ANASTASII GERMONII

EX CEVAE MARCHIONIBVS
I. C.

Olim Archidiaconi Taurinensis, hodie Archiepiscopi, & Comitis Tarantasiensis,

ET CAROLI EMMANVELIS
ALLOBROGVM DVCIS,

ITALIÆQ. SVBALPINÆ PRINCIPIS SERENISSIMI

Apud sacram Catholicam Maiestatem

LEGATI;

OPERA OMNIA

AB IPSO AVCTORE RECOGNITA,

atque opportunis additionibus aucta: Quorum seriem duobus Tomis distinctam proxima pagina indicabit.

TOMVS PRIOR.

ROMAE, Sumptibus Hæredis Bartholomæi Zannetti. M. DC. XXIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

ELENCHVS OPERVM
his duobus Tomis contentorum.

PRIORE TOMO CONTINENTVR

De Sacrorum immunitatibus Libri tres, &

Tractatus De Indultis Apostolicis.

POSTERIORE VERO

Paratitla in quinque Libros Decretalium.

Animaduersionum tam ex Iure Pontificio, quàm Cæsareo, Libri duo.

Pomeridianæ Sesſiones, *hoc est*, de Latinæ linguæ dignitate.

Acta Tarantasiensis Ecclesiæ. Libri quinque.

Epistolarum ad Clerum, & populum Tarantasiensem, Libri tres.

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

P. Episcopus de Curte Vicesger.

IVbente Reuerendiss. P. Fr. Hyacintho Petronio, Sac. Apost. Pal. Magistro, Ego infrascriptus summa diligentia & voluptate perlegi Additiones Illustriss. & Reuerendiss. Domini Anastasij Germonij Archiepiscopi, & Comitis Tarantasiensis, ad Tractatus de Sacrorum immunitatibus, & de Cardinalium Indultis eiusdem Auctoris, olim in Vaticana Typographia impressos; cumq. nihil, quod bonis moribus, aut religioni Christianæ aduersetur, contineant; immo maximæ vtilitati rei litterariæ studiosis sint futuræ, dignas eas censeo, quæ in commune bonum publici iuris fiant. Romæ kal. Nouembris M. DC. XX.

Ita est. *Angelus Lucianus I. V. D. & in Gymnasio Romano horis pomeridianis in prima sede Iuris Pontificij professor.*

Imprimatur.

Fr. Hyacinthus Petronius Ord. Prædicatorum, Sacri Palatij Apostolici Magister.

ANASTASII
GERMONII
Ex Ceuæ Marchionibus,
ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS
TARANTASIENSIS,
DE SACRORVM IMMVNITATIBVS
Libri Tres:

In quibus de auctoritate, potestate, ac quamplurimis immunitatum priuilegijs, quæ personis, locis, & rebus sacris, non solum Diuino, & Pontificio, sed Imperiali, atque ciuili, quinimmo ethnicorum iure, concessa sunt, copiose agitur. Plures item loci vtriusque iuris deprauati restituuntur, controuersi conciliantur, obscuri explicantur, libertasq. ecclesiastica in splendorem suum vindicatur.

Ad quorum faciliorem vsum SVMMAE exactissimæ à FRANCISCO AVANTIO, ciue Veneto elaboratæ, singulisq. materijs accommodatæ, necnon suis numeris distinctæ, ita vt breui compendio vniuersum opus comprehendant, in communem studiosorum vtilitatem prodeunt.

CVM RERVM, QVÆ NOTATV DIGNÆ VISÆ SVNT, ELENCHO ABSOLVTISSIMO, ab eodem AVANTIO elucubrato.

AD GREGORIVM XV. PONT. MAX.

ROMÆ, Sumptibus Hæredis Bartholomæi Zannetti. M. DC. XXIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

SANCTISSIMO SVMMOQ. PONT. GREGORIO QVINTODECIMO.

Anastasius Archiepiscopus Tarantasiensis F. P.

LIBRVM hunc meum de Sacrorum Immunitatibus, tum iurisprudentiæ laude, tum historiæ fide plusquam triginta annorum vsu liberalium artium alumnis probatum, in scholis omnibus, præsertim Hispaniensibus, citatum, vtilibus additionibus auctum, diuq. à gymnasiarchis ipsis efflagitatum, cum alijs superiorum ætatum, ac præsentis meæ adhuc viridis senectutis lucubrationibus iterum in lucem exeuntem TIBI nuncupo, PONTIFEX SANCTISSIME, tum ob materiam vere, atque omnino ecclesiasticam, nihilque cum profanis rebus commune habentem; tum etiam, quia ex amplissimo patrocinio TVO magnum sit res publica commodum acceptura. Has TIBI inquam (PATER BEATISSIME) vigilias meas inscribo, qui mirabili Patrum consensu ad ecclesiasticæ monarchiæ fastigium euectus, sacriq. armamenta-

rij custos renunciatus, immunitates dare, conseruare, & ab omni profanæ potestatis iniuria protegere potes, non solum ea sublimi auctoritate, qua vniuersi orbis supremus arbiter, diuino propemodum imperio mortalibus leges præscribis, sed ex cultiore quoque legum disciplina, quam Tv summa industria, summaq. sedulitate comparatam publicorum munerum egregia administratione nobilitasti, magnaq. cum laude diu exercuisti. Hos item labores meos à me Tibi offerri, summa, vetusque in Te mea postulat obseruantia, vsque ab eo tempore concepta, quo ego in ista orbis terrarum luce, veræque religionis domicilio, duos supra viginti annos versatus ex Tvarvm virtutum specula, quem supra Reges ipsos sacrosanctum geris magistratum, doctrinæ, ac pietati Tvæ designari perspexi, ijs etiam quæ in Subalpinis gesisti, magnopere confirmatus, cum à Summo, proxime vita functo, Pavlo Pontifice ad pacem inter Hispaniarum Regem, Allobrogumque Ducem conciliandam missus, admirabili dexteritate, & solertia, extinctis discordiarum fomitibus, rem feliciter composuisti, disidentiumq. Principum animis in pristinam beneuolentiam restitutis, afflictos populos molestisimis oneribus subleuasti, ab Italia vastitatem depulisti, nosque bellicarum ærumnarum metu strenue liberasti. Quare

re

re cum difficillimæ legationis eximijs operibus conspicuus, ad solidæ gloriæ metam laudabiliter peruenisses, non modo sacra purpura es, Vrbe plaudente, cohonestatus, verum & ad eam, qua præfulges, summi Sacerdotij maiestatem viam TIBI patefecisti. Quamobrem; etsi ego, quam & publica, & mea causa inde voluptatem perceperim, ad TE datis litteris aliàs significaui; exigit tamen in TE mira omnium propensio, ac studium (PATER SANCTISSIME) vt TIBI iterum gratuler, quòd ex isto, cui præfectus es cœlesti ministerio, maximarum virtutum Tuarum ductu, nullis, vel temporum, vel fortunæ casibus obnoxiam sis mercedem relaturus. Interea, vt exiguum hoc munus ex mea potius voluntate, quàm ex TVA amplitudine metiare, venerabundus à TE etiam, atque etiam peto; simulque cœptis TVIS Deum ita propitium auguror, ac precor, vt diutissimè nobis seruatus gloriosum de Christiani nominis hostibus, fideiq. Catholicæ perduellibus aliquando triumphum agas. Vale Pastor vigilantissime, vale bonorum præsidium, ac Religionis decus. Matriti pridie nonas Decembris, anno humanæ salutis M. DC. XXII.

+ ANASTASIVS·GERMONIVS·ARCHIEP·TARANTASIEN·AETATIS·SVAE·ANNO·LXXI

PIO LECTORI
FRANCISCVS AVANTIVS CIVIS VENETVS S.

EA est sacrarum immunitatum præstantia, lector optime, ea excellentia, vt non modò in orbe Christiano vera sapientia illustrato, sed & apud cæcos idolorum cultores, impiasq. sectas summo semper in honore fuerint. Religionis enim libertatem præferentes omni populo, licet efferato, ac barbaro, dignæ visæ sunt, quæ profanarum manuum contrectatione arcerentur, atque inuiolatæ à quauis temporis iniuria seruarentur. Sunt vero Christianæ Ecclesiæ immunitates, vt cæteras omittam, de sacrorum dignitate diuina testimonia, sacerdotes, scilicet, diuinæ mentis interpretes esse, templa, diuinas ædes, bona vtrisque addicta, diuinum patrimonium. Designant immunitates, diuinas qualitates humanæ naturæ communicatas, atque in sacerdotio hominibus collato, diuinæ maiestatis substantiam quodammodo humanam factam, ipsamq. Dei gloriam e cælo in terram descendisse. Deus enim, cùm impuris terrestrium creaturarum (quæ eius pedum scabellum sunt) manibus attrectari dedignaretur, altaris ministros sibi delectos, ac per sacerdotium ad supremum dignitatis gradum euectos, terrenorum affectu spoliauit, expiauit, in Angelos lucis reformauit, vt quamuis intra carnalia septa existerent, carnem tamen sibi exuendam intelligerent: conspicuos item Angelorum ministerio fecit: demum populi sui curæ præfectos priuilegijs condecorauit, titulis auxit, atque à cæteris hominibus selectos sibi sepofuit. Quod cùm apud nos sacræ paginæ auctoritate facile fidem inueniat, cæcutienti ethnicorum multitudini ita insitum, insinuatumq. fuisse solo naturæ ductu, vt sacerdotum ordini tantum tribuerint, quantum tribuisse grauissimi Auctores tradunt, magnum plane est, ac prorsus admirabile. Græcia quidem, virtutum seminarium, suorum Deorum ministros eò existimationis, atque obseruantiæ loco habuit, vt eos ad publica consilia omnino adhibendos iudicarit. Sparta verò, alter Græciæ oculus, Augures suis Regibus assessores dedit. Ad Druidas Cybeles sacerdotes Gallicorum magistratuum distributio pertinuit. Sed & Romani, patria potestate, militia, tributis, vectigalibus exemptos sacerdotes, ac publicis stipendijs donatos, primitijs etiam, decimis, omnibusq. liberalitatis officijs prosecuti sunt, consularibus item fascibus ipsis subiectis; legumq. interpretatione à Collegio Pontificum accepta: quamobrem, re publica ad vnius arbitrium redacta, Imperatores summum Pontificatum pertimescentes, eum arripuerunt, atque imperialibus titulis adiunxerunt. Vitæ, ac necis ius in ipsos Reges insulæ Niloticæ Meroes penès sacerdotes diu fuit, & Caliphæ Mahometanæ legis in Aegypto summi Antistites eius gentis Principes Soldanos (quousque ea Prouincia in Turcarum potestatem venit) in Regio solio confirmarunt. Iam, præter Romanos, & Aegyptios, quantum tribuerunt sacerdotibus Hebræi, quantum Chaldæi, atque Persæ, cùm hi omnes historiæ fidem non, nisi ab ipsis, petendam esse censuerint? Nam, quid dicam de Hebræis? Nonne tribus vndecim ex populo electo vni tribui Leui decimam pendere Dei oraculo iussæ sunt? Nonne eadem tribus oneribus vacua, & otiosa sacris tantùm curandis reseruata est? Porrò omnes omnium gentium immunitates in Christianæ legis sacerdotes translatas esse non ambigitur, ac tantò quidem præstantiores, quantò & ipsi sunt cæteris excellentiores. Quam

Psal. 109.

Cic lib. 1. de Diuin

Cæs lib. 7. de bel Gal.

Diod. Sic. li. 4 Biblioth. c. 2.

Ioa lib. hist. 37.

b enim

enim gentem, aut sectam tot cohonestatam priuilegijs audiuimus, quot Christianam
religionem? Cuius Antistites ciuilis etiam gladij potestate armati, non vnam, aut alteram Prouinciam, aut Regnum, vt olim sacerdotes Meroes, sed orbem vniuersum subiectum habent. Quare, si aliàs vnquam, tum certe maxime, cum Christi lux mundo cœpit affulgere, decuit, sacerdotes, quorum sacris oblationibus expiamur, æternoq. Patri reconciliamur, libertate, atque immunitatibus quamamplissimis gaudere. Templa eadem plane ratione maiestatis plena sunt, atque, vt mysteriorum cælestium officinæ, dedicantur, donarijs consecrantur, ac locupletantur, cum Deus in peculiari sibi lo-
Deut. 12. co cultum velit adhiberi. Ideo Moysi tabernaculum, Salomoni templum ab ipso impe-
2. Reg. 7. ratum. In templis lex Dei promulgatur, veritas demonstratur, quique ex originali culpa natura serui sunt, in ijs sacramentorum virtute manumissi, Deoq. reconciliati, filij eius adoptiui ex gratia efficiuntur. Ac templorum quidem amplitudinem, religionemq. idem Saluator noster satis confirmauit, atque sanciuit, cum è templo ementes,
Ioan. 2. & vendentes exturbando, suorum sacerdotum temporariam etiam iurisdictionem as-
Matth. 21. Mar. 14. seruit, ac de templo, tanquam de Paradisi fastigio, populos ad cælum inuitauit. Nec vix aliunde, quàm è templo, cælestem doctrinam seminauit: vbi & duodecimum natus
Lucæ 2. annum cum summis Hebraicæ Synagogæ Theologis congressus, de diuinis arcanis acerrime disserens, à parentibus repertus est, sic, vt non solùm templorum sanctitati formam dederit, sed & templa reuerentiæ, qua adeunda sunt, normam præscripserit. Itaque Dei domus templum dicitur, & diuersorium, cuius tamen ingressu, & habitatione legem implentes non prohibeantur: iusti etenim Dei partes, portionesq. sunt: vnde Christus nunciantibus, se à matre, & fratribus quæri, matrem, & fratres suos esse definiuit, qui Patris sui voluntatem facerent. Diuini igitur domicilij causa, & iustorum
1. Cor. 3. & 6. contemplatione, qui Dei animata templa sunt, priuilegia, & immunitates templis manufactis conceduntur, quæ sine graui scelere interuerti, aut minima ex parte turbari non possunt. Personis, & locis proxime accedunt res sacræ, bona ipsa caduca seculi, quæ ex fructuum primitijs, & decimis, piorumq. hominum largitionibus constant, ac diuinæ substantiæ nuncupari possunt, quamquam creata omnia, quæcumque sunt, in
Psal. 23. Dei substantijs sunt. Domini est enim terra, & plenitudo eius, diuinus ait vates. Verùm enimverò, quia huiusmodi substantiæ ministris altaris alendis, & sanctis locis construendis, colendis, ac conseruandis mancipantur, humanoq. vsui subductæ, Deo magis peculiari ratione subijciuntur, diuina prædia, diuinæ possessiones, diuinæ proprietates præ cæteris apposite dicuntur. Porrò non solùm decimæ, verùm etiam quidquid ad pios vsus erogatur, sacrosanctum est, cùmq. à Deo incipiat, atque ad eundem felici periodo, reuertatur Deum, ab ipso Deo solida, ac germana immunitate vsquequaque consignatum est: & quidem rectè, ne, scilicet, sacerdotalis hæreditatis immortalis por-
c. 7. de transact. tio momentaneas vicissitudines, instar caducarum rerum, subire videatur. Et verò decimarum natura eiusmodi est, vt pacto ciuili nullo, contractu nullo abrogari, nec tem-
c. 9. de præscript. poris, quantumuis longi, præscriptione impediri, aut tolli possint, quippe, quæ in mortalium bonis nequaquam existentes, ciuiliumq. magistratuum iudicio omnino exemptæ, si in controuersiam aliquando cadant, Ecclesiastici tantùm fori auctoritatem agnoscant. Prætereo, quòd ipsorum ethnicorum iure scripto hæredes ad votas, nec redditas à defunctis testatoribus decimas persoluendas olim cogerentur. Potissima igitur apud nos instituendi immunitates causa fuit sacrorum ministrorum excellentia, qui cum æternam hominum salutem procurarent, spiritalia bona proseminando, bonis indem hominum, quasi pro laboris mercede, erant remunerandi, prohibente diuina
Deut. 25. 1. Cor. 9. lege, os boui trituranti alligari, & docente Apostolo, rite pro spiritalibus carnalia accipi posse. Magnam vtique diligentiam superiores ætates adhibuerunt, ne diuina hæc libertatis Ecclesiasticæ testimonia deperirent, aut minima ex parte vilescerent, ne vè
sacra

sacra profanis admiscerentur: dumq. prisca illa Christianæ Ecclesiæ viguit disciplina, floruitq. religio, sacer ordo, & sacra loca absque vllis legibus suum in Ecclesia honorem obtinuerunt, id vtroque Testamento haud obscure commonente, ita prorsus, vt cùm essent omnibus omnia communia, nullaq. haberetur proprietatis notitia (arctissime animos omnium, quotquot in illa beata secula inciderant, charitate coniungente) sacerdotibus de suis immunitatibus fuit potius aliquid remittendum, quàm cum ipsis Christianis (sicuti postea accidit) mordicus decertandum: multitudinis namque credentium erat cor vnum, & anima vna in Deo. Sed postea, Ecclesiastica disciplina ad remissionem sensim dilabente, necesse fuit, immunitates, hoc est sacerdotum, & rerum sacrarum priuilegia, ab antiquioribus patribus, vtroque videlicet Clemente, Ignatio, Irenæo, alijsq. eius tempestatis sanctis doctoribus prædicatione, & scriptis sustentari, & ad obseruationem plebi Dei inculcari. At, in dies ingrauescente morbo, cum Romani Pontifices; quorum hoc munus erat; vix data à Constantino Augusto pace Ecclesiæ, satis virium non haberent ad ea, quæ aggrederentur, perficienda, ea cura apud mundi moderatores Cæsares diu remansit: sicq. Constantinus, Theodosius, Leo, Iustinianus, alijq. pij viri, lege lata, sæpius Ecclesiasticam libertatem ab omni discrimine sartam, tectamq. pœnis indictis, conseruarunt, donec summi Pontifices opibus aucti, proprijs sanctionibus,& Conciliorum decretis oppugnatas immunitates, ab insidijs vendicare, ac contumaci turbæ obtrudere potuerunt: quorum epistolas, responsa, & constitutiones vndique conquisitas, sub certisq. titulis in volumina digestas, Christianus orbis pro legibus obseruat, ac Ius Canonicum nuncupat. Demum Gothis, Vuandalis, Longobardis, Sarracenis, alijsq. barbaris populis per summam immanitatem Italiam deuastantibus, diuiso in duas partes Imperio, Græcisq. posterioribus Imperatoribus post multa dissidia, & schismata à Romana Ecclesia ad Orientales suos Patriarchas tandem desciscentibus, cum etiam Occidentales Cæsares in tyrannis debellandis occuparentur, Christi Vicarij per summum nefas armis, & insidijs exagitarentur, omniaque cædibus, incendijs, tumultu miscerentur, sacrorum immunitates cultoribus destitutæ, defensorumq. præsidio nudatæ, ac fere omnino conuulsæ iacuerunt: quamquam postea, impijs huiusmodi Principibus, partim de medio sublatis, partim ad saniorem mentem reuertentibus, quasi reuirescentes, pristinum splendorem magna ex parte receperunt. Sicq. Christianorum peruicacia factum est, amice Lector, vt tanta Dei priuilegia ferè omnino perierint. Nec modò per bellorum discrimina, nationumq. intestinas dissensiones iactata, quam diximus, calamitatem acceperunt, sed etiam tranquillis temporibus, pacatis rebus omnibus, tum Antistitum incuria, tum Principum secularium vitio concussa, ac debilitata, ita ab omnibus neglecta aliquando fuerunt, vt eorum prope memoriam mundus amiserit, desiderium autem vnus bonorum cœtus semper retinuerit. Antistites inquam ipsi negligentiá, periculorum metu, simplicitate, virium imbecillitate, quandoque etiam inani ambitione magna immunitatibus vulnera inflixerunt, quærendo, quæ sua, non, quæ Christi essent, ac terrenæ gloriæ, magna cum Ecclesiasticæ Reipublicæ iactura, & dedecore, immodice seruiendo. Principes verò nonnulli immunitatum fines clàm aliquando, sed sæpiùs aperte irrumpendo, eas hostiliter oppugnarunt, tum potentia, tum eius amoris impetu, quo erga propria, vt plurimùm, iniuste ferri consueuimus; nonnunquam etiam, quod maxime dolendum est, & impietate, cùm tamen fidei clypei, ac propugnatores, Ecclesiæq. Christianæ stipendiarij, pro ea vitam profundere debuissent, in cuius verba iurauerant. Tantis vero Ecclesiæ incommodis caussam dedisse rerum conuersiones, ac vicissitudines non equidem negarim: attamen id hominum, seu stultitiæ, seu nequitiæ, tribuerim magis, qui principium è cælo, hoc est Deo, ducentes, & ad cælestia nati, in terrestri cœno se se volutare, ac terrestribus rebus tanto studio inhiant: quamuis hæc dilabi,

Act. 4.

1. Corinth. 1.

Aug. Triumph.

b 2 immo

immo fluentis vndæ instar, euanescere, illa verò consistere, æternoq. gyro in seipsa redeundo, firma, atque inconcussa permanere, perspicuè cernant. Quod eò magis confirmatur, quo humanus animus, etsi corpori inclusus, ad proprias sedes, Deum nempe ipsum, hinc euolare eiusdem Dei ductu non prohibetur; vt cui, cælum repetere, incolere, contemplari proprium cùm sit, hæc inferiora sordescant, quarum vmbratilem gloriam in tantis angustijs (vt apud Ciceronem perhibet Africanus) dilatari non posse cognoscat: cum Sol ipse, ac Luna, Planetæq. non nisi cæli faces, oculi, ministriq. sint, quibus vita, & alimentum nobis suppeditatur, terra item, quæ tot amatores, tot procos habet, si cæli beneficio careat, non nisi cæcus quidam, atque otiosus est tenebrarum globus, aridauè, ac informis massa, quæ suopte instinctu nec gignere, nec operari quidquam potest. Ideo, quia nostra conuersatio in cælis est, non est diligendus mundus, nec ea, quæ in mundo sunt, nisi, vt scala quædam ad res cælestes, atque diuinas, ita vt amens sit, qui eas terrenis comparandas, aut etiam posthabendas existimet. Quare plurimum debet ANASTASIO GERMONIO nostra hæc ætas, atque adeo Catholica Ecclesia vniuersa, quippe qui pro eius libertate, vt est animo ad pietatem maxime propenso, maximos labores exantlauit: iactantibus enim profanis magistratibus quibusdam, constanterq. asserentibus, res sacras à ciuilibus legumlatoribus nullas obtinuisse immunitates, quasque habent, summorum dumtaxat Pontificum beneficio habere; licet Imperatorum, magnorumq. Regum voluntas erga sacrum ordinem, sacraq. loca, vbique gentium egregia, ac præclara persæpe extiterit, tres libros aduersus huiusmodi leguleios composuit: quorum primo, vt facilius conuincantur, etiam ipsos ethnicos omnibus erga sacerdotes, ac templa officijs abundasse ostendit: secundo, idipsum eminentissimos Christianorum Principes sæpissime præstitisse probat, licet priuilegiorum, aut immunitatum nomine non appellentur, nisi quæ personis subiectis conceduntur: tertio, re ipsa suadente, de diuinis, ac Pontificijs priuilegijs suo more copiosè disserit; vt intelligant, qui tantopere de Principum secularium iure, auctoritateq. soliciti sunt, non eas esse res Ecclesiasticas, quæ humanis subsidijs innitantur, cum potius subsidium rebus humanis ipsæ ferant, vtpotè, quæ orbis arbitrum, supremum legislatorem, lapidemq. angularem Christi Vicarium, cuius est temporalia spiritalibus connectere, auctorem habeant. Est verò hic ipse GERMONIVS in legali præsertim scientia (quam Augustæ Taurinorum plures annos publicè professus est) oppidòquàm eruditus, vt qui & Pancirolio, & Manutio Iurisconsultis absolutissimis operam dederit, & in antiquitatibus Romanis peruestigandis, quæ vniuersi iuris seminaria, ac fontes sunt, Transalpinorum exemplo, multus fuerit: id, quod eius Paratitla, Animaduersionumq. libri non obscure restantur, hoc autem opus maximè omnium, ex quo, quantum vtilitatis, quantumq. voluptatis capturus sis, pie lector, vix dici potest: cùm non minus styli elegantia, quam sententiarum pondere antiquitatem redoleat, veterumq. Iurisprudentum eloquentiam æmuletur. Cuius perficiendi magno desiderio auctor incensus, nec labore frangi, nec occupationibus retardari potuit, quin ad propositum finem cœptum opus perduxerit, quamuis causis audiendis ab amplissimo Cardinale Ruuereo præpositus, varijs curis, & negotijs non parum distrahatur: humanitate etiam, qua abundat, quoniam ad alienas vtilitates porrectus, magnam temporis partem amicis iuuandis, fouendisq. dare soleat exemplo eiusdem Cardinalis, qui præterquam, quòd ætatis nostræ decus, suis præclaris virtutibus Gloriæ ipsi claritatem addidisse, atque Immortalitatem æternitate donasse videtur, erga omnes præterea comis, officiosus, liberalis, ac munificus (quod in Ruuerea familia proprium, ac gentilitium est) diem se perdidisse existimat, quem non fuerit aliquo beneficio lucratus, hoc est, quem otiosum, suæq. beneficentiæ expertem à se transactum recordetur, consimili planè ratione, atque de Tito Cæsare scriptum reliquit Suetonius. Incommodus sanè fuit

De somn. Scip.

Philip. 3. 1. Ioan. 2.

Suet. in Tito.

fuit hucusq. immunitatum vsus, cùm eorum testimonia latè dispersa per immensos voluminum campos cernerentur: ideo & earum nonnullæ obsoletæ, aliæ deperditæ, plures non satis notæ, non sine maximo Ecclesiasticæ Monarchiæ detrimento, cùm ex scriptorum multitudine plures errores irrepserint, qui per prauas consuetudines, atque abusus, tanquam spinæ, bonum semen suffocauerunt, Christianamq. disciplinam aliquando subuerterunt. Hodie GERMONII nostri industria, dispersa collecta, pugnantia conciliata, dubia sublata, ac in vnum quasi manipulum constricta sunt ita, vt piorum commoditati summa cum eius laude mirum in modum consultum sit: qui publici beneficij studio incensus, quasi eodem partu cum hisce libris, de Apostolicis Indultis item libellum edit ea ingenij felicitate compositum, vt à Typographo prælo subiectus, ac semiexcusus, adhuc ab auctore perfectus non esset. Quare cùm omni virtute ornatus, perpetuis laudibus à laudatis viris certatim ornetur, non immeritò & Cardinali Ruuereo, & Allobrogum Duci, bonisq. omnibus charissimus, dignus est (amice lector) qui tuam quoque beneuolentiam experiatur, cuius & ego periculum facere non dubitaui (licet amplissimi Cardinalis de Monte Elparo, cui à secretis sum, negotijs distractus) ijsdem libris labores meos inserendo, summas, scilicet, accuratissimas, quas ad eos conscripsi, non Iurisconsultorum more, qui vnam, aut alteram rem scitu dignam è textu excerpunt, sed Rhetorum, qui breuibus argumentis multas sententias, ac totius thematis substantiam complectuntur: quod cum magno labore habet magnam quoque vtilitatem, elegantiamq. coniunctam. Tu, quod reliquum est, GERMONII lucubrationibus feliciter vtere, AVANTIIQ. labores læta fronte suscipe, ac, quam tua causa vterque in hoc volumine operam impendit, vt assoles, æqui, boniq. consule. Vale.

Luca 8.

DE ANASTASIO GERMONIO,
IOSEPHI CASTALIONIS I. C.
EPIGRAMMA.

QVOD sacra GERMONIVS, Romanaq. iura tuetur,
Fulmineo euertens arma profana stylo,
Ius ciuis, nomenq. viro defertur ab Vrbe,
Et conseruatæ Relligionis honos.

AD EVMDEM GERMONIVM;
THOMAE MANCINI APIRANI
HENDECASYLLABVM.

ME ne ergo mihi detulisse tanti
Putas (o pater omnium bonarum,
Quæ sunt, atque fuere, litterarum,
GERMONI, Hesperiæ decus supremum) vt
Credam, carminibus meis ineptis
Laudes addere posse me eleganti,
Atque docto operi, quod ipse tanto
Edis eloquio, scientiaque,
Vt quotquot celebres fuere, suntq.
Scriptores meritò inuidere possint?
Certe falleris; idq. abesse tantum
A me, nunc tibi persuadeas, vt
Sat minus rear esse opus, pusilla
Lumen addere maximo lucerna
Soli. Id cur faciam, requiris ergo.
Sci'n cur? Nempe, opere vt tuo diserto
Ornentur mea carmina indiserta.

ELEN-

ELENCHVS CAPITVM, QVAE IN VNOQVOQVE huius Voluminis Libro continentur.

LIBRI PRIMI CAPITA.

LIBRI SECVNDI CAPITA.

De

LIBRI TERTII CAPITA.

ANASTA-

ANASTASII GERMONII

Ex Ceuæ Marchionibus

ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS TARANTASIENSIS,

DE AVCTORITATE, POTESTATE, & Immunitatum Priuilegijs, quæ ethnici, præsertim Romani, sacerdotibus, templis, ac eorum bonis concesserunt.

LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

RECENS opinio est, eaq. nõ modò quorundam ex plebe hominum, sed ciuilium etiam nõnullorum magistratuũ firmata consensu, sacras ædes, earumq. præsides, & ministros nullam à ciuilium legum latoribus habere prærogatiuam, nullum priuilegium, nullaq. immunitatis beneficia. Si verò quidquam habent, sicut se habere palam profitentur, à semetipsis, vt inquiunt, habere constat.

Namque per diœceses Episcopi aliqua, per prouincias Archiepiscopi multa, per tractus Patriarchæ plura, omnia denique per vniuersum terrarum orbem Rom. Pontifices cõcesserunt. Et horum licèt multiplici beneficio aucti maximæ hodie sint auctoritatis, & existimationis: olim tamen nulla eis erat potestas, nulla auctoritas, nulla dignitas, immunitas nulla. Qua falsa opinione fit profecto, vt eosdem interdum ciuiles magistratus, vti Reip. ac principum virorum, quorum partes tuentur, causam facere videantur meliorem: haud pudeat Ecclesiæ, sacerdotumq. immunitati obsistere, ac omnino aduersari. Turpis quidem res, & pestifera, si modo est vlla, qua facile ad peiorem longe pertinaciam possint induci. Itaque cùm otio abundarem, & abesse à ciuitate Augusta Taurinorum mihi per aliquot dies liceret, neque Romæ multum esset negotij, tum ipsius Christianæ Reipub. causa opinionem hanc, etsi recentiorem, insitam tamen, ex hominum mentibus extirpandam putaui: magni existimans interesse ad decus, & laudem sæculi nostri, si ostenderem, tantam
fuisse etiam veterum apud Gentes sacerdotum auctoritatem, ac potestatem, vt omnis 2
Reip. dignitas, omnium ciuium salus, vita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ, domicilia, eorum sapientiæ, fidei, potestatiq. commissa, creditaq. esse viderentur.
Quæ omnia à Christianis Imperatoribus, 3
alijsq. sæcularibus Principibus non sublata, aut imminuta, sed mirum in modum aucta, ac in nouæ legis sacerdotes, CHRISTIQ. Ecclesiam cumulatius translata sunt. Nec me laboris, aut instituti mei pœnitebit: cùm facile sentiam, quàm prodesse possim, nonmodò ijs, qui hæc scire tantopere cupiunt, rebusq. sacris, quo ad eius fieri potest, fauent: verùm ijs quoque magistratibus, qui parum sincerè, & honestè antiquissimas, sanctissimasq. sacerdotum, atque Ecclesiæ immunitates oppugnare non verentur. Res autem, vt planior fiat, paulò altiùs est repe-
tenda. Gentem quidem nullam tam feram, 4
tamque barbaram esse inter omnes constat, quæ non, etiam si ignoret, qualem habere Deum deceat, tamen habendum sciat. Quod in noui orbis populis ipsa comprobat experientia: quos, cùm ante centum triginta annos ita à nostra notitia remoti fuerint, vt Lactantius, [a] Augustinus, [b] Io. Chrysostomus, [c] Theophilactus, [d] alijq. [e] grauissimi viri, Antipodas nusquam reperiri constan-
ter affirmauerint; idola tamen Viracocha, 5
ac Vitzilipuztli, tãquam cæli, & terræ crea- 6
tores, rerumq. omnium dominos, in Mexicanis, ac Peruensibus Prouincijs studiosissime coluisse, tradit Iosephus Acosta [f]: proinde nullum, nisi rationis expertem fuisse, qui cælestem illum admirabilem ordinem, incredibilemq. constantiam, ex qua conseruatio, & salus omnium omnis oritur, vacare
7 mente putauerit; cùm inter cæteros Zeno ipsius mundi, qui omnia complexu suo coercet, & continet, naturam, non artificiosam solum, sed plane artificem esse, consultricẽ, & prouidam vtilitatum, opportunitatumq. omnium existimauerit. Pro natura autem quid aliud intelligere voluit, quàm ipsius naturæ parentem Deum? Quamuis enim vulgo homines deos plures cõstituerint, no-
8 minarintq. sapientes; tamen vnum Deum tantùm, nulla humana forma præditum, purissimaq. in regione cæli collocatum, cuius consilio, & prouidentia vniuersa mundi machina tegatur, administreturq., sunt arbitrati. Non inficior tamen, prudenti etiam, solertiq. ingenio viros non vnum, sed plures deos coluisse, ac veneratos esse; & ijs delubra, templaq. ædificasse, aras struxisse, simu-
9 lacra erexisse: non est tamen verisimile hosce deorum multiplicitatem sibi effingere voluisse, ipsorum [g] Ciceronis, Pliniiq. [h] testimonio: quod beatus [i] etiam Ambrosius nobis indicare voluit, dum Valentiniano Imperatori ita scriberet. *Cælestem Afri, Mithram Persæ, plerique Venerem colunt, pro diuersitate nominis, non pro numinis varie-*
10 *tate*. Sed ex magnis hominum beneficijs magna effluxit deorum multitudo. Quidquid enim plusquam mediocrem humano generi afferebat vtilitatem, id non sine diuina virtute hominibus communicata, qua diuina operarentur, fieri putabant. Itaque
11 illud, quod erat Dei prouidentia datum, Deum esse arbitrati, nomine Dei appellabant; vt cùm fruges Cererem, aut vinum Liberum nominabant, & res ipsa, in qua vis inerat maior aliqua, Dei item nomenclaturam fortita est; quemadmodum Fides, Mens, Pudicitia, Virtus, Honor, Opis, Salus, Concordia, Libertas, Victoria, & aliæ eiusdem generis nõ paucæ: quarum omnium rerum, quia vis erat tanta, vt sine Dei beneficio administrari, ac consistere minus possent, eorum quælibet Dei nomen est consequuta. Sic etiam beneficijs excellentes homines in cælum fama, ac voluntate contenderunt extollere, vt Herculem, Castorem, Pollucem, Aesculapium, Liberum, Quirinum, siue Romulum, Cæsarem, Augustum: quorum, vt ait Marcus Tullius de natura [k] deorum, cùm

a l. 3. diuin. inst. cap. 24.
b lib. 2. de Gen. ad lit. c. 9. & ad Ps. 135
c Homil. 14. & 27. in ep. ad Hebr. homil. 6 & 13. in Genes. & homil. 13. ad pop. Antioc.
d in comm. ep. ad Hebr. cap. 8
e Procop. in cõment. Genes. & Sixtus Senen. lib. 5. Biblioth. annotat. 3.

f Ioseph. Acosta l. hist. nat. & mor. Indiarum 5. c. 3. & 9. & l. 6. c. 19. 20. & 21.

g lib. 2. de Nat. Deor.
h l. 2. c. 7.
i Epist. 2. cõtra Symmachum.

k lib. 2.

cùm remanerent animi, atque æternitate
fruerentur, dij ritè sunt habiti, cùm & opti-
mi essent, & æterni. Poetæ quoque sua in- 11
nata licentia magnam sibi effinxerunt deo-
rum multitudinem, vt sub oscuro illo fabu-
larum velamine hominum mores, vitiaq.
nobis ob oculos ponerent. Hinc Saturnus
est dictus, quod saturetur annis: ex se enim
genitos comedere fingitur solitus, quia con-
sumit ætas temporum spatia, annisq. præ-
tereuntibus insaturabiliter expletur: hinc
Iuppiter, quem à iuuando Iouem nomina-
bant: hinc Iuno, Ceres, Proserpina, Diana,
Venus, Minerua, Luna, Neptunus, Ianus,
Sol, Mars, Vulcanus: hinc & alij sexcenti
excogitati, fictiq. sunt dij: quorum formæ,
ætates, vestitus, ornatus hominibus fuerunt
notissimi: genera item, coniugia, cognatio-
nes, omniaq. ad similitudinem imbecillita-
tis humanæ traducta. Nam & animorum
perturbationem dicuntur habuisse, cupidi-
tates, ægritudines, iracundias; atque ideo
non solum cum Titanis, & Gigantibus, vt
Plato, sed inter se ipsos bella gessisse, vt scri-
l. 9. Iliad. bit [l] Homerus. Quæ omnia, quamuis & di- 13
cerentur, & crederentur stultissimè, plenaq.
essent vanitatis, & leuitatis, Deum tamen,
his fabulis neglectis, ac omnino repudiatis,
quocumque pertinentem per naturam cu-
iusque rei, per Cererem terras, per Neptu-
num maria, per Iunonem aerem, per Vulca-
num ignem, per alia alios volebant posse
intelligi; qui, qualesq. essent, quoque eos
nomine consuetudo communis nuncupas-
set, vti deos & venerari, & colere se debe-
re arbitrabantur. Peruenses quoque Ame-
ricæ populi, non modò Solem, sed Lunam,
ac Stellas in deorum numero habebant,
flumina etiam lacus, fontes, fontiumq. ori-
gines, saxa ingentia, altissimos montes,
montium cacumina, amœnos colles, arenæ
magnos cumulos, & quidquid ordinariam
excederet formam, adorabant: quòd scilicet 14
m Ioseph A costa Hist. Ind. l. 5. c. 3. & 4. illis [m] nonnihil diuinitatis inesse opinaren-
tur. Quoquo autẽ modo res se haberet, om- 15
nes gentes, etsi veram, perfectamq. Dei co-
gnitionem minime consecutæ, (pauci enim,
præter Hebræos, sola mente, vnumq. nu-
men intellexerunt, ac illud æternum, neque
mutabile, neque interiturum) deorum ta-
men cultum putarunt esse optimum, eun-
demq. castissimum, atque sanctissimum, ple-
nissimumq. pietatis: vt eos semper pura, in-
tegra, incorrupta & mente, & voce veneran-
dos esse existimauerint. Verùm, quoniam
religionis, ac condecentiæ non esse iudica-
bant, vt quibuuis in locis deorum maiesta-
ti hæc adhiberetur veneratio; ideo templa,
& fana in eorum honorem studiosè erexe-
runt. Nec quidquam facit, quod memoriæ
proditum est, Zenonis scilicet dogmatibus
cautum fuisse, ne deorum templa construe-
rentur; cuius superstitioni adhæserunt ali-
16 qui, vti Persæ, necnon antiquiores Germa-
ni: nimirum existimantes, eos impiè face-
re, qui deos ædium, ac parietum septis in-
cluderent: cùm dijs omnia sint patentia, ac
libera, mundusq. ipse, & omne hoc totum
17 illis pro templo, & domo sit. Siquidem Ro-
manos cernimus, & Græcos, reliquasq. mi-
nus barbaras, ac feras nationes, non vulga-
rem quidem, sed exquisitam in deorum fa-
nis, templisq. ædificandis curam, diligen-
tiamq. adhibuisse; ita vt non Thuscano ar-
chitecturæ ordine, neque vt plurimum Do-
rico, sed Ionico, atque Corinthio construe-
rentur. Nec satis adhuc erat, templa miro
esse artificio excitata, sed necesse quoque
erat, vt dicarentur, ac consecrarentur ver-
bis proprijs, atque solemnibus, & quibus
diuis positæ essent aræ, adscriberetur: causa
item, ob quam essent factæ, inscriptionis ti-
18 tulo demonstraretur. At verò, vt respub. ex
ijs omnibus, non solum ornamenti, verùm
aliquid etiam fructus capere videretur, sa-
cerdotes, qui sacra pro populo facerent, pre-
ces effunderent, vota, donariaq. susciperent,
aris suspenderent, custodiam adhiberent,
creati sunt, vestituq. donati congruo, atque
19 insigni. His ita creatis, ac inter se munere,
ornatuq. distinctis, ne vna omnibus esset au-
ctoritas, atque eadem potestas, maximi, mi-
nimi, itemq. medij sunt constituti: In quos,
vt faciliùs, quæ religionis erant, seruari pos-
20 sent, non modò plurima, quemadmodum
in templa ipsa, immunitatis beneficia sunt
collata, frugumq. omnium decuma data;
sed vna etiam omnium fuit opinio, expedire
21 reipub. si apud eos iurisdicundi potestas,
legum omnium interpretandi scientia, &
actiones, quæ ex vniuerso iure erant com-
positæ, relinquerentur. Non est ergo dubi-
tandum, quin res omnes, siue diuinæ, siue
humanæ, siue sacræ, siue profanæ, à Genti-
bus sacerdotum sapientiæ, fidei, potestati &
22 committerentur, & crederentur. Nam &
eorum præceptis, si quis vel publicus, vel
priuatus non obtemperasset, sacrificijs in-
terdicere poterãt: tantumq. auctoritas præ-
iudicata valebat, vt ij, quibus erat interdi-
ctum, numero impiorum, ac sceleratorum
haberentur: ab ijs omnes discederent, adi-
tum eorum, sermonemq. defugerent: ne-
que ijs petentibus ius redderetur, neque

honos vllus communicaretur. Sed de ijs, pluribusq. alijs, ex quibus pontificalis, sacerdotalisq. auctoritas, ac maiestas elucet maximè, singillatim, diffuseq. mox dicetur. Vt verò magistratus illi, vtriq. parum religiosi, necnon ipsi sacerdotijs præditi, ac iuris studiosi rotam hanc nostram tractationē commodiùs assequi possint, operæpretium me facturum sum ratus, si eam in libros tres partirer, ac distribuerem. Quorum primus ea, quæ à Gentibus, & à Principibus veram CHRISTI religionem minimè agnoscentibus, facta, & sacris ædibus, earumq. ministris sunt concessa; itemq. omnia, quæ ad religionem, & Deorum cultum attinent, vti votorum solutio, iurisiurandi religio, sacrorum interdictio, idq. genus alia complectetur. Alter ad ea, quæ ab Imperatoribus, & alijs Christianis populorum Principibus, ecclesijs, ac clericis omnibus abunde largita sunt, pertinebit. Tertius, & vltimus, ea, quæ iure diuino, pontificioq. data, ac tradita reperiuntur, continebit.

SVMMA EX CAPITE I.

1 *Decentiùs sacræ ædes magnifice extruūtur, quàm domus magnorum virorum.*
2 *Veteres architecti nolebant templa fieri Dorico ordine, eo quòd mendosior cæteris; sed tantum Ionico, aut Corinthio.*
3 *Gentiles varias formas templorum excogitarunt, pro varietate naturæ Deorum, & beneficij ab ipsis, hominibus collati.*
4 *Vitruuius omnium architectorum oraculum.*
5 *Mineruæ, Marti, & Herculi delubra Dorica structura fabricabantur, quòd hæc numina virtute præstantia delicias spernerent.*
Vide subinde, quomodo Vitruuius varios ordines pro deorum natura, & qualitate eorum templis adaptauerit.
6 *Doricus ordo virilis corporis firmitatem: Ionicus muliebrem grauitatem: Corinthius virginalem gracilitatem demonstrat.*
7 *Aræ antiquitus ad Orientem spectare debebant.*
8 *Altarium, alia in celsa, alia in humili, alia in ima parte collocari debebant, pro deorum merito, & dignitate.*
9 *Antiqui, Sexto Pompeio referente, dijs superis in altari à terra exaltato, dijs terrestribus in terra ipsa, dijs inferis in effossa terra sacrificabant.*
10 *Aræ, & signa, si ædificij ratio consentiat, ad Occidentem spectare debent, vt supplicantes facie ad Orientem versa, habeant solem oppositum, intueriq. possint simulacra, tamquam cum ipso sole exorientia.*
11 *Indi Occidentales in templorum ædificatione Græcos, ac Romanos superarunt.*
12 *Mira templorum Indicorum magnitudo ac maiestas.*
13 *Indi caput religionis suæ Papam vocabant.*
14 *Indi homines in bello captos idolis sacrificabant.*
15 *Supellex Indicorum templorum pretiosissima.*
16 *Indi frontes templorum ad occasum locabant.*
17 *Solem Indi in summa veneratione habebant.*
18 *Pantheon Romano simile Indi quoque habent.*

De ædium sacrarum dispositione, ac varietate: de aris quoque, & de templorum frontibus ad occasum vergentibus. Cap. I.

VT igitur argumenti propositi initium faciam, placet ab ædium sacratum dispositione, ac varietate exordiri. Ex ijs enim primum intelligere poterimus, quanta esset ethnicorum erga deos religio. Nam cùm animaduerterent, in Regum, Principum, magnorumq. virorum gratiam domos, atque palatia modis omnibus exornari; vt maiore illi, ac magnificentiore, quàm possent, pompa, honorarentur, id tum maxime congruere arbitrabantur, si dijs immortalibus templa, in quibus sacrificia fierent, preces funderentur, soluerentur vota, omni symmetria, omniq. pulchritudine excitarentur. Quare Pollio Vitruuius [a] non minus religiose, quàm docte, dum sacrarum ædium formas calamo depingeret, docuit, cum in omnibus operibus, tùm maxime in ædibus deorum ordines adamussim seruandos esse, in quibus operum laudes, & culpæ æternæ solent permanere. Quo in loco, qui, qualesve ij ordines sint, pluribus ostendens, probat sententiam veterum architectorum, Tarchesij, Pithei, & Hermogenis, qui negarant Dorico genere sacras ædes fieri oportere, quòd mendosæ, & inconuenientes ex eo ordine

a lib.3.c.1.

dine euaderent; atque ideò illas sic constituerant, earumq. membra sic ordinauerant, vt proportionibus, & symmetrijs separatæ, ac vniuersæ conuenientes efficerentur earũ distributiones: effici autem non poterant, nisi Ionico, aut Corinthio construerentur ordine. Quamobrem *putant Persæ* (ait Xenophon) [b] *multò magis artificibus esse vtendum erga Deos immortales, quàm circa alias*
3 *res*. Sed, quia Græci, Romani, aliæq. gentes, præter illud vnum prudentissimæ mentis numen, quo hæc omnia reguntur, multas alias naturas deorum ex magnis, vt dictum est, eorum beneficijs, quæ non sine diuina virtute erga homines fieri arbitrabantur, constiruerunt, appellaruntq.; sic varias etiã templorum formas excogitarunt, dijs, eorumq. naturis aptiores. Et ne aliunde,
4 quàm ab ipso Vitruuio, à quo architecti, tamquam à tripode responsa petunt, exempla requiramus, eundem adeamus in hæc verba Augusto Cæsari scribẽtem. [c] *Ioui fulguri, & Cœlo, & Soli, & Lunæ ædificia sub dio, hypætraq. constituuntur: horum enim deorum & species, & effectus in aperto mun-*
5 *do, atque lucenti præsentes videmus. Mineruæ, & Marti, & Herculi ædes Doricæ fient: his enim dijs propter virtutem sine delicijs ædificia cõstitui decet. Veneri, Floræ, Proserpinæ, fontium Nymphis Corinthio genere ædes cõstitutæ, aptas videbũtur habere proprietates, quòd his dijs propter teneritatẽ graciliora, & florida, folijsq., & volutis ornata opera facta augere videantur iustum decorem. Iunoni, Dianæ, Libero patri, cæterisq. dijs, qui eàdem sunt similitudine, si ædes Ionicæ constituentur, habita erit ratio mediocritatis, quòd & ab seuero more Doricorum, & à teneritate Corinthiorum temperabitur earum institutio proprietatis*. Hactenus ille. Nec mirum videri debet, si sapientes illi veteres pro Deorum varietate varias constitui voluerint ædes: cùm Dorica ratio, eiusdem 6 auctoris [d] testimonio, virilis corporis proportionem, & firmitatem, & venustatem ædificijs præstare soleat: Ionica muliebrem grauitatem: tertia, quæ Corinrhia dicitur, virginalis habeat graciliratis imitationem: nam virgines propter ætatis teneritatem gracilioribus membris figuratæ, effectus recipiunt in ornatu venustiores. Sed non modò existimarunt diuersas pro deorum natura, auctoritateq. sacras ædes fore constituẽdas, verùm etiam altaria aut excelsa, aut
7 humilia: siquidem aræ, vt idem auctor ait [e], spectare debent ad Orientem, & semper inferiores collocari, quàm simulacra, quæ fuerint in æde, vti suspicientes diuinitatem, qui supplicant, & sacrificant, disparibus al-
8 titudinibus ad sui cuiusque Dei decorem componantur. Altitudines autem earum sic sunt explicandæ, vt Ioui, omnibusq. cælestibus quàm excelsissimæ constituantur: Vestæ, Terræ, Matiq. humiles collocentur.
9 Hoc nimirum est, quod refert Sextus Pompeius, antiquos dijs superis in ædificijs à terra exaltatis sacra fecisse: dijs terrestribus in terra: dijs inferis in effossa terra. At vero ex illis Vitruuij verbis licet nobis haud obscurè intelligere, Gentibus non solum curæ fuisse, vti ædes sacræ certa ratione construerentur, atque aræ modò excelsæ, modò humiles collocarentur; sed etiam, vt ad quandam cæli partem templa constituerentur. Commodius autem, religiosiusq. esse
10 crediderunt, si eorum frontes ad Occidentem vergerent: ita enim futurum erat, vt altaria, & simulacra ab ea essent parte, qua primum terra illuminatur, vt inde; veluti surgentia cum Sole; ea conspicerent: quod alibi explicauerat idem Architectorum magister [f] his verbis: *Ædes sacræ Deorum immortalium ad regiones, quas spectare debent, sic erunt constituendæ, vti; si nulla ratio impedierit, liberaq. fuerit potestas ædis; signum, quod erit in cella collocatum, spectet ad vespertinam cæli regionem, vt qui adierint ad aram immolantes, aut sacrificia facientes, spectent ad partem cæli orientis, & simulacrum, quod erit in æde: & ita vota suscipientes contueantur ædem, & orientem cæli, ipsaq. simulacra videantur exorientia contueri supplicantes, & sacrificantes*. quòd aras omnes deorum necesse esse videatur ad Orientem spectare. Cuius religionis, & consuetudinis Plutarchus meminit [g], scilicet ad Occidentem templorum frontes conuersas fuisse. Tertullianus [h] quoque his verbis: *Sed & plerisque vestrũ affectatione aliquando & cælestia adorandi, ad Solis ortum labia vibratis*. Apuleius de quodam Aegyptio sacerdote loquens [i]: *Tunc orientem obuersus, & incrementa Solis augusti tacitus imprecatus, &c.* Latinus [k] Pacatus. *Nam vt diuinis operantes in eam cæli plagam ora conuertimus, à qua lucis exordium est, &c.* Virgilius Aeneid. xij. *Illi ad surgentem conuersi lumina solem*. Plura huc adduci possent, quibus facile moneremur, religionis fuisse, vt sacrarum ædium frontes ad Occidentem conuerterentur. Sed sufficiant ista. Inter omnes autem populos, quos in construendis templis summam posuisse operam legimus, Indi occidentales, Mexicani, scilicet,

b de pædia Cyri lib. 8.
c lib. 1. c. 2.
d lib. 4. c. 1.
e lib. 4. c. 5.
f lib. 4. c. 5.
g In Numa.
h In Apol.
i Lib. 11.
k In Panegyrico.

l Ioseph Acosta Hist. Ind. lib. 5. c. 3. 12. & 23.

licet, ac Peruenses Romanos [l], Græcos, aliasque
que nationes superasse mihi videntur arte, 11
structura, magnificentia, amplitudine, lapi- 12
dum crassitudine, aptaque connexione, pi-
cturis, statuis, argenti, auri, gemmarũ etiam
splendididissimo ornatu, nec non tessellatis,
ac vermiculatis operibus, crustisq. rerum,
atque animalium effigiem mirabili artifi-
cio exprimentibus. Quid dicam de templi
Vitzliputzli amplitudine? cùm præter plu-
rimas cellas, seu oratoria, seu sacella, vbi
Deorum statuæ, idolorumq. simulacra erant
collocata, summisq. honoribus colebantur,
maximam habebat aream, seu chorum, saxis
ingentibus ad formam serpentum sese inui-
cem coniungentium affabre elaboratis cir-
cumseptum, in quo decemmillia hominum
manibus iunctis, iuxta patrium morem, per
circuitum festis diebus commodè choreas
ducebant. Proxima templo erant cœnobia,
domus, & hospitia non modò sacerdotum,
& Papæ, qui hoc nomine vocabatur, cæte- 13
risque præsidebat, sed & puerorum, puella-
rumque, ac mulierum Dijs consecratarum,
vtriusque sexus Præfectorum, & aliorum
ministrorum templis sine intermissione, vel
aliquot diebus intermissis, seruientium, nec
non alia collegia, ac gymnasia. Templum
quatuor adibatur portis, Oriētem, Occiden-
tem, Austrum, atque Aquilonem spectan-
tibus, extra quas ad sexmillia passuum, vel
(vt vulgus loquitur) ad tres leucas, xysti
porrigebantur. Ad templum pluribus, latis-
simisque gradibus ascendebatur, quorum
summitatem xystus, seu ambulacrum trice-
nis pedibus latum tenebat; in cuius medio
altissimis, & crassissimis arboribus apta in-
ter se ratione distinctis iunctus erat hippo-
dromus. Ad templi summitatē (vbi duo sum-
ptuosissima surgebant sacella, Vitzliputzli
eiusque socij Tlaloc aureis simulacris dica-
ta) centum viginti lapideis gradibus ascen-
debatur. Ante sacella area patebat qua-
drata latitudinis pedum quadraginta, cuius
medium occupabat lapis pyramidis forma
in bello captorum hominum sacrificio desti- 14
natus: erāt quoque fontes, balnea, lacusque,
vbi, peractis sacrificijs, templi ministri laua-
bantur. Templi amplitudini respondebat 15
argento, auro, pretiosis lapidibus, statuis
etiam lautissima supellex, vestibus item au-
ro contextis, ac gemmarum copia sumptuo-
sissimis, quibus Papa (summus scilicet sa-
cerdos) ac sacerdotes in sacrificijs vteban-
tur. Erant pariter magnifica Regum sepul-
cra, [m] quæ regiam gazam omnem custodie-
bant. Nec tamen hi populi, vel Vitruuio

m Idem Ioseph. lib. 6. cap. 12.

operam dederant, vel alio architecto magi-
stro ædificabant; nisi fortasse, vel monstran-
te diabolo, vel etiam (quod non abnuerim)
16 naturali lumine, quo inter cetera templo-
rum frontes ad occasum locare didicerant.
A Regibus quoque, quos Ingas vocabant,
in Cuzco amplissimi Regni illius metropoli,
Dijs omnium nationum, ac Prouinciarum,
præsertim armis subactarum, templum, qua-
17 si alterum Romanum Pantheon, inter cæte-
ra excitatum cernebatur. In sacello autem
18 Solis [n] maximo, qui apud illas gentes in
summa veneratione habebatur, posita erat
statua ex auro obryzo fabrefacta, gemmisq.
ac lapidibus tota ornata pretiosissimis, eoq.
ad Orientem artificio locata, vt cùm exo-
riens Sol super eam, suos effundebat radios,
eorum reflexu, ac claritate, quasi altero na-
turali Sole, ita intuentium oculi perstringe-
rentur, vt officio suo vix fungi possent.

n Idem Ioseph. lib. 5. cap. 12.

SVMMA EX CAPITE II.

1 *Templa dedicata, & consecrata sunt, quo differrent à domibus hominum.*
2 *Dedicatio Deum in templa inducit, & sede destinata locat.*
3 *Lege Papiria priuatorum ædes absque plebiscito consecrari non poterant, ne domini rerum suarum inuiti priuarentur.*
4 *Ex illatione cadaueris in alieno loco non fit sacer locus.*
5 *Plebs in tribunos plebis omnem potestatem contulerat.*
6 *Plebis nomine numquam fuerunt templa consecrata, aut dedicata: soli enim Pontifices templa dedicabant.*
7 *Quibus verbis in dedicatione vteretur antiquitas.*
8 *More maiorum apud Rom. dicare templum non poterat, qui Consul, aut Imperator non esset.*
9 *Horatij Puluilli exemplaris constantia.*
10 *Dedicatio templorum fiebat olim certis solemnibus verbis.*
11 *Pontifices in templorum dedicatione postes tenere consueuerant.*
12 *Quibus verbis vsus fuerit Romulus, quādo templum Ioui Feretrio dedicauit.*
13 *Virginia femina patritia; quia plebeio homini nupserat; à sacris reiecta fuit à matronis patritijs.*
14 *Consecratio non verbis tantum, sed etiam manu fieri solebat.*
15 *Isidori opinio improbatur.*
16 *Sacra res est, quæ publice consecrata est;*

est; locus publicus sacer est, cùm Princeps eum dicat, seu dicandi potestatem dat.

17 *Consecratio, & dedicatio confunduntur, idemq. prorsus sunt.*
18 *Dedicatio fiebat verbis, & manu epulo quandoque adhibito.*
19 *Aræ titulos habuerunt cum causis extructionis.*
20 *Polluti piaculo dedicatione prohibebantur.*
21 *Templa dedicata fuisse, ait Quintilian. vt violatores, tamquam sacrilegi, recte puniri possent.*
22 *Dedicationis tabulæ exponi solita.*
23 *Ethnici Idola summo silentio venerabantur.*
24 *Puer barbarus ob sacrificij reuerentiam, brachium sibi aduri sine doloris indicio passus.*

De sacrarum ædium dedicatione: neque vllam fuisse inter dedicationem, & consecrationem apud veteres differentiam; reiecta hac in re Isidori sententia; consecrationemq. ad Pontifices pertinuisse: Cap. II.

TEMPLA vero, etsi Ionico, aut Corinthio opere egregiè constructa, vt congruam tamen apud mortales, amplioremq. reuerentiam, atque maiestatem nanciscerentur, augustioraq. ac venerabiliora essent, religionis ergo dicata, & consecrata fuerunt, quo à profanis ædificijs distinguerentur, ne potius quàm Deorum ædes, hominum domus, aut palatia
viderentur. Quantum enim differunt ab ho-
1 minibus Dij, tantum interesse à Principum, Regumq. domicilijs Deorum delubra omnes debere senserunt: nec vlla æque visa est melior differentia, quàm si hæc dicarentur, consecrarenturve, non item illa. Vnde Quintilianus scribit, templa, priusquam dedicationis accipiant summam religionem,
2 opera esse tantum: *Dedicatio*, inquit, [a] *est illa, quæ Deum inducit, quæ sede destinata locat*. Et Marcus Tullius [b] dicit, quòd consecrabantur Dijs destinatæ ædes, non priuatorum domicilia: consecrabanturq., vt maiorem afferrent religionem. Immo lex Pa-
3 piria, eodem Cicerone auctore, vetat priuatorum ædes iniussu plebis consecrari: quæ

[a] Declamat. 323.
[b] In or. pro domo sua ad Pontif.

lex æqua, iustaq. semper visa est veteribus; ne eueniret, vt res aliena consecraretur, qua consecrata, priuaretur dominus ipso facto,
4 & sine sui culpa. Atque ideo videmus veteres iuris auctores responsitasse, [c] ex illatione mortui alienum locum non fieri sacrũ; sed qui intulit, aut id tollere, quod intulit, aut loci pretium præstare, cogendum per in factum actionem: quod est argumentum, priuatum rem priuatam facere sacram minus posse: neque ædes priuatas consecrandas esse, nisi plebs iussisset, dixit idem [d] Cicero sic: *Si Tribunus plebis verbis non minus priscis, & pene solemnibus bona cuiuspiã consecrarit, &c.* Quod autem tribunus plebis faciebat, perinde erat, ac si tota plebs
5 iussisset: hæc enim in illum, teste Liuio, [e] omnem potestatem contulerat. Verum enim-
6 uero nomine plebis dedicata, consecratave templa fuisse nusquam legimus: soli Pontifices templa dicabant. Solebant enim magistratus ædes, arasve dicaturi, rem prius ad collegium Pontificum referre, quibus vt adessent, denunciari solebant illa verba,
7 quæ à Cicerone referuntur [f]: *Ades, ades, Luculle, Seruili*, (nomina sunt Pontificum) *dum dedico ædem hanc, vt mihi præeatis, postemq. teneatis*. Id fieri à Pontifice etiam Paulus in Festi Epitome existimat, dum ait: *Fanum, à Fauno dictum, siue à fando: eo quòd, dum Pontifex dedicat, certa verba fatur.* Terentius Varro [g]. *Hinc fana nominata* dicit, *quòd Pontifices in sacrando fati sunt finem*. Liuius [h] quoque tradit coactum fuisse consensu populi Cornelium Barbarum Pontificem Max. verba præire, dum Cn. Flauius ædem Concordiæ in area Vulcani dicaret, summa nobilium inuidia: cùm more
8 maiorum populus negasset, nisi Consulem, aut Imperatorem posse templum dedicare. Idem Varro [i]: *Sic enim ædes sacra à magistratu, Pontifice præeunte, dicatur*. Neque
9 dissentit Valerius Maximus [k], egregium Puluilli Pontificis Maximi factum recẽsens. Nam cùm in Capitolio Ioui Opt. Max. ædẽ dedicaret, interq. nuncupationem solemnium verborum postem teneret, ac mortuũ esse filium audiuisset, nequaquam manum à poste remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet. De quo B. Hieronymus [l]: *Quid memorem Romanos duces, quorum virtutibus, quasi quibusdam stellis, Latinæ micant historiæ? Puluillus Capitolium dedicans, mortuum, vt nunciabatur, subito filium, se iussit absente sepeliri*. Ex ijs duo plane colliguntur; alterum, Deorum ædes
10 consecrari solitas fuisse; alterum, consecra-

[c] l. 2. & l. 7. ff. de relig. & sumptib. funer.
[d] Ead. orat.
[e] lib. 6.
[f] Ead. orat.
[g] lib. 5. de ling. latina.
[h] lib. 9. in fin.
[i] Eod. l. 5.
[k] lib. 5. c. 10.
[l] In epist. ad Heliod. epitaph. Nepotiani epist. 22 lib. 2.

tionem ad Pontificem pertinuisse. Quod pluribus etiam ostendit Cicero pro [m] domo sua: *Habetis*, inquit, *in Commentarijs vestris C. Cassium Censorem de signo Concordiæ dedicando ad Pontificum collegium retulisse, eiq. M. Aemilium Pontificem Max. pro collegio respondisse, nisi eum populus Romanus nominatim præfecisset, atque eius iussu faceret, non videri ea recte posse dedicari. Quid? Cùm Licinia virgo Vestalis summo loco nata, sanctissimo sacerdotio prædita, T. Flaminio, Q. Metello Coss. aram, & ædiculam, & puluinar sub saxo sacro dedicasset, non eam rem ex auctoritate senatus ad hoc collegium Sex. Iulius prætor retulit? cùm Scæuola Pontifex Max. pro collegio respondit, quòd in loco publico Licinia iniussu populi dedicasset, sacrum non videri esse.* Fiebat autem dedicatio cer- 10
tis solemnibus verbis, vt ex iam dictis patet manifeste. Idq. apertius ex eodemmet Cicerone intelligitur: qui cùm domus suæ dedicationem non rite, non legitime factam apud Pontifices exclamaret, dixit: *Ego vero, si omnia solemnibus verbis veteribus, & priscis institutis acta esse dicerem, tamen me reipub. iure defenderem.* Tum subiungit: *An si postem tenuerit Pontifex, & verba ad religionem Deorum immortalium composita, ad perniciem ciuium transtulerit, valebit ad iniuriam nomen sanctissimum religionis?* Et postea: *Si is Q. Cæpionis inimici sui postem ædium tenuisset, & pauca verba fecisset, ædes Cæpionis essent dedicatæ?* Itaque videmus 11
Pontificem in templorum dedicationibus postem tenere consueuisse. Quod indicauit etiam Valerius Max. loco iam citato, & cum eo [n] Seneca, qui idem exemplum, quod Valerius, refert: scilicet Puluillum Pontificem, cùm postem teneret, eiq. immaturæ filij mors nunciata esset, dissimulasse se exaudisse, atque solemnia Pontificalia verba concepisse, gemitu non interrumpente precationem. Quæ autem essent hæc solemnia Pontificia verba, Liuius [o] demonstrat, dum Romuli dedicationem Ioui Feretrio factam elegantissimis verbis describit: *Iup-* 12
piter Feretri, ait, *hæc tibi victor Romulus Rex regia arma fero, templumq. ijs regionibus, quas modo animo metatus sum, dedico, sedem opimis spolijs, quæ Regibus, ducibusq. hostium cæsis, me auctorem sequentes posteri ferent.* Apud eundem Liuium hæc fere continuata verba [p] leguntur: *Virginia Au-* 13
li patritij filia; quam, cùm esset plebeio L. Volumnio consuli nupta, matronæ sacris arcuerant; conuocatis plebeijs matronis conquesta iniuriarum patritiarum, hanc ego, inquit, *aram Pudicitiæ plebeiæ dedico; vosq. hortor, vt quod certamen virtutis viros in hac ciuitate tenet, hoc pudicitiæ inter matronas sit; detisq. operam, vt hæc ara, quàm illa, si quid potest, sanctius, & à castioribus coli dicatur.* Hanc autem dedicationem factam fuisse præeunte verba, & postem tenente Pontifice, intelligendum est. Neque solemnia ista ignorarunt Poetæ, immo Tibullus ait [q]:

Hanc tibi fallaci resolutus amore Tibullus
Dedicat, & grata sis, Dea, mente rogat.

Idem profecto ostendit inscriptio Capitolina his doctissimis versibus:

Alcidæ sacri generis decus, hoc tibi Prætor,
Et Iouis Antistes dedico perpetuus.

14 Nec verbis solum, sed & manu consecrationes fieri Cicero insinuare videtur [r], scribẽs sic: *Bene vero quod mens, pietas, virtus, fides consecratur manu, quarum omnium Romæ dedicata publice templa sunt.* Et alio loco [s]: *Cùm suis se dicat manibus consecrasse, quæ tua fuit consecratio.* Ita fieri solitum scribit Ouidius [t].

Sacra vocãt Augusta patres: Augusta vocãtur
Templa sacerdotum rite dicata manu.

15 Hæc forte sunt, quæ Isidorum virum alioquin, præter rerum antiquarum peritiam, valde diligentem, egerunt præcipitem, vt existimarit differentiam esse inter dedicationem, & consecrationem: scribit enim [u]: *Omne, quod Deo datur, aut dicatur, aut consecratur. Quod dedicatur, dicendo datur, vnde & appellatur. Vnde & errant, qui dedicationem, consecrationem putant.* Hæc ille. Nam si de gentibus loquamur, pace tanti viri dixerim, nullum video inter has discrimen; nisi velit dedicationem verbis fieri, consecrationem manu. Nec adhuc differentiam probo: Siquidem Ouidius dicit, templa dicata manu: Cicero, fides consecratur manu: Immo statim subijcit: *Quarum omnium Romæ publice dedicata templa sunt.* Paulus quoque, vt iam dictum est, dum fani ethimon proponit, dicit: *Dum Pontifex dedicat, certa verba fatur.* Varro: *Hinc fana nominata, quod Pontifices in sacrando fati sunt*
16 *finem.* Martianus [x] Iurisconsultus: *Sacræ*, inquit, *res sunt, quæ publice consecratæ sunt.* Vlpianus [y] vero: *Sacra loca ea sunt, quæ publice dedicata sunt. Locus publicus tunc sacer fieri potest, cùm Princeps eum dicauit, vel dedicandi dedit potestatem.* Hic vero Vlpiani locus, quomodo accipi debeat, alibi [z] expli-
17 cabitur. Vtuntur igitur his verbis promiscue: dicato, pro consecrato: consecrato, pro dicato. Nec dici potest, quòd prius dicarentur à priuatis, mox consecrarentur à Ponti-

[m] In Orat. pro domo sua.
[n] lib. de consolat. ad Martiam.
[o] lib. 1.
[p] lib. 10.
[q] Eleg. 10.
[r] lib. de legib. 2.
[s] Pro domo sua.
[t] lib. 1. Fastor.
[u] l. 6. Orig. c. de officijs.
[x] L. 6. ff. de rer. diuis.
[y] l. 9. ff. eod.
[z] Cap. 8.

Pontificibus: etenim latere neminem arbi-
trot, quòd consecratio fiebat, quando Pon-
tifex præibat, postemq. tenebar: atqui in
omnibus huius rei gratia citatis auctoribus
videmus apertè dedicationem æque, ac cõ-
secrationem intelligendam: quod est argu-
mentum, nullam constitui posse differentiã.
Verbis igitur, & manu, adhibito aliquando 18
etiam epulo, dedicationes celebrabantur.
Namque Fabato prosocero suo C. Plinius
a l. 4. ep. 1. ita scribit [a]. *Templum pecunia mea extruxi:
hoc est in oppido nomine Tiserno Tiberino:
cuius dedicationem, cùm sit paratum, differ-
re longius, irreligiosum est. Erimus ergo ibi
dedicationis die, quem epulo celebrare consti-
tui.* Qui mos non forte Romæ obseruabatur.
Idem enim Plinius Traiano Imperatori: *Ego,*
b l. 10. epist. 58. inquit [b], *cùm quærerem, num esset aliqua
lex dicta templo, cognoui alium hic, alium
apud nos esse morem dedicationis.* Adhibe-
c ead. orat. bantur & alia, quæ à Cicerone hisce verbis [c]
recensentur. *An consecratio nullum habet ius,
dedicatio est religiosa? Quid ergo illa tua
tum obtestatio tibicinis? Quid foculus? quid
preces? quid prisca verba voluerunt?* Aris 19
etiam titulos inscribi consueuisse; qui cau-
sam continebant, ob quam eæ essent collo-
d cap. 8. catæ; ostendit Suetonius in Caligula [d]. Ad-
dit etiam, inquiens, *Pro argumento aras ibi
ostendi inscriptas, ob Agrippinæ puerperium.*
Immo & quibus Diuis dedicatæ essent, ad-
e lib. 1. c. 5 scribi solitum Valerius Max. [e] docet: Sic &
Athenis aram inscripram esse monemur in
f cap. 17. Actibus Apostolorum [f]. Neque est silentio 20
prætereundum, quòd qui piaculo erat ali-
quo pollutus, dedicationem templi facere
non poterat. Idq. in Poplicola haud obscu-
re ostendit Plutarchus. Nam cùm M. Hora-
tius Puluillus; de quo iam factus est sermo;
Capitolini Iouis templum dicaret, (vt pol-
lueretur, exindeq. dedicatio foret nulla,)
Marcus Poplicolæ frater ibi iamdudũ fori-
bus adstans, & occasionem captans: *Filius,
o Consul,* inquit, *tuus in castris ex morbo de-
cessit. Omnibus hoc auditu graue fuit. At Ho-
ratius, ne gemitu inanis redderetur dedica-
tio; nihil perturbatus, hoc tantùm dicto:
Proijcitote ergo, quo volueritis mortuum, ego
enim luctum non admitto, &c.* Sed cùm iam
fores teneret, solemniaq. verba dixisset, cæ-
tera peregit. Neque erat verum, quod nun-
ciabatur: sed Marcus finxerat, quo à dedi-
catione Horatium deterreret, ita vt pollue-
g Declamat. 3?? rétur. Quod planè ex [g] Quintiliano intelli-
gi potest: ait enim. *Hoc ideo facere,* idest
dedicationem, *non cuiquam permittitur, nisi
castæ manus, nisi familiaris sacris animus*

21 *accesserit. Dedicatio solis concessa Athenien-
sibus. Hoc ergo fieri reorum iudices, quòd cùm
cæterarum ciuitatum templa in ipsis posita
viribus frequenter cùm totis ruere, atque
incendi mœnibus viderimus, nulla vindicta,
nulla religio, nulla eos, qui fecerant, suppli-
cia consequuta sunt. Hic sacrilegium pesti-
lentia vindicatum dedicationem destinabat.*
Neque enim aliter templum esse existima-
bant, nisi dedicatum fuisset. Solebant etiam
addere tabulam, qua dedicationis monu-
22 mentum demonstrabatur: hoc eiusdem Ci-
ceronis testimonio [h]. *Neque vllum est pas-* h ead orat.
*sus ex ea dedicatione litterarum extare mo-
numentum.* Nec prætermittendum, quod le-
gimus apud S. Ambrosium [i], qui dum in i lib. 3. de Virgin.
ecclesijs obstrepentes, & nugantes carpit,
An quidquam, ait, *indignius est, quàm oracu-
la diuina circumstrepi, ne audiantur, ne cre-
dantur, ne reueleutur, circumsonari sacra-
menta confusis vocibus, vt impediatur oratio
23 pro salute deprompta omnium, cùm Gentiles
idolis suis reuerentiam tacendo deferunt? Vn-
24 de illud exemplum proditur, Alexandro sa-
crificante Macedonum Rege, puerulum bar-
barum, qui ei lumen accenderet, excepisse
ignem brachio, atque adusto corpore, mansissè
immobilem, nec dolorem prodidisse gemitu,
nec tacito pœnam indicasse fletu. Tanta in
puero barbaro fuit disciplina reuerentiæ, vt
naturam vinceret.* Et paulo post: *Tu in mi-
nisterio Dei virgo gemitus, excreatus, tusses,
risus: abstine.*

SVMMA EX CAPITE III.

1 *Non sunt omnia temere à Dijs petenda, ait Plato.*
2 *In sacerdotum electione nobilitas, probitas, & prudentia requirebantur.*
3 *Romani conati sunt cæteris nationibus religione anteire.*
4 *Quæ obseruabantur ad implorandam Deorum opem.*
5 *Vrbs putabatur apud Romanos tutior à sacerdotibus, quàm à mœnibus.*
6 *Numa quindecim sacerdotum genera instituit.*
7 *Rex sacrificulus creatus ad supplendum officium regum exactorum, ad quos nonnulla cæremoniæ, & sacrificia pertinebant.*
8 *Mexicani, & Peruenses plures sacrorum ministrorum ordines habebant, eaque in Idolorum cultu obseruabant, quæ Christianæ religionis mores mirum in modum imitarentur, adeo vt à Chri-*

Christianis edocti viderentur. Vide textum.

9 *Indi Iubilæum cum indulgentiarum concessione habuerunt.*

10 *Mamacomæ mulieres Soli consecratæ.*

11 *Solis festum diem Indi incredibili honore celebrabant.*

12 *Indi satanæ suggestione, in tribus statuis Soli dicatis diuinæ Trinitatis mysterium agnoscere videbantur.*

13 *Ministri sacri Peruerses ex oblationibus piorum hominum, ex bonisq. dijs dicatis alebantur.*

14 *Sacerdotes ludos edebant cum pecuniæ profusione.*

15 *Africa vocari solita est Prouincia Proconsularis figuratè.*

16 *Pauperes à sacerdotio excusabantur ob munerum editionem.*

17 *Sacerdotes noui introitus causa aliquid veteribus sacerdotibus erogabant.*

18 *Erogationes, & xenia; quæ pro introitu ecclesiæ à clericis dabantur; sunt hodie omnino vetita.*

De vario sacerdotum genere, eorumq. necessitate. Cap. III.

PERACTIS his, quæ ad ædium sacrarum dispositionem, cōsecrationemq. artinent, erit de sacerdotibus dicendum. Namque templa ideo construebantur, ac dedicabantur, vt deorum domicilia fierent, in ijsq. sacerdotes pro populo preces effunderent, sacra offerrent, publica, ac priuata sacrificia procurarent, vota susciperent, religiones interpretarentur, ac omnem dijs cultum exhiberent. Non enim cuiquam hæc peragere licebat: sed, vt ait Plato[a], sacerdotem esse oportebat, & quidem talem, vt intelligeret, doceretq. quo pacto donaria deis, & sacra essent offerenda: item qua ratione vouendum esset, quidue boni esset à dijs petendum: non enim omnia à dijs temere petenda sunt. Quo fit sane, vt non omnes ad dignitatem sacerdotalem deligerentur, sed viri tantum probi, nobiles, ac prudentes. Atque ideo cernimus, non solum apud Aegyptios, Græcos, Romanos, aliasq. gentes sacerdotes extitisse, hosque diuersi generis; verum etiā inter alios non minus, ac Vesper, aut Lucifer inter minora sydera, dignitatis fulgore, potestatisq. & imperij magnitudine excelluisse. Dicam igitur de Romanis, quòd ad propositam disputationem magis pertinere
videatur, non omissis tamen exteris in ijs,
quæ argumento nostro poterunt deseruire.
Siquidem Romani intelligebant Rempub.
eorum, qui religionibus paruerant, imperijs
valde esse amplificatam: ideoq. vt Romana
ipsa respub. imperijs augeretur maximis,
enixi sunt religione fieri omnibus gentibus
1 superiores: idque fatetur Cicero ipse, dum
inquit[b]. *Si conferre volumus nostra cum* b lib. 2. de Nat. Deor.
exteris, cæteris rebus, aut pares, aut etiam
inferiores reperimur: religione, idest cultu
deorum, multò superiores. Vnde alibi dixit[c]: c in Or. de Arusp. resp. & Val. Max. lib. 1. c. 1.
Maiores statas, solemnesq. cæremonias Pon-
tificatu, rerum bene gerendarum auctorita-
tes augurio, fatorum veteres prædictiones
Apollinis vatum libris, portentorum expla-
nationes Hetrusca disciplina contineri puta-
4 *uerunt. Prisco etiam instituto rebus diuinis*
opera datur, cùm aliquid commendandum
est, precatione: cùm exposcendum, voto: cùm
exoluendum, gratulatione: cùm inquirendum,
extis, vel sortibus impertito: cùm solemni ri-
tu peragendum, sacrificio, quo etiam osten-
torum, ac fulgurum denūciationes procuran-
tur. Idcirco putarunt veteres pluribus opus
5 esse sacerdotibus, quasi eorum religione
diligentius vrbs, quàm ipsis mœnibus cin-
geretur: atque præter illos antiquissimos
Pinarios, & Potitios Herculis sacerdotes,
& Aruales fratres, item Augures, Salios,
6 Fœciales, Patres patratos, à Numa Pompi-
lio sunt Pontifices constituti, atque etiam
Flamines, Dialis, scilicet, & Martialis: immo,
vt Varro[d] asserit, per eundem singulis deis d lib. 4. de lingu. Lat.
Flamines destinati, ac ab eis etiam nomina-
ti, Dialis, Martialis, Quirinalis; & deinde
aucta Vrbe, Viminalis, Vulcanalis, Car-
mentalis, Falacer, seu Falacris, Palatualis,
Furinalis, Pomonalis, & cæteri vsque ad xv.
numerum. Virgines quoque Vestæ legit, &
his, vt assiduæ templi antistites essent, sti-
pendium de publico statuisse, virginitate,
alijsq. cæremonijs venerabiles, ac sanctas
fecisse Liuius scribit[e]. Eiectis vero Regibus, e lib. 1.
rerum diuinarum habita est cura: & quia
quædam publica sacra per ipsos Reges fa-
ctitata erant, necubi Regum desiderium
7 esset, Regulum sacrificulum creatum fuisse
idem Liuius auctor est[f]. Erant & alij sacer- f lib. 2.
dotes, seu sacerdotum ministri, vti Duum-
viri sacrorum, qui postea quindecim fuerūt,
& soli sacros inspiciebant libros, & carmina
Sybillina. Item Epulones, quos veteres
Pontifices, vt ait M. Tullius[g], propter mul- g lib. 3. de Orat.
titudinem sacrificiorum tres esse voluerunt,
cùm essent à Numa ipsi, vt ludorum epula-
re sacrificium facerent, instituti. Reperiun-

tur

tur etiam alij, qui extra Vrbem habitabant, & Titij sodales appellabantur: alij Luperci, alij Curiones, alij Orgeones, alij alijs nominibus, alijsq. ministerijs addicti. Huc respicit lex illa apud Ciceronem [h] (h l. 2. de legibus.). *Diuisq. alijs alij sacerdotes, omnibus Pontifices, singulis Flamines sunto*. Ad cuius legis interpretationem hæc idem adiecit Cicero [i] (i eod. lib. 2.). *Descriptio sacerdotum nullum iustæ religionis genus prætermittit. Nam sunt ad placandos deos alij constituti, qui sacris præsunt solemnibus: ad interpretanda alij prædicta vatum, neque multorum; ne esset infinitum, neque vt ea ipsa, quæ suscepta publice essent, quisquam extra collegium nosset*. Horum sacerdotiorum breuis descriptio ab Arnobio aduersus Gentes traditur [k] (k lib. 4.). *Sedent*, inquit, *in spectaculis publicis sacerdotum omnium, magistratuumq. collegia: Pontifices maximi, & maximi Curiones: sedent Quindecim viri laureati, & Diales cum apicibus Flamines: sedent Augures interpretes diuinæ mentis, & voluntatis, nec non & castæ virgines perpetui nutrices, & conseruatrices ignis*. Lactantius [l] (l l. 5. c. 20.). *Procedant in medium Pontifices, seu minores, seu maximi, Flamines, Augures, item Reges sacrificuli, quique sunt sacerdotes, & antistites religionum*. Habebant & Indici Mexicani, & [m] (m Ioseph. Acosta Hist. Ind. l. 5. c. 14 & 24.) Peruenses non solùm sacerdotes, sed alios etiam inferiores ministros, Acolythis, Lectoribus, Leuitis, alijsq. ecclesiasticis ministris nostris similes: quibus [n] (n Idem l. 5 cap. 13.) solis loca, vbi idola colebantur, ingredi licebat, sicut matrimonium contrahentibus, veluti Parochi, assistere, & vtriusque explorato consensu [o] (o Idem eod. lib. c. 27.), quibusdam adhibitis cæremonijs, eos coniungere. Infantes statim [p] (p Idem eod. lib. c. 29.), ac nati essent, lauabant, eorum auribus, membroq. virili marium, non nihil inciso, alijsq. cæremonijs, quasi baptizantes, vtebantur. Ijsdem sacerdotibus mos erat [q] (q Idem eod. lib. c. 25.) peccantium confessiones audire, confitentibusq. iuxta peccatorum grauitatem pœnitentiam imperare, grauissima sacerdotibus indicta pœna, si confitentium peccata reuelassent, quæ secretissima esse, lege lata, voluerunt. Quolibet item quadriennio, Iubilæum publicabant, quo [r] (r Idem eod. lib. c. 29.) finiente peccatorum plenariam impartiebantur peccantibus remissionem. Quid dicam de panis consecratione? Hunc Mamacomæ, mulieres quædam Soli consecratæ, ex farina, aut simila Maiz (est tritici species) & sanguine albi veruecis, qui eodem die Solis simulacro mactatus fuisset, componebant [s] (s Idem eod. lib. c. 25.), tradebantq. sacerdotibus: qui eo benedicto, suoq. more consecrato, in frusta diuidentes, omnibus, etiam extraneis, ac peregrinis, in signum fœderis cum Rege initi tradebant: quo panis bolo ingenti gaudio, ac veneratione accepto, ac mãducato, Solique innumeris actis gratijs pro tanto sibi collato beneficio, & fauore, declarabant, ac summa religione promittebant, se, dum viuerent, nihil contra Solis, Regisq. maiestatem, vel auctoritatem vnquam molituros aut cogitaturos. quamobrem panem illum Solis accipiebant, & comedebant, in eorum corporibus remansurum in testimonium fidei, quam perpetuò, & inuiolabiliter, & Soli, & Regi erant conseruaturi. Eo die, qui [t] (t Idem eod. lib. c. 28.) festus habebatur, Solis ligneæ statuæ induebantur pretiosis vestibus, & ante eas ducebantur choreæ: flores per omnes vias spargebantur, Indi in medium prodibant, & Principes non solùm sumptuosis vestimentis eleganter induti, sed, barba quibusdam aureis festucis mire elaboratis, & concinne dispositis diligentius ornata, omnes simul cantabant. Quæ sane sanctissimæ Eucharistiæ solemnitatem repræsentare videntur. Qua de causa nequaquam prætermittendum, quod Iosephus [u] (u Idem eod. lib. c. eod.) Acosta obseruauit, æternæque mandauit memoriæ, dæmonem, scilicet, dum miseros Indos summa tyrannide premebat, cùm veri Dei potestatem æmularetur, omnia, quæ in ipsum Deum referri debebant, vt sibi tribuerentur, omne studium adhibuisse: cùm & apud idololatras cuiusdam impiæ trinitatis cognitionem, ac venerationem induxisset; videlicet, vt tres constituerentur Solis statuæ, tribus appellatæ nominibus, quibus significabatur pater, & dominus Sol, filius Sol, & frater Sol. Additq. Iosephus, quemdam ex nostris sacerdotibus vidisse idolum, Iangatanga nuncupatum, quod Indi adorabant, asserentes, vnum in tribus, & tria in vno existere; idque interdum populis in maximis solemnitatibus à sacerdotibus ostendi solere. Quibus omnibus, alijsque pluribus ad eorum munus spectantibus, quo diligentiùs ministri incumbere possent, ex publico stipendio, populorumque oblationibus, opulentissimis quippe, ac frequentissimis, sustentabantur. In Regno autem Peruensi [x] (x Idem eod. lib. c. 13.) ex fructibus omnium bonorum, quæ, siue à priuatis personis, siue à Principibus, ac Regibus, Dijs offerebantur, vel testamentis relinquebantur, quorum numerus pene infinitus, pretijque inæstimabilis esse putabatur, quidquid eis opus erat, capiebant, in propriumque vsum conuertebant. Perspectum est itaque, veteres gentes varia sacerdotum genera habuisse: quorum

rum & maior pars ex officio, exhibendorum ludorum gratia, multas pecunias profundebat. 14 Quod indicare voluit Tacitus lib. 3. Annal. his verbis: *Sed tum supplicia Dijs, ludiq. magni ab Senatu decernuntur, quos Pontifices, & Augures, & quindecimuiri septemuiris simul, & sodalibus Augustalibus ederent. Censuerat L. Apronius, vt feciales quoque ijs ludis præsiderent*. De quibus intelligens Tertullianus [y], *Transit hoc genus editionis*, ait, *ab honoribus mortuorum ad honores viuentium: Quæsturas dico, & magistratus, & Flaminia, & sacerdotia*. Et paulo post. *Vt alia spectes, vt talibus exultes, quis tibi Prætor, aut Consul, aut sacerdos, aut Quæstor de tua liberalitate præstabit?* De huiusmodi editione mentio etiam fit in libris nostris: ita enim interrogatus Imperator Alexander rescripsit [z]. *Si de proprio patrimonio muneris editionem tuo nomine pater tuus repromisit, ideoq. etiam sacerdotem te creari impetrauerit, onus erogationis commune omnium hæredum eius esse, Præses Prouinciæ non ignorabit*. Et hoc nimirum est, quod respondit Hermogenianus Iurisconsultus [a], *Immunis*, inquit, *ab honoribus, & muneribus ciuilibus, si decurioni creato filio, quem habet in potestate, consentiat in muneribus, & honoribus, sumptus subministrare filio compellitur*. Idem & de sacerdotio intelligit, siquidem in principio legis dixit: *Sponte prouinciæ sacerdotium iterare nemo prohibetur*. In Codice Theodosiano etiam de sacerdotum editionibus passim [b] agitur, præsertim in tit. de Decurionib. vbi Africanorum sacerdotalium mentio fit, & editionum; prout etiam alibi eodem titulo, [c] quo in loco vocantur festi, & legitimi dies: & additur propterea multos propter pompam eorum dierum Carthaginem conuenire. Fuit tandem lege [d] sancitum, ne à sacerdotibus Prouinciæ proconsularis, hoc est Africæ, (sicut vocatur in Principum constitutionibus, & apud Optatum 15 Milenitanum [e], & Victorem de persecutione Vvandalorum,) præbitio tyronum exigeretur, his verbis. *Maioribus expensis sacerdotes fatigantur, in quarum solatium indemnem esse conuenit dignitatem*. Aliquando etiam D. Augustinus huius consuetudinis mentionē facit. Nam de Apuleio Afro, & mago loquens, inter alia sic scribit [f]. *An fortasse, vt philosophus voluntate contempsit, qui sacerdos Prouinciæ pro magno fuit, vt munera ederet, veneratoresq. vestiret*. Non est igitur mirum, si sacerdotij munera plures detrectarent, quæ ab inuitis suscipi non oportere definierunt Imperatores [g]. Quamobrem Symmachus Imperatori scribens. *Nihil*, inquit, [h] *magna dignitas à paupere petit: sit fortasse plerisque ipsa inopia grauis, habet tamen alieni oneris exceptionem. Adijce, si places, seruituti eius sacerdotij priuilegium, & vnius hominis munimenta multiplica*. Tenuioris itaque fortunæ homines

16 à sacerdotij oneribus excusabantur. Nam præter illud vnum, quod in publicum erogabatur, aliquid etiam pro introitu sacerdotij erogari solitum Suetonius in Clau-

17 dio [i] notat. Fuit sanè antiquis mos, aliquid ob introitum elargiri collegio, curiæ, aut corpori, vt liquet ex libris nostris apertissimè, & apud Imperatores [k], & apud Iurisconsultos [l]; vbi aliquid dicitur erogari pro introitu militiæ: & apud Plinium, vbi de Theatro Nicensi tractatum [m] habet. Sed & pro introitu ecclesiæ, presbyteri, & clerici aliquando xenia, & his similia conferebant: quod tamen vetitum fuit legibus Francorum [n]. Item Concilio Arelatensi [o], vt apud Burchardum [p] videas, & per specialem Nouellam Iustiniani [q]; quamquam in alia Nouella [r] concedatur, vt in maiori ecclesia Constantinopolitana fieri possent insinuationes: hoc est, erogari ea possent, quæ pro introitu clerici noui dare veteribus consue-

18 uerant. Eiusmodi tamen erogationes, xenia, & alia eiusdem generis hodie sunt omnino vetita, tum sacris canonibus [s] antiquis, tum nouis [t] sacri Concilij Tridentini constitutionibus.

[y] l. de spect. cap. de munere.
[z] l. vni. C. de periculo succeß. parent. lib. 10.
[a] l. penult. ff de muner. & honorib.
[b] l. 1. de spe ctac. & l. 145 de Decur.
[c] l. 176. cod.
[d] l. vlt. C. de tyronib.
[e] lib. 3.
[f] epist. 5. in fine.
[g] l. 103. & 109. & 168. cod. de Decurionib.
[h] l. 3. epist. 61.
[i] cap. 9.
[k] l. [illegible] C. de prox. sacr. Scrinio lib. 12.
[l] l. penul. §. penul. & vlt. ff de leg. 3.
[m] l. 10. epist. 48.
[n] l. 1. tit. 1 40
[o] cap. 10.
[p] l. 3. c. 117.
[q] lib. 10.
[r] 124.
[s] c. 8. 9. 19. & alibi extra de simon.
[t] c. 14. sess. 24.

SVMMA EX CAPITE IV.

1. *Pontifices sacerdotibus maiores erant.*
2. *Pontifex Max. is dicebatur, qui primus in collegium venerat, sicut minimus, qui postremus.*
3. *Pontifex Max. sacrorum omnium curam habebat.*
4. *Pont. Max. à Plutarcho deorum interpres vocatus fuit.*
5. *Pont. Max. creabatur ex primoribus ciuitatis.*
6. *Pont. Max. iurisperitus esse debebat, non solum circa ea, quæ ad sacra pertinebant, sed etiam de alijs iuris ciuilis quæstionibus, & contractibus.*
7. *Pont. Max. iudex, & vindex erat contumaciæ priuatorum magistratuum, habebatq. in omnes sacerdotes iurisdictionem.*
8. *Flamen Dialis prima erat dignitas post Pontif. Max.*

Flamen

9 *Flamen Dialis à Pont. Max. capiebatur.*
10 *Rex ſacrificulus Pont. Max. ſubiectus fuit.*
11 *Pont. Max. virgines Veſtales capiebat, ideſt inſtituebat, quas etiam puniebat.*
12 *Druides ſacerdotes Cybeles ad vnum omnia ad poteſtatem ſacerdotalem ſpectantia referebant.*
13 *Indi ſuum Papam ſumma cum reuerentia venerabantur, colebantque.*
14 *Pontifex à poſſe, & facere dictus eſt.*
15 *Facere verbum, ſacrificare ſignificat.*
16 *Pontificium pro facultate ſacrorum adminiſtrandorum accipitur.*

De Pontifice Maximo, deq. eius in alios omnes ſacerdotes iuriſdictione, & quid ſit Pontificium. Cap. IV.

QVIA lex Ciceronis eſt. *Diuis alijs alij ſacerdotes, omnibus Pontifices, ſingulis Flamines ſunto*, de Pontificibus, qui omnibus præſunt, modò
erit ſermo: nam inter ſacerdotes primas ob-
tinebant Pontifices, qui, vt Lactantius Fir- 1
a lib. 5. c. 10 mianus [a] ait, & maiores, & minores appel-
labantur. Inter vtroſque vnus erat maxi-
b Plutarch. in Numa. mus [b] re, & nomine. Maximus is diceba- 2
tur, qui primus in id collegium venerat; &
minimus vocabatur, qui nouiſſimus. At ve- 3
rò Pontifex maximus ſacra omnia exſcripta
habebat, & obſignata, hoſtias, dies, ad quæ
templa ſacra facienda, atque vnde in eos
ſumptus pecunia erogaretur: cætera quo-
que omnia, cùm publica, tùm priuata, ip-
ſius Pontificis ſcitis ſubiecerat Numa, vt eſ-
ſet, quo conſultum plebs iret, ne quid diui-
c lib. 1. ni iuris, vt Liuius [c] ait, negligendo patrios
ritus, peregrinosq. adſciſcendo, turbaretur:
nec cæleſtes modo cæremonias, ſed iuſta
quoque funebria, placandosq. manes idem
Pontifex edoceret. Quibus addere poſſu-
mus, præter ea, quæ dicta ſunt, quæ egre-
d in Numa. giè ſcripta nobis reliquit Plutarchus [d] dicẽs:
Pontifex autem Max. interpretis Deùm, 4
Vatis, adeoq. ſacrorum enarratoris, docto-
riſq. loco eſt, non modò publicorum ſacrifi-
ciorum curam gerens, ſed priuata etiam in-
ſpiciens, ac ne quid præter legitima fiat, pro-
hibens, docensq. quibus cuique rebus ad hono-
randos, exorandosuè Deos opus ſit. Quibus
planè intelligere poſſumus, non omnes ad
ſummum illud omnium maximarum digni-
tatum culmen aſpirare potuiſſe. Erant enim,
5 vt plurimum, ex primoribus ciuitatis, vt ex
Tacito perſpectum, manifeſtiſſimumq. eſt.
Etenim, inquit [e], *pars magna*, (loquitur de e lib. 3. Ann.
Pontificibus,) *è propinquis ipſius*, ideſt Cæ-
ſaris, *aut primores ciuitatis erant, &c.* Ne-
6 ceſſe quoque erat, vt iuris eſſent periti: quod
etiam oſtendere voluit apud Ciceronem
Publij Scæuolæ filius ita [f]. *Sæpe ex patre au-* f lib. 2. de Legibus.
diui Pontificem bonum neminem eſſe, niſi qui
ius ciuile cognoſceret. Hoc eſt, vt Cicero in-
terpretatur, de ſacris, de votis, de ferijs, de
ſepulchris, & ſi quæ huiuſmodi ſunt. Quam-
quam ipſe in ea ſum ſententia, vt exiſtimem
ius ciuile illud referri etiam poſſe ad alia,
quæ religionem ſaltem rectà non reſpiciũt,
ciuſdem Ciceronis teſtimonio [g], qui ait. g in Orat. pro Domo ſua ad Pont.
Reuertar ad ius publicum vindicandum, quod
ipſi Pontifices ſemper non ſolum ad ſuas cære-
monias, ſed etiam ad populi iuſſa, accommo-
darunt. Quid enim ſibi volunt illa verba,
non ſolum ad ſuas cæremonias, ſed etiam ad
populi iuſſa; niſi quòd ius ciuile accipi de-
bet, non modo de ſacris, de votis, de ferijs,
& de ſepulchris, ſed de alijs quoque iuris
quæſtionibus, contractibus, vltimisq. volun-
tatibus, ex quibus publica tranquillitas, om-
nisq. hominum diſcordia pendet, manatq.?
Nec aliter fieri poterat: ſiquidem Pontifex
7 Max. ſi Plutarcho credimus [h], iudex, ac h in Numa.
vindex erat contumaciæ priuatorum magi-
ſtratuum; atque in alios omnes ſacerdotes
habebat iuriſdictionem, etiam in Flaminem
8 Dialem: qui licet poſt Pontificem, vt ſuo lo-
co dicetur, maior propemodum cæteris au-
ctoritate, ac dignatione haberetur, tamen
etiam ſi aduerſa valetudo eum inceſſiſſet,
vt Cornelius [i] Tacit. in Annalibus tradit, i lib. 3.
niſi Pontificis Max. arbitrio abeſſe non po-
terat: vnde, ne in prouincias iret, ſæpe à
Pontificibus prohibitum fuiſſe idem Taci-
tus [k] refert. Immo, ſi Valerij Maximi dicto k eod. C. lib. 1. cap. 1.
ſtandum eſt, Metellus Põtifex Max. Poſthu-
mio Conſuli, eidemq. Flamini, ad bellum
gerendum Africam petenti, ne ſacris diſce-
deret, mulctam dixit, Vrbeq. egredi paſſus
9 non eſt. Quinimmo Flaminem à Pontifice
Max. capi ſolitum, idem Valerius [l] Maximus, l lib. 6. c. 9.
10 itemq. Liuius [m] tradidere. Rex quoque ſa- m lib. 27.
crificulus, qui pro exactis Regibus publica
quædam ſacra factitabat, Pontifici ſubie-
ctus eſt. Cuius rei illam reddit cauſam Li-
uius [n], ne ſcilicet additus nomini honos, n lib. 2.
aliquid libertati, cuius tùm prima erat cu-
11 ra, officeret. Capiebantur & Veſtales vir-
gines à Pontifice, vt videbimus ſuo loco
abunde: qui ideo earum magiſter à Plutar-
cho [o] haud male appellatur: qui etiam ſcri- o in Numa.

bit in eas delinquentes animaduertiſſe Pon-
tifices. Idq. conſtat manifeſtè ex Plinio ſe-
[p l. 4. epiſt. 11.] cundo p de Domitiani Principis immanita-
te ad Minutianum ſuum ſcribente. Si quid
enim deliquerat Veſtalis, verbera ei à ſum-
mo Pontifice infligebantur, aliquãdo etiam
nudæ in obſcuro, & vmbroſo loco linteo
prætenſo. At, quæ virginitatem polluerat,
viua defodiebatur iuxta portam Collinam:
quod quibus fieret cæremonijs, idem Plu-
[q in Numa.] tarchus q paucis exequitur. Qui præterea
aſſeuerat his Pontificibus nomen factum eſ-
ſe, ſiue quòd deos colerent; qui omnium
ſunt rerum potentes: ſiue, quod alijs placuit,
exceptionem id nomen ſignificat, quòd le-
gumlator iuberet ab ijs ea, quæ poſſent
præſtari, ſacrificia peragi. Nam & omni- 12
bus Druidibus in Gallia vnus præerat, qui
ſummam inter eos habebat auctoritatem.
Huic mortuo, qui ex reliquis excellebat di-
gnitate, ſuccedebat, aut ſi plures erant pa-
res, ſuffragio Druidum eligebatur: nonnũ-
[r lib. 6 de bell. Gall.] quam etiam armis, vt Cæſar r tradit, de
principatu contendebant. Apud Mexica-
nos, Peruenſes, alioſq. Indos vnus item
ſummus Pontifex omnibus præerat, quem
[ſ Ioſep Acoſta Hiſt. Indica lib. 5. c. 14. & 24.] eorum quoque lingua Papam vocabant ſ. 13
Huic; vt ſupremo ſacrorum Antiſtiti; non
obſequium modò ſpontè præſtabant, ſed &
[t idem eod. lib. 5. c. 20. & 29.] eum colebant, ac venerabantur. Hic t ve-
ſtitu penitus ab alijs diſtincto, eoque orna-
tiore, & ſumptuoſiore, margaritis, pretio-
ſiſq. lapidibus admodum conſpicuo, coloris
diuerſi pro temporum, ac ſolemnitatum di-
uerſitate, vtebatur. Hoc verbum Pontifex, 14
dictum eſt à poſſe, & facere: vnde & Ponti-
fices vocatos Scæuola, & poſt eum alij ferè
omnes putarunt. Facere enim apud veteres 15
[u lib. de die Natal. c. 3.] etiam ſacrificare eſt. Cenſorinus u. *Quid
cauſa ſit, vt merum ſundendum genio, non
hoſtia faciendum putauerit?* Sed Pontificiũ 16
pro iure, facultate, ac poteſtate paſſim ac-
cipitur. Idq. comprobare enitar, vt intelli-
gamus tantam fuiſſe, atque hodie eſſe Pon-
tificis maximi auctoritatem, & poteſtatem,
vt Pontificium ſimpliciter prolatum, ſit pro
iure, facultate, ac poteſtate. Huius rei au-
ctorem affero Symmachum Theodoſij tem-
[x lib. 8 epiſt. 47.] pore Vrbi Præfectum. *Habeo*, inquit x, *expo-
ſtulandi tecum probabiles cauſas: quandoqui-
dem Pontificio iterati honoris auctus, nullum
mihi iudicium communis gaudij præſtitiſti.*
[y l. 7. epiſt. 47.] Et alibi Macedonio ſuo ſcribens, *Soles*, ait y,
*affirmare, quòd me tibi præferas. Poſſet hoc
eſſe credibile, ſi filium meum Attalum ad nos
venire patereris: in tuo enim iure eſt, tuis
monitis adquieſcit. quod quidem fieri oporte-
re conſentio. Sed non eatenus, vt Pontificium tuum in damna noſtra protendas.* Ad ipſum verò Theodoſium Imperatorem. *Motus, ait* z, *indignitate talium querelarum, cùm viderem rurſus illudi poſſe iudicijs, ſi quid ſeuerius cenſuiſſem, factu optimum credidi, ſi æternitati veſtræ cauſæ iſtius Pontificium reſeruarem.* [z l. 10. epiſt. 44.] In Codice etiam Theodoſiano quinquies hanc vocem animaduerti: locoſq. recenſere haud pigebit. Ita in titulo de bonis maternis. *Sin* a *in parentum poteſtate, atque dominio, vt fruendi Pontificium habeant, alienandi eis licentia derogetur.* [a lib. 8.] De Epiſcopali audientia b. *Habituro Pontificium ſacræ diſceptationis Timotheo Epiſcopo.* [b lib. 1.] De Hæreticis c. *Harum profeſſionem Pontificium, vel miniſterium vindicarunt.* [c lib. 16.] De apoſtatis. d *Sed etiam ſub adipiſcendæ Pontificio hæreditatis vſurpandarum poteſtate excludi.* [d lib. 2.] De fide catholica e. *Neque his penitus poſt hac obtinendarum eccleſiarum Pontificium facultatem permitti.* [e lib. 1.] A quo dicendi genere nec abhorruerunt ſacrorum Canonum latores, vt excellentiſſimi ingenij, & præſtantis ſapientiæ vir Innocentius huius nominis III. qui *diebus*, inquit f, *ſolemnibus vſum pallij, per quod plenitudo Pontificij deſignatur, poteris liberius exercere.* [f cap. penul. extra de vſu pallij.] Hac voce vtitur quoque Eccleſia in oratione illa, in qua Principis Apoſtolorum auxilium à Deo pro nobis peccatoribus intercedit. *Deus*, inquit, *qui Beato Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cæleſtis, ligandi, atque ſoluendi Pontificium tradidiſti, &c.* Reliqua, quæ ad Pontificis Max. auctoritatem, ac poteſtatum pertinent, alibi dicentur.

SVMMA EX CAPITE V.

1 *Confarreatio vinculorum religioſiſſimum habebatur.*

2 *Flamen Dialis, non niſi genitus ex parentibus per confarreationem matrimonio coniunctis admittebatur.*

3 *Vxor tribus modis habebatur, vſu, farreatione, coemptione.*

4 *Flaminica confarreata in poteſtatẽ viri non veniebat de vetuſto more Rom. ab ipſoq. pro arbitrio diuertere poterat.*

5 *Confarreatio in deſuetudinem abijt, præſertim, quia parentes patriam poteſtatem amittere nolebant.*

6 *Materfamilias, quæ vocanda ſit.*

7 *Flaminicam in poteſtate Flaminis poſuit, quoquo modo contracta eſſent nuptiæ, Tiberius Cæſar lege lata.*

Pont.

8 *Pont. Max. non poterat secundò nubere, ne incontinens videretur.*

9 *Monogamia in summo honore fuit, ita vt vniuira corona donaretur, & in solemnibus cæteris loco anteiret.*

10 *Rex sacrificulus apud Athenienses, non nisi virginem vxorem ducere poterat.*

11 *Flaminis, & Flaminicæ matrimonium morte tantum soluebatur, non arbitrio alterutrius, vt alia.*

12 *Flamen Dialis, extincta vxore, sacerdotio decedebat, cùm aliam ducere non liceret: hocq. quia ei vxor in sacris obeundis aderat.*

13 *Censorum altero moriente, superstitem censura collegā se abdicare opus erat.*

14 *Flamen Dialis iuris Pontificij ignarus Pontificatu deijci iuste poterat.*

15 *Flamen Dialis faba vesci vetitus, quòd hebetare sensus ei legumini propriū sit.*

16 *Flamen Dialis vitium propagines deuitabat, cùm esset nefas sacerdotem inebriari.*

17 *Flamini Diali religio erat equum tangere, aut se eo vectari permittere, quia illud animal sei habet veneficum: vetitum etiam classem ad pugnam promptam videre.*

18 *Flamen Dialis raro consul creatus est, ne ad bellum egredi cogeretur.*

19 *Prouincias administrare Flamini Diali à Pont. Max. interdictum erat.*

20 *Metellus Pont. Max. Posthumio Flamini Martiali, ne ad bellum exiret, interdixit multa indicta.*

21 *Flamini Diali sella curulis, & lictor permissus eum fascibus.*

22 *Proconsules sex tantum fasces habebant.*

23 *Fasces aliquando pro iurisdictione sumuntur.*

24 *Merum imperium habere est, gladij potestatem tenere.*

25 *Sacerdotium regno æquale est.*

26 *Regnum, & sacerdotium simul esse non licuit, quòd officia vtriusque inter se plurimum dissiderent.*

27 *Priuilegia, & auctoritas Flaminis Dialis multa.*

28 *Rex sacrificulus tantùm super Dialem in conuiuio accumbebat.*

29 *Flamen Dialis ad iurandum non poterat cogi. Vide opportunum exemplum.*

30 *Flamen Dialis non iurat, quia, cùm ei rerum maximarum cura tradita sit, multo magis paruarum est credenda.*

31 *Ad Dialem Flaminem confugiens, eo die verberari non poterat.*

32 *Flamen Dialis patriam potestatem non agnoscit.*

33 *Flaminicæ Diales à patris potestate exemptæ habebantur.*

34 *Filia, quamuis nupta, de iure ciuili in patris potestate remanet.*

35 *Lex Iulia patri filiæ in adulterio deprehensæ occidendæ potestatem dat.*

36 *Flamen Dialis solus album gestabat galerum.*

37 *Flamen Dialis, cùm galerum, ob calorem, gestare non posset, lineo filo caput cingebat.*

38 *Flamini Diali nudo capite sub dio esse religio fuit.*

39 *Galerus Flaminis Dialis apex vocatus est, quod multum in sacrificijs excelluit, cùm & insigni veste vteretur.*

40 *Ancilia gestabantur à Salijs sacerdotibus Martis cū tripudio, & saltatione.*

De Flamine Diali, eiusq. electione, ac de multiplici immunitatis beneficio: item de nuptijs confarreatis: & explicatur Cornelij Taciti locus, & Boetius notatur. Cap. V.

FLAMINES à Pontifice capi
diximus: non autem indistin-
cte capiebantur omnes, sed
potissimum ij, qui confarrea-
tis erant parentibus geniti.
1 In sacris enim, vt Plinio placuit [a], nihil re- a lib.18.c.3
ligiosius confarreationis vinculo erat. Nam-
que nuptiæ, quæ per confarreationem fie-
bant, reliquis, siue per coemptionem, siuè
per communem vsum contractis, præstantio-
res habebantur, vel quòd legitimis fierent
modis, vel pluribus cæremonijs. Quam-
quam Boetius [b] in Ciceronis Topica vult b lib.2.
solis confarreationem Pontificibus conue-
2 nisse. In Flaminem igitur Dialem non eli-
gebatur, nisi parentibus confarreatis geni-
tus. Quod non obscure Tacitus [c] ostendit c l.4 Ann.
his verbis. *Sub idem tempus de Flamine*
Diali in locum Seruij Maluginensis defuncti
legendo, simul roganda noua lege differuit
Cæsar. Nam patritios confarreatis parenti-
bus genitos tres simul nominari, ex queis vnus
legeretur vetusto more. neque adesset, vt olim
eam copiam, omissa confarreandi adsuetudi-
ne, aut inter paucos retenta: pluresq. eius rei
causas adferebat, potissimam penes incuriam
virorum, feminarumq. Accedere ipsius cære-

moniæ difficultates, quæ consulto vitarentur. Et paulo post. *Igitur tractatis religionibus placitum, instituto Flaminum nihil demutari: sed lata lex, qua Flaminica Dialis sacrorum causa in potestate viri, cætera promiscuo feminarum iure ageret*. Si aliquis interrogabit, quid sibi velit Tacitus, respondebo,
3 quòd olim tribus modis habebatur vxor, vsu, farreatione, coemptione: quæ in manum per coemptionem conuenerant, hæ matresfamilias vocabantur: quæ vero vsu,
4 vel farreatione, minime, vt idem Boetius [d] putat; ideoq. Flaminica in Flaminis potestate non erat. Quare constituit Cæsar (Tiberius scilicet) quoquo modo nuptiæ fierent, in potestate Flaminis esset Flaminica Dialis, idq. sacrorum causa, videlicet, ne Flamen sacerdotio decederet, quo decedebat, vti dicetur mox, vel moriente vxore, vel virum relinquente: quæ enim in viri manum non conuenerat, pro arbitrio recedere à viri toro poterat. Lata igitur lex est, qua cautum fuit, vt vxor Flaminis Dialis sacrorum causa, in viri esset potestate, vt perinde haberetur, ac si per coemptionem in viri manum venisset. Solemnitates coemptionis Vlpianus [e] in suis Institutis exponit: item Boetius [f]. Cui mihi duo videntur obstare: & quòd non solis pontificibus confarreatio conueniret: & quòd per confarreationem mulier esset materfamilias. Ex verbis enim Taciti haud obscure colligi videtur, farreationem etiam alijs, quàm Pontificibus conuenisse, cùm dicat confarreationem inter paucos fuisse retentam, vel ob incuriam virorum, feminarumq. vel ob ipsius cæremoniæ difficultates. Quæ verba vtique ad solos Pontifices referri nequaquam possunt.
5 Ea vero incuria inde initium, atque incrementum sumpserat, quòd parentes confarreati e patria potestate sibi eximi filios ægre ferebant, si mares Flamines, aut feminæ Flaminum vxores fierent: quod de filijs procreatis ex nuptijs per coemptionem, aut per vsum celebratis non timebant. Nec placet, quòd mulier, quæ farreatione in viri manum venerat, non esset materfamilias, cùm matremfamilias appellatam eam solam
6 affeueret Gellius [g], quæ in viri manu, mancipioq. aut in eius, in cuius maritus, manu, mancipioq. esset, quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui heredis locum venisset.
7 Voluit itaque Tiberius instituto Flaminum nihil demutari: sed quoquo modo contraherentur nuptiæ, Flaminica esset in potestate Flaminis. Qua sanè mortua, sacerdotio decedere Flaminem, & Gellius [h], & Plutarchus [i] dixere.
8 Quare Tertullianus [k], *Certe*, inquit, *Flaminica, non nisi vniuira est, quæ Flaminica lex est. Nam duo ipsi Pontifici maximo iterare matrimonia non licet, quòd Monogamia gloria est*. Et ad vxorem. *Regem sæculi Pontificem Max. rursus nubere, nefas est*. Cuius rei ratio esse poterat: quia vxorum multiplicatio euidentissimum præbet incontinentiæ argumentum. Vnde apud veteres, & quidem ethnicos, quæ vno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honora-
9 tas fuisse scribit Valerius Maximus [l]. Idemq. sentit Tertullianus [m], dum ait: *Monogamia apud ethnicos in summo honore est, vt & virginibus legitime nubentibus vniuira pronuba adhibeatur, etsi auspicis initium est. Item in quibusdam solemnibus, & auspicijs, vt prior sit vniuiræ locus*. Cornelius [n] quoque Tacitus Germanorum mores, ac ritus affabre describens, & hac in re mirifice collaudans. *Melius quidem*, ait, *adhuc eæ ciuitates, in quibus tantum virgines nubunt, & cum spe, votoq. vxoris semel transfigitur: sic vnum accipiunt maritum, quo modo vnum corpus, vnamq. vitam; nec vlla cogitatio vltra, nec longior cupiditas, ne tamquam maritum, sed tamquam matrimonium amet*. Idem ipse Tertullianus [o] scriptis mandauit, ostendens quantam etiam feminæ sæculares ob vniuiratus obstinationem sint famam consequutæ: vt Dido, quæ profuga, in alieno solo; vbi nuptias Regis vltro optasse debuerat; ne tamen secundas experiretur, maluit e contrario vri, quàm nubere: vel Lucretia, quæ, vt semel per vim, & inuita alium virum passa est, sanguine suo maculatam carnem abluit, ne viueret iam non sibi vni-
10 uira. Refert etiã Demosthenes, apud Athenienses eorum Regem sacrificulum non potuisse, nisi virginem ducere, ipsamq. suæ virginitati, magno, solemniq. iureiurando coactam fuisse testimonium perhibere. Nam & turtur, si à copula sua fuerit casu intercedente diuisus, perpetua se abstinentiæ lege constringit, gratiamq. vt ait Cassiodorus [p], coniunctionis non repetit, quam reliquit: fidem seruat, dum laudem pudoris ignoret: & moribus studere deprehenditur, quòd nulla viduitatis conuersatione gloriatur. Et quamquam olim pluribus de causis libellus repudij [q] mitti poterat, vt passim in Dige-
11 storum libris constat manifeste, Flaminis [r] tamen matrimonium, nisi morte dirimi non
12 erat ius. Siquidem Flamini, vt in Paratitlis [s] interdum disserebam, sine vxore, nec eidem rursus cum secunda vxore sacerdoti

licebat

d eod. lib. 2.
e tit. de nup.
f eod. lib. 2.
g lib. 18. c. 6
h lib. 10. c. 15.
i Quæst. Ro. 50.
k in exhort. ad castitat.
l lib. 2. c. 1.
m eod. loco.
n lib. de moribus Germ.
o eod. de castitatem.
p lib. 5. variarũ, epist. 33.
q tit. de diuortijs, & tit. ff. solu. matr.
r Gellius l. 10. cap. 15.
s tit. de Digamis.

licebat eſſe. Res erant pleræque ſacræ, vt
t ead. quæſt. 8. idem Plutarchus [t] docet, in quibus obeun-
dis vxor Flamini aderat, neque ea abſente
peragi eas fas erat. Nec ei id mirum vide- 13
bitur, qui obſeruauit, etiam Cenſorum alte-
ro vita defuncto, alterum abdicare ſe cen-
ſura opus habuiſſe. Mortuo quidem Liuio
Druſo Cẽſore, collega eius Aemilius Scau-
rus, cùm ſe abdicare noluiſſet, tum eum
Tribunorum plebis quidam duci in carce-
rem iuſſerunt. At, præter hæc omnia, de- 14
bebat Flamen Dialis bene ius Pontificium
cognoſcere: alioquin tanta dignitate ne-
quaquam dignus, à ſacerdotio reijci impu-
ne poterat. Nam M. Cato, vt apud Gel-
u eod. c. 15. lium [u] legitur, cùm Ser. Galbam accuſauit,
eum dixit ius Pontificium diſcere noluiſſe.
Ego me, inquit, *nunc volo ius Pontificum*
optime ſcire. Iamne ea cauſa Pontifex ca-
piat? Hanc ob cauſam opinor vetitum fuiſ-
ſe, ne faba veſceretur Flamen: namque fa- 15
x lib. 18. c. 12. ba, vt ſcribit [x] Plinius, hebetare ſenſus, in-
ſomnia quoque facere exiſtimatur. Neque 16
ei licebat per viam tranſire, vbi vitium pro-
pagines in ſublimi eſſent prætenſæ: quia
y Quæſt. Ro. 4. 10. nefas eſt, vt rectiſſimè Plutarchus [y] ait, ſa-
cerdotem inebriari: qui enim ebrij ſunt, eo-
rum ſuperius capitibus eſt vinum, atque ea
degrauat, & premit: cùm par ſit voluptate
iſta ſuperiores eſſe, & non vinci à vino, ſed
ei moderari. Et quia damnatur equinum 17
fel inter venena, ideo Flamini equum tan-
z lib. 28. c. 9. gere non licuiſſe, idem Plinius [z] auctor eſt:
immo equo vehi religio erat: claſſem pro-
cinctam extra pomœrium, ideſt exercitum
videre ei non erat permiſſum. Alia quoque
permulta Diali Flamini vetita religionis er-
go, quæ ab eodem Plutarcho ibidem enu-
merantur. Raro item Flamen creari ſolitus 18
Conſul eſt, cùm bella Conſulibus manda-
a lib. 3. Ann. rentur: vnde apud [a] Tacitum legitur ſic. *In-*
ter quæ prouincia Africa Iunio Bleſo proroga-
ta, Seruius Maluginenſis Flamen Dialis, vt
Aſiam ſorte haberet, poſtulauit: fruſtra vul-
gatũ dictitans, non licere Dialibus egredi Ita-
lia, neque aliud ius ſuum, quàm Martialium,
Quirinaliumq. Flaminum: porrò ſi duxiſſent
prouincias, cur Dialibus id vetitum? nulla
de eo populi ſcita, non in libris cæremoniarum
reperiri: ſæpe Pontifices Dialia feciſſe, ſi Fla-
men valetudine, aut munere publico impedi-
b eod. *retur*. Scribit tamen [b] Tacitus fuiſſe à Pon- 19
tificibus Max. prohibitũ, ne Flamines irent
in Prouincias. Immo, vt in præcedenti ca- 20
c lib. 1. c. 1. pite ex [c] Valerio diſſerebam, Metellus Pon-
tifex Max. Poſthumium Conſulem, eun-
demq. Flaminem Martialem ad bellum ge-
rendum Africam petentem, ne à ſacris di-
ſcederet, mulcta indicta, vrbe egredi mini-
mè paſſus eſt; religioniq. ſummum impe-
rium ceſſit, quòd tutò ſe Poſthumius Mar-
tio certamini commiſſurus non videbatur,
cæremonijs Martis deſertis. Si non licebat
Martiali, multo minus Diali. Tacitus [d]. d eod.
Quoties valetudo aduerſa Flaminem Dialem
inceſſiſſet, vt Pontificis Maximi arbitrio,
dum ne pluſquam binoctium abeſſet, dum
ne diebus publici ſacrificij, neu ſæpius, quàm
bis eumdem in annum. Et hoc nimirum eſt,
quod voluit Liuius de Numa ſcribens [e]. *Ne* e lib. 1.
ſacræ regiæ vices deſererentur, Flaminem
Ioui aſſiduum ſacerdotem creauit: inſigniq.
eum veſte, & curuli regia ſella adornauit.
21 Tanta ſiquidem Dialibus inerat dignitas, &
auctoritas, vt non ſolum curulem haberent
ſellam, ſed etiam lictorem, quæ Regi dum-
taxat, ſummisq. magiſtratibus concedebã-
tur. Nam lictores à ligando dictos exiſti-
mant, quòd, vt ait Feneſtella [f], quem con- f lib. de Magiſtr. c. 7.
ſules prehendi, ligariq. iuſſiſſent, præſtò eſ-
ſent ad prehendendum. Præferebant licto-
res magiſtratibus faſces, hoc eſt faſciculos
virgarum; intra quas virgas ſecuris obliga-
ta erat, ita vt ferrum in ſummo faſce exta-
ret. Sed ſoli, vt dixi, maiores magiſtratus
faſces habebant, certoq. numero definitos.
22 Scribit Vlpianus [g] ad legem Iuliam, & Pa- g l. proconſules. ff de offic. proconſ.
piam, Proconſules non amplius quàm ſex
23 faſcibus vti ſolitos. Nec mihi diſplicet, quod
Budæo placuit, vt faſces aliquando pro iu-
riſdictione ſumantur. Immò & pro Imperio,
24 ac quidem mero: nam [h] merum eſt impe- h l. imperiũ. ff de iuriſd. omn. iud.
rium, habere gladij poteſtatem ad animad-
uertendum in facinoroſos homines: quod
etiam poteſtas appellatur. Quæ, nec teme-
re, nec inconſulto à me dicuntur, ſed vt in-
telligamus non minimam, immò maximam
habuiſſe Diales dignitatem, & auctoritatẽ.
Etſi Plutarchus, dum quærendo dubitat,
cur Flaminibus Dialibus permiſſum non eſ-
ſet, vt magiſtratum ſuſciperent, aut ambi-
rent; cenſet [i] lictorem, & ſellam curulem i Quæſt. Ro. vlt.
eis conceſſam honoris gratia; vtq. ferrent
æquiore animo magiſtratuum gerendorum
facultatem ſibi ademptam. Sed mihi magis
arridet, quam ſtatim ſubijcit, cauſa, quia
videlicet in Græcia etiam aliquibus in locis
25 ſacerdotium dignitate regno cùm æquale
eſſet, repulſam paſſi ſacedutio digni habiti
26 ſunt. Cuius rationis aliam reddit rationem:
quòd cùm certæ, & ordine definitæ eſſent
ſacerdotum actiones, Regum verò ordine
carentes, & infinitæ, fieri non poterat, vt
qui Rex ſimul, ſacerdosq. eſſet, diuerſi ge-

neris in eundem temporis articulum inci-
dentibus negotijs, vtrumque procuraret;
sed necessarium erat futurum, vt vtroque
vrgente, alterum omitteret: itaque inter-
dum deos rite non coleret, interdum ciuibus
esset damno. Hinc colligitur, eandem Dia-
lium, quam Regis fuisse potestatem, atque
auctoritatem. Ideoque legimus [k] multa 27
Dialibus, ac quidem singularia fuisse olim
concessa. Capillum enim Dialis, nisi qui
liber homo erat, non detondebat. Super
Dialem in conuiuio, nisi Rex sacrificulus, 28
haud quisquam alius, accumbebat. Neque
eum iurare fas erat. Namque Prætor in suo 29
edicto perpetuò dicebat: *Flaminem Dialem
in omni mea iurisdictione iurare non cogam.*
Cuius rei præclarum sanè exemplum affert
Liuius [l] hisce verbis. *C. Valerius Flaccus,
quem præsentem Aedilem creauerant, quia
Flamen Dialis erat, iurare in leges non po-
terat: magistratum autem plus quinque dies,
nisi, qui iurasset in leges, non licebat gerere.
Petente Flacco, vt legibus solueretur, Senatus
decreuit, vt si Aedilis, qui pro se iuraret, ar-
bitratu Consulum daret, Consules, si eis vi-
deretur, cum Tribunis plebis agerent, vti ad
plebem ferrent. Datus, qui iuraret pro fra-
tre, L. Valerius Flaccus Prætor designatus.
Tribuni ad plebem retulerunt: plebsq. sciuit,
vt perinde esset, ac si ipse Aedilis iurasset.*
Cur autem Diales non iurarent, [m] Plutar- 30
chus aliquot causas affert: sed præter eas
omnes, vnam videtur probare, quæ mihi
rectissima, verissimaq. est, quia non conue-
nit de rebus paruis fidem non habere ei, cui
sacræ, & maximæ sunt creditæ. Immo tan- 31
ta erat dignatio Dialis, vt si quis ad verbe-
randum duceretur, & ad pedes eius supplex
procubuisset, eo die verberari piaculum
fuisse, tradat [n] Gellius: qui etiam alia his si-
milia immunitatis beneficia recenset, quæ
enumerare longum esset. Vnde mirari non
debemus, si Plinius [o] secundus de Voconio
Romano cum Prisco loquens, dicat. *Scis
quod iudicium Prouinciæ illius: scis quanta
sit grauitas: ipse Flamen proximè fuit.* Nec 32
est interea silentio prætereundum, quod
Cornelius Tacitus breuissimè tangit, sacer-
doti nempe Diali e patrio iure exire licuisse,
his verbis [p]. *Et quando exiret e iure patrio,
qui id Flaminium apisceretur, quæque in ma-
num Flaminis conueniret.* Itaque non ipse 33
Dialis solus, sed eius quoque vxor exime-
batur patria potestate; quod est singulare
in Flaminica: cùm [q] aliàs filia etiam nupta 34
in patris potestate remaneat: vel (vt Impe-
ratores Diocletianus, & Maximianus lo-
quuntur [r]) maneat in sacris; atque ideo lex
35 Iulia patri occidendi filiam in adulterio de-
prehensam [f] fecerat potestatem. Erat igi-
tur Dialis maximus: ideoque solus is, vt ait
36 Gellius ex Varrone libro secundo rerum di-
uinarum, album habebat galerum, vel quòd
maximus esset, vel quòd Ioui immolata ho-
stia albato fieri oporteret. Plutarchus [t],
Flaminum, inquit, *& maioribus natu tribu-
tum tradunt à pileis, quibus capita operiebāt,
quasi pilamines, quia eo tempore plura quàm
hodie Græca vocabula fuerins Latinis im-
mixta.* Idem ait Festus: etsi alij, vt idem
Festus auctor est, à filo dictos existiment.
37 Nam per æstatem cùm propter calorem ga-
lerum gestare non vtique possent, lini filis
38 caput amiciebant. Nudo quidem capite
39 sub dio esse Flamini fuit religio. Hoc autem
gestaminis genus etiam apex vocabatur.
Lucanus [u].

Et tollens apicē generoso vertice Flamen.

Diuus Augustinus de ciuitate Dei. *Flami-
nes etiam* [x], inquit, *instituerunt, quòd hoc
sacerdotum genus adeo in Romanis sacris, te-
stante apice, excelluit, vt solum tres Flamines
instituerentur. Et præter apicem, veste, vti
iam dictum est, vtebantur insigni.* Quemad-
40 modum & Salij, quibus Numa, vti [y] Liuius,
& Dionysius Halicarnassæus [z] tradidere,
tunicæ pictæ insigne dedit, & supra tunicam
æneum pectori tegumen, cælestiaq. arma,
quæ ancilia appellantur, ferre, ac per Vrbē
ire canentes carmina cum tripudijs, solem-
niq. saltatu iussit. Quod verò dicit Augu-
stinus, veteres tres solùm Flamines institu-
tos, debet referri ad tres illos, quos esse
iusserat Numa, Dialem, Martialem, & Qui-
tinalem: namque postea singulis dijs sin-
guli Flamines fuerunt constituti.

k apud Gellium lib. 10. cap. 15.
l lib. 31. in fine.
m Quæst. Ro. 44.
n lib. 10. c. 15.
o lib. 2. epist. 13.
p lib. 4. Ann.
q l. si vxore. C. de condi. & §. 1. Inst. ad Tert.
r l. filiæ C. de Collat.
f l. patri. cū trib. seqq. ff. ad l. Iul. de adul.
t In Numa.
u lib. 1.
x lib. 2.
y lib. 1.
z lib. 2.

SVMMA EX CAPITE VI.

1. *Augures inter sacerdotes, & magno in honore apud Rom. habiti sunt.*
2. *Augurandi ars vsque à Chaldæis ortum duxit.*
3. *Dignitatem Augurum explicat Cic. luculenter.*
4. *Augurem vocat idem, Iouis consiliarium, atque administrum.*
5. *Consules ad Bellum profecti, quoniā Augures dixerunt fuisse vitio creatos, ab exercitu per senatum reuocati fuerūt.*
6. *Flaminius Consul, cùm iniussu senatus pugnasset, rediens victor, populum obuium non habuit, immo consulatum deponere coactus est.*

Tres

7 *Tres Trib. pl. magistratu abierunt, quòd vitio creati ab Auguribus renunciati essent.*
8 *Auguralis dignitas erat perpetua vsque à Numa Pompilio.*
9 *Fratrum Arualium sacerdotium à Romulo institutum erat perpetuum, exulesq. & captos sequebatur.*
10 *Numa à patribus electus Rex per Augurem consecratur, & confirmatur.*
11 *Augur regiæ maiestatis assertor diei potest.*
12 *Attius Nauius Augur Romanus cotem nouaeula palam discidit.*
13 *Romani omnia auspicato gerebant.*
14 *Augures religionis custodes, & Reipublicæ summi consiliarij fuerunt.*
15 *Auguria obseruata, damna auerterunt: spreta, aut neglecta inuexerunt.*
16 *Claudius Pulcher, & C. Flaminius, quia contrarijs auspicijs prælium commiserunt, victoriam hostibus misere reliquerunt.*
17 *Aemilius Consul noluit collegam aduersus auspicia dimicare.*
18 *Mentiens auspicium pullarius dat mendacij miserabiles pœnas.*
19 *Plebs Romana nulla habebat auspicia, proinde nullus magistratus plebeius auspicato creabatur.*
20 *Celtæ fidem plurimam dederũt augurijs.*
21 *Adolescentibus non est credendum sacerdotium.*

De Auguribus, & eorum auctoritate. Cap. VI.

[a] lib. 3. de nat. Deo. in princip.

CVM, vt ait C. Cotta apud [a]
Ciceronem de religione, sa-
crisq. differentem, omnis po-
puli Romani religio in sa-
cra, & auspicia diuideretur,
adiunctis ijs, quæ prædictionis causa ex por-
tentis, & monitis sibyllæ per interpretes,
aruspicesve monebantur: ab re non erit de
Auguribus, eorumq. auctoritate, & digna-
tione pauca subijcere. Hos enim inter sacer- 1
dotes connumeratos, summoq. in honore
habitos legimus. Nam Chaldæos primum, 2
& Pisidas, ac Cilices, deinde Hetruscos,
mox Latinos, & Romanos augurandi disci-
plina excelluisse accepimus. Quanta vero
apud Romanos esset ipsorum Augurum po-
tentia, & dignitas, Cicero hisce verbis de- 3
monstrat, dicens [b]. *Maximum, & præ-*
stantissimum in Repub. ius est Augurum, cùm
est auctoritati coniunctum. Neque vero,
quia sum ipse Augur, ita sentio, sed quia sic
existimare nos est necesse. Quid enim maius
est, si de iure quærimus, quam posse à summis
imperijs, & summis potestatibus comitia tol-
lere, & concilia, vel instituta dimittere, vel
habita rescindere? quid grauius, quàm rem
susceptam dirimi, si vnus Augur aliter dixe-
rit? quid magnificentius, quàm posse decer-
nere, vt magistratu se abdicent Consules?
quid religiosius, quàm cum populo, cum plebe
agendi ius aut dare, aut non dare? quid legem
si non iure rogata est, tollere? vt etiam de-
creto collegij, vt Lenias consilio Philippi, Con-
sules, & Augures: nihil domi, nihil militiæ per
magistratus gestum, sine eorum auctoritate
posse cuiquam probari? Hæc ille: apud quem
extat etiam lex ita concepta [c]. *Auspicia*
seruanto: Auguri parento. Ad quam subij-
ciens interpretationem, eleganter dixit.
4 *Est boni Auguris meminisse maximis Reipub.*
temporibus præsto esse debere, Iouiq. opt. max.
se consiliarium, atque administrum datum,
vt sibi eos, quos in auspicio esse iusserit, cæliq.
partes sibi definitas esse traditas, e quibus
sæpe Reipub. ferre opem possit. Huius verò
auctoritatis memorabile exemplum Plutar-
5 chus [d] refert in hanc sententiam. *Cùm Au-*
gures comitijs consularibus vitio creatos Con-
sules renunciassent, confestim Senatus litte-
ris ab exercitu eos reuocauit, quatenus depo-
sito consulatu, hostibus, vt Consules, bellum
non inferrent. Flaminius acceptas litteras
non ante aperuit, quàm collata pugna, versisq.
in fugam barbaris in agrum eorum excursio-
6 *nem fecisset. Redeunti igitur, & multa re-*
ferenti spolia, non processit obuiam populus,
quia reuocatus, non continuo mandatis parue-
rat: sed tam is, quàm ipsius collega, consula-
tu se abdicare coacti sunt. Idem accidisse
7 testatur Liuius [e] de tribus plebis Tribunis
creatis, ac tertium iam mensem magistra-
tum gerentibus: qui perinde ac vitio creati,
decernentibus Auguribus ratam non esse
8 electionem, honore abiere. Hinc plurima
Cicero in secundo de Legibus. Tale quo-
que erat hoc sacerdotium dignitate, vt non
9 adimeretur viuenti, sicut nec fratrum Arua-
lium [f], exules, & captos sequens: quos cùm
Romulus instituisset, illis duodecimum se
fratrem adiunxit. Plinius verò secundus
Ariano sibi de Auguratu gratulanti, quòd
& Marcus Tullius, quem Plinius æmulaba-
tur, Augur fuisset, respondet [g]. *Gratularis*
mibi, quòd acceperim Auguratum: iure gra-
tularis: primum quòd gratissimi Principis iu-
dicium in minoribus etiam rebus consequi pul-
chrum est: deinde quòd sacerdotium ipsum

[b] lib. 2. de legib.

[c] lib. 3. de legib.

[d] in Marcello.

[e] lib. 4.

[f] Pli. lib. 18 cap. 2.

[g] lib. 4. ep. 8.

cùm priſcum, & religioſum, tùm hoc quoque
ſacrum plane, & inſigne eſt, quòd non adimi-
tur viuenti. Nam cætera, quamquam digni-
tate propemodum paria, vt tribuuntur, ſic
auferuntur: in hoc fortunæ, hactenus licet,
vt dari poſſit. Quo vero ad Ciceronis æmu-
lationem ita reſpondet. *Sed vtinam, vt ſa-*
cerdotium, idem & Conſulatum, multo etiam
iunior, quàm ille, ſum conſequutus, ita ſenex
ſaltem ingenium eius aliqua ex parte aſſequi
poſſim. Id igitur ſacerdotium erat perpetuũ:
h lib. 1. quod & ipſe teſtatur Liuius [h] hiſce verbis.
Inde ab Augure, cui deinde honoris gratia 10
publicum id, perpetuumq. ſacerdotium fuit,
Numa deductus in arcem, in lapide ad meri-
diem verſus conſedit, &c. Quo in loco vi-
dere eſt, quanta etiam in primordijs naſcen-
tis Romæ fuerit Auguris auctoritas: nimi-
rum, qui, ſicut Romulus augurato à ſe con-
ditæ vrbis imperium ceperat, ita Numam
eidem in regno ſuffectum, conſultis dijs,
captatisq. auſpicijs, ſolemnibus verbis in-
augurauerit, regem declarauerit, ac in Ro-
mano ſolio, quaſi manuducens, firmauerit:
vnde regiæ maieſtatis aſſertor merito dici 11
potuerit. Legitur apud eundem Romanæ 12
gloriæ illuſtrem promotorem Liuium de At-
i lib. 1. tio Naulo inclyto Augure miraculum [i],
quod augurandi artem mirum in modum aſ-
ſeruit. Hic enim Rege Tarquinio ſpectan-
te, ac per iocum ei, vt cotem diſcideret, pro-
ponente, incunctanter nouacula diſcidit.
qua de cauſa non ſolum ſibi ſtatuam in loco
miraculi poni meruit, ſed eam augurijs fi-
dem auxit, vt nihil deinceps, niſi auſpica- 13
k Cic. de diuin. 1. tò [k], ſeu domi, ſeu [l] militiæ, geſtum ſit.
l lib. 10. Itaque Augures tamquam religionis cuſto- 14
des, in grauibus Reipub. caſibus cõſulti ſunt:
m lib. 4. vt cùm Mamercus [m] Aemilius poſt magnas
contentiones iterum Dictator, qui à Conſu-
le dici debuiſſet de more gentis, à Trib. pl.
Auguribus concedentibus dictus eſt: & cùm
n lib. 42 de bello Macedonico [n] ſuſcipiendo inter pa-
tres agitatum eſt: cùmq. Populus Rom. ve-
xatus aliquo incommodo, detrimentum
ſuis rebus timuit, reive alicuius controuer-
ſæ euentum perſpectum non habuit. Repe-
tebantur quandoque auguria, ſi incerta eſ-
ſent: ſicut Papirium Dictatorem feciſſe mo-
o lib. 8. nitu pullarij idem Liuius [o] teſtatur: vt quæ 15
p lib. 17. obſeruata damna auertiſſent [p], ſpreta, aut
neglecta, plurimum contra nocuiſſent: ſicuti
q lib. 19. in epit. Claudio Pulchro [q] primo Punico nauali bel- 16
r lib. 22. lo, Caioq. [r] Flaminio, poſtea ad lacum
Thraſimenum aliàs nocuerant. Quare Var-
roni Conſuli ia.n ſigna altero bello Punico
ad pugnam cum Hannibale ineundam ca-
17 ſtris efferenti, obnunciauit collega Aemi-
lius, ne cùm pulli auſpicio non addixiſſent,
res Romana periclitaretur. Et licèt [s] Papi- s lib. 10.
rius infauſtis auſpicijs, Samnites vicerit, id
non ei, ſed mentienti pullario tribuendum,
18 qui ideo mendacij ſuſpectus, atque inter
prima ſigna conſtitutus, in acie pilo ictus
miſerabiliter cecidit. Conſul enim eius re-
latu in aciem deſcendit, deosq. propitios
habuit, vt cum ethnicis de re ethnica quan-
doque loquar. Fuereq. tantæ nobilitatis
19 auſpicia, vt plebs nulla [t] haberet, nullusq. t lib. 4.
plebeius magiſtratus [u] auſpicatò crearetur: u lib. 6.
de quorum dignitate luculenter diſſerit Ap-
pius [x], dum legem de Conſulatu cum plebe x Liu. lib. 6.
communicando à L. Sextio rogatam, oppu-
20 gnat. Nec prætereo, Celtas quoque augu-
ria nouiſſe, & magni feciſſe: Ambigatum
enim eorum Regem Belloueſum, & Singo-
ueſum ſororis filios auguriorum arbitrio ire,
quocumque accitentur, nouarum ſedium
conſtituendarum gratia permiſiſſe, refert
idem Liuius [y]. Hac de cauſa haud frequen- y lib. 5.
ter ſacerdotia cõſequebantur adoleſcentes,
dicente eodem Liuio [z]. *Creatus augur Tib.* z lib. 30.
Sempronius Gracchus admodum adoleſcens:
quod tunc perrarum in mandandis ſacerdo-
21 *tijs erat*. Quod nobis eſt argumento, ado-
leſcentibus dandum non eſſe ſacerdotium.
Etenim ait Alex. III. *indignum* [a], *ac pene te-* a cap. 1 de ætate, & qual. ordinan.
merarium eſt, eum, qui ſe tueri, ac gubernare
nequit, grauiſſimum eccleſiarum onus ſubire.

SVMMA EX CAPITE VII.

1 *Virgines Veſtales aſſidua templi antiſti-*
tes à Numa deſtinata ſunt.
2 *Numa de publico Veſtalibus ſtipendium*
ſtatuit.
3 *Veſtales pro populi ſalute ſacrificabant.*
4 *Veſtales per triginta annos caſtitatem*
ſeruare tenebantur.
5 *Perfecte agere cupientis eſt diſcere, gere-*
re, & docere.
6 *Quibus verbis vteretur Pont. Max. cùm*
Veſtalem capiebat.
7 *Veſtalis qualibet capiebatur in locum*
deficientis.
8 *Veſtalis ſimul ac capta erat, ſui iuris fie-*
bat abſque iuris alia ſolemnitate,
iusq. teſtandi adipiſcebatur.
9 *Qua Veſtalis alias dignitate anteibat,*
Veſtalis maxima, à Symmacho pri-
migenia, à Tacito Veſtalium vetuſtiſ-
ſima dicta eſt.
10 *Viris non patebat ingreſſus ad ſacrificia*
Veſtalium.

Veſta-

11 *Vestales elapsis triginta annis nubere poterant, quod tamen perraro accidit: quæque hac facultate vsa est, in res aduersas incidisse obseruatum fuit.*

12 *Vestales poterant viuente patre testamentum condere.*

13 *Vestales sine tutore omnia agere poterant, tamquam trium liberorum ius adeptæ.*

14 *Vestalibus permissus fuit lictor, lectica, & liberatio euntis ad supplicium, dum iurasset, fortuna, non dedita opera ipsum in via obuium habuisse.*

15 *Vestalium virginum apud Romanos auctoritas maxima.*

16 *Prodigium erat Vestalis incestus, eoque consulebantur libri Sibyllini.*

17 *Veneris verticordiæ simulacrum consecratum est, quò mulierum mens ad pudicitiam conuerteretur.*

18 *Libri Sibyllini non inspiciebantur, nisi essent nunciata prodigia.*

19 *Apud Indos Occidentales virgines fuerũt eorum Dijs consecratæ, Vestalibus Romanis similes.*

20 *Puellas sacrificabant Indi.*

21 *Sacræ virgines apud Indos Occidentales suas quoque Antistitas Abbatissis nostris similes habuerunt.*

22 *Sacræ virgines impudicitiæ comperta viuæ defodiebantur.*

23 *Sacris virginibus proprius census, vnde alerentur, constituebatur.*

De Vestalibus: de honore illis debito, & de earum immunitate. Cap. VII.

SED, quoniam huc nostra prouecta oratio est, cùm de sacerdotibus in genere, de Põtificibus, Flaminibus, & Auguribus disseruerimus; tempus iam videtur postulare, vt de virginibus
Vestalibus, quibus, vt assiduæ templi anti- 1
stites essent [a], Numa etiam stipendiũ de pu- 2
blico statuit, priuilegijs, virginitate, alijsq. cæremonijs venerabiles, ac sanctas esse decernens, mentionem faciamus. Namque
Vestales pro populo, seu pro populi salute, 3
etiam sacrificia fecisse, pluribus in locis [b] docet Cicero. At verò Pontificis maximi arbitratu virgines e populo viginti legebantur: sortitionemq. in concione ex eo nume- 4
ro fieri A. Gellius scribit [c]. Quibus Numa præscripserat triginta annorum castimoniã.
Primo decennio [d] discebant ea, quæ sui erãt officij: altero ea exercebant: tertio alias eadem ipsæ docebant: sicut sacerdotes Dianæ apud Ephesum primum Mellieren, id est, futuram sacerdotem; deinde Hieren, vt iam sacerdotem; postremo, Parieren vocabant,
5 quasi defunctam sacerdotio. Vnde Plutarchus [e] excellentissime, vt assolet, dicebat, quòd vir perfecte ciuilis primùm initiabitur in Repub. eamq. gerere discet: deinde geret: vltimo loco alios initiabit, atque docebit. Sed redeamus ad Vestales, quas à Pontificibus maximis capi aliàs diximus [f]. Capiebantur verò sub hac verborum formula, quam A. Gellius [g] ex Fabij Pictoris libro primo excerptam ab obliuionis iniuria vin-
6 dicauit: ea erat huiusmodi. *Sacerdotem Vestalem, quæ sacra facias, quæ ius siet sacerdotem Vestalem facere pro populo Rom. Quiritibus vti, quod optima lege fiat, ita tè Amata capio.* Nam quæ legebantur Vestales, capi propriè dicebantur: cui verbo peculiarem hac in re locum fuisse Chirius Fortunatianus [h] notat. *Vt si*, ait, *Dictatorem dictum dicat: Flaminem proditum: Vestæ Virginem captam.* Quod significare etiam voluit B. Ambrosius ad Valentinianum Imperatorem scribens, dum ait [i]. *Vix septem capiuntur puellæ.* Et Prudentius [k] de ijsdem Vestalibus contra Symmachum.

Ac primum paruæ teneris capiuntur ab annis.

Quamquam & Vestalem legi Liuius [l] semel, atque iterum, & Valerius Maximus [m] di-
7 xerunt. Neque alia capiebatur virgo, nisi in alterius locum. Tacitus [n]. *Post quæ retulit Cæsar virginem in locum Oiiæ.* Idem [o]. *Decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scautiæ capiebatur.* Et alibi [p]. *Defunctaq. virgo Vestalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familia Cossorum capta est.* Suetonius in Augusto [q]. *Sed & commoda auxit præcipuè Vestalium virginum: cùmq. in demortuæ locum aliam capi oporteret, &c.* Mihi autem mirificè arridet, quod & Gellio placuit [r]: Vt scilicet virgo capi propterea dicatur, quia à Pontifice Max. manu prehensa, ab eo parente, in cuius erat potestate, veluti bello capta, abducebatur. Nam virgo Vestalis, simulatq. capta, atque in atrium
8 Vestæ deducta, & Pontificibus tradita erat, eo statim tempore sine emancipatione, ac sine capitis minutione, quibus modis [s] quis sui iuris efficitur, e patris potestate exibat, iusq. testandi adipiscebatur. Quæ reliquis ætate, ordine, ac dignitate superior erat,
9 Vestalem maximam appellatam esse docet Plinius,

a Liuius l. 1.
b lib. 1. ad Attic. in or. de Arusp. respon. & in orat. pro domo sua, ad Pontif.
c lib. 1. c. 12.
d Plutarch. in Numa.
e in lib. an seni sit geren da resp.
f supra c. 4.
g lib. 1. c. 12.
h lib. 3. Rhetoric.
i Epist. 2.
k lib. 2.
l lib. 2. & lib. 27.
m lib. 6. c. 9.
n lib. 2.
o lib. 4.
p lib. 15. Ann.
q cap. 31.
r lib. 1. c. 12.
s Institu. quib. mod. ius patr. potestat. solu.

t lib. 4. ep. 11. Plinius [t] secundus: quam Symmachus [u]
u lib. 9. ep. 119. primigeniam nominat: eodem sensu Vibi-
diam Vestalium vetustissimam dixit Corne-
x l. 11. Ann. lius Tacitus [x]. Istæ igitur pro populo, seu
pro populi salute sacrificia peragebant, præ-
ter illud vnum, quòd ignem foci publici,
idemq. perpetuum custodiebant. Nam Ci-
y lib. 2. de legib. cero [y]. *Virgines Vestales in vrbe custodiun-*
to ignem foci publici sempiternum. Quod nõ
solùm ad religionem pertinebat, sed etiam
ad ciuitatis statum. Ad ea verò sacrificia 10
viris minimè patebat ingressus: quod planè
z lib. 1. ex M. Tullio ad Atticum scribente [z] intel-
ligi potest. *Credo*, inquit, *te audiuisse, cùm*
apud Cæsarem pro populo sacra fierent, ve-
nisse eò muliebri vestitu virum, hoc est, P.
Claudium Appij filium, &c. Et ad Pontifi-
a in or. pro domo sua. ces aduersus P. Lentulum loquens [a]. *Quid*
tibi, ait, *necesse fuit anili superstitione homo*
fanatice, sacrificium, quod alienæ domi fie-
ret, inuisere? Quæ autem te tanta mentis
imbecillitas tenuit, vt non putares deos satis
posse placari, nisi etiam muliebribus religio-
nibus te implicuisses? Quem vnquam audisti
maiorum tuorum, qui & sacra priuata colue-
runt, & publicis sacerdotijs præfuerunt, cùm
sacrificium Bonæ Deæ fieret, interfuisse? Ne-
minem, ne illum quidem, qui cæcus factus est.
Hic fuit Appius. Solus ergo Pontifex Max.
ad ea sacra ingrediebatur, qui in puluinari-
bus verba hæc vsurpasse: *Vigilasnè Deùm*
b lib. 2. & lib. 10. Aeneid. *gens?* notat [b] Seruius ad Virgilium non
semel ad illum versum.

Vigilasnè Deùm gens?

Verba, ait, *sunt sacrorum. Nam & ipsæ*
virgines Vestæ certa die ibant ad regem
sacrorum, & dicebant, Vigilasnè rex? Vi-
gila. Idem Seruius ad illa verba,

c l. 8. Aene. *Vtque impulit [c] arma.*

Hoc, ait, ad pedites pertinet, est autem sacro-
rum: nam is, qui belli susceperat curam, sa-
crarium Martis ingressus, primo Ancilia com-
mouebat: post hastam simulacri ipsius, dicẽs:
Mars vigila. Vt igitur assiduæ templi An-
d lib. 1. tistites essent, Numa, vti ex Liuio [d] diximus,
stipendium de publico statuit, & castimoniã
annorum triginta: quo tempore elapso, per-
missum erat illis, quæ vellent, deposito sa- 11
cerdotio, nubere, aut aliud vitæ genus deli-
e in Numa. gere. Scribit tamen Plutarchus [e] non mul-
tas hac licentia vsas, & ijs, quæ eam ample-
xæ fuissent, aduersas res euenisse: pœniten-
tia, & mæstitia reliquum vitæ tempus vexa-
tas, cæteras in eam superstitionem adduxis-
se, vt ad senectutem potiùs, exitumq. vitæ
in virginitate perseuerarent. Magnos hono-
res his sacerdotibus tribuit idem Numa:

11 quòd eis scilicet licebat viuo adhuc patre
12 testamentum condere: quòd sine tutore
omnia agere poterant, haud secus, quàm
14 ius trium liberorum adeptæ: cùm in publi-
cum progrediebantur, lictores secum habe-
bant: lectica vehebantur: ac si tùm fortè
ad capitale supplicium aliquis duceretur, is
non necabatur: iusiurandum tamen ab ipsis
Vestalibus exigebatur, fortè fortuna, non da-
ta opera id euenisse, cùm aliàs iurare nefas
esset. Vnde Prætor in suo perpetuo edicto [f] f Gellius li. 10, cap. 15.
dicebat: *Sacerdotem Vestalem in omni mea*
iurisdictione iurare non cogam. Immò tan-
15 ta fuit Vestalium fides, atque religio, vt
apud eas sæpissimè testimonio [g] Dionys, g lib. 48.
pactiones, fœdera, testamenta, pecuniæ de-
ponerentur. Nam testamentum Augusti per
virgines Vestæ illatum esse refert [h] Tacitus: h lib. 1. annal.
ad quem notat Lypsius, alia Principum vi-
rorum testamenta in Templo Vestæ reperta:
quod religione primùm, mox vsu fuit rece-
ptum. Alia quoque ab alijs summis Princi-
pibus priuilegia habuerunt: quod indicat
Symmachus [i] Theodosio, & Valentiniano, i lib. 10. c. 54
qui vt Christiani, omnem Vestalibus præro-
gatiuam, atque alimenta detraxerant. *Quid*
iuuat, inquit, *saluti pubicæ castum corpus di-*
cere, & imperij æternitatem cælestibus fulcire
præsidijs, armis vestris, aquilis vestris ami-
cas habere virtutes, pro omnibus efficacia
vota suscipere, & ius cum omnibus non habe-
re? &c. tum subijcit. *Honorauerat lex pa-*
rentum Vestales virgines, ac ministros deo-
rum victu modico, iustisq. priuilegijs: stetit
muneris huius integritas vsque ad degeneres
trapezitas, qui ad mercedem vilium baiulo-
rum sacræ castitatis alimenta verterunt. De
quibus intelligens D. Ambrosius dicit [k]. k ead. ep. 2.
En totus numerus, quem insulæ vittati ca-
pitis, purpuratarum vestium murices, pom-
pa lecticæ ministrorum confusa comitatu, pri-
uilegia maxima, lucra ingentia, præscripta
denique pudicitiæ tempora coegerunt. Tan-
16 taq. erat harum virginum dignatio, vt si
forte fortuna incesti crimen commisissent,
pro re prodigiosa haberetur apud Roma-
nos. Plane, cùm tres vno tempore Vestales
nobilissimæ incesti cum equitibus Romanis
17 pœnas dedissent, Senatum, libris Sibyllinis
per Decemuiros inspectis, censuisse, vt Ve-
neris Verticordiæ simulacrum cõsecraretur,
quo facilius virginum, mulierumq. mens, à
libidine ad pudicitiam conuerteretur, tra-
dunt [l] Valer. Max. Ouidius [m]. Plinius [n], & l lib. 8. cap. vlt.
18 alij [o]. Romanosq. nisi prodigia nunciata m li. 4. Fast. n lib. 7. c. 35
essent, non solitos fuisse libros Sibyllinos o vt Iul. obseq. in lib. de
adire, compertum est: quod Cicero de Diui- Prodig.
natione

p lib. 8. q lib. 7. natione testatur p, pluribusq. q Liuius sic. *Q. Fabius Max. Dictator iterum, quo die magistratum iniit, vocato senatu, ab dijs orsus, cùm edocuisset patres, plus negligentia cærimoniarum, auspiciorumq. quàm temeritate, atque inscitia peccatum à C. Flaminio Cos. esse, quæq. piacula iræ deûm essent, ipsos deos consulendos esse, peruicit, vt (quod non ferme decernitur, nisi cùm tetra prodigia nunciata sunt) Decemuiri libros Sibyllinos* r lib. 22. *adire iuberentur*. Idem r. *Priusquam signa ab Vrbe noua legiones mouerent, Decemuiri libros adire, atque inspicere iussi, propter perterritos vulgo homines nouis prodigijs*. Et paulo post. *Hoc nefas cùm inter tot, vt fit, clades in prodigia versum esset, Decemuiri libros* f lib. 31. *adire iussi sunt*. Alibi f. *Nihilominus Decemuiros adire libros de portento eo iusserunt*. t Lib. 34. u lib. 1. c. 1. Et alibi t passim. Et Varro de u re rustica. *Neque patiar*, ait, *Sibyllam non solum cecinisse, quæ dum viueret, prodessent hominibus, sed etiam, quæ cùm periisset ipsa, & id etiam ignotissimis quoque hominibus: ad cuius libros tot annis post publice solemus redire, cùm desideramus, quod faciendũ sit nobis ex aliquo* x cap. 6. *portento*. Idē quoque refert Censorinus x de Natali die. Apud Indos Occidētales Peruē- 19
y Ioseph. Acosta Hist. Ind. l. 5 c. 15 ses, ac Mexicanos y, virgines eorũ dijs sacras fuisse scribit Iosephus Acosta: quarum antiquiores, quæ Mamacomæ appellabantur, iuniores instruebāt, nō solùm in ijs, quæ ad vitam tolerandam necessaria putabantur, sed & in ijs, quibus ad mores, cæremonias, sacra, ac sacrificia opus erant. Ex iuuenibus, cùm quartumdecimum attingebāt annum, aliæ seligebantur, quæ Dijs, aut Deorum simulacris, ac sanctuarijs diu, noctuque inseruirent: quæ quidem perpetuæ virginitatis votum emittebant. Aliæ sacrificijs, quæ 20
de puellis fieri mos erat, reseruabantur. Aliæ item pro sacrificijs, quæ extra ordinem, z auctor infra hoc libro cap. 19 quasi imperatiua (vt suo loco inferius z dicemus) indicebantur, solebantq. fieri pro Regis coronatione, ac salute, pro regiorum filiorum natiuitate, pro bellis ab ipsis Regibus susceptis, vel pro agendis gratijs pro victoria de inimicis reportata. Aliæ denique Regum vxoribus assistebant, ministrabantq. seu eius consanguineis ex regio diplomate (etenim aliter fieri non poterat) aut viris Principibus: quod maximo sibi decori tribuebant. Capiebantur eiusmodi puellæ annos circiter octo natæ, non, vt Vestales, Romæ à Pontifice Maximo, sed ab eius Vicario, cui nomen erat, Apopanaca: nec patri, nec matri, nec fratribus vetare licebat, quin eorum filiæ, aut sorores à Vicario caperentur; immo à parentibus plerunque vltro offerebantur, nimirum plurimùm sibi laudis, ac gloriæ accedere existimantibus, quòd in sacrum illum cœtum cooptarentur. Præter Mamacomas, alias habebant Præfectas, veluti Antistiras, siue (vt apud nos) Abbatis-
21 sas, quæ & Mamacomis, & puellis præsidebant. Quinimmò, vt Mamacomæ à diuinorum celebratione reuertentes, ne otio torpescerent, texendis telis, ac pro templis, ac dijs, aut deorum simulacris, ornamentis conficiendis, operam darent, ex officij auctoritate curabāt, quibus plane Dijs diuersorum colorum vestes pro cuiusq. dignitate, temporumq. varietate, summa cum industria, atque arte parabantur. Ipsæ tamen virgines albi tantùm coloris vestitu, codemque simplici, absque vllo ornamento extra sacrificia vtebantur. At verò, si virgines, aut Mamacomæ, ab Antistitis, seu viris Præfectis, seu ab Apopanaca, quidquam, velminimum, contra vitæ, locique honestatem commisisse deprehendebantur, viuæ effo-
22 diebantur, vel alio crudeli mortis genere plectebantur. Quare, ne se patratorum criminum excusare vllo modo possent, & maiore diligētia munere suo fungerentur, pro-
23 prij, ac certi constituti fuerant census, quibus commode sustentarentur, quamuis essent numero quamplurimæ.

SVMMA EX CAPITE VIII.

1 *Quæ ad religionem pertinebant, à collegio Pontificum decidebantur*.
2 *Domitianus ad illustranda sua tempora, maximam Vestalem defodi viuam cupiebat*.
3 *Posthumia virgo Vestalis, quòd effusiùs risisset, impudicitiæ suspecta*.
4 *Res diuina facta postridie Nonas, aut Idus, aut Calendas cuiuslibet mensis proximo prælio sequenti victoriam interuertit, ex longa obseruatione Romanorum*.
5 *Pontifex Max. erat omnium sacerdotum iudex, rerumq. humanarum, ac diuinarum arbiter*.
6 *Vna cella, seu templum duobus dijs haud rectè dicabatur, cùm eueniente prodigio, non potuisset dignosci, vtri eorum res diuina fieri oportuisset*.
7 *Pontifex ad sepulturam spectantia cognoscebat*.
8 *Nisi Princeps, Pontifex & Princeps fuerit, non poterit de sepultura aliquid statuere*.

Pontifi-

9 *Pontifices nullam rationem senatui reddebant suarum actionum, iudiciorùve.*

10 *Pōtificum placita à senatu rescindi haud poterant, nec ipsi vlli potestati obnoxij erant.*

11 *Imperatores cùm Pontificalem potentiam timerent, ipsi sibi Pontificatum adsciuerunt.*

12 *Votorum, supplicationum, & sacrificiorum materia à Pontificibus pendebat.*

De auctoritate, & iurisdictione Pontificum in ijs, quæ ad religionem spectant: & explicatur l. ossa. 8. ff. de relig. & sump. funer. Cap. VIII.

HIs ita præmissis, restat, vt videamus de auctoritate, ac iurisdictione Pontificum, qui, cùm interpretis [a] deorum, vatis, sacrorumq. enarratoris, & doctoris loco sint, optimè existimarunt veteres, si qua ad religionem pertinens quæstio, vel controuersia incideret, eorum collegium esse consulendum, vel ad eorum collegium referendum. quod plurimorum auctoritate potest comprobari. Namque Cicero [b], *Ex hoc*, inquit, *Aruspicum responso decreuit senatus, vt de locis sacris, ac religiosis ad hunc ordinem* (hoc est Pontificum) *referretis*. atque ibidem memorat senatum decreuisse, vt de suarum ædium religione ad collegium Pontificum referretur. Et ad Atticum [c]. *Postquam senatui renuntiatum esset, P. Clodium cum veste muliebri deprehensum domi C. Cæsaris, cùm pro populo à Vestalibus sacra fierent, eam rem ex S. C. ad Virgines, & Pontifices relatam, idq. ab his nefas esse decretum*. Et Liuius [d]. *Senatui collegium Pontificum consuli iussit, num omne id aurum in ludos consumi necessum esset*. Tacitus [e] itidem. *Claudius retulit ad senatum super collegio Aruspicum, ne vetustissima Italiæ disciplina per desidiam exolesceret. Factum est ex eo senatusconsultum: viderunt Pontifices, quæ retinenda, firmandaq. Aruspicum*. Vnde Domitianus Imperator, cùm Corneliam Vestalium maximam defodere viuam concupisceret, vt qui illustrari seculum suum eiusmodi exemplo arbitraretur, Pontificis Maximi iure, seu potiùs immanitate tyranni, licentia domini, reliquos Pontifices in albam villam conuocasse, Plinius [f] memoriæ prodidit. Posthumia quoque Vestalis virgo, quòd promptiùs rideret, & cùm viris liberiùs colloqueretur, in suspicionem non seruatæ pudicitiæ venit; ita quidem, vt etiam causam in iudicio cogeretur dicere: & insontem criminis compertam Sp. Minutius Pontifex Maximus, Plutarcho teste [g] cùm absolueret, monuit, ne verbis vitæ castimoniam non æquantibus vteretur. Sic ad collegium Pontificum relatum de expiandis, quæ Locris in templo Proserpinæ tacta, violata, elataq. inde essent, Liuius [h] scribit. Qui etiam asseuerat [i], Consulem iussum esse ad collegium Pontificum referre, si posset rectè votũ incertæ pecuniæ suscipi. Et [k] cùm signa, aliaq. ornamenta, quæ quærerentur, ex ædibus sacris sublata essent, de ijs cùm M. Fuluius Romam reuertisset, placuisse ad collegium Pontificum referri, & quod ij censuissent, fieri. In Saturnalibus quoque testatur Macrobius [l], quòd cùm anno ab Vrbe condita CCCLXIII. in senatu tractatum quid esset, propter quod toties intra paucos annos malè esset afflicta Respub. interrogatum L. Aquinium Aruspicem respondisse: Q. Sulpitium Tribunum militũ ad Alliam aduersum Gallos pugnaturum rem diuinam dimicandi gratia fecisse postridie Idus Quintileis: item apud Cremeram, multisq. alijs temporibus, & locis post sacrificium die postero celebratum malè cessisse conflictum. Tunc patres iussisse, vt ad collegium Pontificum de his religionibus referretur. Idem asserit A. Gellius [m]: adeoq. vt complures senatores recordari se dixerint, quoties belli gerendi gratia res diuina postridie Calendas, Nonas, Idus à magistratu Pop. Rom. facta esset, eius belli proximo deinceps prælio Rempub. malè gestam esse. Tùm senatus eam rem ad Pontifices reiecit, vt ipsi, quod videretur, statuerent. Pontifices decreuerunt, nullum ijs diebus sacrificium rectè facturum. Quòd autem rerum sacrarum notio ad Pontifices pertineat, Tacitus [n] quoque ipse fatetur, inquiens. *Quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum aduersus Seruium Maluginensem Flaminem Dialem, promsit Cæsar: recitauit decretum Pontificum*. Diximus [o] nos etiam Pontifices mulctam Flaminibus indixisse, ne à sacris discederent. Atque ideo Festus [p] Pompeius disserebat Pontificem Max. esse omnium sacerdotum iudicem, & arbitrum rerum diuinarum, & humanarum. Nam Romæ, cùm Metellus quintùm Consulatum gerens, templum Honori, & Virtuti, Clastidio priùs, deinde Syracusis potitus, nuncupatis debitum votis consecrare vellet, à collegio Pontificum impeditus est, neganre

vnam

a Plutarch. in Numa.

b in orat. de Arusp. resp.

c lib. 1. epist. 11.

d lib. 39.

e lib. 11. Annal.

f lib 4 epist. 11.

g lib. de capien. ex hostib. vtilit.

h lib. 29.

i lib. 31.

k lib. 38.

l lib. 1. c. 6.

m lib. 5 cap. 17.

n lib. 3. Ann.

o cap. 4. & 6.

p li. de verb. sign. in verb. ordo conuiuij.

vnam cellam duobus dijs rectè dicari. Futu- 6
rum enim, si quid prodigij accidisset, in ea-
ne dignosceretur, vtri rem diuinã fieri opor-
teret; nec duobus, nisi certis dijs, vnà sacrifi-
cari solere. Eã Pontificũ admonitione, vt ait
q lib. 1. cap. 2. Valerius [q] Max. effectũ est, vt Metellus se-
paratis ædibus, Honoris, ac Virtutis simula-
cra statueret. neque aut collegio Pontificum
auctoritas amplissimi viri, aut Metello adie-
ctio impensæ impedimento fuit, quominus
religionibus suus tenor, suaq. obseruatio
redderetur. Huc sanè respicit & illud Cice-
r lib. 2. de legib. ronis [r] dictum. *Publicus sacerdos impruden-
tiam consilio expiatam metu liberet: audaciã
in admittendis religionibus fœdis damnet, at-
que impiam iudicet*. Item, quæ ad sepulturã 7
spectant, Pontifices poscentibus expedisse,
s in Numa. docet Plutarchus [s]. Quamobrem ossa, quæ
ab alio illata sunt, vel corpus, an liceat do-
mino loci effodere, vel eruere sine decreto
Pontificum, seu iussu Principis, interdũ quæ-
stionis fuit. Et respondit Labeo expectandũ
esse, seu permissum Pontificale, seu iussionem
Principis, alioquin iniuriarum fore actionem
t l. ossa. 8. ff. de relig. & sump. funer. aduersus eum, qui eiecit. Vlpianus [t] ad edi-
ctum scribit. Quod verò Labeo ait, expectã-
dum esse, seu permissum Pontificale, seu ius-
sionem Principis, non debet vtique simplici-
ter ad Principẽ referri, sed ad Principis ius-
sionem, ex eo quòd Princeps & Pontifex
erat, alioquin ijs se non immiscuisset Prin- 8
ceps. Tanta siquidem data Pontificibus au-
u lib. de vir. illustrib. x lib. 2. ctoritas fuit, vt ex Plinio [u] & Dionysio [x] Ha- 9
licarnassæo colligitur, vt non tenerẽtur cau-
sas ad senatum referre, aut ei aliquam ratio-
nem reddere. Immo non solum senatus Pon- 10
tificum iussa rescindere non poterat, verum
nec ipsi Pontifices vlli potestati erant obno-
xij. Sed, ne somnia afferre videamur, libet
in medium proferre, quod C. Plinius, dum in
Thracia Proconsul esset, quæsiuit à Traiano
Principe, cuius tempore floruerũt quamplu-
rimi iurisconsulti, quorum responsis concin-
nati sunt Pandectarum quinquaginta libri,
y li. 10. epist. 3. hisce verbis [y]. *Petentibus quibusdam, vt sibi
reliquias suorũ, aut propter iniuriam vetusta-
tis, aut propter fluminis incursum, aliaq. his
similia quæcũque, secundum exemplum Procõ-
sulum, transferre permitterem, quia sciebã in
vrbe nostra ex huiusmodi causis collegiũ Pon-
tificum adiri solere: te domine maximũ Pon-
tificem consulẽdum putaui, quod obseruare me
velis*. Quibus planè verbis, quis est tam in
iure plumbeus, qui non videat Labeonem,
ac Vlpianum excellentissimos Iurisconsultos
Principis iussionem desiderare, non eo, quòd
Princeps, omniumq. dominus, sed quia Põ-

11 tifex sit? Nam (vti mox [z] dicetur) cùm z cap. seq.
Imperatores pertimescerent Pontificum au-
ctoritatem, etiã summo Pontificatu initiari
voluerunt. Quo Accursius [a] nihil equidem a ad l. 9. de rer. diuision.
melius adnotauit vnquã. Cùm enim Vlpia-
nus respondisset, loca sacra ea esse, quæ pu-
blice dicata sunt, siue in ciuitate, siue in
agro: & locum publicum tunc sacrum fieri
posse, cùm Princeps eũ dicauit, vel dedican-
di dedit potestatem, Accursius dixit: & re-
ctissimè, quia olim Imperatores sacerdotes
erant. Eodem sensu accipi potest canon il-
le, quem Gratianus [b] ex Concilio [c] Magun- b can. 35. de cõsec. 1. dist.
tiensi refert, cuius verba sunt hæc. *Corpora
sanctorum de loco ad locum nullus transferre
præsumat sine consilio Principis, vel Episco-
porum, sanctaq. synodali licentia*. Huc per-
tinet etiam, quod Vlpianus [c] in libro primo c cap. 51.
opinionum scriptis mandauit, vt si in eo mo-
numento, quod imperfectum esse dicitur, re-
liquiæ hominum conditæ sunt, nihil impe-
dit, quo minus id perficiatur: sed si religio-
sus locus iam factus sit, Pontifices explora-
re debent, quatenus salua religione deside-
rio reficiendi operis medendum sit. Non est
itaque dubium, quin res omnes religionem
recta, vel non recta spectantes, ad Pontifices
pertinerent, vt de ædium sacrarum conse-
cratione disseruimus. Quod satis etiam ani-
maduertit Alexander Romanus Imperator.
Sic enim de eo scribit Lampridius. *Pontifi-
cibus tantum detulit, & Quindecimuiris, at-
que Auguribus, vt quasdam causas sacrorum
à se finitas iterari, & aliter distingui pate-*
12 *retur*. Nec vota suscipiebantur, aut suppli-
cationes habebantur, aut sacrificia fiebant,
nisi, vt suis locis abunde demonstrabimus,
omnibus præesset Pontifex.

SVMMA EX CAPITE IX.

1 *Pontifices inter priuatos, & magistratus, & sacerdotes iudicabant, nouasq. leges de sacris condebant.*
2 *Pontifices, qua volebant pœna, transgressores mulctabant.*
3 *Expedit Reipublicæ ius ciuile solis Pontificibus notum esse.*
4 *Collegium Pontificium leges interpretandi auctoritatem habebat.*
5 *Pontifices testamẽtis præerant, emãcipationumq., ac adoptionũ iudices erant.*
6 *Pontifices de periurio, de incestu, deq. huiusmodi criminibus cognoscebant, compertosq. alicuius flagitij etiam capitali supplicio afficiebant.*
7 *Incestus vltima pœna puniebatur.*
8 *Pont. Max. rerum diuinarum, atque hu-*

manarum iudex, & arbiter appellatus fuit à Feſto Pompeio.
9 *Pontifices magiſtratibus ſummis ſe multos abdicare coegerūt, etiam Conſules.*
10 *Imperatores metu Pontificiæ poteſtatis ſeipſos Pontifices creari voluerunt.*
11 *Mos fuit Romanis, Hebræis, Aegyptijs, atque Chaldæis, hiſtoriarum, & annalium fidem à Pontificibus ſuæ gentis agnoſcere.*
12 *Perſæ idem obſeruauerunt.*

Pontifices etiam in ijs, quæ ad religionem non pertinent, habere iuriſdictionem, ſummamq. poteſtatem. Cap. IX.

SCIO, ac mētis oculis intueri videor nōnullos, qui ſibi docti, & ingenio excellentes, mihi tamē litteratores, & curioſi potiùs videntur, in medium prodire, & dicere ſe minimè inficiari ampliſſimam Pontificum fuiſſe poteſtatem:
1 namque ij, vt apud Halicarnaſſæum [a] benè ſcriptum refert antiquitas, de omnibus cauſis ad ſacra pertinentibus iudicabāt, & inter priuatos, & magiſtratus, & inter deorum miniſtros, nouasq. leges de ſacris arbitratu ſuo, condebant, ſicubi deſtituebātur ſcriptis legibus; ac magiſtratus, penes quos cæremoniæ erant, ac ſacrificia, ſacerdotesq. omnes examinabant: miniſtros quoque ſacrorū in officio cōtinebant, ne quid præter ſolemnes ritus facerent: à profano, & imperito vulgo conſulebantur de cultu deorūm, ac geniorū,
2 alijsq. religionibus: quòd ſi quem animaduertebant præſcripta ſua contemnere, eum mulctabāt pro delicti magnitudine: ipſi nullius poteſtati erant obnoxij, nec debebant, vel ſenatui, vel populo de ſe reddere rationem, poterantq. quamplurima huiuſmodi facere circa religionem: Verùm in ijs, quæ ad Reipub. ſtatum pertinerent, nihil prorſus iuris habuiſſe Pontifices. Quibus ſatis etiam facere in animo eſt. Itaque meminerint, Vlpianum [b] partiri ius omne in publicum, & priuatum; vel, vt ipſe aliàs [c] dicebā, tùm ex Quintiliano, & ex xij. tabulis, tùm ex Ariſtotele, in ſacrum, publicum, & priuatū: quod idem cum Vlpiano eſt, quia publicum etiā in ſacris conſiſtit. Publicum igitur eſt, quod ad ſtatum Reipub. ſpectat, quodque vt idem Vlpianus [d] ait, in ſacris, in ſacerdotibus, & magiſtratibus conſiſtit: quo modo Accurſius [e], & Andreas [f] Alciatus explicant periteſatis. Atque, præter illos, ſciendum eſt, quòd in Reipub. ſtatu nō modò tractatur de rebus ciuilis, de ſacris cæremonijs, de perſonis ſacris, & de ijs, quæ acceſſoriè ſacra reſpiciunt, vt de pauperibus, de pijs cauſis, & de perſonis, quæ fori eorum erant, vt Cicero apud Pontifices [g] diſſerebat: ſed putarunt
3 etiam expedire Reipub. Romanæ, ſi ius ciuile inter ſacra, cæremoniasq. deorum immortalium abditum, ſoliſq. Pontificibus [h] notū
4 eſſet. Vnde Pomponius [i] Iuriſcōſultus dixit omnium legum, & interpretandi ſcientiā, & actiones apud collegium Pontificum fuiſſe: ex quibus conſtituebatur, quis quoque an-
5 no præeſſet priuatis. Namque Pontifices teſtamentorū facultatibus præerant, maximè cū fierent calatis comitijs, quæ propriè Pontificum fuiſſe teſtis eſt Gellius [k]. Itē de emācipationibus, adoptionibusq. cognoſcebāt, & diſcernebant: cuius rei plura, itemq. digniſſima habemus teſtimonia. M. enim Tullius [l] ad Pontifices. *Quid eſt, Pontifices, ius adoptionis? nempe vt is adoptet, qui neque procreare iam liberos poſſit, & cùm potuerit, ſit expertus. Quæ deinde cauſa cuiq. ſit adoptionis, quæ ratio generum, ac dignitatis, quæ ſacrorum, quæri à Pontificū collegio ſolet.* Tacitus [m]. *Si te priuatus lege curiata apud Pontifices, vt moris eſt, adoptarē, &c.* Audiamus etiam eundem Gellium [n] dicentē. *Sed arrogationes non temere, non inexplorate committuntur: nam comitia etiam arbitris Pontificibus præbentur, quæ curiata appellātur.* Deponebatur etiam apud eoſdem Pōtifices, vt auctor eſt Varro [o], pecunia illa, quam veteres ſacramentū appellabant: videlicet, quod litigātes pœnæ nomine æs pendebāt. Quod ipſe [p] alias diffusè ſum dicturus. Item de
6 periurio, inceſtu, & alijs eiuſdem generis criminibus cognoſcebant; & pro delicti qualitate irrogabant pœnas, atque ſupremo ſup-
7 plicio inceſtum puniebant, vt ex eodem Cicerone [q] intelligi poteſt facile. *At verò quid maius, excellentiusq. eſt, quam inter priuatos, & magiſtratus iudicare?* Iudicaſſe autem Halicarnaſſæus [r] & ipſe fatetur. Nonne &
8 Feſtus Pompeius ſcribit Pontificem Max. iudicem, & arbitrum eſſe rerum diuinarum, atque humanarum? Quæ cum alijs nō tacuit idem [ſ] Cicero, dum Pontifices alloqueretur hiſce verbis. *Pontifices religiones ſapiēter interpretando, Rempub. conſeruarunt: quòd ſi vllo tempore magna cauſa in ſacerdotum Populi Rom. iudicio, ac poteſtate verſata eſt, hæc profecto tanta eſt, vt omnis Reipub. dignitas, omnium ciuium ſalus, vita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ, domicilia*

a lib. 2.
b l. 1. §. 2. ff. de iuſt. & iur.
c in Paratit. tit. de ſum. Trin. & fid. cathol.
d ead. l. 1. §. 2.
e add. §. 2.
f ad l. pupillus § munus ff. de verb. ſignif.
g pro domo ſua.
h Val. Max. lib. 1. c. 1.
i l. 2. § omnium ff. de orig. iur.
k lib. 15. c. 27.
l pro domo ſua.
m li. 7. Ann.
n lib. 5. c. 19
o li. de ling. Latina 4.
p in c. vlt. lib. 3.
q lib. 2. de legib.
r eod. lib. 2.
ſ ead. or. pro domo ſua.

veſtræ

veſtræ ſapientiæ, fidei poteſtatiq. commiſſa, creditaq. eſſe videantur. Hæc ille. Atque ideo tanta per temporis ſucceſſionem apud homines valuit Pontificum potentia, vt ab ipſis multi diuerſis temporibus magiſtratu ſe abdicare, dignitatem deponere, & poteſtate regia conſulari abire iuſſi, coactiq. fuerint. Quamobrem aliquando ſuſpectam, & inuiſam fuiſſe patritijs haud obſcure Liuij [t] locus demonſtrat, apud quem conqueruntur Pontifices, Auguresq. eorum ſacerdotia plebi communicari. Eandem cùm poſtea ſummi Imperatores pertimeſcere inciperēt, vt eo liberarentur metu, ſummo Pontificatu initiari, & omnibus ſacris inaugurari voluiſſe, auctor eſt Dion [u] Caſſius: exiſtimabant nimirū, ſi ſummo illo eſſent ſacerdotio aucti, Cæſaream potentiam, & dignitatē alicuius poteſtati nequaquam ceſſuram. Quod Virgilius indicare etiā voluit illis verſibus.

Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbiq. ſacerdos
Vitius, & ſacra redimitus tempora lauro.

Quod & ibidem ſcite admodū ediſſerit Seruius doctiſſimus Virgilij Interpres. Quanta autem eſſet Pōtificatus dignitas, ex his Taciti [x] verbis nō obſcure colligitur: *Otho Pontificatus, Auguratusq. honoratis iam ſenibus cumulum dignitatis addidit, & recens ab exilio reuerſos nobiles adoleſcentulos, auitis, ac paternis ſacerdotijs in ſolatium recoluit. Pontificatum Maximum Auguſtus primùm Imperio iunxit, eumque ſequuti ſunt ſucceſſores Principes, & ad maieſtatem, & ad tutelam.* Malabarum [y] quoque Reges Indiæ Orientalis ſacerdotes omnes ſunt. Argumento item noſtro deſeruire haud malè videtur, quod apud Ciceronem de Romana hiſtoria narrat Antonius [z]. *Erat hiſtoria*, inquit, *nihil aliud, niſi annalium confectio: cuius rei, memoriæq. publicæ retinendæ cauſa, ab initio rerum Romanarum, vſque ad P. Mutium Pontificem Max. res omnes mandabat litteris Pontifex Maximus, efferebatq. in album, proponebat tabulam domi, poteſtas vt eſſet populo agnoſcendi: qui etiā nunc Annales maximi nominantur*. Nec mirum videri debet hanc hiſtoriæ conſcribendæ curam Pontificibus Max. fuiſſe demandatam: ſiquidem fuit Hebræorum, Aegyptiorū, & Chaldæorum id ſcribendæ hiſtoriæ ſtudium, ea diligentia, ea laus, vt publicum, diuinumq. hoc munus ſemper exiſtimarent, tantùm integertimis dignum, optimiſq. viris: nam ſolis ſacerdotibus, & Prophetis permiſſum erat res geſtas litteris mandare, nec ſupra quidem ſcribentis memoriam. Et ea monumenta publica erant, aſſeruabanturq. diligentiſsimè, & ſanctiſſimè, vt initio docet Ioſephus contra Græcos, & Manethonem ſcribens. Quod etiam ex Biblijs ſacroſanctis intelligi poteſt. Fuit quoque is Perſarum Regum mos [a].

[t] lib. 4.
[u] lib. 51.
[x] lib. 1. hiſt.
[y] Feder. Lopez hiſt Ind. lib. 1. c. 14.
[z] lib. 2. de orat.
[a] Eſdra 1. 2.

SVMMA EX CAPITE X.

1 *Romani honorem diuinæ maieſtatis humanæ præferre conſueuerunt.*
2 *L. Albinius ſacra incendio Vrbis erepta eum ſacerdotibus in proprium plauſtrū imponit, iuſſa inde coniuge cum liberis deſcendere, ad locumq. deſtinatum peruehit.*
3 *Sacerdotes apud Græcos publicis intererant conſilijs.*
4 *Sacerdotes apud Rom. digniorem obtinebant locum.*
5 *Augures diuinæ mentis interpretes dicti ſunt.*
6 *Sacerdotibus honos impendendus, quia pro vniuerſo populo precantur.*
7 *Aegyptij Reges, aut è ſacerdotali, aut è militari ordine deligebant, vt, aut ſapientes, aut fortes eſſent.*
8 *Nouus Rex apud Aegyptios ſe ſacerdotibus erudiendum dabat.*
9 *Pharao Rex, vendētibus ſibi populis prædia pro frumento, noluit ſacerdotum bona diſtrahi, immo cibaria eis ex proprijs horreis diſtribui iuſſit.*
10 *Sacerdotes apud Gallos maximè honorabantur.*
11 *Alexander Magnus, Thebis captis, ſacerdotibus pepercit.*
12 *Idem Pontificem Hebræorum adorauit, tamquam Dei vices gerentem.*
13 *Iulianus Apoſtata vetuit ſacerdotibus, ne obuiarēt Præſidibus, Præſidesq. noluit ingredi templa præeunte militia, inquiens eos priuatorum perſonam ingreſſu templi induere.*
14 *Fætor lacus Amſancti, cùm omnibus letalis ſit, ſacerdotibus eſt innoxius: idem accidit Hierapoli.*
15 *Corpore vitiati ſacerdotio inepti erant.*
16 *Metellus Pontifex ſacrilegus oculorum amiſſione mulctatur: porrò non potuit obtinere ſacerdotium.*
17 *Sacerdos non integer corporis, quaſi mali ominis res vitanda eſt.*
18 *Victima debet carere vitio corporali.*
19 *Non niſi deorum ira, ſacerdotes debilitari aiebat ſuperſtitioſa antiquitas.*
20 *Sacerdotes à Romulo lecti, nec inopes, nec trunco corpore fuerunt.*

Quantus apud omnes gentes ſemper habitus ſit honor, quantaq. reuerentia ſacerdotibus.
Cap. X.

SED videamus, ſi placet, quãta reuerentia, quantusq. honor apud omnes gentes ſacerdotibus ſemper habitus ſit. Namque Romani, ne eos omittamus vmquam, omnia poſt religionem ponenda eſſe duxerunt, etiam cùm de ſummæ maieſtatis decore actum eſt. Quocirca non dubitarunt ſacris ſupremi imperij culmen ſubijcere; ita ſe humanarum rerum fauſtum futurum regimen exiſtimantes, ſi diuinæ potentiæ benè, atque conſtanter fuiſſent famulati; ac, cũ rebus ſacris, ſacerdotibusq. honor debitus haberetur, Deo Opt. Max. cuius vicem in terris gerunt ſacerdotes, ſe optimè deſeruire ſunt arbitrati. Quod non in principum virorum dumtaxat, ſed in priuatorũ quoque pectoribus extitiſſe ſcribit Valerius [a] Maximus. Cùm enim Vrbs à Gallis capta, depopulata, incenſaq. eſſet, & Flamen Quirinalis, virginesq. Veſtales ſacra onere partito ferrent, pontemq. Sublicium tranſgreſſi, cliuum, qui ad Ianiculum ducebat, deſcendere inciperent; eos L. Albinius homo plebeius, qui plauſtro coniugem, ac liberos vehebat, conſpiciens, ſtudioſior publicæ religionis, quàm priuati cõmodi, ſuos, vt ſtatim plauſtro deſcenderent, iuſſit, atque in id Veſtalibus, Flamine, & ſacris impoſitis, inceptum omiſit iter, atque Cære, quo tendebant, peruexit. Cuius rei memoriam T. Liuius [b] reliquit in hunc modum. *Flamen interim Quirinalis, virginesq. Veſtales, omiſſa rerum ſuarum cura, quæ ſacrorum ſecum ferenda, quæ, (quia vires ad omnia ferenda deerant,) relinquenda eſſent, conſultantes, quisve ea locus fideli aſſeruaturus cuſtodia eſſet, optimum ducunt, condita in doliolis ſacello proximo ædibus Flaminis Quirinalis, vbi nunc deſpui religio eſt, defodere. Cætera inter ſe onere partito ferunt via, quæ Sublicio ponte ducit ad Ianiculum. In eo cliuo eas, cùm L. Albinius, de plebe Romana homo, conſpexiſſet, plauſtro coniugem ac liberos vehens, inter cæteram turbam, quæ inutilis bello, Vrbe excedebat, ſaluo etiam tum diſcrimine diuinarum, humanarumq. rerum, irreligioſum ratus ſacerdotes publicos, ſacraq. Populi Romani pedibus ire, ferrique, ſe, ac ſuos in vehiculo conſpici, deſcendere vxorem, ac pueros iuſſit; Virgines, ſacraq. in plauſtrum impoſuit, & Cære, quo iter ſacerdotibus erat, peruexit.* Hæc Liuius, qui antea etiam dixerat patribus placuiſſe Flaminem, ſacerdotesq. Veſtales, ſacra publica à cæde, ab incendijs procul auferre, nec ante deſeri cultum eorum, quàm non ſupereſſent, qui colerent. Legitur etiam apud Ciceronem [c] tantam reuerentiam religioni deorum, & ſacerdotibus ipſis exhibitam, vt ſacerdotes omnibus publicis conſilijs intereſſent apud Græcos: nam tamquam dijs præſentibus, quibus nihil ignotum exiſtimare debemus, ita præſentibus ſacerdotibus (Mantibus ſcilicet apud Athenienſes, & Auguribus Regi apud Lacedæmonios aſſiſtentibus) omnia publica proponebantur conſilia. Apud Romanos verò etiam in rebus publicis digniorem obtinebant locum. Quod apertè oſtendit Arnobius [d] aduerſus gentes, ſic ſcribẽs. *Sedent in ſpectaculis publicis ſacerdotum omnium, magiſtratuumq. collegia, Pontifices Max. & maximi Curiones: ſedent Quindecimuiri laureati, & Diales cum apicibus Flamines: ſedent Augures interpretes diuinæ mẽtis, & voluntatis, necnon & caſtæ virgines perpetui nutrices, & conſeruatrices ignis.* Vnde Plutarchus in libello, qui inſcribitur, Maximè cum principibus viris philoſopho eſſe diſputandum; ait ſacerdotibus ciuitates honorem habere, eosq. venerari, quia ij bona à dijs, non ſibi tantùm, ſuisq. amicis, & familiaribus, ſed in commune omnibus ciuibus precantur. Et verò ij deos non faciunt bonorum largitores: ſed cùm tales ſuapte ſint natura, eos obſecrant. Apud Aegyptios quoque, vt idem Plutarchus refert [e], Reges, aut ex ſacerdotibus, aut è rei bellicæ peritis deligebantur: ſiquidem iſti ob virtutem, illi ob ſapientiam in honore, & auctoritate erant. Qui verò è militibus viris creabatur Rex, illico ſe ſacerdotibus dabat, ac philoſophiæ fiebat particeps, vt rerum ſacrarum myſteria, quæ alioquin perplexa, & fabulis inuoluta erant, prudenter interpretari, ac declarare poſſet. Teſtantur etiam ſacræ litteræ, [f] iam olim Pharaonis tempore tantam ſacerdotibus habitam fuiſſe reuerẽtiam, vt cùm per vniuerſam Aegyptum magna eſſet rei frumentariæ caritas, vt fame necarentur homines, conarenturq. omnia ſua prædia Pharaoni vendere, idem Pharao noluit, vt ſacerdotes bona ſua diſtraherent, ſed ea in perpetuum retinerent, ac cibaria ſtatuta ex horreis publicis haberent. Apud Gallos, vt auctor eſt Cæſar [g], hominum, qui aliquo ſunt numero, atque honore, genera

erant

a lib. 1. c. 1.

b lib. 5.

c lib. 1. de Diuinat.

d lib. 4.

e lib. de Iſide, & Oſiride.

f Geneſeos cap. 47.

g lib. 6. de bello Gall.

erant duo, alterum Druidum, hoc est sacer-
dorum, alterum equitum. Illi rebus diuinis
intererant, sacrificia publica, & priuata pro-
curabant, religiones interpretabantur. *Ad
hos*, inquit, *magnus adolescentium numerus
disciplinæ causa concurrit, magnoq. hi sunt
apud eos honore.* Magnus ille Alexander Ma- 11
cedo tantam quoque sacerdotibus reueren-
tiam habendam duxit, vt cùm bello Thebas
amplissimam ciuitatē vicisset cepissetq., om-
nes, exceptis sacerdotibus, vendidit, ad tri-
ginta, si Plutarcho [h] credimus, hominū mil-
lia. Idem Alexander, vt Ioannes Monachus
in eius vita refert, capta Tyro, cùm versus
Hierosolymam mouisset castra, cuius vrbis 12
direptionem Regis comites permissurum eū
existimabant, deq. summo Pontifice suppli-
cium sumpturum; atque exiuisset Pontifex
cum sacerdotibus, & populo in locum, vnde
vrbs, ac templum conspici poterat, populū,
ac sacerdotes magno cùm apparatu, Ponti-
ficemq. hyacinthina veste, cui aurum intex-
tum erat, indutum, ac cydarim in capite ge-
stantem, vbi in laminula Dei nomen inscri-
ptum legebatur, e longinquo vidisset: pro-
gressus solus supplex Pontificem salutauit:
ac Parmenioni interroganti, quam ob cau-
sam Iudæorum Pontificem adorasset, respō-
dit, se non illum, sed Deum ipsum, cuius Pō-
tificatū gereret, adorasse. His; alijsq. dictis
humane excipiens Pōtificem, cum eo in vr-
bem, & deinceps in templum intrauit, vbi
Pontifice præeunte, sacrum fecit. Item om-
nium sceleratissimus ille Iulianus apostata
Acatio Galatiæ Pontifici, vt apud Sozome-
num [i] historiæ Ecclesiasticæ scriptorē extat,
mandauit, ne ingredientibus in vrbem Præ-
sidibus, vllus sacerdos obuiam prodiret, nisi
quando ad templa deorum accessissent; at-
que solùm inter vestibula, ac eos intrantes
nullus miles præcederet, sed qui vellet, se-
queretur. *Nam simul, vt ingreditur*, inquit,
*limen delubri, personam priuati induit: siqui-
dem ipse, vt nosti, his qui intus sunt, præest,
propterea quòd diuina lex istud postulat.* Sed
quid in ijs laborādum, cùm omnium barba-
rorum barbari Tartari, præsertim idololatræ,
quippe nec Christum agnoscunt, nec Maho-
metis dogmata sequuntur, maximam suis
sacerdotibus reuerentiam præstent, testimo-
nio Guagnini [k]? Seijo verò supremus sacer-
dos dicitur: qui apud Tartaros tantæ aucto-
ritatis est, vt Reges aduenienti occurrant,
stantesq. equo insidenti manum porrigant,
capiteq. inclinato manum illius osculentur.
Idque ipsis Regibus permissum est: Duces
verò, non manum, sed genua: Nobiles pe-
des deosculantur: plebei vestes tantùm, aut
equum manibus attingunt. Alia multa hu-
ius generis exempla afferri in medium pos-
sunt, quæ legentibus facilè obuiam veniunt.
Quod tamen Plinius refert de terrarum mi-
raculis, item de perpetuis incendijs, ac de
spiritibus letalibus non omittam: cuius ver-
14 ba sunt hæc [l]. *In Hirpinis Amsancti ad Me-
phitis ædem lacum esse, quem, qui intrauere,
moriuntur: simili modo Hierapoli in Asia,
Matris magnæ tantùm sacerdoti innoxium.*
Quod argumento est, res etiā inanimatas, &
sensu omnino carentes sacerdotibus reuerē-
tiam habere; idq. naturæ instinctu cōtinge-
re haud quisquam hæsitare potest. Ac, ne
sciens quidquam prætermittam, mirum non
est, si tantus honor sacerdotibus habebatur:
quia, sicut iam dictum [m] est, tales esse debe-
bant, vt bene, quod agerent, intelligerent, &
15 essent viri probi, atq. nobiles. Quod & apud
nos obseruatū cernimus [n], qui impuros, fla-
gitiosos, mutilatos, diminutos, ac vt ait Ta-
citus, mulctato corpore homines, ad sacra
non admittimus, nisi sacrorum summo Præ-
side permittente. Id ipsum excellēter docet
Seneca in controuersiarum libris [o]. *Lex. Sa-
16 cerdos integer sit. Thema. Metellus Pontifex,
cùm arderet Vestæ Templum, dum Palladiū
rapit, oculos perdit: sacerdotium illi negatur.*
17 Et paulo post. *Sacerdos non integri corporis,
quasi mali ominis res vitanda est. Hoc in vi-
18 ctimis notatur, quanto magis in sacerdotibus?
Post sacerdotium magis obseruanda est debi-
19 litas. Non enim sine ira deorum debilitatur
20 sacerdos.* Dionysius Halicarnassæus [p] sacer-
dotes à Romulo lectos scribit, genere excel-
21 lentes, simul & virtute præstantes, nec tamē
inopes, aut corpore vlla ex parte trunco. Et
hoc est, quod voluit intelligere Plinius [q],
dum tradit M. Sergium de rebus strenue à
se gestis orationem habuisse, cùm à sacris
arceretur, vt debilis.

[h] in Alexan.
[i] lib. 5. c. 15
[k] in descrip. Tartariæ in fine.
[l] lib. 2. c. 93
[m] sup. c. 3.
[n] tot. tit. de corp. vitiat.
[o] lib. 4 c. 2.
[p] lib. 2.
[q] lib. 7.

SVMMA EX CAPITE XI.

1 *Sacerdotium regno Græci æquipollere censuerunt.*
2 *Athenienses in Repub. tractanda sacerdotum consilio vsi sunt.*
3 *Lacedæmonij Regibus suis Augurem assessorem dederunt.*
4 *Gallorū sacerdotes magistratus creabāt.*
5 *Sacerdos Bellonæ in Cappadocia summam obtinuit auctoritatem.*
6 *Sacerdotes Insulæ Meroe Niloticæ Regem sibi adeo obtemperantem reddiderant, vt & mortem oppetere, & re-*

gno decedere ei facilè persuaderent; donec ad Erganem ventum est, qui ipsos necari iussit, & sacerdotium sustulit.

7 *Caliphæ apud Aegyptios confirmandi Soldanos plenum ius possidebant.*

Quanta apud omnes gentes maiestate, imperio, & potentia pollerent sacerdotes. Cap. XI.

SACERDOTES verò, non solùm magno apud omnes gẽtes fuerunt in honore, sed etiam magnam obtinuerunt auctoritatem, summamq. potestatem. Atque ideo Plutarchus [a] dicebat in Græcia quibusdam in locis regno æquale fuisse sacerdotium: fortasse intelligens de Atheniensibus, & Lacedæmonijs. Namque & Athenienses, vt ex Cicerone [b] in præcedenti capite disserebam, omnibus semper publicis consilijs diuinos quosdam sacerdotes, quos Mantes vocabant, adhibebant: & Lacedæmonij Regibus suis Augurem assessorem dabant. Scribit etiam Homerus [c], cùm in Græcorum castris pestilentia grassaretur maximè, Achillem consilium conuocasse, sacerdotesq. adhibuisse: è quibus intellexit, quidnam tanti mali causa esset: qua cognita sacerdotibus obtemperatũ est. Apud Aegyptios, vt testatur Aelianus [d] in varia historia, sacerdotes iudices erant. Apud Romanos inter priuatos, & magistratus, & inter deorum ministros ius [e] quoque dicendi habebant potestatem. Apud Gallos de omnibus ferè controuersijs publicis, priuatisq. constituisse refert Cæsar [f]. Et si quod erat admissum facinus, si cædes facta, si de hereditate, si de finibus controuersia erat, ijdem decernebant, præmia, pœnasq. constituebant: immo magistratus creabant: de Heduis enim, & de semetipso loquens Cæsar [g]. *Cotum, inquit, imperium deponere coegit Cæsar: Conuictolitanem, qui per sacerdotes more ciuitatis intermissis magistratibus esset creatus, potestatem obtinere iussit.* In conuentibus Germaniæ publicè habitis, vbi sæpè de summa rerum agebatur, ius habuisse imperandi sacerdotes, & silentium indicẽdi, apertè scribit Cornelius Tacitus [h]: qui etiam in historijs [i] asseuerat, neque vincire, neque verberare quidem, nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnam, nec ducis iussu, sed velut Deo imperante, quem adesse bellantibus credunt. Scriptum quoque reliquit Cæsaris familiaris A. Hircius [k],

[a] Quæst. Rom. vit.
[b] lib. 1. de diuinat.
[c] li. 1. Iliad.
[d] lib. 14. c. 14.
[e] Dionys. Halicarn. lib. 2.
[f] lib. 6. de bello Gal.
[g] eod. lib. 7
[h] lib. de moribus Germ.
[i] lib. 4.
[k] lib. de bello Alexand.

5 siue Oppius in suis Commentarijs, Bellonæ templum in Cappadocia tanta religione coli, vt sacerdos eius Deæ maiestate, imperio, & potentia secundus à Rege, consensu gen-
6 tis illius haberetur. In Aethiopia Meroe sacerdotes tanta præstabant dignitate, vt quando illis videbatur, Regi mandarent, vt mortem oppeteret, imperioq. cederet: quã sanè inueteratam consuetudinem ad Erganem regem vsque, qui sacerdotes necari iussit, & sacerdotium sustulit, obseruatam fuisse narrat Diodorus [l] Siculus: quemadmodum & Helmodius [m], quippe qui tradidit apud Saluios, sacerdotes Regibus esse maiores, cùm ab illorum auctoritate pendeant, sicut apud Vtopienses insulanos: ibidem enim, vt excellentissimè vir ingenio præstans Thomas [n] Morus ait, quòd scilicet sacerdotes nulli subsunt, omnibus præsunt, suntq. morum censores acerrimi. Abhinc etiam annis plus minus octoginta, vti eleganter vir superioris sæculi eruditissimus Paulus [o] Iouius publicis monumentis man-
7 dauit, Caliphæ fuerunt apud Aegyptios, qui sacris tantùm præerant, confirmandiq. Reges, quos Soldanos vocabant, potestatem habebant: sicuti à Romano Pontifice, & Christi in terris vicario, Romanos Cæsares diademate insigniri, inueterata consuetudine, optimoq. [p] iure fieri videmus. Hic addi possunt, quæ de Indis sacerdotibus, ac Pontificibus superius diximus [q].

[l] lib. 4. Bibliot. c. 1.
[m] li. 2. c. 12
[n] lib. 2. Vtopiæ.
[o] lib. hist. 17
[p] c. Venerabilem to. de electione.
[q] c tertio.

SVMMA EX CAPITE XII.

1 *Excommunicatio gladius ecclesiasticus, & neruus disciplinæ ecclesiasticæ nuncupatur.*
2 *Romani decem legum tabulas ab Atheniensibus acceperunt.*
3 *Athenienses, & Argiui habebant templũ Execrationis, figuram nostræ excommunicationis repræsentantis.*
4 *Excõmunicatione vsos esse constat ethnicos manifestissimè ex Platone.*
5 *Scelus, & piaculum indicit Plato tangenti excommunicatum parricidam.*
6 *Regem Taprobanes insulæ, si causa adsit, morte, hoc est excommunicatione, mulctari, nullo interimente, asserit Plinius.*
7 *Ignominia notati in bello apud Germanos à sacris arcebantur.*
8 *Romani etiam execrationibus vsi sunt.*
9 *M. Crassus diris impetitus ab Ateio Trib. pl. à Parthis interfectus est, quia eas neglexit.*

Sacer-

10 *Sacerdotes vtriusque sexus Alcibiadem execrati sunt.*

11 *Excommunicationis gladium etiã Druidæ vibrare nouerunt.*

12 *Interdicti, & excommunicationis sententia à sacerdotibus tantùm relaxabatur.*

13 *Quod dictum est de Ateio Trip.pl. quod.s. Crassum diris impetiuerit, intelligendum est fuisse iussum, à sacerdotibus verò executioni mandatum.*

Aliam sacerdotibus fuisse olim auctoritatem, aliamq. potestatem: quòd afficere delinquentes poterant ea pœna, quam nos excommunicationem appellamus: proinde ethnicos pœnam excommunicationi similem habuisse. Cap. XII.

HABEBANT quoque sacerdotes aliam summam in suos auctoritatem, ac potestatem, quam nos, siue gladium ecclesiasticum, siue neruum disciplinæ ecclesiasticæ, siue excommunicationem appellamus. Nam apud Athenienses, vt ab ijs incipiamus, à quibus decem legum [a] tabulas mutuati sunt Romani, antiquitus fuisse publicas quasdam detestationes, veluti in eos, qui viam non monstrassent erranti, auctor est Cicero [b]. Idq. videtur indicare Hesychius [c], dum scribit Execrationis templum Athenis fuisse: cuius etiã meminit Aristophanes [d]. In Oreste figuram quamdam nostræ excommunicationis depinxit etiam Euripides Atheniensis, quam & Argis obseruatam scribit: cuius Græca carmina ad verbum propemodum latine traducta sunt ita.

Sancitum est porro Argis hisce neque nos tectis,
Nec igne recipiendos, neque alloqui quemquam debere
Matricidas.

Plato [e], qui tam pie, ac religiose scripsit, vt merito diuinus sit appellatus, in suis legibus, in quibus sanciendis nulli ethnicorũ est secundus, ita cauit: *Si quis de vi parentibus allata damnatus fuerit, primùm quidem ex vrbe egrediatur, in exiliumq. perpetuum proficiscatur, ac sacris omnibus arceatur. Eum autem, qui non se arcuerit, agronomi verberibus cædant, & omnino, vt hi quidem voluerint. Reuersus vero ex exilio, morte mulctetur. Si quis vero ex liberis hominibus cum tali viro, vel comederit, vel biberit, vel re alia quacunque cum eo communicauerit, atque adeo, si ei obuiam factus, eum sua sponte tetigerit; neque in templum ingrediatur, neque in forum, neque omnino in vrbem, priusquàm purgetur. Putet enim se cum homine scelesto communicauisse.* Hæc ille. Vnde grauissimus ille philosophus, & iuxta doctissimus Theologus, Marsilius Ficinus, in eo argumento, quod edidit in decimũ librum [f] eiusdem Platonis, dicit. *Ac, ne quid nos lateat, ad impietatem etiam pertinet familiaritas, & communio omnis, seu in cibis, seu in verbis cum ijs initia, qui ob nefaria scelera arcentur à sacris, qui & contaminati cæteros quoque vel ipsa propinquitate contaminant.* Qua quidem de re in calce noni libri ita summus ille Philosophus loquitur, vt præfigurare visus sit execrationes quotidie factas à nostris, profanos à communione Ecclesiæ propellentibus. Plinius [g] in libris naturalis historiæ, de Taprobane Insula, eiusq. moribus, ac ritibus, de Regis electione, potestate, ac imperio scribens, ait. *Regem* (ferunt scilicet) *si quid delinquat, morte mulctari, nullo interimente, sed auersantibus cunctis, & commercia etiam sermonis negantibus.* Apud veteres Germanos nescio quid huius execrationis extitisse videtur: si quidem Cornelius [h] Tacitus, illorum mores quàm diligentissime repræsentans, ait. *Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rursus instes, consilij, quàm formidinis arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubijs prælijs referunt. Scutum reliquisse, præcipuum flagitium, nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas: multiq. superstites bellorum infamiam laqueo finierunt.* Legimus etiam passim Romanos his diris, & execrationibus vsos fuisse, quibus obnoxios dare grauissimas pœnas, maximoq. infortunio affici necesse erat. Literis enim mandauit Plutarchus [i] Ateium Trib. pleb. his diris confixisse Crassum in Parthos proficiscentem, de quo intelligere voluit Lucanus [k] illis verbis.

——Crassumq. in bella secutos
Saua Tribunitiæ vouerunt prælia diræ.

Quibus congruit quod M. Tullius de Diuinatione [l] scriptum reliquit sic. *M. Crasso quid acciderit, videmus, dirarum obnunciatione neglecta.* Arnobius [m] aduersus gentes. *Et vt Parthos signa repetamus, dirarum imprecationes Crassus & meruit, & irrisit.*

a l.2. §.exactis. ff. de orig. iur.

b lib.3 offic.

c in Leuitico.

d in Horis.

e lib. 9. de legib prope finem. Ex versione Andrea Tiraquelli.

f eod. de 9 lib. hoc post princip. arg.

g lib.6.c.22

h lib 6. hist siue de moribus Germ.

i in Crasso.

k li 1. Pharsaliæ.

l lib.1.

m lib 8. qui versus Octauius inscribitur.

Huiusmodi quoque dirarum meminit Plinius [n], meminit & Liuius [o] hisce verbis. *Qui victus acie excessisset, cum ne quis vrbe, tecto, mensa, lare reciperet, diram execrationem in populares, obtestationemq. quam sanctissimam potuerunt, aduersus hospites composuerunt*. Et [p] alio loco. *His adhortationibus execratio dira adiecta. Si quem à proposito spes, mollitiave animi flexisset*. Rursusq. [q] *Huius atrocitas facinoris nouam velut flammam Regis* (Philippum Macedonem intelligit) *inuidiæ adiecit, vt vulgo ipsum, liberosq. eius execrarentur: quæ diræ breui ab omnibus dijs exauditæ, vt sæuiret ipse in suum sanguinem, effecerunt*. Idem dicere apud Horatium [r] voluit Canidia, cùm ait.

Diris agam vos: dira detestatio
Nulla expiatur victima:

In quibus omnibus viuam nostræ excommunicationis imaginem repræsentari adnotauit vir Gallorum omnium diligentissimus Andreas Tiraquellus [f]. Sed dicet aliquis ingenio peracutus. Fateor quamdam nostræ excommunicationis figuram extitisse, sed nondum comperio ad sacerdotes magis, quàm ad alios pertinuisse, immo verius contrarium videtur. Atqui Plutarchus [t] hanc 10 hæsitationem remouet: tradit enim ipsos Athenienses decreuisse, vt ministri, ministræq. sacrorum Alcibiadem, veluti impium, ac sceleratum execrarentur: etsi earum vna, neglecto populi iussu, dixit supplicationem ad se, non execrationum officia pertinere. Cui laudi datum est. Hoc etenim non feminarum, quamuis sacerdotum, sed virorum munus esse decebat, sicut etiam apud nos semper est obseruatum, vt aliàs ostendemus [u]. Et apertius ex Cæsaris Commentarijs habetur, vbi sic de Druidibus [x] loquitur. *Si quis, aut publicus, aut priuatus eorum decreto non stetit, sacrificijs interdicunt. Hæc pœna apud eos est grauissima. Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum, ac sceleratorum habentur. His omnes decedunt, aditumq. sermonemq. defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque his petentibus ius redditur, neque honos vllus communicatur*. Hactenus Cæsar. Ex quibus plane verbis quis non dicet, illam esse pœnam eam, quam nos excommunicationem vocamus, a sacrorumq. ministris iniungi, atque relaxari? Idem quoque apud Romanos obseruatum esse auctor est [y] Cicero: nam cùm de Crasso sermonem habuisset in illis iã recitatis verbis, *M. Crasso quid acciderit, videamus, dirarum obnunciatione neglecta*, subijcit statim. *In quo Appius Collega tuus bonus Augur, vt ex te audire soleo, non satis scienter virum bonum, & ciuem egregium Censor C. Ateium notauit, quòd ementitum auspicia subscripserit*. Mox addit. *Aut illa obnunciatio nihil valuit, aut si, vt Appius iudicat, valuit, id valuit, vt peccatum hæreat, non in eo, qui monuerit, sed in eo, qui non obtemperauerit*. Quod vero Plutarchus, & Lucanus scribunt, Ateium Trib. pleb. diris affecisse Crassum, accipi debet, ad supplicationem Tribuni plebis sacerdotes in Crassum diris, & execrationibus sæuisse, non quòd ipse Tribunus pleb. hanc Crasso pœnam inflixerit.

[n] lib. 28. c. 2. [o] lib. 36. [p] lib. 37. [q] lib. 40. [r] Epodon. od. 5. [f] de Retractu § 1 glo. 9. nu. 177. & deinceps vsque ad finē. [t] in Alcibiade, & in quæst. Rom. 44. [u] lib. 3. c. 10. [x] lib. 6. Bel. Gal. [y] lib. 1. de Diuinat.

11 (beside *Si quis…*) 12 (beside *eamus…*) 13 (beside *temperauerit*)

SVMMA EX CAPITE XIII.

1 *Sacerdotes nec tributa, nec vectigalia exoluebant, à militaribusq. oneribus immunes erant.*
2 *Ius ciuile ab omni obligatione sacerdotes eximit, nullam de ipsis onerosam mentionem faciens.*
3 *Tributa, & vectigalia populis imposita sunt bellorum causa.*
4 *Nihil grauius tributis in diuina condemnatione.*
5 *Iuliani apostatæ inaudita impietas.*
6 *Plurimum detulit Gentibus Iulianus apostata.*
7 *Sacerdotes Aegyptij tributorum immunitate gaudebant.*
8 *Druidæ pariter nullis exactionibus grauabantur.*

De Sacerdotum immunitate. Cap. XIII.

CVM sacerdotes tantis digni haberentur honoribus, ac tanta auctoritate, ac imperio præstarent, existimarunt veteres æquum, iustumq. esse, si ijsdem aliqua concederentur immuni-
1 tatis beneficia. Earum enim rerum, quas possidebant, nec tributa, nec vectigalia sacerdotes persoluisse, ex Aristotele [a] haud obscure deducitur: cùm insuper militiæ haberent vacationem. quod palam ostendit Plutarchus [b], cùm de Gallis loquens, inquit. *Tantus is metus fuit, vt lege quoque sacerdotibus, militiæ immunitas (præterquam si bellum Gallicum incidisset) data fuerit*. Et, cùm de Marcello sermonem haberet, ait [c]: *Ex quo tempore decretum erat, vt sacerdotibus militiæ munere vacare liceret, nisi denuò Gallicum*

[a] lib. 2. œconom. [b] in Camill. [c] in Marcel. inferea prin cipio.

licum bellum ingrueret. Quæ sane lex tan-
tæ deinceps auctoritatis, & roboris fuit, vt
ipsi sacerdotes in perpetuum omnibus im-
munitatibus gauderent, muneribus vaca-
rent, tributa, exactiones, vectigalia, anga-
rias, parangarias, & his similia minime
persoluerent. Cuius rei argumentum com-
plures Digestorum tituli [d]: de publicanis, 2
scilicet, de vectigalibus, de muneribus &
honoribus, de vacatione & excusatione
munerum, de iure immunitatis. In quibus
sacerdotum nulla fit mentio. At, qui nescit
legem omnem [e] de re dubia esse? Cùm igi-
tur de sacerdotibus ibi nullus sermo fiat, se-
quitur profectò, vt nemini dubitare contin-
gat, an sacerdotes ad huiusmodi munera,
& tributa tenerentur; & si alicubi sacerdotis
mentio habetur, in beneficium, & fauorem
ipsius habetur. Vt apud Hermogenianum [f]:
qui interroganti an sacerdotium reiterari
posset, respondit, in hæc verba. *Sponte
prouinciæ sacerdotium iterare nemo prohibe-
tur*. Nam, cùm huiusmodi sucerdotium
non nisi magno sumptu haberi posset, vti
aliàs [g] dictum est, legislatores noluerunt
quem posse cogi ad suscipiendam iterum di-
gnitatem illam. Idcirco Paulus [h] Iuriscon-
sultus dicebat, defensionem Reipub. am-
plius, quàm semel suscipere compelli nemi-
nem, nisi id fieri necessitas postulet. Non
est ergo dubium, quin sacerdotes apud Ro-
manos omnium immunitatũ beneficio gau-
derent. Idq. argumento est, quòd cùm
illi militiæ haberent vacationem, eisq. pro-
bro esset pias manus sanguine, vi, & armis
effuse polluere, ab omni mulcta, ab omni
tributorum vectigaliumq. exactione liberi
esse deberent: siquidem bellorum causa 3
tributa, vectigalia, & alia id genus excogi-
tata, inuenta, atque subditis imposita fue-
runt. Quod D. Gregorius [i] Nazianzenus
Iuliano tributorum exactori demonstrauit.
Hoc, inquit, *peccati præmium, hinc penuria
nata est, perniciosæ cupiditatis mater, quæ
bella peperit, à quibus orta sunt tributa, qui-
bus in diuina condemnatione nihil grauius est* 4
& acerbius. Etsi Theodosius, & Valenti-
nianus Imperatores pro pace etiam esse
adinuenta dicunt, his verbis [k]. *Maxime
exigente hac tributorum necessitate, sine qui-
bus nihil in pace, aut bello curari potest*. Iu-
lianus etiam impijssimus Princeps, quo tem- 5
pore solus est potitus imperio in Oriente,
Gentilium delubra, quæ Christianorum
Principum iussu iam erant clausa, aperiri,
& quæ neglecta corruerant, reædificari, quæ
deturbata, denuo restaurari; quin etiam

d lib. 49. tit. 4. & lib. 50. tit. 4. 5. & 6.
e l Ancillæ. ff. de rei vin.
f l. 17. ff. de mun. & hon.
g cap. 5.
h l. æstimationē ff. eod.
i in orat. ad Iulianum.
k in Nouell. xx.

aras, & simulacra erigi mandauit. Vetera
præterea, & patria ciuitatum instituta, atque
6 sacrificia renouare, idolis immolare, offer-
req. illis libamina cœpit. *Horum autem sa-
crorum* [l], ait Sozomenus in historia eccle-
siastica, *professoribus, sacerdotibus, interpre-
tibus, & statuarum cultoribus pristinos ho-
norum gradus reddere, rata facere ea, quæ
veteres Imperatores, Gentiles nempe, de his
sanxerant: decernere illis immunitatem mi-
nisteriorum, & rerum quoque aliarum, sicut
ante habuerant*. De quibus forsan intelli-
gere voluit Symmachus [m], ad Theodosium,
& Valentinianũ optimos Principes sic scri-
bens. *Honorauerat lex parentum Vestales
virgines, ac ministros deorum victu modico,
iustisq. priuilegijs*. Nam, e patria exibant [n]
potestate, testamenti factionem habebant,
ac omnia sine tutore, vel curatore peragere
poterant. Neque in ius vocari poterant ij,
qui sacra faciebant, sed neque ij, qui pro-
pter loci religionem inde se mouere non po-
terant, adstipulante [o] Vlpiano. Nec quid-
quam vectigalium, tributorumq. nomine,
vt supra demonstratum est, persoluebant.
7 Apud Aegyptios nulla etiam tributa præ-
stabant sacerdotes: immo liberi erant om-
nino, vt sacratissimus Geneleos scriptor [p] te-
statur his verbis. *Ex eo tempore vsque in
præsentem diem in vniuersa terra Aegypti
Regibus quinta pars soluitur, & factum est
quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ
8 libera ab hac conditione fuit*. Galli quoque
sacerdotes à bello eximebantur, & tributa
non persoluebant: immo militiæ vacatio-
nem, omniumq. rerum habuisse immunita-
tem tradit Cæsar, [q] qui ita. *Druides à bel-
lo abesse consueuerunt, neque tributa vna cum
reliquis pendent: militiæ vacationem, om-
niumq. rerum habent immunitatem. tantis
excitati præmijs & sua sponte multi in disci-
plinam conueniunt, & à parentibus, propin-
quisq. mittuntur*. Paulò ante dixerat. *Hi
certo anni tempore in finibus Carnutum, quæ
regio totius Galliæ media habetur, considunt
in loco consecrato: huc omnes vndique contro-
uersias habent, conueniunt, eorumq. decretis,
iudicijsq. parent*. Quo igitur se recipient ne-
gantes nullam sacerdotibus fuisse à Gentili-
bus Principibus datam immunitatem? le-
gant eundem Symmachum ad eosdem Im-
peratores sic scribentem: *Fiscus bonorum
Principum, non sacerdotum damnis, sed ho-
stium spolijs, augeatur*. Et paulo post: *Agros
etiam virginibus, & ministris deficientium
voluntate legatos Fiscus retentat. Oro vos
iustitiæ sacerdotes, vt vrbis vestræ sacris
redda-*

l lib. 5. c. 5.
m lib. 10 ep. 54.
n Plutarchus in Numa Tacitus lib. 4 Ann.
o l 2. ff. de in ius vocand.
p cap. 47.
q lib. 6. de bello Gallico.

reddatur priuata successio. Dictent testamenta securi, & sciant, sub Principibus non auaris stabile esse, quod scripserint. Delectet vos ista felicitas generis humani. Cœpit causa huius exemplum sollicitare morientes. Et, paucis intermissis: *Rempublicam lædimus, cui nunquam expedit, vt ingrata sit. Nemo, me putet solam causam religionis tueri. Ex huiusmodi facinoribus orta sunt cuncta humani generis incommoda.* Deinde subiungit: *Sequuta est fames publica, & spem Prouinciarum omnium messis ægra decepit. Non sunt hæc vitia terrarum. Nihil imputamus astris: nec rubigo segetibus obfuit, nec auena fruges, nec æui sacrilegio annus exaruit. Necesse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur.*

SVMMA EX CAPITE XIV.

1 *Gentilitas stipendia de publico ærario sacerdotibus erogauit.*
2 *Decreta fuerunt cuidam virgini Vestali sestertia xx. stipendij nomine, quæ quingentorum scutatorum nostratium, seu ducatorum summam conficiunt.*
3 *Gentiles primitias sacerdotibus pendebāt.*
4 *Athenienses primitias capillorum Apollini Delphico offerebant.*
5 *Romana iuuentus primæ lanuginis barbam dijs consecrabat.*
6 *Cereri primitiæ frugum offerebantur.*
7 *Iulianus apostata primitias gentibus imperauit.*
8 *Decimas antiquitus ethnici soluebant.*
9 *Herculi præsertim decimæ vouebantur.*
10 *Votum fiebat interdū de decimis dandis.*
11 *Lucullus, quia votum persoluit, ditissimus factus est.*
12 *Matronæ Rom. ornatum vsque muliebrem in publicum contulerunt soluendi voti causa, quod Camillus, Veijs captis, nuncupauerat.*
13 *Heredes votas decimas à defunctis, & non solutas tenebantur soluere.*
14 *Voti obligationem ad heredes transire censuit Vlpianus, quod, si sit de decima, Budæus ad Herculeā restringit. Explicatur §. vlt. l. 2. ff. de pollicitation.*
15 *Salij cenabant sumptuose adeo, vt locare Herculeas decimas publicanis cogerentur.*
16 *In ecclesiam transit rei dominium absque traditione, dum certa sit.*
17 *Nemo possidet incertam partem rei.*
18 *Non possunt esse vnius rei duo domini.*
19 *Mexicani, etiam pauperrimi ad Idolorum sacella non accedebant manibus vacuis.*
20 *Ethnici naturali iure decimas persoluebant.*

Veteres etiam ethnicos sacerdotibus primitias, ac decimas, persoluisse. qua occasione explicatur §. vltimus l. 2. ff. de pollicitationibus. Cap. XIV.

NON possum non mirari, cùm
priscorum euoluo monumenta:& quoniam iucunda videtur admiratio, semel, atque
iterū ea lego, & relego, magna cum delectatione. Video
enim veteres illas gentes, quæ nullam, aut
saltem non veram Dei cognitionem habuere, perquàm religiosas fuisse, & erga sacer-
1 dotes pientissimas extitisse. Non enim con-
tenti, vt magno essent in honore, summaq.
pollerent potestate, ipsis [a] etiam stipendia a Liuius lib. 4.
de publico statuerunt, ne sacra desererentur, neve dignitas sacerdotum in contem-
2 ptum abiret. Ait enim Tacitus [b]. *Vt gliscere*- b li. 4. Ann.
ret dignatio sacerdotum, atque ipsis promptior animus foret ad capessendas cæremonias, decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scautiæ capiebatur, sextertia xx. Atque vt magis eorum inter mortales dignosceretur excellentia, & auctoritas, se rectissime facturos arbitrabantur, si rerum omnium darent illis decimam, primitiasque. Plinius de Ro-
manis in naturalis historiæ libris [c] loquens, c lib. 18. c. 2
3 ait. *Ac ne degustabant quidem nouas fruges, aut vina, antequam sacerdotes primitias libassent.* Dionysius Halicarnassæus [d], scri- d lib. 7.
bit etiam sacerdotes ex singulis intestinis, quæ ex victimis consecrandis desecabant,
4 primitias cepisse. Immo Athenienses primitias crinium Delphis dedicasse, & Theseum anteriorem capillum eisdem Delphis consecrasse notat Alexander ab Alexandro [e]. e li. Genial. 5. cap. 17.
Cuius exēplo iuuenes, cùm ex ephebis excessissent, anteriorem comam Phœbo, & Aesculapio, aut Libero primitias offerebant:
5 mox Romani adolescentes magnæ indolis primam lanuginis barbam dijs consecrare
6 consueuerunt. Cereri quoque primitias frugum oblatas fuisse, ex illis Ouidij [f] carmini- f lib. 10. Metamorph.
bus plane intelligere possumus.

Festa piæ Cereri celebrabant annua matres,
Illa, quibus niuea velatæ corpora veste,
Primitias frugū dant spicea serta suarum.

Iulianus

g lib. 5. c. 15
Iulianus apostata apud Sozomenum g, vt
Gentiles ex omnibus fructibus offerrēt dijs 7
primitias, iussit. *Quare*, inquit, *doceto Gen-
tiles in huiusmodi mysteria pecuniam confer-
re, & pagos Gentilium ex fructibus dijs offer-
re primitias, & eiusmodi beneficentiæ officijs
assuefacito, planumq. illis facito hoc nostrum
olim munus fuisse*. Decimas quoque à ma- 8
h lib. 12. c. 14. vers. fin.
ioribus solutas fuisse, idem Plinius h auctor
est. *Thus*, inquit, *collectum Sabotam came-
lis conuehitur, porta ad id vna patente. Di-
gredi via, capitale leges fecere: ibi decimas
Deo, quem vocat Sabin, mensura, non ponde-
re sacerdotes capiunt, nec ante mercari licet*.
Et paulo post. *Sunt & quæ sacerdotibus dan-
tur portiones, scribisq. regum certæ*. Et de
i lib. eod. cap. 19.
cinnamomo loquens i. *Sarmenta hasta di-
uidit sacerdos, Deoq. partem ponit: reliquum
mercator in massam condit*. Nonne passim 9
legitur apud probatos auctores, Herculi de-
k Diod. Sicul. lib. 5. & Plut. in probl. cap. 16.
cimas fuisse solutas k? Nec solum primitias, 10
decimamq. dabant, sed se daturos plerum-
que vouebant, vt de Diuinatione testis est
l lib. 1. m lib. 2.
Cicero l, & de Natura deorum m. *Neque*,
inquit, *Herculi quisquam decimam vouit vn-
quam*. Quocirca Lucullum Romani moris, 11
& iuris peritissimum, quòd decimas vouis-
set, votasq. persoluisset, maximis auctum
opibus, fortunisq. vereres existimasse nar-
n In Lucullo.
rat Plutarchus n. Item, cùm Camillus, ob
Veios captos, Delphico Apollini decimam 12
prædæ vouisset, nec in publico aurum soluen-
di facultas esset, matronas patriæ magis,
quàm suis consulentes commodis, omnia
sua ornamenta, etiam mundum muliebrem,
o lib. 5.
in ærarium detulisse, refert apud Liuium o
p lib. 1. & lib. 9.
antiquitas. Tradit quoque Herodotus p
Crœsum monuisse Cyrum, vt decimæ om-
nium hircorum Ioui redderentur. Et Aegi-
netas decimam ex spolijs Persarum, qui ad
Plateas occubuerant, dijs quibusdam dedi-
casse. Et Xenophon in oratione, quam
q de Cyri expeditio de lib. 5.
edidit de q Agesilai laudibus, scribit ipsum
duorum annorum spatio centum talenta, &
amplius Deo apud Delphos decimam de-
disse. Idemque Xenophon, oraculi iussu
templum se apud vicum Sciluntem Dianæ
extruxisse tradit, cui & annuam decimam
consecrauit ex agri fructibus, quem eidem
Deæ ex sacra pecunia mercatus fuerat: sed
& ante templum pilam erectam esse, in qua
hæ sint incisæ litteræ: *FVNDVS DIANAE
SACER. Hoc, qui possessor fruitur, quotan-
nis consecrato decumam. De reliquo fanum
sartum tectum conseruato*. Tantumq. præ- 13
ualuit voti obligatio, vt si forte, qui deci-
mam vouerat, decessisset ante sepositionem,
hæres ipsius hæreditario nomine decimæ
14 obligatus remaneret. Voti enim obligatio-
nem ad hæredem transire respondit Vlpia-
r l. 2. § vlt. ff. de pollic.
nus r. Nec mihi displicet viri doctissimi Gu-
lielmi Budæi lectio super hoc, quod dicit
idem Vlpianus. *Si decimas quis bonorum vo-
uit, decima non prius esse in bonis desijt, quàm
fuerit separata. Decimam*, inquit Budæus,
Herculeam, quia, vt dixi, Herculi decimam
s in Apologetico.
15 *deuouebant*. Tertullianus s de Salijs loquens,
qui suas cœnas tanto instruebant sumptu,
vt principibus publicanorum decumanis
Herculis decimas locare cogerentur, ait.
*Salijs cœnaturis creditor erit necessarius Her
16 culanarum decimarum*. Nec tamen placet
aliorum interpretum sententia, qua idem
Vlpiani responsum valde labefactatur: cùm
per se satis clarum sit, & nulli expositum
dubitationi. Nam, si quis vouerit decimam
rerum suarum, illa non vtique desijt esse in
bonis vouentis, priusquam fuerit ab alijs
bonis separata. Nec sum nescius, illud du-
bitationem fecisse, quòd in ecclesiam tran-
t l. fin. C. de sacros. eccl. c. 3 de consuet.
sit t dominium sine traditione. Sed debe-
bant Bartolus, & alij animaduertere, deci-
mam incertam ibidem esse, atque ideo in-
certæ decimæ dominium alicubi non transi-
re. Cuius rei perelegantem reddit ratio-
u l. 1 § incertam. ff. de acquir. possess.
nem Paulus u Iurisconsultus, dicens. *Incer-
17 tam partem rei nemo potest possidere*. Nam,
rogo, quæ erit decima omnium bonorum,
si nondum separata est? nemo, nec ipsa
ecclesia rei incertæ habebit vindicationem:
x l. 5. § vlt. ff. commod.
18 tum quia nō possunt esse vnius rei duo x do-
mini insolidum, tum quia non censetur iusta
causa ad decimam incertam vindicandam:
y l. 35. § 2. ff de rei ven.
quia vt Caius ait y, incertæ partis vindica-
tio datur, si iusta causa interueniat, non
æquè, si non iusta. Non dubito tamen,
quin ille qui vouit, actione personali cogi
posit ad illam decimam separandam, & se-
paratam præstandam, ne post votum sit lo-
cus pœnitentiæ: quòd si non separauit, sed
decessit prius, adhuc in vouentis bonis est,
& hæres obstrictus erit, compelliq. poterit,
vt separet, soluat, & præstet. Verùm enim-
uero Romani isti, Græci, atque Barbari
non audierunt illam Dominicam vocem;
z Leuit. cap. vlt. & Num. c. 18 tot. tit. de Decim.
Decimæ, & primitiæ meæ sunt. & illam z,
Vouete, & reddite. Cùm nec vllam habe-
rent legem, qua iuberentur decimas persol-
19 uere. De noui orbis sacerdotibus legimus,
quòd, cùm Mexicani quibusdam diebus
idolorum sacella aperirent, vt populo pate-
rent, nemo, quamquam pauperrimus, ad ea
accedebat, manibus, vt aiunt, vacuis; sed
vnusquisque aliquid offerebat pro sua pie-
tate,

tate, ac conditione, telas quippe ex byſſo, vela, gemmas, lapides pretioſos, aurum, argentum, fructus terræ, animalia, cibos lautiſſimos, pluraq. eiuſmodi munera. Perſoluebantur itaque decimæ, ac primitiæ non 10
ſolùm ex voto, ſed ipſa ſuadente natura. Nos verò, qui veri Dei omnipotentis, eiuſq. vnigeniti filij Ieſu Chriſti lege ad eas perſoluendas obſtringimur, non perſoluemus? abſit à nobis decimarum retentio. Cur ita digreſſus ſim, aliàs oſtendam, cùm agam de decimis.

SVMMA EX CAPITE XV.

1 *Inaugurare, & exaugurare templa mos erat antiquis.*
2 *Templa immunitatibus decorata ſunt, vt à profanis ædificijs diſtinguerentur.*
3 *Varia exempla ex Plauto, & aliunde ſumpta ad demonſtrandum, confugientes ad aras olim tutos fuiſſe.*
4 *Meticuloſa res eſt ire ad iudicem, ait Plautus.*
5 *Ara miſericordiæ Athenis conſtituta à poſteris Herculis ad arcendam vim inſequentium: quæ poſtea aſylum facta eſt quouis crimine damnatis.*
6 *Templum Dianæ Epheſiæ quoſuis criminoſos defendebat.*
7 *Dij templi ſui violationem vlti ſunt fame, & calamitatibus.*
8 *Percuſſor Laodomiæ, quæ in templum Dianæ confugerat, in furorem verſus, miſere perijt.*
9 *Magiſtratus Athenienſes, quia in confugientes ad aram Mineruæ ſæuierant, male mulctati ſunt.*
10 *Spartani pene terræmotu euertuntur ob violatum templum Neptuni.*
11 *Templum Mineruæ apud Tegeatas omnibus tutum fuit.*
12 *Sylla, quia Mineruæ templum Ariſtonis abductione, & morte violauerat, in maximam adductus fuit calamitatẽ.*
13 *Alexander Magnus ſeruum templo abduci paſſus non eſt.*
14 *De iure ciuili nemo poteſt extrahi per vim ab eccleſia.*
15 *Exercitus Macedonicus conſumptus eſt ob iniuriam templo factam ab Alexandro.*
16 *Aſyla à Græcis templa vocata ſunt.*
17 *Cadmus Thebanus, primus aſylum adinuenit.*
18 *Romulus fundata vrbe aſylum perfugis conſtruxit.*
19 *Non eſt fugitiuus, qui in aſylum ſe recipit, cùm id faciat, quod licere omnibus credit.*
20 *Omnes fere Aſiæ vrbes aſyla habuerunt.*
21 *In venditionibus ſacrum, religioſum, & publicum ſemper excipitur, item ius ſepulchri, de iure Romanorum.*

De ſacrarum ædium apud omnes gentes immunitate, tutoq. ad eas delinquentium, damnatorum, ac obæratorum perfugio. *Cap. XV.*

QVOCVMQVE oculos conijcio, & quocumque me animo, & cogitatione conuerto, vbique neſcio quid intueor religionis, & pietatis in maioribus noſtris eluxiſſe. Parum ſiquidem duxerunt donatos pluribus eſſe immunitatibus ſacerdotes, niſi & templa, eorum ſimulatis dijs dicata, ijſdem prope gauderent priuilegijs. Videbant enim templa ipſa mirifice conſtructa, pluribus dicata ſolemnitatibus, & vt ſanctiora redderentur, inaugurata fuiſſe. Solebant porro veteres ſua tem-
1 pla, vt ait ex Varronis ſententia Gellius [a], a lib.2.c.10
inaugurare, ideſt ſuis augurijs ſanctiora reddere; & ſimiliter profana facere, ideſt exaugurare. Vtrumque ſatis clare de Rege Tarquinio loquens, oſtendit Liuius [b]. *Et vt li-* b lib.1.
bera, inquit, *à cæteris religionibus area eſſet tota Iouis, templiq. eius, quod inædificaretur, exaugurare fana, ſacellaq. ſtatuit, quæ aliquot ibi à Tatio Rege primum in ipſo diſcrimine aduerſus Romulum pugnæ vota, conſecrata, inaugurataq. poſtea fuerunt.* Cùm igitur templa ſolemnitatibus, & cæremonijs eſſent nobilitata, & in ipſis ſupplicationes fierent, vota conciperentur, ſuſpenderenturq., & ſacrificia pro populo celebraren-
2 tur; æquum, iuſtumq. illis viſum eſt, vt eadem aliquo pacto à profanis ædibus diſcernerentur: nec vlla melior viſa eſt ratio, quàm ſi ea immunitatum beneficijs permunirent.
3 Quæ, quantaue eſſent, edocet in primis Tranio ſeruus apud Plautum, qui ne ab hero Theuropide puniretur, ad aram confugiens, in Muſtellaria [c] dicit. c act.5.ſcena 1.

Ego interim hanc aram occupabo.
Th. Quid ita? Tr. nullam rem ſapis.
Ne enim illi huc confugere poſſint, quæſtioni quos dabit,
Hic ego tibi præſidebo, ne vlla interbitet quæſtio.

Th. Sur-

Th. Surge. Tr. minime. Th. ne occupaſ-
ſis obſecro aram. Tr. cur? Th. ſcies.
Quia id enim ita maxime volo, vt illi iſtoc
confugiant, ſine.
Tanto apud iudicem hunc argenti condem-
nabo facilius.
Tr. Quod agis, id agas: quid tu porro vis
ſerere negotium?
Neſcis tu, quàm meticuloſa res ſit ire ad 4
iudicem?
Th. Surge dum huc, eſt conſulere igitur
quiddam, quod tecum volo.
Tr. Sic tamen hinc conſilium dedero, ni-
mio plus ſapio ſedens.
Tum conſilia firmiora ſunt de diuinis locis.

[d act. 3. ſcena 3.]
Huc accedit, quòd apud eundem Plautum[d]
in Rudente Trachalio ſeruus Paleſtræ, &
Ampeliſcæ mulieribus perſuadet, vt in ara
aſſidant, ne inde per vim abducantur. Ita
enim loquitur.
Ne, inquam, timete, aſſidite hic in aram.
Am. iſthæc quid ara
Prodeſſe nobis plus poteſt, quàm ſignum in
fano hic intus
Veneris, quod amplexæ modo, vnde abre-
ptæ per vim miseræ?
Tr. Sedete hic modo, ego hinc tamen vos
tutabor: aram habete hanc
Vobis pro caſtris mœnia, hinc ego vos de-
fenſabo.
Præſidio Veneris malitiæ lenonis contra
incedam.

[e eod. ſcena 4.]
Apud eundem[e] conquerẽti Labraci ex ara
non poſſe ancillas deducere, reſpondet Dæ-
mones interlocutor, lege cautum eſſe, his
verbis.
Mihi non liceat ancillas meas Veneris de
ara abducere?
Dæm. Lex eſt apud nos.
Legimus etiam Athenis aram miſericordiæ 5
extitiſſe, quam ſibi primum conſtituerunt
Herculis poſteri, veriti vim eorum, qui ab

[f lib. 12. Thebaidos.]
eodem Hercule fuerant vexati. Vnde Sta-
tius[f].
Fama eſt defeſſos acie poſt buſta paterni
Numinis Herculeos ſedem fundaſſe colonos.
Et hæc ara eis erat aſylum, à quo nemo ab-

[g eod. lib.]
duci inuitus poterat, vt idem Statius[g] au-
ctor eſt in illis carminibus.
Vrbe fuit media nulli conceſſa potentum
Ara Deum: mitis poſuit clementia ſedem.

[h act. 3. in Verr.]
Memoriæ quoq. prodidit Cicero,[h] templum 6
Dianæ Epheſiæ eiuſmodi fuiſſe, vt nemo
quouis capitali crimine damnatus inde ex-

[i lib. 28.]
trahi poſſet. Cuius meminit Iuſtinus[i], dicẽs.
Laodomia, cùm in arã Dianæ confugiſſet, con-
curſu populi interficitur. Quod facinus dij im- 7
mortales aſſiduis cladibus gentis, & prope in-
teritu totius populi vindicauerunt. Nam ſte-
rilitatem, famemq. paſſi, & inteſtina di-
ſcordia vexati, externis ad poſtremum bellis
8 *penè conſumpti ſunt; Miloq. Laodomiæ per-*
cuſſor in furorem verſus, nunc ferro, nunc
ſaxo, in ſumma, dentibus laceratis viſceri-
bus, duodecimo die interijt. Scribit etiam

[k in Achaicis.]
Pauſanias[k], apud maiores tantæ obſeruan-
tiæ, & reuerentiæ templa fuiſſe, vt ſi quis
ſupplex ad aras deorum confugiſſet, eum
inde euellere per religionem haud licuiſſet.
9 Quare, cùm Athenienſium magiſtratus in
eos ſæuiſſent, qui cum Cydone in arã Miner-
uæ confugerant, & ipſi, & omnes eorũ poſte-
ri violatæ religionis Mineruæ pœnas dede-

[l idem Pauſ. in Corinthiacis.]
10 rũt. Sic[l] Lacedæmonij, cùm violaſſent eos,
qui ſupplices in templum Neptuni confuge-
rant, tã ingentibus, tamq. crebris terræmo-
tibus Sparta concuſſa eſt, vt nulla prope do-
11 mus expers tantæ ruinæ fuerit. Idem Pau-

[m in Laconicis.]
ſanias[m] tradit, apud Tegæatas Mineruæ
templum vniuerſæ Peloponneſo fuiſſe pri-
ſca religione ſacroſanctum; nec violari eos

[n in Atticis.]
ſas fuiſſe, qui illuc confugiſſent. Immo[n]
12 exiſtimat nullam ob aliam cauſam Syllam
in diram illam incidiſſe calamitatem, quàm
quòd Ariſtonem, qui ad Mineruæ templum
confugerat, vi abductum, interfici iuſſiſſet.
At verò longe religioſior videtur fuiſſe Ale-
13 xander Macedo: quippe qui, vt apud Plutar-

[o in Alexan.]
chum[o] ſcriptũ extat, Megabyzo mandat de
ſeruo, qui in templum confugerat, vt eum, ſi
poſſet, euocatũ ex templo capiat, in templo
manũ ei non afferat. Cui videtur conuenire

[p l. 5. C. de his, qui ad eccl. cõfug.]
Leonina[p] cõſtitutio: qua expreſſe cauetur,
14 ne quis de eccleſia extrahi debeat, ſed poſ-

[q Bartolus, & alij.]
ſit in ius vocari, vel, vt noſtri[q] loquuntur,
verbaliter citari, & ſi non venerit, vel per ſe,
vel per procuratorẽ, iudiciorum, legumq. ſo-

[r d. l. 5. §. cum autem.]
litum ordinem ſeruari debere[r]. Verebatur
fortaſſe Alexander, ne ſibi cõtingeret, quod
aliàs contigerat. Nam cùm Athenas bello
premeret, ipſe peſtilentia laborare cœpit,
quia ſacris ædibus iniuriã intulerat. Sic enim

[ſ Declamat. 123.]
Quintilianus[ſ] de eo. *Omnia alia impune fa-*
ciebat, dum res intra cædem hominum ſtetit:
dum inter vaſtationes agrorum, ſecunda res
tamen; ac ne illa numina quidem, quæ ſem-
per excubare videntur pro noſtra ciuitate,
15 *ſatis ad tuendam vrbem profuerunt. Vt verò*
ignem ſacris poſtibus, & ferrum vetuſtiſſimæ
religioni admouere auſus eſt, intellexit ſibi nõ
eſſe bellum nobiſcum. Libenter audio, quæ ex
diuerſa parte dicuntur: ægrum exercitum,
præcipiti morte conſumptas copias. Quis
enim non videt omnia iſta facta eſſe, vt rur-

sus templum esset? Restituto templo, Atheniensis sacerdos, Alexandro pollicente discessurum se ab armis, si dedicaret, dedicauit: discessit ab obsidione Athenarum Alexander. Deinceps maximam sacris ædibus adhibuit venerationem. De eodem Q. Curtius [t] memoriæ prodidit, quòd, Tyro expugnata, ciuitate maxima, atque fortissima, cùm Tyriorum alij supplices in templa confugissent, alijs sibi salutem alia via quærentibus, Alexander, exceptis, qui in sacras ædes confugerant, alios omnes interfici, igne etiam tectis iniecto, iusserit. Sic Perseus etiam Macedonum Rex, eius exercitu à Paulo Aemylio profligato, ne in potestatem Romanorum veniret, ad templum in Samothracia confugiens, se Asylo tuebatur. Et quamuis victor eum in triumphum ducere maximè optaret, vt tandem fecit, Cn. tamen Octauium Legatum suum à violatione asyli ob honorem Deorum abstinuisse, auctor est Plutarchus [u]. Hinc Asyla veteres passim constituisse, in manifesto est: erantq. hæc loca sacra, ex quibus ius non erat quemquam abduci: quod & Diuus Augustinus [x] testatur in libris de ciuitate Dei. Te- 16
statur quoque Liuius [y] templum Apollinis Delij Asylum fuisse: & omnia sacra templa à Græcis Asyla vocata. Primus omnium 17
Asylum constituisse Cadmus dicitur: vt Thebas, quas nuper ædificauerat, frequentiori populo compleret. Hunc imita- 18
tus est Romulus, vt auctores sunt Liuius [z], Dionysius [a] Halicarnassæus, Iuuenalis [b], Augustinus [c]. Namque Vrbe primum fundata, illico templum perfugis ad securitatem præbens, Asylum constituit, ex quo abripere quemquam nefas erat: ita vt neque domino seruos, neque ære alieno grauatum creditori, neque homicidas, aut sceleratos homines magistratui abducere licuerit, vt scribit Plutarchus [d], cui assentitur [e] Ouidius, dum ait.

Romulus, vt saxo lucum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, confuge tutus eris.

Et [f] Virgil.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
Retulit, & gelida mõstrat sub rupe Lupercal.

Præterea à Dione [g] templi in honorem Iulij Cæsaris dicati, quod Asylum Romanis erat, mentio fit. Meminit quoque Asyli Vlpianus [h] noster. Nam, cùm apud Labeonem & Cœlium quæreretur, si quis in Asylum confugiat, an fugitiuus sit? respondit eum 19
non esse fugitiuum, qui id facit, quod publicè fieri licere putatur. In Asia vero, & in Græcia complura fuisse Asyla, nominatim referunt Thucidides [i], & Tacitus [k]. Hic enim. *Crebrescebat*, inquit, *Græcas per vrbes licentia, atque impunitas Asyla statuendi. Complebantur templa pessimis seruitiorum. Eodem subsidio obærati aduersum creditores, suspectiq. capitalium criminum receptabantur. Nec vllum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi, flagitia hominum, vt cæremonias deûm, protegentis. Igitur placitum, vt mitterent ciuitates iura, atque legatos, &c.* Deinde recenset eas ciuitates, quæ Romam ad Cæsarem legatos miserunt, vt ostenderent iura, quæ habebant Asyla statuendi. Extat quoque apud eundem Tacitum [l] C. Cestij grauissimi viri memorabile factum: qui, cùm videret, sceleratissimum quemque imagine Cæsaris abuti, in Senatu plurimùm contendit, vt ea auctoritas imaginum aboleretur: quoniam, tametsi Principes instar Deorum erant, ab ipsis tamen Dijs, nisi iustæ preces audirentur; nec licere quemquam in Capitolium, vel in alia vrbis loca sacra perfugere, vt eo subsidio ad flagitia vteretur: siquidem [m] Cæsares non minorem venerationem suis imaginibus, & statuis haberi voluerunt, quàm sacris ipsis ædibus, ad quas confugientes serui [n] quoque securum baberent perfugium. *Seruis* (inquit Seneca) [o] *ad statuas licet confugere*. Tiberio quoque imperante capitale fuisse, ser-
20 uum circa Augusti simulacrum cædere, scribit Corrasius [p]. Ex quibus planè constat, omnes ferme Asiæ, Græciæq. ciuitates Asyla babuisse, eaq. maximis priuilegijs donata. Tanta quoque securitate gaudebant templa, vt in eis, custodiæ causa, deponerentur & pecuniæ, & testamenta; immo à quibusdam (vt refert Herodianus [q]) omnes fortunæ, siue omnia bona: quod innuit Vlpianus dicens [r]: *Si custodiam testamenti ædituus suscepit*. Cùm, scilicet, templa à militibus custodirentur. Vnde Tertullianus [s] damnat, à Christianis militibus ad idolorum templa excubias fieri, cùm viderentur tueri, quibus renunciauerant. Immo non solùm templis, verùm ijs etiam locis, quæ circa templa quaquauersus multorum pedum spatio porrigebantur, eadem sanctitas, quæ templis tribuebatur. Quare idem Tacitus [t]: *Altius*, ait, *Hierocæsarienses exposuere Persicam apud se Dianam, delubrum Cyro dicatum, & memorabantur Perpernæ Isaurici, multaq. alia Imperatorũ nomina, qui non modo templo, sed duobus millibus passuum eandem sanctitatẽ tribuerunt.*

t lib. 4.
u in vita Pauli Aemylij.
x cap. 14.
y lib. 36.
z lib. 1.
a lib. 2.
b Satyr. 8.
c eod. c. 34.
d in Romulo.
e lib. 4. Fastorum.
f lib. 8. Aeneid.
g lib. 47.
h l. 17. §. apud Labeonem. ff. de ædilit. edict.
i lib. 1 belli Peloponnesiaci.
k lib. 3. An.
l Lib. 2. Ann.
m l. non contrahit ff. ad l. Iul. maiest.
n ff. de ijs, qui sunt sui, vel alie. iur. l. 1 § 1 ff de off. Præf.
o lib. 1. de Clem.
p lib. Miscellan. 5. c. 25. num. 9.
q lib. 1. de templo Pacis.
r l. 3. in princ ff de tabul. exhi.
s de corona militis.
t lib. 3 Ann.

Hic lectorem admonitum velim, venditionibus ferè semper illam adiectam esse legem in hæc verba. *Si quid sacri, vel religiosi, vel publiei est, eius nihil venit:* vt passim nostri docent Iurisconsulti [u]. Item illam [x]. *Vt ad sepulchra, quæ in fundis erant, iter eis, aditus, abitus, funeris faciundi causa esset.* Cicero [y]. *Mors hominis*, air, *florentissimi Sexti Roscij crudelissima, filij autem eius egestas indignissima, cui de tanto patrimonio prædo iste nefarius, ne iter quidem ad sepulchrum patrum reliquisset.*

u l. 12. & l. 72. §. vlt. ff. de contrah. emp.
x l. 5. ff. de sepulch. violat.
y in orat. pro Rosc. Amer.

SVMMA EX CAPITE XVI.

1 *Variæ fuerunt causæ, & tempora sacrificandi: varia sacrificia, varijq. modi ea celebrandi.*
2 *Flamen Cerealis coronabatur fronde querna: Herculeus populea: Apollineus laurea.*
3 *Sacerdotes puras vestes habere debebant, coloresq. pro deorum qualitate mutabant.*
4 *Sacerdotes polluti ad aras non accedebant, nisi commisso piaculo, sin secus incassum facta sacrificia putabantur.*
5 *Sacerdotes vtriusque sexus per nouem dies à commixtione carnali sacrificaturi, abstinebant.*
6 *Sacerdotes extorum, cæterorumq. membrorum hostiarũ primitias capiebant.*
7 *Opifices, quo die fieri debebat sacrificium, iubebantur per calatores à Pontificibus missos, opus deserere.*
8 *Sunt, quæ, si festis diebus fiant, ferias polluant.*

De sacrificijs; ipsaq. sacerdotum prærogatiua, & auctoritate. Cap. XVI.

SED iam ad reliqua pergamus, deque sacrificijs dicamus, in quibus & ipsorum sacerdotum dignitas, auctoritas, potestasq. excellit maximè. Porrò solebant, vt auctor est Cicero [a], pluribus de causis antiqui dijs sacrificare: nunc, vbi gratias agerent: nunc, vbi aliquid peterent: nunc, vbi iratos placarent: nunc autem honoris tantùm gratia cultus munia exequendo. Item diuersa pro singularum nationum more, pro varietate temporum, pro creditorum deorum natura, sacrificia vbique offerri consueuerunt.

a lib. 2. de legibus.

Item alia cælestibus, alia terrestribus, alia aquaticis, alia dijs inferis conueniebant: quorum alia publicè, alia ficbant priuatim, quæ etiam perpetua remanere debere M. Tullius [b] in suo de legibus tractatu dixit. Coronabantur autem in ipsis sacrificijs, & victimæ, & altaria, & sacrificantes, vt testantur oraculi Delphici, quæ à Demosthene [c] referuntur, carmina. Verùm, quoniam aliæ arbores alijs dijs fuerunt consecratæ; idcirco dijs varijs sacrificaturi sacerdotes, varijs coronis ornabantur, vt Thimachidas [d], & Aristophanes [e] tradidere: quod ex Latinis indicare etiam voluit Virgilius [f] illis versibus.

——nec ante
2 *Falcem maturis quisquã supponat aristis,*
Quàm Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.

Hæc in Cerealibus. In sacris vero Herculis populo coronabãtur: vnde idem Virgilius [g].

Populeis adsunt euincti tempora ramis.

In sacrificijs Apollinis lauro. Ideo Apollonius [h].

Flauaq. sunt viridi redimiti tẽpora lauro.

Pro suorum etiam Deorum dignitate boues mactabant, teste Xenophonte libro octauo de pædia, siue institutione Cyri, his verbis: *Postea quàm regiæ fores aperirentur, primùm Ioui quaterni pulcherrimi tauri ducebantur, & Dijs cæteris, quibus Magi ducendos fuisse ritibus indicarẽt. Nam Persæ multo magis existimant, diuinis in rebus artificum opera vtendum esse, quàm in alijs.* Sa-
3 cerdotum quoque vestes puras esse debere, nec vlla prorsus macula inquinatas, innuit etiam Virgilius [i].

——puraque in veste sacerdos,
Setigeræ fetum suis, intonsamque bibentem
Attulit, admouitq. pecus flagrantibus aris.

Deinde alijs dijs alterius coloris vestes magis idoneas esse putabant. Nam dijs inferis atras vestes, cælestibus purpureas conuenisse scribit Menander [k], quibusdam vero, vt Cereri, albas, Ouidij testimonio [l], sic loquentis.

Festa piæ Cereri celebrabant annua matres,
Illa, quibus niuea velatæ corpora veste
Primitias frugum dant spicea serta suarum.

Idem [m]. *Alba decent Cererem: vestes Cerealibus albas*
Sumite: nunc pulli velleris vsus abest.

Vtebantur quoque Sacerdotes Gentilium, maxime Aegyptiorum, lineis vestibus in sa-

b eod. lib.
c in orat. cont. Midiã.
d in lib. de Coronis.
e in lib. de Ranis.
f Georg. 1.
g lib. 8.
h lib. 2. Argonaut.
i lib. 12.
k lib. de mysterijs.
l lib. 10. Metamorph.
m lib. 10. Fastorum.

crificijs. Scribit siquidem Herodotus [n] Sacerdotes Aegyptios vestibus lineis circa crura fimbriatis indui solitos: & Plinius, [o] vestes lineas Sacerdotibus Aegyptijs gratissimas esse testatur, eo lini genere, quod xylon appellatur, vnde dicta sunt xylina, quibus nulla sunt in candore, mollitiave præferenda. Huius etiam vestimentorum generis meminit Philostratus[p] in vita Apollonij Tyanæi, qui, dum à Domitiano Principe reprehenderetur, quòd vestitu lineo vteretur, dixit, linum purum Indis, purum etiam Aegyptijs videri; propterea prius Pythagoræ, deinde etiam sibi visum conueniens vti lineo vestimento, quod etiam tam disputantibus congruit, quàm orantibus, seu sacrificantibus. Idem Philostratus: [q] *Prima, atque ea*, inquit, *lineo texto inuoluere, quod purissimum est, rebus diuinis velamentum, quippe lana, segnissimi corporis excrementum, pecori detracta, iam inde Orphei, & Pythagoræ scitis profanus vestitus est: sed enim mundissima lini seges, inter optimas fruges terræ exorta, non modo indutui, & amictui sanctissimis Aegyptiorum sacerdotibus, sed opertui quoque, inde rebus sacris vsurpatur.* Libêti quoque animo subijciam notatu dignissimū, vt intelligāt nostri sacerdotes, qui omnipotenti Deo non hircorum, aut taurorum sanguinem, (vt ad Hebreos ait Apostolus [r]) sed agni immaculati CHRISTI sanguinem offerunt, quo pacto, antequam ad tremendum illud, & admirabile sacrificium accedant, debeant se præparare. In omnibus enim sacrificijs committebat piaculum, quicumque cæde pollutus, vel alio flagitio, ad aras accessisset; neque grata videbantur sacrificia, quæ ab impuris manibus sceleratorum hominum offerebantur. Quapropter saltem per spatium nouem dierum, noctiumq. oportebat sacerdotes, aut mulieres ædituas, aut initiatas, ab omni se abstinere viri, mulierisque complexu, vt hic.

Perq. nouem noctes Venerem, tactusque virorum,
In vetitis memorant. Et Homerus [s].
Non decet illotis manibus libare superno
Vina Ioui: pudor hoc prohibet fecisse, cruore
Turpatum me cæde virum dijs fundere vota.

Quare, si quis, neglecta purgatione, ad sacrificia accessisset, illius preces à dijs neque auditas, neque respectas arbitrabantur. Huc etiam referri possunt, quæ de sacrarum ædium dedicatione scripsi [t]. Neque vlterius quæram, quæ ligna præparari opus esset, quo modo victimæ mundarentur, quomodo ad aras assisti deberet, & huiusmodi alia: quia non est instituti nostri hæc tam alte repetere, cùm sufficiat paucis ostendere, nescio quid dignitatis sacerdotalis vbique effulsisse. Eadem fere de noui orbis idololatris sacerdotibus, refert Ioseph Acosta [u]. In nouo enim terrarum orbe, qui America dicitur, Mexicani, & Peruenses sacerdotes idolis sacrificabant; nec quidem prius, quàm quinque, & interdum decem diebus ieiunassent, semel in die, & post Solis Occasum comedentes, à vinoque, & alijs potionibus vxorumque concubitu abstinentes, carne varijs modis macerata vsque ad sanguinis effusionem. Quibus ad vnguem peractis, vncti, pretiosisq. induti vestibus, (vnusquisque pro dignitate, & temporis opportunitate) in medium prodeuntes, Dijs, toto spectante populo, offerebant, vel hominum holocausta, vel victimas imolabant. Vt verò sacrificij dignitas ex omni parte hominum priorum seculorum pietati responderet, sacerdotes; de quibus superiùs locuti sumus; præparatis lignis ad sacrificium aptis, victimisque mundatis, & quietis, ad aram assistentibus, aquam infundebant in aurem victimæ, deinde preces incipiebant, ac paucis præmissis, vinum inter cornua victimarum effundebant. Qua de re eleganter Ouidius ita [x].

Admoti quoties templis dum vota sacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum. Et Homerus [y].
Fudit aquas, fuditque molas, ac multa precatus
Pallada, dat flammæ euulsos de vertice villos.

Cuius moris, & consuetudinis, atque etiam aliorum omnium ad sacrificia pertinentium meminit Dionysius Halicarnasseus, [z] dicitq. fuisse apud Romanos eundem, qui apud Græcos erat, ritum. Non prætermittam tamen illud, quod ad rem nostram facit optime, videlicet sacerdotes, posteàquam victimæ erant pelle nudatæ, & membratim dissectæ, ex singulis intestinis, cæterisque membris primitias capere consueuisse. Omnia autem sacrificia, tam publica, quàm priuata, ad ipsos sacerdotes pertinere, ex [a] Liuio [b], & Plutarcho ignorat nemo. Quorum hic etiam scribit, cùm sacrorum pompæ ducerentur, præcones à sacerdotibus iussos per vrbem præcessisse, vacare opifices, & ab opere desistere iubentes. Quare Seruius in illud Virgilij [c].

[n] lib. 2.
[o] lib. 19. c. 1.
[p] lib. 8 cap. 3. in epist. Vespasiani ad Apollonium Tyanæum.
[q] in Apoll. vide Eusebium Cæsar. in lib. aduersus hæresim Hieroclis.
[r] cap. 9.
[s] li. 3. Iliad.
[t] supra c. 1.
[u] lib. Histor. natur. & moral. Ind. 5. cap. 20. & 29.
[x] lib. 7 Metamorph.
[y] li. 3 Odiss.
[z] lib. 7.
[a] lib. 2.
[b] in Numa.
[c] lib. 1. Georgic.

Quippe etiam festis quædam exercere diebus.

Sunt, ait, *aliqua, quæ, si festis diebus fiant, ferias polluant. Idcirco & Pontifices sacrificaturi præmittere calatores suos solent, vt sicubi viderint opifices adsidentes, opus fieri prohibeant, ne pro negotio, & ipsorum oculos, & Deorum cæremonias attamineant*. Postremo sacerdotes tales esse debent, quales à Plat.[d] desiderantur, vt intelligant, doceantq. quo pacto donaria deis, & sacra sint offerenda.

d in Dialogo de Regno.

SVMMA EX CAPITE XVII.

1 *Romulus ad sistendum fugientem exercitum suorum, Ioui Statori templũ vouit.*
2 *Appius in maximo belli discrimine templum vouit Bellonæ.*
3 *Pomponius Attellanarum scriptor vouit pro reditu sacrificium bidenti verre.*
4 *Augustus in Philippensi bello votum nuncupauit.*
5 *Consul ædem Fortunæ Primigeniæ principio pugnæ vouit.*
6 *Cornelius Consul. Iunoni Sospitæ pro victoria.*
7 *Marcellus Honori, & Virtuti.*
8 *Dictatores, Consules, Prætores semetipsos, & hostium legiones deuouerunt.*
9 *Decius vterque sese pro patria deuouerunt.*
10 *Respub. vniuersa afflicta bellis Punicis, ædem Marti vouit.*
11 *Flauius Concordiæ, pro reconciliatione ciuium, templum vouit.*
12 *Aedes Apollini vota pro peste auertenda.*
13 *Eadem de causa vota ædes ei[illegible], atque Aesculapio à Consule.*
14 *Vota suscipiebantur, etiam pro ægrotantium salute.*
15 *Equites Romani vouerunt donum Equestri Fortunæ ob salutẽ Augustæ, vxoris scilicet, Imperatoris viuentis.*
16 *Romani pro Cæsarum salute vota publicè nuncupabant.*
17 *Idem fiebat pro imperio, & ciuibus.*
18 *Christiani accusati fuerunt, quod pro salute Imperatorum vota non fecissent.*
19 *Dies Imperij Traiani à militibus, & prouincialibus votis conceptis celebratus est.*
20 *Votum suscipiebatur, præeunte Pontifice Maximo.*
21 *Consul vouit ludos, & donaria in Capitolio.*
22 *Vota aliquando mandabantur suscipi publicis sacerdotibus.*
23 *Gentiles vota reddebant accuratissime.*
24 *Reus voti est, qui nuncupat: damnatus, qui compos voti factus, adhuc nõ soluit.*
25 *L. Furius Dictator ædem Iunoni Monetæ vouit dimicando.*
26 *Hisce quattuor notis V. S. L. M. significabatur vota esse soluta, quarum interpretatio ex Probo talis est: Votum solui libens, merito.*

De voto, votiq. solutione, ac de sacerdotum in voto auctoritate; & quid sit voti reus, & damnatus esse. Cap. XVII.

SOLEBANT quoque maiores nostri pro rerum incidentiũ necessitate, proq. imminentibus, impendentibusq. periculis vota facere. Vnde
1 Liuius [a] Romulum sistendæ suorum fugæ causa Ioui Statori templum ita vouentem inducit. *Tu pater deùm, hominumq. hinc saltem arce hostes: deme terrorem Romanis: fugam fœdam siste. Hic ego tibi templum Statori Ioui, quod monumentum sit posteris, tua præsente ope seruatam Vrbem esse, voueo.*
2 Idem Liuius [b] auctor est, Appium in medio pugnæ discrimine, ita, vt inter prima signa manibus ad cælum sublatis aspiceretur, vota suscepisse in hunc modum. *Bellona, si hodie victoriam dcis, ast ego templum tibi vo-*
3 *ueo*. Sed & Pomponius egregius Attellanarum scriptor in Gallis Transalpinis, testibus A. Gellio [c], & Macrobio [d] scripserat. *Mars tibi voueo facturum, si vmquam rediero, bidenti verre*. Tertullianus [e] verò. *Ecce*, inquit, *annua votorum nuncupatio quid videtur? prima in principijs: secunda in Capitolio. Accipe post loca, & verba: Hunc tibi, Iuppiter, bouem cornibus auro decoratis vouemus esse futurum*. Virgilius [f] quoque Ascanium vota facientem inducit sic.

Iuppiter omnipotens audacibus annue cœptis:
Ipse tibi ad tua templa feram solemnia dona,
Et statuam ante Aras aurata fronte iuuencum,
Candentem, pariterq. caput cum matre ferentem.

Ouidius [g] etiam Ioui ab Aenea factum votum refert his versibus.

Hostica Tyrrheno vota est vindemia Regi:
Iuppiter è Latio palmite musta feres.

a lib. 1.
b lib. 10.
c lib. 16. c. 6.
d lib. 6. Saturnal. c. 9.
e lib de coron milit. vers. fin.
f lib. 9. Aeneid.
g lib. 4. Fastorum.

h lib. 5. eod. Idem Ouidius h Augusti votum, quod Phi- 4
lippensi bello nuncupauerat, pluribus ver-
i in vita Augusti. bis narrat, quemadmodum & Suetonius i.
k lib. 29. Liuius k quoque refert, Consulem in princi- 5
pio pugnæ ædem Fortunæ Primigeniæ vo-
uisse, si eo die hostes fudisset. Eodemq. mo-
do Cornelium Consulem aduersus Insubres 6
missum, initio pugnæ, ædem sospitæ Iunoni,
si eo die hostes fusi, fugatiq. essent, vouisse,
l lib. 32. idem Liuius l scribit. Bello quoque Galli- 7
co ad Clastidium gesto, Marcellum templũ
m lib. 27. Honori, & Virtuti vouisse, ex Liuio m, Vale-
n lib. 1. c. 1. o in vita Marcelli. p rio n Maximo, & Plutarcho o alias docui P.
Immo videmus aliquando Dictatores, Con- 8
sules. Prætores sese, hostiumq. legiones de-
q lib. 2. de Natur. Deorum. uouisse: quod ostendit Cicero q, dicens. *At
vero apud maiores tanta religionis vis fuit,
vt quidam Imperatores etiã seipsos dijs im-
mortalibus, capite velato, verbis certis pro*
r epist. 67. *Repub. deuouerent.* Narrat enim Seneca r De- 9
cium se pro Repub. deuouisse, & in medios
hostes concitato equo, mortem petendo, ir-
ruisse. Et de filio. *Alterum post hunc paternæ
virtutis æmulum, conceptis solemnibus, ac
iam familiaribus verbis, in aciem confertissi-*
f lib. 28. c. 2 *mam incurrisse.* de quibus Plinius f in natu-
rali Historia eleganter. *Durat*, inquit, *im-
menso exemplo Deciorum patris, & filij, qui
se deuouere, carmen.* Bellis vero Punicis Re- 10
publica per quàm afflicta, & ob assiduas ca-
lamitates, crebrasq. clades acceptas valde
attonitis, & stupefactis ciuium mentibus,
ædem Menti, librorum Sibyllinorum monitu
t lib. 22. u lib. 6. Fastor. votam, præter Liuium t, prodidit Ouidius u
his, quæ subijciam, carminibus.

*Mens quoque numen habet: Menti delu-
bra videmus*
Vota metu belli, perfide Pœne, tui.
Pœne rebellabas, & leto Consulis omnes
Attoniti, Mauras pertimuere manus.
*Spem metus expulerat, cùm Menti vota
Senatus*
Suscipit, & melior protinus illa venit.

Flauium, etiam Concordiæ ædem vouisse, si 11
reconciliasset populo ordines, litteris man-
x lib. 33. c. 1 dauit idem Plinius x. Sanè pro valetudine 12
populi, peste grassante, ædem Apollini vo-
a lib. 1. b lib. 40. & 41. tam, à Liuio a scriptum extat: qui b etiam
refert, ob pestem, quæ iam tertium annum
vrbem Romanam, atque Italiam vastabat,
Consulem Apollini, Aesculapio, saluti vo- 13
ta vouere, & dare signa inaurata iussum,
quæ vouit, deditq. Item pro ægrorum salu- 14
te vota interdum suscipiebantur. Vnde
c cap. 45. Suetonius c in Claudio. *Quasi pro ægro vo-*
d lib. 3 An. *ta ad luce suscepta sunt.* Et Tacitus d. *Inces-
sit deinde religio, quoniam in templo locandum*

15 *esset donum, quod pro valetudine Augustæ
equites Romani vouerant Equestri Fortunæ.*
Idem recenset Liuius e. Idem etiam Proper- e lib. 39.
tius f, dicens. f lib. 2. eleg. 7.

*Hæc mihi vota tuam propter suscepta sa-
lutem.*

16 Postea verò inualuit mox, vt ineunte an-
no, pro Cæsarum salute, vota publice nun-
cuparentur g. Caius Iurisconsul. vt alios ta- g l. 233. de verbor. signi.
ceam quamplurimos, ad legem xij. tabula-
rum. *Post Calendas*, ait, *Ianuarias, die
tertio pro salute Principis vota suscipiuntur.*
17 Pro æternitate imperij, & pro principum, &
ciuium salute nuncupari item vota consue-
ta, Plinius in Panegyrico tradit. Tertullia-
nus h. *Sed ijdem*, inquit, *ipsi, qui per genios* h in lib. ad Scapul.
*eorum pridie vsque iurauerant, qui pro salu-
te eorum hostias, & fecerunt, & vouerunt,
qui Christianos sæpe damnauerant, hostes eo-
rum sunt reperti.* Idem in Apologetico te-
18 statur crimini datum Christianis, læsæq. ma-
iestatis eos accusatos, quòd pro salute Im-
peratorum vota non facerent. Martialis i i lib. 8. Epigramm.
ad Domitianum Cæsarem.

*Quantus Io Latias mundi conuentus ad aras
Suscipit, & soluit pro duce vota sua.*

Huiusmodi votorum pluribus in locis Pli-
nius k, Tacitus l, & Dio m loquuntur: quo- k lib. 10. epist.
rum primus ad Traianum optimum Princi- l lib. 3. Annal. m lib. 48.
pem ita scribit. *Solemnia vota pro incolumi-
tate, qua publica salus continetur, & suscepi-
mus pariter, & soluimus, precati deos, vt ve-
lint ea semper suscipi, semperq. signari.* Ob
19 diem quoque Imperij eiusdem Traiani, præ-
eunte se, à militibus, & prouincialibus vota
concepta fuisse ostendit, dicens: *Precati deos,
vt te gen[illegible] humano, cuius tutela, & securitas
saluti tuæ commissa est, incolumẽ, florentemq.*
20 *præstarent.* Nec est dubium, à magistratibus,
& populo, præeunte Pontifice Maximo, su-
scipi, & nuncupari vota consueuisse. Hoc pa-
lam facit pluries Liuius n, votum, scilicet, nũ- n lib. 10. & 16. & lib. 40.
quam à Consule susceptum, nuncupatumve,
nisi præisset Põtifex Maximus: inquit enim.
*Martio Philippo Pontifice Max. verba præ-
eunte, populum Romanum votum suscepisse
fertur.* Et alibi o. *In Capitolio*, ait, *nouit Con-* o lib. 41.
21 *sul ludos fieri, donariaq. dari, quanta ex pe-
cunia decreuisset Senatus, cùm centũ, & quin-
quaginta non minus adessent: præeunte ver-
ba Lepido Pontifice Maximo id votum susce-
ptum esse.* Vnde Valerius Maximus p scribit p lib. 7. c. 13
Metellum, cùm admodum senex Pontifex
creatus esset, tutelam tamen cæremoniarum
per duos, & viginti annos, ore in votis nun-
cupandis minimè hæsitâte, gessisse. Et Cor-
nelius Tacitus q. *Pontifices, eorumq. exemplo* q lib. 4. An.
cæteri

cæteri ſacerdotes,cum pro incolumitate Prin-
cipis vota ſuſciperent , Neronem quoque , &
Druſum iiſdem dijs commendaſſe . Et hoc eſt,
quod ait Valerius Flaccus [r], ſacerdotem,
ſcilicet dedicare pia vota. Publicis etiam ſa- 22
cerdotibus mandata fuiſſe vota, quæ fierẽt,
indicat Seneca [ſ] illis verbis . *Pro libertate*
vota facienda ſunt : captiuæ mandabitis? pro
pudicitia vota facienda ſunt : proſtitutæ mã-
dabitis ? pro militibus vota facienda ſunt: iſti
mandabitis ? Cùm Iubilæi tempore , quod
ſingulo quoque quadriennio in Mexicanis
Prouincijs indicebatur, mulra,eademque
pretioſa dona idolis offertentur, & cum his
epulæ quoque lautiſſimæ , ſcribit Ioſeph [t]
Acoſta, quaſdam mulieres vouere ſolitas, ſe
ijſdem idolis cibos diligenter paraturos per
totum eum diem, qui apud Mexicanos fe-
ſtus erat, ac celeberrimus, menſis nempe
Maij decimus nonus . Quamobrem ſummo
mane illius diei, quid ſibi pro voti ſolutio-
ne faciendum eſſet,à Præfectis templi quæ-
ſitum ibant ; quodque imperabatur de epu-
lis,quam diligentiſſimè curabant;quas dein-
de cùm hora prandij ad templum deferrent,
obuias habebant Dijs conſecratas puellas ;
quæ,poſtquam acceptos cibos ſuper menſis
ante Deorum ſimulacra paratis concinnè
diſpoſuiſſent , quoque venerant ordine ad
cœnobium reuertiſſent , iuuenes eiuſdem
templi miniſtri eaſdem dapes ad ſacerdotũ
cubicula deferebant , quibus dierum quin-
que ieiunio afflicti recrearentur . Plura item
in hanc ſententiam afferri poſſent , quibus
apertè doceremur,Pontificem in nuncupã-
dis votis præiuiſſe , atque ſacerdotes pia
dedicaſſe vota . Sed modo ſufficiant iſta.
Nemo enim dubitat ex ij s, quæ iam antea
à nobis relata [u] ſunt, quin omnis ad religio-
nem pertinens quæſtio,vel controuerſia, vel
cauſa ad Collegium Pontificum referretur,
in ijsq. omnem poteſtatem haberent ſacer-
dotes . Verùm , vt maiorum erga Deum re-
ligio, itemq. pietas magis omnibus innote-
ſcat, & nobis Chriſtianis exemplo ſit , illud
notatu dignum ſubijciam libenter : veteres 23
ſcilicet ex cauſis dictis, non ſolùm frequen-
ter vota ſuſcepiſſe,atque nuncupaſſe, ſed ea
etiam ſumma cura reddidiſſe . Vnde M. Tul-
lius [x] in libris de legibus. *Caute vota reddũ-*
to . Namque eos,qui vota facerent,reos vo- 24
ti,eorumq. compotes factos, quoad promiſ-
ſa ſoluiſſent, damnatos voti appellatos re-
fert Macrobius [y] , expendendo illum Virgi-
lij locum : *Conſtituam ante aras voti reus* .
Hæc vox,inquit,*voti reus*,*propria eſt ſacro-*
rum,*vt reus vocetur*,*qui ſuſcepto voto*,*ſe nu-*
minibus obligat : Damnatus autem , *qui pro-*
miſſa non ſoluit . Seruius in ſchedis. *Dam-*
nare eſt damno afficere,*ideſt debito liberare*.
Ideo & cùm vota ſuſcipimus , rei voti dici-
mur , donec conſequamur beneficium: &
donec condemnemur , ideſt promiſſum ſol-
uamus. Virgilius [z]. *Damnabis tu quoque vo-*
21 *tis*. Liuius [a] de L. Furio Dictatore. *Inter ip-*
ſam dimicationem ædem Iunoni Monetæ vo-
uit,*cuius damnatus voti*, *cùm victor Romam*
reuertiſſet, *Dictatura ſe abdicauit* . Et alio [b]
in loco . *Vt ædem etiam fieri Senatus iube-*
ret, *bis eiuſdem voti damnata Repub. in reli-*
gionem venit . Alibi [c] etiam , de Repub. lo-
quens . *Damnatam voti Deum benignitate*
exoluere id velle . Vota verò hinc ſolui , &
reddi dicebantur . Macrobius [d] , ad illum
Virgilij [e] verſum :

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro mor-
te Daretis
Perſoluo :

horum verborum proprietatem obſeruans,
adnotat Virgilium , vt nuncupata vota ſi-
gnificaret , dixiſſe , *perſoluo* : quod de voto
propriè dicitur. Apud Ouidium [f] Flora de
ludis ſibi ex voto ſuſcepto factis .

Annuimus votis : Conſul cum Conſule ludos
Poſthumio Lenas perſoluere mihi .

Valerius [g] Maximus . *Item*, ait , *Matri Deũ*
ſæpenumero Imperatores noſtri compotes vi-
ctoriarum ſuſcepta vota , Peſſinuntem profe-
cti , *ſoluerunt* . Feſtus Pompeius . *Minuitur*
luctus, *cùm votum publicè ſuſceptum ſoluitur* .
Virgilius in Ciri .

Debita cùm caſtæ ſoluuntur vota Mineruæ .

Horatius [h] in Odis. *Et ture*, *& fidibus iuuat*
Placare, *& vituli ſanguine debito*
Cuſtodes Numidæ Deos .

Vbi Acron excellens eius interpres,*Sangui-*
ne, inquit , *debito*,*ideſt* , *votis pactis* . *Debe-*
tur enim hoſtia,*dum votis ſuſceptis promitti-*
tur . Propertius [i] . *Debitaq. occultis vota*
tuli manibus ?

Idem [k] . *Tu quoniam es mea lux magno de-*
miſſa periclo .
Munera Dianæ debita redde choro .

Innumeras in hanc rem veterum ſcriptorũ
auctoritates afferre poſſem , niſi lectorem
moleſtia leuare conſilium eſſet . Qui verò
ſoluebant, reddebantve vota , ea ſe ſoluiſſe
teſtabantur hiſce ſolemnibus verbis . *Votum*
26 *ſolui libens merito* , quæ his notis. V.S.L.M.
ſignificabantur , quemadmodum Valerius
Probus [l] edidit , & Barnabas [m] Briſſonius
probat plurimorũ lapidum , numiſmatumq.
inſcriptionibus .

r lib. 1. Argonaut.
ſ lib. 1. controuerſ. c. 2.
t Hiſt. Ind. lib. 5. c. 28.
u c. 4. & 9.
x lib. 2.
y lib. 3. Saturnal. c. 2.
z Eglog. 7.
a lib. 6.
b lib. 10.
c lib. 39.
d lib 3. Saturnal c. 5.
e lib. 5. Aeneid.
f lib. 5. Faſtorum.
g lib. 1. c. 1.
h lib. 1. Ode 36.
i lib. 1. eleg. 16.
k lib. 2. eleg. 28.
l de no. Ro. ad literã V.
m lib. 1. de formulis.

SVMMA EX CAPITE XVIII.

1. *Vota soluebantur dedicante sacerdote.*
2. *Supplicationes fiebant iussu sacerdotum.*
3. *Supplicatio decreta fuit pestilentiæ causa.*
4. *Supplicationes decernebantur pro felici successu aggressorum à Republica.*
5. *Supplicatio pro exercitus Romani felicitate facta est, eo in Africam ab Scipione traiecto.*
6. *Supplicatio in vnum diem decreta pro exercitu, quod in Asia castra posuisset.*
7. *Supplicationes decernebantur, etiam ob rem prospere gestam.*
8. *Annibale in Africam reuocato, dijs gratiæ actæ, supplicatione quinque dierum cũ centum viginti maioribus victimis.*
9. *Supplicationes decretæ sunt ob rem prospere administratam.*
10. *Quibus verbis supplicatio decerneretur.*
11. *Supplicabatur dijs capite coronato, vnde supplices coronarij.*
12. *Mancipia in bello capta sub corona vendebantur.*
13. *Laurus, seu corona addita Imperatoribus victoribus.*
14. *Romani gratias dijs agebant beneficiorum quàm accurate.*
15. *Scipionis Africani religio.*
16. *Sylla ante pugnam Apollinis signum amplectisolitus.*
17. *Alex. Macedo omnibus otiosis negotijs rem sacram præferebat.*
18. *Alex. Seuerus templorum frequentator.*
19. *Indi occidentales, vrgente necessitate, vel ex publica causa, supplicationes indicebant.*

De supplicationibus; quæ apud gentes, mandantibus sacerdotibus, pluribus de causis fiebant: Cap. XVIII.

QVEMADMODVM pro rerum incidentium necessitate à Gentibus vota, præeunte Pontifice Maximo, suscipiebantur, soluebanturq. ipso dedicante sacerdote; sic pro opportunitate temporis fiebant supplicatione, mandanti- 2
bus sacerdotibus, vt testatur aurea illa Platonis [a] sententia. *Vt sacerdotes intelligant, doceantq. quo pacto donaria dijs, & sacra sint offerenda: item qua ratione vouendum sit, quidue boni sit à dijs petendum: non enim omnia à dijs temere sunt petenda.* Scribit

[a] in Dialog. de Regno.

3 siquidem Liuius [b], quòd cùm late quondam vis pestilentiæ grassaretur, inopem auxilij humani senatum ad deos populum, ac vota vertisse, iussisseq. eum coniugibus, & liberis supplicatum ire: pacemq. à dijs exposcere. Porro Romanos auctoritate publica euocatos, omnia delubra impleuisse, stratasq. passim matres, crinibus templa verrendo, veniam iræ cælestis, finemq. pesti expopo-
4 scisse. Pro felici etiam successu, & exitu eorum, quæ Resp. aggrederetur, supplicationes decretas, idem Liuius [c] tradit his ver-
5 bis. *P. Scipioni, non temporis, sed rei gerendæ fine, donec debellatum in Africa foret, prorogatum imperium est, decretumq. vt supplicatio fieret, quòd is in Africam prouinciam traiecisset, vt ea res salutaris populo Romano, ipsiq. Duci, atque exercitui esset.* Legimus quoque apud eundem [d], supplicationem in
6 vnum diem decretam, quòd exercitus Rom. tum primum in Asia castra posuisset, vt ea res prospera, & læta eueniret: simulq. vicenis maioribus hostijs sacrificate Consul ius-
7 sus est. Rebus etiam prospere, ac feliciter gestis, gratias actas dijs, supplicationesq. ad omnia puluinaria haberi plerumque senatum decreuisse, testis est idem Liuius [e]: vbi post legatos Saguntinorum auditos, à senatu decretum fuisse refert, vt gratiæ dijs
8 victoriarum causa agerentur. Sic cùm multis Scipionis in Africa victorijs Carthaginenses in desperationem acti, Annibalem ex Italia in auxilium publicæ salutis reuocassent, isq. anno sextodecimo Italia excessisset, eo timore Italia liberata, senatus agẽdas dijs gratias censuit, eodem auctore sic loquente. *Conclamatum deinde ex omni parte curiæ est, vti referret P. Aelius Prætor: decretumq.* [f] *vt quinque dies citra omnia puluinaria supplicaretur, victimæq. maiores immolarentur cxx.* Item [g] victoriæ naualis ergo in vnum diem supplicationem decretam idem Liuius narrat. Catilinæ quoque coniuratione patefacta, supplicationem ad omnia puluinaria decretam, auctor est Cicero [h].
9 Ob rem publicam bene, seu prospere gestam supplicationes etiam fiebant. Cicero [i]. *Quamobrem, aut supplicatio ob rem pub. pulcherrime gestam, postulantibus vestris imperatoribus, deneganda est, &c.* Ibidemq. sup-
10 plicationem his verbis decernit. *Vti ob eas res bene, fortiter, feliciterq. gestas, C. Pansa, A. Hirtius Coss. Imperatores, alter, ambo, aut si abeant, M. Cornutus prætor Vrbanus supplicationes per dies quinquaginta ad omnia puluinaria constituat.* Liuius [k]. *Non homines tantũ victoria lætos, sed dijs quoque*

immor-

[b] Lib. 3.
[c] lib. 30.
[d] lib. 37.
[e] lib. 10.
[f] Liuius lib. 33.
[g] lib 37.
[h] in orat in Catilin. 3.
[i] Philipp. 14
[k] lib. 31.

immortalibus per triduum ſupplicationes ha-
bitas, quòd bene, ac feliciter, non quòd male,
ac temere res publica à L.Furio Pratore ge-
ſta eſſet. Idem pluribus in locis ipſemet Li-
uius [l], & A. Gellius [m] referunt. Retulit &
hæc ex Catonis libro de re militari Feſtus
Pompeius [n]. *Vt populus ſua opera potius ob* 11
rem publicam bene geſtam coronatus ſuppli-
catum eat, (erant enim, Tertulliano [o] te- 12
ſte, ſupplices coronarij apud veteres,) *quàm*
re male geſta coronatus væneat. Et hoc ni- 13
mirum eſt, quod dicere voluit Cornelius Ta-
citus [p], dum ait. *Ob res à Quadrato & Cor-*
bulone proſpere geſtas laurum faſcibus impe-
ratorijs addi. & Lampridius [q]. *His vero, qui*
rem publicam bene geſſerant, conſularia or-
namenta ſunt decreta. Cicero [r]. *Vt ſenatus*
is, qui in eam benignitatis conſuetudinem ve-
nit, vt eos, qui bene rem publicam geſſerint,
nouis honoribus afficiat, & numero dierum,
& genere verborum, &c. Fuerunt itaque 14
Romani perquam diligentes in agendis dijs
immortalibus gratijs pro beneficijs acce-
ptis. Vnde Valerius Maximus [ſ]. *Omnia*, in-
quit, *poſt religionem ponenda ſemper noſtra*
ciuitas duxit, etiam in quibus ſummæ maie-
ſtatis decus voluit. Narrat [t] idem Scipionem 15
Africanum non ante ad negotia publica, aut
priuata iuiſſe, quàm in cella Iouis Capitoli-
ni moratus fuiſſet. Sic L.Sylla, quoties præ- 16
lium committere deſtinabat, paruum Apol-
linis ſignum, Delphis ſublatum, in conſpectu
militum complexus, orabat, vti promiſſa ma-
turaret. Plutarchus [u] quoque refert Alexan- 17
drum Macedonem per otium nihil prius
egiſſe, quàm vt dijs rem ſacram faceret. De 18
Alexādro Seuero hæc etiam recenſet Lam-
pridius [x], dum Patribus loqueretur. *Hæc*
ſunt, P.C. geſta: eloquentia opus non eſt: mili-
tes diuites redeunt, laborem in victoria nemo
ſentit. veſtrum eſt ſupplicationem decernere,
ne dijs videamur ingrati. Ipſe vero, vt idem
Lampridius ait, cùm in Vrbe eſſet, templa
frequentabat. Indi omnes, præſertim Mexi- 19
cani, ac Peruenſes, inter Noui orbis occiden-
tales à noſtris prius cogniti, haud raro ad
ſupplicationes cōfugiebant, [y] vel pro gratijs
agendis, quòd voti compotes facti eſſent;
vel pro aliqua neceſſitate, æſtiuo maxime
tempore, ad impetrandam, vel arcendam
pluuiam; vel pro victoria, quam de hoſtibus
vel reportaſſent, vel reportare cuperent.
Quas quidem ſupplicationes iudicebant ſa-
cerdotes terreæ cuiuſdam fiſtulæ ſonitu, quo
populi ad ſupplicandum Dijs attenti redde-
bantur. Plura itē in hunc ſenſum; ſi otiū ſup-
peteret; adderemus. Sed de his hactenus.

l lib. 33. lib. 41. lib. 42. lib. 45.
m lib. 7. c. 4.
n in verb. ſub corona.
o lib. de corona Militis.
p lib. 13.
q in Alexādro.
r in Orat. in Piſonem.
ſ lib. 1. c. 1.
t lib. 1. c. 3.
u In Alexā.
x In Alexā.
y Ioſeph. Acoſta hiſt. Ind. lib. 5. cap. 29. & lib. 6. cap. 2.

SVMMA EX CAPITE XIX.

1 *Romani feſtos dies habuerunt.*
2 *Feſti dies erant, quando ſacrificia, vel ludi fiebant, & feriæ obſeruabantur cum ſolemnitate, atque epulo.*
3 *Feriæ quadrifariam partitæ ſunt, nempe inter ſtatiuas, conceptiuas, imperatiuas, Nundinas: quæ, quales ſint ex auctore ipſo cognoſces.*
4 *In ferijs mos erat, abſtinere ab omni controuerſia, & iurgio, & contentione ciuili: ideo ius non reddebatur.*
5 *In lectiſternio octo dierum primum inſtituto, etiam cum hoſtibus benigni ſermones habiti ſunt, & à litibus temperatum eſt.*
6 *Dies feſti ſunt neceſſarium laborum temperamentum.*
7 *Flamines habebant præclamitatores, qui diebus feriatis operarios opere abſtinere clamabant. Eoſdem præcias vocat Sext. Pompeius: calatores Seruius.*
8 *Sacra polluebantur, ſi diebus feriatis Flamen opus facientes vidiſſet.*
9 *Feriæ, operæ Deorum vocari poſſunt.*
10 *Cenſuit Numa operas ceſſare debere feſtis diebus, vt deorum cultus intentius celebraretur, quòd ægre ſuccederet operantibus opificibus, quoniam ſtrepitu, & ſonitu omnia miſcerentur.*
11 *Vox hæc: Hoc age, agentes, & præſentes attentos facit.*
12 *In diebus ſacrorum iudicibus ius dicere fas non erat.*
13 *Reges Peruenſes ordinarios, & extraordinarios dies feſtos celebrabant ſumma cum ſolemnitate, ac cæremonijs.*
14 *Peruenſibus dies feſtos hominum ſacrificio, quos etiam comedebant, ſolemnes facere mos fuit.*
15 *Profani homines ante dies feſtos ieiunabant, à qualibet potione, necnon ab vxorum amplexibus abſtinebant.*
16 *Peruenſes Iubilæū ſolemniter celebrabāt.*
17 *Peruenſes Idolorum veſtes, tamquam res diuinas, conſeruabant, atque adorabant.*
18 *Peruenſes ignem ad Idolorum altaria perpetuò ardētem, diuinum vocabant.*
19 *Peruenſes ad pedes Idolorum pretioſa munera offerebant.*
20 *Sacerdotes Peruenſes oblata idolis ad ſuas cellas portabant.*
21 *Reipublicæ cauſa etiam feriatis diebus iure dici leges permiſerunt.*

22 *Pro-*

22 *Proconsul debet audire leuia crimina de plano.*

23 *Audire causas de plano, est, non pro tribunali, aut è superiori loco audire, quàuis Accursius intellexerit de plano, idest sine libello, & inscriptione: sed est, audire citra, aut præter solemnitatem loci.*

De festis diebus, qui celebrabantur apud Gentes, & de sacerdotum in eos auctoritate: & quid sit apud Iurisconsultos, de plano lites, criminave audire, & discutere. Cap. XIX.

FESTOS quoque dies ha-
buisse Romanos, nulli dubiũ 1
esse potest, teste in vita Ro-
a in Romulo. muli Plutarcho[a], dum ait.
*Festos dies, & sacrificia inter
se communicabant*. Hoc est, Romani, & Sa-
bini. Festi vero dies apud Romanos, aliasq. 2
Gentes dicebantur, in quibus, vel sacrificia
dijs offerri consueuerant, vel ludi in hono-
rem deorum fiebant, & feriæ obseruaban-
tur, vel publicæ lætitiæ, bonive euentus cau-
sa solemnitates quædam, more maiorum re-
ceptæ, diurnis ex prouentu fœtus pecorum,
frugumq. epulationibus celebrabantur. Fe- 3
riarum, aliæ erant publicæ, aliæ familijs qui-
busdam propriæ, & hæ priuatæ appellaban-
tur. Illarum quatuor fuisse genera edocet
b lib. 1. Saturnal. c. 16. Macrobius[b]. Statiuæ vniuerso populo erant
communes, quæ certis, & constitutis diebus
fiebant, in quibus præcipue seruabantur
Agonalia, Carmentalia, Lupercalia. Con-
ceptiuæ, quæ quotannis à magistratibus, vel
sacerdotibus concipiebantur in certos, siue
in incertos dies, vt sunt Latinæ, Sementinæ,
Paganalia, Compitalia. Imperatiuæ, quas
Consules, vel Prætores pro arbitrio indice-
bant extra ordinem pro salute Reipublicæ,
aut Principis, aut ob rem feliciter gestam.
Nundinæ paganorum erant, & rusticorum,
quibus ad negotia, & merces conueniebant.
In ferijs igitur imperandis, vt litibus, & iur- 4
gijs abstinerent, per præconem edici soli-
c lib. 1. de Diuinat. tum scribit Cicero[c]. Proinde ait Ouidius[d]
d lib. 1. Fastorum. de ferijs Calend. Ianuariarum agens.

*Lite vacent aures, insanaq. protinus absint
Iurgia: differ opus liuida turba tuum.*

e lib. 10. epigramm. Martialis[e]. *Natalem colimus: tacete lites.*
f lib. 8. Vnde tradit[f] Liuius, in primis lectisternijs, 5
quæ in Vrbe Romana octo diebus ageban-
tur, cum inimicis quoque benigne, & comi-
ter sermones babitos, iurgijsque & litibus
temperatum fuisse. Sic apud eundem[g] Sci- g lib. 38.
pio. *Hoc*, inquit, *die Tribuni plebis, vosque
Quirites, cum Hannibale, & Carthaginensi-
bus signis collatis in Africa bene, ac feliciter
pugnaui. Itaque hodie, cùm litibus, & iurgijs
supersedere æquum sit: ego huic exemplo in
Capitolium ad Iouem Opt. Max. Iunonemq.
ac Mineruam, cæterosq. deos, qui Capitolio,
atque arci præsident, salutandos ibo.* Quocir-
ca ait Cicero[h] de legibus. *Ferijs iurgia* h lib. 2.
amouento. Quam legem explicando, subdit.
*Cùm est feriarum, festorumq. dierum ratio,
in liberis requiem habento litium, & iurgio-
rum.* Symmachus[i]. *Vt feriarum requie la-* i lib. 3. epist. 23.
boris fastidium tergeant. Seneca[k] de tran- k lib. 1. cap. vlt.
6 quillitate vitæ. *Legum conditores*, ait, *festos
instituerunt dies, vt ad hilaritatem homines
publice cogerentur, tamquam necessarium la-
boribus interponentes temperamentum.* At
7 vero ferijs publicis ante Flamines quosdam
incessisse, qui opere abstinere homines mo-
nerent, Sextus Pomdeius[l] tradit. *Præcla-* l lib. 14.
mitatores, ait, *vel, vt alij malunt legere, Præ-
ciamitatores, dicuntur, qui Flaminibus Dia-
li, Quirinali, Martiali antecedentes, excla-
mant ferijs publicis, vt homines se abstineant
opere: quia his opus facientem videre, irreli-
giosum est.* Idem Pompeius[m]. *Præcias dice-* m eod. lib.
*bant, qui à Flaminibus præmittebantur, vt
denunciarent opificibus manum abstinerent
ab opere; ne si vidisset sacerdos facientem
8 opus, sacra polluerentur.* Huc etiam referri
possunt, quæ idem de sacrificijs loquens, ex
Seruio deduxit in illud Virgilij[n]. n lib. 1. Georg.

*Quippe etiam festis quædam exercere die-
bus*, &c.

Aliqua sunt, inquit, *quæ si festis diebus fiant,
ferias polluant: quam ob rem & Pontifices sa-
crificaturi præmittere calatores suos solent,
vt sicubi viderint opifices adsidentes, opus fie-
ri prohibeant, ne pro negocio suo, & ipsorum
oculos, & deorum cæremonias attaminent.
9 Feriæ enim opera deorum creditæ sunt.* Quod
fatetur Macrobius[o] his verbis. *Affirmabant* o eod lib. 1 Saturnal.
*autem sacerdotes pollui ferias, si indictis, cœ-
ptisq. opus aliquod fieret.* Præterea Regem
sacrorum, Flaminesq. non licebat videre fe-
rijs opus fieri: & ideo per præconem denun-
ciabant, ne quid tale ageretur, & præcepti
10 negligens mulctabatur. Numa etiam (vt
apud Plutarchum scriptum extat) censuit
debere ciues nihil rerum sacrarum, vel vi-
dere, vel audire obiter, & neglectim: sed va-
cantes ab omnibus alijs rebus, cultui Deùm,
tanquam maximo negocio, animum inten-
dere,

dere, & tempore sacrificiorū vias sonituum,
strepituum, gemituum, aliorumq. id genus,
quæ duros, & illiberales labores sequuntur,
vacuas exhibere. *Cuius rei*, inquit Plutar-
chus, *vestigium quoddam Romani seruantes,*
Principe circa auguria, aut sacrificia occupa-
to, clamant: Hoc age; quæ vox eos, qui inter- 11
sunt, ad rem, quæ agitur, attentos reddit. Fe-
riarum igitur tempore sacerdotes per Vr-
bem præcedere præcones iubebant, qui ab
opere desistere agentes præcipiebant. Nec 12
ipsi iudices ius dicebant: Nam & B. Ambro-
sius p in Epistolam ad Corinthios primam
dicit. *Aut iudicem publicum, cui dici solet. Ho-*
die dies sacrorum est: ius dici non potest, &c.
Arnobius q aduersus gentes, velut ex com-
muni Gentilium sermone, hoc recitat. *La-*
uatio Deûm Matris est hodie: Iouis epulum
cras est: Aesculapij geritur, celebraturq. vin-
demia: Lectisternium Cereris erit Idibus pro-
ximis: Telluris natalis est. Nusquam vidi-
mus, aut legimus, festos dies maiore cum so-
lemnitate, sumptuve, ac cæremonijs agitari
consueuisse, quàm apud Indos r. Siquidem
Peruensium Reges, Ingas vocatos, & ordi- 13
narios, & extraordinarios dies festos ha-
buisse compertum babemus: nonnullos im-
peratiuos, quòd eorum solemnitatem Reges
imperarent, vel, cùm regiam acciperent co-
ronam, vel, cùm bellum suscipere in animo
haberent f, vel alia de causa: nonnullos, qui
statiui dici possunt, quoniam certis, statisq.
temporibus celebrabantur, mactatis non
minus, quam centum arietibus; seu veruecī-
bus diuersorum t colorum, pro temporum,
atque idolorum varietate. Extraordinarij
maiore cum pompa, ac sumptuosius agita-
bantur, oblatis pro holocaustis, ac victimis,
non modò animalibus quadrupedibus, atq.
auibus, sed (mirum & horrendum spectacu-
lum) etiam hominibus, quoa impij barbari
summa cum lætitia deinde deuorabant. Vt
verò illi dies solemniores essent, non solùm 14
sacerdotes, omnesque templorum proceres,
titulo dignitatum insigniti, & ministri, quin-
que, ac sæpe decem diebus ieiunabant, sed 15
populi quoque, saltem biduum, semel in die
comedentes, nihil sale cōditum, nec vinum,
nec chicam (potionis genus est) degustan-
tes, ab vxorum etiam concubitu abstinebāt.
Ipso festo die, in publicum omnibus pro-
deuntibus, sacerdotes vestibus idoli vesti-
mento simillimis induti, eius ferculum suc-
collantes, exponebant, fistula modulantea,
opertoq. capite incedentes, diem integrum
ac noctem insomnem ducebant, duobus se-
quentibus inter choreas, atque epulas cele-

p cap. 6.

q lib. 7.

r Ioseph. Acosta Hist. Ind. lib. 5. cap. 17. 28. 29. & 30.

f Idem eod lib cap. 7. & 28.

t Idem li. 4. cap. 41. & lib. 5. c. 28.

16 bratis. Mexicani dies festos non minore iti-
dem pompa transigebant, Iubilæi præsertim
tempore. Etenim sacerdotes, detracto vetere
indumento, quod postea, vt res sacra, conser-
17 uabatur; nouo à Principibus viris allato, ido-
lum vestiebant, maximaque cum reuerentia
adorabant, varijsque insignibus ornabant.
Cùm autem à Rege u Regni possessio ca-
pienda esset, vnus ex dignioribus sacerdoti-
bus, ijs vestibus indutus, quæ, (vt diximus)
ab idoli indumento nihil differrent, post
multas cęremonias, super igne, qui ante ido-
li aram semper ardebat, diuinusq. appella-
18 batur, de more gentis sacrificia faciebat. Ad
simulacrum omnes concurrebant, eiq. ado-
rato offerebat vnusquisque aurum, argen-
tum, gemmas, margaritas, lapides pretiosos,
ligna odorifera, telas ex bysso contextas,
Maiz (est id frumenti genus), plura fructuū
genera, epulas item varijs modis conditas,
aliaque eiusmodi donaria non pauca; om-
19 niaque sacerdotibus venerabundi tradebāt,
quibus simulacrum ornabatur, vel ad eius
pedes ponebantur, ducebanturque choreæ,
vt in Hispania fieri solet festo die, & per to-
tam octauam, hoc est, septem diebus proxi-
mis solemnitati sanctissimi Corporis Christi,
tum procedente supplicatione, tum in ipsis
Ecclesijs ante ipsam Eucharistiam. His per-
20 actis, sacerdotes oblata auferentes, ad sua
cubicula portabant. Plura obseruauit, lin-
guaque Hispanica scripta reliquit Iosephus
Acosta x in sua eleganti Indiarum naturali,
ac morali historia, quam Robertus Regna-
tus in Gallicum sermonem, vt opinor, syn-
cere transtulit. Reipub. vero causa factum
21 est, vt ob quasdam causas Prætor etiam fe-
riatis diebus adiri posset. Causas recenset
Vlpianus y. Feriatis quoque diebus, nec pro
tribunali tantum, & à superiori loco, sed &
de plano audiri custodias posse, eleganter
Iurisconsulti z responsitarunt. Immo Vlpia-
nus a scribit, leuia crimina audire, & discute-
22 re de plano Proconsulem oportere, & vel li-
berare eos, quibus objiciuntur, vel fustibus
castigare, vel flagellis seruos cædere. Festum
plane Portium Iudææ Præsidem pro tribu-
nali Paulum Apost. audiuisse legitur in Acti-
23 bus Apost. b. Ex quibus constat erroneā esse
Accursij, & aliorum interpretationem c, exi-
stimantium, verba illa, *de plano*, accipi de-
bere, pro libello, & inscriptione, hoc est, vt
audiri possent sine libello, & sine inscriptio-
ne: cū intelligi debeant, *de plano*, hoc est, nō
pro tribunali, non ex superiori loco, non so-
lemniter, vt ex Vlp. d responso, & Papiniani e
libro singulari de adulterijs manifestum est.

u Idem lib. 6. cap. 24.

x Idem lib. 5. cap. 17. 27 28. 29. & 30.

y l. 2. & 3. ff. de ferijs.

z l. 9 ff eod. de ferijs. l. 15 §. vlt ff. de quæstio. & l. 11 ff. de publ iudic.

a l. 6. ff de accusat.

b cap. 25.

c ad d. l. 18. & d. l. 11.

d l. 9. §. de plano, ff. de offic procōs.

e l. 11. §. sexagınta ff. ad l. Iul. de adulter.

SVM.

SVMMA EX CAPITE XX.

1 *Varijs iurandi formulis Romani vtebantur.*

2 *Iurare per caput, tralatitium, & familiare veteribus fuit.*

3 *Solemne iuſiurandum Romanis fuit, iurare per Iouem lapidem.*

4 *Per Iouem lapidem iurare, eſt Iouem fulgura lapidea torquentem inuocare.*

5 *Iuratum eſt frequentiſſime per Deum, per deos.*

6 *Iuſiurandum aris tactis præſtari ſolitum, & ſæpe conceptis verbis.*

7 *Apud Græcos quoque iuramenta in templis ſuſcipiebantur.*

8 *Syracuſanorum iuramentũ terrificum.*

9 *Plurimum valet præſentia religionis, licet omnia Deo plena ſint.*

10 *Iuramenta eſſent præſtanda à magiſtratibus ante aras, vt homines deterrerentur præſentia religionis.*

11 *Amnis quidam in Bithynia exiſtit, cuius aqua periuris tantum eſt letalis.*

12 *Alia aqua iuxta Tyana reperitur, quæ non ſolum periurorum membra corripit, ſed eos ſiſtit, adeo vt non poſſint inde diſcedere: vnde periurium pateſit.*

13 *Lacus Palicorum, vbi falſi iuratores vitam amittunt.*

14 *Crateres Palicorum vocantur implacabiles, quia periuros vitæ amiſſione plectebant.*

15 *Fons Palicorum extabat, in quo tabellæ ſupernatabant, ſi iuramentum verum erat, ſin ſecus, euaneſcebant.*

16 *Ethnici cenſuerunt grauiora fuiſſe periuria, quæ accidiſſent tactis ſacris, quàm cætera.*

17 *Octo ciues Romani ad Annibalem hoſtem reuertuntur, quia iurauerant, duo: qui Romæ remanſerant, damnis, & ignominia notati ſunt, tamdemq. ſe ipſos interfecerunt.*

18 *Periurij pœna à Pontificibus ſumenda eſt.*

19 *Inhabilitas opponi non poteſt ei, qui licet eſſet inhabilis, iurauit tamen conſentiente parte aduerſa.*

20 *Iuſiurandum maioris ponderis eſt, quàm res iudicata.*

21 *Dato iuramento, non quæritur, an debuiſſet dari, ſed an iuratum ſit.*

De Iureiurando, quod, vt plurimum, tactis aris præſtabatur; & quanta eſſet apud Gentes in eo obſeruando religio: & quòd apud Romanos de periuris pœnas ſumebant Pontifices. *Cap. XX.*

RESTAT, vt de iuramentis, quæ ad religionem maxime pertinent, in quorumq. obſeruatione Pótificalis maieſtas valde emicat, dicamus. Qui enim dicta, facta, promiſſave ſua, diuino numine adhibito, firmabant, pluribus, varijsq. modis deierabant: vt, cùm iu-
1 rabant per caput ſuum, vel per caput alte-
2 rius, vt Vlpianus [a] his verbis ſcribit. *Cæterum ſi ego detuli, vt per Deum iurares, tu per caput tuum iuraſti, vel filiorum tuorum, &c.* Et Ouidius [b] libro de Triſtibus quinto.

Per caput ipſe tuum ſolitus iurare, tuumq.
Quod ſcio non illi vilius eſſe ſuo.

Et de Ponto [c].

Per Cæſareum caput iurat. Iuuenalis [d].
— Nondum Græcis iurare paratis
Per caput alterius.

Nonnumquam per oculos ſuos iurabant. Plautus [e] Menæch.

Si voltis oculos iurare, &c.

Ouidius [f]. *At mihi te comitem iurabas vſque futuram*
Per me, perque oculos ſidera noſtra, tuos.

Aliquando etiam ita iurabant. *Ita viuam.* Cicero [g]. *Nam, ita viuam, putaui.* Et ad Atticum [h]. *Quæris quid agam: ita viuam, vt maximos ſumptus facio.* Hanc iurandi formulam referunt etiam Valerius [i] Max. & Seneca [k]. Paſſim etiam iurabant. *Ita me Deus amet, ita me dij ament:* quæ ſæpe in oculos, qui Plauti, & Terentij comœdias legunt, incurrunt. Interdum vero ſic. *Dij me perdant.* vt frequenter videre eſt apud eoſdem Plautum, & Terentium, & apud Suetonium [l] in Tiberio. Cicero [m] in libro de Diuinatione hac vtitur iuriſiurandi formula. *Ita deos mihi velim propitios.* Idem [n] in Catilinam. *Nam, ita mihi ſalua Republica vobiſcum perfrui liceat, vt ego, &c.* Idem [o] ad Atticum iurat, ita ſibi parentis honores conſequi liceat. Cæſar Auguſtus apud Suetonium [p] in Tiberio. *Vale iucundiſſime, & ita ſim felix, vir fortiſſime.* Vt plurimum tamen per Deum iurabant, vt maiorem vim

id iuſ-

a l. 3. §. vlt. ff de iureiurando.
b eleg 8.
c li. 3. eleg. 3.
d Satyr. 6.
e Sce. vlt.
f 3. Amor. eleg. 10.
g lib. 2. Ep. famil. 16.
h li 5. epiſt. 15.
i lib. 9. c. 14
k lib. 11. c. vlt.
l cap 21. & 62.
m lib. 2.
n Act 4.
o lib. 13. epiſt. 13.
p cap. 21.

id iufiurandum videretur habere. Solemne, 1
atque fanctiffimum Romani iufiurandum
Per Iouem lapidem concipiebant, tefte A.
[q lib. 1 cap. 21.] Gellio q. *Iouem*, inquit, *lapidem quod fanctiffimum iufiurandum eft habitum, fum paratus iurare, Virgilium hoc numquam fcripfiffe*.
[r li. de Deo Socratis.] Apuleius r. *Quid igitur? Iurabo per Iouem lapidem Romano vetuftiffimo ritu?*
[s lib. 7. Epistol. Famil. 12.] Cicero s. *Quomodo autem tibi placebit Iouem lapidem iurare, cùm fcias Iouem iratum nemini effe?* Si quis forte interrogabit, quare 4
per Iouem lapidem iufiurandum concipiebant, refpondebo me in ea effe fententia, vt exiftimem inuocaffe Iouem lapidē, eo quòd veteres finxerunt Iouem fulgura, quæ ad inftar lapidis funt, manibus tenere. Nam Liuius
[t lib. 21.] t de Annibale. *Eaq; vt rata fcirent fore, agnum læua manu, dextra filicem retinens, fi falleret, Iouem, cæterofque precatus deos, ita mactarent, quemadmodum ipfe mactaffet agnum: fecundum precationem caput pecudis faxo illifit.* Itaque, fi quod iurabant, & fcientes fefelliffent, deos fibi iratos de-
[u lib. 7. Ep. Famil. 1.] precabantur. Cicero u. *Deliciæ vero tuæ, nofter Aefopus eiufmodi fuit, vt ei definere per omnes homines liceret. Is cum iurare cœpiffet, vox eum defecit in illo loco. Si fciens fallo.* Plinius in Panegyrico. *Quin etiam fedes præiuit iufiurandum, & ille iurauit, expreffit, explanauitq. verba, quibus caput fuum, domum fuam, fi fciens fefelliffet, deorum iræ*
[x act. 5. sc. 2.] *confecraret.* Plautus x Amphitryon.

Id ego, fi fallo, tum te fumme Iuppiter
Quæfo, Amphitruoni tu femper iratus fies.
Al. Ab propitius fit potius. Iu. Confido fore,
Nam iufiurandum verum te aduorfum dedi.

[a lib. 1. Annal.] Tacitus a. *Iufiurandum perinde æftimandum, quàm, fi Iouem fefelliffet.*
[b li. 4. eleg. 15.] Propertius b id quoque elegantiffimis illis verfibus explicauit.

Offa tibi iuro per matris, & offa parentis,
(Si fallo cinis, heu, fit mihi vterq. grauis,)
Me tibi ad extremas manfurū vita tenebras.

Videbis quoque paffim tum apud hiftori- 5
cos, tum apud poetas iuratum fuiffe *per*
[c act. 4. sc. 2.] *Deum, per deos.* Terentius c in Andria.

Per omnes tibi adiuro deos, numquam eam
[d li. 1. Trist. eleg. 2.] *me deferturum.* Ouidius d.

Per mare, per terras, per tertia numina iuro,
Per te præfentem, confpicuumq. Deum.

Sed illud eft obferuatione digniffimum, cuius occafione hæc omnia à me recitata funt, quòd non vbiq. iufiurandum, vel à parte, vel 6
à iudice delatum p̨ræftari permittebatur, fed in templis duntaxat, tactis aris, altaribusq. & fæpe conceptis verbis. Vtrumque indicat
[e act. 5. sc. 2.] egregie Plautus e in Rudente hifce verbis.

La. *Quod tibi lubet, id mihi impera.* Gr. *tange aram hanc Veneris.* La. *tango.*
Gr. *Per Venerem hanc iurandum eft tibi.*
La. *quid iurem?* Gr. *quod iubebo.*
La. *Præi verbis, quid vis, id, quod domi eft, numquam illi fupplicabo.*
Gr. *Tene aram hanc.* La. *Teneo.* Gr. *deiura te mihi argentum daturum*
Eodem illo die, viduli vbi fis potitus,
La. *fiat.*

Et quæ fequuntur. Ex quibus nulli' dubium effe poteft, quin ille Plautinus locus haud obfcure demonftret iufiurandum aris tactis præftari folitum. Quod & Cicero pro Flacco indicat, cum ait.

Is, fi aram tenens, iuraret, crederet nemo.
Iuuenalis f. [f Satyr. 14]

Falfus erit teftis, vendet pecunia fumma
Exigua, Cereris tangens aramq. pedemq.

Eoq. pertinet, quod alibi idem Iuuenalis g [g Satyr. 13.]
fcriptum reliquit.

Atque adeo intrepidi quæcunque altaria tangunt, &c.

innuens eos, vt Vlpianus h ad edictum expofuit, faciles effe ad iurandum contemptu [h l. 1. ff. de condit. inst.]
7 religionis. Et Plato i in libris de legibus. [i Dialog. 12]
Idem in Græcia obferuatum effe narrat Iuftinus k. *Quo perducto*, inquit, *in fanctiffimum Iouis templum veterrimæ Macedonum religionis, Ptolemæus, fumptis in manus altaribus, contingens ipfa fimulacra, & puluinaria deorum inauditis, vltimifque execrationibus adiurat, fe fincera fide matrimo-* [k lib. 14.]
8 *nium fororis petere.* Apud Syracufanos magnum quoque iufiurandum extabat, vt Plutarchus l meminit, hoc modo, vt qui fidem [l in Dione.]
illo fuam fanciret, is in templum Cereris, ac Proferpinæ defcenderet, facrifque peractis quibufdam, purpura Deæ fe indueret, facemque tenens ardentem, iuraret. Nec prætermittam hic illud prudentiffimo, etfi ethnico viro, Symmacho m dignum dictum [m lib. 10. epist. 51.]
9 ad Theodofium Imperatorem. *Omnia quidem Deo plena funt, nec vllus perfidis tutus eft locus: fed plurimum valet ad metum delinquendi, etiam præfentia religionis vrgeri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidem conuenit fingulorum, neque aliud magis auctoritatem facit fententijs noftris, quā, quòd omnia, quafi iuratus ordo decernit. Patebit ergo fedes profana periurijs, & hoc inclyti Principes mei probabile iudicabunt, qui*
10 *facramēto publico tuti funt?* Hæc ille. Edifcāt etiā ab infideli homine Chriftiani magiftratus iuramenta deferre, quippe qui inconfiderate cuiufuis conditionis homines, non ad aras, vbi præfentia religionis vrgeri pof-

sent, sed ad profana tribunalia, vbi nihil an-
te oculos versatur, quod quibus iusiurandū
deferendum est, deterrere valeat, ad iura-
mentum præstandum admittant. Sunt quo-
que alia, quæ præclaro nobis exemplo hu-
iusce erga iuramenta reuerētiæ esse possent.
Nam licet falsam veteres religionem cole-
rent, videmus tamen in tractandis iuramē-
tis quandam peculiarem obseruantiam in
vsu habuisse in honorem diuini numinis,
quod maximè timebant, atque reuereban-
tur, vt omnis periurij occasio tolleretur, cu-
ius pœnam maximam esse sciebant. C. enim
Plinius [n] in sua naturali historia scribit, am-
nem Olacham in Bithynia Briaxum alluere 11
(hoc est, & templo, & Deo nomen) cuius
gurgite periuri notantur pati, velut flammā
vrentem. Philostratus [o] in vita Apollonij
Tyanæi, de eodem loco agens: *Est autem*, 12
ait, *iuxta Tyana aqua, quam aiunt Ioui sa-
cratam, quam indigenæ inextinguibilem vo-
cant. Fons eius frigidus sanè scatet, ebullit
non secus, atque igne calefactus lebes: hanc
pueris, & iurisiurandi fidem seruantibus vi-
ris aspectu placidam, gustuq. dulcem perhi-
bent, periuris verò, & infidis palàm aduer-
sari: epota namque oculos, pedesq. ac manus
periurantis inuadit, aqua intercute, ac tabe
totum corpus inquinans. nec illinc discedendi
datur facultas: sed eo loco permanentes, corā
aqua ipsa suam deplorant infirmitatem, pa-
lam, quòd peierarint, profitentes.* Macro-
bius [p] Palicorum historiam recensens, dum
interpretatur [q] Virgiliana illa verba, *vbi im-
placabilis ara Palici*; ait. *Lacus non longe* 13
*inde sunt, quos incolæ Dellos appellant, fra-
tresq. eos Palicorum existimant, & haben-
tur in cultu maximo, præcipuèq. circa exi-
gendum iuxta eos iusiurandum, præsens &
efficax nomen ostenditur. Nam cùm furti ne-
gati, vel eiusce modi rei fides quæritur, & ius-
iurandum à suspecto petitur, vterque ab omni
contagione mundi ad crateras accedunt, ac-
cepto priùs fideiussore à persona, quæ iuratura
est, de soluendo eo quod peteretur, si addixis-
set euentus. illic inuocato numine testatum
faciebat esse iurato, de quo iurabat. quòd si fi-
deliter faceret, discedebat illæsus: si verò sub-
esset iureiurando mala conscientia, mox in
lacu amittebat vitam falsus iurator. Hæc
res illa religionem fratrum commendabat, vt
crateres implacabiles vocarentur.* Hæc ille.
Idem fere ex Aristotele [r] refert Leonicus [s]: 14
siquidem Aristoteles meminit Palicorum
fontis iurisiurandi, & tabellarum, quæ in 15
aquam mittebantur, & si non fuisset falsum
iuramentum, emergebant; sin secus, euane-
scebant. Quod & Stephanus libro de vrbi-
bus scribit, à quo parum dissentit Diodo-
rus [t] Siculus. De quo plane fonte intellige-
re voluit Silius Italicus [u], dum ait.

*Et, qui præsenti domitant periura Palici
Pectora supplicio.*

Huiusmodi etiam alia congessit vir egregie
doctus Didacus Couarruuias [x], quibus ostē-
dere conatur apud ethnicos iurisiurādi reli-
gionem ita obseruatam fuisse, vt grauiora
16 existimarentur ea periuria, quæ contingerēt
in iuramentis super quibusdam sacris præ-
stitis, ac deinde diuina vltio expectaretur,
timereturq. ab his, qui specialia quædam
numina, quo ad iurisiurandi religionem mi-
nime reueriti essent. Apud Romanos verè,
quàm inuiolate, sancteq. semper habitum,
seruatumq. sit iusiurandum, nemo, nisi pla-
ne rudis, & imperitus, ignorat. Id enim, &
moribus, & legibus quamplurimis ostendi-
tur. Extant [a] adhuc celebres in libris no-
stris tituli, Iurisconsultorum responsis, &
Principum constitutionibus bene concinna-
ti, in quibus elucet quædam religionis ima-
go, vt Christiani homines nihil sanctius,
melius, religiosiusq. constituere posse vi-
deantur. Quibus non tenue argumentum
17 esse potest, quod scribit A. Gellius [b] de de-
cem captiuis, quos Annibal Carthaginen-
sium Imperator iuramento ab ijs accepto
Romam legauit. Nam, cùm Romam venis-
sent, ac mandatum Annibalis in Senatu ex-
posuissent, nec permutatio Senatui placuis-
set, octo ex ijs, licet plurimum à parentibus,
cognatis, affinibusq. rogarentur, ne ad ho-
stes redire vellent, postliminium tamen iu-
stum non esse sibi respondissent, quoniam iu-
ramento vincti essent, statim vt iurauerant,
ad Annibalem profecti sunt. Quo sanè fa-
cto maximam cōsequuti sunt laudem. Duos
reliquos, qui Romæ manserunt, solutosq. es-
se sese, ac liberatos religione dicebant, om-
nium notarū, & damnis, & ignominijs Cen-
sores affecerunt, quoniam, quod de se factu-
ros dictauerant, non fecissent. Immo Cor-
nelius Nepos [c] affirmauit eos, qui ad Anni-
balem non redierunt, vsque adeo detestabi-
les, inuisosq. fuisse, vt eos tædium vitæ ce-
perit, necemq. sibi cōsciuerint. Huius egre-
gij facti meminit etiam M. Tullius officiorū
libro tertio, etsi, vnum tantùm ex decem
redijsse, scribit, at non impune, cùm Senatus
decreuisset, vt ille veterator, & callidus vin-
ctus ad Annibalem duceretur: *Nullū enim
vinculum* (ait Cicero) *ad astringendam fi-
dem iureiurando Romani arctius esse volue-
runt. Id indicant leges in xij. tabulis; indicat
sacra;*

n lib. 31. c. 2
o lib. 1.
p lib. 5. c. 19
q lib. 9. Aeneid.
r lib. de admirandis naturæ.
s lib. 2. c. 6. de varia historia.
t lib. 11.
u lib. 14.
x ad c. 2. primæ partis Relect. §. 2. num. 6 de pact. lib. 6.
a tit. de iureiur. tit. de in litem iuran. ff & tit. de reb. cred. si cer. pet. & de iureiur. C & passim, sparsimque alibi.
b lib. 7. c. 18
c lib. exemplorum. 5.

sacra; indicant fœdera, quibus etiam cum hoste deuincitur fides; indicant notationes, animaduersionesq. Censorum, qui nulla de re diligentius, quàm de iureiurando, iudicabant. Vnde mirũ esse non debet, si maiores nostri putauerint, vt litteris mandauit idem Cice-
ro [d], periurij pœnam esse diuinam, atque de 18
periurijs sumendũ esse à Põtificibus supplicium. Cui conuenit illud, quod ex Tacito superius retuli, iusiurandum perinde æstimandum, ac si quis Iouem fefellisset, deorumq. iniurias dijs curæ esse: quo in loco Carolus Paschalius egregie, ait. *Quæ iniuriæ Deo ita fiunt, vt an factæ sint, necne, ipse vnus, præterq. ipsum, nemo dispicere potest, ab harum cognitione abstinere homines debent. Cur enim, & quid de eo cognoscant, cuius ad inuestigationem nulla humana industria, aut ope perueniri potest?* Sacerdotes verò, vt sæpius est dictum, quia in terris Dei vice funguntur, quasi dij sunt, & de Dei iniurijs cognoscunt, ius dicunt, ac pœnas sumunt. Quemadmodum autem inuiolate seruari iusiurandum voluerunt, sic etiam delato iuramento, & præstito fidem non haberi, irreligiosum esse putauerunt. Quare Paulus [e] libro xviij. ad edictum ait. *Qui iurare dicitur, nihil refert, cuius sexus, ætatisve sit: omni enim modo custodiri debet iusiurandum aduersus eum, qui contentus eo, dum deferret, fuit, quamuis pupillus non videatur peierare, quia sciens fallere non videatur.* Quem locum singularem esse Baldus [f] rectissimè est
19 arbitratus: vt si detuli iusiurandum ei, qui aliàs minus habilis est, & iurat, non licet postea opponere, quòd inhabilis sit. Quamob-
20 rem idem Paulus [g] asseuerauit, iusiurandũ speciem continere transactionis, maioremq. habere auctoritatem, quàm res iudicata habet. Et [h] Vlpianus dixit. *Omne omnino licitum iusiurandum, per quod voluit quis sibi iurari, idoneum est: & si ex eo fuerit iuratum: Prætor id tuebitur. Diuus quoque Pius iurijurando, quod propria superstitione*
21 *iuratum est, standum rescripsit. Dato iureiurando, non aliud quæritur, quàm, an iuratum sit, remissa quæstione an debeatur: quasi satis probatum sit iureiurando. Itaque fortissimum est hoc vinculum.*

d lib. 2. de legib.

e l. 26 ff. de iureiur.

f ad d. l. 26.

g l. 2 ff. eod.

h l. 5. ff. eod.

Finis Libri Primi.

ANASTASII GERMONII

Ex Cæuæ Marchionibus

ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS TARANTASIENSIS,

DE AVCTORITATE, POTESTATE, & Immunitatum Priuilegijs, quæ Imperatores, alijq. Christiani Princeps Ecclesijs, earumq. Episcopis, & inferioribus sacerdotibus, necnon eorum bonis concesserunt.

LIBER SECVNDVS.

SVMMA EX PROOEM. LIB. II.

1 *Supremi Principes Christianorum summam reuerentiam Ecclesiæ, eiusq. ministris exhibuerunt, nec vilia etiam obsequia eis præstare dedignati sunt.*

2 *Principes litium iudicia sacerdotibus remiserunt.*

3 *Imperatores, & reliqui Principes Christiani Ecclesiæ debitum honorem vltro impartiti sunt.*

4 *Imperatores Christiani post Romam à Constantino Ecclesiæ traditam, super rebus Romanis iurisdictionem exercuerunt aliquandiu, ob ethnicorum potentiam, Romanorumq. Pontif. debilitatem.*

5 *Imperatores Christiani Romanos magistratus pertimescebant.*

6 *Roma Honorio, & Theodosio secundo imperantibus capitur an. sal. 410. ab Alarico Gothorum Rege.*

7 *Leo Pontifex Max. Attilam Romæ inhiantem, atque imminentem, oratione deterret.*

8 *Leo Imperator paganismum capitali edicto prosecutus est.*

9 *Theodericus Rex Gothorum Italiam occupat an. sal. 482.*

10 *Pontifices Vrbem deuastatam, & bellis agitatam regere recusarunt, quamuis in ea iurisdictionem, & plenum ius haberent.*

11 *Theodericus se humiliter Ioanni Pontifici per epistolam submittit, etiam eum in temporalibus superiorem agnoscendo.*

12 *Belisarius Iustiniani Dux Gothos Italia pellit.*

13 *Pelagius Romam ab Attila, eam funditus euertere minanti deprecatur, cùm tamen tertiam muri partem postea diruerit idem Attila.*

14 *Bellisarius muros Romanos ab Attila deiectos refecit.*

15 *Longobardi in Italiam à Narsete accersuntur.*

16 *Carolus Magnus, Adriano Pontif. postulante, Desiderium Regem Longobardorum capit, Exarchatumq. Rauennatem liberat.*

17 *Imperatores nihil de Ecclesia definiunt, sed definita à Concilijs, & sacris canonibus sequuntur, & pœnis indictis tuentur.*

18 *Constitutiones Principum de rebus, & personis sacris nihil pontificiam potestatem imminuunt.*

19 *Auctoritate Principum permulta flagitia repressa, & vlta sunt: quod à summis Pontificibus fieri nequiuisset.*

20 *Principum constitutiones magis augent pontificalem auctoritatem, quàm deprimant.*

PROOE-

PROOEMIVM.

De his hacte nus, quorum licet religiones falsas fuisse, eosq. in varijs, & obscurissimis errorum tenebris versatos monstrauerim, tamen, quia deorum cultum existimarunt esse optimũ, sanctissimũ, plenissimumq. pietatis, sacerdotes, vti illorum deorum vices in terris gerentes, non modo venerari, colere, ac varijs dignitatum titulis cohonestare, sed auctoritate etiam, dignatione, prærogatiua, beneficijs denique pluribus immunitatis augere, ac sanctiores reddere voluerunt. Nunc de ijs agendum erit Principibus, qui reiecta persuasione in suscipiendis prauissimè religionibus inueterata, conuictisq. inanibus, & hominum impia vanitate detecta, singularis Dei, eiusq. filij CHRISTI, ac Spiritus sancti, qui ab vtroque procedit, maiestatē sacrosancti baptismaris gratia cognouerunt: item de ijs, qui in nostra religione Christiana nati sunt, atque alti. Omnes enim, adepto huius mundi imperio, nihil quicquam habuerunt antiquius, nihil præclarius duxerunt, nihil tandem Christiano Principe dignius, atque imperio vtilius fore putarunt, quàm sacrosanctam Dei Ecclesiam, eiusq. Præsides, & ministros, non solum ab inuidis, & peruersis hominum mentibus, & ausis atrocibus tueri, verùm honoribus quoque cumulare, fortunis locupletare, immunitatibus ornare, priuilegijs munire, agris denique, vrbibus, prouincijs, regnis augere. Præterea tantam habuerunt sacerdotibus reuerentiam, vt aliquādo haud dedignati sint diadema, seu coronam, sceptrū, aliaq. imperatoria insignia illorum pedibus submittere, eorum pedes summa cum humilitate exosculari, proprijs etiam equorum, quos illi conscendebant, manibus frena tractare, & alia eiusmodi obsequia præstare. Quid ipsthæc? Quidquid potestatis, ac imperij obtinebant, ab illorum arbitrio, & nutu pendere profitebantur: proinde si litis aliquid, vel controuersiæ oriebatur, non nisi grauissimo illorum iudicio finiri, ac terminari posse fatebantur. Quæ omnia suis locis copiosius, quo fieri poterit, explicabuntur: vt intelligant ciuiles magistratus, illa omnia, quæ sunt enumerata, & alia non pauca, quæ hic breuitatis gratia omittuntur, nō à solis Oecumenicis Concilijs, vt autumant, aut ab ipsis duntaxat Romanis Pontificibus, vti vociferant, aut ab alijs summis sacerdotibus, vti asseuerant, sed ab Imperatoribus, & alijs quoque Christianis principibus fuisse perliberaliter concessa, cumulatissimèq. tradita. Quæ opinio certè plerosq. ad vitia, & sui ipsius perditionem cōpellit: dum enim verum esse, quod dicunt, arbitrantur, totos se libidinibus addicunt, Principibus sæculi, quorum mens alioquin optima est, quod esse cupiunt, persuadendo, necnon eis, licere, quòd non licet, prædicando, etiam per vias obliquas, ac bonis viris iouias, incautos, atque ecclesiasticæ libertati infensos, in laqueos mortis secum trahunt, postquam propriæ saluris obliros, per extremamq. cæcitatem seipsos, ac sua maximi facientes, ac maiorum sanctiones obseruatu dignas tantummodo censentes, ad synodaliuin Pontificaliumq. constitutionum (quibus ad beatam, sempiternamq. vitam peruenitur) contemptum induxerūt. Sed de his alibi, vbi aptior erit locus. Nunc de suis profanis legibus, quibus solis fidem habendā esse contendunt, erit nobis sermo.

Sed antequam vlterius progrediar, ijs, quæ magis subtiliter, quàm vere obijciunt, erit respondendum: vt à nobis dicenda deinceps suo ordine, & loco, intellectu sint faciliora. Duo igitur quæstionem nobis videntur facere maximam: alterum, quòd rum veteres, tum recentiores Imperarores, ac Reges copiosissime de rebus sacris, & sacerdotibus, deq. ipso Pontifice Maximo multa sanxerunt, quæ debilitare, ac labefactare sacerdotalis ordinis dignitatem, ac præeminentiam videntur. Alterum, quo monemur Romanos Pontifices post Constantini donationem, quam dicunt, ciuili iurisdictione haud vsos fuisse: cùm extent Valentiniani, Arcadij, Honorij, aliorumq. Principum constitutiones, quæ pœnas iudicibus, præfectisq. Romanis minitantur, præter ea, quæ de venalibus rebus statuuntur in Codice Theodosiano [a]. In quo [b] etiam Valentinianus, Valens, ac alij vetant sine sua voluntate noua extrui ædificia, cùm instaurari, & refici vetera permittant. Alia item pleraque in eo Codice obseruari possunt ad hoc pertinentia. Si quis tamen illorum temporum monumenta euoluet, non hæsitabit vtique. Valebat enim adhuc paganismus, quem Imperatores Christiani magis diffuere, quàm discindere poterant: nec enim stetisset eorum imperium: atque ideo ferebant ethnicos magistratus, vt inter cæteros tulerunt Symmachum Romæ Præfectum: qui, quàm fuerit acerrimus Christianæ religionis oppugnator,

[a] lib. 14. tit.
[b] lib. 15. tit. 1.

gnator, testatur eius ad Theodosium,& Va-
lentinianum [c] epistola. Creabantur etiam 5
tum,& ius dicebant Consules, cogebatur se-
natus, vt antea, vigebantq. cæteri magistra-
tus,& ciuiles, & criminales, necnon ordina-
ria,& extraordinaria iudicia, quibus si non
obtemperabant Imperatores, quam tamen
habebant auctoritatem, pertimescebant, at-
que passim perturbabantur, modo ab ipsis
ethnicis, modo ab hæreticis. Vnde Romani
Pontifices, alijq. pij,& sancti viri in hoc vnũ
toto pectore incumbebant, vt eorum ani-
mos retinerent, ne, quod tempore,& scele-
re flagitiosissimi Iuliani Apostatæ iam antea
obuenerat, rursus accideret. Huius rei testi-
monium perhibent sanctissimæ, ac iuxta do-
ctissimæ D. Ambrosij Mediolanensis Episco-
pi ad eosdem Theodosium, & Valentinianũ
in eundem Symmachum epistolæ, lepidissi-
mi Prudentij versus, elegans,& pia Bonifa-
cij primi ad Honorium Augustum epistola,
quæ apud Gratianũ [d] extat, in cuius exor-
dio habetur. *Ecclesiæ mea, cui Deus noster
meum sacerdotium (vobis res humanas re-
gentibus) deputauit, nos cura cõstrinxit, &c.*
Et versus finem. *Angeretur pluribus, Prin-
ceps Christianissime, mater Ecclesia, nisi apud
te suarum esset cura causarum, & nisi in op-
pressionibus idolorum, & hæreticorum corre-
ctionibus fide tua, diuino cultu pariter cum
imperio semper florente, vicisset. Habet refu-
gium pium tuæ mansuetudinis animum cum
suæ religionis veneratione coniunctum, cùm
quidquid huic proficiat ecclesia, vos agatis, &
conferatis fratribus, & consacerdotibus meis
probatissimis viris, à me, & ab omnibus, qui
ecclesiam faciunt, legatis: quibus prosequen-
tibus precamur sacræ causa religionis, vt in
vrbe vestra mansuetudinis hoc animo, quo
postulatis annuitis, in perpetuum statui vni-
uersalis Ecclesiæ consulatis.* Hæc ille. Hoc
autem Honorio cum Theodosio Arcadij fi- 6
lio imperante, Roma ab Alarico Gothorum
Rege anno salutis circiter CCCCX. capitur
Nec multo post sub Valẽtiniano tertio, Ati-
la Hunnorum Rex Italiam inuadit. Aqui-
leiam triennij obsidione captam depopula- 7
tur, incendit: Romam, cùm venire parasset,
iamq. copias præmisisset, diuina Leonis Pa-
pæ eloquentia persuasus, ne dicam perterri-
tus, retrocedit. Valentiniano interfecto, Leo
& Maiorianus Principes succedunt: quo tẽ- 8
pote paganismus publicum, & capitale cri-
men à Leone [e] statuitur. Maioriano de me-
dio sublato, aliquot annos Romã, Italiamq.
totam occupant tyranni, vt Seuerus, Oly-
brius, Nepos, Orestes, Augustulus, Odoacer,

c lib. 10. ep. 84.

d can. 1. distinct. 97.

e l. vlt. C. de Pagan.

vt ex magno Aurelio Cassiodoro [f], qui ea
ætate summa cum auctoritate floruit, videri
potest. De Odoacre in synodo Romana ter-
tia [g], quam in corpus canonum retulit Gra-
tianus [h]. Mox anno à natiuitate Domini
9 circiter CCCCLXXXII. Theodericus Go-
thorum Rex totius Italiæ potitur imperio.
Sic incommodis tot acceptis toties Christia-
10 na respublica, Vrbe præsertim Barbarorum
furijs vexata, factum fuit, vt non modò Ro-
mani ipsi Pontifices Vrbis imperium non
gererent, sed eam quoque curam recusa-
rent, atque aspernarentur. Ea tamen om-
nia, quæ imperij, & iurisdictionis sunt, ha-
buisse, omniaq. gerere potuisse, vt possunt
hodie, & solent, ad Ioannem Pontificem
Maximum scribit idem Cassiodorus [i] sena-
tor, patriciusq., & Vrbis præfectus, qui om-
nia Theoderici nomine summa prudentia,
pietate, ac religione administrabat: cuius
verba subijciam libenter, vt qui aliter sen-
tiunt, nullo prope incommodo intelligant
11 verum esse, quod dicitur. *Nolite*, inquit, *in
me tantum reÿcere ciuitatis illius curam, quæ
potius vestra laude secura est. Vos enim
speculatores Christiano populo præsidetis: vos
patris nomine vniuersa diligitis. Securitas
ergo plebis ad vestram respicit famam, cui
diuinitus est commissa custodia. Quapropter
nos decet custodire aliqua; sed vos omnia.
Pascitis quidem spiritualiter commissum vo-
bis gregem, tamen nec ista potestis negligere,
quæ corporis videntur substantiam continere.
Nam sicut homo constat ex dualitate, ita boni
patris est vtraque refouere.* Deinde subijcit.
*Sum quidem iudex Palatinus, sed vester non
desinam esse discipulus. Nam tunc ista recte
gerimus, si à vestris regulis non discedamus.*
Et post pauca. *Sedes illa toto orbe mirabilis
proprios tegat affectione cultores, quæ licet ge-
neralis mundo sit præstita, vobis etiam cogno-
scitur et localiter attributa. Tenemus aliquid
sanctorum Apostolorum proprium, si peccatis
diuidentibus non reddatur alienum, quando
cõfessiones illas, quas videre vniuersitas ap-
petit, Roma felicior in suis finibus habere pro-
meruit.* hactenus Magnus Aurelius. Mortuo
Theoderico succedit Atalaricus: Atalarico
Theodahadus: huic Vigitis. Cum quibus,
alijsq. Gothis variè in Italia disceptatũ est:
12 qui tandem à Bellisario Iustiniani Impera-
toris duce sunt expulsi. Aliquanto post ab
Atila Gothorum Rege Roma capitur: quam
cùm cæde, & incendijs omnino delere sta-
13 tuisset, precibus primum Pelagij, qui po-
stea summus fuit Pontifex, tum litteris eius-
dem Bellisarij dissuasus, abstinuit, tertia
tamen

f in Chron. Gothorum.

g cap. 1.

h can. 1. dist. 96.

i lib. 11. Variar. epist. 2.

tamen muri parte ſolo æquata. Quam,cùm 14
nouis mœnibus,quæ adhuc extant, Belliſa-
rius muniſſet, Byzantiumq. à Iuſtiniano eſ-
ſet reuocatus, Vrbs iterum in Atilæ venit
poteſtatem. Quam ob cauſam Narſes Eunu-
chus cum ingenti militum manu mittitur;
qui Gothos cædit,profligat, ac eorum præ-
ſidio Italiam liberat. Sed reuocatus à So- 15
phiâ Iuſtiniani vxore ex Pannonia, Longo-
bardos non vulgari amicitia ſibi deuinctos,
ad occupandam Italiam accerſit. Hi nego-
tium Imperatoribus ſemper fecerunt, vt ex
Procopio, Paulo [k] Diacono, & Gregorio [l]
Magno conſtat manifeſte, qui contra bar-
baros ſtipendia militibus dedit, ac Impera-
tores rogauit, vt Romanos iuuarent, roga-
uitq. ita, vt miſſa ſit ab eiſdem Imperatori-
bus Romam pecunia eroganda egentibus,
qui eo ob belli calamitatem vndique con-
fugerant;Imperatorq. Mauritius triginta li-
bras auri miſerit,vt auctor eſt idem Grego-
rius [m]. A Præfecto, & magiſtro Imperato-
rum defendebatur vrbs, cuius ſtatus qualis
fuerit,ex ijs facile dignoſci poteſt. *Viginti,
& ſeptem annos*, ad Conſtantiam Augu-
ſtam idem B. Gregorius [n] ait, *in hac vrbe
inter Longobardorum gladios viuimus, qui-
bus, quàm multa ab hac eccleſia quotidianis
diebus erogantur: hac eccleſia vno, & eodem
tempore, clericis, monaſterijs, pauperibus,
populo, ac inſuper Longobardis multa indeſi-
nenter expendit*. Quorum Longobardorum
dominio liberata non eſt Italia, donec Ca- 16
rolus Magnus ab Adriano Pontifice Max.
opem implorante, accerſitus eſt. Is Deſi-
derium Regem omnia vaſtantem capit, ca-
ptumque in Galliam ducit, & libertum
Exarchatum, cuius partem Deſiderius in-
uaſerat,Romano Pontifici reſtituit. Minime
ergo mirum eſt, ſi Imperatores in ijs, quæ
ciuilem reſpiciunt iuriſdictionem, & impe-
rium, aliquandiu Romana gubernacula te-
nuiſſe videntur. Quod altero loco obijcie-
batur, Imperatores, ac Reges de rebus ſa-
cris, ac ſacerdotibus ſtatuiſſe, quis neſcit?
Attamen nõ definiunt Principes quidquam 17
per ſe, ipſi;ſed definita,vt diffuſe [o] alias di-
cetur ſequentes, legibus, & iuſſionibus mu-
niunt, atque tuentur,pœnarumq. terrore
obſeruatu reddunt faciliora. Quocirca con-
ſueuerant veteres Imperatores œcumenicis
intereſſe Concilijs,demum eorum,quę à Pa-
tribus decreta fuerant, obſeruantiam, adie-
cto pœnarum terrore,imperare. Eorum ta-
men conſtitutiones nihil extenuant, nihil
eleuant,aut imminuunt Pontificalem aucto- 18
ritatem,ac poteſtatem, vti videas in Codice

k lib. 2. & 5
l lib. 12. ep. 29.
m lib. 8. ep. 2.
n lib. 4.
o Infra c. 13

Theodoſiano, atque Iuſtinianæo,in Nouel-
lis multorum Principum conſtitutionibus,
item in ſanctionibus Regum Galliæ, & Hi-
ſpaniæ, ac Vviſigothorum, qui copioſe, &
abundanter de rebus ſacris, ac ſacerdotibus
multa ſaluberrime conſtituunt, ex veterum
Patrum decretis,vt teſtatur præcipue prima
pars conſtitutionum [p] Hiſpaniæ: vbi etiam
de Pontifice maximo, quas ob cauſas con-
ſtitutus ſit, interpretantur:quæq. ſit eius au-
ctoritas, ac poteſtas; nec fortaſſe alio loco
apertius. Item de reliquis Eccleſiæ Præſidi-
bus,ac miniſtris. Nec mirum videri debet,ſi
tot latæ ſint leges de hiſce rebus.Siquidem,
cùm omnium, tum maxime Regum intereſt,
vt ſalua,& incolumis ſit Reſpublica,ea præ-
ſertim parte, quæ in ſacris, & ſacerdotibus
conſiſtit: quod non difficile (vt Vlpianus [q]
de Proconſule, & Præſide ait) obtinebunt,
ſi ſolicite egerint, vt malis hominibus Pro-
uincia careat, eoſque conquiſiuerint; ſi ſa-
crilegos, latrones, plagiarios, fures perſe-
quantur;& prout quiſque deliquerit,in eum
animaduerti, receptatoreſque eorum coer-
ceri, ſine quibus diutius latere non poſſunt,
iuſſerint. Idcirco non Pontificijs tantum le-
19 gibus, & ſynodalibus opus fuit, ſed Princi-
pum etiam, vt conſultiſsime illa omnia, quæ
prouincijs, & regnis nocumento eſſe poſ-
ſunt,auerterentur. Quod niſi ita fieret,nun-
quam inſatiabilis quorundam fames exple-
retur, nunquam cupiditatis ſitis ſatiaretur:
at ſemper fontes ſitirent. Inſcio enim Pon-
tifice, qui vbique eſſe non poteſt, niſi Prin-
cipes, in quorum conſpectu multa temere
profunduntur, ea prohiberent, tuerenturq.
ius: quot mala? quot ſcelera? quot latroci-
nia? quot rapinæ,incendia, ſacrilegia erum-
perent? Et niſi Principes ita ſanctionibus
ſuis hanc diſciplinam eccleſiaſticam ſartam,
tectamq. conſeruarent, vulgus rei indigni-
tate concitatum non curaret Antiſtitem,
nec Antiſtes gregem; atque ita omnibus
ſeuulſis, hæreſes in dies maiores naſceren-
tur: nec tantummodo diſciplina eccleſiaſti-
ca, ſed ciuilis quoque, & politica guberna-
tio vileſceret: vrbes, prouinciæ, regna, im-
peria ſubuerterentur. Nec indigent hæc
probatione: ſatis enim, quod dolendum eſt,
clara, & manifeſta ſunt hiſce temporibus.
20 Non eſt itaque putandum,huiuſmodi Prin-
cipum conſtitutiones vlla ex parte Ponti-
ficis maximi dignitatem labefactare, ſed
augere potius: vtraque enim poteſtas ſe
inuicem adiuuare,conſeruareq. & poteſt, &
debet,& diuina,humanaq. connexa,deuin-
ctaq. eſſe conuenit, cùm [r] vnus ſit vtriuſque
E 4 Princeps

p tit. 4. & 5.
q l. 13. ff. de offic. Præſidis.
r Nouella 6. in prin. Quomodo opor. Epiſc.

Princeps Deus omnipotens, & Christus, à quo pendet vtraque, quique & hanc, & illam regit, tuetur, administrat, habetq. in hac mortalium rerum procuratione, & administratione vtramque ministram, & famulam. Longius, quàm arbitrabar, profectus sum: sed nauis, cùm in altum fertur, difficilius in portum vehitur, nisi plena sint ventorum bene spirantium vela. Quid? quòd non ad portum appuli, sed vela portu duntaxat soluisse videor: adhuc terram videre, oram littoris cernere, portum vndique circumspicere videor. At vastum Principalium constitutionum, (quarum causa per hoc placidum mare, nullis, aut sane modicis procellis agitatum, vectus sum) Oceanum scilicet ingredi oportet, in altumq. prouehi. E portu igitur remigando egredior, vela pando; Deumque optimum maximum precor, vt qualis in alio cursu fuit, talis mihi in hoc contingat nauigatio.

SVMMA EX CAPITE I.

1 *Imperatoribus baptizatis prima cura fuit, superstitionem tollere, religionemq. Christianam asserere.*

2 *Constantius, etsi Arrianus, ethnicas superstitiones abolere conatus est. Idem Gratianus, Valentinianus, Theodosius, Arcadius, & Honorius Caess. perficere studuerunt.*

3 *Sumptuosa ædificatio ecclesiarum, picturæ, emblemata, cæteraq. ornamenta ab antiquissimo tempore initium sumpserunt.*

4 *Constantinus Magnus ad honorandum CHRISTI monumentum ecclesiam splendide construi mandat Hierosolymis, ac de modo ædificandi, necnon de membris ædificij disponit per litteras.*

5 *Monumentum CHRISTI, tamquam caput nouæ ecclesiæ à Cõstantino Hierosolymis fabricatæ, magno artificio decoratum fuit.*

6 *Descriptio templi Hierosolymitani à Constantino Imperatore constructi.*

7 *Iustinianus ædificauit Constantinopoli templum sanctæ Sophiæ mira magnificentia, & impensa.*

8 *Non defuerunt Imperatores, qui ornatiora Deo, quã sibi, ædificia excitarint.*

9 *Theodericus Rex Rauennæ tem basilicam construendam ornari efficaciter iubet.*

10 *Altaria olim ad Orientem vertebantur.*

11 *Templa non poterant ædificari inconsulto Episcopo.*

12 *Non extruitur ecclesia, aut monasterium, nisi tantum alterutri redditum tributum sit, quantum necesse est pro alendis ministris, & sacrificijs peragendis.*

13 *Nec refici, nec exornari ecclesiæ poterant, nisi permissu Episcopi.*

14 *Noua ecclesia non ædificabatur, nisi Episcopus locum oratione consecrauisset, in fundamentisque crucem fixisset.*

15 *Dominium loci profani amittitur, in quo sacrum ministerium peractum sit, locusq. ecclesiasticus fit.*

16 *Encænia, hoc est anniuersariæ commemorationes dedicationis ecclesiarum, antiquitus indicta fuerunt.*

De ædificatione templorum, eorumq. dedicatione ab Episcopo facienda. Cap. I.

SIT igitur tale huius nostræ nauigationis exordium, quale in primo libro fuit. Suscepto igitur illustrandæ veritatis officio, putaui necessarium à dispositione sacrarum ædium, ab earumque varietate principium sumere, quòd ea essent vera hominum erga deos religionis indicia.
1 Sic Imperatores etiam sacrosancto baptismatis fonte regenerati, nihil imperatoria maiestate præstantius esse crediderunt, quã protinus curare, vt omnis cessaret superstitio, sacrificiorum aboleretur insania, simulacra de medio tollerentur, impia fana, templaque clauderentur. Vnde Constantius, quamuis Arriani delirij reus, ad Taurum Præfectum Prætorio rescripsit [a] ita. *Placuit* [a l. 4. C. Theod. lib. 16. tit. 8.]
2 *omnibus locis, atque vrbibus vniuersis claudi protinus templa, & accessu vetitis omnibus, licentiam delinquendi perditis abnegari. Volumus etiam cunctos sacrificijs abstinere.* Gratianus quoque, Valentinianus, & Theodosius ad Albinum. *Nemo* [b], inquiunt, *se* [b l. 10. eod. tit.] *hostijs polluat, nemo insontem victimam cædat: nemo delubra adeat, templa perlustret, & mortali opere formata simulacra suspiciat, ne diuinis, atque humanis sanctionibus reus fiat.* Et inferius. *Nulli sacrificandi tribuatur potestas: nemo templa circumeat: nemo delubra suspiciat: interclusos sibi nostræ legis obstaculo profanos aditus recognoscant, adeo* [c], *vt si quis, vel de dijs aliquid contra vetitum, sacrisq. molietur, nullis exuendum se indulgentijs recognoscat.* Quas constitutiones idem Theodosius, Arcadius, & Honorius ad omnes [c l. 11. eod. tit.]

d l. vlt. eod. tit.

omnes extendi voluerunt [d], dicentes. *Nullus omnino ex quolibet genere, ordine hominum, dignitatum, vel in poteſtate poſitus, vel honore perfunctus, ſiue potens ſorte naſcendi, ſeu humilis genere, conditione, fortuna, in nullo penitus loco, in nulla vrbe ſenſu carentibus ſimulacris, vel inſontem victimam cædat, vel ſecretiore piaculo larem ignem erogeniũ, penates odore veneratus, accendat, lumina imponat, thura, ſerta ſuſpendat. Quòd, ſi quiſpiam immolare hoſtiam ſacrificaturus audebit, aut ſpirantia exta conſulere; ad exemplum maieſtatis reus, licita cunctis accuſatione delatus, excipiat ſententiam competentem, etiamſi nihil contra ſalutem Principum, aut de ſalute quæſiuiſſet. Sufficit enim ad criminis molem, naturæ ipſius leges velle reſcindere, illicita perſerutari, occulta recludere, interdicta tentare, finem quærere ſalutis alienæ, ſpem alieni interitus polliceri.* Hac ergo hominum impia vanitate detecta, legibusq. in poſterum vetita, ſtatim eccleſias in Dei, eiuſque filij Chriſti, Deiparæq. virginis, ac Sanctorum omnium honorem, & titulum erexerunt. Verùm, quoniam in his 3 fidei noſtræ (vt ait [e] Anaſtaſius Imperator) inſtituta perdurant, ideo non contenti, vt Ionico potius, Corinthiove, quàm Thuſcano, aut Dorico architecturæ ordine, omniq. ſymmetria, & pulchritudine conſtruerentur: ſed eximijs etiam columnis illuſtrarunt, laquearibus aureis ornarunt, marmoribus puris, aut diſcoloribus cruſtis, picturarum varietate, conchis, alijſque id genus ſtructuris concinnarunt, parietes, pauimentaq. marmoreis ſegmentis, atque teſſellatis, & vermiculatis emblematis mira arte diſtinguendo, omni denique ſplendido, maximoq. ornatu amplificando. Quod, an verum ſit, teſtantur multa, quæ per vniuerſum terrarum orbem ædificata ſunt, templa: quorum alia integra, alia per ea, quæ extant veſtigia, præſertim in vrbe Roma, priſcorum Chriſtianorum pietatem erga Deum apertiſſime oſtendunt. Teſtantur quoque Conſtantini Imperatoris ad Macarium Hieroſolymitanum Epiſcopum litteræ [f], quibus mandat 4 locum quendam ſacrum ab eo iam turpiſſima ſimulacrorum ſuperſtitione purgatum, ac à primis vſque mundi temporibus ipſius Dei optimi maximi iudicio ſanctum habitum, deincepsq. multo clariorem ſanctitatis ſuæ ſignificationem daturum, præclara ædificiorum ſtructura exornari. *Atque ideo*, inquit, *par eſt, vt tua prudentia ita opus diſponat, & prouide res quaſque accuret neceſſarias, quonam modo ſanctuarium templi reliquis omnibus, quæ vbique ſunt, pulchritudine antecellat, ſed etiam cæteræ eius partes tales ſint, vt omnia templa, quæ in ſingulis ciuitatibus primas tenent, huius ædificij dignitate longe ſuperentur. Ac de partibus erigendis, exquiſitoq. artificio perpoliendis, tum Draciliano amico noſtro, qui nonnullas aliarum Prouinciarum partes adminiſtrat, tum veſtræ etiam Prouinciæ Præfecto, ſcito curam à nobis eſſe impoſitam. A noſtra enim benignitate illis imperatum eſt, vt, qui artifices, qui operarij, queue res aliæ fuerint ad illud ædificium neceſſariæ, à tua prudentia diſcant, ac ſtatim ipſorum prouiſione eo mittantur. Quod autem attinet ad columnas, cæteraſque partes ex marmore conficiendas, quas ipſe exiſtimaueris, vel ad decus illuſtriores, vel accommodatiores ad diuturnitatem fore, cùm eas, quaſi ſummatim tecum conſideraueris, fac ad nos diligenter perſcribas: vt cùm ex litteris tuis, quibus rebus opus fuerit intellexerimus, vndique eadem illo comportari poſſint. Teſtudinem vero ſanctuarij laqueatam ne facere, an alio quodam fabricæ genere extruere placeat, abs te certior fieri velim. Reſtat igitur, vt tua ſanctitas illis, quorum iudicio, vt ſupra dictum eſt, rem permiſimus, quibus operarijs, quibus artificibus, quibus denique ſumptibus opus fuerit, quàm celerrime ſignificet.* His ita à Principe perſcriptis, rebuſque omnibus ad opus neceſſarijs, nulla interpoſita mora comparatis, templum ædificatur. 5 Monumentum, in quo Chriſtus fuerat conditus, veluti totius templi caput, eximijs columnis illuſtrari, & ornatu maximo decorari, & varijs cuiuſque generis inſigni-6 bus illuminari cœpit. Aduerſo autem lateri antri, quod ad ſolem orientem reſpiciebat, regale, & auguſtum ſanctuarium adiunctum eſt. Cuius interiores partes marmoris verſicoloris cruſta conſtruebantur: exterior vero parietum ſuperficies politis lapidibus, qui commiſſuris quibuſdam inter ſingulos interiectis, colligabantur, erat exornata: tectorũ vero exteriores partes in ſublimi poſitæ, plumbeis laminis obtegebantur. Interiores cælatis laquearibus affabre inter ſe compactæ, coagmentationibus quibuſdam inuicem continenter cohærentibus, diffuſæ, dilatatæq. & fulgente auro paſsim coopertæ, totum ædificium, veluti ſolis claritate, mirifice illuminabant. Ex vtroque latere xyſti gemini ad longitudinem ſanctuarij adiecti ſunt, quorum teſtudines multo auro, plurimaq. arte decoratæ inſpiciebantur: ex quibus alter à fronte inferioris templi columnis ingentibus ſuffulciebatur, alter intro-

e l. 19. C. de hæret. & Manich.

f Euſebius in lib. 4 de vita Conſtã. tin. cap. 29. cum ſeqq. Socrates li. 1. cap. 6.

troſpe-

trospectans sublatis postibus inspiciebatur. Istis ex aduerso erat fornix dimidiati vniuersi cæli circuli speciem adumbrans, in summo sanctuario in orbem ductus, quem duodecim columnæ Saluatoris nostri Apostolis numero pares, tamquam coronam cingebant, crateribus ex argento confectis circa fastigia concinne expolitæ. Erant etiam inibi vtrinque, primo atrium, deinde porticus, ad extremum atrienses portæ: post quas in ipsa media platea à foro eo deducente, totius fabricæ vestibula graphice admodum constructa visebantur. Præter hæc autem tanta erat auri, argenti, lapidum pretiosorum, quibus vniuersum plane adornatum erat templum, copia, tanta magnitudo, tanta varietas, tantum denique in eo elaborando artificium, vt Eusebius[g] dixerit, vix quemquam id posse oratione persequi. Iustinianus itidem Cæsar Constantinopoli S. 7
Sophiæ templum quanta magnificentia extruxerit, edocet Euagrius historiæ[h] ecclesiasticæ diligens scriptor. Ecclesiam Michaeli Archangelo in loco olim Vestæ sacro Constantinum extruxisse scribunt Sozomenus,[i] ac Nicephorus[k], & alij: complures quoque diuturnitate collapsas admiranda structura Iustinianum funditus restituisse auctor est Procopius[l]; aliasque non paucas Deiparæ Virgini ædificasse, adeo magnificas, & grandes, & (vt ipsius verbis vtar) *ea non dicenda mole paratas, vt, siquis earum vnam duntaxat videret, crederet, illud solum opus ab illo fuisse absolutum, ac circa illud toto Imperij sui tempore fuisse versatum.* Plura item afferri possent exempla Imperatorum vtriusque sexus, in quibus tanta fuit religio, & Christiana pietas, vt longe melius 8
duxerint templa maxima pompa, & sumptibus construere, nobili marmore distinguere, auro ornare, pretiosis lapidibus illustrare, quàm propria palatia ędificare. Vnde Theo- 9
dericus Rex, cùm in Rauennate ciuitate basilicam vellet ædificare, Agapito Vrbis præfecto scribit his[m] verbis. *Quapropter in Rauennate vrbe basilica Herculis amplum opus aggressi, cuius nomini Antiquitas congrue tribuit, quidquid in aula prædicabili admiratione fundauit, magnitudini tuæ studiosissime delegamus, vt secundum Breue[*] subter annexum, de Vrbe nobis marmorarios peritissimos destines, qui eximie diuisa coniungant, & venis colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter metiantur. De arte veniat, quod vincat naturam: discolora crusta marmorum gratissima picturarum varietate texantur. Quia illud semper est in pretium, quod ad decorem fuerit à subtilitate exquisitum.* Quamobrem Arcadius, & Honorius[n], licet, vt supra demonstratum est, simulacra tollerent, sacrificia templorum vetarent, fana claudenda mandarent: volebant tamen templorum, veluti publicorum operum, ornamenta conseruari. Vnde non est dubium, quin omnem omnino diligentiam in ædificandis templis, perinde atque veteres, adhibuissent. *Absit enim* (dixerat idem Theodericus[o]) *vt ornatui cedamus veterum, qui impares non sumus beatitudine*
10 *seculorum.* Templa autem ita posita fuisse, vt altaria ad Orientem starent, ex ijs, quæ Socrates in historia ecclesiastica refert, plane constat. *Antiocheni*[p] inquit, *Syrij altaria, non ad Orientem, vt in alijs ecclesijs, sed*
11 *ad Occasum collocant.* At vero templa ipsa inconsulto Episcopo ædificari non potuisse argumento est epistola, quam retuli, Constantini ad Macarium, & Iustiniani Nouellæ constitutionis titulus[q]. *Vt nullus fabricet oratorij domos, præter voluntatem Episcopi, & vt deputet prius, quæ circa diligentiam, & statum in fabricati oratorij sufficiant, &c.*
12 Itaque nemini ecclesiam, vel monasterium nouum ædificare licet, antequam, vbi illud ædificandnm est, locum dedicauerit Episcopus, & constituerit, qui voluerit ædificare, donationis titulo idoneos, ac sufficientes reditus, cum alendis clericis, vel monachis, tum faciendo sacro mysterio, & sacris tectis conseruandis, & cereis, ac lampadibus no-
13 ctu accendendis. Nec quisquam etiam veterem ecclesiam siue exornare, siue reficere, nisi ipsius Episcopi permissu potest. quo casu tamen reficiens sumptus nullos cogitur illi, quam reficit, ecclesiæ conferre, cùm suos iam reditus habeat, & si proprium operi nomen inscribere possit, sicut Callistratus[r] iurisconsultus respondit, eum scilicet, qui ex voluntate populi pollicitus est opus ab alio factum adornare marmoribus, aliove modo velle nominis proprij titulum, manentibus priorum titulis, qui ea opera fecissent, inscribere posse. Nam si sine illis, quæ Iustinianus dixit, ædificaretur templum, domus priuata, non ecclesia videretur, prout in Concilio Bracarensi[s] secundo, de quo apud Gratianum[t] sancti illi patres decreuerunt sic. *Vnusquisque Episcoporum meminerit, vt non prius dedicet ecclesiam, nisi ante dotem basilicæ, & obsequium ipsius per donationem chartulæ confirmatam accipiat. Non enim leuis culpa est ista temeritas, vt sine luminarijs, vel sine substantiali sustentatione eorum; qui ibidem seruituri sunt,*

tamquam

g eod. c. 19.
h lib. 4. cap. 30.
i lib. 2. c. 2.
k lib. 8. c. 4.
l lib. 1. de ædific. Iust.
m Cassiodorus lib. 1 variarũ ep. 6.
* hoc vocabulo significatur hodie quoque littera quædã Apostolica.
n l. 3. C. de paganis.
o ead. epist. 6.
p lib. 5. cap. 21.
q Nouell. 67.
r l. vlt. ff. de operib. public.
s cap. 5.
t con. 1. 1. quæst. 2.

tamquam domus priuata, consecretur eccle-
[u Nouell 5. cap. 1.] *sia.* Alio etiam loco idem Iustinianus [u] con-
stituerat, vt omni tempore, & in omni loco, si
quis vellet venerabile monasteriũ, aliamve 14
ecclesiam ædificare, non prius licentiam
obtineret hoc agendi, quàm Deo amabilem
locorum Episcopum aduocaret, qui manus
extenderet ad cælum, & per orationem lo-
cum consecraret Deo, figens in eo salutis
nostræ signum, hoc est adorandam, & hono-
randam Crucem, atque ita inchoaret ædifi-
cium, bonum vtique quoddam, ac decens
fundamentum ponens. Idem in Aurelia-
[x can. 7. de consecr. distin. 1.] nensi [x] Concilio decretum fuit, cum adie-
ctione, vt cùm ecclesia esset consecrata,
eiusdem ecclesiæ atrium sancta aqua con-
spergeretur. Nam & Ioannes Papa primus,
qui eodem tempore Romanæ præfuit eccle-
siæ, ad omnes per Italiam Episcopos scri-
[y can. 19 de consecr. distin. 1.] bit [y]. *Ecclesias Arrianorum, vbicumque in-
ueneritis catholicas, eas diuinis precibus, &
operibus absque vlla mora consecrate, sicut
& nos fecimus, cùm pro causa Theoderici
Regis Constantinopoli fuissemus.* Et, vt idem
[z d. Nouell. 37. §. 1.] Iustinianus [z] Menę rescripsit, publicum pro-
cessum faceret Episcopus, & causam ædifi-
cationis omnibus manifestam statueret. Im-
mo, ne quis temerario ausu hisce constitu-
[a Nouell. 131. § 8.] tionibus contrauenire, idem decreuit [a], vt
si quis in domo sua, vel suburbano prædio 15
ecclesiasticum ministerium celebrare præ-
sumpsisset, aut alijs ministrare concessisset,
dominium amitteret sic, vt ecclesię per Epi-
scopum, & œconomum, ac ciuilem loci iu-
dicem applicaretur. Nec dedicationem so- 16
lummodo fieri voluerunt, sed encænia quo-
que quotannis celebrari. Constantinum de-
dicationem sacræ ædis, quæ Magnum mar-
tyrium dicitur, celebrasse, auctores sunt Eu-
[b lib. 4. de vit. Constant. cap. 40.] sebius [b], ac Theodoretus [c]. Dies autem hu-
[c lib. 1. cap. 30.] ius dedicationis quartusdecimus mensis Se-
ptembris ab eo tempore in ecclesia Hiero-
solymitana quotannis festus est testimonio
[d lib. 8 cap. 30.] Nicephori [d]. Vnde [e] Eusebius in historia
[e lib. 10. c. 3.] ecclesiastica narrat, quòd cùm Imperatores,
qui rerum summam obtinebant, tatas leges
pro Christianis sancirent, celebre spectacu-
lum omnibus optabile, & vehementer desi-
deratum ante oculos proponebatur: dedi-
cationum scilicet festiuitates, quibus fre-
quentes visebantur Episcoporum in vnum
conuentus: peregrinorum longe ab exteris
regionibus accedentium concursus: mutuæ
populi in populum beneuolentiæ: propte-
rea, quòd membra corporis Christi in vnum
quasi harmoniæ, & concentus conspiratio-
nem coirent, singuli etiam ecclesiarum præ-
sides, qui conuentibus aderant, singulas
orationes panegyricas habebant. Hinc fa-
[f can. 14. ead. dist.] ctum opinor, vt Felix Papa [f] decreuerit en-
[g can. 15. ead. dist.] cænia singulis annis celebrari: & Grego-
[h lib. 3 cap. 2.] rius [g] per octo continuos dies continuari,
vti dicetur suo loco [h] latiùs.

SVMMA EX CAPITE II.

1 *Clerici vocantur altaris ministri, quia sorte electi sunt.*

2 *Fana dicta sunt, quòd ea Pontifex, fando certa verba, dedicet.*

3 *Profanum dicitur, quod religiosum, aut sacrum non est.*

4 *Theodosius presbyteros à cæteris clericis separare videtur.*

5 *Archidiaconus pecuniæ distribuendæ curam, inter cætera, habebat.*

6 *Archidiaconus custodiæ sacrarum legum præerat, ac de homicidijs, & huiusmodi criminibus inquirebat.*

7 *Acolythi, Iuuenes appellati etiam fuerũt.*

8 *Acolythorum munus est funalia, & cereos deferre.*

9 *In ecclesia Constantinopolitana seruiebant Copiatæ, siue Decani 950.*

10 *In eadẽ seruiebant parabalani sexcenti.*

11 *Parabalanorum cura erat debilium ægra corpora curare.*

12 *Collegium parabalanorum terrori aliquando fuit Alexandrinis ob numerũ.*

13 *Copiatæ, seu Decani sunt, qui lectuli defunctorum, dum ad sepulturam deferuntur, ministerium habent.*

14 *Decanica, seu Diaconica pro carcere ecclesiæ, pro loco conuentus, & in quo res pretiosæ recondantur, pro sacrario, & pro secretario sumpta est.*

15 *Non debent imprimi clericali charactere, nisi qui doctrina, ac moribus probati sunt.*

16 *Concubinarij etiam transacti temporis, naturalesq. liberos habentes à clericatu repellebantur.*

17 *Diaconissæ, quemadmodum & parabalani officium fuit inter cætera ægrotis, & carcere detentis adesse, vt existimat Cuiacius, sed potius in baptismate ministerium habebant.*

18 *Digamæ ad Diaconissæ ordinem admitti non poterant.*

19 *Diaconissa non ordinabatur, nisi exactæ ætatis esset.*

troſpectans ſublatis poſtibus inſpiciebatur. Iſtis ex aduerſo erat fornix dimidiati vniuerſi cæli circuli ſpeciem adumbrans, in ſummo ſanctuario in orbem ductus, quem duodecim columnæ Saluatoris noſtri Apoſtolis numero pares, tamquam coronam cingebant, crateribus ex argento confectis circa faſtigia concinne expolitæ. Erant etiam inibi vtrinque, primo atrium, deinde porticus, ad extremum atrienſes portæ: poſt quas in ipſa media platea à foro eo deducente, totius fabricæ veſtibula graphice admodum conſtructa viſebantur. Præter hæc autem tanta erat auri, argenti, lapidum pretioſorum, quibus vniuerſum plane adornatum erat templum, copia, tanta magnitudo, tanta varietas, tantum denique in eo elaboran-
g eod. c. 39. do artificium, vt Euſebius[g] dixerit, vix quemquam id poſſe oratione perſequi. Iu-
ſtinianus itidem Cæſar Conſtantinopoli S. 7
Sophiæ templum quanta magnificentia ex-
h lib. 4 cap. 30. truxerit, edocet Euagrius hiſtoriæ[h] eccleſiaſticæ diligens ſcriptor. Eccleſiam Michaeli Archangelo in loco olim Veſtæ ſacro Conſtantinum extruxiſſe ſcribunt Sozome-
i lib. 2. c. 3. k lib. 8 c. 4. nus,[i] ac Nicephorus[k], & alij: complures quoque diuturnitate collapſas admiranda ſtructura Iuſtinianum funditus reſtituiſſe
l lib. 5. de ædific. Iuſt. auctor eſt Procopius[l]; aliaſque non paucas Deiparæ Virgini ædificaſſe, adeo magnificas, & grandes, & (vt ipſius verbis vtar) *ea non dicenda mole paratas, vt, ſiquis earum vnam duntaxat videret, crederet, illud ſolum opus ab illo fuiſſe abſolutum, ac circa illud toto Imperij ſui tempore fuiſſe verſatum.* Plura item afferri poſſent exempla Impera-
torum vtriuſque ſexus, in quibus tanta fuit 8
religio, & Chriſtiana pietas, vt longe melius duxerint templa maxima pompa, & ſumptibus conſtruere, nobili marmore diſtinguere, auro ornare, pretioſis lapidibus illuſtrare,
quàm propria palatia ædificare. Vnde Theo- 9
dericus Rex, cùm in Rauennate ciuitate baſilicam vellet ædificare, Agapito Vrbis præ-
m Caſſiodorus lib. 1 variaru ep. 6. fecto ſcribit his[m] verbis. *Quapropter in Rauennate vrbe baſilicæ Herculis amplum opus aggreſſi, cuius nomini Antiquitas congrue tribuit, quidquid in aula prædicabili admiratione fundauit, magnitudini tuæ ſtudio-*
* hoc vocabulo ſignificatur hodie quoque litteræ quæ Apoſtolicæ. *ſiſſime delegamus, vt ſecundum Breue* * *ſubter annexum, de Vrbe nobis marmorarios peritiſſimos deſtines, qui eximie diuiſa coniungant, & venis colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter mentiantur. De arte veniat, quod vincat naturam: diſcolora cruſta marmorum gratiſſima picturarum varietate texantur. Quia illud ſemper eſt in pretium, quod ad decorem fuerit à ſubtilitate exquiſitum.* Quamobrem Arcadius, & Ho-
norius[n], licet, vt ſupra demonſtratum eſt, n l. 1. C. de paganis.
ſimulacra tollerent, ſacrificia templorum vetarent, fana claudenda mandarent: volebant tamen templorum, veluti publicorum operum, ornamenta conſeruari. Vnde non eſt dubium, quin omnem omnino diligentiam in ædificandis templis, perinde atque veteres, adhibuiſſent. *Abſit enim* (dixerat
idem Theodericus[o]) *vt ornatui cedamus* o eod. epiſt. 6.
veterum, qui impares non ſumus beatitudine
10 *ſæculorum.* Templa autem ita poſita fuiſſe, vt altaria ad Orientem ſtarent, ex ijs, quæ Socrates in hiſtoria eccleſiaſtica refert, pla-
ne conſtat. *Antiocheni*[p] inquit, *Syrij alta-* p lib. 5. cap. 21.
ria, non ad Orientem, vt in alijs eccleſijs, ſed
11 *ad Occaſum collocant.* At vero templa ipſa inconſulto Epiſcopo ædificari non potuiſſe argumento eſt epiſtola, quam retuli, Conſtantini ad Macarium, & Iuſtiniani Nouellæ
conſtitutionis titulus[q]. *Vt nullus fabricet* q Nouell. 67.
oratorij domos, præter voluntatem Epiſcopi, & vt deputet prius, quæ circa diligentiam, & ſtatum in fabricati oratorij ſufficiant, &c.
12 Itaque nemini eccleſiam, vel monaſterium nouum ædificare licet, antequam, vbi illud ædificandum eſt, locum dedicauerit Epiſcopus, & conſtituerit, qui voluerit ædificare, donationis titulo idoneos, ac ſufficientes reditus, cum alendis clericis, vel monachis, tum faciendo ſacro myſterio, & ſacris tectis conſeruandis, & cereis, ac lampadibus no-
13 ctu accendendis. Nec quiſquam etiam veterem eccleſiam ſiue exornare, ſiue reficere, niſi ipſius Epiſcopi permiſſu poteſt. quo caſu tamen reficiens ſumptus nullos cogitur illi, quam reficit, eccleſiæ conferre, cùm ſuos iam reditus habeat, & ſi proprium operi nomen inſcribere poſſit, ſicut Calliſtra-
tus[r] iuriſconſultus reſpondit, eum ſcilicet, r l. vlt. ff de operib. public.
qui ex voluntate populi pollicitus eſt opus ab alio factum adornare marmoribus, aliove modo velle nominis proprij titulum, manentibus priorum titulis, qui ea opera feciſſent, inſcribere poſſe. Nam ſi ſine illis, quæ Iuſtinianus dixit, ædificaretur templum, domus priuata, non eccleſia videretur, prout
in Concilio Bracarenſi[ſ] ſecundo, de quo ſ cap. 5.
apud Gratianum[t] ſancti illi patres decre- t can. 1. 1. quæſt. 2.
uerunt ſic. *Vnuſquiſque Epiſcoporum meminerit, vt non prius dedicet eccleſiam, niſi ante dotem baſilicæ, & obſequium ipſius per donationem chartulæ confirmatam accipiat. Non enim leuis culpa eſt iſta temeritas, vt ſine luminarijs, vel ſine ſubſtantiali ſuſtentatione eorum; qui ibidem ſerui turi ſunt,*

tamquam

tamquam domus priuata, consecretur eccle-
u Nouell 5. cap. 1.
sia. Alio etiam loco idem Iustinianus [u] con-
stituerat, vt omni tempore, & in omni loco, si
quis vellet venerabile monasteriũ, aliamve 14
ecclesiam ædificare, non prius licentiam
obtineret hoc agendi, quàm Deo amabilem
locorum Episcopum aduocaret, qui manus
extenderet ad cælum, & per orationem lo-
cum consecraret Deo, figens in eo salutis
nostræ signum, hoc est adorandam, & hono-
randam Crucem, atque ita inchoaret ædifi-
cium, bonum vtique quoddam, ac decens
fundamentum ponens. Idem in Aurelia-
x can. 7. de consecr. distin. 1.
nensi [x] Concilio decretum fuit, cum adie-
ctione, vt cùm ecclesia esset consecrata,
eiusdem ecclesiæ atrium sancta aqua con-
spergeretur. Nam & Ioannes Papa primus,
qui eodem tempore Romanæ præfuit eccle-
siæ, ad omnes per Italiam Episcopos scri-
y can. 19 de consecr. distin. 1.
bit [y]. *Ecclesias Arrianorum, vbicumque in-
ueneritis catholicas, eas diuinis precibus, &
operibus absque vlla mora consecrate, sicut
& nos fecimus, cùm pro causa Theoderici
Regis Constantinopoli fuissemus.* Et, vt idem
z d. Nouell. 57. §. 2.
Iustinianus [z] Menę rescripsit, publicum pro-
cessum faceret Episcopus, & causam ædifi-
cationis omnibus manifestam statueret. Im-
mo, ne quis temerario ausu hisce constitu-
a Nouell. 131. § 8.
tionibus contrauenirer, idem decreuit [a], vt
si quis in domo sua, vel suburbano prædio 15
ecclesiasticum ministerium celebrare præ-
sumpsisset, aut alijs ministrare concessisset,
dominium amitteret sic, vt ecclesię per Epi-
scopum, & œconomum, ac ciuilem loci iu-
dicem applicaretur. Nec dedicationem so- 16
lummodo fieri voluerunt, sed encænia quo-
que quotannis celebrari. Constantinum de-
dicationem sacræ ædis, quæ Magnum mar-
tyrium dicitur, celebrasse, auctores sunt Eu-
b lib. 4. de vit. Const. ant cap. 40.
c lib. 1. cap. 30.
sebius [b], ac Theodoretus [c]. Dies autem hu-
ius dedicationis quartusdęcimus mensis Se-
ptembris ab eo tempore in ecclesia Hiero-
solymitana quotannis festus est testimonio
d lib. 8 cap. 50.
e lib. 10. c. 3.
Nicephori [d]. Vnde [e] Eusebius in historia
ecclesiastica narrat, quòd cùm Imperatores,
qui rerum summam obtinebant, ratas leges
pro Christianis sancirent, celebre spectacu-
lum omnibus optabile, & vehementer desi-
deratum ante oculos proponebatur: dedi-
cationum scilicet festiuitates, quibus fre-
quentes visebantur Episcoporum in vnum
conuentus: peregrinorum longe ab exteris
regionibus accedentium concursus: mutuæ
populi in populum beneuolentiæ: propte-
rea, quòd membra corporis Christi in vnam
quasi harmoniæ, & concentus conspiratio-
nem coirent, singuli etiam ecclesiarum præ-
sides, qui conuentibus aderant, singulas
orationes panegyricas habebant. Hinc fa-
ctum opinor, vt Felix Papa [f] decreuerit en-
cænia singulis annis celebrari: & Grego-
rius [g] per octo continuos dies continuari,
vti dicetur suo loco [h] latiùs.

f can. 14. ead. dist.
g can. 15. ead. dist.
h lib. 3 cap. 2.

SVMMA EX CAPITE II.

1 *Clerici vocantur altaris ministri, quia sorte electi sunt.*
2 *Fana dicta sunt, quòd ea Pontifex, fando certa verba, dedicet.*
3 *Profanum dicitur, quod religiosum, aut sacrum non est.*
4 *Theodosius presbyteros à cæteris clericis separare videtur.*
5 *Archidiaconus pecuniæ distribuendæ curam, inter cætera, habebat.*
6 *Archidiaconus custodiæ sacrarum legum præerat, ac de homicidijs, & huiusmodi criminibus inquirebat.*
7 *Acolythi, Iuuenes appellati etiam fuerũt.*
8 *Acolythorum munus est funalia, & cereos deferre.*
9 *In ecclesia Constantinopolitana seruiebant Copiatæ, siue Decani 950.*
10 *In eadẽ seruiebant parabalani sexcenti.*
11 *Parabalanorum cura erat debilium ægra corpora curare.*
12 *Collegium parabalanorum terrori aliquando fuit Alexandrinis ob numerũ.*
13 *Copiatæ, seu Decani sunt, qui lectuli defunctorum, dum ad sepulturam deferuntur, ministerium habent.*
14 *Decanica, seu Diaconica pro carcere ecclesiæ, pro loco conuentus, & in quo res pretiosæ recondantur, pro sacrario, & pro secretario sumpta est.*
15 *Non debent imprimi clericali charactere, nisi qui doctrina, ac moribus probati sunt.*
16 *Concubinarij etiam transacti temporis, naturalesq. liberos habentes à clericatu repellebantur.*
17 *Diaconissæ, quemadmodum & parabalani officium fuit inter cætera ægrotis, & carcere detentis adesse, vt existimat Cuiacius, sed potius in baptismate ministerium habebant.*
18 *Digamæ ad Diaconissæ ordinem admitti non poterant.*
19 *Diaconissa non ordinabatur, nisi exactæ ætatis esset.*

De

De vario clericorum genere: & quid ſint Iuuenes apud Imperatores: quid Copiatæ, Parabalani, Decani, & Diaconiſſæ: quid Decanica, ſiue Diaconica. Cap. II.

DVO eſſe Chriſtianorum geneta ſcribit B. Hieronymus [a]: quorum alterum conſtat ex hominibus diuino officio mancipatis, & deditis contemplationi, & orationi: vt ſunt clerici, & Deo deuoti, videlicet conuerſi. Vocantur 1
autem clerici, qui forte ſunt electi. Omnes enim Deus in ſuos elegit. Alterum conſtat ex laicis, nempe popularibus perſonis, plebeijs, idiotis, mundanis, ſiue, vt vno verbo dicam, profanis. Budæus ſingulari ingenio, & eruditione vir in Annotationibus ad Pandectas [b], *Propterea*, inquit, *profanos appellaui vbique homines ſacris non initiatos: non enim lubens facio, vt Græcis verbis vtar, vbi latina ſuppetant idem ſignificantia*. Fana à fando appellara, quòd ea Pontifex, certa 2
verba fando, dedicat, vt in primo libro dictum [c] eſt. Inde profani dicebantur, qui ſacris initiati non erant. Quod Virgilius ſignificat [d], cùm inquit.

—— procul, o procul eſte profani,
Conclamat vates.

profanum intelligens, quod religioſum non 3
eſſet, aut ſacrum. Quam vocem Plautus [e] aptiſſime explicat. *Sacrum ſit, an profanum, paruipenditur*. Et in Trinummo [f], *Rapax, auarus, inuidus, ſacrum, profanum, publicum, priuatum habeat*. Cicero [g] in Verrem, facere ex ſacro profanum ſoler dicere: & alibi [h], loca ſacra, & religioſa profana haberi. Sunt ergo Chriſtiani, aut clerici, aut profani, vel, ſi mauis, laici: de his nihil ad nos modo. Clericotum vero, alij ſæculates ſunt, alij regulares. Illorum, alij ſunt maiores, alij medij, alij minores. Omnes tamen, qui diuino cultui miniſteria religionis impendunt, clerici haud male ab Imperatore [i] Conſtantino appellantur. Huiuſmodi autem ſunt apud Iuſtinianum [k]: Presbyteri, Diaconi vtriuſque ſexus, Hypodiaconi, Cantotes, Lectores, Exorciſtæ, Oſtiarij. Sacerdotes autem ſoli Epiſcopi à Theodoſio [l], Arcadio, & Honorio Principibus nuncupantur, ſicut & nuncupari videntur à Iuſtiniano [m]: ſcribit enim. *Iudex mittat ad eos*, videlicet Epiſcopos, *quoſdam de ſuis miniſtris: vt propoſitis ſacroſanctis Euangelijs, ſecundum quod decet ſacerdotes, dicant ea, quæ nouerint, non tamen iurent*. Appellatione porro Epiſcopi veniunt [n] Metropolitani, ſiue Archiepiſcopi,
4 Primates, & Patriarchæ. Presbyteri quoque à cæteris clericis ab eodem Theodoſio videntur ſepararari, dum Paulino Præfecto Auguſtali reſcribit in hæc verba [o]. *Presbyteri citra iniuriam quæſtionis teſtimonium dicant: ita tamen, vt falſa non ſimulent. Cæteri vero clerici, qui eum deinde gradum, vel ordinem ſequuntur, ſi ad teſtimonium dicendum petiti fuerint, prout leges præcipiunt, au-*
5 *diantur*. Prætet hos reperitur Archidiaconus, quem cum ptimo presbytero in eccleſia pecuniæ diſtributionem habere dicit Iuſtinianus [p]. Idcirco apud Maiorianum Imperatorem iubetur [q] Archidiaconus mulctā inferre ei, quem fecerit clericum Epiſcopus
6 inuitum. Hic etiam negotia ſæcularia gerebat, & ad Epiſcopum referebat, vt .ſ. Ferrandus Carthaginenſis Archidiaconus in procemio Parænetici ad Rheginum ſe curis ſæcularibus diſſipatum affirmauit. Quod plane ex conſuetudine eccleſiæ Græcæ colligit, & ex Nicæno [r] Concilio, vbi vnus ex ſeptem diaconis Archidiaconus dicebatur, qui cuſtodiæ legum ſacrarum præerat, & de homicidijs, & alijs eiuſdem generis criminibus inquirebat. Prudentius quoque B. Laurentium, quem e ſeptem viris primum vocat, videlicet Archidiaconum, votas opes diſpenſare dicit, induſtriumq. exoptant Hieronymus [ſ], & Sidonius: qua de re copioſe ſatis in [t] Paratitlis meis habetur. Omnes tamen vno verbo clerici dicuntur, etſi à clericis Iuuenes ſeparet Conſtantinus, & Conſtans [u], dicentes. *Vt eccleſiarum cœtus concurſu populorum ingentium frequentetur, clericis, ac iuuenibus præbeatur immunitas, repellaturq. ab his exactio munerum ſordidorum: negotiatorum diſpendijs minime obli-*
7 *gentur*. Hi Iuuenes ab Impp. P Valentiniano [x], Valente, & Gratiano Acolythi appellantur. *Presbyteros*, inquiunt, *diaconos, ſubdiaconos, atque exorciſtas, & lectores, oſtiarios, & acolythos etiam perſonalium munerum expertes eſſe præcipimus*. Et ſi vir doctiſſimus Cuiacius [y] exiſtimat ibidem verbum, *acolythos*, corrupte eſſe adiectum, quòd veteres codices illo in loco nihil habeant.
8 Solebant acolythi cæreos, & funalia deferre, vt Iuſtinianus in ſua eleganti Nouella [z] indicat, dum vetat acolythos cærarium ab heredibus defunctorum expoſcere. Et hi forte ſunr, quos *Laborantes* appellat Ignatius Principis Apoſtolorum auditor, in [a] epi-

ſtola ad

[a] can. 12, quæſt. 1.
[b] ad L. 12 ff. de diſtract. pignorum.
[c] cap. 2.
[d] lib. 6. Aeneid.
[e] in Mercat. ſcena. 5.
[f] Scena 4.
[g] in orat. 3.
[h] in orat. de Aruſp. reſponſ.
[i] l. 1. C. Theod. de epiſc. & cleric.
[k] Nouell. 3.
[l] L. 7. & l. 18 C. de epiſc. & cleric.
[m] Nouell. 123. §. Nulli vero.
[n] Nouell. 11 & d. 123. & paſſim alibi.
[o] L. 8. C. eod.
[p] Conſt. ad dictam Nouell. 123.
[q] Nouell. 2. de epiſc. iud.
[r] can. 61.
[ſ] in epiſt. ad Euagrium, & in epiſt. ad Domnulum.
[t] tit. de offic. Archid.
[u] L. 10. C. Th. de epiſc. & cler.
[x] l. 6. C eodem.
[y] ad Nouel. 3.
[z] Nouell. 59.
[a] epiſt. 9.

stola ad Antiochenses. *Salutato*, inquit, *subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, exorcistas, atque confessores*. Erant igitur omnes ministri earum, quæ in templo peragebantur, functionum. Omnesque per Episcopum, Archiepiscopum, vel Patriarcham in singulis ecclesijs, certo quidem numero ordinabantur: quemadmodum Co- 9
piatæ, siue Decani, qui ex constitutione [b] Honorij, & Theodosij, non plures quàm nongenti, quinquaginta in sacrosancta Constantinopolitana ecclesia, hoc est, Sanctæ Sophiæ, constitui poterant. Itemque Para- 10
balani, qui cùm antea in Alexandria quingenti duntaxat esse deberent, vt est in Codice Theodos. [c] eorum numerus, quasi non sufficeret, ab eisdem principibus Honorio, & Theodosio ad sexcentos auctus fuit: ita, [d] vt, pro arbitrio viri Reuerẽdissimi, vt ipsi aiunt, Antistitis Alexandrinæ vrbis, de his qui ante fuerant, & qui pro consuetudine curandi egerunt experientiam, sexcenti Parabalani ad huiusmodi sollicitudinem eligerentur. Si quis autem ex his naturali sorte absumebatur, alter in eius locum pro voluntate eiusdem sacerdotis subrogabatur. Quid sint Pa- 11
rabalani, si quis quæsierit, respondebo cum ipsis Impp. Honorio [e], & Theodosio, eos esse, qui ad curanda debilium ægra corpora deputabantur. Nec mihi placet, quod Andreæ Alciato, viro alioquin eruditissimo, placuit [f], vt Parabalani dicerentur, quòd glebæ adscripti, aut toto vitæ tempore hospitalium, xenonumq. seruitio fuissent addicti. Sed potius, vt Iacobo Cuiacio [g] rectè visum est, quasi intrepidi, ac temerarij, in periculis sæpe non paruis versarentur frequenti ægrotorum contactu. Constat etiam ex Codice Theodosiano, huiusmodi Parabalanorum extitisse collegium, adeoq. amplum, vt interdum Alexandrinæ legationi terror 12
esset. Quare voluerunt Principes [h], ne ijs ad quodlibet publicum spectaculum, neque ad curiæ locum, neque ad iudicium accedendi daretur licentia, nisi forte singuli ob causas proprias, & necessitates iudices adijssent, vel in communi totius corporis syndico constituto; neque diuites, neque honorari, aut curiales, sed pauperes tantum in id collegium cooptarentur. De Copiatis bis mentio fit in eodem Codice, vbi [k] Constantinus, & Iulianus sic loquuntur. *Negotiatores omnes protinus conuenit aurum, argentumq. præbere, clericos excipi tantum, qui Copiatæ appellantur*. Et alibi ijdem. *Clerici* [l], *vel hi, quos Copiatas recens vsus instituit nuncupari, ita à sordidis muneribus debent immunes, atque*

b l. 4. C. de sacrosanct. eccl.
c l. 42. C. Theodos. de episc. & cleric. lib. 16.
d l. 43. C. eod. tit.
e d. l. 18.
f lib. 4. cap. Dispunct.
g ad d. Nouell. 5.
h l. 42. de episc. & cler.
i l. 43. eod. tit.
k l. 1. de lustrali collatione.
l l. 15. de episc. & cler.

à collatione præstari, si exiguis admodum mercimonijs tenuem sibi victum, vestitumq. conquirant. Copiatæ etiam Decani appellabantur: & ita antea vocari solitos, hac ducor coniectura, quòd Constantinus [m] dicit, *quos Copiatas recens vsus instituit nuncupa-*
13 *ri*. Decanos Antonius Augustinus in notis ad Iuliani epitomen fuisse arbitratur, qui lectuli defunctorum ministerium habebant, dum ad sepulturam deferrentur. Epiphanius [n] scribit, Georgium Alexandrinum Episcopum lecticas excogitasse corporibus eorum, qui efferrentur, ad numerum certum facete ita, vt sine ijs non liceret efferre corpora mortuorum, maxime peregrinorum: idque, non propter hospitalitatem, sed quæstus gratia. etsi legimus, [o] B. Basilium sanctorum manibus elatum fuisse, atque etiam [p] aliorum mortuorum feretro clericos insignes, ac Episcopali dignitate præstantes viros ceruicem subiecisse. Ab ijs quoque De-
14 canis ecclesiæ carcerem *Decanica* nuncupari, siue *Diaconica*, vt in titulo [q] *de hæreticis*; vel, vt in Codice Theodosiano, *Decanonica*, ab eorum forte ministerio, vt idem Ant. Augustinus suspicatur; etsi Iacobus Cuiacius [r] existimet Decanicam, siue Diaconicam non esse carceres, licet in ea rei quandoque conijciantur custodiæ causa: cùm & haberi in eis conuentus soleant, & recondi res pretiosæ. qui locus in Chalcedonensi Concilio [f] sacrarium appellatur, dum dicit. *Per homines eius, & comites non sum permissus egredi de sacrario, vsquequo subscripsi sententiæ Dioscori. Thalassius dixit, in secretario fueram positus*. Idemque Photius [t]. Itaque Decanica sacrarium, & secretarium dicitur. Io. Stephanus Durantus [u] existimat, sacrarium etiam dici Diaconicon: quia non nisi Diacono in sacrarium ingredi licebat. quod & secretarium appellari probat. Acolythi ergo, Parabalani, & Copiatæ, quia ecclesiastica officia non exercebant, ac oblique ecclesiastico muneri erant adscripti, vere, ac proprie clerici non dicebantur. Verùm, quoniam ministerio ecclesiæ deputati videbantur, largo vocabulo clerici vocabantur, clericorumq. nonnullis
15 priuilegijs gaudebant. At vero eos, qui proprie clerici dicuntur, præsertim presbyteros, diaconosque, ab Episcopis suis ordinari non vtique debere dixit Iustinianus [x], nisi viri essent boni testimonij, Deum timentes, ingenio, & eruditione pręstantes, & in sacris scripturis, & canonibus versati. Nam & in libro Basilicorum [y] tertio, hæc habentur. *Clericos non aliter ordinari permittimus, nisi litteras norint*,

m d. l. 15.
n lib. 3. tit. 1. hæresi 76.
o Greg. Nazianz. orat. 20. in laudẽ Basilij.
p Greg. Nyssen. ad Olymp. de morte sororis suæ Macrinæ. S. Hieron. in epitaphio Paulæ ad Eustochium.
q l. 3.
r ad Nouel. 79.
f Act. 1.
t tit. 9. c. 1.
u lib. 1. cap. 14. de ritib. Eccles. nu. 3.
x Nouell. 6. §. Hæc autẽ.
y tit. 3. cap. 25.

Germon. de Sacror. immunit. F

norint, & rectæ fidei, vitaq. honeſtæ ſint, neq. 16
concubinam, neque naturales liberos, vel ha-
beant, vel habuerint. Diaconiſſarum etiam
in Principum [z] conſtitutionibus frequenter
mentio habetur: quemadmodum enim in
eccleſijs diaconi cõſtitui ſolebant, ſic etiam
diaconiſſæ. Vnde Iuſtinianus [a] conſtituit, vt
in ſanctiſſima Conſtantinopolitana maiore
Eccleſia diaconi maſculi centum duntaxat
ordinarentur, quadraginta vero fœminæ.
Harum munus fuiſſe ægrotos curare, & pau- 17
perum carcere vinctorum curam habere, &
pleraque alia pietatis officia exercere, exi-
ſtimat Cuiacius [b]. Sed pace tanti viri dixe-
rim, non puto diaconiſſas tale munus ha-
buiſſe. Adhibebantur enim ad baptiſmum,
& alia huiuſmodi miniſteria. Quocirca idem
ipſe Iuſtinianus [c], *Præcipimus*, inquit, *neque*
ſecundas contrahentibus nuptias, neque vi-
tam non habentibus irreprehenſibilem, ſed
nec ſuſpectam omnino, ad ſacrum venire mi-
niſterium, & adorandis miniſtrare baptiſ-
matibus, & alijs adeſſe ſecretis, quæ in ve-
nerabilibus miniſterijs per eas (ſcilicet dia-
coniſſas) *rite aguntur*. Huc referri etiam
poſſet, quod Tertullianus [d] de baptiſmo
Chriſti loquens, dicit hiſce verbis. *At vbi*
infans templo exhibetur, quis illum in manus
ſuſcipit? quis in ſpiritu primus agnoſcit? vir
iuſtus, & cautus, & vtique non digamus, vel
ne dignius mox CHRISTVS à fœmina præ-
dicaretur vetere, vidua, & vniuira, quæ &
templo dedita ſatis in ſemetipſa portendebat,
quales ſpiritali templo, ideſt eccleſiæ, debeant 18
adhærere. Ordinari itaque nec poterant
diaconiſſæ, niſi aut vnius mariti viduæ, aut
virgines eſſent; nec cohabitare cum extra-
neis viris, quas ipſæ adoptaſſent fratrum, aut
cognatorum, aut dilectorum loco: ſed cum
parentibus ſolis, & filijs, aut vere fratribus.
His tempus quoque ab Impp. Valentinia-
no, & Theodoſio [e] fuit definitum hoc mo- 19
do. *Nulla, niſi emenſis quinquaginta, vel*
ſexaginta annis, ſecundum præceptum Apo-
ſtoli, ad diaconiſſarum conſortium transfe-
ratur. Exigit autem Apoſtolus, ad [f] Timo-
theum ſcribens, ætatem ſexaginta anno-
rum, quam Iuſtinianus [g] poſtea ad quin-
quaginta, & [h] tandem ad quadraginta
reduxit.

[z] d. Nouella 3. Iuſtin. §. Sancimus.
[a] d. Nouell. 3. §. Sancimus. verſ. quapropter.
[b] ad Nouel. 79.
[c] Nouell. 6. §. Quãta igitur.
[d] li. de Monogamia.
[e] l. 9. C. de Epiſ. & Cleric. & l. 27. eod. C. Theod.
[f] Epiſt. 1. c. 5.
[g] d. Nouell. 6.
[h] Nouella 123.

SVMMA EX CAPITE III.

1 *Regularis intelligitur, qui ſe alicuius inſtituti monaſtici regulæ ſubijcit.*
2 *Monachi olim clerici non fuerunt, immo à clericis diſtinguebantur.*
3 *Iulianus apoſtata ex monacho factus eſt clericus, & lector in eccleſia Nicomedienſi.*
4 *Monachi non habebant eccleſiam propriã.*
5 *Clerici officium eſt docere: monachi flere.*
6 *Curiales, ſiue aulici ad clericatum aſcendere non poterant: ad monachatum poterant.*
7 *Monachi, Anachoretæ, Heſycaſtæ, & Eremitæ fere idem ſunt.*
8 *Monachi proprijs laboribus, & ſibi, & egenis victum parabant.*
9 *Monachus otioſus latroni æquiparatur.*
10 *Tranſeuntes ad ſolitudinem ſpecie monachatus, ſed vitandorum publicorum munerum cauſa, per edicta Imperatorum reuocati ſunt.*
Explicatur l. xxvi. C. de decurion. lib. x.
11 *Iuſtinianus monachos ab anachoretis diſtinguit.*
12 *Medianum via eſt, qua ad cellas tranſitus patet: hodie vulgo appellatur dormitorium in locis clauſtralibus.*
13 *Valens, & Martianus Imperatores reliquerunt monachis bona propria, & teſtamenti factionem, adeo vt per religionis ingreſſum non irritetur, quamuis Accurſius aliter, & male ſenſerit. Intellectus l. xiij. C. de ſacroſanct. eccleſijs pateſit.*
14 *Teſtamenti factio poſt monachiſmum non tenet, cùm iam bona monachi tacito iure ad monaſterium, detractis detrahendis, tranſierint.*
15 *Donatio religionis ingreſſu perit, niſi confirmetur elapſo anno profeſſionis.*
16 *Monachus ex Nou. Iuſtiniani poteſt teſtari inter liberos, virili portione monaſterio relicta.*
17 *Monachus de acquiſitis poſt ingreſſum, ex Leonis Nouella teſtari poteſt in aſſem, ſi monaſterio aliquid contulerit in ingreſſu; ſin minus in beſſem, ex triente monaſterio inſtituto.*
18 *Monachus habet ius legitimarum hæreditatum.*
19 *Monachus ingrediens monaſterium abſq. conſenſu patris, non poteſt vt ingratus exheredari.*
20 *Monachi non poſſunt, niſi coram Epiſcopo conueniri.*
21 *Iudices, & executores ciuiles monachum ad ciuile tribunal cogentes, ſeu vocantes, mulctandi ſunt.*
22 *Epiſcopus cogentes monachum ad forum ſeculare, poteſt ſuo iure in cuſtodiam trudere.*

23 *Seruus eo ipso, quo factus est monachus, liber est, si tamen per triennium, antequam monachus fieret, in monasterio permansit.*

24 *Immunitas clericorum est monachis communis.*

De Monachis, eorumque officio, & immunitate, & prærogatiua. vbi explicatur l. xxvi. C. de Decurionib. lib. x.

Cap. III.

DVO esse clericorum genera præcedenti capite indicaui: quorum alij sunt seculares, alij regulares, vt testatur titulus [a]: *De regularibus, & transeuntibus ad religionem.* Cum igitur de secularibus dictum sit, restat vt de regularibus, quod oportet, subijciatur. Dicebam in Paratitlis [b], regularem dici eum, qui è seculo ad religionem monasticam eo aoimo transit, vt eius canonibus, qui regulæ sunt, obtemperet. Nec ista vox, *Regularis*, apud Imperatores, quemadmodum, nec apud Iurisconsultos extat: sed passim tales alio verbo *monachi* appellantur. Nec olim monachi erant clerici, immo à Iustiniano [c] separantur à clericis, dum inquit. *Sancimus præcipue monachos, licet non sint clerici, immunitatem ipso iure omnes habere tutelæ, siue testamentariæ, siue datiuæ, siue legitimæ.* Imperatores Arcadius, & Honorius [d] rescripserunt, monachos recte ordinari posse, vbi clericos sibi deesse arbitrentur Episcopi: vt de Iuliano Apostata legimus, qui ex monacho factus est clericus, & lector in ecclesia Nicomedicosi, vt Augustinus [e], & Paulus [f] Diaconus testantur. Clericis olim licebat matrimonium contrahere: quod licet etiam hodie ijs, qui sunt in minoribus constituti ordinibus. Monachis numquam licuit, etsi clerici facti (velut ex Iustiniani [g] constitutione,) lectores, aut cantores fierent. Clerici certæ deputabantur [h] ecclesiæ. Monachi non habebant ecclesiam. quod idem Iustinianus [i] fatetur, diceos. *Officium clerici est, docere, & pascere populum, vti gregem sibi commissum.* Monachus vero non doctoris, (vt Hieronymus [k] ad Riparium & Desiderium aduersus Vigilantium scribit) sed plangentis habet officium. Idem [l] ad Heliodorum. *Alia*, inquit, *causa est monachi, alia clerici.* Et ad Rusticum. *Ecclesia habet Senatum cœtum presbyterorum, sine quorum consilio nihil monachis agere licet.*

a lib. 3. tit. 31. in Decretalib.
b eod. tit. 31.
c l. 42. de episc. & cler.
d l. 32. C. Theodos. eod.
e Epist. 76.
f lib. Historiarum 11.
g Nouell. 5. §. 8.
h Nouell. 3.
i Nouella 133.
k can. 4. 16. quæst. 1.
l can. 6 ead. quæst. 1.

Curiales quoque, & cohortales, si fieri volunt monachi [m], recipiuntur. Ex eo tamen hominum genere non ordinantur [n] clerici. Differunt etiam (vt Cuiacius [o] ait) in pœnis. Clericorum est, καθαίρεσις, hoc est purgatio, quæ est quædam spiritualis pœna; vt habetur in constitutione Cælestini [p] iij. Monachorum, sicut laicorum, ἀφορισμός, videlicet separatio, seu excommunicatio. Monachi Græca lingua solitarij homines, à cæterorumque consortio segregati dicti sunt. Nam, cùm primum in Aegypto esse cœperunt, congruentem nomini suo vitam, hoc est agrestem, & solitariam agebant. Neque simul habitabant, sed domunculas sparsim per montes, & saltus extructas habebant sub quibusdam legibus, & institutis. de quibus in meis [q] Paratitlis copiose satis habetur, ad quæ lectorem relego, ne idem bis repeti videatur. Sed ij, & Anachoretæ, & Hesycastæ, & Eremitæ vocari consueuerunt: etsi eos à monachis separare videtur in sua Nouella [r] de Monachis Iustinianus: in qua statuit vnicam omnibus domum, vbi sint cunctis omnia communia. Cui congruit maxime, quod D. Hieronymus [s] scriptum reliquit, tales primos Christianos fuisse, quales monachi imitantur, & esse cupiunt: vt scilicet nihil cuiuspiam proprium esset, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuiderent, orationibus vacarent, & psalmis. Nec solum bona indigentibus in commune conferebant, vt perinde, ac domini vterentur, ac fruerentur: sed etiam labore, ac industria victum sibi, alijsque egenis parabant, vt Chrysostomus, Augustinus, alijq. veteres tradidere: adeo vt celebretur in historia [t] ecclesiastica hoc cuiusdam monachi apophtegma. *Monachus, qui non operatur, latroni par est adiudicandus.* Quocirca Iustinianus [u] dixit, duabus potissimum in rebus operam, & diligentiam impendere monachos oportere; vt, aut sacris vacent scripturis; aut, quas manuarias vocare solent artes, quæ monachos decent, meditentur, exerceantque. siquidem mens inerti otio dedita haud sane quidquam bonorum pariet. Mirum ergo videri non debet, si ipse [x] vitam monasticam, vt rem sacram, & diuinam tantopere commendet, vt cuius sectatores [y] non modò sibi, sed etiam vniuerso generi humano precibus apud Deum, exemplo, doctrina, labore, & industria haud minimum prodesse soleant.

m Nouella 6.
n d Nouell. 6 & Nouell. 123.
o ad d. Nouell. 5.
p cap. 10. de iudic.
q lib. 3. tit. 35.
r Quæ est 5 § Cogitandum.
s lib. de eccles. scriptoribus.
t Tripert. histor. lib. 8. cap. 1.
u in d Nouell. 133. §. vlt.
x d. Nouella 133.
y can 26. & can. 27. & 39. ead. xvi. quæst. 1.

At vero, si, vt ab initio, soli per speluncas vi-
tam traduxissent, non vtique litteris, aut bo-
no publico operam nauare potuissent. Quod
forte præbuit causam Valentiniano, & Va-
lenti Imperatoribus [z], vt constituerent, eos,
qui desertis ciuitatum muneribus, captant 10
solitudines, ac secreta, deprehensos abduci
è latibulis posse, atque ad onera patrij soli
sustinenda cogi. quamuis constitutio hæc
ad monachos Aegyptios tantum pertineat,
vt recte etiam Cuiacius [a] animaduertit, idq.
constat manifeste ex Theodosiano [b] Co-
dice, vbi eadem etiam ita concepta extat
constitutio. *Quidam ignauiæ sectatores,*
desertis ciuitatum muneribus, captant soli-
tudines, ac secreta, & specie religionis cum
cœtibus τῶν μοναζόντων *congregantur. Hos*
igitur, atque huiusmodi intra Aegyptum de-
prehensos, per Comitem Orientis erui e latebris
consulta præceptione mandauimus, atque ad
munia patriarum subeunda reuocari, &c.
Non ergo ad omnes, sed ad eos tantum, qui
curia relicta, Aegyptias solitudines quæsi-
uissent, spectat constitutio. Ex ea enim re-
minuti capite non censebantur: quia bona
propria, & testamenti factionẽ retinebant [c].
At istis minime redeuntibus ad communem
vtilitatem, ipsa Valentiniani, & Valentis [d]
constitutio adimit bona, quæ Constantinus
[e] adiudicauit ijs, qui in eorum locum ad
Duumuiratus munera essent vocati. Con-
stitutio igitur illa Valentiniani, & Valentis
non aliter potuit intelligi. Siquidem Va-
lentinianus alter, Theodosius, & Arcadius
Traiano Præfecto Prætorio rescripserunt [f]
in hæc verba. *Quicumque sub professione*
monachi reperiuntur deserta loca, & vastas
solitudines sequi, in his (ciuitatibus scilicet)
habitare iubeantur. Nec aliter eis liber con-
cedebatur ingressus in oppidis, aut ciuitati-
bus, quæ eisdem fuerant interdictæ, nisi ali-
qua pulsati fuissent lite: quo casu [g] antiqua-
ta dicta Imperatorum iussio censeri debe-
bar. Quidquid tamen sit, idem Iustinianus
voluit, vt monachi ab Anachoretis, & He- 11
sycastis differrent, & in communi vitæ socie-
tate, quam Theodosius, & Arcadius [h] sy-
noditas, & Iustinianus [i] cœnobitas vocant,
vitam ducerent; & vna omnibus esset do-
mus, vna cœnatio, vnus quietis nocturnæ
locus, in quo tamen esset suum cuique cubi-
le, sicut hodie fere in claustralium domibus
obseruatur: eo excepto, quòd cubilia voluit
Iustinianus esse patentia, & omnium oculis
exposita: vt quemadmodum ipse ait, in
communi versantes, testes sibi inuicem ho-
nestatis, & castitatis essent, vnde nemo pro-

[z] l. 26. C. de Decurion. lib. 10.
[a] ad d. l. 26.
[b] l. 63. eod.
[c] l. 13. C. de sacros. Eccl.
[d] d. l. 26.
[e] l. 18. C. eod. de Decurion.
[f] l. 1. C. Theod. de Monachis.
[g] l. 2. eod. de Monach.
[h] l. 7. C. de Episc. aud.
[i] d. Nouella 5.

prium cubiculum habebat: nostri vero ha-
bent, seq. in suas cellulas, vt libet, recipiunt.
inter quas via quædam communis ad suas
12 cellas euntibus relinquitur, quæ medianum
appellari potest, vel (vt ait Vlpianus [k] ad
edictum ædilitium curulium) commune, &
promiscuum plurium cellarum iter. Huius
communionis rationem perelegantem red-
dit idem ipse Iustinianus [l]: quia scilicet zelus
eis ad virtutem crescit, & maxime iuueni-
bus, si cum senioribus constituantur: fit enim
seniorum conuersatio, & iuuentutis educa-
tio perfecta: & sic sunt in cœnobijs suo pro-
prio Abbati obediẽtes, & traditam sibi con-
uersationem inculpabiliter obseruantes.
Immo alia [m] Nouella statuit, vt, qui in mo-
nasterijs proprium habere voluerint latibu-
lum, euitentur. Multa de monachis essent
dicenda: sed ne longius, quàm res, qua de
agitur, postulat, progrediar, de ijs tantum-
modo agam, quæ argumento nostro viden-
tur deseruire. Etenim monachi, siue clerici
sint, siue non item, (ostendi enim monachos
non esse clericos, sed fieri posse) omnibus
fere, quibus illi qui vere clerici sunt, immu-
nitatis gaudent beneficijs. Habent ex Va-
13 lentis, & Martiani constitutione [n] bona pro-
pria, & testamenti factionem: nec irritum fit
eorum testamentum religionis ingressu,
quamquam Accursius [o] putet rumpi, atque
omnia competere monasterio: sed male.
Nam Iustiniani Nouella [p], ex qua illud Ac-
cursij authenticum est desumptum, loquitur
de eo, qui nullis extantibus liberis, intestati
exitum fecit: quo casu succedit monasteriũ,
prout in rescripto [q] Theodosij, & Valenti-
14 niani habetur: quòd si ante monachismum
testamentum non fecerint, non possunt [r] po-
stea facere. Omnia enim, quæ eorum fue-
rint propria, tacito iure ad monasterium
transeunt, excepta Falcidia debitæ succes-
sionis, quæ liberis conseruatur: in quam ta-
men imputare debent liberi dotem, & dona-
tionẽ propter nuptias, prout ius [s] commune
exigit. Excipitur etiam vxoris dos, & lucrum
nuptiale ex casu mortis [t], atque ita casus
mortis trahitur ad casum monachismi. Non
æque excipitur donatio inter coniuges. Li-
cet Ioannes Andreæ [u] existimauerit, ciuili
morte, hoc est monachismo, perinde confir-
mari donationem inter virum, & vxorem,
atque confirmatur morte naturali. Ipse [x] ta-
15 men alias docui, donationem religionis
ingressu perituram, nisi elapso professionis
anno confirmata sit. Hodie ex eiusdem
16 Iustiniani Nouella [y], monachus inter libe-
ros potest facere testamentum, virili por-

tione

[k] l. 17. §. apud Cælium. ff. de ædil. edict.
[l] d. Nouella 5.
[m] d. Nouell. 123.
[n] d. l. 13. C. de sacros. eccl.
[o] ad auth. si qua mulier. C. eod.
[p] Nouella 123.
[q] l. 20. C. de episc. & cleric.
[r] d. Nouella 5.
[s] l. 29. C. de inoffic. test.
[t] l. vlt. § nã & maritis. C. de epis. & cleric.
[u] ad cap. vlt. tim. de donat. inter virũ, & vxor.
[x] li. animaduers. 2. c. 13.
[y] Nouella 22. & d. Nouell. 123.

tione monasterio, quod ingressus est, reli-
a Nouell. 5. cta. Et ex Leonis [a] Nouella, etiam de ijs, 17
quæ post ingressum acquisiuit, testamentum
facere potest, vel in assem, si quid rerum sua-
rum monasterio in ingressu contulerit: vel si
non contulerit, in bessem, triente monaste-
a d. l. vlt. §. hoc etiam. rio relicto. Habet & ius [a] legitimarum he- 18
reditatum monachus; nec vt ingratus potest 19
exheredari, quod inuito, vel ignorante patre
religionem sit ingressus. Et licet olim mo-
b l. 31. C. de episc. & cleric. & l. 14. C. de episc. audient. nachi vtriusque sexus conuenirentur [b] in
prouincijs apud Præsidem, & in Vrbe apud
Præfectum Prætorio, & vocati, ad forum ve-
nire cogerentur ex Leonis constitutione,
non item coram Episcopo, nisi volente acto-
c Nouell. 79. re; ex [c] Nouella tamen Iustiniani non pos- 20
sunt monachi, nisi coram Episcopo conue-
niri, pro cuius arbitrio respondere debent,
vel per se, vel per Abbatem, vel per acto-
rem, siue syndicum communem. Itaque
mulctantur ciuiles iudices, qui huic consti- 21
tutioni non paruerint; & coercentur carce-
re executores, qui quemquam ex monachis
ad tribunal magistratus ciuilis, non ad Epi-
scopi, vocauerint. Nam ab ipso Episcopo 22
executores conijci possunt in decanica, siue
diaconica, cuius vocis significationem in
præcedenti capite patefecimus. Immo si ser- 23
d d. Nouell. 5. uus efficitur [d] monachus, euadit iugum ser-
uitutis, si per triennium ante in monaste-
rio, probationis gratia, conuersatus fue-
rit: quo peracto, & monachatum, & liber-
tatem consequetur. Sed, vt vno verbo di-
cam, quidquid immunitatis habent cleri- 24
ci, idem & habere monachos voluerunt
e l. 32. § penult. C. de episc. & cler. Imperatores [e] Leo, & Anthemius, qui ita
aiunt. *Priuilegijs sane singulis quibuscumque sacrosanctis ecclesijs orthodoxæ fidei, xenodochijs, siue ptochotrophijs, tam generaliter, quàm specialiter attributis perpetuo obseruandis, nullis eas, earumque sacerdotes, aut clericos (cuiuscumque gradus sint) aut monachos ptochotrophos, aut xenodochos, orthodoxæ fidei deputatos extraordinarijs muneribus præcipimus prægrauari.*

SVMMA EX CAPITE IV.

1 *SIXTI V. constitutione cautum est, ne quis ad Cardinalatum promoueatur, nisi per annum inter clericos fuerit, clericaliq. habitu incesserit.*

2 *Pontifex Romanus omnium Episcoporum est maximus.*

3 *Ius Pontificium est Theologico affine.*

4 *Senibus, & præstantibus viris idem pene honor debetur, qui & magistratibus.*

5 *Principum paucitas proficua, & salubris orbi terrarum est.*

6 *Orandum est pro principibus, vt tranquille vita transigatur.*

7 *Ethnici quoque Principes suos sacrificijs, votis, supplicationibus, atque feriarum solemnitate dijs commendarunt.*

8 *Expediret Reipub. omnia ad vnum redigi.*

9 *Pax ecclesiæ ex vnitate pendet.*

10 *Imperatores Christiani vnum Romanum Pontificem agnouerunt omnes.*

11 *Iustinianus vocat Ioannem Pontificem Max. caput omnium ecclesiarum.*

12 *Idem Romam vocauit legum patriam, fontem sacerdotij.*

13 *Sedes Romana principatum obtinuit per quattuor maiora Concilia, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense.*

14 *Sedes Constantinopolitana per eadem Concilia secundum locum sortita est.*

15 *Constantius Imp. Arrianus primatum ecclesiæ Romanæ tacite approbauit, Pontificis Romani iudicio Athanasij causam remittendo.*

16 *Liberius Papa Athanasium Episcopum Alexandrinum damnare inauditum detrectauit.*

17 *Impius Constantius etiam expresse auctoritatem Romani Pontificis confessus est.*

18 *Quanta fuerit Pontif. Romani auctoritas vsque à Iulij primi Papæ temporibus perspicitur, qui Episcopos Orientales, non solum incusat, sed minis impetit.*

19 *Arriani primatum Romano Pontifici deferunt.*

20 *In Concilio Sardicensi factum est dissidium inter Orientales, & Occidentales Episcopos propter Athanasium Alexandriæ, & Paulum Constantinopolis Episcopos.*

21 *Constantinopolis noua Roma appellata est.*

22 *Roma duos habet oculos: Petrum scilicet, & Paulum Apostolos. Ex Ioan. Chrysost. qui Romam hac de causa maximis laudibus effert.*

23 *Phocas Imp. rogante Bonifacio Papa declarauit Romanam sedem primatum tenere, cùm antea Patriarcha Constantinopolitanus se primum aliquandiu scripsisset; idque fecit Bonifacius, vt Græci sententia proprij Imperatoris conuincerentur magis.*

24 *Roma terrarum dea, & gentium regina.*
25 *Præsentia Imperatorum occasionem dedit Patriarchis Constantinopolitanis, vt se primos nuncuparent, accedentibus barbarorum incursionibus.*
26 *Romani Pontifices semper orthodoxi fuerunt: contra verò Constantinopolitani aliquando perperã de fide senserunt.*
27 *Græci loquacitatis, luxuriæ, & leuitatis apposite notantur.*
28 *Concilium Florentinum Romano Pontifici primatum defert, tamquam vero successori B. Petri Apostoli, consentientibus Patriarcha, atque Imperatore Constantinopolitano, cum pluribus Græcis proceribus.*
29 *Michael Palæologus, Isaacius iunior, & Emanuel Imperatores Græci primatum in Romana Ecclesia agnoscunt.*
30 *Quæsita est longissima possessio Ecclesiæ Romanæ circa possessionem primatus.*
31 *Ius Pontificium præscriptionem seuerius admittit, quàm imperiale.*
32 *Præscriptio malæ fidei de iure canonico nunquam valet, quamuis longi temporis sit, quod & præcepit lex xij. tabularum.*
33 *Romanus Pontifex fidelis totius Ecclesiæ caput est œcumenicum.*
34 *Imperatorum non est statuere de rebus, aut personis sacris.*
35 *Vigente Romana Republica ciuitatum ius diuersum erat.*
Intellectus l. vnica C. de Priuileg. vrb. Constantinop. lib. 11. patefit.
36 *Vlpianus iurisconsultus genere Syrophœnix fuit, & sic Asia oriundus.*
37 *Tiberius Cæsar Prænestinos municipes ex colonis fecit, quòd in eorum agro ex lethali morbo liber remansisset.*
38 *Immunitas, ideo sic vocatur, quia munerum vacationem præstat.*
39 *Romani poterant filios impune occidere.*
40 *Constitutio Honorij, & Theodosij circa prærogatiuas vrbis Constantinopolitanæ, quæ est l. vnica C. de priuil. vrb. Constantinop. lib. 11. non respicit ius Pontificatus, nec res sacras, sed priuilegia, & immunitates Romanæ ciuitatis, quibus Impp. vrbem Constantinopolitanam ornare voluerunt.*
41 *Prærogatiua vrbis Constantinopolitanæ, de qua loquitur lex 6. C. de sacrosan. eccl. intelligitur esse par cum ea, quam possidet Romana vrbs, quo ad canonum explicationem: qua de re populi Illyrici Constantinopolim potius, quàm Romam commoditatis causa ab Imperatoribus remissi sunt. Quod notandum est ad asserendam Romanæ sedis auctoritatem, blateronumq. petulantiam retundendam.*
Explicatur l. 6. C. de sacrosanct. eccl.

De Primatu Romani Pontificis: vbi explicatur l. vnica C. de priuileg. vrbis Constantinopol. lib. 11. & l. 6. C. de sacrosanct. ecclesiis. Cap. IV.

QVEMADMODVM Iustinianus [a] censuit, vt Episcopus assumatur ex clero, vel ex monasterio, non ex laicis, vel si quis ex laicis videatur idoneus, referatur prius inter clericos, & inter eos sex mensibus, vel (vt [b] ex alia constitutione) tribus saltem conuersetur, ne repente ex laico clericus, & ex clerico Episcopus fiat (quod SIXTVS Papa V. veterum canonum æque, ac optimorum omniũ rituum obseruantissimus, anno salutis nostræ M.D.LXXXVI. instaurauit religiose, ac prudenter in Cardinalib. statuendo, ne quis ad eam dignitatem deinceps promoueatur, nisi per annũ inter clericos fuerit, clericaliq. habitu incesserit) ita de ipso Pontifice Romano dici debet, cùm [c] omniũ Episcoporum sit maximus, & Princeps; ne illud obijciatur Aristophanis. *Qui nunc quidem nihil est, cras erit maximus.* vel illud Aristidis in encomio Romæ: *Qui hodie pedes est, cras videbitur eques:* vel sicut Vlpianus [d] noster ad edictum scribit. *Heri seruus, hodie liber*, quem Persius hesternum vocat. Sed dilucidius Beatus Hieronymus ad Oceanum. *Heri cathecumenus, hodie Pontifex: heri in amphiteatro, hodie in Ecclesia: vespere in Circo, mane in Altario: dudum fautor histrionum, nunc virginum consecrator.* De Principe igitur sacerdotum, omniumq. maximo dicamus, deq. eius primatu, quem à CHRISTO acceperit, necne; alibi differemus [e]. In hoc enim libro, vti iurisconsultus agam, eoq. animo, vt eas tantum res, quæ Pincipum constitutionibus, & aliorum profanorum scriptorum dictis probari possunt, suscipiam, & profitear, veritus scilicet, ne Theologi, aut interdicto mecum contendant, aut me ex iure manu consertũ vocent, quòd temere in proprias ipsorum possessiones irruerim. Quamquam minus dubito,

a Nouell. 6.
b Nouell. 123.
c cap. 26. in Concil. Carthagin. 3. & can. 3. 99. d.
d l. 7. §. præterea ff. de iniurijs.
e c. 5. lib. 3.

3 dubito, cùm ius, quod profiteor, Pontificium sacræ Theologiæ necessitate, & affinitate deuinctum sit, quin libenter in eorum spatijs frugiferis, & immensis Theologiæ campis excurrere, & quidquid argumento nostro deseruire posse videbitur, carpere permittant. Nec id ita meum faciam, vt non possint, aut lege mecum agere, aut id ipsum condicere, aut vindicare, quod commodato magis ad pompam, vt Vlpianus[f] ait, & ostentationem, quàm mutuo acceperim. Primatum à primo dici nemo est, qui dubitet. Primus vero, aut prior dicitur, qui dignus est honore, veneratione, cultu, auctoritate: vt cùm alicui assurgimus, aut honoris gratia loco cedimus: nam priores esse eos arbitramur, & dignos, quos nobis præponamus, colamus, obseruemus, ac eis primas demus, licet nullum in nos imperium, nullam habeant potestatem, quales sunt senes, alijq. præstantes, & eminentes viri, quibus eundem pene, quem magistratibus ho- 4 norem, etiam veteres tribuisse, auctor est Callistratus[g] iurisconsultus. Qui verò præstat præfectura, dignitate, magistratu, is Princeps est, & potestate omnibus priuatis hominibus prior: is sua auctoritate, & imperio de medio tollit innatam hominum cupiditatem, libidinem, ambitionem, noua studia, hæreses, & infinitas seditiones, bella ciuilia, & omnia denique malorum genera. Namque homo, vt asseuerant Philosophi, sic vt mitissimum, & optimum animal est, ita omnium ferocissimum, & perniciosissimum: habet enim vires animi, non solum corporis, quibus infinita excogitet, & incredibilia. Ad eius autem vitia comprimenda semper opus fuit, vt esset, qui improbos coerceret, defenderet, & tueretur ab iniuria bonos: nec aliter, ac ne momento quidem, firma esse ob corruptelam morum humana societas posset. Atque ideo optime ageretur cum vniuerso orbe, si vnus omniû esset Princeps, & gubernator. Non enim hostem haberet; neque populus aliû, quàm suum Principẽ, neque Princeps alios, quàm suos pertimesceret. Ob hanc ipsam rationẽ Principum paucitas, pacatior, & salubrior 5 est vbique terrarum; maximeq. interest Reipub. amplitudinem Regum, & Principum tueri, ne plures nascãtur hostes, augeaturq. calamitas. Quare Paulus[h] Apostolus hor- 6 tatur omnes ad preces, & obsecrationes pro salute, & incolumitate Regum, & Principû: nec huius rei rationẽ prætermittit, inquiens. *Vt quiete, tranquille, & placide traducamus* 7 *vitam*. Nam & ethnicos pro Principum salute sacrificia fecisse, vota nuncupasse, supplicationes decreuisse, statuisse ferias demonstraui[i]. Quem morem conseruasse Christianos scribit Tertullianus[k]. *Nos*, inquit, *pro salute Imperatorum Deum vocamus æternum, Deum verum, & Deum viuum*. Et paulo post. *Precantes sumus omnes semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcumque hominis, & Cæsaris vota sunt*. Iuxta hanc formam populus fidelium in huius seculi peregrinatione, tamquam in Babylone captiuus, & ad supremam patriam aspirans, orat etiam pro pace temporali, vt remotis per Dei pietatem omnibus aduersitatibus, quietam, & tranquillam vitam agat Ecclesia. Hæc Alcuinus de diuinis officijs cap. de celebratione Missæ. *Ita ergo* (ait Florus magister in expositione Missæ) *& Ecclesia deprecatur pacem fieri in diebus nostris: quod & post nos alij vsque ad consummationẽ seculi vtique similiter orabunt*. Nec vllus vnquam fuit tam ferus, & inhumanus, nullus tam ingenij hebes, nullus tam excors, tamq. demens, & nesciens, vt non crediderit ma-
1 gis expedire Reipublicæ, si vna tantum esset concio, vnus grex, vnum corpus, vna fides, vnus animus, ac essent denique omnia vnum. Quid enim potest esse magis coniunctum, quàm vnum? nam vnius, vt vnum est, diuisio non est, aut dissolutio, sed plurium: & propter vnum, quodcumque illud sit, omnia dicuntur esse vna, copulata, adstricta, colligata, annexa. In profanis parum quidem interest, in pluribus sit principatus, an in vno. Atquemadmodum vna est Ecclesia, ita Ecclesiæ vnus sit Princeps, necesse est: nam si plures essent, ijq. inter se æquales, nullus esset ordo: vbi nec prius, nec posterius, neque primum, neque postremum, nullus ibi ordo est. Oportet quidem superiora, & inferiora esse, vt ordo sit. Cùm igitur vnicum corpus sit Ecclesiæ, non erit biceps, aut triceps: neque ordo vnus esset, nisi omnia ita temperata, & concinnata sint, vt sint superiora, & inferiora, quasi gradibus connexa ad summum vnum, & primum. Vnde eleganter profecto Imperatores Theodosius, & Valentinianus di-
2 xerunt[l]. *Tunc demum ecclesiarum pax vbique seruabitur, si rectorem suum agnoscat vniuersitas*. Et inferius. *Verùm, ne leuis saltem inter ecclesias turba nascatur, vel in aliquo minui religionis disciplina videatur, hac perẽni sanctione decernimus, ne quid tam* Episco-

f l. 12. in fi. ff. de rebus cred. & l. 5. in fi. ff. commod.

g l. 5. ff. de iur. immun.

h ad Tim. 2.

i sup. lib. 1. c. 15. cum seqq.

k In Apologetico c. 39.

l Nouell. 14.

Episcopis Gallicanis, quàm aliarum prouin-
ciarum, contra consuetudinem veterem liceat
sine viri venerabilis Papæ Vrbis æternæ au-
ctoritate temperare: sed illis, omnibusq. pro
lege sit, quidquid sanxit, vel sanxerit Apo-
stolicæ sedis auctoritas: ita vt quisquis Epi-
scoporum ad iudicium Rom. Antistitis euoca-
tus, venire neglexerit, per moderatorem eius-
dem Prouinciæ adesse cogatur, per omnia ser-
uatis, quæ Diui parentes nostri Romanæ Ec-
clesiæ detulerunt. Initio eiusdem constitutio-
nis dixerant. Cùm sedis Apostolicæ prima-
tum S.Petri meritum, qui Princeps est Epi-
scopalis coronæ, & Romanæ dignitas ciuita-
tis, sacræ etiam synodi firmauit auctoritas,
ne quid præter auctoritatem sedis istius illici-
tum præsumptio attentare nitatur, &c. Atq.
ista fortasse constitutio erit, cuius mentio fit
in epistola, quam Concilium Chalcedonen-
se ad Leonem Pontificem Romanum scribit,
quæ in eodem Concilio inseritur, in qua
hæc habentur. Confirmauimus centum, &
quinquaginta sanctorum Patrum, qui in
Constantinopoli congregati sunt, regulam sub
piæ memoriæ Maiore Theodosio, quæ præce-
pit, post vestram sanctissimam, & Apostoli-
cam sedem, honorem habere Constantinopoli-
tanam, quæ secunda est ordinata; confidentes,
quia lucente apud vos Apostolico radio, & vs-
que ad Constantinopolitanam ecclesiam con-
suete gubernando illum spargentes, hunc sæ-
pius expanditis, eo quòd absque iniuria, non
quòd absque inuidia consueueritis vestrorum
bonorum participatione ditare domesticos.
Non est itaque dubium, quin Imperatores
vnum Romanum Pontificem agnouerint, 10
eumque semper declarauerint esse primum
vetustate, potestate, honore, antiquissimum,
maximum, dignissimum propter Petrum
Apostolorum præstantissimum. Vnde Iusti-
nianus[m] ad Io. Vrbis Episcopum. Nos red-
dentes honorem Apostolicæ sedi, & vestræ
sanctitati, quod semper in voto fuit, & est
(vt decet patrem) honorantes vestram bea-
titudinem, omnia quæ ad ecclesiarum statum
pertinent, festinauimus ad notitiam deferre
vestræ sanctitatis: quoniam semper nobis
fuit magnum studium vnitatem vestræ Apo-
stolicæ sedis, & statum sanctarum Dei eccle-
siarum custodire: quæ hactenus obtinet, & in-
commote permanet nulla intercedente contra-
rietate. Ideoque omnes sacerdotes vniuersi
Orientis tractus subijcere, & vnire sedi ve-
stræ sanctitatis properauimus. Et paulo post.
Nec enim patimur quidquam, quod ad eccle-
siarum statum pertinet, quamuis manife-
stum, & indubitatum sit, quod mouetur, vt
non etiam vestræ innotescat sanctitati, quæ
caput est omnium sanctarum ecclesiarum.
11 Idem Princeps Iustinianus[n], dum voluit, vt
Romana Ecclesia vbique gentium annorum
centum gauderet præscriptione. Vt legum,
Inquit, originem anterior Roma sortita est,
ita & summi Pontificatus apicem apud eam
12 esse, nemo est qui dubitet. Vnde & nos neces-
sarium duximus, patriam legum, fontem sa-
cerdotij spirituali nostri numinis lege illu-
strare, vt ex hac in vniuersas ecclesias Ca-
tholicas, quæ vsque ad Oceanum fretum po-
sitæ sunt, saluberrimæ legis vigor extenda-
tur. Et in alia[o] Nouella constitutione. San-
cimus vicem legum obtinere sanctas ecclesia-
sticas regulas, quæ à sanctis quattuor conci-
lijs expositæ sunt, aut firmatæ, hoc est in Ni-
cæno trecentorum decem & octo, & in Con-
stantinopolitano sanctorum centum quinqua-
ginta patrum, & in Ephesino primo, in qua
Nestorius est damnatus, & in Chalcedonensi,
in quæ Eutyches cum Nestorio anathemati-
zatus est. Prædictarum enim quattuor syno-
dorum dogmata, sicut sanctas scripturas ac-
cipimus, & regulas, sicut leges obseruamus.
13 Ideoq. sancimus[p] secundum earum definitio-
nes, sanctissimum senioris Romæ Papam pri-
mum esse omnium sacerdotum: beatissimum
14 autem Archiepiscopum Constantinopoleos no-
uæ Romæ, secundum habere locum post san-
ctam Apostolicam senioris Romæ sedem: alijs
autem omnibus sedibus præponatur. Habuit
autem secũdum locum post Romanum Pon-
tificem Constantinopolitana ecclesia à se-
cundo Constantinopolitano concilio, vt So-
crates[q], & Tripartita[r] historia referunt.
Hunc principatum indicare etiam voluit
idem Imperator illis verbis[s]. Iubemus bea-
tissimos Archiepiscopos, & Patriarchas, hoc
est senioris Romæ, & Constantinopoleos, &
Alexandriæ, & Theopoleos, Antiochiæ scili-
cet, & Hierosolymorum, &c. Athalaricus
Gothorum Rex Io. Papæ. Vos, ait[t], qui Pa-
triarcharum honore reliquis præsidetis eccle-
15 sijs, &c. Immo fere ab initio, quo Imperij se-
des Byzantium est translata, Constantius
Constantini Magni filius, etsi parum reli-
giosus, quin potius Arrianus, hunc Rom. Ec-
clesiæ primatum approbasse visus est. Nam
cùm Athanasius Alexandriæ Episcopus de
varijs esset falso apud eum Principem accu-
satus criminibus, ipseq. decreuisset à sua Pa-
triarchali sede sanctum virum dimouere, Li-
berium Rom. Episcopum rogauit, vt eundẽ
Athanasium per subscriptionẽm deijcere
16 sacerdotali solio vellet; sed Liberius perse-
ueranter renituit, nec visum hominem, nec
auditum

[m] l. 7. C. de summa Trin. & fide Cathol.
[n] Nouell. 9. in princip.
[o] Nouellã 131. §. sancimus.
[p] ead. Nouell. §. sequẽ.
[q] lib. 5. c. 8.
[r] lib. 2. c. 9
[s] Nouella 123.
[t] Cassiod. lib. Variarũ 9. epist. 15.

auditum damnare voluit: nefas vltimum
sæpe exclamans, atque aperte recalcitrauit
Imperatoris precibus. Et quamquam id sci-
ret Imperator esse impletum, *auctoritate* 17
u lib. 15. *tamen* (ait Ammianus [u] Marcellinus) *qua*
potiuntur æternæ Vrbis Episcopi, firmari desi-
derio nitebatur ardenti. Quo non impetrato,
Liberius ægre populi metu, qui eius amore
flagrabat, cum magna difficultate noctis me-
dio potuit vrbe exportari. Eundem Athana-
sium Eusebiani de criminibus accusauerãt:
deinde Iulium Episcopum, qui tum Roma-
nam regebat Ecclesiam, per litteras de cri-
minibus certiorem fecerant, vt auctor est
x lib. 2. c. 4. Theodoritus in historia [x] ecclesiastica. Hic
etiam Iulius aduersus Episcopos Orientis
propter Catholicos Prælatos inuehitur ma-
y lib. 3. c. 7. ximè, vt videre est apud Sozomenum [y].
Quo in loco haud obscure apparet, quanta 18
etiam tunc temporis fuerit in orbe Christia-
no Pontificis max. auctoritas: nam post mul-
ta ait. *Cùm propter sedis dignitatem cura*
omnium ad ipsum spectaret, singulis suam ec-
clesiam restituit, scripsitq. ad Episcopos Oriẽ-
tis, eosq. incusauit, quòd inconsulto ipso de
bisce viris iudicassent, ecclesiasq. perturbas-
sent, cùm decretis concilij Nicæni stare nol-
lent. Deditq. mandatum, vt quidam illorum
omnium nomine ad diem constitutum accede-
rent, perspicuè declaraturi sententiam, quam
de his tulerant, æquam, iustamq. esse. Quin
etiam minatus est se de reliquo non passurum
eos inultos esse, nisi nouis rebus studere non
desisterent. Quo in loco Arriani Episcopi 19
fatentur, inter alias, primas obtinere Roma-
nam Ecclesiam. Plura in hanc sententiam,
si otium esset, in mediũ afferri possent, qui-
bus perspicuum esset Christianos vtriusque
Imperij, Occidẽtis scilicet, & Oriẽtis Princi-
pes decreuisse Romanam Ecclesiã omnium
ecclesiarum principatum habere. Est autẽ
hominum natura fluxa, mutabilisq. ac no-
uitatis cupida, vnde propria leuitate distra-
cta, in eodem statu permanere non potest:
quandoquidem inter Latinam, & Græcam, 20
vel si mauis, Occidentalem, & Orientalem
ecclesiam, dissidium in Sardicensi Concilio
coortum est. Causam dissidij illam affert
z lib. 2. c. 16 Socrates [z] in historia ecclesiastica: quòd
cùm Concilium Sardicæ esset conuocatum,
Episcoporum occidentalium tercentorum,
orientalium vero septuaginta sex, & hi nol-
lent Paulum, & Athanasium Concilio in-
teresse, illi autem vellent: facta fuit dissolu-
tio, orientalibus secedentibus, in Thraciaq.
aliud Concilium celebrantibus, vbi Arrij
dogmata probata fuerunt, fidesq. Nicæna
damnata: Occidentalibus autem Paulum
Constantinopolitanæ, & Athanasium Ale-
xandrinæ ecclesiæ cum Marcello Anciræ
Episcopo restituẽtibus, Arrianosq. Episco-
pos anathemate notantibus. Hinc Christia-
ni Principes (præsertim Rom. Põtifices) sem
per conati sunt, nõ modò dissidiũ tollere, &
vtrosque occidentales, & orientales, modò
coactis Cõcilijs, modò pragmaticis sanctio-
nibus, ad vnitatẽ reducere, sed Romanæ etiã
ecclesiæ primatum asserere. Quibus tamen
non obstantibus aliquando Constantinopo-
litanus Patriarcha de primatu ipso cum Ro-
mano contendere est ausus: dixitq. se prin-
cipem, caputq. esse Ecclesiæ, quòd Episco-
pus esset principis ciuitatis, in quã transla-
tum fuisset Imperij caput, & sedes; atque
21 ideo Constantinopolim, nouam iampridem
Romam vocari. Romanus vero contra, Con-
stantinopolim esse tantum Romanorum co-
loniam: Romam solum caput imperij per-
mansisse: quã ob causam Imperator Roma-
norum, nõ Constantinopolitanorũ Impera-
tor vocabatur. vel potius asserebat Romam
caput esse ex eo, quòd Apostolorum Prin-
ceps, & CHRISTI Vicarius non doctrina
solum, verum etiã sanguine suo primatũ ini-
bi constituerat. Vnde Tertullianus [a]. *Felix,* a lib. de præscriptionib. aduersus hæret.
ait, *Ecclesia Romana, cui totam doctrinam*
Apostoli cum sanguine suo profuderunt: vbi
Petrus passioni Dominicę adæquatur, vbi Pau
lus Ioãnis exitu coronatur, vbi Apostolus Ioã-
nes, posteaquã in oleum igneũ demersus, nihil
passus est, in insulam relegatur. Et S. Leo
Papa. *Beatissimus Petrus Princeps Aposto-*
lici ordinis ad arcem Romani destinatur im-
perij, vt lux veritatis, quæ in omnium gen-
tium reuelabatur salutem, efficacius se ab ip-
so capite per totum mundi corpus effunderet.
Cuius autem nationis homines in hac nũc vr-
be non essent? aut quousque gentes ignorarẽt,
quod Roma didicisset? Et alibi. *Isti sunt vi-*
ri, per quos tibi Euangelium CHRISTI *Ro-*
ma resplenduit; & quæ eras magistra erro-
ris, facta es discipula veritatis. Ioannes
Chrysostomus in epistolam ad Romanos.
Ego & Romam propterea diligo, tametsi aliũ-
de queam illam laudare, nempe à magnitu-
dine, ab antiquitate, à pulchritudine, à mul-
titudine, ab imperio, à diuitijs, & à rebus in
bello fortiter gestis. Sed dimittens omnia, ob
id illam beatam prædico, quòd erga illos (Ro-
manos intelligit) *Paulus, dum viueret, adeo*
fuit beneuolus, adeo illos amauit, & coram
disseruit, & postremo vitam apud eos finiuit.
Cuius corpus sanctum ipsi possident: & pro-
pterea ciuitas illa hinc facta est insignis ma-

gis

gis quàm ab alijs rebus omnibus: & tanquam
corpus magnum, ac validum, duos habet ocu- 22
los illustres, Sanctorum videlicet horum cor-
pora. Non ita cælum splendescit, quando sol
dimittit radios, quemadmodum Romanorum
vrbs duas illas lampades vbique terrarum
effundens. Hinc rapitur Paulus, illinc Pe-
trus. Mox subiungit. *Qualibus coronis dua-*
bus ornatur vrbs ista? qualibus catenis au-
reis cincta est? quales habent fontes? Pro-
pterea admiror hanc vrbem non propter co-
piam auri, non propter columnas, neque pro-
pter rem aliam, sed propter columnas illas
Ecclesiæ. Io. Chrysostomus homo Græcus
fuit, cui credi potest, si Latinis fidem ha-
bere recusant. Quare Bonifacius Papa, cùm
armis nollet contendere, nec Græci vellent
persuaderi, Phocam Imperatorem rogauit,
vt controuersiam hanc multo antea solutã,
b lib. 4. c. 11. de gestis Lõgobard. iterum dirimeret. Quod Paulus [b] Diaconus
testatur, dum ait. *Phocas, rogante Papa Bo-* 23
nifacio, statuit sedem Romanæ, & Apostoli-
cæ Ecclesiæ primam esse, cùm prius Constan-
tinopolitana se primam omnium ecclesiarum
scriberet. Et hoc illud est, quod dicere vo-
c in compẽdio historiæ Romanorũ. luit Pomponius [c] Lætus hisce verbis. *Ro-* 24
ma ipsa terrarum dea, & gentium regina
poscere videtur Dei sedem, & imperij gene-
ris humani. Sed vbi noua Roma præsentibus 25
Augustis lacertos extulit, absentia Principum
nostra Roma paululum imminuta: vtraque
tamen vrbe principatum vindicante, nescio
quo fato, Præfectis obtemperauimus, & ali-
quando Augustulis, & sæpenumero Regibus
Gothorum. Itaque per ea tempora Episcopa-
lem maiestatem nutibus Impp. Constantino-
polis sibi vsurpauit. Nos vero non cessimus,
sed passi fuimus, ne ira Principum obesset,
qui Vrbis sanctissimæ dignitatem barbaro-
rum præda relinquant. res non potuit diu dif-
ferri. Phocas Imperator totius maiestatis de-
cus, iniuria ablatum, restituit, & publico
decreto sanxit. Nam plerique Episcopi Con-
stantinopolitani male vsi auctoritate, pra-
uis opinionibus, fidei simplicitatem turbaue-
runt. Romani vero Pontifices semper habiti 26
sunt orthodoxi, & iustissimi, vt ipsi Græci in
historijs tradiderunt. Episcopus igitur Ro-
mæ, & diuino iussu, & ciuilis iuris vinculo
generis humani parens, & princeps est. Nã
illud perpetuo mansurum, quis dubitat?
Tu es Petrus, & super hanc petram ædifica-
bo ecclesiam meam. Phocam, quòd iure de-
clarauerit Romanum Pontificem omnium
d lib. 12. c. 4. de gestis Lõgobard. Principem esse, auctor est etiã Eutropius [d].
Intellexit porro Phocas (vt priores omnes
Christiani Imperatores) CHRISTVM hu-
ius Pontificatus auctorem, ita Concilijs de-
claratum, Constantinopolitano, & Chalce-
donensi, & alijs permultis: ita longo vsu, &
ante, & post Concilia illa seruatum; hisq., ni
fallor, adductus, ita de primatu censuit. Sed
odio Latini nominis, & animi leuitate factũ
est, vt Græci sæpe deficerent. Bonæ qui-
dem litteræ, & artes liberales eis acceptæ
27 referuntur: sed certe loquacitate, luxuria,
& leuitate à veteribus maximè notantur.
Nihilominus tamen multi subsequentes Im-
peratores Constantinopolitani hanc Eccle-
siæ vnitatem conseruare plurimum labora-
runt. Inter quos Michael Palæologus pro-
fessus est coram Lugdunensi Concilio, anno
circiter M.CC.XLV se hoc perpetuum
commune Ecclesiæ vinculum seruaturum.
Ioãnes quoque Palæologus legatos ad Cõ-
cilium Basileense anno M.CCCCXXXIV.
vt in eodem [e] apparet Concilio, misit: & e sess. 19. & sess. 22.
quarto post anno cum Græcorum Patriar-
cha venit ad Concilium Florentinum, vt
Orientalis Romanæ reconciliaretur Eccle-
28 siæ. In quo [f] Græci ad vnum omnes confes- f sess. vlt.
si sunt, sanctam Romanam Apostolicam
sedem, & Romanum Pontificem in vniuer-
so orbe tenere principatum: & ipsum Pon-
tificem Rom. successorem esse Beati Petri
Principis Apostolorũ, & verum CHRISTI
Vicarium, totiusq. Ecclesiæ caput, & om-
nium Christianorum patrem, & doctorem.
Legitur [g] etiam in constitutionibus iuris g lib. 1.
29 Orientalis, eundem Michaelem Palæolo-
gum ad Papam legatos misisse pro ineunda
veteris, ac nouæ Romæ ecclesiarum concor-
dia, triaq. hæc promisisse: primum, vt in
sacris hymnodijs Papæ cum quattuor alijs
Patriarchis mentio fieret: alterum, vt lice-
ret cuiuis Romam veterem, quæ curia ma-
ior, & perfectior esset, appellare: tertium,
vt illi principatus in omnibus deferretur.
Ioannes Baptista Egnatius [h] scribit, Alexiũ h Rom. Prin. lib. 2. in Alexio iuniore.
iuniorem Isaacij filium, Venetorum, Gallo-
rumq. ope in imperium restitutum, id præ-
ter alia in fœdere sanciendo expresse cauis-
se, vt Patriarcha Constantinopolitanus Ro-
mano Pontifici, tanquam maiori subesset.
Extat quoque elegans Archiepiscopi Thes-
salonicensis ad Adrianum Papam epistola
apud Balsamonem [i] diligentissimum Photij i tit. 1. c. 30.
Nomocanonis interpretem: in qua non so-
lum ipsum Adrianum, vt omnium ecclesia-
rum patrem, & magistrum agnoscere, &
prædicare profitetur, sed dicit etiam Ema-
nuelem Comnenum Imperatorem eiusdem
animi esse, atque ad hanc vtriusque eccle-
siæ concordiam, vnanimem, & adiutorem
poten-

potentissimum fore. Itaq. prętet rem iudicatam, ex qua & in priuatis rebus, & publicis homines ius consequuntur, (quia ius, vt Vlpianus [k] respondit, sententia facit,) accedit etiam præscriptio, tot seculorũ possessione, 10
iusto titulo, ac bona fide quæsita. Licet in possessione, vel quasi possessione, quæ hominũ memoriã excedit, vt valeat præscriptio, neque titulũ, neque bonam fidẽ est probare necesse, ex Bonifaciana cõstitutione [l]: quod notant omnes iuris [m] Pontificij interpretes. Nec vllus est tã in iure plumbeus, qui nesciat 11
longe seueriores esse Pontifices, quàm Imperatores [n] in admittenda præscriptione. Isti enim triginta, vel quadraginta annorũ præscriptionem, non bonæ fidei tantum, sed malæ fidei quoque possessori excipienti, tribuunt. Et [o] res, vel priuilegia, quæ ad Dei ecclesias ex veteri consuetudine pertinent, siue ab Imperatoribus, siue ab alijs Dei cultoribus donata, XXX. annorum spatio confirmantur. Iure autem Pontificio [p], absque 12
bona fide longi temporis, præscriptio, etiam si superet hominum memoriam, non valet, quemadmodum & olim apud veteres Romanos. In XII. enim tabulis reperitur. *Rei furtiuæ æterna auctoritas esto*. Illa tamen adhuc remanet differentia, quòd Romani ab initio dumtaxat bonam fidem desiderabant: Pontifices vero semper. Testantur item omnes chronographi, Rom. Ponti- 13
ficem esse œcumenicum caput, & vniuersalem, summumq. Pontificem totius Ecclesiæ: vt Paulus [q] Diaconus, Annonius de [r] gestis Francorum, Platina [s], Volaterranus, Sabellicus [t]: à quibus nullus ex iuris etiam ciuilis interpretibus dissentit, dummodo bene sentiat de fide. Nam, qui à Catholica fide defecerunt, etiam Ecclesiæ Romanæ primatum deprimere modis omnibus sunt enixi. Vna tamen est Honorij, & Theodosij constitutio, quæ etsi contraria non est, nobis tamen dubium facit. *Vrbs* [u], inquiunt, *Constantinopolitana, non solum iuris Italici, sed & ipsius Romæ veteris prærogatiua letetur*. Hanc legem nonnulli, nescio quo spiritu ducti, ita intelligunt, vt Patriarcha Constãtinopolitanus Romano Pontifici par sit per omnia, & æqualis. Et quamquam ad hoc responderi posset, Imperatorum non 14
esse statuere de rebus sacris, & sacerdotibus, nisi vt alias dictum [x] est; alia tamen quærenda est solutio: illa videlicet, quòd hæc cõstitutio nihil ad Episcopos pertinet, nihil ad sacrum ordinem, nihil denique ad res sacras, sed ad immunitatem tantum vrbis, ad priuilegia census, & tributorum, vt recte

[k] l. 1. ff. de lib. agnosc. l. 8. ff. de inoff. test. c. 13. de re iud.
[l] c. 1 de præscrip. lib. 6.
[m] ad c. 2. de reg. iur.
[n] tot. tit. C. de præscrip. 30. vel 40. annorũ. can. 9. 16. q. 4.
[o] c. 8. ead. q. 4.
[p] c. 5 & c. vlt. de præscrip. in Decret.
[q] In Chron. Martyrij.
[r] lib. 4. c. 4.
[s] in Bonifac.
[t] lib. 6. Enneade 8.
[u] l. vn. de priuil. vrb. Cõstantinopol. lib. 11. C.
[x] supra in procem. huius lib.

adnotauit Accursius [y], nec ab eo dissentit
15 Cuiacius [z]. Nam stante Romana Republica, florenteq. Imperio, vti Plinius [a], & Strabo [b] scriptis mandarunt, multa fuisse ciuitatum discrimina videntur. Erant siquidem ciuitates, aut liberæ, scilicet libertate donatæ, aut iam ab initio amicitia Romanis deuinctæ, aut metropoles, aut municipia, aut stipendiariæ, aut fœderatæ, aut coloniæ, aut iuris Italici. Sicq. earum ciuitatũ varium, diuersumq. ius erat. Nam aliud coloniarum, aliud stipendiariarũ, aliud municipiorum, aliud liberarum, aliud fœderatarum, & Italiæ totius aliud: vt explicant nobis perite Vlpianus [c], & Paulus [d] iurisconsulti, & A. Gellius [e], & ex recentioribus Carolus [f] Sigonius. Ex quibus etiam planè intelligimus, ius earum omnium eiusmodi fuisse, vt non bene, ac distincte sciri posset, sed in arbitrio, & Principum indulgentijs fuisse positum. Aliquando enim coloniæ tã-
16 tum erant, vt Syriaphœnix, ex qua idem Vlpianus se originem ducere scribit, colonia Tyriorum splendidissima: cui Seuerus Imperator, ob egregiam in Rempublicam voluntatem, Imperiumq. Romanum insignem fidem, Italicum ius dedit. Aliquando coloniæ titulo honorabantur, nec ius Italicum consequi poterant: vt in Palæstina duæ erant coloniæ, Cæsariensis, & Aelia Capitolina, sed neutra ius Italicum habuit. Aliquando coloniæ fiebant saluis tributis, vt Antiochensium [g] colonia, & Ptolemæensiũ inter Phœnicem, & Palæstinam sita: nec quidquam [h], præter nomen coloniæ, habebant. Aliquando vtrumque, & nomen, & ius Italicum consequebantur: vt in Lusitania Pacenses, in Gallia Lugdunenses, Viennenses: in Germania inferiore, Agrippinenses: in Syria Laodicea, & aliæ in alijs Prouincijs (quas enumerant ijdem Vlpianus, & Paulus.) Aliquando [i] immunitatem soli dumtaxat habebant, aut non pendebant tributum capitis, vt Cæsarienses, quos Vespasianus colonos fecit, non adiecto, vt iuris Italici essent, sed tributũ [k] his remisit capitis. Aliquando ex colonia in municipia, ve-
17 niebãt, vt Prænestini: quos Gellius [l] refert maximopere à Tiberio Imperatore petijsse, orasseq., vt ex colonia in municipij statũ redigerentur; idq. illis Tiberium pro referenda gratia tribuisse, quòd in eorum finibus sub ipsum oppidum ex capitali morbo reualuisset. Narrat etiam Plinius [m] eundem Vespasianum Imperatorem varijs Reipub. iactatum procellis, vniuersæ Hispaniæ ius Latij tribuisse. At verò ciuilium munerum, sicut

[y] ad d. l. vn.
[z] ad d. l. vn.
[a] lib. 3. c. 3. & 4. & lib. 5. cap. 2.
[b] lib. 17.
[c] l. 1. ff. de censib.
[d] l. vlt. eod.
[e] lib. 16. c. 14.
[f] lib. de veteri iure Pop. Rom.
[g] d. l. vlt.
[h] d. l. 1. §. Ptolemæensium.
[i] l. 3. & 4. eod. de censibus.
[k] d. l. vlt. §. Diuus Vesp.
[l] d. c. 14.
[m] lib. 3. c. 3.

ſicut triplex erat diuiſio (vt Arcadius iuriſconſulrus [n] ait: quædam enim munera ſunt perſonalia: quædam patrimoniorum: quædam vtriuſque, quæ mixta dicuntur) ſic immunitas in rtia geneta diſtribui accommodate poteſt. Namque appellatur [o] immunitas, quòd muneris vacationem præ- 18
ſtat. Imperatores igitur remittebant ciuitatibus quibuſdam patrimoniorum quædam munera, & tributa, & cenſus. Concedebant quoque alia id genus priuilegia, quæ ex Codice Theodoſiano paſſim, & in Codicis Iuſtinianæi libris poſterioribus habētur. Ipſa vero Italia immune obtinebat ſolum, & remiſſum tributum capiris: quod Paulus indicauit, vt legitur in tit. de [p] cenſibus. Habebat etiam vſucapionis ius proprium: etſi poſtea Iuſtinianus [q] alijs id communicauit. Erant quoque Latinis quædam libertates, quas idem Iuſtinianus [r] abrogauit, & per certos modos in ciuitatem Romanam transfudit. Sic complura reperiebantur priuilegia, quæ omnia vno verbo, ius Italicum, nuncupabātur. Cuius iuris quamplures, vti dixi, extra Italiam ciuitates fuerunt. Eiuſdem iuris & Cōſtantinopolitani fuiſſe vidētur. Nam cùm Byzantium, quæ ciuitas adhuc obſcura erat, & parum ſuo ſplendore cognita, Imperij ſedes eſſer tranſlata, Conſtantinus eam ædificijs magnificis, ornatiſſimis templis, alijsq. publicis operibus illuſtrate cœpit, & alij ſubſequenres Principes immunitatibus munire. Vnde Conſtantius, & Conſtans ſanxerunt [ſ], vt Palarini, & Conſtantinopolitani ciues pro capitibus, ſeu iugis ſuis tantum penſirationem, atque obſequia recognoſcerent, extraordinarijs, & temonarijs oneribus liberati. Poſt hos Valentinianus, Valens, & Gratianus ei ius Italicum [t] dederunt; immo mandarunt, vt conceſſi beneficij gratia publicis actibus inſereretur, & inciſa tabulis debita ſolemnitate permaneret. Tandem, quia vrbis Romæ amplius, maiusq. erat ius, quàm ipſius Italiæ, vt exempli cauſa ius poteſtatis, quod in liberos parentes habebant, proprium erat ciuium Romanorū (dicit enim Iuſtinianus [u], nullos homines talem in liberos habuiſſe poteſtatem, qualem Romani habebant, quæ tanta fuit, vt impune liceret [x] parentibus fi- 19
lios occidere) atque multa præterea auctiora habebat priuilegia: ideo Honorius, & 40
Theodoſius voluerunt [y] iuri Italico adijcere huiuſmodi priuilegia, & prærogatiuam, quam ipſa vetus Roma obtinebat. De immunitate ergo, & priuilegijs eſt illa conſtitutio, non de iure Pontificatus, ne omnino quidem de re vlla ſacra: tametſi libenter fateat eoſdem Imperatores in alia ſua ſanctione [z] (ex qua Cuiacius hanc, quam interpretati ſumus, deſumptam eſſe non male
41 exiſtimat) decreuiſſe, quòd ſi circa priſtinos canones eccleſiaſticos aliquid dubietatis in Illyrici Prouincijs emerſiſſet, id conuentui ſacerdotali, ſanctoq. Conſtantinopolitanæ eccleſiæ Antiſtitis iudicio reſeruaretur: *quia*, inquiunt, *Conſtantinopolitana eccleſia Romæ veteris prærogatiua lætatur*. quaſi velint dicere, ne diſpendio maximo ſemper ob vnamquamque canonum dubietatem, Romam veterem eundum ſit, interpretatio haberi poterit à Reuerendiſſimo, vt aiunt, Conſtantinopolitanæ eccleſiæ Antiſtite, qui eadem, quod ad canonum explicationem attinet, prærogatiua lætatur. Cæterum, quo ad dogmatum fidei determinationem, hanc à ſolo Rom. Pontifice faciendam, & expectandam eſſe nemo neſcit. Si quid vero ad diſputationem hanc deſiderari videbit lector, aliò ſe conferat [a], vbi, quæ forte hic ſunt conſulto prætermiſſa, exactè explicata reperiet.

[n] l. vlt. ff. de muner. & honor.
[o] l. 18 ff. de verb. ſignif.
[p] d. l. vlt.
[q] l. vnic. C. de vſucap. transfor. & & inſtit. de de vſucap. in princ.
[r] l. vnic. C. de latin. liber. tollend.
[ſ] l. 6 C. Theodoſ. de extraord. ſiue ſord. muner.
[t] l. vnic. C. Theod. de iur. Italico vrb. Conſtātinop.
[u] in § 1. Inſtit. de patria poteſt.
[x] l. 11. ff. de lib. & poſth.
[y] d. l. vnic. C. de priuil. vrb. Conſtantinop.
[z] l. 6. C. de ſacroſ. eccl.
[a] lib. 3 c. 5.

SVMMA EX CAPITE V.

1 *Deſcribebantur ciuitates ad commodiorem rationem vectigalium, vel ad ſubleuandam moleſtiam prouincialium circa iudicia.*

2 *Citerior Hiſpania in conuentus ſeptem diuiſa eſt à Plinio.*

3 *Conuentus eſt primaria ciuitas, quò aliæ ciuitates, & populi conueniunt ad accipiendum iudicium.*

4 *Epheſus prima Aſiæ metropolis.*

5 *Ciuitatum, aliæ dicebantur minores, aliæ maiores, aliæ maximæ.*

6 *Coloniæ, quaſi filiæ metropolum erant, ex ijs enim deducebantur.*

7 *Metropolis nuncupabatur, quæ caput gentis, & populi erat, ſi hoc nomen, & ius à Principe conſequebatur.*

8 *Concilium Chalcedonenſe priuilegium metropolis à Valentiniano, & Valente Nicænæ ciuitati conceſſum, ad ciuilia tantum munera reſtrinxit, ſic vt eius Epiſcopus honore cæteros comprouinciales Epiſcopos anteiret, non poteſtate.*

9 *Iuſtinianus patriam ſuam Archiepiſcopatum fecit, obtinuitq. à Vigilio Papa, vt eius Antiſtes in quamplurimis prouincijs Apoſtolicæ ſedis vicē gereret.*

10 *Quinque fuerunt ciuitates Iuſtiniani nomine*

mine nuncupata, omnesque metropolitanæ.

11 *Licuit Imperatoribus ciuitatibus, etiam non maximis, ius metropoliticum tribuere.*

12 *Metrocomia est mater vicorum.*

13 *Primates maximis, Archiepiscopi maioribus, Episcopi minoribus ciuitatibus, ita nuncupatis tempore ethnicorum, præfecti à Christianis sunt.*

14 *Beatus Petrus Prælatos Prouincijs, & ciuitatibus designauit, secundum earundem diuisionem prius ab ethnicis factam.*

15 *Patriarchatus titulus à Constantinopolitano Concilio primum in Ecclesia esse cœpit.*

16 *B. Petrus singulos Episcopos singulis ciuitatibus præposuit.*

17 *Patriarcha, & Primas idem sunt, exceptis quattuor primarijs Patriarchis, nempe Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano: quibus etiam Primates parēt.*

18 *Videtur, ait Cuiacius, esse maiorem dignitatem Archiepiscopi, quàm Metropolitani.*

19 *Primates sunt Archiepiscopis superiores.*

20 *Archiepiscopis vetitum est se Primates appellare.*

21 *Archiepiscopus, & Metropolitanus nihil inter se differunt, eiusdemq. sunt officij, licet diuersi nomine.*

De Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Metropolitanis, Episcopis, & de eorum differentia: quid sit Metropolis: unde dicta, & quæ ciuitates ius Metropoliticum habeant. Cap. V.

CVM de Pōtificis Romani primatu dictum sit, restat, vt de alijs inferioribus Ecclesię Prælatis (qui sicut nomine, ita & potestate inter se nonnihil differunt) quod huic tractationi cōuenit, subijciamus: nempe de Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Metropolitanis, Episcopis. Sed vt sciamus, vnde ista nominum varietas, ac potestatis diuersitas emanauerit, erit paulo altius repetendum. Itaque præter Lucium Syllam, qui Asiæ ciuitates (vt auctor est [a] Cicero) proportione in Prouincias descripserat, etiam Octauius Augustus, & alij plerique Cæsares, & ante eos populus Romanus, Sexti Rufi testimonio, eas describi mandauerant. De Augusti descriptione referunt Strabo [b], Plinius [c], S. etiam Lucas [d] Euangelista. Descriptionem autem fieri, vel ad vectigalium commodiorem rationem, vel in exercendis iudicijs ad prouincialium subleuandam molestiam, cùm facile Princeps, qui rerum omnium potiebatur, adiri longissimo locorum interuallo haud posset, nemo est, qui dubitet. Porrò cernimus in Iustinianæo Codice [e], Vicarium pro Præfecto Prætorio solitum mitti in tractum, vel diœcesim aliquam, aliquot in se Prouincias continentē, veluti Thraciam, quæ Prouincias continet sex: vel Ponticam, quæ XI. vel XII. si ex constitutione Valentis, cuius meminit interpres Nazianzæni, feceris: Cappadocias tres; primam, cuius metropolis Cæsarea; secundam, cuius metropolis Tyana; tertiam, cuius metropolis Musicyssus: vel Asianam, quæ XI. vt Theodoritus [f] narrat: sic aliarum Prouinciarum in Hispania, in Gallia, in Africa, etiam in Italia, quarum Vicarij, quot sub se Prouincias haberent, breuiter, & eleganter edocet Cuiacius [g] in Paratitlis. Quamquam sæpenumero Prouinciarum modus, ac forma variata est, Plinio [h] teste, qui vniuersam citerioris Hispaniæ Prouinciam in conuentus septem diuidi asserit: Carthaginensem, Tarraconensem, Cæsaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Bracarensem. Conuentum verò appellat primariam illam ciuitatem, in quam conueniebant iudicij accipiendi causa multæ ciuitates, gentes, & populi. Sicut enim Prouincia in conuentus multos distribuebatur, sic conuentus in plures populos, & vnusquisque populus, & gens in plura oppida, & ciuitates ignobiliotes. De Tarraconensi loquens ait. *Tarracone disceptant populi xliv.* De Carthaginensi. *Carthaginem conueniunt populi lxij. exceptis insularum incolis.* De Lucensi. *Lucensis conuentus populorum est xvj.* De Bracarense. *Bracarum xiv. ciuitates.* De Cluniensi. *In conuentum Cluniensem Varduli ducunt populos xiv.* Et post pauca. *In eundem conuentum Carietes, & Vennenses quinque ciuitatibus vadunt, quarum sunt Velienses.* quibus verbis Plinius hos populos innuit esse alijs inferiores. Et de Asturibus. *Iunguntur his Asturum xij. populi diuisi in Augustanos, Asturica vrbe magnifica.* Alibi [i] quoque de Hispalensi sermonem habens, ita dicit. *Celtici qui Lusitaniā attingūt, sunt*

a in orat. pro Flacco.

b lib. 17.

c lib. 5.

d cap. 2.

e tit. de off. Vicarij.

f lib. 5.

g C. de off. Vicarij.

h lib. 3 c. 3.

i lib. 3 c. 1.

ſunt Hiſpalenſis conuentus: Turduli, qui Luſitaniam, & Tarraconenſem accolunt, iura Cordubam petunt. Iuſtinianus Africa Vandalis liberata, & reſtituta Romano Imperio, Africæ Præfectum Prætorio conſtituit [k], & ſub eius diſpoſitione Prouincias ſeptem, quas ibidem recenſet: quarum quattuor, nempe Tingi, Mauritaniæ Tingitanæ caput, Carthaginem, Byzantium, ac Tripolim per rectores conſulares; reliquas vero, Numidiam, ſcilicet, Mauritaniam, & Sardiniam, per Præſides gubernari decreuit.

k l. 1. C. de off. Præfect. Prætor. Africæ.

Vlpianus quoque Epheſum primam Aſiæ 4 metropolim eſſe dicit [l], dum aſſerit, Imperatorem Antoninum Auguſtum ad deſideria Aſianorum reſcripſiſſe, Proconſuli neceſſitatem impoſitam per mare Aſiam applicare, & metropolim Epheſum primam attingere. & Plutarchus in vita Marcelli, Mediolanum ampliſſimam, ac populoſiſſimam Galliæ vrbem appellans, ab ipſis Gallis metropolim vocari teſtatur. Erant igitur in Prouincijs ciuitates primæ, & maximæ, & principatum obtinentes, in quibus conuentus aliarum ciuitatum, & populorum celebrabantur. Erant & aliæ inferiores, quas caput cuiuſque populi, qui ad illas confluebat, Plinius [m] vocat. Hanc ciuitatum differentiã ex epiſtola Antonini Pij olim fuiſſe etiã Modeſtinus [n] Iuriſconſultus demonſtrat, vt aliæ dicerentur minores, aliæ 5 maiores, aliæ maximæ. Verũ licet metropoles illæ præſertim dicerentur, ex quibus coloniæ deducebantur, erantq. coloniæ, qua- 6 ſi propagines, & ſoboles: metropoles vero, quaſi matres, vt innuit S. Clemens [o] ad Iacobum Fratrem Domini ſcribens, & magis expreſſe Budæus *ad l. obſeruare ff. de offic. Prætoris*; & Thucidides: *Colonia*, inquit, *beneficio quidem affecta, honore metropolim ſuam proſequitur; iniuria autem affecta, ab ea alienatur*: aliæ tamen ciuitates in 7 vnaquaque Prouincia maximæ, & maiores, quæque caput gentis alicuius, & populi erant, metropoles nuncupabantur, ſi ius illud, & nomen Principis indulgentia fuiſſent conſecutæ. Idq. Theodoſius [p] Imperator oſtendit de metropoli Beryto. *Berytus*, inquit, *metropolitanam habeat dignitatem: Tyro nihil de iure ſuo derogatur: ſit illa mater Prouinciæ noſtrorum maiorum beneficio, hæc noſtro; & vtraque dignitate ſimili perfruatur.* Berytenſium metropolis meminit quoque Iuſtinianus in proœmio Digeſtorum, eamq. ſplendidiſſimam eſſe ciuitatem, legumque matricem aſſerit. Hoc quoque fecerunt Valentinianus, &

l l. 4. de off. Proconſ. & Legat.

m lib. 3. c. 30

n l. 6 ff de excuſ. tutor. & cur.

o can. 2. diſt. 80.

p l. 1. C. de metropoli Beryto. lib. 11.

8 Valens, qui Nicænam ciuitatem iure metropolitico donarunt, vt ex Concilio Chalcedonenſi [q] conſtat: etſi poſtea idem Concilium conſtituit, vt hoc beneficium ad ciuilia tantum munera, & priuilegia pertineret, & vt ipſe Nicænus [r] Epiſcopus eiuſdem prouinciæ Epiſcopos honore dumtaxat præcederet, non poteſtate: cæterùm metropoliticum ius nequaquam haberet, ſed pareret, vt antea, Nicomedienſi

9 Metropolitano. Iuſtinianus etiam munus Archiepiſcopale dedit Epiſcopo Iuſtinianæ Carthaginis in Africa; & ciuitatem proximam Taureſio in honorem natiuitatis, & patriæ ſuæ mirifice ornauit, & à nomine ſuo Iuſtinianam primam appellauit. Cùmque antea Illyricorum Archiepiſcopo ſubeſſet, illam in metropolitanam erexit, eique Epiſcopos Daciæ mediterraneæ, & Daciæ ripenſis, Triballiæ, ac Dardaniæ, ſcilicet Europææ, & Myſiæ ſuperioris, & Pannoniæ ſubiecit; & ſanxit [ſ], vt ij ab Archiepiſcopo Iuſtinianæ primæ ordinarentur. Immo Vigilius Rom. Papa in gratiam Principis eidem Archiepiſcopo in præfatis Prouincijs Apoſtolicæ ſedis vices largitus eſt: quod idem ipſe Iuſtinianus in ſua Nouella [t] ſcriptum reliquit. Sed vt curio-

10 ſo lectori etiam ſatisfaciamus, ſcire oportet, quattuor, aut quinque ciuitates fuiſſe, quæ Iuſtinianæ dictæ, ac omnes Archiepiſcopo donatæ ſunt: quarum alia dicitur prima, & eſt in Pannonia ſecunda, quæ hodie appellatur Bulgaria, vbi natus eſt Iuſtinianus [u]: alia fuit in Africa Iuſtiniana [x] Carthaginis, ex eo Iuſtiniani nomen adepta, quòd is eam Rom. Imperio vindicauerit, & reſtituerit: alia Iuſtiniana in Cypro inſula, patria Theodoræ eius vxoris: alia Iuſtiniana noua, de qua idem Imperator [y]. Quintam adhuc nonnulli adijciunt; mihi verò exploratum non eſt. Iſaacius quoque Angelus in Nouella *de metropolitanis*, quæ in iuris Orientalis [z] conſtitutionibus continetur, *Eccleſias*, inquit, *quæ iuſſione Imperatoria in altiorem thronum eriguntur, honore quoque dignas cenſeri oportet, & electiones illic procedere ex forma canonica, quæ in magna eccleſia conſequuta eſt, Metropolitanis, & Archiepiſcopis conuenientibus, & Metropolitanum eligentibus.* Item Alexius Comnenus in Nouella, *de erigendis Epiſcopatibus in metropoles*, dixit [a]. *Decretum fuit imperiale in præſentia tunc conuocatæ ſynodi conſentientis, vnaque decernentis, licere Imperatori Pontificalem thronum eccleſijs elargiri, & Epiſcopatus, vel*

q actione 13

r can. 12.

ſ Nouel. 131

t de Nouel. 123.

u Nouel. 11.

x Nouel 131 §. 4.

y Nouell. 8. §. Notitia.

z lib. 1. §. 1.

a d. lib. 1.

Archie-

Archiepiſcopatus in metropoles erigere. Ex
beneficio itaque Principis ciuitates etiam 11
non maximæ ius metropoliticum conſequebantur.
Regulariter tamen metropoles vocabantur
illæ ciuitates, quæ multarum
ciuitatum, & gentium capita erant. Quod
b d. l. 6 ff. de excusat. tut. indicat Modeſtinus [b]. Nam cùm minoribus
ciuitatibus medicos quinque, & tres
ſophiſtas, & totidem grammaticos: maioribus
autem ſeptem: maximis vero medicos
decem, & rhetores quinque, grammaticos
totidem dediſſet; ſubijcit. *Decet autem
maximo quidem numero vti metropoles
gentium: ſecundo autem, quæ habent forum
c ad l. 18. de excus. tribut. lib. 10. C. cauſarum, tertio autem reliquas*. Cuiacius [c].
Qualis eſt metropolis inter vrbes, talis eſt
metrocomia inter vicos. Metropolis caput,
materq. Prouinciæ, vel vt Solinus, Florus,
& Marcellinus loquuntur, mater vrbium: 12
metrocómia mater vicorum: vnde Catullus.
Brixia Veronæ mater amata meæ.
Ioſephus Scaliger in caſtigationibus in Catullum,
matrem Veronæ Brixiam vocat,
quaſi dicat metropolim. Quæ igitur frequentiſſimæ
apud ethnicos, maximæ, pri- 13
mæq. in Prouincijs erant ciuitates, in his
gentilitate, omniq. vana ſuperſtitione
ſublata, nouæ Reipub. nouoq. Chriſtiano
populo præponebantur Epiſcopi, qui non
modò Metropolitani appellabantur, ſed
etiam Primates. In alijs autem maioribus,
non tamen maximis, quamuis caput gentis
alicuius eſſent, atque metropoles, ſiue
à deducta colonia, ſiue Principum benignitate
& gratia, Epiſcopi, qui præficiebantur,
Archiepiſcopi, vel Metropolitani vocabantur.
Alijs vero minoribus ciuitatibus
Epiſcopi tantum, qui ſuberant Metropolitanis,
vt Metropolitanis Primates præerant.
Hanc diuiſionem iam ab initio naſcentis ec- 14
cleſiæ S. Petrum ordinis Apoſtolici Princi-
d epiſt. 1. pem feciſſe, auctor eſt Clemens in epiſtola [d]
ad Iacobum fratrem Domini (nam Patriar- 15
chatus titulus in Eccleſia fuit primum in
Conſtantinopolitano Concilio introductus,
e lib. 5. c. 8. teſtimonio Socratis [e] in hiſtoria eccleſiaſtica.)
f cap. 4. Huius Clementis meminit Paulus [f]
ad Philippenſes, eiusq. epiſtolæ partem
g can. 2. d. 80. refert Gratianus [g] his verbis. *In illis vero
ciuitatibus, in quibus olim apud ethnicos primi
Flamines eorum, atque primi legis doctores
erant, Epiſcoporum primates, vel Patriarchas
B. Petrus poni præcepit, qui reliquorum
cauſas Epiſcoporum, & maiora negotia
in fide agitarent. In illis autem, in quibus
dudum apud prædictos ethnicos erant eorum
Archiflamines, quos tamen minores eſ-*

ſe tenebant, quàm memoratos primates: Ar-
16 *chiepiſcopos inſtitui præcepit. In ſingulis
vero ciuitatibus ſingulos, & non plures Epiſcopos
conſtitui præcepit, qui Epiſcoporum
tantum vocabula ſortirentur: quoniam nec
inter ipſos Apoſtolos par fuit inſtitutio, ſed
vnus præfuit omnibus.* Anacletus quoque
Papa, & Clementis ſucceſſor in epiſtola [h] h epiſt. 2.
ad Epiſcopos Italiæ, vel, vt Contius vult,
ex vita S. Gregorij Papæ, quam etiam retulit
Gratianus [i], ait. *Prouinciæ multo ante* i can. 1. diſt. 99.
*CHRISTI aduentum tempore diuiſæ ſunt
maxima ex parte: & poſtea ab Apoſtolis,
& B. Clemente prædeceſſore noſtro ipſa diuiſio
eſt renouata in capita Prouinciarum,
vbi dudum primates erant legis ſeculi, ac
prima iudiciaria poteſtas: ad quos, qui per
reliquas ciuitates commorabantur (quando
eis neceſſe erat, qui ad aulam Imperatoris,
vel Regum confugere non poterant, vel
quibus permiſſum non erat) confugiebant
pro oppreſſionibus vel iniuſtitijs ſuis, ipſosq.
appellabant, quoties opus erat, ſicut in lege
eorum præceptum erat: ipſis quoque in
ciuitatibus, vel locis noſtros Patriarchas,
vel Primates, qui vnam formam tenent, licet
diuerſa ſint nomina, leges diuinæ, & eccleſiaſticæ
poni, & eſſe iuſſerunt, ad quos
Epiſcopi, ſi neceſſe fuerit, confugerent, eosq.
appellarent: & ipſi nomine Primatum fruerentur,
& non alij. Reliquæ verò metropolitanæ
ciuitates, quæ minores iudices habebant
(licet maiores comitibus eſſent) haberent
Metropolitanos ſuos, qui prædictis iuſte
obedirent Primatibus, ſicut in legibus ſeculi
olim ordinatum erat: qui non Primatum,
ſed aut Metropolitanorum, aut Archiepiſcoporum
nomine fruerentur.* Erant ergo diuerſi
nominis eccleſiarum præſides: Patriarchæ,
ſcilicet, Primates, Archiepiſcopi, Me-
17 tropolitani, Epiſcopi. Patriarchæ, etiam
Primates appellabantur, & econtra: (vt explicat
Gratianus [k] ex Anacleto in ſumma) k diſt. 99.
tametſi Patriarcharum nomen per antonomaſiam
quattuor illorum eſt, qui omnium
ſunt maximi, quibus & Primates parent: vti
Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus,
Hieroſolymitanus, vt ex Iuſtiniani [l]
Nouellis, & ex Concilio [m] Lateranenſi, l d. Nouell. 123. 131. m c. 23. de priu. in Decretal. lib.
quod generale dicũt, haud obſcure demonſtratur:
qui etiam paſſim à Iuſtiniano [n] Archiepiſcopi
nominantur. *Iubemus*, inquit, n Nouell. 11. & d. 123.
*beatiſſimos Archiepiſcopos, & Patriarchas,
hoc eſt ſenioris Romæ, & Conſtantinopoleos,
& Alexandriæ, & Theopoleos*, hoc eſt Antiochiæ,
& *Hieroſolymorũ, &c.* Et in Nouella [o],
quæ in vulgatis codicibus, *De menſura* o Nouel. 18

ordinandorum clericorum, inscribitur. Cu-
ius titulus talis est. *Imperator Iustinianus
Augustus Anthemio sanctissimo, & beatissi-
mo Archiepiscopo, Constantinopolitano, &
vniuersali Patriarchæ*. Vnde Cuiacius p
dixit apparere, maiorem esse dignitatem 18
Archiepiscopi, quàm Metropolitani. Nam
Archiepiscopus, & Patriarcha idem sunt:
vsus tamen obtinuit, vt illi quattuor tan-
tum Patriarchæ dicerentur. Nec solum
Archiepiscopi Patriarchæ dici, aut appel-
lari non possunt, sed nec etiam primates:
cùm ijs subsint Archiepiscopi, & pareant.
Primates idcirco vocantur, quia primas 19
sedes in Prouincijs tenent: Archiepiscopi
vero primas non habent, cùm sint inferio-
res. quam ob causam Anicetus q vetuit,
ne Archiepiscopi Primates appellarentur. 20
Nulli, inquit, *Archiepiscopi Primates vo-
centur, nisi illi, qui primas sedes tenent,
quarum Episcopos Apostoli, eorumq. succes-
sores regulariter Patriarchas, vel Primates
esse constituerunt, nisi aliqua gens deinceps
ad fidem conuertatur, cui necesse sit pra mul-
titudine Primatem constitui: reliqui Me-
tropolitani nominentur, qui reliquas metro-
poles tenent*. Idem igitur erit Archiepisco- 21
pus, quod Metropolitanus, ac idem Pri-
mas, quod Patriarcha. Nam licet diuer-
sorum sint nominum, eiusdem tamen (vt
ait r Gratianus) sunt officij. His omnibus
inferiores sunt Episcopi, sicut iam osten-
sum est: quamquam appellatione s Episco-
porum veniunt quandoque & Patriarchæ, &
Primates, & Archiepiscopi, & Metropolita-
ni. Itaque quidquid dictum erit de Episco-
po, idem de alijs maioribus sacerdotibus
erit intelligendum.

p ad d. Nouell. 12.
q can. 2. dist. 99.
r in summa dist. 99.
s d. Nouell. 81. & 123.

SVMMA EX CAPITE VI.

1 *Episcopus eligendus debet esse legitimæ ætatis.*

2 *Aetas legitima de iure Imperiali intelligebatur in Presbytero ann. xxxv. in Diacono xxv. in Lectore xvj. in Episcopo item xxxv.*

3 *Antistitis eruditio populum suum solatur, & seruat.*

4 *Antistes cælebs, & orbus vsquequaque esse debet, etiam absque nepotibus, ne affectu consanguineorum Ecclesiæ facultates diripiat.*

5 *Episcopus ordinandus debet carere, & caruisse concubina, & liberis.*

6 *Hilarius Episcopus Arelatensis, qui Episcoporum ordinationem sibi arrogabat, tandem Leonem summum Pontificem humiliter recognouit.*

7 *Antistite non ordinato intra sex menses, electio ad superiorem deuoluitur.*

8 *Auaritia procul esse debet ab Episcoporum electione.*

9 *Infamis fit, qui, vt promoueatur ad Episcopatum, aliquid largitur.*

10 *Qui in electione Papæ se corrumpi finit pecunia, cadere sacerdotio, edicto Imperiali debet, atque in duplum condemnari.*

11 *Episcopus soluens inthroniastica, seu cathedratica, non est reus ambitus.*

12 *Episcopi non residentes ex Iustiniani constitutionibus priuantur, nec possunt abesse vltra annum, nisi sint vocati, & retenti à Principe.*

13 *Episcopi litium occasione proprias ecclesias deserere non debent.*

14 *Episcopi ad regiam vrbem olim accedere non poterant absque litteris testimonialibus suorum Metropolitanorum, nec Metropolitani absque litteris Patriarcharum.*

15 *Episcopatus ius patriæ potestatis soluit.*

16 *Episcopalis dignitas liberat hominem à fortuna seruili, & adscriptitia.*

17 *Episcopus non tenetur iurare.*

18 *Vbi Episcopus testimonium dixit, alius non potest audiri.*

19 *Theodericus Rex Episcopis potestatem fecit ius dicendi in causa propria.*

20 *Constantinus statuit, vt sententijs Episcoporum staretur, facultate præbita litigantibus eligendi eorum iudicia, etiam aduersa parte renitente.*

21 *Etiam non subditi Episcoporum poterant ex Arcadij, & Honorij constitutione eorum iurisdictionem prorogare.*

22 *A sententia Episcoporum non poterat prouocari, ex Constantini, & aliorum quorundam Imperatorum constitutione; supplicari tamen poterat.*

23 *Episcopales sententiæ ab alijs iudicibus profanis executioni mandari debent, ne Episcopalis auctoritas euanescat.*

24 *Episcopi compellere possunt iudices ad audienda allegata interpellantium.*

25 *Suspecto iudici adiungi potest Episcopus procausæ definitione.*

26 *Causas pauperum cognoscendas ex legibus VVisigothorum suscipere poterat Episcopus, adiunctis sibi viris probis, qui tamen, si eas contempsissent, non impediebant iudicium Episcopi, immo grauiter mulctabantur.*

27 Ex

27 *Ex eisdem legibus Episcopi poterant deuiantes iudices sui territorij ad reformandam sententiam hortari, vel cum ipsis iudicium terminare, eisq. negligentibus, oppressos suo iudicio subleuare.*

28 *Episcopus est scholarium iudex ordinarius.*

29 *Valentiniani Nouella auctoritatem Episcoporum imminuens per compromissum, aut vlterius progressa non est, aut fuit antiquata, & abrogata.*

30 *Episcopi litigantes à sportulis eximuntur. Intellectus Nouellæ cxxiij. patefit.*

31 *Episcopi criminaliter accusari non debēt apud iudices ciuiles, seu profanos.*

32 *Constantinus de Episcoporum querelis cognoscere detrectauit, dicens nolle deos iudicare.*

33 *Iustinianus accusantes, & coercentes Episcopum puniri mandat.*

34 *Episcopus habet iurisdictionem in carcerum custodes inhumaniter carcere detentos tractantes.*

35 *Episcopalis iurisdictionis est, captiuos reuertentes à quauis iniuria, & damno præseruare.*

36 *Libri hæreticorum coram Episcopo comburi debent.*

37 *Episcopus aduersus lenones patres, vel dominos, pro eorum filiabus, & ancillis iurisdictionem habet.*

38 *Episcopi cum clero, & melioribus ciuibus curare debent, vt ciuitatum defensores sint orthodoxi.*

39 *Ad Episcopum pertinet cognitio exceptionis non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis aduersus magistratum gerentem in Prouincia.*

40 *Episcopus cognoscit de libertate puerorum expositorum.*

31 *Iudicium est Episcopi de dando curatore furioso, item de æstimatione dotis, & donationis propter nuptias contractas à furioso.*

42 *Hieronymus Card. Ruuereus censuit loci Episcopo remittendum esse de marito cuidam virgini petenti, dando.*

43 *Sola libelli porrectio coram Episcopo pro absente facta, necnon infante, furioso, & in aliena potestate constituto, interrumpit præscriptionem.*

44 *Valet manumissio coram Episcopo facta, si ipse se loco testium subscripserit, quamuis scriptura deficiat in solemnitatibus à iure requisitis.*

45 *Aestimatio rerum venalium victualium aliquando ab Episcopo loci pependit.*

46 *Episcopus potest fraudulentos artifices pœnis coercere, de mente doctorum.*

47 *Episcopo feudum dandi facta potestas est.*

48 *Episcopi clericorum indubitati iudices sunt.*

49 *Episcopi possunt quæuis bona acquirere, atque possidere, testari, vt libet, ac disponere, etiam fratribus, & cognatis præteritis.*

50 *Testamentum* Episcopi *querelæ inofficiosi non subiacet.*

51 *Bonis* Episcoporum, *qui testati, vel intestati decesserint, nulla vis potest fieri à lege seculari.*

De electione Episcopi, eiusq. officio, auctoritate, potestate, & prærogatiua. Cap. VI.

DIxi, Iustiniani nouella[a] decretum fuisse, vt Episcopus assumeretur ex clero, vel ex monasterio; vel conferretur, si ex plebe quis repertus fuisset idoneus, prius inter clericos, inter eosq. sex mensium spatio, aut saltem trium[b] esset. Præter quæ alia non pauca in eligendo Episcopo desiderantur: ac in primis, vt sit legitimæ ætatis[c]. Quemadmodum enim ciuilis legislator præcepit, presbyterum minorem xxxv. annis fieri non posse, diaconum, & subdiaconum minorem xxv. lectorem xviii. sic etiam Episcopum minorem annis xxxv. ordinari prohibuit. Nec ordinari voluit[d], nisi illas omnes haberet conditiones, quas enumerat Apostolus ad Timotheum[e], & Titum[f] scribens: præsertim, vt sacrorum dogmatum eruditus existat, idque perite. Nam si nobis idonei non darentur Antistites, & pastores, quis, rogo, ingentes animi nostri impetus refrænaret? quis sedaret? quis esset opinionum arbiter? demersa emergerent, depressa erigerentur, extincta inflammarentur, mira malorum genera excogitarentur, monstra nascerentur, in hæreses sæpe prolaberemur. Tanta est (vti dicetur) Antistitis auctoritas, vt nulla maior, nulla validior. Omnibus enim videri solet, ex Antistitis lingua, non Nestoris Homerici, sed cuiusdam Angeli cœlitus delapsi, quasi melle dulcior, fluere oratio: cuius suauitate ipse suum gregem ducit, sicut morum luce, quasi solis lumine, omnes illustrat. Nec eligitur[g], nec crea-

[a] Nouell. 6. §. 1.
[b] Nouell. 123. §. 1.
[c] d. Nouell. 123. §. 1.
[d] d. Nouell. 6.
[e] cap. 3.
[f] cap. 1.
[g] d. Nouell. eod. §. 1.

nec creatur Antistes, nisi cælebs sit, videlicet, qui neque vxorem, neque liberos, neque etiam nepotes habeat; ne affectu vxoris, aut liberorum, qui maximus est, diripiat ecclesiæ facultates. Nepotes in propria significatione accipiuntur pro filijs filiorum, teste Paulo iurisconsulto [h], quem sequuntur Abbas Panormitanus [i], & Doctor Nauarrus [k]. Hanc rationem videtur afferre Iustinianus [l] Atrabio Præfecto Prætorio, ita rescribens. *Eius, qui huius vitæ curis, & solicitudinibus afficitur, quas liberi, vt qui maxime, parentibus afferunt; omne studium, & cogitationem in Dei cultu, & rebus ecclesiæ versari non posse, &c.* In Basilicis vero libris, non solum, qui liberos habent, sed etiã qui habuerint, Episcopi fieri prohibentur: in quibus legitur. *Nec aliter* [m] *ordinari præcipimus* (Episcopos scilicet) *nisi litteras norint, & rectæ fidei, vitæq. sint, & nec concubinam, neque naturales liberos, vel habeant, vel habuerint.* Quod & in Iustiniani citata Nouella [n] cautum videtur. Nec consecratur [o], priusquam coram eo sacræ legantur regulæ, & responderit se velle eas inuiolabiliter obseruare: ac præmissa fuerint ea omnia, quæ idem recenset Iustinianus [p]. Extat quoque Nouella Imperatorum Theodosij, & Valentiniani, *de Episcopis ordinandis*, (vt Cuiacius in libris obseruationum refert [q]) in Hilarium Episcopum Arelatensem, qui ordinationem sibi Episcoporum per Gallias vindicabat, fretus manu militari, sine auctoritate Metropolitani, aut Leonis Archiepiscopi Romani, sine subscriptione, sine testimonio honoratorum, vel, vt Iustinianus [r] loquitur, Primatum, & consensu ordinis, ac plebis (quo modo nisi fieret, ordinatio nulla erat) alios scilicet ordinando inuitis ciuibus, & inconsulto Metropolitano, vel Rom. Põtifice: alios remouendo, veluti Celidonium per falsam causam. Etsi idem Hilarius suæ temeritatis conscius tandem factus, Romam pedibus, sine equo, sine sagmario venit, ac illicò Leoni Papæ se præsentauit, cum reuerentia impendens obsequium, & cum humilitate deposcens, vt ecclesiarum statum more solito ordinaret. Et ne Ecclesia diutius sponso vacaret, constituit Iustinianus [s], quòd si non ordinaretur Antistes intra spatium sex mensium, ad superiorem deuolueretur electio. Quæ quidem fieri debet precibus (passiue scilicet) non pretio, vt Leo, & Anthemius [t] Cæsares censuerunt. *Quis enim locus tutus, & quæ causa esse poterit excusata*, (aiunt ipsi) *si venerandа Dei templa pecunijs expugnentur? quem murum integritatis, aut vallum fidei prouidebimus, si auri sacra fames in penetralia veneranda proserpat? denique quod cautum esse poterit, aut securum, si sanctitas incorrupta corrumpatur? cesset altaribus imminere profanus ardor auaritiæ, & à sacris adytis repellatur piaculare flagitium.* Voluit itaque Iustinianus [u] ambitum, & largitionem hanc coerceri. Quemadmodum etiam Athalaricus Rex, vt videre est apud magnum [x] Aurelium Cassiodorum, qui ait. *Iniquum est, vt locum apud vos habeat ambitus, quem nos laicis diuina consideratione præclusimus. Quapropter, si quis Apostolicæ præsulem ecclesiæ, vel Patriarcharum Episcopum, siue per se, siue per parentes, nos seruientium, quascumque personas, aliqua suffragij crediderit ambitione promouendum; & ipsum reddere accepta definiuimus, & quod est canonibus statutum, eum modis omnibus esse passurum. Si quis verò, quæ dederit, aut promiserit, eodem superstite timuerit publicare, ab heredibus, vel pro heredibus eius ecclesia repetat, cuius suffragio Antistes deprehenditur ordinatus. Nota infamiæ nihilominus superstite inurente.* Et alibi [y]. *Senatus constituit, vt in beatissimi Papæ consecratione nullus se abominabili cupiditate pollueret, pœna etiam constituta, qui talia præsumere tentauisset: non iniuria, quia tunc electi vere meritum quæritur, cùm pecunia non amatur. Quod nos laudantes, & augentes inuentum, ad beatissimum Papam direximus constituta, quæ his antelata præfulgent: vt ab honestate sanctæ Ecclesiæ profanus ambitus auferatur.*

Margin numbers printed between the columns, in order: 4 (beside "…ne affectu vxo-"), 5 (beside "…Quod & in Iustinia-"), 6 (beside "Episcoporum per Gallias…"), 7 (beside "spatium sex mensium…"), 8 (beside "precibus (passiue scilicet)…"), 9 (beside "Nota infamiæ…").

10 Pœna, quam Iustinianus [z] constituit suam constitutionem violanti est, vt ab ordine, quem inter sacerdotes habuerit, cadat, &
11 pecuniam in duplum reddat. Ambitus tamen reus non fit Episcopus ille, qui bona sua donat ecclesiæ, nec qui soluit inthronistica, quæ ab Alexandro [a] III. Pontifice Maximo, necnon à Iuliano antecessore
12 Cathedratica vocantur. Ordinatis verò Episcopis non licet discedere à suis ecclesijs: nam diu aberrantibus [b] solemnes annonas œconomi minime suppeditant: neque vltra annum [c] suis ecclesijs possunt abesse, nisi euocentur, & retineantur à Principe. Cuius etiam iussu Reipub. negotia tractare possunt, vt Balsamon Nomocanonum interpretes docet in synodo [d] Chalcedonensi:
13 neque litium occasione suas ecclesias relinquere, cùm clericos habeant, & œconomos, & apocrisarios, per quos litigare possunt,

vt &

Margin notes:
h l. 10 § nepos ff. de grad. affin.
i ad c. 1. n. 13 de testam.
k in comm. de spol. cle. §. 18. nu. 2.
l l. 4. C. de epis. & cler.
m lib. 3. c. 25 tit. 2.
n d. Nouell. 123.
o d. Nouell. §. 1.
p d. Nouell. 123.
q lib. 15. c. 28.
r d. Nouell. 131.
s d. Nouell. 123.
t l. 30. C. de epis. & cler.
u d. Nouell. 6.
x lib. 9. epist. 15.
y eod. lib. epist. 16.
z in d. Nou. 6. §. 1.
a l. 9. de cēsib. in Decr. alib.
b Nouel. 67.
c d. Nouel. 6.
d cap. 4.

vt & monasteria, siue monachorum præsi-
des suos apocrisarios habent: neque ipsi
Episcopi in regiam vrbem venire sine litte- 14
ris testimonialibus, quas Metropolitani à
Patriarcha, siue Archiepiscopo, Episcopi à
Metropolitano accipiunt. Testimoniales lit-
teras Iustinianus [e], & sacri canones [f] com-
mendatitias epistolas vocant, quæ hodie
etiam ita vulgo appellantur. At vero Epi-
scopi legitime ordinati tanta est dignitas, vt 15
ius patriæ potestatis perinde soluat [g], atque
consularis, & præfectura virorum Prætorio-
rum, vrbicaria, & magisterium militare. Item 16
liberat [h] hominem à fortuna seruili, vel ad-
scriptitia. Tanta quoque fides Antistiti ha-
betur, vt iurare [i] minime teneatur, quemad- 17
modum alij sacerdotes: adeo vt Cynus [k]
existimauerit, hisce priuilegijs renunciare
non posse sacerdotes: nec vbi Episcopus te- 18
stimonium dixit, alius potest audiri. *Illud
est*, inquit Imperator Constantinus, *verita-
tis* [l] *auctoritate firmatum, illud incorruptum,
quod à sacrosancto homine conscientia men-
tis illibatæ protulerit*. Idem prope scribunt
[m] & Arcadius, & Honorius, & Theodosius.
Qua ratione motus fortasse Theodericus 19
Rex Episcopis facultatem fecit, vt in causa
propria ius dicerent: cùm tamen nulli liceat
in propria, suorumve causa testimonium [n],
iusve [o] dicere: natura enim, vt in Paratitlis
[p] scripseram, comparatum est, vt homines
ament se, & sua magis, quàm aliena. Nihi-
lominus hac non obstante naturali exce-
ptione, Petro Episcopo apud Cassiodorum
in hæc verba rescripsit [q]. *Si in alienis cau-
sis beatitudinem vestram conuenit adhibere,
vt per vos iurgantium strepitus conquiescat,
quanto magis ad vos remitti debet, quod nos
spectat auctores?* Et paulo post. *Causarum
vestrarum qualitas vobis debet iudicibus
terminari, à quo est spectanda magis, quàm
imponenda iustitia*. Idcirco Constantinus, 20
vt videre est in Codice Theodosiano, lege [r]
sanxit, vt sententiæ Episcoporum cuiuslibet
generis prolatæ, sine aliqua ætatis discre-
tione inuiolatæ, ac semper incorruptæ ser-
uarentur, scilicet, vt pro sancto semper, ac
venerabili haberetur, quidquid Episcopo-
rum foret sententia terminatum. Immo po-
testatem fecit litigatoribus, siue possessori-
bus, siue petitoribus, sacrosanctæ legis An-
tistitis iudicium eligendi, etiam si alia pars
refragetur. *Multa enim*, inquit, *quæ iudicio
captiosæ præscriptionis vincula non patiun-
tur, inuestigat, & promit sacrosanctæ reli-
gionis auctoritas. Omnes itaque causæ, quæ
vel pretorio iure, vel ciuili tractantur, Epi-*

e d. Nouell. 6.
f Apost. 1. 12. & 32. Chalced. synod. cap. 11. & 13.
g Nouella 81.
h d. Nouell. 123.
i l. 7. C. de epis. & cler.
k ad d. l. 6. & Nouella 123.
l l. 1. C. Theod. de epis. iudic.
m in l. 2. & vlt. eod.
n l. 10. ff de testib. & l. 9. C. eod.
o § 1. C. ne quis in causa propria iudic. Bart. ad l. 14. ff. de iurisd. omn. iud.
p ad tit. de testib.
q lib. 3. ep. 37.
r d. l. 1.

*scoporum sententijs terminatæ, perpetuo sta-
bilitatis iure firmentur, nec liceat vlterius
retractare negotium, quod Episcoporum sen-
tentia deciserit*. Et non solum à subditis Epi-
scoporum iurisdictionem prorogari posse
21 voluerunt [s] Imperatores Arcadius, & Ho-
norius, sed etiam à non subditis: atque ideo
ratum Episcopale iudicium esse mandarunt
[t] omnibus, qui se audiri à sacerdotibus ele-
gerint; eamq. illorum iudicationi adhiben-
22 dam esse reuerentiam iusserunt, vt non lice-
ret prouocare: quemadmodum à sententia
[u] Præfecti Prætorio nusquam licuit, etsi [x]
supplicari possit ex constitutione Diocletia-
ni, & Maximiani. Verum, ne cassa Episcopa-
23 lis cognitio redderetur, per Iudicum officia
definitioni executionem tribui [y] ijdem Prin-
cipes sanxerunt. In Basilicis quoque libris [z]
24 traditur, debere iudices, qui allegata inter-
pellantis audire differunt, vt hoc faciant, ab
25 Episcopo compelli. Et vbi quis iudicem su-
spectum habeat, adhibendum etiam Episco-
pum ad causam pariter audiendam. Quòd
si iudex non obtemperet, Episcopum id re-
ferre ad Imperatorē posse. In legibus etiam
VVisigothorum Eruigij Regis iussu editis,
& promulgatis in Ecclesia S. Mariæ Toleti,
vt refert Isidorus Hispalensis, ita extat [a]
26 constitutum. *Quia multimode occurrere de-
bet miserorum penurijs nostræ remedium pie-
tatis, ideo quemcumque pauperem constiterit
causam habere, adiunctis sibi alijs viris ho-
nestis, Episcopus inter eos negotium discutere,
vel terminare procuret. Ita, vt si contemni se
à comite, vel nolle eum acquiescere veritati
sacerdos inspexerit, potestatis eius sit eun-
dem comitem legis huius permissione constrin-
gere, & emisso iusto iudicio eum rei composi-
tione, rem, de qua agitur, petentibus partibus
consignare. Quòd si comes fuerit contemptus
implere, tantum Episcopo pro contemptu solo
dare cogatur, quantum quintam partem va-
lere constiterit, de re illa, vnde actio commo-
ta esse videtur*. Et cap. sequenti [b]. *Sacerdo-
27 tes Dei, quibus pro remedijs oppressorum, vel
pauperum diuinitus causa commissa est, Deo
mediante testamur, vt iudices peruersis iudi-
cijs populos opprimentes paterna pietate com-
moneant, quo male iudicata meliori debeant
emendare sententia. Quòd si hi, qui iudicia-
ria potestate funguntur, aut iniuste iudicaue-
rint causam, aut peruersam voluerint in
quoslibet ferre sententiam; tunc Episcopus, in
cuius hoc territorio agitur, conuocato iudice
ipso, qui iniustus asseritur, atque sacerdotibus,
vel idoneis alijs viris, negotium ipsum vna
cum iudice, communi sententia, iustissime ter-*

s l. 8. C. de episcop. audient.
t l. 9. eod.
u l. 1. de offic. præfat. pret.
x l. 1. C. de sent. præfec. prætor.
y d. l. 9.
z lib. 6. tit. 3. cap. 18. & tit. 12.
a lib. 2. tit. 1 cap. 29.
b eod. lib. tit. 1. c. 30.

minabit.

minabit. Quòd si peruersa contentione iudex
ipse permotus, iniquum à se datum iudicium
exhortante Episcopo noluerit reformare in
melius, tunc Episcopo ipsi licitum erit iudicium
de oppressi causa emittere. Albi etiam lo-
quendo de iniuste [c] accusato. *Quòd si eum*
ipse iudex per alicuius potentis defensionem,
aut patrocinium, seu metu regiæ potestatis di-
scussioni suæ præsentare non potuerit, ad re-
giam id cognitionem, si prope est, procuret: si
autem longe est, Episcopo, vel iudici renun-
ciet, vt eorum maior auctoritas, hunc iudicio
faciat præsentari. Quòd si neglexerit nun-
ciare, de propria iudicis facultate, omne quod
perijt, iussu Principis, vel Episcopi, atque iudi-
cis querelanti restituatur. Nec quisquam est
tam imperitus iuris, qui nesciat, Episcopum 28
ex Friderici constitutione [d], scholarium esse
iudicem ordinarium. Ex quibus omnibus
planum fit, Valentiniani [e] Nouellam con- 29
stitutionem, quæ est *de Episcopali iudicio*,
vim legis, aut non obtinuisse, aut contraria
lege fuisse abrogatam: in qua statutum erat,
vt si inter clericos iurgium verteretur, & ip-
sis litigatoribus conueniret, haberet Episco-
pus licentiam iudicandi, præeunte tamen
vinculo compromissi. *Quod & de laicis*, in-
quit, *si consentiant, auctoritas nostra per-*
mittit: aliter eos iudices esse non patimur, nisi
voluntas iurgantium, interposita conditione,
præcedat. Nam ex ijs, quæ antea diximus,
constat manifeste Episcopum posse senten-
tiam dicere, etiam si actoris, & rei non ac-
cedat voluntas, & compromissi vinculum
non apponatur. Sed sufficit [f] alterius con-
sensus, siue interpellatio. Quam Theodosij
constitutionem Carolum Magnum confir-
masse, auctores sunt Gratianus [g], & Inno-
centius [h] iij. Si vero ipsis Episcopis litigare 30
contigerit, nihil sportularum nomine præ-
stare debere sanxit [i] optime Iustinianus.
Quod intelligi debet de causa ciuili, non
æque de criminali, cùm Imperatores [k] Con-
stantius, & Constans prohibuerint, ne quis 31
auderet apud ciuiles iudices Episcopos ac-
cusare, sed in aliorum Episcoporum audien-
tiam deferre deberet. Quinnimo Magnus [l] 32
Constantinus (vt refert historia Ecclesia-
stica) cùm libelli aduersus quosdam Epi-
scopos oblati essent, conuocatis Episcopis,
libellos, quos acceperat, coniecit in ignem,
dicens. *Vos dij estis à vero Deo constituti:*
ite, & inter vos causas vestras discutite: no-
bis non licet deos iudicare. Cui haud dissimi-
le est, quod tradit Paulus [m] Aemylius de
Leone III. Summo Pontifice, qui cùm apud
Carolum Magnum accusaretur, Rexque ip-
se sententias Episcoporum rogasset, ipsi ma-
gis sacrosanctæ Apostolicæ potestatis, quàm
regiæ maiestatis studiosi, maximo omnium
consensu reclamauere, summum, optimum-
que Regem esse Carolum; sed cuinam tan-
dem de Pontifice Maximo iudicium facere
fas esse? susciperet proinde Leo in se cau-
sam suam; quique in cœteros clauium ius
haberet, de se quoque iudicaret, solo numi-
ne, vel teste conscientiæ, vel vindice. Ita
Leo (haud ægreferente Franco graui se
onere de Pontifice iudicandi leuatum) sug-
gestum conscendens, crimen iureiurando
diluit: moxque sententia sua absolutus, cùm
capitalis fraudis coniuratores rei ageren-
tur, intercessit, satisque habuit, eos exilio
puniri. Eandem prope rationem afferunt
Theodosius, & Valentinianus, dum prohi-
bent [n], ne clerici ad seculares iudices tra-
hantur, sed Episcopali audientiæ reseruen-
tur. *Fas enim*, aiunt, *non est, vt diuini mu-*
neris ministri temporalium potestatum sub-
dantur arbitrio. Immo ijdem Principes pœ-
nam constituerunt [o] aduersus eos, qui super
criminalibus causis Episcopum apud iudi-
cem accusauerint, videlicet, vt triginta pon-
do auri condemnatione plecterentur. Iusti-
33 nianus [p] vero, non solum accusantem puni-
ri vult, sed & iudicem, qui duci, vel exhiberi
Episcopum imperauit: vt post cinguli priua-
tionem, viginti libras auri ecclesiæ illi, cu-
ius accusatus est Episcopus, persoluat, exe-
cutore post cinguli priuationem verberibus
subdendo, & in exilium deportando. Præce-
perunt [q] item Honorius, & Theodosius, vt
iudex debeat prouidere, ne carcerum custos
inhumaniter se habeat erga carcere deten-
tos, pœna illi, & eius officio imminente: cu-
34 ius rei cura ad loci Episcopum spectaret, qui
35 etiam prohibere [r] posset, Romanos capti-
uos, dum reuerterentur, ab aliquo teneri, aut
36 iniurijs, & damnis affici: coram quo præte-
rea libri improbatæ [s] fidei comburi debe-
rent. Principes quoque Theodosius, & Va-
37 lentinianus iusserunt [t], si patres, vel domini
per lenocinium suis filiabus, & ancillis pec-
candi necessitatem imponerent, liceret filia-
bus, & ancillis, implorato Episcoporum suf-
fragio, omni miseriarum necessitate absolui.
38 Iussit [u] quoque Anastasius Imperator, ne ci-
uitatum defensores possent eligi, nisi Or-
thodoxi: de quo iurare deberent coram Epi-
scopis, ordinarenturq. ita, vt eorundem Re-
uerendissimorum Episcoporum, necnon cle-
ricorum, honoratorum, possessorum, & cu-
rialium decreto constituerentur. Vnde Iu-
stinianus in sua Nouella [x] constitutione.

De de-

c lib. 7. tit. 8. cap. 4.
d auth. Habita C. ne filius pro patre.
e Nouel. 12.
f l. 2. & 4. 9.
g in can. Volumus 16. 11 quæst. 1.
h in cap. 13. de iudic. in Decretalib.
i d. Nouell. 123. §. sportularum.
k l. 12. C. Theod. de episc. & cler.
l Sozomenus lib. 2. cap. 2.
m de rebus gest. Franc. lib. 3.
n l. vlt. C. Theod. de episc. & cler.
o l. 23. C. de episc. & cler.
p d. Nouell. 123.
q l. 10. C. de episc. aud.
r l. 13. eod.
s l. 11. eod.
t l. 13. eod.
u l. 17. eod.
x Nouell. 15.

De defensoribus ciuitatum, dixit post multa de constituendis defensoribus ita. *Electione facienda à Deo amabili Episcopo, & venerabili clero, & alijs in ciuitate bonæ opinioni studentibus*, &c. Decreuerat quoque antea idem [y] Iustinianus, exceptionem non nume- 39
ratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis coram Episcopo opponi posse aduersus eum, qui in Prouincijs magistratum gereret. Item [z] posse eum curare, vt pueri, vel infantes ex- 40
positi ab hominibus extraneis educati, vel nutriti, liberi appareant, & sibi acquirant. Et eoram [a] ipso Antistite curatorem furioso 41
dandum esse: quod si demens [b], vel furiosus nuptias contraxerit in Prouincijs, Episcopus æstimabit dotem, vel donationes propter nuptias, quarum æstimationem præstabunt curatores. Quo forte decreto admonitus Hieronymus Cardinalis de Runere, 42
vir prudens, ac bonarum artium scientia clarus, vt, qui in liberalibus studijs ab infantia altus, vniuersam ætatem laudabiliter exegerit, cùm in sacro illo, atque supremo Rom. Curiæ auditorio, quod vulgo Consulta appellatur, à quadam virgine nubilis ætatis, & patre orba preces porrigerentur, quibus petebat iussam iri matrem, vt maritum sibi daret: respondit relinquendum esse loci illius Antistiti. quæ sententia visa est rectissima, tum Cardinalibus, Dominico, scilicet, Pinello, & Benedicto Iustiniano, acerrimi ingenij viris, & doctrina præstantibus, necnon Alexandro de Montealto (abetat Antonius Maria Gallus Perusinus nuncupatus) optimæ indolis adolescenti, vt qui in tenerrima ætate maturæ eruditionis specimen præclarum præbeat; tum alijs, qui ibi intererant, viris doctissimis. Sic etiam, vbi aduersarius est absens, infans, vel furiosus, vel in summa potestate constitutus, per solam libelli por- 43
rectionē coram Episcopo factam interrumpi præscriptionem [c] rescripsit Iustinianus. Ante eum vero Constantinus lege sanxerat [d], valere manumissionem assistentibus Episco- 44
pis factam, qualiscumque interposita sit scriptura, si in ea se ipsi Episcopi vice testium subscripserint. Magnus item Aurelius Cassiodorus, Senator, & Præfectus Prætorio præcepit edicto (quod in libris [e] Variarum continetur) vt rerum victualium vænalitas 45
pretio ab Episcopis æstimaretur: nec aliter venundaretur, atque ab ipsis fuerit æstimata. Idem constituisse videntur Valentinianus, & Valens in prima Codicis Iustinianæi [f] constitutione. Hinc [g] Ioannes Andreæ, Angelus, & Abbas, item Ludouicus [h] Romanus dixerunt, Episcopum posse fraudem 46
in sua arte committentes pœnis afficere. Alia sunt Episcoporum munia, quæ idem Cassiodorus [i] recensere videtur, dum vniuersis Episcopis rescribens, post multa concludit. *Excludite sanctissimi inter immundos spiritus implacabiles vitiorum furores, violentiam temperate, auaritiam depellite, furta remouete, depopulatricem humani generis luxuriam à vestro populo segregate: sic auctorem iniquitatis efficaciter vincetis, si eius persuasiones de humanis cordibus auferatis. Episcopus doceat, ne iudex possit inuenire, quod puniat. Administratio vobis innocentiæ data est. Nam si prædicatio vestra non desinat, necesse est, vt pœnalis actio conquiescat.* Initio dixerat. *Orphanis, viduisq. contra sæuos impetus debens placita præstare solatia. Ita tamen, ne (quod accidit per nimiam pietatem) dum miseris subuenire quæritis, locum legibus auferatis. Nam si aliquid offendit forte districtum, talia date cunctis monita, vt iura possitis reddere feriata.* Qui de
47 feudis constituerunt, Episcopis etiam feudum dandi fecerunt [k] potestatem. In alijs autem omnibus, quæ ad religionem pertinent, omnem habere Episcopos auctoritatem, & potestatem non est, qui dubitet, tam ex ijs, quæ [l] diximus, quàm quæ dicturi su-
48 mus: maxime clericorum [m] esse iudices, ideo ad aliud tribunal eos trahi non posse. Nec dubium est, quin Episcopi, ex Leonis, & An-
49 themij sanctione [n], possint viuentes bona acquirere, habere, & tamquam propria sibi vindicare: etiam si in patris, auiq. & proaui potestate constituti sint, & adhuc superstites habeantur: atque de his, quando eis libitum fuerit, testandi, vel donandi, vel quocumque alio modo, siue titulo alienandi liberam facultatem habeant, vt ea bona quoquo tempore nunquam ad diuisionem veniant: nunquam fratribus, vel sororibus, aut his genitis conferantur. Atque ideo Iusti-
50 nianus [o] voluit, ne eorum testamenta querelæ inofficiosi subiacerent. Imperator quoque Manuel Comnenus in sua [p] Nouella, quæ inscribitur. *Ne morientium Episcoporum diripiantur bona ab exactoribus*, statuit,
51 quoquo modo discederent Episcopi, siue testati, siue intestati exitum facerent, ne executores eorum testamentis quidquam essent impedimento. Sed si testati morerentur, eorum voluntate, & ordinatione omnia fierent: quòd si forte intestati discessissent, omnia quoque fierent, vt sacris canonibus, & legibus cautum foret.

[y] l. 18. eod.
[z] l. 19. eod.
[a] l. 30. eod.
[b] l. 22. eod.
[c] l. vlt. C. eod.
[d] l. 1. C. de his, qui in eccl. manu mitt.
[e] l. b. vlt. epist. 12.
[f] l. 2. C. de episc. aud.
[g] ad cap. 9. de empt. & vend. in Decretal.
[h] in singul. verb. Episcopus vult.
[i] Lib. 11. ep. 3.
[k] lib. 2. tit. 1.
[l] cap. 1. 5. 6. & 7.
[m] cap. 12. 13. 15.
[n] l. 14. C. de episc. & cler. auth. statuimus C. eod. Nouell. 79. & 81. & 123. & in l. vlt. C. Theod. de episc. & cler. Cassiod. lib. 8. epist. 24. & lib. 6. ep. 9.
[o] l. 12. C. de episc. & cler.
[p] lib. 2. iuris orientalis. alias in constitutionibus imperatorijs Constant. eiusdē Comneni septima.

SVMMA

SVMMA EX CAPITE VII.

1 *Abbas, cœnobiarcha, & Archimandrita idem sunt.*
2 *Ad Episcopos aliàs spectauit Abbatum electio, decreto Iustiniani.*
3 *Meliores, hoc est sapientiores, monachi Abbatem eligunt.*
4 *Abbas confirmari debet ab Episcopo.*
5 *Neque ordo, neque tempus, sed virtus tantum spectari debet in Abbatis electione.*
6 *Iurantibus electoribus se meliorem elegisse in Abbatem, debet subsequi confirmatio.*
7 *Abbas est administrator omnium bonorum monasterij, monachorumq. indubitatus magister, & arbiter.*
8 *Abbatis est iuramentum de calumnia præstare, si desit syndicus, cùm omnia administret.*
9 *Iudex ex vehementiori causa potest principalem in ius vocare in causa ciuili, quamuis possit quilibet per procuratorem respondere.*
10 *Abbas potest dare feudum: Monachi non possunt.*
11 *Abbas aliquando accipitur pro nobili Barone, & magnate seculari.*
12 *Principes Christiani beneficiorum aliquot sibi collationem arrogarunt, capta temporum occasione: ideo exemplum non inducunt.*

De Abbatibus, & eorum electione, & confirmatione ab Episcopo facienda, & de eorum auctoritate. Cap. VII.

QVEMADMODVM inter clericos seculares vnus est Episcopus, qui omnibus præest dignitate, auctoritate, & potestate: sic inter monachos, qui etiam regulares clerici appellantur, vnus est Abbas, hicq. à Iustiniano [a] Archimandrita, & Cœnobiarcha vocatur. Et sicut cuiusque Ecclesiæ clerici Episcopo vni parent, ita in singulis monasterijs monachi præceptis vnius Abbatis obtemperant. Atque, velut Episcopus à suo clero eligitur, sic à suis monachis Abbas [b]. Et quamquam idem Iustinianus in Nouella [c] sua, *Quomodo oporteat Episcopos*, &c. ab Episcopo eligendum esse statuat: in alia tamen [d] Nouella, quæ est, *De sanctissimis Episcopis*, permisit Abbatem eligendi facultatem monachis,
3 non omnibus, sed ijs, qui melioris existerent opinionis. Nec in totum Episcopali voluit derogare iurisdictioni: sed sanxit, vt ab
4 Episcopo, in cuius diœcesi situm esset monasterium, in quo eligitur Abbas, confirmaretur, & ordinaretur. Is vero, qui eligendus
5 est Abbas, non secundum ordinem, aut tempus eligi debet, sed qui optimus inter monachos communi omniũ consensu existimatur, & præsulatu dignus iudicatur. Recte enim dixit Imperator [c]. *Natura humana talis est, quòd neque omnes per ordinem inter summos, neque rursus omnes inter nouissimos constituti quidem sint: sed procedat quidem secundum gradum præcedentis inspectio. Qui vero prior mox inter numeratos: qui prior optimus apparuerit, is Abbas sit, & ordinem simul, & virtutem suffragantem habens. Oportet enim, eos, qui discernunt, quod melius est, à peiore, aliud quidem ad regendum dimittere, aliud vero inclinari iubere, & paulatim per eruditionem, hoc etiam ad melius*
6 *accedere*. Atque ideo, qui eligunt, propositis [f] sacrosanctis Dei euangelijs, dicere debent, quòd neque propter amicitiam, neque propter aliam quamuis causam, sed scientes eum, & fide rectum, & vita castum, & gubernatione dignum, & qui bene posit monachorum disciplinam, & omnem monasterij statum vtiliter custodire, elegerunt: quæ si præmissa fuerint, electum Antistes, in cuius territorio monasterium est constructum, debet ordinare. Ac ita electos, & ordinato omnes monachi in monasterio constituti
7 obedientiam præstant, & ipse omnium rerum administrationem suscipit. Vnde Ac-
8 cursius [h] ex sententia Alberici asseuerat Abbatem, nullo constituto syndico, iuramentum de calumnia præstare oportere: cùm habeat [i] omnem rerum ad monasterium pertinentium administrationem: tum quia rei, qua de agitur, veritatem melius scire potest: quam ob causam poterit ex constitutione [k] Imperatorum Arcadij, Honorij, & Theodosij conueniri. Nam licet regulariter [l] in causis ciuilibus valeat vnusquisque per
9 procuratorem respondere: ob iustiores tamen causas, & vehementiores tanta est ex illa principali constitutione iudicis auctoritas, vt principalem posit in ius vocare. Sed ne longius, quàm par est, progredi videar, huc referri possunt, quæ de [m] monachis di-
10 cta sunt. Attamen Abbas, non autem monachi, feudum dare potest, vt in libro de feudis primo aperte [n] constat. Ad quem locum Cuiacius rectissime admonuit, nõnunquam

Abbates

[a] Nouella 133.
[b] d. Nouell. 123.
[c] Nouell. 5.
[d] d. Nouel. 123. §. 34.
[c] d. Nouell. 5. §. ordinationem.
[f] d. Nouell. 123. §. iubemus.
[g] d. Nouell. 5. §. cogitandum.
[h] ad l. 1. §. hoc etiam, C. de iureiur. propter calum.
[i] d. l. 1. §. quod obseruari.
[k] l. vlt. C. de procur.
[l] §. fin. Inst. de iis per quos agere poss. & l. 17. §. licet Iulianus. ff de minoribus.
[m] supra c. 5.
[n] lib. 1. tit. 1.

Abbates accipi pro nobilibus, quod nomen 11
etiam hodie retinent in monachis Pyrenæis nobiles quidam: & hoc ſenſu vult Annonium [o] intelligi debere, cùm dicit. *Carolus ordinauit per totam Aquitaniam Comites, Abbatesq. necnon alios plurimos, quos Vaſſos vulgo vocant.* Hanc obſeruationem optime comprobat Sindegerus in Chronicis Franciæ Gallicis. *Abbates*, inquit, *in antiquis hiſtorijs non ſunt monachi, vel religioſi, ſed Barones, magnatesq. ſeculares, quibus Abbatias, vel monaſteria Princeps dat ad tempus, vel quoad vixerint.* Vnde idem Cuiacius ſubijcit, ſimilia eiuſmodi multa olim Chri- 12
ſtianos Principes ſibi arrogaſſe, maxime vrgente rerum neceſſitate: quæ in exemplum trahere nõ debemus, argumento eius, quod ſcribit [p] Celſus iuriſconſultus: alioquin ſequeretur confuſio ordinũ omnium maxima.

[o] lib. 5. c. 1.

[p] l. 18. ff. de legib.

SVMMA EX CAPITE VIII.

1 *Non debent parentes cogere filias ad perpetuam virginitatem, ingreſſumve alicuius monaſterij.*

2 *Dicatæ Deo virgines non ſunt conſecrandæ, niſi quadrageſimum ætatis annum expleuerint.*

3 *Qui monialem ante quadrageſimum ætatis ſuæ annum velari fecerint, ſiue parentes, ſiue alij ſint, tertia bonorum parte mulctandi ſunt.*

4 *Monialium electio, & conſecratio iiſdem cæremonijs, quibus clericorum, celebrabatur.*

5 *Non poſſunt eſſe duplicia monaſteria, virorum ſcilicet, & mulierum ſub eodem tecto.*

6 *Adminiſtrator bonorum monialium ab Epiſcopo eligi, aut ſi electus à monialibus ſit, confirmari debet.*

7 *Adminiſtrator bonorum monialium intra earum clauſtra habitare nõ debet.*

8 *Monialibus omnis egrediendi occaſio tolli debet.*

9 *Moniales non poſſunt conueniri, niſi coram iudice ab Epiſcopo dato.*

10 *Iudex, & executor moniales ad forum ciuile trahentes, alter pecunijs, & officij priuatione, alter carcere mulctandi ſunt.*

11 *Moniales litem ciuilem coram iudice profano agere per procuratorem poſſunt.*

12 *Excommunicantur Principes non admittentes in ſuis foris procuratores monialium.*

13 *Abbatiſſæ pro feudo obtinendo monaſterium exire poſſunt, eoq. obtento, ſtatim redire tenentur, quando tamen idẽ perficere per procuratorem non poſſint.*

14 *Capitalis criminis rei ſunt, qui moniales rapiunt, corrumpunt, ſolicitant.*

15 *Tentans monialem vxorem ducere, capitali pœna afficiendus eſt.*

16 *Moniales eadem, quæ monachi, priuilegia habent.*

17 *Theodahadus Gothorum Rex moniales grauamine tributi exonerauit, obiurgante Iuſtiniano Imperatore.*

18 *Conſtantinus Magnus frumenti annuã portionẽ ſacris perſonis erogari iuſſit.*

19 *Valentinianus, & Martianus Imperatores ſalaria eccleſijs dari conſueta, continuari iuſſerunt.*

20 *Moniales poſſunt teſtamentum condere: bona autem earum deficientibus cognatis, & agnatis, ad monaſteria pertinere cenſuerunt Theodoſius, & Valentinianus Cæſſ.*

21 *Bona clericorum, & monachorũ vtriuſq. ſexus, legibus VViſigothorum ad monaſteria deuoluebantur, deficientibus hæredibus vſque ad ſeptimũ gradum.*

22 *Diaconiſſæ, vt plurimum, erant viduæ, ac cum parentibus, filijs, & veris fratribus poterant habitare.*

23 *Quæ Canonicæ olim vocatæ ſunt, moniales fuerunt, aliqua tamen differentia adhibita.*

24 *Oeconomi ſportulas funerum intra ſex menſes non ſoluentes, edicto Iuſtiniani ad trientes vſuras obſtringebantur.*

25 *Funera olim fiebant ſumptibus eccleſiæ, non defunctorum.*

26 *Fœminæ aſcetriæ vocatæ, quæ pſallebant; acolythi, qui funalia deferebant; & decani, qui feretrum portabant, olim funera efferebant, non autem clerici, vt hodie.*

27 *Aſcetriæ fœminæ erant apud Chriſtianos priſcos, quæ apud ethnicos præficæ.*

De ſacris virginibus, quas vulgo moniales, ſiue ſanctimoniales, ſiue monachas appellamus: item de fœminis Canonicis, Aſcetrijs, & earum officio. Cap. VIII.

CVM dictum ſit tam in genere, quàm in ſpecie de clericis maſculis, reſtat, vt de fœminis dicamus: non de Veſtalibus, quarum (vt ait [a] Ambroſius)

[a] Epiſt. 2 contra Sym mach.

brosius) capiti vittæ decus faciebant, quasque in certum, & præfinitum numerum purpuratarum vestium murices, pompa lecticæ ministrorum confusa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, præscripta denique pudicitiæ tempora cogebant: sed de illis, quæ attollunt mentis, & corporis oculos, vident plebem pudoris, populum integritatis, concilium virginitatis. Non vittæ capiti decus, sed ignobile velamen, vsui nobile castitatis: non exquisita, sed abdicata lenocinia pulchritudinis: non illa purpuratorum insignia, non luxus deliciarum, sed vsus ieiuniorum: non priuilegia solum: non lucra: non omnia postremo talia, vt reuocari studia possint, dum exercentur officia. Sed dum exercetur officium, studium prouocatur, suis castitas cumulatur dispendijs. Non est virginitas, quæ pretio, vt subijcit idem [b] Ambrosius, emitur, non virtutis studio possidetur. Non est integritas, quæcumque, tamquam in auctione, nummario ad tempus sollicitatur compendio. Prima castitatis victoria est facultatum cupiditates vincere, quia lucri studium tentamentum pudoris est. Atque ideo parentes filias suas in annis minoribus constitutas necessitati continuæ virginitatis addicere non debent, nec inuitarum capitibus sacrum velamen imponere: cùm huiusmodi obseruatio philosophiam, vt loquitur [c] Maiorianus, religiosa mente suscipientes, non cogentis imperio, sed spontanea, & matura deliberatione capienda sit: siquidem vitandæ sunt, & magis attentationibus, (vt cum ipso loquar), transeundæ humanæ cupiditatis illecebræ, in quas præcipue primæ ætatis ardor impellit, vt iuuentutis calore sedato, dicata Deo virginitas, præter illud pœnitentiæ vitium ad senectæ annos, & cælestis militiæ palmam peruenire mereatur. Quid enim prodest (vt eius verbis vtar) si cupiditas virginalis patria potestare compressa, subdolam voluntatem nubendi arte concipiat, & à legitimo reuocata consortio, ad illicitas trahatur illecebras? Vnde, ne per huiusmodi impietatem parentum egestati, & opprobrium personis nobilibus irrogaretur (nobilitati consultum iri volebat Maiorianus) & quod præcipue summouendum est, irrisionibus execrandis omnipotentis Dei contraheretur offensio: Nouellam specialem de sanctimonialibus, & viduis idem Imperator [d] edidit, cuius pars argumentum præsentis nostri capitis respiciens, his verbis concipitur. *Edictali lege sancimus, filias, quas pater, materve à seculari permixtione translatas, Christianæ fidei seruare præcepta continuata virginitate censuerint, & in beatæ vitæ proposito permanentes, non ante suscepto honorato capitis velamine consecrari, quàm quadraginta annos ætatis emensæ talibus infulis inoffensa meruerint obseruatione decorari, & multi temporis series, & cælestis consuetudo seruitij ad perfidam voluntatem nouis desiderijs aditum non*
1 *relinquant. Qui ante definitum temporis spatium, sanctimonialem puellam alijs adulti sexus sui votis calentem memoratorum quisquam parentem velari fecerit, atque permiserit, tertia bonorum parte mulctetur. eadem pœna constringatur etiam, qui illam parentibus destitutam, intra prædicta ætatis an-*
4 *nos voluerit consecrari.* In electione autem, & ordinatione idem, quod in masculis clericis obseruari oportere, præcipit Iustinianus. *Quæcumque*, ait [e], *à nobis in omnibus, quæ prius, & quæ nunc prolatæ sunt, sacris nostris constitutionibus, sunt sancita de clericis, aut monachis, aut monasterijs: hæc omnia ponimus, & in masculis, & in fœminis, & monasterijs, & asceterijs, non discernentes, quantum ad istos, masculum, aut fœminam, eòquòd, sicut prædiximus, vnum omnia in Christo consistant.* Vetuit [f] tamen, ne duplicia monasteria, idest virorum simul, &
5 mulierum vsquam essent. Vbi verò monasterium inuenitur, omnibus modis iussit viros à fœminis separari: fœminas quidem, in quo sunt monasterio, remanere: viros autem aliud sibi monasterium facere. Si verò plura sunt monasteria, vt necesse non sit noua extruere, monachos cum monachis, fœminas
6 cum fœminis permanere, & in alijs monasterijs congregare, locorum Episcopo erit curæ: qui etiam virum eliget, vel si iam à fœminis velatis fuerit electus, confirmabit, presbyterum, siue diaconum, vel etiam laicum, quem tamen rectæ fidei, & vitæ integræ cognouerit, qui monasterij negotia ad-
7 ministrabit; in claustro tamen non permanebit, sed accedendi duntaxat facultatem habebit ad faciendum, vt loquitur Iustinianus, [g] eis responsum, aut sacram eis communio-
8 nem portandam. Itaque egrediendi nullam habent occasionem. Immo idem Episcopus curare [h] debet, ne circumeant ciuitates. Si
9 verò quis quamcumque habuerit causam cum ipsis sanctimonialibus, & sacris virginibus, nō poterit ciuiles iudices ex eiusdem Iustiniani constitutione [i] adire, sed loci Antistitem interpellet. Ipse iudices dabit, siue Abbates, siue responsales, siue alios honestos viros, qui cum omni veneratione sacerdotali causam examinabunt, & si opus fuerit, ad

b Ibidem.
c Nouell. 8.
d Nouell. 8.
e Nouell. 5. & 123.
f d. Nouell. 123. §. 36. & Nouell. 133.
g d. Nouell. 123. §. In omnibus, in fine.
h ead. Nou. §. si monachus.
i Nouell. 79.

rit, ad

rit, ad monasterium ibunt, ne quidquam
causæ egrediendi moniales habeant. Cui 10
k d. Nouel. 79.
constitutioni k si non paruerint iudices ci-
uiles, pœna decem librarum auri, vna cum
officio mulctabuntur. Et coercebuntur car-
cere executores, qui ex his ad ciuilem iudi-
cem, non ad loci Episcopum, temere eas vo-
cauerint. Si vero causa esset talis, ob quam 11
coràm ciuilibus iudicibus essent conuenien-
dæ, possunt per procuratores litem agere:
quos Principes, eorumque magistratus ad-
l cap. 1. §. porro. de statu regul. lib. 6.
m Ibidem.
n d. cap. 1. §. verum.
mittere permittit Bonifacius l octauus, vel, 12
vt ait m Dominicus, admitti compellit cen-
suris ecclesiasticis. Etsi idem Bonifacius n 13
potestatem fecit Abbatissis pro feudo, quod
ab aliquo seculari Principe obtinerent, ad
præstandum homagium, & fidelitatis sacra-
mentum e monasterio exeundi, si huiusmo-
di sacramentum per procuratorem præstari
minus possit, vel non consueuerit. Quo præ-
stito, statim intra monasterij septa debent
redire. Voluerunt etiam religiosi Principes, 14
vt moniales perpetuo essent sacrosanctæ.
Vnde, si quis sacram virginem rapuerit, aut
solicitauerit, aut corruperit, Episcopus vel
per se, vel per œconomum, vel per cuiuslibet
Prouinciæ iudices, & eorum officia iniuriam
o d. Nouell. 123. §. vlt.
vindicabit: sanxit enim Iustinianus o eos,
qui sic deliquerint, & participes eorum sce-
leris fuerint, capitale periculum sustinere.
Talem vero mulierem, vbicumq. sit, cum
proprijs rebus in monasterio recondi, in quo
cautius custodiri possit, vt non rursus in eo-
dem crimine reperiatur. Et non modo eum, 15
qui rapere, sed attentare solummodo, con-
trahendi causa matrimonij, sacratissimas
virgines ausus fuerit, capitali pœna feriri
mandauit p Iouianus. Idcirco eas illis im-
p l. 5. C. de episc. & cler.
munitatum beneficijs cohonestarunt Chri-
stiani Principes, ne deterioris conditionis,
quàm erant Vestales virgines, viderentur.
Itaq. quidquid indulgentiæ habet monachi 16
(habent enim ea omnia, quę alij sacerdotes)
q d. Nouel. 5. & 123
& sacras virgines habere ex Nouellis q Iu-
stiniani indubitati iuris est. Immo idem
Princeps videtur aliquando Theodahadum
Gothorū Regem reprehendisse, quòd sacras
Dei famulas agrorum causa tributorum
onere grauasset: qui legitur apud Cassiodo-
rum Iustiniano Imp. in hæc verba rescripsis-
r lib. 10. ep. 26.
se r. *Et ideo significamus gloriæ vestræ mona-
sterium famularum Dei, quod vobis insinua-
tum est, tributorum graui sorte laborare, eò
quòd ager eius nimia inundatione perfusus,
sterilitatis vitia de inimica humectatione cō-
traxerit, ad virum eminentissimum Senato-
rem Præfectum prætorio dedisse nos nihilomi-*
*nus iussionē, vt eius ordinatio prouida ad præ-
dium, de quo querela est, diligens inspector ac-
cedat, & rebus moderata inquisitione trutu-*
17 *natis, quidquid grauaminis potest habere pos-
sessio, rationabiliter abrogetur: ita vt compe-
tens, atque sufficiens dominis remanere possit
vtilitas.* Nam multos ante annos Constan-
18 tinus, auctore s Theodorito, ad Prouinciarū
s lib. 1. hist. eccl. c. 11.
Præfectos, & Præsides mandauerat, vt certi
frumenti quantitas viduis, sacris virginibus,
ac omnibus illis, qui diuinis ministerijs ob-
eundis consecrati erant, in singulis ciuitati-
bus quotannis suppeditaretur: eumque non
tam egentiū necessitate, quàm sui ipsius ma-
gnificentia mensus est. Et hoc forte est, quod
19 Imperatores Valentinianus, & Martianus
Palladio Præfecto Prætorio rescripserunt in
t l. 12. C. de sacros. eccl.
hæc t verba. *Salaria etiam, quæ sacrosanctis
ecclesijs in diuersis speciebus de publico hacte-
nus ministrata sunt, iubemus nunc quoq. in-
concussa, & à nullo prorsus imminuta præsta-
ri: liberalitatiq. huic promptissime perpetuam
20 tribuimus facultatem.* Possunt & testamentū
facere: verùm si nullo condito testamento
decesserint, nec eis parentes cuiusque se-
xus, vel liberi, vel, qui agnationis, cognatio-
nisve iure iunguntur, remanserint, bona,
quæ ad eas pertinuerint, monasterio, cui fue-
rint destinatæ, omnino acquiri voluerunt u
u l. 20. C. de episc. & cler.
21 Theodosius, & Valentinianus. Idem consti-
tutum apparet in legibus x Visigothorum,
x lib. 4. tit. 2. cap. 12.
vbi ita. *Clerici, vel monachi, siue sanctimo-
niales, qui vsq. ad septimum gradum non re-
liquerint heredes, & sic moriuntur, vt nihil de
facultatibus suis ordinent, ecclesia, cui deser-
uierint, eorum substantiam vindicabit.* Hæ
quoque in singulis monasterijs suas habent
Antistitas, siue Abbatissas exemplo mona-
chorū; quibus non minus parent, ac mona-
chi Archimandritis suis. Nec istæ moniales,
siue sanctimoniales, siue sanctæ virgines,
22 erant, quas Diaconissas, vulgo interpretes
existimarunt. Nam istæ, vt plurimum, erant
viduæ, & cum parentibus, filijs, ac veris fra-
tribus poterant cohabitare: & adhibebantur
ad baptismata, & alia, vti y dixi, huiusmodi
y supra n. 5
ministeria. Illæ, vt plurimum, erant virgines,
atq. inter monasterij septa continebantur,
nec cum consanguineis vlla ratione conuer-
sabantur, & psalmis, & orationibus duntaxat
23 vacabant. Erant & aliæ, quæ Canonicæ di-
cebantur, quarum semel meminit z Iustinia-
z Nouella 59
a Ibidem
b cap. 20
c Homil. 17
nus. Has monachas esse tradit a Cuiacius
ex Concilio b Nicæno, Basilio, & c Macario;
& separatas ab eodem Iustiniano esse ab
ascetrijs, quemadmodum asceteria à Mo-
nasterijs. Præscripsit etenim idem Princeps

funerum sumptibus modum, videlicet quan-
tum in semestribus singulis œconomos de-
canis, siue copiatis dare oporteat, qui scili-
cet efferunt, & sepeliunt mortuos, quantum,
vt eorum verbis vtar, prælucentibus acoly-
this, quantum præcinentibus ascetrijs, &
Canonicis. Quibus, si ecclesiæ œconomi 24
non soluunt consuetudines, siue sportulas,
quæ illis pro elatione funerum erogari so-
lent, ex mora sex mensium alligentur vsuris
trientibus. Fieri funerum elationes sumpti- 25
bus ecclesiæ, non defunctorum, idem Cuia-
d lib. de diuers. temp. præscript. & terminis c. 18. cius [d] asseuerat, & non à clericis, sed ab 26
ascetrijs mulieribus, & acolythis, & decanis.
Ascetriæ psallebant, quasi præficæ olim: 27
acolythi, seu Iuuenes, deferebant funalia:
decani feretrum, siue lectum, qui & lecti-
carij, & copiatæ dicti sunt; vespillones olim,
e sup. d c. 2. de quibus aliàs diffusius [e] dictum est.

SVMMA EX CAPITE IX.

1 *Veteres ethnici maximam sacerdotibus reuerentiam præstiterunt.*
2 *Officium sacerdotum, licet agatur in terra, negotijs tamen cælestibus cõtinetur.*
3 *Angeli ministerium sacerdotibus in carne existentibus præstant.*
4 *Neque Angeli, neque Archangeli potestatem habent, quam sacerdotes.*
5 *Vinculum sacerdotale cælos transit.*
6 *Sententiam seruorum Deus corroborat in sacerdotis officio.*
7 *Constantinus Magnus quarto sui baptismatis die palatium Lateranense cum diademate Syluestro Papæ, & successoribus tradidit cum pluribus ornamentis, & insignibus.*
8 *Dixit Constantinus se peccata sacerdotum proprio paludamento cooperiturũ.*
9 *Idem libellos Episcoporum in ignem proiecit, dicens nolle deos iudicare.*
10 *Idem dicebat Episcopos peccare non posse: hocque præ nimia erga sacerdotium reuerentia.*
11 *Idem in Concilio Nicæno sedere noluit, antequã Episcopi vt sederet, innuerent.*
12 *Arcadius, & Honorius Ecclesiæ priuilegija vim inferri noluerunt.*
13 *Athalaricus Rex Gothorum sui cleri causas Romano Pontifici referuauit.*
14 *Vigetis Gothorum Rex per litteras, & legatos magnam reuerentiam Episcopis exhibuit.*
15 *Iustinus Imperator genibus flexis Ioannem Papam ad se euntem adorat.*
16 *Ferocissimus Atila, flagellum Dei dictus, oratione Leonis Pontificis Maximi flectitur.*
17 *Atila, dum Leonem Pont. loquentem audiret, dixit vidisse quendam sibi mortem minitantem, nisi Pontifici obtemperaret.*

Quantus honor, quantave reuerentia à Christianis Principibus semper habita sit Ecclesiæ Dei ministris: & quare debeatur. Cap. IX.

PERACTIS his, quæ ad hie-
rarchiam Ecclesiasticam spe-
ctant, videndum erit, quàm
fuerint Imperatores pij, ac
religiosi, & erga sacerdotes
quàm reuerentes. Conati enim sunt nihil
veteribus, quos suis sacerdotibus maximam
habuisse reuerentiam ostendimus [a], cedere. a sup. toto lib. 1.
1 Nam, quantùm nostri illis sacerdotibus præ-
stant, tantùm Imperatores Catholici in
impartienda Dei veri, & omnipotentis mi-
nistris reuerentia ethnicos Principes excel-
2 lere voluerunt. Nam licet agatur in terra,
officium tamen sacerdotum cælestibus ne-
gotijs continetur. Non homo, non Angelus,
non Archangelus, non aliqua alia creatura,
non Virtus, sed vt Ioan. Chrysostomus [b] ait, b de dignit. sacerd. c. 4.
ipse Spiritus sanctus hoc munus sacerdotum
instituit, atque adhuc manentes in carne
3 ministerio præstitit Angelorum fungi. Hi
namque, etsi terram incolunt, atque in ea
cõuersantur, cælestia dispensare meruerunt,
& potestatem acceperunt, quam neque An-
4 gelis, neque Archangelis dedit Deus. Ne-
que enim ad illos dictum [c] est. *Quæcumque* c Matth. 18.
*ligaueritis super terram, erunt ligata & in
cælo, & quæcumque solueritis, erunt soluta.*
Vnde B. Clemens [d]: *Immò*, inquit, *neq. lai-* d lib. 3 constit. Apost. cap. 9.
*co permittimus facere aliquod opus sacerdo-
tale, vt sacrificium, aut baptismum.* ac pau-
lò post: *Huiusmodi enim gratia per imposi-
tionem manuum Episcopi datur. Qui verò
non est ad eam electus, sed potius eam sibi ra-
puit, hic supplicio Oziæ afficietur.* Sic etiam
Tertullianus [e]. *Differentiam inter Ordinem,* e de exhortat. castitat. cap. 7.
*& plebem constituit Ecclesiæ auctoritas; &
honor, per Ordinis consessum sanctificatus à
Deo, vbi ecclesiastici Ordinis non est: conses-
sus; & offert, & tinguit sacerdos, qui est ibi
solus.* Quibus concordant hæc Cypriani [f] f li. 2. ep. 3.
verba: *Nam, si Iesus Christus dominus, &
Deus noster ipse est summus sacerdos Dei pa-
tris, & sacrificium Deo patri ipse primus ob-
tulit,*

tulit, & hoc fieri in sui commemorationem praecepit; vtique ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur, & sacrificium verum, & plenum tunc offert secundùm quòd ipsum Christum videat obtulisse. Habent quidem & mundi Principes vinciendi aliquam potestatem, sed qua in solis corporibus licet. Hoc autem vinculum, quod sacerdotibus commissum est, ipsam contingit animam, transitq. cælos, vt ea, quæ operati fuerint sacerdotes deorsum, cõfirmet in cælis Deus, sententiamq. seruorum Dominus ipse corroboret. Hinc profectò Magnus Aurelius Cassiodorus senator, dum Prætorij præfecturam gereret, scribens Ioanni Papæ primo. *Nos*, inquit[g], *decet custodire aliqua: sed vos omnia*. Quapropter Constantinus[h] Magnus quarta die sui baptismatis Beato Syluestro, & omnibus eius successoribus tradidit palatium sacri sui Imperij Lateranense: deinde diadema, videlicet coronam sui capitis, simulq. phrygium, necnon & superhumerale, hoc est lorum, quod imperiale solebat circundare collum: deinde chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia imperialia indumenta, seu etiam dignitatem imperialem præsidentium equitum. Contulit etiam ei imperialia sceptra, simulque cuncta signa, atque banna, & diuersa ornamenta imperialia, & omnem possessionem imperialis culminis, & gloriam potestatis suæ, atque alia huiusmodi plura, quæ recenset Nomocanonis Photij interpres Balsamon Patriarcha[i] Antiochenus, eaque fere omnia habentur in Gratiani[k] volumine. Atque deinceps non solum sacerdotes religiosus Imperator maxima reuerentia prosecutus est (vt ait[l] Eusebius) verum etiam honore, pecunia, muneribusq. pretiosis cohonestauit. Et Episcopos in expeditionibus secum, vti commilitones, semper habuisse auctor est idem Eusebius[m]: tantamque eis adhibuisse reuerentiam testatur[n] Theodoritus, etiam historiæ Ecclesiasticæ scriptor, vt dixerit hæc verba. *Si proprijs oculis vidissem sacerdotem Dei, aut aliquem eorum, qui monachali habitu circumamicti sunt, peccantem, proprio paludamento cooperirem, ne ab aliquo videretur*. Id etiam refert[o] Nicolaus Papa ad Ludouicum Imperatorem, vel, vt alij malunt, ad Michaelem, vt ipsum exemplo Constantini ad eandem reuerentiam incitaret. Legitur[p] etiam, cùm libelli de erroribus quorundam Episcoporum dati essent, accepisse Constantinum, ac proiecisse in ignem, asserendo nolle de Episcopis discernere, vt qui in ea auctoritate, & veneratione cũ sint, peccare non possent. Sed, quod potest esse maius erga sacerdotes reuerentiæ argumentum, quàm, quod edocent[q] Eusebius, & Theodoritus[r] de eodẽ Constantino? quippe qui ingressus concilium plusquam trecentorum Episcoporum Nicææ coactum, petijt ab Episcopis, vt sibi liceret in parua sella in medio aulæ concilij posita sedere, nec prius cõsidere voluit, quàm Episcopi ad id innuissent. Vnde cupiebant Imperatores, vt tales eligerentur sacerdotes, quibus debitam liberiùs adhibere cogerentur reuerentiam. Refert enim[s] historia Tripartita, Valentinianum Episcopos hortatum esse, vt talem in Pontificali sede constituerent, cui & ipsi, qui gubernant imperium, sincere sua capita submitterent. Verum, cùm Arcadius, & Honorius rogati essent, vt quibusdam ecclesiæ cõcessis priuilegijs vellent derogare, in hæc verba[t] rescripserunt. *Quæcumque à parentibus nostris diuersis sunt statuta temporibus, manere inuiolata, atque incorrupta circa sacrosanctas ecclesias præcipimus. Nihil igitur à priuilegijs immutetur: omnibusq. qui ecclesijs seruiunt, tuitio deferatur, quia temporibus nostris addi potius reuerentiam cupimus, quàm ex ijs, quæ olim præstita sunt, immutari*. Et alio loco rescribẽs[u] Theodoro Præfecto Prætorio. *Quæ olim reuerentia religionis obtinuit, mutilari sub pœnæ etiam interminatione prohibemus: ita vt hi quoq. qui Ecclesiæ obtemperant, his, quibus ecclesia, beneficijs perfruãtur*. Athalaricus etiam Gothorũ Rex apud Cassiodorum[x] clero Rom. Ecclesiæ sic scribit. *Quod nobis pro ingenita reuerentia, quam nostro debemus auctori, displicuisse profitemur, vt qui pridem sacris meruerunt inseruire ministerijs, conuentionibus irreuerenter nefarijs expositi iniurijs subiacerent*. Et post pauca. *Atq. ideo considerantes Apostolicæ sedis honorem, & consulentes desiderijs supplicantium, præsenti auctoritate, moderato ordine, definimus: vt si quispiã ad Romanum clerũ aliquem pertinentem in qualibet causa probabili crediderit actione pulsandum, ad beatiss. Papæ iudicium prius conueniat audiendus*. Vigetis quoq. Gothorum Rex apud eundẽ[y] Cassiodorum Episcopis sic. *Si sacerdotibus, etiam ignotis honorem debemus, quanto magis illis, quos amabili veneratione cõspeximus? Aliter enim requirimus notum, & aliter appellamus incognitum. Virorũ maior semper affectus est, dum grauissime retinetur, qui assiduo, & suaui sermone coniungitur. Et ideo per harum portitores, legatos nostros, quos ad serenissimumPrincipẽ destinauimus, Sanctitati vestræ*

[g] lib. Variarum 11. ep. 2.
[h] can. 14. dist. 96.
[i] tit. 8. c. 1.
[k] can. 14. dist. 96.
[l] lib. 1. c. 8. & lib. 10. c. 8. & de vita Constant. li. 2. cap. 15. & lib. 3. c. 15.
[m] li. 4. cap. 56. de vita Constant.
[n] lib. 1. c. 11.
[o] cã. 8. dist. 96.
[p] Sozomenus lib. 1. c. 16. Pomponius Letus cõpend. hist. Rom.
[q] lib. 3. cap. 10. de vita Const.
[r] lib. 1. c. 7.
[s] lib. 7. c. 8.
[t] l. 19. C. Theod. de episc. & cler.
[u] l. 30. C. eod.
[x] lib. 8. ep. 24.
[y] lib. 10. ep. 34.

præsentamus debita venerationis obsequium: sperantes, vt pro nobis orare dignemini, & vbi visus exegerit, solatia vestra reperiant. Quia necesse est, vt bene velitis, quos vobis religione iunctos esse cognoscitis. Iustinus senior Imperator, Ioanni primo Constantinopolim ad se proficiscenti obuiam venit, & in aditu portæ aureæ ad eius pedes prostratus, 15
eum veneratus est. Atilæ Hunnorum Regi 16
Italiã inuadenti occurrit Leo Pontifex max. atque auctoritate, & verbis adeo deterruit, vt retrocedere coegerit, & in Pannoniam reuerti. Cùmq. interrogaretur à quibusdam ex suis, quid esset, quòd præter consuetudinem tam humiliter Romani Pontificis imperata faeceret, respondit, se astantem alium 17
quendam, illo loquente sacerdotali habitu vestitum vidisse, sibi stricto gladio minãtem mortem, nisi Leoni obtemperaret. Eundem cultum & Alexandrum Macedonem viris sacris exhibuisse diximus superiori [z] libro, vt qui Thebis captis, sacerdotibus pepercerit, & Tyro domita, ac Hierosolyma, cui inhiauerat, in potestatem redacta, summum Hebræorum Pontificem, sibi obuiam prodeuntem, quamuis inimicum, adorauit. Scribit quoque Sozomenus, [a] Beatum Ambrosium Imperatori locum assignasse ante sacrarij cancellos ita, vt populum Imperator, Imperatorem Sacerdotes sedis ordine antecederent: nam purpura, dicebat Ambrosius, Imperatores, non sacerdotes efficit. Hanc Ambrosij admonitionem excepit Iubens Imperator felicissimus, eumque ordinem, vt optimũ, tum laudauit, posteaq. confirmauit. idq. ad sua vsque tempora seruari testantur idem Sozomenus [b], Nicephorus [c], Paulus [d] Diaconus, Theodoretus [e]. Cùmque de religione sermo nobis sit, libet aliquantulum diuertere, ac quæ naturalis historiæ auctores de elephantis obseruarunt, hic attexere: inter quos diligentissimus Plinius [f] tradit solitum huiusmodi animal singulis mensibus ad Amilum Mauritaniæ fluuium nouam lunam adoratum, atque lauatum descendere: ac quasi potentiam, atque Dei virtutem deperiuris graues pœnas sumere consueuisse cognoscat, non prius se nauibus introduci sinere, quàm à rectore iusiurandum de reditu, ceu vadimonium, accipiat. Multa de obseruantia erga venerandum hunc ordinem exempla huc afferri possent, quibus planum fieret apud ipsos Principes maximo in honore, summaque reuerentia semper habitos fuisse sacerdotes. Sed nemo est ita parum in historijs, seu profanis, seu ecclesiasticis versatus, qui hæc non sciat.

z cap. 10.
a hist. eccl. lib. 7. c. 24.
b d. cap. 24.
c lib. 12. c. 41.
d li. 11. rer. Roman.
e lib. 5 c. 17.
f lib. 8. c. 1.

SVMMA EX CAPITE X.

1 *Constantinus Magnus Episcopos titulis grauitatis per litteras honorauit.*
2 *Imperatores titulum Reuerendissimi quibusuis clericis, sacris etiam fœminis tribuerunt.*
3 *Iustinianus Episcopos beatissimos vocat: Martianus Archiepiscopum sanctissimum, reuerendissimum, & religiosissimum. Vide hic plura circa titulos, quos honoris, & venerationis plenos Imperatores, & Principes seculi ordini ecclesiastico tribuerunt.*
4 *Principes seculares, de suis titulis vehementer soliciti, quos sacerdotibus, & eorum officium, & Antiquitas tribuit, negari minime consentiant.*
5 *Pompeius ægre se Imperatorem, & Magnum vocari passus est.*
6 *C. Cæsar Dictator, Augustus, Tiberius, Vitellius, & plerique Imperatores superbos titulos constanter refutarunt.*
7 *Traianus talem se Imperatorem priuatis præbere velle dictitabat, qualem ipse priuatus optasset.*
8 *Antoninus Pius, non dominus, sed patriæ parens, dici voluit.*
9 *Pertinax, nec vxorem Augustam, nec filium Cæsarem appellari passus est.*
10 *Gregorius Magnus Papa se seruum seruorum Dei primus scribere instituit.*
11 *Principes legem ponere clericis non debent, sed eis subesse.*
12 *Paulus Apostolus, cùm eius auctoritati detractum est, excanduit, & comminatus est, quamuis humillimus.*
13 *Idem multa de se magnifice prædicare non veretur, vbi de eius officio, & dignitate agitur.*
14 *Idem alibi humillima de se profert.*
15 *Qui à secretis Principum sunt, taxantur irreuerentiæ in scribendis epistolis erga sacerdotes, ad suumq. officium reuocantur.*

De titulis, quos Episcopis, & alijs sacerdotibus Imperatores per litteras tribuere consueuerunt. Cap. X.

NEQVE solum contenti fuere Christiani Principes eam, quam decet, sacerdotibus adhibere reuerentiam, sed eos quoq. diuersis, ijsdemq. grauibus titulis cohonestandos esse dignum putarunt.

putarunt. Scribit enim [a] Eusebius in historia sua ecclesiastica, Constantinum, cùm per litteras Episcopos alloqueretur, eis grauitatis titulos tribuisse. Hi tituli, qui sint, intelligi potest ex epistola Zenonis Imperatoris, quam Euagrius [b] refert, ad Alexandriæ, Aegypti, Lybiæ, & Pentapolis Episcopos, clericos, monachos, & laicos scripta, & ex compendio [c] actorum Chalcedonensis Concilij. Inuenio ego passim, tum in libris nostris, tum in monumentis antiquioris Ecclesiæ, Reuerendissimi titulum ab ipsismet Imperatoribus, non modo Episcopis illis, qui Patriarchæ etiam appellati sunt, Constantinopolitano, scilicet, Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano, verum etiam minorum ecclesiarum Prælatis, immo ministris vtriusque sexus tributum fuisse: vt mirari nõ desinam nostræ tempestatis Principes hunc titulum Episcopis hodiernis subtrahere, eorum, vt ego autumo, qui à secretis sunt, incuria. Sed, vt eminentissimi ordinis dignitati consulatur, subtexere libet hic nonnulla eorum Principum, qui summam rerum obtinebant, exempla, quibus ostenditur Reuerendissimi, & alios eiusdem generis titulos, ita esse sacerdotibus debitos, vt ijs defraudari nulla ratione debeant. Iustinianus enim (vt ab ipsius Codicis constitutionibus initium sumam) rescribens Ioanni Papæ. *Properauimus*, inquit [d], *hæc ad notitiam deferre vestræ sanctitatis per Hypatium, & Demetrium beatissimos Episcopos, &c.* Honorius, & Theodosius de Patriarcha Constantinopolitano loquentes, dixerunt [e]. *Non absque sententia viri Reuerendissimi sacrosanctæ legis Antistitis, &c.* Arcadius, & Honorius [f]. *Per arbitrium Reuerendissimi Antistitis Alexandrinæ vrbis, &c.* Martianus in quodam suo rescripto [g] Archiepiscopum sanctissimi titulo honorat, item Reuerendissimi, item Religiosissimi. Immo ibidem Episcopi omnes Beatissimi appellantur, sicut clerici omnes Reuerendissimi. A Leone [h] Antistites Religiosissimi, & Reuerendissimi, à Iustiniano [i] presbyteri omnes Reuerendissimi. Martianus ad Constantinum Præfectum prætorio rescribens [k], non modò Archiepiscopum Religiosissimũ, & Beatissimum nominat, sed etiam Oeconomum Reuerendissimum. Anastasius [l] etiam Episcopos omnes Reuerendissimos, Iustinianus [m] Religiosissimos: Leo [n] item Oeconomum Reuerendissimum appellat. Ab eodem Iustiniano [o] sæpe non solum Episcopi Religiosissimi, Beatissimi, Sanctissimi, & Reuerendissimi dicuntur, sed etiam presbyteri, diaconi, clerici, omnes monachi, necnon diaconissæ. Quinimmo extat eiusdem Iustiniani [p] Nouella, quæ inscribitur: *De sanctissimis Episcopis.* A Theoderico Rege Petrus sanctitatis prærogatiua, & Seuerus [q] [r] Episcopi honorantur: Eustorgius [s] Mediolanensium Episcopus, Beatitudinis. Ab Athalarico Rege [t] Victorinus Episcopus, & à Vigete [u] etiam Gothorum Rege omnes Episcopi sanctitatis vocabulo apud Cassiodorum decorantur. Immo idem ipse Cassiodorus [x] sanctissimos vniuersos Episcopos appellat. Sancti Hieronymus, Augustinus, & alij, qui eodem tempore floruere, ad Episcopos scribentes, eos semper sanctitatis, beatitudinis, alijsque similibus titulis, honorant. Quod & Summos Pontifices fecisse inuenio. Nicolaus [y] huius nominis primus ad Aluinum Archiepiscopum scribens, sanctitatis, ac beatitudinis eum nomine decorat. Clemens [z] Quintus sanctissimos vocat Episcopos. Hæc sunt, quæ in mentem suppetunt, quibus, si otium esset, plura adiungerem: satis tamen prospexisse Episcopali dignitati videor. Atqui sæculares Principes, sicut eminentes amant titulos (nam præterquam, quòd Excellentissimi, ac Serenissimi vocantur, Inuictissimi etiam, & Potentissimi, & Augustissimi, & Gloriosissimi, cum Altitudinis, Celsitudinis, Serenitatis, Sublimitatis, atque Maiestatis adiectione passim dici consueuerunt, quia id fortasse ad ditionis, regni, siue imperij incrementum, aut commodum pertinere intelligant) ita & sacerdotibus, & ijs præsertim, qui primas in Dei Ecclesia tenent, nomina hæc & diuino iure, & maiorũ instituto, sacrosancto eorum officio, ac characteri tradita, augere potius, quàm minuere meminerint. Verum enimuero titulos cæteros etiam melioris notæ Ethnicos neglexisse compertum est: vt qui minimum felicitatis, siue honoris in ijs posuerint, adeo vt & nostrorum temporũ magnatibus pro re inani decertandum non sit. Siquidem Pompeius superato in Africa Domitio, licet Imperator esset, & à militibus nominaretur, in epistolis tamen suis, aut chirographis se imperatorem nec nominare, nec subscribere voluit, nec prius (vt Plutarchus [a] refert) Magni cognomen assumpsit, & si vulgo vocabatur, quàm contra Sertorium in Hispaniã profectus, intellexit, longo vsu, & diuturna cõsuetudine iam sibi proprium factum. M. Lucius Drusus Quæstor in Africa nullo vti voluit lictore, vel alijs quæstorijs ornamentis, aut insignibus, quòd dicere soleret, velle ornatius seipso nihil in

[a lib. 10. c. 8.] [b lib. 3. c. 14.] [c cap. 18.] [d l. 7. C. de summ. Trin. & fid. Cath.] [e l. 6. C. de sacrosanct. eccl.] [f l. 18. C de episc. & cler.] [g l. 25. C. eod.] [h l. 16. cum seq. C eod.] [i l. 39 & 41. C eod.] [k l. 13. C. de episc. aud.] [l l. 17. eod.] [m l. 18 eod.] [n l. 5. C. de his qui ad eccles. confug.] [o Nouell. 3. 5. 123. & 131.] [p d Nouell. 123.] [q lib. 3. ep. 37. variar. Cassiod.] [r lib. 2. ep. 8.] [s lib. 2. ep. 29.] [t lib. 8. ep. 8.] [u lib. 10. ep. 34.] [x lib 11. ep. 3.] [y c. 1. dist. 31.] [z Clem. 1. § nec super de pœnis.] [a in vita Pompei.]

Prouincia videri. Tradit quoque Suetonius b C. Iulium Cæsarem à plebe Regem salutatum respondisse, Cæsarem se esse, non Regem. Augustus Imperij formator, vt ait c Tertullianus, nec dominum dici se patiebatur: immo, si Suetonio d credimus, lege cauit, ne ita appellaretur. Qui etiam tradit e Tiberium, Augusti nomine nullis, nisi ad dynastas, & Reges epistolis vsum esse, nec passum templa, aut Flamines sibi decerni, aut iurari in acta sua, necnon Imperatoris, ac Patris patriæ cognomina cum ciuica corona recusasse, nec dominum vocari voluisse, adulationesque eiusmodi omnes auersatum. Testis est idem f Vitellium Imperatorem Augusti cognomen, quo alij fere omnes qui antecesserant, Romanl Imperatores, vsi fuerant, distulisse: & Cæsaris perpetuo recusasse Traianum, quem Sextus g Aurelius talem Reipublicæ fuisse commemorat, qualem vix exprimere summorum virorum ingenia, & scripta potuerunt, à Senatu optimum cognominatum, magis eo cognomento gaudere solitum scribit h Dio, quàm Cæsaris, Augusti, Germanici, Parthici, & alijs eiusmodi gloriosis titulis: & quibusdam amicis expostulantibus, quòd magis facilem, & popularem se ipse præberet, ac pro tanti imperij dignitate decebat Principem, respondisse, Eutropius tradit, talem se Imperatorem esse priuatis, qualem ipse priuatus Imperatorem optasset. Antoninus, ob singularem in omnes humanitatem Pij cognomentum adeptus, non dominus, sed patriæ parens, ac patronus, & esse, & dici voluit, atque imperatorium fastigium, vt scriptum reliquit i Capitolinus, ad summam ciuilitatem deduxit. Pertinax Imperator, eiusdem Iulij Capitolini testimonio k, necrogante quidem Senatu, vxorem suam Augustam, aut filium Cæsarem dici voluit. Pleraque alia clarissimorum, & potentissimorum virorum exempla in medium afferri possent, qui ne ab hominibus felicitate rerum efferri insolentius viderentur, aut ambitiosi, talia cognomenta gloriosa sunt aspernati. Hanc quoque profanam, & tumidam appellationem exhorruit Gregorius Magnus. Nam ad Eulogium Patriarcham Alexandrinum scribens, ait l. *Ego non verbis quæro prosperari, sed moribus.* Inflare enim ibidem dicit vanitatem, charitatemq. vulnerare huiusmodi verba. Atque ideo *seruum seruorum Dei* se scribebat: quod deinceps eius exemplo posteriores Pontifices hucusque fecere. Sed quosdam video ingeniosos homines, qui dicunt: te tuo iugulasti

b in vita Cæsaris.
c in Apolog. contra Gét.
d in vita August.
e in vita Tiber. cap. 16. & 17. Cornel. Tacit. lib. 1. Ann.
f in vita Vitellij.
g in vita Traiani.
h in vita Traiani.
i in vita Antonini.
k in vita Pertinac.
l lib. 7. ep. 30. & can. vlt. dist. 99.

gladio. Nam si Ethnici, & Barbari sola natura, vel populari laude, & gloria impulsi, ita se demittebant, vt ambitiosos illos verborum sonos aspernarentur, quanto magis istud decet sacerdotes, qui diuinis de humilitate præceptis obsequi debent, & sempiternæ salutis spem sequi? Præclara, & salubris res foret, præsertim vniuerso ordini sacro, si hæc animi moderatio, & verbis, & factis retineretur, si homines non immodicè sibi placerent, si non inaniter, & effuse huiusmodi rebus exultaret animus, si supercilium demitteretur, sed ad imitationem Gregorij (qui cùm minimum se facere studeret, omnium consensu Magnus iudicatus est, & vocatus) titulorum, & honorum pompam clerici humiliter recusarent. Sed non est hæc sæcularium Principum censura, qui, quo maiorem inter Christianos nacti sunt prærogatiuam, eo tanquam Ecclesiæ Romanæ stipendiarij, vt ait Augustinus Triumphus, maiorem clericis, ex quibus Ecclesia eadem constat, exhibere reuerentiam, & cultum debent: ideo nec sacrarum personarum titulis obsistere eos decet, quorum amplitudo præcipuos Principes assertores, & ceu præsidia, habet: qui & subesse m maioribus clericis debent, non præesse, vt ait n Clemens Papa tertius. Sic omnes Principes terræ, & cæteros homines Episcopis obedire Beatus Petrus præcipiebat: sicut minores tueri, ac honoribus maximis promereri. Nec mihi obijciatur obedientiam, de qua Clemens loquitur, spiritales cancellos non transire, cùm spiritalis potestatis ea sit vis, vt temporalis & terrena ab ea, sicut riuus e fonte, dimanet, ac pendeat, tum excellentia, tum interna, ac innata auctoritate sibi diuinitus collata. Ideo ait Ioannes o Papa primus. *Ad sacerdotes Deus voluit, quæ ecclesiæ disponenda sunt, pertinere, non ad sæculi potestates, quas, si fideles sunt, ecclesiæ suæ sacerdotibus voluit esse subiectas.* Paulus item Apostolus pro nihilo se ducebat in epistola p priori ad Corinthios, dicens. *Cùm liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci.* Cum vero eius negaretur potestas, vide, quàm acriter eam tueatur in hęc verba prorumpens ibidem. *Non sum Apostolus? Nonne CHRISTVM IESVM Dominum nostrum vidi? Nonne opus meli vos estis in Domino?* Et inferius. *Bonum est mihi mori, quàm, vt gloriam meam quis euacuet.* Et in epistola secunda q ad eosdem. *Si voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem enim dicam.* Et paulo post. *Factus sum insipiens: vos me coegistis. Ego enim à vobis debui commendari:* ... *nihil*

m can. 11. cũ seqq. eadem dist.
n cap. 4. de maior. & obedient.
o d. can. 11.
p 1. Cor. 9.
q 2. Cor. 12.

nihil enim minus fui ab ijs, qui sunt supra modum Apostoli, tametsi nihil sum. Signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, & prodigijs, & virtutibus. Vnde colligere possumus eum vehementer offensum, cùm sibi denegaretur, quòd honestate, & iure debebatur: quippe, qui & minas cum verbis coniungeret: *si iterum venero* [r], inquiens *non parcam. An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me* CHRISTVS: *qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis?* Deinde subijcit. *Hæc absens scribo, vt non præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.* Sic profectò se gerebat submisse, non verbis modo, sed toto etiam vitæ schemate, vt se minimum, miserrimum omnium, & calamitosissimum diceret. At vero auctoritate, & Apostolatu eius conuulso, excandescere videbatur, & concitari vehementius, vt Corinthij (quos, vt dixi, priori epistola reprehendit) dicerent, quod eis ipse etiam obijcit in epistola [s] secunda hoc modo. *Epistolæ, inquiunt, graues sunt, & fortes: præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis: hoc cogitet, qui eiusmodi est; quia, quales sumus verbo per epistolas absentes, tales & præsentes in facto. Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis.* Exemplo igitur sanctissimi Apostoli, optimoq. iure possunt Episcopi, & alij ecclesiastici ordinis sacerdotes excandescere, cùm sibi detrahitur, quod debetur diuino iure, & Imperatorum sanctionibus per tot secula receptis, per quas & ipsi Principes seipsos, & alios regũt. At Principes pij, religiosi, & sacri ordinis studiosi proculdubio mihi videntur: de eorum autem, qui suis præsunt epistolis conscribendis, erga ipsos Episcopos propensione, nonnihil suspicor. Cùm enim ad Magistros militum, ad Quæstores, ad sacri, seu cubiculi, seu palatij, seu stabuli Præpositos, ad vrbium, prouinciarumve Præfectos, ac Præsides, aut ad similes seculares magistratus litteras dant, Illustris, Perillustris, Illustrissimi, & Excellentissimi, alijsq. tumidis eiusmodi titulis ad cælum vsque eos euehere conantur: cùm vero ad Episcopos, qui illis sunt adeo excellentiores, vt nulla, aut certe æqua videatur inter eos fieri posse comparatio, Reuerendi, vel admodum Reuerendi titulum sufficere putant, quando Reuerendissimi, ac plusquam Reuerendissimi, vt ita dicam, tanti Præsules vocari deberent: talis est Episcoporum (quorum primus CHRISTVS fuit) excellentia, atque in Ecclesia maiestas; vnde Clemens V. [t] in Concilio Viennensi: *Episcopi,* ait, *dicuntur sanctissimi, spirituales sunt patres, nostriq. fratres, & coepiscopi, columnæ comprobantur Ecclesiæ.* Eos igitur admonitos velim ea, qua erga hosce Dei vicarios (quibus ipsi Angelorum chori ministrant) reuerentia, ac erga Christianos charitate affectus sum, vt ad hanc normam sua scriptionis litterarum dirigant officia, religionemq. imitentur, quorum ad sacerdotes scribere pro summis Pontificibus olim cura erat, ac sacros Dei ministros, sicut ipsi fecerunt, amplissimis titulis decorare nequaquàm detrectent. Nam si pro secularibus, & profanis hominibus, tam ampla, tam splendida adinuenta, ac fabricata sunt cognomina, vt nihil supra: quare non debent sacerdotum dignitates illustrioribus titulis fulciri, atque consignari? non quia id ipsi postulent, sed vt Principes ministrorum diligentia, ac pietate religiosi, & officiosi, vt re ipsa sunt, appareant.

r Ibid. 13.

s Ibid. 10.

t d. Clem. 1. §. Ne super de pœnis.

14

15

SVMMA EX CAPITE XI.

1 *Quidquid Principes de religione decreuerunt, iuxta sacros canones decretum esse professi sunt.*
2 *Martianus Imp. de synodalibus sanctionibus publice disputari vetuit.*
3 *Valentinianus, & Theodosius de ætate diaconissarum iuxta Apostolum tradiderunt.*
4 *Iustinianus neminem excommunicari, nisi ex præscripto canonum iussit.*
5 *Isaacius Angelus erectionẽ ecclesiarũ ex forma canonica procedere mandauit.*
6 *Leges VVisigothorum correctione clericorum, præcipue, quo ad continentiam, Episcopis, iuxta regulas canonicas definiendam reliquerunt.*
7 *Eandem eisdem regulis reuerẽtiam exhibuerunt eædem leges circa rerum ecclesiasticarum alienationem, ac possessionem, necnon viduarum, sacerdotumq. sustentationem.*
8 *Athalaricus Rex Gothorum simoniam iuxta canonum placita insequutur.*
9 *Mundi Principes, quæ de religione nostra statuerunt, rogatu Episcoporum fecerunt.*
10 *Canones vim legum habere sanxit Iustinianus: itẽ quattuor Conciliorũ decreta.*

11 *Quod de quattuor prioribus Concilijs Iustinianus decreuit, de cæteris à summo Pontifice approbatis, intelligendum est.*

12 *Sacros canones violans, vti sacrilegus puniendus est, ex Imperiali constitutione.*

13 *Carent auctoritate, quæ contra canones decernuntur.*

14 *Ipso iure nulla sunt ex Friderici sanctione, quæcumque statuta, & consuetudines libertati ecclesiasticæ obsistunt.*

Quidquid statuūt Christiani Principes in ijs, quæ ad religionem spectant, ex sacrorum canonum præscripto, vel sanctorum Patrum decreto decernere: nec aliter vim legis obtinere constitutiones posse. Cap. XI.

VERVM, quo magis ipsorum
Principum pietas, religio, re-
uerentia, & erga Ecclesiæ
maiestatem obsequium suc-
cessoribus suis, ac posteris
omnibus manifestaretur, hiq. eorum exem-
plo ad id ardentius impellerentur, quidquid
de religione spectans lege decernebant, id
vtique secundum sacrosanctos canones, san-
ctorumq. patrum præcepta, sancitum esse
profitebantur. Vnde Martianus Imperator. 1
a l. 5. C. de summ. Trin & fid. Cath. *Iniuriam*, inquit [a], *facit iudicio reuerendis-
simæ synodi, si quis semel iudicata, ac recte
disposita reuoluere, & publice disputare con-
tenderit: cùm ea, quæ nunc de Christiana
fide à sacerdotibus, qui Chalcedone conuene-
runt, per nostra præcepta statuta sunt, iuxta
Apostolicas expositiones, & instituta sancto-
rum Patrum* CCCXVIII. *in Nicæa, & CL.
in hac regia vrbe definita esse noscantur.*
Theodosius, & Valentinianus, cùm consti- 3
tuere vellent ætatem, intra quam virgines,
& viduæ fieri possent diaconissæ: *Nulla,*
b l. 9. C. de epis. & cler. inquiunt [b], *nisi emensis quinquaginta annis,
vel sexaginta, secundum præceptum Apostoli,
ad diaconissarum consortium transferatur.*
Ijdem Principes, cùm de primatu Romanæ
c Nouel 14. Theodos. Ecclesiæ loquerentur, adiecerunt [c]. *Sedis
Apostolicæ primatum sancti Petri meritum,
qui Princeps est Episcopalis coronæ, & Romanæ
dignitas ciuitatis, sacræ etiam synodi fir-
mauit auctoritas, ne quid præter auctorita-
tem sedis istius illicitum præsumptio attentare*
d Nouel. 123 §. omnibus. *nitatur*. Et Imperator Iustinianus ait [d]. *Om-* 4
*nibus Episcopis, & presbyteris interdicimus
segregare aliquem à sacra communione, ante-
quam causa monstretur, propter quam sa-
cræ regulæ hoc fieri iubent*. Et paulo post. *Si
quis autem Episcopus secundum ecclesiasticas
regulas sacerdotio pulsus, &c.* Et inferius [e]. e in §. clericos, seu: si autem tempore.
*Si vero lector secundam ducat vxorem, aut
primam quidem viduam, aut separatam à
viro, aut legibus, aut sacris canonibus inter-
dictam, nequaquam ad alium ecclesiasticum
ordinem prouehatur.* Imperator Isaacius An-
5 gelus in Nouella de Metropolitanis decre-
uit [f], in ecclesijs, quæ iussione Imperiali in f lib. 1. Iur. Orient.
altiorem thronum erigerentur, videlicet in
Metropolitanam, Archiepiscopalemve,
erectiones procedere ex forma canonica.
6 In legibus VVisigothorum sic habetur. *Igi-
tur quemcumque* [g] *presbyterum, diaconum,* g lib. 3. tit. 4 cap. 18.
*atque subdiaconum, Deo vota, viduæ pœni-
tenti, seu cuicumque virgini, vel mulierculæ
seculari, aut coniugio, aut adulterio com-
mixtum esse euidentissime patuerit, mox hoc
Episcopus, siue iudex, vt repererint, talem
commixtionem disrumpere non retardent. Re-
dacto autem illo in sui Pontificis potestatem,
sub pœnitentiæ lamenta iuxta sacros canones*
7 *deputetur*. In alia vero sanctione cauetur [h], h lib. 5. tit. 1. c. 3.
non valere venditionem, donationem,
aliamve rerum ecclesiasticarum alienatio-
nem, nisi facta fuerit, prout sanctorum ca-
nonum instituta constituunt, atque decer-
nunt: ait enim. *Sed & in* [i] *omnibus clericis,* i lib. 1. tit. 1. cap. 4.
*qui de rebus ecclesiæ quæcumque possederint,
seruetur hæc forma: ne quæuis possessio domi-
nium Ecclesiæ à rebus suis debitis quandoque
secludat, quia & canonum auctoritas ita
commendat. Sed & viduæ sacerdotum, quæ
filios suos in obsequium ecclesiæ commendant,
pro sola miseratione, de rebus ecclesiasticis,
quas pater tenuit, non efficiantur extorres.*
8 Athalaricus Gothorum Rex Ioanni Papæ
de simoniæ labe sermonem habens, ait [k]. k Cassiod. lib. Variarū 9. epist. 15.
*Si quis Apostolicæ Præsulem Ecclesiæ, vel Pa-
triarcharum Episcopum, siue per se, siue per
parentes nos seruientium quascumque perso-
nas aliqua suffragij crediderit ambitione pro-
mouendum: & ipsum reddere accepta defini-
uimus, & quod est canonibus statutum, eum*
9 *modis omnibus esse passurum*. Nec quidquam
statuissent mundi Principes in ijs, nisi sæ-
pius rogati ab Episcopis, & à Concilijs mo-
niti essent, vt ex Carthaginensi [l] quinto, & l cap. 5.
Africano [m] dignosci potest facile. Concilia m cap. 28.
autem ab Imperatoribus, hortante sacro or-
10 dine, coacta fuisse alibi dicetur. Siquidem
canones vim legum obtinere Iustinianus
ostendit, atque ita esse lege præcepit. Nam
in prin-

n Nouel 131. in principio tituli [n] *de ecclesiasticis titulis*
sanxit vicem legum obtinere sanctas eccle-
siasticas regulas, quæ à sanctis quattuor
Concilijs expositæ sunt, aut firmatæ, Ni-
cæno, scilicet, Constantinopolitano, Ephe-
sino primo, & Chalcedonensi. *Prædicta-*
rum enim, inquit, *quattuor synodorum dog-*
mata, sicut sanctas scripturas, accipimus,
& regulas, sicut leges, obseruamus. Licet 11
autem Iustinianus noster, de quattuor illis
tantum Concilijs sermonem habeat, non
est dubium, quin idem de alijs Concilijs à
Romano Pontifice approbatis censendum
sit ex ijs, quæ Gratianus ex Isidoro, Grego-
o d. 15. per tot. rio, Gelasio, & alijs enarrat [o] abunde. At 12
vero, ex Iustiniani sanctione si synodorum
dogmata, vti sanctas scripturas habere de-
bemus, & regulas, sicut leges, qui sacro-
rum canonum sanctitatem, aut nesciendo
omiserit, aut negligendo violauerit, æque
p l. 1. C. de crim. sacril. ac sacrilegus poterit puniri, [p] ita constituen-
tibus Gratiano, Valentiniano, & Theodo-
sio Imperatoribus. Quapropter Imperato- 13
res Valentinianus, & Martianus, Palladio
q l. 12. C. de sacros. eccl. Præfecto Prætorio rescripserunt, [q] omnes
principales constitutiones, omnes pragma-
ticas sanctiones, quæ contra ecclesiasticos
canones elicitæ sunt, suo robore, ac firmita-
te penitus carere, idq. perite, & religiose;
alioquin libertati ecclesiæ auersarentur. Sed 14
non constitutiones solum, verum statuta
etiam omnia, atque consuetudines, quæ ec-
clesiasticæ libertati, eiusq. personis Dei mi-
nisterio mancipatis obsistunt, ipso iure nul-
r auth. Cass. C. eod. la esse dixit [r], legeq. sanciuit Federicus Im-
perator.

SVMMA EX CAPITE XII.

1 *Longe melius de rebus sacris sacerdotes, quàm profani homines, iudicant.*
2 *Alexander Imp. ethnicus suas sententias Pontificibus, Quindecimuiris, atque Auguribus submisit.*
3 *Leontius tacite Constantinum reprehendit, quòd in conuentu Episcoporum leges promulgare de clericis auderet, dicens ipsum aliena curare.*
4 *Constãtinus Magnus Cæcilianum schismatis suspectũ Miltiadi Romano Pontifici iudicandum relinquit, aliosque Episcopos Episcopis.*
Intellectus l. vi. C. de sacrosanct. eccles.
5 *Honorius, & Theodosius responderunt dubia circa vetustatem, & sacros canones, Episcoporum iudicio reseruanda esse.*
6 *Verbum, vetustas, aliud sonat, quàm Accursius interpretatus est.*
7 *Consuetudo, est quã vetustas cõprobauit.*
8 *Mos est patrium institutum ad religionem, cæremoniasq. maiorum pertinẽs.*
9 *Martianus Imp. synodalia iudicia in controuersiam trahi edicto vetuit.*
10 *Iustinianus fidei summam à Romana sede pendere profitetur.*
11 *Leo Imp. constituit reliquias martyrũ pro antistitum arbitrio collocari debere.*
12 *Verbum, Augustus, pro Pontifice interpretatur Accursius. Et bene.*
Intellectus l. penult. C. de religios. & sumptib. funer.
13 *Episcopis data est facultas ab Imperatoribus destruendi templa, & simulacra.*
14 *Cura distinguendi Iudæos in legibus VVisigothorum clericis reseruatur.*
15 *Ex eisdem legibus libelli de erroribus Iudæorum conseruari debebant in archiuijs Episcoporum.*
16 *Libri haeretici coram Episcopo sunt comburendi.*
17 *Iustinianus interdixit litanias laicis, quia sine orationibus, & cruce fieri non debent: cum clericis permisit.*
18 *Principes consueuerunt rogare sacerdotes, vt pro se orarent Deum.*
19 *Athalaricus Rex Victorinum Episcopum rogat, vt pro se, & pro regno suo precetur Deum.*
20 *Cassiodorus prosperitatem suorum temporum Ioãnis Papæ orationibus tribuit.*
21 *Idem Episcopos parentes spirituales vocat.*
22 *Idem lumẽ à Deo per Episcopos implorat.*
23 *Religionis causas omnino Honorius, & Arcadius ad Episcopos remiserunt.*
24 *In Concilijs ea, quæ fidei sunt tantum, vt plurimum tractantur.*
25 *Imperatores, & alij Principes laici Concilia indixerunt, & coegerunt potius ad fidem iuuandam, quàm ad potentiam explicandam.*
26 *Constantinus Magnus noluit sedere in parua sella sibi præparata in Concilio Nicæno, priusquam, vt id faceret, innuerunt Episcopi.*
27 *Romanus Pont. nullum coegisset Concilium sine Constantini ope, vigente adhuc paganismo.*
28 *Martianus Imp. rogatu Leonis Pontif. Concilium Chalcedonense indixit.*
29 *Martianus iudices in Concilio Chalcedonensi præposuit, non vt decernerent, sicut nec ipse aliquid decreuit, sed vt decreta ab Episcopis litteris exciperent.*

30 Vir-

30 *Vigilius Papa Concilio quinto à Iuſtinia-no conuocato per litteras conſenſit.*

31 *Greg. Magnus Papa Theodericum re-gem per epiſtolam hortatur, vt ſyno-dum cogat in ſuo regno.*

32 *Idem contra ſimoniam Clotarium regem, & reginam accendit.*

33 *Sacerdotes mali ſunt cauſa ruinæ populi.*

34 *Qui emendare poteſt, & negligit, parti-cipem ſe delicti conſtituit.*

35 *Conciliaœcumenica, niſi iubente Roma-no Pontifice, haberi nequaquam poſ-ſunt.*

36 *Epiſcopi ſynodos diœceſanas, Archiepiſcopi Prouinciales cogere poſſunt, & reges in regnis ſuis ſequendo definita, non definiendo.*

37 *Concilium, quod Caroli Magni vocatur (ſed Zachariæ dici debet) eiuſdem Zachariæ Papæ auctoritate coactum fuit.*

De poteſtate, & iuriſdictione eccle-ſiaſtica in ijs, quæ ad religio-nem pertinent: & quòd Impe-ratores Concilia non poſſunt in-dicere: qua occaſione explica-tur l. vi. C. de ſacroſan. eccl. ſi-mul cum l. penult. C. de relig. & ſumpt. funer. Cap. XII.

HIs ſic ſe habentibus, conſe-
quens eſt, vt de poteſtate, &
& iuriſdictione ſacerdotum
aliquid dicamus. Nam quis
melius ad æquitatis (vt [a]
Caſſiodorus ait) iura deligitur, quàm qui
ſacerdotio decoratur? qui amore iuſtitiæ
perſonaliter neſcit iudicare, & diligens cu-
ſtos in commune, locum non relinquit in-
uidiæ. Siquidem, præter illud docendi mu-
nus, adminiſtrandi ſacramenta, ordinandi
eccleſiæ miniſtros, ipſasq. viſitandi eccle-
ſias, & alia id genus quædam faciendi au-
ctoritatem, poteſtatem, iuriſdictionem ha-
bent in ijs præſertim, quæ recta, ac minus
recta ad religionem pertinent. Nemo enim
eſt, qui neſciat ſynodos [b] Epiſcoporum, &
presbyterorum, immo ſacerdores ipſos de 1
rebus ſacris longe melius poſſe, quàm pro-
fanos homines iudicare. Quod ſatis cogno- 2
uerat Alexander Imperator, quamuis ethni-
ca caligine obcæcatus eſſet. De quo ſic ſcri-
bit Aelius [c] Lampridius. *Pontificibus tan-*

a lib. 2. epiſt. 8.

b lib. 6. C. de ſacroſ. eccl.

c in vit. Alex.

tum detulit, & Quindecimuiris, atque augu-
ribus, vt quaſdam cauſas ſacrorum à ſe fini-
tas iterari, & aliter diſtingui pateretur. Cui
conuenit illud, quod de Leontio Tripolita-
no Epiſcopo referunt hiſtoriæ eccleſiaſticæ
3 auctores. Nam cùm Conſtantinus Impera-
tor in conuentu Epiſcopòrum multa verba
faceret, & nonnullas promulgaret conſti-
tutiones, approbantibus cunctis, vno exce-
pto Leõtio, qui ſolus obſtinate tacuit; eumq.
interrogaret Imperator, cur ipſe, loquenti-
bus cæteris, ſolus taceret, reſpondit ſe co-
gitabundum mirari apud ſe, quòd ei à pro-
prijs negotijs tantum ſupereſſet otij, aliena
vt curaret. Refert [d] quoque Euſebius in hi-
ſtoria eccleſiaſtica eundem Conſtantinum
4 Miltiade Rom. Pontifici, & alijs eccleſiaſti-
cis viris iudicium de Cæciliano Carthagi-
nenſium Epiſcopo ſchiſmatis ſuſpecto remi-
ſiſſe, aſſeuerando, ſe magnam ſanctæ, & ca-
tholicæ Eccleſiæ reuerentiam habere. Huic
ſimile recenſet [e] Sozomenus. Nam cùm
apud eũdem Principem accuſati eſſent Epi-
ſcopi aliquot, ad alios Epiſcopos remiſit
cauſæ cognitionem. Hæc fortaſſe præbue-
runt cauſam Honorio, & Theodoſio Princi-
pibus, vt reſponderent Philippo [f] Præfecto
5 Prætorio Illyrici, quòd ſi aliquid dubij cir-
ca vetuſtatem, & ſacros canones oriretur,
ne vllam interponeret interpretationem,
ſed conuentui ſacerdotali, Epiſcoporumq.
6 iudicio reſeruaret. Quòd autem Accurſius [g]
ait, *vetuſtatem*, hoc eſt, *priuilegia*, non pla-
7 cet, ſed potius *vetuſtatem*, ideſt, *morem, &*
conſuetudinem: Nam conſuetudinis ius, vt
Cicero definit [h], eſt quod voluntate omniũ
8 vetuſtas comprobauit. Mos, vt alias [i] dixi
ex Macrobio, eſt patrium inſtitutum perti-
nens ad religionem, cæremoniasq. maio-
rum: ita vt mos præcedat, & cultus moris
ſequatur, quod eſt conſuetudo. Si quid igi-
tur circa morem, ritusq. ſacrorum, & priſti-
nos canones, quod indigeret interpretatio-
ne, naſceretur, cognitio, & interpretatio
erat ſacerdotum. Vnde Martianus Impera-
9 tor. *Iniuriam*, inquit [k], *facit iudicio reue-*
rendiſſimæ ſynodi, ſi quis ſemel iudicata, ac
recte diſpoſita reuoluere, & publice diſputare
contenderit: cùm ea, quæ nunc de Chriſtiana
fide à ſacerdotibus, qui Chalcedone conuene-
runt, per noſtra præcepta ſtatuta ſunt iuxta
Apoſtolicas expoſitiones, & inſtituta ſancto-
rum patrum CCCXVIII. *in Nicæa, &* CL.
10 *in hac regia vrbe definita eſſe noſcãtur.* Pro-
fitetur etiam Iuſtinianus [l] omnia, quæ ad ec-
cleſiarum ſtatum pertinent, feſtinaſſe ad no-
titiam deferre Rom. Pontificis, atque ei ſem-
per

d lib. 10. c. 5

e lib. 1. c. 15

f d. l. 6.

g ad d. l. 6.

h lib. 2. de inuent.

i in paratit. lib. tit. de conſuet.

k l. 5. C. de ſum. Trin. & fid. Cath.

l l. 7. C. eod.

pet curæ fuisse vnitatem Apostolicæ sedis, & statum sanctarum Dei ecclesiarum custodire. Idcirco subiungit. *Petimus ergo vestrum paternum affectum* (ad Ioannem Papam scribit) *vt vestris ad nos destinatis litteris, & ad sanctissimum Episcopum huius almæ vrbis, & Patriarcham vestrum fratrem (quoniam & ipse per eosdem scripsit ad vestram sanctitatem, festinans in omnibus sedem sequi Apostolicam beatitudinis vestræ) manifestum nobis faciatis, quòd omnes, qui prædicta rectè confitentur* (loquutus fuerat de summa Trinitate, & fide Catholica) *suscipit vestra sanctitas; & eorum, qui iudaice ausi sunt rectam denegare fidem, condemnat perfidiam*. Leo autem, cùm constituisset [m], vt venerabilis crux, & sanctorum mar- 11
m l. 26. C. eod.
tyrum reliquiæ iudicio Episcopi in ecclesijs deberent collocari, addit. *Cùm religiosæ ædes non desint, possunt ibi consultis prius (vt oportet) religiosissimis Episcopis, reliquias sanctorum martyrum, non quorundam vsurpatione, sed arbitrio reuerendissimorum antistitum collocare*. Sic Valentinianus, Theodosius, & Arcadius prohibuerunt [n], ne quis 12
n l. pen. C. de relig. & sump. funer.
humanum corpus ad alium locum, sine Augusti licentia transferret. Quo in loco Accursius verbum *Augusti* ex Vlpiani responsis ad edictum, & in libro opinionum [o], interpretatur *Papæ*: quæ sententia mihi videtur rectissima ex ijs, quæ diffuse satis alibi
o l. 8. § eod. & l. vlt. ff. de mor. infer.
disseruimus [p]. Nonne ijdem Imperatores, 13
p c. 8. supr. lib. 1.
vt inuenies in Codice Theodosiano, Episcopis dedere [q] facultatem, vt possent simulacra, si qua erant in templis, fanisq. euellere, ædificia ipsa templorum, quæ in ciuitatibus, vel oppidis, vel extra oppida erant, ad vsum publicum vindicare, aras locis omnibus destruere, omniaq. templa ad vsus
q l. 25. de pagan. & sacris & tēpl.
commodos transferre? Idem prope videtur sancitum in legibus VVisigothorum, 14
videlicet, vt cura omnis distinguẽdi Iudæos solis sacerdotibus debeatur, his [r] verbis. *Ait enim spiritus ille, cuius orbem veritas implet, stabunt sacerdotes in iudicijs meis, & iudicabunt leges meas, & præcepta mea. Proinde de omni sacerdote hæc implenda decernimus, ita vt nullum Iudæorum pro ritu suo patiatur ab aliquo defendi, nullum tueri; sed exemptos ab eorum patrocinijs, qui eorum fauoribus tueri videntur, in potestatis suæ curam redactos, pro eorum saluatione, quod illis catholicè agendum fortè conueniat, diligenter instituant*. Possunt [f] presbyteri, diaconi, & alij id genus per easdem leges, prout vnusquisque conuentum Iudæorum ad se pertinere cognouerit, secundum decreta
r li. 12. c. 23
f c. 16. eod.
eos constringere, & corrigere: ea vero, quæ ab ipsis nequiuerint corrigi, ad agnitionem Principis, atque Pontificum emendanda
15 redeunt. Item eorundem [t] lege cauetur, vt Episcopi omnibus Iudæis ad se pertinentibus, libellum, qui de suis editus est erroribus, tradant, & vt professionum eorum, atque conditionum scripturas, quas quisque ille Iudæus sacerdoti suo amodo obtulerit, solita diligentia vnusquisque sacerdos in archiuis suæ ecclesiæ recondat, qualiter pro eorum perfidorũ testimonio studiosius conseruatæ persistant. Et non solum potestatem habent in ijs, quæ Iudæos, & Hæreticos respiciunt, verum in eorum quoque scriptis.
t c. 18. eod.
16 Namque Honorius, & Theodosius decreuerunt [u], vt libri improbatæ fidei vidente
u l. 16. C. de episc. audiẽt.
17 Episcopo comburi deberent. Laicis item facere litanias interdixit Iustinianus: quia, inquit [x], sine orationibus, & cruce fieri non debent: cum clericis verò permisit. Nam & ipsi Imperatores cum clericis non modò intererant supplicationibus, seu litanijs, sed hymnos etiam canebant. Theodoricus senior [y] cum Eugenio pugnaturus circumibat cum sacerdotibus omnia orationum loca, & ante martyrum, & Apostolorum thecas cilicio prostratus, auxilia sibi fida sanctorũ intercessione poscebat. Theodosium iuniorem supplicationem, seu litanias pro serenitate, & clementia aëris impetranda instituisse, testatur [z] Nicephorus his verbis: *Litania instituta est: supplicantes processere, laudibus Deum vexere, atque vnà concors Ecclesia ciuitas tota facta est, & ipse Theodosius hymnis canendis præijt, habitu priuato incedens. minimè verò opinio fefellit: statim enim cælum aerem turbidum cum serenitate commutauit, & frumenti non mediocrem inopiam ingens quædam frugum copia, & vbertas est consequuta*. Scribit [a] Glicas, Theodosiũ cum Proculo Patriarcha Constantinopolitano discalceatum, cùm eadem ciuitas graui, & diuturno terræmotu concuteretur, supplicationes celebrasse. Idem Glicas [b] auctor est, Mauritium Imperatorem instituisse, vt supplicationes die præparationis in Blachernis fierent, & ad Chalcopratea vsque procederetur. Martianus quoque Nicephori [c] testimonio, vir summa religione præditus, in supplicationibus publicis alijs præire consueuerat [d]. At verò in ipsis processionibus, seu supplicationibus, vel litanijs, crucem, & vexilla deferri consueuisse, tradunt Odo Viennensis, Gregorius Turonensis [e], Rupertus [f], Inno-
18 centius [g] III. Iustinianus [h], ac Nicæna Synodus.
x Nouel. 123
y Ruff. lib. 2 cap. 33.
z lib. 14 c. 4 & 46.
a par. 4. An.
b in Maurit.
c lib. 15. c. 25.
d in chronicis de sexta ætate c. 3.
e de gloria confess. c. 20 & 80.
f lib. 7 de diuin. off. c. ad.
g lib. 2. mysterior. Missæ c. 12.
h Nouel. 123. §. omnibus.

i Synod. 2. Act. 4.

dus [i]. Rogabantur etiam ſæpiſſime ſacerdo-
tes à Principibus, vt pro ſe Deum orarent,
prout videre eſt paſſim in hiſtoria eccleſia-
ſtica, & in decreto Gratiani, in ijs (inquam)
epiſtolis, quæ ab Imperatoribus ad Roma-
nos Pontifices, & ad alios per vniuerſum
terrarum orbē conſtitutos Epiſcopos, aliosq.
inferiores ſacerdotes ſcripræ ſunt. Nam &
apud Caſſiodorum Athalaricus Rex Victo-

k li. 8 ep. 8. & li. 11. epi. 2. & 3.

rino Epiſcopo, *Fauete nunc* [k], inquit, *ora-* 19
tionibus ſacris noſtris libenter auſpicijs, vt
Rex cæleſtis humana nobis regna confirmet,
gentes externas atterat, peccata abſoluat,
conſolidet, & conſeruet propitius, quod paren-
tibus noſtris dignatus eſt præſtare glorioſius.

l li. 11. ep. 2

Et idem Caſſiodorus [l] Ioannni Papæ. *Sup-* 20
plicandum vobis eſt, Beatiſſime Pater, vt læ-
titiam, quam per nos (Deo largiente) perci-
pimus, cuſtodiri nobis veſtris orationibus
ſentiamus. Quis enim dubitat proſperitatem
noſtram veſtris meritis applicandam, quan-
do honorem adipiſcimur, qui à Domino dili-
gi non meremur: & permutatione efficacibo-
na recipimus, dum talia non agamus? Eccle-
ſiaſticis ſiquidem ieiunijs fames eſt excluſa
popularis, decoris lachrymis triſtitia fœda
diſceſſit, & per ſanctos viros acceleratum
eſt, ne traheretur diutius, quod grauabat.

m eod. ep. 3

Idem vniuerſis Epiſcopis [m]. *Vos ſpirituales* 21
parentes, qui auctorem rerum illuminata
mente conſpicitis, pro me ſanctæ Trinitati ſe- 22
dulo ſupplicate, vt ſplendere late faciat in
medio poſitum candelabrum, quatenus nec
mihi interior deſit viſus, & de me alijs pan-

n epiſt. 2 ad Valen. Imp.

datur aſpectus. Ambroſius [n] contra Sym-
machum. *Vos pacem dijs veſtris ab Impera-*
toribus obſceratis: nos ipſis Imperatoribus à
CHRISTO *pacem rogamus.* Quid opus eſt 23
id pluribus comprobare? Sufficit vnum
eiuſdem Honorij, & Arcadij reſcriptum.

o l. 1. C. Theodo. de rel.

Quoties, inquiunt [o], *de religione agitur, Epi-*
ſcopos conuenit agitare. Cæteras vero cauſas,
quæ ad ordinarios cognitores, vel ad vſum
publici iuris pertinent, legibus oportet audiri.
Sed illud nobis dubitationem facit, quòd
olim Imperatores paſſim, & pro arbitrio cō-
cilia indicebant, vt videre eſt in hiſtoria
eccleſiaſtica, & in ipſimet concilijs. Scri-

p lib. 3. c. 6.

bit Euſebius in vita [p] Conſtantini, eundem
in ciuitate Nicææ coegiſſe Concilium, &
per litteras vndique Epiſcopos accerſiuiſſe:

q Euſeb. lib. 10. c. 5. r eod. c. 5. ſ lib. 2. c 26 de vita Conſtant. t lib. 5. c. 8.

aliud fieri [q] Romæ præcepiſſe, aliud item [r]
Arelate ad tollendas diſcordias inter Epi-
ſcopos Africanos coortas. Sardicenſe [ſ] quo-
que auctoritate Conſtantini eius filij fuit
congregatum. Socrates [t] tradit Theodoſiū
aliud Conſtantinopoli CL. Epiſcoporum

u lib. 4. c. 37

celebraſſe. Euagrius [u] Iuſtinianum quintū
conuocaſſe Concilium. Plura præterea, quæ
longum eſſet recenſere, coegerunt conci-
lia Imperatores. Etenim Carolus Magnus
in Gallia anno ab incarnatione CHRISTI
742. XI. Calendas Martij indixit Conci-

x Hoc potius Zachariæ Papæ Cōcilium vocetur. Bartho. Carranza in ſumma Cōc.

lium, quod Caroli Magni [x] dicitur. Clodo-
ueus Aurelianenſe primum. Extant & per-
multa alia concilia iuſſu Regum celebrata.
In Hiſpania Ricardi Regis iuſſu Toleta-
num iij. & Syſelandi Regis Hiſpalenſe, &
Toletanum iv. & Chintillani quintum, alio-
rumque Regum alia. Nec ſolum cogebant
concilia, ſed eis etiam intererant, vt idem

y li. 4. c. 36. de vita Conſtant.

Euſebius nobis ſcriptum [y] reliquit: & con-
24 firmabant etiam adiecta pœna. Hæc igitur
argumento ſunt, non ea omnia, quæ religio-
nis ſunt, ad ſolos ſacerdotes pertinere: ſiqui-
dem in concilijs, vt plurimum, tractatur de
ijs, qui de fide ſunt, ac ad religionem atti-
nent, ad corruptos mores emendandos, er-
rores, ſi qui emerſerunt, tollendos, bonas,
veteresq. conſuetudines retinendas, cære-
moniasq. & ritus ſacrorum conſeruandos, &
huiuſmodi alia non pauca, quæ ſacræ po-
tius iuriſdictionis, quam profanæ videntur
25 eſſe. Huic dubitationi pro nobis ſatisfecit
Martianus Imperator, dum eſſet in Conci-

z Act. 6.

lio Chalcedonenſi. *Nos*, inquit [z], *ad fidem*
confirmandam, non ad potentiam oſtenden-
dam, exemplo religioſiſſimi Principis Con-
ſtantini, ſynodo intereſſe voluimus, vt veri-
tate inuenta non vltra multitudo prauis do-
ctrinis attracta diſcordet: quædam capitula
ſunt, quæ ad honorem veſtræ reuerentiæ vo-
bis reſeruauimus, decorum eſſe iudicantes a
vobis hæc potius firmari per ſynodum, quàm
noſtra lege ſanciri. Hæc etiam retulit Gra-

a can. 3. & 1 diſt. 90. b lib. 2. c. 10 de vita Conſtant. c lib. 1. c. 7.

tianus [a] in ſuis decretorum diſtinctionibus.
Enarrant [b] Euſebius, & Theodoritus [c], li-
cet Conſtantini auctoritate Nicæam conue-
niſſent pluſquam trecenti Epiſcopi ad ſyno-
dum celebrandam, eidem tamen duos Ro-
mani Pontificis pro ſede Apoſtolica legatos
præfuiſſe, quoniam Sylueſtro tunc ſedenti
per ætatem coram non liceret; humiliterq.
26 eundem Imperatorem ab Epiſcopis (vt di-

d ſup. eod. lib. c. 9.

ximus [d] alias) ſedendi in parua ſella in aula
Concilij poſita licentiam petiſſe, nec prius
conſediſſe, quàm ijdem innuiſſent; ac præ-

e lib. 1. c. 11 & Sozo lib. 1. cap. 2.

ter ſplendidum [e] epulum patribus exhibitū,
dona eiſdem largita, frumentum virgini-
bus, viduis, ſacriſq. miniſtris diſtribui quot-
annis imperatum; libellos diſſidij ab Epi-
ſcopis ſibi oblatos in ignem conieciſſe, iu-
rans à ſe ne verbum ſolum inde exceptum.
Proinde pluſquam veriſimile ſit, religioſum

Principem, qui tanto erga Deum zelo fe-
rebatur, vt superiorem habuerit neminem,
immo successuris Imperatoribus specimen,
& exemplum religionis præbuit, non pro-
ptia auctoritate, sed Pontif. Romani suasu 27
eam synodum coegisse: vt cuius infirma
adhuc erat auctoritas vigente paganismo,
cùm omnes magistratus fere ethnici adhuc
essent, vnde potentia, & brachio sæcularis
Principis rerũ potiẽtis opus habebat Eccle-
sia. Porro Martianũ Imperatorẽ Chalcedo- 28
nense Concilium indixisse eius epistolæ de-
monstrant, Leone summo Pontifice monen-
te: deflagrabat enim vniuersus Oriens hæ-
resum incendio. Sed absque Romani legati 29
præsentia non est celebratum, quamuis ei
interfuerit Martianus pietatis ergo cum iu-
dicibus à se præpositis, non vt decerneret
ipse, aut iudices quidpiam, sed vt decreta
Episcoporum exciperentur, scriptisq. man-
darentur, quo postea populares cõtẽtiones
sedatentur, sanctionibus, scilicet, & edictis
synodalibus promulgatis. Quod idem ipse
Martianus profitetur. Diximus Iustinianum
f lib. 4. c. 37. Quintum Concilium coegisse: Euagrius [f] 30
tamen scribit Vigilium Pontificem Romanũ
tunc sedentem Concilio per litteras consen-
sisse. Solebant etiam alij Romani Pontifices
pro rerum incidentium vsu, & Reipublicæ
necessitate Reges adhortari ad cogenda
Concilia in suis regnis. Namque Gregorius 31
Magnus ad Theodericum Francorum Regẽ
g lib. 9. epist. 55. ita scribit [g]. *Quoniam adhortationem nostrã* 32
adeo regijs animis vestris per laudis prædi-
camenta placuisse significastis, vt quidquid
ad Dei nostri cultum, quidquid ad ecclesiarũ
reuerentiam, quidquid ad honorem pertinere
cognoscitis sacerdotum, & studiose statui, &
velitis in omnibus custodiri; iterata vos pro
vestra magna mercede adhortatione pulsa-
mus, vt congregari synodum iubeatis: & si-
cut dudum scripsimus, corporalia in sacerdo-
tibus vitia, & simoniacæ hæreseos prauitatẽ
omnium Episcoporum definitione damnari,
atque de regno vestro amputari faciatis. Idẽ
h eod. lib. epist. 55. ad [h] Clotarium Regem ait. *Peruenit ad nos,*
quòd sacri ordines illic cum datione pecuniæ
conferantur. Et vehementer affligimur, si
ad Dei dona nõ meritis acceditur, sed præmijs
prosilitur. Et quia hæc simoniaca hæresis pri-
ma in Ecclesia surgens, Apostolorum est au-
ctoritate damnata, petimus, vt pro mercede
vestra congregari synodum faciatis, vt om-
nium definitionibus cõpressa, & radicitus am-
putata, nullas illic vires de cætero in pericu-
lo animarũ inueniat, nec vlterius sub quali-
bet excusatione permittatur exsurgere, vt tã-
tò vos omnipotens Deus contra aduersarios
vestros exaltet, quanto vos in suis mandatis
zelũ habere, & pro animarũ salute, quæ huius
fuerãt sceleris gladio peritura, viderit cogita-
re. Et ad Reginam Brunichildẽ. *Ne*, inquit [i], i epist. 64. eod. lib.
postquã huius nequitia hucusq. se tetendit opi-
nio, aliena prauitas, aut nostram animam, aut
regnum vestrum peccati sui iaculo feriat, ar-
denter ad hæc vlciscenda debemus cõcurrere,
ne paucorum facinus multorum possit esse per-
ditio: nam causa ruinæ populi sunt sacerdotes
33 *mali. Quis enim pro populi se peccatis inter-*
cedere obijciat, si sacerdos, qui exorare debue-
rat, grauiora committat? Et paulo inferius
34 eadem epistola. *Nec enim dissimulanda sunt,*
quæ dicimus, quia, qui emendare potest, & ne-
gligit, participẽ se proculdubio delicti cõstituit.
Prouidete ergo animæ vestræ: prouidete ne-
potibus, quos cupitis regnare feliciter: proui-
35 *dete Prouincijs*, &c. Oecumenica itaque con-
cilia iniussu Romani Põtificis haberi nequa-
36 quam possunt. Episcopi vero ea in suis diœ-
cesibus cogere possunt. Archiepiscopi pro-
uincialia, & Reges in regnis suis, habita Ro-
mani Pontificis auctoritate. Hæc enim pro-
uincialia sunt, non œcumenica. Nec in pro-
uincialibus Reges quidquã definiunt per se
ipsi, sed definita sequentes, populis insinuãt,
atque tuentur legibus, & supplicio: quemad-
modũ, præter Conciliũ, alia decreta sancto-
rum Patrum. Atque ita veteres Imperatores
adesse solebant in œcumenicis Cõcilijs, eo-
rundemq. decretis pœnale robur adijcere.
37 De Concilio [k], quod conuocauit Carolus k Hoc Cõc. Zachariæ vocatur, & 19. annis Nicænum 2 œcumenicum antecessit.
Magnus, ita Zacharias Põtifex Max. ad Bo-
nifacium eius legatum scripsit. *De eo autem,*
quod te Carolus Magnus filius noster ad se
rogauit accedere, vt in vrbe regni Francorum
in sua ditione, siue potestate constituta, synodũ
celebrare debeas, eo quòd omnis ecclesiastica
regula, siue disciplina ab eadẽ Prouincia fun-
ditus abolita est, quod nimis mærendum est,
quòd per spatia temporum ibidem synodus sa-
cerdotũ minime celebretur: vnde, neque quid
sit sacerdotium scitur, neque quid fiat ab eis,
qui se sacerdotes existimant: sed dum iuuante
Deo, quæ à præfato filio nostro promissa sunt,
ad effectum perducta fuerint, tuaq. fraterni-
tas memorato Concilio consederit, & quæ se-
quũtur. Non est igitur dubium, quin ea om-
nia, quæ ad religionem spectant, & ad sacer-
dotes, ad eorum potestatem, & iurisdictio-
nem pertineant. Quod Honorij, & [l] Theo- l d. 1. 1. C. Theod. de episc.
dosij rescriptum satis demonstrat.

SVMMA EX CAPITE XIII.

1 *Cuiacius asseruit Episcopos nullam habere iurisdictionem, nisi vt iudices delegatorum.*

2 *Bodinus negat Episcoporum sententias robur habere, nisi à ciuilibus magistratibus.*

3 *Duarenus dixit sacerdotes territorium nou habere, nisi, vt domini temporales.*

4 *Constantinus Magnus Episcoporum sententias pro sanctis, ac venerabilibus haberi lege censuit, litigantibusq. esse potestatem sacerdotum iudicium eligere, etiam altera parte contradicēte.*

5 *Sententias Episcoporum inappellabiles esse ijs, qui eorum foro consenserunt, Arcadius, & Honorius statuerunt.*

6 *Statuit etiam Theodosius Magnus posse litigantes ad Episcopum suam actionem dirigere.*

7 *Idem et Carolus Magnus Francorū Rex.*

8 *Necnon Theodericus Gothorum Rex Arrianus Episcoporum iudicium veneratus est, quorum ordini semper plurimum tribuit.*

9 *Episcopi in sacerdotum causis ciuilibus, & criminalibus plenam iurisdictionem habent, etiam Imperatorum iudicio.*

10 *Episcoporum iurisdictio non est fauore potentiæ imperialis, sed proprio iure.*

11 *Apostolus, interdicendo forum ethnicum Corinthijs, nouam rempublicam condebat, ex quo sequebatur, quòd esset Princeps summi imperij.*

12 *Imperatores pertimuerunt auctoritatem sacerdotalem.*

13 *Imperatores timent Pontificem magis, quàm æmulum Principem.*

14 *Valentinianus Imp. se eum esse professus est, qui Episcopo caput submittat.*

15 *Philippus Primus Imp. Christianus non fuit admissus ad sacra ab Episcopo, nisi prius expurgatis culpis confessione, & accepta absolutione inter pœnitētes.*

16 *Ambrosius Theodosium Magnum à sacris prohibet.*

17 *Excommunicare est iurisdictionis, cùm in ea procedatur ordine iudiciario.*

18 *Sacerdotes initio nascentis ecclesiæ habuerunt ciuilis gladij potestatem, licet metu ethnicorum ea non vterentur.*

19 *Princeps, aut magistratus debet esse, qui iudicare iubet.*

20 *Pœnæ, quo primi Christiani plectebant delinquentes, non erant cruentæ.*

21 *Episcopi clericos immediate, laicos mediate per iudices à se constitutos iudicabant tempore primitiuæ ecclesiæ.*

22 *Non obtemperantes iusdicenti Christiano ab Episcopis relegabantur.*

23 *Potestas gladij est annexa naturaliter cuiuis hominum constanti societati.*

24 *Reges missi sunt, vt sint scelerum vindices.*

25 *Ciuitates etiam, quæ à suo Principe desciunt, habent gladij potestatem.*

26 *Primitiua ecclesia merum imperium non desijt exercere, ob defectum iurisdictionis, sed metu Principum ethnicorum.*

27 *Parum interest, à quocumque sumantur pœnæ scelerum, à Christiano, scilicet, an ab infideli, dum bonis consulatur.*

28 *Ethnicorum magistratus non cessauerunt, etsi eorum Principes Christiana dogmata amplexi sunt.*

29 *Impp. paganos tolerarunt, quo modo hodie Iudæi à Principibus in suis ditionibus tolerantur.*

30 *Leo Imp. paganismum capitale crimen primus fecit.*

31 *Conuersis Principibus ethnicis ad fidem* CHRISTI, *Episcopi ciuilem potestatem permiserunt, vt diligentius ecclesiæ ipsi vacare possent.*

32 *Iurisdictio laicorum magistratuum ab Episcopis in laicos constitutorum sensim ad Imperatores, & Principes, ijsdem Episcopis consentientibus, transiuit.*

33 *Causas viduarum, pupillorum, & inopum Episcopi cognoscebant, etiam post traditam ciuilibus magistratibus potestatem.*

34 *Episcopus, præter causam religionis, potest laicum alio prætextu in carcerem trudere.*

35 *Principes laici Episcopis aduersantes sibimet, rebusq. suis iniuriam fecerunt.*

36 *Henricus quartus, & Federicus secundus Imperatores, ac Henricus Secundus Anglorum Rex, quoniā impij in Ecclesiam fuere, à proprijs filijs enecti sunt.*

37 *Federicus Aeneobarbus Alexandro Tertio Pontifici iniurius, à flumine in Syria misere obrutus est.*

38 *Leges quædam Valentiniani Ecclesiasticæ libertati aduersantes non sunt obseruandæ.*

39 *Symmachus Præfectus Prætorio Valentiniani impius.*

40 No-

40 *Notio iurisdictio est ex Vlpiano.*
41 *Duplex est iurisdictio, altera iudicij, altera executionis.*
42 *Olim in ius vocati, non venientes comprehendebantur.*
43 *Validiorem iurisdictionem habent sacerdotes, quàm laici, quia propriam, non alienam habent.*
44 *Iudex iudicis sententiam exequi requisitus potest.*
45 *Superior iudex iudicem de executione sententiæ requisitum ad eam exequendam compellere potest.*
46 *Sozomenus scriptor Hist. eccles. sæpius ballucinatus est, etiam ex B. Gregorij sententia.*
47 *Latinus Latinius Viterbiensis Sozomenum notat.*
48 *Leuis coniectura Duareni aduersus Episcopos circa iurisdictionem eorum temporalem, dum dicit, quòd patres d Iustiniano, non domini vocati sunt, ab auctore facile reijcitur.*
49 *Episcopi iurisdictionem habentes, tanquam Principes laici, duplici potestate fulciuntur.*
50 *Princeps ciuitatis, & Prouinciæ Episcopus creari potest.*
51 *Ab Episcopis temporalem iurisdictionem habentibus, tanquam à Principibus laicis, non tanquam Episcopis, appellari potest ad Principem laicum.*

De potestate, & iurisdictione ecclesiastica in ijs, quæ sunt mere profana, reiecta Cuiacij, Bodini, Duareni, & aliorum eiusdem scholæ interpretum opinione. Cap. XIII.

ALTERA quæstio longe maiorem habet difficultatem, num, scilicet, magistratus ecclesiastici habeant coercitionem, vllamve, quoad profana, vel si mauis, temporalia, iurisdictionem. Facit dubitationem titulus Iustinianæi Codicis *de Episcopali audientia:* quem licet veteris iuris interpretes, Accursium secuti, verbum hoc *Audientia*, pro iurisdictione acceperint, ex recentioribus tamen vir alioquin in re ciuili præstātissimus Iacobus Cuiacius [a] dicit eundem Codicis titulum non ab re inscribi, *de Episcopali audientia*, cùm Episcopi non habeant iurisdictionem, sed notionem tantum, vti habere solent iudices delegatorum. Idque ex Nouella Valentiniani, *de Episcopali* [b] *iudicio:* quippe qui asseueret Episcopos, & presbyteros forum legibus non habere. Et [c] Sozomenus nec apparitionem, nec executionem, sed eorum, vt iudicum delegatorum, qui etiam notionem, non iurisdictionem habent, sententias magistratus exequi. Ioannes Bodinus [d] in libris de Repub. dicit veteres Pontifices, & recentiores Episcopos potestatem quidem habere in causis ciuilibus cognoscendi, & reos damnandi, sed eorum sententias nullum sortiri effectum, nisi ciuilis magistratus eas ratas habuerit, executioniq. demandauerit. Ante hos etiam scriptis mandauit Franciscus Duarenus [e] sacerdotes territorium non habere, nec prehendendi, summouendive vllam facultatem [f], exemplo quorundam magistratuum Romanorum, qui (vt Gellius [g] ait) vocationem habebant, non prehensionem: atque ideo Iustinianus Episcopos, non dominos, vt hodie vulgo appellari solent, sed spirituales patres [h] vocat. Ad id vero, quod plerosque sacerdotes, atque ecclesias imperium illud, quod à iurisconsultis dicitur merum, omnemq. iurisdictionem exercere videmus, respondet ea quidem potestate, non vt sacerdotes, sed veluti Duces, Comites, ac dominos temporales vti. Sunt & alij eiusdem scholæ homines, qui obstinate hanc ipsam opinionem tueri quoquo modo nituntur. Quibus profectò paucis satisfacerem, si de iure Pontificio, immo synodali, & diuino ad eorum refellendam sententiam rationes depromere propositum esset: sed non est instituti nostri huius voluminis robur aliter, quàm Imperialium constitutionum auctoritate fulcire, quibus eorum pertinacia, si frangi minus poterit, accommodate nihilominus res nostra, cœptumq. opus perficietur. Nam Constātinus (vt ab eo exordiamur, qui primus inter mundi Principes Christianam religionem, non modò publice est professus, sed tueri quoque, atque augere mirum in modum studuit) lege lata præcepit [i], vt quidquid esset Episcoporum sententia terminatum, pro sancto semper, ac venerabili haberetur. Immo dedit litigatoribus facultatem sacerdotis iudicium eligendi, etiam si altera pars contradiceret. Nec appellari posse à sacerdotali sententia sanxerunt [k] Arcadius, & Honorius. *Episcopale*, inquiunt, *iudicium ra-*

[a] In Paratitl. C. de episc. aud.
[b] Nouel. 12.
[c] lib. 1. hist. eccl.
[d] lib. 3. c. 5.
[e] lib. 1. c. 4. de sacr. eccl. minist.
[f] l. 119. ff. de verb. signif.
[g] lib. 14.
[h] Nouel. 8.
[i] l. 1. C. Theod. de epis. & cler.
[k] l. 9. C. de episc. audien.

tum sit omnibus, qui se audiri à sacerdotibus
elegerint, eamq. illorum iudicationi adhiben-
dam esse reuerentiam iubemus, quam vestris
(scribunt Præfectis Prætorio) *necesse est de-*
ferri potestatibus, à quibus non licet prouo-
care: per iudicum quoque officia definitioni
executio tribuatur. Idipsum etiam ante sta-
tuerat Theodosius Magnus apud Gratia- 6
l c. 34. 11. q. 1. num [l]. *Quicumque*, inquit, *litem habens, si-*
ue petitor, vel in initio litis, vel decursis tem-
porum curriculis, siue cùm negotium perora-
tur, siue cùm iam cœperit promi sententia,
si iudicium elegerit sacrosanctæ sedis Antisti-
tis, illico sine aliqua dubitatione, etiam si
alia pars refragatur, ad Episcoporum iudi-
cium cum sermone litigantium dirigatur.
m can. 36. cod q. 1. & c. 14. de iudicijs. Idem noua constitutione cõfirmauit [m] Ca-
rolus Magnus. Idem videtur dixisse Theo- 7
dericus Gothorum Rex, qui Romam, Ita- 8
liamq. totam multos annos occupauerat,
qui etiam à probatis auctoribus plurimum
laudatur, etsi Arianus fuerit, vel ob id præ-
cipue, quòd multum tribuerit Episcopis, &
alijs omnibus sacri ordinis ministris. Ita
enim apud Magnum Aurelium Cassiodo-
rum ad Petrum Episcopum scribit, cùm
de hereditate esset controuersia inter eun-
dem Episcopum, & alium quendam priua-
n li. 3. ep. 37 tum. *Si in* [n] *alienis causis beatitudinem ve-*
stram conuenit adhiberi, vt per vos iur-
gantium strepitus conquiescat, quanto ma-
gis ad vos remitti debet, quod vos spectat
auctores? Et paulo post. *Causarum ve-*
strarum qualitas vobis debet iudicibus ter-
minari, à quo est spectanda magis, quàm
imponenda iustitia. In alijs pluribus causis
ciuilibus inter laicos posse iudicare sacerdo-
tes, & eorum iudicio inuiolabiliter obtem-
perandum esse, diffuse, vbi de Episcopo-
o sup. cap. 6 eod. lib. rum auctoritate, & officio agitur, [o] osten-
dimus. Nec vllus est adeo iuris ciuilis im-
peritus, & ignarus, qui nesciat ex ijs, quæ 9
p 2. 1. & d. cap 6 q sup. c. 1. iam diximus [p], & dicturi sumus [q], quin so-
lis ipsis sacerdotibus de sacerdotum causis
ciuilibus, & criminalibus disceptare, co-
gnoscere, Ius dicere, ac pœnas sumere li-
ceat. Vnde ijdem Imperatores Arcadius,
& Honorius voluerunt punitum iri eum,
qui hisce priuilegijs non obtemperauerit,
r l. 13. C. de. ep. & cler. dicentes [r]. *Si venerabilis ecclesia priuilegia*
cuiuspiam fuerint temeritate violata, vel dis-
simulatione neglecta: commissum hoc quin-
que librarum auri condemnatione plectetur.
Quamquam iurisdictionem hanc, non ab 10
Imperatoribus, vt alias dicetur, sed à se-
metipsis habent, habueruntq. Siquidem 11
s epist. 1. c. 1 Apostolus ad Corinthios [s] scribens, interdi-

cebat Christiania forum ethnicum, Chri-
stianosq. iubebat constitui iudices. Non est
ergo dubium, quin eis ademerit iurisdictio-
nem, & Christianis tribuerit, nouam, &
meliorem Rempublicam condendo, vti ve-
rus Princeps ex Apostolatus officio: est enim
summi Imperij hæc summa iurisdictio. Iu-
risdictio autem, vel est mandata, vt [t] dicunt t l. 1. & passim ff. de offic eius, & de iurisdic om. iud. vbi extant omnes, & ad tit. de off. deleg & offi. ord. extra.
iurisperiti, vel ordinaria. Hæc [u] à lege,
aut à Principe datur, illa verò ab habente
ordinariam, vel Principis legato. Quisnam,
rogo, his laicis Christianis iurisdictionem
dederat? quænam illa erat iurisdictio, ordi-
naria, an mandata? si mandata, quis man- u d. l. 1. in prin. & in §. 1. & l. 5. ff de iurisdic. om. iud.
dauerat illis iudicibus? si ordinaria, quis
concesserat? si mandata, aliena erat: nam
qui mandatum [x] suscipit, nihil proprium x d §. 1. & l. 3. ff. eod.
habet, sed eius, qui mandat, iurisdictione
vtitur. Cuius ergo? Sed de ijs alibi sermo-
nem habebimus pro loci [y] opportunitate. y infr. lib. 3
12 Immo tanta erat sacerdotalis auctoritas, &
iurisdictio, vt Ipsi Imperatores haud parum
illam pertimescerent. Namque Imperator
Constantius, cùm Athanasium Alexandriæ
Episcopum sede sua expellere vellet, roga-
uit (vt Ammianus est [z] auctor) Liberium z lib. 14.
Papam, vt hoc per subscriptionem approba-
ret, qui ei perseueranter restitit. Scribit [a] a li. 4. epist.
13 etiam B. Cyprianus ad Antonianum, Im-
peratores multo patientius, & tolerabilius
audire insurgere aduersus se æmulum Prin-
cipem, quàm constitui Romæ Pontificem.
Deinde, inquit, *post Episcopatum non exam-*
bitum, non extortum, sed Dei, qui sacerdotes
facit, voluntate susceptum, quanta in ipso su-
scepto Episcopatu sui virtus? quantum robur
animi? qualis firmitas fidei? quod nos sim-
plici corde, & perspicere penitus, & laudare
debemus: sedisse intrepidum Romæ in sacer-
dotali cathedra eo tempore, cùm tyrannus in-
festus sacerdotibus Dei fanda, atque infan-
da comminaretur, cùm multo patientius, & to-
lerabilius audiret leuari aduersus se æmulum
Principem, quàm constitui Romæ Dei sacer-
14 *dotem*. Quamobrem Imperator Valentinia-
nus, cùm Mediolanensis ecclesia pastore
vacaret, exhortatus est Episcopos, vt ex
historia [b] tripartita habetur apud [c] Gratia- b lib. 7 c. 8. c can. 1. d. 63 & d. c. 13 de iudic.
num, ad talem eligendum Episcopum, cui
libenter ipse suum caput submitteret. *Talē*,
inquit, *in Pontificali cõstituite sede, cui & nos,*
qui gubernamus imperium, sincere nostra ca-
pita submittamus, & eius monita, dum tam-
quam homines delinquimus, necessario, veluti
curãtis medicamina, suscipiamus. Meminerat
15 fortasse Valentinianus, quod antea Philippo
Imperatori acciderat. Hic enim fuerat Prin-
ceps

ceps Chriſtianus, & quidem primus ante
Conſtantinum annos circiter centum, qui
cum in die poſtremæ vigiliæ Paſchatis vna
cùm multitudine in eccleſia particeps com-
munionis fieri vellet, nõ prius à quodã Epi-
ſcopo, vt tradit Euſebius [d], eſt admiſſus ad
ſacra, quàm proprias culpas confeſſus fuiſ-
ſet, & inter eos, qui peccatorum vinculis
adhuc tenebantur aſtricti, locumq. pœni-
tentiam agentibus præſtitutum occupabãt,
ſe ſua ſponte collocauiſſet: neque Theodo-
ſius ab Ambroſio, propterea quòd ad vlci- 16
ſcendas quorumdam iniurias Theſſalonicæ
paſſim, & ſine delectu ſontes, & innocentes
trucidari iuſſiſſet. Sed de ijs alibi differe-
mus [e]. Quod vero aiunt nonnulli id locum
habere ratione peccati, parum acute. In-
terdicere enim communionem, vel ingreſ- 17
ſum alicui (quod excommunicare vulgo
dicimus) ex Vlpiano [f] eſt iuriſdictionis:
quæ interna, an externa ſit, nihil re-
fert: ſiquidem ea omnia, ſine quibus hæc
iuriſdictio legitime explicari non poteſt, cõ-
prehendi (ait [g] Iabolenus) neceſſe eſt. Nam
vocatur reus, defenditur, appellat etiam, ſi
vult, ordo iudicij neceſſarius eſt: quod Gra-
tianus [h] ex varijs ſynodalibus, & Pontificijs
conſtitutionibus edocet. Cauſa etiam legi-
tima docenda eſt, vt Iuſtinianus [i] in Au-
thentico *de ſanctiſſimis Epiſcopis* aſſeuerat,
niſi ſit contumax ex Concilio Triburienſi,
quod idem Gratianus [k] refert. Nam vulgo
dici ſolet: *Contra contumacem omnia iura
clamant*. Nec dubitandum eſt, quin ſacer- 18
dotes iam ab initio naſcentis Eccleſiæ ha-
berent gladij poteſtatem, etſi ethnicorum
Principum, & Magiſtratuum metu ea mini-
me vtebantur. Etenim Paulus, vt iam di-
ctum eſt, Corinthios reprehendit, iubetq.
conſtituere iudicem Chriſtianum. Iudicium
igitur erat Eccleſiæ, vel eius, quem iudica-
re iubebat Eccleſia: nam eum, qui iudicare
iubet, Principem, vel magiſtratum (vt Vl- 19
pianus ad Sabinum [l] ſcribit) eſſe oportet.
Cruenta tamen non erat pœna, vel Impe- 20
rium, ſed quaſi relegatio, vel deportatio,
& capitis diminutio, ciuitatisq. Chriſtianæ
ademptio: reus enim criminis à ſocietate,
& conuictu Chriſtianorum eijciebatur. Erat
etiam animæ pœna, cùm ſatanæ tradeba-
tur, auctoritate verborum CHRISTI. *Quid-
quid ligaueris*, &c. Hæc omnia commemo-
rat [m] Tertullianus, qui (vt Hieronymus
teſtatur) floruit anno CHRISTI ducen-
teſimo decimo, & centeſimo ante Chriſtia-
nos Principes. *Certe*, ait (mores, & ritus
Chriſtianorum recenſens) *fidem ſanctis vo-*

*cibus paſcimus, ſpem erigimus, fiduciam fi-
gimus, diſciplinam præceptorum nihilominus
inculcationibus denſamus: ibidem etiam
exhortationes, caſtigationes, & cenſura di-
uina. Nam & iudicatur magno cum ponde-
re, vt apud certos de Dei conſpectu, ſum-
mumq. futuri iudicij præiudicium eſt, ſi quis
ita deliquerit, vt a communicatione oratio-
nis, & conuentus, & omnis ſancti commer-*
21 *cij relegetur*. Laicis itaque in ciuilibus con-
trouerſijs dabatur iudex, vt ex [n] Paulo bis
citato conſtat. Clericorum vero ſolus Epi-
ſcopus iudex conſtituebatur, vt idem [o] Pau-
lus ad Timotheum ſcribit. Epiſcopus ſiqui-
dem princeps erat huius Reipublicæ, cuius
adminiſtrandæ cauſa, adſiſcta habebat qua-
ſi duo genera magiſtratuum. Alterum erat
ſacerdotum: iſti nauabant operam in maxi-
mis, & difficilibus rebus, quaſi conſiliarij, &
aſſeſſores Epiſcopi. *Qui bene præſunt*, inquit
Paulus [p], *presbyteri duplo honore digni ha-
beantur: maxime, qui laborant in verbo, &
doctrina*: alterum genus erat iudicum, qui
inter alios de Chriſtianis cognoſcebant, iu-
dicabantq. Quòd autem iſti parerent Epi-
ſcopis, hinc conijcitur, quòd vniuerſa hæc
iuriſdictio erat Epiſcoporum. Ligare enim
poterant, & ſoluere: nec quiſquam alius
præter Epiſcoporum conſenſum. Non enim
id [q] omnibus à CHRISTO cõceſſum, ſed
22 Apoſtolis. Lata itaque ſententia, iuſdicen-
ti non obtemperantes, ab Epiſcopo relega-
bantur, nihilq. acerbius, aut durius pati po-
terant, cùm Eccleſia in eos quid grauius de-
cernere non conſueuiſſet. Nec enim ethnici
Imperatores, aut eorũ magiſtratus id eſſent
paſſi, quia ignorabant hanc Rempublicã ab
æterno illo Principe conſtitutã, æternisq. le-
gibus confirmatã. Non eſt tamen exiſtiman-
dum Eccleſiam non habuiſſe gladij poteſta-
tem, quã cum ciuilis, & politica ſit, omnium
hominũ iure ſociatorum conuentus per ſe
21 habet. Eſt enim naturalis, & neceſſaria, ſine
qua nulla populorum ſocietas conſtare po-
teſt: ſed naſcitur vnuſquiſque cum ipſa. Niſi
enim ſint, qui coerceant improbos, & flagi-
tioſos, quiq. defendãt ab iniuria bonos, vbi
conſiſteret communicatio? Gladij autẽ po-
teſtas ex Vlpiano [r] eſt ad animaduertendũ
in facinoroſos homines. Qui gladij habet
poteſtatem, habet etiam tuẽdi bonos, & op-
primendi malos. Idq. Apoſtolus innuit, dum
in epiſtola ad Rom. [ſ] iubet eos ethnicorum
etiam ferre imperium, ſubditosq. eſſe non
modo, quòd eſſent metuendi, qui conſti-
tuti ſunt à Deo contra flagitioſos, ſed etiam
ob conſcientiam, quòd male agendum non

d lib. 6. c. 37
e d. c. 1. lib. 3.
f 1. 9. ff. de pœnis.
g l. 2. ff. de iuriſd. omn. iudic.
h 2. q. 2. & 9. q. 3.
i Nouel. 123
k 4. q. 6.
l l. 12. ff. de iuriſd. om. iudic.
m In Apologetico c. 39.
n 1. Cor. 6.
o 1. Tim. 5
p d. cap. 5.
q d. c. 18.
r l. 9. ff. de iuriſd. om. iudic.
ſ Rom. 13.

t 1.Pet.2. non sit. Vnde [t] Petrus, Reges, & Præfectos 24
missos esse dicebat, vt sint vindices scelerũ.
Idcirco hæc præfectura non potest, nisi laudabilis esse in quouis ciuili cœtu. Cùm igitur Christiana Ecclesia à Deo legitimam obtinuerit institutionem, non caruit profectò hac ciuili potestate simulac fuit constituta. Nam populos omnes, & ciuitates etiã, 25
quæ à suo Principe defecerunt, hanc habuisse potestatem nemo est, qui neget: qua si carerent, in nullum equidem iure animaduerterent: sed iniustissimi magistratus homines supplicio afficerent. Cùm igitur Ecclesia ista sit iustissima, non potuit huius potestatis expers esse. Fuit ergo hæc ipsa potestas in Ecclesia semper, etiam Imperatoribus ethnicis regnantibus: nec extincta tamen propterea erat ea, quæ ethnicorum ipsorum fuit; aut certe Turcarum, Scytharum, & barbarorum omnium nulla nunc ciuilis esset. Viri Christiani in puniendis suorum criminibus capitali supplicio, illa ethnicorum vtebantur potestate. Nec fortasse quidquam interfuit, à quocumque flagitia punirentur, cùm sua ipsi minus vti possent. Ex ijs (ni fallor) satis manifestum est ciuilem omnem iurisdictionem in Ecclesia fuisse, eoq. iure vsos Christianos semper, eo excepto, quòd merum imperium ab eodem
u in d.l.1. Vlpiano [u] appellatum, hoc est gladij pote- 26
statem, non exercuerunt, quæ nec etiam ab Imperatoribus, alijsve principibus emanauit. Est enim verisimile Christianos suũ hoc merum imperium, si gerere potuissent, gessisse profectò, non minus quàm gererẽt, qui Christiani nunc in ditione Turcarum sunt, si potentiores euaderent. At vero, cùm 27
æquum sit scelerum pœnas sumi, atque supplicia, & defendi bonos, à quocumque id fiat, parum interest: quare & ob eam caussam tributa, & obedientiam præcepit Paulus. Quòd, si pro illorum temporum conditione potuisset vas illud electionis à vi, gladioque, & ditione ethnicorum Christianos eximere, exemisset vtique, prout à ciuili alia omni iurisdictione exemerat, dum foro eorum Christianis interdixerat. Hoc enim poterat, non æque illud. Ait enim
x 1.Cor.6. ipse ad [x] Corinthios scribens. *An nescitis, quoniam sancti de mundo iudicabunt? Et si in vobis iudicabitur mundus: indigni estis, qui de minimis iudicetis? Nescitis, quoniam angelos iudicabimus? Quanto magis secularia?* Nitebatur tamen Christianos in officio retinere, ne quid esset impedimento Euangelicæ propagationi, quæ per omnem
y Psal.18. terrarum orbem, vaticinante [y] Propheta, exire debebat. Etsi parum ab instituto nostro videor discessisse, hæc tamen astruere visum est necessarium, vt quæ diximus, faci-
28 lius percipiantur. Verum, cùm Principes Christianis dogmatibus essent imbuti, quid de Ethnicis, & Christianis magistratibus accidisse putandum? Non equidem in vnũ confestim omnes coierunt, nec ex vtrisque vna conflata est Respublica. Sed ethnici genere seorsum magistratus perseuerarunt, vt initio huius libri pluribus ostensum est. Nam licet Constantinus primum, deinde Constãtius eius filius Gentium sacrificijs, idolis, templis, & ritu omnibus interdixissent [z]; z l.1.2.C.Theodos. de pagan & l.1.C. Iustin. eod.
idipsumq. alijs constitutionibus Gratianus, Valentinianus, Theodosius, & tandem Arcadius, & Honorius prohibuissent, concilijs perpetuo suadentibus, vt testatur [a] Carthaginense quintum: nondum tamen paganis- a cap. vlt.
mus erat extinctus. quod ex Concilio Africano [b] dignosci potest facile: sed Impera- b cap. 26.
tores, quo modo Iudæos ferebant, & hodie
29 ferri solent, eodem & Paganos. Immo [c] c l.6.C.Iust. eod.
Theodosius, ne Christiani eos læderent, edicto cauit. Sed cùm paulatim decresceret illorum numerus, ac pene consumptus esset, Leo [d] paganismum capitale crimen d l. vlt. C. eod.
30 fecit. Tum vnus omnium status fuit magistratuum laicorum, nec iam opus erat Episcoporum auctoritate, & censura aduersus non obtemperantes: erat enim Princeps, qui cogeret, vel apparitoris seueritate, vel
31 supplicio. Cùm igitur non esset necesse adire Episcopum contra eos laicos, qui non parerent magistratibus Christianis, Imperatorum, & Principum ea omnis cura fuit, & non solum huius iurisdictionis, sed grauiorum casuum Reipublicæ, in cuius antea maximis negotijs, & periculis (vt sæpe tyrannorum ethnicorum immanitas postulabat) Episcopus rei summam administrabat cum presbyteris, & primarijs laicis, qui inter se omnes consulebant, & decernebant, quæ expedire videbantur. His tandem curis Dei benignitate liberatus Episcopus, potuit diligentius diuinis, ecclesiasticisq. officijs cum presbyteris, &
32 alijs clericis nauare operam. Itaque, vt laici magistratus Episcoporum ab initio laicos iudicabant, sic postea magistratus Principũ secularium in eos ipsos laicos iudicium exercebant: nisi [e], cùm de religione ali- e d.l. 1. C. Theod. de relig.
quid oriebatur controuersiæ. Ideo aiunt, Arcadius, & Honorius. *Quoties de religione agitur, Episcopos conuenit agitare: cæteras vero causas, quæ ad ordinarios cognitores, vel ad vsum publici iuris pertinent, legibus*

oportet

oportet audiri. Si quid ergo contingebat, quod aduersaretur Christianæ religioni, solius Episcopi iudicio reseruabatur. Verum, 11
cùm multa repugnarent; multa quoque ad eum pertinebant: præterea causæ viduarũ, pupillorum, & inopum, vt ait Cassiodorus f scribens sic vniuersis Episcopis: *Orphanis, viduisq. contra sæuos impetus debent placita* 12
præstare solatia. In pluribus alijs causis Episcopi cognoscebant, vt suo g loco dictum est abunde; iudicabant, executioniq. iudicata demandabant. Et quamquam Oldradus h existimauit iudicem ecclesiasticum non posse propria auctoritate laicum in carcerem trudere, aut capere pro criminis alicuius punitione, quæ ad ipsum pertineat, excepto hæresis reatu; & hanc esse communem sententiam testatur i Felinus, & Aufrerius k:
14 Didacus tamen Couarruuias l asseuerat Felinum intelligere de iudice delegato, non item ordinario: atque ideo existimat, quoties iudex ecclesiasticus legitime aduersus laicum criminali iudicio, vel sententiam tulerit, vel cognitionem, & examen culpæ ad punitionem instituerit, iure posse laicum capere, & in carcerem conijcere. In ijs autem, quæ ad religionem spectant, cognitionem, & iudicationem Episcoporum esse, satis m constat. Erant enim Episcopi huius Reipublicæ Principes, & moderatores: quæque digna suo iudicio videbantur, notionis suæ esse volebant, ferebantq. leges. Quod facile, si opus esset, probari posset: sed ex eo vel maxime perspicitur, Episcopos habuisse illam potestatem diuinam ligandi, & soluendi, quæ erat vinculum huiusce Christianæ societatis, continuisseq. in officio per eam ipsam omnes: quare necesse erat, vt colerentur ab omnibus, cùm nulla alia vti possent Christiani.
15 Atque ideo mutare haud potuerunt hunc statum Principes seculares, & quoties id facere tentarunt, summet ipsi mutarunt, & imminuerunt, prout de Henricis illis, & Federicis legitur; quippe qui Episcopos dare, & pellere, & se rebus sacris, tamquam proprijs, & profanis, immiscere non sunt veriti. Vnde obseruatum est, quemadmodum Principes in spiritales patres Episcopos insurrexerunt, ita liberos eorum naturales parentes insectatos fuisse.
16 Itaque Henricus Quartus, à filio vexatus miserrime perijt. Federicus Primus, à Manfredo filio suffocatus est. Henricus Secundus Anglorum Rex, qui B. Thomam Cantuariensem tantopere exagitarat, à filio propemodum oppressus fuit.
17 Aenobarbum Federicum impium omitto, qui vlciscente diuino numine, post iniurias Alexandro Tertio illatas, à flumine obrutus est, cæterosq. nefarios Principes, qui de religione male meriti, male mulctati sunt. Superest modo, vt ijs, quæ nobis obiecta sunt, respondeamus, ne dubitationis remaneat
18 quidquam. Ac in primis Valentiniano, qui dixit n Episcopos, & presbyteros forum legibus non habere, non est adhibenda fides: pleraque enim constituit, quæ ecclesiasticæ libertati aduersantur omnino, ac sacerdotes haud parum lædunt, cùm eis hereditatibus interdixerit o, ecclesijs pias donationes relinqui prohibuerit p, ac eos qui solitariam vitam eligebant, ad munia ciuitatis reuocari præceperit q, fortasse impij Valentis fratris, ac socij Imperij, qui monachis Aegypti pertinaciter infensus erat, impul-
19 su, aut Symmachi Præfecti Prætorio suasu, qui adhuc ethnicus erat, ac conabatur religionem Christianam deprimere, idolorumq. superstitionem asserere, atque conseruare: quod eius Epistola ad Theodosium, & Valentinianum scripta r haud obscure demonstrat. Sed cùm ei durum esset aduersus stimulum calcitrare, nitebatur saltem sacerdotalem iurisdictionem impedire, ac in totum, si daretur, tollere. Quod autem Bodinus fortasse ex Sozomeno (vt Cuiacius existimat) sacerdotes ait notionem tantum obtinuisse, & iudicationem, non æque iurisdictionem, ac non habuisse apparitores, nec sententias executioni demandasse, ex ijs Principum constitutionibus, quas superius
20 retuli, falsum esse constat manifeste. Notionis enim verbo etiam iurisdictio continetur, quod & Vlpiano de verborum significatione agenti placuit s. Pœnale etiam iudicium secundum ius istud potestatis, atque notionis aduersus eum, qui nolit vocatus venire, & cum venerit, interrogatus respondere, exerceri posse idem Vlpianus scribit t.
21 Qua de re idem statuerant Pontifices, u maximi. Non enim dubium est, quin duplex sit iurisdictio: altera, quæ consistit in ipso iudicio exercendo, & vim habet, & executionem: altera, quæ idipsum iudicatum exe-
22 quitur. Prima hæc habet, vt actor reo actionem edat, testes producat, examinentur, reus compareat, si in ius vocatus non venerit, comprehendatur, in ius educatur, vel satis, aut cautum det, vt pœna afficiatur is, qui eum, qui in ius est vocatus, vi eximit, & huiusmodi alia, quæ habentur in x secundo Digestorum libro, & apud Iustinianum y in Institutionibus, quamuis hodie nemo in ius per vim, sed per cursorẽ vocetur. Illa tamen

f li. 11. epist. 3.
g sup. c. 6.
h Cons. 86.
i ad c. significasti de offic deleg.
k in repet. Clem. 1. de offi. ord. q. 5. & in tract. de potest. eccles. super laicos.
l pract. q. c. 10. nu. 2.
m sup. cap. prox.
n d. Nouel. 4
p l. 16. eod.
q l. 26. C. de decurionib. lib. 10.
r lib. 10. epist. 30.
s l. 99. ff de verb. signif.
u ... de offic. deleg.
x tit. 3. 4. cu seqq.
y §. om Inst. de pœnitem. litig.

[z l. 2. ff. de iurisd. omn. iudic.] iurisdictione præstant omnes magistratus [z]:
alioquin illusoria esset eorum potestas. Vnde Paulus iurisconsultus ad Plautium re-
[a l. vlt. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd.] spondens, ait [a]. *Mandata iurisdictione priuato, etiam imperium, quod non est merum, videtur mandari, quia iurisdictio sine modica coercitione nulla est*. Quòd si mandata
iurisdictio transfert in eum, cui mandatur,
imperium, quod non est merum, multo ma-
gis coercitionem habebunt sacerdotes, qui 43
propriam, non alienam, habent iurisdictionem, argumento eius, quod eleganter nobis
[b l. 2. ff. eod.] scriptum [b] reliquit libro primo Quæstionum omnium iurisconsultorum cõsultissimus Papinianus. Quod vero ad alteram iurisdictionem attinet, vt res iudicata executioni mandetur, miror ingenium virorum alioquin præstantissimorum, negantium Episcopos sententias suas exequi minus posse.
[c l. 9. C. Theod. de epis. & cler.] Nam si Constantinus [c] voluit, vt eorum sententiæ inuiolabiliter obseruarentur: & Ar-
[d l. 9. C. de episc. aud.] cadius, & [d] Honorius, ne liceret ab illis pro-
[e Nouella 123.] uocare, quod Iustinianus [e] etiam confirmauit, habebant ergo Episcopi sententiæ executionem, cùm alterius magistratus intercessione impediri haud possent: immo sæpe Episcopi alijs maioribus curis impliciti, huiusmodi iudicia abijciunt, & ad inferiores iudices remittunt, quos cogere possunt, vt
[f sup. cap. 6.] exequantur, vt ostensum [f] est ex legibus
VVisigothorum, vbi de Episcopi electione, 44
& potestate agitur. Nam iudex alterius iudicis sententiam exequi, si fuerit requisitus,
[g l. 15. § 1. ff. de re iud.] potest, vt cautum est [g] Vlpiani responso. Im-
mo ex querela iudicis requirentis, aut pri- 45
uati cuiuslibet, in cuius vtilitatem, & commodum requisitio fit, debet superior iudex cõpellere iudicem requisitum ad exequen-
[h ad d. § 1.] dum. Quod Bartolus [h] omnium consensu
[i d. cap. eo. pract. quæst. num. 3.] receptus, vt ait Didacus [i] Couarruu. adno-
tauit. Quòd autem Sozomenus tradat sa- 46
cerdotes apparitores non habuisse, sed ciuiles magistratus eorum sententias exequutos esse, ex ijs constat eum hallucinatum, prout
[k lib. 6. ep. 31.] in alijs rebus, quæ à S. Gregorio [k] expresse notantur, quemadmodum etiam obseruauit vir doctissimus, & mei amantissimus Lati-
nus Latinius Viterbiensis in ea historiæ par- 47
te, qua Nectarij Episcopi factum de abrogato pœnitentiario presbyterio continetur, idipsum fabulosum esse argumentis, rationibus, & sanctorum patrum auctoritatibus perpulchre docendo. Francisci item Duareni argumentum, parum subtile, quòd sci-
licet, nullam habeant Episcopi coercitio- 48
nem, quia à Iustiniano patres, non domini vocentur: sunt enim patres primum, mox domini fiunt. Et licet patres appellentur, non sequitur, quin & domini non sint, quia etsi pascunt spiritualiter gregem sibi commissum, non possunt tamen (vt bene [l] Cas- [l lib. 12. ep. 2.]
siodorus notat) negligere, quæ corporis videntur substantiam continere. Quapropter Principes seculares aliqua decet custodire,
49 Episcopos vero omnia, vt idem asserit. Cæterum fateor quosdam esse sacerdotes, qui hac iurisdictione vtuntur, non vt sacrorum ministri, sed vt Duces, Principes, Marchiones, & Comites. Hiq. tunc duplici potestate fulciuntur, & quòd Principes sint, & Episcopi. Inter quos ego, vt Archiepiscopus Tarantasiensis, siue Centronum, vt olim vocabantur, in ciuitate, cui nomen est Musterium, à tribus, vt vulgò placet, montibus quibus cingitur, ita appellatum; necnon in octodecim oppidis vtroque vtor gladio, quatuor titulis insignitus, Balliatus, scilicet, Comitatus, Castellaniæ, & Signoriæ: quam dominationem antecessores mei vsque ad Pontificatum Pij V. Summi Pontificis supremo iure tenuerunt, neminem, præter Cæsarem, superiorem agnoscentes. Neque hoc debilitat ecclesiasticam iurisdictionem, sed auget, & conseruat. Quod non videtur vsquequaque improbandum: quemadmodum enim prædia donata à Principibus, aut alijs propria habere, & retinere possunt, ita & iurisdictionem, quæ cum prædiorum donatione in eum, cui donata sunt, transfertur. Nec quidquam vetat dominum, ac principem
50 ciuitatis alicuius, aut Prouinciæ, si idoneus reperiatur, Episcopum creari, quemadmodum creatus fuit ille Iacobus vrbis Nisibis Episcopus, moderator, & Princeps, cuius
expressa apud [m] Theodoritum ecclesiasticæ [m lib. 2. c. 30.]
historiæ scriptorem mentio fit, qui eius vitam pluribus commendat nominibus. Fateorque ab huiusmodi Episcopis appellari
51 posse ad Principem, aut ad eius supremam curiam, quamuis non ad ecclesiasticum superiorem iudicem, siue synodum, quando à sententijs Episcopi, non vt gregis dominici pastoris, sed vti Ducis, & Marchionis, domini, scilicet, profani, appellationem dari intelligitur, vt passim fieri videmus in amplissima ditione Serenissimi Principis nostri Caroli Emanuelis Allobrogum Magni Ducis, & Italiæ subalpinæ Principis. Sunt enim Archiepiscopi, vti Taurinensis, & Tarantasiensis, necnon Episcopi, & Abbates quamplurimi, qui vtramque habent iurisdictionem, à quibus, cùm (vti seculares domini iudicant) appellatur ad senatum, qui sententiam ab ecclesiastico iudice latam, si

minus

minus æquam, rescindit, contraria senten-
tia; aut comprobat, si iuste lata sit.

SVMMA EX CAPITE XIV.

1 *Tradere in interitum carnis est excommunicare.*
2 *Theodosius Imperator eum anathematis pœna legem promulgauit.*
3 *Acrimoniam, excommunicationem, interpretatur Accursius.*
4 *Iustinianus plusquam semel etiam Episcopos excommunicauit.*
5 *Item Iustinus Imperator.*
6 *Item Constantinus Porphyrogenneta.*
7 *Item Fridericus Cæsar.*
8 *Imperatores excõmunicare non possunt.*
9 *Iustinianus lege cauit, ne quis possit inconsultis canonibus excommunicare, aut excommunicari.*
10 *VVisigothi excommunicationis sententiam ab Episcopis ferendam esse aiunt.*
11 *Fridericus Cæsar violatores libertatis ecclesiasticæ banno subijcit, donec ab Ecclesia absoluantur.*
12 *Constantinus Porphyrogenneta anathema dixit auctoritate Patriarchæ Cõstantinopolitani, & synodi.*
13 *Imperatores, cùm aliquem anathemate notant, faciunt auctoritate Episcoporum, aut synodorum.*
14 *Philippus Imperator non fuit absolutus, donec cæteris pœnitentibus admixtus, veniam ab Episcopo petijt.*
15 *Ambrosius Episcopus Mediolanẽsis Theodosium Imp. ingressu Ecclesiæ prohibet, ac excommunicat.*
16 *Theodosius sententiam anathematis patienter tulit, & probauit.*
17 *Idem, vt anathemate solueretur, lege cauit, ne sententiæ necis, aut proscriptionis executioni mandarentur ante triginta dies.*
18 *Vigilius Papa Theodoram Iustiniani vxorem excommunicauit.*
19 *Henricus quartus resipiscit, à Gregorio, septimo Pontifice supplex veniam petit.*
20 *Fridericus primus Imp. Alexandro tertio debitam obedientiam præstat bello victus à Venetis.*
21 *Pius V. Papa Elisabetham Angliæ tyrannam anathemate ferit.*

De altera ecclesiastica potestate, quam excommunicationem appellamus, ex Imperatorum constitutionibus obseruata: & quòd seculares Principes non possunt excommunicare. Cap. XIV.

ALIAM quoque habent sacerdotes gladij potestatem, qua possunt animaduertere in Christianos omnes facinorosos, & tradere eos in interitum carnis, vt [a] ait Paulus ad Corinthios scribens. *Iudicaui tradere*, inquit, *huiusmodi hominem satanæ in interitum carnis.* Ori-
1 genes de hac potestate tractans, ait [b]. *Traduntur peccatores in interitum carnis, cùm pro delictis suis à Christi corpore separantur.* Idem Paulus ad [c] Timotheum, dicit se Hymenæum, & Alexandrum satanæ tradidisse, vt discant non blasphemare. Huius autem potestatis, qua plurimum possunt viri ecclesiastici, non raro apud Imperatores mentio fit. Theodosius aduersus eos, qui Nestorij sectam sequi volebant. *Iubemus*, inquit [d], *vt ij, qui impiam Nestorij superstitionem imitantur, vel nefariam eius doctrinam consectantur: siquidem illi sint Episcopi, vel clerici, e sacrosanctis ecclesijs exterminentur: si vero laici, anathemate, & summa execra-*
2 *tione deuoueantur.* Huius constitutionis meminit etiam [e] Euagrius, vt magis nota fieret Theodosij pietas, & religio. Idem etiam Theodosius, & Honorius cùm cõstituissent, ne ecclesia, eiusq. ministri, & præsides vlla sordidorum munerum fæce polluerentur, neve extraordinarij, supraindictique quidquam præstatent, subiecerunt [f]. *Si quis contrauenerit, post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, exilio deportationis perpetuo subdatur. Acrimo-*
3 *niam* interpretatur [g] Accursius *excommunicationem*, sic dictam, quia eos arcet. Nam qui excommunicati sunt, à gremio sanctæ matris Ecclesiæ acriter arceutur. Iustinianus exposita sua de maximis religionis no-
4 stræ capitibus sententia, [h] addit. *Quæ cum ita se habeant, anathemate, & execratione summa omnem hæresim condemnamus.* Eundem Iustinianum conscripsisse edictum, in quo Seuero, & alijs eiusdem sectæ anathema denunciauit, auctor [i] est Euagrius: qui etiam hæc de eodem Principe refert [k]. *Condemnamus, & anathemati addicimus, non*

solum

[a] 1. Cor. 5.
[b] Homil 3. ad cap 3. Iudicum.
[c] 1. Timoth. 2.
[d] l. 1. C. de summ. Trin. & fid Cath.
[e] lib 1. cap. 12.
[f] l. 1. C. de sacros. eccl.
[g] ibidem.
[h] l 7. C de sum Trinit & fid. Cath
[i] lib. 4 cap. 11.
[k] eod. cap. 17.

solum alios omnes hæreticos, qui sunt à quat-
tuor sanctis prædictis Concilijs, & à sancta
Catholica Ecclesia condemnati, verum etiam
Theodorum Episcopum Mopsuestiæ, & impios
eius libros, & impia scripta Theodoriti. Iu-
stinus secundus, qui proxime Iustiniano suc- 5
cessit, de fide fecit edictum, quod etiam
Euagrius nobis scriptum reliquit [l], in quo
versus finem sic habetur. *Quocirca omnibus,*
qui istis contraria, vel senserunt, vel sen-
tiunt, denunciamus anathema, alienosq. à
sancta Catholica, & Apostolica Dei Ecclesia
iudicamus. Imperator Constantinus Por- 6
phyrogennera aduersus rebelles, & seditio-
sos edicto cauit his verbis [m]. *Ijs, qui ab hoc*
deinceps tempore insidias sunt machinaturi,
vel tumultum excitaturi, anathema. Ijs, qui
ipsis opem ferunt, & in defectione sunt socij,
anathema. Ijs, qui consulunt, vel ad huiusmo-
di incitant, anathema. Ijs, qui ipsos ad pæni-
tentiam suscipiunt, cùm defectionis pæniten-
tiam non agant, nec etiam reliquant, ana-
thema. Fridericus in quadam constitutio- 7
ne, quæ Iustiniani Codici [n] est inserta. *Cre-*
dentes, inquit, *receptatores, defensores, &*
fautores hæreticorum damnamus: firmiter
statuentes, vt si postquam quilibet talium
fuerit excommunicatione notatus, satisfacere
contempsit intra annum: ex tunc ipso iure sit
infamis. Ex ijs, alijsq. pluribus, quæ colligi
possunt ex Principum constitutionibus, sa-
tis constat Imperatores hanc gladij potesta-
tem, quam Ecclesia habet, nec extra ipsam
vllus alius habere potest, approbasse, eique
semper adiumento fuisse. Hinc nonnulli in
re hac parum cauti, existimarunt Imperato-
res, perinde atque sacerdotes potuisse ex-
communicare. circa quod toto aberrant cæ-
lo. Non enim tam rudes, & imperiti, vel tam 8
insolentes, & temerarij fuere Christiani
Principes, quin intelligerent hanc potesta-
tem ligandi, & soluendi solis fuisse sacerdo-
tibus concessam. Veruntamen ne vlterius
decipi possint, id comprobabo eorundem-
met Principum sanctionibus. Ita enim Iusti- 9
nianus [o] ait. *Omnibus Episcopis, & presbyte-*
ris interdicimus segregare aliquem à sacra
communione, antequam causa monstretur,
propter quam sanctæ Regulæ hoc fieri iubent.
Si quis autem præter hoc à sancta communio-
ne quemquam segregauerit: ille quidem, qui
iniuste à communione segregatus est, solutus
excommunicatione à maiori sacerdote, san-
ctam meretur communionem. Qui vero ali-
quem à sancta communione segregare præ-
sumpserit: modis omnibus à sacerdote, sub
quo constitutus est, separabitur à communio-
ne quanto tempore ille perspexerit, vt quod
iniuste fecit, iuste sustineat. Videmus itaq.
excommunicationis facultatem Episcopis,
& presbyteris tantum iuxta sacros canones
relictam, ab eorumq. tali sententia iniuste
lata appellationem ad maiores sacerdotes
etiam edicto imperiali pertinere, proinde
Imperatoribus nullam excommunicandi au-
10 ctoritatem reseruari. In legibus [p] VVisigo-
thorum ita cauetur. *Si quis laicorum quos-*
cumque ex Iudæis, virum scilicet, vel fæmi-
nam secum obsequentes habuerit, vel in pa-
trocinio retinuerit, & sublato ex eis Pontifi-
cum, vel sacerdotum priuilegio, priuata vos
sibi potestate defenderit, neque eos ad Episco-
pum, vel sacerdotem diebus debitis instruen-
dos, vel iudicandos remiserit: excommunica-
tionis ab eodem Episcopo, cui id fecerit, sen-
tentia feriatur, & amissis illis, quos vindi-
care nititur, trium librarum auri mulctatio-
ne, pro vno quoque damnabitur. Et in ijsdem
[q] legibus. *Quòd si non habuerit, vnde com-*
ponat, sex mensibus sub digna excommunica-
tionis censura persistat; ac insuper ad trepi-
ditatem illius zeli socordiæ corrigendam, sit
cuilibet Episcopo licitum, in quo zelus Dei fue-
rit excitatus, vice illius Episcopi talium per-
fidorum errata corrigere, & hæc quæ negle-
11 *xerat, emendare*. Idem Imperator Frideri-
cus. *Quæcumque*, inquit [r], *communitas, vel*
persona per annum in excommunicatione pro-
pter libertatem ecclesiæ fractam, & viola-
tam perseuerauerit, ipso iure imperiali ban-
no subiaceat: à quo nullatenus extrahatur,
nisi prius ab ecclesia beneficio absolutionis ob-
11 *tento*. Quod autem Constantinus Porphy-
rogenneta anathema dixerit, fuit id consen-
su Alexij Patriarchæ Constantinopolitani,
& synodi factum, vt ibidem clare apparet.
11 Idem intelligi debet de alijs Imperatoribus,
qui, cùm aliquem anathemate notant, non
id vtique auctoritate faciunt propria, sed
Episcoporum, aut synodorum tum Genera-
lium, tum Prouincialium consensu, & exhor-
tatione, vt de indictione Conciliorum [s] dixi.
Quinimmo Imperatores ipsi plerumque ab
Episcopis fuerunt anathemate percussi, idq.
patientius tolerarunt, ac maiori cum rubo-
re, atque multi hodie ex infima plebe ho-
mines fortasse facerent, & faciunt. Philip-
pus Imperator, cùm ob multa peccata esset
huiusmodi vinculo ligatus, non prius ab
Episcopo (ait [t] Eusebius) ad sacra est ad-
missus, quàm se vltro collocasset eo in loco,
in quo reliqui peccatorum nexu obuoluti
erant constituti. Episcopus vero, cuius men-
tio fit apud Eusebium, fuit Fabianus Papa.

[l] lib. 5. c. 4.

[m] lib. 2. iuris Orient. alias de constitutionib. Imperator.

[n] Auth. Credentes, C. de hæret.

[o] Nouella 123. §. omnibus.

[p] lib. 12. tit. 3. c. 12.

[q] eod. c. 14.

[r] auth. item quæcumque C. de episc. & cleric.

[s] sup. c. 22.

[t] lib. 6. cap. 27.

Præcla-

Præclarum eſt, & memorabile illud Theodoſij exemplum, quod [u] Sozomenus, Paulus [x] Diaconus,& alij multi referunt. Nam,

u lib.7.cap. 24.
x lib.13.hiſtoriarum.

15 cùm ille ad ſeptem hominum millia, ſine diſcrimine vllo, in Theſſalonica ciuitate occidendos mandaſſet, eſſetque executum mandatum, ac Mediolanum ipſe veniſſet,& ſollemniter in ſacrum voluiſſet ingredi templum: ei occurrit Ambroſius foras ad ianuas, & ingredientem his ſermonibus à ſacri liminis ingreſſu prohibuit. *Neſcis, Imperator, perpetratæ necis quanta ſit magnitudo?* Et poſt multa. *Recede*, inquit, *recede, ne ſecundo peccato peiorem nequitiam augere contendas: ſuſcipe vinculum, quo te omnium Dominus nunc ligauit*. Cui obediens Princeps,& aperte ſciens,quæ ſint propria ſacerdotum, vt ait [y] Paulus Diaconus, quæq. regum, gemens, & deflens ad regalia remeauit, octo menſes in gemitibus, & lacrymis exegit: deinde cupiens reconciliari Eccleſiæ, viam, modumq. quærens, Rufino, qui dixerat: *Curro, ſi places, & Pontifici precibus perſuadebo, vt ſoluatur vinculum, quod ligauit*, reſpondit. *Non ſuadebis Ambroſio*. 16

y eod.

Noui ego decretum illius eſſe iuſtum, qui neq. reuerebitur Imperialem potentiam, ne in lege præuaricetur diuina. Nec prius abſolutionis voti compos factus eſt, quàm legem ferret, circa ſuas, & poſterorum Principum 17 ſententias de nece,& proſcriptione ante triginta dies in poſterum executioni non demandandas:quæ adhuc extat in Iuſtinianæo [z] Codice. Teſtatur quoque Gregorius Magnus [a], Vigilium Pontificem Rom. Theo- 18 doram Auguſtam Iuſtiniani vxorem, quæ Acephalorum hæreſim ſectabatur, communione Chriſtiana prohibuiſſe. Memorabile eſt etiam illud, quod de Henrico iiij. Cæs. referunt hiſtorici,qui cùm in omnia ſcelera, & flagitia prorupiſſet, ac euerſo reipub. ſtatu, turbata eccleſiarum tranquillitate, conuulſa Imperij maieſtate, euacuata Principum auctoritate,corruptis moribus, abolitis legibus, in omnem perniciem lapſus fuiſſet, etiam vniuerſalis Eccleſiæ paſtorem admonentem, & corripientem contemnendo, à Gregorio ſeptimo tunc ſedente anathematis mucrone ictus, aliquanto poſt ad eun- 19 dem Pontificem omni regio ornatu depoſito, nudis pedibus,ieiunus à mane vſque ad veſperam per triduum ſupplex iuit, vt abſolutionis beneficium mereretur, quod ſub dura conditione obtinuit. Eundem triumphum reportauit Eccleſia de Friderico Ae- 20 neobarbo, qui cùm ditionem eccleſiaſticam diu, multumq. vexaſſet, adeo vt Alexander iij. Rom. Pontifex clam vrbe aufugere cogeretur, tandem claſſe ſpoliatus, Othonis filij ſuaſu, qui in eo conflictu captus iureiurando ſe Veneto victori obſtrinxerat,aut reuerſurum, aut patrem ad ſanitatem redacturum, Venetias traiecit, vbi Alexander antea nulli cognitus delituerat, tuncq. morabatur;atque eius pedibus obuolutus, Pontificiam maieſtatem adorauit, veniam impietatis petens ante Beati Marci ædem,vniuerſo Senatu, populoq. ſpectante: qua impetrata Syriam appulit, quam ei Pontifex pœnæ ergo imperauerat, exercituique, qui ſacrum bellum aduerſus Saladinum gerebat, ſe adiungens, paulo poſt, dum lauaret, flumine abſorptus, vt diximus, perijt. Cuius rei monumentum extat pictura egregie repræſentatum Romæ in aula palatij Vaticani, quam regiam vocant. Nec deſunt alia prope innumerabilia exempla, quæ retroactis temporibus acciderunt, præter illa, quæ ſecula noſtra memoria digna facient maxi-

z l.20. C. de pœnis.
a lib.2. ep. 36.

Aula regia in Palatio Pontif. Vaticano.

11 me: quorum præcipuum fuit ſanctiſſimi viri Pij V. Romani Pontificis, qui Eliſabetham Stuardam Anglorum tyrannam turpiſſimæ Caluiniſtarum hæreſis ream excommunicauit, eiuſque opulentiſsimum regnum occupanti tradidit, ſubditos à fidelitatis iuramento abſoluendo.

SVMMA EX CAPITE XV.

1 *Clericus ciuiles magiſtratus minime recognoſcit.*
2 *Conſtantinus Magnus de clericis iudicium recuſauit.*
3 *Theodoſius, & Valentinianus illicitum duxerunt clericos ſubdi temporali poteſtati.*
4 *Martianus clericos Conſtantinopolitanos à ſuo Patriarcha iudicandos eſſe reſcripſit.*
5 *Honorius, & Theodoſius clericos apud Epiſcopos tantum accuſari debere conſtituerunt.*
6 *Valentinianus, Honorius, & Theodoſius vetuerunt Epiſcopos, & eccleſiæ miniſtros ad iudices ſeculi trahi.*
7 *Alibi ijdem Theodoſius, & Valentinianus idem ſanxerunt.*
8 *Iuſtinianus item ſtatuit cauſas clericorum, & monachorum coram Epiſcopo agi in cauſa pecuniaria, & alibi, vt Epiſcopi lites celerrime finiant abſque diſpendio, & ſcriptura ſollemni.*
9 *Clerici, ac monachi non ſunt citandi ex libello, nec iudicandi.*

10 Deli-

10 *Delictum commune est, adulterium, homicidium, & huiusmodi: ecclesiasticum autem, sacrilegium, simonia, &c.*

11 *Ecclesiastica crimina a clerico commissa ab Episcopo cognosci debent, communia à iudice ciuili.*

12 *Constantinus statuit, vt serui à clericis manumissi, etiam absque solitis sollemnitatibus, liberi essent.*

13 *Clerici non coguntur ad tutelam suscipiendam, nec ad vllas collationes, aut onerosam hospitalitatem.*

Fallitur Accursius, vt solet interdum. Vide locum.

14 *Clerici non vocantur ad munera sordida.*

15 *Congesta à clericis per parsimoniam, vel prouisionem, vel mercaturam, ad pauperes pertinere dixit Iustinianus.*

16 *Iustinianus clericos cum eorum bonis, & liberis ab omni munere, onere, & praestatione lege lata exemit.*

17 *In libris Basilicis clerici etiam negotiantes sunt immunes à quouis onere cum coniugibus, & liberis.*

18 *Fridericus Imp. idem statuit sub grauibus pœnis.*

19 *Priuilegia clericorum ab Arcadio, Honorio, Theodosio, Martiano, ac plerisque alijs Impp. late confirmata fuerunt.*

20 *Athalaricus Gothorum Rex sedis Apostolicæ honorem, quo ad iudicia, lege lata tuendum censuit, indicta mulcta.*

21 *Idem fecit Theodericus Rex.*

22 *Nouella constitutio Heraclij, & Constantini clericos, & monachos in causis pecuniarijs, & ciuilibus à quocumque ciuili, & militari magistratu eximit.*

23 *Idem statuit Imp. Comnenus per Bullam Auream vocatam.*

24 *Theodericus presbyterum Laurentium, reum sepulchri violati ad Episcopum remittit.*

25 *Nemo sine accusatione cõdemnari potest.*

26 *Fridericus Imp. vetat causas clericorũ, siue ciuiles, siue criminales, trahi ad iudicem secularem.*

27 *Sacerdotes in dicenao testimonio non debent cogi ad iuramentum.*

28 *Clerici non possunt renunciare priuilegio exemptionis iuramenti.*

29 *Cui maius creditur, & minus credi præsumitur.*

30 *Lege cautum est ab Honorio, atque Arcadio, iniurias illatas personis sacris vindicandas esse maximo rigore.*

31 *Iniurias illatas clericis ijdem dixerunt esse puniendas, tanquam crimina publica.*

32 *Qui clericis obiecta non probat, famæ iacturam facit.*

33 *Episcopos immunes à sportularum præstatione fecit Iustinianus: reliquos clericos ad quattuor tantum siliquas obligauit.*

34 *Leo, & Anthemius Impp. bona ab Episcopis, & clericis in clericatu acquisita, propria esse dixerunt, ita vt super eis nulla fratribus, aut sororibus, aut ex his genitis competat actio.*

35 *Testamentum clerici querelæ inofficiosi non subiacet Iustiniani decreto.*

36 *Hoc decretum restrictum est per eiusdem Nouellam 123. §. Presbyteris.*

De multiplici clericorum immunitate. Cap. XV.

PRAETER ea, quæ iam recensita sunt, mundi huius Principes omnibus sacerdotibus plura concessere priuilegia singularia, quibus viri
1 seculares carent omnino. Nam statim atque quis sacris initiatur, ciuilium magistratuum
2 eximitur potestate. Vnde Constantinus ait
apud [a] Sozomenum. *Vos dij estis, à vero* a lib. 1 c. 1.
Deo constituti: ite, & inter vos causas vestras discutite: nobis non licet deos iudicare.
3 Theodosius, & Valentinianus, *Fas*, inquiunt [b], *non est, vt diuini muneris ministri* b l. vlt. C. Theod. de
temporalium potestatum subdantur arbitrio. epi & cler.
Idq. forte exemplo Apostoli ad Corinthios
sic [c] scribentis. *Nescitis, quoniam Angelos iu-* c 1. Cor. 6.
dicabimus? quanto magis secularia? Prius
dixerat. *Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum, iudicari apud iniquos, non apud sanctos?* Quocirca interroga-
4 tus Martianus Imp. de foro Constantinopo-
litanorum clericorum rescripsit [d], coram ip- d l. 25 C. de epi & cler.
sius ciuitatis Patriarcha conueniendos: nec
alium quemuis iudicem de ipsorum clerico-
5 rum causis posse cognoscere. Honorius, &
Theodosius [e] constituerunt clericos, non ni- e l. 41. C. Theod. eod.
si apud Episcopum, accusari debere: quippe qui prauos, & contumaces ex eorundem
Imperatorum [f] sanctione pro morum petu- f l. 38. eod.
lantia de gradu deijcere debet. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius continua lege
[g] sanxerunt, ne nomen Episcoporum, & eo- g l. vlt. C. Theod. de
rum, qui ecclesiæ necessitatibus seruiunt, ad episc. iudic.
iudicia, siue ordinariorum, siue extraordinariorum iudicum pertrahatur. *Habent*

enim,

enim, inquiunt, illi iudices suos, nec quisquam his publicis commune cum legibus, quantum tamen ad causas ecclesiasticas pertinet, quas decet Episcopali auctoritate decidi. Quibuscumque igitur mota fuerit quaestio, quae ad Christianā pertineat sanctitatem, eos decebit sub eo iudice litigare, qui praesul est in suis partibus omniū sacerdotum. Huius constitu- 7
h can. 5. 11. quaest. 1. — tionis etiam apud Gratianum [h] mentio fit.
i d. l. vlt. C. Theod. de epis. & cler. — Idemq. Theodosius, & Valentinianus [i] alibi sic. *Clericos, quos indiscriminatim ad seculares iudices debere deduci infaustus praesumptor edixerat, Episcopali audientia reseruamus.* Idem quoq. videtur cōstituisse Iustinia- 8
k Nouella 123. §. si quis contra. — nus in sua [k] Nouella, *de sanctissimis Episcopis*, vt scilicet clerici, & monachi coram Episcopo in causa pecuniaria conueniantur:
l Nouel. 83. — prout etiam in [l] alia Nouella: in qua disponit, vt Episcopus litem finiat celerrime sine sumptu, & sine scriptura solemni. Nam ne- 9
que ex libello in ius vocandi sunt clerici, neque ex libello dicenda sententia est: quod
m Nouella 79. — & in monachis locum habere idem [m] voluit
Princeps. Quid, si causa criminalis erit? 10
n ad Nouell. 79. — Cuiacius [n] dicit, quemadmodum militare delictum à communi distingui solet, ita separare debemus ecclesiasticum crimen à ciuili, siue communi. Commune est, vti adulterium, & homicidium: ecclesiasticum, vti sacrilegium, ambitus (vt puta si pecunia ambierit clericatum) contumacia aduersus Episcopum. Si commune igitur clerici fue- 11
rit crimen, à iudice ciuili disceptabitur intra duos menses, & de damnato clerico non prius supplicium sumetur, quàm degradatus fuerit ab Episcopo. Si ecclesiasticum, disceptatio erit Episcopi. Huic simile est, quod Constantinus de manumissione statuerat. Manumissi enim ciues Romani dicebantur, qui testamento, vel in ecclesia, vel ante Consulem, aut Praetorem erant libertate donati. Latini autem Iuniani, aut per epistolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione ex lege Iunia Norbana, quae conditionem eorum prima reperijt, manumittebantur; fiebatq. certis, & quibusdam verbis, atque solemnibus. nam cùm dominus seruum in libertatem adsciscere volebat, manutenens dicebat. *Hunc hominem liberum esse volo:* & ita e manu, idest potestate sua, mittebat. Seruus enim quamdiu manui, hoc est potestati, est subiectus, in seruitute est. Seruus igitur, his solemnitatibus omissis, non nanciscebatur libertatem.
o l. 2. C. de his qui in eccl. manumitt. — Vnde [o] Constantinus, vt clerici aliquid plus 12
reliquis hominibus haberent, ijs amplius concessit, vt cùm suis seruis tribuunt libertatem, non solum in conspectu ecclesiae, ac religiosi populi plenum fructum libertatis concessisse dicantur, verumetiam, cùm postremo iudicio dederint libertates, sub quibuscumque verbis dari praeceperint: ita, vt ex die publicatae voluntatis, sine aliquo iuris teste, vel interprete competat liberatis
13 directa libertas. Voluit [p] etiam Iustinianus — p l. 41. C. de epis. & cleric.
clericos, vt commodius possent diuinis, quibus addicti sunt, vacare officijs, & monachos, licet tunc non essent clerici, immunes ab onere tutelae, vel curae esse, vt scilicet non cogerentur inuiti tutelam suscipere, dummodo religiose viuerent, & ecclesiae deseruirent. Ante Iustinianum vero Constantinus clericis rescribens, *Iuxta sanctionem*,
inquit [q], *quam dudum meruistis, & vos, & mancipia vestra nullus nouis collationibus obligabit, sed vacatione gaudebitis: praeterea, neque hospites suscipietis.* Sanctionem, cuius tunc meminit Constantinus, esse in titulo — q l. 1. C. eod.
de sacrosanctis ecclesijs sub l. *placet* [r], opinatur Accursius. quod esse non potest, cùm sit constitutio illa Honorij, & Theodosij, vt eius inscriptione monemur. Sed omissa est à Pandectarum, & Codicis compilatoribus, & — r 15.
illa forsan esse potest, quae adhuc extat [f] in Theodosiano Codice, & est Constantini, cuius verba sunt haec. *Curialibus muneribus, atque omni inquietudine ciuilium functionum exortes cunctos clericos esse oportet: filij tamen eorum, si curijs obnoxij, non tenentur in Ecclesia perseuerare.* Nam antea (vt in eo- — f l. 9. C. de epis. & cler.
dem Codice apparet) constituerat [t] vt lectores, hypodiaconi, caeteriq. clerici, qui per iniurias haereticorum ad curiā deuocati fuerant, absoluerentur: & deinceps ad similitudinem Orientis minime ad hoc cogerentur, sed immunitate plenissima potirentur. Ex — t l. 7. eod.
14 eiusdem Augusti [u] constitutione clerici non vocantur ad munera sordida: si quid vero, — u l. 3. eod. Iustin. C.
15 vel parsimonia, vel prouisione, vel mercatura, honestati consentanea congesserint, id in vsum pauperum, atque egentium ministrari oportere idem dixit. At id, quod ex
16 eorundem ergasterijs, vel tabernis conquiri potuerit, & colligi, collectum id religionis existimauit lucrum. Itaque extraordinariorum munerum in praedictis necessitatem, atq. omnem molestiam conquiescere mandauit. Ad parangariam quoque praestationem non vocari, nec eorundem facultates, neque substantias. Omnibus clericis huiusmodi praerogatiuam succurrere: vt & coniugia clericorum, ac liberos eorum quoque ministeria, idest mares pariter, ac foeminas, eorumq. etiam filios, & filias immunes sem-

per ab huiuſmodi muneribus perſeuerare
x lib. 3. tit. 3. cap. 2. 3. 4. & 5.
decreuit. In libris Baſilicis [x] habetur. *Cleri-*
cus, eiuſque mancipium nouis collationibus ne
grauator, nec metata præſtanto. Ab exactio- 17
nibus, & ſordidis muneribus, & extraordina-
rijs, licet negotientur, immunes cum liberis,
& coniugibus clerici ſunto. Omnis clericus ad
ipſos vſque oſtiarios, à perſonalibus muneri-
bus excuſetur. Fridericus Imperator in No- 18
uella ſua, quæ in Iuſtinianæo Codice habe-
y in Auth. item nulla. C. de epiſc. & cler.
tur, mandauit [y], vt nulla communitas, vel
perſona publica, vel priuata collectas, vel
exactiones, angarias, vel parangarias eccle-
ſijs, vel alijs pijs locis, aut eccleſiaſticis per-
ſonis imponere, aut inuadere eccleſiaſtica
bona præſumant: quod ſi fecerint, & requi-
ſiti ab Eccleſia, vel Imperio, emendare con-
tempſerint, triplum refundant: & nihilomi-
nus banno imperiali ſubiaceant, quod abſ-
que ſatisfactione debita nullatenus remit-
tendum ſit. Hæc, & plura alia obtinuerunt 19
clerici priuilegia: quæ ſucceſſiue poſtea ab
alijs ſunt confirmata principibus. Arcadius,
z l. 29. C. Theod. de epiſ. & cler.
& Honorius, *Quaecumque*, aiunt [z], *à paren-*
tibus noſtris diuerſis ſunt ſtatuta tempori-
bus, manere inuiolata, atque incorrupta circa
ſacroſanctas eccleſias præcipimus. Nihil igi-
tur à priuilegijs immutetur: omnibusq. qui ec-
cleſijs ſeruiunt, tuitio deferatur. Quia tempo-
ribus noſtris addi potius reuerentiæ cupimus,
quã ex iis, quæ olim præſtita ſunt, immutari.
a l. 1[8]. eod.
Iidem Arcadius, & [a] Honorius, cum Theo-
doſio. *Priuilegia, quæ eccleſijs, & clericis le-*
gum decreuit auctoritas, hac quoq. præceptio-
ne ſancta, & inuiolata permanere decerni-
b l. 22. C. de ſacroſan. eccl.
mus. Valentinianus, & Martianus [b]. *Priuile-*
gia, quæ generalibus conſtitutionibus vniuer-
ſis ſacroſanctis eccleſijs orthodoxæ religionis
retroprincipes præſtiterunt, firma, & illibata
in perpetuũ decernimus cuſtodiri. Leo, & An-
c l. 33. & 34. C. de epiſ. & cler.
themius [c]. *Priuilegijs ſingulis quibuſcumque*
ſacroſanctis eccleſijs orthodoxæ fidei, xenodo-
chijs, ſiue ptochotrophijs, tam generaliter, quã
ſpecialiter attributis perpetuo obſeruandis,
nullus eas, earumq. ſacerdotes, aut clericos cu-
iuſcumq. gradus ſint, aut monachos, ptochotro-
phos, aut xenodochos orthodoxæ fidei deputatos
extraordinarijs muneribus præcipimus præ-
grauari: eas etenim ſarcinas oneris, quas ple-
riſq. perſonis diuerſa ratione remittimus, im-
poni beatiſſimis viris noſtro ſeculo incõueniens
d Nouel. 6.
eſſe iudicamus. Alexius [d] Comnenus in No-
uella ſua de chartulario ad Conſtantinopo-
litanum Patriarcham reſcribens, *Eccleſiaſti-*
ci, inquit, *decoris maieſtas mea curam gerens,*
& cũ in omni ciuili ſtatu bonum ordinem re-
quirens, tum in hoc ſtudioſius incumbens, vt is
magis etiam diuinis in rebus obſeruetur, pri-
uilegia cuiq. graduum eccleſiaſticorum iam
olim tributa, eumque ſtatum, qui hactenus in
eis obtinuit, etiam deinceps immutabiliter ſub-
ſiſtere, ac permanere cupit, & æquum cenſet,
ſanctiſſime Domine, velut à tot annis acceptũ,
& longo iam ſpatio temporis obſeruatum, &
perpetuis ab vno tempore in aliud progreſſio-
nibus hucuſque citra mutationem præclare
confirmatum, ac ſtabilitum, &c. Athalari-
20 cus Rex apud Caſſiodorum [e] clero Eccleſiæ
e lib. 8. ep. 24.
Romanæ ſcribens, ait. *Hoc fuit longæ conſue-*
tudinis inſtitutum, vt ſi quis ſacroſancta Ro-
mana Eccleſia ſeruientem aliqua crederet
actione (vel vt alij legunt) *accuſatione pul-*
ſandum, ad ſupradictæ ciuitatis Antiſtitem
negotium ſuum dicturus occurreret, ne clerus
veſter forenſibus litibus profanatus, negotijs
protinus ſecularibus occupetur. Et paulo poſt.
Atq. ideo conſiderantes Apoſtolicæ ſedis hono-
rem, & conſulentes deſiderijs ſupplicantium,
præſenti auctoritate moderato ordine defini-
mus, vt ſi quiſpiam ad Rom. clerum aliquem
pertinentẽ in qualibet cauſa, probabili credi-
derit actione pulſandum, ad beatiſſimi Papæ
iudicium prius conueniat audiendus. Et infe-
rius. *Quòd ſi quis extiterit tam improbus li-*
tigator, atque omnium fuerit iudicio ſacrile-
ga mente damnatus, qui reuerentiam tantæ
ſedi exhibere contemnat, & aliquid de noſtris
affatibus crediderit promerendum, ante ali-
cuius conuentionis effectum, decem librarum
auri diſpendio feriatur, quæ à Palatinis ſa-
crarum largitionum protinus exactę per ma-
nus ſæpe memorati Antiſtitis pauperibus ero-
gentur, carensq. impetratis, negotij amiſſio-
21 *ne mulctetur*. Sed ante eum Theodericus [f]
f lib. 1. ep. 9.
Euſtorgio Mediolanenſi Epiſcopo ſcripſerat
ſic. *Sed quoniam & ipſi clericatus nomine*
fungebantur, ad ſanctitatis veſtræ iudicium
cuncta tranſmittimus ordinanda, cuius eſt &
æquitatem moribus talibus imponere, quã no-
uimus traditionem eccleſiaſticam cuſtodire.
22 Idem quoq. videtur conſtitutũ in ſanctioni-
bus [g] iuris Orientalis, in quibus ita ſcribitur.
g lib. 3.
Scias autem eſſe Nouellam piorum Imperato-
rum Heraclij, & Conſtantini, quæ ſtatuit, ne
Epiſcopus, vel clericus, vel monachus ob pe-
cuniariam, ciuilemve cauſam apud ciuilem,
vel militarem conueniatur magiſtratum, ſed
23 *apud ſuos Epiſcopos duntaxat, aut Metropo-*
litanos, aut Patriarchas. Eadem ſtatuit *aurea*
Bulla Imperatoris Comneni vulgata mẽſe Iu-
lio, indictione iiij. anno ab orbe condito 6589.
At dicet aliquis: omnes hæ conſtitutiones
ſunt de ciuili cauſa, non æque criminali, ergo
ciuilis magiſtratus erit clericorum compe-
tens iu-

tens iudex in cauſa communi, ſiue criminali:
h l. 11. C. mandat. nam, qui vnum dicit [h], alterum excludit. 24
Sed videamus, quid reſcripſerit Theoderi-
cus Annæ comiti, cum Laurentius presby-
ter accuſaretur, quòd inter hominum cada-
uera funeſtas diuitias perſcrutaretur, con-
fuſionemq. mortuis intuliſſet. *Scelus*, inquit
i lib. 4. ep. 18. [i], *quod nos pro ſacerdotali honore relinqui-
mus impunitum, maiori pondere credimus
vindicandum:* quaſi vellet dicere ad Epi-
ſcopum eſſe remittendum, vt condignas ſu-
mat pœnas. Immo Honorius, & Theodo-
k l. 41. C. Theod. de epiſ. & cler. ſius, *Clericos*, inquiunt [k], *non niſi apud Epi-
ſcopos accuſari conuenit*. Verbum *accuſare*,
eſt per quod delicta patefiunt, vt puniantur. 25
l l. 6. §. ſi quis accuſatorem ff de muner. & honor. l. vlt. C. de accuſat. can. 16. 2. quaſt. 1. Quo pertinet id quod vulgo dici [l] ſolet, ne-
minem ſine accuſatione condemnandum.
Quinimmo in eodem Honorij, & Theodoſij
reſcripto habetur: *Non alibi, quàm apud
Epiſcopum accuſetur clericus*. Sed, ne dein-
ceps de hac concluſione locus eſſet dubi- 26
tandi aliquis, Fridericus Imperator apertio-
m Auth. ſtatuimus. C. de epiſc. & cleric. ribus verbis ſtatuit, [m] vt nullus eccleſiaſti-
cam perſonam in criminali quæſtione, vel
ciuili trahere ad iudicium ſeculare præſu-
meret. Quòd ſi actor fecerit, ſuo iure cadat,
iudicatum non teneat: ſi iudex, ex tunc po-
teſtate iudicandi priuetur. Statuit etiam, vt
ſi quis clericis, vel eccleſiaſticis perſonis iu-
ſtitiam denegare præſumpſerit, tertio requi-
ſitus, iuriſdictionem ſuam amittat. Quando
verò teſtimonium dicere ſacerdotes erat 27
n l. 8. C. eod. neceſſe, Theodoſius [n] voluit, vt citra quæ-
ſtionis iniuriam poſſent perhibere. Voluitq.
o Nouella 123. §. Nulli vero. Iuſtinianus [o], ne quando dicunt teſtimo-
nium, iurent: ſed propoſitis tantum ſacro-
ſanctis Euangelijs, ſecundum quod decet
ſacerdotes, dicant ea, quæ nouerint, non ta- 28
p ad l. 9. C. eod. men iurent: atque ideo Cynus [p] aſſerebat
talia eſſe hæc priuilegia, vt ijs renunciare
minus poſſent ſacerdotes: quia incõueniens 29
q lib. 1. c. 5. eſſet, vt de Flamine Diali eſt dictum [q], de
rebus minimis fidem non haberi eis, quibus
ſacræ, & maximæ ſunt creditæ. Nec eſt veri-
ſimile, eos ob ſui, alteriusve commodum,
velle peierare, ſunt enim ſacroſancti. Quare 30
Imperatores Arcadius, & Honorius ita de-
r l. 10. C. eod. creuerunt [r]. *Si quis in hoc genus ſacrilegij
proruperit, vt in Eccleſias Catholicas irruens,
ſacerdotibus, & miniſtris, vel ipſi cultui, locoq.
quod geritur à prouinciæ rectoribus animad-
uertatur, atq. ita Prouinciæ moderator, ſacer-
dotum, & Catholicæ Eccleſiæ miniſtrorum in-
iuriam capitali in conuictos, ſeu confeſſos reos
ſententia vindicabit: nec expectabit, vt Epi-
ſcopus iniuriæ propriæ vltionem depoſcat,
cui ſanctitas ignoſcendi gloriam dereliquit.* 31

Subdideruntq. omnibus fore laudabile, fa-
ctas atroces ſacerdotibus, aut miniſtris iniu-
rias, veluti crimen publicum perſequi, ac
32 de talibus reis vltionem mereri. Cum Ho-
ſ d. l. 41. C. Theod. de epiſ. & cler. norio ſtatuit [ſ] quoque Theodoſius, propriæ
famæ iacturam facere eum, qui clericos
apud Epiſcopum accuſat, nec accuſatio-
nem veris docere probationibus, nec rectis
demonſtrare documentis poteſt. idque ſe
ita ſtatuere ſcribit: vt damno pudoris exiſti-
mationis diſpendio diſcant accuſantes ſibi
33 alienæ verecundiæ impune inſidiari ſaltem
de cætero non licere. Si vero lis fuerit legi-
t d. Nouell. 123. § ſportularum. tima, ſiue ſit criminalis, ſiue ciuilis, & cuiuſ-
cumque quantitatis, mandauit [t] Iuſtinia-
nus, vt Epiſcopi nihil ſportularum nomine
præſtarent, reliqui autem clerici cuiuſcum-
que ſint conditionis, & ſexus, non amplius
34 quattuor ſiliquis dare tenerentur. Leo, &
Anthemius Auguſti, quàm fuerint vere Au-
u l. 33. C. de epiſc. & cler. guſti, & ſacri ordiuis ſtudioſi, vel ex eo licet
intelligere, quòd [u] conſtituerunt, vt dixi-
mus alias, non tantum Epiſcopos, ſed pres-
byteros etiam, & alios clericos ea omnia,
quæ in eodem clericatus gradu, locoq. vi-
uentes acquirere, & habere potuerint, tan-
quam bona propria ſibi poſſe vindicare:
etiam ſi in patris, auiq. aut proaui poteſta-
te ſint conſtituti, & adhuc ſuperſtites ha-
beantur. Atque de his, ſi quando eis libitum
fuerit, teſtandi, vel donandi, vel quocumq.
alio titulo alienandi libera facultate con-
ceſſa: vt ea bona quoquo tempore nun-
quam ad diuiſionem veniant: nunquam
35 fratribus, vel ſororibus, aut ex his genitis
x l. 39. eod. conferantur. Quam conſtitutionem adeo
confirmauit [x] Iuſtinianus, vt noluerit eorum
y d. Nouel. 123. § presbyteros. teſtamenta vlli ſubiacere inofficioſi quere-
læ: quamquam poſtea decreuit [y] teſtari qui-
dem poſſe, illaque omnia in ſua poteſtate
36 habere ad ſimilitudinem caſtrenſium pecu-
liorum, ſic tamen, vt horum filij, aut his
non extantibus, parentes eorum legitimam
ferant partem.

SVMMA EX CAPITE XVI.

1 *Delinquẽtes nõ debẽt extrahi ab Eccleſijs.*
2 *Homicidæ tamen, adulteri, raptores, debent extrahi ab Eccleſijs, vt alij ſeruentur.*
3 *Templorum ſecuritas non lædentibus, ſed læſis à lege datur.*
4 *Apud VViſigothos homicida, conſulto, & eijciente ſacerdote, e templo abducebatur, in poteſtatemq. propinquorum defuncti relinquebatur, excepta vltimi ſupplicij pœna.*

5 *Extrahentem ab ecclesia delinquentem, tanquam maiestatis reum, puniendum censuerunt Honorius, & Theodosius Caess.*

6 *Capitali supplicio plecti mandat Leo Cæsar vim inferentes confugientibus ad ecclesiam.*

7 *Armatus ad ecclesiam confugiens, & armis se defendens in loco sacro, abstrahi inde poterat legibus VVisigothorũ.*

8 *Abstrahens debitorem, vel seruũ propria auctoritate, mulctabatur apud eosdẽ.*

9 *Datur actio creditori contra bona debitoris confugientis ad ecclesiam.*

10 *Ministri ecclesiæ debent seruos, & alias domesticas personas, si in ecclesia se abdiderint, cũ dominis reconciliare, & reddere, quo modo habetur in l.vlt. §. cũ autem. C. de his, qui ad eccl. confug.*

11 *Debitor reddebatur apud VVisigothos, non vt ligari, aut cædi posset à creditore, sed vt in præsentia ministrorum ecclesiæ secum de solutione debiti pacisceretur.*

12 *Theodericus Iouino curiali capitale supplicium remisit, quia ad ecclesiam confugerat, & in insulam relegauit.*

De immunitate ecclesiarum, ad easq. confugientium priuilegijs. Cap. XVI.

QVAM pij, & religiosi fuerint Christiani Principes, vel ex eo quiuis potest conijcere, quòd non modo voluerunt sacerdotes, cæterosq. ecclesiæ ministros pluribus munitos iri priuilegijs, verum ecclesias etiam, quibus ipsi deseruiunt. quod vtinam obseruaretur hodie. At enim indecorum esse, immo temerarium, & insolens eos, qui ad ecclesias, veluti ad tutissimum portum, confugiunt, temere, & inconsulto sacerdote, qui tales expellendi, excipiendiq. habet potestatem, extrahi, 1
quis nescit? Nec vllam meretur laudem sacerdos, qui ciuilibus magistratibus ita de facili pro re quacumque etiam graui delinquentes ad ecclesiæ refugium recurrentes facit abducendi facultatem, exceptis casibus, quibus [a] aut recipi non possunt, aut recepti impune extrahi possunt. In Basilicis 2
libris [b] non recipiuntur, & recepti extrahuntur homicidæ, adulteri, virginum raptores. Rationem reddunt non inelegantem, 3
quia non est similia delicta committentibus, sed reliquis potius parcendum, ne quid eiusmodi ab audacioribus patiantur. Præterea templorum securitas non inferentibus iniurias, sed læsis à lege datur. In legibus vero VVisigothorum ita [c] cauetur. *Sed etiam, si contigerit eum (homicidam intellige) ad altare sanctum fortasse confugere, nõ quidem præsumat eum absque consultu sa-*
4 *cerdotis persecutor eius abstrahere. Consulto tamen sacerdote, ac reddito sacramento, se eundem sceleratum publica mortis pœna non condemnaturũ, sacerdos eum sua intentione ab altari repellat, & extra chorum proijciat. Cui ab ecclesia nõ alias mortiferas inferat pœnas, sed in potestatem parentum, & eorum, quorum propinquus occisus fuerit, contradendus est, vt excepto mortis periculo, quidquid de eo facere voluerint, licentiam habeant, ac si ad ecclesiam non confugisset.* Præter eos vero ex
5 Honorij, & [d] Theodosij constitutione nemini licet ad sacrosanctas ecclesias fugientes abducere: itaque, qui aliter præsumpserit, vt maiestatis crimine damnatus, punitur. Idcirco legitur in ecclesiastica historia [e] seruos quosdam potentum, genere barbaros, crudelitatem domini expertos, ad sacrum Ecclesiæ altare confugisse, neque inde vllo
6 modo exire voluisse. Decreuit etiam Leo [f] Cæsar nullos penitus, cuiuscumque conditionis sint, de ipsis sacrosanctis ecclesijs orthodoxæ fidei expelli, aut tradi, vel protrahi confugas: nec pro his venerabiles Episcopos, vel religiosos œconomos exigi, quæ ab ipsis debeantur: sin secus, vltimi supplicij animaduersione plectendos mandauit, non modò eos, qui hoc fecerint, sed etiam, qui nuda saltem cogitatione, atque tractatu id ausi fuerint tentare. Etsi mitior [g] videtur constituta pœna in Basilicis libris aduersus eum, qui fugientem ad sacram ecclesiam propria abstraxerit auctoritate, scilicet vt
7 verberatus, & cæsus deportetur. In VVisigothorum legibus nemini licuisse videmus [h] aliquem violenter abstrahere, nisi ad ecclesiam confugiens, armis se fortasse defensare voluerit. Nam qui ad ecclesiæ porticus confugit, & non deponit arma, quæ tenet, si fuerit occisus, percussorem in loco sacro nullam fecisse iniuriam, nec vllam calumniam debere pertimescere [i] dixit idẽ
8 legislator: qui etiam decreuit [k], quòd si quis de altaribus seruum suum, aut debitorem non traditum sibi à sacerdote, vel ab ecclesiæ custodibus violenter abstraxerit, si honestioris loci persona est, vt primum de eo iudici fuerit relatum, altario, cui iniuriosus fuit, cogatur exoluere solidos centum. Inferioris vero loci persona det solidos

[a] l. 1. C. de his, qui ad eccles. confug.
[b] lib. 6. c. 49. them. 4
[c] lib. 6. tit. 5. cap. 16.
[d] l. 2. C. de his, qui ad eccles. confug.
[e] Socr. lib. 7. cap. 33. Cassiod. lib. 12. Tripart. cap. 4. Niceph li. 14. cap. 12.
[f] l. vlt. eod.
[g] lib. 60. tit. 40. cap. 14.
[h] lib. 9. tit. 3 cap 1.
[i] eod. tit. 3. cap. 2.
[k] eod. c. 3.

lidos xxx. Quòd si non habuerit, vnde persoluat, correptus à iudice, in conuentu centum flagella suscipiat. Dominus vero seruum, siue creditor debitorem recipiat excusatum. At dicet aliquis: reuerentiam, quam ecclesiæ debemus, nemini debere esse damnosam. Talem autem esse quis negabit? si debitori, si seruo, si colono, si adscriptitio, si liberto per ecclesiæ refugium abire licebit, non autem licebit creditori, domino, patrono illos abducere? His occurrere voluit Leo [l] Imperator statuens, vt debitor ad sacrosanctam confugiens ecclesiam, possit in ius vocari, quo vocatus teneatur venire, vel respondere per se, vel per procuratorem. Quòd, si non fecerit, procedatur contra eum, siue eius bona. *Si vero,* ait, *seruus, aut colonus, vel adscriptitius, familiaris, siue libertus, & huiusmodi aliqua domestica persona, vel conditioni subdita, conquassatis rebus certis, atque subtractis, aut seipsum furatus, ad sacrosancta se loca contulerit, statim à religiosis œconomis, siue defensoribus, vbi primum hoc scire potuerint, per eos videlicet, ad quos hoc pertinet, ipsis præsentibus, pro ecclesiastica disciplina, & qualitate commissi, aut vltione competenti, aut intercessione humanissima præcedente remissione veniæ, & sacramenti interuentione securi ad locum statumq. proprium reuertantur.* Vnde in legibus VVisigothorum [m] cauetur, quòd si debitor aliquis ad ecclesiam confugerit, eum ecclesia non defendat, sed presbyter, aut diaconus debitorem sine dilatione restituat: ita vt ipse, qui debitum repetit, nequaquam cædere, aut ligare eum præsumat, qui ad ecclesiæ auxilium decucurrit: sed præsente presbytero, vel diacono constituatur intra quod tempus ei debitum reformetur. Quod licet ecclesiæ religionis contemplatione sic concedatur, aliena tamen retineri non poterunt. Hinc eleganter Theodericus Rex apud Cassiodorum Fausto Præposito [n] rescribens, ait. *Sed confessus facti sui* (loquitur de Iouino Curiali, qui collegam occiderat) *inter ecclesiæ septa refugiens, declinare se credidit præscriptam legibus vltionem, Vulcanicæ insulæ perpetua relegatione damnamus, vt & sancto templo reuerentiam habuisse videamur, nec vindictam criminosus euadat in totum, qui innocenti non credidit esse parcendum.* Polydorus [o] Virgilius tradit, Edoardum Anglorum Regem lege lata reum ad ecclesias fugientem pœnam grauiorem meritum perpetuo exilio duntaxat mulctasse ea lege, vt exulare iussus vsque ad littus maris crucem in manibus gestaret,

[l] l. d. l. vlt. §. eum autem.

[m] eod. tit. 3. cap. 4.

[n] lib. 1 var. epist. 47.

[o] lib. 1 hist. Angliæ in Henrico.

veluti signum seruatæ vitæ religionis beneficio. Reges quoque Gallos olim ecclesiarum immunitatem religiose coluisse [p] testantur eorum monumenta. Legimus etiam in historia ecclesiastica [q], Iulianum Præfectũ, cùm impudentissime contra sanctum altare minxisset, sæuo morbo correptum, visceribus putrefactis, statim pœnas dedisse. Similem animaduersionem recenset Nicephorus [r]. Scribit pariter Paulinus [s] milites, qui Stiliconis iussu Cresconium ad altare confugientem, inde abstraxerant, à Leopardis laniatos fuisse.

[p] Petrus Ferrariensis in praxi inquisit., vers. ex iis potest.

[q] Theodoretus lib. 3. cap. 12. Cassiod. lib. 6. tripart. cap. 32

[r] lib. 10. c. 39.

[s] in vita S. Ambros.

SVMMA EX CAPITE XVII.

1 *Honorius, & Theodosius Impp. prædia ecclesiastica ab omni onere exemerunt exceptis necessitatis causis.*

2 *Tanquam sacrilegus est deportandus, qui ecclesiam publicis muneribus onerat.*

3 *Decani in Ecclesia esse debent pro eius facultatibus.*

4 *Valentinianus, & Martianus testamenti factionem, quæ sit in fauorem ecclesiæ, tum in personis, tum in modis ampliarunt.*

5 *Iustinianus donationem ecclesiæ factam vsque ad quingentos aureos absque insinuatione valere voluit.*

6 *Christo herede instituto, intelligitur instituta ecclesia, cuius œconomus hereditatem ideo condicere poterit.*

7 *Constitutio Leonis, & Anthemij de non alienãdis rebus ecclesiæ Constantinopolitanæ, per Anastasiũ ad omnes eius tractus ecclesias, ac per Iustinianum ad omnes totius orbis extensa fuit.*

8 *Alienatio rerũ ecclesiæ, seu mobiliũ, seu immobilium, interdicta est de iure ciuili.*

9 *Serui rustici sub rei immobilis considerationem veniunt, quia immobilium membra, seu partes fundi sunt.*

10 *Leo Imp. quasuis donationes, etiam ad antidora spectantes, in bonis ecclesiæ prohibuit, indicta mulcta maxima violatoribus.*

11 *Ecclesiæ patrimonium sacrosanctum est.*

12 *Res immobilis ecclesiastica potest ad certum tempus in certam personam cum vsufructu transferri, dum recipiens, præter restitutionem eiusdem rei cum reditu, alium fundum eiusdem pretij, & reditus ecclesiæ relinquat.*

13 *Vsusfructus bonorum immobilium ecclesiasticorum potest transferri, si tantumdem ecclesiæ reddatur finito tempore, secundum Bartolum.*

14 *Bartolus haud satis caute scripsit de vsufructu rei ecclesiasticæ.*

15 *Iustinianus idem de re ecclesiastica statuit, & apertius, quàm supra num. 12.*

16 *Res, quæ ecclesiæ donatur, cum suo onere ad eam transit.*

17 *Grata non esse, quæ fisci damno proficiunt, ait Theodericus Rex.*

18 *Res ecclesiastica in emphyteusim ad tertium vsque gradum, inclusa coniuge, aut viro, si id in contractu cautum sit, dari potest.*

19 *Extraneo herede relicto ab emphyteuticario, eius morte expirat emphyteusis.*

20 *Emphyteuta non soluens canonem exacto biennio, amittit ius suum, & rem reddere compellitur, pensiones decursas præstare, & damnum emendare, nulla pro melioratione facta retentione.*

21 *Quod tacite agitur, pro expresso, siue cauto habendum est in contrahendo.*

22 *Vrbana, & suburbana prædia eo modo possunt in emphytheusim concedi, quo rustica.*

23 *Prædia voluptatis à prædijs fructus sunt distinguenda in emphyteuticarijs contractibus.*

24 *Canon, seu pensio emphyteuticaria intelligitur esse quinque pro centenario, hoc est vigesima pars totius summæ.*

25 *Sexta pars antiquæ pensionis tantum remittitur emphyteutæ ob casus fortuitos.*

26 *Antiqua pensione diminuta, canon nouus vltra tertiam partem nunquam minui debet.*

27 *Res ecclesiastica mobilis, aut immobilis oppignerari, aut hypothecari specialiter non potest.*

28 *Generalis hypotheca bonorum ecclesiæ non prohibetur: specialis secus, quia magis obstringit.*

29 *Antichresis est pactum de percipiendis fructibus pignorum, vsurarum loco.*

30 *Vasa sacra oppignerari possunt causa necessitatis.*

31 *Vasa sacra pro redẽptione captiuorũ non solũ oppignerari, sed & distrahi possũt.*

32 *Cimilia thesauri, & instrumenta pretiosa sunt. Hinc cimiliarchium repositoriũ; & cimiliarcha custos thesaurorum.*

33 *Bona immobilia ecclesiarũ pro redemptione captiuorũ vendi possunt, nisi interdicta fuerit expresse eorum distractio à relinquentibus ipsa bona ecclesijs.*

34 *Si ecclesia non est soluendo, potest prædia vendere, oppignerare, & in solutum dare, propositis sub hasta, quæ ad satisfactionem creditorum alienãda sunt, vt plus offerenti tribuantur. idque gratis.*

35 *Melior est conditio ecclesiæ in satisfaciendo debitoribus, quàm aliarum personarum.*

36 *Priuati debitores vsuras semisses præstant: ecclesia tantum quadrantes.*

37 *Bona ecclesiæ, quæ dantur creditoribus in solutum, decima parte amplius æstimantur.*

38 *Ecclesia dat in solutum creditoribus prædia mediocria, ceteri debitores pretiosiora, quæ creditoribus placeant.*

39 *Prædia vrbana Hierosolymitana ad rationẽ vsuræ sextantis æstimanda sunt, hoc est duorũ pro quolibet centenario.*

40 *Ecclesiæ inter se permutare, & perpetuam emphyteusim constituere possunt, exceptis nonnullis locis.*

41 *Prædia ab Imperiali domo vni ecclesiæ donata, non possunt in aliam ecclesiam transferri.*

42 *Centum annorum debet esse præscriptio, quæ ecclesiæ, vel ciuitati auferre rem possit, ex antiquioribus Iustiniani constitutionibus.*

43 *Constitutio Iustiniani præscriptionis centenariæ pertinens ad Orientales ecclesias sublata est, per Nouellam eiusdem cxj. restricto tempore ad xl. annos.*

44 *Constitutio eiusdẽ ad Occidentales ecclesias spectans de centum annorum præscriptione adhuc durat, saltem quo ad loca præcise possessa ab Ecclesia Romana, tanquam patrimonium S. Petri.*

45 *Cum præscriptio centum annorum sit redacta ad xl. ex Nouell. Iustiniani, quo ad bona omnium ecclesiarum, Romana tamen eo centenario priuilegio sola gaudet.*

46 *Cuiacius male existimauit priuilegium centum annorum etiam Romanæ Ecclesiæ fuisse ademptum.*

47 *Iustinianus summum sacerdotium Romæ vigere aperte professus est, vt qui Romam vocet patriam legum, fontemq. sacerdotij.*

48 *Generale per speciale tollitur: non contra.*

49 *Lex noua indistincte loquens non derogat antiquæ distincte loquenti, sed ab ea accipit interpretationem.*

Explicatur l. vlt. C. de sacrosan. eccl. cum Nouella ix. & cxxxi.

50 *Additio Irnerij laudatur.*

51 *Cuiacius ciuitatum iura Romanæ Ecclesiæ male prætulit.*

52 *Empto-*

52 *Emptores rerum ad sacra pertinentium nulla se longi temporis præscriptione tueri possunt.*

53 *Manuel, & Alexius Comneni Impp. statuerunt ecclesiam in omnibus rebus habere immunitatem.*

54 *Regnantis gloria est subiectorum tranquillitas.*

55 *Qui libertatem Ecclesiæ oppugnarunt, plurima mala perpessi sunt.*

56 *Basilius legem Phocæ Imp. contra monasteriorum, & xenodochiorum libertatem latam abrogauit, tanquam malorum, & calamitatum radicem.*

57 *Suadentur Principes ab auctore ad impartiendum suum fauorem Ecclesiæ.*

De immunitate rerum ecclesiasticarum, earumq. donatione, venditione, pignori datione, emphiteusi, præscriptione, vbi explicantur cum l. vlt. C. de sacrosan. eccles. Nouellæ nona, & cxxxi. An hodie Ecclesia Romana gaudeat centum annorũ præscriptione. Cap. XVII.

CVM de personis, ipsisq. ec-
clesijs satis dictum sit, restat
vt agatur de rebus sacris, &
earum immunitate. Bona
enim ecclesiastica eiusdem
iuris censentur, cuius templa, & personæ ip-
sæ Deo mancipatæ. Imperatores Honorius,
& Theodosius Melitio Præfecto rescriben-
a l. 5. C. de sacros. eccl. tes, *Placet*, aiunt [a], *præscribere, à quibus spe-* 1
cialiter necessitatibus singularum vrbium
ecclesiæ habeantur immunes. Prima quippe
illius vsurpationis contumelia depellenda est,
ne prædia vsibus cælestium secretorum dedi-
cata, sordidorum munerum fæce vexentur,
nihil extraordinariũ abhinc, superindictũve
flagitetur: nulla translationum solicitudo si-
gnetur: postremo nihil, præter canonicam
illationem, & quam aduentitiæ necessitatis
sarcina repentina poposcerit, eius functioni-
bus adscribatur. Si quis contrauenerit, post 2
debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacri-
legos iure promenda est, exilio deportationis
perpetuo subdatur. Hinc vetus interpres Ia-
b ad d. l. 5. cobus Butrigarius scribit [b], Ecclesiam nul-
lum ius agnoscere, nisi ordinarium, & pro-
pter subitum Principis aduentum. Nam,
cùm prædia vsibus cælestium secretorum, &
sacerdotũ necessitatibus sint data, nõ vtique
Christianæ Reipublicæ expedire visum est,
vt perinde ac profana sordidis muneribus,
trãslationibus, atque superindictis vexaren-
tur; & inde magnũ sentirent detrimentũ sa-
3 cerdotes. Quinimmo ijdẽ Imperatores Ho-
norius, & Theodosius Nicæno Præfecto præ-
torio mandarunt [c], vt curaret, ne in Eccle- c l. 4. eod.
sia maior esset numerus decanorum, quàm
paterentur ipsius Ecclesiæ facultates; rece-
pti vero vltra numerum, etiam per suffragia
potentium, non gauderent priuilegijs eorũ,
qui sunt intra numerum. Sed, vt augeri pos-
4 set is numerus, Valentinianus, & Martia-
nus decreuerunt [d] valere testamentũ etiã à d l. 13. eod.
diaconissa, vel virgine Deo dicata, vel san-
ctimoniali muliere in fauorẽ Ecclesię factũ,
siue per institutionẽ, siue per substitutionẽ,
seu legatũ, aut fideicommissum, per vniuersi-
tatẽ, vel speciali, siue scripta, siue non scripta
voluntate. Et Iustinianus [e] valere donationẽ e l. 16. eod.
5 in Ecclesiam collatam vsque ad quingen-
tos aureos, etiam si non fuerit insinuata: ta-
metsi non valet donatio vltra ducentos in-
ter priuatos, vel vsque ad tercentos, ex alia [f] f l. 34. C. de donation.
6 eiusdem Imp. constitutione, qui etiã decla-
rauit [g], Domino nostro IESV CHRISTO aut g l. 26. C. de sacros. eccl.
ex asse, aut ex parte hærede instituto, videri
sanctissimam ecclesiã, quæ est in ea ciuitate,
aut eo vico, aut ea regione, in qua erat de-
functus, hæredem esse institutam, eamq.
hæreditatem posse œconomum condicere,
voluit. Alienationem quoque bonorum ec-
clesiasticorum prohibuerunt nonnulli Prin-
7 cipes. Primum Leo [h], & Anthemius maio- h l. 14. C. eo.
ris tantum Ecclesiæ Constantinopolitanæ;
quorum constitutio porrecta postmodum
fuit ad omnes ecclesias, quæ erant sub Pa-
triarcha Constantinopolitano; constitutio-
ne Anastasij Græca, quæ desideratur in
Codice post [i] constitutionem eorundem i l. 15. eod.
Imperatorum. Per Nouellam vero Iustinia-
ni [k] dicta Leonis, & Anthemij prohibitio k Nouell. 7.
porrigitur ad omnes ecclesias in quauis Pro-
uincia constitutas, interdiciturq. alienatio
rerum immobilium, & mobilium, quemad-
8 modum & Leonina [l] sanctione: voluitq. Iu- l d. l. 14.
stinianus immobilibus adnumerari seruos
rusticos, & colonos cũ peculijs, & annonas
ciuiles, siue panes ciuiles: quod videtur no-
uum, vti mancipia immobilium significa-
tione comprehendantur, cùm per se sint
9 mobilia, vt nescit nemo. Iulianus dixit re-
ctissime mancipia rustica esse, veluti mem-
bra rerum immobilium, forte ex responso
Modestini Iurisconsulti, qui ait [m], *Longæ pos-* m l. 3. ff. de diuer. temp. præscrip.
sessionis præscriptionem tam in prædijs, quàm

in mancipijs, quæ in prædijs morantur, quæ
partes fundi ſunt, locum habere manifeſtum
eſt. Ad rem faciunt, quæ ex Alpheno, ac
Papiniano reſpondit Vlpianus, *lege: Quæ-*
ſitum, §. Alphenus, & §. Papinianus ff. de
fun. inſtruct. & reſcriptum ab Imperatore
Conſtantino habet *lex: Poſſeſſionẽ, C. Comm.*
vtriuſque. Appellatione autem alienationis
n d. l. 14. §. ſcientes.
etiam donationes venire voluit Leo [n], eas 10
qunque, quæ ad beneficij colorati viciſſitu-
dinẽ fiunt, hoc eſt, ad antidora remunerandi
gratia, quæ potius pretia, & mercedes ſunt,
quàm liberalitates: qui ſecus fecerint, gra-
uiter puniuntur, emptor, inquam, venditor,
o d. l. 14. §. ijs quoque.
tabellio, iudex. Hic [o] bonorum publicatio-
ne, & cinguli, ſeu dignitatis amiſſione: ta-
p §. ijs tabellionibus.
bellio [p] irreuocabili exilio: venditor [q], hoc
q § œconomus.
eſt œconomus, officij priuatione, ac præ-
terea omnẽ damnum eccleſiæ illatum tam
ipſe, quàm eius hæres reſtituere eccleſiæ cõ-
r §. ſinc ſi.
pellitur: emptor [r] amiſſione pretij. Nulla 11
itaque ratione diſtrahi poteſt, quod eccle-
ſiæ donatur: immo quidquid ad eccleſiæ iu-
ra pertinet, pertinueritve, veluti ſacroſan-
ctam ipſam eccleſiam, intactum conuenit
ſ d. §. ſcientes.
venerabiliter cuſtodiri, vt [ſ] quemadmodum
ipſa religionis, & fidei mater perpetua eſt,
ita eius patrimonium perpetuo ſeruetur il-
læſum. Sed de vſufructu poteſt dubitari,
num res immobiles, quoad vſumfructum,
in alium transferri poſſint. Ijdem Principes 12
t § vlt.
Leo, & Anthemius reſcripſerunt [t], poſſe:
videlicet ad certum, & determinatum tem-
pus, ſiue ad vltimum vitæ diem recipientis,
hoc pacto adiecto: vt finito tempore, vel
morte interueniente is, qui poſſeſſionem
eccleſiaſticam, & certorum redituum vſum-
fructum habendi gratia, ſuſcepit, non mi-
nus, quàm alterius tantæ quantitatis, quan-
tum acceperit, reditus cum ipſorum prædio-
rum dominio, & rebus immobilibus, eo-
rumq. colonis, & mancipijs eccleſijs relin-
quat. Quòd, ſi hac conditione pacta inita 13
non fuerint, non valere tranſlationem. Bar-
u ad d. §. vl.
tolus [u], quòd ſibi durum id videretur, dixit
vſumfructum rei eccleſiaſticæ ad certum
tempus, vel ad vitam recipientis poſſe con-
cedi hoc pacto, quòd vſufructu finito red-
datur res, vel tantumdem. Sed quæro à Bar-
tolo, ſi ita eſſet, quid haberet, quæſo, ec-
cleſia ſingulare? quo iure vteretur? quo pri-
uati homines? veriſimile quidem eſt aliquid
plus iuris in eccleſiam transferre voluiſſe
Imperatores, quàm haberent priuati. De 14
x Nou. 120. § ſi vero quis voluerit, & d. Nou. 7 in §. ſi quis autem.
quo Iuſtinianus paulo apertius loquitur in
Authentico [x] de alienatione, & emphyteu-
ſi. quod ſi animaduertiſſet Bartolus, ſcrip-
15 ſiſſet cautius. Ita enim ait. *Si vero quis vo-*
luerit quamlibet rem immobilem nomine vſus
accipere ab alia prædictarum venerabilium
domorum, non aliter hoc accipiat, niſi aliam
mox dominij iure præſtiterit venerabili do-
mui, à qua eandem rem acceperit, tantum
habentem reditum, quantum habet res, quæ
ei datur, & non maioribus tributis graua-
tam, quatenus poſt eius tranſitum, aut tem-
pus, in quo datio vſus eſt placita, non tranſcẽ-
dens, ſcilicet eius, qui acceperit, vitæ tempus,
vtramque rem integro iure, & ſecundum do-
minium, & ſecundum vſum in ipſam venera-
bilem domum venire. Nempe, ſi res, quæ da-
tur, ſit valoris L. alia res detur eccleſiæ
eiuſdem pretij L. vt mortuo eo, qui rem ac-
cipit, eadem res, præter traditam, eccleſiæ
reddatur: vnde eccleſia L. lucretur. Quas
Imperatorum [y] cõſtitutiones, & Gratianus
y can. 3. §. Nam hæc v- ſus. 10. q. 2.
ſuis collectaneis inſeruit, aſtruens, quòd non
ſolum res alia in remunerationem redituum
dari debet, ſed talis, quæ maioribus non
16 ſit grauata tributis. Nam res, quæ eccle-
ſiæ donatur, cum ſuo onere videtur tranſi-
re: quod indicat haud obſcure Theodericus
Rex Fauſto Præpoſito ſcribens, dum [z] ait.
z Caſſio li. 1. epiſt. 26.
Quæ dudum eccleſiæ viri venerabilis Verſil-
læ Antiſtitis præſtitimus, valere in perpetuũ
cenſemus: nunc quoque illuſtrem magnificen-
tiam tuam duximus admonendam, quatenus
ſuperindictorum onera titulorum præfata ec-
cleſia in ea ſumma non ſentiat, quæ vſque
à magnifici viri Caſſiodori patritij, pura no-
bis fide, & integritate comperti, temporibus
eſt ſoluta. Ea vero, quæ à tempore beneficij
ad eccleſiam veſtram ab aliquibus eſt tranſ-
lata poſſeſſio, commune cum vniuerſis poſſeſ-
ſoribus onus ſolutionis agnoſcat: & illius
ſubiaceat functioni, cuius nacta eſt iura do-
minij: alioquin grata nobis augmenta eius
eſſe non poſſunt, quæ fiſci damno proficiunt.
17 In emphyteuſim vero res eccleſiaſticæ con-
18 cedi poſſunt, non æque perpetuam: nam
vltra perſonam emphyteuticarij, & filios
eius, aut nepotes, vel etiam virum, & coniu-
gem (ſi id in contractu nominatim cautum
19 ſit) non poſſe emphyteuſim extendi Iuſti-
nianus mandauit [a]. extraneoq. hærede re-
a d. Nou. 7. § emphyt.
20 licto, morte emphyteuticarij expirat em-
phyteuſis. Quòd, ſi emphyteuta [b] per bien-
b §. ſcire autem & Nou. 120. § ſi vero quis, aut.
nium canonem non ſoluit, cadit à iure ſuo,
& rem reddere compellitur, & penſionem
pro tempore decurſo præſtare, & damnum
emendare, nulla pro melioratione facta re-
tentione, veluti in quolibet conductore re-
ceptum [c] eſt: quòd ſcilicet expelli poſſit à
c l. 58. ff. locati.
conductione poſt ceſſationem biennij, ſimul

ac

ac pignoris obligatio executioni mandari,
etiam si pœna adiecta, conuentum esset in-
ter locatorem, & conductorem, ne intra
tempora locationis conductor inuitus ex-
pelli posset: quia (vt ait Paulus [d] iuriscon-
sultus) licet nihil expressum sit in stipula-
tione pœnali de solutione pensionum, veri-
simile tamen est conuentum fuisse de non
expellendo conductore intra tempora præ-
finita, si pensionibus paruerit, & vt oportet,
eas coluerit. Nam in contrahendo, quod 21
tacite agitur, pro expresso, vel vt ait [e] Pom-
ponius, pro cauto habendum est. Illud etiã 22
in vrbanis, & suburbanis prædijs, in his quo-
que, quæ labe sunt corrupta, diruta, deso-
lata, & in puris ruinis existentia, locum ha-
bere voluit [f] Iustinianus. Quòd si prædium 23
ecclesiasticum voluptati potius, quàm fru-
ctui deseruiat, qualia sunt palatia, siue [g]
suburbanæ sumptuosiores domus ad deli-
tias, & relaxandum animum extructæ, hu-
iusmodi prædia propter voluptatem sepa-
rantur ab alijs, quæ reditus tantum sunt:
circa suburbana enim, si iustum reditum
habeant, nec ideo tamen minus chara, pre-
tiosaq. sint, in canone constituendo hic mo-
dus est sequendus: vt primum vero pretio
suburbanum à mechanicis, aut architectis
æstimetur, deinde eius pretij vicesima pars
canonis nomine constituatur, nempe quin-
que pro quolibet centenario. Nam regula- 24
riter [h] emphyteuticario sexra tantum pars
pensionis, siue reditus, qui fuit inirio, ob
casus fortuitos, remittitur: vt si locari sole- 25
bat prædiũ sexaginta, emphyteuticario ad- 26
dicatur pro quinquaginta; & si forte pen-
sio, quæ fuit initio, diminuta sit, numquam
minuatur canon vltra tertiam partem pri-
mæ summæ: vt si prædium, quod locabatur
initio L x. nunc locerur dumtaxat quadra-
ginta, boc casu canonem non minorẽ qua-
draginta emphyteuticario imponendum
censuit [i] Iustinianus. De pignoratione etiã 27
aliquid ad ecclesiæ fauorem sancitum est,
eodem ipso Iustiniano [k] vetante prædia, va-
sa, vestes, & ijs similia ecclesiæ pignori, vel
hypothecæ specialiter obligari. Generalis
attamen [l] hypotheca bonorum omnium nõ
prohibetur. Ratio apparet elegans: quia 28
scilicet specialis obstringit magis, atque
ideo facilius conceditur generalis [m], quam
specialis. Facilius etiam conceditur [n] An- 29
ticresis. Anticresis est pacti quoddam ge-
nus: vt si conuentum fuerit, vti creditor fru-
ctus pignorum percipiat vsurarum loco, ea
pactio proprio nomine dicitur Anticresis.
Compertum habeo tamen, quòd necessita-

[d] l. 56. § inter locatorem eod.
[e] l. 3. ff. de reb. cred. si cert. petat.
[f] d. Nou. 7. § quod autẽ.
[g] l. 169. ff. de ver. sign.
[h] d. Nou. 7. § quia vero Leonis.
[i] d. §. quia vero.
[k] d. l. 17.
[l] d. Nou. 7. §. si autem creditor.
[m] l. 2. ff. de pignor.
[n] d. Nouel. 120.

30 tis causa sacra vasa pignori dari possunt.
Nam Agapitus Rom. Pontifex, cùm ad Oriẽ-
tis Principem esset profectus, vti hunc cum
Gothorum rege Italiæ imperante concilia-
ret, sacra vasa pignori dare non dubitauit.
Quo in Italiam reuerso, Cassiodorus [o] Sena-
tor, & Præfectus Prætorio, Thomaci, & Pe-
tro VV. CC. Arcarijs mandauit, vt eadem
31 vasa Agapito restituerent. Pro redemptione
verò captiuorum, non modò pignori da-
ri, sed etiam distrahi omnino, ter Iustinianus
pronunciauit [p]. Nam & Theodosij tempo-
re ob vnam hanc causam, testimonio [q] So-
cratis historici ecclesiastici, Acatius Amidæ
Episcopus habito totius cleri consensu, om-
nia aurea, & argentea vasa conflauit, ac vẽ-
didit, quemadmodum fecit Fabius Firma-
næ ecclesiæ Episcopus, prout auctor est [r]
Gregorius, qui huiusmodi factum commen-
dat egregie, impensum insuper argentum à
redemptis, aut ab bæredibus nunquam re-
peti posse asserens. Immo Messanensi An-
tistiti rescribens [s], ait. *Et sacrorum canonum,
& legalia statuta permittunt ministeria ec-
clesiæ pro captiuorum esse redemptione ven-
denda*. Nam in sexta synodo [t] legitur. *Apo-
stolicos, & paternos canones renouans hæc
sancta, & venerabilis synodus, definit nemi-
nem prorsus Episcopum vendere, vel vtcum-
que alienare cimilia, & sacra vasa, excepta
causa olim ab antiquis Canonibus ordinata,
32 videlicet pro redemptione captiuorum*. Quod
cimilia Græci, thesauros nostri, opes, pecu-
nias repositas, instrumenta pretiosa, aurea
vasa dicunt. Hinc cimiliarchium locus [u] est,
vbi reponitur thesaurus: sic cimiliarcha di-
citur custos vasorum, & id genus mobilium.
33 Ob causam igitur redemptionis captiuorũ,
res ecclesiæ mobiles distrahi possunt, quasi
id magis sit Deo gratũ, quàm ibi eas absque
vllo vsu retineri. Cui simile est illud Ale-
xandri Imperatoris: *In sacris quid facit au-
34 rum?* Ob eandem causam immobilia etiam
vendi voluisse Iustinianum [x] constat, exce-
ptis ijs, quæ ecclesijs ea lege relicta sunt, ne
vllo pacto alienentur. Possunt quoque ære
alieno vrgente licite distrahi prædia eccle-
siastica, & Anticriseos lege oppignerari, &
in solutum dari: verum, quæ hac de causa
vendi debent, proponuntur per xx. dies in
loco publico ciuitatis, & væneunt [y] sub ha
sta. Neque pro huiusmodi gestis quidquam
35 soluit ecclesia. Extat ex eadem constitutio-
ne differentia non minima inter ecclesiam,
36 & cæteros debitores. Nam debitores vsu-
ras semisses præstant: ecclesia quadrantes:
debitores non inuento emptorẽ, prædia
credi-

[o] lib. 12. epist. 20.
[p] d. Nou. 17. & d. Nou. 7. §. ipsidem. & §. si vero fit perpetua, & in d. Nouel. 120. § sanctissimas.
[q] li. 7. c. 21.
[r] li. 7. ep. 14
[s] li. 6. ep. 35
[t] can. 13. cũ seqq. 12. q. 2
[u] l. fi. § fin. C. de bon. quæ lib. pos. & l. 19. C. de agric. & cen. lib. 11.
[x] d. Nouell. 120. §. sanctissimas.
[y] d. Nouell. 120. § si vero noluerit.

creditori dant in solutum vero pretio: vt si
debeant quinquaginta, dant prædium quin-
quaginta dignum: ecclesia prædium, quod 37
dat in solutum, decima parte amplius æsti-
mat, vt si re vera sit quinquaginta, id æsti-
met quinquagintaquinque debitores non 38
habent electionem, sed accipit creditor in
z Nouell. 4.
solutum, quæ mauult, prædia etiam [z] pre-
tiosiora: ecclesia dat mediocria. Pluris igi-
tur æstimat ecclesia prædium, quod dat in
solutum, quàm priuatus: seruatur fere, vt
dixi, ratio vsuræ quadrantis, vt scilicet an-
nua, quæ ecclesijs sunt relicta, pluris væneāt.
Quod vero de prædijs vrbanis ecclesiæ Hie- 39
a Nouel. 40 & d. Nouell. 120.
rosolymitanæ [a] est, vt æstimentur ad ratio-
nem vsuræ sextantis, fauor videtur esse ec-
clesiæ, veluti, vt domus, cuius pensio an-
nua est decem, væneat quingentis. Inter se 40
vero ecclesiæ contrahunt: permutationem
enim ad inuicem facere, & constituere per-
b d Nouell. 120. & Nou. 54 & 55
petuam emphyteusim [b] possunt decreto, &
actibus interuenientibus. Ab his excipitur
c d Nouell 120. §. hoc vero, & d. Nouell. 40.
Constantinopolitana [c] maior ecclesia, præ-
terea nonnulla monasteria, & xenodochia,
d Nou. 120. §. hoc vero,
& huiusmodi loca alia. Excipiuntur [d] & præ- 41
dia, quæ ab Imperiali domo ad ecclesiam
peruenerunt: hæc etenim in aliam ecclesiā
nulla ex causa abalienari possunt. Excipiū-
e §. sanctissimas.
tur [e] etiam vrgente redemptione captiuorū
prædia ecclesiæ relicta hac lege, ne alienen-
tur. Quæ priuatis competunt actiones, ex-
f l. 3. C de præscrip. 30. vel 40. ann.
cluduntur [f] præscriptione annorum trigin-
ta. Quæ vero ecclesijs, vel alijs venerabili- 42
bus locis, vel ciuitatibus competunt, non
excludi, nisi centum annorum præscriptio-
g l. vlt. C de sacros. eccl. & Nou. 9.
ne, duabus constitutionibus decreuit [g] Iu-
stinianus. Quarum alteram [h] ad Orientales
h d l. vlt.
ecclesias pertinere, alteram [i] ad Occiden-
i d. Nou. 9.
tales, & quidem omnes, ne dum ad Roma-
k lib. de diuers. temp. præscript. c. 31. & lib. 5. obser. c. 5.
nam, rectissime putauit [k] Iacobus Cuiacius.
Sed illam Codicis constitutionem ab alia [l] 43
l Nouel. 111
Nouella corrigi, sublata scilicet centum an-
norum præscriptione, & restricta ad quadra-
ginta pro ecclesiarum, cæterorumq. locorū
pietati, & Deo consecratorum actionibus
m Nouel. 9.
dicunt ad vnum omnes. Nouellam [m] vero 44
ad Occidentales ecclesias spectantem non
esse sublatam, vel saltem, quo ad Romanam,
Cæsarei, & Pontificij iuris interpretes con-
n C. de sacros. eccles.
stanter asseuerant. Immo [n] Auth. vlt. hisce
verbis concipitur. *Quas actiones aliàs de-* 45
cennalis, aliàs vicennalis, aliàs tricennalis
præscriptio excludit, eæ, si loco religioso com-
petant, quadraginta annis excluduntur, vsu-
capione trienny, vel quadrienny præscriptio-
ne in suo robore durantibus: sola Romana
ecclesia gaudente centum annorum spatio, vel
priuilegio. Hic locus ab Irnerio desumptus
est ex Nouella [o] illa, quæ inscribitur *de ec-*
o Nou. 131. §. pro temporalibus.
clesiasticis titulis: vbi Latina conuersio ita
se habet. *Pro temporalibus autem præscri-*
ptionibus decem, & viginti, & triginta an-
norum sacrosanctis ecclesijs, & alijs vniuer-
sis venerabilibus locis solam quadraginta
annorum præscriptionem opponi præcipimus.
Hinc attamen Cuiacius [p] existimat priorē [q]
p d. c. 31. & d. c. 5.
q d. Nou. 9.
46 Nouellam, ob quam centum annorum præ-
scriptione omnes Occidētales ecclesiæ gau-
debant, esse adeo sublatam, vt actiones ipsi
etiam ecclesiæ Romanæ competentes præ-
scriptione quadraginta annorum excludan-
tur, ita vt Romana ecclesia non sit melioris
conditionis, quàm cæteræ. *Quæ vero deben-*
tur, ait, *in redemptionem captiuorum, hodie*
etiam non oportet excludi, nisi centum anno-
rum præscriptione, quod in ea Nouella de eis
nihil meminerit Iustinianus. Elegans exce-
ptio. Sed quæro abs te, vir doctissime, qua-
re Romanam quoque non excipis ecclesiā?
nam si id, quod in redemptionem captiuo-
rum relictum est, non nisi centum annorum
præscriptione, excludi potest, ob hanc vnā
causam, quòd Iustinianus de eis nullam fe-
cerit mentionem: quare obsecro, idem de
Romana ecclesia non sentis? At nullam de
r in d. Nou. 131.
Romana ecclesia [r] Iustinianus mentionem
facit, sed de omnibus ecclesijs loquitur,
quarum appellatione non venit Romana:
s d. Nou. 9.
nec immerito: si quidem Nouella [s] illa, ob
quam Romana ecclesia centum annorum
gaudet præscriptione, specialis est, vt ad
Romanam dūtaxat spectet ecclesiam: quod
eius inscriptio liquido demonstrat, quæ talis
est. *Vt ecclesia Romana centum annorum*
gaudeat præscriptione. Cur autem tale con-
ceditur Romanæ ecclesiæ priuilegiū? Idem
Iustinianus hoc in principio exponit, *Vt le-*
47 *gum*, inquiens, *originem anterior Roma sor-*
tita est, ita & summi Pontificatus apicem
apud eam esse nemo est, qui dubitet. Vnde &
nos necessarium duximus patriam legum,
fontem sacerdotij spirituali nostri numinis le-
ge illustrare: vt centum tantummodo anno-
rum lapsu temporalis exceptio ei opponi possit.
t l 80. ff. de reg. iur.
48 Cùm hæc igitur specialis sit, illa vero gene-
u c. 1. & 14. de resc. & c. vl de præsc. c. 24. & 38. de præb li. 6 & reg. gen. de reg. iur. lib. 6.
ralis, non intelligitur abrogata, maxime
cùm de speciali in generali expresse minus
cautum sit, nam generalis per specialem
tollitur, non contra: quod [t] legum, cano-
numq. [u] conditores, ac etiam Rhetores [x] di-
x Cicero de Inuen lib. 2.
xerunt. Nam ex recentioribus iuris peritis,
y Cons. 195. nu. 66 lib. 2.
49 Corneus [y], Socinus [z] iunior, & Riminal-
z Conf. 40. nu 3. lib. 1.
dus [a] eleganter responsitarunt, legem nouā
a Conf. 29. nu. 30.
simpliciter, & indistincte loquentem nun-
quam

quam censeri derogare antiquæ legi distin-
ctè loquenti, sed ab ea distingui, & accipe-
re interpretationem. Quibus forte rationi-
bus, & argumentis motus Irnerius addidit
illa [b] verba, *Sola Romana ecclesia gaudente*
centum annorum spatio, & priuilegio. Quam
additionem, vti rationi consentaneam, se-
quutus est [c] Innocentius Papa huius nomi- 50
nis III. comprobantq. eam omnes, qui in
eius constitutiones scripserunt: nec quidquã
melius senserunt, aut verius sunt opinati, li-
cet ex veteribus, vt idem Cuiacius [d] refert, 51
Iulianus antecessor aliter putauerit. Sed mi-
ror Cuiacium, quippe, qui existimet tantum
aduersus ciuitates in ijs, quæ eis legata per
fideicommissum relicta, donata, aut vendi-
ta sunt, non posse opponi, nisi centum an-
norum [e] præscriptionem. Sed peto, quæ
æquitas, aut quæ ratio suadet, vt melioris
sint conditionis ciuitates, quàm ecclesia
Romana? Quia, dicet, Iustinianus ciuita-
tum, vel eorum, quæ ciuitatibus sunt reli-
cta, non meminit in posteriori illa [f] consti-
tutione, ideoque derogatum ei non cense-
tur. Fateor, sed eadem causa neque abro-
gatum, vt iam asserui, priuilegio Rom. eccle-
siæ ratione optima concesso. Quidquid igi-
tur sit, priuatorum [g] actiones decem, vel vi-
ginti, vel triginta annorum spatio exclu-
duntur: ecclesiarum regulariter quadragin-
ta, Romanæ centum. Quare non est præ- 52
tereunda constitutio Valentiniani, Theodo-
sij, & Arcadij, qua sanxerunt [h] emptores
rerum ad sacra templa pertinentium nulla
se longi temporis præscriptione tueri posse;
porrò, cogi ad res ecclesiæ restituendas,
pretijs rerum penes eandem ecclesiam re-
manentibus. Hæc sunt, quæ dicere volui
de rerum ecclesiasticarum priuilegijs: quæ
cum alijs non paucis confirmarunt alij Im-
peratores Valentinianus [i], & Martianus,
Leo, & [k] Anthemius, Arcadius [l], Honorius,
& Theodosius, Fridericus, ac alij quamplu-
rimi, præsertim Manuel, & Alexius, vter-
que [m] Comnenus. Hi enim tribus [n] Nouel-
lis sic inscriptis, *Vt ecclesiarum, & monaste-*
riorum, quæ sunt ad vrbem, immobilia inta-
cta sint à manu fisci, & ne monasteriorum
prædia describantur, sanxerunt, in omnibus
rebus ecclesiam habere immunitatem, in
eo præcipue [o], quòd pro feudo fidelitatem
profiteri, vt cæteri, nisi ex [p] conuentione,
nequaquam tenetur. Hoc etenim proprium 53
est Christianorum Principum, non modò,
scilicet tutelam, ac patrocinium prædiorum,
& hominum ecclesiæ suscipere, verumetiam,
quod à Principibus ipsis, ab alijsq. ecclesiæ

b d. auth. vl. C. de sacros. eccles.
c c. 11. & 14 de præscrip. & c. 4. de consti. vtil.
d d. cap. 5.
e ex d. l. vlt.
f d. Nou. 131
g toto tit. C. de long. tẽp. præscr. & de præscr. trig. vel quadra. ann.
h l. vl. C. ne rei dom. vel templo.
i l. 10. C de sacros. eccl.
k l. 15. eod.
l l. 12. C de epis. & cler. & l. 30. 34. & 38 C. Theo. eod.
m Auth. Cassa. C de sacros. eccl.
n de quibus in lib. 1. iuris Orient. & in Nouell. 4. 4 quæ est de Chartular.
o Cuiac. li. 4. de feudis, tit. 101.
p Idem lib. 2. tit. 4. §. Nulla.

datum est, augere, ac cõfirmare: quod apud
M. Aurelium Cassiodorum aperte demon-
54 strauit Theodericus Rex. *Quamuis*, inquit [q],
nullos velimus grauamen aliquod sustinere,
quos videtur pietas nostra protegere (quia
regnantis est gloria subiectorum otiosa tran-
quillitas) tamen specialiter ecclesias ab om-
ni iniuria reddi cupimus alienas, quibus dum
æquabilia præstantur, misericordia diuinita-
tis acquiritur. Et alio in [r] loco. *Si deside-*
ramus locum beneficij inuenire, vt titulos pos-
simus nostræ pietatis erigere, quanto magis
aliena beneficia intacta volumus defendi, qui
propria cupimus sponte largiri? Proinde vi-
ri venerabilis Episcopi Constantij supplicatio-
ne comperimus, sacrosanctæ ecclesiæ ipsius
vnum iugum, veterum Principum pietate
collatum, & nunc quorundam vsurpatione
violenta retineri. Sed quia nos vti nullum
volumus fraudibus suis, præsertim, cùm in di-
spendio pauperum detestabili mẽte versetur,
præsenti auctoritate decernimus, vt ea, quæ
retroprincipum constituerint humanitate de-
putata, supramemorata ecclesia sine aliqua
imminutione percipiat, manente pœna etiam
peruasori, qui & veterum dona, & ecclesiæ
55 *probatur violasse compendia*. Qui vero con-
tra libertatem ecclesiæ aliquid statuerunt,
pluribus fuerunt vexati malis: quod Impe-
rator Basilius iunior testatur. Nam cùm
Nicephorus Phoca Imperator [s] vetuisset, ne
monasteriorũ latifundia ampliarentur, neve
monasteria, hospitalia, & alia id genus loca
de nouo erigerentur, Basilius eam legem
abrogauit alia constitutione [t], quam etiam
56 Balsamon in Nomocanone Photij refert
hisce verbis. *Diuinitus constituta maiestas*
nostra, cùm & à monachis, quorum testata
pietas, atque virtus est, & ab alijs multis
cognouerit legem à domino Nicephoro, qui ad
Imperium peruenit, de ecclesijs Dei religio-
sisq. domibus latam, cum præsentium malorũ,
tum vniuersalis huius euersionis, atque con-
fusionis causam, & radicem extitisse, veluti
non ad iniuriam, contumeliamq. duntaxat
ecclesiarum, & religiosarum domuum, sed ip-
sius quoque Dei conditam, adeoque re ipsa de
hoc facta sit certior (nam ex quo lex ista ro-
bur habuit, nihil boni penitus in hodiernum
vsque diem vita nostræ contigit, sed potius
contrario nullum omnino genus calamitatis
intermisit) statuit per auream hanc Bullam,
cui subscripsit, indicatam ab hoc præsenti die
cessare debere, ac deinceps irritam, nulliusque
momenti manere, conditis ante illam legibus,
tam de ecclesijs, quàm religiosis domibus,
57 *vim, roburq. suum obtinentibus*. Qui igitur

q lib. 2. ep. 29.
r li. 4. ep. 20
s Nouell. 2.
t Nouella

cupiunt

cupiunt Christiani Principes exterorum inimicitias, iniurias, suorum odia, machinationes, barbarorum excursiones, incendia, bella, famem, pestilentiam, & id genus calamitates effugere, imitentur Basilium, nihilq. contra libertatem ecclesiasticã constituant, sed si qua sint constituta, omnino abrogēt: nouis etiam, & perpetuis immunitatum beneficijs ecclesiam, personasq. ecclesiasticas muniendo, vt tremendam Dei iram facilius euadere possint. Ideo nostri dixerũt [u], constitutionem, quamuis poenalem, extendi debere ad alium casum, quamuis non expressum, si de ecclesiarum fauore agatur.

[u] gl. in ver. alias ad c. sciant cũcti. de elect. li 6 Abbas ad c. nihil n. 9. de elect. & ad c. ex tenore nu. 6 qui fil. sint leg. Ias. ad l. cũ quidam n. 17. ff. de liber. & posthum. Rota decis. 398 n. 6 diu. p. 2.

SVMMA EX CAPITE XVIII.

1 *Præter emancipationem, & manumissionem, vetuit Theodosius Magnus vllas lites diebus dominicis agitari.*
2 *Alia lege iudices, & artes quiescere iubentur.*
3 *Dies solis est dies dominicus.*
4 *Diem dominicum ab omni executione, & causarum cognitione vacuum esse debere Leo, & Anthemius dixere.*
5 *Ijdem eundem diem obscœnis voluptatibus addici vetuerunt.*
6 *Item nulla die dominico edi spectacula, nedum imperialia natalitia celebrari.*
7 *Dies natalium Imperatorum festi erant Valentiniani, Theodosij, & Arcadij edicto.*
8 *Ijdem magistratibus, & ministris violantibus legem de spectaculis pœnam amissionis cinguli, & proscriptionis bonorum patrimonialium statuere.*
9 *Diei dominico adiunxit Theodosius dies Paschæ, Natalis D. N. IESV CHRISTI, & Epiphaniæ cum septem præcedentibus, & totidem subsequentibus.*
10 *Hisce diebus ex Valentiniani constitutione debitorum publicorum, & priuatorum exactio differtur.*
11 *Valens, & Gratianus quæstiones criminales in quadragesima prohibuerunt agitari.*
12 *Contra latrones procedendum esse quouis tempore dixerunt Honorius, & Theodosius, ne dum Paschatis die excepto.*
13 *Tempore paschali in custodijs detentos liberandos esse censuerunt Valentinianus, Theodosius, & Arcadius, exceptis reis criminum atrocium.*
14 *VVisigothi pleraque ad honorem festorum dierum decreuerunt.*
15 *Omnes causas religio debet excludere.*
16 *Manuel Comnenus Imp. pleraque constituit ad reuerentiam dierum festorum.*
17 *Idem dimidiauit aliquot dies, eorum partem quieti, partem iudicijs tribuens.*
18 *Quod iudicatur die feriato ad Dei honorem, non tenet; quod vero die feriato ad hominum requiem, tenet, si litigantes sententiam coram audiuerint.*

De ferijs, festisq. diebus, & qui sit dies Solis. Cap. XVIII.

CONCESSIS personis ecclesiasticis, templis, eorumq. rebus immunitatum beneficijs, de ferijs quoque, festisq. diebus aliquid statuere peropportunum Imperatoribus visum est, ne quidquam ad religionem Christianam, diuinumq. cultum pertinens omitteretur. Dies enim festos maiestati altissimæ dedicatos nullis voluerunt voluptatibus occupari, nec vllis exactionum vexationibus
1 profanari. Primus in constitutionibus, quas habemus, Theodosius Magnus reperitur; qui [a] prohibuerit causas, lites ve in dominico die agitari, emancipatione duntaxat, [a] l. 2. C. de ferijs.
2 ac manumissione permissa. Constantinus [b] [b] l. 3. eod.
vero, non iudices solos, sed vrbanas quoque plebes, & cunctarum artium officia venerabili die Solis quiescere mandauit. Dies Solis, qui sit, explicarunt perite alia constitutione Imperatores Valẽtinianus, Theodosius, & Arcadius. *Dies Solis*, inquiunt [c], [c] l. 7. eod.
3 *dominicos rite dixere maiores.* Septẽ etenim dies hebdomadæ à septem planetis, vt bene Accursius [d] notauit, nomen sumpserunt, [d] d. l. 3.
inter quos, & Sol adnumeratur, & cur à stellis septem primum ab Aegyptijs, postea à Græcis, Latinisq., atque randem à cæteris gentibus, dies dispositi sint, duplicem afferunt rationem *Dion.* & *Xiphilinus*, *ille lib.* 37. *hic in epit. vita Pompeij.* vide *Ang. Politianum Miscellaneorum cap.* 8. Sic etiã hodie denominantur, exceptis dominico, & sabbato, cui nomen erat Saturno. Eodem vocabulo vtitur & Theodericus Rex Italiæ in suo edicto incipiente, *Querele ad nos plurima*, &c. centum quinquaginta quattuor capita continens, cuius verba [e] [e] cap. vlt.
sunt hæc. *Die Solis, qui dominicus nuncupatur, sed & diebus Paschalibus nullum præcipimus conueniri. Qui contra fecerit,*
4 *sacrilegij reus habeatur.* Leo, & Anthemius decreuere [f] dominicum diem ita semper venerabilem esse, vt à cunctis execu- [f] l. vlt. eod.
tionibus

tionibus excuſetur his verbis. *Nulla quem-*
quam vrgeat admonitio, nulla fideiuſſionis
flagitetur exactio, taceat apparitio, aduoca-
tio delitescat: ſed ſit ille dies, inquiunt, *à co-*
gnitionibus alienus, præconis horrida vox ſi-
leſcat: reſpirent à controuerſijs litigantes, &
habeant fœderis interuallũ: ſed ad ſeſe ſimul
veniant aduerſarij non timentes, ſubeat ani-
mos vicaria pœnitudo, pacta conferãt, trãſa-
ctiones loquantur: nec huius tamen religioſi 5
diei otia relaxantes, obſcænis quemquam pa-
timur voluptatibus detineri. Nihil eodem die
ſibi vindicet ſcæna theatralis, aut Circenſe 6
certamen, aut ferarum lacrymoſa ſpectacula;
& ſi in noſtrum ortum, aut natalem celebrã-
da ſolemnitas inciderit, differatur. Hæc illi. 7
Voluerunt ſuperius memorati Imperatores
g d. l. 7. — Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius g
dies, in quibus vel lucis auſpicia, vel ortus
Imperij habuerunt, feſtos eſſe: quemadmo-
h d. l. 7. §. his adijcimus. — dum h natalitios dies vrbium maximarum
Romæ, & Conſtantinopolis. Hiſce diebus
edebantur ſpectacula, vel Circenſe certa-
men, vel venatio ferarum, vel ſcæna thea-
tralis apparebat. Leo igitur, & Anthemius
in diei dominici reuerentiam prohibuerunt,
ne hæc fierent, at in alium diem transfer-
rentur. Immo, ſi hanc conſtitutionem vio- 8
i d. l. vlt. in fine. — laſſet i Præſes, aut apparitor, amiſſo cingu-
lo, proſcriptionem patrimonij ſuſtineret.
Præter diem dominicum, ſanctum diem 9
Paſchæ, & diem Natalis Domini, & Epi-
phaniæ, item ſeptem, qui præcedunt, &
ſeptem, qui ſequuntur, ſine ſtrepitu Theo-
k d. l. 3. — doſius k voluit obſeruari: quod etiam man-
dauit Theodericus, vt ſuperius ex ſuo edi-
cto retuli. Hiſce quoque diebus Valentinia- 10
l d. l. 7. in fi. — ni, & Theodoſij ſanctione l, compulſio an-
nonariæ functionis, omniumq. publicorum,
priuatorumq. debitorum exactio differtur.
Valens, & Gratianus toto quadrageſimali 11
tempore omnem criminalium quæſtionum
m l. 7 eod. — cognitionem ſuſpenderunt m. At Honorius, 12
n l. 9. eod. — & Theodoſius Prouinciarũ Præſides n mo-
nuerunt, vt in quæſtionibus latronum, ma-
xime Iſaurorum, nullum quadrageſimæ tem-
pus, nec venerabilem Paſchæ diem excipe-
rent: ne differretur ſceleratorum proditio
conſiliorum, quæ per latronum tormenta
quærenda eſt: quia facilius, vt ipſi aiunt, &
in hoc ſummi numinis ſperatur venia, per
quod multorum ſalus, & incolumitas pro-
curatur. Sicut etiam in titulo de Epiſcopali 13
audientia Valentinianus, Theodoſius, &
o l. 3. C. de epiſ. audien. — Arcadius o, vt in diebus paſchalibus om-
nes, qui ſunt in cuſtodijs, liberarentur, iuſ-
ſerunt, niſi quis ſacrilegus eſſet, vel adul-
ter, vel virginum raptor, vel ſepulchro-
rum violator, maleficus, homicida, vene-
ficus, monetæ falſarius, parricida, vel ad-
uerſus Principem, aut Rempublicam ali-
14 quid molitus eſſet. In p legibus VViſigo- — p lib. 2. tit. 1 c. 11.
thorum plura ſunt conſtituta de diebus fe-
ſtis, & feriatis, in quibus præſertim non
ſunt exaudienda negotia, vt ad Dei, &
dierum ſacrorum reuerentiam, ita etiam
ad hominum commodum. Atqui ea, quæ
diuinum honorem reſpiciunt, hic ſubiun-
gere conſtitui, vt videant noſtri homines,
qui ſanctam hanc anni partem, rerum om-
nium conditori ab Eccleſia ſepoſitam, te-
mere violant, etiam apud gelidos mundi
accolas ardentem religionis ignem perua-
15 ſiſſe. Itaque ſic ait legiſlator. *Die domini-*
co neminem liceat executione conſtringi, quia
omnes cauſas religio debet excludere. In
quo nullus ad cauſam dicendam, neque pro-
pter aliquod debitum fortaſſe ſoluendum
quemquam inquietare præſumat. Diebus Pa-
ſchalibus nulla patimur quemlibet executio-
ne teneri, id eſt per quindecim dies, ſeptem,
qui Paſchalem ſolemnitatem præcedunt, &
ſeptem alios, qui ſequuntur. Natiuitatis
quoque Domini, Circumciſionis, Epiphaniæ,
Aſcenſionis, & Pentecoſtes ſinguli dies ſimi-
li reuerentia venerentur. Et inferius, de
vltimi ſupplicij pœna multandis, loquen-
do. *Qui etiam in talibus omnino diebus, &*
comprehendendi ſunt, & ardua in vinculis
cuſtodia retinendi, quouſque peracto die do-
minico, vel ferijs ſupradictis, debita ſubſe-
quatur eos vltio iudicantis. Et deinde. *Si*
quis autem contra decretum legis huius age-
re præſumpſerit, & ad iudicem ex hoc que-
rela peruenerit, quinquaginta ictus flagel-
16 *lorum publice extenſus accipiat.* Imperator
Manuel q Comnenus titulo de ferijs, præ- — q Nouell. 6.
ter iam dictas, multas alias conſtituit fe-
rias, non modò ad hominum requiem,
ſed etiam ad Dei, ſanctorumq. honorem:
quas ſub grauiſſimis pœnis obſeruari iuſ-
17 ſit. Idemque in Nouella r menſe Maio, — r de qua in lib. 1. Iuris Orient.
anno ab orbe condito, 6674. conſcripta,
dierum alios omnino totos feriatos eſſe
voluit, vt nullo modo vlla ipſorum par-
te conſtitui iudicium poſſit: alios vero ex
parte à iudicijs ceſſare, à mane videlicet,
vſque ad ipſum diuini miniſterij tempus,
vt iudicibus precationibus, atque glorifi-
cando Deo vacare liceat, ac deinde poſt
diuinum ſacrificium iuſtitiæ operam na-
uent, ſecundumq. legum vim, iniuriam
18 paſſis auxilium ferant. Illa vero eſt dif-
ferentia inter dies feriatos ad hominum

requiem,& Dei,sanctorumq. honorem constitutos : quod in his, si quid in iudicio,etiã consentientibus partibus,factum fuerit,nõ [f] tenet : in illis, licet nemo ad iudicium venire [t] cogatur : tamen, si Prætor per ignorantiam, vel socordiam eos euocauerit, ac ipsis præsentibus sponte litigantibus, sententiam dixerit, sententia valebit : sin absentibus, sententia nullius momenti erit, etiam citra prouocationem.

[f] c. 5. de feriis in Decr.

[t] l. e ff. eod. & d. c. 5.

SVMMA EX CAPITE XIX.

1 *Iusiurandum est affirmatio religiosa.*

2 *Dij non irascuntur, ait Cicero.*

3 *Affirmare, seu negare iuramento, est Deum testem vocare.*

4 *Iuramentum inducitur per hæc verba. Testis est mihi Deus.*

5 *Votum simplex non differt à solemni, quo ad obligationem, quam vouens contrahit.*

6 *Iuramentum simplex non differt à solemni, quo ad valorem.*

7 *Iudices litigantes, & patroni causarum debent iurare in principio litis. Iudices etiam in omnibus sententijs interlocutorijs vsque ad sententiam diffinitiuam.*

8 *Grauius punitur, qui iurauit tactis scripturis, quàm, qui simpliciter.*

9 *Magis peccat iurans per Euangelium solemniter, quàm qui per Deum, non solum propter scandalum, sed etiam propter maiorem deliberationem.*

10 *Plurium Imperatorum constitutionibus sacerdotes à iuramenti præstatione eximuntur.*

11 *Presbyteri, cùm iurant, sacra tangere non consueuerunt: sed affirmare tantum per suam consecrationem.*

12 *Episcopi etiam, & presbyteri iurant in casibus in iure expressis.*

13 *Causa semel iuramento decisa, ne periurij quidem prætextu retractari potest, nisi in aliquibus casibus.*

14 *Periuro sufficiens pœna est Dei vltio.*

15 *In contractibus bonæ fidei iuramentum supplet defectum probationum.*

16 *Ex iuramento competit actio in factum, sicut ex iudicato.*

17 *Iuramenta puberum sunt inuiolabiliter obseruanda.*

18 *Impubes maior infante iuramento obligatur.*

19 *Accursius dixit legem ciuilem habere vim Apostolicam, quo ad remittenda iuramenta; multosq. in suam traxit sententiam, erroneam tamen.*

20 *Iusiurandum in testamento scriptum contra iuris auctoritatem, irritum est.*

21 *Materia iuramenti à Prælatis cognoscitur, vt res spiritualis.*

22 *Leges Imperatorum de iuramento disponentes nullæ sunt ob defectum potestatis, & iurisdictionis.*

23 *Princeps laicus non potest iuramentum remittere, si necessaria sit absolutio.*

24 *Absolutio à iuramento ad solos sacerdotes pertinet.*

25 *Legislator ciuilis potest tantum cognoscere, an iuramentum fuerit licitum, tanquam actus humanus, reive publicæ, quam administrat, aduersum, necne.*

26 *Legislatoris est rempublicam constituere, tueri, ac pacifice administrare.*

27 *Iurans verbalem promissionem iurisiurandi religione simpliciter tantum confirmat.*

28 *Iuramentum est intelligẽdum iuxta sensum, quem actus humanus, cui illud apponitur, ex legibus secularibus patitur.*

29 *Ciuilis legislator potest prohibere iuramenta ex causa.*

30 *Hæres non est cogendus ad subeundum iuramentum sibi in tabulis à testatore iniunctum: cogitur tamen ad faciendam eiusdem voluntatem.*

31 *Iustinianus vetuit iuramentum valere de seruanda viduitate, ne reipublicæ augmentum impediretur.*

32 *Viduitas genus quoddam pudicitiæ est, reipublicæ tamen inutile, cùm eius augmentum impediat.*

33 *Iuramentum seruãdæ viduitatis, aut cælibatus videtur remitti posse, tanquam bono publico contrarium, de iuri ciuili.*

34 *Iuramentum de non contrahendis nuptijs remitti debet tanquam noxium reipublicæ.*

35 *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum.*

36 *Actus reipublicæ contrarius, & perniciosus natura ipsa est improbatus.*

37 *Publicæ vtilitati priuatorũ consensus nocere non potest quacũque conuentione.*

38 *Ius publicum priuatorum pactis non mutatur.*

39 *Clericus non potest sibi secularem iudicem eligere, etiam si iurauerit, & aduersarius consenserit.*

40 *Ethnici quoque fœminarũ à virorum commixtione continentiã commendarunt.*

41 *Fœminæ continentes coronabantur.*

42 *Vui-*

42 *Vniuiratus plurimis Germaniæ locis consuetus.*
43 *Vniuiræ priorem locum in consessu publico habuerunt.*
44 *Paulus monogamiam mirum in modum extollit.*
45 *Monogamus Deum, non mundum cogitat: ex S. Paulo.*
46 *Vnitas in Dei operibus mysteriosa.*
47 *Iuramentum seruandæ viduitatis, & cælibatus, Romano Pontifici reseruatum est.*
48 *Princeps laicus potest remittere iuramentum in ea materia, quæ suæ auctoritati subijcitur, impediendo, scilicet, rem fieri, quam se facturum aliquis iurauerit.*
Explicatur l. vlt. ff. ad municipales.
49 *Princeps potest cogere subditum ad magistratum suscipiendum, quamuis ille se non suscepturum iurauerit, quia sua, & reipublicæ interest.*
50 *Iuramentum cõtrarium iuri, irritum est. Explicatur l. cxv. §. vlt. ff. de leg. j.*
51 *Iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis.*
52 *Iuramentum contrarium iustitiæ, & bonis moribus, non est obseruandum.*
53 *Princeps potest interpretari, quæ sunt bonis moribus contraria.*
54 *Male meritus publice, etiam egestate laborare debet.*
55 *Non est periurus, qui ex concessa causa, quod iurauit, non obseruauit.*
56 *Ex lege xij. tabularum iudice, seu alterutro ex litigatoribus impedito morbo sontico, dies iudicij in proximum prorogatur.*
57 *Iurans iuramentum, intelligit secundum iuris interpretationem, & in sensum possibilis obseruantiæ.*
58 *Absurdum est iuramentum remitti, & iurantem peierare posse.*
Explicatur l. vlt. ff. qui satisdare cogant. cum l. adigere, §. vlt. ff. de iurepatronatus.
59 *Princeps non remittit iuramentum, cum necessaria est absolutio, quæ ad sacerdotes pertinet, & hoc nec ex causa.*
60 *Ex Arcadij, & Honorij rescripto constat Principem secularem de periuro sumere pœnas posse.*
61 *Vsura est crimen ecclesiasticum.*
62 *Alexander Imp. ethnicus, dicens periuros Dei vltioni esse remittendos, tacite dixit, nec pecuniaria, nec corporali, sed diuina pœna esse puniendos, vt scilicet à sacerdotibus, non à magistratibus ciuilibus iudicari debeant.*
Germon. de Sacror. immunit.
63 *Pontifices tantum apud Romanos de periuris pœnas sumebant.*
64 *Honorius, & Arcadius tot pœnas contra periuros statuentes, quæ habentur in l. 41. C. de transactionibus, innuerunt pœnam periurij, præterquam quòd diuina sit, esse etiam materialem, ideoq. sumendam esse quibusuis iuris adminiculis.*
Conciliatur l. 2. C. de reb. cred. & iureiur. cum l. 41. C. de transaction.

De Iureiurando, quod propositis sacrosanctis scripturis præstatur: an Princeps secularis possit iurisiurandi vinculum remittere, & periuros punire: explicaturq. l. vlt. ff. qui satisd. cogan. cum alijs pluribus. Cap. XIX.

VLTIMVM de iureiurãdo locum sortietur nostra disputatio in hoc volumine, cuius tractatus ad Principes Christianos maxime pertinere visus est, & ad pietatem, religionemq. affectendam maxime accommodatus. *Est, enim, iusiurandum,* (ait [a] Cicero) *affirmatio religiosa. Quod autem affirmate, quasi Deo teste, promiseris, id tenendum est. Iam enim non ad iram deorum, quæ nulla est, sed ad iustitiam, & fidem pertinet.* Hæc Cicero. Nam qui aliquid se facturum iurisiurãdi religione promittit, Deum ipsum testem illius promissionis, ac veluti sponsorem appellat. Vel, qui aliquid affirmat, aut negat verum esse adhibito iuramento, Deum vocat in ipsius veritatis testimonium, quasi Deus testis sit illius affirmationis, aut negationis. Et licet ad iuramenti religionem non sit necessarium, quòd fiat tactis Euangelijs, nec alijs diuinis scripturis, nec super aliqua re sacra: quia per hæc simplicia verba, *Testis est mihi Deus,* iuramentum induci ex auctoritate S. Ioannis Chrysostomi probat [b] Gratianus, & S. Hieronymi, qui ait ex lege diuina. *Nõ peierabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui in vanũ. Ideo,* subdit [c], *admonendi sunt omnes, vt diligenter caueant periurium, non solum in altari, seu sanctorum reliquijs, sed etiã in cõmuni loquela.* Et sicut constat ex Cælestini III. rescripto [d], votum simplex non distingui à solemni, quo

[a] li. 3. offic.
[b] can. 11 22. q. 1.
[c] can. 12. 22. q. 1.
[d] cap. 4 qui cle. vel vou.

ad Deum, & quo ad veram voti obligatio-
nem: sic & iuramentum simpliciter prola-
tum, hoc est nullis tactis scripruris, nec de-
bilius, nec vilius est, quàm si ractæ solem-
niter essent. Et hanc esse communem vtrius-
que iuris inrerpretum opinionem testatur
Andræas Alciatus [c]: Melius tamen Iusti- (c ad rub de Iureiur. n. 29)
nianus existimauir cum religione agi, si iu-
ramentum tactis rebus sacris præstetur. Bis 7
enim rescripsit [f], vr iudices non alirer cau- (f l 2. C. de iureiu. prop. calum. & l. 14. C. de iud.)
sas dirimant, quàm litigantes super sacro-
sanctis Dei Euangelijs in exordio litis sa-
cramentum præstent: & vr iudices, propo-
sitis sacrosanctis Euangelijs, non solum
in principio liris: sed etiam in omnibus co-
gnitionibus vsque ad ipsum terminum, &
sententiæ definitiuæ recitationem ius di-
canr, & vt patroni qnoque causarum in
principio litis iurent. Quæ etiam in libris
Basilicis [g] videntur expressa. Ar vero Iu- (g lib. 54. tit. 21. c. 16.)
stinianus putauit quibusdam in causis fore
vtilius, si iusiurandum, tactis sacris Scri-
pturis præstetur. Nam etsi non aliter periu-
rium contrahitur ab eo, qui ractis sacro-
sanctis Euangelijs, aut sacris alijs rebus,
sacramenti religione aliquid, aut affirma-
uit, aut negauit: plerumque tamen maior
pœna à legibus in posteriori casu, quàm
in priori constituitur. Quod magnus Aure- 8
lius Augustinus ad Publicolam scribens [h] (h epist. 154.)
apertissime his verbis demonstrat. *Quanto*
enim id, per [i] quod iuratur, magis sanctum (i can. 16. 22. q. 1.)
est, tanto magis est pœnale iudicium. San- 9
ctus quoque Thomas Aquinas dicit [k], gra- (k 2. 2. q. 98. art. 3. ad 2.)
uius esse peccatum, quo ad periurium, si
quis solemnirer iuret per Euãgelium, quàm
si per Deum communi sermone, tum pro-
pter scandalum, ruin propter maiorem de-
liberationem. Hanc fortasse ob causam 10
idem Iustinianus [l] decreuit, vt sacerdotes, (l Nou. 123. §. Nulli vero.)
propositis tantum, & non tactis sacrosan-
ctis Euangelijs, dicant ea, quæ nouerint,
non ramen iurent. Nam Constanrinus, Ar-
cadius, Honorius, & Theodosius in hæc
verba [m] rescripserunt. *Illud est veritatis* (m l. 7. & 2. C Theod. de Epis. iud.)
aucteritate firmatum, illud incorruptum,
quod à sacrosancto homine conscientia men-
tis illibatæ protulerit, ob id potissimum, quod
alias [n] dictum est. Et quamquam nostri (n lib. 1. c. 15 & sup. c. 17)
communiter existimant, illam Iustiniani [o] (o d. l. nulli vero.)
constitutionem ad Episcopos tantum, non
æque ad alios Episcopis inferiores sacerdo- 11
tes pertinere: veruntamen passim videmus
presbyteros, & alios in sacris constituros or-
dinibus, cum sacramentum præstant, sacra
minus tangere, sed putari satisfecisse (vt ait
Guido Papæ [p]) cùm per suã consecrationẽ, (p quæst. 615)

tangendo pectus, iurant. Regulariter itaque,
vt bene annotauit [q] Didacus Couarruuias, (q ad c. quãuis. § 1. n. 5. de pact. li. 6.)
Episcopus, & presbyter in præstandis iura-
12 mentis sacra non tangunt. In ijs vero causis,
quæ in iure expressæ sunt, & quæ graues
existimãtur, Abbas [r] Episcopum, & presby- (r ad c. vlt. de iur. cal.)
rerum iurare, eleganter disseruit. Mulra de
iureiurando sanxerũt Principes, tum ethni-
13 ci, tum Christiani. Omnesq. iurisiurandi re-
ligioni maximam detulerunt auctoritatem.
Nam Antoninus Imperator [s] Herculiano re- (s l. 1. C. de reb. cred.)
scripsir, causam semel iuramento decisam,
ne periurij quidem prætextu retractari pos-
se: nisi specialiter hoc lege excipiatur. Qui-
bus autem in casibus excipiatur, explicat
Accursius [t], & alij, qui in constitutionem (t ad d. l. 1.)
14 illam scripserunt, præserrim Baldus. Alexan-
der inrerroganti, qua dignus esset pœna
periurus [u], respondir, iurisiurandi contem- (u l. 2. eod.)
ptam religionem saris Deum vltorem habe-
re. Diocletianus, & Maximianus (alioquin
infideles Principes, & in Christianos omniũ
crudelissimi) plurimum fidei iureiurãdo ha-
buerunr, de eoq. non pauca constituerunt:
15 atque inter [x] cætera, quod in bonæ fidei cõ- (x l. 3. & 10. eod.)
tractibus, necnon etiam in cæteris causis,
stante inopia probationum, per iudicem iu-
reiurando causa cognita res decideretur.
16 Voluerüntq. ex [y] iuramento ad similitudinẽ (y l. 8. eod.)
iudicati in factum competere actionem. Fri-
17 dericus in celebri illa noua [z] constiturione (z Auth. sacramẽta puberum C. si aduer. vend.)
sanxit etiam, sacramenta puberum sponte
facta super contractibus rerum suarum in-
18 uiolabiliter custodienda iri. Ob quam do-
ctores communiter, teste [a] Bartolo, constan- (a ibidem.)
ter asseueranr, quod si impubes est maior
infante, proximusq. pubertari, ita quòd in
eo cadat delictum, obligatur [b] iuramento. (b l. impuberẽ. ff. ad leg. Cornel. de fals.)
Vnde Panormiranus Abbas consultus, re-
spondit [c]. *Sicut peccando, & peierando po-* (c Cons. 19. lib. 1.)
test se obligare diabolo, ita [d] *& Deo*. Hinc (d c. 1 de delict. puer.)
orirur difficultas non mediocris, an secula-
ris Princeps possir iurisiurandi vinculum re-
19 laxare, aut remirtere. Accursius [e] (quem (e ad l. adigere § cl. ff. de iurepat.)
Baldus [f], & plures alij sequuntur, quorum (f ad l. non dubium C. de legib.)
meminit [g] Iason) dicit legem ciuilem habe- (g ad l vl ff. qui satisd. cogant.)
re vim Apostolicam, quo ad remittenda
iuramenta. Siquidem Paulus iurisconsultus
ad edictum scribens, ait [h]. *Qui iurato pro-* (h d l vlt.)
misit iudicio sisti, non videtur peierasse, si ex
concessa causa hoc deseruerit. Et ad legem [i] (i d. §. vlt.)
Aeliam Senriã. *Lege Iulia de maritãdis ordi-*
nibus remittitur iusiurandum, quod liberto in
hoc impositũ est, ne vxorẽ duceret. Nec aliter
sentir ipsius Pauli præceptor Papinianus:
quippe qui [k] respondit, Imperatores Seue- (k l. vlt. ff. ad municip.)
rũ, & Antoninũ rescripsisse, gratiã se facere
iurisiu-

iurisiurandi ei, qui iurauerat se ordini non
interfuturum, & postea Duumuir creatus
esset. Eosdem Imperatores rescripsisse [l] 20
iusiurandum contra vim legum, & aucto-
ritatem iuris in testamento scriptum, nul-
lius esse momenti, auctor est Martianus iu-
risconsultus lib. 6. Institutionum. Verum- 21
enimuero, cum iuramentum ad reueren-
tiam, & fidem Deo præstandam tendat,
fit profectò, vt ad iudices, & Prælatos ec-
clesiasticos, veluti res spiritualis, pertineat [m]
eius declaratio, & interpretatio. Hinc [n]
Abbas, post Ioan. Andreæ, Cynus [o], Sa-
licetus [p], Paulus [q] Castrensis, Imola [r], Ho- 22
stiensis [f], & alij asseuerant leges principa-
les de iuramenti viribus disponentes nul-
las esse ob defectum potestatis, & iurisdi-
ctionis: siquidem in absolutione à iuramen-
ti vinculo agitur de religione, ac spirituali
quadam, & diuina obligatione: cuius re-
missio, aut absolutio, quoties ea necessa-
ria videtur, ad eum tantum, vt nemo ne-
scit, attinet, ad quem cura religionis, &
spiritualium rerum (quarum inexpertes, &
incapaces sunt profani Principes) cognitio
pertinet. Vnde dicendum erit proculdubio 23
Principem, & legem ciuilem non posse
iurisiurandi nexum remittere, etiam ex cau-
sa, quoties ad remissionem est absolutio à
iuramento necessaria. Namque absolutio à 24
iuramenti vinculo nemini, præter quàm
ipsi Pontifici Maximo, vel Episcopis, po-
test competere: quod ex constitutionibus
Gregorij [t] VIII. Alexandri [u] III. Vr-
bani [x] III. & Innocentij [y] III. constat:
idque probant Hostiensis, Abbas, cæteriq.
post glossam [z] interpretes. Non mihi ta- 25
men displicet, quod Didaco Couarruuias [a]
placuit, vt legislator ciuilis ex ratione natu-
ralis, diuini, & humani iuris, præsertim
Pontificij, vel ex natura contractus, alte-
riusve actus, cui adiectum est iusiurandum,
possit cognoscere, & interpretari, fueritne
iuramentum licitum, quove pacto intelli-
gendum. Namque cùm Princeps secularis,
& quiuis ciuilis legislator ius habeat inter-
pretandi humanas dispositiones, eorum
videlicet, in quo ius habet condendi leges,
ita profectò, vt possit conuentionum, pro-
missionum, testamentorum, & similium
actuum naturam, & verba declarare, ac in-
terpretari: sic idem legislator potest discer-
nere, an actus humani sint liciti, an Reipub.
cuius cura ei demandata est, aduersentur:
si hoc enim ius Principi negatum esse dixe-
rimus, plane poterit ab eo ius principatus,
iusq. ferendi leges etiam auferri. Eæ sunt 26

l l. inquilinos. 115. §. vlt. ff. de leg. 2.
m c. 34. de elect. c. 13. de iud. c. 6. & c. 28. de iureiur.
n ad c. tua. 2. de decimis.
o ad l. vlt. C. si cont. ius & vtil. pub.
p ibidem.
q ibid. & ad d. Auth. sacramenta.
r f ad cap. quanto eod. de iureiur.
t c. 1. de iureiur.
u c. 6 eod.
x c. 12. eod.
y d. cap. 14.
z c. 18 eod.
a ad d. cap. quamuis §. 3. 2. par n 9. de pact. lib. 6.

potissimæ ciuilis legislatoris partes, vti
Rempub. bene constituat, constitutam con-
seruet, & tueatur, solicitudinemq. omnem
adhibeat, vt ipsa quiete, ac pacifice admi-
27 nistretur. At vero iuramenta, quæ huma-
nis actibus adijciuntur, eodem modo sunt
regulariter intelligenda, quo ijdem actus.
Nam qui iurat, nihil amplius pollicetur,
quàm, quod simplici promiserat verbo, sim-
plicemq. promissionem iurisiurandi religio-
28 ne confirmat. Quocirca ostenditur iuramen-
tum esse intelligendum iuxta interpretatio-
nem, quam actus ille humanus, cui illud
apponitur, ex legibus secularibus patitur.
Constat igitur ciuilem legislatorem ius ha-
bere declarandi, qualiter iuramentorum
verba, quæ actionibus humanis adscribun-
tur, sint accipienda, & an ea dispositio hu-
mana Reipub. totiusq. communitatis bono
29 contraria sit, & præiudicet, necne. Appa-
ret siquidem ciuilem legislatorem in præ-
standis iuramentis posse aliqua statuere ex
causa prohibendo, ne id fiat, aut præste-
tur, vti plane colligi potest ex responso [b]
30 Vlpiani ad edictum: quo loco respondit hæ-
redem iussum à testatore aliquid iuramen-
to præstito promittere, minime teneri id iu-
ramentum præstare: sed tamen cogendum
esse ad faciendum, quod testator iniunxit.
Hinc Innocentius [c], Dominicus [d], Iason [e],
& Fortunius [f] dixerunt legem ciuilem pro-
hibere iuramentum fieri, idque ex causis
iustis facere posse. Facile potest continge-
re, quòd plurimum intersit Reipub. aliquot
iuramenta minime fieri, atque ideo Prin-
ceps iuste poterit inhibere, ne talia iura-
menta præstentur, vt in specie illius consti-
tutionis [g], *de indicta viduitate, & lege*
31 *Iulia Miscella tollenda*, in qua expresse Iu-
stinianus vetuit sacramentum fieri de ser-
uanda viduitate, etiam si id à testatore, vel
32 à veteri lege fuerit indictum. Licet enim
viduitas genus quoddam pudicitiæ sit, Reip.
tamen videtur inutilis, quam maxime in-
terest augeri ciuium numero, ipsorum Iu-
risconsultorum, Caij [h], Terentij [i], & Pom-
ponij [k] testimonio: qua item ratione motus
videtur Iustinianus, ait [l] enim. *Augeri ma-
gis nostram Rempublicam, & multis homini-
bus legitime progenitis, frequentari, quàm im-
pijs periurijs affici volumus: cum satis inhu-
manum esse videatur per leges, quæ periuria*
33 *puniũt, viã periurijs aperire.* Hæc ille Itaque
iuramentũ illud, quo quis promittit se serua-
turum viduitatem, aut cælibatũ, licet sit per-
quam honestũ, remittendum tamẽ esse [m] vi-
detur, tanquam vtilitati publicæ cõtrarium,

b l. 8. §. si quis sub iurisiurandi ff. de condit. instit.
c d ad d. c. 2. de pact. lib. 6.
e ad d. auth. sacramenta & ad l. vlt. ff. qui satisd. cogant.
f in tract. de vlt. fine iuris illat. 20.
g l. 2. C. de indic. vidui. tollend.
h l. 62.
i l. 63. ff. de cond. & dem.
k l. 1. ff. sol. matrim.
l d. l. 2.
m l. 2. § tractare. ff. ad S.C. Tertul.

n d. l. adigere. §. vlt.
quo ſenſu accipi poteſt Pauli [n] reſponſum:
vbi dicit remittendum eſſe iuramentum à
liberto præſtitum de non contrahendis nu-
ptijs. Siquidem conditio, aut promiſſio de 34
non contrahendis nuptijs apud veteres Ro-
manos ita exoſa viſa eſt ſemper, Reipubli-
cæq. vtilitati contraria, vt à teſtamentis,
alijsq. actibus omnino remitteretur; atque
ea remota perinde purus manebat actus,
o d. l. 2. & d. l. 41. & l. 51. §. vlt ff. eod. de condit. & & demonſt. l. 71. ff. eod.
ac ſi conditioni [o] obtemperatum eſſet. Cùm
ergo ius ciuile, præcipue ob vtilitatem pu-
blicam, promiſſionem de non contrahen-
dis nuptijs improbaſſet, eamq. eſſe bono
publico aduerſam pronunciaſſet, nec iura-
mentum eam potuiſſe honeſtam efficere
p de reg. iur. lib 6. c. Non eſt obligatorium.
exiſtimarunt, ex regula [p] illa iuris Pontifi-
cij. *Non eſt obligatorium contra bonos mo-* 35
res præſtitum iuramentum. Quod etiam 36
ratione naturali comprobatur. Namque
actus Reipubl. contrarius, & pernicioſus
natura ipſa eſt improbatus, eo ipſo, quo di-
ctat vtilitatem publicam omnibus alijs eſſe
anteponendam: cui ſane vtilitati priuato-
rum conſenſus nocere iure non poteſt qua-
cũque conuentione. quod Papinianus aper- 37
q l. 39. ff. de pact.
re libro ſecundo *Quæſtionum* reſpondit [q],
dicens. *Ius publicum priuatorum pactis mu-* 38
r l. 8. §. veteranis ff. de procurat.
tari non poteſt. Idque dicere voluit [r], &
Vlpianus ad edictum ſcribens, & Innocen-
ſ c. 12 de foro compet.
tius Tertius Piſano Archiepiſcopo [ſ] reſpon- 39
dens, clericum non poſſe ſibi ſecularem
iudicem conſtituere, etiamſi proprium iu-
ramentum, & aduerſarij conſenſus acce-
dat. Quidquid tamen ſit, miror haud pa-
rum Iuſtiniani conſtitutionem, qua iura-
mentum de viduitate conſeruanda factum,
vti Reipublicæ pernicioſum, remittitur: cùm 40
& ethnici plerique continentiam in mulie-
re maximis extulerint laudibus. Nam Va- 41
t lib. 2. c. 1.
lerius Maximus [t] tradit mulieres, quæ vni-
co fuerunt matrimonio contentæ, corona
u in lib. de morib. Germanor.
pudicitiæ honoratas. Cornelius [u] etiam 42
Tacitus mirifice commendat eas Germa-
norum ciuitates, in quibus virgines tantum
nubebant, & cum ſpe, votoq. vxoris ſe-
x ſup. lib. 1. cap. 5.
mel tranſigebatur: pluribusq. ipſe [x] mon-
ſtraui apud veteres, & Græcos, & Roma-
nos, Flaminibus Dialibus, Regi ſacrificulo,
& Pontificibus maximis vnam tantum vxo-
rem, ac quidem virginem habere licuiſſe.
Quod & in animalibus ratione carentibus
obſeruant ij, qui de naturalibus rebus tra-
ctant; vti in turturibus, quæ ſi à copula
ſua fuerint morte, vel alio accidente diui-
ſæ, perpetua ſe abſtinentiæ lege conſtrin-
gunt, nec coniunctionem, quam caſu in-
tercidente, reliquerunt, repetunt. Tantæ 43
denique, vti vno verbo dicam, apud vete-
res dignationis, & æſtimationis fuit Mono-
gamia: vt in quibuſdam ſolemnibus, Ter-
y in lib. de exhortat. ad Caſtitatem.
tulliani [y] teſtimonio, & auſpicijs vniuira
44 cæteris loco anteiret. Quàm vero apud
Chriſtianos in honore ſit, oſtendit pluri-
bus idem Tertullianus in libris ad vxorem,
De exhortatione ad caſtitatem, & de mo-
nogamia: necnon S. Hieronymus in libel-
lo, quem etiam de Monogamia ad Geron-
45 tiam compoſuit. Quis etiam neſcit Apoſto-
lum vniuiras pluribus hortatum, ne ad ſe-
z 1. Cor. 7.
cundas tranſirent nuptias? ait [z] enim.
Mulier alligata eſt legi, quanto tempore
vir eius viuit: quòd ſi dormierit vir eius, li-
berata eſt à lege: cui vult, nubat tantum
in Domino. Beatior autem erit, ſi ſic per-
manſerit, ſecundum meum conſilium. Licet
ergo, dicet aliquis iterum nubere: non
inficior: ſed non omnia, quæ licent, expe-
diunt: non omnia pro ſalute. Quod non
prodeſt, poteſt, rogo, bonum dici? Si li-
cita ſunt, & quæ non pro ſalute, ergo, &
quæ non bona ſunt, licita ſunt. Quid autem
magis velle debetur? quod ergo bonum eſt,
quia licet, an quod ergo; quia prodeſt:
multum intereſt inter licentiam, & ſalutem.
Licet igitur ſecundo nubere, ſed non ſem-
per pro ſalute expedit: nam vt idem Apo-
a Ibid. 7.
ſtolus ait [a]. *Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt,*
46 *quæ Domini ſunt, quo modo placeat Deo. Qui*
autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt, quæ ſunt
mundi, & quo modo placeat vxori & diui-
ſus eſt. Et mulier innupta, & virgo cogitat,
quæ Domini ſunt: vt ſit ſancta & corpore,
& ſpiritu. Tertullianus quoque in eo libro,
qui *De Monogamia* inſcribitur, poſt multa in
hæc verba concludit. *Sufficiat tibi ſemel nu-*
bere, in quod à primordio facta es, in quo de-
47 *finiri vocaris. Redi in Adam vel priorem, ſi*
in nouiſſimum non potes. Semel guſtauit ille
de arbore, ſemel concupijt, ſemel pudenda
protexit, ſemel Deo erubuit, ſemel ruborem
ſuum abſcondit, ſemel de Paradiſo ſanctita-
tis exulauit, ſemel exinde nupſit. Si in illo
fuiſti, habes tuam formam: ſi in CHRISTVM
tranſiſti, melior eſſe debebis. Exhibe te ter-
tium Adam, & hunc digamum, & tunc po-
teris eſſe, quod inter duos non potes. Quare
mirum non eſt, ſi illa à iuramenti vinculo
de viduitate ſeruanda, hodie non admitta-
tatur remiſſio: nec iurans cenſeretur abſo-
lutus apud homines, nedum apud Deum.
48 Immo caſus ille viduitatis, & cælibatus ſo-
49 li Romano Pontifici reſeruatur. Non du-
bito tamen, quin ſecularis Princeps poſſit
remittere, ſeu quod melius eſt, declarare
iura-

iuramentum in ea materia, quæ ipsius Prin-
cipis auctoritati, ac potestati subijcitur: vt si
b d. l. vlt. ff. ad municipalem.
quis [b] iurauerit se ordini non interfuturum,
huiusmodi iusiurandum remittere poterit
Princeps, & hæc remissio vim absolutionis
habebit. Rationem affert elegantem idem
c cap. 19. de iureiur.
canonum conditor Innocentius III. [c] quia
in quolibet iuramento semper intelligitur
excepta superioris auctoritas: quo ad ea vi-
delicet, quæ ad superioris potestatem atti-
d cap. 19. de rescript.
nent, cùm illi per iuramenti [d] religionem
fieri minus possit præiudicium. Interest enim
Principis, vel Reipub. vt hic magistratum 50
suscipiat, & gerat, aut non gerat. Itaque non
obstante iureiurando, potest Princeps sub-
ditum sibi cogere ob publicam vtilitatem ad
magistratum suscipiendum, alioquin iura-
mentum esset perniciosum, & vinculum ini-
quitatis: atque ideo Martianus iurisconsul- 51
tus tradit Seuerum, & Antoninum Impera-
e d. l. 112. §. vlt. ff. de leg. 1.
tores rescripsisse [e], iuramentum contra vim
legum, & iuris auctoritatem præstitum, esse
nullius momenti: quod sane responsum est
f d. reg. non est obligatorium.
consentaneum iuri etiam pontificio [f], & na-
turali, vtroque haud obscure tradente non
debere iuramentum esse vinculum iniquita-
tis. Vnde, si quid iureiurando promissum 52
fuerit, quod iustitiæ, & bonis moribus aduer- 53
setur, non est sine dubio obseruandum.
Quare inficiari non possum, quin Princeps
hac in parte valeat interpretari, & explica-
re ea, quæ sunt bonis moribus ciuilibus con-
traria: cùm idem ipse Princeps possit etiam 54
leges condere, & constitutiones facere, edi-
cta promulgare aduersus homicidas, parri-
cidas, adulteros, virginum raptores, fures,
latrones, falsarios, & alios omnes crimino-
sos, quorum omnium interpretatio necessa-
ria est ad optimam Reipub. institutionem.
Quod non obscure demonstrat Iurisconsul.
g l. 31. ff. de posit.
Triphoninus [g]. *Bona*, inquit, *deportati pu-
blicata sunt, vtrum ne ipsi ea reddenda sint?
Si tamen naturale, & gentium ius intueamur,
ei, qui deposuit, restituenda sunt: si ciuile ius,
& legum ordinem, magis in publicum defe-
renda sunt. Nam male meritus publice, vt* 55
*alijs exemplo ad deterrenda maleficia sit,
etiam egestate laborare debet.* Quòd, si Prin-
ceps nō posset eam interponere interpreta-
tionem, perquàm strictā haberet potestatem
legum ferendarum, etiam super actibus me-
re temporalibus: quod est omnino absurdū,
alienumq. à diuina, & naturali institutione.
h d. l. vlt. §. qui satisd. cog.
Quinimo videmus ex Pauli [h] responso ciui- 56
lem legislatorem declarasse, periurum non
esse eum, qui iurauit iudicio sisti, si ex con-
cessa causa, iusiurandum deseruit. Nam pro-
missio ista iudicio sistendi varias habet con-
ditiones, quæ in aliena potestate cùm sint,
propositum seruandi iuramentum impe-
diunt. Harumq. nonnullas enumerat Vlpia-
nus [i] ad edictum: vt si quis impeditus fuerit
i l. 2. §. si quis municipalis. cum l. [illegible] si quis caut. omnib.
impedimento publico, & necessario: vel va-
letudine, vel tempestate, vel vi fluminis pro-
hibitus, se sistere non potuerit: quibus casi-
bus, qui iurauit Iudicio sisti, exceptione ad-
iuuatur. Nec immeriro: cùm enim in tali
promissione præsentia opus sit, quemadmo-
dum potuit se sistere, qui aduersa valetudi-
57 ne impeditus erat? Et ideo etiam lex duo-
decim tabularum, si iudex, vel alteruter ex
litigatoribus morbo sontico impediatur, iu-
bet diem iudicij esse diffusum, hoc est rem in
posterum diem esse reijciendam, prout re-
cte annotauit Budæus: quanquam Angelus
Politianus [k], cuius lectionem amplectitur
k Miscel. c. 41.
Andreas [l] Alciatus, legit diffisum. Et Gel-
l ad l. morbus ff. de verb sign.
lius [m] de morbo sontico, *Cætero qui mor-
m lib. 20. cap. 1.
bum*, inquit, *vehementiorem vim grauiter
nocendi habentem, legum istarum scriptores
alio in loco non per se morbum, sed morbum
sonticum appellant.* Adiectum itaque iusiu-
randum promissioni se iudicio sistendi, est
ita plane intelligendum, vt qui iurato pro-
misit, nequaquam sistere teneatur, nequa-
quam, scilicet, non sistendo, peierasse pute-
tur, in hisce casibus, quibus iure humano, &
58 Imperatorum cōstitutionibus immunis cen-
setur ab obligatione sistendi, etiam si sistere
promiserit. Nam qui iurat, proprium iura-
mentum intelligit secundum iuris interpre-
tationem, nec in alium sensum iurationem
accipit, quàm, quo recte quod iuratur ab eo
n cap. 10 & 31. de iureiur. & c. 15. de cler. non resident.
fieri possit: quod & iuris pontificij latores [n]
comprobant. Atque ideo rectissime Couar-
o ad d. c. 2. §. 1. num. 3.
ruuias [o] Baldum [p], & alios interpretes re-
p ad l. non dubium. C. de legib.
prehendit, quod existiment in specie dicti
q d. l. vlt.
Pauli [q] responsi iūs ciuile remittere quidem
59 iuramentum, iurantem tamen vere quidem
esse periurum, etsi iuris fictione periurus
non censeatur: quoniam, qui iurauit iudicio
sisti, se tamen sistere non potuit, periurus
non est. Et recte quidem, quia per eum non
stetit, quominus se sisteret. Nec mihi pla-
r ad d. l. edigere. §. vlt.
cer, quod glossa [r], & alij vulgo interpretes
ad aliud eiusdem Pauli responsum annota-
tunt, videlicet, quo ad iuramenti remissio-
nem, legem habere vim Apostolicam, cùm
ibidem non agatur de absolutione à iura-
menti vinculo, sed tantum de eius interpre-
tatione. Est ergo hac in re concludendum
(vt iam antea dixi) Principem, aut legem
60 secularem non posse vinculum iuramenti re-
mittere, etiam ex causa, quoties ad hanc re-

missionem necessaria est absolutio, quæ à so-
lo Romano Pontifice, vel ab alijs Romanæ
Ecclesiæ inferioribus Prælatis, vel episcopa-
lem habentibus iurisdictionem pendet. Re-
stat videre, num præter culpam, quam per-
iuri, quo ad criminis reatum contrahunt,
cuius ratio apud diuinum auditorium exa-
minanda est, puniri possint à iudicibus, & le-
gibus secularibus; an vero ab ecclesiasticis
tantum. Alexander Imperator videtur di-
cere ad iudices ecclesiasticos solos, non
æque ad laicos pertinere animaduersio-
nem, & punitionem, ex eo, quod ait [f]. *Iu-*
risiurandi contempta religio satis Deum vl-
torem habet. Quasi velit dicere crimen hoc
non esse profanum, sed mere ecclesiasti-
cum. Et si Arcadius, & Honorius Rufino 61
Præfecto Prætorio [t] rescribentes decreuere
eum, qui contra pactionem, transactionemq.
iurisiurandi religione firmatam venit, non
modo infamia notari, sed etiam priuari
actione, rerum proprietate, & emolumento,
quod ex pactione, vel transactione illa fuis-
set consecuturus. Ex quo plane rescripto
constat Principem secularē de periuro etiam
sumere pœnas posse. Vnde Romanus [u] Iu-
risconsf. deduxit ciuilem legislatorem con-
tra periuros posse pœnam statuere, licet per-
iurium crimen ecclesiasticum sit: quod &
probare nititur Alfonsus [x] à Castro, à simili
arguendo auctoritate Iacobi Butrigarij [y],
Ioan. Monachi [a], Archidiaconi [b], Ioan. An-
dreæ [c], & Dominici [d] asserentium à Princi- 62
pe seculari posse vsurarium puniri, licet cri-
minis ecclesiastici reum, vt post glossam [e],
est [f] communis interpretum consensus. Ac-
cursius [g], quem cæteri sequuntur, scribit
Alexandri constitutionem habere locum,
vbi nulla ex periurio iniuria fit proximo: al-
teram Arcadij, & Honorij, quando violatio
sacramenti tenderet ad dispendium alicuius
priuati. Didacus [h] Couarruuias aliter, vt

f d. l. 2. C. de rebus cred. & iureiur.
t l. 41. C. de transactionibus.
u consf. 322.
x in lib. 2. de iust. hæret. punitio. cap 16.
y ad l. improbum fu. nus. C. ex quib. cauf. infam. irrog.
a, b, c, d, ad c. 5. de vsur. lib. 6.
e ad cap 1. de offic. ordin.
f ad cap cū sit generale. de for. compet.
g ad d l. 2.
h ad d c. 2. §. 7. num. 4. de pact. li. 6.

Alexander intelligat de pœna ordinaria,
alij vero Imperatores de extraordinaria:
quia ad extraordinariam, inquit, *pœnam*
frequenter periuria per humanos iudices [i] *pu-*
63 *niri solent*. Sed quidquid dicant nostri, mi-
hi videtur Alexandrum, licet ethnicum, vo-
luisse periurij pœnam, nec esse corporalem,
nec pecuniariam, sed diuinam, nempe, vt ad
sacerdotes pertineret eius punitio, non item
64 ad magistratus ciuiles. Nam & apud vete-
res Romanos, vt [k] alias ostensum est, soli
Pontifices de periuris sumebant pœnas. At
Christianorum temporibus Arcadius, Ho-
norius, succedentesq. Principes, cùm de
animarum periculo studiosius cogitarent,
quàm Romani infernum, & cælum, & Deum
ignorantes, deq. animæ immortalitate inter
se discrepantes: præuiderentq. multos oc-
casione iuramenti propriæ salutis iacturam
facturos, huic morbo mederi nouis, opti-
misq. remedijs putarunt, statuendo, vt non
solum pœna esset diuina, & spiritualis, sed &
materialis: proinde notarentur infamia,
actione priuarentur, rerum proprietate ca-
rerent, & emolumento, quod ex pactione il-
lis contingere posset, vt pluribus malis ve-
xati, cæteris exemplo ad detestanda periu-
ria essent, argumento eius, quod de depor-
tato scribit [l] Triphoninus, quem superius ci-
tauimus. Plura essent dicenda de iureiuran-
do: sed cùm eius tractatus magis ad vlti-
mam, quàm ad hanc partem pertineat, de
eo sequenti libro agam diffusius. Ita huic
secundo volumini, Deo fauente, colopho-
nem addo xij. Kalend. Nouembris anno
Domini M. D. LXXXVII. in admirabili,
& omnium, non modo Romæ, ac vniuersæ
Italiæ, sed totius orbis terrarum, celeberri-
mo Farnesiano Palatio, opere, omnibus &
architecturæ, & picturæ, & structuræ laudi-
bus præponendo.

i glos. ad auth. sed si cas. si fideiussores præsunt. Curt. Iun. ad d. l. 41. col. vlt.
k supra lib. 1. cap. vlt.
l d. l. 11. §. deposit.

Finis Libri Secundi.

ANASTA-

ANASTASII GERMONII

Ex Ceuæ Marchionibus,

ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS TARANTASIENSIS,

DE AVCTORITATE, POTESTATE,

& Immunitatum Priuilegijs, quæ Romani Pontifices, necnon diuina lex clericis, administris singulis, ecclesijs, & earum bonis concesserunt.

LIBER TERTIVS.

SVMMA EX PROOEMIO LIB. III.

1 *Duo sunt in Ecclesia gladij: spiritalis scilicet, & temporalis.*
2 *Per verba Christi: Conuerte gladium tuũ in vaginã, potestas summi Pontificis tẽporalis haud dubie designatur.*
3 *Terrena potestas à spiritali instituitur.*
4 *Mundani Principes auctoritatem, & imperium à Rom. Pont. habent.*
5 *Imperatores à Rom. Pontif. constituuntur per electores, & electi confirmantur, eisdemq. fidelitatem, & obedientiam iurare tenentur.*
6 *Imperatores tenentur ex iuramento iura Romanæ Ecclesiæ defendere.*
7 *Christiani Imp. cùm diadema accipiunt, Ecclesiam, eius ministros, patrumq. decreta se defensuros iurant.*
8 *Reges Hispani nomine Catholicorum insigniti sunt, quia sedem Apostolicam Romanam obseruarunt.*
9 *Omnis humana creatura Romano Pontifici subest.*
10 *Romanus Pont. Imperium transferre potest, quocumque libuerit, ac Imperatorem deponere.*
11 *Imperialibus constitutionibus fidem non habere, instar sacrilegij esse dicunt ciuiles legumlatores.*
12 *Sacerdotes priuilegia à Christo acceperunt radicitus.*
13 *Romani Pontificis est sacras scripturas interpretari.*

PROOEMIVM.

QVOD obijciebant nobis ciuiles magistratus, in eos planè duobus superioribus libris retortum esse, plusquàm in manifesto est. Et licet ipsi, vel inuiti, fateantur sacris Dei, eiusq. sanctorum ædibus, earum quoque Episcopis, presbyteris, alijsq. inferioribus clericis varia, ac diuersa à Pontificibus maximis, à Concilijs cum prouincialibus, tum œcumenicis concessa immunitatum beneficia fuisse: nobis tamen in præsentia molestum non erit eorum opinionem adeo comprobare, vt non solum hanc iure pontificio, & synodali immunitatem, quam multiplicem esse constabit, sed diuino quoque iure sacerdotibus competere fortiter defendamus. At vero, quando hanc quidem ipsam honoris prærogatiuam, & veterum immunitatum priuilegia à solis Pontificibus maximis, vel à synodalibus, vt ipsi autumant, constitutionibus haberemus: nonne, rogo, contenti esse deberent? Quis est enim tam rudis, & imperitus, ne dicamus irreligiosus, & impius, qui nesciat Romanos Pontifices veros [a] esse CHRISTI Vicarios, & Petri successores? quis tam agrestis, & ferus, vt non eis sciat omnem [b] potestatem à Deo tributam? quis tam in sacra pagina parum versatus, vt non aliquando audiuerit CHRI-

[a] cap. 6. de maior. & obed. & c. 2 de sent. & re iud. li. 6.
[b] Rom. 13.

STVM

c Ioan. 21. STVM c Petro paſcendarum ouium munus
d Ioan. 10. demandaſſe? intellexeritq. duos d eſſe in
eccleſia gladios, diuinum videlicet, ſiue ſpi- 1
ritualem, & temporalem? ſed nemo etiam
negare poteſt temporalem gladium in Pe-
tri poteſtate eſſe, niſi quoque negauerit
e cap. 26. verba illa apud Matthæum e, *Conuerte gla-* 2
dium in vaginam, eſſe CHRISTI. Neque 3
inficiari quis poteſt, quin maxima illa ſpi-
ritualis poteſtas hanc terrenam poteſtatem
inſtituere habeat, cùm diuinum illud Iere-
f cap 1. & d. cap 6. & c. 1. de maiorit. & obedient. extrauagan. commun. miæ vaticinium id haud obſcure teſtetur f.
Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & regna,
vt euellas, & diſſipes, ædifices, & plantes.
Quod dictum eſt non à quolibet, ſed à Deo
optimo maximo; non regi, ſed ſacerdoti; non
de regia ſtirpe, ſed de ſacerdotali proſapia
deſcendenti, prout pie, & luculenter Inno-
g in d. c. 6. centius g tertius Conſtantinopolitano Im- 4
peratori demonſtrauit. Nec vero vllam per
ſe haberent terreni Principes auctoritatem,
vllam iuriſdictionem, imperium vllum, niſi
Romani Pontifices multis, iiſdemq. graui-
bus impliciti negotijs, temporalem eis cre-
derent adminiſtrationem. Cùm nec Impe-
h cap. 34. de elect. ratores eſſe poſſint, niſi eligantur h ab eis,
quos ipſi Pontifices eorum electores con-
ſtituère. Vnde Imperij iura obtinere non va- 5
lent, niſi fidelitatem, obedientiam, ac reue-
rentiam, tactis ſacroſanctis Dei Euangelijs,
iuriſiurandi religione promiſerint, ſpopon-
derintq. & polliciti fuerint coram Deo, &
B. Petro, ſe perpetuos protectores, procura-
tores, & defenſores futuros ſummi Pontifi- 6
cis, & ſanctæ Rom. Eccleſiæ in omnibus, &
per omnia; item cuſtodituros, & conſerua-
turos poſſeſſiones, honores, & iura eius,
quantum per humanas vires licebit; & alia,
i clem. 1 de iureiuran. quæ i Clemens V. in Viennenſi concilio ſta-
tuit. Immo ea ſemper laus fuit Chriſtiano- 7
rum Regum (cùm primum ſolemni more
diademate ornantur) vt iureiurando fidem
ſuam deuinciant de Eccleſia, ſacro ordine,
ſanctiſq. antiquorum Patrum decretis (in
quibus eccleſiaſtica conſiſtit diſciplina) to-
tis viribus tuendis, & propagandis: iurentq.
ſe daturos operam, vt ea decreta ſeruentur.
Quæ omnia in ſua pragmatica ſanctione
k in exordio pragmatic ſanction. Carolus k huius nominis ſeptimus, Franco-
rum Rex teſtatur, ad quam Guymerius eo-
dem in loco multa docte ſubtexit. Idem &
in reliquis Chriſtiani imperij regnis obſer-
uari veriſimile eſt: in Hiſpania præſertim,
cuius Reges ita ſemper ſe habuerunt erga 8
hanc ſanctam Apoſtolicam ſedem, vt Ca-
tholici cognomine ab ipſa ſede donati ſint.
Quocirca mirum videri non debet, ſi aduer-
ſus eos, qui ordinem ſacrum, reſq. ad eum
ſpectantes res perturbabant, Conſtantinus Ma-
gnus, Theodoſius, Honorius, Martianus,
Leo primus, Iuſtinianus, & poſt eum Caro-
lus Magnus, alijq. pij Principes leges tule-
rint: ſi ſanctionibus ſtatum eccleſiaſticum
tutati ſint, ac plerumque armis. Intellige-
bant nimirum, ſe nihil auctoritatis, aut po-
teſtatis à ſemetipſis habere: ſed quidquid
habebant, à Deo regnorum domino, vel ab
eius Vicario habere profitebantur. Cui om-
nes, cuiuſcumque conditionis, & ſtatus ſint,
ſubeſſe de neceſſitate ſalutis dixit l, defini- l cap 1. de maior. & obed. extrau.
uit, & pronunciauit Bonifacius Octauus. In-
ter quos Fridericus Imperator, cùm ad Du-
catus, quem poſſidebat fidelitatem præſtan-
dam interpellaretur, ſicut ante Imperium
ſolebat, reſpondit m, ſibi omnes homines fi- m Cuiacius lib. de feudis 4. tit 100.
delitatem debere, ſe ſoli Deo, & Romano
9 Pontifici. Si ergo humana omnis creatura
vni ſubeſt Romano Pontifici, huiuſque eſt
imperium n, ex vno in alium locum transfer- n d. clem. 1.
10 re electionem o, aut admittere, aut reijcere o d. cap. 34.
electum, ac confirmatum p ex iuſtis cauſis p cap. 2. de ſenten. & re iud. lib. 6.
deponere, ſubditos à fidelitatis iuramento
abſoluere, & alia id genus facere: quare, ob-
ſecro, priuilegia, quæ Pontificum auctoritas,
vel per œcumenica Concilia, vel per decre-
tales epiſtolas, vel per generalia, ſpecialiaue
reſcripta, vel per alias ſanctiones eccleſiaſti-
cas ſacroſanctis Dei eccleſijs, earumq. Præ-
ſidibus, & miniſtris præſtitit, firma, illibata,
ac prorſus inuiolata manere non debent?
Quanquam nulla principalis extaret lex,
qua immunitatum beneficijs gaudere poſ-
ſent ſacerdotes, nobis tamen ſat eſſet hæc
ſummorum Pontificum præceptione, ac li-
beralitate illis fuiſſe tributa. Verum, quo
magis ciuiles magiſtratus, qui aſſerebant
ſacrum ordinem nullam à ciuilium legum-
latoribus prærogatiuam, nullum priuilegiũ,
nullaque immunitatis beneficia, nihilq. au-
ctoritatis, dignationis, aut poteſtatis habe-
re, ſuo, vt dici ſolet, ſe iugularent gladio; fal-
ſam, ne dicamus temerariam eſſe eorum
opinionem, non ſubtilibus quidem argu-
mentis, aut rationibus longe petitis, ſed ip-
ſiſmet Principum ſanctionibus, nullo vn-
quam tempore interituris, facile demonſtra-
uimus. Quibus, ſi nec contenti ſunt, nec
Principibus illis, nec eorum conſtitutioni-
11 bus habere fidem volunt, (licet id ex reſcri-
pto Imperatorum q Valentiniani, Theodo- q l. 5. C. de diuerſ. reſcript.
ſij, & Arcadij inſtar ſacrilegij ſit), illud ta-
men addi etiam poterit, nempe orthodoxæ
eccleſiæ, viriſq. religioſis auctoritatem, &
iuriſdictionem, prærogatiuas, ac priuilegia,
non modò

non modò ab ipsis summis Pontificibus concessa, sed etiam à CHRISTO singulari potestate donata. Cuius auctoritati, atque potestati nihil velle eos, nisi Christianam fidem deserant, detrahere arbitramur. Quamobrem eos velimus esse rogatos, vt deinceps ita se cum sacerdotibus & factis, & dictis habeant, vt quam de his animo concepimus opinionem, vera nobis, posterisq. nostris videri possit. Quæ, si extra fucum, & fallacias constabit, vtique de eorum salute bene erit sperandum. Quòd autem illa à
CHRISTO radicitus acceperint sacerdotes, suo tempore, & opportuniori loco copiose, clareq. explicabitur: namque instituti nostri non est de ijs, quæ à diuino iure ordini sacro præstita esse dicimus, seorsum, & disiunctim agere: sed vnà cum Romano- 12
rum Pontificum, quorum est sacras scriptu- 13
ras interpretari, & declarare, sanctionibus, ea in medium proferre, & suis in locis aptius, quàm fieri poterit, accommodare: vt vno, eodemq. tempore, & de diuino, & de pontificio iure absoluta disputatio habeatur. Quod cùm valde difficile sit, quòd duo, & quidem immensa, nobis sint sulcanda maria, alieno, hoc est, diuino indigemus auxilio, cuius suauissima spirante aura, varios scopulos, quibus illidi alioquin facile possemus, effugere, ipsa varijs fluctibus agitata maria traijcere, & in eum, quò nauis tendit, portum, secundo cursu perduci optamus, & speramus. Itaque Deum, qui Beatum Apostolorum Principem in fluctibus ambulantem, ne mergeretur, erexit, & ad tutissimum salutis portum deduxit, suppliciter exoramus, vt tanti discipuli intercedentibus meritis, tali nos fauore prosequi dignetur, vt cœptum iter per vastum hoc mare perficere, & ad eum, qui via, veritas, & vita est, tandem possimus peruenire. Amen.

SVMMA EX CAPITE I.

1 *Non in quouis loco Deus coli voluit.*
2 *Tabernaculum, quod sibi Deus fieri præcepit Moysi, fuit ædificium ex lignis confectum instar templi.*
3 *Arca fœderis in sanctuario, hoc est penitiori, & sanctiori loco tabernaculi, custodiebatur.*
4 *Deus nullum habuit templum stabile ante Salomonem.*
5 *Noluit Deus sibi à Dauide ædificari templum, quia is plurimum hostilis sanguinis effudisset.*
6 *Templum Salomonis spatio septem annorum absolutum est.*
7 *CHRISTVS templum Salomonis veneratus est, ac frequentauit, insignibusq. operibus decorauit.*
8 *Deus non habitat in templis manufactis, hoc est vbi hostiæ cæduntur, & sacrificia fiunt secundum carnem.*
9 *Fuluius Vrsinus laudatur.*
10 *Qui iustior est, acceptabilius sacrificium Deo offert.*
11 *In nobis, tamquam in templo, habitat Deus.*
12 *Deus mandauit templa fieri, & splendide ædificari.*
13 *Proportio sacrarum ædium ab humani corporis membris sumi debet.*
14 *CHRISTVS se templum dixit, quòd humana figura templo formã tribuat.*
15 *Pij viri magnam in templis extruendis diligentiam adhibuerunt.*
16 *Basilica S. Petri in Vaticano arte, ac elegantia insuperabilis.*
17 *Tholus Vaticanus admirabilis.*
18 *Angelus à Rocca Augustinianus Tholum Vaticanum descripsit.*
19 *Sacrarum ædium frontes Occidentem respicere debent, si locus consentiat, sin minus, quoquouersum vergant, nihil refert.*
20 *Gulielmi Philandri de sanctorum simulacris in templis collocandis sententia probatur.*
21 *Sine Episcopo non potest ædificari, nec dedicari Ecclesia.*

De constructione Templorum, & quòd inscio Episcopo construi non debent. Cap. I.

VT autem à proposito argumento ne tantillum quidem discedere videamur, placet etiam in hoc tertio libro à templorum constructione
1 initium capere. Non enim Deus optimus maximus, licet vbique sit, omniaq. regat prouidentia sua, & administret, quibusyis tamen in locis, sed in certis, & determinatis coli voluit. Quod ipse Deus charo sibi populo præcauit, vbi de terra Promissionis loquens, postquàm loca Gentium deorum cultu contaminata cum aris, atque idolis dissipari, ac igne deleri mandauit, subiungit [a]. *Non facietis ita Domino Deo vestro: sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, & ponat nomen*

[a] Deut. 12.

nomen suum ibi, & habitet in eo; venietis, & offeretis in illo loco holocausta, & victimas vestras, decimas, & primitias manuum vestrarum, &c. Et paulo post. *Caue, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris: sed in eo, quem elegerit Dominus in vna tribuum tuarum, offeres hostias, & facies quæcumque præcipio tibi*. Cùm antea Moysi, dum esset in Sinai monte, præcepisset [b], vt sibi faceret tabernaculum, *Facite*, inquit, *mihi sanctuarium, & habitabo in medio vestri iuxta omnem similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi, & omnium vasorum in cultu eius*. Erat autem tabernaculũ instar templi ædificium plicatile ex lignis compactum, quod per [c] partes dissolui, & refici, ac quocunque libuisset, perinde atque Arca fœderis, deferri poterat. In quo locus erat sanctior velo distinctus, sanctuarium sanctuarij, ac sancta sanctorum dictus, vbi Arca fœderis custodiebatur: quæ, quibus partibus, quemadmodum etiam tabernaculum, & ornamentis constare deberet, Deus ipse in Exodo [d] demonstrauit: cuius meminit & Paulus, ad Hebræos [e] scribens, & S. Hieronymus [f] singulas partes enarrando, belle declarauit. Idcirco non longius progrediar. Illud vero subijciam, nullum apud Hebræos extitisse templum vsque ad Salomonem Regem. Vnde Dominus [g] Regum secundo Dauidem alloquens ait: *Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? neque enim mansi in domo, ex quo eduxi Israel de terra Aegypti, vsque ad diem hanc, sed fui semper mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens cum omni Israel*. Fecerat enim Moyses [h] tabernaculum, cùm esset in deserto: nullum tamen, vt dixi, ab eo ad Salomonem extabat templum. Sed cùm Dauid omnia, quæ eius ditionis erant, diuturnis conflictata bellis sub suum imperium redegisset, ad templi, in quo Deus habitare posset, ædificationem studium omne, & cogitationem conuertit: cùmq. omnia ad ædificandum necessaria præparasset, Deus ei præcepit, ne ædificaret, quia vir bellator fuerat, multumq. effuderat sanguinis. Legitur enim in libro primo [i] Paralipomenon, Dauidem ad eius filium Salomonem ita dixisse. *Fili mi: voluntatis meæ fuit, vt ædificarem domum nomini Domini Dei mei. Sed factus est sermo Domini ad me, dicens: Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me. Filius, qui nascetur tibi, erit vir quietissimus: faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum: & ob hanc causam Pacificus vocabitur: & pacem, & otium dabo in Israel cunctis diebus eius: ipse ædificabit domum nomini meo, & ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmaboq. solium regni eius super Israel in æternum. Nunc ergo fili mi, sit Dominus tecum, & prosperare, & ædifica domum Domino Deo tuo, sicut locutus est de te*. Et in eodem libro [k]. *De filijs meis elegit Dominus Salomonem filium meum, vt sederet in throno regni Domini super Israel: dixitq. mihi. Salomon filius tuus ædificabit domum meam, & atria mea*. Adepto itaque regno Salomon nihil habuit antiquius, quàm vt templum ædificaret: præparatisq. rebus ad opus necessarijs, anno [l] quarto regni sui iecit fundamenta in monte Moria, hoc est in altero colle montis Sion, qui demonstratus fuerat Dauidi patri eius, in loco, quem parauerat in area Ornam Iebusæi. Et spatio annorum septem totum perfecit opus, quod sane ita erat symmetria, ac proportione compositum, tanta amplitudine præditum, tanta magnificentia, auro, argento, lapidibus, & cedrinis lignis compactum, talibusq. aureis vasis, candelabris, lucernis, forcipibus, hydris, fuscinulis, phialis, mortariolis, thuribulis, & alijs id genus pluribus ornatum, vt omnia longe maxime ædificia superaueit: quæ adeo graphice in libris Regum [m], & Paralipomenon [n] describuntur, vt superfluum esset hic retexere. Et licet hostium iniuria fuerit demolitum, ac igne fere consumptum, iterumq. à Zorobabele, ac rursus ab Herode reædificatum, vt in Esdræ [o] libro, & apud Iosephum [p] legitur: illud tamen desuper semper est veneratus CHRISTVS, atque ideo ementes, & vendentes ex [q] eo eiecit, dicens: *Domus mea domus orationis vocabitur*. In eoq. cæcos, & claudos sanauit. In eo assidue Deum laudabant, & benedicebant [r] Apostoli, expectantes Spiritum sanctum: quo suscepto, omnes vnanimes ibidem orasse testatur etiam historia Actuum [s] Apostolorum: cernimusque passim CHRISTVM, eiusq. Apostolos templum frequentasse, in eoq. fere semper insigne [t] aliquid peregisse. Quid ergo, dicet aliquis, sibi volunt illa [u]. *Deus non in templis manu factis habitat. Etenim Salomon ædificauit illi domum: sed non Excelsus in manufactis habitat, sicut Propheta* [x] *dicit. Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus, aut quis locus requietionis meæ. Nonne manus mea hæc fecit omnia?* Hucusque Acta [a] Apostolorum. Quibus conuenit, quod dicit S. Basilius in exhor-

[b] Exod. c. 25.
[c] Numer. 4.
[d] d. c. 25. vsque ad 30
[e] cap. 9.
[f] epist. 128.
[g] cap. 7.
[h] cap. 40. Exo & cap. 21. Paralip. lib. 1.
[i] cap. 22.
[k] cap. 28.
[l] 2. Paralip. 3.
[m] lib. 3 et
[n] d. cap. cum seqq.
[o] cap. 4. 5. & 6.
[p] Antiq. 7.
[q] Matt. 21. Mar. 11. Luc. 19. Ioan. 2.
[r] Luc. 24.
[s] cap. 2.
[t] Act. 3.
[u] Act. 7. & 17. Isa. vlt.
[x] d. c. vlt.
[a] d. cap 7.

exhortatione ad bapt. & pœnitent. in editione Latina, nempe non locũ, ſed affectum, & intentionem exigi. Deum in medio mari à Moyſe exoratum, Iob in ſterquilinio, Ezechiam in lectulo ad miſericordiam eum prouocaſſe, Hieremiam in luto, Ionam in ceto, Danielem in lacu placaſſe, pueros in camino ſaluari promeruiſſe, Latronem in cruce, Petrum, & Paulum in carcere. Non ſequitur ideo Deum nolle templa eſſe, aut in eis coli, & glorificari, ſed non habitat in templis, in quibus non ſpiritualiter, ſed carnaliter tantum boues immolantur, pecora mactantur, thura adolentur, & his ſimilia procurantur.

b d.c vlt.

Sed vt ait [b] Iſaias, ex perſona Domini. *Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, ac trementem ſermones meos? Qui immolat bouem, quaſi quis interficiat virum. Qui mactat pecus, quaſi qui excerebret canem. Qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem ſuillum offerat*. Nam, vt bene ſcribit

c ad d.cap. vlt.

[c] Hieronymus, immolare bouem, mactare arietem, offerre ſacrificiũ, thura ſuccendere, ita habet Deus, quaſi homicidium, & oblationem canis, & ſuillum ſanguinem, atque blaſphemiam. Quidquid enim corrumpi, quidquid ſurripi poteſt, caſtum donum Deo eſſe non poteſt. Quia Deus ipſe immortalis eſt, & incorruptus, illa mortalia, & corruptibilia, quibus Deus non delectatur: ſed iis duntaxat, quæ non videntur, animi integritate, incruento ſacrificio, laude, hymnis. Ar-

d li 8. verſ. finem.

nobius [d] quoq. vel (vt Fuluius Vrſinus homo, præter antiquarum rerum peritiam, excellentis ingenij, ac in Latinis, & Græcis litteris bene eruditus, in epiſtola in Arnobium exiſtimat) M. Minutij Felicis Octauius aduerſus gentes, quæ irridebant Chriſtianos templa non habere, dixit. *Templum quod ei extruam, cùm totus hic mundus eius opere fabricatus eum capere non poſſit? & cùm homo laxius maneam, intra vnam ædiculam vim tantæ maieſtatis includam? Nonne melius in noſtra dedicandus eſt mente? in noſtro immo conſecrandus eſt pectore? Hoſtias, & victimas Domino offerã, quas in vſum mei protulit, vt reijciam ei ſuum munus? ingratum eſt, cùm ſit litabilis hoſtia, bonus animus, & pura mens, & ſincera conſcientia. Igitur, qui innocentiam colit, Domino ſupplicat; qui iuſtitiam, Deo libat, qui fraudibus abſtinet, propitiat Deum; qui hominẽ periculo ſurripit, optimam victimam cædit. Hæc noſtra ſacrificia, hæc Dei ſacra ſunt. Sic apud nos religioſior eſt ille, qui iuſtior*. Quod & cenſuit Seneca (vt

e lib 6. c. 25.

Lactantius [e] refert) licet ethnicus, dicens. *Vultis vos Deum cogitare magnũ, placidum,*

& maieſtate leni verendum amicum, & ſemper in proximo? Non immolationibus, nec ſanguine multo colendum (quæ enim ex trucidatione immerentium voluptas eſt?) ſed mente pura, bono, honeſtoq. propoſito. A quo nõ diſſentir B. Auguſtinus [f], *Quidquid*, inquit, *in templis manufactis agitur, totum in nobis ſpirituali reædificatione completur. Non enim mentitus eſt ille* [g], *qui dixit, templũ Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.* Et iterum. *Neſcitis* [h], *quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt?* Sic Deus dicitur eſſe in nobis, & in templo eſſe, vt in loco, quia dicitur locus Dei, vbi eius manifeſta fit operatio, & qui plus participat operationis, eius & gratiæ. Quapropter cælum eius thronus eſt: in ipſo enim angeli ſunt facientes eius voluntatem, & ſemper glorificantes ipſum. Et terra ſcabellum pedum eius: nam in ea per catnem conuerſatus eſt. Dicitur & eccleſia, vt ait Damaſcenus [i], locus Dei, in qua ad ipſum orationes diriguntur: & S. Thomas [k]: *Licet domi*, inquit, *detur facultas orandi, difficile tamen fieri poteſt, vt domi tam bene, ac deuote oremus, quàm in eccleſia, vbi tot patres, vbi clamor felici ſocietate excitatus, ad Deum immortalem refertur: plus enim neruorum in ea eſt, & multò audientia maior, quàm in illa priuata, & domeſtica.* Hæc B. Thomas, triplici allata ratione. Prima, nempe, propter loci conſecrationem, ex qua ſpiritalem deuotionem cõcipiunt orantes, vt [l] magis exaudiantur. Secunda propter ſacra myſteria, & alia ſacerdotis ſigna, quæ ibi continentur. Tertia propter concurſum multorum adorantium, ex quo Deus exorabilis fit iuxta illud [m] Matthæi: *vbi ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum*. Quibus mirifice congruit, quod legimus apud S. Baſilium [n]: *Oratio, quæ non eſt comprecatores nacta, multò eſt ſeipſa languidior, atq. debilior*; & S. Ambroſius [o]: *Multi minimi dum congregantur vnanimes, ſunt magni, & multorũ preces impoſſibile eſt, contemni*. Idem dicere voluit Tertullianus [p] cùm ſcripſit: *Coimus in cœtum, & congregationem; vt, ad Deum, quaſi manu facta, precationibus, ambiamus orantes.* Siquidem laudatur apud Lucam [q] centurio, quòd Iudæis ſynagogam extruxiſſet. *Si ergo* (dicit B. Ambroſius [r]) *commendatur à Domino, qui ædificauit ſynagogam, quanto eſt commendatior, qui ædificauit eccleſiã?* Quod, cum Deo gratiſſimum fore certò ſcirent Chriſtianæ fidei Principes, vbiq. eccleſias Deo extrui magno cum feruore curarunt. Namq. Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, &

f Serm. 5. de Dedicatione.
g 1. ad Cor. 3.
h 1. ad Cor. 6.
i lib. 1 cap. 16.
k 2. 2. quæſt. 84. art. 3.
l Reg. 3 c 8 Caiet. 3 p.
m cap. 18.
n epiſt. 68.
o li. de pœnitent.
p in Apologet. cap. 39.
q Beda c 7. Auguſt lib. 18. contra Fauſtũ c. 2.
r ſerm. 89.

Andræam vbique iactis fidei fundamentis, basilicas ædificasse auctor est Nicephorus [f]. Refert quoque Anacletus [t] ecclesiam à S. Marco Euangelista Petri Apostoli adhuc viuentis nomine Alexandriæ fuisse consecratam. Eusebius tradit [u], Christianos, cum in antiquis ædificijs non satis loci haberent, ampliores ecclesias in vniuersis vrbibus, fundamentis earum ad maiorem laxitatem dilatatis, erexisse. Huc etiam referri possunt, quæ in nostris Paratitlis [x] adnotauimus. Nō est itaque dubium, quin templa fieri velit Deus, in ijsq. coli, laudari, & magnificari. Immo, vt iam ostensum est, fieri magnifice, & splendide mandauit. Sed quoniam vera ædium compositio constare debet ex symmetria, cuius ratio diligentissime ab architectis obseruāda est, eaq. pariter ex proportione (est autem proportio ratæ partis membrorum in omni opere, totiusq. commodulatio, ex qua ratio efficitur symmetriarum) non potest ædes vlla cum symmetria, atque proportione rationem habere cōpositionis, nisi ad hominis bene figurati membra (vt docte scriptum reliquit [y] Virtuuius) fuerit rite accommodata. Quare non immerito CHRISTVS dixit corpus suum esse templū. *Soluite* [z], ait, *templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. Non enim de templo illo de congestis in altitudinem saxis ab Salomone constructo, & ab alijs restaurato, sed de templo corporis sui intellexisse Dominum auctor est discipulus ille, quem ipse diligebat. Qui ita bene figuratus erat, vt [a] diceretur. *Speciosus forma præ filijs hominū*. Erat enim, vt ait [b] Apostolus, Dei patris imago. Quid est Deo perfectius? Non potuit itaq. CHRISTI templum, nisi ex symmetria, & proportionibus constare. Veteres architecti, Tarchesius, Pitheus, & Hermogenes, teste [c] Vitruuio, negabant Dorico genere ædes sacras recte fieri: quòd mendosæ, & inconuenientes euaderent. Verum, cùm ex articulis humanis numerum inuentum esse dicat idem [d] Vitruuius, & ex membris separatis ad vniuersam corporis speciem ratæ partis mensura respondere debeat, sequitur profectò eos maxima dignos esse laude, qui etiam Dei templa constituentes, ita operum membra ordinauerunt, vt proportionibus, & symmetrijs separatæ, atque vniuersæ conuenienter efficiantur eorum distributiones. Hoc est, si nos, qui & templa [e] Dei membra nullis præcedentibus meritis, sed per gratiam fieri meruimus, quantum possumus cum ipsius adiutorio laborabimus, ne Dominus noster in membris templi sui, id est in nobis ipsis inueniat, quod oculos maiestatis suæ offendat. Templū ita exstructum, non Dorico ordine, sed Ionica, aut Corinthia ratione, hoc est omni symmetria, & proportione compactum videbitur. Si vero de hisce materialibus templis loquamur, quod instituti nostri proprium est, videbimus pios viros curam omnē, & diligentiam in eis ædificandis adhibuisse. Nec ista indigent probatione: satis enim clara, & aperta sunt oculis nostris. Quid enim magnificētius, & admirabilius illa S. Petri Apostolorum Principis ingenti mole? Quid maiori rotunda, ac celeberrima apside, siue tholo præstantius, aut difficilius? cuius perfectionē, ex quo extrui cœpit, potius optarunt, quàm consumari posse sperarunt hucusque Romanæ Ecclesiæ Præsides, adeo vt in multa secula eam imperfectā visura fuerit longa nepotū nostrorum posteritas, nisi Sixtus V. vt est in magnis maximus, ei arduo operi felicem manum admouisset præterito anno, qui fuit sal. 1588. mense Iulio sic, vt duorum annorum spatio (quod multorum vix fieri posse retro Pontifices iudicarunt) absoluendam iri dictitent architecti, & res ipsa demonstret: cuius artificium, ac splendorē Angelus Camers à Rocca Augustinianus Theologus eruditissimus, ac de re litteraria optime meritus, egregie repræsentauit, sicut cætera omnia, in sua Bibliotheca [f], seu potius rerum gestarū eiusdem Sixti theatro amplissimo. Quod si fieri poterit, poteritq. facile maxima impensa, & exquisita tanti Pontificis diligentia: nihil erit, quod non modo superare, sed nec æquare possit, nobilissimū illud templum operis magnitudine, parietum crassitudine, marmorum nobilitate, altitudine columnarum, præsertim ex terra Africa aduectarum, maculis, ac coloribus præstantium, discoloribus crustis, venis colludentibus illigatis, musiui, vermiculati, ac tessellati operis excellentia, auri copia (vt in Gregoriano sacello iam inspici potest) picturæ varietate, & vt vno verbo dicam, singulari, ac prope diuino artificio. Est enim adeo obseruata illic totius compositionis, ratæq. partis membrorū ratio, & symmetria, vt merito dicatur ad hominis bene figurati membra ibi habitam fuisse exactissimam rationem. Sed obijciet fortasse aliquis B. Petri templū non esse omni arte perfectum: si quidem sacras beatis dicatas ædes ad regiones, quas spectare debent, ita cōstituendas esse [g] veteres dixere, vt earū frontes ad occidentem vergerent hoc ordine, vt altaria, & CHRISTI, sanctorūq. simulacra, & imagines in ea sint parte, qua primū terra illuminatur: nec dici

posse id

---

[f] lib. 2. cap. 31. 39. 40. 41 & 42.

[t] ep. 3 can. sacrosancta distinct. 22.

[u] lib. 8. histor. eccles. cap. 1.

[x] tit. de ædific. eccl. in 2. impress. sion.

[y] lib. 3. c. 1.

[z] Ioan. 2.

[a] Psal. 44.

[b] 2. Cor. 4. & Coloss. 1.

[c] lib. 4. c. 3.

[d] d. cap. 1.

[e] 1. ad Cor. 3. & 6.

[f] Embl. 1.

[g] Vitruuius lib. 4. cap. 5.

poste id superstitionem gentilitatis sapere, quia & vsus id apud Christianos admisit, & approbarunt h Pontifices ex Augustino, qui ait i. *Quae orientē versus, nos litterarum adorare forma docuit*. Et Moses Barcepha Syrus, Episcopus in Bethramam in suo de Paradiso commentario ab Andrea Masio Bruxellano ex Syriaca in Latinam linguā conuerso scribit k, complures existimasse Paradisum in Oriente esse: quia qui templa, aut aedes construere volunt ad Orientem spectantia, ita describunt, vt ad Solem in mense Nisan, hoc est Aprilis, orientem obuersa sit fabrica. Basilius super illud Pauli l. *In omni re gratias agite, &c. Ideo*, inquit, *ad Orientē versi inter orandum stetimus, vt oculos nostros ad contemplandum paradisum assuefaceremus, eoq. locum nostrum pristinum requireremus*. Gregorius vero Nyssenus in sermone, quem in orationem Dominicam composuit, sic ait. *Cōuertimus nos ad Orientem, non modo ideo, quòd illic Deus sit aspectabilis, qui vbique est, neque vllo particulari loco omnino continetur, cùm omnem ex aequo occupet: sed quia locus noster pristinus in Oriente est. & de vita loquor, quam in paradiso agitabamus, ex quo deinde excidimus. Conseuerat enim Deus paradisum in Eden, in Oriente*. Plura collegit huic loco opportuna *Io. Stephanus Durantus in suo de ritibus ecclesiae Catholicae volumine lib. 1. cap. 3. & 15. num. 10.* Non est difficilis solutio. Nam licet sacrae aedes, vt 19 plurimum, ita constituantur, vt CHRISTI imago in media cella collocata spectet ad vespertinam caeli regionem, vt qui aram adeunt orandi causa, oppositum habeant Solem orientem, si tamen aliter fuerint aedes constructae ita, vt seruato hoc ordine, mendosam, & inconcinnam symmetriam euadere sit necesse, eo etiam non seruato, carebunt vitio, docente ipso architectorum magistro Vitruuio m, templorum frontes ad occidentis caeli partem debere respicere, si nulla ratio impedierit, liberaq. fuerit potestas aedis. Quis non videt, quae fuerint B. Petri aedibus impedimento? nam cùm ibi vellent Apostolorum Principi sacrum erigere templum, vbi capite fuit plexus, locusque prope ciuitatis moenia existeret, ad vespertinam caeli regionem frontes apposite dirigi non potuerunt. Caeterùm non mihi displicet, quod Gulielmus Philandrus Castilionius, vir in architectonica arte minime contemnendus, in Vi- 20 truuium n notauit: nempe Paulo III. Pontifici maximo interroganti, quomodo Diuorum, Diuarumq. imagines in templo constitui deberent, respondisse, in editissima, & di-

h can. 5. distinct. 11.
i in lib. de dictio. Basilij.
k cap. 13. par. 1.
l 1. Thess. 5.
m 4. cap. 5.
n ad c. vit. lib 4.

gnissima ara praecipuae cellae, quae in infimo templi capite est (eam vocant tribunal) sacrificium illud crustulum, idest ter sacratissimum CHRISTI corpus esse collocandum: diuorum vero, diuarumq. imagines in singularum lateralium cellarum ara nihilo plures tribus: in aediculis concauis, quas nichios vulgo, aut minora tribunalia appellant, singulas ponendas: sed ita, vt ne seuerior marium facies cum molli foeminarum effigie collocetur. CHRISTO in cruce pendenti suam dandam cellam: dandam & suam B. MARIAE Virgini, matriq. cui habendus secundum Deum honor maximus: reliquas cum aediculis, pro diuorum, diuarumq. merito, hoc est vt quisque gratia praecelluerit, propius, aut longius ab editissima ara distri-
21 buendas. Sed illud omitti non debet, quod Aurelianense concilium o decreuit, nemini scilicet licere ecclesiam aedificare, antequam Episcopus ciuitatis, in qua ipsa erigi debet, veniat, & ibidem crucem figat, publiceque atrium designet, & praefiniat, qui aedificare vult, quae ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum sufficiunt: nec nisi ostensa donatione, domum aedificet. Atque aliter, quàm ita constructas basilicas, dedicari minus voluit p Gelasius Papa: quae si ita erectae fuerint, & dedicatae, nō modo Nicolai Papae q beneficio gaudebunt intus immunitatum priuilegio, verum etiam per circuitum: vt si maiores fuerint, quadraginta passus habebunt: si capellae, vel minores ecclesiae, triginta. Qua de re latius suo loco.

o can. 7. de consecr. distinct. 1.
p can 4 eadem dist.
q can. 6. 17. quaest. 4.

SVMMA EX CAPITE II.

1 *Domum Dei non lapidum congeries, sed consecrationis character constituit.*
2 *Domus Dei vsque in lege veteri oleo vngi consueuit: sed & altare, & vasa.*
3 *Salomon templum Domini à se confectum dedicauit, & benedixit.*
4 *Dedicationis templi Salomonis solemnitas octo diebus celebrata fuit. Haec alio nomine encaenia vocata est.*
5 *Templū Salomonis à Nabuchodonosor destructum, cū à Zorobabel reaedificatum est, iterum dedicatū, ac consecratū est.*
6 *Templum Salomonis aedificatum fuit ter. A Salomone septem: à Zorobabel quadragintasex, ab Herode duorum annorum spatio.*
7 *Apposite notatur malitia Hebraeorum CHRISTVM maligne carpentium: Iosephus defenditur.*
8 *Per templum Salomonis domus noui Testamenti figurata est.*

M 2 9 Felix

9 *Felix Papa primus huius nominis, primus etiã charactere vetuit sacrificia fieri alibi, quàm super altari, & in loco cõsecrato, exceptis casibus necessitatis.*
10 *Higinius Papa absque missarum solemnitate basilicas consecrari noluit.*
11 *Altaria* CHRISTVM *figurant.*
12 *Altaria, nisi lapidea, vngi noluit concilium Hipponense.*
13 *Altaria vngi noluit, nisi cum sanctorum reliquijs, concilium Chartaginense.*
14 *Altare, absque Episcopi decreto, in Ecclesia consecrata erigi nequit.*
15 *Ecclesia, absque summi Pontificis, aut Episcopi auctoritate fabricata consecrari non potest.*
16 *Præter Episcopum, nemo consecrat.*
17 *Episcopus consecrationem inferiori demandare non potest, cùm id ordinis, non iurisdictionis sit.*
18 *Dedicatio quotannis celebranda est.*
19 *Non dedicatur ecclesia, vbi sepulta sint cadauera infidelium, nec in ea missæ celebrantur.*
20 *Ecclesia quæ fuerit hæreticorum, dum Catholica sit, consecratur.*
21 *Gregorius primus Papa ecclesiam Arianorum dedicari permisit.*
22 *Ecclesia, si de consecratione dubitatur, potest denuo consecrari.*
23 *Cùm dubium est, an Ecclesia sit consecrata, & reconsecratur, vtendum his verbis: si non es consecrata, ego te consecro, vt fieri solet in infante, de quo dubium sit, an sit baptizatus.*
24 *Ecclesia semine, aut sanguine, aut adulterio polluta, si est integra, hodie non reconsecratur, sed reconciliatur.*
25 *Reconciliatio ecclesiæ fit per aquam benedictam cum vino, & cinere.*
26 *Si in ecclesia mutentur parietes, non altare, ea tantum salibus exorcizatur.*
27 *Amoto altari, vel fracto lapide reliquiarum, altare iterum consecratur.*

De Ecclesiarum dedicatione ab Episcopo facienda. Cap. II.

CONGESTIS in altitudinem saxis, & lignis sibi inuicem cohærentibus, domus conficitur: nam prius de filuis, & montibus ligna, & lapides præciduntur, fabrorum, & opificum manibus dolantur, collineantur, complanantur: sed domum Domini non faciunt, nisi prius consecratione compaginentur. Ligna ipsa, & lapides, si non sibi certo ordine cohærerent, si non se pacifice innecterent, facile ruinam minatentur, quam timens illuc nemo securus intraret. Volens igitur rerum omniũ Dominus in tabernaculo, & in templo habitare, licet vtrunque compactum ad vnguem esset, vti iusserat, eò noluit tamen prius intrare, quàm dedicatione essent compaginata. Vnde in Leuitico [a] habetur. [a cap. 8.]
2 *Moyses, sicut præceperat ei Dominus, tulit & vnctionis oleum, quo liniuit tabernaculum cum omni supellectili sua. Cùmq. sanctificans, asperfisset altare septem vicibus, vnxit illud, & omnia vasa eius: labrumq. cum basi sanctificauit oleo.* Et in lib. Numeri [b]. *Factum est autem in die, qua compleuit Moyses tabernaculum, & erexit illud: vnxitq. & sanctificauit cum omnibus vasis suis, altare similiter, & omnia vasa eius: obtulerunt Principes Israel, & capita familiarum, qui erant per singulas tribus, præfecti eorum, qui numerati fuerant, munera coram Domino, sex plaustra tecta cum duodecim bobus.* Et paulo post. *Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris die, qua vnctum est, oblationem suam ante altare. Dixitq. Dominus ad Moysen. Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris.* Et ita persequitur, tecensendo munera, quæ per duces fuerunt oblata. Hæc de tabernaculi dedicatione: de templi habetur Regum [b cap. 7.]
3 [c] tertio, & apud Iosephum [d]. Nam, cùm Salomon opus perfecisset, ad eum conuenit vniuersus Israel, vt videret sacerdotes, & leuitas, tabernaculum, & arcam fœderis, & omnia sanctuarij vasa in templum portantes: tum dedicauit, & multis orationibus & victimis benedixit. Immo ibidem legirur. *Cùm exissent sacerdotes de sanctuario, nebula impleuit domum Domini, & non poterant sacerdotes stare, & ministrare propter nebulam. Impleuerat enim gloria Domini do-* [c cap. 8. d lib. 2. antiquit.]
4 *mum Domini. Hinc* [e] *encænia celebrata sunt diebus octo.* Huius dedicationis meminit etiam historia Machabæorũ his [f] verbis. *Sicut cùm Salomon petijt, vt locus sanctificaretur magno Deo, manifestabat hæc: magnifice enim sapientiam tractabat, & vt sapientiam habens, obtulit sacrificiũ dedicationis, & consummationis templi,* &c. Quod cùm à Nabuchodonosor esset destructum, & iussu Cyri [e can. 15. de consecr. 1. distinct.] [f lib. 2. c. 2.]
5 Persarum Regis à Zorobabel reædificatum, & Darij tempore perfectum, iterum [g] sacerdotes, leuitæ, & reliqui filiorum Israel domum Domini magno cum gaudio, & lætitia dedicarunt, & obtulerunt in dedicatione vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadrin- [g Esdræ 1. c. 6. & lib. 3. cap. 7.]

quadringentos,hircos caprarum duodecim,
iuxta numerum tribuum Israel,azimorumq.
festum ibidem celebrarunt, diebus septem
epulantes in conspectu Domini. Postremo,
cùm Herodes Rex idem instauraret tem-
plum,atque altius excitaret, rursus dedica-
tum est. Iosephus, *Hæc vno*, inquit[h], *anno,*
& quinque mensibus ab Herode perfecta
sunt: anno regni eius octauo decimo dedicatio
templi ipso Regis die natali magna lætitia
celebrata est, celebraturque singulis annis.
De qua intelligere voluit ipse Apostolus
Ioannes, dum scribit[i]. *Facta sunt encænia*
in Hierosolymis, & hiems erat, & ambula-
bat IESVS in templo in porticu Salomonis.
Sunt, qui templum ab Herode non refe-
ctum, sed auctum, vetere seruato, existi-
ment, atque Iosephum errare: quia Iudæi
post Herodis excessum, cùm audissent
CHRISTVM dicentem[k]. *Soluite templum*
hoc, & in tribus diebus excitabo illud, re-
sponderunt. *Quadraginta sex annis ædifi-*
catum est templum,&c. nunquam ita dictu-
ros asserentes, si verum fuisset templum il-
lud intra biennium ab Herode constructum:
siquidem tempus quadraginta sex anno-
rum conuenire potius templo, quod à Zoro-
babel sub Cyro fuerat inchoatum, & sub
Dario perfectum. Sed veram esse Iosephi
historiam recte existimauit Carolus[l] Sigo-
nius. Nam ter diximus templum fuisse ædi- 6
ficatum, à Salomone primum spatio anno-
rum septem, secundum à Zorobabele xlvj.
tertium ab Herode intra biennium: neque
primum, neque tertium nominant Hebræi, 7
CHRISTVM fortius redarguere præten-
dentes, quia ea tempora parum causæ eo-
rum fauerent, sed secundum,quod non bre-
ui tempore, sed spatio xlvj. annorum erat
conditum: multo enim longius absunt tres
dies à xlvj. annis, quàm à septem, vel à
duobus. Quoties igitur templum reædifica-
bant, toties dedicabant, & sanctificabant.
Si vero Iudæi (vt Gratianus[m] haud perpe-
ram admonuit) qui vmbræ legis deseruie-
bant, hoc faciebant, multo magis nos, qui-
bus veritas patefacta, & gratia per IESVM
CHRISTVM data est: templa Domino de-
bemus ædificare, & in ipsis orare,eaq. diui-
nis precibus, & sanctis vnctionibus suis cum
altaribus, & vasis, vestibus quoque, & reli-
quis ad diuinum cultum explendum vtensi-
libus deuote, & solemniter sacrare. Augu-
stinus de ciuitate[n] Dei. *Hæc domus Dei ma-*
ioris est gloriæ, quam fuerat illa prima li-
gnis, & lapidibus, cæterisq. pretiosis rebus,
metallisq. constructa. Loquitur Augustinus 8

h lib. 15. antiquit.
i cap. 10.
k cap. 2.
l lib. 2. de repub Hebræor. c. 5.
m in sum. de consecr. 1. dist.
n lib. 18.

Germon. de Sacror. immunit.

de domo illa, cuius gloriam maiorem futu-
ram prædixit Aggæus Propheta. quod non
de templi Salomonis instauratione intelligi
debet, (cùm nunquam ostendatur tantam
illud habuisse gloriam,quãtam habuit tem-
pore Salomonis) sed de domo illa ad no-
uum pertinente testamentum, quæ tanto
vtique maioris est gloriæ, quanto meliores
sunt lapides viui, nempe credentes, quibus
9 construitur. Quamobrem Felix Papa pri-
mus[o] prohibuit, ne sacrificia, nisi super al-
tari, & in locis Deo consecratis, offerri pos-
sint à sacerdotibus, hoc est, in tabernaculis
diuinis precibus à Pontificibus delibutis,
nisi summa cogente necessitate: quod etiam
in concilio Triburiensi[p], & à Clemente[q]
10 primo fuit sancitum. Qui secus fecerit, ex
constitutione Syluestri Papæ à sacerdotum
consortio abijciendus est. Neque Higinius
[r] voluit basilicas, nisi cum missarum solem-
nitate,consecrari, in qua multæ,& non vul-
gares adduntur cæremoniæ, vt videre est in
libro Pontificali. Placuit tamen ex concilio
11 Agathensi[s] altaria, quæ figuram Domini
nostri IESV CHRISTI, qui altare, ho-
stia, & sacerdos noster est, significant, non
solum chrismatis vnctione, sed etiam sacer-
dotali benedictione consecrari; & ex conci-
12 lio[t] Hipponensi non possunt altaria chris-
matis vnctione perungi,nisi fuerint lapidea.
Ante Constantinum erant lignea altaria,
vt quæ,sæuiente persecutione infidelium, de
domo in domum, vel de ciuitate transfere-
bantur: vnde dicit Alexander de Ales[u]:
Ecclesiarum libertate stabilita, altaria lapi-
dea firmitate solita construi cœperunt. idque
varijs de causis, quas recenset idem Ale-
xander[x],eiusque discipulus S.Thomas[y] de
Aquino, S. Io. Chrysostomus[z]: *Altare qui-*
dem (ait) *lapis natura est, sanctum autem*
fit, quoniam corpus Christi accipit. Nec ex
13 concilio[a] Carthaginensi quinto sine san-
14 ctorum reliquijs. In ecclesia vero consecra-
ta nemini fas est[b] absque Episcopi decreto
nouum erigere altare, sin secus demolitioni
15 subiectum est. At contra,ecclesia[c],quæ sine
16 summi Pontificis, aut loci Episcopi auctori-
tate est fabricata, haud dedicari potest: ne-
17 que alius[d], præter Episcopum, valet per-
agere consecrationem: neque[e] ex mandato
etiam ipsius Episcopi,Episcopo inferior ha-
bet dedicandi facultatem: quia id non iu-
risdictionis est, sed episcopalis ordinis.Tan-
18 taq. dignitatis est dedicatio, vt Felix[f], &
Gregorius[g] canonica sanctione decreuerint
cunctarum dedicationum, quemadmodum
Episcoporum, & sacerdotum, solemnitates

o can. 9. eadem 1. dist.
p can. 10. ead
q epist. 2. & 3.
r c. 1. ead.
s cap. 14.
t cap. 6.
u par. 4. q. 36. memb. 1
x ibidem.
y par. 3. q. 83. ad 4. sentent dist. 13
z Homil. 20. in 2 ad Corinth.
a cap. 14.
b can. 23. ead. dist.
c can. 2. et seqq ead. 1. dist.
d c. 9. ead.
e cap. 9 de consecr. eccles. vel altar. in Decretal.
f can. 15.
g can. 16.

 singulis

singulis annis esse celebrandas. Hinc duo insurgunt, quæ videntur habere difficultatem: vnum est, an Ecclesia hæreticorum dedicari debeat: alterum, an semel dicata possit iterum consecrari. Et quo ad primum, distinguitur: aut in ea ecclesia sepulta sunt in- 19
(h can. 15. & 16.) fidelium cadauera: & hoc casu nisi [h] foras proijciantur, ecclesiaq. fuerit mundata, nec dedicanda est, nec ibidem missarum solemnia sunt celebranda; si non item, poterit, dummodo catholica reperiatur, prout Ioan- 20
(i can. 19.) nes Papa primus se fecisse [i] testatur, cùm pro Theoderici Regis causa Constantinopoli fuisset. Scribit quoque Gregorius Ma- 21
(k cap. 30) gnus in libro [k] Dialogorum tertio, sibi Arianorum ecclesiam in regione vrbis, quæ Subura dicitur, cùm clausa ad biennium permansisset, placuisse, vt in fide Catholica (translatis illuc Sebastiani, & Agathæ martyrum reliquijs) dedicaretur. quod factum illico fuit. Altera quæstio, an scilicet Ecclesia semel dicata possit denuo consecrari, maiorem habet dubitationem: nam ecclesia
(l cap. vlt. de bapt. & eius effect. in Decr.) videtur esse similis infanti [l], qui cùm semel sacro baptismatis fonte in forma ecclesiæ est regeneratus, iterum baptizari non potest, ideo & ipsa pluries consecrari non deberet. Circa quod vtendum est distinctione, aut enim de consecratione non dubitatur, aut dubitatur. Hoc casu potest iterum
(m can. 16. ead. 1. dist.) [m] consecrari, scilicet si non certa scriptura, 22 nec testes existant, à quibus consecratio
(n d. can. 14.) sciatur. Nec talis trepidatio, vt [n] ait Felix Papa, facit iterationem: quoniam non monstratur iteratum, quod nescitur esse factum: putarem ego consecrantem posse vti illis 23 verbis: *Si non es consecrata, ego te consecro*, vel alijs similibus, argumento eius,
(o c. 3. eod. de bapt. & eius effect.) quod sanciuit [o] de infante Alexander III. cùm dubium est, fuerit baptizatus, nec ne. Si de dedicatione constat, aut ecclesia est, aut non est integra: si integra, non iteratur
(p can. 17. et seq. ead. 1. dist.) consecratio, nisi homicidio [p], sanguinis effusione, adulterio, vel quouis humano semine fuerit polluta: quibus casibus diligentis- 24 sime olim expiabatur, & denuo consecraba-
(q cap. 4. de consecr. eccles. vel altar.) tur. Hodie vero ex Innocentiana [q] sanctio- 25 ne non est opus reconsecratione, sed sufficit reconciliatio, quæ fit per aquam cum vino, & cinere benedictam. Aut non est integra: & tunc distingue iterum, vel motum fuit al- 26 tare, vel parietes duntaxat mutati sunt, non
(r d. can. 17.) autem altare: hoc casu [r] salibus tantum
(f ep. 1. c. 4.) exorcizatur. Etsi Vigilius Papa statuit [f] nihil officere, si ecclesia, in qua sanctuaria, nempe altaria, non erant, minime aspergatur aqua exorcizata. Siquidem in consecratione cuiuslibet ecclesiæ, in qua Spiritus sancti ara non ponitur, hoc est sanctorum reliquiæ, celebritatem scimus tantum esse missarum: atque ideo, si qua sanctorum basilica à fundamentis fuerit renouata sine altaris motione, & in ea fuerit missarum solemnitas celebrata, totius consecrationis sanctificatio implebitur. Si vero sanctuaria, videlicet sanctorum reliquiæ, quæ habebat, ablata inde sunt, rursus eorum depositione facta, & missarum solemnitate reuerentiam
27 sanctificationis accipiet. Amoto igitur altari, vel lapide, sigillum continente, fracto, diminutoque, non iterum [t] consecratur ec- (t cap. 1. de consecr. eccles. vel altar.) clesia, sed altare solum, etiamsi [u] tectum illæsis parietibus corruisset. atque ideo in (u c. 6. eod.) decretalibus inscribitur titulus, *de consecratione ecclesiæ, vel altaris*.

SVMMA EX CAPITE III.

1 *Personæ sacræ inter ministros operis, & expositores verbi Dei diuiduntur.*
2 *Deus A. ronem Pontificem, eius vero filios sacerdotes, exp'eto tabernaculo constituit.*
3 *E tribu Leui prognati tantum, & de stirpe Aaronis sacerdotium consequebantur.*
4 *Etiam ex muliere Leuita natum oportebat, qui sacerdos consecrandus foret.*
5 *Dauid sacerdotes in vigintiquattuor classes diuisit, à vigintiquattuor filijs Eleazaris, & Ithamar, Aaronis filijs descendentes.*
6 *Corpore vitiosi à sacerdotio excludebantur, etiam apud Hebræos.*
7 *Sacerdotes tabernaculum intraturi nihil, quod inebriare posset, ebibebant: multa quoque alia facere prohibebantur, quæ videas hic.*
8 *Sacerdotes scortum ducere vxorem non poterant, nec repudiatam à marito.*
9 *Officia sacerdotum.*
10 *Sacerdotum ministeria per classes, & hebdomadas distributa fuerunt à Dauide.*
11 *Maxima fuit differentia inter summum Pontificem, & Principes sacerdotum.*
12 *Vnaquaque classis sacerdotum Hebræorum plus, quàm quinque millia hominum habuit.*
13 *Principes sacerdotum, seu summi sacerdotes, erant tantum classium capita.*
14 *Pontifex maximus vnicus erat.*
15 *Pontifex vocabatur etiam, qui Pontificatum gessisset, cessissetq.*

16 Leui-

16 *Leuitarum duo erant genera, alterum à Moyse, alterum à Dauide institutum.*
17 *Ministerium Leuitarum à vigesimoquinto ætatis anno incipiebat: desinebat vero quinquagesimo.*
18 *Leuitas pro primogenitis accepit Deus, suosq. vocauit.*
19 *Postquam arca circumferri desijt, veriores Leuitæ à Dauide instituti sunt, qui templo deseruirent, in vigintiquattuor classesq. distributi.*
20 *Cantores à Dauide ortum duxerunt.*
21 *Cantores per tunicas à sacerdotibus distinguebantur. Ij enim lineas, illi byssinas gestabant.*
22 *Agrippa Rex Iudæa lineas sacerdotales tunicas cantoribus contra leges concessit.*
23 *Cantores cum sacerdotibus Deum musicis omnis generis instrumentis laudabant.*
24 *Ianitores in vigintiquattuor turmas itidem diuidebantur, quarum quæque suum habebat Principem.*
25 *Ianitores ianuas templi, & pecuniam sacram præcipue custodiebant.*
26 *Nathinæi leuitis aderant: ideo hypodiaconi appellari possunt.*
27 *Nathinæorum nomen fortasse à Dauide inuentum: officium minime, vt qui antea extarent: Gabaonitæ vero vocabantur.*
28 *Scribæ, Prophetæ, Nazaræi Deo seruiebant: sacra vero non attingebant. Vide eorum officia.*
29 *Clericus est, qui* CHRISTI *seruit Ecclesiæ.*
30 *Clerici dicti sunt à sorte: κλῆρος enim sors est Græce, vel hæreditas: ideo dicti, quia de Domini sorte sunt, seu Domini partem habent.*
31 *Ordines clericorum sunt: Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, Episcopus.*
32 *Episcopi, Apostolis vita functis, eorum vices suppleuerunt.*
33 *Collegia, & conuentus Christianorum expresse à Gentibus vetiti sunt.*
34 *Presbyteri, hoc est ætate prouectiores, ad supplendas Episcoporum vices creati sunt.*
35 *Presbyteri tempore Apostolorum fuerunt.*
36 *Paulus accusationem sine testibus aduersus presbyteros reijci mandauit.*
37 *Presbyteri æquales fere tempore diaconis fuerunt, qui & ipsis ministrabant.*
38 *Episcopi presbyteros constituebant, vt partem oneris in Ecclesia ferrent.*
39 *Episcopatus est nomen dignitatis, presbyteratus ætatis.*
40 *Episcopo, tanquam Domino, obedientiam præstari mandat Ignatius Petri auditor, ac Antiochiæ Episcopus.*
41 *Diaconi, pro Leuitis in Ecclesia fuerunt instituti antiquitus.*
42 *Diaconi curam victus publici habebant.*
43 *Facultatum proprietas ad Christianos in fide retinendos permissa est.*
44 *Diaconi stipem egenis procurabant.*
45 *Christiani profectus causa conueniebant frequenter, etsi seorsum viuebant.*
46 *Plinius Secundus apud Traianum Christianos accusat tantum, quod nollent sacrificare, laudesq.* CHRISTI *canerent.*
47 *Diaconi ministrant Episcopo, & presbytero in sacramento Eucharistiæ conferendo fidelibus, iuxta ritum antiquissimæ Ecclesiæ.*
48 *Diaconi sunt tanquam oculi Episcoporum: explorāt enim vniuersam Ecclesiam.*
49 *Ecclesiastica disciplina sub diaconorum cura est.*
50 *Diaconus non sedet, nisi iubente presbytero.*
51 *Olim xxv. hodie xxiij. annus ex Concilio Tridenti diaconatui necessarius est.*
52 *Diaconus subdiaconatus officium per annum exercuisse debet: huic tamen tempori Episcopus, quantum libuerit, detrahet.*
53 *Subdiaconi, quos antiquitus Nathinæi exprimebant, tempore Apostolorum fuerunt.*
54 *Hypodiaconi officium, seu ministerium.*
55 *Acolythi etiam laborantes dicti sunt, quoniam eorum officium esset laboris plenum, vt inuenies hoc loco.*
56 *Acolythi etiam coroferarij vocantur.*
57 *Arguitur Contius de Acolythi vocis mala interpretatione.*
58 *Exorcista antiquissimus est, dæmonesq. adiurat.*
59 *Libellus de manu Episcopi acceptus insigne est officij exorcistæ.*
60 *Formula exorcismi. Accipe &c. ex Concilio Carthaginensi quarto.*
61 *Vlpianus Iurisconsf. Christianorum osor, eos impostores appellauit.*
62 *Suetonius Tranq. Christianos superstitiosos, ac maleficos vocat.*
63 *Psaltes, seu cantor, seu Anagnostes, seu lector, cantandi, & legendi in concione fidelium officium habebat.*

M 4 64 Ostia.

64 *Ostiario, qui Ianitor in veteri lege erat, ædis sacræ, clauiumq. custodia incũbit.*

65 *Simulac quis est factus clericus, eximitur e patria potestate.*

66 *Percutiens clericum excommunicatur, nec, nisi à Rom. Pont. absoluitur.*

67 Dignitates *ecclesiasticæ, aut officia pro locorum varietate, varium & ortum, & vsum habent.*

68 *Archidiaconatus omnium inferiorum dignitatum, vt plurimum, Princeps est.*

69 *Archidiaconus, diaconis, & hypodiaconis imperat.*

Vide subinde maximam Archidiaconi auctoritatem.

70 *Archidiaconus habet subiectum Archipresbyterum, sicut ipse Episcopus.*

De personis sacris, tam veteris, quàm nouæ legis: & quæ sit differentia in sacris litteris inter Pontificem Maximum, & Principem sacerdotum. Cap. III.

EXTRVCTIS omni apparatu templis, atque à consecratione formatis, relinquitur, vt agam de personis, quibus tam legis, quàm gratiæ tempore horum locorum, rituum, omniumq. cæremoniarum cura, & custodia reseruata fuit. Neque de his agere pluribus in animo est: sed paucis exponere, vt lectoribus possibile sit summo digito, & quasi per indicem ea tetigisse. Namque intentio nostra est potissimum de sacerdotali dignitate, auctoritate, & immunitatum beneficijs dicere, de quibus nihil, quod sciam, prætermittam. De ipsarum vero sacrarum personarum institutione, munere, vestitu, ornatu quàm strictius potero. Personas sacras appello, 1
quæ aut in ministerio diuino versabantur, aut aliquo modo Dei voluntatem, ac legem exponebant. Nam, vt à veteri Testamento incipiam, non solum fuere Pontifices, Sacerdotes, Leuitæ, Cantores, Ianitores, & Nathinæi: sed etiam Nazaræi, Prophetæ, & Scribæ cum eorum sectis. Verum statim 2
atque à Moyse ædificatum fuit tabernaculum, Aaron[a] Dei iussu in Pontificem fuit electus, Pontificalibus vestimentis indutus, oleo delibutus, & consecratus. Filij quoque eius oblati, tunicis lineis vestiti, baltheis cincti, ac mitra eorum capiti imposita, consecrati sunt in sacerdotes. Deus igitur Aaronem Moysis fratrem ex tribu Leui, summum sacerdotem, seu Pontificem, filios vero sacerdotes constituit. De Pontifice suo loco diffusius. Vt autem inter omnes sacerdotes vnus excellit Pontifex, sic cæterarum sacrarum personarum primas tenuere sacerdores. Neque omnes talem conse-
3 qui poterant dignitatem: sed tantum, qui erant de tribu Leui, & de progenie Aaronis. quod indicat eriam Paulus ad Hebræos scribens[b], dum ait. *In quo enim hæc dicuntur, de aliena tribu est, de qua nullus altario præsto fuit: manifestum est enim, quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.*
4 Iosephus[c] contra Apionem. *Oportet*, inquit, *eum, qui sacerdotium habiturus est, ex eius gentis nasci muliere, & genus per antiquam lineam, & multis testibus approbare. Quod scilicet agimus, non solum in ipsa Iudæa: sed vbicumque nostra gens reperitur. etiam ibi integritas circa nuptias sacerdotum seruatur, hoc est in Aegypto, & Babylonia, & vbicumque quilibet de sacerdotũ genere dispersi sunt: mittunt enim Hierosolymam conscribentes à patre nomen nuptæ, & antiquorum progeni-*
5 *torum, qui huius rei testimonia prabuere.* Dauid autem, cùm sua ætate extarent familiæ ab Eleazaro, & Ithamar Aaronis filijs vigintiquattuor descendentes, in vigintiquattuor classes[d], vel si mauis, turmas, secundum vices, & ministerium, sacerdotes omnes distribuit, atque eis nomen imposuit ab eo, qui tum illius familiæ primatum obtinebat. Neque omnes, qui semine Aaronis per familias oriebantur, ad sacerdotium admitti poterant. Nam in Leuitico[e] Do-
6 minus Moysi dixit. *Loquere ad Aaron. Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius, si cæcus fuerit, si claudus, si vel paruo, vel grandi & torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus: omnis, qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedat offerre hostias Domino, nec panes Deo suo.* Hinc[f] Philo. *Sacrificare nulli sacerdoti, nisi integro, permittitur, cui ne minima quidem insit labecula.* Quæ omnia luculenter explicat, & ad mysticum sensum quàm accõmodate trahit Gregorius Magnus in[g] Pastorali, eaq. refert Gratianus[h] noster, quemadmodum etiam alias[i] Pontificales constitutiones ad eandem rem spectantes. Neque vinum,

neque

a Exod. c. 28 & 29. Leu. 8. c. im. 1 dist. 21. & can. 9. 8 q. 1

b Hebr. 9.

c lib. 2.

d 1. Paral. 24.

e Leuit. 21.

f lib. de sacrific.

g c. 2. 1. par.

h can. 2. d. 49.

i can. 6. dist. 33. & can. 91 1. q. 1.

k Leuit. 10. neque [k] quidquam aliud, quod inebriare
potest, quando intrare tabernaculum debe-
bant, bibere fas erat. Neque super mor-
l Leuit. 21. tuum [l] stare, nisi super patrem, matrem, fi-
lium, filiam, fratrem, & sororem, virginem
tamen. Neque caput, barbamue radere, 8
neque in carnibus suis incisuras facere.
Neque scortum, neque vile prostibulum,
neque repudiatam à marito in vxorem du-
m lib. 6. Belli Iud. cere. Vnde Iosephus [m]. *Ad altare, tem-
plumq. accedebant carentes omni vitio. Sa-
cerdotes veste amicti byssina, maxime verò
mero abstinentes, ac sobrij religionis metu,
ne quid rem diuinam faciendo, peccarent.
Præcipitur sacerdotibus* (ait S. Hieronymus
ad Fabiolam de vestitu sacerdotum epist. 4.
lib. 3.) *ne ministraturi in templo vinum, &
siceram bibant, ne ebrietate, & crapula, &
curis huius vitæ prægrauentur corda eorum,
nec partem habeant in terra, nisi solum
Deum; vt nulla debilitate insignes sint, ne
truncis auribus, læso oculo, simis naribus, clau-
do pede, cutis colore mutato. Quæ omnia re-
feruntur ad animæ vitia: voluntas enim in
homine, non natura damnatur.* Nam ipsi 9
n Num. 4. Paral. lib. 1. c. 6. & 2. c. 29. & Lucas c. 1. Paulus ad Hebr. 8 olea [n] conseruabant, vasa tabernaculi in-
spiciebant, incensum quotidie offerebant,
sacrificium quotidianum faciebant, & si
quando extra ordinem pro populo, aut pri-
o Leuit. 17. uatis [o] offerendum erat, offerebant ipsi, &
diebus festis sacrificium populi agebant, &
p d. cap. 29. pelles [p] holocaustorum cum Pôtificibus de-
q Paralip. 2. cap. 8. trahebant. Quanquam Dauid Rex [q] omnes 10
sacerdotes quotidie ministerijs sacris noluit
occupari, sed singulas classes singulis heb-
domadibus operari. Cuius institutionis me-
minit etiam Iosephus in lib. 2. contra Apio-
nem. Neque illud hic omitti debet, quod
Theologis maximam fecit difficultatẽ, nul-
lum inter summum Pontificem, & Princi-
pes sacerdotum discrimen constituentibus,
cùm maxima sit differentia: vt animaduer-
r lib. de rep. Hebr. 5. c. 2. tit perite Carolus [r] Sigonius. Nam singulis 11
sacerdotum classibus (quę, vt dixi, erãt xxiv.
s lib. 2. quarum singulæ, teste [s] Iosepho contra 12
Apionem, plus, quàm quinque millia ho- 13
minum habebant) quidam præstant sacer-
dotes, qui etiam communi nomine cum
summo Pontifice ἀρχιερεῖς, à Latino vero
interprete Principes sacerdotum, & Ponti-
fices dicti sunt. Nec isti erant summi Pon-
tifices, sed classium capita. Esdra fuit Prin-
ceps sacerdotum, nunquam tamen Pontifi-
t cap. 8. catum Maximum gessit. Audite ipsum [t] lo-
quentem. *Custodite, donec appendatis co-
ram Principibus sacerdotum, & Leuitarum,
& ducibus familiarum in Hierusalem.* Mar-
cus [u] Euangelista. *Adduxerunt* IESVM *ad* u Marc. 14.
*summum sacerdotem Caipham: summi vero
sacerdotes quærebant aduersus* IESVM *te-*
14 *stimonium.* Summi illi sacerdotes non erant
Pontifices maximi, quia vno, eodemq. tem-
pore multi Pontifices maximi esse non po-
terant: licet qui prius fuerat Pontifex, abdi-
cato Pontificatu, adhuc Pontifex appella-
15 retur, vt alibi dicetur. Concilium enim, de
quo agitur ibi apud Marcum, inibant non
modo Pontifex Maximus, sed etiam Princi-
pes classium sacerdotalium. Scæua quoque
(cuius mentio in actis [x] Apostolorum fit, x Act. 19.
in his verbis. *Erant cuiusdam Iudæi nomine
Scæua, Principis sacerdotum, septem filij*, &c.)
minime gessit Pontificatum Maximum, aut
gerere Ephesi, de qua ibi sermo est, potuit.
16 Sacerdotes proxime sequebantur Leuitę, ex
tribu Leui [a] dicti: horum duo erant genera, a can. 2. d. 21.
alterum à Moyse, alterum à Dauide insti-
tutum. Illis Deus [b] commisit curam taber- b Nu. 1. & 3.
naculi, & vasorum, & instrumentorum eius,
& arcæ fœderis, vt eam deferrent, & custo-
dirent, & sacerdotibus ministrarent: ideo
ipsam arcam [c] portabant, velum, mensam, c Ibid. 4.
cortinas, tectum tabernaculi, tentorium, fu-
niculos, vasa, tabulas, vestes, columnas, ba-
ses, totam supellectilem. Et à xxv. ad L.
tantum ætatis annum assumebantur, vt ha-
betur eodem lib. [d] Numeri. *Hæc est lex Le-* d c. 8. & can. 2. dist. 77.
17 *uitarum. A vigintiquinque annis & supra
ingredientur, vt ministrent in tabernaculo
fœderis: cumque quinquagesimum annum
ætatis impleuerint, seruire cessabunt, eruntq.*
18 *ministri fratrum suorum.* Hos autem Leui-
tas pro primogenitis sibi accepit Deus. *Ego* [e] e d. c. 3. & 8 Exod. 13. & can. 12. 25. q. 1.
*tuli Leuitas à filijs Israel pro omni primoge-
nito, qui aperit vuluã in filijs Israel: eruntq.
Leuitæ mei: meum est enim omne primogeni-
tum, ex quo percussi primogenitos in terra
Aegypti. Sanctificaui mihi quidquid primum
nascitur in Israel: ab homine vsque ad pecus,
mei sunt.* Subinde onere arcæ ferendæ subla-
19 to, Dauid [f] alios, illis propemodum abro- f 1. Par. c. 23
gatis, Leuitas sacerdotum, & templi mini-
stros creauit, qui vere Leuitæ dicebantur;
alios Cantores, alios Ianitores, alios Scri-
bas, & Iudices esse mandauit, ministrorum
vigintiquattuor millia, Scribarum, & Iudi-
cum sex millia, Cantorum quattuor millia,
& totidem Ianitorum. Hos etiam ministros
Dauid in viginti quattuor classes distinxit,
classiumq. capita erant, & principes [g] Le- g Ibid. c. 9. Esdr. 1. c. 8.
uitarum perinde, atque sacerdotum nomi-
nabantur [h]. Salomon ædificato tẽplo iuxta h 2. Par. c. 8
dispositionem patris sui, officia sacerdotum
in ministerijs suis constituit, Leuitas in or-
dine

dine suo, Cantores, aliosq. ministros. Cantores nuper instituerat Dauid, ijque tunicis 20
byssinis induebantur, & à sacerdotibus li- 22
neas habentibus distinguebantur: etsi postea, vt auctor est Iosephus [i], ab Agrippa 25
Iudææ rege impetrarunt, vt deposita byssina veste, lineam, quod tamen legibus aduersabatur, sacerdotalem induerent: qui cũ sacerdotibus Deum laudabant [k], cymbalis, 21
psalterijs, & cytharis concrepantibus: tubis, voce, organis, & diuersi generis musici concinebant, ac plerumque in illud prorumpebant. *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.* Erant [l] quoque Ianitorum vigintiquattuor 24
turmæ, seu classes, & harum quælibet suum habebat principem. Horum officium in eo 23
præcipue consistebat, vt prope ianuas templi excubarent, sacras arculas obseruarent, pecuniæ sacræ custodiam haberent. Immo Regum [m] quarto etiam pecuniam à populo ipsos collegisse monemur. Ianitoribus adhe- 26
rebant Nathinæi: isti Leuitis perinde, ac Leuitæ sacerdotibus, operam ministerij præstabant. quemadmodum vero Leuitæ Diaconi, sic [n] Nathinæi Hypodiaconi appellari possunt. Nam Esdra, *De Nathinæis*, inquit [o], *quos dederat Dauid, & Principes ad ministeria Leuitarũ*, &c. Ex quo loco haud 27
male Sigonius [p] conijcit Dauidẽ huius nominis auctorem fuisse, non autem officij, cũ eorum officium extaret prius, vt qui vocarentur Gabaonitæ, de quibus nõ semel apud Iosue [q] fit sermo. *Liberauit Iosue Gabaonitas de manu filiorum Israel, vt non occiderentur: decreuitq. in illo die eos esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini, cadentes ligna, & aquas comportantes vsque in præsens tempus in loco, quem elegisset Dominus*. Hæc de his, qui sacris ministerium præbebant. Erant quoque alij, qui licet Deo 28
operam suam dedicassent, sacra tamen non attingebant. At vero isti in triplici erant differentia: nam alij Deo corpus suum consecrabant, alij Dei oracula, videlicet futura bona, malave prædicebant, alij Dei legem interpretabantur: isti Scribæ, alij Prophetæ, illi vero Nazaræi vocabantur. Horum 32
mentio fit in libro Numeri [r], & [s] Iudicum eodem. Philo [t] etiam plura de ipsorum voto memoria prodidit: de Scribis & Prophetis millies, tum in nouo, tum in veteri Testamento habetur. Ex his Prophetis, Scribis, & Nazaræis diuersæ ortæ sunt sectæ, de quibus abunde Carolus [u] Sigonius agit, ad quem curiosos relego. De his igitur hactenus: de nostris videamus modo. Nam translato [x] sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat. Apud nos, qui sacris ministeria præstant, vno verbo clerici dicuntur. Constantinus Imperator [y] eleganter definit clericos omnes, qui diuino cultui ministeria religionis impendunt: & B. Hierony-
29 mus in epistola ad Nepotianum. *Clericus est, qui CHRISTI seruit ecclesiæ*. Isidorus de [a] ecclesiasticis officijs existimat clericos
10 hinc appellatos esse, quòd Matthias sorte fuerit electus: quem primum per Apostolos legitur ordinatum: κλῆρος enim Græce, Latine sors, vel hæreditas dicitur. Propterea ergo vocantur clerici, quia de sorte Domini sunt, vel quia in Domino partem habent: in sua enim ordinatione, vt ait Innocentius [b] III. vel adsumuntur in hæreditatẽ Domini, vel assequuntur hæreditatem in ipso, vt vere possint canere cum [c] Propheta. *Dominus pars hæreditatis meæ*. In genere igitur omnes clerici nuncupantur, qui in ecclesia CHRISTI ministeria præstãt. Eorum autem nomina, & gradus sunt isti: Ostiarius, Psalmista, aliàs Lector, Exorcista, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus,
31 Presbyter. Maiores sacerdotes iurisdictionem ordini annexam habent: ac cùm animarum saluti inuigilare, sibique commissi gregis mores explorare debeant, Episcopi, hoc est, speculatores, ac superintendentes dicuntur; atque in tres classes distribuuntur, nimirum in Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos; vel, si diligentius mauis, in quattuor: in maiores Patriarchas, Orientales quattuor: in Primates, qui & minores Patriarchæ nuncupantur (de quibus suo loco [d] sermonem habebo) in Archiepiscopos, seu Metropolitanos, & in Episcopos. Quorum omnium infra mentionem fusius faciam, cùm longiorem, & specialem postulent tractatum. De presbyteratu, alijsque inferioribus ordinibus in præsentia dicetur. Et vt altius res repetatur, nulli dubium est, quin à CHRISTO sint cõstituti Apostoli, & ab Apostolis Episcopi, prout Paulus ad Timotheum, & Titum: quod ad eos scriptæ ab eo epistolæ declarant, & lectio [e] Actuum
32 Apostolorum demonstrat. Sic deinde Episcopi, Apostolis vita functis, in eorum locum fuerunt. Vnde B. Augustinus excellentissime in commentarijs [f] ad Psalmos. *Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt, & constituti Episcopi: hos ipsa Ecclesia patres appellat: hos ipsa genuit, & ipsa hos constituit in sedibus patrum*. Verũ, quoniam Episcopis publice vbique in ciuitatibus docere, & omnia, quæ erant Christianæ

i lib. 20. antiquit.
k Paral. 2. cap. 7. & 20. 2. Esdr. c. 3. & 13.
l 1. Par. 26.
m 4. Reg. 24
n can. 2. §. Hypodiaconos. dist. 21.
o lib. 2. c. 8.
p de repub. Hebr. lib. 5. c. 7.
q c. 5. 9. & 20.
r Num. 6
s Iudic. 20
t li. de sacr.
u eod. c. 9.
x ad Heb. 7. & c. 3. de cõstit.
y l. 2. C. Theod. de episc.
a lib. 2. c. 1. & can. 2. d. 21.
b cap. 16. de præb. & dig.
c Psal. 15.
d infra c. 7. & 8.
e cap. 20.
f Psal. 44.

stianæ Reipublicæ necessaria, curare minus
licebat, ob ethnicorum potentiam (prohi-
bebantur enim collegia, cœtusq. vt Plinius [g]
Nicomediæ ex edicto Traiani se fecisse te- 13
statur: & Martianus [h] Iurisconsultus, *Man-*
datis principalibus, ait, *præcipitur Præsidi-*
bus Prouinciarum, ne patiantur esse collegia
sodalitia, etiam religionis ergo, nisi ex Se-
natusconsulti [i] *auctoritate, vel Cæsaris col-*
legium, vel quodcumque tale corpus coierit)
eis necesse fuit deligi viros ætate prouectos,
atque ingenio, doctrina, religioneq. eximia, 14
vt docerent populum in ciuitatibus, vel vi-
cis, publice, vel priuatim, vt magis commo-
de videbatur, iuuarentq. Episcopos in toto
hoc munere administrandæ, regendæq. Rei-
publ. Hi vero Græca voce, *Presbyteri*, hoc
est ætate prouectiores dicti sunt: πρέσβυς
enim senem significat, & πρεσβύτερος senio-
rem. Fuisse autem presbyteros Apostolorũ
tempore, plus quàm manifestum est ex ipso-
rum Actis, vbi [k] legitur. *Cum Paulus, &* 15
Barnabas constituissent illis per singulas ec-
clesias presbyteros, & orassent cum ieiunatio-
nibus, commendauerunt eos Domino, in quem
crediderunt. Et alibi [l]. *Statuerunt, vt ascen-*
derent Paulus, & Barnabas, & quidam alij
ex illis ad Apostolos, & presbyteros in Hie-
rusalem. Et pluries ibidem. Et in priori epi-
stola [m] ad Timotheum Paulus ait. *Qui be-*
ne præsunt presbyteri, honore duplo digni ha-
beantur, maxime, qui laborant in verbo, &
doctrina. Ibidemq. Timotheo mandat, ne 16
accusationẽ aduersus presbyteros recipiat,
nisi cum duobus, aut tribus testibus. Quia
fultus auctoritate Sixtus [n] Papa Primus idẽ
de Episcopis statuit: quod etiam in canoni-
bus [o] Apostolorum decretum reperias. Et
licet diaconorum munus illud fuerit Hiero-
solymis, vt victus publici curam gererent,
cùm omnia conferrentur in commune à cre-
dentibus: eodem tamen fere tempore fue-
runt presbyteri, quibus & ipsi ministrabant
diaconi. Nam presbyteri quoque ab Epi- 17
scopo constituebantur, vt docendi, bapti-
zandi, sacra faciendi, administrandæ deni- 18
que huius Reipub. curam, & munus vnà cum
eo sustinerent, vt Apostolorum canonibus [p]
continetur. Erant enim Ecclesiæ capita
Episcopi, & presbyteri, vt in Apologetico
Tertullianus [q] antiquissimus scriptor nos
aperte docet. Sed præerant, vt alibi dicen-
dum est, Episcopi: quod idem Tertullianus
asserit [r], *Præsident*, ait, *probati quidem se-*
niores, honorem istum, non pretio, sed testi-
monio adepti: neque enim pretio vlla res Dei
constat. Episcopos vocat seniores. Erat Epi-

g lib. 10. ep. 97.
h l. 1. ff. de coll. & corporibus illic.
i l. 3. ff. eod.
k cap. 14.
l cap. 15.
m cap. 5.
n epist. 2. ad Epis. Hisp. & can. 13. 2. q. 7.
o can. 2.
p can. 2. & 18.
q cap. 39.
r eod. c. 4.

39 scopus omnium presbyterorum maximus,
quia, vt dicit Hieronymus [s] apud Gratia-
num [t], Episcopatus est nomen dignitatis,
presbyteratus ætatis. Vnde Ignatius An-
tiochensis Episcopus, & Petri auditor in
40 epistola ad Trallianos, *Episcopo*, inquit, *ve-*
stro, tamquam domino, subiecti estote, & nihil
præter Episcopum agite. Non est itaque du-
bium, quin Episcopus dignitate, & aucto-
ritate longe maior sit presbytero, cui & vi-
ces suas committere potest. Vnde, si quæ-
ratur; an presbyter Sacramentum confir-
mationis rite conferat, cùm id solius Episco-
pi munus sit [u]: Respondetur, eum ex dispen-
satione Apostolica illud conferre posse, vt
post B. Thomam [x], & alios etiam ex Con-
cilio [y] Tridentino probat Io. Stephanus Du-
rantus [z]. Plura veniunt dicenda: sed alio vo-
41 camur. Diaconorum ad exemplum [a] Leui-
tarum institutio antiquissima est; & iam ab
42 initio nascentis Ecclesiæ constituta. Nam
victus publici, vt iam innui, curam habebāt,
43 cùm omnia inter Christianos essent commu-
nia: verum, cùm discessissent Apostoli Hie-
rosolymis, quo facilius Christiana Respu-
blica propagaretur, suas quemque faculta-
tes retinere permissum est, ne earum com-
municandarum, & amittendarum metus à
Christianismo quemquam retraheret: quod
44 satis indicat historia Actuum [b] Apostolorũ.
sed stipes quasi cogebatur, hoc est omnes
ad egentium subsidium contribuebant. Pau-
lus [c] enim ad Corinthios ait. *De collectis*
autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui
ecclesijs Gallograciæ, ita & vos facite: per
vnam sabbati vnusquisque vestrum apud se
seponat, recondens, quod ei bene placuerit, vt
non, cùm venero, tunc collectæ fiant. Qua
de causa non vnà conuiuebant, vt Hieroso-
lymis consueuerant; atque ideo Diaconi,
vt Hierosolymis, qui mensis ministrarent,
45 minus erant necessarij. Et quamuis vnus-
quisque, vt plurimum, seorsum viueret, sæ-
pe tamen ad diem dictam conueniebant,
precationis, disciplinæ, sacræq. cœnæ, &
Dominici cibi capiendi causa. Quam ob
causam Apostolus [d] Corinthios reprehẽdit,
quòd nonnulli, quasi ad epulas, eò venirent,
vt conuiuarentur lautius summa cum ino-
pum offensione: quo factum fuit, vt deinceps
modestissime, & sanctissime viuerent. Quod
non obscure etiam ex Plinio [e] Secundo col-
ligitur, qui cùm Proconsulatum Ponti, &
Bithyniæ administraret, Christianorũ mul-
46 titudine perterritus, Traianum Imperato-
rem consuluit, quid facto opus esset, nun-
cians ei, præter obstinationem non sacrifi-
candi,

s ad Euagr. Episc.
t can. 14. d. 93.
u Act. Apost. c. 8. S. Aug. ad Psalm. 44. S. Clemẽs li. 3. cõst. Apost. c. 16. idem epist. 4. de conser. d. 5. can. omnes fideles & alibi passim.
x 3. par. q. 72. art. 11.
y sessione 7.
z de ritib. eccles. cath. lib. 1. c. 10. num. 12. vers. At vero cùm.
a can. 2. d. 23.
b c. 16 & 21.
c 1. Cor. 16.
d cap. 11.
e d. epist. 97. lib. 10.

candi, & antelucanos cœtus frequentandi
ad canendum cuidam CHRISTO Deo,
nihil apud eos reperiri, quod dignum esset
animaduersione. Et addit. *Quibus peractis*
morem sibi discedendi fuisse post edictum
meum, rursusq. coeundi ad capiendum cibũ,
promiscuum tamen, & innoxium. Itaque 47
Diaconi in hoc sacro cibo Dominico postea
Christianis porrigendo, & dando exerciti,
illud ipsum munus retinuerunt, Episcopum,
& presbyteros adiuuãtes. Vnde vt ait Igna-
tius in eadem epistola: non sunt Diaconi,
nisi imitatores CHRISTI ministrantes Epi-
scopo, sicut CHRISTVS patri, & operan-
tes illi operationem mundam, & immacu-
latam. Quomodo Sanctus Stephanus bea-
tissimo Iacobo, & Timotheus, & Linus Pau-
lo, & Anacletus, & Clemens Petro. Cle-
mens in epistola illa ad Iacobum fratrem
f can. 6. dist. 93. Domini, de qua apud Gratianum[f], eccle-
siæ Diaconos esse dicit tanquam Episcopi 48
oculos oberrantes, & circumlustrantes ve-
recunde actus totius ecclesiæ; & si quid ma-
lum viderint, ad Episcopum referentes. Hie-
ronymus ad Rusticum Episcopum. *Diaco-*
g can. 23. ead. dist. *ni*[g], inquit, *sunt, quos in Apocalypsi legimus*
septem Angeli ecclesiarum: hi sunt candela-
bra aurea: hi sunt voces tonitruorum, virtu-
tum operatione præclari, humilitate præditi,
quieti, humiles, euangelizantes pacem, an-
nunciantes bona, discussiones, & rixas, &
scandala resecantes, docentes, soli Deo collo-
quentes in templo, nihil penitus de mundo co-
h 1. Tim. 3. *gitantes*. Apostolus[h] ad Timotheum, *Dia-*
conos, ait, *similiter pudicos, non bilingues, non*
multo vino deditos, non turpe lucrum sectan-
tes: habentes mysterium fidei in conscientia
pura. Et hi probibentur primum, & sic mi-
nistrent nullum crimen habentes. Itaque 49
i can. 2. dist. 25. omnia[i], quæ ad diuinum cultum, ecclesiæq.
disciplinam spectant, sub Diaconorum cura
sunt: presbyterorum vero, ac Episcoporum
k cap. 37. ministros esse Diaconos, ex Concilio[k] Car-
l can. 17. ead. dist. thaginensi quarto Zozimus[l] Papa decre-
m cap. 20. uit: ideo in[m] Concilio Laodicensi sancitum
fuit, ne Diaconus coram presbytero sede- 50
ret, nisi iussu presbyteri: quo iubente sede-
re eum, & in conuentu presbyterorum loqui
n c. 39. & 40. voluit idem[n] Carthaginense Concilium.
o 3. c. 4. de quo in can. 5. dist. 77. Aliud verò[o] Carthaginense noluit ante vi- 51
gintiquinque ætatis annos ordinari, prout
etiam in Toletano secundo, cuius meminit
p can. 6. d. 28 Gratianus[p]. Hodie ex sacro Tridentino[q]
q c. 12. sess. 23. Concilio statim post vigintitres, si alias ha-
buerit qualitates à iure requisitas, potest
r c. 13. ead. sess. promoueri. Sed in Subdiaconatus[r] ordine
saltem per annum versatus esse debet, nisi

52 aliud Episcopo videatur. Est ergo Subdia-
conatus inferior ordo sicut Leuitis inferio-
res sunt Nathinæi, qui Hypodiaconi appel-
lari possunt. Hunc ordinem Apostolorum
ætate fuisse, in eorum[s] canone perspicuum s can. 51.
53 est: idque ostendit Ignatius in epistola ad
Antiochenses, dicens: *Salutato Subdiaco-*
nos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laboran-
54 *tes, Exorcistas, atque Confessores*. Hypo-
diaconi quodnam sit munus explicat Isido-
rus[t] Hispalensis, & Iuo[u] Carnutensis: ad t can. 2. dist. 25.
eum pertinet calicem, & patenam ad alta- u lib. 3. de officijs ordinandorum.
re deferre, & Leuitis tradere, eisq. mini-
strare: vrceolum quoque, & manutergium
tenere Episcopo: presbyteris, & Leuitis pro
55 lauandis ante altare manibus præbere. Aco-
lythorum, quos laborantes, vt[x] alias do- x lib. 2. c. 2.
cui, Ignatius vocat, officium est luminaria
in sacrario[y] præparare, cæreum portare. y d. can. 2. dist. 25.
Verisimile enim est olim tale eorum munus
fuisse: quia si supplicationes, precationesq.
publice fiebant, si cantandi, psallendi, le-
gendiq. in cœtu ipso Christianorum mos
erat antelucanis horis, vti ex Plinio[z] retu- z d. epist. 97
li, & Tertulliano[a] admoneor, aliquos fuis- a in Apol. c. 2. & 39.
se necesse est, quorum hæc esset præcipua
cura, & officium, vt rite, & commode istud
fieret. Præterea, si antelucanæ erant ora-
tiones, & de diuinis rebus lectiones, lumi-
na præsertim alicuius operam, & diligen-
tiam postulabant: atque ideo Acolythos tũ
constitutos esse probabile est, nec ab re ce-
roferarij ab Isidoro[b] appellantur, quo in b can. 2. d. 22.
56 loco haud male Contius, Acolythus, inter-
pretatur, non prohibitus, hoc est admissus.
57 Quamuis enim ipse non peragat mysteria,
non excluditur tamen cum cæteris, quòd
ignem, aut simile quiddam ad sacra neces-
sarium afferat, nam proxime ad munus Hy-
podiaconorũ[c] accedit: vrceolum etiam va- c can. 17. d. 23.
cuum subministrar ad vinum in Eucharistia
suppeditandum. Exorcistarum vero anti-
quissimam esse institutionem nulli dubium
58 esse potest. Erant ij, qui per sacra carmina,
ac CHRISTI nomen dæmones adiurabãt,
& vi verborum coercebant, affligebant, eij-
ciebant. Et precationes, quibus hæc fiebant,
59 exorcismi dicebantur. Vnde cùm Exorcista
ordinatur, accipit de manu Episcopi libel-
60 lum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente
Episcopo. *Accipe, & commenda memoriæ,*
& habeto potestatem imponendi manus super
energumenum, siue baptizatum, siue cathe-
cumenum. Quam sane formulam præscripsit
Concilium Carthaginense[d] quartum: quæ d cap. 5.
etiam penes Gratianum[e] scripta reperitur. e can. 18. ead. d. 23.
Et Acta Apostolorum formam exorcismi
osten-

f cap. 19. ostendunt his verbis [f]. *Tentauerunt autem*
quidam, & de circumeuntibus Iudæis exor-
cistis inuocare super eos, qui habebant spiri-
tus malos, nomen Domini IESV, *dicentes,*
Adiuro vos per IESVM, *quem Paulus præ-*
g l. 1 ff. de var. & extraor. cogn. *dicat*. Vlpianus [g] quoque Christiano infen- 61
sus vehementer nomini, Christianos, quos
impostores appellare solebat, per hanc di-
ctionem, exorcizare, circumscribit. Nam,
dum quærit de quibus extra ordinem ius di-
cere soleat Præses Prouinciæ, ait. *Medicorũ*
eadem causa est, quæ professorum eorum, qui
alicuius partis corporis, vel certi doloris sa-
nitatem pollicentur: vt puta, si auricularum,
si fistulæ, vel dentium. Non tamen, inquit,
si incantauit, si imprecatus est, si (vt vul-
gari impostorum verbo vtar) exorcizauit,
non sunt ista medicinæ genera: tametsi sint,
qui hos sibi profuisse cum prædicatione affir-
ment. Suetonius in Nerone maleficam su-
perstitionem vocat. *Afflicti supplicijs Chri-* 62
stiani, genus hominum superstitionis nouæ,
ac maleficæ. Ignorabant cæci idololatræ illis
verbis inesse diuinam virtutem, & poten-
tiam, qua ipsi malis spiritibus vexati libe-
rabantur. Satis itaque probatum est nobis,
fuisse, Apostolis viuentibus, Episcopos,
Presbyteros, Diaconos, Hypodiaconos,
Acolythos, Exorcistas. His accedebat Psal- 63
tes, Latine Cantor dictus, & Anagnostes,
siue Lector. Nam cùm precariones, vt dixi,
supplicationes, & alia id genus publicè
fierent, cùm cantus, & lectio in concione
ipsa Christianorum exercebatur, necesse
quoque fuit, vt essent psallentes, seu can-
tores, quorum munus quodnam esse debe-
h c. 8. & 10. ret, præscripsit Concilium [h] Carthaginen-
i can 19. & 21. dist. 23. se quartum, quod etiam Gratianus [i] sub ti-
tulo de ecclesiasticorum ordinatione refert.
Ostiarios præterea, cùm ædes sacræ ædifi- 64
cari cœperunt, quibus claues committeren-
tur, dubium non est fuisse, prout in veteri
Testamento erant, Ianitores. Sed etiam
probabile est, vt essent, qui custodirent ve-
stes, vasaq. & alia necessaria ad sacra illa
peragenda: quod aperte indicat Ignatij epi-
stola superius relata ad Antiochenses. Non 65
fuit autem horum omnium æqua potestas,
k can. 1. & seq. 11. q. 1. dignitas, magnitudo: etsi vnusquisque [k] si-
mulatque sacris est initiatus, eximitur ciui- 66
li potestate, atque adeo fit sacrosanctus, vt
l can. 27. 17. q. 4. si quis [l] in eum manum iniecerit, excom-
municatur, & nonnisi à Romano Pontifice
absolutionis beneficium valet obtinere.
De his vero diffusius suo loco. Et vt nihil
omittamus, præter enumeratos ordines,
alij quoque sunt, etsi potius dignitates,

aut officia, ac veluti ordinum capita, quàm
ordines dici possunt. Vti sunt [m] Archidia- m lib. 1 Decret. tit. 23. cum seqq.
67 coni, Archipresbyteri, Primicerij, Præpo-
siti, Decani, Præcentores, Sacristæ, Custo-
des, & huiusmodi alij, quorum nomina,
vel saltem eorum aliquot ex locorum varie-
tate (vt recte notauit Panormitanus Ab-
bas [n]) in vsum venerunt, variataq. sunt. n ad rub. de præb. & dignit.
68 Horum omnium regulariter, & iure opti-
mo princeps est Archidiaconus, cuius ma-
ximum, & præstantissimum in hierarchia
ecclesiastica post Episcopum ius est, & cum
auctoritate coniunctum. Neque vero, quia
ipse sum Archidiaconus, ita pronuncio, sed
quia sic existimare nos est necesse. Quid
enim maius est, si de iure quærimus, quam [o] o can. 1. d. 25.
69 posse Hypodiaconis, & Leuitis, vt agant,
quæ sua sunt munia, omni cura, & solicitu-
dine, imperare? Quid grauius, quàm [p] pos- p c. 1. 2. 6. 7. de offic. Archid.
se ecclesiarum ordinationes facere, iurgia
clericorum tollere? quid magnificentius,
quàm de parochijs, ornamentis, rebus ba-
silicarum, & parochiarum gestis, & liber-
tatibus ecclesiasticis inquirere, & ad Epi-
scopum referre? collectam [q] pecuniam ac- q d. can. 2.
cipere, acceptam per partes clericis distri-
buere? Quid? ordinandos examinat, Ab-
bates [r], & Abbatissas in sede ponit, cleri- r c. 9. eod.
cis delinquentibus pœnas infligit, subditos [s] s cap. 7. de præb. & dignit.
contumaces anathematizat. Quid tandem
70 excellentius? Archidiacono [t] subest Archi- t d. can. 2.
presbyter, qui presbyterorum est princeps,
eiusq. [u] præceptis, sicut sui Episcopi, obedi- u c. 1. de off. Archipresb.
re tenetur. Non immeritò igitur Hierony-
mus ad Euagrium scribens [x] ait, *Diaconi* x de qua in can. 24. d. 93
eligant de se, quem industrium nouerint, &
Archidiaconum vocent.

SVMMA EX CAPITE IV.

1 *Clerici seculares dicuntur, quòd viuant in seculo præcisa regula soluti: regulares, quòd peculiarem regulam sibi præscripserint.*
2 *Regulares clerici olim ad sacra non accedebant, nisi sicut cæteri laici.*
3 *Regulares secularibus Prælatis, & presbyteris olim suberant.*
4 *Abbates ipsi, non tantum monachi, etiam ostiario minimo inter clericos locum dabant vbique ex decreto Concilio Roman. sub Syluestro habiti.*
5 *Regulares sunt similes Nazaræis Hebræorum, qui à sacris procul viuebãt.*
6 *In lege veteri, qui Deo seruire intendebat, vino, aceto, vuis recentibus, & siccis, & omni liquore, quod inebriare poterat, abstinebat.*

N 7 *Om-*

7 *Omnes ordines ad quattuor inſtituta, aut regulas reducuntur: ſanctorum ſcilicet Baſilij, Auguſtini, Benedicti, & Franciſci Aſſiſiatis.*
8 *Chartuſiani propriam regulam habent.*
9 *Religioſi mendicantes, quia non degunt in ſolitudine, potius ſocij, quam monachi dicendi ſunt.*
10 *Mendicantibus mendicitas eſt votiua.*
11 *Mendicantes bona ex priuilegio Apoſtolico, & ex Concilio Tridentino poſſident.*
12 *Capuccini, & Minores obſeruantes bona ſtabilia poſſidere nequeunt in communi.*
13 *Perſonæ mendicantium nihil proprij habere poſſunt, nec etiam nomine communi.*
14 *Hieronymus de Ruuere Cardinalis ampliſſimus à Sixto V. ſummo Pontifice protector fratrum Minorum ordinis S. Franciſci creatus anno ſal. 1587.*
15 *Etiam mulieres militant ſub regulis approbatis ordinum religioſorum.*
16 *Mare magnum priuilegiorum ordinum ita dictum ab amplitudine, & copia.*
17 *Non fit monachus, niſi ſponte conſentiens, & habens ætatem legitimam.*
18 *Aetas legitima eſt quattuordecim annorum.*
19 *Profeſſio facta ante ætatem legitimam non obligat profeſſum.*
20 *Ante xvj. annos hodie profeſſio non emittitur ex Concilio Tridentino.*
21 *Aſperitas loci in puero profeſſionem emiſſuro à Gregorio duorum annorum extenſionem habet, ita vt ſint 18. anni.*
22 *Parentes poſſunt infantes filios monaſterio tradere, exemplo Annæ, quæ Samuelem filium tenellum templo dedicauit.*
23 *Qui in puerili ætate à parentibus monaſterio addicti fuerunt, ſi cùm ad legitimam ætatem peruenerint, volunt ad ſeculum reuerti, poſſunt.*
24 *Criminis reus eſt, qui cogit quemquam ad ingrediendum monaſterium.*
25 *Patre offerente filium ad monaſterium, matreque recuſante, ipſa præualebit, quia in ſpiritualibus non attenditur ratio ciuilis, vt patria poteſtas: ſed naturalis, vt eſt obedientia filij.*
26 *Mater ſola, non contradicente viro, poteſt filium communem offerre monaſterio.*
27 *Pater filium puberem religionem ingreſſum repetere nequit.*
28 *Monachus, quo ad incommoda, amittit domicilium, & iura ciuitatis, non quo ad commoda.*
29 *Monachus ab Epiſcopo loci, ex quo trahit originem, poteſt ordinari, ac ſi non mutaſſet domicilium, etiam ſi ſit illegitimus, quia monachatus maculas cunctas abſtergit.*
30 *Quo ad dignitates, monachatus non abſtergit ſufficienter maculas: ſed quo ad ordines.*
31 *Monachatus eſt idem, quod diſpenſatio.*
32 *Habilitatus per diſpenſationẽ non differt ab eo, qui eſt habilis de iure communi.*
33 *Ingredientes monaſterium non amittunt ius ſuccedendi.*
34 *Monachus adit hæreditatem pro ſuo monaſterio.*
35 *Monachus factus Epiſcopus quidquid acquirit, eccleſiæ ſuæ acquirit.*
36 *Monachus poteſt tranſire ad ſtrictiorem religionem propria auctoritate.*
37 *Monachus tranſiens ad alium ordinem, eò non transfert ſua iura ſucceſſionis bonorum iam acquiſitorum primo ordini: ſed acquirendorum tantum.*
38 *Monachus trãſlatus de vno in aliud monaſteriũ non poteſt adire hæreditatẽ acquiſitam primo ad fauorem ſecundi.*
39 *Diaconiſſæ habitabant in ædibus paternis, propriaq. bona retinebant.*
40 *Monachus tranſiens ad ſecundum monaſterium, etiam ſi ibi detrudatur pœnitentiæ agẽdæ gratia, ſecum trahit, quæ acquiſita erant primo monaſterio, quo ad vſumfructũ, non quo ad proprietatem, quæ eo defuncto, ad primum redit.*
41 *Si religio nihil proprij habere poteſt, quod morte monachi eiuſdem eſſet, ad agnatos, vel ad ſuccedentes ab inteſtato pertinet.*
42 *Monachi poſſunt habere beneficia ſecularia quinque modis, quos videas.*
43 *In eccleſia ſibi ſubiecta pleno iure monachi habebunt inſtitutionem, in nõ ſubiecta facient præſentationem Epiſcopo.*
44 *Quadrifariam, ait Abbas, pertinent eccleſiæ ad viros religioſos: ex laici donatione: ex Epiſcopi conceſſione: ex propria fundatione: ex tranſlatione iuris patronatus.*
45 *Ius patronatus cũ vniuerſis bonis diſtrahi poteſt: ſolũ, niſi ſimoniacè, nõ poteſt.*
46 *Conceſsio iuris patronatus cum Epiſcopi auctoritate gratuito facta valet.*
47 *Non eſt neceſſarius Epiſcopi conſenſus in iure patronatu, delato monachis.*
48 *Libenter admittitur ius patronatus tranſitus*

situs à laico ad ecclesiam, quia habet spirituale annexum. Hoc ideo crediderim, quia religiosius ab ecclesia, quàm à laico administratur.

49 *Monachi, etiam canonici regulares, secularium beneficiorum, etiam curatorum incapaces sunt.*

50 *Regularia beneficia regularibus conferenda sunt illius ordinis.*

51 *Monachus causa studij potest contrahere mutuum, & obligare monasterium.*

52 *Monasterium expensas doctoratus pro monacho studente facere tenetur.*

53 *Monachus Vicarius Episcopi cum licentia Abbatis esse potest.*

54 *Episcopus potest etiam inuito Abbate, suum cubicularium monachum facere, si non habeat apud se ministros laicos.*

55 *Monachus Abbati potius, quàm Episcopo obediet.*

56 *Monachus electioni de se factæ in Episcopum, non poterit consentire insciente, aut renitente Abbate.*

57 *Nisi monachus electus in Episcopum, habeat intra certum tempus licentiam ab Abbate cõsentiendi, electores alium poterunt eligere.*

58 *Licentia generalis de consentiendo electioni de se factæ ad Episcopatum non valet.*

59 *Monachus electus Episcopus à summo Pont. non indiget licentia superioris.*

60 *Monachus electus Episcopus à summo Pont. à regula soluitur sui ordinis in omnibus, præterquàm in substantialibus.*

61 *Monachus factus Episcopus tenetur habitum sui ordinis gestare, & vota substantialia obseruare.*

62 *Errat Episcopus monachus, si rochettum, quem vocant, defert supra habitum monasticum, cùm Innocentianam constitutionem violet.*

63 *Nec monachus Cardinalis factus, habitum mutat.*

64 *Monachus Episcopus à iurisdictione Abbatis, ac à carnium abstinentia liber est, itidem & à cæteris ordinis statutis.*

65 *Monachus Episcopus à superioris obediẽtia non est liber, sed quia non habet Abbatem, cui obediat, à potestate Prælati regularis soluitur, ait S. Thomas.*

66 *Idem censet monachum Episcopum regulæ esse obnoxium in ijs, quæ Episcopale officium non impediunt.*

67 *Monachus per Episcopatum à tribus votis substantialibus non eximitur: à regula, & statutis, secus, quo ad obligationem legalem, & coactiuam, non autem, quo ad moralẽ. Ita Caietanus.*

68 *A pœnis statutorum, ac à mortali peccato monachus soluitur per Episcopatum, à moralibus non soluitur.*

69 *Princeps intelligitur solutus legibus, quo ad vim coactiuam, non directiuam. Perpende animaduersionem primam auctoris in suo lib. 1. Animaduers. vbi hanc quæstionem subtiliter, & doctè discussam inuenies.*

70 *Monachus Episcopus comedens carnes sexta feria, si in ea Natiuitas Dominica inciderit, non peccat, etsi professis, & ijs, qui vouerunt, sit interdictũ.*

71 *Abbas debet corrigere monachos: quod, si sit negligẽs, supplebit Episcopus loci.*

72 *In forma iudicij de monacho Episcopus cognoscit, secũdum vero regulã Abbas.*

73 *In minoribus Abbas: in grauioribus corriget monachum Episcopus.*

74 *Criminales causas nemo, nisi Episcopus, in sua diœcesi tractat.*

75 *Monachus Episcopo non est subiectus, nisi in criminali iudicio.*

76 *Monachus iurare non potest absque superioris licentia: si iurat, nihil valet iusiurandum.*

77 *Monachi se inuicem percutientes per Abbatem absoluuntur, aut per Episcopum, eo deficiente.*

78 *Monachi ab omnibus muneribus, & decimis exempti sunt.*

De clericis regularibus, & eorum priuilegijs. Cap. IV.

CLERICORVM, alij sunt seculares, alij regulares: seculares dicuntur, quòd in seculo, & nullis peculiaribus regulis deuincti, in ciuitatibus, & vicis, & priuatis, profanisq. domibus conuersentur. Regulares ab illo peculiari instituto, & regula, quam amplectuntur, denominari manifestum est: at reuera olim isti non erant clerici, nec sacra attingebant, vt superiori libro [a] ostendimus, sed tamquam cæteri de pŏpulo, quia seculares, siue profani erant, ad communem omnium ædem sacram, percipiendorum sacramentorum causa, se conferebant, vt bene animaduertit Panormitanus [b] Abbas, & Iustinianus [c] docuit:

[a] lib. 2. c. 3.
[b] ad c. dilectus. de appell. monac.
[c] Nouel. 133.

quamobrem ſuberant, tam monachi, quàm
eorum Antiſtites, eccleſiæ presbyteris, & 3
clericis, prout ad Innocentianam conſtitu-
tionem [d] adnotare ſolent iuris Pontificij in- [d d. c. dilectus.]
terpretes: ipſisq. clericis longe [e] inferiores
habebantur. Immo in ſynodo [f] Romana 4 [e can. 3. d. 93. & can. 40. 16. q. 1. f c. 7. & ad can. 5.]
ſub Syluestro decretum fuit, vt etiam Oſtia-
rio, qui inter ordines eſt minimus, Abba-
tes, & monachi vbicumque, etiam publi-
ce, & in eccleſia ipſa, præſtarent obſequiũ.
Iſti mihi videntur eſſe ſimiles Nazaræis,
qui, vti dixi [g], ſacra non attingebant, ope- [g ſup. cap. prox.]
ram tamen Deo nauabant. Qua vero ra- 5
tione ſe Deo conſecrarent, inſtruimur li-
bro [h] Numeri his verbis. *Vir, ſiue mulier,* 6 [h cap. 6.]
cùm fecerint votum, vt ſanctificarentur, &
ſe voluerint Deo conſecrare, à vino, & om-
ni, quod inebriare poteſt, abſtinebunt. Ace-
tum ex vino, & ex alia quacumque potione,
& quidquid in vua exprimitur, non bibent.
Vuas recentes, ſiccasq. non comedent cun-
ctis diebus, quibus ex voto Domino conſe-
crantur. Quidquid ex vinea eſſe poteſt, ab
vua paſſa vſque ad acinum non comedent.
Et multa alia, quæ ſequuntur, & in libris
Iudicum [i], & Regum [k]. De his etiam ita [l] [i cap. 13. k c. 1 lib. 1. l in lib. de sacrific.]
Philo. *Cùm aliquis ſacrauit omnium rerum*
ſuarum primitias, ac decimas, non habens
amplius materiam, in qua pietatem exerceat,
ſeipſum dedicat, ideo magnum hoc votum
appellatur, nihil enim quidquam poſſidet ſe
ipſo pretioſius, qua poſſeſſione tunc ceditur.
Huius voti ſeo præcipiuntur hæc. Primum,
ne mero vtatur, aliove potu ex vuis factitio,
deinde ad præſtitutam diem rite offerat tres
votiuas victimas, agnum, agnam, & arie-
tem: illum in holocauſtum, illam pro pecca-
to, arietem vero in ſalutis hoſtiam. Nam
vouenti conueniunt hæc omnia: holocautoma,
quia non ſua ſolum, ſed ſe quoque Deo dicat:
pro peccato victima; quia homo cum ſit, quan-
tumlibet perfectus, peccato non caret: pro ſa-
lute autem, quia ſalutem ſuam acceptam re-
fert Deo vero ſaluatori. De Nazaræis ergo,
hoc eſt de monachis, ſiue Anachoretis, &
Eremitis ſatis dictum eſt in præcedenti li-
bro [m]. In præſentia autem ſermo nobis erit [m cap. 3.]
de bis, qui vere monachi ſunt, & clerici re-
gulares appellantur. Horum variæ inſtitu-
tutiones, & profeſſiones ſunt, quæ omnes
ad quattuor principales regulas, ſiue, vt
vulgo loquimur, religiones, quaſi appendi-
ces, reducuntur, videlicet Baſilij, Auguſti-
ni, Benedicti, & Franciſci Aſsiſiatis: à qui- 7
bus veluti clariſsimis, & abundantiſſimis
fontibus, aliæ, quaſi riuuli, longius manant,
& profluunt, vna excepta Carthuſiana, quæ 8
nullam è quattuor agnoſcit, ſed habet pro-
prias formulas, & eſt ab Eccleſia per quàm
approbata. Sed horum omnium alij ſunt,
qui proprie monachi dicuntur, alij ſocij, ſiue
fratres mendicantes, qui ab illis monachis
videntur differre. Monachorum etenim
propria eſt ſolitudo, & ſeceſſus quidam à
cæterorum conſortio, à quo mendicantes
multum abhorrent: cùm palàm docere
Euangelium, ad populumq. concionari, &
peccatorum vtriuſque ſexus cõfeſſiones au-
dire ſoleant, & in omnibus pietatis operi-
bus ſe exercere, atque ideo fratres, ſociosq.
vocari debere magis, quàm monachos Ab-
9 bas [n] eleganter admonuit. Iiſdem tamen [n ad c. cauſam. quæ. de iudic.]
votis, & aliquanto grauioribus obſtringun-
tur, quàm monachi, cùm nec ſinguli, nec
vniuerſi quidquã proprium habere queant:
& votiuam mendicitatem, nedum pauper-
10 tarem, profiteantur. Etſi poſtea Romani
11 ipſi Pontifices, cùm non ignorarent quan-
tum ex monaſterijs, & domibus tam viro-
rum, quàm mulierum mendicantium pie
inſtitutis, & recte adminiſtratis in Eccleſia
Dei ſplendoris, atque vtilitatis oriatur, vi-
derentq. in dies magis Chriſtianorum deeſ-
ſe eleemoſynas, quibus maxime ſuſtenta-
bantur, peculiari fauore conceſſerunt, vt
deinceps bona, etiam immobilia, eis com-
muniter poſſidere liceret, quod ſacroſan-
12 cta [o] Tridentina ſynodus ſic approbauit, vt [o c. 3. ſeſſ. 24]
omnes domus, (exceptis fratrum Sancti
Franciſci Capuccinorum, & eorum, qui
Minores de obſeruantia vocantur) etiam
eæ, quibus aut ex conſtitutionibus [p] ſuis [p cap. 3. de verb. ſign. in & clem. 1. eod.]
erat prohibitum, aut ex priuilegio Apo-
ſtolico non erat conceſſum, poſſidere va-
13 leant immobilia. Licet eadem ſancta ſy-
nodus [q] prohibuerit, vt nemini regularium, [q cap. 2 ead. ſeſſ.]
tam virorum, quàm mulierum liceat bo-
na mobilia, vel immobilia cuiuſcumque
qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab
eis acquiſita, tanquam propria, aut etiam
nomine conuentus poſsidere, vel tenere.
Inter mendicantes connumerantur Domi-
nicani, ſeu Prædicatores, qui Auguſtini
obſeruant regulam, primasque mendican-
tium obtinent, quia ab Honorio Tertio Pon-
tifice Maximo, primi fuerunt confirmati.
Franciſcanus ordo (cuius præcipuam par-
14 tem moderatur hodie Sixti Quinti Ponti-
ficis, & eiuſdem familiæ alumni benefi-
cio, vti protector, & corrector, ampliſſimus
Cardinalis meus Hieronymus de Ruuere,
vir eximia pietate, & prudentia inſignis)
cùm ab Innocentio huius nominis tertio,
anno Domini MCCVI. fuerit cõfirmatus,
ſecun-

secundum sibi vindicauit locum, Eremitani tertium, Carmelitæ quartum. Sub ijs 15 vero quattuor alij plures militant socij claustrales, inter quos & mulieres sunt. Sed de his alij fusius. Nos, quia ea tantum prosequi in animo est, quæ ad institutum nostrum conferunt, ad eorum immunitates, & priuilegia maxime pertinentia transibimus. Neque etiam omnia recensebimus, quippe quæ tot sunt, vt enumerantem tantum dies deficiat. Vnusquisque ordo infinita habet immunitatum amplissima priuilegia à diuersis Pontificibus Maximis concessa, vel in fundatione obtenta, vel consuetudinibus, aut præscriptionibus vindicata, etiam aliqua, quæ appellantur, *Mare magnum*, 16 hinc dictum, quòd tam ampla sint, & redundantia, vt quasi *Mare priuilegiorum*, dici possit, in quo Deo mancipati homines cum spirituali recreatione spatientur. Sed nos ea dumtaxat tangemus, quæ præcipua sunt, & in corpore iuris continentur. Atque in primis scire oportet ex Concilio Maguntiensi[r] sancitum fuisse, neminem tonderi posse monachatus causa, qui non sit legitimæ ætatis, & sponte consentiat. 17 Aetas autem legitima æstimatur ex anno decimoquarto, & factam ante 18 professionem nullum sortiri effectum voluit[s] Alexander Tertius, quia ante illud tempus 19 nulla videtur esse voluntas, saltem[t] quo ad obligationem illam. 20 immo hodie ex noua Tridentini[u] Concilij sanctione professio ante xvj. annum in quacumque religione tam virorum, quàm mulierum non emittitur, & antea emissa nullam inducit obligationem ad alicuius regulæ, vel religionis, vel ordinis obseruantiam, aliosve effectus quoscumque. Etsi Gregorius[a] iam 21 olim constituit ante xviij. pueros non esse recipiendos in ijs monasterijs, in quibus dura est monachorum congregatio, vt in Palmaria, alijsq. similibus Prouincijs, seu insulis: sed id non fit ratione deficientis consensus, sed propter teneritatem, & puerorum gracilitatem. Quapropter iussit[b], si fuerint recepti, vt ad vrbem Romanam transmitterentur. Fauore tamen religionis receptum fuit, parentes posse filios suos infantes monasterio tradere, vt monachi fiant: argumento eius, quod habetur Reg.[c] primo. 22 Nam Anna puerum suum Samuel Deo obtulit, qui & in ministerio templi, in quo à matre fuerat deputatus, permansit, & vbi constitutus est, deseruiuit. Vnde in Concilio Toletano quarto[d] scribitur. *Monachum aut paterna de-*

r c.1. de regular.
s c.8. eod.
t c.1 eod. in sex. & can. 1. 20. q. 1.
u c.15. sess. 25.
a lib. 2 epis. 48. & in c. 6. eod.
b can. 5. 20. q. 1.
c c. 1. et can. 4. ead. q. 1.
d cap. 48.

uotio, aut propria professio facit. Et Gregorius Tertius, ad Bonifacium[e] respondit non licere eis, qui à patre, vel à matre intra septa monasterij in infantiæ annis regulari traditi sunt disciplinæ, postquam ad pubertatis annum adoleuerint, egre- 23 di, & matrimonio copulari. Hæc & his similia intelligi debent, si cùm ad legitimam ætatem peruenerint, non reclamauerint, sed vltrò religionem professi sint: non item[f] si ad secularem habitum reuerti voluerint: quo casu cogi minus debent. Ratio est in promptu, quia[g] coactiones solent frequenter exitus difficiles habere. Nec satis vtile est, vt coacta seruitia Domino præstentur, quoniam hoc esset peccatum committere, vt in synodo sub Eugenio Papa,[h] 24 habita continetur. Ex quibus mihi quodammodo videtur esse inanis quæstio illa, quam anxie pertractant magistri nostri, glossa[i], Archidiaconus[k], Abbas[l], & alij: num scilicet mater possit filium Deo dicare, cùm eum[m] non habeat in potestate: quia siue habeat, siue non habeat, cùm ad legitimam peruenerit ætatem, filius minime tenetur matris, patrisve sequi voluntatem. Quod & ipsi, atque etiam Innocentius[n] fatentur. Non mihi tamen displicet eiusdem Innocentij opinio, quæ etiam Abbati placuit: vt si pater offerre filium voluerit, & recusauerit mater, præualeat ipsa: 25 non ob id, quod regulariter traditur[o], iure communi potiorem esse prohibentis conditionem, quoniam, si cum legislatoribus ciuilibus loquamur, filius non erit communis, cùm nullam[p] in eum mater exercere possit potestatem, sed quia in spiritualibus non attendi solet ratio ciuilis, sed naturalis. Hæc enim patria potestas est de iure ciuili, naturaliter vero æque matri, atque patri filius obedire compellitur: quod, vt fieret, sub vno, eodemque præcepto mandauit Deus. *Honora patrem,* 26 *& matrem.* Hinc fit, quòd matrem solam, patre non contradicente, posse, filium offerre, & oblationem tenere post Innocentium communiter, teste Panormitano[q], interpretes dixere. Sed dubium esse poterat, num liceat patri filium puberem religionem ingressum reuocare. & videtur dicendum posse & ciuili, & naturali ratione. 27 Hac enim tenetur filius patri obtemperare: illa, est in eius potestate. Sed cùm iure[r] cautum sit, vt filius pubes inuito patre possit religionem ingredi, pater repetere filium haud poterit, nec immerito: quoniam, vt ait Papinianus[s], res non capit resti-

e can. 2. eo. q. 1.
f can. 9. & 10. ead. q. 1.
g cap. ... de sponsalib.
h can. 6. & 7. ead. q. 1.
i ad can. 2. 20. q. 1.
k ibid. & ad can. 1. ead. q. 2.
l ad c. 2. in 6. de regular.
m in fin. de patr. potest. & c. ... uers. infidel.
n ad d. c. 2. de regul.
o reg. ... in 6. de reg. iur. ... com. diuid.
p d. c. 1. & d. ... de par. potest. Inst.
q ad d. c. 2.
r can. 1. & 2. 20 q. 2.
s l. 10. § Papinian. ff. de minorib.

restitutionem, cum statum mutat: mutat
autem statum filius, cum aliquam profitetur
religionem. Eximitur enim patria potestate,
atque ideo extrahi à patre non potest, vti
glossa [t], Bartolus [u], & Baldus [x] nobis scri-
ptum reliquerunt. Quamquam idem Bal-
dus [a], Paulus [b] Castrensis, & Felinus [c] exi-
stiment ingressum religionem liberari qui-
dem patria potestate, quatenus sibi sit in-
commodum, non æque si prosit sibi, vel
monasterio ex persona sua. Nam & Abbas [d] 28
constanter asserit monachum, quo ad in-
commoda, & onera perdere domicilium
originis, & iura ciuitatis; non item, quo
ad commoda perinde, atque mulier, quæ
externo nupta est, vt ad Vlpiani [e] respon-
sum solent nostri adnotare. Vnde mona- 29
chus ab Episcopo loci, ex quo trahit origi-
nem, poterit ordinari, ac si non mutasset
domicilium, etiam si fuerit illegitimus, quia
monachatus omnem maculam abstergit, vt
recte adnotauit Ioannes [f] Monachus, quo 30
ad ordines scilicet [g], non item quo ad di-
gnitates: verum quo ad ordines, idem est 31
monachatus, quòd dispensatio, eundem
inquam operatur effectum, cum hac diffe-
rentia, quòd hoc fit Principis indulgentia,
illud iuris beneficio. Nam tradit Baldus [h] 32
habilitatum per dispensationẽ haberi perin-
de, ac si esset habilis de iure communi, at-
que [i] per dispensationem omnem maculam
purgari, & deleri, vt perinde habeatur, ac
si nullus ei inesset defectus: quod & Scæuo-
la [k] iurisconsultus respondit. Et licet ple- 33
rumque ingressi religionem mutent nomen,
quod in sacro baptismatis fonte acceperũt,
retinent tamen familiæ, & agnationis co-
gnomen, ac ius succedendi, prout ex Iusti-
niani [l] constitutione asseruit Panormitanus
Abbas [m]. Sed dubitatio est, & non medio-
cris, cui adiudicanda sint bona illius mona-
chi, qui facta professione, ad aliam religio-
nem, vel ad aliud monasterium se transtu-
lit, aut factus est Episcopus. Hoc casu nul-
la esse videtur dubitatio. Iam olim in Con- 34
cilio apud Alphæum habito (cuius men-
tionem facit Gratianus [n]) decisum fuit, vt
monachus hæreditatem, aut ab intestato,
aut ex testamento sibi delatam vindicandi
haberet potestatem, sed acquireret mona-
sterio, cuius esset monachus: factus Episco- 35
pus quidquid acquireret, etiam ex indu-
stria, Episcopali acquireret ecclesiæ, non
item monasterio: atque ita etiam intellexe-
runt Ioan. Andreæ, Abbas, & communi-
ter [o] doctores. Maior hæsitatio est, quan-
dò de vno in alium transit ordinem, vel be-

t ad d. § Papiniano ad d. d. can. 2. u ad l. patr. ff. de adult. ad auth. itẽ que C. de bon. quæ liber. x ad d. § Papin. & ad l. a. C. de lib. exhibend. a ad l. Deo nobis. C. de epis. & cler. b ad l. sub condit. ff. de lib. & posth. c ad c. dilectus. a. 8. de rescrip. d ad c. postulastis. de foro compet. e l. est quædam ff. de iurisd. om. iud. f ad c. indẽnitatis n. 4 de elect. li. 6. g c. 2. de filijs presbyt. h ad l. liberos C. de collation. i idem Bald. ad l. imper. § similes. C. de nupt. k l. quæris. ff. de natal. restituend. l in d. l. Deo nobis. m ad c. 2. n. 9. de sepult. Crauet. cons. 252. n. 2. Couarr. var. resolut. lib. 1. c. 19. nu. 10. n can. 2. 18. q. 1. o ad c. 1. de testam.

neficio Principis, vel dispensatione iuris:
etenim nulli dubium esse debet, licere mona-
cho propria auctoritate ad strictiorem trãsi-
36 re religionem. Vnde Archidiaconus [p] Ho-
stiensis [q], Ioan. Andreæ, Antonius, Henri-
cus Cardinalis, & Abbas dicunt, bona taci-
te primo monasterio acquisita transmitti cũ
persona ad secundum: alij asserunt [r] bona
acquisita à monacho ipsi monasterio ex
eius professione, ita religioni, & monasterio
illi acquiri, vt eorum proprietas ad secundũ
monasterium, quo se monachus transtule-
rit, minime spectet, nisi quatenus ad ipsius
monachi alimenta sint necessaria: quam
sententiam communem esse scribit [s] Soci-
nus. cui opinioni videtur consentire Con-
stantinus [t] Harmenopolus, & Iustiniani cõ-
stitutio [u] de monachis. *Si vero*, inquit [a] Iu-
stinianus, *relinquens monasterium, in quo con-
uersationẽ habuerit, ad aliud transeat mona-
sterium, etiã sic quidem eius substantia ma-
neat, & vindicetur à priori monasterio, vbi*
37 *abrenunciãs hãc reliquit*. Ipse vero in ea sum
sententia, vt existimem primum monasteriũ
non esse melioris conditionis, quo ad secun-
dum monasterium, quàm est, quo ad Episco-
patum. Nam ante Episcopalem dignitatem
monachus acquirit monasterio, postea vero
Episcopatui, vti dixi ex communi nostrorũ
consensu. Quare, si eo tempore, quo mona-
chus est in primo monasterio, ei ex alterius
morte defertur hæreditas, ipsi monasterio
fit acquisitio, nec transit cum ipso ad secun-
dum. Si vero hæreditas defertur, postea
quàm in aliud se contulit monasterium, huic
fit acquisitio: & ita intelligi vult Iustinia-
nus dum ait. *Sic quidem eius substantia ma-
neat, & vindicetur à priori monasterio, vbi
abrenuncians hanc reliquit*. Itaque videmus
Iustinianum præsupponere iam fuisse dela-
tam. Quòd si est parentum hæreditas, trans-
mittatur in monasterium primum, etiam
mortuo monacho, hæreditate non adita:
quia [b] aditio fieri à monasterio poterit. Im-
mo idem dicendum esse in quacumque alia
hæreditate monacho delata contendit post
alios [c] Didacus [d] Couarruuias. Et hanc es-
se communem sententiam apud iuris Pon-
tificij interpretes respondit Socinus [e], &
Corneus [f]. Alexander [g], & Ripa [h] non
solum communem esse, sed etiam veriorem
dicunt. Licet contrarium sentiat Bartolus [i]:
cuius opinionem à ciuilis iuris interpreti-
bus receptam esse idem Socinus [k] testa-
tur. Tutiorem tamen esse præcedentem opi-
nionem post Gulielmum [l] Benedictum,
& Baldum [m] defendit Couarruuias [n]. Quòd
si su-

p ad can. fi. 17. q. 4. q & alij ad c. quod te. de cleric. coniug. r Hostien. in sum. tit. de cler. coniug. § fi. Imo. ad d. c. quod à te. gl. ad can. si quis rapuerit, 27. quæst. 1. ad can. de lapsis 16. q. 6. Spec. tit. de stat. monach. § 1. vers. 6. Card. cons. 23. tit. de reg. Cor. cons. 88. vol. 2. Pau. Cast. ad l. 1. § si quis ff. depos. Sylu. in sum. verb. relig. 4. § 10. Flor. 2. par. tit. 16. c. 4. § 3. s consil. 52. vol. 4. t lib. 5. tit. 4. in fine. u Auth. de monac. § si vero relinquens. a ind. § si vero.

b Cyn. ad d. l. Deo nobis. Bal. cõs. 494. vol. 5. Guli. Bened. ad c. Rainu. de testam. verb. mortuo. in 2. nu. 150. c Ioan. And. Ant. Abbas, & cõiter alij ad c. in præsentia. de probat. d ad d. c. 1. de test. n. 21. e consil. 83. lib. 2. f cons. 271. lib. 3. & in d. cons. 88. g ad l. 1. n. 16. ff. de vul. & pupil. h ibi. n. 150. i ibid. n. 24. k ibidem. & cõs. 52. vol. 4. l ad c. Raynutius. tit. de vulgar. n. 91. m cons. 494. vol. 5. n ad d. c. 1. de testam.

si superstes fuerit monachus ad aliud mo- 38
nasterium translatus, minus poterit adire
hæreditatem in præiudicium primi mona-
sterij, cui iam delata fuerat,& multo minus
poterit secum trahere ea, quæ iam primo
acquisierat monasterio, quidquid dicant
Archidiaconus, Hostiensis, Abbas, & alij
iam citati: nec ad rem facit textus [o], cui ipsi
maxime nituntur: loquitur enim de ascetria,
diaconissa,& monacha, quæ si rapta fuerit,
aut corrupta, cum suis rebus detruditur in
cautius monasterium, vt ibidem delicti com-
missi agat pœnitentiam. Diaconissæ non in 39
monasterijs proprijs, sed in ædibus paternis,
maternis, fraternisve cohabitabant, vt libro
secundo dictum [p] est, propriaq. bona reti-
nebant: atque ideo Iustinianus in sua No-
uella [q], ex qua canon [r] desumptus est, ait.
Si autem diaconissa fuerit, legitimos habens filios, pars legitima liberis eius præstetur.
Quasi reliqua in monasterium ad eius su-
stentationem debeant venire: ne monaste-
rium patiatur ex alterius delicto detrimen-
tum. Sic videtur esse dicendum in monacho,
qui aliquid monasterio, in quo fuit rece-
ptus, detulit. Vt si postea tale commiserit 40
crimen, ob quod debeat in aliud detrudi ad
agendam pœnitentiam, secum trahere pos-
sit, quod primo acquisierat. Et si hoc casu
ea bona non afferat, quo ad dominium, sed
quo ad vsum fructum duntaxat, hoc est ad
vitam ipsius monachi: quo mortuo ad pri-
mum monasterium reuertitur proprietas.
quod glossa [f], Hostiensis [t] & Imola [u] perite
animaduerterunt. Erit ergo textus ille acci-
piendus de eo, qui ob delictum perpetra-
tum in aliud detruditur monasterium. Sed
quæstio nostra est de eo, qui sponte, & ne-
mine cogente, vel ex Principis indulgentia,
vel iuris beneficio ad aliam transit religio-
nem. Si vero aliquis ordo (vt Capuccino- 41
rum, aut Minorum de obseruantia nuncu-
patorum) ex suis constitutionibus impedi-
tur ita, vt nihil proprij habere possit, bona
ad agnatos monachi, eo defuncto, legitime
pertinebunt, vel ad eos, qui in eorum locum
succedunt, nisi fauor religionis aliud sua-
deat: quo casu acquiescerem, præsertim, si
deessent fratres. Quòd, si ad Episcopatum
assumatur, vel Religionis bonorum capacis
monachus fiat, vtique consulente [x] Craueta
succedere potest; quia ius substitutionis per
ingressum Religionis [y] non extinguitur, &
monachus retinet ius suitatis,& succedit ab
intestato, vt diximus: vide Petrum de An-
charano [z]. Sed an possint monachi secula- 42
ria habere beneficia? receptum [a] est posse.

[o] can. si quis rapuerit. 27. q. 2.
[p] cap. 8.
[q] Nou. 123.
[r] d. can. si quis rapuerit.
[f] ad d. can. si quis. in verb. cautioni
[t] in sum. de clericis coniug. § fin.
[u] ad d. cap. quod à te eod. de cleric. coniug.
[x] cons. 152. num. 2. circa finem.
[y] l. Deo nobis. C. de episc. & cler. Iaf ad l. pacre furiosa col. penult. ff de ijs qui sunt sui, vel al. iur.
[z] ad Rubr. de success. ab intest. post num 4.
[a] ad cap. de monachis. de præbend. & dignit.

Immo [b] Abbas tradit ad monachos,& viros
religiosos quinque modis seculares eccle-
sias spectare, videlicet: quo ad ius patrona-
tus duntaxat: quo ad collationem, seu quo
ad institutionem tituli collatiuam: quo ad
liberam institutionem, vt libere possint pres-
byterum etiam ad curam populi, instituere:
quo ad temporalia tantum: vltimo, quo ad
vtraque, temporalia, scilicet, & spiritualia.
Hæc omnia idem explicat Abbas, subijcitq.
quando ecclesia est eis subiecta, quo ad
temporalia,& spiritualia, distinguendum es-
se: quòd aut est subiecta pleno iure, aut non
43 item: hoc casu [c] Episcopo tenentur præsen-
tationem facere: secus, si est eis pleno iure
subiecta, quia cùm plenam in ipsa ecclesia
habeant institutionem, non est [d] necesse re-
currere ad Episcopū pro institutione: quin-
immo eo casu glossa [e] asseuerat posse mo-
nachos vicarium constituere, deponere, &
his similia facere. Alia glossa [f] etiam, quam
44 sequitur, & explicat idem Abbas [g], dicit
quadruplici iure ad religiosos viros perti-
nere ecclesias, aut ex laici donatione, aut ex
Episcopi concessione, aut ex propria funda-
tione, aut ex translatione iuris patronatus
duntaxat, vel quia acquisiuerunt vicum, in
quo erat ius patronatus, vel quia patronus
laicus concessit eis solum ius patronatus.
Sed iste casus ad primum referri potest, hoc
est ex laici donatione. Nam licet ius patro-
45 natus cum [h] vniuersitate bonorum distrahi
possit, solum tamen, absque simoniaca cul-
pa, emi nequaquam potest: etsi valet con-
46 cessio cum Episcopi auctoritate gratis facta.
47 Habent tamen monachi hoc ius singulare,
vt si eis ius patronatus delatum fuerit, nul-
lus [i] inibi Episcopi consensus desideretur.
Memini me aliquando in Paratitlis [k] ratio-
nem huius rei non insulsam attulisse: quia
48 scilicet cùm ius patronatus sit [l] spiritualibus
annexum, ius nostrum libenter admittit, vt
quidquid est spiritualibus annexū, à laico ad
49 [m] ecclesiam transferatur. Cæterum mona-
chi secularium beneficiorum, etiam curato-
rum, incapaces existunt, etiam si sint cano-
nici regulares, vt sacrosancta synodus [n] Tri-
50 dentina decreuit. Eadem tamen [o] manda-
uit, vt regularia beneficia in titulum regu-
laribus professis prouideri consueta, religio-
sis tantum illius ordinis, vel ijs, qui habi-
tum omnino suscipere, & professionem
emittere teneantur, & non alijs, conferan-
tur. Et olim (licet officium monachi plan-
gere, non docere est, vt bene scriptum reli-
quit [p] B. Hieronymus aduersus Vigilan-
tium) postea tamen, quàm facti essent cle-

[b] ibid. n. 5.
[c] d. cap. de monachis.
[d] cap. vnic. de capellis monach. lib. 6. cap. quoniam de priuileg.
[e] ad clem. 1. de excess. prælat.
[f] ad d. cap. de monachis.
[g] ibid. nu. 10.
[h] cap. 6. 7. & sc. de iure patron.
[i] c. 8. eod.
[k] eod. tit. de iure patron.
[l] cap. 3. de iudic.
[m] cap. 7. §. taliter de ijs, quæ fiūt à Prælat. sine cons. capit.
[n] c. 11. sess. 24.
[o] c. 10. sad. sess.
[p] can. 6. 16. quæst. 1.

rici, vtile visum est, & expedire Christianæ Reipublicæ, si sacris q etiam litteris ipsi nauarent operam. Idcirco receptum r est pos- 51
se monachum, qui ex licentia sui Abbatis degit in gymnasio studij gratia, contrahere mutuum, & obligare monasterium: hoc est, vt eleganter notauit Abbas s, vsque ad moderatam summam. Nam ex eo, quòd habuit facultatem ad studium eundi, videntur sibi concessa ea t omnia, sine quibus studere non posset: & si doctoratus insignia con- 52
sequi voluerit, ex quo est in studio cum Abbatis licentia, monasterium u tenetur expensas doctoratus facere. Si vero operam suam bene collocauerit, & doctor euaserit, Vicarius Episcopi, habita ipsius Abbatis li- 53
centia, effici poterit, vt Abbas x post Ioannem y Andreæ, & Archidiaconum z scribit. Etsi Lancellotus Conradus a in libro, qui inscribitur, *Templum omnium iudicum*, existimat etiam sine Abbatis licentia posse ipsum vices alicuius Episcopi gerere, hoc est Vicarium esse: quia & Episcopus potest, inuito Abbate, in suum cubicularium habere monachum ex Gregoriana b constitutione, 54
qua cauetur, vt electi in Episcopos habere debeant in ministerio cubiculi, siue seculares, siue regulares viros, qui veram eorum secretò conuersationem videant. Sed pace sua non valet illatio: id enim constituit Gregorius, postquam laicos omnes à suo ministerio remouit, testimonio Beati Antonini c in sua historia: vt suo exemplo Episcopi omnes pro suis cubicularijs viros haberent religiosos, non laicos: vt puta, si Episcopus est clericus secularis, seculares haberet clericos; si regularis, vtique posset secum retinere ex eodem ordine monachos: non vt ipsi, à cubiculo cùm ministrauerint, possint facilius, sicut nostri d arbitrantur, Episcopum accusare, quod etiam animaduertit Archidiac. e, & Ioan. à Turrecremata f, sed vt exemplum profectus ex sedula eius visione sumant, vti in calce ipsius canonis apertè scribitur. Et Baldus g putat sine licentia Abbatis monachum etiam cubicularij ministerium accipere non posse. Felinus tamen h priorem sententiam longe veriorem esse arbitratur. Hæc textui magis videtur conuenire: illa æquitati: siquidem monachus Abbati obedientiam promittit: obedientia autem vnum est ex tribus substantialibus votis. quare i Abbas Panorm. post glossam k scribit debere monachum potius l Abbati, quàm Episcopo obedire. Quinimmo monachus ex Bonifaciana m constitutione electioni de se 55
in Episcopum factæ, inscio, vel contradicen-

q cap. vlt. ne cler. vel monach
r Archid. ad can. cum pastoris 2. q. 7. Innoc. ad c. quãto. vbi etiã no. Abbas, n. 5. de offic. ordin. Anton. ad cap. 2. ne cler. vel monach. lib. 6. Cardin. ad clem. 1. §. quia vero. quæst. 10 de stat. monac.
s ad cap. cũ contingat. n. 14. de foro compet.
t cap. 5. de offic. deleg. l. 2. ff de iur. omn. iud.
u Felin. ad c. cum dil. sta n. 19. de rescript.
x ad c. cum causam n. 9 de elect.
y ad clem. & si principali. de rescript.
z can. in nouo. 16. q. 7.
a lib. 2. c. 6 num. 5. de off. vic.
b can. cum pastoris. 2. quæst. 7.
c par. 3. fol. 36.
d post glos. ad d. can. cũ pastoralis.
e f ad d. cã. cum pastoralis.
g ad rubr. de maior. & obed.
h ad c. cum I. & A. n. 13. de re iud.
i ad cap. ne pro defectu num. 5. de elect.
k ad ca. qui professus. 20 q. 4
l ca. 1. & 2. distin. 58
m c. 27. de elect. lib. 6.
Ivne Abbas ad c. ecclesia vestra. 2. num. 16. de elect.

56 te Abbate, minus potest consentire: quia vt ait Bonifacius octauus, eius arbitrium non ex sua (cùm velle, vel nolle non habeat) sed ex illius, quem ipse sibi vice Dei supra caput posuit, & cuius imperio se subiecit, vo-
57 luntate dependet: & Benedictus vndecimus n statuit, quòd si religiosus electus, vel eius electores intra tempus moderandum à superiore licentiam non petierit, iure ex electione quæsito priuatur electus, & alius rite
58 eligi potest. Vnde & Clemens V. o declarauit nullam esse concessionem licentiæ generalis monacho de consentiendo electioni de se factæ, aut faciendæ. Non est itaque dubium, quin religiosus indulgentia sui Abbatis indigeat, si Episcopo Vicarius dandus
59 sit. Verum enimuero, si à Pontifice maximo electus fuerit, haud necessariam esse Abbatis licentiam arbitror. Nam ex eo,
60 quòd eligitur à Pontifice, videtur eximi p Abbatis potestate, & obedientia. Immo & à nexibus regulæ, exceptis q substantialibus, liberari. quod videtur dicendum in quolibet monacho iam in Episcopum electo. Est enim doctorum calculis r receptum, monachum episcopali dignitate insignitum, nec à gestatione habitus, nec à tribus votis substantialibus liberum esse. Porro Innocentius III. in Generali concilio Lateranensi ita s statuit. *Pontifices in publico, & in ecclesia superindumentis lineis omnes vtantur: nisi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum monachalem.* Immo Sylvester t, & Iason u putarunt monachum excommunicatum, qui habitum religionis dimiserit, & exteriorem episcopalem tunicam assumpserit. Couarruuias x contrariam tuetur sententiam: quæ mihi verior est. Nullibi enim reperias excommunicationem indictam esse monacho, qui prætextu Episcopalis dignitatis, non dimisso habitu monachali, assumat lineum illud, ac candidum indumentum, quod ab Episcopis exterius defertur, vulgoq. Rochetum appellatur. Nec quidquam facit Boni-
61 faciana y constitutio: quia loquitur de monachis, quibus vt euagandi materia subtrahatur, districtius ibi inhibetur, etiam adiecta excommunicationis pœna, ne in scholis, vel alibi temere habitum religionis, quam professi sunt, dimittant. quod non habere locum in Episcopo monacho, qui exteriorem illum episcopalem amictum superinduit, nemo est, qui non videat. Etsi male facit, si ea
62 vtitur: cùm Innocentius z, id ne fiat, constitutione mandauerit, quam interpretando Panorm. Abbas a addidit, neque etiam
63 monachum Cardinalem posse habitum mutare.

n extra. cõ. cap. 2. eod.
o cap. vlt. eod. in sex. & ibidem Imola.
p Abbas ad c. per tuas num. 7. de voc. & vot. redempt.
q Abbas ad colũ. n. 7. de priuileg.
r Couarruu. ad cap. 1. n. 11 de test.
s de quo in c. 15. de vit. & honest. cleric.
t in verb. religioso 7.
u q. 11. arg. & a ne cleric. vel mon. li. 6
u ad auth. ingressi C. de sacr. ecc.
x ad d. c. 2.
y d. cap. 2. ne cler. vel mon. lib. 6.
z d. cap. 15. de vit. & honest. cler.
a ibid. n. 5. & 19.

tare. Ac, ne longius progrediamur, tres videmus in amplissimo Cardinalium collegio, duos ex Prædicatorum, tertium ex Minorum Franciscanorum ordine fratres: Michaelem Bonellum Alexandrinum, Pij Papæ V. ex filia sororis pronepotem, experientia, ac ingenio virum præclarum: Hieronymum Bernerium Asculanum: ac Constantium Sarnanum, qui claustralem vitam ea virtute, ac laboribus excoluerunt, vt statim ac in Cardinalium cœtum cooptati sunt, adnumerari hæreticæ prauitatis summis inquisitoribus meruerint: maximis, scilicet, Cardinalibus, Ludouico Madrutio, Iulio Antonio Sanctorio, Petro Dezæ, Ioan. Antonio Fachinetto, ac Ioan. Bapt. Castaneo, viris grauitate, rerum maximarum vsu, pietate, ac omnibus artibus, quç Cardinales decent, summisq. virtutibus ornatissimis. Ab illis vero, quæ substantialia vota sunt, non est exemptus monachus propter episcopalem dignitatem; quamuis [b] à prohibitione car-
nium, à iurisdictione Abbatis, ab alijsq. ip- 64
sius religionis statutis sit liber. Quæ omnia, quomodo intelligi debeant, paucis explicat S. Thomas Aquinas in 2.2. quæst. 185. art. 8. in respons. Quod autem dicitur exemptum [c] esse monachum Episcopum ab Abbatis potestate, non est, quòd sit exemptus à voto obedientiæ, vti perite ratiocinatur B. Thomas [d], quia illi adhuc subiectus est: sed quia Abbatem non habet, cui obediat, dicimus eum à iurisdictione, & Prælati regularis potestate solutum esse. Idem tamen Ange-
licus Doctor [e] tradit, monachum factum 65
Episcopum subditum esse omnibus religio-
nis regulis, & statutis, quæ episcopali officio 66
nihil esse possunt impedimento: à reliquis vero eximi. Tametsi ex causa Episcopus monachus sibi indulgere valeat, vt solent
Prælati regularium. Caietanus [f] vero asse- 67
rit monachum per Episcopalem dignitatem non eximi à tribus votis substantialibus, à regulis autem, & statutis, quo ad obligationem legalem, & eius coactionem tutum esse, & immunem, non tamen, quo ad morale vinculum ipsorum statutorum: quasi monachus Episcopus teneatur ex morali vinculo seruare statuta religionis, & regulas ipsius
ordinis monachorum, à pœnis vero ipso- 68
rum statutorum, ac subinde à mortali peccato liber sit, cùm coactioni legali non sit subiectus. quæ interpretatio mihi videtur rectissima: ratio est, quoniam frustra est potentia omnis, Arist. ac eiusdem S. Thomæ [g] testimonio, quæ reduci ad actum non potest: ideo vis coactiua humanæ dispositionis non extendit se ad eum, respectu cuius reduci minus potest ad actum. Vnde aliquando
69 differebam [h] Principem esse solutum legibus, quo ad vim cogendi, quia si cogeretur, à semetipso cogeretur, cùm superiorem non habeat, qui in eum possit animaduertere. Sic Episcopus monachus non subijcitur statutis religionis, & regulis, quo ad vim coactiuam, cùm non habeat Abbatem, qui eum valeat cogere ad obseruationem statutorũ: etenim ait Aristoteles [i], positionem legum esse necessariam circa æquales genere, & potentia, sed monachum Episcopum non coercet talis lex. Quare Caietanus mihi videtur
70 optime sensisse, monachum Episcopum non peccare mortaliter, si sexta feria, Natiuitatem Domini celebrari contingat, & carnes comedat, cùm sit alioquin ab Honorio [k] III. professis, & vouentibus interdictum. Idem probat Dominicus [l] Soto, lib. de iustitia, & iure, sequiturq. eum Couarruuias [m], qui etiam frequentiorem esse nostratium sententiam testatur. Sed dubitari posset, num monachus, qui ex eo, quòd est monachus, eximitur ciuili iurisdictione, & patria potestate, sit etiam exemptus episcopali iurisdictione. In concilio Arelatensi ita [n] sancitum fuit. *Monasteria, vel monachorum disciplina ad eum pertineant Episcopum, in cuius sunt territorio constituta.* Extat tamen
71 Honorij III. Pontif. constitutio [o], qua cauetur monachos delinquentes per Abbatem loci corrigi debere: idemq. videtur fuisse confirmatum in concilio Lateranensi [p] sub Alexandro III. Pontif. Glossa [q] vero dicit coercitionem monachi primùm ad Abbatem spectare: quo negligente, deuolui ad Episcopum. Hugo, *Aut agitur*, inquit, *secundum regulam claustralem, aut in forma*
72 *iudicij. Hoc casu [r] solus Episcopus cognoscet: si secundum regulam, magis tenetur [s] obedire Abbati, quàm Episcopo.* Alij, & quidem [t] communiter tenent, quòd in minoribus cor-
73 ripit Abbas, in grauioribus Episcopus. Et ita intelligi potest Arelatensis concilij de-
74 cretum. Namque criminales causas [u] nulli, præter Episcopum, in eius diœcesi tractare
75 permittitur. In ijs igitur causis, quæ criminales non sunt, monachus Episcopo nequa-
76 quam subijcitur. Neque inscio, & non consentiente Abbate, potest monachus iurare [x]. Si iurauerit, non tenere iusiurandum Abbas
77 [y] opinatur. Si vero se inuicem percusserint monachi, beneficium [z] absolutionis ab Abbate valent obtinere, & eo deficiente, ab Episcopo loci: etsi forte aliter ex priuilegijs
78 obseruetur hodie. Et non solum ab omnibus

angarijs,

b glos. ad can. de monachis. 16. q. 1 & can. 8.18. q. 1. las. ad d. auth. Ingressi. Car din ad clemen. 2. in prin q. 2. de censib. Abbas ad d c. per tuas. de vot. & vot. redemp.
c d can. 1.
d 2. 2. q. 185. art. 8.
e ibidem.
f in opere. 17. q. 6. a2.
g 1. 2. q. 96. artic. 3.
h lib. 1. c. 1. animaduer.
i lib 3. Politic. cap. 9.
k c. vlt. de obser ieiun.
l lib. 10. q. 5. art. 7.
m ad d. c. 1. de testam.
n can. 17. 18 q. 2.
o cap. 2. de stat. mon.
p c 9. & 18. de appell. q ad cap. quanto, de offic. ordin. Abbas ad c. monachi. de sent. excommun.
r can. de persona. q. 1. l 3 C. de pace post. l. vnic. C. de emēd. propinq.
s Abbas ad cap Ne Dei Ecclesiam. de simon.
t Ab. de Bat ad d c. quanto nu. 19. Abbas ad c. licet ecd. de offic. ordin.
u notatur ad c. de monachis. de præb. & dignit.
x c. 1 de iuram calum.
y ad c. cum cō[n]tingat n. 21. de iur. compet.
z d c. monach ad quod notat omnes. de sent. excom.

angarijs, parangarijs, ordinarijs, & extraordinarijs muneribus sunt exempti, verum etiam à noualium[a] decimis persoluendis. Multa præterea essent dicenda de monachis: sed ne idem bis repetamus, cùm de immunitate sacerdotum, & ecclesiarum priuilegijs sermonem inferius simus habituri, id in eum locum consultò, & opportunè reijcimus.

[a] cap. ex parte. de decim. Abbas ad cap. fin. nu. 6. vt lit. non contest.

SVMMA EX CAPITE V.

1 *Ex laicis non assumitur Pontifex maximus apud nos.*

2 *Sacerdotes apud Hebræos sacra soli administrabant, habebantq. superiorem omnibus Pontificem.*

3 *Vestes, & consecratio pro Pontifice Hebræorum à Deo imperata est.*

4 *Vestes Pontificis erant octo, superhumerale, rationale, tunica hyacinthina, tunica linea stricta, feminalia linea, baltheus, tiara, & lamina aurea.*

5 *Vestes Pontificiæ erant pretiosissimæ auro, gemmis, atque opere phrygio elaboratæ supra, quàm dici possit.*

6 *Quædam vestes erant Pontifici eum sacerdotibus communes, sed non tanti pretij, neque artificij, quanti propriæ Pontificis.*

7 *Ephod sacerdotum ab Ephod Pontificum plurimum differebat, vocabaturque Ephodbaa, hoc est superhumerale lineum.*

8 *Nouus Pontifex aqua mundatus, induebatur sacris vestibus, oleo in capite vngebatur, factoq. sacrificio, consecrabatur, asperso altari cum eius vestibus sanguine sacrificij.*

9 *Pontifex non admittebatur, qui corpore vitiosus erat.*

10 *Aristobulus Hyrcano fratri nasum abscidit, ne Pontifex iterū creari posset.*

11 *Pontifex solus, & semel in anno Sancta Sanctorum ingrediebatur.*

12 *Quo die Pontifex intrabat Sancta Sanctorum, cuncti ieiunabant.*

13 *Templum quattuor porticus habuit: prima alienigenis: secunda maribus, ac eorum vxoribus mundis: tertia maribus mundis, & purificatis: quarta sacerdotibus patuit: adytū soli Pontifici.*

14 *Pontificatus stetit in familia Aaronis vsque ad Reges Syriæ.*

15 *Pontificatus, Regibus iubentibus, e familia Aaronis ad alias leuiticas trāsiit.*

16 *Pontificatus erat perpetuus apud Iudæos.*

17 *Græcis regnantibus in Iudæa, Pontificatus temporarius factus est.*

18 *Pontificatus semper maximæ auctoritatis fuit apud Hebræos.*

19 *Pontificatus vsque ad transmigrationem Babylonis in sacris tantum fuit, post vero etiam in Republicæ administratione.*

20 *Assamonæi, & Principatum, & Pontificatum occuparunt.*

21 *Qui Pontifices, ijdem & Reges fuerunt post Assamonæos.*

22 *Pompeius Magnus Pontificatum Hebræorum à Principatu seiunxit.*

23 *Vnicus semper fuit Pontifex Hebræis.*

24 *Sacra pagina Pontificem etiam Principem sacerdotum, aut magnum sacerdotem appellat.*

25 *Sacerdotum princeps etiam dicebatur, qui caput vnius ex xxiiij. classibus sacerdotum erat.*

26 *Censet Sigonius, qui semel Pontificatum obtinuissent, quamuis deponerent, semper Pontifices vocatos.*

27 *Anna seipsum, deinde generum Caipham, ac postmodum omnes, quotquot habuit, filios Pontifices vidit.*

28 *Pontifices apud Iudæos in maximo semper honore fuerunt.*

29 *Paulus Ananiam Pontificem parietem dealbatum ad contumeliam dixit.*

30 *Pœnituit Paulum Pontificis à se contumelia affecti, quia princeps esset sacerdotum.*

31 *Christus Pontificem Hebræorum oblique redarguit: numquam rectà, religionis ergo.*

32 *Dignitas Pontificia nulli est obnoxia reprehensioni.*

33 *Papa errare non potest.*

34 *Christus nascitur, quo tempore Hebræi Regnum, & Pontificatum amiserant.*

35 *Caput Ecclesiæ non humanis decretis, sed iure diuino constat.*

36 *Per hæc verba: Tu es Petrus, &c. à Christo erga Petrum prolata, non fuit data, sed promissa administratio Ecclesiæ.*

37 *Fuit vero data post Resurrectionem Domini per hæc. Pasce oues meas.*

38 *Pontificalis potestas omnem creatam potestatem excedit.*

39 *Effectus recensentur Vicariatus Christi.*

40 *Fides est salutis nostræ formalis character.*

41 *Christus pro fide Petri, hoc est Ecclesiæ, Patrem rogauit.*

42 *Chri-*

41 *Christus pro solo Petro censum persoluit.*
43 *Christus Resurrectionem suā Petro præsertim nunciari mandauit.*
44 *Ecclesia Romana non habet primatum ab Apostolis, sed à Christo.*
45 *Petrus Romam venit, vt in ea primatum Ecclesiæ constitueret.*
46 *Petrus Romam venit, vt Christianam politiam altiùs fundaret, eampumque ecclesiæ vberiorem redderet.*
47 *Lux veritatis à capite Petro per totum mundum efficacius effusa est.*
48 *Petrus fuit princeps Apostolorum, non quia Vrbis Romæ fuerit Episcopus, sed quia à Domino suus Vicarius in toto orbe fuit constitutus.*
49 *Solus Petrus Episcopus à Christo factus est: cæteri vero Apostoli à Petro: ex Turrecremata.*
50 *Successores Petri cæterorum Episcoporum successoribus præferri debent, sicut ipsum Dominus cæteris Apostolis euidenter prætulit.*
51 *Rom. Pontifex tempore, auctoritate, & potestate cæteros omnes Episcopos iure anteit.*
52 *Concilium Chalcedonense Rom. Pontificem Oecumenicum Archiepiscopum appellat.*
Hoc fecerat antea concilium Constantinopolitanum.
53 *Constantinopolitanum concilium suæ vrbi primatum post Romanam sedem tribuit.*
54 *Alexandrina sedes, ac Antiochena Constantinopolitanam præcedebant ante concilium Constantinopolitanū primū.*
55 *In concil. Constant. secundo fuerunt concessa ei vrbi priuilegia Romanæ sedis, & renouatum decretum de primatu post eandem sedem.*
56 *Idem in octaua synodo confirmatum fuit.*
57 *Tria Africana concilia Rom. Pont. patrum patrem, ac summum Præsulum Pontificem appellant.*
58 *Concilium Lateranense sub Innocentio III. celebratum per excellentiam Generale dicitur, quòd ei mille, ducenti, octogintaduo patres, præter duos Patriarchas, ac septem Principum secularium legati interfuerint, præsertim orientalis, & occidentalis Imperij.*
59 *Ordo primatuum Catholicæ ecclesiæ talis est. Roma, Constantinopolis, Alexandria, Antiochia, Hierusalem: Hunc alias constitutum, Lateranense concilium Generale confirmauit.*
60 *Romana Ecclesia mater, & magistra fidelium apte dicitur. Hoc nomine, & à concilio Tridentino nuncupatur.*
61 *Romanæ Ecclesiæ primatus, qui per concilij Nicæni canonem labefactari videtur, per eumdem potius asseritur, & firmatur, secundum veriorem, & rectiorem intellectum, quem ei dat auctor noster.*
62 *Amplissima fuit iurisdictio Patriarchæ Alexandrini.*
63 *Patriarchæ Alexandrini iurisdictio terminum, etsi latissimum, habet: Romani nullum.*
64 *Præfectus Prætorio eamdem, quam Princeps, in sua Prouincia auctoritatem habet.*
65 *Legatus de latere in sua Prouincia, eamdem quam summus Pont. auctoritatem habet, exceptis, quæ sibi eum mittens reseruauit.*
66 *Verba canonis concilij Nicæni, quo videtur Alexandrinum Patriarcham Romano Antistiti parem fieri, ex Græco idiomate originario alium habent sensum.*
67 *Nihil incrementi contulit synodus Nicæna Ecclesiæ Romanæ.*
68 *Conciliū Chalcedonense Patriarchis Prouincias longe sitas distribuit, quo concordia inter Prælatos conseruaretur, dum disceptationum arbitrū haberent.*
69 *Quia Patriarchæ multam habuerint auctoritatem, nihil demptum est Rom. Pontificatui.*
70 *Per verba. Tu es Petrus, &c. præfectura Petri fit certior, quàm cæterorum.*
71 *Petrus est vertex, & caput collegij Apostolici.*
72 *E Petri cathedra prodijt sacerdotalis vnitas.*
73 *Veram ecclesiam constituit plebs sacerdoti adunata, & pastori grex adhærēs.*
74 *Potestas clauium data est Petro, tamquā capiti: alijs, tamquam Petri membris.*
75 *Potestas clauium ad vnicum Petrum est redacta ad schismata tollenda.*
76 *Omnes mundi ecclesiæ Catholicæ vnus thalamus Christi sunt.*
77 *Per hæc verba: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ: haud dubie Ecclesiæ Rom. vnitas designatur.*
78 *Hæc vnitas à Paulo prædicata est Ephesijs.*
79 *Corpus biceps, aut multiceps, monstrosum.*
80 *Princeps debet esse vnus, quia, vt ait* Arist.

Arist. principantium multitudo est mala, cùm entia nolint male disponi.

81 *Vnitas Christi ipsius ore prædicatur, & sanctificatur, cum dicit. Volo pater, vt sint vnum in nobis, sicut & nos vnum sumus.*

82 *Vniuersus orbis Papæ iure subiectus est, etsi ipse non in omnes homines suam potestatem exercere possit.*

83 *Papa summus Princeps est.*

84 *Nullus ex quattuor Patriarchis vniuersalis dici debet, cùm sint pares dignitate, & potestate.*

85 *Pelagius Papa, reiecto vniuersalis titulo, vniuersam, quam habebat in Ecclesia potestatē, non sequitur reiecisse.*

86 *Metropolitani intra tres menses pallium suscipere tenentur, alias dignitate adepta spoliantur.*

87 *Non permittitur pallium, nisi iurata sedi Apostolicæ fidelitate, atq. obediētia.*

88 *Metropolitani absque pallio Episcopos consecrare, clericos ordinare, chrisma conficere, basilicas dedicare, concilium conuocare nequeunt.*

89 *Metropolitani absque pallio nec Archiepiscopi vocari debent.*

90 *Qui conueniunt absque Rom. Pontificis auctoritate, non concilium, sed conciliabulum, ac conuenticulum faciunt.*

91 *Quæstiones prouincialium synodorum à Rom. sede sunt explicandæ.*

92 *Nomen vniuersalis Pont. Romano à synodo Chalcedonensi tributum est, atq. acclamatum Leoni tunc Pontificatum tenenti.*

93 *Ioannes de Turrecremata hallucinatur existimans Pelagij constitutionem de quattuor Patriarchis editam ad Pont. Romanum extendi.*

94 *Papa aliquando vniuersalis dici noluit, aut propter humilitatem, aut quia non est specialis administrator cuius libet ecclesiæ.*

95 *Petrus non fuit vocatus vniuersalis Apostolus.*

96 *Vniuersalem Episcopum interpretatur Gregorius solum Episcopum, ideo vniuersalis ipse dici recusabat. Hoc elicitur ex multo ante præcedentibus huc vsque.*

97 *Qui particulari ecclesiæ mediate præpositus est, non potest dici vniuersalis, cùm et vera non administret illam ipsam ecclesiam, nisi per alium, quem ei præficit.*

98 *Verba hæc: vniuersalis autem, &c. can. iij. dist. 99. censentur spuria, & supposititia.*

99 *In noua decreti Gratiani editione verba hæc, vniuersalis, &c. suspecta fuerunt correctoribus eius voluminis, ideo diuersis characteribus distincta sunt.*

100 *In Episcopali ceruice nihil splendidius fulget, quàm humilitas, ait Greg.*

101 *Humilitas est clauis regni cælorum, scripturas aperit, & Deum placat.*

102 *Gregorius M. mediocres homines dominos vocauit.*

103 *Gregorius M. se seruum seruorum Dei dixit.*

104 *Etiam ante Gregorium se Pontifices seruos seruorum Dei scribebant.*

105 *Papæ triplex corona summum eius imperium designat.*

106 *Papa solus ad altare S. Petri inungitur chrismate in capite, & consecratur.*

107 *Cardinales consecrant Pontificem, cùm ipse non habeat Metropolitanum, qui hoc munus expleat.*

108 *Episcopus Cardinalis Hostiensis Papam, & Imperatorem consecrat.*

109 *Præfertur crux Papæ incedenti, quia à Deo pendet eius auctoritas: prælatis vero baculus curuus, qui pastorale dicitur, quia à Papa.*

110 *Baculi pastoralis incuruatio, Episcopi definitam potestatem designat.*

111 *Patriarchæ in suis prouincijs, & absente Papa crucem deferunt, pallioque vtuntur: Papa vero semper, & vbiq. in signum plenæ potestatis.*

De Hebræorum Pontificibus, deq. primatu Romanæ Ecclesiæ. Cap. V.

HODIE, qui in summum eligitur Pontificem, ex solo Cardinalium collegio deligi solet, & est, aut secularis, aut regularis clericus: & ne è longinquo exempla petamus, Frater Felix de Montealto, qui in præsentia orthodoxæ Ecclesiæ, vniuersæq. Christianæ Reipublicæ summa cum laude, & populorum vtilitate præest, iam ab ineunte ætate in Seraphici Francisci familiam sanctitate, pietate, doctrinaq. nobilissimam adscitus, eamq. professus, omnibus eiusdem ordinis officijs, & magistratibus singulari prudentia, & integritate perfunctus, supremam quoque ipsius ordinis præfecturam consequutus, à Pio V.

Pio V. summo Pont. & Dominicanæ religionis itidem professo in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium ordinem cooptatus, tandem eorundem omnium consensu Pontifex maximus est renunciatus an.sal. 1585. oct. Cal. Maias, & Sixtus V. appellatus. Non est igitur dubium, quin ex vtroque clericorum ordine assumi possit Pontifex, non autem immediate ex laicis ob ea, quæ diximus [a] in secundo libro. Sed, vt eundem, quem polliciti sumus, ordinem sequamur, nonnulla de Hebræorum Pontificibus dicenda sunt, ea, inquam, quæ argumento nostro possunt deseruire. Nam & apud eos, sicuti omnium sacrorum Principatum tenebant ij, qui sacerdotes dicebantur, sic inter omnes sacerdotes vnus dignatione, auctoritate, ac potestate excellebat, qui Pontifex appellabatur. Quare Deus [b] Aaronem Moysis fratrem ex tribu Leui Pontificem, filios vero eius sacerdotes constituit. Vnde colligimus, vnum solum esse Pontificem, cui velut patri, reliqui omnes, vti filij, parere teneantur. Rerum præterea omnium conditor Deus, explicitis ijs, quæ ad conficiendum, ornandumq. tabernaculum erant necessaria, illico de Pontifice [c] 3
præcepit, vt eius vestes, quibus ab alijs distingueretur facile, conficerentur, ipseque consecraretur. Huiusmodi autem pontificiæ vestes, quæ in Exodo [d] præcipiuntur, & factæ in Leuitico [e] narrantur, quæ nam essent vtrobique explicatur: clariusq. ex Iosepho eas refert [f] B. Hieronymus. Erant autem 4
vestes octo, superhumerale, rationale, tunica hyacinthina, tunica linea stricta, femi- 5
nalia linea, baltheus, tiara, & lamina aurea. Hæc erant non modo stamine byssino, purpura, coccoq. bis tincto confecta, sed etiam auro, pretiosissimisque contexta lapidibus, nempe sardio, topatio, smaragdo, carbunculo, sapphiro, iaspide, lyncurio, achate, amethysto, chrysolito, onychino, beryllo: quæ omnia polymita arte ita erant distincta, vt diuersos flores, ac gemmas artificis manu non textas, sed natas arbitratus esses. Ex ijs vestibus licet quædam essent sacer- 6
dotibus communes, vti tunica [g] linea, baltheus, mitra, & feminalia, non fuisse tamen tanto artificio, auro, gemmisq. contextas argumento est, quod apud eundem S. Hieronymum [h] legitur. *Sextum*, inquit, *est vestimentum, quod Hebraica lingua dicitur Ephod, id est, superhumerale, & solis conuenit Pontificibus, ex hyacintho, bysso, cocco, purpura, & auro contextum*. Et si Regum primo [i] habetur. *Irruit in sacerdotes, & trucidauit octoginta quinque viros vestitos Ephod*
7 *lineo*. Cui dubitationi occurrit idem eruditissimus doctor, dicens, Ephod illud fuisse lineum, non autem ex hyacintho, bysso, cocco, purpura, aut auro, vt pontificium. Cui expositioni conuenit etiam illud quod Beatus Eucherius nobis scriptum reliquit. *Ephod*, ait, *duo sunt genera, vnum lineum, & simplex, quod sacerdotes habebant: alterum diuersis coloribus ex auro, purpura, bysso, hyacintho, gemmisque contextum, quo soli Pontifices vtebantur. Sacerdotale vocatur Ephodbad, id est superhumerale lineum*. Qui
8 ergo futurus erat Pontifex, cùm ad altare esset oblatus, & aqua mundatus, tum illis induebatur vestibus, inde in capite oleum sanctum suscipiebat, demum sacrificio præcipuo facto, consecrabatur, victimæque sanguine altare, & vestes eius aspergebantur, vt in Exodo [k], & Leuitico [l] legitur, & Philo [m] de vita Moysis ostendit. Et quanquam hæc tanta dignitas ex mandato Dei Aaroni [n] soli, eiusque filijs in perpetuum esset data, non omnes tamen, qui ex Aa-
9 ronis posteritate erant, ad Pontificatum admittebantur, sed ij tantum, qui non erant manci, debiles, cæci, aut claudi, nec vllam habebant maculam, vti de sacerdoti-
10 bus latius dixi [o]. Scribit [p] enim Iosephus Aristobulum Regem, cùm Hyrcano fratri suo pontificatum abrogauisset, nasum præcidisse: vt illa corporis parte mutilatus, Pontificatum resumere amplius non posset. Factus autem, & consecratus Pontifex ea poterat, quæ alijs inferioribus sacerdotibus erant omnino interdicta, vel illud præcipue, quòd solus, & semel in anno *San-*
11 *cta Sanctorum* ingrediebatur. Nam in Leuitico [q], *Loquere*, inquit Deus, *ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur Arca, ne moriatur, nisi hæc ante fecerit*. Et sequuntur, quę facere debebat Aaron, antequam illuc ingrederetur. Et in Exodo [r]. *Deprecabitur Aaron super cornua altaris thymiamatis semel per annum in sanguine, quod oblatum est pro peccato, & placabit super eo in generationibus vestris*. Idem dicere voluit Paulus ad Hebræos [s] scribens. *In priore tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorū officia consumantes, in secundo autem semel in anno solus Pontifex non sine sanguine*. Philo de Monarchia [t]. *Intima templi nemini videre fas est, præterquam soli Pontifici, & id ei quoque vno die duntaxat anniuersario permittitur, quo introspicit omnia*. Iosephus [u]. Superbu-

a cap. 4. in princ. & ca. 4. & 9. dist. 71.
b Exod. 28. 29. & Leu. 8.
c d. c. 28.
d d. c. 28.
e cap. 8.
f epist. 128. ad Fabiolā de vestitu sacerdotū, quæ est 4. lib. 3.
g dd. capp. 28. & 8.
h in d. epist. 128. hoc est in epist. 2. ad Marcellam, quæ est 43. lib. 2.
i 1 Reg. 22.
k cap. 29.
l cap. 8.
m lib. 3.
n d. c. 28. & lib. 1. Paral. cap. 16.
o supra c. 3.
p lib. 14. Antiquit.
q cap. 16.
r cap. 30.
s cap. 9.
t lib. 2.
u lib. 6. Belli Iud.

Superhumerali,& Rationali Pontifex vteba-
tur solum, cùm Sancta Sanctorum ingredie-
batur: quod semel in anno solus faciebat, quo
die cunctis ieiunare mos erat. Ostenditq. ad-
x lib. 2. uersus Apionem [x], templum quattuor por- 12
ticus habuisse, quarum singula propriam
secundum legem custodiam habebat. In 13
exteriorem etiam alienigenæ admitteban-
tur. In secundam mares cum vxoribus, si
mundæ erant. In tertiam mares tantum,
qui mundi, & purificati erant. In quartam
sacerdotes. In adytum, inquit, soli Pon-
tifices propria stola amicti. Pontificatus
igitur in posteritate Aaronis permansit vs- 14
que ad tempora Regum Syriæ post reuer-
sionem Hebræorum ex Babylonia. Quo
y lib. 5. c. 2. de repub. Hebræorũ. tempore (vt bene recenset Sigonius [y]) 15
Pontificatus, collapsis rebus, ad alias fami-
lias Leuiticas quidem, verum non ab Aaro-
ne fluentes, Regum auctoritate est tradu-
ctus: quorum primi fuere Reges Syriæ, se- 16
cundi Iudæorum proselyti, tertij duces Ro-
mani, quando Syriæ, & Iudææ præsidebant.
Qui semel vero Pontifex erat, vsque ad vl-
timum vitæ spiritum in eadem perseuerabat
dignitate, etsi postea Græcis regnantibus in 17
annum,& annos tribui cœptus est. Quoquo 18
modo res se haberet, Pontificum semper
maximum, & præstantissimum in Hebræo-
rum Republ. ius fuit, & cum auctoritate
coniunctum, licet vsque ad transmigratio-
nem Babylonis rerum duntaxat sacrarum 19
procurationem gesserit: quia Reges Rem-
publicam administrabant. Restitutis autem
in patriam Iudæis, non sacra modo, sed &
Rempublicam Pontificibus commissam esse
z lib. 13. Antiquit. auctor est Iosephus [z]: vnde factum est, vt
qui summam in Republica haberent pote-
statem, nihil se habere crederent, nisi &
Pontificatum obtinerent. Nam Assamo-
næorum familia e tribu Leui, cùm aliquo 20
post tempore magnam apud suos auctorita-
tem esset adepta, non solum sibi principa-
a Machab. 2 & Ioseph. d. lib. 13. Antiq. tum, sed Pontificatum [a] quoque vindicauit, 21
atque mox principatum in regnum com-
mutauit, ita vt ijdem Pontifices, & Reges
essent. Tandem, cùm Pompeius insignis 22
Romanorum dux, Aristobulo Rege, eodem-
que Pontifice capto, Iudæam occupasset,
ad Prouinciæque formam redegisset, atque
ei procuratorem Antipatrum Ascalonitam
imposuisset, Pontificatus à principatu est
seiunctus. Nec plures, sed vnus semper fuit 23
Pontifex, tametsi B. Augustinus in exposi-
b ad c. 18. tione in Ioannem [b] dicat, fortasse per ea
tempora constitutum fuisse, vt plures simul
Pontifices essent, & per annos singulos al-
ternis vicibus ministrarent: Annam vero,
& Caipham alternis annis Pontificatum
gessisse, aut vno anno plures administrasse.
Sed hac in re mihi magis arridet viri in hi-
storia diligentissimi Caroli Sigonij senten-
tia [c], vt non plures simul, sed vnus solus c d. cap. 2. lib. 5.
esset Pontifex. Nec aduersatur illud B. Lu-
cæ [d] dictum. *Sub Principibus sacerdotum* d cap. 3.
Anna, & Caipha verbum Domini factum
est super Ioannem. Siquidem Iosephus [e] in e lib. 18. Antiquit.
24 illum annum vnum tantum Annam Ponti-
ficem edit, quem sacræ litteræ principem
etiam sacerdotum, aut magnum sacerdo-
tem solent appellare. Anna à Quirino Sy-
riæ Proconsule, Augusto imperante, Pon-
tifex est datus: Caiphas verò, sub quo Chri-
stus passus est, imperante Tiberio, Valerio
Grato procuratore, vel Pontio Pilato, vt
sacra testatur pagina. Inter Annam,& Cai-
pham tres alij à Iosepho enumerantur [f] f d lib. 18.
Pontifices, Ismaelus, Eleazarus, & Simon.
25 In Pontificatu autem Annæ facile Caiphas
vnius ex xxiiij. sacerdotum classis princeps
esse poterat: nam vt dixi [g], singulæ clas- g supra ca. 3.
ses suos habebant principes, qui sacerdo-
tum principes dicebantur. Sed maior est
dubitatio ex S. Ioanne [h]: qui cùm CHRI- h d. c. 18.
STVM narret ad Annam ligatum esse du-
ctum, sæpius Annam Pontificem appellat.
Discipulus autem ille (loquitur de Petro)
erat notus Pontifici, & introiuit cum IE-
SV in atrium Pontificis. Et paulò post.
Pontifex ergo interrogauit IESVM. Sub-
inde. *Et misit eum Annas ligatum ad Cai-*
pham Pontificem. Videmus itaque Ioannem
vtrique, Annæ, scilicet, & Caiphæ Pontifi-
cis nomen tribuere. Attamen sentio cum
Sigonio, partim veterem consuetudinem es-
se seruatam, vt numquam, nisi vnus extaret
Pontifex: partim nouam inductam, vt Pon-
26 tificij omnes, hoc est, qui pontificatum ges-
sissent, deposito pontificatu, adhuc Ponti-
fices vocari solerent, vt qui ex consuetudi-
ne veteri dignitatem semel susceptam vsque
ad mortem deberent retinere, non aliter,
atq. solent hodie Episcopi, qui licet Episco-
patui renuncient, Episcopi tamen vsque ad
extremum vitæ diem appellantur. Vnum
præterea solum fuisse testatur [i] duobus lo- i d. c. 18. & cap. 11.
cis Ioannes: ait [k] enim. *Vnus ex ipsis* k d. cap. 11.
Caiphas nomine, cùm esset Pontifex anni il-
lius. Et alio [l] loco. *Erat enim socer Caiphæ,* l d. cap. 18.
qui erat Pontifex anni illius: quasi vellet di-
cere, qui non nomine tantùm erat Pontifex,
sed, qui vere Pontificatum administrabat.
27 Anna igitur erat ex viris Pontificijs, qui
ita felix fuit, vt non modo Caipham, quem

sibi in

ſibi in generum aſciuerat, videret Pontificem, ſed & omnes ſuos filios. Nam Ioſephus inquit[m]. *Feliciſſimus Anna fuit, filios namque omnes Dei Pontifices vidit, atque ipſe primum hunc honorem plurimis annis geſſit: quod nemini Pontificum apud nos contigit.* Simile obſeruatum de Q. Metello Macedonico refert Velleius Paterculus[n] his verbis: *Quattuor filios ſuſtulit: omnes adultæ ætatis vidit, omnes reliquit ſuperſtites, & honoratiſſimos: mortui eius lectum pro roſtris ſuſtulerunt quattuor filij, vnus conſularis & cenſorius, alter conſularis, tertius conſul, quartus candidatus conſulatus, quem honorem adeptus eſt. Hoc eſt nimirum magis feliciter de vita migrare, quàm mori.* Eadem ratione idem Ioſephus[o], Claudio imperante, nominat Ionatham, & Annam Pontifices: cùm tamen vere tantum Ionathas Pontificatui præeſſet, Anna vero ex Pontificijs Ionathæ pater eſſet: nominat etiam Ananum eiuſdem Annæ filium, & Ieſum ſimul Pontifices, cùm tamen, Anano abrogato, ſuffectus fuiſſet Ieſus: ſic alibi[p] etiam Pontifices pro Pontificijs nuncupat. Eodem ſane modo Ioannes, & alij Euangelij Dei ſcriptores, ad communem loquendi vſum ſermonem accommodantes, Pontificem pro Pontificio poſuerunt. Et quamquam Pontifices iſti non eſſent, vt Aaron, in Dei miniſterium à Deo ipſo vocati, ſed beneficio Principis, aut Regis: tamen quia exterius ſaltem Aaronem repræſentabant, aliquid diuinitatis habuiſſe auctor eſt ipſe Ioannes Euangeliſta, apud quem cùm locutus[q] eſſet Caiphas ita. *Vos neſcitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit nobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat,* addit: *Hoc autem à ſeipſo non dixit: ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit, quòd* I E S V S *moriturus erat pro gente: & non tantum pro gente, ſed vt filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in vnum.* Quam ob rem 18
Pontificibus ſemper maximus delatus eſt honor, maximaque reuerentia: quod hiſtoria Actuum[r] Apoſtolorum manifeſtum facit. Nam cùm Paulus Ananiam Pontifi- 29
cem parietem dealbatum vocaſſet, reprehenſusq. ab aſtantibus eſſet, quòd ſummo Dei ſacerdoti maledixiſſet, reſpondit. *Ne-* 10
ſciebam fratres, quia princeps eſt ſacerdotum. Scriptum[ſ] *eſt enim. Principi populi tui non maledices.* Sic nullibi videas C H R I- 31
S T V M Pontificem reprehendiſſe: ſed qui reprehenſione dignus viſus ſit, ſub Scribarum, aut Phariſæorum nomine redarguiſſe. Quod argumento eſt dignitatem Pon- 18
tificiam ſacroſanctam eſſe, ac nulli obnoxiam reprehenſioni: vnde dicunt[t] noſtri
13 Papam errare non poſſe. Hactenus de Pontificibus Hebræorum: quibus Regno, & Pontificatu pulſis, & diuinitus ſpoliatis, illico diuino conſilio natus eſt I E S V S
14 C H R I S T V S, vt Rex, & Pontifex in perpetuum eſſet. C H R I S T V S enim vnctum ſignificat, quo modo Regem, ac Pontificem nominabant. Quare Apoſtolus ad Hebræos ſcribens[u], dixit, I E S V M factum eſſe ſecundum ordinem Melchiſedech Pontificem in æternum. Quod fore iurauit Dominus, teſte Pſalmiſta[x]. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum, &c.* cùm tamen, vt ait idem Apoſtolus[y], alij ſacerdotes ſine iureiurando facti ſint. Verum cùm caput[z] Eccleſiæ ipſe ſit C H R I S T V S, qui gratiam quotidie in ipſam ſponſam ſuam inuiſibiliter infundit, pro ſe Petrum, eiuſque ſucceſſores in terris reliquit, qui ea, quibus Eccleſia indiget,
15 viſibiliter conficerent. Itaque vnum eccleſiarum caput, & Principem non humanis tantum ſanctionibus, de quibus alibi[a] latius eſt habitus ſermo, ſed iure diuino eſ-
16 ſe ſatis probatur. Nam cùm apud[b] Matthæum C H R I S T V S dixiſſet Petro. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, &c.* per hæc verba cenſent Theologi[c], & ſacrorum canonum[d] interpretes, ei vniuerſalis Eccleſiæ adminiſtrationem eſſe promiſſam, non autem actu datam: rationem Ioannes[e] à Turrecremata eius rei reddit non inelegantem: quia quo tempore C H R I S T V S Saluator noſter inter homines corporaliter, & viſibiliter conuerſabatur, nulla neceſſitas fuit, vt ipſe ſui loco alium poneret, cùm ipſe per ſe regeret Eccleſiam: quòd autem ab eo promiſſum fuit, profecto fatuum eſſet opinari non eſſe ſeruatum: conſenſuque Theologorum, præſertim Chryſo-
17 ſtomi[f], Hieronymi[g], Ambroſij[h], Gregorij[i], & noſtrorum iuriſperitorum[k] aſſeritur tunc vere traditam, cùm Dominus poſt Reſurrectionem dixit eidem[l]. *Paſce oues meas.* Quæ verba ita intelligenda eſſe Innocentius[m] iij. Conſtantinopolitano Imperatori oſtendit. Sic idem Ioannes[n] à Turrecremata pluribus docet à ſolo C H R I S T O primatum dari potuiſſe, à
18 creata vero poteſtate nequaquam: ſiquidem Pontificalis poteſtas omnem creatam poteſtatem excedit: verũ quidquid omnem poteſtatem creatam excedit, à poteſtate

m lib. 20. Antiquit.
n Hiſt. Roman. lib. 2.
o lib. 2. Belli. Iud.
p lib. 4. Belli. Iud.
q d. c. 11.
r cap. 23.
ſ Exod. 22.

t ad can. manet. & ca. memor. 24. quæſt. 1.
u cap. 7.
x Pſal. 109.
y d. cap. 7.
z cap. 1. ep. ad Epheſios.
a lib. 2. c. 4.
b cap. 16.
c ad d. cap. 16 Chryſoſtom. ad caput 24 Lucæ, Auguſt. ad cap. 15. Ioan. Anacletus Papa epiſt. 2. ad Epiſcopos Italiæ.
d gloſſ. Io. à Turrecremata, Archid. & alij ad can. 2. diſt. 21.
e ibidem ad ſecundum.
f g gl. add. cap. 16.
h ſerm. 47. de fide Petri.
l Homil. 21. in Euangel. & can. 52. cum ſeq. diſt. 50.
k gloſ Archid. & alij ad d. can. 13 diſt 50.
l Ioan. vlt.
m cap. 6. §. nub. 2. vol. nouant omnes. de maiorit. & obed.
n ad can. ſacroſ. cta. 2. diſt. 22.

creara procedere non potest. In sui igitur
locum CHRISTVS Petrum, eiusque suc- 39
cessores subrogauit, vt ab his sacrosan-
cta mysteria exhiberentur, populi in fide
instruerentur, Episcopi constituerentur,
cœtus fidelium legibus, exemplis, moni-
tionibus regerentur, mali abominationi-
bus, & pœnis corrigerentur. Quæ si CHRI-
STVS ipse sibi soli reseruasset, iam fidei
merita perderentur: cùm nostræ salutis
formalis character fides sit. Sic in Euan-
o Mat. 16. gelio [o] rogasse se asserit CHRISTVS, ne 40
deficeret fides Petri, in quo Ecclesiam 41
Catholicam intellexit. *Ego*, inquit, *rogaui
pro te, vt non deficiat fides tua, & tu ali-
quando conuersus confirma fratres tuos*. Qui
tamquam Apostolorum Princeps, CHRI-
STO respondit. *Domine tecum paratus sum,
& in carcerem, & in mortem ire*. Huic
p Ioan. vlt. etiam vni dictum est [p]. *Tibi dabo claues
q Matt. 17. regni cælorum*. Item [q]: *Duc in altum*.
r Marci. 16. pro eoque solo ex Apostolis [r] censum per- 42
soluit CHRISTVS. Sic, cùm à mortuis
s ca. 2. dist. 22. resurrexisset, præcepit [s] mulieribus, vt re- 43
nunciarent discipulis, & Petro: idque
honoris, & prærogatiuæ causa factum esse
t li. 2. c. 14. nemo nescit. A CHRISTO [t] ergo, non 44
ab Apostolis sacrosancta Romana Eccle-
sia primatum obtinuit, & eminentiam
potestatis super vniuersas ecclesias, ac to-
tum Christiani populi gregem assecuta est. 45
Verum enimuero, vt Roma iure sibi opti-
mo primatum vindicaret, Petrus cùm di-
uino beneficio, angelique ministerio, e car-
cere, in quem eum Agrippa coniecerat,
exisset, Romam venit circa initia imperij
Claudij, vt post Orosium, & B. Hierony-
mum docet non minus eleganter, quàm
docte Gregorius Cortesius Cardinalis in
eo, quem composuit, libro aduersus ne-
gantem, Petrum, Apostolum Romæ fuisse.
Cur autem Romam venerit, fueritque
Romanus Episcopus, erit scitu facile, si
epistolam Clementis primam ad Iacobum
fratrem Domini conscriptam, & Eusebium
u lib. 2. c. 14. [u] in historia ecclesiastica percurremus. Ve-
nit, ergo, vt cùm esset Princeps Aposto- 46
lorum, & fidei dux, & columna, per prin-
cipem terrarum populum nouam Christia-
nam politiam altius fundaret, fidem cæcu-
tienti orbi, verumque Deum minime agno-
scenti, facilius insinuaret, certam quoque
salutem inuenire nescienti, propius mon-
straret: venit, inquam, vt tenellam ad-
huc Ecclesiam in frequentissimo errorum,
hoc est idola colentium, fœcundo campo
plantaret, qui deinde Euangelicæ prædi-
cationis semine satus, & martyrum sangui-
ne irrigatus, vberrimos fructus cum fœno-
re inæstimabili ferret. Quare non pigebit
hic [x] repetere aureum illud S. Leonis di- x lib. 2. c. 4.
ctum. *Beatissimus Petrus Princeps Aposto-
47 lici ordinis ad arcem Romani destinatur
Imperij, vt lux veritatis, quæ ad omnium
gentium reuelabatur salutem, efficacius se
ab ipso capite per totum mundi corpus effun-
deret. Cuius autem nationis homines in hac
nunc vrbe non essent? aut quæ vsque gen-
tes ignorarent, quod Roma didicisset? Hic
conculcandæ philosophiæ opiniones: hic dis-
soluendæ erant terrenæ sapientiæ vanitates:
hic confutandi dæmonum cultus: hic omnium
sacrilegiorum impietas destruenda, vbi di-
ligentissima superstitione habebatur colle-
ctum, quidquid vsquam fuerat vanis erro-
ribus institutum*. Et Sanctus Ambrosius [y], y serm. 66. de natali Petri & Pauli & in can. 16. 2. q. 7.
de meritis, & martyrio Petri, & Pauli ser-
monem habens, ait. *In vrbe Romæ S. Pe-
trus, & Paulus passi sunt, quæ principatum,
& caput obtinet nationum, scilicet, vt vbi
caput superstitionis erat, illic caput quiesce-
ret sanctitatis: & vbi gentilium Principes
habitabant, illic ecclesiarum Principes mo-
rerentur*. Eadem prope verba apud S. Ma-
ximum [z] Taurinensium Episcopum legun- z homil. 5. in natiuit. Apostol. Petri, & Pauli.
tur. *Et in quo tandem loco martyrium
pertulerunt? In vrbe Roma, quæ principa-
tum, & caput obtinet nationum*. & paulò
post: *Cuius autem meriti sint beatissimi Pe-
trus, & Paulus, hinc possumus intelligere,
quòd, cùm Dominus Orientis regionem pro-
pria illustrauerit passione, Occidentis pla-
gam, ne quid minus esset, vice sui Apostolo-
rum sanguine illuminare dignatus est*. Cu-
ius rei gratia non solum Petrus, sed Paulus
etiam missus est, omnibus religionis, & di-
uinæ legis scitis præstans, vt doctrina, & mi-
raculis Romanos fidei nostræ vterq. lucrifa-
48 ceret. Cur autem ipse Petrus Princeps Apo-
stolorum, & Episcoporum fuerit, patet: non,
quia tantæ vrbis, omniumque vrbium
Reginæ ipse esset Episcopus, vt dixerunt
nonnulli; verum, quia à CHRISTO in-
stitutus fuerat huius principatus vicarius,
& quasi inter mortales hæres, ex ijs, quæ
ex Matthæo, & Ioanne [a] diximus. Vn- a Matt. 16. & Io. vlt.
49 de Ioannes à Turrecremata [b] contendit, so- b ad d. can. 2. dist. 22. ad tertium.
lum Petrum à CHRISTO immediate
Episcopum fuisse constitutum, alios vero
Apostolos ab ipso Petro. Fuit igitur hisce
duabus de causis anteferendus cæteris
50 Apostolis, & Episcopis, sicut successores
eius cæterorum Episcoporum successoribus:
tum quòd præ omnibus à CHRISTO de-
lectus,

lectus, tum quòd effet principis ciuitatis
Epifcopus. Ex quibus nulli dubium effe po-
teft, quin Romanus Pontifex verus fit Pe- 51
tri fucceffor, & CHRISTI in terris vica-
rius, omniumque & tempore, & dignitate,
& poteftate primus, ac præftantiffimus, cui
omnes obtemperare oporteat. Quod licet
in præcedenti libro varijs, pluribusque
Cæfarum conftitutionibus, aliorum quoque
Principum fanctionibus, atque profanorum
auctorum teftimonio fuerit approbatum:
hic tamen moleftum non erit idem conci-
liorum decretis, fanctorum patrum placitis,
Pontificum fanctionibus, & aliorum pio-
rum virorum certiori auctoritate corrobo-
rare. In quorum numero digne collocamus
Gonfalum Ponce [c] Hifpalenfem, qui in re-
fponfione fua ad VVaramundum de Ponti-
ficia maieftate luculenter differit, in lucem
etiam edito Catalogo [d] eorum, qui de
Summi Pontificis Primatu, & auctoritate
ante eum fcripferunt. Nam à iure diuino
primatum effe conftitutum, fatis apparet ex
ijs, quæ recitata funt. In Chalcedonenfi
[e] concilio Pontifex Romanus vniuerfalis, 52
vel œcumenicus Archiepifcopus, appella-
tur, hoc eft orbis terrarum Archiepifco-
pus, cùm iam in Conftantinopolitana [f] 53
fynodo ita conftitutum fuiffer. *Conftanti-
nopolitanæ ciuitatis Epifcopum habere opor-
tet primatus honorem poft Romanum, pro-* 54
pterea quòd fit noua Roma. Nam ante
hanc fynodum Conftantinopolitanam,
quam fecundam effe dicunt [g] Hiftoria Tri-
partita, & Socrates [h], poft Romanam pri-
ma [i] fedes erat Alexandrina, fecunda An-
tiochena: fed poftea Conftantinopolitani
Epifcopi, Imperatorum potentia fulti, fe-
cundum locum Patriarchalium fedium fibi
vfurparunt: quod [k] randem pacis, & tran-
quillitatis caufa fuit ipfis conceffum. Vn-
de & in fexta [l] fynodo etiam Conftantino- 55
politana fub Iuftiniano congregata huiuf-
modi decretum renouarunt, addentes, ipfi
fedi Conftantinopolitanæ fimilia priuile-
gia, quæ fuperior Roma haberet, concedi:
nec non in ecclefiafticis rebus magnifica-
ri, vt illa: primamque poft illam ante
Alexandrinam numerari, quam Antioche-
na, & poft eam Hierofolymitana fequi de-
beret. Idem etiam fancitum fuit in fynodo
[m] octaua fub Hadriano Papa fecundo ha- 56
bita. Tria quoque Africana concilia ad Da-
mafum Papam creatum Pontificem anno
CCCLXIX. vt tradit D. Hieronymus
eius contemporaneus, ita fcribunt. *Beatif-* 57
fimo Domino, & Apoftolico culmine fubli-

[c] cap. 7. 8. & 9.
[d] cap. 9. in fine.
[e] Act. 3.
[f] 1. cap. 5. de quo in can. 3. dift. 22.
[g] lib. 1. c. 9.
[h] lib. 5. c. 8.
[i] can. 2. ead. dift. 22.
[k] c. 23. de priuilegijs.
[l] cap. 36 de quo in can. 6. ead. dift.
[m] c. 21. de quo in can. vlt. ead. dift.

*mato, fancto patri patrum Damafo Papæ,
& fummo omnium Præfulum Pontifici, Ar-
chiepifcopus concilij Mauritaniæ, & vni-
uerfi Epifcopi de tribus concilijs Africanæ
Prouinciæ, notum veftræ Beatitudini faci-*
58 *mus.* &c. In Concilio Lateranenfi fub Inno-
centio III. celebrato (quod tale fuit, vt
per antonomafiam dicatur Generale, quòd
ei Conftantinopolitanus, & Hierofolymi-
tanus Patriarcha, Metropolitani LXX. Epi-
fcopi CCCC. Abbates xij. Priores con-
uentuales DCCC. Græci, & Romani Im-
peratoris legati, Regum Hierufalem,
Galliæ, Hifpaniæ, Angliæ, & Cypri ora-
tores interfuerint) antiqua Patriarcha-
lium fedium priuilegia renouata funt: &
59 fancitum [n], vt poft Romanam Ecclefiam
(quæ difponente Domino fuper omnes
alias ordinariæ poteftatis femper obtinuit
principatum, vtpote mater vniuerforum
60 CHRISTI fidelium, & magiftra) Con-
ftantinopolitana primum, Alexandrina
fecundum, Antiochena tertium, Hierofoly-
mitana quartum locum obtineret: qua de
re late Bartholomæus Caffanæus in catalo-
go [o] gloriæ mundi, & Nicolaus [p] Boerius in
tractatu magni concilij. Quocirca, fi im-
menfa conciliorum volumina euoluerem,
tot ad rem noftram pertinentia colligerem,
vt ex ijs iuftus liber confici poffet. In con-
cilio Tridentino, quod ex œcumenicis eft
vltimum, paffim [q] etiam videas Romanam
Ecclefiam omnium ecclefiarum matrem,
& magiftram dici. Sed cùm Nicæni [r] con-
cilij aliud in mentem fubit decretum,
ex ipfius lectionis verbis quæftio nobis val-
de perplexa generatur. Sic Nicæna fyno-
dus. *Mos antiquus perdurat in Aegypto,
vel in Lybia, & Pentapoli, vt Alexandri-
nus Epifcopus horum omnium habeat pote-
ftatem: quandoquidem & Epifcopo Roma-
no parilis mos eft: fimiliter autem & apud
Antiochiam, cæterasq. Prouincias honor fuus
vnicuique feruetur ecclefiæ.* Sed, fi fubtiliter
veritas ipfa inueftigetur, hoc, quod con-
trarium fonat, quomodo contrarium non fit,
facile inuenietur. Synodus enim ftatuit far-
ta, tectaque cuique priuilegia conferuari.
Sin verò intelligat alias ecclefias alijs ma-
iores non effe, & præftantiores dignitate,
& poteftate, erit hæc difputatio noftra. Nec
conftitutio hæc Rom. primatui aduerfatur:
immo iftud ipfum demonftrat. Intendit
61 fiquidem Alexandrinum Epifcopum ha-
bere omnium poteftatem in Aegypto, &
Lybia, & Pentapoli, & feruanda priuilegia
cuique. Quod fi ita eft, vt eft, Romano

[n] d. c. 23 de priuilegijs.
[o] parte 4. confid. 9.
[p] num. 10 verf. fecundum locum.
[q] can. 4. de baptif. fefs. 7. de miniftr. facramenti extremæ vnctionis. cap. 3. fefs. 14. de facrificio Miffæ c. 8. fefs. 22.
[r] cap. 6. de quo in can. 6. dift. 65.

Pontifici integra, saluaq. erit sua iurisdictio,
vt præsit omnibus. Habuit sanè amplissi-
mam & Alexandrinus iurisdictionem : nam 61
Aegypti maxima latitudo ex Strabone [s], &
Plinio [t] est, CLXX. M. passuum : longitudo
CCLXIX. M. Lybia, licet non tota illa hic
intelligatur, quæ à Latinis Africa dicitur,
sed ea, quæ Mareotis est à Mareoti lacu,
Aegypto finitima, est tamen, eodem Plinio
[u] teste, latitudinis CLXIX. M. passuum: lon-
gitudinis CXCVIII. Pentapolis se extendit
in longum decies centena sexaginta M. pas-
suum, in latitudinem vero DCCC. M. Nec
tamen credendum est per ista Nicæni syno-
di verba, *quandoquidem & Episcopo Romano
parilis mos est*, æquari Romani, & Alexan-
drini Præsulis potestatem, cùm huius iuris-
dictio certis, & definitis Lybiæ, Pentapolis,
& Aegypti finibus circumscripta sit : Ro- 63
mani vero nullis, nisi mundi ipsius ambitu.
Atque ideo paritas vlla inter eos esse ne-
quaquam potest. Nam & Arcadius [x] Iuris-
cons. scribit Præfectum Prætorio eandem, 64
quam habet Princeps, iurisdictionem habe-
re in Prouincia sibi decreta. Non dicitur ta-
men esse par Principi, cuius potestas nul-
lius Prouinciæ finibus coarctatur. Sic Lega- 65
tus de latere ingressus Prouinciam omnia [y],
quæ potest ipse, qui eum misit (exceptis ijs,
quæ fuerunt à mittente sibi specialiter reser-
uata) posse videtur : maiusq. omnibus [z] in
Prouincia sibi decreta imperium habet. At-
tamen par Pontifici [a], qui illum legauit, esse
non potest. Quare consultò Nicæna syno-
dus constituit, vt Alexandrinus Pontifica-
tus illis contineretur regionibus, Romanum
nullis contineri tacite innuens. Præterea, si
Alexandrinus iubetur sequi morem Roma-
num, non ex eo fit, vt illi par sit iudicandus
(cùm potius minor maioris vestigia sequi
soleat) quamuis in Prouincia sibi decreta
parem, eandemque potestatem acceperit,
quam habet superior in toto orbe, vti de
Legato, Præfectoq. Prætorio diximus. Io. à
Turrecrem. [b] *Parilitas*, inquit, *ista est ita
intelligenda, quo ad quædam, scilicet in qua-
dam subiectione, obedientia, prælatione, &
iurisdictione, & non quo ad omnes: quoniam
omnes subijciuntur Romano Pontifici.* Solent
quoque magistri [c] nostri dicere omne simile
non esse idem. Sed quid opus est tot inter-
pretationibus? verba enim concilij Græcè 66
concepta aliter sonant, vt doctissime adno-
tarunt viri præstantissimi illi, qui iussu Gre-
gorij XIII. fœlicis recordationis, opus Gra-
tiani diligenter euoluerunt, correxerunt,
emendarunt, interlinearibus, & marginali-

[s] lib. 17.
[t] lib. 5. c. 9.
[u] d. lib. 5. cap. 6.
[x] l. 1. ff. de offic. præfect. prætor.
[y] cap. 2. de offic. leg. l. 6.
[z] cap. 16. §. vlt. de elect. lib. 6.
[a] cap. 3. & 4. de offic. leg. in 6. c. 2. de translat. Episc. vide quæ scripsi in Paratit. tit. 30. lib. 1.
[b] ad d. can. 6. dist. 65.
[c] Bart. & alij ad l. quod Nerua ff. deposit. ad l. ad similitudinem C. de epis. & cler.

bus nobilitarunt adnotationibus, præclarisq.
interpretationibus illustrarunt, & diuersis
characteribus distinxerunt: quæ Græca ver-
ba in Latinum ita versa sunt. *Quoniam &
Romæ Pontifici hoc vsitatum est*. Quibus
plane verbis paritas Romani, & Alexandri-
ni Patriarchatus nulla inducitur: vt quisque,
nisi hebetis ingenij sit, facile videre potest.
Verum, cùm iam olim Nicolai primi tempo-
ribus, in prauum sensum acciperentur, idem
Nicolaus ad Michaelem Imperatorem ita
scripsit. *Nicæna synodus nouerat Romanæ
Ecclesiæ omnia Domini sermone concessa. Si
omnia, ergo defuit nihil, quod illi non conces-
serit. Denique, si instituta Nicænæ synodi di-
ligenter inspiciantur, inuenietur profectò, quia
67 Romanæ Ecclesiæ nullum eadem synodus con-
tulit incrementum: sed potius ex eius forma,
quod Alexandrinæ ecclesiæ tribueret, parti-
culariter sumpsit exemplum*. Hæc Nicolaus
Papa. Decretum igitur fuit ita in Alexan-
drina ecclesia obseruandum esse, sicut con-
sueuerat in Romana. Cur ergo Nicænum
concilium terminos non ostendit Romani
Patriarchæ, vt Alexandrini, sed tantum di-
cit, hoc esse vsitatum? Equidem ex synodo
68 Chalcedonensi [d], Patriarchis, quòd Roma
procul sint constituti, decretæ sunt Prouin-
ciæ, vt in rebus ecclesiasticis summa sit eo-
rum potestas. Si enim Episcopi, Archiepis-
copi, Primates inter se dissideant, quis ama-
bile illud concordiæ vinculum, consociatio-
nemque ipsorum inter ipsos retinebit, nisi
vnus intercedat, quem reuereantur, me-
69 tuant, & colant? Itaque quòd illam ipsam
auctoritatem, & potestatem, quam Roma-
nus Pontifex nullis circumuallatam finibus,
isti quibusdam definitam terminis habeant,
non fit profectò, vt aliquid decedat de Ro-
mano Pontificatu, sed accedit potius ad eum
aliorum opera, solicitudo, & studium in eo
pascendo grege, quem soli Petro commisisse
CHRISTVM ex Ioanne [e] demonstraui.
Namque aliorum Apostolorum nemini au-
diuimus ita vniuersum creditum fuisse, nec
cuiquam alij dixisse Dominum [f]. *Tu es Pe-
trus, & super hanc petram ædificabo Eccle-
70 siam meam.* Ex quo fit, vt de Petri, quàm de
cæterorum præfectura certior sit hæc senten-
tia: vt, cui seorsum dedit potestatem, dicens.
Tibi dabo claues regni cælorum: &, si quam
alijs, & huic etiam coniunctim. *Quæcumque
ligaueritis super terram, &c.* Chrysostomus
ad illud Matthæi [g]. *Tibi dabo claues*, ait.
*Filius Dei vbique terrarum Petro potesta-
tem concessit, & homini mortali omnium, quæ
in cælo sunt, dedit auctoritatem; vt potestate*
clauium

[d] act. 3. in relation.
[e] d. c. vlt.
[f] Mat. 16.
[g] d. cap. 16.

clauium Ecclesiam amplificet. Idem illud ver-
bum, *Cephas*, exponendo dicit. *Quia Pe-* 71
trus est vere vertex, & caput collegij. Opta-
tus Afer antiquus, & probatus auctor, quem
Hieronymus, & Augustinus plurimi faciunt,
h lib. 2. *Negare* [h], inquit, *nō potes scire te in vrbe Ro-*
ma, Petro primo cathedram Episcopalem esse
collatam, in qua sederit omnium Apostolorum
caput Petrus: vnde & Cephas appellatus est.
Idq. præclaro Cypriani ad Cornelium Pō-
i li. 1. epist. 3 tificem Romanum scribentis [i] testimonio
hoc comprobatur. *Post ista adhuc insuper*
pseudoepiscopo sibi ab hæreticis constituto,
nauigare audent ad Petri cathedram, atque
Ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdo-
talis exorta est. Qui alio etiam loco hanc 72
k li. 4. epist. 9 suam sententiam cōfirmat, dicens [k]. *Do-*
minus quoque in Euangelio, cùm eum loquen
tem discipuli relinquerent, conuersus ad duo-
decim, dixit. Nunquid & vos vultis ire?
Respondit ei Petrus dicens. Domine: ad quem
ibimus? verbum vitæ æternæ habes, & nos
credimus, & cognouimus, quoniam tu es fi-
lius Dei viui. Loquitur illic Petrus, super
quem ædificanda erat Ecclesia, docens, quia
si contumax, ac superba obaudire nolentium
multitudo discedat, Ecclesia tamen Christia-
norum non recedit, & illi sunt Ecclesia, &
plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex
adhærens. Et ad Quirinum. *Nam Petrus,* 73
quem primum Dominus elegit, & super quem
ædificata ab eodem Domino fuerat Ecclesia,
vnus præ omnibus loquens, & Ecclesiæ voce
respondens, &c. Sentit igitur Cyprianus hāc
vnitatem (quam asserit, ab vno vt inciperet,
à CHRISTO dispositam) à Petro ba-
si, & fundamento & capite exordiri, à quo
ducatur ipse omnis ordo, & chorus ecclesia-
sticus, qui vnus est tantum, vt ipse idem
sit coriphæus, & chorastes, nomineq. Ec-
clesiæ, vt caput, & Princeps, CHRISTO
respondeat, & agat cuncta. Neque ab eo
dissentiunt Ambrosius, & Gregorius, quip-
pe qui in Homilijs dicant datam potestatem
clauium Petro, tanquam capiti, & alijs,
tanquam membris. Huius vnitatis optimā 74
l in lib. contra Iouinianum. affert rationem S. Hieronymus [l], inquiens.
Super Petrum fundatur Ecclesia, licet id ip-
sum in alio loco super omnes Apostolos fiat, &
cuncti claues regni cælorum accipiunt, ex quo
super eos Ecclesiæ fortitudo solidatur. Tum 75
præterea inter duodecim vnus deligitur, vt
capite constituto, schismatis tollatur occasio.
Nam licet omnes essent Apostoli, Petro tamen
m epist. 3. c. 3. de qua mē can. ... d. 22. *(vt ad omnes Episcopos scribit Anacletus* [m]
Papa, & martyr) à Domino concessum est,
vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Ce-
phas, id est caput, & principium teneret Apo-
stolatus: qui & eandē formā in suis successori-
bus, & reliquis Episcopis tenendam tradide-
76 *runt.* Gelasius [n], *Quamuis*, ait, *vniuersæ per* n can. 3. dist. 21.
orbem Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ vnus
thalamus CHRISTI sint, sancta tamen
Romana, Catholica, & Apostolica Ecclesia
nullis synodicis constitutis, cæteris Ecclesijs
prælata est: sed euangelica voce Domini, &
Saluatoris nostri primatum obtinuit. Grego-
rius Papa Ioanni Episcopo Syracusano [o]. o li. 7 epist. 63.
De Constantinopolitana ecclesia quod dicunt,
quis eam dubitet sedi Apostolicæ esse subiectā?
quod & dominus pijssimus Imperator, & fra-
ter noster Eusebius eiusdem ciuitatis Episco-
pus assidue profitentur? Innocentius quo-
que III. tribus [p] locis dixit Romanam p c. 2. in h. de sum. Tri. & fid. Cath.
Ecclesiam omnium ecclesiarum matrem, c. 6. in h. de maior. & obed. c. vlt. in fi. de baptis. & eius effec.
& magistram esse: quia vnum [q] esse oportet q Ioan. 10.
ouile, & vnum Pastorem, quem vnum etiam
esse Pastorem in Canticis Cāticorum [r] Spi- r cap. 6.
ritus sanctus ex persona Domini designat,
dicens. *Vna est columba mea, perfecta*
mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ.
77 Hanc Ecclesiæ vnitatem qui non tenet, te-
nere se fidem credit? Nam & Paulus [s] hoc s ad Eph. 4.
idem docet, & sacramentum vnitatis osten-
78 dit, dicens. *Vnum corpus, & vnus spiritus,*
vna spes vocationis nostræ, vnus Dominus,
vna fides, vnum baptisma, vnus Deus. Vn-
de Cyprianus [t]. *Quam vnitatem tenere* t can. 18. 24. q. 1.
firmiter, & vindicare debemus, maxime
Episcopi, qui in ecclesia præsidemus, vt Epis-
copatum ipsum vnum, atque indiuisum pro-
bemus. Vt igitur Ecclesiæ vnitas appareat;
necesse fuit, vt vnus esset omnium pastor,
qui alijs præesset, & penes eum omnis po-
79 testatis plenitudo extaret: alioquin mon-
strosum [u] videretur, si in vno corpore duo, u c. 14. de off. sic ord. can. 42. 5. q. 1.
plurave essent capita. Idq. etiam in rebus
humanis esse docet S. Hieronymus, ad Ru-
sticum Monachum ita scribens [x]. *Impera-* x epist. 4.
tor vnus, iudex vnus Prouinciæ. Roma, vt
condita est, duos fratres simul habere non
potuit, & parricidio dedicatur. Quibus con-
gruit illud [y] Aristotelis. *Entia nolunt male* y Met. 12.
disponi: pluralitas principantium est mala.
80 Vnus ergo princeps, sicut vnus est cælestis
Dominus, iuxta illud propheticum [z]. *Do-* z Psal. 23. & c. 8. de decimis.
mini est terra, & plenitudo eius, orbis terra-
rum, & vniuersi qui habitant in eo. Ita de-
cens fuit, vt ipse vnum in terris sibi consti-
tueret vicarium, qui fuit Petrus, eiusq. suc-
81 cessores. De qua vnitate intelligere voluit a c. 17 & c. 2. de sum. Tri. & fid. Cathol.
CHRISTVS, cùm apud [a] Ioannem dixit.
Volo pater, vt sint vnum in nobis, sicut &
nos vnum sumus. Et apud eundem [b]. *Erit* b c. 10. & d. c. vlt. de baptism.

vnum ouile, & vnus paſtor. Quare Abbas
Panormitanus [c], *Græci*, inquit, *& aliæ nationes debent eſſe, & conſtituere vnum ouile nobiſcum*. Debent ergo omnes homines eſ-
ſe de ouili CHRISTI: ergo iure omnes ho- 82
mines ſunt ſub paſtore Eccleſiæ, ſcilicet ſub
Papa, licet effectu non valeat Papa contra
multos infideles exercere ſuam poteſtatem,
quod & Innocentius [d] admonuit. A quo
non diſſentiunt ex recentioribus Zaſius [e], &
Alciatus [f] viri de iuriſprudentia bene meri-
ti: vterque enim ampliſſimam omnium eſſe
Romani Pontificis poteſtatem, eumq. ſum-
mum eſſe principem dicunt. Sunt & alij 83
quamplurimi tum Iuriſconſulti, tum Theo-
logi veteres, & recentiores, quos longo ca-
talogo recenſet Didacus [g] Couarruuias:
quorum vna omnium fuit vox, Petri, & Ro-
manorum Pontificum, qui ei ſucceſſerunt,
& ſuccedent, primatum ex diuina inſtitu-
tione, non autem humanis conſtitutionibus,
vim obtinuiſſe, ipſumq. Romanum Pontifi-
cem omnium eſſe Epiſcoporum principem,
caputq. oſtendunt. Duæ vero ſunt Pontifi-
ciæ conſtitutiones [h], quæ hac in re nobis fa-
ceſſunt negotium: altera eſt Pelagij Secun-
di, altera Gregorij [i] ad Eulogium Patriar-
cham Alexandrinum. Hunc reprehendit
Gregorius, quòd eum vniuerſalem Papam
vocauerit, rogatq. ne deinceps ita faciat:
Quia, inquit, *vobis ſubtrahitur, quod alteri plus, quàm ratio exigit, præbetur. Ego enim non verbis quæro proſperari, ſed moribus: nec honorem eſſe deputo, in quo fratres meos honorem ſuum perdere cognoſco. Meus namque honor eſt, honor vniuerſalis Eccleſiæ: meus honor eſt, fratrum meorum ſolidus vigor*.
Hactenus Gregorius. Pelagius vero decre- 84
uit, neminem Patriarcharum vniuerſalis no-
mine vti debere: *Quoniam*, ait, *ſi vnus Patriarcha vniuerſalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur*. Noſtri hàc ſicco,
vt aiunt, pede tranſeunt, cùm tamen aduer-
ſarij ob ea, quæ recitata ſunt, nobis, qui ſa-
niorem partem defendimus, vehementer in-
ſultent, etſi Pelagij verba ſunt adeo clara,
vt tanta haud ſit opus iactatione. Pertinent
enim ad Patriarchas tantum, non æque ad
Romanos ipſos Pontifices: quia ſunt, vt ſæ-
pius dictum eſt, primarij, & [k] maximi Pa-
triarchæ illi quattuor, Conſtantinopolita-
nus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hiero-
ſolymitanus, pari ſane in Prouincijs ſibi de-
cretis dignatione, auctoritate, ac poteſtate.
Inter pares autem nemo vniuerſalis dici de-
bet, quia omnes Patriarchæ appellantur,
hoc eſt Principes [l] patrum, & poſt Apo-

[c] ad d. cap. vlc. nu. 5.
[d] ad c. quod ſuper his. de voto, & vot. redempt.
[e] conſ. 16. n. 33 li. 1. & de feud. par. 6. & 7.
[f] in proœm. ei. C. de ſacroſ. eccleſ.
[g] lib. 4. variar. reſol. c. 14. nu. 11.
[h] can. 3. & 5 diſt. 91.
[i] li. 7. ep. ſt. 30.
[k] can. 2. d. 22. & c. 23. de priuileg.
[l] can. c. d. 21

ſtolicum Rom. primum tenent locum. Ve-
rum, ſi vnus vniuerſalis titulo honoraretur,
reliqui particulares, minoresve viderentur.
Quare Pelagius conſtituit, ne quiſquam Pa-
triarcharum vniuerſitatis vocabulo vtere-
tur. *Quia*, inquit, *ſi vnus Patriarcha vniuerſalis dicitur, Patriarcharum nomen cæte-*
85 *ris derogatur*. Præterea dato, Pelagium, qui
erat Romanus Pontifex, de ſe intellexiſſe,
non ideo ſequitur inficiatum ſe maximam
poteſtatem, & amplitudinem, aut primatum
habere, licet prohiberet, ne vniuerſalis di-
ceretur: cuius rei argumento eſt, quod [m] de
86 Metropolitanis idem conſtituit: quos, ſi in-
tra tres menſes conſecrationis ſuæ ad fidem
ſuam exponendam, palliumq. ſuſcipiendum
Romam non miſiſſent, voluit dignitate ſibi
87 credita priuatos iri: non [n] enim pallium
permittitur, niſi Apoſtolicæ ſedi fidelitatis,
& obedientiæ Iuramento præſtito, quo non
88 accepto nequeunt [o] Epiſcopos Metropoli-
tani conſecrare, clericos ordinare, chriſma
conficere, baſilicas dedicare, Conciliumve
conuocare, vbi non gerunt ſe tamquam
Epiſcopi, ſed vt Archiepiſcopi: etſi [p] ante
pallij ſuſceptionem, non modo dignitatis
amplitudine carent: ſed etiam ipſo Archie-
89 piſcopali nomine. Potuit ne verò maius im-
perium oſtendere, maioremve ſe dicere
idem Pelagius, quàm cùm ſcribit [q], Conci-
90 lium ſine auctoritate Romani Pontificis nõ
91 Concilium, ſed conciliabulum, aut conuen-
ticulum eſſe? vel cùm præcipit, ſi in aliqua
Prouincia (in qua [r] ſingulis annis poſſunt
prouincialia celebrari Concilia) maiores,
& difficiliores ortæ fuerint quæſtiones, ad
ſedem [s] Apoſtolicam referri? Sed clarum,
perſpicuumq. eſt Pelagium de Patriarchis
illis quattuor intellexiſſe. Quòd ad Grego-
rium attinet, dubium non eſt, quin illud,
vniuerſalis, epitheton reſpueret: non quòd
reuera non eſſet œcumenicus, hoc eſt vni-
uerſalis, ſed quia moribus magis, quàm ver-
bis cupiebat proſperari. Conſtat enim pluſ-
quam manifeſte, diuino iure, atque huma-
no, vocem hanc, *vniuerſalis*, ei maxime
conueniſſe: eò quia à CHRISTO Domi-
no primatum obtinuerat, vt iam oſtendi-
mus: itemq. humano. quod idem ipſe Gre-
gorius teſtatur citata [t] epiſtola ad Patriar-
cham Alexandrinum, ex qua deſumpta eſt
conſtitutio illa [u] vltima apud Gratianum.
92 *Et quidem*, inquit, *in ſancta Chalcedonenſi ſynodo, atque poſt à ſubſequentibus patribus hoc deceſſoribus meis oblatum veſtra ſanctitas nouit, hoc eſt vniuerſalis nomen*. Quod
etiam [x] alibi plenius exponit. Refert quo-

que

[m] can. c. d. 100.
[n] cap. 4. de elect.
[o] c. 28 §. ſuper. eod.
[p] c. 3. de vſu pall. & c. 25 de penul.
[q] can. 5. diſt. 17.
[r] d. 18. per totum.
[s] d. can. 5. in fine.
[t] epiſt. 30. lib. 7.
[u] diſt. 99.
[x] epiſt. 14. lib. 4.

que B. Thomas in ſuo opuſculo contra er-
rores Græcorum totam illam ſynodum ſan-
cto Leoni ſic acclamaſſe. *Leo ſanctiſſimus*,
Apoſtolicus, & œcumenicus, id eſt vniuerſa-
lis, *Patriarcha, per multos annos viuat*. Re-
cenſentq. præſtantes illi viri, qui correctio-
nem, & interpretationem ad opus Gratia-
ni fecerunt, multas [y] tum Græcorum, tum
Latinorum auctoritates, quibus aperte de-
monſtratur, ſæpius Pontificem Romanum,
vniuerſalis, vocabulo appellatum eſſe. Et 91
licet Ioannes à Turrecremata, vir alioquin
de iure Pontificio bene meritus, male exi-
ſtimauerit conſtitutionem illam [z] Pelagij
etiam de Pontifice Romano accipiendam,
cùm de Patriarchis ſit intelligenda: placet
tamen eius opinio, quæ ex S. Thoma [a] eſt,
quòd ſcilicet Papa prohibeat ſe nominari
vniuerſalem: non, quia non ſit paſtor, &
rector, & caput vniuerſalis Eccleſiæ, & vni-
uerſalis paſtor omnium ouium CHRISTI, 94
aut quia non habeat iuriſdictionem in om-
nes fideles; ſed, ait, tum propter humilita-
tem; tum quia non præficitur cuilibet par-
ticulari eccleſiæ, vt proprius, & ſpecialis il-
lius eccleſiæ rector, & immediatus admini-
ſtrator: ſic enim ceſſarent omnium aliorum
Pontificum poteſtates, videlicet, vt ille, qui
proprius, & immediatus adminiſtrator cu-
iuslibet particularis eccleſiæ eſt, vniuerſalis
dici nequaquam poſſet: alioquin ſequere-
tur illud, quod ait idem Pelagius, quòd
ſcilicet, cæteris paribus derogaretur, & quod
idem Gregorius ad Mauritium Imperato-
rem, & Conſtantiam Auguſtam ſcribit [b].
Noua ſuperbia idem frater meus (loquitur
de Ioanne Conſtãtinopolitano Patriarcha)
*vniuerſalem ſe Epiſcopũ appellat, ita vt ſan-
ctæ memoriæ deceſſoris mei tempore adſcribi
ſe in ſynodo tali hoc ſuperbo vocabulo faceret:
quamuis cuncta acta illius ſynodi, ſede con-
tradicente Apoſtolica, ſoluta ſint*. Et ad eun-
dem Mauritium ita. *Petro Apoſtolorum Prin-* 95
*cipi cura totius Eccleſiæ, & principatus com-
mittitur: & tamen vniuerſalis Apoſtolus nõ
vocatur, & vir ſanctiſſimus cõſacerdos meus
Ioannes vocari vniuerſalis Epiſcopus cona-
tur*. Idq. pluribus locis apud [c] Gratianum
comprobatur. Immo idem Gregorius ali-
quando ſuis epiſtolis eundem ipſum Ioan-
nem redarguit. *Qui indignum*, ait [d], *te fate-
baris, vt Epiſcopus dici debuiſſes, ad hoc quan-
doque perductus es, vt deſpectis fratribus,
Epiſcopus appetas ſolus vocari*. Et ad Con-
ſtantiam Auguſtam, quæ Gregorium roga-
bat, vt patienter toleraret Ioannem vniuer-
ſalem dici, reſpondit [e]. *Triſte valde eſt, vt
patienter feratur, quatenus deſpectis omni-
bus, prædictus frater, & coepiſcopus meus ſo-
lus conetur vocari Epiſcopus*. Quare conclu-
96 di poteſt, bene dixiſſe Beatum Thomam,
quòd ſcilicet nullus, qui particulari mediate
97 præpoſitus eſt eccleſiæ, vniuerſalis appel-
lari poſſit. Quo ſenſu accipienda eſt conſti-
tutio illa, quæ apud Gratianum [f] ita conci-
pitur. *Primæ ſedis Epiſcopus non appelletur
princeps ſacerdotum, vel ſummus ſacerdos,
aut aliquid huiuſmodi: ſed tantum primæ ſe-
dis Epiſcopus: vniuerſalis autem nec etiam*
98 *Romanus Pontifex appelletur*. Prima huius
canonis pars mihi videtur eſſe optima, &
optime pro Pontifice Maximo facere. Vlti-
ma vero ſpuria, & ſuppoſititia. Nam inſcri-
ptio canonis eſt, Ex *Concilio Africano*: hoc
eſt Carthaginenſi tertio, ex quo reuera
deſumptus eſt is canon: ſed illa poſtrema
verba in meis Conciliorum codicibus non
99 habẽtur. Quocirca eximij illi Gratiani cor-
rectores, & expoſitores, licet nihil adiece-
rint in illo interpretando canone, quod mi-
ror, ne dicam, admiror: diuerſis tamen
characteribus illa edi voluerunt, ab alijsq.
verbis diſtinxerunt. Quod infert, eos ſuſpe-
ctam illam vltimam partem habuiſſe. Nec
diſplicet altera S. Thomæ ratio: quòd Gre-
gorius dici nollet vniuerſalis propter humi-
litatem, exemplo fortaſſe multorum poten-
tiſſimorum Principum, & rerum dominorũ,
de quibus late ſecundo [g] libro: qui reiectis
ſuperbiſſimis quibuſdam, & ambitioſis titu-
lis, modeſtioribus contenti fuere, quippe
qui ſciebant pudorem honeſtum, claram, &
100 ſtabilem comparare auctoritatem. Humi-
liauit ſe igitur Gregorius, quia nihil, vt idẽ
ipſe [h] ait, in Epiſcopali ceruice ſplendidius
fulget, quàm humilitas. quod ſane dictum
101 mirifice extollit [i] Decius: dicitq. [k] Conci-
lium Toletanum x i i j. humilitatem eſſe
clauem, quæ aperit regnum cælorum, & re-
ſerat myſteria ſcripturarum, & Deum pla-
cat. Immo CHRISTVS ipſe per Matthæũ
dixit [l]. *Qui ſe exaltauerit, humilitabitur: &
qui ſe humiliauerit, exaltabitur*. Hæc plane
cognouit Gregorius ſingularis doctrina,
prudentia, & ſanctitate vir, quippe qui tan-
ta fuit lenitate, comitate, & humilitate (vt
102 Ioannes Diaconus, & Paulus Diaconus hi-
ſtorijs mandarunt) vt mediocres etiam ho-
mines dominos vocaret: laudis vero de ſe
minimum quidem ferre non poterat, & ſe
ſeruum ſeruorum Dei ſcribebat: cuius imita-
103 tione alij [m] ſubinde Pontifices idem fece-
104 runt. Etſi non dubito, quin alij Romani Põ-
tifices ante Gregorium ita etiam ſcriberent,

prout

y ad d. can. vlt. diſt. 99.
z d. can. 4. eadem diſt.
a in tract. contra impugnantes religionem.
b lib. 4.
c can. 1. d. 22. can. 3. d. 21. can. 1. & 2. cum ſeqq. d. 22. can. 10 diſt. 63.
d lib. 4.
e eod. lib. 4.
f can. 3 diſt. 99.
g cap. 10.
h can. 8. diſt. 100.
i conſ. 351. nu 4 lib. 1.
k can. 13. 26 q. 3.
l cap. 23. de quo in can. 7. 9. q 1.
m in proœ. Decr. & in proœm l. 6. gloſ & in in proœ. Clem.

prout videere est in epistola [n] tertia Damasi
ad Stephanum Archiepiscopum, & cæteros
Africæ Episcopos. Et Damasus annis plu-
ribus ante Gregorium Romanæ præfuit Ec-
clesiæ, vt nemo nescit: quamuis facile esse
potuit, vt hic scribendi modus interdum
intermissus sit: à Gregorio tamen in vsum
reuocatus, & vsque in hodiernum diem
obseruatus. Quamobrem non video, cur il-
la Pelagij, & Gregorij verba ad euertendã
potestatem Romani Pontificis, eiusq. pri-
matum tollendum accõmodari possint. Erit
ergo Romanus Pontifex CHRISTI Vica-
rius, Petri successor, solus [o] sacerdotum
princeps, summus sacerdos, & vniuersalis
Episcopus. Ipse solus diadema, triplicemq. 105
coronam auro, & pretiosissimis gemmis or-
natam gestat in capite, quam regnum vul-
go appellare solent, hoc est, vt Speculator [p]
tradit, in signum imperij: nec alius quis-
quam ad altare Sancti Petri inungendus [q],
consecrandus, & ordinandus admittitur,
quàm ipse Romanus Papa. Eius vero inun- 106
ctio, & consecratio fit ex chrismate, eaq. [r]
in capite: cuius rei rationem reddit illam
Antonius [s] de Rosellis, dicens, quòd in eo
repræsentatur persona CHRISTI, qui ca-
put est Ecclesiæ. Consecratio præterea fit
ab Episcopis Cardinalibus: quia [t] Romanus 107
Pontifex non habet Metropolitanum, cui
subijciatur, atque ideo Cardinales [u] Metro- 108
politani vice funguntur. Etsi Episcopus Ho-
stiensis Cardinalis, sacri Cardinalium colle-
gij Decanus hoc consecrationis munus obi-
re soleat, sicut etiam inungit Imperatorem,
assistentibus alijs omnibus Cardinalibus. Ita 109
consecratus ante se deferre facit Crucem,
non autem [x] pastoralem, & incuruatum ba-
culum, vt alij assolent Episcopi: cuius rei
glossa [y] affert causam, quòd Romanus Pon-
tifex potestatem à solo Deo receperit, alij
vero Episcopi ab homine, sicq. ille liberam 110
in spiritualibus, & nullis circumscriptam fi-
nibus potestatem habeat, illi coarctatam,
& certis definitam terminis, quæ per bacu-
li incuruationem denotatur, testimonio [z]
Sancti Thomæ Aquinatis, quem sequitur
Felinus [a], Felinum Troilus [b] Maluetius, &
Petrus [c] à Monte in mon. conciliorum.
Hinc est, quòd Metropolitani, immo ipsi 111
Patriarchæ, dominicæ Crucis vexillum an-
te se vbique deferre non valent, sed in suis [d]
tractibus, ac Prouincijs tantum sibi decre-
tis, neque in ijs etiam, si aderit ipse Roma-
nus Pontifex, aut eius Legatus insignibus
Apostolicæ dignitatis vtens. Neque pal-
lium [e] semper, & vbique gestant, sed in
Prouincijs quoque suis, & quibusdam dun-
taxat diebus. Papa vero semper, & vbique:
quia hic in potestatis plenitudinem, illi in
partem solicitudinis fuut vocati.

n quæ habe tur to. 1. conciliorum, vide § seruus seruorũ, de Indul. Card.
o d. can. 3. dist. 99.
p lib. 3 in rationali diuino. rubr. de pallio.
q in Pontificali pag. 55.
r c. 1 §. vnde. de sacra vnctione.
s in tract. de potest. Imp. & Pap. 4 sub tantibus n. 5.
t can. 1. dist. 23.
u Car Alex. ad d. can. 1. ex authorita te Hostiens.
x d. c. 1. in fi.
y ibid. in penult. & vlt.
z lib. 4. sen. dist. 24.
a ad rub. de constit.
b in trac. de can. fund.
c in rubr. de conciliorum præambulis. nu 6.
d cap 23. de priuilegijs.
e c. 5. & 6. de autor. & vsu pall. & ibi Abbas. Ant. de But. ad d c. 23. de priuil.

SVMMA EX CAPITE VI.

1 *Ioannes Hieronymus Albanus Cardinalis cum plerisque alijs sentit Cardinalatus honorem de iure diuino esse, sacerdotiumq. Leuitarum repræsentare.*
2 *Augustini Valerij Cardinalis Veronen. tractatus de Cardinalibus laudatur.*
3 *Cardinalis intelligitur, aut obstrictus vni ecclesiæ, & ad aliam translatus, aut principalis, aut primus.*
4 *Cardinalis initio Christianorũ erat simplex presbyter, aut diaconus.*
5 *Presbyteri initio constituti sunt, vt Episcopos adiuuarent: diaconi, vt ministrarent.*
6 *Diaconi Cardinales vrbis Romæ fuerunt septem ab initio.*
7 *Diaconi Cardinales maiori sedi tantum tributi sunt.*
8 *Omnes presbyteri ab initio consiliarij, & confessarij Episcoporum fuerunt.*
9 *Cardinales nihil, nisi primarum sedium presbyteri, vel diaconi fuerunt olim, & præcipue Romanæ.*
10 *Carthaginensis Episcopus fuit totius Africæ Primas.*
11 *Donatistas Africa genuit.*
12 *Donatistæ in ijsdem ecclesijs Antistites suæ sectæ creabant, in quibus & Catholici, sub eisdem nuncupationibus, & titulis, sicut hodie consueuit Romana Ecclesia quattuor Patriarchales titulos conferre, quamuis à schismaticis Græcis Orientis obedientia occupetur.*
13 *Donatistarum Cardinales pseudocardinales fuerunt.*
14 *Aquileiensis, & Benauentana, necnon Rauennatensis ecclesia suos Cardinales habuit.*
15 *Rauennatensis ecclesia diu Romanæ æmula fuit.*
16 *Iulius Feltrius de Ruuere Cardinalis Vrbinas sustulit Rauennæ nomen Cardinalis, quo ea ecclesia vtebatur.*
17 *Ecclesia Compostellana cum quibusdam Hispaniensibus suos Cardinales habet.*
18 *Canonici maiores ecclesiæ Mediolanensis adhuc Cardinales vocantur, purpuratiq. ecclesiæ inseruiunt capite tenus, quod nigro operimento tegunt.*
19 *Archiepiscopus Mediolanensis violaceis vesti-*

vestibus induitur, quamuis canonici ipsas purpureas gestent.
20 Cardinales vocantur cap. 2. de officio Archipresb. non qui principales, sed qui vni ecclesiæ deuincti, & ad aliam translati sint.
21 Incardinari dicebatur clericus, cùm ab ecclesia, in qua fuerat primitus ordinatus, in aliam transferebatur.
22 Cardinari, seu Cardinalem constitui, transferri significat.
23 Cardinare hoc loco significat deuincire, obnoxium reddere, subijcere, & quasi cardine obstringere.
24 Archipresbyter vrbanus nullam extra vrbem habet iurisdictionem.
25 Extra territorium iusdicenti impune negatur obedientia.
26 Archipresbyteri est curam habere presbyterorum, eorumq. mores Episcopo significare.
27 Forum à domicilio pendet.
28 Quandoque priori, & posteriori ecclesiæ incardinatus deseruire tenebatur.
29 Moderni, ideo S.R.E. Cardinales dicuntur, vt ab alijs distinguantur.
30 Constitutio simpliciter loquens de Cardinalibus, referri debet ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales.
31 Cardinales cum nascente Ecclesia nati sunt.
32 Cardinales in partem oneris ecclesiastici vocati sunt.
33 Cardinales dicti sunt, quòd, quasi cardines, Ecclesiæ valuas sustentent.
34 Cardinem causæ in aliquo ponere, est ius accipere per aliquem in causa: & cardo rei, est rei firmamentum.
35 Præfecti Cardinales olim vocabantur, qui maiores præfecturas pro Impp. gerebant.
36 Episcopi sententiæ eadem reuerentia olim exhibebatur, quæ & Præfecti Prætorio.
37 A Cardinalis sententia potest appellari ex Baldo, quem sequitur Iurisconsultorum schola.
38 Nemo in ecclesia auctoritate, quam Præfectus Prætorio habebat, pollet, ait Baldus.
39 A sententia collegij Cardinalium non appellatur, ait glossa citata in margine, cui adhæret Albanus.
40 A sententia Senatus non appellatur.
41 A sententia Cardinalis de iure ciuili non appellatur.
42 A sententia Episcopali non appellatur.
43 Soli verbo Cardinalis statur.
44 Cardinales sunt vnum corpus cum summo Pontifice, ac in rerum administratione eius membra.
45 Cardinales vsque ad Pium Quartum summum Pontificem nullum Pontifici bus præstiterūt fidelitatis iuramentū.
46 Reus maiestatis est, qui Cardinalem offendit, & sacrilegus.
47 Obiurgans Cardinalem reus est itidem maiestatis, vt tenet Iacobatius.
48 Ex verbali iniuria fit quis reus pœnarum in Bonifaciana constitutione inflictarum.
49 Cardinales sunt omnes filij, fratres, consiliarij, adiutores, & assessores Pontificis.
50 Vndeuiginti pœnæ, quibus afficiuntur offendentes Cardinales, & participantes de delicto, à Manfredo enumerantur.
51 Capitale supplicium remittitur tangenti vestem Cardinalis.
52 Flamen Dialis, & virgo Vestalis ductum ad supplicium, si obuium habuissent, liberabant.
53 Cardinali asserēti obuium habuisse damnatum ad suppliciū, standum est absq. iuramento, ne peioris conditionis Cardinalis sit, quàm fuerunt virgines Vestales.
54 Cardinali se legatum Apostolicum asserenti, credendum est.
55 Cardinales non comprebenduntur generali constitutione, præsertim pœnali, & odiosa.
56 Cardinales sub censuris non comprebenduntur, nisi de eis mentio specialis facta sit.
57 Cardinales plura beneficia retinent.
58 Cardinales cuilibet particulari ecclesiæ ex consequentibus dicuntur deseruire.
59 Cardinalis habens ecclesiam parochialem, non tenetur ei personaliter inseruire.
60 Cardinales excusantur à residentia.
61 Cardinales regulis Cancellariæ non obligantur.
62 Censent Iurisconsulti plurimi, Cardinales nuper promotos beneficia etiam curata, & prælaturas, quas ante habebant, posse retinere ex consuetudine Romanæ curiæ.
63 Sixtus V. Cardinali à se promoto Decanatum ademit, vigore residentiæ à Concilio Tridentino imperatæ.
64 Concilium Tridentinum vnicum tantum benefi-

. *beneficium Cardinalibus permittit, si sit residentiale.*
65 *Cardinales possunt condere testamentum iure militari.*
66 *Cardinales in feudis paternis, atque auitis succedunt.*
67 *Cardinales tercentis priuilegijs donati sunt.*
68 *Insignis de Bibliotheca Hieronymi Cardinalis de Ruuere fit mentio.*
69 *Comitia Pontificia solis Cardinalibus reseruata sunt.*
70 *Cardinalium nuncupationes magnificæ, & eminentes tituli recensentur.*
71 *Sumptus magnus in vestibus, in familia, in ædibus apte conuenit Cardinalium amplitudini.*
72 *Galerus rubeus ab Innocentio IV. Cardinalibus traditus est: cætera purpurea ornamenta & indumenta à Paulo Secundo.*
73 *Forma vestium Cardinalium eadem hodie, quæ antiquitus.*
74 *Dibapha est vestis bis tincta, sicut purpurea, & punicea.*
75 *Sacerdotes Gentium dibapha vsi sunt.*
76 *Constantinus magnus etiam de cultu, & ornatu clericorum cogitauit.*
77 *Coryciũ, quod præfertur Cardinali equitanti, à recenti tempore habet originẽ.*
78 *Cardinales regulares habitum sui ordinis in Cardinalatu retinent.*

De Cardinalibus, eorumq. priuilegijs: & de varijs titulis, quibus ornantur. Cap. VI.

TOT, talesq. sunt illi, qui de Cardinalibus nõ obiter modo, sed ex professo ampla etiam ediderunt volumina, vt superfluum videarur de eis aliquid dicere. Er nisi instituti mei ratio, & mea erga illos, qui hac nobilissima omnium elucent dignitate, propensa voluntas id quoque postularet, aliò equidem me transferrem. Verum quidquid illi eximio ingenio viri amplissimis, ijsdemq. doctissimis coacervarunt tractatibus, ipse quasi per eorum latifundia vagans, ac optima quæque colligens, hoc vno capite comprehendam. Atque illud in primis, etsi scitu dignissimum est, prætermittam: videlicet, an Cardinalium institutio à iure diuino fit, an à positiuo tantum. Nam Ioan. Hieron. Albanus S.R.E. Cardinalis [a] optimus, & de iuris scientia bene meritus, omnium Cardinalium nunc viuentium ætate prouectior, humanitate simul, religione & doctrina insignis: item Hieronymus Manfredus [b], Andræas Barbatius [c], Martinus Laudensis [d], Petrus de Brixia [e], Lancellottus Córadus [f], alijq. multi [g] vno ore fatentur, Cardinalatũ essentialiter, vt cum ipsis loquar, & formaliter à iure diuino proprie sumpto exordium habere: idq. ex rescripto Innocentij [h] III. qui asseuerat Cardinales constituros esse ad exemplum sacerdotũ Leuitici generis, eosq. iure Leuitico in executione sacerdotalis officij coadiutores existere. Quod & Regum primo ita dicitur [i]. *Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.* Neque quodnam eorum munus fit, qualisve officij 1 forma esse debeat, aperiam: hæc plane ita à viro doctissimo Augustino Valerio, Veronensi Episcopo, itemq. S. R. E. Cardinali describuntur, vt impudens, aut admodum temerarius iudicandus essem, si plura, aut doctiora addere existimarem. Quanto enim Cardinalatus dignitas præstantior est Archidiaconatu, tanto ipse Valerius Cardinalis mihi Germonio Archidiacono præstat ætate, ingenio, eloquentia, grauitate, scientia. Quid enim rogo in illo suo tractatu, qui Cardinalis dicitur, desiderari potest? Breuis quidem is est, sed quo nihil copiosius, nihil doctius, nihil grauius, præstãtius nihil: cui neque addi quidquam, neque minui posse videatur: vt nescias, vtrum in eo magis eluceat, eloquentia, an pietas, sanctitas, an prudentia, doctrina, an religio? Eò lectorẽ igitur reijcio. Illud vero silentio non prætermittam, quod alij præteriere: quare, inquam, dicantur S. R. E. Cardinales, cùm satis esset eos simpliciter, & indistinctè dici Cardinales, nulla Romanæ Ecclesiæ facta mentione. Sed, vt quæstio ista facilius solui possit, res erit paulo altius repetenda. Ac 3 primum scire oporter, Cardinalem apud nos duobus modis dici, & intelligi, aut obstrictum alicui Ecclesiæ, & ad aliam translatũ, aut præstantiorem, principalem, & primum: hoc quidem modo solis presbyteris, & diaconis maiorum sedium, & omnium maxime maximarum ecclesiarũ Cardinalis congruit nomen: illo vero omnibus alicui ecclesiæ obnoxijs, & deuinctis, seu translatis. Hc declaro. 4 Munus Cardinalium iam ab initio nascentis Ecclesiæ æquale erat presbyterio, & diaconatui: quod sane intelligi potest ex Ignatio, qui Apostolorum rempore fuit, & in epistola ad Trallianos. *Quid est*, inquir, *presbyter, nisi institutio sancta consiliarij, & confes-*

a tract. de Card. q. 1.

b tract. de Card. q. 105.
c tract. de prestantia Car. q. 2. n. 7.
d 1. tract. de Card. q. 36. & 34. & 2. q. 7. & 9.
e tract. qui inscribitur Direct. elec. c. 31. p. 2 n. 7
f in lib. qui inscribitur Templũ omnium iudic. 2. c. 2. §. 1.
g Abbas ad c. ex gestis, de cler. non resid. & ad c. per venerabilẽ. n. 16. vbi & Card. Alex. & alij omnes notat qui filij sint legit. Spec. in tit. de legat. §. sequitur in princ. Bartol ad l. Gallus. §. si eius, in prin. ff de lib. & posthum.
h d. cap. per venerabilẽ.
ex Deut. 17.
i cap. 2.

confessoris Episcopi? Quid diaconi, nisi imitatores CHRISTI, *ministrantes Episcopo?* Illud ergo est munus Cardinalium. Vnde eleganter S. Hieronymus ad Rusticum, & in commentarijs in Esaiam [k] scribit Ecclesiam habere presbyterorum senatum. Ita apud Gratianum [l]. *Senatum quoque Romani habebant, cuius consilio cuncta agebant: et nos habemus senatum nostrum, cœtum presbyterorũ.* Presbyteros autẽ constitutos fuisse antea [m] 5
docui, vt Episcopis adiumento essent; diaconos, vt ministrarent. Ex his, procedẽte tempore, nonnulli Cardinales sunt appellati. Nã in Concilio [n] Romano sub Syluestro, magno Constantino imperante, habito scribitur. *Diaconi non sint plures per parochiarum exa-* 6
men, nisi duo: diaconi Cardinales vrbis Romæ septem. Ex quibus verbis perspicuum est 7
non omnes presbyteros, non omnes diaconos Cardinales esse, sed primæ tantũ, & maioris sedis. Distinguebantur siquidem magnitudine Episcoporum suorum presbyteri isti, & diaconi ab alijs aliorum Episcoporum. Generatim quidem omnes presbyteri, con- 8
siliarij, & confessarij Episcopi erant, & commune istud munus omnium, sed non omnes dicebãtur Cardinales, sicut nec omnes maiores Episcopi. Cardinales itaque nihil, nisi presbyteri erant, vel diaconi primarũ sediũ, maxime Primatis Primatum. Quod ex Au- 9
gustino plane constat. Ait enim [o] cõtra Donatistas. *Quapropter inter nos, & ipsos quodammodo Cardinales Donatistas (quorũ Episcopus apud Carthaginem Primianus est) iam de hac re nulla est controuersia.* Quibus verbis Cardinales Donatistarum vocat maioris sedis presbyteros, quæ tunc Carthagine erat, sicut eius Episcopus Primianus. Nõnunquam Carthaginensem Episcopum pro Afrorum Primate accipimus: erat enim totius Africæ Primas Carthaginensis Episcopus. Quare, cùm in Africa ortum habuisset 10
turpissima Donatistarũ secta, ipsiq. (vt sæpe- 11
numero contingit hæreticis) mores Catho- 12
licos imitari vellent (non enim ordines, aut hierarchiam oppugnabant) suos sibi constituebant Episcopos, Metropolitanos, & Primates iisdem in sedibus, quibus Catholici Catholicos, quos Hæreticos esse dicebant. Hoc ipsum obseruat hodie Romana Ecclesia à multo tẽpore, ad sanctæ tamen sedis Apostolicæ dignitatem, & Primatum firmandũ, Catholicorumq. dogmatum veritatem tuẽdam. Quattuor enim Patriarchales ecclesias Orientis, sicut vacant per succedentia tempora, confert, quamuis à Græcis schismaticis earum nõnullæ cum omnium populorum se-

k cap. 3.

l can. 7. 16. q. 1.

m sup. c. 3.

n cap. 6.

o lib. 1. de baptis. c. 6.

13 re obedientia occupentur. Cardinalium igitur Catholicorum exemplo suos quoque pseudocardinales Donatistæ constituebant. Dicebantur ergo prioris sedis presbyteri, & Diaconi Cardinales, non Romanæ tantum. Siquidem Nicolaus Perottus Archiepiscopus Sipontinus in suo Cornucopiæ lib. tradit, non modo Romanam Ecclesiam Car-
14 dinales habere, sed etiam Aquileiensem, quæ patriarchalis vocatur, & Beneuenta-
15 nam, immo & Rauennatensem, quæ Romanæ diu æmula fuit. Hæc ex suis cano-
16 nicis nonnullos Cardinales appellabat, appellauitq. donec Iulius Feltrius de Ruuere Cardinalis Vrbinas, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Apostolicæ dignitatis studiosissimus, est Archiepiscopatum eiusdem ciuitatis Rauennatensis adeptus. Nã statim atque illius ecclesiæ possessionem est nactus, nihil princeps ille religiosus, & prudens habuit antiquius, quàm, vt æmulationem tolleret, ad subiectionemq. canonicos, & Cardinalatus tituli depositionem compelleret, quo deposito, alijs eos priuilegijs à sede Apostolica confirmatis augeri curauit. Canonicos quoque nonnullarum ecclesiarum Hispaniensium, Compostellanæ præsertim, honoris gratia, Cardinales appellari tradunt: quod & iampridem à Frãcisco Quesado itidem Hispano, iurisprudentiæ studiosissimo,
17 ac beatissimi Sixti Quinti summi Pontificis ab intimo cubiculo, asseueratum est. Sed quid opus est tam longum iter emetiri, in
18 Hispaniamq. proficisci? In maiori etenim Mediolanensi ecclesia canonici adhuc Cardinales nuncupantur, vesteq. Cardinalitia, scilicet purpurea, maximi pretij pellibus fulta, in ecclesia vtuntur, ita, vt bireto dumtaxat nigro à Cardinalibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, videantur differre, etsi eo-
19 rum Archiepiscopus violaceo induatur colore. quod sane indecorum mihi, pace eorum dixerim, videtur, vt canonici, qui Archiepiscopo subijciuntur, vestiantur purpura, ipse vero, vt alij solent Episcopi, puniceas tantum vestes gestet: prout etiam videre licet in ecclesia Pisana, in qua & canonici purpura induuntur, & Cardinales appellantur, non item eorum Archiepiscopus, tametsi eo honore dignus est is, qui hodie illo Archipræsulatu donatus fuit, Carolus Antonius Puteus, vir & generis nobilitate, & rerum experiẽtia insignis. Non est itaque dubium, quin olim primarum sedium presbyteri, & diaconi Cardinales dicerentur: quod videtur quodammodo animaduertisse Hieronym. Mãfredus [p], ait enim. *Cardinales vere,*

p in d. tract. decis. 74.

vere, ac proprie appellamus eos, qui S. R. E. Cardinales sint, vt differant à vicarijs, canonicis, & inferioribus alijs, qui ecclesias alias administrant, præter Romanam, quoniā et hi Cardinales inferiores nuncupantur, vt in c. ij. de offic. Archipresf. vbi doctores notant. Hæc Mãfredus. Qui haud male existimauit presbyteros inferiorum ecclesiarum etiam Cardinales dici. sed erat etiam animaduertendū non omnium inferiorum ecclesiarum canonicos Cardinales vocari, sed maiorum: neque argumentum sumi posse ex illa secunda constitutione, quæ est Leonis Papæ mandātis officium Archipresbyteri in eo constitui, vt diligenti cura prouideatur ministerio sacerdotum Cardinalium. Namque isti sacerdotes dicebantur Cardinales, non quòd essent alijs præstātiores, & principales primarum sedium, sed quia erant alicui ecclesiæ mancipati, & deuincti. Et hoc est illud secūdum genus Cardinalium. Neque hoc nomine appellabantur, propterea quòd essent suis ecclesiarum titulis deuincti, vti curiales obnoxij curiæ, vel cohortales cohorti, sed ex eo, quòd ex vna ad aliam ecclesiam canonice erant translati: quod intelligi potest facile ex his verbis epistolæ Gregorij Magni [q] ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum. *Fraternitatem tuā à nobis petijsse recolimus, vt Gratianum ecclesiæ Venafranæ diaconum tuæ concederemus ecclesiæ cardinandum. Et quoniam nec Episcopum, cui obsecundare debeat, nec propriam habet ecclesiam, hoste scilicet prohibente, quo suum debeat ministerium exhibere, petitionē tuam non præuidimus differendam. Idcirco scriptis tibi præsentibus eum necessario duximus concedendum, habituro licentiam diaconum illum, nostra interueniente auctoritate, ecclesiæ tuæ, Deo propitio, constituere Cardinalem*. Hæc verba apud Gratianum [r] habentur, eo excepto, quòd pro *cardinandum*, legitur *ordinandum*: etsi hodie in nouis Codicibus emendatum sit, & reiecto *ordinandum*, repositum est, *cardinādum*. Nam cùm tempore Gregorij canon sextus Concilij Chalcedonensis accurate obseruaretur, vt nullo modo daretur alicui locus in ecclesia (qui nunc titulus appellatur) nisi simul ad eum locum ordinaretur, cùm aliquis iam ordinatus necessitate aliqua in aliam ecclesiam transferebatur, vt in illa, in eodem gradu, quo in prima ordinatus erat, deseruiret, in secunda dicebatur incardinari; vt ex recitatis Gregorij verbis constat manifeste, & ex alia eiusdem [f] Gregorij constitutione: cuius verba sunt ista. *Pastoralis officij cura nos admonet, destitutis ecclesijs proprios constituere sacerdotes, qui gregem dominicum pastorali solicitudine gubernare debeant. Propterea te Ioannem ab hostibus captiuum, Lesmianæ ciuitatis Episcopum in Squillutana ecclesia Cardinalem necesse duximus constituere sacerdotem, & vt susceptam semel animarum curam, intuitu retributionis futuræ impleas: & licet à tua ecclesia sis hoste imminente depulsus, aliam, quæ pastore vacat, debes ecclesiam gubernare, ita tamen, vt si ciuitatem illam ab hostibus liberam effici, & Domino protegente, ad priorem statum contigerit reuocari: ad eam, in qua prius es ordinatus, ecclesiam reuertaris. Sin autem prædicta ciuitas continua captiuitatis calamitate premitur, in hac, in qua à nobis ordinatus es, vel incardinatus, debeas ecclesia remanere*. Idem Gregorius [t] ad Agnellum Episcopum. *Relatio*, inquit, *cleri simul & populi Terracinensis gentis nos valde lætificat, ob hoc quòd de tua fraternitate bona testatur: & quia defuncto Pontifice suo Petro, sibi Cardinalem postulant te constitui sacerdotem, eorum desideria necessario complenda esse præuidimus*. Ex quibus omnibus locis, vt etiam ex Ioanne [u] Diacono, non semel apparet Cardinalem dici illum, qui ex vno loco in alium canonice transfertur, vt quemadmodum ille, qui in vna ecclesia primùm constitutus est, ordinatus dicitur: sic ille, qui transfertur, Cardinatus [x], vel Incardinatus [y], vel Cardinalis [z] constitutus dicitur. Perinde enim est Cardinandum, dicere, ac Cardinalem constituere: atque vtrumque dicitur pro eo, quod est mancipare, adoptare, deuinctum, & obnoxium constituere, obligare, subijcere, ac quasi cardine obstringere. In quem sensum potest quoque accipi hæc Leonina [a] constitutio, videlicet. *Officium Archipresbyteri sit non modo exacte prouidere ministerium eorum sacerdotum, qui in vna ecclesia ordinati sunt, sed etiam eorum, qui sunt translati, & Cardinales vocantur*. Nam in Concilio Toletano [b] iam sancitum fuerat, Archipresbyterum super omnes presbyteros curam habere animarum: postea fuit fortasse dubitatum de Cardinalibus sacerdotibus, an eorum ministerium ad curam ipsius Archipresbyteri spectaret: dubitationemq. faciebat, quòd erant alibi ordinati, ac forte in ijs ecclesijs, in quibus Archipresbyter ille nullam habebat auctoritatem, potestatem nullam. Namque Archipresbyter vrbanus extra vrbem nullam [c] habet iurisdictionem, & extra [d] territorium ius dicenti impune non paretur, quia singulæ plebes [e] suum habent

Archi-

q li. 5. epist. 11.

r can. 5. d. 71

f can. 43. 7 q. 1.

t li. 2. epist. 13. & in can. 5. 22. q. 6.

u lib. 3. c. 8. 9. & 16.

x d. can. 5. d. 71.

y in d. can. 43 in fi.

z d can. 5. in fin. & d can. 5. 21. q. 1.

a d. c. 1. de off. Archip.

b c. 1. eod.

c c. 3. eod.

d l. vlt. ff. de iurisd. omn. iud.

e c. vlt. eod.

Archipresbyterum, qui etiam presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitā 26
cuſtodiunt, & qua vnuſquiſque induſtria diuinum opus exercet, Epiſcopo ſuo renunciare tenentur. Sed Leo Papa vult, vt non ſolum Archipresbyter omne ſtudium, & ſolicitudinem adhibeat in ijs, qui ſunt ordinati, ſed in ijs etiam, qui ſunt incardinati, hoc eſt, translati: nam ratione [f] domicilij
fortitur quis forum. Etſi aliquando vtrique 27
eccleſiæ, & in qua quis fuerat ordinatus, & 28
in qua incardinatus, cenſebatur deuinctus: quod ex eadem [g] Gregorij ad Agnellum epiſtola manifeſtum eſt. *Illud quoque*, inquit, *fraternitatem tuam ſcire neceſſe eſt, quoniam ſic te prædictæ Terracinenſis eccleſiæ Cardinalem eſſe conſtituimus ſacerdotē, vt & Fundenſis eccleſiæ Pontifex eſſe non deſinas, nec curam, gubernationemq. eius prætereas, quia ita fraternitatem tuam ſæpe dictæ Terracinenſis Eccleſiæ, ſicut præfati ſumus, præeſſe præcipimus: vt ante dictæ Fundenſis eccleſiæ tibi iura, poteſtatemve nullo modo ſubtrahamus.* Vtrique igitur eccleſiæ erat obligatus, ſed Fundenſi, vt cuius iam prius fuerat creatus Epiſcopus, Terracinenſi vero, vt ſuus factus Cardinalis, idest proprius, obligatus, deditius, & adminiſtrator. Namque & proprius [h] ſacerdos vocabatur quis illius eccleſiæ, in quā erat trāſlatus. Duobus ergo modis Cardinalem dicimus, & intelligimus: altero, quòd alicui eccleſiæ ex translatione ſit deuinctus: altero, quòd presbyter, aut diaconus ſit maiorum ſedium, & per antonomaſiam, Romanæ Eccleſiæ, quæ omnium eccleſiarum caput eſt, & magiſtra, cuius Cardinales, licet omnibus alijs maiores, ac præſtantiores ſint, ſolent tamen, vt ab alijs diſtinguantur, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales appellari.
Hinc non mihi diſplicet Barbatij [i] opinio: 29
vt conſtitutio ſimpliciter loquens de Cardinalibus ſemper ſit intelligenda de Cardina- 30
libus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, ad differentiam aliorum omnium Cardinalium: quomodo de fundi vectigalis conductore Paulus [k] Iuriſconſultus reſpondit. Hanc autem 31
Cardinalium inſtitutionē iam ab initio naſcentis Eccleſiæ extitiſſe veriſimile eſt. Nā, cùm multorum, non vnius tantum hominis, opera eſſet fidelibus neceſſaria, Apoſtolos ſibi delegit CHRISTVS, quorum miniſterio in terris ad lucrandas animas vtebatur: ex quibus vnum reliquit Vicarium Petrum Apoſtolorum Principem, qui tantum onus 32
ſine miniſtris, coadiutoribus, & conſiliarijs ſuſtinere non valuiſſet. Inde Apoſto-

f c. vlt. vbi notant omnes. de foro compet. l. 19 § proinde & l. 1. § penul. ff. de iud.
g can. vlt. ead. 11. q. 1.
h d can. 5. in fi. ead. 21. q. 1.
i in d. tract. de præſtan. Card. q. 8. n. 9. 11. & 18.
k in l. 1. §. qui in perpetuū ff. ſi ager vectigal.

licum officium ait Cardinalis Veronenſis eſſe ortum, atque auctum. Exinde Romani Pontifices Petri ſucceſſores ſemper habuerunt, qui eis præſto eſſent, perpetuo aſſiſterent [l], & quorum conſilio Dei Eccleſiam regerent, conſeruarent, tuerentur, & qui ſocij tribulationum, eos in paſtorali orbis Chriſtiani cura adiuuarent, qui tan-
31 dem Cardinales dicti ſunt à ſimilitudine eorum [m] cardinum, circa quos valuæ vertuntur, quaſi ſint Eccleſiæ ſuſtentacula. Budæus vir bonis litteris eruditus in annotationibus in Pandectas ſcribit [n], cardinem cauſæ in aliquo ponere, eſſe idem, quod ac-
34 cipere ius per hoc, vel illud. Et circa id verti rei cardinem dicimus, in quo firmamentum, ac ſumma rei omnino cōſiſtat. Quintilian. [o] dum negligentes reprehendit oratores, ait. *Negligentium oratorum nihil refert, vbi litiū cardo vertatur, dum ſint, quæ extra cauſam ex perſonis, ac communi tractatu locorum occaſionem clamandi largiantur.* Alciat. [p] vero opinatur Cardinales in iure Pōtificio dictos exemplo ciuilium magiſtratuū, cùm in
33 libro officiorum Theodoſij præfecti Cardinales appellentur Præfecti Prætorio Aſianæ diœceſeos, & Præfectus Aphricæ, quòd maiores cæteris eſſent. Hinc & ſcapi Cardinales Vitruuio. Vnde Accurſius [q] haud male exiſtimauit Cardinales, & Epiſcopos æquiparari Præfecto Prætorio ex conſtitutione
36 Impp. Arcadij, Honorij, & Theodoſij, qui ſanxerunt [r] eandem Epiſcoporum iudicationi reuerentiam eſſe adhibendam, quam & ſententijs Præfecti Prætorio. Creditit enim Princeps (vt ait Arcadius [ſ] iuriſconſ.) eos, qui ob ſingularem induſtriam, explorata eorum fide, & grauitate, ad eius officij magnitudinem adhibentur, non aliter iudicaturos eſſe pro ſapientia, ac luce dignitatis ſuæ, quàm ipſe foret iudicaturus: quamuis
37 Baldus [t] putet appellari poſſe à Cardinalis ſententia, ſi adiecta non ſit clauſula, *appellatione remota: quia vere, ac proprie*, inquit,
38 *in Eccleſia Dei nemo æquiparatur Præfecto Prætorio, qui ab omnibus appellatur.* Baldū [u] alij ſequuntur: licet gloſſa [x], quā refert, & ſe-
39 quitur Albanus [y], dicat à ſententia collegij
40 Cardinalium non licere appellare: quemadmodum à ſententia Senatus non eſt licita
41 appellatio. Quidquid dicat Baldus, de iure ciuili non eſt dubium, quin facultas à ſentētia Cardinalis prouocandi [z] ſublata ſit. Nam ſi ex communi Doctorum conſenſu [a] Cardinales Epiſcopis ſaltem iuriſdictione, &
42 officio maiores ſunt, & ab Epiſcoporum ſententijs non datur prouocatio, ratio etiā poſtu-

l Gondiſal. Villadieg. in trac. de Car. q. 5. n. 22.
m gloſ. ad d. c. 1. de offic. Archipresb. Hoſt. ad c. 2. de cler. non reſid. Gōdiſ. d. q. 5. Mart. Laud. in eod. trac. q. 1. Hieron. Manf. in eod. trac. deciſ. 78. Henric. Borc. ad can. ſacroſancta d. 22.
n ad l. vlt. ff. de orig. iur.
o lib. 11.
p l. Prætermiſſa. 10. 2.
q ad l. vnic. ff. de off. præfecti prætor.
r l. 9. C. de Epiſc. aud.
ſ d. l. vnic. in fine.
t ad d. l. vn. & ad l. 2. C. de appell.
u And. Barb. in trac. de leg. a latere. q. 5. nu. 14. Hier. Manfr. in d. trac. deciſ. 156.
x ad can. ec cleſ. habet. 16 q. 1.
y q. 42. verſ. tertio.
z d. l. 9.
a Abbas & Car. ad c. ec cleſ. de elec. Gemin. ad c. 2. de off. leg. li. 6. Decius ad c. cum venerabilis de except. ad c. ad præſentiam, in fi. de appel. Alex. ad rub. ff. de iuriſd. om. iud. Roman. conſ. 155. in 4. n. 1. In de ſilua de benef. q. 4. primę partis n. 45. Staphil. de de grat. expect. in § videlicet, n. 19. Barbat. de præſt. Card. q. 1. Mafred. deciſ. 105. Alban. q. 7.

P 2

postulare videtur, vt non detur à Cardinalium iudicatione, quorum soli verbo [b] creditur. Crediturq. [c] de eo, quod dicunt factum, dictumve fuisse à Beatiss. Papa viuæ 41
vocis oraculo; quia non est verisimile, tanta dignitate prǽditos, tantiq. officij decore fulgentes viros (qui cum præcipuo delectu in id collegium mature cooptantur) mentiri debere. Regulariter etiam Cardinali de suis facultatibus aliquid asserenti fides adhibetur, testimonio Ioann. Andr. [d] quamuis Regula hæc eam patiatur exceptionem, quòd non procedat in ijs, quæ neque de iure, neque de generali Legationis officio competunt, vt Decio [e], ac Parisio [f] placet: vnde Rota [g] tenuit, potestatem creandi Comites, & legitimãdi illegitimos, esse de reseruatis [h], idq. regulariter Cardinales etiã legatos facere non posse, quod & Parisius te-
44 net [i]. Sunt enim cum ipso Pontifice vnũ corpus [k], eiusq. in rerum administratione mem-
45 bra. Quam ob causam nostri asseuerant [l] Cardinales non præstare fidei iuramentum Papæ, etsi hodie ex noua Pij Quarti constitutione præstare soleant, eumque [m] qui
46 Cardinalem offenderit, perinde in crimen læsæ maiestatis incidere, atque si Pontificem Maximum offendisset, & committere etiam sacrilegium dicunt Barbatius [n] & Iacobatius [o]. Hic etiam tradit constitutio-
47 nem, qua punitur percutiens Cardinalem, habere quoque locum in obiurgante: nam
48 ex eo, quod obiurgatur Cardinalis, & Papa videtur obiurgari: & ex sola verbali iniuria illata quis incurrit pœnas constitutionis [p] Bonifacij Octaui. Idem quoque senserunt Ioannes [q] de Anania, & Corsetus [r]: etsi isti non de quolibet Cardinali, sed de Legato tantum volunt id intelligi: mihi magis placet Iacobatij sententia, quia licet in Prouincia sibi decreta maius post Pontificem [s] habeat Legatus imperium, & vbi præsens est, nullæ sint [t] aliorum partes, sunt tamen omnes filij [u], aut fratres [x] Pontificis, item consiliarij [y], adiu-
49 50 tores [z], & assessores [a]. Idcirco Hieronymus Manfredus [b] vndeuiginti pœnas enumerat, quibus plectuntur, non offensores modo Cardinalium, sed etiam socij, opem ferentes, mandantes, consilium dantes, ratum habentes, atque eorum receptatores: immo tanta est huius dignitatis maiestas,
51 vt non Cardinalis solum, velut sacrosanctus absque sacrilegij culpa tangi non possit, verum nec ille, qui ad capitale supplicium ducitur, si Cardinali obuiam factus, eiusq. pileum, aut vestem attigerit, teste Baldo [c], quem alij Barbatio [d], & Albano [e] testibus, communiter sequuntur, occidi nequeat: etsi hanc conclusionem veram non esse parum quidem subtiliter putat Antonius Corsetus [f], quòd hoc stante, daretur materia delinquendi, propterea quòd homines audaciores fierent, & delicta remanerent impunita, ex quibus Respublica maximum sentiret detrimentum. Quibus excellenter satisfacit vir doctissimis Cardinalis Albanus: atque præter ea, quæ ipse accurate tradit, addendum arbitrarer Cardinales Sanctæ Romanæ Ecclesiæ non esse hodie deterioris conditionis, quàm olim fuerint Flamines Diales, & virgines Vestales, quarum auctoritas apud Romanos, qui optime Rempublicam præmijs, & pœnarum metu tuebantur, tanta fuit, vti alias [g] dixi, quòd si aliquis ad verberandum traheretur, & supplex ad Flaminem procumberet, eo die verberari piaculum
52 esset, auctore Gellio [h]: vel si ad capitale supplicium aliquis duceretur, & forte fortuna transisset Vestalis, is necari non posset. Sed, ne detur occasio delinquendi, & vt auferatur omnis praua suspicio, iusque suum Cardinalibus intactum conseruetur, dicerem, damnatum ad supplicium hac Cardinalium gaudere posse immunitate, si Cardinalem casu, non data opera obuium habuisse constaret. Nam licet Vestalis numquam iurasset, hoc tamen casu iurasse, Gellius [i] scribit. Cardinalem vero iurisiurandi religione deuinci minime vellem: quanta enim est differentia inter marem, & fœminam, inter Gentilem, & Christianum, inter Solem, & Lunam, tantam esse inter Vestalem, & Cardinalem nemo non videt.
53 Itaque non iuranti, vt ego sentio, sed asserenti se forte fortuna in damnatum incidisse credendum esse: cùm ei in grauioribus negotijs fides adhiberi soleat: vti si sedis Apo-
54 stolicæ Legatum se esse dixerit, fidem ei habendam volunt nostri [k]: & hanc communem esse sententiam Decius [l], & post eum Albanus [m] ostendit. Et quamquam Bartolus per illam Codicis [n] constitutionem arbitratur nulli, ac ne Cardinali quidem, esse credendum, si sibi aliquid speciale demandatum esse asseruerit, nisi litteras Apostolicas ostendat: erat tamen animaduertendũ, quod alij præstantes viri [o], & de vtroque iure optime meriti scriptis tradidere: videlicet Cardinales non comprehendi generali con-
55 stitutione, maxime pœnali, & odiosa. Hinc
56 videmus Cardinales numquam comprehẽdi P sub censuris in cõstitutionibus appositis, nisi

b Innoc. ad c. cũ olim. 1. de priuil. ad c. cũ à nobis. de test. ad c. super his. de fide instrum. Barb. de leg. de later. q. 2 in fi. Manfre. in deci. 152.
c notãt Doctores ad d. c. super his. & ad c. cum litteris. de in integ. restit. Io. And ad c. 1 de off leg. lib. 6. Host. Io. And. ad c. constit. de appell Car. Alex ad can. nobilliss. 97.
d. Alex. cõs 52. volum 6. Bal & Salic. ad l. iurisdic. C. de testib. Ias cons 104 Mart. Laud. de Car. q. 20 Mansr. deci. 109.
d ad c. constitutus, de appellat.
e cons 187. num. 13.
f cons. 12. n. 133. & 134. volum. 2.
g decis. 173. n. 1. diu. p. 2.
h c. per venerabil. Qui fil. sint legi.
i d. cons. 12. nu. 130.
k cap vlt. de pœnis lib. 6.
l ad c. antiqua. de priu. Franc. ad c. super eo. de hæret. nu 3. & 11. Mansr. decis. 1.
m d c. vlt. & clem. 1. eod. Alban q 42. vers. 7.
n de præst. Car q. 1 n. 33
o de cõs. li. 1
p d. c vlt.
q ad c. 1 de maledict
r in repert. Abb. in littera c in verb. eo maledicens.
s c 36. in § vlt de elect. lib. 6.
t c. 8. de offic. legat.
u can. 5. d. 79. Io. Andr. & Imol. ad d. c vlt Lud. Gomes. reg. cancell. in proœm. q 3.
x c. 55. & 57 de elec & c. 16. eod lib. 6. eod.
y d. c. 16. §. decet & can. parochia. 16 q. 1.
z Soc cons. 99. vol 4. Barbat. de præst. Card. q. 2.
a Rom. cõs. vlt. & in l. consil. C. de assess lib 12.
b decis. 228.
c ad l. additos C de appell & ad l. additos. C. de episc. aud.
d de præst. Card. q. 9.
e de Card. d. q 42.
f in suis singul. in verb. Cardinalis.
g lib. 1. c. 5. sup. n. 21. & c. 7. n. 6.
h lib. 10. c. 15
i d. cap. 15.
k Io And ad c. Apost. in verb propo. de re iud. li. 6. Bal ad c. cũ in iure de offic. deleg. Abb. in cõs. 18 in 2 vol. gl. off in extrauag excerabil. Ita. de præ. Bar. ad l. 1. C. de super indic. lib. 10
l ad l vnic. C. de mand. princ
m de Card. q 42 vers. 8.
n d l. 1. c. de superind. & ibi Bar.
o Io Mona. & alij ad c. 1 de schism. Oldr consil. 293 Barbat. ad c. 10 nostra de rescr. & de præst. Car. q. 7 Ro. cõs 498 Ias. cõs. 117. vol. 4. Alb. d q. 42. vers. tertiumdecimũ & alij, quos refert Felin. ad c. super his. de fid. instr.
p Mar. Lau. de Car. q. 62 Iacobat. de conf. lib 1. artic. 12. B. Io. Licerer. de primogenitura q. 14 lib. 1. nu 32.

niſi de eis nominatim cautũ ſit, videmusq.
eos plura retinere beneficia non prohiberi q 57
propterea quòd regimini Eccleſiæ vniuer- 58
ſalis inuigilent, & ratione quadam conſe-
quenti cuiuſcumque particularis eccleſiæ
curæ dicantur deſeruire. Inde Io. Andreæ r,
ac Innocentius ſ fatentur ob ſummam eo-
rum dignitatem ad pluralitatem beneficio-
rum, etiam incompatibilium, à Papa di-
ſpenſari, quorum opinioni adhæſerunt Ab-
bas t, & Felinus u. Si vero inter huiuſmo- 59
di beneficia habere eis contigerit eccleſias
parochiales, his minime coguntur deſerui-
re, teſtimonio Ludouici Gomeſij x. Ratio- 60
nem illam affert Iacobatius y, quia excu-
ſantur à reſidentia: atque ideo ſub regulis 61
cancellariæ non veniunt, quemadmodum
nec ſub aliqua, vt ſupra dixi, pœnali, &
odioſa diſpoſitione. Quinimmo Hoſtičſis z, 62
Ioann. Andreæ, Antonius Butrius, & alij
contendunt promotum ad Cardinalatus di-
gnitatem poſſe eccleſias, quas prius habe-
bat, retinere, ſiue ſit beneficium curam
animarum habens, ſiue Epiſcopatus, ſiue
Archiepiſcopatus: quod cùm non careret
dubitatione, referunt Nicolaus Siculus a,
Martinus Laudenſis b, & Barbatius c ſæpe-
numero præſtantiſſimos iuris doctores de
hoc fuiſſe conſultos, reſpondiſſeq. ius hoc
Cardinalibus eſſe acquiſitum: quia d talis
in Romana curia vigeat conſuetudo, quam-
uis hæc conſuetudo hodie non ſemper ha-
beat locum: licet ſummus Pontif. Sixtus V. 63
vt eſt diſciplinæ eccleſiaſticæ acerrimus re-
ſtitutor, Cardinali, quem creauit, Decana-
tu, quod ante Cardinalatum obtinuerat,
interdixit, quòd ei ex Concilio Tridentino
reſidere in illa eccleſia, ac ipſum coram ad-
miniſtrare opus eſſet: ea forte ratione, quòd
ſacroſancta Tridentina ſynodus mandaue-
rit e omnes, etiam Sanctæ Romanæ Eccle-
ſiæ Cardinales debere perſonalem facere
reſidentiam, vbi iniuncto ſibi officio defun-
gi tenerentur, & vt in poſterum f vnum
dumtaxat beneficium eccleſiaſticum obti-
nere poſſent, ſi perſonalem videlicet requi-
rat reſidentiam. Ratio etiam ciuilis poſtu- 64
lat, vt Cardinalis obtinere non poſſit ea
beneficia, quorum retentio Cardinalitiam
dignitatem diminuat, ſicuti contingeret,
quoties ipſe haberet beneficia Epiſcopatu
inferiora in eccleſijs cathedralibus, in qui-
bus non Epiſcopis modo, ſed & ijs, qui ma-
iores obtinent dignitates, loco cedere opor-
teret; quia ibi non reſideret, vt Cardina-
lis, ſed vt Canonicus, aut Decanus, aut
Archipresbyter, aut Archidiaconus. Sed

q extrau. exe crabilis. de præb.
r in addi. ad Spec. in tit. de legat.
ſ ad c. iam dudum de præb.
t ad c. de multa. eod.
u ad c. non nulli. nu. 63. de reſcrip.
x in lib. reg. canc. q. 3. & in reg. de idiom. n. 5.
y lib. 2. de concl. fol. 37.
z & alij ad c. eccleſ. veſtra. 2. de elect.
a ad c. bone. 2. de poſt. prælat.
b in trac. de Card. 2. q. 48
c de præſt. Card. q. 12.
d Hoſt. Io. And. & But. ad d. c. eccleſia veſtra.
e c. 1. de reform. ſeſſ. 23
f c. 17. de refor. ſeſſ. 24

multa alia ſunt, & quidem præclara immu-
nitatum priuilegia, quibus Cardinales gau-
65 dent, aut gaudere deberent. Nam eximun-
tur etiam patria poteſtate, teſtamentum
66 iure militari condere, in feudum paternum,
atque auitum ſuccedere, aliaq. poſſunt non
pauca facere, quæ ab ijs, qui de Cardinali-
bus abunde ſcripſerunt, recenſentur. Al-
banus g, XXXIII. enumerat, Hieronymus
67 Manfredus h LXXXIX. quidam trecenta,
cuius tractatum manuſcriptum in ſua Vici-
noui celeberrima bibliotheca habet Cardi-
nalis meus Hieronymus de Ruuere. Hic
enim, quemadmodum liberalibus artibus
mirifice eruditus, in omniq. ſcientiarum,
ac virtutum genere ſummus, atque excel-
lens, præclaris animi etiam dotibus, quam
gerit, exornat, dignitatem, ita & bibliothe-
68 cam omnium, tum Latinorum, tum Græ-
corum librorum, & typo impreſſorum, &
manuſcriptorum inſtructiſſimam habet, cu-
ius nemo præſtantiam aſſequi verbis facile
poſſit. Inter Cardinalium vero priuilegia
vnum mihi videtur eſſe maximum, & præ-
ſtantiſſimum ſumma cum auctoritate con-
iunctum, quòd ſcilicet ad eos ſolos, vti
alias i dixi, ius comitia pontificia celebran-
69 di pertineat. Sed præter hæc alijs etiam,
& forſan ſublimioribus titulis ſunt aucti.
70 Nam præter quàm quòd, vt demonſtraui,
S. R. E. Cardinales appellantur, orbis car-
dines, patres, filij ſpirituales, eccleſiæ co-
lumnæ, capita, lumina, & ſtellæ, Apoſto-
lorum vicem gerentes, lucernæ ardentes,
candelabra, lucis, decoris, præſtantiæ, at-
que ſplendoris, Diui, venerabiles, reue-
rendiſſimi, religioſiſsimi, ſplendidiſsimi, il-
luſtres, ſuperilluſtres, illuſtriſsimi, item
maximi, potentiſsimi, Principes, patritijs,
Senatoribus, Præſidibus, Proconſulibus,
Præfecto Prætorio, ac regibus ſimiles paſ-
ſim nuncupantur, quemadmodum ex con-
ſtitutionibus, & interpretum auctoritatibus
comprobat idem ipſe Hieronymus Manfre-
71 dus k. Hinc mirum videri non debet, ſi ad
tantam dignitatis amplitudinem, grauita-
tem, & auctoritatem retinendam vario, &
ſumptuoſo ornatu in veſtibus, in familia,
& in ædibus vti eos oporteat. Etenim li-
cet id quibuſdam fortaſſe ab Apoſtolica hu-
militate diuerſum videri poſsit, credibile
tamen eſt (vt Auguſtinus Valerius Cardi-
nalis ſcribit) viros illos, qui primi eam vi-
tæ rationem inſtituerunt, magnam modera-
tionem retinuiſſe, & nunquam conditio-
nis, & muneris ſui oblitos eſſe, mutatio-
nemq. illam ab illis factam fuiſſe non tam

g d. q. 43.
h de Card. tit. de priuil. decis. 140. vſque decis. 229.
i lib. 2. animadu. c. 16.
k ... tit. de nomin. decis. 41

voluntate, quàm neceſſitate. Verum enim- 72
uero ſcite lectorem cupio, quòd etſi vno om.
nium poſt Platinam conſenſu receptum eſt,
ornatum Cardinalium (præſertim cauſia
purpurea, quam vulgo galerum, capellum,
aut pileum rubeũ dicunt, ab Innocentio IV.
circiter annum Sal. MCCL. aliaque orna-
menta à Paulo Secundo fuiſſe introducta, 73
& conſtituta) non eſt tamen veriſimile ve-
ſtium genus, vel formam ab Innocẽtio Pau-
love eſſe mutatam, ſed materiam, & colorẽ
tantum. Siquidem in multis eccleſijs ijſdem
ferme veſtibus, etſi diuerſi coloris, nigri, aut
violacei vtuntur canonici, videlicet lacernis,
quæ vulgo cappæ, aut pallia vocantur, pel-
libus magni pretij intrinſecus fulcitis. La-
zarus Baifius vir in veſtium vocabulis pro-
prie applicandis valde excellens [l] ait. *Quin
etiam videntur lacernæ eſſe eæ, quibus Car-
dinales Romæ obequitando, triumphantium
more vtuntur, ſacerdotij (vt ita dicam) bi-
baphici ius adepti, cum cucullo, & cauſia pur-
purea*. oſtenditq. ex Iuuenali, & Martiali,
etiam pauperes eiuſmodi veſtium genere
vſos fuiſſe. Dibaphicum explicauit veſtem 74
purpuream bis infectam, qua vtebantur ve-
teres ſacerdotes ethnici, vt Cicero ad Atti-
cum ſcribit. *Proinde*, inquit, *iſti licet faciãt*, 75
*quos volent, Conſules, Tribunos plebis, deinde
Vatinij ſtrumam διβάφῳ ſacerdotij veſtiãt*.
Et ad Cælium ait. *Curius noſter dibapham
cogitat, ſed eum infector moratur*. Alijs quo-
que inſignibus vſque à Conſtantini Magni
ætate vſos fuiſſe Cardinales, vel qui Cardi-
nalium vice fungebantur, indicat eiuſdem
Conſtantini [m] conſtitutio. Hic poſtquam 76
clericos reuerendiſsimos dixit, alijsq. titu-
lis decorauit, eis quaslibet prærogatiuas
cum Senatoribus, patritijs, Conſulibus com-
municãdo cum cæteris Imperialibus digni-
tatibus, ſubiungit. *Et vt ampliſſime Pontifi-
cale decus præfulgeat, decernimus, vt clerici
eiuſdem Romanæ Eccleſiæ mappulis, & lin-
teaminibus, id eſt candidiſſimo colore decora-
tos equos equitent: & ſicut noſter Senatus
calciamentis vtitur cum vdonibus, id eſt cã-
dido linteamine illuſtrati: ſic vtantur cleri-
ci, vt ſicut cæleſtia, ita & terrena ad laudem
Dei decorentur*. Scribit quidem Manfredus [n] 77
corycium (quod ante Cardinales defertur,
cùm ad palatium Pontificium ſe conferunt,
in quo aliæ ſeruantur veſtes, quibus indui
poſsint, ob pluuias, calores, aliamve cauſam
& famulum, qui cum claua argentea, auro,
vatioq. artificio elaborata inſtar Regum
præcedit) non multo ante ſua tempora fuiſ-
ſe inuentum, quippe parentum ſuorum me-
moria introductum, & vſu receptum. Hiſce,
alijsq. inſignibus indiſtincte vtuntur omnes
Cardinales, item equorum habenis, phale-
ris, & calcaribus inauratis, excepta purpu-
ra, & tunica illa linea, quæ vulgo rocchet-
tum appellatur, qua tantum clerici ſecula-
res vtuntur, non item regulares, cùm nec ob
Cardinalatus dignitatem habitum mutent:
78 cuius rei rationem [o] alibi reddidi.

[l] in annot. ad l. 15. ff. de auro & arg. legat.

[m] can. 14. d. 96. & in Nomocanone Photi ſub ti. 8. de Parochijs.

[n] in d. trac. d. Card. c. 5.

[o] c. 4. huius libri.

SVMMA EX CAPITE VII.

1 *Quilibet ex quattuor Patriarchis habet in ſua Prouincia auctoritatem, quam in toto orbe ſummus Pontifex.*

2 *Sex præterea Patriarchæ extant ex priuilegio, vel conſuetudine: Aquileienſ. Gradenſ. Bituricenſ. Cantuarienſ. Toletanus, & Piſanus, quorum duo priores nomen tantum retinent.*

3 *Gradenſis Patriarcha eſt, qui hodie dicitur Venetiarum.*

4 *Ex Patriarchatu Gradenſi, & Epiſcopatu Veneto facta fuit vna eccleſia à ſummo Pontifice Nicolao V. quæ Patriarchalis hucusq. vocatur.*

5 *Ad Venetæ vrbis ornamentum nihil deerat, niſi Patriarchalis titulus.*

6 *Gradenſes homines ſimplicitatis, & innocentiæ laudantur.*

7 *Toletanus Patriarcha ex Concilio Toletano xij. priuilegium habuit approbãdi, & eligendi Epiſcopos in Hiſpania.*

8 *Aquileienſis, & Venetus Patriarcha auctoritatem Archiepiſcopi, aut Primatis tantum habent, ideo non æquiparantur quattuor Orientalibus.*

9 *Patriarchæ Orientales pallium non præbent ſuis ſuffraganeis, niſi prius præſtito Rom. Pontifici fidelitatis iuramẽto.*

10 *Patriarchæ, pallio accepto, crucis vexillum ſibi præmittere poſſunt.*

11 *Ad Patriarchas à ſibi ſubditis Prælatis appellatur, omiſſis medijs, ſicut ad ſummum Pontificem: & eſt ſententia communis.*

12 *A ſuffraganeis ad Patriarchas non appellatur, ſaluo iure Romanæ ſedis: ex contra generali.*

13 *Si appelletur ad minorem iudicem, ſententia tranſit in rem iudicatam.*

14 *Appellans ad maiorem, ad quem non debebat, nihil damni ſentit de iure, niſi iure ſpeciali, aut conſuetudine aliter diſponente.*

15 *Patriarchæ potuerunt olim ſibi ſubiectos Epiſcopos deponere.*

16 *Pa-*

16 *Patriarcha Constantinopolitanus Athanasium Perrhenorum Episcopum, quòd ad Concilium vocatus non venisset, deposuit.*

17 *Patriarcha Hierosolymitanus Bethleemitensem Episcopum confirmauit.*

18 *Patriarcha Antiochenus transtulit Episcopum Tripolitanum ad aliam ecclesiam.*

19 *Patriarchæ orientales Episcopos constituere consueuerant.*

20 *Patriarcha Antiochenus de translatione mulctatus est suspensione à confirmatione Episcoporum.*

21 *Translatio Episcopi, & depositio, & cessio ad solum Romanum Pontificem spectant.*

22 *Patriarchæ quia carnale coniugium dissoluere non possunt, nec transferre Episcopum possunt.*

23 *Quæ possunt Patriarchæ, possunt fere & Archiepiscopi in suis Prouincijs.*

24 *Archiepiscopi gestant pallium ad plenitudinem potestatis pertinens.*

25 *Pallio carentes, nec nomen, nec munia archiepiscopalia habent.*

26 *Archiepiscopi, antequam pallium receperint, etsi consecrati sunt, nec episcopalia munia exercere possunt.*

27 *Non retardatur pallium per criminis obiectionem, nisi obijciens obiecta iuramento vera asserat.*

28 *Archiepiscopus in tota Prouincia, etiam in locis exemptis, vti pallio potest.*

29 *Archiepiscopus ante se crucem legitime defert.*

30 *Episcopus saltem à tribus ordinari debet Episcopis.*

31 *Iacobus frater Domini à Petro, Ioanne, & Iacobo ordinatus est.*

32 *Archiepiscopi à suis Suffraganeis consecrantur.*

33 *Archiepiscopus est suorum Suffraganeorum Ordinarius.*

34 *Archiepiscopus est iudex suorum Episcoporum.*

35 *Archiepiscopus potest causas audire, ac committere, & in sua ciuitate, & in loco diœcesis, vnde ad eum appellatum est, salua consuetudine, & consensu partium.*

36 *Archiepiscopus causam appellationis committit.*

37 *Omnia possunt delegari.*

38 *Archiepiscopus Episcopum, & Abbatem eligit elapso trimestri, nisi monachi, aut canonici elegerint.*

39 *Archiepiscopus suo Episcopo de vicario prouidet propria auctoritate, nisi ipse opportune id faciat.*

40 *Archiepiscopus edicta per vniuersam Prouinciam iure promulgat.*

41 *Archiepiscopus concilium episcopale cogit, vocatos, & detrectantes venire Episcopos post vnicam vocationem excommunicat.*

42 *Archiepiscopus suum Episcopum iudicat, & punit.*

43 *Archiepiscopus non potest suum Episcopum deponere in causa hæresis, cùm id ad summum Pontificem spectet.*

44 *Causa Episcopi extra curiam committenda suo Metropolitano, aut saltem Episcopo mandatur ad instruendum, non ad iudicandum.*

45 *Minores causas criminales Episcopi Prouinciale concilium, seu ab eodem deputati cognoscunt.*

46 *Translatio etiam, & si causam à crimine habet, ad Rom. Pont. reseruatur.*

47 *Archiepiscopus in subditos suorum Suffraganeorum nullã habet auctoritatem, exceptis triginta quattuor casibus.*

De Patriarchis, & Archiepiscopis, eorumque auctoritate, & prærogatiua. Cap. VII.

DE Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Metropolitanis, ni fallor, abunde disputatum est in secundo [a] libro: itemq. de eorum differentia: & quænam sint Metropoles, & vnde dictæ. Qua occasione diximus etiam idem esse Primatem, quod Patriarcham, idemq. [b] Metropolitanum, quod Archiepiscopum. Nam licet diuersorum [c] sint nominum, eiusdem tamen sunt officij, & ponderis. Non est itaque necesse, vt eadem hic inculcemus: sed ea tantum addere satis fuerit, quæ illic omissa sunt, vt, quæ non suo loco fuissent collocata. Patriarchæ apud nos præcipue quattuor principales enumerantur, Constantinopolitanus, scilicet, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus. Hi eandem fere, quam Romanus Pontifex vbique gentium in Prouincijs sibi decretis iurisdictionem videntur habere, prout retuli, dum [d] de primatu Romanæ Ecclesiæ differebam. Sed præter istos, reperiuntur & alij, qui hoc Patriarchali titulo decorantur: etsi vere, ac proprie loquendo, Patriarchæ non

[a] cap. 5.
[b] cap. 22. de offic. ordin.
[c] in summa. dist. 99.
[d] supra c. 5.

sunt, dicuntur tamen, vel Romani Pontificis indulgentia, vel inueterata consuetudine. Sunt autem isti, Aquileiensis, Gradensis, Bituricensis, Cantuariensis, Toletanus, & 2
Pisanus. At vero desuetudine factum fuit, vt horum alij Patriarchale retinuerint nomen, vt Aquileiensis, & Gradensis, qui hodie Venetiarum est: alij non item, sed Pri- 3
mates tantum, vel Archiepiscopi communi vocabulo appellentur. De Aquileiensi per uetusto Patriarcha mentio fit apud Gratianum e, vbi Stephanus Romanus Episcopus Gualberto Patriarchæ scribit, vt statim velit Cumensis ecclesiæ Antistitem consecrare, quem Gualbertũ Arcbidiaconus f haud male existimat esse Aquileiensem Patriarcham, à quo Gradensis quodammodo ortum duxit. Cùm enim Aquileiensis, Atilam declinans, Gradum sese recepisset, ibiq. sedem fixisset, multo post tempore titulus Patriarchalis in eam ecclesiam ex Aquileiensi translatus fuit, apud quam permansit, donec Patriarcha Gradu, ob cæli inclementiam, secedere coactus, occasionem Venetis præbuit eam dignitatem ad propium Episcopum trahendi, sicut factum est Nicolai V. Pontificis maximi beneficio, qui ex duabus, vnam ecclesiam fecit, vt tradit g Petrus de Monte Episcopus Brixiensis. Itaque Vene- 4
tiarum vrbs inclyta, vt nihil ei ad summam maiestatem deesset, tunc primum Patriarchali honore donata est. Ciuitas vero Gra- 5
densis breui ambitu clauditur, paludibusq. & flumine circumsepta, si demas piscatores homines, vix hodie vllos habet incolas, vt qui duorum millium numerum ægre expleant: nihilque habet insigne antiquitatis, 6
aut splendoris argumentum, præter ciuium germanam, & aureo seculo consentaneam simplicitatem, & innocentiam, vbi nec factiones, nec fere alias morum corruptelas conspicias, vt accepi à *Francisco Auantio, Veneto*, homine, tum in veteri, tum in noua historia versato, ac bonis litteris haud vulgariter erudito, cuius industria, & vigilijs, sicut in huius voluminis scriptione oneris parte leuamur, ita & nostros hosce labores vtiliores futuros confidimus, quandoquidem ad retinendas theses, & axiomata nostra magnum adiumentum lectoris memoriæ allaturæ sint eiusdem quàm absolutissimæ summæ singulis capitibus materiarum adiectæ, ac per numeros exacte digestæ. Gradensis Patriarchæ meminit h Vrbanus II. & Cælestinus i III. De Bituricensi k autem Gratianus, apud quem, tametsi in inscriptione Archiepiscopus vocetur; appellatur nihilominus in textu à Nicolao Papa I. Patriarcha. Cantuariensis item Antistes à glossa l in distinct. xxi. Patriarcha vocatus est hisce verbis. *Nam nomine Archiepiscopi comprehenduntur Patriarchæ, & Primates, vt Aquileiensis, Cantuariensis, Bitu-*
7 *ricensis*. Toletanum quoque hoc patriarchali vocabulo insignitum fuisse tradit Durandus Speculator m: quod forte ei concessum fuit à concilio Toletano n xij. ex quo cernimus huic Præsuli Episcoporum omnium Hispaniæ, & Galitiæ consensu permissum esse, vt quoscunque regalis potestas delegisset idoneos, posset approbare, ac in quibuslibet Prouincijs, & in præcedentium sedibus constituere Præsules, & decedentibus Episcopis eligere successores. Item Pisanum Patriarcham dici scribunt Archidiaconus o, & Dominicus p. Tametsi quattuor isti vltimi hodie patriarchali nomine
8 nequaquam vtantur. Aquileiensis vero, & Venetus vtuntur: qui tamen idem sunt, ac Primates. Nec æquiparãtur quattuor Orientalibus Patriarchis, vel si æquiparantur, non eandem tamen habent iurisdictionem: illi enim primum post Romanum Pontificem tenent locum, amplissimasq. habent ditio-
9 nes: licet & ipsi Romano subijciantur Pontifici. quod vel ex eo intelligi potest, quia pallium suis Suffraganeis non largiuntur;
10 prius q quàm eidem Pontifici maximo fidelitatis, & obedientiæ iuramentum præstiterint. Eo autem accepto, Dominicæ crucis vexillum ante se deferri facere possunt, omnemq. in Prouincijs sibi decretis auctoritatem, & potestatem consequuntur. Hinc In-
11 nocentius r, Hostiensis, Abbas, & alij recentiores constanter defendunt ad ipsos Patriarchas non aliter, atque ad Romanum Pontificem, omissis omnibus medijs, appellari posse: quamuis glossa s, Ioannes Andreæ, & Antonius de Butrio contrarium verius esse opinentur, propterea quòd hoc esse Romani Pontificis singulare priuilegiũ videatur. *Ad Romanam*, inquit t Zephyrinus Papa, *Ecclesiam ab omnibus (maxime tamen ab oppressis) est appellandum, & concurrendum, quasi ad matrem, vt eius vberibus nutriantur, auctoritate defendantur, à suis oppressoribus releuentur: quia non potest, nec debet mater obliuisci filium suum.* Idque apertius constituit Alexander III. u & Innocentius x item tertius: videlicet, omissis omnibus medijs, ad summum Romanum Pontificem prouocari posse. Prior tamen sententia, quæ testimonio Abbatis est communis, mihi magis placet, & verior etiam visa est glossæ

e can. 10. 9. quæst. 3.
f ibidem.
g in repertor. verb. Patriarcha.
Franciscus Auantius Venetus laudatur.
h can. 12. dist. 32.
i c. 29. de offic. & pot. iud. deleg.
k ca. 8. ead. quæst. 3.
l can. 1. in ver. Archiepiscopus.
m in tit. de dispen. § sunt quoq. vers. & nota, quòd primus.
n cap. 6. de quo in can. 25. dist. 63.
o can. vlt. dist. 22.
p ibidem.
q c. 23. vbi notant omnes, de priuileg.
r & alij ad d. cap. 23.
s & alij ad d. cap. 23.
t can. 8. 2. quæst. 6.
u cap. 4. de appellat.
x cap. 54. & 56. eod.

y ad c. renouantes. dist. 22.
z tit. de appel. §. nunc tractemus. ver. sed nunquid.
a d. cap. 23. in fine.

glossæ y, & Speculatori z. Quod ex illa generalis concilij a constitutione haud obscure constat: nam cùm antiqua patriarchalium sedium priuilegia renouasset sacrosancta illa synodus, vt post ipsum Romanum Pontificem, illi quattuor Patriarchæ primum tenerent locum, subiungit. *In omni-* 11
bus autem Prouincijs eorumdem iurisdictioni subiectis ad eos (cùm necesse fuerit) prouocetur, saluis appellationibus ad sedem Apostolicam interpositis: quibus est ab omnibus humiliter deferendum. Nam, rogo, quid sibi volunt verba illa, *ad eos prouocetur*, cùm verba semper aliquid debeant operari? Nulli enim dubium esse potest, quin à minori b ad maius iudicium appelletur: si forte ad minus fieri contigerit, sententia transibit c 13
in rem iudicatam, si ad maius, nihil ei officiet error: quia hic remittit causam ad quem 14
d prius debuit appellari, nisi consuetudo, aut fortasse ius aliquod singulare aliter postularet, vt in concilio Lugdunensi bene constituit e Innocentius quartus. Nam, vt dixi, si à minori ad maius tribunal prouocatur, vt à sententia Archidiaconi, ad Episcopum: ab Episcopo, ad Archiepiscopum: ab Archiepiscopo, ad Primatem: à Primate, ad Patriarcham, ab Archidiacono, omnibus omissis medijs, appellari potest ad Patriarcham: alioquin ille plus iuris non haberet, quàm haberent alij iudices ordinarij. Sed, vt aliquid maius haberent quattuor Patriarchæ, quàm habent inferiores, concilium generale statuit, vt omissis medijs, ad eos prouocaretur, quia honestum visum est, & decens, vt qui tanta præeminentia, & excellentia præstant, aliqua etiam supra alios gauderent prærogatiua. Atque ideo cerni- 15
mus Patriarchis licuisse Episcopos sibi subiectos deponere: siquidem Constantinopolitanus Athanasium Perrhenorum Epi- 16
scopum, quia ad concilium vocatus non venisset, deposuit: quod ipse f Nicolaus primus testatur. Sed an possint eos eligere, electos confirmare, perficere, & ex vno in alium locum transferre, quæstionis nodus satis difficilis est. Ex constitutione Innocen- 17
tij g apparet Hierosolymitanum Patriarcham Bethleemitensis ecclesiæ Antistitem confirmasse, & ex alia h eiusdem Innocentij, Antiochenum transtulisse Archiepiscopum 18
Tripolitanum in aliam ecclesiam. Præterea regula iuris valde trita i est, quòd, qui vnum dicit, alterum excludat: atqui Clemens quintus decreuit k nemini licere cathedrali ecclesiæ, quæ clero, & Christianis careret, de pastore prouidere: quam constitutionem

b cap. 11. de offic. ordin. cap. 17. de appell.
c l. 1. §. si quis. ff. eod.
d d. l. 1. §. si vero.
e cap. 3. §. 1. eod. in sex.
f can. 14. 3. quæst. 5.
g cap. 4. de caus. poss. & propriet.
h cap. 2. de translat. ep.
i l. cum prætor ff. de iud. l. 3. §. si quis ff. de sepul. viol. c. nonne de præsumpt.
k clem. 5. de elect. & elect. pot.

19 glossa, Cardinalis, & alij l dicunt factam esse in odium quattuor Patriarcharum, quippe qui indifferenter in omnibus ecclesijs, etiam si nec clerum, nec populum Christianum haberent, Episcopos constituere consueuerant: quocirca ratione consequenti fieri videtur, vt præficere pastores possint ijs, quæ clerum, & populum Christianum habeant. Maior hæsitatio est de translatione:
10 nam ab eodem Innocentio III. m non solum Antiochenus Patriarcha reprehenditur, sed etiam mulctatur, scilicet ab Episcoporum confirmatione suspenditur. Idem quoque
11 Innocentius Decano n, & Capitulo Andegauensi rescribens, asseuerauit translationem, depositionem, & cessionem ad solum Romanum Pontificem spectare. Huius rei rationem illam affert, quia solus ipse potest carnale coniugium dissoluere: at si hoc solus potest, inferiores nequaquam poterunt, quod fortius est, dissoluere spirituale inter Episcopum, & ecclesiam initum. Qua in re concludendum esse videtur, quòd illi Patriarchæ, aut hanc habent potestatem, aut non item, vel habent, inquam, facultatem dissoluendi matrimonia legitimis modis contracta, prout habet ipse Romanus Pontifex verus CHRISTI vicarius, vel hanc facultatem minime consequuti sunt consuetudine (iure enim consequi haud possunt) nec
11 Pontificis Romani permissione, aut beneficio: si hoc non possunt, multo minus illud, si vero tale ius essent adepti, existimarem vtique eos posse Episcopos transferre, non obstante prima o Innocentij constitutione, quæ posset intelligi non licere Patriarchæ ex Archiepiscopo facere Episcopum, sed licere ex Episcopo maiorem Episcopum, hoc est in maiorem reponere ecclesiam, aut Archiepiscopum constituere. Ait enim Innocentius. *Nouo quodam mutationis genere paruifecisti maiorem, & magnum quodammodo minorasti, episcopare archiepiscopum, immo potius dearchiepiscopare præsumens*. Nam in concilio p Nicæno habetur. *Mos antiquus perdurat in Aegypto, vel Lybia, & Pentapoli, vt Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem: quandoquidem & Episcopo Romano parilis mos est, similiter autem et apud Antiochiam, cæterasq. Prouincias honor suus vnicuique seruetur ecclesiæ*. Qui locus quomodo intelligi debeat, alibi q satis explicauimus. Idem de Hierosolymitano statuit citatum r Nicænum concilium. Vnde verisimile est ita esse de Constantinopolitano, qui primum s, vt sæpe dictum est, post Romanum Pontificem ex priuilegio ob-

tinet

l ibidem.
m d. cap. 2.
n c. 2. eod. de translat. epis.
o d. cap. 1.
p cap. 6. de quo in can. 6. dist. 65.
q supra c. 3.
r cap. 7. de quo in can. 7. eadem dist.
s cap. 23. de priuileg.

tinet locum. Cætera vero, quæ poſſunt Patriarchæ, poſſunt quoque Archiepiſcopi, quippe qui in Prouincijs ſibi decretis parem 23
propemodum habent auctoritatem,& poteſtatem. Atque ideo etiam pallium,quod eſt 24
inſigne quoddam ornamenti,plenitudinem pontificalis officij deſignans,geſtant. Immo 25
ante pallij receptionem proprio, ac germano [t] Archiepiſcopi nomine carent, nec poſ- 26
ſunt ea, quæ epiſcopalis ordinis ſunt, peragere, etiam ſi fuerint confirmati, & conſecrati, videlicet Epiſcopos, quamuis Suffraganeos conſecrare, clericos ordinate, chriſma conficere, baſilicas dedicare, concilium conuocare: cuius rei ratio eſt elegans, quia licet ſint, vt alij Epiſcopi, confirmati,& conſecrati, non [u] gerunt tamen ſe, vt Epiſcopi, ſed vt Archiepiſcopi. Quam ob rem in meis Paratitlis [x] dicebam Ioannem XXII. conſti- 27
tuiſſe pallij traditionem per criminis obiectum, ſeu per defectum retardari non debere: niſi objiciens præmiſſo iuramento, de obiectis promptam faciat fidem. Hoc vero accepto non ſolum in ſua eccleſia, & diœceſi diebus ſolitis, & conſuetis vti poſſunt [y], verum etiam in Prouincia, & in locis exem- 28
ptis, quemadmodum [z] & ante ſe crucem deferri facere, populo benedicere, diuina 29
officia priuatim, & publice ibidem audire, 30
eaque Pontificaliter celebrare. Itemq. Suffraganeos ſuos [a] conſecrare, conuocatis prouincialibus Epiſcopis, ſaltem tribus [b] iuxta formam, quam dederunt ſuis ſucceſſoribus Apoſtoli, teſte Anacleto [c] Papa, qui ſcribit 31
B. Iacobum, qui Iuſtus dicebatur,& ſecundum carnem frater Domini fuit, à Petro, Iacobo, & Ioanne Apoſtolis fuiſſe ordina- 32
tum. Sicut econtra [d] Archiepiſcopi à ſuis Suffraganeis conſecrantur. Hi autem habita conſecratione, acceptoq. pallio, ea omnia, quæ ſunt iuriſdictionis, & ordinis, exercere poſſunt, & non modo in propria diœceſi, ſed & in Prouincia: dicunt enim Ar- 33
chiepiſcopum eſſe ſuorum Epiſcoporum, ſiue Suffraganeorum ordinarium, in eoſq. habere Archiepiſcopalem iuriſdictionem, ſaltem in Prouincia, in qua ſunt eidem ſubiecti [e] lege Metropolitana. Idcirco, ſi ſubditus 34
Epiſcopi litem habet cum Epiſcopo, Epiſcopum coram Archiepiſcopo [f] conueniet: ſolus enim [g] Archiepiſcopus poteſt cognoſcere de cauſa ciuili ipſius Epiſcopi. Poteſt quoque ex conſtitutione Bonifacij [h] octaui 35
cauſas, quæ per appellationem, vel aliàs iure metropolitano ad ipſum deferuntur, non ſolum in propria ciuitate, aut diœceſi, ſed & in eis, in quibus appellatum extitit, vel cau-

t cap. 3. de auct. & vſu pallij.
u c. 28. §. ſuper. de electione, & ele. poteſt.
x tit. de auctor. & vſu pallij.
y cap. 5. & 6. eod.
z clem. 2. de priu. vbi notant omnes præſertim Card. Alex.
a can. 2. & 3. diſt. 65.
b ca. 5. vbi gloſ. & Card. Alex. ead. diſt.
c can. vlt. diſt. 66.
d ca. 1. ead. diſt. late gloſſ. ad ca. qui in aliquo, diſt. 32. & ad can. fin. diſt. 100.
e c. 11. vbi Abbas. & alij de offic. ordin. can. ſcitote. vbi Archid. 6. quæſt. 3.
f Abbas ad d. cap. 11.
g gloſ. ad can. ſaluo 9. q. 3. ad can. ſi clerici. 11 q. 1 ad cap. venerabilis §. ſi excõmunicatus. de ſent. excom. in ſex.
h cap. 5. de offic. ord. in ſex.

ſæ ipſæ conſiſtere dignoſcuntur, audire, vel audiendas committere, non æque alibi, niſi aliter vſu longæuo receptum ſit. Eamdem vero vim habere partium conſenſum, etiam tacitum, exiſtimant [i] Ioannes Andreæ, Archidiaconus, & Philippus Francus. Hinc
36 Abbas dixit [k] cauſam appellationis de iure pontificio ab Archiepiſcopo committi poſſe: quia omnia poſſunt delegari: ſicut etiam
37 elapſo trimeſtri [l] valet eligere Epiſcopum ſuum Suffraganeum in locum prædefuncti,
38 ſiue Abbatem, vbi capitulum monachorum, aut collegium canonicorum nequaquam elegit. Electo, & conſecrato in Epiſcopum,
39 vicariumq. non habenti, tempus poteſt præſtituere ad ſibi interea eligendum: quo decurſo, Archiepiſcopum non habito ipſius Epiſcopi conſenſu, ſed auctoritate propria prouidere poſſe, aiũt Abbas [m], & Felinus [n]: quod de ſuo Suffraganeo intelligendum
40 eſt. Edictum quoque [o] per totam Prouinciam in caſibus ad eius iuriſdictionem ſpectantibus mittit: cõuocat Epiſcopos, alioſq.
41 prælatos ſuæ Prouinciæ ad concilium vocat, qui ſi venire contempſerint, ſicut priſca canonum [p] auctoritas præcepit, vſque ad proximam futuram ſynodum, rite à charitate fratrum ſeparantur, & Eccleſiæ priuantur communione, vnamq. vocationem ſufficere ex ſanctione Innocentij IV. haud male arbitratur Filippus [q] Francus. Hic etiam [r]
42 opinatur licere Archiepiſcopo Suffraganeũ ſuum ſuſpendere, & excommunicare, de illius crimine cognoſcere: & pro delicti qualitate pœnas condignas ſumere ipſum poſſe, præter ea, quæ Abbas [s], Ioannes Andreæ [t], & Cardinalis Alexandrinus [u] tradunt, iu-
43 ris [x] manifeſtiſſimi eſt. De grauioribus vero delictis, quæ depoſitione, aut priuatione digna ſunt, etiam hæreſis, contra Epiſcopos non cognoſcunt Metropolitani: id enim ſacroſancta Tridentina ſynodus [y] vni ſolo Romano Pontifici cognoſcendum, & terminandum reſeruauit. Quod ſi eiuſmodi ſit
44 cauſa, quæ neceſſariò extra Romanam curiam ſit committenda, nemini prorſus eam committi voluit, niſi Metropolitanis, aut Epiſcopis à Beatiſſimo Papa eligendis: quæ commiſſio ſpecialis ſit, & manu ipſius Sanctiſſimi Pontificis ſignata, nec vnquam plus eis tribui debeat, quàm, vt ſolam facti inſtructionem ſumant, proceſſumque conficiant, eumque confectum ad Romanum Pontificem tranſmittant: reſeruata eidem
45 Sanctiſſimo ſententia definitiua. Minores vero criminales cauſas Epiſcoporum in concilio tantum prouinciali mandauit cogno-

ſci, &

i ad d. c. 5.
k ad d. cap. paſtoralis. nu. 4. de offic. ordin.
l c. 41. de elect. vbi Abbas, & alij omnes.
m ad cap. quoniã de offic. ordin.
n ad d. cap. paſtoralis. num. 7.
o Philippus Franc. not. ad c. 1. n. 8. de ſuppl. neglig. prælat. in ſex.
p can. 13. diſt. 18.
q cap. 1. de pœnis li. ſex.
r ad c. fin. in fin. de exceptionibus.
ſ ad d. cap. paſtoralis. num. 2. & ad cap. 2. nu. 3. de accuſat.
t ad cap. vt litigantes. de offic. ordin. in ſex.
u ad can. de his. diſt. 12.
x d. can. de his & ca. 6. 10. quæſt. 3.
y cap. 5. de reformat. ſeſſ. 24.

ſci, & terminari, vel à deputandis per concilium prouinciale. Et hæc videtur eſſe doctrina ipſius Abbatis Panormitani: is enim aſſeuerauit[z] Archiepiſcopum non poſſe
Suffraganeum ſuum punire, ſi crimen po- 46
ſcat depoſitionem, aut priuationem dignitatis, aut tranſlationem: quoniam tunc cum conſilio ſuorum Epiſcoporum cauſam audire tantum poteſt, non æque definire, quod ad ſolum Pontificem ſpectat: ſicut videtur etiam olim fuiſſe conſtitutum à Sixto I.[a] ac ab Eleutherio[b], itemq. ab Innocentio III.[c] Sed maior dubitatio eſt de ſubditis Suffraganeorum, videlicet num Archiepiſcopus eandem habeat iuriſdictionem in ſubditos ſuorum Suffraganeorum, quam habet in Epiſcopos ipſos: regula enim[d] eſt: *Si vinco vincentem te, multo magis vinco te:* attamen
ex conſtitutione Innocentij[e] III. colligunt 47
noſtri, quibuſdam exceptis caſibus in iure expreſſis, nullam eum in ſubditos hoſce habere iuriſdictionem. Caſus vero, qui in iure excipiuntur, trigintaquattuor ait eſſe Lancellottus Conradus in ſuo libro[f], qui inſcribitur, *Templum omnium iudicum*, quos hic non repetam, ne quaſi auis illa, quæ fabellæ occaſionem Aeſopo præbuiſſe aiunt, aliorum pennis ornari velle videar. Hiſce igitur caſibus, perinde ac in ſubditos immediatos, atque in Epiſcopos, ius eſt Archiepiſcopo ſuam exercẽdi poteſtatem, ſuum imperium. At vero nulli dubium eſſe poteſt, quin Archiepiſcopus in ſua diœceſi ea omnia poſſit, quæ poteſt quilibet alius Epiſcopus in propria: atque ideo Speculator[g], & poſt eum Ioannes Baptiſta Caccialupus[h] excellenter putant illud poſſe Patriarcham, & Primatem in ſua diœceſi, quod poteſt Archiepiſcopus in propria; & quod poteſt Archiepiſcopus in ſubditos Suffraganeorum, idem poſſe Patriarcham in ſubditos ſuorum Archiepiſcoporum. Reſtat ergo vt de Epiſcopis dicamus, de quibus quidquid dicetur, Archiepiſcopis, Primatibus, & Patriarchis commune erit, cùm omnes vno, vt alias[i] diſſerebamus, Epiſcopi verbo appoſitè contineantur.

z add. c. 2. de accuſat.
a can. 5. 3. quæſt. 6.
b ca. 7. ead. quæſt. 6.
c cap. 2. de tranſl. epiſ.
d cap. 7. de cõceſſ. præbend.
e d. c. paſtoralis vbi Abbas, & Felinus gl. ad can. conqueſtus 9. q. 3. Filip. Frãcus ad c. 1. de pœnis. & ad cap. 1. de pœnit. & remiſſ.
f 2. cap. 4. num. 24.
g tit. de legat. §. ſunt quoq. verſ. Archiepiſcopus
h in tract. de vnionib. art. 5. n. 16.
i ſupra lib. 2. cap. 5. in fine.

SVMMA EX CAPITE VIII.

1 *Epiſcopi vices Apoſtolorum in Eccleſia Dei habent.*
2 *Eccleſia patres, hoc eſt* Epiſcopos, *genuit.*
3 Epiſcopi *non pretio, ſed probatione, eligi debent.*
4 Epiſcopi *tempore vetuſtiſſimo etiam ſeniores dicti ſunt.*
5 Epiſcopus *etiam ſummus ſacerdos vocatus eſt.*
6 *Paulus Apoſtolus presbyteros vocat, quos hodie nos* Epiſcopos.
7 *Laudes* Epiſcoporũ *ex Ignatio decerptæ.*
8 Epiſcopatus *videtur eſſe de iure diuino.*
9 Epiſcopatus *eſt culmen, & dignitas omnium dignitatum.*
10 Epiſcopo *etiam nomen Papæ tributum eſt.*
11 *Etymon huius vocis, Pontifex, ab Iſidoro deductum, ab auctore eleganter examinatur: quòd ſcilicet faciat pontem fidelibus ad ſalutẽ conſequendam.*
12 *Pontifex Rom. eſt maximorũ maximus.*
13 Epiſcopi *eſt virgines, & eccleſias conſecrare, clericos ordinare, ſeu ordinandos concedere, conficere, & conferre chriſma, eccleſias vnire, diuidere, erigere, ſynodos cogere, excommunicare, diſpenſare, & his conſentanea facere: quæ videnda ſunt hoc loco.*
14 *Etiam, qui non eſt* Epiſcopus, *excommunicat, ſi epiſcopalia iura habet, ſed nõ ſolemniter: quod eſt ſolius* Epiſcopi.
15 Epiſcopus *excommunicatus, & hæreſiarcha factus, ordines confert, ſi ordinatos hoc lateat.*
16 *Excommunicati, & hæretici canonicè ordinati vera ſacramenta conficiunt.*
17 *Communis eſt error putantium errorem communem ius facere.*
18 *Ordo collatus ab excommunicato, ſeu ab hæretico imprimitur, quia ordinato non debet officere aliena culpa.*
19 *Præcipua iura epiſcopalia ſunt quattuordecim, quæ hic attexuntur.*
20 *Charitatiuum ſubſidium fit ius* Epiſcopo *neceſſitate compellente.*
21 Epiſcopus *ad ſecularem Principem vocatus, ire debet Reipublicæ cauſa.*
22 *Capellæ, quas vocant, à charitatiuo ſubſidio non eximuntur.*
23 *Etiam ab exemptis colligi poteſt ſubſidium charitatiuum, dum modus animaduertatur.*
24 *Nonnulli caſus Epiſcopis reſeruantur, adeo vt presbyteri pœnitentes abſoluere, niſi in mortis articulo, nequeant.*
25 *Sex caſus Epiſcopis ſunt præcipue reſeruati: Irregularitas clerici, incendium, ſolemnis pœnitentia imponenda, blaſphemia publica, vota, & iuramenta, excommunicatio maior.*
26 *Excommunicatio eſt pœna peccati.*
27 *Epiſcopo inferior non poteſt diſpenſare de voto, nec de iuramento, nec à maiori excõmunicatione quemquã abſoluere.*

28 Caſus,

28 *Casus, quos sibi reseruant Episcopi, non habent certam rationem, nec regulam.*
29 *Reseruatio casuum est ambulatoria, aut pro more Prouinciæ, aut pro Episcopi arbitrio.*
30 *Summus Pontifex potest casus ab Episcopis reseruatos absoluere per se, vel per alium.*
31 *Summus Pontifex potest iura naturali, & diuino iure competentia multifariam in spiritualibus restringere, sicut Princeps profanus in tēporalibus.*
32 *Casuum reseruatorum distinctio inter Papam, & Episcopos de iure humano effluxit.*
33 *Quilibet presbyter, solo iure diuino attento, peccantem à quolibet peccato legitime absoluit.*
34 *Casus reseruandi sunt, vt fideles sint abstinentiores.*
35 *Casuum reseruatio, præter externam politiam, coram Deo vim obtinet.*
36 *Episcopus dispensare potest in centum septuagintaduobus casibus.*
37 *Episcopus potest dispensare, vbicumque dispensatio de iure est, quamuis specialiter non sit ei permissa, vt ait Lancellottus.*
38 *Episcopus dispensat, vbicumque non prohibetur: ex Abbate.*
39 *Episcopus dispensat in adulterio, & minoribus, non maioribus criminibus, ex Hostiensi, & Ioanne Andreæ, vbi expresse non prohibetur.*
40 *Episcopus non dispensat, nisi in casibus in iure expressis.*
41 *Episcopus est canonū custos, & magister.*
42 *Dispensatio est odiosa.*
43 *Episcopus dispensat in pœnitentialibus, non in pœnalibus, & dispositiuis.*
44 *Dispensat Episcopus, si canon sit pœnitentialis, & nisi casus sit reseruatus: si est pœnalis, & dispositiuus, dispensat itidem in adulterio, & minoribus criminibus, nisi sit ei prohibitum: ex Abbate Panorm.*
45 *Maiora, & minora crimina (ait Abbas) subsunt superioris arbitrio.*
46 *Episcopus habet merum imperium.*
47 *Carceratio facta ad pœnam est meri imperij, non autem, si ad custodiam.*
48 *Episcopi possunt laicos carcerare, fustigare, in bonis mulctare, & in exilium pellere, etiam in Romana curia, & vbicūque fuerit Beatissimus Papa.*
49 *Vbi Papa, ibi Roma.*
50 *Roma est communis patria.*
51 *Ioannes Imolensis quandam Bonifacij Papæ constitutionem male applicat.*
52 *Episcopus in sua diœcesi, etiam sibi non subditos, legitime iudicat.*
53 *Episcopus Episcopum in sua diœcesi delinquentem punit.*
54 *Par in parem non habet imperium.*
55 *Archiepiscopus delinquens in diœcesi sui Suffraganei extra suam iurisdictionem posita, ab eodem Suffraganeo puniri poterit.*
56 *Archidiaconus Episcopum in sua ditione delinquentem punit, quia Episcopus eo ipso, quo deliquit, priuilegium amisit.*
57 *Iudex delegatus à summo Pontifice, etsi non Episcopus, Episcopum virtute delegationis excommunicare potest.*
58 *Episcopus de crimine notorio laici iudicat & ad pœnitentiam, & ad satisfactionem, si iudex competens iudicare neglexerit.*
59 *Victualium rerum recta æstimatio Episcopi tribunal agnoscit.*
60 *Episcopus potest excommunicare non inquirentes de furibus, & furtis.*
61 *Iudicum laicorum controuersias dirimere est Episcopi.*
62 *Episcopus in causa propria ecclesiæ, & propria sibi ipsi ius dicit.*
63 *Episcopus in quouis loco diœcesis potest tribunal erigere.*
64 *Episcopi est voluntates defunctorum, etiam ad pias causas non spectantes, exequi.*
65 *Deficiente testamentario executore, exequetur rite Episcopus, etiam vetante testatore.*
66 *Testamentum vsurarij, & incestuosi, si abnuat Episcopus, executionem non sortietur.*
67 *Episcopus hæreditatem filio exhæredato, & instituta ecclesia rite restituit.*
68 *Sanctus Augustinus exhæredationem filiorum improbauit.*
69 *Iurisdictio in vigintiseptem casibus Episcoporum iudicio reseruatis, per concilium Tridentinum, cùm perijsset, reuixit.*
70 *Episcopus patria potestate liberatur simul, ac est electus, quo ad odiosa, quo ad fauorabilia secus.*
71 *Episcopo creditur in iudicio absque iuramento.*
72 *Episcopus ad seculare auditorium trahi nequit.*
73 *Episcopus ab omni præstatione sportularum in causa sua ecclesiæ eximitur.*

74 Episco-

74 *Episcopus, si detur ei casus iurandi, non iurat tactis scripturis, sed tantum oblatis.*

75 *Episcopus generali interdicto, potest diuina audire officia.*

Pluria munia Episcopalia hinc, & ex elencho cognosces.

De Episcopis, eorumq. auctoritate, potestate, & immunitate. Cap. VIII.

EPISCOPORVM hic erit locus: quorum institutionem iam ab initio nascentis Ecclesiæ factam esse antea [a] demonstrauimus. Quemadmodum enim [b] à CHRISTO IESV constituti sunt Apostoli, ita Apostolis successerunt Episcopi. Decedentibus enim Apostolis successisse Episcopos, auctores sunt Anacletus [c], & Vrbanus primus [d]. Vnde Vrbanus [e] secundus dicebat Apostolorum vices in Ecclesia eos habere. Quod prædixerat Regius Propheta [f], dicens. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est*, ait Beatus Augustinus [g], *pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli: pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, ipsa illos constituit in sedibus patrum.* Fuerunt autem Episcopi constituti, vt vna cum presbyteris Christianæ Reipublicæ principes essent, vt in Apologetico [h] tradit Tertullianus antiquissimus, & iuxta doctissimus auctor, Apostolorumq. ætati proximus, qui Seuero imperante floruit, vt ex eodem Apologetico [i] habetur, circiter annum CHRISTI centesimum octogesimum. *Præsident*, inquit, *probati quidem seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti: neque enim pretio vlla res Dei constat.* Tertullianus Episcopos seniores appellat, omnes enim Episcopi presbyteri dicebantur: at non contra. Episcopus omnium presbyterorum est maximus: ideo Episcopatum summum sacerdotium vocat Taurinatense [k] concilium, vti mox dicemus. Episcopatus est nomen dignitatis, presbyteratus ætatis, testimonio B. Hieronymi apud Gratianum [l], qui etiam asseuerat ad Euagrium copiose scribens, verba illa apud Paulum [m], *huius rei gratia reliqui te in Creta, vt ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi*, non de presbyteris simpliciter, sed de Episcopis esse intelligenda. quod incontinenti explicat idem Apostolus, dicens. *Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum.* Et quæ sequuntur. Episcopus igitur presbyter etiam dicebatur, hoc est senior, cui omnes parere tenebantur, & ita B. Petrum præcepisse auctor est Clemens III. [n] Quare ipsius Petri auditor Ignatius, Antiochensis Episcopus ad Trallianos scribens, ait. *Episcopo vestro, tanquam domino subiecti estote, & nihil, præter Episcopum, agite.* Iubetq. eos presbyteris parere, & diaconis morem gerere: tum enim cibi, potusque ministros non esse, sed Ecclesiæ Dei: Episcopos item revereri, vt CHRISTVM; eorumque præcepta seruare: Episcopos esse instar patris omnium. Et contra eos, qui conculcant, aut oppugnant Episcoporum, vel presbyterorum ordinem, eadem epistola, *Sine his omnibus*, inquit, *Ecclesia electa non est, neque collectio sanctorum, neque congregatio sanctorum.* Atque Apostolos ita iussisse restatur, additque illud. *Quid est enim Episcopus, nisi omnem principatum, & potestatem omnium illorum tenens, quemadmodum deceat hominem tenere, imitatorem Dei factum secundum virtutem? Quid est presbyterium, nisi institutio sancta consiliarij, & confessoris Episcopi? Quid etiam diaconi, nisi imitatores CHRISTI ministrantes Episcopo, sicut CHRISTVS patri, & operantes illi operationem mundam, & immaculatam, quomodo sanctus Stephanus beatissimo Iacobo, & Timotheus, & Linus Paulo, & Anacletus, & Clemens Petro? Qui igitur istis inobediens fuerit, hic sane Deo omnino erit & impius, & contemnens CHRISTVM, & constitutionem eius minuens.* In eandem sententiam scribit ad Magnesianos, & Philadelphienses. *Et sicut*, ait, *Dominus CHRISTVS sine patre suo nihil facit, sic etiam vos sine Episcopo, siue presbyteri, siue diaconi, siue laicus.* Ex his fortasse cum Andræa Barbatio [o], & Hieronymo Gigante [p] dici posset, licet ordinatio personarum, & diœcesum circumscriptio sit de iure positiuo, episcopalem tamen dignitatem esse de iure diuino. Neque ab re Gregorius IX. [q] dixit episcopatum esse culmen, & dignitatem omnium dignitatum; & Innocentius III. [r] summos sacerdotes omnes Episcopos appellari posse: licet in concilio Carthaginensi [s] tertio cautum sit, ne summus sacerdos vocaretur, aut princeps sacerdotum,

Germon. de Sacror. immunit. Q etiam

[a] supra c. 3.
[b] Mar. c. 7. Luca 10. Ioan. 2. 6.
[c] epist. 2. ad Italiæ Episcop. de qua in can. 9. dist. 21.
[d] in ca. 26. 16. q. 1.
[e] can. cit. dist. 68.
[f] Psal. 44.
[g] ad eundem Psal.
[h] cap. 39.
[i] cap. 4.
[k] cap. 1.
[l] can. 24. dist. 93.
[m] Tit. 1.
[n] cap. 4 de maior. & obed.
[o] in tract. de præstan. Card. q. 1.
[p] in tract. de pension. bus eccles. quæst. 1.
[q] cap. 17. de præbend.
[r] c. vnic. §. per frontis. de sacra vn ctione.
[s] cap. 26. de quo in c. 3. dist. 99.

etiam qui Patriarchali fulgeret honore, nisi primæ tantùm sedis Episcopus. Dicebantur & omnes Papæ, prout alias [t] ostendimus.
10 Item Pontifices à Nicolao primo [u], & alijs passim. Sed cur hæc tam varie? Hoc Isidorus demonstrat, dicens [x]. *Pontifex princeps sacerdotum est, vel dicitur esse, quasi via sequentium, ipse & summus sacerdos, ipse & Pontifex maximus nuncupatur, ipse enim efficit sacerdotes, atque Leuitas: ipse omnes ordines ecclesiasticos disponit, ipse, quod vnusquisque facere debet, ostendit.* Ex quibus verbis notatu dignum hoc elicitur circa Pontificis vocabuli etymon, à nemine, quod 11
sciam, animaduersum, Isidorum nempe citato loco Pontificem vocare, *quasi viam sequentium:* & quidem eleganter: sicut enim pons est via iter habentibus, ripas fluminum, siue vallium, siue locorum præruptorum iungens, vnde eis, aut ad destinata loca peruenire, aut ad propria remeare facile licet: ita & nostri Pontifices viatoribus Christianis per exempla, & prædicationes pontem faciunt, viamque sternunt salutis, qua tandem, vt ait Apostolus [y], ex cursoribus, comprehensores fiant, cælestis, scilicet, atq. æterni regni. Sed hæc, vera licet sint, non sequitur tamen (vt peruersi neoterici quidam pessime existimarunt) quin vnus sit 12
omnium maximorum maximus, qui est Romanus Pontifex, cui omnes subijciuntur non humano tantum iure, sed etiam, vt iam [z] dictum est, diuino. Verum enimuero, Episcopi honoratioribus titulis fortasse etiam afficiebantur, quoniam plura sunt, quæ episcopalem respiciunt dignitatem, quàm aliam quamuis, vti [a] consecrare virgines, inaugu- 13
rare, seu dedicare, & consecrare [b] ecclesias, ordinare clericos [c], aut facultatem permittere per litteras commendatitias, quas dimissorias vulgo appellant, vt ab alijs ordinentur [d], conficere chrisma [e] linire, seu confirmare baptizatos [f], ecclesias duas vnire [g], vnam in duas diuidere, nouas erigere [h], propter morum correctionem bis in anno concilia, seu synodos cogere [i], excommunicare [k], purgationem indicere, dispensare, solemnem pœnitentiam iniungere, & his similia facere, ac interdictum promulgare, vt voluit Ioannes Calderinus [l]: etsi excommunicare possint etiam, qui non sunt Episcopi, si episcopalia iura habeant, vt duobus in locis admonui [m]. Solemniter verò anathe- 14
matizare [n] solius Episcopi esse non dubito. Immo tanta est episcopalis potestas, vt, si 15
episcopus, etiam hæresiarcha, nominatim excommunicatus, vel intrusus ordines conferat; etiam, quo ad executionem, eorumq. exercitium; ordinatio valeat [o], dummodo probet ordinatus, se, cùm ordinaretur, ignorasse ordinantem esse damnatum. Quamuis Gregorius Magnus [p] aperte sentiat consecrationem nullo modo dici posse, quæ ab excommunicatis hominibus celebrata sit: quasi non habeant ordinandi potestatem. Sed elegãter glossa [q] differit ordinationem quidem conferri, si Ecclesiæ forma fuerit obseruata, fueritq. ea conferentis intentio, sine
16 qua nullum est sacramentum. Nam Episcopi canonice ordinati, quamuis excommunicati [r], & hæretici sint, augustissimum corporis Christi mysterium, Baptismi, Confirmationis, Extremæ Vnctionis, & Ordinis Sacramenta vera conficiunt, necnon; si tolerentur, etiam Pœnitentiæ: non tolerati, quoniam carent iurisdictione, extra mortis articulum, sacramentum Pœnitentiæ ministrare non possunt. Sed an alia sit ratio, quàm quæ allegatur, nimirum, quia sacramentum illud iterari nequaquam debet, quæri posset: & putarem Reipublicæ etiam causa receptũ esse, argumento eius, quod de Barbario
17 Philippo ad Sabinum respondit [f] Vlpianus, non, quòd error communis (vt communi
18 errore receptum [t] fuit) ius faciat: sed quia humanius est propter vtilitatem eorum, qui ordinati fuere, quibus excommunicatio, aut
19 hæresis nihil obstare debuit. Abbas [u] vero Panormitanus præcipua episcopalia iura recenset, quattuordecimq. esse tradit, videlicet, canonica obedientia, quam omnes (vt iam dixi) etiam mundi Principes Episcopis præstare tenentur, subiectio, reuerentia, institutio, destitutio, correctio, morum reformatio, iurisdictio omnium causarum fori ecclesiastici, pœnitentia, sacramentorum omnium ordinatio, synodi congregatio, synodaticum, vel cathedraticum, quarta decimarum, & mortuariorum, procuratio ex annua visitatione, & charitatiuum subsi-
20 dium: hoc tamen non semper fit ius, sed vrgente necessitate tantum, vtputa, si episcopatus fuerit ære alieno grauatus, aut tenues admodum eius fuerint reditus, ita vt non possint, pro loci, & dignitatis qualitate, Episcopo sufficere, aut cùm Episcopus fuerit vocatus ad concilium, aut ad Romanum
21 Pontificem, seu ad Principem secularem
22 Reipublicæ causa. Voluit quoque Abbas sacella illa, quæ vulgo capellæ dicuntur, etiam si fuerint monasterijs subiecta, ad charitatiuum præstandum subsidium teneri: sed an monasteria ad idem faciendum compelli possint, dubitat: licet alibi [x] putet non

t c. 1. lib. 2. animaduer. u cap 4. 7. quæst. 1. x c. 1. dist. 21.
y 1. Cor. 9. z supra c. 5 a cap. 1 de temp ordin. c. si iubet. 26 q. 6. b c. nemo. de consecr. dist 1. c 9. de consecr. eccl vel altar. c tot tit. de temp ord & dist. 71. per totum. d c primatos. c ab extraneo. ead. dist 71. cum seq & c. 1. de cler. non resid. e cap. illud. dist 95 & c. si iubet sanctitas. 26. quæst. 6. f c. 1 & c. manus. de consecrat. dist 1. g cap. sicut vnire. de excess. prælat. clemen vnic §. fin de reb eccl. non alien. h c. ad ecclesiam. 1. in fin. de ædif. eccl. i c propter. dist 18. k vt ad c. 10 de iudic. & ad c. 6. de pœnis omnes nocant. l in tract. de interd. memb. 1. n. 55. m in Paratit. de offic. Archid. & sup. c 1 n c. debent. 11. q. 3.
o cap. 4. & 5. 9. q. 1. p lib. 9. ep. 20. de qua in c. 2. ead. quæst. 1. q ad d. c. 2. in verb. celebrata. & in summa, ibi: dicas. r d glos. in sum. in fin. f in l. 3. ff. de offic. prætor. t ad l. 3. de offic. præt. & ad l. 1. ff. de supell. legat. u ad c. conquerēte. de offic. ordin. num. 2. x cons. 26. lib. 2.

non poſſe poſt gloſſam [y]: quod & videtur
conſtituiſſe Clemens [z] V. dum ait. *In exi-*
gendo inſuper ab ipſis exemptis, ipſorumque
ſubditis ſubſidia charitatis excedunt nimium
contra eos: Quo loco eleganter dicit gloſſa 23
etiam ab exemptis exigi poſſe ſubſidium,
ſi non excedit modum. Idem ſentit Pau-
lus [a], Archidiaconus, Ioannes [b] Andreæ,
Zabarella, & Cardinalis Alexandrinus. An
autem idem ius ſit de loco, eſſe ſcilicet nul-
lius diœceſis, atque exemptus: puto ego di-
uerſum eſſe, nam, qui nullius diœceſis eſt,
nec locum habet, nec eſt de diœceſi; exem-
ptus verò, licet non ſit de diœceſi, eſt tamen
in diœceſi [c]: exemptio enim, cũ ſit priuatio,
vtique præſupponit habitum; quod deſignat
ipſius nominis (exemptus) proprietas, vt,
quod vni conceditur, ab alio auferatur [d].
Quam quidem differentiam ſatis cõſtituiſſe
videtur ſacra Tridentina [e] Synodus, vbi lo-
ca exempta ab Epiſcopis; in quorum diœce-
ſi ſunt; tamquã Apoſtolicæ Sedis delegatis,
viſitari mandat, quæ verò nullius diœceſis
ſunt, à vicinioribus. Cùm autem Epiſcopi, vt
ſuperiùs diximus, aſſeritq. idem Card. Ale-
xandrinus [f], ſint longe ſuperiores ſacerdoti-
bus, ſeu presbyteris, non modò ordine, ſed &
iuriſdictione: licet presbytero canonice, vel
(vt ait [g] Innocentius III.) rite ſecundum
claues Eccleſiæ ordinato, ius ſit [h] homines 24
à nexibus peccatorum abſoluendi, multi ta-
men ſunt caſus, qui Epiſcoporum arbitrio
reſeruantur, quibus, præterquam in vltimo
vitæ exitu, ſe ingerere non valent ſacerdo-
tes: qui caſus quot, qualesve ſint, nondum
inter iuris pontificij interpretes ſatis con-
ſtat. Sex tamen de iure eſſe poſt gloſſam [i] 25
communiter noſtri tradiderunt, & Summi-
ſtæ, præſertim S. Antoninus [k], & duo do-
ctiſſimi viri noſtrates Subalpini, Angelus
Clauaſienſis [l], & Syluester [m] Prierienſis,
hic ordinis Prædicatorum, ille Minorum ob-
ſeruantium, item Martinus [n] ab Azpilcueta,
qui vulgò doctor Nauarrus dicebatur. Pri-
mus caſus eſt peccatum clerici, quod irre-
gularitatem habet annexam: ſecundus in-
cendium domorum, frugum, & aliarum re-
rum non incidenter, ſed data opera factum,
conſilium item, & auxilium ad id præſti-
tum: tertius eſt peccatum, quod pœniten-
tiam expoſtulat ſolemnem: quartus abſolu-
tio blaſphemiæ publicæ, & notoriæ: quintus
diſpenſatio votorum, & iuramentorum: ſex-
tus abſolutio excommunicationis maioris:
etſi iſti duo vltimi caſus non videntur con-
numerari inter caſus reſeruatos, cùm non
ſint peccata, quomodo eſſe dicuntur; Nam

y ad clem. c. §. in exigendo de excess. prælat.
z ibidem.
a ibidem.
b ad cap. 1. de præbend. lib. 6. & ad c. delectus. de off. ord.
c Abb. ad c. Apoſtolicæ. nu. 4. de donat. Petr. de Vbald. de can. portione c. 4. q. 6. num. 11.
d vt in rubr. & l. 4. ff. ne quis ei, qui in ius voc. eſt, vi eximat. l. 25. cũ quo. ff. de peaul.
e ſeſſ. 24. c. 9. de refor.
f ad c. 1. per eund. text. diſt. 21.
g in c. 1. in fin. de ſum. trin. & fide cath.
h cap. 8. de pœn. & rem.
i ad cap. 2. eod. de pœnit. Hoſt. in ſumma eod. tit. § cui cõfitendu. Philip. Fran. ad d. cap. 2. in verb. reſeruatus gloſſ. & alij ad clem. dudũ § ſtatuimus. de ſepult. Lancellott. Cõradus in lib. 2. temp. omn. iud. c. 5. §. 4. nu. 4.
k in 3. par. tit. 17. c. 17.
l in ver. caſus. in prin.
m eod. ver. quæſt. 2.
n cap. 27. nu. 262.

excommunicatio non eſt peccatum, ſed pœ-
26 na peccati. Sic diſpenſatio voti, vel iuramen-
ti non eſt peccatum, verum non reddito vo-
to, vel non obſeruato iureiurando, inducitur
peccatum mortale. Abuſiue igitur dicuntur
reſeruati caſus: cùm Epiſcopo inferior non
poſſit in voto, & iuriſiurandi obligatione
diſpenſare, quemadmodum nec in maiori
27 excommunicatione beneficium abſolutionis
impartiri. Verum quod hic dicitur, non eſt
de qualibet excommunicatione intelligen-
dum, ſed de reſeruata Rom. Pontifici, cuius
abſolutionem in quibuſdam caſibus infe-
riori, Epiſcopo ſcilicet, concedi ait idem Na-
uarrus [o], qui ex generali conſuetudine, vel
quaſi, alios caſus, quos refert gloſſa [p], poteſt
ſibi reſeruare: quorum primus eſt homici-
dium voluntarium, aut membri abſciſſio:
ſecundus falſum teſtimonium, vel tacitur-
nitas veri coram iudice: item amiſſio aduo-
catorum, procuratorum, notariorum, qui
partibus aduerſis ſcripturas oſtendunt: ter-
tius, violatio libertatis, & immunitatis ec-
cleſiaſticæ, quamuis hodie hic caſus com-
prehendatur, vt plurimum, in diplomate, ſeu
Bulla, quæ ſolet promulgari quotannis ſo-
lemniter præſente ipſo ſummo Chriſtiano-
rum rectore, & ſacerdote, die, quem vocat
Eccleſia nomine *Cœnæ Domini*: quartus re-
tentio rerum alienarum incertarum, & alij
28 his ſimiles. Nam vere dixit Nauarrus [q] cer-
tam, ac definitam regulam tradi non poſſe
de hiſce caſibus, quos per conſuetudinem,
aut conſtitutionem ſpecialem ſibi reſeruant
Epiſcopi, quia vnaquæque Prouincia [r] in ſuo
ſenſu abundat, & Epiſcopi pro arbitrio ſuis
ſacerdotibus pœnitentialem circumſcribunt
iuriſdictionem, modo laxiorem, modo ſtri-
ctiorem: vidique ipſe in quibuſdam diœce-
ſibus hanc facultatem remittendi, aut ab-
ſoluendi peccata ſingulo quoque anno ab
Epiſcopis augeri, & minui. Quinimmo ta-
lem, tantamque eſſe epiſcopalem iuriſdi-
ctionem nonnulli (quos tacito nomine
citat idem Nauarrus [ſ]) arbitrati ſunt, vt
temere, & impudenter dixerint, confratres
ſanctiſſimæ Trinitatis, & alios CHRISTI
fideles non poſſe abſolui à caſibus Epiſco-
pis reſeruatis, ipſis inconſultis, auctorita-
te Bullæ, per quam ſummus Pontifex eis fa-
cultatem tribuit, quoſcunque ſeculares, vel
quorumuis ordinum regulares presbyteros
idoneos ab ordinarijs locorum approbatos
ſibi confeſſarios deligendi, ab eiſque ſuo-
rum peccatorum, criminum, exceſſuum, &
delictorum, quantumcunque grauium (his
exceptis, quæ in Bulla Cœnæ Domini ſedi

o eod. c. 27. num. 222. & 262.
p ad extrauagan. inter cunctas. de priuileg.
q d. n. 262.
r cap. pen. diſt. 76.
ſ eod. cap. num. 263.

Apostolicæ reseruantur) veniam, absolutionemq. obtinendi. Cuius opinionis hanc affert causam, quòd Beatissimus Papa non potest tollere ius diuinum, quo concessa est Episcopis casuum reseruandorum potestas, vnde per eius Bullam remitti peccata reseruata non possunt, ne ipsa potestas diuino iure Episcopis tributa, frustratoria esse videatur. Quæ illatio, quàm parum concludat, nemo, vel mediocriter in iure versatus, ignorat. Nulli etenim dubium esse potest, quin Romanus Pontifex[t] in omnes Christianos habeat summam iurisdictionem, prout erudite differit Innocentius [u], & post eum Felinus [x], & non solum, vt vulgo dicitur, qualem, qualem, sed immediatã etiam, & supremam, quoad omnia spiritualia, auctore S. Thoma [y] contra errores Græcorum scribente: & quemadmodum habet illam immediate à Deo optimo maximo, sic nemo [z] potest eam illi quauis ratione auferre, aut minuere. Nec dubium est, si ista 10 reseruandi casus facultas à iure diuino est Episcopis concessa, quin liceat etiam ipsi Sanctissimo Pontifici, veluti totius Ecclesiæ catholicæ summo iudici, & CHRISTI vicario, peccata remittere, & remittendi ius Episcopo inferioribus dare: omnia enim [a] nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impartimur. Verum enimuero com- 11 muni interpretum consensu receptum est, multa iura naturalis, & diuino iure competentia restringi, & limitari posse ab ipso Romano Pontifice, quoad spiritualia, sicut à seculari Principe, quoad temporalia: quod duobus locis videtur dixisse Innocentius III. idque tam per interpretationem [b] inter ius, & æquitatem interpositam, quàm per [c] pœnæ impositionem, per iustam dispositionem [d], atque per rationem [e] naturalem. Nullibi tamen videas iure diuino cautum 12 esse, vt aliqui casus reseruentur Pontifici Romano, aliqui Episcopis, sed iure humano [f] tantum. Quinimmo omnis presbyter, solo 13 iure diuino attento, potest absoluere à quolibet peccato peccantem, & debitam ei pœnitentiam imponere, quod Nauarrus [g] duobus locis declarat, & ita esse pluribus probat: sed optima ratione factum fuit, vt Pontifices maximi pro suprema potestate, sibi in Ecclesia vniuersa tradita, causas aliquot criminum grauiores suo possint peculiari iudicio reseruare. Nam hoc videtur à priscis [h] illis sanctis patribus decretum, quorum prudentes viri sequentes exemplum, aptius diuinæ, humanæque legis obseruantiam posteris transmiserunt, reseruaruntque hoc

t extrauag. vnam sanctam de maior. & obed. u ad c. 8. de constitut. x ibid n. 2. y concl 63. z can. 18. & vlt 9. q 3. a l. 2. C. de veter. iure enucl. seg. potest quis. de reg. iur. lib. 6. b l. 1. C. de legib. c c. 5. & penul vbi omnes notant de pœnis. d l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. c. cum secundum. de hæret. lib. 6. e c. ex multa. & tot. tit. de vot. e quato vbi omnes notant de iureiuran. f l. Lucius. ff. de eurct. l. item si verberatum ff. de rei vend. l. venditor § si constat. ff. com. præd. c. in Dei & aliq. ad c. quæ in ecclesiarũ. de constit. cap. 11. & 12. de sent. excom. c. 1 de pœn. & rem in 6. g in d. c. 27 in princ. & Dod. ad c. placuit. de pœnit. dist. 6. h c. si quis suadente. 17. q. 4. cap. in quibusdam, de iud. cap. cũ quæsitis. de sen. excom. c. quicumque. eod. lib. 6. clem. 1. end. extrauag. & si dominit. de pœnit. & remiss. & alibi passim.

catholicæ Ecclesiæ Principi absoluendi beneficium, intelligentes nimirum rarius commissum iri, cuius venia ab ipso Ecclesiæ iudice, ac magistro foret cum verecundia petenda. Quam sane rationem afferre videtur Paulus Papa II. dum vnica constitutione omnes sedi Apostolicæ reseruatos casus comprehendit, dicens [i]. *Id propensiori studio præcauendum esse censemus, ne*
14 *CHRISTI fideles procliuiores ad illicita in posterum committenda reddantur: aut veniæ facilitas et peccandi tribuat incentiuum.* Idem dici potest de Episcopis, quibus plane omnibus, in sua scilicet euique diœcesi, in ædificationem tamen, non in destructionem, vt ait Tridentina [k] synodus, licet sibi casus reseruare pro illa in subditos tradita, supra reliquos inferiores sacerdotes, auctoritate, præsertim quo ad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc
15 autem delictorum reseruationem, consonum est diuinæ auctoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere. Non erit ergo ista casuum reseruatio de iure diuino, quomodo contendit ille, sed magnopere, vt eadem synodus [l] asseuerat, ad Christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis patribus nostris visum est, vt atrociora quædam, & grauiora crimina, non à quibusuis, sed à summis duntaxat sacerdotibus cognoscerentur. Ait enim. *Si quis* [m] *verò dixerit: Episcopos non habere ius reseruandi sibi casus, nisi quo ad externam politiam, atque ideo casuum reseruationem non prohibere, quominus sacerdos à reseruatis vere absoluat, anathema sit.* At vero quanta in absolutione præstat Episcopus auctoritate, tantam in
16 dispensatione habet potestatem. Centum siquidem, & septuaginta duos casus recenset Speculator [n], in quibus dispensare potest Episcopus: eosdem referunt Ioannes Bertachinus [o], Bonaguidus Ariminensis [p],
17 Lancellottus [q] Conradus, & alij [r], ad quos lectorem remitto, ne eadem repeti videantur. Immo idem Lancellottus [f] dicit communi interpretum consensu traditum esse, Episcopum posse dispensare, vbicunque dispensatio à iure permittatur, licet specialiter, & nominatim non permittatur Episcopis: qui, an sit communis, valde dubito. Etenim video magistros nostros haud parum inter se dissentire, canonesq. varie loqui. Abbas [t] quidem dicit hanc esse differentiam inter Episcopum, & inferiorem sacerdotem: quòd Episcopus potest dispensare, vbicunque
18 non prohibetur: inferior Episcopo, nisi in casibus

i in d. extrau. & fi. k c. 7. sess. 14. l d. cap. 7. m cap. 11. ead. sess. n in tit. de dispens. § nunc ad episcoporũ. o in tract. de episcopo par. 1. li. 3. num 107. vsque ad n. 149. p in tract. de dispens. q li. 2. cap. omni iudic. c. 5. § 4 n. 6. vsq. ad 21. r in Rand. in tract. de dispensat. f ibid. n. 21. t ad c. vlt. nu. 10. versic. & differentia. de postul. prælat.

casibus sibi specialiter permissis. Idem tamen Abbas [u] rem hanc non perfunctorie, sed maiori cura, & diligentia pertractans, multas, variasq. interpretum opiniones distinguendo, conciliat. Hostiensis, & Ioan- 39
nes Andrææ dicebant Episcopum dispensare posse in adulterio, & alijs minoribus criminibus, vbi expresse in iure hoc non prohibeatur, non æque in maioribus, nisi cùm expresse concedatur. Hanc opinionem le-
quitur Ioannes de Lignago, addens Epi- 40
scopum non dispensare, nisi in casibus in
iure expressis, quia Episcopus dicitur [x] esse 41
canonum custos, & magister; & dispensatio est odiosa, cùm canones [y] ab omnibus
debeant inuiolabiliter obseruari. Illos ergo 42
relaxare non licet; nisi cui [z] specialiter est permissum. Huius opinionis fuit etiam Archidiaconus [a], & Bartholomæus Brixianus [b]. Cardinalis [c] vero simpliciter, & indistincte dicit dispensare posse in adulterio,
& in minoribus criminibus: alij [d] in pœni- 43
tentialibus, non æque in pœnalibus, & dispositiuis. Abbas [e] igitur hanc adhibet distinctionem, quòd si canon est pœnitentialis, potest, nisi casus sit reseruatus, quia
pœnitentiæ [f] hodie sunt arbitrariæ, etiam si 44
certa [g] esset constituta pœna, & à Pontifice maximo determinata esset pœnitentia, vt voluit [h] Felinus. Aut loquimur de canonibus pœnalibus, & dispositiuis, qui generaliter nec permittunt, nec vetant: & hoc casu in adulterio, & in minoribus dispensat Episcopus, nisi reperiatur prohibitum. In alijs [i] vero grauioribus non item, nisi nominatim,
& expresse id fuerit ei concessum. Grauiora 45
autem, seu maiora, & minora crimina relinquit Abbas superioris arbitrio. Idem quoque videtur dixisse pluries Baldus [k]. Multa alia sunt, quæ episcopalem respiciunt dignationem, & auctoritatem, vel maxime in spiritualibus existentia, in quibus omnibus, paucis exceptis, & ab eodem Lancellotto [l] collectis, dispensare, ac se intromittere Episcopus potest. Multa etiam in temporalibus,
quæ à Ioanne Bertachino [m] referuntur: ac 46
præsertim quòd merum imperium habet, prout ad Nouellam Iustiniani [n] constitutio-
nem scribit Baldus [o], asserens carceratio- 47
nem esse meri imperij, si sit ad pœnam, non æque, si ad custodiam: quia, ait, & pedaneis iudicibus, qui nullam habent iurisdictionem, sed cognitionem tantum, & iudicationem, in custodiam reum conijcere li-
cuit. Nam, vt aliàs dixi [p], Episcopi habent 48
non solum interdictionem, suspensionem, excommunicationem, depositionem, sed

[u] ad cap. & si clerici. §. de adulterijs. n. 4. 5. & 7. de iudic.
[x] cap. cum quibus. & seq. 24. q. 3.
[y] can. nulli fas. 25. q. 1.
[z] can. amputata. 25. quæst. 2.
[a] ad cap. 1. 38 q. e & ad c. licet. canõ. de elect. lib. 6.
[b] in Dom. q. 57. nu. 4.
[c] ex d. §. de adulterijs.
[d] glos. ad d. §. de adult.
[e] ad d. § de adult. nu. 5.
[f] cap. Deus qui de pœn. & remiss. & can. mensuram. de pœnit. dist. 1.
[g] Felin. ad cap. sicut dignũ de homic. Card. ad clem. 2. q. 1. de pœnit. & rem.
[h] ad c. nouisti de accus.
[i] d. § de adulterijs, & cap. dilectus. de temp. ordinat.
[k] ad l. 1. C. qui accus. non poss. ad l. 1. C. de requir. reis. & ad l. eũ, quem ff. de re iud.
[l] d. § 4. nu. 22. vsque in finem.
[m] li. 4. p. 3.
[n] auth. causa, quæ. C. de episc. & cler.
[o] ad l. imperii. ff. de iurisd. omn. iudic.
[p] in Paratitl. tit. de pœnis.

etiam carcerationem, atque verberationem, seu fustigationem, item proscriptionem, relegationem, exilium, atque pœnam pecuniariam, quæ omnia in laicos etiam exercent Episcopi, eaq. non modo in sua diœcesi, verum & in curia Romana. Siquidem Panormitanus [q] Abbas tradit curiales olim non permisisse, vt ordinarius posset subditum suum in Romana curia citare: sed pro bono publico tandem factum fuit, vt vnicuique ordinario ius esset citandi vbiq. subditum suum, quod & Bald. [r] & Philippus [s] probant: immo & præcipiendi, vt capiatur, & in carcerem detrudatur. Hic etiam voluit id libere fieri etiam extra Romanam curiam, vbicunque scilicet fuerit Beatissimus Papa: quod videtur etiam sentire Innocentius [t], ob id nimirum, quia Roma dicitur locus omnis, in quo est curia Papæ: vnde illud vul-
49 gatum. *Vbi Papa, ibi Roma*. Sed huius rationis ratio est, quoniam Roma [u] est com-
50 munis patria, licet Burrius [x] existimet illud Modestini [y] responsum hodie ad clericos tantum pertinere, non æque ad laicos: ipse tamen in ea sum sententia, vt habeat etiam locum in laicis: cùm Romanus Pontifex sit [z] pater vniuersalis, proinde omnes eius iurisdictioni saltem [a] ratione peccati subij-
51 ciantur: quod & Ioanni Imolensi haud displicuit, sed non satis recte, ex illa Bonifaciana [b] constitutione, cùm sit tantum de ele-
52 ctionis forma. Viget igitur in vrbe Romana Episcopalis iurisdictio: in propria vero diœcesi non solum in subditos, sed ad alios quoque alterius diœcesis extenditur: ob id,
53 quòd Abbas, & [c] alij omnes tradunt, nempe ratione delicti quemque sortiri forum: quo casu alterum quoque Episcopum comprehendi nemo est qui dubitet, testimonio [d] Abbatis, post quem Felinus [e] tradit, Episcopo alium Episcopum in sua diœcesi delinquentem punire licere. Sed dubitatio est de Archiepiscopo, an scilicet Suffraganeus possit Archiepiscopum in sua diœcesi delinquentem iudicare, & punire: Vulgata est
54 iuris [f] regula, quòd par in parem non habet imperium. Atqui Archiepiscopus non modo est æqualis Episcopo, verum etiam longe maior [g], & iudex omnium Suffraganeorum, vti late [h] est dictum. Maior est dubitatio, si Suffraganeus ex indulgentia Pontificis maximi alterum habeat episcopatum, in cuius territorio suus Archiepiscopus commiserit crimen, atque ratione istius episcopatus huic non est ille subiectus. Innocentius [i] contendit Archiepiscopum semper, & vbiq. suo esse Suffraganeo maiorem.

[q] ad c. meminimus. in fi. de appel.
[r, s] ad d. cap. meminimus.
[t] ad c. ego. de iureiur.
[u] l. Roma. ff. ad municipal. DD. ad l. 2. §. omnes ff de iudic.
[x] ad c. fin. de foro compet.
[y] d. l. Rom.
[z] can. cuncta 9 q. 3.
[a] c. nouit. vbi omnes notant. de iudic.
[b] in c. cum expediat. de elect. lib. 6.
[c] ad d. cap. fin. de for. comp.
[d] ad c. cum inferior de maior. & obed.
[e] ad c. prudentiã n. 5. de off. del.
[f] l. ille à quo §. tempestiuum ff. ad Trebell.
[g] d. c. cum inferior.
[h] sup. cap. prox.
[i] ad d. c. cũ inferior.

k ibidem.

Abbas k contrarium putat verius. Memini me, cùm in celeberrimo Taurinensi gymnasio ius pontificium publice profiterer, & hanc quæstionem diligenter pertractarem, Abbatis opinionem tutatum esse. Nulli ete- 55
nim dubium est, quin Episcopus possit non suum Archiepiscopum in territorio suo delinquentem iudicare, & punire: quinimmo Archidiaconus, licet inferior sit Episcopo, 56
si tamen huic in illius ditione delinquere contigerit, poterit pro delicti qualitate ipsum mulctare, & punire: rationem reddit idem ipse Innocentius l, quia ratione criminis m Episcopus perdit suum priuilegium. At eadem sane ratio militat in Archiepiscopo, qui licet maior sit suo Suffraganeo, ratione tamen loci, in quo est commissum delictum, non est suus Suffraganeus, atque ideo Archiepiscopum puniet, prout faceret alius Episcopus, qui nullo pacto illi esset subiectus. Neque mirum id videri debet, quia 57
licet is quoque, qui à Sanctissimo Domino Papa mandatam suscipit iurisdictionem, quam vulgo delegatam dicimus, vt plurimum, minor sit Episcopo, eum tamen ex mandata n sibi iurisdictione potest excommunicare: nam respectu delegationis est maior (diuersis enim modis potest quis esse maior, & minor, vti o docui alias, idque exemplis haud ineptis): quid mirum, si de clericis, & eorum causis cognoscit, & ius dicit? cùm cognoscat Episcopus, & iudicet 58
aduersus laicos, præcipue de crimine notorio, non solum, vt pœniteant, verum etiam, vt satisfaciant, quod Felinus p recte adnotauit. Et ante eum Abbas q generalem tradidit Episcopum habere in laicos iurisdictionem, de quolibet notorio crimine, vbi reperitur negligentia iudicis secularis: & non modo respectu transeuntium peregri- 59
norum potest mulctare mercatores, qui plus quàm par est, victualia vendunt, sed respectu quoque ciuium, & incolarum, ne paupe-res vexentur, & compellantur emere vltra iustum pretium ad victum necessaria. Potest 60
etiam admonere r, & si opus fuerit, excommunicare non inquirentes de furibus, & furtis. Siquidem Princeps, & qui eius vicem gerit, modis omnibus s curare debet, vt Prouincia malis hominibus careat. Si vero in- 61
ter duos iudices laicos de iurisdictione orta fuerit controuersia, posse Episcopum cognoscere auctor est Felinus t, quemad- 62
modum potest cognoscere an sua sit iurisdictio: & quod plus est in causa suæ ecclesiæ, adstipulantibus Iasone u, & Oldrado x, potest ius dicere, & iudicare, immo in causa propria. Voluit enim Abbas y posse procedere aduersus suos detractores. Neque in ciuitate tantum, sed etiam in quouis z diœcesis loco facultatem habere sibi tribunal
63 eligendi. In eoque posse decedentium voluntates, si intra annum hæres, vel executor
64 testamentarius, non a impleuerit officium suum, compellere, vt executionem, & effectum sortiantur, etiam si executor b fuerit quoquo modo, siue de iure, siue de facto impeditus. Sed quid, si ad pias causas nihil appareat in testamento relictum? Alexander c hac de re interrogatus respondit, magis communem interpretum opinionem esse, vt possit cogere hæredes ad satisfaciendum legatis, etiam ad non pias causas relictis, dicitq. d testamentum, in quo non est datus executor, etiam si testator id prohibuerit, ab eo executioni mandandum esse.
65 Si autem datus fuerit executor in testamento vsurarij, vel incestuosi, posse sub excom-
66 municationis pœna iudici seculari inhibere, ne eiusmodi testamenta executioni man-
67 dentur, Baldus e probat. Et Speculator f posse filio exhæredato restituere hæreditatem, in qua pater ecclesiam instituit hæredem, quod per manus receptum fuit, ex auctoritate D. Augustini in libro de vita clericorum, qui g ait. *Quisquis, exhæredato*
68 *filio, hæredem facere voluerit ecclesiam, quærat alterum, qui suscipiat, quàm Augustinum*. Sunt alia prope innumera, in quibus maxime elucet pontificalis maiestas: taliaq. sunt, vt ex ijs satis amplum Ioannes Bertachinus confecerit volumen: eius vero, quod ex Imperatorum constitutionibus hauriri potest, nihil, quod sciam, in secundo huius operis h libro omisi. Video enim sacrosanctam synodum Tridentinam, non modo Episcopis plurimum honoris tribuisse, sed eorum quoque auctoritatem, & dignitatem, ob depranatos hominum mores prope demersam, extulisse, & extinctam excitasse, ac mul-
69 tis denique beneficijs auxisse. Inuenio quoque, præter illa, quæ eis ex pontificali officio debentur, casus i circiter viginti septem, in quibus Episcopi se habent, vt sedis Apostolicæ delegati. quæ auctoritas licet olim forsan Episcopis esset communis, & propria, vsu tamen, & inueterata consuetudine, vel Pontificum Romanorum derogatione, vel contrarijs constitutionibus fuerat eis adempta. Episcopalem quoque auctoritatem, & potestatem satis indicat pastoralis baculus, qui nedum honoris est, sed dignitatis, & potestatis pastoralis insigne. Datur enim baculus Episcopo, vt interpretatur Beda k, quo

l ibidem.

m auth. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi oport. c. placuit. 2. 6. q. 3.

n c. fane. 2. de offic. deleg.

o in Paratitl. tit. de offic Archidiac. & de maiorit. & obed.

p ad c. cum sit generale. num. 17. de for. comp. & ad c. 2. in fin. de emp. & vendit. & ad c. nouit per eundem tex. de iud.

r Abbas ad c. qui cum fure num. 5. de furt.

s l. 14 de off. sic. præsid.

t ad c. ceterum de iud.

u ad l. qui iurisdict. ff. de iurisdict. omn. iudic.

x cons. 23.

y ad c. 1 de maledictis.

z cap. cum Episcopus de off. ord. li. 6. Bal ad l. testamentum. C. de testam. alij ad cap. qua fronte de appellat.

a c Ioann. de testam.

b Felin. ad c. cum accessissent. de constit. Ias. ad l. si eum. §. qui iniuriarum. nu. 25 ff. si quis caution.

c cons. 139. in fin. li. vlt.

d cons. 106. n. 28. eod. li.

e ad l. consulta. C. de testam.

f in tit. de dispensatione. § nunc ad episcopum. nu. 63. vt notat ad cap. si quis irascitur. 13 quæst. 2.

g de quo in c. quicunque vult 17. q. 4. glos. ad leg. si quis, ad declinand. C. de episc. & cler. Card. in Alex. ad c. non satis dist. 86. Bar. ad l. 1. n. 55. C. de sacros. eccl.

h sup. li. 2. cap. 6.

i sess. 5. de reform. c. 2. & 2. sess. 6. de refor. c. 2. & 3. sess. 7. c. 6 & 14. de reform. sess. 13. c. 5. sess. 14. c. 4. sess. 21. c. 5. 6. 8. & in rub. Decretum de obseruandis & euitandis in celebratione Missarum. sess. 22. de reform. c. 1. 3. 10. sess. 24. c. 9. 10. 14. sess. 25. c. 8. & eod. de reform. cap. 14.

k in collectaneis. cap. de septem ordinibus.

quo subditos regat, infirmosq. sustineat: siquidem (ait Innocentius)[l] correctionem significat pastoralem, ideo cùm traditur, cõsecrator dicit: Accipe baculum pastoralitatis, hoc est, (vt Durandus in suo Rationali loquitur) pastoralis officij, vt sis in corrigẽdis vitijs piè sæuiens: quapropter baculus (vt idem ait Innocentius[m]) acutus est in fine, rectus in medio, retortus, siue recuruus, in summo, quia Pontifex debet pungere pigros, regere debiles, colligere vagos. Innocentio adhæret Antoninus[n], idemque prope refert glossa[o]. Habet præterea is amplissimus ordo multa, ac non vulgaria à iure beneficia. Nam simul, atque filiusfamilias[p]
est Episcopus electus, eximitur patria pote- 70
state, & sui iuris efficitur, scilicet in eius fauorem, non æque in odium, vt eleganter scribit Bartolus[q], quem alij sequuntur, vti
de monacho diximus[r]. Electi, & consecra- 71
ti testimonio, etiam in foro seculari, sine iuramento creditur, vt Abbati[s], Felino[t], atque Iasoni[u] placuit, quamuis ad auditoriũ
seculare nequaquam trahi possit. Quòd si 72
ageret pro sua ecclesia, non teneretur spor- 73
tulas præstare, vel capita solidorum, etsi statuto cautum esset, vti agẽs persolueret sportulas, ita asserente Lancellotto[x] Conrado.
Tantaq. fides ei adhibetur, vt non[y] tenea- 74
tur iurare, & si iurare cogatur, non tactis[z] sacris Scripturis iuret, cùm sola earum præsentatio coram eo facta sufficiat, siue iuret de calumnia, siue de veritate dicenda, vti Durandus[a] in Speculatore ostendit. Lata excommunicationis, suspensionis, interdicti generalis sententia[b] minime comprehẽditur, atque ideo non obstante generali in-
terdicto,[c] potest diuina audire officia. Mul- 75
ta alia in medium affert priuilegia Ioan. Andrææ[d] ad Speculatorem, & idem Bertachinus[e]: quamquam multa congerit, quæ vere, ac proprie priuilegia dici nõ possunt. Sed in his maxime fulget Episcopalis potestas, quòd potest[f] annulum in digito gestare, vbi ædificanda est ecclesia[g] crucem ponere, atrium designare, & primum statuere lapidem, iam ædificatam consecrare, pollutam reconciliare, pœnitentias solemnes iniungere, ordinare, chrismate fideles inungere, indulgentias concedere, dimissorias dare, causas matrimoniales[h], & criminales cognoscere: quod & Tridentina synodus[i] expresse statuit: constitutiones[k] in diœcesi facere, synodum conuocare[l], de hæreticis inquirere, eosq. condẽnare[m], & alia huiusmodi non pauca peragere: in quibus omnibus Pontificalis maiestas demõstratur. Sed quid illis potuit gratius, aut honorificentius contingere, quàm, quod ipsa sacrosancta Tridentina synodus[n] consultò elargita est? nimirum Episcopos, nisi ob causam, ex qua deponendi, aut priuandi venirent, etiam si ex officio, aut per inquisitionem, seu denunciationem, accusationem, siue alio quouis modo procedatur, vt personaliter compareant, nequaquam citari, vel moneri posse, nec testes in causa criminali ad informationem, vel iudicia, seu aliàs in causa principali contra ipsos Episcopos, nisi contestes, & bonæ conuersationis, existimationis, & famæ fuerint, recipi. Et cùm pro criminis obiecti qualitate comparere ipsi debeant, quòd eorum causæ coram Pontifice maximo referãtur, & per ipsum terminentur. Quæ, & alia priuilegia, vt exacte obseruentur, à summis Ecclesiæ pastoribus erecta fuit Congregatio pro consultationibus ipsorum Episcoporum, & aliorum Prælatorum, cui præfecti sunt à sanctissimo Pontifice Sixto V. quinque selecti viri S. R. E. Cardinales, Nicolaus, scilicet, de Pelleue, Senonensis nuncupatus, humani, diuiniq. iuris peritissimus, Hieronym. Simoncellus, vir industrius, ac mira ingenij dexteritate, Ioan. Baptista Castaneus, aliàs S. Marcelli, scientia bonarum artium, rerumq. gerendarum vsu cõspicuus, qui postea, cùm dies octodecim sedes Apostolica sessore careret ann. Salutis MDXC. xvij. Cal. Octobris Sixto successit, & Vrbanus VII. appellatus est: à quo cùm multa, eademq. præclara expectarentur, duodecimo Pontificatus die vitam finiuit: cui successit Gregorius XIV. Iulius Cananius, olim Iulio III. Pontifici pluribus nominibus longe charissimus; ac Scipio Gonzaga, cui si maiorum imagines deessent, vt abundant, esset ipse posteris pro multis imaginibus præclarum calcar, & ornamentum. Absentibus autem Simoncello, & Cananio suffecti sunt Anton. Maria Saluiatus optime notæ homo, antiquioris Cardinalis Saluiati gentilis sui virtutes item repræsentans, & Augustinus Cusanus integritate, & religione insignis. Hi, inquam, à summo Pontifice delecti sunt, vt non solum Episcoporum, & ordinariorum quorumcũque petitiones audiant, propositis quæstionibus, ac controuersijs, alijsq. difficultatibus, de quibus cõsulantur, respondeant, & causas, & rationes ecclesiarum, earum dignitatis, iurisdictionis, exemptionis, immunitatis, iurium, priuilegiorum, & laudabilium consuetudinum conseruationem concernentes summarie cognoscant, atque tam ex partium petitione,

l li. 1. mysteriorum Missæ c. 62.
m d. c. 61.
n par. 3. summæ tit. 20. c. 2. §. 19.
o ad c. 2. epist. Pauli ad Titum.
p auth. sed dignitas vbi omnes notãt C. de epis. & cler. & ad c. indecorũ de ætat. & qualit. Bal. ad l. sacrosan. C. eod. & ad l. si maritus. C. de patr. pot.
Bart. ad l. 2. & ad l. patr. ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iur.
q ad d. l. 2. in fi. & ad l. patr. ff. de in ius vocand.
r sup. c. 4.
s c. ad c. nuper. de test.
t & u ad l. admonendi. n. 198
x d. l. 2. c. §. 4. n. 1.
y l. 7. C. de episc. & cler.
z Auth. de sacrosan. eccl. §. nulli. & DD. ad l. fin. de iuram. calum. can. non flagitatur. 11 q. 1.
a in tit. de iuram. cal. §. penult. vers. item nota, quòd cum Episcopus.
b cap. quia periculosum de sent. exc. vbi oẽs not.
c cap. alouli. & c. quoniam. & ibi omnes. de priuileg.
d d. §. nunc de Epõrum.
e lib. 4. p. 3. nu 81.
f in c. clericum de vit. & honestat. cler.
g c. nemo de consec. 1. d.
h c. multorũ 35. q. 5. c. fi. de consang. & affinit. c. accedẽtibus de excess. prælat.
i c. 20. sess. 24. de refor.
k c. omnes basilicæ. de consecr. 1 d.
l c. omnes. 16. q. 7.
l c. quod super. de maior. & obed.
c. Episc. d. 18
m c. excommunicamus. §. fin. & c. ad abolendã §. is. de hæret.
n sess. 13. c. 6. cum seq.

quàm ex officio componant, sed etiam immunitatis ecclesiasticæ defensores ad tuendum Prælatorum personas ipsas, & bona, quæcumque ecclesiarum prædictarum ab omnium iniurijs, atque oppresionibus aduersus quoslibet quauis auctoritate fulgentes, præsertim potentes seculi, velut firmissima propugnacula, & muri existant.

SVMMA EX CAPITE IX.

1 *Abbas plenam in suos monachos iurisdictionem habet, quorum delicta punire si negligat, detruditur ipse in monasterium, pœnitentiæ causa.*
2 *In vitijs partem habere præsumitur, qui vitia, cùm possit, non extirpat.*
3 *Abbas indignus, etiam congregatione renitente, deponitur.*
4 *Antistes quiuis monasteria in sua diœcesi sita visitando, corrigit.*
5 *Pro visitatione bis in anno facienda* Episcopus *potest moderatam procurationem exigere.*
6 *Nemo ante consecrationem* Episcopus, *sed* Electus *appellatur.*
7 *Benedictio non imprimit Abbatialem characterem: est enim quædam solemnitas.*
8 *Abbas ante benedictionem non impeditur, quo minus pastorali baculo, annulo, & mitra vtatur.*
9 *Abbas, vbi ter ab* Episcopo *benedictionem petierit, eo negligente, Abbatialia rite exercebit.*
10 *Abbas post Episcopum, cæteris Prælatis dignitate antestat.*
11 *Abbas canonicum, præterquam in supplicationibus, & in ecclesia cathedrali, vbique præcedit.*
12 *Abbas Archidiaconum anteit, ex Decio.*
13 *Monachi in regularibus Abbati potius, quàm Episcopo, obtemperant.*
14 *Monachi subduntur Abbatibus, vt patribus filij, ac dominis serui.*
15 *Abbas in monachos ciuile, & criminale exercet omnino iudicium.*
16 *Minor Episcopo in criminibus non cognoscit.*
17 *Abbas quodlibet grauissimum crimen potius, quàm Episcopus, in suo monacho iudicabit.*
18 *Visitatores inquirunt tantum:* Abbates *corrigunt ex canone præscripto.*
19 *A superioribus subditi regulares non appellant.*
20 *Ex ipsa regula deducitur* Abbatis *auctoritas in criminibus, etiam grauissimis, sibi subditorum.*
21 *Vbi regula non disponit, standum est statutis Apostolicis.*
22 *Causam hæresis monasticam* Episcopus *cognoscit.*
23 *Reus hæresis, etiam exemptus, Episcopali iudicio subiacet.*
24 *Degradatio à solo Episcopo pendet.*
25 *Abbas monachos legitime excommunicare, & vt excommunicati promulgentur, curat.*
26 *Abbas potest excommunicatum, ob clerici percussionem, absoluere.*
27 *Papa non reseruante sibi excommunicationis iudicium, intelligitur Episcopo permisisse, non item Abbati.*
28 *Abbas, si habeat Episcopalem iurisdictionem, à quouis excõmunicationis nexu sibi subditum liberat.*
29 *Abbas monachum à se excõmunicatum, aut ex constitutionibus regulæ, quauis de causa absoluit.*
30 *Eius est soluere, cuius & ligare.*
31 *Abbas in ecclesijs sibi pleno iure subiectis habet iura* Episcopalia.
32 *Abbas potest aliena iura Episcopalia, tempore legitimo intercedente, præscribere.*
33 *Abbas potest in aliena diœcesi collationem habere beneficij, vt habet Abbas Sancti Benigni in Taurinensi diœcesi.*
34 *Episcopus non potest conferre beneficium collationis abbatialis in sua diœcesi vacans.*
35 *Abbas ex priuilegio* Episcopalia *insignia defert.*
36 *Abbas exemptus mitra aurifrisiata, non aurea, neque argentea, neque gemmata vti potest: non exemptus simplici, alba, & plana.*
37 *Abbates benedicti ordines minores conferebant, etiam sibi non subditis: hodie ex Concilio Tridentino nec exempti, nisi subditis.*

De Abbatibus, & eorum auctoritate. Cap. IX.

QVALIS esse solet Episcopalis dignitas in sua diœcesi, talis est abbatialis prælaturæ institutio ratione monasteriorum, & monachorum: habet enim Abbas & iurisdictionem in suos monachos. ideo, si adulterium commiserint, si peculiare quid habuerint, aut furtum, aliudve simile

simile fecerint, emendare eos,& punire potest, vel Episcopo suo, vel Archidiacono puniendos tradere: ad hoc enim institutus est, vt sibi commissi gregis curam gerat, vel ipse in aliud monasterium pœnitentiæ peragendæ causa detrudatur,ex decreto Concilij [a] Antisiodorensis: nam videtur, qui in officio suo conniuet, & vitia dissimulat, par-
3 ticeps scelerum esse, & nolle in alijs, quæ ipse gerit, castigare,cùm tamen Abbas exẽplat vitæ probæ monachis esse debeat, atque omnino à negotijs secularibus, & vitijs procul agere. Quare Gregorius Castorio Episcopo in hæc verba [b] rescripsit. *Abbatem cuilibet monasterio non alium, sed quem dignum moribus, atque actibus monasticæ disciplinæ communi consensu congregatio tota poposcerit, ordinari volumus.* Et in Concilio Triburiensi [c] legitur. *Si quis Abbas cautus in regimine humilis, castus, misericors, discretus, sobriusq. non fuerit, ac diuina præcepta verbis, & exemplis non ostenderit, ab Episcopo, in cuius territorio consistit, & à vicinis Abbatibus, & cæteris Deum timentibus à suo arceatur honore, etiam si congregatio vitijs suis consentiens, eum Abbatem habere voluerit.* Quæ,vt facilius euitari pos-
4 sint, ex eiusdem Gregorij [d] constitutione in corpore canonũ clausa [e], visitandi, exhortandiq. gratia ad monasteriũ, quoties placuerit, ciuitatis Antistiti datur accessus: atque ideo Concilium Aurelianense [f], *Non semel*, inquit, *sed sæpius in anno Episcopi visitent monasteria monachorum, & si quid corrigendum fuerit, corrigatur.* Ad quem locum Gregorij non mihi displicet glossæ interpretatio, vt illud verbum, *quoties*, intelligatur, cùm vtilitas, vel necessitas exigit:
5 sin secus, semel in anno visitet Episcopus, vel ex constitutione Innocentij [g] III. bis in anno, proq. his duabus vicibus impune potest moderatam procurationem exigere, præterea nequaquam. Sed exoritur dubitatio, an quisquam ante benedictionem vere, proprieq. Abbas dici, appellarive possit.
6 Archidiaconus [h] putat non posse, exemplò Episcopi: quippe qui ante consecrationem non Episcopus, sed Electus appelletur: quẽadmodum enim, ait, consecratio dat Episcopo nomen, ita benedictio Abbati. Alij vero [i], vt Abbas Panormitanus, Ioannes Andræx, Antonius de Butrio, Oldradus [k], Felinus [l], & Decius [m], contrariam tuentur sententiam, quæ mihi melior videtur: siquidem Abbatis benedictio non imprimit cha-
7 racterem, sed est solemnitas quædam, quæ præcedere debet, & fieri ante examinatio-

a can. 13.

b li. 4. epist. 43. seu c. 87. de qua in can. 3. 18. q. 2

c de quo in c. 25. ead. q.

d li. 7. epist. 28.

e 18 q. 2. c. 28.

f in cap. 19. ead. 18. q. 2

g cap. 21. de censib.

h ad c. alie. nationes, 12. q. 2.

i ad c. inter monaster in fi. de re iud.

k cons. 14.

l ad c. cum ve. nu. 7.

m ibid n. 10 de rescript.

nem, ipso adstipulante Archidiacono [n], cui adhærent & Hostiensis [o], & Decius [p], ne-
8 que ab illis dissentit Ioann. Andræ [q], cum dicit Abbatem ante benedictionem vti posse baculo pastorali, annulo, & mitra: quod & Abbati [r] Panormit. probatur. At quid
9 opus est verbis, cùm extet Alexandri III. elegans constitutio [s], quæ definit, quòd si Episcopus ter fuerit requisitus de Abbate benedicendo, & renuerit, Abbati liceat proprios monachos benedicere, & alia, quæ ad
10 eius officium pertinẽt, exercere? Sit itaque, vel non sit benedictus, post Episcopum, omnibus alijs prælatis præstat dignitate. Et
11 cùm aliàs dubitatum fuerit [t], an Abbas dignior sit canonico, ita, vt eum possit præcedere: communiter receptum est in actibus processionalibus, & in ecclesia cathedrali solere canonicos præire: in reliquis tamen
12 præcedere Abbatem, etiam Archidiaconũ, censuit Decius [u]. Et Abb. Panorm. [x] asserit Abbatem immediate post Episcopum locum habere, & alijs omnibus post Episcopum Prælatis anteferri: cui cùm esset & ipse Abbas, ac credendum sit, in dubium reuoco (libet enim aliquando iocari) quòd propriam tueatur causam: ideo ei potius fidem adhibendam putarem, dum dicit [y] esse Episcopo in spectantibus ad regulam præ-
13 ferendum. In quibus monachos suo Abbati magis, quàm Episcopo obedire latius [z] aliàs
14 disserui. Namque monachi Abbati dicuntur [a] subditi, vt parentibus filij, aut dominis
15 serui, in eosq. Abbas ordinariam haber iurisdictionem, siue agatur [b] ciuiliter, siue criminaliter. Quid autem, si agatur in forma iudicij? Glossa [c] dicit eo casu cognitionem, & iudicationem ad Episcopum spectare, non æque ad Abbatem: eiusdem sententiæ videntur esse Innocentius [d], & Ioannes [e] Andræx, ex eo, quòd distinguendo, asseuerant, quòd si agitur de ijs, quæ concernunt regulam, ad Abbatis pertinet iurisdictionẽ, ex quo enim regula à superiore est approbata, & confirmata, vtique facultas faciendi ea, quæ in regula continentur, Abbati concessa intelligitur. Si vero in iudicium res fuerit producta, tunc Episcopalis erit iurisdictionis, quoniam minor [f] Episcopo de cri-
16 minalibus causis non cognoscit. Ioannes ta-
17 men de Lignago [g] scribit, quòd si monachus intra monasterij septa homicidium, vel aliud simile delictum perpetrauerit, vel extra adulterium, aut aliud tale crimen cõmiserit, & contentio fuerit inter Abbatem, & Episcopum, vtroque huiusmodi iudicium vindicante, Episcopo præferendum esse

Abba-

n ad can. quoniam 90 dist.

o ad c. venerabilem. de elect.

p ad d. c. cũ te. nu. 11.

q ad clem. attendentes, § statuimus, de stat. mon.

r ad d. c. inter monasteria

s in c. 1 de suppl. negl. prælat.

t Bal. & alij ad c. pastor. de off. deleg. & est text. in au. h. habita. C. ne fi. lius pro patre c. decernimus de iu. dic. c. fin. de offic. deleg. lib. 6

u ad d. c. decernimus. n. 12.

x ad cap. ex ore. nu. 3. de privil.

y ad c. cum contingat. nu. 12. de fo. compet.

z sup. c. 4.

a in c. ad nostram visitatione. & al. j de appellat.

b Abb. ad c. cum ab ecclesiarũ. nu. 11. & 12 de offic. ordin.

c ad c. quanto eod. & ad c. hortamur. 16. q. 2.

d e ad d. c. quanto.

f c. 32. ead. q. 2.

g ad clem. ne in agro. de statu monachorum.

k in c. 8. de statu monachor. in Decretal.

Abbatem ex constitutione Honorij Tertij [h],
quæ ita habet. *Visitatores, &c. diligenter* 18
inquirant, & tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, corrigant, & reforment, quæ viderint corrigenda: ita tamen, quòd monachos delinquentes per Abbatem loci corrigi faciant, eisq. iniungi pœnitentiam salutarem iuxta B. Benedicti regulam, & Apostolica statuta. Neque ab huiusmodi sententijs ap-
pellari posse voluit [i] Alexander Tertius. Sic 19
etiam Innocentius Tertius [k] Abbati sanctæ Trinitatis, & Priori fratrum Carthusiensiũ videtur fecisse potestatem inquirẽdi, & examinandi, & puniendi monachos, qui homicidium fecerant. At, si cognitio fuisset Episcopi, mandasset vtique Innocentius Episcopo, non item Abbati: quod secus factum esse nemo non videt. Præterea, cùm Hono-
rius tertius [l] remittat se ad regulam B. Be- 20
nedicti, & in [m] regula constitutum sit de pœna, quæ pro grauioribus criminibus, & culpis imponi debet, sequitur necessariò, vt Abbas prius debeat cognoscere, & eodeficiente [n] Episcopus. Si vero regula defice-
ret, tunc ex eodem Honorij rescripto [o], se- 21
cundum Apostolica statuta. Abbas quoque Panormitanus ab his non dissentit, nisi cum opus esset degradatione, siue actuali, siue verbali, etiamsi ageretur per viam inquisi-
tionis, vt est [p] hæresis. Hoc enim casu co- 22
gnitio ad Episcopum attinet qualitercũque 23
agatur, etiã [q] si reus sit exemptus, quemadmodum in alijs omnibus casibus, qui degra-
dationem desiderant. Non est igitur dubiũ, 24
quin Abbas habeat iurisdictionem, etiam contentiosam, eiusdem Abbatis [r] testimonio. Potest quoque monachos excommuni-
care [s], & ab alijs ecclesiarum prælatis de- 25
nunciari facere excommunicatos, ipsosq. [t] 26
præsertim ratione violentæ iniectionis manuum, absoluere. Verum an absoluere valeat ab alijs excommunicationibus à iure inductis, dubitari solet. Et ex illa Alexandri Tertij [u] constitutione videtur posse. Panormitanus [x] tamen ex Clementis [y] quinti sanctione id negat, probatq. ex eleganti quadam iuris [z] regula, quòd vbi Papa non reseruat sibi excommunicationem, intelligitur concedere Episcopo, non æque inferio-
ri, vtputa Abbati. Nec quidquam facit con- 27
stitutio illa Alexandri [a], propterea quòd illud specialiter permissum est, quia plerũque contingit, vt monachi, suggerente humani generis aduersario, se inuicem percutiant: & ne detur materia euagandi, vt perite, ac sancte rescripsit Bonifacius Octauus [b], conceditur Abbati, vt impartiri possit, vbi opus

l in c. 26. de appell.
k in c. 19 & 20. de homicid.
l in d. c. 8.
m in rubr. qualis esse debet Abbas in 2. diuis. & q. 21. 24. 25. & 28. meminit & Host. in tit. de regul. in fine.
n tot tit. de suppl. neg. prælat.
o d. cap. 8.
p c. ad abolendam. de hæret.
q d. cap. ad abolendam.
r ad c. significasti nu. 2. de for. cõp.
s cap. 8. vbi etiam Abbas & alij de regular.
t c. 2. de sen. excomm.
u d. cap. 2.
x ad d. c. 2.
y clem. 1. de priuilegijs.
z c. 22. de sent. excom.
a in d. c. 2.
b in cap. 21. eod. lib. 6.

sit, absolutionis beneficium, atque ideo tra-
28 hi non debet in consequentiam. At vero, si
29 Abbas habeat Episcopalem iurisdictionem, absoluere eum posse sentiunt glossa [c], Innocentius [d], Federicus [e], Antonius de Butrio [f], Cardinalis [g], & Abbas [h] ipse. Item, si monachus ex constitutionibus ipsius regulæ sit excommunicatus, vt post Ioannem Calderinum [i] tradit Felinus [k], aut ipse Abbas excommunicauerit: eo enim casu ad eum spectaret [l] absolutio: quoniam eius est soluere,
30 qui potest ligare. In ecclesijs autem sibi
31 pleno iure subiectis Abbas habet [m] iura
32 Episcopalia, quæ & in alijs ecclesijs ipsum
33 longo tempore præscribere posse ex duabus Innocentij Tertij [n] constitutionibus haud obscure constat, quas ita sentire constanter defendunt Ioannes Andreæ [o], & Nicolaus [p] Panormitanus: quamobrem in aliena diœcesi, ac in diuersis Episcoporum diœcesibus habere potest collationem beneficij, vt Abbas S. Benigni Fructuariensis in Taurinensi Prouincia, qui in omnibus propè transpadanis diœcesibus, etiam Venetæ ditionis, item & Liguriæ, & in Graijs Alpibus, hoc est in diœcesi Augustæ Prætoriæ habet collationem beneficiorum ad numerum trecentorum, licet ex ijs multa, aut ob bellorũ iniuriam, aut ob Abbatum negligentiam, sint quodammodo deperdita, & Episcopis, in quorum diœcesibus sunt posita, quasi acquisita, ne dicam vsurpata: quod ego optime scio, cùm illi insigni Abbatiæ præfuerim mandante summo Pont. Gregorio XIII. dum Abbate, vel vt aiunt, Commendatario vacaret, eoq. creato, tanto tempore, quanto ipse eandem Abbatiam retinuit, quo currente tempore non pauca tam secularia, quàm regularia beneficia contuli. Vnde
34 cùm dubitatum esset, an Episcopus, qui mandato summi Romani Pontificis tenetur in sua diœcesi aliquem de beneficio prouidere, valeat conferre illud beneficium, quod ad alicuius Abbatis collationem spectat; Gregorius Nonus [q] haud posse rescripsit:
35 Licet item Abbati ex priuilegio Episcopalia [r] insignia deferre, videlicet mitra, & pa-
36 storali vti. Sed memini me in Paratitlis [f] meis dixisse inter Abbates esse aliquam differentiam: quòd [t] exempti, quibus concessum est, in prouincialibus Concilijs, & Episcopalibus synodis mitris tãtum vti possunt aurifrisiatis, non tamen aureas, vel argenteas laminas, aut gemmas habentibus, non exempti simplicibus, & albis, & planis.
37 Omnes tamen, si fuerint benedicti, clericatum [u], ac ordines [x] minores conferunt. Etsi hodie

c ad clem. 1. in verb. proprij. de reb. eccl. non alien.
d ad c. statuimus. in fi. de transact.
e cons. 14.
f ad c. cum & plantare. vbi etiã Abbas. de priu.
g ad clem. ne in agro. §. ad hæc. q. 2. de stat. monach.
h ad c. significasti. de foro compet.
i in cons. 6. sub tit. de excomm.
k ad d. c. 2. nu. 1.
l in c. ab excommun. de rescript.
m Abbas ad c. 1. nu. 1. de reb. eccles. non alienan.
n c. 15. & 18. de præscr.
o ad c. cum Episc. de offic. ordin.
p ad c. cum non liceat. num. 27. de præscript.
q in c. 40. de rescrip.
r Abbas ad c. cler. nu. 6. de vit. & honest. cler.
f in tit. de priuileg.
t cap. 6. eod. lib. 6.
u cap. 11. de ætat. & qualit. ord.
x Abbas ad c. clerici. n. 6. de vit. & honest. cleric.

hodie ex nouo sacrosancti Tridentini Concilij decreto y eis non licet (etiam si nullius dioecesis, vel exempti esse dicantur) cuiquam, qui regularis subditus illis non sit, tonsuram, vel minores ordines conferre. Omitto cætera immunitatum priuilegia, quæ monachi habent, & Abbates, vt, quæ omnibus in propatulo sint.

y c. 10. sess. 23. de refor.

SVMMA EX CAPITE X.

1 *Eadē, quæ monachi, moniales profitentur.*
2 *Professio impuberis ante ætatem adultam non firmatur.*
3 *Vis, metus, fraus, & huiusmodi professionem factam remittunt.*
4 *Professionis iure canonico ætas anno duodecimo est perfecta: ex Concilio autem Tridentino sextusdecimus est necessarius expletus.*
5 *Probatio integrum annum requirit: ante annum, nulla est.*
6 *Voluntas puellæ explorari debet quàm maxima diligentia, priusquam ipsa habitum suscipiat.*
7 *Cogentes puellas ad monachismum cum participibus, anathemate feriuntur.*
8 *Presbyter, concedente Episcopo, moniales consecrat.*
9 *Statos dies habet virginum consecratio: Epiphaniam, hebdomadā in albis, dies Apostolorum natalitios, necnon Dominicos omnes.*
10 *Sextuplex est velum monasticum: nempe conuersionis, professionis, consecrationis, ordinationis, prælationis, & continentiæ, ac obseruationis.*
11 *Velum continentiæ est viduarum.*
12 *Vidua velum ab altari proprijs manibus accipiunt.*
13 *Velum viduale, & virginibus, virginale vero viduis non competit adeo, vt nec Episcopus dispenset.*
14 *Velum virginale consecrationis, integritatem carnis* CHRISTI *in virginali continentia significat.*
15 *Violenter corruptæ non consecrantur, licet apud Deum gloriosæ sint.*
16 *Consecratio negatur per vim corruptis, quia de animi earum integritate Ecclesiæ non constat.*
17 *Episcopus corruptus consecratur, quia Ecclesiam militantem repræsentat: fœmina per vim corrupta secus, quia triumphantem.*
18 *Corruptæ priuilegium canonis, si quis suadente diabolo, habent: item conuersæ.*
19 *Canon de manuum iniectione, etiam laico diuino seruitio mancipato communis est.*
20 *Appellatione monachorum veniunt quoque moniales.*
21 *Appellatione fratrum S. Francisci Sanctæ Claræ moniales non intelligi, dixerunt nonnulli.*
22 *Moniales, ob manuum iniectionem, excommunicationem passæ, ab Episcopo rite absoluuntur.*
23 *Monialem stuprans, adulterium, incestum, & sacrilegium committit.*
24 *Monachis cum monialibus habitare, conuiuari, psallere in choro non permittitur.*
25 *Moniales non sunt frequentandæ.*
26 *Ethnici quoque septa sacrarum fœminarum frequentari vetuerunt.*
27 *Vestalium templum non consecrabatur, ne ibi Senatus haberetur.*
28 *Senatus, curiave non conueniebat apud Romanos, nisi in loco inaugurato.*
29 *Abbatissis monachæ, sicut Abbatibus monachi, obediunt, si sint canonice electæ.*
30 *Abbatissali culmini hodie triginta anni expleti sufficiunt.*
31 *Abbatissa benedictionē per annum negligens, ius amittit: secus si culpa superioris.*
32 *Benedictio non est de substantia magistratus, ideo iterum fieri potest.*
33 *Fœmina illegitima Abbatissalem honorem non consequitur: nec dispensatione Episcopali iuuatur.*
34 *Monachus illegitimus, nec prælaturam in ordine, nec ecclesiasticam dignitatem obtinet.*
35 *Abbatia numeratur inter inferiores dignitates.*
36 *Abbatissa est capax iurisdictionis Episcopalis.*
37 *Abbatissa habet iurisdictionem fori contentiosi.*
38 *Abbatissis exercitium clauium est interdictum, quia sunt ordinis incapaces.*
39 *Fœminis ethnicorum quoque execratio fuit interdicta.*
40 *Abbatissæ obedientiam subditorum sustentare brachio iudicis possunt.*
41 *Abbatissæ possunt beneficia conferre, quæ ad suam collationem pertineant, ac curam animarum per alterum exercere in suis ecclesijs.*
42 *Abbatissæ possunt habere feudum, & pro eo per procuratorem litigare.*
43 *Abbatissæ iurandæ fidelitatis causa monasterio*

nasterio exire possunt, si per procuratorem nequeunt.

44 *Causa exeundi monasterio ab arbitrio Episcopi pendet.*

De Monialibus, Abbatissis, earumq. auctoritate, & prærogatiua. Cap. X.

HActenus de religiosis viris: nunc de fœminis, quæ ordinis regulam monasticā virorum amplectuntur, erit sermo. Quemadmodū enim nonnulli diuino spiritu ducti, alicuius religionis, aut ordinis regulis, & institutis se deuouent, vt omnibus curis secularibus soluti, Deo magis deseruire valeant: sic ex fœmineo sexu prodeunt, quæ contemptis rerum humanarum illecebris, blanditijs, & lenocinijs, se, virginitatemq. suam Deo rerum conditori, vti sponso optimo, dedicant, & consectant, eæq. vulgò, vt illi monachi, *moniales*, siue *monachæ* appellantur. Consecrantur Deo virgines, & viduæ: sed illæ profitentur votum virginitatis, istæ castitatis solum, & [a] viduitatis; nec enim virginitatem, quam amiserunt, deuouere possunt. Nec omnes moniales eiusdem sunt regulæ, 1
& habitus, sed diuersorum ordinum, prout viuendi institutum delegerunt: eademq. generaliter profitentur se seruaturas, quæ monachi, videlicet castitatem, seu virginitatem, paupertatem, obedientiam, & alia, quæ ordinis, in quem transeunt, sunt. Nec quoli- 2
bet tempore recipi solent, vel si recipiuntur, non profitentur: vt si ante pubertatis annos fiat professio, tunc demum rata [b] erit, quando ætas adulta esse cœperit, anno videlicet probationis elapso, si modo sponte ingrediantur minores monasterium, non autem si vis [c], metus, aut deceptio [d] intercesserit. 3
Spontanea autem virginis voluntas ætate xij. annorum æstimatur [e] iure canonico, quanquam aliud à sacrosancta, & oecumenica Tridentina synodo ius [f] sit cōstitutum, 4
nempe vt in quacumque religione tam mulierum, quàm virorum professionis votum, non emittatur ante xvj. annum expletum, nec qui minore tempore, quàm per annum post susceptum habitum in probatione permanserit, ad professionem admitti possit. Professio vero antea facta nulla sit; nullāq. 5
inducat obligationem ad alicuius regulæ, vel ordinis, vel religionis obseruantiam, aut ad alios quoscumque effectus. Decreuitq. [g]
6 eadem synodus, puellam, quæ habitum regularem suscipere velit, nisi maiorem duodecim annis, non posse, nec eo suscepto, professionem postea emittere, quàm explorauerit Episcopus, vel eo absente, aut impedito, eius vicarius, aut aliquis pro eis deputatus, virginis voluntatem diligenter, an scilicet coacta, an seducta sit, an sciat, quid agat, nec aliter recipi debere, nisi voluntas
7 eius, & pia, & libera, cognita fuerit. Immo anathemati subijcit [h] omnes, & singulas personas, cuiuscumque qualitatis, vel conditionis fuerint, si quomodocumque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliā quamcumque mulierem inuitam, præterquam in casibus in iure expresis, ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscūque religionis, vel ad emittendam professionem: eosq. qui consilium, aut auxilium, aut fauorem dederint, & qui eidem actui, vel præsentiam, vel consensum,
8 vel auctoritatem interposuerint. Eæ, si spōte, nemineq. cogente, ingrediantur monasterium, ab Episcopo consecrantur [i], vel eius consensu, & auctoritate, à presbytero. Stati
9 autem, & definiti dies sunt, quibus licet virgines consecrare, hiq. à Gelasio [k] describuntur: videlicet dies Epiphaniæ, hebdomada paschalis, quæ vocatur in albis, dies natalitij Apostolorum: quod comprobatur & Pius [l] Papa I. etsi Hugo, quem Ioannes à Turrecremata [m] sequitur, putat etiā alijs diebus festiuis fieri posse consecrationem: nam Alexander [n] III. rescripsit quolibet die Dominico virgines Deo dicatas consecrandi, & minores ordines conferendi ius Episcopis esse. Sed dubitatio est de viduis, an scilicet, velari possint. Gelasius ita statuit [o]. *Viduas velare nullus Pontificum attentet*: cùm tamē passim legamus [p] viduas velari, nec posse accepto velamine, ad se-
10 cunda vota transire. Ioannes à Turrecremata [q] sex enumerat veli genera, vt primum sit conuersionis, secundum professionis, tertium consecrationis, quartum ordinationis, quintum prælationis, vltimum continentiæ, & obseruationis: & hoc viduarum [r] est, da-
11 riq. ab Episcopo, & à sacerdote potest. immo viduæ ipsæ, facta coram monasterij Præ-
12 fecta, seu Abbatissa professione, ab altari
13 valent ipsum accipere. Tale etiam velum virginibus, & viduis dari potest, virginale vero solis virginibus, nec licere Episcopo dispensare idem Ioann. à Turrecremata arbitratur [f]. Sed cur hæc varietas? S. Thomas, vt in omnibus solet, perite respondet [t] ea, quæ in Ecclesia corporaliter aguntur, signa

[a] c. 3. d. 26. c penult. & vlt. 20. q. 1. c. 13. & 17. §. viduæ fi. 27. q. 1.
[b] c. 1. 20. q. 2.
[c] can. 9. & 11. 20. q. 1. can. 4. ead. q. 3.
[d] c. fin. ead. q. 3.
[e] d. c. 1. & 2 ead. q. 2.
[f] c. 15. sess. 25. sub rub. de regul. & monialib.
[g] c. 16. ead. sess.
[h] c. 18. ead.
[i] c. 1. in fin. cum seq. 26. q. 6. c. 1. de temporibus ordinand.
[k] c. 12. 20. q. 1.
[l] in c. pen. ead. q. 1.
[m] ad d. c. 8. in fine.
[n] in d. c. 31. de tempor.
[o] in d. c. 12. in fine.
[p] per totum 20. q. 1. & 27 q. 1. & in c. 4. de reg. & transeunt. ad relig.
[q] ad d. c. 11 nu. 22.
[r] c. vlt ead. q. 1. & in c 8. c. 16. c. 34. 27. q. 1. & d. c. 4. de regularib.
[f] ad d. c. 12. n. 11. in verb. sextum.
[t] in 4 d. 38.

signa esse rerum incorporalium, quas spiritualia vocamus: verum, quoniam corporale signum non exactè potest repræsentare spirituale signatum, ideo fit interdum necessario, vt ad eamdem rem spiritualem significandā plura signa corporea accommodentur,& aptentur. Matrimonium spirituale CHRISTI, & Ecclesiæ habet fœcunditatem, per quam regeneramur in filios Dei viui, & in incorruptionem,qua CHRISTVS elegit sibi Ecclesiam non habentem maculā,neque rugā,aut aliquid huiusmodi,
[u Ephes. 4.] prout Apostolus ad Ephesios testatur [u], &
[x 2.Cor. 3.] ad Corinthios [x] dicens. *Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere* CHRISTO. Corporalis vero fœcunditas integritatem carnis CHRISTI non exprimit,atque ideo oportuit in diuersis signis repræsentari spirituale coniugium eius,& Ecclesiæ, quantum ad fœcunditatem, & quantū
ad integritatem.Quemadmodū igitur spirituale matrimonium per carnale repræsentatur, quantum ad fœcunditatem, ita aliquid esse debebat, quod & spirituale matrimonium, quantum ad eius integritatem, repræsentaret. Quod fieri non poterat aliter,quàm in velatione virginum,prout ostēditur in ijs omnibus, quæ in velatione proferuntur, & geruntur: vnde, quia integritatis significatio plena non est, nisi in continentia virginali, ideo solæ virgines velantur velo consecrationis, adeo, vt non consecrentur, quæ violenter fuerint corruptæ,te- 15
[y in dicta. dist. 18.] stimonio Alberti Magni, eiusq. discipuli [y] Thomæ Aquinatis. *Quia*, inquiunt, *tales, quæ per violentiam corrumpuntur, licet, si nullo modo consentiant, virginitatis gloriam apud Deum non amittant, vnde aureolam consequuntur,non tamen consecrantur*.Quod
[z c. 14. 32. q. 5.] & S. Leo Papa statuit [z] dicens. *Ille autem famulæ Dei quæ integritatem pudoris oppressione barbarica perdiderunt, laudabiliores erunt in humilitate,ac verecundia,si se incōtaminatis non audeant comparare virgini-*
[a li. 21. c. 9. super Iob de quo in can. 23. ead. q. 5.] *bus*. Et B. Gregorius [a]. *Quamuis violenter oppressæ pudicitiam non amiserint, incōtaminatis tamen se non audeant exæquare virginibus*. Quia forsan licet omne peccatum ex 16
voluntate nascatur, & potuerit corruptione carnis mens inuita non pollui; tamen, quia
[b c. 28. de sent. excom.] haud facile Ecclesiæ, quæ de interioribus [b] non iudicat, constare hoc potest, & exterius manifestè apparet fuisse corruptam, ideo illas virginibus comparari prohibetur.
[c ad c. 2. d. 36.] Hinc glossa [c], quam citat, & sequitur [d] Ab- 17
[d ad c. 2. in fi. de consec. eccl. vel alt.] bas, quærit rationem diuersitatis inter consecrationem mulieris corruptæ,& consecra-

tionem corrupti Episcopi, qui vxorem habuit,& post vxoris excessum, etiam concubinam. Nulli enim dubium est, quin consecratio Episcopi sit longe maior, & dignior virginum consecratione. In Episcopum tamen consecrari potest, non modo, qui vxorem habuit, sed etiam, qui mortua vxore,
habuit [e] concubinam. Si qua vero mulier [e c. vir. 13. p & c. 8. dist. 34.] fuerit corrupta, siue ante, siue post baptismum, inter sacras virgines consecrari minime potest. Cuius rei ratio est, quia virgo ecclesiam triumphantem significat, in qua
nec macula, nec ruga [f] est, sed Episcopus [f c. 4. d. 28.] ecclesiam militantem,in qua bonos, & ma-
18 los contineri satis compertum [g] est. Et licet [g c. pen. dist. 31. c. 22. 12. q. 1.] corruptæ mulieres inter virgines minime consecrentur, non dubito tamen, quin gau-
deant canonis [h] priuilegio, vt gaudere so- [h c. si quis suadente. 17 q. 4.]
lent ex Innocentiana [i] cōstitutione reliquæ
virgines Deo dicatæ. Nam si conuersi, & [i c. de monialib. de sēten. excom. vbi Abbas & alij, & nō c. veniens. n. a eod.]
conuersæ hoc habent priuilegium, vt nemo
in eos, easve absque excommunicationis [k]
nota violentas manus possit inijcere, multo [k d. c. de monialibus.]
magis gaudebūt viduæ, & aliæ corruptæ or-
19 dinis alicuius regulam professæ. Quare Ab-
bas eruditè censuit [l] priuilegium canonis nō [l ad d. c. de monialib.]
competere solum charactere clericali insignitis, sed omnibus Dei seruitio mancipa-
tis, ita vt priuilegium hoc sit omnino [m] ec- [m cap. quisquis. ead. 17. q. 4. & notatur ad c. nō dubium. de sent. excom.]
20 clesiasticarum personarum. Nec aduersatur,
quòd canon [n] nullam faciat moniali ū mentionem,sed de clerico tantum, & monacho [n d. c. si quis suadente.]
loquatur: quia monachorum verbo, & moniales comprehenduntur ex illa vulgatissi-
ma [o] iuris regula. *Masculinum concipit fœ-* [o l. si ita fue[rit] ... de leg. ... ff. de leg. 2. & l. 1. ff. de verbor. signif.]
mininum: etsi appellatione fratrum S. Fran-
21 cisci, moniales S. Claræ venire negant Bal-
22 dus [p], Paulus de Leazera [q],& Alexander [r]: [p ad l. quicumque. C. de seru. fug.] [q ad clem. 1 de elect.] [r in cōt. 126. volum. 1.]
quoquo modo autem moniales ipsæ in sententiam excōmunicationis inciderint, etiā per violentatum manum in alias, aut clericos iniectionem, ab Ordinario loci benefi-
23 cium [f] absolutionis obtinere possunt. Suntq. [f d. c. de monialibus.]
ita sacrosanctæ, vt si quis eas carnaliter cognouerit, tria delicta vno, & eodem tempore, adulterium scilicet, incestum, & sacrilegium committere [t] receptum sit. Quare, [t Abbas ad c. at si clerici. nu. 33. de iudic. & ad c. cum dilectis. nu. 2. de purg. canon.]
si aliquid habuerint negotij,ne detur materia talia committendi, possunt procuratorē
pro quauis causa [u] constituere,ne ipsæ extra [u Abbas ad c. cū dilect. n. 1. de rescr.]
24 septa monasterij exire cogantur. Immo,
vt omnis mala suspicio de monialibus cesset, decretum quoque [x] fuit, vt cuiuscum- [x c. 25. 28. q. 2.]
que ordinis essent, siue Basiliani, siue Augustiniani, siue Benedictini, siue alterius quoque nomine nuncupari, in cænobijs, ecclesia, refectorio, seu cænaculo, & dormi-

torio, simul conueniant, vnà degant, nec
separatas ædiculas sibi construant, vel ha-
beant. Neque monachis ex constitutione
Sancti Basilij cum monialibus habitare li-
cet, neque pernoctare, seu cubare in earum
monasterijs, neque singulariter cum mona-
cha [y] conuiuari: incauta enim, & incon-
sulta familiaritas mulierum, & clericorum,
non minus suspecta, quàm [z] periculosa
est: quam ob causam moniales cum cleri-
cis, & alijs monachis in eodem choro psal-
lere non [a] debent. Neque ab re Nicæna [b]
synodus cauit, ne duplex esset monasterium,
idest, ne vno ambitu monasterium virorum,
& mulierum concluderetur propter scanda-
lum, cauitq. Lateranensis [c], ne monaste-
ria mulierum frequentarentur: quod & apud
veteres ethnicos obseruatum esse intelligi-
mus. Siquidem virginum Vestalium tem- 25
plum non consectabatur: nec temere, aut 26
irreligiose, sed consultò, optimaq. ratio- 27
ne, ne videlicet illuc Senatus conueniret: 28
non enim poterat alibi, quàm in loco inau-
gurato curia, aut senatus haberi, auctore
Seruio in illud [d] Virgilij.

Horrendum siluis, ac religione parentum.

Cæterũ iuris indubitati est, moniales perin- 29
de suis Abbatissis, vel Priorissis, vel alijs
eiusdem nominis Præfectis subijci, & pare-
re, atque solent Abbatibus monachi: nam-
que Abbatissa liberam, non obstante fœmi-
neo sexu, habet sui monasterij administra-
tionem [e], si canonice sit electa. Et quam- 10
quam olim in Abbatissam eligi non posset,
quæ sexaginta [f] annos non esset nata: ho-
die tamen sufficit, quòd maior sit triginta, 11
ex constitutione Bonifacij Octaui [g], ita
vt si expresse professa ordinem regularem,
non alio modo: quæ si eligitur ex monaste-
rio, cuius Abbatissæ soleant benedici, &
intra annum non fuerit benedicta, ius om-
ne, quod ex electione habuit, ipsam per-
dere dicit Panormitanus [h] Abbas. Quod in- 12
telligo, si per eam steterit, quominus be-
nedicatur, non æque si per superiorem [i];
sed non est necessaria benedictio: quinim-
mo [k] glossa, & post eam Imola [l] dubitat an
Abbatissa benedicta iterum possit benedici.
Cardinalis [m] dicit posse, cuius dictum pro-
bat, & commendat Felinus [n], quia, vt de
Abbate disserebam [o], benedictio ista non
imprimit characterem, sed est solemnitas
quædam, cuius iteratio minime prohibe-
tur. Hinc quæsitum fuit, an illegitimo ma-
trimonio nata possit eligi in Abbatissam:
glossa [p] dicit indistinctè, quòd patiens de-
fectum in natalibus, non potest, & quòd 11

y c. 36. 22. & 26. ead. q. 2.
z c. 20. ead. q. 4.
a c. 25. ead. q. 2.
b synod. 2. c. 20.
c c. 8 de vi-ta. & honest. cleric.
d li. 7. Aene.
e Abbas ad c. 2 nu. 4. de his, quæ fiũt à prælat.
f c. 12. [illegible] 2.
g cap 43. in prin. de elec. lib 6. Abbas ad c. super inordina n 7. de præben.
h ad c. meminimus n. 5. de accus.
i argumẽto c. 1 de supp. negl. præl.
k ad clem. attendentes, in verb. benedici. de statu regul.
l ad d c meminimus.
m ad d clement attendentes c. 4.
n ad d. q. meminimus. nu. 3.
o sup. c proximo.
p ad cap indemnitat. in verb. canon. de elect. li. 6

virgo omnino esse debet [q], adeo vt Epis-
copus indulgere non valeat, prout Feli-
14 nus [r] Cardinalem [s] sequutus affirmat: est
enim [t] iuris certissimi illegitimum, si mo-
nachus sit, frustrari omni spe consequen-
di prælaturam, vel quamuis aliam eccle-
siasticam dignitatem: & quamuis Abba-
35 tia non dicatur esse dignitas excellens,
sed potius, vt ait Abbas [u] Panormitanus,
numeretur inter inferiores dignitates, Ab-
batissa tamen [x] dicitur habere dignitatem,
& est capax iurisdictionis [y] Episcopalis,
habereque iurisdictionem fori contentiosi
16 suo rescripto ostendit Honorius Tertius [z].
17 licet confessiones audire, prædicare, aut
benedicere, mulierum non esse asseueret
Panormitanus [a] ex Innocentij Tertij re-
sponso. Quamuis enim fœminæ quando-
que obtinere possint ratione dignitatis quã-
dam ecclesiasticam iurisdictionem, quo ad
correctionem [b], & administrationem, non
tamen possunt aliquam iurisdictionem
exercere, quæ ad claues spectet, nec in
18 foro interiori, nec in exteriori, prout præ-
clare illa Innocentij [c] constitutione de-
monstratur: ex ea etenim constat aperte
non posse fœminis competere clauium
vsum respectu ordinis, cuius sunt incapa-
ces. idque pluribus ostendunt Ioannes [d]
Rossensis aduersus Lutherum, & Alfon-
sus [e] à Castro aduersus hæreses, etiam si
extaret consuetudo, vt possent excommu-
39 nicare, testimonio [f] Felini. Quod & apud
40 ethnicos obseruatum fuisse aliàs [g] docui,
videlicet execrationum officia ad fœminas
nequaquam pert nuisse, non item supplica-
tionem: non est tamen dubium, quin pos-
sint inuocare officium iudicis, vt excom-
municet [h], & curet, vt illam, quam de-
bent subditi, reuerentiam, & obedientiam
Abbatissis præbeant: quæ vero ordinis non
41 sunt, sed iurisdictionis, exercere valeant,
præsertim beneficia, quæ ex priuilegio ad
earum collationem spectare [i] possunt, con-
ferre: immo & ipsis curationem animarum,
seu curatum beneficium habere licet, dum-
modo exercitium alteri committant, hocq.
in ecclesijs sibi pleno iure subiectis, vt Ro-
ta eleganter decidit [k], & Felino placuit [l].
42 Possunt etiam habere feudum, ratione
cuius, sicut & aliarum litium, ne clausuras
monasterij eas exire oporteat, cogãtur tem-
porales [m] iudices, seu domini, itemq. eccle-
siastici, & in temporalibus, & spiritualibus
concedere per ecclesiasticam censuram, vt
in curijs per procuratorem litigare possint.
41 Quòd si Principibus secularibus fidelitatis
sacra-

q gloss. ibid. & ad d. clem. attendentes in verb. rationabilis.
r ad d. cap. meminimus. nu. 4.
s ad d. clem. attendentes. §. statuimus. q. 2.
t c. 1. de filijs presbyt. quod confirmauit Sixtus Papa V.
u ad c. peruenit. 2. nu. 7. de simon.
x l. generali. vbi Accurs. & Bald. C de sacros. eccles. d. c. indẽnitatib. §. verum in vers. dignitate & ibi Dominic. in 2. not. Abbas ad c. de multa. n 11. de præb. Felin. ad d. c. meminimus. n 5.
y c. dilecta. vbi Abbas, & alij de maior. & obed.
z d. c. dilecta.
a ad c. noua. nu. 1. de pœnit. & remiss.
b d. c. dilecta. & c. cũ dilect. de cõfir. vtil. vel inutil.
c d. c. noua. de pœnit. & remiss.
d art. 3.
e in verbo absolutio.
f ad d. c. dilecta. nu. 4.
g sup. lib. 1. c. 22. nu. 7.
h d. c. dilecta.
i Abbas ad c. cum dilectus n. 10. de consuet.
k tit. de præben. decis. 1 at in antiq.
l ad c. cum venerab. nu. 36. de exce.
m c 1. § penul. de stat. monac. li. 6. & in Conc. Trid. cap. 5. sess. 25. sub rub. de reg. & monial.

ſacramentum præſtare minus per procuratorem potuerint [n], exire permittentur, & perſonaliter iurare: etſi hodie de hoc dubitari poſſet ex noua illa [o] Tridentini Concilij ſanctione, qua cauetur nemini ſanctimonialium licere poſt profeſſionem exire è monaſterio, etiam ad breue tempus, quocũque prætextu, niſi ex aliqua legitima cauſa ab Epiſcopo approbanda. Arbitrabitur itaque Epiſcopus, an hæc ſit cauſa legitima, ob quã exire liceat, quamuis prudenter, pie, ſanctéq. fecerit Princeps, ſi ne exeundi habeãt occaſionem, ad eas miſerit ex ſuis magiſtratibus aliquem, qui vnà cum alia perſona ab Epiſcopo loci deputata, fidelitatis iuramentum ſuſcipiat, & ad Principem referat.

[n] d. c. 2. §. 2.

[o] d. cap. 5.

SVMMA EX CAPITE XI.

1 *Per Solem luminare maius ſpiritualia, per lunam, quæ eſt minus, temporalia deſignantur.*
2 *Homo duo luminaria habet: rationem maius, ſenſum minus.*
3 *Corpus animi cauſa conditum eſt.*
4 *Summi Pontif. poteſtas, quia ad animam, multo magis ad corpus extenditur.*
5 *Trita iuris regula eſt: ſi vinco vincentem te, multo magis vinco te.*
6 *Zacharias Papa regnum Gallicanum inutili Regi ademit, ac in alium tranſtulit.*
7 *Stephanus Secundus Imperium à Græcis in Germanos tranſtulit.*
8 *Gregorius Quintus, ſeu decimus electionem Imperatoris Germanis tradidit.*
9 *Romanus Pontifex eſt quaſi Deus in terris, & totius orbis ſupremum obtinet magiſtratum.*
10 *Summo Pontifici, quaſi* CHRISTO, *flectuntur genua.*
11 *Imperator caput ſummo Pontifici ſubmittit.*
12 *Spiritualis poteſtas terrenam inſtituit, & iudicat.*
13 *Papa à nemine iudicatur.*
14 *Imperator diſcere, non docere, atque eccleſiaſticam formam ſequi debet.*
15 *Imperator catholicus eſt filius, non Præſul Eccleſiæ.*
16 *Electio cuiuſuis eccleſiaſtici miniſterij facta à ſeculari Principe irrita eſt ex concilio ſexto.*
17 *Epiſcopus obtinens eccleſiam per Principem ſecularem eſt deponendus.*
18 *Principi terreno permittitur iuriſdictio in eccleſia ad coercendos contumaces.*
19 *Principes non poſſunt eligere Epiſcopos.*
20 *Perfecta electione Epiſcopi, Principis aſſenſus requiri non prohibetur, ita tamen, vt electio firma remaneat.*
21 *Epiſcopus regia ordinatione factus recipi non debet.*
22 *Nuper electi Epiſcopi Regibus Galliarum fidelitatis iuramentum præſtant, quod ex priuilegio Apoſtolico ei regno competit.*
23 *Facere homagium pro ſpiritualibus Principi nemo debet, niſi ſuadeatur Apoſt. eius priuilegio.*
24 *Duces Sabaudiæ habent priuilegium in Epiſcopos eligendos, quòd niſi eorum ſubditi, ac fide perſpicui, non eligantur.*
25 *Antonius Bagnaſaccus electus Epiſcopus Foſſanenſis priuilegia Ducis Sabaudiæ ſcriptis editis aſſeruit.*
26 *Chalcedonenſe concilium Senatum Cæſaris in ferenda ſententia de Dioſcoro ſocium noluit.*
27 *Adeuntes Imperatorem in ſpiritualibus mulctandi ſunt.*
28 *Nec ex ſacris canonibus, nec ex concilijs colligitur Principes mundi concilijs adeſſe debere.*
29 *Theodoſio Imperatori, & Theoderico Regi non probatur Principes ſe rebus eccleſiaſticis ingerere.*
30 *Galla Theodoſij mater Legatos ſummi Pontificis ſynodo præſidere ſolitos aſſerit.*
31 *Nicænum concilium Legatos Pontificis Romani concilio præeſſe debere decreuit: decretum vero fraudibus hæreticorum, in concilio non inuenitur, ſed ab iis, qui interfuerunt, factum fuiſſe aſſeueratur.*
32 *Nec Principes laici, nec Epiſcopi conciliũ poſſunt, abſque Romani Pontificis auctoritate, cogere, hocq. diuino iure.*
33 *Apud Hebræos quoque ſummi ſacerdotes tantum concilia cogebant.*
34 *Crimina grauiora in concilio à Moyſe facto: leuiora in iudicio diſcutiebãtur.*
35 *Gehenna locus erat, vbi cadauera damnatorum cremanda proijciebantur.*
36 *Etiam abud Hebræos grauiora in concilijs agitata ſunt.*
37 *Concilium apud Hebræos in domo Pontificem intrare ſolitum tantum.*
38 *Antiqua Apoſtolica ſtatuta prohibent concilium fieri inſcio Romano Pont.*
39 *Chalcedonenſe concilium acclamauit non eſſe concilium, quod auctoritas Apoſtolica non coegiſſet.*

40 Plures veteres Pontifices concilio vim Apostolico arbitrio tribuerunt.
41 Episcopus, vbicumque sit, Episcopus est.
42 Diuitiæ, aut paupertas statum Episcopalem non mutant.
43 Sanctus Gregorius quattuor priora concilia, sicut quattuor Euangelia veneratus est.
44 Gratianus decreti compilator canonibus decretales epistolas Pontificum pares facit.
45 Innocentius Papa Tertius, se parem concilio facit.
46 Romanus Pontifex absque dubio maiorem concilio auctoritatem habet.
47 Hæreticus est, qui à Papa ad concilium appellat.
48 Pontifex Romanus non potest se submittere concilio.
49 Qui se concilijs subiecerunt Pontifices, propriæ vitæ rationem reddere tacite voluerunt.
50 Ipse Deus quandoque humanum de se iudicium non detrectauit.
51 Concilium sede vacante iniri potest: sed nihil aduersus Papam statuere.
52 Papa papali auctoritate firmatas concilij constitutiones abrogat.
53 Papa constitutioni conciliari derogante, necessarium est fieri mentionem specialem concilij, idque in Romana curia obseruatur.
54 Plenitudo potestatis Papalis, ad constitutiones conciliares difficilius extenditur, quàm ad alias.
55 Per hæc verba papalia: non obstante quacumque lege in contrarium facien te, non tollitur auctoritas concilij.
56 Plenitudo potestatis non præsumitur, nisi sit expressa à Papa.
57 Præsumitur plenitudo potestatis, cùm Princeps aliquid facit ex certa scietia.
58 Rescripta iuri aduersantia vitiosa præsumuntur, præcipue, si concilijs obsistāt.
59 Non derogatur concilijs, nisi ex iusta causa. Papa id potest sine causa.
60 In ijs, quæ fidei sunt, Papa non derogat concilio, sicque intelliguntur verba Hieronymi ad Euagrium Episcopum, & Gregorij ad Ioan. Episcopum.
61 Quoad fidem, Papa non dispensat: quoad statu fidelium ordinationem secus.
62 Papa nec in ijs, quæ fidei sunt, concilio, sed Deo subest.
63 Summus Pontifex, si articulum fidei ab Ecclesia receptum reijciat, vt hæreticus damnari potest.
64 Papam in hæresim lapsum concilium legitime iudicat.
65 Concilium, si Papa sit hæreticus, absque ipso congregabitur.
66 Papa hæreticus non est Papa.
67 Papa, qui lapsus est in hæresim, si corrigi paratus sit, non deponitur.
68 Papa Marcellinus thura idolis adoleuit.
69 Non est vere hæreticus, qui mortis metu labitur.
70 Sententia Papæ in dubium patrum concilij sententiæ præfertur.
71 In dubio rei non damnantur.
72 Melius est nocentem absoluere, quàm innocentem condemnare.
73 Male sensit Gratianus, Anastasium Pontificem, quòd Acatium reuocare voluerit, accusando, eùm quo tempore id factum dicit Gratianus, iam mortuus fuisset Acatius.
74 Pauciores, meliores.
75 Pondere, non numero sunt res expendendæ.
76 Pro fide CHRISTVM rogatorem habuit Christianismus.
77 Petro, & successoribus datum est in fide fratres firmare. Hinc plenitudo potestatis.
78 S. Hieronymus suam fidem Pontif. Romano omnino submittit.
79 Papæ iudicium quorumuis patrum opinioni præfertur.
80 Principum voluntas recta esse præsumitur.
81 Papa viuus iustitiæ fons à Socino appellatur, est enim iudicum maximus.
82 Pares à paribus non possunt cogi.
83 S. Augustinus Apostolicam cathedram in Romana Ecclesia esse palàm professus est.
84 Augustini verba conciliantur.
85 Per concilia veritas clarius sonat.
86 Sententia Romana sedis in mutabilibus in melius mutari potest.
87 Nec à Principe, nec plerūque à iudicibus ab eo datis, nec à senatu appellatur.
88 Summus Pontifex sententias concilio aliquando remittit ad conuincendos pertinaces, non autem, quia ab ipso ad concilium appelletur.
89 Hæreticus est, qui à Papa ad concilium prouocat.
90 Papa se subijcere appellationi, aut quem quam sua potestate eximere non potest.
91 Papa nec vouere, nec iurare potest, quod sit suæ potestati aduersum.
92 Papa, quæ ante papatum iurauit, factus Papa,

Papa, soluere potest, præsertim, si suæ potestati aduersentur.

93 *Conciliorum decreta Papa interpretatur.*

94 *Congregatio Cardinalium super concilio, vt vulgò aiunt, pro interpretatione conciliarium decretorum instituta fuit.*

95 *Sixtus V. congregationi super concilio nuncupatæ Nouocomensem, Rusticucium, Carafam, Aretinum, Matthæium, & Cusanum Cardinales præfecit, & quare hos præsertim.*

96 *Pius Papa V. summa cum laude concilij sanctionibus fauit.*

97 *Sedes Romana dubia de fide sola soluit, ac sacra volumina amplectitur, aut reijcit.*

98 *Lex vetus iudicialia, & cæremonialia determinabat: noua moralia tantum.*

99 *Summus Ecclesiæ Pastor iudicialia, & cæremonialia determinat.*

100 *In ijs, quæ de iure naturæ sunt, Papa non dispensat. In humanis, seu positiuis secus.*

101 *Iudicialia, & cæremonialia diuinæ veteris legis dicuntur mortua.*

102 *Papa dispensat in ijs, quæ sunt de iure diuino legis veteris, nempe iudicialia, & cæremonialia.*

103 *Alia præcepta habent Christiani, præter ea, quæ in Decalogo scripta sunt.*

104 *Papa in gradibus consanguinitatis lege diuina prohibitis dispensat, quia id non est iuris naturalis præceptum.*

105 *Si legitimatio Papalis surgit ex matrimonij radice, legitimatus successionem in bonis consequitur, etiam in locis Rom. Eccl. minime subiectis. Videas exemplum.*

106 *Sum. Pont formam, siue ritum consecrationis Episcopalis, licet ab Apostolis institutum, mutare potest.*

107 *Si noua Symboli editione opus sit, ea ad Pontificem spectabit.*

108 *S. Athanasius non habuit auctoritatem condendi Symbolum.*

109 *Athanasij Symbolum à Rom. Antistite approbatum, fidei regula factum est.*

110 *Saluti necessaria à Romano Pontifice pendent.*

111 *In positiuis nec Legatus de latere dispensat.*

112 *Octoginta nouem casus enumerantur soli Papali dispensationi reseruati. Horum plurimos recenset auctor.*

113 *Simonia, hæresis, & delicta qualibet clericorum, siue fori ecclesiastici priuilegijs gaudentium, ab Ecclesia sola cognoscuntur.*

114 *Vsurarum iudicium ad laicos non spectat, quamuis de laicis sit.*

115 *In beneficialibus, & matrimonialibus solus Papa iudex est.*

116 *Sũmus Pontif. Monarcha spiritualis est.*

De potestate ecclesiastica in ijs, quæ spiritualia dicimus: & summum Romanum Antistitem concilio præesse. Cap. XI.

VT series nostræ tractationis exactè habeatur, nunc agendum erit de ecclesiastica potestate, quæ accommodate in duo summa genera diuidi potest, videlicet, in spirituale, & temporale. Quemadmodum enim homo, cuius ratione omnia facta [a], adinuentaq. sunt, considerandus est ex suis præcipuis partibus, quibus constat, nempe ex anima, & corpore: sic Ecclesia curam gerit, non modò rerum spiritualium, earumq. quæ ad salutem animæ pertinent [b], sed etiam corporalium, ad politiam, & quietem reipublicæ, & eius administrationem spectantium. Itaque duæ ei potestates præcipuæ, duoq. genera subditorum [c] sunt, nec plura esse possunt [d]: quia nec plures sunt partes integrales in homine, quam anima, & corpus, quibus impositæ sunt eæ potestates: quarum vna maior est altera [e], nempe spiritualis
1 temporali. In cælo duo [f] sunt luminaria magna, quorum alterum maius, Sol, præest diebus, hoc est spiritualibus; alterum minus, Luna, præest noctibus, id est tempora-
2 libus. In homine etiam duo luminaria magna sunt, maius ratio, minus sensus est: maior, & honoratior videtur, qui melioribus, & dignioribus præest [g]: anima plus, quàm corpus æstimatur, & corpus plus, quàm vestimentum, hoc est plus, quàm externa [h] bona: corpus animi causa conditum esse
3 auctor est [i] Aristoteles, sicut etiam re ipsa monemur: bona vero rerum natura hominum gratia comparauit, vt Caius [k] Iurisconsultus testatur. Nobilior ergo anima [l], & nobiliora spiritualia temporalibus, & fortiora [m]. Quæ cùm ita sint, mirum videri
4 non debet, si Pontifex Maximus Ecclesiæ caput, cùm curam gerat animarum, & rerum ad salutem spectantium, valeat, quæ corporis sunt, tueri, & administrare; ac sicut anima præest, & imperat corpori, vt Regina in pro-

[a] Gen. c. 9. l. pecudis ff. de vsur §. in pecudis, Inst. de vsufruct.
[b] ad Cor. 4.
[c] c duo sũt. 32 q. 1.
[d] Luc c. 22. & c vnam sanctam. de maior. & obed. extra. comm
[e] d c. vnam sanctam.
[f] Genes c. 1 & c. 6. de maior. & obed.
[g] §. nos sunte. Auth de defens ciuit.
[h] Matth. 5. Lucæ 12. can. sedulo. 39 d. l. sancimus. C de sacros. eccl.
[i] lib. de Animalib. 1. c. 6.
[k] in d. l. pecudum.
[l] cap. 1. de transl. episc.
[m] c. 2. eod.

in proprio regno, ita ille, qui imperat animæ, facilius imperare poſſit corpori. *Nam qui me potior eſt*, ait [n] Scæuola, *cùm ego te ſuperaturus ſim, multo magis aduerſus te obtinere debet*. Hinc eſt vulgata illa iuris regula. *Si vinco vincentem te, multo magis vinco te*.
Atque ideo Zacharias ſummus Eccleſiæ 5
Princeps regnum Gallicanum à Childerico
in [o] Pipinum tranſtulit. Stephanus II. Im- 6
perium à Græcis in Germanos, idq. in per-
ſonam [p] Caroli Magni Pipini filij. Confir- 7
mauit & Germanis maiori priuilegio eligē- 8
di poteſtatem Gregorius [q] V. etſi Onufrius Panuuinus [r] Veronenſis cēſet electores circa Gregorij X. tempora inſtitutos fuiſſe: factum autem eſſe nemo ambigit, neque ab re: nam B. Ignatius [s] ait. *Presbyteri, atque omnis clerus ſimul cum omni populo, cum militibus, & principibus, ſed & Cæſares obediãt Epiſcopo, Epiſcopus CHRISTO*. Eſt enim 9
Romanus Põtifex, quaſi Deus in terris, maior quouis homine, plenitudinē poteſtatis [t] obtinens, cui neceſſario omnes obedire [u] tenētur: ipſe etenim totius orbis obtinet principatum [x], totius orbis ſupremum magiſtrarum. Eſt enim Petri ſucceſſor, cui beato æternæ vitæ clauigero terreni ſimul, & cæleſtis imperij iura commiſit CHRISTVS Dominus [y]: proinde & CHRISTI vicarius [z]. Ipſe conſtituit Leuitas, ſacerdores, Epiſcopos, Cardinales: ipſe omnes ordines eccleſiaſticos diſponit, ipſe, quod vnuſquiſque
facere debet [a], oſtendit: ipſi, quaſi CHRI- 10
STO, omnes flectunt genua, prout ad Phi-
lippenſes notat [b] apoſtilla. Vnde Impera- 11
tor omnium ſecularium Principũ maximus, cæteriq. potentiſſimi Reges eidem Romano Pontifici ſua ſubmittere capita [c] non dedignantur. Namque ſpiritualis poteſtas ter-
renā inſtituit, & iudicat [d] teſtimonio Apo- 12
ſtoli, ad Corinthios ita ſcribentis [e]. *Neſci-* 13
tis quoniã Angelos iudicabimus? quanto magis ſecularia? Antea dixerat. *Spiritualis autem iudicat omnia, ipſe à nemine iudicatur*. Cujus ſane dictum Pontifici Maximo aptãdum eſſe contendunt [f] noſtri. Quæ cùm ita ſint, mirum videri non debet, ſi ſeculi Principes nequaquam poſſint in ijs, quæ ſpiritualia ſunt, ſe ingerere: quod Felix Papa
Iuſtiniano Imperatori oſtendit [g], dicens.
Cùm de cauſis Dei agitur, iuxta ipſius con- 14
ſtitutionem regiam voluntatem ſacerdotibus CHRISTI ſtudeatis ſubdere, non præferre: & ſacroſancta per eorum Præſules potius diſcere, quam docere: eccleſiaſticam formam ſequi, non huic humanitus ſequenda iura præfigere, neque in eius ſanctionibus velle dominari, cuius clementia Deus voluit tua piæ deuotionis colla ſubmittere, ne dum menſura cæleſtis diſpenſationis exceditur, eatur in contumeliam diſponentis. Et ante Felicem Symmachus, qui cathedram Romanam aſcendit circa annum CHRISTI quingenteſimum, imperantibus in Oriente Anaſtaſio, & in Italia Theoderico, *Non licet*, inquit [h], *Imperatori, vel cuiquam pietatem cuſtodienti aliquid contra diuina mandata præſumere, nec quidquam, quod euangelicis, vel prophetieis, aut Apoſtolicis regulis obuiet, agere*. Et
15 Ioannes Primus [i]. *Si Imperator catholicus eſt, filius eſt, non Præſul Eccleſiæ: quod ad religionem competit, diſcere ei conuenit, non docere: habet priuilegia ſua poteſtatis, quæ adminiſtrandis legibus publicis diuinitus cõſequutus eſt, & eius beneficijs non ingratus, contra diſpoſitionem cæleſtis ordinis nihil vſurpet. Ad ſacerdotes enim Deus voluit, quæ Eccleſiæ diſponenda ſunt, pertinere, non ad ſeculi poteſtates, quas, ſi fideles ſunt, Eccleſiæ ſuæ ſacerdotibus voluit eſſe ſubiectas. Non vindicet ſibi alienum ius, & miniſterium, quod alteri deputatum eſt, ne contra eum contendat abrumpi, à quo omnia conſtituta ſunt, & contra illius beneficia pugnare videatur, à quo propriam conſequutus eſt poteſtatem. Non à legibus publicis, non à poteſtatibus ſeculi, ſed à Pontificibus, & ſacerdotibus omnipotens Deus Chriſtianæ religionis clericos voluit ordinari, & diſcuti, & recipi de errore remeantes*. Quocirca
16 in ſynodo ſexta CCCL. Epiſcoporum decretum fuit [k] omnem electionem Epiſcopi, vel presbyteri, vel diaconi à Principibus factam, eſſe irritam, ſecundum regulam, quæ
17 dicit. *Si quis Epiſcopus, ſecularibus poteſtatibus vſus, eccleſias per ipſas obtinuerit, deponatur, & ſegregentur ab Eccleſia omnes, qui illi communicant*. Etſi apud Gratianum nõnulli [l] ſunt canones, ex quibus colligitur, in electione Epiſcoporum neceſſariam eſſe Principis voluntatem, adeo vt Archidiaconus [m], & Baldus [n] exiſtimauerint omnes ſuperiores Principes in Epiſcopalibus eccleſijs eſſe patronos, de quorũ ſententia [o] alibi erit ſermo. In præſentiarũ vero ſat erit intelligere, quod Iſidorus nobis ſcriptum reli-
18 quit [p], videlicet. *Principes ſeculi nonnumquã intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina tenent, vt per eandem poteſtatem diſciplinam eccleſiaſticam muniãt. Cæterum intra Eccleſiam poteſtates neceſſariæ non eſſent, niſi, vt quod nõ præualet ſacerdos efficere per doctrinæ ſermonem, poteſtas hoc impleat per diſciplinæ terrorē: ſæpe per regnũ terrenũ, cæleſte regnũ proficit:*

n in l. de accaſionibus, ff. de diuerſ. & temp. præſcrip.
o c. alius. 15 q. 6.
p c. ap. 14. de elect.
q Blon. li. 3. Platina in Greg. V. Rauius lib. 4. c. 25.
r in li. de comitijs Impp.
s in epiſt. 9.
t c. 11. & 12 2. q. 6 prout notatur etiã ad c. per venerabilē. §. reſponſionibus qui filij ſint legit.
u c. 18. 9. q. 3 & 2. 4. de maior. & obedient.
x cap. 1. de ſtat. reg. li. 6
y c. 1. d. 22
z c. 2. & 3. de tranſlat. epiſc. & c. 3. §. veterũ & c. 17. §. decet. de elect. lib. 6.
a c. 1. d. 21.
b c. 2. ibi. in nomine Ieſu omnes genua flectunt.
c cap. 13. de iudic. clem. 1. de iureiuran.
d d. cap. per venerabile. § neſcitis.
e 1. Cor. 6.
f ex c. 11. 14 & 17 9. q. 3
g c. 4. d. 10.
h c. 3. ead. diſt.
i c. 11. d. 96.
k c. 8. de quo in c. 7. diſt. 63.
l c. 15. 16. 17 & 18 ead. 63 diſt.
m ad d. c. 18
n ad proœ. Decr. & ad c. quanto. de iuiuranc.
o c. proximo ſequẽti.
p c. 19. 23. q. 5.

proficit: vt, qui intra Ecclesiam positi, contra fidem,& disciplinam agunt, rigore Principum conterantur. Itaque eligendi Antisti- 19
tes Principibus facultatem aliquam esse negamus, licet consentiamus libenter q, de 20
electione ad eos, vt assentiantur, referri posse, non prius tamen, quàm perfecta sit electio, ita vt firma remaneat. quod ex concilio Parisiensi primo r facile est intelligere.

q c. 14. de elect. c. 25. de iure patron & c. 25. cũ seq.

r cap. 8. de quo in c. 5. ead. 63. dist.

In eo enim cauetur neminem à comprouin- 21
cialibus Episcopis recipiendum, qui regia ordinatione episcopale culmen sit adeptus: sed, vt diximus, electioni de idoneo viro factæ assensus Principum laicorum non negatur, ita tamen, vt electionem iam factam non impediat. Interest siquidem Principis infensum non habere Antistitem. Non idcirco tamen electio minus valere debet, si ipse dissentiat, qui sibi consulere poterit, & intercedere, ne electus præsit. Quocirca in
Gallia nuper electi fidem suam (teste s Ray- 22
mundo Rufo, qui in neotericos quosdam iurisperitos pro Pontifice maximo, & Cardinalibus, & Episcopis, totoq. sacro ordine defensionem edidit luculentam) iurisiurandi religione Regi obstringunt, & nisi iurent, non admittuntur: quod iuramentum fidelitatis vocatur. *Tum etiam fit*, ait, *quòd vix vllum Præsulem reperias, qui non successerit, vel ex testamento, vel alterius beneficentia ijs, qui iure clientelæ, & militari sacramento, vel fide erant obnoxij.* Nec illud
aduersatur Lucij tertij t constitutioni, quæ 23
habet. *Indignum est, & à Romana Ecclesiæ consuetudine alienum, vt pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.* Nam bene quidem Hostiensis, & Ioannes Andreæ dixerunt, *exceptis suis priuilegijs*, vt notatur in constitutiones Alexandri III. u & Innocentij III. x Habent enim Galliarum Reges
id priuilegium, vt nemo eligatur Episcopus, 24
qui sibi non præstet fidelitatis iuramentum. Impetrarunt quoque Serenissimi, & optimi Principes nostri, Sabaudiæ Duces, & Italiæ Subalpinæ Principes olim à Nicolao V. quod & ab alijs subsequentibus Rom. Pontificibus successiue fuit hucusque confirmatum, vt nemo ad cathedrales, abbatialesve ecclesias, quæ in ipsorum amplissimo dominio tam citra, quàm vltra montes existunt, eligatur, qui eis subditus non sit, vel cuius fides illis cognita, & perspecta non existat: idque & publicæ tranquillitatis, & ipsorum Principum securitatis causa concessum nemo ambigit. Ad quod sane priuilegium, cùm superioribus diebus nonnulla in dubium reuocarentur, vir eximiæ integritatis,

s fol. 369.

t c. vlt. de regul. iur.

u cap. 1. de temp. ordin.
x c. in causis. de appellat.

25 & doctrinæ, Antonius Bagnasaccus patrimonialium hodierni Serenissimi Ducis Caroli Emanuelis aduocatus, & Fossanensis ecclesiæ Electus doctissimos edidit commẽtarios: quibus præclare ostendit eiusmodi beneficium non esse personale, sed extendi ad eundem Serenissimum Carolum Emanuelem Principem optimum, eiusq. omnes legitimos successores. Quamuis autem seculi Principes ista, & his similia habeant priuilegia, in ijs tamen, quæ ad religionem spectant, nullam prorsus adepti sunt pote-
26 statem. Quinimmo legitur in Chalcedonensi y synodo Dioscorum, quòd suspectos quodammodo illos patres haberet, petijsse, vt sententiæ de se ferendæ Senatus Cæsaris præesset; ab omnibusq. conclamatum esse, haudquaquam licere, quæ religionis sunt, laicis coram agitari. Quam ob causam in
27 Antiocheno z concilio decretum fuit eos, qui in spiritualibus adire Imperatorem au-
28 derent, mulctandos esse. In octaua synodo a affirmatum quoque fuit, numquam sacros canones sanxisse Principes seculares in concilijs conuenire posse, sed solos Antistites. Hoc idem ipsum cùm disputaretur, conclusum fuisse in concilio sub Eugenio quarto Senis indicto, & congregato, auctores sunt Panormitanus b, & Felinus c. Nec opus est ad id comprobandum pluribus constitutionibus: siquidem palam hoc professi sunt se-
29 culares Principes. Theodosius ad primam Ephesinam synodum scribens, ait illicitum esse eos, qui non sunt ex ordine Episcoporum, ecclesiasticis immisceri tractatibus. Theodericus Rex id pariter professus est, cùm in synodo illa aduersus Symmachum Papam conuocata aperte testatus est d, ad patres synodi solum spectare, quæ sequenda essent, præscribere, ad se vero nihil præter reuerentiam pertinere: quod adeo exploratum est, vt fœmina quoque suum honorem concilijs tribuendo, propriæ pietatis
30 laudem amittere noluerit. Galla enim Theodosij Augusti mater in epistola ad filium id comprobauit, asserens Legatos Romani Pontificis secundum Nicæni concilij definitiones solitos esse concilijs præsidere.
31 Nec mirum videri debet, si hoc inter eiusdem synodi decreta non reperiatur: constat enim nobis multa hæreticorum malitia fuisse sublata, vt Felix secundus in suis decretis testatur, & habetur in epistola concilij Sardicensis. Testantur & alij viri fide dignissimi, vt Iulius primus e. Athanasius item, atq. etiam omnes Episcopi Aegyptij, Thebaici, & Lybici in Alexandrina synodo f

y action. 3.

z c. 12. de quo in c. 2. 11. q. 3.

a cap. 17.

b in quæst. incipiente, Episcopus. num. 16.
c ad c. Apostolica. de exceptiun.

d cap 7. §. hinc etiam. dist. 17.

e in epist. e ad Episcopos oriẽtis, de qua in c. 3. ead. dist.
f in epist. ad Felicem 2.

collecti, ita fuiſſe in Nicæno concilio ipſis præſentibus conſtitutum: idque nos pluribus Cæſarum conſtitutionibus ſufficienter [g] probauimus. Ex quibus ſatis perſpectum eſt, non modo laicos Principes concilia conuocare nequaquam poſſe, ſed nec Epiſcopos, inſcio, vel inuito Rom. Pontif. Neque iſtud nouis Pontificum conſtitutionibus eſt ſtatutum, aut conciliorum decretis ſtabilitum, ſed diuino etiam iure præſcriptum: nam & in libris [h] Machabæorum legitur, ſine Simone ſummo ſacerdote nemini licuiſſe concilium conuocare. Et Ioſephus ait [i]. *Si vero iudices neſciunt de rebus ad ſe delatis pronunciare, integram cauſam in vrbem ſanctam mittent, & conuenientes, Pontifex, & Propheta, & Senatus, quod viſum ſit, pronuncient*. Cùm Moyſes Iſraelitico præeſſet populo, nec tanto oneri ſatis eſſe poſſet, iuſſit ei Deus [k], vt tribunal, ſiue concilium faceret, ad quod tam ea, quæ à iudicibus ſingularum ciuitatum, variantibus ſententijs eorum definiri non poterant, quàm ea, quæ altiori indigebant indagine referrentur, & grauiora crimina, leuiora vero in iudicio diſquirerentur. Hanc differentiam eſſe inter concilium, & iudicium indicat Pſalmiſta, cùm ait [l]. *Ideo non reſurgent impij in iudicio, neque peccatores in concilio iuſtorum*. Et CHRISTVS apud Matthæum [m]. *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri ſuo racha, reus erit concilio: qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis*. Quemadmodum leuiora crimina in iudicio agitabantur, & in concilio grauiora: ſic in illo pœnæ leuiores, in hoc acerbiores infligebantur. Gehennam vero locum fuiſſe tradunt, vbi cadauera damnatorum cremanda proijciebantur. Etſi S. Auguſtinus id longe aliter interpretatur [n], dicens. *Tres reatus ſunt, iudicij, concilij, & gehennæ ignis: nam in iudicio adhuc defenſioni datur locus: in concilio autem, quamquam & iudicium eſſe ſoleat, tamen quia intereſſe aliquid hoc loco fateri cogit ipſa diſtinctio, videtur ad concilium pertinere ſententiæ prolatio, quando non iam cum ipſo reo agitur, vtrum damnandus ſit, ſed inter ſe, qui iudicant, conferunt, quo ſupplicio damnari oporteat, quem conſtat eſſe damnandum: gehenna vero, &c. Apparet autem*, Sigonius ait [o], *Auguſtinum iudicialis rationis Hebraicæ notionem non habuiſſe*. Id quoq. conſtat ex omnibus Euangeliſtarum locis, qui de CHRISTI morte ſunt. Nam cùm eius prædicatio omnibus innotuiſſet, ac eam legi Dei contrariam exiſtimarent

[g] ſupra lib. 2. cap. 12.
[h] li. 1. c. 14.
[i] lib. Antiquit. 8.
[k] Deut. 17. & Num. 11.
[l] Pſal. 1.
[m] cap 5.
[n] ad d. c. 5. tom. 4. de ſermone Domini in monte.
[o] de Republ. Hebreor. lib. 6. c. 7.

Hebræi, hoc præcipue concilio ei obſiſtere nixi ſunt. Sic enim ſcribit Ioannes [p]. *Collegerunt ergo Principes ſacerdotum, & Phariſæi concilium, & dicebant. Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit: ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum noſtrum, & gentem. Vnus autem ex ipſis Caiphas nomine, cùm eſſet Pontifex anni illius, dixit eis: Vos neſcitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat*. Et infra. *Ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum*. Et poſtea. *Dederunt Principes ſacerdotum, & Phariſæi mandatum, vt ſi quis cognouerit, vbi ſit, indicet, vt apprehendant eum*. Inde ſequutum eſt illud concilij iudicium omnium flagitioſiſſimum, in quo idem manſuetiſſimus CHRISTVS iniqua morte condemnatus, atque affectus eſt. Non eſt igitur dubium, quin ea, quæ grauiora erant, agitarentur in concilio, prout videre eſt paſſim in Actis Apoſtolorum [q], & apud Ioſephum [r]. Ex quibus etiam apparet concilium initum in domo Pontificis, non autem alibi: quod eſt argumento concilium, inſcio Pontifice, conuocari non debere: nam & Apoſtoli [f], eorumquè ſucceſſores in antiquis decreuere ſtatutis, quæ hactenus ſancta, & vniuerſalis Apoſtolica obſeruat Eccleſia, non oportere, præter conſcientiam Romani Pontificis, concilia celebrari. Hoc etiam in Nicæno concilio ſtatutum eſſe ex Athanaſio, & alijs ſanctis patribus iam ſatis probatum eſt. Hæc eadem ſententia in concilio Chalcedonenſi [t] continetur, vbi ſcriptum eſt, Cecropio proponente, ab omnibus patribus acclamatum eſſe, illud appellari concilium iure non poſſe, quod non eſſet Apoſtolica auctoritate collectum. Idem reſcripſerunt [u] Pontifices maximi, atque optimi, Marcellus, Iulius, Damaſus, Gregorius, Pelagius, Symmachus, & Paſchalis. Hanc ſententiam pluribus confirmat Felinus [x], ac etiam vir doctiſsimus, & quam gerit, dignitate merito inſignitus, Ioannes Hieronymus Albanus [y] in ſuo, de poteſtate Papæ, tractatu, & Ioannes [z] à Capiſtrano. Sed hinc emergit difficultas non mediocris, videlicet an Beatiſsimus Papa præſit concilio, vel ſubſit, vel par ſit. Quam quæſtionem libenter omitterem, cùm apud pios, prudentesq. viros omni careat dubitatione: ſed quia in ea maxime elucet pontificalis auctoritas, & maieſtas, inſtitutum noſtrum poſtulat, vt eam ſuperioribus ſubtexamus. Qui dicunt Romanum Pontificem non

præeſſe,

[p] cap. 11.
[q] cap 1. 4. 5. 6. & 23.
[r] in lib. 20. antiq. lib 4. Belli Iud.
[f] in cap. 9. 3. quæſt. 6.
[t] in actio. 16.
[u] c. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. diſt 17. & c. 4 in fine. de elect.
[x] ad d. c. 4. num. 24.
[y] par. 2. nu. 188 cū pluribus ſeqq.
[z] in tract. de auctorit. Papæ. par 3. num. 27.

præesse, sed subesse vniuersali concilio, sancti Hieronymi auctoritate præsertim nituntur, qui ad Euagrium Episcopum scribens, ait [a]. *Si auctoritas quæritur, orbis maior est* 41 *vrbe, vbicunque fuerit Episcopus, siue Romæ, siue Eugubij, siue Constantinopoli, siue Rhegij, siue Alexandriæ, siue Thebis, siue Vuormatiæ, eiusdem meriti est, eiusdem est & sacerdotij. Potentia diuitiarum, & paupertatis humilitas, vel sublimiorem, vel inferiorem Episcopum non facit.* Huic adiungunt 42 etiam Beati Augustini dictum in Epistola [b] ad Glorium, Eleusium, Felicem, aliosque Donatistas, vbi tractando hanc quæstionem, dicit. *Putemus illos Episcopos, qui Romæ iudicarunt, non fuisse bonos iudices: restabat adhuc plenarium vniuersalis Ecclesiæ concilium, vbi & cum ipsis iudicibus causa posset agitari, & si male iudicasse conuicti essent, eorum sententiæ soluerentur.* Gregorij Magni etiam pientissimi, & iuxta doctissimi Pontificis pro se auctoritatem assumūt, sic ad Ioannem Episcopum Constantinopo- 43 litanum [c] scribentis. *Sicut sancti Euangelij quattuor libros, sic quattuor concilia suscipere, & venerari me fateor, Nicaenum scilicet, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense. Hæc tota deuotione amplector, & integerrima approbatione custodio. quia in his, velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit, & cuiuslibet vitæ communis, atque actionis norma consistit.* Hæc & his similia in medium afferunt, nimirum existimantes, Papam non modo non præesse concilio, nec ei parem habere auctoritatem, sed omnino subesse. Quòd autem par sit, 44 ostendit [d] Gratianus, quippe qui decretales epistolas canonibus exæquat. Cui conue- 45 nit, quod Innocentius III. Cantuariensi Archiepiscopo rescripsit [e] de concilio Lateranensi sub Alexandro item tertio celebrato, videlicet talem constitutionem sibi præiudicium vllum inferre non posse, quòd par [f] in parem non habeat imperium. Etsi hoc Lateranense concilium non esse generale dici posset: sed non est, cur in hoc laboremus. Est enim communi [g] Canonistarum, 46 & Theologorum sententia receptum maiorem esse Papæ, quàm concilij cuiuslibet auctoritatem: quod probatur Iurisconsultorum responsis, vt ordine progrediar temporum, sanctorum Patrum sententijs, conciliorum decretis, summorum Pontif. constitutionibus, sacræ denique scripturæ auctoritate. Immo Albanus allegat Bullam Pij secundi 47 Rom. Pontificis, qua criminis hæreseos rei declarantur, qui à Papa ad concilium appel-

[a] in c. 24. un §. si auctoritas. distinct. 93.
[b] epist. 162.
[c] li. 1. epist. 24. de qua in c. 3. dist. 15.
[d] c. 3. dist. 20.
[e] in c. 20. de elect.
[f] l. nam & magistratus ff. de arbitr. L. ille à quo. §. tempestiuum ff. ad S. C. Trebell.
[g] glos. ad cap. si Papa. dist. 40. & ad c. quodcumque 24. q. 1. & alibi sæpe. Hostiens. ad c. proposuit. de concess. praeben. Abbas, & alij praesertim Decius nu. 24 ad c significasti. de elect. Felin. ad c. 1. num. 24. de constit. Ioan. à Capistr. in d. tractat. par. 3. nu. 38. cum seqq. Alban. in d. tract. par. 1. n. 83. August. de Anco. de potestat. eccl. q. 6. art. 6.

lare audent, asseueratque [h] ex communi in- 48 terpretum consensu, Pontificem maximum non posse se subijcere concilio, cùm amplitudini Pontificiæ potestatis, quæ [i] à Deo est, quidquam detrahere non possit. Et licet nonnulli Pontifices interdum reperiantur, qui se concilio subiecerunt, id tamen de iure fieri non potuisse contendunt Ioannes Andreæ [k], & post alios Felinus [l], item Romanus [m], & post Alexandrum [n] Iason [o]. De qua subiectione non mihi displicet eiusdem 49 Ioannis Hieronymi [p] Albani iudicium, nimirum ipsos Pontifices, cùm verisimile non sit quidquam, quod de iure fieri non posset, facere voluisse, id absque Apostolicæ maiestatis, ac vicariæ CHRISTI potestatis detrimento egisse, non vt se concilij imperio subijcerent, sed vt quandam honestæ vitæ suæ rationem redderent, exemplo ipsius Dei, quem nonnunquam se hominum iudi- 50 cio submisisse diuina testantur [q] eloquia, & exemplo Iob, qui dixit [r]. *Si contempsi subire iudicium cum seruo meo, &c.* cùm & CHRISTVS apud Ioan. [s] dicat. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Et alibi [t]. *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo.* At cùm CHRISTVS aliquando obiecta sibi crimina diluit, dicendum ne erit, eos, apud quos se tam humiliter excusabat, vt nihil supra, in eum ius, aut potestatem aliquam habuisse, cùm ipse sit Rex regum, & Dominus dominantium? Inanis profectò esset illatio. 51 Immo etsi receptum est, concilium sede vacante iniri posse, receptum quoque est huiusmodi concilium nihil statuere aduersus 52 Papam posse; qui constitutiones concilij etiam papali auctoritate firmatas tollit; vt tenent Arcbidiaconus [u], Baldus [x], & Innocentius [y], quorum hic contendit tantam esse Papæ in concilium potestatem, vt ei non sit necesse in priuilegio, aliaue constitutione concilij decretis deroganti specialem concilij facere mentionem, licet contrarium senserit idem Arcbidiaconus [z], cuius opinionem tandem sequutus est & Innocentius [a]: sequuntur & Ioannes Andreæ [b], Lu- 53 douicus [c] Romanus, Ioannes [d] de Anna, Felinus [e], & alij, vt scilicet concilij constitutionibus non intelligatur derogatum, nisi expressa concilij, cui derogatur, fiat mentio. Quæ sententia mihi videtur rectissima, præsertim ex duabus Alexandri [f] III. & Honorij [g] III. constitutionibus, quod & in Romana curia quotidie obseruari videmus. Atque 54 ideo plenitudo potestatis, quam Papa habet super iure, longe difficilius extenditur ad constitutiones concilij, quàm ad alias quascumque,

[h] in d. tractat. par. 1 num. 104.
[i] c. 1. dist. 22.
[k], [l], ad c. ecclesia S. Mariæ, de constit.
[m] singul. 135.
[n], [o], ad l. est receptū. ff. de iurisd. omn. iud.
[p] ibid. nu. 113.
[q] I Iob 44.
[r] cap. 31.
[s] cap. 8.
[t] Ioan. 18.
[u] ad c. sicut sancti Euangelij. dist. 15
[x] ad l. humanum. C. de legib.
[y] ad c. ex parte de capell. mon.
[z] ad c. 1. de constit. li. 6.
[a] ad d. cap. ex parte.
[b] ad c. significasti. de elect.
[c] ad l. siue res. § de verro. in 31. fallent. ff. soluto matrim.
[d] ad c. cum dilecti. de vsur.
[e] ad c. 1. de constit. nu. 18
[f] in c. 4. de æta & qual. ord.
[g] in d. cap. ex parte.

cumque: quod facile percipi poteſt ex reſcripto Innocentij tertij [h]. Vnde eleganter
Baldus [i] aſſerit, quòd ſi Papa diceret: Non 55
obſtante quacumque lege in contrarium facientе,&c, non tolleret concilij conſtitutionem, cùm opus ſit in hoc ſpeciali mentione: atque [k] poſt Innocentium [l] contendit, Pontificem maximum non præſumi vti plenitudine poteſtatis, niſi hoc exprimat. Idem
ſenſerunt Abbas [m], Ludouicus Romanus [n], 56
Angelus [o], & Felinus [p]. Hic quoque recte
exiſtimauit tum Principem vere vti plenitu- 57
dine poteſtatis, cùm aliquid facit ex certa ſcientia: quod & Paulo Caſtrenſi [q] placuit.
Hinc eſt, quòd reſcripta, quæ à Papa con- 58
tra ius emanant, præſumuntur in dubio obtenta, vel per ſubreptionem, vel per importunitatē, vel per Principis occupationem [r], quod multis, eiſdemque grauibus negotijs implicitus ita reſcripſerit, vt etiam gloſſa [s], Hoſtienſis [t], Antonius [u], & Abbas teſtantur [x], & ego aliàs diſſerui [y], maxime, ſi repugnent conciliorum decretis, quibus niſi ex aliqua, & vrgenti cauſa, non ſolet dero-
gari. Hoc tamen poteſt Papa, ſi libet, etiam 59
nulla præcedente cauſa, in ijs, quæ iuris poſitiui ſunt, ſecus in ijs, quæ ſunt fidei, vt omnes, poſt Abbatem, perite tradiderunt [z]. Nam ea, quæ ad fidem ſpectant, iuris diuini ſunt: qua diſtinctione adhibita tolluntur om-
nes dubitationes. Siquidem S. Hieronymus 60
cuius auctoritate fulti aduerſarij noſtri, quaſi capta præda, lætantur, dum aſſerit orbem eſſe vrbe maiorem, quaſi velit dicere concilium eſſe longe Papa præſtantius, & maius, loquitur de fide: quod in eadem epiſtola ad Euagrium Epiſcopum ſcripta, haud obſcure apparet, ait [a] enim. *Nec altera Roma vrbis Eccleſia, altera totius orbis exiſtimanda eſt: & Galliæ, & Britanniæ, & Africa, & Perſis, & Oriens, & India, & omnes barbaræ nationes vnum* CHRISTVM *adorant, vnam obſeruant regulam veritatis: ſi auctoritas quæritur orbis, &c.* De fide item loquitur Gregorius [b] qui ita. *In his*, hoc eſt in quattuor illis œcumenicis concilijs, *velut in quadrato lapide ſanctæ fidei ſtructura conſurgit, & cuiuslibet vitæ communis, atque actionis norma conſiſtit.* Quibus ex verbis, quis eſt tam ingenij hebes, vt non videat Gregorium, & alios de fide, non de iure poſitiuo loquutos eſſe? Auguſtini vero ſententia inferius explicabitur. Quocirca bene profecto Hoſtienſis [c] dicit, aliter dicendum eſt, quando agitur de fide: quia tunc Pontifex maximus non diſponit contra concilia de fide loquentia, prout gloſſa [d] paſſim, Abbas [e], Fe-

h c. 11. de renun.
i ad d. l. humanam.
k ad l. ſi teſtamentum. C. de teſta. & in proœm. feud. & ad l. bonorum C. qui admitti.
l ad cap. innotuit ante fin. de elect.
m ad cap. hæc. de reſcrip.
n ad l. 1. §. nunciatio. ff. de noui oper. nunciat.
o ad l. bene à Zenone. C. de quadr. præſcrip.
p ad d. c. 1. de conſtit. num. 7.
q ad l. ex imperfecto. C. de teſta. & in conſ. aſſeꝛ. incipiente. In Chriſti nomine. & c in facto præſenti nō in ſindo.
r d. cap. ex parte.
ſ in ſumma diſt. 19. & ad cap. 1. in verbo noſcatur. de conſtit. li. 6.
t. u. ad c. nulli de ſent. excom.
x ad cap. ex parte. de off. deleg.
y in paratitl. tit. de reſcript. in fine.
z ad d. cap. ſignificaſti. num. 3. de elect.
a d. c. 24. § nec altera. diſt. 93.
b d. cap. 3. diſt. 15.
c in ſumma tit. de diſpenſat. § 10. verſ. alias ius etiam.
d ad c. ſicut. verbo præſumit. ead. 15. diſt. ad cap. in multis in verba principali. 1 q. 3. ad cap. in iſtis. diſt. 3. ad c. Anaſtaſius. diſt. 19. ad cap. legimus. in verbo maior. diſt. 93. ad c. quodcumque. 24. quæſt. 1.
e ad c. quod tranſlationem de off. deleg. ad c. maio es. de baptiſm.

61 linus [f], & alij ſcripſerunt, & S. Thomas [g], & Auguſtinus [h] Triumphus annotarunt. Quorum poſtremus ait, determinata in concilio poſſe ſe habere in duplici genere, vel enim pertinere ad fidei catholicæ explicationem, vel ad ſtatus fidelium tunc exiſtentis ordinationem, & diſpenſationem. In primis non cadit diſpenſatio, in ſecundis ſecus. Ego vero, ne quid pontificio culmini detrahatur, dicerem, nec in ijs, quæ fidem reſpiciunt,
62 Papam ſubmitti concilio, ſed ipſi Deo, qui fidei fundamentum, & ſcopus, ſuo ſpiritu patres ad fidem amplectendam, ac prædicandam illuminat. Quod eò magis verum videtur, quo concilij decreta abſque papali cenſura mortua ſunt: vnde abſurdum eſſet Papam ſtatutis ſubditorum, quæ ab ipſo vitam agnoſcunt, ſubdi: qui ſibimet quodammodo ſubeſt, dum diuinam legem per concilia, vti CHRISTI vicarius, promulgando, quæ & ipſe ſeruare debet, vti corporis CHRISTI pars, percipit, & profitetur. Hinc oritur quæſtio ſatis difficilis, & perplexa: nempe ſi agatur de fide, & patres in concilio à Papa diſſentiant, quæ ſententia præferri debeat. Cardinalis Alexandrinus [i] dicit, ſi Papa rationibus moueatur melioribus, potiorem eſſe ipſius Papæ ſententiam: ſi vero dubitatur, quæ meliores ſint rationes, meliorem eſſe patrum opinionem, atq. ideo præferendam, cui, ſi acquieſcere minus voluerit Papa, vti hæreticum damnandum eſſe arbitratur. Albanus [k] contra, quod mihi magis placet: ait enim, quòd non ſit, vt hæreticus damnandus, nec patrum opinio
63 ſententiæ Pontificis ſit anteponenda, niſi articulus ille, quo de agitur, iam à patribus in alijs conciliis, atque ab ipſis pontificibus per alias conſtitutiones eſſet, vt fidei articulus declaratus, hoc enim caſu, vt hæreti-
64 cus damnari poſſet, Papa, nec vt Papa, ſed vt priuatus condemnaretur, ex quo enim hæreſim amplexus eſt, deſinit eſſe Papa: quo caſu concilium [l] poteſt eum, vti hæreticum damnare, cùm ſit tunc legitimus eius
65 iudex, vt omnes fatentur [m]. Et quanquam regulariter concilium, inſcio, & inuito Pontifice maximo [n] initi non poteſt: tamen, ſi ipſe fuerit hæreticus [o], poterit: quia, vt ait Baldus [p], veriſimile eſt, Papam non conſen-
66 ſurum, vt congregetur. Huius rationis ratio eſt, & quidem elegans: quoniam Papa hæreticus perdit priuilegium dignitatis, poteſtatis, & ſuperioritatis, vt diximus. Quod de tribunitia poteſtate Tib. Gracchum dixiſſe, refert Plutarchus in Tib. & C. Gracchis his verbis: *Quid perinde Romæ ſanctum, & auguſtum,*

f ad c. 1. de conſtit.
g in Quolibetis. Quolib. 14.
h de poteſt. eccleſ. q. 60. art. 8. ad 1 c. ſponſ. in fin.
i ad d. cap. Anaſtaſius.
k in d. trac. de poteſtat. Pap. par. 2. num. 217.
l c. ſi Papa. diſt. 40.
m ad c. in fidei fauorem de hæret. li. 6. Abbas ad d. c. ſignificaſti. num. 3.
n d. diſt. 17. per totum.
o Dec. ad d. c. ſignificaſti. nu. 25. de elect.
p ad cap. olim. circa fin. de reſcr.

gustum, vt Virgines Vestales, quæ sacro igni
præsident custodes? At, si qua tamen harum
stupro obstrinxerit se, viua defoditur; quip-
pe sacrosanctæ non sunt, quæ in Deos impiæ,
quorum causa sunt sacrosancta. Ita, neque
eum, qui vulnerat populum, Tribunum sa-
crosanctum esse populi causa par est: quam
enim pollet, hanc abolet potestatem. Verum-
tamen, si sententiam suam nulla pertinacia
defenderit, sed corrigi paratus fuerit, depo-
ni non posse recte existimauit Augustinus q 67
Triumphus. Nec id indiget probatione,
cùm clara, & aperta sint, & Petri Apostolo-
rum Principis, & Marcellini Papæ exempla: 68
hic r thura idolis adoleuit, ille palàm
CHRISTVM negauit, vt omnes Euange-
listæ testantur. Etsi vere, ac proprie in hæ- 69
resim lapsi dici non possint, cùm illa perpe-
trarunt mortis timore. In dubio itaque sen- 70
tentia Papæ videtur præferenda patrum
opinioni, quia Petro soli, & eius successori-
bus dictum est s. *Quodcunque ligaueris su-*
per terram, ligatum erit & in cælis, &c.
Item t. *Rogaui pro te, Petre, vt non deficiat*
fides tua, & tu aliquando conuersus, confir-
ma fratres tuos. Nec, vti hæresis labe pol-
lutus, damnati potest. Nec enim legumla- 71
tores ipsi ethnici, qui longe Pontificibus se-
ueriores fuerunt, in dubio voluerunt reos
esse damnandos. Vnde Vlpianus u ex re- 72
scripto Adriani respondit absentem in cri-
minibus damnari non debere, & ex Traiani
rescripto, nec de suspicionibus debere ali-
quem damnari. Immo satius esse impunitum
relinqui de facinore nocentem, quàm inno-
centem damnari. Fuit forsan Cardinalis
Alexandrinus illa deceptus fabula, quam
de Anastasio secundo refert ex Pontificali
Gratianus x, ex quo & Platina y, & Vola-
terranus z idem mutuati sunt. Ita Gratia-
nus. *Anastasius II. natione Romanus fuit*
temporibus Theoderici Regis. Eodem tempore
multi clerici se à communione ipsius abege-
runt, eo quòd communicasset sine concilio Epi-
scoporum, vel presbyterorum, & clericorum
cunctæ Ecclesiæ catholicæ Diacono Thessalo-
nicensi nomine Photino, qui communicauerat
Acatio, & quia voluit occulte reuocare Aca-
tium, & non potuit, nutu diuino percussus est.
Hæc ille. Hanc vero commentitiam fabu-
lam esse ostendunt Albertus a Pighius, Di- 73
daeus b Couarruuias, & qui c annotationes
in Gratiani codicem fecerunt: quod cum ex
multis argumentis, tum hac manifesta ra-
tione demonstratur, quòd Acatius, præcla-
ro Nicephori d, Euagrij e, & Anastasij f bi-
bliothecarij testimonio, tempore Felicis ter-

q In d. trac. de potestat. eccles. q. 5. artic. 1. ad aere textus in cap. dixit Apostolus. 24. q. 3.
r cap. nunc autem. dist. 21.
s Matt. 16. & cap. 6. 24. quæst. 1.
t Luc. 22.
u l. 5. ff. de pœnis.
x d. c. Anastasius. dist. 19.
y in Anastasium 2
z in lib. 22.
a lib. 4. c. 8. de hierar. eccl.
b lib. 4 variarum cap. 13.
c ad d. cap. Anastasius.
d lib. 16. c. 12.
e lib. 3. c. 18 cũ seqq.
f in Chronologia.

tij communem omnibus viam ingressus est,
cui successit Gelasius, Gelasio hic Anasta-
sius: qui in epistola ad Anastasium Impera-
torem, Acatium iam mortuum, & ante iu-
dicem CHRISTVM vna cum Felice adsta-
re scribit: quod Gelasius quoque ante eum
scripserat, & habetur apud eundem g Gra-
tianum. Quo pacto igitur potuit Anastasius
de eo reuocando tractare, qui iam mortem
obierat? Non est ergo ex illo Gratiani loco
dicendum, potiorem esse concilij opinionem
iudicio Beatissimi Papæ. Nec nobis officit
illud, quod vulgò dici solet, saniorem, & me-
liorem existimari sententiam, quæ à pluri-
bus est approbata, & quòd h maior orbis sit
vrbe, & quòd Archidiaconus i dicat graue
nimis, & periculosum esse, si fides nostra
vnius tantum arbitrio committeretur. Nam-
74 que populus maior est, quàm sint pauci pru-
dentes, qui ex illo populo deliguntur: ho-
rum tamen prudentior, quàm totius populi
existimatur, sententia Panorm. Abbatis te-
stimonio k: vnde iuris vtriusque interpretes
l asseuerant populum esse docendum, non
75 æque sequendum. Beatus Augustinus m.
Conferte, inquit, *istam paucitatem cum illa*
multitudine Episcoporum, neque numerum
numero, sed pondus ponderi comparate. Hinc
modestiam, inde temeritatem: hinc vigilan-
tiam, inde cæcitatem. Non est itaque simpli-
citer verum, multorum sententiam vnius,
qui ex multis Dei iudicio fuerit delectus,
sententiæ præualere: maxime, cui ob præ-
cellentem, nec prorsus humanam dignita-
tem ex intimo Dei sinu descendentem Spi-
ritus sanctus gratia assistit, vt est Romanus
76 Pontifex. CHRISTVS siquidem pro Pe-
tro potissimum preces ad patrem n effudit,
ne vnquam eius fides deficeret, mandauitq.
ei, vt fratres suos in fide firmaret. Quare
77 Beatus Hieronymus o ad Damasum. *Hæc*
78 *est fides, Papa beatissime, quam in catholica*
didicimus Ecclesia, quamq. semper tenuimus:
in qua, si minus perite, aut parum caute ali-
quid forte positum est, emendare cupimus à
te, qui Petri sedem, & fidem tenes. Si autem
hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio
comprobatur, quicumque me culpare voluerit,
se imperitum, vel maleuolum, vel etiam non
Catholicum, sed hæreticum comprobabit. Ea-
dem refert Innocentius tertius p, Arelatensi
Archiepiscopo rescribens. Ex quibus idem
Archidiaconus q reiecta priori opinione,
79 glossam sequitur, quæ aperte decidit r Papæ
iudicium quorumuis patrum opinioni præ-
ferendum. Præterea nos minime disputa-
mus, quænam melior censeatur sententia,
sed

g cap. nec quisquã. 24. quæst. 2.
h d. c. legimus. dist. 93.
i ad d. cap. Anastasius.
k ad cap. Ossius. de elect.
l ad l. decurionum. C. de pœnis. ad c. docendus dist. 62. & ad c. miramur. distinct. 61.
m in epist. 162.
n Luc. c. 22.
o c. 14. 24. quæst. 1.
p in c. 3. de baptism. & eius effectu.
q ad d. c. Anastasius.
r ad cap. quodcunque. eadem. 24. q. 1 & ad c. in istis. dist. 4.

sed quænam maior sit potentia, seu pote-
stas. Verum cùm Pontifex maximus mani-
feste non erret in fide, prout iuris interpre-
tatione haud errare [f] censetur (quia Prin-
cipis voluntas, vt aiunt Baldus [t], & Iason [u] 80
talis esse præsumitur, qualis esse debet, ma-
xime Principum omnium Principis, vt est
Romanus Episcopus: qui à Socino [x] viuus 81
iustitiæ fons appellatur) atque ita dato pa-
trum sententiam esse meliorem, non fit ta-
men, vt sit potentior eius iudicio, qui illi
præest: vt à simili dicit Augustinus [y], de
Cypriano Episcopo, & Petro Apostolorum
Principe loquens. Est enim Romanus Pon-
tifex omnium iudicum maximus, caput Ec-
clesiæ militantis, atque ideo à nemine in
hoc seculo iudicari [z] potest: cùm non modo 82
superiores ab inferioribus, sed pares etiam
à paribus cogi non posse vterque [a] ciuilis,
& pontificius [b] legislator responderit. Vn-
de Gelasius primus Fausto legato rescripsit
[c] in hæc verba. *Ipsi sunt canones, qui appel-
lationes totius Ecclesiæ ad huius sanctæ sedis
examen voluerunt deferri: ab ipsa vero nus-
quam prorsus appellari debere sanxerunt.*
Verba, *nusquam prorsus*, excludunt omnem
sane omnino appellationem, etiam ad con-
cilium. Nec aduersatur illud, quod extor-
quere nituntur ex illa Augustini [d] epistola
ad Glorium, Elusinum, & Felicem Gram-
maticum, qui aduersus Donatum, & quos-
dam alios calumniantes sententiam à Mel-
chiade Papa cum nonnullis Episcopis pro-
mulgatam, in qua Cœcilium in suo episco-
patu confirmarunt, dicit. *Ecce putemus illos
Episcopos, qui Romæ iudicarunt, non bonos
iudices fuisse: restat adhuc plenarium vni-
uersalis Ecclesiæ concilium, vbi etiam cum
ipsis iudicibus causa posset agitari, & si male
iudicasse conuicti essent, eorum sententiæ sol-
uerentur.* Ex quibus sane verbis maleuoli, &
non Catholici, vt ait Hieronymus [e], colli-
gunt sententiam Romani Pontificis à conci-
lio reuocari posse. Ad quod mihi videtur di-
xisse, quod oportuit, Ioannes Hieronymus [f] 83
Albanus: videlicet hanc non fuisse Sancti
Augustini intentionem, quippe qui in ea-
dem [g] epistola, & alibi passim palàm profi-
reatur in Romana Ecclesia vigere Aposto-
licæ cathedræ principatum: & cùm loqua-
tur de sententia à Melchiade probata. *Qua-
lis*, inquit, *ipsius beati Melchiadis vltima est
prolata sententia, quàm innocens, quàm in-
tegra, quàm prouida, atque pacifica?* Et pau-
lo post. *O virum optimum; o filium Christia-
næ pacis, & patrem Christianæ plebis; Con-
ferte nunc ipsam paucitatem cum illa multi-
tudine Episcoporum, neque numerum numero,
sed pondus ponderi comparate. Hinc mode-
stiam, inde temeritatem: hinc vigilantiam,
84 inde cæcitatem.* Verba igitur illa Augustini,
*restat adhuc plenarium vniuersalis Ecclesiæ
concilium*, non ratione maioris potestatis
sunt accipienda, sed ratione plenioris exa-
minis. Quod nonnumquam concedi solet
ad euincendam pertinaciam eorum, qui
malam causam tuentur, & fouent: vt in re
proposita contigit Augustino, qui ait [h].
*Elegerunt, sicut dicitur, ad duas fraudes age-
re causam cũ Cæciliano apud ecclesias trans-
marinas, parati ad vtrumque, vt si eum po-
tuissent quacumque versutia falsæ crimina-
tionis euincere, satiarent plenissime cupidita-
tem suam: si autem non possent, in eadem
quidem peruersitate durarent, sed iam tamen
quasi haberent, quod dicerent malos iudices
se esse professos: quæ vox est omnium malo-
rum litigatorum, cùm fuerint etiam manife-
stissima veritate superati. Quasi non eis ad
hoc dici posset, & iustissime dici: ecce putemus
illos Episcopos*, & quæ sequuntur. Neque illa
verba Augustini. *Si male iudicasse conuicti
essent, eorum sententiæ soluerentur*, sunt in-
telligenda, vt propterea iudicium concilij
sit Romani Pontificis sententiæ anteponen-
dum, in quo, vt prædiximus, expresse fate-
tur positum esse totius Ecclesiæ principa-
tum: sed id fieri posse auctoritate ipsius San-
ctissimi Papæ, qui concilium cogit, & pro-
bat, quoniam in eo longe clarius veritas in-
85 notescit, cùm tot, ac tantorum patrum sen-
tentiæ audiantur: argumento eius, quod
86 Cælestinus [i] III. constituit de iudicibus de-
legatis. Nec Papa Nicolaus [k] I. negauit sen-
tentiam Romanæ sedis posse in melius com-
mutari, cùm aut subreptum aliquid fuerit,
aut ipsa pro consideratione ætatum, vel
temporum, seu grauium necessitatum dis-
pensatione, collapsa reformare decreuit:
quod circa mores tantum intelligendum
87 est, cum sint mutabiles. Neque denegatur
(licet à Principe non appelletur, cùm ipse
sit ad quem prouocatur, nec plerumque [l] à
iudicibus ab eodem datis, nec à Senatu) re-
cursus ad Principem per supplicationem [m]:
qui quidem recursus perinde est, atque pro-
uocatio. Verum, quia indignum maiestate
Principis esset, si ab ipso ad ipsum appella-
retur, ideo vulgò reuisionem vocant: quare
Baldus [n], & post eum Neuizanus [o] dixe-
runt, quandoque Principem admittere ap-
pellationem, vt melius possit de re, qua de
88 agitur, certior fieri. Ab Antistite Romano
tamen numquam [p] appellatur, licet ipse, vt

dixi,

f c. nam nos dist. 40.
t, u, ad l. ex facto ff. de vulgar. & pupil. sub stitut.
x in cons. 144. volu. 1.
y in lib. 2. c. 1 de baptism. cõtra Donatistas. de quo in c. puto 2. q. 7.
z c. 17. cum seqq 9. q. 3.
a l. nam magistratus. ff. de arbitr & l. ille à quo. §. tempestiuum ff ad S. C. Trebel.
b in c. innotuit. de elect.
c c. 16. ead. quæst. 3.
d ep. 162.
e d. cap. 13. 24. q. 1.
f in d. tract. de potestat. Pap. par. 2. num. 79.
g epist. 162. & in lib. de vnic. baptis.
h in d. ep. 162.
i cap. 21. de offic. iudic. delegat.
k cap. 6. 35. quæst. 9.
l l. 1. ff. à quib. appel. non licet. l. vnic. ff. de off. præfect. pretor c. 8. & 9. de sent. & re iud.
m d. cap. 8.
n ad l. fin. C. de relat.
o in cons. 32. inter cõsil Alberti Bruni.
p d. c. 16. 9. quæst. 3.

dixi, possit tam iam sententia decisam iterum concilio remittere, vt magis detegatur pertinacia aliter sentientium. Ad id comprobandum plurima conciliorum decreta q affert Ioannes à Turrecremata, quæ recensere superfluum esset, cùm Pius II. suo diplomate, quod Bullam dicunt, sanxerit, vt hæreticum damnandum, qui à Pontifice maximo ad concilium prouocare ausus fuerit. Quod adeo verum est, vt Augustinus r Triumphus concluserit Papam non posse statuere, vt ab eius sententia dari possit appellatio, nec quemquam à sua iurisdictione eximere, ne videatur negare se esse vniuersalis Ecclesiæ caput, contra id, quod in concilio Constantiensi sub Martino V. fuit definitum, & in concilio Florentino declaratum. Quinimmo fortiter defendam Romanum Pontificem, etiam accedente iurisiurandi religione, ac voto, se obstringere non posse, quin pontificiæ tradita potestati à Deo plene administret: quod & Alexander s, & Barbatius t viri eruditi tradiderunt occasione eius, quod contigit Pauli Papæ II. temporibus: nam cùm Cardinales pro eligendo Pontifice in conclaui essent, atque iureiurando polliciti fuissent, quisquis eorum Pontifex esset, nisi fratrum accedente consensu, neq. Cardinales creaturum, nec bona temporalia Ecclesiæ in feudum concessurum: Cardinali Petro Barbo (qui Paulus secundus dictus postea fuit) ad pontificatum assumpto, iidem Alexander, & Barbatius, de eius iuramenti qualitate consulti, responderunt eum, quidquid libuisset, non obstante quouis iuramento, peragere non prohibitum: cùm iuramenta votaque sint irrita, quæ amplitudini pontificiæ repugnant: quare pontificia potestas libera, ac soluta remanet, perinde ac si nullum fuisset ea de causa interpositum iuramentum. Neque dubium est u, quin si aliqua in sacris conciliorum decretis oriatur ambiguitas, eius interpretatio ad sedem Apostolicam, veluti ad matrem, & magistram x ecclesiarum pertineat. Quocirca videmus fuisse multis abhinc annis hucusque à Pontificibus maximis curam conciliorum interpretandorum grauissimis sacri Senatus viris in Vrbe demandatam, quorum congregatio super concilio vulgari sermone dicta est: cui nuper ex Sixti V. constitutione præfecti sunt super Tridentini concilij emergentibus quæstionibus quinque lectissimi Cardinales, Ptolomæus, scilicet, Nouocomensis, Hieronymus Rusticuccius, Antonius Carafa, Fr. Stephanus Bonutius Aretinus, Hieronymus Matthæius: quorum primus cùm tempore concilij apud Pium IIII. epistolis conscribendis præesset, huius oneris partem fortitus est, quòd præter rerum peritiam, facile scire posset, quæ tunc acta sunt. Rusticuccius, quia Sanctissimi Papæ Vicarium gerit, & quia eodem, quo Nouo-
96 comensis, apud Pium V. maxima cum sui laude, & Christianorum commodo conciliares sanctiones exequutum, officio defunctus est. Carafa, proponens dictus, vir non solum morum, & vitæ innocentia insignis, sed & Latinis, & Græcis litteris perquàm eruditus. Aretinus, quòd in sacra pagina esset optime versatus: eidemque concilio interfuerit (quo vita functo Kal. Ianuarij huius anni 1589. ei suffectus est Augustinus Diaconus Cardinalis Cusanus, vir zelo, & virtute plenus.) Matthæius, quòd iuris vtriusque scientia, & exercitatione plurimum excellat. Sunt itaque isti magna cum prudentia huic præclaro muneri à Beatissimo Pontifice Sixto præpositi: quod manifestissimum nobis præbet argumentum, obscuritatem conciliorum ab ipsa sede Romana lumen, & interpretationem accipere, nec alium quemquam hanc habere auctoritatem. Sed quid mirum? cùm ipsa sedes
97 Romana res dubias ad fidem, & salutis certitudinem spectantes y declaret, ac interpretetur, quæ etiam sacrarum scripturarum volumina (vti alias z dixi) si canonica sunt, approbat, sin minus, vt apocrypha, teijcit, & condemnat a. Immo & super iure diuino dispensat. Quòd autem sit hoc ius diuinum, ostendit Beatus Thomas Aquinas b, vt aliud ad veterem, aliud ad nouam legem pertineat. Inter vtramque enim legem hæc
98 est differentia, quòd lex vetus determinet multa tam in præceptis cæremonialibus ad cultum Dei pertinentibus, quàm in iudicialibus ad iustitiam inter homines conseruandam spectantibus. Lex vero noua, quæ libertatis lex dicitur, huiusmodi determinationes non habeat: cùm sit contenta præceptis moralibus legis naturæ, & articulis fidei, & sacramentis gratiæ. Vnde dicitur lex fidei, & gratiæ, ob determinationem articulorum fidei, & efficaciam sacramen-
99 torum. Cætera vero, quæ attinent ad humanorum iudiciorum, vel cæremonialis diuini cultus determinationem, libere permisit CHRISTVS optimus, & nouus legislator, Christianæ Reipublicæ supremis Antisti-
100 tibus determinanda. Vnde omnes huiusmodi determinationes ius humanum respiciunt, in quo Papa dispensat. In solis vero his,

q in lib. 1. summæ, cap. 47. cum seq.
r de potest. eccles. q. 6. art. 7.
s in cons. 224. vol. 6.
t in cons. 1. volum. 1.
u c. 5. dist. 17.
x c. 2. dist. 11.
y c. 9. dist. 12. & c. 6. dist. 17.
z in Paratitl. tit. de magistr.
a c. 1 cum seq. dist. 15.
b li. 4 quodlib. art. 3.

Margin numbers in left column: 89 (quæ recensere), 90 (Augustinus), 91 (Martino V.), 92 (Alexander, & Barbatius), 93 (mentum), 94 (stram), 95 (Hieronymus Rusticuccius).

his, quæ sunt de lege naturali non dispensat.
Ex quibus constat Romanum Pontificem
posse in ijs, quæ non sunt iuris naturalis, nec
diuini, hoc est in ijs, quæ ad præcepta mo-
ralia spectant, dispensare. Hæc siquidem
sunt, præter iudicialia, & cæremonialia, quæ
pendent ab Ecclesia. Quæ moralia præce-
pta dicuntur esse iuris naturalis, quia ex di-
ctamine rationis naturalis obligare noscun-
tur, etiam si nulla extaret lex scripta. Sed
de his alibi latius c. Verum vrgebit iterum
aliquis, & dicet, quodnam est hoc ius diui-
num, super quo dispensat summus Pontifex?
Responsio est in promptu: videlicet pro-
prie, ac vere diuinum ius dici, quod tabu-
lis veteris, nouique testamenti continetur:
comprehenditque præcepta iuris naturalis,
quæ moralia vocantur, & naturalia: pro-
pterea quòd ante legem scriptam solo in-
stinctu naturæ, vel Dei, qui auctor naturæ
est, reuelatione facta patribus, obligabant.
Diuinum vero ius à Deo dicitur, sicut præ-
cepta diuini iuris, quæ à Deo sunt. In ve-
teri igitur lege præter naturalia, & mora-
lia, sunt iudicialia, & cæremonialia, quæ ab
eodem Beato Thoma d vocantur mortua: 101
attamen, quia in lege continentur, dicun-
tur esse diuinæ legis: in quibus pontificia
dispensatio locum habet. In noua vero le-
ge non sunt iudicialia, & cæremonialia, sed 102
naturalia tantum, vel moralia, ad quæ non
extenditur aliqua dispensatio, & fidei arti-
culi, & gratiæ sacramenta. Quæ autem
noua lege comprehendantur præcepta mo-
ralia, nemo est qui nesciat, nec ea solum, 103
quæ in Decalogo recensentur, sed alia
etiam non pauca. Nam ex Christiana
lege non modo fratrem occidere non licet,
sed nec illi irasci, vel contumeliam face-
re, nec vllum odio habere. Nec tantum
denegatur adulterium, aut fornicatio, ve-
rum vt dirigatur aspectus quoque in mu-
lierem ad concupiscendam eam: nec mo-
dò mutuum cum vsura dare, sed nec quid-
quam inde sperare: & his similia multa,
in quibus non dispensat Papa. In gradi- 104
bus vero iure diuino e prohibitis ne con-
trahatur matrimonium, quia præceptum
illud non est iuris naturalis, ex iusta, & ne-
cessaria causa, Pontificem maximum, non
æque alium inferiorem indulgere posse,
aliàs pluribus f docui. Dispensare etiam
eum posse super bigamia, cùm ea non pro-
hibeatur naturali iure, ostendit Bartholo-
mæus de Spina in suo *de potestate Papæ* g
tractatu. Et licet dubitetur h, an ipse Ro-
manus Antistes possit, quæ ad successiones,

c c. 18. infra.
d 1. 2. q. 104 art. 3. & q. 108. art. 2.
Matth. 5.
e Leuit. 18.
f lib. 1 Animad. c. 16.
g num. 10.
h glos. ad ca. Imp. dist. 10 ad cap. § officia dist. 59. ad cap. peruenit distinct. 101.

legitimatę quemquam in terris sibi in tem-
poralibus minime subiectis, & videatur non
105 posse, adstipulante Gulielmo i Benedicto,
idem tamen Benedictus k dicit posse, si le-
gitimatio surgat ex aliqua matrimonij ra-
dice, vtputa, si Papa, qui solus potest, vel
per se, vel per alium dispensaret in matri-
monio inter contrahere prohibitos celebra-
to: quoniam hoc casu in consequentiam
matrimonij legitimati per Papam, & di-
spensati, etiam proles inde proueniens, quo
ad succedendum, ac cætera omnia, cense-
retur esse legitima l, ac si per subsequens
matrimonium foret legitimata. Atque ita
fuisse seruatum in Scaquario Regis Rotho-
magensi, quo ad successionem domus de
Ferrieres ducatus Normandiæ anno Domi-
ni 1507. idem Benedictus testatur, videli-
cet filiæ cuiusdam magistri Ioannis de Fer-
rieres ad sacros ordines promoti, tamen ad
matrimonium contrahendum appatenter
saltem dispensati, per arrestum manutentæ
fuerunt, & conseruatæ diffinitiue in posses-
sione totius successionis paternæ, & dictæ
domus contra Dominum Dangu earum pa-
truum, licet non fuissent dictæ filiæ aliter
per Regem ad succedendum dispensatæ. Et
hæc illegitimitatis causa est tantæ efficaciæ,
vt, si coram ecclesiastico iudice pendeat, &
sit maxime præiudicialis articulo profano
cotam iudice seculari pendente, iudex ec-
clesiasticus inhibere laico possit, ne proce-
dat ad vlteriora in casu profano, sed super-
sedeat, donec lis m fuerit finita, eo prope
modo, quo, pendente ciuili, & criminali
causa, in ciuili n supersedendum est, donec
de criminali pronunciatum sit. Quæ regu-
la locum habet, cùm criminalis causa est
præiudicialis ciuili, aliàs non, vt late
Puteus o. Est autem tanta Pontificalis po-
106 testas, vt Archidiaconus p, de consecra-
tione Episcopi loquendo, dixerit Beatissi-
mum Papam posse eius sacramenti formam,
quamuis ab Apostolis traditam, murare.
Quod Ioannes à Turrecremata q dicit fal-
sum esse, cùm nec Papa, nec vniuersalis
Ecclesia possit mutare formam sacramen-
torum, vt quæ à solo CHRISTO insti-
tuta fuerint. Ad ipsam vero Anacleti
constitutionem r, qua cauetur, ne quis
in Episcopum consecretur minus, quàm à
tribus saltem Episcopis, respondet, formam
illam non dici substantiam rei, sed ritum
quendam, siue modum, qui seruandus est
in ordinatione Episcopi, ad substantiam
non pertinens, sed ad quandam solemni-
tatem, & eius sacramenti reuerentiam.

Vnde,

i in reper. c. Raynut. par. 1 in verbo & vxorem nomine Adelasiam, num. 198.
k ibid. nu. 202.
l cap. per venerabil. qui filij sint legit.
m c. tua. de ord. cognit. c. quanto de iudic. c. lator, c. tuam, qui filij sint legit. Innocent. ad c. causam, quæ 2. post princip. eod. tit. Alex. ad l. Titia, n. 18. ff sol. matr. Ripa post Bar. & alios ad l. 1. de re iudic. Bero. cons. 119 n. 7. li. 3 Rota decis. 200. n. 1. diuers. par. 1.
n l fin. C. de ordin. cogn. secundùm Bart. ad l. edita. C. de eden. quem sequuntur communiter omn. Doct. vt per Cartlum ibi nu. 181. & § sub or 182 vers. igitur omnes concludunt. Claudius no 68. sequutus Alexan. ad rest. crimin. col. 1. vers. Bart. autem hic dicit ratione m. Rolan. cons. 13. n. 6. li. 2. Puteus dec. 278 Peregr. decis. 495. lib. 2.
o decis. 99. lib. 1. Peregr. dec. 133. li. 2. Clarus de communi in Praxi criminal. quæst. 1 vers. quarto ibi & ita concludunt omn. doct.
p ad c. porro, dist. 66.
q ad c. id. num 4.
r d. c. porro.

Vnde, si talis forma non ad vnguem obseruaretur, non intelligeretur veritati sacramenti detractum, sed fieret irrita, quantum ad executionem Pontificalis officij. Proinde falsa non est Archidiaconi propositio, dum ait formam sacramenti ab Apostolis statutam à Pontifice maximo mutari posse:
107 nomine enim formæ ritum intellexit. Si vero quid dubij circa fidem oriatur, ita vt opus sit noua Symboli editione, eam ad solam Pontificis auctoritatem pertinere asserit S. Thomas [f]. Nam licet in doctrina CHRISTI, & Apostolorum veritas fidei sit diligenter, & summa cum efficacia explicata, quia tamen peruersi homines Apostolicam doctrinam, & traditiones, & sacras scripturas iuxta suos sensus peruertunt, ideo necessaria fuit interdum (vti perditissimorum hominum errores detegerentur) fidei expositio:
108 sicuti factum est de Symbolo Athanasij, qui non illud composuit, vt Symbolum esset, cùm, vt docet idem Beatus Thomas [t], hanc facultatem non haberet, sed per modum
109 doctrinæ: verum quoniam integram fidei veritatem breuis eius expositio comprehendit, auctoritate summi Romani Antistitis fuit approbatum, ac veluti fidei regula agno-
110 scitur. Omnia igitur, quæ sunt de necessitate salutis, ab vno pendere Romano Pontifice ostendit Bonifacius [u] VIII. quod & erudite explicat Ioannes Hieronymus [x] Albanus: hocq. multo magis in ijs, quæ sunt iuris po-
111 sitiui. In quibus, vt magis eluceat Pontificalis maiestas, eo excepto, dispensare nemo potest, nec etiam Legatus de latere illis iure legationis se intromittere potest, sed ad ipsam Apostolicam sedem, vti maiores causas, ac reseruatas remittere debet. Hæc recenset Durandus [y] in Speculat. item Lancellottus Conradus in libro [z], qui inscribitur, *Templum omnium iudicum*, & Martinus Laudensis [a] in suo tractatu *de Principe*, asseruntque
112 octogintanouem esse casus, in quibus solus Papa potest dispensare, quos opus non est referre, etsi nonnullos exempli causa describemus: videlicet, quòd possit erigere, aut de nouo ordinare ecclesias cathedrales, vnam cathedralem alteri, vt libet, subijcere, vnire duos episcopatus, aut vnitos, & singulos diuidere in duos, episcopalem sedem mutare ex vno ad alium locum, transferre Episcopos ex vna in aliam ecclesiam, restituere solemniter degradatos, eximere item Episcopos, & alios, legitimare illegitimos, promouere insufficientes, & defectus patientes, vtputa, bigamiæ, ætatis, ordinis, committere causam, appellatione remota, defe-

f 2.2. quæst. 1. art. vlt.

t in d. art. vlt. ad 3.

u in extrauag. vnam sanctam de maiorit. & obedient.

x d. tract. par. 12. nu. 10.

y tit. de leg. § nunc ostendendum.

z lib. 2. c. 1. §. 2. vers. secundo.

a q. 237.

ctum contractuum, vel iudiciorum supplere, dispensare cum simoniaco in ordine, absoluere participantem ex certa scientia in diuinis officijs à se excommunicato, dispensare cum eo qui irregularitatem incurrerit, ac efficere, vt quis habeat plura beneficia, canonizare Sanctos, eosque approbare, & in catalogo Sanctorum eorum nomina describere, plenariam peccatorum indulgentiam concedere, & his similia face-
113 re. De criminibus vero ecclesiasticis, id solius Ecclesiæ iurisdictio est, nec quisquam seculi Princeps de hoc se intromittere potest [b], vt in crimine simoniæ, hæresis, atque in his omnibus, in quibus delinquat clericus, vel alia ecclesiastica persona, quæ eiusdem fori priuilegio gaudeat, vti conuersi,
114 virgines, & viduæ Deo dicatæ. Item in crimine vsurarum, quod est mere ecclesiasticum, prout communis extat opinio, referente [c] Didaco Couarruuias, omnium iuris vtriusq. professorum consensu in hanc itum esse sententiam, causam restitutionis vsurarum, etiam si agatur inter laicos, ad ecclesiasticum tribunal spectare, neque in ea Principem laicum, vel eius magistratum esse iudicem competentem, vt voluit glossa [d], quam iuris vtriusque interpretes, vt Albericus [e] ait, communiter sequuntur. Atque communiter in praxi seruari attestatur Lapus [f]. Quod adeo verum est, vt Alexander ex Catholico doctorum consensu asseuerauerit [g] magistratum ciuilem neque etiam obiter, vel incidenter posse de vsura cognoscere, neque etiam, si pars exceperit contractum esse vsurarium, neque etiam statuere terminum, intra quem debeat coram iudice ecclesiastico probari exceptio vsurarij contractus, vt ex Bartolo [h] haud male colligitur, cui reliqui omnes, auctore Ripa [i], vnanimiter adhærent. Sed
115 de his suo loco. Item in causis ciuilibus, vtputa, beneficialibus, matrimonialibus, & inde prouenientibus. Non ab re igitur Decius [k] respondit in Pontifice maximo to-
116 tam esse monarchiam spiritualem, & eius potestatem absolutam esse ab omni regula coarctante, ad quem [l] cuncta maiora ecclesiastica negotia, diuina disponente gratia, debeant referri, vt ab eo disponantur, à quo sumpsere principia.

b c. vt inquisitionis. §. prohibemus de hæret. lib. 6.

c lib. resolut. 3. c. 3.

d ad clem. 2. in verb. vsuris. de iudic.

e ad l. vlt. C. de vsur.

f in allegat. tionib. 66.

g ad l. quoties n. 4. de iudic.

h ad l. præsens n. 4. C. de appell.

i ad l. qui pro tribunali num. 7. ff. de re iud.

k cons. 494. circa finem.

l c. 14. 24. quæst. 1.

SVMMA EX CAPITE XII.

1 *Mixtum, & merum in iurisdictione idem est, quod in vino, dilutum aqua, & purum, seu simplex.*

2 *Iudicium mixtum inter ciuile, & criminale consistit.*
3 *Iudicium ciuile priuatum, criminale publicum commodum respicit, mixtum neutrum.*
4 *In causis criminalibus requiritur inscriptio, & præsentia accusatoris: in mixtis, & ciuilibus sufficit procurator.*
5 *Mixta delicta sunt, quæ nec in rem sacram, nec profanam sunt.*
6 *Annexum est, quod natura profanum, sacræ rei adhærens, pro sacro habetur: quod & Gẽtiles Iurisconsulti tenuerũt.*
7 *Annexum vendi non potest, quoniam pro sacro reputatur.*
8 *Annexum in temporalium vniuersitate fundatum vendi potest.*
9 *Iurispatronatus causa à iudice tantum ecclesiastico tractanda sunt.*
10 *Res profana sacræ adhærens, naturam eius, quia dignioris, sumit.*
11 *Res publico vsui relicta nullius in bonis est, vniuersitatis est.*
12 *Si res promissa fit sacra, vel publica, promissor obligatione soluitur.*
13 *Bonorum dotalium ecclesiæ dispositio Episcopi dispositioni reseruata est.*
14 *Libertas est naturalis facultas eius, quod cuique facere libet.*
15 *Seruitus est, qua quis de iure gentium alteri contra naturam subijcitur.*
16 *Libertini generis sunt, qui ex iusta seruitute sunt manumissi.*
17 *Manumissio est de manu datio.*
18 *Patronatus non respicit seruitutem, sed beneficium in manumissione collatum.*
19 *Ius patronatus apud ethnicos fuit ius, vel officium remunerandæ libertatis.*
20 *Beneficium manumissionis est inæstimabile.*
21 *Patronus in liberti persona, & bonis habet operarum exactionem, intestati successionem, bonorum contra tabulas possessionem.*
22 *Libertus patronum, vt patrem, honorare debet.*
23 *Patronus Christianus ecclesiæ sui iuris legitime rectorem præsentat.*
24 *Patronus inops de patronatus bonis alendus est.*
25 *Censuit Archidiaconus omnes Reges in cathedralibus ecclesijs patronos esse.*
26. *Tenentur Imperatores, & Principes ad ecclesias tuendas.*
27 *Reges ex priuilegio possunt præsentare, atque eligere rectores ecclesiarum.*
28 *Quandocumque dicitur Reges esse patronos in ecclesijs, intelligitur habere eos hoc ius, vnde & alij habent, qui iuspatronatus constituunt, non alio modo.*
29 *Romanus Pontifex concessit Imperatori, vt in singulis Alemaniæ ecclesijs canonicum designet.*
30 *Reges Neapolitani nominationem Episcoporum in quadraginta ecclesijs habuerunt priuilegio sedis Apostolicæ.*
31 *Reges Angliæ, & Hungariæ præbendarum collationem priuilegio Apostolico habuerunt.*
32 *Reges Franciæ idem ius obtinuerunt.*
33 *Scientia, & tolerantia Papæ circa collationem beneficiorum, priuilegium inducit.*
34 *Fama, & tempus immemorabile, etiam in ijs, quorum laici sunt incapaces, in conferendis beneficijs priuilegij vim habent.*
35 *Tempus immemorabile sine fama incapaces capaces non reddit.*
36 *Consuetudo immemorabilis æquiparatur priuilegio, dum non repugnet incapacitas possidentis, aut consuetudo sit à iure improbata.*
37 *Consuetudo cum fama coniuncta incapaces habilitat.*
38 *Ex tempore aliquid præsumitur fuisse institutum.*
39 *Consuetum vim pacti habet.*
40 *Philippus Rex Hispaniarum viros lectissimos pro ecclesiarum regimine Pontif. Rom. offert.*
41 *Deplorat auctor temporum suorum calamitatem.*
42 *Licitum est in collocandis Episcopis Principum secularium assensum quærere, perfecta tamen electione.*
43 *Episcopus pars ciuilis quietis est.*
44 *Principe dissentiente, non fit irrita Episcopi electio.*
Conciliatur cap. Lectis. distinctione lxiij.
45 *Leo III. Episcopum Reatinum electum noluit consecrare absque Imperatoris assensu.*
46 *Adrianus Carolo Magno, & Leo Othoni facultatem summum Pontificem confirmandi concesserunt.*
47 *Ante Adrianum Imperator Orientalis Papam confirmabat, vel pro eo Exarchus Italiæ.*
48 *Concessa fuit confirmandi Papam auctoritas Imperatori Orientali ab Apostolica sede, ad tollenda schismata.*
49 *Imperatores Papam eligendi sibi, etiam*

sublato

sublato schismatis periculo, sumpserit.
50 Iustinianus primus extra schismatis necessitatem, confirmationem Papæ sibi, & successoribus, aut per se, aut per Vigilium Papam vindicauit.
51 Vsurarum causam in quæstione iuris semper iudex ecclesiasticus cognoscit: in quæstione facti, dum agitur ad restitutionem, etiam laicus poterit pœnam vsurario infligere.
52 Etiam in quæstione iuris poterit laicus de vsuris cognoscere, si per modum exceptionis agatur.
Vsura de iure ciuili non sunt omnino vetitæ.
53 Centesima vsurarum à Iustiniano permissa ita dicta est, quia centesimo quoque mense vsura sorti æquatur.
54 Inter vsuram, & fœnus constituitur differentia, quòd hoc probibitum sit, illa secus.
55 Vsura pecuniæ fœnebris citra vinculum stipulationis non petuntur: quod vero ex mora debitoris creditori competit, & vsura vocatur, peti potest legitime, vt censuerunt nonnulli Iurisconsulti.
56 Fœnus ex conuentione de iure Cæsarum licitum fuit.
57 Vsurarum probibitio à Romano Pontifice ortum trabens cognomen dedit huic crimini, vt ecclesiasticum vocaretur.
58 Adulterij crimen est mixtum, & à iudice ecclesiastico cognosci debet, præsertim, quo ad tori separationem.
59 Quia Martianus dixerit concubinatum extra pœnam legis esse, non infertur ipsum licitum fuisse, sed potius nullam ei pœnam à lege fuisse statutam.
60 Nomen concubinæ apud Romanos honestum fuit.
61 Vxor à concubina, ait Vlpianus, tantum dignitate differebat.
62 Concubina idem fuit, quod vxor, præterquam in dotalibus instrumentis, & cæteris solemnitatibus.
63 Iustinianus vetuit in maximis dignitatibus constitutos matrimonia contrahere absque dotalibus instrumentis, præterquam sibi subditis barbaris.
64 Concubinatus tamquam lege Pontificia vetitus, iudici ecclesiastico, vt crimen ecclesiasticum, reseruatum est.
65 In maximis dignitatibus constitutis concubinatus ex Nouella Iustiniaui sit mixtum crimen, estq. communis fori, poteslq. locum habere prauentio.
66 Constantius Imperator Arianus peccatum contra naturam maximo odio prosecutus est.
67 Vltimi supplicij pœnam Constantius, & Constans lege lata in sodomitas statuerunt.
68 Clerici sodomitæ in monasterijs detruduntur: laici excommunicantur.
69 Sodomia crimen ecclesiasticum est, & à suo iudice cognoscitur.
70 Mediolani sacrilegium à magistratu ciuili definitur.
71 Senatus Pedemontanus de sacrilego sententiam tulit.
72 Ecclesia non agnoscit pœnam capitalem.
73 Personam Papæ, aut Cardinalium offendens, postquam ab ecclesiastico iudice fuerit castigatus, poterit puniri etiam à seculari.
74 Sortilegium sapiens hæresim ab ecclesiastico: non sapiens à laico iudice definitur.
75 Capite, & bonis puniuntur de iure ciuili sortilegi, diuinatores, & malefici.
76 Hodie sortilegi fustibus cæduntur, & mitrati infamia publice notantur.
77 Quæstio, an iudex competens ecclesiasticus laici possit ipsum in criminibus mixtis carcere coercere, habet dissentientes valde doctores: Sed auctor sequitur Couarruuiam, quòd consuetudine intercedente, possit.
78 Carolus V. noluit consuetudinem Ecclesiæ fauentem, quamuis rogatus, abrogare.
79 Clerici criminum mixtorum rei, possunt in carcerem conijci à iudice ecclesiastico.
80 Magistratus ecclesiasticus nec bona, nec personam capere potest pro executione sententiæ ciuilis à se prolatæ, sed debet seculare brachium inuocare.
81 Ecclesiasticus iudex in causis mixtis habet personæ coercitionem, ne iurisdictio sit frustratoria.
82 Non est deueniendum de facili ad censuras, ne contemnantur.
83 Hieronymus de Ruuere Cardinalis libertatis ecclesiasticæ amator, æque ac iustitiæ.
84 Iudicatus in auditorio ecclesiastico potest de crimine mixti fori, etiam à seculari iudice, iudicari, & puniri.
85 Iurisdictio ecclesiastica est à laicali prorsus disiuncta.
86 Absolutionis sententia in vno foro lata nõ parit in alio rei iudicatæ exceptionẽ.
87 Reus sufficienter mulctatus in vno foro non potest condemnari iterum in alio.
88 Si iudex temporalis fortius posset reum conuin-

conuincere, quàm fecerit ecclesiasticus, non prohibetur, vt contra ipsum inquirat, eumq. puniat.

De Ecclesiastica potestate in ijs, quæ mere sacra, vel spiritualia non sunt, & de criminibus mixti fori: item de iure patronatus, & an Reges in omnibus episcopalibus ecclesijs sint patroni. Cap. XII.

EX proxime disputatis insurget aliquis non tam ingenio acutus, quàm ecclesiasticæ libertatis parum studiosus, & dicet: fateor ecclesiasticæ, seu pontificiæ potestati omnia sacra, & quæ spiritualia dicuntur, subijci, non æque ea, quæ mixta sunt, & spiritualibus annexa. Sed, vt error titubantium facilius detegatur, & veritas magis elucescat: quid sit mixtum, & spiritualibus annexum, paucis explicare
necessarium duximus. Itaque mixtum dici- 1
tur ad differentiam meri. Merum est, quod re prorsus nulla est commixtum, sed permanet in puris suis naturalibus, vt puta vinum merum appellatur, quod non est aqua temperatum: mixtum, quando est dilutum, Martialis.

Cùm peterem mixtum, vendidit ille merum.

Sic à iuris auctoribus mixtum vocatur imperium, quod cohæret imperio [a] mero, & iurisdictioni, quod non cohæret, merum ap-
pellatur à Papiniano [b] Iurisconsulto. Sic iu- 2
dicium dici mixtum, quod est inter ciuile, &
criminale, alias [c] ostendi. Etenim iudicium 3
esse ciuile dicebam, quando quis agit ad sui commodum, videlicet cùm quis petit sibi adiudicari id, de quo controuersia est, siue ex contractu, vel quasi: criminale vero, quod ad publicam vindictam instituitur, siue pœna sit corporalis, siue pecuniaria: mixtum vero, quando, neque ad publicam vindictam agitur, neque ad priuatam vtilitatem, vt in illa Innocentiana [d] constitutione, in qua accusatio licet de crimine fiat, non est tamen criminalis. *Sed quasi*, inquit, *mixta inter ciuilem, & criminalem.* Similis est in
alia eiusdem Innocentij III. [e] constitutione: 4
nam in causis mere criminalibus requiritur
inscriptio, & procurator non admittitur: in 5
mixtis, perinde atque in ciuilibus, per procuratorem agere possumus, nec est inscri-
ptio necessaria. Sic mixta delicta dicuntur, 6
& communis fori, quæ nec prorsus in rem sacram sunt, nec omnino profanam: annexum vero, & spiritualibus coniunctum appellari potest illud, quod natura profanum, vel si mauis, temporale (vt est ius patronatus [f], videlicet bona illa, quæ à laicis, vel à clericis, de bonis tamen proprijs, pro dotatione alicuius ecclesiæ conferuntur, consecranturve) rei sacræ adhæret: vnde etsi natura profanum, adiectum tamen spiritualibus, seu sacris, sacrum, seu spirituale reputatur: nam & ethnici [g] Iurisconſ. responsitarunt, quæ religiosis adhærent, religiosa esse: & quod cohæret [h], sumere naturam eius, cui
7 cohæret. Atque ideo vendi non potest [i], ac si mere spirituale esset, quanquam consistens in aliqua temporalium vniuersitate, vt
8 ius patronatus [k], ea distracta, vendi non prohibetur. Venit igitur in consequentiam rei venditæ, ratione cuius [l] competebat. Hinc haud male Gulielmus [m] Benedictus dicebat multa fieri, & tenere in consequentiam, quæ principaliter, & per se fieri, & tenere nequaquam possent. Sed dubitatio est, an causa iurispatronatus coràm ciuili, aut ecclesiastico magistratu proponi debeat. Ad
9 id respōdens Regi Angliæ Alexander [n] III. dixit causam iurispatronatus ita coniunctam esse, & connexam spiritualibus causis, quòd non, nisi ecclesiastico iudicio, valeat definiri. Huius rescripti ratio illa esse potuit: quòd
10 cùm res, quæ alteri adhæret, sumit naturam [o] eius, cui adhæret, fit, vt res profana, quæ sacræ, digniori scilicet, adhæret, desinat humani iuris esse, & diuini fiat, nulliusq. in bonis: quod & Paulo Iurisconsulto placuit [p].
11 Quemadmodum etiam res publicis vsibus in perpetuum relicta, humani quidem iuris est, sed tamen nullius in bonis, vniuersitatis quidem esse creditur, vt idem Paulus [q] ait.
12 Et vsque adeo ista vera sunt, vt Vlpianus dixerit [r], Si res, quam dare promisi, fiat sacra, religiosa, vel publica, me ab obligatione liberari. Verum, cùm adhuc dubitaretur, an bonorum in dotem ecclesiæ datorum ordinatio ad Episcopum pertineret, in concilio Toletano [s] tertio ita fuit definitum, vti
13 apud Gratianum [t] videre est. *Sic quidam contra omnem auctoritatem ecclesias, quas ædificauerunt, postulant consecrari, vt dotem, quam eidem ecclesiæ contulerunt, censeant ad Episcopi ordinationem non pertinere: quod factum taliter in præterito corrigatur, vt & in futurum, ne fiat, prohibeatur: & omnia secundum constitutionem antiquam ad Episcopi ordinationem, & potestatem pertineant.* Nec dubium est, quin hoc ius, quod

iure

a l. 3. ff. de iurisd. omn. iud.
b in l. 1. §. Qui mandata & l. vlt. ff. de officio eius, cui mand. est iurisdict.
c in c. 19. lib. 1. Animaduers.
d in c. 5. de procurat.
e in c. 16. de accusat.
f c. 3. de iudic. cap. 16. de iure patron.
g l. 44. ff. de rei vind.
h cap. 4. de parochijs.
i d. c. 16. de iure patr.
k c. 7. eod.
l argumento l. quoties C. de iudic. in repetit. c. Raynutius. p. 1. in verbo & vxorem nomine Adelasiam num. 401.
n in d. c. 3. de iudic.
o d. l. 44.
p l. 1. ff. de rer. diuis.
q ibidem.
r l. 83. ff. de verb. oblig.
s cap. 19.
t cap. 2. 10. quæst. 1.

iure Pontificio patronatus dicitur, ab illo,
u tit. de iure patron ff. cuius in Pandectis extat [u] titulus, nomen, formamq. acceperit: omnes enim homines,
x l. 3. ff. de statu hom. aut liberi sunt [x], aut serui: libertas, vt pla-
y l. 4. ff. eod. cuit Florentino [y] iurisconsulto, est naturalis 14
facultas eius, quod cuique facere licet: ser- 15
uitus vero est constitutio iuris gentium, qua 16
quis dominio alieno contra naturã subijcitur. Liberorũ autem hominum, quidam inge
z l. 5. ff. eod. nui sunt [z], quidã libertini: libertini appellan-
a l. 6. ff. eod. tur, qui ex iusta seruitute manumissi sunt [a]:
manumissio dicta est, quasi de manu datio:
nam quamdiu quis est in seruitute, tamdiu 17
b l. 4 de iust. & iure. manui, & potestati suppositus [b] est, & seruus dicitur, & qui in eum dominium habet, dominus est. Facta manumissione, quamuis seruus non sit manumittentis, at certe, ait
c in l. 51. in fi. ff. de hær. instit. Martianus [c], libertus est: amissum enim, & extinctum prorsus manumissione dominiũ, sicut ipsa seruitus, euanescit: sed aliud ius
manumittenti acquiritur, quod patronatus 18
nuncupatur, nec seruitutem respicit iam mortuam, sed viuum manumissionis beneficium, & libertatem recens datam. Vnde 19
ius patronatus dici posset, esse ius, quod patronus habet in libertum pro libertate in eum collata: quod in liberto sit officium, seu debitum remunerationis, patrono gratiæ referendæ causa tanti beneficij (cuius
d l. 1. ff de bon. libert. meminit Vlpianus [d] ad edictum) cùm ex 20
seruitute ad ciuitatem Romanam perduca-
e §. ea. Inst. qui manum. non poss. tur, adeo vt æstimari [e] non possit. Idcirco 21
lex voluit patronum in liberti persona, bo-
f tot. tit. ff. de iure patr. & ti. de ope. libert. nisq. habere [f] operarum exactionem, intestati successionem, bonorum possessionem
g l. 2. ff. de obseq. à lib. præstand. contra tabulas, ac eumdem honorem [g], qui à filio patri exhibetur, à liberto deferri pa-
h l. 9. ff. eod. de obseq. trono. Nam & idem Vlpianus [h] ad edictum. 22
Liberto, & filio semper honesta, & sancta persona patris, ac patroni videri debet. Vni- 23
uersum igitur hoc ius patronatus dicitur: idem dici potest de iure patronatus eccle-
i c. 12. 22. 27 & 29. de iur. patr. siastico, ius enim patronis [i] competit designandi, & offerendi aliquem, vt instituatur, & præficiatur ecclesiæ, quod præsentare vulgò dicimus: atque hoc ei, qui de ecclesia est bene meritus, eam condendo, ædificando, vel locupletando tribuitur, cui pro
beneficio mutuam referri gratiam antiqui 24
patres statuerunt, vt non solum honore af-
k c. 26. cum seq. 16. q. 7. ficiatur [k], & de facultatibus eius alatur [l], si
l c. 30. cum seq. ead q. 7. & c. 25. de iure patr. inops fiat, sed etiam offerre [m], & designare possit sacerdotem, altero mortuo, his, quo-
m d. c. 11. cũ alijs citatis. rum [n] est eligendi potestas, vt Episcopis, &
n c. 31. 32 ea. q. 7. c. 3. & d. c. 32. cũ alijs. alijs superioribus, eamq. ecclesiam ipse
o c. 31. ead. q. 7. quàm maxime [o] potest, tueri debet. Hisq. de causis patronus dicitur, & totum hoc ius

eius iuspatronatus. Instabit iterum aliquis, & dicet: ergo patronus is tantum appellatur, qui ecclesiam iurispatronatus fundauit, vel dotauit, non æque alius: quod mirum
21 videtur, cùm Archidiaconus [p] vir in sacra
p ad c. lectis dist. 63. iurisprudentia satis celebris haud obscure dixerit, omnes Reges, in cathedralibus ecclesijs patronos esse. Archidiaconum sequuti sunt & alij ingenio, & doctrina præstantes, videlicet Dominicus [q], & Cardinalis [r]
q r ibidē. Alexandrinus, item Baldus [s], & Paris [t] de
s in proœm. Greg. prope fi. ad c. quanto de iudic. Puteo. Nec est verisimile Reges omnes ma-
t in trac. syndic. in verb. erunt c. 8. in fine. iores ecclesias fundasse, aut dotasse, nec ius illud sibi vindicasse: sed potius videtur dicẽdum tale deligendi, & offerendi ius Episcopos, Abbates, & alias maiores dignitates iure ipso Regibus, & alijs seculi Principibus competere, quasi eis natiuum, & germanum hoc sit. Ad quod licet responderi posset, ius tuendi ecclesias adeo innatum esse Imperatoribus, Regibus, omnibus denique Princi-
26 pibus, vt nihil magis (constituti enim sunt ad defendendam armis, & legibus rempublicam, imbecilles, & sacrum ordinem; qui potissima eius pars est, vt iam à nobis toto secundo huius nostri operis libro expositum est) tamen constanter defendam nullum ius, nullam auctoritatem, potestatem nullam habere Imperatores, Reges, aut alios quoscumque Principes in Episcopalibus, Abbatialibus, alijsve inferioribus ecclesijs: nec hac in re esse melioris cõditionis, quàm sint eorum subditi: nisi ostenderint titulos iurispatronatus esse vel ex fundatione, vel ex dotatione, vel ex augmentatione, vel ex priuilegio, siue etiam ex multiplicatis præsentationibus per antiquissimum (vt ait sy-
u c. 9. de ref. sess. 25. nodus [u] Tridentina) temporis cursum, qui hominum memoriam excedat, aliasve iuridicas dispositiones. Immo eadem synodus pleniorem, & exactiorem probationem ad docendum titulum requirit in Principibus, seu Communitatibus, vel Vniuersitatibus, in quibus id ius plerumque ex vsurpatione potius quæsitum præsumi solet: nec immemorabilis temporis probationem aliter eis suffragari voluit, quàm si præter cætera, ad eam necessaria, præsentationes, etiã continuatæ, non minori saltem, quàm quinquaginta annorum spatio, quæ omnes effectum sortitæ sint, authenticis scripturis probentur. Quod sane decretum Rota in vna causa Sabinensi beneficiorum coram viro doctissimo Hippolito Aldobrandino, nunc amplissimo sanctæ R. E. Cardinali, legatione etiam Polonica celeberrimo, ita intellexit, vt non cesset, etiam si cum immemo-

S 4 rabili

rabili tempore probetur fama donationis, vel fundationis, quia & decretum distinctè loquitur, & requiruntur pro forma vltra probationem immemorabilis temporis continuæ præsentationes, quæ per scripturas authenticas probentur, & quòd sint sortitæ effectum: vt ostendunt illa verba, nec aliter, quorum naturam formam importare post

x Dec. cons. 318. nu. 11. Rui. cons. 92 n. 15. li. 3. Socin. Iun. cõs. 46. n. 27. li. 4

Bartolum, & alios Decius respondit [x]. Nam licet Archidiaconus, Baldus, & alij asseuerent Reges in ecclesijs maioribus patronos esse, quonam pacto patroni sint, neuter eorum explicat: quamplurimi tamen iuris in-

y in li. dec. q. 32. par. 2. z de iur. patron. li. 2. q. 21. a de iur. patron. ad ver. eccl. q. 2. b in lib. pro Pont. Max.

terpretes, quos recensent Nicolaus [y] Boerius, Lambertinus [z], Curtius [a], & Remundus [b] Rufus, dicunt Archidiaconum, & Baldum scripsisse Reges esse in ecclesijs maioribus patronos ad tutelam tantum, patrocinium, atque defensionem. Nec mihi displi-

c in tract. de potest. regia q. 34.

cet, quod Corsero placuit [c], vt quod Archidiaconus, & Baldus dicunt, accipi de- 27
beat, quòd Reges patroni dicantur, non omnium ecclesiarum, sed quarundam tantū modo, singulari quodam iure, & priuilegio: quo casu possunt inferioribus ecclesijs, quarum ipsi sunt patroni, designare, vel offerre instituēdum sacerdotem Episcopis, aut præficere per se ipsi ex priuilegio, ac vetustissi-

d cap. 17. de elec. lib. 6. e in d. lib. pro Pontif. Max.

ma [d] consuetudine. Hæc sunt, ait Remundus [e], quæ regalia dici solent, de quibus extant multi multorum libri. Quod sane ius etiam Regem Franciæ habere constat ex

f in c. 14. de præben. g c. vlt. de concess. præben.

duabus constitutionibus Honorij Tertij [f], Romani Pontificis [g]. Vbicumque ergo Prin- 28
cipes seculares contendunt habere ius nominandi, vel præsentandi, vel assentiendi in ecclesijs, dicendū est id eos habere ex fundatione, vel dotatione, vel augmentatione, vel priuilegio. Nam Gulielmus Duran- 29

h in tit. de preb. §. 2. versic. 7.

dus in Speculatore [h] tradit priuilegia Romani Pontificis vidisse, quibus Imperatori concessum est, vt in singulis Alemaniæ ecclesijs vnum canonicum designet: & aliquando, cùm apud se causa ageretur, libellum formasse. Lambertinus in suo de iure 30

i q. 11. li. 1

patronatus [i] tractatu scribit, Pontificum beneficio Reges Neapolitanos nominandi Episcopos facultatē habuisse in quadraginta primarijs ecclesijs, quas cathedrales ap-

k ad l. 7. C. de precib. Imp. offer.

pellamus. Baldus [k] ait beneficiorum dandorum, quæ præbendæ dicuntur, Romani An- 31
tistitis indulgentia Regi Angliæ, & Hungariæ ius, & potestatem esse. Guymerius am- 32

l ad pragmaticā sanctione tit. de annatis ad ver. regalia.

plissimi Parisiorum senatus Præses [l] narrat in eucterio, & tabulario regiarum rationum asseruari de his rebus Pontificum diplomata, quibus hoc tributum est Regi Franciæ ius. Horum priuilegiorum etiam meminit

m d. dec. 32. n ad repet. c. Raynut. in verb. & vxo. acum nomine, dec. 2. nu. 9.

Boerius [m], quæ dicit esse in thesauro regio, & Gulielmus [n] Benedictus scribit, eundem Regem Franciæ plura habere priuilegia tam in rebus ecclesiæ, quàm clericorum. De quibus priuilegijs, vti exerceri consuetis, aut eorum aliquibus, vbi aliter non constaret, nisi per famam in toto regno volantem, certe sufficeret: ideo allegata cum vsu temporis immemorabilis sufficienter probarent
33 ipsa priuilegia, cùm in huiusmodi antiquis iuribus sit regibus deferendum, vel eo maxime, cùm talem consuetudinem ipse sanctissimus Papa sciat, & toleret de Rege Frā-

o in addit. ad Spec. tit. de legato §. nunc tractemus. versic. sed nunquid legatus. & in tit. de prob. § 2 in fine. p ad l. bene a Zenone C. de quadr. præscript. q in d. dec. 12. r ad c. cum Apost. de his, quæ fiunt à ma. parte capit. s ad c. 1. de præscr. lib 6 t ad c. cum causam. de præscr. ad c. super quibusdam. §. præterea de verb. signif. u c. nouit. & iudic. & d. c. super quibusdam. x d. nu. 169. y c 4. de off. Archid. iuncto c 7. de consuet. glos. ad clem. 1. in fi. de priuil. z epist 118. de qua in c. 11. dist. a c. penult. in fi. ad cap. ex par. de cōs.

34 ciæ, post Ioannem Andrææ [o], tenuere Albericus [p], & Boerius [q]. Immo illa duo, scilicet fama, & tempus immemorabile simul iuncta vim habent priuilegij per habentem potestatem concessi, etiam in ijs, quorum sunt laici incapaces, eiusdem Ioannis An-
35 dreæ, Panormitani, & aliorum [r] testimonio,
36 quos tamen tempus immemorabile capaces non redderet sine fama, vt & ijdem Ioannis Andrææ [s], & Abbas [t] dixerunt. Licet verò consuetudo immemorabilis æquiparetur [u] priuilegio: plus tamen potest priuilegium in duobus casibus, quàm consuetudo etiam longæua, & cuius non extat memoria, vt idē ait Benedictus [x]. Primo, vbi est incapacitas posidentis, quia non posset consuetudo eum facere capacem. Secundo, vbi consuetudo à iure improbatur: quia tunc plus
37 operatur [y] priuilegium, sed iuncta cum fama operatur priuilegium habilitationis incapacitatis. Nam eleganter B. Augustinus ad Ianuarium, *Quæ obseruantur* [z], ait, *com-*
38 *mendata, & statuta videntur*. Hinc [a] glossa rectè putauit ex tempore præsumi aliquid
39 fuisse institutum, & ad nos à maioribus nostris peruenisse. Siquidem Philosophis consuetum dicitur, quod innatum. Legum interpretes dicunt, quod vim pacti habet, &

b glos. ad l. 2. C. quæ sit long. cōsuet.

pacto [b] comparatur. Non est itaque dubiū, quin Rex ius illud habeat in ecclesijs ex priuilegio. Quod etiam constat ex ijs, quæ Leo Decimus, in gratiam Francisci Primi illi Regno concessit. Idem quoque dici potest de Catholico Rege Hispaniarum, qui ad ecclesias primarias regni illius eligendos no-
40 minat. Vtinam omnes tale ius habentes, tales nominationes facerent, vt Philippus Hispaniarum Rex, & verè catholicus. Non enim statim nominat, neque ad cuiuscumque preces, sed matura adhibita deliberatione, habitoq. personarum delectu, tales offert viros Pontifici Maximo, non in Hispanijs solum, sed & in Indijs, & in Neapolitano,

litano, & Siciliensi Regno, qui Episcopali
dignitate merito ab omnibus digni existi-
mentur. Et ob hanc vnam potissimum cau-
sam semper putaui, omnia illi potentissimo
Regi feliciter succedere. Parum siquidem
prodest bonum esse Principem, pium, reli-
giosum, fortem, potentem, diuitijs affluen-
tem, Prouincias, & regna plurima haben-
tem: nisi habeat, qui subditos in officio con-
tineat, & sermone, & moribus, & auctori-
tate in CHRISTI, suæ Ecclesiæ, atque
Principis fide retineat, conseruet, & iam
deperditos, ad rectam viuendi normam
reducat. At vero, si idonei non dantur Epis- 41
copi, præfecti, & pastores, quis ingentes
animi nostri impetus coerceat? quis tumul-
tus sedet? Christiana respublica sæpius ma-
lorum pastorum vitio laborauit, vt mirum
non sit, si hæreses emerserint, si populi, ac
gentes periurijs, & blasphemijs onustæ,
summum CHRISTI vicarium, ac proprios
Principes deseruerint; si regna subuertan-
tur, atque omnia ad perniciem, & in præ-
ceps ruant: malis vero tantis, non calamo,
non scriptis, non minis, non igni, non ferro,
non armis finis imponi possit. Hæc quæ vi-
derũt superiora secula, viderẽtur & hodie, &
quod dolendũ est, ipsorũ Antistitũ negligen
tia, pastorũ ignorantia, & rapacitate, interdũ
quoq; malitia. Tanta est Antistitũ, & curio-
nũ, seu parochorũ auctoritas, vti alias dixi [e],
vt nulla maior, nulla validior: omnibus enim
videri solet ex Episcoporum lingua, quasi
melle dulcior fluere oratio, cuius suauitate
gregem suum, quocumque volunt, ducunt.
Tales igitur nominare debent Principes ad
ecclesias, in quibus ius habent patronatus,
quales à sacris canonibus præscribuntur, vt
exemplo cæteris esse possint, viri videlicet
vitæ probitate, morum integritate, diuina-
rum, humanarumq. scientia præclari, & vt
eos Apostolus ad Timotheum [d], & Titum [e]
scribens, esse exoptat. Quod si accurate
fieret, non est dubium, quin res nostra bene
se haberet. Cæterum, quamquam eligendi 42
Antistites Principibus laicis facultatem ne-
quaquam esse diximus: consentimus tamen,
de electione ad eos, vt assentiantur, referri
posse [f], non prius tamen, quàm perfecta sit
electio [g]. Interest enim, vti iam ostensum
est [h], Principis infensum non habere Anti-
stitem, vt qui pars ciuilis quietis est: Non 43
tamen idcirco electionem minus valere di-
cimus, si dissentiat Princeps, qui sibi consu-
lere poterit, intercedendo, ne electus præ-
sit. Sic canon ille [i], qui de obscura illa Ar- 44
chidiaconi interpretatione tam dissentiẽtes

e sup. lib. 3. c. 6.
d cap. 3.
e c. 1. ad Tit.
f ex c. 14. de elect. & c. 25 de iur. patr. c. 9. cũ aliqs, dist. 63.
g d. c. 14 & c. 28 eod de elect.
h sup. e. pro ximo.
i d. c. lectis. dist. 63.

habuit interpretes, accipi potest: non enim
de præsentatione eo loco agitur. Quocirca
nec de iure patronatus, sed de consensu tan-
tum, quem inuestituram Principes appel-
lant, vel vt vernaculo sermone loquamur,
Principis, aut Regis placitum, ideo sic di-
45 ctum, quia per hoc verbum *placet*, exprimi
consueuit. Siquidem de electione perfecta,
vt modo expositum est, certior Princeps fie-
ri potest, vt comprobet, & consentiat. Vn-
de Stephanus Papa Guidoni Comiti, ac for-
tasse Reatinæ ciuitatis domino, qui ab eo
petebat, vt Episcopus Reatinæ ecclesiæ iam
electus confirmaretur, respondet se id prius
non esse facturum, quàm de more electioni
assentiretur Imperator. Sic, cum eadem
Reatina ecclesia per multum temporis spa-
tium esset pastore orbata, Leo IV. Lotha-
rium, & Ludouicũ Augustos hortatus est [k],
vt assentirentur quendam Colonum nomi-
ne diaconum in Episcopum consecrari: qui
cum probarent, eum consecrauit, ac de
consecratione, consensu Augusti, & Augu-
stæ facta, certiorem reddidit [l] Comitissam
Reatinam, vel ob id fortasse, quòd idem
Comes sibi in eadem ecclesia ius aliquod
competere arbitrabatur. Sed dicet aliquis,
quare Stephanus, Leoq. quartus ab Impe-
ratore licentiam Episcopos consecrandi pe-
tierunt? responderi posset, vti iam dictum
est: quia Princeps de electione facta certior
fieri debebat, & quia ipsi Romani Pontifi-
46 ces, vt Adrianus Carolo Magno, & Leo
Othoni hãc facultatem concesserunt, etiã [m]
47 confirmandi ipsum Vrbis Episcopum. Immo
annis pluribus ante Adrianũ Romanus Pon-
tifex etiam legitime electus non ante con-
secrari poterat, quàm eius electio ab Impe-
ratore Constantinopolitano, vel eius Exar-
cho confirmata esset, ipseq. suis litteris pa-
48 tentibus licentiam designato Pontifici con-
cederet: quod propter schisma Imperatori-
49 bus primum fuerat permissum, deinde quia
extra schisma hanc sibi vsurpauerant eligẽ-
di facultatem Imperatores, quorum primus
videtur fuisse Iustinianus, vel in eius gratiã
50 Vigilius Papa qui instituit, ne deinceps no-
uus Pontif. consecraretur, aut ab Episcopis
ordinaretur, quàm ab Imperatore Constan-
tinopolitano, seu eius Exarcho confirmatus
fuisset litteris ijsdem, vt Onuphrius [n] testa-
tur. Huius rei rationem, dum de varia Ro-
mani Pontificis [o] electione agerem, redde-
bam, quia verebatur Imperator, ne noui
alicuius Pontificis, cuius tum maxima quo
ad profana, seu temporalia esse cœperat au-
ctoritas, Imperatoribus præsertim Italia
abscn-

k c. 16. ead. dist.
l c. 17. ead. dist.
m c. 31. & 32. cum seq. ead. dist.
n in addit. ad Platin. in Pelagio.
o c. 16. li. 2. Animaduer- sio

abſentibus, factione Vrbs, Italiaq. tota ab
Orientali Imperio deficeret, ac ſe finitimis
barbaris traderet. Sed de his ſatis: diſcu-
tiamus potius aliam huc pertinentem quæ-
ſtionem. An ſcilicet in ijs, quæ mixta ſunt,
ſe ingetere poſſit eccleſiaſticus magiſtratus,
vtpuța in crimine vſurarum. Quod, licet cõ-
muni doctorum conſenſu, teſte Didaco p
Couarruuias, ſit mere eccleſiaſticum, vt
iam expoſuimus q, idem tamen Didacus r
conatur probare non eſſe, atque ideo cenſet
eius cognitionem inter ſeculares, & laicos
ad iuvicem laicum poſſe pertinere, ſiue ſit
quæſtio iuris, ſiue facti, eumdemq. magi-
ſtratum ciuilem rectiſſime hac de cauſa in-
ter ſibi ſubditos cogniturum. Verum, ſi quæ- 51
ſtio iuris eſt (vt ſi dubitatur, an contractus
ſit vſurarius) cognitionem eſſe iudicis ec-
cleſiaſtici communiter ſ vtriuſque iuris in-
terpretes, quidquid dicat Didacus, aſſeue-
rarunt. Si vero facti erit quæſtio (vt ſi non
dubitatur contractum eſſe vſurarium, ſed
conſtet manifeſte, & agatur ad reſtitutio-
nem vſuræ) tunc poſſe quoque laicum ma-
giſtratum pœnis afficere vſurarium Baldus
ait t, quem communiter cæteri ſequuntur,
adſtipulante Blanco u in ſuo de compro-
miſſis tractatu, & eodem Didaco x, eamq.
communem fatentur Abbas y, & Alexan-
der z, & alij, quos recenſet Iulius Clarus a,
qui tradit inſuper, iudicem laicum non poſ-
ſe de contractu vſurario principaliter in iu-
dicium deducto, cognoſcere, poſſe tamen,
quando incidenter opponitur per modum
exceptionis, etiam ſi quæſtio ſit iuris, vt
Guido b Papa ex communi interpretum
ſententia profitetur. Sed quæret aliquis, ſi
crimen vſurarum non eſt mere eccleſiaſticũ,
vt voluit Didacus c Couarruuias, quòd ve-
titum non ſit lege ſupernaturali, vel non
fuerit lege tantum Pontificia, aut naturali
ſimul, & Pontificia prohibitum, quare di-
citur eſſe eccleſiaſticum crimen, cùm mere
ciuile, ſiue temporale dici deberet? Reſpon-
deri vtique poteſt, ita vocari, quia ciuiles
legumlatores, etiam Chriſtianam religio- 52
nem profitentes, huius criminis coercitio-
nem penitus neglexerunt, immo partim
eius vſum approbauerunt, vt videre eſt in
pluribus Cæſareis conſtitutionibus d. Inter
quos Iuſtinianus, & ipſe vſuras taxauit e
pro qualitate perſonarum, maxime in traie-
ctitijs permittens centeſimam, cæteros ve-
ro homines voluit dimidiam tantummodo
centeſimæ vſurarum nomine poſſe ſtipulari,
quæ centeſima dicitur, quia cẽteſimo quo-
que menſe vſura ſorti æquatur, etſi vir do- 53

p lib. 3. reſolut. c. 3.
q ſup. c proxim. in fi.
r in d. c 3. verſ. ego vt libere quid.
ſ Iaſ. conſ. 153 n. 2. li. 4 Dec. cõſ. 190 n 3 Soc. cõſ. 88 n. 23. li. 4 Alciat. ad c. 2. nu 77. de off. ord. Iul Clar in pract. crim. q. 37.
t ad l. quoties circa fi. C. de iudic.
u fol. 94. n. 9.
x d c 3. ver. vtcunque. & in 2 p t lib. 4 3. d. c 6. n. 19
y ad c. cũ ſit gener. n 17.
z ad d. l. quoties.
a in d. q. 37.
b in cõſ. 180 nu. 2.
c d c. 3. d. verſ. ego vt.
d toto tit C. de vſuris, & tit. de naut. fœnore.
e in l 26 §. ſuper vſurarum. C. eod. de vſur.

ctiſſimus, & omnium ſui temporis ſubtiliſſi-
54 mus Ioannes Manutius præceptor meus ſo-
lebat, ſi bene memini, dicere, vſuras non
prohiberi, fœnus quidem ſemper viſum eſſe
odio dignum propter lucri auiditatem, &
quia ab æquitate aliquanto diſcrepat. Fœ-
nus enim in pecunia conſiſtit, aut ex ea
prouenit, quæ per ſe ſterilis eſt, & natura
55 nihil parit. Vnde Seuerus, & Antoninus
Cæſares Iuliano reſcripſerunt f, vſuras pe-
cuniæ fœnebris, citra vinculum ſtipulatio-
nis peti non poſſe: ſecus vero in vſura, ſi ad
alium contractum, præter ſortem, aliquid
officio iudicis, non lucri cauſa accedat: quod
enim creditor propter debitoris moram cõ-
ſequitur, vſura eſt, non fœnus, & æquiſſima,
56 ſicut fœnus odioſum. Quod licet tale eſſet,
ita vt citra vinculum ſtipulationis minime
peti poſſet, tamen ex pacti conuentione ſol-
ui, neque vt indebitum repeti poſſe, neque
in ſortem accepto ferendum eſſe g voluerũt.
57 Quare neceſſarium fuit, vt Romani ipſi Pon-
tifices pluribus conſtitutionibus aduerſus
vſurarios, & Principes laicos, qui ſuos ſub-
ditos aliqua ex parte defendebant, prouin-
ciam hanc, ſcelus ſcilicet hoc puniendi, ſu-
ſciperent, tuerenturq. cenſuris eccleſiaſti-
cis; hincq. inualuit ab antiquo tempore ſta-
bilis conſuetudo, quòd huius criminis coer-
citio ad iudices eccleſiaſticos, etiam con-
tra quoſcumque laicos, ſpectet: quaſi cri-
men hoc, etſi mere eccleſiaſticum non eſt,
eccleſiaſticum tamen dici vere poſſit: quòd
iam ab initio naſcentis Eccleſiæ leges Pon-
tificiæ illud prohibuerint, Cæſareis conſtitu-
tionibus id permittentibus, immo probanti-
58 bus. Inter mixtas quoque cauſas connume-
rarur adulterij crimen, quamuis Innocen-
tius h putauerit ciuilem eſſe cognitionem,
non æque eccleſiaſticam, ſi adulter ſit de
iuriſdictione magiſtratus ciuilis. Huius ſen-
tentia Alciato i viſa eſt rectiſſima, ſed nos
& publice in ſcholis, & ſcriptis oſtendimus k
veriorem eſſe contrariam ſententiam, quæ
communis eſt, & ab alijs omnibus recepta,
vel ipſo aſſeuerante l Alciato, hancq. fre-
quentiori calculo probatam teſtatur m Di-
dacus. Cùm, ſi agatur de adulterij crimi-
ne, quoad tori ſeparationem, non n poſſit
vllo prorſus modo ciuilis magiſtratus ſe ibi
interponere: & ita omnes ſentire dicunt
Decius o, & idem Didacus p, quod quoti-
die fieri videmus, & experimur. De concu-
binatu dubitatur: Gofredus, quem citat q
Abbas Panormitanus, tenet concubinatum
eſſe crimen mere eccleſiaſticum, & in con-
ſequentiam eius cognitionem, & animad-
uerſio-

f in l. 3. C. eod. de vſu.
g d. l. 3. in fi.
h ad c. tuæ. de procura.
i ad c. 1. nu. 18. de off. or.
k c. 9. lib. 1. Animaduer.
l ad d. c. 1.
m epit. 4. li. Decr. p 2. c. 7. §. vlt. n. 10
n d. cap tuæ. de procur.
o conſ. 212. nu. 2.
p d c. 7. § 6. nu. 8.
q ad c. cum ſit generale. n 35. de foro compet.

uersionem ad ecclesiasticum magistratum
pertinere, non item ad ciuilem. Iulius Cla-
rus [r] in sua praxi criminali dicit opinionem
hanc, quæ & communis est, proculdubio
procedere, si admittimus concubinatum iu-
re ciuili non esse delictum: secus vero, si eo-
dem iure concubinatus prohibetur. Hoc
enim casu esset communis fori, & hic est dif-
ficultatis cardo. Sed memini me aliquando [s]
dixisse, erroneam esse opinionem existiman- 59
tium, sufficienter colligi ex Martini Iuriscon-
sulti responso concubinatum esse licitum,
cùm rectius dixissent non fuisse punitioni
subiectum: nam etsi dicit, concubinatum
extra legis pœnam esse, non sequitur licitũ
esse, non enim omnia, quæ fieri permittun-
tur, licita sunt, etsi concubinæ nomen apud
veteres Romanos esset honestum, perinde 60
quasi ac vxoris: plenior tamen vxoris, quàm
concubinæ honor: nam Vlpianus dicebat [t], 61
inter concubinam, atque vxorem, nisi in
dignitate, nihil interesse. Et veræ vxores 62
quandoque concubinæ dicebantur: sed con-
cubinæ vxores non vocabantur, propterea
quòd absque dotalibus instrumentis, cæte-
risq. solemnitatibus à iure ciuili inuentis [u]
fuissent nuptiæ contractæ, non enim satis
est, vt fœmina vxoris nomen adipiscatur,
quòd sit sequutum matrimonium, sed ne-
cesse est dotalia quoque interuenisse instru-
menta [x], vt latius declaraui in libris [y] meis
Animaduersionum. Permittebatur ergo cõ-
cubinatus, hoc est matrimonium illud, quod
absque dotalibus instrumentis, & solemni-
tatibus à iure introductis fiebat, licet po-
stea Iustinianus in quadam sua Nouella [z] 63
constitutione huiusmodi matrimonia ab ijs,
qui maximis præstant dignitatibus, exce-
ptis sibi subditis barbaris, qui sunt illustri-
bus inferiores, contrahi prohibuerit. Nec 64
alia, quòd sciam, extat ciuilis constitutio,
qua interdictus sit concubinatus. Verum, 65
si crimen dicitur ecclesiasticum, vel ex eo,
quòd sola lege [a] Pontificia sit prohibitum,
sequitur necessario, vt concubinatus crimen
sit mere ecclesiasticum: ac proinde solus
ecclesiasticus sit eius iudex competens, nisi
accidat in viro in maximis dignitatibus cõ-
stituto, sicut, qui illa Iustiniani [b] Nouella
comprehenduntur, hocque casu videretur
mixtum, & communis fori, & esse locum
præuentioni. Concubinatui succedit pessi-
mum illud, & tam abominabile flagitium,
quod cõtra naturam recte appellatur, quod
viris orbis terrarum dominis, etsi parum
religiosis, vti Constantio Cæsari Ariano, 66
exosum adeo visum est, vt is terribilem, sed

r d. q. 17.
s in c. 11. eo. li. Animadu.
t l. item legato. §. pen. ff. de legat. 3
u c. omnib. §. vlt. cum seq d 34. & in Iustiniani Nouell. 12. sub tit. de incestis nup. §. vlt.
x Nouel. 18. sub tit de triente & semisse.
y in d. c. 11.
z Nou. 117. sub ti. vt lic. matri. vel auiæ. § quia vero.
a Didac. in d. c. 3. vers. ergo vt lib. 3 variar. reso.
b d. Nouell. 117.

delicto conformem, ediderit de eo sanctio-
nem, cuius verba libenter subijciam, vt si
qui sint, qui tam graui, & teterrimo crimi-
ne conspurcati sint, plane intelligant, non
solum Dei maiestatem se offendere, cuius
oculis omnia nuda, & aperta sunt, sed etiam
iure ciuili grauem pœnam (capitali enim
nihil grauius) sibi esse constitutam. *Cùm*
67 *vir*, aiunt [c] idem Constantius, cum Con-
stante, *nubit in fœmina viros paritura*,
*quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi
scelus est id, quod non proficit scire? vbi Ve-
nus mutatur in alteram formam? vbi amor
quæritur, nec videtur? iubemus insurgere
leges, armari iura gladio vltore, vt exqui-
sitis pœnis subdantur infames, qui sunt, vel
qui futuri sunt rei*. Quidnam rogo, melius,
elegantiusve dici potuit? redolet equidem
antiquitatem. Sed audiamus quid Alexan-
der Tertius hac de re in Concilio Lateranẽ-
68 si decreuerit [d]. *Quicumque*, ait, *illa incon-
tinentia, quæ contra naturam est (propter
quam ira Dei venit in filios diffidentiæ, &
quinque ciuitates igne [e] consumpsit) depre-
hensi fuerint laborare, si clerici fuerint, deij-
ciantur à clero, vel ad agendam pœnitentiã
in monasterijs detrudantur; si laici, excom-
municationi subdantur, & à cœtum fidelium
69 fiant penitus alieni*. Ex ijs Alexandri verbis
nulli dubium esse potest, quin cognitio hu-
iusmodi sceleris etiam ad iudicem ecclesia-
sticum pertineat. Maior dubitatio est de
sacrilegio: alij enim dicunt [f] mere ecclesia-
sticum, alij mixtum, auctore Mantua [g], at-
70 que ideo locum esse præuentioni. Iulius [h]
Clarus dixit in Mediolanensi dominio esse
vsu receptum, vt magistratus ciuiles, non
item ecclesiastici de sacrilegio cognoscant,
prout in regno Franciæ obseruari attestatur
71 Practica Millei [i], vidiq. ipse ab excellentis-
simo Pedemontano Senatu (cuius est hodie
primus Præses Amadæus de Ponte, vir om-
ni virtutum genere præstantissimus, quod
egregie testantur præclara eius de laude-
mialibus quæstionibus scripta) quendam,
qui in primaria Chierensi ecclesia pixidem
sanctissimæ Eucharistiæ furto subtraxerat,
vltimo supplicio damnari: qua sententia
executioni mandata, eius corpus, vt quotan-
nis mos est, artium, & anotomiæ studiosis
traditum est, vt qui viuens ecclesiæ fuerat
nocumento, mortuus adolescentibus medi-
cinam profitentibus esset adiumento. Ab-
bas vero, quem nostri communiter sequun-
tur, contendit [k] esse mixtum. Idcirco Ioan-
nes Andreæ in additionibus ad Speculato-
rem [l] tradit iudicem secularem capere laicũ
sacrile-

c l 31. C. ad l. Iuliam de adulterijs.
d c 4. de excess. prælat.
e Genes. 19.
f ex c. 8. & 16. de foro comp. Bald. ad auth. clericus C. de epis. & cler.
g cons. 206.
h in praxi crim. q. 37.
i fol. 74. n. 7 facit l. placet & l. si qui in hoc genere. C. de epis. & cler. can. sunt quidã. 23 q 5 c. fin. de pœn. li. 6.
k ad d. c. cũ sit generale. n. 1. de foro compet.
l in rub. de mai. & obe.

sacrilegum ad instantiam iudicis ecclesiastici, non æque auctoritate propria. Ac illud forte est, quod dicere voluit Hostiēsis [m], quòd sacrilegium sit principaliter crimen ecclesiasticum, licet interdum puniatur per secularem iudicem, quando imponitur capitalis pœna [n], quam Ecclesia non agnoscit.
72 Cuius sane sententia non mihi displicet ob causam illam, quam affert Lucius [o] Tertius. *In fauorem*, inquit, *ecclesiæ est introductum, vt malefactores suos, qui sacrilegi sunt censendi, venerabilem locorum rectores possint, sub quo maluerint iudice, conuenire.*
73 Eandem rationem Bonifacius Octauus [p] reddidit, & quod plus est, statuit, vt qui in personam Cardinalium, & familiarium ipsius Pontificis deliquerit, licet ab ecclesiastico iudice castigatus, possit iterum à magistratibus ciuilibus secundum Cæsareas constitutiones puniri. Ex quibus quidem verbis videtur innuere Bonifacius, quòd licet pœna aduersus sacrilegos iure [q] ciuili imposita sit, tamen magistratibus ciuilibus haud licet se in huiusmodi criminibus interponere, sed in fauorem libertatis ecclesiasticæ facultatem facit, vt pœnæ ita constitutæ executioni mandentur: attamen à stylo, quo omnes supremæ vtuntur curiæ, discedere consilium non est. Vltimo criminibus mixtis addunt & crimen sortilegij, quod esse mere ecclesiasticum tradunt nonnulli, quamuis [r] Abbas, quem reliqui fere, teste Iulio Claro [s], omnes sequuntur, dicat esse communis fori: qua in re mihi videtur esse satis recta Geminiani [t], & Barbatij [u], quibus alij frequenter [x] adhærent, distinctio, quod aut sortilegium tale est, quod sapit hæresim manifestam, aut non sapit.
74 Hoc casu cognitio vtriusque iudicis erit, illo autem ecclesiastico tantum, quod videtur constituisse Alexander Quartus [y], dum prohibet hæreticæ prauitatis inquisitoribus, ne de diuinationibus, & sortilegijs se intromittant, nisi hæresim sapiant manifeste, sed iubet eos relinqui suis iudicibus puniendos.
75 *Suis iudicibus*, hoc est seculari, & ecclesiastico. Nam iure ciuili pœna aduersus sortilegos, diuinatores, & maleficos grauissima [z] est, videlicet mortis, & confiscationis bonorum, licet vsu
76 aliter sit receptum Iulij [a] Clari testimonio: namque fustigati ducuntur in publicum cum mitra in capite, & deinde foras eijciuntur. Ex his omnibus oritur difficultas, an scilicet magistratus ecclesiastici, qui in dictis criminibus mixtis iudices etiam aduersus laicos censcantur competentes, valeant eos personaliter capere, aut carcere claudi

m ad d c cū sit generale.
n c. nouit. de iudic.
o d.c. cū sit generale.
p in d. c. fi. de pœn.li.6.
q in l. sacrilegij. ff ad l. Iul peculat. in leg. 1. C. nem lic. sig. salu glo. ad c nonnullis. de iudic.
r ad c.1 n.3 & 4. de sort.
s in verb. hæres. vers. successiue.
t consi 54.
u consil.55. lib 1.
x Afflictus super 1. p. const. regn. rubric. 1. n. 27.
y c. 8 § sane de hære li.6
z l. 5. C. de malefic.
a in d. §. hæresi. vers. successiue in fi.

facere, atque punire, vel contra eos procedere censuris tantum ecclesiasticis.
77 Ista quæstio dissentientes valde habet interpretes, adeo vt post Ioannem Andreæ [b], Petrum de Ancharano [c], Imolam [d], & alios, quos recenset Felinus [e], stet communis opinio, vt non possint eos in custodiam tradere, prout testantur Stephanus Aufrerius [f], & Didacus [g], cùm tamen contrarium longe verius esse ijdem putent, quemadmodum etiam Felinus [h] ipse. Et quamuis illam esse frequentiori calculo receptam sententiam dicat etiam Menchiaca [i], subijcit tamen tantum esse eorum numerum, qui contrariam partem tuentur, vt fere nesciri possit, quæ sit receptior. Quidquid sit, Didacus [k] Couarruuias scribit, quòd vbi, consuetudine legitime præscripta, obtentum esset, vt magistratus ecclesiastici habentes alicuius causæ cognitionem aduersus laicos possent eosdem capere, & carceribus mancipare, talis vsus esset penitus obseruandus, vt Baldo [l] placuit, quem sequitur Ioannes Lupus, vt testimonio eiusdem Didaci [m] quod & sentit Iulius Clarus [n]. Quam consuetudinem in pluribus Hispaniarum diœcesibus inueteratam, Im-
78 perator Carolus Quintus, & Hispaniarum Rex, nec tollere, nec abrogare voluit, etiam si, vt idem ait Didacus, haud raro *in* publicis totius regni conuentibus fuerit rogatus, vt eam praxim aboleret. Item, si iudex ecclesiasticus canonice aduersus laicum criminali iudicio, vel sententiam tulerit, vel cognitionem, & examen culpæ ad punitionem instituerit, iure poterit laicum ipsum capere, & in carcerem trudere: quod facile intelligi potest ex ijs, qui ecclesiasticam tuentur iurisdictionem, atque idem
79 Didacus [o] verum esse probat. Quoad clericos vero, nulli [p] dubium est, si de huiusmodi criminibus fuerint accusati, quin ecclesiasticus magistratus possit eos capere,
80 & in carcerem conijcere. Quòd si executione sententiæ alicuius magistratus ecclesiastici actum sit, vt laicus cogatur soluere eam quantitatem, in qua iuste ab eo iudice damnatus iudicio ciuili fuerit, tunc plane, non posse magistratum ecclesiasticum laici bona capere propria auctoritate existimat idem Didacus, nec ipsius condemnati personam ad rei iudicatæ executionem. Immo potius tenetur auxilium magistratus ciuilis ad executionem implorare. Et hoc pacto intelligi potest opinio existimantium, magistratum ecclesiasticum non posse laicum capere, & in carcerem detrudere, non

b in add ad Spec. in rub. de off. ord.
c d ad c. cū episc. de off. ord. lib 6.
e ad d. c. cū sit generale. n. 22 de foro compet.
f in tract. de potest. eccl. super laicis. nu. 1.
g pract. c. 10 nu. 2.
h ad c. cum sit generale.
i lib. 3. de testam § 22 nu. 17.
k in d. c. 10. nu. 4.
l ad c. significasti. de off. sic. legat.
m in d. c. 10 eod. nu. 2.
n in pract. crim. q. 37. versic. mi.
o in d. c. 10. vers. 2.
p ex d. c. cū Eps. vbi notat. de off. ord. lib. 6.

item,

item, cùm de ipso agitur crimine, alioquin
illusoria esset eorum iurisdictio. Nam, si 81
concedimus, in causis mixtis ecclesiasti-
cum iudicem habere iurisdictionem, fateri
quoque oportet, ea q videri concessa, sine
quibus iurisdictio explicare non potest.
Quòd, si respondeatur, ipsum habere cen-
suras, quibus compellere contumaces po-
test, subijciendum est, non esse de facili 82
ad censuras deueniendum. Immo alia adhi-
benda esse r remedia, antequam ad censu-
ras descendatur, nec tandem contemnan-
tur. Denique, vt omnia, quæ ad axioma
istud pertinent, adamussim inuestigentur,
restat examinanda quæstio illa, an laicus,
qui in adiutorio ecclesiastico ob aliquod
delictum, quod est communis fori, fuit ac-
cusatus, & condecenti pœna imposita ab-
solutus, possit iterum apud magistratum
ciuilem condemnari, qua de re superiori-
bus diebus fui ab amplissimo Cardinali 83
meo, Hieronymo de Ruuere interrogatus:
ille enim, licet quantum in se fuit, semper
enixus sit tueri, non modo libertatem ec-
clesiasticam, & iurisdictionem, sed augere
etiam, ab eo tamen, quod æquum, iustumq.
fuit, discedere inutile, ac turpe semper du-
xit. Nam, cùm de Taurinensi diœcesi qui-
dam de crimine adulterij, apud eiusdem
Cardinalis Vicarium generalem Melchio-
rem Pelettam, virum optimum, nunc di-
gnissimum Chrysopolis Episcopum, & eius-
dem Cardinalis Suffraganeum, fuisset accu-
satus, & causa cognita, condemnatus, iu-
dex laicus illum in ius iterum vocauit, ite-
rumque inquirere, & grauius punire inten-
dit. Negat reus, constanterque conten-
dit non posse se pro vno crimine, ab vtro-
que iudice puniri, petitque à Vicario, vt
causæ patrocinium suscipiat, quasi sua in-
tersit, ne quid ex hoc nouo iudicio de-
trimenti sentiat Ecclesia, qui ea de causa sub
anathematis pœna iudici præcipit, ne vllā
iam iudicato afferret molestiam, appellat
iudex, dicitq. non debere excommunicari,
cùm ius suum tueatur, nec sic impedimento
ecclesiasticæ iurisdictioni, quæ iam functa
est officio suo. Qua de re cum consultus 84
Cardinalis, me, quid iuris esset, interro-
gasset, respondi communem interpretum s
consensum esse pro seculari iudice, videli-
cet in criminibus mixti fori, quamuis iudi-
catum in auditorio ecclesiastico, posse ite-
rum examinari, & puniri in foro tempora-
li, cuius rei rationem afferre solemus illam,
quòd iurisdictio ecclesiastica à laicali est
prorsus seiuncta, & separata. Ideo absolu- 85
tionis sententia in vno iudicio lata non pa-
rit contra aliud rei iudicatæ exceptionem,
licet Didacus, post Ioan. Andræ, Domini-
86 cum, Abbatem, & Aretinum, vere putauerit
communem sententiam esse accipiendam,
quando pœna à iudice ecclesiastico inflicta
non esset sufficiens ad criminis punitionem,
& culpæ mensuram. Ad constitutionem ve-
ro illā t, qua cauetur, ne de his criminibus,
de quibus sit quis absolutus, possit accusatio
replicari: respondemus eam habere locum,
vbi non est omnino separata iurisdictio. Vbi-
87 cumque igitur pro delicti qualitate sufficiē-
ter mulctatus est reus, non potest iterū pœ-
nis affici. Si vero fortiora adminicula habe-
88 ret iudex tēporalis, vt in casu mihi proposi-
to, tunc posset iterum inquirere, & grauius
eum punire. Nam reus ille coram Vicario
confessus fuerat adulterium per annos dun-
taxat quattuor commisisse, & iudex secularis
intendebat probare ipsum per viginti circi-
ter tale perpetrasse delictum, & non adulte-
rij solum, sed & incesti reum esse: propterea
quòd illa, cùm qua in adulterio fuerat depre-
hensus, erat ei cognatione spirituali coniun-
cta. Atque ideo in ea fui sententia, vt magi-
stratus ciuilis posset iterum inquirere, &
grauius punire, cùm aliter puniantur adult-
eri, aliter incestuosi, atque virginum, vidua-
rumq. stupratores, prout alias u ostensum
fuit aperte.

q l. vlt. ff. vl. ff. de off eius cui mād. est iurisd. l. 2 ff. de iurisdict. om. iud.

r c. cum nō ab homine. vbi notātom nes, de iudicijs.

s Abb. ad c. 2. c. tea n. de off. ord. & c. suz. de proc. Bal. ad l. pla cet. C. de sacrosan. eccl. & cons. 260. lib. 3. idem Albas, Are. & Felin. ad c. de his, de accus. Ioan. And. Domin. & Franc. ad c. telien § per hoc de pœnit. lib. 6. Did. lib. 2 var. resol. c. 10 n. 6. Iulius Clarus in § fi. pract. crim. q. 57. n. 11. & 14.

t in d. c. de his, de accus.

u c. 4. in fin. lib. 2. Animaduers.

SVMMA EX CAPITE XIII.

1 *Proprietas est iure humano, non diuino introducta.*
2 *Pauperes, & diuites vna terra effinxit, & sustentat.*
3 *Parisienses recentiores negant temporalis gladij potestatem in summo Pontifice indubitate.*
4 *Vicarij* CHRISTI *summa potentia ex Augustino.*
5 *Ex Augustino apposite colligitur summū Pontificem habere gladij potestatem.*
6 *Animaduertere, est verbum proprium vltimi supplicij.*
7 *Legatus Proconsulis habebat modicam coercitionem: ideo nec atrociter verberabat sontes.*
8 *Alexander Imperator ethnicus honores iuris gladij nunquam vendi passus est.*
9 *Ius gladij à legibus accipitur.*
10 *Merum imperium est gladij potestas.*
11 *Gladio feriri, est morte affici.*
12 *Excommunicatio gladius ecclesiasticus dicitur.*

13 *Sacerdotes legis antiquæ vsi sunt materiali gladio.*

14 *Samuel in Agag Regem: Elias in prophetas, ac in alios viros: Eliseus in pueros irrisores: Ioiada in Athaliam Reginam capitalibus pœnis animaduerterunt.*

15 *Petrus Apostolus in Ananiam & Saphiram proprietatis reos, temporali gladio vsus est.*

16 *Petrus Apostolus Malcho auriculam abscidit.*

17 *Ex verbis* CHRISTI *aperte gladij temporalis potestas pro Ecclesia colligitur.*

18 *Per hæc verba dicta à* CHRISTO *Petro: reconde gladium tuum in vaginam, non abijciendum, sed in opportunum vsum esse seruandum gladium Saluator innuit.*

19 *Permittit Saluator Petrũ vti gladio aduersus seruum Pontificis, vt discipulos ad pericula promptos redderet. Ex Sancto Leone.*

20 *Pro vtroque gladio potestatem spiritualem, & temporalem accipi, auctores sunt plures grauissimi viri.*

21 *Imperium ab Ecclesia dependet.*

22 *De necessitate salutis credendum est summum Pontificem vtramque potestatem habere, imperiumque mundanum ab Ecclesia dependere.*

23 *Papa potest quemquam in quocumque loco in ius vocare, quia vbique est dominus. Ex Bart.*

24 *Papa omnia potest, ex pluribus Iurisconsultis vtriusque scholæ.*

25 *Papa est Rex seculi. Ex Tertulliano.*

26 *Maior est spiritualis potestas, quam possidet Papa, ergo & minorem.*

27 *Summus Pontifex regna Christianorum ab infidelibus occupata, cui vult, recuperanda, & possidenda concedit.*

28 *Iniuste spoliatis semper repetere, & bello quærere amissa licet.*

29 *Papa nouas Prouincias, quæ* CHRISTUM *non agnouerunt, potest, cui liberit, iure adiudicare.*

30 *Alexander VI. summus Pontifex Occidentales noui orbis prouincias Regibus Hispaniarum, vt in* CHRISTI *fide promouerentur, dono dedit.*

31 *Philippus Rex Catholicus Hispaniarum, omnium Regum, qui sunt, quique fuerunt, maximus, ac potentissimus, fidei nostræ augmentum studiose curat.*

32 *Populi non sunt ad fidem suscipiendam cogendi, sed euangelio persuadendi.*

33 *Principes Prouincias infideles auctoritate papali possidentes populos ad fidem Christianam compellunt, vt nonnulli consueuerunt.*

34 *Iuste possidet Princeps, cùm papali auctoritate possidet.*

35 *Infideles de iure gentium iurisdictionem habent.*

36 *Iurisdictio de Prouincijs infidelibus in fideles per* CHRISTI *aduentum est translata. Ex Hostiensi.*

37 *Regni mundani administratio Petro, & successoribus à Saluatore* CHRISTO *fuit concessa.*

38 *Papa Imperatorem, & cæteros Principes instituit, & priuat imperio, & iurisdictione.*

39 *Zacharias Pontifex Childericum Gallorum Regem solo ignauiæ prætextu regno deposuit.*

40 *Beatus Innocentius Papa Arcadium Imperatorem: S. Ambrosius Theodosium Magnum anathemati subiecerunt.*

41 *Varij summi Pontifices varios Imperatores, & Reges imperijs, & regnis priuarunt.*

42 *Elizabetha Stuarda Anglorum tyranna perditissima, & impijssima fœmina.*

43 *Elizabetha Stuarda patris incestuosa filia, & neptis fuit, id est soror matris suæ, & filia sororis.*

44 *Sixtus Quintus Regem Nauarræ, & Principem Condensem excommunicauit, ac iurisdictione spoliauit.*

45 *Imperium Romanum à Græcis in Germanos auctoritate Apostolica translatum est.*

46 *Electores Romani imperij à Papa creati sunt.*

47 *Papa confirmat, ac reijcit electum Imperatorem.*

48 *Emanuel Imperator Constantinopolitanus ab Alexandro Tertio vniri imperia petit.*

49 *Gregorius Decimus Michaelem Palaologum in imperio confirmat.*

50 *Gregorius Decimus, & Clemens Sextus electores imperij ad electionem Imperatoris compulerunt.*

51 *Regnum Galliarum antiquissimum, & opulentissimum.*

52 *Ex Hieremia aperte colligitur gladij temporalis potestas in Ecclesia.*

53. Ani-

53 *Animaduertenda, & explodenda glossa erronea, quæ dicit Zachariam Papam Childericum deposuisse consensu, & auctoritate procerum Gallicanorum.*

54 *Pipinus pater Caroli Magni virtute illustris.*

Explicatur cap. nouit. de iudicijs.

55 *Reges Angliæ pro his, quæ in Gallia possederunt, Gallorum Regis iurisdictioni subiecti fuerunt.*

56 *Rex Angliæ coram Rege Gallorum parricidij accusatur, in ius vocatur, & ijs, quæ in Gallia possidebat, priuatur. Videas casum.*

57 *Rex Angliæ apud Pontificem Romanum Regem Gallorum fracti fœderis reum facit.*

58 *Magis, & minus non faciunt quid differre specie.*

59 *Causam fœderis cognoscere, est summi Pontificis.*

60 *Summus Pontifex etiam de præcedentia quæstiones definit.*

61 *Sixtus Quintus, quindecim congregationes Cardinalium erexit negotiorum publicorum causa.*

62 *Cardinales Gesualdus, Cremonensis, Veronensis, Montis Regalis ac Borromeus laudantur.*

63 *Congregatio rituum de præcedentia, quā vocant, de diuinis officijs, de festis diebus, sanctorumq. canonizatione cognoscit, quo ad cæremonias.*

64 *Iudex, de quo Deus ad Moysen in Deuteronomio cap. xvij. est summus Pontifex hodie, sicut sacerdotes Leuitici sunt Cardinales.*

65 *Rex Gallorum summo Pontifici etiam in temporalibus est subiectus.*

66 *Ad summum Pontificem pertinet filios eius, qui superiorem non recognoscit, legitimare.*

67 *Vacante regno per mortem eius, qui superiorem non recognoscit, Papa succedit.*

68 *Pedum Pōtificis maximi exosculatio signum euidens est subiectionis.*

69 *Pedum osculum soli Romano Pontifici debetur.*

70 *Papa habet ius in temporalibus vbicumque, quantum salutis nostræ necessitas exigit. Ex Ioanne de Turrecrem.*

71 *Potestas spiritualium conuenit summo Pontifici secundum immediatam institutionem, & executionem: temporalium vero secundum immediatam institutionem, non autem executionē, exceptis quibusdam casibus. Ex Augustino Triumpho.*

72 *Per hæc verba: Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo: ostenditur iustitia legalis, per quam redditur cuique, quod suum est.*

73 *Ecclesia Principibus tributa distribuit iure diuino, & humano pro ministerio, quod Christianæ Reipublicæ impendunt, sicut militibus sua sunt constituta stipendia.*

74 *CHRISTVS tributum non negauit Cæsari, pro se, & Petro, scandali vitandi causa.*

75 *Quæ laicis clerici per vim soluunt, non officiunt eorum pietati. Colligitur ex dictis Ambrosij.*

76 *Ecclesiarum præfecti omnibus præsunt Principibus, non autem subsunt.*

77 *Moyses CHRISTVM, vt legislatorem: Aaron, vt sacerdotem, repræsentarunt.*

78 *Papa vtrumque officium pro CHRISTO gerit, nempe legislatoris, & sacerdotis.*

79 *Textus S. Augustini vitiosus in Decreto Gratiani sensum vitiat. Videas locū.*

80 *Quod ait sanctus Augustinus de legibus Imperatorum in tractatu sexto in Ioannem cap. primo; non pertinet ad asserendam temporalem in eis iurisdictionem, sed ad conuincendos hæreticos Donatistas.*

81 *Omne ius in scriptis redactum ex legibus, plebiscitis, Senatusconsultis, constitutionibus Principum, Pretorum edictis, responsis prudentum constans, ius Imperatorum, seu Regum, seu Principum dicitur.*

82 *Hæreticis nec ecclesiastica, nec propria bona permittuntur, nec solo Romani vsus.*

83 *Prædium in hæreticum alienatum, si ecclesiam, aut oratorium habeat, fisco addictum intelligitur.*

84 *Euidentia patrati sceleris non indiget clamore accusatoris.*

85 *De manifestis non sunt quærendi testes.*

86 *Delicta tripliciter publicantur, accusatione, denunciatione, inquisitione.*

87 *Accusationem inscriptio, inquisitionem fama, denunciationem fraterna correptio præcedere debet.*

88 *Tergiuersari in notorijs vanum est.*

89 *Ab in ius vocatione omnium actionum initium proficiscitur.*

90 *Exceptiones, & defensiones reorum de iure naturali sunt, ideo numquam adimuntur.*

91 *Exceptio est exclusio eius, quod ad condemnandum reum deductum est.*

92 *Exceptiones malitiosæ tempore à iudice dato expirant.*

93 CHRISTI *de correptione fraterna mãdatum ad iudicialem etiam cognitionem, non tantum ad forum pœnitentiale dirigitur.*

94 *Peccata, quæ palàm fiunt, palàm castiganda sunt; quæ secretò, secretò.*

95 CHRISTVS *correptionis fraternæ formam describens, iecit fundamenta ecclesiasticæ iurisdictionis.*

96 *Appellatione Ecclesiæ comprehenduntur Episcopi.*

97 *Sancti ethnicis vi potius, quàm sponte obtemperarunt.*

98 *Primitiua Ecclesia non habuit pœnas cruentas, sed excommunicauit delictorum compertos.*

99 *Episcopus in primitiua Ecclesia fuit iudex clericorum, & illius Reipublicæ caput, & Princeps.*

100 *Leo Imperator capite plecti paganos statuit.*

101 *Iniusti Principes solius iniquitatis prætextu possunt à summo Pontifice excommunicari, ac dominijs, & iurisdictionibus priuari.*

102 *Omnes Christiani, ratione peccati, coram Romano Pontifice possunt conueniri, seruata forma de correptione fraterna à* CHRISTO *tradita.*

103 *Principes Papæ, tamquam membra capiti, de se rationem reddere tenētur.*

104 CHRISTI *religio non intendit priuare homines iure suo, vt patrum in filios, & dominorum in seruos potestate, & huiusmodi.*

105 *Imperium Principum, & subditorum obedientia à Deo sunt.*

106 *Conditionis æqualitas pugnas, & rixas gignit.*

107 *Plures status dominantium, & seruientium creauit Deus, vt tollerentur dissidia inter homines.*

108 *Vocare ad pileum est seruos ad libertatem inuitare. Ita apud Romanos.*

109 *Petrus, & Paulus efficaciter, & distincte reuerentiã erga magistratus præceperunt in eorum epistolis, vt sese, ac* CHRISTI *religionem purgarent apud maleuolos, temerariosque iudices.*

110 CHRISTVS *non venit regnandi causa temporali dominio, sed vt mundum saluum faceret.*

111 CHRISTVS *subiectus fuit Pilato, quia voluit, non quia debuit.*

De Ecclesiastica potestate in ijs, quæ sunt mere profana, seu temporalia: & quid sit habere gladij potestatem. Cap. XIII.

MAIOR insurgit dubitatio de ijs, quæ sunt omnino profana, ciuilemque omnino respiciunt iurisdictionem, & à sacris sunt penitus distincta: siquidem Nicolaus Papa [a] Primus dicit CHRISTVM, actibus proprijs, & dignita- a c.6. d.96.
tibus distinctis officia potestatis Pontificiæ, & Imperialis discreuisse: atque ideo Imperator iura Pontificatus minime arripuit, nec Pontifex nomen imperatorium vsurpauit. A quo non dissentit Gelasius, qui haud obscure fatetur, duo [b] esse, quibus principa- b in cap. 10 ead. dist.
liter mundus regitur, auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas. Idem dicere voluit B. Augustin. in Ioannem scribens [c] c ad cap. 1. tract. 6. de quo in c. 1. dist. 8.
sic. *Quo iure defendis villas Ecclesiæ? diuino, an humano? Diuinum ius in scripturis diuinis habemus: humanum in legibus Regũ, vnde quisque possidet: quod possidet: nonne iure humano? nam iure* [d] *diuino Domini est* d Psal. 25.
terra, & plenitudo eius. Pauperes, & diuites vna terra supportat: Dominus de vno limo [e] e Genes. 2.
fecit & pauperes, & diuites. Iure ergo humano dicitur, hæc villa est mea: hic seruus est meus, hæc domus mea est. Iura autem humana, iura Imperatorũ sunt. Quare? quia ipsa iura humana per Imperatores, & rectores seculi Deus distribuit humano generi. Item tolle iura Imperat. & quis audet dicere, hæc villa est mea, meus est iste seruus, hæc domus mea est? Francisc. Duarenus scribit [f], gladij f in lib. 1 de sacris ecclesiæ ministerijs. c. 4.
ius, & imperiũ nõ habere sacerdotes, sed magistratus ciuiles, quòd dixerit CHRISTVS *Regnum meũ non est de hoc mundo, & Reges gentium dominantur eis, vos autẽ non sic.* Nã & Petrus præcepit eis, vt pascant gregẽ non dominantes. Inde Hieronymus ad Nepotianum, *Episcopi,* inquit, *sciant se sacerdotes esse, non dominos.* Itaque dicuntur non habere territorium, nec prehendendi, summouendive facultatem, magistratibus quibusdam Romanis non dissimiles, qui, vt Gellius ait, vocationem habebant non prehensionem. Quidam recentiores [g] Parisienses. g ad c nouit. de iudic.

Si pec-

Si peccatum, inquiunt, *tribuit iurisdictionem externam Papæ, quis non videat, omnia fere ad eius forum trahi? Quod si vbi de pace, vel iuramento obseruãdo agitur, addas, quodnam ab eius foro excipietur? nonne iurisdictio Principis absorpta erit?* quasi inferre velint, Ecclesiæ potestatem consistere in ijs tantum, quæ spiritualia sunt, & animæ salutem respiciunt, non æque in alijs, quæ ad corporis vtilitatem, seu detrimentum attinent, vel etiam in temporalibus, quatenus ad spiritualia, & ad spiritualem finem consequendum ordinantur, vt placuit Francisco Vargas [h], cui directiua potestas dicitur, item extraordinaria, directrix tamen, moderatrix, atque architectonica, cùm ad spiritualem finem assequendum sese referat. Immo nulla est Ecclesiæ potestas: nam si aliquid haberet potestatis, præesset alijs, non subesset, cùm tamen Apostolorum Princeps [i] nos subiectos esse omni creaturæ iubeat, siue Regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Apostolus [k] vero omnem animã potestatibus sublimioribus adeo subditam esse voluit, vt pronunciauerit eum, qui aliter facit, Dei ordinationi resistere, quia resistit potestati, quæ nõn, nisi à Deo, est. *Quæ enim sunt*, ait, *à Deo ordinata sunt*. Quid Petrum, quid Paulum, quid alios quærimus? CHRISTVS ipse fatetur [l] regnum suum non esse de hoc mundo. Vnde bene canit Ecclesia.

Hostis Herodes impie,
CHRISTVM venire quid times?
Non eripit mortalia,
Qui regna dat cælestia.

Sunt & his similia non pauca, quibus oppugnantes veritatem, & iurisdictioni ecclesiasticæ prorsus aduersantes, erroneam hanc opinionem accommodate defendere arbitrantur, circa quod toto aberrãt cælo. Quod B. Augustinus demonstrat [m] illis verbis. 4 *O mira potentia, & ineffabilis gratia Saluatoris! quis plebeium piscatorem Apostolorum facile crederet Principem, & Regibus obsistere? Reges sanctificare? regnis omnibus imperare? mundum refrænare legibus? dæmonem calcare pedibus? iubere virtutibus? cælum hominibus aperire, cùm velit, claudere, cùm placeret? conuersis donare, negare peruersis? merita mundi cognoscere? culpas, & crimina hominibus relaxare?* Hæc Augustinus. Quis vnquam efficacius, aut elegantius potuit vniuersam ecclesiasticam iurisdictionem, quæ spiritualis est, mixta, temporalis, mixti, meriq. imperij breui compe-

h in resp. de Episc. iurisd. confirm. 10.

i in epist. 1.

k Rom. 13.

l Ioan. 18.

m in serm. quodã Apost. Pet. & Pauli incipiente: Fortis, & humilis.

dio complecti, & in vnum quasi fasciculum
5 constringere? Quid est, Regibus obsistere? regnis omnibus imperare? mundum refrænare legibus? nisi gladij habere potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines? quod esse merum imperium
6 dixit [n] Vlpianus. Animaduertere enim proprium est verbum vltimi supplicij, eiusdem Vlpiani [o], Macri [p], & Venuleij [q] Iurisconsultorum testimonio, qui testantur decuriones, & his similes magistratus non posse quemquam vltimo afficere supplicio, neque etiam Legatos Proconsulis: proinde, quòd maiorem animaduersionem exigit, re-
7 mitti debere ad Proconsulem. Neque enim Legatus animaduertendi, coercendi, vel atrociter verberandi ius habet, sed modicam [r] tantum coercitionem, licet interdum datus sit cum gladij potestate, vt de Gordiani Proconsulis Africæ filio, & Legato, refert Capitolinus [f], ac de Alexandro Imperatore Iulius Firmicus, quòd, scilicet, sæpe fecerit iudices ius gladij habentes. Vnde Lampridius [t]. ait. *Honores iuris gladij*
8 *numquam vendi passus est*. Maius est ius gladij, quod & à legibus accipi, Sanctus
9 Augustinus [u] scribit, quia non iure magistratus competit, vt ea, quæ sunt iurisdictionis, & imperij [x], quod est potestas, quæ iure proprio magistratus competit: sed (vt Cuiacius [y] ex Zonara definit) coercendorum facinorum potestate [z] lege data, atque
10 finita, quæ merum imperium tradit. Cui ergo datur mèrum imperium, dicitur ius, siue potestatem gladij dari: quoniam hæc sola eripiendæ vitæ ratio plerumque ei lege permittitur. Et quanquam olim in eum, qui damnatus erat, vt gladio interficeretur, animaduerti gladio oportebat, non securi, vel telo, vel fusti, vel laqueo, vel alio instrumento; proinde nec liberam mortis facultatem ei concedendi ius Præsides habe-
11 rent: Diui tamen fratres, auctore Vlpiano [a], aliter rescripserunt, permittentes damnatis liberam mortis facultatem. Ex quo infero, quòd gladio feriri dicitur, qui mortis pœna afficitur: nec quidquam refert, quoquo modo in eum animaduertatur. Hinc confirmatur dubium, an Ecclesia ius hoc, siue potestatem gladij habeat: & videtur dicendum, non habere secundum illos, quia Apostolorum Princeps [b] dixit, esse Regi tamquam præcellenti, & ducibus, veluti ab eo missis, obtemperandum, quòd vindices sint malefactorum: & Deus ipse per Prophetam ait [c]. *Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur, & viuat.*

n in L. 3. ff. de iurisdict. omnium iudic.
o in l. 11. §. vlt. ff. de pœnis.
p in L. 12. eo.
q in l. 11. ff. de off. proc.

r L. 1. in fi. & l. vlt. ff. de off. eius.

f in Gordia.

t in Alexan.

u epist. 61.

x L. 1. ff. eod. de off. eius.

y vlt. obser. lib 21. c 10.
z l. 1. C qui non poss. ad libert. perue.

a in L. 8. in prin. ff. de pœn.

b Id. c. 2. ep. I c. c. 4. in Archiepiscopatu, de rapto. c. sententiã sanguinis. ne cler. vel monach. c. occidit 23. q 8 c. legatur 24 q. 2. & c. 41. §. his ita. 2. q 7.

Quibus planum est, Ecclesiam mitem, & 12
placidam in contumaces, & malefactores, non materiali gladio, sed spirituali, videlicet interdictis, suspensionibus, & excommunicatione [d] animaduertere, quæ vulgò gladius ecclesiasticus appellatur, & à Prospero Aquitanico [e] excommunicationis ferrum: sic ius ferri, potestas gladij Lucano, &
Papinio, teste Cuiacio [f], dici videtur. Quid- 13
quid tamen sit, non est dubium, vt suo loco aperiam, quin sacerdotes nostri gladij ius habeant, sicut etiam sacerdotes antiquæ le-
gis, quæ Ecclesiam nostram adumbrabat: 14
eo namque vsus est Samuel Propheta [g] in Agag Regem, Helias [h] in quadringentos prophetas Baal, quos cùm idolis seruientes, cælestis ignis, absumptiq. holocausti miraculo superans, confudisset, apprehendi iussit, apprehensosq. & ad torrentem Cison ductos, ad vnum interfecit: & idem Helias [i] iubens ignem è cælo descendere, & semel, atque iterum quinquaginta viros deuorari faciens. Hac potestate vsus est & Eliseus [k] in quadraginta duos pueros irrisores: Ioiadaq. sacerdos [l] in Athaliam Reginam: ait enim. *Educite eam extra septa templi, & quicumque eam secutus fuerit, feriatur gladio*. Tum subiungit. *Non occidatur in templo Domini*. Et iuxta palatium interfecta est. Sunt & alia eiusdem generis exempla, quibus clare pater, sacerdotes gladio hoc in facinorosos homines vsos fuisse. Sed video maleuolos homines, qui cùm veritatem cognoscant, & cognoscere dissimulent verum est, inquiunt, veteris legis sacerdotes gladium tractasse, non æque legis nouæ, quæ CHRISTI est: omnia enim in figuris, vt ait Apostolus [m], contingebant illis, quæ per mortem ipsius sublata sunt. O infelix astutia! Tantumne deseris lucem consilij, quisquis es, & veritatis, & in profana versutia demergeris, vt hoc dicas? Quid dices, si contrarium verius
esse demonstrabitur? Nonne Petrus Aposto- 15
lorum Princeps, & CHRISTI Vicarius in Ananiam [n], & eius vxorem Saphiram, qua conscia ille fundum vendiderat, & partem pretij mentiendo, Apostolis occultauerat,
hoc gladio animaduertit? Nonne & idem 16
Petrus [o] auriculam Malcho Principis sacer-
dotum seruo amputauit? Quid præterea 17
sibi volunt illa verba apud Lucam [p]? *Quãdo misi vos sine sacculo, & pera, & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: nihil. Dixit ergo eis, sed nunc, qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non babet, vendat tunicam suam, & emat gladium. At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladij hic. At ille dixit eis: Satis est*. Hactenus Lucas. Nonne ij duo gladij, quos satis esse dixit CHRISTVS, iurisdictionis vtriusque symbolum referunt? quorum vsum, vt rebus alijs omnibus præferrent, iussit CHRISTVS, vt deposita tunica, vel potius pretio distracta, gladium
18 conquirerent, aut emerent. Nec aduersantur verba illa [q]. *Reconde gladium tuum in vaginam*: quasi velit dicere Petro, hanc non habes gladij potestatem: quo loco mihi mirum in modum placet Optati [r] Mileuitani interpretatio, scilicet CHRISTVM non iussisse Petro, vt gladium, quem euaginauerat, abijceret, sed vt reconderet in vaginam, quasi dixerit, in aliud opportunum tempus seruandum, ne forsan Apostolus, magistrum vlciscendo, ipsius passioni esset impedimento. *Calicem*, ait, *quem dedit mibi pater, non vis, vt bibam illum?* At vero (vt F. Angelus [s] Camers à Rocca, Augustinianus, Theologusque eruditus in sua Bibliotheca Vaticana animaduertit) cùm discipuli aduersus tribunum, & Iudæorum turbam in CHRISTVM irruentem, quoniam Verbi diuini ictu retrocessisset, ac in terram cecidisset, animos sumpserunt, atque armis rem gerere cogitantes, à magistro sciscitati sunt, velletne perterritæ turbæ vi obsisti hisce verbis [t]. *Domine, si percutimus in gladio?* nonne Dominus, nihil ad hæc respondens, gladij potestatem noscitur perspicue asseruisse? nonne id silentium à gladij materialis tractatione Ecclesiam non abhorritutam designat? eiusq. vsum quandoque interdicendum, ac in opportunum tempus seruandum? Facile etenim fuisset CHRISTO, aut verbo, aut nutu, aut interioti sui spiritus afflatu, discipulos ita interrogantes temeritatis arguere, si illud temerarium ei visum fuisset, aut, ne id tentaretur, omnino prohibere. Tacuit attamen Dominus, quandoquidem passione sua appropinquante, diuini consilij executio non erat gladij terrore turbanda, sed gladius ipse ad aptiorem occasionem (vt Optatus ait) erat seponendus. Ex eo autem, quòd gladium condi iusserit, dicens percussori Malchi Petro, *mitte gladium tuum in vaginam*, vt est apud Ioannem [u], siue, vt tradit Matthæus [x], *conuerte gladium tuum in locum suum*, non infertur (sicuti aduersarij comminiscuntur) gladij potestatem fuisse Ecclesiæ negatam, si hoc pronomen, *tuum*, diligenter perpendatur, sicut idem F. Angelus hanc vocu-lam rectè perpendit, sed tunc non fuisse à

Petro

[d] c. cum ab homine. de judic.
[e] c. ecce au tem. 24. q. 1.
[f] d. c. 30.
[g] 1. Reg. 15.
[h] 3. Reg. 18
[i] 4. Reg. 1.
[k] ibid. 4.
[l] ibidem 11. & Paral. 2. c. 22.
[m] 1. ad Cor. 10.
[n] Act. 5.
[o] Matth. 26
[p] Luc. 22.
[q] eod. c. 26.
[r] li. 3 aduer. sus Parmenianum.
[s] Immed. post litt. Inuentores, de don. Costan.
[t] Luc. 22.
[u] Ioan. 18.
[x] Matt. 26.

Petro euaginandum, qui magistrum suum, redemptionis nostræ mysterium operantem, retardare non debebat, Iudæorum ministros, quos humanæ salutis instrumenta fecerat Deus, vulnetando, aut offendendo: hocque eo magis, quo diuinæ iustitiæ (cui per CHRISTI mortem de originali peccato satisfieri opus erat) Petri facinus cùm aduersaretur, ipse potius, nisi zelo, & simplicitate fuisset excusatus, vt sicarius, eodem gladio puniendus, quàm, vt sui magistri defensor, præmio donandus erat. Idcirco subiungit Dominus. *Omnes enim, qui acceperunt gladium, gladio peribunt.* Petri igitur gladium istum, temporalem iurisdictionem Ecclesiæ esse perspicuum est: nam etsi tunc ipse eam, vt fidelium caput, non repræsentabat, vt qui clauium potestatem, antequam CHRISTVS à mortuis resurgeret, re ipsa non habuerit, ac non prius, quàm ascensurus ad Patrem, ipsi suas oues commendauit, dicens. *Pasce oues meas:* attamen, tanquam Ecclesiæ pastori designato, illa verba conuenire ambiguum non est. Ecclesia præterea, vel habet hunc gladium, vel non habet: si habet, & vaginæ inclusum tenere cogitur, nec potest eum vibrare, & tractare, superuacaneum est proculdubio, eam ita ipsum habere: si verò non habet, quid opus fuit gladium Petri ad gladium imaginarium Ecclesiæ, qui nusquam est, inepte, ac inaniter trahere? At habet, & iure vtitur. Quod posterioribus seculis cum fuerit controuersum, validissimis argumentis à sanctis Patribus conciliatum est. Hoc vero tempore vitia repullulant, & errores misere reuiuiscunt, ita tamen vt sacrosancta Dei Ecclesia nullum ex ipsis sentiat, aut sensura sit detrimentum. Reprehendit itaque Petrum Dominus, non vt ei gladij exercitatione interdiceret, sed ne vitæ suæ esset præsidio, quam pro omnium hominum salute profundere debebat. Idem dicere intendit B. Augustinus [y], dum ait. *At vbi tempus, quo se pati permisit, aduenit, præterquam, quod rixa magis, quàm bellum imminebat, armatos iubet esse discipulos, non vt repugnaret, qui pati volebat, sed vt in potestate habere possessionem suam ostenderet.* Et S. Leo, vt habetur in quodam orationis fragmento. *Mitte gladium tuum in vaginam, quasi diceret. Non enim propterea iussi vos gladios possidere, vt illis ipsis inuasores vlcisceremini. Non est hoc mihi optabile: nam si diceret, & mihi opem ferri vellem, possem rogare patrem meum, & daret mihi plusquam duodecim legiones Angelorum: sed quoniam voluntarie meipsum tradidi, propterea & gladiorum possessionem ad ea significanda, quæ passus sum, vobis indicaui.* Si
19 *enim permisi paululum te, Petre, gladio vti,*
ob eas causas feci, quas prædixi, & vt discipulos ad pericula subeunda promptos efficerem: sed converte gladium tuum in vaginam, quòd mihi fas non est gladijs vti, ad imminentes cruciatus auertendos. Eiusdem sententiæ fuit & S. Titus Bostrenus [z], in eumdem locum. Quòd autem illi duo gladij vtriusque
20 iurisdictionis, spiritualis, & temporalis symbolum referant, censuerunt S. Bernardus [a] ad Eugenium, Beda [b] in commentarijs Lucæ, S. Hildebertus [c] Cœnomanensis Episcopus, Bonifacius [d] Papa octauus, & alij, quos recenset Iosephus Stephanus [e] Valentinus, summe, ac exacte eruditus, Christianæque antiquitatis studiosus, propterea episcopali dignitate meritò insignitus, in libro, qui inscribitur, *De potestate coactiua:* idem pluribus probat Ioannes à Capistrano in suo, *De potestate* [f] *Papæ*, tractatu. Et Ioannes Hieronymus [g] Albanus asserit, votis frequentioribus iuris vtriusque interpretes tenere, Pontificem maximum vtriusque gladij potestatem habere, atque ideo ipsum quoque
21 Impetium ab Ecclesia dependere, & ita de necessitate salutis credi, & teneri firmiter
22 opottere, vt [h] Abbas, Aretinus [i], Bartolus [k], & alij [l] tradunt. Hinc idem Bartolus [m]
23 asserebat, posse Romanum Pontif. in ius vocare quemcumque, & in quocumque loco
24 existentem, quia vbique est Dominus: & posse omnia, modo contra fidem non sentiat, tradunt Socinus [n], Alexander [o], Felinus [p], & Decius [q], quod & sacris canonibus [r] expresse ostenditur. Nec ab re Tertullianus [s] Pontificem maximum vocat Regem
25 seculi. Quid est habere ius gladij, & potestatem? parum siquidem: habent & alij inferiores Principes, habent Marchiones, Comites, habent & quamplurimi Domicelli,
26 seu Barones, quos vocant, in terris, & oppidis suæ ditioni subiectis. Nonne maior est alia potestas, quam obtinet Ecclesia, vel ipsius Princeps maximus Romanus Antistes? cuius primariam, præcipuamque singulari quodam dono, administrationem habet: qua plerunque temporalia, & mere profana coercet, si animarum salus id expostcat? Et hæc illa videtur esse, qua solus ipse sanctissi-
27 mus Papa, ciuitates, Prouincias, & Regna, quæ, cùm antea sub Christianis Principibus, belloq. capta, & occupata fuissent, alicui ex Christianis proceribus potentia, aut fortitudine, aut religione præstanti recuperanda concedere, vt propria, consueuit, vt Bartolus [t],

y 4.104.

z d.c.22.

a lib. 4. de Considerat.

b d. c. 22.

c epist. 40.

d in c. 1. de maiorit. & obed. extrauag. cōmun. e c. 8. nu. 9. cum seqq.

f par. 2. nu. 194 & 225.

g in eodem tract. par 2. nu. 16. cum seq.

h conf. 28. lib. 2.

i conf 59.

k ad l. 1. ff. de requir. reis.

l ad c. nouit. de iud.

m in tract. ad reprimēdam in verbo per edictum.

n conf. 23. volum. 1.

o in conf. 106 vol. 2.

p ad cap. si quando. de rescript.

q in conf. 218. vol. 1.

r in clem 1. vt lit pend. in c. Episcopo 9. q. 3. & c. nolite errare dist. 11

s in li. 1. ad vxorem.

t, u, ad l. liber homo ff. de verb. oblig. ad l. fin. ff de act. emp ad l id quod apud hoſtes. vbi etiã Iaſ ff. de leg. 1

x, y, ad c. Abbate ſane. §. & allegabatur. de re iudic. lib. 6.

z Angelus diſput. ſua, incipit. Renouata genera. Io. de Lignago in tract. de bello Iud. faciſſit etiam, quæ tradit Bar ad l. 1. C de pagan

a 2. 2. q. 10.

b in conſ. 72.

c in repet. regul peccatum, §. q. principali. de regul. iuris. lib. 6.

d ad cap. quod ſuper his de voto.

lus t, Iaſon u, Dominicus x, Philippus Francus y, & alij z communiter tradunt: quod etiam ex alijs cauſis, præſertim conſanguinitatis, nonnunquam factum eſt. Qua in re non mihi diſplicet, quod Caietano a viro doctiſſimo, & Theologo iuxta celeberrimo placuit, vt id accipi debeat, quando videlicet nemo, quod ſciatur, extat, ad quem iure agnationis ciuitates illæ, Prouinciæ, ſeu regna ſpectarent. Nam ſi aliquis reperiretur, vtique illi debitis conditionibus, & pactis eſſent reddenda. Huius rei rationem reddit
ſatis elegantem Oldradus b, quòd à tyranno expoliatis ſemper competat repetitio, & iuſto bello recuperatio. Hinc Anchatanus c, & alij Pontificij iuris interpretes d dicunt, Hiſpanis ius ſemper fuiſſe aduerſus Sarracenos bellum indicendi, ciuitates, Prouinciaſque ab eiſdem occupatas recuperandi. 28
At vero Beatiſſimus Rom. Eccleſiæ Antiſtes non modo ciuitates, Prouincias, & regna, quæ antea Chriſtianam religionem profitebantur, & deinde fuerunt ab infidelibus vſurpata, poteſt, cui libuerit, indubitate concedere, vti recuperet, ſuaq. faciat, ſed ea etiam addicere poteſt, quæ Chriſtianorum nunquam fuerunt, ad Chriſtianæ fidei, & Euangelij propagationem, quæ potiſſima exiſtimatur cauſa, vt impio ritu abrogato; ac in colendis prauiſſime religionibus inueterata conſuetudine, conuictis inanibus, & hominum impia vanitate detecta, inſania ſacrificiorum abolita, ſuperſtitionibus, ac ſimulacris de medio ſublatis, ad veri Dei 29
certam notitiam perueniatur. Quibus ſane rationibus perſuaſus Alexander ſextus anno ſalutis noſtræ 1493. teſte Franciſco Vargas e, amplas illas noui ad Occidentem orbis Prouincias, à Barbaris illis, quos vulgo Indos appellamus, occupatas, Ferdinando, & Iſabellæ Principibus, eorumq. ſucceſſoribus, Hiſpaniarum Regibus eadem ratione addixit, hac conditione, & lege, vt ad Chriſtianam religionem eos reducendos ſtuderent: quod Philippus legitimus eorum ſucceſſor, Rex omnium, qui ſunt, quiq. fuerunt, longe maximus, ac potentiſsimus, exacte 30
præſtat, nec ſolum in ijs, ſed & in alijs, quæ ad Orientem ſitæ ſunt, Regniq. Luſitanorum, hodie Portugalliæ, cui ipſe legitime moderatur, fuerant, nec non in ijs, quæ quotidie inueniuntur, præterquam, quòd religioſos viros, qui Euangelicam doctrinam in vero lumine orbatas Prouincias important (vt nunc faciunt officioſiſsimi Ieſuitæ, qui Sinarum latiſsimum Regnum, cui Regna obediunt, de China vulgò dicta, ingreſsi 31

e in tract. de epiſcop. iuriſd. confirmat. 10.

ſunt) nauibus, commeatu, militaribus copijs, atque omni fauore proſequitur. Nec id vi, armis, aut alia quauis coactione, ſed per
32 Euangelij ſolam prædicationem, vt Innocentius f, Hoſtienſis g, & Antonius h de
33 Butrio fieri debere cenſuerunt: non enim ſunt nationes compellendæ, ſed verbo Dei perſuadendæ, etſi dicunt alij poſſe Chriſtianos Principes, qui huiuſmodi Prouincias ab infidelibus vendicarunt, infideles cogere ad verbi Dei prædicatores ſuſcipiendos, renuentesq. vti contumaces, & inobedientes punire, quod ego verum puto, vbi Euangelium prædicatum ſit. Nam Principes Chriſtiani ex illa acquiſitione omnem omnino iuriſdictionem, ac omne imperium ſibi iure vendicant: non ipſo iure, nec iure belli, ſed
34 Romani Pontificis auctoritate: quare iuſte i dicuntur poſsidere. Etenim, licet Innocen-
35 tius k bene putauerit, poſſe ethnicos habere iuriſdictionem, ſaltem de iure gentium,
36 prout gentes l omnes viuunt, Hoſtienſis tamen recte quoque exiſtimauit, omnem poteſtatem, & iuriſdictionem de iure, & ex cauſa iuſta per CHRISTI aduentum, qui ſummum habet imperium, fuiſſe ad fideles trãſ-
37 latam. Huius vero mundani regni adminiſtrationem, Petro, & eius ſucceſſoribus CHRISTVM commiſiſſe teſtantur m communiter noſtri. Quibus adſtipulatur & Albertus n Pighius in ſua hierarchia eccleſiaſtica. Quorſum iſthæc? Multo maiora poteſt Pontifex maximus, nec præter eum alius
38 quiſquam. Imperatores enim, Reges, alioſq. magnos Principes principatu, regno, atque imperio priuat, nec non alios, cùm libet, in eorum locum ſufficit, ſubrogat, ac gladio, non ſolum ſpirituali, ſed & materiali ſtricto, vice CHRISTI, ſuo munere fungitur. Et licet id non agat, niſi grauiſsimis de cauſis, atque vrgentiſsimis, fidem catholicam, aut Rempublicam Chriſtianam cõcernentibus, magnaq. & prudenti, an expediat, & quando, & quomodo, & per quem id faciendum ſit, deliberatione habita (vti Innocentius o, Baldus p, Franciſcus Vargas q, & alij r memoriæ mandarunt) nemo tamen ſanæ mentis dubitare debet, quin facere valeat, faciatq. cùm opus ſit. Quod pluribus exemplis, & quidem illuſtribus poteſt comproba-
39 ri. Siquidem (omiſsis ijs, quæ geſta ſunt à Zacharia ſ aduerſus Childericum Galliarum Regem, quem, non tamquam hæreticum, aut ſedi Apoſtolicæ rebellem, aut infenſum, aut excommunicatum, ſed vt ignauum depoſuit, abſolutis ſubditis à iuramen-
40 to, Pipinoque regno tradito, necnon, quàm intre-

f, g, h, ad d. cap. quod ſuper his. n. 9. de voto.

i argumento. l. iuſte ff. de acquir. poſſeſſ.

k ad d. cap. quod ſuper.

l e. ius naturale. d. 1.

m ad c. 1. de homic. lib. 6. & ad c per venerabilem. §. rationibus. qui fil. ſint legit. & Butrius ad d. c. quod ſuper his.

n lib. 5. c. 2.

o ad c. ad Apoſtolicæ. de re iudic. lib. 6.

p ad l. fin. in fin. C. de legib.

q in d. tract. de epiſc. poteſt. confirmatione 10.

r gloſ. & alij doctores ad n. 2. ſi de inueſt. feud. inter domin. & vaſſ. Roderic. Zamorren. in tract. de origin. & differentia princip. imperialis. & regalis. p. 2.

ſ cap. 3. 15. quæſt. 6.

intrepide Innocentius [t] Arcadium Cæsarem, & quod fortius est, Sanctus Ambrosius, simplex vnius ecclesię Episcopus Theodosium Magnum à fidelium communione separauerint) Gregorius etiam septimus 41
Henricum quartum imperio priuauit, Alexander tertius Federicum primum, Innocentius III. Othonem, Gregorius nonus, & Innocentius quartus Federicum secundum, Ioannes vigesimus secundus, & Clemens sextus Ludouicum Bauarum eâ ob causam, quam recitat idem Albertus Pighius [u]. Vrbanus quoque sextus Carolum Vngariæ, & Siciliæ Regem. Iulius item secundus Ruuereo sanguine genitus, & Sixti quarti nepos Reges Nauarræ, ob schismatis crimen, regno priuauit, & Regibus Hispaniarum Catholicis tunc viuentibus, eorumq. successoribus illud donauit. Qua sane ratione alij plerique Principes per Rom. Ecclesiæ Antistites correcti, & excommunicati [x] sunt. Sed quid vetera requiramus exempla, cùm nostra tempestate vigilantissimus dominici gregis pastor, Pius quintus Elizabetham Stuardam, Anglorum Reginam, quòd pestiferam Caluini sectam sequeretur, diris petiuerit, eiusq. regnum occupanti permiserit? Quo factum est, vt Philippus Catholicus Hispaniarum Rex, præter eam, quam anno præterito ingentem, ac qua ne maiorem fortasse vnquam Oceanum mare viderit, classem parauit, atque ad reuocandam extremo malo laborãtem insulam sub Apostolicam potestatem misit, aliam instructiorem, & firmiorem cogitet: cui felicitatem ominari piorum virorum est, vt, cuius victoria victi victuri sint, miserrimi nempe populi, diabolicis technis, & imposturis impliciti, impietatisq. tenebris inuoluti sub flagitiosissimæ, ac impurissimæ fœminæ tyrannide, 42
qua nequiorem ex vniuerso hæreticorum inferno seligas nullam: nec enim vsquam legimus, aut audiuimus (nisi apud Augustinum [y] forte, vbi de Pepuzianis hæreticis loquitur) mulierem vllam sibi clauium potestatem sumpsisse, præter Elizabetham Stuardam præsentem, vitiorum cloacam, 43
maximam, maiorumque titulis, ac cognomento indignissimam, nisi Henrici incestuosi patris, vt qui ei, & pater, & auus, & leuir, horribili exemplo fuerit, sicut ipsa soror matris, proh nefas, & sororis filia, necnon sororis Mariæ Bolenæ (quam ipse Henricus stupro polluisse fassus est) soror, & neptis, & priuigna, & alijs monstrosis sanguinis gradibus coniuncta fuit, vt est apud [z] Sanderum. Sed vt, vnde opportune digressi sumus, tandem redeamus, eadem etiam au-
44 ctoritate Sixtus Papa V. non minori ardens desiderio Christianæ reipublicæ, non tuendæ modò, sed & augendæ, initio sui pontificatus, adeo vt perpauci dies intercesserint, postquam CHRISTI Vicarius est renunciatus, duos Henricos, Regem Nauarræ, & Principem Condensem excommunicauit, & spe regiæ successionis Gallicanæ potiundæ deiecit. Quod valde opportunum fuisse perspicitur, cum alter anno superiori misere e viuis excesserit: alter Regno rectore vacante exclusus, armis catholicorum hoc anno,
45 qui est salutis 1589. acerrime vexetur. Hac eadem potestate Rom. Imperium à Græcis
46 in Germanos fuit translatum, dataque ipsis Germanis Principibus facultas eligendi [a] Imperatorem, tribus videlicet ecclesiarum Antistitibus, Maguntino, Coloniensi, & Treuerensi Archiepiscopis: laicis vero quattuor, Bohemiæ Regi, Saxoniæ Duci, Brandeburgensi Marchioni, & Palatino Comiti Rheni. Quamuis glossa opinetur [b], votum Bohemiæ Regis ab initio haud quaquam fuisse necessarium, nisi de electione discordarent reliqui: sibi tamen reseruarunt ipsi
47 sacratissimi [c] Rom. Pontif. electi examinationem, approbationem, inunctionem, consecrationem, & coronationem, vel si electus indignus fuerit, reiectionem. Constat enim [d] ex fide dignis auctoribus, non solum Ema-
48 nuelem Constantinopolitanum Imperatorem bis petijsse per legatos ab Alexandro tertio Rom. Pontifice, vt Occidentale cum Orientali imperio coniungeret, necnon Gregorium decimum Michaeli Palæologo idem Imperium confirmasse, quod ipse ad conci-
49 lium Lugdunense accessisset, eiusq. opera Græci tertiadecima vice ad catholicæ Ecclesiæ vnionem fuissent reuocati: sed eundem Gregorium electores Imperij schisma-
50 te laborantes ad Imperatorem creandum coegisse, protestando, nisi id cito fecissent, à se eorum negligentiam electione supplendam iri: vnde ipsi Rodulphum de Habspurg elegerunt: item Clementem sextum deposito, ac damnato Ludouico Bauaro, per minas, ac terrorem eosdem electores titubantes de creando Imperatore, postquam electorem Maguntinensem Præsulem, quòd eidem Bauaro fauisset, censuris etiam diu conculcatis, episcopatu priuasset, ad electionem compulisse. Ex quibus plusquam manifeste constat, hanc Imperij electionem non ab vniuersitate multitudinis, vt perperam nonnulli existimant, sed ab ipso CHRISTI Vicario Principibus illis esse tributam, prout luculen-

t cap. duo. dist. 96.

u li. 5. Hierarch. eccl. cap. 14. facit & d. cap. ad Apostolicæ. de re iudic. lib. 6.

x d. ca. duo. d. c. ad Apostolicæ. & c. grandi. de supplen. neglig. prælat.

y li. de hæresib. c. 27.

z de origine, & progr. schism. Angl. lib. 1.

a cap. venerabilem. 14. de elect. & cap. 2 de re iudic. lib. 6.

b ad d. c. 3. in fine.

c ad d. cap. 14. & c. 2.

d idem Pighius c. 2. & 14. lib. 5.

luculenter oſtendit idē Albertus [e] Pighius. Idcirco nulli dubium eſſe poteſt, quin omnes, qui CHRISTI ouili continentur, illius auctoritati ſubſint, cui CHRISTVS ipſe oues ſuas vniuerſas paſcendas, regendasq. commiſit: immo etiam ita diuina ordinatione, & prouidentia comparatum eſt, vt iam plane vniuerſum, quod nunc eſt imperium, conſtitutum ſit auctoritate totius Eccleſiæ Principis, & vniuerſa eius poteſtas ab illius auctoritate, & poteſtate omnino dependeat, id recognoſcentibus & Imperio, & Imperatoribus, præſertim à Carolo Magno ad præſentem vſque Rodulphum Cæſarem. Et licet interceſſerint quandoque irreligioſi quidam, & impij, qui maluiſſent tyranno Iulio Cæſari, quàm ſancto, religioſiſſimoq. Carolo ſuccedere: & vi, fraude, & parricidio vſurpare potius dominationem, quàm ab ipſo Petri ſucceſſore legitimum imperium accipere, viciſſe tamen poteſtatem eccleſiaſticam, & ſibi ſubieciſſe omnem aduerſus ſe efferentem multitudinem, nemo non videt. Quod vero nonnulli autumant, mirum non videri, ſi tantam in Imperium Eccleſia habeat auctoritatem, cùm ab ipſa facta ſit tranſlatio, ab eademq. eligendi Imperatorem data ſit facultas. Sed dubium eſſe poteſt in hoc de alijs Chriſtiani orbis Principibus, & regnis, maxime de Gallicano anti- 52
quiſſimo, & opulentiſſimo: cuius Rex ſuperiorem non agnoſcit, vel ipſo adſtipulante Innocentio tertio [f], adeo, vt cùm Bonifacius octauus [g] conſtituerit omnem omnino humanam creaturam, etiam quo ad profana, vni ſubeſſe Pontifici Romano, Clemens Quintus [h] declarauit huiuſmodi conſtitutionem ad Franciæ Regem, regnum, & regnicolas nequaquam extendi, vt ipſi aſſerunt, atque Eccleſiæ non eſſe ſubiectos Romanæ, niſi, vt antea exiſtebant. Quæ, etſi vera ſunt, quomodo exponemus, & Reges, regnum, ſubditiq. de hac ſancta ſede adeo bene meriti ſint: vt dignum ſit eos indulgentijs, beneficijs, immunitatibus, ac omni beneuolo fauore proſequi: non eſt tamen dicendum Regem, & eius ſubditos à ſede Apoſtolica tantis beneficijs auctos, iudicio, & auctoritati Romani Pontificis ſubduci poſſe. Quid enim ſibi vult illud [i] Hieremiæ 53
vaticinium. *Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & regna, vt euellas, & diſſipes, ædifices, & plantes?* quòd non de ſacris tantum, ſed, & de profanis, de iuriſdictione, & imperio intellexerunt [k] Pontifices, Theologi, & iuris interpretes. Hinc videmus Childericum Gallorum Regem, quòd parum tantæ dignitati, & poteſtati eſſet vtilis, à Zacharia Romano Antiſtite, vt dictum [l] eſt, regno priuatum, & ei Pipinum Caroli Magni patrem ſuffectum, ſubditosq. à fidelitatis iuramento abſolutos. Et quanquam ij, qui regiam illam tuentur libertatem, aſſeuerent, Zachariam non auctoritate propria, ſed ex
51 conſenſu Gallicanorum procerum Regem depoſuiſſe, aut depoſitioni conſenſiſſe, quod & gloſſa ad illam Gregorij Papæ [m] conſtitutionem ſcribens, innuere videtur: falſum tamen hoc eſſe oſtendit Cardinalis à Turrecremata [n]. Ego quidem in ea ſum ſententia, vt exiſtimem, Zachariam à regni proceribus de Regis ignauia, & ſocordia, qua dedecori, & nocumento ſubditis futurus conijciebatur, factum eſſe certiorem, rogatumq. ab eiſdem, vt deponeretur, quo alius tanto regno dignus Princeps ſubſtitueretur,
54 ſicut factum eſt. Pipinus enim complura, & præclara edidit facinora, inter quæ, vt ita dicam, egregium fuit Carolum Magnum procreaſſe, atque ad vſum tantarum virtutum animi, & corporis educatione excitaſſe: cuius res geſtas prætereo, cùm à ſacris, & profanis ſcriptoribus æternitati commendatæ ſint: ſed tranſeamus ad aliud. Cùm lis orta eſſet inter Francorum Regem, Philippum Auguſtum, & Ioannem Angliæ Regem de Comitatu Pictauienſi, atque ſubinde pax quibuſdam pactis, & conditionibus inita, poſtremoq. à Philippo violata: nonne idem Angliæ Rex ipſum coram Innocentio tertio accuſauit, qui cauſam cuidam Abbati, & Bituricenſi Archiepiſcopo cognoſcendam commiſit [o]? Sed occaſione ſuadente, antequam vlterius progrediamur, non erit fortaſſe ab re, ſi facti ſpeciem, cui illa Innocentij tertij decretalis [p] nititur, explicemus. Ex cuius verbis cùm rei ſeries non percipi facile poſſit, petemus eam ex annalibus Gallicis, quos vir pius, & egregie doctus Remúdus Rufus in ſua defenſione pro Pontifice maximo, totoque ordine ſacro, recitat.
55 Mulra ſcilicet iampridem poſſediſſe Angliæ reges in Gallia à Chriſtianiſsimis Regibus beneficij, & clientelæ nomine: quocirca ſub iuriſdictione Chriſtianiſsimorum Regum fuiſſe quo ad res poſſeſſas: ſæpe etiam bello cùm eis contendiſſe, quòd Reges Angliæ eis eſſent finitimi. Acdidiſſe autem, quòd, cùm Arcturus Britonum Comes, neſcio quo pacto, eſſet interfectus, eius mater Conſtantia Ioannem Angliæ Regem parricidij accuſauit apud Philippum Galliæ Regem
56 (Arcturi enim patruus fuerat Ioannes) cuius mandato cùm Ioannes in ius legitime voca-

[e] d. cap. 2. & 14.
[f] in c. per venerabilē. 3 3. qui filij ſint legit. vbi notant omnes.
[g] in c. vnā ſanctam. extrauag. de maiorit. & obed.
[h] in c 2. extrauag. de priuileg.
[i] cap. 1.
[k] cap. 6 de maiorit. & obed & d. cap. 2. de re iud lib. 6 & d cap. vnam ſanctam. ad quæ notant omnes iuris interpretes, ſicut Theologi ad d. c. 1. Hierem.
[l] ſup. hoc eod. cap.
[m] ad d. c. 3. 15. q. 6.
[n] in ſumma de eccleſia. lib. 2.
[o] in c. nouit. vbi notatur ab omnibus. de iudic.
[p] d. c. nouit.

vocatus, non comparuiſſet, vt reus parricidij damnatus eſt, omnibus, quæ in Galliæ regno poſſidebat, fiſco addictis. Verum, vt res iudicata executioni mandaretur, non apparitoribus, ſed exercitu opus fuit. Ioannes vero, cùm copias Philippi appropinquare intellexiſſet, nec tantis viribus ſufficeret, ad Romanum Antiſtitem Innocentium tertium
ſcribens, conqueſtus eſt de fœdere violato, 57
quod erat paulo ante, quàm accuſaretur, percuſſum inter eum, & Philippum (cauſa parricidij, de quo orta erat quæſtio, omnino ſuppreſſa) rogans vt Philippum contempti fœderis reum ſua auctoritate coerceat, paratum ſe eſſe apud eum, vel Legatos eius cauſam agere. Innocentius Legatum in Galliam mittit, & ad omnes Antiſtites Galliæ hac de re epiſtolam [q] ſcribit: verum Philippus, à Legato cùm primum ſibi bello interdictum fuit, peropportunam rei bene gerendæ, quam in manu habebat, occaſionem labi ineptum ratus, Pontificem appellat, mox pendente appellatione rem iudicatam magnis viribus, & celeritate exequitur, Aquitaniam, Northmanniam, vrbesq. quas poteſt, quæque ditionis erant Ioannis in finibus Galliæ, capit. Pulſi pene Angli, Pontificem de ſcelere factum iam certiorem amplius non adeunt: nec poſt reditum Legati epiſtolam illam miſerat Innocentius, ſed cùm primum ipſe in Galliam miſſus fuit. Quod ex verbis ipſius conſtitutionis [r] intelligi poteſt, nulla etenim fit ibi mentio parricidij, vel huius exceptionis, & defenſionis Philippi, ſed tantum litterarum Ioannis in poſtremis verbis. Innocentio iſte obrepſerat, nulla facta mentione parricidij, vt ex iſtis verbis haud obſcure apparet. *Niſi forſitan Rex Francorum coram nobis, vel Legato noſtro ſufficientem in contrarium rationem oſtendat*. Nec veriſimile eſt, Innocentium facinus huius Ioannis ſuo patrocinio voluiſſe defendere, quòd iuriſdictionis eius fuiſſet impedire, & ius iam ſententia quæſitum imminuere. Sed Innocentius reſcripſit, vt alij aſſolent Principes, iuxta petita, & vt in precibus continebatur [ſ], videlicet, quòd Philippus pacem fregiſſet, & iuriſiurandi religionem violaſſet: non item de feudo. *Non enim*, inquit, *intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipſum ſpectat iudicium*. Cognoſcere de fœdere Philippi Regis non erat, initum enim erat fœdus cum Rege Angliæ, non tamquam beneficiario, ſed tamquam Rege Anglorum: neutrius vero Principis de conuentionibus fœderis cognitio erat, cùm alter alteri non pareret: nam licet Rex Franciæ longe excellentior, & potentior eſſet Anglorum Rege, vtriuſque tamen in ſuo regno eadem erat potentia, eadem excellentia: magis enim, & minus non faciunt quid
58 differre ſpecie: nec par in parem habet imperium [t]. De feudo quidem, & parricidio, quod in regno Franciæ perpetratum fuerat, Philippi iudicium erat. Quare Innocentius de eo nihil prætendit, immo profitetur non eſſe ſuæ iuriſdictionis, nec ſe eius requirere notionem, ſed exceptiones proponendi liberam Philippo relinquere facultatem. Verum Anglus ſe non ſolum clientem, & beneficiarium eſſe, ſed Regem quoque Angliæ ſciens, Philippo non paruit, quia de fœdere, non de beneficio contentio erat. Cauſa igitur, de qua queſtus apud Innocentium erat Anglus, aut erat beneficiaria, aut de
59 fœdere: illa quidem ad Philippum, vel eius ſupremos magiſtratus pertinebat [u]: hæc vero
60 ro ad Pontificem maximum, cuius partes ſunt huiuſmodi rebus intercedere, pacique Chriſtianæ reipublicæ conſulere. Quare & ſi oriatur inter Principes de præcedentia,
61 quam vocant, quæuis quæſtio, id Pontificis Romani iudicium eſt. Idcirco ſummus Pontifex Sixtus V. conuentus quindecim certo Cardinalium numero prudenter inſtituit, vt Romanæ curiæ, ditionis eccleſiaſticæ, ac vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ negotia, & cauſæ commodiùs audiantur, & expediantur; quorum vnum pro ſacris ritibus, & cæremonijs confirmandis, inſtaurandisq. deſtinauit, ac quinque ſelectis viris demanda-
62 uit, videlicet Alfonſo Geſualdo, Epiſcopo Tuſculano, viro ſpectatæ nobilitatis, morumq; ſuauitate, ingenio, atque memoria præſtanti: Nicolao Sfondrato, Cardinali Cremonenſi, cuius vitæ innocentiam, ac doctrinam, non Cremona tantum, atque Inſubria, ſed Roma ipſa ingeniorum grauiſſima æſtimatrix, admiratur: qui poſtea nonis Decembris anno ſalutis 1590. poſt quinquageſimum nonum comitiorum diem, Summus eſt Pontifex renunciatus, & Gregorius XIV. appellatus, me ſpectante, tamquam ampliſſimi Cardinalis Ruuerei conclauiſta: Auguſtino Valerio, Veronenſi Præſuli, ad labores, & vigilias, immo ad omnes optimas artes, nato, vt eius ſcripta luculenter teſtantur: Vincentio Lauro, Montis Regalis nuncupato, de cuius erga Apoſtolicam ſedem merito, ac tum in maximis diſciplinis tractandis, tum in rebus gerendis ingenij acumine, atque dexteritate, eſſent quamplurima à me dicenda, niſi ego viro omnibus numeris abſoluto, pro in me collatis beneficijs,

q de qua in d. c. nouit.

r in d. cap. nouit.

ſ c. 4. 6. 28. & 30. de reſcr. & 2. & vlt. eod. in 6. & clem. 1. 2. & 3. eod. l. 2. & vlt. C. de diuer. reſcript.

t l. ille à quo. §. tempeſtiuum. ff. ad trebell.

u Hoſtien. ad d. c. nouit. n. 13 de iudic. & ad c. cæterum. vbi omnes notat eod. Bald. & alij ad tit. de conuent. inter dom. & vaſall.

neficijs, dum apud Allobrogum Ducem Emanuelem Philibertum, & Carolum Emanuelem eius filium, optimos Principes meos, Legatum ageret, tantum deberem: Federico que Botromeo, de quo & si aliàs [x] nos, numquam tamen satis: vt qui ad omnium scientiarum fastigium euectus, linguarum etiam studiosus, Hebraicæ præsertim, quarto & vigesimo ætatis suæ anno talis sit, vt quodammodo nouæ scientiæ fabricari debeant, in quibus industrius adolescens versetur. Quibus negotiorum multitudine suadente, adiecti sunt duo clarissimi viri, Gabriel Paleottus, & Ascanius Columnius, alter pastoralis officij exactissima administratione, ac iuris scientia celeberrimus, sicuti eius maturi, atque vtiles labores demonstrant: alter in bonis artibus adeo versatus, vt Philippo Hispaniarum Regi Catholico longe charissimus, etiam ob paterna merita, eius testimonio, & rogatu, in Cardinalium numerum, vix trigesimum natus annum adscribi meruerit. Cui cœtui, seu congregationi onera plurima, & quidem difficilia incumbunt, ita vt reipublicæ & ornamento, & 63
adiumento sit: controuersias enim inter Principes componit, cum de oratorum dignitate, ac præeminentia oriuntur, de diuinorum officiorum ratione, vsu, ac celebratione cognoscit: festorum item dierum normam præscribit, ritumq. Romanæ Ecclesiæ de pijs viris in Sanctorum numerum referendis custodit, ac pro rei magnitudine debitis cæremonijs prosequitur, & obseruari iubet. Vbi igitur aliquid difficile, & ambiguum exoritur, cui haud facile sufficere possint Reges ipsi, nec quidquam in eo habeant auctoritatis (vt de iure fœderis diximus) tunc iudicium deuoluitur ad Ecclesiam. Nam Deus, loquens ad Moysen, ait [y]. *Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram, & iudicum inter portas videris verba variari, venies ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore*, & sequuntur: *iudicem, qui fuerit illo tempore*, hoc est, *Romanum Pontificem*: Sacerdotes 64
Leuitici generis, pro Cardinalibus accipiendos esse rectissime idem Innocentius tertius respondit [z]: qua in re mihi admodum placet Abbatis Panormitani [a] expositio, vt verba illa *inter sanguinem, & sanguinem*, accipi debeant pro causa criminali fori ciuilis; *inter lepram, & lepram*: pro causa criminali fori ecclesiastici: *inter causam, & causam*, pro causa ciuili vtriusque fori, videlicet, quòd quomodocumque oriatur difficultas, & ambiguitas, siue in foro seculari, siue in ecclesiastico, siue in causa criminali, siue in ciuili, recurrendum semper sit ad Antistitis Romani iudicium. Vnde idem Innocentius [b] *non solum*, inquit, *in Ecclesiæ patrimonio, verum etiam in alijs regionibus, certis causis inspectis, temporalem iurisdictionem casualiter exercemus*. Ex his verbis nõnulli (prout refert Antonius de Butrio [c]) asseuerarunt, Regum, & aliorum Principum, qui superiorem non recognoscunt, subditos, & Principes ipsos non aliter pontificiæ iurisdictioni subijci, atque Suffraganeorum subditi Metropolitano. In quibus vero sub-
65 dantur, satius iam explicatum [d] est. Quare dubium esse non potest, quin & ipse Christianissimus Rex vni subsit Rom. Pontifici, etiam quo ad profana omnino. Et licet Innocentius ipse dicat loco citato, eumdem Regem in temporalibus superiorem minime recognoscere: non debet tamen intelligi, quòd non subdatur ipsi Pontifici maximo, sed dicit superiorem non recognoscere ad differentiam illius G. Montis Pessulani, cuius nomine Arelatensis Archiepiscopus postulabat, vt Papa dignaretur eius filios legitimationis titulo honorare. Nam cum Papa interdum cum filijs Regis dispensasset, vt patri possent succedere, ex eo ille factus audacior, postulauit, vt & filios suos ad successionem habilitaret. Verum, quoniam beatissimus Papa non libenter se ingerit [e] in ijs, quæ non sunt immediate suæ iurisdictionis, ideo rescripsit nobili illi viro se dispensare nolle, cum huiusmodi ad successionem habilitatio ad Regem Franciæ, cuius ipse etat subditus, pertineret, nec referre, quòd
66 cum Rege genitis dispensauerit: quoniam Rex non haberet alium, quàm se videlicet Papam, superiorem, qui posset filijs illegitimis indulgere, vt in paternum regnum succederent. Nec mirum, si summus Romanæ Ecclesiæ Princeps possit filios eius, qui su-
67 periorem non recognoscit, natalibus restituere, hoc est legitimare, cum vacante regno, aut principatu superiorem non recognoscente, succedat ipse sanctissimus Papa; vti testantur Rochus [f], & alij, quos citat, & sequitur Felinus [g], nec ab eis dissentit Bartolus [h], nec Stephanus [i] Aufrerius. Nihil itidem aduersatur Clementis quinti constitutio [k], qua declaratur Bonifaciana [l], vt ea scilicet non debeat extendi ad Franciæ Regem, regnum, & regnicolas, nam responsio est in promptu: siquidem Clemens quintus non dicit Galliæ Regem, eiusque subditos non

[x] infra c. 75.
[y] Deuter. 17.
[z] in c. per venerabilé § rationibus. qui filij sint legitimi.
[a] ibid. nu. 38.
[b] in d. § rationibus.
[c] ibid n. 57.
[d] supra c. 7.
[e] d. c. nouit. de iud.
[f] ad c. est necesse. de donat. inter vir. & vxor.
[g] ad c. licet ex suscepto. de foro comp.
[h] ad l. 1. § denique. ff. de aqua pluuia. arcen. & ad l. infamem. ff. de publ. iudic. ad l. acta. § ampliusicam-da. ff. de re iudic. ad l. 1. ff. de postul.
[i] in tract. de potestat. eccl. nu. 57.
[k] in d. c. 2. de priuileg. in extrau.
[l] in c. vnam sanctam. extrau. de maior. & obed.

non esse, quo ad temporalia Pontifici maximo subiectos: sed declarat ibi constitutionem Bonifacij octaui Regem, eiusque subditos pontificiæ potestati non magis esse subiectos, & obnoxios, quàm ante illam constitutionem extitissent. quod hæc ipsa verba satis declarant. *Nec per illam, Rex, regnum, & regnicolæ prælibati amplius Ecclesiæ sint subiecti Romanæ, quàm antea existebant. Sed omnia intelligantur in eodem esse statu, quo erant ante definitionem præfatam*. Plura etiam in hanc sententiam afferri possent, quæ ab alijs viris doctissimis [m] referuntur, ad quos lectorem libenter relegamus. Sed dicant isti nouatores, quodnam potuit esse maius, & efficacius 68
subiectionis argumentum, quàm exosculatio illa, quam omnes Principes, Reges, & Imperatores Pontificis pedibus tanta cum humilitate exhibent? Nam statim, atque quis Pontifex maximus renunciatur, vt nemo nescit, illico omnes orbis Christiani Principes, si per semetipsos non possunt, suo nomine oratores vnà cum epistolis ad ipsum vniuersalis Ecclesiæ pastorem electum mittunt, qui non modo suorum Principum nomine magna animi alacritate ipsi gratulantur, sed in publico etiam Cardinalium, Prælatorum, & populi consessu, habita prius luculenta oratione, reuerentiam ei, & obedientiam exhibent: quod vt manifestius fiat, ante pedes Pontificis procumbentes, eos humilisime exosculantur. Quam pe- 69
dum exosculationem ab omnibus vni soli Romano Pontifici præstandam esse, eleganter ostendit Iosephus [n] Stephanus, Episcopus Vestanus in suo de adoratione pedum tractatu, contendens Pontificem Romanum, non solum Episcopis, verum etiam omnibus Regibus superiorem esse, cùm in eos plenam auctoritatem exerceat. Quæ omnia adeo vera sunt, vt nullus supersit dubitationi locus. Nec obstant ea, quæ ab initio pro tuentium contrariam sententiam opinione adducebantur, ac primum Niccolai [o], & Gelasij [p] decreta: quibus docemur officia potestatis Pontificum, & Imperatorum esse distincta, vt sacra ad Pontifices, profana vero ad Imperatores, & Reges pertineant, & non aliter. Quod & historia Euangelica [q], qua nulla verior, testatur, dum ait. *Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*. Sed quia sanctissimus Pontifex vicem CHRISTI in terris gerit, ei solum competere curam rerum spiritualium, Cæsari vero temporalium. Immo in veteri lege, quæ nouam repræsentat, hu-

[m] vti sunt Barthol. de Spina, Ioannes a Capistrano, Io. Hieron Albanus, Cardin. Francis. Vargas, Stephanus Aufrerius, Petrus Albiecian. & alij omnes Canonistæ ad d. c. nouit & d. c. per venerabilem.

[n] cap. 7. per totum.

[o] d. cap. 6. distinct. 96

[p] c. 10. ead. distinct.

[q] Matt 22.

iusmodi potestates videri omnino seiunctas. Siquidem Moyses, qui fuit populi Israelitici dux, eam videtur personam induisse, quam Imperator hodie induit: & Aaron, quam summus Pontifex; quinimmo potior, & potentior videtur fuisse potestas Moysis, quàm Aaronis, qui Aaronem Pontificem constituerit: quod ex his Dei verbis ad Moysen facile colligitur [r]. *Applica tibi Aaron fratrem tuum filijs suis de medio filiorum Israel, vt sacerdotio fungatur mihi*. Quare regalem potestatem videri maiorem sacerdotali. Hæc autem ad astruendam secularium Principum potestatem, quæ per se nulla est, destruendamq. pontificiam, quæ, vt canit ecclesia, mundum pugillo continet, non sufficiunt, siquidem obiecta soluuntur, & contrarium verius est. Doctisimus Ioannes à Turrecremata [f] probat inter
70 cæteros, Romanum Pontif. iure sui Principatus habere iurisdictionem, etiam in temporalibus in toto terrarum orbe, quantum Ecclesiæ necessitas pro fidei, pacis, & vnitatis ipsius Ecclesiæ conseruatione, exigit, ac debitum pastoralis officij pro bono regimine, & administratione expostular gregis dominici sibi ad salutem æternam commissi; cur vero distincta dicantur officia, non aperit. Qua in re mihi videtur dixisse, quod oportuit, Augustinus Triumphus [t], vt scilicet à Pontificia, Cæsarea potestas sit distincta, & separata, quia non conueniunt
71 vni eodem modo, quia potestas iurisdictionis spiritualium conuenit ipsi beatisimo Papæ, secundum immediatam institutionem, & executionem, sed potestas iurisdictionis temporalium conuenit sibi secundum institutionem, & auctoritatem, non tamen secundum immediatam executionem, quibusdam exceptis casibus, qui ad illam Innocentij tertij constitutionem [u] notantur. Ad illud autem Matthæi [x]. *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*, bene
72 quoque respondet dicens [y], per hæc verba, potentiam temporalium Papæ nequaquam subtrahi, sed datum esse intelligi iustitiam quandam legalem, vt cuique reddatur, quod suum est, ea ratione, qua Apostolus ad Rom. [z] scribens, ait. *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem: cui timorem, timo-*
73 *rem*. Siquidem Imperat. Regibus, alijsque Principibus reddenda sunt temporalia, veluti pro stipendijs ipsorum, qui ministri Dei sunt, vt idem testatur Apostolus [a]. Tenentur enim Dei Ecclesiam tueri, Christianumq. populum regere, & rempublicam in pace

[r] Exod. 28.

[f] ad d. c. 6. & in lib. 2. de ecclesia.

[t] de po. eft eccles. q. 1. art. 8.

[u] ad c. per venerabilé.

[x] d. c. 22.

[y] eod. art. 8. ad primã.

[z] Rom. 13.

[a] Ibidem.

conseruare. Hisce igitur de causis Principes
stipendium ab Ecclesia suscipiunt, stipen-
diarijque Ecclesiæ dici possunt: nam iure
quodam naturæ, & diuino pro tali ministe-
rio debetur eis tale stipendium, auctore
b 2 ad Cor. 9. Apostolo[b], qui ait. *Quis militat suis stipen-*
dys vnquam? quis pascit gregem, & de la-
c c. militare. 23. q. 1. *cte eius non edit?* Vnde Beatus Augustinus[c]
inquit, quòd quædam diuina prouidentia
sunt militibus stipendia constituta, ne dum
sumptus quæritur, prædo grassetur: quòd
si aliter tributum petunt, dici potest cum
d lib. 5. ep. 33. de qua in c. si tributum. 11. quæst. 1. Sancto[d] Ambrosio. *Si tributum petit Im-*
perator, non ei negamus, agri Ecclesiæ sol-
uant tributum: si agros desiderat Impera-
tor, potestatem habet vendicandorum: tollat
eos, si libitum est: Imperatori non dono, sed
e lib. 5. hierarc. eccles. cap. 4. *non nego*. Albertus[e] Pigbius rectè animad-
f in d. epist. uertit, Ambrosium ibidem[f] non enunciati-
ue, sed interrogatiuè loqui sic. *Tributum Cæ-*
saris est? Imperator tributum petit? Memine-
rat etenim beatissimus ille vir, cùm in eo Ec-
clesia statu esset, exempli CHRISTI, qui 76
quamuis nihil deberet Cæsari, tamen ne
scandalum concitaret, iussit Petro pro se, &
ipso exactoribus tributi staterem vt persol-
ueret. Nondum fidei iugo, & Ecclesiæ pror-
sus colla submiserant Reges seculi, & Princi-
pes, nondum seruierant regno CHRISTI.
Quin potius omnibus Imperij viribus illud
ipsum frequenter persequuti sunt. Impijssi-
mus ille Valens Imperator eo tempore toto
orbe orthodoxos grauissime insectabatur. Iu-
stina Augusta Ariano scelere contaminata,
vrgebat beatissimum Ambrosium, vt aliquot
hæreticis basilicas traderet. Tunc itaque
meritò dixit sanctus Episcopus. *Si Impera-* 77
tor tributum petit, accipiat etiam ab agris ec-
clesiæ, non negamus soluere. Quandoquidem
id possumus sine pietatis præiudicio. Nec tri-
butum solum petenti se minime negaturum
respondit, *immo*, inquit, *si vult me rapere ad*
mortem, occurram. Nunc vero ita res se ha- 78
bet, vt ecclesiarum præfecti non subsint,
g c. 4. & 6. de maior. & obed. & passim, alibi. sed[g] præsint Christianis omnibus, Principi-
bus, Regibus, & Imperatoribus, nec illi his,
sed hi illis obedientiam debeant. Ad illud
vero, quòd Moyses repræsentat Imperato-
rem, & Aaron Pontificem, & Moyses est ma-
ior Aaron, respondendum est Moysen re-
præsentare CHRISTVM, cuius vicem Pa-
h Deut. 18. pa in terris gerit. Vnde dictum est Moysi[h].
Prophetam suscitabo eis de medio fratrum tuo-
rum similem tui. Similiter & Aaronem re-
i Ibidi 18. præsentare CHRISTVM[i], vt supra est ostē-
sum. Moyses enim & ipse erat sacerdos,
k Psal. 98. quod indicat nobis Psalmista, dum ait[k].

Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius. Quòd
l ad cap. 6. dist. 96. & ad c. 1. 21. distinct. m d. q. c. art. 3. ad c. n de auct. Papæ. p. 1. n. 10. & par. 2. num. 61. cum seqq. & Ioannes à Turrecremata[l], Augustinus
Triumphus[m], & Ioannes à Capistrano[n]
77 pluribus ostendunt. Aliter tamen Moyses,
aliter Aaron CHRISTVM significabant,
quia Moyses, vt legislator, Aaron, vti sum-
mus sacerdos, significabat. Et CHRISTVS,
cuius partes in terris tuetur Romanus Pon-
o cap. 33. tifex, fuit legislator, iuxta illud Isaiæ[o]. *Do-*
minus legifer noster, Dominus iustus noster.
p Psal. 109. Et fuit sacerdos, eiusdem Psalmistæ[p] testi-
78 monio. *Tu es sacerdos in æternum secundum*
ordinem Melchisedech. Cùm igitur CHRI-
STVS vtrumq. habeat officium, temporale,
& spirituale, fit profectò, vt vtrumque etiam
in persona Papæ concurrat, cùm eius sit Vi-
carius, & Petri successor, cui in cælis, & in
terris data fuit omnis potestas. Ad illud ve-
q in d. c. 1. distinct. 8. ro B. Augustini[q], quo videtur probari, ea
omnia, quæ possidentur etiam ab Ecclesia,
non diuino, sed humano iure, hoc est impe-
79 rialibus constitutionibus, possideri, in primis
respondendum est, dictionem illam, *Eccle-*
siæ, apud B. Augustinum non reperiri: quod
r ibidem. etiam perite annotarunt Gratiani[r] corre-
80 ctores. Nam ibi agit Augustinus contra
Donatistas, qui legibus Imperatorum vil-
las sibi ademptas, & Ecclesiæ catholicæ at-
tributas esse querebantur. Quare, cùm Do-
natistæ dicerent: villas nostras tulerunt,
fundos nostros ademerunt, vt eos ipse
conuinceret nullum ius habuisse, aut habe-
re, quibusdam præmissis, addidit ista. *Quo iu-*
re defendis villas? diuino, an humano? Di-
uinum ius in scripturis diuinis habemus: hu-
manum ius in legibus Regum, &c. Et Gratia-
s in can. si. §. cu ergo. 28. q. 1. nus[s] initium istius constitutionis alibi refe-
rens, nullam Ecclesiæ mentionem facit.
Idcirco rectè Augustinus. *Tolle iura Im-*
peratorum, & quis audet dicere, mea est il-
la villa? aut meus est ille seruus? aut domus
hæc mea est? Et deinde. *Vultis legamus le-*
ges iurisperitorum? & secundum ipsas aga-
mus de villis? Si iure humano vultis possíde-
re, recitemus leges Imperatorum: videamus,
si voluerint aliquid ab hæreticis possideri.
Sed quid mihi est Imperator? secundum ius
ipsius possides terram, aut tolle iura Impera-
torum, & quis audet dicere, mea est illa vil-
la, aut meus est ille seruus, aut domus hæc mea
est? Si autem, vt teneantur ista, ab hominibus
iura acceperunt Regū, vultis recitemus leges,
vt gaudeatis, quia vel vnum hortū habeatis,
& non imputetis, nisi mansuetudini columbæ:
quia vel ibi vobis permittitur permanere? le-
guntur enim leges manifestæ, vbi præceperunt
Imperatores, &c. Hactenus Augustinus.

Sed

Sed quæret aliquis, & dicet. Quare Augustinus, cùm agat aduersus Donatistas, loco legum Imperatorum, & Regum, non dicit Pontificales constitutiones, sacros canones, regulas patrum, conciliorum decreta, vel aliquid aliud his simile, quæ equidem verborum formula omnis tolleretur dubitatio? Archidiaconus [t], & Ioannes à Turrecremata [u] respondent, iura Imperatorum non modo vocari constitutiones il- 81
las, quas ediderunt, & promulgarunt Imperatores, sed ius omne constitutionis, vel consuetudinis in scriptis redactum: & humana iura dicuntur, quæ ab antiquis sunt promulgata, quæ sane constant [x] ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, constitutionibus Principum, Prætorum edictis, responsis prudentum, quæ omnia hodie dicuntur iura Regum, Imperatorum, & Principum, qui & his, quæ iure humano constituta sunt, maximos, & amplissimos fecerunt tractatus, vt videre est in libris Pandectarum, & Codicis, vtputa de vltimis voluntatibus, de contractibus, de acquirendis, amittendisque possessionibus, recuperandis, retinendis, distrahendis, & similibus. Quorum ratio, licet satis recta sit, & verbis Augustini accommodata, dici tamen fortasse melius posset, eum ita respondisse, propterea quòd agebat cum Donatistis, qui se iure humano, hoc est Principum constitutionibus, tueri volebant: & eodem iure Augustinus eos conuincere, ac reijcere voluit, atque ostendere nullum eis ius ex iure Cæsareo in bonis ecclesiasticis competijsse, vel competere potuisse. Quod adeo verum est, vt non 82
solum habere non possint hæretici Ecclesiæ bona, sed etiam eorum propria publicentur, & fisco addicantur, vt Arcadius, Honorius, & Theodosius, præsertim de Donatistis [y], constituerunt, præter quos ijdem Theodosius, & Valentinianus, nec eos in solo Romano commorandi habere facultatem [z] voluerunt. Immo voluit [a] Anastasius 83
Imperator, quod si in hæreticam personam alienarentur prædia, in quibus essent ecclesiæ, vel oratoria orthodoxæ fidei, prædia illa fisco vendicata intelligerentur. Quocirca, si Augustinus eorum audaciam & temeritatem potius canonibus, aut conciliorum decretis, quàm Cæsarum, Regumve sanctionibus reprimere intendisset, facile respondissent, illis standum non esse, vel quòd eorum conditores coodendi ius non habuissent, vel quòd ad sui vtilitatem, & non ad priuatorum commodum ita constituissent, prout non solum alij hæretici, sed & viri alio-

[t] ad d can. 8. num 8.
[u] ibid. n. 4.
[x] l. 1. ff. de origin. iur. §. constat. cum seqq. Iulit. de iure naturali. gent. & ciuil. can. 1. cum seqq. dist. 1.
[y] l. 4. C. de hæret. vbi notant omnes.
[z] l. 5. vbi Salicetus, C eod.
[a] l. 9 C. eodem.

quin religiosi, & pij nonnunquam senserunt: quorum causa ego tantam meis proculdubio viribus imparem suscepi prouinciam, eamque præsertim, quam secundo libro expediui. In quo abunde, ni fallor, probaui, quàm aucta fuerit ab Imperatoribus Christianis vniuersa ecclesiastica Respublica auctoritate, potestate, prærogatiuis, & immunitatum priuilegijs. Quod autem ad Francisci Duareni obiectionem attinet, satis responsum est eodem secundo [b] libro: quare non opus est, vt iterum laboremus, ne actum agere velle videamur. Illud vero videtur habere maiorem difficultatem, quod recentiores Parisienses obijciebant, ex Innocentij terrij [c] rescripto, quòd si ratione peccati vnusquisque trahi debeat ad forum ecclesiasticum, facile futurum sit, vt iurisdictio Principis secularis omnino absorbeatur. Vnde contendunt, illam Euangelij sententiam, qua maxime fulcitur Innocentius, torqueri. *Si peccauerit in te*, inquit [d] CHRISTVS, *frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum: quòd si non audierit, dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*. Quod sane CHRISTI præceptum in peruulgatis, & perspicuis, quæ nos notoria appellamus, tantum habere locum opinantur. Sed ex eo, quod Innocentius ait [e], *Rex Francorum peccat in ipsum*, loquitur de Ioanne Rege Anglorum, ac nondum de aliquo peccato constabat, nec quid in confesso erat. Quis obsecro, magis torquet Euangelij sententiam, cùm CHRISTVS iubeat, vt corripiamus eum, qui peccauit, primum priuatim, ac nullis adhibitis testibus; demum, si non audierit, adhibeamus, & ijs coràm obiurgemus; ipsi vero contrarium inculcent? nota profectò, vt dilucida, vel publica fiant, opus non habent: obscura habent. quid enim opus est testibus, cum omnes sciunt? quid, & quibus probabunt? superuacanea certe erit probatio, cum iam facta sit. Præcipit CHRISTVS: argue eum, priuatim: deinde adhibe testes: postremò, si nolit te audire, dic Ecclesiæ: non est ergo publicum, aut notorium. *Euidentia*, inquit B. Augustinus [f], *patrati sceleris, non indiget*
84 *elamore accusatoris*. Et Stephanus Papa [g]
85 ex auctoritate S. Ambrosij. *De manifesta, & nota plurimis causa non sunt quærendi testes*. Et idem Innocentius tertius Exonen. Episcopo rescribens [h], ait. *Si crimen eorum ita publi-*

[b] cap. 13.
[c] d. c. nouit. de iud.
[d] Matt. 18.
[e] in d. cap. nouit.
[f] d. c. 9. de accusat.
[g] cap 16 2. quæst. 1.
[h] cap. 8. de cohabit. cle ric. & mul.

publicum eſt, vt merito debeat appellari notorium: in eo caſu nec teſtis, nec accuſator eſt neceſſarius, cùm huiuſmodi crimen nulla poſſit tergiuerſatione celari. Quorſum igitur id Eccleſiæ dicetur, aut nunciabitur, quod 86
ipſa ſatis nouit? cùm trifariam ad maleficia, & ſcelera coercenda deueniatur, vti in Paratitlis diximus [i], videlicet, accuſatione, denunciatione, & inquiſitione: accuſatio- 87
nem legitimam præcedere debet inſcriptio, inquiſitionem fama, ſicut denunciationem cohortatio, vel admonitio beneuola, & fraterna: in notorijs tamen neque inquiſitionem, neque denunciationem, neque accuſationem deſideramus. Quæ adeo clara, & perſpecta ſunt, vt tergiuerſatione haud ſit opus [k]. Itaque non eſt dubium, quin il- 88
la CHRISTI lex ad abdita, & obſcura, non æque ad perſpicua, & publica pertineat [l]. Sed an ad iudicialem cauſæ cognitionem? illi negant: verum Remundus Rufus optime probat [m], etiam ad iudicialem cauſæ cognitionem ſpectare, cuius ſententia mihi videtur rectiſſima: alioquin lex illa CHRISTI iniquitatem contineret: nam ſi reus admonitus non vult audire, & denunciatio Eccleſiæ fieri debet, ſi Eccleſia reum in ius vocauerit, nonne ab Eccleſia debet audiri? quorſum teſtes, ſi nolit? cur reum, cuius partes æquiores ſunt, potius quàm accuſatorem non audiret? vocabit igitur reum: ſi vocabit, initium erit iudicij, cùm ab in ius vocatione omnium actionum principium proficiſcatur. Quare Iuſtinian. 89
In primis, ait [n], *aduerſarius in ius vocandus eſt ad eum, qui ius dicturus ſit*, id eſt ad eos, qui iuriſdictioni præſunt. Si ergo reus ad iudices eccleſiaſticos fuerit vocatus, cui flagitium quoddam imputatum ſit, & illud negabit, calumniam, inſidiasq. ſibi ſtrui dicet, odio, vel inimicitia in ſe grauiori, inflammatos, & largitione corruptos teſtes docere ſe poſſe confirmans, ſi eo loco, & tempore, quo ab ipſo commiſſum ſcelus dicitur, abfuiſſe ſe oſtendere voluerit, num eum non audiet Eccleſia? an iudicij iſta 90
ſunt? an negliget Eccleſia exceptiones, & defenſiones rei, quæ cùm iuris ſit naturalis [o], nemini earum proponendarum, & probandarum facultas adimi debet? Vnde Vlpianus reſpondit, exceptionem [p] eſſe 91
dictam, quaſi quandam excluſionem, quæ opponi actioni cuiuſque rei ſolet ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationemve deductum eſt. Si vero teſtes, qui fuerunt adhibiti, aut alij, per quos iudex probare intendit, vel eorum depoſitiones, procul ab Eccleſia, procul à concilio, vel Epiſcopo, denique ab eo ipſo erunt, quem nomine Eccleſiæ volunt intelligere, num dilatio [q] neceſſaria reo denegabitur?
92 Et quoniam per dilatorias exceptiones malitioſe interdum litium terminatio prorogatur, vult idem Innocentius [r] tertius eas dari, ita tamen, vt intra diem, à iudice deſignandum proponantur, quo elapſo non audiatur reus. Ordo igitur iudicij obſeruari debet [ſ], videlicet, vt primum vocetur reus, audiantur defenſiones, exceptiones, peremptoriæ, vel dilatoriæ, ſi iuſtæ fuerint, admittantur, fiatque probandi copia: denique id fiat, quod ſine ſtrepitu, ac figura iudicij à Clemente [t] quinto præſcribitur. Quæ, ſi iuſta ſunt, iuſtum quoque erit, quod Innocentius [u] ſcribit, nihil enim aliud ſcribit.
93 Ex quibus exploratum eſt, illam CHRISTI legem ad iudicialem cognitionem pertinere, & non ad forum duntaxat pœnitentiale, vt illi autumant; atque intelligi de peccatis abditis, non publicis, aut notorijs, etſi reprehendi etiam poſſunt publica delicta, di-
94 cente Auguſtino [x] de verbis Domini. *Corripienda ſunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipſa vero corripienda ſunt ſecretiùs, quæ peccantur ſecretiùs*. Illa equidem, vt reliqui terreantur, vt ait, Apoſtolus [y]. Hæc vero, ne quis ſuo vulgato ſcelere impudens fiat, & præfractus. Idipſum Hieronymus ex Paulo [z], & Ambroſius [a] in Lucam. In publicis quidem, & manifeſtis nemo impedit, quem moneri priuatim, ne quis exiſtimet id nos negare, ſed nec, vt fratrem arguere de ijs ipſis quis poſſit, adhibereq. teſtes, & CHRISTI formulam ſequi. Quod etiam Hoſtienſi [b], & Felino [c] placuit: neceſſaria tamen non eſt, cum neque teſtibus, neque accuſatoribus, vti dixi, opus ſit. De quibus ergo peccatis erit lex illa intelligenda? Si de omnibus, nihil certe erit, de quo non ſit referendum ad Eccleſiam, ſeu in criminali, ſeu ciuili controuerſia: quod & Hoſtien. [d] dixit: immo ait, data hac abſurditate, periret omnis iuriſdictio temporalis gladij. Nam ſi quis, vt de actione perſonali primum dicamus, ex aliquo contractu, vel maleficio, vel quaſi, ſit mihi obligatus, quibus re vera obligatio [e] continetur, num peccare in me videbitur, ſi non ſoluat? is quoque, in quem actione in rem, vel interdicto experiri poſſum, ſi rem, quam vindico, vel poſſeſſionem non reſtituat, an non in me peccare dicetur? vel ſi de omnibus delictis, & flagitijs, quæ in Deum, vel in proximum committuntur? ecquid

i tit. de accuſat.
k c. 38. de ſimon.
l c. 19. 2. q. 1.
m in defenſione pro Pontif. max. & tot. ord. ſacro.
n §. vlt. Inſtit. de pœn. temere lit. q. vbi notant omnes. & ad tit. C. de edendo.
o l. 1. §. eſt igitur. vbi Bart. & alij. ff. de vi. & vi arm. & §. quod vero. Inſtit. de iure nat. gent.
p l. 1. ff. de exception.
q l. 1. ff. eodem de except.
r c. 4. eod. de except.
ſ toto tit. de ord. cognit.
t clem. 2. de verb. ſignif.
u in d. cap. nouit. de iudic.
x ſerm. 16. de quo in c. ſi peccauerit. 2. q. 1.
y 1. Tim. 5.
z 2. Theſſ. 3.
a Ambroſ. in Luc. c. 18.
b, c, ad d. cap. nouit.
d ad d. cap. nouit. nu. 4.
e l. 1. ff. de act. & oblig. & tit. de oblig.

ecquid ergo relinquetur iudicio ciuili? sin contra intelligamus horum nihil CHRISTVM complecti, quid remanebit igitur iudicandum Ecclesiæ? Quam obiectionem, vt euitarent Hostiensis, Ioannes Andreæ, Buttius, Barbatius, Panormitanus, & alij quamplurimi [f] Canonistæ, dixerunt, illud CHRISTI mandatum, *si peccauerit in te frater tuus, &c.* pertinere ad crimen suapte natura ecclesiasticum, vt simoniam, hæresim, vsuras, matrimoniales causas, iuramenta, pacem, publica delicta, & quibus in rebus ciuile iudicium non datur, vt in obligatione naturali, & in quibus ciuilis magistratus est negligens, ad causas item calamitosorum, & miserorum, & afflictæ sortis hominum, viduarum, pupillorum, inopum ex ijs, quæ Gratianus [g] tradit. Sed hac in re longe verior mihi videtur expositio eiusdem pij viri Remundi [h] Rufi, illam scilicet CHRISTI legem apud
Matthæum [i] iurisdictionis ecclesiasticæ fun- 95
damenta sic iecisse, vt qui eam oppugnant, legem illam oppugnare videantur, ad quam tuendam CHRISTVS adiunxit simul, atq. eam proposuit, admirabilem potestatem (qua numquam hominibus contigit, vel maior contingere potest) firmissimumque præsidium his verbis. *Si peccauerit in te frater tuus*, & paucis interiectis, *dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus*, subijciens statim, *amen dico vobis, quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo*. Ecclesiæ ap-
pellatione Episcopos etiam comprehendi, 96
auctor est Chrysostomus [k]. At vero Christianos, vt iam latius [l] explicatum est, cùm Hierosolymis primum ad Apostolos omnia conferrent, nec quidquam cuiusquam esset proprium, carere lite necesse erat, nec etiam iniuriæ, vel cuiusuis maleficij causa adeundus erat iudex. Siquidem vnus credentium erat animus, & vnum cor, vt in Actibus [m] Apostolorum legitur. Verum cùm postea esset Christiana respublica longius propagata, ac in omnem prope terrarum orbem diffusa, solum collegium clericorum communes fortunas habuit: ipsis enim tunc decimas, primitias, stipemque datam [n] demonstrauimus. Cùm igitur inter clericos omnia essent communia, nulla lis esse poterat, scelera aliqua ob hominum fragilitatem ad malum procliuem fortasse esse poterant: inter laicos multa. Ista tamen omnia (ait eleganter

Rufus) ex illa ipsa CHRISTI sanctione iudicio Ecclesiæ coercebantur, ethnicorum vero nullo, nisi per vocatos ad eum, qui ius dicebat, cui parere erat necesse, vt
97 Paulum legimus, & Petrum, ac omnes sanctos viros fecisse, qui vi magis quàm sponte sic paruerunt: & Paulus appellauit Cæsarem [o]. Nec CHRISTVS ipse Rex Regum, & dominus dominantium ethnicis improbis iudicibus, vel Pontij Pilati Præsidis iudicio, & sententiæ sese subduxit, cum esset, vt nemo nescit, iure liber: Christianus vero aduersus Christianum apud ethnicos non agebat, quod pluribus ostendimus [p]. Namq. Apostolus [q] Corinthios reprehendens, iussit eos iudicem Christianum sibi constituere, vt coram eo omnes lites terminarentur. Iudicium ergo erat Ecclesiæ, vel
98 eius iudicis, quem Ecclesia dabat: cruenta vero non erat pœna, vel imperium, sed quasi relegatio, vel deportatio, vel capitis diminutio: ciuitatis item Christianæ ademptio fiebat, cùm à societate, & communione Christiana fideles pellebantur, vnde excommunicationis verbum ortũ duxit. Nam CHRISTVS dixit, *sit tibi tamquam ethnicus, & publicanus*. Erat præterea animi pœna, cum satanæ tradebatur, ex illis verbis ipsius legis. *Quidquid ligaueritis super terram, erit ligatum & in cælo*. Laicis igitur in ciuilibus controuersijs dabatur iudex: clericorum autem ipse Episcopus erat
99 iudex. Episcopus erat huius reipublicæ & caput, & princeps, & pro regenda ea duo adhibebat magistratuum genera, presbyterorum alterum, iudicum alterum, qui inter alios laicos de Christianis cognoscebant, iusq. dicebant. Quòd autem ij omnes Episcopis obtemperarent, ex eo facile potest intelligi, quòd vniuersa hæc iurisdictio solis competebat Episcopis: ligare enim, & soluere poterant, nec quisquam præterea, nisi habito Episcoporum consensu: quia ipsis solis Apostolis, non æque alijs id fuerat concessum [r]. Lata ergo sententia, qui iudici non parebant, ab Episcopo relegabantur, & anathematizabantur, in eos tamen vlterius non animaduertebatur. Nec enim ethnici Imperatores, & eorum magistratus id essent passi. Sublato vero paganismo (quod Leo Imperator [s] capitale crimen fecit) ac vno omnium clericorum, & laicorum per baptismum corpore facto, non amplius Episcoporum auctoritate, vel censura aduersus non obtemperantes opus fuit. Etenim Princeps ipse cogebat, vel apparitorum seueritate, vel supplicio. Idcirco necesse

[f] omnes vel ad d. c. nouit. vel ad d. c. si peccauerit.
[g] dist. 87. per totum.
[h] in d. sua defensione.
[i] Matth. 18.
[k] ibidem.
[l] supra lib. 2. cap. 13.
[m] Act. 4.
[n] c. 2. supra hoc lib.
[o] Act. 25.
[p] in d. cap. 13.
[q] 1. ad Cor. 6.
[r] Matt. 18.
[s] in l. 1. C. de paganis.

non erat adire Epiſcopum contra eos lai- 100
cos, qui non parerent magiſtraribus Chriſtianis, cùm Imperatores,& Principes hanc omnem curam ſuſcepiſſent: qua eura liberati Epiſcopi, Reipublicæ Chriſtianæ Principes, diligentius diuinis, eccleſiaſticisq. officijs nauarunt operam, quod hucuſque obſeruatur. Sed ad faciliorem horum intelligentiam videnda ſunt, quæ in ſecundo [t] libro ſcripſimus. Verum objiciet iterum aliquis, & dicet, legem illam CHRISTI, quæ eſt apud Matthæum [u], hodie non habere locum, cùm omnes ſint Chriſtiani, & Principum magiſtratus inter laicos cognoſcant, iudicentque,& pro delicti qualitate de reis pœnas ſumant. Reſponſio eſt in promptu, quòd ſi crimina ſunt mere profana, vel vt cum noſtris loquamur interpretibus, temporalia, crederem iuriſdictionem eſſe magiſtratuum ciuilium: ſi vero ſunt eccleſiaſtica, eſſe eccleſiaſticorum. Verum, ſi laici 102
ſunt adeo potentes, vt ſuperiorem in temporalibus non recognoſcant,& aliquid committant in damnum, & præiudicium alterius, poterunt Eccleſiæ denunciari, hoc eſt Pontifici maximo, omnium hominum patri, capiti, & magiſtro, cui ſi non obtemperauerint, poterunt excommunicari, eorumq. regna, & principatus occupantibus permitti. Nec aduerſatur, quòd aliter cum Regibus, quàm cum alijs agendum ſit: ad id enim reſpondeo cum Innocentio [x] III. in Deuteronomio [y] ita locutum Deum per Moyſen ad filios Iſrael. *Nulla erit diſtantia perſonarum: ita paruum audietis, vt magnum, nec accipietis cuiuſquam perſonam.* Quicumque igitur in Chriſtiano orbe ſunt, 103
ratione peccati coram Romano Pontifice conueniri poterunt, ſeruata forma illa à CHRISTO tradita. Nec eſt, quòd ſuam ſibi quiſquam queratur ademptam auctoritatem per regnum CHRISTI, cùm ei nemo ſeruire cogatur inuitus: quiſquis tamen vltrò ſe ei ſubiecerit, etiam obedientiam ſacroſanctis ab eodem conſtitutis magiſtratibus, & præcipue totius Eccleſiæ paſtori, rectori, & principi, debeat neceſſe eſt: CHRISTVS enim quamdiu vixit, ethnicis Principibus, & magiſtratibus paruit, atque illis ciuiliter ſubeſſe non recuſauit. Verum, poſteaquam diuina ordinatione impleta extiterunt Prophetarum oracula, quibus prædictum fuerat gentes, & regna, & Reges,& Principes ſeruituros CHRISTI regno, & Eccleſiæ, ac poſtquam vltrò facti ſunt Eccleſiæ filij, atque eius quædam membra præcipua, vt quorum magni intereſt, tamquam valde neceſſario officio exigente ad ſalutem totius corporis, ratio naturalis non patitur, vt caput, & princeps, & rector Eccleſiæ ſubijciatur illis, qui ei potius, tamquam membra capiti, officiorum,
101 ac magiſtratuum ſuorum rationem reddere, illiuſque omninò ſe iudicio ſubmittere tenentur, ijque præſertim, qui nullos ciuiles magiſtratus recognoſcunt. Quare iam ante annos mille cernimus Chriſtianos Principes, Reges, atque Imperatores ſe, & ſua ſceptra ſubmiſiſſe, atque adeo tradidiſſe CHRISTI Eccleſiæ, atque ab ea veluti accepta, ab eadē recognoſcere omnia voluiſſe, eius iudicio regnaſſe Reges,& Imperatores, & amotos, & reſtitutos fuiſſe regno, & imperio, veluti latius paulò ante demonſtratum eſt. Nec aduerſatur illud [z] Apoſtoli dictum: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit:* quia, vt ibidem S. Ioannes Chryſoſtomus ait, poteſtatis,& principatus plura ſunt genera: idcirco in ſuo quiſque ordine,& genere parere debet: filius patri, vxor viro, ciuis magiſtratui, magiſtratus ipſe Principi. Nec enim CHRISTI religio intendit quemquam priuare iure ſuo, non
104 abſoluere filios à patria poteſtate, aut ſeruos à ſubiectione, & ſeruitute, quam dominis ſuis debent præſtare, aut ſubditos à ſuperiorum ſuorum, & ciuilium magiſtratuum obedientia debita. Itaque vniuerſaliter Paulus proponit, & vniuerſaliter concludit. *Reddite*, inquiens, *cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem: nemini quidquam debeatis, vt inuicem diligatis.* Quare non ad ciuilem ſolum, ſed ad omnem etiam aliam poteſtatem Apoſtoli lex pertinet. Quod etiam Paulus [a] Iuriſconſultus in legem Fuſiam Caniniam ſcribens, haud obſcure demonſtrat, dicens poteſtatis verbo plura ſignificari, in perſona magiſtratuum imperium, in perſona liberorum patria poteſtas, in perſona ſerui dominium. Et licet Paulus Apoſtolus nominatim de ſublimioribus poteſtatibus mentionem faciat, non eſt tamen dubium, quin illud dicat eò, quòd ciuiles magiſtratus gladio vtantur: quocirca videri poterant non conſtituti à Deo, ſed per vim, & arma. Immo vero, vt ipſe ait, miniſtri Dei ſunt, & miniſtri ad coercendos ſicarios, & flagitioſos homines, quoniam à Deo hæc ordinata ſunt, cuius ordinationi qui reſiſtit, ſibi ipſi damnationem acquirit. A Deo ſiquidem ordinatum eſt, vt ſit ordo inter homines, vt hic præſit, & cæteris imperet, ille ſubſit, & obſequatur alterius impetio, ne cuncta temere

[t] d.c. 21. n. 14. vſque ad num. 26.

[u] Matt. 18.

[x] in d. cap. nouit. de iudic.

[y] cap. 1. de quo etiā in c. nec quēquam. de colect. diſt. 40.

[z] ad Rom. 13.

[a] in l. 215. ff. de verb. ſignif.

temere ferantur, & quemadmodum vndæ
b ad d.c. 13 ad Rom. (vt iisdem verbis Chrysostomi[b] vtamur)
ita & populi huc, atque illuc circumagan-
tur. Quoniam enim honoris, & conditionis 106
æqualitas pugnas, & dissidia plerumque 107
gignit, multos fecit principatus, multasq.
subiectiones, vtputa viri, & vxoris, filij, &
patris, senis, & adolescentis, serui, & domi-
ni, Principis, & subditi, præceptoris, & di-
scipuli; pauperis, & diuitis, benefactoris, &
beneficium recipientis. Cùm igitur omnem
creaturam oporteat parere superiori, atque
huiusmodi sit prorsus ecclesiastica potestas,
vt est luce meridiana clarius, fateri cogun-
tur omnes, qui eandem Apostoli sententiã
in nos teijciunt, ecclesiasticæ potestati ob-
temperare eos debere, ne Dei ordinationi
aduersari videantur. Eodem quoque sensu
c epist. 1. c. 2 accipi potest illa Petri[c] sententia. *Subditi
estote omni creaturæ, siue Regi, quasi præcel-
lenti, siue Ducibus, &c.* quod etiam ab eo
dictum est, vt obturaret ora quorumdam lo-
quentium iniqua, per quos apud gentes
blasphemabatur nomen Domini, & Chri-
stiana religio vellicabatur, quasi ipse docuis-
set subditos rebellare à magistratibus, ser-
uos à dominis. Ita enim plerique sentiebãt 108
de doctrina Apostolorum, quòd omnes, ve-
lut proposito pileo, vocarent ad libertatem,
d 1 Cor. 6. præsertim cùm Apostolus[d] eis ethnico foro
e sup hoc. c. & lib. 2. c. 13 interdicebat, vt ostensum[e] est non semel:
infamabanturq. veluti seditiosi, rerumque
nouatores, & qui omnia ad euertendum
leges communes, & facerent, & dicerent.
Quare & Petrus, & Paulus, vt sese, ac
CHRISTI religionem purgarent infamia, 109
illam, quam præmiserunt, generalem sen-
tentiam, & veluti animi quandam commu-
nem cõceptionem in publicis potestatibus,
& magistratibus, diligentius executi sunt:
atque ideo Petrus dicit. *Subditi estote Regi,
quasi præcellenti.* Paulus. *Omnis anima
sublimioribus potestatibus, & magistratibus
subdita sit.* Vltima obiectio erat ex verbis
f Ioan. 18. CHRISTI apud Ioannem[f]: nam cùm in-
terrogaretur à Pontio Pilato, an esset Rex
Iudæorum, respondit. *Regnum meum non* 111
est de hoc mundo. Quid, obsecro, aduersus
nos facit, quòd CHRISTVS non venerit
ad regnandum temporali dominio? Quis
vmquam hoc Christianus affirmauit, cùm
nemo ignoret, hoc & verbo, & opere ne-
gasse CHRISTVM? Neque enim venit,
vt esset Præses Prouinciæ, Proconsul, Præ-
tor, Rex, Imperator, aut eiusmodi aliquem
magistratum inter homines vt gereret. In-
dignum profectò vnigenito Dei filio, vt ob
huiusmodi è sinu patris descendens, huma-
nam naturam assumeret, & in mundum ve-
niret: quis negat? venit enim, vt peccato-
res saluos faceret, vt vniuersum humanum
genus à seruitute mystici illius Pharaonis, e
faucibus diaboli, ac à morte æterna, cui
erat obnoxium, liberaret, ac redimeret, &
regni cælestis, vnde protoplasti præuarica-
tione excideramus, filios, cohæredes, & ci-
ues efficeret, & regnum quoddam aliud hic
constitueret in terris (videlicet catholicam
Ecclesiam) in quo sibi seruientes perduce-
remur ad illud cæleste nobis ante sæcula pa-
ratum. Non venit igitur hic (vt bene ait
Sanctus[g] Augustinus) vt temporaliter re- g ad d.c. 18
gnaret, aut imperaret, aut sibi vendicaret
huiusmodi dominationem: vel secundum
Chrysostomum[h], vt priuaret mundum sua h ibidem.
illa prouidentia, & prælatione, sed vt noui,
& spirituale sibi regnum conquireret: spiri-
tuale, inquam, propter bonum videlicet, &
salutem spiritus, sicuti regna mundi sunt
propter externa bona corporis. Non est ta-
men dubium, quin & huius terreni imperij
esset dominus: quod ipsemet CHRISTVS
apud eundem Ioannem testatur, dicens[i] i cap 19.
Pilato. *Non haberes potestatem aduersum
me vllam, nisi tibi datum esset desuper.* Quo
ergo iure Pilati auctoritati, & imperio
110 CHRISTVS esse potuit subiectus? Subie-
ctus illi quidem fuit, sed quia voluit, non
quia debuit. Proinde mihi arridet, quod
eidem[k] Chrysostomo placuit, scilicet, CHRI- k ad d.c. 18
STVM exemplo suo nos docuisse, mundanas
dignitates cõtemnere: nihil enim viro Chri-
stiano est ex mundi vanitate quærendum,
nihil magni faciendum, nisi quod ipsum
CHRISTO Regi suo conciliet, aut quod
animæ æternam operetur salutem, ad cæle-
stemq. patriam, cui nihil aliud ardentius est
sibi expetendum, eam perducat.

SVMMA EX CAPITE XIV.

1 *Excommunicatio solius ecclesiasticæ iu-
risdictionis est.*
2 *Excommunicatio respicit exteriorem di-
sciplinam, ideo fori exterioris iurisdi-
ctio est, etiam, si habens iurisdictio-
nem, ordinis characterem non habeat.*
3 *Sacer ordo non est necessarius ad excom-
municandum.*
4 *Necesse est excommunicantem esse sal-
tem clericum initiatum.*
5 *Ea ætate, & ordine potest quis excom-
municare, quibus & obtinere benefi-
cium, cui ea iurisdictio sit annexa.*

6 *Maior quattuordecim annis quandoque excommunicare poteſt.*

7 *Maior vigintiquinque annis nonnunquam excommunicare non poteſt.*

8 *Intra annum debet ordo beneficij impetrati ſuſcipi.*

9 *Excommunicatio eſt iuriſdictionis, non ordinis.*

10 *Iudices delegati poſſunt excommunicare.*

11 *Fœminis, quia ordinis incapaces ſunt, non competit vſus clauium.*

12 *Excommunicatio quodammodo eſt aditus ad cælum.*

13 *Laicus, cùm ordine careat, excommunicare nequit.*

14 *Spiritualia laicum tractare nefas eſt.*

15 *Laicus epiſcopali vicariatui præfici haud quaquam poteſt.*

16 *Nec clericus coniugatus, ſecundum celebriores, vicarium Epiſcopi gerere poteſt.*

17 *Excommunicatio eſt ſeparatio Chriſtiani hominis à conſortio, & communione Eccleſiæ.*

18 *Eccleſia etiam in infideles habet iuriſdictionem.*

19 *Eccleſia Chriſtianos omnes coercere, & capite plectere, ſeu laico magiſtratui coercendos, & plectendos committere poteſt.*

20 *Excommunicatio non conuenit infidelibus, quoniam iam foris ſunt.*

21 *Diabolo traditur, qui ab Eccleſia per cenſuras eijcitur.*

22 *Tiraquellus cenſuit excommunicationem à gentibus initium ſumpſiſſe.*

23 *Excommunicatio a* CHRISTO *ortum duxit. Ex Matth. cap. xviij.*

24 *Ligare intelligit gloſſa in Matth. xviij. quòd ſit anathemate ferire.*

25 *Retinere peccata eſt, ſecundum Hieronymum, Eccleſia interdicere.*

26 *Non ligat homo inobedientem, ſed* CHRISTVS *per hominem. Ex Ioanne Chryſoſtomo.*

27 *Extat eccleſia alia etiam, quam Dauid vocat, malignantium.*

28 *Eccleſia malignantium fidelium malorum eſt, non ethnicorum.*

29 *Arca Noe Eccleſiæ comparatur à Beato Gregorio.*

30 *Triplex eſt cõmunio in Eccleſia: interior, qua vnimur* CHRISTO *per charitatem, & fidem: exterior, qua ſimul per colloquium, ac per officia diuina, atque orationem: media, qua vtramque complectitur, quaque Eccleſia nos ſuffragiorum, & ſacramentorum participes facit.*

31 *Triplex eſt excommunicatio: duæ propria, vna impropria.*

32 *Charitas per peccatũ mortale amittitur.*

33 *Minor excommunicatio priuat Chriſtianum à ſacramentorum Eccleſiæ perceptione.*

34 *Maior excommunicatio priuat Chriſtianum ſuffragijs Eccleſiæ, & fidelium colloquio.*

35 *Ethnici habuerunt pœnam excommunicationis, ſed vmbratilem, & ſub alia forma.*

36 *Hebræi excommunicare conſueuerunt.*

37 *Infamis fuit apud Hebræos qui è ſynagoga eijceretur.*

38 *Veroſimile eſt, Gentes ab Hebræis ſe antiquioribus excommunicationem mutuatas.*

39 *Excommunicatio diuini iuris prorſus eſt.*

40 *Excommunicationis exceptio in foro ſeculari in Gallia non admittitur.*

41 *Druides ſacerdotes excommunicare nouerunt.*

42 *Statutum, ac conſuetudo eccleſiaſtica libertati aduerſa nihil valet.*

De excommunicatione, eiusq. origine, vbi reprobatur Andreæ Tiraquelli opinio. Cap. XIV.

RESTAT, vt de alia, quam habet Eccleſia, iuriſdictione dicamus, excommunicationis ſcilicet, quam nulli præterea cõpetere poteſtati non eſt dubium, cùm aperte ſatis oſtẽderimus [a], excommunicationis gladium eſſe ſolius eccleſiaſticæ iuriſdictionis. Difficultas in eo tantũ eſſe poteſt: an iuriſdictio hæc ad clauem ordinis, an vero ad clauem iuriſdictio-
2 nis pertineat. Ad id videtur dixiſſe, quòd oportuit, S. Thomas [b] Aquinas, quòd cùm hæc poteſtas fori exterioris diſciplinam reſpiciat, vbi cauſa inter homines agitur, illius propria erit, cuius eſt in foro exteriori iuriſdictio, etiam ſi ordinis poteſtatem is non habeat: & hanc eſſe communem ſententiam aſſeuerat Didacus [c] Couarruuias, quam ſequutus eſt Hoſtienſis [d], Panormitanus quoque [e], Felinus [f], & Summiſtæ [g],
1 necnon alij Theologi [h]. Quæ adeo vera ſunt, vt non ſit neceſſarius ad poteſtatem
4 excommunicandi ſacer ordo: licet aliquis ordo præmittendus ſit, vt quis poſſit hanc ipſam

a lib. 2. c. 14
b in 4. ſent. d. 18. q. 2. ar. 2. ad primũ & d. 19. q. 1. ad tertium.
c ad c. alma mater. p. 1. §. 11 n. 1.
d in ſumma §. quis poſſit verſ. nedum autem. de ſent. excom.
e ad cap. ab excommun. n. 5 de reſcr. & ad c. tranſmiſſam. not. 2. de elect.
f ad c. dilecta. de maior. & obed. nu. 3.
g in verb. excommun.
h in d. d. 18.

ipsam habere potestatem, videlicet, vt sit
initiatus clericus, aptus, & idoneus ad ob-
tinendum beneficium ecclesiasticum, prout
voluit Felinus [i]. Qui licet non aperiat, cu- 5
ius ætatis esse debeat, nec cuius ordinis, ip-
se tamen putarem, attendi debere eam æta-
tem, & eos ordines, quos requirit beneficiũ,
ratione cuius excommunicandi quis habet
potestatem. Nam, si beneficium erit sim- 6
plex, quod clericus, & maior quattuorde-
cim annis obtinere [k] potest, is, si quartum-
decimum annum excesserit, & clericali cha-
ractere, quem primam tonsuram vocamus,
itidem fuerit initiatus, vtique excommuni-
care poterit. Si vero habuerit personatum, 7
vel dignitatem, aut curationem animarum, 8
non debebit esse minor vigintiquinque: si
Archipresbyter, Præpositus, Abbas, vel alio
quouis nomine nuncupatus, & curio sit, non
solum debet esse maior vigintiquinque, sed
etiam in sacro presbyteratus [l] ordine. Ve-
rum, quoniam datur à iure annus [m], intra
quem quis debet ad illum ordinem, qui be-
neficio est annexus, promoueri, non dubi-
to, quin statim, atque est possessionem ade-
ptus beneficij, ratione cuius potest excom-
municare, si sit clericus, valeat exercere
huius spiritualis gladij potestatem. Non est 9
itaque ordinis, sed iurisdictionis excommu-
nicatio, quamuis ipsa ferri non possit, nisi
ab eo, qui clericus sit, & idoneus ad conse-
quendam ecclesiasticam dignitatem, ratio-
ne cuius excommunicandi potestas iure
competit, vt prædixi. Competere autem
ijs, qui iurisdictionem ordinariam ecclesia-
sticam in exteriori foro habent, etiam si sint
Episcopis inferiores, exploratı [n] iuris est,
quod pluribus glossa [o], Henricus [p], & Di-
dacus [q] demonstrant. Et quanquam dixi- 10
mus, iurisdictionem ordinariam, non exclu-
dimus tamen iudicum datorum, siue dele-
gatorum. Nam & hi vti possunt in contu-
maces, & inobedientes excommunicationis
gladio: quod manifeste constat ex quadam
Alexandri Tertij, ad Archiepiscopum Se-
nonensem constitutione [r]: idque vno om-
nium ore [s] receptum est. Dubitatio est de
fœminis, quæ habent ecclesiasticam [t] iuris-
dictionem, quaque vti possunt. Diximus [u]
aliàs fœminas ratione dignitatis posse quã-
dam habere iurisdictionem, quoad corre-
ctionem, & administrationem, non item
posse eã exercere in ijs, quæ ad claues per-
tinent, nec in foro interiori, nec in exterio-
ri. Siquidem fœminis competere non potest 11
vsus clauium respectu ordinis, cuius sunt in-
capaces. Et quamuis excommunicatio in- 12

i ad d.c. dilecta.
k cap. 3. de ætat. & qualit. & c. 11. de præb.
l cap. 1. vbi oẽs notant. de ætate & qualit.
m c. 14. de elect. li. 6. & clem. 2. de ætate & qual.
n c. 3. de offic. ord. c. 10. de maior. & obed. c. 13 de simonia.
o ad d. c. 3.
p ad c. si sacerdos eod. de off. ord.
q in d. § 11. vers. s. dixi. sup. c. 3. n. 4.
r in c. 5. de offic. deleg.
s ad c. 3. eo.
t in c. 12. de maior. & ob. c. 4. de conf. vtile vel inutil.
u sup. c. 10. circa finem.

exteriori iudicio feratur, & pronuncietur,
atque ideo dicatur esse iurisdictionis, non
ordinis, attamen certo quodam modo atti-
net ad aditum regni cælestis, cùm Ecclesia
militans pandat viam ad triumphantem, &
ad claues dicitur spectare, vt egregie docet
S. Thomas Aquinas [x], quod & ex ipso re-
13 scripto [y] Gregorij Noni haud obscure ap-
paret; nec ferri possit, vt dictum est, nisi ab
eo, qui clericus sit, & fœmina clericatus sit
incapax, mirum non est, si ipsa excommu-
nicare non possit. Huius etiam iurisdictio-
nis incapax est laicus: ius enim excommu-
nicandi potissimum ad spiritualem iurisdi-
ctionem spectat, cùm ad claues Ecclesiæ
pertineat, vti iam ostendimus, quod notat
14 & Abbas [z] Panormitanus. Spiritualia autẽ
tractare laicum hominem nefas est [a], atque
15 ideo Episcopi vicarius esse nequaquam po-
test [b]: quod Felinus, Eugenius, Decius, Ripa, & alij
omnes ad illam Eugenij Papæ constitutio-
nem [c] notant, & ipse aliàs pluribus [d] docui:
idque adeo verum est, vt Abbas [e], Ioan-
nes [f] Andreæ, Dominicus [g], item Felinus [h],
16 Decius [i], & Ripa [k], habere locum velint &
in clerico coniugato. His ita peractis, vi-
deamus, si placet, an verum sit, quod vir
alioquin doctissimus, & in quouis discipli-
natum genere versatissimus Andræas Tira-
quellus [l] litteris mandauit: namque excõ-
municationem, non à Sancto Paulo, vt Ca-
nonistæ, & Theologi, ipso teste, arbitrantur,
sed ab antiquorum, & Græcorum, & aliorũ
dogmatibus, legibusq. ortum habuisse opi-
natur: quasi inferre velit, ipsam non esse
iuris diuini, aut canonici, sed humani tan-
tum. Quam suam opinionem pluribus vete-
rum auctorum, eorumdemq. grauium viro-
rum (ethnicorum tamen) auctoritatibus ni-
titur comprobare. *Atque ideo*, inquit, *cùm
excommunicatio non sit iuris canonici inuen-
tum, non mirum videri debet, si & in foro
seculari, nedum ecclesiastico, siue canonico, ea
proponi, & allegari potest*: quod vtriusque
iuris interpretes ex Innocentiana constitu-
tione [m] responsitarunt, prout idem ipse
Tiraquellus refert. Verum vti quæstio, qua
de agitur facilius percipi, & discuti possit,
17 res erit paulò altius repetenda. Siquidem
18 excommunicatio nihil aliud est, quam sepa-
ratio Christiani hominis à consortio, & cõ-
19 munione Ecclesiæ. Et quamquam, vti dixi-
mus [n], Ecclesia in omnes etiam infideles
habeat iurisdictionem, ac quibuscumque
intra fines Christianissimi sunt, pœnam im-
ponere pecuniariam, seu personalem possit
iuxta facinoris qualitatem, vt carcerare,
verbe-

x in 4. dist. 18 q. 2.
y in c. vlt. & excess. prælat.
z ad d. c. ab excom. de rescript.
a c. 2. & iud. c. ecclesia S. Mariæ de constit.
b cap. in nauo. .c. q. 7.
c d. cap. 2.
d ibidem.
e ad c. sane de cler. coniug.
f g ad c. vnicum eod. lib. 6. vers. in cæteris.
h ad d. c. 2. num. 6.
i ibid. n. 15.
k ibid. n. 110
l de vtroq. retractu § 1. gloss. 9 nu. 290.
m c. 2. § si quis igitur de except. li. 6. vbi Host. Archid. Io. And. Lap. Ferrarius Anchar. Domin. Philipp. Franc. Felin. ad c. postulasti de homic. Dec. ad c. ecclesia S. Mariæ nu. 171 de cõst. & ad c. prudentia § 6. n. 6. de off. iud. deleg. vbi & alios, quos ipse sequitur in d. gloss. 9 n. 281.
n sup. c. 11. & 12.

verberare, vel, si grauior suadeat excessus,
vltimo supplicio, aut aliqua membrorum
detruncatione afficere, brachioq. seu magi-
stratui ciuili puniendos tradere, vt late tra-
dit Ioannes à Capistrano in suo, *de aucto-ri-*
tate Papæ, tractatu [o], Hæc tamen censura
infidelibus minime conuenit, cùm ij foris
sint: nec enim Ecclesiæ, qui in eam num- 20
quam admissus fuit, communione priuari
potest [p], vel ipsius Apostoli testimonio di-
centis [q]. *Quid enim mihi de his, qui foris*
sunt, iudicare? Nonne de his, qui intus sunt,
vos iudicatis? Hæc verba in hunc sensum
intelligit Innocentius Tertius [r], Tiberiadē-
si Episcopo de infidelibus coniugibus scri-
bens, & S. Augustinus, *de verbis Apostoli*.
Omnis, inquit [f], *Christianus, qui à sacerdo-* 21
tibus excommunicatur, satanæ traditur: quo
modo? quia scilicet extra Ecclesiam diabo-
lus est, sicut in Ecclesia CHRISTVS, *at per*
hoc, quasi diabolo traditur qui ab ecclesiasti-
ca communione remouetur. Origenes quo-
que, de hac potestate sermonem habens [t],
ait. *Traduntur peccatores in interitum car-*
nis, cùm pro delictis suis à CHRISTI *corpo-*
re separantur. Idem Apostolus Paulus [u] ad
Timotheum scribit, se Hymenæum, & Ale-
xandrum satanæ tradidisse, vtediscerent nō
blasphemare. Excommunicationē vero esse
separationem à communione Ecclesiæ, pul-
chre ostendit Couarruuias [x], tum ab etymo-
logia vocabuli, tum sacrarum scripturarum
testimonio, & sanctorum Patrum auctorita-
te, præcipue in illum Matthæi [y] locum. *Si*
Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus,
& publicanus, qui à communione Ecclesiæ
segregatus existit: quod & Chrysostomus
ibidem docet: cui haud male conuenit ex-
positio [z] superior nostra ad Innocentianam
sanctionem, vt cùm esset [a] vnus Christiano-
rum animus, & cor vnum, hoc est societas
vna, vna communio, quòd solerent (vt Pli-
nius ad Traianum Cęsarem [b] ait) statis die-
bus ante lucem conuenire ad capiendum
cibum, promiscuum tamen, & innoxium, si
Ecclesiæ, id est Episcopis, qui illius societa-
tis erant Principes, non obtemperabant, ab
illa societate, & communione segregaban-
tur, & velut ethnici, & publicani habeban-
tur. Vnde eleganter Tertullianus in [c] Apo-
logetico aduersus Gentes. *Corpus sumus de*
conscientia religionis, & disciplina veritatis,
& spei fœdere: coimus in cœtum, & aggre-
gationem, vt ad Deum, quasi manu facta,
precationibus ambiamus orantes. Et paulo
post. *Summum futuri iudicij præiudicium*
est, si quis ita deliquerit, vt à communione

o par. 2. n. 1 post glos. & al ad c. 12. Archiepiscopatu d. rapt. ad c. 1. 14. q. 6. ad c. fraternitatis 12 q. 2. c. illi, qui. 5. q. 5. & alibi passim.
p c. 13. de di spons. impu. c. 2n. de homine l. 43 §. vlt. ff. d. adi. l. 3. ff. de iniust rapt.
q 1. Cor. 5.
r c. 7. de diuortijs.
f ser. 68. de quo in can. 32. 11. q. 3.
t Hom. 3 ad c. 2. Iud. de quo in can. 31. ead. q. 3.
u epist. 1. c. 1
x ad c. alma mat. in prin. de sent. excom. lib. 6.
y cap 18.
z sup. c. proxim. ad c. nouit de iudic.
a Act. 4.
b li. 10. epi. 97.
c cap. 39.

orationis, & conuentus, & omnis sancti com-
22 *mercij relegetur*. Quæ cùm ita sint, non est
dicendum, vt censuit Tiraquellus, excom-
municationem ab ethnicorum dogmatibus,
& legibus originem habuisse, non etiam ab
Apostolo Paulo, sicuti idem ipse tribuit: si-
quidem, quamuis Paulus eam, vt prædixi-
23 mus, exercuerit, ab ipso tamen CHRISTO
Domino, immediatum principium habuisse,
ex allegatis [d] Matthæi verbis hisce constat
manifeste. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi,*
sicut ethnicus, & publicanus. Quo loco ap-
paret, excommunicationem ferri auctorita-
te CHRISTI ab Ecclesiæ Antistibus: nam
subijcit statim Euangelista. *Amen dico vo-*
bis, quæcumque ligaueritis super terrā, erunt
ligata & in cælo. vbi glossa subdit excellen-
ter: *ligaueritis vinculo anathematis:* quod
& disserit Ioannes Chrysostomus, ibidem
dicens. *Vide qualiter duplicibus colligauit*
necessitatibus: & pœna, quæ hic est, scilicet
24 *protectione ab Ecclesia sit tibi, sicut ethnicus,*
& publicanus: & supplicio futuro, quod est es-
se ligatum in cælo. Beatus Hieronymus [e].
Quorum retinueritis peccata, retenta erunt,
25 *id est, quibus interdixeritis Ecclesiam, nisi re-*
conciliati per satisfactionem fuerint, & ipsis
ianua regni cælestis clausa erit. Quibus suf-
fragatur Apostolus ad Thessalonicēses scri-
bens sic [f]: *Quod si quis non obedierit verbo*
nostro per epistolam, hunc notate, & non com-
misceamini cum illo, vt confundatur. Huc
etiam pertinent illa S. Augustini verba [g] su-
perius relata, & quod Chrysostomus in
26 epistolam ad Hebræos [h] notauit ita. *Nemo*
contemnat ecclesiastica vincula: non enim
homo est, qui ligat, sed CHRISTVS, *qui hāc*
potestatem dedit, & dominus fecit homines
tanti honoris. At vero, si CHRISTVS est,
qui ligat, & qui hominibus hanc dedit po-
testatem, sequitur necessario, excommuni-
cationem non à Gentium dogmatibus, im-
mo erroribus, & legibus ortum habuisse,
sed ab ipsomet CHRISTO. Item, si excō-
municatio est separatio Christiani hominis
à communione Ecclesiæ, vt prædiximus,
ethnicis profectò conuenire nō potuit, cùm
extra Ecclesiam sint. Nec obstat, si dicatur,
extare etiam ecclesiam malignantium, vel
27 ipso adstipulante [i] Psalmista. *Odiui Eccle-*
siam malignantium: quia respondendum
28 est, Dauidem non de infidelibus, & Genti-
bus intellexisse, sed de fidelibus, quorum
alij boni sunt, alij mali. Vnde S. Augusti-
nus, explicans versiculum illum [k], *Domine*
dilexi decorem domus tuæ: Domus Dei, in-
quit, *quæ Ecclesia adhuc habet malos, sed*
decor

d d. c. 18.
e ad d. c. 18
f 2. Thess. 3
g ex c. 32. cū seq. 11. q. 3.
h ad sup. 2. hom 4. de qua in c. 31. ead q. 3.
i Psal. 25.
k ad d. Psal. 25 in secunda enarrat.

detor dominus Dei in nobis est, in sanctis est.
Beatus Gregorius in Matthæum [l]. *Terrere
autem vos nō debet, quòd in Ecclesia & mul-
ti mali, & pauci sunt boni, quia arca in vn-
dis diluuij, quæ huius Ecclesiæ typum gessit,
& ampla in inferioribus, & angusta in su-
perioribus fuit*, nempe angusta, quo ad bo-
nos: ampla quo ad malos. Et alibi [m]. *Quæ
vxor*, loquitur de Iob, *ad maledicendum pro-
uocat vxor, vitam carnalium designat, qui
iam intra sanctam Ecclesiā in correctis mo-
ribus positi, quò per fidem bonis iuxta sunt, eo
per vitam durius premunt*. Præterea scien-
dum est, triplicem esse in Ecclesia catholica
fidelium communionem, qua eos priuat ex-
communicatio, vti assueuerant S. Thomas, &
alij [n] in Magistrum sententiarum, item Car-
dinalis [o] Florentinus, Ioannes [p] à Turrecre-
mata, Syluester [q], Caietanus [r], & nostri iu-
ris Canonici [f] interpretes. Prima est com-
munio interior, siue intrinseca, quæ per
charitatem nos CHRISTI membra vnit
siue per fidem formatam capiti CHRISTO,
& reliquis eius membris: & sic communio
ista prouenit à charitate, quæ est animi af-
fectio, qua diligitur Deus propter se, & pro-
ximus propter Deum, prout differunt cum
Augustino [t], Petrus Lombardus [u], S. Tho-
mas [x], & alij [y], testimonio ipsius Euange-
listæ [z] Ioannis, qui ait. *Hoc mandatum ha-
bemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat &
fratrem suum*. Vnde Gregorius dicebat,
duo esse præcepta charitatis, Dei amorem,
& proximi. Et Paulus de hac vnione, quæ
nexu charitatis nos CHRISTO IESV coniun-
git, sæpe meminit, dicens. *Multi vnum cor-
pus sumus in CHRISTO*. Alia est commu-
nio exterior, siue extrinseca, quæ consistit
in simul orando in Ecclesia, in missarum
solemnitatibus, diuinis officijs simul audiē-
dis, atque in colloquio fidelium. Tertia
communio media est, partim interior, &
partim exterior, qua omnes fideles partici-
pes sumus communium suffragiorum Eccle-
siæ, & sacramentorum: huius mentio fit in
symbolo Apostolorum, ibi: *Sanctorum com-
munionem*. Sic tria esse excommunicationū 11
genera dixerunt: duo propria, vnum impro-
prium, quod pertinet ad mortale peccatū,
quod separat Christianum, & segregat ab
interiori illa communione, quæ à charitate
procedit, & qua omnes fideles in CHRISTO
coniungimur, & vnum corpus efficimur:
charitas enim per peccatum mortale amit-
titur, quod Ioannes [a] testatur, dicens. *Deus* 12
*charitas est, & qui manet in charitate, in
Deo manet*. Et Paulus [b] ad Romanos. *Sti-
pendia peccati, mors est*; charitati aduersa,
siquidem habens charitatem habet vitam
æternam. Itaque non est dubium, quin
per peccati mortalis reatum amittatur cha-
ritas: quod egregie ostendunt Magister [c]
sententiarum, & B. Thomas [d] Aquinas.
13 Quæ autem propriæ dicuntur excommuni-
cationes, diuiduntur in maiorem, & mino-
14 rem: hæc priuat Christianum dumtaxat à
sacramentorum Ecclesiæ perceptione: illa
vero, non solum à sacramentorum perce-
ptione, sed etiam à suffragiorum participa-
tione, & fidelium colloquio, & conuersa-
tione, quod aliàs demonstrauimus [e]. Si er-
go excommunicatio CHRISTI auctorita-
te, ab Ecclesiæ Prælatis infligitur, si ipsa
est, quæ à CHRISTO separat, à fidelium
consortio alienat, sacramentorū perceptio-
ne priuat, & suspendit à suffragiorum Eccle-
siæ participatione, fit equidem, vt excom-
municationis ortus non à gentium dogma-
tibus, seu legibus, sed à CHRISTO ipso
sit. Nec enim illa, quæ excommunicationis
propria sunt, Gentibus conuenire possunt.
Ad id vero, quod Tiraquellus ex Platone,
Euripide, Plutarcho, Cæsare, Cicerone,
Liuio, Suetonio, Tacito, & alijs ethnicis pro-
bare intendit, videlicet, hos habuisse excō-
municationem, atque ideo ab eorum ritibus
ortum duxisse, respondendum est veteres
15 quidem pœnam excommunicationi haud
dissimilem habuisse, quod & nos pluribus [f]
docuimus; sed non fuisse veram excommu-
nicationem, atque ideo sub alia forma: &
licet fatear, pœnam illam apud ipsos idem
fere operatam fuisse, quod apud nos opera-
tur censura illa ecclesiastica, quo ad sepa-
rationem à communione, & consortio, &
colloquio hominum, aperte tamen ex supe-
rius relatis constat, infidelibus excommu-
nicationem aptari nequaquam posse, prout
possunt aliæ pœnæ, vti est relegatio, depor-
tatio, fustigatio, incarceratio, membrorum
detruncatio, vltimum supplicium, sicut de-
licta eadem esse possunt, quæ olim: parrici-
dium enim, stellionatus, ambitus, crimen
maiestatis, peculatus, sacrilegium, adulte-
rium, stuprum, incestus, & huiusmodi sex-
centa eadem sunt. Quare potius crederem,
Gentes ab Hebræis, quemadmodum & alia
multa, hanc è sacris eiectionem, mutuatas
16 fuisse: nam Hebræos excommunicationem
habuisse, auctor est [g] Eliezer Rabbi, qui ait,
Iosephi fratres sub anathematis pœna præ-
cepisse, ne quis Iosephi venditionem reue-
lare patri auderet. Et subiungit. *Vultis excō-
municationis vim, & efficaciā videre? videte
in Io-*

l hom. 38.
m lib. Mor. 6. cap. 1.
n in 4. d. 18. q. 1.
o par. 3. tit. 24. in princ.
p ad c. si ini micus 11. q. 3.
q in verbo excōicatio. 2. in princ.
r in 2. to. opusculorum. in q. de effectu excommunication.
f ad rub. de sent. excom.
t lib. de doctrina Christi, c. 23.
u in 3. sent. dist. 27.
x ibid. & in 2. 2. q. 23. a. 5.
y in d. dist. 27.
z Ioan. 4.
a ibidem.
b ad Rom. 6.
c in 3. d. 31.
d 2. 2. q. 34. art. 12.
e in Paratit. tit. de cler. excom. & in tit. de sent. excomm.
f sup. lib. 1. c. 13.
g cap. 18.

h e 5. & 7. i 1 Reg. 4. & 4 cap. 2. k Ioan. 9. l Ioan. 12. m de Rep. Hebræor. li. 2. c. vlt. in fi.

in Iosue [h], *& in libris Regum* [i]. Quam excommunicationis pœnam S. Ioannes videtur nobis descripsisse, dum ait [k]. *Conspirauerunt Iudæi, vt si quis confiteretur eum esse* CHRISTVM, *extra synagogam fieret*. Et alibi [l]. *Ex Principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, vt e synagoga non eijcerentur*. Vnde Carolus [m] Sigonius rectè admonuit, probri loco maximi duci consueuisse, si quis synagogæ, id est cætus illius, qui ad audiendum conueniebat, expers factus fuisset. Verum, 37
cum Hebræi excommunicationem habuerint, 38
ac Græcis, alijsq. gentibus antiquiores fuerint, verisimile est, eam ex antiqua 39
eorum lege, vt pleraque alia, efluxisse, ac 40
consequenter diuini iuris esse, non humani. Sed ipse à Tiraquello vlterius quæro, qua de causa in Gallia exceptio excommunicationis in foro seculari non admittatur, vt idem ipse post Ioannem [n] Fabrum, & Auferium [o] tradit, cùm valere statutum, quo aliter cauetur, negant Iacobus But. [p] Baldus [q], Ioānes Anan. [r] & Philippus Decius [s], cumque hæc excommunicatio iuris Pontificij inuentum non sit, vt ipse ait, sed ab antiquorum, & Græcorum, & aliorum ritibus: & sanctionibus oriatur. Quod sane præcipue probatur ex Iulij Cæsaris Commentarijs [t] de bello Gallico, cùm de Druidū moribus, & ritibus scribens, ait. *Si quis vel publicus, vel priuatus, eorum decreto non stetit, sacrificijs interdicunt. Hæc pœna apud eos est grauissima: quibus ita est interdictum, hi numero impiorum, ac sceleratorum habentur, hi omnes decedunt, aditumq. sermonemq. defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque his petentibus ius redditur, neque honos vllus communicatur*. Hæc Cæsar. Si igitur pœna hæc 41
grauissima excommunicatio est, vt fateris Tiraquelle, quare magistratus Gallicani ad eorum tribunalia, ipsius exceptionem non admittunt? præsertim, cùm à suis priscis sacerdotibus adinuenta sit? Sed longe melius est, vti confitearis esse iuris diuini, atque ideo admitti debere, non obstante quauis generali Franciæ consuetudine, 42
ne aduersetur libertati ecclesiasticæ: cuius causa, quemadmodum statutum non valet, ita nec consuetudo, quæ potius corruptela est [u], vim legis obtinere potest. Plura restant dicenda: verum quoniam ab alijs, & præcipue à Didaco [x] Couarruuias diffusius disputata sunt, ea non repetam, cùm aliàs [y] & ipse hanc materiam tractauerim, & ad Ecclesiam tantum pertinere hanc censuram, non item ad magistratus ciuiles, superius [z] satis demonstrauerim.

n ad § quod si tutor. inst. de curat. o decis. Tho los. 479. p q ad l. placet C. de sac. san. eccles. r s de c. post. . . . cid . . . t lib. 5. u l. 1. ff de legib. & c. vlt. de consuet. x ad d. c. alma mater de sent. exc. y in tit. de . . . excom. & in tit. de sent. excom. in Parat. z sup. lib. 2. cap. 14.

SVMMA EX CAPITE XV.

1 *Nec Episcopus, nec clerici ad forum seculare trahi possunt, vt ex pluribus Pontificijs sanctionibus hic probatur.*
2 *Clerici conuicti alicuius criminis in foro seculari, non sunt ab eorum Episcopis ideo condemnandi.*
3 *Confessio delicti facta coram non suo iudice, nihil operatur.*
4 *Clerici iudicem secularem incompetentem, nec iuramento facere competentem possunt.*
5 *Laici etiam iniurati iudicem incompetentem, competentem faciunt.*
6 *Ex priuatorum consensu priuatus iudex non constituitur.*
7 *Præfectus vicem Præfecti agit, & Prætor Prætoris priuatus potestatis alicuius vicē non agit. Ex S. Augustino.*
8 *Magistratus ciuilis, quo ad clericum, pro priuato est.*
9 *Si res nulla extat, nec extendi potest.*
10 *Priuatus, quauis potestate mandante, eius vice fungi potest.*
11 *Laicus Episcopi vices, eo etiam mandante non gerit.*
12 *Nec Papa ea, quæ sunt ordinis, laicis mandare potest: secus iurisdictionis.*
13 *Exemptio fori secularis in clerico est manifestissima.*
14 *Quæ exemptio competit clericis, quo ad forum, eadem & quo ad censum, & tributum.*
15 *Grauantes clericum excommunicantur.*
16 *Imperatores non præferuntur Ecclesiæ Præsulibus.*
17 *Clerici ante omnem humanam constitutionem fuerunt.*
18 *Constitutiones post clericos factæ, non pertinuerunt ad eos eximendos, sed ad iuris diuini declarationem.*
19 *Ne diuinum ministerium periclitetur, clerici cum seculari iudice rem habere nequeunt.*
20 *Absurdum esset, debere Imperatorum pastores ad eorum tribunalia sisti.*
21 *Minorem in maiorē habere ius nō decet.*
22 *Ciuilis iurisdictio ab ecclesiastica seiuncta est.*
23 *Christos suos vocat Deus sacerdotes per Dauidem, eximens seculari iudicio.*
24 *Ex verbis Matthæi colligitur,* CHRISTVM *pro filijs sacerdotes intellexisse.*

25 Sa-

25 *Sacerdotes propius ad* CHRISTVM, *quàm cæteri Christiani, accedunt.*
26 CHRISTVS *censum pro se, & Petro persoluens, ostendit sacerdotes præcisè filiorum loco habuisse.*
27 *Sanctus Paulus ethnicorum forum Christianis interdicit.*
28 *Clerici diuinitus Romani Pontificis iudicio, subditi sunt.*
29 *Bonifac. VIII. sacras tum personas, tum res, à secularium exactionum grauamine immunes fecit.*
30 *Clericorum exemptio diuina, non humana est.*
31 *Diuinum ius, & Pontificia, & Cæsareæ constitutiones declarant.*
32 *Innocētius Papa grauissimus Canonista.*
33 *Innocentio Papa Canonista non constat de clericorum diuina exemptione: idem & nonnullis eiusdē Iurisperitis.*
34 *Clericorum diuina immunitas, si non per expressas enunciationes, at per expressas coniecturas elicitur ex sacra pagina.*
35 *Christiani Principes nihil de religione statuunt, nisi ex canonum, aut patrum præscripto.*
36 *Clerici in spiritualibus eximuntur foro seculari, in profanis secus: ex Couarruuia, & Soto.*
37 *Papa clericos non exemptos foro seculari eximit: ex Couarruuia, & Soto.*
38 *Ob diuinum ministerium necesse est, clericos foro seculari eximi.*
39 *Summus Princeps seculi immunitati clericorum non derogat, cùm ea ad publicam vtilitatem à summo Pontifice originem trahat.*
40 *Principes omnes, etiam in temporalibus, summo Pontifici inferiores sunt.*
41 *Principes in legibus, quæ à Papa feruntur, habent consensum obedientiæ, non potestatis.*
42 *Lex, de excommunicando manum iniicientem in clericum, diuini iuris est.*
43 *Culpa non careret Papa, si censuram aduersus percutientes clericos abrogaret, etsi percutiens à censura liber esset.*
44 *Eius est abrogare legem, cuius & cōdere.*
45 *Princeps, legem vtilem reuocans absque causa, peccat.*
46 *Princeps tenetur leges proficuas suis populis ferre, & obseruare.*
47 *Princeps, quo ad vim coactiuam legibus est solutus, quo ad directiuam secus.*
48 *Populus Principis mores pro legibus habet.*
49 *Beneficium, habitus, tonsura, ministerium conuictus cum disciplina exemptionem clericalem tribuunt: ex Concilio Tridentino.*
50 *Clericus nec post sententiam à iudice laico se præsente, et defendente latam, sui fori immunitatem perdit.*
51 *Clericus ciuilis iudicis foro consentire nequit, præcipue in causis criminalibus.*
52 *Clericus non potest iuri ordinis sui renunciare.*
53 *Fori declinatoria post sententiam opponi potest, impeditq. etiam inappellabilis sententiæ executionem, etiam trium conformium.*
54 *Sententia ciuilis iudicis aduersus clericum lata, ipso iure nulla est.*
55 *Iudex ecclesiasticus ius habet in clericos, qui se laicos dixerint, cùm tamen sint vere clerici.*
56 *Pendente controuersia, an quis sit clericus, aut laicus, persona capta coram iudicio ecclesiastico sistenda est, à quo status quæstio est discutienda.*
57 *Controuersia, de iurisdictione inter spirituale, & temporale tribunal, ad iudicē spiritualem tamquā digniorē spectat.*
58 *Gallicana praxis de iurisdictionis discussione, & humano, & pontificio iuri aduersatur.*
59 *Gallicanum forum de vestibus: Mediolanense de vestibus, & clerico sibi iudicium præsumit.*
60 *Carolus Borromeus, Cardinalis summis, & meritis laudibus decoratur.*
61 *Carolus Borromeus, Card. summum Mediolanen. Præfectum, ac Senatum excommunicauit.*
62 *Carolus Borromeus, Cardinalis ambitione omnino vacuus, iustitiæ plenus.*
63 *Federicus Borromeus, Cardinalis gentilem suum Carolum imitatur.*
64 *Iudex ecclesiasticus negligens sibi subditum à laico repetere, deponendus, & puniendus est.*
65 *Consuetudo, de clerico iudicando à iudice laico, iure canonico improbatur, etiam si sit immemorabilis.*
66 *Clerici coniugati monogami deferentes tonsuram, & vestes, fori priuilegio gaudent.*
67 *Clericorum coniugatorum priuilegium de foro, ad criminalia restringitur.*
68 *Actiones ex delicto orientes, sunt ciuiles, & criminales.*
69 *Actio ciuilis priuatū, criminalis publicum commodum, seu vindictam respicit.*

70 *Concilium Tridentinum Bonifacianam constitutionem, circa clericos coniugatos in causa ciuili priuilegium fori non habentes, confirmat.*

71 *Clericos coniugatos cæteris clericis priuilegijs præstare, non conuenit.*

72 *Restrictio Bonifaciana priuilegiorum clericis coniugatis competentium, est ei ordini proficua, ac salutaris.*

73 *Papa Dei nomine, exemptionem clericorum, quo modo de iure diuino procedat, ac quibus competat, interpretari potest.*

74 *Tonsurati, & coniugati clerici, nisi deferant insignia, priuilegio fori non vtuntur.*

75 *Prima tonsura est gradus ad ordines, non ordo.*

76 *Ordines large sumpti nouem sunt.*

77 *Tonsurati vestibus, & corona carentes, si conuicti sint de delicto, punientur licite absque degradatione.*

78 *Suscipiens ordines, & delinquens in fraudem fori, foro seculari non eximitur.*

79 *Suscipiens ordines in fraudem fori, est subiectus iudici laico, quo ad bona, non quo ad personam, quia impressus est sacro charactere.*

80 *Emittens votum religionis, vel sacri ordinis ante delictum, effugit forum seculare.*

81 *Voti emissio iuramento probari præsumitur: quod Couarruuiæ non placet.*

82 *Oppositio dilatoriæ exceptionis, iuramento probatur.*

83 *Suscipiens ordinem post delictum, præsumitur in fraudem fori fecisse.*

84 *Criminis iudicium à laico, & clerico simul commissi, ad ecclesiasticum forum spectat, etiam quo ad personam laici.*

85 *Clerici dignitas laico in fori præscriptione prodest.*

86 *Clericus obæratus nec capi, nec excommunicari potest, si ei soluendo non sit, data cautione soluendi, si ad pinguiorem fortunam deuenerit.*

87 *Clericus inops non cedit bonis.*

88 *Clericus ditior factus, cogi non potest ad soluendum debita, nisi deductis, quæ ei sunt necessaria alimenta.*

89 *Opprobrium est ecclesiastici status, clericum mendicare.*

90 *Minorum ordinum clericus, si à Tridentina synodo enumeratas qualitates habeat, ad satisfaciendum creditori non cogetur, nisi vt cæteri maiores clerici.*

91 *Praxis Romanæ curiæ de clerici beneficio creditoribus eius satisfacit, victus congrua ei portione relicta.*

92 *Scholares cogendi non sunt ad æs alienum dissoluendum, nisi quantum possunt, quemadmodum & clerici.*

93 *Iusiurandum non obligat vltra, quàm quis facere potest, quod iurauit.*

94 *Non peierat, qui ex causa, quod iurauit, non implet.*

95 *Clericus, quamuis iurauerit soluere pensionem, aut debitum, si non potest obseruare, nullo modo cogi potest, nisi ad dandam iuratoriam cautionem de soluendo, cùm poterit.*

96 *Clericus hæres laici, quamuis à suo testatore lis coram tribunali laico cœpta fuerit, non tenebitur ei iudicio stare, sed ecclesiastico.*

97 *In lite contestata coram iudice laico à laico, clericus, eius hæres factus, actionem actori aduersus defunctum competentem, sequitur corā iudice ecclesiastico.*

98 *Iulius Salinerius Sauonensis magnæ spei adolescens laudatur.*

99 *Iudex laicus obligationem testatoris laici ab hærede clerico excutere iure potest.*

100 *Instrumentum publicum aduersus clericum obligatum in foro ecclesiastico vim habet. ex Bart.*

101 *Lex cuiusuis Principis non tollit priuilegium clerici.*

102 *Legislator ciuilis nullam in clericos habet iurisdictionem.*

103 *Lex ciuilis non pariens damnum, nec peccatum, nec iuri pontificio detrahens, clericum etiam obligat.*

104 *Aliquando Papa lege ciuili vtitur.*

105 *Lex ciuilis ideo & clericum nonnunquā obligat, quia Papa ea de re nihil statuit, ac tacite approbat eam, tamquam iustitiæ consentaneam.*

106 *Clericus hæres laici, qui inuentarium non confecerit, vltra vires hæreditatis obligatur, coram tamen suo iudice conueniendus est.*

107 *Causæ examinatio aduersus clericū, non, nisi ab ecclesiastico iudice, facienda est.*

108 *Ordinandi sunt arbitrio Episcoporum ad titulum patrimonij, qui vtiles, aut necessarij ecclesijs sint.*

109 *Bona patrimonialia, ad quorum titulum quis est ordinatus, habent immunitatē, sicut ecclesiastica, ne ordinati mendicare cogantur, aut turpem quæstum facere.*

110 Cle-

110 *Clericus minor, aut læsus ad titulum patrimonij ordinatus coram suo iudice restitutionem in integrum iure petit: immo clericus quilibet minor.*

De multiplici clericorum immunitate. Cap. XV.

EXPLICITIS his, quæ ad multiplicem ecclesiasticam iurisdictionem apposite facere videbantur, recta instituti nostri ratio etiam postulare videtur, vt de clericorum exemptione, immunitatumq. beneficijs tractemus. Exẽptio enim clericorum, quòd ad fori priuilegium attinet, passim probatur. Caius enim Papa ad Felicem Episcopum, *Nemo vnquam*, ait [a], *Episcopum, aut reliquos clericos apud iudicem secularem accusare præsumat*. Marcellus Primus Episcopis [b] Orientalibus. *Clericum cuiuslibet ordinis absque Pontificis sui permissu nullus præsumat ad secularem iudicem trahere: nec laico quemlibet clericum liceat accusare*. Pelagius Sergio Cancellario. *Si quis laicus clericum cuiuscumque gradus duxerit esse pulsandum, ad Episcoporum iudicium in eadem ciuitate, vel territorio constitutorum proponat eas, quas se habere existimat actiones*. Innocentius Primus ad Victricium Rhotomagensem, vt Isidorus citat in præfatione canonum, *Si quæ*, inquit, *causæ, vel cõtentiones inter clericos, & laicos tam superioris ordinis, quàm etiam inferioris, fuerint exortæ, placuit, vt secundum Nicænam synodum, congregatis Prouinciæ Episcopis, iudicium terminetur*. Ex Concilio item Parisiensi [c]. *Nullus iudicum, neque presbyterum, neque diaconum, aut clericum vllum, aut ecclesiæ iuniores sine licentia Pontificis per se distinguat, aut condemnare præsumat*. Ex Concilio Matisconensi primo [d]. *Nullus clericus alium clericum ad iudicem secularem accusare, aut ad causam dicendam trahere quocumque modo præsumat, sed omne negotiũ clericorum, aut in Episcopi sui, aut presbyterorum in Archidiaconi præsentia finiatur*. Ex Concilio Agathensi [e]. *Clericum nullus præsumat ad secularem iudicem, Episcopo non permittente, pulsare*. Ex alijs item Concilijs, & Pontificum rescriptis exemptionem hanc probat [f] Gratianus, quod ex alijs Pontificalibus sanctionibus, & nos cõmode possumus ostendere. Nam Alexander [g] Tertius Salernitano Archiepiscopo. *Si clerici coram seculari iudice conuicti fuerint, vel cõfessi de crimine, nõ sunt propter hoc à suo Episcopo aliquatenus condemnandi: sicut enim sententia à non suo iudice lata non tenet, ita nec facta cõfessio coràm ipso*. Lucius Tertius [h]. *De omni crimine clericus debet corã ecclesiastico iudice conueniri*. Innocentius [i] III. Vercellensi Episcopo. *Ne clerici trahantur à laicis ad iudicium seculare, omnino prohibemus*. Iure item Cæsareo ita quoque constitutum esse nemo ex ijs, quæ in secundo [k] libro retulimus, dissimulare potest: quæ adeo ita vera, & perspecta sunt, vt etiam accedente consensu clerici, iurisiurandi religione roborato, non posse magistratum laicum in caussis quamuis mere ciuilibus ipsum iudicare, rescripserit [l] Pisano Archiepiscopo Innocẽtius III. quod mirũ videtur, cùm cæteri homines, quantumuis priuati, iudicem incompetentem prorsus, & incongruum, nullo etiã accedente iuramento, competentem, & congruum facere valeant, si eum adierint, vt Africanus [m] respondit, & Imperator [n] Antoninus rescripsit. Sed cur tam varie? Memini me aliàs [o] rationem huius diuersitatis illam reddidisse, quòd ex priuatorum consensu priuatus Iudex nequeat constitui [p]: quod & Beatus [q] Augustinus, qui prope omnia suo diuino ingenio assecutus est, testatur, dum ait. *Præfectus potest agere vicẽ Præfecti, & Prætor Prætoris, non tamen priuatus potest agere vicem potestatis alicuius*. At si priuatus priuatum iudicem sibi constituere nequit, iudex secularis à clerico constitui iudex non poterit, nec eius iurisdictionem prorogare, cùm in clericorũ causis magistratus ciuilis censeatur [r] priuatus. Quare priuatus nullam habet in clericum iurisdictionem: & cùm res nulla extet, nec extendi potest [s]. Item priuatus mandato Prætoris, vel alterius potestatis, vice eius fungitur, testimonio Pauli iurisconsulti [t] libro xviij. ad Plautium: sed laicus vice Episcopi, etiam ex eius mandato, non fungitur. Indecorum enim est (vt considerat Concilium [u] Hispalense) vicarium Episcopi laicum esse, & personas ecclesiasticas iudicare. Et Eugenius [x] Secundus: *Episcopi, Abbates, Archidiaconi, & alij ecclesiarum Prælati de negotijs ecclesiasticis laicorum iudicio non disponant*. Ad quem locum quærunt nostri iuris Pontificij interpretes, an & ipse Rom. ac vniuersalis Ecclesiæ Princeps possit laicis hæc ecclesiastica committere negotia: & licet, quo ad tẽporalia, concludant posse, quo ad spiritualia tamen negant: & hanc communem esse sententiam tradit Philippus Decius [y], nimirum in ijs, quæ sunt ordinis, non autem in ijs, quæ sunt iurisdictionis: & quòd clerici

a c. 1. 11. q. 1
b epist. 2.
c cap. 10.
d cap. 8.
e cap. 32.
f 11. q. 1. per totum.
g cap. 4. de iudic.
h c. 8. eod.
i c. 17. eod.
k c. 15 item c. 2. & c. 6.
l c. 12 de foro comp.
m in l. 18. ff. de iurisd. om. iudic.
n in l 1. C. eod & c. 18. de for. comp.
o eod. tit. in si. in Parat.
p ad l. 3 C. eod.
q in q. vet. test.
r c. 2. de iudicijs.
s l decet ff. & verb. sign. l. 42. § vlt. ff. de ædil. edic. l. 9 ff. de nuptijs. rupt. c. 24 & despon. impub. c. 10 de homicid.
t l vlt. ff. de off. eius. cui mand. est iurisd.
u de quo in c. 12. 16. q. 7.
x in d. c. 2. de iudic.
y ad d. c. 2. num. 35.

gandeant fori priuilegio, latissime pertra- 13
ctant ad recitatas constitutiones [z] omnes
iuris canonici interpretes : & præter eos
Aufrerius [a], Gulielmus [b] Benedictus, Cas-
sanæus [c], Rupellanus [d], Nicolaus Boerius [e],
& Didacus Couarruuias [f]. Et quæ exéptio, 14
quo ad forum, clericis competit, eadem, quo 15
ad tributum, & censum competit ex consti-
tutione Concilij [g] Lateranensis : qua excō-
municationi subduntur omnes qui clericis,
bonisve eorū aliquid grauaminis imponunt.
Quod & Bonifacius Octauus [h] alia sanctio-
ne roborauit : diffuseq. id ostendunt vtrius-
que iuris [i] interpretes. Maior hæsitatio est,
an huiusmodi exemptiones sint iuris diuini,
an humani : videmus enim, dissentientes es-
se valde interpretes, quorum alij asserunt,
alij negant, alij neutrum affirmant. Glossa
ad illam Ioannis Papæ primi constitutionē [k]
(cuius hæc sunt verba. *Non à legibus publi-
cis, non à potestatibus seculi, sed à Pontifici-
bus, & sacerdotibus omnipotēs Deus Christia-
næ religionis clericos, & sacerdotes voluit or-
dinari, & discuti, recipique de errore remean-
tes. Imperatores Christiani subdere debent* 16
executiones suas ecclesiasticis Præsulibus, non 17
præferre) scribit sacerdotes, seu clericos an-
te omnem humanam constitutionem fuis-
se, & esse à iurisdictione secularium Princi-
pum omnino exemptos. Constitutiones ve-
ro, quæ subsequutæ sunt, non ad exemptio-
nem pertinere, sed ad iuris diuini declara-
tionem. Idem voluit glossa ad constitutio- 18
nem [l] Bonifacij Octaui, quam ibidem se-
quuntur omnes, & præsertim Cardinalis [m],
Abbas [n], Felinus [o], Decius [p], Rota [q], Aufre-
rius [r], quam esse communem testantur Feli-
nus [s], Rochus [t], Curtius, Rebuffus [u], & Iu-
lius Clarus [x]. Quæ opinio rationibus, ar- 19
gumentis, & auctoritatibus confirmari fa-
cile potest; nam cùm iure diuino sint Eccle-
siæ administri constituti, vt suo loco [y] latius
disputatum est, eidem iuri consentaneum
videtur, vt ad iudices seculares vocari non
possint, alioquin ecclesiasticis ministerijs
idonee nauare operam nequirent. Quam
ob causam Paulus [z] Apostolus dicebat. *Ne-
mo militans Deo, implicat se negotijs secula-
ribus*. Quæ enim ratione fieret, vt qui [a] se- 20
cularium magistratuum, ipsorumq. Regum, 21
& Imperatorum pastores sunt, tamquam
rei, ad eorum tribunalia sisterentur? Dein-
de, cùm ethnici iuris auctores [b] censuerint,
absurdum esse parem in parem aliquam ha-
bere auctoritatem, multò quidem absurdius
esset minorem, & inferiorem in maiorem, 22
& superiorem habere iurisdictionem. Quis 23
præterea nescit, ciuilem iurisdictionem ab
ecclesiastica esse [c] omnino seiunctam? si er-
go suos vtraque habet magistratus, suos
Præsides, suos Præfectos : quare, rogo, ad
ciuiles potius, quàm ad ecclesiasticos ma-
gistratus vocari debent? quod vetuerunt
ipsimet Imperatores, Honorius, Theodo-
sius, & Arcadius, dicentes [d]. *Habent cle-
rici iudices suos, nec quidquam his publicis
commune cum legibus, quantum tamen ad
causas ecclesiasticas pertinet, quas decet Epis-
copali auctoritate decidi*. Cui suffragantur
diuina quoque oracula, siue ex nouo, siue
ex veteri Testamento: ex hoc [e]. *Nolite tan-
gere christos meos* : per quæ Psalmistæ verba
videtur Deus omnipotens, suos christos,
hoc est sacerdotes exemisse terrenorum iu-
dicum potestate : ex illo stat pro clericis ille
21 Matthæi locus [f], in quo CHRISTVS, cùm
ab eo exigeretur census, ac Petrum interro-
gasset, dicens, *Reges terræ, à quibus acci-
piunt tributum, à filijs suis, an ab alienis?*
24 cique Petrus respondisset, *ab alienis*, CHRI-
STVS concludens, ait. *Filij ergo liberi sunt:
vt autem non scandalizemus eos, vade, &
staterem, quem aperto ore piscis, inueneris,
da eis pro me, & te*. Vnde colligitur, cum à
tributis Principum secularium clericos suos
filios, sub seipso, & Petro, orthodoxæ Ec-
clesiæ capite, & principe designatos omni-
no exemisse. Et quamquam nonnulli opi-
nantur, hunc Matthæi locum de CHRISTO
tantum, qui solus est naturalis æterni patris
filius, intelligendum, liquet tamen de om-
nibus clericis esse accipiendum, cùm om-
nes filij Dei simus: quod Apostolus ad Thes-
salonicenses [g] testatur, dicens. *Omnes vos
filij lucis estis, & filij Dei*. Et ad Roma-
nos [h]. *Quicumque spiritu Dei aguntur, ij
sunt filij Dei: si autem filij, & hæredes, hæ-
redes quidem Dei, cohæredes autem CHRI-
25 STI*. Quod sane Apostoli dictum, etsi re-
ferri etiam potest ad Christianos omnes,
præcipue tamen referri debet ad sacerdo-
tes, qui vere CHRISTI fratres sunt, & co-
hæredes, quia & Christiani sunt, & sacer-
dotes. Nec aduersantur hæc Petri, & Ioan-
nis Apostolorum verba [i]. *Fecisti nos Deo
nostro regnum, & sacerdotes, &c.* necnon [k].
Vos estis genus electum, regale sacerdotium;
pro quo CHRISTVS mortuus est: quia
non omnes, vti aliàs dictum [l] fuit, sunt sa-
cerdotes, sed ex Christianis aliqui: quod
Apostolus manifeste ostendit ad Hebræos
scribens [m]; ait enim. *Omnis Pontifex ex ho-
minibus assumptus, pro hominibus constitui-
tur in ijs, quæ sunt ad Deū, vt offerat dona, &*
... sacrifi-

z præcipue ad c. 4. & c. 17. eo. de iudic. & ad c. 11. de foro compet.
a in repet. clemen. 1. de off. ord.
b ad c. Raynutius in verba & vxorē. in 3. nu. 312.
c in cōsuet. Burg. rub. 1. § 1. vers. Archid. n. 44.
d in 1. forensium instituta. c. 14.
e decis. 69.
f pract. q. c. 31 n. 4. vers. tertia concl.
g cap. 20. de quib. in c. ad d. immu. eccl.
h cap. 4. de censib. lib. 6.
i hic. & ad d. c. 4. de immun. eccl. ad c. si tribu. 11. q. 1. ad l. placet & ad l. iubemus C. de sacrosan. eccl. Abbas ad c. vlt. vbi etiam Felin. n. 76. de vita & honest. cleric. & alij ad c. eccl. S. Mariæ. de cōst. Cassanæ in d. rubr. 1. § 4. nu. 19. Aufr. ad d. clem. 1. reg. 1. fal. 27. Io. Mauru post Bar. in repetit. l. vnicæ C. vbi mulier. Didac. in d. vers. sic. 2. n. 8.
k in c. 11. d. 96. & ibi not.
l ad d. c. 4. de cens. lib. 6.
m ad c. perpendimus 7. corpor. defen. excom.
n ad d. c. ecclesia S. Mariæ. & ad c. at si clerici. n. 19.
o p ad d. c. ecclesia.
q in antiq. 10 de consue. r ad d. clem. 1. vers. ad q. de off. ord.
s ad c. 2. de maior. & obed.
t ad c. vlt. de consuet.
u in concor. rub. de protectione.
x in prac. crim. § fin. q. 36. in princ.
y sup. c. 3.
z 2. ad Tim.
a & c. 1. & 4. ne cler. vel monachi.
a c. 9. cum seqq. ead. d. 96. & c. 4. de maior. & obed.
b l. illa à quo § tempestiuum. ad Trebel. & l. nam magistratus ff. de arb.
c c. 10. cum seqq. ead. d. 96.
d l. vlt. C. Theod. tit. de Episc. & cle.
e Psal. 104.
f Matth. 17.
g 1. Thess. 5.
h Rom. 8.
i Apoc. 5.
k epist. 1. c. 2.
l in Paratit. de temp. ord. & qualit. ordinand.
m Hebr. 5.

sacrificia pro peccatis. Præterea, si CHRISTVS 26
de seipso tantum intellexisset, quòd solus naturalis æterni patris filius esset, quid fuisset necesse dicere, *pro me, & te?* vult tamen pro se, & Petro censum persolui, ne scandalizarentur Iudæi. Præterea nonne
Paulus [n] interdicit sacerdotibus forū ethnicorum, dicens. *Audet aliquis vestrum ha-* 27
bens negotium aduersus alterū iudicari apud iniquos, non apud sanctos? An nescitis, quoniam sancti de mundo iudicabunt? Et paucis interiectis. *Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus? quanto magis secularia?* Cui haud dissimile est illud Theodosij [o], & Valentiniani. *Fas non est, vt diuini muneris ministri, temporalium potestatum subdantur arbitrio.*
Hinc est, quòd Ioannes Papa cōstanter de- 28
fendit [p], clericos ex diuina institutione, non à secularibus Principibus, sed ab ipso Romano Pontifice, & Ecclesiæ Prælatis esse iudi-
candos: & Bonifacius [q] Octauus, ecclesias, 29
ecclestasticas personas, resq. non solum iure humano, quinimmo & diuino, à secularium personarum exactionibus esse immunes. Idque cum Constantinus, tum alij fere omnes, quorum extant constitutiones, adstruunt, quod persequi non est consilium, cùm in secundo [r] libro satis, ni fallor, id pro-
batum sit. Quare dubium esse non potest, 30
quin ista sacri ordinis exemptio ex diuino tantum, non humano iure proueniat: etsi libenter fateor, diuinum ius humanis & Pō-
tificum, & Cæsarum constitutionibus esse 31
declaratum, atque cùm lateret, palam fuisse positum, decretisq. & sanctionibus, quo ab omnibus coleretur, vt ita dicam, illustra-
tum. Et quamquam Innocentius [s], cuius 32
auctoritas apud me maxima semper fuit, cōtrarium verius esse opinetur, quem sequuti sunt Petrus Ferrariensis [t], Andræas Alciatus [u], & Ioannes de Medina [x], rationibus tamen, quibus ipse mouetur, vel moueri potuit, me non moueri ingenue fateor: quarū prima fuit, nusquam constare expresse, aut
in veteri, aut in noua lege constitutum fuis- 33
se, ab huiusmodi Principum iudicijs, exem-
ptos esse clericos. Ad quem responderi pos- 34
set, quòd si hoc expresse, vt ipse vellet, constaret, esset impietatis, & temeritatis de eo, quàm minimum dubitare: attamen, si non per enunciationes, & sententias apertas, & per verba expressa, certe per coniecturas expressas, necessariò ex sacra pagina concludentes, id elici opposite potest. Quare constanter asseuerandum, citatas Psalmistæ [y], & Matthæi auctoritates, ab vtriusque scilicet humani, & diuini iuris inter-

[n] 1. Cor. 6.
[o] d. l. vlt. C. Theod. de epis. & cler.
[p] in d. c. 11. dist. 96.
[q] in d. c. 4. de cēsib. li. 6
[r] in cap. 15. cum seqq.
[s] ad c. 2. de maior. & ob.
[t] in prae ti. de confess. §. plen. c. 1. 1.
[u] ad c. cum ab homine de iudic.
[x] in tract. & rest. q. 15.
[y] Psal. 104. & Matth. 17

pretibus ad hunc sensum fuisse accommodatas, Apostoli etiam calculo adeo munitas, vt clarum, manifestumque sit, clericorum exemptionem non humani, sed diuini iuris omnino esse. Secundo mouetur ex eo, quòd in primitiua Ecclesia clericorum bona Regum, & Imperatorum suberant iurisdictioni, vt ex multis constitutionibus apparet, vel ex ijs, quæ clauduntur libro primo Codicis Iustinianæi, & vltimo Theodosiani. In quibus de fide catholica, de sanctissimis ecclesijs, de Episcopis, & clericis, de Episcopali audientia, & huiusmodi agitur. Verum, si quod in principio libri secundi huius voluminis ex probatis auctoribus retulimus, qui contrarium asserunt, accurate librare, ac perpendere cogitassent, facile hanc partem tuendam haud suscepissent: quod etiam [z] disputatum est iterum eodem libro, vide-
15 licet, Christianos Principes in ijs, quæ ad religionem pertinent, nihil statuere, nisi ex sacrorum canonum præscripto, vel sanctorum Patrum decretis: nec enim aliter vim legis obtinere possunt eorum constitutiones. Tertio insurgunt Apostoli Pauli auctoritate, qui, cùm videret causam suam male, & iniuste tractari, Cæsarem appellauit [a], non Pontificem. Quid ergo? Exceptio ideo clericorum non est iuris diuini? Parum subtiliter. Nonne CHRISTVS, cùm esset æterni patris filius, & nemini subiectus, sub Pontio Pilato pati voluit? Paulus vero, cur gentis inimicæ sibi suspectum Pontificem appellaret? cuius appellationem forsitan Festus Cæsareus Præses non admitteret? Quarto, & vltimo ex eiusdem Pauli, & Apostolorum Principis verbis arguunt: quòd ille [b] quibus scribit præcipiat, vt subditi sint omnibus creaturis, siue Regi, siue ducibus, hic vero [c], vt omnis anima sit sublimioribus potestatibus subdita. Quæ, quo pacto accipi debeant, latius iam [d] explicatum est. At vero Hispani duo, alter iuris vtriusque accuratus interpres, Didacus Couarru-
16 uias [e], alter Theologus insignis, Dominicus Soto [f] neutram opinionem sequuntur: sed illam adhibent distinctionem, vt in ijs, quæ spiritualia sunt, clerici exempti censeantur, non item in ijs, quæ sunt profana, & temporalia: quamuis concludant, summum Ecclesiæ Principem posse clericos, ac eorum bona à iurisdictione
17 seculari eximere. Quod conueniens fuit Christianæ Reipublicæ commodo, non tantum in spiritualibus (quod iure diuino iam

[z] sup. lib. 2. cap. 14.
[a] Act. 25.
[b] 1. Pet. 2.
[c] Rom. 13.
[d] sup. hoc libro. c. 13.
[e] pract. q. c. 31. n. 2. vers. prima concl.
[f] in 4. sent. par. 1. d. 25. art. 2.

fuerat inſtitutum) ſed etiam in temporali-
bus, prout eleganter doctiſſimus Innocen-
tius g Papa cenſet, quem ſequitur ipſe Car-
dinalis h, & poſt eum Stephanus Aufrerius i.
Cuius rei præcipuam rationem eſſe dicerẽ,
quòd Beatiſſimus Papa poteſtatẽ habet in-
ter cætera ferendi leges in ijs, quæ Eccleſiæ
regimini, & adminiſtrationi conueniũt: atqui
plurimum expedir, vt Eccleſiæ miniſtri non
implicent k ſe negotijs ſecularibus, nõ enim
valerẽt commode diuino vacare miniſterio,
ſi trahi poſſent, & coram iudice ſeculari cõ-
ueniri. Atque dato, non item conceſſo, exẽ- 38
ptionem clericorum ab imperiali iuriſdictio-
ne iure humano fuiſſe introductã, Princeps 39
tamen ſecularis, quantumcumque ſummus,
non poterit huic immunitati, aut exemptio-
ni contrarijs legibus, aut propria auctorita-
te derogare. Nam ſi ad ſanctiſſimum Ro-
manæ Eccleſiæ Præſulem, vti maximum ca-
tholicæ Reipubl. paſtorem, iure attinet cleri-
cos eximere à poteſtate ſeculari, & ea exẽ-
ptio ab eo eſt ob publicam eccleſiaſticæ vni-
uerſitatis vtilitatẽ imperata, & introducta,
ſit profectò, vt non poſſit ab alio, quàm ab
eodem Pontifice reuocari, cùm omnes tem- 40
porales Principes ſint maxime in ſpirituali-
bus, vt oſtenſum eſt l, necnon eccleſiaſticis
rebus ſummo Pontifici inferiores, non autẽ
ſuperiores, aut æquales. Atque ideo legem
ſuperioris, poteſtatem eam ferendi habẽtis,
tollere non poſſunt. Præterea, cùm tota 41
reſpublica Chriſtiana, & ipſimet Principes
temporales in hanc exemptionem conſenſe-
rint, obedientiæ, non poteſtatis conſenſu,
ea reuocari nequaquam poterit: quod con-
ſtat ex ijs, quæ colligunt noſtri ex Innocen-
tiana conſtitutione m. Quæ cõcluſio eò ma-
gis confirmatur, quo derogatio, ſiue reuo-
catio maxime redundaret in eccleſiaſticæ
libertatis diminutionem, ac detrimentum,
vt nemo non videt: quare diſſolui non po-
teſt à temporalibus Principibus, ex ijs, quæ
magiſtri noſtri n adnotarunt. Vnde exori-
tur non inelegans quæſtio, an ſcilicet cleri-
ci primæ tonſuræ, ac in minoribus ordini-
bus conſtituti eodem iure cenſeantur, quo
alij ſacris, & maioribus initiati ordinibus.
Cardinalis o (quem ſequuntur Felinus p,
Bartholumæus q Caſſanæus, & Aufrerius r)
dicit, Pontificem Maximum ab Imperiali
iuriſdictione omnes clericos eximere non
poſſe, nec quo ad cauſas in vniuerſum, quã-
uis poſſit rectiſſime eam exemptionem, quo
ad quoſdam clericos, vel quo ad certas cau-
ſas, in vniuerſum abrogare. Ex quibus ar-
gumentatur Couarruuias s, exemptionem

g ad d. c. at ne iudic. h in repetit. c. perpendi- mus de ſent. excom. i ad clem. 1 verſ. adque- [illegible] de [illegible] ordin.

k 2. Tim. 2.

l ſup. c. 12. & 13.

m in c. 13. de iudic.

n ad c. noue- rint, de ſent. excom. ad c. eccleſ. S. Ma- ri[æ], de conſt. ad c. vlt. de [illegible] eccl. nõ [illegible] Sexto in d. [illegible] 15. et a Didac. in d. c. 31. n. 3

o in repet. d. c. perpen- dimus oppo. 3. de ſenten. excomm.

p ad c. 1 de maio. & ob. q in cõſuet. Burgon. rub. 1 § 5. verbe. A. [illegible] r ad d. clem. de [illegible] reg. 1.

ſ d. § 31. n. 3 verſ. [illegible]

clericorum non eſſe iuris diuini, ſed huma-
ni. quæ conſequentia non valet: ſiquidem
lex, qua percutiens clericum excommuni-
42 catur ea excommunicatione, à qua non
poſſit per alium, quàm per Ipſum ſummum
Pontificem abſolui, eſt quidem humana,
& Pontificia, manat attamen è iuris diui-
ni fonte, cùm de iure diuino omnes ſacer-
dotes hanc habeant poteſtatem, vt iam
diſputatum eſt t. Mihi tamen placet, quod
idem Couarruuias u aduerſus Cardinalem
adſtruit, quòd ſcilicet, quamquam ſummus
43 Eccleſiæ Princeps valeat cum Cardinalium
conſilio canonis illius x cenſuram tollere
(quòd iure humano Pontificio fuiſſet indi-
cta) attamen illius cenſuræ abrogatio non
expediret Chriſtianæ Reipublicæ, neque
conueniret illi honori, qui clericorum ordi-
ni iure optimo debetur. Quocirca, ſi Papa
ſacri ordinis incolumitati parum conſulens,
hunc canonem abrogaret, ita vt percutiens
clericum nexu excommunicationis liber pu-
taretur, ipſe tamen à culpa, & peccati rea-
44 tu minime excuſaretur. Sicut enim mutatio
legum humanatum, quæ vim cogendi ex
Principis poteſtate habent, ex eiuſdẽ Prin-
cipis voluntate, & arbitrio pendet, & manat,
ita quidem contraria voluntate eiuſdem le-
giſlatoris legem reuocantis, ceſſat legis au-
45 ctoritas: vt Princeps tamen ipſe remaneat
immunis à culpa, peccato, & iniuria, quæ
reipublicæ infligitur, neceſſaria eſt omnino
cauſa, quæ ipſam legis mutationem, ſeu
46 reuocationem iuſtificet. Cùm Princeps te-
neatur eas ferre leges, & veteres prorſus ſer-
uare illæſas, quæ maxime neceſſariæ ſunt,
vel vtiles ad optimum reipublicæ ſtatum,
47 eiusq. tutelam, & conſeruationem. Nam
etſi quoad vim cogendi, non ſubijcitur legi-
bus, cùm nõ queat à ſua poteſtate cogi, hoc
eſt à ſemetipſo: ſubijcitur tamen ſaltem, quo
ad vim dirigendi, vt in libris Animaduerſio-
num aliàs diximus y. Intereſt enim haud pa-
rum reipublicæ, vt Princeps, & qui ſciſcẽda-
rum legum poteſtatem habent, leges à ſe
conditas obſeruent, vt ab alijs obſeruari vo-
lunt: nuſquam etenim populus attentius in-
48 tuetur, quàm in Principẽ, eius vitam, ac mo-
res obſeruando, ac pro lege habendo. Sed
redeamus, vnde digreſſi ſumus. Dubitamus,
an clerici in minoribus conſtituti ordinibus
eiuſdem gaudere poſſint priuilegijs, quibus
gaudẽt hypodiaconi, diaconi, & presbyteri.
Hodie quid faciendum ſit, ſtatuit ſacroſan-
49 cta Tridentina ſynodus z: ſcilicet, vt ij fori
priuilegio nõ gaudeant, niſi beneficiũ eccle-
ſiaſticum habeant, aut clericalem habitũ, &
tonſu-

t ſup. cap. 8, num. 14.
u d. verſ. 1.
x can ſiquis ſuadente. 17. q. 4.
y lib. 2. c. 1.
z c. 6. de re- form. ſeſſ. 23

tonsuram deferendo, alicui ecclesiæ mandato Episcopi inseruiant, vel in seminario clericorum, aut aliqua schola, vel vniuersitate, de eiusdem licentia, quasi in via ad maiores ordines suscipiendos, versentur. Quibus 50 casibus, si apud magistratum ciuilem accusatus fuerit clericus, vti poterit fori præscriptione, & exceptionem declinatoriam opponere quocumq. tempore, etiam post sententiam, licet ad eum vsque diem tacuerit, ac se ipsum defenderit, & litigauerit coram ipso magistratu ciuili. Ratio illa videtur: 51 quia clericus [a] non potuit consentire iurisdictioni ciuilis magistratus, nec expresse, nec tacite, saltem in criminalibus causis, vbi agitur de correctione & punitione personali. Ratio rationis est, propterea quòd non po- 52 test clericus [b] renunciare iuri in fauorem totius ordinis sacri introducto. Quod & Cassanæus [c], & Nicolaus Boerius [d], & Ioannes Rupellanus [e] adnorarunt, & Philippus Decius [f] ita indicatum fuisse testatur. Nam 53 declinatoria fori, quæ reddit iudicium ab initio nullum ex defectu iurisdictionis, quæ nec prorogari valet, nec prorogata censetur, potest quandocumque etiam post sententiam opponi, & impedit executionem illius sententiæ, à qua non potest alioquin appellari, sicuti tradunt Antonius [g], Abbas [h], & Imola [i], ac post eos Felinus [k]. Immo hæc exceptio impedit executionem trium conformium sententiarum, vt post glossam communiter [l] ibidem receptum, bis asseuerat 54 Couaruuias [m]. Sententia igitur per ciuilem iudicem lata, est penitus nulla, etsi clericus tacuit, nec vsus est fori præscriptione: quod etiam Socinus [n] respondit, & Petrus Auendanius [o] sequitur. Quinimmo Baldo [p], ac deinde Dominico [q], & Franco [r] placuit, vt 55 ipse ecclesiasticus iudex possit clericos repetere a magistratibus ciuilibus, etiam si ipsi clerici dixerint, se laicos esse, non clericos. Hinc oritur etiam quæstio, an scilicet pendente lite super fori præscriptione, & clericatu, clericus à magistratu seculari captus, ad magistratum ecclesiasticum sit statim remittendus, vel remanere debeat apud temporalem iudicem, donec causa cognita, fuerit decisum per sententiam, illum esse clericum, & gaudere posse fori priuilegio. Bonifacius octauus [f] rescripsit, esse statim 56 remittendum, quia de re agitur spirituali, vel ecclesiastica, videlicet de ordine, cuius secularis iudex est incapax, & consequenter eius cognitionis. Et ita obseruatum fuisse testatur Afflictus [t]: hoc est, vt cognitio hæc, & probatio, an aliquis sit clericus, vel ec-

a cap 13. & 18. de foro comp. & c. 4. in prin de iudic.
b dd. capp. 12. & 18.
c in cōsuet. Burgū. rub. 1. § 5. vers Archid. nu. 45
d in cōsuet. Bituricens. tit. de iurisdict. § 11. in fine.
e lib. 4. forens. instit. cap. 6.
f cons. 141.
g, h, i, ad c. exceptionem de exceptionib.
k ibidem, num. 18
l ad clem. 2. de re iud. & ad clem. 1. de seque. str. possess. & fruct.
m in d. cap. 11 num. 4. & 31. num. 2. pract. quæstion
n cons. 12.
o in tract. de exequēdis mandatis cap. eenum 2
p ad l. si qua per calumniā col. 2. C. de episcop. & cle.
q, r, ad c si iudex. de sent excom. lib 6.
f d. c. si iudex laicus.
t supra pri. ma par. cō. st. in reger. sub 3 n 19.

clesiasticæ iurisdictionis, fieri debeat coram iudice ecclesiastico, veluti asserunt Doctores omnes testimonio [u] Ripæ. Hancq. communem esse sententiam scribit Didacus Couar-
57 ruuias [x], subijciens, ita in Hispaniæ tribunalibus, nullo prorsus contradicente, seruari: nec solum vbi de clericatu disceptatio est, sed etiam quoties de iurisdictione agitur: nam iudicis ecclesiastici est, propter maiorem auctoritatem cognoscere, an illa sit sua iurisdictio, adstipulātibus Antonio Butrio [y], Felino [z], Decio [a], & Iasone [b]. Et quanquam apud Gallos contrarium vsu receptum sit, auctoribus Guidone Papæ [c], & Ioanne Gallo [d], & in ducatu Mediolanensi, testimonio Iulij Clati [e], nempe vt huius controuersiæ cognitio non ad ecclesiasticum, sed ad ciuilem magistratum pertineat: attamen sentio
58 eum Didaco, vt Gallicana praxis sit omnino communi omnium sententiæ, ac denique ipsi pontificiæ [f] constitutioni contraria, cum expresse iubeat, cognitionem status eius clerici, & eius quæstionis, (vtrum scilicet captus à iudice seculari gaudere debeat priuilegio fori, nec ne) relinqui ecclesiastico ma-
59 gistratui. Sed facilius admitterem, quam refert Guido praxim, quàm, quæ Mediolani seruatur, cùm penitus aduersetur libertati ecclesiasticæ: patciùs illa, quæ est, vt, si de clericatu agitur, cognitio sit ecclesiastici iudicis, si vero de vestibus clericalibus, an his fuerit vsus, qui apud iudicem accusatur, aut detinetur in carceribus, secus. Et hunc esse iudicialem in Gallia stylum, ijdem Guido, & Gallus tradunt. At vero, quem in Ducatu Mediolanensi obseruatum refert Clarus [g], non solum respicit cognitionem de vestibus clericalibus, sed etiam de ipso clerici statu: etenim, si quis in sacris ordinibus minime constitutus capiatur, neque deferat habitum, neque tonsuram, & clericatus, & beneficij exhibere titulum tenetur, & probare insuper, quòd sit in quasi possessione ipsius beneficij: alioqui non remittitur iudici ecclesiastico, licet tituli exhibitio Bonifacianæ [h] constitutioni conueniat, sicut iudicium de statu clericali vtcumque institui à profano magistratu, eidem sanctioni aduersatur, nec non & rationi, & æquitati. Defendi igitur nequaquam potest illa Mediolanensis praxis, vel potius corruptela, vt scilicet magistratus ciuilis etiam de clericatu cogno-
60 scat, quam persuaderi non possum locum habuisse, quo tempore sanctissimus ille vir, Carolus Borromeus, tit. sanctæ Praxedis,
61 presbyter Cardinalis amplissimus, Mediolanensi præfuit ecclesiæ, vt qui pro ecclesia-

u ad c. decernimus n. 4. vers. sed eorum quo. de iudic.
x in d cap. 11. num. 2.
y ad c. ceteris. col. 3. de iudic.
z, a, ad c. pastoralis. in princ. de rescript.
b ad l. a. ff. si quis in ius voc non ierit col. 3.
c q 288.
d quæst. 18.
e quæst. 2. vers. regulariter autem.
f d. c. si iudex laicus.
g d. q. 16. versic. regulariter autem.
h d c. si iudex laicus.

stica libertate ac disciplina tuenda, humanis omnibus contemptis, atque calcatis, eius Prouinciæ Regium Præfectum, ac ex senatoribus eos omnes, qui ecclesiasticæ iurisdictionis violandæ participes fuissent, non dubitauit excommunicationis laqueo obstringere, vt parere Ecclesiæ, Deique ministris debitum honorem impartiri in posterum edicerent, quemadmodum cum dicentem audiui; ac deinde, veluti alter Ambrosius in Theodosium, absolutionis beneficio eos dignos facere noluit, priusquam ijdem, quidquid episcopali auctoritati, & clericali priuilegio decretis detraxissent, penitus non abrogassent. Non enim temere, vt quandoque fit, sed iuxta sacrorum canonum, & Romanorum Pontificum sanctiones, & ipsius 62
Reipublicæ vtilitatem huiusmodi negotia absque vlla animi intemperantia, aut affectione tractate, & expedire studuit zelo quidem iustitiæ, non autem ambitione propagandæ iurisdictionis, aut subducendi flagitiosos homines, sacrilegos, latrones, plagiarios, fures, adulteros, raptores, & alios Christiani consortij pestem, atque perniciem, & vt ait Suetonius [l], vomicas, & carcinomata, iudicum secularium correctioni: erat enim Carolus Borromeus vitiorum hostis acerrimus, verusq. CHRISTI seruus, in quo nec dolus, nec fuga, nec macula erat. Vtinam quàmplurimos eiusmodi haberemus Ecclesiæ ministros, & libertatis ecclesiasticæ defensores. Non dubito tamen, quin Fredericus Borromeus (quãdo eidem Carolo gen- 63
tili suo, bonis flagitantibus, ac plaudentibus, in Cardinalitia dignitate successit, eamque etiam iunior, quàm ille est consequutus, cùm vigesimum tertium annum adhuc ageret, cum est, in eum ordinem cooptatus) ingenium eius, mores, ac rectam viuendi normam omnino assecutus sit. Ceterum (vt tandem reuertar, vnde 64
digressus sum) non mihi displicet, quod eidem Iulio Claro [k] post Cassanæum [l] placuit, videlicet, iudicem ecclesiasticum debere statim, atque ei innotescit clericum sibi subditum à seculari iudice detineri, illum repetere: aliàs possit, vti negligens ab administratione deponi, & forte etiam criminaliter puniri. Nec se tueri posset, quòd longæua consuetudine receptum sit, vti clerici valeant coram magistratu ciuili conueniri: cùm talis consuetudo iure pontificio [m] 65
improbetur, in causis præsertim criminalibus, vt vna est omnium sententia, teste eodem Claro [n] post Didacum [o], etiam si consuetudo esset immemorabilis, vt Rota [p] recte iudicauit aduersus Regem Angliæ, qui contendebat, posse cognoscere, & habere iurisdictionem in clericos solutos in actionibus ciuilibus, etiam mere personalibus, vel criminalibus, vbi ciuiliter agitur: quasi inferre vellet, quo ad clericos coniu-
66 gatos, nullam esse dubitationem. Tametsi coniugati clerici, qui vnicam vxorem tantum, & virginem acceperint, tonsuramq. & vestes honestas, ac clericis condecentes detulerint, & canonis, & fori priuilegio [q] gaudent. Sed aliud est, quod nobis facit dubitationem, an scilicet illa Bonifacij octaui [r] constitutio extendatur etiam ad causas ciuiles, aut restringatur tantummodo ad criminales. Iacobus à Bellouisu [f], seu potius Iordanus Bretius, hoc est enim incertum, perpetam existimauit, clericos coniugatos, etiam si tonsi, & vestibus induti honestis, & clericalibus incedant, quo ad omnia subditos esse iudicibus secularibus, non obstante præcitata constitutione, quæ, sicut ipse ait, est tantum obseruanda in Prouincijs, quo ad temporalem iurisdictionem, Romano Pontifici subiectis. Ecquis hoc illi reuelauit? Alij, vt Ioannes Andreæ [t], Dominicus [u], Ancharanus [x], Banchelius [y], Lapus [z], item Cardinalis [a], & Imola [b] vbique locorum in criminalibus scilicet, non item in ciuilibus obseruandam esse scribunt: alij, vt idem Lapus [c], & Francus [d], ac in vniuerso Christiano orbe, & quo ad omnes causas tam ciuiles, quàm criminales, debere obseruari contendunt: cùm in ea expressim decisum extet, clericum coniugatum cum vnica, & virgine, tonsuram, & vestes clericales deferentem, non esse trahendum ad iudicem secularem, nec criminaliter, nec ciuiliter.
67 Quidquid sit, mihi rectior, & verbis textus magis congruens videtur interpretatio eorum, qui putant, eam habere locum in criminalibus tantum, vt à iurisdictione magistratus ciuilis clerici coniugati, quo ad causas ciuiles, non sint exempti: pondero enim verba hæc in fine constitutionis apposita. *In ceteris autem, vel nisi (vt præmittitur) tonsuram, vel vestes deferant clericales, etiam in præmissis eos gaudere nolumus priuilegio clericali.* Bonifacius octauus voluit, clericos coniugatos non modo gaudere priuilegio canonis, quod in fauorem totius sacri ordinis concesserat Innocentius secundus, sed etiam fori prærogatiua, idq. quo ad causas criminales: ait enim. *Præsenti declaramus edicto, huiusmodi clericos coniugatos pro commissis ab eis excessibus, vel delictis, trahi non posse criminaliter, aut ciuiliter ad iudicium*

l in vita Augusti.
k d. vers. regulariter.
l cons. 38.
m d. c. clerici. de iudic. vbi gls. & arg. omnes
n d. quæst. 36. verbo. sed revera.
o d. c. 31. num. 5.
p in antiquis decis. 10. tit. de consuet. & decis. 2. eodem in antiquioribus.
q c. vnico. de cler. coniug. lib. 6.
r in d. cap. vnico.
f in repet. c. 1. § cõtrahentes. nu. 90 de foro comp. lib. 6.
t, u, x, y. ad d. c. vnicum.
z allegat. 118.
a, b, ad c. en parte 9. col. c. de cler. côiug.
c alleg. 42.
d ad d. cap. vnicum.

iudicium seculare: mox subiungit. *In ceteris autem ciuiliter, &c.* Est iuris tritissima regula [e]. *Qui vnum dicit, alterum excludit*. Nec aduersatur, quod ait, nec ciuiliter, nec criminaliter ad iudicium seculare esse clericos trahendos, quia verbum illud, *ciuiliter*, non accipi debet, vt Lapus [f], & Francus [g] opinantur, hoc est de ciuilibus causis, sed siue agatur ciuiliter, siue criminaliter, de flagitio, de crimine, de delicto, ad forum seculare trahi non possint. Nam actiones,
68 quæ ex delicto oriuntur, vti furti actio, vis bonorum raptorum, legis Aquiliæ, iniuria-
69 rum, & similes dicuntur ciuiles, & criminales. Ciuiles, quando [h] quis agit ad sui commodum, non ad publicam vindictam, vt cùm quis petit sibi restitui, quod furto sibi subtractum est. Criminales [i] dicuntur, quando ad publicam vindictam instituitur iudicium, licet eius rei gratia [k] plerumque pecuniam consequatur condemnatio. Sed an huiusmodi Bonifaciana constitutio æqua sit, & sacro ordini fauorabilis, dubitari posset. Siquidem Ioannes Monachus [l] queritur, hanc esse editam constitutionem, & Ioan. Andreæ [m] respondet, querelas Principum secularium eius editioni causam dedisse. Speculator [n] vero dicit, quòd eadem constitutio reuocanda esset à concilio vniuersali, quia fuerit aduersus libertatem ecclesiasticam promulgata, atque ideo magis expedire Christianæ Reipublicæ, vt clerici coniugati absque vlla distinctione immunitates habeant à veteribus canonibus, & legibus clericali ordini concessas. Sed vniuersale con-
70 cilium [o] Tridentinum, non modo eam non reuocauit, sed confirmauit; prohibendo etiam, ne clerici coniugati gaudere possint illis priuilegijs, nisi alicuius ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem ecclesiæ seruiant, vel ministrent, & clericali habitu, & tonsura vtantur. Visa est igitur sanctis illis patribus æquissima Bonifaciana constitutio: nam si liberè, & indistin-
71 ctè clerici coniugati essent à potestate seculari exempti, maiorem profectò, quàm alij clerici haberent exemptionem, melioremq. sortirentur conditionem, quàm sacerdotes, quia & immunitatem, & vxoriam libertatem haberent; & quod peius est, ex huiusmodi priuilegijs facile licentiam, atque audaciam
72 multa perpetrandi scelera, & delicta sibi sumerent, nec alia de causa plerumque in militia clericali nomina darent, nisi vt essent immunes à iurisdictione seculari, omninoq. liberi, & exempti, vnde possent tutò, & absque metu iustæ punitionis in quæcumque

e l. cù prætor. de iudic. l. 35. si quis. ff de sepulchro violato.
f in d. ab leg. 41.
g ad d. cap. vnicum.
h l. vlt. ff. de priuat. delict. l. vlt. ff. de furt. l. 1. ff de incend. ruin. naufrag.
i c. quicunque. ibi ciuiliter, vel 11. q. 3.
k l. locatio. §. quod illicite. ff. de publ. & vectigal.
l ad d. cap. vnicum.
m ibid. col. 3.
n in tract. de concilio, par. 2. c. 4.
o sess. 23. c. 6. de reformat.

prorumpere flagitia in Christianæ Reipublicæ perniciem, arma præterea, & secularem, laicalemq. deferre habitum inter secularia negotia. Quibus omnibus, ne Ecclesia fiat profligatissimis, & improbissimis hominibus asylum, quo ad eius fieri potest, occurrere debet legislator præsertim Apostolicus, cùm omnium sit parens, & dominus. Verum insurget aliquis, & dicet, hanc clericorum exemptionem non esse iuris diuini, vti asseruimus, sed humani tantum: nam si diuini esset, à Romano Pontifice tolli nequaquam posset, cùm ius diuinum immutabile sit, atque ideo à Principe humano nec in vniuersum, nec vlla sui parte tolli queat. At respondendum est, Ius quidem diuinum esse sui natura perinde, atque naturale, immutabile, non tamen sequi, quòd non possit per Romanum Pont. vtilitatis publicæ gratia adiuuari, & suppleri opportunis interpretationibus, sicut de Prætoribus respondit Papinianus [p], & Vlpianus libro primo Institutionum [q], quoad ius ciuile, quod neque totum à naturali, vel gentium recedit, neque per omnia ei seruit. Præterea quod Papa facit, non humanus Princeps facere videtur,
73 sed Deus ipse, quia Romanus Pontifex [r] non puri hominis, sed veri Dei vicem in terris gerit. Quare potuerunt beatissimi Romani Antistites declarare, exemptionem clericorum, quos à foro seculari, eiusq. potestate, ac iurisdictione diuino iure immunes esse diximus, ad sacerdotes, diaconos, ac subdiaconos pertinere, itemq. ad clericos primæ tonsuræ, quam dicunt, & coniugatos, qui alicuius ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem ecclesiæ actu ser-
74 uiunt, & ministrant. Etenim Christianæ Reipublicæ expedire visum est, vt huiusmodi exemptio coniugatis, & alijs primi characteris clericis non aliter competat, quàm, si tonsuram & vestes, quæ sunt clericorum insignia, deferant, quia prima tonsura potius est gradus quidã ad cæteros ordines, quàm
75 ordo merè ecclesiasticus: quod adnotauit Didacus Couarr. [s] etsi alij communiter Canonistæ [t] putant esse ordinem, & Barbatius [u] nouem esse ordines dixit, cui assentitur &
76 Ioan. Maioranus [x]. Nec ipse dissentio, si large, non æquè, si stricte loquamur. Et ita accipi potest constitutio [y] concilij Maguntiensis, vbi legitur, eum, qui prima tonsura est insignitus, sine gradu dici: hoc est (vt bene notat glossa [z] ab omnibus recepta) sine gradu sacro. Hinc videmus ex communi Doctorum sententia, teste Didaco [a], clericos primæ tonsuræ vestibus, & corona in vertice

p in l. 7. §. ius prætorium. ff. de iustit. & iure.
q l. 7. ff. eodem.
r c. 2. & 3. de transl. episc. & in d. cap. 16.
s ad c. quia nos nu. 4. de testam.
t ad c. cum coniugat. per eundem textum de ætate & qualit. ordin.
u ad c. quoniam de constit.
x in § fermon dist. 24. quæst. 2.
y de quo in c. 6 de vita & honestat. cleric.
z ibidem.
a in c. si negas vers. vtcunq. tamen. præll. quæst.

vertice carentes, abſque vlla monitione à iudice ſeculari puniẽdos relinqui. Et quamquam hi ſolemnibus quibuſdam cæremonijs ſunt degradandi, vt in libro, Pontificali nuncupato, habetur, vſus tamen forenſis obti- 77
nuit, vt hi clerici, ſi in veſte laicali abſque corona deprehendantur in criminibus, & conuincantur, abſque vlla degradatione à magiſtratu ciuili valeant puniri. Tradit etiã ille [b], degradationem actualem, quæ ab Auguſtino [c], & Hieronymo [d] regradatio dicitur, moribus minime receptam eſſe in ijs clericis, qui in minoribus ſunt conſtituti ordinibus, qui & large ſacri vocantur, vt poſt gloſſam [e] voluit Abbas Panormitanus [f]. Hinc alia ſuboritur dubitatio, an is, qui aliquo commiſſo delicto, ordinem accepit eccleſiaſticum, eiſdem, quibus alij clerici, gaudeat exemptionibus ita, vt effugiat forum ſeculare. Qua in re noſtri illam adhibent diſtinctionem, quòd, aut in fraudem fori ſuſcepit ordinem, aut abſque vlla fraude, & dolo in clericorum numerum adſcriptus eſt: hoc caſu eximitur omnino à temporali iu- 78
riſdictione, vti communi interpretum [g] conſenſu traditum eſt: cui concluſioni argumentum præbet, quod reſponderunt Venuleius [h], & Vlpianus [i] Iuriſconſulti: illo autem 79
non item, ſed remanet adhuc ſub iuriſdictione iudicis ſecularis, hoc eſt, quo ad mulctam, & bonorum amiſſionem, non æque, quo ad corporalem pœnam, vt eſt frequentior noſtrorum ſententia, teſtimonio eorundem [k] Aufrerij, Didaci, & Iulij Clari. Cuius ſententiæ ratio illa eſſe poteſt, quòd imprimitur character, quo quiſquis ſacer efficitur, & eximitur imperiali iuriſdictione. Atque ideo, ſi tale commiſerit crimen, pro quo mereatur mortem, aut membri mutilationem, erit per Epiſcopum deponendus, & degradandus, ac demum curiæ ſeculari tradendus, prout alij ſolent clerici, qui poſt ſuſceptos ordines enorme committunt delictum, vt rectiſſime exiſtimarunt Gulielmus de Cuneo [l], Iacobus Butrigarius [m], Bartolus [n], Baldus [o], Dynus [p], Iaſon [q], Ancharanus [r], & Aufrerius [s]: & ſi aliter iudices faciant ſeculares, eos male facere ſcribit Didacus Couarruuias [t] poſt Bartolum, & alios citatos [u]. Illud vero maiorem habet dubitationem, quo modo præſumi poſſit, huiuſmodi delinquentem ſine dolo & fraude ordines ſuſcepiſſe, cùm hæc in animo conſiſtant, ac conſequenter occulta eſſe ſoleant. Iaſon [x] 80
reſpondet, laicum alicuius criminis reum effugere tribunal magiſtratus ciuilis, eiuſque coercitionem, ſi ante perpetratum delictum

b ad d. cap. quia nos.
c epiſt. ad Pammachiũ
d in li. 2. in Iouinianũ.
e in ſumma. diſt. 32.
f ad c. clericos. de cohab. cler. & mulier.
g Aufrer. ad clem. 1. de offic. ordin. reg. 3. fall. 2. Didac. in cap. 32. n. 4. verſ. ſecũda præct. quæſtio. Iulius Clarus in d. q. 36. verſ. ſæpenumero contingit.
h in l. 22. verſic. item magiſtratũ. ff. de accuſ.
i in l. ſi ſ. legis ff. ad l. Iul. de adulterijs.
k locis ſupra citatis.
l, m, n, o, ad l. 1. ff. de pœnis.
o ad leg. 1. num. 2. C. an ſeruus pro ſuo facto.
p ad l. iterum Vlpianus. ff. ad l. cum quidam ff. de iuriſdict. omn. iud.
r ad reg. ea, quæ de reg. iur. lib. 6.
s in d. ſal.
t d. cap. 32. num. 4. verſ. tertia concluſio
u locis citatis.
x ad d. l. ea quidem n. 2.

religionis, vel ſacri ordinis ſuſcipiendi votum emiſerit. Cui ſane ſe ſubſcripſerunt Hippolytus [y], Gerardus [z], & Caſſanæus [a], citaturque pro eodem Baldus [b] aſſeuerans, quòd qui ante delictum, votum emiſerit, & poſt delictum efficiatur voti ſolutione clericus, aut religioſus, per iudicem ſecularem conueniri non poteſt, quaſi maxima ſit præſumptio bonæ fidei, & nulla ſubſit fraus mutationi ſtatus. Sed dubitari iterum poteſt, qua ratione dignoſci poterit, votum fuiſſe conceptum, cùm & ipſum animo concipia-
81 tur. Reſponſio eſt in promptu, quòd ſcilicet in ijs, quæ in animo conſiſtunt, probatio ſufficiens iure cenſetur ea, quæ proprio fit iuramento, vti aſſerit gloſſa [c] ab omnibus recepta, quam ſequuntur etiam ijdem Iaſon [d], & Hippolytus [e], necnon Alciatus [f], Bartolus [g], & Aretinus [h]. Quibus videtur mirifice conuenire conſtitutio Innocentij tertij [i], qua cauetur, ne dilatoriæ exceptiones intra certum tempus à iudice deſignatum propoſitæ, vlterius admittantur, niſi quæ forte de nouo emerſerint, quas qui voluerit opponere, fidem faciat iuramento, ad ſuam notitiam antea non perueniſſe. Didacus Couarruuias [k] hanc concluſionem non ſatis probat: quaſi accipi debeat in ijs tantum, quæ ſunt modici præiudicij, non item in ijs, in quibus agitur de maximo præiudicio: quo caſu maior, & certior requiritur probatio, videlicet de graui, & enormi republicæ læſione, & (vt verbis Iuriſconſultorum aliquando vtar) de intereſſe ſecularis iuriſdictionis: quaſi inferre velit, non eſſe delinquenti votum emiſiſſe aſſeueranti adhibendam fidem: propterea quòd multi peierarent facile, vt ſeculare effugerent forum, & in conſequentiam grauiorem punitionem. Quidquid tamen dicat Didacus, mihi magis placet Iaſonis opinio, & videtur rectior, & libertati eccleſiaſticæ magis congruens: nihil enim intereſt reipublicæ, à quocumque flagitia puniantur, dummodo non tranſeant impunita: nec eſt veriſimile magiſtratus eccleſiaſticos velle delinquentes clericos impunitos dimitti: immo ſi degradatione digna commiſerint, eos depoſituros [l], & depoſitos magiſtratui ſeculari tradituros, vt condignæ delicto de eis pœnæ ſumantur, vti notant noſtri ad illam Cæleſtini tertij [m], vel (vt Contius legit) Clementis tertij conſtitutionem. Immo in ea ſum ſententia, vt exiſtimem, quoquo modo conſtare poſſit, aliquem in fraudem non ſuſcepiſſe ordines, vel ingreſſum fuiſſe religionem, ſemper admitti debere ad fori præſcriptionem, eſſeq. apud iudicem

y in ſingul. 84.
z in ſingul. 41.
a in cõſuet. Burgun. rubric. 1. §. 5. verſ. Archidiaconus. n. 61.
b ad d. l. 1. C. an ſeruus pro ſuo facto.
c ad cap. ſignificaſti 1. de homicid. vbi omnes not. & ad c. ſi vero. 2. de ſentent. excommun.
d ad §. ſed alie vbi etiã gloſ. nu. 80.
e ad rub. C. de probat. num. 124.
f in tract. de præſũpt. reg. 2. præſumpt. 10.
g ad l. inter omnes. §. recte. ff. de furtis.
h ad l. interdum. §. quodenim ſtagio ff. de acquir. poſſeſſ.
i in c. 4. de exception.
k in d. cap. 32. circa ſi. præct. quæſt.
l cap. 2. de pœnis lib. 6.
m ad c. cũ ob homine. de iudic. & ad c. cum ab homine. de ſent. excommun.

iudicem ecclesiasticum conueniendum, si ea videlicet, quæ sacrosancta Tridentina synodus [n] postulat in eo, concurrant, vt scilicet beneficium ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum deferendo, alicui ecclesiæ mandato Episcopi seruiat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel vniuersitate de licentia eiusdem Episcopi, quasi in via ad maiores ordines suscipiendos, versetur. Si verò post commissum delictum, & an 81 te susceptum ordinem fuisset accusatus, vel denunciatus, aut saue infamatus, non absq. dolo, & fraude ordines suscepisse præsumeretur, argumento eius, quod Martianus [o], & Paulus [p] Iurisconsulti, tradiderunt: & nostri ibidem notarunt [q]. Quinimmo hoc fori 84 priuilegium tale est, vt quamplurimi Antonium à Prato [r] sequentes [s], existimauerint cognitionem, & coercitionem criminis simul à clerico, & laico commissi ad magistratum ecclesiasticum spectare, non ad ciuilem, & temporalem, quo ad laicum, vt is sit ab ecclesiastico, non à ciuili magistratu puniendus: quia cùm laicus, & clericus communem causam habeant, licet vterque non 85 gaudeat fori priuilegio, tamen propter clericum, eodem & laicus gaudet, ex eo, quod Paulus Iurisconsultus [t] libro xv. ad Plautium scribit: magis enim dignum trahit ad se minus dignum, vt est communis regula, teste Gomesio [u]. Et quamquam propositio hæc in praxi non vbique obseruetur, vt post Aymonem Crauetã tradunt Couarruuias [x], & Clarus [y]: tamen si causa est communis, & adeo indiuidua, vt nulla possit congrua distinctio, nec diuisio fieri inter laicum, & clericum, receptum est, cognitionem esse iudicis ecclesiastici, non item secularis, vel ipsis adstipulantibus Baldo [z], Bartholomæo Socino [a], Angelo [b], Decio [c], Romano [d], & ipso Didaco [e]. Atq. ita intelligi debet Pauli responsum [f]. Nec solum clerici gaudent 86 fori priuilegio, vt non possint pro quauis causa à seculari magistratu conueniri, & puniri, sed nec possint iussu ipsius ecclesiastici ad creditorum instantiam capi, vel in carcerem trudi, vel in eo detineri, aut excommunicari, si inopia, & egestate ita laborent, vt nequeant creditoribus satisfacere, ex Gregorij noni constitutione [g], ad quam nostri omnes notant: etsi idem Gregorius voluit, vt ij præstita idonea cautione, si ad pinguiorem fortunam deuenerint, promittant se debita persoluturos. Et quamquam glossa [h], quam sequuntur Hostiensis [i], Ioannes Andreæ, & Henricus, putat, clericum inopia, & egestate laborantem teneri ad cessionem

n cap. 6. de reform. sess. 21.
o in l. vlt. in princ. ff. de bonis eorũ, qui sibi morte consc.
p in l. vlt. ff. de re mil.
q & ad l. si quis posteà. ff. de iudic. & ad l. si adulter §. si eo tẽpore. ff. ad l. Iul. de adult.
r ad l. 1. ff. quæ senten. sine appell. rescin.
s Marian. Socinus cõsil. 12. lib. 1. & ad cap. 1. col. 4 de mutu. petit. Felin. ad c. 1. de præscript. Bart. Socin. ad l. cũ senatus ff. de rebus dub. & alij, quos citant Didac. in c. 34 n. .. practic. quæst. & Clarus in d. q. 30 versic. euenit.
t leg. 10. ff. quemad. seruit. amitt.
u ad c. 4 n. 47 in fine. de rescript. in sex.
x, y, locis citatis.
z ad l. præcipimus C. de appell. §. eadem obseruando.
a in consil. 82. lib. 3.
b ad d. l. 10.
c ad leg. si emancipatum §. C. de collat. ad authen. cassa, & irrita. n. 9. C. de sacros. eccl.
d in cons. 195. Item in cõs. 238.
e in d. cap. 34. num. 2
f in d. l. 10.
g c. Odoardus, de solution.
h ad d. c. 3. in verb. recognoscentem, & in verb. ad pinguiorem.
i ibidem.

bonorum, rectius tamen Abbas, Imola,
87 Ancharanus, & alij frequentius ad dictam Gregorij constitutionem [k] dixerunt, non teneri clericum inopem cedere bonis, alioquin non esset melioris conditionis, quàm laicus, cum tamen clericus non possit conue-
88 niri, nisi quatenus satisfacere potest, deductis necessarijs alimentis, prout Accursius, Bartolus, & alij scribunt [l]: quibus adstipulantur glossa [m], Capella Tholosana [n], Aufrerius [o], & Felinus [p], hancq. communem
89 esse sententiam, fatentur Iason [q], & Ripa [r]. Horum opinio elegantem habet rationem, ne in opprobrium ecclesiastici status clerici mendicare cogantur. Et quia Albericus, Paulus, & nonnulli alij existimarunt [s], contrarium in iure verius esse, Didacus Couarruuias [t] contendit communem sententiam habere locum in ijs duntaxat, qui sacris ordinibus sunt insigniti, non autem in ijs, qui sunt in minoribus constituti: quos putat, quo ad hoc priuilegium, pares esse laicis, &
90 secularibus viris. Ipse nihilominus sentio, hos perinde, atque illos hoc gaudere priuilegio, si illas, quas Tridentina synodus [u] postulat, habuerint qualitates, quas superius retuli. Sic etiam intelligi poterit dicta Gregorij ix. constitutio [x], vt locum habeat in omnibus clericis, tam maioribus & sacris, quam minoribus ordinibus insignitis: quod annuere etiam videntur Ioan. Staphilæus [y],
91 & Hieronymus Gigans [z]. Nec mihi displicet praxis, quæ in Romana curia obseruatur, vt scribit Collectar. [a] vt si clericus fuerit ære alieno obnoxius, habueritq. ecclesiasticum beneficium, & ad solutionem fuerit conuentus, iudex ecclesiasticus, ne clericus excommunicetur, reditus annuos illius beneficij adiudicet creditoribus pro ratione quantitatis debitæ, relicta ipsi clerico ex eis, portione congrua vnde possit alimenta percipere. Quam praxim approbant & Rebuffus [b], & Aufrerius [c], licet ille opinetur omnes, præsertim scholares, etiam si clerici non sint, hoc habere priuilegium, vt non possint conueniri, nisi quatenus satisfacere possint. Didacus tamen asserit [d] numquam hoc se vidisse, quo ad alios obseruatum, maxime in Salmanticensi academia. Mihi vero magis placet Rebuffi opinio, ac rectior, & æquior videtur, vt quemadmodum clerici, ita &
92 scholares non cogantur ad faciendum plus quàm eorum vires patiuntur: id enim & æquitas suadet, & ciuilis disciplina. Quod etiam Vlpianus [e] ad edictum scribit, & Paulus [f] ad Plautium respondit: à quibus non dissentit Iustinianus Imper. [g]. Quod autem idem

k d. cap. 3.
l ad l. miles ff. de re iudic.
m ad can. studeat. dist. 50.
n, o, decis. 245.
p ad c. cum ex officij. de præscript.
q, r, ad d. l. miles. n. 7.
s ad d. leg. miles.
t in lib. 2. variar. resolut. c. 1. n. 9.
u d. cap. 6. sess. 23.
x in d. cap. Odoardus, de solu.
y de litteris gratiæ & ...
z de pensionibus q. 3.
a ad d. c. 3.
b ad auth. habita. C. ne filius pro patre peti. leg. 112.
c in d. capella Tholos. 305.
d in d. c. 1. num. 9. vers. sed & quo.
e l. qui bonis c. ff. de cess. bonor.
f l. in condemnatione. ff. de reg. iur.
g in §. vlt. instit. de actionib.

h in d. c. 1. num. 9. verſ. quoties.

idem Didacus [h] aduerſus Ludouicum Go-
meſium diſputat, mihi non minimum ſatiſ-
facit, videlicet parum intereſſe, an aliquis
clericus ſimpliciter ſe æs alienum diſſolutu-
rum promittat: vel iuriſiurandi religione ſe 93
obſtringat. Namque iuſiurandum non vl-
tra, quàm quis facere poteſt, obligat: quod
Vrbanus tertius [i], & Innocentius item III. [k]
reſcripſerunt. Et Paulus Iuriſconſultus [l] re- 94
ſpondit, peieraturum non eſſe, qui ex iuſta
cauſa deſerit iuramentum. Si clericus igitur 95
iurauerit ſe æs alienum diſſoluturum, vel
conſenſerit conſtitutioni penſionis iuramen-
to præſtito, & præmiſſa obligatione in for-
ma cameræ Apoſtolicæ, non obſtante huiuſ-
modi iureiurando, nec quòd tribus ſenten-
tijs fuerit condemnatus, vti poterit benefi-
cio, & priuilegio prædicto, & aduerſus exe-
cutionem opponere, & obijcere ſe inopem
clericum eſſe, nec poſſe excommunicari, nec
in vincula conijci, nec in eis detineri pro
æris alieni diſſolutione: præſtita tamen iura-
menti cautione, ſe ſatisfacturum ſi ad pin-
guiorem deuenerit fortunam [m]. Sed dicet
aliquis: fateor clericos eſſe à ſeculari iuriſ-
dictione exemptos ratione actionis perſo-
nalis, ſed dubitatio eſt de mixta, & reali,
vtpote ſi agitur de hæreditate alicuius laici,
cuius hæres exiſtit clericus: eo enim caſu ſe
tueri non poterit, quin conueniatur coràm
iudice ſeculari, nec excuſabitur quouis ſuo
priuilegio. quod Vlpianus ad edictum ſcri-
bens [n] oſtendit, dicens. *Hæres abſens ibi
defendendus eſt, vbi defunctus debuit, & con-
ueniendus, ſi ibi inueniatur, nulloq. ſuo pri-
uilegio excuſatur:* maxime, ſi lis fuerit à te-
ſtatore cœpta, vt reſpondit Paulus [o] Iuriſ-
conſultus libro quarto reſponſorum. Circa
quam quæſtionem dicendum eſt, quòd, etſi
in hac ſecunda concluſione videtur fre-
quentiori calculo receptum, vt clericus hæ-
res laici, qui apud ſeculare tribunal litem
erat conteſtatus, apud idem tribunal ad diſ-
finitionem vſque eamdem cauſam peragere
teneatur, multi tamen viri docti, & de vtro- 96
que iure bene meriti, vt Antonius [p], Abbas
[q], Felinus [r], Imola [ſ], & Rota [t], item Hiero-
nymus Cagnolus [u], Lancellottus [x], De-
cius [y], Iacobinus [z], & Curt. iunior [a] aſſeue-
rant, clericum laici hæredem non teneri co-
ràm magiſtratu ciuili litem iam contra lai-
cum, cui ipſe succeſſit, cœptam proſequi. Et
ita iudicatũ fuiſſe idem Iacobinus ſcribit [b],
nec ab huiuſmodi praxi eſſe recedendum,
tradunt Aretinus [c], & Decius [d]. In illa ta- 97
men quæſtione, ſi lis nondum fuerit cœpta,
conueniendus erit clericus apud iudicem

i in c. 10. de Iureiur.
k in c. 17. eod.
l in l. vlt. ff. qui ſatiſd. cog.
m d. c. Odoardus, de ſolution.
n l. hæres abſens. ff. de iudicijs.
o l. venditor. ff. eod.
p, q, r, ſ, ad c. quia 3. de iudicijs.
t in antiquiorib. decis. 1. de foro comp. & eod. in antiq. decis. 3.
u ad l. 2. C. de pact. inter emptor. & vend. nu. 175.
x, y, z, a, ad l. hæres abſens.
b ad d. l. hæres habens.
c, d ad d. c. quia 3.

eccleſiaſticum, ſi vt laici hæres ad iudicium
vocetur, ea actione perſonali, vel mixta, quæ
aduerſus defunctum actori cõpetebat: quod
receptum eſt poſt gloſſam ad regulam il-
lam [e]. *Is, qui in ius ſuccedit alterius, eo iu-
re, quo ille, vti debebit:* cui adhærent Archi-
diaconus, Dominicus, & Præpoſitus [f], nec-
non Rota [g], Abbas, Antonius, & alij [h] vno
conſenſu, adeo vt Decius [i] dixerit, non eſſe
de hoc dubitandum. Quemadmodum etiam
Bartolus, Iacobus de Rauen. Angelus, Al-
bericus, Cynus, Fulgoſius, & alij [k] commu-
niter, vt auctor eſt Curtius iunior [l]. Idem
tenent [m] ijdem Cynus, & Fulgoſius cum
Baldo, & Iaſone alibi: communemq. eſſe
ſententiam teſtatur Didacus Couarruu. [n]
aſſerens etiam [o], Iuriſconſulti reſponſum
debere intelligi de priuilegio particulari ip-
ſius hæredis, non de eo, quod eſt iure com-
muni conceſſum, aut inſertum intra ius
commune, & generale, vt in caſu noſtro:
quod & Accurſius [p] nobis indicare voluit.
Nec diſplicet, quod Fulgoſius animaduer-
tit, quòd ſcilicet Vlpianus loquatur, quan-
do forum defuncti reſpectu loci in hærede
mutatur: qui ſenſus hiſce verbis textus con-
uenit: *defendendus eſt, vbi defunctus debuit,
& conueniendus, ſi ibi inueniatur*. Fit ita-
que non intuitu perſonæ, ſed reſpectu loci.
98 Quod etiam placuit Iulio Salinerio, Sauo-
nenſi magnæ ſpei adoleſcenti, vt qui, quaſi
alter Nerua, ætate iuuenis, & ingenio ſe-
nex, litteriſq. non vulgaribus eruditus, do-
ctrinam ex puris iuriſprudentiæ fontibus
hauſerit, vt eius ſcripta elegantiſsima, pro-
pediem in lucem edenda, luculenter teſtan-
99 tur. Eadem ratione, ſi laicus, cui ſucceſsit
clericus, virtute alicuius contractus, & in-
ſtrumenti publici ad certam pecuniæ quan-
titatem, vel ad aliud ſimile fuerit obligatus,
executio huiuſmodi contractus, aut inſtru-
menti petenda erit coràm magiſtratu ciuili
aduerſus clericum illius laici hæredem,
prout aliàs viri doctiſsimi de Rota iudica-
100 runt [q]. Idem videtur dixiſſe Bartolus [r], dum
exiſtimat legem ſecularem, quæ ſtatuit, in-
ſtrumenta publica paratam habere execu-
tionem, habere quoque locum in publico in-
ſtrumento, quo obligatus eſt clericus, ſcili-
cet, vt tale inſtrumentum aduerſus clericum
in eccleſiaſtico foro ipſum habeat priuile-
gium. Quare Bartoli ratio, etſi pro opinio-
ne noſtra recte facit, à communi tamen in-
terpretum conſenſu improbatur, propterea-
quòd ſecularium Principum lex, quamtum-
uis generalis, nullam faciens mentionem
clericorum, bonorumve eccleſiaſticorum,
non

e regul. is, qui, de reg. iuris lib. 6.
f ad c. clericum nullus. 11. q. 1.
g in d. dec. 1.
h ad d. cap. quia 3.
i ibid. n. 12.
k ad d. l. hæres abſens. in princ.
l ibidem.
m ad auth. Quas actiones. C. de ſacroſ. eccleſ. item Bald. ad l. 2. C. vt poſſeſſ. legat.
n in d. c. 8. nu. 4. pract. quæſtion.
o in d. l. hæres abſens.
p ibid. & ad l. 2. §. legatis ff. eod. de iudic.
q d. dec. 1. & d. dec. 3. de foro cõpet. in antiquis.
r ad l. contractus populos. n. 39. C. de fum. trin. & fide cathol. & in repetit. l. de quibus. ff. de legib.

non est aduersus eos obseruanda, quãquam 101
non tollit [f] priuilegia, quæ clericis, vel Ec- 102
clesijs concessa sunt, cùm legislator ciuilis nullam habeat in clericos iurisdictionem. Hac de causa rationem Bartoli refellendam esse, ostendunt Decius [t], Felinus [u], & Rochus Curtius [x]: licet Imola [y], & Iason [z] post Hostiensem [a], & Ioannem Andreæ [b] opinati sint, veram esse eius sententiam, quam etiam tuetur idem Didacus [c], asserens, legem ab Imperatore, aut à Principe iura imperij habente latam, si sit generalis, nec damnum speciale inferat clericis, aut Ecclesijs, obseruandam esse erga clericos in foro Ecclesiastico, vt est regia lex in specie ab Hispaniarum Rege condita, qui apud suos subditos iura habet imperialia. Hancq. opinionem probat ex rescripto Lucij tertij [d] ad Paduanum Episcopum, quo Ecclesia, post noui operis nunciationem ædificata, demolienda est, prout in iure ciuili cautum existit. Didaci expositio mihi videtur re- 103
ctissima, si in ea lege, aut statuto expressa rei Ecclesiasticæ non fit facta mentio, nec eius obseruatio pariat peccatum, nec aduersetur sacris constitutionibus Pontificijs, præsertim si ea comprehendantur, quæ iure Pontificio sancita non vtique fuerint. Nam- 104
que hisce casibus solent beatissimi Romanæ Ecclesiæ Principes in decidendis clericorũ controuersijs legum ciuilium præscripto vti, quemadmodum latius in scholis [e] docui, & in libris Animaduersionum comprobaui [f].
105 Ex eo enim, quòd nihil constituunt Romani Pontifices pro negotijs, quæ in dies inter homines contrahuntur, vel ex facto oriuntur, videntur velle leges, quæ æquitatis, & iustitiæ vestigia insistunt, approbare, causasq. clericorum ex legum præscripto deci-
106 dere. Idcirco aliàs dixi [g], post Bartolum [h], Baldum [i], Abbatem [k], & Petrum de Ancharano [l], quòd si clericus hæres fuerit institutus, neque confecerit inuentarium, tenebitur vltra vires hæreditaris ex illa celebri Iustiniani [m] constitutione: conuenien-
107 dus tamen erit coram magistratu Ecclesiastico; veluti etiam publicum instrumentum, si aduersus clericum paratam habeat lege imperiali executionem, executio petenda est, & tractanda coram Ecclesiastico, non item seculari iudice. Huius rei elegans est ratio, quoniam necessaria est quædam causæ cognitio, atque examinatio, quæ cùm aduersus clericum fit, non est apud alium, quàm Ecclesiasticum iudicem expedienda. Restat in hoc axiomate discurienda quæstio illa: an bona clericorum patrimonialia eis-

[f] c. Ecclesia Sanctæ Mariæ. ubi notant omnes de constit.
[t] ibid n. 50.
[u] ibid n. 81.
[x] ad c. vltimo de consuet. q. 11. in prin.
[y] ad c. edictipebatur. de his, quæ fiunt sine consen. cap.
[z] ad l. quoties. n. 24. C. de rei vend.
[a] [b] ad c. vl. de solut.
[c] in d. c. 8. num. 5.
[d] c. 1. de noui oper. nunciat.
[e] ad d. c. Ecclesia S. Mariæ.
[f] lib. 1. c. 12.
[g] in d. c. 12.
[h] ad l. 1. C. de sacrosan. Eccl.
[i] ad auth. si- cut alterat. eod.
[k] in d. c. Ecclesia S. Mariæ.
[l] ad c. d.
[m] l. vlt. C. de iure delib.

dem gaudeant priuilegijs, & exemptionibus, quibus Ecclesiarum bona. Glossa [n] dicit, gaudere: quod verum esse post Abbatem [o], & Antonium de Butrio [p], asseuerat Decius [q] hisce videlicet casibus, in quibus id expresse à iure conceditur, vel maxime in his bonis, ad quorũ titulum clericus sacros ordines accepit, vt glossa [r], Baldus [s], & Decius [t] rectè adnotarunt, ne mendicare cogantur in ignominiam sacri ordinis. Vnde optime ab Alexandro Tertio [u] constitutum fuit, ne quis ad sacros ordines admittatur, nisi habeat, vnde condecenter possit viuere: alioquin Episcopus teneatur promoto necessaria subministrare, donec ei in aliqua
108 Ecclesia prouideatur. Quam constitutionẽ, cùm in desuetudinem abijsset, reuocauit sacra Tridentina synodus [x], addens, vt ad patrimonium admitti debeant illi tãtum, quos Episcopus iudicauerit assumendos pro necessitate, vel commoditate Ecclesiarum
109 suarum. Cùm igitur nemo possit ad sacros ordines promoueri, nisi habeat, aut beneficium, aut patrimonium, nec adhuc, nisi expedire iudicauerit Episcopus, quia non decet eos, qui diuino ministerio addicti sunt, cum ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quæstũ exercere, fit profectò, vt huiusmodi patrimonialia bona gaudeant ea immunitate, qua gaudere solent alia Ec-
110 clesiastica, quidquid dicat Didacus [y]. In ea etiam sum sententia, vt si clericus iste fuerit minor, aut læsus, possit petere restitutionem in integrum coram iudice Ecclesiastico, cùm ex constitutione Gregorij Noni [z] quilibet minor clericus possit coram Ecclesiastico iudice petere hanc restitutionem, etsi in praxi difficile admitteretur: sed iure facile defendi posset. Nec refert, quod Imola [a] dicit, nempe dictam constitutionem militare in clerico aduersus clericum: quia hoc est diuinare, cùm de clerico nulla ibi fiat mentio: nec quod Didacus [b], vt intelligi debear in terris, quo ad tẽporalia, Rom. Pont. subiectis. Namque locus Const. in quo fuerat orta controuersia, erat quoddam municipium, quod Parrosinense appellabatur, quod esse in Eccl. Rom. ditione non constat.

[n] ad d. c. Ecclesia S. Mariæ. & ad c. ex litteris, de pignorib.
[o] ibid. & ad c. si diligẽti. de præscrip.
[p] ibidem.
[q] ad d. c. Ecclesia n. 65 & 176.
[r] ad d. c. Ecclesia. ad c. Episcopus, de præben.
[s] ad tit. de pa. Constan. col. 6 i prin. in verbo ex his apparet.
[t] ad d. c. Ecclesia n. 70.
[u] d. c. Episc.
[x] c. 2. de refor. sess. 21.
[y] in d. c. 4. n. 3. lib. 1. va riar. resolut.
[z] in c. 8. de integ. restit.
[a] ad d. c. 8.
[b] d. c. 3. n. 1

SVMMA EX CAPITE XVI.

1 *Confugientes ad Ecclesias, tanquam sacrosancti, capi non possunt.*
2 *Asyla apud antiquos fuerant religiosissima.*
3 *Deus homicidas casuales in ciuitate refugij tutos esse iussit.*

Y

4 *Ba-*

4 *Banaias à Ioab in tabernaculum Domini fugiente, abſtinuit.*

5 *Eccleſiarũ immunitas de iure diuino eſt.*

6 *Lex veteris teſtamenti* CHRISTI *aduentu expirauit.*

7 *Diuinum ius vtroque teſtamento comprehenditur.*

8 *Diuina lex homines ad Deum: humana homines ad homines mutuo ordinandos inſtituta eſt.*

9 *Homo & per exteriora miniſteria ordinatur ad Deum: non tantum per interiora.*

10 *Deum colere eſt actus virtutis, ad morale præceptum pertinens.*

11 *Eccleſiæ vis non infertur, quia eſt domus Dei.*

12 *Cæremonialia, & iudicialia, etiam in nouo Teſtamento non repetita, nec vetita eandem vim obtinent.*

13 *Præcepta, & mandata differunt inter ſe, quòd hæc reſpectum habeant maioris boni: illa præciſa, & abſoluta ſint.*

14 *Maximis adminiculis vndique fulcitur Eccleſiaſtica immunitas.*

15 *Perperam ſentit Ioan. Ferrarienſis, delinquentes ab Eccleſijs eijciendos, ſicut eiecit* CHRISTVS *ementes, & vendentes, quòd immunitas non ſit omnibus communis.*

16 *Commercium ementium, & vendentium vix poteſt eſſe ſine peccato.*

17 *Licet contrahentibus de iure ciuili ſe inuicem decipere.*

18 *Vſurarius rem datam à Deo, non emptam vendit, tempus ſcilicet: ideo maledictus.*

19 *Nummularij proximi ſunt vſurarijs.*

20 *Qui non peccauit in Eccleſia, immunitate Eccleſiaſtica priuari omnino non debet.*

21 *Laicus etiã iudex, de immunitate iuxta Pontificias ſanctiones iudicium ferre debet, quia cura locorum ſacrorum Põtificalis eſt. Opinio eſt plurimorum.*

22 *Eccleſiaſticus iudex tantum, an confugiens immunitatẽ mereatur, iudicat.*

23 *Eccleſia etiam non conſecrata, habet immunitatis priuilegia.*

24 *Eccleſia Epiſcopi auctoritate erecta, & ſi officijs diuinis adhuc non ſanctificata, ſuam habet, vt cætera, immunitatem.*

25 *Conſuetudo in immunitatibus eſt attendenda.*

26 *Laudabilis conſuetudo videtur nonnullis, vbi ſanctiſſima Euchariſtia aſſeruatur, ibi tãtum militare immunitatem.*

27 *Hoſpitalia immunitatem habent.*

28 *Xenodochia iure etiam Imperiali priuilegia, quæ Eccleſiæ, habent.*

29 *Oratoria in priuatorum domibus* Epiſcopi *auctoritate conſtructa immunitate fruuntur.*

30 *Loca auctoritate* Epiſcopi *erecta aduerſus profanos redire nequeunt.*

31 *Olim nullus in* Eccleſia *humabatur.*

32 *Athenienſes locum ſepulturæ intra vrbem nemini dabant.*

33 *Cœmeterium eodẽ priuilegio fulcitur, quo ipſa* Eccleſia, *aut coniunctum, aut diuiſum ab ea ſit.*

34 *Cœmeteria conſecrantur.*

35 *Interdicta* Eccleſia, *interdictum cœmeterium intelligitur.*

36 *Mercatura, aut nundinæ, aut cauſa criminales in cœmeterijs non tractãtur.*

37 *Pollutum, & interdictum eſt cœmeteriũ, cùm polluta, & interdicta eſt* Eccleſia, *ſi tamen ſit ei coniunctum.*

38 *Ambitus extra* Eccleſiam *matricẽ quadraginta paſſuũ, & triginta alias extra* Eccleſias *immunitatis eſt cap. x.*

39 Eccleſia *mater dicitur, quæ miniſtrat ſacramenta, præſertim baptiſmum: minor, capella, ſeu ſacellum.*

40 *Immunitas ambitus in ciuitatibus, aut in caſtellis locum non habet.*

41 *Paſſus eſt quinque pedum menſura à paſſis manibus.*

42 *Pes ex quindecim, vel vt maior pars opinatur, ſexdecim digitis conficitur.*

43 *Menſuram, ſicut & pretium, loci conſuetudo conſtituit.*

44 *Conſuetudo legis vim obtinet.*

45 *Deficiente conſuetudine circa immunitates, canones ſunt inſpiciendi.*

46 *Immunitas in domo clericorum intra quadraginta paſſus poſita locũ habet.*

47 *Palatio quoque* Epiſcopali, *vel capellam habenti, vel non, vel intra quadraginta paſſus poſito, vel extra, competit immunitas.*

48 *Fauorabilia extendi conſueuerunt.*

49 *Epiſcopale hoſpitiũ proximũ eſſe debet* Eccleſiæ: *ex* Concilij Carthagin. *decreto.*

50 Epiſcopo *duo palatia habente, illud tantum in quo ipſe habitat, immunitatem habet.*

51 *Pater filiam in adulterio deprehenſam in domo, vbi habitat, occidere poterat, alibi non.*

52 *Odioſa reſtringenda ſunt.*

53 *Confugiens ad ſacerdotem, ſanctiſſimam* Euchariſtiam *deferentem, tutus eſt.*

54 Ob-

54 *Obuium habens, aut tangens Cardinalem, mortis pœnam effugit.*
55 *Seruus, qui confugit ad Ecclesiam, si eius dominus de eo impunitatem clericis promiserit, est ad seruitium remittendus, & compellendus.*
56 *Latrones, grassatores, agrorumq. depopulatores, quamuis liberi sint, ab Ecclesia iure extrahuntur.*
57 *Iure ciuili etiam virginum raptores, homicidæ, & adulteri in sacro loco tuti non sunt: quod tamen Pontificio est correctum, cui standum est.*
58 *Nec reum maiestatis Ecclesia abduci posse, censuit Mediolanensis Senatus.*
59 *Salomon iussit sicarium Ioab interfici ante tabernaculum Domini.*
60 *Proditor homicida immunitatem non habet in Ecclesia.*
61 *Percutiens proditorem, sed non interficiens, immunitatem habet.*
62 *Cum telo ambulans hominis necandi animo, sicut necans punitur, aiunt Diocletianus, & Maximianus Imperatores: quod tamen non obseruatur.*
63 *Proditorie perimit, qui veneno perimit, aut incautum, non inimicum.*
64 *Non est proditor, qui à tergo inimicum, vel quouis modo de medio tollit.*
65 *Qui alium occidit, postquam ira deferbuit, in Ecclesia tutus est: contra communem.*
66 *Homicidia simplex itidem tutus est in Ecclesia.*
67 *Tres casus immunitatis expertes ex Innocentiana constitutione ad alios minime extenduntur.*
68 *Assassinis denegata est immunitas.*
69 *Assassini fuerunt etiam infideles, & sunt inter fideles, qui necandis hominibus operas suas locant.*
70 *Non debet defendi ab Ecclesia, qui se Ecclesiæ non committit.*
71 *Hæreticus ab Ecclesia inuitus licite extrahitur.*
72 *Excommunicatus in Ecclesia se tuto recipit, quia recóciliationis non est expers.*
73 *Excommunicatus obstinatus immunitatis beneficio non vtitur.*
74 *Excommunicatus obstinatus prauitatis hæreticæ inquisitoribus examinandus permittitur, ex eo, quod fidei sua suspicionem præbeat.*
75 *Fugiens ad Ecclesiam in actu fugæ intercipi licite potest à iudice.*
76 *Captus, & effugiẽs manus capientiũ, si in Ecclesia sese recipiat, est relinquẽdus. Germon. de Sacror. immunit.*
77 *Carcere clausus, & eo fracto fugiens, in Ecclesia tutus est.*
78 *Iurans de redeundo in custodia, si redire nolit, & ad Ecclesiam confugiat, inde non est abducendus.*
79 *Qui Ecclesiam culpa violauit, in Ecclesia legitime violatur.*
80 *In vna Ecclesiã delinquens, omnium Ecclesiarũ suffragio immunitatis caret.*
81 *Crimina lenia in Ecclesia perpetrata, perpetrantem Ecclesiæ priuilegio non priuant.*
82 *Peccans spe absolutionis litterarum Apostolicarum, earum vigore absolutionem non impetrat. Ex Lupo, & Couar.*
83 *Peccare spe veniæ præsumptio est.*
84 *Peccare spe veniæ quandoque consequendæ cũ bono proposito, præsumere nõ est.*
85 *Præsumptio leuior est, quam desperatio.*
86 *Magis proprium est Deo misereri, quàm punire.*
87 *Adæ peccatum leuius, quàm Euæ fuit, quia de pœnitentia, & Dei misericordia cogitauit.*
88 *Peccans spe indulgentiarum, si propositum abstinendi habeat in posterum, absoluitur.*
89 *Pœnitentia est dolor peccati præteriti cũ proposito nõ amplius illud committẽdi.*
90 *In reatu præsumptuose perpetrando duo sunt consideranda: actus turpitudo, et agentis fiducialis præsumptio.*
91 *Clerici Ecclesia abduci non possunt. Ex Innocentio, & Romano.*
92 *Clericus Ecclesia rite abducitur à iudice Ecclesiastico secundum Abbatem.*
93 *Si immunitas sit ambigua, iniici possunt compedes in Ecclesia ab vtroque iudice simul, Ecclesiastico scilicet, & temporali.*
94 *Ei, qui ad Ecclesiam confugit, non debent interdici alimenta, nec vestimenta, nec vlla res necessaria, ne videatur in Ecclesia obsideri.*
95 *Iudex laicus auctoritate propria reũ immunitate carentẽ, Ecclesia extrahit.*
96 *Non decet quemquã extrahi à loco sacro, nisi consentiente Superiore spiritali.*
97 *Adulter in Ecclesia capi non potest inconsulto Episcopo.*
98 *Prælatus extrahi facinorosos, qui immunitate careant, negantes, peccare videntur cum ipsis delinquentibus.*
99 *Debitor fugitiuus in Ecclesia capi potest. Ex Iasone Mayno.*
100 *Debitor fugitiuus capi potest die feriato ad honorem Dei, & Sanctorum.*

101 *Debitor fugitiuus etiam à iudice incompetenti capitur. Ex Ancharano.*

102 *Debitor Ecclesiæ abstrahitur, si consuetudo, vel statutum etiam adstipuletur. Ex Oldrado.*

103 *Traditur ad seruiendum certo modo debitor creditori in Hispania, si ei soluendo non sit.*

104 *Etiam armata manu seruos ecclesijs abduci posse statuerunt Theodosius & Valentinianus Imperatores.*

105 *Eutropius immunitatis Ecclesiæ infensus, lege, quam aduersus eam ferri suaserat, condemnatus, atque oppressus est.*
Alciatus hallucinatur.

106 *Lex de seruis Ecclesiæ abducendis, iusta est.*

107 *Seruis confugientibus ad Ecclesias, & restitutis dominis suis, si in eos domini durius agant, lege Antonini Imperatoris, eos vendere coguntur.*

108 *Expedit reipublicæ, ne quis re sua male vtatur.*

109 *Debitor fugitiuus, secundum veriorem sensum, ab Ecclesia non extrahitur.*

110 *Iustiniani Imperatoris sanctio de extrahendis ab Ecclesia debitoribus, vt iuri Pontificio contraria, nulla est.*

111 *Hodie, non obstante, de tradendis debitoribus in seruitutem, lege regia Hispaniensi, non abducuntur Ecclesijs.*

112 *Pro debito nemo debet seruire, etiam iure ciuili.*

113 *Mercatores, siue campsores, quos fallitos vocant, Ecclesijs abstrahi possunt: quia plerumque per fraudes, & vsuras artem exercent.*

114 *Pij Papæ Quinti constitutione, decoctores vltimi supplicij pœna plectēdi sunt.*

De priuilegijs Ecclesiarum, ad easq. confugientium securitate. Cap. XVI.

HABENT & Ecclesiarum ædificia, hoc est templa ipsa, immunitarum beneficia. Nā, qui ad eas confugiunt, quodāmodo sacrosancti effecti, nequeunt inde extrahi, nec capti, in vincula conijci, vltimovè affici supplicio, aut aliqua membrorum detruncatione plecti, sed veluti in tutissima arce positi, ab inquirentibus

2 inuiolati remanent. Et cùm plurima essent à veteribus constituta asyla, quæ eò religionis, ác reuerentiæ processerant, vt inde quemquam abduci piaculum esset, vt superius [a] retulimus ex probatis auctoribus, a sup lib. 1. cap. 15.
hoc etiam refugium in sacris literis commendabatur: ideo a Deo Optimo Maximo fuisse constitutum, traditur, auctore Moyse pluribus locis, ait enim in Exodo [b]. *Qui percusserit hominem, volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius, constituam tibi locum, in quem fugere debeat.* Et in libro Numeri [c], *Decernite, quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum, qui nolentes sanguinem fuderint: in quibus cùm fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur.. De ipsis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur, tres erunt, &c.* Et alibi [d]. Quæ omnia confirmauit Deus, dum Iosue alloqueretur, dicens [e]. *Loquere filijs Israel, & dic eis: Separate vrbes fugitiuorum, de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi, vt confugiat ad eas, quicumque animam percusserit nesciens, & possit euadere iram proximi, qui vltor est sanguinis.* Christus quoque apud Matthæum cap. 10. *Cùm vos persequentur in ciuitate ista, fugite in aliam.* B. Athanasius in Apologia de fuga sua hæc prodidit. *In lege ciuitates refugiorum erant pro ijs, qui ad cædem quærebantur, vt aliquo modo persecutorem euaderent. In consummationem porrò seculorum, cùm aduenisset illud ipsum Verbum Patris, quod Moysi ante loquutum fuerat, rursus præceptum fugiendi tradidit, cùm vos, inquiens, persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite in aliam.*

b Exod. 21.
c Num. 35.
d Deut. 19.
e Iosue 20.

3 Ioab quoque, vt habetur 3. Regum 2. quo Salomonis iram effugeret, se in Domini tabernaculum recepit, & apprehendit cornu altaris: quem Banaias à Rege missus, vt eum occideret, attingere non est ausus, sciens id sibi religione vetitum. Ezechiel Propheta [f]: *Hoc fecerunt mihi, polluerunt sanctuarium tuum in die illa:* & in libris Regum [g]: *Domine altaria tua confregerunt.* Ioannes Chrysostomus [h] ad Antiochenum populum scribens: *Si quis*, inquit, *ignem sumens, & fossorium hanc destruxisset domum, & incendisset, & hoc suffodisset altare, nonne quilibet lapidibus obrueret, tamquam profanum, & impium? Quid enim est tam sacrilegū* (ait Optatus Mileuitanus [i]) *quam altaria Dei; in quibus et vos aliquādo obtulistis; frangere, radere, remouere?* Deinde subijcit:

f cap. 23.
g cap. 19.
h Hom. 53 ad pop. Antioch.
i lib. 6. in princ.

Hoc

Hoc modo Iudaos estis imitati. Illi iniece-
runt manus Christo in Cruce: à vobis per-
cussus est in altari. Sufficeret insania vestra,
quod membra laniastis Ecclesiæ, si inter hac
omnia, vel altaribus pareeretis. Cur vota,
& desideria hominum cum ipsis altaribus
euertistis? & in Concilio Aquisgranẽsi, seu
Aquẽsi k: *Quòd si Abraham pro eo, quod Dei*
altaria erexit, cultumq. eius veneratus est,
tot à Deo meritorum prærogatiuis donatur,
dubium non est, quin altarium Sanctorum
euersores, & Sanctarum rerum, quibus in
eisdem altaribus Deo famulandum est, sub-
reptores damnentur. & alibi l: *Et si Moyses*
per hac, quæ præmissa sunt, Domino altare
erexit, cauendum illis est, qui altaria Domi-
ni obruendo, dehonestant, & dehonorando,
obruunt, ne, quãdo se aduersus hostes suos pro-
ripiunt, seipsos eisdem triumphum exhibeant.
De huiusmodi asylo in oratione, quam scri-
psit in laudem Basilij Magni, sic loquitur
Gregorius Nazianzenus m, nobilis fœminæ
viduæ egregium factum commemorans,
quam iudicis cuiusdam assessor ad nuptias
inuitam pertrahebat: *Illa, cùm nulla ratio-*
ne hanc vim effugere posset, consilium capit,
non minoris audaciæ, quàm prudentiæ ple-
num. Ad sacram etenim mensam confugit,
Deumq. aduersus hanc iniuriam propugna-
torem sibi adsciscit. Asylum altaris indicat
etiam Sanctus n Ambrosius dum ait: *Vul-*
tis me in vincula rapere, vultis in mortem?
Voluptati est mihi: non ego me vallabo cir-
cumfusione populorum, nec altaria tenebo vi-
tam obsecrans, sed & pro altaribus gratiùs
immolabor. Ambros. in tractatu diei ait o.
Neque, si per furorem aliquis innocentem
peremerit, obnoxius morti est: quin etiam
ipsius diuinæ legis oraculo, si quis per impru-
dentiam intulerit necem, accipit impunitatis
spem, refugij facultatem, vt possit euadere.
Ex quibus nostri asseuerant, præsertim glos-
sa p Decisionis Capellæ Tolosanæ, item
Antonius de Butrio q, Ioannes Lupus r, &
Ioannes Igneus s (qui in vtramque partem
disputat) hanc Ecclesiarum facultatem,
seu immunitatem esse de iure diuino. Vnus 5
Didacus Couarruuias t huic cõclusioni ad-
uersatur, contendens, hanc exceptionem
non esse iuris diuini, sed humani, & positi-
ui tantum: quia etsi in veteri lege de hac
immunitate cautum esse videatur, vt scili-
cet ab altari nullus ad punitionem crimi-
nis abstrahi posset, cùm tamen veteris Te-
stamenti lex per CHRISTI aduentum ex- 6
pirauerit (vt ad Hebræos ait Paulus u, &
ibidem scribit Augustinus x, à quo non

k cap. 17.
l cap. 25.
m Orat. 20.
n Epist. 33.
o lib. 1. c. 8. de quo in can. 6. 23. q. 1
p q. 422. in fine.
q ad c. cum ecclesia. de immu. eccl.
r In tract. & libert. eccl. q. 21. col. 4.
s ad l. 1. ff. ad S.C. Sylanianum.
t in c. 20 n. 2 vers secunda, & tertia variar resolut. lib. 2.
u cap. 7.
x cap. 3. de conflict.

dissentit S. Thomas y, nec Magister Senten-
tiarum z) neque in lege Euangelica huius-
modi immunitas statuta reperiatur, sequi-
tur profectò, non esse eam iuris diuini. Mihi
tamen magis placet contraria sententia,
cùm communis sit, & verior videatur. Pri-
mum enim diuinum ius dicitur, quidquid in
7 nouo, veteriq. Testamento habetur consti-
tutum: quod aliàs ostendimus a: hanc vero
Ecclesiarum immunitatem à Deo cõcessam
8 esse, satis probatum est. Deinde lex diuina
principaliter instituitur, auctore eodẽ Tho-
ma b, ad ordinandum homines ad Deũ: lex
autem humana principaliter ad ordinandũ
9 homines ad inuicem. Ordinatur vero ho-
mo ad Deũ, non modò per interiores actus
mentis, qui sunt credere, sperare, & amare,
verum etiam per quædam exteriora opera,
quibus homo diuinam seruitutem profite-
10 tur. Constituta autem sunt templa, vt in
his coleretur Deus: Deum colere est actus
virtutis, ad præceptum morale c pertinens.
Vnde CHRISTVS apud Matthæum di-
cit d. *Domus mea, domus orationis vocabi-*
11 *tur.* Cùm igitur Ecclesia sit domus CHRI-
STI, eiusque habitaculum, nemini licebit
ibidem violentiæ aliquid perpetrare: quod
procul dubio fieret, quotiescumque quis in
eius gremium fugiens, inde per vim extra-
heretur. Quibus rationibus suademur, hanc
12 immunitatem esse prorsus iuris diuini. Præ-
terea ipse in ea sum sententia, vt existimem
iuxta Ecclesiæ Romanæ censuram, quæ in
veteri continentur Testamento, etiamsi in
nouo repetita non sint, pro repetitis ha-
benda esse, nisi nominatim, & expresse
contra de eis cautum sit: ea scilicet, quæ
cæremonialia omnino, aut iudicialia non
13 sunt. Nam bene S. Thomas scribit e, quæ-
dam esse, quæ præcise præcipiuntur, vel
prohibentur in lege, sicut: *Non occides: non*
furtum facies: & hæc proprie præcepta di-
cuntur. Quædam vero præcipiuntur, vel
prohibentur, non quasi præcise debita, aut
illicita, sed propter maius bonum: & ista
possunt dici mandata, quia quamdam indu-
14 ctionem habent, & persuasionem. Nec vni-
uersalis Ecclesia aliàs hanc immunitatem
tot constitutionibus munisset, mulctis etiam
indictis, nec tanto esset fauore semper pro-
secuta, quantum fuisse perspicimus: siqui-
dem confirmatam esse Sanctorum Patrum
auctoritate f, Conciliorum decretis g, Pon-
tificum specialibus constitutionibus h, Im-
peratorum, etiam ad coercendos violato-
res, sanctionibus corroboratam, vt pluri-
bus suo loco ostensum fuit i, plane videmus.

y 1. 2. q. 96. art. 2. & q. 104. art. 3.
z in 4. Sent. dist. 3.
a supr. eod. c. 15.
b S. Tho. 1. 2. q. 99. ar. 1. & 2. & q. 100. ar. 6.
c Tho. in d. art. 3. ad secundum.
d Matth. 21
e in d. q. 99. art. 5. in responsione.
f can. 9. 10. q. 4.
g can. 19. 19 34 cum seq. ead. q. 4.
h c. 10. 20. cũ seq. ead. q. 4. & c. 6. 9. & vlt. de immun. eccl.
i sup. lib. 2. cap. 16.

101 *Debitor fugitiuus etiam à iudice incompetenti capitur. Ex Ancharano.*

102 *Debitor Ecclesiæ abstrahitur, si consuetudo, vel statutum etiam adstipuletur. Ex Oldrado.*

103 *Traditur ad seruiendum certo modo debitor creditori in Hispania, si ei soluendo non sit.*

104 *Etiam armata manu seruos ecclesijs abduci posse statuerunt Theodosius & Valentinianus Imperatores.*

105 *Eutropius immunitatis Ecclesiæ infensus, lege, quam aduersus eam ferri suaserat, condemnatus, atque oppressus est.*
Alciatus hallucinatur.

106 *Lex de seruis Ecclesia abducendis, iusta est.*

107 *Seruis confugientibus ad Ecclesias, & restitutis dominis suis, si in eos domini durius agant, lege Antonini Imperatoris, eos vendere coguntur.*

108 *Expedit reipublicæ, ne quis re sua male vtatur.*

109 *Debitor fugitiuus, secundum veriorem sensum, ab Ecclesia non extrahitur.*

110 *Iustiniani Imperatoris sanctio de extrahendis ab Ecclesia debitoribus, vt iuri Pontificio contraria, nulla est.*

111 *Hodie, non obstante, de tradendis debitoribus in seruitutem, lege regia Hispaniensi, non abducuntur Ecclesijs.*

112 *Pro debito nemo debet seruire, etiam iure ciuili.*

113 *Mercatores, siue campsores, quos fallitos vocant, Ecclesijs abstrahi possunt: quia plerumque per fraudes, & vsuras artem exercent.*

114 *Pij Papæ Quinti constitutione, decoctores vltimi supplicij pœna plectēdi sunt.*

De priuilegijs Ecclesiarum, ad easq. confugientium securitate. Cap. XVI.

HABENT & Ecclesiarum ædificia, hoc est templa ipsa, immunitatum beneficia. Nā, qui ad eas confugiunt, quodámodo sacrosancti effecti, nequeunt inde extrahi, nec capti, in vincula conijci, vltimovè affici supplicio, aut aliqua membrorum detruncatione plecti, sed veluti in tutissima arce positi, ab inquirentibus
1 inuiolati remanent. Et cùm plurima essent à veteribus constituta asyla, quæ eò religionis, ác reuerentiæ processerant, vt inde quemquam abduci piaculum esset, vt superius [a] retulimus ex probatis auctoribus, hoc etiam refugium in sacris litteris commendabatur: ideo à Deo Optimo Maximo fuisse constitutum, traditur, auctore Moyse pluribus locis, ait enim in Exodo [b]. *Qui percusserit hominem, volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius, constituam tibi locum, in quem fugere debeat.* Et in libro Numeri [c], *Decernite, quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum, qui nolentes sanguinem fuderint: in quibus cùm fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur. De ipsis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur, tres erunt, &c.* Et alibi [d]. Quæ omnia confirmauit Deus, dum Iosue alloqueretur, dicens [e]. *Loquere filijs Israel, & dic eis: Separate vrbes fugitiuorum, de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi, vt confugiat ad eas, quicumque animam percusserit nescius, & possit euadere iram proximi, qui vltor est sanguinis.* Christus quoque apud Matthæum cap. 10. *Cùm vos persequentur in ciuitate ista, fugite in aliam.* B. Athanasius in Apologia de fuga sua hæc prodidit. *In lege ciuitates refugiorum erant pro ijs, qui ad cædem quærebantur, vt aliquo modo persecutorem euaderent. In consummationem porrò seculorum, cùm aduenisset illud ipsum Verbum Patris, quod Moysi ante loquutum fuerat, rursus præceptum fugiendi tradidit, cùm vos, inquiens, persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite in aliam.*
3 Ioab quoque, vt habetur 3. Regum 2. quo Salomonis iram effugeret, se in Domini tabernaculum recepit, & apprehendit cornu altaris: quem Banaias à Rege missus, vt eum occideret, attingere non est ausus, sciens id sibi religione vetitum. Ezechiel Propheta [f]: *Hoc fecerunt mihi, polluerunt sanctuarium tuum in die illa:* & in libris Regum [g]: *Domine altaria tua confregerunt.* Ioannes Chrysostomus [h] ad Antiochenum populum scribens: *Si quis*, inquit, *ignem sumens, & fossorium hanc destruxisset domum, & incendisset, & hoc suffodisset altare, nonne quilibet lapidibus obrueret, tamquam profanum, & impium? Quid enim est tam sacrilegū* (ait Optatus Mileuitanus [i]) *quam altaria Dei; in quibus et vos aliquādo obtulistis, frangere, radere, remouere?* Deinde subijcit:
Hoc

[a] sup lib. 8. cap. 15.
[b] Exod. 21.
[c] Num. 35.
[d] Deut. 19.
[e] Iosue 20.
[f] cap. 23.
[g] cap. 19.
[h] Hom. 58 ad pop. Antioch.
[i] lib. 6. in princ.

Hoc modo Iudæos estis imitati. Illi iniece-
runt manus Christo in Cruce: à vobis per-
cussus est in altari. Sufficeret insania vestræ,
quod membra lantastis Ecclesiæ, si inter hæc
omnia, vel altaribus parceretis. Cur vota,
& desideria hominum cum ipsis altaribus
euertistis? & in Concilio Aquisgranẽsi, seu
Aquẽsi [k]: *Quòd si Abraham pro eo, quod Dei*
altaria erexit, cultumq. eius veneratus est,
tot à Deo meritorum prærogatiuis donatur,
dubium non est, quin altarium Sanctorum
euersores, & Sanctarum rerum, quibus in
eisdem altaribus Deo famulandum est, sub-
reptores damnentur. & alibi [l]: *Et si Moyses*
per hæc, quæ præmissa sunt, Domino altare
erexit, cauendum illis est, qui altaria Domi-
ni obruendo, dehonestant, & dehonorando,
obruunt, ne, quãdo se aduersus hostes suos pro-
ripiunt, seipsos eisdem triumphum exhibeant.
De huiusmodi asylo in oratione, quam scri-
psit in laudem Basilij Magni, sic loquitur
Gregorius Nazianzenus [m], nobilis fœminæ
viduæ egregium factum commemorans,
quam iudicis cuiusdam assessor ad nuptias
inuitam pertrahebat: *Illa, cùm nulla ratio-*
ne hanc vim effugere posset, consilium capit,
non minoris audaciæ, quàm prudentiæ ple-
num. Ad sacram etenim mensam confugit,
Deumq. aduersus hanc iniuriam propugna-
torem sibi adsciscit. Asylum altaris indicat
etiam Sanctus [n] Ambrosius dum ait: *Vul-*
tis me in vincula rapere, vultis in mortem?
Voluptati est mihi: non ego me vallabo cir-
cumfusione populorum, nec altaria tenebo vi-
tam obsecrans, sed & pro altaribus gratiùs
immolabor. Ambros. in tractatu diei ait [o].
Neque, si per furorem aliquis innocentem
peremerit, obnoxius morti est: quin etiam
ipsius diuinæ legis oraculo, si quis per impru-
dentiam intulerit necem, accipit impunitatis
spem, refugij facultatem, vt possit euadere.
Ex quibus nostri asseuerant, præsertim glos-
sa [p] Decisionis Capellæ Tolosanæ, item
Antonius de Butrio [q], Ioannes Lupus [r], &
Ioannes Igneus [s] (qui in vtramque partem
disputat) hanc Ecclesiarum facultatem,
seu immunitatem esse de iure diuino. Vnus 5
Didacus Couarruuias [t] huic cõclusioni ad-
uersatur, contendens, hanc exceptionem
non esse iuris diuini, sed humani, & positi-
ui tantum: quia etsi in veteri lege de hac
immunitate cautum esse videatur, vt scili-
cet ab altari nullus ad punitionem crimi-
nis abstrahi posset, cùm tamen veteris Te-
stamenti lex per CHRISTI aduentum ex-
pirauerit (vt ad Hebræos ait Paulus [u], & 6
ibidem scribit Augustinus [x], à quo non

k cap. 17.
l cap. 25.
m Orat. 20.
n Epist. 33.
o lib. 1. c. 8. de quo in can. 6. 23. q. 1.
p q. 421. in fine.
q ad c. cum ecclesia. de immu. eccl.
r In tract. de libert. eccl. q. 11. col. 4.
s ad l. 1. ff. ad S.C. Syllanianum.
t in c. 30 n. 8 vers. secũda, & tertia variar. resolut. lib. 2.
u cap. 7.
x cap. 3. de conflit.

dissentit S. Thomas [y], nec Magister Senten-
tiarum [z]) neque in lege Euangelica huius-
modi immunitas statuta reperiatur, sequi-
tur profectò, non esse eam iuris diuini. Mihi
tamen magis placet contraria sententia,
cùm communis sit, & verior videatur. Pri-
mum enim diuinum ius dicitur, quidquid in
7 nouo, veteriq. Testamento habetur consti-
tutum: quod aliàs ostendimus [a]: hanc vero
Ecclesiarum immunitatem à Deo cõcessam
8 esse, satis probatum est. Deinde lex diuina
principaliter instituitur, auctore eodẽ Tho-
ma [b], ad ordinandum homines ad Deũ: lex
autem humana principaliter ad ordinandũ
9 homines ad inuicem. Ordinatur vero ho-
mo ad Deũ, non modò per interiores actus
mentis, qui sunt credere, sperare, & amare,
verum etiam per quædam exteriora opera,
quibus homo diuinam seruitutem profite-
10 tur. Constituta autem sunt templa, vt in
his coleretur Deus: Deum colere est actus
virtutis, ad præceptum morale [c] pertinens.
Vnde CHRISTVS apud Matthæum di-
cit [d]. *Domus mea, domus orationis vocabi-*
11 *tur*. Cùm igitur Ecclesia sit domus CHRI-
STI, eiusque habitaculum, nemini licebit
ibidem violentiæ aliquid perpetrare: quod
procul dubio fieret, quotiescumque quis in
eius gremium fugiens, inde per vim extra-
heretur. Quibus rationibus suademur, hanc
12 immunitatem esse prorsus iuris diuini. Præ-
terea ipse in ea sum sententia, vt existimem
iuxta Ecclesiæ Romanæ censuram, quæ in
veteri continentur Testamento, etiamsi in
nouo repetita non sint, pro repetitis ha-
benda esse, nisi nominatim, & expresse
contra de eis cautum sit: ea scilicet, quæ
cæremonialia omnino, aut iudicialia non
13 sunt. Nam bene S. Thomas scribit [e], quæ-
dam esse, quæ præcise præcipiuntur, vel
prohibentur in lege, sicut: *Non occides: non*
furtum facies: & hæc proprie præcepta di-
cuntur. Quædam vero præcipiuntur, vel
prohibentur, non quasi præcise debita, aut
illicita, sed propter maius bonum: & ista
possunt dici mandata, quia quamdam indu-
14 ctionem habent, & persuasionem. Nec vni-
uersalis Ecclesia aliàs hanc immunitatem
tot cõstitutionibus munisset, mulctis etiam
indictis, nec tanto esset fauore semper pro-
secuta, quantum fuisse perspicimus: siqui-
dem confirmatam esse Sanctorum Patrum
auctoritate [f], Conciliorum decretis [g], Pon-
tificum specialibus constitutionibus [h], Im-
peratorum, etiam ad coercendos violato-
res, sanctionibus corroboratam, vt pluri-
bus suo loco ostensum fuit [i], plane videmus.

y 1. 2. q. 96. art. 1. & q. 104. art. 3.
z in 4. Sent. dist. 3.
a supr. eod. c. 15.
b S. Tho. 1. 2. q. 99. art. 1. & 2. & q. 100. ar. 6.
c Tho. in d. art. 3. ad secundum.
d Matth. 21.
e in d. q. 99. art. 5. in responsione.
f can. 9. 17. q. 4.
g can. 19. 29. 34. cum seq. ead. q. 4.
h c. 10. 10. cu seq. ead. q. 4. & c. 6. 9. & 10. de immun. eccl.
i sup. lib. 2. cap. 16.

k tit. de forma inquisit. vers. ex his potest.

Quod autem Ioannes Ferrariensis[k] in sua 15
praxi comminiscitur, parui momenti est, dū
ait, CHRISTVM ementes & vendentes
eiecisse de templo: quo exemplo multo ma-
gis eijciendos esse latrones, homicidas, &
his similes, ne domus Dei efficiatur spelun-
ca latronum. Quo argumento nostra, ne-
hilum quidem, concutitur conclusio: cùm
non omnes recipiantur in Ecclesijs, nec hac
immunitate promiscue gaudeant, vt fusius
dicetur: non enim valet consequentia: eie-
cti sunt ementes, & vendentes, ergo eijci
debent & qui ad Ecclesiam cōfugiunt. Dif-
ficile quidem est (scribit Leo Papa[l]) inter
ementis, vendentisq. commercium non in-
teruenire peccatum: non quòd negotiatio,
vt ait B. Augustinus[m], me faciat malum, 16
sed iniquitas mea, & mendacium meum. Et
Cassiodorus[n]. *Negotiatores illi abominabi-
les existimantur, qui iustitiam Dei minime
considerantes, per immoderatum pecuniæ am-
bitum polluunt merces suas, plus periurijs one-
rando, quàm pretijs. Tales eiecit Dominus
de templo, dicens. Nolite facere domum pa-
tris mei, domum negotiationis. Quid est aliud
negotium*, idem ait Cassiodorus[o], *nisi, quæ
possunt vilius comparari, carius velle distra-
here?* & hoc est quod Iurisconsul.[p] tradit,
nempe licere contrahentibus se inuicem de-
cipere. Sed super omnes mercatores, testi- 17
monio Ioannis Chrysostomi[q] in Matthæū,
maledictus est vsurarius. Ipse namque rem
datam à Deo, tempus scilicet vendit, non
comparatam, vt mercator: post fœnus rem
suam repetit, tollens aliena cum suis; mer-
cator autem non repetit rem venditam.
Atqui nummularij, mensarij, trapezitæ, & 18
huiusmodi proximi sunt vsurarijs: ideo &
CHRISTVS eiecit eos de templo. Homi- 19
cida licet peccauerit, & peccator sit ex eo,
quòd homicidium commisit, immunitatis
tamen huius non est omnino incapax, quia
non peccauit, sicut vsurarius in Ecclesia, ad
quam, veluti ad tutissimum portum confu-
git, quæ nemini claudit gremium[r], sed om- 20
nibus se præbet liberalem, ac matrem, prout
sedes ipsa Apostolica, vt ait Innocentius[s]
secundus. Hinc fortasse est, quòd nostri (vti
glossa[t], Oldradus[u], Abbas[x], Imola[y]; Car-
dinalis[z], Bonifacius de Vitalinis[a], Ioannes
Faber[b], Fulgosius[c], Alexander[d], Cassa-
næus[e], Alciatus[f], & alij, quos refert, & se-
quitur Didacus Couarruuias[g]) vno ore di- 21
xerunt, in tractatu, & materia immunitatis
Ecclesiarum etiam penes magistratus ciui-
les standum esse potius iuris Pontificij de-
cretis, & sanctionibus, quàm Cæsarei iuris

l in epist. 90 ad Rusticum Episcopum Narbon. de qua in c. ad pœn. 5. dist. m ad Ps. 70. vers. quia non cognoui. de qua in c. 9. § quoniam. dist. 87. n ad Ps. 70. vers. quoniam.

o ibidem.

p in l. 17. §. si in Pompo nius. ff. de minor. & l. 5. §. si ff. locati.

q homil. 38. ad c. Matth. 21.

r c. 4. de heret. lib. 8. f in c. 15 de rescript. t ad c. inter alia. de immunit. eccl. & ad c. sicut antiquitus. 17. q. 4. u cons. 154. x ad d. c. inter alia. n. 24. y ad clem. 3. in ff. de pœnit. & remiss. z a ibid. b ad § sed hoc tépore. Instit. de his qui sunt sui, vel al. iur. c ad l. fidelis C. de his qui ad eccl. confug. d cons. 143. lib. 7. e in cōsuet. Burgun. rub. 3. § 5. vers. Arch. n. 11. f regul. 3 de præsum. 33 g variar. resolut. lib. 2. c. 20. n. 3.

dispositioni. Cuius opinionis ratio est: quia
hoc spectat ad honorem, & reuerentiam
exhibendam locis sacris, quorum curam
ad Pontifices maximos, & alios Ecclesiasti-
cos Prælatos pertinere, ignorat prope ne-
mo: atque ideo eorum leges hac in re, vt
in multis alijs, sunt secularibus anteponen-
dæ: quod & idem ipse Didacus[h] fatetur.
Ex quibus arbitror veram esse opinionem
Petri de Belluga[i] Valentini, & Remigij
Gonni Nauarræi[k]: quorum prior censuit,
si dubium sit, an delinquens gaudere de-
beat Ecclesiarum immunitate, vtrumque
iudicem secularem, & Ecclesiasticū cogno-
scere debere ad diuersos effectus, sed diui-
sim, & separatim: hunc ad effectum tuendæ
immunitatis Ecclesiæ: illum ad delinquen-
tem extrahendum, & puniendum pro deli-
cti qualitate. Remigius vero putauit, cogni-
tionem vtriusque fori propriam, sed simul,
hoc est, an delinquens valeat illa Ecclesiæ
22 immunitate gaudere. Existimo ego, solum
iudicem Ecclesiasticum posse cognoscere,
an confugiens dignus sit eius beneficio im-
munitatis. Nam, concesso hanc immunita-
tem esse iuris diuini, prout est, & hoc perti-
nere ad honorem, & reuerentiam sacris ædi-
bus exhibendam, dicendum quoque erit ad
iudices Ecclesiasticos spectare talem cogni-
tionem, non æque ad seculares, qui sunt
huiusmodi rerum incapaces[l]. Nec aduer-
satur doctrina Bartoli[m] (quam sequuti sunt
Antonius de Butrio[n], Panormitanus[o], Fe-
linus[p], Aufrerius[q], & alij[r]) cùm dixit,
quoties de re Ecclesiastica controuertitur
sola facti quæstio, secularem iudicem esse
competentem. Quia respondendum est hoc
verum esse, quando iudex Ecclesiasticus cō-
sentit, vt secularis cognoscat. Præterea co-
gnoscere, an fugiens ad Ecclesiam dignus
sit protectione, ac fauore Ecclesiastico, non
est facti quæstio, sed iuris: quæstio facti qui-
dem est illa, an commiserit delictum, necne:
sed constante delicto, an gaudeat immuni-
tate delinquens, est iuris, vt nemo non vi-
det. Cognitio igitur erit solius Ecclesiasti-
ci iudicis. Nec dicendum est iudices Eccle-
siasticos faciliores esse secularibus, atque
ideo esse pronunciaturos pro immunitate
Ecclesiæ: quia respondemus, esse pro iudi-
cibus præsumendum, nec quidquam velle,
quod iustum non sit, & à sacris canonibus
statutum. Hic opportune dubitatio occur-
rit, solumne Ecclesiæ ædificium, parietesq.
ac solane Ecclesia consecrata præstet ad ip-
sam confugientibus securitatem, an etiam
cœmeterium, & murorum ambitus, nondū
ab Epi-

h ibid. in fi.

i in suo tractat. qui inscribitur Speculum Principis in rub. 44. in §. sed quia loquitur. n. 49. k in tract. & immu. eccl. in sum. 2. q. n. 5. vers. D. Petrus.

l c. 2. vbi notant omnes. de iudic. m ad l. Titia ff. solut. matrim. n o ad cap. tuā de ord. cognit. p ad c. cum sit generale. vers. tertia. opinio de foro compet. q ad clem. 1 de offi. ord. reg. in fall. 8 & seq. & fal. 20. r ad d. c. tuā.

ab Episcopo consecratus, aut Ecclesia, intra
quam diuina non celebrantur officia. Ex
constitutione itaque Gregorij noni [s] rece- 23
ptum est, Ecclesiam cultui, & ministerio di-
uino dicatam, & in qua diuina officia cele-
brantur, etsi consecrata non est, habere
immunitatis priuilegium. Sed quid, si Ec-
clesia est dicata cultui diuino, nô est tamen
consecrata, nec in ea diuina hactenus cele-
brata sunt officia? Glossa [t] requirit diuino-
rum officiorum celebrationē, nec aliter pu-
tat eam habere posse immunitatis benefi-
cium. Communi attamen nostrorum con-
sensu concludimus, Ecclesiam Episcopi au- 24
ctoritate erectam tali gaudere beneficio, li-
cet nec consecrata, nec in ea adhuc diuina
officia fuerint celebrata, prout tradidere
Hostiensis, Ioannes Andreæ, Henricus, An-
tonius de Butrio, Ancharanus, Cardinalis,
Abbas, & alij [u]. Item Gulielmus de Monte
Landino, Imola, ijdem Ancharanus, & Car-
dinalis, ac Bonifacius de Vitalinis [x]: quod
& opinati sunt Marianus Socinus [y], & Syl-
uester Prieriensis [z]. Qua in re, nihilominus 25
plurimum valere consuetudinē scribūt Ab-
bas [a], Ioannes Faber [b], & Gulielmus May-
nerius [c], quam esse omnino inspiciendam
asserit Didacus [d]: monetq. præcauendum
esse, ne hisce temporibus canones ipsos ex-
tendamus, cum opporteat audaciā reprimere
eorum, qui passim crimina, hac immunitate
ficti, committunt. Hinc laudat Ecclesiarum 26
Præsides, qui in suis ciuitatibus immunita-
tē hanc tantū admittunt, & tutantur aduer-
sus iudices seculares in his Ecclesijs, in qui-
bus sanctissima Eucharistia ad publicam ve-
nerationem, & adorationem continuo asser-
uatur. Idem tamen Didacus post Archidia-
conum [e], Baldum [f], Alexandrum [g], Feli-
num [h], & Gulielmum Maynerium [i] scribit, 27
idem immunitatis ius hospitalibus Episcopi
auctoritate constructis competere. Cui con- 28
uenit mirifice Leonis, & Anthemij Impera- 29
torum [k] constitutio: vt omnia priuilegia,
quæ sacrosanctis competunt Ecclesijs, ea-
dem & hospitalibus competant. Immo Re-
migius [l] probat, oratoria ipsa in domibus
etiam priuatorum constructa gaudere hac
immunitate, si Episcopi auctoritate fuerint
ædificata: hoc enim casu cessat ratio, ob 30
quam Hostiensis, Ioannes Andreæ, Henri-
cus [m], Ancharanus [n], & alij [o] dicunt, gau-
dere non debere, propterea quòd loca illa
possunt reuocari, & reduci ad priores vsus
profanos auctoritate dominorum, vt per In-
nocentium [p], & Archidiaconum [q]: non
enim possunt, si auctoritate, & consensu

s in c. pen. & immu. eccl.
t ibidem.
u omnes ad d. c. penult.
x omnes ad 2. clem. de pœn. & remiss.
y in suo tract. de exc. art. 17 q. 5.
z in sum. in verb. immunitas. 1. q. 1.
a ad d. cap. pen
b ad l. 1. C. de his qui ad eccles. confug.
c ad l. nemo. de … n. 21 ff. de reg. iur.
d in … n. 60 [illegible]
e ad c. definiuit. 17. q. 4.
f ad l. his quib. ad ecc. … § in omnibus. n. 21. C. de Episc. & cleric.
g in cōs. 49. lib. 2.
h ad cap. de quarta de præscript.
i ad d. l. nemo. nu. 21.
k in l. 14. C. de Episc. & cler.
l in tract. de immu. eccl. in l. 5. in 2. ampl. n. 11.
m 15 omnes ad c. penult. eod.
n ad c. auctorit. de priuileg. lib. 6.
o Io. Faber ad §. fin. de his qui sunt sui, vel alie. iur. & ad l. 2. C. de his qui ad eccl. confug. Abbas ad c. fin. de censib.
p ad c. inter dilectos. de donat.
q ad c. vxor. fœlicitatis 17. q. 4.

Episcopi fuerint erecta, quia tunc locus ille
desinit esse priuatus, sed publicus, sacer, &
religiosus fit, & in nullius bonis esse incipit;
(vt ait Iurisconsultus [r]) atque ideo ad pro-
fanos vsus redire amplius non potest. quod
Panormitano [s] etiam placuit, & Syluestro [t]
non displicuit. De cœmeterio diuersæ fue-
runt opiniones, maxime quando est omni-
no seiunctum, & sepatatum ab ecclesia, ab
eoq. longe distat. Nam cœmeterium & cō-
iungi, & separari posse, nemo non nescit: cū
pluribus in locis ita sit vsu receptum; in Gal-
lia præsertim, teste Hostiensi [u], quod etiam
constat ex Bonifaciana [x] constitutione.
31 Nec enim olim in Ecclesia vllus sepelieba-
tur [y], exemplo fortasse Atheniensium, qui
32 locum sepulturæ intra vrbem non dabant,
quòd religione se impediti dicerent, vt Ser-
uius Sulpitius [z] apud Ciceronem tradit.
Quod & apud ipsos Romanos lege duode-
cim tabularum cautum fuit. *Hominem mor-
tuum in vrbe sepelito, neuè vrito*. Vbi vero
hodie cœmeterium ab Ecclesia seiungitur,
non est, quòd religione id vetitum sit, sed
propter fœtorem, vt aiunt [a] Innocentius, &
33 Cardinalis. Sed siue sit coniunctum, siue
34 separatum, communis interpretum [b] sentē-
35 tia est, vt gaudeat eodē priuilegio, quo Ec-
36 clesia: nec ab re: siquidem cœmeteria con-
secrantur, ita quòd religiosa sint, non mo-
do per mortuorum illationem, sed & per
consecrationem [c]: vnde interdicta Ecclesia,
& cœmeterium interdictum intelligitur [d].
37 Et quemadmodum in Ecclesia negotiatio-
nes, vel nundinæ fieri, vel causæ præsertim
criminales, tractari per iudices seculares ne-
queunt, sic neque in cœmeterio [e]. Nec vl-
la constituitur differentia, an sit coniunctū,
aut diuisum, licet libenter fatear & adhibē-
dam esse aliquando distinctionem: vt si pol-
lutam esse Ecclesiam dicimus, pollutum
cœmeterium ei coniunctum, dicamus, non
item si remotum [f]: sic interdicta Ecclesia,
interdictum censetur cœmeterium adiun-
ctum, non æque [g] separatum: id enim odio-
sum est, atque ideo extendi non debet: alio-
quin dura nimis videretur [h] extensio. At
vbi ius non distinguit, nec nos distinguere
38 debemus [i]. Conclusio ergo erit, quod cœ-
meterium eodem gaudebit immunitatis be-
neficio, quo gaudet Ecclesia. Et non solum
Ecclesijs, & cœmeterijs immunitas hæc cō-
ceditur, verum etiam ei loci spatio, quod
per quadraginta passus circumcirca, Eccle-
siam [k] matricem, seu maiorem ambit, & per
triginta, alias Ecclesias [l]: quod annotarunt
etiam Abbas, Henricus, & alij omnes ad

r l. 1. §. quod autem. ff. de rer. diuis.
s ad c. penul.
t in verb. immunit. 1. q. 2
u ad d. cap. penult.
x c. vnico & cōsecr. eccl. vel altar. lib. 6.
y c. 15. 13. q. 2.
z li. 4. epist. 54.
a ad c. pen. in fi. de sepul.
b Alber. de Rosat. ad l. 1. in summ. §. religiosum ff. de rer. diuis. Felin. ad c. cum pro causa de sent. excom. Anchar. ad c. cū in Eccl.
c d. c. vnico.
d cap. 17 de sent. excom. lib. 6.
e c. 5. & immunit. eccl. & c. 2. eod. lib. 6.
f d. c. vnico.
g d. c. 17.
h Abbas ad c. fi. de iure patr. Bal. ad Authent. ex testam. C. de secund. nup. Dec. ad rub. de iud. lect. 1. fact. & l. 14. in § diuus. ff. de relig. & sump. fun.
i l. 10. ff. de publ. in rem actione.
k c. 6. 17. q. 4
l c. 11 & … 15. eod. q. 4.

allegatam Gregorij Noni cõstitutionem [m].
Oldradus [n] quoque, Syluester [o], & Remi-
gius [p] idem probant. Sed antequam vlte-
rius progrediamur, explicemus, quæ sit Ec-
clesia matrix, seu maior, de qua mihi viden-
tur dixisse, quod oportuit, Archidiaconus [q],
Ioannes à Turrecremata [r], & Hostiensis [s], 39
vt scilicet Ecclesia maior ea dicatur, in qua
administrantur sacramenta, maxime baptis-
mus, & ita dicitur ad differentiam sacello-
rum, seu capellarum. Vnde iam olim con-
stitutum fuit [t], ne plures essent baptismales
Ecclesiæ in vna terminatione (vt cum Cõ-
cilio Toletano [u] loquar), sed vna tantum-
modo cum suis capellis, & hæ viginti pas-
suum in circuitu immunitatem haberent, il-
la vero quadraginta: etsi Ioannes Ignæus [x] 40
scribit, hoc moribus receptum nõ esse: quod
videtur dixisse Archidiaconus [y], videlicet
in Ecclesijs intra muros ciuitatum constru-
ctis: idque ad consuetudinem maxime ac-
cedit. Sed intelligi debet, prout Ioannes [z]
Papa Octauus Episcopis omnibus scripsit,
vt capellæ, quæ sunt intra ambitum muro-
rum castellorum, non ponantur in hac tri-
ginta passuum obseruatione. Qualis, qualis
vero fuerit consuetudo, non mihi displicet
opinio Ioannis Bichis [a], quam refert, & se-
qui videtur Remigius [b], vt quando quis ad
Ecclesiam confugit, si postea egressus fue-
rit intra spatium triginta, vel quadraginta
passuum, gaudeat hoc immunitatis benefi-
cio. Passus autem est quinque pedum men- 41
sura, vt post Isidorum [c] notat glossa [d], &
alij communiter: sic dictus, quòd passis,
seu extensis brachijs, hanc mensuram confi-
ciamus, teste Alciato [e], à quo non dissentit
Corasius [f]. Maior dubitatio est de pede.
Glossa [g] existimat, pedem esse spatiũ quin-
decim digitorum: glossam fere sequuntur 42
omnes veteres iuris ciuilis interpretes [h]. Isi-
dorus [i] tamen dicit, pedem sexdecim con-
stare digitis: quod magis probant recentio-
res, vtpote Alciatus [k], & Corasius [l], Con-
stantinus Harmenopolus [m], Budæus [n], Ne-
brissius [o], & Couarruuias [p], qui asserit, glos-
sam, & alios deceptos esse errore numeri, vt
cùm notis scribatur sexdecim, facile potue-
rit contingere, vt notaretur tantum quin-
decim. In qua sane quæstione non improbo 43
Alexandri [q] dictum, qui post Bartolum [r] 44
opinatur, pedes esse intelligendos secundũ
ciuitatis vsum: nam & mensuræ, quemad-
modum & pretia [s] rerum, variantur fere in
vnaquaque ciuitate. Inueterata consuetu-
do non immerito pro lege custoditur [t]. Id
igitur custodiri oportet, quod moribus, &

[m] d. c. Ecclesiæ de immunit. Eccl.
[n] consil. 55.
[o] in verb. immunit. in prin.
[p] in d. tract. in verb. passus.
[q] & r ad c. sicut antiquitus. ead. q. 4.
[s] in summa tit. de immunitat. Ecclesiarum. §. in quantum.
[t] in c. plures. 54. 16 q. 1.
[u] ibidem.
[x] ad l. 1. in princ. ff. ad Syllaniã.
[y] ad c. quisquis. ea. q. 4.
[z] in d. cap. quisquis.
[a] ad c. definiuit ea. q. 4.
[b] in d. verb. passus. n. 4.
[c] lib. etym. 15. c. 15.
[d] ad l. 5. ff. de verb. signif. & ad d. c. sicut antiquit. 17. q. 4.
[e] lib. d. 5. pedum præscriptione et ad l. mille passus ff. de verb. signific.
[f] ad l. 1. num. 10. de seru.
[g] ad d. c. sicut antiquitus.
[h] ad l. c. ff. si quis cautio.
[i] in d. c. 15.
[k] l. vt supra lib. 2. tit.
[l] a. epit. iuris ciuilis.
[n] lib. 1. de Asse.
[o] in lexicõ iuris in ver. digitus.
[p] in c. 20. n. 5. lib. 2. var. resolut.
[q] & r ad d. l. 1. ff. si quis cau tion.
[s] l. pretia rerum ff. ad l. Falcid.
[t] l. de quib. vbi notat omnes. ff. de legibus.

consuetudine introductum est: qua deficien-
te, est obseruandum, quod Pontificijs con-
45 stitutionibus [u] cauetur. De Episcopi pala-
tio non vna est omnium sententia: in hoc
vnum cõueniunt omnes, quòd si intra præ-
dictos quadraginta passus contineatur, vti-
que gaudeat hac immunitate: quo casu om-
ne dubium tollitur: sed quæstio de re dubia
46 est. Explorati autem iuris est [x], si intra qua-
draginta passus domus clericorũ fuerit po-
sita, inde reum abstrahi non posse. At du-
bitamus, quando extra quadraginta passus
consistit: in hac etiam varia fuit interpretũ
opinio. Ex communi tamen [y] colligitur,
vbicumque palatium Episcopale plantatum
sit, gaudere immunitate, quod Oldrad [z].
negat, eiusq. opinionem in praxi frequen-
tiori consensu receptam esse, scribit Couar-
ruuias [a]. Hugo, prout refert Ioannes à Tur-
recremata [b], neutram probat, & vtramque
amplectitur: videlicet, si in palatio Episco-
pi fuerit capella, eo casu, etiam si palatium
vltra limites quadraginta passuum existat,
gaudeat immunitatis beneficio: non item
si desit capella. Hæc Hugonis expositio, li-
cet videatur esse communi similis, quia pau-
ca, aut nulla admodum Episcopalia palatia
inueniri poterunt, quæ careant capella: si
tamen contingeret, ex constitutione Con-
cilij Aurelianẽsis [c] primi palatium sua gau-
47 deret immunitate. Nam cùm Concilium
non distinguat, an sit intra, vel extra qua-
draginta passus, nec nos debemus distin-
48 guere. Immo, cùm agatur de re fauorabi-
li, fauor extendi debet, vt rectissime admo-
nuit Gulielmus de Monte Laud. [d] quem
49 sequutus est & Imola [e]. Et quanquam Car-
thaginense Concilium [f] quartum statuit, vt
Episcopus hospitium non longe ab Ecclesia
habeat, non imponit tamen habendi neces-
sitatem. Et si forte fortuna cõtingat, vt lon-
ge habeat, vel propter aëris salubritatem,
vel propter ciuium commoditatem, vel ad
euitanda pericula, vel propter artium pro-
pinquitatem, & similibus de causis, vt sæ-
pius euenit: non est tamen dicendum, illud
priuandum esse priuilegio ei à iure cõcesso.
Vnde in eodem Aurelianensi Cõcilio [g] de-
cretum fuit, vt Episcopus infirmitate non
impeditus, Ecclesiæ, cui proxime fuerit, die
dominico deesse non debeat: qui enim di-
stat quadraginta passibus, non vtique dici-
tur non esse proximus, aut longo abesse.
50 Vbicumque igitur fuerit Episcopale pala-
tium, immunitate gaudebit: (Episcopale
intelligo, in quo habitat Episcopus) si ve-
ro duo habuerit, vnũ intra præfatos limites,
alterum

[u] ad d. c. sicut antiquitus. & can. definiuit. q. 4.
[x] d. can. definiuit.
[y] Innoc. Hostien. & Anton. ad c. inter alia in princip. vbi etiam Card. de immunit. Eccl. Abbas ad c. penult. Ancha. ad c. fi. eod. Card. & Imola ad l. clem. q. 4. eod. Io. Faber ad l. 4. C. de his qui ad Eccl. confug. Angel. in sum. in ver. immun. vers. 23. & Syluester in verb. immun. vers. 1. Floren. in 3. p. tit. 12. c. 3. §. 1. Barth. Socin. ad l. plerique. q. 11 ff. de in ius uocãdo.
[z] consil. 55.
[a] in d. c. 20.
[b] ad cap. id constituimus. ead. q. 4.
[c] cap. 3. & 5. de quibus in d. c. id constituimus.
[d] ad clem. 1 de pœnit. & remiss.
[e] ad d. clem. 1. in princip. colum. 2. de immun. Eccl.
[f] c. 15. d. quo in c. 6. d. 41.
[g] cap. 33. de quo in c. 4. de consec. d. 3.

alterum extra, in quo non habitat, non gaudebit, ad similitudinem eius, quod de adul-
h l. 22. § sed si pater. ff. ad Iul. de adul.
terijs scribit Vlpianus [h]: quòd scilicet, si pa- 51
ter filiam in adulterio deprehenderit in domo, in qua non habitat, eam occidere non possit: secus si in ea habitat. quòd maiorem iniuriam putauerit legislator, quòd in domum patris ausa fuerit filia adulterium in-
ducere. Etsi dici potest, hoc esse odiosum, 52
illud vero fauorabile, ideo extendendum, odiosum vero restringẽdum. Quæritur etiã, an confugiens ad sacerdotem Eucharistiam manibus portantem, dignus sit hoc immunitatis beneficio. Et communis est opinio
i in d. c. 20. n. 6.
Didaci [i] testimonio, dignum esse: etsi nonnihil dubitat, an ita tenendum sit, cùm id sacris canonibus minime caueatur: nullibi enim, quo ad immunitatem hanc, Eucharistiæ mentio fit. Ipse tamen communi me li- 53
benter subscribo: cùm maiorem honorem, maioremq. reuerentiam sacrosanctę Eucharistiæ exhibendam esse certo sciam, quàm Ecclesijs: quibus fere omnia ipsius Eucharistiæ contemplatione priuilegia conceduntur. Præterea si Cardinalitiæ dignitati tantum defertur: vt si quis ad supplicium du-
ctus Cardinalem obuium habens, aut tan- 54
gens, potest mortis pœnam effugere, vt pla-
k sup. c. 8.
ne suo loco ostensum fuit [k]: quantò magis, si ad gremium ipsius Redemptoris nostri cõfugerit? His ita cõsideratis, videamus, num generaliter omnibus delinquentibus, qui ad Ecclesias confugiunt, hac sit immunitate subueniendum, ita vt inuiti extrahi nequaquam inde possint. Hac de re interroganti Regi Scotiæ, vel vt in Vaticanis exemplaribus legitur, Conariæ, respondit Innocen-
l in d. c. inter alia. de immu. Eccl.
tius [l] Tertius, adhibendam esse distinctionem: aut enim confugiens liber est, aut seruus: si liber, quantumcumque grauia perpetrauerit maleficia, non est ab Ecclesia violenter extrahendus, nec damnandus ad
mortem, aliamvè pœnam: si seruus, & do- 55
minus eius clericis de non puniendo ipsum iureiurando promiserit, ad seruitium domini redire compellitur, etiam inuitus: alioquin à domino poterit per vim vendicari.
Prima tamen regula illam patitur exceptio- 56
nem, vti publici latrones, & grassatores, nocturniq. agrorum depopulatores, & qui frequentata itinera, viasque publicas obsident, insidijsq. ac cædibus inuias faciunt, ac infestant, ab Ecclesia extrahi queant inuiti. Isti igitur dumtaxat tanto beneficio
m ad l. 1. §. subuenitur. n. 107. & 117. ff. ad S. C. Syllanian.
redduntur indigni, non item alij, prout tenuere communiter sacrorum canonum interpretes, testimonio Ioannis Ignæi [m]: quod nullam iure Pontificio habere difficultatem
57 testatur & Iulius Clarus [n]. Iure autem ciui-
n in prax. crimin. q. 30. versic. quæro nunquid.
o in § quod si delinquentes Auth. de mand. princ.
p lib. 2. c. 16.
li [o] virginum raptores, homicidæ, & adulteri hisce adiunguntur, vti in secundo huius operis [p] libro tradidimus: sed ius ciuile per Pontificium hac in parte correctum esse, ideo standum esse huius dispositioni, auctores sunt Summistæ, præsertim, qui Angelicam [q], & Syluestrinam [r] compilarunt, ambo
q in d. verb. immun. n. 17.
r in verb. immunitas. tertio in prima q. n. 2.
Subalpini: hic Prierij Marchionatus Ceuæ, ille Clauaxij. quod adeo verum est, vt hanc iuris Pontificij dispositionem esse consuetudine approbatam scribat Ioannes Faber [s]:
s ad §. hoc tẽpore. n. 2. Instit. de his q. sui sui. vel alieni iur.
t consil. 145. n. 4. in fi. li. 7.
u ibid. n. 11.
x in tit. de captura. n. 32.
prout refert, & sequitur Alexander [t], quippe qui in facti contingentia consultus, ita respondit, ac esse communem hanc opinionem expresse profitetur [u]: dicitq. Bossius [x]
58 conclusum fuisse in Mediolanensi Senatu, quòd de iure, neque etiam pro crimine læsæ maiestatis reus in Ecclesia capi posset. Dubitatio alia est de homicida: siquidẽ Deus
y in Exodo c. 21. de quo etiam in c. 1. de homicid.
ipse Optimus Maximus [y] præcepit: vt si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias; ab altari euellatur, &
59 moriatur. Quare, cùm Ioab duos Principes insidiose necasset, ad altareq. confugisset, iussu Salomonis apud ipsum altare occisus est, vt testatur Regum historia [z], cuius etiã
z 3. Reg. 2.
a Ioseph. li. 8.
meminit Iosephus [a] in libris Antiquitatum.
60 Quocirca nostri communiter [b] dixerunt, ho-
b glos. Anan. Felin. & al. post d. cap. 1. Guid. Papa. decisio. 121. pract. Ferr. in tit. de forma inqu. fi. Alcia. de præsum. reg. 3. præsum. 33. & l. b. 7. parerg. cap. 6. Cassan. in cõsuetu. Burg. rubr. 1. § 5. versic. Archiu. 113.
c decis. 119.
d d. c. 20. n. 7.
e ad d. l. 1. §. si dominus. n. 7. ff. ad S. C. Syllan.
f in d. decis. 119.
g tom. 2. regia. consti. tract. de immun. art. 3. q. 3.
micidam proditorem, quique alium insidiose occiderit, ab Ecclesia inuitum, & publica vi ad condignam criminis punitionem abduci posse: quam opinionem apud Gallos locum habuisse, Nicolaus Boerius [c], & consuetudine Christiani orbis admodum receptam, Didacus [d] asseuerant. immo Ignæus [e] putat hanc conclusionem habere quoque locum in eo, qui alterum proditorie occidẽdi animo percusserit, licet ex percussione huiusmodi mors sequuta minime fuerit: atque ita iudicatum fuisse affirmat: etsi Boerius [f], & Rebuffus [g], viri excellentis ingenij, negant simplicem percussorem ex proditione, morte haud sequuta, Ecclesiarum
61 immunitate priuandum: quorum sententia mihi pia, & recta videtur. Quamuis enim
62 constitutione [h] Imperatorum Diocletiani,
h l. 7. C. ad l. Cornel. de sicarijs.
& Maximiani caueatur, vt is, qui cum telo ambulauerit hominis necandi causa, sicut is, qui hominem occiderit, legis Corneliæ de sicarijs pœna coerceatur: tamen ea nec vsu fuit recepta, nec illatio inde fieri debet in præiudicium immunitatis Ecclesiasticæ, maxime cùm de eo, qui percussit, & ex percussione percussus non obijt, in iure nostro nihil extat constitutum, vt & Abbas Panor-

mitanus

mitanus [i] eleganter adnotauit: hic enim probare conatur, etiam proditorium homicidam ab Ecclesia iuuitum extrahi non posse: ex eo, quòd inter casus à regula exceptos minime comprehendatur. Cui consentiunt Henricus [k], & Albericus [l]. Communis attamen est sententia [m], posse abduci, quæ in practica obseruatur, auctore Remigio [n]: ac ita fuisse obseruatum Milleus scribit [o]. Sed ad faciliorem huius quæstionis intelligentiam quæri commode posset, quis dica-
63 tur proditorius homicida. Baldus [p], quem Ananias [q], & Felinus [r] sequi videntur, dicit eum videri proditorium homicidam, qui alterum veneno necauerit; atque eum [s], qui occiderit illum, cum quo nullæ sibi erant inimicitiæ, ideo nihil tale sibi præcauentem, cùm nulla esset præcauendi causa. Quam expositionẽ probant glossa [t], Bartolus [u], Felinus [x], & Iason [y], & cõuenit verbis textus [z], qui eum proditorem vocat, qui per industriam, & insidias proximũ occiderit. Quam-
64 obrem mihi placet Didaci opinio aduersus Bartolum [a] existimantem, eum, qui propriũ inimicum, etiam à tergo, & incautum occiderit, non esse proditorium homicidam. Huius rei rationem illam reddit, quòd inimicus ab inimico sibi debeat præcauere. Quod licet verum sit, tamen non sequitur, quin sit proditorius homicida, ex eo, quòd per insidiosam industriam eum gladio feriat. Maiorem vero difficultatem habet, quãdo quis absque vlla proditione, consultò tamen, & præuia deliberatione, post repentinum iræ motum alium occiderit, an scilicet Ecclesia abstrahi possit. Communis interpretum sententia est, adstipulante Didaco [b], talem homicidam e sacris ædibus abduci posse: ac ita obseruari per vniuersam Italiam tradit practica Papiensis [c], prout referũt Remigius [d], & Alciatus [e], atque etiam ita fuisse pluries in Mediolanensi Senatu iudicatum, & exequutum, testatur Iulius Clarus [f]. Contra-
65 ria tamen sententia iure verior est, quod & Didacus fatetur [g]. Nam cùm hoc homicidium à proditorio manifeste distinguatur, quoad immunitatem etiam distingui debet: vt saltem iste patrocinio Ecclesiæ se tueri
66 valeat. Ex quibus dilucide apparet, simplicem homicidam, etiam si scienter, non fortuito, iniuriose aliquem occiderit, non esse per vim ab Ecclesia extrahendum. Is siquidem Põtificio iure Ecclesiastica gaudet immunitate, vti colligi potest facile ex constitutionibus Innocentij Tertij [h], & Gregorij Noni [i], necnon interpretum [k] consensu, quẽ frequentissimum esse, respondit Alexander [l]

i ad d. c. 6.
k ad c. vlt. de immunit.
l ad c. 1. q. 11 n. 69. de heretic. lib. 6.
m Didac in d. c. 20. n. 7. versic in his profecto.
n in tract. de immun. in 11 fallent.
o in pract. crim n. 69.
p ad l nemo & l. 3. C. de sum. Trinit.
q r ad d. c. 1. de homic.
s ad d. c. 1. col. 1. quib. mod. feud. amittit.
t ad c. cler. dist. 46.
u ad l. reperimendũ. l. de reliquerunt. ff. de pœnis
x ad d. c. 1. de homicid.
y ad leg. 1. in princ. ff. de pact. in verbo placitus.
z in d. c. 1.
a ad d. § de reliquerũt.
b in d. c. 20 versic. in his profecto casibus.
c in forma inquisitionis in verbo hęc est quædam inquisit. nu. 31. in fine.
d d. c. 13. fall.
e d. præsum. reg. 1. præs. 33. n. 4.
f in d. q. 30. versic. punctus est in fi.
g in d. versi. In his profecto in fi.
h d. c. Inter alia.
i in c. vl. eo. de immun.
k ibid. & ad cap. 1. de homicid.
l cons. 145. lib. 7.

Iurisconsultorum consultissimus. De raptoribus etiam quæstio est. Iure quidem ciuili non gaudent Ecclesiæ immunitate, immo inde abduci possunt [m] vel inuiti, vt diximus. Iure autem Pontificio nequaquam possunt, quod omnium consensu receptum esse Henricus [n], & Petrus Belluga [o] testantur. Quibus suffragatur textus [p] ex Concilio Aurelianensi, in quo expresse elicitur, raptori ad Ecclesiam confugienti, mortis, & pœnarum immunitatem concedi. Vnus Didacus Couarruuias [q] existimat, raptorem etiam iure canonico posse per vim Ecclesia abduci: mouetur q. ex ijs, quòd raptus virginũ est grauissimum crimen, & Reipublicæ admodum perniciosum, ac simillimum his, quæ in citata Innocentij Tertij [r] constitutione excipiũtur. Præterea (ait) iura Pontificia post veterum patrum decreta non concedunt Ecclesijs indistincte hanc immunitatem, immo denegant eam aliquot casibus: non alia ratione, quàm quòd ea grauissima sint, & reipublicæ maxime incommoda. Quæ quidem ratio virginum raptui omnino conuenit, atque ideo virginum raptores ab Ecclesia, & loco quouis sacro extrahi posse arbitratur: quod & Hyppolito placuit [s]. Ad constitutionem vero illam Aurelianensis Concilij [t] respondet Didacus, ad ius vetus eam pertinere, quod immunitatem hanc licẽtius largiebatur, quasi iure nouissimo aliter cautum sit: quod tantum à vero abest, vt nihil ma-
67 gis. Nam licet ex constitutione Innocentiana [u] tribus casibus quis ab Ecclesia extrahi possit, non sequitur tamen, vt alijs in eadem constitutione minime comprehensis abduci queant: quia, vt bis dictum est, odiosa non sunt extendenda, sed restringenda. Vnde ipse in ea sum sententia, vt existimem, non esse faciendam extensionem ex illis tribus casibus ad alios, nisi ad eos, qui sunt iure expressi: vt de proditorio homicida diximus, quemadmodum de assassinis (vox est in iuris praxi valde frequens, estq. nomen gentis, quæ vias obsidebat, & in viatores crudelissime olim grassabatur) receptum est [x] ex constitutione Lugdunensis Cõcilij sub Innocentio Quarto celebrati: etsi ibidẽ assassini aliter accipi debent, atque putarũt
68 vulgò interpretes, nempe assassinos appellati quoscumque, qui pecunia, aliovè pretio cõducti, homines occidunt, percutiũtvè, nihil tale sibi ab eis præcauentes, veluti exponunt [y] Dominicus, Ancharanus, Imola, Banchelius, & Philippus Probus: quam expositionem admittũt Bartolus [z], Paulus de Castro [a], Baldus, & Salicetus [b], Alexander [c]

quoque,

m auth. de mand. prin. § neque autem homic.
n ad c. Eccl. de immunit. eccl. col. 3.
o in speculo principũ. §. sed qu. n. 12.
p c. 3. 36. q. 1.
q in d. c. 20. nu. 8.
r in d. c. inter alia.
s ad l. vnicã n. 108. C. de raptu virg.
t in d. c. 3.
u de qua in d. cap. inter alia.
x in c. 1. vbi notant oes. de homic. li. 6.
y ad d. c. c.
z ad l. nõ solũ. §. si mandato ff. de iniur. nu. 16. & ad l. Cicero. ff. d pœn.
a ad l. 1. §. vlt. ff. de eo per quẽ fact. erit.
b ad l. nõ minus col pen. C. de accus.
c cons. 166. lib. 7.

quoque, & Angelus [d]: hancq. esse communem nostrorum sententiam edocet Aretinus [e]. Archidiaconus [f] tamen, Ioannes Andreæ [g], Albericus [h], Sylvester [i], & alij, quos citat, & sequitur Didacus [k], tradunt ibidem 69
vere, ac proprie assassinos dici quosdam infideles, qui subiecti sunt Principi iisdem infideli, qui ita docti, & instructi à pueritia sunt, vt quos ille occidi iusserit, facillime occidant, atque arbitretur, mortem ex hoc non esse timendam, nec vllam pœnam ob crimen istud sese post obitum daturos, immo se obsequium præstare Deo opinantur. Ipse licet libenter sentiam, Innocentianam illam constitutionem intelligi oportere de assassinis infidelibus, non dubito tamen, quin hodie assassinorum verbo comprehendantur illi, quos vulgò eodē vocabulo nuncupamus, eos videlicet, qui pecuniæ, alteriusvè mercedis gratia operas suas ad homines occidendos locant: neque isti perinde, atque illi gaudere [l] debent Ecclesiarum immunitate. Isti, quia & proditionis, & sceleris rei: vnde bene censuit Speculator [m], Christianæ Reipublicæ expedire dicens, vt lege lata declararetur, assassinos posse ab Ecclesijs, & templis ad punitionem abduci. Illi, quia infidelitatis, & atrocissimi criminis: nec enim ratio vlla suadet, vt is ab Ecclesia defendi debeat, qui eius gremio, tutelæ, & fidei cōmittere seipsum recusat. Et quamquam ex 70
nostris quamplurimi [n] sunt, adeo vt maior pars dici possint, qui contrarium verius esse opinentur: glossa [o] tamen, Abbas [p], Henricus [q], Boerius [r], Ananias [s], Oldradus [t], Salicetus [u], Cynus [x], Hyppolitus [y], atque Didacus [z] rectè scripserunt, dandam non esse huiusmodi assassinis immunitatē: sicut concedendam non esse hæreticis dixere Gonsalus Villadiego [a], Hyppolitus [b], & Boetius [c], 71
cùm possit hæreticus ad supplicium, & pœnam ab Ecclesijs ipsis abstrahi inuitus. Nec 72
obstat, quòd excommunicatus abduci nequeat, vt voluere Hostiensis, Gulielmus, & Imola; item Henricus, & Boerius, quamuis & ipse extra Ecclesiæ gremium sit: quia excommunicatus, quamuis suffragijs Ecclesiæ, & sacramentorū participatione sit omnino priuatus, est tamen absolutionis, & reconciliationis cum Ecclesia, cui se committir, capax: nec verisimile est, velle ipsum in excommunicatione diutius marcescere. quod de hæreticis, & infidelibus non est præsumendum, quippe qui sunt prorsus à fide alieni, & vt plurimum erroris densa caligine obcæcati. Si vero excommunicatus 73
se ab Ecclesiæ sacramentis diu separatum pateretur, hac immunitate ipsum incapacē iudicarem, de cuius fidei constantia, & puritate esset nonnihil dubitandum, sicut dubitat passim Ecclesia, quæ negligentes excommunicatos solet post annum hæreticæ prauitatis inquisitoribus ventilandos tradere. Et ita intelligi forte oportet Felinum [d],
74 & Summam confessorum [e], dum existimāt, excommunicatos perinde, atque infideles indignos esse Ecclesiasticæ immunitatis beneficio: etsi Iudæus ad Ecclesiam confugiens, si modo simulatio absit, dicitur gaudere immunitate Ecclesiastica, vt post glossa [f], & alios, tradit Tiraquellus [g] in suo de iure primigeniorum tractatu. Mihi etiam placet communis interpretum consensus [h] aduersus Cynum [i], cuius sententia fuit, cō-
75 fugientem ob crimen ad Ecclesiam, quem iudex in fuga ante oculos habeat, & cursu persequatur, posse ab ipso iudice ab Eccle-
76 sia retrahi, & ad punitionem reuocari. Et Ignæus [k], & Boerius [l], excellenter asserunt, de eo, qui à iudicis familia est captus, si eius manus effugiat, ac liber se in Ecclesiam recipiat, non esse vlterius inquirendum: quod & vsus admittit, quotidieq. videmus, & ex-
77 perimur. Quinimmo Boerius [m] rectissime scribit, captum, & in carceribus detentum, si carcerem confregerit, & in Ecclesiam se abdiderit, non posse inde inuitum abduci: quod accipe intra suos terminos: nempe, si ex delicto non est immunitatis incapax, idq.
78 probat Cassanæus [n]. Quam conclusionem Bartholomæus Brixianus [o], Albericus [p], & alij [q], constanter affirmant locum habere, in eo etiam, qui existens in vinculis, seu carceribus, & præstito iuramento de redeundo
79 exierit habita à Superiore licentia, si ad Ecclesiam confugerit. Dubitari tamen posset, an ei, qui in Ecclesia deliquit, Ecclesiastica immunitas suffragetur. Gregorius Nonus [r] Toletano, & Compostellano Archiepiscopis rescripsit, non suffragari, idq. consulto, ac optima ratione. Indignum siquidem est auxilium exhibere Ecclesiam ei, qui intra ipsam delinquens iniuriam templis intulit, argumento eius, quod Innocentius Tertius [s] rescripsit. *Frustra legis auxilium implorat, qui committit in legem.* Et præsertim, quia sacras ædes delicto contaminans, ea spe, & fiducia deliquisse præsumitur, vt ab ipsa Ecclesia defenderetur, cùm alioquin forte non deliquisset: iniuria itaque Ecclesiæ fit, quæ ansam, & delinquendi occasionem ei dedisse putaretur. Immo Panormitanus [t], quem sequitur Aufrerius [u], dicit, delinquentem in Ecclesia, etiam sine spe, & absque fiducia vlla

d ad l. vnic. C. de sepul. viol.
e cons. 555. col. 11.
f & g ad d.c.
h in dictionar. in verbo assassinus.
i etiam in verbo assas.
k in d.c. an. nu. 50.
l d.cap. 1. de homicid.
m par. 2. de conf. c. 44.
n glos. ad d. c. inter alia. & ibi Host. Io. Andr. & Car. q. 1. Tiraq. in tract. de primogenijs q. 46. n.
o Felin. ad c. Iudæi. 1. de Iudæis. Imola post alios ad clem. 1. de pœni. Sylu. in verbo immunitas. 3 §. 3. Hypol. ad l. vnic. C. de rapt. virg. n. 214.
e ad l. 1. C. de his, qui ad ec. c. confug. & ad authe. sic d. mand. princ. § publicorum.
p ad c. inter alia. n. 6.
q ad c. vlt. de imm. eccl.
r decis. 110.
s ad d. c. Iudæi.
t cons. 54.
u ad d. l. 1.
x ad l. præsenti. 1. q. C. eod. tit.
y qui cōmunem esse fatetur. ad l. ex § C. n. 10. ff. d. sicarijs.
z d. cap. 10.
a in tract. d. hæret. q. 15. num. 13.
b ad d. l. ex §. C.
c in d. dec. 2. n.

d ad cap. 1. col. 2 de except.
e tit. de immunit. eccl. q. 3.
f ad c. inter alia ver. extrahendus, vbi Host. Vincen. Io. And. Anto. Card. Floren. q. 1. eut. de immun. Eccl.
g q. 66. n. 9.
h Bal. Rom. Alex. & Iason ad l. plerique ff. de in ius vocando.
i ad auth. si quis ei C. de adulterijs.
k ad l. 1. in princ. ff. ad S.C. Syllan.
l in d. decis. 220.
m in d. decis. 110.
n ad cōsuet. Burg. rub. 1. § 1, vers. Archid. n. 116.
o q. dominicali 13.
p ad l. fidelis C. de his qui ad Eccl. confug.
q Henricus ad d. c. Eccl. in fi. de immunit. Eccl. Præposit. ad can. ius gentium. nu. 10. dist. 1.
r in d. c. vlt. de immunit. Eccl.
s cap. 14 de viuris.

vlla consequendæ immunitatis, ab eadem
Ecclesia adhuc iure extrahi posse. Et Hen- 80
x ad d.c. Ecclesiæ. col. 3 ricus [x] post veteres iuris interpretes haud
male existimauit, eum, qui in Ecclesia deli-
ctum commisit, non modo priuandum esse
illius Ecclesiæ immunitate, & ab ea abstra-
hendum, sed à quacumque alia ob crimen
in Ecclesia perpetratum. Sed hisce casibus 81
non mihi displicet, quod admonuit Dida-
y d.c.10. n. 15. vers. 25. cus [y], vt hæc intelligatur vera, cùm crimen,
quod in Ecclesia cõmissum esse dicitur, gra-
ue est, non item, cùm leue: quo casu non est
z a b add. c. vlt. delinquens abducendus, quod & Abbas [z]
post Hostiensem [a], & alios adnotauerat, &
c d. dec. 422 post Abbatem Henricus [b], Aufrerius [c], Syl-
uester *in verb. immunitas*. 3. §. 2. atque hanc
communem sententiam esse tradit Angelus
d in cons. 459 par. 2. col. 1. Castrensis [d], Pauli filius. Quæritur hinc, an
qui prope Ecclesiam eo proposito delictum
commisit, vt ab Ecclesia facilius protegere-
tur, vnde non deliquisset, vt conijci potest,
nisi spem consequendæ immunitatis Eccle-
siasticæ habuisset, possit ab Ecclesia, in quã
confugit, extrahi, & ad criminis punitionẽ
e ad d.c. vl. trahi. Ancharanus [e], Henricus [f], & Andreas
f ad d.c. Ecclesię col. 1. Alciatus [g] putant, posse. Vnde Ioannes Lu- 82
g in reg. 3. d. pref. c. 33. pus [h], cuius opinioni se subscribit Didacus [i],
h ad c. verum § 14. d. donat. inter vir. & vxor. argumentatur, peccantem spe consequendæ
absolutionis, auctoritate indulgentiarum, &
i d.c.10. nu. 25. vers. 26. Apostolicarum litterarum, non vtique posse
ipsarum virtute absolutionis beneficium ob-
tinere: quod videtur innuisse Ioãnes Chry-
k Hom. 13. cap. 7. sostomus [k] in Epistolam ad Hebræos. *Quan-
do quis*, ait, *propterea peccat, vt sanctum ba-
ptisma in nouissima sua expiratione suscipiat,
l in c. quis to 28 de consec. dist. 4. fortassis non adipiscitur*. Et quæ sequuntur [l]:
m in c. 5. de excomm. vel nec. celeb. & Innocentius [m] Tertius Herbipolensi ca-
pitulo. *Illud autem quod sub spe veniæ diui-
na sibi fecit celebrari, & communioni fideliũ
ingessit se, potius contra eum facere credimus,
quàm pro eo, cùm sua fiducia pœnitentiæ non
debuerat deliquisse, & excommunicato non
vitare multò magis, quàm non vitari pericu-
losum existat*. Paulò apertius Lactantius
n li. 6. c. 13. Firmianus [n] sic. *Circumspice conscientiam
tuam, & quantum potes medere vulneribus:
nec tamen, quia peccata largitione tolluntur,
dari tibi licentiam peccandi putes: abolentur
enim, si Deo largiare, quia peccaueris: nam si
fiducia largiendi pecces, non abolentur*. Caie- 83
o 2. 2. q. 21. art. 2. ad 3. tanus [o] tamen scribit, esse vulgarem errorẽ
putantium, peccantem sub prætextu confes-
sionis, & pœnitentiæ faciendæ peius facere.
p ibid. Siquidem S. Thomas [p] Aquinas perite, vt
sui moris est, dicit, peccare cum proposito
perseuerandi in peccato spe veniæ, ad præ-
sumptionẽ pertinere. Et hoc non diminuit, 84
sed auget peccatum: peccare autem sub spe
veniæ quandoque percipiendæ, cum propo-
sito abstinendi à peccato, & pœnitendi, non
est præsumptionis, & peccatum diminuit,
quia per hæc videtur habere voluntatem
85 minus firmatam ad peccandum: nam præ-
sumptio est magnum peccatũ, minus tamen
86 quàm desperatio: quoniam magis proprium
est Deo misereri, & parcere propter eius in-
finitam erga homines bonitatem, quàm pu-
87 nire. Vnde Magister Sententiarum [q] affir- q lib. 2. dist. 22 §. 8.
mat, Adam minus peccasse, quàm peccaue-
rit Eua, quia de pœnitentia, & Dei miseri-
88 cordia cogitauit. Putarem itaque, ex hoc
axiomate esse concludendum, spe indulgen-
tiarum peccantem, earumdem virtute con-
sequi posse absolutionis beneficium, si ha-
buerit propositũ abstinendi deinceps à pec-
cato: quia tale propositum non auget, sed
minuit peccatum, & est, vt ait Caietanus [r], r d. art. 2. ad tertium.
voluntatis transitoriæ, non pertinacis in
malo. Nec aduersatur Chrysostomus [s], qui s d. Hom. 13
ait [t]. *Fortassis non adipiscitur*: nam qui pec- t d. c. quis to.
cat ea intentione, vt sanctum baptisma in
vltimo vitæ exitu suscipiat, non fortassis adi-
piscitur: quasi inferre velit, mors erit ita
fortassis repentina, vt baptizari minus va-
leat. Vnde subiungit [u]. *Multos noui, qui hoc u ibidem.
passi sunt, qui spe baptismatis multa peccabãt,
circa diem autem mortis discesserunt vacui*.
Illud vero Innocentij Tertij [x] intelligitur, x d. c. 5. de cler excom.
quòd non bene facit, qui sub fiducia veniæ
deliquit, sed grauiter peccat, non sequitur
tamen, quin consequi possit veniam, si in-
tentionem habet non peccandi de cætero.
Lactantius [y] autem de eo loquitur, qui fi- y d c. 13.
ducia eleemosynæ peccat, cùm proposito
perseuerandi in peccato sub spe veniæ: &
ista est præsumptio, quæ non minuit, vt ait
S. Thomas [z], sed auget peccatum. Quod z d a. 1. ad 3
subijcit. *Ignoscitur ijs, qui ad peccatum im-
prudenter, incauteq. labuntur: veniam non
habet, qui sciens peccat*. Sed ignoscat Lactan-
tius: mihi hoc non probatur. Raro enim
euenit, vt ex malitia non peccemus, num-
quam ergo abolerentur peccata? Væ nobis,
& tibi Lactanti: hoc enim esset Dei virtutẽ
exinanire. Defendi etiam posset Lactãtius,
vt intelligat de eo, qui in peccato perseue-
rat, nec de præteritis agit pœnitentiam:
Deus enim purgari homines à peccatis ma-
xime cupit, idcoque agere eos pœnitentiam
89 vult: agere autem pœnitentiam, nihil aliud
est, quàm dolere de peccato præterito, ac
profiteri, & affirmare se vlterius non pecca-
turum, eiusdem Lactantij [a] testimonio, qui a d. cap. 13.
cùm eruditus, ac pius fuerit, de rebus diuinis
eloquen-

eloquentiæ nomine præterea bene meritus, qua adeo excelluit vt Christianorum Cicero vocetur, eius verba exactus expendendo, dicetem, peccantem scienter veniam non habere, vt ipse ait, scilicet opus esse, vt peccantem eius scientiæ, hoc est fiduciæ, & præsumptionis, præcise, ac nominatim pœniteat, necesse considerandum reatum tantum, vt 90
suapte natura letalem, ac Deo odiosum, sed etiam, vt à peccante cognitum, & animaduersum, ac spe veniæ, & vt ita dicam, in fraudem diuinæ misericordiæ perpetratum. Sed ad rem nostram redeundo, quæri potest, num clerici eadem, qua laici, gaudeant immunitate. In hac valde dissentire videntur 91
interpretes. Innocentius, & post eum alij [b] asseuerant, clericos abduci non posse: quod & Romanus bis respondit [c]. Abbas tamen Panormitanus [d] contrarium verius putat, 92
videlicet ecclesiasticum iudicem posse clericum ab ecclesia inuitum abducere ad criminis punitionem: quam opinionem consuetudine, & moribus receptam esse scriptum reliquit Ioannes Bernardus [e]. Ipse tamen dicit, Innocentij sententiam frequentiori calculo receptam, ac vbique seruandam esse, si crimen meretur delinquentem tradi curiæ seculari, & degradari: hoc enim casu, vel clericum extrahi non oportere, vel extractum non esse tradendum curiæ seculari. Expositionem hanc reprobat Didacus [f], nimirum existimans, licere iudici ecclesiastico clericum criminis reum, ex quo degradari, & seculari potestati tradi meretur, ecclesia abduci, atque degradari, & relinqui arbitrio magistratus laici posse. Mihi Ioánis Bernardi resolutio videtur méti, ac verbis ipsius Panormitani conuenire, cum loquitur dumtaxat de ijs criminibus, quæ à proprijs Superioribus puniti queunt: vt est verberatio, incarceratio perpetua, & ad tempus eiectio à monasterio, & his similia. In his etiam, vt idem ait, 93
attendi debet, quod fert consuetudo. Cum igitur delinquentes ad ecclesiam fugiendo, abduci inde nequeant, in ecclesia compedibus, seu catenis vinciri, ligatiue non debent, sed solutos, ac liberos esse eos oportet, vt quò voluerint, se conferre valeant [g]. Et licet Guido Papæ [h] contrarium moribus esse receptum contendat, Didacus [i] tamen eleganter dixit, id permitti posse, vbi ambiguum sit, debeatne gaudere ecclesiæ immunitate delinquens, modo vincula ab vtroque iudice ecclesiastico, & seculari reo simul injiciantur, vt voluit etiam Belluga [k]. 94
Immunitas insuper ecclesiastica postulat,

[b] ubi ad d. c. inter alia.
[c] in cons. 217 & 214.
[d] ad d. c. inter alia. n. 13
[e] in sua practic crim. c. 115.
[f] d c. 20. nu. 86.
[g] c. definiuit. 17 q. 4. l. præsenti. C. de his qui ad eccl. cófug.
[h] in decis. 121.
[i] in d. c. 20. num. 87.
[k] in speculo princ. rubr. 14. sed quia n. 31.

vti nemini liceat, ecclesiam ipsam quodammodo obsidere, nec ad eam fugientibus alimentis, ac vestimentis interdicere, nec prohibere, quominus eis huiusmodi necessaria ministrentur, vti probant Hostiensis, Abbas, & alij [l], necnon idem Guido Papæ [m], etiam si contrario vsu receptum crederetur, prout Ioannes Ignæus [n] dilucide demon-
95 strat. Quibus autem casibus ecclesia fugientibus securitatem præbet nullam (etsi praxis totius Christiani fori, testimonio Guidonis Papæ [o], & Gulielmi Benedicti [p], obseruat, vt iudex laicus auctoritate propria valeat delinquentem ab ecclesia extrahere, etiam absque licentia Episcopi) mihi tamen longe magis placet Cyni [q], & Saliceti [r]
96 sententia, quam & Belluga [s] sequitur: vt exigenda sit licentia ab eo ecclesiastico magistratu, qui eam potest concedere: quod Iustinianus videtur constituisse, dum ait [t], *Si in sacro oratorio colloqui inueniantur, post tres denunciationes, liceat marito vtrasque personas defensori ecclesiæ tradere, aut alijs clericis, vt ad eorum periculum diuisim isti seruentur, donec iudex cognoscens hoc, mittat Episcopo ciuitatis, quatenus ei isti tradantur.* Sed erit, qui obijciet, hunc casum inter grauiora crimina, & atrociæ referri, quod probatum fuit libro secundo [u]. At si iure Cæsareo
97 adulteri immunitate non gaudet, capi tamen in ecclesia, inconsulto, & non permittente Episcopo, non possunt: idem profecto dici debet de ijs criminibus, propter quæ delinquentes iure Pontificio non gaudent templorum immunitate. Atqui eccle-
98 siarum Prælati difficiles in danda licentia se reddere non debent, alioquin ipsi delinquere dicerentur, vt notat Abbas [x], & Hostiensis [y] ait, eosdem suis limitibus contentos esse oportere, quemadmodum & Principes, vel eorum magistratus, suis. His peractis, quæ ad delinquentes, & criminosos attinent, reliquum est, vt videamus de ijs, qui ære alieno grauati in ecclesiam se conferunt. Iason ad celebre illud Iulia-
99 ni responsum [z] scribit, debitorem fugitiuum ab ecclesia inuitum extrahi posse, propterea quòd capi possit die feriato, etiam in Dei, eiusque Sanctorum honorem constituto, prout Accursius [a] tradit, quem sequitur Baldus [b], & esse singularem dicit Baptista [c] de sancto Seuerino: nec dissentiunt Bartolus [d], Angelus Aretinus [e], & Albericus [f], qui asseuerant ita communiter obser-
100 uari. Quibus accedit, quod Ancharanus [g] scriptis mandauit, nempe debitorem fugitiuum, etiam à iudice incompetenti capi posse,

[l] ad d. c. inter alia.
[m] in d. dec. 121.
[n] ad l. 1 in princ. ff. ad S. C. Syllan.
[o] in d. decis. 121.
[p] ad c. Raynut. in verb. vxore n. 444 de testam.
[q] [r] ad auth. si quis ei C. ad l. Iul. de adult.
[s] c. rubr. 21. num. 27.
[t] in d. auth. si quis ei.
[u] cap. 16.
[x] ad d. c. inter alia n. 15 in fine.
[y] ibidem.
[z] l. vinú n. c de reb. cred. si cert. peta.
[a] ad l. vl. C. de ferijs.
[b] ad c. fi. extra de feris.
[c] in tract. de debit. suspe. & fugit. q. 8.
[d] ad d. l. vlt.
[e] ad l. a præt. § si debitoré ff. si quid in fraud.
[e] in princ. tit. de action.
[f] ad l. feriati ff. de ferijs.
[g] in cós. 192

h i. ad l. 2 ff de iurisd. omn. iudic.

posse, cui adstipulantur Socinus h, & idem
Iason i. Quòd, si debitor ab incompetenti, 101
& non suo iudice capi potest, ac etiam à cõ-
petenti, die ad Dei honorem feriato, conse-
quentia esse videtur, vt & in loco sacro im-
pune capi valeat. Hac in re Oldradus k, 102
quem Abbas l Panormitanus, Albericus m,
Aufrerius n, & Nicolaus o Boerius indiscri-
minatim sequuntur, ait, debitorem ad Ec-
clesiam fugientẽ inde abstrahi posse, si con-
suetudine receptum sit, vel municipali sta-
tuto cautum, vt in Hispaniarum regnis, vbi
teste p Didaco, debitores, si satisfacere
nequeunt suis creditoribus, ab eisdem in
seruitutem quandam trahi posse constitutũ
est. Namque seruus ad ecclesiam confu- 103
giens & iure ciuili q, & pontificio r abduci
inde potest, vt domino seruiat. Multi enim
serui freti hac ecclesiæ immunitate, vti do-
minorum seruitium effugerent, in loca sa-
cra se conferebant. Cuius rei certiores fa-
cti Imperatores, Theodosius, & Valentinia- 104
nus dominis consulere lege voluerunt s, vt si
serui ad sacras ædes confugerent, ab ipsis
per clericos eijcerentur: quod si nõ possent,
dominis nunciarent, data eis facultate suos
seruos extrahendi, etiam armata manu.
Hinc Andræas t Alciatus, vir alioquin do-
ctissimus, & in veterum monumentis per-
quam versatus, existimauit, hanc eandem
constitutionem esse, quam Honorius, & Ar-
cadius Imperatores tulerunt, Eutropij Eu-
nuchi (qui plurimum apud Honorium gra-
tia, & auctoritate pollebat) consilio, & sua-
su, quam periniquo animo Beatus Ioannes
Chrysostomus tulit, eoque nomine graues
inimicitias cum Eutropio exercuit. Verum, 105
cum diuina bonitas falli non queat, Eutro-
pio in iram Cæsaris incidente, quòd Augu-
stam, si Sozomeno u credimus, contume-
liose tractasset, Dei iudicio factum fuit, vt
eo auxilio, quod ad ecclesiam fugientibus
abstulerat, ipse indigeret: prout memo-
riæ mandarunt idem Sozomenus x, Socra-
tes y, Nicephorus z, Cassiodorus a, &
Otho b libro Chronicorum quarto. Qui
etiam scribunt, eundem ecclesia abductum,
ad quam e palatio confugerat, ac capite
truncatum, audaciæ suæ pœnas dedisse, le-
gemq. ipso auctore latam ex publicis com-
mentarijs erasam. Vnde colligi potest, ve-
rum non esse, quod Alciatus censuit, vide-
licet cõstitutionem illam Theodosij, & Va-
lentiniani c esse, quæ persuasione Eutropij
edita fuerit: quod Didacus d etiam recte
adnotauit. Nam constitutio ista ad seruos
duntaxat pertinet, qui & iure Pontificio,

k in c. sĩ 54.
l ad d. c. inter alia. nu. 34
m in 1. par. stat. q. 19
n in Capella Thol. q. 424.
o in decis. 315 num. 7.
p lib. 2. c. 7. var. resol.
q in l. si seruus. C. de his, qui ad eccl. confug.
r ad d. c. inter alia.
s d. l. si seruus.
t in l. 1. parerg. c. 44.
u lib. 8. c. 7.
x d. cap. 7.
y lib. 6. c. 5.
z lib. 13. eccl. hi. c. 4.
a lib. 10. Tri. par. c. 4.
b cap. 19.
c d. l. si seruus.
d d. c. 20. n. 19.

vti dixi, extrahi ab ecclesijs possunt, dum-
modo e domini de impunitate clericis iu-
ramentum præstiterint; & illa æqua, iustaq.
est, nec Chrysostomus, vir iustus, iniquo
106 animo huiusmodi legem tulisset. Argumen-
to est etiam, quòd eadem constitutio sit
Imperatorum, Theodosij, & Valentiniani,
ad Imperium Præfectum prætorio directa,
vt eius inscriptio ostendit manifeste; illa
vero, quam Eutropio auctore latam esse
scribunt historici, fuerit Honorij, & gene-
ralis, ac ad omnes pertinuerit, omnesque
comprehenderit. namque Eutropio Con-
sule Imperio præerant Arcadius, & Hono-
rius: hic in Occidente, ille in Oriente,
quod & Socrates f scribit. Deinde impera-
runt Theodosius iunior, & Valentinianus
Tertius, quibus auctoribus lata est lex, vt
liceret g seruos ab ecclesia abstrahi, non
107 item alios. Dominis autem durius, quam
æquum est, se habentibus aduersus seruos,
qui ad ædem sacram, aut ad statuas Princi-
pum confugissent, Antoninus Imperator
præcepit, vt cogerentur seruos vendere
iustis conditionibus, & pretium eorum
recipere possent, ita vt in potestatem do-
108 minorum non reuerterentur. Nec immeri-
to: expedit enim reipublicæ, ne re sua quis
male vtatur. Huius rescripti Antonini ad
Aelium Martianum missi, meminere Vlpia-
109 nus h, & Iustinianus i. Sed vt ad debitores
redeamus, hisce non obstantibus, conclu-
dendum est, debitorem fugitiuum ab ec-
clesia minime abduci posse, sed sacrarum
ædium immunitate plenè gaudere. Nec
vnquam cauetur in hac specie, ecclesiarum
immunitatem non prodesse his, qui ad sa-
cras ædes confugiunt: atque ideo, standum
esse huic regulæ asseuerant iuris vtriusque
110 interpretes, ipsius k Didaci testimonio, qui
etiam eleganter tradit, Iustiniani l sanctio-
nem, qua cauetur, vti debitoris ab sacris
ædibus extrahi possint, vti iuri canonico
contrariam, nullius esse roboris, aut mo-
menti, scribitq. recte, in Hispaniarum re-
gnis, non obstante lege regia de trahendis
in seruitutem creditori debitoribus, eosdem
111 non posse ab ecclesia extrahi. Cuius sa-
ne sententia mihi videtur optima, cum hu-
iusmodi regia lex communi iuri aduersetur:
rescripserunt enim Imperatores m, pro de-
bito liberum hominem in seruitutem da-
112 ri minus posse. Quod autem Iason argu-
mentatur de tempore ad locum, parum
subtiliter: non enim eadem est ratio, si-
quidem die etiam in Dei honorem feria-
to permissum est magistratibus homicidas,
aliosq.

e d. c. inter alia. in fine.
f d. lib. 6. c. 4
g d. l. si seruus.
h in l. 2. ff de his, qui sunt sui, vel alieni iur.
i in § vl. Instit. eod.
k d. c. 20. n. 14.
l in Auth. de man. princ. § publicum.
m l. 10. C de liber. caus.

aliosq. delictorum reos capere, & in vincula conijcere, quod & Imperiali constitutione cauetur [n] expresse: nec inficiari potest Iason. Qua de causa ab eius opinione recesserunt Decius [o], Purpuratus [p], & Alciatus [q], qui omnes Panormitanum [r], & communem conclusionem sequuntur. Non mihi tamen 113
displicet moderatione adhibita, quod & Didaco [f], & Boerio [t] placuit, vt Iasonis sententia habere locum possit in mercatoribus, & campsoribus, qui maximo reipublicæ dispendio, ex pecunijs, & rebus alienis dum quæstum exercent operam vsuris quodammodo, & fœnoribus dantes, ac per negligentiam, prodigalitatem, & luxum, libidini intemperanter, ac voluptatibus indulgendo, decoquunt, ad templaque fugiendo, creditores omnes suos miserrime fraudant: putarem enim ecclesiarum Prælatos, iudicibus secularibus libere huiusmodi homines, quos vulgo fallitos vocamus, & proprie (fallunt enim) extrahendos concedere de- 114
bere: siquidem Pius Papa Quintus [u] decreuit, decoctores vltimi supplicij, & ea, qua fures ipsi iure, vel consuetudine, vel particulari, vel municipali statuto plecti solent, pœna puniendos esse.

n in l. promunctariis. C. de ferijs.
o ad d. l. vinum n. 8.
p ibid. n. o.
q ibidem.
r ad d. c. inter alia. n. 3 a
f in d. c. 20.
s n. 14. verfic. nec iasonis.
t in loc. ais num. 7.
u in bulla contra fraudulentos, & dolosos decoctores.

SVMMA EX CAPITE XVII.

1 *Immunitas ad bona, sicut ad ædes sacras, extenditur.*
2 *Bona sacra ex decimis, & legatis constant.*
3 *Decimæ à mũdi ortu extitit diuina lege.*
4 *In primitiua Ecclesia omnia bona fuerunt omnibus communia.*
5 *Bonorum communio clericorum multitudine dissoluta est.*
6 *Aegre probauit S. Augustinus proprietatem bonorum inter clericos.*
7 *Votam paupertatis non est clericatui annexum.*
8 *Bona clericorũ quadripartita sunt: scilicet Episcopo, clero, fabricæ pauperibus.*
9 *Abhinc mille centum viginti annis circiter, hoc est anno* CHRISTI *470 bonorum partitio inter clericos facta est.*
10 *Clericos post diuisionem dominos fructuũ esse, nec ad restitutionem consumptorum in profanos vsus teneri communis est sententia, præsertim S. Thomæ.*
11 *Prædia, & fundi ecclesiarum stabiles non sunt in dominio alicuius, nisi* IESV CHRISTI.
12 *Ecclesiastici prouentus* CHRISTI *patrimonium recte dicuntur.*
13 *Qui possidet beneficium, naturaliter possidet.*
14 *Qui rei insistit, naturaliter possidet.*
15 *Sub apostolica communione non erat, qui alicuius rei indigeret.*
16 *Primum prædia fideles vendebant, et eorum pretia tradebant Apostolis, postea tradita sunt matricibus ecclesijs.*
17 *Pietantia est portio cibi, quæ viris claustralibus in communi refectorio quotidie bis datur.*
18 *Pharao, cæteris seruire coactis, à sacerdotibus temperauit, quamuis legis diuinæ ignarus.*
19 *Bonorum ecclesiasticorum immunitas diuinis e fontibus manat.*
20 *Non tenetur ecclesia ad onera pro aduẽtu Principis, seu ingressu subeunda.*
21 *Princeps nihil in ecclesiæ præiudicium statuere potest.*
22 *Embola, Græca vox, est itineris ingressus.*
23 *Honorius, & Theodosius bona ecclesiastica ab oneribus extraordinarijs exemerunt: ab ordinarijs secus, vt sunt pontium, viarumq. extructiones.*
24 *Bonifacij octaui constitutione cautum est res ecclesiasticas obligari non posse absque sedis Apostolicæ auctoritate, sub pœna excommunicationis.*
25 *Hanc Benedictus Duodecimus voluit ad sponte soluentes, aut à sponte soluentibus accipientes non extendi.*
26 *Eandẽ omnino abrogauit Clemens Quintus, ipsam ad præscriptum Concil. Lateranen. reuocando.*
27 *Bona ecclesiastica id soluere debent, quod soluebant, antequam ad ecclesiam peruenissent.*
28 *Clerici, cum de communi bono agitur, debent, sicut & laici, onera non recusare.*
29 *Neque mel, neque apes: aphotegma ad ostendendam commodi cum incommodo reciprocam esse communionem.*
30 *Gregorius Magnus etiam clericos excubijs murorum obligauit. Vide nu. 41.*
31 *Plena iustitia est patriam, & pauperes, & imbecilles defendere.*
32 *Pacis causa voluit Vrbanus pendi tributa Imperatoribus.*
33 *Concluditur, res ecclesiasticas absque summi Pontificis licentia oneri submittendas non esse.*
34 *Ideo neque viarum, neque pontium grauamina sentire debent.*
35 *Etiam à muneribus publica vtilitate fultis, Ecclesia immunis est.*
36 *Lex ciuilis potest obseruari à clericis, si*

ecclesiæ non meminerit, si absit peccatum, si sacris canonibus non obstet, si ea de re à iure pontificio nihil sit dispositum.

37 *Summi Pontifices nonnunquam ciuilibus legibus vtuntur.*

38 *Lex ciuilis, in qua de rebus ecclesiasticis mentio fiat, est nulla ex defectu potestatis.*

39 *Legem fert, qui iurisdictionem habet.*

40 *Quiuis secularis Princeps, quantum ad res ecclesiasticas, vti priuatus est.*

41 *Obligantur clerici ad vigilias murorum à Gregorio, vti nu. 30. sed cum improuisum imminet periculum.*

42 *Tempore necessitatis nec Episcopi à vigilijs excusantur.*

43 *Etiam sum. Pontif. hostium audaciam sua præsentia refrenare conatus est, vt suos seruaret.*

44 *Leo quartus Sarracenis occurrit, vt Romam defenderet.*

45 *Episcopi possunt bellis interesse, gregem scilicet defendendo.*

46 *Concilium Lateranense, clericos laicis subsidia præstare non abnuit, si necessitas exigat, Episcopusq. ac clerus expedire cognoscant.*

47 *Si tutor inuentarium non faciat, doli suspicionem inijcit, nisi necessitas aliud suadeat.*

48 *Alienatio bonorum ecclesiasticorum, etiã in casibus à iure permissis, absque Episcopi consensu non tenet.*

49 *Necessitas alienationem, aliàs inualidam validam facit.*

50 *Recognoscens superiorem iuramentum non remittit, nisi in casu necessitatis.*

51 *Ieiunium licite frangitur imminente periculo, si longe absit Superior.*

52 *Tempore ineuitabilis necessitatis, si non detur accessus ad summum Põtificem, Episcopus, & clerus poterunt de rebus ecclesiasticis disponere pro laicorum subsidio.*

53 *Cùm ecclesia tenetur de euidenti necessitate subuenire laicis, exactio, & executio per ecclesiasticum ministrum fieri debet.*

54 *Clerici ad nulla prorsus, numquam, nusquam munera tenentur.*

55 *Ecclesia in prædio libero, cui innititur, libera est.*

56 *Prædia tributaria ecclesiæ facta, cum suo onere facta intelliguntur.*

57 *Res ad clericos cum sua causa, suisq. vitijs transit.* Ex Baldo.

58 *Nemo plus iuris in alium transfert, quàm ipse habet.*

59 *Ecclesia rem oneri annexam possidens onus præstare ex ea annexione debet.* Ex Innocentio.

60 *Possessio ad collectas, prius quàm ab ecclesia acquireretur, obligata, collectas soluet.* Ex Ioanne Andræa.

61 *Pactum de remittendo onere inter contrahentes factum non valet.*

62 *Scienti, & consentienti non fit iniuria.*

63 *Res fisco obnoxia, nec in ecclesiam recte alienatur, sed ad fiscum redit iure ciuili.*

64 *Ecclesia non tenetur pro bonis emptis collectas soluere, nec aliud onus portare, quia collecta imponitur subiectis.*

65 *Collecta est munus indictum pro patrimonio.*

66 *Imponentes collectas clericis, nisi desistant, excommunicantur, cum scriptoribus, & fautoribus.*

67 *Ciuitas, in qua collecta imponitur clero, est ipso iure interdicta, & in duplicem restituit, quod exegit ab ecclesia.*

68 *Nemo debet soluere alienum debitum.*

69 *Honorem non sustinenti non imponitur munus.*

70 *Sacerdotium omni terreno bonore maius est.*

71 *Sacerdotij nostri charaeter cælestis, ac indelebilis est.*

72 *Mutata persona, mutatur & rei status.*

73 *Res onerata perueniens ad clericum priuilegiatum de manu non priuilegiati laici, priuilegium acquirit.*

74 *Melioris conditionis est ecclesia, quàm fiscus.*

75 *Fiscus, vbi in priuati ius successit, suum priuilegium habet, vt scilicet exoneretur.*

76 *Ecclesia, non vt patronus laicus, sed vt ecclesiasticus, debet censeri.*

77 *Summa ratio est, quæ pro religione facit.*

78 *Cardinalis, & Præpositus concludunt, ecclesiam rei, quæ tributaria fuerit, ante quàm ab ea acquireretur, tributum vitari nõ posse, quominus soluatur, hæret enim rei, non personis sacris.*

79 *Res ad ecclesiam transiens, cum onere transit, si onus sit semper vniforme, & perpetuum.*

80 *In rebus spirituali iure ad ecclesiam pertinentibus, ipsa nullum omnino onus sentit.*

81 *Mansus est ecclesiæ dos.*

82 *Mansus, cœmeterium, locus, vbi est plantata*

tata ecclesia, atrium, & hortus eius, & huiusmodi nullum penitus grauamen subeunt.
83 *Ecclesia fundata in agro tributario mala fide, tenetur tantum ad æstimationem rei.*
84 *Locus, vbi plantatur ecclesia, esse liber debet.*
85 *Italia iure ciuili Imperiali non est tributaria.*
86 *Ecclesia non soluente tributum, aut censum, eius bona non confiscantur, etiam Imperatorum constitutione.*
87 *Ecclesia in feudis, & emphyteusi non est priuilegiata, nisi vt priuatus. Ex Bartolo: ideo amittit feudum. Ex Baldo.*
88 *Alienationis verbum circa rem ecclesiasticam est latissimum, sicut & statuti.*
89 *Alienare quandoque est, non vtendo seruitutem amittere.*
90 *Alienare est pati rem vsucapi.*
91 *Alienatio complectitur large seruorum manumissionem, vsusfructus dationē, hypothecam, pignus, emphytheusim, & seruitutum impositiones, & huiusmodi.*
92 *Alienare proprie, & stricte, est directum dominium transferre.*
93 *Et perpetua locatio, alienatio est.*
94 *Bona ecclesiastica alienari non possunt, nisi quibusdam casibus.*
95 *Præsumendum, constitutionem, de qua loquitur cap. Nulli de rebus eccles. alien. vel non, intelligi, fuisse potius Leonis IV. Papæ, quàm Leonis Imperatoris, rationibus, in textu deductis.*
96 *Consonum est, potius in Decretalibus cōpilandis, & decretis in concilio faciendis rationem constitutionis Pontificiæ, quàm Imperialis rationem habitam.*
97 *Innocentius vocat prædium conditionale, quòd liberum cum esset, tributariū fit.*
98 *Conditio nihil disponit.*
99 *Qui testamentum condit, alienat.*
100 *Clericus de proprijs rebus rite testatur, de rebus ecclesiæ secus.*
101 *Apposite emendatur locus in cap. Nulli. De rebus eccles. alien. vel non.*
102 *Venditio large sumpta omnem contractum comprehendit, per quem dominiū trasferatur, etiam vtile tantùm.*
103 *Itidem donatio.*
104 *Bona mobilia donata intuitu obsequij præstiti ecclesiæ, remanent apud donatarium iure canonico, secus ex imperiali decreto.*
105 *Immobilia bona ecclesiarum numquam alienantur.*
106 *Permutatio est, quo res vna datur, vt alia accipiatur.*
107 *Emptio est mutatio pretij cum merce.*
108 *Facilior est compensatio è re ad rem, quàm e quantitate ad rem.*
109 *Prohibita venditione, vel alienatione, non censetur prohibita permutatio.*
110 *Decuriones sine decreto vendere non possunt, permutare possunt.*
111 *Et permutare alienare est.*
112 *Ecclesia permutat seruata iuris solemnitate, & accedente partium consensu.*
113 *Emphyteusis latine insitio, seu plantatio est.*
114 *Emponema melioratio est, nempe ius emphyteutæ.*
115 *Emphyteutice contrahere, est dare, seu accipere fundum, vt is melior, & fertilior fiat.*
116 *Emphyteusis est de iure gentium, sicut emptio, & venditio.*
117 *Zeno emphyteusi nomen primus dedit, cum tamen contractus innominatus ante eum esset.*
118 *Lex duodecim tabularū emptionis verbo omnem alienationem complectitur.*
119 *Emphyteusis contrahitur, vt soluatur annua pensio, cum translatione dominij vtilis, salua domino directo rei substantia.*
120 *Duo ablatiui absoluti important causam finalem.*
121 *Consuetudo est optima legum interpres.*
122 *Scriptura in emphyteutico contractu nō est necessaria, quo ad substantiam contractus, sed quo ad eius probationē.*
123 *Ad scripturam in contractu emphyteutico nulla lex contrahentes obligat.*
124 *Testes recipiuntur, etiam lite non contestata, si de eorum morte, aut absentia dubium sit.*
125 *Lex, quamuis non scribatur, subditos ligat, nisi de legislatoris mente dubium emergat, quo casu expectanda est promulgatio.*
126 *Scriptura in emptione est necessaria non per se, sed ex dubio mentis contrahentium.*
127 *Sola Principis voluntate lex perficitur.*
128 *Iustinianus ad nouarum legum obseruantiam edixit, subditos non ligatos iri, nisi duobus mensibus elapsis post publicationem.*
129 *Cōtractus emphyteuticus fieri debet corā*

Episcopo cum iuramento rem dantis, facta etiam æstimatione à peritis.

130 *Remittitur emphyteutæ accipienti sexta pars canonis solvēds ob casus fortuitos.*

131 *Non valet cōtractus emphyteuticarius, nisi seruatis, quæ sunt consuetudinis.*

132 *Clericus, qui inconsulto superiore alienat, puniendus est.*

133 *Priuatus potest rem dare in perpetuam emphyteusim.*

134 *Idem valet & ciuitas.*

135 *Ecclesia dare nequit rem suam in perpetuam emphyteusim.*

136 *Emphyteusis non extenditur vltra personam contrahentis, filios, nepotes, ac eius coniugem, si de ea mentio facta sit in contractu.*

137 *Iustinianus ecclesijs sui dominij emphyteusim perpetuam permisit. Idq. in corpus canonum redactum est.*

138 *Prædia pupillaria, etsi infructuosa, non alienantur absque iudicis decreto.*

139 *Prædia ruinosa ecclesiæ in perpetuam emphyteusim dantur.*

140 *Prædia integra ecclesiæ non possunt dari vltra personam emphyteuticarij, filios, nepotes, & coniugem, si sit nominata.*

141 *Prædia pretiosa, & bona non dantur in emphyteusim, nisi pensio soluatur, quāti sunt annui redditus, detracta tamen sexta parte ob casus fortuitos.*

142 *Si pars rei emphyteuticariæ aliquo casu pereat, emphyteuta attamen integrum canonem soluet, nisi pactum aliud suadeat: si res erit integra, directus dominus damnum sentiet.*

143 *Si vniuersi fructus ex agro conducto perierint quouis casu, conductor erit ab omni damno immunis: quod habet locum etiam, si damnum agro illatum fuerit plus, quàm tolerabile.*

144 *Per locationem nullum transfertur in conductorem dominium.*

145 *Conductor dicitur conducere potius fructus, quàm prædia.*

146 *Fructibus deperditis tempore belli, emphyteuta tenetur canonem recognitionis soluere, non recompensationis fructuum, quia bellum & fructum, & spem fructus intercipit.*

147 *Propter sterilitatem non remittitur canon debitus ex contractu emphyteutico, quia emphyteuta agrum colit, & modicos fructus colligit.*

148 *Emphyteuta, qui per triennium canonem non soluit, cadit à iure suo absque iudicis decreto, si dominus caducam rem esse declarauerit.*

149 *Caducitas remissa videtur, domino recipiente pensionem absque vlla protestatione.*

150 *Recipiente Prælato pensionem post caducitatem absque protestatione, non operatur quominus res ecclesiæ caduca facta sit: nec refert, an sit collegiata, nec ne.*

151 *Prælatus ecclesiæ non potest præiudicium inferre.*

152 *Emphyteuta ecclesiæ canonem per biennium non soluens, amittit ius suum.*

153 *Nec error in iuris solemnitatibus commissus ab ecclesia emphyteutam à canonis solutione absoluit.*

154 *Emphyteuta, qui pactum fregit, aliud pactum sibi ab ecclesia obseruari, si ea nolit, non obtinebit.*

155 *In dubio emphyteusis præsumitur perpetua.*

156 *Emphyteusis est perpetua natura propria.*

157 *Decennalis debet esse ad summum, non perpetua emphyteusis.*

158 *Emphyteusis censetur perpetua, vbi generationis non est facta vlla mentio. Aperitur sensus l. fine. ff. de pœnis.*

159 *Iudices leuioria lenius, grauiora seuerius tractare debent.*

160 *M. Aurelius Philosophus Imp. clemens fuit erga contumaces.*

161 *Emphyteusis ecclesiastica non præsumitur in dubio concessa vltra tertiam generationem, sicut priuati perpetua.*

162 *Emphyteusis ecclesiæ ad extraneos hæredes non extenditur: priuati secus.*

163 *Dispositionem Principis secularis de rebus ecclesiasticis, etiam fauorabilem, non esse attendendam, ait Iulius Clarus.*

164 *Canon, Ecclesia sancta Maria, de constitution. intelligitur, sed torquetur à Doctoribus.*

165 *Male Clarus sensit, emphyteusim ecclesiæ ad extraneos extendi.*

166 *Emphyteusis temporaria absque solemnitatibus celebrata reuocari potest.*

167 *Qualibet alienatio de rebus ecclesiæ, nisi respiciat melius, irrita est.*

168 *Princeps laicus clericis obsequi, non imperare debet.*

169 *Lex secularis nō faciens de re ecclesiastica mentionem, non pariens peccatum, nec sacris canonibus aduersa, à clero obseruari potest.*

107 Em-

170 *Emphyteusis ad filios naturales legitimatos non extenditur.*

171 *Naturales liberi non supplent numerũ liberorum a tutela excusantem.*

172 *Sine filijs decessisse videtur, qui sine iusta sobole decessit.*

173 *Pactum de filijs, naturales non amplectitur.*

174 *Legatum uxori relictum valet, si ea sit legitima.*

175 *Patris appellatione legitimus in causa adulterij venit.*

176 *In defectu conditionis filiorum appellatio ad naturales extenditur.*

177 *Rogatus restituere fundum suis filijs, iure & naturalibus tenetur.*

178 *Indefinita propositio æquipollet universali.*

179 *Pater filios legitimos non habens naturalibus bona sua relinquere potest.*

180 *In re privati ius civile attenditur: in re ecclesiastica Pontificium, quo res ecclesiæ cum eius bonis regulantur.*

181 *Apud ecclesiam filij illegitimi infames sunt.*

182 *Naturales liberi in feudis non includuntur.*

183 *Nec legitimati filij naturales emphyteutico beneficio apti sunt.*

184 *Non est verisimile ecclesiam de filijs naturalibus cogitare in contractibus.*

185 *Omnis concubinatus iure divino prohibitus est.*

186 *Contractus emphyteuticus adoptatis si non prodest.*

187 *Naturales filij patrem in ius vocare nequeunt: adoptivi possunt.*

188 *Filij adoptivi fideicommissi beneficio nõ gaudent.*

189 *In emphyteusi ius accrescendi locum non habet, quia quod fieret in parte, congruum est, ut fiat & in toto.*

190 *Ius accrescendi non habet locum in contractibus, nec in ultimis voluntatibus.*

191 *Emphyteusis ecclesiastica in confiscatione bonorum non acquiritur fisco, ac si transiuerit, repeti potest ab ecclesia*

192 *Fiscus est loco extranei hæredis.*

193 *Emphyteutica bona ecclesiæ non rediguntur in fiscum, ne ecclesia, cum ipsa nunquam moriatur, caducitatis spe privetur.*

194 *Immobilia ecclesiæ, quæ conservari minime possunt, rite alienantur.*

195 *Quæ Dei ministerio destinata sunt, ut vestes, vasa, & huiusmodi, non alienantur.*

196 *Actiones non comprehenduntur nomine rerum mobilium, aut immobilium.*

197 *Principe legante in testamento sua bona mobilia, non veniunt pœnæ nondum exactæ mobilium nomine.*

198 *Actio nonnumquam, prout rei mobili, aut immobili adhæret, mobilis, & immobilis vocatur.*

199 *Minor sine iudicis decreto non vendit.*

200 *Prælatus, & clericus actionem, licet rerum immobilium, ecclesiæ non potest cedere.*

201 *Servitutes, quia res incorporales sunt, non possunt usucapi.*

202 *Usus in servitute loco possessionis est.*

203 *Tempus usus servitutis, quo usucapio, seu usurpatio fit, decem annorũ inter præsentes, viginti inter absentes est.*

204 *Sine prædio servitus non constituitur.*

205 *Servitus quia inter res immobiles adnumerari debet, alienari ab ecclesia non potest.*

206 *Urgente ære alieno, potest res ab ecclesia alienari, ut satisfiat creditori.*

207 *Aeris alieni causa, etiam prædia minorum distrahuntur.*

208 *Maioris utilitatis gratia res minus utilis ab ecclesia alienatur.*

209 *Pietatis causa bonorum ecclesiasticorum alienatio non interdicitur.*

210 *Ornatus sacrorum redemptio captivorum est.*

211 *Acatius, & Cyrillus sacra vasa, & thesauros ecclesiæ alendis pauperibus insumpserunt.*

212 *Res damnosa ecclesiæ potest alienari.*

213 *Requiruntur ad legitimam rerum ecclesiæ alienationem, diligens tractatus, cleri deliberatio, maioris scilicet partis, subscriptio, Prælati consensus, causa legitima, & iuris solemnitas.*

214 *Solemnitas iuris in alienatione non est necessaria in contractu emphyteuseos, quia id Episcopus supplet de consuetudine, & cum agitur de re mobili corruptioni proxima.*

215 *Alienatio bonorum ecclesiasticorum tenet, nisi noceat. Ex Innocentio, & Ioan. Fabro.*

216 *Ex concilio Agathensi exiguorum locorum tantum alienatio absque Episcoporum conventu conceditur: hodie secus, quia difficulter coeunt.*

De immunitate bonorum eccleſiaſticorum. Cap. XVII.

1 NON tantum perſonæ eccleſiaſticæ, & eccleſiæ ipſæ, hoc eſt, ſacræ ædes, ſed etiam bona ipſarum gaudẽt 2 peculiari immunitate: bona autem eccleſiaſtica duabus ex rebus potiſſimum conſtare, decimis videlicet, & pijs 3 legatis, eleganter notauit [a] Marcus Antonius Marſilius Columna, Salernitanus Archiepiſcopus. Decimas, nemo eſt adeo imperitus, & neſcius, qui non ſciat, iam ab origine mundi diuina lege [b] conſtitutas fuiſſe, & ad ſacerdotum vſus introductas, vti ſuo loco [c] copioſius dicemus. Iremque legata pia, ex quibus, veluti ex altero fonte, eccleſiaſtica emanare bona oſtenſu per quam facile eſt, ſiue priora, ſiue poſteriora inſpiciamus tempora, ſiue, inquam, de ijs loquamur, quibus diſtincta non erant beneficia, ſed omnia inter Chriſtianos etãt communia, vel inter ipſos Eccleſiæ Dei miniſtros, ſiue ad altera reſpiciamus, quibus diuiſio bonorum eccleſiaſticorum facta fuit inter eccleſiam, & Epiſcopum, ac ſacerdotes eccleſiæ miniſtros. Nam ab initio naſcentis Eccleſiæ omnia, vti oſtenſum 4 eſt [d], erant communia, deinde creſcente mirum in modum Chriſtianorum multitudine, conceſſum eſt, vt vnuſquiſque Chriſtianus ſuas poſſet retinere facultates [e]. Sa- 5 cerdotes tamen, & alij Eccleſiæ miniſtri per aliquod tempus ſimul conuenerunt, omniaque inter ſe communia eſſe profeſſi ſunt: ſed aucto poſtea clericorum numero, vix illa communis vita tolerari potuit. Vnde florente Beato Auguſtino adhuc ſub iudice lis erat, an deberent ſacerdores initiari, niſi, qui vellent in communi viuere. 6 Quare ipſe in ſermone [f] de communi vita clericorum, licet videatur prohibere clericos aliquid proprij habere, tamen ita concludit. *Qui non vult mecum manere, & in communi viuere, habeat libertatem.* Demum addit. *Sed ecce in conſpectu Dei, & veſtro muto conſilium. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non ſufficit Deus, & eccleſia, maneant vbi volunt, & vbi poſſunt, non eis aufero clericatum. Nolo habere hypocritas.* Nec immerito ita reſpondit Auguſtinus, quippe qui animaduertit, huiuſmodi clericos non habere votum paupertatis, neque vero obedientiæ, quam nõ quiſque in domo ſua præſtare Epiſcopo poſ-

[a] in tract. de eccl. red. orig. & iure part. 3. c. 17.
[b] Num. 18. Deuter. 14. & paſſim alibi, & tot. tit. de dec. c. uſ. c. 19.
[d] ſup. c. 12. lib. 2. & c. 3. ſup. hoc lib.
[e] vt ſuprad. c. 1. num. 43. Abb. qu. 4. quæ incipit Titius cler. nu. 14. verſ. ſed ego.
[f] ſerm. 32. ad fratres in eremo de quo in c. 10. 12. q. 1.

ſit: quod & Dominicus Soto [g] rectè ani- 7 maduertit. Vnde cùm ipſi Romani Pontifices viderent, non eſſe votum paupertatis clericatui annexum, nec poſſe vitam retineri communem, exiſtimarunt licitam de 8 bonis eccleſiæ partitionem, eaq. quadrifariam diuiſa, ſingulam portionem ſingulis addixerunt: Epiſcopo ſcilicet vnam, clero alteram, fabricæ, neceſſitatique eccleſiæ 9 tertiam, quartam pauperibus. Hæc autem diuiſio fieri cœpit anno circiter natiuitatis dominicæ quadringenteſimo ſeptuageſimo circa Auguſtini, & Hieronymi tempora, quibus Romanæ præſidebat Eccleſiæ Simplicius, qui de huiuſmodi partitione ad Florentinum, & Equitium Epiſcopos ſcribit, vti videre eſt apud Gratianum [h]. Poſt viginti annos ſedit Gelaſius Papa, qui etiam huiuſce diuiſionis meminit, Iuſtino [i] Archidiacono, & Fauſtino defenſori ſcribens: meminit & Gregorius Magnus [k], qui ſedit anno Sal. ſexcenteſimo. Qua facta diuiſione, etſi Soto [l], cui adſtipulatur Didacus 10 Couarruuias [m], eleganter putat, Epiſcopum, ſacerdotes, & alios eccleſiarum adminiſtros vere eſſe dominos fructuum eius portionis, quæ ſibi ex partitione contigit, adeo vt non teneantur ad reſtitutionem conſumptorum in profanos vſus vltra neceſſaria, vt placuit etiam S. Thomæ [n], Caietano [o], Præpoſito [p], Syluestro [q], Adriano [r], & alijs, quos citat, & ſequitur idem 11 Couarruuias [f], quod probat etiam Marcus Antonius Marſilius Columna *in tract. de eccleſ. reddit. orig. & iure cap. 26.* prædia tamen caſtra, & vniuerſæ poſſeſſiones, ac fundi, & proprietates quælibet, ſiue epiſcopali menſæ, ſiue canonicorum collegio, ſiue cuiuis clerico ſub præbendæ eccleſiaſticæ nomine annexa, non tranſeunt in abſolutum dominium Epiſcopi, neque præbendam poſſidentium, qui tanrummodo earumdem poſſeſſionum adminiſtratores cenſentur. Dominium enim penes mortalium quemquam exiſtere non poteſt, ſed 12 penes CHRISTVM dumtaxat, atque ideo eccleſiaſtici prouentus CHRISTI patrimonium [t] dicuntur. Vnde Proſper ait [u]. *Non enim propriæ ſunt, ſed communes eccleſiæ facultates: & ideo quiſquis omnibus, quæ habuit dimiſſis, aut venditis, fit rei ſuæ contẽptor, cùm præpoſitus factus fuerit eccleſiæ, omnium, quæ habuit eccleſia, efficitur diſpẽſator.* Mirum ergo non eſt, ſi bona eccleſiaſtica, tot fauores, tot priuilegia, tot denique immunitates ſortira ſint. Bonifacius Papa primus [x]. *Nulli*, inquit, *liceat ignorare*

[g] lib. 10. de iuſtic. & iur. q. 4. art. 2. & 3.
[h] c. 28. 12. q. 2.
[i] c. 23. & 27. 12. q. 2.
[k] cap. 29. & ſeq. ead. q. 2.
[l] d. art. 3. & ſeq.
[m] ad c. cum in offic. n. 3. de teſtam.
[n, o] 2. 2. q. 85. art. 7.
[p] in ſum. 40 diſt. col. 4.
[q] in verb. cler. 4. q. 20 & verbo reſtitut. 3. q. 5.
[r] 4 Sentent. incipiente. Pro clariori 4 concluſ.
[f] ad d. c. cũ in offic. n. 3. verſ. 4.
[t] in c. 14. de elect. lib. 6.
[u] lib. 2. de vita contẽp. c. 9. de quo in c. 13. 12. q. 1.
[x] c. 3. ead. q. 2.

rare omne, quod Domino consecratur: siue fuerit homo, siue animal, siue ager, vel quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino: & ad ius pertinet sacerdotum. propter quod inexcusabilis erit omnis, qui, quæ a Domino, & ecclesia, cui competunt, aufert, vastat, & inuadit, vel eripit. Nec displicet assertio Innocentij [y], 13 quam refert, & sequitur Baldus [z], cui assentitur Abbas [a], atque adstipulatur Decius [b], vt saltem beneficiari naturalem possessionem possidere dicantur. Nam Paulus 14 Iurisconsultus [c] scribit, eum, qui rei insistit, naturaliter possidere. Huiusmodi autem bona ex duabus potissimum rebus, vt ab initio dixi, constant: quamuis Dominicus Soto [d], ex quattuor generibus esse non male opinetur, quæ tamen illis duobus insunt, sicut in illis quattuor illæ duæ agnoscuntur. Aut enim decimæ sunt, aut pia legata: cum quidquid ecclesiæ, ac eius ministris obuenit, aut decimarum iure detur, aut iustis piorum hominum largitionibus. Nam in primordijs ecclesiæ, vti iam dictum est, CHRISTI fideles omnia in commune conferebant, vt inde tam clerici, quàm pauperes alerentur. Legitur in Acti- 15 bus Apostolorũ [e] neminem inter eos egē- 16 tē fuisse: quotquot enim possessiones agrorum, aut domorum habebant, vendentes offerebant pretia eorum, quæ distrahebāt, & ponebant ante pedes Apostolorum. Postea videntes summi sacerdotes plus vtilitatis posse percipi, si hæreditates, & agri, quos vendebant, ecclesijs, quibus præsidebant Episcopi, traderentur, quòd ex redditibus eorum tam præsentibus, quàm futuris temporibus plura, & elegantiora ministrari possent fidelibus communem vitam ducentibus, quàm ex pretio ipsorum, cœperunt prædia rustica, & vrbana, quæ distrahi solebant, matricibus ecclesijs tradere, & ex redditibus earum viuere: quod & Vrbanus Papa [f] testatur. Atque hoc est Dominico Soro primum bonorum ecclesiasticorum genus: alterum est bonorum, quæ postmodum offerri etiam ecclesiæ cœperunt, non solum in fabricæ, ac pauperum subsidium, sed tamquam stipendium alicuius perpetuæ (vt vocant) capellaniæ: tertium genus bonorum ecclesiasticorum constat ex quotidianis pietantijs, vt ait Soto, quas nos stipes, & quotidianas distri- 17 butiones appellamus; est enim pietantia hodie portio quædam cibi, quæ viris claustralibus in publico triclinio, quod refectorium vocatur, bis in die, manè scilicet, & vespere simul comedentibus datur; necnon oblationibus, quæ vel pro sacris celebrandis fiunt, quæ ad pedem altaris ponuntur: quartum denique est decimarum quota iure clericis debita. Itaque videmus hæc quattuor genera illis duobus comprehendi & contineri: quorum administrationem, & procurationem habent. Sacerdotes, fructuumque illius portionis, quæ sibi contigit, vere sunt domini, proprietatis non item, vt cuius penes CHRISTVM extet tantummodo dominium. Hinc fit, vt bona ipsa ecclesiastica perinde, atque personæ ipsæ immunitatum gaudeant beneficiu:

y ad c. in literis de restit. spoliat.
a ad leg. 2. in verbo itē quæritur C. de seruit. & aqua. & ad auth. licentiā col. pen. C. de Episc. & cleric.
a ad cap. cū super col. pen. de caus. poss. & propriet. ad c. litteras. col. 2. de dilat.
b ad c. ex litteris per eundē text. num. 8. de probat.
c in l. 1. ff de acq. possess.
d d. q. art. 1.
e Act. 4.
f cap. 16. ead. q. 1.

18 quod & sacra restantur eloquia. Nam Pharao, qui licet legis diuinæ notitiam non haberet, vt in Concilio Lateranensi [g], sub Alexandro tertio habetur, diuino tamen quodam spiritu ductus, alijs seruituti mancipatis, sacerdotes, eorumq. possessiones in sua libertate reliquit. Sic legitur in libro Geneseos [h]. *Ex eo tempore vsque in præsentem diem in vniuersa terra Aegypti Regibus quinta pars soluitur, & factum est, quasi in legem, absque sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.* Et in libro Esdræ [i] scribitur. *Vobis quoque* (loquitur Artaxerxes Persarum Rex, cùm Iudæorum potiretur regno) *notum facimus de vniuersis Sacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus Nathinæis, & ministris Dei huius, vt vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatē imponendi super eos.* Hinc glossa [k], quam communi doctorum consensu sequutā esse, testantur Felinus [l], Decius [m], Rochus [n], Curtius [o], Rebuffus [p], & Iulius 19 Clarus [q] (quod & ipse aliàs ostendi [r]) tradir, hanc immunitatem iuris esse diuini: idque quod sit certo certius, sua sanctione confirmauit Bonifacius octauus [f]. Ideoque Abbas Panormitanus [t] rectè, vt ego existimo, Innocentium non sequitur existimātem, ecclesiam teneri ad subeunda onera 20 pro aduentu Principis, & felicis embolæ, quia secularis Princeps non potest quid- 21 quam statuere in ecclesiæ præiudicium, & contra Dei legem [u]. Embolicum à veteribus dicebatur argumentum, & ingressus scænicus. Cicero ad Atticum. *Embolicum* 22 *nouum cogito.* Sic per translationem embola, græca vox, inter cetera itineris ingressum significat, qui felix dicitur propter imperatoriam maiestatem. Accursius, quiq. eum sequuti sunt, quædam nescio ridicula excogitarunt: sed videnda sunt, quæ vir summe doctus Andræas Alciatus [x] notauit. Hinc quæri opportune posset, an ecclesia, vel

g c. 19 de quo in c. 4. de immunit. eccles.
h Genes. 47.
i 1. Esdræ 7.
k ad c. 4 de censib. lib. 6
l ad c. 2. de maior. & obed.
m ad c. ecclesia S. Mariæ. de cōst.
n ad c. vl. de coniuer.
o p in concord. subr. de process.
q in prax. crim. § fin. quæst. 36. in princ.
r supra c. 15
f d. c. 4. de censib.
t ad c. non minus nu. 16 in fine.
u c. sunt quidam 25. q. 1
x ad l. iubemus, C. de sacrosanct. eccles.

vel eius bona a seculari Principe imposita onera subire teneantur: aut an libera sint, & penitus à quouis grauamine immunia. De hac re iam olim Melitio Præfecto Prætorio interroganti rescripserunt[y] Imperatores, Honorius & Theodosius, sibi pla- 23
cuisse prædia vsibus cælestium secretorum dedicata, nulla sordidorum munerum fæce vexanda esse: ita vt nihil extraordinarium, superindictumve ab eis esset flagitandum: quæ sane lex inter sacros canones à Gratiano[z] relata fuit, eamque Cynus[*], Bartolus[a], Iason[b], & alij magistri[c] nostri explicant, vt ecclesiæ sint immunes à sordidis, & superindictis, & quibuscũque extraordinaris muneribus, non item ab ordinarijs & ab alijs, quæ propter subitum Principis aduentum imponuntur. Ijdem Principes ad instructiones itinerum, pontiũq. sacrosanctas ecclesias teneri lege[d] mandarunt, quòd hæc inter sordida munera non adscribantur, quemadmodum & Anastasius[e] Imperator: quippe, qui voluit, neminem penitus, cuiuscunque ordinis, seu dignitatis, vel sacrosanctam ipsam ecclesiam expeditionis tempore excusationem angariarum, seu parangariarum habere. Quod constituisse videntur[f] Theodosius, & Valentinus ad Taurinum Præfectum Prætorio scribentes. Vnde Innocent.[g] vt dixi, arbitratus est, ecclesiam ob Principis aduentum teneri ad onera subeunda, item ad refectionem pontium, viarumque, & ædificationem, & restaurationem vrbiũ, & murorum earum. Idẽ quoque glossa[h], Vincentius[i], & Hostiensis putarunt. Alij, vt Philippus, negant, nisi, vbi laicorum necessitas postulat, aut vbi eorum deficiũt facultates, eoq. casu[l] consulto prius Romano Pontifice, cuius interest communibus vtilitatibus prouidere. Quod cum ansam quodammodo laicis Principibus obtulisset, clericos, ecclesiasq. expilandi, Bonifacius[m] octauus edixit, vt quicunque 24
ecclesiasticus, cuiusuis nominis, vel generis tributum laicis solueret, aut promitteret absque sedis Apostolicæ auctoritate, sententiam excommunicationis incurreret. Quam Bonifacij sanctionem cum Benedi- 25
ctus vndecimus[n] declarasset, ad eos non 26
extendi, qui sponte, ac nemine cogente soluissent, vel qui à sponte soluentibus accepissent, Clemens[o] Papa quintus decreuit, eandem Bonifacij constitutionem, vna cum suis ipsis declarationibus, & quidquid earum causa exequutum esset, reuocari oportere, & pro nulla, & infecta habendã esse, vtq. omnino Lateranense, & generale Concilium seruaretur in ijs, quæ de hac materia decreuerunt. Idcirco Ioannes Andræa[p] asserebat, non videre, qua ratione Digestorum, & Codicis constitutiones obstringere possent ecclesias ad huiusmodi onera subeunda. quod sentit & Antonius de Butrio[q], nec dissentit Bartolus[r] Accursium sequutus per nouam illam Federici Imperatoris[f] constitutionem: & hanc esse communem vtriusque iuris interpretum opinionẽ, testatur Abbas Panormitanus[t], eamque confirmat iuribus, rationibus, & grauissimorum doctorum auctoritatibus,
27 atque etiam ita Senis pro monasterio Montis Oliueti se consuluisse, victoriamq. reportasse scribit: ac post multa concludit, bona ecclesiastica nõ teneri ad aliqua onera, vt ipse loquitur, mundana, nisi prius fuissent censualia, aut tributaria, antequã peruenissent ad ecclesiam, ita quod soluissent certum tributum, seu censum. Nec aliter vult teneri, etsi illa bona prius soluissent tempore necessitatis, vel publicæ vtilitatis collectas, aliave huiusmodi onera. Hinc dubitari posset, num ecclesia teneatur aliquid conferre pro ijs, quæ communem respiciunt vtilitatem, & pro ijs, quæ ecclesijs, necnon clericis perinde, atque laicis imminent necessitates. Petrus de Ancharano[u], quem sequutus est Bartolus[x], Iason[y], & alij[z], asserit, dari posse
28 generalem regulam, vt scilicet vbicumque tractatur de generali vtilitate, cum clericorum, tum laicorum, aut de vtrisque promiscue, clerici teneantur vnà cum laicis contribuere, vt pote cùm agitur de reparandis aggeribus, iuxta mare & flumina, ad euitandas inundationes, quæ facile prædia absorbere possent. Item ad euitandas rapinas, incendia, captiuitates, & huiusmodi alia pericula, quæ non minus clericis, quàm laicis esse possunt nocumento, idque & ciuilis, & naturalis ratio suadet: vt qui sentit[a] commodum, sentiat & incommodum. Quod & Clemens quintus[b] his verbis exprimit. *Cùm sit natura consonum, illos non recusare onera, qui rerum commoda*
29 *complectuntur*, &c. Vnde prodijt adagium. *Neque mel, neque apes*. Quod etiam pluribus ostendit idem[c] Petrus de Ancharano, & alij[d], qui eum sequuti sunt recentiores.
30 Nec aliter sensisse videtur Gregorius Papa[e] primus, dum Agnello, Terracinensi Episcopo scribens, præcipit, ne quis etiam ecclesiæ nomine à murorum vigilijs se excusare valeat: *Quia*, inquit, *cunctis vigi-*

lanti-

y in l. placet C. eod.
z in c. generaliter, 40. §. placet 16. q. 1.
* ad d. l. placet num. 4.
a num. 38.
b num. 8.
c vt Archid. ad d. §. plac.
d l. ad instruct. C. eo.
e l. nullus 21 C. de cursu pub. lib. 12.
f l. iubemus 20 C. de sacrosanct. eccles.
g ad c. non minus de eccles. immun.
h i. & nunnes ad c. non mi nus ad verb. relevandus.
l in c. 7. eod.
m in c. 3. §. nos igitur eod.
n in extrau. vnic. eod.
o in clem. vnica eod.
p ad c. non minus & ad c. constitutus de religiosis. dom.
q ad d. c. nõ minus n. 10.
r ad d. l. ad instruction.
f in auth. item nulla communit. C. de episc. & cler.
t ad d. c. non minus n. 16.
u ad d. c. nõ minus.
x ad l. nullus C. de cursu pub. li. 12.
y ad d. l. placet num. 10.
z alij ibid.
a l. 10. ff. de regul. iur.
b clem. 3. de censib.
c in cons. 96
d ad l. si ex causa in princ. ff. de l. 1.
e in c. 2. de immun. eccl. e lib. 1. c. 27 de officijs de quo in c. 5. 43. q. 1.

lantibus, melius valet ciuitatis custodia procurari. Nec enim vlla videtur maior 11
pietas, quam defendere patriam, pupillos, viduas, senes, debiles, & pauperes ab hostibus tueri, testimonio S. Ambrosij [f] ita asserentis. *Fortitudo, quæ bello tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronibus socios, plena iustitia est*. & alibi. *Non in ferenda, sed in depellenda iniuria, lex virtutis est*. Nam Moyses [g], cũ vidisset Hebræum quendam ab Aegyptio iniuriam accipienrem defendit, ita vt Aegyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Et B. Hieronymus [h]. *Siquis fortitudinem latronis, vel piratæ eneruat, & infirmos reddit, prodest illis sua infirmitas: debilitata enim membra, quibus prius non bene vtebantur, a malo opere cessabunt*. Idq. pacis, ac quietis causa, qua terreni Principes ecclesiam tueri, & defensare debent: ideo Imperatoribus persoluendum 12
esse tributum edixit [i] Vrbanus Papa. Quæ 13
omnia, licet per se vera sint, verius tamen est ecclesiam, inconsulto Romano [k] Pontifice, ex quauis causa nequaquam posse, nec debere onera subire, quod pluribus ostendit duobus locis [l] Abbas, cui assentiri videtur & Iason [m], nec dissentit Bartolus: quippe, qui scriptum nobis reliquit [n], 14
ecclesiam neque ad viarum, neque ad pontium restaurationem teneri, nisi tributaria sint prædia. Immo Hostiensis, etsi aliquando [o] perperam arbitratus est, hisce subuenire ecclesiam oportere, postea [p] tamen in melius sententiam commutauit, expressq. 15
fassus est, ecclesias hodie immunes esse etiã ab hisce muneribus, quæ publicam respiciunt vtilitatem. Nec aduersatur Philippi, & Cardinalis obiectio, quòd standum [q] sit legibus, & principalibus constitutionibus, si in sacris canonibus contrarium non reperiatur dispositum. Ad id enim dixit, quod oportuit Abbas [r], vt principalis constitutio vim habeat, quando non est ecclesijs, & eorum ministris damnosa. Legem vero, in 16
qua expressa rei ecclesiasticæ, personæque non sit facta mentio, cuiusque obseruatio non pariat peccatum, nec aduersetur sacris constitutionibus Pontificijs, etiam à clericis obseruari posse non dubito, cum præsertim contineat ea, quæ iure Pontificio antea 17
deliberata non fuerint. Quibus casibus solent Beatissimi Romanæ Ecclesiæ Principes in decidendis ecclesiarum, clericorumque controuersijs legum præscripto vti, prout ipse latius demonstraui in meis [s] Animaduersionum libris, ad quos, ob faciliorem

[f] ca. q. can. 7
[g] Exod. 2.
[h] ad c. si non potuit, com. mem. de quib. in c. 6. ead. q. 1.
[i] in c. 22. in fin. princ. 23 q. 8.
[k] d. c. aduersus de imm. eccles.
[l] ad d. c. non minus n. 18. [m] ad d. leg. placet n. 4. [n] ad d. l. ad instructiones in fine.
[o] ad d. c. nõ minus.
[p] in summa eiusdem tit. § in quibus vers. ad extraordin.
[q] c. 1. de nou. oper. nunc.
[r] ad d. c. nõ minus n. 11. vers. Dico.
[s] lib. 1. c. 13.

38 intelligentiam, lectorem remitto. Si vero personarum, rerumq. ecclesiasticarum in ea mentio fit, nulla est lex ex defectu [t] po-
39 testatis. Potestas enim legum ferendarum à iurisdictione pendet omnino, vt quisque
40 scit: atqui secularis Princeps nullam habet iurisdictionem, quantum ad clericos, resq. ecclesiasticas pertinet, sed censetur loco priuati, quia eum manet [u] obsequendi necessitas, non auctoritas imperandi. Nec
42 quicquam facit constitutio [x] illa Gregorij, vt in communibus periculis clerici non amplius, quàm laici excusentur à murorum vigilijs: quia etsi varios, ac diuersos patitur intellectus, mihi tamen germanus videtur ille Innocentij, Hostiensis, & Antonij de Butrio [y], vt accipi debeat de his locis, quibus improuisum imminet periculũ: vti est Terracina, quæ cùm prope mare sita sit, multis Turcarum impressionibus, & direptionibus patet: quo casu non clerici solum, sed & ipsi Episcopi pro mœnibus de-
43 bent vigilare. Hoc verò non cuiuspiam muneris Imperialis obeundi, sed populi securitati consulendi gratia, id charitate pastorali suadente. Quandoquidem ipse Ro-
41 manus Pontifex, vt auxilio suis esset, hostibus per se ipsum aliquando occurrit.
44 Quod Leo quartus se fecisse testatur hisce verbis [z]. *Cum sæpe aduersa a Sarracenorũ partibus peruenirat nuncia, quidam in Romanum portum Sarracenos clam, furtiveque venturos esse dicebant: pro quo nostrum congregari præcepimus populum, maritimumq. ad littus descendere decreuimus, & egressi sumus Roma*. Et idem Leo alibi [a]. *Quia nostri gregis in omnibus vltores esse debemus & præcipui adiutores, &c.* nec ab re glossa dixit [b], Episcopos posse bellis interesse,
45 gregem scilicet suum defendendo. Atque ita etiam intelligi posset constitutio [c] La-
46 teranensis Concilij, qua permissum est ad releuandas communes vtilitates, & necessitates, vbi laicorum non suppetunt facultates, clericos posse subsidia præstare, si ita Episcopus, & clerus expedire iudicauerint: videlicet si tanta immineret necessitas, vt non nisi magno cum periculo, seu scandalo haberi posset ad beatissimum Papam recursus, quod & Abbati [d] placuit. Multa enim permittuntur ob vrgentem necessitatem, quæ alioquin censentur prohibita, ipsius
47 Iuliani Iurisconsulti testimonio, qui respondit, tutorem [e] qui repertorium non fecit, quod vulgò inuentarium appellatur, dolo fecisse videri: nisi forte aliqua necessaria, & iustissima causa allegari possit, cur id fa-
ctum

[t] vt omnes notant ad c. Eccles. S. Mariæ de constit.
[u] d. c. Eccl. S. Mariæ & c. 1. 4. dist. scriptura 95 dist. & c. 4. dist. 10.
[x] d. c. 2. de imm. eccl.
[y] omnes ad d. c. 2.
[z] in c. 13. quæst. 8.
[a] in c. 7. ead. q. 8.
[b] ad d. c. 7. in verbo & egressi.
[c] d. c. nõ minus § quocirca.
[d] ad d. c. nõ minus n. 19. & ad c. fin. n. 8. de eccl. ædif. & in conf. 1.
[e] in l. 18. in princ. ff. de admin. & peric. tut.

ctum non sit. Nihil itaque gerere ante in-
uentarium factum eum oportet, nisi id,
quod nec modicam dilationem expectare
possit. Eiusdem sententiæ fuit Hugo, quem
citat, & sequitur Archidiaconus [f], vt si 48
omissis iuris solemnitatibus, bona ecclesiæ
alienentur, etiam in casibus à iure permis-
sis sine consensu Episcopi, non teneat alie-
natio; non item si tanta esset necessitas, vt
expectari non posset Episcopi assensus. Sic
& Ioannes de Fan. dicit [g] in casu clemen- 49
tinæ, *De rebus eccles. non alienandis*, fieri
alienationem impune, illa etiam solemni-
tate omissa, si necessitas tantam dilationē
non patiatur, vt solemnitas adhiberi pos-
sit. Memini me interdum quoque dixis- 50
se [h], neminem, qui superiorem recognoscit,
posse iuramentum remittere, etiam si turpe
sit, & penitus illicitum: secus vero, si im-
minet periculum, ac vrgeat necessitas, vt
superior adiri haud queat, a quo remissio
impetretur: tunc enim non modo turpe, &
illicitum, sed etiam licitum propria aucto-
ritate cuique remittere potest [i]. Neque 51
dissentio a Sancto Thoma [k], qui ait, ratio-
ne imminentis periculi licitum esse trans-
gredi ieiunium, si superioris copia haberi
non possit. Multa igitur conceduntur ne-
cessitatis ergò, quæ alioquin prohibentur,
maxime cū Superioris copia haberi nequit,
vel ipso adstipulante Vlpiano [l], cui con-
gruit, & Lateranensis Concilij generalis
constitutio [m], & nostrorum vnanimis sen-
tentia [n]. Inconsulto itaque Romano Pon- 52
tifice non possunt clerici, etiam si laicorum
non suppetant facultates, etiam vbi com-
munis appareat vtilitas, & necessitas, ali-
quid contribuere, nec à clericis laici quid-
quam exigere. Et hoc est, quod voluit
Innocentius tertius in Concilio generali [o]
Lateranensi. Si vero ita imminet pericu-
lum, & vrget necessitas, vt euitari non
possit, nec de facili haberi recursus ad Pon-
tificem possit, tunc, & eo casu Episcopus
vnà cum clero ad releuandas communes
vtilitates, vel necessitates, vbi laicorum nō
suppetunt facultates, ordinare poterit, vt
ecclesia subsidia præstet. Et hoc nimirum
est, quod constituere voluit Alexander ter-
tius in Concilio Lateranensi [p]. Qua in re
mihi placet opinio Petri de Ancharano [q], 53
quæ Baldo [r] etiam recta visa est, vt quando
tanta est necessitas, vt ecclesia teneatur
subuenire, exactio, & interpellatio à iudi-
ce ecclesiastico, non autem a laico fieri de-
beat. Ex quibus omnibus putarem, conclu- 54
dendum esse, ecclesiam, necnon clericos

f ad c. Abbatibus nu. 8. 2. q. 2.
g clem. 1. de rebus eccl. alien. vel nō
h in Paratit. tit. de iur iu.
i d. c. vlt. & c. 6. de pœn. & remiss. & c. antecess. 20. 11. q. 3.
k 2. 2. q. 88. art. 2. ad fin. & q. 147. ar. 4. in resp. in fin.
l in l. 18. de iudic.
m ad c. de qua in c. 44 §. ceterum de elect.
n ad c. eū lit teris. in glos. in verb. distantia de re stit. in integ. Ioan. de Lign. ad clem. ne in agro, de statu monach. Abbas ad d. c. fin. n. 8 de eccl. ædific.
o d. c. aduersus.
p d. c. 19 de de quo d. c. non minus.
q ad d. c. nō minus.
r ad d. l. ad instruct. C. de sacros. eccl.

ad quæuis munera haud teneri, siue sint ho-
nesta, siue sordida, siue realia, siue perso-
nalia, siue mixta, vel sint ordinaria, vel
extraordinaria, superindictave. Quæ om-
nia, quo modo intelligi debeant, explicāt
peritè tum veteres, tum recentiores vtrius-
que iuris interpretes [s], ita vt eadem hic re
petere minus necessarium arbitrer. Sed mi-
hi videtur dixisse, quod oportuit, Barto-
lus [t]: nam cùm eleganter quæreret, num
omnes teneantur ad tributa, respondit te-
neri, excepta ecclesia: in qua distinguitur,
aut cœpit possidere prædium liberum, &
hoc casu non tenetur; aut tributarium, &
tenetur. aut dubitatur, liberumnè, an tri-
butarium sit, & tunc pro possessore est præ-
sumendum: quo casu tamen videtur magis
fisco, quàm ecclesiæ fauere. Quo ad pri-
55 mum caput, nulli dubium est, quin eccle-
sia sit libera: quo ad secundum, sunt hinc
inde non contemnendæ rationes, sunt &
grauissimorum interpretum auctoritates.
56 Nam ex quo prædia ecclesijs, seu clericis
vendita erant prius tributaria, & onere tri-
buti, & collectarum affecta, ad ecclesiam,
eiusvè clericos cum suo onere transeunt, &
ita sæpius à summis Pontificibus rescriptum
fuit [u]: cui & ciuilis legislator assentitur, im-
mo Pomponius Iurisconsultus. *Alienatio*,
inquit [x], *cùm fit, cum sua causa dominium
ad alium transferimus, quæ esset futura, si*
57 *apud nos ea res mansisset*. Vnde Baldus [y]
respondit, res ad clericos transire cum sua
causa, suisq. vitijs [z]. Item vendens, seu
concedens rem obligatam, & annexam
oneri tributorum, intelligitur vendidisse,
vel concessisse ius tantùm, quod vtique ha-
58 bebat in re [a], quia & ratio naturalis suadet
neminem plus iuris in alium transferre
posse, quàm ipse habeat [b]. Atqui laicus
huiusmodi res habebat pro functionibus fi-
scalibus obligatas, liberas igitur ab illa
obligatione transferre nō potuit, sed prout
ipse habebat: etenim qui in alterius ius suc-
cedit, eo, quo ille, iure vtitur: quod & re-
gula pontificia [c] haud obscure ostendit.
59 Quibus suffragatur Innocentius [d], dicens,
quòd si possessio, cuius ratione debet quis
præstare personale munus, seu militare, vt
puta exercitium, vel hospitium, per eccle-
siam acquiratur, ecclesia ad illud tenetur,
veluti possidens rem oneri annexam. Cui
60 consentit & Ioannes Andreæ [e], existiman-
do, quòd si possessio per ecclesiam acquisi-
ta sit affecta pro solido, & libra ad collectas,
quia interdum patrimonialia munera pos-
61 sessionibus [f] adiunguntur, tunc possessio
illa

s ad d. l. placet. ad d. l. ad instruct. ad auth. itē nulla communitas. ad tit. C. lib. 10. de superind. ad c. 1. & rubr. de censib. ad rubr. & ad d. c. nō minus ad d. c. generaliter § placet 16. q. 1. & ad can. si tributum 11. q. 1.
t ad d. l. placet num. 59.
u can. 44 16 q. 1 c. 18. & 23 de decim. c. 9 in fin. de pignor. vbi glos. & alij.
x l. 67. ff de cont. empt.
y in cōs. 148 incipit præmissis statut.
z l. 13 §. 1. de acquir. possess.
a l. 11. ff. de contrah. empt. c. 7. ff si vero de hæred. lib. 6
b l. 20 ff de acqui. rer. dom.
c reg. si quis successit de reg. iur. in 6.
d ad d. c. nō minus
e ad c. 1. de immun. eccles. lib. 6.
f l. 6. § quæ munera & l. vlt. § patrimoniorum, ff de muner. & honor.

illa cum onere ſuo ſuo tranſeat ad eccleſiā.
Quod adeo verum eſt, vt non valeat pactū
inter emptorem, & venditorem, vel inter
donatarium, & donantem initum, vti poſ-
ſeſſio ſit libera, & collationis ſarcina apud
venditorem, aut donatorē remaneat, idq.
imperiali reſcripto [g] cauetur manifeſte.
Nec vlla eccleſiæ fit iniuria, ſi ſciebat rem 62
illam, quam emebat eſſe oneratam fiſcali-
bus functionibus: nam ſi oneratam acce-
pit, ſibi debet imputare, quia ſcienti, &
conſentienti non fit iniuria [h]: ſi vero igno-
rauit, poteſt agere ad id, quod ſua inter-
eſt, & id à venditore [i] conſequetur. Immo
Theodoſius, & Valentinianus reſcripſe-
runt [k], quòd ſi prædia fiſcalibus functio-
nibus obnoxia diſtrahantur etiam imperiali 63
domui, vel eccleſiæ, vel alijs prærogatiua
munitis locis, aut perſonis, auferri debeāt,
& publico vænire, vti tributarijs functio-
nibus conſulatur. Poſſent & aliæ hiſce
ſimiles in medium afferri rationes, quibus
probaretur, poſſeſſiones cum ſua cauſa,
ſuiſq. vitijs ad eccleſiam tranſire. In fauo- 64
rem tamen eccleſiæ adducuntur & aliæ
maximi momenti rationes: quarum prima
erit illa, quòd clerici, & eccleſia non te-
nentur pro bonis emptis ſoluere collectas;
nec quidquam aliud oneris: ſiquidem ec-
cleſia, & clerici, ipſo adſtipulante Barto-
lo [l], laicis ſubiecti non ſunt, ſed collecta
non imponitur, niſi ſubiectis, hoc eſt ciui-
bus, & incolis [m], quia collecta eſt munus 65
quoddam, quod indicitur perſonis pro pa-
trimonio, atque ideo iniungi non debet,
niſi ſubiectis. Immo clerici, & eccleſiæ re-
gulariter ſunt immunes ab omnibus laico- 66
rum collectis, & impoſitionibus; & qui
imponunt, niſi deſiſtant, cùm ſint moniti,
vnà cum ſuis fautoribus [n], excommuni-
cantur: quod pluribus oſtēdit Alexander [o].
Neque ipſi modo imponentes, ſed ſcripto-
res etiam, & præbentes conſilium, auxiliū,
ac fauorem, ipſo facto incidunt in canonē [p], 67
& ciuitas incurrit [q] pœnam interdicti, & in
duplum tenetur reſtituere, quod à clericis,
& ab eccleſia accepit, vti aſſerunt Archi-
diac. [r] & Nicolaus de Neapoli [ſ]. Ratio hu-
ius rei illa eſſe poſſet, quia clerici etiam de
iure ciuili hodie ad nulla munera tenētur [t].
Vnde ſi ſoluerent, aut ſi ſoluere cogerētur,
alienum debitum ſoluere viderentur, quia
ſoluere collectas, gabellas, ac huiuſmodi
Vniuerſitatis eſt, non Eccleſiæ. Iuris tamen
manifeſtiſſimi eſt, neminē [u] vrgeri ad ſolu-
tionē alieni debiti. Neque dubium eſt ex 68
Modeſtini reſponſo [x], quin honorē ſuſtinēti

g l. vlt. C. ſi ne cenſu, vel reliquis fundum comparari nō poſſe
h reg. ſcienti. de regul. iur. lib. 6.
i l. vnic. §. res vero. C. de imponēd. lucr. deſcriptione, li. 10 & §. ſi vero quidē, auth. de alien. & emphyt.
k l. vlt. C. de exactoribus tribut. li. 10.
l ad l. vnā. C. de mulier. & in quo lo co, lib. 10.
m in d. l. 6. §. vlt. ff. de muner. & hon. vbi gloſſ. & ad rub. C. de ann. & trib. lib. 10.
n d. c. non minus & c. immun. eccleſ. vbi Abbas, & c. quamq̄ de cenſib. lib. 6. & c. c. eod. lib. de immun. eccl.
o conſ. 68. vol. 2.
p in cle. n. t. eod. de immun. eccl.
q c. clericis, eod. in 6.
r ad c. vni. de bigam. li. 6
ſ in conſtit. regni, ſub rubr. quòd clerici clericaliter viuentes.
t auth. item nulla communitas, C. de Epiſc. & cler. gloſſ. ad l. de his eod.
u l. fin. C. ne vxor pro marit. & tot. tit. C. ne fil. pro patre.
x l. 10 ff. de muner. & hon.

69 munus imponi non poſſit: ſed ſacerdotium
eſſe omni terreno honore maius, & excel-
70 lentius, ignorat [y] nemo, quod & ethnici
fatentur, Plinius enim [z] iunior ait. *Cetera
quamquam dignitate propemodum paria, vt
tribuuntur, ſic auferuntur, in hoc*, videlicet
ſacerdotio, *fortunæ hactenus licet, vt dari
poſſit*: quia publicum eſt, & perpetuum, vt
& Linius [a] de Augure ſcribit; quanto ma-
gis ſacerdotium noſtrū: quod cum diuinū,
& religioſum ſit, tum quoque ſacrum, & in-
71 ſigne, quia imprimitur cæleſtis, ac indele-
72 bilis character, nec adimitur viuenti. Qua-
73 re mutata perſona, mutatur [b] & rei ſtatus:
quod optime cum Scæuolæ iuriſconſulti re-
ſponſo concordat, *l. cum quidam, §. ſi debi-
tores ff. de vſuris*. Nam ſi res oneribus ob-
noxia peruenit à non priuilegiato laico ad
clericum priuilegiatum, eadem res efficitur
priuilegiata, & exempta ab omni exactione,
vt elegāter diſputat Petrus de Anchar. [c].
Cui ſuffragatur illud, quòd fiſcus, & eccle-
74 ſia à pari procedunt [d], nec eccleſia eſſe de-
bet deterioris conditionis, quàm fiſcus, im-
mo melioris, cum eccleſiæ caput ſit CHRI-
75 STVS. Atqui fiſcus, auctore Vlpiano [e],
cum in priuati ius ſuccedit, priuati iure pro
anterioribus ſuæ ſucceſſionis temporibus
vtitur: ceterùm poſteaquam ſucceſſit, habet
priuilegiū ſuum, quod tale eſt, vt nulli ſub-
ijciatur oneri. nec igitur eccleſia. Quibus
mirifice congruit conſtitutio pontificia [f],
qua expreſſe cauetur, quòd ſi laicus confert
alicui eccleſiæ iuſpatronatus, cum ipſe ha-
beat quattuor menſes tantùm ad præſenta-
tionem faciendam, eccleſia tamen habebit
76 ſex. Rationem ibidem reddit ſum. Pontifex,
quia eccleſia non, vt laicus patronus, ſed
vt patronus eccleſiaſticus debet reputari.
Afferuntur & aliæ huiuſmodi rationes ab
interpretibus noſtris, quorum aliqui hanc
partem [g], vt tutiorem, veriorem, & magis
eccleſiæ fauorabilem tuentur, quia pro re-
77 ligione, proq. eccleſiaſtica libertate ſtat:
ſumma enim ratio eſt, quæ pro religione
facit, vt excellentiſſimus Iuriſconſultorum
Papinianus [h] in ſuis Quæſtionum libris pul-
chre oſtendit. Sunt itaque hinc inde ra-
tiones, ſunt argumenta, adſunt interpre-
tum auctoritates, vt quò te vertas, fere ne-
ſcias. Nec diſplicet Caldilini [i] opinio, vt hic
articulus egeat ſummi Pontificis reſcripto,
ſeu interpretatione: nec etiam Cardinalis,
78 & Præpoſiti concluſio [k], vt ſcilicet clerici,
& eccleſia pro bonis temporalibus, quæ poſ-
ſident titulo emptionis, vel alterius con-
ceſſionis, pro quibus, antequam ad cleri-

y ex c. 6. de maior. & obed.
z li. 4. epi. 8.
a lib. c.
b l. vnic. C. de impon. lucr. deſcription. lib 10
c conſ. 129. incip. ſup. c.
d l. vlt. C. de ſacroſ. eccl.
e l. 6. C. de iure fiſci.
f c. vnico §. vlt. de iure patro. lib. 6.
g Spec. in tit. de cler. coniug. verſ. ad huius autem Archidiac. Io. Andreas Gem. Imo. & Philip. Franc. ad c. 1. in princ. de immu. eccl. lib. 6. Barc. conſ. 180. Bald. ad d. l. placet, C de ſacroſ. eccl. Abb. ad c. ſi. prope fin. de vita, & honeſt cleric.
h l. 4c. in fi. ff. de relig. & ſump. funer.
i in conſ. 1. in fin. de cenſib. & in conſ. 7 de conſtit.
k a. d. c. ſi tributum 23. q. 8.

cos, vel ecclesiam peruenissent, soluebatur tributum, vel census, & ita res illa erat tributo obnoxia, vel censualis, & habebat certum & determinatum tributum ordinarium, hoc casu teneantur soluere tributum, vel censum consuetum, prout tenebantur laici, in quorum ipsa erant potestate, per ea, quæ supra adduxi. Eiusdem sententiæ fuerunt Lucas de Penna [l], & Cinus [m], ob hanc nimirum rationem, quia ecclesia tenetur ad onera mere realia, quæ prædijs, non æque personis inducuntur, vt voluere Bartolus, Salicetus [n], & Archidiaconus [o], & ita cōmuniter tenent vtriusque iuris interpretes [p]. Quæ conclusio, licet mihi videatur recta, refragatur tamen nonnihil ijs, quæ in præcedenti quæstione tclata sunt, vt scilicet clerici, ecclesiaque non teneantur vlla subire onera inconsulto Romano Pontifice: secus vero, si iam res fuisset aliqua causa, aliquibusvè vitijs affecta: idque intelligitur locum habere, quando res, quæ ad ecclesiam transit, habet onus perpetuum annexum, & immutabile, & sic quòd tributum, seu census 79
non varietur, sed semper sit vniforme, & perpetuum: & tunc eo casu res transit ad ecclesiam, clericosvè cum onere suo, quia tenentur soluere tributum, seu annuam illam præstationem perpetuò annexam, prout tenuere Abbas [q], Iason [r], & Philippus Francus [s]. Sed hæc exceptio aliam 80
parit exceptionem, vt non procedat in ijs, quæ ecclesia possidet spirituali iure, vel iure diuino, vti sunt decimæ, primitiæ, & oblationes [t], quod & sacræ testantur litteræ: nam in libro Numeri [u] habetur. *Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum, omniaq. quæ sanctificantur à filijs Israel, tibi tradidi pro officio sacerdotali, & filijs tuis.* Tum subijcit. *Omnis oblatio, & sacrificium, & quidquid pro peccato redditur, tuum erit, & filiorum tuorum.* Pro his itaque tributum, vel census minime soluitur, quod & glossa [x], & Alexander de Ales [y] dixerunt, vt referunt Cardinalis [z], 81
& Præpositus, itēq. Antonius de Butrio [a], 82
qui asseuerat, ea omnia, quæ ad diuinum cultum attinent, esse omnino exempta, vti est mansus, seu ecclesiæ dos, locus item, in quo est ecclesia situata, cœmeterium, atrium, hortus ecclesiæ annexus, & his similia, vti in Concilio Parisiensi, ac Vuormaciensi iam olim fuit constitutum [b]: nam & in veteri Testamento [c] Deus de sacerdotibus loquens, ait. *Omnia, quæ ad cultum altatis pertinent, per sacerdotem administrabuntur: si quis externus accesserit, occidetur.* De istis nullo modo est soluendū tributum, censusvè, quod & Cardinalis,
83 & Præpositus [d] adnotarunt. Immo glossa [e] contendit, quòd si ecclesia fuerit in agro tributario ædificata, & fundator fuisset malæ fidei, quia sciuisset, agrum esse tributarium, adhuc tamen non teneretur præstare tributum, sed compelleretur ad æstimationem rei: siquidem prædia, in quibus est sita ecclesia, debent esse libera,
84 & nullum soluere tributum: ita glossa [f], quam Innocentius [g], Ioannes Andreæ [h], Abbas [i], Cardinalis [k], Præpositus [l], & Astensis [m] sequuntur: & prædictam con-
85 clusionem habere locum nonnulli [n] arbitrantur extra Italiæ fines, non item in Italia, in qua prædia non sunt tributaria, vt ex Vlpiano [p], & Paulo [q], titulo de censibus, & ex ibidem notatis constat haud obscure: extra Italiam vero, quia sunt tributaria, transeunt cum onere suo. Quid-
86 quid sit, vno omnium post Bartolum [r] consensu receptum est, quòd si ecclesia non soluat tributum, vel censum, hisce casibus, quibus tenetur soluere, eius bona non confiscantur, prout confiscari solent priuatorum bona: quod constituère ipsi [s] Imperatores, Honorius, & Theodosius, hisce verbis. *Nulla translationum solicitudo fingetur:* vti explicat Accursius perite: etsi Baldus [t] putat, eandem constitutionem loqui de pœnali tantum priuatione, non autem de ea priuatione, quæ venit ex natura contractus, quod & Abbati [u] aduersus Ioānem Andr. placuit: nec ab eo dissentit Iason [x]. Vnde Bartolus [y] dicebat, ecclesiam in tributis esse priuilegiatā, non autē in feu-
87 do, & emphyteusi, quorum natura perinde in ecclesia, atque in priuato obseruāda est. Hinc concludebat Baldus [z], quòd si ecclesia recipiat feudum, & non obseruet conuentiones feudorum, perinde feudum amittit, atque priuatus: quando vero priuatio, vel pœna prouenit ex Principum constitutionibus, tunc non solutis tributis, collationibus, & alijs huiusmodi, bona non confiscantur, nec in vllā incidunt pœnam. Sed de his hactenus. Reliquum est, vt videamus de his, in quibus ecclesiæ bona censeantur priuilegiata, & haud parum à priuatorum bonis differant, vt in alienatione, videlicet, venditione, locatione, pignoratione, emphyteusi, & alijs, si qui istis sunt
88 similes contractus. Alienationis verbum, in materia ecclesiastica capi largissime dicunt Abbas Panormitanus, Antonius de Butrio,

l ad l. si diuina C. de exact. tribu. lib. 10.
m ad auth. item nulla. C. de sacros. eccl.
n vterque ad l. placet C. eod.
o ad d. cap. placuit 16. q. 1.
p ad d. leg. placet & ad d. c. placuit. & ad d. cap. 3. tit. sumus.

q ad c. fin. de vita & hon. cleric. & ad d. cap. non minus
r ad d. l. placet C. in 2 lect.
s ad c. c. circa fin. de immun. eccl. lib. 6.
t can. 14. cū seq. 16. q. 1.
u c. 18.

x ad d. c. 24.
y in tertium
z ad d. can. si tributum.
a ad d. c. nō minus nu. 9. vers. quæ ad sunt.

b d. c. 24. cū seq. & c. 1. de censib.
c num. 18.

d ad d. c. si tributum.
e ad d. c. 24.

f ad d. c. 1. de censib.
g h i ad d. c. non minus.
k l ad d. c. si tributum
m in summa lib. 6. tit. 30. c. 4. cir. fin.
n Alb. Bru. in tract. de const. decr. stat. &c. 3. vol. verbo tributa.
p l. 1. ff de censibus
q l vlt. eod.

r ad d. l. placet nu. 4.

s d. l. placet

t ibidem in 3. notab. & ad c. quæ ecclesiarum in 2 col. de constitut.
u ad c. constitutus n. 18 de relig. domib.
x ad d. l. placet num. 15. cum seq.
y ibid. n. 3.

z in præluд. feud. col. penult.

a ad d. cap. nulli §. alienationis per eund. rex de reb. eccleſ. alien vel nō
b in conſ. 15.

Butrio, & alij [a], quemadmodum in ſtatutis aſſerit & Cardinalis [b]: cùm etiam pertineat ad directi, & vtilis dominij tranſlationem. Sed non forte minus in profanis, in quibus alienatio vſucapionem continet. & alienare dicitur etiam, qui non vtendo, ſeruitutem [c] amittit: vix eſt enim, vt ne- 89
quaquam videatur alienare, qui patitur vſucapi: ſic qui ſeruitutibus non vtitur, non intelligitur facere, quod non [d] debe- 90
ret facere, & alienare omnino dicitur, ipſo adſtipulante Iuſtiniano [e]. quod ſingulare reputat Bartolus [f], ad hoc, quòd alienatione prohibita, videtur prohibitus omnis actus, per quem fit tranſlatio dominij directi, vtilis, vel alicuius in re, neque diſſentit Franciſcus [g]: ſiquidem Iuſtinianus [h] conſti- 91
tuit, vt ſiue lex, ſiue teſtator, ſiue pactio contrahentium alienationem prohibuerit, non ſolum dominij alienationem, ſed mancipiorum manumiſſionem eſſe prohibitam, verumetiam vſusfructus dationem, vel hypotecam, vel pignoris nexum penitus prohiberi, item emphyteuſeos contractus, & ſeruitutes minime impont. Sed hæc qui- 92
dem intelligunt, cum illud nomen largè ſumitur, alioquin proprie alienationem eſſe, cum directa dominia transferuntur [i]. Vnde in Concilio Siluan [k]. ita. *Alienationis verbum continet conditionem, donationē, venditionem, permutationem, & emphyteuticum perpetuum contractum*: & ex Cœleſtini [l] tertij, & Clementis [m] quinti conſti- 93
tutione perpetua locatio, ſicut & manumiſſio [n]. Bona itaque eccleſiaſtica, exceptis quibuſdam caſibus, alienari non poſſunt, 94
prohibente etiam Leonina ſanctione [o], quam vti rationi, & eccleſiaſticæ libertati conſonam, confirmauit canonū conditor P. Vnde in dubium venire vtique poſſet, an conſtitutio illa Leonina, cuius mentio fit 95
in Decretalibus Gregorij noni [q], Leonis Papæ, huius nominis quarti ſit, an Leonis Imperatoris, vti gloſſa, & alij omnes ſentiunt. Dicerem facile potuiſſe contingere, vt Leo Papa quartus [r] mutuatus ſit eam à conſtitutione Leonis Imperatoris: eſſe ta- 96
men veriſimile compilatores Decretalium, vel patres in Concilio præcitato apud Siluan. habito (ex quo deſumpta eſt pontificalis [ſ] conſtitutio) potius mentionem facere voluiſſe conſtitutionis pontificiæ, quàm Cæſareæ. Quod mihi etiam magis probatur, quia Imperialis conſtitutio, non Leonē ſolum, ſed & Anthemium imperij ſocium auctorem habuit: inſcribitur enim tit. de ſacroſanctis eccleſijs, in Codice Iuſtinianæo

c l. alienationis 27. in princ. & in §. eum quoque. ff. de verb. ſignif.
d l. in fraudem. ff. quæ in fraud. credit.
e l. fin. C. de reb. alien. vel non
f ibidem & ad auth. neque C. commun. de leg
g ad d. c. nulli in §. alienationis.
h d. l. fin.
i l. 1. C. de fundo dot.
k de quo in d. c. nulli §. alienationis
l cap. 9. eod. de reb. eccl. alien.
m clem. 1. eod.
n d. c. nulli in princ. & c. 3. & 4 eo.
o l. 14. §. œconomus cum ſeqq. C. de ſacroſ. eccl
p c. 18. ea. q.
q & in d. c. nulli.
q d. c. nulli in fine.
r d. c. 18. 12. q. 2. vt ſcribit Clarus etiam putatur in §. emphyteuſis 28. verſ. etiā dicatur.
ſ d. c. nulli.

ante legem *Iubemus*, ita: *Leo*, & *Anthemius A A. Amaſio Præfect. Prætorio*. cuius Anthemij nomen non fuiſſet omnino ſuppreſſum, etſi dici poſſet, denominationem fieri à maiori, vt ſæpe in conſtitutionibus Codicis videmus. Pontificia vero, quam ſuis collectaneis inſeruit Gratianus ſub 12. quæſt. 2. canon. *Monemus*, Leonis quarti ſummi Pontificis nomen expreſſe præſefert, atque bonorum eccleſiaſticorum alienationem, & vſurpationem ſatis interdicit, comminaturque canonicam vltionem, ſicut huic noſtræ tractationi conſonum eſt, adeo vt Imperiali opus non fuiſſe compertum, ac exploratum ſit. Sed in hoc, ait ille, poſitæ non ſunt fortunæ noſtræ: parum enim refert, ſit ne Leonis Imperatoris, an Leonis Pontificis: vterque conſtituit, vtriuſque conſtitutio eſt optima. Videamus ergo de his, quæ nobis faceſſunt negotium: atque in primis de voce illa, *conditionem* [t], quæ interpretibus ma-
97 ximam iniecit dubitationem. Innocentius [u] vult, poſſe intelligi, vt dicatur contractus conditionalis, vbi prædium conſtituitur tributarium, & vulgò tale prædium conditionale dicitur, mutata ſcilicet conditione, id eſt, ſtatu, cauſa, & natura prædij: veluti, cum liberum eſſet, facis illud tributarium, vel annua penſione grauas. Vel, inquit Innocentius, poteſt intelligi de contractu, cui fuit adſcripta
98 conditio: veluti ſi nauis ex Aſia venerit: quæ interpretatio ab alijs eſt improbata, ob illud in iure vulgatum. *Conditio nihil diſponit*. Vnde alij legebant, *conductionem*, quos idem Innocentius citat, & damnat, dicens. *Conducere non eſt alienare* [x]: *quia locatio, ſiue conductio non ſolet* [y] *dominium mutare*. Quamobrem Accurſius ſcribit [z] prohibitum alienare, poſſe in centum, vel mille annos locare: ſed rectiùs gloſſa [a] ad Clementinam conſtitutionem, vti conductio non ſit alienatio, ſi ad modicum tēpus fiat, quod & Panormitanus [b] probat. Quintinius ita legendum putat. Alienationis verbum continet teſtamēti conditionem. Nam qui teſtamentum condit, alie-
99 nat: cuius opinionis videtur fuiſſe Cotius [c]:
100 ſed ego non video, quid ſibi velint. Eſt enim iuris certiſſimi teſtamentum à clericis de proprijs rebus, aut ex diligentia acquiſitis factum valere [d] petinde, atque ſi à pagano conditum eſſet, non item de rebus eccleſiæ. Ego aliàs probabam primam Inno-
101 centij expoſitionem: hodie vero mutare ſententiam haud pudet, videlicet, vocem

t de qua in d. c. nulli §. alienationis
u ibidem.
x l penult §. inſtituto ff. de legat. 1.
y l. nō ſolet ff. locati.
z ad d. §. inſtituto.
a ad d. clement. 1. de rebus eccl. aliend. vel nō per eum, textum
b ad d. §. alienationis
c in annot. ibid. factis,
d c. 9. & 12. de teſtam.

conditionem, aut spuriam esse, aut abundare, Burchardiq; librariorum vitio, quod eiusmodi hominibus familiare est, irrepsisse, proinde reponendum esse *venditionem*, quam & Papiensis retinuit. In veteribus siquidem exemplaribus deest, vt Antonius Augustinus, antiquitatis peritissimus, in suis Notis [e] aperte ostendit, dictio illa, *conditionem*, vel apud Iulianum, & luonem: tametsi Raymundus, Decretalium compilator, vocem vtramque, hoc est, *conditionem*, & *venditionem* edidit, crucem (vt aiunt) interpretibus relinquendo. In Græcis quoque exemplaribus (vt idem ipse Antonius Augustinus interpretatur) sic legitur. *Alienationis autem nomen generale ideo posuimus, vt prohiberemus & venditionem, & donationem, & permutationem, & in perpetuum porrectam emphyteusim, quæ non longe ab alienatione distat.* Quam lectionem eò libentius probo, quò Nouella Iustiniani [f], ex qua canon exscriptus videtur, hisce verbis concipitur. *Alienationis autem nomen generalius ideo posuimus, vt prohibeamus, & venditionem, & donationem, & commutationem, & in perpetuum extensam emphyteusim, quæ non procul ab alienatione consistit.* Nulla itaque huius vocis, *conditionem*, mentio fit. Nec est etiam, quòd laboremus in quærenda verbi huius vi, & significatione. Alienationis ergo nomen continet venditionem, donationem, permutationem, & emphyteusim. De venditione non est dubitandum, quin fit alienatio. Immo Antonius Burgos [g] ait, 102
venditionē largo sumpto vocabulo cōprehendere omnem contractū, per quē dominiū transferatur, etiam si transferatur vtile tantū, prout de alienatione iam dictū est.
103 Itē donatio omnis, adeò vt Imperat. Leo [h] prohibuerit etiam donationem, quæ fit ad vicissitudinem beneficij colorati, siue gratiæ referendæ: qua de re etiam in secundo libro [i] agitur. Sed longe benignius de 104
iure canonico, quo ea, quæ de rebus ecclesiæ in remunerationem obsequij præstantur, rata permanent, vti videre est in Concilio Toletano [k] quarto, quod & Gregorius primus approbauit [l]: intelligi tamen potest de mobilibus, vel se mouentibus, non æque de immobilibus. Namque Alexander tertius [m] rescripsit, non improbandam esse consuetudinem, qua receptum est, vt de mobilibus per ecclesiam acquisitis pauperibus, & religiosis locis, & illis, qui viuenti seruiunt, siue sint consanguinei, siue alij, aliquid iuxta seruitij me-

e in 1. compil. ad d. §. alienat.

f Nouell. 7. tit. de non alien. §. non igitur vers. alienation.

g ad c. cum causam 13. de empt. & vend.

h l. iubemus § scientes, quæ est 14. C. de sacros. eccles.

i cap. 16.

k de quo in c. quicunque 35 q. 2.

l can. seq. ead. q. 2.

m d. c. 12. § licet de testamentis.

ritum conferatur: immobilia vero quouis
105 colore dari non poterunt. De permutatio-
106 ne maior est difficultas, quia permutatio non videtur alienatio: siquidem permutatio contractus est, quo res datur, vt alia accipiatur [n]; emptio contractus, quo id agitur, vt dato certo pretio, sumat quis ab
107 alio corpus, vel ius quod vindicet sibi, vel mutatio pretij cum merce [o]. Qui igitur permutat, capit vicissim rem, quæ succedit loco alterius rei datæ: aliter dic in venditione, in qua pretium accipitur, quod in pecunia numerata consistit, & continetur, qua nihil elabitur facilius: ideò satius ad-
108 mittitur compensatio è re ad rem, quàm è quantitate [p] ad rem. Argumento est etiam titulus in Decretalibus de rerum permutatione, ex quo passim videmus, permutationes fieri, & ab ipsis ecclesiarum Præsidibus passim approbari, vel ex constitutione Cle-
109 mentis tertij [q], vbi glossa eleganter dicit, prohibita venditione, vel alienatione, non censeri prohibitam permutationē. Cui mirifice congruit Zenonis [r] cōstitutio, dum
110 rescribit expresse, Decuriones vendere sine decreto non posse, sine decreto tamen permutare posse: quod vt singulare, notāt Angelus [s], & Iason [t]: attamē alienationis no-
111 mine continetur permutatio [u]. Sed cur hæc tam varie? Ratio est in promptu, quia scilicet permutatio non prohibetur sicut venditio, ex ijs, quæ diximus, sed in ijs casibus, in quibus nō conceditur, vel vbi seruata nō est iuris solemnitas, vbi norant nostri iuris
112 Pontificij interpretes [x]. Nam vbi iuris solemnitas fuerit obseruata, & vtriusq; partis intercesserit consensus, tunc [y] tenebit permutatio: quia cessare videtur ratio, quæ causa prohibitionis fuit, ne quis facultatū suarum iacturam faceret, nevè ecclesia suis bonis priuaretur [z]. Longe maior est de emphyteusi quæstio, latiorq; tractatio, de qua, etsi nonnulla in secundo libro [a] dicta sunt, hoc tamen libet paulò altius repetere, atq; inprimis videre oportet, vnde nomen ha-
113 buerit. Emphyteusis Latine insitionem significat, siue plantationem à Græco verbo, ἐμφυτεύω, quod est infero, vel consero, vel
114 vt Durandus in Speculatore [b] dicit, ab emponemate: emponema Græcis est, quæ melioratio à nostris dicitur: & est ius, quod emphyteuta acquirit, quæ sane vox apud
115 Iustinianum extat [c]. Dicitur quoque emphyteusis [d] cōtractus meliorationis: datur siquidem fundus in emphyteusim ea conditione, vt accipiens eum reddat meliorem, & ex sterili fertilem efficiat: ab initio enim sterilia

n l. 1. ff. de rer. permut. & l. 1. ff. de contrahend. empt.

o d. l. 1. ff. de rer. permut.

p l. ob negotium ff. de compensat. l. 1. ff. de reb. dubijs

q c. 6. de rer. permutat.

r l. fin. C. de prædijs Decur. lib. 10.

s ad l. cū hi. § si cui ff. de transact.

t ad l. 3 C. de iur. emphyt.

u d. c. nulli, § alienat. de reb. eccl. alien.

x ad c. 1. & 2 eod. de reb. eccl. alien. & ad c. 2 de rerū permut.

y d. c. 1.

z argument. l. fin. ff. de iure dotium

a d. c. 17.

b § emphyt. in princ.

c l. 2. C. de iur. emphyt.

d c. vlt. de loc. & cond.

sterilia tantum, & inculta hoc contractus genere concedebantur: emphyteusis autē contractus est à Zenone primum nominatus, cum ager ea lege fruendus datur, vt quandiu merces soluatur, numquam ad dominum reuertatur e: ita Zeno Imperator. *Ius emphyteuticarium neque conditionis, neque alienationis esse titulis adijciendum, sed hoc ius tertium esse constituimus ab vtriusque memoratorum contractuum societate separatum, conceptionemque ac definitionem habere propriam, & iustum, validumque contractum, &c.* Hinc Durandus f dixit, esse iuris ciuilis contractum: 116
mihi tamen magis placet, quòd sit iuris gentium, perinde ac emptio, & conductio, quibus similis est, nudoque perficitur consensu: nam etsi Zeno proprium hunc contractum fecit, id est separatum ab emptione, & à conductione, tamen ijs similis, vti dixi, est. Non enim dubium est, quin 117
ante Zenonem esset huiusmodi contractus, licet proprio careret nomine, adstipulante Iustiniano g, qui ait. *Sed talis contractus, quia inter veteres dubitabatur, & à quibusdam locatio, à quibusdam venditio existimabatur, lex Zenoniana lata est, quæ emphyteuseos contractus propriam statuit naturam, neque ad locationem, neque ad venditionem inclinantem, sed suis pactionibus fulciendam.* Argumento est etiam titulus ille Digestorum: *Si ager vectigalis, id est, emphyteuticarius petatur.* Nam in iure ager vectigalis semper est ager emphyteuticarius, vt Cuiacius h scribit in Paratitlis. Sed quæri hic non abs re potest, quare Zeno dixerit ius emphyteuticarium, neque conductionis, neque alienationis esse titulis adiectum, videlicet, quare vtatur dictione illa, *alienationis*, non venditionis, cùm alienatio latiorem habeat significationem, vt dictum fuit. Cuiacius i respondet, quia alienationis verbo propriè venditio significatur. Rectè. Nunquid autem, quod de alienatione dicitur, locum sibi vindicat, si lex emptionis, venditionisvè verbo vtatur? Bartolus k, idem traditum esse scribit: rationem illam esse puto, quoniam lex duo- 118
decim tabularum emptionis verbo omnem alienationem complectitur: sed in ea lege id erat, quoniam quælibet alienatio per imaginariā emptionem, sicut hæredis institutio, & emācipatio celebrabatur l. Verū licet vtrumque nomen alienationis, & venditionis sit valde generale, quo tamen ad Zenonem, dum venditioni, siue alienationi assimilatur emphyteusis contractus, non

e l. 1. C. eod. de iure emphyt.

f d. § emphyteusi.

g §. adeo instit. de locat. & conduct.

h ff. tit. si ager vectig. id est emph. petatur.

i in notis ad d. §. adeo instit. de loc. & conduc.

k ad l. in quorum ff. de pignorib.

l l. penult. & vlt. ff. de emancip. liber. & l. 3. ff. de capit. diminut. §. præterea instit. quibus mod. ius patriæ potest. soluit.

est item generale: sed restringitur in illa specie. Diximus enim, alienationis verbo contineri & donationem, & permutationē: sed emphyteusis neque donatio est, quia nihil datur in recompensationem, sed ex
119 sola annua pensione, siue annuo reditu soluendo contractus. Quare emphyteusis dici poterit, vt sit concessio quædam perpetua, vel ad tempus, ad vsum, vtilitatem, & culturam rei efficiens vtile dominium: ita vt domino proprietatis annua pensio persoluatur, saluaq. sit rei substantia. Quo modo autem fiat huiusmodi contractus, dubitatur apud nostros non mediocriter: dubitationem facit ipsa m Zenonis cōstitutio, ibi. *Iustum esse, validumq. contractum, in quo cuncta, quæ inter vtrasque contrahentium partes super omnibus (vel etiam fortuitis casibus) pactionibus, scriptura interueniēte habitis placuerint.* &c. Accursius n, Ioannes Andreæ o, item Petrus p, Cynus q, Baldus r, Salicetus s, & latissime Iason t post glossam, necnō alibi Baldus u, Speculator x, & Angelus y communi sententia, vt scribit Iason z, afferunt scripturā opus esse: quam opinionem hisce rationibus confirmari, idem Iason putat, quoniā ibi a duo sunt ablatiui absoluti, qui solent importare causam finalem, testimonio ipsius Baldi b, sed ablatiui absoluti resoluuntur in conditionem c: conditiones autem veniunt implendæ in forma specifica d.
120 Durandus vero in Speculatore e post Accursium, qui quodammodo sibi videtur contrarius f, constanter defendit, contractum huiusmodi sine scriptis fieri posse: quia si scriptis opus esset, vtique vt partes se subscriberent, & aliæ solemnitates obseruarentur etiam opus esset, ad vtrumque ius, & ciuile, & pontificium notant g magistri nostri: atqui hodie solemnitates huiusmodi, & subscriptiones interponi non solent. Neque vlla est lex, quæ necessario requirat scripturam. Et quamuis Zenoniana constitutio dicat, fieri in scriptis, tamen non vetat, quin & sine scriptis possit fieri, vt & Accursius h dicit, à quo non dissentit Bartolus i & ipse, immo aperte asserit, id ipsum approbari consuetudine, quod plutibus Romanus k probat. At vero talis consuetudo seruanda est l,
121 cùm sit optima legum interpres m. Angelus n scribit, quòd etsi de iuris rigore verum sit, quòd scriptura sit de substantia in hoc contractu emphyteutico, propter labilem hominum memoriam, tamen emphyteusis contractus de consuetudine non

m d. l. 1. C. de iur. emphyt.

n ad l. contrahitur ff. de pign. & ad l. pactum quod bona fide C. de pact. & ad d. l. 1. C. de iure emphyt.

o ad d. c. potuit de locatio.

p q r s ad d. l. 1.

t ibid. n. 28. & 63. cum seqq.

u ad §. adeo instit. de legat.

x in tit. de instr. edit. §. restat. vers. quid si vnus

y ad d. §.

z loco delege. a loco vt supra.

a d l. 1.

b ad l. vnicā C. quand. non petent. part. & ad l. 2. in princ. C. de lib. præt.

c l. ab empt. vbi Bart. ff. de pac. l. à testatore ff. de cond. & demon.

d l. qui hæredi & l. Meuius. ff. eod. de cond. & demonstr.

e d. §. restat. vers. quid si vnus

f ad d. l. 1. in verbo scriptura C. de iur. emphyt.

g ad l. contractus C. de fide instrum. ad l. in donation. C. de donat. ad c. innotuit de elect. ad §. hoc ius porrect. 10. q. 2.

h in d. verb. script. in fin.

i ibidem

k cons. 103. in fine.

l l. de quibus ff. de leg. l. 2. C. quæ sit long. cōsue.

m l. si de interpretat. ff. eod. de leg. c. dilect. de consuetud.

n ad l. 1. C. iur. emphyt.

non fiunt necessariò in scriptis, quamquam ad scripturam redigantur. Quòd scriptura non sit de substantia, atque de necessitate huius contractus, tenet Antonius de Butrio, & post eum Abbas o Panormitanus.
Ego tamen existimarem, scripturam non esse de substantia emphyteutici contractus, quo ad ipsius formam, & valorem ita, vt ea deficiente, contractus sit irritus; necessarium vero esse, quo ad probationẽ, quod & Fulgosio placuit: & ita forte intelligi potest Durandus, Bartolus, Angelus alijque 122
citati, etsi non videtur recta hæc Iasonis opinio. Namque lex nulla est, vti Accursius, Bartolusq. dixerunt, quæ nos obstringat in celebratione huiusmodi contractus ad scripturam, hoc est ad sollemnitates illas, de quibus in illa Cæsarea constitutione p: neque vsu est receptum, vt scriptura fiat, immo contra, vt ex Bartolo, alijsque dictum est. Quo autem ad probationis necessitatem secus: non enim valde diligens esset paterfamilias, nec bene quidem rebus suis consuleret ille, qui rem suam in emphytheusim daret, nisi constaret vtique saltem de annua pensione, de qua conuentum est inter dominum, & emphyteutam, cùm huiusmodi concessiones vel in longum tempus, vel in perpetuũ fieri soleant, vti mox dicetur. Facile siquidem eueniret, vt emphyteutæ hæredes dicerent, rem suam propriam esse, & nulli esse obnoxiam pensioni, quoniam difficilis id esset probationis, tum quia memoria est labilis q, tum quia excederet hominum memoriam, quæ testibus non posset probari. Quod autem comminiscitur Iason r, quòd nulla sit differentia, an scriptura sit de substantia, an verò de necessitate probationis, parum acute. *Nam*, inquit, *vt scriptura necessariò requiratur ad probationem, ad hoc, vt admittatur probatio per testes, requiritur, quod scriptura sit perdita, & quòd testes de ipsa scriptura deponant, & de contentis in ea*, prout Bartolus, & alij notant s. Quorsum hæc? Nam etsi nulla intercesserit scriptura, possunt tamen testes de contractu, ac de pactionibus, & conuentionibus interpositis fidem facere. Recipiuntur plerumque te- 124
stes t, licet non agatur de scriptura, lite etiam non contestata, si de ipsorum morte, aut diuturna absentia timetur: non erit ergo scriptura de substantia contractus emphyteutici, prout aliàs dicebam u, non es- 125
se de substantia legis. Sine scriptura, & sine publicatione vim habet lex, statimque subditos ligat, si legislatoris x talis est mẽs:

o ad c. fin. de locat.
p in l. contractus C. de fide instr.
q l pereg. ff. de acquir. poss. l iubemus C. de testam.
r ad d. l. 1. nu. 6. C. de iur. emphyt.
s ad l. testiũ per eundem tex. ff. de testib. ad l. sicut iniquum C. de fide instru ad auth. si quis in aliquo C. de edend.
t c. quoniam de test. & c. quoniam vt lite non contest.
u ad rub. de constit. ibi etiam Bald. Fel. Dec. Ripa, & alij notant
x glos. ad clem. 2 de hæret. & not. ad c. 2. de constit.

verum si de legislatoris mente nobis minus constaret, eius intentio videretur suspensa, donec in scriptis esset redacta, & tali casu non obligaret lex, donec esset promulga-
126 ta y. argumento est etiam, quod Iustinianus z de emptione constituit, quæ licet nudo consensu perficiatur, perfectaq. esse dicatur, simul atque de pretio est conuentũ: tamen si de contrahentium mente dubitatur, non aliter perfecta intelligitur, quàm fuerit in scriptis redacta. Quòd, si pacto conuentum fuerit, vt de contractu fiat instrumentũ, aduersus Paulum Castrensem a tenuit Rota b, pactum dici perfectum etiã, si scriptura non fiat: etsi id locum habere intelligi potest, si fuerit à contrahentibus expressum, quòd conuentio non valeret, nisi in scriptis redigeretur, vt c Decio & Grato placuit d. Qua in re mihi admodũ placet Baldi e interpretatio, dum dicit scripturam non esse de forma substantiali legis, sed tantùm de forma accidentali ad inducendam obligationem ex lege. Cui apposite conuenit Aretini f distinctio, vt scriptura non pertineat ad essentiam legis, sed ad necessitatem probationis. Verumtamen vbicumque legislatoris intentio nobis erit perspecta, etiam si adhuc minime extabit scripta lex, obstringemur ad obseruationem ipsius. Sola enim Principis vo-
127 luntate perficitur g lex. Nam Suetonius, de Claudio loquens, ait h. *Cæsar quidem dixisse aliquando fertur, homines debere pro legibus habere, quæ diceret*. Quod ta-
128 men tarò accidit. Idcirco Iustinianus i decreuit, ne quis ad nouarum legum obseruantiam teneatur, nisi post duos menses à publicatione elapsos: de cuius constitutionis interpretatione alias k disserui. Idẽ & Romani Pontifices l statuerunt. Sed redeamus ad eum, quem cœpimus, tractatum: qualis scilicet seruanda sit forma, quando ecclesia dat aliquid in emphyteu-
129 sim. Durandus in Speculatore m respondet, fieri debere Episcopo præsente, in cuius territorio sita est ecclesia, quæ concedit, & res, qua de agitur, præstito scilicet iuramento ab ijs, qui rem dant, quod nihil fit in ecclesiæ læsionem: quod Iustinianus n constituit, & ex eo Gratianus o desumpsit. Immo Iustinianus vult rem æstimari à mechanicis, aut architectis, tactis sacrosanctis Euangelijs, quorum arbitrio stetur, vt etiam in plerisque p alijs causis de operibus publicis, priuatisq. & de seruitutibus. Ioan. Andreæ q vero dicit non seruari, quo ad iuramentum. Mihi magis placet,

y c. 3. dist. 4.
z §. in his, autẽ, instit. de empt. & vend.
a ad l. non res col. 5. C. de prob. & ad l. contract. col. 4. C. de fid. instrument.
b decis. 34. diuers. p. 3. lib. 1.
c ad l. pactũ quod bonæ fidei col. 2. vers. & hoc refert C. de pact.
d cons. 107. col. 2. lib. 1.
e ad l. humanũ C. de legib. & ad rub. de constit. in decret.
f ad d. rubr. de constit.
g §. sed & quod Principi Instit. de iure nat. l. 1. ff. de const. princ.
h in Claudio
i in Nouell. 66. tit. vt facta noua cõstit.
k in c. 3. li. 2 Animaduer.
l in c. vlt. ne cler. vel monac. & in c. nouit. de sent. excom.
m in d. §. emphyteusi n. 6
n in d. Nou. 7. & in Auth. perpetua. C. de sacrosan. eccles.
o in cap. ea enim. § perpetua 10 q. 2
p l. 12. C. de proximis sacrorum scriniorũ lib. 12
q in addi. ad Specul. d. §. emphyteus.

vt iu-

vt iurandum sit, quo magis ecclesiæ consu-
latur. Præterea solet concedi certa cõstitu- 110
ta pensione, & quod ad hanc pensionem,
vel emphyteuticum canonẽ attinet, vt em-
phyteuticario sexta tantum pars pensionis,
siue reditus, qui ab initio fuit, ob casus for-
tuitos remittatur [r], vt si locari solebat præ-
dium sexaginta, emphyteuticario addicatur
pro quinquaginta. Et quamuis Durandus
post Mart. de Fano dicat, hæc hodie non
obseruari, dico tamen esse obseruãda, atque
puto obseruari, licet id forte Durandi tem-
pore contraria suppressum fuerit cõsuetudi-
ne. Immo in ea sum sententia, vt existimẽ, 111
non aliter valere contractum, atque si hæc
ad vnguem essent obseruata, neque tutum 112
esse emphyteuticarium, neque clericum, qui
dat: sed hunc grauiter puniri debere, eo
quòd bona ecclesiæ, inconsulto superiore,
alienat. Illud vero videtur habere maiorem
difficultatem, an ecclesiæ res dari possint in
perpetuam emphyteusim? Priuatum posse 113
ex illa Zenonis [s] constitutione, dubitat ne- 114
mo: item [t] ciuitatem, quod & videretur di-
cendum de ecclesia, nihilominus iure [u] Põ- 115
tificio aperte videmus constitutum, vt ec-
clesia dare non possit quidquam in emphy-
teuticum perpetuum contractum. Consti- 116
tuit quoque Iustinianus [x], nõ posse emphy-
teusim extendi vltra personam emphyteuti-
carij, & filios eius, aut nepotes, vel etiam
coniugem, si de ea tamen in contractu em-
phyteuseos nominatim mentio facta sit, ex-
traneoq. hærede relicto, morte emphyteuti-
carij finiri emphyteusim. Idem tamen Iu- 117
stinianus [y] facultatem omnibus ecclesijs in
eius imperio positis concessit, res suas in
perpetuam emphyteusim dandi. Quæ sane
constitutio in corpus canonum relata est à
Gratiano [z]. Idque nostri probati volunt ex
alia [a] Pontificali constitutione. Mihi tamen
hac in re haud displicet Speculatoris distin-
ctio: quòd res, quæ dantur ab ecclesia in
emphyteusim, aut sunt ruinosæ, aut non
sunt: vt si ædificia quodam vitio laborant, si
ruinam minantur, vel passa sunt, si parieti-
næ, si ager desertus, squalidus, sterilis sit, &
saxosus: quæ licet alienari non possint exẽ-
plo prædiorum pupillarium, quæ & si infru-
ctuosa sunt, non alienantur [b], tamen sine 118
iudicis decreto, in perpetuum [c] dari pos-
sunt. Si vero integra, & fructuosa sunt, non 119
vtique possunt concedi vltra personam em-
phyteuticarij, filios, & alios, vt dictum est.
Alia quoque videtur adhiberi posse distin- 120
ctio, quòd aut expedit ecclesiæ rem in em-
phyteusim dari, aut non expedit: hoc casu

r d. Nouel. 7 & d. Authen. perpetua, & d. c. ea enim, §. perpetua. 10 q. 2.

s d. l. 1. C. de iure emphy.
t d. l. 1. ff si ager vectig. hoc est emphyteut. petatur.
u c. Apostolicos 12. q. 2 d. c. nulli. §. alienationis de reb. eccl. alien.
x d. Nou. 7. de nõ alien. aut emphyt. autem. & §. dudum.

y in Nouell. 120. de alie. & emphy. §. in aliis, cum seq.

z d. cap. ea enim. §. perpet. 10 q. 2.
a c. vl. d. loc.

b l penul. ff de reb. eorũ.
c d. Nouell. de alien. & emphyt. § si vero quedã d. c. ea enim §. si quas vero ruinas & c. ad aures. de reb. eccl. non alienan.

possunt intelligi constitutiones [d], quæ ne-
gant, dari posse in perpetuum. Alio autem [e]
aliæ. Sed dicet aliquis: quomodo cognosci
poterit, an ecclesiæ id expediat, vel non
expediat? facile: ex qualitate scilicet rei,
quæ datur: vt si facta sit deterior propter [f]
cladem, vel quia ruinam minatur, nec refi-
ci potest, nisi magnis [g] expensis, vel adeo
inutilis, vt nullos, aut paucos admodum
fructus reddat, aut redditus [h] habeat. Item
ex pensionis qualitate perpendi potest, vtrũ
expediat ecclesiæ rem in emphyteusim da-
ri. Si vero res sit speciosa quidem, parum
tamen, aut nihil præstet pensionis, res sub-
tiliter æstimanda est, vt ex hac æstimatione
141 iusta [i] pensio constituatur. Sed quid, si pre-
tiosa sit, salubris, pinguis, vel, vt dici solet,
bona, adeo vt magnos reditus reddat? vel
si eiusdem est bonitatis, cuius erat, quando
prius ecclesia eam acquisiuit? dari non de-
bet in emphyteusim, nisi tanta constituatur
annua pensio, quantam faciunt annui redi-
tus, quos percipiebat ecclesia tempore cõ-
tractus emphyteutici, redacta tamen dimi-
nutione ipsorum redituum ad sextam partẽ.
Qua de re latius in secundo libro [k], sicut &
de proastrijs, hoc est suburbanis, prætorijs,
& voluptuosis prædijs dictum est. Quæret
autem non importune aliquis, qua de cau-
sa fiat ista diminutio sextæ partis. Ratio est
in promptu, fit siquidem in recompensatio-
nem futuri periculi: facile enim euenire po-
test, vt res in emphyteusim data fiat dete-
rior. Verum, quoniam non vltra fit diminu-
tio pensionis constitutæ propter deteriora-
tionem, aut casus fortuitos, vt ait Iustinia-
nus [l], ideo illa datur diminutio. Id vero per-
petuo nè verum est, vt scilicet nulla vlterius
fiat diminutio, si res in totum perierit? re-
ceptum est, fieri ex Leonina cõstitutione [m].
Sed maior est dubitatio, si res non sit in to-
tum deperdita, sed clade, aut casmate pars
aliqua interierit, vt in illo Vlpiani respon-
142 so [n]. Quidam dicunt, si vltra dimidiam par-
tem res perierit, emphyteutam non teneri
ad integrum canonẽ, ex eodem Zenonis re-
scripto [o]: at nomine partis dimidia intelli-
gitur [p], si præcisæ portionis, aut partis men-
tio non sit facta. Verior est sententia existi-
mantium, vt ad integrum canonem tenea-
tur, nisi de periculo rei fuerit factum pactũ:
tunc enim ex pacto quæstio decidi poterit,
si nullum interuenit pactum, aut totius rei
interitus euenit, aut particularis: hoc casu
ad emphyteuticarium huiusmodi damnum
venire: illo, in dominum redundare pericu-
lum scribit Iustinianus [q]. *Quo*, inquit, *iure*

d d. c. Apostolicos & d. §. alienationis.
e d. c. ad aures. & d. §. si quas vero ruinas.

f d. §. perpetua.

g d. §. si quas vero ruinas.

h d. Nouell. 7 §. quia vero. Leonis. vers. si vero si vero alicuius eccles. & d. c. ad au.

i d. §. perpetua vers. qd si res.

k cap. 17.

l d. § dudũ. & d. §. quia vero Leonis Primi.

m d. l. 1. C. de iure emphi. vbi Ias. n. 37 dicit esse cõmunem sententiã, quod testatur etiã Clarus. §. emphyt. q. 8 versic quæro etiam.
n l verfi. 12. § penult. ff. de minor.
o d. l. 1 ibi si vero particulariter dãnum.
p l. nomẽ filiarum 164. §. 1 ff d verb. signific.

q §. adeo, inst. de loca. & conduct.

 vtimur.

vtimur. Si quis autem mihi obijcit Vlpiani r, & Caij s responsa, vbi, si labes facta sit, omnemq. fructum tulerit, damnum coloni non esse videtur. Item si vredo fructũ oleæ corruperit, aut solis feruore non assueto id acciderit, damnum domini futurum. Item si ager terræ motu corruerit, vt nusquam sit, damno domini esse. Item, si plusquàm tolerabile est, læsi fuerint fructus, coloni damnum non esse, & his similia. Responsio est facilis, nam hi loci accipi debent de locatione, non de emphyteusi. Diximus, emphyteusim esse contractum à locatione separatum. In locatione nullum transfertur in conductorem t dominium, neque vtile, neque directum, secus in imphyteusi, potius enim conductor fructus conducit, quàm prædia: ideo Vlpianus ait u, oportere agrũ præstari conductori, vt frui possit. Atqui, cùm quidam incendium fundi allegaret, & remissionem desideraret, ita ei rescriptum est. *Si prædium coluisti, propter casum incendij repentini, non immerito tibi subueniendum est*. Tum res, cùm locatur, quàm maximo pretio potest, locatur, nulla facta remissione, siue sextæ, siue tertiæ partis. Vt fieri in emphyteusi diximus propter casus fortuitos, quos adscribi rei domino, qui quòd fatalitate ingruebat, etiam nullo intercedente contractu habiturus fuerat, rescripsit x Zeno. Sed dubium est, quando fructus, non res ipsa, deperditi sunt, vel propter bellum, vel propter sterilitatẽ, aliosvè fortuitos casus, an soluere teneatur, et si non soluerit, ac cadat à iure suo emphyteuta. Tempore belli distinguunt nostri (vt Iulius Clarus y ait) quod aut emphyteuta nullos percepit fructus, aut aliquos percepit. Hoc quidem casu, etsi paucos percepit, etiam si dimidiam partem non excedunt, nec ad dimidiam ascendunt, canonem soluere tenetur, non æque si nullos habuit fructus. Idem tamen Clarus z sequutus opinionem venerãdi Collegij Mediolanensis, dicit, quòd aut pensio est magna, aut parua: si magna, excusatur: si vero est parua, etiam tempore belli non excusatur. Paruam interpretatur pensionem illam, quæ præstatur potius in recognitionis signum directi domioij, quàm ad rationem fructuum, vtputa, quæ est decima pars, vel minor eius, quod regulariter ex ipsa re emphyteutica percipitur: quæ opinio satis æqua est. Propter sterilitatem nulla fit remissio, & ita communi interpretum consensu receptum esse testatur Abbas a, Iason b, Gratus c, & Natta d. Rationem diuersitatis inter bellum, & sterilitatem, non

r l. ex conducto. 16. §. 1. ff. locat.
s l. si merces vlt. §. si vis maior. ff. eo.
t l. ad probationem. & l. si quis cõductionis. C. locat. l. nõ solum. ff. eod. locat.
u d. l. ex cõducto.
x d. l. 1. C. de iure emphy.
y d. q. 8. vers. sed quid si. in fine.
z ibid. circa medium.
a ad c. propter sterilitatem num. 3. de locat.
b ad l. 2. n. 18. C. de iure emphyt.
c cons. 118. n. 9. lib. 2.
d consil. 49. n. 12. lib. 1.

141
144
145
146
147

inelegantem affert Clarus e: siquidem sterilitatis tempore emphyteuta nõ desinit possidere, colendo, & fructus ex re emphyteutica, licet modicos, percipiendo: quod ingruente belli tempore plerumque facere
148 non potest, cùm nec agrorum culturæ, nec fructuum collectioni operã dare possit, sicq. per armorum fragorem, & fructus, & spem fructuum amittit. Regulariter itaque emphyteuta, si per spatium triennij non soluat pensionem, cadit à iure suo, caditq. ipso iure, nec vlla requiritur hominis sententia, dummodo directus dominus declarauerit, velle locum esse caducitati, vti post Bart. f tenuerunt plerique, esseq. communem sententiam asseuerant Parisius g, Curt. iun. h Iason i, Dec. k & Alex. l ac ita communiter obseruari testatur Cæpolla m. Hoc tenuit & Rota n. Verùm, si inter partes staret pactum, vt ob non solutum canonem per triennium continuum possessio in emphyteusim data deuolueretur, iuraueritq. emphyteuta, se soluturum canonem singulo quoque anno, vel de semestri in semestre, vt Romæ cõsuetum est, an priuetur iure emphyteutico, vel expectandum sit biennium, vel triennium. Vide, quæ scripsi o in tract. cui titulus est *Assertio libertatis*, &c. Sed quæro, si dominus directi dominij, post incursam caducitatem recipiat pensionem ab emphyteuta, an
149 censeatur remisisse caducitatem. Bartolus existimat p, caducitati eum non vtique renunciasse: sed aduersus Bartolum stat communis Doctorum conclusio, testimonio Gigantis q, & Clari r, vt si dominus recipit pensionem, siue temporis præteriti tantum,
150 siue etiam futuri, hoc est post caducitatem decursi, nulla præmissa protestatione, tunc intelligatur remisisse caducitatem. In hoc tamen, prout in pluribus alijs casibus, est ecclesia priuilegiata: nam si Prælatus post caducitatem ab emphyteuta pensionem receperit, etiam si nulla præcesserit protestatio, nihil est impedimento Ecclesiæ, quominus res facta sit caduca, eiusq. possessionẽ nanciscatur, etiam quo ad vtile dominium. Nec hæc in re mibi placet opinio existimantium s, vt id verum sit, quando Ecclesia est collegiata, atque aliud sit in non collegia-
151 ta: quia in quocumque statu sit, ei Prælatus nequaquam potest præiudicium inferre, vt voluit præsertim glossa t, quã frequentiori calculo receptam esse referunt Alexan. u Ruinus x, Imola y, Cæpolla z, Dec. a & Iason b, quam etiam probat Clarus c. Differt itaque emphyteusis Ecclesiastica ab emphyteusi priuati, quemadmodum etiam in cano-

e d. § emphyteusis. q. 8. vers. sed nunquid.
f ad l. 1. n. 2. C. de iure emphyt.
g cons. 108. n. 33. lib. 1.
h cons. 119. post n. 3. vers. sic. cum igitur quod in hoc casu conuenitur.
i ad d. l. 2. n. 12 & seq.
k cons. 46. n. 9. in fine.
l cõs. post n. 21. lib. 9.
m cons. 35. n. 5. & 6.
n dec. 28 in 1. cum seqq. diuers. par. 2.
o cap. 6. §. 2. versic. & eo magis detegitur vsque ad §. 3.
p ad d. l. n. 3. in hac q. in tract. de pensionib. q. 72. n. 3.
q d. l. emphyteusis q. ...
r in princ.
s Car. Alex. ad cap. 1. in prima col. de his qui feud. dare poss.
t ad cap. potuit. in verb. expelli de locat.
u consil. 105. n. 13 lib. 3. & consil. 3. n. 18 lib. 5.
x consil. ... post nu. 14. lib. 5.
y ad d. c. potuit. nu. 14 circa finem.
z consil. cau. 44. post n. 5.
a consil. 329. nu. 5.
b ad d. l. 2. n. 110.
c d. q. 10. versic. sed nunquid.

canonis solutione, nam emphiteuta priuati, nisi elapso triennio, à canonis solutione priuari non potest, emphyteuta vero ecclesiæ biennio, vt eleganter post alios [d] adnotauit Iason [e], qui etiam refert [f], Angelum 152
dicentem, quòd si emphyteuta fuerit interpellatus, vel saltem extraiudicialiter requisitus, & intra spatium sex mensium canoné non soluerit, expelli libere poterit: etsi hæc conclusio Iasoni visa non est satis recta. sed vel recta, vel minus recta sit, nunquam emphyteuta à solutione canonis se tueri poterit [g], etiam si in concedenda emphyteusi 153
ab ecclesia debitæ, & à iure requisitæ [h] solemnitates non fuerint obseruatæ. Sed, an id semper verum sit, vt, scilicet, si emphyteuta per longum tempus nō soluat Prælato intruso, an, inquam, cadat à iure suo? Rota [i] in vna Romana Casalis die 4. Maij 1582. coram Aldobrandino tenuit, non soluētem incidere in commissum, quia exercitium actionum competentium, vel Prælato, vel loco, non fundatur super iustitia tituli, sed super præsenti possessione, pro qua semper præsumitur: namque cum possessor ecclesiæ agit, & experitur pro iuribus ecclesiæ, & possessionis, ante sententiam declaratoriam excludi non posse, tenet Ancharanus [k], nisi sit in possessione [l] recenti. Huic simile est, quòd, si ecclesia per annum vacasset, & postea de rectore ei prouisum fuisset, quamuis emphyteuta non fuisset antea in mora soluendi, attamen, si non soluat anno sequenti, incidit in commissum, quia per biennium non soluit, & aderat persona, cui, antequam biennium elaberetur, soluere [m] poterat. Il- 154
lud habet dubitationē, an ecclesia, emphyteutam, qui promisit annuā pensionem soluere sub pœna, rato manente pacto, & contractu non soluit, expellere possit, vel an ille possit pœnam soluere, & rem in emphyteusim datam retinere. Guido de Suza vetus interpres, Accursijq. coætaneus in suo de iure emphyteutico [n] tractatu respondet, esse arbitrij ecclesiæ, an velit agere [o] ex cōtractu ipso ad rem, an ex stipulatu ad pœnā. Nec obstabit, quod dicitur, rato manente pacto, quia illud cum fiebat, fauore ecclesiæ videtur adiectum, atque ideo non debebat in eius læsionem, & damnum retorqueri [p]: nec poterit emphyteuta petere seruari sibi pactum, cum venerit [q] ipse contra pactum: Quæri hic opportune potest, in quod tempus emphyteusis concessa intelligatur, si in concessione nulla temporis præscriptio fuerit adiecta. Hæc quæstio dissentiētes valde habet interpretes. Angelus [r] dicit, non

d ad c. propter sterilitatem, de locat. ad c. si d. causs. poss. & propr. ad c. peruenit. de cēsib. & per Angelum, & alios ad Authen. de non alien. § scire autem.
e ad d. l. 2. nu. 40.
f ibid. n. 46.
g d. Auth. de non alien. §. si vero in perpetuam. vbi late Angel.
h vt i Auth. perpetua & in Authen. si quas ruinas. C. de sacros. eccl. e vt super. de reb. eccles. non alienan.
i decis. 172. diuers. par. 2
k cons. 197. n. 1. vers. nō obstat, si dicatur.
l Rota dec. 1. de rest. spolia. in nouis.
m Rota d. decis. 172. n. 3. vers. & facit.
n in tract. de iure emphy. nu. 20.
o argum. l. si quis a socio cum seq. ff. pro socio. l prædia. ff. de act. empt. l. rescripta. §. si pacto ff. de pact.
p l. nulla ff. de legib. l. quod fauore C. eod. de legibus.
q l. si institta. 27 i prin. ff. de inoff. testam. l. cū apponas. C. de pact. l. fine. C. de trāsac. r ad l. 2. col. penult. C. de iure emphy.

habere legem de hac quæstione expresse loquentem, recurrendum tamen esse ad cōsuetudinem concedentis: nam si is solitus fuerit rem suam in tertiam generationem concedere, vel in perpetuum, hoc casu censeri perpetuam, illo, non excedere tertiam generationem [f]. Si vero concedentis nulla extat consuetudo, tunc in dubio id custodiri oportere, quod moribus, & consuetudine in regione, seu Prouincia [t] obseruetur. Si ne id quidem appareat, aut dispares sint cōsuetudines, quærendum esse vlterius: sed Angelus existimat, præsumendum esse id, quod minus est, videlicet, concessionem ad soluentis vitam, non vltra [u] esse factam. Idem tamen Angelus [x] sibiipsi contrarius post Guilielmum de Cuneo [y], passim scribit, cessante consuetudine, tum concedentis, tum regionis in dubio præsumi emphyteusim perpetuam: quia cum natura translationis dominij sit, vt perpetuo duret [z], cum concessio non possit referri magis ad vnum tempus, quàm ad aliud, præsumitur in du-
155 bio [a] esse perpetua. Hinc Baldus [b] concludit, in dubio emphyteusim censeri perpe-
156 tuam. Ratio est, quia natura emphyteusis est, quòd talis sit, immo illa solum propriè dicitur emphyteusis, quæ est perpetua, testimonio Pauli [c] Iurisconsulti, ad quem late notauit Baldus [d], & Angelus. Etsi idem Baldus asseuerat [d], emphyteusim ad tempus indefinite concessam vltra decennium non
157 extendi ex Modestini [f] responso, & ex ijs, quæ notat Accursius [g]. Ita Modestinus. *Sine præfinito tempore in metallum dato imperitia dantis, decennij tempora præfinita videntur*. Quem locum singularem existimat non immerito Bartolus [h], quemadmodum
158 & Baldus [i] ipse. Mihi tamen magis placet, quod Iasoni [k] placuit, vt emphyteusis intelligatur in perpetuum concessa, cùm generationis nulla est facta mentio: quoniam, vti dixi, emphyteusis natura non est temporaria, sed perpetua: & licet hoc Modestini responso non respondeat, puto tamen respondere posse ipsum loqui de pœna, & quidem grauissima, ob quam benignior fieri debet interpretatio, quod scite profectò scriptum reliquit Martianus Iurisconsultus, dicens [l].
159 *Plane in leuioribus causis proniores ad lenitatem iudices esse debent: in grauioribus pœnis seueritatem legum cū aliquo temperamento benignitatis subsequi*. Et Hermogenia-
160 nus [m]. *Interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt, potius quàm asperandæ*. Quo nomine laudatur M. Aurelius Philosophus, cui mos erat, teste Capitolino [n], omnia crimina minore

f argum. l. vel vniuersorum. cum concord ibi per gloss. alleg. ff. de pignor. actio. arg l. si territus. §. Celsus. ff. de aqu. plu. arc. & ibi Bart.
t argu l. de quibus. ff de legibus. l. si fundū. ff. de emt. l. licet 2. ff locati.
u arg. l. semper in stipulationib. ff. de reg. iur.
x ad § emphyteusis in Auth. de nō nō alien. ad l. Qui luminib. ff de seruit. vrb. prædior. ad l. 1. in fine. ff si ager vectig. ad l. qui in alienā. ff de acquir. hær. ad l. prætor. ff. de eden.
y ad d l. qui in lumin. & ad l. cū notissimi § si C. de præscr. 30. vel 40. annorum.
z arg l. vlt. C. de legatis.
a arg l. obligationis. 41. §. placet ff. de act. & obl.
b ad d. l. 2. colum. 2.
c in l. 1. in prin. ff. si ager vect. hoc est emphyt.
d ibid cū cōcordant. & nou ad l 1. C. eod. de iure emphyt. idē Bal. ad l. si C. de lib. caus. & ad c. 1 § si. de feu. dato inuice leg commiss.
e ad d. l. 1. in prin. ff si ager vectig.
f in l. siue. 23 ff. de pœnis.
g ibidem.
h ibidem.
i ad l. 1. C. de postu. & ad c. ex litteris. col. 8. de probat.
k ad d. l. 2. n. 163 C. de iure emphy.
l in l. respiciendum 11. in fin. princ. ff. de pœnis.
m in l. pen. ff. eod.
n in eius vita.

minore supplicio, quàm legibus plecti solẽt, punire, quod obseruant supprema tribunalia. Ant. Thesaurus [o] de Senatu Pedemõtano, cuius ipse egregius est Preses, idem affirmat. Romana etiam Rota ad æquitatẽ inclinat [p] nisi casus [q], rigorem seruandũ esse suadeat. Illatio itaque non est satis recta. Quidquid 161
tamen sit, indubitati iuris est, emphyteusim ecclesiasticam in dubio non præsumi concessam [r] vltra tertiam generationem, qua deficiente ad ecclesiam reuertitur. Priuati 162
verò semper existimarur perpetua, & ista ad extraneos hæredes trahitur, non æque ecclesiastica, prout Bartolus [s], Baldus [t], Ioan. Andreæ [u], Imola [x], Angelus de Aretio [y], & alij quamplurimi tenent, qui etiam, communem esse hanc sententiam contendunt, vti Alexander [z], Decius [a], Barbatius [b], Afflictus [c], aliijq. quos nominat Clarus [d], contrariam opinionem communem esse ex plurium Doctorum auctoritate ostendens, ideo vti veriorem tueri nititur, asseuerando, non videre quomodo Doctores teneant hãc opinionem, videlicet, emphyteusim ecclesiasticam pro se, & hæredibus concessam, non transire ad extraneos hæredes. *Probent*, inquit, *illud suum decantatũ, & super quo fundatur tota eorum conclusio, quòd scilicet de sui natura emphyteusis ecclesiastica non sit transitoria ad extraneos heredes. Nam de iure canonico hoc nullibi dispositum reperitur, sed solummodo prohibetur concessio in emphyteusim perpetuam sine debitis solemnitatibus, sicut & alia alienationes, vt in cap. nulli. de rebus eccl. non alienand. & in cap. hoc consultissimo. eod. tit. lib. 6. qua prohibitio est generalis, & vniformiter prohibet illius concessionem in descendentes, sicut in extraneos. Tex. in §. emphyteusim. in Auth. de non alienan. super quo omnes videntur fundare (pace tantorum patrum) non meretur allegari ad hoc propositum: cum enim sit dispositio Principis* 163
secularis circa res ecclesiasticas, certum est, quòd etiam, si sit ecclesiæ fauorabilis, non est attendenda, vt est indubitata, & communis omnium doctorum opinio in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, de constit. Hæc Clarus: qui vtinam ita semper loqueretur, sed ei euenit, vt pluribus alijs ciuilibus magistratibus, qui illam constitutionem Pontificiam [e] optime 164
intelligunt, eam tamen exequi rarò, aut fere nunquam volunt: si verò volunt, eius sensum detorquent, in damnumq. rei ecclesiasticæ interpretantur: quod modo Claro cõtigit, non malitiose forsan, cum esset alioquin vir pius, & religiosus, sed vt magis acutus, & subtilis videretur. Non enim dubium 165

[o] decis. 148. n. 2. in fin.
[p] decis. 19. de praeb. in nouis dec. 9. nu. 9. diuer. par. 2. arg. c. commissa. § elect. in 6.
[q] decis. 12. n. 2 ead par.
[r] § emphyt. Auth. de nõ alien. Bald. post Iac. de Bel. ad c. 8. col. 2 per illum text. de alienat. feu. Lud Rom. in repet. rub. ff. de arb. col. 19. & ad l. sed & si possessori. §. itẽ si iurauero. ff de iureiu. Alciat. de præsum reg. 2. præsump. vlt. Ias. ad d. l. 2. n. 161.
[s] ad l. si finita. §. si de vectig. de damno infec. & passim alibi, vt Iason refert. ad d. l. 2 n. 202.
[t] ad d. l. 2. col 2. & ad l. 2. C. § suis, & legit.
[u] ad cap. in præsentia. de probat.
[x] ad l. quod dicitur patrem. ff. de verb. oblig. ad l. etiã in princ. ff. solut. matrim.
[y] ad §. adeo Inst. locati.
[z] in cons. 56 n. 3. lib. 2. & cons. 83. n. 2. lib 7.
[a] ad d. c. in præsentia. n. 48.
[b] in cons. 61 lib. 2.
[c] in dec. 200 n. 1.
[d] in d. §. emphyt. q. 28. vers. & in specie. cum seqq.
[e] d. c. eccle sia S. Mariæ.

est, quin eius expositio sit ecclesiæ perquam damnosa. Quare mihi longe magis placet opinio existimantiũ, ecclesiasticam emphyteusim ad hæredes extraneos non extendi, nisi nominatim, & expresse de extraneis hæredibus in concessione cautum sit: quod & hodie obseruatur, dum à sanctissimo Papa emphyteusis confirmatio conceditur, vel alia fuerit adiecta clausula in concessione, vtpote quibus dederit, vel ad habendum, aut quidquid ei, & eius hæredibus videbitur faciendum, vt post Crauetam, & alios quamplures tenuit Rota in causa Romana domus sancti Eustachij coram Cardinali Scipione Lancellotto, tunc temporis sacræ Romanæ Rotæ Auditore, viro & vitæ integritate, & scientia eminentissimo: præsertim cum huiusmodi clausulæ in parte dispositiua positæ sunt, vt late constat in alia [f] Pedemontana ab Osasco relata, & cum seruatæ sunt solemnitates à iure requisitæ, vt est communis opinio teste [g] Socino. Nec officit, quod ait Clarus, hoc non esse in iure Pontificio vsquam constitutũ: quia respondendum est, quòd si id alicubi dispositum esset, nulla vtique esset quæstio, nec tot dissentientium opiniones haberemus. Quod autem comminiscitur ex alia Pontificali cõstitutione [h], vt emphyteusis perpetuus contractus prohibeatur, quando omissis solem-
166 nitatibus debitis tantum conceditur, non item si intercessetint solemnitates, parum acute: quia emphyteusis ad tempus, & ad tertiam generationem concessa, si solemnitates non fuerunt adhibitæ, reuocari poterit [i], poteritq. puniri alienator. Quæro præterea abs te, Clare, num res ecclesiæ donari possint, cum donatio alienationis verbo comprehendatur? Dixeram, Leonem [k] Imperatorem prohibuisse donationem etiam, quæ fit ad vicissitudinem beneficij colorati, seu referendæ gratiæ, etsi hoc casu aliquid rerum mobilium, & se mouentium dari posse permiserunt [l] Romani Pontifices, neque distrahi, aut commutari, etiam cum totius cleri tractatu, atque consensu, nisi forsan aliquid fiat quod meliora respiciat, quod expresse cõstituit [m] Leo Papa Primus. Quare non est, quòd dicamus, emphyteusim ecclesiasticam in perpetuum prohiberi, quando non fuerũt solemnitates adhibitæ, prout
167 aliæ omnes alienationes, vt Clarus dicit, quia omnis rei ecclesiasticæ alienatio, nisi fiat in melius, est penitus vetita. In melius fieri rem ecclesiæ in perpetuam emphyteusim concessam, dicet nemo. Ad id, quod ait, magistros nostros sola Iustinianæa constitutio-

[f] f dec. 164.
[g] cons. 162. col 11 in 2 vers. sed in casu nostro. vol. 2.
[h] ad c nulli de reb eccl. nõ alienan.
[i] c. sine exceptione 12. q. 2 c. si quis presbyterorum 6. eod. de reb. eccl. non alien.
[k] l iubemus § fœderes. C. de sacrosan. eccles.
[l] c. quicunque clerici seq. 12 q. 2. c. 12. §. licet. de ea illam.
[m] d. c. sine exceptione rad. q. 2.

stitutione [n], cui nulla fides haberi debet, motos fuisse, respondeo, verum esse secularis Principis sanctionem nullum legis effectum sortiri, quo ad clericos, si de ipsis nominatim cautum fuerit, idq. ex defectu potestatis: potestas enim legum sciscendarum à iurisdictione pendet omnino, vt nemo nescit: nullam autem Princeps habet iurisdictionē, 168
sed censetur loco priuati, quantum ad clericos attinet, cùm eum obsequendi maneat necessitas [o], non autem imperandi, vt superius diximus. Vnde memini, me aliàs di- 169
xisse [p], legem principalem, in qua expresse rei ecclesiasticæ nō est facta mentio, cuiusq. obseruatio non parit peccatum, nec aduersatur sacris constitutionibus Pontificijs, etiā à clericis obseruari posse, maxime si contineat ea, quæ iure Pontificio sancita nō sint. Quibus sane casibus solent ipsi beatissimi Pontifices, ipsa in dicendis clericorum controuersijs vti, quod aliàs probaui [q]. Quæ omnia fere Iustinianæ [r] constitutioni videtur conuenire. Nam licet rei ecclesiasticæ facta sit mentio, tamen, quia eius obseruatio non parit peccatum, nec aduersatur sacris Pōtificijs sanctionibus, cum de ijs nihil cautum sit, & videatur perquam fauorabilis, impune obseruari [f] poterit. Denique dato, quod ipsa Iustiniani nouella constitutio nullius sit firmitatis ex defectu potestatis, non dubito tamen, quin emphyteusis perpetua non sit expresse iure Pontificio [t] interdicta, atque ideo ad extraneos hæredes extendi non possit, quemadmodum nec ad filios naturales, etiam natalibus restitutos, vti censent Baldus [u], Imola [x], Petrus de Ancharano [y], Alexander [z], & Iason [a], etsi hæc quæ- 170
stio suas etiam difficultates habere videatur. Nam appellatione filiorum regulariter non veniant naturales, sed qui iustis nuptijs [b] sunt quæsiti: adeo, vt cum lex dicit, 171
numerum liberorum excusare aliquem à tu- 172
tela, liberos accipiamus eos tantùm [c], qui sunt legitimi, & sine filijs decessisse videtur, 173
qui [d] sine iusta sobole decessit. Item si pa- 174
ctus est quisque, filijs suis aliquid dari, ita 175
demum illud pactum valere dicimus, si legitimi extent, quia & legatum vxori relictū ita demum valet, si [e] ea fuerit legitima. Præterea, cum lex dicit seruos mulieris, & patris sui in causa adulterij torquendos esse, patris appellatione, non naturalem, sed legitimum [f] intelligimus. Quòd & de filio dici potest, cum ista nomina sint correlatiua, & vnum sine altero esse non possit. In conditionis tamen defectu, filiorum appellatio ad naturales etiam extenditur. Quod indi- 176

n d. §. emphyteusim.
o c. 1. § ista scriptura 96 d. c. si imperator ead d. c. certū est. q. dist. c. 1. d. 11 c. sylues. & c. sacerdotib. 11. q. 1. p c 12. li. 1. Animaduer.
q d. c. 12.
r d. § emphyteusim.
f Innoc. quē refert. & sequitur Archidiac. ad c. lege imperatorum. 10. d.
t in d. c. nulli. §. alienationis de rebus eccl. nō alienand.
u ad l. generaliter. § cū autē C. de instit. & subst. & in ad dictū sp. tit. de locat. col. 10 vers. emphyteusis ecclesiæ.
x ad l quod dicitur patre. col an tepen. ff de verb. oblig.
y in cōs. 417
z in cōs. 128 nu. 7. lib. 1.
a ad d. l. n. 105 de iure emphyt.
b l. 2. ff de assign. liber.
c d l. 4. § remittit. ff. de excus. tutor.
d d. l. generaliter. in fi.
e l. vxori mariti. ff de vsufr. legat.
f l 19. C. ad l. Iul. de adul.

care nobis voluit Iurisconsultorum consultissimus [g] Papinianus sic. Nam si legaui Caio fundum, vt si decedat sine liberis, restituat illum Sempronio, sufficit ad conditionis defectum naturales liberos relinquere,
177 etiam si essent in seruitute concepti. Scæuola quoque respondit [h], quòd si quis rogatus est filijs suis restituere fundum, etiam de fi-
178 lijs naturalibus creditur esse rogatus. Nec dubium est, quin possit pater pro se, & filijs emphyteusim accipere, ergo tam de naturalibus, quam de legitimis videtur [i] intellexisse, cum fuerit in contractu indefinite loquutus, sed indefinita loquutio æquipollet vniuersali, & perinde est, ac si dixisset [k] omnibus filijs, etiam naturalibus, maxime in-
179 specto casu, ad quem deueniri potest. Nam si pater nullos haberet legitimos filios, nonne naturalibus omnia bona posset relinquere? Et posse, nemo [l] dubitat. Cur igitur emphyteusis, quam pactus est pater filijs suis, non obueniet naturalibus, cum ad eum casum deuenerint [m], à quo posse incipere videmus, ac cum filios dicimus, etiam naturales [n] intelligamus? Hinc Guido de Suza coactus [o] est dicere, id esse relinquendum iudicis arbitrio, vt si ecclesia dedit bona, & castra viro nobili, quæ non dedisset plebeio: nam tunc, cum voluntatis, & facti quæstio sit, relinquitur [p] iudicantis arbitrio, inspecta causa concessionis, re concessa, & dignitate eius, cui conceditur. *Præsumam*, ait, *aliquando pro filijs naturalibus, aliquando* [q]
180 *contra eos.* Cuius opinio locum habere posset in emphyteusi priuati, non æque ecclesiæ. Ratio diuersitatis est in promptu, siquidem in re priuati ius ciuile attenditur, quo naturales, filijs legitimis deficientibus, patri succedunt [r], non item Pontificio, quo ecclesia, eiusq. bona regulantur. Immo apud ecclesiam naturales, qui & vulgo bastardi [f] vocantur, reputantur infames, vt Baldus [t]
181 ex notatis per Azonem [u] testatur, dicens. *In feudis non includuntur* [x] *bastardi, quia*
182 *feudum est beneficium, & honor.* Vnde dicit, idem esse in emphyteusi ecclesiastica, quia apud ecclesiam sunt infames: quare si ecclesia rem in emphyteusim concessit, nō intelligitur sentire de filijs [y] reprobatis ipsius recipientis, etiam si fuerint legitimati,
181 quia secundum Baldum [z] non sunt legitime nati, etiam si à Principe, vel ab ipso Romano Pontifice fuerint legitimati, auctore Petro de Ancharano [a], propterea quòd dicta stipulatio, & conuentio præcedens derogare intelligitur [b] priuilegio Apostolico, & iuris ordinationi. qua in re libenter sentio

cum

g in l. ex pa ter 79 § volo. ff. de l. 2.
h l. Lucius Titius. 92 §. fi. ff de l. 2.
i arg. l. 3 ff. de est præs.
k arg l pluresff. de l 3. & l quidam. in prin. ff de l. trit. l. vxori meæ ff de vsufruct. legato & l. si quis ita §. 6. ff de test. tutel. l. si quis sic. ff. solut. matrim.
l ex Nouell. 89 § si vero filios Auth. licet patri. C. de natur. liber.
m arg l eos qui ff de rit. nupt. & l. si [illegible] C eu.
n l. 4 § si & l. 6. ff de in ius vocan.
o d tract. de iure emphy. nu 44.
p l volunt[illegible]. C. de fideicomm. ff. [illegible] ad Trebel. & l. cum verb. ff. ad mun cipal.
q arg. l ex facto § si qs. ff ad Trebel. l licet. ff de donat. inter vir. & vxor.
r d Auth licet patri. C. de nat. lib. ér.
f glos. ad rubr. ff de cōcub. Bart. ad d. l. ex facto. §. si quis. in fi. & ad l. necessitati. C de fideicōmiss. Alexan. ind. cons. 118. 7 lib. 2.
t ad d. l. generaliter. §. cum antē. C. de instit. & substit.
u in sum. C. ex quib. cau. infam irrog.
x c. naturales tit. si de feud. fuer. interdum. & agn. cont.
y argu d. l. huc §. pen. de l 2.
z ad d. l generaliter. §. cum autem.
a d cōs. 417 circa prin. quæsitum.
b c ex multiplici. d. de cim. arg. l. si cum dotem. in prin. ff solut. matr. & l. 1. § si conueniat. ff de pos.

cum viro doctissimo, & vsquequaque grauissimo Seraphino Oliuario sacræ Rotæ Romanæ Auditore, qui in causa Bononiensi de Bologninis dixit, appellatione legitimorũ, & naturalium contineri naturales legitimatos, etiam in emphyteuticis, modo ad hoc sint in specie legitimati ab habente potestatem. Et Dominicus de S. Geminiano c post multa concludit, quòd, quando quis recipit ab ecclesia rem in emphyteusim pro se, & filijs, non comprehenduntur ibi naturales, quia non est verisimile, ecclesiam propter dignitatem suam, de talibus filijs cogitasse, cum non possint suscipi absque pec-
184 cato d mortali, attento, quòd omnis concubinatus e iure Pontificio, & diuino est omnino prohibitus. Quod & ipse f aliàs pluribus ostendi. Ob quam sane rationẽ Imola g
185 contendit rectissime, idem esse in legitimatis, cum eadẽ sit ratio. Si verò naturales non
186 admittũtur, multò minus adoptati; videlicet, contractus emphyteuticus simpliciter pro se, filijs, & nepotibus initus ad filios adoptiuos non extenditur. Naturales patrem
187 in ius vocare nunquam h possunt, vna est enim, quæ omnibus parentibus seruanda est reuerentia: adoptiui i possunt, nec fidei-
188 commissum valent excludere, quod Papinianus k libro Respõsorum septimo docuit.
189 Sed quid iuris erit, si quis habeat emphyteusim pro se, & filijs, deficientibus masculis, succedet ne filia fœmina? Hæc quæstio dissentientes habet doctores: sed receptum est, in emphyteusi Ecclesiastica non succedere fœminas, cum in ea masculinum genus non concipiat fœmininum, ne, scilicet, fiat Ecclesiæ præiudicium: alioquin (vt ait Baldus l) contra personam fauorabilem, idest, contra ecclesiam interpretari odiosum esset. Baldum sequuntur Alexander m, & alij. Si verò quis habeat emphyteusim pro se, & liberis, eius filia non excluditur n, siquidem nomen liberorum o commune est masculis, & fœminis: vel si habeat hac conditione, vt si non habuerit filios, possit nominare quamcumque personam voluerit, eo namq. casu absque filijs masculis decedente, eius filia p succedet: tum quia hoc verbum, seu terminus (persona) vtrique sexui communis est, & est similis termino (hominis) qui pariter comprehendit q vtrumque sexum: tum etiam, quia hoc sequeretur absurdum, quòd cum virtute contractus posset emphyteuta etiam extraneam fœminam nominare, non posset nominare filiam, vel neptem: quo casu extranea fœmina melioris esset conditionis, quàm propria filia r. Non est

c ad c. statuto, n. 2. in si. prin. de hæret. lib. 6.
d arg. d. l. ex facto. § si quis rogatus.
e can. nemo. & can. meretrices. 32. q. 4.
f in c. 21. lib. 2. Animadu.
g ad d. l. qd dictum ff de verb. oblig.
h l. parẽtes. 6. ff de in ius vocando.
i in l. adoptiui. ff. eo. & l. parẽs. 7 eod.
k l. si fideicõmissi. 75. ff de condit. & demonstr. facit & can. 1. 30. q. 1.
l ad l. 2. n. 7. C. de iu. emphyt.
m conf. 61. n. 4. vers. nõ obstat in 2. lateral. con clus. 6. & ver bor. signif. n. 201 cũ seqq. Iason ad l. si quis id quod n. 23. ff. de iurisd. om. iud. Cephal. cõs. 21. n. 21. li. 1 Cantuc dec. 325 n. an diuers. par. 2. quasi per totum.
n Gabr. d. cõcl. 6. n. 94. Tiraq. de retract. lign. § 1. glos. 9 n. 207 Roland. cons. 93 n. 6. & 25. lib. 2. Ceph. d. cõs. 21. n. 1. & d. decis. 125. n. 33. cũ seqq.
o l. 1. §. generaliter ff. de leg. præst.
p deci. 125. nu. 35. cum seqq.
q l. homo de verb. signif.
r d. dec. 125 nu. 35 vers. absurditas.

tamen dubium, quin deficientibus masculis, possint fœminæ petere sibi emphyteusim renouari, vt cum Raphaël Cumano s asserunt t omnes. Si verò ecclesia duobus fratribus concessit, vt si ipsi, filij, & nepotes diem summum obierint, res in emphyteusim data ad ecclesiam reuertatur, & vnus decesserit nullis relictis liberis, quæstio est, an eius portio accrescat fratri, an ad ecclesiam reuertatur. Veteres interpretes, vti Pileus, Accursius, Azo, & Martinus de Fano, quos citat, & sequitur Speculator u, volunt iuri accrescendi locum esse, vt portio defuncti superstiti accrescat. Horum opinioni se subscripsit Iason x: sed mihi magis satisfacit, quod memoriæ mãdauit Guido de Suza y, vt pars illa præmortui sine liberis ad ecclesiam, à qua erat profecta, redeat. Nec id temere, & inconsulto, sed euidenti optimaq. ratione: nemo etenim dubitat, quin si ambo decederent sine liberis, res tota ad ecclesiam rediret. Atqui vno decedente, eius pars redire debet pari iure, vt idem ius sit in parte z, quod in toto: quæ regula locum præcipue habet, quando res est communis, testimonio Modestini a Iurisconsulti: cum enim dominium semel in duos transit, ac vnus eorum decedit, eiusq. pars aliquo modo amittitur, quia proprium cuiusque eorũ ius fuit, nec per alium vsurpari potuit, ad dominum proprietatis b recurrit. Nec ratio naturalis suadet, vt is, cui pars data, vel adiudicata fuit, totum habeat, quod Paulus c, & Papinianus d responderunt, & Alexander e, & Gordianus f Imperatores rescripserunt. Idem dici potest in casu nostro: nam cũ emphyteusis duobus data sit, vnus eorum totam habere nõ potest. Nec aduersatur, quòd locus sit iuri accrescendi, quia, respondetur ius accrescendi non habere locum in contractibus g, quemadmodum nec in vltimis voluntatibus h, vt & ipse Speculator i fatetur, nec alij quamplurimi peritissi-
190 mi Iurisconsulti, quos nominat Iason k, aliter sentiunt: emphyteusim autem esse contractum, & quidem nominatum, negat nemo l, & cum ita sit, vnius pars alteram non auget. Hinc alia insurgit elegans quæstio, an emphyteusis veniat in confiscatione bonorum, & consequenter transeat ad fiscum.
191 Nonnulli indifferenter dixerunt nunquam ad fiscum transire, & eorum communem esse sententiam testatur Boerius m. Bartolus verò distinguit n, quòd aut agitur de emphyteusi ecclesiastica, aut de concessa à priuato: illo casu non transit ad fiscum, ac si forsan fuerit translata, repetit ecclesia: in isto

s conf. 166. circa finem.
t Fulgos. cõsil. 4. & 220. ad finẽ Imola consil. 91. in fi. Paul. de Castr. cons. 159. circa fi. lib. 2. Curt. Sen. cõs. 47. n. 9. Soc. iun. cons. 76. nu. 121. lib. 2. Parif. consil. 22 nu. 96. lib. 2. Bero. cõs. 98 nu. 6 & in vol. 2. Roba ster. dec. 198 nu. 2 diuers. par. 2.
u in d. §. emphyt. nu 89. cum seq.
x ad d. l. 2. n. 21. C. de iure emphy.
y in d. trac. de iure emphyt. n. 48.
z l. cetera iuris § addit. ff de pact. l. quæ de tota. ff de rei vin. d. l. ait prætor § 1. ff de iureiurand. & passim alibi.
a l. 3. ff. pro derelicto.
b l. dominus 63 ff. de vsufruct. & quẽadmod. quis vtat. l. aquã. in ff. quemadm. seruit. amitt. l. Seio 11. ff de annu. legat.
c l. Paulus. 43. ff de re iudic.
d l. reos. 3 & § cũ tabulis ff de duobus reis.
e l. 1. C. si plures vna sent. cõdem. sint.
f l. 2 eod.
g l. si mihi, & Titio 110 ff. de verbor. oblig. & l. per seruum. 17. § quod seruus. ff. de acquir. rer. domin.
h l. si duobus. 16. ff de leg. 1. l. 7 ff. de leg. 2.
i d. § emph. n. 89.
k ad d. l. 2. nu. 279. C. de iure emphy.
l ex d. c. nulli. in fin. de rebus. eccl. alien. vel nõ.
m decis. 378 nu. 7.
n ad l. si finita. § si de vectigalib. n. 6. ff de damno infecto.

iſto ſubdiſtinguit, quod aut ita conceſſa eſt, vt ſit tranſitoria ad extraneos, aut non æque: hoc caſu non tranſit, illo autem tranſit: quia fiſcus eſt loco extranei hæredis. quæ omnia, communi noſtrorum ſuffragio eſſe tecepta non ſemel reſpódit Alexander [o], prout etiam dixere Ruinus [p], & Socinus [q]. Et licet aliqui exiſtimauerint emphyteuſim eccleſiaſticam ex ipſa bonorum 192
confiſcatione tranſire in fiſcum, putarunt tamen in arbitrio ipſius eccleſiæ eſſe, velitne rem ipſam apud fiſcum remanere, an ab eo auferre: hancq. communem ſententiam idem Ruinus [r] tradit. At vero mihi longe magis placet ſententia exiſtimantium non venire, quæ æquior, tutior, & magis communis viſa eſt Iulio Claro [ſ], etſi putat [t], non eſſe talis naturæ, vt non poſsit tranſire ad extraneos hæredes: qua tatione fulti præceptores noſtri conſtanter defendunt, ad fiſcum non venire. Ratio, qua idem 193
Clarus mouetur, non ſolum elegans eſt, ſed & pia: nam ſi in fiſcum veniret, vtique eccleſiæ conditio efficeretur deterior, cum procul dubio fiſcus ſit potentior priuato, nó modo difficultate conueniendi, verumetiam ex pluribus priuilegijs, quæ habet, quorum illud eſt præcipuum, quód fiſcus numquam moritur, atque ideo eccleſia priuaretur illa caducitatis ſpe, quam in priuato habet: non enim veriſimile eſt eccleſiam eo animo eſſe, vt velit rem in emphyteuſim date, ita vt numquam euenire caſus poſsit, quo res ipſa ad ſuum directum dominium reuertatur. Concludendum eſt itaque emphyteuſim eccleſiaſticam ex ipſa bonorum confiſcatione ad fiſcum non venire. Plura præterea de emphyteuſis contractu, in quo præcipuum ius habet eccleſia, dici poſſunt, ſed ſufficiant iſta: appellatione ergo alienationis comprehenditur venditio, donatio, permutatio, locatió ad longum tempus, emphyteuſis, & hypotheca. De hypotheca in libro [u] ſecundo actum eſt, iſque locus viſus eſt accommodatior: quæ omnia accipi debent de rebus immobilibus. Sed quæri 194
poteſt & de mobilibus; & eſt teceptum alienari poſſe, quæ ſeruando ſeruati non 195
poſſunt: non item ea, quæ Dei ſeruitio fuerunt dicata [x], vt veſtes ſacerdotales, ſacra vaſa, & cimilia, quam vocem alibi [y] interpretatus ſum. Dubitari tamen poſſet de actionibus, ſeu nominibus debitorum, num inter immobilia, aut inter mobilia connumerentur: immobile ſiquidem illud ſigniſiat, quod per ſe moueri, vel ab alio de loco auferri non poteſt: mobile, quod per

o conſil. 23. n. 5. lib. 2. & conſ. 88. li. 3 & conſil. 89. n. 2. lib. 4.
p conſ. 161. n. 7. lib. 1.
q conſ. 121. n. 38. lib. 4.
r conſ. 23 n. 33 lib. 4.
ſ d. § emphyteuſis. q. 19. verſic ſi vero emphyt.
t d. §. q. 28. verſ. & certe. cum ſeq.
u lib. 2. c. 17
x c. Apoſtolicos. 12 q. 2
y d. c. 17.

ſe, vel per alium mouetur, mouerive poteſt, prout noſtri omnes adnotare [z] ſolent. Atqui iſta mobilia, & immobilia loco certo concluduntur, non item iura, & actiones, cum ſint quid [a] incorporale, quam ob
196 cauſam iuris auctores coacti fuere tertiam conſtituere ſpeciem, vt debitorum nomina, iura, & actiones mobilium, vel immobilium dictione minime cótinerentur: ſed per ſe [b]. Quare Bartolus aſſeuerat [c], quòd ſi teſtator dicat, quandocumque filius meus deceſſerit ſine liberis, volo, quòd omnia bona mea mobilia, & immobilia perueniant ad Caium, & non dicit iura, & actiones, quòd ſubſtitutus non ſuccedit in debitorum nomina. Et ita accipiendum eſſe Pauli [d] reſponſum haud dubito. Scribit etiam Iaſon [e], ſe conſultum reſpondiſſe, valere donationem omnium bonorum, præſentium, & futurorum, mobilium, & immobilium vbicumque ſitorum, ea nimirum ratione, quia hiſce verbis non veniunt iura, & actiones, atque ideo non auſertur libera teſtandi [f] facultas, cum de actionibus adhuc poſsit condi teſtamentum. Refert quoque Panormitanus [g] ſe poſt Oldradum conſuluiſſe, quód ſi Princeps reliquit bona ſua mobilia in pios vſus diſtribuenda, non veniunt pœnæ nondum exactæ.
197 Cùm ergo mobilia, & immobilia dicantur reſpectu loci, & actiones nullum omnino occupent locum, cum ſint incorporales, concludendum erit cum ipſis legum
198 auctoribus ipſas tertiam eſſe ſpeciem. Non mihi tamen diſplicet gloſſæ [h] opinio, quæ & iiſdem Bartolo [i], & Panormitano [k] recta viſa eſt, ſcilicet quòd actiones tertiam conſtituant ſpeciem, quando non eſt neceſſarium, vt inter mobilia, & immobilia connumerentur: non item ſi eſt neceſſarium, hoc eſt, quando actiones dantur ad res mobiles, computantur inter mobilia, ſi ad immobiles, inter immobilia. Idcirco Bartolus [l], cum quærit de ceſsione actionis à pupillo facta, reſpondet, animaduertendum eſſe, quid veniat in actionem, tametſi Speculator [m] exiſtimauit, fieri haud recte poſſe: quia ceſsio nominis dicitur [n] venditio, ſed vendere minor ſine decre-
199 to iudicis non [o] poteſt. Idem profectò di-
200 cendum eſſe putarem in Prælato, ſiue in alio clerico, vt non poſsit cedere actionem, licet vere immobilium nomine haud comprehendatur. Veniunt etiam appellatione mobilium, vel immobilium, iura, & actiones: vbi de intentione proferentis conſtat, & actus natura veniunt, vt te-

z ad l. moueſtium ff. de verb. ſign.
a l. Caius 88 ff de leg. 2. & l. fideicōmiſſum ff. de iud. Tiraq. de iure primog. q. 49 late Pinellus ad Rubric. C. de bon. mater. p. 1. n. 24. Gabr. de verb. ſignif. concl. 6.
b l. a D. Pio § in vend. & §. ſic quoq. ff. de re iud. l. quam Tuberonis ff. de pecul. l. 2. C. de quadr. preſcrip. late Bart. ad l. poſſeſſ ff. de aut. tut ad l. Centurio. ff. de vulg. & pupill.
c ibid.
d d. l. Caius. de leg. 2.
e ad d. l. à D. Pio. §. in vendit. nu. 7.
f ex l. ſtipulatio hoc modo concepta 55 ff. de verb. oblig.
g ad c. nulli in princ. de reb. eccleſ. alien.
h ad Auth. de nō alien. §. 1.
i ad d. l. poſſeſſ ff. de aut. tut.
k ad d. cap. nulli à præſ.
l ad d. l. poteſt.
m in tit. de ceſſione act. §. 1. n. 18.
n L. ſi 17 47 ff. de fideicōmiſſ.
o l. 1. §. 1. ff. de iure deliber. l. ſi alien. que C. de adminiſt. tut.

cte

&c declarat Guido Papæ p: vnde Rota in
vna Perusina hæreditatis coram Seraphino
23. Iunij 1582. tenuit, institutionem esse
vniuersalem, quamuis testator dixerit: in
omnibus bonis mobilibus, & stabilibus, nul-
la iurium facta mentione, propter dictionem
vniuersalem (omnibus) quæ operatur, vt ex
intentione testatoris omnia bona contineã-
tur, siue mobilibus, siue in immobilibus, siue
in iuribus, & actionibus cõsistant q, ne testa-
tor dicatur pro parte testatus r decessisse.
Quid de seruitutibus? an idẽ de illis ius cõ-
stituendũ sit, quęri opportune potest. Panor-
mitanus respondet s, vbi necessario non cõ-
prehenduntur, appellatione vel immobiliũ,
vel mobiliũ, quòd non veniunt appellatione
mobilium, aut immobiliũ: secus, si oporteat,
vt comprehendantur, prout de actionibus
dixit. Quæ Abbatis responsio non mihi sa-
tis placet. Nam licet seruitutes omnes tam 201
vrbanorum prædiorum, quàm rusticorum,
eius sint naturæ, vt non possint t vsucapi,
quia non possunt possideri, cùm res sint u
incorporales. *Incorporales res*, ait, Iuriscon-
sultus, *traditionem, & vsucapionem recipere
non posse manifestum est:* at sine possessione,
eaque continuata, nulla x est vsucapio: vti-
litatis tamen causa more maiorum receptũ
est, vti tempore intercedente, & diuturno
vsu y acquirantur. Vsus enim earum posses-
sionis z loco est. Vnde huiusmodi acquisi- 202
tio, quamquam proprie vsucapio a non sit,
tamẽ pro vsucapione habetur, & quasi vsur-
patio quædã est, vtilisq. actio eo nomine b
competit, & quasi seruitus dicitur c acqui-
sita. Tempus autem hoc non aliud esse exi- 203
stimo, quàm idem, quod rerum immobiliũ
acquisitione constitutum d est, nempe de-
cem annorũ inter præsentes, viginti inter e
absentes: idque generaliter accipiendum
de omnibus seruitutibus, tam ijs, quarum
vsus aliquando extinguitur, vt itineris, &
viæ, quàm f alijs quibuscumque. Præterea 204
seruitutes omnes, prædiorum seruitutes ap-
pellantur, quoniam sine prædijs constitui
non possunt. Nemo enim potest seruitutem
acquirere vrbani, vel rustici prædij, nisi
qui habet prædium, nec quisquam g debe-
re, nisi qui prædium habet. Quæ cum ita 205
se habeant, seruitutesq. vsucapi quodam-
modo possint, & loco possessionis sint, & eo
acquirantur tempore, quo res immobiles,
nec sine prædijs constitui valeant, licet re-
uera incorporales sint, immobilibus tamen
eas adnumerandas esse putarem, & per cõ-
sequens alienari non posse. Est igitur om-
nis rerum ecclesiasticarum alienatio prohi-

p consil. 52. n. 2.
q Fulgos. ad l. 1. n. 3. C. si aduers. trãs. Paris. consil. 25. n. 69. li. 2. & l. ius nostrum ff. de reg. iur.
s ad d. c. nel li. in princ.
t l. sequitur §. vlt. ff. de vsucap. l. seruitutes ff. de seruit.
u l. seruu. §. incorporales n. & acq. rer. domin.
x l. 3. & l. sine poss. ff. de vsucap.
y l. si quis diuturn. ff. si seruit. vindicet. l. 1. & 2. C. de seru. & aqua.
z l. quoties, vsu ff. de seruit.
a l. 3. de vsucap.
b d. l. si quis diuturno.
c l. 1. C. de aqua plu. arcen.
d l. 2. C. de seru. & aqu.
e l. 1. C. de vsucap. transferen. l. vlt. C. de præscr. long. temp.
f l. 1. §. vlt. ff. de aqua plu. arcen. & l. apparet. d. de itin. act. priuat.
g l. 1. in fi. ff. comm. præd. § ideo. insti. de seruit.

bita: ex quibusdam tamen causis à sacris
canonibus probatur, quas glossa h, & Pa-
206 normitanus i recensent. Quarum præcipua
est necessitatis, vt si æs alienum vrgeat, nec
posit k ecclesia ex fructibus satisfacere: ob
eandem enim causam & prædia minorum,
qui sub tutela, & cura sunt, distrahi l possunt.
207 Secũda causa est vtilitatis, vt res minus vti-
lis in rem aliam vtiliorem, & fructuosio-
208 rem m mutetur. Tertia est pietatis, vt si pe-
cunia ad alendos pauperes in magna aliqua
fortassis caritate annonæ, aut ad redimen-
dos captiuos opus sit n, nec aliunde suppe-
209 tat. Vnde Beatus Ambrosius o. *Aurum
ecclesia habet, non vt seruet, sed vt eroget, &
210 subueniat in necessitatibus.* Et paulo post.
*Ornatus sacrorum, redemptio captiuorum
est:* & vere illa sunt vasa pretiosa, quæ re-
dimunt animas à morte, ille verus thesau-
rus est Domini, qui operatur, quod sanguis
eius operatus est, & B. Hieronymus ad Ne-
potianum. *Gloria Episcopi est pauperum opi-
211 bus prouidere.* Hinc refert Socrates p, Aca-
tium Amidæ Episcopum omnia aurea, &
argentea vasa conflasse, vt pauperibus sub-
ueniret. Quemadmodum Sozomenus de
Cyrillo narrat q, qui cum pecunia ad suble-
uandam famem, quæ agrum Hierosolymi-
tanum occupauerat, egeret, nec aliunde ha-
beret, thesaurum ecclesiæ, & sacra aulæa
vendidit: qua de re alibi r etiam locuti su-
212 mus. Quarta, & vltima causa est incommo-
ditatis, vt si res alienanda sit magis dam-
nosa s ecclesiæ, quàm vtilis. At vero ista
omnia ad duo potissimũ capita reduci pos-
sunt, scilicet, quotiescumque, vel necessi-
tas aliqua, vel euidens ecclesiæ vtilitas exi-
git, tunc enim receptum t est, harum rerum
alienationem permitti: sed hoc differunt,
quòd si alienatio fiat ex causa necessitatis,
qualemcumque habeat exitum, dummodo
cœpta sit vtiliter u, tenet: si autẽ fiat ex cau-
sa vtilitatis, non sufficit, quòd vtiliter cœ-
pta sit, sed requiritur, quòd ecclesia fiat lo-
cupletior x: quam distinctionem sequitur
Laurentius y de Rodulphis, & alij z. Sed li-
cet ex his causis alienatio permissa sit, ne
tamen vtilitatis prætextu, temere, & in
ecclesiæ detrimentum fiat alienatio, certus
est ordo constitutus, certaque forma tum
ciuili, tum Pontificio iure, qua non seruata
213 alienatio nulla est. De iure ciuili nihil ad
nos in præsentia. Iuris autem Pontificij for-
ma, qua vtimur, hæc ipsa est, vt alienatio-
nem antecedat diligens tractatus, & com-
munis cleri deliberatio, hoc est collega-
rum, quos nos Canonicos appellamus, si
ecclesia

h ad summã 12. q. 2.
i ed d. c. nulli §. alienationis. e. 5.
k c. cum enim §. hoc ius 12. q. 2. & Auth. Hoc ius. C. de sacrosan. eccl.
l l. 1. ff. de reb. eorũ qui sub tutela.
m d. §. hoc ius. & c. vt super de reb. eccle. alien. vel non.
n can. sacrorum. & can. aurũ. 12. q. 2.
o d. can. aurum.
p lib. 7. c. 21.
q li. 4. c. 24.
r sup. lib. 2. c. 17.
s c. terrulas. 12. q. 2. iuncta gloss. loco eius ad summã ead. q. 2.
t ex c. sine except. 12. q. 2. c. 1. eodẽ de rebus eccles. alien. lib. 6.
u l. sed an vltro §. 1. ff. de negot. gest.
x l. si pupilli in princ. ff. eod. tit. Ita post Io. & Fa. distinguit Arch. d. ad can. exceptione, prope fin. in gloss. sed nõne 12. q. 2.
y ibid. col. 9. in fi. vers. sed Io. Fa. & col. seq. in prin.
z Gem. ibidem col. 2. cir. medium vers. secundum Io. de Fa. Ægid. n. 6. vers. in gl. nonne Henr. Boich ad c. tua i. fi. vers. circa quod, de his, quæ fi à Prælat. sine consen. cap. Câtuc. decis. 65. n. 4 diuers. par. 2

ecclesia tale habet collegium, deinde om-
nium consensus, aut certæ maioris partis, ac
præterea subscriptio adhibeatur. Et hæc
omnia cum superioris a Prælati consensu. Vt
igitur alienatio, quæ ob enarratas causas
permittitur, teneat, necesse est, vt duo illa
concurrant: vnum, ob iustam, legitimamq.
causam fiat: alterum, vt ordo præscriptus
iuxta ius Pontificium accurate obseruetur.
quòd si aliter res fuerit alienata, ea cum
fructibus vendicari, & repeti b poterit. Si
quis quæreret, an id perpetuo verum sit, re-
spondebo, duos excipi casus, in quibus ille
solemnis ordo non requiritur. Tunc videli- 214
cet; quando res ecclesiastica titulo clientelæ,
læ, vel emphyteuseos concedi solita est. Po-
test etenim more consueto ab Episcopo da-
ri, quamuis formam, & solemnitatem cano-
nibus præscripram minime c obseruet. Se-
cundo excipiuntur res mobiles, quæ seruan-
do seruari non possunt, nam earum rerum
minime prohibetur d alienatio. Tertio sunt,
qui existimant, factam omissa forma aliena-
tionem efficacem esse, si ea non noceat ec-
clesiæ, prout voluete Innocentius e, & Ioan-
nes Faber f. Quorum sentētia videtur haud
male probari ex Concilio g Agathensi, in
quo ita: *Terrulas, aut vineolas exiguas, & ecclesiæ minus vtiles, aut longe positas paruas Episcopus sine consilio fratrum, si necessitas fuerit, distrahendi habeat potestatem.* Sed
hac in re non mihi displicet Francisci Dua-
reni h expositio, vt quod dicitur, *sine consilio
fratrum*, de alijs Episcopis accipi debeat,
quorum consensus eo tempore erat necessa-
rius, vt ex canone septimo eiusdem Cōcilij,
& ex Concilio Carthaginensi, Toletanoq. i
constat. Cùm vero necessitas ita vrget, vt 215
Episcoporum conuentus commode nō pos-
sit expectari, concedit synodus Agathensis
sine ipsorum consilio, non quaslibet terras,
ac possessiones distrahi posse, sed exiguas
tantùm, & quæ non magnum ecclesiæ fru-
ctum afferant. Qua in re clericorum, siue
canonicorum, qui præsentes sunt, tractatus,
atque consilium minime negligendum esse
videtur: qui tamen, si alienationi huiusmo-
di non interfuerint, & sciuerint, atque ta-
cuerint, vel ratum habuerint k, tenet l alie-
natio. Hodie vero, quia Episcopi difficulter 216
coeunt, sufficere solum diligentem tractatū,
& communem cleri deliberationem, consen-
sum, & subscriptionem arbitrarer, habito
Superioris consensu: & ita semper obseruari
vidi in Metropolitana Taurinensi ecclesia,
cuius indignum gero Archidiaconum. Sed
quæro, an hæc solemnitas requiratur, vbi in-

a d. c. sine exceptione. & d. c. dudū. & c. 2. d. his, quæ fiunt a Prælo.
b c. non liceat. 12. q. 2.
c cap. 2. de feud. c. vt super de reb. eccle. alien. vel nō Bart. ad Auth. qui rem C. de sac. eccl. Guido Papæ decis. 154.
d c. sugitiui ead. q. 2. l. lex quæ C. de admin. tut. & curat.
e ad c. 1. de in integr. restitut.
f Inst. de eo, qui libert. cau. bon.
g d. c. terrulas. 12. q. 2.
h lib. 7. de sac. eccl. ministr. & benef. c. 9.
i §. quod & necessitas. 10 q. 2. c. quicumque 12. q. 2. c. nullus, 17. q. 4.
k cap. cum non eodem.
l c. 2. d. his, quæ fiunt a Prælat. sine consi. capit.

teruenit auctoritas Papæ: & videtur non re-
quiri, quia Papæ auctoritas supplet omnes
solemnitates, vt testātur Abbas m, Baldus n
Decius o & alij p. quod verum est, dum au-
ctoritas Papæ sit legitimè interposita q, nō
autem subreptitia, & consequenter nulla,
tunc enim nihil operatur, vt ostendunt r.
Quapropter, manifestum est, in huiusmodi
alienationibus copulatiue requiri causam,
& solemnitatem, nec alteram sine altera
sufficere s: nam licet Papæ auctoritas solem-
nitates suppleat, non supplet tamen causæ
defectum, immo causæ defectus decreti in-
terpositionem super alienatione nullā red-
dit t, quia tunc non verificatur conditio, sub
qua Papa rescripsit, nempe u, si cedat in
euidentem, vel necessitatem, vel vtilitatem
Ecclesiæ: verùm, dato vtramque copulati-
ue adesse, & causam, & solemnitatem, si non
constet de beneplacito sedis Apostolicæ, an
teneat concessio? Rota in vna Neapolita-
na, Fundaci coram Robusterio x tenuit, ex
lapsu triginta annorum cum possessione
præsumi beneplacitum.

m cons. 41. n. 3. lib. 2.
n ad l. 2. in princ. per illum text. C. quan. decre. opus nō est.
o cons. 341. nu. 12. circa med. vers. & qā cōcessio.
p Ruin. cōs. 15 nu. 22. in fi. & cōs. 157 n. 3. & n. 25. li. 1. Cap. decis. 16. nu. 1. prope fi. versic. reg. anim iuris, & n. 4. vers. omnis solemnitas. Roland. cōs. 96. n. 10. 22. & 23. lib. 1.
q Cāue decis. 65. n. 2.
r Dec. cons. 145 n. 5 ver. Non obstat, quòd cū auctorit. Papæ, & ante n. 4. vers. Nō obstat, Ruin. d. cons. 157 n. 4 & 11. versic. nec dici pōt & d. dec. 165 per totam.
s Doct. ad d. can. sine except. 12. q. 2. vbi latissime Laurent. de Rodulphis in 3. q. Couarr. var resol. li. 2 c. 17 nu 7. ita quoque tenuit Rota decis. 178 n. 2. diuer p. 2.
t Gemi. cōs. 48 nu 9.
u Seraphin. d. decis. 178. num. 3.
x decis 179. diuer. par. 2.

SVMMA EX CAPITE XVIII.

1 *Præscriptio est exceptio.*
2 *Præscriptio est longæ possessionis exceptio.*
3 *Præscriptio est temporis exceptio.*
4 *Dilatoria exceptio, quæ actionem differt.*
5 *Præscriptio, & dilatoria, & peremptoria est, sicut exceptio.*
6 *Præscriptio militiæ est exceptio, quæ opponitur militi, ne procuratoris officio fungatur.*
7 *Res mācipi sunt prædia soli Italici, quibus adnumerat Cuiacius et seruos, et quadrupedes domabiles, & margaritas.*
8 *Res nec mancipi sunt prouinciales, prædia scilicet, bestiæ domitæ, quadrupedes cicures, & res omnes auro inferiores.*
9 *Vsucapi tantum poterant res mancipi.*
10 *Hodie, siue mancipi, siue nec mancipi sint, vsucapiuntur, res mobiles, & se mouentes.*
11 *Mancipium, & nexus, aut idem, aut fere idem sunt.*
12 *Nexus est quæcumque obligatio fit per æs, & libram.*
13 *Rei datio per æs, et libram speciali solemnitate fiebat, vt hic.*
14 *Mancipatio, & imaginaria venditio secundum ius Romanorum.*
15 *Mancipare, & vendere est, & plus, quàm vendere.*
16 *Olim annus rei mobili, aut se mouenti*

Bb 2 bien-

&c declarat Guido Papæ p: vnde Rota in
vna Perusina hæreditatis coram Seraphino
23. Iunij 1582. tenuit, institutionem esse
vniuersalem, quamuis testator dixerit: in
omnibus bonis mobilibus, & stabilibus, nul-
la iurium facta mentione, propter dictionem
vniuersalem (omnibus) quæ operatur, vt ex
intentione testatoris omnia bona contineā-
tur, siue mobilibus, siue in immobilibus, siue
in iuribus, & actionibus cōsistant q, ne testa-
tor dicatur pro parte testatus r decessisse.
Quid de seruitutibus? an idē de illis ius cō-
stituendū sit, queri opportune potest. Panor-
mitanus respondet s, vbi necessario non cō-
prehenduntur, appellatione vel immobiliū,
vel mobiliū, quòd non veniunt appellatione
mobilium, aut immobiliū: secus, si oporteat,
vt comprehendantur, prout de actionibus
dixit. Quæ Abbatis responsio non mihi sa-
201 tis placet. Nam licet seruitutes omnes tam
vrbanorum prædiorum, quàm rusticorum,
eius sint naturæ, vt non possint t vsucapi,
quia non possunt possideri, cùm res sint u
incorporales. *Incorporales res*, ait, Iuriscon-
sultus, *traditionem, & vsucapionem recipere
non posse manifestum est*: at sine possessione,
eaque continuata, nulla x est vsucapio: vti-
litatis tamen causa more maiorum receptū
est, vti tempore intercedente, & diuturno
vsu y acquirantur. Vsus enim earum posses-
202 sionis z loco est. Vnde huiusmodi acquisi-
tio, quamquam proprie vsucapio a non sit,
tamē pro vsucapione habetur, & quasi vsur-
patio quædā est, vtilisq. actio eo nomine b
competit, & quasi seruitus dicitur c acqui-
203 sita. Tempus autem hoc non aliud esse exi-
stimo, quàm idem, quod rerum immobiliū
acquisitione constitutum d est, nempe de-
cem annorū inter præsentes, viginti inter e
absentes: idque generaliter accipiendum
de omnibus seruitutibus, tam ijs, quarum
vsus aliquando extinguitur, vt itineris, &
204 viæ, quàm f alijs quibuscumque. Præterea
seruitutes omnes, prædiorum seruitutes ap-
pellantur, quoniam sine prædijs constitui
non possunt. Nemo enim potest seruitutem
acquirere vrbani, vel rustici prædij, nisi
qui habet prædium, nec quisquam g debe
205 re, nisi qui prædium habet. Quæ cum ita
se habeant, seruitutesq. vsucapi quodam-
modo possint, & loco possessionis sint, & eo
acquirantur tempore, quo res immobiles,
nec sine prædijs constitui valeant, licet re-
uera incorporales sint, immobilibus tamen
eas adnumerandas esse putarem, & per cō-
sequens alienari non posse. Est igitur om-
nis rerum ecclesiasticarum alienatio prohi-

p consil. 32. n. 2.
q Fulgos. ad l. ... n. 3. C. si aduers. trās. Paris. consil. 25. n. 69. li. 2. ... nostrum ff. de reg. iur.
s ad d. c. nul li. in princ.
t l. sequitur §. vlt. ff. de vsucap. l. ser... ff. de seruit.
u l. seruit. §. incorpora- les ff. de acq. rer. domin.
x l. 3. & l. si- ne possess. ff. de vsucap.
y l. si quis d... ff. si seruit. vindicet l. 1. & 2. C. de seru. & aqua.
z l. quoties, via ff. de ser. uit.
a l. 5. de vsucap.
b d. l. si quis diuturno.
c l. 2. C. de aqua plu. arcen.
d l. 2. C. de seru. & aqu.
e l. 1. C. de vsucap. trāsferen. l. vlt. C. de præsc. long temp.
f l. 2. §. vlt. ff. de aqua. plu. arcen. & l. apparet. d. de serui. vrb. priuat.
g l. 1. in fi. ff. comm. præd. § ideo. insti. de seruit.

bita: ex quibusdam tamen causis à sacris
canonibus probatur, quas glossa h, & Pa-
206 normitanus i recensent. Quarum præcipua
est necessitatis, vt si æs alienum vrgeat, nec
possit k ecclesia ex fructibus satisfacere: ob
eandem enim causam & prædia minorum,
qui sub tutela, & cura sunt, distrahi l possunt.
207 Secūda causa est vtilitatis, vt res minus vti-
lis in rem aliam vtiliorem, & fructuosio-
208 rem m mutetur. Tertia est pietatis, vt si pe-
cunia ad alendos pauperes in magna aliqua
fortassis caritate annonæ, aut ad redimen-
dos captiuos opus sit n, nec aliunde suppe-
209 tat. Vnde Beatus Ambrosius o. *Aurum
ecclesia habet, non vt seruet, sed vt eroget, &
210 subueniat in necessitatibus*. Et paulo post.
*Ornatus sacrorum, redemptio captiuorum
est*: & vere illa sunt vasa pretiosa, quæ re-
dimunt animas à morte, ille verus thesau-
rus est Domini, qui operatur, quod sanguis
eius operatus est, & B. Hieronymus ad Ne-
potianum. *Gloria Episcopi est pauperum opi-
211 bus prouidere*. Hinc refert Socrates p, Aca-
tium Amidæ Episcopum omnia aurea, &
argentea vasa conflasse, vt pauperibus sub-
ueniret. Quemadmodum Sozomenus de
Cyrillo narrat q, qui cum pecunia ad suble-
uandam famem, quæ agrum Hierosolymi-
tanum occupauerat, egeret, nec aliunde ha-
beret, thesaurum ecclesiæ, & sacra aulæa
vendidit: qua de re alibi r etiam locuti su-
212 mus. Quarta, & vltima causa est incommo-
ditatis, vt si res alienanda sit magis dam-
nosa s ecclesiæ, quàm vtilis. At vero ista
omnia ad duo potissimū capita reduci pos-
sunt, scilicet, quotiescumque, vel necessi-
tas aliqua, vel euidens ecclesiæ vtilitas exi-
git, tunc enim receptum t est, harum rerum
alienationem permitti: sed hoc differunt,
quòd si alienatio fiat ex causa necessitatis,
qualemcumque habeat exitum, dummodo
cœpta sit vtiliter u, tenet: si autē fiat ex cau-
sa vtilitatis, non sufficit, quòd vtiliter cœ-
pta sit, sed requiritur, quòd ecclesia fiat lo-
cupletior x: quam distinctionem sequitur
Laurentius y de Rodulphis, & alij z. Sed li-
cet ex his causis alienatio permissa sit, ne
tamen vtilitatis prætextu, temere, & in
ecclesiæ detrimentum fiat alienatio, certus
est ordo constitutus, certaque forma tum
ciuili, tum Pontificio iure, qua non seruata
213 alienatio nulla est. De iure ciuili nihil ad
nos in præsentia. Iuris autem Pontificij for-
ma, qua vtimur, hæc ipsa est, vt alienatio-
nem antecedat diligens tractatus, & com-
munis cleri deliberatio, hoc est collega-
rum, quos nos Canonicos appellamus, si

ecclesia

h ad summā 12. q. 2.
i ad d. c. nul li. §. alienationis. n. 5.
k c. ea enim § hoc ius. 10. q. 2. & auth. Hoc ius. C. de sacrosan. eccl.
l l. 1. ff. de reb. eorū qui sub tutela.
m d. §. hoc ius. & c. vt super de reb. eccle. alien. vel non.
n can. sacrorum. & can. aurū. 12. q. 2.
o d. can. aurum.
p lib. 7. c. 21.
q li. 4. c. 24.
r sup. lib. 2. c. 17.
s c. terrulas. 12. q. 2. late gloss. loco citato ad summā cad. q. 2.
t ex c. sine except. 12. q. 2. c. 1. de rebus eccles. alien. lib. 6.
u l. sed an vlt... ff. de negot. gest.
x l. si pupilli in princ. ff. eod. tit. ita post Io. Fa. distinguit Archid. ad can. exceptione, prope fin. in gloss. sed nōne 12. q. 2.
y ibid. col. 5. in fi. vers. sed Io. Fa. & col. seq. in prin.
z Gemin. ibidem col. 2. circ. medium vers. secundum Io. de Fa. Ægid. n. 6. vers. in gl. nonne Henr. Boich. ad c. tua 1. fi. vers. circa quod, de his, quæ fi. à Prælat. sine consen. cap. Cāuc. decis. 65. n. 4. diuers. par.

ecclesiæ tale habet collegium, deinde omnium consensus, aut certæ maioris partis; ac præterea subscriptio adhibeatur. Et hæc omnia cum superioris [a] Prælati consensu. Vt igitur alienatio, quæ ob enarratas causas permittitur, teneat, necesse est, vt duo illa concurrant: vnum, ob iustam, legitimamq. causam fiat: alterum, vt ordo præscriptus iuxta ius Pontificium accurate obseruetur. quòd si aliter res fuerit alienata, ea cum fructibus vendicari, & repeti [b] poterit. Si quis quæreret, an id perpetuo verum sit, respondebo, duos excipi casus, in quibus ille solemnis ordo non requiritur. Tunc videli- 114
cet; quando res ecclesiastica titulo clientelæ, vel emphyteuseos concedi solita est. Potest etenim more consueto ab Episcopo dari, quamuis formam, & solemnitatem canonibus præscriptam minime [c] obseruet. Secundo excipiuntur res mobiles, quæ seruando seruari non possunt, nam earum rerum minime prohibetur [d] alienatio. Tertio sunt, qui existimant, factam omissa forma alienationem efficacem esse, si ea non noceat ecclesiæ, prout voluere Innocentius [e], & Ioannes Faber [f]. Quorum sentẽtia videtur haud male probari ex Concilio [g] Agathensi, in quo ita. *Terrulas, aut vineolas exiguas, & ecclesiæ minus vtiles, aut longe positas paruas Episcopus sine consilio fratrum, si necessitas fuerit, distrahendi habeat potestatem.* Sed hac in re non mihi displicet Francisci Duareni [h] expositio, vt quod dicitur, *sine consilio fratrum*, de alijs Episcopis accipi debeat, quorum consensus eo tempore erat necessarius, vt ex canone septimo eiusdem Cõcilij, & ex Concilio Carthaginensi, Toletanoq. [i]
constat. Cùm vero necessitas ita vrget, vt 115
Episcoporum conuentus commode nõ possit expectari, concedit synodus Agathensis sine ipsorum consilio, non quaslibet terras, ac possesiones distrahi posse, sed exiguas tantùm, & quæ non magnum ecclesiæ fructum afferant. Qua in re clericorum, siue canonicorum, qui præsentes sunt, tractatus, atque consilium minime negligendum esse videtur: qui tamen, si alienationi huiusmodi non interfuerint, & sciuerint, atque tacuerint, vel ratum habuerint [k], tenet [l] alie-
natio. Hodie vero, quia Episcopi difficulter 116
coeunt, sufficere solum diligentem tractatũ, & communem cleri deliberationem, consensum, & subscriptionem arbitrarer, habito Superioris consensu: & ita semper obseruari vidi in Metropolitana Taurinensi ecclesia, cuius indignum gero Archidiaconum. Sed quæro, an hæc solemnitas requiratur, vbi in-

a d. c. sine exceptione, & d. c. dudũ. & c. 1. d his, quæ fiunt a Præl.
b c. non liceat. 12. q. 2.
c cap. 2. de feud. c. vt super de reb. eccle. alien. vel nõ Bart. ad Auth. qui rem C. de sac. eccl Guido Papæ decis. 154.
d c. fugitiui ead. q. 2. l. sen quæ C. d admin tut. & curat.
e ad c. 2. de in integr. restitut.
f Inst. d eo, qui libert. cau. bon.
g d. c. terrulas. 12. q. 2.
h lib. 7. de sac eccl ministr. & benef. c. 9.
i §. quod si necessitas, 10 q. 2. c. quicque 12. q. 1. c. nullus, 17. q. 4.
k cap. cum non codem.
l c. 2. d his, quæ fiunt a Prælat. sine cons. capit.

teruenit auctoritas Papæ: & videtur non requiri, quia Papæ auctoritas supplet omnes solemnitates, vt testãtur Abbas [m], Baldus [n] Decius [o] & alij [p]. quod verum est, dum auctoritas Papæ sit legitimè interposita [q], nõ autem subreptitia, & consequenter nulla, tunc enim nihil operatur, vt ostendunt [r]. Quapropter, manifestum est, in huiusmodi alienationibus copulatiue requiri causam, & solemnitatem, nec alteram sine altera sufficere [s]: nam licet Papæ auctoritas solemnitates suppleat, non supplet tamen causæ defectum, immo causæ defectus decreti interpositionem super alienatione nullã reddit [t], quia tunc non verificatur conditio, sub qua Papa rescripsit, nempe [u], si cedat in euidentem, vel necessitatem, vel vtilitatem Ecclesiæ: verùm, dato vtramque copulatiue adesse, & causam, & solemnitatem, si non constet de beneplacito sedis Apostolicæ; an teneat concessio? Rota in vna Neapolitana, Fundaci coram Robusterio [x] tenuit, ex lapsu triginta annorum cum possessione præsumi beneplacitum.

m cons. 41. n. 3. lib. 2.
n ad l. 2. in princ. per il lum text. C. quan. decre. opus nõ est.
o cons. 341. nu. 12. circa med. vers & qa cõcessio.
p Ruin. cõs. 35 nu. 22. in fi. & cõs. 157 n. 3. & n. 25. li. 1. Cap. decis. 16. nu. 2. prope fi. vers sic. reg enim iuris, & n 4. vers. omnis solemnitas. Roland. cõs. 96. n. 21 22. & 23. lib. 1.
q Cãuc decis. 65. n. 1.
r Dec. cons. 145 n. 5 vers. Non obstat, quod eõ auctorit. Papæ, & ante n. 6. vers Nõ obstat, Ruin. d. cons. 157 n. 4 & 11. versic. nec dici põt & d. dec. 165 per totam.
s Doct. ad d. can. sine except. 12. q. 2. vbi latissime Laurent. de Rodulphis 5. q Couarr. var resol. li. 1 c. 17 nu 7. ita quoque tenuit Rota decis. 178 n. 2. diuer p 2.
t Gemi cõs. 48 nu 9.
u Seraphin. d. decis. 178. num. 9.
x decis 179. diuer. par. 2.

SVMMA EX CAPITE XVIII.

1 *Præscriptio est exceptio.*
2 *Præscriptio est longa possessionis exceptio.*
3 *Præscriptio est temporis exceptio.*
4 *Dilatoria exceptio, quæ actionem differt.*
5 *Præscriptio, & dilatoria, & peremptoria est, sicut exceptio.*
6 *Præscriptio militiæ est exceptio, quæ opponitur militi, ne procuratoris officio fungatur.*
7 *Res mãcipi sunt prædia soli Italici, quibus adnumerat Cuiacius et seruos, et quadrupedes domabiles, & margaritas.*
8 *Res nec mancipi sunt prouinciales, prædia scilicet, bestiæ domitæ, quadrupedes cicures, & res omnes auro inferiores.*
9 *Vsucapi tantum poterant res mancipi.*
10 *Hodie, siue mancipi, siue nec mancipi sint, vsucapiuntur, res mobiles, & se mouentes.*
11 *Mancipium, & nexus, aut idem, aut fere idem sunt.*
12 *Nexus est quæcumque obligatio fit per æs, & libram.*
13 *Rei datio per æs, et libram speciali solemnitate fiebat, vt hic.*
14 *Mancipatio, & imaginaria venditio secundum ius Romanorum.*
15 *Mancipare, & vendere est, & plus, quàm vendere.*
16 *Olim annus rei mobili, aut se mouenti,*

biennium immobili ad vſucapionem ſufficiebat.

17 *Iuſtinianus differentias omnium dominiorum lege lata, titulorum, ac temporum ſuſtulit intèr ſolum italicum, ac Prouinciale.*

18 *Vſucapio, eſt acquiſitio per continuatam longi temporis poſſeſſionem.*

19 *Vſucapio, & ante, & poſt Iuſtinianum in re tam mobili, quàm immobili locum habet.*

20 *Hoc differunt exceptio, & præſcriptio interſe, quòd exceptio latius extẽdatur.*

21 *Præſcriptio differt ſignificatione ab vſucapione, non enim ſignificat acquirere, ſed habentem ius in feudo temporis longa poſſeſſione excludere.*

22 *Barbari voces præſcriptionis, & vſucapionis confuderunt.*

23 *Vſucapiens bona fide, & præſcriptionem, & dominium habet.*

24 *Fauorabilior eſt vſucapio, quàm præſcriptio propter bonam fidem.*

25 *Temporales præſcriptiones, niſi triginta, aut quadraginta annorum aduerſus minorem non currunt.*

26 *Nihil æquius, quàm pacta ſeruare.*

27 *Præſcriptio conuentionalis à pactis contrahentium: legalis à iuris forma ortum habet.*

28 *Odioſior eſt præſcriptio legalis, quàm conuentionalis.*

29 *Præſcriptio pro vſucapione in legibus canonicis, & apud iurium interpretes vſurpatur.*

30 *Vſucapio mobilium directum etiam dominium complectitur.*

31 *Rerum mobilium vilis eſt poſſeſsio.*

32 *Præſcriptione ſolam nanciſcimur actionem, & ſeruitutem.*

33 *Vbi eſt exceptio, præſupponitur actio.*

34 *Ius gentium, ac naturale alteratur, non tollitur iure ciuili.*

35 *Vſucapio dominium ſecum trahit.*

36 *Dominij verbo directum intelligitur.*

37 *Traditione directum dominium acquiritur.*

38 *Innocentius primus in decreto dominium ex præſcriptione acquiſitum, æternum vocat.*

39 *Dominium præſcriptionis proprietatem Concilium Agathenſe appellat.*

40 *Præſcriptione directum dominium acquiritur.*

41 *Etiam iure ciuili dominium longi temporis directum eſt.*

42 *Lex ciuilis poteſt dominium ex vno in alium transferre ex iuſta cauſa.*

43 *Si ſufficit triennium ad translationem dominij, multo magis ſufficere poteſt longius tempus.*

44 *Lex duodecim tabularum vſucapionem in immobilibus biennio, in mobilibus anno formari ſtatuit.*

45 *Non transfertur dominium directum abſque titulo, & bona fide, ac poſſeſsionis continuatione.*

46 *Litis conteſtatione, & per vim interrumpitur poſſeſsio.*

47 *Sola bona fides ad acquirendam ſeruitutem ſine titulo ſufficit.*

48 *In omni re eccleſiaſtica requiritur bona fides, & iuſtus titulus.*

49 *Claudendus eſt ingreſſus vitioſus ad ſpiritualia.*

50 *Actio, quæ edicto Prætoris ex iureiurando datur, dicitur vtilis reſpectu iuris ciuilis.*

51 *Iure ciuili ex iuramento non oritur, nec tollitur actio, ideo prætoria eſt.*

52 *Si iuſiurandum cauſa mutatur, datur etiã vtilis actio.*

53 *Dicitur vtilis actio, quæ datur ex cauſa non directa.*

54 *Directa actio datur ei, qui re vera emit, aut hæres eſt.*

55 *Iuſiurandum pro veritate habetur.*

56 *Vindicatio, niſi domino non datur.*

57 *Exceptionem eſſe actionis, & intentionis excluſionem, ait Abbas.*

58 *Humana lex non poteſt naturali iuri derogare.*

59 *Ex præſcriptione, & vſucapione non transfertur dominium contra ius naturale, etſi idem de codẽ iure dimanat.*

60 *Adiectionis verbum ſoli legali acquiſitioni proprie aptatur.*

61 *Adijci bona dicuntur, quãdo nõ hæreditate, ſed Principis auctoritate obtinẽtur.*

62 *Adiectio pignorum captorum in cauſa iudicati cum domini conſenſu, abſque iudicis præcepto, venduntur.*

63 *In ijs, quæ iuris ſunt, legis auctoritas pro veritate eſt.*

64 *Vnius rei duo poſſunt ſimul habere dominium, alter naturale, alter legale.*

65 *Dominus rei eſt, à quo ipſa nulla actione euinci poteſt.*

66 *Iura realia præſcribebantur lege duodecim tabularum longiori tempore, quia non proprie poſsidebantur.*

67 *Iura realia dicuntur præſcribi, non vſucapi, quia non dominio, ſed actione exceptionis acquiruntur.*

68 *Cum*

68 *Cum duodecim tabulæ Romanæ prolatæ sunt, Romani vniuersam Italiam non possidebant.*

69 *Iuris interpretibus proprium, videri velle subtiles & artificiosos.*

70 *Præscriptio dicta ab inscriptione, seu à termino, siue ab exceptione.*

71 *Vsucapio legitima dominium præstat.*

72 *Præscriptio non fuit inducta iure ciuili ad præstandum dominium: inuenta enim fuit post ius ciuile.*

73 *Præscriptionis titulus non inter eos, qui dominij, sed qui exceptionum sunt, fuit coniectus, quoniam nihil pertineat ad rerum dominium.*

74 *Antoninus præscriptionem diutinæ possessionis in rebus immobilibus primus, vt arguit Conannus, imperauit.*

75 *Ius ciuile legem naturæ nō potest soluere.*

76 *Initio res omnes fuerunt communes.*

77 *Naturæ occupanti acquisita est rerum possessio, non dominium ab initio.*

78 *Dominium rerum lege ciuili est introductum.*

79 *Quæ lex dominia concedere, eadem & transferre potuit.*

80 *Initio Ecclesiæ omnia erant communia.*

81 *Tempore Sanctorum Hieronymi, & Augustini sub Simplicio Papa anno salutis 470. circiter diuisio bonorum inter Christianos facta fuit.*

82 *Beatus Gregorius confirmauit diuisionem bonorum inter Christianos factam.*

83 *Ex diuisione bonorum inter Christianos facta, clerici suæ partis vere domini effecti sunt.*

84 *Plurima inuenta sunt ad salutem populi, etsi priuatorum vtilitati repugnātia.*

85 *Lex iusta vim habet, quia subditi in imperium legislatoris consenserunt.*

86 *Consensus tacitus vsucapionem, & præscriptionem inducit.*

87 *Vsucapio est pro bono publico, ne rerum dominia diu incerta sint, & vt sit aliqua securitas possessoribus, ac finibus litium.*

88 *Quod est publicum bonum, non est damnum priuatum.*

89 *Non dicitur damnum dare, qui, etsi dat, dedisse noluit.*

90 *Ius ciuile multa naturæ detraxit, ac immutauit, vt hominum fraudes interciperet.*

91 *Patrijs legibus non obtemperans, mulctandus.*

92 *Rem suam vltra tempus legale negligēs, licite pro pœna damno rei mulctatur.*

93 *Lex vsucapionis dura est, non iniqua tamen.*

94 *Lex vsucapionem admittendo ius naturæ potius ornauit, & auxit, quàm læserit.*

95 *Lex vsucapionis iusta etiam Christianis est.*

96 *Theodosius Magnus Cæsar primus præscriptionem triginta annorum: Anastasius quadraginta introduxit.*

97 *Præscriptio longissimi temporis non, nisi ad actiones perpetuas & sempiternas pertinet.*

98 *Præscriptio malæ fidei numquam valet.*

99 *Malæ fidei possessores sunt potius puniendi, quàm defendendi.*

100 *Mala fides præsumpta tollitur possessione triginta annorum.*

101 *Immemorabilis præscriptio vim amittit vitio malæ fidei.*

102 *Malæ fidei possessor nullo tempore præscribit.*

103 *Non est semper mala fides cum rei alienæ possessione.*

104 *Non dicitur prædo, qui pretium rei numerauit. Ex Cuiacio.*

105 *Bona priuatorū decem annis inter præsentes, viginti inter absentes præscribuntur.*

106 *Auctoris mala fides bonæ fidei emptori non nocet.*

107 *Vitium defuncti hæredi non nocet.*

108 *Nec ecclesia præscribit contra ecclesiam minori spatio triginta annorum.*

Hoc de iure veteri.

109 *Iure nouo Pontif. Rom. quadraginta anni requiruntur ad præscriptionem, siue sit priuatus, siue ecclesia.*

110 *Statutum inducens præscriptionem minoris temporis, quàm quadraginta annorum non valet, qui vero obseruaret ipsum, letaliter peccaret.*

111 *Statuta laicorum super præscriptionibus non ligant ecclesiam.*

112 *Priuilegiatus non vtitur priuilegio contra priuilegiatum, quod & de absente republicæ causa contra absentem intellige.*

113 *Priuilegiatus aduersus priuilegiatum priuilegio vtitur, si id potentius est.*

114 *Præscriptio vtroque iure ecclesijs competit.*

115 *Priuilegium de lucro captando non est fauorabile, sicut de damno vitando.*

116 *Non datur priuilegiorum concursus.*

117 *In rebus mobilibus, & actionibus personalibus sufficit aduersus ecclesiam iuris ciuilis præscriptio, quæ aduersus*

priuatos sufficit. Ex Abbate, Felino, *Iasone, & Baldo*.

118 *In rebus mobilibus, & actionibus personalibus requiritur præscriptio quadraginta annorum, sicut in cæteris ex Hostiensi, quem auctor sequitur*.

119 *Præscriptio quadraginta annorum pro ecclesijs non amplectitur Romanam, quæ longiori, nimirum centum annorum priuilegium habet*.

120 *Si principaliter non lædatur ecclesia Romana, currit ei præscriptio ordinaria quadraginta annorum*.

121 *Potest præscribi tempore ordinario ad ius vtile Romanæ ecclesiæ in priuatum translatum, dum directe ipsi ecclesiæ non præiudicetur*.

122 *Centenaria præscriptio, etiam quo ad ius vtile Romanæ ecclesiæ, in priuatū translatum de mente doctorum currit, ipso directo domino ignorante, sciente vero sufficiunt triginta anni*.

123 *Non cogitur dominus directus nouum feudatarium inuitus admittere*.

124 *Res exēpta, & subiecta Romanæ ecclesiæ potest præscribi tempore ordinario*.

De præscriptionibus. Cap. XVIII.

RECTA instituti nostri ratio postulare videbatur, vt, quæ de præscriptionibus (ex quibus etiam ecclesiæ, earumq. bona singulare habent priuilegium) dicturi sumus, recitarentur præcedenti capite, prout factum fuit superiori libro: attamen, cùm præscriptio ista longiorem postularet explicationem, in hunc eam de industria locum coniecimus. Et vt haberi huius breuis tractatus cognitio facilius possit, res est paulo altius repetenda, diffusiusq. agenda, nec tamen à proposito instituto erit recedendum. In primis ergo videre oportet, quid sit præscriptio, quæ nihil[a] aliud est, quàm exceptio. Ideo Tribonianus
in libris Pandectarum, & Codicis sub titulo 1
de exceptionibus tractat & de præscriptionibus. Hinc & Tertulliani liber extat de præscriptionibus, id est exceptionibus, & defensionibus aduersus hæreticos. Atque ideo cernimus, quod Modestinus[b] Iuriscōsultus, lōgæ possessionis præscriptionē, dicit Vlpianus[c] longæ possessionis exceptionem
appellat. Item, quod Marcellus[d] tēporis ex- 2
ceptionem vocat: Papinianus[e] tēporis præ- 3
scriptionē. Nō est itaq; dubiū, quin iuris auctores velint, exceptionem temporis, & præ-

a l. si est tutoribus in princip. ff. de transact. l. si fideicōmiss. §. 1. & vlt. ff. de iudic. l. nihil interest § 1 ff. d inoff. testam. & alibi passim.

b l. 3. ff. d diuer. & temp. præscript.

c l. 5. ff. eod.

d l. 1 ff. si libertus inge. esse dicat.

e l. 5. ff. eod.

scriptionem idem esse. Nam & M. Tullius[f] in Oratore, *Vt petitor*, inquit, *rursus cum peteret, ne exceptione excluderetur*, &c. Cuiacius in Paratitlis[g] Cod. *Et inde*, ait, *præscriptioni nomen, quo nihil aliud, quàm exceptio significatur*. At dicet aliquis: si exceptio præscriptio est, & econtra, dicendum quoque erit, perinde præscriptionem dilatoriam esse, atque exceptionē, vt quemadmodum exceptionum, alia[h] est dilatoria,
4 alia peremptoria, ita & præscriptio. Dilatoria exceptio est, quæ actionem differt, veluti procuratoria exceptio dilatoria est. Nam, qui dicit non licere procuratorio nomine agi, non prorsus litem inficiatur, sed perso-
5 nam euitat. Didacus Couarruuias[i] rectè existimat, pluribusq. probat, præscriptionem ad vtramque referri, & esse dilatoriam, & peremptoriam, vti est exceptio. Siquidem Accursius[k] interpretatur, moratoriam præscriptionem, dilatoriam exceptionem. Legitur etiam[l] apud Imperatorem Gordia-
6 num præscriptio militiæ, hoc est exceptio, quæ militi opponi potest, ne procuratoris officio fungi possit. Sic & peremptoria dicitur[m] præscriptio, sicut exceptio. Hinc nascitur difficultas, num præscriptio etiam vsucapio dici possit. de qua, quoniam Bartolus[n], & Panormitanus[o] Abbas dicunt olim, hoc est, ante Iustiniani[p] constitutionem, vsucapionem commune verbum fuisse mobilibus, & immobilibus rebus, at hodie[q] differentiā esse, scilicet quòd vsucapio mobilibus, præscriptio rebus immobilibus conueniat, alij vtriusque iuris Potificij, & Cæsarei interpretes frequentius Bartolum, & Abbatem, veluti vtriusque iuris lucernas, sequuti sunt, iuris forte veteris ignoratione decepti. Nam res omnes olim diuisæ sunt inter mancipi, & nec mancipi, atque ideo titulus Codicis inscribitur. *De vsucapione transformanda, & sublata differentia rerum*
7 *mancipi, & nec mancipi*. Res mancipi dicebantur prædia vrbana, & rustica, quæ erant in Italia, res Italici soli, & iura rusticorum prædiorum, vt iter, via, actus, aquæductus, quæ & ipsa, vt res soli Italici, accipiebantur, & eodem prorsus iure[r] censebātur, quo res soli. Quibus, ex Vlpiano, Cuiacius in Paratitlis[s] Cod. adiungit seruos, & quadrupedes, quæ dorso, collove domantur, vt boues, equi, muli, asini, & ex Plinio[t] vniones, idest grandes margaritas, & res alias omnes preciosas, quæ væneunt auro contra,
8 vel auro supra. Cæteræ vero res, nec mancipi sunt, veluti prædia[u] prouincialia, quæ dicuntur, & erant stipēdiaria, vel tributaria, & feræ

f lib. 2.

g tit. de præscript. long. temp.

h l. 2. §. vlt. & 3. ff. de except.

i ad reg. malæ fidei possess. in prin. de reg. iuris in sexto.

k ad l. 2. C. d prec. Imp. offerend. & ad l. præscriptione. C. si cont. ius. vel vtil. publ.

l in l. ita demum. C. de procurat.

m l. Titia cū testam. §. Caius. & l. cum pater. §. pater qui filio. ff. de leg. 2. l. peremptorias. C. sent. rescind. posse l. præscriptionem. C. de except. l. emptor. C. d præscr. long. temp. & d. l. 3 ff. d exce.

n ad l. serui tutes 2. ff. de seruit.

o ad rubric. extra d præscript.

p in l. vnica C. d vsucap. transfor.

q p. d. l. vnicam.

r l. 1. C. de seru. & aqua

s ad tit. de vsucap. transform.

t lib. 9. c. 35 in fine.

u § per traditionē. Inst. de rer. diuis.

& feræ bestiæ, quamuis domitæ sint, & oues, 9
capræ, sues, & res omnes, quæ auro sunt inferiores: sed ea tantum prædia vsucapi poterant, quæ mancipi erant, hoc est, quæ solo
Italico comprehendebantur, non prouincia-
x l. eũ sponsus. ff. de pub. in rẽ actione lia, vel iura eorum, quæ nec mancipi erãt x.
At res mobiles, & se mouentes vsucapi po- 10
terant siue mancipi, siue nõ mancipi essent,
y d. l. vnica. vbique locorum y in Italia, & in Prouincijs.
Vnde M. Tullius in Topicis. *Abalienatio, est eius rei quæ mancipi est, aut traditio alteri*
z ibid. ; cõment. *nexu, &c.* Quæ verba Boetius z, enarrans,
dicit. *Omnes res, quæ abalienari possunt, id est, quæ à nostro dominio ad alterius transire possunt, mancipi dictæ sunt.* Et ea abalienatio per quandam nexus fiebat solemnitatẽ.
Huius dictionis, nexus, meminit Iustinia-
a d. l. vnica. in fine. nus a & ipse: neque in toto iuris corpore
b ad l. 2. ff. de orig. iur. alibi hæc dictio legitur, vel ipsius Budæi b
testimonio, qui explicat hanc dictionem, *nexus*, quemadmodum & verba ipsa, *mancipi, & nec mancipi*, quemadmodum facit
c d. tit. de vsuc. transf. Cuiacius c, sed paulo apertius, existimatq. 11
nexum, & mancipium idem esse, aut eo tantum differre alterum ab altero, quo genus à
specie. Atque ita concludit, nexum gene- 12
raliter dici quamcumque dationẽ, seu obli- 13
gationem per æs, & libram factam: specialiter autem mancipatio, siue datio rei, quæ fit per æs, & libram, præsentibus non minus, quàm quinque testibus ciuibus Romanis puberibus, & libripende, & interpositis certis, solemnibusq. verbis. Nam is, qui mancipium accipiebat, æs tenens ita dicebat. *Hũc ego hominem ex iure Quiritum meum esse aio, isq. mihi emptus est hoc ære, æneaq. libra.* Deinde ære percutiebat libram, idq. æs dabat ei, à quo mancipium accipiebat, quasi
pretij loco. Huius moris meminit Iustinia-
d in prin. tit. de sc. nus d, & Boetius e, dicitq. *Mancipatio, ima-* 14
e loco, v. supra. *ginatoria quædam venditio est, quod ipsum ius proprium est Romanorum ciuium.* Itaque mancipare pro vendere accipiebatur. Hinc
f Philip. 2. Tullius f de Antonio loquens, *Tum iste, ait, venditum, atque mancipatum tribunatũ consilijs vestris opposuit.* Mancipatum plus
est, quàm venditum. Quintilianus in sexto. 15
Requirebat Crassus, vbi essent eæ possessiones: omnes autem illas Brutus vendiderat, & cũ paterna manciparet prædia, turpis habeba-
tur. Sciendum quoque est, ex iure veteri 16
duodecim tabularum rei mobilis, aut se mouentis vsucapioni suffecisse annum: rei immobili biennium in Italico solo tantum,
g d. l. vnica & Instit. de vsucapio. in princip. non g in prouinciali. Ratio diuersitatis fuit, quia emphyteuticarij, & prouinciales prædiorum domini non erant ex iure Quiritiũ:

habebant tamen vindicationem. *In vectigalibus*, ait Paulus h, *& in alijs prædijs, quæ vsucapi non possunt, Publiciana competit, si forte mihi ex bona fide tradita sunt.* Cuia- h d. l. sponsus. §. in vectigalibus.
cius i illa verba, *& alijs prædijs*, pro stipen- i lib. obser. 7. cap. 3.
diarijs, & tributarijs accipit. Vlricus k, *Sti-* k lib. 2.
pendiarij, inquit, *agri nexu non habentur: sed nec mancipatio eorum legitima esse potest: possidere enim priuatis, quasi fructus tollendi causa, & præstandi tributi conditio concessa est.* Constat ergo non minimam in iure veteri fuisse, inter res mancipi, & nec mancipi, inter solum Italicum, & prouinciale, in-
17 ter dominium ex iure Quiritium, & dominiũ in bonis differentiam, eamq. eleganter, vt sui moris est, explicat vir doctissimus, meiq. amantissimus, Antonius Faber, hodie in supremo Sabaudiensi Senatu primus Præses, in acutissimis suis coniecturarũ libris, *lib. 7. cap. 4.* quam quidem differentiam Iustinia-
nus sustulit, ac primum dominij l, ita vt om- l tit. C. de nudo iur. Quir. tollen.
nes rerum suarum intelligerentur esse domini eodem pleno, legitimoq. iure: alio autem
titulo m sustulit etiam differentiam rerum m in tit. C. de vsucap. trãsforman.
mancipi, & nec mancipi, vt omnes res quoquo modo distrahi, abalienarivè possent. Et tempus vnius anni mutauit in triennium, biennij in decennium inter præsentes, & viceennium inter absentes. Atque ideo Dida-
cus Couarruuias n rectè putauit, vsucapio- n ad d. reg. malæ fidei. in prin. o à
nem immobilium in illa Iustiniani o consti- o d. l. vnica.
tutione non transformari in vsucapionem mobilium (vt vulgò interpretes parum perite opinãtur) sed, quòd temporis angustiæ, quæ olim sufficiebant ex lege duodecim tabularum, excluderentur, longioraq. spatia darentur ad acquirendas res per temporis
18 vsum, & possessionem. Namque vsucapio
est, vt definit Modestinus p, acquisitio, vel p l. 3. ff. de vsucapion.
adiectio dominij per continuationem posses-
19 sionis temporis longe definiti. Ex quibus plane omnibus apparet manifeste vsucapionem, non solum tempore duodecim tabularum, & vsque ad Iustinianum, sed & post ipsius Iustiniani constitutionem, acquisitionẽ dominij per vsum, & possessionem tam rerũ immobilium, quàm mobilium significare. Quæ licet, non obstante communi interpretum consensu, vera sint, animaduertere tamen oportet verbum hoc, *vsucapio*, non eo sensu accipi apud Iurisconsultos, Imperatorum cõstitutiones, atque linguæ Latinæ auctores, quo à Romanis ipsis Pontificibus, & vtriusque iuris interpretibus accipitur: quod
adnotauit Andræas Alciatus q, & Dida- q ad l. quinque pedum. n. 27. C. finiũ regund.
eus r, etsi non se satis explicat. Namque r loco vt supra n. 6.
veteres iuris magistri, dictionem præscri-

ptionis non bene intelligentes, aliam ſigni-
ficationem habere eam putarunt, vt non
tantum exceptionem ſignificaret, vel vſu-
capionem triennalem, aut longi temporis,
verum etiam ad actiones reales, & perſona-
les, atque omnia ea, quæ tempore acquirũ-
tur, pertineret, atque etiam dixerunt, fun-
dum, agrum, aliamvè rem præſcribi, vti di-
cimus, vſurpari. Cùm tamen verbum, *præ-
ſcribere*, nihil aliud ſit, quàm excipere, quod
verbum datiuo iungitur [f]. Vſucapio enim
(vti diximus ex Modeſtino) eſt acquiſitio
dominij. Præſcriptio eſt, vt initio dicebatur,
exceptio: quod conſtat ex titulo Pandecta-
rum de exceptionibus, ſeu præſcriptionibus:
eſt igitur præſcriptio exceptio tẽporis, quod
colligi poteſt ex ſerie titulorum Pandecta-
rum. Siquidem poſt generalem titulum de
exceptionibus, ſeu præſctiptionibus, poni-
tur titulus de temporalibus præſcriptioni-
bus, & alijs huiuſmodi, qui eo libro conti-
nenrur, tituli: quamuis dubium non ſit, quin
adhuc aliqua ſit differentia inter exceptio-
nem, & præſcriptionem: nam illa eſt gene- 20
ralior, & patet latius, præſcriptio autem
proprie ea eſt, quæ curſu temporis à lege 21
definiri auctoritatem habet contra verum
dominium, aut fructuarium, vel creditorem
pignoratitium, & quemcumque alium, cui
aliquid eſt iuris [t] in fundo: exemplo res fiet
illuſtrior. Poſſedi rem longo tempore, vel
tu longiſſimo tempore ceſſaſti poſſidere: me
tueor exceptione temporis, allego tantum
temporis præceſſiſſe: præſcribere ergo non
ſignificat vſucapere, vel vſu rei dominium
acquirere. Nec quiſquam hanc vocem eo 22
ſenſu Latine vſurpauit: attamen cum bar-
bari ita loquerentur, ea ex vſu barbarorum
cœpit in forum ſenſim irrepere, & in ſcho-
lis vſurpari. Quocirca ipſi ſacrorum cano-
num conditores, qui ſe potius rebus, & ne-
gotijs, quàm verborum delectui, aut pro-
prietati accommodarunt (illis præſertim
temporibus, quibus Italia à barbaris vexa-
ta, & puritas Latini ſermonis prope extin-
cta eſt) pro *vſucapione*, vſurparunt *præſcri-
ptionem*, & pro *vſucapere*, *præſcribere*, cum
diſcrimen ſit inter eas non minimum. Si 23
quis enim rem vſu ceperit cum bona fide,
non ſolum præſcriptionẽ habet, hoc eſt ex-
ceptionem, ſi conueniatur, ſed & dominiũ:
veluti, ſi quis rem immobilem decem annis
inter præſentes, vel viginti inter abſentes
poſſederit, non tantum præſcriptionem, id
eſt exceptionem, acquirit, qua agens remo-
uetur, ſed acquirit etiam [u] dominium. Fa- 24
uorabilior eſt vſucapio, quàm præſcriptio

f l. 4 in prin. ff. de præua-ric. l. intra quattuor an-nos in princ. ff de diuerſ. & temp. præ-ſcri. & apud Ciceronem paſſim.

t l. creditor. ff. de diuerſ. & temp. præ-ſcrip.

u l. vnica. C. ſi aduerſ. ven-dit.

25 propter bonam fidem. Vnde videmus, olim
opus fuiſſe minori aduerſus vindicationem [x]
reſtitutione propter fauorem eius vſucapio-
nis: quamquam Iuſtinianus [y] noluerit, tem-
porales præſcriptiones aduerſus minorem
ipſo iure currere, quòd tandem ſubuenire-
tur per auxilium reſtitutionis in integrum,
exceptis præſcriptionibus triginta, vel qua-
draginta annorum. Franciſcus Duarenus [z]
ſcribit, aduerſus præſcriptionem tempora-
riam non opus eſſe reſtitutione, cum præ-
ſcriptio non ita ſit fauorabilis, vt eſt vſuca-
pio propter bonam fidem. Ad illud vero
Pauli [a] reſponſum, quo probari videtur, mi-
norem reſtitui aduerſus præſcriptionẽ tem-
porariam, reſpondet, eum loqui de præſcri-
ptione, quæ ex conuentione contrahentium
oritur, quæ longe fauorabilior eſt, quam ea,
26 quæ ex ſolo iuris rigore proficiſcitur: nihil
enim magis æquitati conuenit, quàm ſerua-
re ea, quæ inter contrahentes ſemel placue-
27 runt [b]. Vnde vulgo diſtinguitur præſcriptio
conuentionalis à legali: ſiquidem conuen-
tionalis eſt, ſi fundum emerim ea lege, vt
niſi ſoluerim intra Cal. Martias, is ſit inem-
ptus, ſi elapſis Calendis, offeram pretium,
remouebor conuentionali præſcriptione [c],
28 qua conuentum eſt, vt res ſit inẽpta. Lega-
lis vero eſt, quæ à rigore iuris, vel ipſo legis
rigore prouenit, & iſta odioſior eſt, illa vero
fauorabilior. Quare mirum non eſt, ſi mi-
nori hæc currat, non æque illa. Multum
itaque inter vſucapionem, & præſcriptionẽ
intereſt. Præſcriptio, vti ſæpe diximus, nihil
aliud eſt, quàm exceptio, quæ ex vſu tem-
poris, & ex vſucapione inſurgit [d], atque
oritur. Præit igitur vſucapio, & ſequitur
præſcriptio. Nam præſcribere, hoc eſt, ex-
cipere quonam modo potero aduerſus eum,
à quo conuentus ſum, niſi iam vſuceperim?
29 Vnde forte factum fuit: vt iuris vtriuſque
interpretes, immo & ipſi ſacratiſſimi Anti-
ſtites poſſeſſionem, ſeu acquiſitionem longi
temporis præſcriptionem appellarent: quod
in iure ciuili [e] non caret exemplis: vt pluri-
mum tamen præſcriptio eſt exceptio, quæ
definiri poteſt, vt ſit exceptio ex tempore
legibus definito ſubſtantiam capiens, prout
dixit gloſſa [f], quam ſequuntur Goffredus [g],
Alciatus [h], & Didacus [i], qui eam pluribus
examinat, & probat. Vſucapio à Modeſti-
no [k] aliter definitur, vt ſit acquiſitio, vel
adiectio dominij per continuationem poſ-
ſeſſionis temporis lege definiti. Quibus pla-
ne verbis docet Modeſtinus vſucapione
adijci dominium: quod de vtili, non item
de directo communi interpretum conſenſu
accipi

x l. etiam ſi, 46. ff. de mi-norib. 25 an-norum.
y l. vlt. C. q. bus in cauſ. in integ. re-ſtit. neceſſ. non eſt.
z ad d. l. vlt.
a l. Aemilius 30. ff. de min.
b l. 1. ff. de pact.
c l. ſi duob. ff. de diuerſ. & temp. præ-ſcript.
d d. l. 3 ff. eod. de diuer. præ-ſcript. & l. 1. temp. C. ſi præſcr. long. temp.
e vt in l. q. alien. i prin. ff de euict. l. ci, a quo. ff. de vſucap. l. quinque pe-dum. C. fi. re-gund. §. ex his. Inſt. per quas perſ no-bis acquir.
f ad ſum. 10 q. 3.
g in ſum. tit. de præſcrip.
h ad rubric. eiuſdem tit. de præſcrip. n. 4. & ad d. l. quinque pe-dum. & ad l. vt iunt. ff. de verb. ſignif.
i ad d. reg. malæ fidei, § princ. n. 4.
k in d. l. 3.

accipi dicitur: in eo videlicet, quòd Modestini definitio ad vsucapionem decem, vel viginti annorum refertur, etsi, quo ad vsucapionem mobilium, directum etiam dominium transferri existimat Accursius [l], quem
30 sequuntur Bartolus [m], Panormitanus [n], & Decius [o]. Et hanc esse frequentiorem sententiam scribūt iuris vtriusque interpretes, Iason [p], Felinus [q], Alciatus [r], & Didacus [s]. Quibus assentire videtur Iacobus Cuiacius in Paratitlis Codicis [t], dum ait. *Vsucapio parit directam in rem actionem: possessio longi temporis exceptionem tantùm.* Sed postea placuit etiam cui adquisita hæc exceptio esset, vt daretur vtilis [u] actio in rem, quam & veteres leges dedisse ait [x]. Huius opinionis
31 ratio illa forte esse potuit, quam affert Accursius [y], quòd rerum mobiliū vilis, & abiecta est possessio. Quæ videtur fuisse ipsius Iurisconsulti [z], & vt facilius multò, quàm immobiles consumuntur [a], ita facilius quoque, & firmius acquiruntur: possunt etiam desinere à nobis possideri, etiam si ab alijs minime [b] possideantur. Et quòd per præscriptionem directum dominium non acquiratur, sed vtile tantùm, ex eo potissimum ostendere nituntur iam citati interpretes, quòd per præscriptionem solam nanciscimur [c] actionem vtilem, & solam vtilem seruitutem [d]. Item præscriptio, siue possessio
32 longi temporis parit dumtaxat exceptionē, licet sit receptum etiam iure veteri, vt cui adquisita est hæc exceptio, daretur vtilis actio [e]: sed vbi est exceptio, ibi etiam præsupponitur actio, cum exceptio dicta sit, quasi quædam exclusio, quæ actioni rei [f] opponi solet. Quibus argui videtur, aduer-
33 sario actionem competere, atque ita dominium [g]: quibus & illam addunt rationem, quòd dominium iure gentium, vel si mauis, iure naturali adinuentum est [h]: haud igitur tolli potest longi temporis præscriptione per humanas constitutiones inducta [i]. Nam ea,
34 quæ iuris gentium sunt, aut naturalis, lege ciuili alterari quandoque possunt, non æque penitus tolli, aut commutari [k]. Contrariam vero sententiam (quod scilicet vsucapione decem, vel viginti annorum dominium directum acquiratur) rationibus, argumentis, Iurisconsultorum responsis, & constitutionibus Imperatorum alij vtriusque iuris disciplina clarissimi, veriorem esse contendunt. Ex veteribus primum Martinus ille, cuius mentio passim fit apud Accursium, Petrus à Bellapertica, Cynus, Faber, & Vltramontani communiter, item glossa [l], Portius [m], Decius [n], Alciatus [o], Corrasius [p], & alij, quos citat, & sequitur Didacus [q], quorum sententia probatur rectissime ex vsucapionis definitione, quæ est acquisitio dominij [r]. Sed vsucapionis, vti ab initio disserui, genuina significatio non ad mobilium modò, sed ad immobilium quoque rerum acquisitionem refertur. Caius [s], *Per longam*, inquit, *possessionem nobis acquiritur dominium.* A quo, quemadmodum nec à Modest. dissentiunt Imperatores [t] Diocletianus, & Maximianus, vbi habēt. *Traditionibus, & vsu-*
35 *capionibus dominia acquirūtur.* Quod & ad-
36 struit Iustinianus [u], cum dicit, possessorem per triennale tempus dominium fieri: dominij autem verbo directum in dubio intelligimus [x], reducta semper ad potentius significatum [y] vocabuli interpretatione. His accedit, quod idem Iustinianus [z] scribit, cum loquitur de rerum mobilium, & immobilium vsucapione, vbi subiungit. *His modis non solum in Italia, sed etiam in omni terra, quæ nostro imperio gubernatur, dominia rerum, iusta causa possessionis præcedente, acquiruntur.* Quo loco dominij verbum ad longi tēporis possessionem referendum esse, negare non possunt prioris opinionis auctores; fatentur enim, dominij verbum ad rerum mobilium vsucapionem pertinere, ita vt directum acquiratur: at quo ad vsucapionem rerum immobilium, quàm præscriptionem vulgò appellant, refertur, de directo quoque intelligi debet, vt æque vtriusque determinabilis fiat determinatio [a]. Vt par ergo sit vtriusque præscriptionis conditio, necesse est, vt dominium directum rerum etiā immobilium, in præscribentem transferatur; quæ quidem argumentatio commode procedit ex illa etiam Cæsarea constitutione [b], vbi paria ponuntur, quòd dominium acquiratur siue traditione, siue vsucapione: sed nemo nescit, traditionibus dominium dire-
37 ctum, non tantum vtile transferri. Nihil enim magis nostrum est, quàm, quod volūtate domini [c] in nos transfertur: quibus mirifice conuenit Innocētij huius nominis pri-
38 mi constitutio [d], in qua dominium præscriptione inductum appellatur æternum, & in
39 concilio Agathensi [e] dominium hoc proprietas dicitur. Ex quibus haud male arguere, & deducere licet, directum dominiū præscriptione transferri. Idem directum
40 transferri dominiū docet Imperator [f], dum tradit, possessorem longi temporis plenissi-
41 me super dominio securum; nam si vtile dumtaxat acquireretur, nō diceretur [g] profectò vsquequaque tutus. Neque deest ratio, qua huiusmodi sententia optime possit adiuuari,

adiuuari: siquidem ciuilem, siue humanam 42
legem ex iusta aliqua causa transferendi do-
minium ab vno in alterum habere potestatē
recte, ni fallor, probauimus, non solum vti-
le, sed & directum, quod neque inficiari quis
potest: alioquin dominium, quod in pœnam
criminis transfertur ab vno in alterum, di-
rectum non esset, sed vtile dumtaxat, quod
est omnino ridiculum. Nec negant illi, quòd
lex humana possit vsucapionis causa trans-
ferre dominium directum in præscribentem.
At huius dominij directi acquisitionem, aut
translationem fecisse legem inducentem
vsucapionem, & præscriptionem haud ob-
scure constat ex locis relatis. Denique cum
apertissimi iuris sit, legis auctoritate præscri-
ptionis causa dominium in præscribentem
transferri, nec vlla distinctio in ea specie
fiat dominij directi ab vtili, quòd lex distin-
xisset, si voluisset tantum vtile dominium in
præscribentem transferri, non est dicendum
vtile dumtaxat acquiri. Tandē nescio, quæ 43
naturalis ratio suadeat, vt plus iuris afferat
triennium, quàm decennium, vicennium,
trecennium, vel aliud maius tempus: nam
si sufficit triennium, multo magis sufficere
debet longi temporis præscriptio. Nec obest
ratio illa superius adducta, quòd vilis, &
abiecta est rerum mobiliū possessio, & ideo
facilius, & firmius acquirenda. Etenim le-
gislator, ex his, & alijs rationibus minus tē-
pus sufficere ad vsucapionem rerum mobi-
lium, quàm immobilium constituit, nec in
qualitate dominij, & in distinctione directi
ab vtili quidquam statuit. Immo lex duo- 44
decim tabularum in his biennium, in illis
annum dumtaxat definiuit. Concludendū
ergo, sicut vsucapione mobilium, ita præ-
scriptione immobilium directum dominium
transferri, dum extrema sint habilia, quòd
interueniant [h] titulus, & bona fides. Item 45
quòd possessio non interrumpatur, sed con-
tinuetur [i]: interrumpitur autem litis [k] con- 46
testatione, immo & per vim [l]: at vbi duo
extrema sint habilia, acquiritur [m] ipso iure
directum dominium. Restat modò, vt respō-
deamus ijs, quæ pro contraria opinione ad-
ducuntur. Et quòd pertinet ad responsa [n]
duo illa Iurisconsultorum, mihi videtur di-
xisse, quòd oportuit, Ioannes Corrasius [o],
vti loquantur non de vtili dominio, sed de
vtili seruitute, aut vtili actione: quæ cum
inter se differant, ac inferri non possit ex
præscriptione directa seruitus, nec poterit
directum dominium, ita vt differentiæ ratio
sit perquàm manifesta: siquidem in seruitu-
tibus agitur de re incorporali, quæ vere, &

h d. l. penul. C. de præscr. 30. annorum in princ. & §. 1. instit. de vsucap. c. si diligenti. de præscript.
i l. naturaliter. ff. de vsucap. c. illud. de præscrip. glos. ad cap. volumus. 16. q. 4.
k l. 10. C. de acq. poss. l. 2. & 10. C. de præscr. long. temp. l. nota C. de rei vin dic.
l d. l. naturaliter.
m l. Pomponius. ff. fam. ercisc. l. si filiusfamil. C. eod.
n d. l. 4. §. fi. ff. de aqua pluu. arcen. & d. l. si quis diuturno. ff. si seruit. vind.
o ad d. l. seruitutes. 4. ff. de seruit.

proprie non possidetur [p], non item de re-
bus corporalibus, in quibus cadit vera, &
47 propria possessio. Atque ideo sola bona fi-
des sine titulo sufficit [q] ad quærendam ser-
uitutem, cùm tamen in rerum corporalium
tam mobilium, quàm immobilium præscri-
ptione vtrumque, vt antea dixi, desidere-
tur. Nec obstat, quòd Aretinus existimet,
in re incorporali præscribenda etiam titulū [r]
esse necessarium, nisi in ijs, quæ sunt modi-
ci præiudicij, & ita refert, Imolam [s] respon-
dere ad idem Iurisconsulti [t] responsum. Di-
cendum est enim, ius Pontificium, si titulum
in præscriptione triennij rerum incorpora-
lium necessariò requirit, loqui in spirituali-
48 bus, in quibus, vt in omni re ecclesiastica,
bona fides, & iustus titulus desiderantur,
aliàs non præscribitur [u]: quod rationem ha-
bet elegantem, ne ad spiritualia pateat [x] vi-
49 tiosus ingressus. Quòd autem spectat ad
Iuliani [y] responsum, vbi ita. *Iulianus ait,*
eum, qui iurauit fundum suum esse, post longi
temporis præscriptionem, etiam vtilem actio-
nem habere debere. Corrasius dicit, hæc ver-
ba potius indicare directam actionem com-
petere, propter dictionē, *etiam*, sui natura [z]
implicatiuam. Quæ solutio mihi non vtique
recta videtur. Alij, quibus se subscribit [a] Di-
dacus Couarruuias, opinantur actionem,
de qua in dicto Iuliani responso, nō ex præ-
scriptione, sed ex iureiurando nasci, quam-
quam dubitant, an præscriptio, cuius men-
tio in dicto Iuliani loco fit, allegetur ab eo,
qui iurauit, an ab eo, qui detulit iusiuran-
dum. Couarruuias dicit, magis conuenire
Iurisconsulti menti, vt dicamus ab eo, qui
iurauit, præscriptionem allegatam fuisse:
qua admissa interpretatione oportet, quòd
duo puncta post dictionem illam, *præscri-*
ptionem, adijciantur. Sed quoquo modo sit,
ego in ea sum sententia, vt existimem, idem
Iuliani [b] responsum accipiendum esse de
vtili actione, quæ non ex præscriptione, sed
ex iureiurando oritur, at ratione alia, & ni
50 fallor, optima. Namque omnis actio, quæ
ex edicto Prætoris de iureiurando datur, re-
cte dicitur [c] vtilis respectu iuris ciuilis. Qua-
re Franciscus Duarenus [d] non minus peri-
te, quàm eleganter scribit. *Quod ait præ-*
tor, se actionem daturum, ita intelligendum
est, quasi noua introducatur actio, quæ iure
ciuili non competebat. Atque ita quandoque
accipi verba illa Prætoris, *actionem dabo*,
51 idem Duarenus [e] adnotauit. Certum est,
mero iure, & ciuili ex iuramento non oriri,
nec tolli actionem, ipso adstipulante [f] Iusti-
niano, ob quam causam [g] ipse hanc actionē
inter

p l. seruus. §. incorporales. ff. de acq. rer. dom. l. sequitur. §. si viā. ff. de vsucap.
q d. §. fin. & d. l. si quis diuturno.
r per c. cum eccl. Sutrina de caus. poss. & propriet.
s ad c. fi. de præscript.
t d. l. si quis diuturno.
u c. dudum. de decim. d. c. si diligenti.
x c. 1. de conqui rend. in possess. lib. 6.
y d. l. fi. de iure patroni. § Iulianus ff. de iureiuran.
z l. sed si plures. § fi. ff. de vulg. Bar. ad l. non solum ff. de solutionibus.
a ad d. reg. malæ fidei p. 3. in princip. n. 4.
b d. §. Iulianus.
c l. quod si iurauit. 19. ff. de iureiur. argumēto est etiā §. namque apud Instit. de actionibus.
d tit. de iureiur. c. 20.
e ad l. iuris gentium. ff. de pactis.
f §. eque instit. de excep.
g §. item si quis postulāte. de actionibus.

inter prætorias connumerat, & cum nullam
propriam appellationem, propriumq. titu-
lum habeat huiusmodi actio ex iureiurando
orta, agitur ob id præscriptis [h] in factum
verbis. Sed si causa adsit, ex qua iuratum 52
est, puta emptio, venditio, locatio, condu-
ctio, vel alius id genus contractus, vtilis
quoque actio ex eo contractu [i] dabitur; vn-
de dicitur vtilis actio, quæ datur ex causa
non [k] directa. Et ita accipi debet sæpe di- 53
ctum Iuliani [l] responsum. Directa enim da- 54
tur ei, qui reuera emit, aut qui est hæres.
Sed vtilitatis causa est receptum, vt perin-
de agatur, ac si verum id esset, cum iusiu-
randum pro veritate habeatur. Ideo actio 55
omnis, vti dixi, quæ ex edicto Prætoris da-
tur, respectu iuris ciuilis dicitur [m] vtilis.
Nec quidquam facit Iustiniani rescriptũ [n],
quia non sequitur: datur exceptio, ergo non
habet dominium. patet: quia in principio
dicit, actionem rei vindicationis compete-
re ei, qui præscribit: quam directam possu-
mus interpretari, facta in potentius signifi-
catum, vt iam dictum [o] est, vocabuli inter-
pretatione. Nam vindicatio, nisi domino, 56
non datur. Et si dici potest haud male,
idem [p] Iustiniani rescriptum loqui de exce-
ptione intentionis, & facti, vt voluit Ac-
cursius [q] quod & Corrasio, & Didaco pla-
cuit: & hanc proprie esse exceptionem do-
cet glossa [r], & Durandus [s] in Speculatore: 57
vnde Abbas [t] noster definiebat exceptionẽ,
vt esset actionis, & intentionis exclusio. Vl-
timum vero argumentum veluti ineptum,
& ridiculum, ac minus concludens deridẽt
duo iuris peritissimi, alter Gallus, Hispanus
alter, nimirum Didacus Couarruuias [u], &
Ioannes Corrasius [x]. Argumentum erat:
dominium est iuris naturalis, siue gentium,
vsucapio, seu præscriptio iuris ciuilis, aut hu-
mani, ergo transferri per præscriptionem 58
minus poterit, cum humana lex non possit
naturali iuri derogare: nam si præscriptione
non acquireretur; ideo directum, quod præ-
scriptio humana lege inducta dominium,
quod est iuris gentium, tollere nequeat, se-
quereretur aduersus communem interpretum
sententiam, nec quidem rerum mobilium
vsucapione directum transferri. Denique,
si ciuili lege non potest ab aliquo dominiũ
directum auferri, nec poterit in pœnam de-
licti rerum dominium directum à delinquẽ-
te in Principem lege humana transmitti,
quod nemo dixerit. Dominia enim rerum, 59
etsi sunt iuris naturalis, & ea, quæ iuris na-
turalis sunt, ciuili lege nequeunt auferri: nõ
fit ex hoc, præscriptione, aut vsucapione

[h] l. sed si possessori ff. de iureiur. l. actori. C. eod.
[i] d. l. si duo. §. si quis iurauerit.
[k] d. l. sed si possessori. §. vlt.
[l] d. §. Iulianus.
[m] d. l. quòd si iurauit.
[n] l. pen. C. de præscrip. 30. vel 40. ann.
[o] l. 1. §. qui in perpetuũ. ff. si ager vectig.
[p] d. l. pen.
[q] ad l. qui se debere ff. de cõd. caus. dat. & ad l. 3 ff. de cõd.
[r] ad c. 1 de litis contest. lib. 6.
[s] tit. de except. §. 1.
[t] ad rub. de præscr.
[u] d. reg. malæ fidei. p. 3. in prin. n. 5.
[x] ad d. l. seruitutes. n. 25. de seruit.

dominia transferri contra ius naturale, nec
ex hoc ius naturale violari. Quoniam id po-
tius interpretationem accipit à ratione mo-
deratrice, quæ & ipsius iuris naturalis pars
est. Ex quibus constat manifeste, sicut vsu-
capione mobilium, ita præscriptione immo-
bilium directum dominium acquiri. An-
dræas Alciatus [y] scribit, Doctores re ipsa
conuenire, licet verbis videantur dissentire.
Apparet enim dominium, quod longi tem-
poris præscriptione quæritur, ex vero, & na-
turali domini consensu nõ acquiri, ipso Mo-
destino [z] teste, cum vsucapionem esse dicat
60 adiectionem dominij. Adiectio propria si-
gnificatione ad eam acquisitionem refertur,
quæ sola legis nititur [a] auctoritate: vnde
adiectio bonorum dicitur, vbi non est pro-
prie hæreditas, sed sola Principis auctorita-
61 te [b] quis pro hærede habetur. Et adiectio [c]
pignorum in causa iudicati captorum cum
62 domini consensu, nõ expectato iudicis præ-
cepto, venduntur. Ideo, vt ait Alciatus, di-
cendum apud eum, contra quem vsucaptum
est, naturale dominium esse, tametsi & illud
fateri cogamur, apud eum quoque, qui vsu-
63 cepit, verum dominium esse. In ijs quippe,
quæ iuris sunt, legis auctoritas est pro veri-
tate, maxime attestante [d] Bartolo. Verum,
quoniam illud dominiũ ex consensu, actuq.
naturali translatum non est, nec omnino à
priuri domino, respectu extranei possessoris,
abscessit, lege vtilem actionem ex eo dari
scribit idem Bartolus [e]. Nec est absonum,
si eiusdem rei dominium naturali ratione
in vno esse dicamus: in alio [f] vero legis au-
64 ctoritate. Quæ Alciati conciliatio placuit
Corrasio, & mihi non displicet. At vero
Franciscus [g] Connanus scribit præscriptione
longi temporis quæri dominium rei, sed nõ
tam proprie, & legitime, quàm per vsuca-
pionem. Inuenta siquidem erat ipsa præscri-
ptio aduersus iura, & actiones rerum tan-
65 tum, non item aduersus dominia. Verum,
quia dominus rei videtur, à quo nulla actio-
ne euinci res potest, dominium quoque hac
longa possessione quæsitũ putabatur. Quòd,
si domino non licebat actione, quod suum
erat, recuperare, manebat penes præscri-
bentem, tanquam penes dominum, sic vt
eius postea vindicandi haberet potestatem:
quod indicat Iustinianus [h]. Atque ideo con-
cedit, non esse disputandum, an directum
dominium, aut vtile, an exceptio tantum
quæratur præscriptione: vult enim lex duo-
decim tabularum, res mobiles anno, immo-
biles biennio vsucapi potuisse: cætera autẽ
iura, quæ vocabant realia, idest ratione rei
compe-

[y] ad d. l. traditionib. C. de pactis.
[z] d. l. 3. ff. de vsucap.
[a] l. fin. ff. de distra. pign.
[b] §. 1. Instit. eo, cui liber. caus. bo. adijcien.
[c] l à D. Pio. §. si pignora. ff. de re iud.
[d] ad l. si maritus § legis Iuliæ ff. ad l. Iul. d adult.
[e] ad l. 1 §. cum prædium. ff. de pign. & ad l. si rã ratã haberi.
[f] l. in bello. § si quis seruum ff. de capt. l. in rebus C de iure dot. l. 1 C. comm. d leg.
[g] in Comm. iuris ciu. li. 3 c. 14.
[h] in l. si quis emptionis in prin. C de præscrip. 30. vel 40. ann.

adiuuari: siquidem ciuilem, siue humanam 42
legem ex iusta aliqua causa transferendi do-
minium ab vno in alterum habere potestatē
rectè, ni fallor, probauimus, non solum vti-
le, sed & directum, quod neque inficiari quis
potest: alioquin dominium, quod in pœnam
criminis transfertur ab vno in alterum, di-
rectum non esset, sed vtile dumtaxat, quod
est omnino ridiculum. Nec negant illi, quòd
lex humana possit vsucapionis causa trans-
ferre dominium directum in præscribentem.
At huius dominij directi acquisitionem, aut
translationem fecisse legem inducentem
vsucapionem, & præscriptionem haud ob-
scure constat ex locis relatis. Denique cum
apertissimi iuris sit, legis auctoritate præscri-
ptionis causa dominium in præscribentem
transferri, nec vlla distinctio in ea specie
fiat dominij directi ab vtili, quòd lex distin-
xisset, si voluisset tantum vtile dominium in
præscribentem transferri, non est dicendum
vtile dumtaxat acquiri. Tandē nescio, quæ 43
naturalis ratio suadeat, vt plus iuris afferat
triennium, quàm decennium, vicennium,
trecennium, vel aliud maius tempus: nam
si sufficit triennium, multo magis sufficere
debet longi temporis præscriptio. Nec obest
ratio illa superius adducta, quòd vilis, &
abiecta est rerum mobiliū possessio, & ideo
facilius, & firmius acquirenda. Etenim le-
gislator, ex his, & alijs rationibus minus tē-
pus sufficere ad vsucapionem rerum mobi-
lium, quàm immobilium constituit, nec in-
qualitate dominij, & in distinctione directi
ab vtili quidquam statuit. Immo lex duo- 44
decim tabularum in his biennium, in illis
annum dumtaxat definiuit. Concludendū
ergo, sicut vsucapione mobilium, ita præ-
scriptione immobilium directum dominium
transferri, dum extrema sint habilia, quòd
interueniant [h] titulus, & bona fides. Item 45
quòd possessio non interrumpatur, sed con-
tinuetur [i]: interrumpitur autem litis [k] con- 46
testatione, immo & per vim [l]: at vbi duo
extrema sunt habilia, acquiritur [m] ipso iure
directum dominium. Restat modò, vt respō-
deamus ijs, quæ pro contraria opinione ad-
ducuntur. Et quòd pertinet ad responsa [n]
duo illa Iurisconsultorum, mihi videtur di-
xisse, quod oportuit, Ioannes Corrasius [o],
vti loquantur non de vtili dominio, sed de
vtili seruitute, aut vtili actione: quæ cum
inter se differant, ac inferri non posit ex
præscriptione directa seruitus, nec poterit
directum dominium, ita vt differentiæ ratio
sit perquàm manifesta: siquidem in seruitu-
tibus agitur de re incorporali, quæ vere, &

h d.l. penul. C. de præscr. 30. annorum in princ. & §. 3. instit. de vsucap. c. si diligenti. de præscript.
i l. naturaliter. ff. d vsucap c. illud. de præscrip. glos. ad cap. volumus. 16 q. 4.
k l. 10. C. de acq. poss. l. 2. & 10 C. de præscr long. temp l. nota C. de rei vin dic.
l d. l. naturaliter.
m l. Pomponius ff. fam. ercis. l. si filiusfamil. C. eod.
n d. l. 1. §. fi. ff de aqua plu. arcen. & d. l. si qs diutur. ff. si seruit. vind.
o ad d. l. seruitutes. 4. ff. de seruit.

proprie non possidetur [p], non item de re-
bus corporalibus, in quibus cadit vera, &
47 propria possessio. Atque ideo sola bona fi-
des sine titulo sufficit [q] ad quærendam ser-
uitutem, cùm tamen in rerum corporalium
tam mobilium, quàm immobilium præscri-
ptione vtrumque, vt antea dixi, desidere-
tur. Nec obstat, quòd Aretinus existimet,
in re incorporali præscribenda etiam titulū [r]
esse necessarium, nisi in ijs, quæ sunt modi-
ci præiudicij, & ita refert, Imolam [s] respon-
dere ad idem Iurisconsulti [t] responsum. Di-
cendum est enim, ius Pontificium, si titulum
in præscriptione triennij rerum incorpora-
lium necessariò requirit, loqui in spirituali-
48 bus, in quibus, vt in omni re ecclesiastica,
bona fides, & iustus titulus desiderantur;
aliàs non præscribitur [u]: quod rationem ha-
bet elegantem, ne ad spiritualia pateat [x] vi-
49 tiosus ingressus. Quòd autem spectat ad
Iuliani [y] responsum, vbi ita. *Iulianus ait,*
eum, qui iurauit fundum suum esse, post longi
temporis præscriptionem, etiam vtilem actio-
nem habere debere. Corrasius dicit, hæc ver-
ba potius indicare directam actionem com-
petere, propter dictionē, *etiam*, sui natura [z]
implicatiuam. Quæ solutio mihi non vtique
recta videtur. Alij, quibus se subscribit [a] Di-
dacus Couarruuias, opinantur actionem,
de qua in dicto Iuliani responso, nō ex præ-
scriptione, sed ex iureiurando nasci, quam-
quam dubitant, an præscriptio, cuius men-
tio in dicto Iuliani loco fit, allegetur ab eo,
qui iurauit, an ab eo, qui detulit iusiuran-
dum. Couarruuias dicit, magis conuenire
Iurisconsulti menti, vt dicamus ab eo, qui
iurauit, præscriptionem allegatam fuisse:
qua admissa interpretatione oportet, quòd
duo puncta post dictionem illam, *præscri-*
ptionem, adijciantur. Sed quoquo modo sit,
ego in ea sum sententia, vt existimem, idem
Iuliani [b] responsum accipiendum esse de
vtili actione, quæ non ex præscriptione, sed
ex iureiurando oritur, at ratione alia, & ni
50 fallor, optima. Namque omnis actio, quæ
ex edicto Prætoris de iureiurando datur, re-
ctè dicitur [c] vtilis respectu iuris ciuilis. Qua-
re Franciscus Duarenus [d] non minus peri-
te, quàm eleganter scribit. *Quod ait præ-*
tor, se actionem daturum, ita intelligendum
est, quasi noua introducatur actio, quæ iure
ciuili non competebat. Atque ita quandoque
accipi verba illa Prætoris, *actionem dabo*,
51 idem Duarenus [e] adnotauit. Certum est,
mero iure, & ciuili ex iuramento non oriri,
nec tolli actionem, ipso adstipulante [f] Iusti-
niano; ob quam causam [g] ipse hanc actionē
inter

p l. seruus. §. incorporales. ff d acq. rer. dom. l. sequitur. §. si viā. ff. d vsucap.
q d. §. fin. & d. l. si quis diuturno.
r per c. cum eccl. Sutrina. de caus. poss. & propriet.
s ad c. si. de præscript.
t d. l. si quis diuturno.
u c. dudum. de decim. d. c. si diligēti.
x c. 1. de consuetud. qui mittit. in possess. lib. 6.
y d. l. si duo patroni. § Iulianus ff. de iureiuran.
z l. sed si plures. § fi. ff. d vulg. Bar. ad l. non solum ff solut. matr. a ad d. reg. malę fidei p. 3. in princip. n. 4.
b d. §. Iulianus.
c l. quod si iurauit. 19. ff. de iureiur. argumēto est etiā §. namque apud Instit. de actionibus.
d cit. de iureiur. c. 20.
e ad l. iuris gentium. ff. de pactis.
f §. aque instit. de exce.
g §. item si quis postulā te. de actionibus.

inter prætorias connumerat, & cum nullam
propriam appellationem, propriumq. titu-
lum habeat huiuſmodi actio ex iureiurando
orta, agitur ob id præſctiptis [h] in factum
verbis. Sed ſi cauſa adſit, ex qua iuratum 52
eſt, puta emptio, venditio, locatio, condu-
ctio, vel alius id genus contractus, vtilis
quoque actio ex eo contractu [i] dabitur; vn-
de dicitur vtilis actio, quæ datur ex cauſa
non [k] directa. Et ita accipi debet ſæpe. di- 53
ctum Iuliani [l] reſponſum. Directa enim da- 54
tur ei, qui reuera emit, aut qui eſt hæres.
Sed vtilitatis cauſa eſt receptum, vt perin-
de agatur, ac ſi verum id eſſet, cum iuſiu-
randum pro veritate habeatur. Ideo actio 55
omnis, vti dixi, quæ ex edicto Prætoris da-
tur, reſpectu iuris ciuilis dicitur [m] vtilis.
Nec quidquam facit Iuſtiniani reſcriptũ [n],
quia non ſequitur: datur exceptio, ergo non
habet dominium. patet: quia in principio
dicit, actionem rei vindicationis compete-
re ei, qui præſcribit: quam directam poſſu-
mus interpretari, facta in potentius ſignifi-
catum, vt iam dictum [o] eſt, vocabuli inter-
pretatione. Nam vindicatio, niſi domino, 56
non datur. Et ſi dici poteſt haud male,
idem [p] Iuſtiniani reſcriptum loqui de exce-
ptione intentionis, & facti, vt voluit Ac-
curſius [q] quod & Corraſio, & Didaco pla-
cuit: & hanc proprie eſſe exceptionem do-
cet gloſſa [r], & Durandus [ſ] in Speculatore: 57
vnde Abbas [t] noſter definiebat exceptionẽ,
vt eſſet actionis, & intentionis excluſio. Vl-
timum vero argumentum veluti ineptum,
& ridiculum, ac minus concludens deridẽt
duo iuris peritiſſimi, alter Gallus, Hiſpanus
alter, nimirum Didacus Couatruuias [u], &
Ioannes Corraſius [x]. Argumentum erat:
dominium eſt iuris naturalis, ſiue gentium,
vſucapio, ſeu præſcriptio iuris ciuilis, aut hu-
mani, ergo transferri per præſcriptionem 58
minus poterit, cum humana lex non poſſit
naturali iuri derogare: nam ſi præſcriptione
non acquireretur; ideo directum, quod præ-
ſcriptio humana lege inducta dominium,
quod eſt iuris gentium, tollere nequeat, ſe-
queretur aduerſus communem interpretum
ſententiam, nec quidem rerum mobilium
vſucapione directum transferri. Denique,
ſi ciuili lege non poteſt ab aliquo dominiũ
directum auferri, nec poterit in pœnam de-
licti rerum dominium directum à delinquẽ-
te in Principem lege humana tranſmitti,
quod nemo dixerit. Dominia enim rerum, 59
etſi ſunt iuris naturalis, & ea, quæ iuris na-
turalis ſunt, ciuili lege nequeunt auferri: nõ
fit ex hoc, præſcriptione, aut vſucapione

h l. ſed ſi poſſeſſori ff. de iureiur. l. actori. C. eod.
i d. l. ſi duo. §. ſi quis iurauerit.
k d. l. ſed ſi poſſeſſori. §. vlt.
l d. §. Iulianus.
m d. l. quod ſi iuraui.
n l. pen. C. de præſcrip. 30. vel 40. ann.
o l. 1. §. qui in perpetuũ. ff ſi ager vectig.
p d. l. pen.
q ad l. qui ſe debere ff. de cõd. cauſ. dat. & ad l. 2 ff. de cõd.
r ad c. 1 de litis conteſt. lib. 6.
ſ tit. de excep. §. 1.
t ad rub. de præſcr.
u d. reg. malæ fidei. p. 3. in prin. n. 5.
x ad d. l. ſeruitutes. 4. n. 25. de ſeruit.

dominia transferri contta ius naturale, nec
ex hoc ius naturale violari. Quoniam id po-
tius interpretationem accipit à ratione mo-
deratrice, quæ & ipſius iuris naturalis pars
eſt. Ex quibus conſtat manifeſte, ſicut vſu-
capione mobilium, ita præſcriprione immo-
bilium directum dominium acquiri. An-
dræas Alciatus [y] ſcribit, Doctores re ipſa
conuenire, licet verbis videantur diſſentire.
Apparet enim dominium, quod longi tem-
poris præſctiptione quæritur, ex vero, & na-
turali domini conſenſu nõ acquiri, ipſo Mo-
deſtino [z] teſte, cum vſucapionem eſſe dicat
60 adiectionem dominij. Adiectio propria ſi-
gnificatione ad eam acquiſitionem tefertur,
quæ ſola legis nititur [a] auctoritate: vnde
adiectio bonorum dicitur, vbi non eſt pro-
ptie hæreditas, ſed ſola Principis auctorita-
61 te [b] quis pro hærede habetur. Et adiectio [c]
pignorum in cauſa iudicati captorum cum
62 domini conſenſu, nõ expectato iudicis præ-
cepto, venduntur. Ideo, vt air Alciatus, di-
cendum apud eum, contra quem vſucaptum
eſt, naturale dominium eſſe, tametſi & illud
fateri cogamur, apud eum quoque, qui vſu-
63 cepit, verum dominium eſſe. In ijs quippe,
quæ iuris ſunt, legis auctoritas eſt pro veri-
tate, maxime atteſtante [d] Bartolo. Verum,
quoniam illud dominiũ ex conſenſu, actuq.
naturali tranſlatum non eſt, nec omnino à
priori domino, reſpectu extranei poſſeſſoris,
abſceſsit, lege vtilem actionem ex eo dari
ſcribit idem Bartolus [e]. Nec eſt abſonum,
ſi eiuſdem rei dominium naturali ratione
in vno eſſe dicamus: in alio [f] vero legis au-
64 ctoritate. Quæ Alciati conciliatio placuit
Corraſio, & mihi non diſplicet. At vero
Franciſcus [g] Connanus ſcribit præſcriptione
longi temporis quæri dominium rei, ſed nõ
tam proprie, & legitime, quàm per vſuca-
pionem. Inuenta ſiquidem erat ipſa præſcri-
ptio aduerſus iura, & actiones rerum tan-
65 tum, non item aduerſus dominia. Verum,
quia dominus rei videtur, à quo nulla actio-
ne euinci res poteſt, dominium quoque hac
longa poſſeſsione quæſitũ putabatur. Quòd,
ſi domino non licebat actione, quod ſuum
erat, recuperare, manebat penes præſcri-
bentem, tanquam penes dominum, ſic vt
eius poſtea vindicandi haberet poteſtatem:
quod indicat Iuſtinianus [h]. Atque ideo con-
cedit, non eſſe diſputandum, an directum
dominium, aut vtile, an exceptio tantum
quæratur præſcriptione: vult enim lex duo-
decim tabularum, res mobiles anno, immo-
biles biennio vſucapi potuiſſe: cætera autẽ
iura, quæ vocabant realia, ideſt ratione tci
compe-

y ad d. l. tradi tionib. C. de pactis.
z d. l. 3 ff. de vſucap.
a l. fin ff de diſtra. pign.
b §. 1. Inſtit. eo. cui liber. cauſ bo. adijcien.
c l. à D. Pio. § ſi pignora. ff. de re iud.
d ad l. ſi maritus § legis Iuliæ ff. ad l. Iul. d adult.
e ad l. 1 §. cum prædiũ. ff. de p gn. & ad l. ſi rẽ rat. haberi.
f l. in bello. § ſi quis ſeruum ff. de captiuis. l. in rebus C de iure dot. l. 1 C. comm. de leg.
g in Comm. iuris ciu. li. 3 c. 11.
h in l. ſi ꝗ emptionis in prin. C de præſcrip. 30. vel 40. ann

competentia, inter præsentes decennio, in-
ter absentes viginti annis. Quæ iura, quia 66
vere non possidentur, sunt enim incorpora-
lia, ideo nō habebat in eis locum vsucapio,
quia dominium rei quæritur per continuam
possessionem, & propterea longiore tempo-
re durabant, quia non proprie, sed accessio-
ne quadam rei videbantur possessa. Ex qui-
bus duplex emanat ratio: & cur ista iura nō
tam cito, quàm proprietas ipsa, acquiran-
tur, quia cum incorporalia sint, tum dicun-
tur non possideri; & quare non vsucapi di-
cantur, sed præscribi, quoniam nullo pro-
prio iure per se nitantur, nec dominij sint,
sed sola actionis auctoritate habeantur. Sa- 67
tis est igitur, nec aliud fieri potuit, quàm vt
exceptione tolleretur. Existimat item Con-
nanus, differentiam horum nominum vsu-
capionis, & præscriptionis fluxisse à pruden-
tibus Iureconsultis. Nam quo tempore duo-
decim tabulæ sunt prolatæ, ijsdem, quibus
modo, Italia finibus continebatur, & etiam
aliquanto angustioribus, cùm nondum eam
totam subegissent Romani: quare lex duo- 68
decim tabularum non distinxit inter res Ita-
licas, & prouinciales, sed generaliter con-
stituit, vt rerum immobilium annus, fundi,
hoc est, rerum immobilium, biennij vsus au-
ctoritas esset. Quæ verba non de alijs fun-
dis, quàm de ijs, qui erant in Italiæ finibus,
& limitibus, poterant intelligi, cum extra
Italiam eo tempore nihil tum haberent Ro-
mani aut imperij, aut possessionis. Verum
dilatato postea in exteras vsque nationes
imperio, & cum iam in illis penetrasset Ro-
mana auctoritas, sancitum est, vt quemad-
modum in Italia biennij, sic extra Italiam
decennij possessio recuperandis rebus finem
præscriberet. Quod non tam certa lege ar- 69
bitratur Connanus, quàm iure quodam
constituto, excogitatum, inductumq. à le-
gum interpretibus, qui (vt voluere semper
in hac sua scientia videri subtiles, & artifi-
ciosi) non vsucapionem eam verbo legiti-
mo, sed præscriptionem appellare malue- 70
runt, videlicet vel inscriptionem, quòd res
præscripta decennalis possessoris nomen
quasi dominij præferret, & tanquam eo
inscriberetur, aut (si vim verbi inspiciamus)
definitionem, & terminum, ac, vt ita dicam,
præfixionem, aut, quod magis probatur, ex-
ceptionem. Namque frequens est apud Iu-
risconsultos, aliquem esse tutum exceptio-
ne, qui non sit ipso iure. Sic putauerunt ma-
gis ex arte fore, si hanc longam possessio-
nem præscriptionis nomine distinguerēt ab
vsucapione, quæ vsucapio, & legis nomen
habet, & potestatem, ideoque ipso iure
dominum eum facit, qui vsucepit. At præ-
scriptio, quæ primùm fuerat proprio Roma-
norum incognita, non tam ipso iure, quàm
ope exceptionis decennali possessori domi-
nium asserere videbatur: siquidem cum du-
plex sit quærendi dominij modus, alter iu-
ris gentium, alter iuris ciuilis, vsucapio le-
71 gitimum dominium præstat, at præscriptio
non etiam, cum iure ciuili inducta non fue-
72 rit, sed post ius ciuile inuenta: sic ne iure
gentium, quod certum est, nec ciuili domi-
nium potest vere quidem, & proprie tribue-
re, sed ad similitudinem quandam eius, quæ
præscriptione temporis, id est exceptione
defenditur potius, quàm legis auctoritate
munitur, quoniam lex de ea nihil loquuta
est, at neque cogitauit. Argumento est se-
73 ries titulorum in Pandectis: nam cum in li-
bro quadragesimo primo Tribonianus lo-
quutus esset de acquirendo rerum dominio,
item de possessione dictum esset, consequē-
ter posuit tractatum de vsucapione, quæ est
ciuilis dominij rerum acquisitio, in quo nul-
lum verbum de præscriptione. Sed eius tra-
ctatus reiectus est in eos libros, vt iam ab
initio diximus, qui sunt de exceptionibus:
est enim in eis titulus *de exceptionibus, seu
præscriptionibus*. Item alius, *de diuersis, &
temporalibus præscriptionibus*: quo titulo ap-
pellatur præscriptio temporis, & exceptio
longæ possessionis. Hinc suspicari licet, iu-
re ciuili Romanorum, id est, duodecim ta-
bularum, rerum mobilium proprietatem an-
nua, immobilium vero biennij possessione
acquiri, cætera autem iura, & actiones de-
cem annorum possessione præscribi, vt po-
stea tanti temporis exceptione reijciantur.
Qua similitudine introductum postea est, vt
res soli, quæ essent extra Italiam, tanto tem-
pore præscriberentur, non vt earū proprie-
tas vere acquireretur possessori, sed vt ipsi
daretur exceptio temporis etiam aduersus
vendicantem dominum, sicuti olim aduer-
sus quemcumque alium agentem concede-
batur. Quæ videntur satis probari ex Mar-
tiani responso[i] his verbis concepto. *Rescri-
ptis quibusdam D. magni Antonini cauetur,
vt in rebus soli locus sit præscriptioni diutinæ
74 possessionis*. Ex quo Connanus arguit, quòd
si hoc cauendum fuit rescripto Antonini,
certe antea, aut non erat id solitum, aut
dubitabatur, an fieri deberet, vt longæ pos-
sessionis exceptio conseruaret possessorem
aduersus ipsum proprietatis dominum, vt
aduersus alios. At post Antonini rescriptū,
diutina rei possessio exceptionem dedit, &
extra,

[i] l. rescript. ff. de diuers. & temp. præscript.

extra, & intra Italiam, contra quemcumque, & contra dominum. Sed dubitatio est, num ciuilis, seu humana lex iuste valeat dominiũ priuarum ab vno in alterum vsucapionis, aut præscriptionis virtute, transmittere: dubium facit, quòd natura iubet [k], suum vnicuique tribui, vt honestè viuamus, in qua vitæ honestate posita est dictorum, factorumq. cõstantia, cogitationum etiam, mentisq. integritas, ac puritas, ita vt nemo cum alterius iactura [l] locupletetur: itemq. iure diuino, quod naturale est, vt aliàs [m] satis probatum fuit. Quod Horatius [n] peritè ostendit, cum dicit, primis illis temporibus cœptas condi leges,

k l. iustitia. ff. de iust. & & iure.

l l. nam hoc natura. ff. de cond. indebi ti. l. iure naturæ ff. de reg. iur.

m cap. 27.

n Satyra. 3.

Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.

Si igitur diuino, naturaliq. iure honestè viuere debemus, vnicuique, quod suum est, tribuere, nec cum alterius iactura fieri locupletiores, vtique hæc iuris præcepta nullo modo videbuntur obseruari ab eo, qui rem alterius vsucapit, vel longo tempore præscribit. Atque ideo iustè lex ciuilis non po- 75 terit priuatum dominium ab vno in alterum ratione vsucapionis, aut præscriptionis trãsferre: cum dici soleat, iure ciuili naturæ legem non posse violari, nec solui: at ius ciuile videtur maxime repugnare iuri naturali, non in ea parte solum, quæ est honestatis, & existimationis, sed in ea quoque, quæ æqui, & iniqui vim continet: ecce enim vsucapio, & præscriptio rem à iustis dominis transferunt ad alienos: quod periniquũ esse, quis non dicet, si naturæ vocem audire velit, quæ iubet, vt diximus, vt suum cuique tribuatur, tum hoc maximè, ne quem lædamus? Attamen est per manus traditum, ciuilem legem posse ob vtilitatem publicam dominium priuatum ab vno tollere, & in alium transferre. Cùm vero lex id agat, tum ex causa vsucapionis maximam affert, & semper attulit Reipublicæ vtilitatem. Nulli dubium esse debet, quin ab initio res omnes esset communes, hoc est in seculo illo, quo regnasse Saturnum fabulantur Poetæ, seculumq. aureum appellarunt, quo 76 tempore in nullis rebus, natura hominibus dominium dedit, sed vsum tantum, aut vsus possessionem. Ouidius [o].

o lib. Metamorph. 1.

Contentiq. cibis, nullo cogente creatis.

Itaque, quod sibi quisque cælo, mari, terraque ceperat, suum faciebat catenus, vt eo vti posset, non vt eius dominium nancisceretur, sed possessionem. Hinc est, quòd Gratianus [p] noster dicit, ius naturale esse commune omnibus nationibus, vt viri, & fœminæ coniunctio, liberorum successio, & educatio, communis omnium possessio, & vna omnium libertas, acquisitio eorum, quæ cælo, terra, mariq. capiuntur. *Communis*, ait, *omnium possessio*.

p in can. ius naturale. d. 1.

77 Quamdiu enim illud quis seruabat ad suum vsum, tamdiu alij ius non fuit id auferendi, aut eo vtendi. Pari sane ratione, quod agri quisque ceperat ad habitandum:

Tum [q] primum subiere domos: domus antra fuerunt.

q Ouid. Metamorph. 1.

aut arandum dum possidebat, à nemine inde potuit deturbari, ne possessionem alterius, quàm primo cuique occupanti natura dederat, interuerteret, quod sine iniuria fieri non poterat. Ergo fuit in primis istis naturalibus propria cuiusque
78 possessio, dominium non fuit. Sed tandem ciuilis lex non modo priuatis possessionem, vel rei vsum habere permisit, sed & dominium, idque sola auctoritate legem potuisse
79 se probat Conradus [r]. Quòd si lex ciuilis potuit priuatis rerum dominia concedere, & tradere, etiam poterit ex iusta causa dominium vnius, eique acquisitum ab eo auferre, & in alium transmittere, quod pro-
80 bat & Couarruuias [s]. Quod contingit etiam in rebus Ecclesiasticis: erant enim ab initio nascentis Ecclesiæ omnes communes, postea distributio videtur esse facta anno natiuitatis Dominicæ circa quadringentesi-
81 mum septuagesimum, quo tempore floruerunt Sancti Hieronymus, & Augustinus; coque tempore sedit Simplicius Papa, qui huius diuisionis mentionem [t] facit, quam videtur confirmare [u] Gelasius, qui texit Ecclesiam anno post Simplicium fere decimo;
82 confirmauit & Beatus Gregorius [x], qui sanctissimus Pontifex, & Ecclesiæ Doctor excellentissimus post Gelasium sedit anno cir-
83 citer centesimo. Facta, inquam, fuit inter Ecclesiam, Episcopum, & alios clericos Ecclesiæ ministros, qui omnes facta diuisione vere domini sunt eius fructuum portionis, quæ sibi obuenit: quod diffusè tractat, & tradit Dominicus Soto [y], quem alter Hispanus sequitur Didacus [z], & ego [a] aliàs dixi. In rebus tamen Ecclesiæ vsucapionẽ, ac præscriptionem admitti ab ipsis Romanis Pontificibus [b] passim videmus. Nam si ciuilis, seu Ecclesiasticus legislator auctoritatem habuit concedendi aliquot ex rebus communibus ob iustam causam alicui, reliquis ab earum vsu exclusis, idem quoque habet & nũc facultatem easdem res ab his, qui earum habent dominium, ratione publicæ vtilitatis tollere, & alijs intercedente longi

r de cõtrac. q. 15. concl. 4.

s ad reg. mala fidei possessor. p. 2. § vnico & reg. iur. lib. 6.

t in c. reddi tibus 12. q. 2.

u in c. vobis & can. quatuor ead. q. 2.

x epist. 12. lib. 3. & in c. cognouimus ead. q. 2.

y lib. 10. de iustit. & iure q. 4. ar. 2.

z ad c. cum in officijs. de testam.

a supra cap. proximo.

b per tot. 16. q. 3. & 4. & tot. tit. de præscrip.

longi temporis legitima possessione, conferre. Lex enim illa semper fuit, & est iustissima, & gratissima. *Salus populi suprema lex*
84 *esto*. Cuius legis voce audentiores facti legislatores, multa contra singulorum vtilitatem pro publica salute excogitarunt, adinuenerunt, promulgarunt, quibus tantùm abest, vt reclamet, aut dissentiat natura, vt omni supplicio dignos existimet eos, qui
85 non obtemperarint patrijs legibus. Omnis enim lex, quæ iusta est, inter subditos vim habet ex eo, quòd subditi consenserint in imperium, & administrationem legislatoris: argumento est, quod Pomponius [c] Iurisconsultus de origine iuris scriptum reliquit, eademque ratione subditi in legem à Principe iuste latam consensisse videntur, atque ideo lex iusta, quæ vsucapionem, præscriptionemque induxit, consensum tacitum omnium subditorum habere intelli-
86 gitur. At consensus iste, etsi tacitus, tamen sufficiens est, vt virtute legis iustæ dominium ab vno in alterum absque consensu expresso transferatur. Quòd autem lex ista sit iusta, & quòd iustam habuerit legislator causam transferendi dominium ab vno in alterum ratione temporis, apertissime
87 ex ijs, quæ sequuntur, apparet. Nam licet vsucapio fit [d] lucrum coniunctum cum damno alterius, recepta tamen est propter bonum publicum, ne rerum dominia diu, ac fere semper in incerto sint, & sit possessoribus aliqua securitas, & finis aliquis solicitudinis, & periculi litium, vt ait M. Tullius [e] pro Cecinna, & Neratius [f] Iurisconsultus: quia dominis sufficere visum est ad inquirendas res suas legitimi temporis spatium, vt planè eis imputari possit negligentia [g] sua, si intra id temporis res suas non perquisiuerint, collegerint, vindicauerint [h]. Immo, cessante vsucapione, plurimum detrimenti inferretur Reipublicæ, quòd nullo tempore certa sint rerum dominia, tum hominum commercia facile intermitterentur, atque inculti remanerent agri: quorum cultura reipublicæ non modo vtilis, sed prorsus etiam necessaria est: timens enim possessor, ne quando dominus verus fundi eam sibi auferret, illius culturam abijceret, & incultum iacere fineret, sicuti Theophilus [i]
88 nobis scriptum reliquit. At quod est commune, & publicum bonum, non videtur priuatum damnum, si modò bona fides interueniat initio possessionis, vel potius non videtur alteri inferre damnum, qui vsuca-
89 pit, quod nescit [k] alterius esse. Damnum quidem facit, qui dominium amittit per

c l. 2. § nouissime. ff. de orig. iuris.
d l sciendū. cum seq. ff. ex quib. cau. maior.
e in Orat. p Cecinna.
f in l. vlt. ff. pro suo.
g l. vlt in fi. C. d ann. exceptione.
h l. 2 ff. de vsucap.
i in prin. tit. d vsucap. instit.
k l si qs fundum ff de acq. possess.

vsum meum: sed id ego sanè dedisse non videor, cum nescius, damnum dare noluerim. Ad id, quod diximus iure ciuili naturæ legem non posse violari, at violaretur, si daretur vsucapio, cum natura iubeat, vt vnicuique ius suum tribuatur, dicendum est, legem ciuilem multa iuri naturæ addi-
90 disse, nonnulla detraxisse, & plurima immutasse, & in eo quodammodo ius istud naturæ violasse; sed hoc pro rerum humanarum necessitate faciendum fuisse, vt hominum fraudibus, & malitijs occurreretur. Nec videtur natura in vsucapione repugnare: nam cum de pœnis, aut de mulctis aliquid constituitur, non repugnat natura, quæ malos dignos pœna iudicat, eos autem pro malis habet, & improbis omnes, qui non obtemperant legibus. Et vt veniamus ad ea, quæ leges primùm aut iusserunt, aut prohibuerunt, cum antea essent indifferentia, exemplum subijcimus ad faciliorem intelligentiam. Lex certis rebus vectigal imponit, ita vt hoc, nisi publicano persoluatur, res amittatur, & cedat fisci lucro: huiusmodi lex, vt nemo non videt, rem aufert à iusto domino, qui in soluendo vectigali fuit, aut negligens, aut contumax, & iustè
91 quidem aufert. Etenim cum lex vectigalis constituta est, eam ius patriæ corroborauit, quæ vult, vt obtemperemus patrijs legibus, & vt qui eas contempserit, pœna legi-
92 tima teneatur. Pari sane ratione in vsucapione, & præscriptione videtur dicendum, quòd bono publico, vt antea diximus, inductum sit, vt non plus biennio, aut decennio liceat res suas negligere, & deserere, qui secus fecerit, rei neglectæ damno vt mulctaretur: lex dura quidem, non tamen
93 iniqua. Nec enim potuit, vt dominorum in rebus suis conseruandis excitaret diligētiam, aut melius quidquam, aut aptius facere, quàm si earum amittendarum metum ipsis inijceret, quod fecit: nec in eo ius naturæ violauit, aut læsit, sed corroborauit,
94 & auxit. Nam cùm iure naturali liceat homini esse in rebus suis negligentem, hoc nō tulit lex ciuilis, quòd hanc singulorum negligentiam fore vniuersis damnosam videret: vniuersis expedit, ne agri inculti iaceant, sed vt fructuosi sint, quod esse non potest, nisi cultura magna cum solicitudine adhibeatur, alioquin spinæ, dumi, sentes,
95 tribuli obsident, occupant omnia. Vnde plane factū fuit, vt nulla Christiana Respublica sit, quæ proprijs statutis legibus vsucapionem mobilium, & immobilium rerum non probauerit: easq. leges iustas esse docēt

Scotus,

Scotus [l], & Sanctus Thomas [m], quorum
opinionem communi Theologorum consen-
su receptam esse, scribit Hadrianus [n] eo ca-
pite, quo de præscriptionibus agit. Sed qui
fuerit præscriptionis triginta, vel quadra-
ginta annorum auctor, in dubium reuocari
posset: nam in constitutione Alexandri Ter-
tij [o] dicitur, quendam Ephesinum legislato-
rem primum fuisse, vel ut in alijs codicibus,
quos refert Antonius Augustinus [p], Euphe-
gium Origenis patruum: quod inter cassa
palearum nõ immeritò adnumerat Iacobus
Cuiacius [q], à quo non videtur dissentire
idem Antonius Augustinus, ait enim [r], om-
nia sibi suspecta esse, & à superioribus dictis
aliena, existimatq. errore librarij id factum
esse, vt *pro & enim legislator*, siue, *etenim*,
siue, *& primus legislator*, posuerit *Ephesi-
nus legislator*. Pulcre enim ostendit Cuia-
cius [s] primum Theodosium Magnum omni- 96
bus tam in rem, quàm in personam actioni-
bus opposuisse præscriptionem triginta an-
norum, & Anastasium quadraginta, quod
in Paratitlis [t] etiam pluribus demonstrat.
Cum tamen olim ciuili etiam iure aduersus
malæ fidei possessorem actio in rem esset
perpetua, id est sempiterna, & nullis secu-
lis interitura: itemq. actio in personam in
Prouincijs, & mixta, cui leges non præscri-
pserunt certum tempus. Vnde eleganter 97
idem Iacobus Cuiacius [u] scribit, præscri-
ptionem longissimi temporis non pertinere
ad actiones, quæ longo tempore perimun-
tur, puta in rem, vel hypothecariam aduer-
sus bonæ fidei possessorem, nec ad alias,
quæ breuiori tempore extinguuntur, velu-
ti prætorias actiones, & de dolo, quæ bien-
nio, de inofficioso, quæ quinquennio peri-
mitur; sed ad eas tantùm, quæ olim perpe-
tuæ, sempiternæ, ac immortales erant. Vt
meritò Valentin. [x] Imperator dixerit, Theo-
dosium humano generi profunda quiete
prospexisse. Vnde & Cassiodorus eam præ-
scriptionem humani generis patronam ap-
pellat, ne tot annorum cuiusquam possessio
turbaretur. At Pontificij legislatores, reie- 98
cto nouo iure ciuili, ius vetus, quo aduersus
malæ fidei possessorem actio erat perpetua,
in vsum reuocarunt, iusq. nouissimum fece-
runt, quo sane præscriptio malæ fidei nullo
vnquam tempore [y] procedit. Nec vlla qui-
dem ratio postulat, aut suadet, vt ex ea per-
missum cuiquam sit, rem alienam sibi tem-
pore acquirere, si is malitiam, & culpam in
eius possessione habuerit. Alioquin huma-
na lex, quæ rationi, & æquitati consona
esse debet, tyrannidi, & crimini fomentum

l 4. Sent. d. 15. m in quolibeto 12. q. 24.
n 4. Senten. tract. de rest.
o c. vigilãti de præscrip.
p in notis ad d. c. vigilanti.
q lib. obser. 18. c. 26 in fi.
r ad d. c. vigilanti. in verbo Ephesinus.
s d. c. 26. et seq.
t in Paratit. C. tit. de præscrip. 30. vel 40. ann. et l. 4. 5. & 6. eiusdem tit.
u eod. tit. de præscrip. 30. vel. 40. ann.
x in Nouel. de 30 ann. præscrip.
y d. c. vigilanti. & c. si diligẽti. eo. de præscrip. & reg. malæ fidei possess. de reg. iur. lib. 6.

daret, quod ab ea alienum ita oportet esse,
99 vt potius malæ fidei possessores puniat, quã
defendat. Hinc glossa [z], Francus [a], Ange-
lus [b] Aretinus, Antonius Rubeus [c], Aymon
Craueta [d], Frãciscus Balbus [e], & Matthæus
de Afflictis [f] constanter asseuerant, præscri-
ptionem etiã temporis immemorabilis nul-
lam habere vim, nec iure procedere, si ma-
lam fidem possessor habuerit. Hancq. com-
munem esse Doctorum sententiam tradit
Alexander [g]. Idem tenet Dynus [h], & pro-
bare etiam videtur Abbas [i], item Dominí-
cus [k], & Felinus [l]. Quibus aduersari vide-
tur Bartoli [m] assertio: contendit enim, præ-
sumptionem malæ fidei tolli, & purgari pos-
sessione triginta annorum. Cui adstipulan-
tur Decius [n], Alexander [o], Curtius senior [p],
Matthæus de Afflictis [q], & Iason [r]: horumq.
opinionem frequentiorem esse scribit Bal-
bus [s]. Si quis tamen bene, accurateq. huc
introspiciet, animaduertet profecto, Bar-
tolum ab alijs superius citatis non dissenti-
re: siquidem de præsumpta mala fide agit,
non autem de vera, quod adnotarunt Are-
100 tinus [t], Craueta [u], & Couarruuias [x]. Nam-
que præsumptio malæ fidei tollitur posses-
sione triginta annorum: si tamen proba-
tum sit, possessorem vere malam fidem
habuisse, numquam vitium illud remittitur
in possessione, nec locum habebit Bartoli
opinio. Qua in re mihi mirifice placet no-
stri Aymonis Crauetæ [y] interpretatio, vt
immemorabile tempus non inducat iusti ti-
tuli probationem, si constet de titulo vitio-
so, & iniusto: ratio ipsius Aymonis [z] est,
quia ex hoc vitioso titulo, & iniusto mala
101 fides apparet. Quapropter immemorialis
præscriptio vim propriam amittit, propter
102 malæ fidei vitium. Est igitur iuris Ponti-
ficij regula, malæ fidei possessorem nullo
vnquam tempore præscribere: animaduer-
tendum tamen, scientiam rei alienæ non
103 esse semper malam fidem, vtputa, si emo
ab eo quem ius puto habere vendendi, ve-
luti procuratore, aut tutore, vel possessio-
nem accipio ab eo, quem eius rei conce-
dendæ ius habere [a] puto, scio quidem rem
esse alienam, sed tamen malæ fidei posses-
sor [b] non sum, & si à bonæ fidei possessore
seruus mihi noxæ dedatur, tametsi sciam
seruum alienum esse, malæ fidei possessor
non sum: si sciens emam rem alienam, &
eius soluam pretium, eaque mihi tradatur
voluntate creditoris, malæ fidei possessor
nõ sum: & hoc est, quod dicitur, nõ esse præ-
donem eum, qui pretium [c] numerauit: quod
Iacobus Cuiacius [d], vt singulare obserua-

z a ad c. 1. in verbo nisi de preb. in 6.
b ad § furtiuæ Instit. de vsuc. in princip.
c consil 13. n. 14.
d cons. 1. 6. & in tract. de ant. q temp. § p in § materia n. 19.
e de præscr. 2. par. princ. q. 4. col. 5.
f decis. 198. no. 10.
g ad l cũ quis C. de iure delibe.
h ad d. reg. malæ fidei. oum 5.
i ad c. vlt. notab. 1. de constit.
k ad can. sacrosancta 22. dist.
l ad c. cũ nobis de præsc.
m ad l. vlt. C. vnde vi.
n consil 247.
o cõs. 6 col. 3 li. 1. & cõs. 156. li. 1. nu. 6.
p consil 12. col. 3.
q decis. 40. num. 12.
r ad §. sed istæ. n. 100. Instit. de act. & cons. 52. n 11 l. 1 ad l. Celsus n. 1. 5. col. 6. ff. de vsucap.
t cons. 29 l. 5 columne vlt.
u d. cõs. 146. & d. § materia. n. 9.
x ad d. reg. malæ fidei. p. 2. §. num. 4.
y d. tract. de antiq. p. 4. § absolutis. n. 59.
z d §. materia. n. 3.

a l. 7. C. de acq. poss.
b l. bonæ fidei ff. de verbor. sign.
c l. & generaliter. ff. de donat. ad. d l. 13 § si quis sciens. ff. de pet. hered. l. nemo prædo. ff. de reg. iur.

uit, scriptisque mandauit. Sed iam tempus 104
adest, vt ad ea, quorum occasione supradicta
omnia in hoc caput sunt relata, deueniamus, & paucis ostendamus, etiam in præscriptione iure Pontificio, quemadmodum & Cæsareo, bona ecclesiastica aliquid plus,
quàm profana habere. Explorati iuris est 105
bona [e] priuatorum [f] longo tempore, videlicet spatio decem annorum, inter præsentes, & inter absentes viginti præscribi: quæ sanè præscriptio, seu possessio longi temporis litis contestatione [g] interrumpitur. Vnde, si quis post motam litem de fundo, quem possidebat, fundum vendidit bonæ fidei emptori, qui eum per viginti annos possedit sine interpellatione, tutus est præscriptione
longi [h] temporis, quia ei auctoris sui malæ 106
fides non nocet, si accessione temporis, quo possidet venditor, non [i] vtatur. Immo hodie ex Iustiniani constitutione [k] præscriptio longi temporis competit etiam donatario, & legatario, sicut emptori, qui rem suam pretio fecit, sublata scilicet differentia cau-
sæ lucratiuæ, & onerosæ. Nec vitium defun- 107
cti hæredi nocet: & quod plus est, accessione auctoris, hæredi defuncti, & venditor, & donatarius, & legatarius vti possunt. Aduersus tamen ecclesiam, eiusque bona non solùm priuati homines, sed nec ecclesia ipsa potest præscribere, nisi spatio triginta annorum, idque iure veteri teste Didaco
Couarruuias [l]: nouo autem iure à Pontifi- 108
cibus Romanis cautum est, aduersus eccle-
siam, eiusque bona quadraginta annorum 109
præscriptionem esse necessariam, siue à priuato fiat præscriptio [m], siue ab altera eccle-
sia. Quinimmo Andræas Tiraquellus [n] ex 110
Baldo [o] docet, statutum, seu consuetudinẽ inducentem præscriptionem contra ecclesiam minori tempore, quàm quadraginta annorum, quod communi iure est statutum, non valere, & peccatum mortale committere eum, qui huiusmodi consuetudinem [p] obseruat: dixitq. post Petrum de Anchara-
no [q], statuta laicorum super præscriptioni- 111
bus non ligare ecclesiam. Hinc nascitur difficultas haud minima, an verum sit, ecclesiam bona alterius ecclesiæ non posse præscribere minori tempore, quàm quadragin-
ta annorum. Illud facit difficultatem, quod 112
priuilegium habens non vtitur eo contra habentem priuilegium, prout adnotant nostri [r], & Martianus Iurisconsultus [s] respondit, absentem reipublicæ causa aduersus eũ, qui pariter reipublicæ causa abfuerit, esse restituendum, si aliquid damni iuste quæritur. Ex quo responso Bartolus [t], Abbas [u],

e in lib. obseruat. 18. c 25.
f toto tit. ff. de excep. & præscr. & tit. C. de præscr. long. temp.
g l. 1. & C. de acq. poss. & l. 1. 2. & 10 C. de præscr. long. temp. l. mota. C. de rei vind.
h l. 1. C. eo. de præscrip. long. temp.
i l. an vitium ff. de diuers. & temp. præscrip. l. apud Celsum. § de auctoris. ff. de doli excep.
k l. penul. C. de præscrip. long. temp.
l ad d. reg. malæ fidei. p. 2 §. 2 num.
m c. de quarta c. illud. c. ad aures. vbi omnes not. de præscrip. Auth. Quas actiones. C. de sacrosan. eccl. late Baldus de præsc. 3. partis principalis in princ.
n in tract. de præscr. glos. 20.
o cons. 454. col. 3. vers. Item quia generali lib. 3.
p per c. non minus. & c. aduersus. de immu. eccl.
q cons. 238.
r ad §. sed hæc præsenti. Auth. de sanctiss. epis. ad l. verum. cum seq. ff. de minor.
s in l. vlt. ff. quib. ex caus. maior.
t ibid. & ad d. l. verum. §. penult. & ad d. Auth. quas actiones.
u ad d. c. ad aures. & ad c. super possit. de ord. cogn. & ad c. in præsentia. de prob.

item Baldus [x], Felinus [y], & Iason [z] asseuerant, quando duo idem habent priuilegium, qui læsus est priuilegio gaudet, illudq. habet in specie, qua de agitur, & in exercitio, quia læditur; alter verò, cum læsus in eadem causa non fuerit, priuilegium non obtinet. Idem planè dici potest in priuilegio, quoad præscriptionem, ecclesijs concesso: ecclesia enim, quæ rem alterius ecclesiæ præscribit, non habet in præscribenda re illa aliquod priuilegium: sed ecclesia, aduersus quam currit præscriptio, habet priuilegium, vt minori spatio quadraginta annorum, eius possessio præscribi non va-
113 leat. Quod autem ait Decius [a] ex responso Pomponij [b] Iurisconsulti, quòd habens priuilegium possit eo vti aduersus eum, qui simile habet priuilegium, quando potentius est priuilegium eius, qui eo vti vult, vel ex eo, quòd is agat de damno euitando, alter de lucro captando (quod admonet Bartolus [c], item Baldus [d], Ancharanus [e], & Abbas [f]) vel ex eo, quòd causa concedendi priuilegium est fauorabilior [g], mihi non displicet, quando priuilegia, quibus vterque priuilegiatus vti vult, non sunt iure communi concessa, prout est priuilegium præscriptionis, quod ab vtroque iure ecclesijs, ea-
114 rumque bonis est concessum, vt res Deo, eiusque cultui, & seruitio dicatæ præscribi non possint, nisi spatio quadraginta anno-
115 rum. Propter hoc igitur priuilegium ecclesia, aduersus quam altera ecclesia præscribit, vti poterit beneficio præscriptionis quadraginta annorum, quia hæc agit de damno euitando: illa verò de captando lucro,
116 quod est minus fauorabile. Nõ datur itaque priuilegiorum concursus, seu, vt ita dicam, conflictus: quia vnius tantum ecclesiæ priuilegium huic negotio conuenit. Sed quæri vlterius potest, an perpetuo verum sit, aduersus ecclesiam semper, & vbique necessariam esse quadraginta annorum præscriptionem: & est communiter receptum in rebus ecclesiæ mobilibus, item in actionibus personalibus aduersus ecclesiam sufficere iuris
117 ciuilis præscriptionem, quæ aduersus priuatos sufficiens est, & hoc equidem in omnibus actionibus, quæ semestri, biennio, vel quadriennio tolluntur, testimonio Abbatis [h], Felini [i], Iasonis [k], & Francisci Balbi [l]. Horum opinionem, etsi communem esse
118 dicit Didacus [m], mihi tamen magis placet Hostiensis [n] sententia: non obstante iuris ciuilis constitutione, triennalem vsucapionem in rebus mobilibus ecclesiæ non procedere, quæ & Panormitano [o] visa est æquior.

Nam,

x ad d. l. vlt. ff. quibus ex cau.
y ad d. c. in præsentia. n. 29.
z ad §. rursus. Instit. de actionibus.
a ad d. c. in præsentia. n. 31.
b d. l. vers. §. vlt.
c ad d. Auth. Quas actiones.
d ad Auth. perpetua. C. eod. de sacrosa. eccl.
e in cons. 36.
f ad d. c. in præsentia. super glos. vlt.
g d. l. verum. & ibi Bal. cum l. seq. Didac. in d. § .. n. 4 vers. quod vero in a.
h ad c. cum causam n. 10 de praeben.
i ad c. de quarta circa fi. de præscr.
k ad d. Authent. Quas actiones. n. 4 & 5.
l d. part. 5. prin. fall. 5.
m d. §. 2. n. 5
n ad c. 1. n. 4. de in integr. rest.
o ibid. n. 23.

Nam, cùm sacri canones nullam fecerint mentionem biennij, triennij, quadriennij, decennij, vicennij, sed triginta, ac quadraginta annorum duntaxat, verisimile quidè est, noluisse in quauis re, quave actione iuri ciuili se obstringere: sed in omnibus, & per omnia desiderare præscriptionē seu possessionem quadraginta annorum p. Scire etiā 119
oportet, id, quod de possessione, seu præscriptione quadraginta annorum diximus, habere duntaxat locum in ecclesijs inferioribus, non item in Ecclesia Romana, vel aduersus ipsam, pro qua desideratur centum annorum præscriptio q: & hanc fuisse Iustiniani intentionem alibi latius aduersus Iacobum Cuiacium r demonstraui. Quod sanè 120
priuilegium intelligi debet, quando in præscriptione principale damnum, & præiudicium fiat Romanæ Ecclesiæ: alioquin si principale damnum inferiori fiat, licet quodammodo ex hoc & Romanæ Ecclesiæ præiudicetur, præscriptionem ordinariam, videlicet quadraginta annorum sufficere, innuit Innocentius Tertius s, ad cuius con- 121
stitutionem non male sentit glossa t, dum existimat, quemquam posse tempore ordinario præscribere ius vtile rei aduersus obtinentem illud à Romana Ecclesia, quæ directum habet, cuique in ipso directo non præiudicatur. Eiusdem fuerunt u opinionis Cardinalis, Abbas, Imola, & Felinus, item Romanus x, & Franciscus Balbus y: & hanc esse frequentiorem interpretum sententiam post Socinum z tradit Didacus a, quamuis Hostiensis, Ioannes Andreæ, & Antonius 122
putauerint b, in hac quoque specie requiri centum annorum præscriptionem, ipso domino directo ignorante: nam eo sciente idem Hostiensis c arbitratur sufficere triginta annorum præscriptionem: quod non displicet Panormitano, & Imolæ, qui Hostiensis distinctionem sunt sequuti. In quo rectè Didacus d dixit, animaduertendum esse, quia, si dominus directus receperit à feudatario seruitia, aliaq. directi dominij iura per triginta annos, nullam poterit allegare ignorantiam: & ideo, quo ad vtile dominiū, præscriptio triginta annorum sufficiet iuxta glossam, & communem, quam etiam sequūtur Iason e, Angelus f, Imola g, Abbas h, & Craueta i. Quòd si cōtigerit vera ignorātia 123
domini directi, non sufficit hæc præscriptio: quia ipse contradicere potest, huncq. præscribentem vtili dominio priuare, cum non cogatur dominus directus nouum feudatarium inuitus admittere, sicuti Hostiensis, Ioann. Andreæ, Anton. Abbas, & Imola

p vt videre est i tot. tit. de præscrip. & per tot. 16 q. 4. & 5.
q d Authen. Quas actiones. cap. vlt. ead. q. 3. c. ad audientiā & c. cum nobis de præscrip.
r li. 2. c. 17.
s cap. ad audientiam. de præscrip.
t ibid. in verbo principaliter.
u omnes ad d. c. ad audientiam.
x consil. 169. col. penult.
y de præscr. 5 par. princ. col. 6 vers. a limitat.
z cons. 266. col. 19. lib. 2
a d §. 2. n. 6
b omnes ad d. cap. ad audientiam.
c per c. a. §. si quis p triginta. si de feudo fuerit cōtrouersia.
d d. §. 2. n. 6.
e ad l. 2. col. penult. C. de seru. fugit. & ad l. vlt. C. de sacros. eccl. col. 6
f g ad l. vsucapion. ff. de vsucap.
h consil. 18. & 62. lib. 2.
i de antiq. 4 par. §. absolutis, no. 27. cum seq.

significare, & asserere videntur k: quibus
124 adstipulatur & Socinus l. Eadem ratione res ecclesiæ, quæ exempta est, & immediate subiecta Romanæ Ecclesiæ, posse præscribi tempore ordinario tradit Didacus Couarruuias m, in quo sane tractatu, & illud obseruare oportet, quòd contra præscriptionem quadraginta annorum ex capite ignorantiæ datur restitutio, siue de re ecclesiastica loquamur, siue de alia re: & id esse communi calculo receptum tradit Baldus n, ac in curia Neapolitana, pro communi haberi affirmat Afflictus o: quod & non solùm probat Rota p, sed vult insuper, vt nec elapsum quadriennium, quod post quadraginta annos datur ad petendam restitutionem; ex quo cucurrisset contra ignorantem, siue hæredi, siue legatario, nocere posse, cùm tempus illud, dum ignoranti currit, ab initio vtile censeatur, ideo & post centum annos restitutio in integrum peti possit.

k omnes ad d. cap. ad audientiam
l d. cons. 266
m d. §. 2. n. 6
n in tract. de præscri. p. 4. q. 19.
o decis. 17. quæ incipit: Pro tenui
p decis. 42. diuer. par. 1. lib. 2. & dec. 39. eadem p. lib. 2.

SVMMA EX CAPITE XIX.

1 *Decimæ sacerdotibus proculdubio debentur.*
2 *Decimæ, ait Hugo, tempore naturæ fuerunt consilij: tempore legis, præcepti.*
3 *Abel Domino, Abraham Melchisedech decimas dederunt, nec non Iacob.*
4 *Ethnici decimas persoluebant suis dijs.*
5 *Hæres voti reus decimarum pro testatore esse consueuit.*
6 *Pro beneficijs Deo danda sunt decimæ, natura ipsa suadente.*
7 *Deo dantur decimæ in recognitionem supremi sui dominij: sicut Imperatoribus à subditis tributa penduntur.*
8 *Cum patrem oblationis Deus explicauerit, decimam scilicet, potius diuini, quàm naturalis iuris decimæ sunt.*
9 *Fere hæreticus est asserens, decimas sub lege etiam gratiæ Deo non deberi iure diuino, deberi vero positiuo. Ex Innocentio.*
10 *Iustitia Pharisæorum in minimis consummabatur.*
11 *Canonistæ à iure diuino initium sumere decimas cōcludunt, Theologi a positiuo.*
12 *Præceptum de solutione decimarum, nec ad sacramenta, nec ad fidei articulos pertinet.*
13 *Præcepta cæremonialia, & iudicialia per legem Euangelicam cessarunt, moralia remanserunt.*
14 *Non est seruanda lex vetus simul cum noua.*

15 *Moralia legis veteris etiam tempore gratiæ legis virtutem habent, non ex legis antiquæ potestate, sed ex* CHRISTI, *& naturæ præscripto.*
16 *Famem, & penuriam B. Hieronymus ait hinc proficisci, quòd Deus in suis pauperibus, dum negliguntur, fraudetur.*
17 *Non timet Deum, qui decimas retinet, ait B. Ambrosius.*
18 *Corpori, & animæ prosunt decimæ, ait B. Augustinus.*
19 *Qui decimam non dabit, ad decimam reuocabitur.*
20 *Dei beneficia hominum malitia impediuntur, quo minus conferantur.*
21 *Qui retinet decimas, res alienas inuadit.*
22 *Dans hilariter decimas, & debitum censum, bonorum affluentiā consequitur.*
23 *Sanctorum Patrum consensus à nobis obseruandus est.*
24 *Rom. Pontifices à SS. Patrum auctoritate non recesserunt.*
25 *Vrbanus, Gregorius, Alexander, & Innocentius summi Pontifices à Deo decimas procedere clare docent. Nicolaus etiam anathemate ligat decimas negantes.*
26 *Clemens excōmunicat prædicatores verbi Dei, qui à decimarum solutione fideles retrahunt.*
27 *Præcipiuntur decimæ in Concilio Rothomagensi, & eas retinentes excommunicantur.*
28 *Moguntiense Concilium ex veteris legis auctoritate decimas probat.*
29 *Concilium generale decimas præcipit in recognitionē vniuersalis diuini dominij.*
30 *Synodus Tridentina debitas Deo decimas vocat.*
31 *Quod Patres, Pontifices, & Concilia dicunt esse de iure diuino circa decimas, de nouo, cui obstringimur, non de veteri intelligendum est.*
32 CHRISTVS *decimas præcepit, dum dixit.* Hæc oportuit facere: illa non omittere.
33 *Verba* CHRISTI *de decimis ad Euangelij tempus referenda, non ad legem veterem retrotrahenda sunt.*
34 *Quo ad naturalem æquitatem (quia scilicet dignus est operarius mercede sua) fatetur B. Thomas decimas iuris diuini Euangelici esse.*
35 *Cum* CHRISTVS *dixit, reddenda Dei Deo, decimas intendit: nihil enim Dei est magis, quàm decimæ.*
36 *Quotam partem oblationum (quā Deus in lege veteri præcepit esse decimam) præsumitur à* CHRISTO *fuisse in noua confirmatam, vt qui legem adimplere, non soluere velle professus sit.*
37 *Præcepta Decalogi, nec ad fidem spectāt, nec ad sacramentorum rationem.*
38 *Haud minus obligamur nos ad recognitionem diuini dominij, quàm veteris legis populi obligarentur.*
39 *Sunt decimæ, quæ debentur tantùm iure positiuo.*
40 *Decimas personales de militia, scilicet, de negotio, de artificio non esse iuris diuini, asserunt Hostiensis, & Felinus.*
41 *Non mutantur decimæ consuetudine.*
42 *Vbi non soluuntur decimæ, pro decimis aliud datum est ecclesiæ.*
43 *De re sacra, & religiosa non transigitur.*
44 *In decimarum fructibus transactio, æstimatio, & ciuilis executio habent locum, etiam sine Episcopi consensu.*
45 *Res data ecclesiæ pro decimis, si perierit, non perit ecclesiæ, ideo contractus rescinditur.*
46 *Pro decima decimarum, quæ olim summis sacerdotibus soluebatur, Romanus Pontifex, quot vult decimas imponit clero.*
47 *Decimæ sub primum Decalogi præceptum rediguntur.*
48 *Honor Dei etiam in decimis consistit.*
49 *Cæremonialium cultus in lege gratiæ dānatur: iudicialia ab habente potestatem possunt ad obseruantiam reuocari.*
50 *Iudicialia proximum, cæremonialia diuinum honorem, & obsequium respiciebant.*
51 *Figurato adueniente,* CHRISTO *scilicet, figurantia cessarunt omnino.*
52 *Cæremonialia non figuralia, sed reuerentialia non sunt sublata: immo durant in ecclesia.*
53 *Iure diuino euangelico decimæ debentur, dato quòd sub iudiciali præcepto sint, cum iubente summo Pontifice, et etiam standum sit.*
54 *Fructus decimarum temporales sunt: ius autem spirituale.*
55 *Ius decimarum laico interdicitur.*
56 *Decimæ sunt hæreditas ordinis ecclesiastici.*
57 *Canonistæ decimas spirituales: Theologi spirituali annexas vocant.*
58 *Res sacræ à profanis per dedicationem rite factam distinguuntur.*

59 De-

101 *Carolus Martellus, quòd decimis suos commilitones recompensarit, sacrilegij infamis apud posteros euasit.*

De decimis, & an sint iuris diuini, possintq. præscribi, & qui causarum huiusmodi sit iudex competens. Cap. XIX.

DECIMAS quoque sacerdotibus esse debitas, nemo sanæ mentis dubitat; sed quo iure debeantur, quæstionis est: alij enim iure naturæ cõstitutas arbitrantur, alij diuino, veteri scilicet, non item euangelico, plures vtroque: nonnulli neutro: sed positiuo, & Pontificio introductas fuisse opinantur: videamus ergo nos cuius sint iuris. Hugo de Sancto Victore [a] scribit, decimas ante legem, id est tempore naturæ, fuisse in consilio, sub lege in præcepto: quasi inferre velit, esse iure, atque instinctu naturæ hominibus insinuatas: siquidem Abel munera de fructibus terræ, & primogenitis gregis sui Domino offerebat [b]. Quod si dicas, ibi sermonem haberi de primitijs, non autem de decimis, responderi poterit, Abraham ante legem de omnibus, quæ quinque Regibus eripuerat, decimas Melchisedech sacerdoti dedisse [c]; quod & Apostolus [d] de eo loquens, testatur his verbis. *Intuemini autem, quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abra-*
3 *ham Patriarcha*. Et Iacob cum à patre iussus esset in Mesopotamiam ire, vt ibi vxorem acciperet, easdem vouit, inquiens [e]. *Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersusq. fuero prospere ad domũ patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, cunctorumq. quæ dederis mihi, decimas offeram tibi*. Non est autem, cur in 4
his laboremus, cum in primo huius voluminis libro [f] ostensum sit, & ipsos ethnicos suis mendacibus dijs deberi decimas censuisse, & sacerdotibus religiose persoluisse. Quod & Liuius [g], & Plutarchus [h] de Romanis testãtur: qui plerumque decimas vouerunt, & votas exacte reddiderunt, adeo, vt cum forte contingeret vouentem decedere, antequam voto satisfecisset, eius hæres voti reus efficeretur [i], hoc est ad reddendũ, quod suus testator viuens vouerat, teneretur. Isti igitur nullo legis præscripto deci- 5
mas dabant, sed quadam naturali ratione dictante, quæ sane suadet, vt eum, qui tot nobis bona elargitus est, in decimis recognoscamus. Deus enim noster, qui digna-
6 tus est (ait Augustinus [k]) totum dare, decimam à nobis dignatus est recipere: natura siquidem docet, aliquid bonorum omnium largitori esse tribuendum [l]; quam vero partem soluere deberemus, nequaquam præscripsit. Deus vero populo suo legem tradens, declarauit decimam partem esse debere, quæ sibi penderetur: nam in Exodo [m], *Decimas tuas non tardabis reddere*. Et in Leuitico [n]. *Omnes decimæ terræ, siue de pomis arborum, siue de frugibus, Domini sunt, & illi sanctificantur. Omnium decimarum bouis, & ouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit,*
7 *sanctificabitur Domino*. Et alibi passim. Natura igitur dictat, vt Deo veluti in recognitionem supremi eius dominij, cui vniuersus orbis subijcitur (*Domini est* enim *terra* [o], *& plenitudo eius*) aliquid demus: & sicut tributa, quæ terreno Imperatori penduntur, eius in subditos imperij, ac dominij argumentum esse tradunt iuris ciuilis interpretes [p]: ita & decimæ tributa sunt, ait Augustinus [q], quibus cælesti Imperatori honorem debitum impartimur, ad ipsius scilicet in nos potestatis plenitudinem exprimendam accommodata, ne appareamus (vt legitur in Ecclesiastico [r]) ante conspectũ Domini vacui: quam vero partem sibi deberi volue-
8 tit Deus, explicauit. Quare dicendum est, iuris potius diuini, quàm naturalis esse decimas: quod & Petro Rebuffo [s] placuit, qui eleganter ita ratiocinatur. Si diceremus de iure naturæ decimas esse, sequeretur homines ad eas soluendas ante promulgationem legis à Deo ligatos fuisse, perinde peccasse non soluentes: sed Iacob vouit eas, ergo non tenebatur iure naturali, nec deberi poterãt, antequam declaratum esset, quæ pars persoluenda esset. Erunt igitur decimæ iure diuino, ratione quadam naturali dictante constitutæ, non positiuo, vt male nonnulli sunt arbitrati: nam iure diuino, & naturali debitas esse, asseuerant glossa, Archidiaconus, & alij [t]: Innocentius [u] quoque, Ioannes Andreæ [x], Antonius [y], Abbas [z] & Alexander [a], quorum opinionem communem
9 esse testatur Francus [b]. Immo Innocẽtius [c], fere hæreticos esse ait dicẽtes decimas etiã sub lege gratiæ non esse debitas iure diuino, sed positiuo tantum. Sunt etiam, qui præmissam opinionem veram esse arbitrentur in decimis prædialibus tantum, non item in perso-

a lib. 1. de sacram. p. 2. c. 4. & 12.
b Genes. 4.
c Gen. 14.
d Hebr. 7.
e Genes. 28.
f lib. 1. c. 14.
g lib. 5.
h in Lucullum.
i l. 2. § vl. ff. de pollicit.
k ser. 219. & tpe d quo in c. 68. 16. q. 1.
l Eccl. 35.
m Exod. 22.
n Leuit. 27.
o Psal. 23.
p ad l. 6. C. de Præscrip. 30. annorũ.
q d. c. 68.
r d. c. 35.
s in tract. de decimis q. 1. nu. 10.
t ad c. 1. de decimis.
u ad c. vlt. de paroch.
x ad rub eo. de decimis.
y ad c. parochianos. eo.
z ad c. aliquibus. eod.
a consil. 40. vol. 4.
b ad c. 1. de decimis.
c ad d. c. vl. de paroch.

perſonalibus, quas iure humano, non diui-
no debitas eſſe exiſtimant, vti Hoſtienſis [d],
& Felinus [e], hancq. communi interpretum
conſenſu receptam eſſe, ſcribit Cardinalis [f].
Cum tamen Iacob [g] vouerit, ſe daturum
decimas rerum omnium, quas ſibi dediſſet
Deus, & Publicanus apud Lucam [h]. *Deci-
mas do,* inquit, *omnium, quæ poſſideo*. Vnde
B. Auguſtinus [i] loco citato. *Deus noſter, qui
dignatus eſt totum dare, decimam à nobis di-
gnatus eſt recipere, non ſibi, ſed nobis ſine
dubio profuturam. Sed ſi tardius dare pecca-
tum eſt, quanto magis peius eſt peccatum
non dediſſe? De militia, de negotio, & de
artificio redde decimas*. Nec aduerſatur illa
CHRISTI apud Matthæum reprehẽſio [k],
ibi. *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ,
quia decimatis mentam, & anethum, & cy-
minum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt le-
gis, iudicium, & miſericordiam, & fidem*.
10 Namque Phariſæi, quaſi perfectam legis iu-
ſtitiam ſibi adſcribentes, etiam de hiſce mi-
nutis decimas perſoluebant. Neque tamen
de hoc, vt bene adnotauit S. Thomas [l], à
Domino reprehendebantur, ſed ob id vero,
quòd maiora præcepta contemnebant, le-
uiora ſectantes: ideo CHRISTVS ſubdit.
Hæc oportuit facere, & illa non omittere.
Itaque videmus, CHRISTVM velle ea,
quæ legis ſunt grauiora, obſeruari, nempe
iudicium facere, miſericordiam habere, &
& fidem profiteri, & prædicare, & deci-
mas ſolui. Videamus igitur & nos, num de-
cimæ ſint de iure diuino euangelico, an hu-
mano tantum: nam Alphonſus à Caſtro [m]
dicit, communem Thelogorum ſententiam
eſſe aduerſus Canoniſtas, qui eas à iure di-
uino initium ſumere conſtanter aſſeuerant.
Didacus tamen Couarruuias [n], etſi Cano-
niſta, Theologorum partes tuetur, vt deci-
mæ ſint de iure poſitiuo, non autem diuino
Euangelico: quam ſane opinionem fortiſſi-
mis rationibus ſibi videtur comprobare.
11 Quarum prima eſt, quòd nulla ratio natu-
ralis ſuadet, miniſtrantibus ſpiritualia ma-
gis dandam eſſe decimam, quàm nonam,
octauam, vel quartam, aut aliam partem.
Altera, quòd hodie, hoc eſt poſt CHRISTI
aduentum, ea ſolum de lege diuina tenemur
ſeruare, quæ à CHRISTO IESV etiam
per eius Apoſtolos nobis præcepta ſunt,
iuxta illud Matthæi [o]. *Docentes eos ſeruare
omnia, quæcunque mandaui vobis*. Cui ſuf-
fragatur illud Pauli [p] in actibus Apoſtolo-
rum. *Non enim, ait, ſubterfugi, quominus an-
nunciarem vobis omne conſilium Dei*. Atqui
de ſolutione decimarum, neque in doctrina
CHRISTI, neque in doctrina Apoſtolorũ
quidquam continetur, ergo nequaquam
tenemur iure diuino decimas ſoluere. Dein-
de ſcribit S. Thomas [q], nullum in lege euã-
gelica contineri præceptũ, quod nõ ſit iuris
naturalis, præter præcepta de ſacramentis,
12 atque de fide ex illo. *Iugum meum ſuaue eſt,
& onus meum leue*: præceptum vero de ſo-
lutione decimarum, nec ad ſacramenta,
nec ad fidei articulos pertinere: igitur in
lege euangelica minime contineri. Accedit
quartò, ea, quæ ſunt iuris naturalis, aut
euangelici, mutari, aut minui non poſſe, nec
vlla conſuetudine deleri. Atqui decimæ
poſſunt conſuetudine [r] diminui, non erunt
ergo iuris naturalis, aut diuini euangelici.
Vltimò eiuſmodi opinionem hac ratione
confirmat, quòd eodem iure, quo decima
fuit indicta plebi Iſrael ad alimenta Leuita-
rum, fuit itidem ipſis Leuitis indictum, vt
decimam decimatum ſummo ſacerdoti ſol-
uerent: ſed hæc decima decimarum ſub le-
ge euangelica nõ debetur iure diuino ſum-
mo Rom. Pontifici, nec ei ſoluitur. Nec de-
cima à laicis clericis ſoluẽda hodie legis di-
uinæ euangelicæ præcepto debetur. Præ-
terea & illud addi poteſt, in quo potiſſimum
cardo iſtius quæſtionis vertitur, nempe de-
cimas non eſſe, nec fuiſſe ſub præcepto mo-
13 rali, vt & ipſe Thomas [ſ] aſſerit, ſed ſub cæ-
remoniali, vel iudiciali: ſed iſta duo præce-
pta cæremonialia, & iudicialia, lata lege
euangelica, ceſſarunt, vimq. præceptorum
amiſerunt: quod Apoſtolus oſtẽdit dicens [t].
*Priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodieba-
mur concluſi in eam fidem, quæ reuelanda
erat. Itaque lex pedagogus noſter fuit in
CHRISTO, vt ex fide iuſtificemur. At vbi
venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo*. Et
alibi [u]. *Sed quid dicit ſcriptura? Eijce ancil-
lam, & filium eius: non enim erit hæres filius
ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres non
ſumus ancillæ filij, ſed liberæ, qua libertate
CHRISTVS nos liberauit*. Et idem Apo-
ſtolus ad Hebræos ſcribens [x], *Tranſlato*, in-
quit, *ſacerdotio, neceſſe eſt legis quoque trãſla-
tio fiat*. Ex quibus nulli dubium eſſe poteſt,
14 quin lex vetus per legem à CHRISTO la-
tam ſit adeo antiquata, vt plane hæreticum
ſit aſſerere, legem veteris Teſtamenti ſer-
uandam eſſe ſimul cum lege noua, vti ex
Actibus Apoſtolorum [y] conſtat, & docet
15 B. Auguſtinus Moralia verò veteris legis
præcepta adhuc legis virtutem habent, ac
ſemper habebunt, non ex poteſtate veteris
legis (vt excellenter Dominicus Soto [z] de-
monſtrat) ſed ex eo, quòd ſint à natura
ipſa

d in ſumma verb. decim. colum. 5.
e ad c. cauſam de præſcrip. col. 1.
f ad c. 1. de decimis.
g Geneſ. 28.
h Luc. 18.
i d. ſer. 219. de quo in c. 68. 16. q. 1.
k Matt. 23.
l 2. 2. q. 87. art. 1. ad 3.
m lib. de hæreſib. in verbo decima.
n lib. variarum reſolu. c. 17. n. 2.
o Matt. vlt.
p Act. 20.
q quodlib. 4 art. 13.
r c. 29. de decimis.
ſ 2. 2. q. 87. art. 1.
t Galat. 3.
u Galat. 4.
x Hebr. 7. Et c. 3. de conſtit.
y Act. 15.
z li. de Iuſt.

ipsa prodita, & constituta, & à CHRISTO IESV in lege euangelica, eadem prorsus ratione, qua & naturali debuerunt, tradita. Si ergo decimæ non continentur sub aliquo præcepto morali, nec quidquam de eis in lege euangelica fuit institutum, nemo dixerit esse iuris diuini euangelici, sed Pontificij tantum. Quæ omnia, licet nobis non minimum negotij facessere videantur, non dubitamus tamen, quin rectior, & verior sit nostrorum interpretum sententia, quam, ex recentioribus, sequuti etiam sunt Rebuffus [a], Andræas Hispanus [b], Episcopus Aiacensis, & Albertus Pighius [c]. In his enim, magis standum esse Canonistis, quàm Theologis, dicunt Petrus de Ancharano [d], & Marcus Antonius Natta [e]: quorum sententia defendi potest etiam vnanimi sanctorum Patrum consensu, Romanorum Pontificum sanctionibus, Conciliorumq. cum prouincialium, tum œcumenicorum decretis. Namque Beatus Hieronymus Damaso Papæ interroganti, num vsus decimarum, & oblationum secularibus prouenire posset, respondit [f]. *Nouit vestra sanctitas, omnino non licere, protestantibus hoc diuinis auctoritatibus paternorum canonum. Quamobrem, si aliquando fuerint ab eis male detenta, quæ diuini iuris esse noscuntur, et in vsum trãsierint monachorũ, & seruorum Dei*, &c. Quapropter idem Hieronymus explicans illa Malachiæ [g] verba. *Reuertimini ad me, & reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum, & dixistis: in quo reuertemur? Si affliget homo Deum, quia vos configitis me, & dixistis, in quo configimus te? In decimis, & in primitijs: & in penuria vos maledicti estis: & me configitis gens tota. Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea, & probate me super hoc, dicit Dominus: si nõ operuero vobis cataractas cæli, & effudero vobis benedictionẽ vsque ad abundantiã*, &c. post multa dicit. *Si quando fames, & penuria, & rerum omniũ egestas opprimunt mundum, scimus hoc ex Dei ira descendere, qui in* 16 *pauperibus, si non accipiant eleemosynam, fraudari se loquitur: & suas possessiones possumus decimas, & primitias interpretari.* Sanctus quoque Ambrosius [h]. *Qui Deo, in-* 17 *quit, non vult reddere decimas, quas retinuit, & homini non studet reddere, quod iniuste ab eo abstulit, non timet adhuc Deum, & ignorat, quid sit vera pœnitentia, veraq. confessio. Iste talis homo non potest veram*, vel vt alij legunt, *bonam facere eleemosynam*. Nec à magistro dissentit discipulus excellẽtis ingenij, & sanctitatis eximiæ vir, B. Au- 18

a d tract. de decim q 1 num 14.
b eod tract. summ 2 n. 1
c lib 3 c 7 hierar eccl.
d in dispu. incipiente. antiquis, & modernis temporibus.
e cons 136. lib. 1.
f cap. 1. 16. q. 1.
g Malac. 3.
h in serm. 1. quadrages & quo c 1. ca. 16 q 1 &c. 4 ead. q. 7.

gustinus, qui ait [i]. *Si decimas dederis, non solum abundantiam fructuũ recipies, sed etiã sanitatem corporis, & animæ consequeris.* Et paulo post. *Cum enim decimas dando, & terrena, & calestia possis præmia promereri: quare pro auaritia duplici benedictione fraudaris? Hæc est enim Dei iustissima consuetudo: vt, si tu illi decimam non dederis, tu ad*
19 *decimam reuoceris. Dabis impio militi, quod*
20 *non vis dare sacerdoti. Benefacere semper Deus paratus est, sed hominum malitia prohibetur: decimæ enim ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerit, res alienas inuasit.*
21 Scribit etiam ipse Augustinus [k]. *Maiores*
22 *nostri ideo copijs omnibus abundarunt, quia libentius decimas Deo dabant, & Cæsari censum reddebant: modò autem, quia decessit deuotio fidei, accessit indictio fisci. Nolumus partiri cum Deo decimas, modo autem tollitur totum. Hoc tollit fiscus, quod non accipit CHRISTVS.* Hæc Augustinus. Ex quibus facile est intelligere, hos sanctos Patres velle ius decimarum perinde in lege euangelica, atque in lege veteris Testamenti subsistere, atque ita fidelem populum docuisse. Nec vlli dubium esse potest, quin sanctorũ Patrum consensum in re dubia obseruare
23 nos voluerit CHRISTVS, vt certæ, & indubiæ veritatis argumentum, quod & Albertus Pighius [l] docet. Nec ab auctoritate ipsorum Patrum recesserunt Romani Pontifices. Namque Vrbanus Papa Secundus.
24 *Admonemus*, inquit [m], *atque præcipimus, vt decimas omnino dari Deo non negligatur,*
25 *quas ipse Deus dari constituit: quia timendũ est, vt quisquis Deo debitum suum subtrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria.* Nicolaus quoque Secundus [n]. *Præcipimus, vt decimæ, & primitiæ, seu oblationes viuorum, & mortuorum ecclesijs Dei fideliter reddantur à laicis, quas qui retinuerint, à sancta Ecclesiæ communione separentur.* Gregorius Septimus [o]. *Oportet autem congruentius nos decimas, & primitias, quas iure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere, quas fideles, Domino præcipiente, offerunt, iuxta illud vaticinium Malachiæ Prophetæ. Inferte omnem decimationem in horreum meum, & sit cibus in domo mea.* Alexander Tertius Rhemẽsi Archiepiscopo rescribens ait [p]. *Cum decimæ non ab hominibus, sed ab ipso Domino sint institutæ, quasi debitum exigi possunt.* Et Innocentius Tertius Vercellensi Episcopo interroganti, num decimæ ab imperiali culmine concedi possent, aut remitti, respondit [q], neminem posse à solutione decimarum quemquam eximere,

i in ser. 219. de tempore. de quo c. 66. ead. 16. q. 1.
k c. 8. ead. 16. q. 7.
l d. c. 7. vers. videtque pa ... .
m c. 2. ead. q. 1.
n c. 1. ea. q. 1
o c. 1. ea. q. 7
p c. 14. de decimis.
q c. 15. eod.

mere, quæ diuina constitutione debentur. Rursus r. *Nimis profectò iniquum videtur, si decimæ, quas Deus in signum vniuersalis dominij sibi reddi præcepit, suas esse decimas, & primitias asseuerans, occasione præmissa, vel excogitata magis fraude diminui valeant, cum debita sit solutio decimarum in tantum, vt ad eas clericis exhibendas, quibus eas ipse pro suo cultu concessit, laici, si forte moniti reddere noluerint, ecclesiastica sint districtione cogendi.* Clemēs quoque Papa Quin- 26 tus f vult, illos religiosos, qui aliqua, vt audientes à decimarum ecclesijs debitarum solutione retrahant, in sermonibus suis, vel alibi proferre præsumunt, excommunicationis ipso facto subiacere sententiæ. Restat, 27 vt conclusio nostra Conciliorū decretis approbetur. Atqui in Concilio Rothomagensi habetur. *Omnes decimæ terræ, siue de frugibus, siue de pomis arborum Domini sunt, & illi sanctificantur boues, & oues, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid demum venerit sanctificabitur Domino. Non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur. Si quis mutauerit, & quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, & non redimetur. Sed quia modo multi inueniuntur decimas dare nolentes, statuimus, vt secundum Domini nostri præceptum admoneantur semel, & secundò, & tertiò. Qui si non emendauerint, anathematis vinculo feriantur vsque ad satisfactionem, & emendationem congruam.* In Moguntiensi u. *Decimas Deo, & sacerdotibus* 28 *Dei dandas, Abraham factis, & Iacob promissis insinuat: deinde lex statuit, vt omnes sancti doctores commemorant.* Si quis autem dixerit, huiusmodi concilia non esse generalia, atque ideo non tantam eis habendam esse fidem: respondebo, quamuis sint prouincialia, fuisse à summis Pontificibus confirmata, proinde generalium auctoritatem, ac vim in Ecclesia obtinuisse; sed etiam in generalibus idem constitutum, atque longe apertius declaratum reperiri, & præsertim in vniuersali illo, omniumq. celeberrimo Concilio, in quo circiter 1300. patres conuenerunt, cum omnium Regum, vtriusque etiam Imperij Legatis, Lateranensi scilicet, sub Innocent. III. celebrato, ac per 29 excellentiam *Generali* nuncupato, cuius auctoritate expresse statuitur decimas x esse à CHRISTI fidelibus necessario persoluendas, ex diuina iussione in signum vniuersalis dominij, quasi quodam speciali titulo sibi reseruatas. Quod & dixerunt sancti pa- 30 tres, qui œcumenicæ Tridentinæ synodo interfuerunt, his verbis y. *Cum decimarum solutio debita sit Deo, qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas inuadunt.* Quod autem comminiscitur Didacus Couarruuias z, parum equidem subtiliter: vt, scilicet, vbicumque asseritur decimas esse iuris diuini, intelligatur de veteri iure, de lege videlicet à Deo ante CHRISTI aduētum lata, non æque de lege Euangelica, quæ nihil de decimis præcipit, atque Ecclesiam Catholicam sub lege gratiæ militantē, antiquioris Ecclesiæ æmulatam sanctitatē, ex veteri Testamento decimam fructuum partem in ecclesiasticorum ministrorum alimenta, & sustentationem soluendam esse censere: quia respondetur, sanctos il- 31 los patres, Pontificesq. & concilia de iure nouo diuino potius, quàm veteri voluisse intelligere: cum verba accipi debeant in potiori a significatione: atqui nouo, non veteri obstringimur. Quòd autem nulla fiat decimarum mentio in Euangelio, si quis bene attenderit CHRISTI verba apud Matthæum b, & Lucam c, vtique videbit etiam diuino iure Euangelico debitas esse sacerdotibus decimas. Reprehendit CHRISTVS Scribas, & Pharisæos, quòd essent nimis diligentes in persoluendis decimis earum rerum, quæ nullius prope sunt momenti, vt de menta, anetho, & cymino, negligentes vero, immo maleuoli, cum ea, quæ in lege sunt grauiora, relinquerent, iustitiam, mi- 32 sericordiam, fidem. Quapropter CHRISTVS subiungit. *Hæc oportuit facere, illa non omittere*, nempe decimas soluere etiam de rebus minimis: quibus verbis decimarum solutio 33 confirmatur. Nec placet expositio S. Thomæ d, licet eius apud me auctoritas maxima sit, vt ad tempus præteritum legalis obseruantiæ videatur id esse referendum: cum referri debeat ad Euangelij tempus, vt di- 34 sputat etiam e Natta. Quamuis idem Thomas in responsione f asserat pro eo, quod decimarum solutio venit sub præcepto morali, esse iam iuris diuini Euangelici g, quia dignus est operarius mercede sua. Nam & CHRISTVS iniunxit h, reddenda esse Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & quæ sunt Dei, 35 Deo. Hoc est tributum, & censum Cæsari, Deo vero decimas: nihil etenim magis Dei est, quàm decimæ: nam ipsemet dixit i, *Decimæ, & primitiæ, meæ sunt.* Si igitur decimæ Dei sunt, & CHRISTVS iubet ea, quæ Dei sunt, Deo reddi, fit profectò, vt iuris diuini Euangelici sint decimæ, non humani. Quod etiam probat Remundus k Rufus aduersus neotericos Iurisconsultos. Reliquū est, vt

r c. sequen.

f clem. 1. eo. de decimis.

u in c. 6 ead. q. 7.

x in c. 32. in fi. cū seqq. d. decim. & c. 6 c. lio autem sub const. 53

y in c. 12 de refor. sess. 25

z d. c. 17. n. 3. versic. & præter has. lib. 1. variarum resolu.

a in l. 1. ff. si ager vectig. petat.

b Matth. 23.

c Lucæ 24.

d 2. 2. q 77. ar. 1. in fecu. do argum.

e d. c. 6. c. 136 lib. 1.

f d art. 1. in resp. ad 2.

g Matth. 10. & 1. Cor. 9.

h Matth. 22.

i Exod. 22. Deut. 22.

k in defensione pro Pō tifice Max. fol. 426.

est, vt respondeamus Didaci obiectionibus: ac in primis, dum ait, nullam naturalem rationem suadere, spiritualia ministrantibus magis dandam esse decimam, quàm aliam quamuis partem, respondendum est (vt ab initio diximus) naturalem quidem rationē nobis suadere aliquid dandum: sed quam partem natura nesciuit explicare, explicauit ipse Deus, cui reddendæ erant decimæ. Et cum in nouo Testamento nihil de deci- 36
mis immutatum sit, verisimile est eandem decimam partem confirmare CHRISTVM voluisse, qui se non ad dissoluendam, sed ad implendam veteris Testamenti legem venisse apud Matthæum[l] profiteatur. Qua responsione & secundum Didaci argumentum euertitur, quo nititur ostendere nullam in lege Euangelica decimarum fieri mentionem, cum expresse factam fuisse apud Matthæum[m], & Lucam[n] luce clarius probatum sit. Tertium eiusdem fundamentum erat ex doctrina Beati Thomæ[o], nullum in lege noua præceptum contineri, quod non sit iuris naturalis, exceptis de sacramentorum institutione, & efficacia, præceptis, & articulis fidei: ergo, cum decimæ, nec ad sacramenta, nec ad fidem pertineant, de iure diuino Euangelico nō sunt. Atqui præsuppositum B. Thomæ videtur aliquantulū claudicare. Nam si dicamus absolute, hæc pendere ex veteri, ac abolita lege Mosaica, quæ superueniente euangelica, robur amisit, fateri etiam oportebit nos non obligari præceptis Decalogi, cum ea ad fidem non spectent, sacramenta non respiciant, nec iu-
37 ris sint naturalis. Verum, si fiteamur, vt confitemur, ea apud nos etiam nunc vigere, vimq. atque efficaciam habere, obligationemq. inducere (quia nec figuram futuri gerebant, nec pertinebant ad statum ciuilis illius veteris populi gubernationem: sed instruebant homines ad bene se gerendum erga Deum, & proximum) pari ratione fateri necessarium erit, apud nos locum habere obligationem illam de persoluendis sacerdotibus decimis: non enim minus, quàm
38 illi Deum recognoscere debemus bonorum omnium parentem & largitorem, ac supremum, & vniuersalem dominum, vt ait Innocentius Tertius[p]. Quorum titulorum causa ipse decimas sibi reseruauit omnium, suisq. sacerdotibus, & alijs Ecclesiæ ministris exacte persoluendas mandauit. Idcirco non ex vno, aut altero laicorum fundo hæc decimarum tributa, vel vectigalia capi voluit, sed ex omnibus, ex fœtu, ex lana, ex arbore. Quid enim magis imperatoriam, aut regiam dignitatem, aut maiestatem repræsentat, si (vt diximus de doctorum ciuilium mente) tributa vniuersalis, & dominij, & imperij testimonium sunt? Atque ideo, prout in lege veteri, ita & in noua non est dubium, quin decimæ omnium, seu terræ nascentium, seu pecorum, ac armentorū, & quorumcūque sub virga pastoris transeūtium, domini sint, eidem sanctificata, cum nusquam nobis magis, quàm veteri populo easdem remissas fuisse legatur. Quarto loco illud nobis faciebat quæstionem, quòd decimæ possunt minui consuetudine, vel ipsa adstipulante[q] Pontificia sanctione: quòd si iuris essent diuini, & Euangelici, nequaquam possent. Sed erant à Didaco paulò attentius canonis verba expendenda, quæ ita concipiuntur. *Illæ quippe decimæ necessario soluendæ sunt, quæ debentur ex lege diuina, & loci consuetudine approbata*. Hæc Concilium generale Lateranense. Debētur enim ex iure diuino decimæ omnium, quæ
39 ex terra nascuntur, & quæcumque sub virga pastoris transeunt, vt expresse in libro[r] Leuitici continetur. Sunt & nonnullæ aliæ, quæ forsan non debentur iure diuino, sed positiuo ex consuetudine introducto, vti de militia, de negotio, de artificio, de quibus reddendas esse decimas S. Augustinus[f] vi-
40 detur præcipere. Hasq. quas nos personales appellamus, non esse iuris diuini asseuerant Hostiensis[t], & Felinus[u], quorum opinionem communi interpretum suffragio receptam esse scribit Cardinalis[x]. Quod an verum sit, dubito: non inficior tamen consuetudinem optimam esse legum[y] interpretem, vt cum non ita perspicue constaret decimas personales diuino iure deberi, censuit sacrosanctum generale Concilium, non eas modo decimas, quas manifeste constat iure diuino esse debitas, sed & alias, si quæ sunt vsu, atque consuetudine introductæ, & approbatæ. Mutari ergo decimæ non pos-
41 sunt consuetudine. Et licet quibusdam in locis non integræ persoluantur, in alijs vero nullæ præstentur, id tamen intelligi debet non esse consuetudine abrogatum, aut immutatum, sed decimas, vel ius decimarum
42 esse in aliud commutatum, in prædia videlicet, possessiones, & proprietates ex consensu summi Pontificis, sine cuius auctoritate nihil valeret permutatio[z], etsi Rebuffus[a] videatur dicere, etiam de consensu Romani Pontificis transigi de decimis non posse, sic vt laicus omnino eximatur à decimarum solutione. Rebuffus loquitur, quando nihil datum sit in recompensationem:

non

l Matth 5.
m Matt. 22. & 23.
n Lucæ 11.
o ex quol. 4 art. 15.
p d.c. 16. de decimis.
q in cap. 32 eod.
r Leuit. vlt. in fine.
f d.c. 68. q. 1
t in sum. tit. d dec. col. 5
u ad cap in causam. de præscr. col 1
x ad c. 1. de decimis
y l. 36 ff de legib. & c. 8. de consuet.
z glos. & Doctores ad c. 1. de transactionibus.
a in tract. d decim. q. 13. num. 29.

non item si aliquid datum, aut receptum.
[b in c. 7. de transactio.] Et quanquam Alexāder Tertius [b] rescribit, 41
transigi super re sacra, & religiosa non pos-
se, quia dare, retinere, aut promittere ali-
quid, vt res sacra possideatur, simoniacum
est, nihilominus tamen valet transactio, si
pro illis etiā detur temporale, vel pecunia, 44
& hoc, quia etsi decimæ per se sunt sacræ, &
spirituales, hoc est ius decimarum, fructus
tamen earum, qui temporales reputantur,
sub æstimationem & pretium cadunt, atque
[e c. 2. de locat. & conduc Domin. & alij ad c. fin. de foro comp. in 6.] à laicis possunt [e] conduci, & in causa execu-
tionis capi, vt præfatus Rebuffus [d] scriptum
reliquit, etiam sine Episcopi consensu, vt
[d in tract. de literis obligat. art. 2] glossa [e], & doctores [f] tradunt, præsertim
Decius [g], & Geminianus [h]. Qua in re mihi 45
[e f ad c. fin. de rer. permut. ad c. ve super de rebus eccl nō alien.] probatur Imola [i], dicens: quòd si domus,
vel quæuis alia res temporalis data fuerit
pro futuris decimis, & casu ante perierit, tūc
[g ad c. venerabilis. col. 2 de confirm. vtil. vel inutil] ecclesia non erit obnoxia compositioni, sed
decimas de nouo exigere poterit. Quod nō
displicuit Barbatio [k]: immo ille, qui transe-
[h conf. 17. col. vlt. i ad d. c. fin. k d. c. ve super.] git, potest nomine Ecclesiæ agere ad rescis-
sionem transactionis, ne detur occasio ma-
lis administratoribus [l] rem dimittendi: sicq.
[l c. 6. eod. d reb. eccl. alien vel non.] in Parisiensi Senatu iudicatum fuisse, testa-
[m d. q. c. 3. n. 30.] tur idem Rebuffus [m]. Vltima Couarruuias
obiectio erat, quòd in veteri lege Leuitæ
decimarum eis debitarum, & solutarum de-
cimam summo Sacerdoti persoluebant, &
persoluere tenebantur: quod in Euangelica
lege non extat. Ad hanc respondet B. Tho- 46
[n 2. 2. q. 87. ar. vlt. ad 3.] mas [n], quòd eadem ratione sacerdotes no-
uæ legis tenentur summo Pontifici decima-
rum decimam soluere. Nam Leuitæ sub sa-
cerdotibus erant: qua ratione Deus man-
dauit, vt summo Sacerdoti loco primitia-
rum, decimā decimæ præstarent: dictat enim
naturalis ratio, vt illis, qui habent anima-
rum curam, de communibus multitudinis
facultatibus prouideatur, quo facilius exe-
qui possint ad communem salutem spectan-
tia vacui ab omni humanæ necessitatis soli-
citudine, atque modestia: quod firmiori ne-
quaquam probatione indiget, satis enim
perspicuum est. Romanus vero Pontifex, li-
cet ab inferioribus sacerdotibus quotannis
decimarum decimam non exigat, cum ta-
[o clem. fin. de decim.] men aliqua vrget necessitas [o], aliquodve
Ecclesiæ imminet periculum, decimam im-
perat, quandoque etiam non semel, sed ite-
rum, & tertiò, & pluries, vt libet, quæ li-
benti animo, vti iure debitæ, persoluuntur.
Ad illud vero, quod ipse objiciebam, deci-
mas non contineri sub præcepto morali, sed
iudiciali, quod per legem Euangelicam
est sublatum, respondeo, præceptum de

persoluendis decimis mihi videri à præce-
pto morali pendere, comprehendiq. sub pri-
mo Decalogi mandato, quo Deum pie,
47 sancteq. colere iubemur. *Vnum cole Deum*,
&. *Soli Deo honor* [p], *& gloria*. Quod & il- [p Exod. 19. & Leuit. 19.]
la ipsius Domini apud Malachiam [q] verba [q Malach. 1]
aperte indicant. *Filius honorat patrem, &*
seruus dominum suum: si ergo pater ego sum,
vbi est honor meus? Honor Dei in decimis
48 etiam consistit. Vnde Sanctus Augustinus [r]. [r serm. de tēpore 219. de quo in can. 66. eod. 16. q. 1.]
Si decimas dederis, non solum abundantiam
fructuum recipies, sed etiam sanitatem cor-
poris, & anima consequeris. Non igitur, ait,
Dominus Deus præmium postulat, sed hono-
rem. Præterea idem Beatus Thomas [s] fate- [s d. q. 87. ar. 1. in respons.]
tur, decimas esse partim sub præcepto mo-
rali, ex eo, quòd tenemur ijs, qui nobis
spiritualia administrant, subuenire, ne vio-
lare videamur, quod in lege Moysi [t] nobis [t Deut. 25.]
præcipitur, vbi dicitur. *Non alligabis os bo-*
ui trituranti. Cui suffragatur illud Aposto-
li [u]: *Si nos vobis spiritualia seminauimus,* [u 1. Cor. 9.]
magnum est, si nos carnalia vestra meta-
mus? partim, quota scilicet, sub præcepto
iudiciali. Iam dixi, etiam in veteri Testa-
mento decimam ab initio non fuisse consti-
tutam, edictis tamen tabulis legis, illam par-
tem, quam sibi debitam esse profitebatur
Deus declarauit decimam esse. Et cum in
lege Euangelica nihil, quo ad decimam im-
mutatum sit, est etiam verisimile eandem
decimam partem sibi CHRISTVM consti-
tuisse, ne nobis merito obijci possit, quod
Iudæis apud Matthæum ipse dixerat. *Dico*
enim vobis, quia nisi abundauerit iustitia
vestra plus, quàm Scribarum, & Pharisæo-
rum, non intrabitis in regnum cælorum. Et
cum decimæ præstentur in recognitionem
vniuersalis, & supremi diuini domini, non
minus nos, quàm illi CHRISTVM omnium
auctorem, & largitorem recognoscere debe-
mus. Quidquid tamen sit, quando etiam
diceremus cum ipso S. Thoma, decimas par-
tim esse sub præcepto morali, partim, nempe
quota, sub præcepto iudiciali, idem quo-
49 que est, & eundem operatur effectum, ac si
diceremus esse iuris diuini Euangelici: nam
licet præcepta cæremonialia non possint (vt
idem Thomas [x] auctor est) nunc absque [x d. q. 87. ar. 2. in resp.]
crimine obseruari, nec iterum statui: iudi-
cialia tamen possunt iterum ab habente iu-
risdictionem constitui: ijsq. nouiter statu-
50 tis impune paretur: immo parere necessa-
rium est. Iudicialia siquidem pertinent ad
iustitiam hominibus exhibendam, iusque
vnicuique tribuendum, ex quibus leges
veteris Testamenti æstimantur, quarum

obseruatio iudicibus ipsis incumbebat, vt proximo redderetur, quod suum esse constaret, paxque & concordia absque vllius iniuria inuiolabiliter custodiretur: cæremonialia verò respiciebant ea, quæ ad diuinum cultum, ad reuerentiam, honorem, & obsequium Deo exhibendum sanciebantur, vti Apostolus ad Romanos scribens y, dicit. 11
Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Verum quoniam hæc fuerunt ob eam causam statuta, & ordinata, vt præfigurarent CHRISTI mysteria futura, ideo eorum obseruatio parit peccatum, & præiudicat fidei veritati: secundum quam confitemur illa præfigurata mysteria CHRISTO adueniente, consummari, & compleri, proinde cessasse, præsertim ea, quæ significabant eius, & futuræ legis Euangelicæ aduentum: vtpote 12
immolatio agni, circumcisio, & si quæ sunt alia similia, non æque illa, quæ, etsi erant cæremonialia, magis tamen pertinebant ad deuotionem quandam, ac ritum sacrificiorum, & eorum ornatum, quàm ad futuræ legis, CHRISTIQ. nasciturі præfigurationem: eiusmodi sunt sacerdotum vestes, altaria, cantus, organa, thuris vsus, primitiarum, & oblationum solutio, & his similia, quæ etiam post Euangelicam legem ab Ecclesiarum Prælatis, & Principibus fuerunt z statuta. Cùm igitur iudicialia pos- 13
sint etiam tempore gratiæ absque vllo peccati reatu obseruari, immo cum ad eorum obseruantiam obligemur, si imperata fuerint ab eo, qui ius condendi legem habet: fit profectò, vt, quando decimæ non essent iuris diuini euangelici, teneremur ad eatum solutionem perinde, ac si essent, cum constitutæ sint à Pontificibus Maximis ius condendi legem habentibus ab Euangelio. Vnde Caietanus a eleganter scribit, Deum in veteri lege populum suum ad decimas obligasse, & nobis dedisse exemplum similis obligationis suscipiendæ ab Ecclesia, tanquam iustæ, & rationabilis. Ex quibus omnibus videtur quoque soluta quæstio illa, an decimæ sint carnales, & temporales, aut sacræ, aut spirituales. Quidam, 14
carnales, & temporales esse constanter, sed temere, & inconsultò asseuerant: cum & nos libenter fateamur, decimas quidem ipsas, id est partem illam fructuum, quæ percipitur, non spiritualem esse, ipsum vero decimarum ius spirituale omnino esse defendimus, quod & Beato Thomæ b placuit, à quo nec dissentiunt magistri nostri c: ille enim circa decimas, ait, duo esse consideranda, scilicet ipsum ius accipiendi decimas, & ipsas res, quæ nomine decimarum dantur. Ius autem accipiendi decimas spirituale est, quod laicorum esse non potest, tum quòd Deo consecratæ sunt, tum quòd eas primum sibi Deus consecrauit, non ho-
15 mines, vt ostensum d est. Deinde dedit e Sacerdotibus, & Leuitis: adeoque sacras esse voluit intelligi, vt se ipsum rerum omnium conditor hæreditatem Leuitarum, & sacerdotum per metonymiam vocauerit, in decimis scilicet, quæ Leuitis, Domino iubente, soluebantur, ipsisque hæreditas, &
16 alimentum erant. *Dominus*, inquiens, *est hæreditas eorum*. Et quæ sunt ergo istæ decimæ? hæreditas ordinis ecclesiastici: & quæ ista hæreditas? Dominus. *Dominus f pars hæreditatis meæ, & calicis mei, tu es qui restitues hæreditatem meam mihi*. Et quis est iste Dominus? Deus cælestis ille spiritus, à quo hæc ipsa vita, hic spiritus, per quem viuimus, nobis datur: qui quasi per huius terum vniuersitatis arterias diffunditur. Ille, inquam, spiritus est hæreditas, &, vt scribit Remundus Rufus g, ius decimarum. An igitur istud ius hæreditarium spirituale non erit? quod non heri, vel nudius tertius natum est, sed ante innumerabiles prope annos? Sed dicet aliquis: cum hoc ex lege diuina certum sit, quid opus est disputatione, quòd sint; vel non sint spirituales? vel
17 quid in causa fuit, vt ita appellarentur? Canonistarum stylus, quod clericis tantum competit, laicorum vero esse non potest, spirituale appellat, hocque vocabulo alij vti consueuerunt. Theologi vero diuinas Scripturas tantummodo tractantes, quibus hæc vox vsitata, & frequens est, in epistolis præsertim Beati Pauli, angustiori tamen significatione h ius decimarum, non spirituale dixerunt, sed annexum, vel connexum spirituali (qua dicendi formula, & Alexander Tertius i Regi Anglorum de causa iurispatronatus rescribens, vtitur) vt demonstrent seiungi à clero non posse, ac in laicos transferri, nempe incapaces k: latine tamen loquentibus sacræ, vel diuini iuris rite dicendæ veniunt. Quod & Caius Iurisconsultus l ciuilis prudentiæ ratione quodammodo circumscripsisse videtur, dum dicit, *Summa rerum diuisio est, vt aliæ diuini iuris sint, vt sacræ, & religiosæ; aliæ humani, quæ aut priuatæ sunt, aut publicæ*. Atque hæ sunt, quas temporales vulgo appellamus. Quod ergo iuris Pontificij interpretes spirituales vocant, Theologi annexũ spiritualibus. Beatus Hieronymus m, veteris sermo-

y Rom. 7.
z In can. 1. de cõsecr. d. 1. in c. 1. de purgat. post partum in can. 1 cum. sequ. 1 dist. & passim alibi.
a d q. 87. a. 1. in respons.
b d q. 87. ar. 1. in respon.
c ad rub. de decimis, & in c. 1. de iudic.
d Exod. 22. & Leuit. vlt.
e Num. 18. & Deut. 18.
f Psal. 15.
g d. defensione fol. 315
h 1. Cor. 2. circa finem.
i d. c. 3. de iudic.
k d. c. 3. & c. 1 eod. vbi oës notant. & cap 7. de præscript.
l in l. 1 in princ. ff. de rer. diuisio.
m in can. vl. 16. q. 1.

sermonis candorem sequutus, iuris diuini dicit: vt nõnulli alij, quos superius retulimus, diuinum esse ius decimarum scripsere. Quod autem illi adstruunt decimas nõ esse spirituales, sed ministerio spiritualium deputatas, item sacras esse fatentur: Vlpia-
58 nus n enim respondit, dedicationem rite factã distinguere res sacras à profanis, quia loca sacra sunt, quæ publice dicata sunt, siue in ciuitate, siue in agro. Quod etiam Macrobius, & Gellius o post Martianum p Iurisconsultum scriptis mandarunt. Si ergo sacræ diuini iuris sunt, vt voluit Caius q, non erunt humani: neque potest dedicatio non rite facta esse, quam Deus ipse fecerit. Quare si decimæ res sacræ sunt, vel diuini iuris, quod idem est, vel, vt nostri dicunt, spirituales, quæri apposite potest, an valeant
59 præscribi. Non possunt autem præscribi, quia in nullius bonis sunt, testimonio vtriusque Caij r, & Martiani s: at sine possessione
60 non procedit præscriptio, vt docet trita iuris regula t. Quod & Alexander tertius u Parmensi Episcopo rescripsit, dicens. *Cum laici decimas detinere non possint, eas nulla valent præscribere ratione.* Vbi Panormitanus Abbas x notat perite, litteram non restringere se ad vllam certi temporis præscriptionem, sed indistinctè. Vnde & Ioannes Andreæ y tradit, laicum non posse præscribere spiritualia, etiã vigore temporis immemorabilis. Eiusdẽ opinionis fuit Cardinalis, quemadmodum & alij fere omnes Summistæ: a vnde Rota b in vna Toletana iuris decimandi die 27. Aprilis 1583. tenuit, solam immemorabilẽ etiam cum allegatione priuilegij, ac tituli feudalis, laico non suffragari, nisi, vel fama priuilegij, vel recognitio, vel aliud æquipollens probetur. Ex quibus constat, con-
61 suetudinem non habere eam vim, quam habet Principis priuilegium: hoc enim operari potest, quod nequit præscriptio c. Nam glossa d rectè dixit, Principem posse suo priuilegio incapacem capacem facere: quod nequit præscriptio, quæ in possessione est posita: remota ergo possessione, cuius laicus est incapax, nulla erit præscriptio. Quod de sacris, seu spiritualibus dicitur, idem de annexis spiritualibus e intelligi debet, vt præscribi à laicis minus possint, vel ius patrona-
63 tus, vt Abbas f post Ioannem Andreæ g scriptum reliquit, multo minus decimæ, quas iure diuino, etiam euangelico institutas esse superius late demonstrauimus, & latius disserunt cum Hostiensi Antonius de Butrio h, Abbas i, Imola k, Felinus l, Ioannesque Franciscus Balbus m. Qui ta-

men, licet ciuis noster sit, virque alioquin diligens, & industrius, ac de iuris scientia bene meritus, negligentiæ tamen, nimiæq. credulitatis arguendus est, quo vitio laborant scriptores quamplurimi, vel incuria, vel inopia librorum. Vnde libros, quorum auctoritate suas conclusiones comprobare nituntur, non legunt, aut negligenter percurrunt, dum essent non solum legendi, sed cum de animarum salute agitur, quàm maxima licet diligentia, perpendendi: quod si fecisset Balbus, non dixisset, decimas n prædiales, si tempore collectionis fructuum non fuerint petitæ, non posse amplius peti, cum ad ipsas o nemo teneatur, nisi suo tempore petantur, subijciens istud fuisse singulare dictum Archidiaconi p in *cap. 1. de decimis lib. 6.* quod referunt etiam Domini q de Rota: & licet Rota ibi non bene videatur firmare, quod sentit, Archidiaconi tamen non impugnat opinionem, sed argumenta. Ex quo Balbus singulariter decidit, quòd si petantur decimæ temporis præteriti, non est, qui obligetur ad soluendum, nisi ecclesia ostendat, quòd decimæ fuerunt petitæ. Et sic nemo tenetur pro decimis præteritis, nisi à tempore petitionis, siue interpellationis. Et hoc singulare r refert, & sequitur Felinus. Ita concludit Balbus: cuius quot sunt verba, tot sunt errores. In primis enim sciendum est, Archidiaconum illud non ad caput primum dixisse, sed ad rubricam: quod non aduerterunt, etsi parum referr, Rota, Felinus, Natta, & si qui sunt alij s, qui de ea re tractarint. Deinde verum non est, Rotam sequi illud dictum, quod falsò adscribitur Archidiacono: refert enim, & impugnat, nescitque quodammodo, vt loquar ingenue, quam tueatur partem: videtur tamen magis inclinare, vt semper exigi possint, cum decimæ debeantur iure diuino, & naturali, atque ideo nemo ignorantia excusatur ita, vt decimas non soluat: sicq. quauis interpellatione, ac petitione cessante debeant vltro offerri, cum debitoris officium sit ferre, quod debet
62 ad domum vsque creditoris, absque vlla eius petitione, vt voluit Innocentius t, & notant post eum alij u. Videmus igitur aliam fuisse Rotæ sententiam: accusari tamen potest ex eo, quod refert ex Archidiacono, quod ipse ne somniauit quidem. Felinus x, & Balbus y decepti fuerũt auctoritate Rotæ, quæ apud omnes maxima est: Archidiaconus vero ita. *Decimæ prædiales debẽtur ex præcepto, sed nisi petãtur, debẽtes nõ tenentur dare. Si vero petantur, & non soluantur* ab

n d. tract. p. 5. q. 1. n. 12.
o d. par 5. q. 7. n. 12.
p c. 1. de decim. lib. 6.
q in dec. 1. alias 25. de decimis, in antiquis.
r ad c. si autem. n. 5. de rescriptis.
s Oldac. Cons. 101. in c. 17. n. 8. vers. 8. li. 1. variar. resol. & Panor. in cons. 15. li. 1. col. 8
t ad c. significante de pignoribus.
u ad l. solitam 4 offerri ff. de act. empt.
x d. c. si autem. n. 5. de rescript.
y d. q. 7. n. 12

ab illis, qui debent, tunc peccant mortaliter. Hæc ille. Ex quibus plane verbis constat Archidiaconum non dixisse, quòd decimæ si petantur in iudicio, solui non debeant, nisi ostendatur suo tempore olim fuisse petitas, prout Rota refert, & sequuntur Felinus, Balbus, & Parisius. 64 Nec aliter dicere potuit Archidiaconus, propterea quòd annuum debitum, etiamsi suo tempore non fuerit petitum, peti posse sequentibus annis, nisi sit præscriptum, eleganter respondit M. Antonius Natta [z], quod placuit etiam Ludouico Balduino, Niciensi iurisconsulto eruditissimo, deque litteraria bene merito, Latini præsertim sermonis elegantia, rebusque inueniendis ingenij acumine non vulgari. Hic, inquam, mihi omnium horarum amicus ægerrime ferebat, hanc erroneam opinionem à Rota, Felino, Parisio, ac denique à Balbo nostro fuisse Archidiacono tributã. Refert igitur Archidiaconus opinionem cuiusdam Theologi, nomine Hugonis de Sincera, asserentis, decimas prædiales deberi de diuino præcepto, sed nisi petantur, non obligari debitorem ad dandum: si autem petantur, & non soluantur, debitores earum peccare mortaliter. Quæ sane propositio mirifice congruit sententiæ Hostiensis [a] dicentis, in regionibus, in quibus de more non soluitur decima, nec prædicatur, non peccare mortaliter homines, eam non soluendo, quasi Romana Ecclesia videatur in his, saltem quo ad præterita, dispensare, ne tantam multitudinem ex hac causa damnari contingat, vbi vero moniti fuerint, sub peccati reatu soluere tenentur, vt idem Archidiaconus [b] ex sententia S. Thomæ, & aliorum Theologorum refert, & tenet. 65 Excusati ergo erunt non soluentes propter cõsuetudinem ratione præteritarum decimarum, & futurarum, quousque eæ iubeantur, & petantur. Quod non displicuit [c] Abbati, ob eam præcise causam, ne tanta pereat multitudo, cuius causa hæc sententia, vti benignior admitti poterit; etsi Didacus [d] rectè existimauit, tribus, aut quattuor casibus laicos teneri tradere decimas clericis, etiam non petentibus. Hinc obijciet aliquis: si consuetudine tolli possunt decimæ: ergo & præscriptione, cum consuetudo plerumque ab interpretibus [e] pro præscriptione accipiatur. Respondendum est, multas, variasque esse inter consuetudinem, & præscriptionem differentias, quas Balbus [f] ipse sigillatim recenset, illas præsertim, quæ ad rem nostram attinent, quod consuetudo proprie dicitur, quando in communi, & publico acquiritur aliquod ius: præscriptio, quando priuato, vt tradit Ab-
66 bas [g] Panormitanus. In consuetudine sunt plures personæ, & incertæ, in præscriptione vnica, & certa: prout memoriæ excellenter mandarunt Antonius de Butrio [h], Alexander [i], Corneus [k], & Petrus Rebufus [l]: atque ideo ipse [m] aliàs, dicebam, morem præcedere, & cultum moris sequi, quod
67 est consuetudo. Huius autem consuetudinis tanta est vis, vt ab vtriusque iuris interpretibus existimetur posse à personalium decimarum solutione eximere laicos, non tamen ab obligatione soluendi prædiales decimas. Hanc sane distinctionem adhibuerunt Hostiensis, & alij [n], & hi maxime, qui opinantur, decimas prædiales iure naturali, & diuino, personales vero Pontificio tantum constitutas fuisse, vti Hostiensis [o], Felinus [p], & Cardinalis [q], quod superius dictum fuit: hancq. à communi doctorum schola receptam esse auctor est Rochus Curtius [r], à qua minime discrepat Cardinalis à Turrecremata [s], nec aliter sentiunt
68 Parisius [t], & Ioannes Franciscus Balbus [u]. Alij putant, decimas consuetudine ad vigesimam, trigesimamve partem reduci posse, tolli autem nequaquam posse, quasi ius naturale, & diuinum minui, non omnino tolli possit. Hos sequuti sunt, præter alios, Vincentius [x], & Abbas [y], item Pa[illegible]sius [z], Socinus [a], Baldus [b], & Paulus Parisius [c]. Quibus adstipulari videtur ipse B. Thomas Aquinas [d], dum ait, Ecclesiam, Romanumq. Pontificem, & legislatores ecclesiasticos potuisse statuere, vt loco decimæ partis, alia pars minor à populo solueretur ex potissimum ratione, quòd huius rei certa quantitas, aut portio non iure naturali, nec diuino, sed humano dumtaxat inducta fuerit.
69 Quoad quotam igitur constituendam, vt fit decima, vigesimaue, plurimum efficere consuetudinem posse contendunt [e]. Quocirca videmus in titulo de decimis, cum agitur de solutione decimarum, haud raro attendi [f], quod vsu, consuetudineve receptum sit. Ex quibus prædictam opinionem non modo in decimis personalibus, sed in prædialibus etiam, vti magis probatam, sequitur Balbus [g], eamq. communem esse dicit, & probat Boerius [h], etsi Henricus [i] cõstanter defendit, laicos consuetudine quidem posse eximi partim à solutione decimarum personalium, à prædialibus vero non item: non enim tantam esse consuetudinis efficaciam, vt vlla ex parte possit eis immunitatem præstare, atque ita declarat con-

z d. cõs. 13. 3a si li. t. ex l. cũ notissimi § in his etiã, vbi notant omnes. C. de præscr. 30. ann. & ad l. de pupillo § si quis. ff. de noui operis nunciat.

a ad c. a nobis. de decimis.

b ad c. maiores. 16. q. 7.

c ad c. in aliquibus circa fi. eo. de decimis.

d d. c. 1. n. 8. 3. vers. 8.

e ad l. de quib. ff. de legib. & ad c. fi. de cõsuet.

f d. tract. de præscr. p. 3. q. vlt.

g ad c. cum ecclesi[illegible] 43. de causa poss.

h ad d. c. fi.

i cons. 166. n. [illegible] k cons. 168. col. 3 vol. 4. l in tract. de decim. q. 13. nu. 45. m in Paratitl. tit. de [illegible] in prin. & c. vlt.

n ad d. c. in aliquibus. de decimis.

o in sum. de decim. p ad c. causam, e præscr. q ad c. 1. de decim. r ad rub. & ad c. vlt. per tex. in d. c. in aliquibus de consuet. s ad c. reuertimini. 16. q. 1. ar. 7. n. 13. t d. cons. 25. u d. tract. de præscr. p. 5. princ. q. 8.

x ad d. c. in aliquibus. y ibid. n. 8. z in consil. 166. a in consil. 197. col. 3. b [illegible] c [illegible] de præscrip. 30. vel 40. ann. c d. cons. 5. d 2. 2. q. 87. ar. 1. & quodlib. 2. art. 8.

e ex d. c. fi. de consuet.

f in c. 4. 7. 8. 30. & 32. in fin.

g d. q. [illegible] h ad [illegible] Bituric[illegible] de consuet. prædi. 14. i ad c. peruenit. el. 1. de decimis.

[k d.c.in aliquibus in fi.] constitution&k Lateranensis Concilij, prout ipse, antequam Henricum vidissem, sum interpretatus. Didacus vero Couarruuias [l], [l d.c.27 n.8 l b 1.variar. resolut.] à suis principijs minime discedens, illam adhibet distinctionem, videlicet, decimas ex ea parte, quæ à iuris naturalis, & diuini instituto processere, nempe, vt significant, ac præmonstrant ministrantibus spiritualia congruam sustentationẽ deberi, eandemq. prorsus necessariam, vlla quauis consuetudine nec tolli nec diminui posse: etenim naturale ius, & diuinum nulla tolli posse consuetudine, nec vlla ex parte diminui, rescripsit Gregorius Nonus [m], [m d.c.vlt. de consuet. l. 4. ff. de cond. indeb.] ad cuius sane rescriptum quamplurima adducunt magistri nostri: & quod de naturali iure dicitur, idẽ profectò de diuino intelligi debet, cũ æque sit immutabile, & perpetuum, adstipulante Vrbano Tertio [n]. [n in can. 6. 25. q. 2.] Ex ea vero parte, qua decimæ iure humano institutæ sunt, & consuetudine, & contrarijs summ. Pontificum constitutionibus tolli, aut diminui possunt, scilicet decimæ quota: quam ab hominibus, nõ item à CHRISTO statutam esse arbitratur.

Sed ne & ipse ab illo, quod iam ab initio 70
mihi constitui, principio videar discedere, dico, nulla prorsus cõsuetudine decimas tolli, aut aliqua ex parte diminui posse, cum ipsæ in noua lege perinde sunt constitutæ, aut nouo iure à CHRISTO confirmatæ, atque in veteri existebant Testamento, per ea, quæ superius relata sunt. Si consuetudo derogare non valet ijs, quæ iuris sunt naturalis, aut diuini, sequitur profectò, vt nulla ex parte decimas tollere, aut diminuere possit. Si quis verò mihi obijciat, aliter esse vsu receptum, propterea quòd multis in locis nullæ soluuntur decimæ, in quibusdam, non decima, sed vicesima, in alijs trigesima, quadragesima, quinquagesima, nonagesima, 71
centesima, atque in vnoquoque fere loco varie, ac diuerse præstantur. Quòd si ita est, prout est, fateri oportet, id operari consuetudinem, vel contrarias Pontificum constitutiones. Respondebo, vti iam responsum est, id factum esse non ex eo, quòd decimæ tolli, aut diminui consuetudine possint, sed quia decimæ in aliquid aliud de Romani Pontificis auctoritate fuerunt commutatæ. Siquidem decimæ, licet Deo dentur in recognitionem supremi, & vniuersalis dominij, dantur tamen in alimoniam, & sustentationem ecclesiæ ministrorum. Ideo B. Augustinus [o] [o in can. 56. 16. q. 1.] ait. *Deus noster, qui dignatus est totum dare, decimam à nobis dignatus est recipere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam.* Voluit autem Deus, vt sacerdotibus 72
decimæ soluerentur, vti ipsius Dei legi liberius vacare possent, prout scriptum extat in libro [p] Paralipomenon. [p 2. Par. 13.] Præcepit etiam Ezechias populo habitanti Hierusalem, vt darent partes Sacerdotibus, & Leuitis, vt possent vacare legi Dei. Hinc S. Hieronymus [q]. [q Epist. ad Fabiolam de vestitu sacerdot. quæ est 4. lib. 3.] *Primitiæ ciborum, & omnium frugũ, atque pomorum, offeruntur Antistiti, vt habẽs victum, atque vestitum, absque impedimento securus, & liber seruiat Domino.* Item propter fabricæ constructionem, & tuitio-
73 nem, vt Gelasius [r], & Gregorius [s] primus [r in c. 25. & 26. 12. q. 2. s can. 30. eo. q. 2.] rescripserunt, atque Hostiensis, Ioannes Andrææ, & alij [t] [t ad rub. de decim.] tradiderunt, tum propter pauperum, & hospitum receptionem, vt habetur in Deuteronomio [u], [u Deut. 14.] & ijdem [x] [x d c. 25. 26 & 30.] Pontifices testantur, pluribusq. ostendit Augustinus [y] [y in tract. de eccles. potesta q. 75. a. 4] de Ancona. Ob has igitur potissimum causas ordinis sacri ministris dandas esse decimas constituit Deus, quibus aliud habere non licuit. Nam in libro Numeri [z] [z Num. 18.] habetur. *Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis.* Et paulò post. *Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum, & necessaria separaui.* Ibidem etiam *cap.* 8. *Inferte omnem decimam in borreum, sit cibus in domo mea.* Eadem refert [a] [a Malac. 3.] Malachias.
74 Itaque in veteri lege Leuitæ nihil aliud, quàm decimas licite possidebant. Sic forte ab initio nõ licuit nostris sacerdotibus aliud itidem possidere: at procedente tempore visum est magis expedire Christianæ Reipublicæ, animarumque saluti, si huiusmodi decimæ in aliquid aliud certum commuta-
75 rentur. Vnde prædia tum rustica, tum vrbana pro decimis tradita sunt, ac nonnullis
76 in locis tanta fuit prædiorum quantitas, vt æquauerint decimarum æstimationem, extinctaq. sit omnis earum ibi soluendarum obligatio. Alibi tanta non fuit prædiorum copia, vt eorum redditus pro decimarum satisfactione sufficerent, sed quod defuit ex prædijs, vigesima, trigesima, vel alia parte decimarum sarcitum est: vbi autem nulla data sunt prædia, vt in quibusdam locis cõtigit, vel in omni fere Hispania, adhuc in-
77 tegræ persoluuntur. Quæ omnia cùm vsu quotidiano, atque experientia comprobata sint, alia probatione non indigent. Has autem decimarum commutationes, & recompensationes factas fuisse diximus, ne animarum salus in incerto esset. Nam cum res alienas inuadat (vt ait Augustinus [b]) [b d. can. 56.] qui debitas sacerdotibus decimas retinet, nec [c] [c reg. 4. de reg. iur. li. 6.] remittatur peccatum, nisi restituatur ablatũ,

quamplurimi non soluentes, æternum periculum subibant: quocirca opportunum fuit
commutationis remedium, quo pereuntium
animarum damnum anteuertere facillime
potuit summus Pontifex, sacrorumq. ministrorum ius, & dignitatem sartam tectam
78 conseruare. De his autem, qui hoc Dei, vt
ita dicam, patrimonium expilant, videtur
loqui Deus ipse, per Malachiam [d] dicens, se *d Malac. 3.*
configi in decimis, & primitijs, ideo inquit,
& in penuria vos maledicti estis, & me vos
configitis gens tota. Vnde vt diximus, ait
Sanctus Hieronymus [e]. *Si quando fames, &* *e can. 65. 22. q. 1.*
penuria, & rerum omnium egestas opprimunt mundum, sciamus hoc ex Dei ira descendere, qui in pauperibus, si non accipiant
eleemosynam, fraudari se loquitur: suas autem possessiones possumus decimas, & primitias interpretari. Parum enim refert, si pro
decimis, vel earum pretium detur, vel aliud.
79 Solutionis verbum (ait Paulus Iurisconsultus [f]) pertinet ad omnem liberationẽ quo- *f in l. 54 ff. de solu. & liberat.*
quomodo factam: magisq. ad substantiam
obligationis refertur, quàm ad nummorum
solutionem. Et Vlpianus [g]: *An possit, inquit,* *g in l. 2. §. an possit. ff. de condi. indebit.*
aliud constitui, quam quod debetur, quæsitum
est. Sed cum iam placet, rem pro re solui posse, nihil probibet, & aliud pro debito constitui. Quod dicere voluit Martianus [h] quo-
que sic. *Tunc res pro re soluta liberationem* *h in l. 46 ff. eod de solu. & liberat.*
præstat, cum pro solido facta est suscipientis.
Cui assentitur idem Vlpianus [i]. *Licet enim,* *i in l. 26 § si certum ff de condit. & demonstr.*
ait, *placuit, rem pro pecunia solutam parere*
liberationem: tamen, si ex falsa debiti quantitate maioris pretij res soluta est, non fit cõfusio partis rei cum pecunia: nemo enim inui-
80 *tus compellitur ad communionem*. Tollitur
ergo obligatio decimarum, si aliud eiusdem
valoris in recompensationem datur, & valet transactio, seu permutatio, vt dictum
81 est, si Pontificis Maximi accesserit ad eam
82 consensus. Nulla igitur consuetudine, etiam
si excesserit hominum memoriam, tolli, aut
diminui possunt decimæ. Vnde eleganter
glossa [k], & Innocentius [l] scriptis mandarũt, *k l ad d. c. in aliquibus de decimis.*
nullam consuetudinem eximere laicos posse, nisi ea sit à Romano Pontifice comprobata, à solutione decimarum nec personalium, nec prædialium, nec ab earum ali-
qua parte. Quod sane, licet Didaco [m] nimis *m d. c. 17. n. 8*
videatur durum, mihi tamen, tanquam rationi consentaneum, valde probatur. Sed
obijciet iterum aliquis: ergo tolli, vel diminui queunt decimæ ab homine: si ab homine, non erunt iuris diuini, est enim immu-
tabile [n], & perpetuum, sicque nullo iure, *n d. can. 6. 25. q. 1.*
nulla summorum Pontificum indulgentia,
nulla etiam immutabili consuetudine fieri
potest, vt quod iure naturali, aut diuino
Euangelico inductum fuerit, tollatur, aut
violetur. Responsio non est difficilis: nulli
enim dubium est, quin Deus ipse valeat ea,
quæ statuit, quandocumque sibi placuerit,
mutare, quod & in Concilio Lateranẽsi ge-
83 nerali sancti illi [o] Patres dixere. Hoc vero *o c. 8. de cons. sang. & affi.*
facit per Romanum Pontificem, cuius auctoritas, & potestas tanta est, vt ea, quæ ab
ipso de plenitudine officij fiunt, non ab homine, sed à Deo facta esse videantur, vt ait
Innocentius Tertius [p]: nõ enim beatissimus *p in c. 3. de transl. Episc. & elect.*
Papa puri hominis, sed veri Dei vicem in
terris gerit, cui soli à CHRISTO dictum
est [q]. *Quodcumque ligaueris super terram,* *q Matt. 16. & can 6. 24. q. 1.*
ligatum erit in cælis; & quodcumque solueris, solutum erit. Si igitur Catholicæ Ecclesiæ Princeps alicui priuato, vel oppido, vel
ciuitati, vniuersisve ciuibus decimarũ obligationem remittit, non homo, sed Deus ipse remisisse intelligitur. Mihi tamen longe
magis satisfacit prior resolutio, vt decimæ
ex Pontificis auctoritate in aliud valeant
commutari, consuetudine vero, quantumuis longissima, nec tolli, nec diminui possint. Quærere enim solent magistri nostri,
an Ecclesia aduersus Ecclesiam possit decimas præscribere, an clerici aduersus clericos, an laicis in feudum concedi valeant,
quid ante, & quid post Lateranense Concilium generale, & huiusmodi alia, quæ cum
ad argumentum instituti nostri saltem directe non pertineant, consultò omittã. Omitti
vero non potest quæstio de iudice decimarũ
competente, quæ dissentientes valde habet
interpretes, quamuis certo certius sit, Deũ,
cum decimas clericis reseruauerit, decimarum quoque controuersias terminandas te- *r ad summã 10 q. 2.*
seruasse: quod & cum glossa [r] Cardelinus [s], *s in cons. 15 an iudex sec. de foro cõp.*
Iason [t], & Rebuffus [u] tradiderunt, sicut etiã *t in cons. 41 vol 1.*
84 in iure probatur [x]. Namque laici [y] tractare *u in tract. de decimis. q. 10 n. 18.*
negotia ecclesiastica non debent, maxime *x ex cap. ex tenore. de foro comp. & ex can. placuit. 2. 12. q. 2.*
cum agitur de iure decimarum, quarum
causa dicitur sacra, seu spiritualis, eiusdem
glossæ [z], Cumani [a], & Fulgosij testimonio [b].
85 Atque ideo decimarum cognitio, & iudica- *y c 2. de iudicijs.*
tio ad iudices ecclesiasticos, non itẽ ad ma- *z ad d. c. ex tenore.*
gistratus ciuiles spectat [c]: quod etiam am- *a in cons. 18*
plissimus Parisiensis Senatus, auctore Re- *b in cõs 166*
buffo [d], pronunciauit, qui dixit etiam re- *c vt obs not. ad cap. quamuis. de decim. Fed. in cons. 145.*
tractum non habere locum in decimis, ip- *Lud Gomez in repet. c. si annum. n. 16 de iud. Nau. in cons. 385.*
siusque retractus causam ad ecclesiasticos *n. 3 lib 2. & cõs. 56 n. 3. lib. 3.*
magistratus remissam fuisse. Quod adeo
verum est, vt siue agatur inter clericos,
siue inter laicos, siue inter clericum &
laicum, vel principaliter, vel incidenter, *d q 10. n. 2.*
(vt

(vt diffuse, eleganterq. tradunt [e] cum Panormitano, alij) cognitio est ecclesiæ, non secularis iudicis. Immo magnopere probo, 86 quod & Rebuffus [f], videlicet, supremam cuiusuis Regis curiam, etsi est mixta ex clericis, & laicis, non posse tamen de decimis, alijsve spiritualibus causis disponere, & decidere. Ratio est elegantiæ plena: siquidem cuiusque rei fons, & origo [g] inspicienda est: atqui curia illa, quamuis sit mixta, iurisdictionem habet à Rege, vel à Principe seculari, qui incapax [h] est spiritualis iurisdictionis: atque ideo non potest dicere se habere maiorem iurisdictionem, quàm habet ille, qui mandauit: nam qui mandatam suscipit iurisdictionem, proprium nihil habet [i], sed eius, qui mandauit, iurisdictione vtitur. Vn- 87 de Vlpianus [k] accommodate respondit eū, cui mandata iurisdictio est, fungi vice eius, qui mandauit, non sua. Si ergo Princeps, seu Rex nullam habet, quoad decimas, iurisdictionem: nec eius, eorumve magistratus, etiam si clerici sunt, eo mandante, habebunt. Nulla enim ratio suadet, vt quis 88 maiorem, quàm ipse habeat, auctoritatem in alium transferre possit [l]. Ex quibus ma- 89 nifestum est, erroneam esse opinionem eorum, qui existimant supremas regni Franciæ curias, quia constant ex clericis & laicis, posse de rebus, & causis spiritualibus cognoscere: vera quidem esset, si consiliarij illi à Pontifice Maximo dati, aut constituti essent, quia tunc ab eo auctoritatem haberent, qui in similibus causis præsertim ius dandi iudices solus habet: sed si decimæ à Romano Pontifice, beneficiario, feudatariove iure fuerint in Principem laicū transla- 90 tæ, vt fuerunt in Philippum Galliæ Regem, & in Catholicos Reges Ferdinandū, & Elisabetham, vt auctores sunt Rebuffus [m], & Didacus Couarruuias [n], poteritne secularis iudex cognoscere, & de ijs ius dicere? Lugdunenses [o], Ioannes Ruppel. [p], Guliel. Benedictus [q], Cassanæus [r], & Petrinus Bellu- ga [s] dicunt, posse: immo si laicis molestia infertur coram iudicibus ecclesiasticis super huiusmodi decimis sic infeudaris ante Lateranense Concilium, solent impetrare litteras à Rege, quibus inhibetur iudicibus ecclesiasticis, ne de his cognoscant, sed vt causas ad magistratus ciuiles remittant. Et hoc est, quod ait Didacus [t], huius scilicet causæ cognitionem ad secularem iudicem pertinere, ac quidem priuatiue. Qua in re mihi videtur rectissima eiusdem Rebuffi opinio, quæ fuisse etiam videtur Federici [u]: vt scilicet huiusmodi praxis procedere valeat,

[e] ad c. 2. de iura calum. ad c. tuum & ord. cognit. ad clem. dispendiosam. de iudic.
[f] d. q. 10. n. 16.
[g] c. 1. eod. de decim.
[h] d. c. 2. de iud. & c. 4. & maior. & obedient.
[i] l. 1. §. qui mandatā ff. de off. eius, cui mand.
[k] in l. 16. in fin ff de iurisd. omn. iu.
[l] l. nemo. 55 ff de reg. iu.
[m] d. q. 10 n. 39.
[n] in cap. 15. n. 2 vers. 1. pract. quæst.
[o] in consue. Paris. tit. 2. rub. & §. 40. q. 4.
[p] in lit. r. Forens. Instit. c. 25.
[q] ad c. Raynut. in verbo si absque 1. de subst. si deie. nu. 45. de testam.
[r] in cōsuet. Burg. rubr. des iustices. § 6 n. 350.
[s] in Special. Princ. rubr. 23. & decim. § rella.
[t] in d. c. 35. n. 2.
[u] in cōs. 154

quoties laici iure possunt decimas tenere, vt puta ex summi Romani Antistitis indulgentia, vel ecclesiam recompensauerint de re maiori, vel æquali, de qua constare oportet iuxta Iustiniani Nouellam [x] constitutionem apud Gratianum [y] canonizatam, & à summis Pontificibus [z] confirmatam, quam iuris Pontificij interpretes [a] declararunt, & ex ijs Decius [b] super ea consultus respōdit: ersi ipse in ea sum sententia, vt existimem, non præsumendum esse Pontificem Maximum, decimas laicis Principibus concedendo, se, ac ecclesiasticos iudices priuasse iuris dicendi potestate, quam super decimis iure humano, naturali, & diuino habent, nisi nominatim, & expresse hoc in diplomate positum fuerit, argumento eius, quod rescribit Honorius Tertius [c] Episcopo Vene- 91 tensi. Quo casu crederem, locum esse præuentioni: ideoq. regios magistratus non posse ecclesiasticis iudicibus inhibere incoeptæ litis de decimis cognitionem, proinde hallucinari, remq. agere inanem, ac ipso iu- 92 re irritam & nullam. Verum, cum præscriptio, etiam quæ excedit hominum memoriam, non tantum habeat virium, quantum, vt iam dictum fuit, priuilegium ab eo concessum, qui concedendi ius habet, fit profectò, vt admitti non debeat praxis, quam apud Gallos, & Hispanos obseruari Carolus Degrassalius [d], & Couarruuias [e] testantur, videlicet, cum laici negant, soluendas esse decimas clericis, quia legitima temporis præscriptione extinctæ sint, aut conquerantur contra morem, & consuetudinem exigi, causam apud regios magistratus tractari: item si condemnentur à iudice ecclesiastico ex querela, causam coram regijs tribunalibus discuti, passimq. à supremo Senatu litteras dari, quibus laici liberentur à decimarum onere, quæ solui legitima temporis præscriptione non consueuerunt: idq. pluries iudicatum fuisse Parisijs refert Boerius [f], quod idem etiam Carolus Degrassalius [g] ex edicto Philippi Pulcri Francorum Regis, promulgato trecentis fere abhinc annis, & Couarruuias [h], ex publici edictis Caroli Quinti, quibus vetitum fuit, 93 ne in Hispaniensibus regnis decimæ à laicis exigerentur, quæ per consuetudinem contrariam desueuerant solui. Siquidem huiusmodi consuetudines, quemadmodum & laicorum constitutiones de decimis editas, etiam in feudatis, non valere constanter defendit [i] Rebuffus: tum quia in messem alienam falx ponitur contra Innocentij [k] Tertij cōstitutionem, dum ea statuuntur, ad

[x] Auth. sed & permutare C. de sacros. eccles.
[y] in c. 2. §. sed & permutare. 10. q. 2.
[z] in c. de rebus eccles. alien.
[a] ad d. c. 2. de reb. eccl.
[b] in consil. 341. n. 14.
[c] in c. 3. de capell. monac. & aliorum relig.
[d] in lib. Regal. Franciæ iure 7. col. 5
[e] d. c. 35. n. 2. vers. 4 & in c. 17. n. 8. vers. 9.
[f] ad cōsuet. Bituric. tit. de consuet. prædiab. §. 1. 2
[g] d. lib. 2. in se 7.
[h] c. 17. n. 2. vers. 9 lib. variar. resol.
[i] d. q. 10 n. 14.
[k] in c. 23. de iudic.

quæ statuentium iurisdictio non extenditur:
tum quia de sactis, spiritualibusq. non licet
laicis [l] quidquam statuere, cum non consti-
tutiones, sed destitutiones, vel destructiones 95
dici possint, & perniciosæ iurisdictionum
vsurpationes, vt à Concilio generali [m] La-
teranensi vocantur, necnon ab Aegidio [n]
Bellamera, atque à Rebusso [o]. Dubitari etiã
posset, quando non de iure decimarum agi-
tur, sed de fructibus, an solutæ sint, necne,
aut an furto sint subtractæ, vel de sola facti
quæstione, vel executione proponitur iudi-
cium, ad quem pertineat cognitio. Federi-
cus [p] de Senis refert, quosdã tenuisse, quòd
vbi agitur de quæstione facti super decimis,
non de quæstione iuris, causa contra laicũ
solum pertineat ad iudicem secularem.
Quod mihi non placet, quia videmus laicos
ad solutionem decimarũ per cẽsuras, aliasq.
spiritualis fori machinas à iudice ecclesia-
stico compelli, vt passim ex titulo de deci-
mis elicitur [q] manifestę: atque ideo fauore
libertatis ecclesiasticæ receptum esse arbi-
tror, vt clerici duos habere possint iudices,
ciuilem, & ecclesiasticũ aduersus laicos so-
lutionem decimarum recusantes, cum tan-
tum agitur, an decimæ sint solutæ, vel an
teneatur hic, aut ille soluere, idque regijs
constitutionibus & in Gallia, & in Hispania
cautum esse testantur & Rebuffus [r], & Dida-
cus [s], qui hanc esse communem nostrorum
sententiam asserit. Conclusio igitur erit, 96
quòd aut agitur de iure decimarum, aut fa-
cti quæstione super decimis: hoc casu cogni-
tio ad vtrumque iudicem spectat, idq. fauo-
re, vti dixi, religionis: illo non æque, sed
ad ecclesiasticum tantum. Ex quibus non 97
videtur vera illa eiusdem Didaci [t] resolutio,
vt laicus decimarum conductor, harumq.
ratione ad iudicem ecclesiasticum vocatus
vti possit fori præscriptione, & dicere esse
se conueniendum apud iudicem secularem,
quia licet libenter fatear, posse præfatum
conductorem apud iudicem ciuilem conue-
niri, quia de facti quæstione agitur, nego
tamen, si iam fuerit apud ecclesiasticum
conuentus, vt possit declinare forum: in quo
lis sit contestata, vel etiam incepta, etiam si
in conductionis contractibus conductores
non se submiserint iurisdictioni ecclesiasti-
cæ, censuris, & alijs canonicis legibus, aut
iuramentum præstiterint, vt regia lex vide-
tur [u] desiderare. Quamuis enim quæstio fa- 98
cti sit, hoc tamen factum ex iure oritur de-
cimarum, cuius cognitionem ad iudices ec-
clesiasticos spectare in manifesto est, qui
propterea non redduntur incapaces cogni-

l tex. in c. ecclesia, vbi oẽs notãt, & consil. Inno. ad c. nouerint de sent. excommun.
m in c. vlt. & tali. eccl. a-lien. vel nõ.
n in cõs. 40. col. 10.
o d. q. 10. 14.
p d. cõs. 145.
q ex c. 5. 6. 7. 12. & cle. 3. de iudic.
r d. q. 10. n. 5
s d. c. 75 n. 2 vers. 2 prac. quæst.
t d. c. 75. n. 2 vers. 3.
u l. 4. tit. 1. lib. 3. ordin.

tionis illius facti, quod ex iure ad ipsos ex-
99 pectante prouenit. Quapropter nostri com-
muniter [x] asserunt, de facti quæstione super
decimis posse iudicem secularem ius dicere.
Verum, cum permittant iudici seculari, non
excludunt ab huiusmodi cognitione iudi-
ces ecclesiasticos; quare poterit vterque co-
gnoscere. Pro conclusione istius parui tra-
ctatus restat videre, quot malis afficiantur
non soluentes decimas, & quot præmijs sol-
uentes: vti facile intelligere liceat decima-
rum solutionem esse iuris diuini, non autem
humani. Nam si constitutio decimarum
esset iuris positiui, vti perperam multi arbi-
trantur, rem hanc non tanti fieri à Deo,
quanti sit, videremus, sicuti experientia
100 ipsa frequenter monemur. Petrus Rebuffus [y]
in suo de decimis tractatu circiter viginti sex
pœnas, & damna non soluentium, & toti-
dem fere præmia soluentium recenset, ad
quem curiosum lectorem reijcio. Non pos-
sum silentio prætermittere magnum illud
contra decimarum detentores exemplum,
101 quod idem Rebuffus [z] refert ex Guaguino,
& Eucherio Arelatensi Episcopo, magnæ
sanctimoniæ viro, de Carolo Martello, qui
post partam aduersus Sarracenos victoriã,
qui ex Hispania in Galliam venientes bo-
na, & templa deuastauerant, & transeun-
do, sacra, & profana euerterant, cum no-
biles, & regni proceres, quos in belli di-
scrimine sibi fideles compererat, recompen-
sare, ac in eos animi sui liberalitatem osten-
tare decreuisset, non dissentientibus ipsis
Gallicanis Episcopis, decimas pro sacerdo-
tibus à Deo consecratas, & sanctificatas bel-
li socijs distribuit, iuramento adiecto, se, si
vita suppeteret, omnia ecclesijs, & multo
maiora redditurum. Quod minime fecit, ac
non multo post è vita migrauit sacrilegij
crimine, ac damnationis æternæ suspicione
infamis, cuius cadauer sepultum in æde
Sancti Dionysij fuit: postea elapsis aliquot
annis ingens serpens, seu diabolus serpen-
tis specie, in eius sepulcro repertus est: ex
cadauere autem, atque ossibus nihil omni-
no inuentum est: quod multis occasio fuit
credendi, eum corpore, & anima in inferno
ob decimarum extorsionem sepultum fuisse.
Hæc ex Rebuffo refero, quæ alios sæculares
Principes ante oculos perpetuò habere cu-
pio, vti sibi, proptiæque saluti possint con-
sulere.

x Feder. d. cons. 145 Ludou. Gomes. ad c. si annu n. 16 de iud. Ripa ad c. decernimus. q. vlt. de iudic. Petr. Belog. in Spec. Princ. rubr. de decim. §. reilat. 00 4. Rebuff. in d. q. 10. n. 3.
y in q. vlt.
z d. tract. q. 10. n. 7.

SVMMA EX CAPITE XX.

1 *Feriæ triplices: extraordinariæ, seu repentinæ, seu imperatiuæ, ob lætitiam publi-*

publicam: rustica, sine publica, ad hominum quietem: solemnes ad Dei reuerentiam sunt introducta.
2 Solemnes, quæ Dei honorem respiciunt, partem capiunt à iure diuino.
3 Præcepta Decalogi immutabilia sunt: ideo abrogata lege Mosaica, sola remanserunt.
4 Sabbatum desinere debebat aduentu CHRISTI, sicut cæteræ cæremoniæ CHRISTVM figurantes.
5 Dei cultus à natura existit.
6 Nationes omnes ferias ad Dei cultum habuerunt.
7 Feriæ, dum debitum Deo cultum tribuere intendimus, de iure naturæ sunt.
8 Dies Dominicus pro sabbato consecratus est, quia primus illuxit, primus in creatione mundi fuit, quia resurrectio-ne dominica, & Spiritus sancti missione sanctificatus est.
9 Iudæi, præter sabbatum, alios dies festos habuerunt.
10 Festi dies sunt etiam, qui CHRISTO, Beatæ Virgini, ac sanctis sunt ad honorem sepositi.
11 Concilium Tarraconense causas tractari diebus Dominicis prohibet.
12 Concilium Ephesinum diebus etiam ieiuniorum vetuit secularia negotia agitari.
13 Idem Concilium alios dies exemit quibusdam solemnitatibus proximos à ciuilibus contentionibus.
14 Hic habes omnes fere dies festos.
15 Quos Episcopi dies venerandos præceperint, veneranda sunt.
16 Litigantes ferijs renunciare non possunt.
17 Priuatus non potest ei, quod publice vt pro se introductum est, renunciare.
18 Quod publicum est, in solius Principis potestate est.
19 Nec ferijs repentinis renunciatur.
20 Renunciatio feriarum non extendit se ad repentinas, quia sunt futuri temporis.
21 Si ex pacto renuncietur ferijs constituendis, & indicendis, renunciatio in repentinis locum habebit.
22 In ferijs repentinis non datur restitutio de rigore: de æquitate datur.
23 Ferijs solemnibus non potest renunciari, etiam stante pacto, nisi ex sex casibus (ait Abbas) ex periculo, ex pace, ex necessitate, ex celeritate, ex pietate, ex interpositione appellationis.
24 Diebus ad accusandum marito præscriptis feriati etiam includuntur.
25 Offerri nequit libellus die feriato, nisi imminente periculo rei, actionis, vel priuilegij.
26 Actus nullus nullam parit actionem, neque perpetuat iudicis iurisdictionem.
27 Petitio est actus iudicij.
28 Quocumque die potest accusari: non autem inquiri.
29 Libelli oblatio interrumpit præscriptionem temporis marito assignati ad accusandum.
30 Appellatio est querela ad maius tribunal de sententia minoris.
31 Appellatio iudicialis est, ideo, quæ extra iudicium fit, non est propria, sed dicitur prouocatio.
32 Appellatio non interponitur die feriato.
33 Omissis legitimis circumstantijs, non admittitur appellatio.
34 Apud acta, hoc est illico, postquam est lata sententia, coram iudice potest sine scriptis, voce tantum appellari.
35 Appellari potest voce aliquo tempore intercedente, dum iudex à tribunali non discesserit.
36 Repentinæ feriæ minime impediunt appellationem interponi ad interrumpendam præscriptionem decem dierum tantum.
37 Appellationis tempus est continuum.
38 Arbiter solemnes ferias, sicut iudex custodit: arbitrator secus.
39 Necessitas, & pietas feriarum priuilegium excludunt.
40 Litium breuitati non est adeo studendum, vt necessariæ probationes, & defensiones prætereantur.
41 Nec in spiritualibus causis sententia diebus feriatis quoquo modo lata tenet.
42 Quæ sunt voluntariæ iurisdictionis, possunt etiam diebus feriatis exerceri.
43 Actus iudiciarius in ecclesia initus valet in ijs, quæ sunt voluntariæ iurisdictionis. Ex Bart.
44 Actus voluntariæ iurisdictionis die feriato initus valet, sed exercentes peccant. Ex Abbate Panormitano.
45 Pœna priuationis non habet locum, nisi in casibus à iure expressis.
46 Testamenta ferias non agnoscunt, quia perficiuntur absque iuramento, & celeritate indigent.
47 Iuramentum feriatis diebus non præstatur, nec testes recipiuntur, depositiones eorum recipiuntur.
48 Depositio pendet à die iuramenti præstiti.

49 Reci-

49 *Recipientes depositiones testium peccant, nisi necessitas aliud suadeat.*

50 *Testes diebus feriatis cogi non possunt.*

51 *Citatio feriato tempore facta communiter improbatur.*

52 *Repentinas ferias, sicuti sollemnes celebrari mandarunt Imperatores.*

53 *Quæ contra ius fiunt, pro infectis habentur.*

54 *Dictio, vsque, apposita in citatione facta ad diem feriatam obligat citatum ad comparendum etiam die feriato.*

55 *Terminus dierum ad soluendum assignatorum, etiam feriatos complectitur.*

56 *In ferijs obseruandis attenditur iudicis, non actoris locus.*

De ferijs, & diebus festiuis. *Cap. XX.*

ET DIVINO, & Pontificio iure constitutæ sunt feriæ: quarum aliæ ad humanam quietem pertinent: aliæ altissimæ maiestati, & sanctorum reuerentiæ dicatæ sunt. Istæ & diuino, & pótificio, ac etiam iure ciuili statutæ sunt: ille pontificio, & cæsareo tantum. Sunt & aliæ iure duntaxat ciuili inuentæ, quæ imperatiuæ à Macrobio [a] dicuntur, & extraordinariæ sunt, atque ideo Vlpianus [b] scribit, has extra ordinem esse indictas, & indicebantur, quibus diebus Imperatores, vel lucis, vt [c] aiunt, auspicia, vel ortus imperij habuerant: item in natalitijs [d] diebus maximarum vrbium, Romæ, & Constantinopolis [e]: ob res quoque prospere gestas, vel in honorem Principis. Tres igitur feriarum species sunt: extraordinariæ, quæ a nostris [f] repentinæ appellantur, eo quòd sunt incertæ, & mobiles, immo repente, & subito indicuntur. Quæ ad hominum tranquillitatem, & quietem sunt inuentæ, rusticæ, seu publicæ non immeritò vocantur, cum propter rem rusticam, cui seruire debent, tum propter publicam vtilitatem concedantur, videlicet pro messibus, & vindemijs faciendis, quæ interdum etiam sollemnes [g] nuncupantur. Quæ sollemnes dicuntur [h], ad omnipotentis Dei, & sanctorum hominum reuerentiam fuerunt constitutę. De istis erit nobis sermo, non autem de illis, cum ad institutum nostrum minime attineant. Solemnes vero partim existere iure diuino, nemini latere arbitror, cum sabbati celebritas, cultusq. precipiatur in sacris litteris, vt in Exodo [i], in Leuitico [k], in Deuteronomio [l], nec non apud Isaiam [m], Hieremiam [n], & Ezechielem [o] videre licet, quibus omnibus in locis hoc de sabbati honore expressum est præceptum. Sed antequam vlterius progrediamur, paucis videre oportet, quare non sabbatum, sed diem Dominicum colamus,

1 sanctuinq. habeamus. Decalogi præcepta naturalia sunt, & perpetua, neque vmquam mutari vlla ratione possunt: Ideo etsi lex Moysi per aduentum CHRISTI sublata, est, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, à Christianis obseruanda sunt. Non (vti aliàs dictum [p] est) quia Moyses ita iusserit, sed quia naturæ præceptis conueniunt, quorum vi homines ad illæ seruanda impelluntur. Sabbati autem celebritas in diem Dominicum est translata. Sed vnde hæc varietas, ac differentia, cum & sabbati sanctificatio duabus tabulis comprehendatur? Differentia horum dietum illa esse potest, quòd hoc de sabbati celebritate præceptum, si statutum tempus inspiciatur, non fixum, & constans est, sed mutabile, neque ad mores, sed ad cæremonias spectat, neque naturalis est iuris, quoniam non à natura edocti, aut instituti sumus, vt illo die magis, quàm alio externum cultum Deo exhibeamus: sed ex eo tempore, quo populus Israelita à Pharaonis est seruitute

4 liberatus, diem sabbati coluit. Tempus autem, quo sabbati cultus tollendus erat, illud idem est, quo ceteræ Hebraicæ obseruationes, cæremoniæq. antiquandæ erant, morte scilicet CHRISTI, quem figurabant. Nam cum illæ cæremoniæ sint quasi adumbratæ imagines lucis, & veritatis, illud vtique necesse erat, vt lucis, & veritatis, quæ IESVS CHRISTVS est, aduentu remouerentur: qua de re Apostolus [q] ad Galatas, cum Mosaici ritus cultores redargueret, ita scripsit. *Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos: timeo vos, ne forte sine causa laborauerim in vobis.* Idem etiam ad Colossenses [r] testatur. Ceterum nulli dubium est, quin præceptum hoc cum reliquis conueniat, non ritu, & cæremonijs, sed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæq. ius

5 pertinet: etenim Dei cultus, ac religio, quæ hoc sanctificationis præcepto exprimitur, à naturæ iure existit, cum illud natura comparatum sit, vt aliquot horas in ijs, quæ ad Dei cultum, & venerationem attinent, ver-

6 semur. Cuius rei argumentum est, quod apud omnes nationes, statas ferias, eásque publicas fuisse videmus, quæ sacris peragendis officijs, vt suo loco fusius est actum [s], ac diuinis obeundis, erant consecratæ. Est enim

a lib. 1. Saturnal. c. 16
b in l. 26. §. si feriæ. ff. quibus causis [illegible] in integ. restit.
c in l. 7. C. de ferijs.
d d. l. 7. §. his adijcimus.
e d. §. si feriæ. & Liuius lib. 5 & 38.
f Speculat. in tit. de ferijs in princ. Hostiens. in summa eod. tyn. ad l. vlt. C. eod. [illegible]
g in l 1. resp. ff eod.
h d. § feriæ. vbi glos. in verb. sollemnium.
i Exod. 16. 20. & 31.
k Leuit. 16. 19. 23. 26.
l Deuter.
m Isa. 56. 58. & 66.
n Hier. 17.
o Ezech. 20. 22. 23. 46.
p supra cap. prior.
q Galat. 4.
r Coloss. 2.
s c. 18. supra [illegible]

enim naturale homini, vt is certum quoddam tempus necessarijs rerum functionibus det, veluti corporis quieti, somno, & alijs eiusmodi rebus, & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, vt menti aliquid etiam interualli concederet, quo in Dei contemplatione sese explicaret, & quodammodo reficeret. Cum autem ali- 7
quam temporis partem seponimus, quo res diuinas tractemus, cultumque Deo tribuamus, hoc sane ad morum præcepta attinet.
Idcirco Apostoli ex illis septem diebus eum, 8
qui primus est, ad diuinum cultum consecrare consueuerunt, quem Dominicum diem dixere. Nam & Ioannes [t] in Apocalypsi Dominici diei meminit, & Paulus [u] per vnam sabbati (quæ est dies Dominicus, vt Beatus Ioannes Chrysostomus interpretatur) collectas fieri iubet, vt intelligamus iam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Solemnem quoque in sacris litteris hunc diem esse animaduertimus, quo mundi creatio initium habuit, quique orbi terrarum primus illuxit: sic Redemptoris nostri, qui ad vitam æternam nobis aditum patefecit, resurrectione, quæ eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostra reuocata est, eodem & Spiritus sanctus Apostolis datus. Vnde & ijdem Apostoli Dominicum diem eum appellari voluerunt. Mirum igitur non est, si Catholicæ Ecclesiæ placuerit, vt [x] diei sabbati cultus, & celebritas
in Dominicum transferretur diem. Quem- 9
admodum vero præter diem sabbatum Iudæi alios etiam festos, & sacros dies diuina iussione constitutos habebant, quibus maximorum beneficiorum memoria prouocaretur: sic & alios dies festos [y] iam ab initio nascentis Ecclesiæ, & consequentibus deinde temporibus Apostoli, & sancti Patres nostri instituerunt, vt pie, & sancte Dei beneficiorum memoriam coleremus: inter eos
autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob 10
redemptionis nostræ mysterium religioni consecrati sunt. Deinde, qui sanctissimæ Virgini Dei matri, tum vero Apostolis, ac martyribus, ceterisq. Sanctis cum CHRISTI regnantibus dicantur: in quorum victoria Dei optimi maximi bonitas, & potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur, atq. ad eorum imitationem Christianus populus
incitatur. Vnde in concilio Tarraconensi 11
sancitum fuit [z], ne quis Episcoporum, aut presbyterorum, aut clericorum die Dominico propositum cuiuscumque causæ negotium audeat ventilare, nisi hoc tantum, vt Deo statuta solemnia peragant. Et in con-

t Apoc. 1.
u 1. Cor. 16.
x cap. 5. de ferijs.
y c. 2. cum seqq. 15 q. 4. & cap. 1. & vlt. de ferijs. ex c. 1. & 2. de obser. ieiun.
z d. c. 1. ead. quæst. 4.

12 cilio apud Ephesum habito [a]. *Placita secularia Dominicis diebus, vel alijs præcipuis festis, seu etiam in his diebus, in quibus legitima ieiunia celebrantur, secundum canonicam constitutionem minime fieri decernimus.* Insuper eadem sancta synodus decreuit, vt nulla iudiciaria potestas licentiam habeat
13 sua auctoritate Christianos ad placitum bannire in supradictis diebus, id est septem diebus ante natalem Domini, vsque in octauas Epiphaniæ, & à quinquagesima vsque ad octauas Paschæ, & septem diebus ante natiuitatem S. Ioan. Baptistæ, vt adeundi ecclesiam, orationibusq. vacandi liberior haberetur facultas. Hadrianus Papa [b]: *Nullus episcopus, vel infra positus die dominico causas iudicare præsumat.* De alijs vero feriatis diebus, in quibus omnis iudicialis strepitus conquiescere debet, ita Gre-
14 gorius [c] nonus. *Debet iudicialis strepitus diebus conquiescere feriatis, qui ob reuerentiam Dei noscuntur esse statuti, scilicet Natalis Domini, sancti Stephani, Ioannis Euangelistæ, Innocentium, sancti Siluestri, Circumcisionis, Epiphaniæ, septem diebus dominicæ Passionis, Resurrectionis cum septem sequentibus, Ascensionis, Pentecostes, cum duobus qui sequuntur. Natiuitatis Ioannis Baptistæ, festiuitatum omnium Virginis gloriosæ, duodecim Apostolorum, & præcipue Petri & Pauli, beati Laurentij, Dedicationis beati Michaelis, solemnitatis omnium Sanctorum,*
15 *ac diebus dominicis, cæterisq. solemnitatibus, quas singuli Episcopi in suis diœcesibus cum clero, & populo duxerint solemniter venerandas.* Ex his nonnullæ exoriuntur difficultates, quæ non minimam magistris nostris fecerunt quæstionem, & in primis, an partes valeant renunciare ferijs, quæ in honorem Dei, eiusque Sanctorum sunt introductæ: an iudicium tempore feriarum sit omnino interdictum: & idem iuris sit de arbitro, ac de iudice, & aliæ eiusdem generis non paucæ, de quibus dici nonnihil particulatim
16 potest. Quo ad primum attinet, iuris manifestissimi est, ex eadem Gregoriana [d] constitutione partes non posse. *Vsque adeo,* inquit, *conuenit ab huiusmodi abstinere, vt consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contigit diebus huiusmodi promulgari.* Quod pereleganter habet rationem: nam licet rei suæ,
17 propriove iuri quis [e] renunciare possit, non potest tamen priuatus quod publicæ vtilitatis gratia est introductum, renunciare, quod & veteres iuris auctores responsitarunt [f], quibus & ipsi Pontifices maximi ad-
18 stipu-

a c. 2. ead. quæst. 4.
b c. 3. ead. quæst. 4.
c in c. vlt. de ferijs.
d d. c. vlt. vbi notant omnes. ad l. vlt. C. eod.
e vulgata l. si quis in conscribendo. C. de pact. con. quam periculosũ. 7 q. 1. cap. si diligenti de foro comp.
f in l. ius publicum ff. de pact. l. Neratius. § si vero ff. de relig. l. Paulus. 1 patroni. ff. de bon. libert.

ſtipulantur g. Quod enim iuris publici eſt, à ſolo Principe remitti h poteſt. Verum, ſi priuatus iuri publico renunciare haud valet, minus renunciare poterit ei, quod in Dei optimi maximi honorem eſt conſtitutum, vt Alexander quoque rectè reſpondit i. Namque feriæ in honorem Dei decretæ non ad quietem ſolum, & hominum relaxationem ſunt, ſed k vt liberius meditationi, diuinis officijs, & orationibus nobis vacare liceat. Idem quoque dicunt de ferijs imperatiuis, 19
ſeu extraordinarijs, vel, ſi mauis, repentinis, in quibus nihil operatur de partium conſenſu renunciatio, vt tradunt cum gloſſa l, Cynus m, Hoſtienſis n, Baldus o, & alij p. Immo renunciatio feriarum non extendit ſe ad iſtas ferias, quas repentinas vo- 20
camus, quia ſunt futuri temporis, vt de quibus veriſimiliter cogitari non poſſit, cum de repente indicantur, vel ab hominum vniuerſitate, vel à ſolo Principe in ipſius, vel alterius Principis honorem, vtputa propter alicuius aduentum, propter ſolemnem Auguſtæ deductionem, filiorum natiuitatem, res proſpere geſtas, & his ſimilia. Attamen 21
concluſio iſta illam pariter exceptionem, quòd ſi in inſtrumento caueatur, quòd contrahens renunciat ferijs tam conſtitutis, quàm conſtituendis, tam indictis, quàm indicendis, eo caſu & repentinas comprehendi aſſeuerat Baldus q. Qui etiam poſt Guilielmum de Cuneo r contendit, in huiuſmo- 22
di ferijs non dari, inſpecto iuris rigore, reſtitutionem, licet de æquitate detur ex clauſula generali, *ſi mihi iuſta cauſa*, &c. Exce- 23
ptio tamen illa locum non habet in ferijs ſolemnibus in honorem Dei indictis. Etſi has etiam Abbas ſ vult ex ſex caſibus non procedere, videlicet, ſi res eſt t peritura, pro pace u, & concordia, ſi ſubeſt neceſſitas x, ſi res y exigit celeritatem, ſi ſuadet z pietas, denique, vt interponi poſſit appellatio: quamuis enim perſecutio fieri non poſſit die feriato, omni tamen tempore appellationem interponi poſſe Bartolus, & alij notant a. Idque habere locum in libelli oblatione ſcribit Durandus b in Speculatore, ex eo quòd Papinianus Iuriſconſultorum conſultiſſimus in libro ſingulari, de adulterijs, id memoriæ mandauit c, quoniam de plano 24
libellus quoque dari poteſt. Sexaginta enim dies, qui marito accuſanti vtiles computantur, feriatis quoque diebus, ſi modò facultatem Præſidis adeundi accuſator habuerit, numerari certum eſt. Qui locus viſus eſt Bartolo adeo inſignis, vt exiſtimauerit d, non in ea ſpecie tantum procedere, ſed

g d. c. quam periculoſũ. & in d. c. ſi diligenti.
h l 3 §. 1. ff. eod. de bonis libert.
i in c. 66. 35. lib. 2.
k d. can. 2. 25. q. 4.
l ad l. omnes & ad l. fin. C. de ferijs
m ad l. 1. & l. ſi feriatis. C. eod
n in ſumm. §. ſed in ferijs eod.
o ad d. l. 1. & in additio ad Spec tit. de ferijs. § fin
p Alex. & alij ad l. 1. ff. de noui oper nũciat. & Georg Natta in repet. clemẽt. ſæpe n. 297. de verb. ſignif.
q ad l. 1. ff. eod. de fer.
r ad l a procedente. C. de dilationibus.
ſ ad c. vlt. num. 13. de ferijs.
t l. 1. & 2 ff. eod. & c. vlt de iudic.
u l. 2. C. eod. cap. 1. eod
x d l. 1. & 2 & d. c. vlt.
y vt in l 2. ff de damn. infect.
z vt in d c. vlt de ferijs.
a ad l. 1 C. eodem de ferijs.
b tit. de ferijs §. ſequitur. num. 2.
c in l 11 §. ſexaginta in fin ff ad leg. Iul de adult.
d ad d § ſexaginta & ad extrau ad reprimẽdum in verbo, de plano. & ad rubric C de in ius vocan.

etiam in quauis cauſa ciuili. Immò aſſeuerret, ſe in quadam cauſa obtinuiſſe, in qua fuerat die feriata proceſſum, quoniam fuit duntaxat retractatus proceſſus vſque ad oblationem libelli, inferre volens libelli oblationem etiam die feriata fieri poſſe. Speculator e idem voluiſſe videtur ex eo, quòd ait iudici offerri poſſe libellum, ſed partem ad hoc citari non poſſe. Ioannes
25 Andreæ f contra, vt regulariter offerri nequeat libellus, ſecus ſi res eſſet peritura, vel actio, vel priuilegium, prout intelligi poſſet Papiniani g reſponſum. Nam licet offerri poſſit iudici libellus, huiuſmodi tamen libelli oblatio non perpetuat iuriſdictionem, quia cum oblatio ſit nulla, actus quoque redditur nullus, & actus nullus nullam parit actionem, neque perpetuat h iuriſdictionem. Huius rationis ratio eſt, quia eiuſmodi oblatio non habet vim citationis, quæ ex
26 Gregoriana i conſtitutione requiritur ad perpetuandam iuriſdictionem. Eiuſdem opinionis fuerunt Antonius de Butrio k, & Panormitanus l: ob id nimirum, quia petitio eſt actus iudicij m: acta verò iudicialia fieri non debent diebus feriatis n. Præterea in iure petitionem fieri oportet o. Atqui ius
27 illo tempore nequaquam redditur. Erit ergo extraiudicialis, quæ nullum producit effectum. Atq. ita produci iterum debebit, vt poſſit aliquem ſortiri effectum: nec quidquã facit illud Papiniani reſponſum p, quia ibidem certum, & determinatum tempus marito ad accuſandam vxorem in adulterio deprehenſam datur, quo ſane decurſo accuſandi ius non habet, ideoque lex eidem facultatem facit, vt intra id tempus etiam feriatis diebus valeat libellum porrigere. Ratio eſt iudicio meo elegans, quia quocumq. die accuſatio deferri poteſt, licet non
28 quocumq. die poſſit inquiri: & eiuſmodi libelli oblatio illud operatur, vt interrumpat
29 præſcriptionem. Quod de libelli oblatione dicimus, idem profectò de appellatione intelligi poteſt: nemo enim eſt tam in iure plumbeus, qui neſciat, appellationem eſſe actum iudicialem, cum appellatio ſit querela q non acquieſcentis ſententiæ minoris iu-
30 dicij ad maius auditorium. Et quamuis ex permiſſione ſacrorum canonum à grauamine, & ante litis ingreſſum, etiam extra iudicium r prouocare liceat, appellatio tamen ſemper iudicialis eſt, & illa, quæ extra iudicium fit, non dicitur proprie appella-
31 tio, vt recte Alexander tertius Remenſi Archiepiſcopo reſcripſit ſ, ſed prouocatio ad cauſam, quam perinde, atque iudicialem

e in tit. de libell. concept. §. nunc videamus. in princ.
f ad Specul. in d. §. nunc videamus.
g d. §. ſexaginta.
h gloſ. ad c. cum plures. de offic. deleg lib 6.
i c. penult. de foro cõpet
k ad cap. 1. de libell. oblig
l ad d. cap. vlt num. 17. de iudic.
m cap quoniam de probation.
n c. vlt. de ferijs l. 7. cũ ſeq. C. eod.
o c. vno de lit. conteſt.
p d. l. ſexaginta.
q c. 3. & c. 9. & 27. 2. quæſt. 6.
r c. c de appel. & clem. 3. eod.
ſ d. cap. 1.

intra

intra annum à die interpositionis ipsius, vel à die illati grauaminis prosequi, & finire t tenetur appellans, alioquin cessante omni legitimo impedimento, deserta censebitur. Debet igitur appellatio u, & quiuis alius iudicialis strepitus diebus conquiescere feriatis, qui ob reuerentiam Dei, sanctorumq. honorem noscuntur esse statuti, vt aiunt Leo, &
12 Anthemius, pij Imperatores x sic. *Nulla quemquam vrgeat admonitio, nulla fideiussionis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio delitescat, sit ille dies à cognitionibus alienus, praeconis horrida vox silescat, respirent à controuersijs litigantes, & habeant*
13 *foederis interuallum.* Solemus enim in appellationibus, praesertim in interlocutionibus, illud obseruare, vt in scriptis appelletur, vt causa appellationis exprimatur, vt Apostoli petantur: quae si omissa fuerint, non admittitur appellatio y. Nec sufficit appellanti probare, quòd ex probabili causa prouocauit, si eam non doceat esse veram z. Sed dicet aliquis, etiam viua voce licere a appel-
14 lare. Respondeo verum esse, viua voce appellari posse, si fiat incontinenti, nulla interposita mora. Quamobrem Iurisconsultus. *Si apud acta quis appellat*, ait, *satis erit, si dicat: Appello.* Si post appellatur, in scriptis appellandum esse sic rescripsit b ad Bassum
15 Constantinus. *Litigatoribus copia est etiam non scriptis libellis, illico appellare voce, cum res poposcerit iudicata, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus causis.* Memini c me aliquando in Durando Speculatoris sententiam transisse, qui existimabat aduersus veteres interpretes, prima die non posse appellari, si post latam sententiam iudex iuerit ad prandium, vel in hortos se contulerit, vel ad alios actus se converterit d: si vero per aliquod temporis spatium iudex pro tribunali sedebit, viua voce, & sine scriptis poterit appellari, prout intelligi debet Iurisconsultus, vbi dicit e. *Si apud acta quis appellat:* hoc est incontinenti, hoc est nullo temporis spatio interiecto. Dubium vero facit Con-
16 stantij f rescriptum, quo cauetur in appellationum causis ratione festorum dierum minime fieri adiectionem, ita vt die etiam feriato appellari possit. Responsio est in promptu, vt quemadmodum marito vxorem accusanti ius est offerendi g iudici die etiam feriato libellum, vt dies ad porrigendum à lege datus non currat, ita etiam appellatione, olim enim erat appellandum infra biduum, vel triduum h à die latae sententiae. Hodie dantur i decem dies, qui à die latae sententiae computantur, intra quod

t d. clem. 3.
u d. c. vlt. de ferijs.
x d. l. vlt. C. eod.
y c. 1. de appell. lib. 6. c. 10. 2 q. 6. Paul. lib. 5. Sent. tit. 35. & toto tit. ff. de libellis dimiss. qui Apostoli dicuntur.
z c. 70. de appell.
a l. 2. ff. eod. de appell.
b l. 14. C. eod. de appell. c. vlt. §. litigatoribus 2. quaest. 6.
c lib. 2. cap. 10. Animaduers.
d l. 6. §. sin autē C. eod. de appell. & l. 2. ff. eod.
e d. l. 2.
f l. 2. C. de ferijs.
g d. l. 11. §. sexagintaff ad l. Iul. de adult.
h d. l. 6. §. fin autē. C. de appell. c. 28. 2 q. 6.
i c. 23. de sent. & re iud. c. 8. de appel. lib. 6. & c. 27. ead. quaest. 6.

sane tempus, si non appelletur, appellare amplius non licet. Quare Salicetus k bene dixit, appellationis tempora esse continua:
17 ideo in eis computantur feriae. Itaque in ferijs admittitur appellatio, vt interrumpatur praescriptio appellandi: ceterum alium non sortitur effectum. Dubitatio est de arbitro, an sit eiusdem iuris, cuius est iudex, vt diebus feriatis non possit arbitrari. Nostri l distinguunt, quòd aut loquimur de arbitro, aut de arbitratore: hic potest, non aeque ille. Ratio differentiae est satis elegans: siquidem arbiter ad similitudinem iudicis procedit, quamobrem solemnes ferias perinde, atque iudex obseruare tene-
18 tur. Nam Imperatores Valentinianus, Theodosius, & Arcadius m dixere, cum loquerentur de diebus feriatis: *vt nec apud ipsos arbitros, vel à iudicibus flagitatos, vel sponte electos, vlla sit cognitio iurgiorum.* Secus est in arbitratore, qui dicitur amicabilis quidam mediator, & compositor pacis: & ista fieri posse diebus etiam feriatis, iuris n est manifesti, quod & veteribus in-
19 terpretibus placuit, Speculatori o, Innocentio p, & Baldo q. Vbi vero necessitas vrget, vel pietas suadet, iudicem procedere posse voluit Gregorius r nonus, quae, quomodo accipi debeant, explicat glossa s. Dubium est de causis beneficialibus, vtpote, si agitur de electionibus, postulationibus, vel prouisionibus, dignitatibus, personatibus, officijs, canonicatibus, praebendis, seu quibusuis beneficijs ecclesiasticis, aut de decimis, matrimonijs, vsuris, & eas quoquo modo tangentibus. Clemens Papa V. t in his procedi voluit simpliciter, & de plano, ac sine strepitu iudicij, & figura. Idem tamen Clemens u illa verba, simpliciter, & de plano, ac sine strepitu, & figura iudicij, explicando, inter cetera statuit, tempore etiam feriarum ob necessitatem hominum iure indultarum, procedi à iudice posse. Verum cum legislator dicat, ob necessitatem hominum, consequens x est, vt ad ferias in Dei, & Sanctorum honorem constitutas eius constitutio extendi non debeat, prout glossa y, & Speculator z, item alia glossa a, Paulus b, Ioannes de Imola c, Cardinalis d, Georgius Natta e, & alij f asseuerant. Et quamquam Stephanus g contendat, hisce etiam ferias non obstare ex eo, quòd Gregorius nonus h voluit procedi posse, si vrgeat necessitas, aut pietas suadeat, quae in praedictis causis militare videntur maxime: verius tamen est, non posse. quod communi interpretum consensu receptum esse post

k ad l. 1. C. de ferijs.
l Specul. tit. de arbit. §. sin vers. in forma. Ioan. And. & Abbas ad c. vlt. num. 10. de ferijs.
m d. l. 7. §. & dies solis. eod. de ferijs.
n c. 1. eod. & l. vlt. C. eod.
o d. §. fin de arb.
p ad c. Quintauallis. de iureiur.
q consil. 98.
r d. c. vlt. de ferijs.
s ibidem.
t clem. 2. de iudic.
u clem. 2. de verb. signif.
x l. 1. procuratore. C. mandati.
y ad summā 15. q. 4.
z tit. de ferijs §. 2. in fine.
a. b. c. d. e. f. ad d. clem. 2 in verbo feriarum nu. 394. videl. Natta.
g ibidem.
h d. c. vlt. de ferijs.

i ad d. clemen. 2. nu. 219. k ibid num. 214. cũ seq.

Cardinalem testatur idem Natta [i]. Qui etiam ostendit [k] plurium auctoritate, in repentinis etiam non posse, propterea quòd in citata clementina, constitutione de publicis ferijs, quæ ob hominum necessitatem fuerunt excogitatæ, & statutæ, repentinarum nulla fit mentio. Rationem vero nemo, quòd sciam, affert, quam illam, & quidem verissimam arbitror. Nam licet Gregorius

l d. cap. vlt. de ferijs. m d. clem. 2.

nonus [l] dicat, debere iudicialem strepitum diebus conquiescere feriatis, & Clemens [m] quintus, in prædictis causis procedi debere simpliciter, & de plano, ac sine strepitu, & figura iudicij (quibus diligenter obseruatis iudicialis ille strepitus, quem prohibet Gregorius, videtur vtrique conquiescere) si quis tamen accurrate, & meditatò huc introspiciat, inueniet vtique, sine aliquo iudiciali strepitu procedi absolute non posse, quantumuis causa commissa sit cum clausula: *vt simpliciter, & de plano procedatur*. Si-

n d elem. 2. ibi non sic tamen.

quidem idem Clemens [n] subijcit. *Non sic* 40 *tamen iudex litem abbreuiet, quin probationes necessariæ, & defensiones legitimæ admittantur. Citationem vero, ac præstationem iuramenti de calumnia, vel malitia, siue de veritate dicenda, ne veritas occultetur, per commissionem huiusmodi intelligimus non excludi*. Neque illud verbum, *de plano*, accipi debet, vt Accursius, Accursianique

o ad l. 18. §. vlt ff. de quæst. & ad l. 1. ff de publ. iudic. p supra lib. 1. cap. 19.

perperam sunt [o] arbitrati, idest sine libello, aut inscriptione, videlicet, vt partes audiri non possint sine libello, & inscriptione, cum intelligi debeat, vti aliàs discussum est [p], non pro tribunali, nec ex superiori loco,

q ad d clemen. 2. de verb. signif. r ad extrauag. ad reprimend. in verb. de plano. s, t, ad d. clement. 2. u ad d. clemen in princip in verbo feriarum n. 49.

quod glossa [q], Bartolus [r], Ioannes de Imola [s], & Cardinalis [t] videntur sentire, vt refert, & sequitur Georgius Natta [u]. Conclu- 41 sio igitur erit, processum in diebus in honorem Dei feriatis factum, & sententiam in eisdem diebus latam, siue pro tribunali, & cum figura iudicij processum sit, siue simpliciter, & de plano actum, nullius esse momenti, nec vllum producere effectum. Sed de actibus extraiudicialibus, vbi strepitus iudicialis conquiescit, an cognosci possit,

x tit de ferijs §. sequitur. num 5. y, z, ad c. vlt. de ferijs a cons. 11. 12. & 13.

quæstionis est. Speculator [x], Hostiensis [y], Ioannes Andreæ [z], Fedricus de Senis [a] dicunt, posse: quia licet actus contentiosæ iurisdictionis, siue publici sint, siue priuati, 42 diebus feriatis conquiescere ex Valentiniani, Theodosij, & Arcadij Imperatorum con-

b l. 1. C. eod. de ferijs.

stitutione [b] debeant, ex eadem tamen constitutione videtur ius constitutum, vt ea, quæ sunt voluntariæ iurisdictionis, possint, non obstantibus ijsdem diebus, exerceri, vt adoptare, emancipare, manumittere, excommunicate, absoluere, vbi causæ cognitio nòn requiritur, contractus inire, instrumenta scribere, & testamenta facere, item tutores, & curatores dare, amouere, alimenta constituere, ventris nomine, vel legatorum, & causa damni infecti possessionem dare.

c ad d. l 8. per eundem textum. d de qua in c. 2. de immunit. eccl. lib. 6.

43 Idem sentire videtur Bartolus [c], adeo vt existimet, constitutionem illam [d] Lugdunensis concilij, quæ nullos efficit actus iudiciarios in ecclesia initos, non habere locum in his, quæ sunt voluntariæ iurisdictio-

e d. c. vlt. num. 10. ibi, per quæ puto.

nis. Antonius de Butrio [e] ignorat plane ad quam sane inclinet partem: videtur tamen in eam ire sententiam, vt non teneat actus, etiam extraiudicialis, nisi vrgeat necessitas, aut pietas suadeat. *Quia*, inquit, *omnis vox iudicis silere debet tempore feriarum in honorem Dei*. Abbas Panormita-

f ad d. cap. vlt. n. 26.

44 nus [f] mihi videtur dixisse, sicut oportuit, videlicet, valere actum quemcumque voluntariæ iurisdictionis, etiam si cessat necessitas, pietas, aliave specialitas, peccare tamen exercentes illa tempore feriato. Cuius conclusionis ratio est elegantiæ plena, nullibi etenim cauetur tales actus esse nullos, immo verius est eos valere ex alle-

g d l. 8. vbi omnes notant. C. de ferijs.

gata imperiali constitutione [g]. Si diceremus, irritos esse actus, vtique diceremus, irritationem illam ex odio prouenire, & ita irritatio esset odiosa, & pœnalis, quæ extendi non debet, vt in simili edocet glos-

h ad d. c. 2. de immunit. eccl. i d. cap. vlt.

sa [h]. Et cum Gregorius nonus [i] prohibuerit, ne actus contentiosæ iurisdictionis hisce diebus exercerentur, constitutio ad actus voluntariæ iurisdictionis trahi non deberet, alioquin dura nimis esset extensio, quia pœna priuationis non habet locum, nisi in

k in c. 18 in fin lib. 1 Animaduers. l, m, ad c. fin. de iure patr. n ad Auth. excellantem C. de secun. nup. o ad rubr. de iud. lect. 1. p c. 18. de pœn. dist. 1. q l 42. ff. de pœnis. r de qua in cap 1. de ferijs.

45 casibus à iure expressis, vti aliàs [k] post glossam [l], Abbatem [m], Baldum [n], & Decium [o] adnotaui, nec proprium excedunt casum [p]: ideo ciuilis [q] legislator dicit, pœnas legum interpretatione molliendas esse potius, quàm nimis exasperandas: sic & pœnas nullitatis. Quòd autem peccent, qui talia exercent, constat haud obscure ex constitutione concilij [r] apud Compendium habiti, qua statuitur, vt cum omni veneratione similes dies celebrari debeant, verenturque illicita opera, mercimonia, & iudicia, & quidem recte, cum eiusmodi actus homines distrahere à contemplatione soleant, vilibusq. ac seruilibus operibus mancipare, vt notarij, exempli gratia, qui lucri tantum causa instrumenta conficiunt. Quamobrem videmus raro, aut numquam hisce solemnibus diebus celebrari contra-

46 ctus, vel saltem à tabellionibus in scriptis redigi,

redigi, licet testamenta scribantur licite 46
quocumque tempore. Ratio diuersitatis est,
quia in istis non requiritur iuramentum, ac
celeritatem desiderant: in illis secus. Plu-
res enim contractus sunt, qui si iurisiu-
randi religione firmati non sunt, vel non 47
sortiuntur effectum, vel contraria volunta-
te rescindi possunt. Iuramentum igitur fe-
riatis diebus præstari non posse iuris ex-
plorati est [s]: quòd si nequit præstari, nec
testes recipi poterunt, quia iurisiurandi re-
ligione testes prius, quàm perhibeant te-
stimonium, arctari præcepit [t] Constanti-
nus. Nihilominus tamen Ioannes An-
dræa [u], Speculator [x], & Panormitanus [y]
volunt, testium depositionem recipi posse,
quia dies depositionis trahitur ad diem,
quo delatum est iusiurandum, cum habea-
tur pro recepto tempore iuramenti, vt ex
Iustin. sanctione [z] colligunt nostri [a]: quod
& in praxi quotidie fieri videmus, & expe-
rimur. Nam cum testes examinantur, si su-
peruenit dies feriata, & perfici minus potest
examen, vel multitudine testium, vel copia
articulorum, defertur iuramentum, tum di-
mittuntur, & quando nihil est iudici impe-
dimento, examinantur, & depositio re-
trotrahitur ad delati iurisiurandi diem,
etiam si die feriata recepta, & tenet, ac si 48
die non feriata esset facta, quia actus est ex-
traiudicialis, vt post glossam [b] Speculator,
& Abbas tradunt [c]: Peccant tamen reci- 49
pientes, nisi adsit necessitas, quæ id expo-
stulet. Vrgeri non posse iidem Speculator,
& Abbas auctores sunt, in his præsertim 50
ferijs, quibus renunciare partes non valent.
Superest triplex illa quæstio, an scilicet, ci-
tatio facta die feriata, ad diem non feria-
tam valeat, an facta die non feriata ad diem
feriatam, & an in ferijs obseruandis sit at-
tendendus iudicis, an vero litigantium lo-
cus. Has quæstiones late persequuntur Cy-
nus [d], Speculator [e], Ioannes Andræa [f], An-
tonius de Butrio [g], Caldilinus [h], Bartolus [i],
& post eum Abbas [k], Georgius Natta [l]. Quo
ad primum attinet, conueniunt fere omnes,
triplicem quoque esse in citatione actum,
videlicet, præceptum de citando, executio-
nem præcepti (actum nempe citationis) &
processum, qui fit vigore citationis. Quod
ad primum, & secundum spectat, Cynus [m]
putat valere citationem, propterea quòd
non requiritur [n] causæ cognitio: secus vero,
si de vltimo loquimur, hoc est de processu,
qui die feriata fieri non potest. Alij tamen
communiter tenent, in nullo actu tenere:
siquidem lex prohibens citationem, non 51

s d. cap. 1. de ferijs.
t in l. 9. C. de testibus.
u ad d. c. 1.
x in tit. de ferijs. §. sequitur. n. 6.
y ad d. c. 1. num. 9.
z l. pen. C. de testibus.
a Speculator, & Abbas locis citatis.
b ad clem. vna de offic. deleg.
c vt supra.
d ad l. vlt. C. de ferijs.
e in tit. de cit. § 1. vers. excipitur. cũ seq.
f, g, h, ad c. vlt. de ferijs.
i ad l. 1. vbi alij omnes. ff. de noui oper nũciat.
k ad d. cap. vlt. num. 10 cum seqq.
l in reper. clement. sæpe. §. quæ omnia de verb. signif.
m ad d. l. 1.
n d. l. 8. C. eod. de fer. d. l. 1. §. sequenti. ff. ad leg. Iul. de adult.

modò habuit respectum ad effectum, sed
etiam ad principium. Nam, si prohibetur
actus respectu effectus, tunc satis est, quòd
conferatur in tempus concessum: si vero pro-
hibetur non effectus tantum, sed & actus,
parum refert, effectum conferri in tempus
permissum, cum actus sit gestus tempore
prohibito, prout asserit Abbas [o]. Quòd au-
tem citationis principium prohibeatur, ex
Leonis, & Anthemij rescripto [p] satis dilu-
cide apparet. Et quamquam inter partes
nulla requiratur causæ cognitio, intra se ta-
men iudex aliqualem adhibere debet co-
gnitionem, maxime in statuẽdo terminum:
ideo actus erit nullus. Oldradus [q], Barto-
lus [r], Antonius de Butrio [s], & Cardinalis [t]
52 id in ferijs in honorem Dei constitutis ha-
bere locum volunt, Abbas & in repentinis,
quas Imperatores lege mandarunt, eadẽ [u],
qua solemnes, veneratione celebrari. Qua-
re nemo ad iram per citationem prouocari
debet, neque talibus insistere debet iudex:
ipse id relinquere in iudicis auctoritati, &
prudentiæ. Secunda quæstio, quæ est, an
citatio facta die non feriata in diem feria-
tam teneat, dissentientes quoque habet
interpretes. Innocentius [x] illam adhibet
distinctionem, quòd citatio, aut ita conci-
pitur, vt citatus, puta die Dominico, com-
pareat, aut non exprimitur dies: hoc casu,
licet non teneatur comparere die feriata,
tenetur tamen sequenti die: illo non item,
quia expressus est error. Petrus de Bella-
pertica [y], Ioannes Andræa [z], Cynus [a],
Ioan. Caldilinus [b], Card. [c] & Speculator [d]
concludunt, citatum ad diem feriatam nun-
quam teneri ad comparendum: quia citatio
ad eum peruenit casum, à quo non potest in-
cipere [e]. Alij (vt idem Cynus refert) di-
cunt, quòd tenetur venire [f] præcedenti die
non feriata. Idem Ioannes Andræa [g] aliam
adhibet distinctionem, quòd aut est adiecta
dictio, *vsque*, aut simpliciter, & indistincte
est prolata. Hoc casu numquam comparere
tenetur: ratio est, ait Abbas [h], quia citatio
ad diem feriatam facta est penitus temera-
ria, & contra ius, ideo nullum sortitur effe-
53 ctum [i]. Nam, quæ contra ius fiunt [k], pro
infectis habentur: opus itaque erit noua ci-
54 tatione: si adiecta est, dictio illa, *vsque*, tunc
potest qualibet die comparere: quòd si an-
te solemnem diem non comparuerit, tam-
quam contumax, mulctari poterit: hocque
perinde est, ac illud, quod asseuerat Aeneas
de Falconibus in adnotationibus [l] ad Ab-
55 batem Panormit. vt si quis citatus fuerit, vt
intra triginta dies, vel soluat, vel cõpareat,

o ad d. cap. vlt.
p d. l. vlt. C. de ferijs.
q, r, ad l. 1. §. nunciatio. ff de nou. oper nũciat.
s, t, ad d. c. vlt.
u d. l. vlt. eod. de ferijs.
x ad d. cap. vlt. de ferijs.
y ad d. l. vlt.
z ad d. cap. vlt.
a ad d. l. vlt.
b, c, ad d. c. vlt.
d tit. de citat. § 1. versic. excipitur.
e l. quod sponsæ C. de donat. ante nupt. l. existimo. ff de verb. oblig. c. bonæ memoriæ de elect.
f argumento l. 1. circa. fin. ff de tempor. appella.
g ad d. cap. vlt.
h ibidem.
i d. c. bonæ memoriæ.
k regul. quæ contra ius. de reg. iur. lib. 6. l. non dubium. C. de legib.
l ad d. cap. vlt. num. 11. littera b.

si intra illud tempus non soluerit, aut non comparuerit, incidit in pœnam edicti, cuius titulus est. *Si quis ius dicenti non obtemperauerit:* quia inter illud triginta dierum spatium, & feriæ computantur[m]. Verum, quoniam beatissimus Papa decreuit[n], vt non modò feriæ solemnes obseruentur, sed eæ quoque, quas singuli Episcopi in suis diœcesibus solemniter duxerunt, vt veneratione transfigantur, rectè quæri potest de vltima illa quæstione, numquid in ferijs obseruandis attendi debeat iudicis, an actoris locus. Nostri communiter dicunt, iudicis, 16 non autem actoris, & quidem rectissime: nam vbi agitur de ordinatione iudicij, attenditur[o] consuetudo loci, vbi illud exercetur, non litigantium: alioquin facile posset contingere, vt actor, & reus duplicatis ferijs vterentur, & suæ regionis, & iudicis: quod videtur absurdum. Atque ita aliàs à Pontifice maximo pronunciatum fuisse auctor est idem Abbas Panormitanus[p].

m c. vlt. de dilat. c. 6. de dol. & contum. & alibi passim.
n d. c. vlt. in fine de ferijs.
o vt not. ad c. quod clericis. de foro comp. & ad l. 3. ff. de testibus & ad rubric. de consuetud.
p ad d. cap. vlt. num. 11.

SVMMA EX CAPITE XXI.

1 *Iuramentum est assumptio diuini nominis ad confirmandam iurantis fidem.*
2 *Iuramentum esse affirmationem religiosam bene dixit Cicero.*
3 *Affirmare est plus, quàm dicere.*
4 *Nec presbytero adhibetur fides absque iuramento.*
5 *Iuramentũ à parte aliquãdo remittitur.*
6 *Satis est periurum hominẽ à Deo puniri.*
7 *Iuramentũ, et sacramentũ sũt synonyma.*
8 *Sacramentum aliàs rem sacram, atque abditam significat.*
9 *Sacramentum militare est, quo se milites obstringunt, iurando in Principis salutem.*
10 *Formula iuramenti militaris non eadem sub Repub. Rom. quæ sub Imperatorib.*
11 *Capitaliter plectebatur, qui aduersus Principem machinabatur, & qui signa militaria deserebat.*
12 *Sacramentum in nomen Principis renouatur quotannis opportune.*
13 *Formula sacramenti militaris tempore Christianorum in nomen sanctissimæ Trinitatis fiebat, vt ait Vegetius.*
14 *Sacramentum plerumque dicitur militis iuramentum.*
15 *Quod præstant populis Principes, sacramentum est.*
16 *Sacramentum olim dictum, est pecunia, quæ in iudicium veniebat ex controuersia partium, portio enim victi penes ærarium remanebat, sacraq. fiebat.*
17 *Sportulæ iudicium dictæ, quia pecunia litigantium in sportula deponebatur, ex ea quæ iudicibus persoluebatur.*
18 *Sportula ab antiqua ciborum, seu pecuniæ parte, quam magnates suis salutatoribus dabant, fortasse deriuatur.*
19 *Pletonia Romana fœmina testamentum matris, quamuis sibi iniuriosum, noluit litigio improbare.*
20 *Sponsio erat mutua litigatorum promissio, qua ad mulctam obligabatur, qui non bonam causam habuisset.*
21 *In sponsione alter alterius fidem sequebatur, vterque stipulabatur: in sacramento nulla adhibebatur stipulatio, sed pecunia deponebatur ab vtroque.*
22 *Vadimonium est violentum.*
23 *Vas frequentius pro capite: præs pro pecunia promittit.*
24 *Non desinit esse efficax iuramentum, quia verbo tantum factum sit: nec refert an super re sacra, nec ne.*
25 *Tabelliones iuramentum super quauis scriptura deferunt.*
26 *Iusiurandum idem quod sacramentum, & iuramentum.*
27 *Iusiurandum dicitur iuramentum, quia iurator, quod iurat, pro iure habere pollicetur.*
28 *Iusiurandum est, quasi ius sacrum, quod præstamus Deo teste, & iudice.*
29 *Iusiurandum est duplex: alterum assertionis: alterum promissionis.*
30 *Clerici tãgẽdo pectus iurãt, nõ scripturas.*
31 *Nec est, nec fuit vlla vnquam iuramenti formula. In promissione futura respiciente secus.*
32 *Principes subditis, ij ipsis, Prælati summo Pont. sub formula concepta iurant.*
33 *Iurandum est, sicut proponitur à deferente iuramentum.*
34 *Iudex de qualitate iuramenti inter partes controuersa arbitratur.*
35 *Concipere iuramentum est ad certam formulam exprimere.*
36 *Antiqui iurauerunt conceptis verbis.*
37 *Qui per alium iurat, & violat iuramentum, periurus est, ac si ipse iurasset.*
38 *Verum, & falsum iurare ad assertorium: fideliter iurare, & peierare ad promissorium pertinet.*
39 *Iuratur etiam verbis, quibus is, in cuius gratiam iuratur, præcise voluerit.*
40 *Formula iuramenti, quod præstant vasalli Ducis Allobrogum, & modus iurandi.*

41 Di-

41 Diuini testimonij species non distinguitur ex tempore, aut futurò, aut præsenti.
42 Grauius est, falsum scienter iurare, quàm iuratum non implere.
43 Iurare per contestationem, est Deum vocare: per execrationem est sibimet pœnam constituere, nisi verum sit, quod asseritur.
44 Non semper Deum testem nominare loquendo, iuramentum est.
45 In testimonio iuramento opus est.
46 Verba non sunt necessaria in iuramento.
47 Verbis est opus in contractu nuptiarum, quia cum ea non sint donatio, sed pactio, mutuus paciscentium consensus per verba declarandus est.
48 Nutus, & signa in nuptijs consensum animi sufficienter aperiunt.
49 Si puella taceat propter verecundiam, proeaque parentes loquantur, sufficit ad nuptias perficiendas.
50 Mutus, & surdus nuptias contrahunt, furiosus, & impubes secus, quia consensum non habent.
51 Verba in iuramento sunt necessaria ad ipsius probationem.
52 Scriptura est de forma accidentali ad inducendam obligationem ex lege, non de substantiali.
53 Iuramentum de vno casu præstitum, ad alium non extenditur.
54 Pactum, & transactio ad ea tantum, quæ verbis cöprehensa sunt, extëditur.
55 Fides publica per hanc vocem, verba, aliquando expressa est.
56 Fidem publicam datam à iudice reo ciuili obseruari mandauit Iustinianus, tam de loco, quàm de loco sacro.
57 Sicarijs, adulteris, raptoribus virginum, ac tributorum debitoribus ius asyli non seruatur.
58 Nisi latro, aut prædo, aut publicus grassator quis fuerit, templo nõ abducitur.
59 Expirato primo compromisso iurato, si fiat in eundem iudicem secũdum absque iuramento, non intelligitur extendi iuramentum, quia est nouum compromissum.
60 Debitor non morosus, si dies solutionis faciendæ prolata sit per creditorem, iuramento absoluitur; si autem certum sit soluere ipsum non posse ad diem dictam, & fiat prolatio, iuramentum prorogatur.
61 Magis obstringit iuramentũ, quã pœna.
62 Hallucinantur Cardinales Hostiensis, & Alexandrinus, credentes, iuramentum formaliter concipi tantum per verbum, iuro.
63 Per has formulas: Viuit Dominus: Viuit Deus: Testor Deum: Testis est mihi Deus, efficaciter iuratur.
64 Deus iurauit, dicens: Viuo ego.
65 Iuramentum, eam, quam actus, cui id apponitur, naturam assumit.
66 Exceptio non numeratæ pecuniæ ab eo, qui reddere iuramento promisit, intra biennium locum habet.
67 Iuratũ metu nulli obseruationi exponitur.
68 Iurans vxorem se ducturum, non tenetur ducere, si mulier post id iuramentum fuerit fornicata.
69 Non exigitur dotis nomine, quod promissum est, nisi sequantur nuptiæ.
70 Iusiurandum est, quasi pars contractus.
71 Iuramentum sequitur naturam primordialem actus, cui adhæret.
72 Substantia contractus est res ipsa, qua contractus constat, vt in emptione, & venditione res, & pretium.
73 Natura contractus est, quæ saluo contractu tolli non potest. Videas hic variorum contractuum exempla.
74 Adminicula contractus contractui insunt natura, sed tolli possunt, sicut exemplis hic demonstratur.
75 Vocem, adminicula, aliquando non bene intellexit Accursius.
76 Adminicula etiam accipiuntur ita, vt sine illis res consistere nequeat.
77 Coercitio est iurisdictionis adminiculum.
78 Venditorem satisdare de euictione, extra naturam contractus est.
79 Iusiurandum interpretandum est secundum naturam actus, cui apponitur, ideo non auget obligationem, sed addit religionis vinculum. Hocq; ex lege Pontificia, sicut Cæsarea.
80 Iusiurandum nullam interpretationem præter iurantis consensum patitur.
81 Arbitriũ iniustum non obstringit iurantẽ.
82 Qui simulate contrahit, nihil agit.
83 Matrimonium metu, aut vi iuratum, non est obseruandum.
84 Facta venditione vnius rei duabus personis, ea præfertur, cui res vendita, & tradita fuit.
85 Sponsalia de futuro tolluntur per sponsalia de præsenti, etiam si sint iurata, non econtra.
86 Sponsalia sunt promissio contrahendi, non contractus.
87 Peccat, qui spondet, & non obseruat.
88 Reuocatur donatio iurata, si donator libe-

liberos ſuſcipiat, poſtquam donauit.

89 *Donatio non inſinuata vltra trecentos aureos non valet, niſi inſinuationi fuerit renunciatum iuramento.*

90 *Patrum liberalitas nõ debet nocere filijs.*

91 *Reipublicæ intereſt, vt ciuitates liberis repleantur.*

92 *Contractus alteri noxius iuramento non firmatur.*

93 *Donator poteſt renunciare inſinuationi, quia id non nocet alteri.*

94 *Iuramentum de non expellendo conductore, non obligat locatorem, ſi ille penſiones debitas non ſoluat.*

95 *Male ſentit Alciatus, cum donationem inter virum & vxorem factam non confirmari iuramento aſſerit.*

96 *Mulier poteſt ſenatusconſulto Velleiano ſibi fauenti renunciare.*

97 *Quæ donat mulier dignitatis cauſa, marito rata ſunt.*

98 *Donatio iurata inter coniuges, etiam præmoriente donatario, locum habet.*

99 *Donatio inter virum & vxorem reuocari poteſt, niſi ſit iurata.*

100 *Iuris ſcientiam habere quilibet præſumitur.*

101 *Quem pœnituit donaſſe, ſi rem donatam tradidit, inter viuos conditionem, vel vtilem in rem actionem habet.*

102 *Iurans, donationem inter viuos non reuocare, videtur donare inter viuos, nec habet in ea donatione locum pœnitentiæ.*

103 *Poteſt eſſe etiam donatio mortis cauſa irreuocabilis abſque iuramento.*

104 *Nemo poteſt ſibi legem imponere, à qua non liceat ei recedere.*

105 *Teſtamenti factio eſt iuris publici.*

106 *Priuatorum pacta ius publicum non lædunt.*

107 *Secundum teſtamentum tollit primum, etiam per Principem confirmatum.*

108 *Qui primum teſtamentum non reuocare iurauit, non poteſt condere ſecundum, niſi quid emergat, de quo teſtator, quo tempore primum fecit, non cogitauerit.*

109 *Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum.*

110 *Mos in animi iudicio conſiſtit, & à conſuetudine incrementum capit.*

111 *Mos etiã brutis quandoque applicatur.*

112 *Mos ſignificat quandoque propenſionem quandã naturalem ad aliquid agendũ.*

113 *Iurata contra bonos mores naturales ſeruanda non ſunt.*

114 *Lex naturalis eſt indiſpenſabilis, & incommutabilis.*

115 *Eadem ſunt principia iuris ciuilis, ſicut & canonici, ſcilicet: honeſte viuere, neminem lædere, ius ſuum vnicuique tribuere.*

116 *Stipulatio pœnalis de futuris ſpiritualibus, cum aduerſetur libertati matrimonij, nihil valet.*

117 *Mores ſimpliciter conſuetudinem ciuilem denotant.*

118 *Mores ſupplent, vbi deſunt leges.*

119 *Eſſe contra bonos mores intelligitur eſſe turpe, & à naturali ratione alienum.*

120 *Lex ſimpliciter ciuilis eſt variabilis, nec impedit iuramentum.*

121 *Non firmantur iuramento, quæ cum turpia ſint, prohibentur.*

122 *Conuentio de futura ſucceſſione in bonis viuentis nulla ſtipulatione firmatur.*

123 *Collatio beneficij vacaturi, ac promiſſio incerti nihil valet.*

124 *Promiſſio vacaturi beneficij ſub conditione occaſionis olim valuit: hodie ſecus, quamuis ſit iuramento munita.*

125 *Commiſſio de futura ſucceſſione valet, ſi viuens bonorum poſſeſſor cõſenſerit, & vſque ad mortem ita perſeuerauerit.*

126 *Primogenitorum inſtitutio legitima eſt.*

127 *Iuramentum ſine veritate, iudicio, & iuſtitia eſt periurium.*

128 *Finis iuramenti eſt neceſſitas, vt veritas confirmetur.*

129 *Iuratur neceſſariò, cum iuratur ad fauorem, & tutelam veritatis.*

130 *Morales actus ex fine ſpeciẽ ſortiũtur.*

131 *Veritas eſt medulla, & ſubſtantia iuramenti.*

132 *Iuramentũ iocoſũ letale eſt, ſi falſũ ſit.*

133 *Magis peccat, qui ioco, quàm qui ſerio iurat.*

134 *Impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur.*

135 *Negare ſubſidium egenti repugnat naturali rationi.*

136 *Iuſiurandum temerarium dicitur, cum eſt illicitum.*

137 *Summi Pontificis eſt ſingulorum precibus, & conſultationibus reſpondere, & obſcura interpretari.*

Explicatur §. vltimus, in cap. cum quidam, De iureiur.

138 *Dignitas errantem maioris pœnæ reum facit.*

139 *Qui iurauit ſubſidia parentibus ſe negaturum, ſicut in caſu cap. cum quidã, De iureiuran. debet abſolui, ſi petierit, ne con-*

ne contemnatur iuramentum potius, quàm, quòd iurans eo ita ligatus remanserit, vt absolutione indigeat.

140 *Iuratus illicita, absque absolutione, impune iuramentum deserit, si id nulla ex parte seruari potest sine detrimento salutis æternæ.*

141 *Iuratus illicita in foro interiori pœnitẽtia temeritatẽ iuramẽti luere debet.*

142 *Iusiurandum cõtra bonos mores gestum contractum minime confirmat, nec actũ in fauorem publicum prohibitum.*

143 *Ius publicum priuatorum pactis non infringitur.*

144 *Interest rei publicæ dotes mulierum conseruari.*

145 *Lex non priuatis, sed communi commodo conscripta est. Ex Isidoro.*

146 *Iustæ leges sunt, quæ felicitatem ciuium efficiunt.*

147 *Finis principalis est propinquior in executione.*

148 *Principis præcepta rationem legis habent, dum bonum commune respiciũt.*

149 *Pars ordinatur ad totum, sicut imperfectum ad perfectum.*

150 *Perfecta communitas est ciuitas.*

151 *Lex principaliter ad commune bonum pertinet.*

152 *Lex Iulia prohibens fundi dotalis alienationem, bonum publicum intendit.*

153 *Viginti leges Iuliæ inueniuntur.*

154 *Augustus Rempublicam Romanam rexit annis quinquaginta sex.*

155 *Nomine dotalis prædij intelligitur tam vrbanum, quàm rusticum.*

156 *Iustinianus legem Iuliam de fundo dotali ad Prouincias porrexit, cum in Italia tantum vigeret.*

157 *Prædia dotalia sunt in bonis mariti, mulieris tamen sunt.*

158 *Res donatæ propter nuptias eadem prærogatiua auctæ sunt a Iustiniano, qua & fundus dotalis.*

159 *Rei alienæ hypotheca nulla est: oritur tamen inter contrahentes actio pigneratitia.*

160 *Prædium dotale nec consensu mulieris alienari, aut hypothecari potest, prædium donatum propter nuptias ea consentiente iterum post biennium potest, dum illud lucrum ex bonis mariti resarciri possit. Ex Ioanne.*

161 *Non iuuatur Senatusconsul. Velleiano mulier, quæ elapso biennio noua intercessione primam ante biennium factam confirmauerit.*

162 *Intercessio mulieris pro marito etiam sæpius confirmata, nisi pecunia, pro qua intercessum est, in mulieris vtilitatem conuersa sit, nihil valet.*

Hæc constitutio Iustin. corrigit aliam, quæ est sub tit. C. ad S.C. Vell. incipitq. Si qua mulier.

163 *Facilius dissoluitur intercessio mulieris pro marito, quàm pro extraneo, quia & sæpius contingit, ipsam obligari pro marito, quàm pro extraneo.*

164 *Alienatio iurata fundi dotalis, seu donati propter nuptias, valet, nisi vis, aut dolus intercedat.*

165 *Iure canonico, & ciuili iuramentum contractui inualido alienatione fundi dotalis, seu donati propter nuptias adiectum, ipsum validum facit.*

166 *Contractus natura nullus iuramento nõ fit validus: iurans vero obligatur ad obseruandum, quæ iurauit.*

167 *Iurans contractui per se valido stare, eum non poterit oppugnare, nisi soluto per absolutionem iuramento.*

168 *Absolutio data ad agendum contra contractum, eius vires non minuit, sed iuranti agendi tantum facultatem permittit: data ad soluendam obligationem ex contractu per iuramentum procedentem, omnino contractum destruit.*

169 *Conceditur absolutio etiam ad effectum excipiendi.*

170 *Non conceditur absolutio ad agendum contra contractum celebratum in forma Cameræ Apostolicæ. Ex Staphilæo.*

171 *Aduersus inauditam partem nihil est definiendum.*

172 *Absolutio à iuramento data ad agendũ tantum parte non citata valet, cum non violetur ex ea contractus, nec cõsequenter fiat parti damnum substantiale: obseruaturq. in praxi. secus vero, si detur ad tollendam obligationem ex contractu per iuramentum procedentem.*

173 *Non remittitur facile iuramentum ad tertij commodum præstitum.*

174 *Nec summus Pontifex remittere potest iuramentum ad alterius commodum præstitum directe, etiam ex causa, antequam partem compellat per censuras ad illud relaxandum, qua renitente, remittet.*

175 *Iudex ecclesiasticus est competens iudex remissionis iuramenti.*

176 *Magistratus ciuilis, sicut ecclesiasti-*

 cus,

cus, potest cogere partem ad relaxandum iuramentum illicitum.

177 Episcopus immediate iuramentum illicitum remittet, si iudex laicus prius eû, ad cuius commodum iuratû est, coegerit ad illud relaxandum, aliàs coget ipse, & postea remittet.

178 Debitor vsurarum ex iuramento soluere debet: potest attamen solutum repetere.

179 Mulier iurans non contrauenire alienationi fundi dotalis, seu donati propter nuptias, si contractus non fuerit coactus, sed spontaneus, absolutione à iuramento carere debet.

180 Iuramentum, nisi secum perniciem animæ trahat, aut turpitudini, aut peccato innitatur, semper seruandum.

181 Remissio iuramenti est exactè perpendenda.

182 Non semper absolutus à iuramento apud Deum tutus est.

183 Lex ciuilis de iuramento disponens nulla est, ob defectum potestatis eius, qui eam condit.

184 Legislator ciuilis potest statuere, ne vnus, aut alter contractus confirmetur iuramento. Ex Alciato.

185 Validitas contractus non est de iure diuino, sed gentium, & ciuili.

186 Secularis lex tollens directè iuramentû non valet, prohibens vero indirectè prastari ad declinandas fraudes, tenet. Ex Bartolo, & alijs.

187 Statutum potest prohibere ne iuretur, non autem postquam iuramentum præstitum est, ne obseruetur.

188 Lex Iulia de fundi dotalis priuilegijs iamiam abusu nostrorum temporum incipit obolescere.

189 Perniciosæ alienationes rerum dotalium remedio egent. Ex opinione Couarruuias.

190 Reipublicæ interest mulieres non remanere indotatas.

191 Senatus Pedemontanus statuit, minores viginti annis alienare sua bona non posse, nisi coram iudice, ac duobus proximioribus, aut vicinis.

192 Idem senatus de mulierum alienationibus censuit, eas non valere, nisi in præcisa forma legum ciuilium.

193 Parapherna dicuntur, quæ, præter dotis causam, ad virum deferuntur à fæminis.

194 Bona paraphernalia aliàs peculium dicuntur apud Gallos.

195 Rerum paraphernalium alienatio iure non est vetita, ideo prohibitio fundi dotalis ad eas non extenditur.

196 Res paraphernales habent priuilegium hypothecæ, non prælationis, sicut fundus dotalis.

197 In rebus paraphernalibus currit præscriptio vxori constante matrimonio: in fundo dotali secus.

198 Vxor sine viri licentia de paraphernis iure agere non potest: cum licentia potest.

199 Iudex, negante viro licentiam vxori de agendo circa bona paraphernalia, ex officio eam dabit.

200 Alienatio rerum propter nuptias donatarum facta à marito, consentiente, & iurante vxore, valet.

201 Iusiurandum habet vim duplicis, ac repetiti consensus.

202 Validius esse iuramentum, quàm repetitum consensum ait Couarr. rationem assignans.

203 In rebus dotalibus neque millesima consensus præstatio, aut intercessio pro marito alienationem ratam facit, pro extraneo secus, si elapso biennio iterum fiat.

204 Qui eligit præuium, & præparatorium, videtur illud eligere, ad quod sit præparatio.

205 Cuiusque rei potissima pars est principium.

206 Vbi cœptum semel est iudicium, ibi & finem incipere debet.

207 Accessorium non trahit ad se principale, sed à principali trahitur.

208 Legato potorio argento, venit etiam, quod bibendi causa paratum erat.

209 Purpura vestimento intexta, & si pretiosior, cedit vestimento.

210 Summo iure pictura telæ, vt voluit Paulus Iurisconsul. cedit, sed ob picturæ pretium, ac telæ vtilitatem secus, vt statuit Iustinianus Imper.
Hallucinatur Ripa, non bene applicando sensum §. si tamen alienam, Instit. de rerum diuisione.

211 Iudex, si causæ, quæ agitur, non sit iudex competens, ex præparatorijs non acquirit iurisdictionem.

212 Ratione iuramenti etiam laicus coram iudice ecclesiastico conueniendus est.

213 Distinctio in quæstionibus est mater solutionis.

214 Absolutus ad agendum contra contractum iuratum potest dedicare tribunal eccle-

De iureiurando. Cap. XXI.

HAEC de iureiurando diſputatio vltimum obtinebit locū: & quia frequens eſt, plurimumq. tum in ſcholis, tum in foro agitata, & ad animarum ſalutem, perniciemq. ſpectat; de iuramento agam hic diffuſius, quàm vnquam de re alia fecerim. Et licet de eius definitione aliquid in ſecundo libro habeatur, hic tamen eadem altius repetam, & quæ ad explicationem pertinent, qua ſoleo breuitate, tractabo. Dicebam [a] ex Cicerone [b], iuſiurandum eſſe affirmationem religioſam: ait enim. *Iuramentum eſt affirmatio religioſa.* His duobus verbis omnino definitio à noſtris tradita videtur de iureiurando comprehendi: quamuis enim varia videatur noſtrorum, atque Theologorum ſententia, ſeu definitio, in hoc tamen vnum conueniunt omnes (nempe Hoſtienſis [c], Abbas, Felinus, Alciatus, & alij [d], & cum gloſſa [e] Baldus [f], Beatus Thomas [g], ac illi, quos refert, & ſequitur Didacus Couarruuias [h]) vt iuramē- 1
tum ſit aſſumptio diuini nominis ad confirmandam iurantis fidem, ex Auguſtini ſententia in epiſtola [i] ad Hipponenſes, cui cōuenit illud Apoſtoli [k]. *Teſtis eſt mihi Deus.* Nam, qui aliquid ſe facturum, vel daturum iureiurando promiſit, Deum ipſum in teſtem ipſius promiſſionis, ac veluti ſponſorē appellat. Item, qui aliquid affirmat, aut negat verum eſſe, præſtito iuramento, Deū ipſum citat in ipſius veritatis teſtimonium: quaſi Deus teſtis ſit illius affirmationis, aut negationis. Hinc dicunt, iuramentum eſſe inuocationem diuini numinis in teſtimoniū, & interdum ſit illa inuocatio, vt & iudex Deus nobis ſit, vt recte Cuiacius cenſet [l]: & ſic dicitur quaſi ius ſacratum, quaſi ſit iurandum Deo teſte, & iudice, vt apud Næuium. *Ius ſacratum, Iouis iurandum ſanguine.* Et Virgilius [m].

a in Paratit. tit. de iureiuran. & in c. vlt. lib. 2.
b lib. 3 officiorum.
c in ſumm. de iureiur.
d ad rubric. eiuſd. tit.
e ad ſum. 22 q. 1.
f ad l. 2. ff. eo. de iureiur & ad c. 1. § ſacramēta de pace iuram firmanda.
g 2. 2. q. 89. art 1.
h ad c quāuis. in prin. de pact. li. 6.
i epiſt. 117. de qua in c. quamuis liber. 47. diſt.
k Roman. 1. de quo in c. etſi Chriſtus eod. de iureiurando.
l in Paratit. C. tit de rebus credi. & de iureiur.

Fas mihi Graiorum ſacrata reſoluere iura.

2 Non dubito igitur, quin illa ſit vera iuramenti definitio, ſcilicet, vt ipſum ſit affirma-
3 tio religioſa: namque affirmare eſt neſcio quid plus, quàm dicere: videtur enim aliquid præceſſiſſe, cum aliquid affirmamus, quod eſt, vel eſſe negatur. Idem M. Tullius ad Atticum. *Omni aſſeueratione affirmo, quod mihi credas velim.* Et alibi. *Quid opus eſt de Dionyſio tam valde affirmare? an mihi nutus tuus non faceret fidē?* ideo ſubiūgit idem Cicero [n]. *Quod autem affirmate, quaſi Deo teſte, promiſeris, id tenendum eſt. Iam enim non ad iram deorum, quæ nulla eſt, ſed ad iuſtitiam, & ad fidem pertinet.* Ex quibus liquet manifeſte, quàm accommodate vocetur affirmatio religioſa: ſæpe enim apud eundem Ciceronem legitur. *Teſtis religioſus* [o]: *in teſtimonio dicendo religioſus* [p]: *natio in teſtimonijs dicendis religioſa* [q]: *religioſum eſt, quod iurati legibus iudicauerunt* [r]. proinde videmus, dictionem iſtam, vt plurimum in dicendo teſtimonio frequentem eſſe, in quo ſemper defertur iuramentum [ſ], etiam à clerico, & in presby-
4 terio conſtituto [t], etſi iure noſtro, quo vtimur, hoc iuſiurandum poſſit à parte aduer-
5 ſa remitti [u]. Et quamquam verbum, *religio*, latiſſime capi poſſit, proprie tamen religio eſt erga Deum, adſtipulante Pomponio Iuriſconſulto [x]. Qui vero promittit per Deū, vel CHRISTI fidem ſe aliquid facturum, & non facit, religionem fidei, & iuramenti ſui violare, dicit Lucius Papa Tertius [y]: erit ergo iuramentum affirmatio religioſa, hoc eſt illius, quod, quaſi Deo teſte, promittimus: quod ſi non obſeruetur, Dei nomen periurio violatur, adeoq. Deus falli videtur, quod & Cornelius Tacitus [z] (de Falanio, & Rubrio Romanis equitibus loquēs) apertiſsime indicauit. *Iuſiurandum perinde æſtimandum eſt, quam ſi Iouem* (Rubrius ſcilicet) *feſelliſſet: deorum iniurias dijs cu-*
6 *ræ.* Qui locus, quo modo intelligi debeat, alibi demonſtraui [a]: & Alexander Seuerus Imperator [b]. *Iuriſiurandi contempta religio*
7 *ſatis Deum vltorem habet.* Quod autem de iuramento dicimus, & de ſacramento poteſt intelligi: ſunt enim iuramentum, & ſacramentum ſynonyma, vt bene Abbas adnotauit [c]. Et quamquam apud Latinos Patres, qui res diuinas ſcriptis tradiderunt, ſacramenti nomen aliquam rem ſacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum

m in lib. 4. Aeneid.
n d. li. off. 3.
o in Vatin.
p Pro Cæcinna.
q Pro Flac.
r De Inuen.
ſ l. 2. C. de rebus cred. & de iureiur.
t in c. nuper de teſtib.
u cap. tuis quæſtionib. eod.
x l. 2. ff. de iuſtit. & iure.
y in c. 2. de fideiuſſ.
z in lib. 1. Annal.
a in c. vlt. n 18 ſup. li.
b d l 2 C de reb cred & iureiur.
c ad rub. de iureiur.

Græci

Græci ad eam rem significandam mysterij vocabulo vsi sunt, atque in eam sententiam sacramenti vocem accipiendam esse apparet, cum Apostolus scribat[d]. *Vt notum faceret nobis sacramentum volũtatis suæ.* deinde ad Timotheum[e]. *Magnum est pietatis sacramentum.* & in libro Sapientiæ[f]. *Nescierunt sacramenta Dei.* quibus in locis, & pluribus alijs licet animaduertere, sacramẽtum nihil aliud, quàm rem sacram, abditam, atque occultam significare: ideoque Latini Theologi signa quædam sensibus subiecta, quæ gratiam, quam efficiunt, simul & declarant, ac veluti ante oculos ponunt, sacramẽta commode appellari posse existimarunt[g]: nos tamen hic, quemadmodum & alij profani scriptores, sacramenti nomen aliter accipimus, quàm à sacris ipsis scriptoribus accipi affirmamus, vel eo maxime, quo sacramenti nomine obligationem illam significari voluerunt, cum iurati aliquo seruitutis vinculo obstringimur, ex quo iusiurandum, quo se milites fidelem operam reipublicæ præstituros pollicentur, sacramentum militare dictum est: solebant enim milites sub Imperatoribus ante omnia iurare in Principis salutem. Etsi primis reipublicæ temporibus sacramento tantum à Tribunis milites rogabantur, Flacco autem, & Varrone Coss. iureiurando milites fieri cœpere, vt scribit Barnabas Brissonius[h], dicens, stante republica in verba Consulis eos iurasse: 10
at vbi ea in Cæsarum potestatem venit, militaribus sacramentis hoc amplius adiectum est, vt Cæsaris salutem rebus omnibus anteferrent. Quod videtur dicere Arrianus[i], dum ait. *Deo præstandum nobis iusiurandũ est, quale militibus Cæsari. At illi mercede accepta, iurant rebus omnibus se præpositusos salutem Cæsaris.* Tertullianus[k] libro, *De corona militis*, dissuadet Christiano militiam his verbis. *Credimus ne humanũ sacramentum diuino superduci licere? & in alium dominum respondere post* CHRISTVM*, & eierare patrem, & matrem, & omnem proximum, quos & lex honorari, & post Deum diligi præcepit?* Nam & in sororum salutem iurari voluit C. Caligula. Vnde Suetonius[l]. *De sororibus*, ait, *auctor fuit, vt omnibus sacramentis adijcerentur: neque me, liberosq. meos chariores habeo, quàm Caium, & sorores eius.* Quare Nero, cum intellexisset de coniuratione in se facta, apud Tacitum[m] à milite quærit, cur oblitus sacramenti, perditum ire voluerit, in cuius salutem iurauerat. Et non solum pœna mortis mulctabantur, qui in Principis salutem machinabãtur, sed

11 qui ob sacramentum militare duces, insigniaq. militaria deserebant. Quod maxime omnium seruasse Romanos, auctor est Dionysius Halicarnassæus[n]. Neque temere apud eundem, Tacitum[o] addebat Messala Valerius, renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij: quem locum Carolus Paschalius vir summe doctus, & mei
12 amantissimus obseruans, dixit. *Non ab re videri potest, vt singulis annis renouetur sacramentum in nomen noui Principis, nempe ad ipsius imperium, & potentiam stabiliendam, & in dies confirmandam.* Veteres Romani, licet ethnica caligine ita obcæcati essent, vt veram Dei non haberent cognitionem, nefas tamen esse à iurisiurandi religione discedere semper arbitrati sunt: quod præterea, vt retuli[p] ipse, indicat Quintilianus[q]. *Sed hæc*, inquit, *inter ipsos, qui velut sacramento rogati, vel etiam superstitione constricti, nefas esse ducunt à suscepta semel persuasione discedere.* Vbi tamen religione Christiana populus Romanus imbui cœpit, mutatam fuisse sacramenti militaris formã
13 Vegetius[r] memoriæ prodidit hisce verbis. *Nam picturis in cute punctis milites scripti cum matriculis inseruntur, iurare solent: ideo sacramenta dicuntur: iurant autem per Deũ, & per* CHRISTVM*, & Spiritum sanctum, & per maiestatem Imperatoris, quæ secundum Deum generi humano diligenda est, & colenda.* Et paulo post. *Iurant autem milites, omnia se facturos, quæ præceperit Imperator, nũquam deserturos militiam, nec mortem recusaturos pro Romana republica: qui*
14 *secus facit, punitur.* Sed vereor, ne longius vagemur, quàm res postulet: attamen hæc à me dicuntur, vt intelligamus, plerumque sacramentum dici militis iuramentum. Idẽ Vegetius[s]. *Milites iurare solent, & ideo militiæ sacramenta dicuntur.* Quod videtur voluisse M. Tullius[t], dum scribit. *Obligare aliquem secundo militiæ sacramento, quia priore amisso iure pugnare cum hostibus non*
15 *posset.* Sic & apud iuris auctores, milites solui sacramento legimus[u]: verum & iuramentum, quod Imperatores, Reges, & Principes suis ciuibus, populisq. præstant, sacramentum nuncupatur. Theodatus Rex populo Romano apud Cassiodorum[x]. *Quapropter flexi petitionibus vestris, per illum, atque illum præstari vobis sacramenta censuimus, vt Regis vestri animum non habeatis incognitum, &c.* Non est itaque dubium, quin iuramentum, & sacramentum sint synonyma, & his promiscue vtamur. Eumenes Macedo apud Iustinum[y] milites ita allo-

d ad Ephes. 1.
e 1. Tim. 3.
f Sapien. 2.
g c. sacrificium cap. si pugnum. & alibi de consec. d. 2. c. multi. 1. q. 1. c. vnico. de sacra vnctione.
h lib. 4. de formulis.
i lib. 1. c. 14.
k lib. de corona milit.
l cap. 15.
m lib. 15. Annal.
n li. 11. Antiquit. Rom.
o lib. 1. Annal.
p c. vlt. li. 2. supra.
q li. 12. c. 2.
r li. 11. c. 5.
s li. 2. de re milit.
t lib. offi. 2.
u 1 miles agens § igne- numenfa. ff. de re milit.
x li. 10 epist. 47.
y lib. 14.

alloquitur. *Hoc si impetro, soluo vos iureiurando, quo toties vos sacramento mihi deuouistis*. Nec aliter accipi potest noua Friderici constitutio [z], quæ incipit. *Sacramenta puberum*, ac aliæ duæ, canonica altera [a] de iuramento ex Concilio Ilerdensi desumpta, altera [b] feudalis in corpore feudorum clausa. In aliam quoque significationem sacramenti verbum (vt nihil omissum sit) apud veteres vsurpatum fuisse animaduertere potest vir quisque diligens: nam ea pecunia, quæ in iudicium veniebat, sacramentum à 16 sacro loco appellabatur. *Qui petebat*, ait Varro [c], *& qui inficiabatur de alijs rebus, vterque quingentos æris ad Pontificem deponebant, de alijs rebus item certo alio legitimo numero assium. Qui iudicio vicerat, suum sacramentum à sacro auferebat: victi ad ærarium redibat*. Festus. *Sacramentum*, inquit, *æs significat, quod pœnæ nomine penditur*. Extat quoque hac de re L. Papirij Tribuni plebis lex his verbis. *Quicumque Prætor post hac factus erit, qui inter ciues ius dicet, tres viros capitales populum roganto, hq. tres viri quicunque ciere sacramenta exigunto, iudicantoq.* Sacramenti autem verbo id æs dici cœptum, quod & propter ærarij rationem, & sacrorum publicorum multitudinem consumebatur in rebus diuinis, quia, vti dixi ex Varrone, victi sacramentum, hoc est, deposita pecunia ad ærarium redibat. Andræas Alciatus [d] scribit veteres solitos 17 fuisse in æde sacra sportulam, in qua pecunia erat, deponere: & quia deinde cœptum est ex huiusmodi ære iudicibus honoraria persolui, sportulæ iudicum inde nomen habuerunt non male. Sed & non ab re erit interpretari, sportulam, quæ iudicibus datur, inde deduci, quòd, quam olim magnates suis salutatoribus, ac, qui eos comitarentur, 18 ciborum, siue pecuniæ partem dabant, sportula vocaretur, sicut recta cœna, quam liberaliores iisdem exhibebant, hoc est sumptuosius conuiuium. Vnde Martialis [e] ad Domitianum. *Promissa est nobis sportula: recta data est*. Quod nomen fortasse retinuit ea stips, seu merces, quam Principes iudicibus distribuunt, sportulamq. vocant. Eandem partem dant hodie etiam Cardinales, & proceres aulicis suis. De hoc sacramento sæpe mentio fit apud Ciceronẽ [f], qui in libro de Oratore ait, iusto sacramento cum Pythagoricis, & Democriticis de philologia, & reliquis philosophiæ inuentis contendere Oratori non licere, propter præstantiam ingenij eorum hominum, vt qui fundatores, auctoresq. fuerint magni nominis sectarum, quibus cum sacramento, & iudicatione cõtendendo, de physicæ speculationis, explicationisque professione nulli oratori litem vincere facile esset, vel propter tanti nominis præiudicium, vt Budæus ait [g], vel quia impudentiæ daretur, si quis illis viris doctrinarum possessione non cederet, qui nomina sua professione earum rerum vsque adeo illustrarunt. In eadem significatione legitur ita apud Valerium Maximum [h]. *Vita Tuditani demens: Ebutiæ autẽ, quæ L. Menenij Agrippæ vxor fuerat, tabulæ testamenti plenæ furoris, nam cum haberet duas filias, Pletoniam, & Aphroniam, animi sui potius inclinatione prouecta, quã vllis alterius iniurijs, aut officijs commota, Pletoniam tantummodo hæredem instituit: filijs etiam Aphroniæ ex admodum amplo patrimonio viginti*
19 *nummos legauit: Aphronia tamen cum sorore sacramento contendere noluit, testamentumq. matris patientia honorare, quàm iudicio conuellere sanctius esse duxit, eò se ipsam indigniorem iniuria ostendens, quo eam æquiore animo sustinebat*. Hæc Valerius Maximus. Lites itaque deposito sacramento, id est pecunia, terminabantur, vel sponsione. Differentia autem illa constituitur inter sponsionem, & sacramentum, vt hoc sit certa, & legitima pecuniæ summa, quæ ab actore & reo deponebatur in æde sacra, vt is, qui victus, & damnatus esset, sua pecunia mulctaretur, qui vicisset, suam recuperaret: sponsio vero dicebatur mutua litigatorum promissio, cum alter ab altero certam summam stipulabatur, ni bonam causam haberet: &
20 has sponsiones particula hac, *ni*, vel, *nisi*, cõceptas fuisse pluribus ostendit Barnabas Brissonius [i], ex ipso Cicerone [k] pro Cæcina. *Facta est sponsio ni Cæcinna restitutus ex edicto Prætoris esset, &c.* Et paulo post. *Optime sponsionem facere possent, ni aduersus*
21 *interdictum Prætoris vis facta esset*. In sponsione ergo adhibebatur stipulatio, & alter alterius fidem sequebatur, neuter deponebar, & quod vltro, citroq. stipulationes intercessissent, facile colligi ex Valerio Maximo [l] potest: scribit enim de contentione L. Luctatij Cos. & Valerij Prætoris. *Valerius*, inquit, *sponsione Luctatium prouocauit, non se petiturum triumphum, nisi suo ductu classis Punica esset oppressa: nec dubitauit restipulari Luctatius*. In sacramento neuter alterius fidem sequebatur, sed vterque deponebat, in hac, quia nihil erat depositum, victor actionem ex sponso habebat, videlicet certi condictionem, vt sibi eam pecuniã exigere, & habere liceret. Qua in re non mihi

[a] Auth. sacramenta puberu C. si aduers. vendit. a c. qui sacramen. 22. q. 4
[b] de pace iuram. firm. c. a. §. iterum sacramenta.
[c] li. de ling. Lat. 4.
[d] ad l. pecuniæ verbum. 178. n. 14 ff. d verb. sign.
[e] lib. Epigr. 8. 50. ep.
[f] in orat. pro domo sua apud Pontifices, pro Milone, in epistolis familiarib. & lib. 3. de Orat.
[g] ad l. 2. §. & cum placuisset ff. de orig. iur.
[h] lib. 7. c. 8.
[i] in lib. de formul. 5.
[k] in orat. Cæcina.
[l] lib. 2. c. 3.

m ad d.l.pe cuniæ verbũ ď verb.ſign.

mihi diſplicet, quod Alciato [m] placuit, vt 33
huiuſmodi ſacramenta, & ſponſiones tractarentur ſpontu partium: ſiquidem inuiti vadimonium facere compellebantur, id eſt, ſub certa pœna iudicio ſtituros promittere, vt habetur in collectaneis Digeſtorum ſub hiſce titulis. *In ius vocati, vt eant, aut ſatis cautum dent:* nec non. *Qui ſatiſdare cogantur:* item. *Si quis cautionibus, in iudicio ſiſtendi cauſa factis, non obtemperauerit.*

n lib. 1. ſer. ſatyr. 1.

Acron [n] ad illud Horatij.

Ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem eſt, &c.

Vadibus, inquit, *ſponſoribus à vadimonio, quod promittit is, qui ad iudicem vocatur, certo die affuturum. Vades ideo dicti, quòd qui eos dederit, vadendi, id eſt diſcedendi habet poteſtatem.* Et eruditiſſimus Lambinus in eundem locum. *Sunt vades*, inquit, *qui promittunt ſuo periculo ſe aliquem in iudicio*

o lib. 4. Off. & de Finib.

ſtituros. Quamquam aſſerit ex Cicerone [o] 31
vſitatius accipi vadem in cauſa capitis (ſicut prædem in pecuniaria) dixit enim ille amicum pro amico ſe vadē Dionyſio tyranno conſtituiſſe, vt, ſi ille ad diem dictam nō comparuiſſet, qua ei mors deſtinata erat, ipſe illius loco mortem ſuſtineret. Auſonius in monoſſyl. Quis ſubit in pœnam capitali iudicio? vas. Quis, cum lis fuerit nummaria, quis dabitur? præs. Varro [p]. *Vas*, inquit *dictus eſt, qui pro altero vadimonium promittebat*. Satis dabat igitur reus, ſe in ius venturum, fideiuſſoresq. dabat, qui eum certo die ſe iudicio ſtituros, aut quanti ea res eſſet, ſoluturos promitterent. Cicero pro Quintio. *Ita diſceditur, vt idibus Septēbris P. Quintium ſiſti Alphenus promitteret. Venit Romam Quintius, vadimonium ſiſtit.* Sed iam ad rem noſtram. Nam licet iuſiurandum ſacramentum appelletur, eo quòd milites iurare ſolerent, vti ex Vegetio diximus: in hoc tamen de iureiurando tractaru, ſacramentum non ita ſtricte accipiendū

p lib. 3. de ling. Latin. 3

q ad rub ex tra de iureiur. nu. 26.

eſt, vt Alciatus [q] exiſtimauit, vt ſignificet illud tantum iuramentum, quod ſuper re ſacra fiat, nempe ſuper altari, ſuper reliquijs, vel libris, aut verbis Euangeliorum. Quia 34
licet iuramentum verbo tantum fiat, adhuc tamen ſacramentum dicetur, vt poſt Abbatem [r] tenent omnes, teſte Didaco Couarruuias [ſ]. Tametſi idem Alciatus [t] dicit, eū, qui iurat in fide ſua, licet minus affirmet, quàm per religionem, vel per Deum, tamen iurare. Cuius rei ratio illa eſt: ſiquidē apud patres, & eccleſiaſticos doctores pro ſacramento fidei, & credulitate, quam habemus in Deum, fides [u] accipitur. Præterea obſer-

r ad d. rubr. ſ ad c. quamuis. in princ. & §. 1. nu. 1. vbi ď re hac late de pact. lib. 6. t ad d. rubr. n. 6. 7. 8. & 9

u c. nihil de conſec. 4. d.

uari paſſim videmus iuramentum, licet non ſuper ſacris Scripturis fuerit præſtitum. Im-
35 mo tabelliones, qui ſemper à contrahentibus exigunt iuramentum, id ſuper quauis priuata, quæ ad manum veniat, ſcriptura accipiunt. Quidquid promittimus diuino adhibito teſtimonio, dicitur iuramentum, ſacramentum, vel iuſiurandum: de iuramento, ſacramentoq. abunde ſatis eſt dictum.
36 Sed quid de iureiurando? ſunt ſynonyma,
37 & paſſim promiſcue eis abutimur. Si autem quæris, vnde iuſiurandum dicatur, dicam cum Didaco [x], vt ſcilicet deriuetur à iure, quod id, quod iuratur, pro lege habendum ſit. Dato enim iureiurando non aliud quæritur, quàm an iuratum ſit, remiſſa quæſtione, an debeatur, quod iureiurando [y] probatum ſit. Hoc eſt, vt iuramentum veluti ius ſit ſanctè ſeruandum, vel quia Deus pro iure veritatis conſtituitur, quaſi non aliud ſit Deum iurare, quàm Deum, qui infallibilis teſtis eſt, & prima [z] veritas, pro iure veritatis conſtituere, aut ius veritatis reddere Deo. Cui veluti ipſimet veritati proprie competit dictorum omnium, & commentorum veritatem ſuo teſtimonio ſtabilire. Quibus non male conuenit, quod iam in defi-
38 nitione diximus ex Cuiacio, vt iuſiurandū, quaſi ius ſacrum dicatur, quia iuramus, Deo interpoſito tum teſte, tum iudice, vt apud Næuium:

x d. §. 2.

y l. 5. §. dato ff. ď iuretur.

z c. à nobis de ſent. exc. c. etſi Chriſtus de iuretur. S. Thom. 2 2. q. 89. a 4

Ius ſacratum Iouis iurandum ſanguine. &c.
Hæc autem dictio, iuſiurandum, eſt vnica ex compoſitione, rametſi interdum eam diuidunt metri cauſa Poetæ. Iuuenalis [a].

a Sat. 13.

————quod dubitaret
Depoſitum retinere, & fraudem iure tueri
Iurando, &c. Ouidius [b].
Quid tibi nunc prodeſt iurandi formula iuris?

b epiſt. Cydippes. ad Acontium.

39 Hinc quæri poteſt, an vnicum ſit iuſiurandum, an duplex. Poſt Goffredum [c] eſt receptum, duplex eſſe: alterum aſſertionis, quo vel præterita, vel præſentia homines affirmare, aut negare ſolent: alterum promiſſionis, quo futura promittuut, vt in ſpecie conſtitutionis Innocentianæ [d], & Bonifacianæ [e]: videlicet, ſi filiafamilias, acceptis centum, promiſerit iureiurando nihil aliud ex bonis paternis, vel maternis ſe petituram: vel ſi mulier, conſtante matrimonio, marito res in dotem datas alienanti iureiurando conſenſit, promittitq. non vlterius huiuſmodi alienationi contrauenire, ſed perpetuo ratam habituram. Sed in hoc iuramēto nulla videtur formula præſcripta: ita vt ſi ab ea receſſum fuerit, reddatur nullum

c ſumm. de iuretur.

d c. cum eſſ tingat de iuretur.

e c. quamuis de pact. li. 6.

lum iuramentum. Hinc videmus, cum cele-
brantur contractus, qui per se validi sunt,
aut iurisiurandi religione confirmãtur, sim-
pliciter iurari, tactis scilicet sacris Scriptu-
ris, vel vt plurimum priuatis, ea præsertim
charta, in qua est descriptus contractus, vel
tacto pectore, si clerici sunt, iurari obseruan-
tiam eorum, quæ in instrumento compre-
henduntur. Nec certa concipiuntur verba, 10
sicut nec olim concepta fuisse animaduerti, 11
quamuis non dubitem, quin in iuramento, 12
quo futura promittuntur, quandoque iure-
tur ex præscripta formula, & verbis conce-
ptis, vt est illud iusiurandum, quo subditi
Principibus, & Principes subditi obligan-
tur, & id genus alijs, vt in definitione dixi.
Maxime de eo iuramento, quod viri in di-
gnitate ecclesiastica constituendi Romano
præstant Pontifici, cuius forma à Gregorio [f]
(quisquis ille fuerit in ordine) descripta,
eamq. septem continere capita ibidem ap-
patet. At vero in alia iuramenti specie sem- 13
per iurare oportet, vt delatum est iusiuran-
dum [g]. Cæterum, si ego detuli, vt per Deũ
iurares, tu per caput tuum iurasti, vel filio-
rum tuorum, non esse ratum habendum
iusiurandum respondit Vlpianus [h], quod si
exegi, vt per salutem tuam iurares, & iura-
sti, stabitur, omne enim omnino licitum es-
se iusiurandum, per quod voluit quis sibi iu-
rari, idoneum esse idem scribit Vlpianus,
quia & iusiurandum conceptum est. Vnde 14
idem ipse [i] alibi asserit, quòd si de qualita-
te iuramenti fuerit inter partes dubitatum,
conceptio eius in arbitrio iudicantis est. Iu-
ramentum concipere quid sit, explicat Gu-
lielmus Budæus [k], vt concipere iusiurandũ
sit exprimere, & integram sacramenti for-
mulam pronunciare, vt illi, qui asseueran-
ter, & præfidenter iurant conscientiæ fidu-
cia. Est igitur concipere, ad certam formu- 15
lam exprimere. Ideo Celsus [l] iurisconsultus
ait. *Quidquid astringendæ obligationis cau-
sa est, id nisi palam verbis exprimatur, omis-
sum esse intelligendum est.* Conceptis itaque 16
verbis veteres iurabant, quod abunde, ni
fallor, demonstraui [m]. At quando iuramen-
tum publice præstandum erat, adhibeban-
tur, qui præiurationes facerent, idest con-
ceptis verbis ante alios iurarent, post quos
in eadem verba iurantes tantummodo di-
cebant: *idem in me*: quemadmodum scribit
Festus Pompeius [n]; & vbi magna erat mul-
titudo iurantium, vnum pro omnibus con-
cepta verba legisse, vel pronunciasse Barna-
bas Brissonius [o] tradidit. Ac proinde peie- 37
rat ille, qui alio præeunte, verbis conceptis

f c. 4. de iureiur.
g l. 3. in fin. ff. eod.
h d. l. 3. in princ. eod.
i l. iusiuran. 34 ff. eod.
k in Adnot. ad Pandect. ad d. l. iusiurandum.
l l. quicquid ff. de verb. oblig.
m in c. vlt. sup. lib. 1.
n in verbo Præiurationes.
o lib. 4.

iurat, seu in verba ab alio recitata iurat, si
fefellit, ac si per semetipsum iurasset ex vul-
gata illa iuris regula. *Qui per alium facit,
per se ipsum facere videtur.* Quod fatentur &
Cicero [p], & Valerius Maximus [q]. Est igitur
differentia aliqua inter iusiurandum asser-
tionis, & iusiurandum promissionis. Quod
etiam videtur indicasse Chrysippus apud
Ioannem Stobœum [r], dum dicit, aliud esse
verum iurare, & aliud fideliter iurare: item
38 peierare, & falsum iurare. Nam verum iura-
re, & falsum iurare ad iuramentum asserto-
rium pertinent; at fideliter iurare, & peiera-
39 re ad promissorium. Cui videtur conuenire,
quod Beatus scribit [s] Augustinus. Itẽ, quòd
in hoc iurari potest, verbis non conceptis: nõ
nego tamen, quin & verbis conceptis possit
iurari, hoc est dictatis ab eo, in cuius gratiã
iuratur: sed in illo perpetuo conceptis ver-
bis, hoc est vel à iure constitutis, vel à defe-
rente iusiurandum dictatis, vel ex arbitrio
iurantis, hoc est, adigentis ad iusiurandum
prænotatis. Plautus in Pseud.

*Iurastin' te illã nulli venditurã, nisi mihi?
BAL. Fateor, CAL. nempe conceptis
verbis. BAL. etiam consultis quoque.*

idest (vt Budæus [t] interpretatur) non mo-
do dictatis à se verbis, sed etiam cogitatis,
animaduersis, præmeditatis. Neque hic vi-
detur esse prætereũdum, quod in felicissimo
Serenissimi Allobrogũ Ducis dominio lau-
dabiliter obseruatur, quo ad iurisiurãdi for-
mulam: iurant enim conceptis verbis, quæ
ita lingua vernacula concipiuntur [u]. *Io N.*
40 *chiamo in testimonio il sommo Dio mio crea-
tore, ch'è somma verità, & s'io mento, prego
la sua diuina maestà, che mai non m'aiuti, ne
mi doni salute, nè consolatione di cosa alcuna,
ma che hor'hora mandi sopra di me quel mi-
racoloso castigo, che mandò sopra Anania, &
Saffira sua moglie, perche mentirono allo Spi-
rito santo, ouero mi faccia passare il rimanen-
te della mia vita in perpetua calamità, et mi-
seria, mandando la sua horribile maledittione
sopra di me, & di tutte le cose mie, acciò ch'io
resti perpetuo esempio ad ogn'vno di non men-
tire à la sua diuina maestà, & d'hauere più
timore del suo giustissimo giudicio: & oltre di
questo faccio pura, & mera donatione alla
Camera Ducale di tal somma, per la qual
voglio, che si possa fare essecutione contra
di me senza processo, ne scrittura alcuna, su-
bito, che sia verificato, ch'io habbia mentito.*
Pœna vero, quæ Fisco applicatur, consti-
tuitur iudicis arbitrio, inspecta scilicet iu-
rantis, & causæ qualitate. Fit eiusmodi
adiuratio genibus flexis, & cæreis duobus

p in oratio. pro Cluent. Auito.
q lib. 4. c. 8.
r serm. 26.
s can. ne qs 22. q. 2.
t d. l. iusiurandum.
u in tit. d in reiur. in decret. vt vocanc. nouis.

 accen-

accensis, coram sacro altari, manibus super sacrosanctis Euangelijs positis. His itaque peractis, restat in quæstione hac illud explicare: num transgressio horum iuramentorum, quorum alterũ de re præsenti, aut præterita, alterum de futura præstari diximus, distinctam peccati speciem constituat. Couarruuias [x] negat constitui: contrariũ videtur asseuerare Nauarrus [y], vt duobus modis peccari possit ratione iuramenti, scilicet, aut male iurando, aut male adimplendo, quod bene iuratum est. Sed bene intuenti non videntur contrarij. Verum quidem est, dupliciter peccari ratione iurisiurandi (vt ait Nauarrus) vnum tamen est peccatum. In 41
vtroque enim Deus [z], vti testis infallibilis, & prima veritas, inuocatur: at diuini testimonij species nõ distinguitur ex eo, quod super futuro, aut præsenti, aut præterito Deus ipse testificetur. Differentia ista non est per se, sed per accidens: at ista non distinguit speciem, secus illa: quoquo modo iuremus, Deum testem vocamus; at qui differentiæ illæ promissionis, & assertionis per accidens se habent in Dei testificationem, vt Caietanus [a] concludit. Ad hoc mihi placet mirifice Couarruuias distinctio, vt ista Caietani 42
opinio locum habeat, quo ad iudicium interius, non item quo ad punitionem humanam, vt grauius puniatur is, qui falsum sciẽs iurat, quàm qui iuratum, non adimplet. Idcirco passim puniri videmus eos, qui iureiurando falsum affirmant, non æque, qui peieratum eunt, quia non adimplent, quod iureiurando promiserint. Differẽtiæ ratio elegans esse potest: nam ei, qui falsum sciẽs iurat, nihil est impedimento, quin aliud possit iurare: quo vero ad eum, qui aliquid iureiurando pollicetur, facile potest euenire, vt per eum non stet, quominus adimpleatur, quod iurauit, sed ei aliquid sit impedimento vt nõ impleat, atque ideo in hac specie benigniores facti videntur legislatores, in illa seueriores. Sed præter hæc, scire oportet, vt quemadmodum iuramentum distinguitur, & diuiditur in duas partes, in assertorium, nempe, & in promissorium, sic etiam diuiditur in simplicem contestationem, & in execrationem, vt Caietanus post B. Thomam [b] scribit: hic enim ait, duplex est modus iurandi: vnus quidem per simplicem Dei con- 43
testationem, sicut cũ aliquis dicit. *Est mihi Deus testis, vel coram Deo loquor, vel per Deum*, quod idem est, vt dicit Augustin. [c] Alius modus iurandi est per execrationem, dum scilicet aliquis se, vel aliquid ad se pertinens ad pœnam obligat, nisi sit verũ, quod

x d. c. quãuis. in princ. n. 3. de past. lib. 6.
y in summ. c. 12. num. 3. vers. 6.
z c. à nobis de sent. exc. D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 4.
a d. q. 89. a. 4.
b d. art. 1.
c c. si peccatum. 22. q. 1.

dicit. Ibidem Caiet. scribit, huiusmodi dicen-
44 di formulas: *Deus scit: coram Deo loquor*, & alias eiusdem generis posse dupliciter intelligi, scilicet inuocatiue, vt cum ipso loquar, vel enunciatiue. Sumuntur autem inuocatiue, quando cõmuniter inducuntur ad cõfirmandum, quod verbis concipitur: & hoc casu habent rationem iuramenti. Sed cum sumuntur communiter, pure, enunciatiue, & per modum narrationis asseruntur. Et hoc contingit frequenter his, qui iurare nequaquam volunt in confirmationem suæ assertionis, sed diuino iudicio, & futuræ vitæ, vbi omnia clara, & aperta fient, remittere: & tunc dicit non esse iuramentum, sed simplicem enunciationem, quia non est inuocatio Dei in testimonium. Hinc exoritur dubitatio non mediocris, an verba ad iusiurandum sint necessaria? habet etenim quæstio ista valde dissentientes interpretes: alij annuũt, alij negant. Esse necessaria contendit Bartolus [d], cui adstipulantur Baldus, Albericus, Salicetus, Fulgosius, & Romanus [e]. Horum opinionẽ temperare quodammodo voluerunt Paul. Castr. Aretin. & Alexander [f], vt habeat locum in ijs, qui loqui possunt, non in ijs, qui non possunt, in quibus nutus, & signa sufficere constanter defendunt, & hãc communem esse sententiam, saltem apud iuris ciuilis interpretes, testatur Ioãnes Crotus [g]: & Andræas Alciatus [h] dicit, hanc opinionem sibi placere, & in praxi obseruari: cui adhærere videtur & ipse Andræas Tiraquellus [i] ex glossa [k], quæ asserit, mutum posse testimonium ferre, dummodo sciat scribere: cuius dictum communi doctorum suffragio receptũ esse tradunt [l] Antonius, & Præpositus. Si testimonium dicere: ergo & iurare potest: quia in teste
45 iuramentum est necessarium. Contrariam opinionem esse veriorem existimarunt Abbas [m], Iacobus Puteus [n], & Cyus, eamque sequuti sunt, asseuerantes communem esse Lancellottus Galiaula [o], Antonius Corsetus [p], & Didacus Couarruuias [q]. Quorum sententiæ ego me libenter subscribo, non ex eo solum, quod Abbas dicit, in iure non reperiri expressum, quòd verba sint necessaria, præterquam in stipulatione, sed ex eo etiam, quod iusiurandum Deo præstatur, qui cum solius mentis, & cordis scrutator [r] sit, expresßione verborum opus non
46 habet. Non erunt ergo verba necessaria [s], quemadmodum non sunt in contrahendis
47 nuptijs, etiam in ijs, qui loqui possunt [t] (licet dicant nostri, in muto non esse necessaria, secus vero in illis) quia dico nunquam

d ad l. & p. iusiurand. ff de acceptilat. & ad l. qui iurasse. ff. de iureiu.
e omnes ad l. 1. ff. de verb. oblig.
f omnes ad d. l. 1.
g ad d. l. 1.
h l. 1. Parer. c. 2. & ad rubric. de iureiur. n. 21.
i de legibus connub. in gl. 7. n. 28.
k gl. ad c. testes. 3. q. 9.
l ad d. c. & apud d. ipsos.
m ad d. rub.
n o add Authent. sacramenta puberum C. si aduers. vendit.
p ad d. l. 1. ff. de verb. oblig.
q ad d. cap. quamuis in princ. n. 4.
r cap. erubescant. d. 32.
s c. si quid venerisß. 14. q. 5.
t c. tua. & c. tua de spons. & matrim.

necef-

necessaria esse, quo ad cótractum: sed quia matrimonium non est simplex, vel nuda donatio, sed, vt aliàs [t] scripsi, mutua pactio, hinc fit vt consensus alterius tantum ad coniungendas nuptias satis esse nó possit, sed duorum inter se mutuum esse oportcat. Ad declarandum autem mutuum animi cósensum verbis opus esse apparet [u], hoc est, quo ad ecclesiam, quæ de interiori animi consensu non iudicat, vt rectissime glossa [x] sentit. Quare sancti patres in catechis-
mo [y] ad parochos ex Tridentini Concilij 48
præscripto editus, dixerunt, verborum loco, tum nutus, tum signa, quæ intimum consensum aperte indicant, satis ad matrimonium esse posse, quinimmo & ipsam taciturnitatem, cum puella propter verecundiá non respondet, sed pro ea parentes loquun-
tur. Hinc videmus, mutos, itemq; surdos 49
posse contrahere, non æquè furiosos, aut 50
impuberes [z]. Ratio diuersitatis est planè elegans: quia matrimonium ex solo consensu æstimatur [a], qui furiosis, & impuberibus inesse non potest, mutis vero, & surdis, qui loqui, aut audire non possint, verborum loco sunt, tum nutus, tum signa, quæ ipsum consensum satis patefaciunt: at si valere volunt, prout volunt, argumentum à iuramento ad matrimonium, & in hoc non sunt verba de substantia, vti probatum est, fateri oportet nec in iuramento esse de substantia, quamquam necessaria videntur ad certiorê
iuramenti ipsius probationem, vel ad declarandam iurantis mentem, quod & Didacus [b] censuit: in quem sensum leges, quæ dicunt verba esse de necessitate, accipi de- 51
bent. Eodem pertinet, quod Baldus [c] scri-
bit; videlicet, scripturam non esse de forma substantiali legis, esse tamen de forma accidentali ad inducendam obligationem ex lege: quod & idem alibi asseuerauit [d], quem sequuti sunt & Abbas [e], & Aretinus [f], & Decius [g], & nos superius tractauimus [h], cum quæreremus, an scriptura esset de substantia nouæ legis, adeo vt non esset necessaria promulgatio, vbi conclusimus de mente sapientum, non esse, nisi ad patefaciendam, & aperiendam sententiam, & mentem legislatoris. Aretinus igitur, distinguendo concludit, scripturam non pertinere ad essentiam legis, sed ad necessitatem probationis: assertioni tamen nostræ duo videntur aduersari, constitutio vna Cæsarea [i]: Pontificia altera [k]: hæc ita concipitur. *Clericus, qui iurauit se statuta, in ecclesia sua edita seruaturum, promittens per idem iuramentum statutum, quod postmodum subse-* 52

t in Paratit. eod. tit.
u ex d. cap. tua.
x ad d. c. erubescant.
y tit. de matrim. sacramento.
z c. cũ apud cũ duob. sequentib. de spons.
a c. sufficiat 27. q. 2. l. nuptias. ff. de reg. iur.
b d. nu. 4.
c ad l. humanũ. C. de leg.
d ad d. rub. de iureiur.
e f ibid.
g ibi. n. 36.
h sup. eo. li.
i Nouel 17. Authent. de mand. prin. §. sed neque.
k c. vlt. de iureiur.

quutum est, *fideliter obseruare, licet transgredi non debuerat, quod promisit, non tenetur ad illius obseruantiam ex debito præstiti iuramenti*. Ex quibus verbis argui volunt nostri, satis esse ad iurisiurandi religionem, & nexum ipsum interiorê iurandi consensum, vt paulò ante est dictum, nec ipsam iurantis mentem sufficere, nisi verbis, & quidem expressis iuramétum ipsum explicetur. Didacus Couarruuias ait, quod & glossa expresse tenet, nimirũ, quòd summus Pontifex ibi loquitur de extensione iuramenti, non de iuramento, mente tantum, & animo concepto: quamuis enim ibi decisum sit, absque
53 nouo iurandi animo iuramétum de vno casu iam præstitum ad alium extendi non posse, quo ad eius vim, etiam ex consensu, & voluntate iurantis, quamuis de eodem casu facta sit promissio, non negatur tamen, quin iuramentum absque verbis, animi tantum deliberatione fieri possit: ideo glossa [l] eleganter dicit. *Ex hoc patet, quòd iuramen-*
54 *tum non extenditur, nisi ad ea tantum, de quibus est cogitatum, vt dictum fuit, & non ad ea, quæ postea accidunt*, argumento Innocentianæ constitutionis [m]: nam & pactũ, & transactio ad ea tantum, quæ verbis comprehensa sunt, extenduntur [n]. Constitutionis vero Cæsareæ [o] verba sunt ista. *Sed neque hæc, quæ dicuntur verba, id est iusiurandum, prompte dare festines, aut amplius tempus: sed & cum examinatione in tempore mediocri, & non transcendente triginta dierum inducias*. & quæ sequuntur. Hæc (vt nemo in iure vel mediocriter versatus, nescit) ad quæstionem nostram faciunt nihil. Non enim de iuramento tractatur, sed de fide publica, siue de priuilegio, aut diplomate securitatis in causa ciuili, quod vulgò saluum conductum appellamus, quod etiam Didacus rectissime animaduertit: idque ex Haloandro intelligi potest haud obscure: nam vbi textus noster ita concipitur. *Si vero etiam aliquid sub nuncupato verbo feceris: deinde aliquis adierit aduersus eum, deduces*
55 *quidem eum, custodiens datum ei verbũ*. Haloander ita. *Deduces ipsum in ius, datam illi fidem conseruans: factum quoque ipsum examinabis, salua per omnia fide publica*. Et hanc fidem publicam, vulgò, verba, appellati scribit idem Didacus, sed non late accipi debent verba de fide publica, siue saluo conductu, vt forte existimauit idem ipse Didacus, sed de fide data ei, qui ad ius asyli confugerat. Ius asyli est hoc, vt inde inuiti non extrahantur [p], quod ego aliàs [q] pluribus ostendi: nam si ius dicens fidem publicam

l ad d. c. vl.
m c. quemadmodum. §. illud de iureiuran.
n l. tres fratres. ff. de pact. l. si de re certa. C. de transact. l. qui cũ tutoribus ff. de transact. c. de restitut. o d. §. sed neque. Aut. de mandat. princ.
p toto tit. C. de his, qui ad ecc. confug.
c. inter alia. & c. vlt. de immun. ecc.
q c. 25. sup. lib. 2.

dederit ei, qui ad asylum confugerit, hoc est
verba, *negotium*, inquit Iustinianus [r], *verbo* 56
vbique seruato, examinabis: & si etiam con-
tra eum sententia necessaria sit, condemnabis
eum: & duorum proponens electionem, vtrũ
velit dato verbo, absolute abrenunciare, &
agere, quæ iudicata sunt, an non: certe, si hoc
non, sacris eum terminis restitues, & ibi exe-
cutionem inferes temperate, & cum debita
venerabilibus locis reuerentia. Hoc est ser-
uato verbo, siue fide publica data, remitti
debet ad ius asyli: tum in ius vocari potest,
vt per se, vel per procuratorẽ causam agat:
vocari, inquam, non rapi: si venerit, aut mi-
serit procuratorem, in cõdemnatum fit exe-
cutio iudiciorum, saluo tamen iure asyli: si
nec venerit, nec miserit procuratorem, ob
contumaciam fit missio in possessionem bo- 57
norum eius, secundum Imperatoriam con-
stitutionem [s], quamquam Iustinianus [t] con-
stituit, vt si iudicium est criminale, non ser-
uetur ius asyli, vt sicarijs, adulteris, rapto-
ribus virginum, neque etiam tributorum
debitoribus [u]. Hodie tamen liber homo, 58
qualiacumque etiam grauia perpetrauerit
delicta, nisi publicus latro fuerit, vel no-
cturnus agrorum depopulator, vel grassator,
qui publica itinera insidijs petiuerit, & ob-
sesserit, ex Innocentij Tertij [x] constitutio-
ne inuitus extrahi non potest, de quibus
late suo loco [y] disseruimus. Ex ijs igitur ex-
pedita est quæstio, num verba sint de iura-
menti substãtia. Ex eo autem, quòd dicimus
iuramentum non extendi vltra iurantis mẽ-
tem, & intentionem, non quæri potest abs
re, an si quis iureiurando se certa die solu-
turum quid promiserit, deinde creditor ei
diem prorogauerit, prorogatum etiam iusiu-
randum censeatur. Item, si compromissum
factum fuerit ad tempus, ita vt iudex com-
promissarius intra certum dierum spatium
debeat eam causam expedire, præstito iura-
mento à compromittentibus standi, paren-
di, atque eius ferendæ intra definitum tem-
pus sententiæ acquiescendi, ac expirato eo
tempore, prorogetur in eundem iudicem
iurisdictio compromissi ad aliam diem, an
stante hac prorogatione, censeatur proro-
gatum & iuramentum, aut expresse iterum
sit id iurisiurandi religione confirmandum.
In qua quæstione mihi mirum in modum
placet Didaci Couarruuias [z] opinio, qui
post glossam [a] communi interpretum con- 59
sensu receptam, & post Bartolum [b], & Ale-
xandrum [c] dicit, prorogationem compro-
missi factam iam extincto priori compromis-
so, eiusq. die transcursa, non censeri factam

r d § sed neque.
s l. vlt. C. eo. de his, qui ad eccl. confug.
t d § sed neque. de Nouell. 17. & 117.
u d § sed neque. & Nouell. 128.
x d. c. inter alia.
y sup. c. 26. huc lib.
z d. c. quamuis § 4. n. 6. vers. 6.
a ad l. sed si manente ff de precario.
b c ad l. dies per eundem textum ff. eodem. infacto

cum repetitione iuramenti præstiti in primi
compromissi obseruantiam, si hæc proroga-
tio simpliciter fiat. Ratio est, quia in hac
specie non est vera prioris compromissi pro-
rogatio, sed nouum compromissum, vt be-
ne Bartolus, & Alexander dixerunt [d]. Mi-
nus tamen recta de re altera eiusdem Di-
daci opinio mihi est. Existimat enim indi-
stincte, debitorem, qui promisit iureiuran-
do suo creditori, se certa die quid solutu-
rum, etiam si ea dies fuerit per creditorem
prolata, esse tamen, & remanere obliga-
tum ad solutionem cum iuramento, cum
tamen Cardinalis [e] contrarium asseruerit,
hoc est, non peieraturum debitorem, si in-
tra diem prolatum, nulla facta iuramenti
60 mentione, non soluerit. Ego in libris Ani-
maduersionum [f] dixi, adhibendam esse di-
stinctionem, videlicet, quòd si eo tempo-
re, quo protuli diem, nondum iurans erat
moratus solutionem, satisque adhuc tem-
poris habebat ad soluendum, hoc casu pe-
rit iuramentum: quia per creditorem stetit,
quominus solutio fieret [g] ante diem dictã,
non per debitorem: sed si quo tempore cre-
ditor protulit solutionis diem, iam certum
erat intra statutum tempus promissam solu-
tionem fieri ab eo non posse, etiam, si diem
creditor protulerit, iuramentum proroga-
tum intelligitur [h]: quia hoc casu diei pro-
latio debitoris commodum magis, quàm
creditoris respicit, ideo non debet de bono
opere, vt ita dicam, lapidari, nec, cum
debitoris culpa diem proroget, intelligitur
ipsum iuramento liberare, sed potius eo
temporis beneficio, quod ei concedit, eun-
dem sub eodem vinculo paratiorem, & ex-
peditiorem ad soluendum reddere. Nec ob-
stat, quod quis objicere posset, scilicet, il-
la Iurisconsultorum responsa loqui de pœ-
na, quæ est odiosa, nos vero loqui de iure-
iurando, quod non videtur odiosum, cum
adijciatur ad maiorem promissionis vim,
quia respondeo, maius odium habere iura-
mentum, quàm habeat pœna: magis enim
obstringit iuramentum, quàm pœna: pe-
cunia pœna obliterari potest, non item iu-
ramentum, etsi à parte, in cuius gratiam,
& commodum est præstitum, remitti possit.
61 Vnde videmus, quandam semper iurisiu-
randi fuisse efficacem obseruantiam ad ti-
morem diuini nominis, quod in testem, &
iudicem inuocamus, etiam apud eos, qui
falsam coluerunt religionem, vt abunde
disseruimus [i]. Si quis autem quæreret ra-
tionem diuersitatis inter iuramentum illud,
quod in compromissum deducitur, & illud,
quo

d ad d. l. dies
e ad clem. 1 § nos itaque q. 5. de iureiuran.
f lib. 2. c. 9.
g argumẽto l. si creditor. ff. de nouat.
h argumẽto l cum stipulatus sum 115 ff de verb. oblig & l. 2. ff. si qs caut.
i c. vlt. sup. lib. 2.

quo quis se intra certum tempus aliquid fa-
cturum, aut daturum obligat, dicam esse
plane elegantem, quia in contractu per ali-
quem contrahentium stat, quominus res iu-
rata fiat, aut detur, nõ æque in compromis-
so, sed per compromissarium, seu arbitrato-
rem stat, quo minus arbitrium intra dictam
diem dicatur, proferatur, publicetur. Cæ-
terum sentio ipse cum Didaco aduersus eũ- 62
dem Cardinalem, qui putauit [k], neminem
vnquam dici vere periurum, nec quo ad
periurij periculum, censeri iuramentum
præstitum, nisi fides sit interposita expres-
se per verbum, *Iuro*: & licet alter Cardina-
lis Alexandrinus [l] eãdem referat, & sequa-
tur opinionem, dico tamen, videri omnino
falsum, quod constat ex ijs, quæ in defini-
tione diximus: nisi forte dicamus, vtrum-
que Cardinalem voluisse intelligere, quan-
do aliæ iurandi formulæ, seu verba, quæ di-
recte non fiunt per verbum, *Iuro*, accipiun-
tur enunciatiue, & inuocatiue, vt ex B. Tho-
ma, eiusq. interprete Caietano iam dixi-
mus. Quòd, si inuocatiuè accipiuntur, excu-
sari neutiquam possunt. Nam cum Deus ip-
se in testem, vel iudicem inuocatur, absque
expressione huius verbi, *Iuro*, semper iura-
mentum conceptum [m] intelligitur, vt pas-
sim in sacra pagina videre est, vbi non mi-
nus obseruatur iuramentum, quod per alia
verba, aliamve formam, quàm per verbum,
Iuro, concipitur. Immo frequens est illud.
Viuit Dominus, viuit Deus: ipse enim Deus 63
iurauit. *Viuo* [n] *ego: Et iurabis, viuit* [o] *Deus*,
Apostolus [p], *Testor Deum. Testis est mihi* 64
Deus, & alijs eiusdẽ generis. Non est itaque
dubium, quin teneatur iurans obseruare iu-
ramentum, quod per alia verba fit, sicut &
per verbum, *Iuro*, & perinde peieratum it,
qui huiusmodi iuramentum non obseruat,
atque ille, qui per verbum, *Iuro*, promisit.
Nam & Deus, qui, nec falli, nec fallere po-
test, obligatur iuramẽto. *Rota decis. 306. n. 2.
in fi. diuers. par. 2.* Propheta *Iurauit Domi-
nus, & non pænitebit eum.* Verùm, quoniam
in proxima præcedenti quæstione obiter di-
ximus, iusiurandũ vltra consensum, & men-
tem iurantis non extendi, videamus, an iu-
ramentum ipsum propriam assumat naturã
contractus, vel alterius actus, cui adijcitur,
& secundum eum intelligi debeat? Iustinia-
nus [q]. *Indubitati*, inquit, *iuris est, non nu-
meratæ pecuniæ exceptionem locum habere, et
in talibus nominibus, vel fæneratitijs, vel
alijs cautionibus, quæ etiam sacramenti habẽt
mentionem. Quæ enim differentia est in hu-
iusmodi exceptione, siue iusiurandum positum*

k ad c. præterea. 2. de sponsalib.

l d. cap. præterea.

m c. & iurabunt 22 q. 1 c. etsi Christus. & cap. ego N. de iureiur.

n Num. 32.
o Hierem. 4
p Rom. 1.

q in l. vlt. C. de non num. pecun.

*est, siue non, tam in fæneratitijs, quàm in
alijs instrumentis, quæ talem exceptionem re-
cipiunt?* Ex quibus Iustiniani verbis, quis est,
qui non videat, iusiurandum eandem, quam
habet actus, cui apponitur, naturam habere?
65 Nec est in iure versatus, qui ignoret, pro-
missionem soluendi pecuniam non numera-
tam, hanc propriã habere naturam, vt vltra
biennij metas pecuniæ non numeratæ exce-
ptio minime extendatur: intra bienniũ sem-
66 per [r] obijci potest. Qui igitur iurat, pecuniã
sibi mutuo datam se soluturũ, non obstante
iuramenti vinculo, poterit intra bienniũ op-
ponere exceptionẽ non numeratæ pecuniæ.
67 Item quod metus causa gestum est, ratũ non
habet [s] Prætor, neque ratum habebit eccle-
siasticus iudex, si adiectum fuerit [t] iusiuran-
68 dum. Item si quis iurauerit, se ducturum
aliquã in vxorẽ, non tenebitur eam ducere,
si post hanc promissionem ipsa fuerit [u] for-
69 nicata. Quibus congruit, quod Vlpianus [x]
scribit, vt si quis stipulatus fuerit, sibi centũ
dari dotis nomine, non debentur, nisi sequu-
tæ fuerint nuptiæ: stipulationẽ, quæ propter
causam dotis fit, hanc conditionem habere
constat, si nuptiæ fuerint sequutæ, nec aliter
ex ea agi potest, etiam si adiecta non fuerit
conditio de nuptijs contrahendis, ac etiã si
adiectum fuerit iuramentũ, cum hac de cau-
sa non mutetur contractus natura, argumẽ-
to [y] imperialis constitutionis, qua ita caue-
70 tur. *Placuit eos, qui nascũtur, matrũ conditio-
nibus vti quarum mox visceribus exponũtur.*
namque iusiurandum quasi contractus pars
esse videtur. Sed quia videmus passim, va-
rios ex contractibus oriri effectus, qui alio-
quin non haberentur, si non essent contra-
ctus iurati, res est paulò clarius aperiẽda, &
explicãda, de qua mihi videtur dixisse recte
71 Didacus [z], vt cõclusio hæc nostra accipi de-
beat de natura propria, & à primordio ipsi
actu conuenienti, non de accidentali, ita vt
iusiurandum assumat actus naturam, vt lo-
quitur, primordialem, non accidentalem ex
eo, quod Bartolus [a] scribit, vt actio subroga-
ta sapiat naturã eius, in cuius locũ subroga-
tur, si naturalis: secus si accidentalis fuerit,
prout idem [b] alibi tradit: idq. communi in-
terpretum cõsensu receptum esse, auctor est
idem Didacus [c], hoc est, vt iuramentum na-
turam actus primordialem, cui accessit, se-
quatur, non accidentalem. Sed illud videtur
habere maiorem dubitationem, quæ nam
dicantur naturalia, quæve accidentalia con-
tractus, siue alterius actus. Didacus Barto-
lum sequutus, dicit ea, quæ veniunt accidẽ-
taliter, triplici ratione contingere, ratione

r l. in contract. C. eod. §. vlt. inst. de litter. oblig.

s l. metum. & toto tit. ff de eo, qd metu cau. & c. 4. eod. qd met. caus.
t c. peruenit 2. de iureiu.
u c. quemadmodum. eo.
x in l. stipulationem ff. de iure dotium.

y arg. l. vlt. C. de liber. causa.

z ad d. cap. quamuis. p. 1 § 4. n. 2.

a ad l. item veniũt §. est prædiximus. ff. de petit. hered. per eundem tex.
b ad l. vnicã §. sed si non. C. de rei vxor action.
c d. §. 4. n. 4

videlicet moræ, culpæ, vel conuentionis; ea vero naturalia dici, quæ procedunt virtute quadam ab initio à propria rei specie. Ipse vero existimo, hac in re idem fere de iuramento dicendum esse, quod de pacto. Pacta autem, quæ ratione fiunt contractuum, vel fieri de substantia contractus, vel de natura, vel de adminiculis, vel de ijs, quæ sunt prorsus extra naturam, quæ haud male quis accidentia forte dixerit. Substantia contra- 72
ctus est res ipsa, ex qua contractus constat, vt in emptione, & venditione res, & pretiū, itemque in alijs. Natura contractus est id, 73
quod naturaliter inest contractui, nec saluo contractu tolli potest, veluti in emptione, & venditione, vt traditione rei dominium [d] transferatur. In locatione, vt rem conductam non sibi possideat conductor, sed tradat locatori: in mutuo idem in genere, non in specie [e] reddatur: in donatione causa mortis, vti reuocetur arbitrio [f] donantis: in deposito, vti depositarius non vtatur, fruatur, sed [g] custodiat: in commodato, vt finito vsu, vel die, in quem commodatum est, reuocet dominus: in tutela, vt finiatur pubertate, & sic in vnoquoque contractu dici
potest. Adminicula sunt, quæ quidem con- 74
tractibus insunt naturaliter, tolli tamen, aut immutari possunt, veluti in emptione, & venditione, vt venditor teneatur de euictione [h]: in mutuo, vt æque bonum reddatur, non nouum pro [i] veteri: in locatione, vti conductor de dolo, lata culpa, & leui [k] teneatur: in commodato, vti commodatarius teneatur etiam [l] de leuissima: in deposito, vti teneatur tantum de dolo, & culpa [m] lata: in dote, quæ consistit in numero, pondere, & mensura, restituatur annua, brima, trima [n] die, vnde & natura, & forma dotis appellatur [o]. Et non solum dolum, sed etiam
culpam maritus præstare tenetur [p]. Hæc igi- 75
tur adminicula sunt, quæ intelligere nō potuit bonus Accursius ad [q] Papiniani responsum titulo Digestorum, de contrahenda emptione insertum, qui de adminiculis mentionem facit, quam dictionem sic non alibi reperiri arbitror, licet in alio sensu [r] passim reperiatur, vbi verbum hoc, *adminiculum*, accipitur pro eo, sine quo res consistere nō po-
test. Nam legato vsufructu, necesse est, vt viá 76
præstet hæres, Quam vocem M. Tullius passim huic sensui accōmodat. Nam de Amic. *Natura solitarium nihil amat, semperq. ad aliquid, tanquam adminiculū, admittitur*. Et de natura [s] deorum. *Vites clauiculis adminicula, tanquā manibus, apprehēdunt*. Quemadmodum dicimus de iurisdictione, quæ sine

d l. cū manu facta. §. vlt. ff. de cōtrahen. empt. § per traditionem Instit. de rer. diuis. l. traditionib. C. de pactis.
e l. 2. ff. de rebus cred. si cer. petat.
f §. 1. instit. tit. de donat.
g l. Lucius. ff. deposit.
h l pacta cōuenta. ff. de cōtra. empt.
i l. cū quid vbi lace interpretes ff. de reb cred.
k l si vt cer to. §. nunc. ff. commod.
l ibid.
m ibid.
n d. l vnica. §. cum autē. C. de rei vxor act.
o in l si vn⁹ §. pactum, in fi ff de pact.
p l etiā § 1 ff. solu. mat.
q ad d. l pacta côuenta.
r l 3. § vlt. si vsufru pe. tat. l. instrumenta. C. de probat.
s lib. 1.

77 coercitione fere nulla [t] est. Erit igitur coercitio iurisdictionis adminiculum: ex quibus facile est intelligere, aliter accipi in citato Papiniani [u] responso, in quo adminicula accipiuntur pro ijs, quæ contractibus naturaliter insunt, tolli tamen possunt, aut immutari existente contractu. Restat, vt videamus de ijs, quæ sunt prorsus extra naturam, accidētia q. nō impropriè appellari diximus, & di-
78 cuntur extra naturā ab Vlpiano [x], eo quòd extra naturā contractus sint, vt si in emptione pactū fuerit, vt venditor de euictione satisdet, nā licet de euictione teneatur, nō potest tamen cogi, vt satisdet. His ita peractis, ad quæstionē propositā redeundū est, videlicet, quòd in actibus iuratis diligēter attēdere oportet ea, quæ vel ex substātia, vel ex natura, vel ex adminiculis, vel ex ijs, quæ sunt prorsus extra naturā, hoc est ex accidētibus, eidē actui conueniūt. Ideo, præter alia multa, quæ ad intelligentiā iuramenti hac in parte in mediū afferri possunt, duo solum regula-
79 riter veniūt adnotanda. Alterū, quòd iusiurandum est interpretandum secūdum naturam, conditiones, & qualitates actus, cui apponitur, & quidem ab initio ex proprietate eiusdem: nec quidquā refert, an actus naturam, conditiones, & qualitates per legē Cæsaream, an vero per Pontificiam consequatur. Quoquo modo enim iuramentum alicui actui accedat, sequitur naturam ipsius actus principalis, in quo interponitur, vt Abbas [y] Panormitanus post Bartolū, Baldū, & alios indubitanter tenet: nam idem Baldus [z] rectè sentit, iusiurandū non augere obligationem, nec consensum, sed ei dumtaxat intra suos limites manenti addere religionis vinculum, cuius opinionis est & ipse Tiraquellus [a]. Rota quoque *coram Cantuc. decis.* 161 *nu.6. vers. et ad corroboratiōnē. diuer. par.* 2. tenuit, statutū Vrbis, de quo lib. 4. cap. 23. mandās, in donationibus certas solemnitates adhiberi, intelligi etiā de donationibus iuratis, licet in eo non fiat mentio iuramēti, ne aliàs statutū reddatur elusoriū, cum donationes, vt plurimum, fiant cum iuramēto.
80 Et hoc est alterum ex duobus, quæ diximus, esse adnotanda, vt iusiurandum ita accipi debeat, vt nullam interpretationem præter iurantis consensum [b] patiatur, quod
81 & idem ipse probat Tiraquellus [c]. Quod adeo verum est, vt si quis iurauerit, se tot operas daturum alicui, quot ille arbitratus fuerit, non aliter ratum fore arbitrium illius, in cuius gratiam præstitum est iusiurandum, quàm si æquum arbitratus fuerit: ea enim fuit iurantis mens, vt eleganter Celsus

t l. vlt. ff. de off eius c ex litteris de off. iud. dle.
u d. l. pacta conuenta.
x in l iurisgentium. §. reputa ff. de pact.
y ad c. cum cōtingat. n. 14. d iureiu.
z ad l. si procurator ff. de cond. indeb.
a ad l. si vnquā in prin. n. 165. C de reuoc. dona.
b c. Quintauallis. de iureiur c cum iuramento. de homicid.
c ad d. l. si vnquam. in princ. n. 170

Iuris.

Iurisconsultus [d] respondit. At dicet aliquis. Si debemus iusiurandum interpretari ex iurantis mente, nec iuramentum obligat iurantem, nisi ex intentione ipsius [e] iurantis, & quis iurauerit non vere, sed simulate, & ficte, & tandem simulationem esse, iurans dixerit, euanescet ne iusiurandum, an suum sortictur effectum, perinde ac si ille vere iurasset? Et videtur dicendum, nullum esse iuramentum. Qui enim simulate contrahit, 82
reuera nihil agit, quia deficit ibi substantia contractus, hoc est consensus [f], qui in vnoquoque contractu desideratur, tametsi ex duabus Pontificijs [g] constitutionibus videtur etiam colligi haud male, quòd simulate contrahens, & recipiens iuramentum de non veniendo contra ipsum iuramentum, videtur iurantem adeo illaqueare, vt non possit contra iusiurandum quidquam facere, vel opponere, præsertim, ne simulationis vitium [h] detegatur. In hac quæstione tamen modo non insistam: eam late persequitur Abbas [i] ipse, ad quem curiosos remitto: quærit enim præcipue, an ille, qui contractus simulationem vult probare, & sic non obtemperare iuramento præstito possit, non petita prius à iurisiurandi vinculo absolutione. Redeo ego, vnde sum digressus, nempe iuramentum assumere naturam eius, cui adijcitur, actus. Ex quo inferri po- 83
test, quòd quemadmodum matrimonium metu, vel vi contractum, est ipso iure [k] nullum, idem prorsus de iureiurando dicendum est, si coniugalis consensus fuerit iuratus, vt recte disputauit Didacus Couarruuias [l]: siquidem matrimonij substantia est consensus ipse, quo deficiente, cetera omnia corruunt [m]: si ergo mulier metu, vel vi iurauerit aliquem in maritum accipere, eius naturæ erit iuramentum, cuius & ipse coniugalis consensus, vel matrimonialis contractus. Idem in alijs actibus dicendum erit, vt in emptione, cuius naturam esse diximus, vt traditione rei dominium, vel vendicationis conditio transferatur. Ideo mihi videtur dixisse, quod oportuit, Imola [n] ad illud Imperatoris rescriptum [o], in quo cautum est, quòd si quis duobus insolidum 84
rem distraxerit, is, cui priori res est tradita, in detinendo dominio prior sit. Exempli causa: ego prius prædium vendidi Titio, deinde idem prædium Mæuio iterum vendidi, & tradidi, dominium huius prædij translatum est in secundum etiam, vt ait Imola, si prima venditio fuerit iurata: attamen, quia natura emptionis, & venditionis ea est, vt ante traditionem dominium minime censeatur translatum, idcirco si res vendita alicui, alteri ante traditionem vendatur, & eidem tradatur, hic secundus emptor efficitur perfectus rei venditæ dominus.
85 Imolam sequitur Iason [p], & alij, quos refert, & sequitur Didacus [q], cui optime conuenit Innocentij III. rescriptum [r], vt sponsalia de futuro etiam iurata, intelligantur soluta per sponsalia de præsenti. Namque sponsaliorum de futuro ea est natura, vt dissoluantur per sponsalia de præsenti. Sponsalia de futuro semper dissolui possunt [f], etiam si fuerint iurata [t]: non æque sponsalia de præsenti [u]: neque etiam per consequens matrimonium etiam carnali copula consumatũ [x].
86 Sponsalia dicta sunt à spondendo [y]: at qui promittit contrahere, non vtique contrahit [z], ideo cogi non potest, vt contrahat; sed qui de præsenti contrahit, aliquid plus promittit, ideo recedere non potest: etsi in Paratitlis [a] dixi, mortaliter peccare eum,
87 qui sponder se aliquam in vxorem accepturum, & postea non accipit. Sed in foro interiori intelligi debet, non item in exteriori. Quòd si in sponsalibus iuramentum sequitur naturam ipsorum, quæ fauorabilia sunt, multaque habent priuilegia [b], quid dicendum erit in alijs actibus, qui non ita fauorabiles sunt? adeo, vt mihi videatur optima, & rectissima ipsius Bartoli [c] opinio, quem Baldus, & Cumanus sequuntur [d], scilicet donationem etiam iurisiurandi religione firmatam, reuocari posse, si ille, qui dona-
88 uit, post donationem, liberos susceperit: cuiuslibet enim donationis illud est proprium, quod reuocetur [e], vbi nascuntur liberi. Et licet interpretes [f] sint inter se valde dissentientes, hoc est, an donator huic legi [g] possit renunciare: vt nusquam reuocare velit, etiam susceptis liberis, donationem, illud tamen in confesso est apud omnes, vt testatur Andræas Tiraquellus [h], solum iuramentum in donatione adiectum citra vllam renunciationem non tollere eiusdem cõstitutionis [i] remedium, sed prorsus euanescere vbicumque suscepti fuerint
89 liberi. Sed quid dicemus de insinuatione? iuris enim apertissimi est, donationem, quæ tercentos aureos excedit, non facta insinuatione, haud valere, quibusdam exceptis [k] casibus, etiam si beneficio insinuationis fuerit renunciatum, vt voluere Oldradus [l], Ioannes Andræ [m], Bartolus [n], & Baldus [o]: renunciare tamen cum iuramento omnium interpretum consensu receptum est, quod plurimorum auctoritate confirmat idem Tiraquellus [p]. Sed cur hæc tam varie? &

d in l. si libertus ff. de oper. libert.
e can. humanæ aures. & §. si ergo. & §. ex his. 22. q. 5. cap. quanto de iureiur.
f l. emptor. ff. de aq. plu. arcen. l. ancillam cum seq. C. de contrah. emp. & ibi. c. illo vos. de pign. c. ad vestr. de empt.
g d. cap. illo vos. & d. c. ad vestram.
h d. c. illo vos. & d. c. ad vestram.
i ad c. cum contingat nu. 18. cum seqq. de iureiurando.
k c. cum locum. de sponsalibus.
l in epit. li. 4. Decr. p. 2. c. 3. § 5. n. 1.
m l. cui fuerit. ff. de cond. & de monst. l. nuptias. ff. de reg. iur. c. sufficiat. 27. q. 2. c. requisiuit. de sponsal.
n ad d. cap. cum contingat. num. 81.
o l. quoties. C. de rei vindic.
p ad d. l. quoties. nu. 16.
q d. § 4. c. quamuis. & epit. lib. 4. par. 1. cap. 5. num. 9.
r de quo c. sicut ex litteris. de sponsalibus.
f l. 1. C. de sponsal. c. 2. & cap. requisiuit. de sponsalibus.
t d. cap. 2.
u cap. si inter eod. de sponsal.
x d. c. si inter.
y l. 2. ff. eod. de sponsal.
z arg. ... l. si puniẽ. ff. de verb. oblig.
a in ... de spons.
b c. vlt. de cond. apposit.
c ad l. Titia Seia. §. Imperator. q. vlt. ff. de leg. 2.
d ibidem.
e d. l. si vnquam C. de reuoc. don.
f ibidem.
g d. l. si vnquam.
h ad d. l. si vnquam. in prin. n. 264.
i d. l. si vnquam
k l. sancim. C. de donat.
l cons. 175.
m addit. ad Specul. tit. de instrum. adit. § porro in vltim. addit.
n ad d. l. sancimus. & ad l. Modestinus ff. eod. de donat.
o ad l. data. C. eod. de donat.
p ad d. l. si vnquam. n. 141. in prin.

quæ differentiæ ratio, vt iuramentum donationem sine insinuatione factam confirmet, non æque illam præcedentem, si nati sunt liberi? Rationem diuersitatis nemo, quòd sciam, aperit: ipse illam esse arbitror, quòd licet iuramentum regulariter sequatur naturam actus, cui apponitur, iuramento tamen renunciare possumus ijs, quæ pro nobis [q] introducta sunt, non item ijs, quæ in aliorum gratiam, & beneficium sunt constituta. Atqui fauore liberorum introductum est, non valere donationem ante eorum natiuitatem factam, quod rationem habet, ne 90
scilicet mendicare cogantur in dedecus gẽtis, & familiæ suæ ex nimia patris liberalitate. Ducuntur vxores, vt suscipiantur liberi, & ne familiæ extinguantur, vt ait Cornelius Tacitus [r], & non solum parentibus, sed & patriæ suscipi liberos scribit Marcus Tullius [s]: atque ideo Pomponius Iurisconsul- 91
tus [t] dicit, reipublicæ interesse, vt ciuitates liberis repleantur. Sed, quando contractus 92
infirmatur ratione tertij, nunquam quouis iuramenti vinculo confirmatur, vtpote, cum sit in alterius [u] detrimentum: quod non solum in alijs actibus, sed etiam in donationibus procedit, vt asserit Bartolus [x]. Cui adstipulantur Salicetus [y], Baldus [z], Paulus Castrensis [a], & Alexander [b], vt scilicet iusiurandum in donationibus præstitum nihil obsit tertio. Ideo mihi videtur, egregie Bartolum [c] dixisse, dum quærit, an seruandum sit iusiurandum in specie Cæsareæ illius [d] constitutionis, qua, cum vir, aut mulier, quæ transiuit ad secundas nuptias, nõ possit plus donare, aut alio titulo relinquere coniugi, quàm vni ex filijs prioris matrimonij, cui minus reliquit [e], quòd si vir confiteatur, iuretque se à secunda vxore mille recepisse, vt in effectu plus habeat, & consequatur vxor, quàm ex lege accipere possit, hoc iusiurandum neque firmare confessionem, neq; seruandum esse, quoniam in præiudicium filiorum primi matrimonij recidit. At iura- 93
mentum positum in donatione facta sine insinuatione, nihil obest tertio, sed ipsi duntaxat donanti: cum adeo iuramenti religione obstringatur, vt absque periurij reatu relaxari nequaquam possit: quocirca mirum non est, si insinuationi renunciare valeat donator. In hoc vero iuramento res in eodem permanet statu, in quo erat, non æque in superiori, quia tempore donationis nondum nati erant liberi, quorum fauore, vti diximus, rescindenda est donatio. Verum in iuramentis perpetuo inest illa clausula, *rebus ita stantibus*, vel, *eodem manente* [f] *sta-* 94

[q] l. si quis in conscribendo. C. de pact.
[r] lib. 2. Annal.
[s] 5. in Verrem.
[t] in l. 1. ff. solut. matr.
[u] d. c. quamuis. de pact. lib. 6. c. licet de iureiur. lib. 6.
[x] ad l. hac edictali. in fin. princip. per eundem text. C. de secund. nupt. & ad l. Titia. § Imperatore. ff. de leg. 2.
[y] ad l. 1. C. de inoff. donat.
[z] ad l. vlt. §. filius autem. C. de bon. quæ liber. & cons. 21. lib. 5. & consil. 215. eod. lib. 5
[a] cons. 443.
[b] cons. 55. lib. 1.
[c] ad l. cum quis decedens §. Titia. ff. de leg. 3.
[d] d. l. hac edictali.
[e] ead. reg.
[f] l. vlt. in princip. & ad municipal. cap. 2. vbi glos. Anton. Abb. & alij de renunciat. licet & l. quaero. §. inter locatorem. ff. locat.

tu: vt si inter locatorem fundi, & conductorem conuenit, ne intra tempus locationis cõductor de fundo inuitus expellatur, quòd si secus euenerit, pœnam decem præstare locator teneatur conductori, hac tamen non obstante pœna, si idem conductor biennij continui pensionem non soluat, poterit repelli à conductione: quod procedere arbitror, etiam si huiusmodi conuentio fuerit sacramento firmata: cum iuramentum hanc quoque, saltem tacitam habet conditionem, si conductor pensionem præstauerit. Quam conclusionem, scilicet, quòd clausula, *rebus sic stantibus*, insit iuramento, pluribus confirmat Andræas Tiraquellus [g]. Ad quam optime facit, quod Seneca [h] de beneficijs scribit. *Promisi*, inquit, *beneficium, nisi, si quid incidisset, quare non debeam dare*. Et paulo post. *Promisi tibi filiam in matrimonium, postea peregrinus apparuisti, non est mihi cum externo connubium: eadem res me defendit, quæ vetat*. Et post multa in hanc sententiam concludit. *Omnia esse debent, quæ fuerunt, cum promitterem, vt promittentis fidem teneam*. Qua de re multa etiam
95 Marcus Tullius [i] tradit. Ex ratione præcedentis conclusionis apparet, etiam fallam esse Alciati [k] opinionem, cum obstinate contendit, donationem inter virum, & vxorem factam non confirmari iuramento: quam pluribus reprobaui, dum publice in Taurinensi academia Gregorij noni constitutionem [l] interpretarer, memini que me dixisse, quòd si mulier potest senatusconsulto Velleiano in suum fauorem introducto renunciare [m], poterit & donare, & iurisiurandi religione confirmare. Eueniebat enim plerumque, vt constante matrimonio alienationibus super rebus dotalibus, aut donationibus propter nuptias mulieres cõsentirent, & quia tandem adiuuabant se
96 S. C. Velleiano, reuocabant alienationes in præiudicium emptoris. Verum, cum ex ijs orirentur rixæ, & inimicitiæ, sancitum fuit, alienationes, & renunciationes in bonis paternis, & alia id genus iuramento firmatas valere [n]: sed quanta fuerit legislatoris humanitas, ex eo apparet, quòd iuramentum per vim extortum, vel dolo, vel quod sine interitu salutis æternæ seruari nequeat, nullius esse momenti voluit. Ideo communis est interpretum opinio, mulieres, præsertim minores, renunciantes bonis paternis, maternis, fraternis, stante enormissima læsione, posse venire contra huiusmodi renunciationes, non obstnate iurisiurandi vinculo, decreto iudicis, auctoritate tutoris, vel curato-

[g] ad d. l. si vnquam nu. 166. cum seqq.
[h] lib. de beneficijs 5.
[i] lib. officiorum 3.
[k] ad c. cum contingat. num. 192.
[l] ad c. vlt. de donat. inter virum & vxor.
[m] l. si sine voluntate. & tot. tit. ff. & C. ad S. C. Velleian.
[n] d. c. cum contingat. & d. c. quamuis de pact. lib. 6.

curatoris, interuentu consanguineorum, & alijs cautelis, & clausulis adhibitis, vt post doctores à Didaco [o] collectos tenuit Rota [p], quia ratione enormissimæ læsionis dolus [q] præsumitur. Quod autem Alciatus comminiscitur, legem ciuilem esse fundatã optima ratione, vtpote naturali, & per consequens debere seruari non obstante iuramento, respondeo, id non esse vtique naturaliter inductum, sed consuetudine, demum Antonini Imperatoris [r] constitutione. Nec officit, dum ait legem interpretari donationem blanditijs, & nimia importunitate donatarij extortam, atque ideo in eius odium videri concedendam absolutionem ex rescripto [f] Alexandri tertij, quia respondendum est male eandem ad hoc induci constitutionem: etenim illud iusiurandum, de quo in Alexandrina [t] constitutione, non potest seruari absque interitu salutis æternæ, cum vsura sit prohibita iure diuino [u]. Quod autem subiungit, legem odio prosequi accipientem, non autem fauere danti, nego: id enim constitutum non est in odium accipientis, quia, si ita esset, necessario sequeretur, mulierem, dignitatis adipiscendæ causa, marito donare non posse: donat tamen, rataq. est [x] donatio: donat quoque maritus vxori ad refectionem ædium incendio consumptarum [y]. Nec obstat responsum [z] Iurisconsulti, quo cauetur donationem, ex qua donator pauperior fit, non autem ditior accipiens, valere: & ob id legem odio accipientem prosequi. Siquidem prohibitio donationis si in accipientis odium esset facta, donatarius licet locupletior ex ea non esset factus, ad restitutionem teneretur, sed ex illa non tenetur, ergo, &c. Verior igitur erit sententia existimantium, hanc donationem iuramento firmari, eiusq. communem idem Alciatus [a] fatetur. Sed maior est dubitatio, quando prædecessit donatarius donanti, an donatio ista sacramenti religione firmata adhuc habeat effectum: porrò donatio inter coniuges hanc habet tacitam conditionem, *si donator præmoriatur* [b], vnde si iuramentum illi accedat, stare eadem debet [c] conditio: vt ad hoc propositum respondit Decius [d]. Quanquam Paulus Castrensis [e], & Aymon Craueta [f] contrariam sententiam veriorem esse opinantur, quam sequitur, licet animi pendere videatur, Didacus Couarruuias [g]. Ego vero eius sum sententiæ, cuius fui, cum interpretarer illam Gregorij noni [h] constitutionem, primo nempe anno, quo ius Pontificium publice profiteri cœpi, quo sane tempore, vt libere fatear, neminem de hac re loquentem videam, nec Decium, nec Paulum, nec Crauetam, nec Didacum, aut alium quemquam: quorum auctoritas, licet apud me plurimum valeat, me tamen ita non mouet, vt dicti me pœniteat. Nam, si vera est regula illa, vt iuramentum recipiat conditionem actus eius, cui accedit, vt dictum est sæpius [i], quare & hæc regula in hac donatione non habebit locum? Natura istius donationis est, vt non sortiatur effectum, nisi donator præmoriatur, & in eadem

99 persistat [k] voluntate. Itaque pro eius arbitrio reuocari poterit. Quo quo enim modo pœnitentiam declarauerit donator, siue expresse, siue tacite, reuocata intelligetur [l] donatio. Verum, si donationi huic iuramentum accesserit, operabitur, vt neque tacite, neque expresse possit deinde reuocari. Quod non vtique locum habebit, vbi præmoritur donatarius; ratio est omnino elegans: siquidem maritus vxori donat, cum eo animo donat, vt consulat mulieri, vt sibi præmorienti superstes vti, fruive possit beneficio illius donationis, & ex illa se sustentare: mauult enim, vxorem habere illa bona, quæ donat, quàm hæredem suum, & ipsa præmortua in se potius remanere, quàm transire ad eiusdem hæredes [m]. Nec vllus sanæ mentis dubitat, hanc fuisse donantis intentionem, iuxta quam iuramentum nos interpretari debere supra diximus, nisi aliud apparuerit, videlicet, si iurauerit, se numquam donationem reuocaturum: tunc vero sibi imputandum est, videtur enim hæredes vxoris plus diligere, quàm se, suosq. hæredes. Si tamen simpliciter iureiurando donationem confirmauerit, videtur confirmare hac tacita conditione, si ipse præmoriatur, non velle reuocare. Nec dici potest, non omnes scite posse donationem inter virum, & vxorem factam reuocari morte eius, cui

100 donatum est. Dico enim posse, iuris etenim scientiam habere quilibet [n] præsumitur. Sed idem ne de donatione causa mortis facta dicendum erit? Decius respondit [o], donationem causa mortis factam posito iuramento posse ex donantis pœnitentia reuocari: namque donatio ista tacitam habet conditionem, nisi donantem pœniteat. Fit ista donatio ob mortis periculum, vel ex sola mortalitatis cogitatione, vel ipso immi-

101 nente [p] periculo. Quare non est mirum, si pœnitentia reuocari possit, immo si iam donator donauit, ex pœnitentia condictionem, vel vtilem in rem actionem habet [q]. Mihi tamen placet opinio existimantium, promis-

---

97 [margin, left column, beside "men, rataq. est donatio: donat quoque"]
98 [margin, left column, beside "communem idem Alciatus fatetur. Sed"]

o ad c. quãuis par. 2. §. 4. nu. 1. e. pact. lib. 6. & Gabriel. lib. 3. de iur. dot. cõcl. 1. nu. 11 ff.
p dec. 102. nu. 1. diuers. par. 2.
q l. omnes. §. Lucius ff. q in fraud. credit. & l. si superstites in fin. C. de dolo mal.
r l. 1. & l. cum hic status ff. de donation. inter vir. & vxor.
f in c. debitores. de iureiur.
t d. c. debitores.
u Ezech. c. 18. can. plerique 14. q. 3. c. 1. vsur. de vsu.
x l. quod adipiscendæ. ff. eod. de donat. inter vir. & vxor.
y l. quod si vir. ff. eod.
z l. si sponsus. in fine. ff. eod.
a ad d. cap. cum contingat nu. 289.
b d. l. cum hic status & l. a marito. C. eod. de donat. inter vir. & vxor. l. si inter. ff. de reb. dub. d. c. vlt. de donat. inter vir. & vxor.
c d. l. vlt. C. de non num. pecun.
d in consil. 220.
e in consil. 83. v. 1. 2.
f in consil. 101. vol. 2.
g ad rubr. de testam. par. 2. nu. 10.
h ad d. cap. vlt.
i ex d. l. vlt. C. de non. num. pecun.
k d. l. cum hic status. & alijs iam citatis.
l d. l. cum hic status. & d. cap. vlt. & l. si maritus. C. eod. de donat. inter vir. & vxor.
m argumento l. Licinius. §. etenim ff. de mor. caus. donat.
n l. 3. & tot. tit. ff. de iur. & facti ign.
o consil. 305.
p l. 2. ff. de donat. caus. mort.
q l. qui mortis. ff. eod.

promiſſionem factam non reuocandi dona-
tionem cauſa mortis efficere, vt donatio ip-
ſa cenſeatur facta inter viuos, idque teſti-
monio Marciani [r] Iuriſconſulti, qui ait. *Vbi
ita donatur mortis cauſa, vt nullo caſu reuo-
cetur, cauſa donandi magis eſt, quàm mortis
cauſa donatio.* Et ideo perinde haberi de-
bet, atque alia quæuis inter viuos donatio:
quam ſingularem eſſe dicunt Imola [ſ], Are-
tinus [t], Alexander [u], & Iaſon [x]. Quemad-
modum etiam: ſi ita donauerit, dono cauſa
mortis, & alio meliori modo: hoc enim ca-
ſu videtur eſſe inter viuos donatio: non item
ſi dixerit: dono omni meliori modo cauſa
mortis, vti dixerunt optime viri doctiſſimi
ſacræ Rotæ Rom. Auditores, auctore do-
ctiſſimo Seraphino Oliuario Iuriſconſulto-
rum conſultiſſimo, & Iuriſperitorum peri-
tiſſimo, in vna, vt aiunt, Ciuitatis Caſtelli
Donationis Ven. xx. Iunij 1578. namque
verba illa, *cauſa mortis*, totam diſpoſitio-
nem qualificant, etiam ſi dictum fuerit, *ple-
no iure*: quia & hæc clauſula qualificatur à
præcedentibus. Item ſi apponatur, *pro ſe,
ſuisq. hæredibus*, quia cum iſta verba reſpi-
ciant executionem, tunc operantur, quan-
do principalis diſpoſitio ſortitur effectum.
Igitur qui iurat, donationem cauſa mortis 102
factam non reuocare, videtur donare inter
viuos, ita vt numquam velit, nec poſſit pę- 103
nitere: poteſt enim donari mortis cauſa, vt
nullo caſu fiat rei donatæ repetitio. Ideoq.
nec ſi conualuerit quidem donator reuoca-
bitur [y]: multo magis, ſi fuerit iurata, vt poſt
alios pleroſque comprobat Didacus Couar-
ruuias [z]. Sed an idem de teſtamento di-
cendum ſit? hoc eſt an in illo, qui teſtamen-
tum fecit, iurauitq. ſe non reuocaturum,
habeat locum pęnitentia, ita vt poſſit ſecun-
dum facere? Durandus in Speculatore [a], &
Hoſtienſis [b] dicunt, tantam eſſe iuramenti
vim, vt reuocari primum teſtamentum non
poſſit, ac nullum omnino eſſe ſecundum.
Speculatori adhæret Ioannes Corraſius [c]:
Didacus falſam putat Durandi opinionem
ex eo, quod ſæpius repetitum eſt, iuramen-
tum ſortiri naturam illius actus, cui adhæ-
ret. Huic Didaci aſſertioni & illud conue-
nit, quòd Iuriſconſultus dixit, neminem il-
lam legem ſibi poſſe imponere, à qua ei nõ
liceat recedere [d]. Et quia libertatem de ſu- 104
premis iudicijs conſtringere non [e] poſſu-
mus, & quia ambulatoria eſt hominis vo-
luntas vſque ad extremum vitæ [f] ſpiritum:
item quia teſtamenti factio eſt iuris publi-
ci [g]: at ius publicum priuatorum pactis læ- 105
di non poteſt [h]. tandem quoniam ſecun-
106 dum teſtamentum tollit primum, etiam per
107 Principem confirmatum [i]. Quibus fretus
rationibus, aliàs exiſtimabam, Didaci opi-
nionem aduerſus Durandum veram eſſe.
Hodie prior ſententia mihi rectior eſt ex
eadem regula illa, de qua in quæſtione de
inſinuatione dictum eſt: vt iuramentum ſe-
qui debeat naturam illius actus cui accedit,
ita tamen, vt renunciare poſſimus ijs, quæ
pro nobis, & in gratiam noſtram ſunt intro-
ducta, non item illis, quæ in aliorum vtilita-
rem, & commodum inuenta, & excogitata
ſunt, vel quia non poteſt ſeruari ſine interi-
tu ſalutis [k] æternæ, vel quia ſit præſtitum
contra publicam vtilitatem [l]. At iuſiuran-
108 dum iſtud poteſt ſeruari ſine interitu ſalutis
æternæ, nec reſpicit publicam vtilitatem,
quia licet teſtamentum ſit iuris publici, pa-
rum tamen reipublicæ intereſt hunc, vel il-
lum hæredem inſtitui: neque tendit in di-
ſpendium tertij, ſed duntaxat ipſius teſta-
toris, qui cum liberam haberet teſtamenti
factionem, voluit ſe vni teſtamento iuriſiu-
randi religione obſtringere: ſibi igitur im-
putandum eſt, quòd beneficio pro ſe intro-
ducto renunciauerit. Non mihi tamen di-
ſplicet, quod placuit Archidiacono [m], cui
aſſentitur & Corraſius [n], ſcilicet, vt con-
cluſio iſta procedat, rebus ita ſtantibus: nam
ſi quidpiam emerſerit de nouo, de quo te-
ſtator tempore teſtamenti non cogitaſſet,
poterit ab eo recedere [o]: prout in quæſtio-
ne de inſinuatione diſſeruimus. Pro nobis
quoque ſtat communis interpretum ſenten-
tia: namque Alciatus [p], Philippusq. Pro-
bus [q] dicunt, communem doctorum opinio-
nem eſſe, vt licet teſtamentum ſecundum
primo debeat præferri, teſtatorem tamen
periurum eſſe, quod fatentur gloſſa [r], Archi-
diaconus [ſ], Ioannes Andreæ [t], & alij
quamplurimi. Quæ communis ſententia
an vera ſit, necne, modò non quæro: ſatis
eſt, quòd omnes concludant, periurum eſ-
ſe, ſi ſecundum fecerit teſtamentum, cum
iurauerit, ſe nõ reuocaturum primum: quod
tamen, ſi regula illa (iuramentum ſcilicet
recipere naturam actus, cui adhæret) hoc
caſu locum haberet, iſte non eſſet periurus
ex eo, quod primam reuocauit voluntatem,
vt in Iuſtinianæa conſtitutione [u], in qua
adeo iuſiurandum aſſumit naturam actus
illius, vt periurus non cenſeatur, quamuis,
quod iurauit, non obſeruet. Eadem ratio-
ne, ſi ſtatuto caueatur, quòd inſtrumentum
fidem non faciat, ſi in eo deſint aliquæ ſo-
lemnitates, neque ſi inſtrumentum iuratum
fuerit, fidem faciet, quia, ſicut non probat
contra-

r l. vbi ita donatur. ff. eod.
ſ ad l. ſi ſocer. § Lucius ff. ſolut. matrim.
t ad l. nemo poteſt ff. de leg. 1.
u. x. ad l. quæ dotis. ff. ſol. matr.
y l. ſi alienam. in fine. ff eod. ce donat. cauſ. mort.
z ad rubr. de teſtam. par. 2. n. 11.
a tit. de inſtr. edit. § compendioſe num. 21.
b in ſum. tit. de ſepult. § an liceat.
c in prælud. ad l. admonendi n. 31 ff. de iureiurand.
d l. ſi quis in princ. ff de legat. 3.
e l. ſi ita vere. § idem reſpondit. in 2 ff. pro ſocio.
f l. 4. ff. de adim. legat. c. cum Marthæ de celebrat. miſſ.
g l. 3. ff de teſtam.
h l. ius publicum ff de pact.
i l. omnium. C. de teſtam.
k c. ſi vero. de iureiur. c. cum dilectus. quod met. cauſ.
l c. ſi diligenti de foro comp. ſacte noſtri ad c. nulla eccleſiaſtica verſic ex eo auté. in hu. de conceſſ. præbend.
m ad c. vltima voluntas 13. q. 2.
n in præludijs. ad l. admonendi. n. 31. ff. de iureiur.
o argumen. l. ſi hominé. ff. mandati.
p ad d. cap. cum contingat nu 77.
q ad c. fin. de procur. lib. 6.
r ſ ad can. vltima voluntas.
t ad reg. qui ſemel. de reg. iur. lib. 6.
u ad l. vlt. C. de nõ numer. pecun.

contractum [x], ita nec iuramentum: quare post Ioan. Andr. respondit Alexander [y], statutum posse inualidare instrumentum, & probationem ipsius, etiam sine causa, quia probatio instrumenti est iuris positiui, non diuini. Idem sentit Abbas [z], scribens, stante statuto, quòd nullum instrumentum probet sufficienter, nisi de eo duo fuerint rogati notarij, instrumentum, quamquam iuratum, de quo vnus tantùm notarius rogatus sit, non fidem facere, cùm, sicut non probat contractum, ita nec probat iuramentum. Sunt quoque iurisiurandi vires aliæ, alijq. effectus, quo ad contractus, aliosq. humanos actus, de quibus strictim videre aliquid possumus: omnia enim ista faciunt ad nostrum hunc tractatum: illudq. in primis in disceptationem venire potest, an actus, siue contractus, quibus boni mores aduersantur, confirmentur iuramenti vinculo: trita est illa regula [z]. *Non est obligatorium con-* 109
tra bonos mores præstitum iuramentum. Quæ regula omnium interpretum consensu recepta est, vt accipi debeat de contractu, siue actu bonis moribus naturalibus, & canonicis contrario, non æque de actu, vel contractu bonis moribus ciuilibus aduersante; ac proinde actus iuri naturali, vel canonico contrarius etiam sacramenti religione nequaquam possit confirmari, actus verò iuri tantum ciuili aduersus iuramento firmetur. Ratio diuersitatis illa esse potest, quòd lex quælibet ciuilis aliquem prohibens actum, habet fundamentum in bonis moribus: idcirco actus is erit contrarius bonis moribus ciuilibus: haud dubium tamen est, quin actus iure ciuili prohibitus, pluribus in casibus iuramento firmetur [a]. Sed quæstio hæc digna videtur, vt paulo altius repetatur. Morem esse dicit in animi iudicio Varro (prout refert Macrobius [b]) quem sequi debet consuetudo. Iulius Festus, morem esse scribit institutum patrium, ad religionem, cæremoniasq. maiorum pertinentem, vti etiam ipse in Paratitlis [c] dixi; & vtramque definitionem Virgilium paucis verbis comprehendisse idem Macrobius memoriæ prodidit: ait enim [d] ille.

Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus vrbes
Albanæ coluere sacrum: nunc maxima rerum
Roma colit ——————————

Et quia Varro dixit, morem præcedere, sequi consuetudinem, Virgilius, *mos erat*, subiungit, *quem protinus vrbes Albanæ coluere, & nunc maxima rerum Roma colit*, quo perseuerantiam consuetudinis mõstrat.

x Paul. Castr. cons. 61. post princ. vers. præterea per statutum lib. 2. Alciat ad d. cap. cum cõtingat num. 149. de iureiur.
y cons. 170. num. 1. & 2. lib. 7.
z ad d. c. cũ contingat. n. 26. Abbatẽ sequitur Socinus cõs. 97 n. 6 li. 2. & cons. 120. nu. 13 eod. lib. 2 Come. cons. 64 n 7 prope fine. versic. hinc est. lib. 2. Brun de formul fol 83. col 4. ad hu. vers. aliquãdo vero. Mars singul. 500 Ruin cons 102. n. 84. lib. 1. & cons 9. nu. 23. post medium. lib. 3. Roland. cõs. 43. n. 3 & 4. lib 3. & post alios Cantucius decis. 204 nu 2. diuers. par. 2.
z regul non est de regul. iur. lib 6.
a vt ad c. nulla. de cõcess præbẽd. solet adnotari.
b lib Saturnal. 3. c. 8.
c tit. de cõsuetud.
d li. Aeneid. 7.

Verum, quoniam Festus pertinere ad cæremonias ait, ideo Virgilius addidit, *Sacrum*, dicens, *quem protinus vrbes Albanæ coluere sacrum*. Adijciendo igitur *sacrum*, ostendit Virgilius, morem cæremonijs dicatum, vt tradit Festus, quod indicare voluit, dum dicit alibi [e]. *Morem, ritusq. sacrorum adijciam.* Quo loco ostendit haud obscure, morem ritus esse sacrorum: etsi tandem huius verbi significatio in aliam significationem more maiorum recepta est, vt perinde sit, atque consuetudo, sed præit mos, & eum 110 sequitur consuetudo. Namque mos (vt ex Varrone retulimus) in animi iudicio consistit, & à consuetudine incrementum capit, testimonio Aristotelis [f]. Et vbi melior est mos, necesse est, vt melior fiat consuetudo, quæ causa erit melioris reipublicæ, vt idem ait Aristoteles [g]: mihi vero eleganter, & clare admodũ videtur dixisse Beatus Thomas [h], duo videlicet morem significare, quandoq. consuetudinem ipsam, vt passim in libris nostris, atque Iurisconsultorum videre est, necnon in sacris litteris: nam in Actis [i]. *Nisi*, inquit, *circumcidamini secundum morem Moysi, non poteritis salui fieri*. Interdum vero propensionem, siue (vt ipse 111 loquitur) inclinationem quandam naturalem, vel quasi naturalem ad aliquid agendum: vnde & brutorum animalium aliqui mores dicuntur. Aristoteles [k] de historia animalium. *Sunt*, inquit, *vel in plurimis ceterorum animalium vestigia morum animi humani*: quamquam hæc apertius in homine discernantur. Inest vrbanitas, feritas, clementia, acerbitas, fortitudo, ignauia, metus, fiducia, ira, malitia, sicut habetur in ipsa sacra pagina nam legitur [l], quòd more leonum irruentes in hostes, prostrauerunt 112 eos. Et à more in homine moralis dicitur virtus, prout mos significat propensionem quandam naturalem, vel quasi ad aliquid agendum. Huic igitur moris proxima, & affinis est alia iurisgentium lex, quæ consuetudo rectè appellatur: siquidem consuetudo certo quodam modo in naturam mutatur, & similem fere naturali propensionem habet. Consuetudo autem ista mos naturalis dicitur, dicitur naturalis, propterea quòd à natura, vel ab ipso naturali iure rationem habet: sic & canonici mores dicuntur, & ciuiles: canonici, quia à sacris canonibus proueniunt, ciuiles, quia à ciuili ratione proficiscuntur. Vbicumque ergo vetitum est aliquid natura, vel à iure naturali, si fiat, bonis moribus, & quidem naturalibus aduersari dicitur, & omnino contrarium. Sed exemplo

e lib 11.
f lib 2. Eth. ad Eudemũ.
g lib. Politic. 8. cap. 1.
h 1. 2. q. 58. art. 5.
i Act. 15.
k lib. 8. c. 1.
l 2. Mach. 11.

plo res fiet illustrior. Ius naturale est, vt parentes liberis alimoniam præstent, vt parentibus, & patriæ pareamus [m]. Si quis pactus fuerit, vel iurauerit liberos non educaturum, parentibus, & patrijs legibus non obtemperaturum, dicitur fecisse contra bonos mores naturales [n]. Huius rei exemplum præbet Beatus Augustinus [o] de Hubaldo quodam, qui impulsu concubinæ iurauit, se propriam matrem vnà cum fratribus domo expulsurum, nihilq. alimoniæ eis erogaturum: quod iusiurandum ideo seruandum non fuit, quòd sine parricidij crimine seruari non potuerit. 113 Alia sunt eiusdem generis non plura, quæ cùm lege naturali prohibeantur, quia contra bonos mores sunt, nec firmantur iuramento, nec illud iuramentum iure etiam pontificio seruandum est: cum non sit obligatorium aduersum bonis moribus iuramentum [p]. 114 Ratio, quia lex huiusmodi subnixa est æquitate naturali, quæ indispensabilis est, & incommutabilis, per iurantem maxime, qui [q] est persona priuata: cum nec quidem ciuilis legis auctoritate [r] possit abrogari. Est etenim diuina quadam prouidentia constitutum, ideo firmum, & immutabile [s] permanet. Neque dubitandum est, quin illud sit prorsus contrarium bonis moribus ciuilibus, quod bonis moribus naturalibus aduersatur, cum lex ciuilis non possit in hoc differre à ratione naturali, quia vtriusque iuris est præceptum vt honeste viuatur, 115 neque à canonico iure, cum iuris canonici, & ciuilis eadem sint principia, & primæ iustitiæ præcepta, nempe honeste viuere, alterum non lædere, ius suum vnicuique tribuere [t]. Hinc videmus, quòd si lex ciuilis censet, aliquid esse bonis moribus contrarium, id vt plurimum refert ad bonos mores naturales, & canonicos: ideo Paulus Iurisconsultus [u] respondit, 116 stipulationem pœnalem de futuris sponsalibus interpositam irritam, & inanem esse, quia oppugnet bonos mores, ac libertatem matrimonij, quod liberum esse debet [x], quod & alibi reperies [y]. Si vero quid esse contrarium moribus simpliciter lex ciuilis responderit, hoc ad ciuiles tantum mores pertinebit [z]: quod Didacus Couarruuias [a] animaduertit recte. 117 Mores itaque simpliciter cum dicunt, consuetudines intelligunt. *More maiorum ita comparatum est* (ait Iulianus) *vt is demum* [b] *iurisdictionem mandare possit, qui eam suo iure, non alieno beneficio habet*, hoc est prudentum consuetudine introductum [c] est. Sic & pupillaris substitutio moribus inducta dicitur [d]: moribus absque tutoris auctoritate pupillus se obligare non potest [e]: moribus inter virum, & vxorem donationes prohibitæ [f]: moribus prodigo bonorum administratio [g] interdicta: moribus ciuilia officia fœminis adempta [h]: moribus quoque tutor datur mulieri, pupillove, qui aduersus tutores suos aliquam habent actionem, vt Vlpianus in Institutionibus scribit [i]. Quod dicendi genus perquam familiare est Ciceroni: nam de officijs [k]. *Nostro quidem*, ait, *more cum parentibus puberes filij non lauantur*. In Verrem [l]. *Tum ille negauit moris esse Græcorum, vt in conuiuio virorum accumberent mulieres*. De Oratore [m]. *Hic enim est mos patrius Academiæ, aduersari semper omnibus in disputando*. Pro Cæcinna [n]. *Prætor, quemadmodum more, & exemplo opitulari possit, non habebit*. Aliquando vtitur vtroque: nam pro Cluen. [o] *Non mos, consuetudoq. seruata*. alibi: *contra morem consuetudinemq. facere*. alibi: *vis contra ius, moremq. facta*. Quemadmodum etiam aliquando vsum, & morem dicit. De Oratore [p]. *Græcorum prudentiam posse ad nostrum morem, vsumque transferri*. Et in eodem libro [q]. *Dicendi ratio in medio posita, communi quodam in vsu, atque hominum more, & sermone versatur*. Non est igitur dubitandum, quin hoc verbum, *mores*, simpliciter prolatum sit pro consuetudine accipiendum. Immo interdum Iurisconsulti licet non exprimant, subintelligi tamen volunt, vt videas passim. Vlpianus [r] ad edictum libro 39. *Est*, inquit, *receptum, eoq. iure vtimur, vt si quis maior, vel æqualis subijciat se iurisdictioni alterius, possit ei, & aduersus eum ius dici*. *Est receptum*, hoc est more introductum est: quo
115 pro iure vtimur: vbi enim leges desunt, id custodiri solet, quod moribus, & consuetudine inductum est [s]. *Diuturna consuetudo pro iure, & lege, in ijs, quæ ex non scripto descendunt, solet obseruari* [t]. Et si quandoque mores leges in suam potestatem ducunt: propter quod Plautus (vt omnia solet) docte in Trinummo exclamat.

——————— Mores
Leges perduxerunt iam in potestatem suam:
eæ miseræ etiam
Ad parietes sunt fixæ clauis ferreis, vbi malos mores
Adfigi nimio fuerat æquius.

Ibidem paulò post.

——————— Nunc mores nihil faciunt, quod licet,
Nisi quod lubet: ambitio iam more sancta, si
libera est à legibus.

m l. 2. in ff. & l. 2. ff. de iustit. & iur.
n c. cũ quidam. de iureiur. c. inter cetera. 22 q. 4.
o eiusdem.
p d. reg. nõ est.
q c. 1. dist. 5. c. quæ cõtra dist. 8.
r l. 2. ff. de vsufruct. earum rer.
s § sed naturalia. instit. de iust. & iure. & d. cap. 1.
t l. iustitia. ff. eod. & in proœm. Decret.
u l. Titia. ff. de ver. obligat.
x c. locum c. requisiuit. de sponsalibus.
y l. hæc. apud Labeonẽ. § item ait. ff. de iniur. l. 1. § 1. ff. de extraor. crim. Paulus li. 5. Sentent. tit.
z l. Mercalem. C. de condit. ob turp. caus. l. fin. C. de pact. l. ex eo. C. de inutil. stipul. l. stipulatio hoc modo. ff. de verb. oblig. l. salarium. ff. mandati.
a ad d. cap. quamuis p. 2 § 1. nu. 1. de pact. li. 6.
b l. more. ff. de iur. omn. iudic.
c l. 2. §. ijs legibus. ff. de origin. iur.
d l. moribus. ff. de vulg. & pupil. subst.
e l. more ff. de acquir. hæred.
f l. 1. ff. de donat. inter vir. & vxor.
g l. 1. ff. de curat. fur.
h l. 2. ff. ad Vellejan. & l. cum Prætor. § moribus ff. de iudic.
i tit. 11.
k lib. 1.
l in Orat. 2. in Verrem.
m de Orat. lib. 1.
n in orat. pro Cæcinna.
o in orat. pro Cluent.
p lib. 1. de Orat.
q eod. lib.
r vel in l. est receptũ. ff. de iurisd. omn. iudic.
s l. de quib. ff. de legib.
t l. diuturn. ff. eod.

Regu-

Regulariter igitur, quando ciuilis legiſla- 119
tor dicit, aliquid eſſe contra bonos mores, non aliud intelligit, quàm quod illud ſit turpe, & à naturali ratione penitus [u] alienum. Noſtra ergo regula, qua cauetur, non eſſe obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum, ſenſit de bonis moribus naturalibus, canonicis, atq. etiam ciuilibus, quatenus ij ciuiles mores naturalibus conueniunt, quos conuenire poſſe ſupra oſtendimus. Quamobrem optime mihi videtur dixiſſe Andræas Alciatus [x], nempe, vt nulla conſtituenda ſit inter ciuilem legem, & canonicam differentia, ſed eſſe vtiq. attendendum, an iſti boni mores, contra quos aliquid geſtum dicimus, ſint fundati ſuper ratione naturali, tamquam in cauſa proxima, & immediata: quo caſu non eſt obligatorium iuſiurandum: ſi vero boni mores ſunt fundati ſuper ratione naturali, tamquam cauſa remota, tunc iuriſiurandi religione confirmatur actus his bonis moribus contrarius [y].
120 Omnis quippe lex eſt ſuper bonis moribus ciuilibus, & æquitate ciuili fundata [z]: eſtq. variabilis [a], ideo non impedit vim iuramenti. Siquidem pontificia lex, quæ in eo ſemper tota fuit, vt omnis omnino via periurijs [b] præcluderetur, ac vt ſacroſanctum Dei nomen non pollueretur, aſſumereturve in vanum [c], huiuſmodi bonos mores pro nihilo quodammodo habuit. At quando bonis moribus vtroque iure, canonico, & ciuili introductis contrarium præſtatur ſacramentũ, turpe equidem eſt, & peccatum parit, quia eſt contra rationem immediate naturalem, atque ideo ſeruari non debet. Quapropter Dinus videtur, ipſam [d] regulam germano ſenſu donaſſe, dum voluit, non firmari iuramento ea, quæ ſunt prohibita ob ſui turpi- 121
tudinem. Hinc non importune quæri poteſt, vtrum pactio illa de hæreditate viuentis; cuius mentio fit in Iuſtinianæa [e] conſtitutione, turpis, ac bonis moribus tantum ciuilibus, an etiam naturalibus contraria ſit, adeo, vt ſacramenti religione minime confirmetur: conuentio ſcilicet futuræ ſucceſ- 122
ſionis facta abſque conſenſu viuentis de eius bonis, quæ legiſlatori talis viſa eſt, vt nec ſtipulatione [f] firmari eam voluerit, cum captandæ mortis alienæ occaſionem præbeat, male enim de iis præſumit legiſlator, qui tam anxie paciſcuntur de viuentis [g] hæreditate, quaſi aduerſus omnem charitatem proximo inſidias tendere [h] videatur. Quod alienæ vitæ periculum odioſum etiam Romanis Pontificibus ita viſum eſt, vt non ſo- 123
lum promiſſionem ab alio de viuentis beneficio factam confirmare, ſed etiam valere collationem de huiuſmodi beneficijs non vacantibus ab ipſis factam [i] noluerunt. Immo omnem promiſsionem vacaturi beneficij, etiam [k] incerti. Nam ex hac conſtitutione [l] Pontificia omnis omnino promiſsio prohibita eſt, quibuſcumq. verbis concipiatur, etiamſi dictum fuerit, *quandocumque ſe*
124 *obtulerit occaſio*, licet talis promiſsio ante ipſam Bonif. conſtitutionem non eſſet [m] prohibita. Hodie vero nec vllo quouis iuramenti vinculo poteſt obſtringi, vt poſt alios late tradimus [n]. Dubitatur item, an idem ſit in re profana, præſertim in conuentione futuræ ſucceſſionis. In præcedenti quæſtione diximus, ea, quæ propter ſui turpitudinem ſunt prohibita, non confirmari iuramento. Atqui pactum de viuentis hæreditate turpe cenſetur, eo quòd inducit votum captandæ [o] alterius mortis: qua in re mihi mirum in modum placet, quod & Didaco Couarruuias [p] placuit, videlicet, in citata Iuſtiniani conſtitutione [q], quamuis pactio illa bonis moribus contraria videretur ex eo, quòd occaſionem præbeat captandæ mortis, ſola tamen ea ratio turpem principaliter non efficit hanc pactionem, ſed illa, quòd turpe ſit agere de hæreditate illius hominis, cui forſan ſuccedendum eſt, eo viuente, & non conſentiente, vt in dicta conſtitutione [r]
125 conſtat manifeſte: nam ex illius conſtitutionis ſententia conuentio illa turpis non cenſetur, ſi conſenſerit ille, de cuius bonis agitur, & vſque ad mortem in eo conſenſu perſeuerauerit: quemadmodum etiam in illis iuris auctorum reſponſis [s], in quibus aufertur hæreditas ei, qui viui ignorantis bona, vel partem bonorum donauit. Si ſola igitur ratione illa votum captandæ mortis turpis exiſtimatur, nec ex conſenſu paciſci, aut donari poſſet, apparet etiam ſubſtitutiones, & bonorum vincula, quæ ex primogenijs originem trahunt, vt poſt vnius mortem alter ſuccedat, occaſionem captandæ mortis quodammodo ſceleſtis, & diuitiarum cupidis hominibus exhibere, prædictas
126 tamen ſubſtitutiones, & primogenia licite fieri, & honeſtiſſime permitti paſſim audimus, oculiſque noſtris cernimus, maxime in Gallia, in qua generalem conſuetudinem, præſertim inter nobiles, eſſe ſcribit Tiraquellus [t], vt in ſucceſsionibus ſit longe melior conditio primogeniorum, quàm cæterorum. Hinc commode ſatis quæri poteſt, an ſit neceſſaria abſolutio à vinculo illius iuramenti, quod eſt ad promiſsionem actus turpis, contractumq. turpitudinem

[u] d. l. Mercatem & l. ſi quis inquilinos. §. vlt. ff. de leg. 1.
[x] ad c. cum contingat n. 77. de iureiurando.
[y] vt in c. ſignificante de pignor. d. c. quamuis, de pact. lib. 6. & d. cap. cum contingat.
[z] can. conſuetudo. diſtinct. 1.
[a] c. non debet. de conſanguin. & affinit.
[b] can. in nouum 22. q. 1.
[c] Leuit. 19. & can. habemus. cum ſeq. 22. q. 1.
[d] d. reg. non eſt obligat.
[e] l. vlt. C. de pact.
[f] l. ex eo C. de inutilib. ſtipulat.
[g] l. 2. §. interim ff. de vulg. ſubſtit.
[h] d. l. vlt.
[i] c. nulla ecclesiaſtica. de conceſſ. præben. c. ne captandæ. eod. lib. 6.
[k] cap. deteſtanda. eod. lib. 6.
[l] d. c. deteſtanda.
[m] c. accedens de conceſſ. præben.
[n] ad d. cap. nulla. verſ. ſed ad rem noſtram.
[o] d. l. vlt. C. de pactis.
[p] ad rubr. de teſtamẽ. par. 2. n. 19.
[q] d. l. vlt.
[r] d. l. vlt.
[s] l. 2. in fin. ff. de his, quibus vt indig. l. quidam. §. vlt. ff. de donat.
[t] in tract. de iur. primog. in princ. n. 3.

continentem præſtitum. Et non eſſe neceſſarium communi interprctum conſenſu [u] receptum eſt, propterea quòd tale iuramentum non habet rres illos comites, quos 117
habere debere teſtatur Hieremias [x]. *Iurabis, viuit Dominus in veritate, & iudicio, & iuſtitia*. Vbi S. Hieronymus, *Animaduertendum*, inquit, *quòd iuſiurandum hos habet tres comites, veritatem, iudicium, & iuſtitiam; ſi iſta defuerint, nequaquam erit iuramentum* [y] *ſed periurium*. Primum autem iuramenti comitem eſſe iudicium aſſerunt & ſacrarum ſcripturarum, & iuris pontificij interpretes peritiſſimi, cum à iudicio ipſa iurandi neceſſitas proueniat, quæ alios comites amplectitur: fieri enim non debet iuſiurandum, niſi adſit neceſſitas, & fiat magna cum circumſpectione in re quidem graui, & vbi iuſiurandum perquam neceſſarium eſt ad perſuadendum id, quod iuramenti religione affirmamus. Quis etenim neſcit, temeritatem quandam eſſe, & plane irreuerentiam diuinum numen citra neceſſitatem pro quacumque re, etiam minima iurare? atque id eſſe nomen Dei in vanum aſſumere, fruſtraq. fieri iuramentum, & ſuo fine carere? Namque finis iura- 118
menti eſt ipſa neceſſitas perſuaſionis, vt veritas confirmetur, ac credatur aſſerenti, & promittenti. Vnde CHRISTVS apud Matthæum [z]. *Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non: quod autem his abundantius eſt, à malò eſt*. Quem locum in Paratitlis [a] interpretatus ſum ex Ioannis Gagnei auctoritate, id non ſignificare, malum eſſe iuramentum ex ſe, ſed quòd occaſionem ex ſe habuit à malo, hominum ſcilicet inter ſe diffidentia, & incredulitate: hoc eſt non ita de facili, vt vulgò ſolet, ad iuſiurandum eſſe deueniendum, niſi vrgeat neceſſitas; videlicet, ſi is, cum quo res agitur, aſſerenti, vel promittenti non credit, vt veritas manifeſtetur, & credatur, iurari poteſt. Itaquoque videtur nobis explicaſſe ipſe ſummus Eccleſiæ [b] Antiſtes, Innocentius III. Abbati, & capirulo Caſtellionis ſcribens, dum aſſerit, iuramentum per ſe malum non eſſe (cum Dominus ipſe iurauerit) ſi neceſſitate trahente præſtetur, ſed frequens, & incautum, quòd periurium ſæpe fiat: ſicut vinum modice ſumptum non prohibetur, ſed prodeſt; immodicum verò inebriat, & damnatur. Ibi igitur iudicium deficit, ſi iuſiurandum præſtatur, vbi nulla adeſt iurandi neceſſitas. Neceſſitas vero iurandi tunc ve- 119
re contingit, cum veritas, quæ iureiurando firmata eſt, non poteſt alia ratione comprobari, eaq. iuratio neceſſaria eſt ad fauorem, & tutelam veritatis: ſiquidem Deus non eſt ex quauis cauſa in teſtem, & iudicem vocandus: ſed, vti diximus, ex graui, & magna duntaxat, adhibita conſultatione, maturoque iudicij examine, ne polluatur ſacroſanctum Dei nomen, & aſſumatur in vanum. Secundus Iuramenti comes, veritas eſt. Dicit enim Beatus Thomas [c], morales
120 actus ex fine ſpeciem ſortiri. Finis autem iuramenti eſt confirmatio dicti humani. Huic vero cõfirmationi falſitas opponitur, quæ proculdubio finem iuramenti extinguit, atque tollit prorſus, atque ideo à falſitate præcipue manifeſtatur iuramenti peruerſitas, quæ periurium dicitur. Ex quibus non obſcure conſtat, quòd veritas eſt neceſſarius iuriſiurandi comes, quæ ſi deficiat, periurium efficitur. Namque veritas omnino requiritur in iuramento, vt id, quod affirmatiue dicitur, verum penitus ſit, atque id, quod negatur, vtique falſum. Quare mi-
121 hi videtur Didacus [d] rectiſſime dixiſſe, veritatem eſſe medullam, & ſubſtantiam honeſtatis iuramenti, abeſt enim iuramento omnis eius ſubſtantia, ſi veritas deficiat, aſ-
122 ſumiturq. nomen Dei in vanum. Omne igitur aſſertorium iuramentum peccatum pro-
123 ducit, & quidem mortale, ſi veritas deſideratur, etiam ſi ioco fuerit factum, immo maiorem irreuerentiam committit in Deum, qui falſum ioco aſſeuerat iureiurando, prout & idem ipſe B. Thomas aſſeuerat [e], quàm, qui ſeriò. Tertius iuramenti comes à iuſtitia ipſa deſcendit, nam vt iuramento inſit iuſtitia, neceſſe eſt, vt licitum ſit, aut decens id, quod iuratur. Quocumque enim modo quis iurat illicitum, eo ipſo falſitatem incurrit, nec obligatur obſeruare quod iurauit, atque ideo, licet iuſiurandum vrgens in diſpendium ſalutis æternæ, vel contra bonos mores (vt iam dictum eſt) non ſit [f]
124 obligatorium, quia impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur, peccat tamen, qui ita temere [g] iurat. Hinc oritur non inelegans dubitatio, an ſit abſolutio neceſſaria à vinculo illius iuramenti, quod ad confirmationem actus turpis, contractusve turpitudinẽ continentis præſtatur. Et quamquam frequentiori doctorum calculo ſit per manus [h] traditum, neceſſariam non eſſe, attamen dubium facit, & quidem maximum Vrbani tertij [i] conſtitutio, qua probatur, neceſſariam eſſe abſolutionẽ à iuramento ei qui iurauit, ſe non velle alloqui patrem, matrem, ſororem, fratremve, aut ipſis nõ exhibere humanitatis ſubſidia. Licet etenim ſummus ipſe Anti-

[u] ad d. c. cū contingat. de iureiur.
[x] Hierem. 4.
[y] c. 2. 22. q. 2. c. vlt. 22. q. 4. D. Thomas 2. 2. q. 89. artic. 3. gloſ. ad cap. etſi Chriſtus de iureiur.
[z] Matth. 5.
[a] tit. de iureiurando.
[b] d. cap. etſi Chriſtus.
[c] 2. 2. q. 98. art. 1.
[d] ad d. cap. quamuis. p. 1. §. ſexto. num 5.
[e] d. q. 98. art. 3.
[f] d. reg. non eſt obligatorium. & d. c. cum contingat. & d. c. quamuis. & c. ſi vero. & cap. cum quidã. §. vlt. & c. ſicut. de iure iur. c. in malis. c. qui ſacramento. cū aliis multis. 22. q. 4.
[g] d. c. cum quidã. §. vlt.
[h] ad d. c. cū contingat.
[i] d. §. vlt.

Antistes ibidem expresse dicat, tale iura-
mentum illicitum esse, & rationi prorsus
contrarium, quia negare colloquium proxi-
mo est contra charitatem erga extraneos,
erga patrem est contrarium paternæ reue-
rentiæ: item non subuenire egenti repugnat
naturali [k] rationi, absolutionem tamen di-
cit esse necessariam. Glossa, Hostiensis, Imo-
la, & Abbas dicunt [l], requiri absolutionem 135
in ea specie potius ad cautelam, quàm ne-
cessariò. Cardinalis, Innocentius, Antonius,
& Felinus [m], quibus adstipulatur Alcia-
tus [n], existimant constitutionem illam Vr-
bani intelligendam esse ita profectò, vt ne-
cessaria sit absolutio à iuramento, quoties
in aliquo casu potest iusiurandum seruari
absque interitu salutis æternæ, quamquam
eius obseruatio peccatum inducat aliquo
casu, vt in exemplo ab ipso Rom. Pontifice [o]
proposito. Quod possit contingere, vt, etsi
illicitum sit huiusmodi iuramentum, atque
bonis moribus, etiam naturalibus repugnet,
non sit prorsus illicitum aliquo casu, & eius
obseruatio non sit peccatum, & possit eiu-
scemodi promissio absque vllo penitus vi-
tio, & culpa omitti, vel quia parentes non
opus habent hac familiaritate, nec esset
opportuna, aut conueniens, vel parentibus
alimenta exhibere, aut subuenire non velle
iurat, quia non indigent, & sunt diuites.
Didacus Couarruuias [p] contendit, absolu-
tionem in specie illius constitutionis [q] re-
quiri non à iuramento, sed à peccato, quod
iurans commiserit, ita temere iurando, nec
potest negari, quin tale iusiurandum fue-
rit temerarium, cum [r] sit illicitum: ideo pec- 136
catum, qui iurauit, iureiurando commisit,
cum iuramento promiserit obseruantiam
eius, quod ad dispendium salutis æternæ
aperte vergebat. Ego ipse ad hanc vsque
diem eiusdem fui sententiæ: sed re tandem
cognita, beneque ac non indiligenter per-
specta, consultisque veteribus collectioni-
bus, animaduerti aliam fuisse Vrbani tertij
mentem [s]: nam in prima Decretalium col-
lectione, in qua idem Vrbani rescriptum
vltimum obtinet locum, videmus tres ca-
sus fuisse Vrbano summo Romanæ Eccle-
siæ Principi ab Archiepiscopo Pisano pro-
positos. Primus fuit, quòd Episcopi qui-
dam Sardi iureiurando promiserant, se cer-
tam pecuniæ quantitatem soluturos, nec
tamen soluerant. Alter est, quòd Episcopus
quidem non statis diebus ordines celebra-
ret. Tertius, quòd quidam iurauerant, se
non velle patri, matri, sorori, vel fratri lo-
qui, nec quodlibet eis humanum subsidium
præstare, petebat vero huius iuramenti ab-
solutionem. In quibus cum nesciret, quid
sibi agendum esset, vellet que se exhibere
summo Pontifici perquam diligentem, & se-
dulum in his, quæ ad pastorale munus spe-
137 ctant, ipsum consuluit, cuius est [t] singulo-
rum precibus, & consultationibus respon-
dere, obscura interpretari, & dubia decla-
rare: qui perbenigne, vt moris est Romanis
Pontificibus, ad singula respondit, videli-
cet, Episcopos illos, qui suum transgressi
erant iuramentum, esse tanto grauius pu-
138 niendos, quanto maiori præeminebant di-
gnitate, ne eorum exemplo facilius alij ad
similia prouocarentur. Episcopum vero, qui
alio, quàm, quo debuit, die ordinationes
celebrauit, canonica disciplina corrigen-
dum, & ordinatos à susceptis ordinibus tan-
diu debere abstinere, quandiu apud eun-
dem Pontificem, vel successores restitutio-
139 nis gratiam essent [u] consequuti. Ad vlti-
mum rescripsit, illos esse absoluendos ab il-
lius obseruantia iuramenti, cum illicitum es-
set, & omni contrarium rationi, iniuncta ta-
men eis de hoc, quòd male iurauissent, pœ-
nitentia competenti: non enim æquum vi-
sum est Vrbano, vt cum illi peterent benefi-
cium absolutionis a iuramento, licet esset il-
licitum, & bonis moribus repugnaret natu-
ralibus, ita non obtenta absolutione abi-
rent, & iusiurandum prorsus contemneren-
tur. Multa siquidem fiunt, dum petuntur,
quæ alioquin non fierent: nam si ille, qui
ita temere iurauit, absolutionem non petijs-
set, nec ea opus habuisset, dum tamen pe-
tit, ne contemptui iusiurandum sit, datur
absolutio, argumento illius pontificij iuris
regulæ [x], Non est sine culpa, qui rei, quæ ad
140 se non pertinet, se immiscet. Qui tale igitur
emittit iusiurandum, nulla præmissa absolu-
tione contra iuramentum venire potest im-
pune: si nulla ex parte seruari potest sine in-
teritu salutis æternæ: non æque si aliquo
casu seruari condecenter potest, vt ex Car-
dinali, Innocentio, Antonio, Felino, atque
141 Alciato diximus. In foro tamen interiori
minus dubito, quin ei iniungenda pœniten-
tia sit, quòd male, temereq. iurauit, inuo-
cando in re penitus indecenti, & vetita di-
142 uini numinis testimonium [y]. Ex quibus sane
constat, iusiurandum contra bonos mores
præstitum non esse obligatorium, nec con-
firmare contractum cõtra bonos mores ge-
stum, aut contra legis prohibitionem à bo-
nis moribus procedentem. Quemadmodum
autem non tenet iuramentum contra bo-
nos mores præstitum, sic etiam non tenet, si

k cap inter cætera 22. q. 4. l. si quis a liberis. §. si parens. ff. de lib. agn.
l omnes. ad d. §. vlt.
m ibidem.
n ad d. c. cũ contingat num. 30.
o d. c. cum quidã. §. vlt.
p ad d. cap. quamuis in initio 2. par. num. 4.
q d. §. vlt.
r d. can. inter cætera.
s d. §. vlt. c. cum quidã. de iureiur.
Videas primam compilationem Decretalium apud Anton. August.
t cap. 3. de rescrip. in prima Decr. collect.
u vt habetur etiam in c. cum quidam de tempore ordin.
x reg. non est sine. de reg. iur. li. 6.
y c. quanto. de iureiur.

actui in fauorem publicum principaliter prohibito fuerit adiectum [z]. Ratio est in
143 promptu, quia ius publicum priuatorum pactis, vel iureiurando infringi non potest. Eiusdem sententiæ est & Bartolus [a], quem pontificij iuris interpretes omnes [b] sequuntur, adstipulante Alciato [c]: etsi Didacus Couarruuias [d] quibusdam in casibus hoc non esse obseruandum contendat, quòd multa iure veteri fuerint statuta, quæ per desuetudinem, aut contrarium vsum plane sublata sunt. Illud maiorem habet difficultatem, an iuramentum confirmet actum, seu contractum iure ciuili præcipue, aut sane principaliter propter priuatam vtilitatem, minus principaliter, & (vt nostri loquuntur) secundario publicam vtilitatem respicientem. Et hic videtur esse casus, de quo Innocentius, & Bonifacius, alter in *cap. cum contingat. tit. de iureiuran.* alter *in c. licet, eod. titul. lib. sexto.* Nam etsi Reipublicæ in- 144
terest, dotes mulieribus conseruari (cũ dotatas esse fœminas ad sobolem procreandam, ciuitatemq. liberis replendam maxime sit [e] necessarium, atq. ideo lex Iulia prohibuerit alienationem [f] fundi dotalis) huiusmodi tamen prohibitio directe priuatam vtilitatem, & fauorem videtur respicere, & minus directe, ac minus principaliter publicum commodum. Quæ tamen propositio non est visa quibusdam satis recta, propterea, quòd finem præcipuum in rebus agendis attendi oporteat, & hic finis in legibus constituendis semper sit ad commune bonum, tanquam ad potentius, & excellentius, directus: ea etenim, quæ ad communẽ vtilitatem spectant aliquo modo, principaliter, & ex priori causa introducta sunt ad commune bonum. Hinc Isidorus [g] dicebat, 145
legem nullo priuato commodo, sed pro cõmuni ciuium vtilitate esse conscriptam. Idem videtur dixisse philosophorum princeps Aristoteles, dum [h] ait. *Legalia iusta dicimus factiua, & conseruatiua felicitatis, & particularium ipsius politica communione.* Quæ verba sensum habent, quòd illæ leges 146
dicuntur iuste positæ, quæ efficiunt felicitatem, vt eæ, quæ ad felicitatẽ conducunt, non tam respiciendo ad bonum priuatum, quàm ad politicum, siue ad ciuile commune. Vnde B. Thomas [i]. *Sicut*, inquit, *ratio est principium humanorum actuum, ita etiam in ipsa ratione est aliquid, quod est principium respectu omnium aliorum: vnde ad hoc oportet, principaliter, & maxime pertineat lex.* Quamobrem, si leges aliquæ dicuntur ad priuatam vtilitatem iuste constitutæ, ideo dicuntur, quia tales leges non disponunt super rebus publicis, & ad omnes in communi pertinentibus; & tamen quoniam necessarium est, quòd particulares regantur ad regimen totius, ideo supradictæ leges, quæ priuatam vtilitatem continere videntur, adhuc spectant bonũ commune, & hic respectus principalis est, non secundarius. Idcirco non videtur esse verum, quòd lex quandoq. directe, & principaliter priuatum fauorem, & vtilitatem respiciat, & minus principaliter, siue secũdario bonum commune, vt Bartolus [k] (quem alij sequuti sunt [l]) existimauit. Hunc tamen dicendi modum defendi posse, scribit Didacus Couarr. [m] si attendamus, finem cuiusq. dispositionis dupliciter accipi principaliter, videlicet, vel quo ad intentionem, vel quo ad executionem. Finis autem principalis communi significatione
147 dicitur, qui propinquior est in executione, quamuis remotior sit in intentione legis: lex ergo, quæ de priuatorum rebus disponit, principaliter intendit commune bonũ: sed quia ex lege ista prius bonum ad priuatos defertur, dicendum est, legem hâc principaliter fauere priuatis: principaliter, inquam, executione; secundario autem intentione. Quare cum Accursius [n] dicat leges quasdã secundario respicere fauorem publicum, & principaliter priuatum, est intelligẽdus, quòd dicat, secundario, non quoad intentionem, sed quoad executionẽ. Qua sane ratione quælibet lex, etiam de priuata vtilitate tractans, intentione quidem principaliter ad cõmune bonum spectat: illa vero lex, quæ de rebus publicis disponit, principaliter intentione, & executione ad bonum, & commodum publicum tendit. Audiui ego aliquando, dum Theologiæ operam darem, à viro doctissimo Ioanne Ambrosio Barbauario, ordinis Prædicatorum, Sereniss. Caroli Emanuelis Allobrogum Ducis Theologo, necnon à confessionibus, dum publice in Taurinensi gymnasio B. Thom. [o] Aquin. explicaret, omnia Principis præcepta rationem legis habere pro quanto bonum com-
148 mune respiciunt. Nam si Princeps præcepit, vt Titius, qui cum Sempronio iurgia habet cum periculo cædis, intra proprios lares se contineat, vsque ad compositam inter illos pacem, talis sequestratio regulatur lege illa communẽ, de qua in Decalogo. *Non occides*; siue hac, de qua apud Cicer. de legibus [p]. *Iurgia inter ciues non sunto.* Item si præcipiat Episcopus lanijs ne tempore quadragesimali vendant carnes, hoc præcipiendo, applicabit legem illam vniuersalem de

ieiunijs

z c. si diligenti. de foro compet. c ad apostolicam. de regul. l. ius publicum ff. de pact.
a ad l. si quis pro eo n. 7 ff. de fideiuss.
b d c. cum contingat.
c ibid. n. 83.
d d. par. 2. §. 1 n. 2. cum seqq.
e §. 1. ff. sol. matr. l. 2. ff. de iure dot. l. 1 ff. de priuileg. cred. l. 3 ff. de dote præleg. l. pratur. in fi ff. de post. dotal.
f l. 1 lex Iul. & tiuo. tit. ff. de fundo dotali.
g lib. etymolog. c. 10 & 11 & in c. erit dist. 4
h lib. ethic. 5 cap. 1.
i 1. 2. q. 90. art. 2.
k ad d. l. si quis pro eo. l ad c. cum contingat
m d. par. 2. §. 1. num. 6.
n ad l. 1. §. huius studij. ff de iust. & iure.
o ad d. q. 90.
p lib. de legibus. 2.

ieiunijs seruandis huic particulari actioni. Etsi in practicis bonum singulare referri non debet ad bonum commune communitate generis, vel speciei, sed communitate causæ finalis; neque adeo dicendum est, quòd vendere carnes sit ieiunium, sed quòd fiat propter ieiunium: nam vnum est propter aliud: sicut non dicimus, frænorum, aut nauigiorum factricem artem esse equestrem, aut ad nauigandum pertinere, sed propter equestrem, aut nauigatoriam exerceri. Et quemadmodum idem B. Thomas [q] 149
asseuerat, omnis pars ordinatur ad totum, sicut imperfectum ad perfectum, ita homo vnus est pars communitatis perfectæ, idest ciuitatis. Sic etiam beatitudo singularis hominis pendet à beatitudine totius communitatis. Lex igitur, quæ respicit finem vltimum humanæ vitæ, proprie respicit ordinem ad fœlicitatem communem, hoc est ad 150
beandam ciuitatem, quia perfecta communitas, teste [r] Aristotele, est ciuitas. Præterea in quolibet genere id, quod maxime dicitur, est principium aliorum, & alia dicuntur secundum ordinem ad ipsum, sicut ignis, qui est maxime calidus, est causa caliditatis in mixtis, quæ in tantum dicuntur calida, quatenus participantur igne. Et cum lex dicatur maxime secundum ordinem ad bonum [s] commune, præcepta de particularibus agentia non habebunt rationem legis: nisi pro quanto referuntur ad bonum commune. Sed, vt paulo ante dixi, quidquid præcipit Princeps, semper regulatur 151
aliqua communi lege. Qualibet ergo lex, etiam priuatam vtilitatem respiciens, intentione legislatoris, & quidem principaliter ad commune bonum pertinet. Lex au- 152
tem Iulia, quæ de fundo dotali alienationem prohibuit, intendit consulere bono publico, ne mulieres perdant dotes: immo illas conseruent ad sobolem procreandam, replendamq. liberis [t] ciuitatem, quamquam finis ipsius legis Iuliæ principaliter ad hanc, vel illam mulierem priuatam respectu executionis conueniat, & quoad commune bonum respectu intentionis. Verum quoniam alienatio ista fundi dotalis lege Iulia fuit prohibita: res erit paulò altius repetenda, & ab re fortasse non erit videre, quæ sit ista lex Iulia. Nullum enim legum nomen esse magis celebre, & frequentatum hoc ipso Iuliarum legum, scribit vir doctissimus Antonius [u] Augustinus. Quod C. Iulij Cæsaris, & eius adoptiui filij Augusti honori est datum, quorum cognomen ad ceteros omnes Imperatores peruenit. Has vero Iulias

q d. q. 90. art. 3.

r lib. Politic. 2.

s d. ca. erit. dist. 4.

t d. l. 1. ff. solut. matr. cū alijs omnibus supra citatis.

u lib. de legibus, & S. C. in verbo Iulia.

leges permultas fuisse reperimus, quarum latores duos illos Cæsares fuisse, atq. alios vetustiores ex eadem familia idem Augustinus rectè opinatur. Plures tamen Augusti, & insigniores fuerunt, vti est lex Iulia *de adulterijs, de pudicitia, de maritandis ordinibus, de ambitu, sumptuaria, de repetundis, agraria, iudiciaria, theatralis, de sacerdotijs, de legationibus, maiestatis, de vi publica, de vi priuata, de annona, peculatus, de residuis, de tutoribus à præsidibus dandis,*
153 *de bonis cedendis, de fundo dotali.* Sunt itaq. Iuliæ leges numero viginti, quæ an ad Augustum, an vero ad Caium Cæsarem referendæ sint, dubitat idem Antonius Augustinus, etsi alias fuisse leges ab ipso Cæsare Dictatore latas, quarum nomē ignoramus, ex Suetonio, alijsque bonis auctoribus probatur. Ipse tamen, licet minus dubitem, quin aliquæ esse possint à Cæsare Dictatore latæ, plures tamen puto ab Augusto. Ratio est in promptu, siquidem Caius Cæsar per decennium, quamuis Consul, Dictatorq. perpetuus esset designatus, anno tamen ætatis suæ quinquagesimo sexto, Dictaturæ initæ anno tertio, viginti tribus vulneribus est in-
154 terfectus. Augustus vero tanto tempore Romanæ præfuit Reipublicæ, quanto vixit Cæsar. Cum enim eam rexisset cum Antonio, & Lepido annos duodecim, ac solus annos quadraginta quattuor, vrbe optimis institutis, legibus, munificentissimisq. operibus exculta, magno totius Romani imperij desiderio decessit anno ætatis suæ septuagesimo sexto. Qui cum diu imperium tenuisset, verisimile sit plures tulisse leges: Sed quoquo modo sit, sat est in præsentia nos intelligere, prohibitionem alienationis fundi dotalis lege Iulia inductam esse. Nam Caius [x] Iurisconsultus scribit legem Iuliam, quæ de dotali prædio prospexit, ne id marito liceat obligare, aut alienare, plenius esse interpretandam, vt etiam de sponso
155 idem iuris sit, quod de marito. Vlpianus [y], *Dotale*, ait, *prædium accipere debemus tam vrbanum, quàm rusticum. Ad omne enim ædificium lex Iulia pertinebit.* Iustinianus [z]. *Lex Iulia fundi dotalis Italici alienationem prohibebat fieri à marito non consentiente muliere, hypothecam autem nec si mulier consentiebat.* Quod idem Iustinianus ad Prouincias porrexit tandem, vti videas in Institutionibus [a], vbi legitur sic. *Cum lex Iulia in solis tantummodo rebus locum habebat, quæ Italica fuerant: & alienationes inhibebant, quæ inuita muliere fiebant: hypothecas autem earum rerum, etiam volente ea:*

x in l. Lex Iulia ff. de fund. dotali.

y in l. dotale. ff. eod.

z in l. vnica. § & cum lex C. de rei vxor. act.

a tit. quibus alien. licet. vel non. in princ. & in Nouell. 61.

vtrique remedium imposuimus, vt etiam in eas res, quæ in prouinciali solo positæ sunt, interdicta sit alienatio, vel obligatio, vt neutrum, eorum, neque consentientibus mulieribus, procedat, ne sexus muliebris fragilitas in perniciem substantiæ earum conuertatur.
Eandem rationem reddit idem[b] Imperator, ne scilicet fragilitate naturæ suæ ad repentinam deducatur inopiam. Quare ego[c]
aliàs ex Plutarcho, Aristotele, Auicenna,
Quintiliano, Baldo, B. etiam Ioan. Chrysostomo, & alijs dicebam, more fuisse receptum, ne mulieres propinquis matrimonio iungantur: quia cum imbecilles sint, multorum ope, & auxilio indigent, vt si quæ a maritis suis iniuria afficerentur, cognati eis opem ferrent. Quæri etiam posset, an lex Iulia de fundo dotali extendi possit ad res propter nuptias donatas: & videtur dicendum, non posse. Siquidem alienatio fundi dotalis ob id etiam prohibita est: quia licet dotalia prædia sint in bonis mariti, mulie-
tis[d] tamen sunt, atq. ideo liberum est mu- 157
lieri ea vindicare recta vindicatione, quasi sua, vel hypothecaria, quasi aliena. Ar prædia donationis propter nuptias mulieris nondum sunt, quia non donantur statim, nec donatio statim sortitur effectum, sed assignantur, & conscribuntur in causam donationis. Quemadmodum tamen, legem Iuliam plenius interpretandam esse dixit Caius[e], vt etiam de sponso idem iuris sit, quod
de marito, sic etiam Iustinianus in sua No- 158
uella[f] porrigendam esse ad prædia, quæ propter nuptias donata sunt, ne fraudarentur mulieres lucro nuptiali, quod sperant ex donatione propter nuptias in casu mortis, vel diuortij, & consequenter liberi communes, quibus plerumque lucra nuptialia seruare parentes solent. Et quamquam Iustiniani tempore nonnulli existimauerint, valere alienationem, reuocari tamen, & rescindi posse, aut pignus vtili vindicatione, idem tamen Iustinianus[g] statuere rectius putauit, nullam esse alienationem, vel hypothecam ipso iure, quàm posse agi rescissoria. Est igitur nulla alienatio, nulla hypotheca ipso iure, quantum ad mulierem pertinet. Inter ipsos autem contrahentes
ratam esse voluit conuentionem. Sicut enim 159
rei alienæ hypotheca nulla est, quòd ad dominium attinet, inter ipsos tamen contrahentes valet, & parit actionem[h] pignoratitiam: idem est in venditione rei
alienæ. Ioannes[i] tamen vetus interpres 160
putat, illam existere differentiam inter dotem, & donationem propter nuptias, quòd

[b] d. §. & d. lex.
[c] In c. 24. lib. 2. Animaduers.
[d] l. quæsitum. ff. de iure dot. l. in rebus. C. eod. l. Lucius §. idem respondit. ff. ad municipal.
[e] d. l. lex Iulia.
[f] d. Nouell. 61. quæ est in vulgatis Codicib. sub tit. vt immobil. ante nupt. donat. neq. hypoth. dentur.
[g] d. Nouell. 61.
[h] l. si rem alienam § pen. l. si pignore § si prædo ff. de pignor. act. l. si ab eo ff. de pignor. § ad d. Nouell. in ver. valebant.

prædij dotalis alienatio, vel hypotheca non valeat, etiam si sæpius consenserit mulier; prædij vero donati propter nuptias alienatio valeat, si consenserit mulier ipsa semel, atque post biennium iterum, dummodo ex alijs mariti bonis contingentem sibi portionem lucri ex tabulis nuptialibus seruare[k] possit. Quod videtur sancitum ad
161 exemplum Senatusconsulti Velleiani de intercessionibus mulierum, quo Iustinianus[l] constituit expresse, mulierem non iuuari, si perseuerantia apparuerit, eam maturo animi iudicio, ac deliberato intercessisse, non leuitate quadam, hoc est, si postquam intercessit, biennio elapso, pro eodem eiusdem rei nomine intercedat. Quod sane exemplum, vt recte animaduertit Cuiacius[m], per omnia non quadrat: propterea quòd alienatio rei propter nuptias donatæ, etiam consentiente muliere semel, atque post biennium iterum, non tenet, nisi aliæ adsint res mariti, ex quibus refici possit casus donationis propter nu-
162 ptias. Licet ex alia Nouella[n] constitutione appareat, mulierem, quæ pro marito intercesserit, etiam si eam intercessionem sæpius confirmauerit, ipso iure non teneri, nisi manifeste probetur, quòd pecuniæ, pro quibus intercesserit, in propriam ipsius mulieris vtilitatem expensæ sint. Hinc Placentinus vetus glossator existimauit illam[o] Codicis constitutionem ex posteriori No-
163 uella[p] fuisse correctam. Alij (quos Cuiacius[q] bis nominat & sequitur) putarunt, eandem Nouellam[r] intelligendam esse de marito, aliam[s] vero de extraneo, vt si pro marito intercesserit, ac etiam millies consenserit, ipso iure non teneatur, si pro alio intercesserit, teneatur, cum exceptione tamen Senatusconsulti Velleiani. Item, si pro alio intercesserit, & post biennium intercessionem confirmauerit, omnino[t] teneatur. Ratio est elegans: nam quo facilius intercedit mulier pro marito, quàm pro alio, eo magis, subuenitur illi. Hæc interpretatio mihi illas constitutiones bene intuenti visa est recta: quandoquidem in Codicis[u] constitutione nulla prorsus fit mariti mentio: non item in Nouella, maxime in illa[x] parte, quæ tota de marito est. His ita peractis examinemus, quæ ad legem Iuliam pertinent, atque ad eius extensionem facere vi-
164 dentur, an scilicet lex ipsa Iulia de fundo dotali locum habeat, si in alienatione de rebus dotalibus, & alijs propter nuptias donatis facta, adiectum sit iusiurandum. Hanc
dubita-

[k] d. Nouell. 61.
[l] l. si mul. 22. C. ad S. C. Velleian.
[m] ad d. Nouell. 61.
[n] Nou. 134. quæ est sub tit. vt nulli iud. liceat §. & illud. & auth. si qua mulier. C. eod. ad S. C. Velleian.
[o] d. l. si mulier.
[p] d. Nouell. 134.
[q] ad dd. Nouell. 61. & 134.
[r] Nouella 134.
[s] d. l. si mulier.
[t] d. l. si mulier.
[u] d. l. si mulier.
[x] in §. & illud d. Nouell. 134.

dubitationem Innocentius tertius Summus Pontifex suo y rescripto sustulit omnino, vt reuocari, rescindiq. non possit alienatio cum iuramento facta, nisi vis, vel dolus intercesserit. Immo, cum iudices quidam laici dictam Innocentianam constitutionem non obseruarent, Bonifacius z octauus mandauit, eosdem ad seruandum ius pontificium per locorum ordinarios censura ecclesiastica compelli. Locus admonet, vt quæramus, an alienatio rei dotalis facta à muliere, quæ iurauerat, se non alienaturam fundum dotalem, teneat: & videtur dicendum, eam tenere, quia, licet alienatio facta sit contra duplicem prohibitionem; legis a, scilicet, & hominis, expressam videlicet mulieris, quæ, se non alienaturam iurauerat, quo casu non videtur b valere, vt est communis doctorũ c conclusio: huic tamen opinioni plures obstant exceptiones, eaque præsertim, quòd glossæ, & communis opinionis opinio locum habet, quando emens sciuerit iuramentum mulieris de non alienando, & sic præcedentem hominis prohibitionem, secus, si ignorauerit: quæ etiam dicitur communis opinio d. Rota tamẽ tenuit, huiusmodi alienationem non valere, quia emptor, emendo rem dotalem, contractui consentit à iure prohibito, proinde sibi imputandum, quod cautius non contraxerit, nempe diligenter perquirendo, an seruandum iuramẽtum tale esset, vt sine peccato seruari posset, & an aliud præcessisset, maxime, si mulier ex simplicitate id fecisset, priotis fortasse iuramẽti oblita, prout in dubio præsumitur, nisi contrariũ probetur, non æque, si mulier dolose id fecisset, quia tacuerit, se non alienaturam iurasse causa decipiendi emptorem: quo casu alienationẽ valere pronunciauit Rota e. Sed illud magis vrget, nimirum, an iuramentum duntaxat seruandum sit, aut an & contractus ipse alioquin inualidus iuramenti religione cõfirmatus, firmus haberi debeat? Firmum habendum scribit summus ipse c Antistes, neque ab eo dissentit Imperator f. Quorum profecto auctoritatibus hæc ipsa opinio mirifice probatur, scilicet, vt nõ modo iusiurandum seruetur, sed contractus sit validus: quam opinionem sequuntur Caldilinus, Ancharanus, Cardinalis g, Abbas h, & Imola i. Item Bart. Bald. & alij k, præsertim Corneus, qui l tradit, non esse ab hac sententia, siue in iudicando, siue in respondendo de iure recedendum, quemadmodũ etiam asseuerat Didacus m, qui dicit non esse locum disputationi huius controuersiæ, quo ad tribunalia, tametsi huiusmodi quæstio dubia esse possit, quo ad priuatam disputationem. Eandem fatentur esse communem, eamq. sequutus Abbas n, & post eum Ias. o Curt. iun. p Aretin. q & Alciatus r. Contraria tamen sententia suos habet auctores, quippe qui opinantur, hoc in casu iuramentum seruandũ esse, non tamen confirmari contractum ratione iuramenti, nec validum fieri, vti existimarunt Antonius f, Cumanus t, Ioan. Faber u, Portius x, Ioan. de Lignago y, Iason z, Fortunius a, & Ioannes Igneus b. Eidem opinioni adhærere videtur etiam Barr. c ipse. Quamobrem Andr. Alciat. d hanc opinionem disputando optime defendi posse dixit ex auctoritatibus etiam eorundem legumlatorum, quas recenset, & refert idem ipse Alciat. & ante eũ Ias. e qui etiã referunt effectus istius opinionis, si vera esset, & recepta. Potissima autem horum interpretum ratio est, quòd contractus iuramento quidẽ confirmatur ad hunc effectũ, vt non obtenta absolutione à iuramenti vinculo is quidem seruandus sit, non item si absolutio fuerit obtenta, quòd in iuribus citatis non dicitur esse obseruandum contractũ, sed obseruandum iusiurandum. Ego tamen arbitror Bartoli, & sequacium opinionem veriorem esse: adeo vt non sit protsus in iure dicendo, aut in respondendo de iure ab ea recedendum. Siquidem verba principalis f constitutionis, Pontificiorumq. g rescriptorum talia sunt, vt nullã patiantur contrariam responsionem, ac proinde cum Didaco h ipse sentio, non esse locum disputationi huius controuersię, quo ad tribunalia. Sed vlterius dubitatur, an contractus iste alienationis fundi dotalis, & huiusmodi, iurisiurandi religione firmarus secuta ex aliqua iusta causa absolutione à iuramenti vinculo, adhuc valeat, atque opus sit, vt iudicio ordinario ad eius rescissionem agatur, an vero sit omnino irritus absolutionis beneficio? Abbas Panor. sibi ipsi contrarius videtur: nã i sequutus Angel. k dicit, contractum ab initio sacramento firmatum, non ex eo irritum fieri, quòd postmodum, esset iurisiurandi l religio. Attamen idẽ Cardinali, & Antonio adhærens m, contrariam sententiam veriorem existimauit: cuius opinioni subscribit & Felin. n asserens, contractum irritum manere præstita absolutione à vinculo iuramenti, quoties is contractus à solo iuramẽto robur accipit. Si vero contractus alioquin & absq. iuramento firmus sit: tametsi aliquem ex adiectione iuramenti effectum sortiatur, vt in specie cõstitutionis o Diocl. & Maximiani: tunc (ait Abbas cũ alijs) adhuc firmum ius

y d. c. cum contingat.
z d. c. licet. eod. de iureiur. lib. 6.
a L. 1. §. & cũ lex. C. de rei vx. act.
b gloss. Anchar. Hostien. Ioan. And. & alij ad cap. licet mulieres, de iureiur. li. 6. cum alijs allegatis à Didaco ad cap. quamuis. p. 2. §. 2. nu. 1. & per Rim. in princip. Instit. quibus alien. licet, vel non, nu. 228 cũ duobus seqq.
c Didac. loco citato.
d vt post Fabr. Imol. & Alexand. Rum. consil. 218. n. 4. voluit idem. Bald. Iason. Rupa, & Cõpeg. per Rimnald. relati ad d. princ. n. 231. cum seq. & per Didacũ. d. § 1. nu. 4. post mediu. vers. tamẽ etiam controuertitur, vbi hac opinionem receptiorem esse ait.
e decis. 45. n. 27. cu seq. diuers. p. 2.
c d. c. cum contingat d. c. licet. & d. c. quãuis. de pact. lib. 6.
f in auth. sacramenta puberum. ibi inuiolabiliter. C. si aduers. vendit.
g omnes ad d. c. cũ contingat.
h ibid. n. 8.
i ibid. n. 18.
k ad d. authen. sacramenta.
l ibid. n. 56.
m ad d. cap. quamuis. p. 2. §. 1. vers. posterioris in fine.

n ad d. cap. cum contingat num. 8.
o ad d. authen. sacramenta n. 16.
p cons. 47.
q cons. 22.
r ad d. cap. cum contingat. nu. 113.
s ibidem.
t ad d. l. si quis pro eo. ff. de fideius.
u ad princ. tit. Institut. quib. alien. licet, vel nõ.
x ibid. & ad §. extraneus. Instit. de hæred. quæ ab intest. defer.
y ad d. cap. cũ cõtingat.
z ad d. authen. sacramenta n. 17. cum seq.
a in tract. de vlt. fine. illat. 19.
b ad l. 1. §. si vir aut vxo. n. 144. ff. ad S. C. Syllan.
c ad l. qui superstitis ff. de acqu. hæred.
d ad d. c. cũ contingat. num. 220.
e ad d. authen. sacramenta, n. 36.
f d. auth. sacramenta.
g d. c. cum cõtingat. & d. c. licet. & d. c. quãuis.
h d. §. 1. vers. posterioris. in fine.
i ad c. 1. n. 22. de iureiurando.
k cons. 100.
l reg. factũ legitime. de reg. iur. li. 6.
m d. c. debitores. de iureiur.
n d. c. 1. nu. 26.
o l. 3. C. de rescind. vẽd.

ius ex contractu ortum esse, etiam impetrato absolutionis beneficio: hæc autem quæstio decidi, ac determinari potest, si ad tria
præcipue capita eam reducamus. Primum 166
erit, quòd vbi contractus est sui natura nullus, nec iuramenti adiectione confirmatur, sed iurans tenetur tantum obseruare, quod iureiurando promisit: cuius rei exemplum
p d. cap. debitores. de iuretur.
peti potest ex rescripto Alexandri [p] Papæ, in cuius specie solutio iuraměti vinculo per absolutionem, contractus remanet omnino nullus absque vlla prorsus contractus re-
q d. c. cum contingat. num. 19.
scissione, prout ipse asseuerat Abbas [q]. Se- 167
cundum caput erit, cum contractus per se validus censetur, etiam si nullum ei appositum fuisset iusiurandum, & tamen propter virtutem iuramenti, is qui iurauit, non potest aliquo iuris remedio aduersus eundem contractum agere, vt in supradicta princi-
r d. l. 2. C. de rescind. vẽd.
palis constitutionis [r] specie. Quo casu accepta ab Episcopo absolutione à præstito iuramento, nihilominus contractus ille vim adhuc aliquam retinet: sed qui iurauit, agere poterit aduersus contractum eo sane remedio, quod sibi iure competeret, si non adhibuisset iusiurandum: & in hoc iudicio tractabitur de remedio, & actione aduersus ipsum contractum regulariter competenti-
s ad d. cap. cum contingat. num. 19.
bus. Quod sentit & Abbas [s] ipse. Tertium, & vltimum erit: quando contractus est alioquin omnino inualidus, & solo iuramento roboratur: & hoc caput est alijs longe difficilius: hoc est, an data absolutione à iuramenti vinculo, adhuc virium aliquid habeat contractus, an verò remaneat prorsus
t d. cõs. 160.
inutilis, & inualidus. Angelus [t] dicit, hoc casu adhuc contractus vim superesse, quem
u ad d. c. 1. eod. de iureiurando.
sequutus est Abbas [u]. Contraria tamen sententia tandem eidem Abbati [x] placuit,
x ad c. cum contingat. num. 9.
quemadmodum placuerat Cardinali, Antonio de Butrio, atq. etiam Paulo de Leaz.
y ad d. c. 1. eod.
quem idem Abbas citat, & Felinus [y]. Inquiunt enim, inutilem prorsus, & futilem esse huiusmodi absolutionem, si adhuc contractus validus, & irreuocabilis remaneat,
z c. si verò. eod. de iureiurando.
quod est contra [z] aliam Alexandri constitutionem. Sed hunc quæstionis nodum sol-
a ad c. cum contingat. nu. 127. cum sequ.
uere videtur Alciatus [a] noster, quem sequitur duobus in locis Couarruuias [b] illa per-
b ad d. cap. quamuis. §. 1. nu. 7. par. 1. & c. 4. nu. 5. lib. 1. variarum resol.
eleganti distinctione: quòd aut absolutio 168
impartita fuit, & concessa ad effectum agendi duntaxat: & hoc casu, vtcumque sit, contractus remanet firmus, vimq. habet eam, quam haberet nondum data absolutione ab ipso iuramenti vinculo: tantum sane iuranti videtur concessum, vt non obstante iuramento, possit in iudicio tractare de viribus contractus, & an aliquid roboris ex iuramento acceperit: aut absolutio obtenta fuit, non modò ad effectum agendi, verum etiam soluendi ipsam iurati contractus obligationem: quo casu nulla superest conuentionis, siue contractus obligatio, aut vis vlla: adeo vt de viribus eius vlterius agi non possit. At dicet aliquis. Quonam pacto dignosci poterit, an absolutio data sit ad effectum agendi duntaxat, aut potius ab omni contractus obligatione? Respondendum, cognosci posse ex ipsa negotij serie, vel ex modo procedendi, agendi, cognoscendi, & definiendi de præstanda absolutione quæstionem. Namque absolutio ad effectum agendi præstita hunc habet sensum, vt qui iurauit, non obstante iuramenti vinculo, libere possit agere aduersus contractum illum: quòd si probauerit, eum vsurarium esse, vel alio modo illicitum, ab eius iuramenti obligatione solutus sit, vt scribit
c cons. 359. col. penult. lib. 2.
& ipse Paulus Castr. [c] Et non solum conceditur beneficium absolutionis ad effectum agendi, sed & ad effectum excipiendi, au-
d tract. breuium nu. 47.
169 ctore Ludouico Gom. [d] etsi Ioannes Sta-
e de literis gratiæ. & in sit. fol. 133.
170 phil. [e] scriptum reliquit, in Rom. curia ex stilo Signaturæ minime concedi absolutionem ad effectum agendi à iuramento præstito in obligationibus conceptis in forma Cameræ
f c. 2. de causis poss. c. caueant 3. quæst. 9. l. de vnoquoque. ff. de re iud. l. ea quæ C. quomodo, & quando iudex
Apost. Sed an absolutio à quouis iuramenti vinculo concedi possit ab habente potestatem, parte, in cuius gratiam præstitum est
171 iusiurandum, minime vocata? Dubium facit ad hoc, quòd aduersus inauditam partem nihil est definiendum [f]. At iusiurandum
g ad d. c. 1. & d. cum contingat.
regulariter obligat iurantem, & ea obliga-
h cons. 65.
tio ex diuina intercessione homini, cui præ-
i ad c. quæ fronte. de appell.
stitum est, acquiritur: quare videtur prope
k de iureiu. q. vlt.
iniquum, si iuranti daretur absolutio, parte
l d. cõs. 140. & 2. 5
non vocata, vti notant omnes [g], præsertim
m cons. 66.
Cardinalis, Abbas, & Felinus, item Curtius
n 2 lib. 4
iunior [h], Decius [i], Selua [k], Guido Papæ [l],
n & alij. ad c. licet canon. de elec. lib. 6.
Carolus Ruinus [m], Archidiaconus [n], & alij.
o cons. 300.
Quam opinionem, communem esse aiunt
p cons. 16.
Curtius, Decius, & Selua. Et licet, citatio-
q cons. 371. & cons. 188.
nem partis necessariam esse (quando datur
r cons. 222. n. 8 lib. 2.
absolutio à iuramenti vinculo tantum ad
s d. dec. 225.
effectum agendi) nonnulli existimarint, vt
& dec. 240.
Federicus de Senis [o], & Dominicus [p], quod
t ad d. c. 1.
adnotarunt etiam Anchar. [q] Alexander [r],
u cons. 44. art. 2.
& Guido Papæ [s], quorum opinionem, tutio-
x ad d. l. de vno qui q.
rem esse censet Felinus [t], esseq. communem
y cons. 102.
testantur quoque Curtius Senior [u], & Hip-
z cons. 18.
pol. [x] contrariam tamen sententiam tenue-
a d. c. quæ fronte.
172 runt Oldradus [y], Anchar. [z] & Decius [a];
b ad d. cap. cum contingat. nu. 127.
quam esse communem fatetur Andræas Al-
c d. tractat. breuium. n. 46.
ciatus [b], ac Gomesius [c], & apud Galliarum

tribu-

tribunalia seruari tradunt Gulielm. Benedict. [d] & Ioan. Rappallus [e]. Qui omnes vno ore fatentur, citationem minime requiri, quoties tractatur de danda absolutione à iuramenti vinculo ad effectum dumtaxat agendi, ex eo, quòd in eo iudicio summatim tractatur de absolutionis causa tantum, ac proinde parum, aut nihil fere damni, & præiudicij huiusmodi absolutio parti afferre potest: cum ea virtus, quæ ex iurisiurandi adiectione contractui accedit, salua, & inuiolata permanet. Et hanc postremam opinionem magis praxi congruentem esse testatur & Didac. [f] atque ita quotidie obseruari videmus, & experimur. Verum, si absolutio petitur non modò ad effectum agēdi, sed etiam, vt simul tollatur obligatio ex iurisiurandi religione contracta, & omnino ipsius contractus vis euanescat, cum tunc agendum sit de iustitia, & veritate contractus, atque agitur, vt soluatur, & rescindatur penitus contractus, profectò non potest concedi absolutio, nisi in ius vocata parte. Et hæc est catholica sententia. atque ideo Gregorius Tertius [g] mādauit iudicibus ecclesiasticis, vt censura ecclesiastica compellant creditores, ad iuramenta super vsuris sibi soluendis præstita relaxanda. Quod ar- 173 gumento est, iusiurandum non ita de facili remitti debere, quando in vtilitatem alicuius priuati est præstitum. Nam etsi Romanus ipse Pont. valet omne omnino iuramenti vinculum exoluere, si ex iusta, & rationabili causa moueatur, & alij etiam inferiores ecclesiastici Præsides in ijs, in quā, quæ ad liberam eius, & eorum dispositionem pertinent; attamen si in fauorem, & commodum alicuius priuati præstitū fuerit iusiurandum, simpliciter iudex ecclesiasticus, 174 ac etiam summus ipse Antistes non poterit directè remittere iuramenti vinculum, etiam ex iusta, & euidenti causa, vt in Paratitlis [h] dixi, licet aliter senserit Abbas [i]: cogere verò per censuras ecclesiasticas partē, vt relaxet [k], poterit. Quòd, si pars nullo modo inducatur ad illud relaxandum, tunc iudex ecclesiasticus iurantem absoluet, vt perite censuit Innocen. [l] At obijciet aliquis, idem planè dicendum videri, si ad effectum agendi tantum cōcedatur iuramenti remissio. Solutio est in promptu: siquidem remissio iuramenti, vt superius diximus, ad effectum agendi dumtaxat facta, parum, aut nihil affert præiudicij, cum virtus conuentionis, siue cōtractus adhuc salua remaneat, & integra, quia datur absolutio ad hunc solum effectum, vt secure, & absque periurij

d ad d. cap. Rauenn. in verbo duas habet filias. col. vlt. de eccliam.
e lib. 1. forens. Instit. c. 11.
f d. c. 4 n. 6. in fin. lib. 1. variar. resolut.
g d. c. 1. de iureiur.
h tit. eod. & iureiur. & c. 9. lib. 2. Animad.
i ad c. quanto eod.
k d. c. 1. & c. significauit. in fine, de censib.
l ad d. c. debitores eod. de iureiur.

periculo, qui iurauit, possit agere, vel excipere contra iuratam conuentionem. At quando conceditur absolute, hoc est, vt non modo possit agere, verum etiam, vt simul omni soluatur obligatione, tunc alteri infertur non modicum præiudiciū: & ideo pars, cui iuratum est, in ius vocari debet, vt possit allegare causam, ob quam qui iurauit, nō
175 debeat absolui. Iudicem vero ecclesiasticū esse congruum, & competentem iudicem, quo ad remissionem iuramenti, nemo, quòd sciam [m], dubitat, licet vterque, actor scilicet, & reus laicus sit: quia, cum iusiurandū sit quid spirituale, & ad Dei reuerentiam, fidemq. præstandam tendat [n], ratione quadam consequenti, vt alias dicebam [o], ad Prælatos, ecclesiasticosq. iudices eius inter-
176 pretatio, obseruatio, & remissio spectat. Sed quid dicemus de magistratu ciuili? poterit ne cogere partem ad relaxandum iuramentum illicitum, aut turpe? Posse per manus traditum est [p]: quamquam Felin. [q] dubitat, & Didacus [r] negat: quia sicuti laicus iudex laicum cogere potest ad obseruantiā iuramenti liciti [f], ita & compellere non prohibetur eundem ad remittendam obligationem iuramenti ex eius parte illiciti. Quæ sententia vera est. Non placet tamen quod idem Didac. subiecit: vt si hoc remedium satis sufficiens non fuerit, ob cōtumaciam alterius, possit iurans ab Episcopo petere absolutionem ab huius iuramenti vinculo, quod per absolutionem Episcopi ordinarij tolli potest ex eo, quod illicitum est ex parte recipientis [t]: quia, etsi hæc vera sunt,
177 non acquiesco, vt (si iurans petat absolutionem, non solum ad effectum agendi, sed etiam ad rescisionem contractus, quamquā illicitum sit ex parte recipientis iuramentum) recta Episcopus descendat ad iurantis absolutionem: sed vt compellat partem ad relaxandum, quo modo diximus, nisi id fecisse cōstet manifeste magistratum ciuilē, nempe coegisse partem, voluisse tamen iuramentum remittere: quo casu recta, & immediate poterit Episcopus ei beneficium absolutionis impartiri. Etsi existimo, esse vsu receptum, & quidem rectè, vt nulla præmissa a seculari iudice ad relaxandum iusiurandum coactione, semper ab Episcopo petenda sit absolutio: qui quantum fieri potest, curare debet, ne quis veniat directe contra proprium iuramentum, vt adnota-
178 uit Innocen. [u] scilicet, vt si quis iurauit soluere vsuras, soluat, deinde repetat [x]. Quousque autem aliter prouideri potest commode, Episcopus non veniat ad absolutionem

m ex d. c. 1. vbi notant omnes.
n c. venerabilē & elect. c. nouit. vbi omnes notāt de iudic. & d. c. debitores & licet.
o c. vlt. sup. lib. 2. & in Paratit. de iureiur. & d. c. 9 lib. 2. Animaduersionum.
p Fede. cōs. 271 Rom. sin. gul. 482 Felin. ad d. c. 1 n. 22 Matth. de Afflict. de cis. 61 Guido Papæ cōsil. 151. in fi.
q ad c. cum sic generale. nu. 7. de foro comp.
r d. c. 4 n. 8. lib. 1. variar. resolut.
f c. licet. de iureiur. li. 6.
t c. si vero c. cum quidam §. vlt. de iureiur. c. nuper de sent. excom. Abbas ad c. ad aures & his, qui vi metuve causa fiunt Felin. post alios ad d. c. 1. nu. 10.
u ad c. ad aures.
x d. d. debitores. & c. ad nostram. de iureiur.

à Iuramento, quamuis contra ius non esse putet idem Innocent. si alijs omissis absoluat, hoc est, vt credo, quando aperte constat Episcopo, tale iusiurandum esse ex parte recipientis prorsus illicitum, aut turpe. Sed an in specie constitutionis Innocent.[y] & Bonif.[z] indistinctè competat absolutio? Vincent.[a] vetus interpres asserebat, mulie- 179
rem (de qua ibi sermo habetur) debere petere absolutionem: cui opinioni adstipulati sunt plurimi, vt tradit Alciat.[b] Sed Abbas[c] contra. Negat enim mulieri hoc casu esse concedendam absolutionem, ob id nimirum, quòd in citata Innocent.[d] constitutione manifesta inducatur differentia inter contractum spontaneum, & coactum: nam si contractus est metu factus, absolutio[e] conceditur: si spontaneus, non est concedenda. Cùm enim iuramentum potest seruari sine 180
interitu salutis æternæ, nec ei subest ex parte alterius turpitudo, neque peccatum, perpetuò seruari debet, si cesset vis, metus, aut dolus. Immo Abbas[f] putauit, quòd si contractui sit metu consensum, licet regulariter sit petenda absolutio, tamen, si ei contractui resistat etiam lex, vt in casu dictæ constitutionis[g], non tenebit mero iure iusiurandum, neque necessaria erit absolutio: vsu tamen receptum videmus peti absolutionem: idque arbitror factum, quia difficilis est probatio vis, metus, atque doli. Quamquam iudices ecclesiastici non ita 181
de facili ad remissionem iurisiurandi deuenire debent, nisi causa cognita, bene, diligenterq. perspecta. Nam, si sine causa, & legitima quidem iuramentorum vincula remittunt, proculdubio peccant. Nec illi, quibus absolutio concessa est, tuti sunt, aut 182
periculo exempti apud Deum de iuramento contra Dei maiestatem temere violato, sed ecclesiastici magistratus, vti late aliàs dixi[h], tantum videntur remisisse pœnas aduersus periuros humana lege statutas. His itaque sic constitutis, consequenter videndum restat, num lex ciuilis quæ contractum prohibet, nec eius tantum simpliciter stipulationem, ac celebrationem, sed & iusiurandum contractui appositum, præstitum, & adscriptum irritum fore declarat, valeat, & sine aliquo iurisiurandi incommodo, aut detrimento, aut Dei offensa possit obseruari? Dubitationem siquidem nobis maximã facit, quòd cum iurisiurandi religio (vt paulo ante dictum est) ad reuerentiã Deo præstandam, veritatemq. asserendam tendat, ratione consequenti ad magistratus ecclesiasticos, veluti res spiritualis pertinere

y d. c. cum contingat.
z d. c. licet. de iureiur. lib. 6.
a ad d. c. cũ contingat.
b ibid. n. 196
c ibid.
d ibid.
e d. c. cũ cõtingat. d. c. licet. d. c. quãuis. de pactis lib. 6.
f add. c. cũ cõtingat. in vl. notabili.
g d. c. cum contingat.
h in Paratit. tit. de iureiu. & c. 9. lib. 2. Animaduer.

videtur eius declaratio[i], interpretatio, remissio: idcirco leges ciuiles de iuramento-
183 rum viribus disponentes, nullas esse ob defectum potestatis, & iurisdictionis statuentium, nempe ciuilium legislatorum, scribunt[k] Paulus Castrensis, & Salicetus. Item Cynus, Salicetus, Paulus[l], Hostiensis Imola, & alij[m] Pontificij iuris interpretes. Abbas[n] quoque post Ioann. Andrææ. Abbati adhærent alij quamplurimi, quos recẽsent[o] Alexan. & Iason. In specie autem proposita lex secularis velle videtur, quòd contractus iuramento non confirmetur: etsi de obseruantia iuramenti nihil tractauerit, illud etenim seruandum est: qua ratione, si iurans à vinculo iuramenti fuerit absolutus quacumque ex causa, quæ potissima erit, quia ita aduersus legis vrgentem prohibitionem contraxerit, non tenebitur state contractui, nec contractus manebit confirmatus: prout in specie consuluit Federic.[p] & placuit Paulo Castrensis[q], Corneo[r], & Imolæ[s], à quibus non dissentiunt Fortu-
184 nius[t], & Ancharanus[u], necnon Alciatus[x],
185 qui etiam asseuerat, quòd licet dubium sit, an statuentes possint hoc facere, non est tamen dubium, quin possint facere, quòd contractus non confirmetur iuramento, ex quo validitas contractus non est à iure diuino, sed gentium, aut ciuili[y], super quo legislatores habent plenam potestatem. Nam etiam, si lex ciuilis non potest iuramenti vim tollere, poterit profectò impedire iusta ex causa, ne prohibitus contractus per iusiurandum confirmetur, per ea, quæ notat Didacus[z]. Nec obstat, quod Butrius, & Abbas[a] (quos sequitur Ioannes Baptista[b] à Sancto Seuerino) dicant contendentes, legem ciuilem non posse tollere vim iura-
menti, nisi eo casu, quo lex ipsa iusta ex
186 causa præsumat metum, aut fraudem. Quod & videtur dixisse Bartolus, & alios[c], vt scilicet, quando secularis lex de directo tollit iusiurandum, nihil præsumendum sit pro statuentibus, ex quo verba de directo ostẽdunt, quod voluerunt constituere super eo, in quo non habent facultatem: sed quando per indirectum loquuntur, inducendo præsumptionem fraudis, vel metus, si coniectura est verisimilis, pro statuentibus præsumendum sit, & lex teneat. Ita etiam Alciatus[d] (qui tradens ex hoc tolli argumentum quorundam tenentium aduersus Bartolum, quia si statuentes directè neque possunt de iuramento disponere, neque per indirectum debent posse[e]) respondet, quòd cum præsumptio sit, quòd statuentes fuerint

i c. venerabilem. de elec. c. nouit. vbi notant oẽs & ind d. c. cum cõtingat d. c. debitores. de iureiu. d. c. licet. eod. lib. 6. & d. c. quamuis. de pact.
k ad auth. sacramenta puberum. penul. col. C. si aduer. vend.
l ad l. vlt. C. si cõtra ius, vel util. pub.
m ad c. quanto. de iureiu.
n ad c. sua. de decimis.
o ad l. vl. ff. qui satisdare cogantur.
p cons. 372.
q r s add. auth. sacramenta. n. 54
t tract. de vl. fin. illat. 29. & 30.
u ad c. canonum statuta in 41. chart. de const.
x ad d. c. cũ cõtingat. n. 137.
y l. ius gentium. ff. de pac.
z ad d. cap. quamuis p. 2 § 1. nu. 7 de pact. lib. 6.
a add. cum contingat. n. 14.
b in repetit. l. omnes populi. col. 13. ff. de iust. & iure.
c ibidem.
d ad c. cum contingat. n. 150.
e c. quanto. de priuil.

viri

viri probi, & honesti, præsumitur eos in casu licito constituisse, dato, quòd directe non potuissent [f]. Quæ omnia vera sunt, quantum ad vim, quam iuramentum habet ex lege diuina, & naturali, vt seruandum omnino sit, nisi iusta ex causa fuerit data absolutio: non quantum ad confirmationem cõtractus humani, cuius vis, & robur legibus subijcitur humanis, à quibus totius reipublicæ cura pendet. Quare mihi videtur dixisse, quòd oportuit, Alciatus [g] mentem Fulgosij [h] interpretans: dicebat enim Fulgosius, quòd si statuto caueatur, vt nullus contrahat cum minore, etiam si iurauerit, & si quis contra fecerit, omne ius deuoluatur ad fiscum, quòd tale statutum valet, & 187
pœna habebit locum. Vnde Alciatus opinatur verum esse Fulgosij dictum, ex quo statutum ab initio prohibet, ne iuretur: secus si postquam esset iuratum, induceret aliquid, per quod non obseruaretur iusiurandum. Eiusdem sententiæ videtur fuisse Baldus [i], qui etiam tenet, statutum, quo imponitur certa, vt ipse loquitur, grossa, seu gabella, qua non soluta contractus sit nullus, valere: nam per indirectum euacuabitur vis ipsius iuramenti, etiam si de iuramẽto nulla facta sit mentio. Non est igitur dubium, quin ciuilis lex possit iusta ex aliqua causa, ne fiat contractus prohibiti confirmatio per iuramentum impedire. Ideo mihi placet mirifice, quod sentit Didacus Couarruuias [k] namque cum quotidie apud suprema, & inferiora tribunalia controuerti proprijs oculis intueamur alienationes rerum dotalium, quæ cum iuramento ita passim fiunt, vt nullus iam supersit locus legi Iuliæ de fundo dotali: fiunt enim hæ alienationes, sicuti ex ipsis iudicialibus quæstionibus, forensibusq. controuersijs haud obscurè constat, frequentissime absque libero mulierum consensu, quæ etiam, vt omittamus metum, non audent maritis alienare volentibus refragari ob maritalem reuerentiam, & amorem, quem eis exhibere indissolubile matrimonij vinculum postulare videtur, alioquin non admodum tranquillam vitam cum eis acturæ, maxime quia plerumque metus eis grauissimus à maritis incutitur, qui probari non potest: quibus litibus, & alienationibus rerum dotalium causam responsa illa [l] Pontificia male extensa: proinde, ait, opus esse ad tot lites 188
euitandas, totque reprobas alienationes re- 189
scindendas, & extirpandas, remedium ali- 190
quod ab habentibus potestatem adhiberi, ne tandem temere suis dotibus fraudentur mulieres, quas (vt supra diximus) reipublicæ interest, non manere dotatas: atque ideo putar, fore admodum vtile legem ciuilem constitui, qua caueatur, ne res dotales etiam per ipsas mulieres possint alienari: nisi consensu ab ipsa vxore apud iudicem præstito, & itidem iuramento, quo asseueret se libere, & absque vllo metu alienare, & alienationi consentire: & per iudicem ipsum receptis testibus fide dignis super vtilitate ipsius alienationis, vt tandem iudex comperta vtilitate viri, & vxoris decretum faciat, quo alienationem cum vxoris iuramento permittat: omissa autem hac solemnitate, etiam cum iuramento facta alienatione, ipsum contractum nullum censeri propter fraudem, & metum à iure in hac specie præsumptum, nulla probatione in contrarium super libero consensu admittenda. Cuius sane prudens consilium aliqua ex parte sequutus est excellentissimus
191 noster Pedemontanus Senatus: nam cum septem abhinc annis [m] nõnullas nouas ederet constitutiones, constituit formam contractuum minorum, & alienationem rerum dotalium, qua non obseruata, decreuit nullos esse contractus, nullasq. alienationes, videlicet, vt minores viginti annis alienare non possint prædia, ac redditus, nisi coram iudice adhibitis duobus ex proximioribus, quorum nihil intersit, qui si defuerint, duobus vocatis vicinis viris bonæ conditionis, & famæ: ita vt iudex diligenter, & summarie cognoscat alienationis causam, vtrum sit vtilis, ac necessaria: quæ si comperta fuerit, decretum interponat; sin secus, reijciat. Quòd si aliter facta fuerit alienatio, contractus erit inualidus, & nullus.
192 Quod ad mulierum vero alienationes spectat, decreuit Senatus, contractum alienationis rerum dotalium, nisi seruata forma, & permissione ciuilium legum, esse penitus nullum, non obstantibus quibusuis clausulis derogatorijs, & renunciationibus ad ipsas ciuiles leges; quas tabelliones adhibere solent, proinde possint omnia bona distracta, alienata, & pignori, aut hypothecæ tradita repeti, & haberi: immo expresse iudicibus, atque ipsis tabellionibus prohibuit sub pœna falsi, & confiscatione omniũ bonorum, ne deferant, aut recipiant iuramentum in contractibus alienationum, donationum, & cessionum bonorum minorum viginti annis, neque etiam in alienatione, & hypotheca rerum dotalium. Quòd si forte contingat, vt ijs adijciatur iusiurandum, declarauit, contractum per fraudem, & simula-

[f] c. nisi essẽt vbi etiã notat Abbas de præbend.

[g] d. c. cum contingat. n. 160.

[h] ad d. auth. sacramenta.

[i] d. c. cũ cõtingat prim. in § quia vero verisimile. authen. de non alien.

[k] ad d. cap. quamuis pa. §. in 3. vers. sic fane.

[l] d. c. cum cõtinget. & d. c. licet eo. lib. 6.

[m] anno Domini 1582. 9. Kal. Dec.

mulationem censeri celebratum, & obtenta ab ecclesiastico iudice à iuramenti nexu ab. solutione ad effectum agendi, & excipiendi, voluit perinde ipsum iudicari, ac si nullum præstitum esset iuramentum. Sed an huiusmodi Senatus decretum sibi locum vindicare possit in alienatione rerum paraphernalium? & an res paraphernales possint alienari per vxorem absque iurisiurandi vinculo? Paraphernа ea dicuntur, quæ præter dotis causam ad viros deferuntur, id
193 est res vxoris extra dotem constitutæ: παρὰ enim, præter, est, & φερνὴ, dos: præter ergo dotem parapherna dicuntur. Marcus Tullius n. *His quasi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperunt, agrum campanum est largitus Antonius*. Vlpianus o. *Dotis autem causa data accipere debemus ea, quæ in dotem dantur. Cæterum, si res dentur*
194 *in ea, quæ Græci παράφερνα dicunt, quæque Galli peculium appellant, videamus an statim efficiantur mariti*. Idem est in responso Iurisconsulti Iurisconsultorum præstantissimi Papiniani p: qua de re præclarum extat exemplum apud Liuium q de Scipione Africano, qui capta noua Carthagine, virginem formosam, ac nobilem Allucio adolescenti Celtiberorum Principi desponsatam ita reddidit, vt pecuniam ad illam redimendam à parentibus allatam super dotem adijceret. *Super dotem*, inquit, *quam accepturus à socero es, hæc tibi à me dotalia dona accedant: aurumq. tollere, ac sibi habere iussit*. His cognitis, videamus, vtrum prohibitio alienationis fundi dotalis extendi debeat ad res paraphernales. Ioan- 195
nes Faber r vult, non extendi, propterea quòd rerum paraphernalium alienatio iure prohibita non est. Idem tenet Angelus s: 196
hos sequitur Didacus t duabus potissimum rationibus: primum, quòd nemo nescit, quantum differant in priuilegijs res paraphernales à rebus dotalibus: siquidem res paraphernales licet habent priuilegium hypothecæ u, non habent tamen prælationis; vt Accursius rectè est arbitratus ad responsum illud Iurisconsulti x, quod singulare dicunt Alexander y, Iason z, Decius a, & Salicetus b, hancque communem esse opi- 197
natur Didacus c: secundum, quòd, etsi in rebus dotalibus, constante matrimonio, nulla datur præscriptio aduersus d vxorem, quòd sit eo tempore impedita e agere, in rebus tamen, quæ præter dotem dantur, ac παράφερνα à Græcis, & peculium à Gallis appellari diximus, currit præscriptio. Quam- 198
quam enim matrimonio constante vxor iu- 199

n Philip. 12
o l. si ego. Seia. ff de iure dotium.
p l donationes. §. species. ff de donat.
q lib. 26.
r in prin. tit. Instit. quib. alien. licet. vel non n. 12
s ad l. iubemus C ad S. C Vell.
t d. §. 1. n. 9.
u l vbi adhuc C. de iure dotium l vlt. C. d pac. conuent. vbi omnes not. Iason § fuerat de actio.
x l si ego in verbo sed si dicis. ff de iure dot.
y consil 26. lib 6 & ad l. maritus. C. de procur.
z ibid.
a cons. 75.
b l. assiduis § vlt C qui potior. in pigno. habea.
c c 7. in prin lib 1. variar. resolut.
d l. in rebus C. de iure dotium.
e l 1. C. de ann. except.

re agere, etiam de paraphernis, sine mariti licentia nequeat, cum licentia tamen potest, & marito consentire nolente, potest iudex ex officio eam licentiam præstate ex his, quæ notant Bartolus f, & alij, & præsertim Baldus g, Decius h, & Iason i: & præscriptionem hanc in bonis paraphernalibus, constante matrimonio, contra vxorem procedere tenet idem Faber k, cui & ego assentior cum Didaco l. Verum quoniam superius diximus, legem Iuliam de fundo dotali extendi etiam ad res vxori donatas propter nuptias, quæri potest, an eiusdem Senatus decretũ locum habeat in alienatione terũ propter nuptias donatarum. Et habere non puto ob hanc vnã causam, quòd maritus huiusmodi bona, consentiente vxore semel, atque iterum post biennium m potest distrahere, dummodo eo tempore supersint marito alia bona, quæ sufficiant so-
200 lutioni dotis n. At si facta fuerit alienatio per maritum, consentiente vxore, & iurante, valebit profectò, quia, vt ait glossa o, iusiurandum habet vim duplicis, ac repetiti
201 consensus. Idem tenent Hostiensis, & Imola, etiam quo ad alienationem arrharum p, prout etiam Baldus q, & Salicetus r. Im-
202 mo maiorem vim habere iuramẽtum, quàm repetitum consensum asserit Couarruuias s: cum tempore repetiti consensus necessariũ sit, vt alienatio rei donatæ propter nuptias valeat, maritum habere bona, quæ sufficiant dotis solutioni: non sic in alienatione iurata, quæ valida est omnino, etiam si tempore iuramenti nõ supersint marito hæc bona; vti communiter volunt doctores. Ex quibus etiam intelligere possumus, male glossam t existimasse alienationẽ fundi dotalis non esse perpetuam, ex eo, quòd si post biennium iterum fœmina marito alie-
203 nanti consenserit, tenet u alienatio. Quod tamen esse accipiendum diximus de rebus propter nuptias vxori donatis, non æque de rebus dotalibus: super quibus etiam si millies consenserit, non tenebit alienatio, quemadmodum nec vnquam potest intercedere x, licet pro extraneo possit, si elapso biennio iterum intercesserit y, pro marito nunquam z, vt late superius ostensum fuit. Vltimo loco videndum restat, an impartita ab ecclesiastico iudice absolutione ad effectum agendi perpetuetur ecclesiastica iurisdictio, ita, vt principalis controuersia, & ipsius contractus substantialis obligatio ex eiusdem ecclesiastici iudicis sententia definiatur, & terminetur, an vero coram seculari finiri debeat. Hæc quæstio valde dissentien-

f l. si cũ dotẽ. §. eo autem tẽpore. ff sol. matr.
g ad rub. C. de contrah. empt. q 26.
h ad c auaritiæ in fi. de præbend.
i ad l. & ad pecunias. ff. de iureiur.
k ad l. 3 n. 3 C. de bonis matern.
l c 8 n 8 li. 1. var. resol.
m auth. siue à me. C. ad S. C. Velleia.
n d. auth. siue a me.
o d. c. cum contingat.
p ad c peruenit. de emp.
q r d. auth. siue a me & ad authen. si qua mulier. C. ad Vellei.
s ad d. cap. quamuis p. 2 §. 1. n. 10.
t ad d. c. cũ contingat.
u ex d. auth. siue à me.
x Nouel 134 §. & illud & d. authen si qua mulier.
y d. l. si mulier C. ad Velleian.
z d. auth. si qua mulier.

sentientes habet iuris vtriusque interpretes. Baldus [a] disseruit, eum, qui absolutionem à iuramento ab Episcopo petijt, non posse ab ecclesiastico iudice recedere, & corani seculari iudice litem peragere: ideo Episco- 204 pum, etiam in principali causa, procedere debere, quia, qui elegit præuium, & præparatorium, videtur & eligere, ad quod fit præparatio. Baldi opinionem sequuntur Alexan.[b] Felinus [c] Iason, Curtius iunior [d], & alij, adeo vt communem esse sententiam tradant cum Felino [e] Decius [f], Ripa [g], & Iason [h], pro confirmatione huiusce opinionis adducentes rescriptum Imperatorum [i] Diocletiani, & Maximini, in quo ita. *Ordinarij iuris est, vt mancipiorum orta quæstione, prius exhibitis mancipijs de possessione iudicetur, ac tum demum causa proprietatis ab eodem iudice decidatur.* Idem aliud [k] principale rescriptum ait. *Incerti iuris non est, orta proprietatis, & possessionis lite, prius possessionis decidi oportere quæstionem.* Quòd si quis iudex in causa possessionis fuit, debet & in causa proprietatis iudicare, sequi videtur necessariò, iudicem causæ præuiæ, & præparantis, esse etiam iudicem competentem ad cognoscendum de causa præparata. Nam cuiuscumque rei (vt ait [l] 205 Caius) potissima pars est principium: quod 206 & in iudicijs maxime locum habet, testimonio Marcelli, qui ait [m]. *Vbi cæptum semel est iudicium, ibi & finem accipere debet.* Nec aliter sentiunt summi Pontifices [n]; immo Clemens [o] Tertius inquit, eum, qui de diuortio sententiam protulit, & de dote ius dicere debere. Contra hanc tamen opinionem tenuit Paulus Castr. [p], & Decius [q], etsi hic scribit, in praxi ab illa non esse recedendum. Paulus aduersus communem hoc instat argumento. Accessorium tanquã minus dignum, non debet trahere ad se principale: atqui beneficium, seu causa absolutionis à sacramenti vinculo præparatoria est, accessoria, & minus digna: ergo non debet ad se trahere causam præparatam, & magis dignam: immo principale trahit ad se accessorium [r], vt Iurisconsul. [s] in po- 207 torio argento legato censuit, videlicet, le- 208 gato potorio argento venit etiam, quod bibendi causa paratum erat, veluti colum niuarium, quod est vas quoddam foraminosum instar cribri, quo nix colatur, vt seruetur in æstiuum tempus ad refrigeranda vina. De colo niuario Martial. [t]

Setinos moneo nostra niue frange trientes,
Pauperiore mero tingere lina potest.

Potuit etiam illud vas non esse argenteum, sed ex lapide spongioso factum ad colandas niues. Decius [u] tamen Paulo respondet, quandoque contingere, minus dignum coniunctum cum magis digno id ad se tra- 209 here. *Nam si alienam purpuram vestimento suo quis intexuerit* (ait Iustin. in Institut. iuris ciuilis) *licet pretiosior sit purpura, tamen accessionis vice cedit vestimento.* Sed ego, antequam vlterius progrediar, abs te, Deci, quæro huius rei rationem: cum idem Iustin. [x] reiecta Pauli Iurisconsulti [y] sententia, sanxerit, tabulam picturæ cedere: ridiculum enim est, picturam Apellis, vel Parrhasij, vt ipse ait, in accessionem vilissimæ tabulæ cedere: & si in aliena tela imago egregie depicta sit, quæ comparatio materiæ ad artem? quo loco, quo numero tela habebitur, si pictoris industria, artificiumq. spectetur? Porro ea tela respectu imaginis nihil esse apparebit, & præsertim, si acu ex serico, argento, auro, opere phrygio elaborata, Traianum bellum, aut quid simile repræsentauerit in crassa, & leuidensa tela, quæ prope nullius sit pretij: & quis erit tam hebes, tamq. obtusi ingenij, vt dicat, illam pretiosissimam picturam tanta arte fabricatam illi vilissimæ telæ debere cedere? Attamen Paulus [z], *Sed &,* inquit, *id, quod in mea charta scribitur, aut in tabula mea pingitur, statim meum fit: licet de pictura quidam contra senserint propter pretium picturæ, sed necesse est ei rei cedere id, quod sine* 210 *illa esse non potest.* Cuius sententiam picturæ pretium non attendentem vehementer probo. Et ita sane res se habet, si summũ ius spectemus: aliter autẽ si picturæ (quemadmodum Iustin. [a] dicit) præstantiam intueamur: sed cur hæc tam varie? Quoniam earum rerum pretium non in materiæ substantia, sed in arte positum est, vt idem Paulus [b] scribit: vbicumque vero pretium non in arte, sed in substantia consistit, tunc potest, quod minus dignum est, magis dignum ad se trahere, & ita intelligi debet Iustinian. [c] non sicut Ripa existimauit [d], vt quoties magis dignum minus digno accessorie accedit, quod minus dignum est, trahat ad se magis dignum: nam plerumque plus est in manus pretio (vt loquitur Vlpianus [e]) quàm in re: in manus pretio, hoc est artis. Sed vnde nostra digressa est, reuertatur oratio, Decius neglecto Castr. fundamento, eiusdem propositionẽ alio comprobat argumento, videlicet ex rescripto Alexan. [f] Imper. quo Præside Prouinciæ rem iubente exhiberi, req. exhibita, apud alium iudicem principalis causa agitari mãdatur. quòd

a ad l. ordinarij. C. de rei vindic.
b ad l. quoties C. de iudic. & cons. 58 lib. 1. & 7. & consil. 63. lib. 3.
c ad c. cum sit generale. n. 4. de foro comp. & ad c. 1. n. 27. de iuretur.
d ad rub. C. de eden. nu. 74.
e ad c. a n. 44. de sponsal.
f g ad rub. de iudic.
h ad d. l. quoties.
i l. ordinarij C. de rei vendicat.
k l. incerti. C. de interd.
l in l. 1. ff. de orig. iur.
m l. vbi cœptum ff. de iudic.
n vt c. ex tenore de rescrip.
o c. 1 de donat. inter vir. & vxorem.
p ad d. l. ordinarij.
q ad rub. de iudic. ijs. prima lectura. n. 2.
r reg. accessorium de reg. iur. in sex.
s l. in argento an prince. ff de auro. & argen. leg.
t li. 14. Epig. 103.
u §. si tamẽ alienam instit. de rer. diuis.
x l. si quis in alien. eo.
y l. in rem. 24. §. sed & id. quod ff de rei vindic.
z d. l. in rẽ. §. sed & id.
a d. §. si quis in aliena.
b l. Labeo. ff de verb. signif.
c d. §. si tamen alienã.
d ad rub de iudic.
e l. mulieris appellatione ff eod. de verb. signif.
f ex l. 1. C. ad exhiben.

quòd si præparatoria secum ducerent præ-
parata, Præses Prouinciæ, qui rem iubet
exhiberi, etiam de principali causa cogno-
sceret, non cognoscit tamen, ergo, &c. Cō-
firmata hac sua opinione, respondent ad re-
scriptum Diocletian.[g] & Maxim. quòd in
specie illa iudex erat competens in vtraque
possessionis, & proprietatis causa, vnde ex
præparatorio iudicio noua non acquiritur 211
iurisdictio: secus in quæstione nostra: nam
ecclesiasticus iudex, cum in causa principa-
li (de qua nobis nunc sermo est) competens
minus sit, non est dicendum, quòd ex præ-
paratorijs iudicij acquirat iurisdictionem,
alioquin minus dignum ad se traheret, quod
dignius est, quod nec ciuile [h], nec canoni-
cum [i] ius, nec ratio admittit. Quid ergo in
hac legum, interpretumque conflictatione
dicendum? Pro Baldo, communiq. senten-
tia facit optime constit. Bonif. [k] qua caue- 212
tur, ratione iuramenti etiam laicum coram
ecclesiastico iudice esse conueniendum. In 213
hoc vertitur quæstio. Quare ego distinctio- 214
ne (quæ mater est solutionis) opus esse
reor: scilicet, si is, qui iurauit se aliquid
facturum, obtinuit absolutionem ad agen-
dum ad rescisionem contractus, & alter,
in cuius gratiam iuratum est, petit illud iu-
dicium determinari coram auditorio eccle-
siastico, à quo iuramenti remissio accepta
est, non auditur: immo qui vere reus est,
in ea lite poterit, si libuerit, iudicium illud
declinare, allegans, se conueniri debere
coram proprio iudice: (cum actor [l] rei forū 215
sequi debeat) si vero, qui iurauit, negligit
obseruantiam eius, quod iuramento promi-
sit, & alter, cui iuratum est, petit obserua-
ri, tunc reus etiam laicus non potest eccle-
siasticum forum declinare, nec fori præscri-
ptione vti, sed ibidem est conueniendus. Et
ita accipi oportet Bonifac. [m] constit. tunc
enim de iuramenti obseruatione agitur, non
æque de contractus rescissione, & validita-
te. Neque obstat citatum Alexand. [n] rescri-
ptum, de quo Decius confidit, quod nec
intelligere potuit Ripa [o] (complures enim
agit præcipites ignoratio iuris veteris) cum
non valeat argumentum: Præses prouinciæ
rem exhiberi iubet, ergo principalis causa
coram alio iudice terminanda est. Erat vti-
que animaduertendum, Romanos magistra- 216
tus haud solitos fuisse iudicare, sed re co-
gnita, iudices dare, & iudicum à se dato-
rum sententias [p] exequi, cum ipsi non iudi-
carent. Ideo Cicer. [q] Q. fratrem reprehen-
dit, quòd cum Prætor esset, iudicasset. *Quid,*
inquit, *Prætor solet iudicare, deberi?* Vnde

[g] d. l. ordinarij C. de rei vindic.

[h] l. si quis sciens C. en. & l. 2. ff. de superfic.

[i] Regula: ac cessorium, de reg. iur. in 6.

[k] c. vlt. de foro compet. lib. 6.

[l] c. cū sit generale de foro compet.

[m] d. c. vlt. eod. in 6.

[n] d. l. 1. ad exhibend.

[o] ad d. rub. de iud. n. 19.

[p] l. à diuo Pio ff. de re iudic.

[q] in epist. lib. 1. ad Q. fratrem.

217 Vlp. [r] respondit, qui iudicare iubet, magi-
stratum esse oportere. Dabant igitur iudi-
ces, quia ipsi, vt plurimum, erant viri mi-
litares, & iuris ignari [s], vsque ad tempora
Dioclet. qui voluit [t], & magistratus posse
218 ius dicere. Cic. [u] pro Plancio. *Populus Ro-*
manus deligit magistratus, quasi Respub. vil-
licos, in quibus, si qua præterea ars est, faci-
le patitur, sin minus, virtute eorum, & in-
nocentia contentus est. Quotus enim quisque
disertus? Quotus quisque iuris peritus est, vt
eos numeres, qui volunt esse? Et ita accipitur
Alex. rescriptum: nam re coram Præside,
seu Prætore exhibita, ipse dabat iudicē, qui
de causa principali cognoscebat. Si quis
obijceret, idem Alexan. rescriptum in Co-
dice esse insertum, atque ideo non posse ita
intelligi: respondemus, licet sit in Codice,
esse tamen Alex. (qui ante Dioclet. Rom.
præfuit imperio) atque inibi ab eiusdem vo-
luminis compilatoribus positum fuisse, vt ab
eo fuit editum. Nec obstat regula illa, Di-
gnius trahere ad se minus dignū, & ex præ-
paratorijs acquiri iurisdictionem. Nam re-
spondetur, quòd cum iuramentum sit quid
spirituale, consequēter ad iudices ecclesiast.
(ad quos cura religionis præcipue spectat)
eius absolutio pertinet, itemque promissio
iuramenti religione firmata, ne [x] violetur,
aut defraudetur; & dum eccl. iudex cogit
iurantem ad obseruandum iuramentum, li-
cet ex illa obseruatione non rescindatur cō-
tractus, non dicitur tamen alienam occupa-
re iurisdictionem. Quòd si Prælatus absolu-
tionis beneficium ad effectum agendi con-
cesserit, tunc reus non est compellendus ad
iudicium coram ipso iudice ecclesiastico su-
scipiēdum, quia Prælatus iam functus [y] est
officio suo, ex quo sublatus est Bonif. [z] con-
stitutionis effectus. Quod placuit & Dida-
co [a]. Nec obstat, quod obijcit Ripa ex respō-
so Marcelli [b], nempe vbi cœptum est iudi-
cium, ibi finem accipere debere: est id enim
verum, sed ex eo, quòd ecclesiasticus index
pronunciauit, iuramentum esse nullum, vel
absolutionem est impartitus, iudicium illud
finem [c] habuit. Quod autem idem Ripa ex
219 alia Pontif. [d] constitut. comminiscitur, pa-
rum equidem subtiliter, cum ea loquatur
de eo, qui duo ad diuersos iudices super ea-
dem causa rescripta impetrauit, ac cum in
neutro alterius fecerit mentionem, vtrius-
que commodo carere eum voluit Innocent.
Tertius. Perueni tandē ad suscepti operis fi-
nem, veluti in portum, nō sine labore, & pe-
riculo, cuius tamen non minimam habeat
delectationem recordatio. Feci, quod potui,
& quod

[r] l. eum qui. ff. de iurisd. omnium iudicum.

[s] argumento est l. 2. ff. qd quisque iuris in alium statuerit. & toto tit. ff. de offic. assess.

[t] l. 2. C. de pedan. iudic.

[u] in orat. pro Plancio.

[x] c. nouit & ibi scr. c. debitores & c. cum contingat de iureiur. & d. c. vlt. de foro compet. lib. 6.

[y] l. iudex posteaquam ff. de re iudic. c. 1. litteris. c. & c. venerabili de offi. deleg.

[z] d. c. vlt.

[a] c. 4. in fi. lib. 3 variar. resolut.

[b] l. vbi cœptum. ff. de iudic.

[c] d. l. iudex posteaquā.

[d] c. 1. de rescriptis.

& quod per continuas occupationes licuit. Cùm ad hæc ſcribenda me conferrem, otio abundabam: poſtea vero quàm aliquantulum proceſſi, ecce tibi negotiorum, ac moleſtiarum cumulus, qui ceu aquarum inundatio, me ab incepta nauigatione interdum retraxit, reuocauitq. adeo, vt parum abfuerit aliquando, quin opus ſemiperfectum reliquerim. Eorum conſcientiam teſtor, quibuſcum mihi res agebatur, eorumq. qui officij cauſa apud me ſeſe recipiebant. Ne miretur propterea lector, ſi multa hic deſiderari videbit. Viam me ſtrauiſſe, ac religionis ſtudioſos ad ſacrarum, cum perſonarum, tum rerum defenſionem, atque ornamentum excitaſſe naucifaciendum nō eſt: quarum dignitas, & auctoritas apud me maxima ad hoc volumen edendum immature forſitan, ac celerius, quàm aliàs feciſſem, impulit. Deo igitur annuente xvj. Kalen. Martij, qui eſt hodiernus dies, anno ſalutis 1589. huic operi ſupremam manum impono, gratias eidem Creatori cum Filio, & ſancto Spiritu agens per ſempiterna ſecula. Amen.

FINIS.

ANASTASII GERMONII

Ex Ceuæ Marchionibus,

ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS TARANTASIENSIS,

TRACTATVS DE INDVLTIS APOSTOLICIS,

siue

DE FACVLTATE COLLATIVA, quæ Summorum Pontificum liberalitate, S. R. E. CARDINALIBVS super beneficijs vacantibus, ac Sedi Apostolicæ quoquomodo reseruatis, concedi consueuit.

Ad quorum pleniorem cognitionem indultum à Sanctiss. Romano Pontifice, SIXTO V. Hieronymo Cardinali Ruuereo concessum, tanquam omnium Indultorum exemplar, diligenter examinatur.

CVM SVMMIS EXACTISSIMIS, AC PER NVMEROS DISTINCTIS, à FRANCISCO AVANTIO, *ciue Veneto elaboratis.*

AD LVDOVICVM CARDINALEM LVDOVISIVM S. R. E. CAMERARIVM, &c.

ELENCHVS EORVM
quæ in hoc Tractatu continentur.

ILLVSTRISS.^MO ET REV.^MO D.

L V D O V I C O

CARD. LVDOVISIO

S. R. E. CAMERARIO.

Anaſtaſius Germonius Archiepiſcopus, & Comes Tarantaſienſis S. P. D.

CVM operum meorum, noua ſuadente editione,(Lvdovice Cardinalis Amplißime)quem de Eccleſiaſticis Immunitatibus aliàs librum edidi, ſummi Pontificis nomini inſcripſerim, non ea tantùm de cauſa, vt Sacrorum ſupremo Antiſtiti Sacra commendarem, ſed etiam, vt vetus meum in optimum patronum ſtudium, & ipſi, & omnibus vtcumque teſtatum facerem: viſum eſt hunc quoque meum *de Cardinalium Indultis* ad beneficialia, vt vocantur, vtilißimum, elucubratis additionibus locupletatum, ex eodemq. prælo iterum in publicum prodeuntem, tibi nuncupare: tum quia beatißimi Patrui tui virtutes non minus morum grauitate exprimis, quàm ſanguinis inſtinctu; tum etiam, vt, cùm Cardinalis, Archiepiſcopus, multorumq. inſuper ſacerdotiorum collator, adminiſtrator, ac iudex ſis, in forenſium diſceptationum difficultatibus, ipſisq. conferendis ſacerdotijs ex vtriuſque iuris interpretum ſententijs, & reſponſis à me in hunc librum congeſtis, quam materiæ, & caſus tulerint,in dies vtilitatem capias, hoc præſertim tempore, quo ſicut Sanctißimum Pontificem vigilantia tua maximis curis exonerari, ita, & te, quibus vrgeris immenſis laboribus, leuari publicè intereſt, vt grauißimo humeris tuis oneri impoſito, par eſſe poſsis, Chriſtiq. Vicario, cui ex tibi creditorum arcanorum fiducia tantùm debes, beneuolentiam, induſtriamq. tuam probare. Ac quidem fecit prudentißimus Princeps, quod ſui ſimiles facere ſolent,

ANASTASII GERMONII

Ex Ceuæ Marchionibus, ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS TARANTASIENSIS,

TRACTATVS DE INDVLTIS APOSTOLICIS, SIVE DE FACVLTATE COLLATIVA:

QVAE SVMMORVM PONTIFICVM INDVLGENTIA S. R. E. Cardinalibus super beneficijs vacantibus, ac Sedi Apostolicæ quoquomodo reseruatis, concedi consueuit.

AD QVORVM PLENIOREM COGNITIONEM Indultum à Sanctiss. Romano Pontifice, SIXTO QVINTO, Hieronymo Card. de Ruuere concessum, tanquam omnium Indultorum exemplar, diligenter examinatur.

SVMMA EX PROOEMIO.

1 *Roma homines acuit, ac industrios reddit.*
2 *Hieronymi Cardinalis Ruuerei virtutes contemplari magnum negotium est.*
3 *Probus homo in negotio otium agnoscit.*
4 *Aetas nostra potius accepta obseruare, quàm noua docere debet.*
5 *Indulta Cardinalium æqualia.*
6 *Hieronymus Cardinalis Ruuereus ad Cardinalatum assumptus est anno salut. 1586.*
7 *Cardinalis Ruuerei mores auctori explorati.*
8 *Priuilegium Indulti Pontificij cum merito Cardinalis Ruuerei conuenit.*
9 *Cardinalis Ruuerei virtus in administratione sui sacerdotij.*
10 *Indultorum facultas valde controuersa.*
11 *Sacri Palatij Auditores, Rotales dicti, quia per circulum causas cognoscunt.*
12 *Tractatus hic ad iuris studiosorum vtilitatem est editus.*
13 *Lectores, qui iuri operam non dederint, auctoritates corpori inclusas abhorrent, quòd sensuum impedimenta sint.*
14 *Auctor scriptorum auctoritates tractatus huius corpori inclusit, vt maiorum institutum, ac morem sequeretur.*

PROOEMIVM.

ECCLESIASTICIS immunitatibus à profanorum magistratuũ cauillationibus strenue, ni fallor, propugnatis, ac in libertatem Dei auxilio vindicatis, nouum opus aggredior, cuius tractatione iuris præsertim studiosis, morem gerere
in animo est: ne, cùm Roma cæteros acuat, at- 1
que industrios reddat, me obtudisse, & ignauum fecisse, videatur. Nam, etsi otio non abundo (quem scilicet negotia, & curæ distineant, præsertim pro vigilãtissimo Cardinali meo, Hie-
ronymo de Ruuere, cuius virtutes tantum con- 2
templari magnum negotium est, quandoquidẽ imitari vix humani ingenij sit) ad solertem ta-
men, & probum hominem pertinet in negotio 3
otium agnoscere, & ex labore requiem quærere. Itaque ad meũ ingeniolum cõuersus, perexiguis eius, & imbecillis viribus diffidens, magno argumento onerandum nõ duxi, cui paruo succumbere facile sit: cùmque de omnibus fere materijs, quæ facultatem legalem, cui ego addictus sum, illustrant, humanæq. vitæ cõmoda, ac statutum respiciunt, à doctissimis viris scri-

4 ptum sit, adeo vt ætati nostræ facilius,& laudabilius sit obseruare, quæ doceantur, quàm excogitare, quid doceatur, locum à nemine, quòd sciam, animaduersum occupabo, de Indultisq. quibus à sacrosancta sede Apostolica donari, præsertim S.R.E.Cardinales,consueuerunt,tractabo: de facultate,inquã,conferendi (vt aiũt) ea sacerdotia,seu beneficia,quæ morte, aut cessione possidentium sub distributionem summi Pontificis recidunt,nec, nisi ab eodem,legitime cuiquam tradi possunt, plenaq. potestate commendantur Cardinalibus, quibus ecclesiarum Episcopalium, seu titulorum,seu diaconiarum administratio, & cura demandatur. Verum
5 enimuero huiusmodi Indulta omnia, origine, & virtute quodammodo paria cum sint, sicut pares sunt, & æquales inter se omnes Cardinales, quo ad Cardinalatum, de vnius substantia, natura, ac facultate scripsisse,idem erit, ac si de omnibus scriptum, aut tractatum sit, ac ex illis vnum circumscripsisse erit, omnium exemplar, atque adeo formam quandam tradidisse, vnde quidquid ad eadem Indulta spectet, desumi facile possit. Suscepi igitur mihi examinandum, quod summi Pontificis Sixti Quinti, beneficio
6 idem Cardinalis Ruuereus cõsequutus est, cùm anno salutis 1586. mense Decembri in eum ordinem adscitus, pileoq. rubeo, ac dibapha donatus est. Idque tum, quia mihi facilius est, quæ dicenda de alijs essent, huic vni applicare, cuius mores, & vitã multos abhinc annos per-
7 spectam, & exploratam habeo sic, vt aliunde, quã à me ipso huius rei fidẽ quærere opus mihi non sit: tum etiam quòd priuilegium,seu indulgentia, ac benignitas pontificia, quæ in huius-
8 modi Indultis plurimum elucet,tanti præsertim viri merito conuenire videatur: vt, qui ecclesia-
9 sticos omnes ordines,beneficia, ac denique ipsa officia, quæ interiorem delectum quandoque non postulant, nec temere, nec inconsultò (ex quo metropolitico iure in suo Taurinensi Archipræsulatu vti cœpit) vnquam dispensauerit, vt apud nostrates liquido constat: immo de mente,ac præscripto sacrorum canonum, necnõ bona Ecclesiæ Romanæ consuetudine mature, sicuti religiosum,strenuumq. pastorem decet,in probatos,honestos, deq. religione benemeritos viros semper contulerit, suspectosq. profanos, desides, ab altaris ministerio, sacrorumq. contrectatione, maxima vigilantia repulerit. Cuius prouinciæ onus subire non exhorrui, immo eo libentius suscepi, quo Indultorum facultatem
10 quotidie in controuersiã trahi, præsertim apud nos, litium nodos inextricabiles parere, animosq. hominum, nonnunquam plusquam par est,distrahere,ac diuexare animaduerti,nec,qui de hoc ex professo egerit, vllum vnquam reperi: cùm tamen de beneficiali materia nõ desint, qui luculenter, & diserte scripserint. Quarum turbarum,ac litium impetum ab eminentissimis, qui per vniuersum terrarũ orbem sunt, iurisconsultis exceptum,experiuntur quotidie excellentissimi supremorum tribunalium iudices, item sacri Romani Palatij Auditores, vulgo Rotales 11
iudices (quòd per rotam, seu circulum, causas disceptare, & cognoscere soleant) nuncupati, qui his soluendis quæstionibus plurimum operæ,& temporis insumunt. Nos ergo,quo ad eius 12
fieri poterit, quæ sparsim probati auctores tractarunt, in vnum quasi manipulum rationum, & argumentorum coacta, & constricta, doctorum præterea virorum calculo corroborata, limatissimarum sacræ eiusdem Rotæ decisionum auctoritate illustrata, iuris studiosorum vsui, & commodo maiore,qua possumus animi propensione, destinamus. Quibus perficiendis latere neminem volumus, nostrum institutum non esse, omnia vocabula, seu verba (vt docti homines aliquando consueuerunt) perpendere, atque radicitus interpretari: cùm in eo diutius morari necessarium visum non sit: sed ea dumtaxat, quæ argumento nostro deseruire videbuntur, quæque interpretes sicco, vt aiunt, pede transeundo, imminentia controuersiarum pericula suis lucubrationibus depellere neglexerunt,seu,quæ tractata, ad importunos, vt sæpe fit,longeq. à re positos sensus traxerint,adeo vt obscuriora potiùs, & magis confusa remanserint, quàm, quæ intacta, & inexplicata ab ipsis relicta sunt. De hisce igitur tractaturus, lectorem admonitum volumus primùm, nos stylum nostrorum iurisconsultorum sequutos, non coniecisse in marginem canonum, ac legum titulos, auctorumq. libros, & locos à nobis citatos,vt Andræas Alciatus,Franciscus Duarenus, 13
& neoterici nonnulli fecerunt,& vt in nostro de Sacrorum Immunitatibus volumine nuper edito, diuerso consilio fecimus & nos, quoniam ij libri cùm sint multiplicis lectionis, ad manusq. omnium hominum peruenturi, facile contingere potuisset, vt, qui tot allegationibus ingeniũ, atque aures non accommodassent, illas tanquã sententiarũ,sensuumq. inuolucra, ac prope impedimenta, exhorruissent, ac legere detrectassent:quod in hoc libro non dubitamus,cũ materiam tantũ legalem comprehendat.Nunc vero, 14
quia ad iuris studiosos præcipue hic libellus dirigitur, libuit iurisperitorum morem insequẽdo, allegationes omnes corpori includere,ne via, qua maiores nostri sibi gloriam, nobis commodum pepererũt,deflexisse velle videamur:quod à lectore æqui,boniq. consultum iri vehemẽter cupimus. Ad indulti igitur inscriptionem transeuntes, cætera lectoris iudicio relinquimus.

Summa

Summa ex Inſcriptione.

1 *Sixtus Quintus Felix antea dictus eſt.*
2 *Nomen ſummi Pontificis mutatur, quòd* CHRISTVS *Simonem vocauerit Petrum.*
3 *Nominis mutatio in ſũmo Pontif. myſterioſa.*
4 *Sergius ſecundus, iuxta Platinam, ſibi nomen primus Pontificum mutauit, quòd Oſporci vocaretur.*
5 *Vere vſque ad Sergium ſecundum nemo Pontificum nomen mutauit.*
6 *Nominis mutatio in Pontifice laudabilis.*
7 *Nomen mutare decet Pontificem, vt mores mutandos eſſe deſignet.*
8 *Papa homo extra hominem eſt.*
9 *Papa humana carne indutus, humanitatem exuere debet.*
10 *Papatus diuinum officium eſt.*
11 *Nomen perſonas, & res diſtinguit.*
12 *Simon obedientem ſignificat.*
13 *Petrus petra, & ſaxum eſt.*
14 *Petri Apoſtoli animus inconſtans.*
15 *Abraham, & Saræ nomen mutatum eſt.*
16 *Paulus Saulus dictus eſt ante conuerſionem.*
17 *Nomen Pontifici mutatur, cum quod prius dabebat, ſeculum ſapiat.*
18 *Papæ ſemper cum diabolo pugnandum eſt.*
19 *Regulares mutant nomen, quia nouum vitæ inſtitutum amplectuntur.*
20 *Infideles, qui baptizantur, mutant nomen, vt omnino mundi obliuiſcantur.*
21 *Nomen mutare Papam conuenit, vt eius noti, ipſum alium eſſe intelligant.*
22 *Papa ſignat ſupplicationes priori littera antiqui nominis appoſita, quia illud agit vt priuatus, ſeu quia cum loquitur, aut ſcribit, videtur eſſe priuatus; ſeu quia ita fieri conſueuit, ſeu ad tollendam ſuſpicionem ſubreptionis, ſeu hiſtoriæ cauſa.*
23 *Sixtus primus iuſſit cani in Eccleſia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c.*
24 *Sixtus ſecundus martyrio affectus, quia Marti ſacrificare noluit.*
25 *B. Laurentius martyr B. Syxti ſecundi Pontificis contemporaneus.*
26 *Sixtus tertius calumniatorem Baſſum ſuperauit, ſeipſum coram ſynodo expurgauit.*
27 *Sixtus tertius ædificauit eccleſiam ſanctæ Mariæ maioris.*
28 *Sixtus quartus Sauonenſis antiquos progenitores ſuos Taurinenſes habuit.*
29 *Sixtus quartus Leonardo equite patre nobiliſſimo ortus eſt.*
30 *Hieronymus præſens Card. de Ruuere eadem familia natus eſt, qua & Sixtus quartus.*
31 *Sixtus quartus liberalis, & beneficus.*
32 *Sixtus quintus omnibus virtutibus natus eſt. Germon. de Indultis.*

INSCRIPTIO.

Sixtus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei.

SIXTVS. Hic antea Felix diceba-
tur, Sixtiq. nomine aſſumpto, 1
quintum in ordine Pontificum,
qui ita nuncupati ſunt, locum
ſortitus eſt. Nominis mutationẽ
ideo fieri putant. *Nicolaus de Lyra poſt gloſſ. or-
dinariam ad cap. 6. Lucæ. & Sarnenſis ad c. 1.
poſt nu. 48. de conſtitut. lib. 6. cum quibus tranſit
eruditiſſimus Quintil. Mandoſius in gloſſ. facult.
Reg. S. volentes. in verbo. & nomen.* quòd CHRI-
STVS Simonem Apoſtolorũ Principem deſigna- 2
tum, Petrum vocauerit, ideo ſuccedentes poſt
aliquot ſecula Pontifices eam mutationem my- 3
ſterioſam eſſe conſiderantes, nouam exinde no-
menclaturam aſſumpſiſſe: quod ad noſtra vſque
tempora perdurat, etſi nonnulli nomen, quod
prius habebant, retinuerunt. Platina vero à Ser- 4
gio tantum ſecundo eum morem originem du-
xiſſe tradit, quòd is, Oſporci cum vocaretur, tur-
pe iudicauerit, eo nomine ſummũ Eccleſiæ ca-
put, CHRISTIQ. Vicarium vti, ſicq. eo relicto,
Sergium appellari voluiſſe, quem ſequuti ſint
deinceps omnes Pontifices. Cui me libẽter ſub-
ſcribo, quandoquidem à Petro ad Sergiũ ſecun- 5
dum, centum & duo numerentur Pontifices, nec
eorum quemquam nomen mutaſſe inueniam,
quamuis non dubitem, laudabilem eſſe hanc in
ſummis Eccleſiæ Paſtoribus de nomine varian- 6
do conſuetudinem: ſicut enim, qui ad Põtifica-
le faſtigiũ euehitur, nouos mores, nouamq. per- 7
ſonam induit, ita & nomine renouari debet, vt
cum in humanis agens, extra tamen humana
clauſtra, atque adeo homo extra hominem, 8
quodammodo in cælis, *vt ad Philip. 3. ait Apoſt.*
conuerſatur (dum ſibi iniunctum ſacroſanctum
miniſterium exequitur) ſciat, ſe humana carne
indutum, humanitatem tamen omnino ſpernere 9
oportere, veteremq. conſuetudinem, quãquam
perfectam, ad perfectiorem illius diuini officij 10
rationem accommodandam ſibi eſſe cognoſcat.
Nomen enim & perſonas, & rerum naturas effi- 11
caciter diſtinguit, *S. ſi quis in nomine, Inſtit. de
legatis. l. ad recognoſcendos, C. de ingen. manumiſſ.
S. ſed nos pleniſſimo, Inſtit. de donat.* Ideo Domi-
nus IESVS CHRISTVS clauium poteſtatẽ præle-
cto à ſe diſcipulo traditurus, vt diximus, Simoni,
qui obedientẽ ſignificat, Petrum, hoc eſt ſaxum, 12
ſeu petram ſuperindidit, quo futurus ſui gregis 13
Paſtor admoneretur, ſaxeã naturã, obedientem
ſcilicet, ac firmã in fide, & virtutibus perſeuerã-
tem eſſe debere ſummo ſacerdoti, cui lex diuina
inſculpenda ſit ita, vt abſque ſubiecti ſubſtantia

inde deleri non poſſit: quod in Petro conue-
14 nientius etiam fuit, propterea quòd volubilem,
& inconſtantem eius animum probe eius ma-
15 giſter explorauiſſet. Sicq. & mutatum eſt nomen
Patriarcharum fideliſſimo: noluit enim Deus,
poſtquam ei centenario, vxori nonagenariæ
prolem dedit gratiſsimam, appellari ipſum vlte-
rius Abram, vt antea vocabatur, ſed Abraham,
hoc eſt patrē multarum gentium, ſicut vxorem
non Sarai, ſed Saram, *Geneſis.cap.* 17. Quod ſa-
cramento non vacare plane dicendum eſt,
quemadmodum & in Apoſtolo, qui de Saulo
16 Paulus, poſtquam vas electionis factus eſt, dici
cœpit, *Actuum Apoſt.cap.* 13. Optimo iure inſu-
17 per mutatur nomen nouo Pontifici, quaſi quod
prius habebat in ſeculo, ſeculum ſapiat, ſecula-
resq. affectus nonnihil redoleat: proinde cum
ſeculares curæ ſint ab ipſo calcandæ, & obliuio-
nii mandandæ, apte equidem cum ſecularibus
negotijs & ſecularis appellatio prorſus reijci-
tur, ne cum memoria antiqui nominis anti-
quum etiam ſtudium, atque artes reuiuiſcant,
18 quandoquidem cum ſeculi Principe diabolo
CHRISTI Vicario collatis ſignis dimicādum ſit.
19 Idipſum obſeruat clauſtralium diſciplina, *vt*
lib.3. cap.4. num.43. de Sacrorum Immunitati-
bus diximus, inter quos cum quis ſuſcipitur, pri-
mitiuo abrogato, nouum nomen accipit, vt ex-
purgato veteri fermento malitiæ, *iuxta Apoſtol.*
1. ad Corinth. 5. nouam fieri conſperſionem ſtu-
deat, cum habeat neſcio quid latentis vis cū pe-
riculo coniunctū præteriti nominis recordatio.
Eadem de cauſa & infidelibus, qui in CHRI-
20 STO per baptiſmum regenerantur, vt ſatanæ, &
mundanis pompis, atque faſtui plane abrenun-
cient, atque omnino mundanas artes obliuioni
mandent, nomen vetus in nouū mutatur. Expe-
dit præterea, vt ego autumo, id fieri, vt qui de
facie, & de proximo ad Pontificatum promotū
21 agnouerunt, ex hac mutatione hominem veterē
mortuū eſſe, ac prorſus euanuiſſe ſentiant, ac ne-
ſcio quid, noui officij gratia, diuinitatis ipſum
aſſecutum fuiſſe ſuſpicentur, eaque de cauſa
magis reuereantur, ac ſuſpiciant, tanquam au-
guſtiorem, dignioremq. cuius præceptis, & vo-
luntati mundus merito obtemperet. Gomeſius
in regul. vtriuſque ſignat. compend. quæſt. 16.
verſ. ſed hic pulcrum dubium, dum quærit, cur
ſummus Pontifex in Signatura ſupplicationum
primam litteram nominis ſui Pontificalis non
ponit, ſed tantummodo primam nominis pro-
prij, cum in Bullis, & Breuibus, & alijs publi-
cis ſcripturis ponatur, & inſcribatur nomen Pō-
tificale: reſpondet id fieri, quia Papa duplicem
22 perſonam repræſentat, nempe priuatam, &
publicam; in Signatura, vt priuata; in Bullis, vt
publica. Et Bonifacius de Vitalinis *ad clem.* 1.
num.48. de præbend. quem idem Gomeſ. refert,
& ſequitur, dicit, Papam, quando organo vo-
cis ſuæ loquitur, tanquam priuatam perſonam
videri loqui, quia per ſe ſcribere, & loqui,
ſunt actus perſonalitatem demonſtrantes: ſed
quando per litteras, ſeu Bullas loquitur, ex quo
non loquitur per organū propriæ vocis, ſed ſuo-
rum officialium, tunc non vt priuatus homo, ſed
vt CHRISTI Vicarius, loquitur. Sic igitur di-
cendum eſt, quòd quando manu ſua ſupplicatio-
nem ſignat, ideo nomen ſuum priuatum appo-
nit, quia manu ſua ſcribendo, actū priuati homi-
nis perſonalē induſtriā denotāſ, facit: propterea
bene nomen impoſitum perſonæ ſuæ conuenit.
Sed in Bullis, quia iſta per ſe nō facit, ſed repræ-
ſentatiue ſecundum præſcriptā formam, ideo in
in illis dignitatis nomen apponitur. Ego in re
tam obſcura animi pendeo: dicerem tamen, il-
lud eſſe conſuetudinis, aut ad tollendam ſuſpi-
cionem ſubreptionis fortaſſe introductum, aut
etiam hiſtoriæ cauſa ad concordanda tempora,
ſi de pontificia ſignatura dubium emergeret.
De nominis mutatione hactenus.
Quatuor item, præter hunc, fuerunt Sixti no-
mine inſigniti Romani Pōtifices, quorum prio-
res duos non ſolum pōtificatu, ſed martyrio cla-
ros fuiſſe cōſtat. Sixtus Primus (auctore Platina
in eius vita) natione Romanus, Cæſaris Adriani 23
tempore cathedrā Petri tenuit, vir zelo plenus,
& qui primus à contrectatione rerum ſacrarum
profanorum manus lege lata arcuerit, nudoq.
altaris miniſterio primus ſacras preces addide-
rit, mandans verba hæc: Sanctus, Sanctus, San-
ctus, Dominus Deus Sabaoth, cani inter miſſarū
ſolemnia. Alter patria Athenienſis ſub impio
Decio paſſus, qui dum ſuorum temporum hære- 24
ſes extinguere cogitat, tortoribus necādus tra-
ditur, quòd Marti ſacrificare recuſaret. Hunc ad 25
ſupplicium euntem (vt ex geſtis S. Laurentij, &
Pontificalibus libris habetur) ita alloquutus eſt
B. Laurentius Archidiaconus. Quo progrederis
ſine filio pater? Quo ſacerdos optime ſine mi-
niſtro properas? Cui Sixtus: ego te non deſero
fili, maiora tibi pro fide CHRISTI ſuperſunt
certamina. Tertius Sixtus etiam Romanus fuit, 26
& attigit Valentiniani Imperium: quem hortatu
ipſius templa quædam Sanctorum mirifice ex-
coluiſſe, teſtatur idem Platina. Hic Baſſum ca-
lumniatorem ſuperauit, non tantum vitæ inno-
centia coram ſynodo, diluendæ calumniæ gra-
tia coacta, ſed & charitate, cum eum proprijs
manibus ſepultura donauerit. Aedificauit idē
etiam S. Mariæ Maioris eccleſiam, quæ olim ad
Præſepe dicta eſt. Quartus vero Sixtus antea vo- 27
catus fuit Frater Frāciſcus de Ruuere, Ligur, pa-
tria Sauonenſis, cuius tamen antiquior origo 28
ad Auguſtam Taurinorum referenda ſit: non
plebeijs,

plebeijs, & piscatoribus parentibus (vt nonnul-
li perperam autumarunt) genitum, sed Leonar-
do patre nobilissimo viro, eiusdem stirpis, & gē-
29 tis, cuius extat & Hieronymus, quo de agitur,
modernus Cardinalis Ruuereus. Sed de ipso,
30 vniuersaq. hac familia latius *ad* §. *magnis*. Hu-
ius Sixti virtutes, quia ob Onuphrio Panuuinio,
alijsque veritatis studiosis eleganter descriptæ
sunt, non est, cur ego eas hoc angusto loco con-
cludam. Abundat enim præcipue vrbs Roma
suæ liberalitatis, & beneficentiæ monumentis.
Vltimus horum, qui hodie vniuersalem regit
31 Ecclesiam, Sixtus Quintus est, antea, vt dixi-
mus, frater Felix Perettus, deinde Cardinalis
de Montealto nuncupatus, genere Picenus, ac
32 nulli Pontificum secundus ingenij dexteritate,
animi fortitudine, vitæ integritate, religione,
magnificentia, omnibus deuique virtutibus,
quibus summum CHRISTI Vicarium orna-
tum esse oportet, vt suorum meritorum fama
iamiam orbem terrarū vniuersum compleuerit.

Summa ex §. Episcopus.

1 *Episcopalis titulus summæ perfectionis est.*
2 *Anima apud Deum nihil pretiosius.*
3 *Christus Episcopus vocari nō est dedignatus.*
4 *Episcopus speculatorem significat.*
5 *Episcopatus ordinum maximus.*
6 *Episcopus ratione ordinis est maior presbyte-
ro, ac diacono Cardinali.*
7 *Cardinalatus est maior omnibus dignitatib.*
8 *Cardinalis, nisi à summo Pont. non iudicatur.*
9 *Cardinalis est pars corporis Pontificatus.*
10 *Papa à solo Deo iudicatur.*
11 *Papa credentium pater.*
12 *Episcopus, superintendentes, latine est.*
13 *Episcopus est nomen oneris, non honoris.*
14 *Episcopus etiam Populus dictus est.*
15 *Episcopi olim fuerunt, qui pani, venalibusq.
rebus præerant.*
16 *Episcopis vox antiqua est.*
17 *Papæ nomen antiquum non est.*
18 *Episcopi patres patriæ vocati.*
19 *P, geminata sic, PP, Papæ vocem formauit.*
20 *Episcopi, & Pontifices, & summi Pontifices
appellati sunt, & summi sacerdotes.*
21 *Concil. Carthaginen. iij. vetuit, quem vocari
Principem sacerdotum, aut summum sa-
cerdotem.*
22 *Canon, Primæ sedis. 99. distinct. Papam
non amplectitur.*
23 *Papa se ipsum Episcopum vocat per excel-
lentiam.*
24 *Papa orbis Episcopus est.*
25 *Pastoralis baculus Episcopi limitatam iuris-
dictionem designat.
Germon. de Indultis.*
26 *Papæ non præfertur pastoralis baculus, quia
non habet determinatam potestatem.*
27 *Papa est solus sui characteris Episcopus.*
28 *Papa est sui ordinis principium, & finis.*
29 *Papa non potest suam auctoritatem omnino
alijs impartiri.*
30 *Episcopi sunt potius famuli Papæ, quàm
fratres.*
31 *Plenitudo Papalis potestatis ad personam
vnicam Papæ, restringitur.*
32 *Papæ orbis rector, ac Princeps.*
33 *Papæ attributa.*

§. Episcopus.

EPISCOPVS. Maximus, & emi-
nentissimus est Episcopalis in
Ecclesia Dei titulus, summæque 1
perfectionis, & excellentiæ, vt
qui solus meruerit animarum 2
cura (quibus nihil apud Deum ex rebus crea-
tis pretiosius) insigniri, ac nobilitari ita, vt
CHRISTVS ipse aliquando, *Petri testimonio,* 3
epist. 2. cap. 2. Episcopus vocari non sit dedi-
gnatus: & quidem iure merito, cum nemo hu-
manam salutem maiori vigilantia, ac charitate,
quàm CHRISTVS Dominus speculatus, aut
operatus sit: neque operetur, aut speculetur:
ἐπίσκοπος enim Græce, Latine speculator est. 4
vnde in eius Vicarium apposite nomen istud
transtulit Eccclesia, vt cui CHRISTI offi-
cium, eidem & titulus congrue competeret.
Glossa *ad proœmium libri sexti Decretalium, in
verbo Episcopus,* appellatur, ait, Episcopus sum-
mus Pontifex, quia cum in Dei Ecclesia sint 5
nouem ordines, vel secundum Theologos, se-
ptem, omnibus maior est Episcopalis dignitas,
cui ego facile assentior, namque Episcopus est
præcipuus ordo in Ecclesia, & ratione ordinis
est maior presbytero, vel diacono Cardinali: 6
*quod tradunt Barbatius in tractat. de præstant.
Cardin. quæst. 1. partis primæ. Felinus ad rubr. de
maior. & obed. num. 20. ad cap. quod super in fine
de fide instrum. Decius ad cap. cum venerabilis.
in principio de except. & ad cap. ad præsentiam.
de appell.* licet hodie, nemine prorsus discrepan-
te, receptum sit, nullam esse dignitatem in Ec- 7
clesia, quæ Cardinalatu maior, aut æqualis sit,
cum ipsi Cardinales vnà cum sanctissimo Ro-
mano Pont. iudicent omnes, nec possint iudica- 8
ri, nisi ab ipso Pontifice, & collegijs, quæ ab eo-
dem tale iudicium faciendi expressam habeant
iurisdictionem, *testimonio Hostiensis, & Ioann.
Andreæ ad cap. dilectus. 1. de præb. Dec. ad d. cap.
cum venerabilis. num. 10. Felin. ad d. rub. de ma-
ior. & obed. n. 20. Rebuff. ad §. si quis vero. in ver-
bo, Cardinalis, rub. de collat. in concord.* Quæ cum

vera ſint,*can.nemo cum ſeqq.* 9.*q.*3.qui huic cō-
cluſioni aduerſari videntur, ad rem nihil,cum
de Pontifice Romano loquantur , non item de
Cardinalibus , niſi dicamus, quòd Cardinales
9 ſunt pats corporis Eccleſiæ , ſiue Pontificatus ,
vti dictum eſt late *lib.* 3.*de Sacror.Immunit.c.*6.
10 *nu.*44. Solus autem Papa à Deo iudicatur, quia
ſoli Deo abſque medijs ſubiectus eſt , *can.alio-
rum.can.facta.cum ſeqq.ead. q.*3.

Sed quæro,cur ſummus Pontifex ſe Papam
non appellet,vt vulgo appellari ſolet:quod ſane
11 vocabulum hodie vni tribuitur Rom.Pont.qua-
ſi ipſe ſit omnium credentium pater. Siquidem
πάππαν, Græcam vocem à veteribus vſurpatā ,
patrem ſignificare ex Suida aliàs monuimus
*cap.*1.*lib.*2.*Animaduerſ.*& cur nec Pontifex ma-
ximus,vel ſummus ſacerdos,vel Patriarcha,aut
ſane Archiepiſcopus , cum iſta nomina maiorē ,
grauioremq. præ ſe fetre videantur dignitatem,
& prærogatiuam . Reſponderi poſſet , id ab illis
priſcis,ac iuxta ſanctiſſimis Pontificibus factita-
tum , & ſubinde à ſucceſſoribus non temere , &
inconſultò,ſed optima ratione,ac quaſi pro lege
obſeruatum, tum quòd Epiſcopi nomen humili-
tati,quam veri omnipotētis Dei, ſummi præſer-
tim ſacerdotes,profitentur,conueniat: alia vero
non ſine gloriæ ſuſpicione ſunt , tum quòd hæc
Epiſcopi vox Dominici gtegis paſtori gtaphice
12 admodum cōgruere videatur. Namque Epiſco-
pus Latine,etiam ſuperintendens dicitur, *teſti-
monio B.Auguſtini lib.de Ciuit.Dei.*19.*cap.*19.*de
quo in can.qui Epiſcopatum* 8.*q.*1.& Epiſcopatus
13 nomen eſt oneris , non honoris . Quod videtur
nobis explicaſſe Apoſtolus 1. *ad Timoth.* 3. di-
cens . Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus
deſiderat. Theodorus Balſamon, Antiochenus
Patriarcha,& Photij Nomocanonis interpres *in*
14 *can.*58.*Apoſt.* Epiſcopus, inquit,ideo conſtitui-
tur, vt quæ ſui ſunt populi,attendat,& ideo etiā
15 Populus eſt appellatus. Arcadius quoque Iuriſ-
conſultus Epiſcopos vocauit eos,qui pani,cæte-
riſq. venalibus rebus præerāt,quæ populis quo-
tidianum victum ſuggerebāt.*l.vlt.ff. de muner.
& honor.*Hinc ego in Paratitlis *tit.de temporibus
ordinat.*dicebam,Epiſcopos noſtros eſſe dictos,
quòd cæleſti præſint pani, rebusq. alijs , quibus
Chriſtiani opus habent ad æternum alimentū,
nempe æternam ſalutem . Hoc etiam Epiſcopi
16 vocabulum initio naſcētis Eccleſiæ in ea fuiſſe ,
teſtantur Acta Apoſtolorum , vbi ſic *cap.*20.
Qui nos poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam
ſuam . Immo,vt ſuperius diximus, CHRISTVS
ipſe Epiſcopus dictus eſt , ipſo Apoſtolorū Prin-
cipe *epiſt.*2.*cap.*2. atteſtante, hiſce verbis . Era-
tis enim, ſicut oues errantes : ſed conuerſi eſtis
nūc ad paſtorē, & Epiſcopū animarū veſtrarū.
17 Papæ vero nomen,etſi olim omnibus Epiſco-
pis fuit commune . *vt latius d.cap.*1.*lib.*2.*Ani-
maduerſ. comprobauimus.* non eſſe tamen ita an-
tiquum manifeſte conſtat . Quemadmodū enim
Imperatores , alijq. præſtantes viri olim patres
patriæ deſignabantur his notis,PP, ſic Epiſcopi 18
ob ſingularem reuerentiam , ac venerationem ,
quam eis fideles adhibere ſolebāt,patres patriæ
vocati ſunt,& eum id ijſdem notis, PP, inſcribe-
retur,ſcilicet geminato,& grandiori P, inualuit 19
opinio,vt mihi videtur, probabilis, ipſas Papam
ſignificare à verbo Græco,vt oſtenſum eſt,quod
etiam Ludouico Gomeſio probatur *in repetit. ad
cap.*1.*num* 47.*de conſtitut.lib.*6. Vocabantur & 20
olim omnes Epiſcopi Pontifices *cap.*1.§. *vnde.
de ſacra vnct.cap.Meſſana de elect.can.clericum
cuiuslibet.*11.*q.*1. Immo ſummi Pontifices. *can.
ſi officia. ibi, iure inde ſummi Pontificis locum
ſperare debebit. & can.miſerum.*59.*diſtin. can.
accuſatio.*61.*diſt.*Item ſummi ſacerdotes. *d.c.*1.
§.*per frontis. can.fin. in princ.*3.*q.*1.*can.viden-
tes. in princ.*12.*q.*1.*can.Pontifices.ead.q.*3. *can.
legum,vbi Archid.in verb.ſummum.*4.*q.*2. *Doct.
ad c.*1. *de conſtit. lib.*6. licet in concilio Cartha-
ginenſi tertio *cap.*26. vetitum fuerit, ne quis 21
Princeps ſacerdotum,aut ſummus ſacerdos, ſed
tantum primæ ſedis Epiſcopus appellaretur. *ca.
prima ſedis.* 99.*diſt.* quod de omnibus Patriar-
chis,Primatibus, & Archiepiſcopis, non autem 22
de Romano Pontifice, intelligendum eſſe, *c.*11.
*lib.*3.*de Sacrorum Immunitat.* plene à nobis di-
ſputatum eſt ex receptorum auctorū ſententia .

Conſiderabam præterea dici poſſe , Papam 23
ſeipſum vocare Epiſcopum,non Archiepiſcopū,
aut Patriarcham per excellentiam . Alij ſiqui-
dem Prælati, ſeu Metropolitani, ſeu Suffraganei
vnius tantum Prouinciæ , aut ciuitatis admini-
ſtrationem tenent: Papa vero totius orbis : ideo 24
dicunt noſtri , Papæ , vt alijs aſſolet Epiſcopis , 25
non præferri incuruatum baculum,quem Paſto-
ralem vocant,putantq. id denotare coarctatam,
certisq. & determinatis finibus limitatam iuriſ- 26
dictionem. *vt in d.lib.*3. *de Sacrorum Immunit.
c.*5.*num.*60.*cum ſeqq.& clarius nu.*108. nullos
enim, cum quibus pari calculo coeat , Suffraga-
neos habet (cūm ſit ſolus in orbe ſui characteris 27
Epiſcopus, ſuiq. ordinis principium,& finis) ac 28
proinde non oportuit ipſum ſe Archiepiſcopum,
aut Patriarcham inſcriberenam licet Epiſcopos
plurimos per orbem vniuerſum conſtituat , fra-
treſq. qua ſolet humilitate, nuncupet , vt mox
dicam in verb. *Dilecto filio,* non tamen eis plenā 29
vicariatus CHRISTI iuriſdictionem poteſt ea au-
ctoritate,qua fuit ipſe à CHRISTO pronuncia-
tus, impartiri, vt videre eſt ex ijs, quæ diximus
*d.c.*11. *nu.*112.*cum ſeqq.* adeo vt Epiſcopi , etſi
partem oneris ferunt,ſint eius potius miniſtri,ac
famuli,quam fratres,cū omnia,quæ faciunt,eius 30
aucto-

auctoritate faciant, præterquam quòd multa, etiam ipso Papa volente, facere non possunt: cum papalis plenitudo potestatis ad vnam tan-
31 tum CHRISTI Vicarij personam redigatur,
32 sitque incommunicabilis. Quocirca orbis rector, ac Princeps Papa efficaciter per hanc vocem, Episcopus, à Patriarchis, & Archiepiscopis distinguitur, & significatur.

Cum igitur Episcopi nomen reliquis antiquius sit, magisq. vniuersali gregis Dominici Pastori conueniat, & humilitatis specimen præseferat, satisque pontificiam potestatem exprimat, mirum videri non debet, si sanctissimus Papa Sixtus Quintus, antecessorum suorum exemplum sequutus, Episcopum se appellet, non Pa-
33 pam, non Pontificem maximum, non summum sacerdotem, alijsve eiusdem soni magnificis cognomentis, cum tamen re ipsa dici possit summus sacerdos, Princeps sacerdotum, Pontifex maximus, vniuersalis Papa, Episcoporum maximus, & orbis verus, & solus Episcopus, & pastor, quo modo superius explicauimus.

Summa ex §. Seruus seruorum Dei.

1 *Gregorius Magnus se seruum seruorum Dei primus inscripsit, vt censet Ioan. Andr.*
2 *Gregorius Magnus humilitatis plenus fuit.*
3 *Ante Gregorium non defuerunt, qui se seruos seruorum Dei dixerint.*
4 *CHRISTVS voluit suos non imperare, sed obtemperare.*
5 *Non est Episcopus, qui præesse diligit, non prodesse.*
6 *Deus Sanctus sanctorum, & Rex Regum.*
7 *Seruus nihil habet, ac quidquid acquirit, domino acquirit.*
8 *Apostoli, seruos se CHRISTI dicebāt, quia ab eo de mūdi tyranni manibus capti fuerāt.*
9 *Mancipium ideo dictum, quòd de manu hostium captum sit.*
10 *Omnia in Dei gloriam facienda.*
11 *Qui hominibus placet, CHRISTI seruus non est.*
12 *Paulus, se omnium seruum fecisse ait, vt alios CHRISTO lucrifaceret.*
13 *Seruus seruorum Dei seruus ipsius est.*
14 *Si vinco vincentem te, multo magis vinco te.*
15 *Seruum seruorum vocari, est ad humilitatem ostendendam.*
16 *Humilitas in Episcopo virtutū splēdidissima.*
17 *Verba vana reijciebat Gregorius.*
18 *Humilitas est clauis regni cælorum, & mysteriorum, & scripturarū, & Deū placat.*
19 *Ius dicentes, contemni se pati non debent.*
20 *Ex conuersatione æquali contemptus dignitatis nascitur.*
21 *Petulantes imperio coercendi sunt.*
22 *Etiam Beatus Paulus minis eum contumacibus vsus est.*
23 *Romani Pontificis maxima auctoritas in coercenda magnorum virorum audacia.*
24 *Litteræ pontificiæ, quæ hisce verbis: Seruus seruorum Dei, careant, suspectæ sunt.*
25 *Episcopo, in suis litteris se seruum seruorum Dei vocare non licet.*
26 *Inferiores nequeunt colore in vestibus vti, quo Princeps vtitur.*

§. Seruus seruorum Dei.

SERVVS SERVORVM DEI. Ita se inscribere consueuisse ante omnes Gregorium Magnum 1
Ioan. Andreæ ex chronica Martiniana arbitratur *ad proœm. sex. Decretalium*, quem sequuti sunt alij omnes, nimirum existimantes, Gregorium se ita vocare voluisse, vt Ioannis Patriarchæ Constantinopolitani, qui se vniuersalem Patriarcham scribebat, audaciam, & temeritatem hoc modo retunderet. *can. prima sedis. cum seq. 99. dist.* Ipse ve-
ro, etsi non dubito, quin Gregorius (qui humi- 2
litatem mirum in modum coluit, etiam quo se ipsum exinaniret, ac quasi hominum oculis subduceret) hoc dicendi modo vsus sit: vnde succedentibus Pontificibus, quasi lex humilitatis, suum exemplum remaneret: multo tamen ante
tempore, alios se seruos seruorum Dei scripsisse 3
reperio: inter quos fuit beatissimus Damasus, B. Hieronymi contemporaneus, vti ex eiusdem epistola aperte constat, tertia ad Stephanum Archiepiscopum, & cæteros Africæ Episcopos conscripta, quæ tomo primo Conciliorum habetur. Qui verò hoc vsi sunt titulo, nominantur ab omni laude dignissimo Consaluo Ponce de Leon in sua ad Caluinianum hæreticum Leonhartum Vuaramundum eleganti responsione *cap. 2. vers. cæterum, ne putes*, vbi dicit, id suo more, ac iure facere sacrosanctam Romanam Sedem, diuinæ seruitutis, & euangelicæ prædicationis vnicam hæredem, dum illo cognomine vtitur, quod fecerunt imitatione fortasse Apo-
stolorum Petri, & Pauli, & Iacobi, se in epistolis 4
seruos IESV CHRISTI scribentium. Voluit enim Saluator noster, suos non imperare, sed obtemperare, impendere, non expectare ministerium, prodesse, non præesse, *can. si qui Episcopi, in fine. 1. q. 1.* Vnde B. Augustinus *lib. de ciuitate Dei. 19. cap. 19.* de Episcopis sermonem
habens, non esse Episcopum dicit, qui præesse 5
diligit, non prodesse: & CHRISTVS *apud Matthæum. cap. 20.* Quicumque, ait, voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister, & qui

ædificationem, & non in destructionem. Nemo
23 enim est tam in profanis,diuinisq. litteris plum-
beus, qui nesciat, quanta sit Romani Pontificis
auctoritas,quanta potestas in coercendis malo-
rum hominum , etiam magnorum Principum,
delictis;quam, qui cupit exacte cognoscere,eam
ex volumine nostro de Sacrorum Immunitati-
bus petat,vbi fere integro libro secundo, & ter-
tio, de hoc ex professo disputauimus.

Hinc quæri opportune potest,an litteræ pon-
tificiæ, quæ hisce verbis: Seruus seruorum Dei;
careant, fidem faciant, an argui possint falsita-
tis. Quintilianus Mandosius amicus meus opti-
mus, & eruditissimus, *in gloss. facult. Regen. in*
24 *verb. seruus seruorum Dei*, respondet, litteras
istas esse falsi suspectas, quòd secundum curiæ
stylum non sint confectæ, hocq. auctoritate *l.*
sacri affatus. vbi Bald. in princ. C. de diuers. re-
script. cap. quàm graui. de crim. falsi. cap. porre-
cta. vbi gloss. in versic. confirmatur. de confirm.
vtil. vel inutil. gloss. ordinaria ad cap. causam,
quæ 2. in verb. rationi. de rescript. Ludouic. Rom.
cons. 376. num. 12. vers. secunda ratio. Abbas ad
cap. ex parte 2. num. 2. de offic. iudic. delegat. Fe-
lin. ad cap. ex par. 1. num. 16. versic. Stylus. de
rescript. Quod & mihi nequaquam displicet,
sicut & alia Mandosij sententia, dum quæren-
25 do,an & Episcopus valeat in suis litteris hac di-
cendi formula vti,Seruus seruorum Dei, conclu-
dit, ipsum non posse: quia licet omnes, præser-
tim clerici, Dei serui sint,Deoq. obsequi,& ser-
uire profiteantur,ac Dei serui appellentur, *can.*
cleros. post princ. 21. dist. can. si. vers. fin. dist. 40.
can. penult. 54. dist. can. diaconi sicut. post princip.
93. distinct. can. secundum Apostolum. de preben.
cap. 2. de cleric. venat. & alijs pluribus locis,
Episcopum tamen eo titulo, seruus seruorum
26 Dei, vti debere negat, vt quemadmodum infe-
rioribus non licet vti in vestibus colore, quo in-
duitur Princeps, ita nec nuncupationibus, titu-
lis, ac quibusdam proprijs, & particularibus lo-
quendi, & scribendi formulis. Quod ante Man-
dosium adnotauit Ludouicus Gomesius *in re-*
pet. ad cap. 1. num. 10. de constit. lib. 6.

Summa ex §. Dilecto Filio.

1 *Papa fratres, aut filios omnes fideles in litteris appellat.*
2 *Fideles sunt hæredes Dei, cohæredes* CHRISTI.
3 CHRISTVS *est Dei primogenitus, & primus hæres inter ceteros fratres.*
4 *Filij domini ab intestato sunt bonorum paternorum.*
5 *Hæredes sui non tenentur hæreditatem adire.*
6 *In filio non habet locum vsucapio, vel præscriptio pro hærede.*
7 *In præscriptione, præter possessionem, requiritur titulus.*
8 *Hæres extraneus præscribit titulo pro hærede in fundo à defuncto possesso sine titulo: filius secus.*
9 *Filius, vti agnatus, aut cognatus titulum pro hærede habet.*
10 *Filius succedit patri ex capite vnde liberi, ac vnde agnati, necnon vnde cognati.*
11 *Filij Papæ summus cura, & honore.*
12 *Papa Iudæos, aut excommunicatos filios non appellat.*
13 *Papa spiritum sanioris concilij Iudæis, ac excommunicatis annunciat.*
14 *Papa non vocat in* CHRISTO *filios, nisi Abbatissas, & monachas, vel maximos Principes.*
15 *Filium nostrum non vocat Papa, scribendo, nisi familiarem.*
16 *Papa Episcopo, seu Archiepiscopo, seu Patriarchæ scribens, eum fratrem appellat.*
17 *Iustam habet venerationē, quidquid excellit.*
18 *Patres venerabiles dicuntur ob venerationem, quam eis filij præstare debent.*
19 *Senes quoque venerabiles.*
20 *Papa Prælatos fratres vocat, tamquam in officio eodem coadiutores.*
21 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos Episcopis mixtos fratres appellat.*
22 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos filios appellat.*
23 *Papa Cardinales electos Episcopos tantum filios, consecratos fratres vocat.*
24 *Non consecratus, sed electus tantū Episcopus solicitudinis episcopalis particeps non est.*
25 *Electus Episcopus tantum ea, quę ordinis sunt, nequit exequi.*
26 *Papa, de Episcopo mortuo loquens, non venerabilē fratrem, sed bonæ memoriæ appellat.*

Dilecto filio Hieronymo, tituli Sancti Petri ad vincula S. R. E. presbytero Cardinali, de Ruuere, nuncupato, Salutem, & Apostolicam benedictionem.

§. Dilecto.

DILECTO FILIO. Consueuit 1
beatissimus Papa eos, ad quos scribit, aut rescribit, filios, vel fratres appellare: & quidem optima ratione, *vt ait Rebuff. in glos. ad formam mandati, in verbo, dilectis filijs*, vt quemadmodum Deus opt. maximus pater est, &

& creatorem omnium, cap.1. de summa Trinit. & fide cathol. ita omnes filij Dei sumus: vnde Psal.81. Ego dixi: dij estis, & filij excelsi omnes: quod & Apostolus ad Galatas 3. comprobat, dicens. Omnes filij Dei estis per fidem: ad Rom.8. Quicumque spiritu Dei aguntur, ij sunt
2 filij Dei. Et quo magis id nobis certum esset, ibidem etiam Apostolus hæredes nos facit dicens: hæredes quidem Dei, cohæredes autem CHRI-
3 STI. Ipse enim CHRISTVS, cum sit Dei primogenitus inter multos fratres, est etiam primus hæres, vnde & hæres vniuersalis dicitur: nam ad Hebræos 1. ait idem Paulus. Quem constituit hæredem vniuersorum. Nos vero adoptione filij cum CHRISTO cohæredes sumus, cum quo & beati erimus. Hierem.3. Ponam te in filijs, tribuam tibi hæreditatem præclaram. Nihil est enim, quod nos magis hæredes faciat, quàm
4 filiatio: filijs siquidem, siue sint instituti hæredes, siue non, dominos ab intestato esse ait. l. in suis. in fine ff. de liber. & posthum. vbi Paulus
5 Iurisconsultus respondit, suos hæredes non teneri hæreditatem adire, quia viuo adhuc patre quodammodo domini existimantur. Itaq. post mortem patris, non hæreditatem percipere, sed magis liberam bonorum administrationem con-
6 sequi videntur. Hinc licet Bart. ad d. l. in suis. quem ibidem num.8. in fine sequitur Iason. dicat, in filio non habere locum vsucapionem, vel præscriptionem pro hærede, l. nihil pro hærede. C. pro hærede. l.2. §. filium. ff. eod. pro hærede. quòd ad probationem præscriptionis alio opus sit titulo: vnde, si pater possidebat fundum, eumq. sine ti-
7 tulo, non vtique poterat præscribere longo tempore, cum in huiusmodi præscriptione requira-
8 tur non solum possessio, sed & titulus, eo vero mortuo, si ei succedat hæres extraneus, poterit præscribere titulo pro hærede: quia etsi deficit titulus in persona defuncti, non tamen deficit in persona hæredis extranei, qui habet titulum pro hærede habilem ad præscribendum, vt toto
9 tit. ff. & C. pro hærede. Nihilominus, si filius dicat, se possedisse paternam hæreditatem, non vti filius, sed vti agnatus, aut cognatus, poterit præscribere titulo pro hærede, testimonio glossæ, & aliorum iuris interpretum ad l.1. C. qui admitti ad bon. possess. poss. Siquidem filius ex triplici capite potest patri succedere, videlicet, vnde liberi, vnde agnati, vnde cognati: & exclusus ab vno, non dicitur exclusus ab alio, l.1. §. sed vi-
10 dendum. 1. ff. de success. edict. Et hoc singulare dicit Baldus ad rubr. extra de præscript. in 5. col. per d. §. sed videndum. Et Alexander ad d. l. in suis scribit esse mirabile, & iuris interpretibus incognitum, prout etiam tenuit ad l. qui se patris, in 4. col. C. vnde liberi, & ad l. si filius, qui patri, col.5. ff. de vulg. & pupill. substit. Si filij, ergo & hæredes. Itaque cum Deus omnipotens nos filios vocare dignetur, apte conuenit & eius in terris Vicarium à nobis eodem nomine nuncu- 11
pari: non quòd filij simus generatione, aut adoptione, sed cura, & honore, quia curam omnium gerit, & ei omnes deferre oportet, vti differit Bonifacius ad proœm. Clement. col.2. not.4.

Regula vero ista hanc patitur exceptionem: 12
quòd Iudæi, & excommunicati non vocantur à Pontifice filij, testimonio Durandi in Speculat. tit. de rescript. præsent. §. ratione. num.5. sed loco salutationis, & benedictionis, spiritum eis 13
consilij sanioris precatur, & annunciat. Quod forte fuit introductum, & vsurpatur auctoritate Apostoli, qui ad Corinthios scribens, ait epist.1. cap.5. Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt vos iudicare? Alij omnes filij vocantur, & dilecti cuiuscumque conditionis, & dignitatis sint, siue regia, siue imperiali fulgeant potestate, c. quàm graui, vbi notant omnes, de crim. falsi. Sed eos non vocat in CHRISTO filios, nisi scribat mo- 14
nialibus, vel Abbatissis, quo casu solet addi illa dictio, in CHRISTO, cap. cum dilecta, de rescript. cap. cum dilecta, de confirmat. vtil. vel inutil. cap. dilecta, de except. & passim alibi, vel maximis Principibus, Regibus, aut Reginis. Tunc enim sic. Dilecto in CHRISTO filio Regi, vel Reginæ, cap. charissimus, de conuers. coniugat. Ioan. de Imola, & And. Sicul. ad d. cap. cum dilecta, de rescript. Ludou. Gomes. in tract. gratiæ expectat. num.6. Nec additur illa particula, no- 15
stro, nisi rescriptum ipsius sanctissimi Papæ familiari dirigatur, nam eo casu apponitur, nostro, vtpote capellano nostro, cubiculario nostro, eodem Durando auctore, in d. §. ratione. num.1.

Si vero scribitur Episcopo, alijsve gradu, & 16
ordine maioribus, Patriarchæ scilicet, aut Primati, aut Archiepiscopo, fratri, non filio dicitur. d. cap. quam graui, non dilecto, sed venerabili, cap. cum venerabilis, de consuet. cap. venerabilem, de elect. cap. venerabili, de offic. deleg. cap. venerabilis. de iudic. cap. venerabilis. de dolo, & contum. cap. venerabilis. de testibus cogend. cap. venerabiles. de confirmat. vtil. vel inutil. c. cum venerabilis. & cap. venerabilem. de except. c. cum venerabilis, & cap. venerabili. de censibus, & alijs plus, quàm quinquaginta. Nam, vt ait M. 17
Tullius, de Natura deorum primo, habet venerationem iustam quidquid excellit. Vnde Liuius lib.1. hist. ab vrbe cond. venerabilis vir miraculo litterarum, rei nouæ inter rudes artium homines. Venerabiles quoque patres dicuntur, quia 18
filij eos venerari debent. l.1. §. si filius. ff. de obseq. à lib. præstand. l. semper in ciuitate nostra. Senatus venerabilis fuit. ff. de iure immunit. Senes 19
quoque venerabiles sunt, & senectus venerabilis est (ait Sapien. cap.4.) non diuturna, neque annorum

norum numero computata: cani aut ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata: & Moyſes Leuit. 19. *A facie cani capitis conſurges, & honorabis vultum ſenioris,* & S. Petrus 1. c. 2. *Iuniores ſubiecti eſtote ſenioribus.* Quibus aſſurgendum eſſe pluribus oſtendit ſanctus pater Antiochus monachus *homil.* 109. quæ habetur in Appendice Bibliothecæ ſanctorum Patrum, *pag.* 1088. Sed quare fratres, non autem filios eos vocat? Rationem affert Innocentius tertius *in cap. per venerabilem, §. ſunt autem, qui filij ſint legit.* Sunt, ait, ſacerdotes Leuitici generis
20 fratres noſtri, qui nobis iure Leuitico in executione ſacerdotalis officij coadiutores exiſtunt.

21 Idcirco Papa, Cardinales Epiſcopos, de quibus iamiam mentionem faciam, fratres, non filios appellat; ac ſi contingat, eum ad plures Cardinales ſimul ſcribere, inter quos, præter aliquot Epiſcopos, & presbyteri, & diaconi ſint, fratrum nihilominus eos nomine nuncupabit, quamuis vnicus inter eos tantum Epiſcopus exiſtat. *cap. in Geneſi, prope finem. de elect. extrauag. ad conditorem, Ioan. 22. de verb. ſignific. extrauag. execrabilis, §. nos itaque. iuncta gloſ. in verb. cum fratribus. de præbend. cap. 1. verſ. quod in fratribus noſtris. & ibi gloſ. de offic. legat. lib. 6. Hoſtien. ad cap. ad deliberandum. col. 3. de Iudæ.*
22 *Felin. ad rub. de offic. deleg. in princ.* Si verò ſeorſim ab Epiſcopis ad Cardinales presbyteros, ſeu diaconos ſcribet; filios, non autem fratres eos vocabit. *cap. 1. de ſupplend. neglig. Prælat. gloſ. ad cap. 1. de offic. legati in 6. Barbat. ad cap. in præſentia. col. 4. de probat. & ad cap. 1. col. 2. de locat.* Rebuffus *ad formam mand. Apoſtol. in verb. fratri,* recte admonet, fratres eos vocari poſt con-
23 ſecrationem; cum electi tantum ſunt, filios: ſiquidem fratres dicuntur, propterea quòd vnà cum beatiſſimo Papa in partem ſolicitudinis ſint vocati. *cap. ad honorem. de auct. & vſu pallij. c. fundamenta. §. decet. de elect. lib. 6.* & per hanc epiſcopalis dignitatis participationem merito fratres appellantur, *can. præterea. 51. diſtinct.*
24 *can. fratres. de pœnit. diſt. 5.* At, qui nondum eſt conſecratus, adhuc particeps & dignitatis, &
25 ſolicitudinis non vtiq. videtur, cum ea, quæ ordinis ſunt, exequi nequeat, *cap. tranſmiſſam, vbi gloſſ. in verbo de talibus, & c. quod ſicut, de elect.*

26 Si vero Papa de Epiſcopo mortuo loquitur, non venerabilem fratrem appellat, ſed bonæ memoriæ Epiſcopum, *vt poſt Hieronym. Paul. in lib. qui inſcribitur Prouinciale, fol. 20. tradit Mandoſius in d. gloſ. ſi habita, in verbo, fratribus noſtris.* Quot autem modis frater quis nuncupetur, Rebuffus loco citato perſequitur.

Summa ex §. Hieronymo.

1 *Ἱερώνυμος Græce, ſacrũ nomẽ Latine redditur.*
2 *Hieronymi Eccleſiæ Doctoris maxima eruditio commendatur.*
3 *B. Hieronymus vtrumque Teſtamentum Latinum ex Hebræo, & Græco fecit.*
4 *Nomina ad placitum imponuntur.*
5 *Nomina hominum honeſta eſſe debent.*
6 *Turpia, & abſona nomina vitanda ſunt.*
7 *Honeſtum nomen apud ethnicos laudatur.*
8 *Accurſius de proprio nomine gloriatur.*
9 *Accurſius dictus, quòd accurrat, & ſucurrat.*
10 *Vxor Ioan. Andreæ dictitabat, ſi pulcra nomina venderentur, emenda eſſe.*
11 *Reprehenſibile eſt, parentum turpia nomina in liberis renouare.*
12 *A nomine turpi cauendum eſt.*
13 *Ex bono nomine reſultat bona præſumptio, ex malo mala.*
14 *Baptizandorũ nomina à ſanctis ſumẽda ſunt.*
15 *Hieronymus Cardinalis de Ruuere merito B. Hieron. alumnus, & diſcipulus dici poteſt.*
16 *Ethnicorum, præſertim flagitioſorũ hominum nomina, nequaquam pueris imponenda.*
17 *Nicæna Synodus vetuit chriſtianorum filijs Gentilium nomina imponi.*
18 *Recte duo nomina imponuntur.*
19 *Iacob, etiam Iſrael dictus eſt.*
20 *Ioannes Baptiſta, quàm ceteros homines antecelluerit.*
21 *Natiuitas Ioannis Baptiſtæ, præter natiuitatem* CHRISTI, *tantum in Eccleſia celebratur.*
22 *Matthæus Euangeliſta Leui etiã dicebatur.*
23 *Sacræ paginæ nominis multiplicitatẽ admittũt.*
24 *Deus plura habet nomina: necnon eius filius.*
25 *Nomina Deo plura ſunt impoſita ad declaranda plura eius erga homines beneficia.*
26 *Deus eſt in omnibus omnia.*
27 CHRISTVS *vocatur vitis, ouis, agnus, &c. per ſimilitudinem, non proprie.*
28 *Plura nomina vni perſonæ imponuntur demonſtrationis cauſa.*
29 *Venetijs duo, & tria nomina baptizatis imponuntur.*
30 *Bannitus captus condemnari non debet, niſi de eius nomine, ac cognomine conſtet.*
31 *In herede clara nominis demonſtratione opus eſt.*
32 *Clara nominis demonſtratio nõ eſt neceſſaria, ſi lex expreſſionem illam non requirat.*
33 *Forma dat eſſe rei.*
34 *Mutare formam noſtrum non eſt.*
35 *Verbũ, aliàs, & nec aliter, importat formam.*
36 *Non valet expreſſio nominis per æquipollens.*
37 *Omiſſio formæ, aut ſolemnitatis vitiat actum.*

38 *In-*

38 *Insinuatio facta per æquipollens, non valet.*
39 *In appellatione ab interlocutoria sententia est exprimenda causa appellationis.*
40 *Demonstratio facta per relationem ad aliud tantum valet, quantum expressio nominis proprij.*
41 *Nomẽ appellatiuũ quãdoq. æquipollet proprio.*
42 *Mandatum Apostolicum, nisi alicui dirigatur, nihil valet.*
43 *Expirat iurisdictio mandata morte eius, cui ea fuit mandata.*
44 *Iurisdictio mãdata dignitati nõ expirat morte personæ, qui obtinebat eam dignitatem.*
45 *Rescriptum directum dignitati non præsentatur successori iudicis defuncti.*
46 *Accessoriũ sequitur naturam sui principalis.*
47 *Angeli, atque animæ non corrumpuntur.*
48 *Causa cõmissa Episcopo transit ad successorẽ.*
49 *Causæ commissio personalis est, cum in rescripto expressum est nomen proprium: realis, cum appellatiuum.*
50 *Causa ad dignitatem directa, etiam absque nominis proprij mentione, si verba priuatam personam respiciant, non transit ad successorem.*
51 *Verba deseruiũt intentioni: nõ intẽtio verbis.*
52 *Verba inhibitoria, & præcisa restringenda sunt secundum mentem inhibentis.*
53 *Excommunicatio directa dignitati non afficit successorem.*
54 *Noxa caput sequitur.*
55 *Successor in Episcopatu quando prædecessoris debita soluere teneatur.*
56 *Censura ecclesiastica successorem ligat, si in eodem cum prædecessore succedat vitio.*
57 *Excommunicatio vicarij Episcopi non ligat successorem.*
58 *Vicarius Episcopi non habet dignitatem.*
59 *Iudicis dati iurisdictio nõ trãsit ad successorẽ.*
60 *Constituto executore testamenti amico testatoris in dignitate constituto, officium executionis ad successorem non extenditur.*
61 *Delegata causa amico, vel consanguineo in dignitate constituto, non transit ad successorem.*
62 *Causa compromissi dignitati commissa non transit ad successorem.*
63 *Præsumitur, Principẽ nescire nomina propria.*
64 *Iuramentum præstitum super re ad dignitatem pertinente, ad successorem extenditur.*
65 *Hæres non potest cogi ad obseruandum iuramentum à defuncto præstitum.*
66 *Hæres iurata à defuncto obseruare tenetur, non ex iuramento, sed virtute obligationis ciuilis per defunctum contractæ.*
67 *Iuramentum personale est, ac tantum iurantem ligat.*
68 *Iuramenti commodum ad hæredes eius, in cuius gratiam iuratum est, transit.*
69 *Pendente coniectura, an committens causam, dignitati, aut personæ committere voluerit, expressioni nominis, aut proprij, aut appellatiui standum est.*
70 *Locus pro dignitate aliquando intelligitur.*
71 *Dispositio facta sub nomine proprio non trãsit ad successorem: secus, si sub appellatiuo.*
72 *Stipulante seruo duobus dominis, in dubio præpositio nominis portionem constituit.*
73 *Error nominis in legato secundum notitiam testatoris distinguitur.*
74 *Delegatio incerta nihil valet.*
75 *Canonicus non habet successorem in onere, aut in honore, nisi ipsum Capitulum.*
76 *Acquisita per canonicum, eo mortuo, ad collegium canonicorum pertinent.*
77 *Bona clerici defuncti, qui habuerat beneficiũ extra collegium, ad successorem spectant.*
78 *Dignitatem, aut personatum habenti succeditur in onere, & in honore.*
79 *Succedens canonico in causa prædecessori commissa non succedit.*
80 *Causa commissa canonico alicuius tituli, absq. eius nominis proprij mentione, ad successorem transit.*
81 *Causa commissa Præposituram ac capellaniã gerenti, si is moriatur, transibit ad illum, qui ei succedet in Præpositura tantũ.*
82 *Seruo stipulãte duobus dominis, si alter acquirere nequeat, eius portio accrescit alteri.*
83 *Capellania pontificalis delegationis non est capax.*
84 *Dignitates duæ simul haberi nequeunt.*
85 *Causa commissa habenti duas dignitates, si eæ duobus dentur, transibit ad vtrumque.*
86 *Causa potius pluribus, quàm vni committere solet Sedes Apostolica.*
87 *Prælati nomine ecclesiarum, possident earum bona ciuiliter, & naturaliter.*
88 *Prælatus, siue petitorio, siue possessorio agat, nomine ecclesiæ agere debet.*
89 *Prælati rerum ecclesiasticarum, administratores sunt, non domini.*
90 *Prælati ecclesiæ conditionem facere meliorem, non deteriorem possunt.*
91 *Prælatus pro ecclesia sua potest licite non acquirere.*
92 *Prælatus nomine appellatiuo agens, pro ecclesia agit; si nomine proprio, pro se.*
93 *Nuncij iurisdictio perpetuatur mortuo Principe, ad quem missus fuit, si litteræ nominis proprij mentionem faciant.*
94 *Mortuo eo, qui mandauit iurisdictionem, expirat iurisdictio, si res sit integra.*
95 *Citatio iurisdictionis perpetuandæ non sufficit.*

S. Hiero-

§. Hieronymo.

HIERONYMO. Hoc est, proprium
nostri Cardinalis de Ruuere no-
1 men. Ἱερώνυμος Graece, Latine
sacrũ nomen est, & est proprium
nomẽ viri ecclesiastici, vnius, in-
2 quam, ex sanctissimis Ecclesiæ doctoribus: qui
qualis, quantusq. fuerit, restantur eius tam mul-
ta, tamq. varia scripta, quibus plurimum & orna-
menti, & adiumenti rebus nostris accessit. Vetus
enim Testamentum, Damasi, vt diximus, sui cō-
3 temporanei, ac Romani Pontificis iussu, ex He-
bræo, nouum ex Græco Latine conuertit, magna
etiã ex parte explicauit, multa præterea Latine
irē reddidit scripta doctorũ virorum, præterquã
quòd alijs laboribus, & ingeniosis monumentis
Christianã disciplinã illustrauit, ac præter lingua
rum peritiã, & multiplicẽ eruditionem, etiã san-
ctitatis nomine meruit in catholica Ecclesia coli.
4 Hinc illud in primis admonere oportet, quòd
licet nomen, *vt ait Cic. lib. 1. de Inuent.* sit quod
vnicuiq. personæ datur, quo suo quæq. proprio,
& certo vocabulo appelletur: & ad placitum im-
ponatur, *l. si quis in fund. vocab. in fin. princ. ff. de
leg. 1. vbi notant omn. Bart. ad l. Imper. §. vlt. n. 2.
5 ff. ad munic. & ad rub. ff. sol. matr.* parentes ta-
men obseruare oportet in nominibus filiorum, vt
ea seligantur, quæ honesta sint, & bene sonent,
6 nec sint turpia, aut absona, ita vt, quibus ea im-
ponuntur, quodammodo infames fiant, etenim
laudãtur etiã apud ethnicos de honesto nomine
7 personæ, teste inter ceteros Caio Iurisconſ. *in l.
facta 63. §. si dand. pecun. ff. ad S. C. Trebell. Plat.
in Theage. Alex. ab Alex. Genial. dier lib. 2. c. 29.
Cal. Rhod. li. 13. lect. ant. c. 1. & 6. Rip. ad rub. sol.
mat. n. 8. vbi etiam Iaſ. n. 16. & ad l. cunctos pop.
lect. 1. n. 25. C. de sum. Trin. & fid. cath.* vbi etiam
8 Cynus *in 2. notab.* scribit, magnum esse bonum
habere nomē. Idem etiam ibidem Salicetus. At-
que ideo Accurſ. *ad d. §. si dand. pecun. in verb.*
9 *cōditio est,* maxime gloriatur, quod Accursij no-
men sibi contigerit: quia accurrit, vt ipse de se,
inquit, & succurrit contra tenebras iuris ciuilis.
Refert quoque Ioannes Andreæ *ad cap. grauis,*
10 *de deposito,* consueuisse eius vxorem dicere, quòd
si pulcra nomina venderentur, emenda essent.
Hinc Cardinalis Florentinus *ad c. cum secundum*
11 *Apostol. in 2. not. de preb.* reprehendit vehemen-
ter parentes, qui in eorum liberis turpia proge-
nitorum nomina renouant, & Craueta noster *in
consi. 73. n. 13. lib. 1.* dicit, à nomine turpi esse pe-
nitus cauendum. Imola vero *post eund. Card. &
Ioan. And. add. c. grauis, in col. 1. per eund. text. in*
12 *ver. vir Belial,* ait, imputandum esse illi, qui con-
trahit cum habente tam deforme nomen; ac si
decipitur, sibi, non alijs, imputet. Nam ex bono,

hoc est, honesto nomine, vt ait Ripa *ad d. rub. sol.
matr. n. 8.* resultat bona præsũptio, ex malo ma- 13
la. Antonius Thesaur. *in præfat. ad decis. Senat.
Pedem. in verb. Anton. n. 33.* scribit, filios parenti-
bus gratias habere æquum esse, qui ab eis pulcra
nomina acceperunt. Et Abbas Panorm. *ad c. 1.
col. penul. de iud.* dicit, quemlibet desiderare effe-
ctum in suo nomine. Quare non mihi displicet,
quod placuit Nicolao Euerardo *in lib. qui inscri-
bitur: loci argum. legal. in c. locus ab etymol. mihi
pag. 10.* vt præpositio hæc locum habeat, quãdo
aliæ cōcurrunt coniecturæ, vt structura corporis,
figura vestium, color criniũ, vel faciei, & similes.
Idcirco præstantissimi illi viri, quibus à sacro-
sancta Tridentina synodo cura conficiendi ca-
techismi demandata est, in eodem catechismo
tit. de sacram. Bapt. prop. fin. hortantur fideles, 14
vt nomen, quod baptizandis imponi debet, su-
matur ab aliquo, qui propter excellentem ani-
mi pietatem, & religionem in sanctorum nume-
rum relatus sit. Ita enim facile fiet, vt quiuis no-
minis communicatione ad virtutis, & sanctita-
tis imitationem excitetur: ac præterea, quem
sibi imitandum proponet, precibus propitium
faciat, sperans, eum sibi adfuturum, tum in cor-
poris, tum in animæ necessitatibus, saluremque
suam, tanquam præcipuum aduocatum, semper
propugnaturum. Cuius rei Card. Hieronymus 15
de Ruuere, de quo sermonem habemus, exem-
plum est locupletissimum, qui sibi cum sanctissi-
mo, ac iuxta doctissimo B. Hieronymo nomē esse
commune sciens, vnà cum nomine eius virtutes,
& sanctitatem adeo exprimere studet, vt tanti
doctoris alumnus, & discipulus meritò dici pos-
sit. Quare non ab re in catechismo reprehēdun- 16
tur, qui Gentilium nomina, eorum præcipue, qui
profligatissimi, & scelestissimi fuerunt, tã diligen-
ter consectantur, & pueris imponunt, cum ex eo
intelligi possit, quanti Christianæ pietatis studiũ
faciendum existiment, qui impiorum, fideliumq.
auribus huiusmodi profana nomina vndiq. cir-
cumsonantia audire gestiunt. Siquidē Christiani
iam ab initio nascētis Ecclesiæ, ob suam in Apo-
stolos magnã propensionem, eorum nomina ba-
ptizandis imponebant, testimonio Niceph. *li. 6.
c. 22.* qui memoriæ mandauit, Petri, Pauli, ac Ioã-
nis nomina in christianorum liberis frequentissi-
ma fuisse. Quod confirmat Euseb. *li. b7. hist. eccl.
c. 20.* Interdum quoq; Prophetarum nomina pro
nominibus idolorũ à parentibus ipsis impositis
adulti baptismatis fonte renascentes sibi elige-
bant, quod idem testatur Eusebius *lib. 8. hist. ec-
clesiast. cap. 21.* &, ne fideles gentilium nomina 17
filijs imponerent, vetuit Nicæna Synodus *c. 30.*
Nec vlla laude, meo iudicio, digni videntur 18
illi, qui prohibent baptizandis duo simul iuncta
nomina imponi, quandoquidem in veteri, & no-

uo Testamento aliter, atque ipsi constituunt,
19 obseruatum cernimus. Nam Iacob etiam Israel
dictus est, *Gen.cap.32.* hoc est Dei princeps: si
contra Deum,ait scriptura, fortis fuisti, quanto
magis contra homines præualebis? & quia Do-
minum vidit, vt B. Ambrosius interpretatur,
20 *lib.2. in Lucam*. Sic ille, qui vox Dei fuit, ver-
bumq. increatum præcucurrit, annuncians, ip-
sum carnem sumpturum, qui præcelluit ceteros,
antecelluit Prophetas, supergressus est Patriar-
chas,duplex habuit nomen,nempe Ioannes Ba-
ptista, de quo Saluator testimonium perhibet,
dicens: Non surrexit inter natos mulierum ma-
ior Ioanne Baptista. Vnde Sanctus Augustinus
Serm.20.de sanctis,qui est primus, de Natiuita-
21 *te Ioannis Baptistæ*, ait:Post illum sacrosanctum
Dominici natalis diem, nullius hominis natiui-
tatem legimus celebrari, nisi solius Ioannis Ba-
ptistæ. In alijs sanctis,& electis Dei nouimus il-
lum diem coli, quo illos post consumationem
laborum, & deuictum, triumphatumque mun-
dum in perpetuas æternitates præsens hæc vi-
ta parturijt, in alijs consumata vltimi diei me-
rita celebrantur: pro hac absque dubio causa,
quia per hunc Dominus aduentum suum, ne su-
bito inspectatum homines non agnoscerent, vo-
luit esse testatum &c. Petrus quoque Apostolo-
rum Princeps, & CHRISTI Vicarius, quem
& Cepham Dominus vocauit, Simon appella-
batur, vt diximus superius, *Matth. cap.10. Lu-*
cæ 6.Marci 3. & Actuum Apostolorum 10. Mat-
22 thæus quoque & Leui dicebatur eiusdem San-
cti Matthæi testimonio *cap. 9. & Lucæ cap. 5.*
vnde Beatus Hieronymus *in lib.1.in Matthæum*
ait: Ceteri Euangelistæ propter verecundiam,
& honorem Matthæi, noluerunt eum nomine
appellare vulgato, sed dixerunt Leui, duplici
quippe vocabulo fuit. Hæc Hieronymus: Et de
Thoma Apostolo ita scribit Ioannes *c.20.* Tho-
mas vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus.
Paulus etiam, qui vas fuit electionis, Saulus di-
cebatur, *Actorum cap.13.* ibi,Saulus autem,qui
& Paulus,repletus Spiritu sancto. Ibidem quo-
que statim in principio scribit Sanctus Lucas, in
ecclesia, quæ erat Antiochiæ,prophetas, & do-
ctores fuisse, in quibus Barnabas, & Simon, qui
23 vocabatur Niger. Non est itaque dubium, quin
sacræ litteræ nominis multiplicitatem admit-
tant,si honestum sit,maxime si à sanctis,& Deo
gratis hominibus accipiatur.
24 Quinimmo Deus, optimus, maximus, eiusq.
vnigenitus filius multis nominibus appellatur,
testimonio Beati Dionysij Areopagitæ *libro de*
25 *Diuinis nominibus cap.1.* vbi Marsilius Ficinius
eleganter post eum tradit,nomina, cognomina,
& adiectiua, quæ à sacris litteris varia Deo tri-
buuntur,non ad hoc inuenta fuisse,vt ipsam Dei
naturam significarent,quæ cum vnica sit,& sim-
plex, si nominanda esset, vnico nomine circum-
scribenda esset, sed ideo instituta, vt multa, va-
riaq. bona à diuina bonitate largissime proflue-
ria,declarent, hoc est pro beneficiorum qualita-
te,& numero nomina,& attributa esse imposita,
& expressa. Vnde idem Dionysius concludit,
quòd cum Deus omnia in omnibus agat, atque
sit ipse in omnibus omnia, ideo ex honestis om-
nium nominibus rite laudatur. Neq; vero,idem 26
ait Dionysius,hæc tātum diuina nomina Theo-
logi celebrant, quæ à prouidentijs vniuersali-
bus,particularibusve, aut ab ijs, quæ prouiden-
tia diuina reguntur,originem ducunt: sed etiam
à diuinis quibusdam interdum visis,quibus præ-
ceptores sacrorum, vel prophetæ in sacris ædi-
bus,aut alibi illuminati sunt, ex alijs,& alijs cau-
sis,atq. viribus nominare solent bonitatem om-
ni nomine, omniq. luce prorsus excelsiorem.
Iam vero formas illi, figurasque humanas, vel
ignis,vel electri circumponunt, ipsiusq. oculos,
auresq. & crines, facies,manus, scapulas, alas,
brachia,humeros,pedes laudant, coronas,quin-
etiam, sedes,pocula, pateras, & alia quædam id
genus mystica circa Deum fingunt. Hactenus
Dionysius.Nam & B.Augustinus ad illud Ioan- 27
nis *c.15.* Ego sum vitis vera,& pater meus agri-
cola est, sic dicitur,inquit,vitis per similitudinē,
non per proprietatem, quemadmodum dicitur
ouis, agnus, leo, petra, lapis angularis, & cete-
ra huiusmodi,quæ magis ipsa sunt vera, ex qui-
bus ducuntur istę similitudines,nō proprietates.
Imponuntur etiam multa plerumque nomina 28
vni personæ demonstrationis ergo. *l.demonst.&*
ibi Bar.& alij.ff.de condit.& demonst.l.ad reco-
gnosc. C.de ingen.manum. l. si quis nomine,C. de
testam. l.vnica, C.de mutat. nominis. Et in am-
plissima Venetiarum ciuitate hoc fieri,à Vincen- 29
tio Quirino, Iulij F. patritio Veneto, bonarum
litterarum,& sacræ Theologię professore accepi,
atq. veteri cōsuetudine receptū esse ita, vt vni-
uersæ ei genti quodāmodo pro lege sit,vt scilicet
cuilibet duo, vel tria nomina in baptismate im-
ponantur. Quod fortasse inde initium sumpsit,
quòd crescentibus familijs, gentiles suos aliquo
modo discerni inter se earum auctores nomi-
num multitudine voluerint. Omnia tamen no-
mina simul proferri non audio. Exoleuit enim
hic mos, aut forte nunquam in vsu fuit.
Hac vero nominum pluralitate vitaretur pe-
riculum, de quo Angelus Aretinus *in tract. de*
malef. in verb.Caium, n.2.& 3. circa bannitos,
qui capiuntur,cū non debeant condenari,nisi de
eorum nomine,agnomine,& cognomine cōstet: 30
tolleretur item dubium de nomine occisorum,
quo incerto nemo condemnari potest:etsi Clar.
in pract.cr.q.52.in fi. dicit,aliter obseruari: nec
esset

31 eſſet neceſſarium, quod iubet Iuſtinianus *in l. hac conſultiſſima, C. qui teſtam. facere poſſ.* nempe quòd teſtatores conuocatis, & collectis tabellione, & ſeptem teſtibus, exprimant nomina ſpecialiter hæredum, & dignitates ſingulorum, & inditia, ne ſola nominum expreſſio quidquam
32 ambiguitatis pariat. Vnde Bartolus *ad d. l. demonſtratio, in princip. q. 7. & ad l. liberorum, in princ. de accuſat.* aſſeuerat, ad demonſtrandam perfectè perſonam, debere exprimi nomen proprium cum alijs duabus demonſtrationibus, vt Petri Martini de Peruſio, niſi vna ſola demõſtratio clara eſſet, & omnibus nota, maxime ſi hætes eſt perſona carens digni:ate, vt Alexan. rectè ſcribit *ad d. l. hac conſultiſſima, num. 3.* qui etiam rectè contendit, illam claram Bartoli demonſtrationem locum habere, quoties lex municipalis non requirat in aliquo actu expreſſionem nominis proprij, patris, aui, & his ſimilium: *vt tenuerunt Bald. & alij ad l. 1. ff. de liber. & poſthum. Anton. de Butrio poſt Bart. ad l. ſi quis ſeruum, §. ſi inter, in fin. ff. de leg. 2. ad c. 2. de libell. oblat. Petrus de Anchar. in repet. c. canonum ſtatuta, in verſ. quæro etiam, ſi ſtatuto cauetur, de conſtit.* maxime ſi eadem lex hanc expreſſionem requireret pro forma: vt ſi lege caueatur, vt aliàs actus ſit nullus: eo enim caſu haud ſufficeret exprimere ſingulare nomen contrahentis: ſiquidem illa demonſtratio videtur requiſita à ſtatuto pro ſolemnitate, non æque ad probationem, aut demonſtrationem tantum, *vti in ſimili aſſerit gloſſ. magna ad l. teſtium, §. condemn. in fin. ff. de teſtib. & Baldus ad l. ſtatutis, in verb. quæro, adijcit, C. de ſent. ex breuil. recit. vbi apert. Salic. & alij, quos citant, & ſequuntur Alexand. & Iaſ. ad d. l. hac conſultiſſ. num. 4. Rebuff. in tract. nomin. q. 14. n. 35. in verſic. in contrarium.* Sed exprimere proprium nomen, cognomen patris, aui, vel alio-
33 rum eſt de forma, quæ dat eſſe rei, & eam conſeruar in eſſe *l. Iulianus, §. ſi quis, ff. ad exhibend.*
34 & non eſt noſtrum mutare formam, *l. conſtitutionibus, in fin. ff. ad municip. Bald. ad d. l. 1. ff. de li-*
35 *ber. & poſthum.* nam verbum aliàs, vel nec aliter, eius eſt naturæ, vt importet formam, *vt poſt Bart. & alios tradit Dec. conſ. 528. nu. 11. Ruin. conſ. 92. num. 25. lib. 3. Socin. Iun. conſ. 46. nu. 27.*
36 *lib. 4.* ergo non valebit expreſſio per æquipollens. Huius rationis ratio eſt manifeſta: etenim
37 omiſſio formæ, aut ſolemnitatis vitiat actum, *l. cum hi, §. ſi prætor, ff. de tranſact. cap. iis, qui, & cap. procurator, de elect. lib. 6.*

Hinc Petrus Rebuffus *in d. q. 14. n. 33. & 37. cum ſeqq.* dicit, non valere inſinuationem factam
38 per æquipollens, ſed neceſſariam eſſe nominis, & cognominis expreſſionem, etiam ſi diceretur: exhibeo nomen meum, & cognomen, de quibus in litteris nominationum conſtat, & prout in il-

lis continetur: vt quemadmodum in appellatione ab interloquutoria requiritur pro forma, 39
quòd cauſa appellationis expreſſe, & nominatim exprimatur, *cap. 1. de appellat. in 6.* & non ſufficit, quòd exprimatur per relationem ad Acta, vt (verbi gratia) allego omnes cauſas, de quibus in Actis, *Alex. & alij ad d. l. 1. ff. de liber. & poſth. ad l. vbi, §. illud, ff. de verb. oblig. & conſ. 80. viſo, col. 4. lib. 1.* Et licet demonſtratio facta per rela- 40
tionem ad aliud tantum valeat, quantum expreſſio nominis proprij, quoad demonſtrationem, *l. certum, ff. de rebus cred. ſi cert. petat.* etiam ſi nomen appellatiuum vni tantum conuenit, 41
quo caſu appellatiuum æquipollere nomini proprio, tradit Guido Pancirolius, doctiſſimus præceptor meus *in conſ. 14. n. 13. & Marcus Antonius Mareſcot. de Calu. in repet. c. licet. de conſtit. lib. 6. n. 130. ex l. 2. ff. de liber. & poſth.* non habere tamen locũ in inſinuationibus nominationum, ſiue nominũ, & cognominum, idem Rebuffus contendit, ob id nimirum, quia eſt de forma.

Sic & Romanus Pontifex, quando alicui ſcribit, aut reſcribit, aut cauſam committit, nomen proprium loci, vel ciuitatis, vel eccleſiæ inſcribit: alioquin haud conſtaret, cui eſſet cauſa commiſſa: & mandatum, niſi alicui dirigatur, non 42
valet, *cap. mandatum, cum ſeq. de reſcript. lib. 6.*

Sed multum refert, an mandatũ fuerit alicui directum ſub nomine proprio, an vero ſub nomine appellatiuo, hoc eſt dignitatis nomine, maxime Apoſtolicũ, quod committi nequaquã poteſt, niſi dignitate præditis, aut ſaltem perſonatum obtinentibus, ſeu cathedraliũ eccleſiarum canonicis, *c. ſtatutum, in princ. eod. de reſcrip. li. 6.* nam morte eius, cui iuriſdictio nomine proprio 43
demandata fuerat, expirat iuriſdictio, *cap. quoniam Abbas, de offic. iud. deleg.* non æque, ſi dignitati: ſed perpetuatur, donec lis fuerit iudicatione finita. Siquidem ſucceſſor iudicis præmortui per omnia cenſetur eodem iure cũ defuncto. 44

Sed an reſcriptum debeat iterum ſucceſſori præſentari, quæſtionis eſt. Panormitanus *ad d. cap. quoniam Abbas,* ſcribit, non eſſe neceſſarium, & quidem rectè, quia dignitas per mutationem perſonæ non mutatur, *cap. ſi gratioſe, de reſcript. lib. 6.* Erit igitur differentia non minima inter delegationem factam alicui nomine proprio, & factam nomine appellatiuo, hoc eſt dignitatis nomine. Quare noſtri dixerunt, diſpoſitionem quandoque eſſe realem, quandoque perſonalem: & dicitur realis, quando fit reſpectu dignitatis, & hæc tranſit ad ſucceſſorem, propterea quòd eſt impoſita ſuper nomine dignitatis. Dicitur perſonalis, quando perſonam reſpicit tantum, & iſta diſpoſitio concipitur ſub nomine proprio, videlicet ſi cauſa committatur Ioanni, Paulo, 45

57 *iudic.deleg.* dicit, quòd si Episcopi Vicarius fue-
rit excommunicatus, illa excommunicatio non
transibit ad successorem. *cap.1. de offic. vicar.*
lib.6. quod licet certo certius sit, non placet ta-
men, quod Abbati placuit, vt id pro regula sit,
cum non solum odiosa non transeant ad succes-
sorem vicarij, sed nec fauorabilia: non etenim
transeunt, quoties apponatur nomen dignita-
tis, quàm quis alterius habet beneficio, vt est
vicarius ita dictus, quòd alterius fungatur vice,
tit. C. de offic. eius, qui vicem alter. iudic. obtin.
Cassiodorus in formula vicarij Vrbis *lib.6.* Vice,
inquit, sacra sententiam dicis; id est, *vt in Pa-*
ratit.tit.de officio vicar.sum interpretatus, Prin-
58 cipis loco ius dicis. Etsi vicarium Episcopi non
habere dignitatem ecclesiasticam asseuerat post
Zabarellam Benedictus Capra *in repet.Clemen.*
ctsi principalis, num.48.de rescript. late Iacobus
Menochius *cons.51.num.33.lib.1.* dum conten-
dit, vicarium quidem præeminentiam quandam
habere, non autem dignitatem, nisi larga inter-
59 pretatione sumatur dignitas. Idem dicendum in
iudice dato, & vt cum nostris loquamur, in de-
legato, & in similibus, non enim transfertur
causa ad successorem, vt diserte tradit Bartolus
ad l.& quia, circa fin.ff.de iurisdict. omn.iud. &
ad l. tale pactum, ff. de pact. argumento l. quod
Principi, & l.si Augustæ, ff.de leg.2. & *ad l. more*
maiorum, in fin. & ibi Salicet. & Fulgos. *nu.25.*
vers.sed aliquando, Ias. *num.66.in 2.limit.* Cac-
cialup. *n.35.* Curt.iun. *sub n.102. ff. de iurisd.*
omn.iud. Fulg. *ad l. si quis Imperatorem num.1.*
vers.sed, si sit C.qui testam.fac. poss. Butr. *ad d.*
c.quoniã Abbas, n.25. Imola *n.19.& 20.* Felin.
n.7. Dec. *n.9.* Bero. *n.100. cum seq.de off.deleg.*
Gemin. *ad c. statutum in princ.col.3. circa med.*
vers. & per hoc idem dicitur in Vicario, de re-
script.lib.6. quæ Bartoli expositio, licet commu-
ni interpretum consensu, teste Decio, *ad d. cap.*
quoniam Abbas, n.61. recepta sit, hodie tamen,
an locum habeat, dubito: mihi enim aliter vide-
tur obseruari, cum successor vicarij in omnibus,
& per omnia videatur succedere mortuo, aut
amoto: & ita communiter obseruari testatur Car-
din. *ad clem.2.nu.6.q.5. de rescript.* at quando
delegans non habuit respectum ad tribunal Epi-
scopi, sed ad ipsum vicarium tantum, tunc nun-
quam transit in successorem, vti tenuit Rota in
vna Papiens. bonorum coram optimo, & erudi-
tissimo Lancellotto, nunc Cardinali amplissimo,
die lunæ 3. Martij 1578. quæ hodie est impressa
in prima parte *Decis.Diuers. dec.200.* quam, cũ
adhuc in publicum non prodijsset, habui ego
commodato à R.F. Vincentio Bonardo, sacri pa-
latij Magistro, viro doctrina, & moribus præcla-
ro, atq. insigni. Quod & *in vna Syracusana ille-*
gitimitatis coram Cantuc.dec.12.n.2.diuers.p.2.
Germon. de Indultis.

tenuit Rota, ob id nimirum, quòd communis opi-
nio habet in se rigorem, ac subtilitatem, vt asse-
rit Abbas *ad d.c. quoniam Abbas nu.2.* Caccial.
ad d.l. more maiorum n.35. & Rota solet semper
amplecti æquitatem. Satnen. *ad reg. de valore*
q.11.in fin. Cantuc. *in decis.9.n.9.* & *d.dec.12.*
num.2. quod & ipse adnotaui *cap.17.num.160.*
lib.3.de Sacror.immunit. tum, quia, si locum ha-
beret communis opinio, multæ subuerterentur
expeditiones, tum etiam, quia contra commu-
nem opinionem est communis obseruantia, vt
post Card. ad *d. Clem.2.* & Gamb. *in Tract.de*
offic.& potest.Leg.à lat. lib.8.n.97. scribit idem
Cantuc. *d. decis.12. num.3.* Idem puto dicen-
dum in Legato, quidquid dicat Abbas, *post An-*
ton.de Butr.ad cap.nouit, in fin.de offic. legat. &
Domin.ad c.statutum, in princ. col.3.de rescript.
lib.6. nam licet verum sit, vicarium non habere
dignitatem, si stricte loquamur, & proprie, & ve-
ra etiam sit ratio, quòd commissio facta sub di-
gnitatis nomine transit in successorem, ob id
nimirum, quia dignitas illa nunquam extingui-
tur: idem tamen dici potest de vicario. Nam si
admittimus, vicarium esse capacem delegationis
pontificiæ, admitti etiam illud oportet, quòd
successor ei in mandata iui isdictione succedit:
cum dignitas illa, seu præeminentia numquam
moriatur, quia illi mortuo alium Episcopus sub-
rogat. Si sub nomine dignitatis, quam quis pro-
prio, non alieno iure habet, transit quidem
d.cap. quoniam Abbas.

Ad quæstionem etiam propositam facit opti-
me, quod norat glossa *ad cap.2. in verbo mor-*
tuo, & verbo expressit, de testamen. lib.6. dum
asserit, quòd si aliquis amicitia, & familiarita- 60
te erit coniunctus Abbati, vel Episcopo, quem
sui testamenti executorem constituerit, nomi-
ne dignitatis duntaxat expresso, non transit
illud amicitiæ, & familiaritatis officium ad suc-
cessores: quoniam officia illa solent communi-
ter iniungi amicis; & ex quo constat de ami-
citia, atque familiaritate, præsumendum est,
dispositionem esse personalem. Hinc Iason
ad d. l. & quia, num.65. voluit, quòd si ille, 61
cui facta est delegatio, est coniunctus sangui-
ne, vel singulari quadam deuinctus amicitia
deleganti, tunc præsumatur principaliter facta
respectu personæ, propter sanguinis coniun-
ctionem, & amicitiam: quo casu non transit ad
successorem, vti probatur manifeste *ex cap. re-*
quisisti, de testamen. glos. ad cap. religiosus, in
glos.penult.de testamen. in 6. Cui se subscripse-
runt Baldus, Angelus, & Fulgosius *ad d.l. &*
quia. facit & cap. dilecti, iuncta glossa, in verbo,
contra, de foro compet.

Idem ferme dici potest de iudicibus compro-
missarijs, de quibus magna est inter nostros di-

62 ſputatio, ſi compromiſſum ſit factum, expreſſo
tantum dignitatis nomine, an tranſeat ad ſuc-
ceſſorem, necne: Baldus, & alij non pauci eius
contemporanei id negant, ipſeq. ita videtur re-
ſpondiſſe de compromiſſo, quod in Regem Frã-
corum fecerat Sabaudiæ Comes, *vt videas ad
cap. 1. de inueſtit. in mari facta, col. 5. verſ. ſed
duo magni domini*. Eiuſdem opinionis fuit Bar-
tolus *ad l. qui liberis, §. hac verba, num. 4. late
Felin. ad d. cap. quoniam Abbas in princ. de offic.
iud. deleg.* ac fortiter aduerſus Imolam, & alios
contrarium tenẽtes defendit Baldi opinionem,
quæ mihi quoque verior eſt, quia licet dignita-
tis mentio, non nominis proprij facta ſit: vide-
tur tamen eſſe electa perſona, non dignitas: nã
63 hic ceſſat ratio ſuperius adducta, quod Princi-
pem, vt plurimum, latere præſumetur nomina
propria. Spectanda ergo ſunt verba, inſpicien-
daq. materia, qua de agitur, & ex ijs æſtiman-
dum, num perſonalis ſit, ſeu realis diſpoſitio.
64 Quod dici etiam poteſt de iuramento: vt ſi præ-
ſtitum ſit alicui iuramentum, expreſſo nomine
proprio, in re tamen ad dignitatem pertinente,
etſi expreſſio nominis dignitatis non eſt facta,
extenditur tamen ad ſucceſſorem, *vt poſt gloſſ.
recte exiſtimauit Couarr. ad cap. requiſiſti, n. 2.
de teſtam.* quamquã Antonius de Butrio, Car-
dinalis, Abbas, & Dominicus, *ad cap. veritatis,
de iureiur.* deſiderent expreſſæ dignitatis men-
tionem. Quibus non acquieſco, ex his, quæ ſu-
65 perius diximus: nihilominus de eandem digni-
tantem habente intelligi poteſt, quod de hære-
de defuncti, qui præſtitit iuramentum, cuius hæ-
res non poteſt compelli ad obſeruationem eius
iuramenti, *Cagnol. ad l. ſi quis maior, num. 208.
C. de tranſact. quod probat & Caſſad. deciſ. 2. de
66 iureiur.* Nam licet hæres, vti hæres teneatur ſta-
re contractui à defuncto inito, & promiſſum
ſoluere, non tamen ſub vinculo, & religione
iuramenti tenetur, quia etſi ex iuramento illo
quædam oritur ſpiritualis obligatio, quo ad vim
religionis, hæc tamen iurantis tantum animam
ligat, ſicut cæteri ſpirituales actus, voti ſcilicet,
& ſimiles, *can. vnic. 30. q. 2.* non æque hæredes,
vt poſt multos alios defendit idem Couarr. *in
relect. cap. quamuis, de pact. lib. 6. par. 1. §. 5. n. 4.
67 & 5.* & Cantuccius *deciſ. 97. num. 9. par. 2.* Ra-
68 tio eſt elegans: quia iuramentum eſt perſonale,
id eſt, perſonam tantum ligat, atque ideo ad
hæredes non tranſit iurantis, quamuis tranſeat
eius commodum ad hæredes eius, in cuius gra-
tiam iuratum eſt, *vt aduerſus Bald. Fulgoſ. &
Roman. ad l. etſi hac, ff. de in ius vocan. id negan-
tes perite oſtendit d. num. 4. ex d. cap. veritatis, de
iureiurando Couarr.*

69 Si vero ex verbis, vel ex ſubiecta materia nõ
poteſt ſumi coniectura de qualitate diſponẽtis,
quia materia, & verba ita ſunt concepta, & con-
nexa, vt vtrique adaptari recte poſſint, videli-
cet, perſonæ, & dignitati, vt in exemplo de de-
legatione cauſæ, vel de priuilegijs, quæ aliquã-
do perſonæ, interdum dignitati ſolent concedi,
vti haud obſcure conſtat ex titulo de officio iu-
dicis delegati, & de priuilegijs: tunc, vt paulo
ante dictum eſt, inſpicitur, an expreſſum tantũ
ſit nomen propriũ, & diſpoſitio erit perſonalis;
aut appellatiuum dumtaxat, & erit realis, *vt ex* 70
*ſæpe citato cap. quoniam Abbas, ibi, ſub expreſſis
nominibus locorum, & non perſonarum*, verbum
locorum, recte interpretatur Abbas, dignitatũ,
quæ locis præſunt, *iuxta d. cap. mandata de præ-
ſumpt.* ibi, quas non loco tribuimus, ſed perſo-
næ, quia ex tranſacta in te vita didicimus, quid
de ſubſequenti conuerſatione tua præſumamus.
Quidus etiam congruit, quod *in d. cap. ſi gratio-* 71
ſe, de reſcript. in ſexto, fuit reſponſum, quòd ſi
mandans diſponit ſub nomine proprio, diſpoſi-
tio non tranſit in ſucceſſorem, non item, ſi ſub
appellatiuo, aut eſt expreſſum nomen propriũ,
ac ſimul appellatiuum, vt puta, Anaſtaſio Ger-
monio, Archidiacono Taurinenſi: in hoc diſſen-
tiunt non parum interpretes: vtrum, inquam,
actus pertineat ad perſonam, an ad dignitatem.
Alij diſtinguũt, quòd aut præcedit nomen pro-
prium, aut dignitatis: ſi proprium, diſpoſitio eſt
perſonalis, ſi dignitatis, & ſubſequatur propriũ,
eſt realis. Huius opinionis fuit Accurſius *ad l.
cum ita, ff. de condit. & demonſtr. Petr. & Bart.
ad d. l. & quia*, Gulielmus vero de Cuneo ibidẽ
diſtinguebat, videlicet, quòd aut diſponens ha-
bebat familiaritatem perſonæ, vel ſaltem noti-
tiam, & eo caſu cenſetur perſonalis diſpoſitio,
aut nullam habebat perſonæ notitiam, & tunc
videtur reſpexiſſe ad dignitatem. Hæc quæſtio
mihi videtur iam olim fuiſſe propoſita, atque à
veteribus Iuriſconſultis, Pomponio, & Iaboleno
ſoluta. Pomponius *in l. ſi communis ſeruus, 37.
ff. de ſtipulat. ſeruor.* reſpondet, quòd ſi commu- 72
nis ſeruus ſtipulatus ſit dominis ſuis, quomodo
diuidi poſsit acquiſitio, & ponit differentiam,
vtrum præpoſitum ſit nomen proprium, an ap-
pellatiuum: nam ſi proprium appellatiuo præ-
poſitum ſit, vt ſi dixerit, Lucio Titio, & Caio
Seio dominis meis dare ſpondes? pro virili por-
tione debetur: ſi appellatiuum proprio præpo-
ſitum eſſet, pro dominica portione. Iabole- 73
nus *in l. quia habebat. ff. de reb. dub.* reſpondit,
quòd ſi quis legando præpoſuerit nomen pro-
prium, & appellatiuum, & errauerit in nomine
proprio, ſeu appellatiuo (vt cum quidam duos
habens ſeruos, Flaccum fullonem, Philonicum
piſtorem, vxori ſuæ legaſſet Flaccum piſtorem,
cum eſſet fullo) nec appareret, quis primo le-
gatus eſſet, reſpiceretur, an dominus nomina

ſeruo-

seruorum nota habuisset, atque si habuisset, eũ deberi, qui nominatus esset, tametsi in artificio erratum esset. Si autem ignorata nomina seruorum essent, pistorem legatum videri, ac si nomen ei adiectum esset. Quare concludo, distinguendum esse cum Iurisconsultis: si propriũ nomen est præpositum, dispositionem esse personalem, & appellatiuum esse pro demonstratione, *d. l. si communis seruus*, *& d. l. qui habebat, in princ. & contra*: si vero erratum esset, siue in proprio, siue in appellatiuo, consulendum esse Iabolenum *in fine, d. l. qui habebat*.

Hinc alia exoritur difficultas: numquid succedens in canonicatu, mortuo canonico, cui facta fuit delegatio causæ, cognoscere valeat de ea. Panormitano scribenti *ad d. cap. quoniam Abbas, num. 9.* placuit non posse: quia dispositio ista est omnino personalis, non æque realis: siquidem canonicus iudex delegatus constitutus fuit per expressionem nominis proprij: nullius enim momenti fuisset delegatio, vt si dictũ
74 fuisset: Cõmittimus canonico Taurinensi: quia fuisset incerta: & sic inquit, videtur nomen proprium hoc casu esse efficacius, quasi velit dicere, etiam si appellatiuum nomen præpositũ sit, cum canonicus non habeat successorẽ in onere,
75 aut in honore, sed ipsum capitulum succedat, vt volunt glossa, & Innocentius *ad c. quid sicut, de elect.* Cui suffragatur mirifice textus *in cap. relatum, 2. vers. nomine autem, de testam.* vbi doctores omnes asserunt, acquisita per canonicũ
76 post eius obitum pertinere ad canonicorum collegium, etiam si ex bonis communibus canonico illi prædefuncto bona quædam separatim fuerint assignata, vnde sumeret necessaria ad victum, vestitum, reliquosq. vsus necessarios, ta-
77 metsi acquisita per alium clericum habentem beneficium extra congregationem, seu collegium, successori dantur: vt ea bona dispenset, ac distribuat, veluti alia ecclesiæ bona: quod plus quàm aperte constat *ex cap. vlt. de offic. ordin. lib. 6. & ex cap. suscepti, de elect. extrauag. Ioan.* Quod per elegantem habet rationẽ: namque canonicus non succedit canonico in onere, & in honore: secus vero in ijs, qui dignitatem,
78 personatumq. habent: quia habent successorem in onere, & in honore, *cap. pastoralis, §. 1. de offic. ordin.* successor eadem persona cum prædecessore censetur, vt Innocentius notat *ad d. c. quid sicut*, ex quibus videtur vera Panormitani sententia, quæ est, vt defuncto canonico, cui
79 causa fuit commissa, eius cognitionem non continuet successor, esseq. communem opinionem, ab eaq. non esse recedendum, ait Decius *ad d. c. quoniam Abbas, nu. 60. in fi. de offic. iudic. deleg.*

Sed ego ex Abbate vlterius quæro. Quid si sanctissimus Papa canonico causam committat, nulla facta in rescripto nominis proprij mentione, sed appellatiui tantum, vt si dicat, committimus canonico Sanctæ Mariæ, vel Sanctæ Margaritæ, vel alteri alterius tituli (cum in ea ecclesia, vti in pluribus contingit, omnes canonici pro canonicatu titulum habeant) an mortuo illo Sanctæ Mariæ canonico, is, qui in ipsum Sanctæ Mariæ canonicatum succedit, de causa prædecessori delegata possit cognoscere? Ego 80
puto, posse, quia delegatio ista non videtur facta personæ intuitu, sed dignitatis, seu canonicatus, ex ijs, quæ in principali quæstione diximus.

Illud videtur habere maiorem difficultatem, quid iuris sit, si duplex appellatiuum nomen exprimeretur, quorum vnum respiceret personam, alterum dignitatem, vt si delegaretur Præposito, & capellano, an isto vita functo, qui & Præpositus, ac simul capellanus erat, succedat in delegatione subrogatus in Præpositura tantum? Antiquior Abbas negat, Antonius affirmat, dummodo qui substituitur in vna, substituatur & in altera, in capellania scilicet, & in Præpositura. Panormitanus contra, vt satis sit 81
illi, quòd succedat in Præpositura: capellania datur personæ, & nihil in se dignitatis continet, & vbi duo exprimuntur nomina appellatiua, quorum vnum est capax Pontificalis delegationis, non item alterum, quis non dicet, delegationem esse factam respectu illius officij, cuius natura delegarionis munus nõ sustineat? perinde enim est, ac si non esset expressa. Cuius sententiæ libenter acquiesco, argumento *l. 1. §. communis, ff. de stipulat. seruor.* vbi habetur, quòd si seruus communis dominis suis stipularur, & alter eorum talis sit conditionis, vt non 82
habeat facultatem acquirendi, seruus eo casu acquirit soli ei, qui acquirendi habet facultatẽ. capellania non confert eam habenti talem dignitatem, vt possit delegationem Pontificalem 83
suscipere, *ex d. cap. statutum, de rescript. lib. 6. ita quoque Felin. ad d. cap. quoniam Abbas, nu. 9. vbi etiam Decius num. 64.* & illud verbum, Capellano, videtur esse adiectum demonstrationis causa, hoc est, vt certius persona delegata designetur, *l. si communis seruus, ff. eod. de stipulat. seruor. d. l. qui habetur, in princ. ff. de reb. dub.*

Ex hac transeo ad aliam quæstionem, & dubito, si duo appellatiua essent expressa ambo delegationis capacia, vt si demandetur causa duas sustinenti dignitates, exempli gratia, Præposituram, & Archidiaconatum, vel ex dispensatione, vel ex vnione, cum nemini liceat duas simul, & eodem tempore habere dignitates, *cap. præterea, de præbend.* an si iste moritur, ac illæ duæ dignitates conferantur diuisim duobus, 84
vterque, vel alter, vel neuter in iudicium causæ

succedat. Ioannes Andreæ *ad regul. rationi, de regul. iur. lib. 6. quem sequitur Abbas ad d. cap. quoniam Abbas, num. 13. de offic. iudic. deleg. vbi Decius quoque num. 65. cum sequent. & Alex. ad*
85 *l. qui liberis, §. hæc verba, ff. de vulg. & pupil.* affirmat, vtrumque in delegatione succedere. quæ sententia vera est, siquidem delegatio videtur vtrique facta dignitati: atqui istæ personæ repræsentant vtramque dignitatem, cũ vtraque sit capax Pontificalis mandatæ iurisdictionis, *d. cap. statutum*, tum quia Sedes ipsa Apostolica consueuit causas duobus committere po-
86 tius, quàm vni, & tribus, quàm duobus, *c. prudentiam, §. ille quippe, de offic. iudic. deleg.* rationem ibidem reddit Cælestinus quartus, quia integrum est iudicium, quod plurimorum sententijs confirmatur. Et præter hæc, quoniam In-
87 nocentius, *ad cap. in litteris, num. 13. de restitut. spoliat.* ait, Episcopos, & inferiores sacerdotes nomine ecclesiarum suarum possidere earum possessiones ciuiliter, & naturaliter, & ob hanc causam, sacerdotibus ipsis ius in beneficijs habentibus non esse vtile proponere interdictum recuperandæ possessionis suo nomine ad recuperandam possessionem rerum ablatarum, propterea quòd non possident pertinẽtia ad dignitatem suam proprio nomine, sed nomine ecclesiæ, seu dignitatis, cui præsunt: idcirco per manus traditum est, *maxime ad cap. fin. ne Prælati*
88 *vices suas*, Prælatum, siue agat possessorio, siue petitorio, debere agere nomine ecclesiæ, quæ fuit spoliata, non item suo: idque tutius esse Abbas contendit, *ad cap. litteræ, n. 4. de dilation.* Cuius sententiæ ratio est elegans, nempe quia
89 Prælatus est rerum ecclesiasticarum administrator dumtaxat, non autem dominus, atque ideo
90 videmus, eum conditionem ecclesiæ facere posse meliorem, non æque deteriorem, nec posse eius bona alienare, nisi in casibus in iure expressis, seruata forma, *12. q. 2. in summ. & in can. sine exceptione.* nec tantùm prohibetur alienare, sed & compromittere. *Alex. cons. 32. nu. 2. lib. 2. Paris. cons. 134. nu. 11. lib. 4. Cantuc. decis. 160.*
91 *num. 2. diuers. par. 2.* In acquirendis tamen potest Prælatus ecclesiæ suæ præiudicare, & nolle acquirere, vt post alios tenet Iason communiter receptus ad *l. legatos. ff. de leg. 1.* quod habere locum etiam in hospitali tenuit Rota *decis. 30. num. 3. diuers. par. 3. lib. 2.* Quando possit præiudicare, vide *decis. 22. diuers. par. 2.* Verùm, si dubitatur, quo egerit nomine, suo, vel ecclesiæ, post multa Panormitanus *ad d. cap. litteræ*, concludit inspiciendum, quodnam sit expressum, nomen proprium, an appellatiuum: vt si dixe-
92 rit Episcopus, Prælatus, Abbas, siue Rector talis ecclesiæ; & eo casu videtur egisse nomine ecclesiæ: aut expresit nomen proprium, & videtur proprio egisse nomine, *vt elicitur ex Papiniano per l. post mortẽ, §. vlt. ff. quand. ex fact. tutor. & omnibus iuris pontificij interpretibus, ad d. cap. quoniam Abbas, de offic. iudic. deleg. & ad c. requisisti, de testam. Ioan. Andr. ad reg. priuil. de reg. iur. in 6. Bald. ad l. si plures, C. de condit. insert. Felin. ad d. cap. quoniam Abbas, num. 5.*

Hæc aliam trahit quæstionẽ, an scilicet mortuo Rege, vel Principe, ad quem missus fuit, rerum gerendarum causa, Apostolicus Nuncius, seu Legatus, ipsius Nuncij, seu Legati expiret iurisdictio, an vero apud successorem etiam duret? Ego puto, distinctione opus esse: quòd aut 93
expressum est nomen proprium, aut appellatiuum: si Apostolicæ litteræ ita sint conceptæ, vt dicant, apud dilectum filium Rodulphum Imperatorem, vel apud Emanuelem Philibertum Allobrogum Ducem, cessat iurisdictio: si dicãt, apud Imperatorem, aut Sabaudiæ, seu Allobrogum Ducem, mortuo vtroque, perpetuatur iurisdictio: quia si moriatur Rodulphus, aut Emanuel Philibertus, nec Rex, nec Dux moritur, nec mutatur, si dignitas illa in abstracto consideratur: non item si in concreto, prout cohæret personæ, & personam sequitur, quemadmodum vmbra corpus. Quod dum ego in ciuitate Augusta Taurinorum ius Pontificium publice interpretarer, re ipsa contigit, cum inquam, Allobrogum Dux, claræ memoriæ, Emanuel Philibertus vltimum clausisset diem, ac Octauius Sãctacrucius Ceruiensis Præsul, genere & virtute nobilis, apud eum Nuncij Apostolici munere fungeretur, dubitatum fuit, an demandata iurisdictio Ducis morte expirasset: interrogatus respondi, consulendum esse Breue, seu diploma pontificium; ac si in ipso de Emanuele Philiberto indiuidua mentio fieret nominatim, munus legationis, Oratoris, seu Nuncij Apostolici iam morte eiusdem Emanuelis expirasse: sin autem præterito, suppressove eodem nomine, ad dignitatem oratio summi Pontificis restringeretur, durare, & vigere legationem apud successorem Ducis defuncti. Sic etiam mortuo eo, qui mandauit iurisdictionem, expirat delegati iurisdictio, si res adhuc sit integra, *l. & quia, ff. de iurisdict. omn. iudic.* non item, si lis fuerit cõ- 94
testata, *l. vbi cæptum, ff. de iudic. l. 1. C. de litis contestat. l. amplius non peti, ff. rem rat. haberi.* Sed quid si lis non fuerit contestata, facta tamen fuerit in ius vocatio? dicebam, *cap. 5. lib. 1. Animaduers.* nõ perpetuari iurisdictionem: quia sola citatio non est sufficiens ad perpetuandam iurisdictionem, nec aliter cõstituit Vrbanus III. 95
in c. gratũ, de off. iud. deleg. quidquid afferant Iurisconsulti, ibi, *& ad d. l. & quia.* Sed iam satis de proprijs, appellatiuisq. nominibus. Progrediamur vlterius.

Summa

Summa ex §. Tituli.

1 *Episcopatus Siluæ Candidæ, siue SS. Rufinæ, & Secundæ, ecclesiæ Portuensi fuit vnitus à Callixto secundo.*
2 *Titulorum erectio vetustissima est.*
3 *Tituli sunt ecclesiæ, in Dei, B. Virginis, ac Sanctorum honorem consecratæ.*
4 *Titulorum præsides Cardinales, hoc est principales, dicti sunt.*
5 *Cardinalis, etiam à clericis sui tituli aliquando creatus est.*
6 *Cardinales habent in titulis iurisdictionem, quasi Episcopalem in spiritualibus, et temporalibus.*
7 *Tituli sunt vnus, & quinquaginta antiqui 27. noui 14. nouissimi 10.*
8 *Sixtus V. nouem titulos veteribus adiecit, vnamq. ecclesiam ex diaconia titulum fecit.*
9 *Episcopus, aut Diaconus Vicecancellarius potest Episcopatum, & diaconiam cum titulo retinere.*
10 *Diaconiæ sunt xiv. regionum Vrbis numero accommodatæ.*
11 *Aliquando Ecclesia vnum tantum habuit Cardinalem Diaconum, Archidiaconũ dictũ.*
12 *Roma aliàs in quattuordecim regiones diuisa fuit, sicut hodie est.*
13 *Diaconorum numerus quandoque incertus fuit.*
14 *Diaconorum vnius regionis dignior tantum Cardinalis vocatus est.*
16 *Sub Paulo Tertio, decem & nouem Diaconi Cardinales simul fuerunt.*
16 *Sub Pio Quarto, vsque ad vigintiquinque Diaconi Cardinales simul fuerunt.*
17 *Diaconiæ loca fuerunt Diaconis ad habitandum tradita.*
18 *Diaconiæ sacramenta non administrabant.*
19 *Diaconiæ à martyrum reliquijs, martyria vocatæ sunt.*
20 *Sixtus Quintus titulorum, & diaconiarum ordinem restituit.*

§. Tituli.

TITVLI. Trifariã diuiditur Cardinalium collegium: in Episcopos, in Presbyteros, in Diaconos. Cardinalium Episcopatus sunt sex, Ostiensis, (cui postea fuit adiunctus & Veliternus) Portuensis, Tusculanus, Sabinus, Prænestinus, Albanus. Fuit &
1 olim Episcopatus Siluæ Candidæ, aliàs SS. Virginum, Rufinæ, & Secundæ, aliàs S. Rufinæ: quem deficientibus incolis, vnitum fuisse à Callixto Secundo Ecclesiæ Portuensi viciniori scribit Onuphrius Panuinius, *lib. de septem Vrbis Ecclesijs, cap. 1.* Cardinalibus presbyteris, vt creati sunt, Tituli administrandi traduntur. Ti-
tulorum autem erectio vetustissima est, suntq. & 2
fuerunt testimonio eiusdẽ Onuphrij *eod. lib. c. 2.*
sacræ ædes, vel Ecclesiæ, seu loca consecrata in 3
Dei, B. Virginis, & sanctorum hominum honorem, vel memoriam, à CHRISTI fidelibus erecta, & per varias Vrbis regiones à Pontificibus Romanis antiquitus distincta, in quibus animarum cura à presbyteris, qui in eis commoraban-
tur, habebatur. Quibus, qui præerant, Cardi- 4
nales dicebantur, hoc est priores, & principales: & quamquam plures alij esse poterant in eisdẽ Ecclesijs clerici, subdiaconi, diaconi, & presbyteri, vt ministrandis populo sacramentis suffice-
rent, non omnes tamen Cardinales vocaban- 5
tur, sed solus is, qui omnibus præerat, presbyter à cæteris clericis illius tituli, vel ab ipso Pontifice Romano creatus, appellabatur Cardina-
lis. Habent in Ecclesijs, quas titulos vocamus, 6
Cardinales iurisdictionem pene Episcopalem, adeo, vt eorum vnusquisque titulum, perinde ac diœcesim, administret, quæ iurisdictio temporalis, & spiritualis est, vt latius habebis ad infra S. *Tam ratione*. Sunt autem Tituli hodie, cum antiqui, tum recentes, ac recentiores, nempe, quos sanctissimus Papa, Sixtus V. abhinc fere triennium veteribus adiunxit, anno scilicet
salutis 1587. vnus & quinquaginta, præter 14. 7
Diaconias quorum antiqui sunt.

1 *S. Crucis in Hierusalem.*
2 *SS. Marcellini, & Petri.*
3 *SS. Quattuor Coronatorum.*
4 *SS. Ioannis, & Pauli.*
5 *S. Anastasiæ.*
6 *S. Sabinæ.*
7 *S. Stephani in monte Cœlio.*
8 *S. Clementis.*
9 *SS. Nerei, & Archillei.*
10 *S. Susannæ.*
11 *S. Pudentianæ.*
12 *S. Sixti.*
13 *S. Petri ad vincula.*
14 *S. Martini in montibus.*
15 *S. Eusebij.*
16 *S. Priscæ.*
17 *S. Vitalis.*
18 *S. Marci.*
19 *S. Marcelli.*
20 *S. Laurentij in Lucina.*

21 *SS. Baſilica xij. Apoſtolorum.*
22 *S. Laurentij in Damaſo.*
23 *S. Balbinæ.*
24 *S. Cæciliæ.*
25 *S. Chryſogoni.*
26 *S. Praxedis.*
27 *S. Mariæ Transtiberim.*

Tituli recentes.

28 *S. Quirici, & Iulitæ.*
29 *S. Ioan. ante portam Latinam.*
30 *S. Agnetis in Agone.*
31 *S. Laurentij in pane, & perna.*
32 *S. Thomæ in Parione.*
33 *S. Siluestri in campo Martio.*
34 *S. Pancratij.*
35 *S. Bartholomæi in inſula.*
36 *S. Matthæi in Merulana.*
37 *S. Mariæ de Aracæli.*
38 *S. Mariæ in via.*
39 *S. Mariæ ſuper Mineruam.*
40 *S. Mariæ Angelorum in Thermis.*
41 *S. Hieronymi Illyricorum.*

8 Tituli recentiores à ſummo Pontifice Sixto Quinto recens veteribus adiecti.

42 *S. Onuphrij in Ianiculo.*
Hic Diaconia cum eſſet, ſtatu mutato, titulus ab eodem Pont. factus eſt.
43 *S. Auguſtini.*
44 *S. Mariæ de populo.*
45 *S. Alexij in Auentino.*
46 *S. Blaſij de annulo.*
47 *S. Mariæ de pace.*
48 *S. Saluatoris de Lauro.*
49 *S. Petri in monte aureo.*
50 *S. Trinitatis in monte Pincio.*
51 *S. Mariæ Tranſpontinæ.*

Cum vero presbyteri Card. numerum quinquagenarium excedere nequeant, ita decernente eodem Pontifice, vnus Titulus abundat: quod conſultò factum eſt, vt ſcilicet, ſi contingat, Epiſcopum, aut diaconum eſſe Vicecancellarium, occu-
9 peq. Sancti Laurentij in Damaſo Titulum, nullus deſit alicui presbytero Titulus, proinde Epiſcopus, aut diaconus ille poſſit Epiſcopatum, aut Diaconiam cum Titulo Sancti Laurentij retinere, vt paulo ante contigit in Alexandro Epiſcopo Cardin. Farneſio, atque eo vita functo, hodie contingit in Alexandro diacono Card. de Montealto nuncupato.

Diaconiæ ſunt quattuordecim, vt 10
totidem Vrbis regionibus reſpondeant, nempe.

1 *S. Mariæ in Aquiro.*
2 *S. Mariæ in Coſmedin.*
3 *SS. Coſmæ, & Damiani.*
4 *S. Mariæ Nouæ.*
5 *S. Adriani.*
6 *S. Mariæ in via lata.*
7 *S. Mariæ in porticu.*
8 *S. Angeli in foro piſcario.*
9 *S. Nicolai in carcere.*
10 *S. Mariæ in domnica.*
11 *S. Euſtachij.*
12 *SS. Viti, & Modeſti, in Macell.*
13 *S. Agathæ.*
14 *S. Georgij ad Velabrum.*

Sunt igitur Diaconiæ quattuordecim, etſi
aliàs in numero variauerint: namque vetuſtiſ-
ſimis temporibus vnum dumtaxat fuiſſe diaco-
num Cardinalem, primum videlicet ex ſeptem,
qui Archidiaconus dicebatur, exiſtimat Onu-
phrius *citato lib. de ſeptem Vrbis Eccleſijs, cap. 3.*
Quem numerum ſeptem diaconorum vſque ad
annum CHRISTI milleſimum viguiſſe idem ſcri-
bit: ſed cum medietatem tantum regionum vr-
bis æquarent, ſinguli duabus præfecti ſunt. Ro-
ma enim in quattuordecim regiones tunc tem- 12
poris diuidebatur, quem numerum Sixtus V.
nuper reſtituit: poſtea conſtitutum fuit, vt quot
erant Vrbis regiones, tot diaconi crearentur:
atque ita alijs ſeptem adiectis, quattuordecim
facti ſunt: quorum primus dicebatur Archidia-
conus, vel diaconus Cardinalis: ceteri vero, mo-
re veteri, appellabantur diaconi illius regionis,
cui præerant, vtpote primæ, ſextæ, decimæ.
Tandem, quia humanæ res in vno, eodemque
ſtatu permanere non poſſunt, aucta Romanæ
Eccleſiæ maieſtate, cum hi minime ſufficerent,
plures in vnaquaque regione, & Titulis diaconi 13
ſunt creati, eorumq. numerus, quemadmodum
presbyterorum nó Cardinalium, & incertus, &
indeter-

14 indeterminatus fuit. Dignior autem, siue an-
tiquior diaconus, quem decanum vulgò dici-
mus, a cæteris eiusdem regionis clericis, vel Ro-
mano Pontifice electus, Cardinalis nuncupatus
est, vnde & quattuordecim postea Cardinales
15 diaconi fuerunt, totidem enim erant Vrbis re-
giones: durauitque diu hic numerus, neque
auctus est vsque ad Paulum III. sub quo, vt tra-
dit idem Onuphrius, anno Domini 1545. de-
16 cem, & nouem diaconi Cardinales simul fue-
runt: quem numerum produxit Pius quartus
additis sex, ita vt fuerint viginti quinque.
Denique Sixtus quintus antiquitatis ecclesia-
sticæ studiosus, eos ad xiv. restituit pro numero
regionum. Ex quibus dignosci potest, quare
diaconi Cardinales dicantur habere Diaco-
niam, non autem Titulum.
17 Sed vt facilius id percipi possit, sciendum est,
loca illa, vel antiquitus, vel recens fabricata,
diaconis, in quibus habitarent, tradita fuisse,
quæ postea Diaconiæ sunt appellata. Hæ quoq.
erant sacræ ædes, siue ecclesiæ, in Sanctorum
honorem, vel memoriam dicatæ, proprias do-
18 mos, vt ait idem Onuphrius, habentes, quemad-
modum aliæ Vrbis Basilicæ, & Tituli, anima-
rumq. cura solutæ. Cum enim eorum custodes
diaconi, nnn presbyteri essent, animas non cu-
rabant, id est sacramenta non administrabãt, id-
circo neque Tituli vocabantur, neque parœciæ,
seu parochiæ, vt vulgò dicũtur, quamquã essent
19 inSanctorũ bonorem cõsecratæ: sed Diaconiæ,
vel Martyria a martyrum reliquijs inibi condi-
tis. A quibus postea sacris ædibus, relictis re-
gionis nominibus, diaconi Cardinales nuncu-
pationem sumpserunt, dictiq. sunt diaconi illius,
cui præerant, Diaconiæ, vt pura diaconus Car-
dinalis S. Mariæ in via lata, S. Eustachij, S. Aga-
thæ, & huiusmodi. Hæ autem Diaconiæ adeo
fuerunt a Titulis distinctæ, vt nulla ratione aut
presbyter Cardinalis Diaconiam, aut diaconus
Cardinalis Titulum habuerit. Quem ordinem
turbasse præsertim Sixtum quartum, testatur
20 idem Onuphrius, quod fecere & alij eius suc-
cessores vsque ad nostra tempora, quibus Sixtus
Quintus, sicut numerum Diaconiarum præfixit,
optime quoque sanxit, ne presbytero Cardinali
Diaconia, aut diacono Cardinali Titulus in
posterum detur: sed si contingat, diaconum
Cardinalem ad presbyterarum ascendere, di-
missa Diaconia, quæ presbyteris conuenire
non potest, Titulum vacantem a Pontifice ob-
tineat: & ita ad veteris moris formam omnia
recte videtur retraxisse.

Summa ex §. S. Petri ad Vincula.

1 *Marcus Antonius Cardinalis Columnius vir insignis.*
2 *Hieronymus Cardinalis de Ruuere domum sui Tituli collabentem magna impensa reparauit.*
3 *Minor affectionis respectu est restituendus.*
4 *Probibitio alienationis absque causa, nisi fiat respectu personæ, nulla est.*
5 *Aut causa, aut persona requiritur in probibitione alienationis fundi.*
6 *Maiorum respectu probibitio alienationis tenet.*
7 *Quod tacite inest, habetur pro expresso.*
8 *Expressi ac taciti qualitates.*
9 *Pactum de futura successione non valet.*
10 *Pactum de futura successione in bonis maiorum valet.*
11 *Retractus in conseruationem agnationis fuit introductus.*
12 *Acquisitum propria industria magis est acquirentis, quàm quod aliena.*
13 *Potentius est ius, quod quis habet suo iure, quàm quod alieno.*
14 *Non est verisimile, rem, quæ fuerit maiorum, si oppigneretur, non redimi.*
15 *Duo Summi Pontifices, & quinque Cardin. Ruuereæ gentis Titulum S. Petri ad vincula obtinuerunt.*
16 *Maximus est affectus erga maiorum imagines.*
17 *Qui administrat Prouinciam, vel in ea militat, prædia ibi non comparat, nisi eius paterna a fisco distrahantur.*

§. S. Petri ad vincula.

SANCTI PETRI AD VINCVLA. Hũc
Titulum ex presbyteralibus vnũ
administrabat Marcus Antonius 1
Columnius, vir doctrina pruden-
tia, integritate, & familiæ splen-
dore perquam insignis. Quo ad Episcopatum
Albanum assumpto, cum vacaret, Hieronymo
de Ruuere obuenit: is namque, vbi primum
ad Cardinalatum est euectus, eundem à sum-
mo Pontifice impetrauit, eiusq. possessionem 2
nactus (quamuis magna impensa, quæ restituẽ-
dæ domui Titulo annexæ, & contiguæ erat ne-
cessaria, deterreri debuisset, vt cuius pars col-
lapsa reliquam partem in periculum adduxisset
adeo, vt iamiam ruinam minaretur (ipsum ta-
men pius, & religiosus Dei seruus magno incõ-
modo, & sumptu restaurauit, collato ad id sui
patrimonij ære plurimo. Quod etiam contem-
platione præteritorum plurium Cardinalium
suæ gentis, qui eundem titulum tenuerunt, li-
bentius ab ipso factum fuit. Vnde bene Hermo-
gen. Iurisconf. respondit, minorem affectionis
respectu esse restituendum, *l. si emptione, 36. ff. de min.*

3 min.xxv.ann.nam eum res fuerit maiorum ſuo-
rum, iuſta dicitur affectio, teſtimonio Bart.ad l.
ſi in emptione, necnon Iaſ.ad l.ſi filiusfamil. §.
diui lect.2.num.11.ff.de leg.1.vbi licet Martian.
4 apertiſſimis verbis ex reſcripto Seueri, & Anto-
nini dixerit, eorum, qui in teſtamento vetant
quid alienari, nec cauſam exprimunt, propter
quam id fieri velint, niſi inueniatur perſona, cu-
ius reſpectu hoc à teſtatore diſpoſitum ſit, nul-
lius eſſe momenti ſcripturam, quaſi nudum præ-
ceptum reliquerint: quia talem legem teſtamē-
5 to non poſſunt illis bonis imponere. Itaque
vnum, aut alterum, vt valeat prohibitio à teſta-
tore facta, ne hæres fundum alienet, deſidera-
tur, nempe vt cauſa, vel perſona exprimatur:
cauſa, vtputa, quia à Principe fuit datus: perſo-
na, vt ſi teſtator dixerit: ſi hæres alienauerit,
volo rem alienatam ad talem, vel tales perue-
nire, vel ad eccleſiam, vel ad hoſpitale, vt in
l.3.§.ſi quis ita, ff.de adim legat. l. Titia, §. qui
Marco, ff. de ann. legat. §. fin. Inſtit. de legat.
l. vnic. C. de his, quæ pœn. nomin. Raph. Cum. &
Alex.ad d.§. diui, Angel.conſ.168.incipien.teſta-
tor in omnibus ſuis bonis, col. 5. ſed teſtatore ve-
6 tante, ne hæres alienet rem ſibi à maioribus re-
lictam, etſi cauſa hæc non fuit adiecta, valere
tamen prohibitionem aiunt poſt gloſſ. Cinus ad l.
quoties ab omnibus, C. de fideicommiſſ. & idem
Cin.ad l. ea, C.de condit.ob cauſ.& Bald.ad l. 2.
C.de vſucap. pro empt.& l. 2. C.de his, qui ad li-
bert.peruen.non poſſ. Alex.ad d.§. diui, nu. 1. &
7 Iaſ. ibid.lect.2.nu.11. Ratio eſt, quia licet cau-
ſa hæc non ſit in teſtamento expreſſa, tacite ta-
men ei ineſt: & quæ tacite inſunt, habentur pro
expreſſis, l.quidquid, ff.de rebus cred. ſi cert. pet.
Non eſt tamen dubium, quin expreſſa teſtato-
8 ris prohibitio alienādi ſit fortior, & magis ope-
retur, quam tacita: expreſſa enim reddit actio-
nem ipſo iure nullam ab initio, impedit tranſla-
tionem dominij, & repellit alienantem, tanquā
indignum, à reuocatione rei alienatæ. In tacita
hæc omnia ceſſare tradunt gloſſ. communiter re-
cepta ad l. cum pater §. libertis, & ibi Doct. &
præſertim Caſtren.num.4.ff.de leg.2.& ad l.peto
§.fratre num.2. circa medium ff. eod. tit. & alij,
quos citat Cantuc.deciſ.49.num.11.diuer.par.2.
& eſſe hanc communem teſtantur Gomes.ad ll.
Tauri. & ad l. 40. num. 88. Loaz. ad d. §. diui
num.114. vbi etiam Iaſon lect.2.nu.66. & eam
omnes ſequi aſſerit ibi Socinus num. 19. Expreſ-
ſa quoque fortiora eſſe, & magis operari, quàm
tacita, pluribus exemplis docet Tiraquell.de le-
gibus connubialib.gloſſ.7. num. 49. vſque ad 81.
Curt.iun.ad l.cum quid num.15.& ibi Iaſ. in 2.
lect.num.9. vſque ad 16.ff.ſi cert.pet. Et quāuis
plures ſint caſus, in quibus taciti, & expreſſi ea-
dem ſit virtus, vt per Doct. præcipue Iaſon. ad
d.l.cum quid, de quo, & late Euerardus in libro
ſuo de locis argumentorum, loco 27. cuius titulus
eſt: Ab expreſſo ad tacitum, in princ. vſque ad
medium. atque ideo tacitum, & expreſſum ſe in-
uicem habeant, tanquam excedentia, & exceſ-
ſa, vt aſſerit idem Euerardus vbi ſupra poſt me-
dium, attamen Doctores in hac materia com-
muniter concludunt, quòd ad effectum annul-
landi actum efficacius eſt, & magis operatur
expreſſum, quàm tacitum. l. nonnumquam ff.
de condit. & demonſtr. l. expreſſa ff. de reg. iur.
Doct.ad l.ex diuerſo §. ſi in iudicio, præſertim
Imol.col.1.verſ. item non obſtat, quòd taciti, &
expreſſi, & Roman.num.7.ff.ſol.matr. Dec.ad d.
l.expreſſa num.2.3.& 4. & ibi Cagnol. num.1.
& 2. Alex.ad d.l.cum quid num. 9. in fi. & alij,
quos citat, & ſequitur in d. deciſ. 49. num. 16.
quamuis expreſſum non faciat ceſſare tacitum,
dummodo in tacito eadem ſit ratio, quæ in ex-
preſſo, Crauet.ad l.cū filio par.2.n.28.ff.de leg.1.
Signorolus conſ.173.n.13.cir.med.& d.deciſ.49.
n.46. Valebit etiā teſtatoris diſpoſitio (vt ad rē
redeamus) ſi prohibuerit, ne alienetur turris,
vt notant omnes poſt gloſ.ad d.l. quoties ab omni-
bus, quæ videtur tutiſsimum refugium agnato-
rum ſuorum; vel prohibuerit, ne caſtrum, vbi
palatium mira arte extructum eſt, alienetur, vt
poſt Bart.notat Ripa ad d.§.diui, nu.4. quoniam
cauſa videtur ineſſe ob affectionem, quòd ſit de-
cus, & ornamentum totius familiæ, vt reſpon-
dit Auguſt. Beroius in conſil.81.num.16.vol.2.
Hieronymus Gratus in conſil.17. num.42. lib. 1.
Laurentius de Penu in conſil. 17. num. 11. di-
cens, quòd licet regulariter non valeat pactum 9
de futura ſucceſsione, tanquam contra bonos
mores initum, l. ſtipulatio hoc modo concepta,
vbi notant omnes, ff. de verb.oblig. l.fin. C. de
pact. maxime cum tollitur libera teſtandi fa- 10
cultas, aut inducitur votum captandæ mortis
alienæ: ſi tamen pactum fuerit de bonis maio-
rum, valebit: quia ob affectionem ceſſat illa
præſumptio. Nicolaus etiam Boerius tradit de- 11
ciſ.76.num.5. retractum in fauorem generis, &
conſeruationis agnationis fuiſſe introductum
per ſingularem textum in l.1.ff.de priuileg. quē
non reperiri alibi aſſerit Alber. ad rubric. euſd.
tit. & Lud. Bol. conſil. 25. in tertio dubio: ratio-
nem reddit duplicem idem Boerius, altera eſt
ex gloſſa ad l. ſi quid, in verbo, erat, ff. de capti-
uis, quod acquiſiui ex diligentia mea, magis 12
meū eſt, quàm quod accepi à maioribus meis,
alleg.tex.in l.3.ff.de interd. & relegat. quia po-
tentius eſt ius, quod quis ſuo iure habet, quàm 13
quod alieno beneficio, l.more maiorum, ff. de iu-
riſdict. omn.iudic. altera, quæ ipſius eſt, quia
in acquiſitis non cadit affectio, cum non fuerint
ſuorum prædeceſſorum, d.l.ſi in emptione, ff.de
minor.

minor. 25. *ann.* Paulus item de Castro, & post eum Iason *ad l.qui post, n.2.in princ. C.de legat.* scribunt, dispositionem *l.qui habebat,99.ff.de legat.3.* qua prohibetur, bona, quæ alienari non possunt, pignori dari pro pretio, quanti valent, non habere locum in re, quæ fuerit maiorũ, quia
14 verisimile non est eum, qui pignori dedit, non velle redimere, quod & Ripæ placuit *ad d.§.n.3* maxime cum sint lares paterni, vt ait Gratus *in d.cons.17.* & appendices magnæ domus habitationis auorum, in quibus maxima cadit affectio, vt dici potest de amplissimo Card. Ruuereo, qui ob memoriam nobilium maiorum suorũ ad Titulum S. Petri ad vincula maximum habet affectum. Ante eum siquidem sex item ex nobilis-
15 sima, & antiquissima Ruuerea familia Cardd. fuerunt, qui eundem Titulum tenuerunt: Franciscus scilicet, qui postea Pontif. Max. fuit, & Sixtus IV. dictus Iulianus, qui etiam ad Papatũ assumptus Iulius: II. est appellatus, ac, dum Cardinalem ageret, eius Tituli nuncupationẽ semper retinuit: tertius fuit Galeottus, quartus fuit Sixtus quintus: Leonardus, sextus, Iulius Cardinalis Vrbinàs dictus, septimus, quo de agitur, modernus Hieronymus. Horum quattuor, aut quinque in palatio ipsius tituli extant depictæ imagines, quæ ad viuum eos exprimunt, ita vt earum aspectu, quasi tantorum virorum virtutis recordatione quadam non modò posteriorum, sed externorum animum recreari non dubito. Ait enim Constantinus Imperator, dum prohibet, minorum domus, aliaue bona immobilia à
16 tutoribus, curatoribusve abalienari: Nec verò domum vendere liceat, in qua defecit pater, minor creuit, in qua maiorum imagines, aut non videre fixas, aut reuulsas videre, satis est lugubre. Ergo, & domus, & cætera omnia immobilia in patrimonio minorum permaneant, nullumq. ædificij genus, quod integrũ hæreditas dabat, collapsum tutoris fraude depereat, *l.lex quæ tutores, §. nec verò, cum seqq. C.de adminiſt. tutor.*
17 Et Modestinus Iurisconsultus *in l.qui officij, ff. de contrah.empt.* respondit, eum, qui officij causa in Prouincia agit, vel militat, prædia comparare in eadem Prouincia non posse, præterquam, si paterna eius à fisco distrahantur.

§. S. R. E. Presbyt Card.

S. R. E. Presbytero Cardinali. Presbyteri Cardinales, qui sint intelligi potest ex ijs, quæ ad §. Tituli proxime diximus. Quare verò S.R.E. Cardinales appellẽtur, non autem simpliciter, & indistinctè Cardinales, latius à nobis disputatũ est *c.6.a n.2.vsq. ad 32.lib.3.de Sacr.Immu.* vbi etiã de Cardin. vocabulo, & significatione, & origine latissime. *Germon. de Indultis.*

Summa ex §. de Ruuere nuncupato.

1 *Cardinales antiquitus à titulo nuncupabãtur.*
2 *Cardinales hodie etiam a patria, ab Episcopatu, atque à familia nuncupantur.*

§. De Ruuere.

De Ruvere Nuncupato. Cardinales antiquitus à titulo, seu diaconia, cuius occasione ad Cardinalatum assumebantur, nomẽclaturam sortiebantur, & quidẽ rectè. Conuenit etenim inde nomen accipi, vnde & officium, & ministerium nomini consequens accipitur. At quia procedente tempore irrepsit consuetudo, nescio quo pacto, vt eorum nuncupationes etiam aliunde deductæ sint, hodie varie nuncupantur. Et verò tam presbyteros, quàm diaconos ab eo, qui ipsis commendatur, titulo, seu diaconia appellari par esset ita. Hieronymus, tit. S. Petri ad vincula S. R. E. Presbyt. Card. Ascanius, SS. Viti, & Modesti S.R.E. Diac. Card. Verum, vetusto ordine turbato, alij à patria, vt Florentinus, Sarnanus: alij ab Episcopatu, quem administrarunt, vel cum promouentur, administrant, vt Veronæ, Cremonæ, Montisregalis: alij à gente, & familia, vt Palæottus, Aldobrandinus, Sforia, cognomen accipere consueuerunt. Ideo præter tituli expressionem, adijcit hic summus Pont. *De Ruuere nuncupato,* sicut & adijceretur quibuscumq. ab Episcopatu, aut à patria nuncupari vellent. Qui vero nomen à titulo accipiunt, ita inscribuntur. Ioan. Antonius, tit. SS. quattuor Coron. S.R.E. presb. Card. Io. Baptista, tit. S. Marcelli S.R.E. presbyt. Card. Bernardus, S. Mariæ in porticu S.R.E. Diaconus Cardinalis, vbi cætera nomina tam gentis, & patriæ, quàm Episcopatus supprimuntur, quia titulus est huiusce nuncupationis forma, & character.

(margin: 1 beside "diaconia, cuius occasione ad Car-"; 2 beside "Presbyt. Card. Ascanius, SS. Viti, & Modesti")

Summa ex §. Salutem, & Apostolicam benedictionem.

1 *Salutandi mos in litteris, & apud Christianos, & apud ethnicos in vsu fuit.*
2 *Angelus Gabriel priusquã exponeret B. Virgini diuina mandata, eam salutauit.*
3 *Iacobus, & Paulus, & Petrus, & Ioannes in eorum epistolis salutationem præmiserunt.*
4 *Salutationis effectus.*
5 *Salutatio grandioribus litteris scribi debet, & tota poni in vna linea.*
6 *In litteris Papa nulla dictio diuidi debet.*

§. Salutem.

1 SALVTEM, ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM. Hic planè salutandi mos non modò apud CHRISTI fideles, sed & apud Gentes in vsu fuit: nãque ethnicos ita sibi mutuo scripsisse adnotauit Mãdosius *in sua gloss. Facult. §. habita, in verbo, fratribus nostris, in fine*, argumento omnium Marci Tullij Ciceronis epistolarum, quibus semper inscribitur, salutem plurimam dicit, vti videas etiam apud Plinium, in quo omissa est illa dictio, plurimam, quemadmodũ & in Symmachi, & Cassiodori epistolis. Fuit & hic veterum Iurisconsultorum stylus, qui Plinij contemporanei fuerunt, *vt in l. Domitius Labeo Celso salutem, ff. de testamen.* Neque Angelus magnus Dei nũcius
2 ab B. Virginem Mariam matrem Domini missus, prius Dei mandatum executus est, quàm salutem sanctissimæ Virgini impartiretur: idco dixit, Aue gratia plena. Vnde apud Lucam *c. 1.* statim subijcitur: cogitabat (Maria scilicet) qualis esset ista salutatio. Iacobus Apostolus in suæ epistolæ principio. Iacobus Dei, & Domini no-
3 stri IESV CHRISTI seruus duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem. Apostolus Paulus in vnaquaque fere epistola, *vt ad Phil. cap. vlt.* Salutant vos, qui mecum sunt, fratres. Salutant vos omnes sancti *1. Thess. c. vlt.* Salutare omnes in osculo sancto, *& 2. c. vlt.* Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola, *in 2. ad Timoth. c. vlt.* Salutant te Eubulus, & Prudens, & Linus, & Claudia, *ad Tit. cap. 3.* Salutant te, qui mecum sunt, omnes: saluta eos, qui nos amant in fide, *ad Hebr. vlt.* Salutate omnes præpositos vestros, & omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres. Petrus *epist. 1. cap. vlt.* Salutat vos ecclesia, & Marcus filius meus. Salutate inuicem in osculo charitatis. Ioannes *epist. 2.* Salutant te filij sororis tuæ Electæ, *& 3.* Salutant te amici, saluta tu amicos nominatim. Florus magister in expositione Missæ dicit in Missæ sacrificio osculum pacis præberi ex Apostolorũ traditione, qui eos, ad quos scribebant nonnunquam salutabant in osculo sancto, idest, pacifico, vero, ac columbino, nõ ficto, nec subdolo. Illi igitur osculo sancto salutant inuicem, qui non diligunt proximum verbis tãtum, aut lingua, sed opere, & veritate. *Alcuinus de diuin. officijs, cap. de celebratione Missæ.* A quo autem pacis osculum in Missæ sacrificio primùm fuerit institutum, ostendit *Ioann. Durantus lib. 2. de ritibus Eccl. cath. cap. 14.* Non est itaque dubium, quin salutatio semper in vsu
4 fuerit: quæ quidem, vt benescribit Rebuffus *ad formam mandati Apostolici, in verbo, salutem*, producit actus charitatis, pietatis, largitatis, fidelitatis, sedulitatis, tranquillitatis, iucunditatis, & necessitatis. Quare Romani Pontifices hoc salutandi modo semper vsi sunt, *vt videre est in proœm. Decret. lib. sex. & Clement. & quod* 5
notant ad eosdem locos omnes. Et hanc salutationem debere scribi litteris grandioribus, & totam debere poni in vna linea idem Rebuff. tra- 6
dit: forsan, vt magis salutatum afficiat. Nam Archidiaconus scribit *ad summ. 25. q. 2.* nullam dictionem in litteris Papæ diuidi debere, vt in fine vnius lineæ sit alicuius dictionis principiũ, aut in principio alterius sit finis. Sed in hoc, aie ille, non sunt positæ fortunæ nostræ: proinde ad ea, quæ magis ad rem nostram faciunt, transeamus.

Summa ex Initio.

1 *Gratiarum munera à diuina clementia procedunt.*
2 *Mundum sine Deo factum non esse, nec gubernari posse, etiam Stoicis placet.*
3 *Humanũ spiritũ visitatio superna custodit.*
4 *Omnia à Deo sunt.*
5 *Omnis motus tam voluntatis, quàm naturæ, à primo mouente procedit.*
6 *Nullius rei virtus aliquid potest, nisi per virtutem Dei.*
7 *Deus agit per causas non ex insufficientia, sed vt dignitatem causandi communicet creaturis.*
8 *Scientia in Deo est perfectissima, & semper in actu.*
9 *Homerus pro dijs Deum intellexit.*
10 *Omnia recordari diuinum potius, quàm humanum est.*
11 *Deus intelligit simul omnia vnica cognitione.*
12 *Deus scientiarum Dominus.*
13 *Socrates sapiens, quia suam inscitiã agnouit.*
14 *Intellectus humanus oculo noctuæ ab Arist. comparatus.*
15 *T. Varro à Cicerone laudatur.*
16 *Omnia scire est impossibile: pauca, non laudabile.*
17 *Angeli per se futura minime sciunt.*
18 *Cogitationes hominum ne Angeli sciunt.*
19 *Cor hominis inscrutabile.*
20 *Dæmones futura ignorant.*
21 *Dæmones cognoscunt per imaginariam visionem, non autem per mentis illuminationem, quæ homo non cognoscit.*
22 *Dæmones, Deo permittente, cogitationes nostras sciunt.*
23 *Deus per Balaam, quamuis malũ, locutus est.*
24 *Hieronymus Ruuereus gratiarum munera, quæ obtinuit, Deo accepta refert.*

INI-

INITIVM.

Ad personam tuam, quam diuina clementia.

RECTE sane summus Pont. gra-
1 tiarum muneta, quibus Hieron.
Ruuereus illustratus est, diuinæ
clementiæ tribuit. Namque, *vt*
*ait Iacobus Apost. in epist. can. c.*1
Omne datum optimum, atque omne donum
perfectum de sursum est, descendens à patre lu-
minum: à quo principium luminis petimus, &
agnoscimus: vnde regius Propheta *Psal.* 117.
Deus Dominus illuxit nobis. Et sequenti. Ma-
nus tuæ fecerunt me, & plasmauerũt me: & Iob
cap. 20. Manus tuæ fecerunt me, & plasmaue-
runt totum in circuitu. Cum mundum sine di-
uina ratione fieri nõ potuisse, & cæci ipsi Stoici
2 affirment, vnumq. Deum esse, qui omnia con-
diderit, ac qua virtute condidit, moderetur, in-
telligant omnes, qui sapiunt, vt disserit Lact.
lib. de falsa religione, c. 2. *&* 3. Deus etenim do-
na tribuit, & conseruat. Ideo Iob *eod. cap.* Visi-
tatio tua custodiuit spiritum meum. Quod in-
3 terpretando Gregorius, ait. Humanum quippe
spiritum visitatio superna custodit, cum hunc
virtutibus ditatum, vel flagello percutere, vel
compungere amore non desinit. Cui sententiæ
aptatur, quod 1. *Reg.* 3. habetur, nempe: Domi-
nus pauperem facit, & ditat, humiliat, & suble-
uat, & Paulus 1. *ad Cor.* 1. In gratia Dei, quæ
data est vobis in CHRISTO IESV, quod in
omnibus diuites facti estis in illo. Cui conuenit
illud Salomonis *Prouerb.* 8. Benedictio Domini
diuites facit: *Ecclesi.* 11. Bona, & mala, vita, &
4 mors, paupertas, & honestas à Deo sunt. Om-
nia siquidem à Deo sunt. Quare Iudas Aposto-
lus in sua epistola. Soli Deo Saluatori nostro
gloria, & magnificentia, imperium, & potestas
ante omnia secula. Idem & Apost. *ad Rom.* 11.
ita. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt
omnia. *&* 2. *ad Cor.* 5. Omnia ex Deo, prout etiã
Isaias dixit c. 43. atque etiã Apost. 1. *ad Cor.* 15
Tunc & ipse filius subiectus erit ei, qui subiecit
sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus. Vnde
Dionysius Areopagita *lib. de diuinis nominibus*
c. 1. Cum Deus omnia in omnibus agat, atque
ipse sit in omnibus omnia: ideo ex honestis om-
nium nominibus rite laudatur. S. Cyprianus *in*
epist. ad Demetrianũ, Deus cum sit, inquit, mun-
di dominus, & rector, cuncta arbitrio eius, & nu-
tu geruntur. Namque motus omnis tam volun-
tatis, quàm naturæ à Deo, sicut à primo mo-
uẽte, procedit; cui adstipulatur B. Tho. Aquinas
5 1. 2. *q.* 6. *ar.* 1. *et* 2. 2. *q.* 104. *ar.* 4. asserens etiam,
nullius rei virtutẽ posse aliquid, nisi per virtutẽ
Dei, à quo est omnis virtus, & virtutis conserua-

....*Germon. de Indultis.*

tio, & ordo ad effectũ 1. 2. *q.* 109. *ar.* 1. Nec vir-
tus, nec rectitudo voluntatis humanæ potest cõ- 6
sistere, nisi diuinæ voluntati cõformetur, & eius
sequatur imperiũ, ait idem sanctus vir *d. q.* 104.
art. 4. & Deus omnia immediate producit, vt ip-
se docet 1. *q.* 65. *ar.* 3. *&* 3. *q.* 6. *ar.* 1. vnde *Ps.* 88
Domine Deus virtutũ, quis similis tibi? potẽs es
Domine, & veritas tua in circuitu tuo. Et licet
Deus agat per causas, nõ tamen id facere ex in-
sufficientia, sed vt dignitatẽ causandi cõmunicet 7
creaturis, probat eleganter idem Angelicus do-
ctor 1. *q.* 22. *ar.* 3. *&* *q.* 103. *ar.* 6. *&* 106. *art.* 4.

Quemadmodum autem omnia à Deo proce-
dunt, & Deus est omnia in omnibus, quod vni
soli Deo conuenit: sic solus Deus omnia nouit:
immo secretorum omnium cognitor est. *can. eru-*
bescant, 32. *dist.* & sciens omnia, *c. fundamenta*,
§. *perinde, de elect. lib.* 6. Quod sane non iure solũ
diuino, naturali, & supernaturali, sed & Põtificio,
ac etiã Cæsareo, ethnicorumq. auctoritate opti-
me comprobatur. Legitur enim 1. *Reg.* 2. Deus
scientiarum Dominus, & illi præparantur cogi-
tationes. Paulus ad *Hebr.* 4. Nulla creatura est
inuisibilis ipsi, omnia enim nuda, & aperta sunt
oculis eius: quod habetur etiam *can. Deus omni-*
potens. 2. *q.* 1. Cui suffragatur mirifice illud Da-
uidis *Psal.* 138. dum Deum alloquens, in hæc
verba prorumpit. Quo ibi à spiritu tuo, & quo à
facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic
es: si descendero in infernum, ades. Ideo B. Tho.
1. *q.* 14. *art.* 1. scribit, scientiã in Deo esse perfe-
ctissimam, nec esse vniuersalem, nec particularẽ, 8
nec in potentia, vel habitu, sed semper in actu.
Neque ethnici hanc, quam in Deo scientiã esse
dicimus, ignorarunt: immo apertissime professi
sunt: nam Homerus *Odissea* 4. dicit, deos omnia
scire: pro dijs enim Deum intellexit: & Aristo- 9
teles *lib. de bono fortunæ*, Deũ videre præsentia,
præterita, & futura. Cicero *de natura deorum* 1.
Quis Deum non timeat, omnia prouidentem, &
cogitantem, & animaduertentem, & omnia ad
se pertinere putantem? quod Virgilius efficaci-
ter ostendit in Aetna: & Iuuenalis *Satyra* 10.

————at illis (dijs scilicet)
Notum, qui pueri, qualisq. futura sit vxor.

Ouidius *lib. de Ponto.*

Nescit enim Cæsar (quãuis Deus omnia norit)
Vltimus hic, qui sit conditione locus.

Boetius *Metro.* 2. *lib.* 5.

Quæ inquit, sint, quæ fuerint, veniantq.
Vno mentis cernis in ictu:
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere solem.

In cuius rei confirmationem innumera afferri
possent, non Boetij tantum, qui Christianus, &
summe doctus fuit, sed aliorum, qui religio-
nem Christianam vix à limine salutarunt, ac ne-

que primoribus, vt aiunt, labris litteras degu-
starunt, quos longum esset recensere. Non præ-
termittam tamen, quod scriptũ reliquit Iustin.
in l.1. in princ. C. de vet. iure enucl. in qua profi-
tetur, se omnem spem in sola summæ Trinitatis
prouidentia collocare, vnde & mũdi totius ele-
menta processerunt, & eorum dispositio (vt eius
verbis vtar) in omnem terrarum orbem produ-
cta est. *& in l.2. §. si quid habetur, eod. tit.* omniũ
10 habere memoriam, inquit, & in nullo errare,
diuinitatis magis, quàm mortalitatis est. Hinc
eleganter Innocentius tertius *in cap. nouit, de*
offic. legati, & in cap. nouit, de iudic. dixit. Nouit
ille, qui nihil ignorat: quasi nobis indicaret, id
proprium esse, & peculiare summi Dei rerum
omnium creatoris. Quod si proprium est ei, al-
teri conuenire non potest: quod est enim alicu-
ius proprium, non potest communicari alteri,
sed soli illi congruit *l.2. ff. de adopt. vbi Bart. &*
11 *alij notant.* Et non modo Deus intelligit omnia,
sed & simul omnia, atque vnica cognitione,
quod S. Thomas haud obscure demonstrat *1. q.
14. art. 7. & 1. q. 19. art. 2.* At vero diximus *ex
cap. 2. lib. 1. Reg.* Deum scientiarum omnium do-
12 minum esse. Atque ideo Hierem. *cap. 1.* Quæ hu-
mana miseria est, nemo nouit, an sit amore di-
gnus: & *Ecclesiast. c. 9.* Nescit homo suum finẽ,
sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo
comprehenduntur: sic capiuntur homines in
tempore malo. Socrates magnus ille philoso-
13 phus, sapiens Apollinis oraculo iudicatus, li-
cet rerum ignorantiã cum cęteris haberęt com-
munem, eo tamen nomine alios vicit, quòd suã
inscitiam agnouit. Solebat enim dicere, hoc vnũ
se scire, quòd nihil sciret. Aristoteles quoque,
14 quem Plinius *lib. 8. cap. 6.* appellat summum in
omni sciẽtia virum, aperte fatetur *2. Metaph.* in-
tellectum nostrum se habere ad naturæ manife-
stissima, quemadmodum oculus noctuæ se habet
15 ad lucem: Horatius *lib. Carminum 4. Ode 4.*

Nec scire fas est omnia.

Marcus etiam Terentius Varro (quem Cicero
primo Academicarum quæstionum libro ad cælũ
vsque extollit, dicitq. Latinos omnes in scribẽ-
di genere vicisse: & alibi hominem omnium fa-
cile acutissimum, & sine vlla dubitatione doctis-
simum appellat) asseuerabat, omnia scire esse
16 impossibile: pauca verò, non laudabile. Marti-
nus ab Azpilcueta, aliàs Doctor Nauarrus *ad
d. c. nouit, in primo notab. de iudic.* dicit, nec An-
17 gelos nosse omnia, namq. Angeli non norũt fu-
tura per se, norunt autẽ per reflexum Dei visioni
consequentẽ: quia illud proprium Dei est. Vnde
Isaias *c. 41.* Annunciate nobis ventura, inquit, &
sciemus, quòd dij estis. Quod *Ecclesiast. 8.* innuit,
cum dicit, multam esse afflictionẽ hominis, quia
præterita ignorat, & futura nullo potest scire

nuncio. Immo multa sunt præsentia, quæ neque
ab Angelis, neque ab hominibus sciuntur, ne-
que sciri possunt ab eis, videlicet cogitationes, 18
& affectus illius, qui nolit ea sciri ab aliqua crea
tura: neque illa manifestat verbo, gestu, nutu,
vel alio exteriori signo. Hoc enim ad Deum so-
lum pertinet, attestante id Hierem. *c. 17.* Prauũ 19
est cor hominis, & inscrutabile, & quis cogno-
scit illud? Ego Dominus scrutans corda, & pro-
bans renes. Quod esse item Dei proprium docet
Angelicus doctor *1. q. 12. art. 8. & 9. & q. 57.
art. 4. c. de occidendus, vbi gloss. 23. q. 5. cap. in ci-
uitate, in fine, de vsur. can. consuluisti, 2. q. 5.
can. numquid, in fine, de pœnit. 1. dist. Angel. ad
l. plagij, col. 1. C. de plag. Ioan. Iacob. de Leonard.
inter consilia Bruni cons. 114. nu. 522. Craueta
cons. 958. n. 10. vol. 5. Menoch. cons. 31. num. 26.
lib. 1. & cons. 149. n. 27. lib. 2. Azo à Ramenghis
ad can. nos in quemquam, nu. 8. 2. q. 1.* Quòd si 20
Angeli futura non norunt, nec nosse poterunt
dæmones, licet intellectu præstantes cum sint,
& longæui, ac longa rerum experientia, atque
vsu valde exercitati, scire possint quæ remota
sunt ab humana cognitione, vt disputat B. Augu-
stinus *lib. de natura dæmonũ*, ex quo desumptus
est *can. sciendum, 26. q. 4.* atque ea manifestare
hominibus: non quidem per mẽtis illuminatio- 21
nem, sed per aliquam imaginariam visionẽ, aut
sensibilem locutionem, vti S. Tho. tradit *2. 2. q.
172. art. 1.* quem sequitur *ad d. c. nou. nu. 25.* Na-
uarr. & Steph. de Gaieta *in repet. can. ad limina,
30. q. 1. n. 77.* qui etiã lectorem reijcit ad ea, quæ
notantur ad citatũ *can. sciendum, vers. an cogno-
scat cogitationes hominum*, scire tamen omnia nõ 22
possunt, nec ista ad perfectam prophetię rationũ
sufficiunt. Nõ negamus attamen, dæmones scire
aliquomodo posse, quid cogitemus, quid veli-
mus, etiã sine vllo exteriori signo nostro, speciali
permissione diuina, sicut eodẽ modo pręnoscere
nonnulla futura contingentia, & reuelare mor- 23
talibus: vt habetur *Num. 22. cum seqq.* Domi-
nus loquutus est per Balaam, quamuis esset ma-
lus: vtitur enim quandoque Dominus Deus
malis ad vtilitatem bonorum, quo res, quæ nũ-
ciatur, creditu sit facilior aduersariorum testi-
monio: quod etiam S. Tho. non negat *d. q. 172.*
Quare dicendum est cum eodem beato vi-
ro *1. quæst. 77. art. 14. & quæst. 86. art. 3.
ac Hippol. Rimin. ad cap. qua in ecclesiarum,
num. 134. de constitut.* solum Deum habere ve-
ram, & plenam scientiam de futuris contingen-
tibus ex semetipso, homines verò, aut Ange-
los, aut dæmones ex seipsis suapte natura
præscire haud quaquam posse, nec solum fu-
tura contingentia, verum nec humanas co-
gitationes, aut affectus, quos qui gerit, aut
concipit, aut tractat intrinsecus, ad extrinse-

cam

cam notitiam non deducit. Quapropter in confeſſo eſt apud omnes homines, eos præcipue, quibus Chriſtiana lux affulſit, ſolum Deum eſſe, qui omnia norit, non item vllam creaturã, in eoq. omnia conſiſtere, atque ab eo omnia
24 bona proficiſci. Ideo ad ipſum eſſe omnia referenda, tanquam ad rerum omnium parentem, ac certiſſimum auctorem. Itaque eius diuinæ clementiæ accepta refert Hieronymus Ruuereus omnia gratiarum munera, quibus eum ornatum aſſerit diploma pontificium. Quæ verò ſint hæc magna munera, paulò attentius conſideremus.

Summa ex §. Magnis.

1 *Hieronymi Cardinalis Ruuerei interna, & externa bona plurima.*
2 *Illuſtrium familiarum notitia ad publicam vtilitatem vehementer confert.*
3 *Gentis Ruuereæ initia Auguſtæ Taurinorum 660. an. Sal. extare cœperunt.*
4 *Chronica familiæ Ruuereæ apud fratres ordinis Prædicatorum Taurini aſſeruantur.*
5 *Hermundus Ruuereæ gentis Taurini, auctor fuit.*
6 *Ruuerea gens Taurini locum ſemper inter quattuor primarias familias obtinuit.*
7 *Magiſtratus Raurini aliquando Ruuereæ gentis nomine diſtributi.*
8 *Equeſtri honore olim, nonniſi virtute, aut nobilitate præditi homines, donari ſolebant.*
9 *Equeſtris ordinis Ricardus Ruuereus coniurationem aduerſus Sabaudienſes Principes conſlatam ſtrenue ſuppreſſit.*
10 *Principes Sabaudienſes à Ruuereis hominibus in eorum locis vllam prægustationem ſibi fieri paſſi ſunt.*
11 *Simon Ruuereus, Craſſus dictus, Sauonam cum ſuis ſubſtantijs primus tranſiuit, ibiq. familiam, quæ nunc in ea ciuitate eſt plantauit.*
12 *Ruuerea gens Sauonenſis in patria ſua præcipuos honores ſemper obtinuit.*
13 *Mendacium dixerunt, qui Sixtum et Iulium ſummos Pontif. villa Albizzola oriundos aſſeruerunt.*
14 *Sixtus quartus, dum Præfectum Franciſcanorum ageret, ſe de Ruuerea ſtirpe deſcendiſſe aperte profeſſus eſt.*
15 *Ante Sixtum quartum familia Ruuerea Sauonenſis Epiſcopum vnum Nouarienſem, canonicumq. vnum Taurinenſem habuit.*
16 *Sixtus quartus Cardin. & Papa, ſe Ruuereo ſanguine prognatum aſſeruit.*
17 *Litteræ Sixti quarti, dum Cardinalem gereret, conſcriptæ, quibus Chriſtophorum, & Germon. de Indultis, Dominicum Ruuereos Taurinenſes ſuos conſanguineos appellat, aſſerens etiam ſe de illis regionibus originem traxiſſe.*
18 *Breue Sixti quarti, quo de Taurinenſi ciuitate ſe, & ſuam de Ruuere vetuſtiſſimam familiam originem ducere affirmat.*
19 *Ruuerei Taurinenſes ſemper in ciuitate ſua primum locum hucuſque obtinuerunt.*
20 *Aedes Ruuereorum in eorum oppido Vici noui elegantiſſimæ.*
21 *Complures homines Ruuerei militia, & præfecturis clari.*
22 *Petrus Ruuereus magni nominis monachus.*
23 *Petrus Ruuereus alter inſignis poeta.*
24 *Sixtus quartus nouus Romulus dici meruit.*
25 *Iulius ſecundus ciuitates Eccleſiæ iniuſte occupatas Sedi Apoſtolicæ recuperauit.*
26 *Iulius ſecundus pater patriæ dici debet.*
27 *Domus Ruuerea, præter duos Pontifices, nouem Cardinales hucuſq. habuit, multoſq. Prælatos, ac Priores duos Hieroſolymitanos.*
28 *Dominicus Cardinalis Ruuereus, præter ædificia pia, palatium etiam Romæ ſumptuoſum in vrbe Leonina extruxit.*
29 *Vrbini ciuitas genti Ruuereæ tradita.*
30 *Hieronymus hodiernus Card. Ruuereus maxima omnium lætitia eum honorem eſt aſſecutus.*
31 *Gens Ruuerea etiam Soræ Ducatum habuit.*
32 *Franciſcus Maria ſenior, Dux Vrbini ætatis ſuæ Mars.*
33 *Guidus Vbaldus Vrbini Dux liberalis, & benignus.*
34 *Franciſcus Maria iunior, Vrbini Dux ſummus Princeps, ſummus philoſophus.*
35 *Beata eſt Reſpublica, cui philoſophi dominãtur, aut cuius domini philoſophantur.*
36 *Felix Ruuerea, Ioan. Iordani Vrſini vxor, præclara fœmina.*
37 *Lauinia Ruuerea præſtantiſſima Heroina, præcipue ſcientiarum fama, atque habitu.*
38 *Lucretia Ruuerea epiſtolarum elegantia inſignis.*
39 *Leonora Ruuerea Principum Sabaudienſium regimini præfecta.*
40 *Romana præfectura quinquies in familia Ruuerea fuit.*
41 *Ruuereorum complures torquati milites præcipuorum ordinum fuerunt.*
42 *Plures Comites, Barones, ac Marchiones e Ruuerea familia prodierunt.*
43 *Ruuereum nonnulli patritij Veneti, & Ianuenſes facti.*
44 *Leonardus & Ioannes Franciſcus Ruuerei militia inſignes: hic etiam litteris, & legationibus.*

45 *Lelius Ruuereus, Hieronymi Cardinalis nepos Geometriæ, ac Mathematices studiosus.*

46 *Iulius Ruuereus, Hieronymi Cardinalis nepos, moribus, & virtute ornatissimus.*

47 *Ruuereorum hominum peculiares virtutes.*

48 *Ruuerei homines ad bene merendum de humano genere e cælo delapsi.*

49 *Hieronymus Cardinalis Ruuereus omnium virtutum archetypus.*

50 *Hieronymus Cardinalis Ruuereus nascitur anno Salutis.1530.xij.Kalend. Februar. Lelio Ruutreo, & Maria Guasca parentibus.*

51 *Guasca familia Alexandriæ nobilissima.*

52 *Ingenij Hieronymi Ruuerei miracula tanguntur.*

53 *Hieronymus Ruuereus ter de loco superiore orationem Ticini habuit.*

54 *Alfonsus Daualus Hieronymum Ruuereum ad se vltro accersiuit.*

55 *Inicus Cardinalis Aragonius curiæ Romanæ lumen, & splendor.*

56 *Hieronymus Ruuereus à Fräcisco primo Galliarum Rege vltro accersitus.*

57 *Hieronymus Ruuereus orationes duas Romæ, & Pisauri habuit.*

58 *Idem orationem ad Iulium tertium habuit.*

59 *Ex Patauina Academia decem Cardinales effluxerunt, qui eodem tempore studijs operam nauarunt, quorum vnus est Hieronymus Ruuereus.*

60 *Idem Paulo quarto valde acceptus fuit.*

61 *Henricus Rex Galliarum Hieronymum Ruuereum Episcopum Tolonensem nominauit.*

62 *Idem Hieronymus Episcopus Tolonensis designatus, duas alias orationes sermone Gallico Lutetiæ Parisiorum habuit.*

63 *Idem tertiò orauit ibidem Catarinæ Reginæ rogatu in anniuersario Francisci secundi Galliarum Regis.*

64 *Idem à Tolonensi ad Taurinensem ecclesiam translatus est.*

65 *Idem summæ rerum administrationi præfectus à Duce Emanuele Philiberto, cum Nitiam ipse concessisset.*

66 *Ciuitas Montisregalis Taurinesi suffraganea est.*

67 *Idem quæcumque bonum pastorem decent, in administratione suæ ecclesiæ sollicite, ac pie executus est.*

68 *Idem & suis, & externis Principibus gratissimus.*

69 *Idem à Sixto quinto maxima omnium gratulatione Cardinalis creatus est.*

Magnis illustrauit gratiarum muneribus, paternæ dirigentes considerationis intuitum, & attente prospicientes.

§. Magnis.

MAGNIS. Magna profectò sunt
gratiarum munera, quibus Hie-
ron.Card. Ruuereus Dei benefi- 1
cio locupletatus est, ita vt nemo
amplius: siue eius animi interna
bona inspiciantur, candor ingenuus, doctrina
exactissima, linguarum peritia, rerum vsus, &
experientia, præter ea, quæ à libris non petun-
tur, in omni item vitæ genere idem tenor, ac
moderatio: siue externa, nempe Principum
erga ipsum amicitiæ, & beneuolentia, omnium
ordinum, ac populorum propensio, antiquitas
item, nobilitas, ac gloria suorum maiorum ob
res præclare gestas, cum primum huius familiæ
recentia indicia emerserunt, quæ cum mille fe-
re abhinc annis clarescere cœperit, operæpretiũ
me facturum existimo, nec ab instituto meo alie-
num, si altius eius initia à me repetantur: con-
fert enim plurimum ad pleniorem rerum cogni- 2
tionem, atque adeo publicam vtilitatem, anti-
quitatis, & illustrium familiarum notitia. Gẽtis
igitur Ruuereæ primordia Augustæ Taurinorũ 3
extitisse circiter annum CHRISTI sexagesi-
mum supra sexcentesimum testantur peruetusta 4
chronica, quæ apud cœnobitas ordinis Prædi-
catorum eiusdem ciuitatis iamdiu asseruantur,
Hermundo copiarũ duce auctore, qui Luitpran- 5
di Longobardorum Regis tempore, eas regio-
nes cum moderaretur, vrbis partem cum locis
finitimis suæ potestati subditam habuit, poste-
risq. possidendam reliquit. Ipsi, posteaquam
per connubia, & affinitates, potentiores eius
tractus proceres, populis circumquaque adia-
centibus imperitantes sibi deuinxerunt, celsio-
rem locum deinceps inter quattuor primarias 6
ciuitatis familias semper retinuerunt sic, vt dum
Augusta Taurinorum in reipublicæ statu per-
mansit, publica magistratuum munera Ruue- 7
reorum hominum nomine distribuerentur, at-
que à cæteris ciuibus, non solum vltrò deferen-
tibus, sed etiam conuentione adstrictis peteren-
tur, vt ex antiquis eorum monumentis liqui-
do constat. Tulit hæc progenies deinde quam-
plurimos equites, quo titulo ea ætas, non nisi
spectatæ virtutis, aut nobilitatis homines co-
honostare consueuerat, inter quos vnus Ricar- 8
dus nomine, periculosę coniurationis Sabaudiẽ- 9
sium Principum capiti imminenti, propria vir-
tute, & fœderatorum auxilio opportune occur-
rit, seditiosis exterminatis, ac eorum domibus
solo æquatis. Proinde tanto ijdem Principes 10
fauore,

fauore, & amore Ruuereos homines prosecuti
sunt,vt eum ad eorum, siue domos, siue oppida
accederent,nec cibi, nec potus prægustationem
vllam sibi fieri admitterent,quod item præclaro
veterum monumentorum testimonio compro-
batur. De Hermundi stirpe septem fratres pro-
dierunt, quorum Simon, quòd corpore valde
obesus esset, Crassus appellatus, pro bonorum
sibi ex paterna hæreditate obuenientium por-
11 tione,pecunia accepta, ad vada Sabatia (hodie
Sauonam) Ianuensibus ad mare Ligusticum
conterminam ciuitatem domicilium transtulit :
ibiq. cum sedem fixisset,familiæ Ruuereæ Sauo-
nensis, quæ hucusque perdurat, radix, & auctor
12 fuit. Hæc procedente tempore in patria sua
præcipuos honores, & magistratus, quibus ma-
iorum gentium patritij ornabantur, consecuta
est, quemadmodum publicis scripturis, sepul-
13 chrorum titulis, in Sauonensi maiori ecclesia
existentium,ac testibus compertum est. Vnde
iure optimo falsitatis redarguuntur, & menda-
cij, qui Sixtum, & Iulium, Romanos Pontifices
non fuisse Ruuereo sanguine prognatos,nec pa-
tria Sauonenses dixerunt, in villamq. Albizzo-
lam quodammodo eos relegarunt, quò eorum
maiores, vt fit, sese aliquando in prædia sua,pe-
stilentiæ declinandæ causa, recepisse constat.
14 Quod eo magis commentitium esse conijcitur,
quo Sixtus, cum ordinis Franciscani summam
gereret præfecturam, se de hac stirpe descendis-
se, publice sempet & verbis, & scriptis professus
est, vt eius quamplurima diplomata testantur,
ac præsertim, quod anno salutis 1447. Nonis
Sextilibus datum est : cuius principium habet.
FRATER FRANCISCVS DE RVVERE DE
15 SAVONA, &c. Huius cognominis aliquanto
supra eius tempora alium Sauona oriundum,
necnon ecclesiæ Nouariensis Præsulem,& alium
16 Galeatium nomine, canonicum ecclesiæ Tauri-
nensis fuisse liquet, ad quam ciuitatem Sixtus,
non solum in Cardinalatu, quod frequentibus
eius epistolis probatur (præsertim quadam xv.
Kalen. Iun. anno Sal. 1468. Romæ data, cuius
exemplum ex autographo, quod à Hieronymo
Cardinale Ruuereo hodiernus Vrbini Dux ha-
buit, desumptum, hic attexere libuit) sed etiam
postquam est ad summum euectus pontifica-
tum, antiquiora suorum progenitorum initia,
constantet retulit, seque ac suam de Ruuere
vetustissimam familiam inde originem traxisse
litteris suis in forma Breuis sæpius attestatus
est: ex Augustæ Taurinorum in Archiuo ciuita-
tis asseruantur, quarum tenorem epistolæ sub-
nectemus, quæ ita habet.

Spectabili viro D. Christophoro de Ruuere, 17
Illustrissimi Ducis Sabaudiæ Consiliario,
ac vallis Secusæ Iudici, affini
charissimo.

F. Sauonen. tit. S. Petri ad vincula presby-
ter Cardinalis.

SPECTABILIS, & egregie affinis charissime. Quàm libenter litteras vestras viderim, vosmet iudicare potestis, quòd viso Dominico fratre vestro, voluptate maxima sum affectus, nihil enim mihi gratius offerri potest, quam propinquorum meorum incolumitatem audire, & prosperitatem; eorum præcipue, quorum amor, & beneuolentia multis argumentis perspecta est, & cognita. Dominicum verò ipsum libenter vidi, & amicè complexus sum: habebitur à me loco filij, amo illum vehementer, & quidem amandus est propter eius singularem modestiam, & egregiam indolem: non deero illius virtuti, quantum in me erit. Quòd autem omni humanitate vsi fueritis in procuratores meos apud communem dominum nostrum Illustrissimum Ducem, & Illustrissimam Ducissam, habeo vobis gratias. Scripsit ad me prænominatus Dux Sabaudiæ in ea causa: sed omnes mihi victoriam pollicentur huius controuersiæ: pugnat pro nobis iustitia ipsa, & honestas. Res fortasse aliquantulum protrahentur. Vnum velim vos mihi impendere, pro egregia vestra fide erga me. Licet in amplissima dignitate Cardinales omnes constituti simus, tamen facere non possumus, quin Principum fauor, & præsidium necessarium nobis existat, propter beneficia in eorum dominijs contenta, sine quibus dignitatem nostram sustinere impossibile est, vel difficile. Ego verò adhuc nulla consecutus sum, præter hoc Hospitale Vercellense, quod est, vt videtis, litigiosum. Quare pro singulari prudentia vestra, & pro maxima auctoritate vestra apud illos Principes Illustrissimos, vos hortor, vt recto modo inquiratis, & procuretis litteras habere ab Illustrissimis illis Ducibus, quæ me summopere Pontifici maximo commendent, asserentes, me suum esse, & ab eis regionibus familiam meam ortum habuisse: Quare velit suo intuitu Sanctitas sua habere me commendatum, si quæ beneficia, in eorum præcipue principatu, contigerit vacare: possunt enim huiusmodi litteræ plurimum mihi prodesse. Quare huic rei, & mature, & sapienter inuigilabitis. Scribo super ea re ad eorum Illustrissimam dominationem, quarum litterarum exempla introclusa vobis mitto, vt si vobis præsentandæ videbuntur, illas præsentetis, sin autem, omittatis: hoc enim prudentiæ vestræ relin-

quo, paratus semper ad omnia vestra beneplacita. Datum Romæ, ex Palatio Sancti Petri ad vincula, xiij. Maij 1468.

Litterarum verò, quæ apud Taurinenses extant, tenor talis est.

Dilectis filijs Sindicis, & Communitati ciuitatis Taurini Sixtus Papa IV.

18 D*ILECTI filij salutem, & Apostolicam benedictionem. Iamdiu inter cæteras nostras curas cogitauimus in ciuitate ista Taurinensi, ex qua nos, & nostra de Ruuere vetustissima familia originem ducimus, aliquod monumentum relinquere, quo & noster in illam præcipuus amor eluceat, & eiusdem vrbis, totiusq. viciniæ ornamento pariter, & vtilitati consulatur. Et multa nobis voluentibus animo, nihil accommodatius huic nostro desiderio occurrit, quàm in ea collegium scholarium erigere. Quare cum statuerimus collegium huiusmodi istic construere, & fundare, in quo vigintiquattuor studentes tam iuri diuino, quàm humano commorari possint, nostramq. intentionem super hac re dilecto filio, Abbati Casænouæ aperuerimus, hortamur deuotionem vestram in Domino, vt Abbati ipsi super hoc fidem indubiam adhibere, & fauores opportunos impendere velitis, vt huic pio nostro desiderio melius satisfiat. Quod nobis erit gratissimum. Datum Romæ, apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die xxiij. Martij, 1482. Pontificatus nostri anno xj.*

19 In ea verò nobilitate, primum locum Ruuereos homines ab antiquissimo tempore obtinuisse, & hucusque obtinere, ex eius vrbis Annalibus, in manifesto est, quod præcipue testatum reperio in quodam fidei publicæ diplomate, à Taurinensibus ciuibus, eam ciuitatem moderantibus, quibusdam mercatoribus Lucensibus aliàs concesso, & in alio, quo Delphinus eius Prouinciæ, quæ nunc Delphinatus Viennensis appellatur, dominus, eadem ciuitate donatur, ea conditione, vt ibidem domum perpetuam habeat, siue, quod apud iurisconsultos celebratur, domicilium contrahat, alijsq. monumentis compluribus, quæ ad memoriam reuocare difficillimum esset. Horum vero, quæ diximus, germana, & incorrupta testimonia, ad hanc memoriam retinendam, ac probandam, primum con-
20 fecta, apud Ruuereos proceres in oppido Vici noui eorum ditionis, elegantissimis in ædibus, quæ castra à prouincialibus vocantur, frequenti aduenarum, ac Principum virorum hospitio illustria, quod ab Augusta Taurinorum sex milli-
21 bus passuum distat, asseruantur. Hinc prodierunt virtutis fama viri conspicui non pauci, inter quos Hermundus iam dictus, Castillo, Carolus, Ricardus, Bartholomæus, Ioannes, Antonius, Leonardus, Brunettus, superiori Sabaudiensium Principum tempore rei bellicæ, & præfecturarum variarum administratione clarissimi fuere. Petrus item Cistercensis ordinis magnæ 22
auctoritatis monachus, alterq. eiusdem nominis Neapolitanorum Regum, Galliæq. Narbonen- 23
sis, aliàs Prouinciæ, Comitum familiaris & insignis aulicus; & poeta, vt ex eius vita poetarum celeberrimorum illius seculi vitis inserta perspicitur. Hanc nobilissimam familiam propriam, vti diximus, agnouerunt duo summi, ijdemque optimi Pontifices: quorum alter, Sixtus quartus, 24
vrbem Romam operibus, ædificijs, ac beneficentia adeò auxit, vt alter eius conditor, seu nouus Romulus meritò dici possit: alter Iulius II. vere dicam Iulius, pontificiam maiestatem asseruit, insignibus ciuitatibus Flaminiæ, Aemiliæ, 25
Piceni, Vmbriæ (quarum pars temporum iniuria in tyrannorum potestatem cesserat, pars iniusto titulo occupabatur) sub ecclesiasticum imperium strenue receptis, vnde illi Patris patriæ cognomentum iure debetur. Hinc ortum ha- 26
buere quamplurimi veneratione digni Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, atque Abbates. Nec defuere Priores Hierosolymitanæ militiæ 27
duo, Romæ vnus, alter Longobardiæ, ac nouem Cardd. præter eos, qui ad pontificatum assumpti sunt, F. Franciscum, ac Iulianum, quorum alter Sixtus, vt diximus, alter Iulius appellatus 28
est, quos ordine recensere non pigebit: nempe Christophorus, Tarantasiensis Archiepiscopus: Dominicus eius frater germanus, qui claram etiam legationem in Allobrogibus obiuit, vir pius, & religione insignis, vt qui maiores ecclesias duas Augustæ Taurinorum, ac Montis Flasconis, cœnobium item Ariniani, ædesq. sumptuosissimas, ac magnificas in vrbe Leonina, cui Burgo nomen est, ædificauerit: Hieronymus, qui Sabinensem, atque Recinetensem: Clemens, qui Mendensem administrauit ecclesiam: Leonardus Agennensis Episcopus eius frater, S. Petri ad vincula presbyter, maior Pœnitentiarius, ac legatione Romana conspicuus: Galeottus, itemque Sixtus, sicut eodem sanguine geniti, ita eodem titulo, & officio potiti: fuerunt enim ambo titulares S. Petri ad vincula, ambo S. R. E. Vicecancellarij: Iulius Feltrius ex prosapia Du- 29
cum Vrbinatum, quorum imperium iam in Ruueream gentem cesserat, Sabinensis, ac Rauennatensis Præsul, & Hieronymus Taurinensis Antistes, vir non tantum vita hac, quam sanctè, ac feliciter agit, dignissimus, sed sempiterno illo æuo, quo beati, chariq. Deo spiritus fruuntur. Horum igitur quinque Cardinales, præter

vtrumq.

vtrumque Pontificem, vt aliàs adnotauimus, S.
Petri ad vincula sacerdotium, seu titulum, vt appellant, administrarunt, quorum nouissimus est
30 noster Hieronymus, à Sixto quinto plaudentibus omnibus ordinibus, tertium abhinc annum,
in Cardinalium collegium meritò adscitus, qui
iisdem ædibus à Dominico gentili suo, vt superius diximus, extructis cum ornatissima familia,
quam alit, pro domicilio vtitur. Ecclesiasticos
viros comitantur sex generosi, & strenui Duces:
31 tres Soræ, Leonardus, Ioannes, Iulius; & tres Vr-
32 bini: Franciscusmaria militum fortissimus ductor, ætatisq. suæ Mars, ac belli fulmen, & ter-
33 ror, Guidoubaldus, prudentiæ, liberalitatis, &
34 benignitatis exemplar, & Franciscusmaria iunior, nostrorum temporum decus, & veri Principis effigies, vt qui liberalibus omnibus disciplinis, & pacis, & belli artibus apprime excultus, non præsidijs militum, non mœnibus creditos sibi populos in officio contineat, sed ciuilibus, dicam ne ex seipso, an ex philosophia depromptis præceptis, quorum sectator studiosissimus est, amorem populorum, atque adeo bonorum omnium sibi conciliet, verum esse illud
Platonicum re comprobans, beatam scilicet il-
35 lam rempublicam, cui philosophi dominentur,
aut cuius domini philosophentur. Nec à viris
longe distant Ruueræ fœminæ, vt quibus proprium semper fuerit prudentia, ac virtute digniori sexui non concedere, nec pati, sese ab hominibus vinci: quod vel patrum memoria Felix
36 Ruuerea, Ioan. Iordani Vrsini vxor, horumque
Principum Vrsinorum, & Columnensium, quos
nunc suspicimus, auia vere fœlix, pudicitiæ, atq.
inuicti animi exemplum, præstitit, præstatq. hodie vnica fœminei sexus claritas, & musarum
37 deliciæ, Lauinia Hortensiæ sorori, Stephani Columnij fortissimi Ducis vxori superstes relicta,
Pauloq. Vrsino Nomentanorum Regulo olim matrimonio copulata, præstantissima Heroina:
cum supra muliebrem conditionem tantum in
litteris profecerit (præsertim in studijs philosophiæ, cui ab ineunte ætate, Lasthemiam Mantineam, & Axiotheam Phliasiam, quas Platonem
virili veste sectatas fuisse Diogenes Laertius
tradit, æmulata, assiduam operam nauauit)
quantum culmen scientiarum pertingere satis
est: nam & congredi cum summis philosophis,
& subtilissimas quæstiones tractare, quandocumque occasio ferat, non sine audientium admiratione consueuit, præterquam quòd eloquentia, ac Latina lingua cum disertissimis huius seculi oratoribus conferri potest: vnde est, vt
plurimi, qui Romam veniunt, externi homines
eam de facie cognoscere, ac coram tueri velint,
quibus ipsa comitate, doctrina, ac sermonis lepore sua maxima cum laude maxime satisfacit:
quod ego pluries expertus sum. His proxime ac- 38
cedit lectissimum par alterum Taurinensium
fœminarum, eiusdem gentis Lucretia, & Leonora, vtraque clarissima, vtraque laude dignissima, altera nostri Cardinalis Hieronymi soror
germana, vere soror, cum fratri simillima, ingenij acumine suorum maiorum splendorem, si augeri potest, felici contentione augeat, ac sermonis, stylique elegantia in epistolarum præsertim
scriptione (vt de Gracchorum matre Cornelia
tradit Cicero in Oratore) eius artis professoribus non concedat, prudentia insuper œconomica huius seculi matronarum nulli secunda: altera, Leonora scilicet, eiusdem Card. consobrina, 39
Carolique Ruuerei, Allobrogum magni Ducis
cubiculi præfectura insignis (quo honore, nisi
Principi sanguine propinqui, non donantur) soror, quæ Elisabethæ Valesiæ, quondam Hispaniarum Reginæ, dum ei ab intimo cubiculo inseruiret, charissima, vniuersæ etiam Hispaniensi
aulæ gratissima, eò existimationis peruenit, vt
ab eodem Duce ad sobolis, quam cum Infante
Catarina Austria vere tanto Rege digna filia,
communem habet, accita, quattuor eorum filij
Leonoræ fidei, ac disciplinæ crediti sint, cuius
industria ipsorum tenella ætas moribus tanta
prole dignis formetur, ac virtutibus imbuatur:
quod ipsa Principis vtriusque gratia, aulæque
Taurinēsis fauore cumulate præstat. Quinquies 40
insuper hanc familiam Romana præfectura (qui
honor est maximus, ac principatum referens)
perfunctam inter omnes constat, item complures militares Imperatores, necnon eorum ordinum, quotquot apud Christianos Principes præ- 41
cipui habentur, torquatos milites habuisse. Præterea Comites, Marchiones, Barones, vt vulgò 42
aiunt, aliosq. eximios viros, quos Ruuerea fœcundissima arbor produxit, item amicitias, affinitatesq. cum præstantioribus Italiæ, Germaniæ, ac Transalpinis familijs initas. Tantum 43
addam, eos, non solum apud Sauonenses, sed
etiam Ianuenses primi ordinis honorem consecutos, clarissimarumq. Italicarum ciuitatum
priuilegijs, quæ primarijs ciuibus tantummodo
communicantur, donatos, præcipue Venetiarum, ad cuius patritiatum (quandoque nobilibus familijs indigenis negari solitum) non solum antiquioris Franciscimariæ meritis postulantibus, sed etiam Bartholomæi Ruuerei, tantæ
stirpis contemplatione, assumpti sunt. Hierony-
mo Cardinali nostro duo fratres fuere, Leonar- 44
dus, & Ioannes Franciscus, rei militaris experientia, ac ciuili prudentia præstantes, forisque
non minus, quàm domi clari, hic etiam litteris
cum Græcis, tum Latinis, & publicis legationibus, vt qui vnius anni curriculo quinquies ad
magnos Christianorum Principes à magno Al-
lobrogum

lobrogum Emanuele Philiberto Duce pro ar-
duis negotijs gerendis missus fuerit. Ioan. Fran-
ciscus duos reliquit filios superstites, Lælium, ac
45 Iulium: Lælius ætate maior, Grecæ, ac Latinæ
linguæ non ignarus, Geometriæ præterea, ac
Mathematicarum disciplinarum studiosus, mili-
tari cultu, atque animo militiam Caroli Ema-
nuelis Allobrogum magni Ducis, ac inuictissimi
sequitur, eiq. ab intimo cubiculo adscitus, in ex-
46 peditione Geneuensi strenue militat. Minor Iu-
lius ecclesiasticæ disciplinæ addictus, ac moribus
plane ecclesiasticis grauis adolescens eo virtutis
processit, vt sua indole, ac in bonis artibus pro-
fectu potius in suis progenitoribus, si adessent,
admirationem esset excitaturus, quàm absen-
tium gloriam sibi sit vendicaturus. Ceteros,
quos ex eadem familia præclaræ Italiæ ciuita-
tes, vrbisq. Romæ æmulæ suspiciunt, consultò
47 præterimus. Vniuersæ verò huic familiæ gentile
fuit, sicut fœminis ingenium, & dotes non fœ-
mineæ, sed viriles, ita viris religio, fortitudo, be-
neficentia, liberalitas, morum suauitas, animi
candor, erga egentes charitas, erga amicos stu-
dium, erga suos Principes fides, erga litteras,
ac litteratos munificentia, erga omnes amor sin-
gularis, ita vt eos e cælo delapsos, ad beneme-
rendumq. de humano genere natos omnes di-
xeris, vt præsertim ex omnium virtutum arche-
48 typo, eodem Cardinali Hieronymo perspicuum
49 est, cuius vitam, rei, & loci opportunitate, vt no-
bis videtur, maxime suadente, hic attexere non
50 pigebit. Natus est hic ipse anno Sal. MDXXX.
xiij. Kal. Febr. die B. Sebastiano sacra in oppido
suæ familiæ, cui Viconouo nomen est: patrem
habuit Lælium, Stephani, & Lucretiæ item Ru-
uereæ filium, quam Sixtus quartus neptem
suam in familiæ suæ caput collocari voluit. Læ-
lius Ioannam, Ioanne Iacobo, Noui domino, &
51 Comite Plozasci, & Maria nobilissima Alexan-
driæ familia Guasca natam vxorem duxit, ma-
tronam vere illius Lucretiæ socrus alumnam, in
quorum domestica disciplina hic noster pie edu-
catus, & litteris imbutus est, erga quas maxi-
ma, ac prope diuina ingenij indole ferebatur,
adeo vt quattuor annos natus paucula, quæ à
præceptore oretenus hauserat, orationem scili-
52 cet Dominicam, & salutationem Angelicam,
ijsdem verbis, tum Latine, tum Græce, exacte
pronunciaret. Ad annum verò septimum cum
peruenisset, statim Grammaticæ addiscendæ
adhibitus, mirum qua facilitate eam percepetit,
& ad reliquas artes sermocinales capessendas
aditum sibi patefecerit, vnde contradisputanti-
bus respondendi, & alios vltrò lacessendi sæpius
53 experimentum fecerit. Quod in Ticinensi gym-
nasio (hodie Papiam eam ciuitatem vocant)
iam nouennis, tota plaudente corona, multoties

præstitit, vnde & ciuibus, & aduenis, & schola-
ribus, & artium ipsis professoribus admiranti-
bus, tenerrimum puerulum ea ætate, qua vix pri-
mis Grammatices rudimentis alij imbuti essent,
id eruditionis assecutum, pro monstro, ac plane
miraculo ab omnibus haberetur. In eodem
gymnasio de loco etiam superiore ter orationem
habuit: & annum agens decimum plurima, eaq.
eximio poeta digna carmina heroica, domesti-
ca, amatoria, rustica edidit, quæ impressa ex-
tant. Hinc domum rediens, mox à Marchione 54
Vasti, Alphonso Dáualo, non minus ingenio-
rum, & elegantiarum omnium verissimo æstima-
tore, quàm Caroli Quinti Imperatoris Augusti
exercitus ductore fortissimo, ac Mediolanen-
sium Gubernatore, vehementi postulatione ex-
citus est, vt vnà cum eius liberis, e quibus vnus
curiæ Romanæ lumen, & splendor est, amplissi- 55
mus Inicus, Cardinalis Arragonius, studia litte-
rarum tractaret. Sed paulò post à Francorum
Rege Francisco primo, Principe artium omnium 56
liberalium, ac scientiarum parente (quo elogio
ab omnibus regni, atque adeo terrarum vniuersi
orbis ordinibus publice ornatus est) sæpius ac-
cersitus, vt quasi paternæ fidei obses honorifice
haberetur, in Galliam se contulit, ac Lutetiæ Pa-
risiorum regia pecunia subleuatus, sex annis ibi
litteris operam dedit, ac postea Romam Paulo
tertio summo Pontifice Victoriam neptem Gui- 57
do Vbaldo Vrbinatum Duci nuptui tradente,
venit, vbi & Paulum luculenta oratione Latina
in eius coronationis anniuersario salutauit, & ab
eodem Duce Iulio fratri Cardinali tum creato
studiorum comes traditus, orationem item La-
tinam, dum ei à Raynutio Farnesio, Sancti An-
geli Cardinali nuncupato, galerus rubeus, Car-
dinalatus insigne, traderetur, Pisauri habuit.
Inde verò Patauium digressus, iuris vtriusque
studia amplexus est, & tamen interea Romam
religionis ergo repetijt, cum Iulius tertius Pon-
tifex maximus recens creatus Iubileum aperuis- 58
set, eodemque tempore Guido Vbaldo Vrbini
Duci ad Vrbem appulso, quo obedientiam ipsi
Pontifici more maiorum exhiberet, operam na-
uauit, ac eius Ducis nomine orationem in Con-
sistorio publico biduo ante sibi demandatam,
annum tum vigesimum agens, maxima summi
Pontificis gratia, ac ingenti totius sacri collegij
Cardinalium applausu habuit. Deinde Roma
Patauium redijt, vbi incredibile dictu, quantam
ciuitatis, & publicæ Academiæ beneuolentiam
sibi comparauerit, cum etiam priuatam illu-
strium adolescentium Academiam, tum primum
institutam primus ipse Academiæ Princeps mo-
deratus fuerit, vnusq. iam numeretur inter de- 59
cem S. R. E. Cardinales, qui vno, & eodem
tempore (vt alios Antistites, qui inde effluxe-
runt,

runt, omittam) in ea ciuitate litterarum studijs incumberent. Sed ingrauescentibus bellorum dissidijs, matre iisdem annis, quibus ille Patauij morabatur, vidua effecta, ac tum corpore, animoque ægra, ad paternam domum, ac ditionis suæ loca se conferre necesse habuit, nec multis post mensibus, dum in vlteriori Gallia esset, eadem vita functa, Romam tertiò redijt, ibiq. substitit vsque ad Iulij tertij Pontificis obitum, ac tum Sede Apostolica vacante, in conclaue se contulit (est is comitiorum pontificiorum conuentus) in quo S. Crucis Cardinalis Ceruinus est Pontifex renunciatus, Marcellusq. vt antea vocabatur, nuncupatus: eoq. paucis post diebus vita decedente, iterum conclaue ingressus est,
60 quo Ioannes Petrus Carafa Pontifex creatus, & Paulus quartus appellatus est. Hunc, dum Cardinalem ageret, hic noster mirifice coluit, atque ei valde acceptus fuit, ad quem etiam eius pontificatus tempore bis ad tractanda negotia redijt, & qui iam à Iulio tertio Protonotarius Apostolicus declaratus fuerat, à Paulo quarto Tolonensis Episcopus electus, & forsan alijs ab optimo Pontifice honoribus donatus fuisset, nisi præpropera eius mors præclaris cœptis obstitisset. Fuerat hic noster in Belgio, quo tempore inter duos potentissimos Reges ictum est fœdus: proinde cum magnus Dux Allobrogum Emanuel Philibertus Lutetiam Parisiorum ad desponsandam Margaritam Biturigum Ducissam, Henrici secundi Galliarum Regis sororem, venisset, ac ex obitu Cardinalis Triultij Legati Apostolici ecclesia Tolonensis rectore vacaret,
61 Henricus Rex Hieronymum Episcopum Tolonensem nominauit; ac paucis post diebus, eodem Henrico ex humanis sublato, Hieronymus iam Episcopus designatus in Henrici funere
62 orationem sermone Gallico in æde Beatæ Mariæ Lutetiæ vnam, & in Beati Dionysij alteram, in qua Francorum Regum monumenta visuntur, habuit, & ab ipso Allobrogum Duce penes Franciscum II. Henrici filium orator relictus est.
63 Quo in legationis munere valde difficili, eo præsertim tempore, quo idem Franciscus decimo septimo regni mense, annum agens ipse item decimum septimum, mortem obijt, in cuius anniuersario Hieronymus maximis Catarinæ Reginæ Francisci matris precibus euictus, in æde S. Dionysij etiam sermonem habuit: cumq. omnia aulæ, & regni munera varijs conuersionibus agitarentur, Carolo nono nouenni Rege suffecto, eam diligentiam Hieronymus adhibuit, vt insignis ciuitas Taurinensis, & triæ præclara oppida, quæ ex fœdere exacto triennio eidem Duci restitui debebant, haud multò post restituta fuerint, licet multum contranitente Hieronymo, Pinerolium, vnum ex prioribus illis oppidis, & Sauilianum recens traditum Francis cesserint, quæ tamen decenno post, aut paulo plus ab eodem Duce recepta sunt. Cum verò 64
per illos ipsos dies Cæsar Cibo Taurinensis Archiepiscopus Tridenti in Concilio diem obijsset, statim Tolonensis noster ad eam ecclesiam, tum ab ipsis magnis Allobrogum Ducibus, tum à clero, & populo postulatus est. Sed cum Pius quartus Pont. maximus eam omni virtute clarissimo Inico, Cardinali Arragonio contulisset, agente Marchione Piscariæ eius fratre, ad eam tandem Tolonensis translatus est. Porrò, dum ea res aliquantum differtur, Dux ipse grauissimum in morbum incidit, quo tempore egregia Tolonensis, & eius familiæ in eum fides, eiusq. filium bimulum extitit, cui ex morbo recreatus Dux Tolonensem adesse voluit, & summæ rerum 65
administrationi præesse, dum ipse ad vires recuperandas, Niciam, vt tepidioris cæli secessu vteretur, concessisset. Taurini verò Archiepiscopus effectus, ipsos Duces in Gallias ad Regem Carolum proficiscentes assectatus est, ac cum primum redijt, synodum prouincialem indixit, quo tempore Pius quintus summus Pontifex, tum Cardinalis Alexandrinus, Episcopum Montisre- 66
galis (quæ ciuitas Taurinensi suffraganea est) agebat, eiusq. nomine Hieronymus Ferragatta Episcopus Verensis, Montisregalis Suffraganeus, concilio interfuit. Qualis porro inde fuerit Taurinen. nostri in ecclesia sua administra- 67
tio, quot synodi diœcesanæ habitæ, locorum difficiliorum visitatio, hæresum extirpandarum cura, & solicitudo, seminaria erecta, constitutiones, & decreta edita, sacrarum litterarum, & Theologiæ studia, sermones frequenter habiti, quibus felicis recordationis Carolus Cardinalis Borromæus bis, & Gabriel Cardinalis Paleottus semel interfuerunt, quot pastorales epistolæ, quot ordinationes exhibitæ, quæ Romam profectiones, & ipsius Pij V. & Gregorij decimi tertij temporibus, nempe cum à Guido Vbaldo Vrbini Duce ad filij, qui nunc viuit, Francisci Mariæ Ducis optimi, fortissimi, eruditissimi, nuptias euocatus est, & Iubilei anno, quæ item à dictis Pontificibus, ipsoq. Pio quarto impetratæ, maioresq. semper speratæ gratiæ, quamq. magnis Allobrogum Ducibus, Carolo Emanueli, & Catharinæ Austriæ Hispaniarum Infanti, atque ipsi 68
Francisco Mariæ Vrbini Duci, ceterisq. Princi- 69
pibus gratus extitetit, vel ipsa eius à Beatissimo Papa Sixto Quinto in Cardinalium numerum cooptatio, tantaq. Vrbis, & omnium pene gentium gratulatio satis aperte demonstrant. At, quæ eius in Cardinalatu vitæ ratio, quod institutum sit, cum omnibus clare pateat, de hoc superfluum videtur, vt verba faciamus. Vt enim ea, quæ superius recensuimus, quamuis in ipsa

luce

luce hominum semper peracta sint, quia tamen omnibus fortasse non ita seriatim nota esse arbitrabamur, libenter persecuti sumus, ita hæc, quia in ipso Vrbis splendore, vel nobis tacentibus, sese offerunt, atque ab omnibus perspiciuntur, silentio prætermus. Magnis igitur, immo maximis, gratiarum muneribus, & dotibus fuit Hieronymus Ruuereus Dei beneficio cohonestatus, cum genere, eruditione, rerumq. vsu cum eminentissimis vbicumque terrarum sunt, viris merito conferendus, religione insuper, & in virtutibus profectu, ac perseuerantia nulli secundus, inter ecclesiasticos patres id ponderis, & nominis sit assecutus, vt collegio Cardinalium, cuius ipse nobile membrum exiftit, splendorem attulisse perspicuum sit. Sed ad Indulta nostra iam redeamus.

Summa ex §. Quod tu Romanam.

1 *Cardinales vnum corpus cum Papa sunt.*
2 *Cardinales sunt pars corporis Papæ.*
3 *Cardinalis Romanæ Ecclesiæ filius fit statim atque creatus est.*
4 *Cardinales extra patriam potestatem sunt.*
5 *Cardinalis cum Ecclesiæ potestati supernaturali subijciatur, legitime statim, ac creatus est, potestate patris naturalis eximitur.*
6 *Dignitas patritiatus quemuis sui iuris efficit.*
7 *Cardinales, quam habuerunt patritij, dignitatem habent.*
8 *Præsides, & Consules potestati patria non subijciuntur.*
9 *Priuilegia Cardinalium non à iure ciuili, sed diuino pendent.*
10 *Card. statim, atque promotus est, sui iuris fit, licet Cardinalitia administrare non inceperit.*
11 *Potestas parentum, & dominorum in filios, & seruos de iure gentium, & ciuili est, non autem naturali.*
12 *Eius est ligare, cuius & soluere.*
13 *Adoptante extraneo, filius patria potestate non liberatur.*
14 *Ecclesia Catholica credentium mater est.*
15 *Auctoritate Principis sui iuris quicumq. sunt, adoptari possunt: non iure magistratus.*
16 *Arrogari dicitur, qui cum sui iuris sit, adoptatur.*
17 *Princeps extraneum pro naturali filio habere potest.*
18 *Cardinalis sine Papa licentia testamentum non condit.*
19 *Card. de bonis patrimonialibus testatur liberè, ac de relictis respectu personæ, non dignitatis.*
20 *Concessa à Principe testandi facultate ei, qui libere testari potest, intelligitur concessum, quod possit testari, omissis iuris solemnitatibus.*
21 *Concessa à Principe facultate testandi homini intestabili, intelligitur concessum, quòd testetur cum iuris solemnitatibus.*
22 *Fructus ecclesiastici non regulantur secundũ Imperatorias leges, sed secundum Pontt.*
23 *Testamentum iure Pontificio cum duobus, aut tribus testibus valet.*
24 *Facultas testandi Cardinali concessa non est ad solemnitates trahenda, sed ad potestatem disponendi de bonis, quorum dispositio ei aliàs interdicta erat.*
25 *Facultas testandi restringitur ad pios vsus. Ex Barbatio.*
26 *Licentia testandi, etiam sine causa clericis concessa valet. Ex* Couarr.
27 *In licentia Papæ præsumitur semper inesse causa, ait Alexander.*
28 *Somniat Manfredus, dicens ex præscripta consuetudine* Cardd. *licentiam testandi habere.*
29 *Facultas testandi* Cardinalibus *concessa, nisi registretur in camera Apost. nihil valet.*
30 *In odiosis, & onerosis simplex concessio primũ actum tantum respicit, ait Couarruuias.*
31 *Ciuitas potest reuocare statutum factum de licentia Principis.*
32 *Testamentum non operatur, nisi post testatoris obitum.*
33 *Apostoli auctoritas est pro multis legibus.*
34 *Episcopus ex facultate testandi primum testamentum reuocare, & secundum facere potest.*
35 *Testamentum factum à* Cardinali *ante facultatem habitam testandi, per eam non validatur, nisi ipse declarauerit, se velle in ipso eam facultatem consummare.*
36 *Testamentum* Cardinalis *pro valido reputatũ, præsumitur de licentia Papæ conditũ.*
37 *Ex diuturnitate præsumitur, quod non præsumeretur.*
38 *Ex diuturnitate præsumitur titulus.*
39 *In facto antiquo, & vltra centum annos omnia præsumuntur solemniter facta.*
40 *Pars est eiusdem iuris cum suo toto.*
41 *Filius fidelitatis iuramentum, ob feudum sibi à patre concessum, non præstat.*
42 *Patrimonium patris censetur, ac si esset filij.*
43 *Omnes Prælati fidelitatis sacramentum Papæ exhibent, præter Cardinales.*
44 *Cardinales iurantes fidelitatem, vt ecclesijs præfecti, iurant.*
45 *Cardinales hodie ex Pij quarti constitutione fidelitatem iurant.*
46 *Cardd. iurant fidelitatem coram capitibus ordinum*

ordinum collegij Cardd. in facello palatij Vaticani.

47 *Cardinales, quòd iuramentum fidelitatis præstent, non desinunt esse filij Papæ.*

48 *Soli Cardinales Legati de latere dicuntur.*

49 *Legati designati magistratus insignia de latere summi Pontificis sumunt.*

50 *Henricus Gaetanus* Card. *insignia legationis Gallicæ suscepit sex. Nonas Octobris, anno Salutis* 1589.

51 *Cura Ecclesiæ vniuersalis etiam Cardinalibus nititur.*

52 *Papa ecclesiasticum feudum absque Cardinalium consensu dare non debet, ait Bald.*

53 *Papa, ait Laudensis, negotia ardua sine Cardinalibus tractare non potest.*

54 *Benedictus vndecimus statuta à prædecessore absque consilio fratrum suspendit.*

55 *Defectus in persona facientis reddit factum inutile.*

56 *Pontifex maximus ardua tractare solus potest, sed non debet.*

57 *Papam de ordinaria potestate ardua negotia solum tractare non posse, censent plerique doctores: de absoluta secus.*

58 *Papæ negligentiam in grauibus casibus supplent Cardinales.*

59 *Petro in necessarijs à Deo dati coadiutores sunt Apostoli.*

60 *Deus Apostolorum loco Cardinales in subsidium suæ Ecclesiæ constituit.*

61 *Deficiente Papa, Cardinales Ecclesiam administrant.*

62 *Cardinales, Sede vacante, ius positiuum supplere possunt.*

63 *Leges, Sede vacante, Cardinalibus subiacent.*

64 *Decet, Cardinales esse magis familiares Papæ, quam Reges.*

Quòd tu Romanam Ecclesiam, cuius honorabile membrum existis, tuorum honoras plenius magnitudine meritorum, dignum, quin potius debitum reputamus, ea tibi fauorabiliter concedere.

§. Quòd tu Romanam.

1 ITAQVE Cardinales Romanæ Ecclesiæ corporis honorabilia membra sunt: membrum etenim supponi non potest absque corpore, cum summo Pontifice in substantia esse dicuntur, & in administratione, seu officio membra, *cap. fin.*
2 *de pœn. lib. 6. & ibi Archid. & Ioan. Andr. quod Germon. de Indultis.* *notatur etiam ad cap. 1. de offic. legati, eod. lib. 6. Ioan: Monach. ad cap. 1. de schismat. eod. lib. 6. Ioan. de Lignano ad cap. 2. de cleric. non resident.* vbi asseuerat, Cardinales esse partem corporis sanctissimi Papæ, idem ex Ioanne Andrææ, *ad cap. antiqua, de priuileg.* ait Boscus Codeca Papien. *in repet. rub. de constit. num. 81. Andr. Barbat. in tract. suo de præstant. Card. q. 1. n. 25. Martinus Laudensis etiam in tractat. de Cardin.*
in 2. tract. q. 5. Nam vbi primum quis in Cardi- 3
nalem eligitur, efficitur Romanæ Ecclesiæ filius,
teste Hieronymo Manfredo *in tract. de Cardd.*
c. 8. atque ideo filij vocantur, & filij primi gra-
dus, *vt ex can. si quis ex Episcopis, dist. 79. no-*
tant Ioan. And. & Imola ad d. c. fin. de pœnis, li. 6.
Ludouic. Gomes. lib. regul. Cancell. 4. q. in prœm.
num. 3. Qua de causa, cum filij Romanæ Eccle- 4
siæ fiant per Cardinalatum, legitime eximun-
tur e patria potestate naturali, & transferuntur 5
in supernaturalem ecclesiæ, (quæ omnium ec- 6
clesiarum mater, & magistra est) potestatem,
cùm duplici, & incompatibili vinculo ligari
non debeant: qua potestate non eximuntur ex 7
eo, quòd propter dignitatem patritiatus quili-
bet efficiatur sui iuris, §. *filiusfam. Instit. quib.* 8
mod. ius patr. potestat. soluat. & Cardinales eandem habeant potestatem, quam olim habebant patritij, *vt in can. Constantinus, 2. distinct. 96.* neque ex eo, quòd æquiparentur Præsidibus, & Consulibus, qui patriam potestatem non agnoscunt, *auth. sed episcopalis dignitas, C. de Episcop. & cleric. vt voluit Bald. ad l. 1. ff. de offic. præfect. prætor.* vel ex alijs causis, quas refert Andræas Barbat. *tract. de præstant. Card. q. 1. num. 54. cum seq. & q. 3. in princ.* sed ex eo,
quòd Ecclesiæ cardines, & columnæ sunt; neque 9
iure ciuili, aut humano, sed diuino, & Apostolico huiusmodi, & amplioribus priuilegijs donati sunt, vt aliàs docuimus, *nempe de Sacr. Immun. lib. 3. tot. cap. 6.* Quare mihi admodum placet, quod idem Barbatius *d. num. 54.* scribit, scilicet,
Cardinalem statim atque est in collegium illud 10
adscitus, sui iuris effici, licet adhuc non susceperit administrationem eorum, quæ ad Cardinalatum pertinent, sed eximitur patria potestate: quia cum Romanæ Ecclesiæ filius sit, naturalis patris filius, vt diximus, saltem iuris fictione esse non potest. Omnes enim natura liberi nascuntur, testimonio ipsius Imperatoris Iustin. *in §. ius autem gentium, Instit. de iure naturali gent. & ciuil. & in §. 1. tit. de libert.* sed iure gen-
tium, & ciuili factum est, vt filij parentibus, & 11
serui dominis non solum obtemperent, sed & subiecti sint, §. *seruit. de iur. pers. & d. §. 1. de libert.* Quo ergo iure filij patriæ potestati subijciuntur, eodem etiam eximuntur, ex vulgata iuris regula: eius est ligare, cuius & soluere, & econtra.

13 Et quamquam ex noua Iustiniani constitutione, *l. cum in adoptiuis, C. de adopt. & §. sed hodie. Instit. eod.* filiofamilias à patre naturali extraneæ personæ in adoptionem dato, iura patris naturalis minime dissoluuntur, nec quidquam ad patrem adoptiuum transit, nec adoptatus potestatis eius fit, cum tamen quis efficitur Cardinalis, non videtur à patre naturali in adoptionem extraneo datus, sed ei, in cuius potestate esse poterat, & in quo manet stabile ius patris
14 adoptiui, cum Ecclesia Catholica, cuius caput est Romanus Pontifex, omnium credentium sit mater, *can. 1. dist. 12. can. dudum, 3. q. 6. cap. antiqua, de priuileg. d. cap. fin. de pœnis, lib. 6.* vel
15 quia Principis, hoc est Papæ, auctoritate fuit adoptatus: qua sane auctoritate potest quis
16 quoscumque, sui iuris sunt, adoptare, non æque iure magistratus, *l. 2. ff. de adoption. §. 1. Instit. eod.* quæ species adoptionis dicitur arrogatio, *d.*
17 *§. 1.* Neque vlli dubium esse potest, quin Princeps, qui ius vitæ, & necis habet, possit sibi extraneum in proprium filium adoptare, & eum pro filio naturali habere, sicuti antiquos Imperatores factitasse perspicimus ita, vt quos adoptarunt, tanquam Cæsares, & Augusti, orbis gubernacula tenuerint. Immo tanta est istius filiationis subiectio erga Pontificem maximum, vt absque eius expressa licentia Cardinalis te-
18 stari non possit. *Hostien. in fi. tit. de pœnit. in §. cui confitendum, versic. cui Cardinales, Bald. ad auth. licet, C. de Episcop. & cleric. Iacob. de consil. lib. 1. in litt. C.* quod pluribus etiam ostendit *And. Barbat. in d. tract. de præstant. Card. q. 3. & 4. per tot.* quod tamen intelligi debet de bonis oc-
19 casione Cardinalatus acquisitis, non item de bonis patrimonialibus, & ex industria, studio, diligentia, ac virtute propria partis, vel respectu personæ, non dignitatis relictis, quod idem Barbatius disputat *in d. q. 3. num. 4. cum seqq.* Quod autem idem Barbat. post Salicetum *ad l. si quando, C. de inoffic. testam. in d. q. 4. num. 8.* comminiscitur, vt concessa alicui inhabili testamenti factione inspiciendum sit, an sit sublata solemnitas iuris ciuilis, an verò canonici, parum quidem subtiliter. Nam quando Princeps concedit alicui liberam testamenti factionem, tunc inspicere debemus, *vt in lib. 1. c. 10. Animad. vers. de illa clausula, vt quis libere possit appellari, dixi,* cui, quaq. de causa, & qua mente id conces-
20 serit Princeps. Nam si concessit ei, qui libere potest testari, vtique videtur concedere, vt omissis omnibus solemnitatibus testamentum facere
21 possit: si verò ei, qui aliqua causa impeditur, vt puta filiofamilias, vel liberto, tunc videtur eos tantum soluere ea lege, qua impediebantur, ne testamentum facerent, ac concedere, vt facerēt, seruatis tamen solemnitatibus: vt filiusfamilias perinde testamentum facere valeat, ac si in patris non esset potestate, & libertus, ac si nullo patronatus iure impediretur: & ita intelligi debet *d. l. si quando.* Quibus accedit, quòd, si statuto prohibeatur alienatio rei immobilis positæ iuxta confinia, eodemque statuto caueatur, ne minor contrahere valeat, nisi quibusdam adhibitis solemnitatibus, & minori data fuerit licentia alienandi easdem res immobiles, quæ alienationi non erant obnoxiæ, non intelligitur tamen, eum posse eas alienare, omissis solemnitatibus à statuto requisitis. *Rota in vna Bononien. Terrarum die 17. Nouemb. 1578. coram Cantuc. quæ est 84. decis. diuers. par. 2.* etiam, si adiecta sit clausula; non obstantibus quibuscumque. *Rota decis. 1. sub num. 7. de prab. in nouis. Felin. ad cap. nonnulli num. 23. de rescript. d. decis. 84. num. 2.*

Quibus stantibus, inanis etiam redditur quæstio illa: an si Papa concedat Cardinali testandi facultatem, hæc facultas accipi debeat, prout ius ciuile disponit, aut prout pontificium. In qua sane controuersia mihi tempus conterere videntur interpretes nostri, quos citat, & sequitur Andræas Barbat. *in d. quæst. 4. num. 7. vers. sed potest quispiam, vsque ad finem.* Nam si verum est, vt est vero verius, Cardinales posse de rebus proprijs, patrimonialibus, inquam, & ex propria industria acquisitis, vel ab amicis, & affinibus intuitu personæ, non æque dignitatis relictis, libere disponere: si verum quoque est, prout est, Principem concedendo testandi facultatem alicui, videri concedere, quod ille non habet, videtur Pontifex maximus Cardinali concedere, vt testari possit de acquisitis ex fructibus rerum ecclesiasticarum, quæ sane bo- 22
na regulantur, vt nemo nescit, secundum pontificias dispositiones, non autem Cæsareas constitutiones. Atqui iure pontificio cautum est, 23
vt videas in cap. cum esset, cap. relatum, 1. vbi omnes notant de testam. subsistere testamentum, in quo duo tantum, vel tres fuerint adhibiti testes, cum septem iure ciuili esse debeant. Vnde in ea sum sententia, vt existimem, facultatem testandi Cardinali concessam, non de solemnitati- 24
bus intelligi debere, sed de dispositione bonorū, de quibus aliàs ipse testari non poterat: etsi idē Barbatius parum caute post Salicetum putauerit *in d. q. 4. num. 9.* Cardinalem hac facultate habita, quo ad solemnitatem testamenti non teneri testes adhibere, licet teneatur, quo ad probationem. Quæ quidem solutio absurda non videtur in eo, qui cum liberam habeat testamenti factionem, facultatem testandi à Principe obtinet: quia licet tunc possit omittere solemnitates, præcipue quoad numerum testium de iure communi necessariorum, rectius tamen fecerit, si

propter

propter pleniorem probationem nos adhibuerit, ne in falsitatis discrimen veniat testamentum.

Sed in dubium venire posset, an Papa sine causa possit clericis indulgere, vt de redditibus suorum beneficiorum possint testari. Abbas *ad cap. cum esset, num. 30. de testamen.* non modò causam requirit, sed maximam. Abbatem sequuntur Barbat. *ad cap. cum in officijs, col. 1. eod. Franc. ad rubr. eiusdem tit. in 6. col. 36.* Immo idem Barbatius *in d. q. 4. de praestant. Cardin.*
25 dicit, licentiam testandi à Romano Pontifice clericis concessam de redditibus beneficiorum esse intelligendam, quòd restringatur ad pios
26 vsus, non aliter. Rectius Couarruuias *ad d. c. cum in officijs, num. 7.* dum asserit, huiusmodi licen-
27 tiam absque vlla penitus causa valere: etsi Alex. *consil. 101. num. 8. vol. 7.* putat, in Papae licentia
28 semper praesumi inesse causam. Quod autem Hieron. Manfred. *in suo tract. de Cardinal. decis. 126.* tradit, consuetudine huiusmodi praescripta Cardinales sine licentia ius testandi habere, nescio an forsan somniauerit: nam *d. c. cum in officijs, & cap. relatum, de testam.* quae ipse adducit, tantum abest, vt ad rem faciant, vt potius contrarium probent: nec testari eos videmus,
29 nisi expressam habeant à summo Pont. facultatem, nec facultas huiusmodi suum sortitur effectum, nisi in camera Apostolica fuerit registrata: non ex eo propterea, quòd expresse de hoc aliquid caueatur, sed propter constitutionem Pij IV. qua impetrantes quasuis gratias interesse camerae Apostolicae quomodolibet concernentes, intra tres menses illas praesentare, ac registrari facere in Camera tenentur: quae constitutio cum ceteris eiusdem Pontif. est in Bullario clausa numero 131. eique facile derogari consueuit. Et quando conceduntur huiusmodi licentiae, si sunt pro certa, & limitata summa, soluitur compositio ad rationem vigintiquinq. pro centenario, quamuis aliàs solueretur ad rationem quindecim: videtur tamen, hodie esse in facultate sanctissimi Papae Datarij, quòd possit summam vigintiquinque minuere: ideo plerumque solet illam reducere ad viginti, & ad octodecim, vt ipse expertus sum. Maior haesitatio est, an licentia testandi Cardinalibus, alijsue clericis de redditibus Ecclesiae concessa per primum testamentum extinguatur, aut ad secundum, ac tertium extendatur. Decius *consil. 512.* & Socinus iunior *consil. 89. lib. 1.* responderunt, extingui per primum. Decium
30 post multos alios sequutus est Couarruuias *ad d. cap. cum in officijs, num. 8. de testam.* dicens, quòd in his, quae odiosa sunt, simplex concessio primum actum tantum respicit, & idem in onerosis, *cap. non potest, §. 1. de praebend. lib. 6. l. dotis promissio, ff. de iure dot.* Idem tamen Germon. *de Indultis.*

Couarruuias post primam, & secundam sui operis editionem mutauit sententiam, atque Andraeae Tiraquello adhaesit, qui *ad l. boues, §. hoc sermone, limit. 17. ff. de verbor. signific. post Baldum ad cap. 1. in princip. colum. penult. vers. deinde quaero, pone quòd Princeps, tit. de pace Const.* dicit, sermonem simpliciter prolatum de primo actu, non etiam de secundo esse intelligendum, nisi ille actus secundus sit reuocatorius primi, qui aliàs suapte natura sit reuocabilis: quia tunc reuocari potest. Verbi gratia, Princeps ciuitati potestatem fecit statuendi: quae 31
quidem ciuitas vsa ea potestate, quidpiam statuit, an postea poterit statutum illud reuocare, & aliud facere? & dicit posse, argumento *l. omnium, C. de testam.* Eiusdem sententiae fuerunt Ioannes Andraeae, & Dominicus *ad d. cap. non potest, §. illud,* vnde subijcit Tiraquellus: apparet, statuta potius accedere ad vltimam voluntatem, quàm ad contractum. Quibus conuenit quod eleganter tradit Hieronymus Albanus, Card. amplissimus *in tract. de Card. q. 48. in fin.* vt scilicet sermo, seu simplex concessio intelligi debeat de illis actibus, qui prima facie suum sortiuntur effectum, non de actu testandi: cum testamentum nullum sortiatur effectum, nisi post 32
testatoris obitum, *l. 1. ff. de testam. l. 1. C. de sacrosanct. eccl.* quod & Apostolus, cuius auctoritas 33
est pro multis legibus, *ad Hebr. c. 9.* testatur, dicens: Vbi enim est testamentum, mors necesse est intercedat testatoris: testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioqui nondum valet, dum viuit, qui testatus est. Concessio igitur illa talem operatur effectum, vt saepius, & quandocumque libuerit, fieri possit testamentum. His peractis, & fere iam impressis, inuenio, me iuisse in sententiam doctissimorum sacrae Romanae Rotae Auditorum, quae *in vna Pient. coram excellentissimo Rubeo, nunc benemerito eiusdem Rotae Decano, decimaquarta die Ianuarij 1578. quae hodie est impressa in parte prima Decisionum diuers. decis. 47.* tenuit, Episcopum ex 34
facultate testandi sibi concessa posse primum testamentum reuocare, & facere secundum. Insurgit vero ex superiori alia dubitatio, an scilicet testandi facultas Card. concessa retrotrahi possit, ac validare testamentum antea factum. Quaestionem hanc idem Albanus *in d. q. 48. ibi, in casibus autem, in quib. licentia summ. Pont. &c.* proponit, sed quam partem tueatur, non liquet. Quamuis videatur magis inclinare in eam par- 35
tem, quòd ea facultas confirmet iam factum testamentum: quod mihi non placet, nisi Cardinalis habita testandi licentia, declarauerit, suam intentionem esse, vt valeat testamentum iam factũ, velleq. in eo testãdi facultatem consummare, argumento *l. Titius, ff. de milit. test.* alioquin

non valere, in Romana Rota decisum fuisse tra-
36 dit Caputaquen. *decis.* 258. *par.* 3. Mihi tamen
satisfacit, quod idem Albanus ex Alex. *d. cons.*
101. *num.* 5. *vol.* 7. refert, quòd si testamentum
Cardinalis antiquum reperiatur, quod publice
pro legitimo, validoq. habeatur, ac in eo de bo-
nis dispositum sit, de quibus sine licentia summi
Pontificis disponi posse vetitum sit, eaque non
ostendatur, nihilominus existimandum esse, il-
lud de Papæ licentia conditum esse, argumento
eius, quod scribit Archidiaconus *ad can. nemo
ecclesiam, de consecrat. dist.* 1. vt si locus habeat
formam ecclesiæ, & ibidem publice celebrent
sacerdotes, præsumatur illum locum, seu orato-
rium fuisse constructum cum licentia, & auctori-
tate Episcopi: nam propter diuturnitatem, &
37 antiquitatem temporis præsumitur solemnitas
extrinseca, quæ aliàs non præsumeretur *iuxta l.
quæcumque, §. fin. ff. de public. Bald. & Angel. ad
l. sciendum, ff. de verb. obligat. Hostien. Ioan. And.
ad cap. Albericus, de testib. Doct. ad cap. in præ-
sentia, de renunciat. ad cap. cum in iure, de offic.
deleg. & Tiraq. in tract. de præscript. §. 1. nu. 54.
38 cum seqq.* scribit, ex diuturnitate temporis præ-
sumi titulum, & quod diu possessum est, præsumi
ex mandato, & mandatum ipsum ex longo tem-
poris spatio etiam præsumi. Hinc Baldus *consil.
84. in fine lib.* 1. longa, inquit, & tenax populi
memoria pro veritate habetur. Quod de solem-
nitate extrinseca præsumi dicimus, verum est, si
39 allegetur ab eo in cuius fauorem præsumptio
oritur. *Cantuc. decis. 67. nu. 5. diuers. par.* 2. secus
autem, si ab eo solemnitas interuenire negetur.
*Salic. ad l. filius col. 2. circa med. vers. vt faciant
hæc, C. de petit. hæred.* dicens, præsumi patris ius-
sum præcessisse, si præsumptio à patre allege-
tur, secus, si negetur. Hunc sequitur *Alexan.
cons. 9. num. 9. vers. potest etiam lib. 3. & Ruin.*
loquens generaliter de quacumque solemnita-
te *cons. 23. num. 20. lib. 5. necnon Gabriel. de præ-
sumpt. concl. 1. num.* 74. Et hæc solemnitas ex-
trinseca non solum præsumitur, cum agitur de
magno, sed etiam de modico præiudicio. *Curt.
senior consil. 36. colum. penult. Decius ad cap. 1.
colum. 3. de iudic. Rota decis. 281. num. 21. diuers.
par.* 2. sic, quando sumus in facto antiquo, & vl-
tra centum annos, omnia præsumuntur solem-
niter facta, ad not. in *l. sciendum de verb. oblig.
ad l. si certi anni. C. de pact. Rota decis. 340.
nu. 3. diuers. par.* 2. Est igitur, vt initio diximus,
Cardinalis sanctæ Romanæ Ecclesiæ filius, &
per consequens, honorabile eius membrum:
quòd autem sit vere filius, ex eo etiam de facili
potest intelligi, quòd nullibi videas filium, vt
filius est, patri iuramentum fidelitatis præstare.
40 Immo Andræas Barbatius *in d. tract. de præ-
stant. Cardinal. quæst. 1. num. 26. ex Hostiensi,
ad cap. ego N. de iureiuran.* dicit, partem esse
eiusdem iuris cum suo toto, *l. quæ de toto, ff. de
rei vindicat. cap. super quæstionem, de offic. deleg.*
quare si dominus feudi concessit filio feudum, 41
filium non teneri iurare patri fidelitatem, cum
vna, & eadem persona cum patre censeatur, *l.
fin. C. de impuber.* refertque Alberic. de Rosate
dicentem, quòd si statuto caueatur, neminem
posse magistratum esse, nisi habeat mille æris in
bonis, filius ad suscipienda munera publica
idoneus erit, si eius pater mille in bonis habeat,
propterea quòd patris patrimonium censetur
esse patrimonium filij, *l. in suis, ff. de liber. &* 42
posthum. quod videtur adnotasse Romanus *ad
l. 1. §. domini ff. ad S.C. Sillanian.* & cum Cardi-
nalis filius Papæ sit, & pars eius, ac eidem inui-
sceratus, vt idem Barbatius ait, *d. q. 1. num.* 25.
dicunt nostri, non præstare iuramentum fideli-
tatis, nempe *Hostien. Ioan. And. Anton. de Butr.
& alij, ad d. cap. antiqua, de priuileg. Gondis. de
potest. eccl. Franc. ad c. super eo, de hæret. n. 3. &
14. Martinus Laudens. in tract. de Cardin. q. 39.
& in secundo tract. q. 4. & Hieron. Manfred. in
eod. de Card. tract. decis.* 144. & quamquam alij
omnes, videlicet Episcopi, Archiepiscopi, & Pa-
triarchæ iurent, *d. cap. ego N. de iureiur. & d.
cap. priuilegia,* Cardinales tamen non iurant, vt 43
ibidem Hostiensis, Ioannes And. & alij notant.
ac si aliqui Cardinales Episcopi iurant, non vti-
que iurant, vti Cardinales, sed vti Episcopi, &
ex eo, quòd illi ecclesiæ sunt præfecti. *Ioannes* 44
*Franc. Paui. tract. de offic. & potest. cap. sed va-
cant. par. 1. prælud. 6. num.* 9. Verum licet sese
iurisiurandi religione erga Pontificem maximũ
minime deuinciant, nihilominus tamen, vt bene
dixit Cardinalis Florentinus *ad d. c. ego, N.* de-
bent reputare se præceptis adstrictos ad obser-
uandam Papæ fidelitatem, ideo Papa eos dilige-
re debet, sicut seipsum, & omnibus eorum neces-
sitatibus boni viri arbitrio subuenire. Quidquid 45
sit, hodie, *vt in lib. 3. de Sacr. Immunitat. cap. 6.
num. 46. adnotaui*, ex noua Pij quarti constitu-
tione iurant, nec prius rubrum accipiunt pileum,
quàm iureiurando promittant, quidquid in di-
cta constitutione continetur: quod ego pluries
fieri vidi. Iurant enim in sacello palatij Vatica-
ni, quod Sixti nuncupatur: à Sixto enim Pa- 46
pa quarto fuit ædificatum, ac egregijs picturis,
& emblematibus exornatum. Si plures sunt,
vnus pro omnibus constitutionem legit, qua
lecta, omnes secundum promotionis, quem
obtinuerũt, locum, tactis sacrosanctis Dei Euan-
gelijs, iurant coram Cardinalibus, præsertim
ordinum capitibus, quorum est tunc præcipuum
officium sacramentum eorum suscipere Papæ,
seu collegij nomine, iurant inquam se ea ser-
uaturos, quæ in dicta, & alijs constitutionibus
conti-

47 continentur. Sed hoc iuramento non adeo afficiuntur, vt filij Papæ esse desinant, quo modo antea fuerant: quia adhuc filij vocantur, & consiliarij, coadiutores, & ijs similia nomina ha-
48 bent, *vt citato cap. 6.* ostendimus, & soli ipsi Cardinales Legati de latere dici possunt, ita vsu Romanæ curiæ obtinente, vt testatur Durandus in Speculat. *tit. de legat. §. sequitur videre, circa principium*, quod probari potest *ex cap. volentes, de offic. legat. cap. ad audientiam, de sentent. excommunic. ex Hieron. Manfred. in d. tract. de Cardinal. par. 1. cap. 18. & Andræas Barbat. in tract. de Cardinal. legat. in prælud. num. 3.* & à
49 latere dicuntur non solum, quia, vt diximus, sunt filij, sed quasi de latere ipso summi Pontificis prodeunt, ac proficiscuntur: quod vt magis elucescat, cum nouo Legato sunt insignia eius supremi magistratus tradenda, ipse iuxta eundem
50 Pontificem stans, consistit, ac sub eadem vmbella ea suscipit lateri pontificio proximus: quod sæpe aliàs factum est, ac proxime vj. Nonas Octobris, nempe hesterna die huius anni 1589. quo magna & Cardinalium, & Romanorum, & aulicorum frequentia tradita sunt eadem insignia in palatio pontificio in monte Quirinali ædificato, Henrico Gaetano Cardinali optimo, ac nobilissimo, ad sedandos Gallorum tumultus eius regni Legato designato.
51 Quod autem Cardinales membra sint Romanæ Ecclesiæ, & quidem honorabilia, ex eo dignosci potest, quòd vnà cum beatissimo Papa gerunt curam, & solicitudinem vniuersalis Ecclesiæ, vt clericis Rauennat. ecclesiæ rescripsit Innocentius tertius *in cap. bonæ, §. nos igitur, vbi glos. in verbo generali, de postulat. Prælat. item glos. ad cap. 2. in verbo, Cardinalium, de offic. Archipresbyt.* quæ licet rectè scribat, Cardinales dici, quia per eos regitur vniuersalis Ecclesia, non intellexit tamen ibi illud verbum, *Cardinalium*: non enim de Cardinalibus S.R.E. accipi debet, neque de primoribus sacerdotibus inferiorum ecclesiarum, vt in margine notatur, sed de translatis ex vna ad aliam ecclesiam sacerdotibus, de quibus nostro *de Sacror. Immunit. lib. 3. cap. 6. num. 20.* late sermonem fecimus. Capita enim vniuersalis Ecclesiæ vocantur à Martino Laudensi *in citato tract. q. 31.* quod intelligi potest eos vnà cum summo Pontifice supremo capite, cuius membra sunt, curam
52 Ecclesiæ, & solicitudinem gerere. Vnde Baldus *ad l. cum multa, C. de bon. quæ liber.* tradit, Papam non debere ecclesiasticum feudum sine interuentu, & consensu Cardinalium dare: & Martinus Laudensis *d. tract. par. 2. quæst. 12.* Immo censet Abbas *ad cap. per venerabilem, §. rationibus: qui filij sint legit. per illum textum, quem ad hoc singularem esse asseuerant nostri*, Papam
Germon. de Indultis.

sine consilio Cardinalium ardua negotia tra- 53
ctare non posse, nec facere, dicit collegium Cardinalium esse in hac quasi possessione, & vtique posse ipsam defendere, etiam de iure diuino *ex d. §. rationibus.* Cui assentiri videntur Archidiaconus *ad d. can. sunt quidam. 25. quæst. 1. Card. Florent. ad c. perpendimus, de sentent. excommun. Ioan. Monach. & Petr. de Anchar. ad cap. super eo, de hæret. lib. 6.* vbi in quadam additione idem Ioannes Monachus scribit, vt refert Barbatius *in d. tract. de præstant. Cardin. quæst. 2. num. 22. & 23.* à Benedicto vndecimo fuisse suspensa omnia statuta, quæ suus prædecessor
Bonifacius absque consilio fratrum dederat Pi- 54
centibus, vel, vt ipse loquitur, Marchianis, quia tangebant ardua: quamuis ex illis multa essent
iusta, dicens, defectum in persona facientis red- 55
dere factum inutile, *ex cap. ecclesia S. Mariæ, de constit.* sed præter hæc quamplura alia congerit pro vtraq. parte idem Barbatius *in d. q. 2. per tot.* licet magis videatur inclinare, vt non possit. In
qua ardua de arduis negotijs quæstione ego di- 56
cerem, Pontificem maximum posse, sed non debere: vno enim verbo ius, altero honestas significatur: non debet, sed potest: rectè enim fecerit, si in rebus arduis, & perdifficilibus suorum fratrum, & consiliariorum consilium, & assensum exigat: quod etiam voluere ijdem Ioannes Monachus *ad d. cap. super eo, vbi etiam Franc. nu. 3. de hæret. Archid. ad d. can. sunt quidam, 25. q. 2. & ad can. redemptor. 12. quæst. 2. Felin. ad cap. fin. §. 1. de officio delegati, ad c. 1. de probat. Card. in cons. 250. & ad cap. perpendimus, de sentent. excommunicat. Bald. ad d. l. cum multa, C. de bon. quæ liber. Cardin. Alex. ad cap. per venerabilem, §. rationibus, qui fil. sint legi. Aret. ad l. 2. ff. solut. matrimon. Ancharan. cons. 295. Iason ad l. placet, C. de sacrosanct. eccl. Hostien. & Ioan. Andr. ad d. cap. antiqua, de priuileg. Speculat. in tit. de legat. §. qualiter, in fin. Socin. cons. 95. vol. 3. Aluarot. ad c. 1. Episc. vel Abbat. in feud. Cardin. Zabarel. de schism. n. 99. vsq. ad n. 113. Iacobat. de consil. lib. 1. litt. C. & D. Martinus Laudens. in tract. de Card. par. 2. q. 45. Hier. Manfr. eod. tract. dec. 237.* & alij quamplurimi dicunt, de 57
ordinaria potestate Papam non posse sine Cardinaliũ consilio, & consensu ardua facere negotia, per ea, quæ idẽ Barbatius vndequaq. collegit, & quasi in fasciculum redegit, *d. q. 2. à n. 11. vsque ad 25.* de plenitudine verò potestatis, vel vt ipsi loquuntur, de absoluta potestate, ipsum omnia, quantumuis ardua, sine Cardinalibus expedire posse, testimonio Alberici de Rosate *ad rubr. C. de legib. Ioan. de Anania ad c. firmissime, de hæret. Ioan. And. ad c. sane, de cleric. coniug. Barbat. cons. 1. vol. 1. Card. Alex. ad can. in istis, dist. 4. Dec. ad rub. de constit. lect. 2. Ant. Burg. in*

*repet.cap. canonum ſtatuta, num.*110. *de conſtit. Ioannis Croti in repet.rubr .eiuſd.tit.de conſtitut. lib.6. n.2.& 3.* vbi dicit, hanc eſſe communem noſtrorum ſententiam: quod nemini dubium eſſe poteſt ex ijs, quæ diximus *c.5.& 11.lib.3. de*
58 *Sacr.Immun.* ſicut neq. dubium eſt, quin Cardd.
in grauioribus malis Eccleſiæ impendentibus, cũ Papa illis occurrere negligit, debeant, & poſſint omnes neruos in eam curam intendere, ne quid Chriſtiana Reſpublica detrimẽti patiatur, quod eleganter docuit Hieron. Manfred. *in tract. de Card.c.*28. Nam licet CHRISTVS Petro, velut
59 Eccleſiæ capiti omnem omnino dederit poteſta-
tem, conſtituit tamen Apoſtolos, vt Petro in neceſſitaribus eſſent adiumento: conſtituit, inquã, eos Principes ſuper omnem terram, *vt ait Pſal.* 44. *&* 18. in omnem enim terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: quorum locum tenent Cardinales, *c.fundam. §. decet, de elect.lib.6.* Non enim veriſimile eſt, CHRISTVM velle ſponſam ſuam Eccleſiam, quam ita dilexit, vt ſemetipſum, *ait Apoſt. ad Eph.*5. pro ea tradiderit, eamq. proprio ſanguine redemerit, *c.pro humani. de homic.lib.6.* orbatam omni
60 auxilio iacere, ſed Apoſtolos inſtituiſſe, & Apo-
ſtolorum loco Cardinales, qui ei opem ferrent, eamq. vſque ad finem regerent, ne paſtore amiſſo, vniuerſus grex CHRISTI diriperetur, *c. ne pro defectu, de elect,* aut percuſſo, oues eius diſpergerentur, vt ait Dominus *apud Matth.c.* 26.
61 Vnde ſi quoquo modo deficiat ſummus paſtor,
Cardinales omnem rei adminiſtrandæ habent auctoritatem, vt Eccleſiæ vniuerſæ corpus illæſum ſeruetur, vbi etiam ius poſitiuum ſupplendum eſt, ac requiritur abſoluta auctoritas. Si vero Pontifex nullus extet, ad eos pertinet, neceſſitate cogente, aut periculo Chriſtianis imminente, cœtu ſacroſancto coacto, ſumma cum cõcordia prouidere, ne aliquid Chriſtiana vniuerſitas damni, aut incommodi accipiat, *c. licet de vitanda, de elect. c.vbi periculum maius, §. idem quoque, eod.de elect.lib.6.can.ſi duo contra fas, &*
62 *can.ſi quis pecun.diſt.*79. Habent itaque Cardi-
nales cum Pontifice plenam auctoritatem in Eccleſia, quo defuncto, penes illos reſidet poteſtas, ita vt etiam ius poſitiuum ſupplere poſ-
63 ſint, vt quibus leges tunc ſubiacent, quando-
quidem ipſis alij propiores non ſint ſummo Paſtori, *d.cap.fundamenta, & cap.*1. *de offic. legat.*
64 *lib.6. cum ibi notatis.* Vnde recte Martinus Lau-
denſis *in d. tract.par.*2. *de Cardinal. quæſt.*86. dixit, Cardinales magis debere familiares eſſe Papæ, quam Reges, & alios Principes. Quare dubium non eſt, quin ipſi Cardinales ſint membra S.R.E. & quidem honorabilia, cum ſint vnum corpus cum Pontifice maximo, vt iam oſtendimus,

Summa ex §. Per quæ ſublatis.

1 *Omnia ab initio inter Chriſtianos communia fuerunt.*
2 *Multitudo clericorum bonorum communioni impedimento fuit.*
3 *Clerici non habent votum paupertatis.*
4 *Bona clericorum quadrifariam diuiſa ſunt: inter Epiſcopum, clerũ, eccleſiam, pauperes.*
5 *Diſtributio bonorum eccleſiaſticorum facta fuit tempore Auguſtini, & Hieronymi, anno CHRISTI circiter 470.*
6 *Clerici ſunt domini fructuum ſic, vt non teneantur ad reſtitutionem conſumptorum in profanos vſus vltra neceſſaria.*
7 *Bona eccleſiaſtica ex decimis, & legatis pijs conſtant.*
8 *Priſci Chriſtiani omnia bona in commune contulerunt.*
9 *Prædia in primitiua Eccleſia vendi ſolita, matricibus eccleſijs tradita ſunt vtilitatis gratia.*
10 *Pietantia eſt cibi diſtributio, quæ regularibus fit, & à pietate forſan nomen accepit.*
11 *Bonorum immobilium communio diutiſſima inter clericos fuit.*
12 *In Germania primùm peculiares redditus aſſignati ſunt.*
13 *Manſus eſt ager certi modi, & menſuræ.*
14 *Manſus vnicuique eccleſiæ aſſignatus fuit.*
15 *Maſſa capitularis eſt omnibus canonicis communis.*
16 *Partitio bonorum eccleſiaſticorum à Simplicio Papa facta eſt.*
17 *Gregorius quartus voluit, ſuos vnamquamq. eccleſiam habere prouentus.*
18 *Pluralitas eccleſiarum à Leone quarto Papa ſublata fuit.*
19 *Qui commendatam habet eccleſiam, non eſt eius Prælatus, ſed procurator.*
20 *Ex commendis mala ſæpe proueniunt.*
21 *Manſus olim, hodie beneficium eſt.*
22 *Bona omnia eccleſiaſtica ſub beneficij vocabulo comprehenduntur.*
23 *Epiſcoporum poteſtas in beneficijs cæpit, cum ipſa clericis diſtributa ſingillatim ſunt.*
24 *Plenitudo epiſcopalis poteſtatis diu apud ſummos Pontifices integra manſit.*
25 *Gratiarum expectatiuarum, aut beneficiorum reſeruatorum, ſeu affectorũ mentio in Decreto Gratiani nuſquam reperitur.*
26 *Papa aliàs alicui de beneficio prouideri mandans, hanc conditionem adijciebat, quatenus pro alio non ſcripſerimus.*
27 *Per litteras monitorias Papæ de prouidendo, acquirebatur potius ius ad rem, quã in re.*
28 *Litteræ Papæ ad Epiſcopos de prouidẽdo triplices:*

ces: monitoriæ, præceptoria, & executoria.
29 Papa nullas olim expectatiuas gratias concedebat: nulla sibi reseruabat beneficia.
30 Reseruationes beneficiorum a Nicolao primo fluxisse Thomas Feltrius existimat: a Ioanne vigesimosecundo Gomesius: a Clemente quinto Bursatus: ab eodem Ioanne, Simoneta.
31 Ioannes vigesimus secundus reseruationum communiter auctor habetur.
32 Litteræ monitoriæ, & præceptoriæ de prouidendo non sunt in vsu: sed tantum executoriæ.
33 Papa pro moniali recipienda monitorijs, & præceptorijs vtitur litteris.
34 Reseruationes ad vnicam restringuntur ex communi doctorum sententia, ac cancellariæ obseruatione.
35 Reseruationes factæ sunt, ad alendos litteratos, & reuocandos abusus ordinariorum.
36 Conciliorum decretis, & canonum auctoritate bonorum ecclesiasticorum administratio penes loci Episcopum est.
37 Gregorius renuit vocari vniuersalis Patriarcha.
38 Eius est destruere, cuius & condere: eius soluere, cuius & ligare: eius velle, cuius & nolle.
39 Nulli iniurius est, qui suo iure vtitur.
40 Papa de beneficijs solus iure disponit.
41 Summus Pontifex ius ecclesiæ acquisitum auferre potest, etiam sine causa.
42 Aduersus Papam nullus potest allegari titulus, aut ius quæsitum.
43 Inferiores Episcopo conferre nequeunt, nisi eo permittente.
44 Episcopis conferre beneficia vetitum est, nisi quantum Papa permittat.
45 Papa maiorem penes se retinuerunt, quàm concesserint, conferendi facultatem.
46 Papa est collatiuæ potestatis fons, & origo.
47 Princeps transferens iurisdictionem, se ea omnino abdicasse non præsumitur.
48 Concedens castrum cum iurisdictione, ea se priuasse non præsumitur.
49 Imperator concedens iurisdictionem, eiusdem maiorem partē sibi reseruare intelligitur.
50 Soli Papæ impartitus est Deus potestatis plenitudinem.
51 Episcopi in partem solicitudinis sunt vocati.
52 Episcopi vicarij Papæ sunt in suis diœcesibus, & ab ipso potestatem habent.
53 Papa potest mutare, & limitare, quod concessit.
54 Papa potest omnia beneficia mundi conferre cui, & quandocumque libeat.
55 Papa expectatiuas ad omnes menses concedere, & omnia orbis beneficia sibi reseruare potest.
56 Expectatiuæ per concilium Tridentinum sublatæ sunt.
57 Papa expectatiuas concedere potest non obstante concilio, dum id expressum in derogatione sit.
58 Concilio non intelligitur derogatum, nisi conciliaris constitutionis mentio facta sit.
59 Plenitudo papalis potestatis difficilius ad conciliares constitutiones, quam ad alias extenditur.
60 Concilium concilio derogans per verba specialia derogare debet.
61 Criminalium causarum appellatio, & commissio ab Episcopo ad Metropolitanum, ad vicinioremve Episcopum ex concilij Tridentini præscripto transire debet.
62 Priuilegium iuri communi detrahens, strictissimam interpretationem recipit.
63 Priuilegium iuri communi contrarium tantum disponit, quantum loquitur.
64 Priuilegium iuri communi contrarium non comprehendit omissa.
65 Aduersatur iuri communi, appellationem dari a superiori ad inferiorem.
66 Delegatus summi Pontificis est maior omnibus Episcopis.
67 Si cesset vsus priuilegij per quadraginta annos, priuilegium amittitur.
68 Priuilegium post decennium expirat, si cum venerit casus, neglectus fuerit.
69 Lex generalis non tollit specialia priuilegia.
70 Priuilegium Parmense viget prout in textu. Videas casum.
71 Qui iudicat, vel iudices dat vigore indulti Apostolici, Papæ gerit vices, sedemq. Apostolicam repræsentat.
72 Actus sumit robur ab eo, qui iurisdictionem mandat.
73 Concilia Apostolicis priuilegijs non derogare præsumuntur, nisi de illis specialem faciant mentionem.
74 Cancellaria in litteris Apostolicis derogationem concilij non supplet. De concilio Tridentino. Videas intus.
75 Priuilegij reuocatio non præsumitur, nisi reuocatum fuisse expressè constet.
76 Papa est ordinariorum ordinarius.
77 Collatio quattuor mensium, nempe Martij, Iunij, Septembris, ac Decembris, a Papa Episcopis concessa est: si vero resideant, sex, videlicet Februarij, Aprilis, Iunij, Augusti, Septembris, ac Decembris.
78 Beneficia reseruata, & affecta, ab Episcopis etiam si in eorum mensibus vacent, conferri non possunt.

79 *Papa dominus, & creator beneficiorum est.*
80 *Papa in omnibus, quæ sub cælo sunt, plenissimam babet potestatem.*
81 *Liberalis est, qui dat quod dare non tenetur.*
82 *Collatio Papæ in mensibus ordinariorum, si sit anterior, potior est.*
83 *Concurrentibus collationibus Papæ, seu eius Legati cum Episcopo, si tempus dubium sit, erit potior conditio possidentis: si nullus possideat, prouisus a Papa, seu Legato præferendus est.*
84 *Iniquum est quemquam rei suæ iudicem esse.*
85 *Nemo in causa propria idoneus est testis.*
86 *Legati, Nuncij, ac Gubernatores ecclesiastici Episcoporum iurisdictionem ex concilio Tridentino nullo pacto impedire possunt.*
87 *Summi Pontificis potestas semper fuit, & semper erit eadem.*
88 *Impedimenta collationis beneficiorum per indultum, seu alternatiuam collationem tolluntur.*
89 *Indulta, & alternatiuæ collationes sunt gratiæ fauorabiles.*
90 *Indulta non ampliant iurisdictionem, sed remouent obstacula.*
91 *Scipio Lancellottus olim Rotæ Auditor: nunc magnæ auctoritatis Cardinalis.*
92 *Indultum est remotio impedimenti, quod ordinarijs collatoribus per regulas cancellariæ infertur.*
93 *Indultum ordinarium est, quod datur babenti ecclesiam, seu titulum super beneficijs ab ea ecclesia, seu titulo pendentibus.*
94 *Indultum extraordinarium est, quod datur ecclesiam, aut titulum non babenti super beneficijs alienæ diœcesis tempore mensium Apostolicorum.*
95 *Indultum extraordinarium est odiosum, ordinarium fauorabile.*
96 *Sub derogatione indultorum Cardinalibus concessorum non censetur derogatum indulto Cardinalis ordinarij.*
97 *Papa indulto derogante, intelligitur sublatum potius quod ex non iusta, quam quod ex iusta causa concessum est.*
98 *Papa indulto Cardinalis derogare non consueuit.*
99 *Indultum conferendi beneficia vacantia in mensibus Apostolicis non babet locum Sede vacante.*
100 *Regulæ cancellariæ reseruantes sex, aut octo menses summo Pontifici, Sede vacante, expirant.*
101 *Extincta regula cancellariæ, omnes menses sunt pro ordinario.*
102 *Papa a se datum priuilegium reuocare potest.*
103 *Priuilegio Regibus concesso derogari non solet.*
104 *Priuilegium Principi concessum de non concedendo beneficia, nisi oriundis, & eidem acceptis, non babet locū in loco mixto.*
105 *Nominationes in quibusdam beneficijs Regibus Scotiæ concessæ olim sunt.*
106 *Prioratus S. August. non veniunt sub appellatione beneficiorum monasterialium.*
107 *Concessionum Apostolicarum interpretatio curiæ Romanæ stylo accommodanda est.*
108 *Priuilegia strictam recipiunt interpretationem.*
109 *Priuilegia Regibus concessa odiosa sunt.*
110 *Priuilegia Sabaudiæ Ducibus concessa non babent locum in beneficijs parochialibus.*
111 *Dispensatio contra ius, indultum contra statuta, & regulas datur.*
112 *Regem Franciæ priuilegium babuisse, ne excommunicaretur, vulgò circumferri scribit Rebuffus Iurisconsultus.*
113 *Henricus Tertius Gallorum Rex Cardinalem Aloysium Guisium trucidari iniuste mandauit.*
114 *Indultum, de quo supra num. 111. aduersus Cardinales non extenditur.*
115 *Henricus Tertius Cardinalem Borbonium, Lugdunensemq. Archipræsulem in custodiam tradidit.*
116 *Henricus Tertius à F. Iacobo Clemente interficitur Kal. Augusti, ann. Sal. 1589.*
117 *Religio Hierosolymitana de quibusuis causis cognoscendi babet Indultum Apostolicū.*
118 *Indultum extraordinarium est concessio Prælatis, & Principibus facta conferendi beneficia, ad ipsos aliàs non pertinētia.*

Per quæ sublatis impedimentis quibuslibet, possis de beneficijs tuæ dispositioni commissis salubriter prouidere.

§. Per quæ sublatis.

PER QVAE SVBLATIS. Locus admonet, vt rem paulò altius repetendo, studiosi lectoris laboribus consulamus. Namque (vt 1
diximus semel, atque iterum *cap. 3. num. 43. cum seqq. & c. 17. nu. 4. cum seqq. lib. 3. de Sacr. Immun.*) omnia initio nascentis Ecclesiæ inter Christianos fuerunt communia, & quanquam postea crescente fidelium numero, concessum fuit, vt vnusquisque Christianus suas retinere valeret substantias, sacerdotes tamen, diaconi, necnon aliarum ecclesiarum administri per aliquot annos simul coeuntes omnia inter sese communia esse professi sunt. Sed 2
deinde

deinde aucta clericorum multitudine, vix illa communis vita tolerari poterat: quocirca permissum est, vt vnusquisque proprium habere posset, *can. nolo, in fine*, 12. *q*. 1. Huius rei rationem reddit Dominicus Soto *lib*. 10. *de instit. & iure*,
3 *q*. 4. *art*. 1. & 3. quia clerici non habent votum paupertatis, neque talis obedientiæ, quam non quisque in domo sua præstare Episcopo possit. Quæ nota cum essent Romanis Pontificibus, videlicet votum paupertatis non esse sacro ordini annexum, nec inter clericos posse vitam retineri communem, vtilem futuram, ac licitam bono-
4 rum Ecclesiæ partitionem duxerunt, proinde illis quadrifariam diuisis, primam portionem Episcopo, sequentem clero, fabricæ, ecclesiæq. necessitati tertiam, pauperibus quartam adiu-
5 dicarunt. Distributio autem ista facta videtur anno natiuitatis dominicæ circiter quadringentesimo, septuagesimo, quo tempore floruerunt SS. Hieron. & Augustinus, sedente Simplicio Papa, qui de diuisione hac mentionem facit expressam *in can. de redditibus*, 12. *q*. 2. quam partitionem videtur cõfirmasse Gelasius, vt videas *in can. vobis, & in can. quattuor, ead. q*. 2. & licet constitutiones Gelasij apud Gratianũ præcedant Simplicij constitutionem, nulli tamen dubium esse debet, quin annis circiter viginti ipsum antecesserit Simplicius: immo inter Simplicium, & Gelasium, si ijs, qui de vitis Pontificum scripserunt, credimus, fuit Felix tertius. Ipsam confirmauit Gregorius quoque Magnus, qui Romanæ fuit præfectus Ecclesiæ anno salutis sexcentesimo, vt eius epistola tertia libri vndecimi Maximiliano Syracusano Episcopo scripta testatur: ex qua canonẽ habemus *ead. q*. 2. *qui incipit, cognoscimus*. Huius partitionis meminerunt B. Thomas Aquinas 2. 2. *q*. 185. *ar*. 7. vbi etiam Caietanus, Præpositus in summa 44. *dist. col*. 5. *Syluester in verbo, clericus* 4. *q*. 20. *& in verbo, restitutio*, 3. *q*. 5. *Adrianus in* 4. *Sentent. incipient. Pro clariori*, 4. *conclus. Soto in d. art*. 3. *q*. 4. *Ioannes Faber ad §. nullus, Instit. de rer. diuis. Couarr. ad cap. cum in officijs, nu*. 3. *de testam. M. Anton. Columna Marsilius in tract. de eccl. reddit. orig. & iure, par*. 1. *cap*. 4. *&* 6. *& par*. 3. *cap*. 20. qui omnes ex illa partitione con-
6 stanter asseuerant, clericos beneficiatos vere esse dominos fructuum eius portionis, quæ sibi ex illa distributione obtigit, adeo vt non tenea-
7 tur ad restitutionem consumptorum in profanos vsus vltra necessaria.

Omnia autem ecclesiastica bona ex duobus potissimum constare, nempe ex decimis, & pijs legatis diximus *cap*. 17. *num*. 14. etsi Dominicus Soto *d. q*. 4. *art*. 3. quadruplicia esse contendit. Sed illa quattuor duo ista comprehendunt, sicut duobus istis quattuor illa includuntur, nempe quidquid Ecclesiæ, aut eius ministris obuenit, aut decimarum iure datur, aut iustis piorum hominum largitionibus. Habebant siqui- 8
dem in primitiua Ecclesia CHRISTI fideles omnia communia, & in commune omnia conferebant: vt inde tam clerici, quàm pauperes alerentur. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, eas vendentes, offerebant pretia eorum, quæ distrahebant, & ponebant ante pedes Apostolorum, vt testantur *Acta Apostolica cap*. 4. Postea cum animaduerterent summi Ecclesiæ Principes plus vtilitatis, & commo- 9
di allaturas hæreditates, & agros, quos vendebant, si ecclesijs, quibus præsidebant Episcopi, traderentur, quod ex redditibus eorum, & illis, & succedentibus temporibus plura, & elegantiora ministrari possent fidelibus communẽ vitam ducentibus, quàm ex pretio, cœperunt prædia rustica, & vrbana, quæ distrahi solebant, matricibus ecclesijs tradere, vt de redditibus earum clerici victum caperent, *cap. videntes autem* 12. *q*. 1. & hoc est, quod primum bonorum ecclesiasticorum genus Dominicus Soto appellat. Alterum est bonorum, quæ postmodum offerri etiam ecclesiæ cœperunt, non modò fabricæ, & pauperum subsidio, sed tanquam stipendium alicuius perpetui sacerdotij, seu vt vulgò dicimus, capellaniæ. Tertium genus bonorum ecclesiasticorum constat ex quotidianis pietantijs, quas distributiones vulgo dicimus. Est verò pietantia cibi portio, quæ personis claustralibus in loco communi comedentibus, quod refectorium vulgò appellari consueuit, datur; & forsitan à pietate nomen accepit. Quartum, & 10
vltimum genus consistit in quota decimarum iure clericis debitarum. Sublata itaque clericorum communione, primò bonorum patrimonialium, deinde ecclesiasticorum diuisio fuit instituta, ac non ecclesiasticorum quidem omnium, sed mobilium dumtaxat, cum rerum immobi- 11
lium communionem diutissime permansisse scribat M. Antonius Columna *in d. tract. par*. 1. *c*. 6. deinde, vt diximus, & rerum immobilium: ac primum Anachoretis, Monazontis, Sarabaitis, & id genus alijs assignata fuit pars, vt idem Columna auctor est *eod. cap*. 6. qui opportune sequenti capite examinat, vbi locorum primum peculiares cuique clerico redditus cœperint assignari: neque male, vt ego arbitror, opinatur, id primum in Germania ortum habuisse sub 12
Leone Tertio anno CHRISTI 799. vt in VVormatiensi synodo *c*. 50. *de quo in can. sancitum est*, 23. *q*. 8. vbi ita: Sancitum est, vt vnicuique ecclesiæ vnus mansus integer absque vllo seruitio attribuatur: & presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, neque de domibus, neque de atrijs, vel

de

de hortis iuxta ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod seruitium faciant, præter ecclesiasticum: quæ verba relata sunt *in cap. 1. de censib. exact. & procur.* Mansus quid sit, in
13 Paratit. *eiusdem tit. de censib.* explicauimus, quod scilicet sit ager certi modi, & mensuræ: quæ quanta esse debeat, nondum inter interpretes constat: sed videri possunt, quæ *ad d. tit. de cens.*
14 diximus. Vnaquæque igitur ecclesia suum mansum habere cœpit. Quod videtur confirmasse synodus Arelatensis circa annum salutis octingentesimum celebrata, dum ait, Quicumque beneficium de rebus ecclesiæ habuerit ad sartatecta curanda teneatur. Et licet pluribus ante annis facta fuerit bonorum ecclesiasticorum
15 partitio: in ea tamen sum sententia, vt illa portio, quæ clericis fuit assignata illius ecclesiæ, & ciuitatis clericis esset communis (prout hodie
16 in collegijs canonicorum fieri videmus, in quibus quædam est portio, quæ massa capitularis dicitur) ita vt à Simplicio, à quo partitionem esse factam apparet, ad illud vsque tempus VVormatiensis synodi communis permanserit, videlicet, vt Episcopus suam haberet, ecclesiæ fabrica suam, & clerici omnes suam: quæ aucto forte ipsorum clericorum numero, cum sufficere non posset, factum est, vt præter illam communem portionem, vnicuique ecclesiæ mansus daretur. Idq. vel ex eo intelligi potest, quòd pau-
17 co post tempore elapso Gregorius Quartus clericis plenius prospiciens, curauit suos vnamquamque ecclesiam habere prouentus, ex quibus alerentur sacerdotes, ne præ inopia quæstū facere, ac diuinum cultum deserere cogerentur: quod & Platina in eiusdem Gregorij vita adno-
18 tauit. Hinc Leo quartus, qui anno incarnationis octingentesimo quadragesimo octauo Pontifex maximus est renunciatus, statuit, ne quis plures simul ecclesias retinere posset, & si plures, vna titulata, altera sub commendatione
19 esset, *can. qui plures, 21. q. 1.* Nam qui commendatam habet ecclesiam, illius ecclesiæ non est Prælatus, sed potius procurator, *can. obitum, &*
20 *can. Catinensis, dist. 61.* mala enim plerumque ex commendis prouenire attente considerat Rebuffus *in sua praxi benefic. tit. de commend. num. 12. cum seqq.* Hinc factum esse existimo, vt qui ecclesiam administrandam habebat, ille diceretur habere beneficium, cum ecclesiam obtinere nequaquam posset, nisi & mansum haberet, hoc est assignationem illam fructuum, quibus condecenter viuere, & diuinis vacare ad vtilitatem animarum sibi subiectarum posset: qui quidem mansus, seu redditũum assignatio
21 paulatim beneficium ecclesiasticum dici cœpta
22 est. Quo sane vocabulo cuiusque ecclesiæ, cui quis præpositus sit, bona omnia sacri canones comprehendunt, *cap. cum secundum, de præbend. cap. 1. de eccles. ædific. regul. beneficium, de regul. iur. lib. 6.* Hoc autem nomen beneficij in vsum recipi ex sermonis angustia idem Marcus Antonius Columna *d. tract. cap. 9.* ex seneca multiplicato testimonio scriptum reliquit, atque non solum, quod benefice præstatur, sed illam ipsam quoque beneuolam actionem, per quam alicui benefit, recte hoc communi nomine beneficium appellari, atque beneficiarios dictos, qui talia obtinent beneficia.

His sic se habentibus, scire quoque oportet, 23
quod statim atque beneficia vnicuique clerico assignari cœpta sunt, plenam in beneficijs potestatem habuerunt Episcopi, vti manifeste cõstat ex *can. regẽda, & can. nouerint, 10. q. 1. prout etiam tradit glossa ad cap. quamquam, in verbo secus, de elect. lib. 6. Abbas Panormit. in q. 5. quæ incipit, Augerio, num. 6. vers. secundò probatur, & ad cap. cum olim, num. 2. vers. hæc ratio nunquam, de maior. & obed. & ad cap. 2. num. 3. de restit. spoliat.* Quibus assentitur Gomesius *in* 24
tract. de grat. expect. num. 3. asserens insuper, ob hanc vnam caussam Romanos Pontifices non facile eosdem ordinarios onerasse reseruationibus: quod videtur nobis indicare Gregorius primus, Romano defensori Siciliæ scribẽs *epist. 32. lib. 9. de qua in can. peruenit, 11. q. 1.* vbi ita in fine. Nam si sua vnicuique Episcopo iurisdictio non seruatur, quid aliud agitur, nisi vt per nos, per quos ecclesiasticus custodiri debuit ordo, confundatur? Vnde est, quòd in Gratiani De- 25
creto de gratijs expectatiuis, de reseruatis, & affectis, & ijs similibus nulla sit mentio, testimonio Abbatis *ad cap. mandatum, num. 3. in fine, de rescript.* cui adstipulatur Aeneas de Falconibus *in tractat. de reseruat. benefic. in primo præludio.* Abbas autem, *ad d. cap. mandatum,* tradit, *prout & ad can. constitutus, in princ. vers. notoprimo, eod. de rescript.* postea successu temporis summos Pontifices cœpisse expectatiuas dare, parce tamen, & curialiter. Nam cum Papa pro aliquo scribebat, vt ei de beneficio prouideretur, tribus præsertim litterarum formulis vti solebat, loquendo cum magna circumspectione. Vteba- 26
tur enim hoc moderamine, videlicet, *quatenus pro alio non scripserimus,* vt ait Dominicus, *ad cap. duobus, col. fin. de rescript. lib. 6. Abbas ad d. cap. mandatum, num. 3. in fine. per eundem textũ, cum duobus sequentibus.* Ex quibus clare liquet, ita solitos fuisse scribere summos Pontifices. De hac clausula, *quatenus pro alio,* late disserit Abbas loco proxime citato. Sed latius Rebuffus *super Concord. tit. forma mandati Apostolici, in verbo, pro alio,* qua clausula frequentius, vti solent hodie summi Pontifices, dum ad Gallicanos collatores scribunt, ac ad alios quoscũque: propte-

propterea quòd Papa virtute Concordatorum ſemel in ſuo Pontificatu litteras in forma mandati dare poteſt, videlicet vnum collatorem habentem collationem decem beneficiorum in vno: habẽtem autem collationem quinquaginta beneficiorum, & vltra in duobus beneficijs grauari dumtaxat, §. 1. *rubr. de mandatis Apoſtolicis, & ibi Rebuffus per totum*. Abbas etiam de tribus illis litterarum formulis, *ad d. cap. conſtitutus, in princ.* Siquidem priores vocabantur monitoriæ, quibus Papa ordinarium collatorem monebat, vt illi, pro quo ipſe ſcribebat, prouideret: per quas quidem potius videbatur acqui-
27 ri ius ad rem, quàm in re, vt voluit Petrus de Ancharano *ad cap. in litteris de reſcript.* quod videtur probari *ex cap. dilectus, 1. de præbend. &*
28 *ibi notat idem Ancharan.* Solum enim videtur inducere monitionem de congruo: quia ſi ordinarius illis ſibi præſentatis monitorijs litteris non parebat, ſecundo loco Papa dabat præceptorias, exinde ſi ordinarius illas etiam negligebat, executorias litteras concedebat, per quas executor loco Papæ deputatus, compelleret ordinarium. Per iſtas tamen tres litterarum ſpecies non tribuebatur ius in re, ac in beneficio, vel ad illud, ſed ſolum dabatur facultas implorandi officium iudicis, id eſt executoris, quoniã ius in re acquirebatur per receptionem auctoritate Papæ factam, *vt aſſerit Speculator tit. de*
29 *action. & petit.* §. 4. *in princ.* Itaque videmus, Romanos Pontifices initio nulla ſibi reſeruaſſe beneficia, nullas gratiæ expectatiuæ litteras, niſi parce, & cum moderamine dediſſe. Sciendũ tamen eſt, has reſeruationes, quas ſibi faciebãt de prouiſionibus beneficiorum eccleſiaſticorum Romani Pontifices, non annullaſſe collationes ordinariorum, licet ordinarij ipſi contrauenientes mandato Papæ eſſent priuandi: atque ideo cœptum eſt apponi decretum irritans, vt annullaret dictas ordinariorum collationes. *cap. ſi eo tempore, de elect. lib. 6.* Sed quis auctor reſeruationum fuerit, quæſtionis eſt. Paulus Granutius Lucenſis, vir eruditus, atque induſtrius, meusq. contubernalis, *in q. prima, quam adijcit quæſtionibus reſeruat. benefic. Iacobi Simonetæ*, varias
30 refert interpretum opiniones. Prima videtur fuiſſe Thomæ Feltrij, *in tract. reſeruat. circa princ.* exiſtimantis, Nicolaum primum fuiſſe, qui anno Domini 860. nonnulla inceperit ſibi reſeruare beneficia. Secunda Ludouici Gomeſij *in regul. cancellariæ proœm. verſ. redeamus igitur, & in tract. de grat. expect. num. 4. in fine*, qui hãc reſeruationem Ioanni vigeſimo ſecũdo tribuit: hic enim regulas, quas cancellariæ vocamus, in ordinem redegit, ſcriptores litterarum Apoſtolicarum certo numero diſtinxit, taxas ipſarũ litterarum ordinauit. Ex recentioribus Burſatus *conſ. 126. n. 18. lib. 2.* à Clemente V. anno 1305. originem habuiſſe putat. Ipſe Iacobus Simoneta *in d. tract. q. 3.* eidem Ioanni Vigeſimoſecundo hoc tribuit: quod magis receptum videtur.
Deinde Benedictus duodecimus, & Gregorius 31
vndecimus hoc domeſticum peculium magis auxerunt, vt poſt Polydorum Virg. *lib. 8. cap. 2. de inuent. rer.* auctor eſt idem Gomeſ. locis ſupra citatis. Ab ijs autem, veluti ab anteſignanis, poſteriores omnes Pontifices reſeruationes, & regulas ſuas expectatiuas, veluti per manus acceperunt, plura addendo, & formas varias inducendo, vt ex lectione regularum cancellariæ, & plurĩũ extrauagantium colligere poſſumus. At vero reſeruationem in iuris corpore clauſam multo ante tempore, videlicet à Clemente tertio, vel vt alij malunt, quarto factam eſſe cõſtat
ex cap. 2. de præben. lib. 6. Noſtris tamen tempo- 32
ribus, ſublatis duabus antiquioribus formulis, executoriæ litteræ ſunt in vſu, vt poſt Ioan. de Imola *ad cap. capitulum, in 2. notab. de reſcript. notat Gomeſius in d. tract. de grat. expect. num. 6.*
Monitoriæ verò, ac præceptoriæ in deſuetudinẽ 33
abierunt, niſi eo tantum caſu, quo Papa pro moniali aliqua recipienda reſcribat, *vt dixit Abbas poſt Ioan. Andr. ad cap. ex inſinuatione, de reſcript.* quod etiam conſtat non obſcure *ex cap. cum dilecta, eod. tit.* Reſeruationes verò plures eſſe nemo negat: ſed vna, an plures ſint in corpore iuris clauſæ, dubitatio eſt certe non me-
diocris: communiter tamen noſtri vnicam eſſe 34
putant, *de qua in d. cap. 2. de præben. lib. 6.* atque ita tenere cancellariam, retulit mihi Ioſephus Ferrerius, Sauonenſis S. D. N. Referendarius, & Abbreuiator de parco maiori, vir egregie doctus, diligens, & in re beneficiaria, alijſq. Cancell. expeditionibus magnopere verſatus, videlicet, quòd nulla alia reſeruatio dicatur eſſe clauſa in corpore iuris, quàm inducta *per d. c. 2.* quæ etiam inducitur, non modò ſecundum modos ſolitos vacationis, ſi ſequatur in curia, ſed etiam ſi beneficium vacet, vt dicitur, iuxta decretum, vt ſi ponatur in litteris prouiſionis decretum dimittendi obtẽtum, aliàs vacet eo ipſo, ac ſi in indulto conferendi ponatur decretum, quòd prouiſus teneatur expedire nouam prouiſionem, aliàs beneficium vacet, & ſimilia: quia in iſtis beneficijs datur reſeruatio apud Sedem Apoſt. etſi aliqui, præſertim Gomeſius *in reg. triennali, q. 31. verſic. ſecundus igitur articulus*, & Aeneas de Falconibus *in d. tract. de reſeruat. q. 2. princip. num. 12.* plures eſſe contendunt: vterque etiam docet, quam vtilitatem afferat huiuſmodi quæſtio: quæ cum ad inſtitutum noſtrum non pertineat, longius nõ progrediemur. Sed videamus, quænam fuerit reſeruationũ potiſſima cauſa. Duas refert principales Simoneta *in d.*

35 *in d.tract.reſeru.benef.q.3.n.6.cum ſeqq.* vt altera
ſit, quo prouideretur viris litteratis, & virtute
præſtantibus: altera quo abuſui ordinariorum
occurreretur. Nam cum Rom. Pontt. longa experientia
cognouiſſent, ordinarios collatores nō
viris idoneis, ac virtute præditis, ſed conſanguineis,
amicis, aut familiaribus beneficia, vt plurimum,
conferre conſueuiſſe, vel ſi alijs conferebant,
id aut precibus, aut fraudibus, aut illicitis
laicorum artibus, plerumque etiā ſimoniace
factitaſſe, reſeruationes introducere cœperunt.
Quare Ioannes vigeſimus ſecundus *in extrau.
ex debito de elect.* dicit, ſe illam beneficiorum
reſeruationem feciſſe, vt facilius, & vtilius ec
cleſijs prouideretur, quarum diutina vacatio
pernicioſa eſſet pariter, & damnoſa, propter frequentes
in electionibus, & prouiſionibus diſcordias.
Benedictus quoque duodecimus *in extrauagan.
ad regimen, de præbend. & dignit.* vt viris
idoneis de eccleſijs prouideretur, qui eis & præeſſe,
& prodeſſe poſſent.

Hinc opportune quæri poteſt, an eiuſmodi
reſeruationes iure fieri poſſint. Dubitationem
36 facit *cap.19.Concilij Toletani 3.de quo in can. ſic
quidem*, 10. *q.* 1. ibi enim cum ſermo habeatur
de bonis eccleſiæ, quæ beneficia ſunt (vt ſuperius
dictum eſt) ſubijcitur: omnia ſecundum
conſtitutionem antiquā ad Epiſcopi ordinationem,
& poteſtatem pertineant. Et in Concilio
Cabilonenſi 2. decretum eſt, vt omnes eccleſiæ
cum dotibus ſuis, & decimis, & omnibus ſuis
iuribus in Epiſcopi poteſtate conſiſtant, atque
ad ordinationem ſuam pertineant. Idem in Cōcilio
Toletano 4. *cap.32.* Nouerint, &c. iuxta
canonum ſtatuta, ſicut eccleſiam, ita & dotem
eius ad ordinationem Epiſcopi pertinere. Facit
etiam, quod Leo tertius conſtituit *can. regenda,
ead.* 10.*q.*1. & quod Gregorius primus *can.
peruenit*, 11. *q.* 1. Nam, inquit, ſi ſua vnicuique
Epiſcopo iuriſdictio non ſeruatur, quid aliud
agitur, niſi vt per nos, per quos eccleſiaſticus
cuſtodiri ordo debuit, confundatur? Abbas *ad
cap. mandatum. num. 3. de reſcript.* Siquidem
Prouinciæ, teſtimonio Anacleti Papæ *in can. 1.
diſt.99.* multo ante CHRISTI aduentum tempore
diuiſæ ſunt, & poſtea ab Apoſtolis, &
37 B. Clemente ipſa diuiſio eſt renouata. Vnde
Gregorius *cap. vlt. ead. diſt. 99.* reprehendit Patriarcham
Alexandrinum, quòd eum vniuerſalem
Pāpam vocauiſſet: ſi enim, inquit, vniuerſalem
me Papam veſtra ſanctitas dicit, negat ſe
hoc eſſe, quod me fatetur vniuerſum. Quibus
conuenit, quod Honorius, & Theodoſius Imperatores
reſcripſerunt, *vt in l. omni nouatione,
C. de ſacroſanct. Eccl. & in l. vnica, C. de priuileg.
vrbis Conſtantinop. lib.* 11. nempe vt vrbs Conſtantinopolitana,
ſiue Eccleſia prærogatiua
eadem, qua vetus Roma lætaretur. Plura huiuſmodi
afferri poſſunt, quibus videtur, Romanum
Pontificem non eſſe ita beneficiorum dominum,
vt eorum aliqua ſuæ diſpoſitioni iure
reſeruare poſſit. Attamen ſi diligenter, & exacte,
vt par eſt, cuncta penſentur, non erit, cur de
hoc ordinarij collatores grauentur. Nam eius
eſt deſtruere, cuius & condere, eius etiam ſoluere,
cuius & ligare, ſiue, vt eſt iuris regula, 38
l. eius, ff. de regul. iur. eius eſt velle, cuius & nolle,
& econtra. Nec vlli iniuriam facit, qui ſuo
iure vtitur, *cap. cum eccleſia, vbi gloſſa de elect.*
Etenim, ſi ab initio naſcentis Eccleſiæ rem re- 39
petamus, haud obſcure videbimus, ad Romanos
Pontifices, veluti ordinarios vniuerſales, &
Epiſcopos totius orbis ſpectare non modò omnium
cauſarum iudicationem, & cognitionem,
verumetiam de omnibus beneficijs diſpoſitio- 40
nem, *vt gloſſa notat ad cap. Felicis, §. fin. in
verbo, priuata, de pœn. lib.6. & ad can. ad Romanam,
2.q.6. & ad can. ſola, cum ſeq. 9.q.3. &
ad cap. quanto, de tranſlat. Epiſcop.* Immo ſummus
Pontifex in beneficialibus, ac ſuper bonis
eccleſiarum pleniſsimam habet auctoritatem,
& liberam facultatem, *cap.3. de præbend. lib. 6.
clem. 1. in fine, vt lit. pendent. can. per principalem,
ead. q. 3. can. bonæ, 12. q. 2. Abbas, & alij
ad cap. in præſentia, de probat.* Quæ quidē adeo
vera ſunt, vt bona, & ius alicui eccleſiæ acqui- 41
ſitum, etiam ſine cauſa auferre poſſit, de ipſoq.
diſponere, vt libeat, ac ſecundum, quam habet,
plenam poteſtatem, liberamq. voluntatem, illa
ſibi, & ſedi Apoſtolicæ immediate ſubijcere,
adſtipulantibus Abbate *ad cap. ſubſtitutus, n.13
de relgioſ. domib.* Paulo de Caſtro, *conſ.414. ſub
num.1. verſ. his præſuppoſitis, & ſub nu. 8. verſic.
præterea video, vol.1.* Geminiano, *ad cap.1. n.7.
verſ. noto, quòd Ioan. Andr de reb. eccl. non alienand.
lib.6.* Felino, *ad cap. quæ in eccleſiarum,
num. 40. de conſtit.* Decio poſt Caſtrenſem, &
alios relatos, *conſ.341. nu.9.* Beroaldo *conſ.147.
nu.19.21. & 23. vol.3.* Hippolyto Riminaldo,
*iun. conſil.44. num. 8. volum. 1. & conſil. 165.
num.6. vol.2.* Nec aliquod ius quæſitum, ſeu titulus
poteſt in eis allegari contra beatiſſimum 42
Papam. *cap.2. de donat. Felin. ad d. cap. quæ in
eccleſiarum ſub num. 40. & Zaſius poſt Paul. de
Caſtro, Innoc. Anton. de Butrio, & alios per eum
allegatos, conſil.16. num.13.* Quemadmodum
verò inferiores ab Epiſcopo non habent confe-
rendi poteſtatem, niſi inquantum Epiſcopus id 43
tacite concedit, & patitur ipſam eos habere,
vt in cap. ex frequentibus, & cap. cum veniſſent, 44
*de inſtitut. Hoſtienſ. in ſumma de offic. Archid. §.
quod ſit eius officium, & de inſtitut. §. qui poſſet,
Gaſpar de Peruſio in tract. de reſeruat. benefic. in
princ. num.1.* eadem ratione nec Epiſcopi, niſi 45
quantum

quantum ex ipsius Pontificis Maximi permis-
sione, & concessione ius conferendi habent,
can. multum, 3. *quæst.* 6. Et quamuis initio san-
ctissimi Papæ plenam, liberamq. Episcopis con-
ferendi auctoritatem dederint, non est tamen
dubium, quin maiorẽ penes se retinuerint, *vt re-
spondit* Cald. *cons.* 3. *tit. de præb. Rebuff. in praxi
benefic. sub hoc tit. forma, & declaratio nouæ pro-
uisionis, in verbo, seu si venerabili, argum. c. dudũ,
& c. quamuis de præb. lib.* 6. *Franc.* Curt. *cons.* 64.
in 5. *col.* Cephal. *cons.* 539. *nu.* 49. *lib.* 4. *Caputaq.
decis.* 337. *n.* 8. *p.* 1. *& decis.* 61. *&* 409. *n.* 3. *p.* 2.
46 quandoquidem non est verisimile, Pontificem
Maximum voluisse priuare seipsum collatiua po-
testate, & auctoritate, cũ ipse sit vtriusq. fons, &
origo, *vt per gloss. notatur ad l. & quia, in verbo,
nec ipsa lex, ff. de iurisdict. omn. iudic. & per om-
nes ad leg.* 1. *ff. de offic. eius, cui mand. est iu-
risdict.* Nec Papa ipse ex sua liberalitate, per
quam se restrinxit, debet damnum pati, sicut
& donans, *l. diuus, ff. de regulis iuris, Rebuff.
super Concordatis, tit. rubr. mandati Apostoli-
ci, §. in verbo, vnum collatorem, versic. nec*
47 *debemus hoc restringere.* Nam & Princeps lai-
cus, si in aliquem transfert iurisdictionem,
non videtur ea se omnino abdicasse, quin ean-
dem si libuerit, ipse quoque exercere possit,
cum illam videatur cumulatiue, non priuati-
ue concessisse, *d. cap. dudum, §. nos igitur, de
præbend. lib.* 6. *Afflict. cap.* 1. *§. potestas, n.* 15.
quæ sint regal. & ad cap. 1. *§. item si quis,* 3.
48 *notabili, quibus mod. feud. amittat.* Quo loco
præcise scribit, quòd si dominus alicui con-
cessit castrum cum iurisdictione, non propterea
censetur ei iurisdictioni prorsus renunciasse;
immo verò retinuisse eandem, quam ante
concessionem habebat, testimonio Rolandi à
Valle *consil.* 1. *num.* 135. *cum seqq. lib.* 2. *vbi
num.* 140. *refert, & sequitur Ripam respons.
lib.* 2. *cap.* 4. afferentem, quòd licet feudata-
rius habeat regalia, non tamen ea sic possidet,
quominus dominus superior possit imponere
subditis noua vectigalia. *& in resp.* 7. *col.* 4.
eod. lib. scribit, Imperatorem concessione ciui-
tatis Valentinæ facta ecclesiæ cum regalibus,
non priuasse seipsum iure superioritatis, ac su-
premæ potestatis. Ita quoque in quadam cau-
sa Parmensi tenuisse Rom. Rotam anno 1538.
refert Gomesius *in tract. grat. expect. num.* 10.
49 Nam etsi Imperator alicui Principi supremam
concedit iurisdictionem, maiorem tamen apud
se retinet, per quam potest cum quolibet infe-
riori concurrere, vt late post alios pluribus con-
silijs probat Brunus Afflictis, præsertim *cons.* 47.
post Bald. ad cap. 1. *quis dicatur Dux, vel Mar-*
50 *chio.* Verum si ista in Principe profano admit-
51 timus, quanto magis in supremo totius mundi
Germon. de Indultis.

Principe admittemus: Papa scilicet, cui soli
impartitus est Dominus plenitudinem potesta-
tis? Episcopi verò, & alij inferiores in partem
solicitudinis tantum vocati sunt, *can. decreto,
cum seq.* 2. *quæst.* 6. *cap. ad honorem, de auct. &
vsu pallij.* Vnde Episcopi in suis diœcesibus vi- 52
ces Papæ gerere dicuntur, *vt dicit Archid. in
tract. de hæret. quem citat, & sequitur Gaspar
de Perusio in tract. de reseruat. benefic. in princ.
num.* 4. & ab ipso Pontifice Maximo potesta-
tem, quam habent, accipere, sicut Pontifex
Maximus à Deo, quod & nos disputauimus
lib. 3. *de Sacr. Immun. c.* 5. *n.* 74. *& fusius n.* 109.
cum seqq. eod. c. Ex eo igitur, quòd Papa conce- 53
dens Episcopis liberam conferendi auctoritatẽ,
& maiorem sibi retinuit, potuit ex certa scien-
tia immutare, vel limitare aliqua ex parte totũ
illud quod concessit, quemadmodum postea fe-
cit: nec, vt dixi, aliquam collatoribus ordinarijs
fecit iniuriam, cum in hoc vsus sit iure suo, & fa-
cultate sibi diuinitus tributa, & inueterata Ec-
clesiæ primitiuæ consuetudine, vt aperte dicitur
d. c. 2. *de præb. lib.* 6. Ex quo interpretes arguunt,
Papam non modò iurisdictionẽ conferendi con- 54
cessam posse ex parte limitare, & ad certũ tem-
pus restringere, sed etiam de iure, ac nulla sup-
posita negligentia ordinariorum, omnia benefi-
cia mundi cuilibet, & quandocumque libeat,
conferre. Abbas *ad c. quia diuersitatem, in* 5. *no-* 55
*tab. per illum textum, de concess. præb. Idem Ga-
spar de Perusio loco supracit.* & per consequens
concedere poterit expectatiuas ad omnes men-
ses, & non solum vnam, aut alteram ecclesiam
cathedralem collatione priuare, & à potestate
Episcopi omnino eximere, sed collationem om-
nium beneficiorum orbis sibi reseruare, vt testa-
tur Gomesius *in d. suo tract. de grat. expect. n.* 12
quamuis hodie expectatiuæ non dentur ex con- 56
stitutione Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 19. *de reform.* im-
mo omnes eiusdem decreto fuerint reuocatæ:
non est tamen dubium, quin Papa possit illas 57
concedere, non obstante Concilio: dummodò
ad fidem faciendam de derogatione Conci-
lij in ea mentio ipsius Concilij expressa fiat.
Namque Concilijs generalibus per quoduis
Papę rescriptũ, aut constitutionẽ, aut priuilegiũ, 58
aut decretũ non intelligitur esse derogatũ, nisi
conciliaris constitutionis mentio in ijs expressa
facta sit, *vt tradunt cum Archid. ad c.* 1. *de const.
lib.* 6. *Innoc. ad c. ex parte de capell. monach. Ioan.
Andr. ad c. significasti, de elect. Rom. ad l. si verò,
§. de vera, in* 23. *fallen. ff. solut. matr. Io. de Anan.
ad c. cum diœcesi, de vsur. Felin. ad c.* 1. *de constit.
n.* 28. *& nos latius cap.* 5. *n.* 52. *cum seqq. lib.* 3. *de
Sacr. Immun.* vbi dicebamus, plenitudinẽ pote-
statis, quam Papa habet super iure, longe diffici- 59
lius extendi ad cõstitutiones Concilij, quàm ad
Mm alias

alias quascumque, vti appatet *ex c.post translationem, de renuntiat.* Immo Concilium derogās
alteri Concilio generali specialem derogationē
60 facere necesse habet: non enim sufficir dicere,
non obstante ordinatione talis Concilij, *Caputaquen.decis.176.par.1. ita quoque decisum fuit in vna Vlixiponen. coram R.P.D. Robusterio, die 24. Nouembris, anno 1572. quæ hodie impressa est in lib.Decis. diuersorum, decis.122. par.1.* Sed an generale Concilium deroget priuilegio Apostolico, si de eo in derogatione non sit facta mentio, quæstionis est, atque hodie maxime dubitatur. Namque cum Paulus Tertius Pontifex Maximus ciuitati, & diœcesi Parmensi concesserit, vt causæ secundæ instantiæ cognosci possint à Parmensi Archiptesbytero, vel eo absente, à Canonicorum Decano, vel a iudicibus ab ipsis datis, in omnibus causis ecclesiasticis, beneficialibus, matrimonialibus, & alijs quibuscumque, dubitatum est, an huic priuilegio per Concilium Tridentinum sit derogarum, propterea quòd *cap.2.sess.13.* expresse statuatur, quòd si à sententia Episcopi, vel ipsius
61 in spiritualibus Vicarij generalis, in criminalibus specialiter, appellati, ac appellationis causam Apostolica auctoritate in partibus committi contingat, Metropolitano, seu illius Vicario in spiritualibus generali, aut vni ex vicinioribus Episcopis, seu illorum Vicarijs, non autem inferioribus iudicibus causa committatur: *& c.20. §.ad hæc, sess.24.* in quo ita. Causæ matrimoniales, & criminales non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum iudicio, sed Episcopi tātum examini, & iurisdictioni relinquantur. Hoc autem dubium resultat, veluti accesserium, in quadam causa, quam sanctissimus D. N. Papa amplissimis Cardinalibus, Hieronymo de Ruuere, apud quem causarum Auditoris officio fungor, & Hieronymo Matthæio, viris doctissimis ac nunquam satis laudatis, delegauit: quæ profectò decidi non posse videbatur, nisi & illud tolleretur dubium, an priuilegiū, quoad causas criminales, per conciliares constitutiones sit sublatum. Circa quam quæstionem hinc inde plura ab eruditis vtriusque iuris doctoribus cōgesta sunt, vel illud in primis, de quo modo quęrendum non est: an scilicet appellatione quarumcumque causarum veniant criminales, cum in priuilegio de criminalibus non sit facta expressa mētio, sed de beneficialibus, & matrimo-
62 nialibus tantum. Quæ sane quæstio suas etiam habet difficultates, & præcipue, quòd priuile-
63 gium contra ius commune obtētum strictissime interpretari oportet, cum tantum disponere videatur, quantum expresse loquitur, *Ioan.de Imola ad l.etiam, ff.solut. matrim. per l.ius singulare ff.de legib.cap.dudum, in fine, & ibi glossa, de elect.l.si quando, C.de inoff.testam. clem.1.& ibi Card.de censib.Clem.2.§.fin. & ibi Card. de priuil.Bald.ad l. humanitatis, col.10.versic. decimoquarto, C. de impuber.& alijs substit. Alex. ad l.liberorum, de verbor.signif.& consil.3.lib.2. sub nu.2.& est textus in l.quod verò, ff. de legib. & in l. si verò, §.de viro, & ibi doct.ff.solut. matrim. Iacobus Puteus decis.66.num.4.lib.1. Caputaquen.decis.84.num.7.par.2.* Et quòd priui- 64
legium non comprehendat omissa, quando est contra ius commune, tenet Baldus *ad c.1.col.1. quib.mod.feud.amitt.in 2.rubr.per cap.licet, de translat.Episc.& Car.per glos.ibi in clem.1.6.q.*
Illud autem priuilegiū videtur esse omnino con- 65
tra ius commune, cum det appellationem à superiori ad inferiorem, cum ratio ciuilis, & naturalis suadeat, vt ab inferiori ad superiorem appelletur, *l.eos, de appell.cap.dilecti filij, de appell.*
Ferret.cons.276.nu.4.lib.3.Corn.cons.89.col.1. 66
lib.2. quod est luce meridiana clarius: etsi dici posset, quòd ille est delegatus Pontificis, & vbi adest, nullæ sunt aliorum partes, *cap.sane, 2.de*
offic.iud.deleg. & omnibus Episcopis maior cen- 67
setur: vel quia illi priuilegio videtur esse renunciatum per non vsum, quo casu saltem spatio quadraginta annorum amittitur priuilegium.
Puteus decis.252.num.4.lib.3. Immo elapso de- 68
cennio tollitur, si probatur, quòd euenerit casus priuilegij, & quòd non sit tunc sequutus effectus priuilegij, *l.1.ff. de nund.*& esse communem opinionem scribit *Decius ad cap.cum accessissent, num. 17. de constitut.* vt post alios testatur Caputaquen. *decis.379.par.2.* Quæ tamen regula eam patitur exceptionem, vt, si causa vtentis sit vniuersalis, per vnicum actum particularem acquiratur vniuersalis possessio, quia attenditur magis causa actus, quàm ipsius actus exercitium. *Bald. in repetit.l.1. num. 24. vers. Tu dic, C. de emancipat.liber.Felin.ad cap. auditis num.19.prope fin.vers. & dicit Baldus, de præscript.* ita in Rota resolutum fuisse tradit *Cantuc. decis.139.num. 12. diuers.parte 2.* vbi etiam asserit, quòd si ecclesia habuerit priuilegium exigendi annatas, aut dimidias annatas aliquorum beneficiorum, & exegerit dimidias annatas alicuius beneficij in priuilegio comprehensi, censetur acquisita quasi possessio exigendi dimidias annatas aliorum quoque omnium beneficiorum in priuilegio comprehensorum. Sed de his non est in præsentia disputandum, sed an Concilium deroget priuilegio. Dubium facit Bulla summi Pontificis Pij Quarti in ordine centesima trigesima, qua tolluntur omnia priuilegia Concilij Tridentini decretis aduersantia. Verum quoniam grauissimi Cardinales, qui interpretationi, & executioni Concilij Tridentini præfecti sunt, aliquando

quando reſponderunt , concilium non deroga-
re priuilegijs Apoſtolicis, niſi de his expreſ-
69 ſam faciat mentionem , fortaſſe illa ratione,
quòd lex , vel conſtitutio generaliter loquens
nunquam tollat priuilegium particulare conceſ-
ſum ſuper eo , de quo conſtitutio illa generalis
loquitur, *vt per Oldrad. conſil. 266. per totum*,
cum pro tranſit Archid. ad can. renouantes, nu. 6.
diſt. 22. Millis in verbo, priuilegium non inſertū,
Card. conſil. 16. paulo ante finem , textus in l. 3.
C. de ſilent. & decu. n. lib. 12. vbi Cuiacius *ex*
l. 3. de dignit. eod. lib. ait, maiorem dignitatem
circa prioris militiæ priuilegia præiudicium non
facere . *Anchar. ad c. 1. ſub num. 5. verſ. & idem*
de priuilegijs, de reſcript. lib. 6. Dec. ad l. 2. nu. 5.
C. vnde liberi, Iaſon. ad l. 1. n. 9. ff. ſolut. matrim.
& conſil. 112. in vlt. col. in 4. Socin. conſil. 153.
num. 31. & conſil. 209. col. 2. verſic. ſecundo quo-
niam, in 2. Aret. conſil. 104. num. 6. Ruin. conſ. 21.
num. 9. in 3. Prob. in addit. Ioan. Monachi ad
c. generali, circa princ. de elect. lib. 6. quod vide-
tur etiam deciſum à ſacræ Rotæ Auditt. in illa
Vlixippon. iam citata : ac cum præſertim in illo
conciliari decreto nulla contineatur derogatio
priuilegiorū, ea conſtitutio generaliter loquens
non videtur comprehendere Parmenſes , qui in
hoc particulare habent priuilegium. Concilium
inſuper, cum particulari priuilegio perſonæ, aut
loci, aut caſus derogare voluit, id expreſſe fecit,
vt videre eſt in plerisq. eius decretis, præſertim,
c. 11. ſeſſ. 24. vnde cum in eo, de quo loquimur,
nulla appareat priuilegij alicuius derogatio, ſe-
quitur, concilium perſonas, & loca priuilegiata
noluiſſe generali derogatione cōprehendi, quia
ſi id ei viſum eſſet, ijſdem priuilegijs ſpecialiter,
& expreſſe derogaſſet, *argum. l. vnic. §. vbi au-*
tem legatarij in fine, C. de caduc. tollend. Et cum
ita ſit, quòd ſcilicet conciliū non deroget Apoſt.
priuilegijs, niſi de his expreſſe meminerit, ac in
eadem congregatione decretum fuerit , dictam
Pij quarti Bullam non extendi vltra ea , quæ in
concilio continentur, vigere adhuc priuilegium
Parmenſe dicendū videtur. Neque obſtat, quòd
concilij confirmatio ſit cum decreto irritante ,
quia in ea tolluntur omnia , quæ conſtitutioni-
bus concilij aduerſantur : ſed illud priuilegium,
cum non ſit contra concilij conſtitutionem, pro-
pterea quòd decretum *d. cap. 2. ſeſſ. 13.* in locis
ſpecialiter priuilegiatis non diſponat , priuile-
gia illa non cenſentur, quo ad hoc concilio eſſe
contraria , quia concilium de caſu priuilegiato
non loquitur, vt dictum eſt, atque ideo dici non
debet contrarium , cum conciliari decreto non
repugnet , per ea , quæ notantur *ad l. vbi repu-*
70 *gnantiam, ff. de regul. iur.* Neque obſtat *cap. 20.*
§. ad hæc, ſeſſ. 24. quia ſacra eadem congregatio
de his , qui auctoritate propria volunt cogno-
ſcere , non de his , qui auctoritate Apoſtolica
cognoſcunt, illud debere intelligi reſpondit. Si-
quidem Archipresbyter, ſiue Decanus, dum iu- 71
dicat, vel iudices dat vigore indulti Apoſtolici,
gerit vices ſummi Pontificis , ac Sedis Apoſto-
licæ, ac illam repræſentat, argumento *d. cap. ſa-*
ne, 2. de offic. iudic. deleg. vbi etiam gloſſ. Anton.
de Butrio, Anchar. Cardin. & alij, cæteri verò ad
can. præcipimus, 93. diſt. & ad can. valde neceſ-
ſarium, 94. diſt. notantq. omnes ad cap. paſtora-
lis, §. præterea, de offic. ordin. l. 1. §. qui mandatū,
& l. etſi prætor, ff. de offic. eius , cui mand. eſt iu-
riſd. & actus principaliter ſumit robur , & firmi- 72
tatem ab eo, qui iuriſdictionem mandat , *l. an-*
nua, ff. de ann. legat. l. quod Principi, ff. de legat. 2.
cap. Romana, de offic. Vicar. lib. 6. Idcirco dicunt
noſtri, quòd quando delegati ſcribunt partibus ,
melius dicunt , mandatis Apoſtolicis pareatis ,
quàm mandatis noſtris pareatis , *Abbas ad d. c.*
ſane, num. 2. vbi etiam Andr. Barbat. ſub num. 1.
verſic. pro communi ſtylo delegatorum: quo tamē
ad priuilegium Parmenſe , congregatio cenſuit
non eſſe ei per concilium derogatum, niſi in eo,
quòd Archipresbyter , ſeu Decanus non poſſit
committere cauſas , niſi prout concilium diſpo-
nit , hoc eſt Metropolitano , vel viciniori Epi-
ſcopo, vel eorum Vicarijs generalibus . Firma
igitur erit concluſio , vt quemadmodum Papa 73
non intelligitur per quamuis conſtitutionem
derogare concilijs generalibus , niſi de his ex-
preſſa ſit facta mentio : ſic etiam concilia gene-
ralia nō cenſentur derogare priuilegijs Apoſto-
licis, niſi nominatim, & expreſſe de his faciant
mentionem. Cæterum ſciendum eſt, quòd Can- 74
cellaria in litteris Apoſtolicis non ſupplet de-
rogationem concilij , ſed requiritur , quòd ipſa
derogatio ſit in ſupplicatione , & ſupplet eam
tantum , quando pars concilij , quæ obſtat gra-
tiæ, eſt regiſtrata in corpore iuris : & ſic ſupple-
tur in diſpenſatione ſuper defectu natalium de-
rogatio Concilij Pictauienſis , quod eſt *in c. 1.*
de filijs presbyter. etſi non eſt generale , ac in
diſpenſatione beneficiorum incompatibilium
derogatio concilij generalis , quod eſt Latera-
nenſe ſub Innocen. III. celebratum , *de quo in*
cap. de multa , de præben. Concilio autem Tri-
dentino non derogatur propter verba appoſita
in eius fine , per quæ ipſum concilium remittit
omnia à ſe determinata diſpoſitioni Papæ , qui
videtur potius vti facultate ſibi tributa, quàm
aliquid facere contra concilium .

Quod autem ad priuilegium attinet, ſciendū
eſt, in dubio præſumi reuocatum, *gloſſ. in ſum. ad*
fi. verſ. item in dubio 25. q. 2. Feder. de Senis con-
ſil. 133. prope fin. verſ. item in dubio, Paul. Caſtr.
conſ. 258. col. vlt. verſ. vnde in dubio lib. 1. Rom.
conſ. 237. n. 1. verſ. eſt enim Calder. conſ. 11. cir. fi.

vers. item posito. Dec. consil. 168. *col.* 3. *ante*
num. 2. *Crauetta consil.* 21. *n.* 14. *Crot. cons.* 371.
num. 12. *&* 18, *cum seq. & consil.* 380. *num.* 24.
& 25. *lib.* 9. *Cantuc. d. decis.* 139. *num.* 5. *&* 6.
75 probans, reuocationem priuilegij non præsumi,
nisi de ea expresse constet, & ad illam probandam
exactam requiri probationem. Sed ad rem
redeo, & assero, Romanum Pontificem posse sibi
omnium beneficiorum collationem reseruare, &
concedere expectatiuas ad omnes mēses, *Bald.*
ad cap. quod translationem, de offic. legat. Doct. ad
cap. 1. *ne sede vacant. Brunus consil.* 1. *post Bald.*
ad cap. 1. *in princ. qui feud. dare poss.* est enim or-
76 dinarius omnium ordinariorum, *Caputaquens.*
decis. 282. *num.* 3. *par.* 1. Verum cum hæc omnia
iuste, & legitime à summo Pōtifice fieri possint,
non tamen sibi tradita à Deo plene vtitur pote-
state, sed liberalius agendo, iurisdictionem, &
potestatem suam cum ordinarijs Episcopis par-
77 titur, eis concedens per suas, quas vocant, re-
gulas Cancellariæ quattuor mensium collatio-
nem, Martij scilicet, Iunij, Septembris, & De-
cembris: hocq. fuit etiam potestatem pontifi-
ciam explicare, dum illis, qui non essent summi
Pontifices, quod tantummodo ad summos Pon-
tifices spectaret, concessum est. Sex deinde
menses, dum in suis ecclesijs, aut diœcesibus
personaliter residerent, concessi sunt. Ij verò
sunt, Februarius, Aprilis, Iunius, Augustus,
October, & December. Quibus currentibus,
78 quæcumque beneficia, reseruatis dumtaxat ex-
ceptis, & quæ affecta dicuntur, Episcopi con-
ferre possunt: reliquorum verò sex mensium
collationem sibi reseruarūt Romani Pontifices,
quibus ordinarij propter decreta, & inhibitio-
nes regularū conferre prohibētur *iuxta clem.* 1.
§. secus, de concess. præbend. Huiusmodi autem
mensium partitio facta per regulas faciem ha-
bet honesti: conueniens enim, & rationi conso-
num videtur, quòd beatissimus Papa, cū sit do-
minus, & creator beneficiorum, & habeat ple-
79 nissimam potestatem in omnibus, quæ sub cælo
sunt, *vt ait Bald. ad proœm. Greg.* propter maiorē
80 eius potestatem, & sex menses, & alia beneficia
affecta, & reseruata suæ dispositioni valeat re-
seruare. Nam qui dat id quod nōn tenetur, li-
beralitatem vtique videtur exercere, *vt tradūt*
81 *canonistæ ad c. relatum, de præben. post gloss. ibi,*
& est textus singularis in clem. si dominum, de
reliq. & venerat. Sanct. et in cap. 1. *de donat.* Dat
itaque Papa residentibus in diœcesi ordinarijs
collatoribus potestatem conferendi beneficia
vacantia sex mensium, absentibus verò, & Epi-
scopo inferioribus collatoribus quattuor, cumu-
latiue scilicet, non priuatiue, *vt tradit Ioannes*
Monachus ad cap. si eo tempore, de elect. lib. 6. *de*
quo Bald. meminit ad d. cap. 1. *qui feud. dare poss.*
Et in hoc consistere potestatem istam cumula-
tiuam, scribit Gomesius *in tract. grat. expect.*
num. 14. quia si Papa confert eisdem quattuor, 82
seu sex mensibus, & eius collatio sit ordinarij
collatione anterior, erit potior, & efficacior, si-
cut in simili casu notat glossa *ad cap.* 1. *de inue-*
stit. in marit. facta, textus in cap. si à sede, de
præbend. lib. 6. vbi statuit Papa, quòd si à Sede 83
Apostolica, vel Legato ipsius vni, & ab ordi-
nario alteri eodem die idem beneficium confe-
ratur, nec appareat, quæ collatio fuerit pri-
mum facta, erit potior conditio possidentis. Si
vero neuter possideat, is, cui Sedes ipsa contu-
lit, vel Legatus, propter conferentis ampliorem
prærogatiuam, erit alteri præferendus, *de quo*
in terminis extat Alex. consilium 19. *in princip.*
lib. 2. *late Philippus Probus ad cap. eum, cui, tit.*
eod. de præbend. lib. 6. *Rebuffus in prax. benefic.*
tit. de rescript. ad benef. vacant. num. 29.
His ita stantibus, reliquum est, vt respon-
deamus ijs, quæ videntur huic conclusioni ad-
uersari, *ac primum, can. sic quidam, & can.*
regenda, 10. *quæst.* 1. & Conciliorum Cabi-
lonensis, & Toletani quarti allegatis funda-
mentis: quibus omnibus ecclesiarum bona sub
Episcopi ordinatione esse iubentur, quia respon-
dendum est, illas omnes constitutiones conclu-
sioni nostræ non esse contrarias: nec ex ijs pro-
bari Romanum Pontificem non posse quæcum-
que beneficia indistincte, & quocumque die, &
mense conferre: sed de laicis loqui, quippe qui
existimabant, se posse de bonis ecclesiæ perin-
de, ac de proprijs, & profanis dispensare, nec
ea esse sub cura, & ordinatione Episcopali: *vti*
videre est in c. 1. *in c. decretum, & in c. nouerint,*
ead. q. 1. Neque item obstat *c. peruenit*, 11. *q.* 1.
quia loquitur de Romano Siciliæ defensore, vt
ex inscriptione apparet manifeste: is etenim, cū
Siciliā à Gregorio gubernādam suscepisset, om-
nes clericorū causas ad suum trahebat tribunal:
qua de re certior ab Episcopis Siciliensibus fa-
ctus Greg. Papa, ipsum Romanum reprehendit,
dicens: Peruenit ad nos, quòd si quis contra cle-
ricos in tuo facias iudicio exhiberi, &c. tū subiū-
git. Si quis verò clericus, vel laicus contra Epi-
scopum causam habuerit: tunc te interponere
debes, vt inter eos, aut ipse cognoscas, aut certe
te admonente sibi iudices eligant. Prohibet igi-
tur ei Gregorius, ne Episcopalem occupet iuris-
dictionem. Si verò lis fuerit inter Episcopum, &
clericum, non prohibet, ne de ea ipse cognoscat,
cum illud Episcopali iurisdictioni impedimento
non esset, quoniam Episcopus fungi non posset
duplici munere, nempe iudicis, & partis, *argu-*
mento l. ille à quo, §. tempestiuum, ff. ad S. C. Tre-
bell. tum quia iniquum esset quemquam rei suæ 84
iudicem esse, *leg. Iulianus ait, ff. de iudic. l. vnic.*

C. ne

C.ne quis in causa sua, vbi Bart. & adl. hoc Tiberius, num. 1. ff. de hæred. instit. sicut nemo est in causa propria idoneus testis, l. nullus, ff. de test.
85 quæ autem dicatur causa propria, ostendit Iurisconsultus in l. 1. §. in propria, ff. quando appell. sit, quemadmodum etiam hodie ex constitutione Concilij Tridentini, cap. 20. §. legati, sess. 24.
86 in qua vetitū est Legatis etiam de latere, Nuncijs, Gubernatoribus ecclesiasticis, & alijs quibuscumque, ne Episcopos impediant, aut aliquo modo eorum iurisdictionem præcipere, aut turbare præsumant, vel contra clericos, aliasve personas ecclesiasticas, nisi Episcopo prius requisito, aut negligente procedant, aliàs eorum acta, processus, ordinationesq. nullius esse momenti mandauit, atque ad damni satisfactionē partibus illati teneri. Neque item obstat can. vl. 90. dist. in quo ostendit idem Gregorius vniuersalem Papam se vocari non debere: quem sane locum, quomodo accipi debeat, bis explicauimus c. 10. num. 10. lib. 2. & cap. 5. num. 97. lib. 3. de Sacr. Immunit. sicut etiam l. omni nouatione, C. de sacrosanct. eccl. & l. vnic. C. de priuil. vrbis Constantinop. lib. 10. in cap. 4. n. 41. eod. lib. 2. Sed vrgebit iterum aliquis, & dicet. Quid sibi
87 volunt illa verba, sublatis impedimentis? Responsio est in promptu: nam licet omnis auctoritas, omnisq. potestas conferendi beneficia iā ab initio nascentis Ecclesię penes sanctissimum eiusdem vniuersalem rectorē existeret, duretq. ac duratura sit in perpetuum, vt ea, quæ diuina prorsus est, nec humanas extimescit vicissitudines, aut accidentia: verumtamen, quia veteres Pontifices maximi contenti fuerunt collatione eorum beneficiorum, quæ Vrbis ambitu claudebantur, & permiserunt Episcopis, vt omnia beneficia, quibus vellent, conferrent, demum ob causas superius adductas nonnulla sibi reserua-
88 runt, quæ deinceps Episcopi ipsi nisi per regulas Cancellariæ conferre prohibiti sunt, ipsi impediebantur, quominus libere conferrent, vti consueuerant, quæ impedimenta per indultum Apostolicum tolluntur, ijs, quibus est indultum,
89 in pristinum restitutis: proinde eleganter Caputaquen. post Cassad. decis. 214. num. 6. & 7. par. 2. censet, indulta, & alternatiuas cēseri gratias fauorabiles, quia per ea, vel eas ordinarius conseruatur in sua antiqua prærogatiua. Impedimentum verò faciunt regulæ Cancellariæ cōtra ius commune, quod tollitur per indultum, vel alternatiuam Episcopis concessam. Iacob.
90 Puteus in decis. 206. num. 2. lib. 1. dicit, indulta nihil aliud operari, quàm quòd remouent obstacula, non autem ordinariam ampliant iurisdictionem: idem decis. 162. num. 5. & num. 8. lib. 2. atque etiam Simoneta 2. decis. 18. Crescent. de priuileg. decis. 11. & doctissimus sacri Germon. de Indultis.

Palatij, seu Rotæ Auditor Scipio Lancellottus, nunc magnæ auctoritatis Cardinalis, in vna Bononiensi Optionis die 9. Ianuarij 1579. Im- 91
mo ipse sanctissimus Papa supra dixerat: dignum, quin potius debitum reputamus ea tibi fauorabiliter concedere, per quæ sublatis impedimentis quibuslibet, possis de beneficijs tuæ dispositioni salubriter prouidere. Hinc indultum definiri poterit, quòd sit Remotio impe- 92
dimenti, quod ordinarijs collatoribus per regulas Cancellariæ infertur. Quæ sane definitio solis indultis ordinarijs conuenit, non extraordinarijs: nam bifariam diuiduntur indulta, scilicet in ordinaria, ac in extraordinaria: ordinaria sunt, quæ conceduntur ordinarijs colla- 93
toribus, vtpote Cardinalibus, qui habent Episcopatum, seu Abbatias, aliave eiusdem generis beneficia: ex eo enim, quòd sunt Episcopi, aut Abbates, aut commendatarij perpetui, habent, vel consuetudine, vel priuilegio, collationem à iure communi omnium beneficiorum, quæ ab eorum, quos gerunt, titulis pendent: sed vti diximus, quia impediuntur per regulas Cancellariæ, quominus quolibet mense, & quæcumque beneficia conferant, datur eis indultum, quo obstacula remouentur; & dicitur ordinarium, quia impediti reassumunt, quod per regulas amiserunt. Extraordinarium est, quod 94
Cardinali Episcopatum, aut Abbatiam, aut commendatum beneficium, aut alium titulum collatiuum nòn habenti, concedirur in aliqua diœcesi super beneficijs vacantibus tempore mensium Apostolicorùm, hoc est, de quo in regul. 12. Cancellariæ, reuocatio facultatum quibusuis concessarum: istud verò est odiosum, il- 95
lud fauorabile, testimonio Cassad. decis. 2. & 3. de priuileg. & decis. 9. de præbend. Caputaquen. d. decis. 254. & Fabij decis. 116. diuers. par. 3. lib. 3. Sic etiam Indultum Cardinalis post resignationem Episcopatus dicitur superindultum, & extraordinarium: Achilles de Grass. decis. 1. num. 6. de offic. ordin. Nec obstat clausula prius in indulto apposita, quia prior potestas erat causalis, post resignationem autem ex noua gratia manet eiusdem seruitutis formalis. d. decis. 1. in fine. Vnde Iacobus Puteus decis. 93. lib. 3. dicit, sub derogatione indultorum Cardinalibus concessorum non censeri derogatum 96
indulto Cardinalis ordinarij. Si verò dubitatur, an ad ordinarium, seu extraordinarium sit referenda derogatio, ad extraordinarium intelligi derogatum ait ibidem num. 6. Siquidem indultum ordinario concessum est æquum, & fauorabile: concessum verò Cardinali non ordinario est odiosum, rationi non consentaneum, vel vt ipse loquitur ibidem, num. 5. irrationabile: atque ideo cum Papa derogat indultis, 97
videtur

videtur potius tollere, quod est concessum ex non iusta causa, quàm quod est ex iusta: ita etiam tenuit *Achilles decis.219.* & Rota, cum, ex bullis,& supplicationibus,ordinarijs Indultis derogat,maturiorem requirit discussionem,teste
98 Fabio, *decis.127.diuers.par.3.li.3.* Immo idem Puteus *decis.422.lib.2.* dicit, Papam derogare indulto Cardinalis ordinarij non consueuisse,ac sub derogatione indultorum Cardinalium non venire indulta concessa Cardinali ordinario, sed tantum extraordinario, hoc est Cardinali habenti indultum in aliena diœcesi (vt sæpe contingit) in qua non sit ordinarius collator. Et
99 de his intelligere voluit Caputaquen. *in decis. 214.par.2.* dicens, indultum conferendi beneficia vacantia in mensibus Apostolicis non ha-
100 bere locum Sede vacante: nam mortuo Papa expirat regula Cancellariæ reseruatoria sex, vel octo mensium, *Sarnen.in proœm.reg.q.2.num.2.*
101 *post Geminian.consil.93.* & extincta regula, omnes menses iure communi spectant ad ordinarium, *cap.2. & per tot.de concess.præbend. Abbas ad cap.mandatum,num.3.de rescript.Caputaqu. in d.decis.214.num.4. & 5.* & de istis extraordinarijs indultis debet intelligi Rebuffus *in praxi benefic.sub hoc tit.Forma,& declaratio nouæ prouisionis, in verbo,seu si venerabili:* quo loco ait. Mirandum est de summo Pontifice, quo modo hisce indultis teneri vult, & quo modo ea facile concedat: nam ea facilis concessio contemptum generat, & quosdam eorum beneficiorum mercatores facit,& in omnibus resignationibus Papa solet derogare his indultis, in alijs potest, quia maiorem sibi reseruauit potestatem, quàm concesserit, *cap. dudum, de præbend.* quamuis dixerit, se nolle aliquo modo derogare, quia faciendo huius clausulæ mentionem derogare poterit, *Bart.ad l. si quis in princ.ff. de legat.3. &*
102 *Felin.ad cap.nonnulla, de rescript.* & quandiu est Papa, priuilegium à se datum reuocare potest,
103 *cap.1. de constit. lib.6.* sed si ad instantiam Regis,seu Reginæ concessum fuerit, tunc illis derogare non solet, vt statuit Alexand.vj. *in suis regul. tit.de cessio.* nec etiam per clausulas generales illis derogatur, vt consuluit Romanus *consil. 393. & refert Paul. Paris. consil.14.col.1. in 4. vol.* Ita se etiam consuluisse Rebuffus testatur pro Cardinali Lotharingiæ eius temporis. De Cardinalibus Gallicanis intelligit ille:nam paulò superius dixerat, quòd non tenebantur aliquem recipere, vel alicui prouidere per litteras Apostolicas non facientes mentionem de suo indulto, vt olim habebant Cardinales Gallicani:sed multi illo abutebantur, ob id iuste fuerat reuocatum, vel reuocari poterat.

Si autem definitio illa non conuenit indultis, quæ habent Cardinales in diœcesibus,in quibus non sunt ordinarij collatores, & extraordinaria sunt: multò minus conuenire poterit ijs, quæ Pontifex maximus Principibus secularibus concedit, vt de illo, cuius meminit Crescentius *decis.14. de priuileg.* vt indultum Imperatori con- 104
cessum, quo in quodam Ducatu suæ iurisdictionis beneficia non possint conferri, nisi oriundis, & personis gratis,& acceptis eidem: quod cum videatur odiosum, non vendicat sibi locum in loco limitroso,& mixto, *per ea, quæ notat Cald. consil.11. de præbend. Gemin. ad c. cum in illis, §. vlt. eod.tit.lib.6. Dec.consil.213. & Bald. ad l. legatis vxori, argumento eius legis,ff. de leg.2.* vel cuius meminit Caputaquen. *decis.84. part.2.* nempe indultum concessum per Innoc. & Leo- 105
nem Regibus Scotiæ: quo vacantibus beneficijs ecclesiarum cathedralium, seu monasteriorum eius regni,ducentorum ducatorum annuum valorem excedentibus, supersedendum esset in posterum à Romano Pontifice, ac suspendenda eorum collatio ad octo saltem menses, à die vacationis numerandos,vt interim litteris, ac supplicationibus ad Sedem Apostolicam a Rege datis,super eadem collatione fieri posset matura, ac salubris de omnibus ijsdem beneficijs prouisio, ac distributio, exceptis ijs, quos prioratus Sancti Augustini vocant, cum non veniant sub 106
appellatione beneficiorum monasterialium, attento curiæ Romanæ stylo, cui accommodanda 107
est cuiuluis concessionis interpretatio *cap.ex litteris,de constit. Cassad.decis.5.in fin.de appellat.* Siquidem priuilegia sunt stricte, vt superius di- 108
ximus,interpretanda, prætertim ea, quæ conceduntur Regibus, quia sunt odiosa, *Rebuff.super* 109
concord. tit. de regia ad prælaturas nominatione facienda, in princ. in glos.in verbo, cathedralibus,Felinus ad cap.causam quæ,num.25.de rescr. Decius consil.113.in princ. Caputaquen. *in d. decis.84. in fine.* Sic indultum concessum Serenissimis Sabaudiæ Ducibus in omnibus ecclesijs 110
cathedralibus, & monasterijs consistorialibus, de quo Puteus *decis. 23.lib.2.* non habere locum in ecclesijs parochialibus dixit Rota *d.decis.23.* & Crescentius *decis.16.de probat.* vt beneficia in eorum ditione existentia conferri non possint,nisi eorum subiectis, vel alias sibi gratis, vel acceptis, dixit, præsumi gratum, nisi probetur Duci esse ingratus: quorum mentionem fecimus, *cap.12.num.28.cum seqq.lib.3.de Sacr. Immunit.* Illa ergo definitio indultis tantum ordinarijs aptari poterit: nam & Hieronymus Paulus in sua praxi curiæ Romanæ in notab.tam circa beneficia reseruata, quam non reseruata, cui adstipulatur Rebuffus *in sua praxi benefic. tit.de dispensationib.num.20.* In his, inquir,quæ contra dispensationem iuris communis sunt,da- 111
tur dispensatio, in alijs, vtputà contra statuta funda-

fundationis,vel regulas datur indultum: nec dicitur ius folui, si sit secundum ius, *l. Princeps ff. de legib.l.digna vox,C.eod.* quæ leges quo modo conciliari possint,explicauimus *cap.1.lib.1. nostrarum Animaduersionum.* Vnde scribit Rebuffus *in aliàs citato tit. Forma, & declaratio noua prouisionis,in verbo,seu si venerabili,vers.etiam*
112 *si esset*, vulgò circumferri,Regem quoque Franciæ priuilegium habere, quo ei conceditur, vt non possit ab alio, quàm à Papa excommunicari. Ideo Henricus tertius Galliarum Rex, etsi Aloysium Lotharingum, Cardinalem Guisium nuncupatum, suis satellitibus acerbissime con-
113 fodiendum tradidisset, se tamen in excommunicationem incidisse negabat: quòd priuilegium à summo Pontifice obtinuisset, quo excommunicari non posset, licet quemuis clericum vltimo supplicio affecisset. Sed cum præceps, ac lubricus, furore potius, quàm zelo iustitiæ ductus, perperam indultum pontificium interpretaretur
114 (cuius auctoritas nequaquam aduersus Cardinales extendebatur, cùm sane expressa extensione opus haberet, si eidem Regi eius vigore in eminentissimam sacri Senatus personam hoc pacto sæuire licitum esset) ac non solum eundẽ Guisium barbare, & inhumaniter trucidari, ve-
115 rumetiam alterum Cardinalem, Carolum Borbonium plusquam sexagenarium, ac cum eo Lugdunensem Archipræsulem in carcerem conijci iussisset, à sanctissimo Papa Sixto quinto citatus,quinto post mense, quam hoc sacrilegium perpetrauerat, ad istud ipsum defendendum, & dicendum,cur non deberet declarari excommunicatus, postremo die termini sibi ad se iudicio sistendum statuti (vt sunt iudicia Dei abyssus multa) in proprijs ædibus, immo in castris inter ipsos armatos,& satellites exercitu ipso, ac viris equestris ordinis quamplurimis stipatus,ad Sancti Clodouei Pontem (is vicus est quinque mil-
116 libus passuum Lutetia Parisiorum distans) ab inermi, vigesimum quintum annum nondum agente, ac ignoto quodam Fratre Iacobo Clemente nuncupato, patria Senonensi, ordinis Prædicatorum,nihil tale cogitans, paruo cultello ad id dedita opera paulò ante elaborato subter vmbilicum vulneratus, ac miserrime interfectus est Kalendis Augusti, huius anni salutis 1589.magna & Gallorum,& totius orbis admi-
117 ratione,ita vt pene prodigium visum sit. Tradit etiam *Fabius decis.101.diuers.par.3. lib.3.* religionem Hierosolymitanam ex indulto Apostolico ius habere, vt omnes quæstiones, lites, & causæ tam de beneficijs, quàm de alijs rebus à magno eius Magistro, & Conuentu in omni instantia,cognosci possint, si controuersia sit inter milites eiusdem Religionis, non æque, si inter militem,& non subditum Religioni,nisi ei se subiecerit non subditus,*d.decis.101.num.4.* Appellant verò milites ad summum Pontificem quandocumque se grauatos sentiant, qui, vel Rotæ, vel Referendarijs,vel,quibus voluerit, iudicibus alijs causas committere solet : quod sæpiùs obseruauimus, dum vtriusque signaturæ Referendarij munere fungeremur.

Illud igitur indultum, quòd extraordinarium 118
esse dicimus, aliter definiri, seu describi verius poterit, vt scilicet sit concesio quædam Cardinalibus, Episcopis, vel Principibus à Papa facta conferendi beneficia,vel ad ea nominandi, præsentandive, super quibus nullum ius, nullamque ipsi habent potestatem.

Summa ex §. Nos itaque.

1 *Clausula hæc : Motu proprio, est optimus artifex, omnem habens virtutem.*
2 *Clausula,motu proprio,instar papaueris somnum gignit, & quietem.*
3 *Clausulæ, motu proprio, ex certa scientia,& de plenitudine potestatis, dubium omne de litterarũ Apostolicarũ certitudine tollunt.*
4 *Quod vult Princeps, & nos velle debemus.*
5 *Clausula, motu proprio,habet locum etiam, si concessio fiat ad supplicationem partis.*
6 *Clausula, motu proprio, non ampliat, sed vitiat gratiam, sic vt subreptionis suspicio tollatur.*
7 *Attestatio Papæ non admittit probationem in contrarium.*
8 *Contra clausulam, motu proprio, non admittitur probatio.*
9 *Sacrilegum est de merito ab Imper. electi dubitare.*
10 *Clausula, motu proprio, inducit dispensationem inhabilitatis.*
11 *Princeps incapacem eligendo, de inhabilitate dispensare videtur.*
12 *Cui à Papa prouisum est de beneficio, idoneus censetur, ideo non est examinandus.*
13 *Liberalis actus Principis tertio non præiudicans latam recipit interpretationem.*
14 *Motus proprius merã liberalitatem supponit.*
15 *Papa super beneficijs latissimam habet potestatem.*
16 *Clausula, non obstantibus, operatur etiam in præiudicium tertij.*
17 *Clausula, non obstantibus, indicat Principem supra ius esse.*
18 *Motus proprius licet tollat subreptionis periculum, non tollit ius tertij.*
19 *Clausula, ex certa scientia, potestatem absolutam absolute designat. Ex Innocentio.*
20 *Paria sunt aliquid facere ex certa scientia, aut de plenitudine potestatis : ex glossa intus citata.*

21 *Clauſula, motu proprio, eſt affinis clauſulæ, ex certa ſcientia.*
22 *Princeps legibus non ſubijcitur.*
23 *Clauſula, de plenitudine poteſtatis, tollit ius quæſitum tertio.*
24 *Per clauſulam, de poteſtatis plenitudine, iuri communi derogatur.*
25 *Clauſula, de poteſtatis plenitudine, poteſtatem ſupremam explicat.*
26 *Legatus clauſula, motu proprio, vti poteſt.*
27 *Legati motus proprius operatur, vt motus proprius Papæ.*
28 *Legatus omnibus maior eſt.*
29 *Legatus quia vices Papæ gerit, omnia poteſt, quæ Papa ſibi non reſeruauit.*
30 *Ordinarius poteſt vti clauſula, motu proprio.*
31 *Clauſula, motu proprio, magis conuenit ordinarijs, quàm Papæ, quia perſonas certius cognoſcunt.*
32 *Maior pœnitentiarius clauſula, motu proprio, vti poteſt.*
33 *Cardinalis habens indultum, clauſula, motu proprio, vti poteſt.*
34 *Simile non eſt idem.*
35 *Efficacior eſt clauſula, ex certa ſcientia, quàm clauſula, motu proprio.*
36 *Clauſula, de poteſtatis plenitudine, efficacior eſt, quàm clauſula, ex certa ſcientia.*
37 *Clauſula, ex certa ſcientia, non operatur ad præiudicium tertij.*
38 *Clauſula, ex certa ſcientia, in ijs, quæ facti ſunt, nihil operatur.*
39 *Clauſula, de poteſtatis plenitudine, duabus clauſulis, ex certa ſcientia, & non obſtante, præualet.*
40 *Clauſula, de poteſtatis plenitudine, ſuperat clauſulas, motu proprio, ex certa ſcientia, & non obſtante.*
41 *Clauſulæ, de poteſtatis plenitudine, nihil opponi poteſt.*
42 *Per gratiam, aut priuilegium rumpitur, quod Papa cum clauſula, de poteſtatis plenitudine, non rumpit.*
43 *Cum cauſæ ſtatus narrari debuit, & non fuit narratus, nulla clauſula periculum ſurreptionis remouet.*
44 *Princeps non tollit ius naturale.*
45 *Non præſumitur Principem alicui præiudicium inferre voluiſſe.*
46 *Inferior Principe clauſula, de poteſtatis plenitudine, vtitur, ſi ea ipſius anteceſſores vſi ſint.*
47 *Perpetuam poſsidentes inueſtituram clauſula, de poteſtatis plenitudine, licite vtuntur.*
48 *Motus proprij efficacia fallit in ſexdecim caſibus.*
49 *Impetratum priuilegium lite pendente non ſuffragatur impetrati.*
50 *Priuilegium motu proprio conceſſum lite pendente, nihil operatur.*
51 *Motus proprius, cum ſignata eſt gratia per hæc verba: Fiat, vt petitur, nihil operatur.*
52 *Conceſſum non præſumitur quidquam motu proprio, niſi in diplomate exprimatur.*
53 *Clauſula, motu proprio, & ſupplicatio ſe inuicem compatiuntur.*
54 *Stare poſſunt ſimul ſupplicatio petentis, & ſpontanea diſpoſitio concedentis.*
55 *Per clauſulam, motu proprio, non excluditur conſenſus partis.*
56 *Supplicatio facta in forma motus proprij, ſi clauſula, motu proprio, non ſit in ea manu Papæ appoſita, expeditur ad petitionem perſonæ.*
57 *Clauſula, motu proprio, non extenditur ad inſolita.*
58 *Præbenda obtenta contra conſuetudinem, etiam motu proprio, nihil operatur.*
59 *Clauſula inſolita reddit actum ſuſpectum.*
60 *Iudex poteſt reijcere proceſſum contra ſtylum confectum.*
61 *In inſtrumento fit comparatio ſtyli.*
62 *Litteræ contra ſtylum curiæ confectæ falſitatis ſuſpectæ ſunt.*

Nos itaque motu proprio, non ad tuam, vel alterius pro te nobis deſuper oblatæ petitionis inſtantiam.

§. Nos itaque.

NOS ITAQVE. Quem ſummus Pontifex motum proprium, Imperator *in l.3. C. de legib.* ſpontaneum motum appellat. Hæc autem clauſula, motu proprio, 1
Cardinalis teſtimonio *ad clem. ſi Romanus, q.3. de præbend. quem ſequitur Peruſ. ad cap. pluribus, not.2. de præbend. in 6.* eſt optimus artifex, omnem habens virtutem. Vude Petrus Rebuffus *poſt Fran. Cremenſ. ſingul.135. ſuper Concordat.* 2
tit. forma mandati Apoſtolici, in verbo, motu proprio, in princ. dicit, quòd quemadmodum papauer, teſte Dioſcoride, & Plinio, gignit ſomnum, & quietem, ita & hæc clauſula habenti eam, & non poſſet eſſe maioris (vt cum ipſo loquar) importantiæ, & vtilitatis. Et Decius *conſil.456. num.1. & conſil.557. num.13.* reſpondit, clauſulas, motu proprio, ex certa ſcientia, de pleni- 3
tudine poteſtatis, in gratia aliqua appoſitas claudere os omnibus, ita vt contra illam gratiam non poſsit quis de obreptione, ſubreptione, vel defectu intentionis quid opponere: atque ita fuit concluſum in vna Portuenſi bonorum,

27. No-

27. *Nouembris* 1578. coram viro doctissimo, & omnium bonarum artium eruditione ornatissimo Seraphino Oliuario Romanæ Rotæ Audito-
4 re *decis.*257.*in med.lib.*1. quod enim vult Princeps, & nos velle debemus. *Decius consil.* 665. *Crauet.consil.*137.*num.*9.*Seraphinus ibidem.* Et licet per regulas Cancellariæ clausula, motu proprio, non suffragetur, nisi ad tollendam, & excludendam subreptionem: ex dispositione tamen iuris communis non tantum operatur exclusionem subreptionis, *cap.si motu proprio, de præbend.lib.*6.*Curt.Senior consil.*66.*col.*6.*versic. confirmatur, Paris.consil.*3.*num.*57.*lib.*4. sed & alios quamplurimos parit effectus, quorum aliquot enumerat Romanus *consi.*327.*nu.*10. *cum seqq.Felinus ad cap.ad aures, & cap.si quando, de rescript. cap.causam quæ,*2. *de testib. & cap. cum inter priorem,de except. Aymo Crauet.consil.* 717.*fere per totum, lib.*4. *Couarruuias in relect. cap. alma mater,§.septimo,num.* 2. *de sent ent.excommunic.lib.*6. *Ioannes Staphil.in tract.de litter.grat. & iustit.par.*1.*sub tit.de vi, & effect. clausul. & quamplures alios, Rebuff. in d.verbo, motu proprio, vsque ad numerum* 47. *inclusiue,* qui cum partim ab eodem Rebuffo, partim ab ipso Sraphilæo particulatim recenseantur, & explicentur, ad vtrumque lectorem reijcio. Illud tamen non prætermittendum arbitror, videli-
5 cet, clausulam hanc suos producere effectus, quamuis concessio emanauerit ad supplicationem partis, vt si in rescripto dicatur, N. nobis supplicauit, vt concederemus ei tale officium, vel beneficium, vel aliud quid simile, eidem illud motu proprio concedimus, nihil absurdi apparere, quia vt testatur Baldus *ad cap.nisi,nu.*4. *versic. pone, de officio Legati*, licet ad alterius supplicationem concedatur, & adijciatur clausula, motu proprio, ista verba non inducunt repugnantiam: quia fuit motus proprius, quo persuasus est animus summi Pontificis ad annuendum sibi porrectæ supplicationi, cum clausula
6 ista non ampliet gratiam, sed viuificet, vt non possit obijci de subreptione. *Baldum sequitur Paris.ad cap. accedentes,num.*25. *de præscript. ibi, & hæc innuit verbum sequens, non ad ipsius,&c. quibus adstipulatur Decius consil.*51. *col.*2.*& consil.*602. *col.*1.*& Rebuff.loco proxime citato,versic. notandum est.*

Immo si Papa non solum dicat, motu proprio, sed etiam in indiuiduo dicat, se non ad illius, vel alterius instantiam illud concedere, tollitur illa præsumptio, Papam non fuisse concessurum, nisi præcessisset supplicario illius, cui facta est gratia. Ratio est plane elegans: quia talis præsumptio esset directe contraria intentioni, vel potius attestationi Papæ, vt bene considerat Sarnens. *de annal. quæst.*10. *prope finem, Gabriel de Clau.concl.*2.*num.*108. *Seraphinus decis.*249.*in princ. lib.*1. *in vna Portuen. bonorum* 14. *Maij* 1578. Neque enim dici potest, Papam aliàs non fuisse concessurum, quin redarguamus eius attestationem, quæ cum sit de facto proprio, non admittit 7
probationem in contrarium: *Seraphinus ibidem per Ioan.Andr. & alios ad d.cap.si motu proprio, de præbend.lib.*6.

Et quando adest clausula, motu proprio, non 8
admittitur pars ad quidquam probandum in contrarium: quia id esset redarguere Principem mendacij, concedentem, prout notant omnes *ad d.cap.si motu proprio*, etiam si allegaretur clausulam, motu proprio, ad partis importunitatem in gratia per Papam fuisse appositam, vt idem asserit Seraphinus *d.decis.*249. *in medio*, qui etiam sentit *d.decis.*257.*post princ.* eum, qui impetrauit, non posse gratiam eandem impugnare. Nam postquam adest talis clausula, non potest dici, ipsum gratiam impetrasse, ex quo motu proprio à Papa concessa apparet. Et quo ad mendacium, Imperatores *ad l.*2.*C. de crimin.sacrileg.* rescripserunt, sacrilegij instar 9
esse dubitare, an is dignus sit, quem elegerit Imperator. Vnde Romanus *d.consil.*357. *nu.*10. scribit, dictam clausulam inducere tacitam dispensationem circa inhabilitatem personæ, cui 10
beneficium concedit, etsi glossa *ibid. ad d.l.*2. dicit, accipi debere de eo, qui ab Imperatore ex certa scientia eligitur. Ex eo enim quòd Prin- 11
ceps incapaci ex certa scientia beneficium, vel gratiam confert, vel quid ei concedit, ad quod non est habilis, eo ipso super inhabilitate tacite dispensare intelligitur, *l.quidam consulebant, vbi late disputant nostri, ff. de re iud.* Princeps enim, ait: Qui magistratum dedit, omnia gerere decreuit, *l. item Vlpianus, §. sunt & alij, ff. de excusat.tut.glos. ad cap.statutum, in verbo, litterarum, de rescript. lib.*6. vnde in prouinciali Eccle- 12
siæ Romanæ, *fol.*58. *vers. & aduerte*, expresse habetur, quòd si Papa alicui confert beneficium, eum examinari non debere, quia censetur idoneus: quod tamen non obseruari in Senatu tradit Rebuffus *in d.verbo, motu proprio, effectu* 27. Nam si Princeps daret, motu proprio, officium consulis, is cui datum est, examinaretur: & idem seruatur in Rota, quod & obseruari passim videmus, alioquin legi fraus fieret: nullus enim vnquam diues examinaretur: sed ista clausula, pecunia redimeretur, quod est omnino absurdum. Regulariter tamen gratia à Principe motu proprio alicui concessa, nec cuiquam præiudicium inferens, fauorabilis censetur, atque omni executione, omniq. fauore digna reputatur. Namq. 13
actus ex mera liberalitate Principis proueniens, nec tertio præiudicans, est late interpretandus, etiam si materia sit exorbitans, & restringibilis,

vti

vti egregie probat Petrus de Ancharano *con-*
sil.295. incip. Pro clariori euidentia, vbi asserit,
quòd regula Cancellariæ, per quam gratiæ su-
per beneficijs motu etiam proprio factæ red-
duntur inualidæ, nisi verus valor exprimatur in
eis, censenda est odiosa, & per consequens re-
stringenda: quia cum sit beneficium Principis,
ac nemini præiudicet, nisi concedenti, debet
ampliari, *vt scite responderunt Gozad. consil.8.*
num.20. Gratus consil.9. nu.178. lib.1. Menoch.
consil.103. num.47. lib.1. Staphil. in d. tract. de
litter. grat. & iustit. par.1. tit. de vi, & effect.
14 *claus. sex. notab. num.7.* Ratio rationis est, quia
vbi est motus proprius Principis, ibi est mera li-
15 beralitas, ideo latissime interpretandus est in re-
bus præsertim, super quibus latissimam conce-
dens habet potestatem, prout habet Papa super
ecclesiasticis beneficijs, *cap.2. de præbend. lib.6.*
Si verò præiudicat tertio, adhuc tollit subreptio-
nis vitium, *Anton. de Butrio ad cap. si propter tua*
debita, num.17. de rescript. lib.6. textus in d. c. si
motu proprio, Romanus d. consil.327. Curt. senior
cons.66. col.6. vers. confirmatur, Corn. *cons.313.*
num.10. vol.4. Alex. consil.116. num.13. lib.6.
Gozad. consil.62. num.6. Paris. consil.1. num.10.
16 *& consil.5. num.9. lib.4.* Vbi autem adijcitur &
clausula, non obstantibus, tunc etiam operatur
ad non mediocre tertij præiudicium, *Alex. ad l.*
si quis inquilinum, §. si quis pro eo, num.7. ff. quod
quisque iur. vbi ait esse communem, sequitur Dec.
ibi num.6. Gozad. consil.5. num.16. Crauet. con-
sil.182. num.13. lib.1. Natta consil.420. nu.24.
17 Vnde Cephalus *consil.617. num.29. lib.5.* asse-
rit, per hanc clausulam appatere Principem su-
pra ius disponere posse, *citatq. Baldum ad cap.*
cum accessissent, de constit. Abbat. ad cap. ad hæc,
18 *de rescript. Socin. cons.63. num.8. lib.3.* Sed licet
motus proprius in rescripto additus tollat subre-
ptionem: *Rota in nouis decis.112. Caputaquen.*
dec.135. par.1. non tollit tamen ius tertij, *idem*
Caputaquen. decis.37. num.2. par.2.

Circa hanc clausulam, motu proprio, dubito
ego, an summo Pontifice inferiores ea vti pos-
19 sint. Dubitationem facit, quia clausula, ex certa
scientia, operatur, quòd licet aliàs Princeps non
præsumatur vti potestate absoluta, nisi de hoc
expressam faciat mentionem, *vt voluit Innoc. ad*
cap. innotuit, de elect. tamen si apponat in litte-
ris dictam clausulam, videtur vti potestate abso-
luta, etiam si de ea ne verbum quidem fecerit, vt
sentit glossa *ad d. cap. ad hæc, de rescript.* dum
20 contendit paria esse, Papam facere aliquid ex
certa scientia, ac de plenitudine potestatis, vt
ibidem notant omnes, *Baldus ad l. eos, in princ.*
C. de appellat. & ad l. testamentum non iure fa-
ctum, C. de testam. Abbas ad cap.4. num.8. de re
iudic. Felin. post multos alios ad cap. cum inter,
num.5. de except. Corn. *cons.313. num.10. lib.4.*
Decius consil.168. col. penult. Crauet. consil.282.
num.18. lib.1. Menoch. consil.103. num.50. lib.1.
& ipse dixi in cap.11. num.57. lib.3. de Sacror.
Immunit. Atqui clausula, motu ptoprio, est pro- 21
xima, & affinis clausulæ, ex certa scientia, *glos.*
ad cap. statutum, §.1. versic. litterarum, in fine,
de rescript. lib.6. Alexan. ad l.3. in princ. ff. quod
quisque iur. Curt. *sen. consil.50. col.67. Crauet.*
consil.717. num.21. lib.4. Cum ergo clausula,
ex certa scientia idem operetur, quod clausula,
de plenitudine potestatis, qua soli Principes vi- 22
dentur vti posse, qui soli legibus sunt soluti, *l.*
Princeps, ff. de legib. tanti est valoris, vt & tertio
præiudicer, & auferat tertio ius quæsitum, *Socin.*
cons.272. num.11. lib.2. Corn. *cons.189. num.11.*
lib.4. Dec. cons.191. num.3. & 341. num.3. Curt. 23
iun. cons.174. num.11. Gozad. cons.8. num.43.
Gram. consil.8. num.15. Roland. à Valle cons.3.
num.128. lib.1. Et cum vtitur potestatis pleni- 24
tudine Princeps, iuri communi videtur deroga-
re: *Innoc. ad d. cap. innotuit, Alex. cons.30. seu 38.*
num.10. lib.5. & suprema, non ordinaria pote-
state vtitur Princeps, cum hanc clausulam suis 25
diplomatibus inserit. *Gram. consil. ciuili 100.*
num.23. Ioan. Cephal. *consil.617. num.31. lib.5.*
Videtur igitur dicendum, inferiores vti non pos-
se clausula, motu proprio. Quidquid tamen sit,
nulli dubium esse debet, qnin & Legatus à late- 26
re ea vti possit, vt vult glossa *ad cap. fin. de offic.*
Legati, lib.6. quam communem esse testatur Re-
buffus *super concord. tit. forma mand. Apost. in*
verbo, motu proprio, effect.29. item glossa ab om-
nibus recepta, ad clement. vna, eod. de offic. Lega-
ti, Ioan. Monach. & latius Philippus Probus ad
d. cap. fin. num.3. Imola ad clem. si Romanus, n.4.
de præbend. Staphil. d. tract. de litter. grat. & iu-
stit. parte 1. sub tit. de vi, & effectu clausularum,
effect. septimo in princ. & alij, quos refert, & se-
quitur idem Rebuff. loco proxime citato. Immo Ni-
colaus Boerius *in tract. de potest. legat. de later.*
num.21. scribit, quòd si vnus haberet prouisio-
nem à Papa, & alius à Legato cum clausula, mo-
tu proprio, eadem die, quòd præficeretur ha-
bens à Legato. idem asserir Probus *d. nu.3.* quia 27
motus proprius Legati operatur, vt motus pro-
prius Papæ, *vti notat d. glos. ad d. cap. fin. vbi Ar-*
chid. & Petrus de Anchar an. & Philippus Franc.
ad cap. si postquam, in princ. de præbend. in 6.
Maior est dubitatio de ordinatio, an ipse vti pos-
sit clausula, motu proptio, quia licet Legatus
possit, non videtur tamen posse ordinarius. Si-
quidem Legatus omnibus maior est, *cap. sane, 2.* 28
de offic. Legati, & omnia videtur posse, quæ sum-
mus Pontifex sibi specialiter non teseruauit, 29
quia vices eius gerit, *cap. cum venerabilis, de*
consuet. cap.1. de offic. Legati, Speculat. in §. nunc
osten-

ostendendum, versic. Legatus, de Legato, Nicolaus
Boerius in d. tract. num. 16. cum seqq. attamen,
ordinarium posse contendit Antonius de Bu-
trio *ad cap. tuam, num. 5. de ætat. & qualit.* vbi
dicit, motum proprium cadere in inferiorem Pa-
pa, *necnon Cardinalis ad clem. 2. in fine, de offic.*
ordin. & post alios Probus ad d. cap. fin. de offic.
30 *deleg. lib. 6. num. 3. & subiungit.* Non enim inue-
nio prohibitum, quòd ordinarius non possit con-
ferre motu proprio: quia ordinarij originales
intelliguntur prouidere ecclesiæ motu proprio,
cum ad hoc non teneantur: nec debent conferre,
31 nisi persona sit eis bene nota. Immo Rebuffus
loco iam citato dicit, hanc clausulam magis
conuenire ordinarijs, quàm Papæ, cum maio-
rem certitudinem personarum habeant in sua
diœcesi, quàm Papa. *ita etiam tenuit Cardina-*
lis Aldobrandinus, dum esset Rotæ Auditor in vna
Colonien. die 2. Iunij 1574. quæ hodie est im-
pressa in par. 1. Decis. diuers. decis. 206. Quinim-
mo glossa *ad cap. si Apostolica, de præbend.* men-
tionem facit de concessione, à quodam capitulo
facta motu proprio, & Gomesius *in tract. Bre-*
uium, num. 13. & in regul. vtriusque signat. com-
pend. quæst. 16. vers. differt, tradit & maiorem
32 Pœnitentiarium, & ordinarium vti posse hac
clausula. Sentio tamen cum Rebuffo, vbi dicit
in d. effect. 29. in fine, dictam clausulam habere
aliquos effectus, si apponatur à Papa, quos forte
non habebit, si ab inferiore fuerit apposita. At
33 si ordinarij collatores vti possunt illa clausula,
ea etiam vti poterit virtute indulti Cardinalis
ordinarius, is inquam, qui habet indultum ordi-
narium. De habente extraordinarium dubita-
rem ex ijs, quæ notat glossa *ad d. clem. 2. in ver-*
bo, volumus, per eundem text. de offic. iudic. ordin.

Modò non obstat, quòd clausula, motu pro-
prio, similis sit clausulæ ex certa scientia, quæ
34 idem operatur, ac clausula de plenitudine pote-
statis: namq. respondetur, simile non esse idem:
35 quia longe plus operatur clausula, ex certa
36 scientia, quàm clausula, motu proprio, quod sub-
inde late explanabimus; & clausula, de potesta-
tis plenitudine, est maioris energiæ, quàm sit
37 clausula, ex certa scientia: namq. hæc nihil ope-
ratur ad præiudicium tertij, *Gozad. d. consil. 9.*
num. 42. Socin. iunior consil. 77. num. 126. lib. 1.
& Roland. à Valle consil. 7. num. 103. lib. 3. Are-
tin. consil. 15. num. 6. Curt. senior cons. 142. nu. 8.
versic. non obstat, Parisius consil. 1. num. 84. &
consil. 11. num. 121. lib. 1. Gram. decis. 104. nu. 2.
Zasius consil. 10. num. 30. lib. 2. Ossasc. Pedemont.
decis. 139. num. 19. in fine, Menoch. consil. 103.
38 *num. 83. lib. 1.* Item clausula, ex certa scientia,
nihil operatur in ijs, quæ non iuris, sed facti sunt,
vt respondit Rolandus à Valle d. cons. 7. num. 105.
Socin. iunior d. consil. 77. n. 126. Decius cons. 292.
col. penult. Crauet. cons. 241. num. 20. versic. quar-
tò respondeo, lib. 1. Puteus decis. 70. nu. 4. lib. 3.
Menoch. consil. 2. num. 130. lib. 1. quia non ap-
paret de ijs certiorem factum esse Principem,
Bald. ad fin. col. penult. C. sent. rescind. non posse,
Alex. consil. 122. circa finem, lib. 4. & consil. 54.
lib. 5. & vbicumque adhibenda est causæ cogni-
tio, nihil operari dicit Parisius *cons. 4. n. 33. li. 2.*
Zasius d. consil. 10. num. 30. Gram. decis. 66. n. 38.
Roland. d. cons. 7. num. 106. Menoch. d. cons. 103.
num. 35. Clausula verò, de potestatis plenitudi- 39
ne, est longe validior clausula, ex certa scien-
tia, etiam si duæ sint clausulæ, ex certa scientia,
& non obstante, *Felin. ad cap. nonnulli, in princ.*
num. 48. & num. 50. & 51. de rescript. Immo
Cephalus *consil. 302. num. 41. lib. 3. post Bald.* 40
ad l. eos, in princ. C. de appellat. & ad l. si quis ini-
quum, §. si is, pro quo, ff. quod quisque iur. dicit,
clausulam, de plenitudine potestatis, superare
clausulas, motu proprio, ex certa scientia, & non
obstante. Ex clausula siquidem, de potestatis
plenitudine, liquidò constat de intentione
Principis, etiam ad alterius præiudicium, *vt ad*
d. cap. nonnulli, ait Felinus, item Dec. cons. 341.
num. 3. Andr. Alciat. tract. de præsumpt. regul. 3.
præsumpt. 11. num. 13. versic. puto priorem, &
tolluntur saltem ea, quæ sunt iuris positiui, *vt*
tenuit Crauet. consil. 182. num. 17. in fine lib. 1.
quo casu nihil potest opponi, quominus conces- 41
sio suum sortiatur effectum: Cephalus *consil. 28.*
num. 82. lib. 1. qui etiam consil. 617. num. 146.
cum seqq. lib. 5. respondit post Grammat. dec. 65.
num. 27. & Ruin. consil. 7. sub num. 32. lib. 1.
quòd licet summus Pontifex per viam contra- 42
ctus etiam cum clausula, de potestatis plenitu-
dine, non possit tollere, aut rumpere ea, quæ vel
ipse fecit, vel eius antecessores, quando ius erat 43
in spe quæsitum, Decius *cons. 410. nu. 22. Crau.*
de antiq. temp. par. 1. in princ. num. 33. cum con-
tractus, & consensus sint iuris naturalis, quod à 44
Principe non tollitur. Ioan. And. & Abbas *ad*
cap. per venerabilem, qui fil. sint legit. Sarnen. *in*
compend. vtriusque Signaturæ num. 81. vers. &,
quod dictum, & num. seq. potest tamen per viam
gratiæ, seu priuilegij. Item potest tollere contra-
ctus, obligationes, & ius ex pensionibus quæsi-
tum. Cantuc. *decis. 161. num. 7. diuers. par. 2.*
quia pendet à gratia Papæ, & subsistentia pen-
sionis, quæ, si ab eo diminuatur, contractus, &
obligatio nihil operantur. Puteus *decis. 53. lib. 1.*
& Mohed. *decis. 138.* Attamen quando causæ
status narrari debuit, & non fuit narratus, &
Princeps concessit cum clausulis, motu proprio,
ex certa scientia, de plenitudine potestatis, &
non obstante, non censetur voluisse inferre ali-
cui præiudicium, sed rescriptum intelligitur sub-
reptitie impetratum. *Curt. consil. 49. col. 22. vers.*

decimo

decimo tertio, Decius consil.576. in fine, Gozad. 45 consil.5. num.15. Rota decis.130. in nouis, quia vbi Princeps negotij, ac causæ certior factus non fuit, dictis non obstantibus clausulis, præiudicium numquam inferre voluisse præsumitur, sed rescriptum subreptitie impetratum intelligitur, vt ex prædictis, & Alex.consil.125. in fine lib.2. Corneus consil.189.col.3. lib.4. Baldus ad l. fin. col.2.C. sentent. rescind. non posse, Decius ad cap. de confirmationibus.num.10.de confirm.vtil.vel inutil. Tales enim clausulæ in his, quæ in facto consistunt, vt dictū est, nihil operātur, de quibus Principem notitiam non habuisse præsumitur.

46 Præterea sciendum est, inferiores Principe posse vti clausula, de potestatis plenitudine, si ipsi, vel eorum antecessores ea vsi fuerint, eo temporis spatio, cuius nulla extet contraria memoria, vt in specie consuluit Craueta consi.135. 47 num.3.lib.1. idq. possunt & alij omnes, quibus dominium perpetuum est, seu qui inuestiti perpetuò sunt, vt in d. consi.135. num.2. post alios quamplures idem Craueta defendit, & consi.626. 48 num.2. lib.4. Ceterum clausula, motu proprio, non semper operatur. Sexdecim casus enumerat Rebuffus in d. verbo, motu proprio, circa finem, in quibus dicta clausula est otiosa, & nihil producit, vt ibi per eum. De eo verò non videtur dixisse, an videlicet motus proprius, in quo non 49 est facta mentio litis in Rota pendentis suffragetur: siquidem priuilegium lite pendente impetratum non suffragatur impetranti, nec liti præiudicat, nisi de lite fiat mentio, Innocent. ad c. fin. vt lit.pendent. Doct. ad cap. causam, quæ, de test. Aegidius decis.748. quod procedit non solum in priuilegio ad supplicationem partis, sed etiam in priuilegio, motu proprio, concesso. 50 Nam licet istud subreptitium dici non possit, tamen nihil operatur ex defectu intentionis concedentis, gloss. ad clem. si Romanus, de præbend. Hostien. ad d.c.causam, quæ, num.2. Ant.de Butr. ibid. Anchar. num.4. 5. 9. Abbas num.3. & 4. Decius ad c.1.col.2. de confirmat. vtil.vel inutil. & hanc esse veriorem opinionem testatur Aretinus ad d. cap. causam, quæ, num.9. Milleus in verbo, gratia si est impetrata, Parisius consil.74. num.17. lib.4. Ruin.consil.80. in fin. lib.5. & secundum eam resoluit Rota in vna Cæsaraugustana, 27. Martij 1585. coram Auditore Orano viro præstantissimo. Item motus proprius non ope- 51 ratur, quando signata est gratia per hæc verba: Fiat vt petitur, etiam si in corpore dicat, motu proprio, Sarnen.in regul.de annali quæst.10. Caputaquen. decis.45. part.2.

Illud vero in hac disputatione, & interpretatione indulti nostri est notatu dignissimum, 52 quòd litteræ non præsumuntur concessæ motu proprio, nisi in eis id exprimatur, d. cap. si motu proprio, de præbend. lib.6. etiam si probari possset, eum, in cuius gratiam factæ sunt litteræ, fuisse absentem: quia etiam eo casu gratia non censebitur facta motu proprio, nisi per clausulam fuerit expressum. Nam sicuti gratia facta ad petitionem partis, si adest clausula, intelligitur facta motu proprio, & perinde operatur, ac si non esset facta petitio, vt superius dictum est: ita dicendum est in hoc casu, siquidem illud, cum ab animo Principis dependeat, nec sciatur, an hoc faciat motu proprio, necne, debet exprimi, prout requirit Dominicus ad d. c. si motu proprio, not. ad l.1.C. de petit. bonorum sublat. lib.10. Panormit. ad cap. fin. de vit. & honest. cleric. Bald. ad cap. nisi de offic. Legati, Curt.consil.66. sub nu.64. ideo Papa in Bulla indulti ait. Nos itaque motu proprio, non ad tuam, vel alterius pro te nobis desuper oblatæ petitionis instantiam: & quamuis Papa dixisset ad tuam, vel alterius instantiam, nihil tamen, vt superius explicitum est, supplicanti obest. Nam clausula, motu proprio, 53 & supplicatio præcedens sunt compatibilia: vnde partis confessio, qua se supplicationem Principi porrexisse affirmat, non probat contrarium motus proprij, Seraph.d.decis.249. lib.1. Item gratia, non obstante supplicatione, remanente motu proprio, facta valet, ita vt de supplicatione nulla prorsus haberi possit ratio, Bald. ad d.c. nisi, num.4. vbi etiam Barbat. num.39. de offic. Legati. Ratio est illa, quoniam Papa cum certior factus de supplicatione, nihilominus concessit gratiam motu proprio, reiecit illam supplicationem, & propterea motus proprius non amisit suum priuilegium. Huius rationis ratio est, quia Papa non ignorauit supplicationem, & nihilominus dixit, gratiam esse motū proprio concessam, vt recte Gabriel de leg. lib.3. nu.61. potest enim esse, vt petita sint, quæ Papa erat omnino concessurus. Proinde stare simul non 54 prohibentur, supplicatio petentis, & spontanea liberalitas concedentis, Seraphinus decis.257. in princ. lib.1. in vna Portuen. bonor. 9. Iul. 1578. At verò gratia obtenta, motu proprio ad partis instantiam, & Papa attestante, se id ad petentis instantiam fecisse, attestationi eius, vti de facto proprio, standum est, & sic intelligitur Parisius in consil.1. num.36. lib.1. per elem.1. de probat. Seraphin. d. decis.249. in medio, in qua etiam asserit, per hanc clausulam, motu proprio, non 55 excludi consensum partis, qui in similibus adhiberi solet.

Præterea sciendum est d. cap. si motu proprio, de præbend. lib.6. non habere locum in litteris Apostolicis, in quibus nunquam poni consueuit petitio partis, aut concessio, motu proprio: sed habet locum in supplicatione, in qua ad cognoscendum, an Papa concesserit gratiam motu proprio,

56 proprio, attenditur signatura ipsius Papæ : nam
si sit apposita clausula, motu proprio, manu sua,
licet supplicatio sit facta ad petitionem partis,
gratia tamen censetur facta, motu proprio, cum
apposita sit illa clausula : contra verò, si suppli-
catio fuerit facta in forma motus proprij, & clau-
sula non est apposita, Cancellaria expedit litte-
ras, ad petitionem, &c.

57 Neque ista clausula extenditur ad insolita,
vel non consueta, quia non præsumitur de
mente concedentis procedere posse, quòd sit
præter consuetudinem, nec præsumitur quis il-
lud velle, testimonio Baldi, *per illum textum ad
l. fideicommissa, §. si seruo, ff. de legat. 3.* vbi asse-
58 rit, quòd si clericus secularis impetret præben-
dam, quæ non est consueta clericis secularibus
assignari, licet summus Pontifex omnia possit,
maxime in beneficialibus, non valet tamen im-
petratio, etiam si hoc faceret motu proprio, quia
non videtur habuisse illam intentionem : *huic
adstipulatur Iason ad l. vnic. §. 1. num. 4. ff. si quis
ius dicent. non obtemper. l. certi conditio, §. si num-
mos, 3. notabili, ff. de reb. cred. si cert. petat. & l.
vt liberis, C. de collat. Decius consil. 399. col. pe-
nult. Catell. Cotta memor. in verbo, clausula inso-*
59 *lita.* Immo clausula insolita reddit actum suspe-
ctum, *glossa ad l. si quis sub conditione, in gloss. 1.
ff. de condit. institut. quam plurimum commendat
Felin. ad cap. 2. num. 17. ibi. Et inducit præsum-
ptionem latentis fraudis, de rescrips. Iason ad l.
testamentum, in vltim. notab. C. de testamen.*
vnde Angel. *ad l. 1. ff. de offic. assess.* dicebat,
60 posse iudicem reijcere processum confectum
contra stylum, & consuetudinem curiæ, *& Bald.
ad rubr. C. de emend. Codice Iustin. in fine*, quòd
61 nedum in instrumento fit comparatio littera-
rum, sed etiam styli, *facit cap. licet, §. penult. ibi,
in modo dictaminis, cum gloss. in verbo scriptura,
de crim. falsi, sic etiam Antonius de Butrio, &
Panormit. ad cap. quod super his, de fide instrum.*
62 asserunt, litteras contra stylum curiæ confectas
esse falsitatis suspectas, *d. c. quod super, & c. cum
teneamur, de præb. c. si quand. de rescript. l. Labeo,
ibi morem agentiũ sequi debemus, ff. de stat. liber.*

Summa ex §. Sed ex certa.

1 *Papa dicitur scribere ex certa scientia, cũ id exprimit, vel cum ex eius verbis elicitur.*
2 *Clausula, ex certa scientia, plus operatur, quàm clausula, motu proprio.*
3 *Clausula, ex certa scientia, aliquando non occurrit periculo subreptionis, nec operatur in ijs, quæ sunt facti.*
4 *Motus proprius non probatur per testes: certa scientia secus. Ex Staphilæo.*
5 *Maior scripturis, quã testibus fides adhibetur. Germon. de Indultis.*
6 *De scientia debet constare, vt gratia suos producat effectus.*
7 *Motus proprius non tollit ius tertij.*
8 *Certa scientia idem operatur, quod clausula, non obstante.*
9 *Clausula, ex certa scientia, habet vim derogatiuam.*
10 *Factum ex certa scientia Principis in dubiũ reuocari nequit.*
11 *Motus proprius non tollit defectũ intentionis.*
12 *Defectus intentionis cessat in gratia, quæ fit ex certa scientia.*
13 *Clausula, ex certa scientia, excludit errorem præsumptum.*
14 *Præpositura Virolæ iurispatronatus laicorum Hieronymo Card. Ruuereo collata, constito de Papæ intentione, eidem Cardinali cessit.*
15 *Motus proprius non excludit, nec tollit qualitates intrinsecas beneficij.*
16 *In gratia expedita, ex certa scientia venit beneficium dignitatem, & curam habens in consequentiam.*
17 *Clausula, ex certa scientia, trahit omnes defectus positiuos, non naturales.*
18 *Papa approbante actum ex certa scientia cum clausula, supplentes, &c. tollitur defectus solemnitatis, & substantiæ, non naturæ, vel impotentiæ.*
19 *Clausula, ex certa scientia, non excusat à subreptione eum, qui litem exprimere cum deberet, non expressit.*
20 *In alienatione rei ecclesiasticæ requiritur causa, & solemnitas.*
21 *Papa supplet solẽnitates nõ defectus causarũ.*
22 *Causæ defectus reddit decretum nullum.*

Sed ex certa liberalitate, certaq. scientia nostra.

§. Sed ex certa.

SED EX CERTA. Summ. Pont. 1
tunc dicitur scribere ex certa
scientia, vel quando id in litteris
exprimitur, *argum. c. si mot. prop.
de præb. lib. 6.* vel quando ex ver-
bis eius elici potest, *Panor. & alij ad c. ad hæc,
de rescr. Fel. ad c. cum inter, de except. Ias. ad l. si
quis iniq. in princ. ff. quod quisq. iur.* Sed obijciet
aliquis. Quid opus est ista clausula, ex certa
sciẽtia, si clausula, motu proprio, idem operatur?
*glos. ad c. statut. §. 1. vers. litter. in fin. de rescript.
lib. 6. Alex. ad l. si quis iniqu. in princ. Curt. sen.
consil. 50. colum. 67. Craueta cons. 717. num. 21.
lib. 4.* Respondendum est, plus operari clausu- 2
lam, ex certa scientia, quàm, motu proprio: nam
quando apposita est ista clausula, ex certa scien-
tia, Princeps præsumitur vti potestate absoluta,

etiam ſi hoc non expreſſerit, prout ſuperius *in verbo, motu proprio, verſic. circa hanc clauſulam* dixi. Nec requiritur cauſæ cognitio: ex eo enim, quòd facit ex certa ſcientia, & illud exprimit in litteris, videtur eſſe de ea re factus certior, & quod concedit, minime ignorare: niſi talis fuerit cauſæ ſtatus, quòd Principi exponi debuerit: quo caſu, niſi expoſitus fuerit, vt ſuperius oſtenſum eſt, clauſula ipſa non tollet ſubreptionem,
3 quia operatur dumtaxat circa ea, de quibus
Princeps præſumitur notitiam habere, & ea, quæ in iure conſiſtunt, non autem quæ ſunt facti, *Alexand. conſil. 23. num. 12. lib. 5. Decius conſil. 689. vbi doctores in Apoſtillis late, Curt. ſenior conſil. 49. num. 34. Socin. iunior conſil. 77. num. 105. lib. 1. Roland. à Valle conſil. 7. n. 105. lib. 3. Natta conſil. 39. lib. 1. & ita fuit tentum in Rota in vna Portuenſi bonorum 4. Nouembris 1575. coram ſupradicto D. Seraphino Oliuario, & eius lib. 1. dec. 197. circa med. vbi aſſerit, Rot. id indiſtincte tenere.* In hoc etiam differre certam ſcientiam à motu proprio aſſeuerat Ioannes Staphilæus *in tract. de litt. grat. & iuſtit. par. 1. ſub tit. de vi, & effect. clauſularum, verſic. ſubſequenter, n. 13.* quia non admittitur probatio per
4 teſtes ad probandum motum proprium, nec ali-
ter poteſt probari, atque per expreſsionem in litteris, *d. cap. ſi motu proprio, in gloſſ. fin. Rota deciſ. 131. in antiquis.* Sed certa ſcientia probatur etiam aliter, ac per expreſsionem, vt putà per teſtes: quod verius putat Staphilæus. Video tamen in Rota aliter fuiſſe reſolutum, *teſtimonio Caputaquen. deciſ. 203. num. 6. & 2. par. 1.* nempe ſcientiam Papæ debere conſtare in diſpoſitione, nec ſufficere narratiuam: at ſi non operatur, quando non apparet in diſpoſitione, etiam ſi conſtet in narratiua, multo minus conſtare po-
5 terit per teſtes, quia maior ſcripturis, quàm te-
ſtibus adhibetur fides, *argumento l. in re, ff. de fide inſtrum.* Neque mihi placet ratio diuerſitatis ab ipſo aſsignata, videlicet, quia motus proprius includit de neceſsitate vnam negatiuam non coarctatam, ſcilicet, quòd nullus ſuper hoc vnquam Papæ ſupplicauerit. Talis autem negatiua, vel probatu difficilis eſt: *l. actor, C. de probat. & cap. quoniam contra, eod. tit.* vel valde difficilis, *vt not. per d. gloſſ. ad cap. ſi motu proprio.* Sed certa ſcientia nullam negatiuam, ſed ſimplicem affirmatiuam includit, quæ probabilis eſt, nimirum ſi iſta probari poteſt aliter, atque per ſolam expreſsionem, illa non item. Non mihi placet, inquam, tum quia & motus proprius ad ſupplicationem partis concedi poteſt, & ſolet,
6 vt ſuo loco diſputatum eſt: tum quia de ſcientia
debet conſtare, vt valeat gratia, & ſuos producat effectus. Poteſt tamen Staphilæus defendi, vt valeat gratia ex certa ſcientia conceſſa, etiam ſi de ea non conſtet, dummodo probari poſsit, talem fuiſſe Principis intentionem: quod de motu proprio dicendum non eſt.

In hoc bene videtur differre motus proprius 7
à certa ſcientia: quòd motus proprius non tollit ius tertij, veluti ſi Papa beneficium conferat, quod ſit iuſpatronatus laicorum, de quo ſi ipſe ſciuiſſet, nullatenus forſan prouidiſſet, *per ea, quæ notantur ad c. 2. de præbend. lib. 6.* & tamen
certa ſcientia Principis reſcribentis idem ope- 8
ratur, quod clauſula, non obſtante *l. item Vlpianus, §. fin. ff. de excuſat. tut. l. quidam conſulebant, ff. de re iud. Guido Papæ ſing. 7.* nam eo ipſo, quo prouidet de tali beneficio ex certa ſcientia, videtur huiuſmodi qualitatem non ignorare, videlicet, quòd ſit iuriſpatronatus laicorum: atque ideo ceſſat tunc defectus intentionis Papæ, qui quoties pro aliquo ſcribit, vt alicui conferatur beneficium, non præſumitur habere intentionem ad beneficium iuriſpatronatus laicorum, niſi aliud exprimat, ſeu aliter conſtet de eius mente, *vt not. Ioan. Andr. ad cap. dilectus, de offic. Legat. Didac. Couarr. in cap. 36. nu. 1. pract. quæſtion.* Satis autem conſtat eo ipſo, quo illud confert, ſeu conferri mandat ex certa ſcientia, quia perinde eſt, ac ſi faceret de plenitudine poteſtatis. Ratio eſt, quia iſta clauſula, ex certa
ſcientia, habet vim clauſulæ derogatiuæ, *vt no-* 9
tat gloſſa ad cap. ad hæc, verbo, reperitur, de reſcript. Roman. ſingul. 764. incip. Dixi aliàs, Hippolyt. ſingul. 84. num. 1. incip. Princeps, Decius conſil. 390. num. 14. & conſil. 373. num. 7. & 8. vbi
ait, factum ex certa ſcientia Principis in dubium 10
reuocari non poſſe, & contradictori perpetuum ſilentium imponi debere teſtatur Iaſon *ad l. reſcripta, n. 2. C. de precib. Imper. offerend. & Bald. ad proœm. feud. nu. 34.* ſcribit, quando Princeps aliquid vult ex certa ſcientia, nemo poteſt ei dicere: cur ita facis? Et Guido Papæ *d. ſingul. 7. verſ. plus:* quid enim, ait, tantæ ſuperbiæ eſt, ferocibus manibus, & regalem ſenſum regat?

Ex quibus quarta infertur differentia, ſcili- 11
cet, quia etſi motus proprius tollit defectum ſubreptionis, non tollit tamen defectum intentionis, *vt per Ioan. Andr. & alios, ad d. c. ſi motu proprio, Alex. conſ. 215. num. 1. & 2. lib. 7. Aegid. conſil. 475. incip. Præmiſſæ tres concluſiones,* vbi habetur, quòd motus proprius non tollit ſubre-
ptionem, quæ procedit ex intentione: atqui de- 12
fectus intentionis ceſſat in gratia, quæ fit ex certa ſcientia, vt habemus exemplum in iure patronatus laicorum. Vnde Rolandus à Valle
conſil. 1. num. 65. & 66. lib. 3. reſpondit, hanc 13
clauſulam excludere errorem præſumptum, & tollere vitium ſubreptionis, *quod & Alexan. placuit conſ. 42. num. 7. lib. 1.*

Et quod dicimus de iure patronatus laicorũ, 14
nobis

nobis in facto contigit. Nam cum morte Car-
dinalis Ioannis Francisci Gambaræ vacasset in-
ter alia beneficia Præpositura Virolæ in diœcesi
Brixiensi, summus Pontifex, licet ea esset de
iure patronatus laicorum ex augmento dotis,
& ex priuilegio Apostolico, nec id ipse ignora-
ret, contulit tamen eam Hieronymo Ruuereo,
Cardinali meo, quòd vacasset in curia, & per
obitum Cardinalis. Et quamquam ea de re orta
sit controuersia non minima, verumtamen con-
stito de summi Pontificis intentione, idem Hie-
ronymus eius possessionem obtinuit, & in ea ab
amplissimo Venetiarum dominio, in cuius ipsa
sita est ditione, conseruatur.

15 Quintam colligit differentiam Staphilæus *lo-*
co proxime citato, num. 20. quia motus proprius
nec excludit, nec tollit qualitates intrinsecas,
puta curam, vel principalitatem beneficij, de
quo prouidetur, seu prouideri mandatur, de qui-
bus, si non fit mentio in gratia, etiam motu pro-
prio facta, ipso iure est nulla, *vt censuit Rota de-*
cis. 111. *in nouis, Felin. ad cap. ad aures, num.* 7.
versic. secundus casus, de rescript. Rebuffus super
Concord. tit. forma mandati Apost. in verbo, motu
proprio, ibi. Non tamen sufficit, versic. 5. quia hoc
casu præsumitur defectus intentionis, cum Papa
non intendat prouidere de dignitate, vel cura,
nisi illas qualitates exprimat, *cap. eum illis, &*
16 *ibi Dominicus de præbend. lib.* 6. Aliud iudicatur
in gratia, quæ fit ex certa scientia, quia cessat
hoc casu defectus intentionis: & consequenter
venit beneficium habens dignitatem, & curam.
17 Et tanta est huius clausulæ vis, vt Alex. *cons.* 79.
num. 7. *lib.* 1. responderit, ipsam tollere omnes
defectus, qui tam ratione solemnitatis, quam
alias accidere possunt, & omnes defectus indu-
ctos de iure positiuo, non autem de iure natu-
rali, *allegat. text. in clem. sæpe contingit, de verb.*
signific. sed male, debet enim allegari clem. pasto-
ralis, versic. ceterum defectus, de sent. & re iudic.
incuria librarij. dicit tamen Anton. de Butrio
18 *ad c.* 1. *de trans.* quod Papa approbando actum
ex certa scientia cum clausula, supplentes, tollit
defectum solemnitatum, & substantialium, *facit*
cap. illa, ibi, supplentes, de elect. non tollit tamen
defectum naturalem, vel surgentem ex causa na-
turali, vel defectum surgentem ex impotentia
Papæ, vel alterius Principis, *d. clem. pastoralis,*
versic. ceterum, Alex. d. consil. 29. *num.* 7. *ibi, non*
tamen tollit, præterea remouet omne obstacu-
lum, *Rolandus à Valle d. consil.* 1. *num.* 67. addi-
ta clausula, de plenitudine potestatis, quæ ope-
ratur, vt nihil opponi possit, quòd annullet gra-
19 tiam, *Roland. ibid. num.* 68. Quod autem de sub-
stantialibus diximus, sciendum est, hanc clausu-
lam, ex certa scientia, non excusare à subreptio-
ne eum, qui litem non expressit, cum debuit ex-

Germon. de indultis.

primere. Ratio illa redditur: quia defectus litis
substantialis est, qui per clausulam, ex certa
scientia, non tollitur, *Felinus ad cap. ex parte* 1.
de rescript. Mill. in verbo, scientia certa, in fine,
Ruin. cons. 109. *n.* 15. *vol.* 4. *& fuit tentum in Rot.*
in vna Cæsaraugust. exemption. 20. *Maij* 1585.
coram prædicto D. Auditore Orano, per ea etiam,
quæ superius dixi, in verbo motu proprio, versic.
ceterum. Nec concessio, seu confirmatio ex certa
scientia tollit vitium subreptionis, dum de eo
notorie constet, vel confessione partis, vel ex te-
nore Bullæ, alioue modo, vt post Innoc. *ad c. se-*
cund. in vltimis verbis, de confirm. vtil. vel inutil.
Abbas *ad c.* 1. *num.* 8. *vers. aut confirmatio, eod.*
tit. Decius *ad c.* 2. *num.* 7. *prope fin. vers. intelli-*
gitur. Bero. *ad d. c.* 1. *num.* 27. *vers. præfata ta-*
men, quod tenuit & Rota *decis.* 36. *num.* 13. *di-*
uers. par. 2. quemadmodum dicimus in aliena- 20
tione rerum ecclesiasticarum, in quibus copula-
tiue requiruntur causa, & solemnitas: nec vnum
sine alio sufficit, vt per Doct. *ad c. sine except.* 12.
q. 2. vbi latissime Laurent. *de Rodulph.* Couarr.
variar. resol. lib. 2. *c.* 17. *n.* 2. Seraph. *decis.* 178.
num. 1. *diuers. par.* 2. Nam, licet auctoritas Pa- 21
pæ, suppleat solemnitates, Abb. *consil.* 41. *lib.* 1.
non tamen supplet defectum causæ, quamuis in
dubio præsumatur pro decreto, *d. decis.* 178. *n.* 4.
admittitur tamen probatio in contrarium, quòd
non subsit necessitas, neque euidens vtilitas, si-
quidem defectus causæ reddit nullam interposi- 22
tionem decreti de alienando. Gemin. *consil.* 48.
num. 9. tunc enim verificatur conditio, sub qua
Papa rescripsit, nempe, *si cedat in euidentem,*
vel necessitatem, vel vtilitatem ecclesiæ. Neque
obstat, quod Socinus scribit *consil.* 15. *num.* 57.
lib. 1. quòd in litteris expeditis cum conditione,
Si in euidentem, &c. non attendatur falsa ex-
pressio, quia Papa solam habet præ oculis eui-
dentem vtilitatem, tamquam causam finalem:
quia respondetur, hoc procedere, quando sub-
reptio non versatur circa ipsam causam, tunc
enim sine causa Papa concessurus non fuisset.
Decius *consil.* 142. *num.* 5. *&* 6. vnde Feder. de
Senis *cons.* 249. *num.* 2. dicit, quòd, quando alie-
natio fit ex causa vtilitatis, sit necessaria inqui-
sitio de eo, quod magis expediat, quia hoc est
inquirere de ipsa causa alienationis: secus verò,
quando fit ex causa necessitatis; sufficit enim,
quòd subsit necessitas: quæ magis procedunt in
alienationibus, in quibus requiritur, non solùm
vtilitas, sed, quòd sit euidens vtilitas. Corneus
consil. 244. *num.* 3. *lib.* 2. Barbat. *consil.* 40. *lib.* 1.
& Seraphinus *d. decis.* 178. *num.* 10. Multa præ-
terea de hoc dici possent, sed cum id instituti
nostri non sit, pergamus ad reliqua.

Summa ex §. Tibi, quoad vixeris.

1 *Cardinales pondus diei, & æstus ferre debēt.*
2 *Cardinales onerum causa, priuilegijs honorati fuerunt.*
3 *Cardinales Papæ assistentes sunt ei ceteris chariores.*
4 *Labarum magnum vexillum.*
5 *Milites labaro præpositi quinquaginta fuerunt.*
6 *Honor clarissimatus præpositis laborum communicatus est.*
7 *Præpositi labarorum oneribus senatorijs exēpti fuerunt.*
8 *Digniores sunt Cardinales præsentes, quàm absentes.*
9 *Cardinales apud Papam residentes à beneficiorum residentia olim excusabantur.*
10 *Etiam hodie Cardinales Papæ assistentes residere videntur.*
11 *Legitima causa à residentia excusat, etiam ex concilio Tridentino.*
12 *Cardinalis in Curia residens in sua ecclesia residere videtur.*
13 *Cardinalis Sancti Marcelli depositus, quòd per quinquenniū in suo titulo nō resedisset.*
14 *Cardinales ad pluralitatem beneficiorum incompatibilium dispensantur.*
15 *Cardinales parochialibus ecclesijs non tenentur deseruire.*
16 *Cardinales cum licentia Papæ à Curia discedentes eisdem fruuntur priuilegijs.*
17 *Cardinales, qui absunt cum licentia, priuilegio indulti collatiui gaudent.*
18 *Paulus tertius absentes Cardinales à Romana curia priuilegio indulti priuauit.*
19 *Licentia Cardinalium per vnicum testem probari potest.*
20 *Licentia Cardinalium per duos testes de voce, & fama probatur.*
21 *Cardinalis absens emolumenta pilei, etsi cum licentia absit, amittit.*
22 *Fructus pilei Cardinalaris distributioni quotidianæ comparatur.*
23 *Distributiones non sunt fructus, sed erogationes pro certo ministerio.*
24 *Vacans beneficium per obitum familiaris Cardinalis, si ipse longe absit, rite confertur absque eius assensu.*
25 *Absentia multum de priuilegio demit.*
26 *Cardinalis consensus in collatione beneficij vacantis per obitum sui familiaris requiritur triplici ratione, vt Cardinalibus deferatur, vt onus alendæ familiæ recompensetur, vt assistant Papæ.*
27 *Cardinales, quamuis familiares Papæ sint, non sunt eius continui commensales.*
28 *Cardinalis habens indultum, beneficium obitu alterius Card. vacans legitime confert.*
29 *Gratia de beneficio vacaturo, quomodocumq. reseruato Cardinali, non comprehendit beneficium vacans per obitum familiaris Cardinalis.*
30 *Non præsumitur Papam, velle præiudicare tertio.*
31 *Qualitas sine subiecto esse nequit.*
32 *Familiaris Audit. Rotæ Card. Legatum concomitantis non est familiaris Cardinalis.*
33 *Auditor Rotæ, qui Legatum assectatur, non est suus familiaris, sed Papæ.*
34 *Familiaris Auditoris Rotæ Legatū concomitantis nō gaudet priuilegio familiaritatis.*
35 *Habens indultum etiam per alium conferre potest.*
36 *Papa beneficium vacans obitu familiaris Cardinalis absque eius consensu conferre non solet, si is præsens sit.*
37 *Si concessum sit Cardinali absenti cum licentia, vt beneficia conferat, conferre poterit per procuratorem.*
38 *Collatio beneficiorum ex generali concessione Vicario Episcopi facta non intelligitur concessa, nisi per verba expressa.*
39 *Legatus de latere absque speciali commissione Papæ beneficia confert.*
40 *Vicarius habens facultatem conferendi, superueniente indulto, etiam ea, quæ sub indulto sunt, confert.*
41 *Episcopi, & Vicarij tribunal vnum, & idem esse censetur.*
42 *Vicarius dicitur, qui vice alterius officio fungitur.*
43 *Vicarius Episcopi delegatam, non ordinariam habet iurisdictionem.*
44 *Indultum Cardinalibus concessum impedimenta tantum remouet.*
45 *Indultū Cardinali priuilegiū nullū concedit.*
46 *Non potest iuris in alium plus transferri, quàm habetur.*
47 *Vicarius, quoad collationem, idem est, quòd Cardinalis.*
48 *Beneficiorum collatio speciale mandatum requirit.*
49 *Communis reputatio non approbat Vicarium in spiritualibus. Ex Innocentio.*
50 *Vicarius agens præsente Episcopo, habere auctoritatem agendi videtur.*
51 *Præsentia consensum arguit.*
52 *Vicarij collatio, quamuis de eius vicariatu non constet, valet.*
53 *Vicario oretenus ab Episcopo collatio concedi potest.*
54 *Mandatum Principis non potest, nisi per scripturam probari.*

55 *Man-*

55 *Mandatum Apostolicum incertum executioni mandari minime debet.*
56 *In mandatis inferiorum summo Pontifice, ac Imperatore pares sunt attestationes eum instrumentis.*
57 *Potestas Vicarij non negata coram ipso acta valere facit.*
58 *Probato, quòd quispiam habeatur, nominetur, aut reputetur Vicarius, coram eo acta valebunt.*
59 *Contractus nuptiarum per procuratorem reuocatum celebratus nullus est.*
60 *Valet collatio facta per primum Vicarium, creato secundo, si de ea primus notitiam non habuerit.*
61 *Rata sunt, quæ Præses antequam de successore cognosceret, fecit.*
62 *Mandatū reuocatum non operatur, quin acta ante reuocationis notitiam rata non sint.*
63 *Resignatio facta coram Vicario post mortem Episcopi subsistit, nisi probetur, Vicarium de obitu certiorem factum.*
64 *Gesta per Legatum reuocatum, & id ignorantem, rata sunt.*
65 *Episcopus patiens conferri beneficium à Vicario reuocato, & sciente, et potestatem renouasse videtur.*
66 *Procuratore reuocato, & sciente, si dominus ipsum aliqua agere patiatur, et potestatem renouasse videtur.*
67 *Non est proprie matrimonium inter beneficiarium, & beneficium, sicut inter Episcopum, & ecclesiam.*
68 *Matrimonium spirituale est in electione initiatum, in confirmatione ratum, in consecratione consummatum.*
69 *Ecclesia vidua dicitur proprie, cum caret Episcopo, vel Abbate; quo ad ceteros dicitur vacare.*
70 *Episcopus, & Abbas tantum sunt ecclesiarum sponsi.*
71 *Solus Papa Episcopos transfert, alios beneficiatos etiam Episcopi.*
72 *Matrimonium ex solo consensu iudicatur.*
73 *Collator pro sacerdote est, coram quo matrimonium contrahitur.*
74 *Collationem à Vicario, se reuocatū nesciente, factā tenere decet ad diuertendas fraudes.*
75 *Vicarius conferendi beneficium licentiam habens, si conferat, nesciens Episcopatum resignatum, bene confert.*
76 *Cardinales, & ordinarij collatores rite conferunt extra diœcesim, etiam Romæ.*
77 *Qui conferunt beneficia Romæ, extra mœnia ob reuerentiam conferunt.*
78 *Ordinarij collatores voluntariam iurisdictionem vbique exercere possunt.*
Germon. de Indultis.
79 *Episcopus extra diœcesim potest sui parochi confessionem audire, eumque absoluere.*
80 *Episcopus etiā Cardinalis non est maioris auctoritatis, quàm sit Vicarius summ. Pont.*
81 *Vicarius Papæ nullam extra Vrbem habet auctoritatem, præterquam in suburbijs.*
82 *Vicarius Papæ non habet iurisdictionem vsque ad centesimum lapidem, vt olim Præfectus Vrbi.*
83 *Iurisdictio Episcoporum vsque ad portas Vrbis pertinet, immo Vrbis partem occupat.*
84 *Commissio inferioris Principe extra territorium committentis non extenditur.*
85 *Vicarios tanquam ordinarios collatores conferre posse beneficia, quibusdam placet extra diœcesim.*
86 *Vicarios mandatam, non ordinariam habere iurisdictionem, censet auctor.*
87 *A Vicario ad Episcopum in collatione appellari posse, tenuit Rota.*
88 *Vicarius, quoad collationem, non est cum Episcopo idem consistorium.*
89 *A Vicario foraneo ad Episcopum non recte appellari iudicat auctor.*
90 *Auctor sequitur opinionem Senatus Burdegalensis, quod scilicet Vicarij extra diœcesim beneficia conferre possint.*
91 *Legatus Proconsulis iurisdictionem non habuit, nisi ab eodem demandatam.*
92 *Proconsul iurisdictionem ante Prouinciæ ingressum demandare nequiuit.*
93 *Proconsul, si moram in itinere fecisset, iurisdictionem mandare non fuit prohibitus.*
94 *Episcopus extra diœcesim Vicarium creare non prohibetur.*
95 *Episcopus Vicario alterius Episcopi beneficiorum collationem rite committit.*
96 *Beneficium vacans in curia, si à Papa intra mensem non conferatur, collatio ad ordinarium collatorem redit.*
97 *Vicarius Papæ non habet auctoritatem conferendi beneficia.*
98 *Papa, vt Romanus Episcopus, collationem extra Vrbem minime habet.*
99 *Vicarius Papæ eius vices gerit, non vt Vicarius Pont. max. sed vt Episcopi Romani.*
100 *Reseruatio collationis à Papa facta non extenditur ad suum Vicarium.*
101 *Legatus de latere beneficia Papæ reseruata confert, vt idem Papa.*
102 *Appellatione prouisionis Sedis Apostolicæ veniunt & Legatorum prouisiones.*
103 *Regula de expressione valoris procedit etiā apud Legatum.*
104 *Ad tollendam subreptionem eadem est facienda expressio in litteris Legati, quæ & in litteris Papæ.*

105 *Nuncijs Apoſtolicis collatio beneficiorum viginti quattuor ducatorum valorem non excedentium concedi ſolet.*

Tibi, quoad vixeris, ſolus per te ipſum, vel alium, ſeu alios, quem, vel quos ad hoc duxeris deputandum, ſeu deputandos, etiam quando, & quoties te de licentia noſtra, etiam pro tua voluntate, à Romana curia, vbilibet, etiam vltra montes, abeſſe contigerit, quæcumque beneficia cum cura, & ſine cura, ſecularia, & quorumuis ordinum, ſeu Hoſpitalium, vel militiarum regularia ad tuam, etiam cum alio, vel alijs, collationem, prouiſionem, præſentationem, ſeu quamuis aliam ſimilem, vel diſſimilem diſpoſitionem.

§. Tibi, quoad vixeris.

TIBI, QVOAD VIXERIS. Hic
de duobus quæri poteſt, an à Ro-
mana curia abeſſe Cardinalis
poſsit ſine ſummi Pontificis li-
centia: & cum abeſt, an gaudere
poſsit priuilegijs, perinde atque ſi præſens eſſet,
& an eo abſente pro eo alius vigore indulti
Apoſtolici conferre poſsit quæcumque benefi-
cia. Quoad primum videtur, Cardinalem abeſſe
non poſſe ſine expreſſa ſummi Pontificis licen-
tia: ſiquidem Hoſtienſis *ad d. cap. eccleſia ve-*
1 *ſtra, il 2. de elect.* ſcribit, Cardinales ligatas ha-
bere alas, cum eorum officium ſit aſſumendi, &
ferendi pondus diei, & æſtus, vt illi, qui ſunt vo-
cati in partem ſolicitudinis, §. *ſunt can. decreto,*
quæſt. 6. argumento cap. ad honorem, de auctor.
& vſu pallij. cap. per venerabilem, qui filij ſint
2 *legit.* quam ob cauſam priuilegijs honorantur,
teſtimonio Oldradi, conſil. 48. incip. ius commu-
ne. Contra naturam igitur ſui officij videtur eſ-
ſe, quòd Cardinalis lateri Pontificis maximi ſe
vel paululum ſubducat: atque ideo ceſſare de-
bet cauſa priuilegij, & fauoris, cum abſentes
ex hoc, quòd à Principis latere non diſceſſe-
3 rint, nihil meriti acquirere poſſint: vnde Car-
dinales aſsiſtentes eidem ſunt ceteris chariores,
argumento l. vnicæ, C. de præpoſit. laborum,
lib. 12. quam inſcriptionem explicare tranſeun-
do haud pigebit, cum ab omnibus non intelli-
gatur. Nam alij legunt, de præpoſitis libello-
rum, quam lectionem Andræas Alciatus ibidem
probat, cum tamen vulgata lectio ſit retinenda.
4 Sunt enim præpoſiti laborum, qui magno illi
vexillo erant præpoſiti, quod vulgo laborum,
ſeu labarum, & laborum ſolutio dicebatur, vt
Iacobus Cuiacius ex Greg. Nazianzeno, & actis
Nicænæ 2. ſynodi, & Sozomeno ibidem oſten-
dit. Nam Sozomenus, de Conſtantino loquens,
ait, *lib. 1. hiſt. eccleſiaſt. cap. 4.* Iuſsit viros erudi-
tos ex auro, & lapidibus pretioſis in vexillum
crucis transformare, quod labarum vocatur. Id
præpoſiti, vt quæque pars in acie laborabat, in
eam, quaſi auxilij, & liberationis vice, infere-
bant, fuereq. iam olim, Euſebio teſte, *de vita* 5
Conſtantini lib. 1. cap. 23. 24. & 25. huic rei à
Conſtantino præpoſiti milites 50. (vt ex Codi-
ce Theodoſ. liquet) ex protectoribus, & dome-
ſticis, ideo poſt titulum de domeſticis, & prote-
ctoribus, vt ait Cuiacius, ponitur titulus de præ-
poſitis laborum, idemq. ijs honor clariſsimatus 6
defertur, qui in præcedenti titulo delatus vide-
tur decem primis domeſticorum: hi autem præ- 7
poſiti laborum, licet veluti ex conſularibus in
Senatu habebantur, non tamen agnoſcebant
onera ſenatoria, velut functionem glebalem, aut
præturam, *l. 1. de ſilent. & decurion. eorum, eod.*
lib. 12. & l. 7. C. Theod. de priuil. eorum, qui in
ſacr. palat. milit. atque ideo *in d. l. vnica* ſubijci-
tur. Nam & immunitate digni ſunt, quos noſtri
lateris comitatus illuſtrat, videlicet, vt præter
ſenatoriam dignitatem, immunes etiam ſint à
deſcriptionibus, & oneribus ſenatorijs. Labari
formam graphice admodum deſcribunt Euſe-
bius, de vita Conſtant. *c. 25.* Prudentius *contra*
Symmachum, Nicephorus *lib. 7. c. 29.* ex recen-
tioribus Onuphrius Panuuinus *lib. 2. Faſtorum*,
& Pamelius *ad Tertull. c. 16. Apologetici.* Idem
profectò dici poteſt de Cardinalibus præſenti-
bus: non enim eundem ſplendorem præſtare po-
teſt, qui abſens eſt, quam ille qui præſens, *adſti-*
pulante Bald. ad l. cũ multa, C. de bonis, quæ liber.
qui etiam tantum vult eſſe diſcrimen inter Car-
dinales præſentes, & abſẽtes, vt *ad c. bonæ, 1. n. 4.*
de poſtulat. prælat. dixerit, Cardinales reſidentes
in curia æquiparari ſtellis fixis, quæ non mo-
uentur, niſi motu orbis, ſic & Cardinales non
mouentur niſi motu Papæ: Sed Cardinales Le-
gatos, qui de licẽtia Papæ abſentes ſunt, æquipa-
rari conſtellationibus, ſiue planetis, quæ mouen-
tur motu proprio, nutu Dei, ſicut Legati nutu
Papæ, *idem Bald. ad rubr. ff. de offic. proconſul. &*
legat. quem refert, & ſequitur Dec. ad c. clerici,
n. 47. de iudic. ſcribit, digniores eſſe Cardinales 8
præſentes, quã abſentes à curia, *idem aſſerit And.*
Sicul. conſil. 57. n. 11. li. 1. quod latius etiã oſtendit
idem Sicul. conſ. 1. col. 21. lib. 1. Hinc factum eſt, 9
quòd Cardinales apud Papam reſidentes, hoc
eſt in Rom. curia, excuſantur à reſidentia ſuorũ
beneficiorum: quod an hodie verum ſit, non im-
meritò dubitari poſſet, ex eo, quòd concil. Trid.

ſeſſ. 23.

sess.23.cap.1. de reformat. decreuit omnes Episcopos, Archiepisc.& Patriarchas in sua ecclesia,
10 vel diœcesi residere debere, etiam si S. R. E. Cardinales sint: puto tamen verius, si agunt in Romana curia, & à summo Pontifice inde discedere non iubentur, perinde esse, ac si residerent, quia tacita illa Papæ approbatio videtur
11 dispensatio. Nam idem ipsum concilium *d.c.1.* dicit, ex iustis causis eosdem à residentia abesse posse, si legitimæ absentiæ causas Romanus Pontifex, aut Metropolitanus, vel eo absente, suffraganeus Episcopus antiquior residens in scriptis approbauerit. At si Episcopus iustis de causis cum licentia potest abesse, multo magis Cardinalis, qui cum Romæ commoratur, licen-
12 tiam à Pótifice Maximo videtur habere, ac præsens in sua ecclesia intelligitur: immo singulis ecclesijs videtur deseruire, *vt ait Innocentius Tertius in d.cap. bonæ, de postulat. prælat. & in cap. cum defectus, de cleric. non resident. Oldrad. consil.48. per totum, Philippus Probus ad c. vnic. num.8. de maior. & obed. lib. 6.* quinimmo Leo Quartus, in Synodo Romana 67. Episcoporum, teste Anastasio Bibliothecario in eius vita vel vt in veteribus Codicibus legitur, tertius, ait *in cap. 2. eod. de cleric. non resident.* quendam
13 Anastasium presbyterum Cardinalem tituli S. Marcelli fuisse depositum, quòd titulum suũ per spatium quinque annorum deseruisset: hoc est fuisset absens, & non resedisset in curia in suo titulo, nec astitisset Papæ, *vt asserunt Ioan. And. in addition. ad Speculat. tit. de legat. & Oldradus d.consil.48.* vnde idem Ioan. Andræas *loco cit. & Innoc. ad cap. iam dudum, de prebend.* dixerunt,
14 Cardinales ob summam eorum dignitatem ad pluralitatem beneficiorum, etiam incompatibilium, à Papa dispensari: *quibus adstipulantur Abbas ad cap. de multa, eod. Felin. ad cap. nonnulli, num.63. de rescript.* & Ludouicus Gomes. in procemio *regul. q.4. et ad regul. de idiomate*,
15 *q.3. versic. sed posito*, defendit Cardinales, si inter huiusmodi beneficia habeant ecclesias parochiales, minime teneri eis deseruire. Rationẽ reddit Iacobarius *lib.1. de Conc. fol.37.* quia excusantur à residentia: quod & nos disseruimus *lib.3. c.6. n.58. de Sacror. Immun.* Debent igitur assistere summo Pontifici, *c. fundamenta, §. decet,*
16 *de elect. lib.6.* Possunt tamen aliquando à curia discedere cum eiusdem licentia: nam si sine licentia discedant, puto non eadem habere priuilegia, quæ habent præsentes: si verò cum licentia, eadem prope, quæ residentes in curia habere solent: dico prope, quia non omnia ha-
17 bent, vt habebis inferius. Nam quoad indultum conferendi, qui absunt cum licentia, etiam si nõ abfuerint reipublicæ causa, sed ex pura, & mera absentis voluntate, gaudebunt priuilegio in-

dulti, quod verba illa denotant aperte: Etiam 18
si pro tua voluntate. Quod videtur iam olim à Paulo Tertio constitutum, *testimonio Caputaq. decis.86. num.1. & 2. par. 2.* à quo manauit decretum consistoriale, quo Cardinales residere iubentur in Romana curia; quod si non fecerint, priuentur ipso facto, durante tali absentia, omnibus indultis, & priuilegijs, quibus alij Cardinales gaudent, & gaudere possint, nisi cum expressa licentia Papæ apud ecclesiam Metropolitanam, seu cathedralem, cui præsint, resideant, quod & in regula septima Cancellariæ statutum apparet, ibi: Necnon ad collationem, prouisionem, & præsentationem, seu quamuis aliam dispositionem S. R. E. Cardinalium à Romana curia absentium, ratione Episcopatuum, Cardinalatus, ac ipsorum Cardinalium titulorum spectantia, quamdiu absentia sua durauerit, &c. vel quod in indulto constet, posse abesse sine indulti præiudicio: vt in nostro indulto, ibi: A Romana curia vbilibet, etiam vltra montes, abesse contigerit, quæcumque beneficia ecclesiastica cum cura, & sine cura, &c.

Sed quid, si licentia non appareat? hoc ca- 19
su potest probari per vnum testem integerrimum, si deponat de facto proprio, vel quia
ipse impetrauit, vel quia vidit, vel obtulit, *Ca-* 20
putaquensis d.decis. 86. num. 3. probatur etiam per duos testes deponentes de publica voce, & fama, quòd Papa concesserat licentiam, *d. decis. num. 86. num. 4.* Verum si cum licen- 21
tia etiam abfuerint, non est dubium, quin pri- 22
uentur fructibus, quos ratione, vt dicunt, pilei percipiunt: quia habentur loco quotidianæ distributionis, quam nisi præsentes non possunt percipere, *argumento cap. de cætero, de cleric. non resident. vbi Abbas in fine, verbo, illud videlicet, rectè interpretatur quotidianas distributiones.* Ratio est, quia hæ distributiones non 23
dicuntur fructus beneficiorum, sed potius dantur ratione certi ministerij personalis, *Imol. ad cap. licet, prope fin. de prebend. Rota in antiq. 33. de re iudic. & 39. de preb. in antiq. et 26. de preb. in nouis.* Et quòd distributiones quotidianæ nõ dentur ratione canoniæ simpliciter, sed ratione interessentiæ, vt aiunt, & ministerij personalis, respondit Oldradus *consil.118. n.1.2. & 3. & per tot. Felin. ad c. ad aures, nu.14. de rescript. Nicol. Boerius decis.340. n.4. plura adducit.* Hinc Grassus *in vna Hispalen. pensionis 250. die Lunæ, 29. Nouembris, 1575. quæ hodie est impressa par. 1. Decis. diuersorum, decis.330. nu.2.* dixit, cum in reseruatione proposita fiat mentio de fructibus in continua residentia solitis, circumscripto communi stylo loquendi non veniunt distributiones quotidianæ, cum dentur debiti fructus residentibus, qui fiunt à distributionibus sepa-

rati per supradicta, nisi in licentia expresse cautum esset, vt quo ad illos fructus perinde haberetur, atque si præsens esset, vel ob alias causas, quas Boerius enumerat, *d. decis. 340. n. 4. ibi, nisi necessitatis.*

Magis dubitatur, quòd regula *de impetr. benefic. vac. per obitum famil. Card.* qua cauetur, quòd vacante beneficio per obitum familiaris Cardinalis, debeat exprimi nomen, & titulus ipsius Cardinalis, etsi ille in curia fuerit, eius ad id assensus sit necessarius, aliàs gratia desuper confecta sit nulla. Si autem Cardinalis fuerit absens à curia per duas dietas, vt puta venationis gratia, vel alia de causa, an sicut nominis expressio, ita requiratur tali casu eius consensus. Gomesius *ad d. regul. de impetrand. be-*
24 *nefic. q. 17. in fine*, multa pro vtraque parte adducit: tandem concludit, communem nostrorū sententiam esse, quòd quando Cardinalis diu abest, vel pro negotijs multum distat à curia, consensus eius requiri non debet. Rationem illam affert, quòd talis absentia reputatur pro morte: *vt notant Doct. ad cap. præsentata, de testib. Ioan. And. ad cap. si contra, de officio delega-*
25 *ti lib. 6.* Immo absentiam modici temporis multum de priuilegijs demere dicit Ioãnes de Platea *ad l. 2. C. vt dignit. ordo seruetur.* Namque
26 tres potissimæ fuerunt causæ, ob quas Romani Pontifices voluerūt beneficium vacans per obitum familiaris Cardinalis non posse conferri, nisi exprimeretur nomen, & titulus ipsius Cardinalis, vel accederet eius consensus: prima, vt Cardinalibus deferretur, *teste Aegid. decis. 632. in princ.* Secunda, propter onera, quæ subeunt in alendis familiaribus, *decis. 16. de præbend. in antiquis*, vel vt respondit Romanus *consil. 498.* vt spes bene seruientium tali priuilegio sustineretur: tertia, vt assistant lateri Papæ, vti probatum est. Verum cum istæ causæ sint inter se coniunctæ, ratione earum omnium requiritur Cardinalium consensus. *Iason ad l. in testamento, num. 14. versic. Tertio & not. C. de milit. test. post Abbatem, ad cap. quoniam frequenter, §. porrò, vt lite non contest. facit & quod Crescentius*
27 *notat decis. 3. de priuileg.* quòd licet Cardinales dicantur familiares Papæ, non sunt tamen continui commensales, *vt not. ad cap. vlt. de verbor.*
28 *signif. lib. 6.* atque ideo Cardinalis habens indultum, poterit conferre beneficium vacās per obitum alterius Cardinalis, non obstantibus regulis inducentibus reseruationes familiarium, & continuorum commensalium: quia cum coniunctim requirantur familiaritas, & commensalitas continua, & Cardinalis non dicatur continuus commensalis, non debet illa regula comprehendi.
29 Hinc emergit difficultas, an valeat gratia, quam quis obtinuit de beneficio vacaturo, etiā quomodocumque, & ex quauis causa generaliter, vel specialiter reseruato, cum consensu Cardinalis indultum habētis, vt cum decessetit aliquis familiaris, aut commensalis Cardinalis scilicet, an gratia illa comprehendat beneficium vacans per obitum, & an Cardinalis debeat suū præstare consensum. Quoad primum, videtur dicendum, tale beneficium comprehendi, quia Papa per regul. 7. reseruat sibi omnia beneficia, vt superius diximus, spectantia ad collationem, seu quamuis aliam dispositionem Cardinalium à curia absentium, & gratia habet clausulam ad qualitercumque reseruata. Contrarium tamen verius est in vno casu, si impetrans non expressit nomen, cognomen, & titulum Cardinalis, vel si ille in curia sit, eius ad id debeat accedere consensus, *d. regul. de impetr. benefic. per obitum famil. Cardin.* aliàs gratia desuper obtenta est nulla. Si quis verò obijceret, dictam regulam esse de beneficio vacante, & per consequens non extendi ad beneficium vacaturum, quia cum gratia conceditur de beneficio vacaturo, impossibile est exprimere nomen, & titulum Cardinalis, qui adhuc est incertus, & ignoratur, cum nondum venerit vacatio, tamen si ista gratia de vacaturo non fuisset concessa, & vacasset beneficium familiaris alicuius Cardinalis, certum plane est, quòd Cardinalis deberet præstare consensum prouisioni faciendæ, vel factæ: aliàs prouisio esset penitus nulla, *d. reg. de impetr. benefic. per obitum fam. Card.* Si vero tenetemus, clausulam supra positam comprehendere beneficia familiarium Cardinalium, qui- 30
bus (vt nec tertio) numquā Papa censetur præiudicare, nisi expresserit, esset gratia in præiudicium Cardinalium concessa, *cap. quamuis, de rescript. lib. 6. c. vlt. de concess. præbend. eod. lib. 6. Crescentius decis. 5. nu. 2. eod. de concess. præbend.* Nec obstat, si Cardinalis consenserit, ex quo prouisio Papæ de beneficio, quod vacauit per obitum talis Cardinalis est valida, cū adsit consensus Cardinalis: quia cum illa gratia de beneficio vacaturo non comprehendat beneficia vacantia per obitum familiarium Cardinalium, consensus Cardinalis indultum habentis non debet extendi ad alia in gratia non contenta: & ita tenuisse Rotam, testatur idem Crescentius *d. decis. 3.* quoniam qualitas sine subiecto esse 31
non potest, *l. 1. in fine, vbi Bart. ff. de vsufruct. Iason. de action. in princ.*

Sed an impetrās beneficium vacans per obitum familiaris Auditoris Rotæ, qui cum Legato proficiscitur, teneatur Legati nomen, cognomen, & titulum, exprimere, vel eius habere cōsensum? Prima facie videtur dicendum, ista esse necessaria, ex eo, quòd ille familiaris in tinello, vt cum

vt cum nostris loquamur, cum alijs Legati familiaribus comedebat, & ex illa commensalitate
32 videtur effectus familiaris. Rota tamen tenuit,
33 non esse familiarem Cardinalis Legati, quia nec Auditor est familiaris Cardinalis, sed summi Pontificis, sic familiaris Auditoris non famulatur Cardinali, sed Auditori, ideo non gaudet
34 priuilegio familiaritatis, *Crescen. decis. 5. de præb.*

Hic altera vrget quæstio, an scilicet pro absente Cardinali alius possit virtute indulti quæcumque conferre beneficia. Dubitationem facit decretum consistoriale Pauli Tertij, *cuius ex Caputaquen. decis. 86. par. 2. superius mentionem fecimus*, item reg. 7. Cancellariæ, qua Papa sibi reseruat omnia, & quæcumque beneficia, quæ ad collationem, prouisionem, seu quamuis aliã dispositionem S. R. E. Cardd. à Rom. curia absentium quauis ratione spectent. Sed respondendum est, illud debere intelligi, quemadmodum reg. 7. de eo, qui absens est, nulla habita Rom. Pont. licentia, vel cui non est indultum, vt
35 omnia conferre beneficia possit, ac si præsens esset: nam cui indultum est non solum per se, sed per alium, seu alios, vt hic constat haud obscu-
36 re, quòd conferre possit: quinimmo Cardinalis indultum habens (quia Papa non solet conferre beneficia per obitum familiaris Cardin. nisi præsens est, ipsius Card. accedat consensus, *ex*
37 *reg. de impetr. benef. per obit. fam. Card.*) si de licentia summi Pont. absens fuerit, & in licentia caueatur, vt non obstante absentia, conferre possit, constituere vtique poterit procuratorem, sine cuius consensu collatio facta de beneficio ad Cardinalis prouisionem spectante nulla erit, *vt infra ad §. sed de ipsis, in fine dicetur*.

Hinc exoritur difficultas non minima: an Vicarius Episcopi ad Cardinalatum assumpti vigore indulti possit conferre omnia, & singula beneficia, quæ ratione ipsius indulti conferre
38 potest Cardinalis ipse. Qua in re illud in primis, etsi in iure tritum est, admonere oportet, quòd in Vicarium ex generali concessione sibi ab Episcopo facta, non transit potestas conferendi beneficia, etiam spectantia ad collationẽ ipsius Episcopi, nisi beneficiorum collatio sit specialiter, & nominatim concessa. *textus est elegans in cap. vlt. vbi notant omnes de offic. Vic. lib. 6. & c. statutum, de præb. eod. lib.* quod locum habere etiam in Vicario Papæ, scribit Philippus Franc. *ad d. cap. vlt. num. 3.* vt si Papa in aliqua
39 Prouincia aliquos Vicarios Cardinales constitueret, nisi essent Legati de latere, qui absque vlla speciali commissione possunt conferre, *c. 1. de offic. Legat. eod. lib. 6.* non item alij Legati, nisi
40 specialiter eis concessum sit, *d. cap. 1.* Maior dubitatio est, quando Vicarius habet facultatem conferendi, & superuenit indultum, an possit sine alia noua commissionẽ conferre ea beneficia, quæ ante indultum conferre non poterat: & videtur dicendum posse per ea, quæ tradit Puteus *decis. 488. lib. 2.* Nam Vicarius cum Episco- 41
po vna persona censetur, & vtriusque vnum est, & idem tribunal, *cap. Romana, de appellat. lib. 6. cap. 2. de consuet. lib. 6. Puteus decis. 94. in fi. lib. 1. & alij in addit. ad decis. vlt. n. 6. de offic. Vic. in nouis*, & Cantuc. *decis. 1. num. 22. par. 2. diuers.* & dicitur Vicarius, *vt supra ad inscriptionem §. Hieronymus, diximus*, ex eo, quòd vice alterius officio fungatur: Cassiodorus *in formula Vica-* 42
rij Vrbis, lib. 6. Vice, inquit sacra sententiam dicis, *& in formul. præfect. prætor.* vice sacra vbiq. iudicat, *& tit. C. de offic. Vicarij, & tit. C. de offic. eius, qui vicem alter. iudic. obtinet*, quamquam illi erant ordinarij iudices, *vt in Paratit. tit. de offic. Vicarij diximus*. Nec modò quærimus, an 43
Vicarij nostri ordinariam habeant iurisdictionẽ, an delegatam: nam habere delegatam ostensum est *cap. 6. lib. 1. mearum Animaduers.* Quidquid tamen sit, mandata Vicario iurisdictione, dataq. eidem facultate conferendi, idem potest Vicarius, quod Episcopus. Ex ijs autem, quæ 44
superius ad §. *per quæ sublatis impedimentis*, adduximus, constat, indultum, quod Papa Cardinalibus concedit, nihil aliud operari, quàm remouere impedimenta, quibus per regulas Cancellariæ, aliasq. Pontificias constitutiones ordinarius impeditur, quominus singulis mensibus, & quæcumque beneficia conferat. Idcirco cum Vicarius habeat potestatem conferendi, & vna censeatur persona cum ordinario, si superuenerit indultum, illud totum, quod habet ordinarius Cardinalis, transfertur in Vicarium: nec est necesse tribui Vicario nouam conferendi facultatem etiam vigore indulti, quod nouum Cardinali ius tribuit, quia indultum nihil tribuit, sed remouet, *Puteus decis. 220. n. 2. lib. 1. & decis. 93. lib. 3. Caputaquen. decis. 214. num. 6. & 7. par. 2. Crescent. de priuil. decis. 11. Lancellottus in vna Bononiensi optionis die 9. Ianuarij, 1579.*

Si quis verò obijceret, quòd in generali potestate Vicario concessa non veniunt illa, quæ vigore priuilegij Cardinali competunt, *decis. 47 in antiq.* respondendum est, quemadmodum idẽ Puteus de alternatiua respõdet *d. decis. 488. num. 5. lib. 2.* videlicet, indultum nullum priuilegium Cardinali concedere, sed tantum obstacula remouere. Præterea, si opponatur, quòd 45
sicut Episcopus factus Cardinalis ante assumptionem ad Cardinalatum non poterat conferre ea, quæ virtute indulti confert, ita nec Vica- 46
rius: quia vulgata est iuris regula, neminem in alium plus iuris conferre posse, quàm quod ipse habet, *l. nemo plus, ff. de reg. iur.* respondetur, Episcopum ante Cardinalatũ habere potestatẽ confe-

conferendi omnia, & singula beneficia, sed illam potestatem, quæ erat impedita per indultum ad actum reductam, seu restitutam, in Vicarium transtulit: vt perinde quoad collationẽ
47 habeatur Vicarius, atque ipse Cardinalis.

Hinc alia insurgit quæstio, an valeat collatio à Vicario facta, de cuius vicariatu, & mandato per litteras non constat, etsi ab omnibus reputatur Vicarius. Dubium facit, quia cum non probetur vicariatus, non videtur sufficere communis reputatio, ac beneficia conferre posse requirit speciale mandatum, *d. cap. vlt. de offic.*
48 *Vicarij lib. 6.* & licet probaretur, talem Vicariũ talia solitum facere, & pro habente facultatem talia faciendi communiter reputatum, *ex ijs, quæ notat. ad l. Barbarius, ff. de offic. prætor.* hoc tamen non videtur habere locum in collatione
49 beneficij, sicut nec in spiritualibus, *Innocen. ad cap. nihil, de elect. Bald. ad l. 2. C. de seruit. & aq. Iason ad d. l. Barbarius, num. 69.* Qua in re dicerem cum Crescentio *decis. 15. num. 6. de probat.* apud quem cum dubitaretur de mandato Vicarij, qui super defectu natalium litteras concesserat, respondit, quòd aut Episcopus erat
50 præsens, quando Vicarius talia faciebat, & tunc quia palam, & publice pro habente auctoritatẽ reputabatur, & sic sciente Episcopo, *argumento gloss. ad l. penult. C. de peric. tutor. & cap. nulli, de elect. lib. 6. & Card. ad clem. 1. in fine, de concess. præbend. & alij, quos idem Crescentius citat,* præ-
51 sumitur delegationem, & mandatum præcessisse, *argumento l. 1. §. magistrum, de exercit. act. per Baldum in l. 2. C. de sentent. & Iason ad d. l. Barbarius, 13. col. in princ.* aut Episcopus erat absens, & tunc Vicarius generalis potest talem licentiam tribuere, *cap. nullus, §. Episcopo autem, de tempore ordinat. lib. 6.* Sic dici debet in casu
52 nostro, cum Episcopi in generali mandato soleant Vicarijs impartiri quoque facultatem cõferendi beneficia ad eorum collationem spectãtia, Vicarij collationem valere dicendum est, quamuis de eius vicariatu non constet. Præterea
53 commissio ab ordinario facta suo Vicario de conferendis beneficijs valet, etiam si facta sit viuæ vocis oraculo, atque per testes probari po-
54 test, *Rota in Nouis, de offi. Vic. decis. 5. alias 397.*
55 Nec verò obstat ex *l. vnica, C. de mand. Princ.* quòd mandatum Principis non possit probari, nisi per scripturam, *Nec ex cap. cum in iure peritus, de offic. deleg.* quòd mandatum Apostolicũ, de quo certò non constat, executioni mandari non debeat; quia respondetur, illa iura procedere in mãdatis Papæ, & Imperatoris, *d. decis. 5. nu. 3. in fine, Abbas ad cap. constitutus, de concess. præbend. Aegidius decis. 7. de offi. deleg. quod etiam notatur ad d. decis. 5. in vlt. notab.* secus verò in
56 inferioribus, vt Aegidius, & alij citati dixerunt: quia in his habent locum iura communia, vt parem vim habeant testes, & instrumenta in iudicio, *l. in exercendis, C. de fide instrum. cap. cum Ioannes, extra eod. Rota in decis. 5. de offic. Vic. num. 4. in Nouis,* vnde Rota *in decis. 1. eiusdem* 57
tit. etiam in Nouis, dicit, valere acta in partibus coram alicuius Episcopi Vicario agitata, licet non probetur per litteras patentes eius potestas, dummodo à partibus non negetur: si verò ab aliqua partium negaretur eius potestas, tunc probari debere: quoniam per negationem eius fit res dubia, *l. inter stipulantem, ff. de verb. oblig.* sed tunc sufficit probare habitionem, nominatio- 58
nem, & communem reputationem ad hoc, vt acta per eum valeant ex notatis ab interpretibus *ad d. l. Barbarius, ff. de offic. prætor.*

Sed an collatio facta à Vicario post constitutionem secundi Vicarij, aut reuocationem non notificatam valeat, quæstionis est. Nicolaus Boerius *decis. 347. nu. 8.* scribit, doctores tenere, Vicarium per creationem secundi, aut reuocationem statim censeri reuocatum absque notificatione, atque ideo non valere collationem, cum notificatione opus nõ sit: quemadmodum 59
dicimus in procuratore ad contrahendas nuptias constituto: qui si reuocatus fuerit, & ignorauerit, atque contraxerit matrimonium, nullus erit contractus, *l. si pœnituit, ff. de rit. nupt. cap. vlt. de procurat. lib. 6.* Quæ conclusio si locũ habet in matrimonio carnali, multo magis habebit in spirituali, *vt testantur Lap. Petrus de Anchar. Dominicus, & Philip. Francus ad cap. si.* Contrarium tamen verius esse constãter defendit idem Boerius *d. decis. 347. nu. 12.* vt scilicet 60
valeat collatio facta per primum Vicarium, etiã reuocatum ante notificationem reuocationis, aut creationis secundi Vicarij; & ita Baldum, Romanum, & alios tenuisse, ac Patauij, necnon Romæ ita iudicatum fuisse testatur, *ex l. si forte, ff. de offic. præsid.* quæ est adeo clara, vt tergiuersatio omnis frustratoria sit: sic enim Iurisconsultus. Si forte Præses Prouinciæ manumiserit, vel 61
tutorem dederit, priusquam cognouerit successorem aduenisse, erunt hæc rata, *& l. si mandassem, ff. mandati.* Si mandassem, inquit, tibi, vt 62
fundum emeres, postea scripsissem, ne emeres, tu antequam scias me vetuisse, emisses, mandati tibi obligatus ero, ne damno afficiatur is, qui mandatum suscepit: *facit & optime l. eius, ff. de reb. cred. si cert. petat, ibi.* Placebat, debitores quidem, qui ei soluissent, liberatos esse, si modò ipsi quoque dominum decessisse ignorarent: *& l. 1. §. & puto, ff. quod iussu, cap. mandato, de procurat. cap. auditu, de restit. spoliat.* facit & *decisio Soc. Guid. Papæ.* Fuit quoque resolutum in Rota 63
corã Antonio Augustino *die 27. Ianuar. 1546.* resignationem factam in manibus Vicarij generalis

neralis Episcopi, eodem Episcopo antea per
sexdecim dies mortuo subsistere, non constito,
quòd obitus Episcopi peruenerit ad notitiam
generalis Vicarij, licet verisimiliter potuerit,
Puteus decis.370.lib.2. Anton. Maria Papazon.
in addit.ad d.decis.1.de offic.Vic.in nouis, nu.4.
64 quia si valent gesta per Legatum, expressè etiā
in publico Papæ consistorio reuocatum, & Vicarij
gesta post reuocationem valere debent,
Caldilinus consil.4.de offic.Legati, quod etiam
fit fauore publicæ vtilitatis, *vt not. ad d.l. Barbarius:*
& hāc esse magis æquam, & realē, quàm
præcedentem opinionem, tradit idem Nicolaus
Boerius *d.decis.347. num. 13. qui etiam asseue-*
65 *rat ibid.num.18.* quòd si Vicarius conferat beneficia
post reuocationem sibi intimatam, sciēte
tamen Episcopo, & patiente, videri renouatam
sibi potestatem, *Caputaquen. decis.15.n.6.*
66 *de prebat.* quod & verum est in procuratore reuocato
aliquid faciente, domino sciente, & patiente,
testimonio glossæ, vbi etiam Doct.ad l.qui
mutuū, §. non ideo, in fi. ff.mand. Alex.consi.128.
ante fi.vers. Quoad aliud, lib.6. Ludouic.Roman.
consil.76. incip. In causa nobilis viri Salamonis,
in secundo dubio, & sic reuocationem procuratoris,
aut Vicarij dominus, aut Episcopus tacitè
nolunt sortiri suum effectum. Quibus sic confirmata
nostra opinione, non obstat, quod dicebatur
de procuratore dato ad contrahendas
nuptias: quia respondetur primò, non dici proprie
contrahi matrimonium spirituale inter be-
67 neficium, & beneficiatum, quemadmodum inter
Episcopum, & ecclesiam. Rationem diuersitatis
illam *cap.19.lib.2. Animaduers.* reddebā:
quia spirituale coniugij fœdus, quod est inter
Episcopum, & ecclesiam valde simile est legitimo
matrimonio, quod inter virum, & vxorem
68 contrahitur: namque matrimonium spirituale
in electione initiatum, in confirmatione ratum,
& in consecratione consummatum intelligitur,
cap.vlt.de translat. Episc. quæ omnia in carnali
matrimonio considerantur, *cap. debitum, de bigam.*
atque ideo Abbas post Ioannem Andreæ
ad cap.clerici, de vit.& honest. cleric. ait, eccle-
69 siam proprie dici viduam, siue viduatam, quando
caret Episcopo, vel Abbate, aliàs dicitur va-
70 care, quia isti soli dicuntur ecclesiarum sponsi,
cap.ne pro defectu, de elect. Ex quibus dicebam
71 *in d. cap.19.* solum Romanum Pontificem posse
dispensare, vt Episcopus ex vna ad aliam transferatur
ecclesiam, cum alij inferiores omnes ecclesiarum
Prælati possint quemquam ex vno ad
aliud beneficium transferre. Præterea non valet
argumentum (pace tantorum virorum dixerim)
quòd sicut matrimonium à procuratore
ad contrahendas nuptias dato, & à domino reuocato,
etiam si ignorauerit, contractum non

tenet, ita beneficij collatio à Vicario ab Episcopo
reuocato facta non valet: siquidem matrimonium
contrahitur inter dominum, & sponsam,
& quia matrimonium æstimatur ex consensu,
can. sufficiat, 27.q.2. l. nuptias, ff. de regul.iur. 72
si desit consensus, nullum est matrimonium:
ita reuocato procuratore, etiam si ignoret, &
contrahantur nuptiæ, nullæ erunt, quia deficit
consensus eius, qui contrahit per procuratorē.
Sed matrimoniū spirituale non requirit consensum
eius, qui Vicariū dat, & constituit, quia non
contrahitur inter ipsum cōferendi potestatē habentem,
& accipientem, sed inter accipientē, &
ipsum beneficiū. Itaque hic non deficit consensus,
ex quo æstimamus coniugium. Vnde si Vica- 73
rius, qui est reuocatus, & reuocationem ignorat,
conferat: & is, in quem fit collatio, consentiat,
valet collatio, *cap. si tibi absenti, de preben.*
lib.6. Namque collator fungitur vice sacerdotis,
coram quo matrimonium contrahitur. & licet
matrimonium legitimum esse non possit, nisi
fiat præsente parocho, cum requisitis, *in cap. 1.*
sess.24. de reform.matrim. Concil. Trident. consensus
tamen ipsius parochi non est necessarius,
nec requiritur. Quòd si non teneret collatio à 74
Vicario post reuocationem non notificatam facta,
facile oriri possent fraudes multæ: quia
Vicarijs clam, & secretò forte reuocatis, & reuocationem
ignorantibus, alius obtineret collationem:
quare opus est reuocatione: quæ quo
modo fieri debeat, prosequitur Nicolaus Boerius
d.decis.347.num.14.cum seqq. Contra si vi- 75
carius ab Episcopo beneficium conferendi habens
facultatem, postquam Episcopus in manibus
Papæ Episcopatum renunciauerit ante aduentum
successoris, & notitiam resignationis,
beneficium contulerit, vtrum valeat collatio.
Rota *decis.33. diuers. par.3. lib.1. & decis. 159.*
eod.lib.2. ex doctrina Felini videtur inclinare,
vt valeat. Verum, quoniam in contrarium allegatur
consilium vltimum Calderini *de re iudic.*
vbi asserit, sententiam latam per vicarium post
translationem, seu resignationem Episcopi esse
nullam, quia cessat facultas, etiam si ignoret
translationem, dubium in vtraque decisione
non fuit resolutum. Ego; quidquid dicat Calderinus;
in ea sum sententia, vt existimem, valere
collationem per ea, quæ dicuntur *infra ad*
§. Necnon quarumcumque num.23. cum seqq. vt,
si renuncians in fauorem certæ personæ possit
conferre, antequam possessionem apprehendat,
multo magis possit conferre eius Vicarius, qui,
renunciatum esse ignoret, ex ijs, quæ supra diximus.
Quod quidem locum habere debet etiā,
si Episcopus libere in manibus Papæ Ecclesiam
suam renunciauerit, non vtique, si ea fuerit sententia
priuatus: quod infert textus à Calderino
addu-

adductus *d.const.vltimo cap. Quia cunctis.S.adijciebatur,de concess.preb.lib.6.* & *l. quæsitum, ff. Qui,& à quibus:* quos de principali, non de Vicario intelligi debere clare apparet.

Illud quoque habet dubitationem: an si Cardinalis Vicario suo generali dederit facultatem conferendi beneficia, possit idem Vicarius ea conferre extra diœcesim: namque Cardinales,
76 atque alij ordinarij collatores rite, recteq. conferunt extra diœcesim, etiam si Romæ sint, quãuis ob reuerentiam, quam perpetuò sanctissimo domino Papæ præstare debent, extra mœnia
77 vrbis exire, ibidemq. conferre solent. quod & ipse aliquando feci, ac beneficia ad Archidiaconi Taurinensis collationem spectantia, eundem morem sequutus, extra vrbem ad portam
78 Angelicam contuli. De ordinarijs siquidem dubium non est, quin possint extra eorum territorium exercere ea, quæ sunt voluntariæ iurisdictionis, & causæ cognitionem non requirunt, *ex l.2. ff. de offic.procons. & legat. ex gloss. ad cap.nouit.de offic. legat. late Iason ad l. extra territorium, ff. de iurisdict.omn. iudic.* vbi *nu.7.*
79 in specie ostendit, Episcopum extra territorium, seu diœcesim posse conferre beneficia, & parochi sibi subditi confessionem audire, eumq. absoluere, quod & Hostiensi placuit *in summ. tit. de pœnit.& remiss.S. cui confitendum, vers. nunquid.* Est igitur quæstio de officiali, vel si mauis, Vicario. Dubitationẽ facit *d.l.2.de off. procons. & legat.in fine*, vbi aperte Iurisconsultus respõdit illum Legatum non habere iurisdictionem. Secundò facit *cap.vlt.de offic.Vic.lib.6.* quo prohibetur, ne Vicarius possit conferre beneficia, nisi speciale de hoc habuerit mandatum. Tertiò confirmat conclusionem *cap. statutum in fine, de præben.eod. lib.6.* ibi per suos Vicarios generales in eorum diœcesibus existentes, &c. ergo non extra diœcesim. Quartò facit, quod Epis-
80 copus, etiam Cardinalis, non dicitur esse maioris auctoritatis, quàm sit Vicarius Papæ: atqui
81 ipse extra Vrbem nullam habet auctoritatem, nisi ei specialiter sit concessa, *c.sua nobis, extra.*
82 *de offic.Vicar.* neque etiam ad centesimum lapidem, vti nostri autumant, instar præfecti vrbi, *l.1.S.in initio ff.de offic.præfect.vrb.* sed tantum in suburbijs, quia vndique sunt Episcopi, quorũ
83 iurisdictio vsque ad portas vrbis pertinet, ac circumquaque vrbem amplectitur, immo eius partem occupat. Quinimmo Bartolus *ad l.cunctos populos, C.de summ.Trinit.& fid.Cathol.* asseue-
84 rat, commissionem ab inferioribus Principe factam nunquam posse exerceri extra territorium committentis. Bartolum sequuntur Baldus *ad d.l.2.* Philippus Francus *ad cap.vlt.n.3.de offic. Vicar.lib.6.* cuius sententiæ fuerunt & alij, quos citat Nicolaus Boerius *in decis.30.nu.3.4. & 5.*

Idem tamen Boerius *ibid. num.6.* contrarium tuetur, & in Burdegalensi Senatu iudicatum fuisse affirmat: refert quoque ita tenuisse Romanam Rotam, prout testatur quoque Francus *ad d.cap.vlt.* & hanc opinionem tanquam ordinarijs collatoribus fauorabilem in supremis curijs seruari ibidem in fine haud obscure demonstrat. Huius opinionis rationem potissimam illã 85
esse contendunt, quia Vicarij generales Episcoporum ordinariam habeant iurisdictionem: sed ordinarij collatores, vti ostensum est, extra diœcesim conferre possunt: poterunt ergo & Vicarij. Et licet ego nunquam senserim, vt superius dixi, Vicarios generales habere ordina- 86
riam, sed tantum mandatam iurisdictionem: tamen concesso ipsos habere ordinariam, non video adhuc, quare possint Vicarij extra diœcesim conferre: siquidem dum in Rota dubitaretur, an appellari posset à collatione facta per Vicarium ad ipsum Episcopum, etsi eos vnum, 87
atque idem dicunt esse tribunal, & consistorium, tenuit tamen eadem Rota, posse, *decis.vlt. de offic.Vicar. in Nouis.* Rationem illam assignat: quia Vicarius ex quacumque generali concessione, sine speciali commissione, & mandato Episcopi non potest vlla conferre beneficia, *d.cap.vlt.* cum igitur huiusmodi collatio non cadat sub generali illa concessione, Vicarius nõ 88
potest, quoad hoc, esse cum Episcopo idem consistorium: sed censetur vnius specialis articuli, seu causæ commissarius, quam commissionem, si Episcopus, vel eius officialis generalis alicui faceret, & ab illo appellari contingeret, ad eundem Episcopum, vel eius Vicarium generalem posset appellari. Ad quod comprobandũ multorum interpretum auctoritates adducit ibidem Rota *num. 2.* Opinio existimantium, appellari 89
posse à Vicario speciali, quem foraneum vulgò appellamus, ad Episcopum, qui eum constituit, etsi nunquam mihi visa sit recta, vti videre est *in cap.7.lib.1.mearum Animaduers.* dato tamen id fieri posse: sequitur ne, Vicarium generalem extra diœcesim cõferre posse beneficia? Itaque aut vnum, aut alterum fateri oportet, videlicet aut à collatione per Vicarium facta ad Episcopum appellari non posse, aut Vicarium non pos- 90
se conferre extra diœcesim, cum non habeat iurisdictionem ordinariam, quod verius puto. Nãque opinionem contra Rotam, vt veriorem, à Frãcisco Ripa *cons.215.in nouis n.5.* aliquo post huius editionis tempore, defensam inueni: quod mihi gratissimum fuit, vt, scilicet, in tanti viri ignorans sentẽtiam iuerim. Idem Ripa *in tract. de pest. cap.8. num.51.* At quoniam altera opinio æqua videtur, & ordinarijs collatoribus est fauorabilis, eaq. de causa eam sequutus est amplissimus ille Burdegalensis Senatus, & nos

quoque

quoque eã tueri debemus, vt facit Rebuffus nō ex professo, sed vti solet per transennam, *ad tit. forma Vicariatus Archiepisc. & aliorum collat. num.* 227. Sequendo igitur hanc opinionem, respondeamus obiectis: nam allegata *lex 2. ff. de offic. proconf. & legat.* maxime vrget: cui tamen
91 satisfieri posse videtur, si dicatur, Legatum proconsulis nullam habuisse iurisdictionem, nisi ei
92 à proconsule demandaretur, *l. legati, ff. eod.* nec ante Prouinciæ ingressum Proconsulem manda-
93 re iurisdictionem Legato potuisse, *l. obseruare, §. post hæc, ff. eod.* nisi moram in itinere facere cogeretur, *l. aliquando eod.* quo casu mandare poterat, *l. apud proconsulē, ff. de manumiss. vindict.* Cum igitur Legatus Proconsulis loco priuati esset ante susceptam à Proconsule iurisdictionem, mirum non est, si non poterat extra territorium voluntariam exercere iurisdictionem, quod lo-
94 cum habere non potest in Vicario constituto: nam Episcopus extra diœcesim factus statim vices suas mandare, Vicarium, inquam, consti-
95 tuere potest, vt nemo negat: immo & Vicario alterius Episcopi potest committere beneficiorum collationem, *d. decis. vlt. de offic. Vic. in Nouis.* Sed, vti dixi, Proconsul ante ingressum Prouinciæ, nisi necessitatis causa, Legato mandare non potest iurisdictionem, *d. §. post hæc.* Ergo cū Episcopus possit, & soleat ante ingressum diœcesis Vicario mādare iurisdictionē, acceptamq. perinde exercere Vicarius possit, ac ipse Episcopus, mirum non est, si conferat extra diœcesim, sicut Episcopus. Ex quibus inane redditur Baldi fundamentum. Neque obstat *cap. vlt. de offi. Vicar. lib. 6.* quia vero verius est, Vicarium ex quauis generali commissione non posse conferre, nisi ei id specialiter concessum sit: at nos loquimur de eo, qui conferendi habet facultatē: qua accepta conferre potest. Neque aduersatur *d. cap. statutum, de præbend. eod.* quia respondetur cum Dominico, hoc esse speciale in beneficijs in curia Romana vacantibus: & ita tenuisse Rotam scribit Philippus Francus *ad d. c. vlt. num. 3. ibi: nam ibi est, de offic. Vic. lib. 6. ita etiam tenuit Rebuffus loco tam citato, num.* 228.
96 Nam si Papa non confert beneficia in Romana curia vacantia intra mensem, post mensem ordinarius, vel eius Vicarius potest in diœcesi existens, & non extra conferre. Quod iure cautum fuit, ne collatores crearent Romæ Vicarios, & Papæ collationem auferrent, & quoniam de iure speciali competit, *vt ait Roman. singul. 48. tu habes.* Neque obstat ratio quarto loco adducta, vt si non potest Papæ Vicarius Episcopi, multò minus possit Vicarius Episco-
97 pi Siquidem Vicarius Papæ non habet auctoritatem, seu potestatem beneficia conferendi: nam si haberet huiusmodi facultatem, *Germon. de Indultis.*

& Papa haberet collationem beneficiorum extra vrbem, vti Romæ Episcopus, vtique posset 98
conferre, quam non habet, nisi vt vniuersalis Episcopus, & Papa. At verò Vicarius Papæ vices in Vrbe gerit, non vti Vicarius Pontificis Maximi, sed vti Episcopi particularis: etsi 99
is, qui est Romæ Episcopus, necesse est, vt sit Episcoporum omnium Maximus, Princeps, & Dominus, *vt lib. 3. cap. 5. de Sacror. Immunit. à nobis disputatum est:* Vicarius vero vices gerit Pontificis, tanquam particularis Episcopi, qui hanc facultatem suo Vicario non concedit, quam tamen concedere posse, nemo dubitat, quoniam initio nascentis Ecclesiæ, & multo post tempore Episcopi omnia, & quæcumque indistinctè conferebant beneficia, *vt supra ad §. Per quæ sublatis impedimentis, diximus.* Sed cum aliquanto post, sibi nonnulla, & quibusdam mensibus vacantia Romani Pontifices con- 100
ferenda reseruassent beneficia, congruum visum est, vt illorum collationem soli ipsi facerent, non item eorum Vicarij. Atque ideo videmus, solum ipsum Romanum Pontificem talia conferre beneficia, vel Legatum de latere, qui vna, & eadem persona cum summo 101
Pontifice censetur.

Hinc est quòd appellatione prouisionis Sedis Apostolicæ veniunt prouisiones à Legatis 102
factæ, *glossa ad cap. si Abbate, de elect. lib. 6. vbi Geminian. num. 5. Francus num. 4. Cardin. ad clemen. quia contingit, in 8. quæst. de relig. domib. vbi Imola col. 3. versic. iuxta prædicta, Aldobrand. decis. 206. nu. 5. decis. Diuers. par. 1.* qui etiam testatur Rotam tenuisse, regulam de expresione valoris procedere etiam in Lega- 103
to, *Sarnens. ad regul. de valor. quæst. 2. num. 7. & idem ex eadem ratione ad regul. de annal. tenuit Rebuffus in prax. ad eand. regul. gloss. 8. in fi.* sic etiam ad tollendam subreptionem, eadem 104
est facienda expresio in litteris Legati, quæ & in litteris Papæ, *cap. fin. & ibi Francus in vlt. notab. de offic. leg. in sex. similiter & di positio, d. cap. fin. in verbo mentio, Francus ad cap. si motu proprio, in primo notab. de præbend. lib. 6.* Solet 105
etiam cōcedi Nuncijs Apostolicis quorumdam beneficiorum collatio, eorum inquam, quorum valor viginti quattuor ducatorum summam nō excedat. Poterit ergo cuiusuis Episcopi Vicarius conferendi facultatem habens, etiam extra diœcesim conferre: quod etiam probat Ioann. Franc. Pauinus *in tract. de offic. & potest. Capit. Sed. vac. q. 1. par. 2. num. 7.* hic etiam *q. vlt. num. 38. cum seqq. eiusd. tract.* de Vicario vrbis, seu Papæ agit: item de eius iurisdictione, & officio, de Vrbis diœcesi, de Prouincia, & qui olim essent Papæ Vicarij.

Summa ex §. Tam ratione.

1 *Amplissima est Cardinalis auctoritas in quorumcumque beneficiorum collatione, seu ratione Episcopatus, seu sui tituli.*
2 *Cardinales ex priuilegio Sixti Quarti omnia beneficia conferunt, quorum sunt titulares, seu commendatarij, non obstantibus expectatiuis, ac reseruationibus, nisi vacauerint in curia Romana.*
3 *Papa de beneficijs ad collationem Cardinalium spectantibus, non disponit sine eorum consensu.*
4 *Beneficia spectantia ad Cardinalium collationem, si ipsi sine licentia à curia absint, Papæ reseruata sunt, vel cum licentia sine derogatione, vel cum agitur de indulti præiudicio.*
5 *Vnica tantum est Pontificia reseruatio beneficiorum iure communi: quando scilicet vacant in curia.*
6 *Curia intelligitur, vbi residet Papa.*
7 *Curia ratione residentiæ per duas dietas extenditur, & vltra, etiam si extra vrbem resideat.*
8 *Beneficia in vrbe vacantia, quamuis non reseruata, à Papa conferuntur.*
9 *Solus Papa Romanus Pontifex appellatur.*
10 *Beneficiorum in vrbe vacantium collatio ad Papam, tanquam ordinarium collatorem iure spectat.*
11 *Reseruatio non spectat beneficia vacantia in vrbe, sed ea, quæ possent ab alijs collatoribus conferri.*
12 *Papa beneficia Patriarchalium ecclesiarum vrbis sibi reseruat expresse, ne à Cardinalibus, qui eas administrant, prætextu indultorum conferantur.*
13 *Absente Cardinale, Papa vacantia beneficia eius tituli confert.*
14 *Facultas conferendi beneficia in titulis fuit Cardinalibus concessa, vt residerent.*
15 *Cardinales in suis titulis habent iurisdictionem Episcopalem.*
16 *Cardinales in suis titulis pinguius ius habent, quàm plebani.*
17 *Beneficia à titulis dependentia à Cardinalibus conferuntur.*
18 *Cardinales in suis titulis habent excommunicationem, & interdictum.*
19 *Cardinales in suis titulis habent institutionem, & destitutionem.*
20 *Cardinales in titulis, quæ sunt ordinis, non habent, nisi sint Episcopi. Ex Baldo.*
21 *Capitulum, Sede vacante, quæ sunt ordinis, & iurisdictionis exercet. Ex glossa hic allegata.*
22 *Cardinales in titulis, quæ sunt ordinis, per alium exercent.*
23 *Quæ Episcopalis ordinis sunt, ad Episcopos tantum pertinent.*
24 *Abbates minores ordines, nisi sibi subiectis, non conferunt ex præscripto Concilij Tridentini.*
25 *Maiores, & sacros ordines tantummodo Episcopi conferunt.*
26 *Consecratio Episcopis ordinem confert.*
27 *Episcopus non consecratus, quæ sunt iurisdictionis tantum, exercet.*
28 *Iurisdictionis Episcopalis exercitium ante confirmationem nullum extat, non obstante consuetudine.*
29 *Episcopus non dicitur, qui non est consecratus.*
30 *Non est Archiepiscopus, qui pallium non suscepit.*
31 *Electus, quæ sunt ordinis, per alium exercet.*
32 *Qui alium ordines conferre sinit, non dat potestatem, sed licentiam ei non subditum ordinandi.*
33 *Regula: Qui per alium, &c. habet locum, eum committitur, quod officij proprij auctoritate fieri potest.*
34 *Episcopus non consecratus criminaliter non iudicat.*
35 *Episcopus non consecratus potest clericum deponendum iudicare, non autem deponere.*
36 *Maior potestas desideratur in auferendo, quàm in conferendo ordine.*
37 *Cardinalis non Episcopus potest clericum degradatum iudicare, non degradare.*
38 *Degradare ordinis est.*
39 *Capitulum tituli Cardinalis, eo defuncto plus iuris habet, quàm quoduis aliud, nisi sit Ecclesiæ cathedralis.*
40 *Sede vacante capitulum in spiritualibus, & temporalibus succedit: præterquam in tribus casibus, quos videas hic.*
41 *Capitulum, Sede vacante, beneficia non confert.*
42 *Capitulum, Sede vacante, res Ecclesiasticas non alienat.*
43 *Sedes titulorum Cardinalium sedi Imperiali anterior est.*
44 *Capitulum tituli Cardinalis, eo defuncto, id potest, quod poterat Cardinalis.*

Tam

Tam ratione Sancti Petri ad vincula, qui titulus tui Cardinalatus existit, quàm Taurinensis ecclesiæ, cui ex dispensatione Apostolica præesse dignosceris.

§. Tam ratione.

1 TAM RATIONE. Cardinalis ratione indulti vbicumque erit, etiam vltra montes, quæcumque beneficia cum cura, & sine cura, secularia, & quorumuis ordinũ, seu Hospitalium, vel militiarum regularia ad Cardinalium, etiam cum alio, seu alijs collationem, prouisionem, præsentationem, seu quãuis aliam similem, vel dissimilem dispositionem tam ratione sui tituli, quàm aliorum beneficiorum collationem habentium, quouis die, & mense vacantium spectantia, conferre potest: idque non solum ratione ecclesiarum Episcopalium, quibus ex dispensatione Apostolica præest, vel præesse potest, sed etiam ratione tituli. Naturam, atque originem titulorum perscrutati sumus superius ad Inscriptionem, S. Tituli S. Petri. Quam verò habeant iurisdictionem Cardinales in suis titulis, hìc opportune quæri potest. Si autem loquimur de collatione beneficiorum, extat amplissimum priuilegium ipsis Cardinalibus à fel. record. Sixto quarto concessum, prout referr Felinus *ad cap. his quæ, num. 1. de maiorit. & obed.* videlicet, vt libere possint
2 conferre omnia beneficia ecclesiarum, quarum titulares sunt, vel commendatarij, non obstantibus expectatiuis, neque reseruationibus, nisi va-
3 cent in curia: nec de illis disponit Papa, nisi accedat expressus ipsius Cardinalis ordinarij, seu commendatarij consensus. Huic similis prope
4 est regula 7. Cancellariæ, per quam reseruantur Papæ, quæcumque beneficia ad collationem, prouisionem, & præsentationem, seu aliam quãuis dispositionem S. R. E. Cardinalium à Romana curia absentium ratione suorum Episcopatuum, Cardinalatus, ac ipsorum, qui Cardinalibus assignantur, titulorum spectantia, quamdiu absentia sua durauerit, canonicatus, & præbendas, dignitates, personatus, administrationes, & officia, cæteraq. beneficia ecclesiastica cum cura, & sine cura vacantia, & antea vacatura, tam in eadem vrbe, quàm in ecclesijs, ciuitatibus, & diœcesibus dictorum Episcopatuum existentia: quæ sane regula intelligi debet, quando Cardinalis, *vt supra ad S. Tibi, quoad vixeris*, diximus, est absens sine licentia, & vel cum licentia sine derogatione, vel quando in indulto non constat, Cardinalem abesse non posse sine indulti præiudicio.

Germon. de Indultis.

Nec mirum videri debet, si Papa sibi reseruet beneficia, quæ spectanr ad collationem Cardinalis tituli absentis: siquidem videmus, communi nostrorum consensu receptum, vnam tantum esse iuris reseruationem, *de qua in cap. 2. de* 5
præbend. lib. 6. vt Gomesius post alios tradit ad regul. de triennali possess. q. 31. nempe quando beneficium vacat in curia: quæ sane curia ad ef- 6
fectum reseruationis *d. c. 2.* intelligitur, vbi residet Papa, & hæc curia ratione residentiæ extẽ- 7
ditur per duas dietas, & vltra, *iuxta not. ad c. fin. de for. comp. & ad c. præsenti, de præb. lib. 6.* etiam si extra Vrbem resederit, quod fit ratione affectionis. Verum proprie loquendo, aliter cõsideratur vacatio in curia, aliter in Vrbe: nam si beneficia in Vrbe vacant, vltra hoc, quòd etiam in curia vacare dicuntur, habet etiam in illis summus Pont. maiorem affectionem, quàm in alijs vacantibus extra Vrbem, licet dicantur in curia vacare. Ratio est in promptu: siquidem bene- 8
ficia in Vrbe vacantia à Papa conferuntur, etiã si non sint reseruata, tanquam vrbis Romæ Episcopo, & ordinario collatore, atque ideo inter cætera nomina, quæ iure Papæ tribuuntur, *de quibus Archid. & alij ad c. 1. de const. lib. 6. Præp. ad can. statutum, 3. dist. alij, vt Stephanus de Gaeta in repetit. ad can. limina, in pri. notab. 30. q. 1. alij ad clem. ne Romani, de elect.* illud est magis in vsu, & communi iure probatum, quòd solus Papa, Romanus Pontifex appellctur. Hinc 9
eleganter Gomesius *d q. 31. versic. sed antequã,* scriptum teliquit, necessarium non esse, Papam 10
sibi reseruare beneficia in Vrbe vacantia, quia eorum collatio ad ipsum, vti proprium, & ordinarium collatorem spectat. Reseruatio etenim 11
per Papam fit super beneficijs, in quibus timet ab ordinarijs habentibus aliàs potestatem illa conferendi, præueniri: non æque in vacantibus in Vrbe, & sic in suo proprio Episcopatu, in quibus non cadit ille præventionis timor, cum ea nullus conferre possit. Sed obijciet aliquis: quid ergo sibi vult regula illa septima, cuius paulò ante mentionem fecimus: in qua etiam Papa sibi reseruat omnia beneficia in tribus illis Patriarchalibus Ecclesijs, videlicet Principis Apostolorum, Sancti Ioannis Lateranensis, & Sanctæ Mariæ Maioris? Ad id recte respondet idem ipse Gomesius, hodie non esse 12
superfluam regulam, ex quo hodie in illis Ecclesijs Cardinales præficiũtur, & Archipresbyteri appellantur, quod & in Prouinciali Ecclesiarum in principio haud obscure constat: in viridiq. obseruantia est hoc quoque tempore. Namque basilicæ Principis Apostolorum præfectus est Cardinalis Euangelista Palottus supplicationum beneficialium Prodatarius, summoq. Pontifici non immerito charissimus: S. Ioannis,

Aſcanius Columnius, cuius meritum aliàs atti-
gimus : Sanctæ Mariæ Maioris, Dominicus Pi-
nellus, vir iuris præſertim ſcientia eximius. Ho-
rum igitur prædeceſſores priuilegio Sixti Quar-
ti, de quo ſupra, fortaſſe audaciores facti, omnia
illa beneficia conferebant : vnde Romani Pon-
tifices ea collatione ordinaria priuabantur: qua-
re facta eſt regula, qua & illa reſeruantur bene-
ficia, ita vt ea nullus, præterquam ipſe Papa,
13 conferre poſſit. Quam habere locum voluerunt
etiam in titulis, abſentibus tamen Cardinali-
14 bus, non item præſentibus. Nam licet tituli in
Vrbe ſint, & eorum beneficia iure ordinario ad
Pontificis Maximi, veluti ad proprij Epiſcopi,
collationem, & prouiſionem ſpectent: verumta-
men Pontifices ipſi, vt oſtenderent, Cardinales
ſibi vere filios, & fratres eſſe, & vt eos ſuorum
titulorum ſtudioſos per reſidentiam magis alli-
cerent, pleniorem eiſdem dederant conferen-
di facultatem, *cap. bis, quæ, de maior. & obed.*
15 vbi Abbas, Felinus, & Antonius de Butrio *n. 17*
verſic. videte, dicunt, Cardinales in ſuis titulis
habere iuriſdictionem Epiſcopalem: *prout etiam*
Ioan. Franc. Pauin. in tract. de offic. & poteſt. cap.
Sede vac. prælud. 6. num. 9. Imola ad clem. ne Ro-
mani, num. 23. de elect. Ioan. Monach. ad c. vnic.
de maior. & obed. lib. 6. vbi etiam Philippus Pro-
bus *num. 6.* dicit, Papam ſui temporis ita ſibi
reſpondiſſe, videlicet Cardinales in ſuis titulis
ius habere Epiſcopale, *Romanus conſ. 498. Hie-*
ronymus Albanus Cardinalis in tract. de Cardin.
q. 46. vnde Innocentius *ad cap. dilectus, nu. 4. de*
16 *capell. monach.* ſcribit Cardinales pinguius ius
habere in ſuis titulis, quàm plebani, & Gome-
ſius loco citato *poſt Bartol. Belinz. in tract. de*
charit. ſubſidio, q. 3. dicit, maius eos ius habe-
re in Eccleſijs ſubiectis titulis eorum, quàm
Eccleſiæ matrices in capellis non ſubiectis, poſ-
ſunt enim omnia beneficia, canonicatus, & præ-
17 bendæ, quæ ab ipſo titulo dependent, à Cardi-
nali conferri, qui præter beneficiorum collatio-
18 nem, habet etiam excommunicationem, quæ
Epiſcopalis mucro dicitur, *can. corripiantur,*
24. q. 3. interdictum quoque, ſuſpenſionem, &
alia omnia, quæ ſunt iuriſdictionis, *d. c. bis, quæ,*
vbi etiam notant omnes, & Dominicus *ad c. 1.*
19 *diſt. 21.* aſſerit, Cardinales in ſuis titulis habere
quoque inſtitutionem, deſtitutionem, *idem quo-*
que ad c. vnic. de maior. & obed. lib. 6.
20 Dubitatur verò, an habeant etiam ea, quæ
ſunt ordinis, hoc eſt Epiſcopalis: Baldus *ad d. c.*
bis, quæ, quem ibidem refert, & ſequitur Felin.
ſcribit, habere, ſi ſint Epiſcopi, non æque ſi
21 presbyteri, vel diaconi. Gloſſa *ibid. in verbo,*
pro bono pacis, aſſerit, Sede vacante, capitulum
poſſe exercere & ea, quæ ſunt iuriſdictionis, &
quæ ſunt ordinis; hæc per alium Epiſcopum ad
hunc, vel illum actum adhibitum cum proteſta-
tione, quòd ex illo actu non intelligatur ſibi
quidquam iuris acquirere; illa per ſe, vel per
alium. quæ opinio viſa eſt recta Abbati, *ad d. c.*
bis, quæ, num. 3. verſic. gloſſ. fin. Quòd ſi capitu-
lum, Sede vacante, poteſt exercere ea, quæ ſunt
ordinis, ſaltem per alium, mihi dubium non eſt,
quin Cardinales poſſint exercere etiam eadem 22
per alium, cum plura cōceſſa ſint Cardinalibus
in eorum titulis, quàm capitulo, Sede vacante,
vt aperte videtur in fine d. cap. bis, quæ: nam per
ſeipſos ea, quæ ſunt ordinis, exercere non poſſe
veriſſimum eſt. Siquidem ea, quæ ſunt Epiſco- 23
palis ordinis, ad Epiſcopos ſolos pertinere con-
ſtat: quod etiam ſacrarum litterarum auctorita-
te, certiſsima traditione, omnium Patrum teſti-
monio, conciliorum decretis, Sanctæ Eccleſiæ
vſu, & conſuetudine facile comprobatur. Quam-
uis autem nonnullis Abbatibus permiſſum ſit,
vt minores, & non ſacros ordines interdum ad-
miniſtrent, *can. quoniam videmus, 69. diſt. cap.*
cum contingat, de ætat. & qualit. quos tamen ex 24
conſtitutione Concilij Tridentini, *c. 10. ſeſſ. 23.*
de reformat. conferre non poſsint, niſi regula-
ribus ſibi ſubiectis: tamen hoc proprium Epiſco-
porum munus eſſe nemo dubitat, quibus vnis,
ex omnibus, licet reliquis ordinibus, qui maio-
res, & ſacri dicuntur initiare, *can. ſi. 15. q. 7. &* 25
cap. cum ex iniuncto, de hæret. & quod dicimus
de ordinibus ſacris, idem intelligi debet de alijs
omnibus, quæ ad ordinem Epiſcopalem ſpectāt,
quæ ex conſecratione illis acquiruntur, quia, vt
dicit gloſſa *ad proœm. lib. 6.* conſecratio eſt, quæ
Epiſcopo ordinem confert. Hinc videmus Epiſ- 26
copos ante conſecrationem libere exercere,
quæ ſunt iuriſdictionis, non item, quæ ſunt ordi- 27
nis, *cap. tranſmiſſam, de elect. Abbas ad c. 1. n. 9.*
de tranſlat. Epiſc. per eundem textum, §. licet, la-
te Felinus ad cap. eam te, in princip. de reſcript.
quod intelligi debet, quando quis in Epiſcopū 28
eſt electus, & confirmatus, nam ante confirma-
tionem non habet exercitiū iuriſdictionis, *c. no-*
ſti, de elect. Abbas d. n. 9. & ad cap. nobis, num. 4.
de iure patron. ſed per ipſam confirmationem
Epiſcopus acquirit exercitium iuris quæſiti, &
electionem, *gloſſa prima ad cap. quanto, diſt. 63.*
Felinus *ad cap. cum Bertoldus, num. 2. verſ. quale*
ius, de re iudic. Abbas *ad cap. tranſmiſſam nu. 2.*
circa finem, verſic. item nota de elect. Nec con-
ſuetudo inducere poteſt, vt electus non con-
firmatus habeat exercitium, *Abbas ad cap. qua-*
liter, num. 3. cum ſequent. de election. Nec an-
te conſecrationem quis dicitur Epiſcopus, ſed 29
electus, *Abbas ad d. cap. 1. num. 4. de tranſlat.*
Epiſcopi, & ad cap. meminimus, num. 1. de ac-
cuſat. Felinus ad cap. eam, te, num. 1. cum ſeqq.
quemadmodum non dicitur Archiepiſcopus
ante

ante pallij susceptionem *cap. 3. de auctorit. &*
30 *vsu pallij*. Itaque Cardinales non Episcopi mihi videntur esse perquam similes electis Episcopis, & nondum consecratis, & Archiepiscopis pallium nondum habentibus: nam hi, & illi, etsi non possunt ante cōsecrationem, & pallij susceptionem per semetipsos exercere ea, quæ sunt
31 ordinis, possunt tamen committere alteri habenti potestatem exercendi ea, quæ sunt ordinis, *vt recte censet Abbas ad d. cap. 1. num. 10. Ioan. Andr. ad cap. cum ex eo, de elect. lib. 6.* Sic Cardinalis non Episcopus ratione sui tituli. Licet enim electus in Episcopum non possit conferre ordinem sacrum, potest tamen committere Episcopo, vt clericū suum promoueat ad ordines sacros. Similiter licet Archiepiscopus ante pallij susceptionem nequeat suos Suffraganeos consecrare, & alia facere, quæ ad Archiepiscopum pertinent, *cap. quod sicut. §. super eo, de elect.* potest tamen alijs Episcopis eam impartiri facultatem, *cap. Suffraganeis, eod. de elect. Ioann. Fran. Paui. in tract. de off. & potest. Cap. Sed. vac.*
32 *q. 3. n. 4. prim. par.* Rei huius ratio est elegans: siquidem ipse non dat potestatem illis Episcopis, quibus committit exercendi ea, quæ sunt ordinis: quia ipsi illa iam habebant ex officio, sed solum dat licentiam, sine qua non debent, nec possunt in illum non subditum, de quo fit mandatum, exercere ea, quæ sunt ordinis. Immo illo casu non censetur per seipsum facere: atque illi, qui faciunt, censentur ex officio facere, licet intercedente licentia, quæ requirebatur respe-
33 ctu non subditi. Quo casu locum non habet regula: Qui per alium facit, *tit. de reg. iur. lib. 6.* quæ tamen locum habet, vbi quis committit alteri id, quod habet ex officio suo, hoc est, quando quis committit id, quod per seipsum potest facere.

Sed an Cardinalis non Episcopus possit cognoscere de causa criminali clerici, ratione sui tituli sibi subiecti, quæstionis est. Nam diximus, Cardinalem non Episcopum esse similem Episcopo confirmato, non tamen consecrato: at hic videtur non posse cognoscere, *ex d. cap. trans-*
34 *missam, in fine, de elect.* immo ibidem Abbas *num. 4.* quinque refert opiniones, diuerse, varieq. existimantium: alij enim dicunt non posse cognoscere: alij contra posse, non tamen sententiam dicere: nonnulli posse cognoscere, & iudicare, clericum non esse deponendum, non posse tamen deponere: sunt etiam, qui indistincte asserant, posse, & qui negent. Ipse tamen Abbas sibi aduersatur: nam *ad d. cap. 1. num. 10. in fine, de translat. Episc.* dicit, Episcopum non consecratum, haud posse cognoscere de causa criminali ad deponendum quem ab ordine, sed *ad d. c. transmissam, nu. 4. versic. mihi places,* se-
Germon. de Indultis.

quutus glossam dicit, posse omnia, excepta de- 35
positione: quod sane dictum mihi videtur rectissimum: quia sicut ante consecrationem Episcopus non habet facultatem, seu potestatem 36
conferendi ordinem, ita nec auferendi, nam maior potestas desideratur in auferendo, quàm in conferendo, *can. si. 15. q. 7. argumento est etiam cap. 2. de translat. Episc.* Sic Cardinalis non Epis- 37
copus de causa criminali poterit cognoscere, & si clericus erit depositione dignus, sententiam
proferre: actum tamen degradationis Episcopo 38
committere, cum hoc sit ordinis, *d. cap. transmissam, can. felix, cum seq. ead. q. 7.*

Et non solum singulare ius habet in suo titu- 39
lo Cardinalis, veruntamen, mortuo Cardinali, capitulum plus iuris habet, quàm habere soleāt alia capitula, mortuis Prælatis Episcopo inferioribus: nam vacante Episcopali sede succedit 40
capitulum in iurisdictione tam spiritualium, quàm temporalium, *cap. cum olim, vbi Abbas num. 2. versic. sed circa, in fine, de maior. & obed. Bart. ad l. vbi absunt, ff. de tutor. & curat. dat. ab his, gloss. ad cap. his, quæ, in verbo, pro bono pacis, eod. de maior. & obed. Speculat. de instrum. edit. §. nunc verò aliqua, versic. item circa legitimos, Card. ad clem. 2. de heret. & cap. ad abolendam, eod. & cap. 1. ne Sede vacant. lib. 6. & de hoc nemo dubitat, testimonio eiusdem Ioan. Franc. Paui. in d. tract. prælud. 6. num. 15. exceptis ijs, quæ late persequitur idem Paui.* Glossa *ad d. cap. cum olim,* tres casus dumtaxat excipit, quos ibidem *num. 2.* explicat Abbas. Primus est in collatione 41
beneficiorum ad Episcopum dumtaxat pertinentium, Secundus, in dando licentiam electo se transferendi ad aliquam ecclesiam, seu diœcesim. Tertius in alienatione rerum ecclesiastica- 42
rum: quibus duodecim alios adijcit idem Abbas, de quibus tamen dubitabatur. Sed, an capitulum, sede Episcopali vacante, in litibus loco Episcopi succedat, dubitatur. Cantuc. *decis. 1. n. 9. diuers. par. 2.* tenet, non succedere, quia Ecclesia vacat, & legitimo caret defensore Felin. *cons. 40. n. 3. cum seqq.* nisi agatur de lite ad iurisdictionem Episcopi pertinente, vel à Capitulo, Sede vacante, suscepta, *d. decis. 1. nu. 11. & 13.* Quidquid tamen sit, receptum est, capitulum tituli Cardinalis, Sede vacante, succedere in his omnibus, in quibus succedit capitulum, vacante sede cathedrali. Immo idem Paui. *d. præ-* 43
lud. 6. num. 9. sedem titulorum Cardinalium secundo loco collocauit, Imperialem tertio, Patriarchalem quarto, Archiepiscopalem quinto, sexto autem Episcopalem. Et cum maxima inter magistros nostros controuersia, adhucq. sub iudice lis sit, an capitulum, morte Prælati Episcopo inferioris, succedat in ijs omnibus, quæ facere poterat Prælatus, *vti videas apud Inno-*

centium, Hostiensem, Baldum, Antonium de Butrio, Abbatem, Felinum, & alios, ad d. cap. his, quæ, de maior. & obed. Innoc. ad cap. dilectus, de capell. monach. Ioan. Monach. & Philip. Prob. ad cap. vnic. de maior. & obed. lib. 6. Imola ad clem. ne Romani, de elect. Petrus de Ancharano ad c. 1. ne Sede vacante, lib. 6. Paui. d. prælud. 6. nu. 16. nemo tamen de capitulo tituli Cardinalis de-
44 functi dubitat, *ex d. cap. his, quæ, & ijs, quæ ibidem notantur.*

Summa ex §. Necnon quarumcumque.

1 *Cardinales quasuis Pontificales Ecclesias obtinere possunt.*
2 *Cardinales in curia residere ex officio tenentur.*
3 *Cardinales in eorum Ecclesijs residere debent.*
4 *Cardinalis beneficia rite confert, etiam si nondum Pontificalis sibi à Papa Ecclesia collatæ possessionẽ corporalem adeptus sit.*
5 *Canonica institutio est, in qua substantialia concurrunt.*
6 *Institutio tribuit ius proprietatis: inuestitura confirmat: inductio in possessionem tribuit administrationem.*
7 *Possessio actui solemnitatem tribuit.*
8 *Ordinis ecclesiastici non eadem sunt officia.*
9 *Collatio Card. in Ecclesia, cuius possessionem non obtinuerit, intelligitur non esse in præiudicium alterius.*
10 *Proconsulis iurisdictio ante successoris aduentum non expirat.*
11 *Ex consuetudine non confert, qui non possidet.*
12 *Possessio etiam per Breue, & nomine cameræ capitur, si Bullæ expediri nequeant.*
13 *Bonifacius ecclesiarum administrationem ante litteras Apostolicas exerceri vetuit.*
14 *In Gallijs Prælati Regibus fidelitatem iurãt pro temporalibus ante possessionem Ecclesiarum: in spiritualibus autem statim, ac litteras Apostolicas receperint.*
15 *Prælatus confirmatus absque possessione confert, nisi obstet consuetudo.*
16 *Electus tantum, si immediate Papæ subiectus sit, longeq. absit, potest & spiritualia, & temporalia exercere cũ vtilitate Ecclesiæ.*
17 *Ius commune constituitur in consimilibus.*
18 *Confirmatus, etiam non capta possessione, licite beneficia confert.*
19 *Beneficia morte, renunciatione, translatione, atque amotione vacant.*
20 *Resignatio & possessione, & titulo priuat resignantem.*
21 *Admissa resignatione, nullum ius apud resignantem remanet.*
22 *Cardinalis, quamuis Episcopatum resignauerit, antequam resignatarius eiusdem possessionem adipiscatur, beneficia conferre non prohibetur.*
23 *Per resignationem illico iuris possessio amittitur.*
24 *Facta resignatione ad fauorem certæ personæ, resignans ante apprehensionem possessionis dicitur possidere.*
25 *Restituendus est spoliatus possessione, quam habet resignans, antequam ea naturaliter a resignatario capiatur.*
26 *Resignans videtur resignare, dum resignatario beneficium quæratur.*
27 *Ius, quod resignatario non quæritur, non aufertur resignanti.*
28 *Resignatio simoniaca non destruit ius resignantis.*
29 *Non expresso vero valore beneficij in resignatione ius penes resignantem remanet.*
30 *Clausula, cum facultate augendi, non operatur vt verus valor tacitus habeatur pro expresso.*
31 *Simoniaca est resignatio beneficij in manibus Ordinarij facta ad fauorem certæ personæ.*
32 *Renuncias beneficium absolute nullum titulum coloratum sibi reseruat.*
33 *Facta resignatione coram Principe laico nominationem habente, poterunt spiritualia per resignatarium exerceri, donec resignatarius possessionem adipiscatur.*

Necnon quarumcumque aliarum, etiam Metropolitanarum, ac Patriarchalium Ecclesiarum, ad quas te transferri, seu quibus te præfici, aut in administrationem deputari contigerit, necnon monasteriorum, prioratuum, præpositurarum, & præceptoriarum quarumcumque, & quorumuis ordinum, hospitalium, & militiarum.

§. Necnon quarumcumque.

NECNON QVARVMCVMQVE. 1
Ex ijs sane verbis haud obscure constat, Cardinales non modo Abbatias, & alias inferiores Ecclesiasticas dignitates, sed etiam Cathedrales, Metropolitanas, atque Patriarchales Ecclesias obtinere posse. Quod intelligi debet ex dispẽsatione Apostolica: cum alioquin 2
in curia residere teneantur ex natura sui officij, *vt supra ad S. Tibi, quoad vixeris,* item in

eorum

3 eorum ecclesijs assiduitatem requirentibus ex decreto concilij Tridentini, *c.* 1 *sess.* 23. *de refor. de quo ad d.* §. *Tibi, quoad vixeris, diximus.*

Hinc oritur opportuna quæstio, an Cardinalis habens indultum à Papa, vt nullus conferre valeat beneficia ad eius collationem spectantia, vti possit hoc indulto in beneficijs Episcopatus, seu Archiepiscopatus, vel Patriarchatus, cuius nondum sit adeptus possessionem? Pro parte affirmatiua faciunt, quæ supra proxime scripsimus: prout etiam notant Innocentius, Hostiensis, Ioannes Antonius, Abbas, & alij omnes *ad cap. transmissam, de elect. Oldradus consil.* 191. quòd statim, ac quis est electus Episcopus, & confirmatus, potest exercere ea, quæ sunt iurisdictionis, vti est beneficiorum collatio, etiam extra diœcesim, & si nondum in eam se contulerit. Sic ecclesia dicitur vacare vsque ad confirmationem, *glos. ad Clem.* 1. *verbo collato, vt lite pend.* & *ibi* not. Imola *num.* 20. *vers. iuxta prædicta.* Felin. *ad c. eum Bertoldus col.* 2. *nu.* 3. *vers. dixit etiam, de re iudic.* Pauin. *de offic. & potest. cap. sed. vac. prælud.* 7. *num.* 16. *in fin.* Franc. *ad cap. quamuis.* §. 1 *num.* 1. *de elect. lib.* 6. Rota *decis.* 6. *vers. hoc etiam, de elect. in nouis decis.* 182. *diuers.*

4 *par.* 2. Quæ cum luce clariora sint, videtur dicendum, non opus esse possessionis apprehensione, vt Cardinalis virtute indulti conferat, etiam si eam & naturaliter, & corporaliter nondum cœperit, *vt ait Innoc. ad cap. cum super, quem ibid. num.* 17. *de caus. possess. & propriet. sequitur Abbas, cui adstipulantur Gemin. & Paris. ad c. eum, qui, de præbend. lib.* 6. contrariam tamen opinionem tuetur Archidiaconus *ad d. cap. eum, qui*, verioremq. esse ostendere nituntur Dynus *ad regul.* 1. *num.* 17. *de regul. iur. lib.* 6. *Petrus de Ancharano ad regul. sine possessione, num.* 12. *in fine, & num.* 13. *eod. Franc. Ripa consil.* 11. *& tit. de rescript.* 4. *lib.* 1. *& Rebuffus in praxi benefic. tit. de simonia, in resignat. n.* 44.

5 Dicit enim Dynus, canonicam institutionem appellari illam, in qua omnia substantialia concurrunt, videlicet institutio, seu collatio, inuestitura, seu collationis confirmatio, & missio in

6 possessionem. Per institutionem verbalem tribuitur ius proprietatis, per inuestituram declaratur, & confirmatur illius iuris collatio, *vt cap. ad hæc,* §. *in quadam, & cap. vt nostrum, de offic. Archid. & cap. cum ex iniuncto, de hæret.* & per inductionem in possessionem tribuitur ius possessionis, vel quasi, & ius administrationis, *dd. cap. ad hæc, & cap. vt nostrum, ibi, ponere Abbates, & Abbatissas in sede.* Horum opinio prima facie videtur æquitati, & ciuili rationi magis consona, quàm illa, per ea, quæ adducit à simili Petrus de Anchar. *d. num.* 13. sed textus adducti ad hoc parum faciunt, vt inferius demonstrabo. Itaque subscribendum est Innoc. & Abbatis opinioni, quam communem esse testatur Ioannes de Selua *in tract. de benefic. par.* 3. *q.* 15. *per d. cap. transmissam, de elect. & cap.* 1. §. *licet. de translat. Episcop.* nec obstat *d. cap. ad hæc*, quia loquitur de officio Archidiaconi, quod plane versatur in examinatione clericorum, & mittendis in possessionem ab Episcopo de beneficijs prouisis, & alia non pauca facere, quæ habentur *in cap. officium, & per tot. titul. de offic. Archid. & latius in cap.* 3. *num.* 68. *cum seqq. lib.* 3. *de Sacror. Immunit.* Pro solemnitate verò actus requiritur 7

quidem possessionis apprehensio, vt ait & ipse Abbas *ad d. cap. cum super, num.* 17. *in fine*, & illa in possessionem missio fieri debet per Archidiaconum, non autem per alium: atque ita intelligitur *d. c. vt nostrum.* Nec etiam obstat *d. c. eum ex iniuncto*, quoniam de eo loquitur, qui temeritate propria audet, cum missus non sit, prædicationis officium vsurpare. Vnde subijcitur: Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia verò non eumdem actum habent, ita multi sunt ordines in Ecclesia, sed non omnes 8

idem habent officium: quia secundum Apostolum *ad Ephes.* 3. alios Dominus dedit Apostolos, alios Prophetas, alios autem Doctores. Quare concludendum est, possessionis apprehensionem esse vtique necessariam, quoad solemnitatem, vt possit prouisus ostendere se esse in possessione, sicque illatam molestiam repellere, inferendamve præcauere, non sequi tamen, quin ante adeptam possessionem possit administrare, & exercere ea, quæ sunt iurisdictionis, dummodo tertio non præiudicet: sicq. intelligi potest Ripæ responsum, qui immo expresse fatetur Innocentij opinionem non procedere in præ- 9

iudicium alterius, qui sit in possessione regendi, & administrandi: atque ideo adducit *l. meminisse, ff. de offic. procons.* vbi ante aduentum suc- 10

cessoris non expirat Proconsulis iurisdictio: vel si vsu, & consuetudine receptum sit, ne quis administret, nisi naturalem, & actualem acceperit possessionem. Quod & Abbati loco proxime 11

citato placuit: & hæc consuetudo mihi videtur esse in viridi obseruantia: non enim solent ante possessionis apprehensionem quidquam possessorij agere. Si enim Bullæ ob pecuniæ inopiam, 12

vel aliam iustam causam expediri non possunt, expeditur Breue, vt capiatur possessio, saltem nomine Cameræ: quod quotidie fieri videmus, & experimur ex constitutione Bonifacij octaui, *extrauag.* 1. *de elect. in communib.* Quo loco pro- 13

hibetur, ne Episcopi, ac alij superiores Prælati, necnon Abbates, Priores, & ceteri monasteriorum regimina exercentes, quocumq. nomine censeantur, ante receptionem litterarum accedere, aut bonorum ecclesiasticorum administrationem

tionem accipere præsumăt: quòd si secus actum fuerit, irritum, & inane sit. Immò alias recipientes canonici, monachi, & alij suspensi sunt à beneficiorum perceptione, donec gratiam habue-
14 rint à Papa. At verò in regno Franciæ ex longa ipsius regni consuetudine seruatur, quòd in temporalibus non administret Prælatus antè receptam possessionem, & factam Regi fidelitatem, & præstitum iuramentum, quandoquidem ea sunt in manu Regis: secus tamen in spiritualibus: nam statim atque conferrur episcoparus, spiritualia omnia suscipiuntur à Papa, & sic ab eo tempore, quo prouisus suscepit litteras, poterit conferre, *Rebuffus in d. tit. de simonia in resi-*
15 *gnat. num.* 48. Vbi igitur deerit consuetudo, qua impeditur Prælatus, ita vt non valeat administrare ante possessionis apprehensionem, statim atque fuerit confirmatus, poterit administrare, & si erit Episcopus, exercere ea, quæ sunt iurisdictionis, & ordinis, si erit consecratus: quod debet intelligi, litteris expeditis, & præsentatis,
16 seu ostensis, *d. extrauag.* 1. Quinimmò electus immediate Romano Pontifici subiectus, etiam si non fuerit confirmatus, si longe absit a curia, maxime extra Italiæ fines, & ecclesiæ vtilitas id expostulet, poterit & in temporalibus, & in spiritualibus administrare, *cap. nihil est*, §. *Episcopi, de elect.* sed duobus concurrentibus, nempe longa distantia, *can. cum longe, dist.* 63. *cap. cum olim, circa fin. de dolo, & contum. cap. ex litteris, prope fin. de in integr. restit.* vtilitateq; aut necessitate ecclesiæ, *cap. ne pro defectu, de elect. c. quàm sit, eod. lib.* 6. *can. postquam,* 50. *dist. late Oldrad. consil.* 9. vbi quærit, an posbit fieri illatio,
17 & concludit posse: quia hæc est dispensatio iuris, & in corpore iuris clausa: vnde ius commune constituitur in consimilibus eandem rationem habentibus. Ponit igitur elegantem differentiam inter iuris dispensationem, quæ in corpore iuris extet, & alias dispensationes. Namq; regulariter aliæ dispensationes stricti sunt iuris, nec extenduntur ad casum maiorem, & habentem maiorem rationem, *cap. fin. de filys presbyterorum, lib.* 6. *Hostiensis ad cap. postulasti, de rescrip.* Excipiuntur tamen nonnulli casus, quos enumerat Felinus *ad d. cap. postulasti, num.* 11. *cum seq.* in quo sane capite habetur fere vniuersa dispensationum materia. Locus admonet, vt quæramus, an, facta electione, & sequuta confirmatione, expeditisq. litteris, nondum ramen capta possessione, capitulum vacantia possit conferre beneficia. Rota tenuit, non posse *d. decis.* 182. *diuers. par.* 2. quia vacatio ecclesiæ, vt dictum est, durat vsque ad confirmationem, qua sequuta confirmatus beneficia conferre potest, *Abbas, & alij ad cap. nouit de offic. Legati. Siluest. de benef. par.* 3. *quæst.* 40. *Petr. de Busio de elect. par.* 3. *cap.* 44. *num.* 4. Nec obstat, quòd tempore collationis per capitulum factæ nondum confirmatus possessionem cœpisset, quia, vt diximus, non est de iure communi necessaria, sed sufficit 18
sola prouisio, quæ tribuit exercitium iurisdictionis, glossa communiter recepta *ad c. penult. vers. collatio, de preb. in* 6. *Couarruu. var. iar. resol. li.* 3. *cap.* 16. *num.* 1. *Abbas ad d. c. transmissam. nu.* 3. vbi testatur etiam de communi, *Felin. ad c. eam te. col.* 3. *vers. & hinc est de rescript. & late ad cap. ne Dei, num.* 2. *vers.* 14. *de simonia, Petr. de Busio d. c.* 44. *num.* 4. *Franc. ad c. eum, qui* §. *insuper num.* 6. *de preben. in* 6. *Gemin. ad cap. si elect. num.* 6. *de elect. in* 6. Idem profectò dicendum est de prouisione Apostolica, quæ non solùm habet vim electionis, sed & confirmationis ita, vt prouisus, non obstante *cap. Auaritiæ, de elect. lib.* 6. administrare possit, suamq. iurisdictionem exercere, vt tradit *Felin. ad d. cap. eam te col.* 3. *num.* 5. *vers. tertiò extende*, & ibi per Abbatem *num.* 2. *in fin. & in cap. tua. num.* 2. *de his, quæ fiunt à Prel. Calder. consil.* 4. *de elect. Franc. ad c.* 1. *in princ. num.* 4. *& d. decis.* 182. *num.* 4. Et, quòd iurisdictio sit interdicta Capitulo, stante prouisione Apostolica, & litteris expeditis, notat glossa *ad Clement.* 1. §. *propter, vers. sed vacandum, de haret. Paulin. de offic. & potest. Cap. Sed. vac. prælud.* 7. *num.* 14.

Ex his insurgit difficultas, an Cardinalis, qui resignauit episcopatum, sciente, & permittente summo Pontifice, factaq. præconizatione, propositione, & litteris expeditis, nondum capta tamen ab Episcopo successore possessione, possit auctoritate ordinaria, & indulti conferre beneficia, prout ante resignationem poterat? Dubium facit, quia beneficia censentur vacare non solum per mortem Prælati, sed etiam per re- 19
nunciationem, vel translationem, aut amotionem, siue priuationem, *cap. nisi iam pridem, & cap. post translationem, & cap. vlt. de renunt. & cap. ex tua, de cler. non resid. Doct. omnes ad cap. susceptum, de rescript. lib.* 6. *Felinus ad cap. in nostra, eod. de rescript. Nicolaus Boerius decis.* 2. *n.* 1.
& per resignationem quis priuatur & possessione, & iure, hoc est titulo, *cap. inter. cetera, iuncta glos. in verbo assignari debent, de prebend. cap. vnico, vbi Doctor. de rerum permut. in* 6. sic in vna Salamantina portionis *coram Auditore Acorambono, attestante Anton. Maria Papazon. in addit. ad decis.* 1. *num.* 13. *de renunciat. in nouis* fuit conclusum, quòd statim valet resignatio, & ius aufertur resignanti, antequam resignatarius acceptet, *Petrus decis.* 250. *lib.* 2. *ibi, quod cum per resignationem desinat resignans possidere, & Crescentius decis.* 14. *num.* 3. *de offic. Vicarij*, dicit, resignantem amittere ius, & possessionem, quam voluit amittere in fauorem resignatarij: 20
quod

quod tenuere Lapus *alleg.* 24. *Abbas, & alij ad cap. solicite, de restitut. spoliat.* & dicitur valida resignatio, quando constat de supplicatione signata, *Caputaquen. decis.* 88 *num.* 1. *par.* 3. qui etiam *decis.* 81. *in princ. ead. par.* 3. asseuerat,
21 admissa resignatione, nullum ius apud resignantem remanere: ita etiam tentum fuit coram R. P. D. eximiæ doctrinæ viro Laurentio Blanchetto sacræ Rotæ Auditore *in vna Tuden. beneficij, Lunæ, 9. Maij 1578. quæ hodie est impressa in prima part. Decis. diuers. decis.* 418. *n.* 3. Quæ licet per se vera sint, dubium tamen non
22 est, quin Cardinalis, qui resignauit episcopatum in fauorem alicuius, sit adhuc eius dominus, & possit conferre beneficia tum ratione indulti, tum potestate ordinaria, quia adhuc in possessione est: & quamquam dicatur per resi-
23 gnationem esse priuatum, intelligi tamen debet de possessione iuris, quam perdit, non tamen possessione naturali, cui porest incumbere, donec sciat præfatam resignationem habuisse effectũ, vt censet Innocentius *ad cap. quod in dubijs, de rer. permut.* & captam esse possessionem, vnde Gomesius *ad regul. de publ. q.* 15. scribit, eandem regulam non habere locum, nisi tribus concurrentibus, videlicet, quòd resignatio non fuerit publicata, possessio petita, & quòd resignans decesserit in possessione, & Puteus *decis.* 337. *nu.* 2. *lib.* 3. ait, quòd tunc resignatarius dicitur ciuiliter, & naturaliter possidere, quando est apprehensa possessio, *& in decis.* 158. *num.* 3. *eod. lib.* 3.
24 quòd cum sit resignatio in fauorem certæ personæ, ante apprehensionem, seu acquisitionem, resignans dicitur etiam possidere, & titulum
25 coloratum habere. Immo si ista possessione, quam post resignationem habet resignans, spoliaretur, veniret restituendus, *vt post Innocentium ad cap. super hoc, de renunt. tenuit Rota in d. decis. de renunt. in nouis, & decis.* 190. *diuers. par.* 2. *vbi num.* 1. habetur, quòd quicumque habens titulum coloratum, & fuit spoliatus, est restituendus contra quemcumque, etiam possessorem titulum habentem, iuxta Rotæ obseruatio-
26 nem, quia resignans in fauorem certæ personæ, videtur conditionaliter resignare, videlicet dum tamen beneficium illi quæratur, *Put. decis.* 158. *num.* 2. *lib.* 3. & ius, quod resignatario non quæ-
27 ritur, non aufertur resignanti, *l. nec vtile, ff. ex quib. caus. maior. l. qui absenti. ff. de acquir. possess.* ergo nec possessione, nec titulo, nisi sit resignatario quæsitus, spoliatur resignans. Alioquin si resignatio priuaret resignantem possessione, aut titulo, nondum capta à resignatario possessione, sequeretur per omnem resignationem etiam inualidam priuari quemquam resignan-
28 tem: cum tamen receptum sit, resignationem nullam ob vitium simoniæ destruere ius resi-

gnantis, *Cassador. decis.* 3. *de renouat. Caputaq. decis.* 83. *num.* 1. *lib.* 3. Sic cum per regulam de valore, verus valor exprimi debeat, si in resigna- 29
tione verus beneficij valor non fuerit expressus, ius penes resignantem remanet. Nec obstat 30
clausula, cum facultate augendi, quia non operatur, vt verus valor tacitus habeatur pro expresso, sed est facultatiua, vt si illum voluerit exprimere, possit: & si exprimat, gratia habeatur pro perfecta, *vt tenuit Rota in vna Tuden. beneficij, coram R. P. D. Blanchetto, veneris, 11. Aprilis 1578. quæ est impressa d. part.* 2. *decis.* 417. vel, si fuerit facta resignatio non seruata forma de publicand. Pij Papæ V. quod non solum habere locum in ijs beneficijs in fauorem certæ personæ resignatis in manibus Papæ, sed etiam in ijs, quæ libere in manibus Ordinarij, seu alterius collatoris renunciata sunt, tenuit *Rota in vna Aquilen. Priorat.* 2. *Iulij* 1581. *coram Cantuc. hodie impressa dec.* 149. *diuers. par.* 2. vbi *n.* 5. habetur, quemadmodum resignatio conditionalis ad fauorem tertij in manibus Papæ facta non abdicat ius à resignante, nisi sequatur conditio, hoc est, nisi illi tertio ius quæratur, sic etiam resignatio pure, ac libere facta in manibus ordinarij non abdicat ius à resignante, nisi seruetur forma dictæ Constitutionis, & sic, nisi sequatur tacita conditio, quæ à dicta constitutione intelligitur, *vt not. ad l. si quis accepto. ff. de cond. ob caus. Rota decis.* 4. *ante num.* 2. *de rer. permut. in antiq.* nam resignatio in manibus Ordinarij fie- 31
ri sub conditione, hoc est, ad fauorem certæ personæ non potest; esset enim simoniaca. *gloss. & Doct. ad c. ex par.* 1. *de offic. deleg.* Neque videtur prætermittendum, an, scilicet, resignatio videatur publicata, si non constet de publicatione. *Rota tenuit in d. decis.* 190. *num.* 4. *&* 6. præsumi ex triennali possessione, dum non agatur de spolio. Sed, an constitutio de publicand. resign. habeat locum in beneficijs electiuis consistorialibus, & non consistorialibus, *vide infra ad §. ac beneficia, vers. sed, an constitutio.* Ad contraria respondendum est, vti diximus ex Innocentio: quòd resignans dicitur priuatus possessione iuris, non possessione naturali, *vt etiam tenuit Rebuffus in praxi tit. de simonia, in resignat. nu.* 43. hoc est, quando resignatio simplex est facta in fauorem certæ personæ, quæ videtur esse conditionalis, *Caputaquen. decis.* 86. *par.* 3. secus verò, quando esset facta simpliciter in manibus Papæ, seu ordinarij: nam eo casu renuncians nul- 32
lum titulum coloratum dicitur habere, ex quo simpliciter renunciauit, *Puteus d. decis.* 158. *n.* 4. Ex eo enim, quòd quis resignat simpliciter beneficium, dicitur seipsum abdicare omni omnino iure, & ita potest intelligi *Caputaquen. in d. decis.* 81. vt admissa resignatione, nullum ius penes

nes reſignantem remaneat. Idque intelligerem, quando conſtaret, reſignantem eo animo renunciaſſe, vt ad illud beneficium ampliùs redire nollet, ſiue renunciatio ſortiretur effectum, ſiue
33 non, per ea, quæ notantur *in d. deciſ.* 149. Si quis vero reſignauerit beneficium collationem habens in manibus Principis laici, qui de tali beneficio habeat nominationem, licet Princeps per delegatos, & commiſſarios adminiſtret, pendente vacatione, temporalia, adhuc tamen poterit reſignans conferre beneficia, donec reſignatarius adipiſcatur poſſeſſionem: quia licet remota ſit à reſignante adminiſtratio temporalium, non eſt remota ſpiritualium, *Rebuff. loco proxime citato, num.* 47. Antiquus igitur is Prælatus, cum ſit in iuſta poſſeſſione, quouſque venerit ſucceſſor, poterit conferre, & præſentare, *cap. conſultationibus, de iure patron. Ioan. de Selu. in d. tract. part. 2. quæſt.* 15.

Summa ex §. In quibuſcumque.

1 *Reges plura habẽt indulta, & inter ſe diuerſa.*
2 *Imperator in ſingulis Alemaniæ eccleſijs vnũ canonicum conſtituit.*
3 *Rex Franciæ collationem habet.*
4 *Plures eccleſiæ Gallicanæ, Sede vacante, à Regibus in temporalibus adminiſtrantur.*
5 *Rex Anglorum conferebat beneficia in ſuo regno: confert hodie Rex Hungariæ, & Rex Poloniæ ex priuilegio.*
6 *Spiritualia à laicis exerceri non poſſunt, niſi ex priuilegio Apoſtolico.*
7 *Reges ex longiſſima conſuetudine beneficia conferre poſſe, ait Albericus, ſed male.*
8 *Conſuetudo immemorabilis æquiparatur priuilegio.*
9 *Conſuetudo eum, qui incapax eſt, capacem facere nequit.*
10 *Cum conſuetudo à iure improbatur, plus ea valet priuilegium.*
11 *Conſuetudo iuncta cum fama priuilegij eum, qui incapax eſt, capacem facit.*
12 *Mulieres ex priuilegio præbendas conferunt, & alia beneficia.*
13 *Laicus conferens ex priuilegio beneficia, non tribuit quid ſpirituale, quod à confirmatore eccleſiaſtico ſuppletur.*
14 *Indultum nihil aliud eſt, quàm priuilegium.*
15 *Primo priuilegio poteſt derogari per ſecundũ.*
16 *Habens potentius priuilegium, poteſt eo vti aduerſus habentem ſimile priuilegium.*
17 *Cardinalis indultum eſt maiore fauore dignum, quàm priuilegium regium.*
18 *Reges beneficiorum collationem iure habere nequeunt.*
19 *Priuilegium habens eo contra habentem priuilegium, non vtitur.*
20 *Abſens reipublicæ cauſa aduerſus abſentem reipublicæ cauſa eſt reſtituendus.*
21 *Duobus habentibus idem priuilegium, læſus eo gaudebit: ſecus vero non læſus.*
22 *Præſcribente eccleſia rem eccleſiæ, priuilegium quadraginta annorum eſt eius, cui præſcribitur: præſcribentis non eſt.*
23 *Princeps tanquam læſus, aduerſus indultum Cardinalis priuilegio vti poteſt.*
24 *Priuilegio Principis non intelligitur derogatum indulto Cardinalis, niſi per verba expreſſa.*
25 *Ad præcauenda ſcandala multa permittuntur, quæ non permitterentur.*
26 *Beneficiorum collatio laico periculoſa eſt.*
27 *Principes priuilegijs ſpoliari non debent abſq. cauſa.*
28 *Indultorum conceſſio intelligitur facta ſine præiudicio tertij.*

In quibuſcumque ciuitatibus, & diœceſibus, ac quibuſuis regnis, partibus, & locis conſtituentium, quæ ex quibuſuis conceſſionibus, & diſpenſationibus Apoſtolicis in commendam, titulum, ac aliàs obtinens de iure, vel de conſuetudine, aut aliàs quomodolibet pertinentia.

§. In quibuſcumque.

IN QVIBVSCVMQVE. Hic ſunt conſideranda hæc verba Bullæ: ac quibuſuis regnis: ac videndum, an Cardinales ratione indulti poſsint libere conferre ea beneficia, quorum nominatio, præſentatio, & quæuis inſtitutio ad ipſos Reges pertinet. Nam- 1
que Reges, *vti diximus cap.* 12. *num.* 25. *cum pluribus alijs ſubſequentibus, lib.* 3. *de Sacror. Immunit. & ſupra ad §. per quæ ſublatis impedimentis,* indulta habent plura, & inter ſe ſatis diuerſa. Siquidem Imperator in ſingulis Alema- 2
niæ eccleſijs vnum canonicum conſtituit, *Speculator tit. de præbend. §.* 2. *verſic. ſeptimo, vbi etiam Ioannes Andr. Boerius in deciſ.* 32. *num.* 8. ideo plura Rex Franciæ, ac beneficiorum collationem. Nam cum in Lugdunenſi eccleſia quæ- 3
dam vacaret præbenda, Nicolausq. Papa eam contuliſſet, Rex Franciæ ad ſe collationem ipſius præbendæ pertinere dicens, de facto alij illam contulit, *teſtimonio eiuſdem Boerij in tract. de offic. & poteſt. legat. à latere, in 4. prælud. n.* 22. *& in §.* 1. *verſic. ſi verò non ſit præſcriptibilis, in comment. conſuetud. Biturig.* Huius priuilegij memi-

meminit etiam Rota *decis.7. de rer. permut. in*
nouis, etsi dicit, aliquibus Principibus, Sede va-
4 cante, competere iurisdictionem, seu admini-
strationem temporalium, vt in multis ecclesijs
Gallicanis, *meminit etiam Ioannes de Selua in*
tract. de benefic. part. 2. quæst. 23. num. 2. Item
5 Rex Anglorum conferebat, & Rex Vngariæ
confert: vnusquisque in regno suo, sicut Rex, vt
audio, Poloniæ, præbendas ex priuilegio Papæ,
Baldus ad l. rescripta, col. 3. ante medium, C. *de*
precibus Imper. offerend. Anton. Corset. in tract.
de potestate regia, quæst. 34. de spiritualibus ve-
rò nullam facit mentionem. Nihilominus aper-
6 te videmus ex Boerio, ipsum etiam exercere ea,
quæ sunt iurisdictionis spiritualis: quam exerce-
re nequaquam potest, nisi ex priuilegio faciat,
prout ait Ioannes Andr. in addit. ad Speculat. tit.
de legat. §. nunc tractemus, versic. sed nunquid le-
gatus, & in tit. de præbend. §. 2. versic. septimo,
quod mihi placet, etsi Albericus *ad l. bene, à*
Zenone C. de quadrien. præscript. asseuerat, Re-
7 ges quamuis laicos, ex longissima consuetudine
posse beneficia conferre ecclesiastica: cui vide-
tur assentiri Dominicus à S. Gemin. *ad cap. licet,*
de præbend. lib. 6. & male meo iudicio: propterea
quòd consuetudo non est tantæ efficaciæ: nam
8 etsi consuetudo immemorabilis æquiparatur
priuilegio, *l. hoc iure §. ductus. ff. de aqua quoti-*
diana, & æst. l. in fine. ff. de aqua pluuial. arcend.
glos. ad cap. super quibusdam. de verbor. signific.
plus tamen potest priuilegium duobus in casi-
bus, quàm consuetudo etiam longæua, & cuius
non extet memoria, vt rectè tradit Gulielmus
Benedictus *in repet. cap. Raynutius, in verb. vxo-*
9 *rem nomine, decis. 2. num. 169.* Primò vbi est in-
capacitas possidentis, quia consuetudo non po-
test eum facere capacem: secundò, vbi consue-
10 tudo à iure improbatur: quia tunc plus opera-
tur priuilegium, *cap. 4. de offic. Archidiaconi, iun-*
cto c. quæ in ecclesiarum, de consuet. glos. ad clem. 1.
11 *in fin. de priuileg.* Si verò de priuilegio non con-
staret, nisi per famam; tunc consuetudo iuncta
cum famâ operaretur priuilegium habilitationis
incapacitatis, *vti late habetur d. cap. 12. nu. 32.*
lib. 3. de Sacror. Immunit. Ex priuilegio igitur
12 possunt Reges conferre beneficia. Immo & mu-
lieres ex priuilegio Romani Pontificis possunt
conferre præbendas, & alia ecclesiastica benefi-
cia, *cap. dilecta, de præbend. & cap. dilecto, de te-*
stib. cap. is, cui, de præbend. lib. 6. Cardin. Zabarel.
cons. 126. Alber. ad d. l. bene à Zenone, col. 3. vers.
sed an Imperator possit conferre beneficia, Ioannes
de Selua d. q. 23. num. 1. & latius in quæst. 5. ead.
par. 2. Boerius in decis. 32. num. 10. Rebuffus in
tract. de nominat. quæst. 15. num. 9. cum seq. qui
13 eleganter quoque tradit, laicum, licet ex priui-
legio possit conferre beneficia ecclesiastica,

can. Adrianus, 63. dist. conferendo tamen be-
neficium, non tribuere aliquod ius spirituale,
quia ipse illud non habet: sed inuestitus conse-
quitur ius spirituale à confirmatore, vel ab alio
ministro ecclesiastico: quod esse notabile pro
Rege Franciæ scribit Bonifac. *ad clem. vnic. col.*
penult. de concess. præbend. Ioan. And. ad cap. acce-
dens, col. 1. de præbend. Cum ergo Imperator,
Reges, & alij Principes possint conferre ex pri-
uilegio pontificio canonicatus, & præbendas,
necnon alia beneficia, si Cardinales in illis re-
gnis à Papa habuerint indultum omnia confe-
rendi beneficia, illa ne conferre poterunt? Vide-
batur dicendum prima facie, posse: quia cum
laici Principes conferant ex priuilegio, huic pri- 14
uilegio videtur esse derogatum ex indulto, quod
nihil aliud est, quàm priuilegium, cum primo de- 15
roget secundum, *cap. veniens, de præscript. cap.*
dudum, & cap. quamuis, de præbend. lib. 6. l. sed
& posteriores, ff. de legib. cap. 1. de constitut. lib. 6.
Caputaquen. decis. 41. num. 6. par. 3. Facit etiam,
quod tradit Decius *ad cap. in præsentia, nu. 51.*
de probat. ex responso Pomponij Iurisconsulti, in
l. verum, §. vlt. ff. de minor. quod habens priuile- 16
gium potest eo vti aduersus eum, qui simile ha-
bet priuilegium, quando potentius est priuile-
gium eius, qui eo vti vult: vel ex eo, quod is agat
de damno vitando, alter de lucro captando, *vt*
admonent Bartolus ad authent. quas actiones, C.
de sacrosanct. eccl. Baldus ad authent. perpetua,
eod. Ancharanus consil. 36. Abbas ad d. cap. in
præsentia super glos. vlt. vel ex eo, quòd causa
concedendi priuilegium est fauorabilior, *d. l. ve-*
rum, & ibi Baldus cum l. seq. Didacus Couarruu.
ad regul. malæ fidei, part. 2. num. 4. versi. quòd
vero, in fine. At nemo dubitat, quin causa con-
cedendi indultum Cardinali præsertim ordina- 17
tio, non sit longe fauorabilior illa, qua concedi-
tur Regibus priuilegium, quia per indultum Pa-
pa nihil Cardinali dat, *vt supra ad §. per quæ su-*
blatis, dictum est, sed remouet impedimentum:
at Principibus concedendo priuilegium confe- 18
rendi beneficia dat non solum, quod non ha-
bent, sed quod nec iure habere possunt. Sed pro
Principibus facit, quod priuilegium habens non 19
vtitur eo contra habentem priuilegium, prout
adnotant nostri, *ad §. sed hæc præsenti, auth. de*
sacrosanct. eccl. ad d. l. verum, cum seq. ff. de min.
ideo Martianus Iurisconsultus *in l. vlt. ff. quibus*
ex causis maior. respondit, absentem reipublicæ 20
causa aduersus eum, qui pariter reipublicæ cau-
sa absuerit, esse restituendum, si aliquid damni
iuste queritur, *vbi Bartolus, & Baldus, item Bar-*
tolus ad d. l. verum, §. penult. & ad d. authent. quas
actiones, Abbas ad cap. super spoliatione, de ord.
cognit. & ad d. cap. in præsentia, vbi etiam Felin.
num. 29. Iason ad §. rursus, Institut. de action.
asserunt,

asserunt, quòd quando duo idem habent priui-
21 legium, qui læsus est, priuilegio gaudet, illudq. habet in specie, qua de agitur, & in exercitio, quia læditur; alter verò, cum læsus in eadem causa non fuerit, priuilegium non obtinet: vnde ego *in c.18.num.112.lib.3. de Sacror.Immunit.*
22 differebam, ecclesiam, quæ rem alterius ecclesiæ præscribit, non habere in præscribenda re illa aliquod priuilegium: sed ecclesiam, aduersus quam currit præscriptio, habere priuilegium, vt minori spatio quadraginta annorum eius possessio præscribi non valeat, *cap.de quarta, cap.illud, cap. ad aures, vbi omnes notant de præscript.*
23 *d.auth.quas actiones*. Cum igitur secularis Princeps sit in possessione conferendi, si conferat Cardinalis, læditur ipse, atque ideo vti poterit priuilegio. *huc etiam referri possunt ea, quæ infr. ad §. regularia verò, versic. sed difficultas est, circa fin. scripsimus*. Præterea licet beatissimus
24 Papa possit reuocare priuilegium Principi concessum pro summa illa, quam habet, potestate, ex indulto tamen concesso Cardinali, non intelligitur eidem priuilegio esse derogatum, nisi de illo sit facta mentio, & quidem expressa, *d.c.veniens, de præscript. d.cap.dudum, & cap.quamuis, de præbend.lib.6. & d.decis.41.* ac si expresse derogatum esset, dubium insurgeret, an teneret derogatio: nam Princeps se tueri vellet concessione suis maioribus facta, & tot seculis confirmata: nam si tenuit collatio à Rege Gallico de Lugdunensi præbenda facta aduersus collationem ipsiusmet Romani Pontificis, quis dubitat, an teneret aduersus Cardinalis prouisionem? quod sane factum fuisse existimatem ad euitandum scandalum, quod facile oriri poterat: multa siquidem ad præcauenda scandala permit-
25 tuntur, quæ alioqui non permitterentur, *vt diffuse trad't Felin.ad cap.nihil, nu.2. de præscript.* & pro bono pacis: etsi rectissime Boerius *in ci-*
26 *tata decis.32. num.6.* dicit, Principes seculares magno cum periculo se intromittere in conferendo beneficia ecclesiastica. Nam ex eo, quòd Romani Pontifices laicis Principibus priuilegia concesserunt, videntur se illo iure priuari voluis-
27 se, & quod sibi iure competebat, in illos transtulisse: vnde priuari non debent, nisi adsit causa digna priuatione. Vnde *Rota in vna Parmensi prætensæ illegitimitatis die 23.Decembris coram Robusterio, quæ est hodie decis.200. num.10. diuers.par.2.* dixit, quòd Signatura non derogat priuilegijs Principum secularium, quia nullo modo est derogandum, sed tribuitur vnicuique, quod suum est de iure communi. Itaque Papa, cum concedit indultum, dat quod habet, vel
28 quod sibi reseruauit, quod semper intelligitur sine tertij præiudicio, nec plus iuris in illum transfert, quàm quod ipse habet: vnde Rebuffus *in praxi sub tit.forma, & declaratio noua prouisionis, verbo, seu si venerabili,* dicit, Romanum Pontificem non solere derogare priuilegijs ad instantiam Regum concessis. Verba igitur illa, *aut quibusuis regnis*, accipi debent: vbi Reges contrarium non habent priuilegium.

Summa ex §. Etiam si secularia.

1 *Ex indulto collatiuo secularium beneficiorum reseruantur dignitates maiores post pontificales in ecclesijs cathedralibus, & principales in collegiatis.*
2 *Legatus de latere dignitates maiores, & principales non confert.*
3 *Princeps laicus Prælatum eligere, aut præsentare etiam eius ecclesiæ, in qua ius habet patronatus, nisi ex priuilegio non potest.*
4 *Electio, aut præsentatio Prælati non præscribitur.*
5 *Reges ex priuilegio possunt dignitates conferre, non autem ex consuetudine.*
6 *Laici patroni beneficia ecclesiæ collegiatæ ex dispensatione conferunt.*
7 *Laicus nominare potest, instituere non potest.*
8 *Abbas, Prior, & quæuis dignitas eligi potest ex alio monasterio.*
9 *Etiam Rex est incapax iuris spiritualis, vel sacri ex se: monachus, & canonicus secus.*
10 *Expectatiua ad dignitates non extenditur ad maiores post pontificales, neque ad beneficia reseruata, aut affecta.*
11 *Dispensatus ad dignitates, eas in cathedrali ecclesia obtinere non potest.*
Limitat Ioannes Andreæ cum nonnullis, si dispensatio non est generalis: sed male.
12 *De stylo curiæ dignitates cathedr. exprimuntur, cum conceduntur.*
13 *Notanda, nisi exprimantur, negligi præsumuntur.*
14 *Dignitas est honesta auctoritas & cultu, & honore, & verecundia digna.*
15 *De stylo Iurisperitorũ dignitas est iurisdictio.*
16 *Maior dignitas minorem reueretur, vbi nullam habet iurisdictionem.*
17 *Quilibet ecclesiæ collegiatæ rector in dignitate est.*
18 *Archidiaconatus prima dignitas est post pontificalem.*
19 *Dignitatem non resonant nomina vllius officij ecclesiastici, nisi Archidiaconatus, & Archipresbyteratus.*
20 *Archidiaconus in omnes clericos iurisdictionem habet, necnon in Archipresbyterum.*
21 *Archidiaconus, etiam nullam habens in ecclesia administrationem, aut iurisdictionem, in dignitate est.*

22 Ar-

22 *Archidiaconus oculus Episcopi dicitur.*

23 *De locorum consuetudine vna, aut altera dignitas Archidiaconatu in nonnullis ecclesijs maior est.*

24 *Principales dignitates sunt, quæ pro talibus habentur more maiorum.*

Etiam si secularia,canonicatus,& præbendæ,dignitates, non tamen in cathedralibus post pontificales maiores, aut collegiatis ecclesijs principales,personatus, administrationes,& officia in cathedralibus, etiam Metropolitanis, & collegiatis, alijsq. ecclesijs, aut parochiales ecclesiæ, vel earum perpetuæ Vicariæ.

§. Etiam si secularia.

ETIAM SI SECVLARIA. Hic
tribuitur facultas Cardinali con-
1 ferendi omnia sæcularia benefi-
cia, duobus exceptis, videlicet
maioribus dignitatibus post pon
tificales in cathedralibus ecclesijs existentibus,
ac principalibus in collegiatis, prout in regula
tertia Cancellariæ omnes Romani Pontifices
2 sibi reseruare consueuerunt, adeo vt nec Legati
à latere eas conferre possint. *cap. deliberatione, de
offic. legat. lib. 6.* Nec mirum, cum Boerius *in
3 decis. 32. num. 5:* asserat, Principes seculares ad
principales dignitates in collegiatis ecclesijs,
licet ius habeant patronatus, non posse Prælatum eligere, aut præsentare, *cap. nobis, de
iure patron. & cap. præterea, & ibi Henric. &
communiter Doctor. eod.* nisi hoc ex speciali priuilegio Apostolico haberent, secundum gloss. *ad
can. Hadrianus, dist. 63.* neque etiam ex præscriptione, *vt voluit Ioan. Andr. ad cap. 2. de
præbend. lib. 6.* tametsi Martinus Laudensis *in
4 tract. de princip. §. 74.* censet, Reges ex consue-
5 tudine, vel priuilegio conferre decanatum, aut
aliam dignitatem, *per text. in cap. cum dilectus
filius, de consuet. & per text. expresse loquentem
de Rege Franciæ, in can. hinc est, 16. q. 1.* quod
mihi non placet ex consuetudine scilicet: ex
priuilegio non inficior: placet tamen, quod
asserit Cardinalis Alexandrinus *ad can. im-
6 perium, dist. 10.* nempe quòd hodie laici pa-
troni ex concessione, seu dispensatione ecclesiæ habeant potestatem in corpore iuris clausam
conferendi, & præsentandi ad beneficia ecclesiæ collegiatæ, *cui adstipulatur Archidiaconus
ad can. hortamur, 74. dist.* quemadmodum etiam
particularia beneficia, *cap. dilectus, 3. de præben.
Ant. Croset. in tract. de potestate regia, q. 34.
Germon. de Indultis.*

Immo, si laicus habeat ius nominandi, illudque
habere vim institutionis voluerit, & nominationis, & institutionis commodum perdit. *Rota
decis. 318. diuers. par. 2.* namque vtile per inutile vitiatur *l. Podius ff. de arbitr. Alciatus ad l. 1.
§. sed, si mihi ff. de verb. oblig.* ratio est, quia 7
laicus nominationis capax est, institutionis verò incapax *d. decis. 318. num. 2. in fine*. Nec ob- 8
stat *d. cap. cum dilectus filius*, quo licet caueatur,
Abbatem, vel Priorem, vel aliam quamuis dignitatem ex alio eligi posse monasterio, aliaue
ecclesia ex consuetudine, non sequitur tamen,
laicos ex consuetudine posse eligere decanos,
vel alias principales in collegiatis ecclesijs dignitates: ratio diuersitatis, *quam ad proximum
præcedentem §. adducebam*, est elegantiæ plena:
siquidem laicus, quamuis Rex, est incapax ex 9
se eorum, quæ sunt iuris spiritualis, vel sacri, vti
est beneficiorum collatio, non item monachus,
vel canonicus, *toto tit. de postulat. Prælat. & toto
tit. de elect.* atque ideo mirum videri non debet,
si ex consuetudine monasterium, vel collegium
sibi eligendi vindicet facultatem. Nec obstat
d. can. hinc est, quia loquitur de priuilegio, non
de consuetudine: nam Rex priuilegio Apostolico donatus erat: vt in quodam monasterio non
eligeretur Abbas sine regali prouisione, & monachorum electione: nec Abbas ille ad episcopatum eligeretur: ne occasione episcopatus Abbatia aliquid detrimenti pateretur. Et præter
id quod priuilegio cautum erat, electio non à
Rege, sed à monachis fiebat, habito tamen
regio consensu. Ludouicus Gomesius *in tract.
de grat. expectat. num. 45.* scriptum reliquit: 10
quòd si Papa dat litteras expectatiuas, ad dignitates, litteræ non extenduntur ad dignitates post pontificalem maiores, *ex dict. regul.
3.* neque ad beneficia specialiter, atque generaliter reseruata, vel affecta, *vt tenuit Rota
decis. 3. de offic. legati in nouis, Romanus consil.
342. & consil. 160. Calderinus in tit. de præben.
consil. 9.* Sic dispensatus ad dignitates non cen- 11
setur dispensatus, vt eas possit in cathedrali
ecclesia obtinere, *cap. quamuis, de præbend.
lib. 6. Felinus ad cap. postulasti, in secund. conclus. de rescript.* idque propter præeminentiam,
& honorem illius ecclesiæ. Et quamuis Ioannes
Andreæ *in addit. ad Speculat. in tit. de filijs
presbyt.* putet, hanc regulam non habere locum, quando dispensatio est generalis ad quæcumque: cui adstipulantur *Dominicus ad cap. 1.
de præbend. lib. 6. Oldradus consil. 215. Iason
consil. 104.* contrarium tamen verius est, *ex
dict. cap. quamuis, ibi: sub hac generalitate
hoc casu nolumus includi*. facit & stylus curiæ,
vt ait Rebuffus *in tit. de dispens. ratione ætat. in* 12
verbo; in cathedralibus, qui semper exprimit

cathedrales, cum eas vult includi : nam ea, quæ
13 notatu sunt digna, nisi exprimantur, videntur
neglecta, *l. iniuriarum, §. prætor, ff. de iniur. Rota decis. 1. de filijs presbyt. in antiq.*
14 Sed quæ sit in cathedralibus maior dignitas,
quæstionis est. Dignitas à Cicerone lib. de Inuentione dicitur esse alicuius honesta auctoritas, quæ & cultu, & honore, & verecundia digna est. Huius dignitatis definitio, seu potius descriptio apte conueniri poterit dignitatibus ecclesiasticis, si auctoritas ibi accipiatur, prout accipitur eo sensu sæpissime ab eodem Cicerone, & à Liuio, & à iuris auctoribus, pro vi, inquam, & potestate, vt apud Vlpianum, *in l. videamus, §. 1. ff. de in lit. iurand. apud Modestinum in l. si seruo, ff. qui, & à quibus apud Papinianum, in l.*
15 *tabulis, ff. de statu liber.* Namque in libris nostris dignitatem proprie habere dicitur, qui iurisdictionem habet, & hæc est frequentior interpretum opinio, quam indubitanter Abbas, & alij sequuntur, *ad cap. de mulcta, de præbend. ita quoque tenuit Rota decis. 9. in fine, de præbend. in nouis.* & Barbatius *ad cap. volentes, col. penult. versic. aut minor est, de offic. legat.* scribit, maiorem dignitatem debere reuerentiam minori in
16 loco, in quo maior nullam habet iurisdictionem,
vt etiam voluit Puteus decis. 106. num. 5. lib. 3.
17 ac proinde non solum maior in cathedrali ecclesia, sed etiam quilibet ecclesiæ collegiatæ Prior, aut Rector habere dicitur dignitatem, *vt notat Paulus ad clement. 1. de elect. ad clement. ne in agro, de statu regul.* Sed quæ maior post pontificalem sit dignitas, dubitatio est: quod scire haud parum refert ad intelligentiam istius reseruatio-
18 nis, quam facit Papa. Qua in re illud in primis
admonere oportet, nempe Archidiaconatum iure communi esse post pontificalem primam dignitatem, *cap. 1. & cap. ad hæc, de offic. Archid. gloss. ad cap. deliberatione, de offic. legat. lib. 6. Rot. in nouis decis. 4. de elect. in fine, & decis. 9. de præb. eod. Alex. cons. 142. num. 4. lib. 6.* vnde Franciscus Aretinus *consil. 23. col. 1. vers. 2. præmitto,*
19 respondit, nulla nomina officij ecclesiastici de
iure communi sonare indignitatem, nisi Archidiaconatus, & Archipresbyteratus, *idem tenuit Felinus ad rubr. de maior. & obed. col. 5. in fine, idem Boerius in tract. de auctor. magni cons. & parlamenti regni in prima magna addit. & in decis. 286. num. 3. argumento sunt tituli, de offic. Archid. & de offic. Archipresb. & Rota dec. 326. diuers. par. 2.* in vna Pampinonen. antelationis, respondit, Archipresbyteratus nomen de iure communi sonare dignitatem, *Rota decis. 9. de præb. in nou. & dec. 1. de offic. Archipresb. in antiq.*
20 ex quibus aperte videmus, Archidiaconum,
non solum maioritatem obtinere, sed etiam in alios clericos habere iurisdictionẽ, immo etiam in Archipresbyterum, *d. cap. 1. Alexan. d. consil.*
142. num. 4. Quæ adeo vera sunt, vt licet Ar- 21
chidiaconus in aliqua ecclesia nullam prorsus haberet administrationem, nullamq. iurisdictionem, de more, & consuetudine ipsius ecclesiæ, vt contigit in ecclesia Parisiensi, auctore Innocentio, *ad cap. de mulcta. de præbend.* in qua nullum officium ad Archidiaconum pertinens fuit, vel in ecclesia Ebredunensi, testimonio Hostiensis *ad d. cap. de mulcta, versic. hoc idem esse in Archidiacono,* vel in Senensi, *vt ibidem num. 21. ait Abbas :* dicitur tamen habere dignitatem, *Abbas eodem loco proxime citato, Zabarel. ad clement. vt hi, §. 1. in primo notab. de ætate, & qualit. & consil. 30. incip. in hac dubia quæst. col. 3. versic. item est dare talem dignitatem, Rot. decis. 9. de præbend. Felin. ad cap. litteris, col. 3. versic. & de illo, de constit.* Et quamquam regulariter verum sit, Archidiaconum in
ecclesijs cathedralibus primas post Episcopum 22
obtinere, ideo eius oculus non immerito dicitur, *can. diaconi 1. dist. 93. & d. c. ad hæc, de offic. Archid.* vsu tamen, & longa consuetudine rece- 23
ptum est in nonnullis ecclesijs, vt aliæ dignitates maiores sint archidiaconatu, vt aliquando, hoc est in aliqua ecclesia, maior sit Archipresbyter, in alia Præpositus, in alia Thesaurarius, in alia Primicerius, seu Cantor, in alijs alia. Atque ideo hac in re standum esse consuetudini locorum, eleganter tradunt nostri, *glossa ad d. cap. deliberatione, ante fin. ibi, licet inspicienda sit consuetudo, Rota in d. decis. 4. num. 3. & d. decis. 9. n. 1. post Innocentium, & Hostiens. ad d. cap. de mulcta, Archidiac. ad cap. 1. de consuet. lib. 6. Paul. ad d. clem. vt hi, qui, de ætat. & qualit. Alex. d. consil. 142. lib. 6. Paris. consil. 31. num. 39. vol. 4. Rebuff. in prax. tit. de reseru. tam gener. quam spec. nu. 6. cum seq. Boerius d. decis. 286. Quint. Mand. ad d. regul. 3. quæsito primo, num. 2.* Idem dici debet de dignitatibus principalibus in collegiatis, vt illæ appellentur principales, quæ more maiorum
pro principalibus habentur: multa hic essent di- 24
cenda, quæ cum diffuse satis, & erudite ab interpretibus, vel ab eodem Mandosio *ad d. regul. 3.* tradita sint, à nobis consultò omitti poterunt.

Summa ex §. Regularia.

1 *Cardinales vigore indulti monasteria non consistorialia, nec conuentum habentia conferre possunt.*
2 *Monasterium est monachorum cohabitatio.*
3 *Appellatione monasterij prioratus non venit.*
4 *Curia de habente Abbatem monasterium intelligit.*
5 *Interpretatio secundum stylum facienda est.*
6 *Monasterium est Abbatis territorium.*

7 *Mona-*

7 *Monasteria Abbatem habentia per viam cedulæ consistorialiter prouidentur.*
8 *Conuentus quadrifariam intelligitur. Videas locum.*
9 *Conuentum Plinius appellat ciuitatem, vbi iudicij causa coitur.*
10 *Hispania in septem conuentus diuidebatur.*
11 *Conuentus est congregatio, hominumque in vnum collectio.*
12 *Conuentus etiam concilium dicitur.*
13 *Conuenticula illicita congregationes sunt.*
14 *Conuenticula à legibus damnata.*
15 *Romanus Pontifex potest quasuis illicitas congregationes dissoluere.*
16 *Domus publicandæ sunt, vbi conuenticula celebrantur.*
17 *Hæresis est, viuente Pontifice, de pontificatu conuenticulam facere.*
18 *Læsæ maiestatis reus est, qui conuenticulam facit.*
19 *Mitius ex præsumpto, quàm ex vero crimine agendum est.*
20 *Conuentus verbum aliquando etiam ad conuentus seculares accommodatur.*
21 *Ecclesia collegiata conuentus dici potest.*
22 *Conuentus, collegium, capitulū synonima sunt.*
23 *Dignitas, personatus, officium synonima sunt.*
24 *Monasteria, & prioratus regularium communi ecclesiæ vocabulo non comprehenduntur.*
25 *Ecclesiæ collegiatæ non comprehenduntur sub ecclesiæ significatione in odiosis, & pœnalibus: secus in fauorabilibus.*
26 *Attendendum est, quod principaliter agitur.*
27 *Fauorabilis dispositio est, quæ ad reseruandas falsitates, & euitandas fraudes tendit.*
28 *Dispositio fauorabilis est, quæ reducit nos ad ius commune.*
29 *Cum per statutum venitur ad ius commune, materia dicitur fauorabilis.*
30 *Materia est fauorabilis, cum res ad suam naturam redit.*
31 *Beneficiorum appellatione secularia, & regularia beneficia veniunt.*
32 *Sub vocabulo canonicatus etiam regularis venit.*
33 *Regula de infir. habet locum etiam in beneficijs regularibus, quamuis simpliciter loquatur.*
34 *Regula de publicand. comprehendit beneficia regularia.*
35 *Manualia beneficia data in titulum comprehenduntur sub constitutione de publicādis.*
36 *Manualia beneficia vacant per obitum, per amotionem, & per resignationem.*
37 *In manualibus non habet locum regula de annali, seu de trionnali.*
Germon. de Indultis.

38 *In reseruatione non veniunt manualia.*
39 *Non præsumitur, Papam velle mutare naturam beneficij.*
40 *Beneficium manuale non dicitur proprie beneficium ecclesiasticum.*
41 *Hospitalia, cum dantur in titulum, veniunt sub appellatione beneficiorum: secus cum in administrationem.*
42 *In titulum datum hospitale supponitur clerico, qui faciat fructus suos, & recitet horas canonicas, & faciat alia huiusmodi.*
43 *Non dicitur beneficium ecclesiasticum, cuius capax sit laicus, vel fœmina, licet eius administratio sit spirituali annexa.*
44 *In voto paupertatis nec Papa dispensat.*
45 *Non repugnat voto paupertatis monachum habere beneficium, quia cum superiori placeat, beneficio cedit.*
46 *Peculium ex iniuncta administratione monacho licitum est.*
47 *Regularia beneficia regularibus, secularia secularibus conferenda sunt.*
48 *Regulares de beneficialibus fructibus disponunt, sicut seculares.*
49 *Priores canonice electi, absque causa mutari nequeunt.*
50 *Vltramontanorum iure communi est, Abbatem posse remouere Priorem absque causa.*
51 *Prior de facto spoliatus non potest contra Abbatem agere, nisi prætextu odij, aut malitia.*
52 *Consuetudo non potest facere beneficium manuale irreuocabile.*
53 *A fratribus electus de fratrum consilio est amouendus.*
54 *Beneficium potest dici ecclesia, sed non ecōtra.*
55 *Beneficium ex personis, modo conferendi, & onere annexo dignoscitur.*
56 *Ecclesia non confertur perpetuo.*
57 *Beneficia ecclesiastica sunt perpetua.*
58 *Locus erectus auctoritate Episcopi præsumitur beneficium.*
59 *Videtur erectus auctoritate Episcopi locus, si habeat campanile, cum campanis, & altari lapideo, ibiq. diuina celebrentur, quæ sine eius auctoritate fieri nequeunt.*
60 *Ecclesia nō erecta auctoritate Episcopi etiam laicis dari potest.*
61 *Oratoria priuata interdum veniunt appellatione beneficiorum.*
62 *Non dicuntur beneficia, nisi quæ dari possunt in titulum.*
63 *Tres conuentum faciunt iure ciuili: canonico duo: secundum Abbatem, secundum verò Decium, tres etiam iure canonico.*
64 *Iuri ciuili statur, vbi contrarium non inuenitur statutum iure canonico.*

65 *Electio dicitur perfecta, quæ fit à maiori parte collegij.*
66 *Duo congregationẽ, tres collegiũ constituunt.*
67 *Collegium loco vnius personæ habetur.*
68 *Verbum, congregatio, simplicem, non collegialem congregationem significat, cap. 1. de electione.*
69 *Olim & plebs partem habuit in electione Episcopi.*
70 *Ius collegij in vnico indiuiduo cõseruari potest.*
71 *Collegium in vna persona, aut duabus incipere, aut consistere non potest, nisi constitutione cautum sit.*
72 *Communis reputatio conuentum facit.*
73 *Monasteria non dicuntur conuentum habere, nisi tres habeant monachos, vel duos ex speciali statuto.*
74 *Conuentum facit Prior cum monachis conuentualiter congregatus, quamuis non obseruent regulam.*
75 *Per vnicam personam retinetur nomen, & ius vniuersitatis.*
76 *Prior secularis, aut fratres alterius ordinis positi in monasterio non tollunt ius conuentus prioribus fratribus, si conuentualiter viuant.*
77 *Non est subreptitia gratia, quæ qualitatis à iure non consideratæ non meminerit.*
78 *Rota Romana æquitatem amplectitur, & rigorem vitat.*
79 *Status cõuentualis præscriptioni minori quadraginta annorum non subiacet.*
80 *Monasteria conuentum habentia reseruata sunt summo Pontifici.*
81 *Monasteria, quorum fructus in libris cameræ Apostolicæ taxati sunt, summo Pontifici conferenda reseruantur.*
82 *Monasteria, quorum fructus in libris cameræ taxati, excedunt florenos 63. cum vno tertio, consistorialia sunt.*
83 *Non sunt consistorialia monasteria, quorum fructus, etsi in libris cameræ taxati sunt, florenorum tamen sexaginta trium cum vno tertio valorem non excedunt.*
84 *Floreni sunt, qui hodie ducati cameræ dicuntur, æstimanturq. vno scutato aureo in auro, & vno iulio.*
85 *Quæuis regularia beneficia, præter consistorialia, & conuentum habentia, à Cardinali indultum habente conferuntur.*
86 *Reseruationis papalis effectus recensentur.*
87 *Papa non præsumitur velle ius auferre tertio sine causa.*
88 *Motus proprius non tollit ius tertij.*
89 *Collatio regularium beneficiorum ad Abbatem solum, aut ad Abbatem, & conuentum spectat.*
90 *Papa quæcumque beneficia etiam manualia confert.*
91 *Papa ex regula tertia Cancellariæ sibi quascumque dignitates regulares reseruat.*
92 *Abbates tanquam Episcopo inferiores, quattuor tantum mensium collationem habent.*
93 *In collatione inferioris Episcopo, videtur Episcopum tacite consentire.*
94 *Cardinalis virtute indulti beneficia ad collatores Episcopo inferiores spectantia minime conferre potest.*
95 *Indulta non augent ordinariam iurisdictionem, sed præseruant.*
96 *Quasi possessio conferendi ab indulto collatiuo auferri nequit.*

Regularia verò beneficia, huiusmodi monasteria, non tamen consistorialia, nec conuentum habentia, nec quorum fructus in libris cameræ Apostolicæ taxati reperiuntur, aut prioratus, præpositur æ, præpositatus, dignitates etiam conuentuales, personatus, administrationes, officia, canonicatus, & præbendas.

§. Regularia.

REGVLARIA. Vigore indulti 1
non solum possunt Cardinales
secularia beneficia conferre, sed
etiam regularia, ac monasteria
ipsa, dummodo non sint consisto-
rialia, nec conuentum habeant. Monasterium 2
vere, ac proprie dicitur monachorum, seu reli-
giosorum obseruatio, *Auth. ingressi eum seq. C. de*
sacrosanct. eccles. can. placuit, 16. quæst. 1. & in
quibus Abbates proponuntur, non Priores, 3
quia appellatione monasterij non venit priora-
tus, *Federicus consil. 145. colum. 9. versic. 1. Ca-*
putaquen. decis. 84. num. 2. & decis. 225. num. 1.
part. 2. & in curia verbum, monasterium, intel- 4
ligitur de habente Abbatem, non de prioratu,
quod esse notorium asserit idem Caputaquen.
d. decis. 84. num. 5. secundum quem stylum 5
facienda est interpretatio quarumcumque
concessionum, *cap. ex litteris, de constitut. Cas-*
sador. de appellat. decis. 5. in fine, vnde mona- 6
sterium dicitur esse Abbatis territorium, *Abbas,*
& Card. ad d. clem. 1. nu. 1. de stat. reg. Caputaq.
d. decis. 225. in fine, Mandos. ad regul. 2. Cancell.
q. 3. in fine. Sunt igitur, & dicuntur monasteria, 7
quæ sibi reseruat Papa, illa, quibus Abbates
præficiuntur, si sunt consistorialia, & consisto-
rialia appellantur, quia de eis, prout de episco-
patibus, consistorialiter prouideri solet per viam
cedulæ, *vt post Staphil. & Sarn. tradit Mandos.*

ad d.

ad d.regul.2.d.quaest.3.num:3. versic. & ista monasteria.

Sed quæ dicantur habere conuentum, quæstionis est: an scilicet illa tantum, in quibus viget conuentualis disciplina, seu obseruantia, an etiam illa, in quibus degunt Abbas, vel Prior, & monachi, ad vnguem tamen non obserua-
8 tur in eis conuentualis disciplina. Conuentus, vt paulo altius repetamus, quattuor modis ex Festo intelligitur. Primum, cum quemlibet hominem ab aliquo conuentum esse dicimus. Secundò, cum significatur multitudo ex compluribus generibus hominum, contracta in vnum locum. Tertiò, cum aliquis in locum frequentiæ hominum, supplicationis, aut gratulationis causa colligitur. Quartò, cum à magistratibus
9 iudicij causa populus congregatur. Plinius *lib.3. cap.3.* conuentum appellat primariam illam ciuitatem, vbi conueniebant iudicij accipiendi causa multæ ciuitates, gentes, & populi: sicut enim Prouincia in conuentus multos distribuebatur, sic conuentus in plures populos, & vnusquisque populus, & gens in
10 plura oppida, & ciuitates ignobiles. Nam vniuersam citerioris Hispaniæ prouinciam in conuentus septem diuidi asseuerat: Carthaginensem, Tarraconensem, Cæsaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Bracarensem. Vnde de Lucensi loquens: Lucensis, inquit, conuentus populorum est xvj. De Cluniensi: In conuentum Cluniensem Varduli ducunt populos xiiij. & paulo post: In eundem conuentum Carietes, & Vennenses quinque ciuitatibus vadunt, quarum sunt Velienses: & *eod. lib.3. cap.1.* de Hispalensi sermonem habens, dicit, Celtici, qui Lusitaniam attingunt, sunt Hispalensis conuentus: Turduli, qui Lusitaniam, & Tarraconensem accolunt, iura Cor-
11 dubam petunt. Sed conuentus proprie, & ad rem nostram magis pertinens, perinde est, atq. cœtus, congregatio, hominumque in vnum collectio. Cicero *in Vatinium*. Syracusani festos dies agunt celeberrimo virorum, mulierumq. conuentu: & *lib. epist.2.* Frustra in Senatum, siue potius in conuentum Senatorum es venturus. *Pro Sestio.* Et tum conuentus ille Capuæ me vnum patronum adoptauit. Conuentus igitur dicitur multorum in vnum cœtus, *l. qui cœtu, ff. de vi public.* vbi eleganter Gulielmus Budæus, *can. qui cœtum fecerit, 15. distinct.* dicitur
12 quoque concilium, testimonio Felini *ad cap. capitulum, num.1. de rescript. vbi alij etiam notant.*
13 Ex conuentu autem dicta sunt conuenticula: quæ pro illicitis congregationibus nostri vsurpant, sic & apud bonos auctores reperias: raro enim, aut fere numquam in bonam accipiuntur partem, *argum. est tit. ff. de collegijs, & illicitis corporib.* & huiusmodi conuenticula legibus esse 14
prohibita ostendit ex Bulla Caroli quarti Imperatoris Iacobus Cuiacius *lib. de feud. 5.* sic Iustinian. *in nouel. 37. sub tit. de eccles. Africæ* damnat Arrianorum, & Donatistarum parabaptismata, & parasynaxeis, & conuenticula. De his etiam intelligere voluerant Imperatores, Gratianus, Valentinianus, & Theodosius, *in l. nullus, C. de summ. Trinit. & fid. Cathol. ibi*, Arceantur cunctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ: vbi Alciat. *n.2.* explicans verbū mysteriorum, dicit, posse Rom. Pont. dissoluere quas- 15
cumq. congregationes, si de eis male suspicatur, & ijdem Valentinianus, & Theodosius, *in l. con-* 16
uenticula, C. de Episc. & cler. non solum illicita conuenticula prohibuerunt, verumetiam ædes priuatorum, in quibus celebrantur, publicandas esse dixerunt: vnde Iason *ad l. de quaest. nu.7. in* 17
fine. C. de pact. scribit, crimine hæreseos notari eos, qui viuente Pontifice, de pontificatu conuenticulam faciunt, & Alciat. *ibid. num.17. post* 18
Bald. ad l. quoniam, C. de test am. censet eos, qui tale faciunt conuenticulum, læsæ maiestatis reos esse, quoniam pactum concipiunt, quod aduersus Principis sui securitatem esse præsumitur, *l. 1. ad l. Iul. maiest.* mitius tamen puniendos esse putat, quia id præsumptione legis inducitur: minor autem pœna ex præsumpto, quàm ex vero 19
crimine irroganda est, *§. fin. in auth. vt lic. matr. vel auiæ, iuncta l. transigere, C. de transact.* crimen autem hic præsumi apparet: vnde & fisco bona acquiruntur, cum si nullum delictum esset, sed simplex aduersus bonos mores inobedientia, non fisco, sed proximioribus pendenda esset pœna, *l. 1. C. de secund. nupt.* Conuenticula itaq. in malam, vt plurimū accipiuntur partem, conuentus in bonam: & in libris nostris proprie accipitur conuentus pro monachorum, seu religiosorū domo, capituloq. regulari: etsi aliquando etiam 20
ad seculares clericos accommodatur, vti constat *ex c. cum in terra, de elect.* quo loco sancitum est, vt seruetur electionis forma in omnibus ecclesijs conuentualibus: & ita cōprehenduntur tam seculares, quàm regulares: vbi Abbas *in 1. notab.* 21
scribit, quamlibet ecclesiam collegiatam, licet non sit regularis, sed secularis, posse dici conuentualem: siquidem conuentus, collegium, seu capitulum sunt synonima, vt etiam dicit *ad cap. de* 22
multa, n.21. de præben. de dignitate, personatu, & officio: etsi vulgò congregatio religiosorū ap- 23
pellatur cōuentus, secularis verò capitulū, sed de his plura. Mādos. *add. reg.3. q.10. n.3.10. & 11.*

Sed antequam vlterius progrediamur, opportune quæri poterit: an appellatione ecclesiarum veniunt ecclesiæ collegiatæ, & conuentus monachorū: Aegidius Bellam. *in repet. ad clem. religiosi, num.125. de decim.* scribit, secundum

Pp 3 com-

24 communem vulgi appellationem, monasteria, & prioratus regularium communi ecclesiæ vocabulo non comprehendi, sed tantum monasteria, & prioratus vulgariter appellari: idem tradit Gulielmus de Monte Lauduno, *ad extrauag. suscepti regiminis, nu. 2. ne Sede vacant.* dicens,
25 vsum obtinuisse, monasteria, seu loca collegiata non contineri ecclesiarum significatione. Quæ regula vera quidem est in odiosis, & pœnalibus, non æque in materia fauorabili, *textus est in cap. relatum, in verbo, nomine autem ecclesiarum, de testib. Ioan. Andr. ad cap. 2. de restit. in integr. lib. 6. Card. ad clem. dispendiosam, de iudic.* Vbicumque igitur materia, qua de agitur, est proportionabilis æqualiter monasterijs, sicut ecclesijs, & sumus in materia fauorabili, non potest videri causa diuersitatis, cur dispositio comprehendens ecclesias, & loca pia, non comprehendat itidem monasteria, *vt per Doct. ad cap. graui, de supplend. neglig. Prælat. lib. 6. super gloss. in verb. monasteriorum, vbi etiam Philipp. Francus, num. 8. & sic tentum fuisse in Romana Rota scriptum reliquit Caputaq. dec. 289. nu. 2. par. 1.*

Si verò aliquis quærat, quo modo discerni possit, an aliqua dispositio sit fauorabilis, vel
26 odiosa, respondebo cum eodem Caputaquen. *decis. 15. num. 6. par. 2.* vt attendi illud debeat, quod principaliter agitur, *l. si quis nec causam, ff. si cert. petat. Cald. consil. 14. de verbor. signific.* tunc dicitur esse fauorabilis dispositio, cum item fauorabilis est intentio disponentis *Bart. ad l. qui exceptionem num. 2. Castren. num. 3. & 4. Iason num. 1. ff. de condit. indeb. Cantuc. decis. 51. num. 3. diuers. part. 2.* nam si dispositio tendit ad publicam hominum vtilitatem, nulli dubium est, quin sit fauorabilis, & extensibilis, *Felinus ad cap. de quarta col. 5. in fine, de præsumpt. Dec. ad cap. ecclesia Sanctæ Mariæ, col. 3. in fine, vers. & materia fauorabilis, de constitut.* vt si disposi-
27 tio tendit ad reseruandas falsitates, ad euitandas fraudes, & ad alia his similia, vt per Caputaquen. *d. decis. 15. num. 9. & 10.* quia dicitur continere publicam vtilitatem: dicitur quoque
28 dispositio fauorabilis, quæ reducit nos ad ius commune, *Romanus consil. 318. Crauet. 135. num. 38. tentum etiam fuit coram R. P. D. Seraphino Oliuario, in vna Salmant. Iurisd. 14. Maij 1576. decis. 215. in princ. lib. 1.* sic materia dicitur fauorabilis, quæ nos reducit ad iuris communis dispositionem, *vt coram eodem R. P. D. Seraphin vna Roman. pensionis, 14. Febr. 1583.*
29 *vt in eius lib. 2. decis. 168. circa med.* Et quando per statutum venitur ad ius commune, materia dicitur quoque fauorabilis, & extensio fit etiam in correctorijs, *post glossa ad cap. statutum, versic. numeran. de præbend. lib. 6. Bartolus ad l. si constante, colum. 5. ff. solut. matrimon. Socinus consil. 304. colum. fin. vol. 2. atque ita fuisse decisum refert Mohed. decis. 156. & fuit etiam decisum coram Raynaldo, vt in eius decis. prima. & Crescentius decis. 3. num. 5. de priuileg.* ait, materiam dici fauorabilem, quando redit ad suam pristinam naturam: & per consequens, vt fauorabilem, extendendam, odiosam verò contra, & ideo restringendam. 30

Et ne omittamus necessaria, videamus, an appellatione beneficiorum veniant etiam regularia beneficia: & venire non solum secularia, ve- 31
rumetiam regularia manifestissimi iuris est, sicut 32
sub nomine canonicatus venit etiam canonicatus regularis, *vt post gloss. ad clem. 2. in verbo, beneficij, versic. tamen negari non potest, tradit ibi Card. q. 5. num. 13. Imola sub num. 3. & Abbas num. 4. de iudic. Felinus ad cap. postulasti, num. 4. iu fine, de rescript. Rebuff. in prax. benefic. tit. quid sit, & quot modis, cap. benefic. num. 10.* quod constat etiam ex verbis istius §. ibi, *dignitates etiam conuentuales, personatus, administrationes, officia, canonicatus, & præbendas.* & in simili vide- 33
mus, *regul. de infir.* quæ simpliciter loquitur de beneficijs, habere etiam locum in beneficijs regularibus, vt per Rebuffum ad eandem regulam, 34
glos. 5. in princ. & sub regul. de publicand. comprehendi quoque beneficia regularia, scribit idem Rebuffus ad eandem regulam, *gloss. 1. versic. item quia,* etiam beneficia manualia: quæ si 35
dantur in titulum, comprehenduntur sub constitutione de publicandis, *vt tenuit Rota in vna Aquilen. prioratus die veneris, 28. Ianuar. 1583. quæ est impressa sub nu. 739. par. 1. Diuersorum, & in dec. 772. in princ.* neque obstat, quod constitutio intelligi debeat de perpetuis, *can. præterea, 55. dist. Cassad. decis. 4. num. 2. de præbend. Cald. cons. 16. post princ. vers. nam collatio, de præbend.* quia respondet manualia etiam beneficia 36
vacare per obitum, vel per amotionem, *vt tenet gloss. ad clem. 1. in verbo reuocari, versic. & scias, quam ibi sequuntur Card. ad §. præmissa, q. 5. n. 8. Imola num. 44. post med. versic. redeo ad glos. Abbas num. 17. Vital. d. §. præmissa, num. 9. de suppl. neglig. prælat.* dicuntur etiam vacare per resignationem: quia cum possint esse perpetua, attento, quòd Prælatus forsan non amouebit, habentur pro perpetuis, *argum. l. sufficit, ff. de condit. indebit. vt etiam expresse asserit Rebuffus in tract. de nomin. q. 9. sub nu. 27. Vital. ad d. clem. 1. §. in quibus, num. 3. & alij, quos citat d. dec. 739. num. 5.* Nec obstat, quòd in beneficijs manuali- 37
bus non habet locum regula de annali, nec regula de triennali, *Mohed. d. decis. 169.* quia possidens beneficium manuale non potest iuuari dictis regulis, quin possit amoueri ad nutum superioris. Neque etiam obstat, quòd in re- 38
seruatione non veniunt manualia, *vt ait Cald. consil.*

consil.26.de præben. Acbil.decis. 2.de benefic. quia
39 hoc fit, propterea quòd Papa non præsumitur
velle mutare naturam beneficij, vt de manuali
efficiatur perpetuum, *prout idem respondet Cald.*
d.consil.26.vnde Gomesius in tract.de gratia ex-
40 *pect.n.94.* dicit, beneficium manuale non posse
dici proprie beneficium ecclesiasticum. Immo
41 hospitalia, quæ dantur in regimen, & admini-
strationem, licet non conueniant appellatione
beneficiorum, *clem.per litteras, de præben. Saru.*
ad regul.de annal.q.7.n.2. veniunt tamen, quã-
do dantur in titulum, *Mill.in verbo, beneficij ap-*
pellatione, Sarn.d.q.7.n.3. Rebuff.ad regul.de in-
fir.glos.5.et de nominat.q.15.n.14.d.decis.739.
in fi.Cantuc.decis.114.& decis.122.diuers.p.2.
42 Sed quando hospitale datur in titulum benefi-
cij, oportet, recipientem esse clericum, facere
fructus suos, recitare horas canonicas, & alia
facere, ad quæ clerici beneficiati tenẽtur. Quòd
si hospitale committitur simpliciter in regimen,
& gubernium, vt cum nostris loquamur, prædi-
cta cessant, *vt tenuit Rota in vna Region. hospita-*
lis, die veneris, 16. *Februarij,* 1582. *quæ est im-*
pressa in par.1. Decisionũ Diuersorum, decis.714.
n.8. in qua eleganter ostenditur, quo modo ho-
spitale dicatur datum in titulum, & quo modo
in regimen, & administrationem, & quo modo
dicatur profanũ, & quo modo religiosum, osten-
dit Romanus *cons.477.n.3.cum seqq. & fere per*
totum, Tiraquel.in tract. de priuilegijs piæ cau-
sæ, in princ. nu.4. & 5. dd.decis.114.& 122. &
43 hæc erit conclusio, quod beneficium non dici-
tur ecclesiasticum, cuius est capax laicus, vel
fœmina, etiam si eius administratio sit spiritua-
li annexa. *decis.265.n.1. & 3. ead.par.2.*

Verum, ad regularia beneficia redeundo,
quæri non ab re potest, ex eo quod dicimus, re-
gulares beneficia obtinere posse, an id repu-
gnet voto paupertatis. Dubitationem facit *c.ad*
monasterium, in fine, de statu monach. vbi ex-
presse summus Pontifex rescripsit ita esse abdi-
cationem proprietatis cõnexam professioni mo-
nachali, vt non solum Abbas in contrarium
quid monacho indulgere non possit, sed nec ip-
44 se Romanus Pontifex. At verò, quia regulares
ad nutum remoueri possunt, *clement.2. vbi glos.*
45 *in verbo. electionem, de rescript.* & is, qui obti-
net, est paratus dimittere, quando superior vo-
luerit, non dicitur repugnare voto pauperta-
46 tis. Nec repugnat voto paupertatis habere
peculium ex permissu superioris, hoc est ex iniũ-
cta sibi administratione, *vt legitur in cap. 2. §.*
qui verò peculium, eod. de statu monach. vbi Ab-
bas num.4. Siluest. in summ. in verbo, religio, 6.
47 *num. 7. versic. sin autem.* Quare sacris canoni-
bus secularia secularibus, & regularia regulari-
bus conferenda sunt, *cap. cum singula, cap. cum*
de beneficio, §. fin. de præbend. lib. 6. clement.1.
de elect. & clement.1. de suppl. negligen. prælat.
cap. fin. §. præcipimus, de statu monachor. Ab-
bas consil.59. col.3. versic. quarto capite, lib. 1.
cap. 10. Concil. Trident. sess. 14. de reformat.
Hinc est, quòd regulares possunt disponere de 48
fructibus beneficiorum regularium, perinde,
atque clerici seculares de fructibus beneficiorũ
secularium, *vt per Nauarr. ad can. non dicatis,*
n.42.12.q.1.& in comment.2.n.10.de regular.
post Cardin. ad clement.2. §. sed & tales, 1. no-
tab. de vita, & honest. cleric.& ad clemen.gra-
tiæ, colum. penult.ad fin. versic. quod interroga-
tus de rescript. & decis.216. n.13.diuers par.2.
Neque inter doctores quæstio est de titulo, an
scilicet regularis sit capax tituli beneficij re-
gularis, sed an possit disponere de fructibus:
quemadmodum clericus secularis, *vt ait Rota*
in d. decis. 772.n.6 per Nauar. locis citatis, quæ
adeo vera sunt, *vt in d.cap. 2. §. priores, de statu*
monach. sancitum sit, vt priores, qui canonice
per electionem suorum capitulorum fuerunt in- 49
stituti, nisi adsit causa manifesta, & rationa-
bilis, non mutentur: etsi Rota *in vna Aquilen.*
prioratus, die veneris, 16. *Martij,* 1584. *quæ*
in impressis Diuersor. est decis. 778. n.2. par. 1.
tenuit, Priorem remoueri posse sine causa, dum-
modo absit malitia, *vt voluit Card.ad d.clem.1.*
§. præmissa, nu. 4. prope finem, versic. ego puto,
de suppl. negligen. prælat. dummodo non subsit
præsumptio alicuius odij, *vt post Butr. tradit*
Imola ad d. clem.1.n.44.vers. d.Ant. credit: &
Franc. ad d. cap. cum singula, num. 1.circa me-
dium, versic. sed Imola, de præben. lib. 6. Hu-
ius autem decisionis ratio illa potissima fuit,
quia apud exteras gentes, hoc est, vltramonta- 50
nos, de iure communi communiter tenetur, Ab-
batem posse remouere Priorem manualem etiã
sine causa, quia Abbas, quando tales admini-
strationes committit, exprimit, quòd nuda vo-
luntate etiam sine causa possit illos ad claustrũ
reuocare, *testimonio Ioann. Andreæ, ad d.c.cum*
singula, sub n.2. & ibi post eum Gemin.col.2.pro-
pe fin.versic. sed non recipitur. Butr.nu.5.versic.
sed apud Italos, late Decius ad cap. ad nostram,
nu.23. versic. sed in Italia, de confirm. vtil.vel
inut. qui etiam post Baldum asseuerat, Priorem 51
beneficio per Abbatem spoliatum non posse
contra ipsum agere, nisi adesset malitia, vel
odij præsumptio, *ex Innocen. ad cap. insinuan-*
te, qui cleric. vel vouent. Dominic. ad cap. præ-
senti, col. 2. de offic. ordin. ad d. element.1. de
suppl.neglig. prælat. Immo Abbas *ad d. cap. ad*
nostram, num. 11. & ad cap. Ioann.de cleric.
coniugat. & alij recentiores *ad cap. cum accessissent, & ad cap. cum M. Ferrariensis, de con-*
stit. quos refert, & sequitur Decius ad dictũ cap.

ad nostram n.21.& Rebuff. in tract. de pacific. possess.n.335. dicunt, consuetudine induci non
52 posse, vt manuale beneficium fiat irreuocabile. Nam cum hoc sit in facultate Abbatis, si non est vsus tali facultate, consuetudo non inducitur, cum in actibus meræ facultatis consuetudo non inducatur, *vt in specie tenuit Rota in d. decis.778.n.5.* vnde non obstat *d.c.2.§. priores, de statu monach.* quia intelligi debet de eo, qui per viam electionis fuit prouisus, *vt rectissime adnotauit Imola ad d.clem.1.n.44.versic.item quia isti,* qui cum à fratribus canonice sit electus, nisi
53 manifesta, & rationabilis adsit causa, vel necessitas postulet, mutari, aut amoueri non debet, quo casu requiritur etiam fratrum consilium, *d.cap.2. in fine.*

Sed quid iuris erit, si regularis fuerit prouisus à Papa de beneficio manuali, an ad nutum superioris amoueri poterit? Hæc quæstio dissentientes satis habet interpretes: verum quoniam Decius eam multis persequitur *ad d. cap. ad nostram, nu. 9. cum seqq.* non insistimus, sed ad eumdem Decium lectorem reijcimus.

Ex his omnibus tollitur difficultas *ex d.c.cum ad monasterium, in fine, de statu monach.* vt monachus nihil proprij habere possit, quia cum tale habeat beneficium, dicitur nihil habere proprij, cum possit ab eo amoueri, & illud habeat in administrationem tantum. Verum, quoniam diximus, appellatione ecclesiarum ex communi loquendi vsu non venire monasteria, religiosas domus, & conuentus, venire tamen beneficiorum significatione, dubitari haud ab re posset: an constituatur differentia inter Ecclesiam, & beneficium, vti videtur constituere Rota post Barbatium *ad clem.causam, §.quod si forsan, n.24 de elect. in vna Firman. hospitalis, die Mercurij. 27. Nouembris, 1577. coram R.P.D. Grasso, quæ hodie est impressa in Decis. Diuersorum, dec. 508. n.2.* Respondemus, differentiam quidem esse inter ecclesiam, & beneficium ecclesiasticum, sed non illam, quæ esse dicitur inter ecclesias, & monasteria, nam hæc constituitur, vt discernatur ecclesia regularis ab ecclesia seculari: sed vtraque est ecclesia. Differentia verò inter ecclesiam, & beneficium ecclesiasticum est diuersa: omne quidem beneficium ecclesiasticum po-
54 test appellari ecclesia: sed non omnis ecclesia dici potest beneficium ecclesiasticum. Benefi-
55 cium etenim ecclesiasticum ex sequentibus signis dignoscitur, videlicet ex ratione personæ conferentis, illius, cui confertur, modi, quo confertur, & oneris annexi, *Barbatius ad d.clemen. causam, §.quòd si forsan, n.27.cum seq. Aegid.ad cap.super hoc, num.16.de re iudic. ad c.in nostra, n.10. vbi etiam late Ioan.Caldern.n.30. Abbas*
56 *consil.27.n.1.lib.2. Gigans de pension.q.86.n.7. Decius ad rubr. de rescript. num.25. Rota in d. decis.508.n.3.* Et quamquam ecclesia non con- 57
secratur alicui perpetuò, quod est vnum signum beneficij ecclesiastici, *can.præcepta, dist.55.& can.sanctorum, dist.70. Calder.ad d.c.in nostra, n.30.versic.item quia perpetuum, Butr.consil.19. n.19.* nam hoc est proprium ipsorum beneficiorum ecclesiasticorum, vt sint perpetua, tamen si ecclesia semper committitur personæ ecclesiasticæ, reputatur beneficium ecclesiasticum, *Rota* 58
d.decis.508. n.5. Immo ex eo solo, quòd locus est erectus auctoritate Episcopi, præsumitur beneficium, *vt videtur velle gloss.ad clem.si beneficiorum, in gloss. 1. in fine, de decim. Guido Papæ decis.187.n.1. Bertran.consil.379.n.1.lib.6. Ripa ad c.decernimus, n.69.versic.in isto puncto, de iudic. Rota in decis.509. n.1.diuers. par.1.* Et licet non conferatur in titulum, tamen satis videtur esse, quòd possit conferri, quando est locus consecratus, & habet dotem, *vt voluit Abbas ad* 59
c.auctoritate, in fi.de censib. Si verò de consecratione non constat, & est campanile erectū, cum campana, quæ pulsatur, cum ibi diuina celebrantur, ac altare lapideum, ibidemq. per sacerdotes, & alios clericos celebratur, præsumitur locus consecratus, & auctoritas Episcopi interuenisse, omniaq. legitime concurrisse, *vt notat Archidiaconus ad can.nemo, de consecr.dist.1. Io.Calder.cons.4. de relig.domib. Rom.cons.477. nu.13.* non enim possunt hæc sine Episcopi auctoritate fieri, *c.patentibus, de priuileg. can.clericos, can.nullus, & can. altaria, de consecr.dist.1.*

At verò ecclesia ad differētiam beneficij ec- 60
clesiastici dicitur illa, quæ laicis dari potest, & ad tempus, & quæ non est Episcopi auctoritate erecta, & vt vno verbo dicam, quæ non habet illas qualitates, quas requirunt iam citati doctores, *præsertim Ioan.Calder. ad d.c.in nostra,* 61
n.30. & sunt oratoria priuata, quæ licet interdū veniant appellatione beneficiorum, *vt sentit* 62
Sarn.ad regul.de infir.q.23. non tamen vere dicuntur beneficia, nisi quando dari possunt in titulum, & tāto magis, quia ecclesia ponitur pro beneficio, *c.2.de concess.præben. c.cum non ignores, de præbend. Rebuff. in tit. qualia sint instit. benef. num.9. Rota in d. decis.508. num.9.*

His ita peractis, videamus, quænam sint illa monasteria, quæ conuentum habere dicuntur, quæque sic reseruata sunt, vt Cardinales virtu- 63
te indulti ea cōferre non possint, *Abbas cons.25. n.2.lib.2.* dicit, de iure ciuili tres facere conuentum, *l.Neratius, & ibi Alciatus, ff.de verb.signif.* de iure autem canonico duos, *c.1. & ibi gloss.de elect. item gloss.ad can.1.10. q.1. idem Abbas ad d.c.1.n.5. Decius ad d.c.1.num.16. in fine,* dicit, perinde de iure Canonico, atque de iure ciuili, 64
ad faciendum collegium tres saltem requiri, vbi aliter

aliter constitutum non apparet: quia à iuris ci-
uilis dispositione non discedimus, vbi contrariũ
In iure Pontificio non reperitur statutum, *c. t. de
noui oper. nuntiat. qua de re latius disseruimus nos
lib. 1. c. 12. nostrarum Animaduers.* vbi disputa-
65 tur, an clerici secularium Principum legibus subij-
ciantur: & agitur de sententia, *cap. Ecclesia
S. Mariæ de constit.* Decij opinio mihi videtur
rectissima: siquidem electio illa dicitur perfe-
cta, quæ fit à maiori parte collegij *c. 6. 29. 34.
48. 50. & 55. de elect.* sed in duobus maior pars
non reperitur: quod vt effugeret glossa *ad d. c. 1.
de elect.* quam cõmuniter sequuntur nostri, nẽpe
*Antonius de Butrio ibidem, n. 2. Bald. n. 3. Petr. de
Anchar. n. 3. in fi. Bart. ad l. prætor, nu. 3. ff. de vi
66 bon. rapt. & ad rubr. ff. de colleg. illicit. Gulielm. de
Monte Lauduno ad extrauag. suscepti regiminis,
n. 3. ne Sede vacante,* dixit, duos facere congre-
gationem, tres verò collegium: & ita constituit
differentiam inter congregationem, & collegiũ.
quod plane discrimen probo, vt placet Baldo,
d. n. 3. quòd scilicet, aut loquimur de congrega-
tione collegiali, aut de simplici: illo casu con-
gregatio, & collegium idem sunt: isto autem
nomen cõgregationis est magis generale, quàm
nomen collegij: quia nomen collegij ex vniuer-
so sumitur, & alicui certo nomini est subiectum,
l. rerum mixtura, de vsucap. & loco vnius perso-
67 næ habetur, *l. mortuo, ff. de fideicommiss. l. metum,
S. animaduertendum, ff. quod met. caus.* accipitur
itaque collegium, & congregatio ex pluribus
differentibus numero: atqui collegio attribuitur
ex intellectu significatio complexiua, quæ ex
vniuerso sumitur, non tam voce, quàm signifi-
68 catione, *l. si is, qui ducentia, S. vtrũ, ff. de reb. dub.
l. quod maior, ff. ad municipal.* sic verbum cõgre-
gatio *in d. c. 1. de elect.* accipi debet, hoc est de
simplici congregatione, non collegiali: quod
aperte indicat textus in prima compilatione, ex
qua id desumptum est, apud Antonium Augu-
stinum: hisce enim verbis concipitur. Nullus in
ecclesia, vel duo, vel tres fratres in congrega-
tione fuerint, eligatur presbyter, nisi eorum
electione, & cõuocatis eisdem, etiam parochia-
nis, atque in vnum consentientibus. Sic dictio
illa, presbyter, non accipitur pro Prælato eccle-
siæ collegiatæ, *vt Antonius de Butrio ibid. nu. 4.
existimat,* sed de simplici ecclesia parochiali, in
qua si duo, vel tres existunt fratres, hoc est cleri-
ci, ille præfici debet, qui presbyter est, & ab
alijs eligi, conuocatis etiam parochianis, qui nõ
conuocarentur, quando ecclesia esset collegia-
ta: etsi olim in electione Episcoporum etiam
69 plebs concurrere, ac interuenire solebat. Et
quamquam verum est, collegium in vno consi-
stere posse, vt asseuerant omnes iam citati, *ex
l. sicut, in fine, ff. cuiusque vniuers. gloss. ad l. si gre-
gem, vbi Iason n. 12. ff. de legat. 1.* hoc est, vt in
vno conseruari possit ius collegij, quod etiam
habet locum in collegio Cardinalium, *vt adno- 70
tauit gloss. ad clem. ne Romani, S. porrò, in verbo,
omnes, de elect. quam refert, & sequitur Decius
ad d. c. 1. n. 14.* ab initio tamen in vno, vel duo- 71
bus consistere nequaquam potest collegium, vt
vnus, vel duo faciant collegium, nisi id speciali
aliqua cõstitutione caueatur, *quod & Decio pla-
cuit ibid. n. 16.* Verum, si de constitutione non 72
apparet, putatem credulitatem gentium, & opi-
nionem sufficere, *vt voluit idem Guliel. de Mon-
te Laud. ad d. extrauag. suscepti,* scilicet, vt con-
uentus, capitulum, collegiumve vocetur, & nun-
cupetur, in quo duo vel plures tanquam facien-
tes vnum corpus conuenire consueuerant, ac
ita ab omnibus, vel communiter reputatur, &
pro conuentu habetur. Conclusio igitur erit, 73
monasteria non dici habere cõuentum, nisi sal-
tem tres habuerit monachos, vel duos ex ali-
quo speciali statuto: quòd si de statuto non cõ-
stet, sufficit opinio vulgi existimantis conuentũ
esse: ita tamen vt adsit realitas, quòd ibidem
conuersantur, & conueniunt, vt vnum corpus
insimul faciant, nempe quòd Prior, & monachi
congregentur more conuentuali in vnum locum
ad sonum campanæ pro negotijs ecclesiæ, &
his similibus peragendis.

Ex his tollitur quodammodo illa difficultas,
an monasterium dicatur carere conuentu, ex eo
quòd caret conuentuali obseruantia: nam Rota
*in vna Caputaquen. iur ispatronatus, die veneris,
11. Martij, 1575. coram R. P. D. Aldobrandino,
nunc Cardinali, & magno Pœnitentiario,* (qui
postea mortuo Innocentio IX. die 29. Ianuarij
ann. salut. 1592. Pontifex Maximus renuncia-
tus est, & Clemens VIII. appellatus, cuius ele-
ctioni, vt Hieronymi Cardinalis Ruuerei con-
clauista interfui qui in eodem Conclaui quarto
die ante ipsius Pontificis electionem vita fun-
ctus est.) ea decisio impressa est *in prima par-
te Decisionum Diuersorũ, in ordine, 208. nu. 4.* te-
nuit, aliud esse dicere, monasterium carere con-
uentuali obseruantia, aliud carere conuentu.
Nam ex eo, quod aliqua retinetur species, & 74
forma conuentus, vtputa quia more cõuentuali
congregantur, & semper in monasterio adfue-
rint, & adsint monachi, & Prior, licet ipsi mo-
nachi, & Prior non obseruent regulam, dicitur
tamen conuentus: quia retentio illa venit con-
tinuatiue ad statum regularem præcedentem,
quo fit, vt etsi hoc fortasse non esset sufficiens
ad introducendum nomen conuentus, sufficiat
tamen ad illud retinendum, & conseruandum,
d. decis. 208. n. 5. sicuti videmus, quòd per vnum
retinetur nomen, & ius vniuersitatis, *d. l. sicut, S.
fi. cum alijs iam citatis.* Quæ adeo vera sunt, vt 75
eadem

eadem Rota *in d.decis.* 208.*n.*7. tenuerit, mona-
76 sterium non dici carere conuentu, etiam si in eo creati fuerint Priores clerici seculares, & positi fratres alterius ordinis: quia licet id fieri potuerit, tamen satis est, quòd pro retentione conuẽtus fuerit retentum semper nomen, & gradus Prioris, & quòd semper adfuerint monachi, qui more conuentuali pro negotijs Abbatiæ cõgregati sint: quibus mirifice conuenit *consil.* 281. *Oldrad. & quod notat Felinus ad cap. in nostra, n.*27.*de rescript.* Hinc dubitari posset, an valeat impetratio facta de beneficio quasi conuentuali, non facta mentione de illa qualitate: & an
77 illa taciturnitas vitiet gratiam. Rota tenuit non vitiare, *auctoritate Caputaquen. decis.*46.*par.*2. quia gratia non dicitur surreptitia, si de qualitate non considerata à iure non fuit facta mentio, *Rota decis.* 468. *in nouis, Aegid. decis.*698. *Cald. cons.*6.*de præbend. & Felinus ad c. super litteris, col.*2.*versic. limita* 1. *& ad cap. postulasti, col.*4. *versic. declara etiam, de rescript. facit & decis.*13.*de præbend. in antiquioribus.* Siquidem
78 Rota, quoad eius fieri potest, æquitatem amplectitur, vt gratiæ sustineantur, cùm non sine labore, & grauibus expensis obtineantur, Sarnens. *ad reg. de valore quæst.*11.*in fine*, Cantuc. *decis.*9.*n.*9.*diuers. par.*2.*argum. c. commissa, de electione lib.*6. facit & *decisio.* 19. *de præb. in nouis*, & quantum potest, vitat rigorem, nisi rigorẽ seruari necesse sit. Idem Cantuc. *decis.*12. *n.*2. *par.* 2. quemadmodum alia etiam suprema tribunalia, præsertim Senatus Pedemontanus testimonio Antonij Thesaurij *decis.*148.*n.*2. *in fi.* quod & aliàs ego quoque notaui præsertim *c.*18.*n.*160.*de sacror. immunit. lib.*3. Nam, vt ad rem redeam, si prius beneficium erat conuentuale, & tempore impetrationis carebat conuẽtu, satis erat exprimere, quòd prioratus carebat conuentu, *d. decis.*46.*in fi.* Sed quæri opportune potest, an eo ipso, quo prioratus caret conuentu, statim desinat esse conuentualis, an verò vt desinat, aliquod temporis spatium interce-
79 dere necessarium sit. Respondeo non statim, sed necessariam esse præscriptionem, nec legitime status non conuentualis dicitur præscriptus, nisi saltem per spatium quadraginta annorum fuerit obseruatus, *e. cum de beneficio, de præbend. lib.*6. Rota *in decis.*2. *de præbend. in nouis, & d.*
80 *decis.*208.*n.*1.*par.*1. *Diuersorum.* Monasteria igitur conuentum habentia reseruata sunt.
81 Reseruantur item conferenda ea, quorum fructus in libris cameræ Apostolicæ taxati reperiuntur. Sed dubitatio est, quænam sint ea, quorum fructus sunt taxati in dictis libris. Sunt autem in libris cameræ Apostolicæ taxati fructus dumtaxat ecclesiarum cathedraliũ, & Metropolitanarum, Patriarchalium, monasteriorũ, & prioratuũ, non autem beneficiorum inferiorũ.
At monasteria, & prioratus, quorum fructus ta- 82
xati sunt in libris cameræ, exceduntq. florenos sexaginta tres cum vno tertio, sunt consistorialia; quæ verò summam illam non excedunt, consistorialia non sunt. Nec vllum monasterium, vel prioratus est consistorialis, cuius fructus nõ sint taxati in libris cameræ. Sed multa sunt monasteria, & prioratus non consistoriales: quorũ forsan fructus sunt taxati in libris cameræ, non excedunt tamen supradictam summam 63. cum vno tertio: & de his potuit intelligere Papa, dum ait: Monasteria non tamen consistorialia, nec conuentum habentia, nec quorum fructus in libris cameræ Apostolicæ taxati reperiuntur. Nam cum ab indulto monasteria consistorialia, & conuentum habentia excludat, tum subijciat etiam ea, quorum fructus in libris cameræ sunt taxati, fit profectò, vt alia sint monasteria, quæ consistorialia non sunt, eorum tamen fructus taxati in libris cameræ reperiuntur, & non excedunt dictam summam 63. cum vno tertio.
Ergo regula erit, quòd beneficia, quorũ fructus 83
taxati sunt in libris cameræ, & excedunt summã 63. cum vno tertio, consistorialia sunt: ea verò, quorum fructus dictam summam nõ excedunt, sunt tamen taxati in dictis libris, non sunt consistorialia, attamen ea conferre etiam virtute indulti, Cardinalis nõ potest, quia sunt reseruata.
Florenos autem dicimus, nihil aliud esse, 84
quàm ducatos: ducati verò in Romana curia valent vnum scutatum aureum in auro cum vno iulio. Iulius ita dictus fuit à Iulio Secundo, qui idem est, atque denarius: nam constat ex decem baiochis, baiochus verò ex quatrenis quattuor. Itaque floreni sexaginta tres cũ vno tertio summam faciunt scutatorum aureorum in auro, vt vocantur vulgò 68. iulij septem, baiochi 3. quatrenus vnus, quasi cum dimidio: aureus verò scutatus ad rationem iuliorum vndecim cum dimidio æstimabatur communiter, hodie 12. & vlterius æstimatur, licet eius valor pro rerum incidentium vsu variari soleat, *arg. l. pretia rerum, ff. ad leg. Falcid.*
His igitur exceptis, hoc est monasterijs con- 85
sistorialibus, conuentum habentibus, & quorum fructus reperiuntur in libris cameræ Apostolicæ taxati, alia quæcumque regularia beneficia, cõuentuales dignitates, vtpote, prioratus, præpositiræ, præpositatus, personatus, administrationes, officia, & alia quoquo nomine nũcupentur, Cardinalis ratione indulti conferre potest. Sed obijciet aliquis, Papam non censeri plus iuris in Cardinalem transferre velle, quàm ipse habeat, ex vulgata iuris regula, *l. nemo, ff. de reg. iur.*
Nam licet Papa latissimam potestatem præser- 86
tim in beneficialibus habeat, *c. de præben. lib.*6.

ita vt

ita vt reseruando afficiat beneficium, & infectũ
reddat quidquid disponitur in contrarium, &
detoget omnibus iuribus, statutis, priuilegijs,
consuetudinibus, & adimat omnem potestatem
conferendi, & aptandi, *vt post Ioann. de Lign.*
scribit Gemin. ad c.fi.§.in conferendis, nu.3. vbi
etiam Franc.n.6.Cassad.decis.4.de concess. præb.
87 *Rota decis.1.de rer.permut. in nouis, Mobed. de-*
*cis.296.Puteus decis.4. lib.2.*non præsumitur ta-
men sine causa tertio velle ius auferre: quia
88 etsi motus proprius, *vt supra ad §. nos itaque* in
rescripto additus, tollit subreptionem, *Rota in*
89 *nouis, decis.112.Caputaquen.decis.13.par.1.* nõ
tollit tamen ius tertij, *idem Caputaq. decis. 37.*
*n.2.par.2.*Sed omnis collatio, & omnimoda di-
spositio beneficiorum regulariũ spectat ad Ab-
batem solum, vt nonnulli asseuerant, *ex can.nul-*
lum, 18.q.2. ibi, ad quem potestas tota pertinere
conuenit, prout etiam refert Panormitanus ad c.
ea noscitur, de his, quæ fiũt à Prælat. sine consens.
cap.col.1.vers.nota quod in præsentationibus, vel
vt communiter volunt, ad Abbatem, & conuen-
tum, *c.fi.cũ gloss.in vers.pertineat, & ibi Archid.*
Ioan. Monach. Domin. & Franc. de regularibus
lib.6.& alij communiter ad d.c.ea noscitur, ergo
Abbas, aut etiam conuentus cum ipso in suo
territorio priuatur collatione, prouisione, seu
dispositione beneficiorum regularium. At ne
diutius in quæstione hac insistamus, responden-
dum est, verum esse, Romanum Pontificem non
plus iuris in Cardinalem transferre, quàm ipse
90 habet: atqui dubium non est, quin summus Põ-
tifex valeat quæcumque conferre beneficia, etiã
manualia, *vt late ostendit Decius ad cap.ad no-*
stram, n.9.cum seqq. de confirm. vtil. vel inutil.
Quare licet Abbates soleant conferre eadem
beneficia manualia, & etiam de iure communi
alia omnia, & dignitates, & personatus, officia,
& administrationes: verumtamen, quoniam
91 Papa ex reg. 3. Cancell. sibi reseruauit etiam
prioratus, præposituras, præpositatus, ac alias
dignitates conuentuales, & præceptorias ge-
nerales ordinum quorumcumque, sed non mi-
litiarum, ideo voluit non obstante dicta regula,
Cardd. posse conferre omnia beneficia regula-
ria, illis tribus exceptis, quorum initio istius
quæstionis mentionem fecimus, videlicet, vt
Cardinalis ratione indulti conferre valeat ea
beneficia, etiam dignitates, quæ in Abbatijs, &
prioratibus, quos siue in titulum, siue in com-
mendam obtinet, existunt, quamuis reseruata
dispositioni Pontificiæ ex dicta regula.

Sed videamus, an Cardinalis ex tam amplo
indulto conferre possit ea beneficia, & eas di-
gnitates conuentuales, quæ, & quas alij Abba-
tes, & Priores habent in diœcesibus Episcopa-
tus, siue Archiepiscopatus, vel Patriarchatus
alicuius Cardinalis indultum habentis, quas
aliàs, hoc est, ratione ordinariæ iurisdictionis
ipse conferre minus valet. Exemplo res fit illu-
strior. In diœcesi Taurinensi multi sunt Abba-
tes, Priores, & alij (præsertim Archidiaconus
ipse Taurinensis) qui plurium beneficiorũ sim-
plicium, & curationem animarum habentium
habent, non solum collationem beneficiorum
regularium, sed etiam secularium. At quia Ab- 92
bates tanquam Episcopis inferiores non habẽt
ius conferendi, nisi quattuor mensium, & quia
non possunt conferre dignitates conuentuales,
*ex d.reg.3.*quæro, an Cardinalis ratione indulti
has conuentuales dignitates, & alia beneficia
in octo mensibus reseruatis vacantia possit cõ-
ferre. Si quis rem à principio repetat, dicet, pos-
se. Namque Episcopi ab initio nascentis eccle-
siæ, & multo etiam post tempore omnia, & sin-
gula, ac quocumque die vacantia conferebant
beneficia, *vt latius supra ad §. per quæ sublatis*,
ostensum plene est, *quibus addo decis. 27. in* 93
princ.de præben. in nouis, nec inferiores Episco-
po habebant conferendi potestatem, nisi in
quantum Episcopus tacite concedebat, vel con-
cedit, & patitur eos habere, *vt videre est ex c.*
ex frequentibus, & c.cum venissent, de institut.
Hostiensis in summa de offic. Archid. §. quod sit
eius officium, & de institut. §. qui posset: & ad c.
cum satis, n.5.eod.de offi.Archid.Abbas ad c. cum
ecclesia Vulterana, col.3.in fin.vers. tertio mem-
bro, de elect.Caputaquen.decis.283. n.1. par. 2.
Gaspar de Perus.in tract. de reseruat. benefic.in
princ. n.1. Cum ergo inferiores Episcopo hanc
habeant facultatem ex tacita Episcopi permis-
sione, & cum conferre non possint, nisi ea, quæ
in illis quattuor mensibus vacant: reliqua verò
sint reseruata, ex virtute indulti, ordinarius col-
lator videtur posse illa conferre, quasi resum-
pserit illam, quam ex tacita permissione amise-
rat potestatem. Ipse tamen in ea sum sententia, 94
vt existimem, Cardinalem ratione indulti non
posse conferre beneficia ad collationem inferio-
rum collatorum spectantia, & dispositioni Pon-
tificiæ reseruata, nisi de his in indulto expressa
fiat mentio: *idem tenere Rotam ostendit Puteus*
decis.162.n.8.lib.2. ratio est, quia indulta non 95
augent ordinariam iurisdictionem, sed illam
præseruant, *d.decis.162.n.5. & decis.190. nu.3.*
lib.3.Cassad. decis.1. & 30. de priuileg. nam re-
moto indulto, Cardinalis ordinarius conferre
non potest, stante alio quasi in possessione con-
ferendi, ergo nec stante indulto, *Puteus dec.206.*
*lib.1.*qui ait, indultum Cardinalis de conferen-
dis beneficijs ad collationem suam de iure spe-
ctantibus, non comprehendere beneficia, in
quorum possessione conferendi alius erat, licet 96
de iure collatio spectaret ad eum, ex quo erant

in sua

in sua diœcesi *per Caldil. 23. de præben.* quia attenditur quasi possessio conferendi, non autem, quòd de iure ad eum spectarent ea:& ex his habetur responsio ad supradicta.

Summa ex §. ac Beneficia.

1 *Beneficia electiua digna sunt speciali nota.*
2 *Clausula, ad collationem, prouisionem, &c. non includit beneficia electiua.*
3 *Legati in dignitatibus electiuis ius collationis sibi reseruare nequeunt.*
4 *Mandatum de prouidendo de personatu, aut dignitate non comprehendit personatus, aut dignitates electiuas.*
5 *Reseruationes beneficiorum electiuorum reuocatæ sunt per Concilium Basileense.*
6 *Electio pertinet ad eligentes.*
7 *Papa, si electionum ordinem subuertat, non est sustinendus: ex Ludou. Rom.*
8 *Concilium Basileense, quoad reseruationes beneficiorum electiuorum, in Gallia receptum fuit tantum potius de facto, quàm de iure.*
9 *Omnes Pontifices, non obstante Concilio Basileensi, regulas reseruatiuas fecerunt.*
10 *Concilium Basileense ante concordata abrogatum à summis Pontificibus fuit.*
11 *Abrogatio Concilij Basileensis an fuerit in Gallijs publicata, necne, dubitatur.*
12 *Papa non obstantibus quibuscumque obstare possent, etiam in Gallijs reseruare sibi collationem potest.*
13 *Papa beneficia electiua conferre, & alteri conferenda concedere potest.*
14 *Sonus campanæ vocans compatronos non facit beneficium electiuum.*
15 *Beneficia electiua tantum dicuntur, quæ sunt caput collegij.*
16 *Omnis ecclesia regularis, seu cathedralis in dubio præsumitur collegiata.*
17 *Prior collegij, seu conuentus de iure communi per collegiales, seu cōuentuales eligi debet.*
18 *Expressis ijs, quæ ad beneficium curatum pertinent, licet non exprimatur præcise illud esse curatum, gratia non vitiatur.*
19 *Subreptitia gratia est, cum impetratur dignitas electiua, nec exprimitur, quòd sit electiua.*
20 *Expressio requiritur, vt veritas de his, quæ in facto consistunt, elucescat.*
21 *Quod est de iure certum, expressione non eget.*
22 *In feudi impetratione non est necessaria consuetudinis feudorum mentio.*
23 *Qualitates iure materiæ insitæ mentione opus non habent.*
24 *Beneficiorum quoque regularium publicandæ sunt resignationes.*
25 *Sub beneficio collatiuo capituli non venit canonicatus, quia est electiuus.*
26 *Quod confirmatione eget, electiuum; quod minime, collatiuum est.*
27 *Seruata plena forma electionis, beneficium, licet non confirmetur, est electiuum.*
28 *Installatio canonici in ecclesia præcipue Taurinensi pro confirmatione habetur.*
29 *Scotatio traditionem operatur.*
30 *Scotatio est forma transferendi possessionem.*
31 *Innocentius Sextus voluit esse electiuum, in quo seruata sit forma electionis.*
32 *Consuetudinis antiquitas signum est beneficium esse electiuum.*
33 *Indultum Cardinalis capit etiam beneficia electiua.*
34 *Verbum, institutio, quamuis dispositionem comprehendit.*
35 *Verbum, omnimoda, vt genus operatur etiam in reseruatis.*
36 *In electiuis non habet locum libera institutio.*
37 *Verbum, libere, importat sine altero, vel sine alterius contradictione.*
38 *Qua eliguntur non sunt pleno iure subiecta.*
39 *Indultum nihil iuris confert, sed remouet tantum impedimenta.*
40 *Clausula, qui ad illa consueuerint, non intelligitur cum præiudicio habentium eligere.*
41 *Canonicatus, qui per electionem à capitulo distribuuntur, a Cardinali indultum habente conferuntur.*
42 *Cardinalis virtute indulti beneficia curam iurisdictionalem habentia conferre potest.*
43 *Cura iurisdictionalis stricta est ministratio sacramentorum: larga est potestas fori contentiosi.*
44 *Curam iurisdictionalem fori contentiosi habere possunt Archidiaconi, & inferiores Prælati.*
45 *Non omne beneficium curatum est ecclesia parochialis.*
46 *Ecclesia habens regimen in loco distincto, dicitur parochialis.*
47 *Rectori parochiali tenemur saltem semel in anno peccata confiteri.*
48 *Episcopus dicitur rector parochialis.*
49 *Cura iurisdictionalis non comprehenditur sub regula de idiomate.*
50 *Beneficium habens curam annexam, non est proprie curatum.*
51 *Non solent, nisi vernacula lingua sacramenta in quibusdam ministrari.*
52 *Cancellaria curam iurisdictionalem in litteris apponit, ne subreptitias eas esse contingat.*

53 Gra-

53 *Gratia uulla est, nisi qualitates beneficiorum in impetrationibus exprimantur.*
54 *Expressio qualitatum, quæ de iure beneficijs insunt, absque periculo omitti potest.*
55 *Etiam consuetudo facit dignitatem.*
56 *Papa beneficium simplex facilius concedit, quàm curatum.*

Ac beneficia huiusmodi, ad quæ consueuerint qui per electionem assumi, eisq. cura etiam iurisdictionalis immineat animarum, ac beneficia huiusmodi.

§. Ac beneficia.

1 AC Beneficia. Mirum profectò est, summum Romanum
Pontificem concedere Cardinalibus facultatem conferendi beneficia electiua, cum sint digna
speciali nota, *vt ait Caputaquen. decis. 41. nu. 2.*
2 *p art. 3. vnde Ripa consil. 5. incip. Iulius Papa, tit.
de rescript. nu.* 1. dicit, clausulam illam, ad collationem, prouisionem, præsentationem, institutionem, seu quamuis aliam dispositionem communiter, vel diuisim spectantia, non includere beneficia electiua, *element.* 1. *de præbend.* quæ, vti ibidem asseuerat glossa, procedit etiam in beneficijs inferioribus electiuis: nam videmus, Clementem Quartum *in cap. de liberatio-*
3 *ne, de offic. legat. lib. 6.* prohibuisse, ne Legati
possent non modò cathedrales ecclesias, vel regulares, vel collegiatas sibi reseruare, vel conferre, sed nec etiam dignitates post Pontificales maiores, si earum Prælati per electionem debent assumi: siue huiusmodi beneficia sint deuoluta ad Sedem Apostolicam, siue ad inferiores Prælatos, *prout tradit Franc. ibid. num. 4. facit quod constituit etiam Bonifacius Octauus in*
4 *cap. cum in illis, §. 1. de præben. lib. 6.* vt si man-
datur, aliquem prouideri de personatibus, dignitatibus, etiam si curam habeant animarum, ad collationem, prouisionem, præsentationem, vel dispositionem spectãtibus quorumcumque, prouideri non debeat de personatibus, vel dignitatibus, ad quos, seu quas per electionem assumuntur. Sed quid opus est ire per mendi-
5 cata suffragia, si omnes reseruationes dignita-
tum, seu beneficiorum electiuorum sunt reuocatæ, & irritatæ in Concilio Basileensi? *videre est in pragm. sanction. sub tit. de elect. & reseru. c. & quia, §. item omnes: cuius decreti meminere Roman. consil. 483. num. 13. & consil. 499. nu. 2. in fine, & Decius ad cap. 1. num. 6. de elect.* quod sane decretum mirifice commendat propter regulas Cancellariæ, *item Nicolaus Boerius decis. 2 Germon. de Indultis.*

& in tract. de potest. Legati à latere, quæst. 1. nu. 108. Lambert. in tract. de iure patron. lib. 2. part. 2. q. 6. art. 13. ante num. 4. Ripa consil. 31. vel consil. 3. de elect. nu. 6. & 10. Quint. Mandos. ad regul. 2. q. 2. nu. 3. Cancell. Nam cum de iure 6
communi electio pertineat ad eligentes, *d. c. 1. & cap. ne pro defectu, cap. quia propter, & cap. cum ecclesias, vbi Abbas col. 3. eod. de elect. Domin. ad can. 1. col. 2. versic. quantum, 21. dist. & ibi etiam Card. Alex. col. 6.* cum adsit decretum dicti Concilij Basileensis, vt absque aliquo impedimento, aut obstaculo ad electionem procedi possit, videtur vtique dicendum non solum Papam hanc facultatem Cardinalibus dare, sed nec per seipsum cõferre posse. Quinimmo Ludouicus Romanus *d. consil. 483. num. 13. & consil. 499. num. 3.* respondit, quòd si dicatur, summum Pontificem intra tempus electionis, quod est trimestre, prouidere ex iusta causa posse, derogando decreto dicti Concilij: quam-
uis regulariter præsumendum sit pro facto Pa- 7
pæ, vt moueatur ex iuxta causa, tamen hoc verum esse ait, nisi ipse aliquid faciat contra constitutionem respicientem generalem statum Ecclesiæ, vt est hæc de electionibus, tunc enim non est sustinendus, nisi faciat ex causa magna, & alijs nota, & sic est necesse, illam probari, & exprimi, aliàs non præsumitur, *vt dicunt etiam Lambert. in d. art. 13. num. 4. Marsf. singul. 8. Aymon Craueta de antiq. temp. par. 1. ante num. 7. & Boerius d. decis. 2. n. 9. cum seqq. qui nu. 16. cum seqq.* contendit, per huiusmodi Basileense decretum in duobus tantum casibus videri summo Pontifici permitti reseruationem dignitatum electiuarum: cæterum præferri electionem Pontificiæ prouisioni. Quod sane Basileense decretum, licet prima facie vehementer vrgere videatur, nihil tamen obstat, quin vera sit responsio ipsius Mandosij loco iam citato, *num. 12. versic. non obstat secundum:* videlicet,
Basileense Concilium, præsertim, quoad reser- 8
uationes per summos Pontifices faciendas, non fuisse receptum, nisi in Gallia: & forsan de facto magis, quàm de iure, idq. non indiget pro-
batione: cum manifestissimum sit, omnes Ro- 9
manos Pontifices post dictum Concilium suas fecisse regulas reseruatiuas. Et quamquam in Gallia pro iure dictum Concilium obseruetur, *testimonio gloss. pragmaticæ sanctionis, Boerij, dict. decis. 2. Decij ad dict. cap. 1. de elect. lib. 6.*
tamen aliter esse dicendum extra Galliam 10
asseuerat Mandosius, qui etiam contendit, non posse etiam in Gallia seruari, cum per summos Pontifices abrogatum fuerit ante concordata inter Leonem Decimum Pontificem Maximum, & Franciscum Primum Galliarum Regem, etsi forsan non constat, quòd abro-

gaio fuerit in regno Galliæ publicata. Nec
11 dubium est, quia beatissimus Papa, non obstantibus quibuscumque concordatis, priuilegijs, immunitatibus, consuetudinibus, atque etiam conciliaribus constitutionibus, etiam in Gallia, valeat huiusmodi facere reseruationes,
12 cum ipse omnium beneficiorum sit dominus, *c.2 de præben.lib.6.clemen.1. ne lit. penden. & alijs iuribus sæpius citatis.*

13 Mirum ergo nō erit, si ipse cum per semetipsum possit cōferre beneficia electiua, valeat quoque talem alteri potestatem impartiri, ex vulgata iuris regula, *cap.qui per alium, de regul.iur. lib.6.* Sed quo modo Cardinales conferre possint, videamus. At verò in primis admonere oportet, electionem non cadere in simplici parochiali ecclesia, nempe inter beneficiatos eiusdem, quando vacat aliquod beneficium in illa
14 ecclesia, licet ipsi sint patroni, nec sonum campanæ pro congregandis compatronis facere beneficium electiuum, nec ecclesiam collegiatam, nisi constiterit de signis, & insignibus à iure ad faciendum collegium requisitis, *vt per Roman. cons.436.& per ea, quæ dixi supra ad §.proxime*
15 *præcedentem, versic. ex his tollitur,* & de iure illa beneficia tantum dicuntur electiua, quæ sunt caput collegij, non autem alia in ecclesia collegiata consistentia, *glos.ad c.quia propter, de elect. Staphil.in tract.de litter.gratiæ, & iustit.fol.58. in versic.ad secundum, Aegid.decis.69. atque ita fuisse in Rota resolutum in vna Calagurritana beneficij, testatur Caputaquen.decis.195.par.1.*

Cum igitur ea dumtaxat dicantur electiua beneficia, quæ sunt caput collegij: mirum non est, si sint nota speciali digna: vnde si quis impetrauerit beneficium electiuum, vtputa prioratum, in quo sint tres, vel quattuor, vel sex monachi cum Priore simul viuentes, & Papa illud conferat, vel conferri mandet, quæritur an teneat collatio, an verò gratia ex eo vitietur, quòd dictum non fuit beneficium huiusmodi esse electiuum: videtur dicendum, valere collationem, & gratiam subsistere: nam etsi dictum non sit, beneficium esse electiuum, expressum est tamen æquipollens: quia eo ipso, quo exprimitur ibidem, quattuor, vel quinque, vel plures esse monachos cum Priore simul viuentes, præsumitur, quòd sint ibi collegialiter, seu conuentualiter in dubio, quia regulariter, & simul viuunt:
16 maxime quia in dubio omnis ecclesia regularis, seu cathedralis, vbi sunt multi, & dos fuit pro multis constituta, præsumitur, quòd sit collegiata, *testimonio Hostiensis ad c. nobis, de iure patr. facit etiam, quod notatur in decis.208.par.1.Decis. Diuers.* quod non habet locum in ecclesijs secularibus inferioribus, *vt notat Innoc.ad c.po-*
17 *stulasti, de iure patron.* Itaque, si ibi est collegium, Prior, qui est collegij caput, debet eligi de iure communi per collegium, vel conuentum, *vt c.1.c.ne pro defectu, c.quia propter, de elect. & alijs superius citatis:* ergo collatio erit recta. Accedit, quòd si quis impetrauerit dignitatem, exprimendo, quòd potest excōmunicare, quòd 18
tenetur audire confessiones pœnitentium, conferre ecclesiastica sacramenta, & huiusmodi alia ad curationem animarum pertinentia, licet non exprimatur, beneficium esse curatum, ex prædictis tamen constat, esse curatum, & tenet collatio: nihilominus Rota tenuit *decis.13.num.5.de præben.in antiquior.* gratiam esse subreptitiam, 19
si impetrans dignitatem ecclesiæ electiuam expressam non fecerit mentionem, quòd est electiua: etsi alia omnia, quæ electiuis dignitatibus conueniunt, fuerint expressa, *d.clem.1. de præb.*
Huius decisionis ratio est: quia ideo voluit Papa, quòd fieri deberet expressa mentio quòd esset electiua, vt veritas sibi nota esset de his, quæ in facto consistunt, cum aliàs facta ignorare posset, *c.1.de constit.lib.6.c.vt nostrum, vt eccl. benef.*& quia exprimendo, ecclesiam esse collegiatam potuit contingere collationem eius ad alium spectare: & hoc non probat esse, quod nō contingit abesse: ergo &c. Neque obstat, quòd in impetratione beneficij curati, non sit necesse exprimere illam qualitatem curati, quia respōdetur: quòd quando dispositio de iure communi vnam habet necessitatem, & infallibilem veritatem, tunc non opus est illius qualitatis expressione, *c.ad hæc, de offic. Archid. Felin. ad c.super litteris, nu.8.versic.2. regula, & ad c. in nostra, n.14.de rescript. & ad c.accedentes, versic. dixit, de præscript. Cassad. decis.12. de præbend. Staphil.de litter.grat. & iustit.fol.51. versic. sed circa expressionem, Rebuffus in prax. benefic. in tert.parte signat. in verbo, etiam situationis, n.4.*
Hinc eleganter dicebat Baldus *ad c.ordinem,* 21
de rescript. ibi, vt scias, quod id, quod certum 22
est de iure, non indiget expressione: & ideo impetrans feudum, non habet necesse facere mentionem consuetudinis feudorum, quæ iure scripto comprehenduntur, & quod certum est, expressione non indiget, *l.1.in fine, ff. de dote prælegat.* vnde Rota *decis.69.in antiquis,* refert, Vrbanum Papam vni Auditori respondisse, quod 23
de qualitatibus, quæ à iure insunt materiæ impetratæ, non est opus facere mentionem. Sed constitutio de publicandis resignationibus cōprehenditne electiua beneficia, & nominatim 24
regularia? Rota *in vna Treuerensi Abbatiatus coràm Aldobrandino, quæ est decis.189. diuers. par.2.* tenuit, comprehendi, quoniam verba constitutionis sunt vniuersalia ibi: *in quibuslibet beneficijs,* quorum appellatione continentur etiā regularia, Card. *ad Clem.1.q.5.n.12.de iud. Felt.*

ad c.

ad c. postulasti ante n.5. de rescript. alia etiã ratione debent comprehendi, nempe, vt euitentur fraudes, vt in proœmio eiusdem constitutionis habetur, siue monasteria sint consistorialia, siue non. *d. decis. 189. num. 2.*

Præterea sciendum est, esse alia beneficia electiua, quæ non sunt caput collegij: *vnde Card. ad clement. quia contingit, vers. vt autem, in 4. notab. de relig. domib. & ad d. clem. 1. §. ad hæc, q. 4. de præben. & in consil. 105. vti refert, et sequitur Felin. ad c. in nostra, n. 26. vers. hoc autẽ*, quòd beneficium electiuũ proprie dicitur, quãdo in eo proceditur per electionem, quæ exigit superioris confirmationem: non æque, si electio non indiget confirmatione: ex quibus infert, quòd si mandatur prouideri de beneficio spe-
25 ctante ad collationem capituli, non veniunt canonicatus, in quibus capitulum eligit, & Episcopus confirmat: quia dicuntur beneficia electiua, non collatiua: hinc Ripa *consil. 15. & sub tit. de rescript. 8. n. 2.* respondit prouisionem canonicatuum, & præbendarum dupliciter ad ca-
26 pitulum pertinere: vno modo per viam electionis requirentis confirmationem, altero per viã electionis non requirentis aliquã confirmationem: hæc dicuntur collatiua, illa verò electiua, hoc est quæ eliguntur, & confirmantur, etsi idẽ
27 Felin. *loco cit. vers. & dico amplius:* scribit, quòd si canonici eligunt in plena forma electionis, & non confirmatur eorum electio, tamen ratione formæ in electione seruatæ dicitur beneficium electiuum, etiam si superior non confirmat, ita vt includatur in litteris non facientibus mentionem de electiuis, prout fieri solet in nostra Metropolitana Taurinensi ecclesia: in qua canonici eligunt seruata penitus forma *d. c. quia propter*, absque vlla Archiepiscopi confirmatione: nam statim, atque quis est in canonicum electus, ab alio canonico ex mandato Præsidentis capituli in chorum deducitur, & ibi installatur, & illa installatio pro confirmatione habetur, *vt eleganter respondit Oldradus cons. 146. n. 5.* Nec
28 est absonum dicere, quòd ex consuetudine iudicatur, vt vnus actus effectum alterius repræ-
29 sentet: sicut scotatio traditionem operatur, *c. ex litteris, de consuet. vt etiam not. Imola ad c. transmissam, de elect. c. ex insinuatione, de simon.* Sco-
30 tatio est quædam forma transferendi possessionem, *de qua in d. cap. ex litteris.* Nec obstat, si dicatur, quòd non potest consuetudine introduci, vt quis sine cõfirmatione administret. *c. auaritia, de elect. lib. 6.* quia respondetur, verum esse, vbi non est alius actus à superiore procedẽs, & hunc repræsentans: quoniam in talibus nihil refert, quo modo superior voluntatem suam declaret, *vt per Innocentium ad c. cum Bertoldus, in gloss. mirum videtur, de re iudic. & Oldra-* *Germon. de Indultis.*

dus d. consi.141. n.6. & de his etiam potuit intelligere Innocen. Papa Sextus, quem Felinus *post* 31
Collector. ad d. c. in nostra, nu. 26. vers. & scias, refert, dixisse, atque semel in camera declarasse, quòd volebat illud beneficium esse, & dici electiuum, in cuius electione seruatur forma dicti capitis *quia propter, de elect.* vel per cuius vacationem ecclesia redditur viduata Prælato.

Cæterum mihi videtur dixisse, quod oportuit 32
Ioannes Andreæ *in addit. ad Speculat. tit. de act. & petit. §. super petitionibus, ad fin. versic. per litteras quoque*, vbi concludit, quòd ad cognoscendum naturam beneficij, an sit electiuum, inspicienda est consuetudo antiqua, quæ magnam in istis vim habet, *cap. cum dilectus, de consuet. c. Abba. & ibi not. de verb. signific. Domin. ad d. c. cum in illis, §. 1. de præben. lib. 6. Card. ad d. clem. quib. contigit, versic. vt autem, q. 4. de prabend. & consil. 105. Ripa d. consi. 5. nu. 2. & hanc esse communem nostrorum sententiam tradit Felinus ad d. c. in nostra, n. 26. versic. & nota diligenter, de rescript. vbi reprehendit Calderinum, qui bis se contrarium tenuisse scribit consil. 12. de præbend.* Itaque beneficium electiuum dicitur non modo illud, quod est caput collegij, sed etiam illud, quod iure aliquo speciali, vel inueterata consuetudine pro electiuo habetur.

His ita peractis, reliquum est, vt discutiamus, an Cardinalis, cui per indultum concessum est, vt collationem, prouisionem, præsentationem, institutionem, seu quamuis aliam similem, vel dissimilem dispositionem coniunctim, vel diuisim facere possit, conferre valeat beneficia electiua. Ripa, vti diximus, negat *dd. consil. 5. n. 1. & cons. 8. n. 2.* Puteus tamen *decis. 190. n. 2. lib. 3.* scribit, fuisse in Rota tentum, quod indultum Cardinalis caperet beneficia electiua, propter 33
verba, ad collationem, prouisionẽ, &c. & quãlibet aliam similem, vel dissimilem dispositionem, ac multo magis, si accedant & hæc verba: & qui ad illa consueuerint per electionẽ assumi, prout reperiuntur in hoc nostro indulto. Ad illud verò, quòd faciebat Auditoribus dubium, nempe quòd indulta non impleant, sed tantum præseruent ordinarij iurisdictionem, *decis. 1. Cassad. de priuileg.* responderunt, eam loqui in præiudicium non habentium eligere: nam in eorum præiudicium non capit, sed bene capit in præiudiciũ capituli, vt si capitulũ non eligit, & Vicarius habentis indultũ confert electiuũ beneficium, non eligendo videtur consentire collationi per Vicarium factæ, *vt per Abbat. ad c. quod sicut, §. super eo, n. 3. not. 7. de elec. atque ita intelligi debere Ripam locis cit. asserũt ead. decis. 190. n. 4.* eadẽ tamen Rota *testimon. Caputaq. decis. 297. p. 1.* dicit, verbum, institutio, esse nomen generis aptũ com 34
prehendere collationẽ, institutionẽ, electionẽ, &

Qq 2 quam-

qnamcumque aliã dispositionẽ, *Alex.cons.*142.
n.7.lib.6. maxime si dicatur omnimoda institu-
35 tio, quia illud verbum, omnimoda, capitur vt
genus, ideo omnia in genere contenta conces-
sa censentur. *gloss. ad clem. 1. in verbo omnimo-
dam, de foro comp. Felinus ad c. grauem, in fine,
de offic. ord. ad c. auditis, n.13. de præscript. Paris.
consil.9.n.3.lib.1.* etiam si illud, quo de agitur,
esset de reseruatis, *Decius consil.197.col.2. vers.
præterea propter verbum omnimodam, Menoch.
consil.19.nu.20.lib.1. Craueta cons.663. nu.12.*
36 *vol.4. vbi late de hac dictione, & eius effectu.* Itẽ
si dicatur, quòd institutio, & dispositio sit libe-
ra: nam eorum beneficiorum, quæ requirunt
electionem, non dicitur esse libera institutio,
*Card. ad clem.1.q.6. in solutione contrariorum,
de suppl. neglig. prælat. Decius consil.121. in prin.*
nec dicitur libere posse disponere ille, cui alte-
rius electionem, vel consilium expectare conue-
37 nit, *Curtius iun. consil.2.n.3.* siquidem vis huius
verbi libere, est importare idem, quod sine al-
tero, vel sine alterius cõtradictione fieri potest,
*c.2. in fine, in verbo liberè de arbit. lib.6. c. licet,
in verbo libere, iuncta gloss. ibi, de sepult. lib.6.
c. cum Episcopus, in verbo libere, vbi Io. Andr. &
Archid. de offic. ord. lib.6. Alex. cons.80. volum.1.
& cons.12. in princ. vol.2. Franc. Aret. consil.66.
incip. diligenter visis, vbi ad hoc plures textus
induxit, Iason consil.130. col. fin. vers. quantum
ad domos, vol.4.* vel si dicatur, quòd Priores, mo-
nachi, & loca sint pleno iure subiecta Abbati in
spiritualibus, & temporalibus, *d. decis.297.n.7.*
38 nam si adhuc electio fieret, non dicerentur ple-
no iure subiecta, *vt dicit Abbas ad c. cũ & plan-
tarum, col. fi. versic. vlt. casu, de priuileg.* & quòd
transeant omnia scribit Felinus *post Abbat. &
alios ad c. auditis, de præscrip. n.8.* Ex quibus Ro-
ta concludit, quòd Papa non solum voluit mo-
nachos priuare omnimoda electione, sed etiam,
quòd illud ius eligendi, quod prius habebant,
impetrare à Sede Apostolica non possent. An
idem sit de indulto Cardinalibus dato, & dico
non esse: nam hoc fuit priuilegium Abbati Clu-
niacensi concessum, quod est speciali nota di-
gnum, *cap.11. sess.25. de reform. Concil. Trident.*
etsi non nego, quòd alij Abbates similia pos-
39 sunt habere priuilegia. Nec obstat, quòd indul-
tum sit priuilegium: quia respondetur, priuile-
gium quidem esse, sed nihil iuris conferre, sed
remouere obstacula, vt sæpius dictum est, nec
augere ordinarij iurisdictionem, sed tantum
præseruare. Atqui priuileginm illud Abbati Clu-
niacensi datum cum tot prægnantibus clausulis
Abbatis auget iurisdictionem, & monachos pri-
uat eligendi potestate. Accipit igitur Abbas ex
priuilegio, quod non habebat, & Cardinalis ex
indulto cõsequitur id, quod sibi iure debebatur:
non dubito tamen, quin indultum, si illas habe-
ret clausulas, quarum mentionẽ fecimus, perin-
de esset, atque illud priuilegium: sed nos loqui-
mur de ordinario indulto, quod Cardinalibus
concedi solet, & de hoc nostro præsertim. Qua 40
in re concludẽdum erit, illam clausulam, qui ad
illa consueuerint per electionem assumi, intelli-
gendam esse sine præiudicio habentium elige-
re, *vt dixit Puteus d. decis.190.nu.2.* ex qua re-
mouentur omnes difficultates initio istius pro-
positionis motæ, quibus etiam conueniunt ea,
quæ dicturi sumus infra *ad §. etiam ex eo, versic.
quæret iterũ.* Potest quoque intelligi de ijs om-
nibus beneficijs, quæ natura sua, vel origine
sunt electiua: à summo tamen Pontifice in octo
mensibus reseruatis vacantia conferuntur, vtpu-
ta canonicatus, & dignitates in ecclesia Tauri-
nensi, qui, & quæ si vacant in mensibus Martio, 41
Iunio, Septembri, & Decẽbri, à capitulo fit ele-
ctio: in reliquis verò octo mensibus, si vacant, à
Pontifice Maximo conferuntur, & ad ista licet
canonici per electionem assumi consueuerint, ta-
men Cardinalis virtute indulti ea confert.

Et non solum supradicta conferre potest, sed 42
etiam illa, quibus inhæret animarum cura iuris-
dictionalis: verum, vt sciatur, quæ dicatur cura
iurisdictionalis, præmittendum est, curã anima-
rum dupliciter sumi: vno modo proprie, & stri- 43
cte pro cura pœnitentiali, quando aliquis tene-
tur ministrare sacramenta aliquibus, & illi tenẽ-
tur ab eo suscipere, hæc duo necessariò requirũ-
tur, *gloss. ord. ad clem. dudum, vers. ad hoc superius
impendent. de sepult. quam ibi Ioan. de Imola, &
Card. sequuntur. Host. Petrus de Anchar. & Car.
ad c. cum satis, de off. Archid. Abbas ad c. dudum,
2.n.7. notab.9. de elect. & ad c. de multa, in fine,
vbi etiam Innocẽtius, & Io. Andr. de præben. Dec.
ad c. ad aures, nu.17. & 19. de rescript.* Cantuc.
decis.52.n.2. diuers. par.2. Alio modo large dici-
tur cura, quæ respectũ habet ad iurisdictionem,
& ista est, quæ appellatur iurisdictionalis, seu po-
testas fori contentiosi, prout est suspendere, ex-
communicare, absoluere, visitare, & alia hu-
iusmodi, quæ ad correctionem morum tendunt,
d. cap. dudum, cira medium, & ibi omnes, de elect.
Hanc curam habent, & habere possunt Archi- 44
diaconi, & alij inferiores Prælati, *cap.1. de offic.
Archid. & notatur ab omnibus, ad c. cum contin-
gat, de foro compet.* De his quoque voluit intelli-
gere Alfonsus Hoied. *in tract. de benef. incomp.
par.1.c.5.nu.7.* dum ait, quosdam esse Abbates
inferiores, qui magnos illos Abbates recogno-
scunt, & habent animarum curam, non solum in
foro interiori, sed & animarum curã iurisdictio-
nalem. Ideo non omne beneficium curatũ dici- 45
tur esse ecclesia parochialis, sed requiritur cer-
tus locus distinctus, & illi ecclesiæ deputatus,

nempe

nempe habeat territoriũ certis limitibus definitum, *Archid.ad c. licet canon.col.2.de elect.lib.6. Io.Andr.& Ioan.de Imola ad c.quia nonnulli,de cleric.non resident. Nic. Mill.in repert. in verbo*
46 *ecclesia parochialis.d.decis.52.n.14.* Omnis ergo ecclesia, quæ habet regimen in aliquo loco distincto, & sibi deputato, siue inferior, siue superior, dicitur ecclesia parochialis: & ideo diœcesis, quæ est limitata, appellatur non male parochia, & Episcopus dicitur esse rector parochialis, *c.veniens,vbi Imola,& Felinus de præscript.c.1. & ibi Ioan.de Ana.de rapt.cap.ad Apostolicæ, de donat.c.peruenit, & c.ad Apostolicæ, de decimis, cap.2.de magistr.c.excommunicamus, §. adijcimus, de hæret. can. si quis ordinatus, 92.distin. can.vlt.& penult.6.q.3.can.sicut alterius,2.q.1. can.bona rei,12.q.7.* Hinc non inelegãter glossa *ad cap.2.de pœnit.& remiss.lib.6.* quia rectori
47 parochiali saltem semel in anno tenetur vnusquisque confiteri, vel ab eo licentiam habere, *c.omnis vtriusque sexus,de pœnit.& remiss.* asserit, confitentem Episcopo, vel ab eo licentiam obtinentem satisfacere, cum Episcopus dicatur
48 rector parochialis. Non mihi tamen displicet, quod placuit M. Antonio Marsilio Columnæ *in tract.de ecclesiast.reddit.orig.& iure, c.12.n.4.* quòd facta reddituum ecclesiasticorum secatione, cœperit vsurpari parochiæ nomen pro illa certa diœceseos parte, quæ singulis presbyteris, sub Episcopi tamen potestate constitutis, curanda committitur, *toto tit. de paroch.*

De hac materia, hoc est, quæ dicatur ecclesia parochialis, plene tradunt Io. Andræ, Cardinalis, Ancharanus, Imola, & alij, *ad c.nonnulli, de cleric.non resident. d.decis.52. per totam.* Ludouicus Gomes. *ad regul.de idiomate, q.11.*
49 *vers.& ideo pro vero,* vbi etiam docet, curã iurisdictionalem non comprehendi illa regula, de idiomate: quemadmodum, nec beneficiũ, quod de sui natura non est curatum, sed simplex, ha-
50 bet tamen annexam curam, vel ex constitutione ecclesiæ aliquis vices curati gerit, quia tale beneficium proprie, & stricte loquendo, non dicitur beneficium curatum, *testimonio Oldrad. consi.203.Felin.ad c.in nostra,10.corr. de rescr.*
51 etsi idem Gomes. vult, quòd si ex constitutione ipsius ecclesiæ ille tenetur sacramenta administrare, quòd comprehendantur sub illa regula.

Hinc verò quæri potest, an omnia beneficia,
52 quæ in litteris Apostolicis appellantur vocabulo curæ iurisdictionalis, vel quibus animarum curam iurisdictionalem imminere, apponi solet, dicantur habere iurisdictionem, vel potestatem fori contentiosi. Respondendum est, non semper habere, sed id esse vsu in Cancellaria rece-
53 ptum ad euitandam subreptionem. Nam, quia per regulam Cancellariæ, de expressione quali-

Gemon. de Indultis.

tatum beneficiorum in impetrationibus eorum cauetur, ita vt gratia censeatur nulla, si de qualitatibus illorum non sit facta mentio, videlicet, si dignitates, personatus, vel officia sint, eisq; cura immineat animarum, & ad illa consueuerint per electionem assumi, ac nisi huiusmodi qualitates affirmatiue, vel conditionaliter exprimantur, more, inquam, introductum est, vt in impetrationibus illorum beneficiorum, quorum qualitates iure communi exprimi debent, si nõ exprimuntur, gratia sit subreptitia, nam si dignitas est curata, debet de ea fieri mentio: item si est electiua, *clem.1.de præb.& c.cum in illis,eod. lib.6.* si verò illas non habent qualitates, quas iure consueuerint habere, tunc exprimitur negatiua, & dicitur: non est curatum beneficium, non est dignitas electiua, non imminet ei animarum cura. Qualitates autem (vt superius ostensum 54
fuit) quæ iure insunt, si non exprimantur, gratia tamen non est subreptitia, vt si impetratur Archidiaconatus, non est necesse exprimere curam fori contentiosi, seu iurisdictionalem, quia Archidiaconus eam de iure habet, *c.1.& c.ad hæc, de offic.Archid.Felinus ad c.super litteris, n.8. de rescript.* nec huiusmodi cura inducit incompatibilitatem cum alio curato, *vt tenuit Rebuffus in prax.benef.in tert.par.signat. in verbo, etiam situationis,n.5.* nec gratia censetur subreptitia, si impetrans non expressit illam curam: sed subreptio iudicaretur, si non exprimeret esse dignitatem, propterea quòd consuetudo facit in aliquibus ecclesijs esse dignitatem, quæ non est in alijs, vt tradunt nostri *ad c.cum accessissent,de* 55
constit.& ad d.c. de multa, de præb. cautius tamen est, vt idem ait Rebuffus *ibid.n.6.* saltem conditionaliter exprimere per hæc verba: cui forsan cura imminet iurisdictionalis, ne de subreptione Bulla argui possit. Solet itaque Cancellaria hanc clausulam cui forsan imminet animarum cura iurisdictionalis, apponere: quando dubitatur, an immineat, nam si non imminet, & apponatur, nihil nocet, quia verisimile est, Pa- 56
pam facilius concessisse simplex beneficium, quàm curatum, *cap. cui licet, de regul.iur.lib.6. decis.73. de rescript. in antiq.facit & decis.14. de praeben.in nouis, Rebuffus ibidem num.9.*

Summa ex §. Etiam ex eo.

1 *Facultas conferendi omnia, & quæcumque beneficia, non includit reseruata.*
2 *Reseruatorum etiam ratione mensium collatio requirit specialem mentionem.*
3 *Beneficia reseruata, quoquomodo vacent, dicuntur vacare in curia.*
4 *Beneficium vacans per priuationem factam in curia, contra absentem, non dicitur va-*

care in curia, secus, si contra præsentem.
5 *Beneficia reseruata ratione mensium æquiparantur vacantibus in curia.*
6 *Generalis reseruatio est, quæ prouenit ex dispositione iuris communis: specialis, quæ ex regulis reseruatorijs.*
7 *Generales reseruationes sunt perpetuæ: speciales exprimi debent.*
8 *Reseruationes aut generales, aut speciales exprimi debent.*
9 *Facultas conferendi omnia beneficia non comprehendit reseruata ratione familiaritatis.*
10 *Si in indulto non fiat mentio de beneficijs reseruatis, ex eodem conferri non poterunt.*
11 *Vbi requiritur specialis expressio, non sufficit generalis per quæcumque verba fiat.*
12 *Beneficia reseruata optari non possunt.*
13 *Consuetudo optandi non habet locum in resignationibus in manibus Papæ factis in fauorem certæ personæ.*
14 *Optio non datur in vacantibus per obitum.*
15 *Beneficia reseruata possunt optari per consuetudinem immemorabilem.*
16 *Consuetudo immemorabilis sufficit ad acquirendum specialiter Principi reseruata.*
17 *Consuetudo immemorabilis habet vim priuilegij, & legis.*
18 *Consuetudo rumpitur actu contrario.*
19 *Consuetudo optandi beneficia reseruata viget in ecclesia Taurinensi.*
20 *Prouisio Apostolica optioni quandoque cessit.*
21 *Romanæ Rotæ tribunal omnium exactissimum, atque integerrimum.*
22 *Indultum non obstat consuetudini optandi.*
23 *Indulta Cardinalium non augent facultatē collatiuam, sed tollunt impedimenta reseruationum, nisi habeant insolitas clausulas.*
24 *Cardinalis in indulto, quo ad collationem beneficiorum tenet locum Papæ.*
25 *Indultum extraordinarium Cardinalis, sede Apostolica vacante, expirat: secus ordinarium.*
26 *Indultum collatiuum non extenditur ad beneficia, in quorum possessione conferendi est alia persona.*
27 *Indultum non derogat consuetudini, seu statuto, quibuscumque sit clausulis munitum.*
28 *Papa supponitur in prouisione velle statutis derogare, in indulto minime.*
29 *Cum derogatur statuto, non intelligitur derogari statuto iurato.*
30 *Quæuis clausula non ampliat principalem dispositionem, sed confirmat, quod est in terminis iuris optandi.*
31 *Clausulæ derogatoriæ operantur tantum in his, quæ pertinunt gratiam.*
32 *Si statutum impediat omnino effectum gratiæ, censetur sublatum per clausulam, non obstantibus.*
33 *Immemorabilitas temporis vim priuilegij Apostolici habet.*
34 *Indultum conferendi beneficia vacantia in aliqua diœcesi præfertur indulto conferendi vacantia per obitum familiaris.*
35 *Indultum extraordinarium non præualet indulto fauenti familiaribus.*
36 *Clausula generalis ad extraordinaria non extenditur.*
37 *Princeps præsumitur facilius habere notitiā ordinariorum, quàm extraordinariorum.*
38 *Præsumitur scienter derogatum ei priuilegio, cuius notitia certa habetur.*
39 *Ordinarium indultum fauorabile est: extraordinarium odiosum.*
40 *Indulto ordinario etiam vacantia per Cardinalis obitum conferuntur.*
41 *Cardinales sunt familiares Papæ, non continui commensales.*
42 *Clausula, aliàs, non importat maiora expressis.*
43 *Indultum est in præiudicium concedentis late intelligendum.*
44 *Cardinalis ex indulto beneficia familiarium Papæ reseruata iure confert.*
45 *Acolythatus datur etiam in priuilegium dignitatis, & tunc non est ordo.*
46 *Illegitimus etiam ad sacros ordines promotus dignitatis acolythatus incapax est.*
47 *Dispensatus ad acolythatum ordinem, non intelligitur dispensatus ad acolythatum dignitatem.*
48 *Dispensatio est stricti iuris.*
49 *Appellatione beneficiorum Abbreuiatorum de parco maiori, veniunt etiam beneficia Abbreuiatorum de minori.*
50 *Omnium Abbreuiatorum beneficia sunt reseruata.*
51 *Qui sint antiquiores Abbreuiatorum, incertum est.*
52 *Lex generaliter loquens, generaliter intelligenda est.*
53 *Et minores, & maiores Abbreuiatores vnum collegium faciunt.*
54 *Magis, & minus non faciunt quid differre specie.*
55 *Lex suapte natura ad futura extenditur.*
56 *Abbreuiatorum de maiori dicto standum est circa stylum curiæ, non autem de minori, cum iuris imperiti sint.*
57 *Scriptores Apostolici sunt summi Pont. et Apostolicæ Sedis notarij ex priuileg. Leonis V.*
58 *Dimissa scriptoria, finitur Protonotariatus ei annexus.*

59 *Protonotariatus est dignitas perpetua durans etiam, si obtinens ea careat.*
60 *Cui nati sunt duodecim liberi, etiam si moriantur immunis est oneribus ciuilibus.*
61 *Reliquijs remanentibus, quamuis cesset causa, non cessat dispositio.*
62 *Dignius trahit ad se minus dignum.*
63 *Protonotariatus est dignior Scriptoria.*
64 *Priuilegium aliunde pendens tollitur, eum tollitur & illud à quo ipsum pendet.*
65 *Concessum alicuius qualitatis causa durat, quantum illa qualitas.*
66 *Causa conditiones regulat.*
67 *Protonotariatus non datur respectu personæ, sed Scriptoriæ.*
68 *Duo eandem rem eodem tempore possidere nequeunt.*
69 *Quod non exprimit Princeps, denegare videtur.*
70 *Concessio Principis absurdum non patitur.*
71 *Infinitas euitari debet.*
72 *Numero dignitas vilescit.*
73 *Doctoratus in Italia ex numero cōtemnitur.*
74 *Verba dubia subiectæ materiæ aptantur.*
75 *Scriptoria qualitas est successiua, non momentanea.*
76 *Iurisdictio est successiua, non momentanea.*
77 *Talia sunt subiecta, qualia prædicata demonstrant.*
78 *Vestigia, & reliquiæ dignitatis faciūt honorarium, qui dignitate habuit, & dimisit.*
79 *Honorarijs vacantes Prælati sunt: quod intellige inter pares.*
80 *Aduocati litterarum contemplatione plura habent priuilegia.*
81 *Honorarium cessat, cum officium pretio, aut suffragio obtinetur.*
82 *Cessat dignitas, cum officium coemptum dimittitur.*
83 *Plus meretur, qui virtute, quàm qui pecunia dignitatem acquirit.*
84 *Vestigia dignitatum ad reseruationem beneficiorum non sufficiunt.*
85 *Vbi dispositio considerat habitum, & actum, non sufficit solus habitus.*
86 *Cardinalis beneficium scriptoris Apostolici, qui scriptoriam dimiserit, non confert.*
87 *Protonotariatus scriptoria annexus, si scriptoria dimittatur, eam sequitur, atque euanescit.*
88 *Qualitas adiuncta verbo intelligitur secundum tempus verbi, si sit momentanea.*
89 *Vbi remanent vestigia dignitatis, cessante causa, cessat dispositio in casibus à iure expressis.*
90 *Cessante causa, non cessat gratia Principis, nisi fuerit conditione qualificata.*
91 *Principum priuilegia nisi concessa propter certam causam sint, latam recipiunt interpretationem, aliàs restringenda.*
92 *Protonotariatus est dignior scriptoria, cū stat de per se, aliàs suum principale sequitur.*
93 *Protonotariorum beneficia semper Papæ reseruata.*

Etiam ex eo, quòd illa obtinentes aliquorum Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum, aut Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, etiam viuentium, & in dicta curia præsentium familiares, continui commensales, seu Sedis Apostolicæ notarij, subdiaconi, acolythi, capellani, litterarum Apostolicarum abbreuiatores, scriptores, cubicularij, nuncij, prouentuum, & iurium cameræ Apostolicæ debitorum collectores, & subcollectores, seu quicumque alij curiæ, & Sedis prædictarum officiales, etiam sub diuersis constitutionibus felicis recordationis Pauli Papæ Tertij prædecessoris nostri, suorum, & pro tempore existentium Romanorum Pontificum familiarum, continuorum commensalium declaratorijs comprehensi præsentes, & futuri, quocumque nomine nuncupati fuerunt, seu ex quauis alia causa dispositioni Apostolicæ specialiter, vel aliàs.

§. Etiam ex eo.

ETIAM EX EO. Hic sanctissimus Papa potestatem dat beneficia conferendi, quæ reseruata 1
sunt per quattuor regulas Cancellariæ. Quare illud in primis admonere oportet: quòd facultas conferendi omnia, & quæcumque beneficia nō includit reseruata: *Rota decis. 3. de off. legat. in nouis, verbo dubitabatur, Gemin. ad c. si cui nulla, n. 8. de præb. lib. 6. Franc. ad c. 2. n. 3. eod. Paris. consil. 10. n. 4. vol. 4. Aeneas de Falcon. in tract. de reseru. benef. effect. 6. n. 9. Mandos. in tract. signat. gratiæ tit. indultum conferend. reseruata, in prin. vbi omnes hoc expresse tenent: & secundum hanc opinionem respondit Lapus alleg. 84. num. 4.* Ratio est, quia 2
requiritur specialis, & expressa mentio ad hoc, vt in concessione conferendi beneficia veniant reseruata, *text. in cap. 2. de præbend. lib. 6.*

Et quamquam ille textus loquitur ratione va-
cationis in curia, & velit, quòd in concessione
quantumcumque lata generaliter facta non
veniat potestas conferendi dicta beneficia, nisi
fiat specialis mentio: procedit tamen etiam in
reseruatis ratione mensium, *vt per Franc.d.n.3.*
qui ait ibi poni vnum exempli gratia: siquidem
omnia beneficia reseruata, si vacare contingat,
3 dicuntur vacare in curia, *Calder.cons.9.de præb.*
Iacob.Simon.in tract.reser.benef. q.30.n.4. siue
per resignationem, siue per obitum vacent,
4 *Caputaq. dec.325.p.3.* siue per priuationem fa-
ctam in curia, *Gambar.de leg.lib.3.n.124.* quod
tamen intelligi debet, quando sententia lata
est in curia contra præsentem personaliter cita-
tum, defendentem se per seipsum, vel per pro-
curatorem, non æque contra absentem, vel non
verum contumacem. *Caputaq. dec.327.ead.p.3.*
5 *facit & dec.Put.356.n.4. lib.2.* Sic etiam bene-
ficia reseruata ratione mensium dicuntur in cu-
ria vacare, quia æquiparantur beneficijs vacan-
tibus in curia, *Lap.alleg.96.Aeneas de Falcon.in*
d.suo tract. de reseru. benef. 2.effect. Item si po-
natur in litteris prouisionis decretum dimitten-
di obtentum, aliàs vacet eo ipso, ac si in indul-
to conferendi ponatur decretum, quòd prouisus
teneatur expedire nouam prouisionem, aliàs
beneficium vacet, & similia, quia in istis bene-
ficijs datur reseruatio apud Sedem Apostolicã.
Beneficia itaque generaliter, vel specialiter re-
seruata dicuntur vacare in curia, *glos. & Doct.*
ad clem.1. vt lit.pend.nihil innou.

Sed quæ sit reseruatio generalis, quæq. spe-
cialis, quæstionis est: de vtraque tradit idem
Iacobus Simon. *eod. tract.q.4. tit.* quòd qua-
6 druplex sit reseruatio. sed proprie loquendo ge-
neralis reseruatio dicitur illa, quæ prouenit ex
dispositione iuris communis: specialis, quæ per
7 regulas est inducta. Generales sunt perpetuæ,
speciales sunt temporales ad vitam Pontificis
regulas edentis, *de quibus eleganter scribit Ca-*
8 *putaq.dec.75.n.3.4. & 5.par.3.* Siue igitur re-
seruationes sint generales, siue sint speciales,
semper exprimi debent, *vt tenuit Rota in vna*
Florent.sanctæ Felicit.coram Fabro, 23.Decem-
9 *bris*, 1547. vnde facta concessione conferendi
omnia, & quæcumque beneficia non includun-
tur beneficia reseruata ratione familiaritatis,
vti alias fuit resolutum in vna Valent.16.Mar-
tij, 1543. *coram Ioanne Paulo*. Quare si in in-
10 dulto non fit mentio de beneficijs reseruatis, de
11 illis non potest intelligi: ratio est, quia quoties
requiritur specialis expressio, non sufficit gene-
ralis per quæcumque verba fiat, *glos. ad cap.in-*
quisitores, verb.expresse de hæret. lib.6. text. in
c.qui ad agendum, & c.qui generaliter, in princ.
de procurat. eod. lib.6.

Sed an possint optari beneficia reseruata, du- 12
bitatio est, & verius est, non posse, siue specia-
liter, siue generaliter sint reseruata, *vt dicunt*
Petrus de Anchar.ad c.fin.n.1. vers.quæro Papa,
de consuet.lib.6. & ibi Gemin. §. in conferendis,
n.3. Franc.n.6. Probus n.28.vers.non enim, Col-
lect. ad c. ex tenore, n.6. de concess. præb. Card.
cons.16. circa fin. Gemin.cons.30. col.2. vers.ad
secundum, vbi hanc esse communem opinionem
testatur, Rot.dec.2.de consuet.in nou. dec.1.n.4.
de rer.permut. in nou. dub.2. Mohed. decis.296.
Milleus. in verb. consuetudo optandi non habet
locum in beneficijs reseruatis, Lap. d. alleg. 84.
n.4.vers.quid ergo, Ferr.cons.227.n.4.lib.2.Gig.
de pens.q.63.n.9. Iacob.Simon.d.tract.de reseru.
q.45.& ibi Paul. Granut. Aeneas de Falcon.in
eod.tract.q.4.in princ.effect.5. Cassad.dec.4.n.1.
de concess.præb. vbi de communi attestatur, Pa-
ris.cons.10.n.5.vol.4. Put.dec.4.lib.2. qui loqui-
tur de reseruatis à Papa motu proprio, Caputaq.
dec.282.par.2. qui assueuerat consuetudinem 13
optandi non habere locum in resignationibus in
manibus Papæ factis in fauorem certæ personæ:
quia consuetudo optandi non procedit, nisi 14
quando beneficia vacant per obitum.

Illud maiorem habet difficultatem, an bene- 15
ficia reseruata possint optari, stante consuetu-
dine optandi reseruata? *Caldil.cons.3.de consue-*
tud. contendit, posse, dummodo consuetudo sit
legitime præscripta, *Caldil.sequitur Staph.tract.*
de litteris gratiæ secundum antiquam impressio-
nem fol. 101. Rationem illam afferunt: quia li-
cet hæc consuetudo sit contra ius, est tamen
rationabilis, & æqua, atque ideo potest legiti-
mo tempore præscribi, etsi Aeneas de Falcon.
d.tract.de reseru.in d.5.effect.col.pen.vers.est be-
ne verum, Caldilinum reprehendit, quòd ni-
mis audacter sit loquutus, & quòd curia non
reciperet dictum suum propter generalitatem,
d. c.2. de præbend. lib.6. Rota tamen *in vna Bo-*
non.optionis, die 9.Ianuar.1579.coram R.P.D.
Lancellotto, nunc meritissimo Cardinali, quam
aliàs citaui, tenuit, posse optari, si consuetudo, 16
qua optatur, excedat hominum memoriam, &
mouebatur Rota: quia immemorabilis consue-
tudo sufficit ad acquirendum etiam specialiter
reseruata Principi, *c.super quibusdam, §. præte-*
rea, de verb.signif. Abbas ad c.cum nobis, de præ-
script.p.2.tertiæ partis, q.6. Ferret.cons.141.n.3.
lib.1. cum alijs, de quibus per Gabriel. de præscr.
cons.1.num.3. vers. tertiò amplia. Habet siqui- 17
dem immemorabilis consuetudo vim priuilegij,
& legis, *vt late diximus nos c.12.nu.33. cum*
seqq.lib.3.de Sacrorum Immunitatibus, & supra
ad §.in quibuscumque.

Ad illud verò dubium, quod aliqui ex doctis-
simis Auditoribus mouebant, videlicet, imme-

mora-

morabilem consuetudinem optandi reseruata, nõ posse probari, ex quo singuli Romani Pontifices renouant regulam de mensibus reseruatis, per quam interrupta videtur ista immemorabilitas, quia quando fuit inchoata, fuit interrupta per dictam regulam: nec potest tempus vnius Papæ coniungi cum tempore alterius stante interruptione, *Soc. ad l. mihi & tertio, §. in legatis, post princ. ff. de leg. 1.* dicit Lancellottus nihil fuisse resolutum: mihi tamen mirifice placet ratio, quam idem ex *Caldil. d. cons. 3. col. fin. in*
18 *vers. ad aliud verò,* adducit, quòd ad inducendam interruptionem opus est, quòd interueniat aliquis actus dictæ consuetudini contra-
19 rius. Viget huiusmodi consuetudo in nostra Metropolitana Taurinensi ecclesia, ita vt cum aliquis interdum contra talem consuetudinem à
20 Gregorio decimo tertio fel. record. canonicatũ, vnà cum præbenda obtinuisset, & antiquior illius gradus canonicus præbendam per obitum alterius canonici optasset, hic contra illum obtinuit, præsertim in possessione, etiam in hac
21 Romana Rota omnium, quotquot sunt, tribunalium exactissima, & integerrima: de petitorio nihil actum est, nam impetrans acquieuit, & dispositioni pontificiæ renunciauit, quòd sibi nullum ius suffragari animaduerteret.

22 Ex his alia suboritur quæstio: an indultum Cardinali nostro de Runere concessum de conferendis beneficijs vacantibus in sex, vel octo mensibus reseruatis Papæ vigore regulæ Cancellariæ, obstet, quominus reseruata à canonicis Taurinensibus possint optari virtute dictæ consuetudinis immemorabilis: & dicendum est, non obstare, prout resolutum fuit in Rota coram dicto Illustrissimo Card. Lancelloto *in d. illa Bonon. optionis,* quia indulta huiusmodi, vt sæpius dictum est, non ampliant facultatem conferendi, quam habent ordinarij in suis ecclesijs, sed remouent duntaxat impedimenta, & obstacula reseruationum, quibus impediebãtur, quominus libere ipsi conferre beneficia ad eorum collationem de iure spectantia possint. Namque sublatis de medio reseruationibus, non posset Cardinalis indultum habens conferre beneficia, quæ vigore dictæ consuetudinis immemorabilis possunt optari, *d. c. vlt. de consuet. lib. 6.* quemadmodum nec ea, in quorum collatione consensus capituli requiritur, vt Rota obseruat; & tenet, *testimonio Caputaq. dec. 283. n. 2. p. 2.* ergo minus poterit cõferre vigore indulti, quod non auget facultatem, sed tantum remouet obstacula, & impedimenta. Hodie verò nulla videtur superesse difficultas, cum Regula 8. §. *ac consuetudines,* expresse deroget consuetudinibus, etiam immemorabilibus optandi maiores, & pinguiores præbendas, ac priuilegijs, & indultis Apostolicis circa ea concessis. Ita quoq. fuit resolutum coram Seraphino die 1. Augusti 1602. *in vna Capuana inter Illustrissimum, ac laudatissimum Cardinalem Bellarminum tunc Capuanorum Archiepiscoporum, eiusque Capitulum, & canonicos,* qui defendebant, locum esse prędictæ immemorabili consuetudini priuatiue, quoad Cardinalem, quoniam haberet vim legis, & priuilegij ita, vt possit quicumque titulus allegari iuxta *cons. Federici de Senis 274.* & ea, quæ fuerunt deducta; etiam, quia indulta, vt sæpius dictum est, non augent facultatem conferendi, quæ competit ordinarijs collatoribus, sed tollunt duntaxat obstacula reseruationum, quæ dictam facultatem impediunt, Cassador. *decis. 3. de priuil.* Mohed. *decis. 8. eod. tit.* Vnde, cùm Ordinarius non possit impedire ius optandi canonicatus, & præbendas ad suam collationem spectantes, existente immemorabili consuetudine, per Indultum redit ad primum ius conferendi, sed cum eadem qualitate, saluo, scilicet, iure optandi. Dicebant etiam tertio loco, quod allegata Regula octaua non comprehendebat Cardinales ordinarios collatores; quare, cùm per Regulam non læderetur ius conferendi eis competens, nec prodesse poterat derogatio, quæ solum respicit fauorem Papæ reseruantis sibi collationem octo mensium, non tamen in ecclesijs Cardinalium: & sic, cessante reseruatione, cessat etiam derogatio, fauore reseruationis apposita, videlicet, ne per optionem impediatur. Quibus tamen non obstantibus, pro Cardinali Archiepiscopo fuit resolutum. Cardo autem huius dubij verti videbatur in eo, quòd Indulta non ampliant ordinariam facultatem, sed remouent tantùm reseruationum impedimenta: quæ regu- 23
la, licet vera sit, non tamen procedit generaliter, & indistinctè in omnibus Indultis, vt Rota interpretatur teste Cassadoro *d. decis. 3. in fin.* hoc est, quando inest aliqua clausula insolita, in qua aliquid vltra detur. Tenor enim indulti inspiciendus est, *cap. porrò, de priuileg.* at in indulto sunt illa verba: *Decernentes, affectiones, reseruationes, regulas, constitutiones, ordinationes, decreta, &c. quoad impediendum te* (Cardinalem, scilicet) *quominus in præmissis, tam ordinaria auctoritate, quàm concesso tibi per præsentes indulto, vti valeas,* nullatenus se extendere, prout etiam habetur in hoc nostro Indulto, vt videre est *in §. Alioquin infr. eod.* vnde, ponderatis verbis; *tam ordinaria auctoritate, quàm concesso tibi Indulto,* manifeste apparet, per Indultum non esse simpliciter remotum obstaculum, & restitutam ordinariam auctoritatem de iure communi competentem, sed datam maiorem facultatem, vigore Indulti beneficia conferendi. Siquidem dictiones, tam, & quàm, inter diuersa ponun-

ponuntur, *l. vxori in princ. l. hoc legatum. ff. de*
leg. 3. Cùm ergo & ordinaria auctoritate, & vi-
gore Indulti possit Cardinalis beneficia confer-
re, si ordinaria non sufficit auctoritas ad impe-
diendam optionem, saltem vigore Indulti im-
24 peditur, quo Cardinalis positus videtur in lo-
cum Papæ respectu eorum, ad quæ non extendi-
tur ordinaria facultas, nulla enim ratione con-
ceduntur Indulta, nisi, vt, quod per reseruatio-
nes aufertur, per Indulta restituatur. Quòd, si
diceremus, Cardinalem ordinarium collatorem
hanc non habere facultatem, illud vtique seque-
retur absurdum, quòd, si Papa alicui Cardinali
in aliena diœcesi Indultum concederet, (quod
extraordinarium, seu supetindultum diximus
appellari) sub eadem comprehensione reserua-
torum per Regulam octo mensium, absque du-
bio optio locum non haberet, cum non ex sua
persona, neque ex ordinaria auctoritate, sed,
tamquam repræsentans personam Papæ, compe-
teret ei ius conferendi reseruatum vigore Regu-
læ octo mensium, sicque melioris esset conditio-
nis Cardinalis extraordinarium habens Indul-
25 tum, quàm Cardinalis ordinarius collator, cùm
tamen huius Indultum sit fauorabile, illius verò
odiosum, & consequenter sit restringendum,
quod, &, Sede Apostolica vacante, expirat, non
tamen ordinarium. *Caputaq. decis.* 307. *lib.* 1. *ma-*
nuscripto. Neque verisimile est, Papam conces-
sione Indulti renouare voluisse ius optandi per
Regulam octo mensium sublatum, cùm eius in-
tentio fuerit faciendi actum fauorabilem Cardi-
nali, non autem Capitulo, & intentio agentis est
in hoc attendenda, quæ fuit concedendi Car-
dinali, quod ipse habebat in huiusmodi reserua-
tionum collatione. Ita ego quoque pro parte
eiusdem Illustris. Cardinalis Bellarmini respon-
di, nec aliter respondeti posse iudico. Ad ea ve-
rò, quæ pro Capitulo adducebantur, quòd, sci-
licet, optio ex immemorabili consuetudine ei
competeret, respondebatur, non haberi legem
apertam indulto specialiter derogantem, ideo
frustra opponi. Nec obstare, quòd indulta non
amplient facultatem conferendi, sed remoueant
tantùm obstacula reseruationum, quia Indulto-
rum vis ex forma concessionis pendet, quæ dat
esse rei, & est diligenter obseruanda *d. c. porrò, de*
priuileg. & d. decis. 3. *apud Cassad. eod. tit. de pri-*
uileg. Ad opposita vltimo loco, nempe, Cardi-
nales prællegata regula minime comprehendi,
respondebatur, id verum esse, sed non esse appli-
candum casui nostro, non enim confert Cardi-
nalis iure ordinario, sed Apostolica auctoritate
vigore Indulti id expresse declarantis: vnde ap-
parebat, locum non esse optioni, cùm non so-
lùm sublata sint impedimenta, sed, vigore In-
dulti etiam translata in Cardinalem, quæ prius
Papæ ex reseruatione competebant. Quibus
aptari possunt, quæ *supra ad* §. *regularia, versic.*
sed difficultas est, diximus, vt indultum Cardi- 26
nalis de conferendis beneficijs ad collationem
suam de iure spectantibus non comprehendat
beneficia, in quorum pussessione conferendi
alius est, & si de iure collatio spectatet ad eum,
ex quo sunt in sua diœcesi, *Puteus decis.* 206.
lib. 1. *Caputaquen. d. decis.* 283.

Quarto insuper, an indultum deroget consue- 27
tudinibus, & statutis, si in ipso indulto appositæ
sint clausulæ, in quibus derogatur consuetudi-
nibus, statutis, qualibet auctoritate confirmatis,
etiam si essent necessariæ generales, specialesq.
derogationes, cum clausula, quorum tenore &c.
ac aliæ similes clausulæ apponi solitæ, *Rota in d.*
Bonon. optionis tenuit, non derogare: nam licet
huiusmodi clausulæ in prouisione Papæ apposi-
tæ derogent ipsis consuetudinibus, & statutis
etiam ab ipsa sancta Sede confirmatis: in indul-
tis tamen appositæ nihil operantur vltra dispo-
sitionem principalem. Ratio diuersitatis est, 28
quia Papa in sua prouisione intendit derogare
consuetudinibus, & statutis, et si scribit Felinus 29
ad cap. nonnulli, in princ. num. 10. *versic. nota*
quartò, de rescript. quòd si dicatur, non obstan-
tibus statutis, non intelligitur de statutis iuratis,
vel per Papam confirmatis, nisi exprimatur, non
æque in indulto: siquidem indulta, vt sæpius di-
ctum est, nihil aliud continent, nisi quòd remo-
uent obstacula. Sic etiam dictæ clausulæ non 30
possunt operari, quòd per eas amplietur, aut al-
teretur principalis dispositio indulti, cum con-
firmetur duntaxat, & conualidetur *iuxta cle.* 1.
de concess. præbend. Decius consil. 2. *nu.* 10. *Caldil.*
consil. 3. *de consuetud.* quod est in terminis iuris
optandi. Hinc est, quòd nostri asserunt, clausu- 31
las derogatorias solum operari in his, quæ peri-
munt gratiam, *Felinus ad d. cap. nonnulli, d. n.* 10.
versic. nota tertiò, quòd si statutum impedit to- 32
taliter effectum gratiæ, censetur sublatum per
dictam clausulam, non obstantibus. Sed si non
tollit, sed differt, tunc non censetur sublatum:
vnde oportet dicere: Non obstantibus statutis,
per quæ nostra concessio impediri, vel differri
potest, *ita quoque Sarn. in proœm. regular. Cancel-*
lariæ, q. 5. *num.* 6. *versic. quod etiam, circa med.*
Atqui principalis indulti dispositio est ea, vt
Cardinalis possit conferre in omnibus mensibus,
prout poterant omnes ordinarij ante regulam
octo mensium: sed de iure non poterat Cardi-
nalis, nec alius ordinarius conferre, vt in proxi-
ma præcedenti quæstione actum est, ea benefi-
cia, in quorum quasi possessione alius erat: ita
etiam dici potest de optione, vt conferre non
valeat ea beneficia, in quorum quasi possessione
alius existit ab immemorabili tempore, quæ im-
memo-

memorabilitas operatur vim priuilegij Aposto-
33 lici, legis, & fundationis, quibus Cardinales non possunt derogare.

His ita de reseruationibus peractis, videamus, quomodo Cardinales vigore indultorum possint conferre beneficia vacantia per obitum familiarium S.R.E. Cardinalium viuentium, vt in Bulla continetur, cum Cardinales hoc singulare habeant priuilegium, vt soli beneficia suorum familiarium conferre valeant: alioquin non tenet collatio, etiam ab ipso sanctissimo Papa facta, nisi ipsius Cardinalis accedat consensus, si in curia fuerit, si verò absens, quòd impetrans teneatur exprimere nomen, & titulum ipsius Cardinalis, cuius familiaris morte vacat beneficium, *regul. de impetr. benefic. vacant. per obitum*
34 *famil. Cardin.* In qua dubitatione fuit in Rota resolutum, *teste Caputaq. decis. 83. part. 2.* præualere indultum Cardinalis habentis collationem in aliqua diœcesi indulto Cardinalis habentis facultatem conferendi beneficia vacantia per obitum suorum familiarium. Ratio est, quia quando Papa concedit indultum Cardinali, vt possit conferre beneficia in aliqua diœcesi vacantia, videtur velle præiudicare Cardinalibus respectu familiaritatis, *argum. eorum, quæ notat Cassad. decis. 1. de priuileg.* non enim ignorat Papa, Cardinales habere priuilegium conferendi beneficia vacantia per obitum suorum familiarium: proinde cum hoc sciat, vult, & intendit eis præiudicare alterius indulto. Regula autem illa, *de impetr. benefic. vacant. per obitum famil. Cardinal.* locum habet in ijs diœcesibus,
35 in quibus Cardinales non habent indultum, vel habent extraordinarium, in quo non est apposita clausula, vt possint etiam conferre beneficia vacantia per obitum familiarium S. R. E. Cardinalium. Et ex his videtur dari posse exceptio ad regulam, quam constituit *Sarnens. in proœm. regul. Cancell. q. 5. versic. & hoc vlterius:* vt per clausulam, non obstantibus constitutionibus, &c. non censeatur in dubio derogatum, nisi constitutionibus ordinarijs, non autem extraordinarijs, cuiusmodi sunt extrauagantes, &
36 regulæ Cancellariæ. Nam clausula generalis ad extraordinaria non refertur, *vt est textus in l. scio, §. medio, ff. de ann. legat. Oldrad. consil. 129. Andr. Sicul. consil. 18. col. 1. & consil. 21. col. 6. & consil. 26. col. 9. lib. 2. cum alijs per Decium adductis ad cap. inter cetera, num. 21. de appellat.* Hu-
37 ius rei ratio est, quia Princeps præsumitur difficilius habere notitiam talis iuris extraordinarij, seu extrauagantis, quàm iuris ordinarij, vt notant nostri *ad cap. pastoralis, de fid. instrum.* At verò cum deroget iam dictæ regulæ, *de impetr. benefic. vacant. per obitum famil. Cardinal.* licet
38 deroget regulæ Cancellariæ, quæ est extraordinaria, quia tamen præsumitur habere notitiam huius specialis constitutionis, seu priuilegij, quo & ipse dū Cardinalatus fungebatur officio, vtebatur, aut vti potuit, dicitur scienter derogasse.

Præterea, si hoc habet locum in indulto extraordinario, *vt ait Caputaq. d. decis. 83.* multò magis habebit locum in ordinario, cum hoc sit fauorabile, illud verò odiosum. Vnde ipse in ea 39
sum sententia, vt existimem Cardinalem ordinarium collatorem, etiam si in indulto non adsit clausula, vt possit conferre beneficia vacantia per obitum familiarium Cardinalium, valeat conferre, si huiusmodi beneficia vacantia ad eius ordinariam collationem, & prouisionem spectauerint: quoniam indulta concessa, vt aliàs dictum est, Cardinali, ordinariam collationem habenti restituunt, id, quod per regulas, & extrauagantes ordinarijs fuerat ablatum, & reducuntur ad iuris communis dispositionem, & ad suam pristinam naturam, atque ideo dicuntur esse fauorabilia, *Roman. consil. 318. glos. ad cap. statut. vers. numerandum. de præbend. lib. 6. Bartolus ad l. si constante, col. 5. ff. solut. matrim. Crauet. consil. 135. num. 38. lib. 1. ita etiam tenet Rota, vt constat in vna Salamant. coram R.P.D. Seraphino Oliuario, iurisdictionis, 14. Maij 1576. decis. 215. in princ. lib. 1. qua de re late diximus & nos supra ad §. regularia, versic. si verò aliquis, in fine, vbi agitur, quæ dicatur dispositio fauorabilis, quæq. odiosa, quæ extendi, & quæ restringi debeat.*

Ex qua sane ratione non solum Cardinalis 40
indultum ordinarium habens potest conferre beneficia per obitum familiarium Cardinalium vacantia, sed etiam ea, quæ vacauerint per obitum ipsorum Cardinalium, quia Cardinales, li- 41
cet sint familiares Papæ, *Oldrad. consil. 48.* non sunt tamen continui commensales, *vt not. ad c. vlt. de verb. signific. lib. 6. Petrus de Anchar. cons. 398. Crescent. decis. 3. nu. 2. de priuileg.* & quamuis dubitari non immeritò posset, quòd cum in indulto fiat mentio de pluribus officialibus, non de Cardinalibus, ac sint maiores, & speciali nota digni, non intelligantur venire, ex notatis *ad cap. sedes, de rescript. & per Felin. ad cap. ad aures, versic. sexta conclusio, eod. de rescript.* quibus etiam conuenit, quòd de clausula, aliàs, dici so- 42
let, vt non possit importare maiora expressis, *Alex. consil. 119. nu. 6. & consil. 204. num. 4. li. 2. Illustriss. Aldobrandinus in vna Pharen. pensionis, die luna, 21. Maij 1576. quæ est hodie impressa, part. 1. decis. Diuers. decis. 217. nu. 2. & 7.* maximè, quia in diuersis similibus à casu expresso, non fit extensio, etiam ex maioritate rationis, *Craueta cons. 6. num. 11. lib. 1. Caputaquen. decis. 85. num. 2.* In fauorabilibus tamen communis est opinio, *teste Crescent. in d. decis. 3. nu. 3. & 4.* quòd comprehendantur Cardinales. Ratio fuit,

43 fuit, quia indultum in præiudicium concedentis
est late intelligendum, *vti pluribus tradit Felin.*
ad cap.causam,quæ, num.4. versic. limita sexto,
& num.7.versic. limita hæc, de rescript. Deniq.
cum ordinarius possit de iure communi conferre
beneficia omnium, & quorumcumque, & non
impediatur, quominus possit conferre benefi-
cia,quæ Cardinalis,dum in humanis ageret,ob-
tinebat, nisi per regulas, & extrauagantes, ac
cum Papa in indulto velit, Cardinalem posse
conferre regulariter,tolluntur impedimenta, &
res reuertitur ad suam pristinam naturam: atq.
ideo mirum non est, si Cardinalis beneficia al-
terius Cardinalis valeat conferre, *Crescent. de-*
44 *cis.3.* Per reg.Cancell. primam, *& extrauag.ad*
regimen, de præb. sunt reseruata beneficia fami-
liarium Papæ,& Sedis Apost. officialium,sed ta-
men vtraque non obstante, voluit Pontifex, à
Cardinalibus ea conferri posse. Qua in re non
est, cur plurimum laboremus, cum abunde satis
de his sermonem habeat Quintilianus Mandos.
45 *ad d.regul.1.q.5.6.vlt. & fere per tot.* Sed quod
ad verbum acolythi attinet, de quo in eadem
regula, scire oportet, quòd iste acolythatus est
diuersus ab illo, qui confertur alicui nomine of-
ficij acolythatus, qui est vnus ex septem ordini-
bus ecclesiasticis,appellaturq. aliàs ceroferraria-
tus, & cum eo non facit incompatibilitatem,
quia non est ordo, sed datur in priuilegium
exemptionis, dignitatis, honoris, vel præemi-
nentiæ,*Caputaq.decis.9.part.1.* Hinc dubitatur,
an ille, qui est illegitimus, & ad omnes etiam
sacros ordines fuit dispensatus, possit acolytha-
tum, prout dignitas est, non ordo, absque alia
dispensatione obtinere: Rota tenuit, non posse,
Caputaquen. d.decis.8. ead.part.1. siquidem il-
legitimus est incapax honoris, & dignitatis:
46 quòd si qualitas ista esset expressa,nulli dubium
est,quin Papa,vel non concessisset,vel difficilius
concessisset, *cap.super litteris, & cap.postulasti,*
de rescript. Nec obstat, quòd fuerit dispensatus
ad omnes ordines, quibus continetur acolytha-
tus,quia, vti dictum est,acolythatus,qui confer-
tur in modum priuilegij, exemptionis, & hono-
ris, non comprehenditur sub illis ordinibus, sed
habetur vt dignitas, & presbytero conferri po-
47 test, *d.decis.9.nu.3.* atque ideo,si quis ad vnum
fuerit dispensatus, non intelligitur dispensatus
ad alium, cum dispensationes sint stricti iuris, &
48 non trahantur in consequentiam,*Oldrad.cons.9.*
& dixi supra ad §. necnon quarumcumque,vers.
quinimmo electus, in fine.

De Abbreuiatoribus illud quoque adnotare
placuit, quod maxime ad tractatum facit, præ-
sertim pro ijs, qui indultum extraordinatium
habent, ratione cuius non possunt conferre be-
neficia ad ordinarij collationem,& prouisionem
spectantia: videlicet appellatione beneficiorum 49
Abbreuiatorum de parco maiori, veniunt etiam
beneficia Abbreuiatorum de parco minori: vt
quemadmodum, inquam, beneficia Abbreuia- 50
torum de parco maiori, ita & beneficia Abbre-
uiatorum de parco minori sint reseruata, *& sic*
fuisse in Rota tentum scribit Puteus decis.240.
lib.1. Sed an Abbreuiatores de maiori sint anti- 51
quiores Abbreuiatoribus de minori, quæstionis
est:propterea quòd extrauagans Benedicti duo-
decimi, *ad regimen, de præbend.inter communes,*
nec de maiori, nec de minori specialiter loqui-
tur,sed generaliter:Mandosius *ad d.reg.1.q.vlt.*
videtur sentire, antiquiores esse, qui de minori
dicuntur,Rota verò contra *d.dec.240.* sed quid-
quid sit, vtrorumque beneficia sunt reseruata:
quia cum lex generaliter loquatur, generaliter 52
intelligi debet, *l. in generalibus,ff.de regul.iur.l.*
si quid earum,§.inter emptum,& l.item legato,ff.
de legat.3.cap.deliberatione,§.prohibemus, cum
glos.in verbo, specie, & ibi Gemin. in primo not.
*de offic.legat.lib.6. Crauet.consil.*118. *num.13.*
lib.1. vel ob id nimirum, quia Abbreuiatores de 53
maiori, & minori vnum duntaxat faciunt colle-
gium, & non differunt, nisi in solutione portio-
nis,& maius, & minus non faciunt quid differre
specie, *l.fin. de fide instrum.* & maiori semper 54
inest minus, *l.inter stipulantem,§.2.l.diligenter,*
in fin ff.verb.obligat.cap.ex parte tua, de decim.
Et licet isti, vel illi non contineantur in illa ex-
trauaganti *ad regimen*, tamen quia alij Pontifi-
ces fecerunt similes reseruationes,quo tempore
creuerat Abbreuiatorum numerus, regula illa
prima amplectitur omnes Abbreuiatores, cum 55
legis natura sit, vt extendatur ad futura, *vt late*
disseruimus cap.3. lib.1. Animaduers. tam iuris
ciu. quàm pontif. verumtamen cum dicimus Ab-
breuiatorum relationi, seu dicto standum esse, 56
vt in decis.72.num.3.part.1.Caputaquen. dico,
intelligi de Abbreuiatoribus de maiori, non
æque de minori,quia isti,vt plurimum,sunt iuris
ignari,illi periti: & in stylo curiæ perquam exer-
citati: quia & litteras Apostolicas conficiunt,
reuident, mutant mutanda, addunt addenda,&
vt stylus curiæ expostulat, omnia perficiunt.

De Scriptoribus maior dubitatio est, nam 57
Leo quintus, & alij subsequentes Romani Pon-
tifices Scriptoribus Apostolicis plura concesse-
runt priuilegia, & in specie,vt omnes,& singuli
Scriptores tam præsentes, quàm futuri sint sui,
& Apostolicæ Sedis notarij: & in alio vers. ha-
betur,Scriptores omnes pro tempore existentes
fecit suos, & Sedis Apostolicæ notarios. Hinc
nascitur difficultas non mediocris, an ille, qui
habuit Scriptoriam Apostolicam, & dimisit,ob
istam dimissionem desinat esse Protonotarius,
sicut desinit esse Scriptor, ita vt beneficium,

quod

quod obtinebat, intelligatur reseruatum, vel
non: nam si sit reseruatum, dicimus, Cardina-
lem vigore indulti extraotdinarij conferre illud
posse, sin secus prouisio spectat ad ordinarium
collatorem, Rota *in vna Ispalen. beneficij, die*
58 *Luna, 14. Ianuar. 1572. coram R.P.D. Robuste-*
rio, nunc dignissimo Oriolensi Episcopo, quæ hodie
est impress. in prim. part. Decision. Diuersorum,
decis. 70. tenuit, propter dimissionem Scriptoriæ
Apostolicæ finiti, & protonotariatum, & benefi-
cium non esse reseruatum Apostolicæ disposi-
tioni: quod intelligi debet, si vacauerit in mense
ordinarij. Sed non ab re fuerit hic nonnullas af-
ferre rationes, quibus Rota ad illud ita determi-
nandum mota fuit, idque in gratiam eorum, qui
decisiones Rotales non habent. Primo namque
aspectu contrarium videbatur decidendum:
quia protonotariatus, ratione cuius beneficium
59 dicitur affectum, est dignitas, *l. eos, & ibi Ioan.*
de Plat. & Iacob. Rebuff. in princ. C. de excusat.
muner. lib. 10. idem Plat. ad l. 2. num. 1. C. de
prim. lib. 12. Gomes. in proœm. regul. q. 1. Cassan.
in catal. glor. mund. part. 4. considerat. 29. & est
dignitas perpetua, quæ etiam dimisso officio du-
rat, & perpetuatur, *d. l. eos, text. expressus in l.*
eam legem, in fine, C. eod. de excusat. muner. Se-
cundò, qualitas adiuncta verbo intelligitur se-
cundum tempus verbi, *l. in delictis, §. si extra-*
neus, ff. de noxal. vbi Bartolus cum alijs per Dec.
consil. 24. & sic videtur sufficere, quòd qualitas
60 Scriptoriæ adfuerit ab initio, licet non duraue-
rit, vt in eo, qui cum semel duodecim habuerit
filios, quorum natiuitate solet pater excusari à
muneribus ciuitatis, *l. si quis decurio, vbi not.*
Bartol. C. de decur. lib. 10. & l. 1. C. qui numero li-
ber. eod. lib. 10. & si ex ijs aliquis decesserit, vel
etiam ex ijs plures, quoad vixerit pater, immu-
nitate ab oneribus ciuilibus gaudet, *Decius d.*
consil. 24. Doct. & præsertim Iason ad l. scien-
dum, §. si fund. num. 3. cum seqq. ff. qui satisdar.
cogant. late Roland. à Valle consil. 52. num. 45.
61 *cum seqq lib. 2.* Tertiò facit, quòd vbi remanent
reliquiæ aliquæ, tunc cessante causa, non cessat
dispositio, *Ioan. Andr. & alij, ad regul. decet. de*
regul. iur. lib. 6. Dec. ad cap. cum cessante, num. 4.
de appellat. Iason ad d. §. si fundum, num. 8. ex
l. vlt. ff. de decur. l. 4. ff. rer. amot. Quartò accedit,
quòd cessante causa, non debet cessare gratia
creationis protonotariatus, quæ semel habuit
suam perfectionem, & transtulit plenum ius in
acquirentem, *l. fin. in princ. ff. vnde liber. cum*
alijs per Bart. ad l. secundam, §. fin. circa fin. de
donat. Dec. ad d. cap. cum cessante, num. 3. de ap-
pell. Quintò dubitationem mouebat illud, quod
passim in medium afferri solet, nempe, in huius-
modi priuilegijs Principum faciendam esse la-
tissimam interpretationem, *l. final. de constitut.*
Germon. de Indultis.

Princip. Vltimò quod dignius est trahit ad se 62
quod minus est, *§. si quis in aliena, Instit. de rer.*
diuis. & principale trahit ad se accessorium, *re-*
gul. accessorium, de regul. iur. lib. 6. l. in argento,
in princ. ff. de auro, & argent. legat. sed proto-
notariatus est dignior scriptoria, quæ etiam vi- 63
detur esse accessoria ad protonotariatus digni-
tatem, ergo cessante scriptoria, non videtur ces-
sare dignitas protonotariatus.

Atqui Rota melioribus fulta rationibus con-
trarium verius putauit: nam in priuilegio scri-
ptorum Sedis Apostolicæ haud obscure constat,
qualitatem scriptoriæ qualificare protonotaria-
tum, cum sint in eadem oratione, & ab eodem
verbo regantur, *Oldrad. consil. 8. Socin. cons. 27.*
num. 13. & 18. in 4. Decius consil. 92. colum. fin.
versic. quinto in proposito, Paris. consil. 72. nu. 35.
cum seqq. lib. 4. Et scriptoria est causa inducti-
ua, & conseruatiua dignitatis ipsius protonota-
riatus in personis scriptorum, qua cessante cau-
sa, semper cessare dicitur dispositio, *Bald. in re-*
pet. l. 2. col. 7. versic. viso vnde nascatur, ff. de iu-
reiur. Socin. consil. 241. num. 7. versic. nono com-
probatur, in 2. Felin. ad c. quæ in eccles. num. 19. de
constitut. Tiraquell. in tract. cess. caus. limit. 35.
nu. 2. & in littera, O, in verb. officij causa, n. 193.
Ideo cum priuilegium competit ratione alterius, 64
si tollitur vnum, tollitur & aliud, *Bartolus ad l.*
Gallus, §. & quid si tantum, col. 3. in princ. versic.
præterea posito, ff. de liber. & posthum. Socinus
consil. 15c. col. 7. num. 17. vers. sexto confirmatur,
in prim. & vbi Princeps concedit aliquid respe- 65
ctu alicuius qualitatis, eatenus videtur conce-
dere, quatenus durat illa qualitas, *Cuman. &*
alij ad l. ex facto, n. 3. ff. de vulg. & pupill. substit.
Et quòd scriptoria sit in personis scriptorum
qualitas inductiua protonotariatus, id deducitur
ex coniecturata mente disponentis, à quo to-
tum hoc pendet, *l. 2. §. inuito, & §. si quis à Prin-*
cipe, ff. ne quid in loco public. idq. declarant Bald.
ad l. humanit. nu. 28. C. de impub. & alijs substit.
& alij, qui citantur d. decis. 70. num. 3. Quam
verisimilem intentionem primò colligunt à cau-
sa, propter quam fuit apposita huiusmodi quali- 66
tas: nam causa est, quæ regulat conditinnes adie-
ctas, *Bald. ad l. generaliter, num. 5. cum seq. C. de*
Episcop. & cleric. Aret. ad l. in substitutione, nu. 5.
col. 3. ff. de vulg. & pupill. & alij ibid. citati. Sed
causa, propter quam in protonotariatu huiusmo-
di est adiecta qualitas scriptoriæ, fuit non intui- 67
tu personarum, de quibus Papa ibi nullam ha-
bet notitiam, cum referat se ad præsentes, & fu-
turas, *l. qui filiabus, & ibi notat. ff. de legat. 1. cum*
alijs per Soc. cons. 73. nu. 20. in fin. lib. 4. Sed con-
templatione officij, vt officium ipsum scriptoriæ
haberet hanc dignitatem, & plures gratias, &
prærogatiuas, quibus mediantibus efficeretur

melioris conditionis: nam cum protonotariatus sit dignitas, vti superius ostensum est, voluit Princeps protonotariatum huiusmodi stare, non de per se principaliter, sed consecutiue, & accessorie ad officium scriptoriæ, & illi esse annexum, *ex notat. per Innoc. ad cap. de mulcta, col. fin. ante fin. de præbend. Ioan. de Plat. ad l. cum legem, post princ. C. de dignit. lib. 12. Socin. & alij ad rubr. de legat. 1. Petrus de Perus. in tract. de vnion. cap. 1.* Quæ causa licet non sit expressa, tamen cum hæc sola præsumi, & coniecturari possit, secundum hanc dispositio regulari debet, *Curt. sen. consil. 80. col. 2. post med. Decius ad cap. suggestum, num. 1. vbi communem esse testatur, de appellat.* Quare cum causa ista influat in ipsam rem principaliter, & non in personas, dignitas protonotariatus videtur esse causa consecutiua, atque realis, & sequi suam causam inductiuam, & ipsum officium, *vt notant omnes ad l. sordidorum, C. de excusat. muner. lib. 10.* à quo non potest separari præter intentionem concedentis, *Bald. ad l. si prædium, num. 4. ante fin. C. de adil. act. & alij, quos citat Craueta consil. 170. num. 6. lib. 1.* Idcirco dimisso scriptoriæ officio, extinguitur, & finitur illa dignitas in persona dimittentis, qui remanet vt priuatus, & dignitas

68 transit ad alium cum officio: quod & ratio ciuilis suadet, & naturalis, ne duo eodem tempore eandem rem possideant, *argument. l. si vt certo, §. si duobus vehiculum, ff. commod.* Secundo hæc

69 verisimilis mens ex eisdem facultatibus deducitur: in quibus vbi concedens vult, quòd priuilegia durent dimisso officio, id exprimit, vt patet in facultate testandi, quam solet dicere velle durare, etiam dimisso officio: in alijs verò casibus iure communi, & ordinario non comprehensis, ac de quibus expressam non faciat mentionem, clare denegare, *l. cum prætor, ff. de iudic. l. maritus, C. de procurat. l. vnica, §. sin autem ad, C. de caduc. tollen. cap. ad audientiam, de decim.*

70 *cum alijs similib.* Tertio, quia Principis gratia, seu concessio interpretanda est ita, vt inde non oriatur absurdum, aut aliquid, quod à sapientibus reprehendi possit, *d. l. ex facto, vbi Cuman. & alij, ff. de vulg. & pupill. cum alijs per Crauet. consil. 3. fere per tot. lib. 1.* Quòd si aliter diceremus, ex vnico officio Scriptoriæ possent oriri infiniti Protonotarij, qui possent vti tantis prærogatiuis ibi concessis, quod esset valde absurdum, & contra verisimilem mentem conceden-

71 tis, maxime quia infinitas euitari debet, *l. quibonæ, §. fin. & ibi not. ff. de damno infecto, l. boues, §. hoc sermone, de verb. signif. cum alijs per Alexan. consil. 16. num. 9. lib. 4. Abbas ad cap. 1. num. 4. de*

72 *priuileg.* qui ait ex numerositate vilescere dignitatem, quæ per se alioquin est excellens: atq. ideo doctoratus dignitas est hodie in Italia contemptibilis, quoniam omnes passim ad illam promouentur. Sequeretur etiam aliud absurdum, quod vno, & eodem tempore plures vnam, & eandem haberent dignitatem ex eodem fonte manantem contra iuris dispositionem, *Imola, Alexand. & alij per Ruin. consil. 19. num. 13. lib. 1.* Quarto mouebantur ex alijs eiusdem priuilegij verbis ponderantes verba, præsentes, & futuros, & pro tempore existentes, quæ sane resoluuntur in relatiua, & verba eiusdem temporis, *gloss. ad clement. 1. in verbo dignitas, de præbend. Bartol. ad l. centurio, num. 28. in fine, vbi & multi alij, ff. de vulg. & pupill.* & faciunt conditionem, & inducunt qualitatem rei dispositæ, *Bartolus, & alij ad l. 1. ff. de condit. & demonstr.* id est, ait Rota *d. decis. 70. num. 8.* facit Protonotarios illos, qui in futurum erunt scriptores, & sic non satis esse, quòd aliquo modo scriptor existat, sed debet permanere toto tempore importato per participium, in futurum erunt, seu extiterint scriptores, *Bartolus ad d. l. ex facto, num. 2. in fine, & ibi etiam Cumanus num. 13. de vulg. & pupill. idem Bartolus ad l. præcipimus, §. sane, ff. de appell. & Imola ad clem. etsi principalis, num. 14. de rescript.* Vltimò, quando 73

74 verba sunt dubia, debent trahi ad eum sensum, quem accipit subiecta materia, vt deseruiant menti, etiam in materia, in qua stricta fit interpretatio, *l. insulam, ff. de præscript. verb. cum alijs per Curt. sen. consil. 40. num. 13. Alex. cons. 129. num. 4. & ibi addit lib. 2. Cassan. consil. 11. nu. 57. cum seq.* Et quoniam qualitas Scriptoriæ est successiua, non autem momentanea (officium enim scriptorum existimatur perpetuum, cum detur ad vitam, & beneplacitum eorum, qui illud emunt) *glos. ad l. 2. ff. pro socio, Ioan. de Plat. ad d. l. eam legem. C. de excusat. muner. lib. 10. Decius consil. 104. per totum*, in simili de 75

76 iurisdictione, vt sit quid successiuum, & non momentaneum, *considerat Baldus ad d. l. generaliter, num. 7. circa med. C. de Episcop. & cleric.* idem & in canonicatu locum sibi vindicat, *d. decis. 70. num. 9. in med.* Vnde cum dignitas illa protonotariatus sit qualitas successiua, in dubio præsumitur, quòd fuerit à disponente assumpta pro causa essendi, & permanendi, vt eatenus sit Protonotarius, quatenus in eo durat qualitas Scriptoriæ, *Imol. ad d. clement. etsi principalis, num. 14. versic. si verò non appareat, & versic. quandoque est dubium, de rescript.* In dubio etenim attendi debet qualitas, sub qua fit dispositio: quia tunc valet argumentum de tanquam, & à nomine officij dignitatis, vel appellatiui, & à præsuppositis, cum talia sint subiecta, 77

qualia prædicata demonstrant, *Signorol. cons. 37. in 3. dubio, & in consil. 68. cum alijs adductis, d. decis. 70. num. 9. in fine.*

His

His sic firmata decisione, respondendum est obiectionibus. Primò quòd deposito officio habens dignitatem illi annexam remanet in dignitate, *l.* 1. *C. de aduocat. diuers. iudic. vbi Bartolus, Salicetus, & alij*, respondetur, id fieri ex speciali priuilegio: quia decorantur noua dignitate, non autem remanet prima: alij verò, qui non habent huiusmodi priuilegium, plerumque in memoriam antiquæ dignitatis retinent reliquias, & vestigia quædam, hoc est nomen, seu honorem, & prælationem honoris cum priuilegijs immunitatis tertio non nociuis, sine aliquo exercitio præcedentis dignitatis, *Ioan. de Plat. ad d. l.* 1. *&* 2. *C. de præfect. prætor. & ad l.* 1. *vbi Iacobus Rebuffus C. de præpos. sacr. cubic. lib.* 12. *qua de re late Tiraquell. in tract. cessant. caus. limitatione* 15. *&* 16. *per totum*, quæ vestigia faciunt ipsum honorarium tantum, *l.* 2. *C.*
78 *vt dignit. ord. seruet.* nec vacantibus præferuntur: vacantes enim plura habebant priuilegia, quàm honorarij, & vt Lampridius in Alexandro scribit, vacantibus dabantur annonæ, quas nullas honorarios constat habuisse. Itaque non immeritò honorarijs præferebantur vacantes,
79 non tamen omnibus, *d. l.* 2. his namque, qui simili dignitate ornati sunt, proculdubio præferuntur, veluti præfectorius vacans præfectorio honorario, quæstorius vacans quæstorio honorario: his verò, qui ampliori dignitate præditi sunt, non præferuntur, veluti quæstorius vacans non præfertur præfectorio honorario, sicut nec comes vacans quæstorio, vel ex magistro honoratio. Quare vacantes omnibus honorarijs non præferuntur, quia retinent deposito officio reliquias, & vestigia dignitatis illi annexæ,
80 hocque præsertim in aduocatis, *d. l.* 1. *de aduoc. diuers. iudic.* quibus pleraque constitutionibus illius tituli concessa sunt priuilegia reuerentia studiorum, *vt in Paratitl. eiusd. tit.* (*ait Iacobus Cuiacius*) reuerentia litterarum, contemplatio-
81 ne litteratæ militiæ. Quod sane bonorarium cessat omnino, vbi quis pretio, aut suffragio adipiscitur officium cum dignitate, prout ipsi Scriptores Apostolici, quibus dantur priuilegia non ob merita, aut labores, sed ob pretium, *vt eleganter scriptum reliquit Puteus decis.* 104.
82 *lib.* 3. quo casu, si dimittatur officium, cessat ipsa dignitas, & omnes reliquiæ, ita quòd non remaneant vestigia aliqua, *l. vniuersi, & ibi Bart. Ioan. de Platea, & Iacobus Rebuff. C. de legation. lib.* 10. in qua sane l. vniuersi, perelegantem reddit rationem Imperator dicens: ne commoda publica cum vmbratili suffragiorum pactione lacerentur. vbi Cuiacius rectissime interpretatur, ne sub specie, & vmbra harum dignitatum, pretio, non meritis coemptarum, commodis publicis officiatur: quod respondit *Germon. de Indultis.*

& Rolandus à Valle *consil.* 66. *num.* 47. *lib.* 1. plus etenim meretur, qui virtute propria acquirit dignitatem, quàm qui pretio, vel suffragio 83
aliquo illam adipiscitur, *l.* 1. *&* 2. *ff. de offic. procons. Bart. ad l. quod principi, ff. de leg.* 2. *Natta noster consil.* 163. *num.* 14. *& consil.* 120. *num.* 8. At verò dato, Scriptorem Apostolicum retinere illas reliquias dignitatis protonotariatus, quas retinere negamus, attamen vt Rota *d. decis.* 70. *num.* 11. dicit, vestigia illa sine dubio 84
non sufficiunt ad inducendam huiusmodi beneficiorum reseruationem: nam extrauagans *ad regimen, de præbend.* & regula prima reseruatoria, exorbitarunt à iure communi, quia saltem in aliquo limitant ius commune, *Corn. consil.* 174. *col.* 2. *ante medium lib.* 4. *Crot. ad l. omnes populi, num.* 121. *vers. pro complemento, de iustit. & iur.* ideo contra ordinarium collatorem, vel ab eo prouisum sunt strictè intelligendæ, *glos. & alij ad c. præsent. de offic. legat. lib.* 6. *Gemin. consil.* 136. *num.* 12. *Cassan. consil.* 41. *nu.* 3. Et cum reseruent beneficia officialium, videlicet Protonotariorũ, etsi supponunt has duas qualitates, scilicet officij, & dignitatis, sunt vere, proprie, plene, & cum effectu intelligendæ, non autem improprie, aut semiplene, *l. prima, §. primo, & ibi Iason, & Decius, ff. quod quisque iur. Iason consil.* 158. *n.* 6. & sine præsupposito officij, *glos. Salic. & alij ad l. mancipia, C. de seruis fugit. Decius ad l.* 1. *num.* 14. *C. de edend.* præsertim vbi adest diuersa ratio, *Alex. ad l. ait prætor, in princ. ff. de iureiur. Decius ad cap. secundò requiris, de appell. prout* 85
hic. Nam vbi dispositio considerat habitum, & actum, non sufficit solus habitus, *Bald. ad proœm. ff. post princ. Abbas ad cap. de multa, num.* 24. *de præbend. glos.* 2. *Gemin. Franc. & alij ad cap. licet, de elect. lib.* 6. Metiro igitur reliquiæ illæ, quamuis remaneant, non sufficiunt ad effectum, de quo agitur: vt Cardinalis ratione indulti possit 86
conferre beneficia vacantia per obitum Scriptoris Apostolici post dimissionem officij.

Ex quibus videtur sublata difficultas illa, 87
quòd dignitas protonotariatus sit perpetua; & semel acquisita, dimisso etiam officio, non cesset, *d. l. eam legem, C. de excusat. muner. lib.* 10. quia non procedit in dignitate reali annexa ipsi officio, quæ sequitur suam causam, atque euanescit, vt in scriptoribus istis, in quibus cùm pretio, & suffragio consecuti sint hanc dignitatem, non remanent vestigia aliqua, *d. l. vniuersali, C. de legation. lib.* 10. quæ tamen si remanerent, non sufficerent ad reseruationem beneficiorum, vti ostensum est. Secundo loco du- 88
bium faciebat, quòd qualitas adiuncta verbo intelligitur secundum tempus verbi: sed respondetur, id verum vtiq. esse, vbi qualitas adiuncta verbo est momentanea, vel est requisita certo, &

limitato tempore: tunc enim sufficit, quòd semel extiterit de illo tempore verbi, vt in exemplo antea dicto de patre, qui duodecim habuit liberos, quorum natiuitate immunitatem est consequutus: quod sibi locum non vindicat, vbi qualitas tractum successiuum habet, & permanentem, & constat de mente disponentis, quòd qualitas durare debeat, vt in Scriptore: tunc enim, & eo casu non sufficit semel conditionem extitisse, sed debere permanere. Tertio loco opponebatur, quòd vbi remaneant reliquiæ, & vestigia aliqua dignitatis, cessante causa, non cessat di-
89 spositio. Sed respondetur cum Andræa Tiraquello *in d. tract. cess. caus. limit. 16. num. 9. in fine*, id videlicet verum esse in casibus à iure expressis, de quibus non est iste, de quo agitur. Item, illud locum habere dicitur, vbi dispositio est inducta cum causa momentanea, aut requisita certo, & definito tempore: sed non vbi est inducta cum causa successiua, & permanente: tunc enim cessante causa inductiua, & conseruatiua dispositionis, cessat ipsa dispositio, licet aliquæ supersint reliquiæ, prout ita probatum fuit.
90 Quartò minus obstat, quòd cessante causa, non debet cessare causa, seu gratia creationis protonotariatus, quæ semel fuit perfecta: quia respondemus, verum esse, vbi fuit gratia, & ius illi simpliciter quæsitum, non æque vbi gratia, & ius fuit qualificatum ex aliqua conditione, vel causa, vt in Scriptore: tunc enim res transit cum sua causa, & non recipit perfectionem, nec acquirit ius, nisi cum sua qualitate, & causa, *Bartolus, & alij, quos refert, & sequitur Iason ad l. qui Romæ, §. Flauius, colum. 1. & 2. ff. de verbor. obligat. Castrens. ad l. priuilegia, C. de sacrosanct. eccl. Decius ad cap. eccles. Sanctæ Mariæ, nu. 53. de constit. ad cap. nouit, num. 13. in fine, versic.*
91 *sed contra, de iudic.* Quinta obiectio erat: quòd Principum priuilegia sunt late interpretanda. Cui respondetur, id non procedere, quando sunt concessa propter certam causam, quia tunc restringuntur propter illam causam, cum non possit fieri interpretatio, quæ ex verbis non concipitur, *vt late post alios tradit Claud. de Seysel. olim Episcopus noster Taurinensis ad l. fin.*
92 *num. 58. de constitut. Princip.* Vltimò dicebamus, dignius trahere ad se, quod minus dignum est: sed protonotariatus est dignior Scriptoria, ergo &c. Respondemus, protonotariatum quidem esse digniorem, quando stat de per se, sed in Scriptoria non stat de per se, sed tanquam accessorium sequitur suum principale, licet illud sit minus dignum, *l. cum principali, vbi omnes notant, ff. de regul. iur. quæ etiam in re videnda sunt, quæ scripsimus in cap. vlt. num. 206. cum seqq. lib. 3. de Sacror. Immunit.* Sed hodie quæstio ista videtur superflua ex eo, quòd *in reg. 18. Sixti Papæ quinti* sunt reseruata beneficia omnium officialium, etsi officium deposuerunt. Verum, quoniam de Protonotariorum beneficijs loquuti sumus, addamus, Rotam *decis. 105. diuers. par. 3. lib. 1.* tenere, beneficia Protonota- 93
riorum, etiam, antequam sumant Protonotariatus insignia, ac iuramentum fidelitatis præstent, esse reseruata.

De collectoribus, & subcollectoribus non est, cur plura adijciamus, cum erudite id considerauerit Quintilianus Mandosius *ad regul. 4. quæst. 6. 7. 8. 10. & vlt.* vbi de vtrisque latissime disserit, quare eò lectorem reijcimus.

Summa ex §. Præterquam.

1 *Beneficia familiarium Papæ, & continuorum commensalium actu seruientium virtute indulti non conferuntur.*
2 *Familiaris est, qui actu seruit, ac in domo continuus commensalis domini existit.*
3 *Familiaris, & domesticus idem sunt.*
4 *Protonotarius Papæ commensalis esse intelligitur, si à Papa creatus sit, non esse, qui à Nuncio, vel Legato Apostolico creatus sit, ex Bulla Pauli III.*
5 *Verba simplicia in materia stricta vere, ac proprie intelligenda sunt.*
6 *Priuilegium non facere verum familiarem censuit Rota aliàs.*
7 *Cardinalium indultum non habentium beneficia conferuntur, licet Papæ familiares sint, quia non sunt commensales.*
8 *Non præsumitur commensalis Cardinalis, qui id non probat.*
9 *Facta non præsumuntur, nisi probentur.*
10 *Semel probata commensalitas non indiget noua probatione.*
11 *Cardinali non creditur in præiudicium tertij.*
12 *Papæ creditur, etiam in præiudicium tertij.*
13 *Papa commensalitatem per litteras probat: Cardinalis minime.*
14 *Commensalis esse probatur, qui edisse in triclinio, seu tinello per quattuor menses probatur.*
15 *Cardinali creditur, ait Gomesius, aliquem suum familiarem asserenti, si de gratia expedienda agatur: secus si de beneficij collatione.*
16 *Acta seruata coram Vicario Episcopi, cuius potestas probata non sit, si à partibus non improbentur, valent.*
17 *Legatio rem dubiam facit.*

Præter-

Præterquam ratione veræ, & actualis familiaritatis, continuæ commensalitatis familiarium continuorum commensalium nostrorum, qui nūc sunt, aut aliàs dum Cardinalatus fungebamur honore, fuerunt, & quandiu regimini militantis ecclesiæ præfuerimus, erunt generaliter reseruata, seu ex generali reseruatione Apostolica affecta existant, seu fuerint.

§. Præterquam.

PRAETERQVAM. Hic datur exceptio ad præcedentem regulam, qua cauetur, vt Cardinalis ratione indulti possit conferre omnia beneficia, & non solum familiarium aliorum Cardinalium, sed etiam fa-
1 miliarium ipsius Papæ: à qua sane regula excipiuntur beneficia familiarium Papæ, qui actu seruiunt, qui vere, inquam, sunt familiares, & continui commensales, vel fuerunt, dum Papa Cardinalatus fungeretur honore. Gomesius, vel si mauis, Sarnensis *ad reg. de impetr. benef. vac. per obit. famil. Card. q. 13. in princ.* scribit, illos
2 appellari familiares, qui actu deseruiunt, & continuam in domo commensalitatem habent, *vt habetur in cap. fin. de verb. signific. lib. 6. vbi notant omnes, præsertim Dominic. in penult. notab.*
3 qui ait, illam veram dici familiaritatem, quæ corpore, & dentibus fit, vel, si pro victu dentur pecuniæ *decis. 54. diuers. par. 3. lib. 1.* Item familiares, & continui commensales dicuntur sacri palatij officiales, quos distinguit, & enumerat Paulus III. Papa in constitutionibus suis Bullar. insertis 78. & 79. Locus admonet, vt quæramus, an Protonotarij non participantes intelligantur esse continui commensales ita, vt eorum obitu beneficia vacantia possint ab ordinarijs
4 conferri, vel sint Papæ reseruata. Idem Papa ibidem declarauit, eos tantùm Protonotarios hoc habere priuilegium, qui ab ipsis Romanis Pontificibus creantur, non autem à Nuncijs Apostolicis, vel Legatis de latere creatos. Et idem est dicere familiarem, ac domesticum, *d. c. fin. in fin.* quia omnis familiaris est domesticus, *vt late explicat Felin. ad c. in litter. in princ. & fere per tot. de testib.* Et licet regula illa, *de impetr. benef. vac. per obitum famil. Cardin.* non loquatur de continua commensalitate, tamen accipi debet,
5 sicut *d. cap. fin.* idem Gomesius tradit *d. q. 13.* quia verba simpliciter prolata in materia stricta, & exorbitanti, sicut verba iam dictæ regulæ, debent intelligi vere, ac proprie, *cap. penul. de sent. excomm. l. fin. C. de ijs, qui ven. ætat. impetr. l. 1. §. Germon. de Indultis.*

hoc interdictum eandem, ff. de font. Sed dicet aliquis: id habebit locum, quoad familiares Cardinalium, non æque, quoad familiares summi Ro- 6
mani Pontificis; at respondendum est, Rotam testimonio eiusdem Gomesij loco citato, tenuisse habere etiam locum, quoad familiares Papæ: nam cum orta fuisset dubitatio facultatis, per Leonem X. Legato Auenionensi concessæ, in qua excipiebantur familiares Papæ, & Cardinalium, resolutum fuit exceptionem illam de veris familiaribus commensalibus, non de illis, qui per priuilegium pro talibus habentur, esse intelligendam, idq. liquidò constat in Cardinalibus, qui licet Papæ familiares sint, *Oldrad. consil. 48.* 7
quia tamen non sunt continui commensales, *vt notatur ad d. cap. fin. Petr. de Anchar. consil. 398. Crescent. decis. 3. num. 2. de priuileg.* alij Cardinales vigore indulti eorum beneficia per obitum vacantia conferunt, *vt sup. ad §. proximum præcedentem, versic. ex qua sane ratione docuimus.* Quòd si Cardinales non comprehenduntur, qui sunt nota speciali digni, multò minus comprehendi debent ij, qui solum ex priuilegio sunt familiares, & non continui commensales.

Illa verò constituitur differentia inter Papæ familiares, & familiares Cardinalium, quòd nemo præsumitur in dubio Cardinalis commen- 8
salis, nisi probet, *& ita seruare Rotam admonet Gomesius d. q. 13. versic. tamen est aduertendum,*
quia hoc consistit in facto: atqui facta non præ- 9
sumuntur, nisi probentur, *l. quicumque, ff. de publiciana,* quamuis per manus receptum sit, *ad d. c. fin. de verb. signif. lib. 6.* quòd semel probata commensalitas non indiget alia probatione,
cum semper præsumatur durare, nisi probetur 10
contrarium: & huiusmodi probatio familiaritatis, & continuæ commensalitatis ad effectum excludēdi alium, requiritur, quòd plene probetur,
nec sufficit probare per assertionem Cardinalis, 11
quia ei non creditur in præiudicium tertij, *cap. cū à nobis, de testib. & dec. 147. diuers. par. 3. li. 3.* Papæ verò familiaris in dubio præsumitur, absq.
vlla alia probatione: nam asserente Papa, aliquē 12
esse familiarem suum continuum commensalem, illi creditur etiam in tertij præiudicium, *cle. 1. de prob.* vnde si decesserit aliquis litteras familiaritatis Papæ habens, in quibus ille vocetur continuus cōmensalis, Cardin. ratione indulti nequa-
quam poterit conferre, nec opus est aliqua pro- 13
batione, quia satis est, Papam asserere, illum esse suum familiarem, & continuum commensalem: quod non euenit in litteris Cardinalium. nam & Caputaquen. *decis. 10. part. 2.* dicit, quòd familiaritatis, & commensalitatis probatio, quæ requiritur ad hoc, vt demonstretur, Legatum posse hunc, vel illum creare Protonotarium, cum in Legati facultatibus dicatur (vt erga

tuos familiares, & continuos commenſales red-
das te liberalem,&c.) non debet ita exactè fie-
ri,quoad ipſam commenſalitatem,ſicut quando
agitur de inducendo reſeruationem, quia tunc
debet probari commenſaliras edentiũ per quat-
14 tuor menſes in tinello. *d.deciſ.*147. Contrarium
verò aſſeuerare videtur Gomeſius *d. verſic. ta-
men eſt aduertendum, in fine*, dum ait, iſta de
plano procedere, quando agitur de familiarita-
15 te ad effectum præcedentiæ, & prærogatiuæ
clauſulæ alterius: vbi autem de familiaritate ſo-
lum ageretur, ad effectum expediendi gratias
duntaxat, tunc non ita exacta probatio requiri-
tur, ſed fides Cardinalis ſufficeret: atque ita *in
vna Hiſp.* tenuiſſe Rotam affirmat,& ſubiungit:
Quod procedit,quando non opponitur: quibus
ſanè verbis tollitur contrarietas. Nam ſi quis
fuerit prouiſus à Cardinali de beneficio vacante
per obitum familiaris ipſius Cardinalis, alter
verò,vel à Papa, vel ab ordinario: ille,quia age-
retur de materia odioſa, *regul.odia,de regul.iur.
lib.6.* debet exactè probare familiaritatem, &
continuam commenſalitatem,nec creditur Car-
dinali aſſerenti illum ſuum fuiſſe familiarem, &
continuum commenſalem. Si verò non contro-
uertitur, & impetrans dicit, defunctum fuiſſe
familiarem, & continuum commenſalem alicu-
ius Cardinalis, & ipſe Cardinalis conſentit, vel
anouit,tunc Cardinali creditur, *argum.eſt Rot.
deciſ.1.de offic.Vicarij,in nouis*, vbi habetur,va-
16 lere acta in partibus coram alicuius Epiſcopi Vi-
cario agitata,licet non probetur per litteras pa-
tentes eius poteſtas, dummodo à partibus non
negetur. Si verò ab aliqua partium negaretur
eius poteſtas,tuncoportere,quòd probetur:quo-
17 niam per negationem eius res redditur dubia, *l.
inter ſtipulantem,ff.de verb.oblig.at. qua de re
late dixi ſupra ad* §. *Tibi, quoad vixeris, verſic.
hinc alia oritur quæſtio*: facit & *deciſ.*175.*in fin.
diuerſ.par.* 3.*lib.*3. familiaritatem tamen proba-
ri poſſe per plures præſumptiones continuatio-
nis tenuit Rota, *vt teſtatur Creſcent.deciſ.*8.*n.*2.
de prob. & ne nihil dictum ſit, ſciendum eſt,Epi-
ſcopum poſſe eſſe continuum commenſalem,
non poſſe tamen eſſe Papæ familiarem.

Summa ex §. Quæ extra.

1 *Ceſſante commenda,& vnione beneficij diſſoluta,Cardinalis commendata, & vnita beneficia vigore indulti conferre poteſt.*

2 *Iuris defectum patienti commenda, quam titulus facilius conceditur.*

3 *Non datur titulus habenti reſidentiale beneficium.*

4 *Duo eccleſiæ titulatæ eodem tempore vni conferri nequeunt.*

5 *Beneficia ſecularia ſecularibus, regularia regularibus de iure conferenda ſunt.*

6 *Temporalis beneficij commendatio ad vtilitatem eccleſiæ fit.*

7 *Beneficium obtinens ad tempus, potius viſitator, quam commendatarius eſt.*

8 *Perpetua beneficij commendatio vtilitatem perſonæ reſpicit.*

9 *Ceſſante cauſa, ceſſat effectus.*

10 *Eccleſiæ fauor perſonæ fauori præfertur.*

11 *Summa ratio eſt, quæ facit pro Eccleſia.*

12 *Beneficium commendatum affectum remanet.*

13 *Cancellaria beneficium prius commendatum non dat, niſi quòd ceſſante commenda vacet, quo modo vacabat ante commendam.*

14 *Beneficium commendatum vacare, vt prius vacabat, non autem per commendæ ceſſionem mortuo commendatario, etiam familiari Papæ, Rotæ placet.*

15 *Nec ordinarius beneficium commendatũ vacans cõferre,nec expectãs acceptare poteſt.*

16 *Beneficium obtentum in titulum, ac à Papa conceſſum, vt in commendam deinceps retineatur, dicitur reſeruatum.*

17 *Superueniente titulo, ceſſat commenda.*

18 *Commenda eſt extraordinaria, ideo non inducit incompatibilitatem.*

19 *Vnio facta de beneficio vacante ad vitam inducit reſeruationem.*

20 *Cum Papa vnit beneficium vacans,non confert,ſed manum apponit, cum iam collatum palliate diſpenſare dicitur.*

Quæ extra dictam curiam quomodolibet etiam illorum commendis ceſſantibus, ſi commendata, & vnionibus diſſolutis, ſi vnita, & commendæ, ac vniones huiuſmodi, etiam de tunc vacantibus per reſignationem, aut obitum quorumcumque apud Sedem eandem, & propterea, ſeu aliàs quomodolibet diſpoſitioni Apoſtolicæ reſeruatis, vel affectis factæ extiterint, vacare contigerit.

§. Quæ extra.

QVAE EXTRA. Omnia,quæcum- 1
que, & quallacumque beneficia, ſiueper reſignationem, ſiue per obitum extra curiam vacantia, exceptis illis,quæ per vere familiares Papæ vacare contingit,Cardinalis vigore indulti conferre poteſt, etiam ſi commendata, vel vnita fuerint, commendis ceſſantibus, & vnionibus diſſolutis. Quæ verba quid ſibi velint, altius

altius inueſtigare oportet: non quòd materiam
commendæ proſequi in animo ſit: cum plures
diffuſius de ea ſermonem habuerint, *vti Roma-*
nus conſ.350.pee totum, Ioan.Pauin.tract.de off.
& poteſt.cap.Sede vac.q.3.par.2.princ.Mill.in
repert.in verb.beneſ.Aenę.de Falcon.in tract.re-
ſeruat.q.3.Thomas Campeg.in tract.de commen.
beneficiorum, Gomeſ. ad regul.de infirmis reſig.
q.13.& ad reg.de veriſ.notit.q.4. Quint. Man-
doſ.ad reg.30.q.3.& ad reg.32.q.7.& ante om-
nes Federic.de Senis in tract. de permut. beneſic.
n.23.Iacob.Simoncta in tract.reſeru.beneſ.q.59.
Archid.Dominic.Franc.Philip. Prob. & alij om-
nes ad c.nemo, de elect.lib.6. Rebuff.in praxi tit.
de commend.& in tract.de pacif.poſſeſſ.n.36.cum
ſeqq.pluribus, & alij non pauci, quos longum eſſet
recenſere. Sed dicam dumtaxat, vt intelligamus,
quid ſibi velint illa verba, commendis ceſſanti-
bus, deinde loquar de alijs, hoc eſt, vnionibus
diſſolutis.

In primis tamen lectorem admonitum volo,
quòd Papa varijs modis per commendam ſolet
prouidere: modos iſtos Rebuffus oſtendit *in d.*
tit.de commen.nu.4. cum ſeqq. qui omnes modi
ad vnum poſſunt reſtringi, videlicet, vbi recipiē-
2 ti ineſt aliquis iuris defectus, Rom. Pontifex li-
bentius, ac frequentius concedit commendam,
3 quàm titulum. Nam qui vnum habet beneficiū,
præſertim aſſiduitatem requirens, aliud in titulū
habere nequaquam poteſt, ideo datur in com-
4 mendam, *cap.dudum, 2.de elect.* quia non poteſt
vnus vtrique eccleſiæ præſidere, tanquam titu-
latæ, ſed vni tanquam commendatæ, alteri verò
tanquam titulatæ præeſſe valet, *c.ſi.21.q.1.* vel
ſi quis ob ætatis, vel profeſſionis defectum be-
neficiū conſequi minus poſſit, ei in commēdam
datur, *d.c.nemo, de elect.lib.6.clem. ne in agro, §.*
cæterum, de ſtatu monach. vel ſi Papa velit con-
ferre beneficia regularia clerico ſeculari, vel ſe-
cularia regulari: cum ſecularia ſecularibus, re-
5 gularia regularibus in titulum conferri debeāt,
c.cum ſingula, c.cū de beneficio, §.ſi.de præb.lib.6.
clem.1.de elect.& clem.1.de ſuppl.neglig.prælat.
c.ſi.§.præcipimus, de ſtatu monach.Abbas conſ.59
col.3.verſ.quarto cap.lib.1. & in Conc.Trident.
cap.10. de reformat.ſeſſ.14. non eſt tamen du-
bium, quin commenda etiam fieri poſſit, etſi
commendatarius nullum patitur defectum, ſed
ne teneatur deſeruire.

Quod autem beneficium in commendam da-
tur, aut ad tempus determinatum, aut ad vitam
eius, cui confertur, conceditur, hæc dicitur per-
6 petua, illa temporalis: temporalis videtur cōſti-
tui in eccleſiæ vtilitatem, *can.conſtitutum, 7.q.1*
7 *can.obitum, & ſeq. diſt.61.* ſed proprie dicitur
viſitator, non commendatarius, cum ſoleat da-
8 ri, donec illi prouiſum fuerit, *c.penul. & de ſuppl.*
neglig.prælat.lib.6. perpetua verò videtur con-
cedi in vtilitatem perſonæ, vt ille perinde ſit,
atque titulus beneficij, atque ideo noſtri *ad c.ſi*
conſtiterit, de accuſat.poſt Ludouic.Rom. d.con-
ſil.350. dixerunt, Papam poſſe reuocare com-
mendam in eccleſiæ vtilitatem factā, non æque,
ſi facta ſit in commodū perſonæ, *per l.cum mul-*
ta, C.de bon.quæ liber. quam quidem diſtinctio-
nem non admittit Rebuffus *in d.tit. de commen.*
n.67. maxime, ſi commenda in vtilitatem eccle-
ſiæ facta ſit in perpetuum: quo caſu non vult, vt
poſsit, niſi ſuperueniente cauſa reuocari, hoc
eſt, ſi ceſſet vtilitas, ratione cuius facta fuit, 9
quia ceſſante cauſa, ceſſare debet & effectus,
c.cum ceſſante de appell. quia eccleſia non eſt de-
terioris conditionis, quàm perſona: immo ma- 10
gis eſt fauendum eccleſiæ, quàm perſonæ, vt
nemo neſcit: quia ſumma ratio eſt, quæ facit 11
pro eccleſia, *l.ſunt perſonæ, in fine, ff.de relig. &*
ſumpt.funer. Bart. *ad l.1.C.de iu.Fiſci.* Sed puta-
rem, in ijs non eſſe laborandum: cum hodie
vſu receptum ſit, vt fere omnia dentur in per-
ſonarum vtilitatē, quarum vtilitas reſultat etiā,
vt plurimum, in eccleſiarum vtilitatem, niſi for-
te ſint tales, quales idem Rebuffus deſcribit,
d.tit.n.21. quæ ſcilicet iura omnia monaſteriorū,
& eccleſiæ deſtruant, deuaſtent, & deglutiātur,
& tanta lignorum congeries in ſuis beneficijs, vt
in alio ſeculo calefieri poſsint, cōſtruitur, vt po-
tius comburi, quàm calefieri quiſque eos velle
exiſtimet: quamquam dici poſſet, commendam
eſſe in triplici differentia, temporalem, ad vitam,
& perpetuam, quæ habet vim vnionis, nempe,
quando fit rectori eccleſiæ pro tempore exiſten-
ti: commenda tamen ad vitam, non fit, niſi pro
ſubuentione perſonæ, & iſta cauſa ſemper red-
ditur in litteris commendæ. Verum quoniam
beneficium, quod datur in commendam rema-
net affectum, *Mill. in repert. d. verbo beneſi-* 12
cium vacans reſeruatum, in fine, Ioann. Pauin.
d.tract. & d.q.3.num.11. Aeneas de Falcon.
d.tract.de reſeruat.q.3.num.11.Caſſad.deciſ.5.
num.7.de priuileg.Mandoſius ad regul.32.q.7.
n.17. Simoneta d.q.59. Puteus deciſ.158.lib.1.
naſcitur difficultas haud minima, videlicet, an
ordinarius, ceſſante commenda, poſſit illud con-
ferre beneficium antea commendatum. Hæc
quæſtio diſſentientes habet interpretes: alij aſ-
ſerunt, alij negant, alij diſtinctionem adhibent,
quòd commenda aut eſt perpetua, aut tempo-
ralis; ſi tēporalis, non expirat reſeruatio, donec
perfecte Papa beneficiū contulerit; ſi perpetua,
ceſſante commenda, ceſſat & reſeruatio, *Rota*
in antiquis, deciſ.7.de elect.& deciſ.1 de præben.
in antiquior.Lud.Gomeſ.ad reg.de infirmis, q.13
in fi. alij quòd ſiue ſit perpetua, ſiue ſit tempo-
ralis, ſemper remanet affecta, *Put. deciſ.333.*

in fine,lib.1.& sic practicari, ac pluries per Rotã. resolutum fuisse testatur Nauarr. in Manual. c.25.n.126.in fine: alij contendunt, ordinarium posse conferre, cessante commenda, si ante commendam collatio ad ordinarium spectabat, *Ioan.Pauin.in d.tract.Sede vacante,q.3.princ. nu.* 8. Federicus de Senis *in d. tract. de permut. benef.n.23.in fi.* Aeneas verò de Falcon. *d.q.3. n.11.in fine,* vult, id solum habere locum in beneficijs regularibus, non item secularibus: hoc est cessante perpetua commenda beneficij regu-
13 laris, eius collatio spectet ad ordinarium. Sed Cancellaria videtur sequi opinionem Federici, quia nunquam dat litteras, quando per obitum commẽdatarij vacat beneficium, nisi quod cessante commenda, vacet beneficium eo modo, quo vacabat prius ante commẽdam, prout scribit Simoneta *d.q.59.n.6.* qui licet asserat ibidẽ, in hoc Cãcellariam à Rota dissentire, Caputaq.
14 tamen *decis.144.par.1.* testatur, Rotam seruare, vt beneficium commendatum, mortuo commẽdatario, vacare intelligatur, vt prius vacabat, non autem per cessionem commendæ, subiungens, id etiam habere locum in familiari Papæ, vt non attendatur vacatio per cessionem commendæ, sed prior illa, quando beneficium fuit recommendatum. Quidquid sit, Aeneas de Falcon.*d.q.3.n.11.versic.aduerte diligentissime,* aperte scribit, se in Rota per tres cõformes sententias vidisse iudicatum, beneficia commendata ad vitam, à nemine dari, aut de ipsis disponi posse, nisi à Papa: *sicque post multa concludit Pauin.loco proxime citato, versic.sed aduerte, Cassad.decis.5.n.7.de priuil.Rebuff.d.tit. de commen.n.59.& tract.de pacif.possess.n.44.Mandos. d.q.7.n.17.* Rationem illam afferunt, quòd cum
15 Papa manum apposuerit, beneficium remanserit affectum, ita vt non modò ordinarius illud conferre non possit, sed nec expectans, acceptare, *Simoneta d.q.59.num.7.arg.c.vt nostrum,de appell.* Idq. non solum habet locum in beneficio
16 vacante, sed etiam in obtento in titulum: vt si Papa det facultatem alicui, retinendi in commendam beneficium, quod iam obtinebat in titulum, inducitur reseruatio, *Crescent. decis. 4. & 6.de præb.* etsi per superuenientiam tituli cessat commenda, *Caputaq. decis.146. par.1.* Quo
17 modo autem dignoscatur, an beneficium sit in commendam concessum, vel in titulum datum,
18 ostendit idem Caputaquen.*decis.145.par.1.* dicens post alios, commendam esse extraordinariam, & ob id non inducere incompatibilitatẽ, *c.dudum,2.& ibi glos.in verb.in titulum,de elect. late Gomesius.ad regul.de trienn.q.5.* Cardinalis igitur quoquo modo beneficium datum sit in commendam, ea cessante, non obstante, quòd fuerit affectum, atque sit inducta reseruatio vigore indulti, illud poterit rite, ac legitime conferre: & hoc nempe est, quod nostrum indultum habet: quomodolibet illorum commodis cessantibus, si commendata, & vnionibus dissolutis sit vnita.

De commendis satis: videamus de vnionibus, de quibus plures extant tractatus, vt Ioannis Baptistæ Caccialupi, Petri de Perusio, Thomæ Campegij, qui habentur *tractatuum,to.15. par.1.& 2.* Rebuffus quoque *in praxi benef. tit. de vnionibus beneficiorum, Quint. Mandosius ad regul.12.& 22.* hi enim ostendũt, quid sit vnio, quotuplex, quæ beneficia vniri possint, & à quibus, & quot modis, qui sint effectus, & huiusmodi alia quamplurima: plura etiam accumulant nostri præter ea, quæ passim adnotare solent, *ad c.sicut vnire, de excess.prælat. & ad c. quod translationem, de offic. legat.* quamplures etiam habentur sacræ Rotæ decisiones, & ex recentioribus *decis.73.& 133.diuers.par.2.* ita vt nobis disputandum non sit de vnionibus: sed videre dumtaxat, quid sibi Papa velit, dum ait, & vnionibus dissolutis, si vnita: quibus facile *ex Crescent.decis.2.tit.de paroch.* satisfacere pos- 19
sumus: quia vnio facta de beneficio vacante ad vitam inducit reseruationem, ita vt ea dissoluta ordinarius prouidere nõ possit: nam ex eo, quòd Papa manum apposuit beneficio, remanet affectum, prout de commenda diximus, *Caputaq. decis.345.par.3.* vbi etiam ait, quòd dissoluta vnione, beneficium vacat, vt prius. Sed cum beneficiũ iam collatum sit, & à Papa vnitur, an inducat reseruationem, quæstionis est. Idem Crescentius *d.decis.2.* dicit, dominos distinxisse: 20
quòd aut vnio fuit facta de beneficio vacante, & non pleno, & non dicitur tunc conferre, sed manum apponere: aut de beneficio collato iã, & pleno, & tunc vnio potius dicitur palliata dispensatio, *ad notat.per Gemin.cons.38.* & non inducitur reseruatio. quæ decisio videtur aduersari decisioni quartæ eiusdem Crescentij *tit. de præben.* quam suprà citauimus: vt commenda Papæ, siue de beneficio vacante, siue de obtento in titulum facta, inducat reseruationem: vnde hæc tam varie? nam si per manuum appositionem Papæ beneficium, siue in commendam, siue vnitum remaneat affectum, *d.decis.2. de paroch.* quare non remanet beneficium collatum, & postea vnitum per Papam? Ratio haberi potest à Card. Puteo *decis. 246. lib. 1.*

Summa ex §. Quibusuis.

1 *Indultum, non nisi in idonea persona, consummari potest.*

2 *Puer minor septem annis beneficio obtinendo idoneus non est.*

3 *Ante*

3 *Ante septimum ætatis annum tonsura accipi non potest.*
4 *Archidiaconi, non nisi doctores, creandi sunt.*
5 *Non est idoneus beneficio, qui ordinem à beneficio requisitum non habet, aut breui habere potest.*
6 *Duas, & viginti annos habens canonicatui annexam parochialem habēti idoneus est.*
7 *Parochia canonicatui annexa non habetur pro beneficio curato.*
8 *Examen concursus non est necessarium in dignitate parochialem annexam habente.*
9 *Archidiaconatus etiam non doctori conferetur, si nec curam animarum, nec iurisdictionem habeat.*
10 *Cardinalis in curia residens parochialem ecclesiam suo familiari confert absque examine concursus, si ab examinatoribus Vrbis examinetur.*
11 *Examinatores Vrbis doctissimi, & integerrimi sunt.*
12 *Obtinens beneficium in partibus, si in curia diu vixerit, in curia examinari potest, quamuis examinatorum copiam habeat in partibus.*
13 *Familiaris Papæ examinatus Romæ ita habendus est, ac si examinatus sit in partibus.*
14 *Ius conferendi habentes Episcopo inferiores curata beneficia non conferunt, nisi approbentur ab ordinario per concursum.*
15 *Patriarcha ecclesiam parochialem in sui Suffraganei diœcesi sitam conferre non potest, nisi ei, quem Suffraganeus examinauerit.*
16 *Suffraganeus ecclesiæ ad sui Patriarchæ collationem spectanti de Vicario prouidet, cum vacat rectore, donec ei nouus rector detur.*
17 *Patriarcha capellanos in diœcesi sui Suffraganei non constituit, nisi eiusdem Suffraganei consensu, atque examine præeunte.*
18 *Sedes Apostolica de reseruatis beneficijs curatis in aliena diœcesi positis non prouidet nisi de personis ab ordinarijs approbatis.*

Quibusuis personis idoneis, quibus tibi videbitur cum omnibus iuribus, & pertinētijs suis iuxta sacrorum canonum, & conciliorum dispositionē conferre, & de illis etiam prouidere, aliasq. disponere: ac etiam monasteria, prioratus, dignitates, aliaq. regularia beneficia prædicta per clericos seculares obtineri solita, seu commendis de illis antea factis cessantibus, quæ tamen dignitates conuentuales, seu officia claustralia non sint, clericis secularibus per eos, quoad vixerint, tenenda, regenda, & gubernanda.

§. Quibusuis.

Quibusuis. Possunt itaque Cardinales vigore indulti conferre quæcumque beneficia, secularia, & regularia, & quibusuis personis: personæ tamen debent habere illas qualitates, quas beneficia ipsa iure desiderant: nec omnia beneficia regularia possunt conferri clericis secularibus, sed ea tantum, quæ per ipsos seculares clericos obtineri possunt. Nam Cardinales ratione indulti non possunt conferre minori septem annorum, quia non censetur idonea persona: huius ratio est, quoniam minor ante septimum annum tonsuram accipere non potest, & sic nec beneficia obtinere, *c. fin. de tempor. ord. lib. 6. c. cum adeo, de rescr.* alioquin esset facere contra ius diuinum, & quodammodo contra ius naturale, vt qui loqui nescit, alios doceat, & regat, *cap. indecorum, de ætat. qualit. et habetur Ecclesiast.* 10. Væ tibi terra, cuius Rex est puer, *de quo Paris. consil. 97. lib. 4.* Neque ad quasuis dignitates, quibus subest animarum cura, quemquam promouere, nisi saltem xxv. suæ ætatis annum attigerit, & in clericali ordine versatus, doctrina ad suum munus exequendum necessaria, ac motum integritate commendetur, *c. in cunctis, de elect. c. 12. §. nemo, Concil. Triden. sess.* 24. præsertim Archidiaconatus dignitatem, quæ nisi ei, qui magister in Theologia, seu doctor, aut licentiatus in iure Pontificio fuerit, conferenda non est, *d. c. 12. §. Archidiaconi*, quem locum rectè illa amplissimorum Cardinalium congregatio, quæ vulgò super Concilio appellatur, interpretata est, vt intelligi tantum debeat de ijs Archidiaconis, qui vel curam habent animarum, vel iurisdictionem, prout habetur *in tit. de offic. Archid.* nō de ijs, qui nomine tantum sunt Archidiaconi, quemadmodum interpretata est etiam *§. neminem, eiusdem, c.* 12. quo cauetur, neminem deinceps ad dignitatem, canonicatum, aut portionem recipi debere, nisi qui eo ordine sacro aut sit initiatus, quem illa dignitas, præbenda, aut portio requirit, aut in tali ætate, vt infra tempus à iure, & ab eadem sancta synodo statutum, initiari valeat, videlicet, vt Concilium nihil innouet super ætate promouendorum ad Canonicatus collegiatarum ecclesiarum. Et quia idem Concilium *d. c. 12. §. ad certas*, statuit, vt ad illas dignitates, vel personatus, quibus animarū cura

6 cura nulla subest, clerici alioquin idonei, & xxij. annis non minores asciscantur, respondit, ætatem xxij. annorum sufficere ad acquirendum canonicatum, cui est annexa parochialis. Ratio
7 illa esse potest, quia attenditur, quod principaliter, non quod accessorie venit. *c. si super gratia de offic. deleg. lib. 6. reg. accessorium, de reg. iur. eod. tit.* Ratio rationis est, quia cura, seu parochia canonicatui, aut dignitati annexa, non habetur pro beneficio curato. *c. super eo*, vbi gloss. *de præb. lib. 6.* & quamquam regulariter in impetratione beneficij non veniat curatum, nisi eius expressa fiat mentio, *c. cum in illis de præb. lib. 6.* annexi tamen, si facta non fuerit mentio, non vitiatur prouisio. Decius post alios *ad cap. ad aures nu. 13. de rescript.* Item quia eadem synodus decreuit *c. 12. ead. sess.* 24. vt nullus admittatur ad beneficium parochiale, nisi qui ab Episcopo, vel eius Vicario generali, atque ab alijs examinatoribus non paucioribus, quàm tribus, & in diœcesana synodo deputatis fuerit approbatus, hoc est per examen concursus ex forma ibidem descripta, dicta congregatio re-
8 spondit, vt solet, peritissime, examen concursus non esse necessariũ in dignitate, quæ parochia-
9 lem perpetuò, & accessorie annexam habet. Vnde si Cardinalis Arcbidiaconatum curam animarum non habentem, nec iurisdictionem alicui nec in Theologia magistro, nec doctori, aut licentiato in iure Pontificio contulerit, valebit collatio, quia non dicitur contra Concilij dispositionem fecisse: vel si contulerit ecclesiæ collegiatæ canonicatum minori xxij. annis, tenebit collatio, quemadmodum etiam tenebit, si contulerit canonicatum, cui est annexa cura, ei, qui maior est xxij. annis, cum illa ætas sit sufficiens. Neque vitiosa erit collatio dignitatis, quæ parochialem annexam habet ecclesiam, etiam si absque examine cõcursus fuerit facta, dummodo examinatus sit ab examinatoribus in diœcesana synodo deputatis, & ab eisdem idoneus iudicatus, vel ab alijs, si non fuerit coacta in illa diœcesi synodus. Namque Cardinalis Carasa, verus ecclesiæ cardo, verusq. sanctiss. Pij Quinti alumnus, 9. Martij, 1589. Episcopo Volaterrano scripsit, constitutionẽ sanctæ memoriæ eiusdem Pij V. super collationibus parochialium non habere locum, nisi in illis diœcesibus, in quibus fuit coacta synodus diœcesana, in qua iuxta formam Concilij Tridentini deputati fuerunt examinatores.

Hinc examinandum occurrit, an Cardinalis Romæ residens possit conferre parochiales ecclesias alicui ex suis familiaribus, vel alij in curia existenti absque examine concursus, in forma tamen, vt aiunt, dignum. Dubitationem facit non minimam eadem Tridentina synodus *in d. c. 18. fere in princ.* vbi ita. Ad infrascriptũ examen teneri mandat, per obitum, vel resignationem, etiã in curia, seu aliter quomodocumq. contigerit, etiam si ipsa parochialis ecclesia reseruata, vel affecta fuerit generaliter, vel specialiter, etiam vigore indulti, seu priuilegij in fauorem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, seu Abbatum, vel capitulorum: debeat Episcopus statim habita notitia vacationis, &c. Ego in 10
ea sum opinione, vt existimem, posse: si ille, cui confertur ecclesia parochialis, fuerit ab examinatoribus à sanctissimo, vel ab eius Vicario deputatis examinatus, & idoneus repertus. Et moueor in primis, quòd si curiales beneficia parochialia, nisi per examen concursus habere, aut obtinere possent, facile eueniret, vt quantumuis essent eximiæ doctrinæ, & bonis moribus ornati, fere nunquam consequi talia beneficia valerent, præsertim ob locorum distantiam: vt nos, qui à Taurinensi ciuitate milliaribus quadringentis distamus, si illuc eundum esset examinis causa, priusquam perueniremus cum magno etiam incommodo, & magna impensa ad locum destinatum, forsan iam collatum esset beneficium, vel si non esset collatum, alios forsan descriptos, & examinatos præstantiores inueniremus, qui essent anteponendi, sicq. qui tantũ itineris confecissent, sua spe fraudarentur. Præ- 11
terea tanta ab examinatoribus Vrbis, adhibetur diligentia, cum sint vt plurimum viri & in Theologia, & in Pontificio iure eminentissimi, item religiosi, & integri, vt qui ab eisdem approbatur, & admittitur, dignus sit non solum beneficio parochiali, sed quouis Episcopatu.
Denique responsum eiusdẽ congregationis Tri- 12
dentino Concilio interpretãdo præpositæ vidi, *ad d. c. 18.* quo censuit, quendam, cui resignata fuerat ecclesia parochialis, quoniam plures annos in curia moratus fuerat, posse in eadem curia examinari, quamuis non deessent examinatores in partibus, vbi posita erat ecclesia, coram quibus examinari potuisset. Eadem sacra con- 13
gregatio respondit, etiam familiarem Papæ, qui de eiusdem commissione examinatus, & approbatus Romæ fuit, ab ordinario debere haberi perinde, ac si fuisset examinatus, & approbatus ab eius synodalibus examinatoribus. Nec obstat dictum *cap. 18.* ibi, etiam si ipsa parochialis ecclesia reseruata, vel affecta fuerit generaliter, vel specialiter, etiam vigore indulti, seu priuilegij S. R. E. Cardinalium, &c. quia potest intelligi de Cardinali habente extraordinarium indultum, non de habente ordinarium, vt est hoc nostrum, vel de Cardinali, qui ratione alicuius Abbatiæ, seu prioratus, seu alterius ecclesiasticæ dignitatis conferre valet beneficia etiam parochialia ad collationem eiusdem dignitatis

spectan-

ſpectantia, in aliqua tamen diœceſi exiſtentia: quod hæc verba ſubſequentia declarãt. Debeat Epiſcopis ſtatim habita notitia vacationis eccleſiæ, ſi opus fuerit, idoneum in ea Vicarium, cum congrua, eius arbitrio, fructuum portionis aſſignatione, conſtituere: qui onera ipſius eccleſiæ ſuſtineat, donec ei de rectore prouideatur. Non videtur itaque loqui de Cardinali habente Epiſcopatum, ſed de alijs non habentibus: quippe qui ratione inferiorũ Epiſcopatu beneficiorũ Epiſcopis, in quorum diœceſibus beneficia exiſtunt, ſunt ſubiecti, & maxime ſi ſint eccleſiæ parochiales in ipſorum collatione, namque eas conferre non poſſunt, niſi ex forma præſcripta *d. cap.* 18. alioquin irritam, ac nullam eſſe collationem ſua conſtitutione iam citata declarauit idem Pius Papa Quintus.

14 Vnde ſæpius dicta ampliſſimorum Cardinalium ſuper Concilio Tridentino congregatio reſpondit, capitula, & alios inferiores collatores, vtputa Archidiaconos, Priores, Abbates, & his ſimiles, qui ius conferendi habent, conferre non poſſe curata beneficia, niſi eos, qui curationem ſuſcipere volunt, ordinarius probauerit illo examinis genere, quod vocatur per concurſum. Neque Archidiaconus, neque Prior, neque Abbas, neque alius quiuis collator eam ob cauſam vllum examinis edictum proponere poterit, neque illius officij partem aliquam attingere, cum id pertineat ad ordinariũ, qui & ipſe debet proponere edicta, & examinatores ex Cõcilij præſcripto deputatos adhibere, à quibus omnes illiuſmodi concurſu examinentur: quo examine confecto, ex his, quos vitæ integritas, & doctrina commendabit, ordinarius habet eligere magis idoneos, ac poſtea Abbati, vel alij collatori relinquere, vt ex electis, cui maluerit, curam conferat. Sed quid loquimur de inferioribus collatoribus, cum eadem congregatio ex profeſſo
15 interrogata reſpondit, Patriarcham habentẽ ius conferendi eccleſias aliquot parochiales, in diœceſi Epiſcopi ſuæ Prouinciæ ſitas, non poſſe eas conferre, niſi approbatis, & examinatis ab examinatoribus deputatis per Epiſcopum eius
16 diœceſis, in qua ſitæ ſunt? & interim dum parochiales illæ vacant, Epiſcopus illius diœceſis, in qua ſunt, ius habet inſtituendi in eis Vicariũ, cum congrua, arbitrio ſuo, fructuum portionis aſſignatione, qui parochiæ inſeruiat, donec eis
17 de rectore fuerit prouiſum? cenſuit eadem congregatio, Patriarcham in aliena diœceſi, licet ea ſuo Suffraganeo ſit ſubiecta, capellanos ad animarum curationem conſtituere non poſſe, niſi de eiuſdem Epiſcopi conſenſu, & examine eius præeunte, quod per eum, aut eius examinatores faciendum eſt. Quod ſi locum habet in Patriarcha, qui iuriſdictione maior eſt Epiſcopo, & in eum, ſi eſt ſuæ Prouinciæ, habet iuriſdictionem, *vt late oſtendimus in cap. 5. lib. 2. & c. 7. lib. 3. de Sacrorum Immunit.* quanto magis habere debet in inferioribus collatoribus, qui non maiores, ſed longe Epiſcopis inferiores ſunt, & non imperant, ſed obtemperant Epiſcopis ipſis? Adeo quòd mirari non deſinam, quoſdam inferiores collatores tantæ eſſe petulantiæ, vt Epiſcopos ſuos, eorumque auctoritatem ita paruifaciant, & ſacroſancti Tridentini concilij ſanctiones negligant, & quaſi contẽptui habeant, cum tamen meminiſſe deberent, Romanos ipſos Pontifices, licet concilio non ſubſint, conciliorum tamẽ ſanctionibus plurimam impartiri reuerentiam ita, vt illis quouis reſcripto, & conſtitutione non derogare velle profiteantur, ſed tantummodo cum de illis expreſſam fecerint mentionem, *prout ſupra diximus ad §. quòd tu*
Romanam. Admonitos etiam vos velim, ean- 18
dem congregationem, ex citata Bulla Pij quinti reſpondiſſe, etiam in beneficijs curatis Apoſtolicæ Sedi, & quibuſuis alijs etiam ex antiqua conſuetudine reſeruatis ordinarios debere proponere edicta concurſus: nec aliter à Sede Apoſtolica prouiſionem fieri, niſi fidem ſuæ approbationis habeat ab ordinario. In vacatione igitur parochialis eccleſiæ, cuius collatio ad alium, quàm ad Epiſcopum pertineat, examen, & electio perſonæ idoneæ, ac edictorum appoſitio ad ipſum ſpectat Epiſcopum, non autem ad ipſos collatores. Ab hac tamen regula excipi fortaſſe poſſent Abbates exempti, & habentes ius congregandi ſynodum: nam ſi congregandi ius habent, & concurſum facere poſſe videntur, cum in dicto concilio Tridentino caueatur, vt examen concurſus fiat ab ipſis examinatoribus in ſynodo deputatis. De hac tamen exemptione, & iure congregandi liquidò, & patẽtibus Apoſtolicis litteris conſtare deberet, cum hodie quamplurimi ſint, qui ſe exemptos eſſe profiteantur, & reuera non ſint.

Summa ex §. Ita quod.

1 *Habens beneficium in commendam, de fructibus diſponit, ac ſi illum in titulum haberet.*
2 *Commendatarius non eſt verus dominus beneficij.*
3 *Commenda non eſt titulus.*
4 *Commenda non tribuit ius in beneficio.*
5 *Commendatarius non eſt Prælatus, ſed legitimus adminiſtrator.*
6 *Commendatarius perpetuus facit fructus ſuos.*
7 *Cenſuit Alciatus, commendatarius poſſe fructus etiam diſſipare: ſed male.*

8 *Nec*

8 *Nec Titularis fructus sui beneficij dissipare potest.*
9 *Clerici beneficialium fructuum vere domini sunt.*
10 *Mortaliter peccat, qui fructibus beneficialibus abutitur.*
11 *Commẽda perpetua vero titulo æquiparatur.*
12 *Commendatarius Abbatiæ censetur verus Abbas.*
13 *Commendatarius Abbas est capax causæ cõmissariæ Apostolicæ, sicut Abbas titularis.*
14 *Abbas commendatarius succedit in causa suo prædecessori demandata.*
15 *Beneficia vacantia per mortem commendatarij impetrantur, ac si titularis obijsset.*
16 *Commenda est quodãmodo affinis prælaturæ.*
17 *Habens temporariam commendam ex eius fructibus licite pascitur.*
18 *Commendatarius temporarius potest soluere æs alienum, quo grauatur beneficium sibi commendatum.*
19 *Idem faciens necessarias expensas in beneficio, potest illud retinere, donec expensas recuperet.*

Ita quòd liceat, eis debitis, & consuetis illorum supportatis oneribus de residuis illorum fructibus, redditibus, & prouentibus disponere, & ordinare, sicuti illa in titulum pro tempore obtinentes de illis disponere, & ordinare potuerunt, seu etiam debuerunt.

§. Ita quòd.

1 ITA QVOD. Illi, quibus beneficia in commendam sunt concessa, perinde de fructibus, redditibus, & prouentibus disponere possunt, ac si ea in titulum haberent: quod mirum profectò videtur, cum glossa *ad cap. nemo deinceps, ibi fructus suos, vbi Archid. Dominic. Franc. & alij, de elect. lib. 6.* asserat, commendatarium non facere fructus suos, prout etiam tenuit Rota *in antiquior. tit. de præbend. dec. 1. n. 3.* atque ita respondit Alexander *in cons. 96. n. 3. lib. 4. Corn. cons. 66. n. 4. lib. 3.* licet de facto, ait Alexander, aliquando aliter probetur. Huius conclusionis ratio illa esse po-
2 test: quia commendatarius non dicitur verus
3 dominus beneficij, cum commenda non dicatur titulus: titulus verò sit perfectus, *vt not. Ioan. Andr. ad c. dilectus, de dilationib. lib. 6. Baldus ad l. ex verbo, C. de fideicom. libert.* immo dicitur nudus minister, vel custos, *Ang. cons. 35. incip.*
quidam nobilis, Alex. ad l. Lucius, ff. depos. Nec 4
cõmenda tribuit ius in beneficio, nec facit Præ- 5
latum, sed procuratorem cum legitima administratione, *Innoc. ad cap. si constiterit, de accus. vbi etiam Aret. Franc. ad d. c. nemo deinceps, n. 5. ibi, fortius hoc procedit, de elect. lib. 6.*

Quidquid citati auctores dicant, verius est, 6
commendatarios perpetuos facere fructus suos perinde, atque titulum habentes, *vti expresse tradunt Federic. in tract. de permut. benef. n. 23. Corn. d. cons. 66. n. 4. Phil. Prob. ad d. c. nemo deinceps, n. 18. Rebuff. in tract. de pacif. possess. nu. 39. & in praxi benef. tit. de commend. n. 2. Ant. Capic. dec. 3. n. 8. & Alciat. ad l. pactum curatoris, n. 4.*
C. de pact. vbi ait, quòd commendatarius habet 7
omnino liberam fructuum dissipationem, & eorum dominus potius, quàm administrator est, vnde donare poterit, si ita dignitati conuenire suæ existimauerit. Hæc Alciatus, qui merito à Rebuffo reprehenditur *d. tract. n. 47.* quia non solum commendatarius non potest fructus suæ
commendæ dissipare, sed nec Titularis. Nam 8
etsi, facta bonorum ecclesiasticorum diuisione, *de qua late diximus c. 17. n. 7. cum seqq. lib. 3. de Sacror. Immun.* Dominicus Soto *lib. 10. de iustit. & iure, q. 4. art. 3. & 4. quem refert, & sequitur Couar. ad c. cum in officijs, n. 3. de testam.* rite
existimat, Episcopum, sacerdotes, & alios bo- 9
norum ecclesiasticorum administratores vere esse dominos fructuum eius portionis, quæ sibi ex illa partitione obuenit, adeo vt non teneantur ad restitutionem eorum, quos in profanos vsus vltra necessaria consumpserunt, quod & placuerat antea Sancto Thomæ, *vti videre est 2. 2. q. 85. art. 7. vbi & Caiet. Præpos. in sum. 44. dist. col. 5. Syluest. in verbo clericus, 4. q. 20. & verb. restitutio 3. q. 5. Adrian. in 4. sentent. incip. pro clariori, 4. concl. & alij, quos idem Couar. cit.*
d. n. 3. vers. quartum, non est tamen dubium, 10
quin mortaliter peccent. Quòd si titulares non debent fructus beneficiorum, nec possunt absq. mortali culpa dissipare, multò minus possunt commendatarij: sed quamuis non possint commendæ fructus dissipare, faciunt tamen fructus suos, vt post iam dictos assueuerat *Cardinalis Alexand. ad can. cum autem col. 6. dist. 44. & ad can. si quis, col. penult. dist. 58.* Hinc Card. Put.
dec. 25. n. 5. lib. 1. dicebat, tales perpetuos com- 11
mendatarios non differre à veris titularibus, & tales commendas operari illos effectus, quos solent operari veri tituli: proinde super fructibus, redditibus, & prouentibus transigere, & vendere. *Domin. cons. 17. incip. pro declaratione. in fine, auct. Capic. dec. Neap. q. 3. in causa,* quia habent liberam potestatem in temporalibus, & spiritualibus, *Abbas ad c. cum nobis olim, notab. vlt. de elect.* Idcirco Rebuffus *in d. tract. de pacif.*

possess.

*posseß.n.*42. scribit, commendatarium Abbatiæ
12 censeri verum Abbatem ita, vt sit capax com-
missionis causæ, quæ à summo Pontifice fiat, si-
cut Abbas titularis, & habeat locum, *c. quoniam Abbas, de offic. deleg. teste Barb. consil.* 2. *incip. Sa-*
13 *pienter, consil. vlt. volum.* 2. quod Cancellaria
non videtur admittere, vt committi possit com-
14 mendatario, etsi ipsum succedere in causa suo
prædecessori demandata tradit Philippus Pro-
bus *an d. c. nemo deinceps, n.* 23. *cum seq.* quia cẽ-
setur verus Abbas, & verus Prælatus: & ita ob-
seruari in regno Franciæ testatur Chassan. *ad consue. Burg. ad rubr. des successions des bastards,* §. 3. *n.* 58. *&c. consil. ibid. posito.* In quo etiam be-
neficia per mortem commendatarij vacare, &
sic impetrari, ac si titularis mortuus esset, scribit
15 idem Rebuffus *d. tract. n.* 44. In quibus tamen
conferendis quid obseruet Cancellaria, *vide supra ad* §. *quæ extra, vers. verum quoniam.*

Non obstat d. gloss. *ad d. cap. nemo deinceps, vbi Archi. Dom. Franc. et alij,* quia debet intelli-
gi de ijs commendis, quæ dantur ad tempus, &
dantur ob ecclesiæ vtilitatem, non æque perso-
næ: nam *d. c. nemo deinceps,* loquitur de commẽ-
da temporali, non autem de perpetua, *vt post Roman. consil.* 350. *dixit Puteus d. decis.* 25. *n.* 3.
& dicitur eo casu commẽdatarius custos, & de-
positarius. *Corn. d. consil.* 66. *n.* 4. *in fine, Alciatus ad d. l. pactum curatoris, num.* 3. *ita quoque intelligi potest Alex. d. consil.* 96. *n.* 3. vnde Antonius
de Butrio *ad d. cap. nemo deinceps, n.* 11. asserit,
commendam aut dari in titulum, aut in custo-
16 diam: & licet, inquit, apud Italos vsu receptum
sit, vt commenda non detur in titulum, com-
menda tamen habet quandam attinentiam, &
affinitatem cum prælatura, per quam ecclesia
non dicitur simpliciter vacare, in qua habetur
titulus commendæ. atque mirum non est, si Pa-
pa in Bulla dixit, eum, qui beneficium habuerit
in commendam, posse, debitis, & consuetis il-
lorum supportatis oneribus, de residuis illorum
fructibus, redditibus, & prouentibus disponere,
& ordinare, ac si illud in titulum obtineret.

17 Et non modò ij, qui perpetuam habent com-
mendam, sed etiam, qui ad tempus ex beneficij
commendati fructibus, & redditibus viuere pos-
sunt, sicut ij, qui habent in titulum *d. cap. nemo deinceps, Rebuff. d. tract. de pacif. posses. nu.* 39. *& Pauin. in tract. de offic. & potest. capit. Sed. vac.* 2 *par. q.* 3. *n.* 12. scribit, clericum, cui ecclesia com-
mendetur, posse facere expensas, & sumere ali-
18 menta, & soluere debita, sicut & qui nondum
adijt hæreditatem, & deliberat, an adeat, licet
ius non habeat soluendi debita, *l. si filius, & l. Aristo, §. fi. ff. de iure delibér.* & si necessarias ex-
19 pensas fecerit in ecclesia de suo, potest eam reti-
nere, donec sibi restituatur expensum, *l. necessa- Germon. de Indultis.*

ria. §. 1. *ff. de pignor.* quod non est in re deposità.
Similiter, si ecclesia fuisset commendata pro-
pter tenuitatem, contendere posset, vt nõ amo-
ueretur ab ea, nisi ad minus suas meliorationes
reciperet, *cap. ad aures, de reb. eccl. non alien. cap. potuit, de locat.*

Summa ex §. Alienatione.

1 *Bona immobilia, & pretiosiora mobilia commendatarij alienari non possunt.*
2 *Clerici bonorum immobilium domini non sunt, quamuis titulares.*
3 *Bonorum immobilium* CHRISTVS *Dominus solus est.*
4 *Alienationis verbum in materia ecclesiastica largissime capitur.*
5 *Alienatione probibita, probibetur & omnis actus, per quem transferatur quoduis dominium.*
6 *Hypotheca, pignus, emphyteusis, ac seruitus sub alienationem cadunt.*
7 *Locatio in centum, vel mille annos alienatio est.*
8 *Manumißio alienatio est.*
9 *Prælatus iurans se non alienaturum res ecclesiæ si illas locauerit ad longum tempus, non est periurus.*
10 *Dispositio legis finalis C. de iu. emphyt. non habet locum in cõductore ad longũ tempus.*

Alienatione tamen quorumcumque bonorum immobilium, & pretiosorum mobilium eorumdem ipsis penitus interdicta.

§. Alienatione.

ALIENATIONE. Licet Papa dicat, 1
commendatarios posse de resi-
duis beneficiorum fructibus, &
redditibus disponere, & ordina-
re, perinde ac si illa haberent in
titulum, interdicit tamen eis alienationẽ bono-
rum immobilium, atque etiam pretiosiorũ mo-
biliũ, vti sunt sacræ vestes, calices, patenæ, thu-
ribula, candelabra, cruces, & his similia, quæ ex
auro, argentove constant, quæque ecclesiæ de-
seruiunt, aut ei ornamento sunt. Nec immeritò,
siquidem, & ipsi titulares, quamuis sint domini, 2
vt sup. ad §. *proxime præcedentem diximus,* fru-
ctuum eius portionis, quæ sibi ex diuisione con-
tigit, prædia tamen, castra, & vniuersæ posses-
siones, ac fundi, & proprietates quælibet, si-
ue Episcopali mensæ, siue canonicorum colle-
gio, siue cuiusuis singulari clerico sub præben-
dæ ecclesiasticæ nomine annexa, non tran-
seũt in absolutum dominium Episcopi, vel alte-

rius beneficiati, vel præbendam possidentium, qui tantummodo earundem possessionum administratores censentur: namque dominium penes mortalium quemquam existere non pos-
3 se, cum CHRISTVM dumtaxat Dominum agnoscant, docuimus *lib.3.c.17.n.12.de Sacr.Immu.* Vbi etiam *n.88.post Abbatem, Ant. de But.& alios ad c.nulli, §.alienatione, per eundem textũ,*
4 *de reb.eccl.alien.vel non.* alienationis verbum in materia ecclesiastica largissime capi diximus, prout etiã in statutis tradit Cardinalis *conf.15.* cũ extendatur ad directi, & vtilis dominij trãslationem. Namque Bartolus *ad l.fi.per eundem text. C. de rebus alien. non alienan. & ad auth.*
5 *neque, C. commun. de legat.* dicit, hoc esse valde singulare, quòd alienatione prohibita, videtur prohibitus omnis actus, per quem fit translatio
6 dominij directi, vtilis, vel alicuius in re. Nãque Iustinianus *d.l.fi.* sanciuit, vt siue lex, siue testator, siue pactio contrahentium alienationẽ prohibuerit, non solum dominij alienationem, vel mancipiorum manumissionem esse prohibitam, sed etiam vsusfructus dationem, ac hypothecã, pignorisq. nexum penitus prohiberi, item emphyteuseos contractus, & seruitutes minime imponi posse: qui enim seruitutes imponi finit, alienat, sicut ille, qui nõ vtendo seruitutẽ amittit, *l.alienat.27.in princ.& §.eum quoque, ff.de verb.signif.* quia intelligitur facere, quod non debet facere. Si tamen proprie, ac stricte accipitur verbum, alienatio, pro ijs dumtaxat habebitur, in quibus directa transferuntur dominia, *l.1 C.de fund.dotal.* Quocirca *in d.c.nulli, §.alienat.* legitur: Alienationis verbum continet conditionem, donationem, venditionem, permutationem, & emphyteuticum perpetuum cõtractum, item manumissionem, *c.3.& 4.& d.c.nulli, in princ.eod.* sicut etiam perpetuam locationem, *c.ad audientiã, eod.de reb.eccl. alien. vel non, & clem.1.eod.* etsi Accursius *ad l.penul.§.instituto,*
7 *ff.de legat.2.* ait, prohibitum alienare, posse impune in centum, vel mille annos locare: verius glossa *ad d.clem.1.* vti conductio non sit alienatio, si ad modicum tempus fiat, quod & Abbati placuit *ad d.§.alienat.* conditionem, esse superfluum *in d.c.17.n.101.* demõstrauimus. Alienationis igitur nomen continebit venditionẽ, donationem, permutationem, emphyteusim, ma-
8 numissionem, & longam locationem, de quibus omnibus singillatim actum est *in d.c.17.à n.102 vsque ad fi.& in c.17.lib.2.eod.de Sacr.Immun.*
9 Sed Prælatus, qui iurauit, se non alienaturũ res ecclesiæ, si illas locauerit ad longum tempus, an incurrat pœnam periurij? receptum est, non incurrere, quamuis sub prohibitione alienationis rerum ecclesiæ veniat etiam locatio ad longum tempus, *d.Clem.1.* vbi omnes. huiusmodi autem prohibitio intelligitur ad effectum inualiditatis locationis, non ad effectum incursus pœnæ, vt post Calderinum *ad c.cum contingat, de iureiur.* 10
tenet Didacus *lib.2.variar.resol.c.16.n.2.* Hinc Rota testimonio Cantucij *decis.26.nu.3. diuers. p.2.* tenuit, dispositionem *l.fi. C. de iure emphyt.* loquentis de emphyteuta, non habere locum in conductore ad longum tempus ad effectum excludendi pœnam priuationis.

Summa ex §. Commendare.

1 *Commendare, laudare est.*
2 *Cõmendare est alicuius fidei quid cõmittere.*
3 *Commendare beneficium est alicuius fidei committere.*
4 *Commendare apud Vlpianum deponere est.*
5 *Deposita pecunia commendata dicitur.*
6 *Gladius depositus furenti reddendus non est.*
7 *Depositarius re deposita vti non debet.*
8 *Maiorem auctoritatem habet commendatarius, quàm depositarius.*
9 *Ordinarius vsque ad sex menses commendare potest beneficium curatum.*
10 *Inferior summo Pontifice non commendat, nisi ætate legitima, & ordine sacro concurrentibus.*
11 *Magis idoneus esse debet commendatarius, quàm titularis.*
12 *Inferior Papa potest beneficium simplex commendare.*
13 *Legati ordinarijs præstantiores sunt.*
14 *Legatus ecclesias non collegiatas commẽdat, nec reseruat, nec confert.*
15 *Ordinarius potest ecclesias collegiatas parochiales commendare.*
16 *Constitutio de parochialibus ecclesijs simplicibus non extenditur ad parochiales collegiatas.*
17 *Differt beneficium parochiale simplex à beneficio annexo canonicatui, siue ecclesia collegiata.*
18 *In parochiali collegiata non est necessaria ætas, quæ in parochiali simplici, concursus nullus.*
19 *Ordinario non est vllo iure prohibitum de collegiatarum ecclesiarum reseruatione, seu collatione, quod est Legato Apostolico.*
20 *Ordinarij iurisdictio est potius dilatanda, quàm restringẽda: secus Legati Apostolici.*
21 *Commendatarius facit fructus suos loci sibi commendati, dum eum in suo statu conseruet, ac si esset Titularis.*
22 *Cui commendatur ecclesia, dum ei de pastore prouideatur, est potius custos, ac depositarius, quàm commendatarius.*
23 *Depositarius ecclesiæ rectore vacantis non facit*

facit fructus suos, nisi quos in sibi necessarijs impendat.

24 *Impetratio beneficij multiplici reseruatione affecti vacantis nulla est, si reseruationes taceantur.*

25 *Cardinalis beneficium multiplici reseruatione affectum vigore indulti conferre potest.*

26 *Principis priuilegium latissimæ interpretationi subiacet.*

27 *Reseruatio duplex est: realis, & personalis. Vide harum inclinationes in textu.*

28 *Reseruatio personalis dignior est, quã realis.*

29 *Qui beneficia reseruata conferre potest, & specialiter, et generaliter reseruata cõfert.*

30 *Concurrẽtibus simul reseruationibus in vna, & eadem persona, nempe personali, & reali, potentior attenditur.*

31 *Potentior reseruatio est ex familiaritate Papæ, quàm Cardinalium.*

32 *Collatio beneficiorũ reseruatorũ ex familiaritate semper chara sũmis Pontificib. fuit.*

33 *Ius conferendi beneficia quamuis reseruatione affecta Cardinali competit ex indulto, dum sit ordinarius collator, ac ea extra curiam vacent.*

34 *Regulæ Cancellariæ, & extrauagantes impediunt collationem ordinariorum.*

35 *Indultum extraordinarium, quia odiosum est, restringi debet.*

36 *Indultum extraordinarium non extenditur ad beneficia duplici ratione affecta.*

37 *Episcopus ex indulto conferẽs beneficia reseruata, non potest conferre affecta duplici reseruatione, sicut Cardinalis: & quare.*

38 *In diuersis similibus à casu expresso non fit extensio, etiam ex maioritate rationis.*

39 *In ijs, quæ à Principe ægre obtinentur, casus non expressi per verba etiam generalissima non comprehenduntur.*

Commendare, cæteraq. super his necessaria, & opportuna facere, & exequi libere, & licite valeas in omnibus, & per omnia perinde, ac si collationes, prouisiones, commendæ, ac gratiæ, vel quæuis aliæ dispositiones tam per nos, vel prædecessores, aut successores nostros pro tempore existentes, & Sedem prædictam, quàm etiam Legatos de latere, etiam Cardinales, etiam motu, & scientia similibus, deq. Apostolicæ potestatis plenitudine, ac cum quibusuis fortissimis, & insolitis clausulis, necnon irritantibus, & alijs decretis, quibusuis personis, etiam familiaribus, continuis commensalibus nostris, aut Cardinalibus hactenus concessa, & in posterum concedenda, non emanassent, seu emanarent, & Cancellariæ Apostolicæ regulæ, cætereq. constitutiones, etiam dignitatum, non tamen maiorũ, & principalium, prioratuum etiam conuentualium, aliorumq. beneficiorum ecclesiasticorum, etiam Cardinalium viuentium, aut Romanorum Pontificũ, non tamen nostrorum, vt præfertur familiarium, continuorum commensalium, seu aliàs quouis modo reseruationes generales, seu speciales continentes, seu inducentes, vel alias quomodolibet affectiones facientes, & alia quæcumque cõtraria, seu tibi in præmissis, vel circa ea impedimẽtum quomodolibet præstantia, seu præstare volentia, ad monasteria, prioratus, præposituras, præpositatus, dignitates, personatus, administrationes, officia, canonicatus, & præbendas, aliaq. beneficia prædicta nullatenus se extenderent, sed de ipsis, quæ pro tẽpore quomodolibet extra dictam curiam, etiam commendis cessantibus, & vnionibus dissolutis vacare cõngerit, vt præfertur, libere disponas perinde, ac si collationes, cõmendæ, reseruationes, affectiones, regulæ, & cõstitutiones huiusmodi non apparerent.

COMMENDARE. Pars hæc licet verbis sit prolixa, sensu tamẽ stricta, & perbreuis est: nã quæ superius relata sunt, hìc iterũ inculcãtur. Quare breuiter duæ quæstiones examinandæ sunt: quarum altera est, an ordinarij possint beneficia cõmendare. altera, an conferre ratione indulti valeant Cardinales ea beneficia, quæ duplici modo reseruata sunt, vel affecta: de illa prius, de hac posterius ordine disseremus. Commendare pluribus accipitur modis, testimonio glossæ *ad cap. nemo deinceps, in verbo commendare, de elect. lib. 6.* præsertim, cum res aliqua laudatur, commendari dicitur: vnde 1
Cicero ad Atticum: Cui, qui noster honos? quod obsequium, quæ etiam ad cæteros contempti cuiusdam hominis commendatio nostra

deſuit? vt meum iudicium reprehendi à Quinto
fratre, vulgoq. ab omnibus mallem, quàm illum
non efferre laudibus? Plinius Clauilio *lib. 5.*
epiſt. 7. Sermonem inquit, vultus, geſtus, vox
ipſa moderatur: epiſtola omnibus commenda-
tionibus deſtituta malignitati interpretantium
exponitur; quo ſenſu videtur ab Vlpiano accipi
in l. ſi verò, §. cum quidam, ff. mandati, vbi ita.
Rogo te commendatum habeas Sextilium Cre-
ſcentem amicum meum, non obligabitur man-
dati: quia commendandi magis hominis, quàm
2 mandãdi cauſa ſcripta eſt. Sed proprie commen-
dare eſt, alicuius fidei committere. *Cicero ad*
Quint. fratr. Tibi me, tibi meas omnes opes, for-
tunaſq. commendo, tibi committo exiſtimatio-
nem, ac ſpem reliquæ vitæ. *Pro Archia Poeta:*
Poetæ quaſi deorum aliquo dono, & munere
cõmendati nobis eſſe videntur. *De Haruſp. reſp.*
Pontifices, quorum auctoritati, & fidei, & pru-
dentiæ maiores noſtri ſacra, religioneſq. com-
mendarunt. Quo ſane ſenſu commenda apud
3 nos intelligenda eſt: nam commendare benefi-
cium eſt illud alicuius fidei, auctoritati, & pru-
dentiæ committere. Hinc mihi videtur recte Re-
buffus *in praxi benefic. tit. de commend. nu. 3.* di-
xiſſe, commendam non ſequi in totum naturam
depoſiti, etſi Vlpianus *in l. cõmendare, ff. de verb.*
4 *ſignif.* reſpondeat, commendare nihil aliud eſſe,
quàm deponere, prout etiam Papinianus *in l. Lu*
cius, ff. depoſ. nam & depoſitam pecuniam, com-
5 mẽdatam dicit Alexander Papa Tertius *cap. 1.*
depoſ. & Beatus Auguſtinus ad *Pſalm. 5. verſic.*
pedes omnes, gladium commendatum appellat:
6 ſi cui, inquit gladius commendetur, & promittat
ſe redditurum, cum ille, qui commendauerit,
popoſcerit, ſi forte gladium ſuum repetat fureñs,
manifeſtum eſt non eſſe reddendum, ne ſe vel
occidat, vel alium, donec ei ſanitas reſtituatur,
can. ne quis arbitretur, 22. q. 2. natura tamen
depoſiti eſt, vt quod depoſitum eſt, in eadem
7 ſpecie reſtituatur, hoc eſt, vt depoſitarius re de-
poſita non vtatur, fruatur, ſed eam cuſtodiat,
d. l. Lucius, in qua ita Iuriſconſultus. Quod ita
verum eſt, ſi id actum eſſet, vt corpora nummo-
rum eadem redderentur. Nam ſi, vt tantumdem
ſolueretur inter contrahentes conuenit, egredi-
tur ea res depoſiti notiſſimos terminos, & fit mu-
tuum, *l. 2. ff. de reb. cred. ſi cert. petat.* quænam ſit
contractuum ſubſtantia, ac natura, & quæ ad-
minicula, diximus *cap. vlt. num. 72. cum nonnul-*
lis ſeqq. lib. 3. de Sacrorum Immunitat. Itaque ſi
depoſitarius re depoſita vti, fruive cœperit, non
erit amplius depoſitarius. Quare ſi ita vocan-
dus eſt, oportet, vt ſolam rei depoſitæ cuſtodiã
adhibeat. At qui in commendam habet bene-
ficium, ſiue in perpetuum, ſiue ad tempus, eius
adminiſtrationem habet. *Creſcent. deciſ. 14. nu. 5.*
de reſcript. & expenſas ex redditibus beneficij
commendati facere, ſumereq. ex eo alimenta,
& debita ſoluere, ſicut is, qui in titulum habet,
cap. 1. de ſolut. Archidiaconus ad can. qui plures,
21. q. 1. & ſupra late dictum eſt ad §. ita quòd li-
ceat: maiorem igitur habet auctoritatem com- 8
mendatarius, quàm habeat depoſitarius.

Sed an ordinarius poſſit beneficium commen 9
dare, quæſtionis eſt, poſſeq. vſque ad ſex men-
ſes innuit *d. cap. nemo deinceps,* non æque vlte-
rius. Placet tamen mihi noſtrorum expoſitio,
vtputa Archid. Domin. Philipp. & aliorum, quòd
intelligi debeat illud cap. de beneficijs curam
animarum habentibus, non item de alijs ſimpli-
cibus beneficijs loqui, *can. ſanctorum, 70. diſt.*
gloſ. ad can. paſtoralis, 7. q. 1. Rebuff. in tract. de
pacif. poſſeſſ. nu. 45. quod verba d. cap. nemo dein-
ceps, demonſtrant, ibi. Huiuſmodi autem com-
mendam (vt præmittitur) rite factam declara-
mus vltra ſemeſtris temporis ſpatium non dura-
re: ſtatuentes quidquid ſecus de commendis ec-
cleſiarum parochialium actum fuerit, eſſe irri-
tum ipſo iure. Neque etiam diſplicet eiuſdem
Philippi *ibid. in princ.* cõſideratio, quòd ſcilicet, 10
etiam ad ſemeſtre inferior Papa nõ poſſit bene-
ficium parochiale in commendam dare, niſi duo
concurrant, videlicet, legitima ætas & ordo ſa-
cerdotalis. Quare videmus, maiorem in cõmen- 11
datario idoneitatem, quàm in titulari requiri,
cui parochiale beneficium conferri poteſt, licet
viginti quinque annis maior non ſit, dum tamen
eos attingat, *cap. 12. §. nemo, Conc. Trid. ſeſſ. 24.*
de reformat. ſatiſq. ſit, ſi non eſt ſacerdos, in
tali eſſe ætate conſtitutum, vt intra tempus à iu-
re, & ab ipſa Tridentina ſynodo ſtatutum, va-
leat promoueri, *d. cap. 12. §. neminem, cap. licet*
canon, & cap. ſtatutum, de elect. lib. 6. Non eſt 12
ergo dubium, quin Inferior Romano Pontifice
poſſit beneficium ſimplex in commendam dare,
quod indicant & verba huius noſtri indulti, ibi:
Commendare, ceteraq. ſuper his neceſſaria, &
opportuna facere, &c. & beneficium parochia-
le ad ſemeſtre, non item vlterius.

Sed an id locum habeat in eccleſia parochia-
li collegiata inter noſtros controuertitur. Siqui-
dem Ioan. Andr., *quem ſequuntur Archid. Do-*
min. Imola, & Philip. ad d. cap. nemo deinceps, di-
cit, non habere locum, quia Epiſcopus poteſt
talem eccleſiam & ad tempus, & in perpetuum
commendare, *Petrus autem de Anchar. ibid. n. 2.*
in fine, contrarium tuetur: quia, inquit, eccle-
ſia collegiata non debet eſſe deterioris condi-
tionis, quàm ſit parochialis ſimplex, *l. Senato-*
res, ff. de Senat. quibus addo, quòd immo non 13
debet eſſe melioris conditionis: nam videmus,
Legatos Apoſtolicos, qui ordinarijs præſtantio-
res ſunt, *tot. tit. de offic. legat.* non poſſe collegia- 14
tas

tas ecclesias commendare, vel sibi reseruare,
vel conferre, *c.pen. eod.de off.leg. lib.6.* ergo nec
ordinarius poterit, saltem vltra semestre, *ex d.c.*
15 *nemo deinceps*, verior tamen videtur Ioãnis An-
dreæ, & Archidiaconi opinio, quæ communis
est, vt eam ordinarius possit commendare. Hu-
ius opinionis est, quòd cum ante constitutionẽ
d.c.nemo deinceps, parochiales ecclesiæ in com-
mendam dari consueuissent, *vti videre est in*
can. qui plures 21. q. 1. c.dudum, 2. de elect. c.si
16 *constiterit, de accus.* essetq. postea statutum, vt
ad parochialium ecclesiarum regimen nullus
assumeretur, nisi esset in certa ætate constitutus,
& idoneas haberet qualitates, atq. intra annum
ad sacerdotium posset promoueri, *d.c.licet canõ*,
idq. non habere locum in ijs, qui assequerentur
collegiatas ecclesias, etiam si aliàs parochiales
essent, decreuerit Bonifacius octauus *c.statutũ,*
eod. de elect. lib.6. Quapropter ego *supra ad* §.
quibusuis dicebam, congregationem Cardinaliũ
ad concilium Tridentinum interpretandum cõ-
stitutam *ad* §. *ad certas, d.c.12. sess.24.* respon-
disse, ætatem xxij. annorum sufficere ad acqui-
rendum canonicatum, cui sit annexa parochia-
lis, quemadmodum etiam *ad d.c.18. ead. sess.24.*
quo cauetur, vt nullus admittatur ad beneficiũ
parochiale, nisi qui ab Episcopo, vel eius Vica-
rio generali, atque ab alijs examinatoribus fue-
rit approbatus, hoc est per examen concursus,
eandem congregationem respondisse, examen
concursus non esse necessarium in dignitate,
quæ parochialem perpetuò, & accessorie anne-
xam habet, concludendum est (quia magna in-
17 terest differentia inter beneficium parochiale
simplex, & inter annexum canonicatui, vel ec-
clesiæ collegiatæ) cõstitutionem, *d.c.nemo dein-*
ceps, restringi debere, non autem extendi ad ec-
clesias collegiatas, cum de simplicibus paro-
chialibus loquatur, non æque de collegiatis.
Nec obstat ratio Petri de Ancharano, vt colle-
giata ecclesia non sit deterioris conditionis,
quàm sit parochialis simplex: nam ex iam dictis
patet responsio: quia scilicet in simplici paro-
18 chiali legitima ætas viginti quinque annorum
requiritur, non item in collegiata, requiritur in
illa examen concursus, non æque in ista. Nec
obstat, quod Legatus, qui maior est ordinario,
non possit collegiatam ecclesiam commenda-
re: respondetur enim, Legato id esse iure prohi-
19 bitum *d.c.pen.* & quidem expresse, vt collegiatas
ecclesias nec sibi reseruare, nec cõferre valeat.
De ordinario nullibi constat, quinimmo cõtra-
rium apparet manifeste, *ex iam citatis can. qui*
plures, cap.dudum, & cap.si constiterit, cuius iu-
20 risdictio extendi, non restringi debet: secus ve-
rò in Legato *per ea, quæ supra ad* §. *per quæ sub-*
latis, diximus. Poterit itaq. summo Pontifice in-

Germon. de Indultis.

ferior omnia beneficia ad eius collationem spe-
ctantia, exceptis, vti diximus, parochialibus ec-
clesijs, & quidem simplicibus, in commendam,
siue temporalem, siue perpetuam dare: & com- 21
mendatarius faciet fructus suos, ita tamen, vt
teneatur conseruare ecclesiã in suo statu, adeo,
vt in ea seruiat numerus consuetus clericorum,
& alia similia facere, quæ titularem facere opor-
teret, *Abb. ad c.querelam, n.1. de elect. c.de mona-*
chis, n.3. & 8. de præbend.

Quando autem oritur controuersia de ele- 22
ctione, vel confirmatione, licet ecclesia dicatur
alicui in commendam dari, tunc tamen non di-
citur proprie beneficium commendari, quia ve-
re non commendatur, sed in ea constituitur cu-
stos, vel œconomus, cuius officium durat vsque-
quo ecclesiæ de pastore, & titulari legitime
prouisa sit, etiam si sex mensium spatium fuerit
elapsum, *c.cum vos, de offic.ordin. Ioan. Andr. &*
Philip. ad d. cap. nemo deinceps, num.2. & eo casu
commenda dicitur facta ecclesiæ intuitu, & cõ-
mendatarius, seu potius custos ille deposita- 23
rius dicitur, nec facit fructus suos, sed tantum
ea percipere potest, quæ sibi ad victum, vesti-
tumq. sunt necessaria, & ita intelligi possunt,
glossa, Archid. Dominic. Franc. & alij ad d. c. ne-
mo deinceps, Rota antiquiorib. tit. de præb. decis.1.
num.3. Alex. in consil. 96. num. 3. lib. 4. Corn.
consil. 66. nu. 4. lib.3. qui dicunt, *vt supra ad* §.
ita quòd liceat, in princ. ostensum est, commen-
datarium non facere fructus suos. Hactenus
de commendis.

Altera quæstio principalis istius Paragraphi
est, an Cardinalis beneficium duplici, seu multi-
plici reseruatione affectum conferre possit vigo-
re indulti, vt si beneficium vacet per obitũ ali-
cuius, qui sit, exempli gratia Collector, Abbre- 24
uiator, & Capellanus, quo casu triplici modo
dicitur reseruatum, quòd si de hisce omnibus
reseruationibus non fuerit facta mentio, impe-
tratio est ipso iure nulla, *testimonio Felini ad c.*
in nostra, corollario, 6. de præscript. Caldil. con-
sil.7. Aeneas de Falcon. in tract. reseruat. benef.
quæst. 4. princip. effect. 44. Caputaq. decis. 85.
in fine, part.2. Quint Mandos. in tract. signat.
grat. in verbo indultum, versic. an autem, vel
si fuerit Cubicularius, & Scriptor, vel Cursor,
& Collector, vtriusque reseruationis mentio fie-
ri debet, vt valeat impetratio. An igitur Car-
dinalis, hisce non obstantibus reseruationibus,
possit vacantia beneficia conferre? Hæc quæ-
stio dissentientes valde habet magistros: alij
asserunt, alij negant, alij distinctionem adhi-
bent: Aegidius Bellamera *decis.425.* dicit non
posse, etsi Rota, vt ipse refert, contrarium te-
nuerit. Eiusdem opinionis videtur fuisse Aeneas
de Falcon. *in d. tract. d. quæst.4. effect.6. n.11.*

quamquam sibi parum constat: siquidem, ait, vel reseruatio est personalis respectu personarū seruientium curiæ,& principaliter deputatarum ad seruitium Papæ, & curiæ, vti sunt familiares, vel Auditores, & similes, & hoc casu procedit *dec.415.Aegidij*,aut sunt personæ non tam qualificatæ, vt Collectores, qui communiter deputantur ex extraneis, & tunc procedit dispositio Rotæ per Aegidium relatæ. Mandosius *d.vers. an autem, in fine*, indistinctè Aegidium sequitur, vt qui conferre potuisset, vna reseruatione obstante, quæ sublata fuit propter indultum, non possit conferre illa ex duplici capite facta: ita quoque tenuisse Rotā testatur Caputaquensis *d. decis.* 85. quod autem possit, voluit Rota per dictum Aegidium citata, *quam etiam refert, & sequitur Felinus ad d. cap. in nostra, col. 6. versic.tamen videtur, Ludouic. Gomes. ad reg.de impetr.benef.vac. per obitum famil. Card. q.15.vers.sed istis non obstantibus,& vers.modo*
25 *ad propositum,ibi,hinc dicit.* Quæ opinio videtur esse & rationi, & æquitati valde consona: nam quatenus Cardinales concernit, lata interpretatione est adiuuanda, ex ijs, quæ tradunt nostri,*ad l.beneficium,ff.de const.princ.ad cap.quia*
26 *circa,de priuileg.* est enim priuilegium Principis in sui præiudicium latissime interpretandum, *cap.olim,de verb.signif. cap.cū dilectus,de donat. cap.decet,de reg.iur.Rota decis.3.nu.2.de offic.legat. in nouis, & dec.4.ibi,ratio, de præb. in nouis, Aeneas de Falcon.d.effect.6.nu.12. Lapus all.84 nu.2.* ideo fieri debet extensio,quæ est benigna interpretatione adiuuanda. Idem tamen Gomesius *d.q.15.vers.sed quando concurrerent*, distinctione vtitur: quòd aut in vna persona concurrunt duæ reseruationes personales,vel duæ reales, & tunc vtraque est principalis de per se, & non veniunt sub dispositione loquente de vna reseruatione: aut concurrunt duæ reseruationes, altera personalis,realis altera: & tunc attēditur, quæ sit potētior: sed vt res clarior fiat,est paulò altius repetenda,& cū eodē Gomesio dicendū.

27 Quòd reseruationes per regulas, & extrauagantes inductæ dupliciter considerantur,vel intuitu personæ, vel ratione rei. Reseruatio familiaritatis dicitur personalis, quia ex persona resultat,vti est illa Protonotariorum, Abbreuiatorum,Collectorum,& aliorum huiusmodi officialium, *de quibus in reg. 3. 4. 5. & 6.* Reseruatio realis, principaliter rem ipsam aspicit, licet secundariò, ac minus principaliter personam, vt est reseruatio primarum dignitatum in ecclesijs cathedralibus, & collegiatis, *d.reg.3.* cum alijs eiusdem generis. Nam tametsi illæ dignitates adhæreant personis,in reseruatione tamen consideratur principaliter locus,& res ipsa,& minus
28 principaliter,vel secundario persona. Atque inter istas duas reseruationes, personalis reseruatio censetur dignior: licet nonnullæ ex realibus reseruationibus sint fortiores, vt est illa de qua *in cap.a.de præb.lib.6.* vnde Rota *in d.decis.4.de* 29
præben. in nouis, dicit,quòd habens potestatem conferendi auctoritate Apostolica beneficia Sedi Apostolicæ reseruata, potest nedum specialiter, sed generaliter reseruata conferre, vacantibus in curia per obitum duntaxat exceptis,quia illa veniunt sub generali concessione, *d. cap. 2.* Vnde concludit Gomesius: quòd quando duæ concurrunt in persona vnius reseruationes, nēpe personalis,ac realis, potentior attenditur: at- 30
qui ex his duabus reseruationibus potentior est reseruatio, quæ fit ratione officialium, & fami- 31
liaritatis Papæ,quàm quæ familiaritatis Cardinaliū: propterea quòd Pontifices omnes à Ioan- 32
ne vigesimo secūdo vsque ad nostra tēpora semper de huiusmodi officialium reseruationibus mentionem in suis regulis fecerunt, de familiarium verò Cardinalium reseruationibus nō semper. Neque solum contenti fuere sibi ea reseruare per regulas, sed & plures extrauagantes ediderunt, quod est argumento charam illis, & peculiarem fuisse suorum familiarium reseruationem. Verum ne quidquam ad rem nostram pertinens omittamus: sciendum est,reseruationem considerari quattuor modis, ratione rei, vt dignitas maior: personæ,vt beneficia familiarium: loci,vt apud Sedem: temporis,vt de mense: atqui Cācellaria tenet, nulla habita ratione prædictæ differētiæ,quòd dignior sit reseruatio perpetua.

Quidquid dicant Gomesius, & alij, ipse in ea sum sententia, vt existimem, Cardinalem virtute indulti conferre posse beneficia omnia, etiam duplici, & triplici, & multiplici reseruatione affecta, nisi ea Papa sibi expresse reseruauerit, vti sunt post pontificales in cathedralibus maiores, & in collegiatis principales. Item ea,quæ dicuntur consistorialia,vel conuentū habent,vel quorū fructus in libris cameræ taxati reperiuntur,de quibus omnibus plura diximus *supra ad §.etiam si*,vel ea, quæ fuerunt familiarium, & continuorum commensalium eiusdem Romani Pontificis indultum concedentis,eorum inquam,qui vere, & actualiter familiares, & continui commensales sunt, aut dum Cardinalatus fungebatur honore,fuerunt, *vt videre est supra ad §. etiam ex eo quòd*. Qua in re duo animaduertenda sunt,vt 33
vera sit hæc nostra propositio, primum vt Cardinalis ille,quem dicimus omnia virtute indulti conferre posse beneficia, quamuis reseruatione affecta, exceptis, quæ superius enumerauimus, sit ordinarius collator, ita vt ordinarium, non extraordinarium habeat indultum: alterum, quòd huiusmodi beneficia vacent extra curiam. Me declaro, & quoad primum.

Dico,

Dico, Cardinalem, cui ordinarium concessum est indultum, posse conferre omnia beneficia, illis duntaxat exceptis, si vacent extra curiam, etsi pluribus fuerint reseruationibus affecta. Namque diximus *supra ad §. per quæ sublatis, & passim alibi*, indultum nihil aliud esse, quàm
34 remotio impedimenti, quo impediuntur ordinarij collatores per regulas Cancellariæ, & extrauagantes, quominus possint omnia, & singula conferre beneficia. Nam ante promulgationem, & regularum, & extrauagantium dubium non est, quin ordinarij conferrent per cuiusuis obitum: concesso itaque indulto, sublatum est omne impedimentum, & ordinarius collator restituitur in pristinum eius statum. Si verò indultum fuerit extraordinarium, non item: ratio est,
35 quia illud est fauorabile, hoc odiosum, & cum sit odiosum debet restringi, ita vt non extenda-
36 tur ad beneficia duplici reseruatione affecta, de quibus intelligi debent ea, quæ attulimus ex Gomesio, & alijs: nam Gomesius expresse loquitur de beneficijs vacantibus per obitum familiarium Cardinalium. Nam tale priuilegium Cardinalibus concessum, vt soli suorum familiarium beneficia conferre valeant, licet dicatur esse fauorabile, non est tamen ita fauorabile, vt est illud, quod conceditur habenti collationem. Etenim Papa, dum concedit Cardinalibus, vt possint conferre beneficia per obitum suorum familiarium vacantia, dat, quod ipsi non habent: sed dum concedit Cardinalibus collationem habentibus indultum, nihil dat, sed remouet obstacula, quibus impediebantur, quominus conferrent, est itaq. differentia manifestissima.

Sed obijciet aliquis sic. Si Cardinalis habens ordinarium indultum est melioris conditionis, quàm sit Cardinalis habens indultum, quoad familiaritatem, quia Papa concedendo indultum nihil noui, aut iuris confert ei, qui habet ordinariam collationem, idem profectò dicendum esset, de quolibet ordinario, etiam non Cardinali, habente indultum. Atqui videmus aliter à Rota decisum fuisse *in d. decis.* 85. *Caputaquen.*
37 *part.* 2. vt indultum concessum Episcopo conferendi beneficia vacantia apud Sedem Apostolicam, non operetur, vt possit conferre beneficia reseruata duplici reseruatione. Ad hoc facile responderemus, ex eadem decisione: quòd ibidem Papa restringit se ad vnicam reseruationem: non enim dubium est, quin inter alias reseruationes adsit vacatio apud sanctam Sedem: & ex eo, quòd Papa concessit indultum, vt posset conferre beneficia vacantia apud Sedem, ex ipsa specificatione in indulto facta manifeste constat, Papam noluisse dare prouisionem de beneficijs reseruatis alio modo, quàm ex vacatione apud Sedem, *argum. l. cum prætor, ff. de iudic.* & cum in indulto sit facta specialis mentio de vacantibus apud Sedem, non videtur, quòd comprehendatur in eo alia reseruatio diuersa, & dissimilis, *Rot. decis.* 1. *de offic. legat. in antiq.* & maxime, quia in diuersis similibus à casu expresso,
non fit extensio etiam ex maioritate rationis, 38
secundum Antonium consil. 151. *in fin. quem refert, & sequitur Crauet. consil.* 6. *num.* 11. *lib.* 1. tum quia sumus, ait Caputaquen. *d. dec.* 85. *n.* 3. in his, in quibus Papa solet se difficilem præbete, quo casu verba quantumcumque generalia
non comprehendunt casum non expressum, *vt* 39
per Ioan. Monach. ad cap. 1. *in glos. in verb. natalium, de filijs presbyt. lib.* 6. *Bald. ad cap. naturalis, in fin. in tit. si de feud. fuer. controuersia.* Sed in indulto nostro Papa se non restringit ad vnam vacationem, ergo nec nos restringere nosmetipsos debemus, cum sit causa fauorabilis. Et hæc opinio nostra maxime adiuuatur stylo Cancellariæ: siquidem in litteris Apost. vna tantum dispositiue datur reseruatio, aliæ verò dantur conditionaliter: & ex ista ratione forsan non est expressum in indulto de pluribus reseruationibus, idque habere quoque locum in indultis extraordinarijs potest. Verùm, si beneficium reseruatum sit ratione mensium, adsitq. alia reseruatio, vel si sit ipsum alia de causa affectum, nec in impetratione fuerit facta mentio de mense vacationis, vel dispositiue, vel conditionaliter, tenet Rota *decis.* 122. *diuers. par.* 3. *lib.* 1. collationem valere, quia Regula octo mensium, qua cauetur fieri debere mentionem de mense, non loquitur de beneficijs aliàs reseruatis, sed de quibus Ordinarij prouidere possunt, in quorum numero non sunt reseruata.

Altera conditio erat, quòd beneficia à Cardinali virtute indulti conferenda, licet affecta, vacent extra curiam. De qua conditione ad §. proxime subsequêtem sermonem facturi sumus: nam si in curia vacent, ac duplici reseruatione sint affecta, licet conferri à Card. non valeant, *ex d. c.* 2. *de præb. lib.* 6. & ex eo quòd Papa sibi collationem in indulto reseruat, non tamen tenet eorum collatio ab ipso Papa facta, absque illius Cardinalis consensu, si ipse fuerit in curia, vel si absfuerit, eius procuratoris.

Summa ex §. Si verò illa.

1. *Reseruatio beneficiorum in curia vacantium est reseruationum maxima.*
2. *Reseruatio beneficiorum in curia vacantium de iure communi est, præterquam quòd confirmatur etiã per regulas Cancellariæ.*
3. *Papa non confert beneficia ad collationem Cardinalis ex eius indulto spectantia, etsi vacant in curia, nisi cum eius assensu.*

4 *Paria sunt, vacare in curia, & apud Sedem Apostolicam.*

5 *Vacare dicitur beneficium non solum per obitum, sed & pluribus alijs modis.*

6 *Resignata in curia, dicuntur in curia vacare, licet alibi sit constitutus procurator.*

7 *Differunt beneficia vacantia in curia à specialiter reseruatis.*

8 *Aliud est vacare apud Sedem Apostolicam, aliud esse reseruatum Sedi Apostolicæ.*

9 *Beneficia in curia vacantia sunt ceteris magis affecta.*

10 *Beneficia in curia vacantia sub generali collatiua facultate non veniunt, quamuis clausulæ maximè prægnantes sint.*

11 *Clausula motus proprij in beneficijs in curia vacantibus in generali concessione nihil operatur.*

12 *Beneficia regalium Franciæ, quamuis in curia vacent, à Papa non conferuntur.*

13 *Prærogatiua regalium Franciæ vsque ab anno 1339. incepit.*

14 *Rex Franciæ ecclesiarum regni sui protector dicitur.*

15 *Bonifacius octauus scribit Regi Franciæ, illum in temporalibus sibi subiectum esse.*

16 *Regem Franciæ ius regaliorum in ecclesijs à se fundatis habere, ait Rebuffus.*

17 *Beneficia iurispatronatus laicorum non possunt dici vacare in curia.*

18 *Papa non confert beneficia iurispatronatus laicorum in Francia vacantium, ait Rebuffus: sed hoc non est semper verum.*

19 *Beneficia vacantia per promotionem ad episcopatum iure communi non erant olim reseruata: sunt verò primum consuetudine, deinde pontificia constitutione, tandem per regulam Cancellariæ vigesimã quartam.*

20 *Beneficia promoti ad episcopatum non vacant ante consecrationem.*

21 *Quattuor requiruntur, vt beneficium promoti vacet: prouisio, confirmatio, consecratio, & possessionis adeptio ecclesiæ, ad quam quis promouetur.*

22 *De stylo Cancellariæ non vacant beneficia promotorum ante adeptionem possessionis.*

23 *Dispensatio retentionis beneficiorum per promotionem vacantium ante possessionem episcopatus non est necessaria.*

24 *Beneficia promoti vacant, si per eum stat, quominus intra tempus et a lege datum adipiscatur suæ ecclesiæ possessionem.*

25 *Beneficia per promotionem vacant illico, cum in eodem consistorio, in quo quis promouetur, eius beneficia à Papa conferuntur.*

26 *Retentio beneficiorum expedienda est per easdem Bullas, quibus expeditur episcopatus, aliàs excommunicatur, qui id seorsum posteà faceret.*

27 *Regula de beneficijs vacãtibus per promotionem non pertinet ad eos, qui ad episcopatus in partibus infidelium sitos promouentur.*

28 *Dispensatio de non consecrando non impedit quin beneficia promoti vacent, nisi de eorum retentione mentionem faciat.*

29 *Dispensatus ad obtinenda beneficia non censetur dispensatus ad ea retinenda.*

30 *Tot necessariæ sunt dispensationes, quot sunt obstacula.*

31 *Beneficia vacant per translationem ea obtinentis ad episcopatum.*

32 *Beneficia vacant per promotionem ad Cardinalatum.*

33 *Habens episcopatum, aut beneficia in ecclesia ad ius regalium Regis spectante, si efficiatur Regis rebellis, & episcopatu, & beneficijs priuatur.*

34 *Beneficia vacant per assumptionem ad summum pontificatum.*

35 *Ne beneficia per promotionem ad episcopatum vacent, necessaria est dispensatio, & litterarum expeditio.*

36 *Si permutetur episcopatus cum episcopatu, non vacant priora beneficia, nec est necessaria litterarum expeditio.*

37 *Retentio beneficiorum concessa extenditur ad obtenta, tam de iure, quam de facto.*

38 *Etiam iurispatronatus beneficia vacant per promotionem.*

39 *Pensio vacat per promotionem, sed antequam possessio apprehendatur ecclesiæ collatæ secundum auctorem.*

40 *Pensio est odiosa, quia beneficio seruitutem imponit, nisi sit in resignatione reseruata, aut ad sustentationem concessa.*

41 *Odium, seu fauor dispositionis cognoscitur ex intentione disponentis.*

42 *In quacumque dispositione attendi debet, quod principaliter agitur, & quandoque non est principale, quod prius est.*

43 *Concurrentibus odio, & fauore in dispositione, dicitur tota fauorabilis.*

44 *Pensio, & episcopatus non sunt incompatibiles inter se.*

45 *Præiudicium ex legitima causa tertio factum latam recipit interpretationem.*

46 *Odiosa dispositio strictam non recipit interpretationem, cum odium est rationabile.*

47 *Legitima est pensio imposita ex honesta causa pro tertia parte fructuum.*

48 *Papa pensionem imponere super beneficio potest absque consensu beneficiati.*

49 *In generali concessione non conceduntur ecclesiæ cathedrales.*

50 *Sufficit, dispensationem in aliquo operari.*
51 *Licet gratia de retentione pensionum facta non faciat mentionem de ecclesijs, quibus pensiones innituntur, singillatim, dum in plurali numero de eis loquatur, omnes ecclesias comprehendere præsumitur.*
52 *Facultas transferendi pensionem, si pensio amittatur, ac ex gratia retineatur, nihil valet, nisi iteretur.*
53 *Facultas transferendi non est accessoria ad pensionem, sed extrinseca.*
54 *Prorogatio, cum tendit in præiudicium tertij, dicitur nouus actus, etiam in odiosis.*
55 *Pensio morte pensionarij extinguitur.*
56 *Ius pensionis concessæ alicui, vt in alium transferatur, penes primum remanet, donec fiat translatio in secundum.*
57 *Cum ius pensionis est penes vnum, commodum penes alterum, habens ius nullum ex pensione commodum sentit.*
58 *Commodum pensionis potest absque solemnitate, & pensionarij consensu ex vna in aliam personam transferri.*
59 *Translatio commodi personalis pendet ab eo, qui est dominus eiusdem commodi.*
60 *Mortuo pensionario, hoc est ius pensionis habente, pensio extinguitur.*
61 *Commodum pensionis habens agit actione mandati, non autem tamquam ius habens.*
62 *Pensio, & vsusfructus assimilantur.*
63 *Vsusfructus cum persona extinguitur.*
64 *Hæredes pensionarij consequuntur pensionem decursā pro rata tēporis vitæ pensionarij.*
65 *Pensio translata durat in translatarium, etiam post mortem transferentis.*
66 *Actus in dubio præsumitur validus, ac iustus.*
67 *Resolutio fit regulariter, quoad omnes qualitatis actus.*
68 *Ius datoris mensura est iuris acceptoris.*
69 *Pensionis commodū durat, quousq. durat persona ius pensionis habens, siue trāslatarius.*
70 *Beneficia vacantia per resignationem in manibus Papæ factam, à Papa conferri possunt absque consensu Cardinalis indulto gaudentis.*
71 *Indultum dans facultatem conferendi beneficia resignata in manibus Papæ non extenditur ad resignationem factam ad fauorem certæ personæ.*
72 *Altero resignante, & altero supplicante, dicitur resignatum in fauorem certæ personæ.*
73 *Procuratore fines mandati excedente in resignatione, cessio nulla fit.*
74 *Clausula, non aliàs, aliter, nec alio modo, important conditionem suspensiuam.*
75 *Sunt enim limitatiuæ, & præseruatiuæ voluntatis.*
76 *Facta resignatione pro certa causa, si ea cesset, resignatio euanescit, saluo iure resignantis.*
77 *Resignatio valida est, cum supplicatio est signata.*
78 *Consensus pensionis potest præstari, etiam post obitum resignantis, si eo viuente supplicatum fuerit.*
79 *Consensus ad beneficij resignationem præstari potest per procuratorem, etiam mortuo resignante, si ab eodem procuratore supplicatio porrecta fuerit.*
80 *Regula de extensione consensuum Cardinales non comprehendit.*
81 *Cui non conuenit legis qualitas, nec conuenit dispositio.*
82 *Fraudes in Cardinali non præsumuntur.*
83 *Cedere non dicitur Cardinalis consentiens collationi alterius.*
84 *Clausula de consensu Cardinalis mortui in prouisione Papæ apposita nihil operatur.*
85 *Verba hæc: de Cardinalis consensu, faciunt gratiam conditionalem.*
86 *Subreptio quandoque non excusatur, licet ex simplicitate, vel ignorantia proficiscatur.*
87 *Auctoris opinio circa Coadiutoriam futuræ successionis.*
88 *Regula reuocatoria disponens de Legatis à latere comprehendit Cardinales.*

Si verò illa in dicta curia per obitum, aut promotionem, vel quamuis aliam dimissionem, vel amissionem, præterquam per resignationem in manibus nostris, aut successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium vacare contigerit, etiam ex eo, quòd illa obtinentes dictæ Sedis notarij, subdiaconi, acolyti, capellani, cubicularij, nuntij, abbreuiatores, scriptores, seu alij officiales, aut quauis alia qualitate aliquam aliam generalem reseruationem, vel affectionem inducentes qualificati, aut prædictorum nostrorum, seu aliorum eiusdem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, etiam tunc viuentium, non tamen nostri, vt præfertur familiares, continui commensales fuerint, vel extant, aut ex quauis alia causa dispositioni Apostolicæ generaliter reseruata fuerint, ac ipsi familiares, & officiales beneficia huiusmodi

modi commendæ, vel vnionis, aut quouis alio titulo obtinuerint, quod in expeditione litterarum Apostolicarum super illorum collatione per nos, aut Romanos Pontifices pro tempore existentes facienda, tuus, si in eadem curia tunc præsens fueris, per teipsum, si verò ab ea te abesse contigerit, vt præfertur, tui ad id à te pro tempore constituti procuratoris expressus accedat assensus. Alioquin prouisiones, commendæ, gratiæ, & dispensationes huiusmodi, ac litteræ Apostolicæ desuper conficiendæ nullius sint roboris, vel momenti, auctoritate Apostol. tenore præsentiũ de specialis dono gratiæ indulgemus.

§. Si verò illa.

1 SI VERO ILLA. Hactenus de beneficijs, quæ extra curiam vacant, nunc agit de beneficijs, quę vacant in curia: nam licet reseruario eorum beneficiorum, quæ in curia vacant, sit maior reliquis omnibus reseruationibus, *cap. 2. de præbend. lib. 6. Rota decis. 4. de præbend. in nouis*, quia non solum est in-
2 ducta de iure communi, sed etiam confirmatur
3 per regulas, Papa tamen non confert beneficia in curia vacantia ad Cardinalem vigore indulti spectantia, nisi eiusdem Cardinalis, si est in curia, vel si est absens, procuratoris expressus accedat consensus, *Puteus decis. 31. lib. 2.* In curia autem beneficia vacare pluribus modis dicuntur, quod an sit ex mente Pontificis, *in d. cap. 2.* an verò ex interpretatione prudentum, nolo altius inuestigare, cum sit receptum, nemine discrepante, in curia vacare, vel apud Sedem. (sunt enim paria vacare in curia, & apud Se-
4 dem) *glos. ad cap. statutum, de præbend. in 6. cum qua transeunt omnes, vt testatur Iacobus Simon.*
5 *tract. de reseruat. benef. q. 30. num. 2.* dici non solum beneficia vacantia per obitum, sed etiam per alterius beneficij assecutionem, promotionem, priuationem, per decretum, vt si in litteris apponatur decretum dimittendi obtentum, aliàs vacet eo ipso, vel si in indulto conferendi ponatur decretum, quòd prouisus teneatur expedire nouam prouisionem, aliàs beneficium vacet, item si fuerunt resignata in curia, etsi procura-
6 toris constitutio alibi facta sit, in curia etiam dicuntur vacare reseruata *per extrauag. ad regimen. Immo Caldil. consil. 9. de præbend.* asserit, omnia beneficia, si vacare contigerit, dici vacare in curia: quod qualiter debeat intelligi, ostendit Lapus *num. 3. cum seqq. allegat. 84.* & de his omnibus in curia vacationibus post alios tradit idem Simoneta *d. quæst. 30. & quæst. 26. 27. 28. 29. 31.*

Quidquid tamen sit, puto maximam esse dif- 7
ferentiam inter beneficia, quæ vacant in curia, siue per obitum, siue per alios dictos modos, & beneficia, quæ sunt deuoluta, & specialiter reseruata. Namque Rota *d. decis. 4. de præb. in nouis,* 8
ait, aliud esse dicere beneficium vacans apud Sedem Apostolicam conferre, & aliud reseruata Sedi Apostolicæ conferre: vbi etiam dicit, quòd habens facultatem conferendi reseruata, potest etiam conferre generaliter reseruata, vacantibus per obitum apud Sedem duntaxat exceptis: specialius itaque beneficia in curia vacantia ceteris 9
dicuntur esse affecta, *d. c. 2. Mand. in præfat. 5. regul. num. 1.* neque sub generali conferendi fa- 10
cultate veniunt, *glos. ad c. 1. de offic. legat. Gambara de Legat. lib. 3. nu. 122. Mandos. ad d. alleg. Lapi 84. littera D. verbo, non includuntur.* Paulus Granutius *in append. ad Simon. d. q. 26. verb. curia, vbi num. 8. etiam asserit post Aeneam de Falcon. in tract. de reseruat. q. 4. princ. effect. 43.* id habere locum, etiam si collationis clausulæ prægnantes sint, vt puta de vacantibus, & vacaturis qualitercumq. & vbicumq. etiam generaliter, vel specialiter reseruatis. Atque etiam si 11
clausula motus proprij in hac facultate conferendi quæcumq. beneficia fuerit adiecta, beneficia in curia vacantia non venire, *post Dominic. & Franc. ad d. c. 2. & Gabriel. de clausul. concl. 2. effect. 8. num. 90.* tradit, adijcitque neque vigore indulti posse Cardinalem de vacantibus in curia prouidere, licet ipse summus Romanus Pontifex rectè prouideat de consensu Cardinalis, *Puteus d. decis. 31. lib. 2.* quam conclusionem procedere arbitror in his reseruationibus, quas hic enumerat Papa, & si quæ sunt, illis similes, non in omnibus reseruationibus: alioquin de indulto dici posset, quod Gomesius dicit de facultate Cardinalibus concessa: quando quærit, an Cardinales possint conferre beneficia vacantia in curia per obitum suorum familiarium, & concludit, posse, *ad regul. de impetr. benefic. vac. per obitum famil. Card. q. 15. in princ.* alioquin illa regula, ait, inseruiret eis de ventro, & rarò haberet locum. Ideo ait Papa hic. Si verò illa in dicta curia per obitum, aut promotionem, &c. De vacantibus igitur in curia per obitum, non est dubium, quin eorum collatio ad Pontificem maximum pertineat, habito Cardinalis consensu. Quæ regula illam patitur exceptionem, vt non procedat, si vacauerint per obitum familiarium: Gomesius loco proxime citato. Quod tamen

non

non sit, tam ratione indulti, quàm ex generali concessione, & indulgentia summi Pontificis erga S. R. E. Cardinales, *vt ex d. regul. 30. de impetr. benef. per obitum famil. Card.*

12 Sed ne prætereamus, quæ notatu digna sunt, scire etiam oporter, quòd beneficia, quæ sunt sub iure regalium, siue, vt aiunt, regaliorum Franciæ, non conferuntur à Papa, etiam si vacent in curia, *vti notat Rebuffus in tract. nomin.*
13 *num. 9.* & hanc declarationem Regem habuisse anno Domini 1339. scribit Dominicus Rufæus *in tract. de iure regaliorum, in 9. priuileg.* nec in mandatis Apostolicis comprehenduntur, *vt in*
14 *d. cap. 2. de præbend. lib. 6.* propter Regis prærogatiuam, qui dicitur ecclesiarum regni protector, asserente *Ioanne Feral. in tract. de iuribus, & priuilegijs Regis Franciæ, in 8. priuileg.* hancq. facultatem Regi competere non iure proprio, sed Apostolicæ Sedis fauorabili priuilegio *tradunt Ioan. de Selua in tract. de benef. par. 2. q. 23. nu. 2. Malcret. in tract. de elect. fol. 23. vers. 3. infertur.* Quod sane ius regaliorum quo tempore fuerit concessum, ostendunt Guaguinus in vita Philippi Pulchri *fol. 123. & seq. vers. eodem tempore, Benedict. in repet. cap. Raynutius, in verbo, & vxorem, num. 370. cum seq. de testam. Stephan. Aufrer. in repet. clement. 1. nu. 57. de offic. ordin.* quod in loco refert ad verbum epistolam,
15 quam Bonifacius Octauus eidem Philippo scribit, in qua dicit, Regem Franciæ sibi, & in temporalibus, & spiritualibus subesse, ac beneficiorum, & præbendarum nullam habere collationē: & epistolam eiusdem Philippi, in qua respondet Bonifacio, se in temporalibus neminē recognoscere, & aliquarum ecclesiarū, & præbendarum
16 collationem habere. Et propterea Rebuffus *d. tract. nominat. q. 15. nu. 10.* ait Regem non habere illud ius regaliorum in omnibus ecclesijs regni, sed in illis, quas fundauit, & in ecclesijs, quæ sunt citra Ligerim, atque ita fuisse in camera computorum Parisijs declaratum affirmat.
17 In ecclesijs, quas fundauit Rex, mirum non est, cū censeantur esse de iure patronatus. Nam regulariter beneficia spectantia ad præsentationem patroni laici, in curia non dicuntur vacare, *Abbas ad cap. dilecta, de maior. & obed. Barb. ad cap. dilectus, de offic. Legati,* quia laici retrahentur à fundationibus ecclesiarum, *Archid. ad d. cap. 2.* Immo ex consuetudine Franciæ receptum est, auctore Rebusso, *d. q. 15. nu. 2.* vt etiam
18 Papa beneficia de iure patronatus non conferat per rationem supradictam: etsi ego aliter obseruari vidi, prout aliàs dixi, vel eo prætextu, quod beneficium nō modò vacabat in curia, sed etiam per obitum Cardinalis in curia residentis. Hactenus de is beneficijs, quæ per obitum in curia vacant.

Magis dubitatur de beneficijs vacātibus per 19
promotionem, namque beneficia vacantia per promotionem ad cathedralem ecclesiam de iure non erant reseruata, sed ordinarij illa conferre poterant, *cap. cum in cunctis, §. cum verò, de elect. glos. ad clem. 1. in verbo collato, ante fin. vt lit. pend. Iacob. Simoneta in tract. reseruat. benef. q. 27. in princ. Quint. Mandos. ad reg. 1. Cancell. q. 15. nu. 5.* vsu tamen curiæ receptum fuit, vt vacarent in curia, *d. glos.* ac præter consuetudinem superuenit *extrauag. ad regimen, sub tit. de prebend.* Vnde, cum hodie sint, nemine contradicente, reseruata, alia suboritur dubitatio, an beneficia promoti eo ipso vacent, quò est pro- 20
motus, vel post consecrationē, vel post adeptam possessionem tantum. Communi interpretum consensu receptum est, non vacare ante consecrationem, *Abbas ad d. §. cum verò, in tertio notab. Romanus consil. 335. & ibi per Mand. notatis in verbo promotionem, & Mandos. pater ad d. reg. 1. q. 15. nu. 2. & 3. Caputaquen. d. decis. 401. par. 1. Aldobrandinus Cardinalis in vna Pharen. pensionis, quæ hodie est impressa p. 1. Decisionum diuers. decis. 233. nu. 1. Granut. in append. ad Simon. d. q. 27. in verbo, promotionem.* Immo Quintilianus Mandosius *ad d. regul. de benef. vac. per promot. quæ apud eundem est, nu. 26. q. 4. nu. 4.* scribit, de iure communi quattuor copulatiue requiri ad hoc, vt promotus ad episcopatum, & alias maiores dignitates, amittat beneficia, quæ prius obtinebat, vtputa prouisio, confirmatio, 21
consecratio, & possessionis adeptio, *d. c. cum in cunctis, §. cum verò, vbi Ant. Card. & Abbas, Oldrad. consil. 14. Roman. d. consil. 335.* etsi curiæ stylus fuisse videtur, vt statim vacarent, statimq. conferantur per summum Pontificem, *quem stylum reprehendit Ioan. Andr. ad d. clement. 1. in verbo collatio, vt lit. pend. versic. item aduertendum, & cum eo Roman. consil. 345. nu. 17. Cassad. decis. 2. de constitut. & Mandos. in d. q. 15. nu. 5.* & Rotam tenuisse contra huiusmodi stylum innuit Caputaquensis *decis.* 401. qui sane stylus non videtur contrarius iuris dispositioni, neque interpretum opinioni, si accipiatur, prout idem Mandosius explicat *d. q. 4. nu. 5. atque ita in Rota die 9. Ianuarij, 1548. declaratum fuisse refert,* videlicet, quòd licet beneficia promoti statim conferantur, vere tamen, & effectualiter non præsumuntur vacare, nisi adepta possessione, vel vel nisi promotus fuerit in mora, & per eum steterit, quominus eam adipisceretur: qui stylus ex alio stylo comprobatur: namque Cancellariæ 22
stylus est, vt in quibuscumque cedulis consistorialibus dispensationem continentibus, de retinendo priora beneficia, dicatur, vt quæcumque beneficia, vel talia beneficia, &c. quæ obtines, postquam possessionem dictæ ecclesiæ, & illius bonorum

modi commendæ, vel vnionis, aut quouis alio titulo obtinuerint, quod in expeditione litterarum Apostolicarum super illorum collatione per nos, aut Romanos Pontifices pro tempore existentes facienda, tuus, si in eadem curia tunc præsens fueris, per teipsum, si verò ab ea te abesse contigerit, vt præfertur, tui ad id à te pro tempore constituti procuratoris expressus accedat assensus. Alioquin prouisiones, commendæ, gratiæ, & dispensationes huiusmodi, ac litteræ Apostolicæ desuper conficiendæ nullius sint roboris, vel momenti, auctoritate Apostol. tenore præsentiũ de specialis dono gratiæ indulgemus.

§. Si verò illa.

1 SI VERO ILLA. Hactenus de beneficijs, quæ extra curiam vacant, nunc agit de beneficijs, quę vacant in curia: nam licet reseruatio eorum beneficiorum, quæ in curia vacant, sit maior reliquis omnibus reseruationibus, *cap. 2. de præbend. lib. 6. Rota decis. 4. de præbend. in nouis*, quia non solum est in-
2 ducta de iure communi, sed etiam confirmatur
3 per regulas, Papa tamen non confert beneficia in curia vacantia ad Cardinalem vigore indulti spectantia, nisi eiusdem Cardinalis, si est in curia, vel si est absens, procuratoris expressus accedat consensus, *Puteus decis. 31. lib. 2.* In curia autem beneficia vacare pluribus modis dicuntur, quod an sit ex mente Pontificis, *in d. cap. 2.* an verò ex interpretatione prudentum, nolo altius inuestigare, cum sit receptum, nemine discrepante, in curia vacare, vel apud Sedem. (sunt enim paria vacare in curia, & apud Se-
4 dem) *glos. ad cap. statutum, de præbend. in 6. cum qua transeunt omnes, vt testatur Iacobus Simon.*
5 *tract. de reseruat. benef. q. 30. num. 2.* dici non solum beneficia vacantia per obitum, sed etiam per alterius beneficij assecutionem, promotionem, priuationem, per decretum, vt si in litteris apponatur decretum dimittendi obtentum, aliàs vacet eo ipso, vel si in indulto conferendi ponatur decretum, quòd prouisus teneatur expedire nouam prouisionem, aliàs beneficium vacet, item si fuerunt resignata in curia, etsi procura-
6 toris constitutio alibi facta sit, in curia etiam dicuntur vacare reseruata *per extrauag. ad regimen. Immo Caldil. consil. 9. de præbend.* asserit, omnia beneficia, si vacare contigerit, dici vacare in curia: quod qualiter debeat intelligi, ostendit Lapus *num. 3. cum seqq. allegat. 84.* & de his omnibus in curia vacantibus post alios tradit idem Simoneta *d. quæst. 30. & quæst. 26. 27. 28. 29. 31.*

Quidquid tamen sit, puto maximam esse dif- 7
ferentiam inter beneficia, quæ vacant in curia, siue per obitum, siue per alios dictos modos, & beneficia, quæ sunt deuoluta, & specialiter reseruata. Namque Rota *d. decis. 4. de præb. in nouis*, 8
ait, aliud esse dicere beneficium vacans apud Sedem Apostolicam conferre, & aliud reseruata Sedi Apostolicæ conferre: vbi etiam dicit, quòd habens facultatem conferendi reseruata, potest etiam conferre generaliter reseruata, vacantibus per obitum apud Sedem duntaxat exceptis: specialius itaque beneficia in curia vacantia ceteris 9
dicuntur esse affecta, *d. c. 2. Mand. in præfat. 5. regul. num. 1.* neque sub generali conferendi fa- 10
cultate veniunt, *glos. ad c. 1. de offic. legat. Gambara de Legat. lib. 3. nu. 122. Mandos. ad d. alleg. Lapi 84. littera D. verbo, non includuntur.* Paulus Grantutius *in append. ad Simon. d. q. 26. verb. curia, vbi num. 8.* etiam asserit *post Aeneam de Falcon. in tract. de reseruat. q. 4. princ. effect. 43.* id habere locum, etiam si collationis clausulæ prægnantes sint, vt puta de vacantibus, & vacaturis qualitercumq. & vbicumq. etiam generaliter, vel specialiter reseruatis. Atque etiam si 11
clausula motus proprij in hac facultate conferendi quæcumq. beneficia fuerit adiecta, beneficia in curia vacantia non venire, *post Dominic. & Franc. ad d. c. 2. & Gabriel. de clausul. concl. 2. effect. 8. num. 90.* tradit, adijcitque neque vigore indulti posse Cardinalem de vacantibus in curia prouidere, licet ipse summus Romanus Pontifex rectè prouideat de consensu Cardinalis, *Puteus d. decis. 31. lib. 2.* quam conclusionem procedere arbitror in his reseruationibus, quas hic enumerat Papa, & si quæ sunt, illis similes, non in omnibus reseruationibus: alioquin de indulto dici posset, quod Gomesius dicit de facultate Cardinalibus concessa: quando quærit, an Cardinales possint conferre beneficia vacantia in curia per obitum suorum familiarium, & concludit, posse, *ad regul. de impetr. benefic. vac. per obitum famil. Card. q. 15. in princ.* alioquin illa regula, ait, inseruiret eis de vento, & ratò haberet locum. Ideo ait Papa hic. Si verò illa in dicta curia per obitum, aut promotionem, &c. De vacantibus igitur in curia per obitum, non est dubium, quin eorum collatio ad Pontificem maximum pertineat, habito Cardinalis consensu. Quæ regula illam patitur exceptionem, vt non procedat, si vacauerint per obitum familiarium: Gomesius loco proxime citato. Quod tamen non

non sit, tam ratione indulti, quàm ex generali
concessione, & indulgentia summi Pontificis er-
ga S. R. E. Cardinales, vt ex d. regul. 30. de
impetr. benef. per obitum famil. Card.
12 Sed ne prætereamus, quæ notatu digna sunt,
scite etiam oportet, quòd beneficia, quæ sunt
sub iure regalium, siue, vt aiunt, regaliorum
Franciæ, non conferuntur à Papa, etiam si va-
cent in curia, vti notat Rebuffus in tract. nomin.
13 num. 9. & hanc declarationem Regem habuisse
anno Domini 1339. scribit Dominicus Rusæus
in tract. de iure regaliorum, in 9. priuileg. nec in
mandatis Apostolicis comprehenduntur, vt in
14 d. cap. 2. de præbend. lib. 6. propter Regis præro-
gatiuam, qui dicitur ecclesiarum regni prote-
ctor, asserente Ioanne Feral. in tract. de iuribus,
& priuilegijs Regis Franciæ, in 8. priuileg. hancq.
facultatem Regi competere non iure proprio,
sed Apostolicæ Sedis fauorabili priuilegio tra-
dunt Ioan. de Selua in tract. de benef. par. 2. q. 23.
nu. 2. Malcret. in tract. de elect. fol. 23. vers. 3. in-
fertur. Quod sane ius regaliorum quo tempo-
re fuerit concessum, ostendunt Guaguinus in vi-
ta Philippi Pulchri fol. 123. & seq. vers. eodem
tempore, Benedict. in repet. cap. Raynutius, in ver-
bo, & vxorem, num. 370. cum seq. de testam. Ste-
phan. Aufrer. in repet. clement. 1. nu. 57. de offic.
ordin. quod in loco refert ad verbum epistolam,
15 quam Bonifacius Octauus eidem Philippo scri-
bit, in qua dicit, Regem Franciæ sibi, & in tem-
poralibus, & spiritualibus subesse, ac beneficio-
rum, & præbendarum nullam habere collationē:
& epistolam eiusdem Philippi, in qua respondet
Bonifacio, se in temporalibus neminē recogno-
scere, & aliquarum ecclesiarū, & præbendarum
16 collationem habere. Et propterea Rebuffus d.
tract. nominat. q. 15. nu. 10. ait Regem non ha-
bere illud ius regaliorum in omnibus ecclesijs
regni, sed in illis, quas fundauit, & in ecclesijs,
quæ sunt citra Ligerim, atque ita fuisse in came-
ra computorum Parisijs declaratum affirmat.
17 In ecclesijs, quas fundauit Rex, mirum non
est, cū censeantur esse de iure patronatus. Nam
regulariter beneficia spectantia ad præsentatio-
nem patroni laici, in curia non dicuntur vacare,
Abbas ad cap. dilecta, de maior. & obed. Barb. ad
cap. dilectus, de offic. Legati, quia laici retrahe-
rentur à fundationibus ecclesiarum, Archid. ad
d. cap. 2. Immo ex consuetudine Franciæ rece-
ptum est, auctore Rebusso, d. q. 15. nu. 2. vt etiam
18 Papa beneficia de iure patronatus non conferat
per rationem supradictam: etsi ego aliter obser-
uari vidi, prout aliàs dixi, vel eo prætextu, quod
beneficium nō modò vacabat in curia, sed etiam
per obitum Cardinalis in curia residentis. Ha-
ctenus de is beneficijs, quæ per obitum in curia
vacant.

Magis dubitatur de beneficijs vacātibus per 19
promotionem, namque beneficia vacantia per
promotionem ad cathedralem ecclesiam de iu-
re non erant reseruata, sed ordinarij illa confer-
re poterant, cap. cum in cunctis, §. cum verò, de
elect. glos. ad clem. 1. in verbo collato, ante fin. vt
lit. pend. Iacob. Simoneta in tract. reseruat. benef.
q. 27. in princ. Quint. Mandos. ad reg. 1. Cancell.
q. 15. nu. 5. vsu tamen curiæ receptum fuit, vt
vacarent in curia. d. glos. ac præter consuetudi-
nem superuenit extrauag. ad regimen, sub tit. de
prebend. Vnde, cum hodie sint, nemine contra-
dicente, reseruata, alia suboritur dubitatio, an
beneficia promoti eo ipso vacent, quo est pro- 20
motus, vel post consecrationē, vel post adeptam
possessionem tantum. Communi interpretum
consensu receptum est, non vacare ante conse-
crationem, Abbas ad d. §. cum verò, in tertio no-
tab. Romanus consil. 335. & ibi per Mand. nota-
tis in verbo promotionem, & Mandos. pater ad d.
reg. 1. q. 15. nu. 2. & 3. Caputaquen. d. decis. 401.
par. 2. Aldobrandinus Cardinalis in vna Pharen.
pensionis, quæ hodie est impressa p. 1. Decisionum
diuers. decis. 233. nu. 1. Granut. in append. ad Si-
mon. d. q. 27. in verbo, promotionem. Immo Quin-
tilianus Mandosius ad d. regul. de benef. vac. per
promot. quæ apud eundem est, nu. 26. q. 4. nu. 4.
scribit, de iure communi quattuor copulatiue
requiri ad hoc, vt promotus ad episcopatum, &
alias maiores dignitates, amittat beneficia, quæ
prius obtinebat, vtputa prouisio, confirmatio, 21
consecratio, & possessionis adeptio, d. c. cum in
cunctis, §. cum verò, vbi Ant. Card. & Abbas,
Oldrad. consil. 14. Roman. d. consil. 335. etsi curiæ
stylus fuisse videtur, vt statim vacarent, statimq.
conferantur per summum Pontificem, quem sty-
lum reprehendit Ioan. Andr. ad d. clement. 1. in
verbo collatio, vt lit. pend. versic. item aduerten-
dum, & cum eo Roman. consil. 345. nu. 17. Cassad.
decis. 2. de constitut. & Mandos. in d. q. 15. nu. 5.
& Rotam tenuisse contra huiusmodi stylum in-
nuit Caputaquensis decis. 401. qui sane stylus
non videtur contrarius iuris dispositioni, neque
Interpretum opinioni, si accipiatur, prout idem
Mandosius explicat d. q. 4. nu. 5. atque ita in Ro-
ta die 9. Ianuarij, 1548. declaratum fuisse refert,
videlicet, quòd licet beneficia promoti statim
conferantur, vere tamen, & effectualiter non
præsumuntur vacare, nisi adepta possessione, vel
vel nisi promotus fuerit in mora, & per eum ste-
terit, quominus eam adipisceretur: qui stylus ex
alio stylo comprobatur: namque Cancellariæ 22
stylus est, vt in quibuscumque cedulis consisto-
rialibus dispensationem continentibus, de reti-
nendo priora beneficia, dicatur, vt quæcumque
beneficia, vel talia beneficia, &c. quæ obtines,
postquam possessionem dictæ ecclesiæ, & illius
bonorum

bonorum adeptus fueris, &c. vna cum ecclesia, &c. retinere possis. Ex quibus datur intelligi, ait Mandosius, *d.nu.5.ibi,qui quidem stylus,*
23 quòd ante adeptam possessionem nulla dispensatio retentionis necessaria sit: & ratio rationis est, quæ tacite,seu in consequentiam colligitur, quòd beneficia prius obtenta non vacant ante adeptam possessionem ecclesiæ, ad quam quis promotus fuerit, alioquin frustra diceret, postquam possessionem adeptus fuerit,immo per talem dispositionem non esset cautum promoto,
24 si interim beneficia vacassent. Quibus assentire videtur Caputaquensis *d.decis.*401.*n.*4. quia inquit, à lege datur promoto ad faciendum se consecrari tempus trium mensium: quòd si intra dictum tempus non facit se consecrari, debet ei imputari, & pari modo ei imputabitur, si non docet de impedimento,quare possessionem episcopatus non fuerit assequutus, & habetur, ac si possessionem assequutus esset, ita vt beneficia dicantur vacare:quia post assequutam episcopatus possessionem, beneficia vacant: hæc Caputaquensis. Card. Aldobr. *in d.decis.*233. *nu.* 1. ait. Et quamuis in vna sit introductum, vt vacent per promotionem,hoc tamen est,quia eo ipso,quo Papa aliquem promouet ad episcopatum,decernit beneficia vacare,illa illico con-
25 ferendo, in hoc enim solo casu Cancellaria tenet,beneficia vacare statim post promotionem, hoc est, si Papa in eodem consistorio facta promotione alicuius ad episcopatum, illico conferat beneficia, quæ prius obtinebat promotus.
26 Obseruat etiam Cancellaria, vt vnà cum Bullis episcopatus expeditiones faciat retentionis beneficiorum, cuius, si expressa mentio facta non fuerit, sub pœnis, & censuris, amplius fieri non potest: quæ argumento sunt, priora beneficia per promotionem non vacare, sed tantum per possessionis apprehensionem: quæ opinio æqua est, & ciuili, naturaliq. rationi conuenit. Vidi ego, promotionem ad episcopatum locum non habuisse, promotumq. ecclesiæ possessionem numquam apprehendere potuisse, quo casu puto dubium non esse, ipsum suis prioribus priuari beneficijs non debuisse, cum per illum non steterit,quominus adipisceretur traditæ sibi ecclesiæ possessionem: esset enim durū,ac plane inauditum, luere pœnas debere,qui crimen non cō-
27 misisset. Ideo videtur mihi dixisse, quod oportuit Mandosius *in d.q.*4.*nu.*5.*vers.ex præmissis,* nempe dictam regulam de beneficijs vacantibus per promotionem non pertinere ad eos, qui ad episcopatus apud infideles existentes, promouentur, cum eorum possessionem ex quauis diligentia assequi minus possint. Idem tradit Gigans *de pensionib. q.*56. & quod de stylo diximus, mihi mirifice placet opinio R.P.D.Iosephi Ferretij Referendarij,& Abbreuiatoris de parco maiori, cuius aliàs mentionem fecimus, vt de stylo beneficia per promotionem tantum nō dicantur vacare,sed de stylo decernantur vacare.

Sed quæri non ab re posset,an beneficia promoti, qui dispensationem de non promouendo ad septennium a summo Pontifice obtinuit, statim vacent, an verò elapso septennio, vel post consecrationem tantum. Qua in re dice- 28
rem, quòd si illa dispensatio non facit mentionem de retentione beneficiorum,& pensionum, tum quoad amissionem beneficiorum habetur pro promoto, *Aegid.decis.*702.*& Rota decis.*21. *de præbend. in nouis*, atque ad hoc, vt beneficia promoti ad episcopatū vacent, sufficit, vel quòd sit consecratus,vel per eum stet,quòminus consecretur, vel quòd possessionem episcopatus adeptus sit, *Caputaquen. d. decis.* 401. *nu.* 9. sic qui est dispensatus ad obtinenda alia beneficia, non censetur dispensatus ad ea retinenda,*Doct.* 29
*ad cap. non potest, de præbend. lib.6. Aldobrand. d.decis.*233.*nu.*26. Immo tot esse debent dispensationes, quot sunt obstacula, *Gemin.consil.*33. 30
Franc.ad d. cap.non potest,& super omnibus dispensati debet expresse, *Aldobrand.d.decis.*233. *nu.*22. quemadmodum, si plures essent reseruationes, de omnibus fieri debet mentio, alioquin impetratio est nulla ipso iure, *Caputaq.decis.*85. *in fine*, *par.* 2. *late diximus nos supra ad* §. *commendare, vers. altera quæstio principalis.*

Et non solù vacant priora beneficia per pro- 31
motionem ad episcopatum, sed vacant etiam, si quis habuerit prouisionem alterius episcopatus 32
cum eodem episcopatu, *argum.cap.nisi cum pridem, de renunciat.* vel si promoueatur ad Car- 33
dinalatum, *Collectar.ad cap.fin.col.*1.*de concess. præbend.*vel etiam,si Episcopus hostis efficiatur, & rebellis Regis, & regni inimicus, in ijs ecclesijs, in quibus ius regaliorum datur Regi, quo casu vacat & episcopatus, *Rebuff.in tract.nominat.q.*15.*nu.*10. *vers. item quando*, vel quando quis ad summum pontificatū eligitur, vt in spe- 34
cie consuluit Hieronymus Gabrielius *cons.*200. quando Ioannes Angelus Medices in Pontificem maximum fuit assumptus, & Pius Quartus dictus,quod euenisse etiam scribit *Collectar.loco proxime citato*, tempore Clementis Sexti.

Promotus itaque ad episcopatum, ne vacent 35
priora sua beneficia, debet non solum dispensationem super retentione obtinere, *de qua Mandos. in eius prax. signat.gratia, vers. dispensatio, super retentione propter promotionem:* sed etiam 36
litteras expedire: *Puteus decis.*327. vbi etiam asserit, non procedere in permutatione episcopatus, nam quoties ex causa permutationis aliquis accipit alium episcopatum,habet retentionē beneficiorū, nec obligatur ad expeditionem littera-

litterarum super ea retentione, ideo non cadit
37 in pœnam motus proprij. Item retentio bene-
ficiorum concessa extenditur ad obtenta tam
de iure, quam de facto, & econtra, *Caputaquen.
dec.251.lib.1.& refert Granue.ad Simon.q.27.
num.9.* qui etiam quærit, an in hac beneficiorum
38 retentione, si promotus, qui beneficia iuris pa-
tronatus habebat, illa non expressit, subreptitia
censeatur, & beneficia ad patronorum commo-
da vacent: & refert, Gondisaluum, & post eum
Gambarum *tract. de Legato, lib.3.num.499.* te-
nere pro affirmatiua.

Quidquid diximus de beneficijs, idem intel-
ligunt nostri de pensionibus, *Caputaq.dec.303.
in princ.decis.304.nu.1.decis.313.& decis.319.
part.2. & decis.100.part.3. Aldobrand. in d.de-*
39 *cis.233.num.1.* illam vero constituunt differen-
tiam, quòd pensio statim vacat per promotio-
nem. Mihi tamen non placet, vti vacet ante pos-
sessionis apprehensionem, per ea, quæ de benefi-
cijs supra diximus, maxime cum data fuerit pro
sustentatione, vel quando renuntiatum est be-
neficium cum retentione alicuius pensionis: nam
quando datur pro alimentis dicitur fauorabilis,
Gigans q.51. cum aliàs pensio dicatur odiosa,
40 quia per eam onus, & seruitus in beneficio in-
ducitur, *Gomes.ad regul.de infirm.q.16.Caceial.
de pension.q.8. & de eod. Gigans quæst 96. Ca-
putaquen.d.decis.100.num.5.* cum beneficia sine
diminutione conferri debeant, *tit. vt benef. sine
diminut.confer.* sed quia principalis intentio Pa-
pæ est consulere ei, qui pensionem sibi in resi-
gnatione beneficij reseruat, vel cui ea pro su-
stentatione conceditur, talis dispensatio dicitur
fauorabilis, vt eleganter tradit Cardin. Aldobr.
*in decis.240. num.8. impressa in d. parte prima
Decis. Diuersor.* ex receptissima conclusione,
41 quòd ad iudicandum, an dispositio sit odiosa,
vel fauorabilis, inspicitur principalis intentio di-
sponentis, an fuerit odium, vel fauor, *l. qui exce-
ptionem, ff. de condit. indeb. vbi Bartol. Paulus de
Castro, & alij communiter ad l.venia,* C. *de in
ius vocand. vbi Decius num.5.& 6.testatur eam
esse communem, & ibi latissime Riminald. col.3.
Cald.cons.14. de verb.significat. Bartol. ad l. si
quis nec causam, nu.70.ff. si cert.petat. per eund.
text. Mill. in verbo lex dicitur fauorabilis, vel
odiosa, latissime Tiraqu.tract.Lignag.§.30. glos.
prima, n.5.& vltra cumulatos per ipsum Roman.
cons.4.nu.7.& cons.328.nu.3. Caputaq.dec.15.*
42 *num.6.part.2.* qui ait, quòd illud attendi debet,
quod principaliter agitur, *d.l.si quis nec causam,*
in quacumque dispositione, *vt asserit Rimin. ad
d.l.venia, colum.3.* Principale item dicitur, quod
per se fit, neque alterius loco subrogatur. *§. si
quis alienam purpur. Instit. de rer.diuis.* Steph.
de Feder. *de interpret.iu.par.1.nu.16.* Cantuc.
Germon. de Indultis.

decis.76. num.3.diuers.par.2. & Baldus *ad l.1.
§.huius studij num.5. vers. & nota ff.de iust. &
iu.* quem allegat, & sequitur Tiraqu. *de reg. in-
ter alios acta pag.1. in princ.* dicit, idem esse,
principaliter, quod primò, & immediate. *l. &
quia ff.de iurisd. omn. iud. l.item. si fundi. ff de
vsufr.* contingenter autem, idem, quod secun-
dario, siue mediate, *l.1.ff.de auctor. tut.* Neque
ex prioritate effectus argui potest, quid esse
principale: siquidem videmus, reum stipulando
se principaliter obligari, etiam, si ante eum
fideiussor accesserit, nec prioritatem accessionis
fideiussoris facere fideiussorem principalem,
Bart. *ad l.ambitiosa num.19. vers.exemplum ff.
de decr.ab ord.facien.* sic, facta institutione, qua
aliqui succedant, donec aliqui nascantur, licet
effectus institutionis sit in suspenso, donec illi
nascantur, per ea, quæ not. Bald. *ad l.eam, quam
num.49. C.de fideicommiss.* institutionem tamen
perfectam esse, quoad substantiam, & esse princi-
pale, tradit Cantuc. *d.decis.76.per tot.& nu.13.*
Quod item procedit, quando odium, & fauor
est immediata causa dispositionis, *Aretinus ad
l.Gallus, §.quid si is, in fin.ff.de liber.& posthum.*
Quæ conclusio etiam locum habet, cum in
vno capite dispositio est odiosa, & alium gra-
uat, *Aldobrandinus d. decis.240. num.10.* dici-
tur enim fauorabilis inspecta principali inten-
tione, vt affirmant supradicti doctores, & præ-
sertim Decius *ad d.l.venia, C.de in ius vocando.*
Præterea quando concurrit odium, & fauor, 43
tota dispositio dicitur fauorabilis, *cap. non du-
bium, de sentent. excommun. vbi Abbas. idem
Abbas ad cap. in litteris, in fine, num.34. de re-
stitut.spoliat. Ancharan. consil.37.post med. &
consil.215.num.8. Crot.ad l.omnes populi, n.227.
Crauet.consil.218.nu.10.lib.1. cum qua opinione
videtur etiam transire Tiraquell. in citat. tract.
Lignag. num.6.* Concurrit insuper, quòd agitur
de pensione iam imposita, non autem de im-
pendenda, quæ dicitur fauorabilis, *Gigans d.
quæst.96.* & pensiones sunt compatibiles cum 44
episcopatu, *Cardinalis ad clem.1.§. eadem, n.5.
de suppl.neglig.prælat.* non secus, ac cum mona-
cho: namque pensionarius tenetur soluere pen-
sionem, etiam quòd pensio dicatur extincta per
professionem illius, cui debetur pensio, & si non
soluerit, declarandus est, cum quis non debeat
priuari sua possessione, *cap.ad querelam, de elect.
cap.consultationibus, de iure patr. Cassad.dec.10.
num.7.in fine, de rescript.& 8.de restitut.spoliat.
Caputaq.decis.317.part.2.* Nec obstat ista ex-
ceptio professionis, quia super ea iudicatum
non fuit, cum monachus ex dispensatione pen-
sionem retinere possit, *Gigans de pens.q.57.n.7.
Caputaq.d.dec.317.* ex quibus omnibus videtur
dicendum, non extingui pensionem promoti,

niſi adepta epiſcopatus poſſeſſione, vel cum per eum ſteterit, quominus eam nanciſcatur.

Neque obſtat,quòd quando agitur de præiudicio tertij, res, ſeu diſpoſitio eſt odioſa, & ſtri-
45 ctè interpretanda,quia reſpondetur,quòd quando tertio præiudicatur ex honeſta, & fauorabili cauſa à iure non improbata, tunc lata ſit interpretatio, *cap. tua nobis, vbi Abbas num.4. de reſcript. Seiſel. Archiepiſcopus Taurinenſ. ad l.fin. num.51.ff.de conſtit.princ.* vel ſaltem, cum non poſſit dici, hoc præiudicium eſſe ex his, quæ non ſunt irrationabilia, & multum odioſa, diſpoſitio licet non ſit amplianda, non eſt tamen reſtringenda, *Seiſel. vbi ſupra num.52.* & ſic, vt ait Felinus *ad cap.cauſam,quæ ſub n.7.* benigne interpretanda: quod etiam confirmatur *ex ijs, quæ aſſerit poſt Cyn. ad l.quicumque,de ſeru.fugit. Abbas ad d. cap. non dubium, num.3. de ſentent.*
46 *excommun. vbi vult*, quòd quotieſcumque odium eſt rationabile, non fiat ſtricta interpretatio. Quòd autem retentio penſionis vſque ad poſſeſſionis epiſcopatus apprehenſionem non ſit odioſa odio irrationabili, liquidò conſtat: nam licet beneficia ſine diminutione conferri debeāt,
47 de iure etiam eſt, vt ex cauſa licita, & honeſta poſſit penſio pro tertio imponi, *Felin. ad cap. audientiam,2.col.2. verſic.ſecunda concluſio, de reſcript.* Nemini iniuriam facit Papa, reſeruando penſionem in collatione eccleſiæ ad fauorem alicuius, cum ipſe ſit dominus beneficiorum, *clem.1. in fine,vt lit.pend.cap.2. de præbend.*
48 *lib.6.* cum alijs vulgatis, maxime cum ipſe Papa poſſit penſionem imponere ſine conſenſu beneficiati, *Gigans de penſionib. q.6. Caputaquen. deciſ.316.par.2.* quæ omnia,ſi locum habent in penſione imponenda,multo magis in antea poſita,vti vacare non dicatur prius,quàm promotus fuerit poſſeſsionem epiſcopatus adeptus. Nec vllus ita eſt grauatus penſione, qui non libenter perſolueret penſionis ratam, ſcilicet trium menſium, vt is, cui ipſe penſionem ſoluit, conſequeretur epiſcopatum.

Amittit igitur penſionem, qui epiſcopatum conſequitur, niſi ei fuerit conceſſa retentio. Sed quid iuris erit, ſi data fuerit retentio, de ſufficienti tamen retentione non conſtat, vt ſi quis habuerit plures penſiones ſuper pluribus,& diuerſis eccleſijs,& in gratia retentionis expreſſa, & indiuidua mentio de eccleſijs cathedralibus
49 facta non ſit, an penſio, quam habet ille ſuper eccleſijs cathedralibus, intelligatur reſeruata, cum in generali conceſsione non comprehendantur eccleſiæ cathedrales, *cap.2. & cap. dilectus, de conceſſ.præbend. & cap.quamuis, de præbend.lib.6.* & dato,quòd comprehendantur, an huiuſmodi retentio intelligenda ſit de duabus tantum, an verò poſsit intelligi de tribus, aut quattuor: nam cum materia ſit odioſa, videtur reſtringi debere ad duas, non autem tres comprehendere, *Collect. ad cap. dudum,de elect. & per notata ad cap. non poteſt, de præbend. in ſex.* & quia ſufficit, vt diſpenſatio in aliquo operetur, 50
Puteus deciſ.246. lib.1. In qua ſane difficultate videmus, excellentiſsimos ſacræ Romanæ Rotæ Auditores fuiſſe valde ambiguos, teſtimonio ipſius Cardin. Aldobrand. *in iam citata dec.233.* etſi magis videntur inclinare,vt gratia illa com- 51
prehendat eccleſias cathedrales, cum in gratia adſint verba geminata,omnibus,& ſingulis,quæ reddunt gratiam ita amplam, vt cathedrales comprehendantur, *Oldrad.conſ.215.n.6. Felin. ad c.in noſtra,coroll.39.de reſcript.Gemin.ad c.1. num.17. de fil. presb.* maxime ſi gratia ſit motu proprio facta,quo caſu etiam in materia odioſa venit epiſcopatus,cum ceſſet ratio *cap.quamuis, & ibi Franc.§.1.num.5.verſic.ſecundò limita,de præb. lib.6.* Item quod extendi debeat non ad vnam, vel duas eccleſias, ſed ad plures: quia ſi ad duas tantum gratia eſſet redigenda,ſuperflua redderentur illa verba vniuerſalia, & geminata, ex quo pluralis loquutio ex ſui natura etiam ſine ſigno vniuerſali duo comprehendit: vnde licet infinitatem non debeant importare, debent tamen plura, quàm duo ſignificare hæc ſigna vniuerſalia, *Crauet.conſil.190.nu.4. & conſil.294. num.1.lib.1.Tiraquell.ad l.boues,§.hoc ſermone, limit.25.ff.de verb.ſignif. Gomeſ.ad regul.de annal.q.3. & de triennal.q.2.ſed eſt omnino videnda d.deciſ.233. & d.deciſ.240.de eadem re.*

Opportune hic etiam quæri poteſt, an retentio penſionis conceſſa promoto ad aliquam eccleſiam,quæ penſio erat eidem à principio conceſſa cum facultate transferendi, dicatur con- 52
ceſſa cum eadem facultate transferendi: Caputaquenſis *deciſ.303. num.2. & 3.part.2. & deciſ.99.& 100.par.3.* ſcribit, in Rota tentum fuiſſe, non eſſe conceſſam,niſi in retentione de- 53
tur etiam facultas transferendi, & quidem expreſſe. Namq. facultas transferendi nō eſt quid acceſſorium ad penſionem,ſed eſt quid extrinſecum, nec eſt de eſſe, & natura penſionis, *d. deciſ.99.& dec.319.part.2.* ideo ſicut in aſsignatione penſionis, ſi quis vult facultatem transferendi, debet expreſſe illam petere, & obtinere, ita etiam in retentione, debet exprimi ipſa retentio tranſlationis in diſpenſatione, *Domin. ad c.non poteſt, in fine,princ.& in notab. vbi etiam Franc.in vlt.notab. & in gloſ.2.de præbend. in 6. Dec.ad cap.aures,verſic.venio ad tertiam, de reſcript.Rot.in antiq.dec.65.eod.de reſcript.* Præterea prorogatio cum reſpicit præiudiciū tertij, 54
tunc dicitur nouus actus etiam in odioſis, vt in facultate transferendi, *Dec. ad cap. de cauſis, de offic. delegat.* & in nouo actu requiritur expreſſa mentio

mentio illius qualitatis, potestatis transferendi,
55 *Caputaq.d.decis.*100. *num.*14. Natura siquidem pensionis est ad tempus,& morte pensionarij extinguitur, sicut vsusfructus, *cap. fin. de pignor.S. finitur, Instit.de vsufruct.Caccialup.de pens.q.*1. *Gigans quoque de pens. q.*1. *num.*5. & facultas transferendi operatur perpetuitatem pensionarij primi, & sic contra pensionis naturam.

Verum quoniam de translatione pensionis agi cœptum est, ab re forte non erit de alia translatione videre, de qua quotidie oriuntur controuersiæ non paucæ, vtputa cum Papa alicui concedit pensionem super aliquibus beneficijs cum facultate transferendi, & vult commodum, & vtilitatem ipsius pensionis ad alterum spectare, vt fieri solet super beneficijs Hispaniæ propter eius regni pragmaticam Primum dubitatur, an ipsa pensio,& ipsius ius residcat penes eum,in persona cuius gratia pensionis facta est, aut penes eum, in cuius commodum, & vtilitatem tendit pensio: secundo, an commoditas pensionis possit in alium transferri sine alia solemnitate, & sine scientia,& voluntate pensionarij, hoc est ius pensionis habentis: tertiò, an pensio extinguatur per mortem pensionarij, an verò per obitum eius, ad cuius commodum,& vtilitatem concessa est.

Quoad primum, Rota *in vna Hispalen. pensionis,die veneris,*13.*Februar.*1573. *coram R.P. D.Grasso, quæ est hodie impressa in prima parte Decis.Diuers.dec.*399. tres constituit casus:quorum primus est, quando sumus in claris, quod gratia fuit facta alicui, & in eius personam col-
56 lata,vt si Papa dixerit: concedimus tibi pensionem mille ducatorum super fructibus talium beneficiorum,reperias Hispanum, qui teneat illam in persona sua propter pragmaticam. Hoc casu, cum gratia solo verbo Papæ sit facta, & perfecta,ius ipsius pensionis residet penes eum, donec aliquis Hispanus nominetur, in cuiusque personam ius, ac titulus pensionis ab eo confe-
57 ratur. Secundus casus est, in curia frequentior, quando sumus in claris,quòd gratia fuerit facta alicui Hispano, vt quia Papa dixerit, constituimus, & assignamus pensionem hanc super illis beneficijs in personam N.Hispani propter pragmaticam,& volumus,quòd illam exigat ad commodum B. tunc dixit, quòd ipsa peusio, & ius ipsius residet penes N.nominatum,& non penes B.excepta vtilitate,seu commodo pensionis, *ex l.quidam cum filium,& ibi Bald.Angel. & Imol. ff.de hered. instituend.* Tertius casus est, quando sumus in dubio, & tunc resoluit, non esse recedendum à verbis supplicationis,& litterarum.

Secunda quæstio erat, an commoditas pensionis possit in alium transferri sine alia solemnitate,& sine scientia, & consensu pensionarij, & tenuit Rota *in eadem causa, & coram eod. decis.*400.*num.*2. sine aliqua solemnitate,& absq.
58 consensu pensionarij posse transferri, *ex l.necessario,S.fin.de pericul.& commod.rei vend.* cum alijs ibidem per Bartolum allegatis,& sine scientia,& voluntate pensionarij, *l.*2.*vbi Bald. Salic. & Angel.* C. *de commun. diuid.* Quare vero non requiratur alicuius solemnitatis innouatio, respondetur, quia non reperitur iure cautum, quòd in transferendo vtilitatem terminorum pensionis decursorum,& decurrendorum requiratur aliqua solemnitas, sed tantum in iure, & titulo ipsius pensionis reperitur hoc expressum regulariter in litteris: & quoad commoditatem, & vtilitatem, hoc totum pendet à voluntate 59
eius, cuius est commodum, nam res est sua, de qua libere potest absque alia solemnitate dispo- nere, nec in hoc est aliud quærendum, nisi an constet de voluntate B. in cuius vtilitatem constituta est pensio, *l. nescimus,& ibi Bart.ff. de negot. gestis,Abbas consil.*67. *num.*2. Idcirco videmus, vtilitates istas per contractus, & alias voluntates transferri libere posse, & solere.

Ex his suboritur alia,& tertia dubitatio, an pensio extinguatur per obitum ipsius pensionarij,hoc est ius pensionis habentis N. an verò per 60
mortem B. in cuius gratiam,& commodum data est pensio: & resolutum fuit in eadem causa, *die veneris,*13.*Nouembris* 1573.*decis.*401.*n.*5. extinctam iri per mortem pensionarij: propterea quòd ius, & titulus ipsius pensionis apud pensionarium residet, etsi vtilitas, & commo- 61
dum ad alium pertinet: ideo ad illam cõsequendam agere potest actione mandati, non autem aliquo iure, quod habeat in ipsa pensione, *d. l. quidam cum filium,* S. *fin autem,ff. de hered. instit. & ibi Bald. circa princ. versic. & nota, vbi etiam Angel.& Imol.n.*2. Præterea materia hæc 62
pensionis solet passim terminari, & definiri ijsdem regulis,quibus regulatur vsusfructus,*d.decis.*401. *num.*4. nam commoditas vsusfructus durat non solum, dum viuunt eius cessionarij, 63
vel nominati, sed etiam quousque viuit persona, penes quam residet vsusfructus, *l. necessario, S. fin.vbi Bald. Alber.& alij,ff.de peric.& commod. rei vend.* Sic, defuncto pensionario, eius hære- 64
des consequuntur pensionem pro rata temporis decursi, dum pensionarius viueret: quodque de vsufructuario dicitur,*l.si defuncta,ff.de vsufruct.* idem de pensionario censeri dixere Caccialup. *in tract. de pension. quæst.*25. & Gig. *in tract. pariter de pension. quæst.*53. Verùm, si pensio transferatur,verbi gratia, mense Augusti, debeturne integra rata,seu terminus,festo die natiuitatis dominicæ soluendus translatori, an translatario: Rota inter varias Auditorum sententias conclusit ad fauorem translatarij, quoniam ita voluisse

voluisse translator videretur, *decis.* 118. *diuers. par.* 3. *lib.* 1. Nec obstate censuerunt allegatam
legem, *si defuncta*, vt, scilicet, si morte extincta
fuisset pensio, diuidenda esset pro rata tempo-
ris: siquidem maxima est differentia inter ne-
cessariam pensionis translationem, & volunta-
riam, hoc enim casu totum debetur, ex doctrina
Bartol. *ad l. fin. ff. de iure Fisci*, Romani *cons.* 10.
& Alexand. *consil.* 82. *volum.* 2. *in fine*, quia,
vt dicitur in *d. decis.* 118. translator hoc voluis-
se videretur.

65 Quæritur etiam, si is, ad cuius commodum,
& vtilitatem constituta fuit pensio, facta trans-
latione pensionis, decesserit, an valeat transla-
tio, necne: ego puto valere, si ille, in cuius per-
sona est constituta pensio, vt obseruari solet, ha-
beat transferendi facultatem, ipse & viuens
transferat. Immo si grauatus pensione, allega-
uerit extinctionem pensionis, aut aliam nullita-
66 tem, debet illam probare, quia actus in dubio
præsumitur validus, ac iustus, *l. ei, qui dicit, ff. de
probat. Aegid. decis.* 135. *Dec. consil.* 11. *num.* 8.
Crauet. consil. 165. *num.* 1. *lib.* 1. *cum alijs plurib.
per moder. ad l.* 2. *num.* 157. *&* 159. *C. de rescind.
vend.* & quidem clare concludens, cum veniat
obiectiue, *l. sciant cuncti*, C. *de probat. cum alijs
per Paris. consil.* 104. *colum.* 1. *vol.* 4. quinimmo
in dubio ista confidentia, & vtilitas debet intel-
ligi generaliter, & cum omnibus qualitatibus ip-
sius pensionis, & sic cum facultate transferendi,
d. decis. 400. *nu.* 5. etiam quòd simus in materia
odiosa, *Angel. & alij per Crauet. cons.* 118. *n.* 14.
67 *lib.* 1. quia resolutio fit regulariter, etiam quoad
omnes qualitates ipsius actus, *l. à filio*, §. *testa-
tor, de alimen. legat. Paul. & alij citati à Craueta*
68 *cons.* 45. *&* 47. *nu.* 4. *eod. lib.* 1. & quia ex iure da-
toris metimur ius acceptoris, *l. grege*, §. *statu li-
ber. l. lex vectigalis, ff. de pignor. l. si is, cui*, §. *fin. ff.
quemadm. seru. amitt. cum alijs per Ruin. cons.* 17.
num. 8. *lib.* 1. Idq. cum pensio est in persona ali-
cuius cum facultate transferendi ad vtilitatem,
69 & commodum alterius, durare debet commo-
dum illud, quousque durat persona eius, in qua
fuit posita, vel eius translatarij. Itaque, qui di-
xerit commoditatem pensionis esse limitatam
ad vtilitatem vnius personæ, atque ideo non po-
tuisse aliam nominare ad accipiendum commo-
dum ipsius pensionis, debet probare. *Rota dicta
decis.* 401. *in princ. & fine, facit etiam, quod no-
tat Caputaquen. decis.* 314. *num.* 2. *part.* 2. Multa
alia de pensionibus, earumque qualitatibus es-
sent dicenda: sed quoniam instituti nostri non
est, de his diffusius dicere, ad alia consultò
transimus.

Quomodocumque igitur beneficia in curia
vacauerint, non erit valida collatio à Papa facta,
nisi Cardinalis indultum habentis non accesse-
rit consensus, si præsens fuerit, vel si absens, eius 70
Procuratoris. Ab hac tamen regula excipiun-
tur beneficia vacantia per resignationem in
manibus ipsius Papæ factam, vt hic. Immo, si
indulto caueatur, vt Cardinalis possit conferre 71
beneficia in curia vacantia per promotionem,
amissionem, vel quamcumque aliam dimissio-
nem, etiam in manibus Papæ factam, intelligi-
tur de beneficio vacante per cessionem in ma-
nibus Papæ simpliciter factam: non item si ces-
sio, seu renuntiatio, seu resignatio, esset facta in
fauorem certæ personæ, *Puteus decis.* 423. *lib.* 2.
eo enim casu, nisi in fauorem illius admittere-
tur, beneficium non diceretur vacare. Etiam, si
in mandato apposita sit clausula: non aliàs, nec
aliter, nec alio modo, quia resignatio ad fauo-
rem certæ personæ facta æquiparatur dictæ clau-
sulæ: non aliàs, nec aliter, nec alio modo, *dec.* 96.
num. 4. *diuers. par.* 3. *lib.* 3. Fuit etiam resolutum, 72
quòd quando in eadem supplicatione resignat
vnus, & alter supplicat, quòd dicatur resignatio
facta in fauorem certæ personæ, quæ ex quo sunt
in eadem supplicatione, videntur omnia corre-
spectiue facta, *per ea, quæ notat Felin. ad cap. pa-
storalis, de rescript.* Immo si resignatio fit per 73
procuratorem, fines mandati excedere non de-
bet procurator, alioquin cessio nulla est, *Capu-
taquen. decis.* 82. *part.* 3. namque omnia manda-
ti capitula censentur correspectiua, adeo, vt non
obseruato vno capitulo, quantumcumque mi-
nimo, resignatio reddatur nulla, *Bald. ad d. cap.
cum adeo, num.* 3. *& ibi addit. de rescript. l. si is,
qui ducenta*, §. *vtrum, vbi Bartol. & Socin. nu.* 3.
ff. de rebus dub. Cagnol. ad l. si quis maior, n. 196.
C. de transact. attentis præsertim clausulis, & 74
non alias, nec aliter, nec alio modo, quæ impor-
tant conditionem suspensiuam, *Bald. ad auth.
ingressi, nu.* 12. *de sacrosanct. eccl. Curt. sen. cons.* 8.
num. 12. *Iason consil.* 162. *num.* 5. *lib.* 2. *Boer. de-
cis.* 243. *num.* 11. *Rebuff. in tract. de pacif. possess.
n.* 146. *& facit Ripa lib.* 3. *respons. cons.* 1. *num.* 3.
quia sunt limitatiuæ, voluntatis, & præseruatiuę,
Paris. cons. 10. *num.* 28. *lib.* 4. vnde si resignatio 75
fuerit admissa, fuerintq. litteræ expeditæ, & ex
aliqua causa non sortiatur effectum, vtputa, quia
verus non fuit expressus valor, non abdicatur
ius à resignante, *Caputaq. decis.* 84. *num.* 1. *ead.
part.* 3. quia vbi resignatio fit contemplatione 76
certæ causæ, & non aliter, existente nulla illa
causa, annullatur & resignatio, & non abdica-
tur ius à resignante, *Paul. de Cast. ad l. eum, qui,
in princ. ff. de inoffic. testam. Ias. cons.* 86. *num.* 16.
vol. 3. *Boer. d. dec.* 242. *nu.* 11. *Caputaq. dec.* 215.
part. 1. *& decis.* 83. 86. *&* 91. *ead. part.* 3. Secus
est, si valor expressus sit, qui cum augmento da-
ti solito ascenderet ad verum valorem, *decis.*
123. *diuers. par.* 3. *lib.* 1. Cœterum resignatio 77

valida est,cum de supplicatione signata constat, ex qua dicitur prouisum illi, in cuius fauorem facta fuerat resignatio, *Felin.ad rubr.de constit. col.3.Cassa.decis.8.de restit.spoliat.* Mohed. *decis.6.num.2.diuers.par.3.lib.1.* præsertim,quoad expectatiuas *decis.7.num.1.eod.lib.1. Gomes. ad regul.de infirm.resign.q.18.Caputaquen.dec.88. num.1.ead.part.3.* quod puto verum, si præstitus fuerit consensus à resignante,vel eius procuratore ad hoc speciale mandatum habente; alioquin ex stylo curiæ gratia non censetur per-
78 fecta: secus verò,quoad pensionem, ob quam etiam post obitum præstari potest consensus, si est porrecta supplicatio viuente resignante, *decis.794.in prim.part. Decis.Diuers. in impressis,*
79 etsi consensus post signatam supplicationem in vita resignantis potest post ipsius mortem per eius procuratorem præstari,quando supplicatio fuit porrecta, & signata ad instantiam eiusdem procuratoris, *Crescent.decis.9.tit.de procurat.* in qua etiam fuit resolutum, præstari consensum posse, si mandatum fuit cum reseruatione, licet reseruatio non potuerit habere effectum. Cum mentionem fecerimus de supplicatione signata, sciendum est,controuersiam,vel potiùs differentiam esse inter Rotam, & Cancellariam circa beneficiorum expeditionem: nam Cancellaria tenet, quòd, si alicubi facta fuerit prouisio per solam supplicationem, & prouisus ante litterarum confectionem discedat, beneficium vacet, non per obitum,sed,vt priùs vacauerat: Rota verò tenet,beneficium vacare per obitum,*decis. 37.diuers.par.3.lib.1.* quibus stantibus, conciliari possunt Cassadorus,& Aegidius, vt hic *decis.609.& 644.* intelligat de stylo Cancellariæ; ille verò *in decis.8.num.5. de restit.spoliat.* de stylo Rotæ. Ratio differentiæ est,quia Rota existimat, gratiam, signata supplicatione, esse perfectam: Cancellaria verò non signaturam tantùm considerat, sed litteratum quoque expeditionem,alioquin paucæ expedirentur Bullæ cum ipsius Cancellariæ maximo detrimento.

Hinc verò dubitari non ab re posset,an regula de extendendis consensibus habeat locum in extensione consensuum præstitorum per Cardinales, de quibus hic in fine huius §. vbi Papa vult, non valere collationem beneficiorum ad Cardinalis indultum habentis prouisionem spectantem,nisi ipsius Cardinalis,vel eius procuratoris accedat consensus: & Rota tenuit,non ha-
80 bere locum,teste *Caputaq.decis.28.in princ.p.3.* siquidem regula loquitur de consensibus præstitis coram notario, & testibus: atqui Cardinales præstant consensum eorum per cedulam,
81 ideo Cardinales non comprehendit: cui enim non conuenit qualitas legis,non conuenit illius dispositio, *Bart. ad l.1.§. quod autem,ff.ne quid in loco publico,l.4.§. ait prætor,ff. de damno infecto:* & quia regula est facta ad tollendas fraudes, quæ in Cardinalibus non præsumuntur, *Gomes.* 82
in proœm. regul.quæst.6. num.10. credidit enim Papa exploratæ fidei,ac grauitatis viros,qui ad tanti officij magnitudinem assumuntur, Cardinales scilicet,non aliter facturos esse pro sapientia,ac dignitate sua, ac ipse faceret Papa, *arg. l. vnicæ,ff.de offic.præf.&t.prætor.* Præterea regu- 83
la loquitur in cessionibus, & similibus, sed Cardinalis,consentiendo collationi alterius,non cedit, sed facit, quòd prouisio facta sine consensu suo non resoluatur statim, secundum dictam regulam de consensibus Cardinalium, *Gomes. ad reg.de impetr. benefic. vacant. per obitum famil. Card.q.10.& decis.28.in fine, Puteus decis.302.* vbi habetur,quo modo intelligi debeat clausula illa,quatenus consensus Cardinalis requiratur: idem de consensu præstando in collatione facienda de beneficijs ad eius collationem spectantibus vigore indulti. Sed quid iuris erit,si in prouisione Papæ de beneficio, cuius collatio ad
Cardinalem pertineat, vel ratione indulti, vel 84
virtute dictæ regulæ *de impetrat.benef.* apposita fuerit clausula,de consensu Cardinalis iam mortui? Rota tenuit,non valere prouisionem, *Puteus decis.269.lib.3.* Ratio est, quia illa verba, de
Cardinalis consensu, faciebant gratiam condi- 85
tionalem: ergo sub contraria conditione videbatur non dedisse, *l.pecuniam,quam,ff.si cert.petat.Crauet.consil.93.num.2. & est text. in cap.si pro te, de rescript.lib.6.* alia ratio est, quia Papa concedendo per obitum familiaris, de consensu Cardinalis, illud facit, quia negare non potest, existente dicta regula *de impetr.benef. vac. per obitum famil.Cardin.* nam si Papa sciuisset, collationem beneficij ad eum libere pertinere, equidem non concessisset, seu difficilius concessisset. Idcirco illa impetratio dicitur odiosa, &
subreptitia: quæ sane subreptio non excusatur, 86
licet proueniat ex simplicitate, vel ignorantia, *Cald. consil.31. in 3. colum. versic. & hoc coniungo: Felin.ad cap.super litteris,nu.13.versic.limita 2.de rescript.* Hic opportune quæri potest, an Papa,non obstante Indulto, cui inest clausula, *Præterquam per resignationem in manibus Papæ factam,* possit conferre beneficium cessante vnione, vel Commenda per resignationem in manibus Papæ factam? Exemplo res fiet illustrior. Primus renunciauit in manibus Papæ ad fauorem Secundi beneficium à Papa alteri beneficio vnitum ad vitam Secundi: quo vita functo, Papa illud contulit Tertio. Vtrum teneat collatio,ex quo facta est sine consensu Cardinalis Indultum habentis? & quidem videbatur, non valere: nam,soluta vnione, licet diceretur, vacare per resignationem,attamen secunda vice

ſaltem de Cardinalis conſenſu debere fieri prouiſionem. Nihilominus Peregrinus Fabius poſt Caſſad. *deciſ.* 5. *de priuil. & deciſ.* 2. *de vnione*, dicit Rotam tenuiſſe contrarium *dec.* 39. *diuerſ.*
87 *par.* 3. *lib.* 1. Quid dicemus de Coadiutoria cum futura ſucceſſione? Hanc nemo dubitat, fieri in manibus Papæ: ſed vtrum fieri poſſit ſine conſenſu Cardinalis Indultum habentis, vel abſque derogatione Indulti? & talis eſt dubitatio, vt inter ſe valde diſſentientes habuerit Rotæ Auditores teſte Fabio *deciſ.* 46. *diuerſ. part.* 3. *lib.* 1. Ego ſentio, conſenſum Cardinalis inibi non eſſe neceſſarium, nec Indulti derogationem requiri. Nam, cùm verum ſit, Coadiutoriam cum futura ſucceſſione fieri in manibus Papæ, eumq. ſibi reſeruare collationem omnium beneficiorum in eius manibus reſignatorum, fit profectò, vt non opus ſit conſenſu, nec derogatione. Neque obſtat, quòd Coadiutoria non cenſeatur propriè beneficium reſeruatum, quia reſpondetur, immo eſſe propriè reſeruatum ex eo, quòd nemo poteſt Coadiutoriam cum futura ſucceſſione admittere, niſi ſolus Romanus Pontifex, arg. *c.* 2. *& c. ex tenore de conceſſ. præb.*

Hinc tranſeundum eſſet, & quærendum, an Cardinales ſubijciantur regulis, & conſtitutionibus perinde, ac alij inferiores ſacerdotes: verum quoniam Gomeſius *in q.* 4. *proœm. ad regul. & ad d. regul. de impetrat. benef. vac. per obitum famil. Cardin.* dixit, quod oportuit, non inſiſtam, ſed ad alia, quæ ad inſtitutam diſputationem pertinent, me confero. Id verò intelligi poteſt, quòd regula reuocatoria loquens de facultati-
88 bus Legatorum de latere comprehendit etiam Cardinales, *deciſ.* 248. 249. 250. *&* 252. *diuerſ. par.* 2. Neque obſtat regula, qua diſponitur, eos non comprehendi, niſi de illis ſpecialiter exprimatur: quia reſpondetur, ſatis comprehendi ex quo mentio fit Legatorum de latere, qui hodie non ſunt, niſi Cardinales, *d. deciſ.* 252. *diuerſ. p.* 2. *num.* 1. etiam, ſi facultas reualidata fuerit cum clauſula, *non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſq. contrarijs quibuſcumque*; quia illa clauſula non ſufficit ad tollendas dictas regulas reuocatorias habentes clauſulas derogatoriarum derogatorias, *d. deciſ.* 250. *num.* 1.

Summa ex §. Alioquin.

1 *Papa facultatem conferendi Cardinalibus concedere præſumitur cumulatiuè, non priuatiuè.*
2 *Inter ordinarios collatores datur locus præuentioni.*
3 *De iure communi Cardinalis habens indultum idem eſt, quod alius ordinarius.*
4 *Epiſcopus realiter, & originaliter conferendi beneficia poteſtatem habet.*
5 *Alternatiua eſt gratia fauorabilis, quia conſeruat ordinarium in ſua antiqua prærogatiua.*
6 *Papa in præiudicium ordinariorum ritè omnia beneficia confert.*
7 *Papa beneficiorum collationem cuiuis concedens, liberalis eſt, non enim eam concedere tenetur.*
8 *Maiorem penes ſe retinet auctoritatem Papa, quàm dat.*
9 *Liberalitas eam exercenti damnoſa eſſe non debet.*
10 *Nulli iniuriam facit, qui ſuo iure vtitur.*
11 *Non præſumitur, Principem irrita eſſe velle, quæ facit.*
12 *Papa promiſſis obligatur diuinitus, & humanitus.*
13 *Deus præſtitit, quod promiſit.*
14 *Ethnici profeſſi ſunt pactorum obſeruantiam.*
15 *Clauſula irritans ligat etiam ipſum ſummum Pontificem.*
16 *Clauſula irritans annullat ſuapte natura gratiam.*
17 *Clauſula irritans poſſeſſionem diſcolorat.*
18 *Clauſula irritans ligat etiam ignorantes.*
19 *Iudex ex officio poteſt repellere agentem contra clauſulam irritantem. Vide ibidem eius effectus.*
20 *Prouiſio Papæ aduerſus indultum habẽs clauſulam irritantem, niſi ſpecialiter indulto derogatum ſit, nulla eſt.*
21 *Decretum irritans quando inficiat titulum, & poſſeſſionem prouiſi ab Ordinario.*
22 *Reſeruatio, & collatio eiuſdem ſunt effectus.*
23 *Collatio Papæ, nulla de acceptatione expectantis facta mentione, valet.*
24 *Collatio Papæ habet vim reſeruationis.*
25 *Appoſitio manus Papæ vim derogatiuam habet.*
26 *Appoſitio manus Papæ plus operatur, quàm reſeruatio.*
27 *Valet ſummi Pontificis prouiſio aduerſus collationem conceſſa Legato, & facta abſque eius mentione.*
28 *Papa conferendo non ſatis derogat indulto, niſi id expreſſe demonſtret.*
29 *Papa iure naturali ſuadetur ad ſeruandam legem, quam ipſe tulit.*
30 *Quæuis collatio Papæ valet, ſi de eius voluntate conſtet.*
31 *Litteræ Apoſtolicæ, & huiuſmodi ex Pontificis maximi voluntate pendent.*
32 *Vbi voluntas Principis elucet, ſuperflua eſt quæuis derogatio.*

33 *Papæ concessiones iustæ præsumuntur, & absque nullius præiudicio.*
34 *Cardinales non subijciuntur regulis Cancellariæ, nisi illis nominatim includantur.*
35 *Indulto Cardinalis non derogatur, nisi per expressam mentionem.*
36 *Nomen Cardinalis in derogatione indulti nõ non est necessarium.*
37 *In coadiutorijs futuræ successionis indulti derogationem non esse necessariam tenet auctor.*
38 *Consensus Cardinalis in derogatione indulti non est necessarius, si minuatur clausula sub quibusuis, &c.*

Alioquin prouisiones, commendæ, gratiæ, & dispositiones huiusmodi, ac litteræ Apostolicæ desuper conficiendæ nullius sint roboris, vel momenti, auctoritate Apostolica tenore præsentium de specialis dono gratiæ indulgemus. Decernentes, reseruationes, affectiones, regulas, constitutiones, & ordinationes, necnon collationes, commendas, gratias, dispositiones, & decreta in illa contenta, quoad impediendum te, quominus in præmissis tam ordinaria auctoritate, quàm concesso tibi per præsentes indulto huiusmodi vti valeas ad dicta beneficia, ad tuam etiam cum alio, vel alijs dispositionem, vt præfertur, pertinentia nullatenus se extendere, nec de eis per quoscumque etiam dictæ Sedis Legatos, etiam de latere, nunc, & pro tempore deputatos, quamuis etiam speciali facultate fungentes prouideri, vel aliàs disponi posse.

§. Alioquin.

ALIOQVIN. Ostendit hic beatissimus Papa, prouisiones, & dispositiones, quæ secus ac indulto concessum est, factæ fuerint, nullius esse roboris, ac momenti. Hinc emergit difficultas, an Papa, non obstante huiusmodi indulto, possit libere conferre beneficia in indulto comprehensa: & dato, necessariam esse derogationem, an expressa indulti derogatio facienda sit, an verò sufficiat quæcumque derogatio, atque dato, necessariam esse indulti expressionem in derogatione, an Papa conferre possit sine consensu Cardinalis indultum habentis. Quoad primum videtur dicendum, Papam posse, ac quidem libere conferre etiam ea beneficia, quorum conferendi potestas S.R.E. Cardinalibus fuit concessa ex his, quæ diximus *supra ad §. per quæ sublatis.* Siquidem Romanus Pontifex, etsi Cardinalibus nullam, vel ordinariam habentibus collationem indulget, vt omnia possint conferre beneficia, quorum mentio sæpe facta est, nihilosecius non omnem auctoritatem, omnem ve potestatem ea 1 conferendi sibi ipsi ademit, sed maiorem retinuit: *Rota decis. 1. & 17. de præbend. in nouis, textus in cap. dudum, §. nos igitur, eod. de præben. lib. 6. Staphil. in tract. de vi, & effect. clausul. tit. clausula, seu si Episcopo, ex l. penult. ff. de pact. & l. si quis in principio testamenti, ff. de legat. 3.* nam tali casu Papa dicitur concedere Cardinalibus facultatem conferendi cumulatiue, non priuatiue, *vt tradunt omnes ad cap. si à Sede, ex eodem textu, de præbend. lib. 6. Cosmus Gumyer in pragmat. sanct. tit. de collat. §. neque etiam, in gloss. præuentionem.* Quo in loco, sermonem ha- 2 bens de ordinarijs collatoribus, scribit, esse locum præuentioni, vt si vnus eorum conferat, alter nihil vlterius quærere debeat, cum iam prouiso ius in re quæsitum sit. *Quod post Baldum, & Ioan. Monachum, hic ad cap. si eo tempore, de elect. lib. 6. ille ad cap. 1. in princ. qui feud. dare poss. notauit Gomesius in tract. gratiar. expect. nu. 14.* Nec vlla differentia cõstitui potest inter Cardinalem habentem vel ordinarium, vel ex- 3 traordinarium indultum, & Episcopum, aliumq. ordinarium collatorem, quia de iure communi beneficia omnia, *vt ad d. §. per quæ sublatis. dictum est,* conferre potest simplex Episcopus, 4 perinde atque Cardinalis episcopatum habens: sed impeditur regulis, & extrauagantibus constitutionibus, *vel vt Puteus ait in decis. 26. nu. 3. lib. 3.* accidentaliter (realiter enim, & originaliter conferendi potestatem habet) quibus de medio sublatis, in pristinum statum reuertitur: vnde non male Caputaquensis *post Cassad. decis. 214. nu. 6. & 7. par. 2.* dixit, indulta, & al- 5 ternatiuas censeri gratias fauotabiles, quia per ea, vel eas ordinarius conseruatur in sua anti- 6 qua prærogatiua. Atqui Romanum Pontificem in præiudicium ordinariorũ posse conferre beneficia omnia voluit Ioannes de Selua *in tract. de benef. par. 3. q. 60. in fine,* immo ibidem asseuerat, Papam præiudicare posse ordinarijs collatoribus, etiam si ipsi conferre præpararunt, atque ita ad actum conferendi, quo Papam preuenisse videntur, deuenerunt. Nam summum Pontificem cum ordinario concurrere in iurisdictione, & facultate conferendi, ac posse ordinarijs præiudicare, eos præueniendo in colla-

tionibus,respondit pluribus Iacobus Menochius *consil.83.nu.9.cum seqq.lib.1.* est enim sanctissi-
7 mus Papa dominus, & creator beneficiorum, & habet plenissimam potestatem in omnibus, quæ sub cælo sunt, testimonio Baldi *ad proœm. Gregor.* Quo circa, si Papa Cardinalibus, vel Episcopis dat id, quod dare non tenetur, liberalitatem vtique videtur exercere, vti volunt nostri *ad cap. relatum, de prebend. post gloss. ibi, & est textus in clement. si dominum, de reliq. & vener. Sanctorum, & in cap.1. de donat.*
8 Et quamuis eisdem Cardinalibus ob tantæ dignitatis splendorem, atque auctoritatem dederit liberam conferendi facultatem, dubium tamen non est, quin maiorem penes se retinuerit, *Cald. consil.3. tit. de prebend. Rebuffus in prax. benef. sub hoc tit. forma, & declaratio noua prouisionis, in verbo: seu si venerabili, argumento cap. dudum, & cap.quamuis, de præbend. lib.6. Fran. Curt. cons. 64. in 5. colum. Ioan. Cephal. consil.539.nu.49.lib.4. Caputaquen.decis.337. nu.8. part.1. & decis. 61. & 409.nu.3. part.2.* Nec est verisimile, beatissimum Papam voluisse seipsum priuare collatiua facultate, cum ipse sit eius fons, & origo, *gloss. ad l. & quia, in verbo, nec ipsa lex, ff. de iurisdict. omn. iudic. & vt notant omnes ad l.1. ff. de offic. eius, cui mand. est*
9 *iurisdict.* Nec Papa ipse ex sua liberalitate debet damnum pati, sicut & donans, *l.diuus, ff. de regul. iur. Rebuff. super Concordat. tit. rubric. mandati Apostolici, §. in verbo, vnum collatorem, versic. nec debemus hoc restringere, & alia plura bis similia adducta ad §. per quæ sublatis, nu.46.*
10 *cum seqq.* Nec vlli iniuriam facit, qui suo iure vtitur, *cap. cum ecclesia, vbi glos. de elect. Ioan. Staphil. de grat. & expect. in princ. nu.4. & 5. & in §. post hæc, nu.4.*

11 Quæ omnia, licet vero veriora sint, præsumendum tamen bene est de Principe, vt non velit irrita esse, quæ nemine cogente, immo
12 æquitate suadente, fecit: siquidem Papa sua promissione, & contractu obligatur non tan-
13 tum iure humano, *cap. 1. de probat. & can. postea quam, 25.q.2.* sed & diuino, quo Deus optimus maximus etiam promissis stare voluit, *Genes. cap. 22.* præstitit enim, quod promisit Abraham multiplicare semen suum, *& Lucæ cap. vlt.* Ego mittam promissum Patris mei in vos spiritum: nihil enim religiosius, sanctiusve est, quàm seruare ea, quæ semel placuerunt:
14 vnde *Psalmista psal.* 88. Quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita: *& vt ait cap. 1. de pact.* quod desumptum est ex cap. 12. Concil. Africani primi, pax seruetur, & pacta custodiantur. Immo olim Prætores ethnici profitebantur se pacta seruaturos, *l.iuris gentium, §. prætor ait, eod. ff. de pact.* Itaque cum Papa Cardinalibus dat facultatem conferendi, videtur eam non debere reuocare, *adstipulantibus Innoc. ad cap. nouit, de iudic. Roman. consil.352.nu.16.* namque, conuentionem, & concordata habere clausulam decreti scribit Menochius *d. consil.83. nu. 3.* & ob id eo iure collationis priuari non debet ordinarius collator, *Gemin.consil.56. col.vlt. versic. item quòd concordare.* Præterea, quod magis est, & efficacius, indultum Cardinali concessum habet clausulam decreti annullatiuam, decernens irritum, & inane, *vt in princ. sequentis §. habetur expresse.* Quæ quidem clausula, vt nemo, 15
vel mediocriter in iure versatus ignorat, ligat & ipsum summum Pontificem, *Gemin. ad cap. quodam, in fine, de præbend. lib.6. & ibidem Anchar. notab.3. & Franc. notab. 1. Philippus Probus in addit. ad Ioan. Monach. ad cap. tibi, qui, num.5. de rescript. eod. lib. 6. Paris. consil. 37. num. 3. lib. 4. Rebuff. super Concordat. rubr. de firma, & irreuocab. concord. stabil. in verbo tertio notanda, Puteus decis. 141. num. 4. lib. 2.* Atque clausula hæc decreti de sui natura annullat gra- 16
tiam, & inde secuta, *cap. penult. de præbend. lib.6. Abbas ad cap. dilectus, num.14. de præbend. Oldradus consil. 319. num. 3. Felinus ad cap. cum accessissent, num.7. de constit. Cassad. super regul. Cancell. decis. 12. num. 4. Gomes. ad regul. de annal. quæst. 4. in princ. & versic. nam decretum, Rebuffus in d. verbo tertio notanda,* Immo clausula ista vitiat non modò titulum, sed 17
& possessionem discolorat. *Probus ad d. cap. tibi, qui, num. 18. Bellamera decis.66. Caputaquen. decis.307. num.4. part.3.* & est tantæ efficaciæ, 18
vt liget etiam ignorantes, *cap. si eo tempore, cum ibi notatis, de elect. lib.6.* Nam sufficit, legislatorem aliquid prohibuisse, ad hoc, vt actus in contrarium factus, sit nullus, vti recentiores scribunt *ad l. non dubium, C. de legib.* immo quod 19
fortius est, ipse iudex, parte non opponente, potest repellere, sic nulliter agentem, *auctore Bartolo ad l. vbi pactum, C. de transact. & ad l. si vnus, §. pactus ne peteret, post gloss. ibi, ff. de pact. Paulus de Castro ad l. etiam, §. item a debitore, ff. de petit. hæred.* Quia decretum irritans afficit omnia, quæ sequuntur ita, vt nec effectum, nec iuris fomentum habeant. *d. cap. si eo tempore. Cassad. decis.1. nu.7. de restitut. spoliat.* Gomes. *ad reg. de trienn. quæst. 49. num. 3.* & dicitur habere oculos retro, operatur namque nullitatem ab initio, reddit sententiam nullam, & impedit executionem rei iudicatæ: post alios tradit Cantuc. *decis. 24. num. 5. diuers. par. 2.* qui etiam *in decis. 22. num. 18. eadem par. 2.* scribit, fauorem reditus ad ius commune cessare, vbi sit clausula decreti irritantis in eius fauorem inducta. Did. Couarr. *ad cap. quamuis, in 2. par. 2. §. 2. num. 6. de pactis.*

Et quam-

Et quamuis Iacobus Menochius *d.conſ.83.n.21*
cum ſeqq. conetur oſtendere, & probare clauſulã
decreti irritantis in alternatiuis appoſitam, (idẽ
ius eſſe de alternatiuis, & indultis ſupra eſt di-
ctum) non ligare Papam, ſed ordinarium, quòd
appoſita ſit non reſpectu perſonæ Papæ, ſed or-
dinarij, vel reſpectu inferiorum, præſertim exe-
cutorum, vel ſubexecutorum: tandem tamen,
& rectius *n.25.* concludit, clauſulam decreti in
dubio ligare Pontificem Maximum, quando ſci-
licet non conſtat, quod aliter voluerit: *& ita*
videtur ſentire Philippus Probus in d.c.tibi, n.21
20 Non eſt itaque dubiũ, quin decretum liget adeo
manus Papæ, vt ejus prouiſiones irritæ, & nullæ
ſint, ſi in ipſa noua prouiſione non eſt deroga-
tum indulto, decretum irritans habenti, *Pariſ.*
conſil.79.lib.4. Puteus deciſ.141.n.4.lib.2. Ca-
putaquen.deciſ.82.n.2.par.2. Sed, an decretum
21 irritans appoſitum in extraordinario indulto in-
ficiat titulum, & poſſeſſionem prouiſi ab Ordi-
nario? Rota *deciſ.72. diuerſ.par.3.lib.1.* tenuit
non inficere, niſi indultum ſit ſuper certo cor-
pore beneficij, vel ſit notorium, ex *deciſ.1.& 2.*
Caſſad.de reſtit.ſpoliat.

Maior dubitatio eſt, ſi concedimus, Papam
non poſſe beneficia indulto comprehenſa libere
conferre, an conſuetudo ſatis derogaſſe dicatur
indulto, an opus ſit expreſſa derogationis men-
tione: Quæſtionem facit, quòd reſeruatio, &
22 collatio Papæ à pari procedunt, & eiuſdem ſunt
effectus, *teſtimonio Gem:n.ad c.ſi à Sede, col.2.*
circa med.verſ.ego crederem dictum Lap. de præ-
ben.lib.6.Rota deciſ.10.de præbend. in nouis, &
deciſ.6.num.6. eod.in antiquior. Rebuff. in prax.
beneſ.tit.de reſeruat.n.30. ſed collatio Papæ va-
23 let, de acceptatione expectantis nulla facta
mentione, vt poſt alios multos ſcribit Mandoſ.
ad regul.3.q.13.n.5. ſic reſeruationem in ſe ha-
bere derogationem ad ſubſequentia, nemo du-
bitat, *teſte Rebuff.eod.tit.de reſeruat.n.40.* ergo
idem erit dicendum de collatione: nam ipſa
24 ſola Papæ collatio habet vim reſeruationis, *d.*
deciſ.10.cum alijs citatis. Sic etiam ipſa ſola ap-
25 poſitio manus Papæ vim decreti annullatiui, &
derogationis habet, *Rota deciſ.14. nu.1. vt lite*
pend.in nouis, Gaſpar Peruſ.in tract.de reſeruat.
in princ.q.10. Immo Rebuffus *eod. n.34.* tradit,
26 manus appoſitionem Papæ plus operari, quàm
ipſam reſeruationem. Denique pro hac ſenten-
tia mirifice faciunt *cap. dudum, §. nos igitur, &*
c.quamuis, de præb. in 6. quibus reſcriptum eſt,
27 libere poſſe Papam, nulla facta mentione con-
ceſſionis factæ ſuis Legatis; conferre beneficia
illa, quorum collationem iam conceſſerat illis
Legatis, vel delegatis: quandoquidem vna cum
illis cumulatiue concurrit in collatione.

Quibus tamen non obſtantibus, verius eſt;
collationem Papæ nõ derogare indulto, niſi in- 28
dulti fiat mẽtio, *locis cit.videlicet Pariſ.conſ.79.*
lib.4. Puteus deciſ.141. Caputaquen.d.deciſ.82.
& quamuis ea, quæ ſunt in contrarium adducta,
vera ſint, vt collatio, & reſeruatio à pari proce-
dant, & appoſitio manus Papæ habeat vim de-
creti annullatiui, atque ipſe Papa valeat, etiam
nulla facta mentione conceſſionis, & facultatis
Legatis datæ, conferre beneficia ad illorum
collationem ſpectantia, tamen quia ipſe Papa
ſibi legem impoſuit, adijciendo decretum irri-
tans, & declarando nullas, ac irritas prorſus eſ-
ſe omnes Apoſtolicas prouiſiones, quæ ſecus,
ac in indulto habetur, factæ fuerint, ſibi impu-
putare debet, *argumento l.veteribus, ff.de pactis,*
& licet legibus ſolutus ſit, *l.Princeps, ff.de legib.*
can. ideo, 25.q.1. non eſt tamen alienum à di-
ctamine rationis, vt egregie ſcribit Plutarchus
in libello de doctrina Principis: namque ratio
naturalis dictat, Principem illam ſeruare debe- 29
re legem, quam ipſe tulit, ac alias omnes, quæ
iuſtæ videntur, *l.digna vox, C. de legib.l.ex im-*
perfecto, C.de teſtam.l.4.C.ad leg.Falcid. & mul-
to magis ea, quæ ipſe conceſſit, præſertim ea,
quæ iure competunt eis, quibus conceduntur,
prout ſunt indulta Cardinalibus collationem
habentibus conceſſa. Præterea non dubito, quin 30
collatio aliter facta valeat, ſi ita velle Pontificẽ
Maximum conſtat: ſiquidem Apoſtolicæ litte- 31
ræ, conceſſiones, reſcripta, & huiuſmodi alia ex
Pontificis Maximi voluntate virtutem habent,
vt nemo neſcit, qua carent, ſi deficiat voluntas:
in huiuſmodi enim conceſſione, non poteſtas,
ſed voluntas deficit, *c. mandatum, de reſcript.*
cap.propoſuit, de conceſſ.præben. nam & Crauet.a
conſ.126.n.4.lib.1. reſpondit, in derogatione
priuilegij, in quo adeſt clauſula derogatoria ad
ſequentia, an derogatum ſit, difficultatem eſſe,
an conſtet de voluntate Principis, quia de pote-
ſtate non eſt dubium. Vbi igitur conſtat, Prin- 32
cipem ita voluiſſe, nihil operatur clauſula dero-
gatoria in priuilegio appoſita: *ita quoque Feli-*
nus ad c.nonnulli, nu.6. verſ.ſed in terminis no-
ſtris, de reſcript. Vnde non oporteret dicere, Pa-
pam non potuiſſe conferre, obſtante indulto,
ſed noluiſſe: nam ſi eidem veritas fuiſſet expreſ-
ſa, non ita conceſſiſſet, & eo caſu nullam Papæ
iniuriam facimus: immo iuſtum, & optimum
iudicamus, quinimmo omnes Papæ conceſſio- 33
nes debent intelligi cum iuſtitia, & ſaluo alte-
rius iure, *l.auctoritatem, & l.meminimus, C.vn-*
de vi, c.ſi quando, de reſcript. vnde tunc videtur
facultati beneficia conferendi conceſſæ Cardi-
nali derogaſſe, quando dixit non obſtante in-
dulto, *d.deciſ.141.& deciſ.82. ſic etiam conclu-*
dit Menoc.in d.conſ.83.n.35. videlicet, collatio-
nem Papæ valere, non obſtante alternatiua,
quam

quam habebat Episcopus Brixiensis in eodem consilio nominarus, quia in collatione Papæ aderat clausula, seu si venerabili fratri Episcopo Brixiensi, vel quibusuis alijs: quæ sane clausula parir hunc effectum, vt deroget indulto speciali concesso ordinario, ne admittat ad beneficium aliquem, cui à Papa est prouisum per litteras Apostolicas non facientes mentionem illius specialis indulti, *vti declarat Rebuff. in prax. benef. tit. declaratio noua prouis. in verbo, seu si venerabili*.

Hinc dubitamus, an indulto Cardinalis intelligatur ex generalibus clausulis derogatum, aut opus sit expressa indulti mentione. Ex supradictis videretur dicendum, necessariam esse expresionem, tum propter clausulæ decreti irritantis virtutem, & efficaciam, tum propter reuerentiam, quæ ipsis S. R. E. Cardinalibus haberi solet: non enim subijciuntur regulis Cancellariæ, alijsq. extrauagantibus constitutionibus, nisi nominatim illis includantur, *vti tradit Gomes. in proœm. ad regul. q. 4. & ad regul. de impetr. benef. vac. per obitum famil. Cardin.* vnde in indulto nostro adijcitur: Decernentes reseruationes, affectiones, regulas, constitutiones, & ordinationes, necnon collationes, commendas, gratias, dispositiones, & decreta in illis contenta, quoad impediendum te, quominus in præmissis tam ordinaria auctoritate, quàm concesso tibi per præsentes indulto huiusmodi, vti valeas ad dicta beneficia, & ad tuam etiam cum alio, vel alijs dispositionem, vt præfertur, pertinentia, nullatenus se extendere: est itaque opus

34

35 indulti mentione, *Paris. d. consil. 79. lib. 4. Puteus d. decis. 141. lib. 2. Caputaquen. d. decis. 82. par. 2.* Sed an opus sit mentione ipsius Cardinalis indultum habentis, an sufficiat dicere, non obstan-

36 te indulto Præsulis, etiam Cardinalis, *Put. decis. 190. in princ. lib. 3.* dicit, sufficere, vtpote si dixerit, conferendo beneficium in diœcesi Taurinensi, non obstante indulto Præsulis, etiam Cardinalis, cũ vnus sit Præsul Taurinẽsis Cardinalis. Quæ Putei decisio non solùm habet locum, quando in litteris non est facta specialis mentio Cardinalis, sed etiam, quando in supplicatione non est facta mẽtio nominis indiuidui, nec tituli Cardinalis, *decis. 88. diuer. par. 3. lib. 2.* In coadiutorijs verò cum spe futuræ successionis, an derogatio indulti sit necessaria? Rotæ Auditores in hac dubitatione varij fuerunt: fuit tamen in vna Toletana Canonica. & præb. corã Fabio resolutum, esse necessariam *decis. 82. &*

37 *84. eod. lib. 2.* Quod mihi placere non potest per ea, quæ supra dixi ad §. *prox. post n. 86. vers. quid dicemus de Coadiutoria?*

38 Sed an teneat collatio à Põtifice Max. facta, in qua fuit expresse indulto derogatum, habitus tamen fuit Cardinalis consensus, prout idem expostulat indultum? *Put. d. decis. 190.* dicit, tenere, si adest clausula, sub quibusuis tenoribus, &c. latissime extensis: nam propter hanc clausulam prouisio Papæ ad omnia potuit extendi, & latissimam interpretationem accipere: ita vt consensum comprehendat, etsi nequaquam præstitus sit consensus.

Summa ex §. Ac irritum.

1 *Clausula, quorum tenores, &c. tollendis priuilegijs sufficit.*
2 *Curiæ stylus, velut lex, sequandus est.*
3 *Priuilegiorum tenores quamplurimi clausulam, quorum tenores, &c. valere faciunt.*
4 *Relatio ad scriptum idem operatur, quod expressio in scriptura.*
5 *Quod Papa vult haberi pro expresso, fingitur expressum, licet vere non sit.*
6 *Absurdum est, Papam, aliumve Principem suismet constitutionibus derogare non posse.*
7 *Derogatio ex voluntate pendet.*
8 *Clausula, de verbo ad verbum, habet vim singularis expressionis.*
9 *Principe generaliter derogante omnibus priuilegijs, tolluntur habentia clausulam derogatoriam ad futura rescripta.*
10 *Derogatio generalis non extenditur ad priuilegia inserta in corpore iuris.*
11 *In derogatione non cadit dubium super potestate, sed super voluntate.*
12 *Non præsumitur facile, Principem derogare priuilegijs in corpore iuris clausis.*
13 *Inter æquales clausulas præualet, quæ motu proprio concepta sit.*
14 *Clausula, haberi pro expresso, &c. vel quorum tenores, &c. tollunt priuilegium, si de eo in constitutione derogante expressa fiat mentio.*
15 *Priuatorum non est facere, quòd habeatur pro expresso specialem requirẽs mentionẽ.*
16 *Princeps est lex animata.*
17 *Lex, & Princeps fingere potest, expressum esse, quod non est, secus priuatus.*
18 *Causæ grauaminis in interlocutoria non possunt à partibus haberi pro expressis: præterquam in actu, in quo partes habeant plenam potestatem.*
19 *Legatus Cardinalis clausula, quorum tenores, vti non potest.*
20 *Cardinalis Verallui Legatus Franciæ habuit facultatem apponendi in suis expeditionibus clausulam, quorum tenores, & habeantur pro expressis.*
21 *Cardinalis Legatus per clausulam, quorum tenores,*

tenores, &c. indulto Cardinalis derogare potest.
22 *Legatorum Cardinalium maxima est auctoritas.*
23 *Legatus triplex: de latere, cum potestate Legati de latere, & Legati nati.*
24 *Nuncij facultatem Apostolicam in sua Prouincia tantum exercent.*
25 *Nuncij beneficia non conferunt, nisi ex gratia Apostolica.*
26 *Nuncij ex consuetudine beneficia 24. ducatorum valorem non excedentia conferunt.*
27 *Prouiso à Nuncio incumbit onus probandi valorem beneficij collati aduersus prouisum à summo Pontifice.*
28 *Narratiua prouidentia, tanquam pars gratia, per prouisum debet verificari.*
29 *Circa valorem beneficiorum Nuncio non creditur propter fraudes, quæ fiunt.*
30 *Facultas conferendi derogans potestati ordinarij odiosa est.*
31 *Dignitas sub facultate conferendi Nuncij non comprehenditur.*
32 *Dictio, alia, est repetitiua similium.*
33 *Dictio, alia, non trahit maiora expressis.*
34 *Priuilegium contra ius commune obtentum strictissime interpretandum est.*
35 *Priuilegium iuri communi derogans non comprehendit omissa.*
36 *Facultas conferendi Nuncijs data iuri communi detrahit.*
37 *Clausula, alia quæcumque in facultate collatiua posita, etiam dignitates amplectitur.*
38 *Dictio, alia, si habeat dictionem generalem annexam, non repetit simpliciter similia.*
39 *Hospitale per verbum, quæcumque, sub appellationem beneficiorum cadit.*
40 *Dispensatio est stricti iuris.*
41 *Dispensatio per verbum, quæcumque, comprehenditur, etiam in materia stricta.*
42 *Clausula in omnibus, & per omnia efficacissima.*
43 *Nuncius beneficia in mensibus ordinarij vacantia ex indulto licite confert.*
44 *Omnia nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impartimur.*
45 *Facultas Nuncij, seu Legati ad reseruata non extenditur.*
46 *In generali mandato non veniunt generaliter reseruata.*
47 *Qui potest prouidere de beneficio ad Papam deuoluto, non potest de reseruato.*
48 *Legatus, qui potest recipere resignationem ex permutatione, & translatione, non potest de beneficijs reseruatis prouidere.*
49 *Exprimit Papa, quod fieri vult.*
50 *Ex indulto non conferuntur dignitates post Pontificalem maiores, etiam stante clausula de qualibuscumque reseruatis conferendis.*
51 *Litteræ Papæ expectatiuæ ad dignitates non extenduntur ad maiores post Pontificales.*
52 *Notatu digna nō expressa neglecta videtur.*
53 *Ad spolium agenti titulo saltem colorato opus est.*
54 *Prouisio Nuncij Apostolici non tribuit titulum coloratum, nisi de facultate tribuendi aliàs constet.*
55 *Collatio Nuncij reuocati valet, si facta sit ante notitiam reuocationis.*
56 *Constito de probabili scientia Nuncij, quòd sit reuocatus, collatio non tenet, secus si non constet, quamuis eius facultas per decretum irritans reuocata sit.*
57 *Legis obseruantia post duos menses ligat.*
58 *Clausula, ex nunc, operatur, vt lex liget statim, ac est promulgata.*
59 *Legem ignorantes ligare iniquum est.*
60 *Lex ad futura protenditur, non autem retrotrahitur ad præterita.*
61 *Absens à legis notitia excusatur.*
62 *Regula reuocatoria vim legis generalis obtinet.*
63 *Titulus coloratus est necessarius, ne detur vitiosus ingressus ad rem.*
64 *Prouisio facta à Nuncio, indulto priuato, & ignorante, post bimestre à die publicationis reuocati indulti incipiens, non tribuit titulum coloratum.*
65 *Nuncius Apostolicus ad Principem plurium Prouinciarum dominum missus cum potestate Legati, vbicumque in eiusdem Principis dominatione beneficia conferat, valet collatio.*

Ac irritum, & inane, si secus super præmissis omnibus quauis auctoritate, etiã per nos, & dictos Legatos, Nuncios scienter, vel ignoranter contigerit attentari: non obstantibus præmissis, ac cõstitutionibus & ordinationibus Apostol. necnon prædictarum, & aliarum ecclesiarum, etiam in quibus secularia, ac monasteriorum, seu aliorum regularium locorum, etiam in quibus beneficia regularia huiusmodi forsan fuerint, seu à quibus ipsa beneficia regularia dependere contigerit, & ordinum, quorum illa fuerint iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus,

dinibus, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis, eisdem Ecclesijs, Monasterijs, & Ordinibus, ac dilectis filijs eorum Capitulis, Conuentibus, Superioribus, & personis, necnon prædictis Cardinalibus, & quibusuis alijs cuiuscumque status, gradus, ordinis, & conditionis existentibus, per quoscumque Romanos Pôtifices prædecessores nostros, ac nos, & Sedem prædictam, sub quibuscũque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis clausulis, & decretis, etiam motu, scientia, & potestatis plenitudine similibus, etiam super monasteriorum, & beneficiorum huiusmodi dispositione, ac aliàs quomodolibet cõcessis, approbatis, & innouatis. Quibus omnibus, etiam si pro sufficienti eorũ derogatione aliàs de illis, eorumq. totis tenoribus specialis, specifica, & expressa, & indiuidua, ac de verbo ad verbũ, non autem per clausulas generales idẽ importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda esset, tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum nihil penitus omisso, & forma in illis tradita, obseruata, inserti forent, præsentibus pro sufficienter expressis habentes, motu, scientia, & potestatis plenitudine similibus, ad effectum omnium, & singulorum præmissorum, illis aliàs in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat specialiter, & expresse derogamus, illasq. & illa quatenus te, quominus ordinaria auctoritate, & cõcesso tibi indulto prædicto vti valeas, impedirent, aut impedire, vel aliàs tibi, aut personis, quibus beneficia prædicta per te, vel alium, seu alios conferris, vt præfertur, præiudicare possent, reuocamus, cassamus, & annullamus, viribusq. omnino euacuamus, ac cassa, nulla, viribusq. vacua decernimus, cæterisque contrarijs quibuscumque.

§. Ac irritum.

AC IRRITUM. Paragraphus iste est pars proximi superioris: nam vt maiorem habeat efficaciam clausula decreti irritantis, de qua in d. §. actum est, Papa hic reuocat, ac reuocata esse decernit omnia, quæ contra tenorem huius indulti gesta, & facta fuerint, item reuocat, quoad hoc indultum, statuta omnia, consuetudines, priuilegia, indulta, litterasq. Apostolicas, quæ reuocata ipso indulto esse decernit haud secus, ac si eorum omnium tenores de verbo ad verbum hic essent inserti. Habet enim clausula hæc sic: quorum tenores de verbo ad verbum haberi volumus pro expressis, vim maximam, plurimumq. iuris confert illam habentibus. *decis. 88. n. 4. diuer. par. 3. lib. 2.* & *decis. 101. nu. 3. par. 3. lib. 3.*

Neque ab re hic inuestigari posset, an hæc
clausula, quorum tenores, &c. sit sufficiens ad
tollenda priuilegia, & alia indulra clausulam
derogatoriam habentia ad futura priuilegia,
seu indulta, nisi de ipsis de verbo ad verbum
fiat indiuidua, & specialis mentio. Hanc esse
altam, & profundam quæstionem respondit Ay-
mo Craucta *consil. 126. nu. 1. lib. 1.* sunt enim
hinc inde interpretum opiniones: alij asserunt,
alij negant, alij distinctione opus esse conten-
dunt: Cynus *ad l. vnic. n. 3. C. quand. Imper. in-
ter pupill. & vid.* dicit, non derogare, nisi priui-
legij expressa, & indiuidua mentio fiat. Eiusdẽ
opinionis fuerunt *Federic. de Senis consil. 233.
Paulus de Castro consil. 278. par. 1. Caldilinus
consil. 11. tit. de priuileg. Card. cons. 136. Staphil.
in tract. litter. grat. tit. de vi, & effect. clauf. cau-
sa, si seu Episcopis, Archidiaconis, &c. nu. 4. cum
seqq.* idem videtur tenuisse Rota auctore Capu-
taquen. *decis. 121. par. 1.* Contraria tamen sen- 1
tentia verior videtur, & est communis, *adstipu-
lantibus Craueta d. consil. 126. n. 7. Ripa ad c. 1.
n. 55. de rescript. Rebuff. super Concord. tit. forma
mandati Apostolici, veb. pro expressis, vers. item
si dicatur, ibi, & ista est communis, Quint. Man-
dos. ad regul. 19. q. 19. n. 13. facit & optime Putei
decis. 190. in princip. lib. 3.* & hunc esse curiæ sty-
lum tradunt *Antonius de Butr. consil. 2. Io. Andr.
ad cap. vnic. de excessib. prælat. Alex. consil. 216.
colum. 7. lib. 2. Felinus ad cap. nonnulli, num. 6.
versic. addatis primo, ibi, & ita dicit se habere
de rescrip.* Atqui stylus curiæ seruandus est, quia 2
pro lege habetur, *cap. tam graui, de crim. falsi,
nostri ad cap. ex litteris, de consuet. ad cap. ad
audientiam, de rescript. Caputaquen. decis. 331.
par. 3.* Thesaurus in *decis. Pedemont. 1. n. 9.* Qui
sanc stylus rationem habet perelegãtem, quam
affert Federicus de Senis, quamuis sibi contra-

tius

3 rius *consil.*47.quia absurdum esset dicere, si Papa vellet derogare omnibus priuilegijs quibuscumque concessis, quòd haberet necesse exprimere tenores infinitorum priuilegiorum per orbem concessorum,tam per semetipsum, quàm per antecessores suos,ferme enim extenderetur
4 ad infinitum. Hinc Felinus *d.vers. addatis primo,ibi,nam id,ad quod*,tradit scriptum, ad quod fit relatio,censeri, ac si expressum fuisset specifice in scriptura,quæ ad alium refertur, *l. ait prætor,§.1.ibi,sic accipiendum est, quasi quantitatē nominauerit,ff.de re iudic.l.asse,ff.de hæred. inst.*
5 *c.cum venerabilis,§.1.de excep.*Præterea,ex quo Papa vult,haberi pro expresso, fingitur expressum,licet expressum non sit,*clem.1. de prob.* Potest enim ad validitatem actus à se gesti fingere expressum, quod expressum non est, *Ant.de Butrio cons.*55. *qui allegat c.1. de transac.c.illa, de elect. clem. pastoralis,de re iud. & c.si motu proprio,de præb.lib.6.* Quòd si aliud diceremus, sequeretur, Papam, aliumve Principem posse sibi auferre per indirectum potestatem reuocandi suammet legem, vel priuilegium : nam si haberent necesse expressam facere mentionem illius priuilegij, nec recordarentur, & illud forte non inueniretur,suifmet constitutionibus nō possent
6 derogare,hoc est vti iure suo,quod est absurdū, *prout tenent Panormit.ad c.cum instantia, col.2. de censib.Feder.de Senis d.consil.*47.*Collectan.ad c.cum dilectus,colum.1.de rescr. Iason ad l. Prætor,n.8.ff.de noui operis nunciat.Rebuff.d.tit.forma mandati Apost.in verbo,pro expressis,versic.*
7 *item si dicatur,in fine.*Denique derogare,vel nō derogare pendet non ex Principis potestate, sed ex voluntate,*vti supra ad § proxime præcedentem diximus:* at voluntas non deficit, vbi adest clausula, de verbo ad verbum, quæ habet
8 vim singularis expressionis, *Alexan. consil.* 30. *colum.* 3. *ante med. lib.*5. *Craueta d.consil.* 126. *num.*7.*versic. Tertio* : ex qua expressione reiterata, vt hic, liquidò constat de Papæ intentione, *argumen.l.balista,ff.ad S. C. Trebel. cum alijs similibus*.
9 Alij, vti Franciscus Ripa *ad d.cap.1. n.*56.*de rescript.*distinguunt, quòd aut Princeps per viā legis generalis derogat omnibus priuilegijs, etiam si de illis necessarium esset specialem facere mentionem, & tunc tolluntur etiam priuilegia habentia clausulam derogatoriam ad futura rescripta : quo casu procedere communem opinionem, & quem diximus, esse curiæ stylum scribit idem Ripa,*item c.fi.de sent.excomm.lib.6 clement.*1.*de sepult.l.omnes,C.de præscrip.*30.*vel* 40.*ann.cum similibus*, atque talis derogatio ge-
10 neralis non extenditur ad priuilegia inserta in corpore iuris, nisi ex alijs coniecturis appareat de mēte Principis,*vt voluit Romanus consil.*498. *Germon. de Indultis*. *vel, vt dicit Felinus ad d. cap. nonnulli. num.* 2. *in princip.& num.*3.*versic.modo dicta regula,de rescript.* nisi vel specialis fiat mentio, vel per æquipollentia, quia tunc cessat ratio superius adducta, quia non dubitamus de Principis potestate in derogatione, sed de voluntate : verum cum constat de speciali derogatione, vel de æquipollentibus, vel coniecturis, satis apparet, Principem derogare voluisse, ideo nulla constitui poterit differentia inter priuilegia inserta, vel non inserta, si de voluntate, in qua fundatur lex, & priuilegium, constiterit. 11
Differentia autem illa constitui poterit, quòd difficilius Princeps videtur derogare priuilegijs in iuris corpore clausis, quàm ijs, quæ clausa non sunt. Aut, inquit Ripa, derogatur omnibus priuilegijs per aliud priuilegium, vel rescriptum : & tunc subdistinguendum est: aut enim clausulæ derogatoriæ vtriusque priuilegij sunt conceptæ, & præualent illæ, quæ sunt maioris efficaciæ, aut sunt æqualis efficaciæ : hoc casu attenditur, an priuilegium sit concessum motu proprio, an verò ad partis supplicationē : si motu proprio est concessum, habet locum communis opinio, si ad partis instantiam, contrariam conclusionem præualere arbitratur. 12 13
Quam sane conclusionem limitat quinque modis, vt ibi per eam. Quidquid sit, concludendum videtur, clausulam hanc, haberi pro expresso, &c. vel hanc, quorum tenores de verbo ad verbum, &c. eundem producere effectū, ac si specialis, expressa, & indiuidua mentio facta fuerit: quod ita intelligo, si in rescripto, seu priuilegio, seu indulto, seu constitutione derogante facta sit aliqua saltem mentio rescripti, priuilegij, indulti, seu constitutionis clausulam derogatoriam ad futura habentis, quæ per contratia derogantur. Me declaro, vt scilicet per hoc indultum alijs indultis derogatum intelligatur, si dictum sit : non obstantibus indultis, quorum tenores, &c. vel si Princeps derogare intendit priuilegijs contrarium continētibus, dictum sit, non obstantibus priuilegijs, quorum tenores, &c. & ita intelligere voluit Caputaquensis *d. decis.* 121.*par.* 1. dum ait. Clausula, quorum tenores, non operatur expressam, & indiuiduam mentionem : quando non fuit facta aliqua mentio de illo, de cuius derogatione, vel mentione tractatur. 14

Sed an illud perpetuò verum sit:scilicet quòd pro expresso habeatur illud, quod specialiter exprimi debet: & receptum est, procedere dumtaxat in legibus, statutis, priuilegijs, rescriptis, alijsq. Principum ordinationibus, non æque in actibus priuatorum, qui non possunt facere, quòd habeatur pro expresso illud, cuius specialis requiritur mentio,*c.qui ad agendū,de procur. lib.6.* 15

lib.6. l.sed & si quis, §.quæsitum, vbi notant omnes,ff.si quis caution. Aret.ad c.1.colum.6.versic. his tamen non obstantibus, de rescript. Felin. ad
16 *d.c.nonnulli,n.6.versic.obstat secundo,eod.* Ratio
17 diuersitatis est elegans, nam lex, & Princeps, qui est animata lex, possunt fingere, vt quod non est expressum, habeatur pro expresso, non item priuatus, *l.etsi forte,& ibi Bart.ff.de castr. pecul.idem Bart.ad l.si quis pro,ff.de vsucap. Aret. loco cit.* Ideo Rebuffus *d.verbo pro expressis,vers.*
18 *ista licet,* scribit causas grauaminis in interlocutoria non posse haberi pro expressis à partibus, *Alex.ad l.quidquid,in 2.colum. ff. de verb. oblig. Angel.cons.249.incip.Philippus sic consueuit, Iason cons.173. in fine, volum.4.* Sed exceptio ista illam patitur exceptionem,videlicet,vt habeantur pro expressis,sed clausula apponatur in actu, in quo priuatus habet plenam potestatem,vt pote in testamētis,*l.si quis in principio,& ibi Bartolus,ff.de legat.3.Bald.consil.226. n.1. lib.1.& consil.386.lib.4.Paul.de Castro,consil.284.col.2. circa med.par.1.Corn.cons.84.lib.3.& cons.161 colum.1.lib.4.Craueta d. cons.126.nu.4.*
19 Sed an inferior Pontifice Romano, vt Legatus,possit vti hac clausula, quorum tenores, vel habentur pro expressis. Rebuffus loco citato, *versic.an Legatus post Aret.* tenet, non posse, nisi concessum sit à Papa, prout dicit, fuisse
20 concessum Cardinali Verallo Franciæ Legato, & in specie consuluit Craueta *d.consil.126.* asserens, Legatum Auenionensem habuisse in suis facultatibus hanc potestatem apponendi clausulam, quorum tenores, quam, cum fuisset in quadam prouisione apposita, sustentauit,habere effectum contra priuilegia monasterij S.Rufi extra muros Valentiæ, quæ ita erant concepta,vt non intelligeretur derogatum, nisi mentio ipsorum facta esset, & tenor eorum esset in-
21 sertus de verbo ad verbum. Sed an Legatus de latere, qui hanc habet facultatem, possit derogare indulto Cardinalis, adijciendo hanc clausulam, quorum tenores: & puto,posse,si aliquā indulti mentionem fecerit,*vt in decis.Putei 190 in princip.lib.3.* idque intelligo,si Legatus hanc expressam,& specialem habuerit facultatem, vt possit etiam Cardinalium indultis derogare:cæterum non æque propter ea, quæ habent priuilegia multa,& maxima,alioquin parum prodesset Cardinalibus indultum,in quo expresse vult summus Pontifex omnes prouisiones,factas secus, atque in indulto continetur,esse nullius roboris, & momenti, etiam si per ipsummet Papam, & Legatos,ac Nuncios,scienter, vel ignoranter factæ fuissent.

Locus admonet, vt nonnulla de Nunciorum auctoritate in conferendis beneficijs dicamus:
22 de Legatis non est, quod vlterius disputemus, tum quia maximam esse eorum auctoritatem ignorat nemo, tum quia passim de his dictum est. Videamus igitur de Nuncijs. Nuncij verbum accipitur pluribus modis, maxime pro re ipsa, & persona,vt ait Festus: sed nos loquimur de persona, de eo inquam, qui mittitur, vel ad aliquid agendum, vel ad aliquid nunciandum, *vt in cap.ego N.in fine, de iureiuran.* præsertim de eo, qui in Prouinciam aliquam à Sede Apostolica eum auctoritate, & iurisdictione mittitur, quique Legatus dicitur. Nam in Paratitlis 23
tit.de offic.Legati dicebamus, triplex esse Legatorum genus: quorum alij Legati à latere appellantur, sic dicti, quòd à latere summi Pontificis prodeant,etsi hodie sunt Cardinales:alij sunt Legati non de latere, & non Cardinales, cum auctoritate tamen plerumque Legati de latere: alij item, qui ratione dignitatis in suis Prouincijs huiusmodi legationis officium obtinent, & Legati nati dicuntur. Nostri ergo sunt Legati non a latere, & nō Cardinales,sed Apostolici Nuncij vulgò nuncupantur. Horum iurisdictionem metimur ex facultate sibi ab Apostolica Sede data: & si quam acceperunt, extra Prouincias, in quas mittuntur, exercere 24
non possunt, *argumento l.vlt.ff.de iurisdict.omn. iudic.* nec beneficia qualiacumque sint, iure le- 25
gationis conferre possunt, *cap. 1. de offic. legat. lib.6.* nam vt conferre valeāt,necesse est,vt specialem habeant facultatem conferendi, prout Episcoporum Vicarij,*c.2.& 3.de offic.Vic.lib.6.* de quibus late egimus *supra ad §.tibi,quoad vixeris*. Et quamquam iure ipso legationis Nun- 26
cij conferre non valeant beneficia: cōsueuit tamen Sedes ipsa Apostolica eisdem concedere collationem illorum beneficiorum, quorum valor non excedit summam 24.ducatorum.

Hinc illud in primis difficilem, & perelegantem habet dubitationem, cuinam, inquam, incumbat onus probandi beneficium a Nuncio Apostolico limitatam facultatem habente ad collationem beneficiorū valorem viginti quattuor non excedentium collatum, non excedere dictum valorem viginti quattuor, an ei, cui à Nuncio prouisum est, an ei, cui à Papa: exemplo res fiet illustrior: A.obtinuit in curia sibi de quattuor beneficijs valorem centum viginti ducatorum non excedentibus prouideri: B. in cuius persona de duobus ex illis per dictum Nuncium prouisum fuit, se tuebatur attestatione narratiua Nuncij in gratia facientis mentionem non excessus: quæsitum fuit,an A. incumberet onus probandi excessum, & in Rota *in* 27
vna Placen. beneficiorum coram viro doctissimo R.P.D.Orano 8.Maij,1586.quæ est in eius libro decis.30. fuit tentū,non incūbere.Ratio est,quia A. fundauit suam intentionē: B.qui contra eum

excipit,

excipit, vt illam elidat, debet etiam suam exceptionem probare: *Bartolus ad l. admonendi, num.50.ff.de iureiur.& ad l.non solum, §.sed vt probari, num.4. ff. de noui oper. nunciat. Aegid.*
28 *decis.76. num.4.* Praeterea narratiua huiusmodi est pars suae gratiae, atque ideo per eum debet verificari, *cap.1. vt lit.contest. lib.6.* quod etiam procedit, etsi non negaretur, *Rota decis. 20. de praebend. in nouis, Oran. d. decis.30.* ergo multo magis erit verificandum, quando contra illam oppositum fuit, *Rota decis.54. de concess.praeben. in antiq.* Nec obstat Nuncij assertio praedicta,
29 quia circa valorem assertioni Nuncij non creditur propter fraudem, quae fieri potest, *Rota decis. 10. de praebend. in nouis, Puteus decis. 322. lib.3. in fine, Ioannes Paulus decis. 74. Oran. d. decis. 30.* Prouisus igitur à Nuncio tenetur probare, quòd beneficium esset iuxta taxam, & valorem, ad quem Nuncius facultatem habet, *Crescent.decis.4.de probat.* Per confessionem autem, quòd fructus beneficij, valorem viginti quattuor non excedunt, non probatur beneficium esse viginti quattuor, *Cauarr.lib.1.variar. resolut.c.20.num.7. Oran. 144. ante fin. in vna Bononien. 24. Martij, 1586.*

An verò facultas Nuncij conferendi beneficia comprehendat dignitates, quaestionis est, &
30 videtur non comprehendere: siquidem praedicta facultas, cum derogat potestati ordinarij, censetur odiosa, *vti notant gloss. Imola, Petrus de Anchar. ad cap. 2. de offic. ordin. lib.6. Abbas ad cap. si quis contra, not.2. de foro compet.* ideo
31 eximuntur dignitates, *cap. fin. de praebend. & cap. cum in illis, in princip. eod. tit. lib.6. Mill. in repert. in verbo beneficia, & ita per hanc rationem respondit Socin.cons.260. vol.2.* Sed maior haesitatio est, quando in facultate collatiua adest clausula, & alia quaecumque, & qualiacũque: & etsi videtur dicendum, etiam hoc casu
32 non comprehendi. Ratio est plane elegans: nam dictio, alia, est repetitiua similium, vt cum no-
33 stris loquar, atque ideo non debet operari, vti veniant maiora expressis, *Oldrad.consil.8. quem refert, & sequitur Antonius de Butrio, ad cap. dilecti, de donat.* vt si testator reliquerit, quòd soluatur debitum certis creditoribus illius ciuitatis, & alijs quibuscumque, debeat intelligi creditoribus eiusdem ciuitatis. facit quoque, quod respondit Romanus *consil. 13.* de statuto prohibente contra instrumentum guarentigiatum opponi doli exceptionem, & aliam quamcumque: aliam quamcumque interpretatur similẽ, ita etiam Iason *ad l. si vnus, in fine princ. ff. de pact. & ad l. quicumque, n.3. C. qui admitti, Gemin. ad d. cap. cum in illis, §. 2. de praebend. in 6.* quibus haud male conuenit, quod notauimus *supra ad §. per quae sublatis, n.62.* quòd priuile-

gium contra ius commune obtentum, strictissi-
me interpretari oporteat, cum tantum dispone- 34
re videatur, quantum expressè loquitur, *Imola ad l.etiam, ff.solut. matrim. per l.ius singulare, ff.de legib. cap. dudum, in fine, & ibi gloss. de elect. l. si quando, C. de inoffic. testam. clement. 1. & ibi Card. de censib. clement. 2. §. fin. & ibi Card. de priuileg. Bald. ad l. humanitatis, colum. 10. vers. decimoquarto, C. de impuber. & alijs substit. Alex. ad l. liberorum, ff. de verb. signif. & consil. 3. lib. 2. sub num. 2. & est textus in l. quod verò, ff. de legib. & in l. si verò, §. de viro, & ibi Doct. ff. solut. matrim. Puteus decis. 66. n.4. lib.1. Caputaq.*
decis. 84. n.7. par.2. Et quòd priuilegium non 35
comprehendat omissa, quando est contra ius commune, asseuerat Baldus *ad cap. 1. colum. 1. quib. mod. feud. amitt. in 2. rubr. per cap. licet, de translat. Episcop. & Card. per gloss. ibi in clem. 1.*
quaest. 6. Facultatem autem conferendi Nun- 36
cijs concessam esse contra ius commune nemo dubitare potest ex ijs, quae diximus *ad d. §. per quae sublatis,* cùm iure communi omnium beneficiorum collationem haberent ordinarij: contrarium tamen tenuit Rota testimonio Crescen-
tij *decis. 1. de priuileg.* quando scilicet in faculta- 37
te inest clausula, alia quaecumque. Nam licet dictio, alia, simpliciter prolata, & per se, & absolute posita, faciat relationem similium, *gloss. ad l. si fugitiui, C. de seruis fugit. Doct. ad cap. Sedes, de rescript. gloss. ad l. quidam relegatus, ff. de reb. dub. text. in cap. cum non ab homine, de iudic. Bal. ad l. conuenticula, C. de Episc. & cler.* attamen si
habet dictionem generalem secum annexam, 38
quae de sui natura videatur importare, vt aliquid plus significaret, quàm oratio absoluta, *vti habetur in l. balista, ff. ad S. C. Trebell. & in l. generali, §. idem quaesijt, ff. de vsu, & vsufruct. legat.* tunc non facit relationem similium: quod expressè probatur *in text. in c. si tibi absenti, in verbo alius, & ibi gloss. de praeben. lib. 6. & in l. 1. §. debitum, in fine, ff. de constitut. pecun. & in d. l. si seruus fugitiui, ibi, qualibet alia, gloss. singul. ad clemen. 1. verbo, aut earum parte, de foro competen. Iason ad d. l. quicumque, n.2. C. qui admitti:* nam & hospitale, quod appellatione beneficiorum non videtur venire, *clement. per litteras, de praeben.* propter verbum, quaecumque, venit, *vt*
post Felin. ad cap. de quarta, in fine, de praescrip. 39
notat Crescent. d. decis. 1. num. 4. sicut & dispen-
satio, quae est stricti iuris, *cap. quod dilatio, de* 40
consanguin. & affinit. ac per verbum, quaecum-
que, in materia stricta venire solet, *Ant. de Butr.* 41
ad cap. vlt. de praeben. in 6. Franc. ad c. gratia, de rescript. in 6. mirificè facit, quod notatur ad decis. 2. num. 11. & 12. de fil. presbyt. in nouis, maximè quando sunt disposita verba geminata, scilicet, quaecumque, & qualiacumque:

nam secundum videtur referri ad qualitates, vt cuiuscumque qualitatis sint, sic etiam dignitates comprehendantur, *Crescent.d.decis.* 1. *nu.* 5. *de priuileg.* Qui etiam asseuerat, Auditores motos fuisse ex eo, quòd illa gratia Nuncij, hoc est facultas conferendi dirigebatur in tertium, videlicet in fauorem eorum, in quibus debebat fieri collatio, dicitur fauorabilis, ita vt comprehendat maiora beneficia, *ad not.per Ioan. Andr. ad cap. vlt. & ibi per alios communiter de verb.*
42 *signif.lib.*6. Idem dicitur de clausula *in omnibus, & per omnia.* Doct. *ad l.*1.*ff.de leg.*1. vbi Iason *nu.*20.*cum seq.* Ripa *nu.*1. Rolan. cum concordantibus per eum collectis *cons.*67.*n.*47.*vsque ad n.*49.*lib.*3. & ex illis verbis : *in omnibus, & per omnia* : extendi mandatum etiam ad rem subrogatam, tradit Petrus *decis.* 21. *in vna Segobien. lib.* 3. & sub iisdem verbis ; *in omnibus, & per omnia* ; cum non sint simplicia, sed geminata atque vniuersalia, comprehendi id, quod aliàs non comprehenderetur, Rolan. *consil.* 60. *num.*21. *cum seqq. lib.* 1. & Cantuc. *in vna Tirasonen. Canonic. & praeb. decis.* 8. *nu.* 5. *diuers. par.*2. scribit, ex his verbis ostendi constantem, ac determinatam voluntatem constituentium amplissimam facultatem tribuendi, tum propter vniuersitatem, tum propter geminationem verborum.

Quaereret autem aliquis, an facultas conferēdi beneficia Nuncio Apostolico concessa comprehendat etiam vacantia in mensibus ordinarijs. Et videtur dicendum, non comprehendere, obstante regula, quae dat quattuor mēses ordinarijs, & alternatiua, necnō iure cōmuni, quo
43 ordinarij possunt conferre omnia, & singula beneficia, & quocumque die, & mense, *Crescent. decis.* 11. *de priuileg.* Idem tamen Crescentius *decis.*8.*eod.de priuileg.* scribit, in Rota tentum fuisse, quòd potest. Ratio est, quia cum in illis Papa possit prouidere, & cum ordinario concurrere : idem est etiam in Nuncio, qui auctoritate Papae potestatem habet conferendi, *arg. cap.si*
44 *Apostolicae,de praebend.lib.*6. quia omnia nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impartimur. *l.*1. *C.de vet.iure enuclean.argum.l.solent, ff.de iurisdict. omn. iudic.*

Sed an facultas Nuncio, seu Legato Apostolico concessa conferendi omnia, & qualiacumque beneficia, extendat se ad reseruata, dubitari posset. Et quamquam ex his, quae diximus, si adest clausula, alia quaecumque, & qualiacū-
45 que, videatur dicendum ipsum posse : Rota ta-
46 men tenuit, non posse, *decis.*3.*de offic.legat. Paris.cons.*10.*n.*4.*volum.*4. nam in generali mandato non veniunt generaliter reseruata, *c.fin.de offi. Vic.lib.*6.*c.quamuis,*2.*& c.dudum, de praeb. lib.*6. quia in illis facultatibus non veniunt generaliter reseruata, *clem.si de beneficio, de praeb.* Nam licet executor impetrantis possit prouide- 47
re de beneficio ad Papam deuoluto, non potest tamen de reseruato, *d.deci.*3.*ad not.per Archid. ad c.cum in sua.super verbo nō existit,de consuet. lib.* 6. pro quo allegat dictum Federici de Senis *in tract.de rer.permut.* videlicet, quòd Le- 48
gatus habens potestatem recipiendi resignationem ex causa permutationis, & translationis personarum, non possit se intromittere de beneficijs reseruatis generaliter, vel specialiter, *d.c.dudum,* quod etiam asseuerant *Gemin.ad c.sicut nulla,eod.de praebend. lib.*6. *Lapus alleg.* 84. *n.*4.*Roman.cons.*342.*& cons.*160.*Cald.consil.*9. *tit.de praeb.* At quando Papa vult, quòd Nuncij, 49
vel Legati sui possint de beneficijs reseruatis prouidere, in facultate solet id exprimere, *d.decis.*3.*circ.fi.* ergo nisi illud exprimatur, denegari videtur, *c.ad audientiam, de decim.* Sed si in fa- 50
cultate dicatur, vt possit etiam reseruata qualiacumque conferre : an valeat conferre dignitates post Pontificalem maiores? & puto, non posse ex eo, quo tradit Gomesius *in tract.grat. expect. n.*45. quòd si Papa dat litteras expectati- 51
uas ad dignitates, litterae non extenduntur ad illas dignitates, quae post Pontificales censentur maiores, ex regula tertia, *vti diximus sup.ad §.etiam si, nu.*9. *cum seqq.* & curiae stylus est, vt semper exprimat cathedrales, cum eas vult in- 52
cludi: nam ea, quae notatu sunt digna, nisi exprimantur, videntur neglecta, *l.iniuriarum, §.praetor.ff.de iniur.Rota decis.*1.*de fil. presb.in antiq.*

Hinc oritur difficultas satis opportuna : an scilicet teneat collatio facta à Nuncio, cuius facultas cōferendi beneficia erat reuocata, vel specialiter, vel per regulam reuocatoriam indultorum Nuncij : & an desaltem titulum coloratū, vt spoliatus possit restitui : nam titulum colora- 53
tum habere debet agens ad spolium, *glos.fin.ad clemen.*1.*de caus.possess.& propriet. Doct. ad c.in litteris,de restit.spoliat. Aegid.deci.*49.*Guido Papa decis.*85.*n.*2.*Caputaquen.decis.*306.*in princ. par.*3.*scribit Rotam tenere,* quòd prouisio Nun- 54
cij non dat titulum coloratum in spolio, quando non constat de facultatibus: quemadmodum nec sola praesentatio sine institutione tribuit titulum coloratum, *Gomes. ad reg. de trien. q.* 53. Valere autem collationem beneficij à Nuncio, 55
cuius facultas cōferēdi fuit simpliciter reuocata, factum existimo, si inquam, fuerit facta ante reuocationis notificationem, *ex ijs, quae diximus sup. ad §.T ibi, quoad vixeris, n.*58.*cum seqq.* Sed maior dubitatio est, quando facultas est sublata per regulam reuocatoriam, quae irritans habet decretum : quod sane inficit titulum, & possessionem discolorat, *vt supra ad §.alioquin, latius demōstrauimus.* Qua in re distinct. opus esse arbi- 56
tror :

tror: nempe quòd aut Nuncius ſcit ſe reuoca-
tum, tantumq. temporis eſt elapſum, vt pro-
babiliter ſcire poſſit reuocationem, aut neſcit,
nec ſcientiæ huiuſmodi tempus effluxit: hoc ca-
ſu putarem, valere collationem, non æquæ il-
lo: verum dicet aliquis. Quo modo ſciri poteſt,
Nuncium habuiſſe notitiam reuocationis? Iu-
ſtinianus *in nouell. 66. ſub tit. in auth. vt factæ*
57 *nouæ conſtitut.* conſtituit, vt nemo ad legis ob-
ſeruantiam teneatur, niſi poſt duos menſes à
tempore publicationis elapſos. Idem videtur
conſtituiſſe & Alexander Tertius *cap. 3. ne cle-
ric. vel monach. & Honorius Tertius cap. vlt. eod.
& cap. nouit, de ſentent. excommun.* quæ vtique
vera ſunt, ſi certum non fuerit conſtitutum ir-
ritationis tempus, *vt cap. cum ſingula, de præ-
bend. in 6. & in extrauag. execrabilis, eod. de
præben. & in Concil. Trid. cap. 2. ſeſſ. 7.* vel niſi
ita concipiatur lex: vt ſtatim conſtet, velle Prin-
cipem eam ſortiri ſuum effectum, videlicet, ſi
adiecta fuerit clauſula, ex nunc, *vt in clem. 2.*
58 *de hæret. vbi notat gloſ. in verbo ex nunc, quam
rectè interpretatur ad cap. 2. de conſtit. Abbas,*
vt id fiat reſpectu retractionis actus, non item
59 pœnæ: eſſet enim pene iniquum, vt lex igno-
rantem, & tale non cogitantem, vt ita dicam,
60 opprimeret, *vti ego aliàs diſſerebam in cap. 2.
lib. 1. mearum Animaduerſ.* Atque ideo lex ge-
neraliter ad futura, non ad præterita negotia
trahi ſolet, vt ibidem pluribus docui. Itaque
cum eſt ſimpliciter prolata, nemo prætendere
ignorantiam poſt duos menſes à tempore publi-
61 cationis elapſos poteſt, niſi forte abſens eſſet,
adeoq. longe, vt veriſimile ſit ad eius notitiam
legem non perueniſſe, *vt in cap. 3. verſ. mihi*
62 *nulla, eod. lib. 1. dixi.* Et quod de lege dicimus,
idem profectò intelligi poteſt de regula reuo-
catoria, quæ licet lex generalis non ſit, cum ad
omnes non pertineat, eſt tamen, quoad Nun-
cios lex, & vim legis habet. Sic, ſi alicuius di-
ſpoſitionis initium generale fuerit, ſeu ratio, to-
ta diſpoſitio eſt generalis, *deciſ. 234. num. 3. di-
uerſ. par. 2.* vbi etiam *num. 1.* oſtenditur, quo-
modo intelligenda ſit Bulla Pij Quinti reuoca-
toria regreſſus. Item ratio ipſius diſpoſitionis
ampliat diſpoſitionem, ſeu legem, *l. cum pater
S. dulciſſimis, ff. de leg. 2.* Abbas *ad cap. 1. nu. 8.
de iuram. calum.* Felin. *ad cap. ſua nos num. 3. de
iureiur. d. deciſ. 234. num. 2.*

Ex quibus tollitur difficultas, quæ diſſentien-
tes valde habuit ſacræ Rotæ Auditores, teſte
Caputaquenſi *deciſ. 307. par. 3.* videlicet an
prouiſio Nuncij, cuius facultas ad conferendum
beneficia erat reuocata per regulam reuocato-
riam indultorum Nuncij, det titulum colora-
tum, ſaltem, vt agens ad ſpolium poſſit reſti-
tui, quia, vt ſuperius diximus, agens ad ſpo-

Germon. de Indultis.

lium, debet habere ſaltem titulum coloratum.
Namque alij dicebant, titulum etiam colora-
tum habere non poſſe, niſi per eum, qui con-
ferendi habet poteſtatem, quam Nuncius non
dicitur habere ex eo, quòd eius facultas fuerat
reuocata. Alij, quòd de iure non requiritur ti-
tulus ad reſtitutionem in ſpolio, licet Rota de 63
rigore in beneficialibus, ne detur vitioſus in-
greſſus, decreuit, titulum ſaltem coloratum re-
quiri, propterea quòd poteſt etiam eſſe, vt fa-
cultas Nuncij fuerit reualidata, atque ideo pro-
uiſus dici debet, habuiſſe titulum coloratum.
In qua ſane quæſtione diſtinguerem, vt ſuperius 64
dictum eſt, quòd aut collatio, ſeu prouiſio fa-
cta fuit à Nuncio poſt duos menſes à tempore
publicationis elapſos, aut ante: hoc caſu habe-
re titulum, vel ſaltem coloratum, niſi adſit clau-
ſula, ex nunc, vel certum ſit definitum tempus;
illo caſu non habere titulum, neque etiam colo-
ratum. Reſtat, vt videamus, an Legatus, ſeu
Nuncius Apoſtolicus eum poteſtate conferendi 65
beneficia ad Principem miſſus; cui ſubditæ ſint
plures Prouinciæ, aut Regna; poſſit in omnibus
locis eidem Principi ſubiectis ea vti facultate.
Dubium faciebat Pauli Tertij Papæ regula,
qua cauetur, ne Nuncij etiam Legati à Latere
facultatem habentes, poſſint beneficia confer-
re, niſi in locis, ad quæ eos declinare contin-
gat: cùm eſſent Nuncij ad vnum Principem,
qui plurima Regna haberet, etſi ſub vno nomi-
ne omnia Regna appellantur. Tenuit attamen
Rota, valere collationem Nuncij Barchinone
tunc exiſtentis, etiam in alio Regno factam, *de-
ciſ. 242. num. 4. diuerſ. par. 3. lib. 3.* Idem di-
cendum eſt de Nuncio apud Sabaudiæ Ducem
reſidente, qui licet in Ciſalpina Italiæ parte,
Auguſtę ſcilicet Taurinorum, commoretur, con-
ferre tamen poteſt beneficia in Sabaudia eiuſ-
dem Principis Tranſalpina Prouincia, quæ eſt
in Gallia, eademq. lingua, moribus, ipſoq. ve-
ſtitu vtitur, quo Galli, atque eiſdem fere priui-
legijs gaudet, quibus eccleſia Gallicana. Hæc,
antequam ego Tarantaſienſi præficerer eccle-
ſiæ, Concilij Tridentini decreta non obſerua-
bat: non eſt ſubiecta ſpolio, eiuſque Ordinarij
hæreticæ prauitatis cauſas cognoſcunt.

Summa ex §. Volumus autem.

1 *Prouiſio ex indulto, ſi de beneficio viginti quattuor ducatorum valorem excedente ſit, à Papa per nouam collationem confirmanda eſt.*

2 *Reſeruatio octo menſium eſt ordinaria in ſummo Pontifice.*

3 *Prælati reſidentes habent ipſo iure alternatiuam collationem ſex menſium.*

4 *Alternatiua acceptata intelligitur, cum de hoc patentes litteræ extent.*
5 *Quod confertur à non habente alternatiuam Septembri, Decembri, Martio, & Iunio intelligitur collatum poteſtate ordinaria.*
6 Collatio *facta Ianuario, Februario, Aprili, Maio, Iulio, Auguſto, Octobri, Nouembri intelligitur ex indulto Apoſtolico.*
7 *Maius trahit ad ſe minus.*
8 *Pars in toto continetur.*
9 *Minus maiori includitur.*
10 *Indultum maius eſt alternatiua.*
11 *Per indultum non præſumitur quemuis renunciaſſe alternatiuæ.*
12 *Priuilegium ſecundum numquam tollit primum.*
13 *Numquam præſumitur renunciatum priuilegio, niſi ex incompatibilitate priuilegiorum.*
14 Collatio Cardinalis *habentis alternatiuam facta in curia non eget noua prouiſione Apoſt. ac ſi ipſe eſſet in diœceſi.*
15 Cardinalis *reſidens in curia, in ſua diœceſi eſſe præſumitur.*
16 Card. *gaudet alternatiua, quamuis non appareat per litteras patentes eum ipſam acceptaſſe.*
17 Cardinales *non comprehenduntur ſub regulis Cancellariæ.*
18 *Epiſcopus abſens à diœceſi beneficium vacans quouis quattuor menſium ſibi iure ordinario conceſſorum conferre poteſt, ſecus ſi vacet in menſibus alternatiuæ.*
19 *Alternatiua reſidentiæ cauſa conceſſa eſt.*
20 *Naturale eſt, commodis recompenſari incommoda.*
21 *Epiſcopus rediens in diœceſi in menſe reſeruato Papæ per ſuam abſentiam, non recuperat ius conferendi.*
22 *Menſis cæptus ſub reſeruatione Papæ, in eadem perſeuerat vſque ad finem, etiam Epiſcopo ad diœceſim redeunte.*
23 *Totum integrum, non autem ſingulæ partes conſiderandæ ſunt.*
24 *Regula vniuerſalis cõprehendit omnes caſus.*
25 *Debemus ab actore ius metiri.*
26 *Acceptatio alternatiuæ ſemper cenſetur continuata.*
27 *Beneficium in menſe reſeruato vacans per ordinarium conferri nequit.*
28 *Reſeruatio, & decretum irritans titulum diſcolorant.*
29 *Beneficium iuriſpatronatus laicorum non cadit ſub reſeruatione.*
30 *Archiepiſcopus Tarantaſienſis beneficia iuriſpatronatus laicorum æque confert, ac laicorum: & quare.*
31 *Alternatiua eſt fauorabilis.*
32 *Decretum notorium dicitur, cum diſcolorat titulum.*
33 *Alternatiuæ acceptatio conſtat etiam ex libro Datarij Apoſtolici.*
34 *Spoliato incumbit onus probandi alternatiuam fuiſſe acceptatam.*
35 *Beneficia ſimultanea ſub alternatiua non comprehenduntur.*
36 *Si prouiſus à Cardinali non expediat litteras nouæ prouiſionis, & beneficium impetretur ab alio dabitur prouiſio de reſeruato apud Sedem Apoſtolicam.*
37 *Vnica eſt reſeruatio in corpore iuris clauſa.*
38 *Actus contrarius ſuæ formæ nullus eſt.*
39 *Prouiſus à Cardinali poteſt quandocumque expedire etiam elapſo tempore expeditionis, & ſoluendorum iurium Cameræ, antequam tertio ius acquiratur, ne Camera fraudetur.*
40 *Qui negligit expeditionem, amplius expedire non poteſt.*
41 *Qui expeditionem legitime diſtulit, de expeditione facienda auditur.*
42 *Intruſio eſt legitimum impedimentum.*
43 *Stante intruſione non eſt ſoluenda annata.*
44 *Emphyteuta, ſeu vaſſallus rei ab alio occupatæ canonem ſoluere non tenetur.*
45 *Probato impedimento, intrat excuſatio.*
46 *In pœnalibus non fit extenſio.*
47 *Priuationis pœna non habet locum, niſi in caſibus in iure expreſſis.*
48 *Fraudibus occurrendum eſt.*
49 *Tempus octo menſium circa expeditionem debet currere a die poſſeſſionis pacifice habitæ.*
50 *De iure pacifica poſſeſſio conſideratur.*
51 *Commiſſio, ac prouiſio debet eſſe cum effectu.*
52 *Magis fauendum eſt eccleſiæ, quàm perſonæ.*
53 *Durante cauſa debet durare & effectus.*
54 *Ordinarius collator, poteſt pluſquã ſemel conferre, ſi collatio eius ſemel facta nõ teneat.*
55 *Dictio, duntaxat, reſtrictiua eſt.*
56 *Dictio, duntaxat, negatiua eſt.*
57 *Dictio, duntaxat, reſtrictiua eſt, ſicut dictio, tantum.*
58 *Tempus conferendi à iure definitum eſt ſex menſium.*
59 *Beneficiorum non collatorũ ab ordinario collatore intra ſex menſes collatio ad ſummum Pontificem pertinet.*
60 *Clauſula generalis, & quouis modo vacet, &c. non ſemper operatur: & quando.*
61 *Tempus ſex menſium non currit, niſi à die habitæ notitiæ vacationis.*
62 *Ignorãtia debet eſſe veriſimilis, & probabilis.*
63 *Ignorãtia veriſimilis æſtimatur ex longitudine*

dine temporis, ac ex qualitate beneficij.
64 *Nemo sine culpa puniri debet.*
65 *In semestri tempus suspensionis non computatur.*
66 *In collationibus sunt examinandæ personæ.*
67 *Sublato impedimento, currit semestre à tempore scientiæ, secundum Ioannē de Selua.*
68 *Quæ sunt voluntariæ iurisdictionis, & causæ cognitionem non requirunt, extra proprium territorium licite exercentur.*
69 *Etiam Vicarij Episcoporum extra diœcesim rite conferunt beneficia.*
70 *Beneficium absenti conferri potest.*
71 *Patroni ecclesiastici habent sex menses, laici quattuor ad præsentandum.*
72 *Ius præsentādi ex deuolutione competens sex menses habet, quamuis quattuor tantum habeat primus patronus, vt laicus.*
73 *Mutata conditione personæ, mutatur conditio rei.*
74 *Ius præsentandi, si competat simul ecclesiastico, & laico, habet tempus sex mensium.*
75 *Habens rem communem cum pupillo, gaudet priuilegij pupilli.*
76 *Ius patronatus relictum quattuor laicis, & vnico clerio, laicale est.*
77 *Semestre, prout ascendit deuolutio ad superiorem, integrum remanet cuique superiori.*
78 *Semestre non habet locum in confirmatione, aut institutione.*
79 *Negligentia confirmationis, & institutionis potest corrigi per temporis præfixionem à superiore factam, quo el apso, suppleri ab eo potest.*
80 *Tempus non currit superiori in resignatione permutationis causa facta.*
81 *Tempus ad confirmandum in iure nullum reperitur.*
82 *Indulti formula in litteris collationum, vt valeat, inserenda est.*
83 *Quod est pro forma statutum, partium consensu non tollitur.*
84 *Actus formæ contrarius, quamuis de partium consensu, nullus est.*

Volumus autem, vt ij, quibus beneficia generaliter reseruata, vel affecta huiusmodi, quorum fructus, redditus, & prouentus viginti quattuor ducatorū auri de camera, secundum communem æstimationem, valorem annuum excedent, vigore præsentium per te, vel alium contuleris, ac etiam ij, quibus beneficia ipsa regularia commendaueris, vt præfertur, infra quattuor, si citra, si verò vltra montes, collationes, seu commendæ ipsæ fiant, intra octo menses à die illis factæ eorumdem beneficiorum prouisionis, seu commendæ computandos, nouas prouisiones, seu commendas super beneficijs huiusmodi à dicta Sede impetrare, & litteras Apostolicas desuper in totum expedire, ac iura omnia Cameræ Apostolicæ propterea debita cum effectu persoluere teneantur, alioquin lapsis eisdem mensibus beneficia ipsa vacare censeantur eo ipso, possintq. per alios ab eadem Sede duntaxat impetrari, nisi illi, quibus collata, aut commendata fuerint, legitimo impedimento detenti, de huiusmodi legitimo impedimento constare fecerint, vel ipsis petentibus huiusmodi nouas prouisiones, seu commendas, & coram Datario nostro adhibitis notario publico, & testibus fide dignis protestantibus, quòd per eos non stat, illas eis contigerit negari. Ceterum hæc voluntas nostra litteris prouisionum, quæ de ipsis beneficijs reseruatis, vel affectis, ac etiam singulis litteris Commendarum, quæ per te, vel alium vigore præsentium fient, vt præfertur, omnino adscribatur, sin minus collationes, & Commendæ huiusmodi nullius sint roboris, vel momenti.

§. Volumus autem.

VOLVMUS AVTEM. Si prouisus à Cardinali ratione indulti de beneficio, cuius redditus, seu fructus excedant, secundum cōmunem æstimationem, valorem viginti quattuor ducatorum, nouam ab ipso Pontifice maximo non acceperit prouisionem intra quattuor menses, si citra, vel octo, si vltra montes sit, atque iura omnia Cameræ Apostolicæ debita non persoluerit, eo ipso priuatur beneficio, quod ab alio, quàm ab ipso Papa conferri non potest. Nisi prouisus fidem indubitatam fecerit, se legitimo fuisse impedimento detentum. Hinc illa in primis occurrit consideratio, an Cardinalis alicui ecclesiæ præfectus, 1

& indultum habens , ſi conferat ſimpliciter, in-
telligatur conferre vigore indulti,ſic vt prouiſus
teneatur expedire nouam prouiſionem iuxta
decretum hic poſitum. Qua in re puto, atten-
dendum eſſe, quo menſe vacauerit beneficium,
& an Cardinalis , antequã Cardinalitia digni-
tate donaretur,haberet alternatiuam. Nulli du-
bium eſt ex regula de reſeruatione menſium ,
quin Papa ſibi reſeruet beneficia omnia,& qua-
2 liacumque vacantia in menſibus Iulij, Auguſti,
Octobris, Nouembris, Ianuarij,Februarij, Apri-
3 lis, & Maij, vel ſi Patriarchæ, Archiepiſcopi, &
Epiſcopi in ſuis reſederint eccleſijs, Iulij, Septẽ-
bris, Nouembris , Ianuarij, Martij , & Maij . In
alijs verò ſex menſibus vacãtia ipſi Patriarchæ,
Archiepiſcopi,Epiſcopi conferunt, ita tamen ſi
4 alternatiuam acceptauerint, nec acceptaſſe in-
telliguntur , niſi huiuſmodi acceptationem per
patentes litteras ſuo ſigillo munitas declaraue-
rint,& litteras ipſas ad R. P. D. Datarium San-
ctitatis ſuæ tranſmiſerint . In propoſita igitur
difficultate inſpicere oportet, an Cardinalis an-
te Cardinalatum haberet alternatiuam, necne :
5 nam ſi non habebat vacante beneficio in quat-
tuor illis menſibus ordinarijs collatoribus reſer-
uatis , vel conceſſis , videlicet, Septembris, De-
cembris, Martij,& Iunij, collatio intelligitur eſ-
6 ſe facta non virtute indulti , ſed ordinaria pote-
ſtate : ſi verò in alijs octo menſibus Sanctiſſimo
Papæ reſeruatis, vacauerint , vtique vigore in-
dulti collatio facta cenſetur : ſi verò alternati-
uam acceptauerat ante, & vacauerint in ſupra-
dictis menſibus Papæ reſeruatis, ex indulto da-
ta ſibi facultate contuliſſe videtur ; ſi in alijs,iu-
re ordinario. argumento eſt, quod ſcriptum tra-
dit Creſcentius *deciſ.13. in fine, de priuileg.* Sed
dicet aliquis : Epiſcopus habens alternatiuam ,
ſi poſtea obtinuerit indultum à Papa conferen-
di in omnibus menſibus,ac cõferat beneficium,
7 vigore indulti videtur conferre, non autem al-
ternatiuæ, quia quod maius eſt, trahit ad ſe ,
8 quod minus eſt , vulgatis iuribus , & in toto &
pars continetur, *l. in toto, ff. de regul. iuris*,& mi-
9 nus includitur maiori, *l. inter ſtipulantem, §. 2.
& l. diligenter, in fine, ff. de verb. oblig. cap. ex
10 parte, de decimis :* ſiquidem indultum maius eſt
alternatiua, atque ideo indulto includitur . Ro-
ta tamen tenuit, teſte Caputaquenſi *deciſ.309.
11 par. 1. & deciſ. 88. par. 2.* Epiſcopum alternati-
uam habentem , ſi poſtea obtinuerit indultum ,
12 non videri renunciaſſe alternatiuæ : quia priui-
legium ſecundum numquam tollit primum, niſi
priuilegia ſint inter ſe contraria, *Anton. de Butr.
13 ad cap. 1. de offic. legat. ſuper gloſ. 1.* & quando
poteſt capi alia coniectura , quàm renunciatio-
nis priuilegij , numquam præſumitur priuilegio
renunciatum, *Anton. de Butrio ad cap. accedentibus, col. 2. verſ. per prædicta, de priuileg. Caput.
d. deciſ. 309. nu. 3.* qui etiam ait , vt primo priui-
legio renunciatũ dicatur,requiritur, quòd actus
geſtus ſit incompatibilis cum priuilegio, ita vt
nulla coniectura capi poſſit,niſi quòd eidem re-
nunciatum ſit, *Alex. conſ. 33. col. 3. verſ. quinto
ſi dicatur gabella, lib. 5. Felin. ad cap. cum acceſ-
ſiſſent, col. 3. verſ. ad hoc facit, poſt Ant. de Butr. de
conſtit. vbi etiam Dec. col. pen. verſ. 5. intelligitur.*

Ex his alia ſuboritur difficultas , videlicet , ſi
Cardinalis acceptauerit alternatiuam , an ea
gaudere poſſit in curia reſidens , perinde ac ſi
ſi reſideret in diœceſi : & an prouiſus à Cardi-
nali, vel eius Vicario, debeat gaudere beneficio
alternatiuæ,ita vt non teneatur iuxta decretum
nouam facere expeditionẽ, & iura debita Apo-
ſtolicæ Cameræ ſoluere . Exempli gratia , Epi-
ſcopus,qui acceptauit alternatiuam, libere con-
fert beneficia vacãtia menſe Auguſti, ſi in diœ-
ceſi reperiatur , abſens vero eodem menſe con-
ferre non poteſt, Cardinalis verò ea confert ra-
tione indulti, quamuis in curia reſideat, hoc eſt
extra diœceſim , an ergo prouiſus teneatur no-
uam facere expeditionem? Ego in ea ſum ſen-
tentia,vt exiſtimem, ipſum non teneri,quia Car 14
dinalis cũ ex natura officij Cardinalatus in cu-
ria reſidere teneatur, *vti diximus ſupra ad §. Ti-
bi, quoad vixeris, ad §. Tã ratione, & ad §. Nec- 15
non* , & in curia reſidendo omnibus , & ſingulis
eccleſijs deſeruire intelligatur, *cap. bonæ, de po-
ſtulat. prælat. cap. cum defectus, de cleric. non re-
ſident. Oldradus conſil. 48. per totum, Probus ad
cap. vnic. num. 8. de maior. & obed. nos ad d. §.
Tibi, quoad vixeris, nu. 12. cum ſeqq.* non vide-
tur abeſſe à diœceſi ſui epiſcopatus.Itaque con-
cludo, prouiſum à Cardinali alternatiuam ha-
bente de beneficio in menſe non reſeruato va-
cante non teneri ad accipiendum nouas proui-
ſiones, licet in curia ſit, & non reſideat in diœ-
ceſi : ſi verò non habuit alternatiuam , tenetur
prouiſus aliam expedire prouiſionem,niſi de be-
neficijs vacantibus in quattuor illis menſibus
Septembris , Decembris, Martij , & Iunij fuerit
prouiſus : quia tunc intrat regula de reſeruatio-
ne octo menſium , & poſſunt legitime conferri ,
vt diximus, poteſtate ordinaria . Etſi dici etiam
poteſt , Cardinales epiſcopatus habentes gau- 16
dere beneficio alternatiuæ,quamuis per litteras
patentes non declarauerint,ſe alternatiuam ac-
ceptaſſe: vt videantur eſſe conditionis melioris,
quàm ſint ſimplices Epiſcopi, vel eò maxime ,
quòd nõ comprehenduntur ſub regulis Cancel-
lariæ, regula : Quòd Cardinales non compre-
hendantur ſub regulis faciendis . Et hoc fauora- 17
bilius , & conuenientius, illud verius putarem .
Vir omnibus numeris abſolutus Cardinalis Pa-
leottus, qui plura docte,atque elegãter ſcripſit,
cùm

cùm hunc nostrũ Tractatum legisset, dixit mihi,
sibi videri in Congregatione Cardinaliũ inter-
pretationi Tridẽtini Concilij decretis præfecto-
rum (in quorũ numero & ipse erat) decisum fuis-
se, nouas prouisiones, quas Papa mandat, à san-
cta Sede Apostolica impetrari, & iuribus Apo-
stolicæ Cameræ persolutis, per litteras Aposto-
licas expediti, intelligi debere de beneficijs re-
seruatis nõ ratione mensium, sed ratione alterius
affectionis, seu reseruationis. Quã quidem deci-
sionem diu à me, sed frustra quæsitam, iuri valde
consonam existimo ex eo, quod sæpius dixi, in-
dulta, nẽpe, nihil de nouo tribuere, sed remoue-
re tãtùm regularũ obstacula Ordinariorũ colla-
tiones impedientia, qui ante eas regulas libere
beneficia cõferebãt, sicut prouisi nec nouas im-
petrare prouisiones, nec eas per litteras Apost.
expedire, nec aliquid cameræ Apost. tenebantur
soluere: Vide Rot. *dec. 4. in fin. diuers. p. 3. lib. 1.*

Verũ, quoniã de alternatiua hucusque loquuti
sumus, ab re fortasse nõ erit hic de duobus quę-
rere, de quibus quotidie cõtrouersia est. Alterũ,
an Episcopus, qui alternatiuã acceptauit, & à ci-
uitate, ac diœcesi per totũ mensem Martij, v.g.
absens fuit, si vacet canonicatus, aut præbenda
eodẽ mense, dũ ipse abest, possit ab ipso conferri,
an verò collatio ad Papam spectet? Rota *in vna
Sulm. canonicatus, & præb. die 3. Martij, 1583.*
28 *corã R.P.D. Cantucio*, tenuit, collationẽ ad Epi-
scopũ pertinere, hoc est, valere collationẽ de ta-
li beneficio per ipsum factam. Namque alterna-
29 tiua conceditur Episcopis, quandiu apud suas
ecclesias personaliter resideant, sicut ex verbis
regulæ liquidò apparet: at in casu proposito non
intrat alternatiua, quia Episcopus erat absens:
nec sufficit acceptatio, quia habet suas qualita-
tes requisitas, videlicet personalem residentiam
limitatam, quæ si non concurrat, non afficit, &
tandiu durat ipsa alternatiua, quandiu ipse per-
sonaliter in ecclesia, aut diœcesi redeat, & tunc
intrat reseruatio octo mensium, Cantucius *in d.
decis.* vnde legitime confert quæcumque benefi-
cia vacauerint: hæcq. colliguntur ex mente, &
20 verbis expressis regulæ: & sic secundum natu-
ram commodis compensantur incommoda.

Econtra, si Episcopus habuerit alternatiuam,
deq. eius acceptatione constet, & a propria diœ-
cesi discedat, reuersusq. in diœcesim fuerit, puta
mense Septembris, vacaueritq. beneficium, an
ipse illud conferre posit, aut Papa? Quæstionem
facit, quod dicebamus, quòd beneficio alterna-
tiuæ tamdiu licet Episcopis gaudere, quamdiu in
suis ecclesijs resederint, quod si absint, priuati
illo censentur: & subintrat regula octo mensium.
Rota tamen *in vna Fauentin. canonicatus, die lu-*
21 *na, 16. Decembris, 1585. corã R.P.D. Blanchetto*,
tenuit contrarium: quia cum ab initio mensis
Septembris esset acquisitum ius Papæ, semper 22
ille mensis remanet eidem reseruatus, sicut di-
citur de beneficio semel affecto, quod semper re-
manet affectum, *Rota decis. 10. de præb. in nouis*,
& dictio, quamdiu, inseruit mensi integro, non
autem aliquibus diebus mensis, quo casu intrat
regula, *l. eum, qui. ff. de vsucap.* vt totum integra-
le, non autem singulæ partes veniant conside-
randæ: aliàs sequeretur, quod liceret Episcopis 23
gaudere mense Augusti propter residentiam, &
Septembris, quamuis abessent, & per reditũ men
se Octobris, sicq. haberent plusquam alternati-
uam. Sequeretur etiam, quòd alternatiua con-
cessa residentibus, vt eos ad residendum inuitet,
contrarium operaretur: namque ad sæpe disce-
dendum à sua diœcesi inuitaret. Sed quid iuris
erit, si integritas Episcopi talis fuerit, vt huius-
modi præsumptionem excludat? eadem Rota di-
cit in illa Fauentina, idem esse: propterea quòd
agitur de expositione regulæ, quæ vniuersaliter 24
loquitur, & comprehendit omnes casus, *l. 1. §. se-
xum, ff. de postulando.* Quod etiam procedit, si
collatio spectet ad capitulum, & prouisio facta
sit ab Episcopo, si prouisus, inquam, veniat ex
collatione Episcopi: cũ debeamus ab actore ius 25
metiri, & cũ ipse non habeat titulum, vt qui ha-
beri potest à non habente potestatem conferen-
di, multo minus ab Episcopo prouisus potest mo
lestare à Papa prouisum. Nec obstabit, si dicetur,
acceptationẽ alternatiuę lapsu quinquennij ex-
pirasse: quia contrarium obseruatur de stylo, vt
alternatiuæ acceptatio semper censeatur conti- 26
nuata, *Blanchettus d. decis. Fauentin.*

Quid autem dicemus, si de alternatiuæ ac-
ceptatione nõ constet? Vir doctissimus Seraphi-
nus Oliuarius Romanæ Rotæ splendidissimũ lu-
mẽ *in vna Asturicen. Archidiaconatus, die 3. De-
cembris, 1571. quæ est decis. 137. lib. 1.* dixit, al-
ternatiuæ acceptationem posse ex aliqua prote-
statione colligi, item ex depositione testium de-
ponentium, Episcopum contulisse aliquod bene-
ficium de mense alternato, vel vt mox dicetur:
nam beneficium in mense reseruato vacans per 27
ordinarium conferri nõ potest; quòd si confera-
tur, possessio capta vigore illius dicitur vitiosa,
testimonio viri excellentissimi Orani *decis. 168.
in fin.* Ratio est, quia ei obstat regula de mẽsibus
reseruatis, quæ habet decretũ irritans, quod im-
pedit restitutionẽ, *vt post Cassid. decis. 3. de iudic.
& dec. 8. de priuil. notat Caputaq. decis. 345. nu. 2.
par. 3.* atque ideo prouiso ab ordinario obstant
reseruatio, & decretum, quæ titulum, ac omnem 28
ipsius possessionem taliter inficiunt, vt faciant,
quòd talis non posit dici aliquam possessionem
habuisse, *Cassad. dec. 1. & 2. de restit. spoliat. Ca-
put. d. dec. 345. n. 4.* Quæ regula nõ habet locũ in 29
beneficio iurispatronatus laicorũ, quod cõferre
semper

semper potest ordinarius: quia non venit sub reseruatione, *Cassad. decis. 1. num. 3. de dilat. Oran. d. decis. 168. in fine*. Si tamen sit ex fundatione, vel ex dotatione: secus verò, si sit ex priuilegio, vt post Anton. & alios tenet Abbas *ad cap. dilectus de offic. deleg.* & iurispatronatus ex priuilegio in gratia Apostolica non est facienda mentio, Feder. *cons. 64. dub. 1.* Card. *cons. 69. in 2. dub.* Felin. *in tract. quando litt. Apost. in 11. limit.* Decius *cons. 149.* Rocbus *in tract. iur. patr. 3. p. lib. 2. art. 3. quaest. 6. in princ.* & quamuis in *c. 2. de praeb. lib. 6.* non comprehendantur beneficia iuris patronatus laicorum ex fundatione, comprehenduntur tamen beneficia ex priuilegio. Domin. *add. c. 2. n. 12.* post Arcbid. *de praeb. in 6.* & ibi Franc. & Decius *d. cons. 140. num. 6.* nisi in priuilegio adsit causa, cui derogari non possit, nisi de toto tenore, & data praesentium esset facta mentio, Rota *decis. 304. num. 3.* ibi; *tamen ijs, diuers. par. 2.* etsi in dioecesi nostra Tarantasiensi, vel priuilegio, vel antiqua con-
30 suetudine receptum est, vt Archiepiscopus conferat beneficia iurispatronatus ecclesiasticorũ, ac si essent laicorum. Quaerenti mihi, vnde hoc, responsum fuit, hoc euenisse, quia, cum omnia beneficia eiusmodi essent iurispatronatus laicorum, ecclesiastici aliquorum effecti sunt patroni. Sed alia est, ac verior causa huiusmodi collationis; nempe, quia ea fere omnia beneficia sunt adeo tenuis reditus, & adeo grauata, vt cùm prouisione Apostolica expediri non debeant, nisi conferrentur, vt supra, perpetuò vacarent. Caetera verò ordinarius conferre minus potest, vnde rectissime dixit Craueta *de antiq. temp. p. 4. num. 234. & post eum Seraphin. in d. decis. 137.*
31 alternatiuae materiam esse fauorabilem, & Episcopis vtilem, quam si semel Episcopus recusauerit, gratia iam dicitur consummata, nec potest reuiuiscere, *Cassad. d. dec. 2. de restit. spoliat. n. 4. Achil. decis. 1. de priuil. Seraph. d. decis. 137. lib. 1.*

Verùm, si inter partes conueniat, quod beneficium vacauit in mense reseruato, vtputa Augusti, qui est vnus ex octo mensibus reseruatis; stante reseruatione clara, & notoria, cum decreto irritante, collatio ordinarij est nulla, & consequenter possessio capta illius vigore, vti diximus, est inrestituibilis, *Cassad. d. decis. 1. de restitut. spoliat. Puteus decis. 180. lib. 1. Oran. decis. 250. in princ. in vna Croton. decanatus 20. Maij 1587. cum alijs, quos cumulat Menoch. de recuperand. remed. 15. num. 443. & seq.* & licet decretum non sit super certo corpore beneficij, eadem tamen ratio militat, quando decretum est iustificatum, probata vacatione in mense reseruato, *Caputaquen. d. decis. 345. nu. 5. par. 3.* nam tunc
32 decretum dicitur notorium, cum semel incontinenti probatur, & discolorat titulum, *Gomes. ad regul. de triennal. q. 44. Simon. tract. de reseruat. q. 40. Puteus decis. 190. lib. 3. Oran. d. decis. 250.* Neque obstat, quòd mensis Augusti non sit semper reseruatus, quia respondetur, id verum esse, quando Episcopus acceptauit alternatiuam, de qua acceptatione constare debet, sicut ex D. 33
Seraphino diximus, vel vt ait Oran. *d. dec. 250.* ex libro apud R.P.D. Datarium S.D.N. existente, in quo acceptationes huiusmodi adnotari solent. Alternatiuam verò fuisse acceptatam 34
spoliato incumbit onus probandi, non aeque ei, qui est in possessione, *Oran. loco citato*. Huic alia 35
ne si potest non importuna dubitatio, videlicet, an beneficia simultanea, hoc est ea, quorum ad Episcopum, & Capitulum simul collatio spectat, sub alternatiua comprehendantur? & non comprehendi, dicitur in *reg. 8. Cancellariae. §. insuper:* siquidem alternatiua, qua gaudent Episcopi ex Indulgentiae Papae, ea duntaxat capit beneficia, quae liberae collationis sunt ipsius episcopi, vel ad eius liberam spectant dispositionem, vt in dicta regula legitur, secus verò ea, quorum prouisio ex iuris dispositione est communis Episcopo, & Capitulo, *c. cum ecclesia*, vbi Abbas *nu. 8. de elect.* Rota *decis. 4. de conc. praebend. in nouis.* Cassad. *decis. 22. num. 2. de praeb.* eadem Rota *in vna Salmantin. dimidiae portionis 25. Iun. 1590. coràm Comitulo*, prout, me proponente, in Signatura iustitiae in vna Cordubensi etiam dimidiae portionis die 19. Nouemb. 1602. fuit resolutum, & commissa causa appellationis à sententia declarationis per Auditorem Camerae lata vigore Breuis de capienda possessione nomine Camerae in Rota cum clausula: *parito Breui arbitrio Rotae*. Idem dici potest de 2. reg. reseruatoria beneficiorum vacantium, Sede Episcopali vacante: capit enim ea tantùm, quae sunt liberae collationis Episcopi, & excipit alia, quorum dispositio est episcopo communis cum alio, vel alijs, aut ad alterius praesentationem, vel electionem pertinent, suffragante textu *c. eum illis. § si verò de beneficio, de praeb. in 6.* & tenuit Rota *coràm Pamphilio in vna Vicent. beneficij S. Martini 19. Nouembr. 1599.* Quotiescumque igitur confertur à Papa simpliciter, beneficium non reseruatum, gratia Apostolica est nulla, Roman. *cons. 335. num. 14.* Gemin. *cons. 36. num. 1. in fin.* Simonet. *de reseruat. quaest. 61.* &, quando gratia est nulla, iudex ad executionem Breuis de capienda possessione nomine Camerae procedere non potest, & si procedat, vtique errat, vt tenuit Rota *in ead. Vicentina coràm eod. Pamphil.* & in alia simili *coràm Audit. Cordub. in causa Gerunden. beneficij 31. Maij 1600. & in eadem Vicentina coràm Sacrato 10. Decembr. eiusdem anni.* Cum autem iudex, nec ritè, nec rectè procedit, spoliat: Caputaq. *dec. 112. par. 2.* si autem spoliat,

ſpoliat, aut ſpoliauit, competit reſtitutio: Bald.
conſ.357.verſ. ſemper ergo lib.2. Crauet. *conſil.*
140.num.2.verſ.amplius competit reſtitutio.
His de alternatiua diſputatis, redeamus ad
indulta: & quoniam quæſitum fuit, an Cardina-
lis epiſcopatum habens, ſi conferat ſimpliciter,
intelligatur conferre vigore indulti, ita vt pro-
uiſus teneatur expedire nouam prouiſionem,
36 modò de illo dubitari poteſt, an ſi prouiſus à
Cardinali, non expedierit litteras nouæ proui-
ſionis iuxta decretum hic poſitum, & beneficium
impetretur ab alio, debeat dari prouiſio de re-
ſeruato apud Sedem Apoſtolicam, ſtante decre-
to, quòd aliàs vacet eo ipſo? Et puto, dandam
eſſe: ſiquidem licet ex communi interpretum
37 conſenſu vnica ſit reſeruatio in corpore iuris
clauſa, de qua *in cap.2.de præbend. lib.6.* quod
tenet & Cancellaria, non plures, *vt Gomeſ. ad*
regul.de triennali,q.31.verſ.ſecundus igitur ar-
ticulus, & Aeneas de Falconibus in tract. de re-
ſeruat.q.2.princ.num.12. exiſtimant: reſeruatio
tamen illa, quæ eſt per *d.cap.2.* inducta, exten-
ditur non ſolum ad modos ſolitos vacationis, ſi
ſequatur in curia, ſed etiam *vti diximus ſup. ad*
§.per quæ ſublatis,num.34. & ad §. ſi vero illa,
in princip. ſupra, ſi beneficium vacet, vt dicitur,
iuxta decretum, vt ſi ponatur in litteris proui-
ſionis decretum dimittendi obtentum, alias va-
cet eo ipſo, ac in ſpecie, ſi in indulto conferendi
ponatur decretum, prout hic, quod prouiſus te-
neatur expedire nouam prouiſionem, alias be-
neficium vacet, & ſimilia: quia in iſtis beneficijs,
dati reſeruationem apud Sedem obſeruat ea-
dem ipſa Cancellaria: immo hic additur: alio-
quin lapſis eiſdem menſibus beneficia ipſa va-
care cenſeantur eo ipſo, poſſintq. per alios ab
eadem Sede duntaxat impetrari. quæ clauſula
quid ſibi velit, *vide Mandoſ. in tract. ſignat. grat.*
verbo indultum, in verſic. in indulto.
Maior dubitatio eſt illa, an ſcilicet elapſo
tempore præfixo, ad expediendas litteras Apo-
ſtolicas, & ſoluenda iura cameræ Apoſtolicæ
debita, prouiſus poſſit quandocumque expedi-
re, antequam ſit alteri ius quæſitum? Et videtur
dicendum, non ſufficere: ratio eſt, quia huiuſ-
modi decretum inducit formam, ex quo apponit
tempus, quo non ſeruato nemo audiri debet, *l.*
ſcire autem oportet, §. conſequens, in princip. ff. de
excuſat. tut. Baldus ad authent. quæ ſupplicatio, C.
de precib. Imper. offerend. Quod maxime locum
habet, quando vltra tempus appoſita eſt etiam
pœna, *Felin. ad cap. cum ſit Romana, in 4. limit.*
de appellat. prout hic eſt appoſita, quod ſi ali-
qua excuſationis ſpecie vtatur, non debet audi-
ri, ſi tempus non obſeruauerit conſtitutum, *d. §.*
38 *conſequens,* alioquin actus contra formam præ-
miſſam factus erit nullus, *l. cum hi, §. ſi prætor, ff.*
de tranſact. l. 1. & fin. C. ſi falſ. cauſ. alleg. c. cum
dilecta, vbi Felin. num.6. colum.8. verſic. geſta
contra formam, de reſcript. cap. Piſanis, de reſti-
tut. ſpoliat. cap. venerabili, de offic. deleg. Alexand.
conſ.23. lib.4. Socin. conſ.35. incipiendo ordinem,
verſic. verum, quia ibi, & pro part. 1. part. præ-
terea illa verba, eo ipſo, hic appoſita, ſunt latæ
ſententiæ, non ferendæ, *Card. ad clem. 1. verſ. ſi*
quis autem, quæſt. 10. de ſequeſt. poſſeſſ. Felinus ad
cap. Rodulphus, nu.31. verſ. eo ipſo, eod. de reſcript.
Cum igitur iſte à Cardinali prouiſus nouam non
expedierit prouiſionem intra tempus à lege
præſcriptum, & contra eum lata fuerit ſententia,
atque ita priuatus cenſeatur, licet alteri non-
dum ſit ius quæſitum, non videtur tamen, poſſe
amplius expedire, immo videtur inhabilis factus
ex eo, quod fructus perceperat, non habita
Apoſtolica prouiſione. Contrarium tamen ex 39
ſtylo curiæ verius eſt, vt prouiſus iſte poſſit quan-
documque expedire, antequam ſit tertio ius
quæſitum. Ratio eſt, quia pœna hic apponitur,
ne Apoſtolica camera iuribus ſibi debitis frau-
detur: fraudaretur autem, ſi numquam noua
prouiſio expediretur. Sed quia parum refert, an
hodie, aut cras fiat prouiſio: ideo ſi illud benefi-
cium alteri collatum non fuerit, poterit impune
noua obtineri prouiſio.
Sed dicet aliquis. Quid iuris erit, ſi Papa
elapſo tempore hic præſcripto, alteri beneficium
contulerit, & prouiſus a Cardinali voluerit no-
uam expedire prouiſionem? an debeat audiri?
Hic diſtinctione opus eſt: nam qui ſtatutum tem-
pus non obſeruauit, aut fuit legitime impeditus,
aut non item: hoc caſu priuatus eſt ipſo facto, 40
ſiquidem tria pro forma hic requiruntur: vnum
vt intra quattuor, aut octo menſes nouam impe-
tret prouiſionem: alterum, vt litteras Apoſtoli-
cas deſuper in totum expediat: tertium, vt iura
cameræ propterea debita cum effectu ſoluat:
quæ ſi ommiſſa fuerint, & non fuerit legitime
impeditus, & alteri fuerit collatum beneficium,
illud recuperare non poterit, per ea, quæ tradit
Mandoſius *loco ſupra citato,* maxime propter di-
ctionem, alioquin, *text. in l. 1. ff. de abig. in l. alio-*
quin, ff. de dolo, in l. finita, §. ex hoc edicto, cum gloſ.
in eo verſic. ff. de damno infecto, Roman. conſ.402.
cum ſeq. num.23. quibus conueniunt, quæ ſupe-
rius diximus *ex l. ſcire oportet, §. conſequens, ff. de*
excuſat. tut. ex eo quòd non obſeruauit tempus
conſtitutum, non debet audiri. Aut fuit legitime 41
impeditus, & tunc licet intra tempus hic præſcri-
ptum non expedierit litteras, & non ſoluerit an-
natam, adhuc tamen auditur, & tempus retro-
trahitur: & ne in pœnam incideret à Cardinali
prouiſus, Rota tenuit, *teſte Puteo, dec.328. lib.3.*
intruſionem eſſe legitimum impedimentum: 42
nam exiſtente intruſo ante adeptam poſſeſſio-
nem

43 nem nemo tenetur soluere annatam, quæ de fructibus beneficij soluitur, *d. decis.* 328. *Caputaq. decis.* 248. *num.* 2. *par.* 1. prout in simili dici solet,
44 quòd re per alium occupata emphyteuta, vel vassallus canonem, vel censum soluere non tenetur, *vt Mandos. loco citato, vers. disputatum, asseuerat post Guliel. de Cun. & Bald. ad l. in solemnibus, C. de rei vind. Alex. cons.* 92. *in fin. li.* 6. *Guido Papæ consil.* 162. *Mart. Lun. cons.* 78. *nu.* 8.
45 *lib.* 1. nam probato impedimento intrat excusatio, *Crescent. dec.* 5. *de præscript. Cæsar de Grass. decis.* 3. *num.* 3. *de constit. in impressis, & ante eos Ioannes de Selua in tract. de benef. quæst.* 59. *n.* 1. *part.* 3. Neque obstat, quòd probata intrusione poterat expedire cum cautione, cum dicatur, decretum obligare ad soluendum cum effectu iura cameræ debita, ita quòd ad realiter soluendum obliget: nam respondetur cum Rota *d. de-*
46 *cis.* 328. *in fine*, quòd cum simus in pœnalibus, non debemus facere extensionem ad causam, in qua sub obligatione quis expedire tenetur: tum
47 quia priuationis pœna non habet locum, nisi in casibus à iure expressis, *glos. ad cap. fin. de iure patron. & ibi Abbas, & Bald. ad auth. ex testamento, C. de secund. nupt. Dec. ad rubr. de iudic. lect.* 1. *quibus suffragatur l. & si quis, §. diuus, ff. de relig. & sumpt. funer.*

Sed an tempus illud quattuor, aut octo mensium incipiat currere à die habitæ possessionis simpliciter, an à die habitæ pacificæ possessionis? Hanc quæstionem valde dissentientes habuisse sacri palatij Auditores asseuerat Mandosius *in tract. signat. grat. in verbo indultum, vers. in huiusmodi*, ipse tamen in eam transit sententiam, vt incipiat currere à die habitæ possessionis simpliciter, tum propter fauorem officialium, tum
48 quia magis vrget ad euitandas fraudes, quibus occurrendum est, *argum. l. si cui, ibi per medias vias, ff. de seruit. l. in fundo, vbi glos. ff. de rei vendicat. cap. fin. in princip. cum glos. de postul.* nam vt prouisus effugeret expensas, quas in expeditione litterarum Apostolicarum facere eum oportet, diceret, se non esse pacificum possessorem. Quod maxime procedit in beneficijs in locis remotis existentibus, in quibus difficile sciri posset, quis sit pacificus possessor. Rota tamen, attestante Caputaquen. *decis.* 245. tenuit, illud
49 decretum, quòd prouisi infra quattuor, aut octo menses teneantur nouas impetrare prouisiones, accipi debere, vt intelligatur à die adeptæ possessionis, non autem à die collationis: quia cum annatæ, vt in præcedenti quæstione dictum est, soluantur de fructibus, & decretum intelligatur cum effectuali solutione annatæ, non autem cum fideiussione de soluendo, debemus intelligere de pacifica possessione, non de possessione simpliciter, & non actu, & re habita: tum quia ius nostrum pacificam possessionem considerat, 50
vti videre est in cap. commissa, de elect. lib. 6. *gloss. in verb. ann. ad cap. licet canon. eod. & ad clem.* 2. *in verb. ne vno anno, vt lit. pend.*

Quæro insuper, an Cardinalis, qui ratione indulti contulit beneficium ei, qui intra tempus constitutum litteras Apostolicas non expediuit, nec annatam soluit, valeat illud alteri conferre, an verò collatio deuoluta sit ad summum ipsum Pontificem? & videtur dicendum, ipsum posse: ratio est: quia licet habens potestatem conferendi beneficia, committat vni, quòd de illo beneficio valeat alicui prouidere, *prout in cap. is, cui, de offic. deleg. lib.* 6. *& cap. is, cui, de præbend. eod. lib.* 6. & ille prouideat alicui, qui consentire noluit, vel consentit, & deinde renunciauit, & videatur non posse alteri prouidere, quia functus est officio suo, ex quo semel prouidit, *vt in cap. in litteris, & cap. venerabili, de offic. delegat. prout etiam notatur ad cap. constitutus, de concess. præbend. quibus congruit etiam cap. si compromissarius, de elect. lib.* 6. attamen Lapus, & Geminianus *ad d. cap. si compromissarius, §. & idem*, contrarium tuentur, quòd scilicet huiusmodi commissio, aut prouisio debet intelligi cum ef- 51
fectu, *argum. cap. relatum, de cleric. non resident. §. hac autem verb. de pœnitent. distinct.* 1. *cap. is, cui, in primo responso, de procurat. lib.* 6. *Ioannes Andreæ ad d. cap. in litteris, de offic. delegat. ad cap.* 1. *de regul. iur. lib.* 6. *& ad cap. cum in multis articul. de rescript.* Etsi Ioannes de Selua *in tract. de benefic. quæst.* 20. *num.* 3. *par.* 2. contendit, adhibendam esse distinctionem, quòd aut commissio est facta fauore illius, cui data est conferendi, aut prouidendi facultas, vel illius, cui mandatur prouideri, aut facta est fauore ecclesiæ, cui prouideri mandatur, *d. cap. is, cui*, hoc casu, semel, iterum, atque pluries prouideri poterit, donec ecclesiæ sit prouisum, illo non item. Rationem diuersitatis assignat illam, quia maior fauor debetur ecclesiæ, quàm personæ, *cap.* 1. 52
ne Sede vacante, lib. 6. & quia durat adhuc causa principalis, & finalis commissionis factæ, scilicet, vt ecclesiæ consulatur: & durante ipsa causa, 53
debet & effectus durare, sicut accessorius, *cap. si super gratia, de offic. delegat. lib.* 6. *cap. cum cessante, de appellat. Gemin. ad d. cap. si compromissarius, §. & idem, vers. vltim. quæro, de elect. li.* 6. Verum dici posset, Cardinalem indultum habentem, non esse similem illi, cui est data facultas conferendi beneficia, præsertim Cardinalem ordinarium indultum habentem: quoniam indultum, vt sæpe diximus, præcipue *ad §. per quæ sublatis*, nihil confert, sed remouet duntaxat obstacula, atque in pristinum statum restituit ordinarium collatorem, ita vt valeat conferre omnia beneficia, quæ sibi non reseruat Papa.

Atqui

54 Atqui dubium non eſt, quin ordinarius col-
lator poſſit vni beneficium conferre, eoq. recu-
ſante, aut intra tempus ad conſentiendum præfi-
xum non conſentiente, alteri prouidere poſſit,
cap. ſi tibi abſenti, vbi omnes notant, de præbend.
lib.6. Quæ licet vera ſint, tamen Papa hic ex-
preſſe decreuit, vt ſi prouiſus non expedierit no-
uas prouiſiones intra conſtitutum tempus, poſ-
ſit per alium ab eadem duntaxat Sede impetra-
55 ri: dictio, duntaxat, reſtrictiua eſt, *l. non ſolum,*
§. tale, ff. de liber. legat. cum ſimilibus, Cephal.
56 *conſil.197. num.15. lib.2.* & eſt dictio negati-
ua, quæ omne aliud excludit, *l. ob æs, C. de*
præd. min. Iacob. Menoch. conſil.201. num.40.
57 *lib.3.* & eſt reſtrictiua, prout etiam dictio, tan-
tum, *l. ſi aduerſus, C. ſi aduerſ. vend. l.3. §. cum*
Titio, ff. de adimend. legat. Decius ad l.1. num.3.
C. de bonor. poſſeſſ. contra tabul. Bartol. ad l.1. ff.
ſi quis ius dicent. non obtemp. Curt. iun. conſ.352.
num.5. cum ſeq. Ioan. Cephal. conſ.649. num.83.
lib.5. Si igitur Papa non dixiſſet, vt decurſo
tempore, intra quod prouiſus tenebatur nouam
expedire prouiſionem, poſſit per alium ab ea-
dem duntaxat Sede impetrari: Cardinalis vti-
que poſſet iterum conferre, ſicut poteſt, ſi be-
neficium vacet in menſibus non reſeruatis, ſi
ille, cui collatum eſt, recuſet, aut non conſentiat
intra tempus à Cardinali ad deliberandum de-
finitum, *d. cap. ſi tibi abſenti.*

Hinc alia inſurgit dubitatio, an ordinarius
collator, qui habet indultum conferendi etiam
reſeruata beneficia, debeat ea conferre intra
58 tempus à iure communi definitum, quod eſt
ſex menſium, *cap. nulla, de conceſſ. præbend. cap.*
licet, & fere per totum, de ſupplend. negligen. præ-
lat. element.1. cod. de ſuppl. neglig. prælator. & ſi
non contulerit, an collatio deuoluatur, & perti-
59 neat ad Sedem Apoſtolicam? dicunt, perti-
nere, *Caſſadorus deciſ.8. de præbend. Rota in no-*
uis, deciſ.14. de reſcript. Aegidius deciſ.735. Cre-
60 *ſcentius deciſ.15. de præbend.* Hinc eſt, quòd
gratia Apoſtolica de beneficio vacante conceſ-
ſa cum clauſula generali, & quouis modo vacet,
etiam ſi reſeruatum, vel affectum, &c. ſi in fine
ſupplicationis, in qua narrabatur deuolutio ad
Sedem Apoſtolicam, per R.P.D. Datarium, vel
per Referendarium addantur hæc verba, & de
deuolutione detur diſpoſitiue, reſtricta, & limi-
tata eſſe cenſetur, ita, vt, ſi de deuolutione
non doceatur, prouiſus beneficium non capiat,
licet per ſupradictas clauſulas ſit reſeruatum,
ne verba clauſulæ fruſtratoria ſint, quoniam
ordinarius vigore indulti reſeruata conferre
poteſt, & poſt negligentiam temporis iure
communi definiti amittit facultatem conferen-
di, & ad Pontificem maximum deuoluitur ex
ſupradictis, *Creſcent. d. deciſ.15.*

a *Germon. de Indultis.*

Tempus autem illud ſex menſium non cur- 61
rit, niſi à die habitæ notitiæ vacationis, *cap. quia*
diuerſitatem, de conceſſ. præbend. cap. licet, &
ibi Innocentius de ſuppl. negligen. prælat. Roch. de
iure patron. in verbo honorificum, quæſt.25. In-
nocent. & Anchar. ad cap. nos quidem, de teſtam.
Bald. ad l.1. ff. ſi quis caut. Alexand. ad l. penult. ff.
ſi quis teſtam. lib. iuſſ. Roman. conſ.228. Ioan. And.
& Abbas ad cap. fin. de iur. patron. Tiraq. de re-
tract. Lignag. §.35. gloſſ.4. num.7. Seraph. in vna
Toletan. beneficij, die veneris 18. Nouemb. 1578.
quæ eſt hodie impreſſ. par.1. deciſ. Diuerſ. dec.481.
num.1. Ignorantia tamen debet eſſe veriſimi- 62
lis, & probabilis, vt in ſimili decidit Rota *d. de-*
ciſ.481. num.2. Veriſimilis autem omnino æſti- 63
matur ignorantia ex longitudine temporis, &
ex qualitate beneficij, *Abbas ad d. cap. quia di-*
uerſitatem, num.7. Baldus ad l.1. C. ad Maced.
Grat. conſil.42. num.26. lib.1. & in terminis Ro-
man.481. Achil. de ſuppl. neglig. deciſ. vnica, ma-
xime ſi adeſt fumus ſcientiæ, *per Seraphin. d. de-*
ciſ.481. in fin. Semeſtre igitur non currit, niſi à
die ſcientiæ, non ignoranti: alioquin quis pu-
niretur ſine ſui culpa, quod nec naturalis, nec 64
ciuilis ratio ſuadet; vel ſi collator fuerit legiti- 65
me impeditus: atque ideo in illo ſemeſtri à La-
teranenſi concilio ſtatuto, tempus ſuſpenſionis
nullatenus computari reſcripſit Innocentius ter-
tius *in d. cap. quia diuerſitatem, in princip. de*
conceſſ. præbend. quod etiam procedit, ſi ſuſpen-
ſus ſciat, beneficium vacare, niſi ſit negligens in
petenda abſolutione, *argument. cap. vlt. de elect.*
vbi Doctores, & Abbas ad d. cap. quia diuerſita-
tem, aſſerunt, quòd poſt abſolutionem obten-
tam in curia non currit ſibi tempus, quouſque in
domum ſuam ſe receperit, & ſarcinas ſuas re-
collegerit, *argum. l. ſi ab hoſtibus, §. fin. ff. ex*
quib. cauſ. maior. Iuſtius ſiquidem, & honeſtius
eſt, quòd prouideat indigentes, quorum forte
non habent copiam, & quoniam conueniens eſt
habere conſilium ſui capituli, *cap. ne pro defectu,*
de elect. & in collationibus ſunt examinandæ 66
perſonæ, & ſi quid iudiciale occurreret, non poſ-
ſet in aliena diœceſi expedire, *cap. nouit, de offic.*
Legati, & clement.1. de foro compet. prout etiam
notant Henric. & Abb. ad d. cap. licet, de ſupplend.
neglig. prælat. quæ opinio tuta non eſt viſa Ioanni
de Selu. in tract. de beneſ. par.3. q.59. n.2. ſublato 67
enim impedimento currit ſemeſtre à tempore
ſcientiæ, *d. c. quia diuerſitat. in fin.* Nec obſtat,
quòd in aliena diœceſi non poſſint exercere ea,
quæ ſunt iuriſdictionis, vt eſt beneficiorum
collatio, *l. extra territorium, ff. de iuriſdict. omn.*
iudic. quia reſpondendum eſt, ea, quæ ſunt vo- 68
luntariæ iuriſdictionis, vti eſt beneficiorum col-
latio, & cognitionem cauſæ non requirunt, poſ-
ſe, extra proprium territorium exerceri, *l.2. ff. de*

offic. proconf. c. nouit, de offic. legat. late Iason ad d. l. extra territorium: nostri omnes ad d. cap. nouit, & non solum possunt conferre beneficia ipsi
69 ordinarij extra diœcesim existẽtes, verumetiam
eorum Vicarij, si conferendi habeant potestatẽ,
vt diximus sup. ad §. Tibi, quoad vixeris, nu. 84. cum seqq. maxime cũ præsentia clerici, cui con-
70 fertur beneficium, non sit necessaria, nã absenti
potest conferri, *c. si tibi absenti, de præb. lib. 6.*
71 Idem dici potest de præsentatione, nam patroni ecclesiastici habent semestre, laicis verò patronis ad præsentandum datur quadrimestre, *cap. 1. de iure patron. lib. 6.* & istud tempus non currit eis à tempore vacationis beneficij, sed à tempore notitiæ, siue iure proprio, siue deuoluto, *cap. quia diuersitatem, vbi Abbas num. 8.*
72 *cap. licet, de suppl. neglig. prælat.* quòd si patronus laicus est negligens, vt infra quadrimestre non præsentet, ad superiorẽ deuoluitur potestas conferendi, & hic habebit semestre, *d. c. vnic. de*
73 *iure patr. lib. 6.* quia mutata conditione personę, statim commutatur conditio rei, *arg. l. cum quis sibi, §. 1. ff. de solut. l. 1. §. is quoque, ff. de collat. bonor. 1. dilectus, 3. de præb. cap. translato, de constit. Io. Andr. & Gemin. ad d. c. vnic. Feder. cons. 124. Abbas ad d. cap. quia diuersitatem, nu. 8.* quemad-
74 modum etiam datur semestre, si præsentatio ad laicum, & ecclesiasticum spectet, cum ratione communionis transeat priuilegium ecclesiasticum ad laicum, prout fieri videmus, & experi-
75 mur in eo, qui habet rem communem cum pupillo, vt gaudeat priuilegijs ipsius pupilli, *l. si communem, ff. quemad. seruit. amitt.* Itaque laicus per communionem, quam cum ecclesia habet, consequitur, quod per semetipsum consequi non potest, *cap. penult. de conces. præbend.* quia magis dignum trahit ad se, quod est minus dignum, *cap. quod in dubijs, de consecr. eccl. vel altar. l. qua religiosis, ff. de rei vind. l. si alieni, ff. de*
76 *vsucap. cap. non æstimemus, 13. quæst. 2.* si verò iuspatronatus esset relictum quattuor laicis, & vnico clerico, diceretur laicale, nõ ecclesiasticũ, ita vt expectatiua illud non comprehenderet, neç de facili Papa illi derogaret, vt solet, quando iuspatronatus est mixtum, *Crescent. decis. 3. de iure patron. Puteus decis. 157. lib. 3.*

Sed an illud semestre, quod cõpetit ex deuolutione Episcopo, vel alteri superiori, incipiat currere à die notitiæ, quam patronus laicus habuit, an verò à die deuolutionis, *Ioan. de Selua in tract. de benefic. p. 3. q. 59. nu. 3. in fine*, vult, à die deuolutionis, *immo Paulus de Cittadinis in tract.*
77 *de iure patron. par. 6. art. 3. nu. 44.* scribit, non solum ex iure deuoluto dari sex integros menses Episcopo ob negligentiam patroni, sed etiã alios sex integros menses Metropolitano, ob negligentiam Episcopi, & alios sex integros menses Patriarchæ, seu summo Pontifici, ob negligentiam Metropolitani: ita vt ius eligendi graduatim deuoluatur, & cuilibet detur integer terminus, *cap. 2. de concess. præb. d. cap. licet, de suppl. neglig. prælat.*

Hinc quæri posset, an istud semestre tempus 78
habeat locum, etiam quoad confirmationem, & institutionem: & respondendum est, non vtique habere: nam iure scripto cautum non est, intra quod tempus fieri debeat confirmatio, vel institutio: vnde Ioannes Andreæ, & Hostiensis *ad cap. cum ecclesia, de elect. Compost. & alij ad cap. publicatio, eod. de elect. Abbas ad d. cap. 2. nu. 12. de concess. prebend. Rota decis. 4. de iure patron. in nouis, Ioannes de Selua in d. tract. part. 3. quæst. 64. nu. 2.* asserunt, quòd si ille, ad quem
pertinet confirmatio, & institutio, sit negligens, 79
poterit superior ei præfigere tempus ad confirmandum, vel instituendum: quo elapso ipse supplebit. Ex quibus idem Ioannes de Selua *ibid.*
nu. 3. scribit, semestre non currere superiori, in 80
cuius manibus sunt resignata beneficia causa
permutationis: ratio est eadem, quia tempus ad 81
confirmandum nullum à iure præfixum reperitur, *cap. nam te, de iure patron.* Nec obstat *cap. nulla, de concess. prebend.* quia loquitur in habente liberam potestatem conferendi, vbi non astringitur renunciantibus conferre, *clement. 1. de rer. permut.* Et ne beneficia remaneant in suspenso, idem, quod supra adhiberi poterit remedium, videlicet, vt collator ordinarius compellatur à superiore ad huiusmodi conferenda beneficia, aut ab eo præscribatur tempus ad id perficiendum, quo decurso prouidebit, *argum. cap. nullus, & cap. irrefragabili, de offic. ordin.* vel si conferre noluerit ordinarius, & liquido de refutatione constabit, libere poterunt permutantes ad sua priora redire beneficia sub illa conditione resignata, *argum. cap. si de beneficio, de præb. lib. 6. c. potuit, de locat. c. super eo, de appell. clement. quamuis, de appell.* De his in pręsentia hactenus.

In vltima parte istius paragraphi Sanctissimus D. Papa, ne quis possit se ignorantia tueri,
vult non valere prouisionem, collationem, aut 82
aliam quamuis dispositionem a Cardinali ratione indulti factam, nisi huiusmodi indulti formula in litteris collationum fuerit inserta: sin secus factum fuerit, mandauit collationes, Commendas, & huiusmodi alias prouisiones nullius esse roboris, vel momenti. Quæ sane verba nullitatẽ ipso iure inducunt, & sic etiam sine partis obiectu, *l. qui in carcerem, ff. quod met. caus. l. si quis Sempronium, in fine, ff. de hered. instituend. cap. nouit, iuncta glos. fin. de his, quæ fiunt à prælat. cap. quod super, & ibi Abbas in 4. not. de fid. instr. cap. nihil est, iunct. glos. in verbo potestate, de elect. cap. ad aures, vbi omnes, de rescript.* quoniam

niam videntur apposita pro forma, *Bald. & alij ad l. 1. ff. de liber. & posth. Ias. ad l. non dubium, 8. not. C. de legib. num.* 17. & vbi aliquid est pro for-
83 ma statutum, vt aliàs dictum est, non potest hoc partium contrario consensu tolli, *Bartol. ad l. de his, ff. de transact. Barbat. cons. 43. col. 13. vol. 1.* atque ideo actus in contrarium factus, etiam si
84 fiat de consensu partium, nullus est, *vt videre est in cap. statutum, & ibi glos. in verb. committatur, & in cap. dispendia, de rescript. in 6. glos. ad l. à diuo Pio, ff. de ritu nupt. glos. in verb. clausula, cap. dilecto, de præbend.* Idcirco ipse Hieronymus Cardinalis meus de Ruuere, vt omnis actus à se factus teneret, in fine transumpti ipsius indulti, quem suo Cancellario misit, hæc manu propria verba apposuit. Hanc indulti nobis concessi formulam in litteris collationum, quæ vigore indulti à nobis, aut à Vicario nostro fient, inseri mandamus ad indulti ipsius præscriptum. Hieronymus Cardinalis de Ruuere, Archiepiscopus Taurinensis.

Summa ex §. Nulli.

1 *Pœnæ contradicenti indulto indicta, si contradictio iusta sit, ipsum non afficit.*
2 *Inhibitio non iuri, sed facto aduersatur.*
3 *Contradicens indulto Apostolico, peccat letaliter.*
4 *Indignatio Dei ex peccato est.*
5 *Indignatio Apostolorum Petri, & Pauli pro Papæ indignatione accipitur.*
6 *Contrauenien s indulto etiam ex eo, quòd Papæ se opponit, peccat.*
7 *Non est homo, qui ligat peccantem vinculo ecclesiastico, sed* CHRISTVS.
8 *Non obediens, quod credat Papam ligare non posse, hæreticus est.*
9 *Papæ reuerenter obedire tenemur.*
10 *Amittit beneficium, qui benefacientẽ irritat.*
11 *Qui indignationem Papæ non declinat, beneficijs priuandus est.*
12 *Prælati limina Apostolorum quotannis visitare olim tenebantur: hodie singulo quoque triennio, si in Italia sint, si extra, quadriennio, si longe remoti, quinquennio, si longissime, decennio.*
13 *Visitatio liminum Apostolorum ab initio nascentis Ecclesiæ ortum habuit.*
14 *Longe remoti Prælati in primitiua Ecclesia visitare limina Apostolorum per chirographum poterant.*
15 *Aegroti in primitiua Ecclesia à visitatione liminum Apostolicorum excusabantur.*
16 *Visitatio liminum Apostolicorum, in desuetudinem cum abijsset, à Zacharia Papa renouata est.*

Germon. de Indultis.

17 *Visitatio liminum Apostolicorum iuramento, quod Papæ primitus à Prælatis præstatur, includitur.*
18 *Petrus tantum dicitur Apostolorũ Princeps.*
19 *Paulus ob excellentiam Apostolus vocatur.*
20 *Limina Apostolorum sunt ipsa Romana curia, vbicumque, scilicet, adest Papa.*
21 *Remitti obligationem visitandi limina Apostolica intelligitur à summo Pontifice, qui viuit, non ab Apostolis, qui mortui sunt.*
22 *Limina Apostolorum præcise repræsentant Papam.*
23 *Liminum visitatio introducta est ad reuerentiam exhibendam summo Christianorum Pastori.*
24 *Visitans Legatum Apostolicum non excusatur, ac si visitasset Sedem Apostolicam.*
25 *Limina per Nuncium visitari possunt.*
26 *Status suæ ecclesiæ in visitatione liminum repræsentandus est à quolibet Episcopo.*
27 *Status ecclesiæ non scripto, sed voce repræsentandus est.*
28 *Forma visitationis liminum ex constitutione Sixti Papæ quinti.*
29 *Status ecclesiæ in scriptis redigendus est, quamuis visitatio personalis sit.*
30 *Apostolicus idem est, quòd* CHRISTI *Vicarius.*
31 *Visitatio liminum sub Apostolorum nomine posita est, vt vitaretur fastus verborum de visitatione Papæ.*
32 *Episcopi Papæ fratres sunt.*
33 *Humilitas est sanctitatis fundamentum, atque basis.*
34 *Papa se seruum seruorum Dei humilitatis causa nominat.*
35 *Septem, & nouem ecclesiæ Vrbis antiquitate, & sanctitate præcipuæ sunt.*
36 *Papa limen est ad Apostolos.*
37 *Hic tractatus septem mensium spatio ab auctore absolutus est.*

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostri indulti, decreti, derogationis, reuocationis, cassationis, annullationis, euacuationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ M. D. Lxxxvi. Kal. Martij, pontificatus nostri anno secundo.

§. Nulli.

1 NVLLI. Hæc est vltima pars indulti, in qua Papa comminatur pœnã contradicentibus huic facultati, Hieronymo Cardinali de Ruuere concessæ, & non parentibus. Qua in re non mihi displicet opinio Staphilæi *in tract. de vi, & effectu clausularum, clau∫. nulli omnino hominum*, vt illa clausula intelligi debeat de ijs, qui sine iusta, & rationabili causa contradicere audent, vt probant illa, quæ sequuntur, verba, infringere, vel ei ausu temerario contraire. Ex quibus constat eum, qui se ei opponeret iure, & non de facto, non comprehendi sub illa causula, iuxta notata ab interpretibus, *ad cap. in præsentia, in 4. notab. de prob.*
2 *bat.* Quocirca Oldradus *cons.* 136.*nu.*12. respondit, inhibitionem non impedire ea, quæ sunt iuris, sed ea, quæ sunt facti, idest, prohibere duntaxat ea, quæ de facto sunt, non autem, quæ de iure fiunt, *l. fin. ff. quod quisque iur. & quod notat*
3 *Innoc. ad cap. veniens, de præscript.* Ex quibus fit, quòd contradicens, & se opponens sine iusta, & rationabili causa huic indulto, peccat letaliter, prout indicant illa verba. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum: siquidem Deus illi indignatur, & irascitur: indignatio
4 enim Dei non nisi ex peccato est: ergo peccat mortaliter, iuxta illud Psalmi 50. Iniquos odio habui, *c. odio, dist.* 86. vt latius infra subijciemus. Est igitur huius cõminationis effectus, vt Deus indignetur ex hoc facto, & se gratiosum non exhibeat, *Bart. ad extrauag. qui sint rebelles, in verbo indignationem nostram.*

5 Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum indignationem pro Papę indignatione accipiendam esse reor: rationem mox afferam. Idem videntur sentire Staphilæus loco citato, *nu.* 4. & Rebuffus *in tract. nominat. q.* 19. *nu.*8. *& in praxi benef. tit. forma, & declaratio nouæ prouisionis, in verbo nulli ergo, vers. ego autem*, & non solum
6 indignationem Pontificis maximi incurrit, sed etiam peccat, qui contrauenit, vel contrarium facit, *can. qui resistit*, 11. *q.*3. *& Paulus ad Roman.*13. Qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit. Indignatur itaque eo casu Deus omnipotens, testimonio Hieremiæ, *cap.*23. Ecce turbo diuinæ indignationis egredietur, & tempestas erumpet super caput impiorum, *& Abac.*3. Nunquid tu in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua? Dauid *Psal.* 84. Nunquid in æternum irasceris nobis? aut extendes iram tuam à generatione? & Paulus *ad Rom.* 2. Qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & angustia. Quasi velit Papa comminari, his, qui non parent præceptis, & mandatis suis, vt non solum peccent 7
in illum, sed in Deum opt. max. Dicit enim Ioan. Chrysostomus: Nemo contemnat ecclesiastica vincula: non enim homo est, qui ligat, sed CHRISTVS, qui hanc potestatem dedit hominibus, eosque & dominos fecit tanti honoris, *c. nemo*, 11. *q.*3. Immo Rebuffus loco proxime 8
citato scribit, eum, qui non obtemperat, credens, Papam ligare non posse, hæreticum esse censendum, quia errat in potestate Petro, & successoribus data, *Matth.*16. *can. quodcunque*, 24. *q.*1. *glos. & alij ad cap. generali, de elect. lib.* 6. *& glos. penult. ad extrauag. execrabilis.* Parendum est igitur litteris Apostolicis: nam ex eo, quod habetur *cap.* 2. *de maiorit. & obed.* ibi, in libro Regum legitur, qui non obedierit Principi, glossa exponit, idest, Papæ, morte moriatur, idest letaliter peccat: namque ei reuerenter parere 9
tenemur, *cap. si quando, de rescript.* Quo verò ad pœnam temporalem, qui Principis indigna- 10
tionem incurrit, debet feudo, seu beneficio, quod ab eo tenet, priuari, *glos. ad §. porrò, versic. sed delator, in verbo, pendet*, quæ fuit prima causa beneficij amittendi, cum benefacientem irritauerit: vbi Baldus tradit, quòd qui incurrit Papæ indignationem, meretur priuari beneficijs ecclesiasticis, *quem sequutur ibidem Aluarot. idem asse-* 11
runt Bald. & Ioan. Baptista in repet. l. cunctos populos, C. de summ. Trin. Felin. ad cap. veniens, col. 1. *de præscript. Socin. consil.* 87. *col.* 3. *in* 3. *volum. textus expressus in §. item, qui dominum, quæ fuit prima caus. benef. remittendi, l.*2. *C. de petit. bonor. sublat. lib.* 10. *element. fin. de celeb. miss. Iacob. in tract. de feud. in verbo, dictiq. vassalli, in* 13. *causa, Rebuffus in tract. nominat. quæst.* 19. *num.* 8.

Verum, quoniam diximus verba illa, Beatorum Petri, & Pauli Apostolorũ, de Pontifice maximo esse intelligẽda, ab re fortasse non erit, hic de eo asserere, quod hodie contingit, de quo etiã amplissimus vir Cardinalis meus Hieronymus de Ruuere, vti est ingeniorũ excitator ingeniosissimus ipse, à me quæsiuit, quænam sint limina Apostolorũ, quæ visitare tenentur Episcopi, Ar- 12
chiepiscopi, Primates, & Patriarchæ singulis annis, ex cõstitutione Gregorij Tertij, aliàs Octaui, *de qua in cap. ego N. in fine, de iureiur.* vel ex cõstitutione Sixti Papæ V. quæ est in eius Bullario in ordine 17. singulo quoque triennio in Italia, extra, quadriennio, in longinquis partibus constituti, quinquennio, longissime autem remoti, decennio: quod institutum tertio quoque, quatto, quinto, & decimo anno repetere, & obseruare tenentur. Et quid teneantur facere ipsi ecclesiarum

siarum Prælati, vti dici possit, ipsos visitasse limina Apostolorum.

13 Sed in primis sciendum est, huiusmodi institutum iam ab initio nascentis Ecclesiæ, vel ab ipsis Apostolis, dictante Spiritu sancto, ortum habuisse: quod verum esse puto hac coniectura: nam Anacletus, qui quintus in ordine fuit Romanus Pontifex, & Zacharias, vt refert Gratianus *in can. iuxta, 93. dist.* ita constituunt. Iuxta sanctorum Patrum, & canonum instituta omnes Episcopi, qui huius Apostolicæ Sedis ordinationi subiacent, qui propinqui sunt, annue circa idus Maij sanctorum Principum Apostolorum Petri, & Pauli liminibus præsententur, omni oc-
14 casione seposita. Qui verò de longinquo, iuxta chirographum suum impleant: qui autem huius constitutionis contemptor extiterit, præterquã si ægritudine fuerit detentus, sciat se canonicis
15 subiacere sententijs. Quòd si Anacletus dicit iuxta sanctorum Patrum, & canonum instituta: dicendum quoque est, huiusmodi institutionem iam ab antiquissimis temporibus fuisse, vel, vt dixi, ab ipsis Apostolis, quorum nonnullos, vi-
16 disse Anacletum plusquam verisimile est. Quæ cum forte in desuetudinem abijssent, renouauit Zacharias, vti videre est in canone quarto synodi Romanæ sub eodem Papa habitæ, quæ extat in bibliotheca Vaticana. Sic quoque Gregorius Tertius, tradendo formulam iurisiurandi, quod sanctissimo Domino Papæ Episcopi, &
17 alij maiores ecclesiarum Prælati præstare debent, de quo *in d. cap. ego N.* decreuit inter cætera, vt iurarent, se singulis annis limina Apostolorum visitaturos. Sanctissimus verò Papa Sixtus Quintus, disciplinæ ecclesiasticæ restituendæ studiosissimus, cum animaduerteret, ob non seruatam dictam constitutionem Christiano populo perquam necessariam, plurima, eaq. grauissima scandala, & incommoda Ecclesiam accepisse, ecclesijs ipsis, earumq. Pastoribus mirifice consulendo, mandauit, non vt singulis annis limina visitarent, sed tertio, quarto, quinto, atque decimo anno.

At videamus, quæ sint ista limina, quæ Episcopi, Archiepiscopi, Primates, & Patriarchæ iurisiurandi religione visitare promittunt. Vulgò
18 homines existimant, limina Apostolorum esse Basilicas sanctorum Petri, & Pauli, cum vnicus
19 sit Apostolorum Princeps, nempe Petrus: alter ob excellentiã doctrinę dicitur simpliciter Apostolus; videlicet Paulus: quibus assentire videtur Antonius de Butrio *ad d. cap. ego N. num. 9.* alij Basilicas sanctorum Petri, & Ioannis Lateranensis, quòd in eorum ecclesijs condita sint
20 ipsorum Apostolorum sanctissima corpora. Nostri tamen omnes, quotquot viderim, vno ore fatentur, limina Apostolorum esse ipsam curiam

Germon. de Indultis.

Romanam, vbicumque, scilicet, adest Papa, *Abbas ad d. cap. ego N. num. 6. Hostiens. num. 8. Felin. num. 9. Ioan. à Turrecremata ad d. can. iuxta, in verbo liminibus, Speculat. tit. de legat. §. nunc ostendendum, num. 58. Stephanus de Caieta in repet. can. ad limina, num. 1. 30. q. 1.* nec etiam dissentit idem ipse Antonius de Butrio loco citato: quia ait, quid comprehendatur appellatione liminum Apostolorum, dic Petri, & Pauli: vel Apostolorum, id est curiam Romanam. Non est itaque dubium, quin omnes iuris Pontificij interpretes limina Apostolorum pro curia Romana accipiant.

Nec aliter intelligi potest ex eo, quòd Gregorius Tertius auctor illius constitutionis, *d. c. ego N.* dicit: visitabo, nisi eorum absoluar licentia. Quæ sane verba referri nequaquam possunt ad Apostolos, qui mortui sunt, vt perite considerat Hostiensis *d. num. 8.* necnon alij omnes, sed ad ipsum Pontificem Maximum, qui illis liminibus præest, & qui auctoritate ipsorum Apostolorum fungitur, & eorũ vices gerit: idq. facile ex verbis *d. can. ad limina*, intelligi potest, cuius verba sunt hæc. Ad limina beatorum Petri, & Pauli Apostolorum Principum hic præsens homo, nomine Stephanus orationis causa veniens, nostro præsulatiui suggerendo innotuit, &c. vbi idem Stephanus de Caieta ait. Nota primò, quòd limina Apostolorum ibi esse intelliguntur, vbi est Papa, vt patet, dum dicit: Ad limina Apostolorum, & subdit, nostro præsulatui. Quod & ratio suadet: id etenim à sanctissimis illis Patribus fuit sancitum, vt eam, quã decet, Episcopi omnes Romano Pontifici reuerentiam exhiberent, summo nempe Christianorum Pastori, atque capiti: quod indicat etiam Gratianus, qui postquam verba Cypriani de vnitate ecclesiæ, *in can. 3. ead. dist. 93.* retulit, qui cathedram Petri, super qua fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia esse non confidat, addit ipse: Episcopi verò, qui Apostolicæ ordinationi subiacent, etiam hanc reuerentiam debent, vt sese singulis annis Apostolorum liminibus repræsentent: mox subijcit *d. can.* iuxta sanctorum Patrum. Ideo Speculator *in d. §. nunc ostendendum, in fine, & post eum Anton. de Butr. ad d. cap. ego N.* quærit, an Episcopus, qui singulis annis visitare limina Apostolorum iureiurando se adstrinxit, fuerit securus, si visitauerit Legatum, respondit non esse: quia limina Apostolorum ibi esse intelliguntur, vbi est Papa; & aliud est Sedes, aliud Legatus.

Sed quid facere teneantur Episcopi, vt limina Apostolorum visitasse dicantur, ex interpretibus nostris haud satis constat, immo de ipsis Episcopis, ne verbum quidem. Verum, quoniam *d. c. ego N.* cauetur, vt possint per nuncium

visitare, quærunt Hostiensis, Abbas, Antonius de Butrio, quo modo visitabunt per nuncium, & respondent: quòd Episcopus mittet nuncium cum litteris patentibus statum ecclesiæ conti-
26 nentibus. Quorum responsio mihi argumento est, quòd Episcopi, cum per semetipsos visitant, tenentur facta prius beatorum pedum deosculatione, statum suarum Ecclesiarũ ipsi beatissimo
27 Papæ referre, idq. non scriptis, sed oretenus, quod videtur innuere & ipse Sixtus Papa Quin-
28 tus *in d. const.* 17. ibi. Iurent iuxta formulam in libro Cãcellariæ Apostolicæ, Quinterno appellato, nuper descriptam, se, beatissimorum Apostolorum Petri, & Pauli limina, statutis in hac nostra constitutione temporibus, personaliter, ac per seipsos visitaturos, ac nobis, & successoribus nostris pro tempore existentibus Romanis Pontificibus rationem reddituros de toto eorũ pastorali officio, deq. rebus omnibus ad ipsarũ, quibus præsunt, ecclesiarum statum, ad cleri, & populi disciplinam, animarum denique, quæ illorum fidei creditæ sunt salutem, quouis modo pertinentibus, & vicissim mandata Apostolica humiliter recepturos, & quàm diligentissime executuros: quodque cum satis per se clarũ non esset, videlicet, an statum ecclesiarum scriptis, aut verbotenus referre tenerentur, præstã-
29 tantissimi Patres, qui à Sanctitate sua pro interpretatione, & executione Concilij Tridentini selecti sunt, decreuerunt, esse in scriptis dandum, siue per semetipsos visitent, siue per nuncium: idq. rectissime, vt solent omnia, tum quia huiusmodi relatio in congregatione dictorum amplissimorum patrum legitur, & exactissime examinatur, vt si aliquid pro recto regimine, & administratione Ecclesiarum, quibus præsunt Episcopi, antea omiserunt, attẽtius deinceps inuigilare velint, admonentur, exhortatione accẽduntur, & iubentur, tum quia relationes illæ, quæ scriptis fiunt, ad perpetuam rei memoriã, & pro conseruatione ipsarum Ecclesiarum status conseruantur: & si qua emendanda sunt, aut corrigenda, curant diligenter, vt emendentur, ac corrigantur. Quæ omnia argumento sunt, limina Apostolorum, nihil aliud esse, quàm ipsum
30 Apostolicum, hoc est CHRISTI Vicarium, & Apostolorum, Petri, & Pauli successorem, *c. pro humani. de homic. lib. 6.*

31 Sed quæret curiosus, & dicet. Quid opus fuit dicere, visitare limina Apostolorum, si limina sunt ipse Romanus Pontifex? satis enim erat dicere, visitare Papam? Respondeo, id esse honoris causa factum, hoc est, ob illum honorem, & reuerentiam, quam beatissimis illis Apostolis, cuius vices tuetur Papa, præstare debemus, & vt euitaretur fastus ille verborum, vt ita dicam, de visitãdo Papa. Nam licet Papa, *vt sup. ad §. Episcopus, diximus*, sit summus sacerdos, Princeps sacerdotum, Põtifex Max. vniuersalis Papa, & orbis verus, & solus Episcopus, atque Pastor, eumq. ita recognoscere teneamur, cum tamen Episco- 32
pi eius fratres sint, atque ita ab ipso vocari soleant, *vt videre est supra ad §. dilecto*, superbiæ quodammodo esset, ipsos teneri ad visitandum Papam, quoniam humilitas est fundamentum, & 33
basis sanctitatis, quæ in summo Pontifice maxime debet elucere, *Matth. 23. can. contra morem, prope fi. dist. 100. can. dominus, 93. dist. c. vlt. 99. distin. can. nullus, 9. q. 3. can. quicumque, 26. q. 5. Decius cons. 511. n. 4. lib. 1.* ob idq. se seruos seruorum Dei appellare voluerunt, *vt latius sup. ad §. seruus seruorum, scripsimus.* Ideo dixerũt limina Apostolorum, non Papam, nec Pontificem 34
Max. non summum sacerdotem, non totius dominici gregis Pastorem. Nullus siquidem fere est ex Episcopis, qui Romam veniat, ac non solũ limina Apostolorum Petri, & Pauli, sed etiam alias quinque, & septem Basilicas antiquitare, & excellentia sanctitatis insignes non visitet. Nam præter Episcopos quamplurimi sunt, qui 35
religionis ergo Romam proficiscuntur, vt limina Apostolorum, & alia pia loca visitent, & sanctorum reliquias venerentur. Hinc factum autumo, vt visitatio illa, quam Pontifici Maximo Episcopi obedientiæ causa facere debẽt, limina Apostolorum sit nuncupata: vel dici potest, ipsum Papam esse limen ad Apostolos, vt sicut li- 36
men est ingressus ad ecclesiam, quodq. in ecclesia continetur, dignius est limine, ita quia Apostoli Papa sint digniores, ab illis denominata sint limina, non ab ipso, vt per eum ad Apostolos haberetur ingressus. Hæc de liminibus, quæ quãuis sint ingressus, & ianuæ ad ædificium, mihi tamen huius de indultis tractatus finis, & exitus sunt, cui extremam manum impono Kalend. Aprilis, anno Domini M. D. XC. Romæ, septimo scilicet mense, ex quo hanc pro- 37
uinciam suscepi, cum Kal. Septemb. anni elapsi ipsum inchoauerim: vnde mirum nõ erit, si plura hic desiderari curiosus lector animaduertet: quæ attexere nec temporis angustia, nec plurimæ occupationes permiserunt. Quidquid illud sit, CHRISTO Deo nostro gratias ago, qui solus est splendor gloriæ, & virtutum remunerator vnà cum æterno eius Patre, & viuificante Spiritu nunc, & semper, & in sempiternũ, Amen. Tu amice iuris studiose laboribus nostris feliciter vtere, & vale.

FINIS.

INDEX
LOCVPLETISSIMVS EORVM, QVAE IN VTROQVE VOLVMINE NOTATV DIGNA SVNT:

A

I N D E X.

Adulteri

INDEX.

INDEX.

Archi-

Benefi-

INDEX.

C

Cardinalis

INDEX.

Cardi-

INDEX.

Cartes

INDEX.

Christus

Clausula,

INDEX.

INDEX.

Cogni.

INDEX.

INDEX.

Consue-

I N D E X.

D

I N D E X.

I N D E X.

Donatio

I N D E X.

E

& rem

Emphy-

INDEX.

I N D E X.

Episco-

I N D E X.

F

Fauo-

I N D E X.

I N D E X.

G

Gladij

I N D E X.

H

I N D E X.

Hom-

I

Immu-

I N D E X.

Inthro-

I N D E X.

Iudex

I N D E X.

Iuramen-

INDEX.

d Iure

L

I N D E X.

I N D E X.

Litigan-

M

I N D E X.

Monacha-

INDEX.

INDEX.

N

Nomi-

INDEX.

Ordi-

P

Papæ

I N D E X.

INDEX.

I N D E X.

Pontifex

I N D E X.

I N D E X.

Primitiæ

INDEX

Proba.

Q

R

INDEX.

I N D E X.

Romana

Sacerdo-

I N D E X.

I N D E X.

f Suspen-

T

Theo-

I N D E X.

X

Z

REGESTVM.

a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg ✠ Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

a b c d e f

Omnes ſunt Terniones, præter *b*, X x, & f, Duerniones; G g, Quaternionem; & ✠ Folium ſimplex.

R O M AE,
Apud Hæredem Bartholomæi Zannetti.
M D C X X I I I.